تاریکتر لە شەوە زەنگ و خوێندنەوەیك لە مانگەشەودا … حەیدەر عەبدولرەحمان

چەند کاژێرێك پێش ئێستانمایشی (تاریکتر لە شەوەزەنگ) دەرهێنەر ئەرسەلان دەروێشم بینی، کە لە لایەن بەڕێوەبەرایەتی شانۆی هەولێرو شانۆی سالار بە بەرهەم هاتبوو، لە کەشو هەوایەکی باراناوی دا ،لە هۆڵی بەڕێوەبەرایەتی شانۆ نمایش کرا.
دلشاد مستەفا ـــ ی نووسەر کاتێ ئەو تێکستەی خۆی ناو ناوە (تاریکتر لە شەوە زەنگ) ویستویەتی بە کورتە رستەیەك پێت بڵێت، تێ لە ناو تێکستەکە کاراکتەرێکی رووداوەکانی و پارچەیەکی زیندووی لە جەستەی ئەو کۆمەڵگایەی مۆژوویەکی دوورو درێژە لە تاریکیەکی نا ئاسایی دا دەژیت، لەهەر گۆشە نیگایەکەوە، ئاوێ لە رابووردووی خێت و کۆمەڵگاکەت بدەیتەوە، یاخود چەند ئەوەندەش لە ئێستای خێت بڕوانیت و بتەوێت تروسکاییەکی دوورو نزیك لەو رابووردووەو لە ئێستای خێتا بدۆزیتەوە، بێ هەناسەدان و خێ بە دەستەوە نەدان، ئەوە بە هۆمنی لە نێو گەرووی تارکییەکاندا نقۆم دەبیت و ئەگەر زۆر وڕە بەرز نەبیت لەناو شەوە زەنگی ئەو تاریکییەیدا ون دەبیت و هەموو شتێ لە دەست دەدەیت، بۆیە (پەری) دەڵێت : ئەو تاریکییە چیە خودایە!

نووسەر دوور لە هیچ تەم و مژێك، بە زمانێکی سادەو تێواناێنێکی ڕەوان و هێمکی درامی سەقامگیر، لە گوتارو فەلسەفەی نمایشەکەی خێیدا دەیەوێت پێت بڵێت : ئاگات لە خێت بێت من، تێ، باوکمان ، باپیرانمان ، هەر هەموومان، پارچەیەکین لە مەینەتیەکانی ئەو کۆمەڵگا ستەم دیدەیە، کە هیواکانی لە سەرابێکی بێ سنوور دەچێت، سەرابێك کە لە قوناێی مۆژوویەکی دوورو درێژەوە سەری هەڵداوە و تا ئێستاشی لە گەڵ دابیت، هەر بەردەوامە، بۆیە ململانێ هزری و فەلسەفیەکان لە نێوان نەوە کۆن و نوێکاندا لەسەر چارەنووس و ئایندە گەرمە، لە نێوان خۆبە دەستەوەدان و بێ ئومێدی و لە نێوان خۆ گری و بەردەوام بوون و بڕوا بە خۆ بوون ، نەوەیەکی نوێ یاخییە لەوەی تێیدا دەژیت و دەیبینی، نەوەی کۆن لەوەی قوربانی دان لە پێناو ئازادی و مانەوەدا، بە نەریتێکی بێ ماوەیی گەلە غەدر لێکراوەکان دەزانێ .

ئەوەتا لە ئاکامدا کۆەکە بە(خان) ی نەوەی کۆن دەڵێت: هۆشتا تۆ کەمت لە بەد فەییەکان بینیووە، ئەوە بزانە کە ئەم سەردەمە، سەردەمی یەك رەنگی و یەك دەنگی نیە (مەبەستی لەو لێك ترازانەی نێو ماڵی کوردە) سەردەم سەردەمی جیاوازییە، سەردەمی ئەوەیە لە کەس نەچیت ..
بەڵام (خان) بە سووڕ بوون لە سەر ئەو بیرو باوەڕەی هەڵی گرتووە دەڵێ : هەر کات رۆحی شەڕشگێڕی لە ئینساندا مرد، ئیتر خۆشی دەمرێ، کوردی ئەسیل دەبێت وابێت ، هیچ دۆخێك نشوستی توش نەکات، لەوپەڕی بێ ئەملیدا چاوی لە تروسکاییەك بێت ..
ئەوەتا لە ئاکامدا خان بۆوا بە کۆەکە دڵنێت کە سێ بێتەوەو وەختێکی تر هەڵبژێرێ بێ ژیانەوە، ئەمەش بەو مانایەی کە سێ بوون حاڵەتێکی کاتیەو هاکا پێویستی سێ بوون نەما، سەر لە نوێ دەگەڕێنەوە ژیانێکی تر لە زەمەنێکی تردا.
لە کۆتاییدا (خان) بە دەم زام و بریندی شەڕی ناوخۆییەکانەوە دەچێتە ژێر باڵی کۆەکەو بەرەو یەك ئاراستەو (بە یەکەوە) ، کە ئامانج تێیدا هەموو نەوەکان بە هەموو زام و برین و ئازارو مەینەتییەکانیانەوە یەك ڕێگا هەڵدەبژێرن و دەگەڕێنەوە نێو تابلۆکە ..بەو ئومێدەی دوای زەمەنی سر ِ بوون، بێ جارێکی دیکە بگەڕێنەوە و سەرەتایێکی دیکە بێ گەیشتن بە ئامانجەکان دەست پێ بکەنەوە، ئەمە کورتەی ئایدیاو فەلسەفەی نمایشەکەیە، کە ئێمە لیرەوە بەدواداچوونێ ًکی بێ دەکەین و لە ناونیشانەوە دەست پێ دەکەین .

ناونیشان:

ناونیشان سەختترین کاری نووسینی تێکستە، چونکە تێکڕای فەلسەفەو ئامانجی نووسەر لەوڕدا کێ دەبنەوە، زۆر جاری وا هەیە ناونیشانێکی سەقەت بەرهەمێك لە بار دەچۆنێ، یان بەرهەمێکی کرچ و کاڵ بە ناونیشانێکی جوانەوە دەبێتە مایەی فریودانی بینەرو ڕاکێشانیان بەرەو هۆڵەکانی شانۆ.
من لە تێکستی (تاریکتر لە شەوە زەنگ)دا هەستم بە دوو خاڵی گرنگ کرد:
یەکەمیان : ناونیشانەکە نەکەوتێتە قالبێکی درامی سەرنج ڕاکێش، کە پرسیارێکی زەهنی لای بینەر دروست بکات، بە شێوەیەك هەگری بینینی ناوەڕۆکی ناونیشانەکە بێت ، چونکە زۆر جاران ناونیشانی تێکست، سروشی ئەوەت پێ دەبەخشێت کە ناونیشان وەك کردنەوەی دەرگای نهێنییەکان، بە داخراوەیی بەجێ دێڵ و بینەر تامەزرۆی کردنەوەی کرێکی فەلسەفەی نمایشەکە بێت، بەڵام لە نمایشی (تاریکتر لە شەوە

زەنگ) نە وێنەیەکی درامیت لە مێشکدا بێ دروست دەبێت، نە نهێنیەك بێ بینەر بە جێ دێڵێ تامەزرۆی گەڕانی بێت ، بە پێچەوانەوە رەنگە سەرپێش لە سەر تەواوی فەلسەفەی نمایشکە هەڵداتەوە، وەك ئاشکرابوونی پرسیاری تاقیکردنەوەکان .
دووهەمیان : ناونیشانی (تاریکتر لە شەوە زەنگ) ناونیشانێکی رەهایە، کە بواری بێ هیچ ئەگەرێکی دیکە بەجێ نەهێشتووە بێ ئەوەی حاڵەتەکە لە نێوان (گەش بینی و رەشبینی دا ـــ لە نێوان ئەرێنی و نەرێنی، تاریکی و رووناکی دا) بکەینە حاڵەتێکی (رێژەیی) کەچی بەڵێژیك حاڵەتەکە حاڵەتێکی ریژەییە، وەك لە ناوەرۆکی تێکستەکەشدا وا هاتووە، حاڵەتەکە بەچوون و تێوانینی جیاواز لە یەکتر هەڵدەگرێ و نەبێتە حاڵەتێکی گشتی.

کاراکتەرەکان :

نووسەر بێ بەرجەستە کردنی ئەو تراژیدیاو مەرگەساتانەی لە تێکستەکەدا ئاماژەی پێکراوە ، چێ بوونەوەیەکی لە کاراکتەرەکاندا کردووە و تێیدا چەند نەوەیەکی ئاوێزانی یەکتر کردووە ، لە نەوەی کۆن و نەوەی نوێ دا لەوانە :

پەری :

کچە نیگارکێشێکی نەوەی نوێیە، وێڕای ئەوەی هونەرمەندێکی نیگارکێشە، لەهەمان کاتیشدا کەسێکی بە ئاگاو هوشیارەو کتێب دەخوێنێتەوە، بەدەم جگەرەو شەراب خوارنەوەشەوە نیگار دەکێشێ، بەڵام پێ دەچێت ئەزموونێکی تاڵی هەبێت لە گەڵ پیاودا بێیە متمانەی بە پیاو نەماوە، ترس و نیگەرانیەکی لە گەڵ دایە ..
ئەو پرۆژەیەکی نیگار کێشانی بە دەستەوەیە بێ مەینەتیەکانی کورد، چەند تابلۆیەك بکێشێ و دواتر لە پاریس بەشداری پیشانگایەکییان پێ بکات، دەکەوێتە خەیاڵێکی چێ، نازانێت لە کوێوە دەست بە تابلۆ کێشانی ئەو مەینەتیانە بکات و لە کوێ ً کۆتاییان پێ بێنێت، بێیە هەر لە ناو ئەو خەیاڵانەدا کاراکتەرەکانی ناو تابلۆکە زیندوو دەبنەوەو لە ناو تابلۆکە دێنە دەرەوە بێ ئەوەی خۆیان نمایش بکەن و باسی ئازارەکانی خۆیان بکەن، بێ ئەوەی شوێنێك لە جوگرافیای نێو تابلۆکەدا داگیر بکەن و مەینەتی و نەهامەتیەکانیان بگاتە پێش چاوی گەلانی دنیا .

خانی لەپ زێڕین :

کاراکتەری سەرەکییەو ئەو پیاوە قارەمانەی قەڵای دمدمە، کە لە سەر

ململانێی نەوان ئەمیری برادەست و شا عەباس دا، سەرەڕای قوربانی دانی بێ شوماری کوردو خۆ راگری بەرامبەر بە لەشکرێکی زەبەللاحی شا عەباس خۆ راگر بوو، بەڵام لە ئەنجامی خیانەت و گرتنەوەی سەرچاوەی ئاوی قەڵا داگیر کرا.
خانی لەپ زێڕین لەو نمایشەدا دەگەڕێتەوە، بۆ ئەوەی شۆنی خۆی لەو تابلۆیەدا بکاتەوە کە مەینەتیەکانی کورد بەرجەستە دەکات، لە نمایشەکەدا نوێنەرایەتی نەوەی کۆن دەکات و دەبێتە هێمایەك بۆ خیانەتکاری لە مێژوودا، کە ئەمڕۆی کوردستانیش دەبینێ بە نەوەی ئێستاکە دەڵێت: سەردەمەکەتان زۆر ئاڵوزو تاقەت پڕوکێنەرە. ئیحساس دەکەم ئێوە ئێستاتان لێ کردوین بە جەهەننەم .
خان ــ لەو کاتانەی گەڕاوەتەوە، لە شەڕی برا کوژیدا بریندار دەبێت و خوێنی لێ دەچۆڕێت، جارێکی دیکە بڕینە کۆنە ساڕێژ نەبووەکەی سەر هەڵدەداتەوە، بە دەم ئەو بڕینەوە دەگەڕێتەوە ئەو شوێنەی لێی هاتبوو بەڵام بە هیواو ئومێدێکی تر بە ئایندە .

کوێکە:

ئەو کاراکتەرە هیچ ناوێکی لێ نەنراوە، چونکە کەس ناینارسێ، بەڵام رۆژێ لە رۆژان فیگەرێکی نێو تابلۆ بووە لای پەری نیگارکێش، لە ناوچوارچیوەی تابلۆکەدا دێتە دەرەوە، بۆ ئەوەی ئەویش چارەنووسی خۆی لە ناو تابلۆکەدا بدۆزێتەوەو گلەیی لە (پەری) دەکات کە ژیان کۆپی دەکاتەوە، ئەگەرنا ئەویش جیاوازی نیە لە گەڵ ئەوانی ترو لە دنیایەکی پڕوپوچی پڕ لە ترس و نیگەرانیدا دەژیت، هەمیشە موغازەلەی پەری دەکاو درێی بۆ هەڵدەبەستی، بۆ ئەوەی لە خۆی نزیك بکاتەوە، بەڵام چونکە (پەری) وەك خۆی گوتەنی متمانەی بە کەس نەماوە ، بۆیە گوێ ی پێ ناداو پەراوێزی دەکات، بەڵام لە کوێوە هاتۆتە ناو تابلۆکەو چ پەیوەندییەکی بە پەرییەوە هەیە ؟ ئەوە پەری خۆی وەڵام دەداتەوە دەڵێ: من پێشتر سیمای تۆم لە سەر کڵکی گۆڕك بینی، ویستم لێرە دووبارەی کەمەوە، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت مادام ڕەسمی لە سەر کیلۆکدا نەخشێندرابێت ، ڕەنگە ئەو کوێە مردوویەکی گەنج ، یان شەهیدێك بوو بێت ، کەچی لە کاتی زیندوو بوونەوەو گەڕانەوەی خۆیدا هەرگیز باس لە چۆنیەتی مردنی خۆی ناکات بەو گەنجایەتی و بەو ئاواتە جوانەمەرگانەیەوە چۆن چۆتە ژێر گڵ ؟ یان چی وای لە پەری کردووە ئەو ڕەسمەی سەر کیلەکە سەرنجی ڕاکێشێ ؟ بۆیە بینەر هەست دەکات ناسنامەی ئەو کوێە بزرە و ئاشنا بە باگ راوندی ژیانی ئەو کاراکتەرە نیە..
کاراکتەرە نادیارەکان :

چەند کاراکتەرێکی نادیار لە پشت شانۆوە هەن، یەك لەوان کچە دەستەخوشکێکی پەرییە، کە ناوە ناوە زەنگ بۆ پەری لێ دەداو پەریش لە هەڵسووکەوتەکانی بێزارە، چونکە شەوان تا بەیانی بە دەم مەی خواردنەوە شەو دەباتە سەر و کێشەی تایبەتی خۆی هەیە، ئەویش لەو کاراکتەرە بێ ناسنامانەیە کە شوێنکی لە جوگرافیای نمایشەکەدا نیە و بینەر نایناسێ،
دەکرا نووسەر ئەو کەسایەتیەی تێر تر کردایە، تەنها بەو پەیوەندییە تەلەفونیە لقێکی دیکەی لە ناهەمواری کەسانی وەك هێزا دروست کردایە..کە ئەوانیش پارچەیەك بوون لە نەهامەتیە لێك گرێ دراوی ئەو نیشتیمانە
بە گشتی کاراکتەرەکانی ئەو نمایشە ئەگەرچی لە بیرکردنەوەدا جیاوازن و هەمیشە لە ململانێیەکی بەردەوام دان لە سەر بیرو باوەڕو چارەنووس، بەڵام لە ئامانج دا یەك ئاراستەیان هەیە و هەموویان دەگەنەوە یەك جەمسەر.

دەتوانین بڵێین زەمەنی رووداوەکان لە رۆگەی کاراکتەرەکانەوە دیاری کراوە، هەر لە زەمەنی خانی لەپ زێینەوە پێش 400 ساڵ زێتر، تاوەکو ئێستاکە، بەڵام زەمەنی ئێستاکەی لە زەمەنە بێزەوەرو مەترسی دارەکان دەست نیشان کردووە، کە تێیدا گەنج و لاوەکانیش بوونەتە بەشێك لە هەڵگری بەرپرسیاریەتی ئەو مە ترسیە، بە هۆی قڕخ کردنی ئەو گەنجانە لای حزبەکان بۆ شەڕە پەڵەو دروشم هەڵگرتن و گوللە گڵانەوە، بەمەش نمایشەکە وا لە بینەر دەکات هیوای بە نەوەی نوێ نەمێنێ و ئاسۆی ئایندەی نیشتمان کز تر ببینێ ، بۆیە ئەو بۆیە رەش قەترانیەی بەسەر سیماو ناوەڕکی نمایشەکەدا رژێندراوە، زیاد لە پێویستەو پانتایی تاریکیەکە ئەوەندە زێتر دەکات کە جارێ بەم زووانە ئومێدت بە هەڵاتنی مانگەشەوێکی تر نەمێنێ.
بە گشتی فەلسەفەی نمایشەکە دابەشی چوار پەردە بووە، لە هەر لایەکەوە تیی بڕوانی یەك رەنگە، بە هەمان شێوە یەك بێن و بەرامی هەیە، ئەوەندەش بابەتەکە لەو فەزا داخراوەدا دەسوڕێتەوە، وای لێ کردووە لە خنکان نزیك بێتەوە، فشارێکی زۆر لە سەر سایکۆلۆژیەتی بینەر دروست بێت..بۆیە ئەگەر چەند پەنجەرەیەك لە هەیکەل و رووداوەکانی نمایشەکە بکرابوایەوە ، تینی ئەو فشارە بە سەر بینەردا کەمتر دەبۆوە.

دەرهێنان

ئەرسەلان دەرۆش خاوەن ستایلێکی جێگیر نیە، هەمیشە لە هەبژاردنی

ستایل له گ□ان دایه ، ئەمەشیان گە□انکە بە دوای باشترو هەر تکستک جرە ستایلکی پ□ویستە.
ب□ ئەمجارە ستایلکی واقیعی هەبژاردووە، کە پشت بە دیالگ و گ□انەوە دەبەستت، خ□ ئەگەر دەرھ□نەر هەموو دەسەاتە هونەرییەکانی خ□ی بە گە□ نەخا، ب□ ستاتیکای نمایشەکەی، ئەوە رەنگە بینەر دووچاری س□ بوون و خاوبوونەوە دەبات و ناتوانت بە تەنیا دایەلگ چژ لە نمایش وەرگر□ ، چەند ئەوەندەی دایە\لگەکان بەھ□زو م□سیقی و وروژ□نەر بن ، ب□یە دەرھ□نەر پ□ویستی بە بونیاتکی تری نمایشە، بە دروست کردنی و□نەو سین□گرافیاو ئەدای ئەکتەر.ب□ ئەوەی هەموو ئەو توخمانە هەر یەك لەوان شو□نی خ□یان لە جوگرافیای شان□دا دیار ب□ت و کاریگەری دەروونی و هزری خ□یان بە ناخی لبینەردا بە جۆ ب□ن ، ب□ ئەوەی ئەو کاتەی نمایش دەبین□ و تا زەمەن□کی دوور تامو چ□ژی ئەو وروژاندنانە هەر بمین□ ..هەر بینەر□کیش ئەگەر ئارەزووی ئەوەی کرد بزانت ئەو نمایشەی بینی سەرکەوتوو بوو یان نا .. با لەوەوە تاقی بکاتەوە ، بزان□ ئەو نمایشە تا چەند کاسی کردووە ، یان تا چەن کاریگەرییەکانی لە سەر دەروونی ماوە ، هەر کات هەستی بەوە کرد ، لە گە□ هاتنە دەرەوەی لە ه□□ نەما ، ئەوە وەك ئەوە وایە نمایشەکەی هەر نەبینی ب□ ..

هەر کات دەرھ□نەر نەیتوانی بەو هەموو دەسەاتەی هەیەتی نەتوان□ بینەر بوروژ□ن□ ، ئەوە پ□ویستە هەڵوەستە بکات و بە دوای ه□کارەکاندا بگە□□
ئەو پرسیارەی گرنگە بگوتر□ ئەوەیە ئایا دەرھ□نەر توانی تکستەکە تەواو بکات و رووی دووەمیمان نیشان بدات؟ یاخود توانی ئەو وروژاندنە دروست بکات کە پ□ویست بوو؟ یاخود نە تینوویەتی خودی دەرھ□نەرو نە بینەریشی شکاند؟ وەامی راست لە ناخ و لەهزری بینەر دایە ، بە□ام منیش بینەرم و دە□□م :لە سین□ گرافیادا دەرھ□نەر ب□شاییەکی زری دروست کرد، هەر لە دیمەنی یەکەمدا کە ژووری نیگار ک□شانی کچەکەوە کە بینیمان چەند تابلۆیەکی پ□وە هەواسرا بوو، چەند کەرەستەیەکی و□نە ک□شانی وەك ستاند و پالت و سەتی ب□یاخ و م□زك دەبیندرا، لە باگ راوندی شان□دا ئەو تابل□ زلەی ک□مە□□ لە کاراکتەرەکانی بە جولەی وەستاوەوە ت□دا دیار بوو، ئەوە تەواوی دیمەنەکە فلات بوو، رووناکی بە هیچ ش□وەیەك رووناکی پەخش نەیتوانی بوو بەرجەستەی دیمەنەکان بکات، ئەو رووناکییە سوورەش کە بە درژایی شان□ دووبارە دەب□وە، ه□مای خ□ی لە دەست دابوو و هەستت بە بایەخی هیچ رووناکییەکی شان□یی نەدەکرد..
بە گشتی نمایشەکە لە سین□گرافیا داچ□□اوبوو، بە ه□ی لاوازی

رووناکی و موزیك ، جگه له ئارایشت نه‌بێت ، بۆ دروست کردنی ئارایشتی کاراکته‌ره‌کان له ناو تابلۆکه نه‌بێت که ماندوو بوونی زۆری ماکیاری پێوه دیاربوو، به تایبه‌ت بۆ ره‌سم کردنی تابلۆی کاراکته‌ره سێ بووه‌کان.
ئه‌و لایه‌نه‌ی لاوازی سینۆگرافیا وای کردبوو ریتمی نمایشه‌که خاو بێت ، تا له کۆتایی نمایشه‌که‌دا ریتمی خاوبوونه‌وه له دوا له‌حزه‌دا به ته‌واوه‌تی له سه‌ر شانۆدا مردو ده‌رهێنه‌ر چاره‌سه‌رێکی پێ نه‌بوو بۆ به‌رز کردنه‌وه‌ی، تا له دوا چرکه‌دا ده‌رهێنه‌ر نه‌یزانی چۆن چاره‌سه‌ری دیمه‌نی کۆتایی بکات ، له ناو ئه‌و ریتمه خاوه‌دا پێری ئه‌و تابلۆیه به‌رز ده‌کاته‌وه که کۆشابووی ، کۆتایی به نمایش دیچت ، ئه‌وه‌ی نیشانه‌ی مردنی ریتم بوو له دوا له‌حزه‌ی نمایش ئه‌وه‌بوو بینه‌ر هه‌ستی به کۆتایی هاتنی نمایش نه‌ده‌کرد .

له هه‌ندێ دیمه‌ندا ده‌رهێنه‌ر هاوسه‌نگی فه‌زای شانۆی له‌نگ کردووه، له‌و کاته‌ی که خان و کوڕه‌که به یه‌که‌وه له گفتو گۆ کردن دان ، له بری ئه‌وه‌ی پێری سه‌رقاڵی دروست کردنی تابلۆ بێت له گۆشه‌ی لای راستی شانۆدا ده‌بیندرێت، به سۆی دانیشتووه و هیچ جوله‌یه‌کی نیه، به‌مه پارچه‌یەك له جه‌سته‌ی شانۆ ده‌مرێ که بینه‌ر سه‌رنجی له سه‌ره‌و ده‌ر هێنه‌ر نه‌یتوانییوه چاره‌سه‌ری بۆ دانێ، له‌و حاڵه‌تانه‌دا ناکرێت ئه‌کته‌ر به ده‌ست به تاڵی له سه‌ر شانۆ بمینێته‌وه ، ئه‌گه‌ر رۆلیشی نه‌بێت مادام له به‌رچاوی بینه‌ره، ده‌بێت به زیندوویه‌تی له سه‌ر شانۆ بێت نەك به مردوویه‌تی، ئه‌وه‌ی باسم کرد ته‌نیا نموونه‌یەك بوو بۆ چه‌ند حاڵه‌تێکی تر به هه‌مان شێوه.

ئه‌کته‌ر:

ده‌رهێنه‌ر سێ ئه‌کته‌ری لێهاتووی هه‌بژاردووه بۆ رۆڵه سه‌ره‌کییه‌کان له‌وانه :به‌همه‌ن حاجی ـــ کوڕه‌که ، ڕزانه فه‌رهاد ـــــ پێری ، پشکۆ شێخ عه‌لی ـ خانی له‌پ زێرین .
به پێی توانستی ئه‌و ئه‌کته‌رانه ده‌بوا هاوسه‌نگی سینۆگرافیا زۆر له‌وه‌ی بینیمان به‌رز تر بێت ، به‌ڵام توانستی ئه‌وان له سه‌ر شانۆدا توانستێکی دیاری کراوه‌و هه‌ست به حاڵه‌تێکی جیاواز ناکه‌یت له ئه‌دای ئه‌و ئه‌کته‌رانه وەك :
به‌همه‌ن حاجی له رووی ئیلقاو ده‌نگه‌وه ئه‌کته‌رێکی نموونه‌ییه ، به‌ڵام له‌و به‌رهه‌مه‌دا هه‌ستت به جۆرێك له گرژی ده‌کرد، وەك‌ای ئه‌وه‌ی به یەك ریتم مایه‌وه ، له سه‌ره‌تاوه تا کۆتایی نمایش، راسته به‌همه‌ن گه‌نجێکی توڕه‌و یاخی بوو بوو له‌و هه‌لو مه‌رجه سه‌خته‌ی تێیدا ده‌ژیا ، به‌ڵام ئه‌و یەك ده‌ققیه‌ی له ریتمی ده‌نگ و ریتمی جه‌سته نواندنه‌که‌ی

لاواز كردبوو.
رۆژانا فەرهاد: ئەكتەرێكی ئەكادیمی خاوەن بەهرەیە، من لە نمایشی دیكەدا بینییومە چۆن توانستی ئەو ئەكتەرە قۆرمخ كراوەو سوود لە بەهرەوتوانستی وەرگیراوە، بەڵام لەو نمایشەدا نەتواندرا وزەی رۆژانە وەك پێویست بتەقێندرێتەوەو ئەدای جوانتری پێ ببەخشرێت .
پشكۆ ـ جگە لە جلو بەرگی برادەستی نەبێت ، هیچ جولەیەكی سەرنج راكێشمان لێ نەبینی، كە گوزارشت لە توانای ئەو بكا وەك ئەكتەر.
زۆرێك لەو گرفتانەی هاتبونە بەردەم ئەكتەر لەو نمایشەدا، بەشی زۆریان دەرهێنەر لێیان بەرپرسیار بوو، ئیتر بە هەر پاساوێك بێت.
بینەر هەستی بەوە دەكرد كە جۆرێك لە پەلە پرۆژە لە بەرهەم هێنانی نمایشەكە كرابێت و هێشتا كاتی كوڵاندنی مابوو..

جەمال نەبەز، ڕووناكبیر و بیرمەند، لە سیاسییەكی كەم ... ئەمجەد شاكەلی

بەوا ناكەم هیچ كەسێكی بە وێژدان بتوانێ، خۆ لە كار و بارهەم و تێكۆشانی پتر لە 60 ساڵی تەمەنی جەمال نەبەز، نەبان بكات و هەموویان بستێتەوە و پشتگوێیان بخات. جەمال نەبەز، زمانەوان و مێژوونووس و ڕووناكبیر و نووسەر و بیرمەند و سیاستكار بوو. ئەو وەك چۆن لە بیركردنەوەی سیاسیی خۆیدا، هەموو ئامانج و خۆنكی یەكبوونی كورد و یەكخستنەوە و دامەزراندی دەوڵەتی سەربەخۆی كوردستان بوو، لە زمانیشدا، زمانێكی یەكگرتووی كوردیی، وەك زمانی ڕەسمی و ستاندارد، گەلێك بەلایەوە مەبەست و جێی بایەخ بوو. كارێكی گرنگی دیكەی جەمال نەبەز، ساغكردنەوەی مێژووی كورد و ناساندنی مێژوو و كەشی كورد و كوردستان بوو، بە ئەوروپاییان و بیانییان بە گشتی. نووسین و هزرەكانی، بنەما و فەرگێیەك بوون، بە بارهێنانی نەوێك و پێگەیاندن و وێناگاهێنانەوەی زۆرێك لە خەڵكی كورد. ئەو مرۆڤیكی بزۆو و چالاك و كارا بوو و هەمیشە دەجووڵا و دەكۆشا، بە وەدیهێنانی خۆنكانی، كە هەموویان بە دووری كوردستان و نەتەوەی كورددا دەسووڕانەوە.

ئەوەی سەرەوە دیوەکی گەشی جەمال نەبەزە، لە هیچ کەسێک، هیچ مرۆڤێک، سەدلەسەد هەموو دیوەکانی، هەموو لایەنەکانی ژیانی، هەموو دید و هویرەکانی، گەش و سوودمەند نین و تەنە شایستەی پەسن نین و دەشە مرۆڤ لە دیوەکی دیکەوە و بە جۆرێکی دیکە، بیانخوێنێتەوە و پێیان قایل نەبێت و ڕەخنەی لێیان هەبێت.

لەنەو کەمەڵە و وڵاتی خەمان(کوردستان)دا، وەک باوە، کە کەسێک، کەچیدوایی دەکات، بە تایبەت ئەگەر مرۆڤێکی بەناوبانگ بێت و لە بوارێکدا، کارێکی کردبێ و کاریگەرییەکی بووبێ و بەرهەمێک یا شوێنەوارێکی لەپاش خۆی جێهێشتبێ، ئیدی پاش مردنی، تەنە پەسن دەدرێ و تەواوی کردەوەگەلێکیشی، کە سوودمەند نەبووبن یا چۆت بووبن، بەگوێرەی تیۆری"شەیتان و ڕەحمان دەستیان لێی شەردووە"، دەسەدرێنەوە و ڕەخنەیان لە ناگیرێت و ئەگەر هەڵەیشی کردبێت، پەردەپۆش دەکرێت. بە من، مرۆڤ دەبێ سەرلەبەری ژیانی بخوێنرێتەوە و تەواوی مەڕووی ژیانی و تەواوی ئەو وەستگێ و قۆناخانەی پێیدا تێپەڕیوە و سەرجەمی کار و کردەوە و گوتار و بیروڕاکانی، خاس و نەباش، بە بازدان بەسەر تاکە یەک شتیشیدا، لەبەرچاو بگیرێن و هەڵسەنگاندنیان بۆ بکرێن. ڕەنگە لەمەڕ ئەم بابەتەی بەردەستتان بگوترێ، ئەوەی ئێستا لەمە مامەستا جەمال نەبەزەوە دەگوترێ، دەبوو کاتێک، کە لە ژیاندا بوو، بگوترابا، لە من باش دەزانم ئێستا بەجگە لە پەسن، هیچ یەکێک لەوانەی باسی مامەستا نەبەز دەکەن، تەوخنی لایەن و دیوەکی دیکەی ئەو ناکەون. بۆیە ئەوەی من لێرەدا دەیڵێم، شتێکی نوێ و شاراوە نییە و بگومانیشم لەوەی، خەڵکێک هەن، لەگەڵ بەچوونەکانمدا هاوڕا بن، هەر بۆیە بە ڕای من پێویستە بگوترێن.

جەمال نەبەز، وەک مرۆڤێک، بە گەواهی ئەوانەی لە نزیکەوە دیویانە، ناسیویانە، کاریان لەگەڵ کردووە، ژیاون: گەلێک خانەگومان و خۆیست بووە. هاوبیرێکی جەمال نەبەز گەڵایەوە، کە جارێک، خوشکێکی جەمال نەبەز لە کوردستانەوە هاتووە بۆ سەردانی بۆ ئەمانیا و لەتێک خەیدا، وەک دیاری، چای بۆ هێناوە، کیسەیەک چای وشک، چای دووغزاڵ(بە عەرەبی: أبوغزالین)، کە ئەودەمی زۆر باو بووە. ئەودەمە وەک ئێستا نەبوو و لە ئەوروپا هێندە چای نەبوو و ئەگەر هەشبووبێ، ئەوا چایێک لە وڵاتەوە هاتبێ و دیارییش بووبێت، گەلێ خۆشویست بووە و خوشکەکەیشی هەر بەو مەبەستە بۆی هێناوە. کە خوشکەکەی کیسەیەکی چایەکەی داوەتە دەستی جەمال نەبەزەوە، لە خوشکەکەی پرسیوە، ئەوە چییە، ئەویش گوتوویەتی چایە. جەمال نەبەز

دەسبەجێ کیسەی چایەکەی فڕێداوەتە نێو زبڵدانەکەوە و بەرەش دەی خوشکەکەی شکاندووە. ئەو کارەی بۆیە کردووە، چون گومانی ئەوەی کردووە، کە هەنگێ حوکوومەتی عیراق ئەوەی وەک ژار و دەرمان، بۆ کوشتنی ئەو ناردبێ!
گەلەک تەنگەجیقەدان و لە خەڵازی بووە و هەسوکەوت و دەستایەتی لەگەڵیدا هەرگیز ئاسان نەبووە، بەڵکە گەلێ سەخت و گران بووە. هەمیشە خەی بە ڕاست و خەڵکانی ناهاوڕای بە ناڕاست زانیوە و کەمجاران ددانی خەری بە خەڵکدا ناوە.

هیچ مرۆڤێکی کوردی زیرەک و چالاک و کارای بواری نووسین و زمان و مێژوو و سیاسەتی، خەشنەویستووە و هەموو کوردێکی لەو جۆرەی بە ڕکابەری خەی زانیوە. هاوبیرێکی بەی گەڵامەوە گوتی:"جارێکیان لەگەڵ جەمال نەبەزدا دانیشتبووین، ئیدی باسی سیاسەت و کورد و نووسین و…زۆر شتی دیکە کرا. هەر ناوێکی دێهاتێ سەر زارمان، جەمال نەبەز شتێکی خراپی لەبارەوە دەگوت. لەپڕ باس هاتە سەر کەسێکی ناسراو، کە نووسەرێکی کارا و شارەزا و چالاک بوو و من هەندێ پەسنم دا، ئەو دەسبەجێ دەستی بە زەمکردنی کرد و گوتی، من دوو چاوم هەن، لە یەک دانەیشیان هەڵنایە و ئەوی پێ نابینم، کەرایيم دادە، ئەگەر ئەو کابرایە دەبینم!" دەی ئەوە لە "ئەریی" و "قبوونەوە لە مرۆڤ" زیاتر، ناوێکی دیکەی لێنانرێت.

لەسەر شتگەلێکی بچووک و کەمبایەخ گەلێ جار، لە کەسێ نزیکەکانی و ئەوانەی لە دەوری دەبوون و کەمەکیان پێ دەکرد و هەڵزیان لێی دەگرت، دەترا و دەکەوتە باسکردنیان بە خراپێ و ناوزڕاندنیان، بە نووسین و بڵاوکردنەوە.
جەمال نەبەز، لەم سڵانەی دواییدا، لە ڕووی زمانەوە، کەمێک دەسکاری و گۆڕینی لە هەنووس و دەربڕین و دەستەواژە و وشە کوردییەکاندا دەکرد، بە بیانووی ئەوەی هەندێ تیپ، کە کورد بەکاریان دەهێنن، کوردیی نین و لە زمان و تیپی عەرەبییەوە هاتوونەتە نێو زمانی کوردی و گەرەکە کورد، ئەو تیپە عەرەبییە"لایدێ و نامە"یانە وەدەرنێ و زمانی کوردییان لە پاکژ بکاتەوە. جەمال نەبەز، لە کاتێکدا ئەوەی دەگوت، کە بەخەی ئەرانناسی خوێندبوو و فارسییزان و کوردزان بووە. ئەو وشە و دەستەواژانەی، تیپی "ح"، "ق"، "ع"، "غ"یان تێدابووایەن، ئیدی لە پشەوە، لە ناوەنددا یا لە کۆتاییدا، ئەو دەیانیگەین بە تیپی دیکە. بە نموونە:(حوسێین، حەمە، مەحمووود، حەسوود، حەمکە، حەسیرەکە، حەیوان، حەز، حەوت، حەوتەوانە، حەسار، حاجی، لای ئەو

دەبوونە: هوسەین، هەمە، مەهموود، هەسوود، هەمکۆ، هەسیرکە، هەیوان، هەز، هەوت، هەوتوانە، هەسار، هاجی).

(قوو، قارەمان، قەقنە، قەلەش، قۆز، قەیسەری، قاز، قەرتەپپە، سەقز، خانەقی، قەرداغ، قلیاسان، قالی، قەری، بەعشیقە، نەقیزە، لای ئەو دەبوونە: کوو، کارەمان، کەکنە، کەلەش، کۆز، کەیسەری، کاز، کەرتەپپە، سەکز، خانەکی، کەرداخ، کلیاسان، کالی. کەری، بەئشیکە، نەکیزە). (عەلی، عومەر، عەرەب، سەعید، جومعە، عەبا، سەعات، باعەباع، عەرەبەت، عەلی عەسکەری، عەلی ئەسغەر، لای ئەو دەبوونە: ئەلی، ئومەر، ئارەب، سەئید، جومئە، ئەبا، سەئات، بائەباء، ئەربەت، ئەلی ئەسکەری، ئەلی ئەسخەر). (غاردان، بەغدا، غەیدین، غاز، غیرەت، غەوارە، غەریب، لای ئەو دەبوونە: خاردان، بەخدا، خەیدین، خاز، خیرەت، خەوارە، خەریب). بەڵاستی ئەوەی جەمال نەبەز دەیکرد، بەجگە لە ئەتککردنی زمانی کوردی، چتکی تر نەبوو. جەمال نەبەز، زمانەوان و مەژوونووس بوو، سەرباری ئەو ئەتکەیشی بە زمانی کوردی، هەشتا دەیتوانی شتی دیکەی باش پەشکەش بە زمان و مەژووی کورد بکات. سەد بریا لە بری سیاسەت، خەریکی ئەو بوارانە بووایە!

ئەو لە ساڵی 1962ەوە، واتە: ماوەی 56 ساڵان بوو، کوردستانی جەهەشتبووە و هەرگیز بە تاکە یەک جاریش سەردانی کوردستانی نەکردووە. مرۆڤ، ئەگەر خۆشەویستیی بە خاک، وڵات، زێد، نیشتمان، گەڵەکەکەی، ئاواییەکەی، کەڵانەکەی، یادەوەریی منداڵی و سەردەمی لاویی، خەڵکی وڵاتەکەی، هاوشارییانی، دەست و هاوەڵ، کەسە نزیکەکانی، خانەوادە و خزمە نزیکەکانی، باوک و دایک و خوشک و براکانی هەبێت، ئەبێتە خەڵانگرە و لەو ماوە دوورودرێژەدا، 56 ساڵان، چەندین جار سەردانی کوردستان دەکاتەوە. ئەو وەنەبە تەنە سەری باشووری کوردستان، کە لەی هەڵاتبوو، نەداتەوە، بەڵکە سەری باکوور و ڕۆژهەڵات و ڕۆژاوای کوردستانیشی نەدەدایەوە، کە هەمیشە بە خەی باسی کەمەڵک پارچەی کوردستانی دەکرد و هەموو کوردستانی وەک یەک وڵات تەماشا دەکرد. دیارە هیچ پاساوەک بە ئەو نەگەڵانەوەیە و سەرنەدانەوەیە، نەبووە و نییە، ئەگەر لای نەبەز خەیشی بووبێ، هەرگیز جێی باوەڕپێکردن نییە و تەنە کەماسی خۆشەویستی بە خاک و خەڵکی کوردستان، پێشان دەدات.

ئەو بە خەی هەر کاتەک باسی نەگەڵانەوەی بە کوردستان کردبا، دەیگوت، "خولەی فەنەگولە"، ڕەگی لە گرتووم و نەیهێشتووە بگەڕێمەوە کوردستان. لە "خولەی فینەگولە"یش، مەبەستی سیاسەتکاری

بەناوی کورد، دکتۆر مەحموود عوسمان بوو. ئەو باسی ئەو سەردەمەی 1970 تا سەرەتای 1974ی دەکرد، سەردەمی پێکهاتنی سەرەک بارزانی لەگەڵ حوکوومەتی عیراقدا و ڕێککەوتننامەی 11ی مارسی 1970. ئەو بە خەی ئاگەر مەبەستی گەلانەوەی کوردستانی بووایە، بگومان نەیبووە، نەک دکتۆر مەحموود عوسمان، هیچ کەسێک نەیدەتوانی ڕێگەی لێبگرێ! ئەو وا لە خەی دانێی، کە دەبێ سەرەک بارزانی یا کەسانی نزیکی ئەو، بانگهێشتی تایبەتی بە بکەن و وەک سەرکردە و ڕابەر پێشوازی لێبکەن. دەنا ئاگەر وانییە، خە هەزاران کوردی پاژەکانی دیکەی کوردستان، لەو چوارساڵەیدا، کە کورد تا ئادیێک لە ڕووشکی باش و ئارامدا بوو، لە باشووری کوردستان و لە سایەی ڕابەرایەتی سەرەک مستەفا بارزانیدا دژیان و تێکۆشان بە واقیعی نیشتمان بووبوون و ئامێشدەیتوانی وەک ئەوان خەی بخزێنتە نێو زانستگە و کۆڵێژی زانیاری و بوارە فەرهەنگییەکەوە و لە پەناشدا سیاسەتی خەیشی بکات. نەگەلانەوەی دکتۆر نەبەز، تەنیا پەوەندی بە لووتبەرزی و خەبەگورزانینەوە بووە و هیچی دی.

ئاگەر پێش هەرەسی 1975، تەنە سەرەک بارزانی تاکە ڕابەر و سەرکردە بوو و یەک حیزب(پارتی دیموکراتی کوردستان) لە کوردستاندا دەسەڵاتی هەبوو و یەک هەزی پێشمەرگە هەبوو، لە کە شۆشی کوردستان هەرەسی هێنا، ئیدی مەیدان و گەڕپانی کوردستان لە یەک سەرکردە و یەک ڕابەر و یەک حیزب و یەک هەزی پێشمەرگە و یەک بزافی چەکداری و یەک جووڵانەوەی سیاسی، چەڵ بوو و ڕێژیمی بەعسی بەغدا، دەسەڵاتی حوکوومەتی عیراق، گەیشتە دوورەدەستترین و سەختترین جەگە و هەموو کونجەک لە کوردستاندا. پاش ماوەیەک جارەکی دیکە ڕێکخراو و حیزب و گرەی چەکدار پەیدابوونەوە و جەنگی دژ بە ڕێژیم دەستی پە کردەوە. لەو دەمەیدا، ئیدی سیاسەتکردن و بزاڤ چەکداریەکە و کورد و کوردستان بە گشتی، بە سەر مایەوە و لەتڵەت بوو و هەموو جارە گرە و دەستە و حیزبەکی تەدا پەیدابوون. ئەوانە وەک کوارگی بەهارە هەڵدەتەقان و هەرەژەی ناوەکی نوە دەهاتە نەوانەوە. زەرەک لەو گرە و دەستە و حیزبانە، کە بەشەکیان دەستکردی پەتەختەکانی دەوروبەری کوردستان بوون، بە خەیان پەیانوابوو، چەپانە دەهزرێن و دەپەیڤن، چون ئەوان، هەموو نەهامەتی و داووخان و هەرەسیان، دەخستە ئەستەی سەرەک بارزانی و بزاڤەکەی، کە ئەمان بە ناچەپیان دەزانی. ئەوانە، ئەو بیری چەپایەتییەی خەیانیان پەوە هەڵدەکەشا، تەنە ڕواڵەت و ڕووکەش و دەمامکەک بوو، بە خەڵ لە چاوکردن و فریودانی خەڵک و بەجگە لە بانگەشەیەکی پفدراو و درۆ، هیچی دیکە نەبوو.

لەو گۆڕانکاریانەی بە سەر وبەریەی دوای هەرەس، هەموو جۆرە بیر و هەموو جۆرە هەنگاوێک لەو دڤقرەدا سەریان دەرهێنابوو و هاتبوونەگۆڕێ، تەنیا یەک جۆرە بیر و ئایدیۆلۆگی لە کوردستان، ئامادەیی نەبوو، ئەویش هزری نەتەوەیی(ناسیۆنالیستی)کوردی بوو. جەمال نەبەز، کە خەی بە دامەزرێنەری ئەو فەرگە نەتەوەیە کوردیە و هەناس و باوکی ئەو هزرە دەزانی، دەبوو وەک هەستی نەتەوایەتی و بەرپرسیاریەتی و چالایی دەنگە نەتەوەییەکە، لە کوردستان، ئەو دەرفەتی بقەستایەتەوە و ئەگەر بەهاستیی باوەڕی بە بیر و پێیامەکەی خەی هەبوو، دەبوو دەستبەرداری ژیانی ئەوروپای بووایە و بە هیچ یەکودوو و بیرکردنەوەیەک گەڕابایەوە کوردستان و بنەمای بزاڤەکی نەتەوەیی دانابا و خەڵکە هەوادارەکانی خەی خەکردباوە و لە مەیداندا سیاسەتی خەی کردبا. جەمال نەبەز وای نەکرد. ئەو لە ئەمانیا هەونیشتبوو و تەنە قسەی دەکرد و دەهزری و گەرەکیبوو خەڵک بیژنەفن و بگرێی ملدا بدەن و بەژن"ئەشهەدو هاست دڤەرمووی...". ئەو پێیوابوو بەو نووسین و تیەری و قسانە لە ئەوروپاوە دەوەتی سەربەخەی کوردستان هادەگیندرە. هزر هەرگیز لە کارکردن گرنگتر نییە. عەلی شەریعەتی دەڵێ:"ئەو خەڵکانەی هیبەرایەتی شەشیان کردووە و کاری هەستەوەر و خەباتی کردەیان کردووە، لەو بیرمەند و فیلەسەفانەی، جەنگی ژیانیان نەکردووە، گرنگترن" .

جەمال نەبەز، کە دامەزرێنەری کاژیک بوو و کرەکی هویری کاژیکیش، نەتەوەیی بوو، بەجگە لە کەمەڵێک دەستەواژەی توندی نەتەوەیی و تەسکبیری و بەرچاوتەنگی و تووڕەیی، لە کاژیکنامە و ئەو هزرە نەتەوەییە و هەبازکەیدا، لایەنەکی تیەری و فەلسەفەیی و ئایدیۆلۆگی و شیکردنەوەی جڤاکی، ئابووری، سیاسی و مێژوویی و نەخشە و بەرنامەیەکی هەمەلایەنەی گرەدراو بە فەلسەفە و تیەریەک، کە ببەتە چرایەک و نەخشەڕێگەیەک بە کەمەڵی کورد و وەاتی کوردستان، نابینیەوە. لە تەزەکانیدا گەلە جاران، جەمال نەبەز، جەختی لەوە دەکردەوە، کە بیری نەتەوەیی کوردی، نە بیری قەومیەتی هەژهەاتی و نە بیری ناسیۆنالیزمی هەژاواییە و لەگەڵ ئەوانەدا جیاوازە، لە تە کە کاژیکنامە دەخوێنیەوە و دواتریش لە گوتار و هەوتاری جەمال نەبەز و پەیانی فەرگەکەی وەردەبیەوە، تا ادەیەکی زەر باندەری فەلسەفە و تیەریەکانی ساتیع ئەلحوسەری(ساطع الحصري) و میشەل عەفلەق(میشیل عفلق) و بەعس و نەتەوەییە عەرەبەکان، لەسەر جەمال نەبەز و تەوانینی وی و فەرگە نەتەوەییەکەیشی بە هوونی دەبینی. سەرووشی کاژیکنامەیش لەو

پاشخانەوە بە جەمال نەبەز هاتووە.

ئەو فەرگە نەتەوەیی و بیروباوەڕی جەمال نەبەز، کە بوونە پێشاک و چوارچێوە و بنەمای کاژیک و دواتریش پاسۆک، هەرگیز نەبوونە فەرگە و بیروباوەڕێک، زێرینە یا زێڕێک، لە خۆکی کوردی لە دەور گلێر ببنەوە. هەمیشە دەستەیەکی کەمزمارێ هەواداری ئەو هێوتە بوون. بە من ئەوەش دەگەڕێتەوە بە شەوەی ئەو دوو هێکخستنە، کاژیک و پاسۆک، ئەوانە پتر دەڤەریی، لەکاڵی بوون و لە سنووری باژێڕی سلێمانی نەچووبوونە دەرێ و تا ئادیەکیش مەرگ و سیما و هێنگ و بەی سلێمانییان پێوە دیار بوو. جارێکی لەگەڵ کاک ئازاد مستەفادا، کە هەشتا لەگەڵ جەمال نەبەزدا نەوانیان تێکنەچووبوو، باسی بیری نەتەوەیی و پاسۆک و هێوشی کوردستانمان دەکرد، گوتم:"کاک ئازاد، ئەوە باسی چوار و پێنج و هەندێ جار زیاتریش پاژی کوردستان دەکەن، خەتان بە خاوەنی فەرگەیەکی نەتەوەیی دەزانن و حیزبەکەتان بە نوێنەری هەموو کورد دەزانن، وانییە؟". گوتی:"بەڵێ وایە". گوتم:"یەک پرسیارت لە دەکەم، هیوادارم هێکوهێوان و دروست وەڵامم بدەیتەوە". گوتی:"گومانت نەبێ، ئەوەی ڕاست بێ، پێت دەڵێم".

گوتم:"ئەوەی پاسۆک، لە ئامێدی، لە دهۆک، لە مووسڵ، لە خورماتوو، لە کفری، لە خانەقین، لە مەندەلی، لە زرباتیێ، لە بەغدا، لە ئیلام، لە کرماشان، لە بانێ، لە ورمێ، لە قووچان، لە هەورامان، لە یەرەقان، لە وان، لە دەرسم، لە دیاربەکر، لە مەردین، لە غازی ئەنتاب، لە قەنیە، لە عامووداً، لە دەرک، لە قامشلوو، لە شام، لە بەیروووت، لەنەو کوردانی فەیلیداً، لەنەو کوردانی ئەزدیداً، لەنەو کوردانی کاکەییداً، لەنەو کوردانی شیعەداً، یەک ئەندامی پاسۆکتان هەیە؟". گوتی:"نا وەڵا نیمانە...". گوتم:"ئەوە هەرچەندە دروشمکانتان گەورە و زەق و قەبەن، لە هەرگیز لە چوارچێوەی سلێمانی نەچوونەتە دەر، لەوە هەن، بەڵام کەمیشن". گوتی:"دەی بە خوا وەڵێک وایە..". گوتم:"کاتی ئەوە نەهاتووە بە خەتاندا بچنەوە و خوێندنەوەیەک بە مێژوو و داهاتوو و تەواوی بیر و کرداری خەتان بکەنەوە و گەیەنکی ئادیکال لە بوونی خەتاندا بکەن!". بەڵێک ئاما و سەرێکی بادا و گوتی:"وایە، دەیکەین ئینشائەڵا". هەکاری سەرکی بەاونەبوونەوەی بیری نەتەوەیی نەبەزیزم و بچووکیی کاژیک و پاسۆک، لە تەسکبیری و خانگومانی و وشکی و تووڕەیی و باوەڕنەبوون بە خۆک، لە دامەزرێنەری ئەو بیر و فەرگەیەوە، جەمال نەبەز و کەسێنزیکەکانی دەوروبەری ئەوەوە هاتبوون و ئیدی بووبوونە پەتایەک، هەرگیز لەو بزاڤە نەتەوەیییە نەبوونەوە و تا ئێستاش

هاتن، تا ئیدی مەرگ لە 08-12-2018دا، باوکە خیانەتکەی پێچاوە و هەموو خوێنکانی لەگەڵ خۆیدا لوولدا.

من بە خۆم، لە نزیکەوە جەمال نەبەزم نەناسیوە و هەرگیزیش هیچ جارێ پێوەندێکم لەگەڵیدا نەبووە، لە بۆشک لە نووسینەکانیم خوێندوونەوە و چەندین جار، لە ستەکهەڵم، ئامادەی کەڵ و سیمیناری ئەو بووم و تا ڕادەیەک ئاگاییم، لە بیر و بۆرخورد و هەڵسوکەوتی ئەو هەبووە و زۆریشم لە هاوبیرانییەوە لەبارەی ئەوەوە ژنفتووە، لەو باوەڕدام جەمال نەبەز ئەگەر سەدلەسەدیش نەبێت، خیانەتێکی نزیک لەو خیانەتێی، حاڵەتکی ترس و سامینەوە و دڵەڕاوکێ و گومانکردن و باوەڕنەبوون بە خەڵک و چاوەڕوانی خراپەکاری لە خەڵک، لە بیرکردنەوەیدا هەبووە، کە تەواوی ئەوانە، پتر لە خەبەزلزانین و لەخۆازیبوون و ئالەخەبوونەوە دێن، کە بە لاتینی و زمانانی ئەوروپایی پێی دەگوترێ (Paranoia). ئەو حاڵەتە کارەکی وا دەکاتە سەر مرۆڤ، کە وەک لە ئەمریکا و لەسەرجادە و بازاڕ و زمانی میللی و نەو خەڵک دەڵێن، مرۆڤ هەست بکات و پێیوابێ، خەڵک هەمووی وەدووی ئەو کەوتوون و دەیانەوێ بیگرن و بڵێ:(هەمووکەس وەدووماون بە گرتنم"Everyone is out to get me"). تەواوی ئەو بیرکردنەوەیە و ئەو دیدە بە ژیان و سیاسەت و شێوازی ڕەوتار و کارکردن و داخراویی، لە جەمال نەبەزەوە شێبووبووەوە و ڕەچووبووە خوارێ، بە نەو ڕەگخستنەکانی کاژیک و پاسک و سەکسە و ئەو فەرگە و بزاڤە نەتەوەییە، کە بەرهەمی هەزری جەمال نەبەز و هاوبیرانی بوون و تەنانەت بە نەو هاوبیر و هەوادارانیشیان.

جەمال نەبەز، لەودەمەوەی نەتەوەیانە، بەو جۆرەی خەی باوەڕی پێبوو و کاژیکانە دەهزری، ئیدی هەرگیز چ نوێبوونەوە و گۆڕانک لە بیرکردنەوەیدا، لەو بوارەدا، نەدەبینرا. ئەو هەر لەسەر هەمان هەڵە دەیشت و هەمیشە هەر شتەکانی خەی، کە چەندین ساڵی بەسەردا تێپەڕیبوون، دەگوتنەوە و چەندپاتەی دەکردنەوە.
هاوبیرێکی جەمال نەبەز دەیگێڕایەوە، کە جەمال نەبەز، لە تەمەنی لاویی و دەسپێکی نووسینیدا، بە ناوی "جەمال کەڵ"ەوە ناسراو بووە، هەر بەڕاستیش پێموایە پرۆفیسەر دەکتۆر مامەستا جەمال نەبەز، نووسەر و ڕووناکبیر و مێژوونووس و زمانەوان و بیرمەند بوو، لە سیاسییەکی کەڵ!

23-12-2018

_____

رسول، فاضل، هكذا تكلم علي شريعتي، دار الكلمة للنشر، الطبعة الأولى 1978، بيروت- لبنان، ص 70.

بەڵێ بۆ لێسەندارەدانی ژنکوژان ... گۆران هەڵبجەیی

دەربارەی ژنکوشتن یا بەکارهێنانی زەبروزەنگ و سوکایەتی بەرامبەر بە ژنگۆزی مەینەت، [نوال سعداوی] هەکارکان دەگەڕێنێتەوە بۆ سێ هۆکاری سەرەکی کە بریتین لە [ئایین واتە ئاینی ئیسلام، ، دابوونەریتی داواکەوتوو ،دەسەڵات وەک دەزگایەکی کەمتەرخەم و ژنگۆ خۆشکەر بۆ تووندووتیژی].
ئەم فاکتەرانە پێکەوا بە ماوی نزیکەی {30} ساڵە بوونەتە هۆکار و پاڵپشتێر بۆ کووشتنی هەزارەها ژنی بێتاوان لە کوردستاندا. کەم هەفتە هەیە گوێبیستی کوشتنی ژنێک نەبین ،ئیدی بە خۆسووتاندن ،کووشتن بە فیشەک، خنکاندن و شەوازی دیکە. لەبەر ئەوەی مەینەت کووشتن بوونە دیاردە هەر بەیەش زۆر بە ئاسانی قەبوو کراوە وەک کارەکی ڕەتین سەیرکراوە ، پاش یەکدووڕۆژ لە باسکردنی تراژیدیایەکی ژن کووشتن لە میدیاکان و دەربەینی ناڕەزایی و پرۆتەستی هەندیک لە ڕێکخراوەکانی ژنان و چالاکوانانی ئافرەت ،ئیدی تا ڕووداوی تراژیدیایەکی دیکە دێتە گۆڕێ هەدی هەدی لە یاد دەکرێت.
هەکاری تێشەنکردنی ئەم دیاردە ترسناکە وەک لێسەرەوە ئاماژەم پێدا ئەو سێ خاڵەن کە دکتەر [نوال سعداوی] بەجوانی دەستی خستوونەتە سەریان.
یەکەم فاکتەر کە ئاینە بە تایبەتیش ئاینی ئیسلام ،لە تێکستەکانی قورئانەوە بگرە تا فەرموودەکان و قسەو هەڵوێستی ئیمامەی دونیای فوقەهاکانی ئیسلام ، هەموویان بە تووندترین شێوە، ناشیرینترین شیوە، بەبەزەیترین و نا ئینسانیترین شێوە دەربارەی ژنگۆزی مەینەت ڕەفتار دەکەن و ئامۆژگاری بە پیاوان دەدەن کە بەپێی بنەماکانی ئیسلام لەگەڵ هاوسەرەکانیاندا بجووڵێنەوە ، لە کۆتایدا ئەم ئامۆژگاریە ژەهراویانە زەر جار دەبنە هاندەر و پاڵنەر بۆ پیاوان کە بەخواستی مەلاکان و بە پێی فەرمان و عەقیدەی ئیسلامی مامۆ

لەتەک هاوسەر ،خوشک، کچی خۆیاندا بکەن.

مەسەلەی لەدان لە هاوسەر لە ئیسلامدا قەدەغە نیەو تەنانەت پێیامبەر خودی خۆی ئەم کارەی زەر جار بەرامبەر بە ژنەکانی و بە تایبەت بەرامبەر بە عائیشە کردوە. تەنها مەرج ئەوەبووە کە ئاسواری لیدانەکە بەجێستیەوە دیار نەبێت. ئێستاشی لەگەڵدابێت لە کەسایەتیەکی ئیسلامیم نەبیستوە کە دژی لەدانی هاوسەر بێت ،بەڵکو بە ئامانەتەوە پێیەوەی دەکەن .ئەوەتا یەکێک لە بانگخوازە ئیسلامیەکانی عەرەب بە ناوی [دکتەر محمد شحرور] لە بەرنامەیەکی تەلەفزیۆنیدا جەخت لەسەر لەدانی ژن دەکاتەوە دەڵێت : {ان الله كرّم المرأه بعقوبه الضرب} ،
واتە خوا پاداشتی ژنانی بە سزای لەدان داوەتەوە .پیاوانی ئاینی و بانگخوازەکانی کوردیش بەردەوام لە مینبەری مزگەوتەکانەوە لە شاشەی تەڤەکانەوە لە کەبووەوە و بەنە ئاینیەکاندا ، پیاوان هاندەدەن ئاگایان لە ژن وکچ وخوشکی خۆیان بێت و کەنتڕۆیان بکەن و هەگێیان نەدەن بە نمونە :

* بەتەنها بچنەدەرەوە.
* جلی جوان و هەنگاو هەنگ لەبەر نەکەن .
* دوور کەونەوە لە میکیاج و بۆن لە خەدان .
*گوی نەگرن لە موزیک .
* لە گەڵ کوەاندا لە قوتابخانە تەکەڵاو نەبن.
*سەیران و گەشت نەکەن.

بەگومان سەرپەچکەرانی ئەم یاسایانە زەربەی کات دووچاری تووندووتیژی دەبنەوە ، کە زەر جار ئەم تووندووتیژیە تەشەنەدەکات بە کووشتن یا بە ناچارکردنی ژن بە خە کووشتن.
فاکتەری دووەم کە دابو نەریتی دواکەوتووە زەربەی پیاوەکان بەتووندی پابەندن پێیانەوە ،ناتوانن یا ناخوازن فەرامۆشیان بکەن ،جا دەبینین کە دابو نەریت بەهیچ جەریک لە بەرژەوەندی هەگەزی مێینە نیەو ئازادیەکانی زەوت دەکات ، زەر جار دابونەریت و ئاین ئامێتەی یەکتر دەبن و پەکەوە هارمۆنیایەکی نەشاز پێکدەهێنن و کاری خۆیان لەسەر هەشتنەوەی ژن بە دواکەوتیی دەکەن ،لە ئەنجامدا مێینە هیچ فەزایەکی ئازادی بە نامێنێتەوە ، جا دەمەک هەوەی دەربازبوون لەو دەخە سەپێنراوە دەدات و دەخوازێت ئەوکەت و بێندە بشکێنێت ، بە ناوی پیرەزیەکانی دابونەریتەوە لەمپەری بە دروست دەبیت.
فاکتەری سێیەم دەسەڵاتە ، یەکێک لە ئەرکەکانی دەسەڵات لە هەر

وەاتەکدا دابینکردنی سەلامەتی ژیانی خەڵکی ، تەنانەت بەرپرسە لە ژیانی ئاژەڵەکانیش. حبیب بورقیبە سەرۆک کۆماری کۆچکردووی تونس لەسەرتای دەسەڵاتیدا {1957} هەستا بە دەرکردنی کۆمەڵێک یاسای باری شارستانی لە بەرژەوەندی ژیانگەزی مێ ، بە نمونە[قەدەغەکردنی فرۆشتنی، بەرزکردنەوەی تەمەنی هاوسەرگیری بە 20 سال قەدەغەکردنی تووندووتیژی بەرامبەر بە ژیانگەزی مێینە ، قەدەغەکردنی سەرپۆش و کۆمەڵێک یاسای شارستانی دیکە]. بەهەی ئەم یاسایانەوە لە ماوەی دەسەڵاتیدا کۆمترین تووندووتیژی دەرهەق بە ژنان تۆمارکران ، تا ئیستاش کاریگەری ئەو یاسایانە بەسەر کۆمەڵگای تونسیەوە ماونەتەوە و خەڵکی تونس بە شارستانیترین خەڵک ناسروان لە دەڤەرەکەدا.

ئەو کۆمەڵە یاسایانە بە دوو ئاکار کاریگەریان هەبوو ، یەکەم بوونە هەی هەشیارکردنەوەی خەڵک و تێگەشتن لە گرنگی ژیانگەزی مێ ، دووەم ترس لە سزا قورسەکانی هەر تووندووتیژیەک بەرامبەر بە ژنان.
دەسەڵاتی هەرێم تا سەر ئاسقان بەرپرسە لە کوشتنی هەر ژنێک کە لە هەرێم ڕوودەدات. دەسەڵاتداران زۆر زۆر کەمتەرخەم و خەمساردن بەرامبەر بە تاوانباران. بەنمونە پیاوێک لەسەر دەمەقاڵێیەک یا گومانێک یا لەسەر هەڵنانی ژنی دووەم هاوسەرەکەی خۆی دەکوژێت ، بە پێی پێوست و ئیستحقاقاتی یاسا مامەڵە لەگەڵ تاوانبارەکەدا ناکرێت. یاخود ڕوویداوە هەندێک جار تاوانبارێک پاش بەسەر بردنی ماوەیەکی کەم لە زیندانەدا بەهانەیەکی بە دادزنەوەو ئازادی دەکەن، یا بەرپرسێکی حیزبی بە فشار بەسەر حاکم ناچاری دەکات بکوژ ئازاد بکات، یاخود زۆر جار تاوانبار دەستگیر ناکرێت وئازادانە دەسوڕێتەوە ،ئەوش بە پشتیوانی کەسێکی پلەداری یەکیتی یا پارتی . یاخود پاش بەسەربردنی یەکدووساڵ تاوانباران بۆر لێبووردنی مەسعود بارزانی دەکەون.

دەرکەوتووە ئەوانەی بەدەوام تاوان دەکەن ئەوانەن کە پیشتر کەیسیان لە دادگا هەبووەو تاوانیان کردووە پاشان ئازاد کراون.
زۆربەمان لە یادمانە ساڵی [2010] کەسێکی چەکدار و پشتقایم بە یەکێتی ، بە ناوی [ساڵە مزاڵی] دووخوشکی بە ناوکانی میدیاو جوانە پاش ئەوەی دەستدریژی کردبووە سەریان کووشتنی . ئەم کابرا دەندێە دەبوو دەموودەست لە سەدارە بدرایە ،چونکە مام جەلال هاتبووە سەرخەت و ئەو بیارەی دەرکردبوو.
مەخابن نەک هەر لە سەدارە نەدرا بەڵکە ئەوشوینەی کەتێیدا بەندکرا بوو وەک هەتەل وابوو، هەموو جارە پێداویستیەکانی تێدابوو ،

بەردەوام چەندکەسێک لەسەرانی یەکێتی [کە پەڕچەت لەو ڕووە خزمەتی ئەوانیشی کردبێت] سەردانیان دەکردو بەندینی ئازاد کردنیان پەدەدا. هەرواش دەرچوو ، نە مامە بەندیکەی خۆی بردەسەرو نە دادگاش سوربوو لەسەر بەیارەکەی. لە ئاکامدا باوکی دووکچەکەیان ناچار کرد بە بڕێک پارەو بە سوێحی عەشایەری دەمکووت بکرێن.

جا لەدوای ئەو سکەندالەوە مەترسی مەزن ڕووی کردە میینەو کوردستان بووە دەزگەی ژنان و بکوژەکانیش دەستیان کراوەتر بوو ،چونکە دنیابوون لەوەی هیچ سزایەکی ئەوتە نایانگرێتەوە.
جا گەر کاتی خۆی سالە مزالی لەسەدارە بدرایە ئەوە دەبوو پەندو وانەو ژنکوشتنیش زەر زەر کەم دەبوویەوە ،چونکە ئەو سزا قورسە ترسی دەخستە دڵی هەر پیاویکەوە بەر لەوەی تاوانەکە ئەنجاوم بدات بیر لە سزاکەی بکاتەوە.
ویرای ئەم خاڵانە ،بەداخەوە بەڵێک لە دادوەرکانیش بە هۆی بیرکردنەوە وتەروانینی ئاینیانەوە بە پێی یاسا سزای تاوانباران نادەن و زەر جار پشتگیری لە پیاوکان دەکەن ،ئەمەش نائومێدی لای بەگزای مەینەت دروووست کردووەو و پاڵنەر بووە بە بەیاری خە کووشتن یا هەر کارێکی نەخوازراو.
سەبارەت بە تاوانبار ،مەردی کەچکردوو سەوە ، هەموو ئاماژەو بەگزکان دەیسەلمێنن کە ئەو هەستاوە بەو کارە قزەونە ،چیتر پەوست بکەنەو پشکنین و گەڕان بەدووی بەگزدا ناکات ،مەزنترین و گرنگترین بەگز قسەکانی سەوە خانە بەر لە مردنی ،کە با ئاشکرا گووتی[مەردەکەم ئەو کارەی کردووە و لێی خۆشنابم] ،ئەمەش وامان لێدەکات ئەو دەندیە بە [تاوانبار]بناسێنین نەک تەمەتبار.

لە ئێستادا لە تۆی کەمەڵایەتی فەیسبووک شێپەڵێک ناڕەزایی لەوبارەوە لە ئارادایە ،هاوکات کەمپینێک پەیدا بووە بە داواکاری لەسەدارەدانی تاوانبار.
من بەش بەحاڵی خۆم لەگەڵ کوشتنی کەسدا نیم ،بەڵام ئەم حاڵەتە ئەم تاوانە هەندە گەورەیە هەندە بەئازارە هەندە پە تراژیدیایە، مرۆڤی خاوەن ویژدان ناتوانێت لە ئاستیدا بە هەڵوەست بێت. بەڵای من گونجاوترین هەڵوەستیش داواکاری لەسەدارەدانە . ئەمەش بە ئەوەی چیتر ئەم تراژیدیای ژن کوشتنە بەردەوام نەبێت ،بە ئەوەی چیتر کەس پەنا بە کوشتن نەبات، بە ئەوەی لەوزیاتر ناوبانگی هەرەم بە هەرەمی ژنکوژ ناشیرینتر نەکرێت ، بە ئەوەی کەرامەت و ژیانی ژن پارێزراوبێت و لە ترس و دڵەخی بەردەوامدا نژی .
هاوکات لەسەدارەدانی ئەم کەسە هەنگاوێکە بە بە ئەوەی ببێتە پەندو

عیبرەت و چاو ترسەن بە ئەو پیاوە دەندانەی کە هەڤتاریان لەگەڵ هاوژینەکانیاندا ، لەگەڵ خوشک و کچەکانیاندا خراپە ، تا هەرگیز بیر لە کووشتنی ئەو کەسانە نەکەنەوە .منیش داوای خەم دەخەمە پاڵ دواکاری ئەو کەمپینەی فەیسبووک و هەر کەسێک کە بەتەنگ ژیانی ئینسانەکانەوەیە ،با ئەو دەندیە بە لە سێدارەدان سزا بدرێت و سزاکەشی لەبەرچاوی خەڵکی باژێڕەکەی چەمچەماڵ جێ بەجێ بکرێت.
بەڵێ بە لە سێدارەدانی تاوانباری بکوژی سەوخان و سێ منداڵەکەی.

کەناڵی گەرانی و مەسیقا: (تەنزە چیرۆک) … جەلال قادر

ئەو هەوداوەی هەرگیز لەبیرم ناچێتەوە وهەردەبوو هەژڕک بێت و بیگەڕێمەوە. بەتایبەتی لەپاش ئەو هەموو هەوداوە ناخۆشانەی بەچاوی خەمان دەیبینین!.
چەندین ساڵ پێش لە یەکە لە کەناڵە تەلەفزیۆنەکانی شارەکەم وەک کارمەندێک کارم دەکرد. کەناڵە تەلەفیزیۆنەکەی ئێمە نازناوی دەرکردبوو بە کەناڵی گەرانی وهەڵپەکە. هەندێک لە میدیاکان توانجیان لەدەداین و دەیانووت : ترسنۆکن و ناوێرن هەوداوەکان بگەڕێنەوە.
هەژڕکیان بەهۆوبڕی کەناڵەکیتر پێیووتم : ئەوە لە گوڵی گایە نووستوون، ئاگاتان لێم هەموو هەوداوە نەماوە لە جیهان یان لێم شارە دەگووزەڕە…یان ناوێرن باسی کەن؟
بە پێکەنینەوە وەلامیم دایەوە: یەکەم ستایلی کەناڵەکەمان وایە…دووەم ئەو سەگوبڕینەمان بە ئەوە جێهێشتووە!.

_ باشە…خۆ دەکرێت بەرنامەی کەمەلایەتی پێشکەش کەن، بە نموونە کەشەی خەزان…هەر هیچ نەبێت پێیامنێرەکتان بنێرنە بەردەم دادگا دەیان کەشەیە هەیە دەتوانن ڕیپۆرتاژی بۆ بکەن.
ئامۆژگاریەکانی ئەو برادەرەم بەدەل بوو. لەپاش ئەوەی لەگەڵ هۆوبڕی کەناڵەکەم قسەمکرد. ئەویش هەژامەندی نیشاندا.
لەگەڵ قرچەی گەرمای هاوین سەری خەم هەلگرت وچووم بۆ بینایەکەی دادگاو باجەکەم بۆ دادوەر پیشاندا و وپێمووت بۆچی هاتووم.

دادوەر وتی : کۆنا□□کەی ئەوە زۆرجوانە و بەرنامەکەتان مەگ□□ن...بەڵام ئەگەر هەر حەزدەکەن □یپەرتاژێک ئامادە بکەن فەرموو دانیشە بە تەنیشتمەوە گوە لە کێسەکان بگرە. کام کێیست بدە بوو. پرسێک بە خاوەنەکەی دەکەین ئەگەر □ازیبووەن دەتوانن کارەکەتان ئەنجام بدەن.
دانیشتم و چای بە دوای چاییم دەخواردەوە. لەهەر دەقەیەک چەندین فایل دەهاتن و دەچوون. ناو ناوەش تەلەفۆن دەکرا لێم بەرپرس و لێو بەرپرس.
بە کورتی و پڕتی، لەناکاو پیرەمێردێک هاتە ژوورەوە. ئارەقەی لێشی □□ژە □□یەک دەڕویشت و مانـد و شەکەت دیاربوو. هەر کە سەیرت بکردایە بەزەییت پیا دەهاتەوە دەتگووت ئاخە چی لە قەومابێت.
دادوەر بەهەزەوە فەرمووی : خاڵە گیان ئەمرکە؟!..

پیرەمێرد : □□□کەم...من باوکی (ی) هاتووم بۆکو لە زیندان بە کەفالـتش بێت بۆریدەیت!.
هەرکە ناوی (ی) هێنا...جەنابی دادوەر وەک فیشکەک شـتە چوو بە ئاسمان و بە پاسەوانەکەی بەردەم دەرگەی وت : کەسیتر نانێریتە ژوور.
دادوەر □ووی لە پیرەمێردەکە کرد ووتی : مامە گیان من □□زت دەگرم. بەڵام توخوودا توو ویژدانت لەسەردەمی تە تا ئێم سالانی دوایش. ئەگەر یەکەک منداڵی یان خزمەکی قووندەر بوایە چییان لێدەکرد؟
پیرەمێردەکە لەشەرما خەی لەناو قەنافەکەوە بچووکتر کردەوە.

دادوەرەکە بەردەوامبوو لە قسەکردن : وەنەزانی کێیسیترمان نەبووە لەسەر نەربازی. بەڵام کۆ□□کەی تە بەرپرس بووە لەناو ئاسایش، دەستی هەبوە لەگەڵ باندی حەب فرۆشتن. باندەکەش کردەوەکانی کۆ□□کەتیان بە دەنگ و □□نگ تەمارکردوە...
پیرەمێردەکە وتی : قوربان...من نەهاتووم گوە بگرم لە خۆ□□یەتی کۆ□□کەم. لە□بەرئەوە هاتووم چونکە کۆ□□کەم ژن ومنداڵی هەیە بەڵکو بتوانیت کێیسەکەی بگ□□یت وئابرووەمان نەچێت و سزاکەشی کەمتر کەیتەوە.
دادوەر: مامەگیان...کۆ□□کەی دووجار تاوانبار□...ئەو کە کارەندی ئاسایشە دەبوایە ئاسایشی نیشتیمان و هاوڵاتی بپارێزێت. کەچی ئەو دەستی لەگەڵ دزوجەردە و قاچاخچی تێکەڵ کرد...
پیرەمێردەکە هەڵسایە سەرپێ و وتی : بەخوا کۆم تەش حاکمەکی کە□□ قی...

دادوەرەکە هاتەوە سەر کورسیەکەی و کەمێک ئارام بووەو بە

پیرەمێردەکەی وت : ببورە مام حاجی.. بەڵام ئێستاش نازانم چۆن ڕووت هات داوای واستە بکەیت؟
مام حاجی سەیرێکی منی کرد و وتی : ئەڵێم… جەرگ شیرینە!.
لێڕوورەکە چووە دەرەوە.

دادوەر ڕووی لەمن کرد ووتی : دەتەوێت ئیپەرتاژێک بە ئەم کەیسە بکەن؟
ئارەقی شین ومەرمکردبوو. هەساما سەرپێ و سوپاسی دادوەرم کرد وتم : جەنابی دادوەر…وا باشترە بڕیارنامەی کۆتاییکەمان نەگۆڕین و بڕدەوامبین لە پێخشی گەرانی و مەسیقا.

لەهەر شوێنکی ئەم دونیایە بیت نەرگز دەتوانێت کتێبی دەخوازی خۆت بگەیەنێتە دەستت

نەرگز لە ماوەیەکی کەم و بەنرخکی گونجاو کتێب دەگەیەنێتە سندوقی پۆستکانتان. لە هەر شوێنکی دونیا بن.

ـ دوای ئەوەی پارەی کتێبەکان دەخرێتە سەر حیساب بانکیمان، دواتر ئەمە کتێبەکان بە پۆست دەنێرین بۆ ئەو وڵاتەی خۆتان داوای کردووە.

ـ کتێبەکانمان بە دوو ڕێگا تەواوی وڵاتانی ئەورووپا، بە ئەمریکا و ئوستورالیا و هەر وڵاتکی تر، کەمتر لە هەفتەیەک دەخایەنێت.

بۆ زانیاری زیاتر و دیتنی کتێبەکان و پەیوەندیکردن تکایە سەردانی فەیسبوکی کتێبفرۆشی نەرگز بکەن لەم لینکەی خوارەوە ……

www.facebook.com/nergiz.online.bookstore

قەسیدە ی (پیاو) … ئیقان باخی

بە سەوە خان دیاریە کە بەدەستی پیاو بو بە قەقنەز

من ئەو مرۆڤم
زوو ئاوەتەی هەناسەکانت بووم
لە نیوە شەوکی ئەنگوستە چاودا
کەوتیتە ناو پەخەفکەی رەحم و
بە نەستەکی شەرابی حە رام کراو
لە ەەبواریيەوە
بویتە خاوەنی هەقیقەت
ئیمپراتەری زەوی هیوای من
تە ئە ی پیاوی هەقیقەتی بە ئەخلاقی
منە لەناو تەدا لات وپەژموودە
هەپەووکام
چەخماخەی نەریت و پەاوە
درکاویيەکانی ناو دەمی
جیهانی مرۆقایەتی و
دینە هەواسراوەکەی
خوای تاقانەم کردە
ژەرکراسەکی پرتەقالی و
لەبەرم کرد
وەک شەهوەتی نەوان ژن و مەردە
ناشەرعییەکان
بومە چەژی گەمیەکی نەوان تەو
ئەو ژنانەی کە وەک مارەکی سر
وردە وردە
ژەهری جەستەیان
ەژانە ناو بەیانت و
چاوەکانتی کوشت
منت بە ئیدراکەوە سوتان

لە پشدا نان، پاشان ئەخلاق! … نەبەز گەران

_ 1 _

زەنگێك بە دەستەبژێری ناو سیستەم…

ئەم رستەیە هی شانگریلاکی (برێخت)ە، لە زمانی کارەکتەرێکی ناو دەقەکەوە دێری دەبێت. گەر لەگەڵ ئەم رستەیەدا بیربکەینەوە، دەکەوینە بەردەم کەمێك پرسیار. پرسیارەکان پەیوەندیان بە (ویژدان)ەوە نییە، پەیوەندیان بە بیرکردنەوە و دونیا بینی و پانتاییەوە هەیە لە بەردەماندایە.
ئەگەر نان لە پێش بێت، ئەخلاق چی بەسەردێت؟ ئەی گەر نان هەبوو، ئەخلاق نەبوو چی؟ یان، ئەخلاق هەبوو نان نەبوو چی؟ یان، ئەخلاق لە پێش نانەوە بێت چی؟ ئەمانەو کەمێك پرسیاری رژد لەناو رستەکەدا بەرمان دەکەون. هەریەك لەم پرسیارانەش پەیوستی بە تەگەیشتنەکی هەیە، تا لەو تەگەیشتنەوە سەیری ئەستای ژیان بکەین.
(هانا ئارێنت) لە کتێبەکەی خەیدا (تەتالیتاریزم) باس لەوەدەکات.

پێش هاتنی سیستەمی (تەتالیتاریزمی نازی) ئەم شانگریلای (برێخت) لە ئەڵمانیا نماشیکراو بینەرەکی زۆری هەبوو. لە باسکەیدا دەڵێت:
" کاتێك ئەو رستەیە لەزمانی ئەکتەرەکەوە بیسترا، هەموو هەڵەکە چەپڵەیان لێدەدا. بۆرجوازییەکان چەپڵەیان بە لێدەدا، چونکە شانگریلاکە فەڵەك و بێدیەکی ئەوانی ئاشکرا کردبوو! هەرچی و پۆرچیەکانیش چەپڵەیان لێدەدا، چونکە هەستیان دەکرد ئەو رستەیە مافە خوراوەکەی ئەوانی تێدایە. ئەوانەی لەنێوان هەرچی و پۆرچی و بۆرجوازییەکانیشدا بوون چەپڵەیان لێدەدا، چونکە پێیان وابوو شانکە واقیعێکی گەراوەتەوە. بەڵام کەسیان لە جەوهەری شانکەی برێخت تێنەگەیشتن."
هەمان رستە وەردەگەڕین بە ئەستای ژیانی خەمان. دەتوانین ئەو پەلەن بەندیش بکەین پەیوەندی بە چینەکانەوە هەیە. لەڕدا نە بۆرجوازە دروستکراوەکان دەکەینە باسی وتارەکە، نە ئەو هەرچی و پۆرچیانەی هەمیشە دینەمێکن بە خزمەتکردنی دەسەاتی ستەمکار و تەتالیتاریزم و فاشی و پاشان خێان دەبنە دەسەات. لەبری ئەوە

رستەکە ووبووی دەستە بژێری (ڕۆشنبیر/ ڕۆژنامەنووس/ هونەرمەند و بکەرانی رووبەری کلتووریی) دەکەینەوە، کە بە قەولی خەیان دەبێت بینینیان بە شتەکان جیاواز بێت لە بینینی ئەوانی تر و، پێشیانخۆش خەیان بە دەستە بژێر ناوبنێن!

ئەو دەستە بژێرەی (ئەگەر دەستە بژێربن) لەناو کۆمەڵگەی ئەمەدا هەن. زۆرینەیان ووبووی ئەم ستایلە دەبنەوە. بەر لە هەموشت ئەرکی دەستە بژێر نییە، لەبەردەم سیستەمکی شەواوی پێ لێستەم و چەمکە مەترسیدارەکان، بەدەنگی هەبژێرێت و، لە پاڵ بەدەنگیکەشیدا ببێتە بەرگیرکاری سیستەمکی مەترسیدار بەیانوی جیاجیاوە. (ئەرکی دەستە بژێر ڕەخنە گرتنە، نەك بوونە سەبەر و ستایشکەر.) زۆرێك لە دەستە بژێری (ڕۆشنبیر و ڕۆژنامەنووس و.. هتد) لەم مەملەکەتەدا، نانیان خستوەتە پێش ئەخلاقەوە، هەبەت بە دیووە ڕوکەش و خەویستەکەدا. (بریا دەقی شانکەی برەختیان بخوەندایەتەوە، بۆئەوەی خەیانی تێدا ببینەوە.)(ئەخلاق لەڕادا بە مانا کۆن و ئایینیەکەی نا، بەمانا فراوانکەی.)

ئەم دەستە بژێرە ناخەینە بەردەم ویژدانەوە، چونکە بەداخەوە ویژدانی زیندو زیاتر لەناو چینە تەقلیدیەکاندا زۆرتر دەرکەوتووە، نەك لەناو ئەو دەستە بژێرەدا،(ئەمە باسکی دیکەیە.) لەبەری ئەمە دەیانخەینە بەردەم بیرکردنەوەوە. دەبێت ئەو نانەی ئەوان لە ژێر سەبەری سیستەمکی ستەمکاری مەترسیداردا بەدەستی دەهێنن، چ واتایەکی هەبێت لەکاتێکدا ماهیەتی خەیانیان کردووەتە قوربانی نانەکە. بە پێچەوانەشەوە، ئەو ئەخلاقەی پەویستە لە دەستە بژێردا هەبێت، لە کۆدا نووستووە، کاتێك لەبەرچاویانەوە ئەو هەموو خراپکاریانە ڕوودەدەن و ئەوان سەری خەیان کزکردووە لەبەردەمیدا و بەدەنگیان هەبژاردوە؟ ئەی ئەو گوتارە نزم و وەرانەی ئەوان خزمەتی دەکەن، چ لە کلتوور و نەوکانی پاش خەیان دەکات. بۆچی لای ئەوان نانە تاکە کەسیەکە بەخەیان گرنگتربوو لە ئەرکەکە و لە ئەخلاقەکە؟ ئایا سروشتیان بەو جۆرەیە لەپەناو نان ببنە کەرەستەی دەستی سیستەمکی لەم جۆرە؟!
کاتێك نانی خەیان خستە پێش ئەخلاقەوە، چەن دەتوانن پاشان ئەخلاق بهێننەوە شوێنکەی خەی؟ کۆمەڵگەیەك زۆرینەی دەستە بژێرکەی پشتی لە ئەخلاق (بەواتا فراوانکەی) کردبێت و بەشوێن ناندا بگەڕێت لە ناو دەستی سیستەمکی وەراندا، دەبێ ئەو کۆمەڵگەیە ئایندەکەی چیبێت؟
بیانوو هێنانەوەی دەستە بژێری (ڕۆشنبیر و ڕۆژنامەنووس..) بە

بەرگریکردن لەم سیستەمە. هیچ نییە جگە لە بیانوو هێنانەوەی کارەکتەرێك، لە پێناو غەریزەکانی بەهاکانی خۆی لەدەست داوە.

هەنگاو ئاسایی بێت چینی هەرچی و پەرچی و لەبیرکراوەکان، لەسەر بنەمای ئەو رستەیە تەماشای سیستەم و دونیا بکەن. لە نائاساییە لەبری ئەوان دەستە بژێرەکە دەیکات. کەمەگەی ئەمە لە ئێستادا لەبەردەم مەترسی زەر گەورەدایە . مەترسی گەیشتنە مرۆڤ دەتوانێت بە تیرە بیسڵمەنێت ئەم کەمەگەیە لەبەردەم دروست بوونی دونیایەکی تەتالیتاردایە. بەهای ئەو کەسانەی لە ئێستادا دەبنیرێن و ئەو دەستە بژێرە مشەخۆرە خزمەتی دەکەن، لەم کەمەگەیەدا چاوەڕواندەکرێت دونیایەکی تەتالیتار دروست ببێت و ئەو کەمەگەیە بەهایش کەماون ئەوانش هەڵوەشێننەوە. خودی نمایشکە لەلایەن سیستەم و لەلایەن مشەخۆرەکانی، نمایشکەکی فرەسیمایە، هەم فاشیەتی تێدایە، هەم تەتالیتاریزم، هەم ستەمکاری بەواتا رژەهەتیەکەی، بەیە لە ڕووبەڕووێك لەم جۆرەدا چاوەڕوانی هاتنی ئایندەیەکی تەندروست ناکرێت.

ترس لەو شێوەلەی لەبەردەماندایەوە و چەکەرەی کردەوە بە دروست بوون، وامان لێدەکات لەگەڵ ئەم رستەیەی (برێخت) ڕووبەڕوو بینەوە و دەستە بژێرە بەدەنگ و مشەخۆرەکە ناچار بکەین جارێکی تر بیربکەنەوە. بیرکردنەوەیەك بە بەرهەمهێنانی کلتوور و فەرهەنگێکیکی نوێ کە فەزای ئازادی و بیرکردنەوە تێیدا فراوانبێت. نەك بیرکردنەوەیە لە پێناو (من) و(ئەمە) فەرامۆش بکرێت. چونکە یەکەك لە کێشە گەورەکانی کارەکتەری کوردیی باشوور ئەوەیە، هەمیشە دونیا بەخۆی دەبینێت و، دەستەواژەی (ئەمە) نەبوونە دەستەواژەیەکی گشتی و هەمیشە لە پەراوێزی (من) دەردەکەوێت.
دەکرێت دەستە بژێرەکە لە چرکە ساتەك لە چرکە ساتەکانی ژیانیان بیرکردنەوە لە (من) بخەنە پاش بیرکردنەوە لە (ئەمە)؟ گەر دەکرێت ئێستا ئەو کاتەیە. ئەم ئێستایەی لەبەردەماندایە پێویستە سەر لەنوێ هەموو ئەو بیرکرنەوانەی هەمانبوونە بە ژیان، جارێکی کە شنیان بکەین. چونکە تەواوی کەسەکانی ئەم کەمەگەیە لەبەردەم هەنگی مەترسیداردان و تووندوتیژی بەشێوەیەکی ئاسایی گەشە دەکات. ئەوشی ئەم کەسانەی بەو هەنگانە هەنگکرد، دوای حیزب، دەستە بژێرەکەی ناو کەمەگە و نوخبەی واعیزی ئایینی بوو. بەیە ئەو رستەیشمان کردە ناونیشانی وتارەکە، تا ئەو دەستە بژێرە بخەینە بەردەم بیرکردنەوەیکی جیاوازەوە و بەرپرسیارێتیەك بخەینە ئەستۆیان، بەرپرسیارێتیەك لەبنەڕەتدا ئەرکی خۆیانە، کاتێك

ئەرکەکیان بەدیوە دزێخیەکەدا لەپناو خیاندا جەبەجدەکەن، ناچارین بە بەهەش هەنانەویان دیوەکی دیکەی بخینەوە بەردەم. ناکرێت لەبەردەم ترسکدا بین، هەناوی بە تووندو تیژی و ئەویتر لەناو بردن دەکوێت و ئەم دەستە بژێرەش خەی لە کەنارگیربکات و، سەرقالی ئەوە بێت لەگەڵ هەموو سیستەمێك بە خراپ و خراپتریش بگونجێنێت.

_2_

(بیردایف) لە شوێنکدا دەڵێت: "شۆشگێڕی ڕوس، هەمیشە تاڵیتار بووە." ئەم وتنە، دەمانخاتە بەردەم دادگایکردنکی شەش و شۆشگێڕی لای خەمان. باشترە بگەڕینەوە بە بنەوانی شەش لە سەدەی بیستدا تا یارمەتی خەمان بدەین و پرسیار بخینە بەردەم شەرش و شەشگێڕ و پاشان بیبەستینەوە بە ئەخلاق و نان و ئەستای دەستبژێرەوە.
سەدەی بیست، سەدەی سەرهەدانی شەشکی نوێ بوو لەناو کەمەگەی کوردیدا. کەی ئەو حیزبانەی لەم سەدەیدا دروستبوون، کەکە بنەتیەکانیان، سەرچاوکەی دگەتەوە بۆ ڕوسیا. یانی، حیزبکی کوردیی بەدیناکین دەیان کەکەی راستەو خەی نیگەرنەتەوە بۆ ڕوسیا و، دەشتوانین جەسارەت بەخەمان بدەین، بە حیزبی (ستالین)ی وێنایان بکەین. ناسینی حیزبی (ستالین)ی، ناسینی بونیادی حیزبی کوردییە.

شەشگەڕی کوردیش بەدەر نەبووە لەو تگەیشتنەی دوربەست لە تاڵیتاریزمەوە. بە شکی ئەو بنەمایانەی لەناو شەرشدا هەیە، لەناو تاڵیتاریزمیشدا هەیە. حیزبی کوردیی، کە ماەکە بە کەکردنەوەی شەشگەڕو جەنگاوەر، لەگەڵ بانگەشەکانی خیدا، ئەو ترسانشی دروستکردوە کە خەی دژیان جەنگاوە. کاتك حیزبی کوردیی و شەرشگەڕکانی دەبنە دەسەات، لەو ساتەدا دەرك بەوە دەکرێت، کە بانگەشەکانی شەش جیاوازییەکی جەوهەریان تەدایە لەگەڵ ئەو ساتەی شەشگەڕ دەبێتە دەسەات. (من لەڕەدا تەنها لەسەر بنەما تاڵیتاریزمەکە قسە دەکەم، نەك لەسەر فاشیەت و، ڕەگەز پەرستی و، دیکتاتەریەتی ڕژەەاتی. چونکە ئەو بنەمایانەش لەناو حیزبی کوردییەدا بوونیان هەیە. یانی حیزبی کوردیی یەك دیو نییە و دیان دیووی هەیە و، بە یەك میتاد خوێندنەوەی بە ناکرێت و دەبێت کەی سیماکانی بناسیت.)
من تەواو کەکم لەگەڵ (بیردایف) هیچ شەشەك لەم ناوچانە ڕوێنداوە بنەمای تاڵیتاریزمی تەدا نەبێت. بەتایبەت شەشکانی ئەمە. سە بنەمای زەر دیاری تاڵیتاریزم بریتیە لە: جەماوەر، تیرەر،

پۆپاگەندەی نادروست. ئەم سێ بنەما بنەڕەتییەی تۆتالیتاریزم لەناو کەی حیزبی کوردییدا لە سەدەی بیست و یەك هەبووە. سود وەرگرتن لەم بنەمایانە لەلایەن حیزب و شۆرگێرانەوە، سود وەرگرتنە لەو دیوە حیزبییەی بنەچەکەی (ستالین)ییە.

پاشان کاتێك شۆشگێر بەرگەکەی لە شۆشۆو دەگۆڕێتەوە بە دەسەڵاتدار. یان بەرگی شۆش دادەکەنێت و دەبێتە دەسەڵاتدار، ئەو دیوە داپڵۆسێنەرەی لە شۆشدا بەتەواوەتی پیشانی نەداوین، لە دەسەڵاتدا پیشانمان دەدات.
شۆشەکانی کورد، لای هاوڵاتی کورد، چەندە جێگەی ئومێدبوون بە گۆڕینی سیستەم لە ستەمکارییەوە بە دیموکراسی، لە سەرکوتکردنەوە بە ئازادی، هێندەش جێگەی نائومێدین بە هەنانە دی ئەو چەمکانە. کێشەی گەورەی کارەکتەری کوردیی ئەوەیە، پێش بینینی دیمەنەکان وەك خۆیان بەیار دەدات. یان پێش ئەوەی بەرامبەرەکەی بناسێت، دەبێتە بەشێك لە سەبەری بەرامبەرەکەی. شۆشەکانی کورد لە سەدەی بیست و بیست و یەکدا (هەبەت لەڕدا مەبەستمان باشووری کوردستانە تەنها.) شۆشێك نین ئومێدی گۆڕیان لە هەبچنین. بەکو شۆشێك بوون جێگای مەترسی بوون، بەڵام مەترسیەکانی ئەوان کەمتر بووە لە مەترسی نەیارانی کورد، بەیە بوونەتە جێگای ئومێدی خەڵکەك و، گوتاری فریودەرانەی ناسیونالیزمیش هەمیشە دیوە رونەاکەکەی پیشانداوە و ڕەگەی نەداوە دیوە تاریکەکەی دەرکەوێت.

ئەو مەترسیانەی کاتێك دەرك دەکرێن، شۆرش خێی دەبێتە دەسەڵات. بەنموونە: یەکێك لە بنەما سەرەکییەکانی تۆتالیتاریزم، هەنانە پێشەوەی هەرچی و پەرچیەکانە بە سەر شانی دەسەڵات. وەك (هانا ئارێنت) دەڵێت: " هەرچی و پەرچیەکان هاوپەیمانی کاتی لەگەڵ شۆشگێڕان دەبەستن." کتومت لەم کەمێگەی ئەمێش هەمان دیمەن دووبارەکرایەوە. ئەوانەی کەوتبوونە پەراوێزێ و بەردەوام ئازاری کەمێگێ و بنەما فەرهەنگیەکان و کلتووریان دەدا، لەگەڵ هاتنە سەر دەسەڵاتی شۆشگێڕان هاوپەیمانێتییان بەست و لە بنەوانەوە سیستەمەکەیان بە وێرانی داشت. تیرۆر و پۆپاگەندە کە دینەمای تۆتالیتاریزمێ، لەناو حیزب و شۆشەکانی ئەمەدا پانتاییەکی گەورەیان داگیرکردووە. لە تەنیشت ئەوەدا بەگەڵخستی جەماوەر وەك (مەگەڵ) و فریودانی و کردنی بەکرێستەی شۆش و حیزب، هەمان ئەو بنەما مەترسیدارانەن حیزبی کوردیی و شۆشگێڕەکانی خۆنە ترسناکەکانی خۆیانیان لەسەر بونیاد ناوە.
لە دونیای نوێی ئەمەدا خۆا نییە بەردەوام دەستبژێری بیرکەرەوە

و ڕەخنەگری ڕاستەقینە، دەبنە دوژمنی سیستەم و شۆشگێڕ، چونکە ئەو دەستەبژێرە ڕەخنەگرە، نەک ستایشکەر و شەیداکان. نایانەوێت لەو سیستەمەدا بەیارە دروست ببێت هاوپەیمانێکە لە چوار چێوەی هەرچی و پەرچی و شۆشگێڕدا بێت، چونکە هەردووکیان پایەی سەرکی ترس گەورەکەن.

تەنیا مانەوە و دورکەوتنەوەی دەستەبژێرە ڕەخنەگرەکە لە دونیای شۆش و دونیای دەسکەاتی شۆشگێڕ، تەنیا مانەوەی هوشیاریێکە دیو تاریکەکە دەبینێت. خۆونی تۆتالیتاریزم تەنها گەیشتن نییە بە دەسکەات، بەڵکو چاندنی ئایدیالێژیایێە لەناو جەماوەردا. ئایدیالێژیایێك کە دونیا بە هەناوگەریش وێنا بکات بەی گرنگ نەبێت. حیزبی کوردیی بە درێژایی مێژووی خەی ئەم کارەیکردووە.
کاتێك (نازیێکان) هاتنە سەر دەسکەات وتیان: " ئەو کەسەی خەی بە کەسکی تایبەت دەزانێت، کەسکی خەوتوە!" بەو واتایە دەبێت تایبەت بوونی نەبێت و هەمووان لەناو گشتدا (جەماوەر) دا وونبن. کەسی تایبەت لەم جۆرە سیستەمدانەدا بووونی نییە. ئەوەی هەیە گشتە پکەوە. حیزبی کوردیش بەردەوام کاری بە ئەوە کردووە، کەسی تایبەت بوونی نەبێت. حیزبی کوردیی نێویستوە کەسی تایبەت بە خەوتوو بزانێت، لەبری ئەوە داهێنانی کردوە و کەسی تایبەتی بە خائین، دوژمن، مەترسیدار، داناوە و هەوەی تیرەرکردنی کەسایەتی یاخود جەستەی کەسی تایبەتی داوە.

ئالێرەدا جارکی تر دەچینەوە بەردەم دەستەبژێرەکە و رستەکەی (برگەخت) : " لەپیشەدا نان، پاشان ئەخلاق" دەهێنینەوە بەر یادەوەریان. ئەمە ئەو رستەیە دەستەبژێری مشەخۆری کوردیی ناچارکردوە بیر لەو شتانە نەکاتەوە کە دەبا بیریان لێبکاتەوە. حیزبی کوردیش لەسەر هەمان میتۆد کاریکردوە و دەستەبژێرەکەی خستوەتە ناو هەرچی و پەرچیەکانەوە. ئەوەی جێگای نیگەرانییە دەستەبژێرەکەش لەسەر میتۆدەکە خەی راهێناوە و بوەتە خزمەتکاری هەرچی و پەرچیەکە، بەبێ گومانەوە بە بنەوانی چەمکەکان لەوانەیە نەتوانین بەباشی نیگارەکە ببینین. دەستەبژێری مشەخۆر، نایەوێت هەرچی و پەرچیەکان شێن بکات و ناشیەوێت بگۆڕێتەوە بە بنەوان، چونکە ویستی ئەوان ناساندنی نیگارەکە نییە، شەواندنی نیگارەکەیە.

ویستی ئەوان لەوە بچوکتر کراوەتەوە ئیدی بتوانن ئەرکە ڕاستەقینەکەی خەیان نما بکەن. بە فریودانی (ئەویتر) لەبری گومانەوە بە بونیادی کەشکان، جەماوەر سەرقاڵدەکەن بەو ڕوکەش گومایەوە کە دونیا بە شەوێکی دیکە پیشاندەدات. باشترین شوێنیش

بە ئەم روکەش گەیاندنە ئەو میدیایەی خۆی دەکاتە مەکینەیەک وزەکەی لە کاپیتالیزم وەردەگرێت و، گوتارەکەشی خزمەتە بە روکەش و بە سیستەمی لەم جۆرە دەکات و لەهەناوی گوتارەکەشیدا روکەش گرایەک بەرهەم دەهێنێت، ئەم روکەش گرایەیە چ لەرووی زمانەوە چ لەروی دونیابینیەوە تۆندوتیژی بەدوای خۆیدا دەهێنێت، کە ئەو تۆندوتیژیە خزمەتەکی گەورە بە خودی دەسەڵاتەکە دەکات.
چ شۆڕشگێڕانی ئەمە، چ ئەم سیستەمی دەسەڵاتی هەمانە، بەدەر نییە لە قسەکەی (بیردایڤ) بەدەریش نییە لەو (جەماوەر)ەی، لەنێوان شەڕشگێڕە و هەرچی و پەرچی و دەستە بژێری مشەخۆردا، هاوپەیمانێتیەک هەیە و لەسەر بنەمای (ئینتیما بە حیزب، تاکی دەسەڵاتدار، ئایدەلۆژیا…) ژیان و دونیا وێنا دەکەن. ترس لەم هاوپەیمانیە تەنها ترس نییە لە هەڕەکانەوەی فەزیلەت و دیموکراسی و ئازادیی، ترسە لە هەڕەکانەوەی دیو ونەکەی فەرهەنگ و کلتوور، بە دیوەکی شێواوی پێ لە تۆندوتیژی. ترسە لەو چاوگانەی پاش خۆیان دونیایی هەقی بەشوێن خۆیاندا دەهێنن. گەر لەناو فەزایەکی لەم جۆرەدا دەستە بژێر نیەت خوێندنەوە بە دەخەکان وەک خۆی بکات، بگومان خۆی دەبێتە خزمەتکاری سیستەمێک کە جگای جیاوازی تێدا نابێتەوە. بەئاگا هێنانەوەی ئەو دەستە بژێرە تا دەست لە مشەخۆری هەڵبگرن و چیتر لەگەڵ هەرچی و پەرچیەکانی ناو حیزب دەست تێکەڵ نەکەن، بە ئاگا هێنانەوەیەک بە ڕەگریکردن لە تاریکیەکی گەورەترلەو تاریکییەی لەسەرەتادا شەرشگێڕ لەگەڵ خۆی لە شاخەوە هێنای.

-3-

لە رووەکەکی دیکەوە، لە کەمەگەیەکی سوننەتی و پەیوەست بە بنەما کۆنەکان، نان دوو دیویی هەیە. نانێک کە دەتوانێت ببێتە هۆی دروستکردنی کارەکتەرێکی گوێنەدێری هەرچی و پەرچی، لەهەمان کاتدا نانێک کە دەتوانێت بکەرێکی خانەدانی خاوەن ئەدەب تێک بشکێنێت. ئەم نانەی لە شانەکەدا باسدەکرێت، خودی ژیانە. ئەو ژیانەیە کە لە پەندە کۆنەکانی کورددا دەڵێت: (تەنانی شەوانمی.) واتە تە ژیانمی. کاتێک سیستەم لەڕەگەی هەرچی و پەرچی و دەستە بژێرە مشەخۆرەکەیەوە دەست بەسەر ئەم نانەدا دەگرن، پێش ڕوخاندنی ئەخلاق، ڕووبەرە کلتووریەکە تێکدەدات.
ئێستای ئەمە ئێستای ئەو دەخەیە کە نان بووتە کارەستەی دەستی سیستەم. هەبێتە کەمەگەیەک لە سەرتاوە لەسەر هەژاری ژیابێت بینینی بە ژیان جیاوازە، لە کەمەگەیەک لە کاتێکی خۆشگوزراندا

کتوپڕ بارو سەرو لەژدەبتەوە بە هەژاری. ئەگەر بریاربێت رووبارەکەی ئەمە رووبارێکی هەژاربێت، تاکەکانی ناو کۆمەڵگە تووشی فشارنابن لەو کەمکردنەوەی نانە، لە کاتێك رووبارەکە شوێنکی گرنگە بۆ بەخێوکردنی گروپێك و دەستەیەك لە هەرچی و پەرچی و دەستبژێری مشخۆر، ئیدی کەمبوونەوەی ئەو نانە لەگەڵ خۆیدا لەناو فەزا گشتییەکەدا کەمبوونەوەی ئەخلاقەکەش لەتەك خۆی دەهێنێت. نیگەرانییەکە نیگەرانییەکی ئەخلاقییە، نیگەرانییەکە دەبێت لەنەوان بڕشی خەم و بڕشی ئەوەدا درزێکی گەورە دروست بکات. ئێشت سیستەمە فرە سیماکە باکی بەم درزانە نەبێت، لە ئەو درزە لەبنەوانەوە خەمی گەورەی دەستبژێرە. ئەوە دەستە بژێرە ناهێت ئەو رەحە لاوازە ببێتە بادەست و، رەحە زیندووکە بەرهەم دەهێنێتەوە و جارێکی کە ئەو درزە پڕدەکاتەوە سیستەم دروستیدەکات.

ئەوە تەنها ئەرکی ئەوانە نییە هاوارکێن بۆ بونیاتنانەوەی ئەخلاقێکی نوێ، کە خەمی گەورەیان هەبێ بۆ کۆمەڵگەکە. تەنها ئەرکی ئەوانەش نییە داوای نانە راستەقینەکەی خەیان بکەن، کە ئەمە لەلایەن ئەو دەستە هەرچی و پەرچی و بخۆرەوە لێیان زەوتکراوە، بەڵکو ئەرکی ئەو دەستە بژێرەیە لە چرکەساتێکدا دەست لەو روکەشگرایییە و دەست لەو مشخۆرییەی خۆی هەڵبگرێت و، بەخەمێکی گەورەوە لە ترسەکە بروانێت. بەخەمکی گەورەوە ئەرکەکەی خۆی جێبەجێ بکات. کاتێك ئەو دەستە بژێرە (ونبوو) ئیتر سیستەم شوێنی هەموو ونبووەکان پڕدەکاتەوە. بەجێرکیش پێدەکاتەوە ئەوە دێنێتە بەردەمان کە ئەمە دەرگیری بووین.
لە کۆمەڵگەیەکدا کە دونیاکەی پڕە لە پیرزی ئایدۆلۆژی، نان دەتوانێت ئەخلاق بپارێزێت، نانی زەریش دەتوانێت ئەخلاق دامێنێت. بەهەمان شێوە نان بریتیش بۆخۆی دروستکردنی فەزاییەکە ئەخلاق تێیدا ئامادەیی نییە.(لێرەدا ئەخلاق بەواتا باوەکەی باسدەکەم.) بۆئەوەی ئەم نانە نەبێتە دینەمییەك بۆ دروستکردنی ئەو فەزاییە کە کاریگەرییکی تەواو وەرانکاری بۆ بنەما کۆمەڵایەتییەکان هەیە، باشترە دەست لە دروستکردنی رق لەنەوان چینەکان هەڵبگیرێت و، خەمێك بۆ ئەو پشهاتانە بخورێت لەبەردەم ئەم فەزایەدا خێیان ئامادەکردووە بۆ نواندن. خەمێك کە پێش خەمی خاوەن نانەکان، خەمی دەستبژێرەکەیە. ئەو دەستە بژێرەی لەبەرەم پرسیارەکاندا پرسیاری جۆهەری تر دروستدەکات و لەبەردەم وەڵامەکاندا گومان لە یەقینبوون دەکات و بەردەوام مەعریفەی نوێ و خوێندنەوەی نوێ بەرهەم دەهێنێت.

دەربارەی دیاردەی ژنسالاریی چی دەڵێن؟ ... رووپاك نوری

رەنگە زۆرك لە خوینەران ئەم ناونیشانەی سەرەوەیان پێ سەیر بێت چونکە کەمتر پێشچاوکەوتووە، بەڵام لێرەدا دەمەوێت بەکاریبهێنم وەك تیشک خستنە سەر بابەتکی خانمی لێهاتوو سوهەیلا مەیهەمی کە لە وتارکی وبلاگی دەنگەکان بابەتکی وای و دژین دەخاتە بەر باس و لێدوان، لە ژێر ناونیشانی (چاودێریکردنی خود، لێلای ژنانی نوسەر)، کە ناوەڕۆکی ئەم بابەتەش زۆربەی میدیکانی دەسەڵاتی حیزبە کوردیەکانی بەشی باشوور بێ هەمەتی هەبژاردن بەکاریدەهێنن، ئەویش سەرکەنەکردنی دەسەڵاتی باوکسالاری کۆمەڵگای کوردییە، بەڵام ئایا لە راستیدا ئەم بابەتە وایە؟ هەر بێ نموونە خانمی نووسەر رای خۆی وا دەنووسێت: ((هەموو کات لەژێر کیفی پیاوسالاردا بووین، یاسای پیاوانێ و دامودەزگای بەهاداری پیاوانەمان بووێ. لەوەڵامتدا ئەمێ بڕۆ پێش دڕین و خونێدن و ئیش و چالاکی کۆمەڵایەتی و مافی دەنگ و ...تاد، بەڵام هەمووی ئەوانێ لە ژێر سێیتڕۆی پیاودا ڕەدەگەڵ و بڕدەوام بڕهەمهێنانەوێ دەکات)).

لە راستیدا ئێستا کاروبار لەسەر زەمینەی واقیع و جیهانی نوێی بەرژەوەندی و سەرمایەداری وتەکنەلۆژیای خڕادا بە جۆرکی تڕە، باوی هێزی ماسولکەکان نەماوەو زیاتر لاکردنەوەو ڕێ بێ هێزی هزرە، جا ئەگەر پیاو هێزی مەچەکی هەبێت ئەوا ئافرەتیش هێزو تاکتیك و تاکنیکی تری زۆر هەن کە بەهێیەوە کۆنترۆڵی سێ لە چواری کۆمەڵگای گرتووەتە دەست، بەڵام هەبژاردنی خودی ئافرەت بێ شێوازی ژیانی خۆی چ ستەمکی پیاوانی تێدایە کە خانمی مەیهەمی دەینووسێت: ((خانمان خۆیان لە ڕازاندنەوێ و میکاپ و خشێ و ئەوانەدا دەمێنێتەوێ)).

من نامەوێت بکەومە ئەو هەڵە باوەی زۆربەی نووسەران تێیکەوتوون؛ کە جیاکردنەوەی پیاو و ئافرەتە لە یەکتری و وێناکردنیانە وەك دوو

نەیاری یەکتری، ئەمە زۆر لێکدانەوەیەکی سادەو هەڵەیە، لە بارە دروستەکەیدا (ڕۆشنفکر بن) تەواوکەری یەکترن و پێگەو ڕۆڵی هیچیان کەمتر نییە لەوی تر، هەرچەندێکیش کەمێک لە باری فیسیۆلۆژی و سایکۆلۆژییەوە لەیەکتری جیاوازیش بن بەڵام لە کۆتاییدا هەردووکیان دووبنەمای دامەزرێنەری کۆمەڵگای مرۆڤایەتین، هەروەها لێرەدا من باسی زۆر کەمینەی پیاوان ناکەم کە ئێستاش شانازی بە سەڵتانەوەو دەکەن و بە حوکمی هێزی بازوو دەیانەوێت خێیان بسەلمێنن و هەر خۆشیان لە کۆتاییدا دەبێت باجەکەی بدەن، کە ڕەنگە هێرشی فشارەی جۆراوجۆرەکانی دەرەکی وەکو ئابووری و سیاسی وهەروەها کێشەکانی دەروونیی بێت.

نامەوێت بچمە ناو قووڵایی هێکاریی ئەم کێشە کۆمەڵایەتیانەی تاکی کورد پیوەی دەناڵێنێت، بەڵام هەرچەندێك مەعریفەی مرۆڤ زیاد بێت هێندە لە نەفامی ڕزگاری دەبێت و بەرەنجامیش بیارەکانی دروست دەبن، دەبا بپرسین ئایا ڕۆژەی چەند لە هاوسەرگیریەکان بە ڕەزامەندی تەواویی هەردووڵا بووەو لانی کەم کێلکەی هاوبەش هەیە لە نێوانیاندا، دەسەلاتی سیاسیش نایەوێت میللەت بە ئاگاو وشیار بێت بۆیە هیچ خەم و هەوێکی جیددی نادات لەم پێناوەدا..

لاتان سەیر نەبێت ئەو ڕاپرسی و داتا تازانەی ئەم دواییانە پێچەوانەی ئەو قسانە دەسەلمێنن کە دیاردەی باوکسالاریی ڕوو لە زیادبوون و تەشەنەکردن بێت، بگرە ساڵانە چەندان پیاو توشی توندو تیژی دەبنەوەو دەشگاتە حاڵەتی کوشتن لە لایەن ژنەکانیانەوە، یان بە نەخشەی ژنەکانیان، سەدان پیاو لە لایەن ژنەکانیانەوە دەردەکرێن و لە ئوتیلەکان دەژین، ڕۆژانە (کۆمەڵەی بەرگری لە مافی پیاوان) سکاڵای جۆراوجۆر تۆمار دەکات سەبارەت ئەو پێشێلکاریە فراوانانەی لەلایەن ڕەگەزی (مێ) وە ڕووبەرووی پیاوان دەبێتەوە.

ئەگەر ژن وای دابنێت ماف و ئازادی بەس لە نووسینی بابەتی ئیرۆتیکدایە ئەوا زۆر مانای ئازادی بەرتەسك دەکاتەوەو تەنانەت ئەم جۆرە بیرکردنەوەیەش وەك هەمای تێنەگەشتنی بنەڕەتی لە ئازادی لێکدەدرێتەوە، هەرچەندە لەمێدا نووسەرە خانمەکان لەم بابەتەدا پێشی پیاوەکانیان داوەتەوە، بەڵام واقیعی کۆمەڵگاکان دەریدەخات کە چۆن ئافرەتان جۆرەوی ژیانیان گرتووەتە دەست و پیاوان دەچەوسێننەوە، چەکی ئافرەت بێ بە دەستهێنانی ئەم دەسەاتە زۆرو جۆراوجۆرن، خۆشیان دەزانن چۆن پیاوان هەموو ساتێك مەجبووریانن و ئەوانیش هەموو فشارەکانیان بەکاردێنن بۆ جۆبەجێکردنی نەخشەو ویست و ئاواتەکانیان، بەڵام نەنگیی لەوەدایە کەموکوڕیی و هەڵەو

نەزانین بگەینەوە بۆ ئەوەی وەك رەگەزی مێ دەچەوسێنەوە، ئەمەش هۆکارە بۆ شکستەکان، لە کاتێکدا لە زەمینەی واقیعدا چەندان خانمی لێهاتووش هەن گەورەترین سەرکەوتنی بواره جیاجیاکانی ژیان بەدەست دێنن و تەنانەت تیاشیاندا هەیە دەبێتە سەرۆک کۆماری وڵاتێك، من خۆم بەش بە حاڵی خۆم وەك خانمێك وای دەبینم کەسی ڕۆشنفکرو ئازاد زۆر لە مێژە کێشەکانی جەندەریان جێهێشتووەو خۆ سەرقاڵی ئەو ململانێ ئەفسانەییە ناکەن و چیدی وەکو بابەتێك ڕووبەڕوکی گچکەش لە بیرکردنەوەیان داگیر ناکات، چونکە لە کۆتاییدا دوای ئەو هەموو ناکۆکی و شەڕەجوێنەی بۆ نموونە لە نێوان ژن وپیاوێکدا ڕوو دەدات دەبینین لە کۆتاییدا هەردووك لا وەکو منداڵ مەجبوری یەکدی دەبنەوەو بۆ یەکدیش ناتوانن بژین.

(پێنگ) زایەڵەی دەنگی ئێوەندی کورد لە قەناغی سەختەکاندا … ئیسماعیل تەنیا

ساغکردنەوەو بەسەرکردنەوەی گۆڤارو ڕۆژنامەو باوکراوەکان، کارێکی گرنگ و یارمەتیدەریشە بۆ تێگەیشتن لە بزوتنەوەی ڕۆژنامەگەریی کوردی لەو قەناغەدا… وەرای ئەوەش بۆ خوێنەرو نەوەی نوێیان ئاشنا دەکات و ڕۆگاکانیان ڕێشنتەرو کورتتر دەکاتەوە… ئەگەر ئەو بەسەرکردنانەوەش، ئەو گۆڤارو باوکراوانە بگرێتەوە کە لە سەردەمانێکدا لە دەرەوەی وڵاتدا دەرچووبن و ئایەڵەی پێوەندیەکانیش ئەوەندە ئاسان نەبووبن، گرنگی کارەکە دوو هێندەو سێ هێندەی تر دەبێت. ئەمانیاش یەکێکە لەو وڵاتانەی کە کوردێکی زۆری لە گیرساونەتەوەو لە شەستەکانی سەدەی ڕابردووەوە، تاوەکو ئێستا، بە دەیان گۆڤارو باوکراوەی کوردییان لە باوکراونەتەوە.

یەکێک لەو گۆڤارانەی ئەم لێردا دەمانەوێت هەروەستەی لەسەر بکەین، گۆڤاری (پێنگ). پێش پێنگیش چەندین گۆڤاری تر لەو هەوارەدا دەرچووینە، نموونەی: (پێشنگ، دەنگی خوێندکاران، دەم، کوردستان ڕاپۆرت، مزگین، دەک، ڕۆژی کوردستان، دەنگی خوێندکارانی

کوردستان، پێشەنگ، ژیان،.... تاد).
(پێشەنگ) لە لایەن کۆمەڵێک کوردی ئاوارەی زێتر سەر بە باشووری کوردستان لە شاری (دارمشتاد)ی ئەڵمانیا، بە زمانی کوردی (کرمانجی خواروو- ناوەڕاست) دەرچووە. بابەتەکان بە دیالێکتی (کرمانجی خواروو) بووە، جگە لە یەک بابەت کە وتارێکە لەلایەن (هەقاڵ مراد) لە ژمارە (٥)دا، بە دیالێکتی (کرمانجی ژوورووناوەڕاست)، نووسراوەو بەاوکراوەتەوە. بە گوێرەی دوا هەواڵ و گۆڤار و سوانی من، تا ئێستاکە (٦) شەش ژمارەی لە دەرچووە، کە خۆشبەختانە من توانیومە (٥) ژمارەیان دەست بخەم و لە ئەرشیفەکەی خەمدا ریزبەندیان بکەم.
چاوەڕوان بووم تا ئەو تاکە ژمارەیەش کە ژمارە (٣) یە دەست بخەم، ئەوجا بابەتێکی لەسەر بنووسم. بەڵام زەر لەمەڕە هەوە دەدەم و سەرم بە زەر شۆندا گرتووە کە گومانی دەستکەوتنم لە کردووە، مخابن سەراغ کردنەکەم بە ئەنجام بووەو ئەو ژمارەیەم دەست نەکەوتووە.

پێناسین

لە هەر پێنج ژمارەکەدا، بە شێوەی جیا جیا ناوی (پێشەنگ) لە دەستپێکاستی سەرووی بەرگی گۆڤارەکە نووسراوە... لە ژێر ئەو ئارەشدا بە ناونووسی لاتینی (پێشەنگ) نووسراوە. لە ژمارە (١) و (٢)دا، (نەجمەدین کەریم لە (سۆفیا)وە، بە نامەیەک لە ژێر ناوونیشانی (پێشەنگ و چەند وشەیەک) کەمەکێک ئازو سەرنج و بۆچوونی خۆی دەربارەی ژمارە (١) خستبێتە ڕوو، لە پێشنیازەکیشدا دەڵێ: (پێشنیازی ئەوە دەکەم بگوترێت: گۆڤاری پێشەنگ گۆڤارەکی ئەخباری و کولتوریە).
پەدەچێت ئەو پێشنیازە جێی خۆی گرتبێت بەیە لە ژمارە (٤)داو لە لاپەڕەی یەکەمدا، کەمەکێک شت کراوە کە جاران نەبووینە...نموونەی:
(١)- لە لاکێشەیەکدا لەسەرەوە ناوی (پێشەنگ) نووسراوە... لە لاکێشەیەکی تردا لە ژێر پێشەنگ وا پێناسەی گۆڤارەکە کراوە: (گۆڤارەکی ئەشنبیریی گشتییە، بە یەکگرتن و پێشخستنی فەرهەنگی کوردی هاوچەرخ).
(٢)- لە سێیەم لاکێشەدا، ناوونیشانی گۆڤارەکە بەاوکراوەتەوە کە دوو ناوونیشان هەبووە، یەکەمیان:

pereng
TH-Darmstadt-PF-7262
G 700 Darmstadt w- Germany

دووەمیان:
Pereng
F-M-PF 2825
Gottingen 3400

لێژنەر ناوونیشانەکەشدا، نرخی گۆڤارەکە کە (٦) مارکی ئەڵمانییە، نووسراوە. نرخی ژمارەکانی تریش هەر بەم شێوەیە بووە. پێشتر لە ژمارە (١) و (٢)دا، نرخەکەی دیار نەبووە.
(٣)- لێژنەر نرخەکەش ووونکردنەوەیەک هەیە کە لە ژمارەکانی داهاتووشدا دەبینرێت… لە ووونکردنەوەکەدا هاتووە: (گۆڤاری پەنگ تەنها بەرامبەر ئەو نووسینانە بەرپرسیارە کە لێژنەر ناوی دەستەی ئامادەکارانی گۆڤاری پەنگدا بۆ دەکرێتەوە. بەردەوام بوون و گۆشکردنی پەنگ بەندە بە پشتگیریی و یارمەتی ئەوەوە… تکایە لە نووسین و وەخنەو پێشنیاز دریغی مەکەن).

لێژنەر ئەو ووونکردنەوەیەشدا، ژمارەی بانک هەیە کە بە یارمەتی و پارە ناردنە، کە بەم شێوەیەیە:

Sparkasse Darmstadt
Az, Na
Kto-Nr-100060680
BLZ-50850150

(٤)- لە دەستە چەپی هەمان لاپەڕەداو لە سەرەوە، لە لاکۆشەیەکدا، کە وێنەی قەڵەمکەی گەورەی سەر بەرەو ژێر لە تەنیشت لاکۆشەکە دەبینرێت، وتەیەکی (وەزا لەکسمبەرگ)یش لەناو لاکۆشەکە لەو ژمارەو ژمارەکانی تریش وەک کۆشە دەبینرێت کە نووسراوە: (سەربەستی، ئازادی بیروڕا هەمیشە بە ئەوانەیە کە ڕوانگەو بۆچوونیان لەگەڵ ئەمدا جیاوازە).
(٥)- لە خوار ئەو لاکۆشەیش، لەناو چوارچێوەیەک (پەست)ی بابەتەکانی پەنگ دەبینرێت کە جاران ئەو (پەست)ە بە ناوی (ناوەڕۆک) لە دوا لاپەڕەی گۆڤارەکەدا بۆ دەکرایەوە.
(٦)- لە ژێری ژمارەوەش تابۆ و وێنەی بەرگ دەستنیشان کراوە.

ئامانج لە دەرکردنی (پەنگ)

زەر لەو گۆڤارو وەڕنامەو بۆکراوانەی کە کوردەکانی دەرەوە دەریان کردووە، جەڕە لایەنگیریی و سەزداریەک بە پارت و وەکخراوە

سیاسییەکانی کوردستان (بە هەر چوار پارچەکییەوە) بەدی دەکرێت... وەلە لە (پێشەنگ)دا، با نووسەرەکانیش لایەنگیرو هەواداری یەکێک لەو پارتانە بن، یان بە پێچەوانە، دژیان بن... نووسین و بڕوونی وای تێدا بەئاوکراوەتەوە، کە خوێنەر هەست بەم لایەنگیری و ئاراستانە بکات... ئەوەی لە ناوەرۆکی بابەتەکاندا بەدی دەکرێت:
– لایەنگیرو هەوادار و دژی هیچ پارتێک نین.

– کوردایەتی و هەستی کورد بوون، تاکە ئاراستەی هەموو نووسینەکانە. بە بڕوونی من، کارساتی هەڵەبجەو ئەنفال، هەکارەکی سەرەکی بووە بە یەکبوونی ئاراستەکان و نەمانی بەربەستی حزبایەتی تێدا.
– بەختەوەر (بە هەردوو دیوەکییەوە، بنیاتنەرو ڕوخێنەر)، لە حزبەکان نەگیراوە... هەموو هەوڵەکان بۆ یەک ئاراستە کاریان کردووە کە ئەویش بەئاوکردنەوەو شرۆڤە کردنی ڕووداوەکان و بۆ دنیا ناساندنیان و ڕیسوا کردنی ڕژێمی سەدام بووە.

چرپەیەک

بۆ زیاتر ڕوونکردنەوەی ئاراستەو ئامانجەکانی (پێشەنگ)، حەز دەکەین ئەو کورتە نووسینە کە بە ناوی (چرپەیەک) لە بەرگی یەکەم (دیوی ناوەوە)ی ژمارە (١)دا بەئاوکراوەتەوە، دووبارە بەناوی بکەینەوە تاوەکو لە زاری خوێنەرەوە ئامانج و ئاراستەکانی ئەم گۆڤارە بزانین:
(دیسان گۆڤارێکی نوێ لە ئەوروپادا.. بەگومان گەلێک گۆڤار هەن لە ئەوروپاداو هەر یەکەیان بە گوێرەی بڕوون و بیرکردنەوەی، دەرفەتی بۆ ئەو جۆرە لێکدانەوەیە ڕەخساندووە شوێنی خەی لای خوێنەران و لایەنگرانی کردەتەوەو پەسەند دەکرێت، بەڵام ئەمە بە پێویستی نازانین گۆڤارێک تەنها خەی بە بەئاوکردنەوەی نووسراوی تیۆرییەوە ببەستێتەوە، ئەمە زیاتر ئەرکی ئەرگانی گروپە سیاسییەکانە.

زمانی کوردی بەهەی باری سەختی کوردستان و تەسکبینی داگیرکەرانییەوە لە گۆڤارێک بەبەشە کە بتوانێت باوەش بە هەموو جۆرە نووسینێک بکاتەوەو ڕێگە لە بڕوونە جیاوازەکان نەگرێت و بە شێوەیەکی دیموکراتی پێشکەوتنخوازانە لە ڕاستی سەرجەمی ژیان بڕوانێت و ببێتە چۆقی پیاهەڵچوونی بیروڕای جیاواز، تا لەو ڕێگەیەوە دەرفەت بە خوێنەری کورد بڕەخسێت، خەی لە ئەنجامی لێکدانەوەو هەڵسەنگاندن و هەڵزاندنیدا بەیار بدات، نێک بە هەی سانسەرەوە، پێش دەمیان بە بکرێت. هەروەها بایەخدان بە

ووداوکانی کوردستان و ناوچەکانی تری جیهان کارەکی زۆر زۆر پەویستە، چونکە ئەمە لەو جۆرگەیدا دژێین و خە لە دوور خستنەوەی، زەوی ژێر پێ ونکردن و چوونە دنیای خیاڵەوەیە. واتە ئەمە دەماناوێت پەنگ گەڤارەکی هەشنبیری بێت و هەگا بە هەموو قەهرەمەکی ئازاد، بە سانسۆری نووسینەکەی، بە مۆرجێک لەسەر بنچینەی دیموکراتی و پێشکەوتنخوازی داهژرابێت، بدات.

گەڤاری پەنگ بە هیچ شێوەیەک نایەوێت هاڤکەی هیچ گەڤارو لایەن و گروپی دیموکرات بکات و ئامادەی هاوکاریشە بە مۆرجێک لە بەرژەوەندی گشتیدا بێت. جا داوا دەکەین، پەنگ بە گەڤاری خێت بزانیت بە گوێرەی توانا بە بەهاوکردنەوەی و بە ناردنی نووسین و دەنگوباس و وێنە، پشتگیری لە بکەیت و هەخنەو پێشنیازو ئامۆژگارییەکانت بە دەنیایی کاریگەریی دەبێت).

پەنگ: کاتی دەرچوون و قەبارەی ژمارەکانی

– ژمارە (١)ی لە ساڵی ١٩٨٨، بە (٤٠) لاپەڕەی قەبارە (٢١ جاران ٢٩)سم، دەرچوو… مانگ و هەژی دەرچوونی گەڤارەکە دیار نییە، بەڵام بە گوێرەی ئەو نامەیەی کە لە لایەن (نەجمەدین کەریم)ەوە، بە گەڤارەکە ناردراوەو لە ژمارە (٢)دا بەهاوکراوەتەوە، ناوبراو دەنووسێت: (لە هەژی ٢٦ی ئەپرێلی ١٩٨٨دا، ژمارە یەکی ساڵی ١٩٨٨ی گەڤارە خنجیلانەکەتانم بە سوپاسەوە وەدەست گەیشت…). جگە لەمەش، لە ژمارە یەکدا وێنەو هەواڵی کارساتی هەڵەبجەی بەهاوکردەتەوە… کەواتە دەبێت ژمارە یەک، لە کۆتایی ئادار یان سەرەتای مانگی نیسانی ١٩٨٨، دەرچووبێت.
– ژمارە (٢)ی لە ساڵی ١٩٨٨دا، بە (٦٠) لاپەڕەی هەمان قەبارەی ژمارە (١)، دەرچووە. بە گوێرەی بابەتێک کە لە ناپەڕە (٥٦)ی ئەو ژمارەیەدا بەهاوکراوەتەوەو باسی کەمپەینێک چالاکی.کولتوری لە شارەکانی وەک: (دارمشتاد، کۆلن، هایدەبەرگ، دەرتمەند) دەکات کە لە ١٢/١١/١٩٨٨دا، ئەنجام دراون. کەواتە دەبێت ئەو ژمارەیە لە کۆتایی تشرینی دووەم، یان مانگی کانوونی یەکەمی ١٩٨٨دا دەرچووبێت.

– ژمارە (٤)ی ساڵی (٣) بە (٦٨) لاپەڕەی قەبارەی هەمان ژمارەکانی پێشوو دەرچووە.(ساڵەکەی لەسەر نەنووسراوە). ساڵی سێیەمی گەڤارەکە دەکەوێتە نێوانی مانگی ئاداری ١٩٩٠- مانگی ئاداری ١٩٩١. ژمارە (٥)یشی لە مانگی یەکی ١٩٩١دا، دەرچووە. کەواتە: دەبێت ژمارە (٤) لە ساڵی ١٩٩٠دا دەرچوو بێت.

– ژمارە (٦) لە ساڵی ١٩٩١بە (٦٠) لاپەڕەی قەبارەی هەمان ژمارەکانی پێشوو دەرچوون. هەر چەندە ساڵی ١٩٩١ی دراوەتە، بەڵام لە ئاستیدا لە بەهاری ١٩٩٢دا، ئامادە کراوو بڵاوبەتەوە، جونکە لە بابەتی : (ئەرە بابە دیموکراتییەت بە ناخۆشە...!) کە لە لاپەڕە (٥٥-٥٦)دا بڵاوکراوەتەوە، لە کۆتایی بابەتەکە تێبینییەک هەیە کە تێیدا هاتووە: (بڕوانە: ڕۆژنامەی صوت آلکویت)، ژمارە ٤٧٧، ڕۆژی پێنج شەممەی ڕێکەوتی ٢/٢/١٩٩٢، هەردوو وێنەکێش (مەبەست لە وێنەکانی بابەتی ئەرە دیموکراتییەت بە ناخۆشە) وەرگیراوە.
– ژمارەی لاپەڕەکانی هەر پێنج ژمارەکە بەسەر یەکەوە (٣٠٠) لاپەڕەیە.

نووسەرەکانی پەڕەنگ

هەر چەندە گۆڤارەکە لە دەرەوە دەرچووو لە ژێر دەسەاتی ڕژەمدا نەبووە، لەگەڵ ئەوەشدا نووسەرەکان نەیانتوانیوە ناوی تەواوی خۆیان بنووسن، چونکە ئەو کاتە ڕژەم بالیۆزخانەکانی کردبووە مەکۆی کاری سیخوڕی کردن بەسەر ئەو خەڵکە ناڕازی و بەرهەڵستکارانەی کە لە دەرەوە بووون. جگە لەوەش خەڵکانێک لەبەر گرتن و ئازاردانی کەسوکاریان لەلایەن ڕژەمەوە، نەیانتوانیوە ناوی خۆیان ئاشکرا بکەن... هەر بۆیە زۆربەی هەرە زۆری بابەتەکان بە ناوی خواستراو(تەنها پیتێک یان یەک وشە)، بڵاوکراوەتەوە.
وا لێرەدا ناوی هەموو ئەو نووسەرانە (بە ناوی تەواو یان نازناو)، بڵاو دەکەینەوە، کە بابەتیان لەو پێنج ژمارەی (پەڕەنگ)دا، بلاوکردەتەوە.

– ئەو نووسەرانەی بە نازناو تەنها یەک بابەتیان لەم گۆڤارەدا بڵاوکردەتەوە، ئەمانەن: (پەواز، سەفین، هەزان، نەبەز، دیدار، دڵشاد، سەربەست، هەڵە، مەبەست، زاگرۆس، د.شوان، ڕۆشید، ئاوارە، مینە، ئاواز، ش.ن.ە، سەران، سیامەند، زەردەشت، زەردە، ڕۆڤین، باوکی ئامانج، سوارە، باوکی ئاڵا، ئومێد، ب.لاوین، تاژدین، بابە حاجی، خانە، شازە، هیوا.م).
– (کەمال میراودەلی، جەلال میرزا کەریم، حوسێن بەفرین، نەجمەدین کەریم، سامان فوئاد، شەرکە بکەس، کەمال ڕۆشید، هەڤاڵ مراد، زریان کاکەیی، گەران هەڵەبجەیی)، یەکەو یەک بابەتیان تێدا بڵاوکردەتەوە.
– هەروەها بە ناوکانی: (پەڕەنگ- ١٣، ئەنوەر محەمەد ئەحمەد- ٦، ئەحمەدی مەلا- ٤، ژیلەمۆ-٤، کاوە- ٣، د. فەرهاد پیربال- ٣، ئاسۆ سەڵتە- ٣، د.سەیدا- ٣) بابەت بڵاوبەتەوە.

– (مستەفا گەرمیانی، هەورامان، دانا، گارا ئەسوە، جەزا چنگیانی، د. ئیبراهیم، سیروان.ب) یەکەو دوو بابەتیان تەدا بەاو کردەتەوە.

ناوەڕۆکی بابەتەکان

گۆڤارەکە، گۆڤارەکی گشتی بووە، ناچەتە خانەی هیچ جۆرە پسپۆڕیەی و تایبەتمەندیەکەوە… لە (شیعرو چیرۆک بگرە تا دۆگاتە کورتە هەواڵ و بابەتی زانستی)، بەاوکردەتەوە… بەیە زۆر ئاستەم تایبەتمەندیەکی بە دیاری بکەین. (پەنگ)، زەتر لە (١٠٦) ناوونیشانی لەخە گرتووە، کە بەم شێوەیە پێلینمان کردوون:
– (٦٣) وتار… وتارەکانی بریتی بووینە لە (لێکۆڵینەوەی ئەدەبی، لێکدانەوەی هەواڵ، بابەتی سیاسی، کاروباری سەربازی و جەنگ، مێژووی، ئاخنەی ئەدەبی، مێژووی سینەما، وتاری شانەیی، نامەو هەڵسەنگاندن ….).
– (١٦) پارچە شیعر.
– (١٤) چیرۆک، کە بەشی زۆریان چیرۆکی وەرگێڕدراو بووینە.
– (٣) بیرەوەری، کە ئەحمەدی مەلا بە سێ بەش لە سێ ژمارەدا، بەاوی کردونەتەوە.
– (٣) بابەتی زانستی.
– (٣) چاوپێکەوتن کە لەگەڵ (گارا ئەسوە، مەکەنزی، ئیسماعیل بەشکچی)دا، ئەنجام دراون.
– (٣) نمایشکردنی کتێب. هەر سێ کتێبی (کورتە مێژووی فەلسەفە، بەیانی باش ئەی غەریبی، فەرهەنگۆکی ئێمانی- کوردی)، لە ژمارە (٢)دا، نمایش کراون.
(وێنە)و (مۆنتیف)و (کاریکاتێر) لە (پەنگ)دا
وێنە هەکارەکی گرنگ و زیندووە، بە زەتر ەوونکردنەوەو ئاسانکاریکیشە بە خوێنەران تاوەکو باشتر لەگەڵ بابەتەکاندا پەیوەست بن و ئەو زانیاریانەی کە وەریشی دەگرن، بە ئاسانی لە هزرو بیریان کاە نابەتەوە. لەم ەووەو، (پەنگ)، بە یەکەک لەو گۆڤارە کوردیەە دەوێمەندانە دادنرێت کە لە ئێمانیادا دەرچووینە. ژمارە هەیە (٥٨) وێنەی تێدایە. وێنەکانیش دەکەینە سێ بەش :

– وێنە: (٨٤) وێنەی جۆر بە جۆری لە ؛ (ەوداو، کەسایەتی، دیمەن، شار، ….)، بەاوکردەتەوە، کە بەشەکی زۆریان وێنەی ئەو ەوداوە تراژیدیانەیە کە بەسەر کورددا هاتوون، نموونەی: (هەڵەبجە، ئەنفال، کەەو، کەمپەکانی کەەو لە تورکیاو ئێران، …). هەندەک

لەم وێنانە بە کامیرای ڕۆژنامەنووسێ بگانەکان گیراون و لە گۆڤارو ڕۆژنامەکانی دەرەوەدا، بڵاوکراونەتەوە... پێوەنگ بە دەوەمەند کردنی بابەتکانی، دووبارە ئەم وێنانەی بڵاوکردوونەتەوە.

– مانتیق: (٦٤) مانتیقی بڵاوکردەتەوە، کە لە ژمارە (١)و (٢)دا، ئاماژە بە ناوی خاوەنکانیان نەکراوە، بەڵام لە ژمارەکانی (٤)و (٥)و (٦)دا، هەندێک لە مانتیقەکان، ناو و ئیمزای هونەرمەند (دانا)ی لەسەرە.

– کاریکاتێر: کاریکاتێر لایەنێکی زیندووی ناو گۆڤارو ڕۆژنامەکانە. کاریگەرییەکەی لە هەوا و شرۆڤەو بابەتکانی تر کەمتر نییە. لەناو ئەم پێنج ژمارەیەدا، سی (٣٠) کاریکاتێر بڵاوکراونەتەوە کە بەشی زۆریان تایبەتن بە زوڵمو زۆری سەدام و ڕژێمەکەی دەرهەق بە گەلی کوردو سەرجەم گەلانی عێراق. چەند دانەیەکیان دەستکردی هونەرمەندانی کوردن، ئەوانی تر، لە گۆڤارو ڕۆژنامە جیهانییەکانەوە، خواستراون و دووبارە بڵاوکراونەتەوە.

لایەنی هونەری و نەخشەسازی

لە ڕووی هونەرییەوە، ژمارە سەرەتاییەکان، بە تایبەتیش ژمارە (١)و (٢)، زۆر سادە بوونەو جۆرە نەشارەزاییەک بە نەخشەسازەکانەوە دیارە. بە زۆتر ڕوونکردنەوە، هەستەنگاندنەکەمان بەم شێوەیە پێلین دەکەین:

– فۆنت: بابەتکانی ژمارە (١)، بە فۆنتێکی بچووکی ئامێری تایپی (برازێر)، چاپکراوە. ناوونیشانەکانیش، بەشێکیان بە تایپ و بە فۆنتێکی گەورە نووسراون و بەشەکەی تریشیان بە دەست نووسراون... پیتەکانی (ە)و (ە)یش سەرو بەریان نییەو بەدەست بڵیان داندراوە. لە ژمارە (٢)دا، ئەو فۆنتەی پێی نووسراوە گەورەترەو ناوونیشانەکانیش وەک ژمارە (١) بە تایپ و دەست نووسراونەتەوە... ژمارەکانی تریش بە هەمان شێوەن.

– ستوونەکان: لاپەڕەکان بەسەر (٣) ستووندا دابەش کراون، کە دوو ستوونیان پانییەکەیان (٥،٥) سانتیمەترو ستوونی سێیەمیش (٦) سانتیمەتر... جار جارەش ناڕێکییەک لەم دابەشکردنەدا دەبینرێت.

– لە دابەشکردن و پێلینکردنی بابەتکاندا ناهاوسەنگی و ناڕێکییەکی زۆر بەدی دەکرێت... نەهاتوون بابەتکان بە پێی چمک یەک لەدوای یەک بڵاوبکەنەوە... بە نموونە: یەکەم جار وتارە سیاسییەکان، ئینجا چیرۆک، شیعر، بابەتی زانستی، چاوپێکەوتن... تاد. جاری وا هەبووە لە ژمارەیەکدا، بابەتێکی سیاسی بڵاوبکاتەوە، بە دوای ئەو

شیعرەک هاتووە.. ئینجا (بابەتی سیاسی، چیرۆک، بابەتی کۆمەڵایەتی، شیعر، ... تاد).

- قەبارەی ژمارەکان: بە شێوەیەکی گشتی قەبارەی هەموو ژمارەکان (٢١ جاران ٢٩) سانتیمەترە. بەڵام جاروبار لە کاتی بڵێندا، نیو بە سانتیمەترێک کەم و زیادییەک لە قەبارەی ژمارەکاندا بەدی دەکرێت و بە شێوەیەکی ستاندارت نابەدراون.
- لە ژمارەکانی (٤)و (٥)و (٦)دا، شێوەی چاپکردنی بابەتەکان ئەکترو پاکتر بووەو ئەو تایپەی کە پێی چاپکراوە نوێتر دیارەو جۆرە جیاوازییەک لە شێوەی فۆنتەکان لەگەڵ ژمارەکانی پێشووتر، بەدی دەکرێن. بە کورتی لە ژمارەکانی (٥)و (٦)دا، سەرپەرشتکارانی (پەڕەنگ)، بوونەتە خاوەن ئەزموونێک و لە ڕووی دیزاین و نەخشەسازی و چاپەوە، توانیویانە ژمارە لە دوای ژمارە، گەڵانکاری ئەرێنی بکەن و گۆڤارەکە جوانترو هونەری تر بە چاپ بگەیەنن.

بەرگ

وێنەی بەرگی یەکەم و دووەمی هەر پێنج ژمارەکە، ئەنگاو ئەنگن، کە هەندێکیان فۆتۆگرافین و ئەوانی تریش تابلۆ و پەرتەتن... وا لە خوارەوە باسی بەرگی هەر پێنج ژمارەکە دەکەین:

* ژمارە (١):

- بەرگی یەکەم (دەرەوە): وێنەیەکی فۆتۆگرافی منداڵێکی کوردە کە بە گازی کیمیایی جەستەی سووتاوەو لە نەخۆشخانە لە ژێر چاودێری پزیشک دایە.
- بەرگی یەکەم (ناوەوە): تەواوی لاپەڕەکە ئەنگی سوورەو بە ئەنگی سپیش نووسینێک بە ناوونیشانی (چرپەیەک)، بەاوکراوەتەوە.
- بەرگی دووەم (دیوی دەرەوە): تابڵۆی لاپەڕەکە ئەنگی سوورەو بە ئەنگی سپیش نووسینێک بە ناوونیشانی (شۆخ وشانان) بەاوکراوەتەوە کە باسی جوگرافیاو ژمارەی دانیشتوان و کیمیا بارانکردنی ئەم گوندە دەکات.

* ژمارە (٢):

- بەرگی یەکەم (دەرەوە): سێ وێنەی ئەنگاوەنگی فۆتۆگرافی ئاوارەکانی کوردە لە کەمپەکانی تورکیاو ئێران کە لە کۆتایی ١٩٩١دا، ڕوویان لەم وڵاتانە کردووە.
- بەرگی یەکەم (ناوەوە): وێنەیەکی فۆتۆگرافی ئەش و سپی، کە

کەمێک تەرمی ژن و منداڵی خنکاو بە گازی کیمیایی لە ناو پیکابێکی ژمارە (٥٨١٤)، سلێمانی- عێراق، دەبینرێن. لەسەر وێنەکەش پاسەوانێکی شیعەرەکەی (ڕزا حەمە فەرەج)، بە تەنگەوە سووڕ بەناوکراوەتەوە.

- بەرگی دووەم (دەرەوە): تابلۆی (تا کەی چاوەڕوانی) هونەرمەند (شوان).
- بەرگی دووەم (دیوی ناوەوە): کورتە نووسینێک هەر بە ناوی تابلۆی (تا کەی چاوەڕوانی)، بەناوکراوەتەوە.

* ژمارە (٤):

- بەرگی یەکەم (دەرەوە): کوردێکی موکریانییە، نیگارکێشکەی نەناسراوە. (مینەرسکی) ساڵی ١٩١٣، لە تەورێز کۆیوێتی. (تەمەنی تابلۆکە لە کاتی کۆینی کۆنترە).
- بەرگی یەکەم (دیوی ناوەوە): وێنەی ئاوارەکانی گازی کیمیایین لە تورکیا.
- بەرگی دووەم (دیوی دەرەوە): تابلۆی هونەرمەند (فایق ڕەسوڵ).
- بەرگی دووەم (دیوی ناوەوە): وێنەیەکی (کاولەکان)ی سەر بە شاری ڕواندز لە ساڵانی چلەکاندا، (کەکراوەکانی مەکەنزی).

* ژمارە (٥):

- بەرگی یەکەم (دیوی دەرەوە): کاریکاتێرێکی سەدامەو لە ژمارە (٣٥)ی ٢٣/٨/١٩٩٠ی گۆڤاری بونتەی ئەڵمانی وەرگیراوە.
- بەرگی یەکەم (دیوی ناوەوە): منداڵێک لە یەکێک لە کەمپەکانی ئاوارەکانی گازی کیمیایی لە تورکیا.
- بەرگی دووەم (دیوی دەرەوە): تابلۆی هونەرمەند (مەنسوور).
- بەرگی دووەم (دیوی ناوەوە): وێنەی منداڵێک لە لایەن (هەڵاشلەمبەرگ)ەوە گیراوە.

* ژمارە (٦):

- بەرگی یەکەم (دیوی دەرەوە): وێنەی کەنتەنەیەک لەبەردەم دەزگای ئەمنی سلێمانیدا، کە ساڵەهای ساڵ شوێنی دەست درێژی کردنە سەر ژنانی کورد بووە. وێنەگر: لالە گۆشە.
- بەرگی یەکەم (دیوی ناوەوە): وێنەیەکی فۆتۆگرافییە کە شەش منداڵ بە وردە دارو بەرد خانوچکە دروست دەکەن.
- بەرگی دووەم (دیوی دەرەوە): تابلۆی (ڕەبوارێکی ماندوو)ی

هونەرمەند (عەتا قەزاز).
– بەرگی دووەم (دیوی ناوەوە): وێنەیەکی فۆتۆگرافی کۆتاو.

ئیندێکسی پێنج ژمارەی (پێنج ڕەنگ)
* ژمارە (١)، ١٩٨٨.

– پاش هەڵبجە، خورماڵ سڵەمانی یان … ؟، وتار، پواز، ل١.
– بوونم، شیعر، ئەنوەر محەمەد ئەحمەد، ل٥.
– شەڕی عێراق و ئێران، وتار، سەفین، ل٦.
– ناشنایێک لەسەر ئەستای ڕەشنبیریی کوردی، وتار، گارا ڕەسوڵ، ل١١.
– وانەکانی ئاپۆینەکەی هامبەرگ، وتار، ئەرنست نیلمان، ل١٥.
– عێراق لە ڕوانگەی ڕۆژنامەنووسێکی سویسرییەوە، وتار، هەزان، ل٢٠.
– منداڵانی بێ منداڵان، وتار، دیدار، ل٢١.
– فەلەستین، وتار، سەربەست،ل٢٢.
– پەنابەرێتی، وتار، مەبەست، ٢٣.
– کورتە باس، هەڵەڕەنگ، ل٢٥.
– زایەڵەی ویژدان، وتار، زاگرۆس،ل٢٨.
– بەراوردێک، کورتە باس، ل٢٩.
– دوا بەیاری هەرەوەزان، شیعر، ب- بریشت، ل٣٠.
– منداڵانی ئاخر زەمان، چیرۆک، عەزیز نەسین، وەرگێڕانی: ئەنوەر محەمەد ئەحمەد، ل٣١.
– عێراق یان ئێران، وتار، ل٣٢.
– بەشایی، چیرۆک، کاوە، ل٣٣.
– پاشماوەی لاپەڕەکانی (١٩، ١٤، ٣٦، ٣٩)ی تەدایە، ل٣٥.
– ئەیدز، وتار، د. شوان، ل٣٦.
– گەردوون، وتار، ژیلەمە، ل٣٧.
– خاکی سوتاو، وتار، ل٣٧.
– ناوەڕۆک، ل٤٠.
* ژمارە (٢)، ١٩٨٨.
– دوا چارەسەری سەدام بە کێشەی کورد، وتار، ڕەشید، ل١.
– کۆوەن، وتار، ل٤.
– بەرگە، وتار،ل٥.
– پێشبڕکێی خۆ پێ چەک کردن لە کەنداو، وەاتە سەرمایەدارەکان ئەبوژنەتەوە، وتار، ئاوارە، ل٦.
– پێشخستنی بەرهەمهێنانی چەک لە پشت پەردەی ئاشتیخوازی و

پەیماننامەی چەک، وتار، سەران، ل١٠.
– کورتە باس، ل١١.
– کەی هەوا دەسوتێ، وتار، و: گارا، ل١٣.
– عەزیز نەسین و مەسەلەی کورد، وتار، سیامەند، ل١٤.
– سوریالیزم، وتار، زەردەشت، ل١٦.
– بانگەوازی ئەحمەد بن بەلا، دەست هەڵبگرن لە قەتل و عامی میللەتی کورد، وتار، و: دانا، ل١٧.
– ئۆروپاو بازرگانی منداڵ، وتار، ل١٨.
– زانیاری مەسیقا، وتار، ئاسۆ سەتە، ل١٩.
– موحیبەت، وتار، مستەفا گەرمیانی، ل٢٧.
– شاعیرو مەم و زلل ، چیەک، کاوە، ل٣١.
– بۆ کوێ بەینەوە، شیعر، ئەحمەدی مەلا، ل٣٣.
– ئاشنایەتی، شیعر، شەرکۆ بێکەس، ل٣٦.
– هەوەست، شیعر، ئاسۆ، ل٣٦.
– کامەران، چیەک، و: ئانوەر محەمەد ئەحمەد، ل٣٧.
– سینەما، هەستەنگاندنی دوو فیلم، وتار، کامال ڕەشید، ل٤٠.
– ئەردینی کیران چەواشەکاری تەقاندن لە سینەمای تورکیدا، وتار، ڕەفین، ل٤٢.
– نانۆ کاراریان کارەخان، وتاری ڕەخنەیی، هەورامان، ل٤٣.
– مەسیقای سلەمانی بەغدا دەخاتە لارو لەنجە، وتار، ل٤٦.
– پاشماوەکان، ل٤٨.
– پەڕەنگ و چەند وشەیەک، نامە و پێشنیار، نەجمەدین کەریم، ل٤٩.
– گەردوون، وتار، ژیلەمە، ل٥٠.
– مانگرتن لە خواردن، وتار، کەمیتەی بەرهەستی لەناو بردنی گەلی کورد لە فەرەنسا، وتار، ل٥٣.
– بانگەواز، بانگەواز، کەمیتەی هاوکاری کوردستان لە سویسرا، ل٥٤.
– لە نەوەندی ڕەشنبیری (مشت) میونخ بۆ گۆڤاری پەڕەنگ، نامە، ل٥٥.
– چالاکی کولتوری، ل٥٦.
– پاشماوەی وتارەکان، ل٥٧.
– نمایشکردنی وتارەکان، ل٥٧.
– نمایشکردنی سێ کتێب:
١ – کورتە مێژووی فەلسەفە، ئامادە کردن و وەرگێڕانی: مەحمودی مەلا عیزەت.
٢- بەیانی باش ئەی غەریبی، شانامە، فەرهاد پیربال.
٣- فەرهەنگەکی ئەڵمانی کوردی، نەوزاد محەمەد قەفتان، ل٥٨-٥٩.
– ناوەڕۆک، ل٦٠.
* ژمارە (٤)، ساڵی (٣)

- ئاوەدانەوەیەک لە گەڵ انکاریەکانی ئەوروپا، وتار، پەنگ، ل٢.
- دەسپێکی کورتە چیرۆک، وتار، د. سەیدا، ل٧.
- لە دڵی ماکوندۆ ئاشتی بەرکەمالە، چیرۆک، ل١١.
- پیاو و فلیمەکە، چیرۆک، و: تاژدین، ل١٨.
- ئاگەیاندنەکەی کارلەس لەپز، چیرۆک، و: سامان فوئاد، ل٢١.
- هەواڵێک، ل٢٣.
- کەشتی دیلەکان، چیرۆک، و: بابە حاجی، ل٢٤.
- پوپای ئوام چوو بۆ بانکێک، چیرۆک، و: خانە، ل٢٧.
- ژیانی بەختەوەرو کورتی کۆنات، چیرۆک، و: شازە، ل٣٢.
- ئافرەتی کوردو مافی مرۆڤ، وتار، مستەفا گەرمیانی، ل٣٥.
- چاوپێکەوتنێک، هیوا.م، ل٣٧.
- ئیساکێ، یادەوەری، ئەحمەدی مەلا، ل٤٠.
- چەند لایەنێکی زمانی کوردی، ڕێزمان، د. ئیبراهیم عەزیز ئیبراهیم، ل٤٤.
- هونەر چییە، وتار، ئاسۆ سەڵتە، ل٤٨.
- عەراق، وتار، ئامادەکردنی: زەردە، ل٥٧.
- ئەگەر نەهات، پەخشان، سیروان.ب، ل٥٩.
- ژیلەمۆی هەڵچوونی مەرگ، شیعر، مینە، ل٦٠.
- ئاپۆرەی سەر شەقامەکان، شیعر، فەرهاد پیربال، ل٦٣.
- بەرەو ژیان، شیعر، ئاواز، ل٦٥.
- سەرنجێک لە گەڕاری پەنگ، وتار، جەزا چنگیانی، ل٦٧.
* ژمارە (٥)، مانگی یەکی ١٩٩١.
- تراژیدیای جەنگ و ناوچەکە، وتار، پەنگ، ل٢.
- تکای منداڵان، شیعر، و: ئەنوەر، ل١١.
- خونەڕژی بەغدا، وتار، ژیلەمۆ، ل١٢.
- فاشیزمی نوێ لە ئەڵمانیا، وتار، و: ش.ن.ز، ل١٣.
- یەکی گوڵانە و پاڕان کورد، وتار، هەڤاڵ مراد، ل١٦.
- ڕژێمی کۆنەپەرستی عەراق بە پێش سەرهەڵدانی ئیسلام دەگەڕێتەوە،وتار، باوکی ئامانج، ل١٨.
- چەند تێبینییەک لەسەر ئافرەتانی کوردو مافی مرۆڤ، وتار، سوارە ، ل٢٠.
- سەرخۆش، شیعر، فەرهاد پیربال، ٢٢.
- سینەمای کوردی و کورد لە سینەما، کوردەکان لە سینەمای سۆڤیەتی، وتار، و: سەیدا، ل٢٤.
- سیستەمی ستانیس لافسکی، وتار، هەورامان، ل٣١.
- ژوورەکەم ، شیعر، زریان کاکەیی، ل٣٥.
- چاوپێکەوتنێک لەگەڵ مەکەنزی، پەنگ، ل٣٦.

– لێیادی قانیع، وتار، هەورامان، ل٤١.
– چەند لایەنکی زمانی کوردی، بەشی دووەم، ڕۆژنامەی ژیان، د. ئیبراهیم عەزیز ئیبراهیم، ل٤٧.
– چاوی عەشقەکی تر، شیعر، جەزا چنگیانی، ل٥٢.
– ڕەنگەکان لەناو منداڵ، وتار، دانا، ل٥٣.
– ئیساکێ، بەشی دووەم، بیرەوەری، ئەحمەدی مەلا، ل٥٥.
– جوانی، چیرۆک، وەرگێڕانی هەڵەبجەیی، ل٦٠.
– گوڵاڵە کۆیەکانی کۆتێ، چیرۆک، فەرهاد پیربال، ل٦٤.
– مار، چیرۆک، ئەنوەر محەمەد ئەحمەد، ل٦٨.
– ڕازێکی نەدرکاو، شیعر، سیروان.ب، ل٧٠.
– بانگەوازێک، کۆمەڵەی پەنابەرانی عێراقی لە ئەنقەرە، ل٧٢.
* ژمارە (٦)، ساڵی ١٩٩١.
– سەر لەنوێ ڕێکخستنەوەی جیهان، وتار، پێنگ، ل٢.
– ئەنفالکان، وتار، باوکئ ئاڵا، ل٧.
– لە بیرم نییە دوا جار بە کێ گریام، شیعر، کەمال میراودەلی ، ل١٢.
– کەشتی کوردو تەنگ و چەمەی ڕابەرایەتی و بازنەی بەتاڵی (شێ) و (مفاوەزات)، بەشی یەکەم، وتار، د. فوئاد سەیدا، ل١٦.
– چاوپێکەوتنێک لەگەڵ ئیسماعیل بەشکچی، چاوپێکەوتن، و: پێنگ، ل٢٧.
– ئیساکێ، بەشی سێیەم، بیرەوەری، ئەحمەدی مەلا، ل٣٠.
– سەرنجێک دەربارەی پاشگرێک لە زمانی کوردیدا، وتار، ئومێد، ل٣٤.
– سەرەتای حەیرانی تەنمان، شیعر، جەلال میرزا کەریم، ل٣٦.
– مەسەلەی نەتەوایەتی لە ئەرانداو شۆڤینزم وەک سیاسەتی باوی ڕژێمە دەسەڵاتدارەکانی ئێران، وتار، ب.لاوین، ل٣٩.
– ئوم ماعارک، وتار، ژیلەمۆ، ل٤٦.
– خامۆشیەکی پیرۆز، چیرۆک، و: هەڵە، ل٤٧.
– تاڵە موو، چیرۆک، ئەنوەر محەمەد ئەحمەد، ل٤٩.
– هونەرمەند جەمال عەبدێ، وتار، ل٥٢.
– ڕەگەز پەرستی لە ئەڵمانیا، وتار، نەبەز، ل٥٣.
– ئەرێ بابە دیموکراتییەت بە ناخۆشێ، وتار، دلشاد، ل٥٥.

ئیسماعیل تەنیا- هانۆڤەر

دەنگی منی ژن کپ ناکرێتەوە! … ن. ن. ئیبراهیم

ئەم نووسینەی کەلێردا دەیخوێنەوە لە دواین ژمارەی رۆژنامەی هاولاتی بلاوکراوەتەوە، گۆشەیەک لە ژیانی ئنیسانیکە کە لە تەمەنی 13 سالیدا دەدریت بە شوو، لە 15 سالیدا دەبێتە دایک…! ئەم ئینسانە تەنیا یەکیک لەو هەزاران ژنەیە کە لە کەلگای ئیمەدا ئازارو نارەحەتیەکان ژیانی تەنیبیتەوە بەیە لە شوینکدا رادەوستیت و رادەچلەکیت و بەدوای پرسیارەکانی خۆناسینەوەو خۆ دۆزینەوەدا دەگەریت!
هاوکات جیگەی خۆیەتی ئامازەیەک بەوەش بکەین کە ئەم نووسینە لەگەرمەی کەمپینەکدا بەرهەم هاتووە بۆناوی (نا بۆ رفاندنی) کەمانگی رابردو دەست بەکاربووە، بۆ چەند حالەتیک لە منداڵ رفاندن… هیوادارین بینەری گرتەو بابەتەکانی ئەم کەمپینەبن لەریگەی پەیجی (نا بۆ رفاندن)ەوە کە سەدان هەزار کەس بینەری بوون و هەزاران کەس لایک و کەمێندنتیان لەسەر نووسیوەو سەدان کەس بابەتەکانیان شیرکردوەو پشتیوانیەکی زۆربۆرفرانی بەدەستهینا . بەیە هیوادارین بۆ ئاشنابوونیکی زیاتر لەپاڵ خوێندنەوەی ئەم نووسینەدا هاوکات بۆ بەدەستهینانی زانیاری زایاتر پەیجی (نا بۆ رفاندن) بەسەر بکەنەوە. جیگەی خۆیەتی ئەوەش بلێین کە هەرکەس ولایەنیک خوازیاری هاوکاری کردنن بەم دایکە دەتوانن لە ریگەی ئیمەوە پەیوەندی بکەن بەم دایکەوە!

دەنگی منی ژن کپ ناکرێتەوە!

ن. ن. ئیبراهیم

لەبەهاری 12 ساڵیمەوە، هەر خزم و ناسیاوەکی «پیاوماقول» تەلەفونی دەکرد ئیتر بازاڕی کچەکەی بابە گەرم دەبوو… (من کچەکەم بۆ ئەوە داناوە، حەدی چیە لە کوڕی ئەوڕی باشتری دەستکەوێت، کچ کچی خۆتانە هەرچەند جارە 12 ساڵیەتی…). بەڵام بەلای ئەوەوە کەشە نیە ئەدی کچەکەی سنگی بەرزبووەتەوەو بەخەڕە مانگانە (عادە)دەبێت، کەواتە کاتی هاوسەرگیری هاتووە. بەخشینەوەی بەشەک لەم قسە شیرینانە لە زمانی باوکی خەمەوە تەنیا بەمەوە نەوەستا، بەڵکو کار گەشت بەوەی کە ئیتر تۆ پەویستت بە خوێندن نیەو ساڵکیتر دەبێت دەستهەڵگریت لە قوتابخانە … ئەم دەخە لەگەڵ نەڵزایەتی ئەو بڕایەم هووە

بووبوو کە تەنیا دوو ساڵک لەخۆم بەتەمەنتربوو، دایکیشم وەک زۆرێک لە دایکانیتر بەدەنگی هەڵبژاردبوو.

کە چاوم دەگەڕا بە نێو دەستەخوشکانی گەورەک و خوشکەکانم، زۆربەی زۆریانم دەبینی کە باوکیان دەردەکەوت پێیدا هەڵدەزنان … دواتر کە لەخۆمدا ڕادەچووم لەماڵەکدا هەموومان لە یەک ژوردا ژیان بەسەردەبین، بیرم لێوە دەکردەوە کە من بۆچی هەندێ لە باوکم دوورم، بە لێیدەترسم، بە وەک دایکم ناتوانم لەکاتی قسەکردندا چاو لەچاوانی بابم ببڕم،…ئەژیکیان لەتەمەنی 13 ساڵیدا دایکم هاتە تەنیشتم ووتی (کچم فلان کەس تەی بەدەو دەیەوێ تە بکاتە خەزانی خۆی، تە چی دەڵێیت… بە ماوەیەک لە بەدەنگیدا غەرق بووم، نەمدەزانی چی بڵێم… گەر لە تەمەنی ئێستەمدا دەبووم 23 ساڵ دەمزانی چۆن وەڵامی دەدەمەوە، بەجۆرێک کە هەرگیز هەرگیز ئەو وەڵامەی منی لەبیر نەچوبایە… بەڵێ کچێکی 13 ساڵ لەباتی هەموو سەرگەرمیەکانی تەمەنی منداڵی دەبێت زەواج بکات، تەبیعیت ئەم کلتورە چ کارساتێک بێت.

دەکرێت چاوەڕێی چی بکەن لە هەرزەکارێکی 13 ساڵە، دواتر کە بەنجەکە بڕیدام منیش ووتم (بڕاستی منی بەدەڵ)… دوو هەفتەی پێ نەچوو بەلیباسی سپی بوکنیەوە دایکم لە چێمەوەو مردەکەم و باوکیشم لای ڕاستەوە وەستابوون، ئیدی وێنەی بوکێنی چرکینراو تەواو. پاش ماوەیەکی کورت دەوروبەر مردەکەمیان فەردەکرد کەچۆن دەسەلاتی خۆی بسەپێنێت بەسەرمداو چۆن من بخاتە ژێر ڕکێفی خۆیەوە … ئەژیکیان لەبازار دامەنکی تەنورەی سێ چارەکی هەڵگرتوو سەیرکی کردم و ووتی ئەمەت پێ چۆنە بە نایکەیت؟ باوکم چاوی تەبەی و بردیە ئەولاترەوە قسەیکی لەگەڵ کرد… دوای ئەو ئەژە ئیتر جاریکتر باسی دامەنی کورت نەکرایەوە.
ئەژیکیان چووین بە مزگەوت و بە ناولینانی منداڵێک، منیش لەچکەکم لەسەرنابوو، ئەوارە کە گەڕاینەوە هەمووەمان چووینە بالکونەکەو دانیشتین، گەڵێ باسکە هاتە سەر من… ووتیان ئیتر تە مردت کردوە دەبە وەک ژن جلوبەرگ بپۆشیت، لەچکی تەواوت لەسەربێت و دەبێت وەک ژنەکی تەواو هەڵسوکەوت بکەیت. منیش هاتمە دەنگ و ووتم من حەزم لێنیەو ئەوکارە ناکەم، دایکم چاوەکی لە مردەکەم کرد ووتی ئەو پێت لەسەردەکات، من چەندی ووتم نا حەزم لێنیە، دواتر مردەکەم ووتی ئەمە عەشایەرین و لای ئێمە ژن ئەبە لەچک بکات.

بەڵێ لەتەمەنی 13 ساڵیدا مردم کرد، ئیتر بەخاتری ئەوەی کە گەورەتر وەدەرکەوم لەچکیان لەسەرکردم. پێیانوابوو بە لەچکەکەی من

عەیبەکەی خۆیان دادەپۆشن. پاش 15 ساڵ هەرجارێک کە دەمگوت باوکە، هەستم دەکرد کە لەدڵەوە نیەو هیچ هەستێکم بۆی نەبوو. هەرلەبەر ئەو هەیانەش بوو کە بەوام بەخۆشەویستیان نەبوو، پەموابوو کەباشترین کەس بۆ ئینسان هەر دایکە ... بەڵام لەمیشیاندا ئەزموون و خوێندنەوە فڕبوونەکانی دواتریش شتێکی تری پێووتم، هەستمکرد کە خۆ بەخۆ ناوی دایک بەرابەرنیە بۆ هەقیقەتی ئەو دایکەی کە دەبێت وەک دایک بێ خەی بنووێنێت ...
من دەزانم کە بەراستی باوکانێک هەن لەخەمی ژیان و بوونی کچەکانیاندان. ئاخر ئاسان نیە بۆئیستەشەوە من لەگڵ باوکم دانیشتن و شۆخیکەمان نەبوو، بەداخەوە زۆر جار لەو تەمەنەشدا باوکم گاڵتەی پێدەکردم و پێکەنینەکانیم گوێ لێ دەبوو کە چاوەکانیم دەبینی دەمزانی چەند بەسوکی سەیرم دەکات. ئیتر لە نیوەی یەکەمی تەمەنی 13 ساڵیمەوە هەستم بە تەنیایەکی زۆر دەکرد، بۆیە بەناچار پەنام بە مەردەکەم دەبرد کە 13 ساڵ لەخەم بەتەمەنتربوو بێکو ئەو بۆشاییەم بۆ پڕبکاتەوە.

پاش نیوەیەک ئەمە هەموومان پێکەوە دانیشتبووین لەسەر سفرەی نانخواردن قسەمان دەکرد باس هاتەوە سەر سوراو ئارایشتی من، لە تەنیشتی بابمەوە گسکێکی کارەبای لی بوو هێگرت و بە هاوسەرکەمی ووت کوەم کچەکەم بۆقسەی کردی باش، بۆقسەی نەکردیت (لەگڵ پەدانی دەستی گسکی کارەباکە ووتی (تەربیەتەکەی لەدەست تۆیە). ئیدی وەک گوشتی قوربانی درامە دەست کابرا...، تەنیا مانگێک لە تەمەنی 15 ساڵیم تێپەڕبوو یەکەمین منداڵی خەم کردە باوەش، سەرتا هەموو شتێک زۆر بەجوانی لەگڵ منداڵەکەم دەگوزەرا، دەتگوت لەم دنیا تەنیا من و ئەو هەین، لەوساتەوە کە خەزانی مەردەکەم دەستیان نابووە ژیانمان هەموو شتێک لە پڕا گۆڕا. پیاوێک مەڵەتی پەدرابوو کە بەتەواوی و بەوشەوەی کە دەیەویت کەنترڵی خەزانەکەی بکات. خەڵکانی دەوروبەر نەخشەی هەڵسوکەوتی دیاری بکات، ئیتر دەبی چ چاوەڕوانیەکت لە هەبەت وەک هاوسەرێکی ژیان. بۆیە ئیتر ڕووم لە دنیای خەم و منداڵەکەم کرد، هەموو کەسانی ترم لەنەوان خەماندا لابرد لەگڵ منداڵەکەم دونیایەکمان بۆ خەمان دروستکرد... دووهەمین منداڵم لەتەمەنی 17 سالی چاوی بەژیان هەڵهێنا، سێیەمین منداڵیش لەتەمەنی 19 سالی دابوو. کەواتە جارێکە نەبووم بە 20 سال بوومە دایکی سی منداڵ.

لەلایەک بکەوێ ژێر گوشاری حەزو ئارەزوی مەرد، بە منداڵ بوون و لەلایەکی تریشەوە تەحەمولی قسەوباسی خەڵکی بکە کە چەندیان پێ سەیر

بەت لەو تەمەنەدا دایکێکی وەک من خاوەنی سێ منداڵ بەت. لەم جیهانە نامەیەدا گەڵامۆ بەخەمم ووت :(خۆیاڵی تۆ چی بوو بەمنداڵی، خۆیاڵەکانت بوون بەچی بەکەی چون) بەڵێ خۆیاڵم لای نووسین بوو کە ببمە نووسەرو لەم ڕێگەیەوە ڕاستیەکان بهێنمە پێشچاوی خەڵکی، خۆیاڵم لای ئەوە بوو کە ببمە وێنەکێش بەجۆرێک کە چاوم نووقاند بتوانم بشۆڕیەکی زەر کاریگەر هەستەکانی خەم نیشان بدەم، خۆیاڵم گەلێک زەربوون، بەڵێ دەموویست لە ڕێگەی خۆیاڵەکانمەوە شانازی بەخەمۆڵە بکەم و بەخەم بژیم، ئازایەتی و لێبڕاوای خەت بەم ڕێژگاڕەی گەیاندی… بەڵام لە تەمەنی 13 ساڵیدا ئەڵقەی بووکێنیم لە پەنجە کرا… تەمەنی 20 ساڵی ئیتر کاتی ئەوە هات کە ڕاچەنم و هەستمە سەرپێی خەم. بۆیە دەستم کرد بەخوێندن و خوێندنەوە… پەیوستم بەخۆ تەکاندنێک بوو، دەبوو بە وردی بیرکەمەوە لەوەی کە چەن گۆڕکراین، چەن فەرکراین، دواتر چەن دەبەت من منداڵەکانی خەم پەروەردە بکەم، بەکام پرسێی گۆڕبووندا بڕەن بەکورتی ئامانجەکم لەبەرپێی خەم دانابوو دەبوو بکەومە ڕێ …. هەربۆیە دەستم بەخوێندن کرد، هەوڵمدا هەنگاوی بەڕەوپێش بنەم، بۆیە دروست لەهەمان ئەو بوارەدا دەستم کرد بەخوێندن کە پەیوەندیان بە منداڵ و خیزاندارێ و ئەو ماف و خزمەتگوزاریانەی منداڵەوە هەیە. بۆیە ئەم هەنگاوەو بڕگەنامەیەک کە لە ڕێگەی خوێندنەوە بەدەستهێنا زەر یارمەتی دەربوو بە خەدزینەوەو ڕاوەستان لەسەر ئەو پرسیارەی کە من کێم و دەمەوێ چی بکەم لەداهاتوودا.

بۆیە ئیدی ئاراستەکانی ژیانم گەڕانی زەریان بەسەرداهات، کارکردن، خەدروستکردن و خوێندن و خوێندنەوە، کار لەگەڵ منداڵ و منداڵ پەروەردە کردن، کاروباری دائیرەو دەرەوە… لەهەمووشی زیاتر ئەوەی کە دەبەت من هەم دایک و هەم باوک بم، بە کورتی بە گشتان بەدوای وەلامی پرسیارەکانمدا، هەزو لێبرانێکی جدیم لە خەم نیشانداو بریارمدا کە ئەستا ئیتر کاتیەتی و دەبەت بە خەدروستکردن و ژیانێکی باش بە منداڵەکان، جیا ببمەوە. یەکەم جار کە گەشتمە چرکەساتی دەربڕین و بیاردانی جیابوونەوە لە مەردەکەم، لە تەمەنی 21 ساڵیدا بوو، کە هەرچی هەنام وبردم سەرکەوتووبووم. بەڵام بیرکردنەوە لەوەی کە باوکیک بەهەر دەلیلێک بەت کەمترین بەرپرسیارەتی لەخۆ نیشان نەدات، بەردەوام لەسەفەرو سەفای خۆیدا بەت… کەی دەتە ماڵەوە، کەی دەڕوات… بۆبە ئەوەی کەمترین ڕەلەکی هەبەت لە ئیدارەی ئەم خیزانەو پەروەردەی منداڵەکانیدا، بۆیە دووهەم جار کاتێک کە زەر بەوردی و دلنیایەکی زەر زیاترەوە بیرم

لە ئایندەی ژیانی خۆم و منداڵەکان کردەوە، بەوە گەشتم کە تەنیا ڕێگەی بەردەمم جیابوونەوەیە، بەیە لە تەمەنی 22 ساڵیدا دوابیاری خەمدا.

هەر ئەو شەوە کە لەگەڵ منداڵەکانمدا لە خەوکی قوڵدا بووین و ئەویش لە ژوری نوستنی خۆیدا بوو، کاتژمێر 3،30 دەقەی شەو من خشبەختانە توانیم لە هەوڵی مەردەکەم بە کوشتنم ڕزگاتم بیت.
سەرەڕای ئەو کارەساتەی کە بەسەرم هات و جیا بوومەوە، خەزانەکەم دیسانیش کەوتنەوە دژایەتم و کارگەشت بەوەی کە گوشاریان دەهێنا بە ئەو دەستانەی کە لە دەوروبەرم بوون» لە کچەکیان دورکەونەوە» کە گوایە بەتەنیایی بیرێک زیاتر لەخەی بکاتەوە ناچاربێت بەوەی کە بگەڕێتەوە لای مێردەکەی... بەڵێ بەبە ئەوەی کە من ئاگادارم دەوروبەرەکەم پێکرابوون زەریکیان پێیان سپاربوو دیانپرسی ئەوە پاش تەمەنێک پێکەوە ژیان چۆنە ئەستە بەوە گەشتوویت و توانیت بیاری جیابوونەوە بدەیت... وەلامی منیش بە ئەوان ئەوە بوو کە (ئیتر من کچە منداڵە تەمەن 13 ساڵەکە نیم و گەورەبووم، ئەستە من تەمەنم 23 ساڵەو دایکی سێ منداڵم و ئیتر کاتی بیرکردنەوەو بیاردانێکی جدیە بە ژیانی خۆم و منداڵەکانم. بەیە دەبێت بەبروا بەخە بوون و جسارەت لە خەنیشاندان، دەست بکەموە بە دروستکردنەوەی سەرلەنوی ژیان و کەسایەتی خۆم. بەیە لەو ڕۆژگارەوە کە چاوم کراوەتەوە بەردەوام ئەو قسەیە بەخۆم دەڵێم و دەمەوە کە (تا من لەشساغ بم و بتوانم لەسەر پێی خۆم ڕاوەستم دەبێت بەهەزو سەربەرزانە ئەو بریارەی کە دەیدەم پاش لەوردبوونەوە و تیارامانێکی زەر پێویست دەکات کاربکەم بە جێبەجێکردنی. مەرجێکی سەرکەوتنی خۆم لەوەدا دەبینمەوە کە کار لەسەر بیروڕاکانی خۆم بکەم و باوەڕی تەواوم پێیان هەبێت چونکە دەزانم دەبنە هۆیی باشکردنی ژیانی خۆم و منداڵەکان هەربەیە پاش ئەو بیارە هۆیم دەدا خۆم باش نەفەس هەلکیشم بە ئەوەی منداڵەکانم بتوانن بە باشی هەناسەی پێ بدەن.
تیبینی / بە زانیاری زیاتر سپارت بە هەقیقەتی داستانی منی دایک دەتوانن جەند خولەکێک سیرکی کەمپینی (نا بە رفاندن) بکەن.

پێکهێنانی حکومەت ... سەلام عومەر

(هەر پارتێو بە گۆزی خۆی حکومەتی ئایندە دەپێوە)

پرسی پێکهێنانی حکومەت دوای هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان, بۆتە باسو خواسی ئەم رۆژانەو هەر میدیایەو بۆجۆرێك سیناریۆی بۆ دروستدەکاتو هەرپارتێو بۆپێی بۆرژەوەندییەکانی خۆی بیر لەحکومەتی ئایندەی کوردستان دەکاتەوە, هەموو ئەو ئۆگرانەش کەلەدوای هەڵبژاردنەکاندا تیشکی خرایە سەر, بۆتایبەت ئۆگری دووبارەبوونەوەی حکومەتەکەی یەکێتیو پارتی کە بۆفیفتی فیفتی ناسرابوو شکستی هێناو دواتر گەڕاو بیر لە حکومەتی بنکە فراوان کرایەوە، بۆ بوونی ئۆپۆزیسۆن و چەند پارتێکی نارازی کە تا ئێستاش نەبووتە ئەو کەسپەی حزبۆ براوەکان گڕێ گیر بکات، لەهەموو ئەو ئۆگرانەدا هاوڕاتی بیر لە دەنگەکانی خۆی دەکاتەوەو چاوەڕێیە لەنەو قومارێکی هاوشێوەی ئەوانی رابردوو بیانخەنە سەر مێزی دانووستانەکان و وەك کارتێکی سووتاو چوارساڵی رۆبەڕی پەبەڵەکەن، ئێستا نزیکترین ئۆگەر حکومەتی بنکە فروانە, واتە سەرجەم ئەو پارتانەی کورسی پەرلەمانیان هەیە, بۆقەد قورسایی خۆیان بۆشداربن, ئەوەی بۆشداریش نابێت شۆقامیان پیشان دەدەن و لە بنەوشەڵا هەڵشەی گوشینیان لەدەکرێ، خۆئگەر پەژۆیەکی نیشتمانی لەم نەوەندەدا بۆئامانجی یەکخستنەوەی باڵە لەکترازاوەکانو پارتە دژەکان بۆتە نەو کایەکانی دروستکردنی حکومەتێك تا هەموان لەسەر یەك سفرە کەکاتەوە بنیاتنانی پایەکانی دیموکراسی، ئەوە دیسانەوە پێویستیمان بۆتەواوی پارتەکان دەبێتو لەم کاتانەشدا هەر بنکە فراوانیەکە باڵ بەسەر ئایندەی هەرەمەکەمان دادەپۆشێ بەڵام هەر بۆتامی حکومەتەکانی رابردوو، واتە قەیرانی دارایی و کێشمەکێشی حزبی و پەراوێز خستنی ئەوانی دی، لەم کاتانەشدا ئۆپۆزسیۆن قسەی خۆی دەبێ بەڵام لەبیریشمان نەچێ ئۆپۆزسیۆنەکانی رابردوو لەسەر شۆقام بوون و نەیانتوانی بیگەڕێنن لە کاتەکدا لە ئەوجی هەزدا بوون، بۆئەم جارەیان دەبێت بە بەرنامەیەکی تەکمیتروەو بچن و لەناو حکومەتی بنکە فراوانداو گەڕانکاری ریشەیی بکەن، تا هەرهیچ نەبێت متمانەی شۆقام و ئەو هێندە دەنگدەرە وەدەست بهێننەوە کە لە گەڕیان ماون، بۆیە ئۆگەر هەرتاکو لایەنێك بگیانێکی نیشتمانیانەو هەستکردن بە بەرپرسیاریتیەوە سەرنجێك یان بیاسێك بۆنەو ئەم ئۆگرانەدا بکات، ئەوە حکومەتی بنکە فراوان، بەبێ گیانی گەڕانکاری خۆ نوێکردنەوە لە هەموو بوارەکاندا سەرکەوتوو نابێت،

کە گـوێ لـێ هـەمـوان رانـگـرێ، ئـەگـەر تـەواوی پـرۆژە چاکسازیـەکـان نـەخاتـە بـەرنامـەیـەوە، پارتـە نـارازیـەکانیش رازی نـەکات،, ئـەوجا دەکـرێ حکـومـەتی بنکـە فـراوان ئـەو بـەچـوونـە هـەڵـبـژاردنـە کەدەگوترا (مادام لـەحکومـەتدای، نـابـێت رەخنـە بگری), دەکرێ وەک چـۆن لـەنـێـو پـەرلـەمانـدا بـەچـوونی جیـا هـەبـوو لـەنـێـو ئـەنجـوومـەنی وەزیرانیشدا کـەبوونـەوەکـان بـەئاراستـەیـەکدا بـبردرێ, پـرۆژەکـان بـەشـێوەیـەک گـۆڕانـکـاری بکرێن, لـەخزمـەتی زەرینـە دابـەو کارێک بکرێ, چیدی حزب حکومـەت بـەڕێوە نـەبـاتـەو حکومـەت بـەجـۆرێک تـەندروست بکرێ, تـەواوی وەزارەتـەکان بخرێنـە خزمـەتی هاوڵـاتیانـەو چیدی حکومـەت بـەبـێ ئـەوانـەی پـرۆژەی دەوڵـەمـەندیان هـەیـە, تاک لایـەنـە ڕەفتار نـەکاتـەو هـەر هـەموو پـێکهاتـەکان بـەئامانجی خزمـەتگوزاری زیاتر ئـەپـۆزسیـۆن بن، واتـە کـەسی شیاو بـە شـوێنی شیاو نـەک بـەحزبی کردنی تـەواوی بـەرەوبـەرەکانی ناو وەزارەت و خـوێندنگاکان خـۆگـەر زەرینـەی وەزیـرەکانیش هـەمـەرەنگبن ئـەوە ئامانجـەکانی ئـەپـۆزسیـۆن و شـوقام لـە حکومـەت نزیکتر دەکاتـەوە.

دەکرێو ئیدی کاتیـەتی پارتـەکان بـەرژەوەندی نیشتمان و متمانـەی دەنگدەرو خـەونـەکانی ئایندە بکـەنـە پـەڕژیـەکی نیشتمانیەو لاربـوونی باری دارایی هاوڵـاتی راست بکـەنـەوەو روی خـێیانەو هاوڵـاتیان بـەرەوونی پیشانی میـدیا جیهـانیەو ناوخـێیـەکـان بـدەن، تـا چیـدی لـەکـاتی هـەڵـبژاردنـەکاندا نـەپاڵـێنـەوە.

خوێندنەوە و ڕاڵی لـە پـەروەردەی تاک دا … کرمانج فـەتاح

لـەبیرمان بـێ کـە لـە هـەر کـۆمـەڵگایـەک دا پـەروەردەی چاکی تاک بناغـە و بنـەمـا شارسـتانیـەت و مـدەنیـەتـە هـەروەهـا هـەکـارەکی سـەرکـێ لـە دەنیایی و دروستی ئایندەی کـۆمـەڵگا.
پـەروەردەی نـوێ و تاکی کـۆمـەڵگا ئـەرکی هـەریـەک لـە ئـێمـێ لـە شوێن و مکـانی خـۆمـان بـە ئاسـت و ڕەڕەی توانـا و زانسـت و ڕەشنبیریمـان بـەشـێوەیـەکـە گشتـی, وە بـەشـێوەیـەکی تـایبـەتیش ئـەو ئـەرکـە گـەورەیـە لـەسـەر دایـەک و بـاوکـە کـە خـاوەن و بـەرپرسـن لـە پـەروەردەکـردن و گـەورەکردنی چاک و دروستی منداڵـەکانیان ئـەمـەش دەکرێ بـەزەر شـەواز و

ڕەگای جیاواز بکرێتە راستەقینە.

ڕۆشنبیربوون سەرەتا و دەسپێکی پەروەردەیەکی باشە کە ناوەرۆکی پەروەردەش بریتی یە لە مامەڵەی ڕەك و جوان لە هەموو ڕوو و لایەنەکانی ژیان بەرامبەر خود و کەسی بەرامبەر و خاك بگشتی, هەر بۆیە دەخوازێ لە ئەمە لە کتێب و خوێندنەوە دەست پێ بکەین چونکە لە دونیای کتێب و خوێندنەوە چێندان ئەزموون هەیە بۆ باش و خاپیەوە و زانست و معریفەت بەدەست دەهێنرێ کە ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ کاریگەری دەبێ لەسەر کەسی خوێنەر و گەڕپانەکە بگشتی هەروەها بوون بە خوێنەر لە تەمەنێکی زووەوە کاریگەرتر دەبێ و کەس و تاکی کەم وێنە پێ دگەیەنرێ, خۆی لە خۆیدا کتێب مامۆستایەکە بۆ پەروەردەکردنی کەسی خوێنەر کە خاك دەتوانن لە هەر شوێن و ئاستێکدا پشتی پێ ببەستن,کەواتە بە دنیابوون لە دروستبوون و هەبوونی تاکی چاك و چالاک, ئەوە لە بیرنەکەین کە پەیوستە کتێب و خوێندنەوە ببێتە کلتوور وە کلتورێکی ناوازە و بەبەها, کە هەر لە دوورەوە هەست بە بۆن و بەروبومەکەی بکرێ کە کەسی خوێنەر تاکێکی جیاوازە دەزانێ بە ڕابردوو و هۆشیارە بە ئێستاو بە پلانە بۆ داهاتوو.

بۆ ئەمەش پەیوست بە چەند هەنگاوێك دەکا کە دەوڵەت و دەزگا و ڕێخراوە مەدەنیەکان هەنگاوی بۆ هەڵگرن و کاری جدی لەسەر بکەن:
١_ خوێندنەوە بخرێتە ناو پرۆسەی خوێندن و پەروەردە تا قوتابیەکان هەر لەسەرەتاوە فێربکرێن و ڕابهێنرێن کە جیا لە هەر بابەتێکی تر ئەوە کلیلەکە بۆ بەدەست هێنانی معریفەت و ڕۆشنبیری و زانست.
٢_ زەرکردنی کتیبخانە لە شار و بوونی کتبخانەی گەرەك بۆ گوند و لادێکان تا پێش ئەوەی خەڵکەکە بیانەوێ ئەوا بخرێتە بەر دەست و دیدیان.
٣_ کردن و دروستکردنی زەرترین سیمینار و خول و وەرک شۆپ و دیدار لەسەر ڕالی کتێب و خوێندنەوە لە گەرانکاری و کایگەیکانی بەسەر تاك و کەمەگادا.

کرمانج فەتاح

) نموونە لە شیعری ئیرۆتیکی چینی(یەوە … و: نەژاد عزیز سورمە

(1)
ئارەزوو

ئەگەر حەزت لە منە
جلەکانت داکەنە و
هووباری (زەهین) بگرە بەر
بە مەلە وەرە لام ..
ئەگەر حەزت لە من نییە ،
لەم دەوروبەردا لاو زەرن
گەنجی کەوی !
ئەوەندە کەوی مەبە !

ئەگەر ئارەزووی من دەکەی
جل و بەرگت داکەنە و
هووباری (وی) بگرە بەر ،
بە مەلە وەرە لام ..
ئەگەر حەزیشت لە من نییە
لەم دەوروبەردا تەلاز زەرن
لاوی کەوی !
ئەوەندە کەوی مەبە !

(2)
دەرکەوتنی مانگەکی سپی

مانگی سپی دەرکەوتوو
جوانیی درەوشاوەی تەیە ..
بە نەفرەتان دیلم دەکەن
دەم هەلا هەلا ..

ماهی سووکەکە
وەك خانمی من
شەوق ئەداتەوە ..

بۆ کێتی ڕۆناهی پێوەندم دەکا
تا دەم لێت و پێت دەبێ ..
ماهێکی گەگرتوو بێ شکێکی سپی
تەی تەنیا تەی قەشەنگ
بۆ تەنیا تەی بریناندم داوێ
تا دەم هەلا هەلا دەبێ ..

(3)
گیای هەچووی کێگان

لە کێگاندا گیای هێچوو
بۆ شەونم دەدرەوشێتەوە ..
ئەوەتا کیژێکی سەرنجڕاکێش هات
چاوی ،
وێنەی کانی ڕوونن ..

بەرەو ڕووی دەبەوە
دێێی ێێکەوتە
تەواو وەک ئەوەی
نەخشەم بۆ کێشابوو ..

لە کێگاندا ،
گیای بەند هەیە
بۆ شەونم هێێدایسە
ئەوەتا کیژی جوانکیلە
ڕوو بۆ ڕووی دەبەوە
وەک بێێی ێێکەوتە ..

(4)
وەرە خەمان بشارینەوە
تا کەس نەمانبینێ

بۆ ئەوەی کەس نەمانبینێ
زەنگزی لێت دەپاێێمەوە!
لێت دەپاێێمەوە زەنگزی !
مەیە گەەکی ئەمە
چی شەنگی مەشکێنە
من خەمی شەنگبیانم نییە

لە کەسوکارم دەترسم

حەزم لێتە
بەڵام لە لەمەی
کەسوکارم دەترسم
لێت دەپاڕێمەوە زەنگزی !
بە دیواری ماڵماندا هەڵمەگێڕە !
لقی دارتووکە مەشکێنە
من خەمی دارتووم نییە
لە براکانم دەترسم ..

حەزم لێتە ..
بەڵام ترسم لە قسەی براکانمە
لێت دەپاڕێمەوە زەنگزی !
مەیە ناو ڕەزمان
لق و پۆپی
دارسێندڕەکە مەشکێنە
من خەمی دارسێندڕەم نییە
لە قسە و قسەڵۆکان دەترسم

حەزم لێتە ..
بەڵام
لە دووزمانی خەڵك دەترسم ..

_____

سەرچاوە
بڕِوانة :

http://www.jehat.com/ar/KheyanatThahabeya/poet/Pages/10-6-09-1.aspx

ئاوێنە ... سەلام عومەر

ئاوێنەیەک
سەرنجم دەخاتە سەر
چیمەنێ سپیەکانی خەنافیزم و
ناچاری بژارکردن و
بەینی پەرژینی
سمێڵ ماش و برنجیەکەم دەکا،
دەراوەکانی سیمام پیشان دەداو
ئاڵز بوونی چێکانی برەم پەدەبێ،
تا
سەبارەکی گرانتر نەخاتە سەر
دیدێ لاواز بووەکانم و
خەم پەنەخوەندرەتەوە،
داوێک
بە کێڵ گیاکانی کوەمەم دەنەماوەو
ئەو موو زیادانێ پەوە دەبن
کە سپیاتی کوەمەی داپەشیوم،
هەندێ جاریش
بروسکەیەك بە دەمارەکانمدا دێنێ و
فرمێسکم پەدەژێ
ناچاری گریانەکی پیاوانەم دەکا،
ئاوێنەیەك
ئەو ساڵانەم بیر دەخاتەوە
کەکەوتونە
نەو تێی راوچیەکان و
نامدانەوە،
ئەو ساڵانەی بەئاشکرا
خەریکی چرچولێچکردنی سیمامن،
دووواجار...
ئەو کولوێ بەفرانێ دەتەکێنم
کە بەسەر کەشمدا باریون،
ئەو کولوانەی
بەگەرماو سەرما دەن و
نایانبینمەوە.

زارم … ھەستم خامۆش

زارم ژیرو هۆشیارم
زارم جوانێ ئاکارم

قسەم خۆش و بەخشندەم
هاوڕێ و دۆستی باشندەم

هەرگیز ئازاریان نادەم
لەگەڵیاندا ئاسوودەم

ئەوان جوانن بە ژینگە
هەبوونیان زەر گرینگە

ئەودەمی ، کە هەڵدەفڕن
نەغمەو گۆرانی دەچڕن

شادیی بە دەمان دێنن
چونکە ئاواز دەخوێنن

ھەستم خامۆش

نیگای هەتاو … ستار ئەحمەد

گومان لە دەنگی زەنگە
وێنەی هونەرمەندان دەکێشن
لەگەڵ خەونا سەما دەکەین
بە دەنکە باران دەمانکێشن
دەمانەوێ بگەینە مانگ
خۆر لەسەر خوانمان دابنێین
بەرەو ئاسۆی نادیار دەڕۆین

دونێ بووەتە پاشە ڕۆژو
ئەمڕۆ بۆ بەیانی رەنجەڕۆیین
باوەڕ لە نەوانمانا گەردونێکی داگیرساوە
زەوییەك دەکڕێین هەنگوینە باراندو
باروتی گوللەی قووتداوە
هێناوە.. جەستەیەکی ڕاشکاوە
نیگای ماتی خۆرەتاوە
کە ویستیان ئاسمان دابەشکەن
چاوەکانی ئەستێرەو مانگ
لە دەروونی شاعیرانا
نەبوونە چەك
ئازووقەو تانك
بەڕام بە ڕووناکیمان
پرشنگمان خستە زامی پەیکەری ئاڤێستاوە
زەردەشت لە نوێ گەڕایەوە
گوڕی ئەویندارێ لە مێشکمان چاندو
پەڕەی مێژووی هەڵدایەوە
ناومانی لەسەر دەسرازەی ساواکان نووسی
هێناوە بووە بەرگو نان
دەدرانە دەست گەداو برسی
نەبوونی کۆتایی هاتو
پەلکە زێڕینە بووە تووڵە ڕەگای لانەوازان
ئەم خاکە وەکوو خەنە
درا لە پەرچەمی چیاو
چەپکە نەرگز
تارای شادی خۆرە تاوبوو
بۆ کەژاوەی بووکی ئاسمان

ستار ئەحمەد

عەلمانیەت ... سامان غەفور باقی

هەر جارەو بابەتێک لە ئەرشیفی دەنگەکانەوە .....
http://dengekan.com/doc/2010/7/samanGhafur14.htm

بەرلەوەی بچینە ناوەڕۆکی ئەم چەمکەوە وەك ئایدۆلۆژیایەك و تیۆرێکی سیاسی بەباشی دەزانم لەووی زمانەوانی و فەرهەنگیەوە سەرەتای سەرهەڵدانی ووشەکەوە. زاراوەی عەلمانیەت یەکێکە لە چەمکە گرنگەکان و زۆرجار لەبیرمەندان و فەیلەسوفان بەڵای جیاوازەوە قسەیان لەسەر کردووە، ئەمەش دەلالەت لەوە دەکات کە ئەم چەمکە گرنگیەکی تایبەتی هەیە. ئەم چەمکە لە لێکۆڵینەوەی کۆمەڵایەتی و سیاسیەکان و فەلسەفیەکاندا بایەخێکی تایبەتی هەیە وە لە فەرهەنگی وەبەردا عەلمانیەت بەوە پێناسە دەکات کە چەمکێکی سیاسیە و دەخوازێت کۆمەڵگای مەدەنی لە کۆمەڵگای سیاسی جیابکاتەوە بە جۆرێك کە دەوڵەت هیچ دەسەڵاتێکی ئایینی نەبێت کۆساش خاوەنی هیچ دەسەلاتێکی سیاسی نەبێت.(1).

بالە ووی زمانەوانیەوە ئەم زاراوەیە ووون بکەینەوە بزانین لەسەر دەستی چ کەسێك بۆ یەکەم جار ئەم زاراوەیە بەکار هات و لەسەر دەستی چ کەسێك فراوانی بەخۆیەوە بینی. زاراوەی عەلمانیەت لەووی زمانەوانیەوە لە وشەی سکۆلاریزمی ئینگلیزی و پێکهاتەی سیکۆلی لاتینیەوە وەرگیراوە کە بەمانی جیهان یان سەردەم دێت، وە بۆ یەکەم جار ستفالیا ساڵی 1648ز لە تۆمارکردنی ئاگربڕیچکدا بەکار یەهێنا، وە فراوانبوونی عەلمانیەت لەسەر دەستی جۆن هولیۆك ساڵی 1817ز ـــــ 1906ز) وە بەشێوەیەکی زۆر تایبەت قەسە لەسەر عەلمانیەت دەکات دەیبەستێتەوە بە مەسەلەی باوەڕەوە و لەم بارەیەشەوە دەڵێت: (باوەڕ بەهەموو تواناکانیەوە چاکسازی دەکات لە حاڵی مرۆڤدا، لەیچگای ماددەوە دوور لە قەزیەی باوەڕ کە قبوڵا بکرێت یان نەکرێت).(2)
کەم نین ئەو توێژەرانەی کە هەوڵیان داوە عەلمانیەت بەشێوازێك لە شێوەکان ووبکەنەوە و بەپێی دنیا بینی خۆیان و لەوانگەی مۆژوویەکەیەوە و سەرەتای دروست بوونیەوە و پەل هاویشتنیەوە قسەی لەسەر بکەن، بەڵام ئەوەی کە لێرەدا وادەکات کە جارێکی دی و بەشێوازێکی زۆر تایبەتتر قسە لەسەر چەمکی عەلمانیەت بکرێتەوە، ئەوەیە کە کورد نەیتوانیوە بچێتە ناو قووڵایی بیرکەکانی عەلمانیەت و تێگەیشتنێکی تایبەتی لەسەر هەبێت، ئەمەش کۆمەیچك فاکتەری لەپشتەوەیە کە لەو هەڵە تێگەیشتنەی کە کورد هەیەتی

سەبارەت بەو چەمکە، وە زۆرێك لەبیرمەندان هەوڵیانداوە کە عەلمانیەت وەکو چەمکێك و سیستەمکی شیاو بێ بەیەوەکەوە ژیانی مرۆڤ بناسێنن و بەتاکە ئەتەرناتیڤێك و تاکە ڕێگەیەك بێ چارەسەرکردنی سەرجەم کێشەو گرفتەکانی هاوڵاتیان بەهەموو چین و توێژەکانەوە.

بۆیە هەستان بەم کارە یان بەم پرۆژەیە توشی کەمەڵك گرێ و بەرزی ون زمی دەبینەوە لەلایەن هاوڵاتیانەوە چونکە پێوەرە ئەقڵیەکانی تاکی کوردی بەدەوری بازنەیەکی دۆگما و نەگۆڕدایە کە ناتوانێت قایل بێت بە کەمەڵك ڕێبازی دی کە سەرچاوەکەیان لەئەوروپاوە هەڵقوڵاوە وە نەبێت ئەوروپاش بێ بەش بێت لەم کێشە و گرفتانە. گەر بڕێین عەلمانیەت پرسەی بەدونیایکردنی دیاردەکان بێت چ لەووی پەیوەندیە کەمەڵایەتیەکانە یان هەر شتێکی دیەوە بێت، دەبێت بتوانرێت وەڵام و گومانەکان لەجێی خۆیاندا زامن بکات بێ ئەوەی تاك ئاسودە بێت لەناو پرسەی بەدونیایکردنی دیاردەکاندا.

وەك دەزانرێت عەلمانیەت زادەی سەردەمیچکە و بیرکردنەوەکانی مرۆڤ بوو لەو سەردەمەدا هەوڵیانداوە کە مرۆڤ ئازاد بکرێت لە کەمەڵیچك کێت و بەند کە سەرجەم مرۆڤایەتی گرتووەتەوە، واتە هەوڵدانێك هەیە لەپشت ئەم کارەی بیرمەندەکانەوە کە ڕەنگە توشی دەردەسەری زۆر هاتبن تا ئەم ئایدۆلۆژیایەیان گەیاندە ئەمڕۆ، واتە هەوڵێك لەپشت دامەزراندنی ئەم سیستەمەوە هەیە گەر بێت و بگەڕێینەوە سەدەکانی ناوەڕاست و کەمیچك ڕامێنین لەو سەردەمەو بزانین پەیوەندیە ئەقڵیەکانی مرۆڤ و ئایین و نوێنەرایەتی یەزدان لەسەر زەوی چ هەڵچونکی دروست کردووە تا مرۆڤایەتی گەیشت بە ئێستا. وەك دەزانریچت تیۆلۆژیای ئایینی باوەڕیان بەوە هەیە یان ئەوە دەسەلمێنن لەگەڵا بەسەر چونی سەردەمی پێغەمبەراندا وەك نویچنەری یەزدان لەسەر زەوی نابێت هیچ نوێنەریچکی یەزدانی لەسەر زەوی هەبێت بەڵام لای پاپا مەسیحیەکان لەو سەردەمەدا وایکرد یان بیکردنەوەکانیان بەدوای بژێوی و کەمەڵیچك بەرژەوەندی تایبەتی مەسەلە دینیەکانیان فەرامۆش کرد یان دینیان کردە وەسیلەیەك بێ بێ خۆشبەختی خۆیان چەوساندنەوەی ئەوی دی.

وەکدەزانین مارتین لۆتەر هەموو هەولچەکانی بێ ئەوەبوو کە قودسیەت و دەسەڵات لەاپاکان بسەنێتەوە چونکە چۆن پاپاکان مافی ئەوەیان هەبوو کە ئینجیل بخوێننەوە ئەو مافە بێ هاوڵاتیان نەبوو بەڵام کارکردنی لۆتەر بێ ئەوە بوو کە ئەو مافەش بدرێتەوە بە هاوڵاتیان تاوەکو وەدەریان نا. یەکیچکی دە لە کارەکانی لۆتەر ئەوەبوو کە کە دەیوت : ئازادکردنی مرۆڤ و ئازادکردنی ئایین لەخراپ بەکارهێنانی

(3). دەتوانین ئەمە بەسەرەتای کارێکی پیرۆزی لەقەڵەم بدەبن بۆ ئازادکردنی مرۆڤ لەو کۆت و بەندەی کە پاپاکان و دەسەڵاتی سیاسی لەو سەردەمەدا بەکاریان دەهێنا لەدچی هاوڵاتیان چونکە وەك دەزانریچت لەوانگەی مێژووەوە دەسەڵات و پاپاکان بەیەك ئاستە کاریان دەکرد بۆ چەوساندنەوە.(4)
عەلمانیەت مانیەك نەبوو دژ بەئایین لەسەرەتادا عەلمانیەت دژی هەر دەسەڵاتێکی ڕۆحی بووە لەبەرامبەر ئەوەشدا دەسەڵاتیچکی ئەقڵی و مەدەنی داناوە لەپێناو بەرژەوەندی گشتیدا، فراوانبوونی عەلمانیەت یان فاکتەری گەشەکردنی لەسەدەکانی ناوەڕاستدا دەگەیچتەوە بۆ بایەخدانی بیرمەندان بەمێژوو و زمان و شیعر و فەلسەفە، لەپێناوی نزیك بوونەوەی پەیوەندیەکی ڕۆحی بیچت یان بەرژەوەندیخوازانە بیچت زۆرك لەبیمەندانی ئەو سەردمە باەخێکی تایبەتیان بەئەقڵا دەدا بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان لەسەر ئەو بنەمایەی کە گوایە شارستانی مرۆڤ ناتوانێت بەردەوام بیچت ئەگەر بۆخێی مرۆڤ خاوەنی ئازادیەکی سیاسی نەبێت.

لێرەدا دەمەوێت ڕای کەمەیچك بیرمەند بخەمە ڕوو لەمەڕ عەلمانیەت و کاریگەریەکانیان لەسەر ژەوشی کەمەگە، بزانین تا چ ڕادەیەك لەگەڵا مومارەسەکردنی عەلمانیەتدان و یان ژەتیدەکەنەوە و ئەلچتەرناتیڤێکی دی بۆ دادەنیچن چونکە لەگەڵا رشەتکردنەوەی هەر شتیچکدا دەبێت شتیچکی دی هەبێت لەجێی دابنرێت بۆ ڕۆکخستنەوەی ئەو پشێوی نائارامیەی کە لەو کاتەدا دلاروست دەبیچت بە لەناو چونی ئەو شتە. لێرەدا وتەیەکی دکتۆ وحید عبوالمجید دەهێنمەوە بۆ پشت بەست بەقسەکانم: (عەلمانیەت لە ڕۆژئاوادا ئایدۆلۆژیا نیە بەڵکو مەنهەجیچکی عەمەلیە وە بەشیچکی کەمی پەیوەست بە مەجالاتی غەیر دیینیەوە)(5). چونکە عەلمانیەت دەیەوێت لەکرداڕەکانی مرۆڤەوە کە پسپۆرن لەبوارە سیاسیەکاندا خزمەت بەدەوڵەت بکرێت وە کەسە دینیەکانیش خزمەت بەدین بکەن، بۆ ئەوەی جیاکاریەك هەبیچت لەکارەکاندا واتە نابێت تێکچۆژانێك هەبێت هەموو تاکەکانی ناو کەمەگە دەبێت بەشێوازێکی جوان و پیرۆز کارەکانی خێیان دەزانن و کار ناکەنە سەر بیرکردنەوەکانی یەکدی. وە هەروەها دکتۆر وحید جارێکی دی خەخت دەکاتەوە لەسەر عەلمانیەت و بەم شێوەیە جارێکی دی لەسەری قسەدەکاتەوە و دەڵێت: (عەلمانیەت دین ڕەت دەکاتەوە بۆ بەرژەوەندیە ئەقڵیەکانی مرۆڤ)(6).

ناتوانین لەم وتەیەوە ئەوە ڕەت بکەینەوە کە گوایە دین ناتوانێت قسە لەسەر بەرژەوەندیەکانی ئەقڵی مرۆڤ بکات و بەس تەنها بیرکە

زەمینیەکان دەتوانن قسە لەسەر ئەقڵا بکەن و وەڵامی هەموو ئەو شتانە بدەنەوە کە مرۆڤ بەشێوەیەك لەشێوەکان پێویتی پێیەتی، واتە ناتوانرێت ئەقڵی مرۆڤ لەچوارچێوەیەکی دینیدا دەربکرێت لە حەقیقەت چونکە ئەو مرۆڤانەی کە لەسەر ئەو ڕایەن بەشێك لە حەقیقەتیان لایە و ناتوانرێت نکۆی لێبکرێت. وە هەروەها عبدوالکریم سروش دەڵێ: کەر دین لەبنەرشەتدا بۆ ئەوە هاتبێ کە بە مرۆڤ بڵێ ئەی مرۆڤ بۆت نییە ئیدیعای خوایەتی بکەی، ئەی مرۆڤ تۆ جگە لەوەی بۆت نییە ئیدیعای خوایەتی بکەی بۆشت نییە ئیدیعای نوێنەرایەتی خوا بکەی لەسەر زەوی). واتە مرۆڤی زانا جگە لەوەی کە دەتوانێت کێمەلێك شت ڕوون بکاتەوە ناتوانێت ئیدیعای نوێنەرایەتی خوا بکات لەسەر زەوی چونکە تەنها و تەنها پێغەمبەرەکان دەتوانن ئەو کارە بکەن لەسەر زەوی، واتە ئەو مافە تەنها بە پێغەمبەران دراوە.

وە زیاتر لەم بیرمەندانە قسەیان لەبارەی عەلمانیەتەوە کردووە چونکە ئێمەی کورد بەشێوازێکی جوان لەچەمکی عەلمانیەت نە گەیشتوین وە ناشمانەوێت لێی تێبگەین یان بەلامانەوە گرنگ نییە کە بەم زوانە لەو چەمکە تێبگەین و لە پیادەکردنی ئەم هەرێمەدا سود لە پەرەنسیپەکانی وەربگرین، واتە ساسیەکانمان بەعەلمانی و ئیسلامیەکانەوە نەگەیشتونەتە ئەوەی کە چی لە هەناویاندا هەیە دەریببڕن بەوشێوەیە هەسوکەوت لەگەڵا مرۆڤەکانی ئەم وڵاتەدا بکەن واتە بەپێی هەلومەرجی تایبەتی خۆیان کە بەرژەوەندی هەبێت بۆ مانەوەیان ئەوا بایدەدەنەوە بەو لایەدا کە ئارەزوویانە و خۆیان گەل دەکەن لە ڕابردوو کە چۆن بوون و بە چ شێوەیەك هەسوکەتیان کردووە؟ ئەوەی گرنگ نەبێت بەلای ئێمەوە ڕابردووە چونکە ڕابردوو بەرهەمی خۆیانە و دیکرێت لێی ڕابکەن و نەیانەوێت گر بۆ ساتەکیش بێت بگەڕێنەوە سەری، واتە لەو کاتەدا دەگەڕێنەوە بۆ ڕابردوو کە بزانن هەلی لەناوچونیان لەئارادایە و ناتوانن لێی دەربازبن بۆیە میللەت دەگەڕێننەوە بۆ سەردەمی شڕش و کێمەڵك تێزی سواو دەهێننەوە و بەنام کێمەڵك گەمژە پێی هەڵدەخەڵتێن وە دەبێت ئەوەش بزانین کە زۆرینەی تاکەکانی وڵاتی ئێمە گەمژەن و ناتوانن بەرەنگاری ئەو دەسەڵاتە ببنەوە کە خۆیان بەرهەمیان هێناوە واتە دەسەڵاتی ئێمە دەسەڵاتێکی لێهاتووە و دەتوانێت زۆرینەی خەڵك بەلای خۆیدا ڕابکێشێت و یاتر کورسی بۆی پێبەدەست بهێنێت کە ئەمەش کێشەیەکە و دەبێت زۆر قسەی لەبارەوە بکرێت چونکە دەسەڵات هەموو کات لەنێوەندایە بۆ گەمارۆدانی خەڵك و فریودانیان بۆیە ناتوانێت خۆی یەك لای بکاتەوە کە دەسەڵاتێکی عەلمانیە یان دەسەڵاتێکت هەیە ئیسلامی وە مەهزەلەیەك لەمەهزەلەکان ئەوەیە دەسەڵاتێکت هەیە

ئیدیعای کۆمەڵگای مەدەنی و دیموکراتی و لیبراڵیزم و چەندین شتی تر دەکات لەکاتی هەڵبژاردندا مەلایەك دەهێنێت بۆئەوەی بانگەشەی ئەوەبکات کە ئێمە دژی دین نین و نامانەوێت دەسەڵاتێکی عەلمانی جیابیچتەوە هەتاوەکو ئامانجەکانی خۆی دەست دەکەوێت و خەڵکیش با لشۆڕنەکانی خۆیان بمێننەوە. هەروەك محەمەد عەبدە لە وتە بەناوبانگەکەیدا دەڵێت: (نە لەسیاسەتدا ئایین هەیە و نە لەئلیینیشدا سیاسەت هەیە) (7).

بەڵام وەك لەسەرەوە ئاماژەم پێدا ئەم هەڕەمەی ئێمە هیچ کات پراکتیزەی ئەم وتەیە ناکات واتە بەناو عەلمانیەکانت پراکتیزەی ئایین دەکەن بۆ کۆکردنەوەی دەنگ لەدژی ئەوانەی کە بوونیان هەیە وە ئیسلامیەکانیش بەهەمان شێوە وە ئەم کێشەیە دەگەڕێتەوە بۆئەوە کە تاکەکانی ئێمە بیرکردنەوەیان ئەوەیە کە نازانن چی هەدەبژێرن نەگەیشتوونەتە ئەو ڕایەی کە دەڵێ: (گرنگ ئەوەنیە کە حوکم دەکات گرنگ ئەوەیە کە خزمەت بکات) هەر کاتێك کە مرۆڤەکانی ئێمە گەیشتنە ئەو ڕایە ئەوا دەتوانرێت وڵات یان هەرێم بکرێتە دەسەڵاتێکی عەلمانی یان ئیسلامی چونکە ئەمەش پەیوەندی بە وشیاری تاکەکانی وڵاتەوە هەیە. وە سەعد زەغلولیش لە وتە بەناوبانگەکەیدا دەڵێت:ئایین بۆ یەزدان و نیشتیمانیش بۆ هەمووان.(8)ل11.

_____

پەراوێز و سەرچاوەکان

1ـــ عەلمانیەت و ئسوڵیەت/ ن/ عەفیف ئەخزەر/ وە/ شوان ئەحمەد

2ـــ العلمانیە ن/ دکتۆر عبدوالوهاب میسری

3ـــ هزری سیاسی لە ڕۆژاوادا وەرگێڕانی شوان ئەحمد

4ـــمۆژووی هزری سیاسی لەڕۆژاوادا نوسینی کمال پێڕای

5ـــ العلمانیە ن دکتۆر عبدوالوهاب میسری

6ـــ هەمان سەرچاوەی پێشو

7ـــــ عەلمانیەت و ئوسوڵیەت/ ن/ عەفیف ئەخزەر/ وە/شوان ئەحمەد

چاودێریکردنی خود، لێڵای ژنانی نوسەر ... سوهێیلا_مەهدی

خود سانسۆرکردن تایبەتمەندی و میراتگری مرۆڤ و کۆمەڵگایەکی دەستپێڕوردەیی دەسەڵاتکە کەسانێکە ساڵ بەساڵ لە بازنەی دیکتاتۆریەتدا هەڵسووڕاوە، کە خۆ سانسەرکردن لەم کۆمەڵگایەدا بەشێکە لە باسی ئەدەبیاتدا بڕبڕاوی بەم باسە گرینگە دەدەین ژن لە کۆمەڵگای پیاوسالاردا هەموو کات پەرۆرکانی بەباڵای پیاو دەپۆڤ بردەوام لەژێر ڕکیفی پیاواندا خۆی سانسەر کردووە بەدڵنیاییەوە ئەم سەرڕێیە لەناخیدا جێگیردەبێ و خود سانسەری دەستپێدەکات سینەوەی خۆی و سینەوەی کەسانێکی دیکە دەست پێدەکات. ژن لە وڵنای چەکێک ئەم سانسەرە بەکار دەهێنێ بۆ خود بەهێزی پێیشان بدات لەچاوی پیاودا و هەر ئەو بۆ نموونە ئارامییە دەروونییە دەبێتە هۆی بەپێراوێز دانانی و لەڤین بڕەو خوێنکانی بەجێدەمێنێتەوە لەپێراوێزدا و لەبازنەی پیاودا دەمێنێتەوە و ئەدەبیاتی ئەم ژنانە زایەڵەی ئەم بیرکێیەیە.

لەکولتوور و نەریتی کۆمەڵگای ئەمەدا خەریکبوون بەجێستە و لێش بەچاوی سووک سەیری دەکەن و باو نییە و هەموکات ڕەح و جێستەیان لەبەرانبەری یەکدا داناوە کە لەجەبەجەکردنی باسی ڕەحی ئاسان بووە و بواری لێش کارەکی ئاستەم هاتووتە بەرچاو ئێستا تا ڕادەیەک باس لەعەشق ئاسان بووە لە نێو ئەدەبیاتدا بەڵام پێشتر دەربەینی عەشقی ژنێک بە ڕەگەزی بەرانبەری کارەکی شەیتانی و تاوان بووە بەیە کۆمەڵگای پیاوسالار کارەک دەکات کچان و ژنان لە پێسیوەکان و ژوورەکانی ماڵدا پاوان دەکات و لەپەروەردەکردن بەبەش دەبن و ژن بەس لە بازنەی جنسییەت و سیکس و خۆ ڕازاندنەوە و میکاپ و خشڵ و ئەواندا دەمێنێتەوە، کەوکوو کەرستەیەک بۆ ڕابووواردنی پیاودا دەرکەوت و ژنێک کەبەدوای ئارەزووەکان و خوێنکانییدا بکەوت وەکوو کەسێکی ناباو و جیاواز دەروانن بودا لەدەڤ کێنکاندا ئەمە دەبینیین لە ژن وەکوو کەسێک کە پاکیزەیە و نابەت هیچ هەڵەیەک بکات و نابەت گوڕ بە ئارەزووەکانی بدات چۆن فریوی شەیتان دەخوات دراوە.

سمبولی سەبووری و پاکی و لەبوواردەیی پیشاندراون و ژنبوونیان لەپاکی و بەدەنگ بوونیاندا پێناسە دەکرێ و ژنبوونیان ئەوەیە کەکۆمەڵگا قبووڵی دەکات و پێناسەی بۆ کردووە. ئەمانە ژنانەکن بۆ

دەستەکانی کچارنووسی خۆیان قبووڵ کردووە. ئەم لاشەمان چاوپێشیمان کردووە و بەشێوەیەکی سووک فێربووین باسی نەکەین، ژن لە کۆمەڵگاکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی سەردەمدا لە وەڵامدا ئەزمونی عەقڵانییەت و مەدینیتە دەکات، بەڵام ئەو بەهای ئەوانەی باسمان کرد هێشتا بە ئاسانی نەیتوانیوە لە پێستی خود سانسەری بکات و خۆی پێناسە بکات. لەوەڵامدا ژنی مودێرن شەرم ناکات خۆی بنوێنێ بەڵام ژنی نووسەر لە بازنەی ئەدەبیاتدا هێشتا ئەو بوێرییەی نییە و خۆی لە پشت کۆمەڵێ وشەی کۆنپارێز حەشار داوە ئەو نەیتوانیوە لە ژنبوونی لەسەرکوتکردنی غەرایزی لەژیانی هاوبەشییدا بنووسێ و بدوێ هێشتا خەریکە خۆی سانسەر دەکات. زۆر بەرچاوە ئەم ژنە هێشتا لەژێر سێبەرەی پیاودا هەناسە هەڵدەمێنێ.

وا دەبینین ژن لەدەقەکانییدا خۆی نییە و خۆی دەستەوێتەوە. زۆر نەزانانەیە لەوە کە باسی جەستەی ژن دەکرێ بەس بیر لەچەژ بردنی کەشەی سێکس بکەینەوە. زۆربەی جیابوونەوە و تێکچوونی ژیانی هاوبەشی ژن و پیاو دەگێڕێتەوە بۆ تێنەگەیشتن لە لەش و جەستەی بەرانبەرکەیاندا. بۆ زۆربەی پیاوانی ئەم دەقی ئیروتیک لەلایەن ژنانەدا کە دەنووسرێتەوە وایدەبینن کە ئەو ژنە بۆ ڕووشتیە ڕووناکبیرانەیە تێنانت لە شانەکانی شکسپییر لە وشەی " سرشت" بۆ دایکی مرۆڤی بەکار هێناوە و لەوشەی " عەقڵ" بو پێناسەی باوکی مرۆڤ. تاکادێک هەموو قارەمانە ژنەکانی نەو ئەدەبیات بۆ سرشت وەناکراون ئەم ڕەگەزە پێشتر ناپاک بووە و دوایی دەتوانن بۆ دوای شتێکی سەرتر بکەون. لەکتێبە ئایینییەکاندا زۆرێخا ژنەکە ناتوانێت ڕەگەزی لەخود بکات و ژنەکی مەکربازە!.

مێژووی ئەم مێژوویەکی پیاوانەیە ئەم هەموو کات لەژێر کیفی پیاوسالاردا بووین، یاسای پیاوانە و دامودەزگای بەهاداری پیاوانەمان بووە. لەوەڵامدا ئەم بەرەو پێش دەڕین و خوێندن و ئیش و چالاکی کۆمەڵایەتی و مافی دەنگ و ...تاد، بەڵام هەمووی ئەوانە لە ژێر سێبەرەی پیاودا ڕەهەندگرێ و بەردەوام بەرهەمهێنانەوە دەکات. (ژولیا کریستوا) فەیلەسووف و ڕەخنەگری ئەدەبی دەڵێت: "خواستی ژنان بۆ خۆ تاریفکردن لەهەگرایەتی خۆقکردنی هونەر و بۆ تایبەت خوقاندنی ئەدەبیاتدایە". ئەم بۆ واتایە نییە، ئەدەبیات لەبەرنگاربوونەوەی نەریتەکانی کۆمەڵگا هەندجار هوشیارانە پەردە لەسەر نهێنییەکان لادەبات و نەوتراوەکان و بەدەنگییەکان لەڵگای ئەدەبیاتەوە دەوترێ ؟ پرسەی ئەدەبیات دەتوانێ هەموو ئەو خاڵە گرینگانە کەسەرپشیان بەسەرەو داناوە

بوترێتەوە.

خاڵکی گرینگ لەجیهانی ئەدەبیاتدا ئەوەیە ژنی رەخنەگرمان لەئەدەبیاتدا بەدەگمەن دەستدەکەوێت و ئەمە هەکارەکەی دەگەڕێتەوە سەر ئەو باسانە کەکردمان و ئەگەر چی لەم سەردمدا خاڵاتی ئەدەبی دەکرێ و وتنەوەی کێشەکانی ژنان بەرچاوە، بەڵام ئەمیش هەر لەبازنەی بەرتەسکەکدا ماوەتەوە گەڕپانی ئەدەبیات، تریبوونی وتنەوەیە ئەو شونەیە کەژن دەتوانێ لەلووتکەکانی فەین باسبکات و دەنگ هەبێت، بەڵام بەخەستی تووشی ئاستی نزمی کولتووری و ئابووری پەروەردەیی دەبێتەوە، چون سیستەم و کەمەگای ئەمە پیاوسالارێ و تواناکانی ژنی بەرتەسک و سنووردار کردووە. بەهەرحاڵ ژنی سەردەم هەوڵی ئەوە دەدا جیهانێکی ژنانە بخەقنێ کەپێناسەی خۆی بکات زمان و هونەری ژنانە هەر وەها کە (ویرجینیا وولف) دەڵێت " ماڵێک بێ خۆی بەرهەم بهێنە"، بەڵام بەربەست و کێشەکانی ئایین و کولتوور و کەمەگا بەردەوام لەدیوارێکی زەر بەرز بووە تا ئێگری لەیاخی بوونی ئەدەبیاتی ژنان بکات. دەقی ژنانە بەرهەم دێت بەڵام بێ کار ناهێنرێت. ئێستە ئەدەبیاتی سەردەم لەسەر ڕەوتی حاشالێکرن بونیات نراوە کە بە پێستەمدەن و یا ئەدەبیاتی زمان و ئەدەبیاتی جیاواز و دەتوانیین بیبینین.

هەوانگەیێکی دیکە لەبەری چواردا ئەوەیە شتێک بەناوی ئەدەبیاتی ژنانە و پیاوانەمان نییە لەم هەوانگەیەدا ژن و پیاو وەکوو دوو چاودێر سەیری یەکدی دەکەن. بەهەر حاڵ گۆشەی ئەدەبیاتی ژنان لەڕۆژهەڵاتی ناویندا و بە تایبەت کوردستان ڕۆژ بەڕۆژ لە گۆشەدایە و هاوتەریبی جیهانی مەدینیتە لە دەکات و ئەدەبیات چێشنکی زاو زەیە و خەقنەڕ و تانانەت شەخوازترین دیکتاتەرکان لەژنێک لەدایک دەبن ، ژنانی نووسەر لەم سەردەمدا هەوڵی خۆیان داوە ژنکی هزرمەند و بیرمەند بەتایبەتمەندییکانی خۆیان پێناسە بکەن لەبەرانبەری دەسەاتکی بەهێزی پیاوانەدا بەردەوام لەخەباتن.

سنه
سوێلا_مەهەمی
•

چەند کەسکارانە دەژیم!! ... شیعری : عەبدولا سەرمان (مەشخەڵ)

(١)
هەر ئێستاکە بەیارمدا
شیعرێکی نوێت بۆ بنووسم
تۆ لە ناویا زایەڵەی بی
مەشخەڵی عیشق و جوانیی بی و پڕکرابی
نەک لای دڵ گووفڕکانی پیاوانی ئەم دەژهەڵاتە(*)
پڕاو ئاسا لەپڕکرابی

(٢)
لە چوار دەژدا سەد دەژ و نیو
هەش و بیرم لای ئەو ژنەیە
لەسەر کاریش درکاندبووی ڕقم زەر لەو دووژمنەیە
بە (من)ی بوو
ئەو من بە دووژمن دەزانێ
من ئەو بە کەسگەیەک لە غەدر و قوربانی
من چەند دەم لەلایەتی وەختێ لەسەر مافی خەڵی و
هاوەڵکانی هەڵئەدات و
ئەو ساتانە ئەم دەم لە دەوری باڵای ئەو دەگەڕێ و
دەبێت بە فیدا و قوربانی.

(٣)
کڕکار دەزەخی بەرژوازی
تاقی کردەتەوە و تیایدا بۆتە دەژوو و قەڵبرووت(**)
بەشی ئەم هەر کەشانی تووتنی تاکە
ئەویش چرووت.

(٤)
هاوسەرێ کڕکارەکەم
دەژێ لەکار ئەهاتەوە
ماندوو و شکەت
قژی شانێ نەکردبوو

ئەو ژنە لەکەوت وا پەشهات
شانەی بە کار نەبردبوو
بە لاستیکەک لە دواوە قژی بەستابوو
هێندە بەجوانی لەی دەهات
نەمزانی داهێنانە یان
بە سەلیقە ئەو قژە وا جوان وەستا بوو

(٥)

ئەستاش لەم تەک دەچە تەمەنم چەند سالە
بە هاوڵەت گەنج و جوان
بەناخیش لە سەرووی سەدیەکم لەسەر ئەرز
هەر بەیەشە کاتە ناوی کرێکار دە
لەجەی خەم دوور لە ویستی خەم
دەڵێم(بەڵێ) بەدەنگی بەرز.

(٦)
ئەمشەو خەوم زۆا بوو لەنەو جێیا
کچە دراوسێکەمانم هاتەوە یاد
کە سی وپێنج ساڵ بەر لە ئەمڕۆ
ببووم بە خاڵی پشکنین لەسەر ڕێیا
وامدەزانی کاتە بە پەلە ڕۆ دەکا
دەیەوێ لەدەستم ڕاکا
نەمدەزانی دەخی تاڵی ئەو کچە وەک کرێکارێک
پەلەیەتی دوا نەکەوێ
لە دەستدا کار و بژێوی بە بەیارێک

(٧)
دوو هاوکارم لە کەمپانیا سووکە دەمەقاڵێیان بوو
سەرنجمدا کارفەرما لەوکانی نەخشا بە بزە
هەر ئەو ساتە تێگەیشتم
تەبا و یەکگرتویی ئەمە
لەناگاڵێ ئەو دەخشە بە و ببە بەو خوێنمژ و دزە.

ئایاری ٢٠١٨
ڤانکووڤەر / کەنەدا

(*) گووفێک : زبڵدان
(**) ڕژوو : خڕووز

ئەدەبی منداڵان – ساڵی تازە … فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

سەری ساڵی تازەیە
لەومان پڕ لەخەندەیە
بۆیە شادو بەختیارین
سەرگەرمی بەزم ویارین.

تەماشاکەن ئەم ناوە
بەگوێی جوان ئازاوە
میزەڵانی ڕەنگاو ڕەنگ
فوی تەکراوە بە ئاهەنگ.

لەهەموو لا خۆشییە
سرودو گۆرانییە
دنیایەکی ئازاوە
بۆئەمە سازکراوە.

ئەمڕۆ ئاهەنگ دەگێڕین
پیرۆزبایی دەنێرین
بەسەاوکی بەنخۆش
دەروونتان دەنینە جۆش.

پیرۆزبێ ساڵی تازە
پڕخەندوخۆشی و ئازە
ئاواتی هەموومانە
کوردستان ئاوەدانە.

ئەوارێیەک ... ێیاز حاجی

ئەوارێیەک پێت دەڵەم: ژیانم لێ دەستداوە
شەو و ڕۆژکانم تژین لێ تەنیایی.
پێت دەڵەم:
ئیتر تاقەتی پیاسەی سەر شەقامکانی دونیام نەماوە،
ەەحی خەم دەکوژنمەوە
لەرێ بەدواوە هەموو شەابەک بەهەستی ژەهر ئەخەمەوە.
نازانم! "بە دەی خەم فریونەدا و ئەم شارەم جێنەهێشت"
ئەوارێیەک پێت دەڵەم: ئیتر تاقەتی هەولدانم نەماوە،
بە هەمیشە جێتدەهێم و هیچ ئومێدەکم بەم دنیایە نەماوە .

ێیاز حاجی

سێ سەدە ڕۆشنگەری لە خۆرئاوا ... عەلیشـــاد لـــــوربەچە ... وەرگێڕانی لە فارسییەوە: جەبار سابیر

هەر جارەو بابەتێک لە ئەرشیڤی دەنگەکانەوە .....
http://dengekan.com/doc/2014/12/jabarSabir30.htm

فەلسەفەی ڕۆشنگەری خۆرئاوا سەرەتای ئاوەزگەرایی بوو. بزاوتی ئەدەبی- کەمەایەتی ڕۆشنگەری خاوەن فەلسەفەیەکی تایبەتی خۆی بوو. ڕۆشنگەری نەك تەنها فەلسەفەی کردار، بەکو فەلسەفەیەکی سادەو عامیانە بوو. زاراوەی ڕۆشنگەری لە میانەی سەدەی هەژدە لە خۆرئاوا برەوی پەیداکرد. لە ڕوانگەی کاروانی مێژووی ئەندێشەوە، فەلسەفەی ڕۆشنگەری پشت بە ستوو بە هەومانیزم، ڕێنیسانس، ئاوەزگەرایی و ریفەرمخوازی سەدەی حەڤدە ز دژە فیودالیزم و دەگماکانی ئایینی مسیحی بوو. ئەم بزاوتە بووە زەمینەی فکری شۆشەکانی سەدەی حەڤدە

و هەژدە لە ئەورووپا.
رۆشنگەری لە سەدەی حەڤدە لە بەریتانیا دەستی پێکرد و لە رۆگەی فەیەنسا و ئەمانیاوە بە هەموو شوێنەکانی ئەورووپادا بڵاوبۆوە. لە ساڵی (1697) لە بەریتانیا بەم جۆرە خەباتگێڕە جڤاکییانە خۆیان ناونا ئازاد ئەندێش. لە مێژووی کاروانی ئەندێشەدا هەمیشە فەیلەسووفانێك دەستکەوتن دژی فەلسەفەی فەرمی فەرمانڕەوا ناڕەزایی دەربڕن، بە نموونە سۆفستاییەکان لە سەدە دڕینەکاندا، نۆمینالیستەکان (ئستقراییەکان) لە سەدەکانی ناڤیندا، پێزیتیڤستەکان لە سەدەی نۆزدە و ڕاڤەخوازان لە ئێستادا. ئەگەرچی دەستەیەك چاخی ڕۆشنگەری بە نامۆژوویی ناودەبەن. بەڵام ئەوان ئەوانیش وەك ڕەواقییەکان خەونی مرۆڤی ئایدالی جیهانییان هەبوو، مرۆڤێك کە بە یارمەتی ئاوەز و سروشت ببێتە بوونەوەرێکی باڵا. مافی مرۆڤ، مرۆڤگەرایی، ئازادیخوازی، زانست دۆستی، ئاوەزگەرایی و سورشتگەرایی، چەمکی نوێ و دروشتمئاسای ئەوان، وەڵامێکی نەرێنی کە بۆ دەسەڵاتەکانی فەرمانڕەوای وەك پاشا و خان و ڕۆحانییە مەسیحییەکانی بوو. سیستمە سیاسییەکان لە خۆرئاوا، لە مەشروتەی پادشایی ئینگلیزییەوە بیگرە تتا سۆسیالیزمی ستالینیستی روسی، هەوڵیاندا تا هەندێك لە ئایدیاڵەکانی ئەم بزاوتە بخەنە بواری کردارییەوە.

لە ڕۆگەی بزاوتی ڕۆشنگەرییەوە هەر دوو شێوەکەی ئینگلیز لە سەدەی حەڤدەدا بووە هۆی فەرمانڕەوایی سیستمی مەشروتەی پادشایی و لابردنی حکومەتی ڕەها. بزاوتی ڕۆشنگەری ئینگلیز بە ئاشکرا سیاسی، ڕەوشتی و دژی ئایین بوو. لە ریزی ڕۆشنفکرەکانی ئەو بزاوتە: باکۆن، هۆبزن لاکن تۆلاند و ماندوڤل بوون. ئەوان دەیانویست بە یارمەتی بۆرژوازی کۆمەڵگە لە زۆرەملێیەکانی وەك حکومەتی ڕەها، دژگمی سیاسی کەنیسەیی و پاشکەوتوویی فیوداڵیزم ئازاد ببن. ئەوان دەیانوت بە ئاگاداربوون لە سروشت، مرۆڤ ئازادە و هیچ دەسەڵاتێك لە سەر زەوی مافی سەندنەوەی مافی مرۆیی نییە لەو. ئەم بزاوتە لە فەیەنسا نەك تەنخا دژە کەنیسەیی و دژە فیوداڵیزم بوو، بەکو ئامادەسازی بزاوت و بیرۆکەکانی سۆسیالیزمی خەیاڵیشیی فەراهەم کرد. لە دەستەی ڕۆشنفکرانی ئەو بزاوتە: ڤۆڵتێر، مۆنتسکیۆ، هۆڵباخ و مارات بوون. لە ئەمانیا ئەم بزاوتە ئەگەرچی سیاسی، بەڵام زۆر هەمەجۆر و تیۆری بوو، کە بەفەلسەفەی کلاسیکی ئەمانیا کۆتایی هات. لە دەستەی تیۆردارۆژانی ئەو بزاوتە: لایبینتز، لیسینگ، کانت، ویلاند و هیتر بوون. لە ئەمریکا نوێنەرانی ئەم بزاوتە بۆ ئازادی و سەربەخۆیی ئەمریکا لە دەسەڵاتی ئینگلیز، دەستیان کرد بە تێکۆشان، لەوانە:

فرانکلین، پاین و جفرسۆن. ئەو بزاوتە ڕۆشنگەرییەی کە لە سەدەی هەژدەدا لە ڕوسیا دەستی پێکردووە، لە سەدەی نۆزدە بووە هۆی شۆشکی دیموکراتی. ڕۆشنفکرەکانیان: لەمۆنۆسف، رادیشف، هرتسن، بلینسکی، چرنیشڤسکی، پیزارێف و دۆبرلۆیف بوون.

مۆژوونووسانی کۆمۆنیزم سوورن لە سەر ئەوەی ئیمپریالیزم و بۆرژوازی ئۆستا، ناپاکییان لە ئایدیاکانی ڕۆشنگەری کردووە. بیریارانی چەپ، لە کاتێکدا کە باسی ناپاکی ئیمپریالیزم و سەرمایەداری دەکەن، خۆیان بە تاقە میراتگری ئایدیاکانی چاخی ڕۆشنگەری دەزانن. ئەوان خوازیارن کە میراتی سوونەتەی پێشکەوتنخوازانەی ڕۆشنگەری لە مارکسیزمدا خەختبکرێتەوەو ئایدیاکانی ڕۆشنگەری لە داهاتوویەکی زۆر درووێش نا، لە سۆسیالیزم و کۆمۆنیزمدا بخرێتە بواری پراکتیکییەوە.

دەبێت ئاماژە بکرێت کە نووسەرانی ئینسایکلۆپێدیایش لە شۆشی فەرەنسادا ڕۆڵێکی گرنگیان هەبوو، ئەوان لەو ئیسنایکلۆپێدیایەدا نووسییان دەروانی ئایین و فەلسەفە کۆتایی هاتووە و چاخی زانست و ئاوەز گەیشتووە. دەتوانین شۆشی فەرەنسا لە ساڵی (1789) بە ئەنجامی کاریگەری ئینسایکلۆپێدا لە سەر ڕۆشنفکران بزانین.

ڕۆشنگەری فەرەنسا لە ڕۆشنگەری ئینگلیز رایکاڵتر بوو. دەتوانی شۆشگێبوونی ئەوان بە قەرزاری ئاتەئیزم و ماتەریالیزم بوونی بزانی. ئەوان دەیانوت نابێت ئایین ریفۆرم بکەیت، بەڵکو دەبێت بیخەیتە لاوە و لە سیاسەتدا مەبەست گۆڕان نییە، بەڵکو دەبێت هەوڵ بۆ شۆڕش بدەیت. ئەوان لە وەڵامی میتافیزیکە ئایینییەکاندا دەیانوت ئاوەز و ئایین پێکەوە سازشیان نییە. لە کاتێکدا کە "دیدرۆ" ددانی بە ئاتەئیزمێکی ئاشکرادا نا، دالامبێر دەیوت ئاتەئیزم و فرەیی دەیخەنە پێکەنین. دوو ئایدیای گرنگی ڕۆشنگەری ئینگلیزی، واتا لیبرالیزم و دئیزم بوون. دئیزمەکان خودایان بە دروستکەری ماشێنی جیهانی دەزان کە پێویستییەکی بە پەیامبەر و پیرۆزەکان نییە.

لیبرالیزمی تاکگەرایانەی ڕۆشنگەری ئینگلیز خوازیاری دابەشکردنی هێزبوو بە فەرمانڕەواییدا. دواجار خواستەکانی ڕۆشنگەری ئەوروپا گەیشتنە ئەمریکایش: جێگەیەك کە دەیان ساڵ لیبرالیزمی لام بانگەشەی ڕەهای ئازادی تاکی هەیە. بیریارانی ڕۆشنگەری هەروەك سەردەمی ڕێنیسانس دەیانوت : (مرۆڤ لە جیهان و کائینات گرنگترە و دەروونناسی لە زانستی میتافیزیك گرنترە.) خەسڵەتی هاوبەشی

ڕۆشنگەری فەرەنسا پێکهاتەیەك لە: ئاوەزگەرایی، ئەزموونگەرایی و هەوڵ و تەقەلا بوو بۆ خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتی.

ئەمەش کە دەتوانی وەڵنای بکەیت هەموو دروشمەکانی سەردەمی ڕۆشنگەری بۆ گەیشتن بە ئاوەزگەرایی، ئازادیخوازی و پێشکەوتنخوازین بۆ سنوور بوون. ئاتەئیزمی رادیکاڵی زاڵ بە سەر ئەواندا پشت بەستوو بە دەسەڵاتی ئاوەز و بیرکردنەوەی زانستی بوو. ڤۆڵتێر و هۆباخ لە فەرەنسا کەوتنە ڕەخنەی توند لە فکری ئێتڕیتەی وەك ئایین و کەنیسە. دوو حەقیقەتی گرنگی تر لە جیهانی نۆوان ئەواندا باوەڕی گەشبینانە بە پێشڕەوچوونی کۆمەڵایەتی ناسنووردار و شایەن بە پەروەردەکردنی مرۆڤن. ئەوان، بەپشت بە ستن بە یاسای سروشتی، خوازیاری بەرامبەر نۆوان مرۆڤەکان بوون. لە ڕوانگەی سروشتییەوە ئەوان خودان باوەڕێکی بە لۆژیکی بوون، ئاوەزگەرایی و چاکەسفەتی و دڵپاکی بوونی مرۆڤ بوون. ئەوان جگە لە ئازادی و بەرامبەری مرۆڤەکان لە هەمبەر یاسادا، خوازیاری بەختەوەری و خۆشگوزەرانی ئەو و بەرگەگرتن و نەرمونیانی لەگەڵ بیرجیاوازان بوون.

ڕۆشنگەری دژی خورافیاتی ئایینی و لایەنگری ئاتەئیزم، تاکگەرایی و جانمەفتەنی بوون. هەندێ: لە خواستەکانیی تریان: مافی ناڕەزایی، مافی خاوەندارێتی و مافی لە ئاساییشدا بوون. ماتەریالیزمەکانی چاخی ڕۆشنگەری لایەگیری بەرامبەری مافەکانی ژنی و پیاو بوون. ڕووی فکری، تیژی ڕەخنەی و گەشەی ئەزموونی لە تایبەتمەندییەکانی تری ئەوان بوو.

ئەدیبان و ئەدەبیاتیش لە بزاوتی فکری ڕۆشنگەریدا ڕۆێکی گرنگی هەبوو. هەندێك لەوان لە وانە ناسراوترین نووسەرانی ئەوروپا لە سەدەی ڕابردوودا بوون. لسینگی ئەڵمانی بە شانۆنامەی "ناتانی زانا" خوازیاری دۆستایەتی و نەرمونیانی مەزهەبی بوو لە نۆو ئایینەکاندا. ڕەخنەگران لە سەرەتای ئەم دەورانەدا کەوتنە ڕەخنە گرتن لە دۆزینەوەی کارەکانی شکسپیر لە ڕوانگەی کۆمەڵایەتی و مرۆیی و ڕەخنەییەوە. ڕۆسۆ جگە لە ئاوەزگەرایی ئاماژە بە پێویستی هەست و ئاتاجە سروشتییەکانی مرۆڤ دەکات. بایەخدان بە ڕۆڵی هەستەکان بووە هۆی ئەوەی هونەر و ئەدەبیاتی ڕۆشنگەری مەیل بەرەو هونەری "ڕۆکۆکۆ" پەیدا بکات. کارە فێرکارییەکان، ڕاپەرتی و سەفەرنامەی نووسەرانی وەك: سۆیفت، دیفۆ و ڕۆسۆ خوێنەرانێکی زۆری دۆزییەوەو هەوڵدرا تا بۆ یاسای گشتی ئەدەبی و کەوشەنی ژانرە جۆراوجۆرەکانی، بۆوانامەیەك ئامادە بکرێت.

هەندێك لە گرنگترین نوێنەرانی فکری بزاوتی ڕۆشنگەری ئەو سەردەمە، لە وڵاتەمانی خۆیان هەڵاتن و چوونە هەرندەران: دیدرۆ ماوەیەك میوانی کاسرینی گەورەی شاژنی روسیا بوو و ڤۆڵتێر چەند ساڵێك لە کن پادشای پروسیا لە ئەڵمانیا بوو. هاوەڵمی لەگەڵ ئەم جۆرە ڕۆشنبیرانە بووە هەی ئەوەی پادشایەیك ڕەهای وەك فریدریك ددانی پێدا بنێ کە دەبێت فەرمانەوا یەکەمین خزمەتکاری خەڵکەکەی خۆی بێت. ڤۆڵتێر لە پەیوەندی بە مەسیحییەتەوە دەیوت کە (خورافیاتی پێوپووچ لە نێو خەڵکیدا ریشەکێش بکەن!) دالامبێر دەینووسی کە مەسیحییەت لە ئەنجامی خەڵەتاندنێکی گەورەوە دروست بووە. لەبەرئەوەی پاش ڕفاندنی لاشەکەی عیسا قاویان خستەوە کە ئەو پەیوست بووە بە مەلەکوتی ئاسمانەوە. ئەویدی دەیوت ئایینی حەیقیقی، ئایینی ئاوەزگەرایە، لەبەرئەوەی باوەڕەکانی دی تەنها خورافیاتن.

لە پەیوەند بە ڕۆشنگەرییەوە، کانت دەیوت بە جەرگی سوود وەرگرتن لە ئاوەزی خۆتت هەبێت، "ڕۆشنگەری واتا ئازاود بوونی مرۆڤ لە بارودۆخی خۆیستی سووکایەتی و بێیار و جورئەت بێ بەکاربردنی تێگەیشتن یخۆت بێ یارمەتی ئەوانیدی". ئەوان دەیانویست هەوێ و تەقەلا تاکییە بەختەوەری ئامۆزەکان ببێتە پایەی یەکگرتن لە نێو خەڵکەکەیش دا.

کتێبی پرسیارکردن لە تاریکی ... نووسینی: عەبدولموتەلیب عەبدوڵا

پرسیارکردن لە تاریکی
" لە هیچ دنیایەکەوە ڕەوانە نەکراوم"

هەولێر 2018

لە بڵاوکراوەکانی گۆڤاری نما زنجیرە ( )

ناوی کتێب: پرسیارکردن لە تاریکی " لە هیچ دنیایەك رەوانە نەکراوم"
بابەت: ناسنامەی ئەدەبی
نوسینی: عەبدولموتەلیب عەبدوڵا
تایپ: نوسەر
چاپی یەکەم: 2018
تابلۆی بەرگ: ئەنتەنیە تاپیش
دیزاینی بەرگ: سەرکەوت وەلی
تیراژ: 500 دانە
چاپخانەی: شەهاب
نرخ: 4000 دینار
_____

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن
https://dengekan.info/wp-content/uploads/2018/12/barg_mutali……b_sm.jpg

---

شانۆی ئاوات مەزنکانی دیکنز … هەزار ئەحمەد

بۆژار فەرموون لەگەڵ کورتەی هەواڵەکان:-
– تەقینەوەیەک لە پارێزگای کەرکوک ڕوویدا سێ کەس شەهید بوون و پێنج کەسیش بریندار بوون .."دیمەنی یەکەم"
– تەقینەوەیەکی تر لە پارێزگای دیالە ڕوویدا، شەش کەس کوژران و دەکەسی تر بریندر بوون.."دیمەنی دووەم"
-زیاتر لە سی هەزار گەنجی بێکار هەن، کە دەرچووی زانکۆ و پەیمانگاکانن.."دیمەنی سێیەم"
-شەوی ڕابردوو شاجوانی ساڵ هەبژێردرا…"دیمەنی چوارەم"
-بە قەرەبووی زیانلێکەوتوانی بازاڕی لەنگەی هەولێر، کە سێ ڕۆژ بەر لە ئیستا بەهۆی شەرتی کارەباوە گەی گرت، وتەبژێی حوکومەت ڕایگەیاند:- پەیستە زیانمەندان بۆ گرەبەست قەرەبووو بکرێنەوە…"دیمەنی پێنجەم"

– هەر ئەمە وتەبژی حوکمەت ڕایگەیاند، حوکمەتی هەرێم بە جدی بیر لە کارەبای ٢٤ سەعاتی دەک... "دیمەنی شەشەم"
کارەبا دەبڕێت.
لاوەکە: نەفرەت!
ڕادیۆکەی دادگیرسێنەت:-
ئیزگەی یەکەم:- بڕۆن بڕۆن ئەوە دڕۆان... بڕۆ بنو لەسەر سینگی برادەر..."گەرانی"
لاوەکە:- کامە برادەر!
ئیزگەی دووەم:-
بگەڕێوە بە کوە دڕێیت، لەکوە هەوارت هەدەدەیت.."گەرانی"
لاوەکە: لە ژووری بازرگانی!
ئیزگەی سێیەم:-
ئەی جەماوەری بەشڕەف، هەونیشتیمانیان لەپێناو ئاسایش و هەمنی، دەنگ بدەن بە لیستی ٧٣٠.."یکلام"
ڕۆژنەی دەنگیلەک، هاوسەدای قڕەق، هەتڕشی لە برد، لە هەر زوو مەدهەشی نەما و لەبەر خۆیەوە گووتی:- لە بیرم کرد ئەڕە نیشتیمانی منە...!
ئیزگەی چوارەم:- ئەو کاتەتان باش، من کاندیدی ژمارە یەکم، لەسەر لیستی عەدالەت، ناوم یاسایە، بەوانامەی بەکالەریۆسم هەیە لە یاسا و ماستەر لە مافکانی مرۆڤ و دکتەرا لەهەمان بەش، چەندین وەرکشۆپم ئەنجامداون، چەندین وەات گەاوم بە لەکەینەوە، لە سروشتی دادگاکانیان و مافی مرۆڤ لە وەاتکانیان، بە ئەم مەبەستە زیاتر لە پازدە کتەبم هەن، بە ئەوەی ببن خاوەن مافی خۆتان، متمانەم پێ ببەخشن، ئەگەر دەتانەوە دادگا ببێتە دادگای خەک، دەنگ لە ئەوە و خزمەت لە ئەمە، دەنگ بدەن بە لیستی ٧٣٠، دەنگەکانتان پارەزراوە ئەی جەماوەری بەشڕەف...
دەنگی ئەم جارە لە دڕگاوە هات، گەنجەکە دڕە من دڕگا دەکەموە، کیلەنی دڕگاکە ڕادەکشە، ئوتومبەڵەک لە خەزانی فڕت، لەبەر دڕگا وەستاوە، یەک لە پۆلیسەکان:-
دەکرە تا ئەڕە بێیت.
چووێە پێش، کەلەپچەیان کرد و خستیانە نەو ئوتومبەڵەکە.
پۆلیسی یەکەم:- هاهاها بەخوا چاک فێمان لە قانون کرد.
پۆلیسی دووەم:- ئەی چۆن ئەگەر نەهاتبایە دڕەوە نەماندتوانی لە نەو ماڵەکەی قەبەستی بکەین هاهاها
پۆلیسی سێیەم:- من دەنیام ئەو خەاتەی بەڵوبڕی پۆلیس سە وڕقە دەلارە دەنیام..
لاوەکە:- تکایە لەڕە چ باسە یەکەکتان پێم بڵێن بە دەستگیرتان

کردووم، من چیم کردووە!!
پۆلیسەکان بەیەکەوە:- هاهاها
پۆلیسی یەکەم:- سەیری بکە هەشتا دەڵە چیم کردووە، دەزانی تا ئیستا چەند کەس بریندار بووە؟ چەند کەس کەوتووتە نێو مەزرا؟ بەدەنگ بە، لە بنکە بەرگری لە خۆت بکە…
پۆلیسی یەکەم:- گەورەم ئەوە هەمان ئەو کەسەیە، کە سەرمەزراکانی هەولێری دزیبوو.
زابتی پۆلیس:- دەتوانی بڵێیت، ئەتەش دانیشە.
– ناوت چیە؟
-ئومەد.
– دەخوێنیت؟
-خوێندنم تەواو کردووە.
– چی بەشێک؟
– بەشی یاسا.
– ئە باشە دزەکەمان شارەزایی یاسایە. ئەی باوکت چ کارێیە؟
– پێشمەرگەیە.
– پێشمەرگەی کێیە؟
– پێشمەرگەی سنوورە.
-ەنگ دەڵەم هەی کارە..
– گەورەم دەترسم..
-لەچی دەترسی؟
-لە قسەی هەڵە..
– شەرم ناکەی باوکت پارەزگاری لە تە و نیشتیمان دەکا، ئەتەش خەریکی دزی لە نیشتیمان دەکەیت؟! سەرمەزراکانت بە چی بوون؟
– وەکوو ئاسن دەمفرێشتنەوە.
– بە کیلە؟
– بەڵە.
– کیلەی بەچەندە؟
– ١٠٠ دینار.
– بە مردوون لە برسان؟
– گەورەم برسیمانە..
– قسەی قەڵە ئەمڕۆ کەس لە برسان نەمردووە،
-ئەی بە کاری پارەزەری ناکەیت؟
-نازانم تاوانبار کێیە و تاوان چیە؟!
-فەلسەفەی حیز.. دیار دزیت پێ باشترە لە ناساندنی تاوانبار؟!
-ئاخر لە دزی دەنیام…
– چیتر قسەی قەڵە مەکە.. بەهەرحاڵ ئەمە دەبە ئەو فایلە بنێرینە

دادگا، لەبەر ئەوەی بەیاری دەستگیرکردنی سەرەمزرا دزەکە، لەسەرووی دەساتی ئەمەوەیە.
دووای شەش مانگ.
ئومەد نیگا و هزری، مژویەی سەر شاشەی موبایلەکەیتی، ئەکاونتی فەیسبوکەکەی کردوەتەوە.
یەکەم بەاوکراوە:- ژنە کورژراوە، دوایی ئەوەی نەیویست لە دادگای بەرایی هەولێر ئامادەبە، تاوەکو ڕازامەندی بدا، کە ژنی دووەم بێتە ماڵەکەی.
دووەم بەاوکراوە:- دوو بنەماڵە لە دامێنی یەک لە چیاکانی کوردستان، لەسەر پارچەیەک زەوی، بوو بە شەڕیان، شەش کەس لە هەردوولایەن کوژراون، ئەم هەفتەی ڕابردوو بوو، تاوەکوو ئیستا پۆلیس هیچ کام لە پازدە کەسی داوالێکراوی دەستگیر نەکردووە.
سێیەم بەاو کراوە:- مەهزەلەی سیاسەت لەریە، ١٦٠ ڕۆژ بەسەر هەڵبژاردن تێپەڕیوە، تا ئیستا حوکمەت پێکنەهاتووە.
موبایلەکە دوای تەواوانکی کورت، دەخاتە سەر بەاوکراوەی شەوی ڕابردووی وێنەیەکی لە پاکی شار چرکاندووە.
کەمێنتەکان: خەشبەخت بی، تەمەن درێژ بی، زەر جوانە، هەر سەرکەوتووبی، پێ تەمەن بی...
زەنگی تەلەفۆن لێدەدا:-
تەلەفۆن: لە بەر دەرگام دەچینەوە شوێنی مەبەست.
ئومەد:- هەر ئیستا.
شەقامی ئیسکان تەراتێن دەکەن، دوو چا لەگەڵ چارەگەک گوڵەبەڕۆژە شەویان بە دەکاتەوە، ئەوان هیچ نالێن تەنیا دەبەت چەند ڕەمزەک بەکار بێنن، لە حیوارەکانیان، وەک کابرا، بەداخەوە فلان کەس، کلاوت بگرە، کە گوو بە کلاومان دەپەوی، باشترە حیز بین تا سەلامەت بین دوایی لە تەی سەی دەچین...
دوای بەکردنەوەی شەوکەیان، ئومەد جوزدانەکەی دەردێنێت هەزار دینارەکەی نەوی دەدات بە چایچی، بەحەسرەتە دەڵێ:- ئەمەش تەواو بوو!
کاتژمێر یەکی شەوە، مەفرەزەی ئاسایشی شار لەسەر ڕێگان.
ئەفسەر:- کوا ناسنامەکانتان؟
ئومەد:- هەویەم ساڕێکە لەماڵەی دامەزراندنە.
ئەفسەر :- لە کاکە ئیرە کۆیە بە هەویە دەسوڕێتەوە لەو کاتشدا!
ئومەد:- ئەی منیش هاوشاری نیم!
ئەفسەر:- زەری مەسە، کە دەزانێت چیتان لە هەگبەیە بەم شەوە زەنگە!
دەیکوتن و دەیشکێن.

ئومێد:- بۆ لێمدەدەن؟ تکایە!
ئەفسەرەکە:- لەبەر ئاسایشی شار.
هاوڕێکەی : ئەمشەو باشتر دەنوی؟
ئومێد: بەڵێ زۆر ماندووم.
کاتژمێر دووی شەوە، لەتاو ئازار جنێو بەکات و خۆو و خێی و پیرۆزیکان دەدا، دوای کەمێک دەخەوێت.
کاتژمێر دەی بەیانی لەگەڵ زەنگی تەلەفۆن لە خۆو هادەبێت..
ئومێد:- بەڵێ؟
تەلەفۆن:- بەڵێزم ئەو سیڤیڵی پێت کردەتوە، چوارەم زمانت کە تورکیە لاوازیت، وە بەوانامەکەشت قانونە، بەڵێوە بەرەکەمان نایەوە ووشەی قانون ببیستە لەبەر باج.
دوای خواردنی نانی نیوەڕۆ، دەچێتە پاکی وەفایی. ئاواتە مۆزنەکانی چارلس دیکنز، دوا دەڵێکان دەخوێنێتەوە :-
" پیپ: چم لەدەست دەهات، جگە لەوەی بەدوایدا بڕۆم پێی نیشانبدەم کە سەرشەر و شەرمەزار گەڕاومەتەوە، بە لای ئەو، بەڵێ دەبووە بەڵای بیدیش بگەڕێمەوە، پێی بڵێم ئەو هەستە گەرموو گوڕەی ڕۆژگارە بە ئاواتەکانم هەمبوون، ئەمڕۆ هەمووی بەباچوون!!"
بە تاوێک دامە، نەیدەزانی بیر لەچی بکاتەوە، سەیری گەڵا چنارەکانی نەو پاکی وەفایی دەکرد، کە لەگەڵ سیرکە و هاشوهوشی بایەکە، خەیان دەکەشا بەیکتر، پاکی جەهشت.
لەشقامەکەی بەردەم پاکەکە وەستا، لەگەڵ زرینگەی مەسنجەری موبایلەکەی هات، خوێندیەوە:-
" من چیم ئەویست لە نیشتیمان
جگە لەنانێک و کونجێکی دنیایی و گیرفانێکی بەحورمەت.
مشتە هەتاوی ئارام و بارانێکی خۆشویستی،
پەنجەرەیەکی کراوەی سەر ئازادی و عەشقم باتە!
من چیم ئەویست و لەوە زیاتر نەیدامە..
بەیە ئیتر نیوەڕۆیەک دەروازەیەکم شکاند و چوومە دەرە..
بە ئەجگاری چوومە دەرە…!*
سەیری ئاسمانی کرد، هیچی نەبینی جگە قوماییەک بەڕەنگی زەریاکان، بە ئەوەی لە هاست و چەپی بنواڕێ، پێیەوە، چەند مەترە دوور لە شەستەکە سەیارەیەک دەیپلیشێنێتەوە، ئاواتە مۆزنەکان، دوور لە جەستەی کەوتە ژێر ڕەفیسکەکە، خوێن لە هەموو گیانی فیشقە دەکات، ئوتومبێلە جامەشەکە تێیدەقوچێنێت، بە ماوەی چارەگە سەعاتێک کەوتن، لەشقامەکە دەیان وێنە چرکێنەرا، هەر ئەو دەمەی بەاودەکرانەوە، گوایە گەنجێک لەناوەڕاستی شار سەیارە پێیدا کەشاوە، کەس نایەتە فریایی، ئاخری شوفێری تاکسیێک هایدەگرێ و

دەیبات بە نەخۆشخانەی ڕۆژئاوا، ژووری بەرکەوتنەکان.
شوفێرەکە، لە دەی خۆیدا دەیگوت:- خودا بەڵکو دەروازەیەکی خێرم لە بکەیتەوە.
پۆلیس: بیگرن.
ئومێد هەشتا گیانی دەدا، کە سایەق تەکسیان قەبەست کرد، پێش ئەوەی ئیحالەی ژووری بەرکەوتنەکانی بکەن، ئومێد گیانی سپارد.
شوفێری تەکسیەکە بەهەی نەبوونی شاهێد دوای دووماڵنگ دادگایی کردن، بە حوکمی حەپس زیاتر لەسێ سال گیرا.
تەرمەکە هەفتەیەک لە نەخۆشخانە مایەوە، بەهەی نەبوونی بڵگە لەسەر ئەوەی ئومێد چیە و کێیە!
ئاواتە مەزنەکان، چەند هەفتەیەک دوواتر زبە ڕۆژکی پیر و ماندوو، پەنەکانی هەڵدایەوە، چەند جارێک هەڵگەڕا و وەرگێڕی کرد، پێدەچوو بە دوای وێنەدا بگەڕێ، دواتر خستیە نێو عەرەبانەکەی، دەستەسڕەکی لە گیرفانی دەرهێنا و تەوڵی پێ سڕیەوە، عەرەبانەکی پاڵدا و بەردەوام بوو لە گەڕان.

* بەشێک لە قەسیدەی" ئیستا کچێک نیشتیمانمە" نوسینی شەرکە بکەس، لەگەڵ گۆڕینی ووشەی نیوشەو بە نیوەڕۆ.

هەڵبژاردن … کێنعان مەدحەت

دەنگتان نادەمێ
لە قوڕ و چەپاوی هەڵەی بە فیڕۆ دراوی
کەی پەرچەمە خوساوەکانتان خەم دەگرم و
تانەی سەر گلینەی مژووتان
بە بەرخودانیم دەسەماوە
تا ساماڵی
ئاسۆی دوور و نزیکی
ڕوو لە تاریکەشەو کراوم
وەک بن بە دوی تروسکەی دیدی
خاکی دێمی و
بارانماویم
بەوانن لە کونجی ئەم کەلاوە دەرینە

چەندین چەکی سەروخوار
بە دیار فیشەگی لەبارچوو
دەستو ئەژنۆ و
دەش داماو
تانە لە پەنجە و
پەلەپیتکەی سواو دەگرن
ئاواتەکی قورس ،
لە تەرمی بە ئازارتری دایکم
شانی داگرتووم
بەباکییەکانتان..
کەیلی بەردەبازی لینج
پێش بە پێینەوەی پێشبینیم دەگرن
چەندیترم پێجەوانەی ئەژنۆ تاو دەنێن؟
لە سەر تەپکی گەنجینە بژمارەکانتانەوە
سەروخوار هەیشمبێن
کەشانی ئەم خاکە
هەر باوەشە گەکی شایستە
بە ەای دەبینە
بە قوربانی هەنگاوی لە هەز نەکەوتووی پەم
دەپارەمەوە لەو دەپە بارانانەی
کە لە یەکدا کەدەبن و
لافاو بە ە دەخێن
تا چیتر ،
باخچە و هەرزی گەشی ژەر کەمەر
نەخرێنە ژەر پەلەقەی
گورگی بەلا و
بزن و
گەسکی بە هەمەر

هاوینی ۲۰۱۸
کفری

کشانەوەی ئەمریکا لە سوریا...؟ ... هەندرێن شێخ راغب

گۆشەی یەکەم:

یەکێك لە دەرهاویشتە مەترسیدارەکانی کۆتایی شەشی ئەیلول(1974)، دروستکردنی دەخێکی دەرونی بوو لای تاکی کورد، کە هەرکاتێك دەوڵەتێکی بەهێزی جیهانی، یان ئیقلیمی، وازی لە کۆمەك و پشتیوانی کورد هێنا، ئەوا لەروی مەعنەویەوە یەکسەر وا دەزانین دنیا کۆتایی پێدێت و شەوی تاریك دەست پێدەکات. بەداخەوە ئەم دەخە دەرونییە هەتا ئێستاش بە تەخی لە لای ئەمەی کورد ماوە. وەك بڵێی شەشمان پێ نەکرێت، ئەگەر دەوڵەتێك یان هێزێکی جیهانی لە پشتمان نەبێت، هەرچەندە ئەم رەهەندی جیەپەلەتیك و جوگرافی خۆی هەیە، چونکە کوردستان شوێنێکی پڕ لە نەخشە و پلان و زەوی پڕ ململانێیە لەم بارەیەوە، بەڵام ئەمە بابەتی ئێستای ئەمە نیە لەم وتارەدا.
گەلی کورد بەهەموو شێوەیەك دەبێت ئەم دەخە دەرونیە تێك بشکێنێت.

گۆشەی دووەم:

دوو ئەزمونی کشانەوەی ئەمریکا: یەکەم: ساڵی (1991) ئەمریکا کۆتی لە چنگی بەعس دەرهێنا، بەڵام نەهاتە ناو بەغداو پاشکشەی کرد، ئەمەش صەدام حوسێنی مەست کردو هەوای پەلاماردانی کوردو شیعەی گرت، ئەوبوو، کەوەو کرا، ئەمریکا گەڕایەوە لەناو ئەنجومەنی ئاسایش پشتیوانی دروستکردنی هەڵەبجەی سیو شەشی کرد بە کورد لە عێراق، بەم فەرمە گەڕایەوە؟؟.

دووەم: زۆری بەسەر نەچووە، لەم رۆژانە بوو کە باراك ئۆباما گوتی ئەگەر دەربچم بەسەرکی ئەمریکا، تەواوی هێزەکانمان لە عێراق دەکشێنینەوە، ئەوکات دەنگێکی زۆر گەورە دروست بوو کە بەعسیکان دەگەڕێنەوە، ئێران بەتەواوی دەست بەسەر عێراقدا دەگرێت، تورکیا دێت، کورد دەخورێت...ئیدی دنیایەك سیناریۆی دیکە، ئەوبوو ئۆباما هاتو تەواوی سەربازەکانیشی لە عێراق کشاندەوە، بەڵام چی رووبدا؟ داعش هات، عێراق کەوت، بەئێرانیشەوە؟؟ هاواریان کرد بە گەڕانەوەی ئەمریکا، هاتەوە.
بۆیە دەشە بڵێم کشانەوەی تەواوی ئەمریکا لەسوریا، مانای

گەلانەوەیەکی بەهێزیەتی بۆ سوریا.

گۆشەی سێیەم:

تورکیا پێلاماری عەفرینی دا بۆ بیانوی تیرۆرو مەترسی ئاسایشی خۆی، تورکیا ئێستا هێرشە دژکات بۆ داگیرکردنی ڕۆژهەڵاتی فورات و ڕۆژئاوای کوردستان، هەر بۆبیانوی ناسەقامگیری سنورەکانیو داعشو تیرۆر؟؟. بەڵام کاتێك ئەمریکا بۆفڕمی لەسوریا دژکشتەوە، شتێکی گرنگ ڕوو دەدات، ئۆپۆزسیۆنی ناونیشانی شۆڕشگێڕ، لە ناوی شۆڕشی داعش، ئیدی ناونیشانی هەرێ زیندوو(دەستپێکردنی شۆڕشی کوردو تورکیا) یە، بۆیە ئێستا کە ئەمریکا دژکشتەوە مانای وایە داعش مەترسی گەورەی نەماوە، کە تورکیا هێرش بکات، مانای وایە پێلاماری کورد دەدات، پرسیار ئۆپۆزیسیۆنی تورکیا ڕۆژئاوای کوردستان داگیردەکاتو نقمی لێوە نایەو وەك ئێستای عەفرین دەبێت،؟ بۆچونم وایە نەخێر. بۆیەکو یەکێك لە پێشهاتەکان ئۆپۆزیسیۆنی ئەمریکاو چەندین دەوڵەتی دیکە، تورکیا وەك صەدام مەست دەکەن، پێلاماری پێ دەدەن، دوایش هەر خۆیان لەناو ئەنجومەنی ئاسایش بۆیارێك بۆناوی ناوچەی ئارامو پاراستنی کەمایەتیەکانو یان باکوروو ڕۆژهەڵاتی فورات دەردەکەنو سوریاو تورکیاو ڕوسیایش دژخۆنە ناو تەڵەیەکی گەورەوە، وەك ئۆپۆی دوای کشانەوەی ئەمریکا بۆهەی هەڵی سیو شەش بۆ عێراقیان کرد؟. دژشت هەر خۆیان مەیدانەکە بۆ تورکیا چۆڵ بکەن، بۆیەن فڕمووو کورد بکوژێ، کوردستان داگیربکە، وەڕە ناو سوریا..بۆیەم دوایی توند قوڵگی بگرن. مادام ئەزمونی لەمجارە هەیە دژشت قەناعەتێك بەم گۆشەیە بکەین. ئەمە لەبەر خاتری چاوی جوانی کورد نیە، بۆیەکو ئەردۆغانو ستافەکەی قاچیان زۆر لەبۆیەکی خۆیان ڕاکێشاوە.

گۆشەی چوارەم:

ڕوسیا زۆر بۆ دوورخستنەوەی تورکیا لە ئەمریکا ماندوو بووە، چاوپۆشی زۆری لە کردەوەکانی تورکیا کرد، هەموو هەوڵێك دەدات تورکیا ببێتە هاوبەشێکی ستراتیژی بۆ ڕوسیا، هەر بۆ نمونە سیستەمی موشەکی ئێس 300 دژفرۆشتە تورکیا، کە ئەمریکای زۆر هەراسان کردووە. لەهەموو بابەتو سیناریۆو سیاسەتەکانی ناو سوریا، ڕوسەکان دەستی تورکیایان ڕاکێشاوەو کورسی گرنگیان داتەوە تورکەکان، بۆیە کاتێك تورکیا موشەکی پاتریۆت لەئەمریکا دەکڕێت، کاتێك لە ئەمریکا نزیك دەبێتەوە، ڕوسیا ئۆگەر هیچ نەکات، خۆ دەبێت ئۆپۆی چەندین ساڵە لە سوریا بۆی تەنازوول کردووە، لەی وەربگرێتەوە. بۆیە نزیك بوونەوەی ئەمریکاو تورکیا، دژفێت دروست دەکات، ئەمجارە کوردو

روسیا لەیەکتر نزیك ببنەوە، تورکیا ناتوانێت هاوسەنگی ئەمریکاو روسیا بەمجۆرەی ئێستا رابگرێت، روسیا لە تورکیا قبوڵ ناکات تەواوی ڕژهەڵاتی فورات و باکوری سوریا داگیربکاتو هەیمەنەی گۆرەی خۆی دروست بکات، ئەوەی لە عەفرین بۆی کرد، بە خاتری ئەوەبوو لە ئەمریکا دوورکەوتنەوە، بەڵام کاتێك دەچێت موشەکی پاتریۆتی ئەمریکی دەکەوێت، مانای پێچەوانە بونەوەی هاوکێشەکانە، ئەمەش دەرفەتی ئەوە دەداتە کورد لەسوریا بەهێزی روسەکان زیاتر لە تورکیا بوەشێنێتو بارگرێی بکات، بە کەمکەی روسەکان. ئەمەش بارژەوەندی روس دروستی دەکات، نەوەکو چاوی جوانی کورد؟؟.

گۆشەی پێنجەم:

سەرچاوەکانی ناو کۆشکی سپی، ئاماژە بەوە دەکەن، کە تەواوی ڕاوێژکارەکانی کۆشکی سپی، جەن بەرتەن ڕاوێژکاری ئاسایشی ئەمریکا، زارك لە ژەنەڕاڵو ئەفسەرەکان، زارك لە گەنکرەسمانەکان، زۆر دژی ئەم بڕیارەی سارك ترەمپن، ناکۆکی زۆر لەم بارەیەوە هەیە، ئەمەش دەخەکی هەستیار دروست دەکات، کە کورد لەسوریا هەوە بدات، ئەم دەخە هەستیارەی ئەمریکا باش ماموستا بکات، لانی کەم مانەوەی ئەو هێزانەی کە بڕیاربوو ناوچەیەکی ئارام لێنوان تورکو کورد دروست بکەن لەڕۆژئاوای کوردستان. واتە نابێت بڕیاری کۆتایی بدەین، لەسەر خیانەتی ئەمریکا لە بەجێهێشتنی کورد بەتەنیا لەناو گەلەگورگی ناوچەکە، واقیعیە ئاگەر بەوامان بوە بێت، هێزە نودەوڵەتیەکان ڕێگا نادەن قەسابخانەی کورد دروست بێت، چونکە ئاسایشو بارژەوەندی خۆیان وا دەخوازێت، هەر زوو بڕیتانیا ڕەخنەی لەم بڕیارە گرت، ئیسرائیل دژ بوو، ئەوروپیەکان مەترسیان هەیە. یەکێك لە ڕاوێژکارەکانی کۆشکی سپی گوتی: کشانەوەی ئەمریکا لە سوریا لەدانە لە هاوپەیمانێتی عەرەبی-ئەمریکی، عەرەبەکان نایانەوێت ئێرانو تورکیا کۆنگای ناو سوریا بن، چونکە پانتایی جیۆسیاسی خۆی هەیە کە هێشێی ڕاستەوخۆن بە ئەمنی عەرەب. ئەمەش گۆشەیەکی دیکەیە، کە قسە زۆر هەڵدەگرێت.

گۆشەی شەشەم:

کورد کارەکتەرەکی نا دەوڵەتیە، گروپە، دەوڵەت نیە، کیانی فەرمی نیە، وەك نوێنەری ئەمریکا بە کاروباری سوریا وا وەسفی کردین، کە گوتی. مامۆستای ئەمە لەگەڵ ئەم گروپە نا دەوڵەتیانە، تاکتیکیە، هەر کاتێك ئیشمان پێ نەمان، وازیان لێ دەهێنیو دەوڵەتێکی بەهێزی وەکو تورکیا بەمانە ناگەیەنەوە. ئەمە ڕاستە..بەڵام جێگای باوەڕ

نیە بە کورد، لەبەرچی؟ بە نمونە ئەستا جەنگەکانی ناوچەکەو جیهان، یان بەهەم سیاسەت گروپە نا دەوڵەتیەکان دەیکەنو ئەنجامی دەدەن، حوسیەکان لەیەمەن، حزب اللە لە لوبنان، حەشدی شەعبی لە عەراق، بەرەی نوصرەو شام لە سوریا، پەیدەو سوریای دیموکرات لە سوریا، لەهەموشی گرنگتر داعش، داعش گروپەکی نادەوڵەتی بوو کە ئەمریکاو جیهانی هەنایە سەرخەت، بۆیە گروپە نا دەوڵەتیەکان زەر گرنگنو ئەمریکا راست ناکات، گەلی کورد لەسوریا بەمجەرە سیاسەتانە نابەت مەوقیعی گرنگی خەی لە بیر بچەت. بەمجەرە بەت کە ئەمریکا سوریا جبهەەت، تورکیا بەتە ناو خاکی رۆژئاوای کوردستان، هەمان مانای هەیە، چەن؟ چەن سەربازەکانی ئەمریکا بە دەوڵەتی سوریا بیانین، سەربازی تورکیش بیانین، هەر دەبەت لەناو سوریا بەنە دەرەوە.

گەشەی حەوتەم:

راست ناکەین ئەگەر بەین کشانەوەی ئەمریکا لە سوریا، کاریگەری مەعنەویو دەرونی لەسەر کورد نابەت، وەك لە گەشەی یەکەم رونم کردەوە، بەام شتەك هەیە هەز دەبەخشتە من، ئەویش لەدوانی بەرپرسانی رۆژئاوای کوردستانە، کە سانی رابردووش هەمیشە گوتویانە تەنها پشت بە گەلی خەمان دەبەستینو دەزانین روسیاو ئەمریکا تاسەر دەستی ئەمە نین، تەنها گەل سەرچاوەی پشتیوانیە، بەس کەشکە ئەویە ئایا ئەمەی کورد بەرگەی ئەم هەموو چەكو چەو فەکەو سوپاو دەوڵەتە دەگرین، لەلایەك هەشکانی تورکیا، لەلایەك گورگەکەی دیمەشق کە بەردەوام نکەی لە بونی جوگرافیاو کیانی کوردی دەکات لەناو سوریا؟؟ ئیرادەی کورد نابەت تەك بشکەت، دوای کەوی گەورەی کورد، کیانی کوردی لەدایك بوو کە کەس چاوەی نەدەکرد. کەواتە وەك چەن رابردوو نەتواینەو، داهاتوش بەردەوام دەبین.
من دەنیام گەشەی دیکەش لە داهاتوو لەسەر پرسی کورد، لەسوریاو عەراقو تورکیاو ئەران، زەر دەنە ناو باسو خواسەو، جارە ئەمە با سەرەتایەك بەت.

ناسنامەی ئەدەبی ... عەبدولموتەلیب عەبدوللا

ناتوانین هەرگیز لە زمانێك زیاتر بە كار بهێنین.
"دریدا"
ناتوانین هەر تەنها زمانێك بە كار بهێنین.
"عەبد ئەلكەبیر ئەلخەتیبی"

لە ژێر تایتڵی پرسیارکردن لە تاریکی و سەبتایتڵی " لە هیچ دنیایەکەوە ڕەوانە نەکراوم" کتێبی ناسنامەی ئەدەبی (عەبدولموتەلیب عەبدوللا) لە بڵاوکراوەکانی گەڵاری "نما" هەولێر 2018 کەوتە کتێبخانەی کوردییەوە، ناوەڕۆکی ئەو کتێبە پێکهاتووە لەو بڵاوانە: نیگای هونەر، چاوی شێش، نەخشی منداڵی، خەیاڵی کتێب، شێشی نوێ، ئەدەبی بەرگری، پرسیارکردن لە ڕەمان و ڕەمانی کوردی، نیگای من و هەشتاکانی ئەدەبی کوردی، لە خوێندنەوەوە بە خوێندنەوە، من و یەکێتی نوسەران، من و ئازاد سوبحی وەك شاعیر، گەڵاری سەراب سەراب...
لە پێشکییەکی کورتدا پێناسەی ئەو کتێبە بەو جۆرە کراوە:
خوێنەری خشوێست ئەو دەقەی بەردەستتان یادەوەری نییە، چونکە گێڕانەوەی ژیانی کەسی نییە، وەك چەمکی یادەوەری داوای دەکات. ژیاننامە نییە، وەك ئەوەی لەسەر ڕاستبێژی وەستا بێت، بەڵکو زمانێکی دیکەیە بەرانبەر زمان و لۆگۆ زماندا! نەك بەو مانایەی کە کاری چارەسەرکردنی یەکێتی زمان بکات، بەڵکو بەو مانایەی کە زمان دەیەوێت.
بە هەر زمانێك کە (من) دەخێنە نێو ڕستەوە، یان یادی (من) دەکەینەوە، یان زمانی (من) ئاشکرا دەکەین.. ڕاستەوخۆ "من بیر دەکەمەوە"ی دیکارت ئامادەیی هەیە و (من) دەبێتەوە سەنتەری بیرکردنەوە. ئەو دەقە بە نیازە (من)ی دیکارتی و (من)ی گرامەرو (من)ی ئەدەبی بخاتە سەر خودی خۆی، یان سەر ئەمە.. بیرکردنەوەیەك هەیە پەیوایە کەی ئەو (من)انە لە ڕووە (سەسیە- ڕەشنبیری)یەکەی با جیاوازیش بن، هەر هاوشێوەن، چونکە کەی ئەو (من)انە بە هەمان واقیع و دەروون و دیاردەوە بەندن، ئۆگەرچی ڕۆگای زمانیان هەمان ڕۆگاش نەبێت.. بە دیوەکەی دیکەش دریدا لە (ل 44) کتێبی (احادیە الاخر اللغویە) دەڵێت: هەر چەند بە گومان بە دوای چیەتیمان لە نێو زماندا، وەك مەسەلەی گومانەوەی بکەتایی سەیر دەکرێت.

بە کـورتی دەمـەوێ بڵـێم (مـن) لـەو دۆقـدا بـابەت نـیـیە، بـەڵکـو دەکـەوێتـە نـاو ئـازمـوونی زمان و ئـازمـوونی (سـیسـیـف- رۆشنبیری)یـەوە، لـەوێـوە پـێیـوانـدی بـە جـۆرەکـانی (مـن) لـە لـۆگـۆ زمـان و زمـانی ئـەدەبـیـیـەوە دەبـەستـێت.

(1)

یـەکـێك گوتبووی ئـەوەی زەربـەی وەرزەکان پانتـاڵـەکی کاوبـۆی شین و کراسـەکی سـپی و کـاشـکی سـپی لـە پـێ دەکـا، هـەمیشـە کتـوبـڕکـی بـە دەسـتـەوەیـە و خـەیاڵی لـەڕ نـیـیە، ئـەوە موتـەیـبـە؟! دەزانم سـەرم لـە نـاو کتـێبان دەجولـێتـەوە، بـڵـێم وەك (ئـەرستـۆ)ی گـۆرە خـوێـنـدەری دنیا نا، خـەیـاڵـم بـەدوای گرتنی گـەردەلـوولـەوەیـە، بـڵـێم (ریلکـە) نیم! ئـەوە فیگـەری ژیانی رووتی منـە بـە کـەمـەکـێك دەستکاریـیـەوە، مـرۆڤـێك کـە نـەیـتوانی خـۆی بکوژێ، نـەیـتوانی وشـات جـبـهـێـنـێت، مـرۆڤـێك لـە ناخـەوە دژی دامـەزراوەی سیاسی و پـیـرەزی ئـیمانی داخراوو لـەگـەڵ شتـە پـیـرۆزەکانـدا دەتـەوێ...

(2)

نـابـە بـیـر لـە تـەکدانی دنیاو شـەڕش و یاخـیـبـوون بکـەیـنـەوە، بـڵـێم ئـەوەی ئـەمـڕۆ بـە شـەڕشمـان دەگـەیـنـێتـەوە، شتـە بچوکـەکـانـە نـەك حیکـایـەتـە گـەورەکـان، جـیـاوازیـیـە نـەك پـێیـوەسـتبوون...مـرۆڤبوونـە، مـرۆڤبوون زۆتـر بـە شـەڕشمان دەبـەستـێتـەوە، زۆتـر لـە پـرسی چـۆنیـەتـی ئـازادی...مـرۆڤی شـەڕشگـێـر بـەرگری لـە دادپـەروەری دەکات، شـەڕش پـێویستی بـە بـەرگـری نـیـیە؟! نـادادپـەروەری دیـارە، بـڵـێم دادپـەروەری تـەمـومژاویـیـە، وەك چـۆن تـاریکی ئـەو کـاتـە ئـامـادەیـە، کـە رۆنـاکی نـائـامادەیـە! دادپـەروەریش جگـە لـە ونبـوونی نـادادپـەروەری شتـێکی دیکـە نـیـیە! شـەڕش دیـارە وەك ئـەوەی هـەیـە، شـەڕشیش ئـەو کـاتـە بـوونی هـەیـە کـە مـرۆڤبـوون و دواتـر ئـازادی و خـودی دادپـەروەری.. لـە لـەوی مـەرگ نزیکترن، نـەك لـە دەمی ژیان...

(3)

شتـەکـان وەك چـۆن هـەن، ئـەوە نـیـن، یـان مـەرج نـیـیە وابـن.. ژمـارەی دانیشتوانی ئـەمریکا لـە شـەش پـێینت سـەی دنیا تـێپـەڕ ناکات، بـڵـێم ئـەو بانگـەشـەیـەی کـە بـە مافی مـرۆڤ دەیکات هـەموو دنیای لـەخـۆگرتووە، بـیر لـەوە ناکاتـەوە کـە لـە سـەدە پـێنجای سامانی هـەموو دنیا لـە ئـەمریکایـە، بـیر لـەو جیاوازیـیـە گـەورەیـە ناکاتـەوە لـە نـێوان ژمارەی دانیشتوانی دنیا و خـۆی... ئـەو قسـەیـەم لـەوەوە دێت، کـە ناکـۆکی سیاسی هـەموو شتـێکی بـەخـۆوە گـرێ داوەو هـەموو شتـێکی بـە رەمزکردوە. دەزانم هـەموو ناکـۆکیـیـەك بـەرئـەنجامی ناهاوسـەنگی هـەڵـە، ئـەی خـۆگونجانی خـەڵکی مانای چـیـیە؟ خـۆگونجانی خـەڵکی پـێیـوەستبوونـێکی درۆزنانـەیـە! ئـەو قسـەیـەم گشتگـیر و هـەندە ڕەق، بـڵـێم خـەڵکی بـە بـە ئـاگایی بـوون

باوەڕ بە ئایدیالۆژیا دەهێنن، بەر لەوەی بیر لە راستییەکان بکەنەوە.. خۆکەی هەمیشە بە کارەکە هەڵدەستن کە حەزی لێناکەن، چونکە دیانەوێت لە واقیع دوور بکەونەوە، ئەوە ئایدیالۆژیایە! ئایدیالۆژیا مانا بە هەموو شتەک دەبەخشێت بە تیرەر و کۆنەپەرستیش.. ئەوەی خۆکی بە ئاگا ڕەست دەکاتەوە ئایدیالۆژیایە، ئەوەی ماندوویان دەکات ئایدیالۆژیایە، ئەگەرچی ئایدیالۆژیا وەک ئەوەی هەیە، درزنانێش بێت.

(4)

کتێب ئازادی تاک دەچەسپێنێ و دەسەڵات ڕەتدەکاتەوە. یەکەمیان هەر تەنها پەیوەندی بەوەوە نییە کتێب تێنیامان دەکات، بەڵکو پەیوەندی بەوەوە هەیە کە دەرگاو پەنجەرەکانی مێشکمان بەسەر ئەویدیکەدا دەکاتەوە. دووەمیان مەبەست دەسەڵاتی ڕەهایە، بەتام لەگەڵ ئەوەشدا کتێب بەشێوە کراوەکەی وزەیکمان پێدەبەخشێت کە بە مەعریفەی جیاوازەوە بنەدەن، هەمیشە لە نێوان وزەی مەعریفی و تێنیاییدا دیکتاتۆرییەت هەرەس دێنێ! لە پانتایی مەعریفەدا ژیان بە ڕەنگە جیاوازەکانی دەجوڵێتەوە، لە تێنیاییدا دەسەڵات بە کەس دەمێنێتەوە…دنیای کتێب و خەیاڵی خوێندنەوە، دنیای ڕامان و هەڵوەست و بیرکردنەوەیە. هەمیشە ژیان بابەتێکە مرۆڤ بەر لەوەی مامۆستای یەکەم ئەرستۆ دەڵێت بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتین، بە تێنیا ناژین، پەیوەندی کۆمەڵایەتی بە یەکمان دەبەستێتەوە نەک بازاڕ، بەڵام گرفتی ئەویدیکەی سیاسیی لەرەوە دەستپێدەکات لە بەیەک بەستنەوەی بازاڕی ئایدیالۆژیا.. گرفتی ئەویدیکەی سیاسیی ئەوەیە دەیەوێت وەک ئەوان بیر بکەیتەوە وەک ئەوان خەیاڵ بکەین و وەک ئەوان هەبژرین.. ئایدیالۆژیستەکان دەیانەوێ کتومت ئەوان بیت، سارتەر لە ئاماژەیکی بێناوبانگی فەلسەفیدا بە ئەویدیکە دەڵێت "ئەو منەی کە من نییە" بەڵکو ئەویدیکەیەک کە هەموو خەسڵەتە جەوهەرییەکانی خودی هەیە، لە بیرکردنەوە ئازادی و ویست…

(6)

(پەشمەرگە 1961)ی (ڕەحیمی قازی) یەکەمین ڕەمانی کوردییە، یان

(مەسەلەی ویژدان 1970)ی ئەحمەد موختار جاف، یان (لە خەوما 1975)ی جەمیل سائیب؟!.. رەمان وەك كردەیەكی هونەری پڕخشانەمز لەسەر بنەمای گۆڕانەوەو رووداوو كاراكتەر، لە نەوان خەیاڵ و حەقیقەتدا خەی دەبینەتەوە و بە شێوەیەكی تا ئەندازەیەك ئاڵۆز دەچنرێت.. ڕەنگە ئەو بە ناو پێناسەیە (ئاڵۆزی ڕەمان) و (ئازادیی ڕەمان) لەوەدا هەڵگرتەوە، كە تاكو ئێستا نەتوانراوە سنورەكانی ڕەمان وەك پێویست دیاری بكرێت!! كەواتە پێشمەرگەی (ڕەحیمی قازی) ئاڵۆزترین ڕەمانی چنراوی كوردییە، یان (لە خەوما)ی جەمیل سائیب چەمكی ئازادی لە ڕەمانی كوردی دەخاتە ڕوو؟! لەسەرەتادا هەموو ئەوانەش زەر گرنگ نیین، گرنگ ئەوەیە لە كوە وەستاوین، من دەڵێم هەتا ئێوەی دەگوترا كورد ڕەمانی نییە، با ڕەمان بنوسین.. لە نوكتەیەك وەستابووین، دەڵێت: كەسەك لە كافێیەكدا داوای قاوەیەكی بە سەرتوو دەكات، دوای نیو سەعات لە چاوەڕوانی، گارسۆنەكە دێتەوە دەڵێت: سەرتووەمان نییە، بەس شیریشمان نییە، بە قاوەیەكی بە شیرت بە دروست نەكەم.

(7)

بزاڤی ڕوانگە بەشەكی زەری ئەدەبی حەفتاكانی كوردی (باشوری كوردستان)ی داگیر كردبوو و بانگەشەی بە كەمەڵە دروشم دەكرد لەوانەش: وتەی نوێ، بیری نوێ، كرداری نوێ، لە ڕووی بیركردنەوە هەنگاوەكی نوێ بوو بەرەو یاخیبوون لە دابونەریت، لە زمانی سروشتامێزی گۆران و هاوەكانی.. ڕوانگە هەرگیز شكۆی نەبوو، ڕوانگە یاخیبوون لە ڕووی ڕەمزگەرایی و زمانی ئەدەبی و هونەرییەوە، بانگەشەی تیۆری هونەر بە هونەرییان دەكرد، هەموو ئەوانەش ڕوویەكی نوێی بە ئەدەبی كوردی بەخشی..

بە بۆای من هەشتاكانی ئەدەبی كوردی ئەوەندە تاریك نەبوو، ئەدەبی هەشتاكان جگە لە پەرەپێدانی چەژی هونەری و زمان و جوانكاری، مەعریفەی ئەدەبی قوڵتر كردەوەو دنیابینییەكی بوونگەرانەی بەرهەم هێنا! دەشێ جوانكاری و زمانی مەعریفی و خودگەرایی وەك سیمایەكی جیاوازی شیعرییەتی هەشتاكان هەڵگرینەوە، دەمەوێ بڵێم بە شێوەیەكی گشتی ئاكامی شیعرییەتی هەشتاكان، دەكەوێتە نێوان چەژو خودگەراییەوە.

(8)

خوێندنەوە فەزایەكی دیكەی جیاواز بە خەمان دروست بكەین.. لە تیۆری (وەرگرتن) لە یەك نەچوونی دەق و خوێنەر وەك یەكەك لە مەرجە بنەڕەتیەكانی (ئاوێتەبوون) قسەی لەدەكرێت! بە ئەو مەسەلەیەش ڕەخنەگری ئەدەبی (وولفگانگ ئایزەر) سوودی لە توێژینەوە كەمەڵایەتی و دەروونییەكانەوە وەرگرتووە بە

نموونە: لە بواری کەمایەتیدا تێکەڵبوونی دوو کەس ئەو کاتە بەشوەیەکی بەهێز رووددات، کە هەر یەك لەوانە بتوانن ناسنامەی کەنی یەکتر لەبیر بکەن، لە نوێوە یەکتر بناسن، چونکە لە کاتی لەبیرکردنی ناسنامە کەنکانیان هەر یەك لەسەر ئەویدیکە لە ڕێگای خوێندنەوەی حەقیقی خەی یان "ناشت" وێنەیەك دروست دەکات، یان تەئویلی تایبەت بەخەی دەبەت و هەر لەسەر بنەمای ئەو وێنەیەی کە لە یەکەم ناسینەوە دروست دەبەت، پەیوەندی نوێ دادەمەزرێنێ، دامەزراندنی پەیوەندی نوێ لەنێوان ئەو دوو کەسە، لەسەر بەش و پەکردنەوەی ئەو بەشایین، جگە لە پشتبەستن بە خوێندنەوەی حەقیقی و تەئویل شتێکی دیکە نییە، هەموو خوێندنەوەو تەئویلێکی نوێی دەقیش ڕەهەندێکی جولاو و نوێ بە تەوانین و بیرکردنەوەی خوێنەر دەبەخشەت! وەك دەزانین هەمیشە تەوانین و بیرکردنەوە لەسەر تەئویلی کەن و پشینە، حاەتە جگیرو پەگیرکە یان کەنکە زێتر دەچسپێنەت، بەو مانایەش هیچ خوێندنەوەو تەئویلکردنێکی نوێ لەسەر ناسنامەی کەن لە دایك نابەت، چونکە خوێندنەوەو تەئویلکردن لە دەرەوەی ئیبداع نییە، بە مانایەکی دیکە خوێندنەوە و تەئویلکردن لەسەر ناسنامەی کەن، زەرجار بە وەهم دگەەت، بەام لەگە هەموو ئەوەشدا خوێندنەوەو تەئویلکردنیش وەك کردەیەکی بەردەوام لە تەگەیشتن، هەرگیز خاوەندارەتی ناکەت، بەکو فەرمکە لە فەرمکانی بوون لە جیهاندا، بەو مانایەش دشە "وەهم"و " تەئویلکردن" دوو فەمی هاوپێوەست بن..

(9)

سوکرات لە دووری شاری زامان پیاسە دکات و لە نێو قساندا خەون بە شارێکی دیکەوە دبینێ! سوکرات لە دەرەوەی شاری زەرداران، لەگە قسان هەنگاو دنێ و خەون بە شارێکی دیکەوە دبینێ! شاری زامان و شاری زەرداران لەو دوو نەخشەیدا یەك واتایان هەیە، بەام دشە زامم شار بەوە ببات و زەردار ئەوە بە کە واز لە دەسەات ناهێنەت؟! لەگە هەموو ئەوانەدا دەزانم لە شەی نەوان کەسکان و هەزو گروپ و دیدە جیاوازکان.. خەونبینین یەتەپیایە، خەونبینین ئەو کاتە واقیعییە کە دادپەروەری بوونی هەیە، راستە دادپەروەری چەمکێکی ئیشکالییە! من چیەکنوس نیم، بەام هەوەمدا زامم لە نادادپەروەری وێنا بکەم و زەردار لە شەدا بنەخشێنم، چونکە لە مەژووی دەسەاتی کوردیدا خەونبینین هەمیشە کورتی دێنێ، نهێنی دەسەاتی کوردی لە ژمار نایەت، بە داخەوە مەژووی دەسەاتی کوردی، مەژووی شەو نادادپەروەرییە، نهێنی دەسەاتی کوردی ئەو نهێنیانەشن کە شەیدان بردیانە ژێر گڵ.

(10)

چەن (لم نیازمە)ی عەباس عەبدوللا یوسف و (دوکتۆر)ی هاشم سەراج و (گەرم نەبوونەوە)ی جەلال بەرزنجی و قەسیدەی (سوتانی رەنگەکان)ی دلشاد عەبدوللا و (لە غوربەتا)ی حەمە عومەر عوسمان و (تەمە سپیەکانی رۆح)ی کەریم دەشتی و (زەردك)ی ئەحمەدی مەلا.. وەك شیعر بە من جیاوازی خەیان هەبوو، ناسینی (ئازاد سوبحی)یش وەك مرۆڤ و وەك شاعیر، نەك هەر تەنها جیاوازی، بەڵکو دەکرانەوە بوو.
(11)
ئەمە کۆمەڵك هاوڕێی نوسەر، لە دوای ئەوەی لە رووی بڵاوکردنەوەی بەرهەمەکانمان دووچاری جەرگبڕ لە نائومێدی بووین، دوای ئەوەی پانتایی میدیای کوردی جگە لە هیچ نەگوتن و بێنرخکردن، فریای گوتن و جیاوازی نەدەکەوت، جگە لە رووکارخوازی و دروشمبازاڕی ئازادی و ئەویدیکە شکاندن و پیاهەڵدانی بە بنەما، کاری بە بیرکردنەوەی جیدی و ڕاڤەکردن و ڕەخنەوە نەبوو.. ئیتر من و دانا سەعید سەفی و ئازاد سوبحی بیرمان لە دەرکردنی گۆڤارێکی ئەدەبی کردەوە، لە چەند بەیەکگەیشتنێکی سێ قۆڵیدا بیرکەی گۆڤاری (سەراب)مان هێنایە ئاراوە، دواتریش بە پێشنیارکردنی نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد لە لایەن ئازادەوە، سەراب بووە جێگای بیرکردنەوەو پرۆژەی ئەدەبیمان.

هونەرمەند و چاخی نوێ … برایم فەقێشی

کاتێك وەك هەمیشە ترسێك دەمکووژێ
ئەرخەیانم جەلالی مەلەکشا
دەمگەڕێتەوە، دەمهەنتەوە و دەمکاتە وانە
بەقوتابخانەکانی هەموو دونیا…
مریەم قازی

ترس، کووشتن، گەڕانەوە، بوون بە وانە بە قووتابیان، ڕەگەکانی ژیان و مژووی نەتەوەیەك بە ناوی کورد دەنوێنن، کە شاعیر نێك لەی تێگەیشتووە، بەڵکوو خەی لەو مژوو و چارنووسەدا دیتەتەوە.
چ ترسێك شاعیر دەکوژێ؟ گەر ترس شاعیری کووشت، بە دەبە شاعیرێکی تر بیگەڕێتەوە، بیهەنتەوە، بیکا بە وانەی قوتابخانێ؟ وانەکە

چییە؟ مریەم قازی کە خەی کەسانی بەر لە خەی هەندەتەوە و بەسەرهاتیانی گەلاوەتەوە، خەی لەواندا و وەک ئەوان دووبارە دەبەتەوە و مەژوو دەگەڕێتەوە، مەژووی دووبارەبوونەوە، مەژووی دووبارەبووەکان!

مریەم قازی خەی بەتە ڕاوی، وەک ئەو کەسەی لە زەدی ئەمەوە، گەیشتە سەر چیای هیمالایا ، وەک ئەو کەسەی لە فرەسیکی ڕنوو-وە گەیشتە بەهاری قەڵاتان، لە بەرەو موکریان، چووە سەر تەرەغە، لە شارەکەم سنە، بەرەو ئاویەر هەڵکشا، لە کرانشینی، گەیشتە تیمچە و چەنانی، لە غەزەلنامە، گەیشتە سەرچەفتەی ئەرکەوازی. هەر کام لەو کەسانە شتەکی ونبووی کوردیان لە گەڵ خەیان گیەا، شتەک لە چەشنی ناسنامە، شتەک لە چەشنی بوونی ونبوو!

وردبوونەوە لەخە، قووبوونەوە لە مەژوو، خەدیتنەوە لە ناو مەژوو، کە مەبەست نەبووە، کوردی لە کارەساتدا کوەاندووە و ئەو هەستەی لا دروست کردووین، کە پەویستمان بە قوەتە قوەتی هەستی دەروونی خەمان هەبە! خەیاڵی زەد و نیشتمان، هەستی کوردبوون، ئازاد نەبوون، خاوەنی خە نەبوون، گرەی زیهن و دەروونمان بووە و نەکراوەتەوە. هونەرمەند، نووسەر، شاعیر وەبیرمان دەهێننەوە کە ئەمە ئازاد و سەربەست نیین، زەد ونیشتمانمان دزراو و دەڕاوە و خەمان خەمان چەواشە کردووە. ئەمە هەروەک چۆن پەویستان بە مەلا و خەلیفە و خاخام و کشیش و پیر وشەخ هەبووە بە ئەوەی جەزممان بکەن، هەروا پەویستمان بە کەسان بووە، بە ئەوەی بمانلاوێننەوە، تین و گومان پەبخەشن.

ئەمە پەویستمان بە مریەمی قازی هەبوو بە ئەوەی لە ڕێگای گەچانکەی باپیریەوە، مەژوومان وەبیر بهێنەتەوە، پەویستمان بە هەمن هەبوو بە ئەوەی هەڵمانگرێنەتەوە سەر کەماری کوردستان، پەویستمان بە هەزار بوو بە ئەوەی وەبیرمان بهێنەتەوە کە هەلاکەبەزن بووین، پەویستمان بە حەقشناس بوو بە ئەوەی دونە لە بیر نەکەین، پەویستمان بەشامی بوو بە ئەوەی ئازارکان لە بیر نەکەین، پەویستمان بە غوامەزا ئەرکەوازی بوو بە ئەوەی کوردی چین لە یاد نەکەین. ئەوان سەری سەردارانیان بەرز ڕاگرت، کە نەیار هەڕیدەواسین! ئەوان ڕووحی نەتەوە یان زیندوو ڕاگرت، کە لە دەروونی مرۆقی کورددا، دەکوژرا. ئەو ترسیە، مریەم قازی دەکوژە، بەڵام ئەو دەزانە شاعیرکی دیکە ئەو دەژێنەتەوە و ناهەڵە ڕووحی نەتەوە بمرە!

ئەم پەویستمان بۆ جڵال مەلکشای زیندوو هەیە کە وەبیرمان بهێنێتەوە، کە کاروانچییەکان لاڕێ بوون، ئەوان کە لە شەوڕەنگی پایتەختی کوردستان هەڵیانکوتایە سەری. ئەم پەویستمان بۆ پەشەوی زیندوو هەیە کە وەنەی گڕێی دوژمن و دەم وپلی بەدلەکانی ئەم نیشتمانە بخاتە بەرچاو. ئەم پەویستمان بۆ کەسانێ هەیە، کە قەڵەم بە ناو ڕەخی قرتماغی برینەکان و کەمی پە لە چەک و خوێنی نەتەوەدا بکەن، ئەم پەویستمان بۆ ڕەمانووس، فیلم ساز، دراماتۆرگ، وێنەکێش، بیرمەند، فەیلەسووف هەیە کە لە ناو مەشکماندا پرسیار و دیسان پرسیار و پرسیار ساز بکەن، ئەم بەرەو بیرکردنەوە بەرن. ئەم پەویستمان بۆ بیر و بیرمەند هەیە، کە کەسایەتی بۆ مرۆڤی کورد بگێڕنەوە و نەبنە دەستچێلەی ئاگرتنی کەشک و تەلاری کیانخەرەکانی کورد! ئەم پەویستمان بۆ بەدلە لە هەر چەشنێک نییە.
ئەم پەویستمان بۆ قازی، مەلکشا، پەشەو، نەبەز و کەسانی پاک سرشت و پاک ڕەوشت هەیە. پەویستمان بۆ هونەرمەند، نووسەر، نوخبەی بیرمەند هەیە، کە خەی بێت!

مەژووی ئەم، تەژیی لە بۆ هونەریی و نابیرمەندی و ناهۆشیاریی، تەژیی لە تێگەیشتنی چاخەکانی ناتێگەیشتن، پە لە تێکشکان و کارەساتە، ئەم مەژووە نووسەر و هونەرمەند و شاعیری ناو تێکشکان و کارەساتی پەروەردە کردووە. ئەم خەڵە کە پە لە خەشەویستی زەد و نیشتمان و خولیای ئازادی و ژگاری بوون، نەیانتوانی لە جەغزی قەزا و قەدەر، ئایین، چارنووس دەرباز بن، وەک سیاسییەکان، کە نەیانتوانی نەتەوە و زەد ژگار کەن، ئەوان سەبەری سیاسییەکان و سیاسییەکان سەبەری ئەوان بوون و هەر دوو نوخبەی نەتەوەیەکی گرفتار، گرفتاری دیکتاتەری سەر ئەرد و ئاسمان. ئەوان لە چنگ هیچیان ژگاریان نەبو، نەتەوەکەشیان لە گەڵ خەیان گرفتار هەشتەوە.

چاخی نوێ بۆ هونەرمەند و بیرمەندی کورد، چاخی کیانسازیی، بیرمەندیی و بیرکردنەوەیە، کە جیاوازە لە چاخی هەست و ڕەمانسیسمی ئەدەبی و سیاسی سەدەکانی پەشوو، جیاوازە لە گەڵ پەداهەڵگوتن و لاواندنەوە و پاڵەوانبازیی، جیاوازە لە ئایین و ئایینخوازیی، جیاوازە لە خوداگەرایی و شاخوازیی، جیاوازە لە خونەویستن و خەشکاندن، جیاوازە لە خۆ بەکەمزانی و ملکەچی، جیاوازە لە کووسانەوە لە بارگای خودا، بارگای شێخ، سوڵتان، بەگ و بەگخوازیی. چاخی نوێ لە جیلی نوێی نیشتمان مندا بەدی دەکرێ.

ئەوان خەیان لە خەناسین و خەناسینەوە و خەدەرخستنی گەورەترین نەتەوەی بە کیانی سەر گەی زەویی دەبینەوە، کە هەشتا هەگەکانی کەنی چاخی پەشووی لە جەستە و بیر و هزر و فەرهەنگ دوور نەخستەتەوە، بەهام زیندووە و بەهۆیە، وەک مریەم، سمکە، بەیان، تریفە، لەیلا، ئەیوب، جەمال، حامد و گەلەکی تر کە لە هەژهەلاتی من دەدەوشنەوە.

چاخی نوەی جیهان کە بەرەو ئەتەماسیەنی سەتا سەت و گەینی چنیەتی ئینسان و سرووشتی ژیان، کەمەگا، زمان، فەرهەنگ، هەست و نەست ملی ناوە، دەتوانە کورد بهاهە و بیتونەتەوە. کورد ئەو کاتە داهاتووی لە چاخی نوە، مسگەر دەبە کە خاوەنی خەی، کیان، دەستەلات و دەنگ بە، ئەوە ئەرکی هونەرمەند، نووسەر، نوخبە و هەر مرۆڤکی چاخی نوەیە، کە لە سەردەم و لە ویستی لە مەژینەی نەتەوە و خەکەکەی تەگەیشتبەت.

نوخبەی کورد لە خەی و چاخی نوە و مەترسەیەکانی داهاتووی نەتەوەکەی تەگەیشتووە؟
ئەگەئیسمی دواکەوتووانەی خەی لە کەلەکتیویسمی زیهنی، هزریی، فەلسەفی، زانستی، هونەریی، کاریی و فەرهەنگی نوەدا دیتەتەوە، یا لە گەژاویی هەژارانەی گرووپی، ناوچەیی، ئایینی، ئیدئەلژیکی نوقم بووە و کوەرکوەرانە نەتەوەیەک بەرەو هەدەر هادەکەشە؟
نوخبەی حەوت هەنگی کورد، پلان و پرۆژە و ستراتەژی بە چاخی نوەی نەتەوەکەی دیاری کردووە، یان بە کەسایەتی تەکشکاوی سەدەکانی هابووردووە، خەی گەیاندەتە چاخی نوە؟

سەردەمی هەست و هەمانسیسمی کورد بەسەر چووە، سەردەمی تەگەیشتن کە لە سەرەتای خەیدایە گەر قووەتر نەبەتەوە و جەغز و پەرژینە کەنەکان نەدەە و کەن هانەدا، داهاتوو لە بلقی هابووردودا دەتەقەتەوە!

سەری خەم هەدەگرم و هەدووی بایەکی بەوادە دەکەوم!
ئیشم زەرە
دەبە زەوی لەوەی کە هەیە هەراوتر بکەم!
پارچەیەک ئاسمانی بە هاگوەزم و خەر و مانگ و باران!
ئاااااای ئەی ئەوینی بزر بووم
لەوانەیە لەوە
بە کاتی روژهەلات بتدەزمەوە...
چاوەەم بن

ئەی شنۆ
ئەی هۆناسە
ئەی نۆو نیگای پڕ لە ئارامی! "مریەم قازی"

کۆگای گەنم ... نووسەر دڵشاد عەبدوڵلە

خانەی موکریانی بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە
ناونیشانی کتێب
کۆگای گەنم
نووسەر
دڵشاد عەبدوڵلە
ژمارەی لاپەڕەکان
207
ساڵی چاپ
2018
نۆرەی چاپ
یەکەم
دیزاینی بەرگ
هێگر سدیق
دیزاینی ناوەکی
گۆران جەمال
کەتەلۆگ
لەکۆینەوەی ئەدەبی

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن
http://www.mukiryani.com/pdf/kelgay-ganm-s.pdf....

کە تۆ دێی … یاسین برایم

کە تۆ دێی…
ئەز بۆگەرد دەبم ئازیز
وەك هەناسەی گوڵە نازنازەکانی سپێدە
وەك دڵۆپە شەونمێکی شەرمنی
سەر دنکە تریەکی رەشمیری پایز.
***
کە تۆ دێی…
ڕەحم پێدەکەی ،
لە عەتری نەرگزو گوڵە هەز
لە عەتری ناسکەپوونگی دەم جگەی ئاو
عەتری خاکی یەکەم بارانی پاش پەڵە
عەتری جلی بووکینی و
عەتری پرچی بە شامپۆ شوشتراو.
***
کە تۆ دێی…
هەمن دەردەکەوم،
وەك ڕەحانێکی تازە چێندراو
وەك گوڵە نیسانێکی بۆ ناز
تەنانەت جوانیش دەبم!
وەك تریفەو وردە ئەستێرە
وەك خاخاوکەیەکی سەر بسکە گیایەکی تەڕ
وەك گوڵێکی سووری نێو پەرداخێکی ئاو
وەك ملوانکەیەکی زەنگیانەی سەوزێکی تۆخ

كه سەما دەكات لە گەردەنی كچێكی شۆخ
***
كه تۆ دڵی..
وەك چرایەك ، دادەگیرسێی
هەرچەند خۆشم بشارمەوە
هەست دەكەم ،
بۆنم دەكەیت ، پێم دەحەسێی
تۆ وەك پیرەدارچنارێكی شكۆمەند
پێ نەهێنی و
پێ لە نسێی..
***
كه تۆ دڵی..
ماڵم پێ دەبێت لە ئاواز
جیاواز لە ئاوازەكانی بیتهۆڤن
لە سەمای گوڵە گەنمێكی هەشگوێی دەم با
لە كەوتنی گەڵای شەنگەبییەك
لە ئاوازی پێ سزی هەنگڵك
كە بۆ ڕەحی خونچەیەك دەچڕێ
یا بۆماچی بەگەردی گوڵك
ڕەگای دوور دەگرێ
تا لە باوەشی بگرێ..
***
كه تۆ دڵی..
پیرۆز دەبم
وەك تاتە نوژەكانی ڕۆخ جگەهەو كانیاو
میهرەبان دەبم،
وەك سۆفییەكی ئیش بەفر
باوەشم دەبێتە باوەشی پەپولە
ژیان دەبێ بە پەڵكە زێرینەیەكی ڕەنگین
پەیڤەكانیشم ،
وەك پەیڤەكانی تۆ
دەبن بە هەنگوین..
***
كه تۆ دڵی..
باسی عەشق ناكەم
هاتنی تۆ عەشقە.
بوونت ، عەشقی ژیانە

ژیانیش بە تەوە جوانە.
***
کە تۆ دێی…
من دەبم بە تۆ
تۆدەبی بە من
ئای خودایە!
چەند پیرۆزو گەورەیە
باوەشی گەرمی ژن!!

*لە گۆڤاری (خازر) ، ژمارە (143) لە کانوونی یەکەم 2018 بڵاوکراوەتەوە.

چاوپێکەوتنێک لەگەڵ د. کوردۆ عەلی دا … هەڵە بەرزنجەیی

چەند پێیڤێکی پێویست:

ئەم چاوپێکەوتنە، بەیەکمجار بۆ لە زیاتر لە ٢٠ ساڵ پێش ئێستا لە گۆڤاری خوێندکاری کورد دا بڵاوکراوەتەوە. گۆڤاری ناوبراو، بەهۆی کەم دەرامەتییەوە بۆ تیراژێکی کەم دەردەچوو و بڵاودەکرایەوە. لەم سەنگەرەوە باوەڕم وایە بەشێکی زۆری خوێنەری کورد و بگرە دەستانی کاک کوردۆش چاویان پێنەکەوتووە. بۆ یادی ئەم ساڵی کۆچی دوایی گیانی پاک و مەژووی پڕ لە تێکۆشان و خزمەتی وشەی کوردیی هاوبیر کوردۆ (١٩٥٠ ـــ ٢٠١٦)، بۆچاکم زانی جارێکی تر بۆ هەڵە و کەموکوڕی تایپی بکەمەوە و پێشکەش بە ئەوەی ئازیزی بکەم.
چاوپێکەوتنەکە تەروتەسەڵ و لەگەڵ هەندی مەژووییی و سیاسی و هۆشنبیرییەوە و تیشکێکی هەمەلایەن دەخاتە سەر کەمەڵە بابەت و باسی جەراوجەر.
هەڵە بەرزنجەیی ١٤/١٢/٢٠١٨ بەرلین

چاوپێکەوتنێک لەگەڵ د. کوردۆ عەلی دا

۱- با لە پرسیارە نەریت و باوکەوە، بکەرنەوەی دەروازەی خەناساندنتان بە کورتی بە خوێنەر دەست پێ بکەین.

نەریت و باو وایە لە کن منیش خۆشتر دەبوو، گەر ئەوە ئەرکەتان کەشابا و وەک میوانێک بە خوێنەرانتان ناساندبام ، تا بواری ئەوەم نەبێت بەخۆم بکەومە خەمەکەشان و بەخۆدا هەڵگوتن. لە کە ئەوە نەیکەن، ناچارم خۆم بەمگە. بەر لەهەرشت دەبێت بەوە دەستپێبکەم و بڵێم:
هەندەی بیرم بێ بکات و لەو دەمەوە، خۆم ناسیوە، هەر نەوم (سەروەت محەمەد ئەمین) بووە. دیارە خۆم یادم نییە، لە لە زاری داک و بابم بیستووە، گوایە شەوی بەفرەزەرکەی ساڵی پێنجا، لەگەڵکی سەرچاوەی زەردیاوا(قەرەداغ) واقەواقم خستەتە نەو ماڵە جوتەرەکی هووت و برسییەوە. پاشان دەرکەوت ئەو شەوە دەکاتە،۲۰/۲/۱۹۵۰ لە هەر لەودەمەوە، بە ئەوەی کەس پرسێک بە خۆم بکات، سێ تەوقیان بەتەپزی لەگەردن ئاڵاندووم: تەنیا بەوەوە نەوەستاون کەبێ پرس و ڕازیبوونی خۆم کردوویانمە عەراقییش و موسەمانیش، بەڵکە هەژی لەدایکبوونی ئاسایی خۆشم پێوا نەدیتراوە، یەکەکی قەڵەب و ساختەیان بەسەردا ساخکردووم‌ەوە. وەک صەدان هەزار هاوتەمەنی هاودەردم ،۷/۱ کراوەتە تەماری ئەو هەژە خەماوییەی تێیدا چاوم بەژیانی کێلەیەتی و پێ چەرمەسەریی نەتەوە داماوەکەمدا هەهەناوە.
پاشان قەدەر بەرەو جیهانی بەرینی نووسینی ڕاپێچکردم، بە شوێن ونکە، نەوی (کوردە عەلی) م بە خۆ هەبژارد، کە دوور لە ئێستە، نەوی نهەنی سەردەمی حیزبەنەم بوو. ئێستا ئەم نەوەیانم زاڵترە و زەر هەن تەنها بەو نەوەوە دەمناسن.لەسەردانەوەی (هەواری دێان)مەدا،هەک کەوتووە،کەنە هاوڕێ و کەنە ناسیاوی خۆم، دەستی خێیان ڕاسپاردووە،(کوردە عەلی) یان پێبناسێنێت،نەیانزانیوە (کوردە) هەمان(سەروەتە چاوشین)کەی کەنە دەست و ناسیاریانە.

۲ـ سەرەتای خەڵزینەوەتان لە بواری خوێندنەوە و نووسیندا لە کوێوە دەست پێدەکات؟

ناتوانم تەواو تەواو داوی تاوی سەرەتای دەستدانە خوێندنەوەم دەستنیشان بکەم. ئەوە پرسەسەکی دوورودرێژە و بە چەند قەناغکدا تێپەیوە. کەمەک هەکار، چەند برایەکی دەسەز، پاڵکەشیان کردووم و بەو هەوەیاندا بردووم. ئەوەی لەبەردا پێویستە پێیلە بنەم و ئاشکرا دانی پێدا بنەم ئەوەیە کە من سەرەتای هەرزەکاری و لاوی، لەگەڵزاوی هەشەیی و بزەوی و تەمەڵی و سەرلەشێواویدا، گەنگەم

دەدا. سەرتاسەری ساڵانی قوتابخانەم هەتا بەدەرنرام، یەکێک بووم لە قوتابییە خراپەکان. لە گشت وانەکاندا کەمتوار بووم، لە لە داشتن و بەزماندا لە گشتیان کەمتوارتر ، ئیدی بەزمانی هەر زمانێک دەبا، با ببا. بەیە نەبەخەیاڵی خەمدا دەهات و نە بەبیری کەسدا، کە من بەژنێک لە بەژان ببمە نووسەریش و دکتەریش لە زمانەوانیدا.
دەگەمەو سەر پرسیارە سەرەکییەکەتان. هەندێ یادم بێت، چەژی شیعری کوردیی و شێدایییم بە خوێندنەوە و عەوداڵ بوونم بەدووی ئەدەبدا، لە جوامێریی دووکەسەوە چەکەرە و شکۆفەی کرد:
١ــ کوڕێکی قەشمەری قسە قیتی هەمیشە دەم بە خەندە بووە هاوڕێم، یادی بەخێر نەوی مامستا (عەبدوڵا بەمەزان)بوو. کەشکەڵێکی نایابی شیعری کوردیی بە خێی نووسیبووەوە، تەنها بۆ لەمەزیی نەدەبوو کە کەشکەڵەکەی وەخوەنم، بەڵکە بە کام و تامیشەوە، هەناوە پە چەژەکانی بە لەکدەدامەوە و گەلەکجاریش بەدەم لاسایی (شوکروڵەای بابان) ەوە بێ دەخوەندمەوە:
بەداوە، گرژ و خاوە، یەعنی ئاوەزاوە زوفەینی
دوو تاوە، دوو سیان و شۆڕکێ شەواوە زوفەینی
نێک هەر ئەوە، بەڵکە بە تەپزی ناچاری شیعریشی کردم و بەیەکەمجار بە تەنێ و لە داشرینی خێدا،
شیعرم بەکخست، لە دیارە شیعری بەچەژ و هەرزەکارانە.
٢ــ پورزایەکم کە نەوی (حاجی عەباس) ە،کتێبخانەیەکی ئاوەدانی هەبوو. سەرجەمی دیوانەکانی(قانیع) ی لە تاقە بەرگێکدا جەزووبەند کردبوو، زوو زوو لەم قەرز دەکرد و چەژەکی سەیرم لەدەچەشت و هەرگیز لەی تێر نەدەبووم، تایبەت شیعرە کاریکاتێرەکانی،ئەستاش زەربەیانم هەر لە بیرە. جگەلەوە هەموو ژمارەی گەڤارەکانی (پەیام)و(تووتن)و بەژنامەکانی (ژین)و(ژیانەوە)م، هەر لەوماڵە ئاوەدانەدا چنگ کەوت و گشت لە گشتیانم خوێندنەوە.

پەموایە ئەو دوو بڕا جوامێرە، بە ئەوەی بەخەبزانن، یەکەم مامستای ئەدەبیم بوون و هەر ئەوان بە شیری ئەدەب و زانست مەڵاشوویان هەداموە و فرچکیاندام و پاشان بەک برای دەسەزی دیکەش، ئەو ئارەزووە تازە چرێیان تیفتیفە دام. من لە بوونمدا وەکی ئەمەی هەم، سا ئیدی چاکبم، یا خراپ، دروستکراوی دەستی کەمەک برای بانرخ و دەسەزی خەمم. هەتا هەم، منەتبار و قەرزاربایانم، بە ئەوان و کەمەك و دەستگیرەیی ئەوان، ئەستەم بوو توانیبام ئاوها چەژ لە ژیان وەربگرم و خە بدەزمەوە و خزمەتەک بە نەتەوەکەم بکەم، دیارە لە حاڵەتەکدا گەر ئەو کەمە نووسینانەم،

بپژردرن و بە خزمەتک لەم قبوکرن.

٣ـ خولیای گورتان لە خوندنوەدا چییە؟

گەر مەبەستتان لە خولیا، ئارەزوو و چەشی خوندنوە بێت، ئەوا لەودەمەوە کە دەستم داوەتە خوندنوە، بەچەند قۆناغکدا تێپەڕیوم و هەر قۆناغێش خولیا و ئارەزوویەکی جوداوازم هەبووە. وەک پێشان گوتم ،سەرەتا لە شیعرەوە تەهەڵچوم، تا زانستگەشم تەواوکرد، زۆربەی کاتەکەمم بە شیعر خوندنوە دەبردەسەر و کام شیعر باشبا، بۆخۆی دەچووە بەرم. یادمە سالانی پاش هەرەسە ئەژنەشکێن و هیوا هەڵتەکێنەکە، کە برای زۆدە ئازیز و مامۆستای هۆژام، کاکە شەرکە بکەس لە یەخسیریی و دەستبەسەریی عەجاج و سەبوون و سەرابەکەی ناحیەی (بەغدادی) بەسەردان دەگەڕایەوە،من شایی لە دەمدا دەگەڕا. زوو زوو سەیران و کەی دانیشتنی سەر کانی و ئاوەکەی (قووڕگەش) ی پشت ئەزمەمان دەکدەخست، ئەو نوێترین شیعری شیرینی خۆی دەکردە لاوک و لانک و خەم و ژان و ئازارە بکەتایبەکانی زادەی هەرەسی ئادەژنین و دەیلاواندنوە، بەو دەنگە بەسۆز و هەستهەژێنەی خۆی کەچ و خاوی چەند ساڵێ و بەباس و دیان شاکاری دیکەی بە دەخوێندنوە و منیش بەدیاریەوە هەدەتووتام و پێ بە ڕەح و هەستم چەژی ئەو گوهەرە نرخدارانەم هەدەمشت و ساوائاسایی دەگریام و هەن هەن فرمێسکم هەدەڕشت.

لە ئێستەکە بەروبووی شیعر هەندە بەرکراوە، کە گەلەکجار لە ڕۆژنامەکاندا، لەتەک لاپەڕەی وەرزشدا، لاپەڕەی شیعریش تەرکدەکەم. لەسەروختی هاتنە ئەوروپامەوە و لەو دەمەوە دەستمکردە خوندن و سیاستم وەک تەرخانی دووەم هەبژارد، ئیدی خوندنوەی سەرچاوە سیاسیەکان، بەتایبەت و پلەی یەکەم ڕۆخنە لە بیر و ڕەبازی خز و هەدەری مارکسیزم لینینزم، بوونە خولیای هەمیشەییم و هەتا هەرەس و ئاشبەتاڵی بیر و بزووتنوەی کۆمنیزم هەرەسی بەدەستمایەی ڕەشنبیرییم نەهێنا، من بە ئەو بیر و بزووتنوەیە بەئەمەک مامەوە و قەت لە ڕۆخنە و نوقورچی ڕەوا بەبەشم نەکرد. هەرچەندە ئێستەکە هەستەکی دوو فاقانەم بەرامبەر بەو بیر و ڕەبازە لەکن هەسکاوە، لەناخەوە خەمبار و دڵتەنگم بە داهمانی، چونکە فەرمایشتی وەاتانی سەرمایەدار و بەرژەوەندپەرستی ئەوروپا سەرکەوت و مەیدانیان بە چەپ بوو، تا بەکامی دە تەراتێنی تێدا بکەن. لە قوناێی دڵەوە شادم بە داهمان و هەرەس و ئاشبەتاڵی ، چونکە بیرکی تەتالیتەری، مرۆف چەوسێنەری، خوێنڕژی، دەستبەسەرنگرە بوو، هیچ قسەی بە

مارکسپەرستست و کۆمۆنیستی مەلابەزێنی کورد نەهێشتووە و لێدەست فەتوای بێتام و وەستکەریان ڕزگارمان بوو.
لەپاڵ سیاسەت و ئێدیبدا، چڕێکی زۆر لە فەلسەفەش دەچێژم، جگە لە فەلسەفەی گریکی کۆن، شێدایەکی سەوداسەریی بیروبۆچوونە فەلسەفییە بەنرخەکانی سەر(کارل پۆپەر)م.

٤ ـ چ نوسەرێکی کورد کاری تێکردووە؟

باشتر وایە بڵێم چ نووسەرێک کاری تێنەکردووە! بەبۆای من مرۆ هەرچی دەخوێنێتەوە، کەم تا زۆر، کاری تێدەکات، بەڵام دوو جۆر کارتێکردن هەن، چاک و خراپ. بە نموونە هەیە لە قوناغێکی تەمەن و بیر و ژیانمدا، بە مامۆستای خەمم زانیوە و زۆریش کاری تێکردووم، لە کارێکی نزیکتی، چونکە زێتر جوێن و تەسکبینی و تەنگەتیلکەیی لێوە فێربووم. ئەوەش کارتێکردنە، بەڵام بەبارە دزێو و بەد و خراپەکەیاندا. هەشن گەلێک شتیان لێوە فێربووم، گەر لیستەی نوێیان هەبخەم هەنگە زۆر درێژە بکەشێت. ئەوانەی بەتامزرێیەوە نووسینم خوێندونەوە و چێژ و سوودی زۆرم لێوەرگرتوون، بە پلەی یەکەم ئەم مامۆستا هەژایانەن:
مەسعود محەمەد، هەژار، هەمن، هەردی، شەرکۆ بێکەس، شوکور مستەفا، عەزیز گەردی، سەعید ناکام، عەونەای حەسەنزادە، عەونا پشێو، کەمال مەزهەر، عەبدولڕەقیب یوسف و گەلێکی دی. هەبێت دەستەنگینی و کارتێکردنی نووسەر، بە کەموزۆری بەرهەمی نییە، بەڵکە بە شێواز و چۆشن و زمانی نووسینەکەیەتی. هەر بە نموونە شەهید هەوف زوهدی تەنها بە تاقە شاکارە(بە لە هەقە کەوتنە تەقە؟)، لە کن من هێندەی تر خۆشەویست و پایە بڵند بوو.

٥ـ خۆتان لە چ خانەیەکی فیکریی و جیهانبینی فەلسەفی دا دەبینێنەوە؟

من لایەنی کەم لەم قوناغەی ژیانم و بەدواوە، هیچ هەباز و فەلسەفەیەک لەخۆ ناکەم بە تەوق و بەتاقە هەبازێکی فەلسەفی قنیات ناکەم. جیهان لای من باخچەیەکی هەنگینی هەجگار فراوانی پە لە گوڵە، گەرکەم بەکامی دڵ، تەرتەر پە بە سیپەلکەکانم ، بەنی خۆشی تاقە تاقەی جوانترین گوڵ هەمژم. بە باوەڕ و قوناعەتی من، سەردەمی قەرخکردن و لەسەرخۆکردنە مالی ، تاقە ئیدیەلۆژیەک، بەسەرچوو. هیچ هەبازێکی فیکری خۆی بەتاک و تەنها ناتوانێت ببێتە هەچەتەی چارەی دەرد و ئازاری میللەتان و گشت زامەکانیان

ساڵڕکات. دەروەشگەریی و دەرگە و پەنجەرەی ئیدیالۆژی لەسەرخۆ داخستن و هەڵکوەمان لەسەرتاقە ڕەچکە و تاقە ڕەبازێکی فەلسەفی، سەرکەڵەمکردنی دەرگا و گرتنی شنەی هەوای پاقژ و بواری کەشکی ئازاد و فرەچەشن لەخۆ، بیرکە کرمەڵەز دەکات. ئەو ئیستراکەی چیدی جێگە ئاوی نەڕژێتەسەر، لیخن دەبەت و قەوزە دەگرێت و پاشان بەگەن دەکات.
نووسین و خوێندنەوەی مەڕوو، بە پەند و عیبرەت وەرگرتنەوە لە هەڵە و هەڵەشەیی خۆ و کەسان و لایەنکانی دی. پەموایە چارەنووسی تاڵ و مالی وەرانی کەمەنیستان ، زایەڵەی زەنگی خەتەر بەت، بۆئەو لایەن و کەسانەی لەخەوی غەفڵەت وەخەبەر نایەنەوە و هەشتا هەر دووی تراویلکە کەوتوون.
ئەمە نابەت بە ڕاڕایی و سەرلەشێواوی لەکبەدرێتەوە، چونکە من باوەڕم وایە، هەرچی بیر و فەلسەفەی کەڵەگرە، دەبەت بخرێتە خزمەتی مەسەلەی ڕەوای نەتەوەکەمانەوە. بەر لەهەر شت دەموکراسێتی و کەشکی ئازاد، وەکی هەوا و خەراک بە میللەتەکەمان پێویستن. کوردکوشتەی دەستی دیکتاتەرانە، بەیە دەبەت لەگشت میللەتەکی دی زەتر دژە دیکتاتەر و پاسەوانی دەموکراسێتی بەت، چونکە تەنها لەسایەی دەموکراسێتیدا تروسکەی هیوایەک بە کورد هەیە. من لە قەناعەتەوە باوەڕم بە دەموکراسێتی هەیە و پەموایە تەنها سیستەمێکە کە دەتوانێت کۆتایی بە بەدبەختیی میللەتەکەمان بهێنێت، لە دیارە مەبەستم دەموکراسێتییەکی ڕاستەقینەی بە غەل و غەش، دەموکراسییەکی ماقوول، کە نە لەی داقپەندرێت و نەبگاتە ڕادەی بەڵەیی و ببەتە گاڵتەجاڕیی.

٦- باری ڕەشنبیریی کوردیی، چ لە وەات و چ لە هەندەران لە چ پلەیەکدا دەبین؟.

لەو هەڤپەیڤینەدا کە ڕەژنامەی «ئاڵای ئازادیی» هاوینی ١٩٩٦ لە سلەمانی دەگەڵی کردم، باری ڕەشنبیریی ئەم سەردەم و قەناغەم بەو سەردەمە شوبهاندووە کە لە مەڕوودا بەسەدەمی تاریکی « الفترة المظلمة» نەودەبرێت. لە مەڕووی نوێی کورد دا، قەت کورد: « دیارە مەبەستم کوردی باشوورە» هەندە بواری ئازادانەی نەبووە، بەڵام ئاخ بەدەست مرۆڤەوە بایە، بەدەستی کەسانکەوە بایە کە سەریان لە سیاسەت، لە خوێندەواریی، لە ڕەشنبیریی، لە سەدەی ئەتەم و ساتەلیت و گەیشتنە ئێستراکانی دی، دەرکردبا، ئەلیەرەم عەقڵ و ئیگەرەم بەڕەم ویژدانیان هەبایە و چیدی ئەو میللەتە بەدبەختیان نەکردبا ئامەاز بە گەیشتنە ئارمانجی لەڵ و گاویان. ئەو پووڵەی بە فیشک

و بەمبا و تەقتەقی دەدەن و بەسکی برسیی و بەسنگی ڕووت و داچەکاوی ئەفسانەیی کوردیەوە دەنێن، بە نان و قسەم و گوێ و کاغەزیان دابا و منداڵانی بەبەشی کوردیان پێ فێرخوێندن و خوێندنەوە کردبا و بە شیری کوردایەتی فرچکیان دابان و تەوی خۆشەویستی و کوردپەروەریان لێ نەودا وەشاندبان، نەک خەخەیی و خەخەریی و تاقم تاقمنێ . چش لێ ژیانی ئێم هەموو وەچە خەرنەدیتووەی ئەوە، بەزەییکیان بەحاڵی وەچەکانی داهاتوودا هاتبایەوە. لێ صەد حەیف و مەخابن، ئەوانێ خوێن و ئاواتی پێتی و دوورەدەستن و هاتنەدیان لێم حاڵ و بارەدا و لێسایەی ئەو دەستێ و تاقمانەدا، زەر ئەستەمە.
دەربارەی باری ڕەشنبیریی لێ کوردستانی خواروودا ، تاڕانفرەشکردنی ئەو هەموو کتێبخانێ ناوازانەی ئەو خەڵکانەی دەیان ساڵێ کتێب کەدەکەنەوە، قسات و قەیسی کتێبی نوێ و نەبووەنی گەڤارێک، ڕۆژنامەیەکی ماقوول، کێ نەبووبێتێ سەکۆ و بەندگەی شەڕجوێنی حیزبانێ، بەدبەختی و نەهامەتییەکێ ئاشکرا دەکەن. نووسەران و ڕەشنبیران، ئەوانیان کێ ویژدان و قسەمی خیان بێ گەنجی قاروون نافرەشن و نابنێ فیقەنەی ئێم تاقمێ سیاسییە، یاخود ئەو تاقمەی دی، لانەواز و برسی و نەدارن و دەبەت لێ هەڵپەی بژێو پەیداکردندا بێن و سەرقاڵی گیرخستنی کوتانەکی بەمنەت بێن. لێ بارودۆخی ئاوهادا، نووسەری برسیی هەژبەسەر، چێن بیپەرژێتێ سەر خوێندنەوە و نووسین. تروسکەی کامەهیوا، وزەو تین و گوێ بەدێ و هەستی ناسکی ببەخشێت.

لێ لێ ئەوروپاشا هێند گەڤار و ڕۆژنانێ و کتێبی کوردی زەربوون، کێ مرێ پێناگات گشتیان بکڕێت و وەیانخوێبێت. دیارێ لێ ڕووی بابەتەوێ زەربەیان لاوازن و نەوەکەکی بێ پەزو بێ هەزیان هەیە.سەرەڕای ئەوەش لێ سایەی چاوی زیتی ژێندرێ و یاساوەی سنوورێ سپێندراوەکاندا، ژمارەیەکی کەمیان لێدگەنەوێ وڵات و ئەوەشی دگاتەوێ، دیاریێ و بێ فرەشتن دەست نادات، کێ کتێبی گرانبەهای چاپی ئەوروپای پێدەکەدریت؟ گەڤار و ڕۆژنامەکان ، کەششی مەردانەی تاکێ کەسانن. بەیێ زەربەیان میکانیزمی بەردەوامی و خێراگریی و هەناسەی درێژیان نییە، چێن پەیدابوون، بەهەمان شێوازی خێرا سەریان تێدچێت.

۷- دیاردەی پەرش و بڵاوی و ژمارێ زەریی ڕۆژنامێ و گەڤار و بڵاوکراوەی ئەوروپا، بەسوود بەخش یاخود زیان بەخش دەبینن؟

بەرلەهەرشت دەموەت جەختی ئەو ئاستیە بکەم و بەم دیاردەی ئەو ژمارە زۆریی ڕۆژنامە و گۆڤارە کوردییانە لەئەوروپادا، بەشتەکی زۆر سەروشتی و ئاسایی دەبینم. ئەمیش قەناغێکە و تەجرەبەیەک لەژیانی ڕۆشنبیریی و دووری وەاتیی. پاش ئەو هەموو ساڵانەی کپکردن و خامۆشکردن و کلیلدانی گشت زار و دەنگێکی ئازاد ، لەگشت کوتەکانی نیشتمانە ژێردەستەکەماندا، شتێکی ئاسیە گەر مەرخاسە بەتەنگەوە هاتووە دە پێ لەژانەکانی نەتەوەکەمان، ئازاری پەنگخواردووی هەناویان بە ڕۆژنامەیەک گۆڤارێکی تایبەت بەخۆ، دەربڕن و هەرچی دڵیان دەخوازێت هەیەڕۆژن.
هەبەت ئەمە ئەوە ناگەیەنێت کەمن ئەو پاشاگەردانی و هەرکەس بەخەیەم پەباشە، نەخێر ؛ دەگەڵ ئەوەشدا کە پەموایە شتێکی سروشتیە و بمانەوێت و نەمانەوێت قەناغێکە و هەر دەبێت بیبڕین، لە گەر بەمن بایە بەدە تامەزرەم گشت هەز و توانا و بەهرە ژەهاتووەکان یەکخرابان و پەکەا لایەنی کەم هەفتەنامەیەکی، سەربەخۆی ، کوردانە و گۆڤارێکی ئازادی ڕۆکوپێکی مانگانەمان هەبایە. زۆری و فرەچەشنیی خۆی لە خەیدا دیاردە و ئاکامێکی چاک، بەومەرجەی توخم و چەشنەکانی چاک بن. لە کورد هەر بە تەبیەت دژی« زۆر بە و بەر بە» بووە.
نابێت ئەوەش لەیادبکەین کە لەنەو ئەو لەشاوەدا، کەمڕۆک ئەستێرەی گەشیش هەڕکەوتوون و هەشتا هەر جریوەیان دێت و گەشگەش دەروشتەوە و بەڕکیان مەژوویەک نەوەکیان بەخەیان دروستکردووە و هەقە هەموومان شانازییان پەوە بکەین و دەستخۆشانیان لەبکەین، لەوانە هەر بەنموونە: مامۆستای کورد، یەکگرتن« کەئێستا بە هیممەتی چەند ڕۆشنبیرێکی ژەهاتوو لە بەرگ و شەوازێکی ڕۆکوپێکتردا بە نەوی ڕۆهەند ەوە بەاودەبتەوە». ابوون، هەڕوەست و پەیف و هەنگاو و هەتاو و گزنگ و گەڵەکی دی.
هەرچەندە بەداخەوە زۆربەی ئەو هەوڵانە هیممەتی تاکەکەسیان لە پشتەوەیە و بەهەی تەنیا باڵیی و پەرانگەیشتنی سەرنووسەرکانیانەوە، پشووکورتیلە و کەم تەمەنن، لە بەسوود نەبوون و هەریەکەیان بەشیخێی و بە پەی توانای خۆی خزمەتی مەسەلەکیان کردووە، دەنا با بیرێک لە باخچەی ڕۆشنبیریی کوردیی، بە لەو گوێیەکانە بکەینەوە، ئەودەمە دەبینین چەند بە ڕەنگ و بە و چەند سیس و ژاکاو دەنوێنێت.

٨- گەلەکت لەو بەرهەمانەی بە زمانی ئەمانی لەسەر کورد نووسراون، لەباش و خراپ خوێندووتنەوە. بەدیدی ئەوە ئامان تا چادەیەک لە دەزی کورد تێگەیشتووە؟

من ئەو نووسینانەی دەکەمە دوو دەستەوە: لێکۆڵینەوەکان لە گۆشتنامەکان جودا دەکەمەوە گوتارەکانیش لە کتێبەکان. دەمنێتەوە سەرئەوەی کە ئەو گوتارە، یاخود ئەو کتێبەی نووسیوە و بە چ مەبەستێک؟ چونکە زۆرزانستکار هەن بەمز و فەرمانی داگیرکەرانی کوردستان کتێبیان نووسیوە و ڕاستییەکانیان بە ئاشکرا شیواندووە، شاکارەکەی ئەم دوایەتی پرۆفیسەر فیگل نموونەیەکە بە بەویژدانیی و بەکرێگیراوەتی بۆک لەو زۆرە زانستکارانە.
دەنا هەرچی بە مەبەستی تێکدان و شێواندن و بێ دڵسازیکردنی دوژمنانمان نەنووسراوە بوونییان بە باش و سوودبەخش دەزانم، بە ئەو کتێب و گوتارانە، کەشەی گەورەترین میللەتی بەدەوێتی ئەم تەپی زەویە، کەنتر دەناسرا و کەمتر لای لەدەکرایەوە. با کارل مای صەد و هەندەساڵ لەمەوبەر «بەنەوکوردستانی دەندە» یدا نە نووسیبا، ئێستا کام ئاڵەمان کورد و کوردستانی دەناسی؟.
بە شێوەیەکی گشتیی زەربەی زەری ئەو نووسینانەی دەربارەی کورد نوسراون دەچنەخانەی گۆشتنامەکانەوە، ئەوانەش کەمترزانیاریی و هەشەلانی بابەتانە و زانستانە دەگرنەخە. دیارە گشتیان وەک هەواڵنامەکەی مەلتکە و لێکۆڵینەوەکەی ئەسکارمان و هەشەلانەکەی گیۆنتەر دەشنەر نییەن. جگە لەوانە زەربەی ئاڵەمانزمانیش خوێندەواری هەشکین و خەریکی کار و بژێو پەیداکردنی خەیانن و نایانپەرژێت و نایانوێت بچنە بنج و بناوانی زەر مەسەلەی ئالەزەوە.
خوێندنەوە لای زەربەیان بە خەخافاندن و کات بەسەربردنە. سەرچاوەی زانیارییان دەربارەی ژیان و گەردوون، هەژنامە تووڕەهاتە بە سەروبەرکانە و ئەوانیش زۆتر هەواڵی هەژانەی پەوو و پووچ و بەبایەخ بە شێوازێکی سادە و ساکار و کورت و کلک و گوێکراو ، ئادەگەیەنن.
ئەوروپی بە گشتی و ئاڵەمان بەتایبەت، کەمتر مەیل و ئارەزووی خەخەریککردنیان بە مەسەلەیەکەوە هەیە کە ڕاستەوخۆ پەیوەندیی بە خەیان و بەرژەوەندییانەوە نەبێت . بەداخەوە لە تەجرەبەی ئەم بیست ساڵەف ژیانی کولەمەرگیی ئەوروپامدا، بەدگمەن کەسێکم تووشهاتووە وەکی پێویست، کوردی ناسیبێت، زەربەی هەرە زەری ئەوانەی نەوی کوردیان بیستووە و دەزانن میللەتەکیش بە نەوی کوردەوە هەیە، قەرزاریاری « کارل مای» ن.

٩ – سیاسەت بە گشتیی تەوەری هەرەسەرەکیی نووسینەکانت دەگرێتەوە، نووسەری دوور لە سیاسەت تا چ ئەندازەیەک سەدکەتووە لە جیاجیکردنی ئەدەبی و بەجێگەیاندنی پەیامەکەی؟ ئیلتیزامی فیکری تا

چ ادیەک بە نووسەر پێویستە؟

کورد بە هۆشنەبیر و هۆشکیەوە، بە نووسەران و خوێندەوار و نەخوێندەوارانیەوە، سیاسەت بەتە چارەنووسیان و بە زۆری زۆرداری بەسەریاندا سەپێندراوە، چونکە بەواری بەلایەنیەیان بە نەهەدراوەتەوە و تەوگلێندراون . کە جوتەرەکی هەناسەسارد لە ئاشیانەکەی دەردەپەندرەت و مالی کاولدەکرەت، یاخود تفەنگەکی بەزەر دەدرەتە و دەکرەتە جاش و پاسەوانی گوندەکان، یانی هەبژاردەی بە نەهەدرەتەوە و بە تەپزیی سیاسەتاوی کرا.
ئەمە هەر کاممان دەگریەت، هەر لەمندالیەوە پێوەبووین و نەمانتوانیوە تەنها تەماشاچی هۆوداوەکان بین و دوورەپەرێز هاوەستین، هیچ نەبەت لە دەی خەماندا بەسەرکەوتنی پێشمەرگە و بە بەزاندنی داگیرکەرەکە، دەشاد و کەیفخۆشبووین. ئەوە کەمترین هادەی تەکەبوونە بە سیاسەت. نووسەرەکانیشمان هەی ئەو میللەتەن و بە حسەب دەبەت هۆشنبیرترین دەستە و تاقمی بن، چما دەشەت ئەوان دوورەپەرێز و دوورە سیاسەتبن؟ دیارە دەبەت ئەوان لە گشت کەس زێتر تەکەی سیاسەت بن، هەتا ئەو هادیەی دەبنە نوێنەری هاستەقینەی بەرژەوەندیەکانی میللەتەکە و ویژدانی زیندوویی و هۆقیب بەسەر کە و کەمەی سیاسیەکانەوە و ئافەرین و دەستخۆشانە لە هۆفتاری چاکیان و نەفرەت لەهەی و هەنووتانیان دەکەن.
من پەموایە نووسەری نامولتەزیم وەک سەربازە بە چەکی بەرەی جەنگ وایە. بەنام پرسیاری گرنگ ئەوەیە: چەن ئیلتیزامەک و ئیلتیزام بە چیەوە؟ بە بەوای من نووسەر، گەر نووسەری هاسرەقینە بەت، دەبەت ئیلتیزامی یەکەمی بە خامەکسیەوە بەت و خامەکەشی ئیلتیزامەکی پتەوی بە ویژدان و هەست و هەشیەوە هەیە.
دیارە بەحوکمی کارەکەی و بەزەبری ئاستی بەرزی بیر و هەشی پلەوپایەی هۆشنبیریی و ئاسەی فراوانی هەستی ، دەبەت ئیلتیزامی یەکەمی بە بەها مرۆقایەتیەکانەوە بەت و پاپشت و پشتگیریکەرەکی شۆگیری داد و هەق و هاستی و هۆوایی بەت، پشتیوانی گشت لاواز و غەدرلێکراو و ماف پەشلکراو و لەقوماوەک بەت. ئیدی ئەو ماف پەشلکراوە، کوردی نەودنەیت، یادەعبایەکی دی، چ لەمسەلەکە ناگەەت. گرنگ ئەوەیە نووسەر، نووسەری راستەقینە بەت، پەیامبەری قەناغەکەی خەی بەت و پەش کات و سەردەمەکەی خەی بکەوەتەوە و بەهەستی ناسکی پەشبینی هۆوداوەکان بکات و هۆبەر و چاوساغی میللەتەکەی بەت. ئەمە خەی لەخەیدا بەشداریەکی چالاک و هاستوخەیە لە سیاسەت دا و بەجۆگەیاندنی پەیامەکەیەتی بە شەوازێکی ماقوول و سەرکەووانە. کەواتە من ئیلتیزامی فیکری بە نووسەر بە پێویست

دەزانم، گوتم ئیلتیزامی فیکری، نەک ئیلتیزامی حیزبی، لایەنی کەم لەم کات و سەردەمی بارە سیاسییە ئاڵۆز و شڵاوەی کورددا، دەنا لە بازنەی نووسەری میللەتەوە، گەوەک دەتەخوار و دەبێتە عەرزوحاڵنووسی حیزبێک و بەندگەی لایەنێک و برغوویەک لە ئامێری ئەو ئاشەی بە خوێنی کورد دەگەڕێت.

حەکیم کاکەوەیس، بە کورد بوون بووە قەقنەس ... هەڵە بەرزنجەیی

١٩٤٩_٢٠١٨
١٢/١٢/٢٠١٨

بەسەرکردنەوەی وەستگەی ژیان و گەشتی من لە پانتاییەی برایەتی و هاوبیرێتیم لەتەک کاک حەکیم کاکەوەیس دا بەدنیاییەوە سەختە، هەرگیز بە چەند وتەیەک کۆتایی پێ نایەت. بە واتایەکی دیکە، لێرەدا ناتوانم هەستونەستی خەم بگوشم و هەرچی لەهەگبەمدا هەیە و دەیزانم و پێویستە بە خوێنەر نەخشی بکەم پێشکەشتان بکەم. هەر لەم سەنگەیەوەیە لە پێشا داوای لێبووردن لە گیانی بەگەردی هاوبیر حەکیم و خوێنەرانی ئازیزیش دەکەم.

برا و هاوبیرەکەم، کاک حەکیم، نوێنەری ژانی بندەستی و مەینەتییەکانی کوردە، من دەزانم مەرگی چەپەڵ ناتوانێ چرای ناو و خزمەتی تە بەسانایی بسڕێتەوە و بکوژێنێتەوە. ئاگادارم باهۆزی ئەم تەفان و پاییزە هێشە نەکارە، باوەی تە بلەقێنە، مەرگیش چەند بەهێز بێت، لە عەدیدا نییە دەسزی و تەکەشانی تەمان لە بزر بکات.
تە گەر ئەستێرەی ئاسمانکی فراوانیش نەبوو بیت، لە پرشنگی جوانیت جیهانکی بەرینی بە هێوناک کردینەوە. تە خەمکیت چەند بتلاوێنینەوە زریکەی ئازاری نوێت لە بند دەبێتەوە.

ئای چەند نەرم و ورد و لەسەرخۆ و قووڵ بیرت دەکردەوە و دەئاخفیت و هەڵسوکەوتت دەکرد!.

ئای چەند چەوساندنەوەی نەتەوایەتی ببووە خەمە گەورەکەی ژیانت! تە بریندکی تیرئاوە بوویت دەست بە هەر شونکت دەبرا، زریکەی لە هەدەستا.
لەکدانەوە و هەسەنگاندن و کەانی باسگەلی بیر و هزر، گەانەوەی مەژوو، قسە لەسەر ئەدەب و ئایین، پرس و چیرکی نەتەوە و حیکایەتی سەربەخۆیی و بوونە دەوەت و ئابەووی کوردبوون، ئەم هەموو بابەتگەلە، کرکی باسە هەمیشەیی و بە بانەوکانت بوون. تەش وەک بابەگوگو ئاگر و دوکەت لە بەرز دەبوە. هاوبیرکەم، باش دەرکت پە دەکرا،کە خەمت قووە و ئازارت فرە بوو، چونکە تەواو تەواو لە ژان و ستەمی بندەستی گشتبوویت، هەربەکا بە پەردەی شەرم و کەسپی زمانن گرتن نەعرەتی سەربەخۆییت دەچاند و نەفرەتت لە داگیرکەر و داگیرکاریی و ناپاکان و گەرشوەنان دەکرد. حەز و خواست و باوەی بنجیت، لە ژیانکی پە لە ئابەووی سەربەندانە، لە" کوردستانکی ئازاد و گەلکی یەکسان" دا خەی دەدیەوە.

ژانی کەرکووکت، وەک بەشک لە پرسە نەتەوییەکە، کوانووی بیرکردنەوەت بوو. کوردایەتیکردن ئامانجی ژیانت بوو. بە کوردبوون سووتاو و برژاو و هەقرچایت و بوویتە پەناسەی خەم و ئازاری یەک نەتەوەی ٦٠ ملیانی و ئەم پرسە خەمکییەت، وەک کشکە دابوو بە کەت دا و بە جیهان دا دەتگەا. ئازاری بندەستی نەتەوەیەکت لە پریاسکەیەک دا جەی کردبوە و دەزی کوردیشت کردبووە بنەشتەخەشەی بن ددان و وەردی زمانت. بەچوارپەل و تەکەای ئەرگانەکانی دە و مەشک و دەروون و هەستی ناوەکی و دەرکییەوە بە کوردبوون و کوردایەتیکردن تەدەکشایت، تاوەکو بیر و قەەم و هەوەستت، وەک نووسەری ستەمدیدەیی و بەشمەینەتی نەتەوەکت سەپاندیتی و ناساندیتی و مەدالیای ئەم ەووسووریەت بەدەست هەنا.

ئازیزان… ژمارەی برین و گرە ئازەکانی سەر سینەی کوردبوون، زەر بوون . هەر بەیە هاوبیر حەکیم، بەزوویی ەحی لەگە بیر و جەستەیدا، بەم کەپەی ئاگرە، دەبوو خەمەش. ئاخر کەسم نەدیوە هەندەی حازر بەدەست، گە بگە و لە چرکەساتکدا ببەتە "قەقنەس" .
هاوبیر حەکیم عەشقی توانەوەی لە کوردبوون دا، پەوبالی هەپروکاند بوو، کوردبوون گرفتاری دەردکوردی کردبوو هەسان و دانیشتن و ازانی، لە جەلانەی خەم و ئازاردا ادەژینی و مەسیقای بە ئاواتکانی ئەو دیو سنوور و دیوارە بەردینکان لە دەدا و گرانی بە ژیانی تژی لە ئابەوو و سەرفرازی و خون و هیوا نەهاتووە دی و بەبانەوکانی دەچەیی!! .

هاوبیر حکیم! باش دێزانی کوردبوون چەند سەختە، باجی بانگاشەکردنی قورس و گرانە، داکۆکردن لێی ئاسان نییە، بەرەوپێبردنی دژوارە، گەیاندنی بە ئامانج سات و وەخت و پشوودرێژیی خۆی گەرەکە. ئا لەم سەنگەرەوە بوو، کاکەوەیس هەرگیز لەژیان نائومێد نەدەبوو، زۆر هەمنانە لە بەردەوام، بورکانێکی ڕک و کینی خەستی بەسەر داگیرکەران و ستەمکارانی ناوخۆدا، لای خۆی مەل گل دەدایەوە و لەدەرفەتدا پێداهەڵدەشتن. بیر و ویژدان و قەڵەمی بوێری ڕەگەی نەدەدا ڕاستییەکانی لە بگەڕێ و ناهەق بکاتە هەق و یاخود بەپێچەوانەوە.

ئای لە کاک حەکیم، ئەو پیاوەی هەموو مەژووی کوردی، وەک بەروانکەی ناندینەکەی لەبەر کردبوو. ئەو چ مرۆڤێک بووا!؟، لەناو دڵکی زامداری نەخۆشی دا، عەشقی نەتەوەیەکی داڕێ و حەشاردا بوو. ووبەری نیشتمانێکی ٥٠٠هەزار کیلەمەتری خەرا لە ڕوخساریدا شەوقی دەدایەوە. هاوبیر حەکیم، نا هەر لەبەرئەوەی کوردیزانێکی کەمهاوتا بوو، بەڵکو دەسەزێکی کەونەش بوو، بەعەرەبکردن و ڕاگوزان چزرێی لە جەرگ و هەناوی هەڵسانەدبوو، هەربۆیەکا لای ئەم چیرۆکی ئازارکانی هەرگیزاو و هەرگیز بە کۆتایی نەدەگەیشت. کاتێ دەکەوتە گەڕانەوەی، هەر حەزت دەکرد لە دیوەخانی نیشتمان دا،چێشنی حیکایەخوانەکان،فوو لە ژیلەمەی جەرگ و هەناوی خۆی و کورد بکات و جارجارە دەست و پەنجەیەکی نەرم بە ڕیشی ماشی برنجیشیدا بهێنێ و لە سیرەوە هەتا پیاز هەموو شتەکت بە بگەڕێتەوە. کاکەوەیس نەک لە جەهەنەم بەڵکو دەزەخی ڕاستقینەی جەهەنەمیش بگیرسێتەوە، ئەوا لەوەش ئامادەم ببمە هاوبیر و هاوڕێ و هاوچارەنووسی، ئاخر لەم بوارانەدا و لەتەک ئەودا، چ زیانێکم پێ نەگەیشت. مرۆیەکی تەواو سادە و ڕاستگۆ، پاک، دەسەز، یەکڕوو، بێنیاز و دوور لەبەرژەوەندیخوازی بوو. چاوچنۆکی دنیایی نەبوو، بەگەرد بوو بە عەشقەوە وەک خواپەرستی کوردایەتی دەکرد و هەوەستەکانی ئەوپەڕی بوێریان لەخۆگرتبوو.

هاوبیرەکەم! بۆیە جوان و ئیسسکسووک و خۆشەویستی هەمووان بوو، چونکە هیچ هیزێک نەبوو کوردبوونی لا ناشیرین کات و لێی داگیر کات و قەڵەمەکەی لە بکەێت و بەهیچ نرخێکی نەدەدا ، لەو هەموو نرخانەی کە بۆی دانرابوو. تە بوویت بەر لەهەر کەسێکی تر و چەند دەیەیەک لەمەوپێش، ئەمانی تەونی جاڵجاڵۆکەت بە باسکانی، گەندەڵی و فایلداری ئەهریمەنەکان سیخناخ کرد. بە مرواری وشە جوانەکانت، قاوی نادادی و پەخەواتی دەسەاتی خەیتان کرد. هەر تەش بوویت

دەستبەرداری بیر و ئاواتەکان نەبوویت و وەک چیای پیرەمەگروون خۆڕاگریت کرد و وانە و پەندەکت نیشاندای ین و فێرکردین، هەرگیزاووهەرگیز لەبیر نەچێتەوە.
وەک ئاماژەم پێدا دەنگە فرە دژوار و سەخت بێت، لەڕدا بتوانم گەشتی تەمەنی هاوبیرەتیمان و مژووی سەرلەبەری بیرەوەریەکانی نەوانمان بکەمەوە. لە چەندە بتوانم هەندە وەستگەی تەمەنی هاوبیرەتیمان بەسەر دەکەمەوە.

ساڵی ١٩٨٧ کۆنفراسکی پاسک و کۆبوونەوە سەکسە بوو لە سوید،من بەرماڵی کاک حەکیم کەوتم. چ خەش بوو دوای پەڕاگەندەیم بە هەندەران، بە یەکەمجار لەماڵی ئەودا، یاپراخم خواردوو و دوای هاتنی کاک ئازاد دیسان بەشکی کاتەکانم لەگەڵ هاوبیردا بەسەر دەبرد. یەکە خەشترین ڕۆژەکان سەردانکی ڕەوانشاد شاعیری گەورەمان(شەرکە بکەس) بوو بەڵای کاک ئازاد لە نەخەشخانە. مامەستا شەرکە، باسی گەیاندە سەر زمانی کوردی و وشەی(ژان) دەمەتەقێیکی گەرمی خوڵقاند.
لە کۆنگرە و کۆنفرانس و کۆبوونەوەکانی پاسک و سەکسەدا پەک دەگەشتینەوە. من زەر لەی نزیک بووم و بەسەرنجە ورد و قووڵەکانی سەرسام بووم. بە خەڵدانەوە ئەویش لەتەکم دا، ئەوپەڕی خەشحاڵی نیشان دەدا.

سەردەمانک لە دەرکردنی (گەڤاری خوێندکاری کورد)دا، پەکەوە کارمان دەکرد و زیاتر لەک نزیکتر بووینەوە. من هەر بەم دیوە سیاسی و هاوبیرییەی قنیاتم نەکرد، بەڵکو خرەشانم و خەشم بە بەختیار دەزانم چاوپەکەوتنکی دوورودرێژم بەناوی (پرسیارەکان هەشتا تینووی وەڵامن) لەتەک دا ئەنجام داو بەاوکرایەوە. گفتمان وابوو، نەخەشی وازی لە بەنەت، درێژە بەکاروانی چاوپەکەوتنکە بدەن،تا وەڵامی لەژیکدار بە پرسیارەکان فەرمالە دەبن. دواتر لەگەڵ چەند برا و هاوبیرەکی تردا لە دەرکردنی (گەڤاری قەقنەس)دا، دیسان دەستبەکاربووینەوە و ژمارەکی کەوتە بەردەست و بەرهنجی تاقانەی خەی ژمارە دووشی ئامادە کرد،ئیدی فاکتە دەرکییەکانی نەداریی و سەختی کار و تەنها باڵی ئەو پرەژیەشی ڕاگرت. کارەکی ترم لەتەک هاوبیر حەکیم دا، خوێندنەوە و ناساندنی کتێبکەی بوو لەسەر عەلی باپیر.
هەڵایان… ئەم فرە وەستگەیی و فرە لایەنییە، ڕەگرە لەبەردەم ئەوەی بەرجەستەکردنی کوردبوون و خزمەتەکانی هاوبیر حەکیم، نەک لە توانای وتارەک دا نەبێت، بەڵکو لە ڕەهانکیش دا جێی نەبێتەوە.

دەبوو بیناسی و تێکەڵی بوو بێتی و لێی حاڵی بووبیت و بچاوی خۆت حەسرەت و ماندووبونکەی کوردبوون لە هەناو و بە سیمایەوە ببینیت، ئەوجا دەزانی ئەمە باس لە چ مرۆڤێک دەکەین!. هاوبیر حەکیم، یەکێ و نابێتە دوو، کوردێک بوو،وەک نیشتمانە داگیرکراو و چەوساوەکەی، جەرگ و دڵ و هەناوی هەڵاهەڵا بوو. هەشتبیرێکی سەراسویی بەپەرۆشی کوردبوون و قەبووڵکردنی میکی هەنگین بوو، بەنووسین و وەرگێڕانکانی چەشنی هەوبارێک، هەرگیز هاژەی لە نابەڵە و تاقگەیەکە بیر و بۆچوونکانی لە قەبەزە ناکەون.
ح. کاکەوەیس، لەتاقیکردنەوەی کوردبوون دا، نمرەی یەکی هەنابوو، سەرکەوتووانە قەناخەکەی بەیو بوو، توانیبووی مەدالیای زێڕین بدەست بهێنێ.
هاوبیرێ ئازیزکەم، هەرکاتێ قوینگەکەت لەمژوو گیر دەکرد، لەشاوی خۆفەت و ئازارت لە دڵهاتە دەری. هەر چرکەساتکیش باست لەکوردبوون دەکرد، باوەڕ و مەردایەتی و دلسۆزی و پاکێتیت لە هەڵدەوەری. سیمای هەڵقرچاوت تابلۆی بریندکی ئازاراوی قووڵ بوو، تێکەڵی ژان و ئازارکانی نەتەوەکەتی تەدا قەتیس مابوو. هەناسەت بەکروزی قژی کچێ گەرمیانی و بەن دوکەڵی گازی کرکووکی داگیرکراو و خاکی سوتماککراوی حەساری لە بەرز دەبەوە.

ئەرێ تۆ لە قەفەزی سنگتدا دەڵگرتبووە، یان تەنووری هەڵقرچانی ژانکانی بندەستی و زەلیلی کوردبوون!؟. بەکروزی خەمی نیشتمانی تۆ، مرۆی هەسارکانی دیکەشی هەراسان دەکرد. ئەرێ ، برالە، تۆ تەنیا مرۆیک بوویت لە گۆشت و ئێسک و خوێن یا پێیکەرێک بوویت لە پۆلا؟!. ئاخر نازانم چۆن بەرگەی ئەم هەموو خەمە قورس و ئازارە بەسوە و ژانە گرانانەت دەگرت! دەی زامدار و سستی هەندەی مشتەکێیکت،چۆن توانی ببێتە ئەمباری ئازار و ژانی ژیانی ٢٧١٨ ساڵی بندەستی؟!. دیارە ململانێی تۆ لەتەک مردان دا بە ئەوە نەبووە، چرکەساتکانی تەمەنت درێژ بکەیتەوە، بەڵکو دەتویست هەرچی هەست و هۆش و گۆشت و خوێنی جەست هەیە بیگووشی و چی تریشت لەدەست دێ، وەک دوا تنۆکی ڕۆح و باوەڕ و هەزت بیتکەنیتە سەر خەرمانی خزمەتی دەزە ڕەواکەت.

هەر کاکەویس، ئەوەی نەتناسێ و بەرهەمکانتی نەخوێندبێتەوە، وادەزانێ ئەم قسانە زیادەڕەویان لەخۆوە پێچاوە و بەناوی تۆوە فشە و درۆ کردکە دەکەین! ئەوەی هەناوی هەناسەی تێی نەچووبێ بەسەردا، پێی وایە ئەمە خەریکی داهێنانە قووتکردنەوەین!. ئەوەی دەستی نەخستبێتە ناو دەستەوە، بریندکانی نیشتمانی نەژماردبێت و

چیرۆکانی تەعریب و کاولکردنی گەرمیان و سووتانی کەرکووکتی گوێ لێ نەبووبێ و نەخوێندبێتەوە و بە باس نەکرا بێت، کوڕانە بوون تەماتبارمان دەکات،کە گوایە ئەمە خەریکی داتاشینی فسفس پاڵەوانین. ئەوەی ژانی بندەستی تا سەر ئێسک پێیدا نەجزا بێت، وا بیردەکاتەوە ئەمە پروپاگەندە بۆ تاکپەرستی دەکەین و خەریکین بە خەیاڵی یەتیبیایی ڕۆژگار و ژینگەی حەسانەوەی تاراوگەی دوور لە ناسەر و مەینەتییەکان، جەستەی دایکی کوردستان دڵاوەنینەوە. ئاخر نازانن تۆ تەمەنێک زیاترە خۆ دەسووتێنی و ئاگریش لە ئەمە بردەدێیت و خێت لە زەریای خوێناکانی نێتۆیەک دا نقووم دەبیت و ئەمەش بەدیارتەوە دەستپاچە دادنیشێنی و خێت زامداری و بە هەموو ئازارەکانی سەرتاپای کوردەوە گێنگە دەخوێیت و ئەمەش توانای تیمارکردنی بریندی تەمان نییە.
کاکۆیس سیمبۆلی پرسە گەورە و هێواکەی ناسنامەی نێتۆە و خاکە، کاکۆیس بریندی خوێن لەبەرچووی نیشتمانە، کاکۆیس قەڵغان و مەتەرزی داکێکیکاری کوردایەتی و شمشێری هەمەتی سەر داگیرکەر و زاڵمانە.

هاوبیرە شیرینەکەم کاکۆیس، دوای ئێغری یەکجارەکیت، چەند جارە لە بەری جارە فرمێسکی خوێناویت پێ هەڵوەرانم. لەگەڵ هەر ناوهێنانێکت دا، ئەفسووسێکی قوڵی دوکەڵاویت پێ کەشاوم ! بە هەر نموونەیەک ناچارم دەکەیت، مشتە لە خرواری باسگەلی تۆ بهێنمەوە و بەئاگایانە یاخود بەوپەڕی هۆشیارییەوە، مستەکی تۆند ئاخ هەڵکێشان لە ڕانی خەم بدەم، یان شۆقێیەک لە مەزەکەی بردەمم هەڵسینم، یاخود کتێبەکەی دەستم داخەم و وەلاوەی نەم و نەفرەتێکی خێست لە مردن بکەم، ئەو مردنەی نامەردانە هات و تەی لە بن باڵە هۆشکانی خەیدا شاردەوە و کارەکی کرد، ئەمە نەتوانین بە هەرگیزاو و هەرگیز جارەکی تر لە تاڵە موو سپییەکانی دەتەنگی نیشتمانت بەوانین.
هاوبیرەکەم، کاک حەکیم کاکۆیس، مەرگی تۆ کارەکی کرد، تا نەشتەر لە بریندی کوردبوونم گیر بکەم، تاڵاو و خوێناو و ئازاراو و خەفەتتاوم بە کەچی ناوادەی تۆ لە دێت. پەوەندی نێوان من و تۆ جگە لەسەدان و هەزاران جار نامەگۆینەوە و پێکەوە تلفون کردن و سەماخکردنی جراوجرەوە، بە تۆندی پێکەوە بەسترا بوو. لەئێستا مخابن هیچی ترم نییە بیخەمە سەر سینی زێرینی ناوهێنانی تۆ و ڕازاندنەوەی خوانی پێشوازی بابەتی تۆ و مەدالیای شانازی هاوبیرێتییەوە. ئەمە لە پاسک و سەکسە دا پێکەوە، دوو باڵ بووین و دوو پێچکە بە یەک ئامانج کەوتبووینە ڕێ. گەڤاری خوێندکاری

کوردمان بە ئارەق و خوێن ئاودا،گەڤاری قەڤنەس بە ھەنجدانەکی زەر و ماندووبونەکی بە سنووری تەوە،ھاتە بوونەوە. لەو ساتەوەختانەش دا،کە سیاسەت نەدەماو و بەرەو قەزلەوەھاتن و وەسبوونی دەبردین، ژینگەی باسوخواستی مامستا مەسعوودمحەمەد،وەک فریادەس خەرا و ھەمیشە دەبەوە ھەوێنی زەرینەی پەیوەندی و گفتوگەکانمان. تە وەک عاشق و وەرگەڕەکی گەورەی مامستا و منیش وەک قوتابی و دەروێشەکی جەزبەگرتووی ھەمیشە تینوو. بەپانتایی و درێژایی بابەتەکان دا تەھەدەچووین. جا گەلێ، ئیدی چ ئامراز و ئامرازەکی پەیوەستکردنی لەمە بەھەزتر و خەشتر و بەنرختر ھەیە،دوو ھاوبیر پەکەوە شتەک بدات!؟.

یادەوریەکانت چنگیان لە ھەناوم گیرکردووە و ھەحم داخ دەکەن. فرمسکم جگەلەی بەستووە و ئازاری بە بانەوە تلاوتلی ناخەشم پە دەکات. لە ھەنووکەدا خوێن دەخەموە حەزم دەکرد بوومایەتە بزمارەکی تابووتەکەت و چنگە لە خێی سەر گەکەکەت و تێیزمبەردەک لە کەلەکەت. کاکەوەیس نەمزانی خەتای تەیە یاخود من تاوانبارم! تە زوو ھێشتی و من درەنگ بەر چەخماخەی مردنەکەت کەوتم! ئاخر من لەرەدا چی تەمار بکەم چۆن بتوانم، چیرۆکی ٣١ ساڵەت بە وشە و ھستەی شاش و شاش پێ بە بگەمەوە!. تە سیمای ھێش داگەڕاویت، ھەموو حیکایەت و خەمکانی کوردبوونی تەدا تەمار کراوە. تە مەرگی خەتت باش ھەست پە کرد بوو، لەی نەدەترسای و باکت لەی نەبوو. ئەوەی مەراقت بوو تەواونەکردنی پرۆژەکان و نەھاتنەدی ئاواتەکانت بوو. کاک حەکیم بەنووسین و وەرگەڕان، خاوەنی ٢٨ بەرھەمە لە شاکاریدا کەم وێنەن. ھاوسات بەسەدان وتاری لە گەڤار و ھەژنامەکان و بلاگەک و واڵەکەی خەیدا بەاو کردەتەوە. چەندینی بابەتیشی بەناوی خوازراوەوە بەاوکردەتەوە. ئەوەی بەمن لە مردنە ناوادەکەی ئازاراویترە، ئەوەیە ئەو زەری پەمابوو، پەشکەشمان بکات، لە مەرگ قەڵەمەکەی لەدەست خستەخوارە. ماڵئاوایی کاکەوەیس بەزیانەکی گەورە بە ھێشنبیریی کوردیی دادەنرێ. بە ھاوبیرانی نەتەوەیش، دوای مەرگی کاک ئازاد مستەفا، ھاوبیر حەکیم لە دیاترین ئەو ھاوبیرانە بوو، کە ھەچکەی کاک ئازادی بەرندا و خێی کردە پێش قەڵەوەی داکەکی لەبیر و ھزری نەتەوایەتی و درێژدان بە کوردایەتی کردن.
بەرلەوەی مەرگ بیپێچێتەوە، لەیەکی لە گفتوگەکانمان دا، وتی: " سەرقاڵی نووسینی ھەمانکم ، باس لە چەنێتی ھاتنی ئیسلام دەکات، بە کوردستان. زەر دەم پەی خەشە و بوارەکی باش و فراوانم لەبەردەمدا، زەر شت بەم و بنووسم".

هاوبیرەکەم، تۆ ئەو مامۆستا شکۆدارەی، سەبارەی قورست بەسەر سەری هەمووانەوەیە. تۆ ئەو تروسکەی هیوایەی، بەردەوام وزە و وزە و باوەڕ و جوامێری بە ئێمە دەبەخشیت، تۆ نووسەرە خاوەن باوەڕیت سات لەدوای سات هزر و بیرت گەشتر دەبنەوە و نەمرتر دەبن. بە هەرکوێ بچین چراکەی تۆ دادەگیرسێنین و لەگەڵ خەمان دەبەین، باسی هەرشتێ بکەین، مەبەست لە گەورەیی تۆ دەخوازین، بمانەوێ هەرشتێ بکەین، تەماشای پانتایی و درۆزایی باڵەای تۆ دەکەین،دەست بەرین بە هەر کارێک،لە خەرمانی تۆوە گورزە و مەڵەی باوەڕ و ئیمان دەبەین و هەگبە و تەشووی ئەی تەکەشانی لە پێ دەکەین.
هاوبیر حەکیم نزیکەی هەموو بەرهەمە عەرەبییەکانی مامۆستا مەسعوود محەمەدی کە بەزمانێکی پڕنایابی سەخت و دژوار نووسراون، کردووە بە کوردی بە شێوەیەکی زۆر لێوەشاوانە، کە نزیکەی ١٠ بەرهەم دەبن، بەرهەمی شاکار و دانسقە. لە ئەدەبی جیهانیشەوە، ١١ ڕۆمانی وەرگێڕاوە و خەیشی چەند بابەتێکی ڕۆخنەیی و چەند ڕۆمانێکی نووسیوە.چەندین چیرۆک و وتاری جۆراوجۆری ئەدەبی و زمانەوانی لە گۆڤار و ڕۆژنامەکانی ناوەوە و دەرەوەی کوردستان دا بڵاوکردۆتەوە.
بەر لە سەینەوەی دوا تێکی فرمێسکی خەمباریی ئێم مائئاوایەکەی هاوبیر حەکیم، ئاواتەخوازم تەواوی نووسینەکانی لە بەرهەمێک دا کۆکرێنەوە و کتێبخانەی کوردی لێم نووسینە گەوهەریانەیشی بەبەش نەبێت.

لێرەدا بە ئاشنایی خوێنەری کورد، لیستی ناوی کتێبەکانی،ئەوەی لەبەردەستدان بڵاو دەکەمەوە
لیستی ناوی بەرهەمەکانی:
****

١ــ خەرت دەگاتێ عەزیز نەسین و. لەفارسییەوە ١٩٨٧
٢ــ کەڵەگەی ئاژەڵ، هیچ نەنووسراوە
٣ــ نامەکانی مەسعوود محەمەد ٢٠٠٦
٤ــ دەموودووی هزر لە عەرەبییەوە ٢٠١٣
٥ــ زمانی کورد،لە عەرەبییەوە ٢٠١٠
٦ــ هاوسەنگکردنەوەی تەرازووی سەنگەلا لە عەرەبییەوە ٢٠١٠
٧ــ بە گەڕباشۆف ، لەعەرەبییەوە ٢٠١٤
٨ــ بەچوونێک لەسەر لێکدانەوەی مرۆیی مەژوو،لە عەرەبییەوە ٢٠٠٩
٩ــ کەمەڵگای مرۆقایەتی، بۆچی بە شێتخانە دەچێ؟،لە عەرەبییەوە ٢٠٠٩
١٠ ــ ڕۆمانی ١٩٨٤ ، جۆرج ئۆروێل لە سویدییەوە ٢٠٠٥
١١ــ گورگی ڕووتەلان لە سویدییەوە ٢٠٠٧ هەرمان هەسە

١٢ـ پرسیارکان هشتا تینووی ورامن، چاوپکەوتن لەتک هەلبژرنجیی دا ٢٠١٠
١٣ـ کلارفەن، لە سویدیەوە خالید حوسینی
١٤ـ تارپا… ئسپە کویلە لە سویدیەوە ٢٠١١ستیڤن ڤرنستوم
١٥ـ دن کیشت ١٩٩٩ لە سویدیەوە سرڤانتس
١٦ـ ئاوی نابە بگوترە دبە بگوترە دیداری کاکویس لەگەل ئەمجد شاکلی ٢٠٠٤
١٧ـ شاخکانیش دنگیان دایەوە خالید حوسنی ٢٠١٤
١٨ـ تونی جاجاکە،حکیم کاکویس رەمان ٢٠٠٨
١٩ـ کچ هەیبژاردم اسماعیل عتمان و ماتیاس شیلین لە سویدیەوە ٢٠١٢
٢٠ـ گەلورانی دشتوودر جاک لندن ٢٠٠٤ لە سویدیەوە
٢١ـ بازنەی ترس حوسن سومدە و کاوە جیەم ٢٠٠١ بەناوی خوازراوی کاوس عەبدوڵا لە ئینگلیزییەوە
٢٢ـ مەملەکەتی سەگکان حکیم کاکویس ٢٠١٧
٢٣ـ تاوان و سزا، فیدر دستیڤسکی ٢٠١٥ لە سویدیەوە
٢٤ـ حجکی تر بە بردرگای (خەتە)ی زانا لە عەرەبییەوە
٢٥ـ نەتەوایەتی کورد و ئیسلامەتییەکەی،حکیم کاویس
٢٦ـ تیرژە بە شۆڕنگکەی (حەمە سعید حسن)دا
٢٧ـ سەگکەشیان چوارمیان بوو، رەمان حکیم کاکویس
٢٨ـ بەردیش بەدەنگ دە منداڵیی لە کەمبەجیا مالیدا ژیموسیاک لە سویدیەوە ٢٠٠٦

دەوازبهێنە … نووسینی: جیهان بن ابحی …. وەرگێڕانی: ئاری بابان

واز بهێنە با چاوە کانت لە ئامێزم بگرێ
تە مە نێکم پی ببە خشە
لە سە روی ناڵە ی چراکانی ئاسمانەوە بێت
گۆی مالنیا

لەسەر لەوام
گەشە ئەکات
وەک کەنیشکەی ئاو ئەتوەمەوە و
ماچەکانت لەم بارانە ئەمپارێزێت
واز بێنە
با ڕوو لە قیبلەت بکەم
بە ماچەکانت نوێژ دابەستم
لەو کاتەوەی تۆ ڕۆیشتویی
پەڕەشی باڵی کەشاوە بەسەر بادا و
سەبارەکەم ئێوارەتەوە
ئایئەماڵ
هەناسەم لێڕەبەت و وشکی ئەکات
شەونمەکانی بەرەنگی ئاون
ئەمگرێتەوە
ئایەتەکم لە پەیامی ئاو
لەوەتەی تۆ ڕۆیشتوی
لەتەنیشت پیرەزیەکانمەوە
مەیخانەی دروست دەکەن
بەهەڵە منیش نوێژ دادەبەستم و
ڕوو لە کەعبەی هەڵە دەکەم
ئاسۆ لەسەر جەستەم
نەزانانە سەما دەکات
. لەسەر جەستەم پشکۆ بارانە
ڕەنگەکان
یەک لەدوای یەک
کاڵ دەبنەوە
دیارنامێنن
دەوازبهێنە
با ڕووگەم تە بیت و
نوێژ دابەستم
شەونمەکانی
بەرەنگ و بەرامی
ئاسمان پەیمان دەدەن
کە نەهێین
دەریا خۆی
لەدەست بدات
شەپۆلەکانیش

خۆنکانین نشارنەوە..
میلی کاژرکان
نیوەی شەو لەدەدات
تەفانی خەی دەیخنکێنێ
خەشەویستیش
بە سەرخەشی
بەرامبەرمان ئاوەستاوە
هەنگاوەکانی بەملا دەن و
بەولا دەچن
بەرپەی خەشی هەرنابینێت
وەک منداڵێک
بەر لە خەوتن نزاکانی خەی بخوێنێت
یا بە حەسرەتەوە بە خودای ئەم دونیایە
هاوار بکات
هەردەمێی فرمێسکی سەرگەنامە
لە گەمایە
دە وازبێنە
لە گلەییو سەرزەنشتم

گۆڤاری هانا ژمارە 4

بە خوێندنەوەی ژمارە 4ی گۆڤاری هانا کلیکی ئێرەبکەن ...

"هانا" ی ژمارە ٤ خولی دووەم، سالی ٢٠١٨

بەر هەمەکانی ئەم ژمارەیە:

١- منداڵ و فەنتازیای مەرگ، نووسینی بەکر ئەحمەد

٢- ئەنکم کەتان، جەلال قادر

٣- پرسیار و ماناکانی پرسیار لە کورتە چیرۆکی ئەنکم کەتان، نووسینی عەبدوڵا سڵێمان "مەشخەل"

٤- دیدارێک لەگەل عەبدوڵا سڵێمان "مەشخەل"

٥- بلیتی بەخت، ئەنتۆن چیخۆف، وەرگێڕانی شلێر ڕەشید

٦- فاتم بەخشوودە، هونەرمەندێکی ناوازە، نووسینی سلیمان قاسمیانی

٧- شیعر: ئەحمەد دڵزار، فاتح شێخ "چاوە"، سلیمان قاسمیانی، مەشخەل، بەکر ئەحمەد

٨- خەتەنەی کوڕان و مافی منداڵان، نووسینی سلیمان قاسمیانی

٩- خۆرنشینان بارانی وشە سوورەکان تەڕم دەکا! ڕاپورتی گۆڤاری هانا

بۆ خوێندنەوەی گۆڤاری هانا کلیکی نێرە بکەن

http://www.hana.se/index/?p=839

کەرکوک لە نیوان دڵی کاک و قودسی مامدا … هەورامان خالید

دوای بیست و هەشت ساڵ حوکمڕانی هەردوو بنەماڵەی تاڵەبانی و بارزانی لە شارەکەدا، هەشتا کورد خاوەنی پێگەی خۆی نیە. دەخی ئێستای شارەکەش، دەیسەلمێنێت، کە کەرکوک نەک دڵ و قودس بگرە شارێکی کوردستانیش نیە! کەرکوک لە ئێستادا جێی شەرمەزاری و مایەی پیسواکردنی دەسەاتی کوردیە؛ چونکە دوای ئەو هەموو خەبات و خوێنە، دەبینین بە ترسکی زەرەو لە نیوەشەودا بە دەماکەوە ئاڵای

کوردستان لەرەولەوە بەرزدەکرێتەوە؟!
چ گاڵتە جارییەکە؟! تا ئێستا ناتوانرێت ڕێز لە خوێنی دڵیان و سەدان هەزاری ئەو شارە بگیریت کە لەپناویدا شەهید بوون! بەڵام دەتوانن، بەئازادی و بەبەرچاوی خەڵکەکەیەوە داهاتوو سامانەکەی بدزن.

لەڕاستیدا ئەبە خەڵکی کەرکوک ئەوە باش بزانن، کە شارەکەیان تەنها بەخاتری سامان و داهاتەکەی "قودس و دەڵی کوردستانە لای بەرپرسان.
زیندوترین بەڵگەش، تیری شانزدەی ئۆکتۆبەرە، کە لە پشتی گەنجانی کوردپەروەری شارەکەیان چەقاند. تیرێک کە بریندەکەی هێشتا خوێنی لێدەچۆڕێت.
نەوەکانی جووت بنەماڵە بەدرێژایی مێژوو، بەڵژی ڕووناک، سووکایەتی نەما بە خەڵکی ئەم شارەی نەکەن!

ئاوارەیانکردن، تاڵانیانکردن، تێنانەت ئەو ئازایەی کە کەرکوکیەکان، لەزەمەنی ڕژێمی بەعسدا، بە پێشچاوی جەلادەکانی صەدامەوە بەرزیاندەکردەوە، لەسایەی سیاسەتی شکستخواردووی بارزگانەکانی نەوتەوە ئەویشیان دڵانەند.
بەیە لەئێستادا خوێنی هەرگۆرەی کەرکوکیەکان، بەرزکردنەوەی ئالای نەتەوەکەیانە، بەمەش نیوسەدە لەخەباتی شار و شاخی کەرکوکیەکان وەکو دوکەڵی بیرەنەوتەکانی بابەگۆگو چوو بەهەوادا.
بەیە ئەتوانین بڵێین کەرکوک بزنەکی شیردەری جووت بنەماڵەیەو نە دە، نە قودسی کوردستانیشە.

هەورامان خالید

کەی مافەکانی پێشمەرگەی دەرین ئەدرێت؟ … ئەحمەد رەجەب

لەم نووسینەدا باسی زەوی بە پێشمەرگەی دەرینەو بە هوە بازرگانی و گەندەڵیەوە پێشمەرگەی دەرین کراوە بە دوو بەش، بەشکیان بەبەشن و زویان نییەو ئەو بەشەکەی تریان شانسی هەیە لە جیاتی یەك پارچە

زەوی، دوو پارچەی زەویان پێدراوە.
کاتێك ڕۆژەکانی گەرما وازیان لە خۆشی ژیانی لاوێتی و، کارو بژێوی خێزانەکانیان هەڵگرت و، ڕوویانکردە شاخە سەرکەشەکانی کوردستان و، بوونە پێشمەرگەو چەکیان دژ بە ڕژیمە دیکتاتۆرییە خوێنمژەکان کردە شان، بە هیچ شێوەیەك بیری ئەوەیان نەکرد پاشەڕۆژ بە بۆنەی ئەم چەك هەڵگرتنە ببنە خاوەن موچەو زەوی و تەلارو باخ و تۆتۆمبێل.
پێشمەرگە: ناوێکی بەرزو پڕڕەوە، هەموو کات لەپێناو بیرو باوەڕو نیشتمان و گەلدا خۆی بەخت کردووەو، دژ بە ڕژێمە دیکتاتۆرییەکان و بیری شۆڤێنیستی و ڕەگەزپەرستی دەسەلاتە داگیرکەرەکانی نیشتمان جەنگاوەو، بەوەش سەربەرزی بۆ خاك و گەلەکەی تۆمارکردووەو، ڕۆژانە ناوی پێشمەرگە ئەبیستراێت و، زۆربەی خەڵکی زەحمەتکێشی کوردستان و ئەو کەسانەی لە پێناو ئازادی و ئاواتە پیرۆزەکانی گەلدا تێکۆشاون باسی پێشمەرگە و ڕۆژانی سەختی پێشمەرگایەتی ئەکەن و، بە چاوڕڕزو شانازییەوە ئەروانێنە ئەو مێژووە پر سەروەرییە، ئەمە لە لایەکەوەو، لە لایەکی ترەوە هەندێ لە بەرپرسانی دەسەلاتی کوردستان پێشمەرگەیان کردووەتە وێردی سەر زبانیان و، لە بەشەکانی ڕاگەیاندن ئەوە دەرئەخەن کە (هەموو) داخوازییەکانی پێشمەرگەیان دابینکردووەو، هیچی تر نەماوە بۆیان بکەن و، بۆ چەواشەکردنی جەماوەری گەل و بۆ داپۆشینی تاوان و گەندەڵییەکانیان، ، دەستئەکەنە لاف وگەزافی درۆو دەلەسە.

لێرەدا پرسیار ئەوەیە، تاکەی پێشمەرگە دێرینەکان بدەنگ بن، تاکەی مافەکانیان زەوت بکرێن، تاکەی مافەکانیان بدرێن بە کەسانی تر، تاکەی بەرپرسانی کوردستان تەنها خۆیان بە پێشمەرگە بزانن و مافەکانی پێشمەرگە پێشێل بکەن و، بۆ خۆیان و کەسوکارو خزم و دەستوپەیوەندەکانیان هەموو شتێك دابین بکەن و، وەك باڵت کوردستان تەنهاو تەنها ولاتی ئەوانەو، ئەبۆ هەموو (خەیرو بەرکەتی) هەر بۆ ئەوان بێت، تا کەی گەندەڵی ڕیسوا نەکرێت، تاکەی ڕۆژی جاش بگیرێت و، پێشمەرگە فەرامۆش بکرێت، تاکەی ڕۆژ لە ڕاپۆرت نووسەکانی ڕژێمی بەعسی فاشی بگیرێت.

ئەمڕۆ لە سایەی ناوی پێشمەرگە چەندان تاقم و دەیان هەزار کەس بوونەتە خاوەن موچەی بەرزو، خاوەن ئەرزو کێشك و تەلارو، دیارە تەنها پێشمەرگە مافی خۆیەتی بە ناوی پێشمەرگەی دێرینەوە خانەنشینی بکرێت و، زەوی وەربگرێت، بەڵام ئەمڕۆ لە سایەی میرەکانی کوردستان گاڵتە بە ناوی پیرۆزی پێشمەرگەوە ئەکەن و، پارەو ئەرزە ئەبارێن و ئەیبەخشن و ئەیدەن بە باوك و دایك و خوشك و برا و خزم

و، دراوسێی و کاسەلێس و دەستوپەیوندەکانیان و،
لە کوردستان ژمارەیەك لە پیشمەرگە زەوی وەرگرتووە و، ژمارەکەی تر چاوەروانە بەڕام سەرك جاش و جەیش شەعبی و موختاری راپەرت نووس و خاوەن فایلەکان کە سیخوریان بۆ حزبی بەعس و رژێمەکەی بەغدا ئەکرد زەویان وەردەگرتووەو،
کار بەوەش نەوەستاوە هەندێك لەو سەرك جاش و موختار راپەرت نووسانە بوونەتە دەمراستی بەرپرسە گەورەکان و، سەرەرای ئەوەی کە لە بنچینەوە زەویان هەیە، زەوی تریشیان وەرگرتووە، دیارە کوردستان تاپۆی ئەو جارە کەسانەیەو، تا سەرك جاش و خاوەن فایەل ماوە پێشمەرگەی دڕین بۆ بەشە..
هێزو پارتە کوردستانییەکان و حزبی شیوعی پێشمەرگەیان هەبوو، هەریەك لەمانە لە سەنگەری گەلدا دژ بە داگیرکەرانی کوردستان خەباتیان ئەکردو، هیچ کات بەرامبەر بە دوژمنی دیکتاتوری فاشی سارد نەبووەو، پێشمەرگەکانی زۆر کارامەو گورجوگۆ بوون لە پەلاماردانداندان دژ بە دوژمنیان و، ئەگەر لە پێشمەرگەی لایەنەکانی تریان زۆرتر نەکردبێت، قەت کەمتریان نەکردووە.

خێنی پێشمەرگە شیوعییەکان لە گەڵ خێنی پیشمەرگەی لایەنەکانی تری سەر گۆڕەپانی تەکۆشان لە چەندان شەرو داستاندا ئاوێتەو تێکلاوی یەکتر بوو ، بۆ نموونە لە داستانی سەلەمیشدا خێنی پێشمەرگەی حزبی سۆشیالیستی کوردستان تێکلاوی خێنی پێشمەرگە نەمرەکانی حزبی شیوعی بوو، هەروا لەگەڵ پێشمەرگە دلێرەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان لە گرتنی شارۆچکەی قەرەداغ و، پێشمەرگە ئازاکانی یەکێتی نیشتمانی کوردستان لە داگیرکی کردن لە خاکی پیرۆزی کوردستان لە دەی تازە شارو وئاوایی شێخ حەمیدو بناری گلدا دژ بە پرۆسەی چەپەڵی ئەنفال و، لە دەیان شەرو داستانی تردا.

لە سلیمانی بە هەوڵ و کۆششی هاوڕیانی حزبی شیوعی و برادەرانی یەکێتی نیشتمانی کۆمەڵەی پێشمەرگە دڕینەکان دامەزراو دیارە ئەو کارەش، کارێکی باش و پێزەتیڤانەیە بۆ داگیرکی کردن لە مافی رەوای پێشمەرگە دڕینەکان و، هەوڵیان داوە پێشمەرگەی هەموو لایەنەکان لە دەوری خۆیاندا کۆ بکەنەوەو، بەڵام خواستیان تا ئێستا نەهاتووەتە دی و، پێشمەرگەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان دووڕەپەڕزن و، نایانەوێ خۆیان بەو کۆمەڵەیە گرێ بدەن.
من وەك سەدان وهەزاران پێشمەرگە لە ولاتەکەم مافم خوراوەو، بستێك (زەوی) یەم پێنەدراوەو، زۆربەی ناسیاوەکانم باوەڕ ناکەن و، هەندێکیان سوێند بەخواو بە پێغەمبەرو بە (موقەدەسات) و تەلاق

ئەخ‌ن كە زەویم وەرگرتووەو ، ب‌یە ب‌دەنگم..

من تا ئ‌ستا (یەك بست زەوی) یم وەرنەگرتووەو، هیچ كات ب‌دەنگ نەب‌ووم و، لە زەر ب‌واردا باسم ل‌یكردووەو، هەمیشە وتوومە ناسیاوەكانم (هەقیان) ە باوەرم پ‌ ناكەن و، روو بە روو پ‌م ئەو‌ن : ئەگەر زەوی بە (ت‌) ی خاوەن ت‌كشانكی زەر نەدراب‌ت، ئەی بە ك‌ دراوەو، بە كی ئەدەن؟؟

ولامدانەوەی ئەو بەرزانە ئاسان نییەو، بگرە زەر سەختەو، ئەبی ب‌م : راستە زەوی ب‌ە بەشك پ‌شمەرگە دراوەو، ئەوەش مافی خ‌یانەو، جی دخشی ئ‌مەی پ‌شمەرگەو ئەو كەسانەیە كە دسزی گەل و نیشتمانن و، من لەرەدا ناچارم بە (راشكاوی) ئاماژە بەو كەسانە بدەم كە لە ریزی بەعسی دیكتات‌ری كاریان كردووە وەك سیخور، راپ‌رت نووس، جاش و موستەشارو كارمەندی پایە بەرزی دامودەزگاكانی رژ‌می گ‌ر بە گ‌رو، ئەمرش هەر ئەوان لە ریزی پ‌شەوەن و، بوونەتە خاوەن ماف لە ئەرز وەرگرتن، مووچەی باش وپلەوپایەی بەرزو نایاب و ئەندامی پارلەمان و موستەشاری سەروكەكان و هتـــــــد..
من داوا لە وەزارەتی پ‌شمەرگە و، وەزارەتی دارایی ئەكەم مافی هەموو لایەك وەك یەك بپارزن و، جیاوازی لەنوان پ‌شمەرگەكانی حزبی شیوعی وپارتی و یەكیتی و سسیالیست و زەحمەتكیشان نەكرت و، بە یەك چاو سەیری هەمووان بكرت و، هەوبدرت یارمەتی تەنها ب‌ حزبەكانی دەسەات نەبت و، بچن بە هانای پ‌شمەرگە دیرینەكان كە سانە ژمارەیەكیان كچ ئەكەن.

20/12/2018

پەنابەرەكی كورد پاوراوە ب‌ وەرگرتنی خەاتكی ئەدەبی … ئامادكردنی: هژار

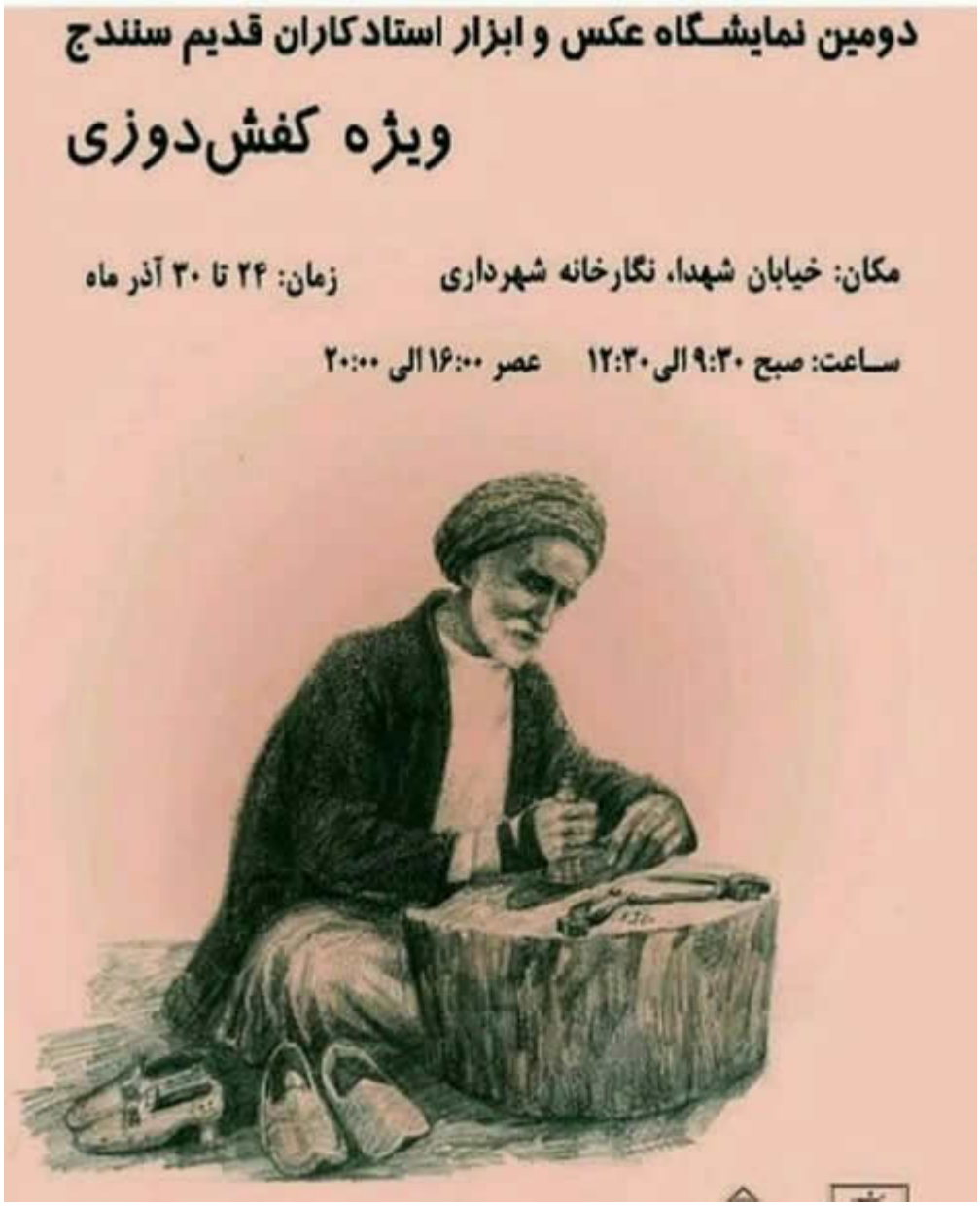
ماپەری وژنامەی زەئەیجی ئوسترالیی ناوی ئەو نوسەر و شنبیرانەی باوكردەوە لە ئوسترالیا كە پاوراون ب‌ وەرگرتنی

خەڵاتەکانی سەرۆك وەزیرانی ویلایەتی ڤیکتۆریای ئەو ووڵاتە کە لەناویاندا ناوی پەنابەرێکی کورد هەیە.
بەهرۆز بوچانی، ئەو پەنابەرە کوردەیە کە بە کتێبێك کە تێکەڵەیەکە لە چەندین ژانری ئەدەبی بەشداری کردووە و پاڵوراوە بۆ ئەو یەکێك لەو خەڵاتانە.
بەرهەمەکەی بوچانی کە بە ناونیشانی " هیچ هاوڕێیەکمان نیە جگە لە چیاکان" باس لە یادەوەرییەکانی خۆی دەکات لە سەرەتای ژیانییەوە هەتا ژیانی پڕ لە کارەساتی لە کەمپەکانی دوورگەی مانوس کە بۆ ماوەی چەندین ساڵە لەو دوورگەیە لەگەڵ سەدان پەنابەری تر دەستبەسەرن.
بەهرۆز بوچانی ، لە بنەڕەتدا خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە و یەکێکە لەو پەنابەرانەی کە پێشتر ویستویانە بە قاچاخ و بە بەلەم ڕوو لە ئوسترالیا بکەن، بەڵام دەستگیر کراون و ڕەوانەی کەمپەکانی دوورگەی ناورۆ و مانوسی پاپانیوگینیا کراون و بەپێی یاسا تونەدەکانی ئوسترالیا دژی کۆچبەرانی دەریایی نایاسایی ، هەرگیز مافی پەنابەرێتی لە ئوستراليا وەرناگرن.

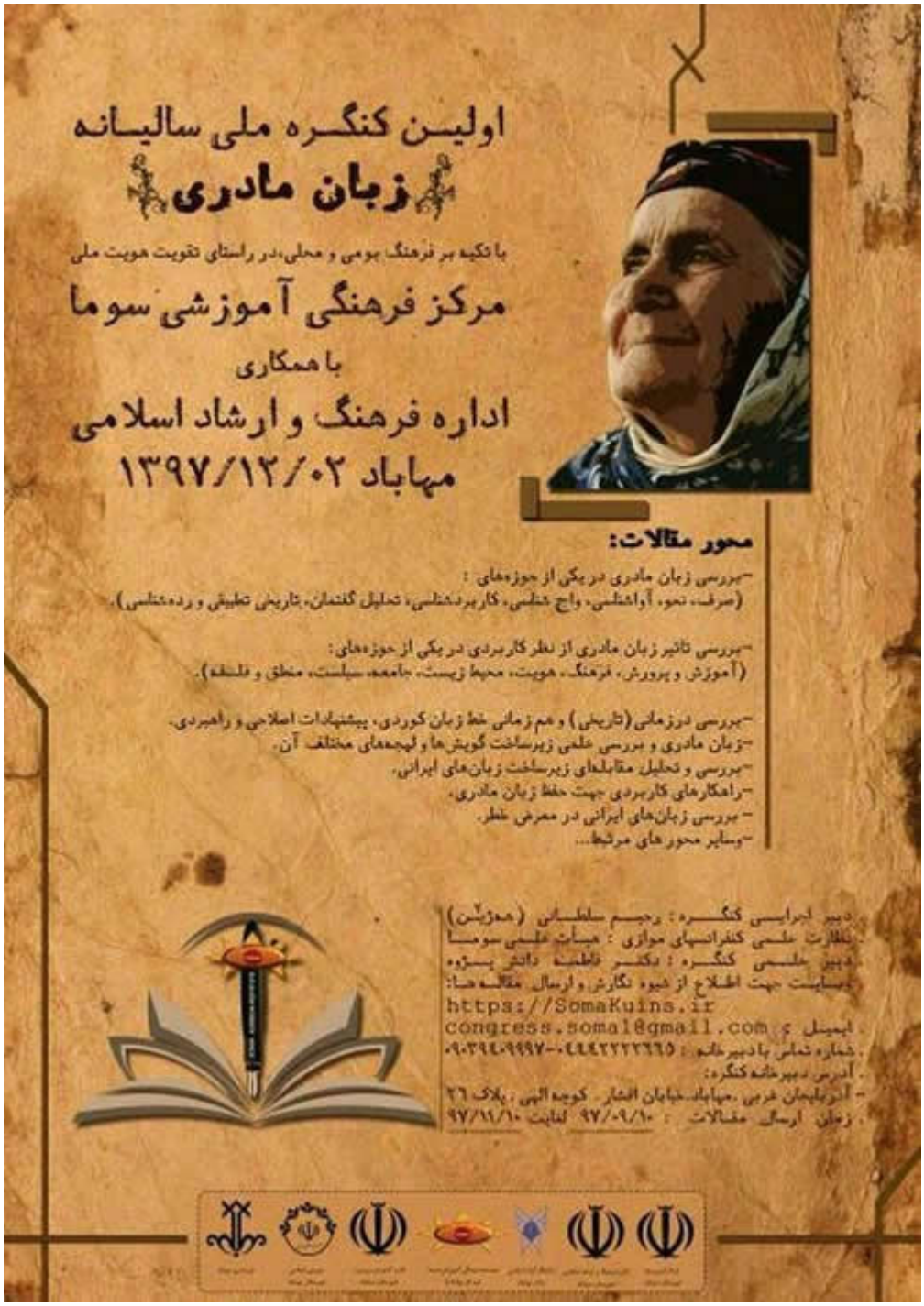
سەرچاوە : ماڵپەری ڕۆژنامەی زەئەیج

چەند هاوڕێک لە کوردستانی ڕۆژهەڵاتەوە ... ئامادکردنی: ئیبراهیم

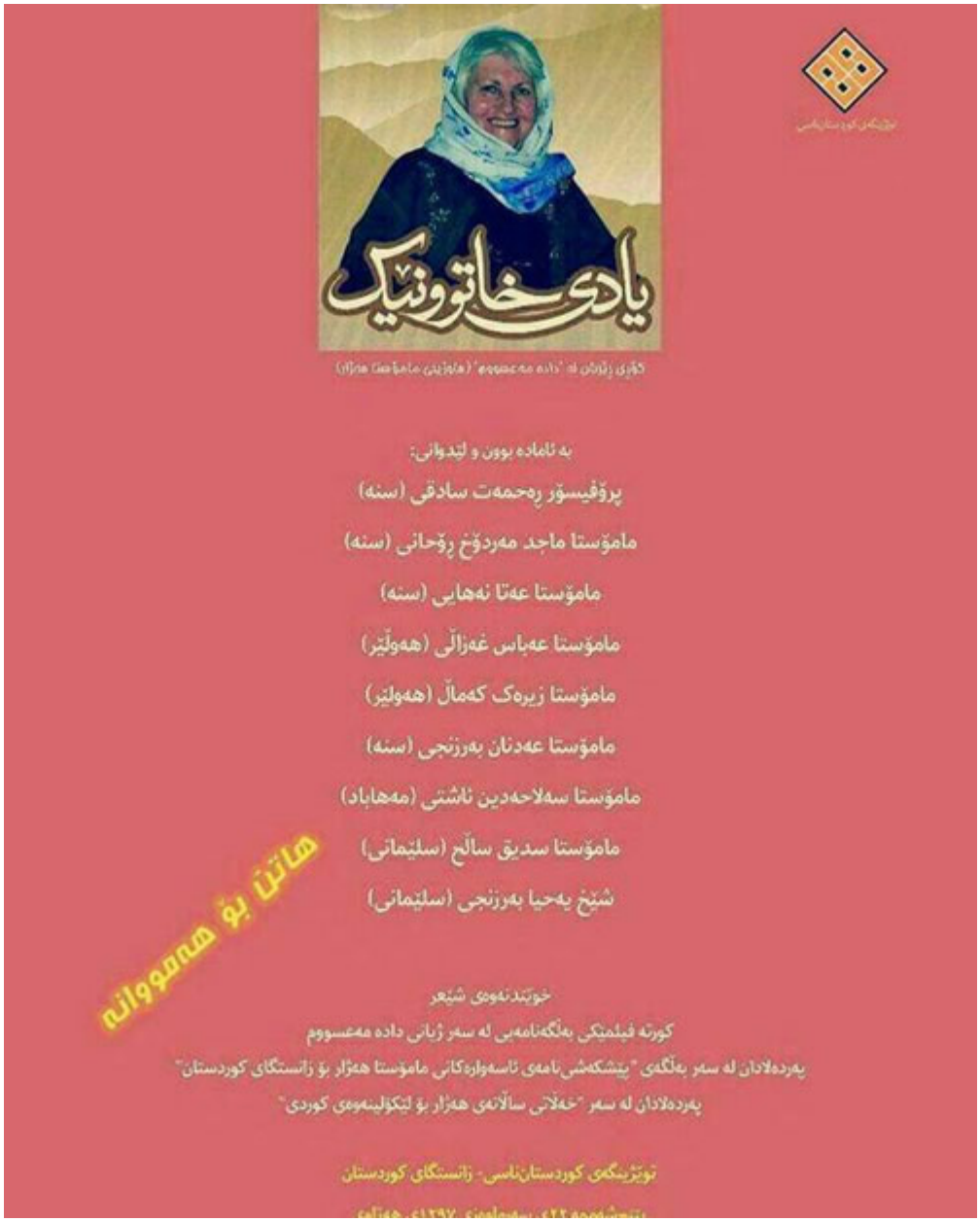
دوهەمین پیشانگای ڕەسم و ئا میری میژوویی کەوش دروس کردن لە کوردستان،24سەرماوەز هە تا30سەرماوەز

هـوـیـن کـنگرـی نـتـوـیـیی زمـانی دایکی
مـهـاباد ۲ی ـشـمـی ۱۳۹۷
ئـنستیتـ فـرهـنگی و فـرکاریی سـما

لە کۆی ئەزموونان لە " دادە مەعسووم" هاوژینی مامۆستا هێژار، تۆژینگەی کوردستان ناسی میوانداری کۆمەڵەک مامۆستا و میوانی ئازیز.

*لەو کاتدا هەریەک لە بەڕێزان:
پرۆفیسەر ڕەحمەت سادقی(سنە)
مامۆستا ماجد مەردۆخ ڕۆحانی(سنە)
مامۆستا عەتا نەهایی (سنە)
مامۆستا عەباس غەزاڵی(هەولێر)
مامۆستا زیرەک کەماڵ(هەولێر)
مامۆستا عەدنان بەرزنجی(سنە)
مامۆستا سەلاحەدین ئاشتی (مەهاباد)
مامۆستا سدیق سالح (سلەمانی)
شێخ یەحیا بەرزنجی (سلەمانی)
لە وتاربێژانی ئەو کاتیادەن.
هەروەها بەشکانی دیکەی کاتکە بریتین لە:

*کورتە فیلمکی بەگنامەیی لە سەر ژیانی دادە مەعسووم
*پەردەلادان لە سەر بەگەی " پشکشی نامەی ئاسوارەکانی ماموستا هەژار بە زانستگای کوردستان"
*پەردەلادان لە سەر " خاتی سانەی هەژار بە لکینەوەی کوردی"
پێنج شەممە 22ی سەرماوەزی 1397ی هەتاوی
کات : 15 تا 18 هەی مەولەوی
*تۆژینگەی کوردستان ناسیی زانستگای کوردستان
-————————

پیکە ری ماموستا قالە مە رە لە یە کیک لە پارکە کانی تاران

ئاکام ... ڕستەم خامۆش

هێندە ئاڵام خۆش دەوێ
لە یادمە ڕۆژو شەوێ

جارێک خەیاڵم فڕی
ڕێگەی دووری بڕی

گوتم : کام شاخ بڵند
لێم نیشتمانی کورد

ئاکامی لە هەڵکەم
بە چاوانم سەیریکەم

بەم ئاخەی وا بەیداخ
دیارە لە سەر لوتکەی شاخ

شاخکی بەرزو سەرکەش
لەسەریەتی ئاڵای گەش

ڕستەم خامۆش

چ تێگەیشتنێکمان لە مژووی کۆمۆنیزم هەیە؟ ... ئاسۆ کەمال

بەشی دووەم لە زنجیرە وتاری حزب و دەوڵەت- سەبارەت بە کۆشکانی کۆمۆنیزمی سەردەم و هاوکێشەکی نوێ بۆ کۆمەڵگەی ئینسانی

پێش ئەوەی بچینە ناو مژووی لەکدانەوەکان و تیۆریکان لەسەر حزب و دەوڵەت، پێویستە تێگەیشتنێکی ماتریالیستیانمان هەبێ بۆ خودی مژووی کۆمۆنیزم و لێرەوە دەتوانین ئەو تیۆر و هەوانە لە بواری حیزب و دەوڵەتدا بناسین کە لەم مژووەدا دەرکەوتون. بەڵام سەرەتا مژووی ئەم کۆمۆنیزمە خۆی لە تێگەیشتنکی میتافیزکیەوە

پچراوتەوە و ئەم مژووە کراوتە مژووی گروپ و دەستە کۆمۆنیستەکان و هێزە سیاسی و ڕیکخراوەیی جیاجیاکان و مژووی خەباتی چینایەتی کرێکاران کە بنەمای کۆمۆنیزمە لەبیربراوتەوە و هەر گروپە مژوی خۆی بە مژووی کۆمۆنیزم لەقەڵەم دەدا.هەربۆیە هەر بینەرێک ناهەقی نیە توشی سەرلێشوان ببێ و بڕۆ لە بەر ئەم دارستانە دار نابینێ.

چینی کرێکار لە سەرمایەداریدا ،بەهەمان شێوەی چینی بورژوازی لە دژبەگایەتیدا ،خەباتێکی چینایەتی دژکا دژ بەو کێلایەتیەی کە کاری بکرێ بەسەریدا سەپاندوە. ئەم چینە لەم هەوڵە بردوامیدا بە لابردنی ئەو هێگریانەی لەبەردەمیدایە بە گێشتن بە دەسەڵات و کەتایی هێنان بە سیستەمی سەرمایەداری تیەر و تاکتیک و شێوشی جەراوجەر و لەوانەش کۆمۆنیزمی تاقی کردەتەوە. بەڵام ئەوە کۆمۆنیزم و سیاسەتی کۆمۆنیستی نیە کە ئەم مژووە و شۆڕشگەران دروست دەکا، بەڵکو ئەوە قۆناغی گۆڕەی سەرمایەداری و گۆڕەی خەباتی چینایەتی کرێکارانە کە هەوڵە کۆمۆنیستی و سۆشیالیستیەکان دەخاتە قاڵبێکی مژوویی،وە، کە ئەم هەوڵانە " ئاگەر لەو چوارچێوە مژوویی گۆڕەی چینی کرێکاردا نەبێت ئەوا دەبینین چەند بە دەسەڵات لەگێشتن بە ئامانجی کەتایی، بە پچەوانەشەوە چەن لە شکان نەهاتوە، ئاگەر لەو چوارچێوە مژوویی بزووتنەوەی چینی کرێکاردا بێت". *3

ئەم تێگێشتنە ماتریالیستیە دوو شتمان بە ڕون دەکاتەوە؛

یەکەم: هەوڵە سیاسیە جەراوجەرەکان ناوی چینێک وەرناگرێ بەڵکو ناوی سەردەم و کۆمەڵگایەتیەکان و حزبەکان و هێزە سیاسیەکان وەردەگرن، بەڵام ئەمانە لەڕاستیدا خەیان ئەنجام و پاشکۆی گۆڕەی مژوویی چینی کرێکارن . هەربۆیە لە پشت ناو و مژووی مارکس و لینین و مانیفیست و کۆمۆنە و ئۆکتۆبەر و حزبە جەراوجەرە کۆمۆنیستیەکانەوە دەبە ئەو گۆڕە مژوویە ببینی کە چینی کرێکار لەو قۆناغە جیاوازانەی گۆڕەی سەرمایەداریدا پگێشتوە و هەوڵە سۆشیالیستەکان بەپێی پیداویستیەکانی خەباتی چینایەتی لەو قۆناغەدا شکڵیان گرتوە. ئەمە بە لکدانەوەی چوارچێوەی ئەو قۆناغە توانای تێگێشتمان لەو هەوڵانە هەیە . ناتوانین ئەم هەوڵە کۆمۆنیستیانە بە هەموو قۆناغەکان بکەینە قاڵبێک وپێوەر و دەگمەکی چەقبەستوو و نەگۆڕ، وە بزوتنەوەی کرێکاری بەپێی ئەو قاڵبە مژوویانە بەش بەش بکەین بەناوی مارکسیەکان ، بەلشەفیەکان ، کۆمۆنارەکان و تڕتسکیەکان و کۆمۆنیتسە کرێکاریەکان و سۆشیال

دیموکراتەکان و هتد..

ئەم جۆرە تێگەیشتنە نامارکسییە کە کۆمۆنیزم و کۆمۆنیستەکان دەخاتە جێگای خەباتی چینایەتی کرێکاران و ئەوان دەکاتە نوێنەری مارکس و چینەکە، تێگەیشتنێکی باوە کە خۆی بەرئەنجامی پرۆسەی دابەزان و دورکەوتنەوەی بیرکی زۆر لە ڕۆشنبیران و سیاسیەکانی چینی کرێکارە لە خودی چینەکە و خەباتی چینایەتی و بونی بە گروپی تەبلیغاتی یان حزبی نوێنەرانی چینەکانی تر.

ئەم لێکدانەوە ماتریالیستیە تەواو پێچەوانەی ئەو تێگەیشتنە میتافیزیکییە کە مارکسی کۆمۆنیزم وەک مارکسی گروپێ جێگیرکان و وەداوەکانیان دەبینێ، وە تەواو جیاوازە لەو داتاشینی جیاوازیانەی ئیستای ناو بزوتنەوەی کۆمۆنیستی کە قسەبە مارکسیەکانی وەک مارکسیزم و بلشەفیزم و سۆندیکالیزم و ئانارشیزمیان کردۆتە قسەبی جێگیر و پیرۆز و بەپێی ئەوانە دنیای ئیستا و خەباتی دژی سەرمایەداری چینی کرێکار لێک دەدەنەوە. ئەمە وەک کاری ڕێگرەکانی سەدەی ناوەڕاست وایە کە بەپێی ئەندازەی تەختەی ئایدیالێژی تایبەت بەخۆیان جیستەی ئەم بزوتنەوەیە ڕێک دەبڕنەوە و ڕێکخراو و حزبی جەماوەری لە دروست دەکەن. لە کاتێکدا مانیفیست هاواردەکا: "کۆمۆنیستەکان، حزبێکی جیاواز بەرانبەر باقی حزبەکانی چینی کرێکار پێك ناهێنن. ئەوان، هیچ بیرۆکەیەکی تایبەتی و جیاواز لە بیرۆکەندی کارگەرانیان نییە. ئەوان لە خۆوە هیچ چێشنە شێوازێکی گرووپی ناهێننە کایەوە کە بزووتنەوەی کارگەری پێ بخنکێنە قسەبەوە."*4

دووەم: هەرکام لەم هەوڵە کۆمۆنیستیانە بشکێن لە پرسیەکی مارکسیی، کە هیچ کات نابنە خاڵی دەستپێکردن و جیاکردنەوە و کۆتایی مارکسی خەباتی چینایەتی، بەڵکو هەرکامیان دەورەکاریگەری خۆی لە پرسیەکی مارکسیدا دەنوێنن ،کە بەردەوام لە گۆڕان و شکت و هەستانەوەدایە. مارکس ئەمە بە خەسڵەتی دیالێکتیکی خەباتی چینایەتی کرێکاران دادەنێ کە پێچەوانەی چینەکانی پیش خۆیەتی. ئەو دەڵێ؛ چینی کرێکار "ناتوانێ دروشمەکانی لەنابردوو وەرگرێ بەڵکو تەنیا لە داهاتوو وەریدەگرێ. ئەو ناتوانێ ئەرکەکەی ئەنجام بدا ئەگەر هەموو ڕەزگرتنیکی ئەفسانەوی نابردوو کۆتایی پێ نەهێنێ. شۆڕشگێڕانی پێشوو(بورژوایەکان) پێویستیان بە گەڕانەوەی یادەوەریەکانی وەداوە مارکسیەکانی جیهان بوو تاکو خۆیان هەڵخەڵتێنن سەبارەت بە ناوەرۆکی ئاستەقینەی شۆڕشەکەیان. بەڵام شۆڕشی سەدەی نۆزدە(کرێکاریەکان)لەسەریەتی بۆئەوەی بەخۆی ناوەرۆکی

تایبەتی شۆڕشکێ ڕەشن بکاتەوە دەبێ لەگەڵ مردوەکان مردوەکانیان بنێژن.. ئەم شۆڕشە پرۆلیتاریانە وەک لە سەدەی نۆزدەدا ڕوودەدا، ئەوانە ، بە پێچەوانەوە بەردەوام ڕەخنە لە خەیان دەگرن، وە لەکاتی بەرەوپێشەوەچوندا بەشێوەیەکی بەردەوام خەیان دەوەستێنن لە ڕەشتن، وەجارێکی تر دەگەڕێنەوە بۆ ئەو شوێنەی کە دەستیان کرد بەوەی شتێک بدەست بهێنن تاکو سەرلەنوێ دەست پێبکەنەوە، وە بەشێوەیەکی بەبێ ڕەحمانە گاڵتە بکەن بە کەموکوڕیە سەرەتاییەکانیان و وە خاڵە لاوازەکانی وە هەموو پوچیەکانی." *5 ئەم خەسڵەتی دیالەکتیکی خەباتی چینایەتی کرێکارانە.هەربۆیە ئەنگلس دەڵێ" بزاڤی کرێکاری ئەڵمانی وارسی فەلسەفەی کلاسیکی ئەڵمانیە."*6

بۆ پێچەوانەی ئەم میتۆدە دیالەکتیکیەوە ،کە پێویستە هەموو مێژووی سەدەی ١٩ و ٢٠ بداتە بەر ڕەخنەی بێ ڕەحمانە تاکو کەموکوڕیەکان و لاوازیەکانی کەمانە و ئەکتەبەر و هەیکانی شکستی ئەم شۆڕشانە بکاتە دەرس بۆ شۆڕشکانی ئەم سەردەمە ، هەشتا دیدی میتافیزیکی و نامێژوویی زاڵ بەسەر بزوتنەوەی کەمانیستیدا ،نەک هەر چینی کرێکار بەپێی قابیە فکریەکان پەرت پەرت دەکا، بەڵکو کەمانیزم خۆشی دەکاتە شتەکی جیاواز لە چینی کرێکار و ئەو خەباتەی ئەمرۆ لە مەیدانەکانی ئازادی لە ئارادایە. بەم شێوەیە هیچ کاتێ ئەو ناکۆکیەی لە فکری خەیدا بۆ جیاکردنەوەی سنوری کەمانیستی و ناکەمانیستی دروستی کردوە، ناتوانێ چارەسەری کێشەی جیایی کەمانیزمی لە کرێکار پێ بکا. پێی وایە پیویست بە کەمانیزمێکی فکری خالس و پوختە تا بتوانێ ئەم دوانە پێکەوە گرێ بداتەوە، وەک چۆن پێیوانی ئاینەکان بە دەقەکان و ڕەفتاری پێغەمبەرەکانیان دەگەڕێنەوە بۆ ڕزگارکردنی دنیای ئەستا.

ئەمە بە تێگەیشتنمان لە مێژووی چینی کرێکار و ئەو گەڕانکاری و جیاوازیانەی لە خەباتی فکری و سیاسی ئەم چینەدا دروست دەبێ پێویستە سەیری مێژووی بورژوازی وەک چینێکی شۆڕشگێڕ دژ بە سیستەمی دەرەبەگایەتی بکەین. دەبینین بەپێی گەڕانکاری وگۆڕی جێگە و ڕێگەی ئابوری بورژوازی لە سەردەمی ڕینیسانسەوە هەوڵی فکری و سیاسی بەردەوامی چەند سەدەی خایاند تاکو پێکهاتەکانی سیستەمی سیاسی خۆی کامڵ کرد. لە لەتەریزمەوە دەست بە شۆڕشگێڕ کۆنیسەی کاسولیک دەکا،وەک پێکهاتەیەکی سیستەمی دەرەبەگایەتی، هەروەها لە میکاڤیللیەوە شۆڕش بەسەر فکری سیاسی دەرەبەگایەتی و کڵێسادا دەکا و زانستی سیاسەت لە دنیای واقعیدا دەهێنێتە ئارا و دواتر لەسەر

دەستی هەر کام لە جان بەدان، ئانتاسیس،تەماس هوبس، جان لۆک،مۆنتیسکۆ،ڕۆسۆ، بنتام و ستیوارت میل و دیان فیلسوف و یاساناس و سیاسی و بزوتنەوە سیاسیکانیەوە ،کاری فکری و تیوری سەبارەت بە چەمکەکانی سەروەری، دەسەلاتی یاسا، فەرمی حوکمەانی، جیاکردنەوەی دەسەلاتی دینی لە دەسەلاتی سیاسی، جیاکردنەوەی دەسەلاتەکانی یاسادانان و بەڕیوەبردن و دادوەری ودەوڵەت و دەستور و مافەکان فەرمانڕەوکران و جەکەوتن. ئەم پرسیەی شکڵگرتنی دەوڵەت و دامودەزگاکانی سیستەمی سەرمایەداری لە ئەنجامی چەند سەدە لە ململانێی فکری و سیاسی و سەربازی لە نێو چینی بورژوازیدا و دژ بە فکر و بیرورای زالی دە رە بە گایە تی ڕویداوە.

لەگەڵ پەداویستیەکانی سەپاندن وەاگرتن و گەشپەدانی دەسەلاتی ئابوری ئەم چینەدا و کاریگەری خەباتی چینایەتی بەسەریانەوە ،قاڵبی حزب و حکومەت و دەوڵەتی بورژوازی گەانی بەسەرداهاتوە و شکڵی ئەستای پەرلەمانی و حکومەتی جێبەجێکردن و دەزگای دادوەری و سوپا و دەزگای ئاسایش و دەزگا نهێنیکانی وەرگرتوە و لە ئاستی جیهانی UNوبانکی جیهانی ودەزگای جەراوجەری دروستکردوە.

حزب و دەوڵەت بە چینی کرێکاریش ڕەوتکی ململانێی فکری و تیەری و پراتیکی دوو سەدەیی تێپەاندوە. لەهەر دورەیەکدا چینی کرێکار کەمەک هەنگاوی بەرەو پێشەوە ناوە و لە خەبات و شەشی بەردەوامیدا ڕاستی و دروستی تیەریکان و سیاستەکانی تاقیکردەتەوە و سەلماندونی، یاخود لە شکستەکانیدا ناشنی و هەکانی خەی بە دەرکەوتوە. ڕەوتکی مۆزوویی ئەم چینە کە لە دوو سەدەدا لە شەوازی ئینترناسیونال و سەندیکا و شورا و یەکێتیە کرێکاریکان حزب و شەش و مانگرتن و دەوڵەتدا خەی نمایش کردوە. ئەمانە هەمویان هەوەی جەراوجەری چینکن کە لە پێناو کەتایی هەنان بە کۆیلایەتی بە سەرمایەداری دەستی بەبردوە و لە پرسەیکی مۆزوویدایە بە خە ئامادەکردن وەک بەدیلی ئەم سیستەمە چەوسێنەر. پە بەپێی ئەوەی «چینی کرێکار بەردەوام ژمارەی زیاد دەکات و بە دیسپلین دەبەت، یەکگرتوو دەبەت، ڕێکخراو دەبەت، لە ڕەگای میکانیزمە زەرەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری خەیەوە"7* ، لە خەباتی چینایەتیدا مەسەلەی نوێ وەک حزب ، ئینترناسیونال، دەوڵەت، شورا و سەندیکا و کەلتور و هتد دێتە پێشەوە.

کۆمۆنیزم لەگەڵ شەشە بورژوازیکاندا دژی دەرەبگایەتی وەک بزوتنەوەیەکی ناڕازی کرێکارانی تازە پەگەیشتوو هاتەمەیدان و زەر بەسادەیی خەی لەبەرگی بەدیلی سەرمایەداریدا نیشاندا. هەرچەن

بورژوازی چەند سەدەی لە خەباتی فکری و سیاسی و ئابووری ویست تاکو لە کۆتوبەندەکانی فیودالی ڕزگاری بوو ، بە هەمان چەشن کرێکارانیش لە هەوڵێکی مێژووییی بەردەوامدان تا خەیان وەک بەدیلی سەرمایەداری بسەلمێنن. ئەم چینە بە چەندین شێوەش لە سەدەی نۆزدە و بیستدا مەری خۆی داوە لە مێژووی تا ئێستای دنیای سەرمایەداری.

ئەم کەمێنیزمە بەم تەجروبانەی نیشانداوە لە بواری فکری و سیاسی و کەمڵایەتیدا و بوونە یەکێک لەو بزوتنەوانەی کاریگەری لەسەر پێکهاتەی ئاڵۆز و قەیراناوی سیستەمی سەرمایەداریداهەیە. هەر قەناغێکی ئەم هەوڵە فکری و سیاسیانە دەبە وەک ڕەنگدانەوەی دەخی سیاسی و ئابووری ئەو سەردەمە و پێداویستیەکانی خەباتی ئەو دەروەیە سەیربکرێن نەک وەک قاڵبێک و دەگمەکی کە مێژووی تیاقەتیس بکرێ و لە ئێستادا دەبە کەمێنیزم وەڵامی ئەو کێشە و مەسەلانە بداتەوە کە چینی کرێکار لە خەبات و ڕێکخراوبوون و شێوەی لەگەڵ بزوتنەوە بورژوازیە نیولیبراڵ و پۆپۆلیست و ناسیونالیستەکانداوبەدەوە، نەک شێوەک کە مارکس لەگەڵ باکونین هەیبوە ، یان لینین لەگەڵ کاوتسکی ، یاخود تڕتسکی لەگەڵ ستالین. هەرچەن بورژوازی نالی بەچونەکانی هەبزیان لەسەر قسەی ئاخری دەوڵەت و دەستور و پەیمانی کەمڵایەتیە. بەگومان چینە کەمڵایەتیەکان لە شێوەی سیاسی دنیای واقعیدا بەناچاری یان بەپێی بەرژەوەندیەکانی چینەکەیان ئەم یاسا و دەزگایانە دەگەڕن. هەربەیە چینی کرێکاریش پێویستی بە بەردەوام گۆشەپەدانی گەینی تیەوانین و ئامازەکانی خەباتی هەیە.

تێگەیشتنی ماتریالیستی لە مێژووی چینی کرێکار پەمان دەڵی کە ئەم چینە لەگەڵ دروستبون و گۆشەی چینی بورژوازی وشێشی پیشەسازیدا دروست بوە و هەردوو ئەم چینە سیستەمی سەرمایەداریان پێکهێناوە. ناکۆکی چینایەتی نێوان ئەم دوو چینە لەناو جەرگەی شێوەی کۆتایی هێنان بە پاشماوەکانی سیستەمی دەربەگایەتیدا بەربەرە زۆق بوونەوە و گەیشتنە شێوەی نێوان ئەم دوو چینە و لەهەر شێوەکدا بە دیموکراسی و ئازادی زیاتر کە بورژوازی کردویەتی دژی سیستەمی پاشایەتی و فیودالی چینی کرێکار بەشداریکردوە وهەوێداوە ئەو دەستکەوتانە هەر تایبەت نەبن بە بورژوازی بەڵکو ئەویش وەک لەی بەهرەمەندبێت.

چینی کرێکاریش هاوشێوەی بورژوازی سەدەکانی ڕینیسانس و ڕۆشنگەری، ئەویش لە سەدەی ١٩و٢٠دا کەمێک شێشی کردوە و پرسێکی دانبەداوی لە خەبات و فشار دژ بە سەرمایەداری هەبوە. ئەم چینەش بەپێی جگەوێگای ئابووری و ئاستی گۆشەی سەرمایەداری و ئاستی

وشیاری و یەکخراوبونی کرێکاران تیایدا ئایدیاکانی دنیای کۆمۆنیستی و یەکسان و ئازادی سەریهەڵداوە و توژی ڕۆشنبیر و فیلەسوف و بیریاران و هەڵسوڕاوانی سەر بەم چینەش تێعبیریان لەم خواست و ئامانجانە کردوە. کۆمۆنیزمیش وەک بزۆک لەم هەوڵە ڕۆشنبیری وسیاسیە، پێ بەپێی تێجروبەی سیاسی و پراتیکی شۆڕشگێڕانەکانی کرێکاران گۆڕی دەرکرد و لە کۆمۆنیزمەکی خیاڵیەوە گۆڕا بۆ ئاستێکی تیۆریکی سیاسی و ئابوری و فەلسەفی و دواتریش بۆشوێیکی زانستی لیکدانەوەکانی لەسەرسیستەمی سەرمایەداری و ناکۆکی و قەیرانەکانی و ئامانجەکانی گەلانی بە سیستەمکی کۆمۆنیستی خستەڕوو.
چەمکی حزبی کرێکاری و کۆمۆنیستی لە مێژووی ئەم ململانێ سیاسی و چینایەتیەدا سەریهەڵدا. سەرەتا گروپێ کۆمۆنیستیی نهێنیەکان و یەکخراوە جەماوەریی ئاشکراکان پەکدەهاتن و دواتر گرنگی یەکخستنی یەکپارچە و سەراسەری و جیهانی ئەم چینە هاتە ئارا وئینتەرناسیونالی یەکەم و حزبی سۆشیال دیموکراتی ئەڵمانیادا بەچون و ڕێبازی سیاسی جیاجیا دەبینین و سەرهەڵای ململانێی سیاسی و فکری نەوانیان بەناو وەک حزبکی کۆمەڵایەتی وهێزکی سیاسی ئەم مەیلانە پکەوە کاردەکەن. مانیفیستی کۆمۆنیستی ماركس و ئێنگلس تێعبیر لەم قۆناغە دەکا کە دەڵێ " کۆمۆنیستەکان حزبکی جیا لە حزبەکانی چینی کرێکار نین و ئامانجیان کەکردنەوەی هەموو چینەکە و خستنەڕووی ئامانجی کۆتایی چینەکەیە لە هەموو قۆناغەکانی خەباتیدا" ئەو پێناسەیەیە بە حزب کە بنەمای تێگەیشتن لە چەمکی حزبی کرێکاری و کۆمۆنیستی نیشان دەدا.

دووەمیان ؛ ئەم حزب و ڕێکخراوانە لەگەڵ شۆڕشی چینی کرێکار لەسەر دەستپێکات گرتنی کرێکاران و شۆڕشی سۆشیالیستی بەسەر سەرمایەداریدا تێکۆشاون. وەک تێکۆشاوی ئینترناسیونالی یەکەم لەگەڵ کۆمۆنەی پاریس و پەیوەندی بەردەوام بە خەباتی سیاسی و ئابوری کرێکارانی ئەورووپاوە، یان حزبە سۆشیال دیموکراتەکان و خەباتی پەرلەمانی و مانگرتن و خۆپیشاندانە کرێکارەکان و بونی سەدان هەزار ئەندامی کرێکاری لەم حزبانەدا و بەشداری لە شۆڕشی ئۆکتۆبەر و

ەاپەینەکانی ئەمانیا و مەجەر و مانگرتنە سەراسەریەکانی ئیتالیا وبەریتانیا و نەرویج و وەتانی تر.

لەم ئاستە لە گەشەی بزوتنەوەی کرێکاری و کەمۆنیستی وەک بزوتنەوەیەکی سیاسی وجەماوەری وبەتایبەت لە کۆمۆنەی پاریسەوە چەمکی دەوڵەتیش دەبێتە بەشێکی سەرەکی لەم خەباتە. دواتر لە شەپۆلی جیهانی یەکەمدا ئەم بزوتنەوەیە دەکەوێتە بەردەم قۆناغێکی تەواو جیاوازەوە و لەبەردەم ئەرکێکی مێژووییدا قەرار دەگرێت. ئەم شەپۆلە جیهانیە بە جیهانی مەدێرن بەمانای ڕوخانی تەواوی پایەکانی دنیای لیبرالیزم و مافی مرۆڤ و ئازادیەکانی بورژوازیە،کە لەبەرامبەریدا شەپۆلێکی ناڕەزایەتی شۆڕشگێڕانەی سەریهەڵدا و بزوتنەوەی کرێکاری وکەمۆنیستی خستە بەردەم ڕووبەڕووبونەوەیەکی مێژووییی لەگەڵ ئەم شەپۆلە جیهانی وبەربەرێیەتی سەرمایەداری و نیشاندانی بەدیل و ڕیگاچارەی کەمۆنیستی بۆ کەمۆگەی
مرۆقایەتی. هەربۆیە جارێکی تر مەسەلەی شۆڕشی کرێکاری دژ بە دەسەڵاتی بورژوازی وگرتنە دەستی دەسەڵات و دامەزراندنی کەمۆگەیەکی کەمۆنیستی دەبێتە پڕۆیستیەکی ڕۆژ.

"دەوڵەت و شۆڕش" ی لینین تەعبیر لەم قۆناغە گەشکردوەی کەمۆنیزم و چینی کرێکار دەکا کە دەڵێ" ئامۆزگاری دەوڵەتی بورژوازی دەبێ لەناوببرێ و دەوڵەتێک دروست ببێ کە پشتی بە چەکدارکردنی گشتی و نوێنەرانی ڕاستەوخۆی کرێکاران و جوتیاران ببەستێ".
لەم قۆناغەدا ئەمە لەگەڵ دوو مەسەلە دەرگیر دەبین یەکەم؛ جیابونەوەیەک لە نێو بزوتنەوەی کرێکاریدا لەسەر بنەمای تاکتیک لە بەرامبەر شۆڕشی جیهانی و دەوڵەتی بورژوازیدا.

ڕووتکی ناسیونالیستی لە نێو بزوتنەوەی کرێکاریدا پشتیوانی لە لایەکی شۆڕ دەکەن بەرامبەرلاکەی تر و هاوکاتیش پشتیوانی لە ریفەرمیزم دەکەن لە بەرامبەر گەینی دەسەڵات بەشەوەی شۆڕشگێڕانە.

دووەم ؛لە ڕوسیادا کە زەمینەکانی شۆڕشی کەمۆنیستی تیایدا لە سەرتای سەدەی بیستەوە لەبار دەبێت و ٣ شۆڕشی یەک لە دوای یەک ڕودەدەن و بزوتنەوەی کرێکاری و کەمۆنیستی نمونەیەک لە شۆڕشی سۆشیالیستی و دەوڵەتی کرێکاری نیشان دەدا.

ئەم دۆرێە دۆرێیەکی ئاڵۆز و پڕ لە کێشەیە. هەردوو چەمکی حزب و دەوڵەت لەم دۆرێیەدا دەکەونە قۆناغی پراتیکێکی کەمۆنیستی و گەیانکی سەرتاپاگیری سیاسی و ئابوری کەمۆگەی ڕوسی دەگرێتەوە و

کاریگەری خۆی بەسەر جیهاندا دادنێ. سەدەی ٢٠ و تا ئێستاش مەدیلی حزبی بەلشەفی و دەوڵەتی سۆڤیەتی وەک دوو مەدیلی نەگۆڕ و پیرۆز سەیردەکرێن و هیچ ڕەخنەیەکی بنچینەیی لەم مەدیلانە و نیشاندانی بەدیلی بەرامبەریان لە ئارادا نیە.
ئەم دیدە میتافیزیکی و نامێژوویییە لە حزب و دەوڵەت مەسەلەی سەرەکی ئەم لێکۆڵینەوەیەیە. لەڕوە تەواینی ماتریالیستی بە دەور و مێژووی چینی کرێکار گرنگی حیاتی و بنەڕەتی پێیدا دەکا، بویە دەبێ لێکدانەوەی دروست و زانستی بۆ ئەم مێژووە و واقعی ئێستا بکا و وەڵامی ئەو پرسیارانە بداتەوە کە بونەتە گرێ کوێرە لە بەردەم چینی کرێکار و ئایندەی خەباتکەیدا. تەواینین بە حزب و دەوڵەت ئەو دوو ئیقەیەیە کە ئەمە لەم لێکدانەوانەدا بەدەستیەوە دەگرین تاکو دەرگا بکاتەوە بەووی ڕەشنکردنەوەی گرفت و کێشەکاندا. لەڕوە دەبێ ئەو ئاوگۆڕانەی بەسەر دوو چەمکی حزب و دەوڵەتدا هات بە شیوەیەکی وردتر لێک بدەینەوە تا بزانین چ جیاوازیەکی لەگەڵ بنەما سەرەکی و سادەکانی پێش ئەم دەورەیە و دنیای سەردەمداهەیە؟

http://www.asokamal.com/index/?p=1616* 3
*4https://www.marxists.org/kurdi/marx/babetekan/marx_1848_manifesti_komonist.pdf
5* الثامن عشر من برومير لويس بونابرت ل ١٤٣،ماركس انجلس ،مخارات، الدار التقدم
6https://www.marxists.org/kurdi/marx/babetekan/marx_1888_feur* bax.pdf لودفیگ فیورباخ و کۆتایی فەلسەفەی کلاسیکی ئەڵمانی، ل ٨١، وەرگێڕانی سالار ڕەشید
*http://www.asokamal.com/index/?p=1616 7

ئەگەستێ بوال و شانۆی شەقام ... ئاراز عەبدولڕەحمان

ئەبەتە قسە کردن لەسەر ئەگەستێ بوال ئەکرێت قسە لەسەر شانۆی چەوساوەکان بکەین کە ئەزمونکی نوێی شانۆییە و دەرهێنەری بەرازیلی ئەگەستێ بوال دامەزرێنەری ئەم جۆرە ئەزمونەیە کە

بەشێوەیەکی تایبەتمەند کێشە کۆمەڵایەتیەکان تەرح دەکات و لەگەڵ بینەر کە هەگەزێکی سەرەکیە لە کارە شانۆییەکە گفتوگۆی تەواوی لەسەر دەکرێت، پاڵپشت بە نمایشی کورت و گفتوگۆ سەبارەت بەو کێشانە کە بینەر بەشداریپێکی کاریگەری دەبێت لەم گفتوگۆیانەدا کە بوال پێیوایە ئەو جۆرە گفتوگۆیانە دروستکەری هۆشیاریپێیە لە هزری بینەردا، هەروەها بوال هاوشانی کێشە کۆمەڵایەتیەکان چالاکوانێکی سیاسی بوە کە ئەمەش لە شانۆییەکانیدا هەنگدانەوەیەکی تەواوی هەبووە کە هەوڵی داوە شانۆ وەک شوێنێک بەکاربهێنێت بەتایبەت کاتێک پێش هەڵهاتنی لە بەڵازیل و لە ژێر حوکمی دکتاتۆری لەو وڵاتەدا لەبەرئەوەی خۆی بیری چەپی هەبووە بۆیە زۆرینەی ئەزمونەکانی کاریگەربوە بە تیۆریەکانی مارکس بۆ دنیای سەرمایەداری و چینی کرێکاران و چەوساوەکان بۆیە ئەگەستۆ بوال ئەڵێت " ئەگەر شانۆییەکانم بەمانایەکی تەواو شێوش نەبێت بەلای کەمەوە بینەر هاندەدات بۆ شێوش" وە هەموو ئەم کارە شانۆییانەی بوال لەنێو چینی چەوساوەکاندا و لە بازاڕو کوچەو کۆڵانەکان و لە گەڕەکە هەژار نشینەکاندا نمایش کراون ئەویش زیاتر بۆ دروست کردنی ڕای گشتی لەسەر کێشە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکان..

کاتێک دەستوەردانەکانی وڵاتەیەکگرتوەکانی ئەمریکا لە کۆتایی شەستەکاندا لە ئەمریکای لاتین و پاڵپشتی سیستمە دیکتاتۆریەکان لەو وڵاتانەدا بۆ پەرەدان بەسیستمی سەرمایەداری کاریگەریەکی زۆر لە هزری بوال دا دائەنێت کاتێک سیناتۆری ئەمریکی باری گۆدوتەر ئەڵێت "دنیایی سەرمایەداری پێویستیەکی زۆری بە هەژارانە چونکە ئەمە ئەبێتە هۆی کارئاسانی سەبارەت بە پێدانی موچەکانیان و شۆنی کارکردنیان لەبەرئەوەی هەمیشە لەوە ئەترسن کارەکانیان لەدەست بدەن بۆیە سازشی زۆر بۆ خاوەن کارەکانیان دەکەن" ئەمە یەکێکە لەو بیرو بۆچون و هۆکارانەی کە بوال ئەیەوێت هەڵوەستەیەک بکات لەسەری و دژ بەم سیستمە کاربکات و هەنگدانەوەی تەواوی هەبێت لە کارەکانیدا بۆیە شانۆ دەکات بە بۆندگۆیەک بۆ تەرح کردنی گیروگرفتی چینی کرێکاران و چەوساوەکان وە دروست کردنی ڕای گشتی سیاسی لە نۆیاندا وە پاش ناچارکردنی بەهەڵهاتن لە وڵات و ڕوو لە ئەوروپا دەکات و زیاتر پەرە بە ئەزمونەکەی دەدات وە دوای گەڕانەوەشی لە ساڵ 1986 بۆ بەڵازیل 19 ناوەندی شانۆیی دادەمزرێنێت و بەشداریپێکی کارای دەبێت لە پرسە سیاسی و کۆمەڵایەتیەکاندا کاریگەری شانۆیەکانی بەجۆرێک دەبێت کە ئەم گەورە دەرهێنەرە بەرەو ئەندامێتی پارلەمانی وڵاتەکەی لەنێو شەش ئەندامی هەڵبژێردراوی پارتی کرێکاراندا ئاڕاستە دەکات ساڵی 1993 ئەبێت بە ئەندامی پارلەمان کە ئەمەش بەهۆی کاریگەری

شانۆیەکانیەوە دەبێت کە لەنێو شەقامەکان و گەڕەکە هەژار نشینەکانی ژیانی جانێر نمایشی کردوون.

بۆ ئەوەی شانۆ کاریگەری زیاتر و خێراتر لەسەر پرسە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکان دابنێت ئەگەستێ بوال تەکنیکی نوێی لە شانۆدا بەکارهێنا کە شانۆی لە شێوە تەقلیدیەکەی هێنایە دەرەوە و لە نێو چینە جیاجیاکان و لە شوێنە گشتیەکاندا بە تەکنیکێکی نوێ نمایش کرد وە چیتر لێنەگەڕا بینەر دەورێکی نەگەتیڤی هەبێت تەنها بینەربێت و هیچی تر، ئەوانی کرد بە ژەگەزێکی سەرەکی لە کارە شانۆیەکانیدا و دەوری کاریگەر و سەرەکی پێبەخشین وە داینەمیکێتی بەشانۆیەکانی بەخشی کە بەردەوام لە جوڵەی نوێ و هزری نوێ و کاریگەردا بێت کە ئەویش ئەزمونی فۆریوم تیاتەر بوو واتە شانۆی کردبوو بە سەکۆیەك بۆ گفتوگۆکردنی بەردەوام لەسەر تەواوی پرسەکان بۆیە هەمیشە بینەر بە بیر و هزری نوێ ئامادەگیەکی بەردەوامیان لە کارەکاندا هەبوو، بوال پێیوایە بەپێی تیۆری ئەرەستێ بینەر بەتەواوی تەسلیمی کارەکتەری درامی دەبێت ئەو کارەکتەرە درامییە لەبری ئەوان بیردەکاتەوە و لەبری ئەوان بڕیار دەدات و چارەسەری کێشەکان دەکات، وە بەپێی تیۆری برێخت بەهەمان شێوە بینەر لە شانۆیەکاندا تەسلیمی کارەکتەری درامی دەبێت بەڵام تاڕادەیەك ژگە دەدرێت بینەر بیر لەو کێشانە بکاتەوە کە تەرح دەکرێن وە هەندێك جار بیرکردنەوەی بینەر هاوتەریب نابێت بە بیرکردنەوەی کارەکتەری درامی لە چارەسەرکردنی کێشەکاندا، وە ئەمە لە شانۆی چەوساوەکان دا بەتەواوی پێچەوانەیە بینەر لەم جۆرە شانۆیانەدا بەهیچ شێوەیەك خۆی نادات بەدەستەوە بۆ کارەکتەری درامی بەکو ۆبەۆوی دەبێتەوە و خۆی هەڵدەسێت بە گۆڕانی ژگەی سەرەکی وە زۆربەی کات مەجرای شانۆکە دەگۆڕێت و بە بۆچونی خۆی کێشە درامییەکان چارەسەر دەکات، بۆیە ئەبینین ئامانجی بوال لەم جۆرە تەکنیکە بۆ ئەوەیە بینەر بەشێوەیەکی زۆر ئازادانە بەبێ هیچ بەربەستێك تەعبیر لە بیرو بۆچونی خۆیان بکەن کە دواجار ئەمە دەبێت بەهۆکارێك بۆ دروست کردنی ژای گشتی لەسەر پرسە سیاسی و کۆمەڵایەتیەکان، وە هەروەها یەکێکی تر لە ژەهندەکانی شانۆی بوال شانۆی دەرمانییە کە دواجار لیقی مۆرینۆ کە کاریگەرە بە ئەفکاری فرۆید ناوی لێدەنێت سایکۆدراما کە شانۆ وەك چارەسەرێك بەکاردەهێنرێت بۆ ئەو کەسانەی کە تەوشی شۆکی دەرونی هاتون یاخود ئەو منااڵنەی کە ۆبەۆوی توندوتیژی بونەتەوە وەیان ئەوکەسانەی کە ئالودەن بە مادەی هۆشبەر و چەندین جۆری ترێ نەخۆشی دەرونی کە ئەمەش تەکنیك و شێوازی خۆی هەیە.

دەکرێت ئەم ئەزمونانەی بوال ببەستینەوە بەو ئەزمونانەی کە ئێستا لە کوردستان دا بەشێوەیەکی تاڕادەیەك کەم لە شانۆی شەقام دا بەرجەستە دەکرێت بە ئومێدی ئەوەی زیاتر گرنگی بەم بوارە بدرێت چونکە کوردستان هەڵگری چەندین دەردی کۆمەڵایەتی و سیاسی و ئابوورییە..وە لەبەر ئەوەی لەم ساڵانەی دواییدا لە کوردستان گرنگیەکی تایبەت بە شانۆی شەقام یاخود نمایش کردنی شانۆ لە پانتایی کراوەدا دەدرێت ناکرێت شانۆکاران ئەگەستێ بوال و تەکنیکی شانۆکانی لەبەرچاو نەگرن کە بڵگومان هەنگدانەوەیەکی تەواوی دەبێت لەسەرخستنی کارەکانیان بە ئامانجی دروستکردنی کاریگەری زیاتر لەسەر بینەر چونکە کارەکانی بوال لە شەقامەکان و لە نێو چین و توێژە جیاجیاکان بەتایبەت چینی چەوساوەکاندا نمایش کراون.

_____

سەرچاوە:

• العاب للممپلين وغير الممپلين.. أغوستو بوال.. ترجمه وليد ابوبكر
• عقيده الصدمه.. نعومى كلاين.. ترجمه نادين خورى
• المسرح والتغير الاجتماعى فى جنوب السودان (دراسه فى تقنيات مسرح المقهورين).. مايكل نصر عميره.. مجله العلوم الانسانيه.. مجلد 17 (3) 2016
• ويكوبيديا

واز لێ نادییێ موورات بهێنن ، بۆ هەڵشکردنێ سەری ... زاهیر باهیر

17/12/2018

هەر وەکو چۆن کاتی هەڵبژاردنی بۆ خەڵاتی ئاشتی بۆ نوسین وەسف و سەنایەکی یەکجار زۆری بۆ کرا، لێ ئێستاشا بۆهەی جموجووڵییەوە و بینینی زۆرێك لێ کەسان و سەرکردەو سەرکەوتە هەڵشکی یەکجار زۆری دەکرێتە سەر. هەڵشبژەکان لێ پڕگەی جیاوازاوە هەڵشی دەکەنە سەر :

• نادیە جلی کوردی لەبەر ناکات.
• نادیە بە کوردی قسە ناکات .
• نادیە سوپاسگوزاریی یەپگۆ و یەپژۆ ناکات کە مایەی سەلامەتی زەرینەیەك لە ئەزیدییەکان بوون .
• نادیە خەی بە عەرەب دەزانێت.
• نادیە بە بینیینی ئەم و ئەو خزمەتی دووژمنانی کورد دەکات نەك کورد و ئەزیدییەکان .
• نادیە لەگەڵ جەلادەکانیا کە دەبەتەوە.
• نادیە تەنانەت پشتیشی لە ئەزیدییەکان کردووە .
• نادیە ... نادیە ... تا ئەو ڕادەیەی کە هیچ جەرە شەخسیەتێکیان بە ئەم ئافرەتە نەهێناوەتەوە بەوەی کە خیان ویستویانە تاونباریان کردووە.
گرفتی کوردی ئەمە ئەوەیە کە دەیانەوێت هەموو کەس وەکو چەن خیان حەز دەکەن دەبەت وابەت، خەی چەن ئارەزوو دەکەن دەبەت کەسانی بەرانبەریشی ئەوە بکەن ، ئەوە لەبەر بکەن ، ئاوا قسە بکەن ، ئاوا هەڵسوکەوت بکەن ، ئاو جل لەبەر بکەن ، تەنانەت ئاوا نان و ئاویش بخەن .
بەداخەوە کە ئەم جەرە لەکدانانەوە کە وردیاندەکەیتەوە دەبنیت چۆە چەڵ دیکتارەریەتی لەدەچۆێت. لە هەمووشی ناخەشتر ئەوەیە کە کە ئەم قسانە لە لایەن هەندەك کەسەوە دەکرێت کە خەشیان بە ئازایخواز دەزانن، بەڵام ئامادەنین کە ئازادی بە ئافرەتەك بدەن پاش چەشتنی ئەو هەمو نەهامەتی و قوربەسەیە چی دەوێت و چی بە باشدەزانێت بە ئەزیدییەکان بیکات .
نەگبەتیەکە ئەوەیە کە ئەم کەسانە ئەوە تێناگەن کە نادیە ئافرەتێکی سادە و ساکارە ، هێنگە هەر خوێندەواریشی نەبێت ، لە سیاسەت و دیبلۆماسییەت و بازرگانی سیاسەت نازانێت، نادیە ئەندام و پاڵەوراوی هیچ حیزبێکی سیاسی نییە تاکو بە زمانی ئەوان قسە بکات و لە قاڵب و سنوری ئەوان نەیەتە دەرەوە . ئاخر نادیە دەیەوێت ئەوەی کە خەی پە باشە بە ئەزیدییەکان ئەوە بکات .
نادیە کە خەی بارزانی دیتووە ، یا بەرهەم ئەحمە یاخود چاوشلە . نەهاتووە سازشکی گەورەتر لەو حیزبانە لەو بەرانە کەلەگەل ئێران و تورکیا و عەراق و ئەمەریکا و ڕوسیا کردویانە ئەم زیاتر بکات ، ئەم نەهاتووە بە شان وباڵی هیچ کام لەواندا، بێت ، تەنها و تەنها داوای یارمەتی و هاریکاری لەکردون بە شەنگاڵ و ئەزیدییەکان .
چی لەوە باشتر هەیە کە ئەو یەك ملیەن دەلاڕکەی کە وەری گروتووە دەیکاتە خەستاخانەیەك بە لەقەوماوان و قوربانیانی دەستی داعش ؟

خۆ دەیتوانی بیبەخشێتەوە بەسەر کەس و کاریا یا بیداتە پێشگۆ و یێژ؟ چی لەوە باشتر هەیە کە بە چاوشلێ و ئۆغرە و مۆغرە بێت ئەوە هەیە کە ئەوە هۆش دەکەنە سەر مەخموور و شەنگاڵ ؟ تا ئێستاش نە پارتی و نە یەکێتی و نە گۆران و نە بەرهەم صاڵح و نە عێراق و نە ئیسلامی نە هیچ وێات و سەرکردەیەکی ئەم دونیایە ئەو هەنگاوە بچوکەی نادیەیان نەناوە .
یێشگۆ و یێژ و پەکەکە و من تە کە وەکو کارێکی مرۆیانە و ئەرکێکی باوەبوون بە مافی مرۆف لەسەر قەتە و عامی ئێزیدیەکان هەماندواتە و بەرگرییمان لێکردون ، بۆچی دەبێت چاوەوانی پاداشت و مەدح سەنا بکەین ؟ من تەناگەم کەسێك کە ئەرکی خۆی بەجێدەهێنێت بۆچی دەبێت چاوەانی پاداشت بکات؟!!
تکایە ئازادیی لەو ئافرەتە مەسنەوە و ئەو خۆی قوربانی دەستی سیاسەت و فاشیەتی ناوچەیی و جیهانییە ، لە هەموو کەس زیاتر پەویستی بە دەسگرییکردن و یارمەتیدان هەیە.

هیچ نا، بەڵام مەرگ … دەق: پابلۆ نیرۆدا … لە ئینگلیزیەوە: سەران محەمەد

گۆستانە تەنیاکان لەوێدان،
گۆەکان پڕن لە ئێسکی بێ دەنگ،
دڵەکە بە تونێلەکەدا دەڕوا،
لە تاریکی خۆیدا، تاریکیی، تاریکیی،
وەك پاپۆڕی تێکشکاو دەمرین و دەچینەوە ناو ناخی خۆمان،
وەك ئەوەی لە دڵماندا نغرۆ بین،
وەك ئەوەی ژیابین و لە ژێر پێستەوە بکەوینە ناو گیانەوە.
*
لەوێدا لاشە هەن،
پێکان لە قۆی ساردو لینج دروستبوون،
مردن وا لەناو ئێسکەکاندا،
وەك وەینێك و سەگیش دیار نەبێ،

لە شۆنکەوە لە زەنگەکانەوە دەنگ دێ، لە گڕەکاندا لە هەندێ شۆنەوە،
باڵا دەکا لە هەوای شۆدارەوە وەك فرمێسکەکانی باران.
*
هەندێکجار کفن دەبینم تەنیا
لە ژێر چارێکە،
سەردەکەون بە مردنێکی زەردەوەبوو، لەگەڵ ئەو ژنانەی قژێکی
مردوویان هەیە،
لەگەڵ ئەو نانەوایانەی رەنگیان سپییە وەك فریشتە،
و کچە گەنجە راماوەڵ شووکردوەکان بە دادنووس،
سندوقەکانیش سەرەوژوور بە رووباری ستوونی مەرگدا دەڕۆن،
رووبارە مارە تاخەکە،
دەجووڵن بەرەو ژوور لەگەڵ چارێکەکان کە پڕ بووە لە سەدای مەرگ،
پڕ بووە لە دەنگی مەرگ کە بڵدەنگییە.
*
مەرگ دەگات لە نێو هەموو ئەو دەنگانە
وەك پڕاوێکی بێ پڕ، وەك چاکەتێك هیچ پیاوێکی تیا نەبێت،
دێت و لەدەرگا دەدا، بە مستیلەیەکی ناو بڕش، و لە هیچ
پەنجەیەکیشدا نییە،
دێت و هاوار دەکات بێ دەم، بێ زمان، بێ گەروو.
لەگەڵ ئەمانەشدا هەنگاوەکانی دەبیسترێن
و پێشاکەکەی دەنگێکی کپی لێوەدێ وەك هی درەختەکان.
*
دڵنیا نیم، هەر کەمێ تێدەگەم، بەزەحمەت دەبینم،
لاموابێ گڕانیی رەنگی وەنەوشەیەکی شۆدارە،
لەو وەنەوشەیەی لە ماڵەوەدایە لەسەر زەوی،
چونکە رەنگی دەموچاوی مەرگ سەوزە،
و روخساری مەرگیش کە ئەیبەخشێ هەر سەوزە،
لەگەڵ فراوانبوونی شەی گەڵای وەنەوشە
و رەنگی خەمینی زستانێکی تاڵ.
*
وەڵێ مەرگیش تێدەپەڕێت بە جیهانداو پێشیویەتی وەکو گسك،
زەمین دەپێچێتەوە، لە لاشەی مردووان دەگەڕێ،
مەرگ لە ناو گسکدایە،
گسك زمانی مەرگە لە دوای لاشەکان دەگەڕێ،
ئەوە دەرزی مەرگە بە دوای دەزوودا دەگەڕێ.
*

مەرگ لە سەر جۆنووستنەوە نوشتێنراوەکاندایە:
ژینی دەگوزەرێنێ بە خەوتن لە سەر دۆشەکی سست،
لە بەتانییە رەشەکاندا، لە ناکاو هەناسەکان دەردەکا:
دەنگێکی خەمباری لێوەدێ و بەرگە دۆشەکەکان دەئاوسێنێ،
و قەرەوێلەکان رووەو بەندەر شەپێل دەبڕن
لەوێ مەرگ چاوەڕوانە، پێشاکی فەرماندەی دەریاوانی وا لەبەرە.

……

بایۆگرافی شاعیر:

شاعیری چیللی پابلۆ نیرۆدا ١٢/٧/١٩٠٤ – ٢٣/٩/١٩٧٣ لەمەردمناڵیەوە بە شیعر ئاشنابووە ، دائەنرێت بە یەکێك لە شاعیرە دیارە جیهانیەکانی سەدەی بیستەم ، کاریگەریی بەسەر زۆر لە خوێنەرانەوە بووە، لە ژیانیدا زۆر چەرمەسەری بینیوەو زۆر جێ گڕاوە، بەشداری لە شۆشی ئیسپانیا کردووە، زۆر کاری جۆراوجۆریشی کردووە لەوانە: کاری دبلۆماتیکی کردووە، لە ساڵی ١٩٤٨ هێرشەهات بۆ ئۆرجۆنتین، لەساڵی ١٩٧١ خەڵاتی نۆبڵی بۆ ئەدەب وەرگرت. لە کۆتایی ژیانیدا تووشی شێرپەنجە بوو، بەڵام بە نەخۆشی دڵ کۆچی دوایی کرد. هەرچەندە لەمدواییانەدا دەنگوباسی ئەوە گەرم بوو کە لە لایەن رژێمی دیکتاتۆری ئەوسای چیللیەوە ژەهرخوارد کرابێت.
گابریل گارسیا مارکیز، نۆڤێ نووسی کۆلۆمبی سەبارەت نیرۆدا وتوویەتی " گەورەترین شاعیری سەدەی بیستێ لە ناو هەموو زمانەکاندا" .

سەرچاوەکان:
poets.org/poetsorg/poem/nothing-death
en.wikipedia.org/wiki/Pablo_Neruda

……..

کۆتایی
****
بۆ زانیاری زیاتر دەربارەی ئەم دەقە، لێرەدا دەقەکەمان بە زمانی ئینگلیزی بۆ بەیزتان داناوە، گەر پێویستتان بوو.

Nothing But Death
Pablo Neruda, 1904 – 1973
There are cemeteries that are lonely,
graves full of bones that do not make a sound,

the heart moving through a tunnel,
in it darkness, darkness, darkness,
like a shipwreck we die going into ourselves,
as though we were drowning inside our hearts,
.as though we lived falling out of the skin into the soul

And there are corpses,
feet made of cold and sticky clay,
death is inside the bones,
like a barking where there are no dogs,
coming out from bells somewhere, from graves somewhere,
.growing in the damp air like tears of rain

Sometimes I see alone
coffins under sail,
embarking with the pale dead, with women that have dead hair,
with bakers who are as white as angels,
and pensive young girls married to notary publics,
caskets sailing up the vertical river of the dead,
the river of dark purple,
moving upstream with sails filled out by the sound of death,
.filled by the sound of death which is silence

Death arrives among all that sound
like a shoe with no foot in it, like a suit with no man in it,
comes and knocks, using a ring with no stone in it, with no finger in it,
comes and shouts with no mouth, with no tongue, with no throat.
Nevertheless its steps can be heard
.and its clothing makes a hushed sound, like a tree

I’m not sure, I understand only a little, I can hardly see,
but it seems to me that its singing has the color of damp violets,
of violets that are at home in the earth,
because the face of death is green,
and the look death gives is green,

with the penetrating dampness of a violet leaf
.and the somber color of embittered winter

But death also goes through the world dressed as a broom,
lapping the floor, looking for dead bodies,
death is inside the broom,
the broom is the tongue of death looking for corpses,
.it is the needle of death looking for thread

Death is inside the folding cots:
it spends its life sleeping on the slow mattresses,
in the black blankets, and suddenly breathes out:
it blows out a mournful sound that swells the sheets,
and the beds go sailing toward a port
.where death is waiting, dressed like an admiral

……

کتێب: ڕاپۆرت لەبارەی خۆمەوە … دڵشاد عەبدوڵا

شیعر

بۆ خوێندنەوەی ئەم نامیلکە شیعرییەی شاعیر دڵشاد عەبدوڵا کلیکی

ئێرە بکەن ……

شیعرەکـــــانی)دەنگەکـــــان(م خوێندەوە ... لەتیف بێوار

زمانی شیعر بەوە لە زمانی ئاسایی جیادەکرێتەوە کە وشەکانی تێکمەیـی و دەگمەنـی و جـوانی و فرەمانـایی لـە خێ دەگرێـت، بێ دروستکردنی ێستەو کێپلەکان بەس مانا لە پێشچاو ناگیرێت، چونکە گەر بەس لەسەر واتا بووەستین ئەوا وتارو قسەی رۆژانەش مانادارن، بەکو ئەو شێوەو مەرج و بونیادە شاراوەیەیێ زنجیرەی ێستەکان پێکەوە دەبەستێتەوە، لەگەێ خوێندنەوەکاندا هەست دەکەین بەر زمانێکی نائاسایی دەکەوین، ئەمەش بە سوود وەرگرتن لە هونەرە جیاواز و فرەکانی رەوانبێژی و کەرەسەی زێر جیاوازی شیعریی دێتە دی. ئەمەش کارێکی سەرپێیی نییەێ، گەر بمانەویت شیعرێکی باش و کاریگەر بنووسین و پێشکەش بکەین.
ماێپەێی (دەنگەکان) کە وابزانم چالاکترین ماێپەێی ئەدەبی و هونەری و فیکری کوردییە، بەێێزو ئەمانەتەوە بە ئەرکی خێی هەێدەستێت لە بێاوکردنەوەی بەرهەمەکان، بەێام هەر خاوەنی بەرهەمەکان بەرپرسن لە کەموکورتی ناو بەرهەمەکانیان، بێیە وا باشترە ئاسان تەماشای نووسینی شیعر نەکەین و هەر خەیاێێك هات بە مێشکماندا یەکسەر ناوی شیعری لێ نەنێین و رەوانەی ماێپەێی دەنگەکانی بکەین، رەنگە کە من لێرەدا ئەم سەرنجانە دەنووسم و شیعرەکان وردە دەخوێنمەوە، نموونەی خوێندنەوەو خوێنەری وا زێر کەم بێت و بەکو زێر لە خوێنەرەکان نەك شیعرەکان وردە ناخوێننەوە، بەکو رەنگە هەر نەیخوێننەوەو تاقەتی خوێندنەوەیان نەبێت، بەس کاری (لایك)بزانن، ئەمەش ماێی شاعیر وێران دەکات و دەبێتە هێی هاندانی لەسەر نووسینی شیعری خراپ، ئەم بێچوونانەش لێرەدا دەیاننووسم رەنگە وا نەبن، بەێام سەلیقەی شیعریی من ئاوها دەێت، ئەم رایانەش تەنیا لەسەر شیعرەکانن و هیچ پەیوەندی بە خودی شاعیرەکانەوە نییە.

1// شەکەت تر لەجادە ... سوهەیلا مێهەمی:

سەبارەت ئەم شیعرە دەتوانین بەێین چەندان بابەت تێکەکراوە، زمانێکی زبری(زبر بە مانای توند نا بەکو رەکیك و شلێق) تیا بەکارهاتووە، هەێەی زمانەوانی زێری تێدایە، هەروەها بازدان هەیە

لە سەبجێکتێکەوە بۆ سەبجێکتێکی تر وەك ئەوەی سەرەتا بە خود دەستپێدەکات دوایی دێتە سەر واقیع و خەمەکانی خۆی و پاشتر ئاوها جێکێکۆ بە زاراوەو مانا دەکات:

أ- بەخەیاڵکدا نووستوم (خەیاڵ)

ب- چەندەم بۆ تۆ درۆژ (خود)

ج- رووناك کچێك بوو (کچێك)

د- ڕۆگا درۆژ دەبێتەوە (ڕۆگا)

چاوم پێ ناکات لە شەقەی باڵی سپێدە

دارستان وەهمێکە

*

ببینن پاشتر دێتە سەر ڕۆگا و پاشان خۆی و دواتر دارستانەکە؟ کام دارستان؟ کە پاشگری (کە)ی پێوەلکێندراوە مانای دەزانرێت کامەیە بەس خوێنەر هیچ بیرکەی نییە سەبارەتی، ئەمەیە بازدانەکە.

هـ- ژنێك بە عادەتی عەسرەکانی.. پاشان ... کچانی شین (ژن- کچ)

و- ئەنجا دێتەوە سەر خۆی و ژنان: عادەتەکانمان ئاسایی ئەچێ (خۆی- ژنان)

ز- دوو نیوەدێی ناتەبا:

زستانەکانی هێلانە

ژمارەی پڕاوەکانی ئەم ناوە.....(زستان- پڕاو)

ی – پاشان دێتە سەر :

پەرستیار/و خوێن /و هەرەمی دووکەڵ /و کڕبەرو... هتد (4 ئێبجێکتی تێکەڵ)

هەروەها لەم شیعرەدا چەندان هەڵەی زمانەوانی هەیە وەك:

1- بەخەیاڵکدا نووستوم .....راستییەکەی: بە خەیاڵێك نووستوم

2- هەر بۆ شۆخی..راستییەکەی؛ هەر بۆ شۆخیی، چونکە بە یەك (ی) دەبێتە شۆخ.

3- یادەوەری بەرد باراندی...راستییەکەی: یادەوەریی بەردی بارانـد

4- لە بروسکەی قاقای تەوەر.....راستییەکەی: لە بروسکەی قاقای تەور

5- عادەتەکانمان ئاسایی ئەچێ

لاواز بەشکە

لە ژیان

راستییەکەی: عادەتەکانمان ئاسایی ئەچن

لاوازیی بەشکە

لە ژیان

6- دەبمە مرۆچە کۆ دەکەمەوە

راستییەکەی: مرۆچە کۆ دەکەمەوە.

7- مەمکی بێدەنگی لە دەم

دەنێ خۆم و
زام هەڵدەمژێ
راستییەکەی: مەمکی بڕدەنگی لە دەم
دەنێم و
زام هەڵدەمژم
یان: مەمکی بڕدەنگی لە دەم
دەنێ و
زام هەڵدەمژێ
8- ئێقرەیەکانی لێ ون کردووم ...ئێقرەیی (کۆ –جمع)ناکرێتەوە کەواتە:
ئێقرەیی لێ ون کردووم
تەماشای ئەم بازدانە ناشرینانە بکەن لە 3 دێڕدا:
دێکی ئازار چاو لە قاچ
دادەگرێ.....(وێنەیەکی مەحاڵ و ناگونجاو: چاو داگرتن و ئازار)
پەنجەرە لێەکانی ئەم ناوە
رکابەری بێ بەرامبەری تراژیدیاکانن
ئەو شەبەقدانەوەی دووری جادەکان..... وێنەیەکی تری ناکامڵی شیعریی(پەنجەرە، رکابەری تراژیدیا، شەبەقدانەوە) دەشبووە شەوقدانەوەی بنووسیایە. چونکە شەبەق : شەفەقە واتە سپێدە. ڕەنگە چاوی لە گڕانییەکەی حەسەن زیرەك کردبێت کە ئەویش هێنراوەی مامۆستا پیرەمێردی شاعیرەو پاشتر لێی تێکەڵ بووبێت کە دەڵێت: (شەبەقدانەوە) چونکە خۆی (شەبەق شەوقەداتەوە)یەێ.
9-چەندەم بێ تۆ درێژ... ڕاستییەکەی: چەندە بێ تاییم درێژ ... یان ..... بێ تاییم چەندە درێژە...
* میتافۆڕکی ناگونجاو: بڕبڕەی زەردی کۆبەڕی... (ڕەنگی زەرد تەعبیرکی هەڵەو لەقە بێ بڕبڕە) وێرای ئەوەی کە بوو بە سیفەت ئەوا دەبێتە (کۆبەڕی)
تێبینی: گەر خوێنەرێك بڵێت هەموو ئەم هەڵانە خەتای ژمی دیکتاتۆری ئەو پارچەیەی کوردستانە کە نەیهێشتووە زمان و ئەدەبی کوردی لە قوتابخانەکاندا بخوێندرێت، ئەوا ئێمەش دەڵین شاعیر دەبوو نەکەوێتە ژێر ئەو فشارانەوەو بگرە بە پێچەوانەی ئەو خواستە تۆتالیتارەوە زۆر پتەو و سەنگین بینووسیایە.
پاشان ئەم وێرانکردنەی زمانی کوردی بەبەکارهێنانی زمانکی لەق و شکاو؛ دانانرێت بە داهێنانی شکاندنی زمانی شیعر لەێ پیناوی نوێگەریدا، بەڵکو هەر ئەمەندەیە توانای شاعیرەکەی و بەمەش زۆر لە ئاستی شیعر دێتەخوار.

2// مۆدێل ... چرێ زەند

ئەم شیعرە کورتە؛ هەر گۆرانەوەیەکی ڕۆژانەی ئاسایی شاعیرە وەکو یادەوەرییەك یان تەنزێکی کۆمەڵایەتی، گەر لەجیاتی شێوەی ستوونی کۆپلەکە بەشێوەیەکی ئاسۆیی بینووسینەوە ئەوا دەبێتە چیرۆك نەك شیعر، چونکە لە شیعرییەتی زمان خاڵییە، ئەو باسی دۆانی سەر ئەژنۆکانی کاوبۆکەی دەکات بە مندااڵی بەهۆی هاروهاجی خۆیەوە، بەڵام ئێستا خەڵك بە ئەنقەست سەرئەژنۆی کاوبۆکانیان دەدڕێنن، چونکە بووەتە مۆدێل، ئەمە چ ئاستەمییەکی تێدایە بۆ تێگەشتن و نووسین؟ چەندێك شاعیرەکەی خۆی ماندوو کردووە شتێکی تازەو جوان و جیاوازمان پێشکەش بکات؟ من کە ئەم تێبینی و سەرنجانە دەنووسم بەس خەمی شیعرمە ئەگینا هیچ کام لەم شاعیرە بەڕێزانە ناناسم و وابزانم خوێنەرانی ئەمڕۆش هێندە هوشیاربوونەتەوە لە ناو و نازناو بگەڕێن هەتا بابەتێك بخوێننەوەو بابەتیانە لێی تێبگەن، (نووسەر وەکو کەس چ پەیوەندی بە ناوەڕۆکی بابەتێکەوەیە وەکو نووسین) لە حاڵێکیشدا ئەگەر ئەم نووسینە بۆای پێ هێنان و قەناعەتەکانی گۆڕین ئەوا با هاوڕای بن، ئەگەر نا با پشتگوێی بخەن و هەر لەسەر قاڵبە کلاسیکی و عادەتیەکانی خۆیان بەردەوام بن و شیعر بخوێننەوە.
نموونەی ئەو راستییەی سەرەوەش تەنیا رەنگە لەم کۆپلەیەی شاعیردا پێشچاو بکەوێت و درکی پێبکرێت:
دۆانی سەرئەژنۆکانی پاتەکەم،
چیتر نیگەرانی دایکم نەدەبوو
مۆدێل نوێی ئەمڕۆ دەبوو.

3// ئوتێل سندباد ... دڵشاد عەبدوڵا

زمانی شیعر ئەگەر تەکەڵە نەبێت لە فەنتازیاو ئیستاتیك و سیحری وشە دەگمەنەکان کە پەلکێشی خوێنەر دەکەن بۆ قوڵایی ماناکان و ساکان و رامانی لا دروست دەکەن دەبێت چی بێت؟
دە لەم شیعرەدا دەبینین زمانی گۆرانەوە زاڵ بووە بەسەر کێی بارستایی شیعرەکەداو زۆرجاران هەر زمانی ڕۆژانەیە و راستەوخۆ دەربڕینەکانی پێ داڕێژراون. بۆ نموونە تەماشا بکەن چۆن زمانی گۆرانەوەو تاکلایەن قەڵەمی شاعیر قاڵبەستەکات و هەر لەسەر ئەو سادەییەش دەیهێنێتەوە تا کۆتایی:
ئوتێلێک لە سەر شەقامێکی لاچێپی شارێکی بچووک،

وەک سیمرخ نیشتبوو.
چاوم دەچووە سەر پەنجەرەی ژوورەکانی
ئاسنی ژەنگاوی کەتیبە و پەردەی کەنی خەت خەتی سووری پان
*
نە هەژەک کەسەکم بینی لە ئوتەمبیل دابەزێ و بچێتە ژوورەوە
نە خزمەتچییەکم بینی جانتا بە کەسەک هەڵگرێ
ئاوەی لاوە دەژیا، هەندەکیان نەفەری دائمی بوون
*
ئەنجا با بڵێنە سەر تەکەکردنە دژیەکەکانی وەسفی ئوتێلەکە:
جارێك دەیشوبهێنێت بە کەشتی تەکشکاوی ناوەڕاستی دەریا، جارێکیش بە دوورگەی بچووك، جارێکی تر بە شار، دواتریش هەر بە ئوتێل، کە ناتەبایی و ناکۆکی دروست دەبێت لە نێوان ئەو شوبهاندنانە، بە تایبەتی کە زنجیرەیەکی ئاشکرا یان نهێنی نەبێت بەیەکیانەوە گرێ بداتەوە.

لێرەدا تەماشای هەر چوار حاڵەتەکە بکەن:

-1
سەرنشینی کەشتیەکی تەکشکاوی ناوەڕاستی دەریا چ پێویست بە ناسینێ؟
*
-2
دوورگەیەک بوو ئەو سندبادە لە ئاوی بێ پایانی خەونم.
*
-3
مژووی شارەکان ئەو کەسانە دروستی دەکەن،
*
-4
ئوتێلێک لە سەر شەقامێکی لاچەپی شارێکی بچووک،
*

من هەکاری ئەم سادەبوونەوەو هەڵانە لە بەهێند وەرنەگرتنی بایەخ و دنیای شاعیردا دەبینمەوە کەوا هەر سەرپێیی دەست دەکات بە نووسینەوەی شیعرو بەس بە بیردا هاتنی بیرکەیەك نووسینێك دادەهێژێت و رەنگە پێداچوونەوەشی بێ نەکرێت و ناوی شیعری لێدەنرێت، دەبێت ئەمە چ سوودێك بە شیعرو شاعیرو خوێنەران بگەیەنێت، جگە لە نزمبوونەوەی ئاستی شیعرو شاعیر؟ کەواتە قەیرانەکان تەنیا لە نەبوونی شوانێکی دەسزدا نییە، بەکو هەموو لایەنەکانی تری ژیانمان هەر لە ئابووری و بەهێوەبردن و رامیاری و

کەمەایەتی و وێژەیی و هونەریی و زانستی و کشتوکاڵیی و پیشەسازیی و نەخشەداڕێژی و...تاد کاول بووەو هیچی بەسەر هیچەوە نەماوە، ئەمە لە زەر باردا وەك ئەو کەسە مامەڵە دەکەین و دەبینین کە بەس خۆی و ئەو ژینگە بچوکەی دەوروبەری دەبینێت و دەکاتە پێوەر، کە ئەم حاڵەتانەش تەنیا لەو 3 شارەی ئەمەدا هەن، باوەڕ ناکەم لە هیچ شوێنکی تری سەر زەوی ئاوها ئاستی ئەدەب و شیعرو هونەر داتەپیبێت. شاعیری فەرەنسی بەناوبانگ ڕامبۆ زەر لەو شیعرانەی بەدڵی نەبوون دەیدڕاندن و دەیسوتاندن، تا لە ئاستی شاعیرێتی و شیعرەکانی کەم نەکاتەوە، ئەمە لە کاتێکدا بوو زەر لە شیعردۆستان ڕاشیان لەو شیعرانەی بوو کە دەیسوتاندن.

_____

4// بۆسەرچووین ... هاوکار موسا

لەم شیعرەدا خوێنەر توشی بێزاریی دەبێت، بەوەی بابەتەکەی هی شیعر نییە، بەڵکو مەسەلەیەکی کۆنی ئەنتەلەژییەو سەدان و هەزاران جار بە شێوەی جیاوازترو سەرکەوتووتر لەم شاعیرە دەربڕینی لێکراوە، بێنموونە ئەو چەندان جارو بە چەندان جۆری جیاواز تەعبیر لە یەك مانا دەکات کە ئەویش بێ ئیختیاریی مرۆڤە لە ژیندا بێ نموونە ئەو ئاوها دووبارەی دەکاتەوە و دەڵێت:

-1

بەبێ ئارەزو فڕێ داوەتە سەرزەوی.

-2

هیچ کەسێک بەیەکسانی لێ دایک نابێ

-3

هەڵێ هاتم

-4

پێویستە مرۆڤ بێ خواستی خۆی لێ دایک بێ

-5

کێ کەتا ساتی مرۆڤ دەنێو سکی دایکەوە نووسرابێ

*

ئەمە لە لایەك لە لایەکی تر هەیەکی تری زەق کە ئەم شاعیرە تێی کەوتووە، بەرپەچ دانەوەی خۆیەتی و دروستبوونی نەگونجاوییە لە ناو شیعرەکەیدا لە ڕووی ماناوە، ئەو لە لایەك خۆی بە (هیچ) ناودەبات و لە لایەکی ترەوە خۆی بە (بیرکەرەوەو ژیانکەر)ناو دەبات، با دیقەت لەم دوو کێپلە جیاوازە بدەین:

-1

پرسی ژیانیان بەمن نەکرد
لە تابووتێک بەولاوە هیچی دی نیم.
بەبێ پرس و ڕاوێژ منیان فرێدایە نێو ئێم مەنفایەڵ!
*
-2
ئەرکم نییە لەسەر زەوی و بە کێکی ئێم ژیانە نەزۆکە نایەم
من لە بەینی ئێم دووڕیانەدا بوێرانە بیر دەکەمەوە
بیرکەرەوە هەمیشە ڕەنگە بژی.

جێی خۆیەتی لێرەدا جارێکی تر بپرسمەوە ئایا دەبێت نووسینی شیعر ئەوەندە سادەو ئاسان بێت و هەر کەسێک هەبستێت شتێك بنووسێت و ناوی شیعری بەسەردا ببڕێت؟ خۆ کە شیعر لە قاڵبە کلاسیکییەکەی ئازاد کرا مانای ئەوە نەبوو پەیڕەوی هیچ ڕێساو مەرجێکی زمان و شیعری تێدا نەکرێت!
لە زۆر باردا هەق وابوو خاوەنانی ئەم جۆرە نووسینانە چاو لە لەتیف هەمەت و جەلال بەرزنجی بکەن کە زانییان دنیای شیعر وەران بووەو خۆنەریشی نەماوەو ئەوەی پێیان بوو لە داهێنان لە لوتکەی بەخشیندا پێشکەشیان کرد و پاشتر ژانرێکی نوێ تاقیدەکەنەوە کە پێ خۆنەرترینە و ڕوویان کردە ڕەمان، وەك (ڕەمانی: گێشتێک بێ ڕەگەی خۆون … نووسینی جەلال بەرزنجی) (ژنە جنۆکەکانی شەمەحموو) و زۆر شاعیری تر….
……

یەمەن کارەساتی مرۆیی گەورە! نوری بەشیر:

لە یەمەن چ دەگوزەرێ؟

هەواڵ و وێنەکانی منداڵان و ژنادی بەرزی مردن کە مانشێت و تایتڵی لاپەڕەی ڕۆژنامەو گۆڤار و میدیاکانی خودی بەرژوازی ناچارن رای بگەیەنن، وە هوشداری دانی سەرانی نێتۆ یەکگرتووەکان و

ڕەکخراوەکانی منداڵان و مافی مرۆڤ لە پەیوەند بە یەمەن، نیشانی دەدات چ کارەساتێکی مرۆیی دەگوزەرێ. بیستن و بینینی ئەو هەواڵانە هیچ مرۆڤێک جگە لەسەرانی حکومەت و حزبەکانی بەرژوازی و سەرمایەدارن نەبێت ناتوانێت تەزوو بە گیانیدا نەیێت و ئازار نەبینێت. ئەگەر ئەو هەلومەرجە وا بووات لەئایندەیەکی نزیکدا کارەساتێکی مرۆیی وا چاوەڕوان دەکرێت کە بووتەی زەرەک لە میدیاکان و هەتا سەرانی زەر لە ڕەکخراوە نەودەوڵەتیەکان گەورەترین کارەسات دەبێت لە سەد سالی رابردودا.
ئەمەی لە یەمەن ڕووەدات و پشتگوێ خراوە هیچ بوارێک بە گاڵتەجاڕی مافی مرۆڤ و دیموکراسی بەرژوازی و سەرمایەداران و حکومەتانی وڵاتە زلهێزەکانی جیهان ناهێڵێتەوە. وڵاتێک لەژێر سایەی بەرژەوەندیخوازی و چاوچنۆکی سەرمایەداران و دەوڵەتە کۆنەپەرستە سەرمایەداریە جیهانی و ناوچەییەکاندا کە هەژانە تەپڵی مافی مرۆڤ لەدەدەن، بەڵو داروخانێکی بەوننە دەووات.

سە لەسەر چواری دانیشتوانی لەبەردەم هەڕەشەی لەناوچوونەدان، وڵاتێک کە هاتوهاواری ڕۆژانەی دایک و باوکی منانێانک کە پەراسوەکانیان یەک بەیەک دەژمەرێن و مەشو و مەگەز تەی داون، لەبەر بە ئاوی و بە خەراکی و کولەراو دەیان نەخشی ترو ڕۆژانە ئەگەر بەخت یاوەریان بێت بەبرسێتی نەمرن ئەوا لەبەردەم ڕەحمەتی هەرشی فڕۆکەی جەنگی و تەپکانی لایەنی شەکەرانی وڵاتانی ناوچەکەدا دەبنە قوربانی، کە لەیەمەندا جەنگێکی خوێناوی و برسێتیان هەگیرساندووە کە دوورو نزیک هیچ پەیوەندیەکی بە خەکی ئەو وڵاتەوە نییە، کەچی ڕۆژانە دەبە چاوەڕێی مەرگی دەیان و سەدانی منداڵکانیان بن، کە لاشەی پەرچە پارچەی منا و تەکەڵ بە خانوو و جلوبەرگ و گەشتی ئاژەڵ بووە، ئەم تراژیدیە ئینسانیە جیا لە ترامپ و میرکل و تریزا و ئەردوگان و مالکی و شێخ سەلمان و مەسعود و خامنەئیەکان کە دەتوانێ لە دیمەن و هەواڵکانی دیگران و پەست نەبێت و لەئایندەی خۆی و منا کانی لەدنیای ئەمەدا نەترسێت.

ئەوە تەنیا هەواڵکانی ڕەکخراوە ئینسانیەکانی وەک ڕەکخراوی مافی مرۆڤ و یونیسەف و ڕەکخراوەکانی منداڵان و چەندان ڕەکخراوی تر نییە کە خەباری ٢٢ ملیۆن ئینسان لەیەمەندا لەکەی ٢٨ ملیۆن کەس کە لەبەردەم ترسی مردندان بەهەی بەدخەراکی و نەبوونی دەرمانەوە پشت ڕاستەکانەوە کە لەژێر هەڕەشەی هەژاری و برسێتیەوە و نەخشیدا دەژین، ئەوە تەنیا ئەو ڕەکخراوە ئینسانیەکان نین ئەمە پشت

راستەکەنەوە، بەکو خودی نوێنەرانی نەتەوە یەکگرتووەکان و زۆرێک لەسەرانی وڵاتانی زلهێزی سەرمایەداری کە یەمەنیان پشتگوێ خستووە و تەسلیمی وڵاتانی هاوپەیمانی عەرەبیان کردووە لە ناوچەکەدا بەسەرپەرشتی سعودیە، زۆربەی کوشتارەکانی یەمەن و لەبرسا مردنەکان و ئاوارەبوونەکان لەژێر سایەتی هێرشەکانی ئەو هاوپەیمانیەدا لەلایەک و لەلایەکی ترەوە حوسیەکانی هاوپەیمان و کۆمەکەکانی جمهوری ئیسلامی ئێرانەدا ئەنجامدەدرێت، ئەوە کارنامەکانیانە و بەتام هەریەکە لە سعودیە و ئێرانیش بەرگی ئەوە دەکەن بەبەریدا کە یارمەتی خەڵکی یەمەن دەدەن، ئەمە هەرووک هەمان ئیدعانامەو کارنامەکانی ئەمریکاو وڵاتانی غەرب بوو لەپێیوەند بە سوریا و عێراق و ئەفغانستانەوە کە چەندە پوچ و بێناوەڕک دەرچوون.

بەپێی راپۆرتە جیهانیەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان و ڕێکخراوی منداڵان ڕزگار بکەن " ٨٥٠٠٠ هەشتاو پێنج هەزار منداڵ کە لە پێنج ساڵ بەرەوخوار بوون بوونەتە قوربانی سیاسەتی برسیکردنی شەڕی سعودیەو ئێران لە یەمەندا لە سێ ساڵی ڕابردوودا. هەواڵەکان ئاوارەیی سێ ملیۆن خەڵکی ئەو وڵاتە و کوشتاری دەیان هەزار کەس و بریندارى بەئەژمار و دیل باس دەکەن، کە لە ڕێکەوتنی سویدی ئەم هەفتەیەدا بەیاری ١٥٠٠٠ پانزە هەزار دیل ڕادەستی یەکتری بکەنەوە. هەواڵی تراژیدی لەبرسا مردنی زیاتر لە دە ملیۆن ئینسان تا کۆتایی دیسەمبەری ئەمساڵ بەگوێی دنیادا دەدرێت. دەیفید بیسلی لەپرسراوی بەرنامەی خواردنی جیهانی لەنەتەوە یەکگرتووەکان دەڵێت: یەمەن لەڕگای کارەساتێکی ئینسانی گەورەدایە بەهەی برستی دانیشتوانەکەی و ئەگەر بەپەلە جەنگی ئەو وڵاتە نەوەستێت، ئەوە شەرمەزاری دەبێت بە بەشەریەت.

ئەمانە دیوێکی کارەساتەکانە، دیوێکی تری ئەو ناوچانەی کەلەژێر سایەی حکومەتی بەناو شەرعی یەمەندایە بەسەرکایەتی عەبد ڕبە مەنسور هادی کە سەربە سعودیە و هاوپەیمانەکانە و ئەو ناوچانەی تریش کە لەژێر سایەی دەسەڵاتی " ئەنسار ئەڵادایە" واتە حوسیەکان، هەریەکەیان بەجۆرێک هەرکەس سەر بەوان و چەکداری ئەوان و لایەنگری ئەوان نەبێت ئەوا دەکوژرێت یان زیندانی دەکرێت یان لەناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی ئەواندا دەردەکرێت. هەواڵەکان ڕادەگەیەنن کە حوسیەکان لە سێپتەمبەری ئەمساڵدا زیاتر لە ٣٥٠٠٠ سی پێنج هەزار کارمەندیان دەرکردوەو شوێنەکانیان بە لایەنگر و ئێندامانی خۆیان پەکردونەتەوە.

بەدوای دەستبەراگرتنی سەنعای پایتەختی یەمەن و لەم دواییەدا شارو

بەندەری حودەیدەی سەر کەناری دەریای رەژئاوای ئەو وەتە کە جێگایەکی ستراتیژیە، تەنیا لە شەی ئەم چەند مانگەی ئەخیردا لە شاری حودەیدە زیاتر لە ١٠٠٠٠٠ سەد هەزار کەس ئاوارە بووە و هەزارەها کەس کوژراون، لەلایەک حوسیەکان ناردنی یارمەتی خواردن و دەرمان کە شارێگایەکی سەرکیە کە لە سەدا حەفتا و پێنجی پێداویستیەکان لەوێوە دێت راگرتووە، یان سعودیە ڕێگا نادات ئەو یارمەتیە مرۆییەکانی دەرمان و خۆراک بۆات بە ناوچەکانی کە لەژێر دەستی حوسیەکاندایە، ئەمانە کارەساتی مردن و نەخۆشی جەراوجەری زیاتر کردووە.

لایەنەکانی جەنگ لە یەمەندا!

جەنگێکی ماە وەرانکەر کە لە چوار ساڵ لەمەوبەرەوە واتە لە ٢٠١٤ وە لەنەوان دەوڵەتی یەمەن بە سەرۆکایەتی عەبد ڕەبە مەنسور هادی لەلایەک و حوسیەکان لەلایەکی تریشەوە دەستی پێکردو بەدوای گرتنی سەنعای پایتەختدا لەلایەن حوسیەکان و ڕاکردنی عەبد ڕەبە بە سعودیە لە ٢٠١٥ دا ئەوا گەڵانی تەوازنی هێز لەبەرژەوەندی حوسیەکان و ئێران ڕوویدا، جەنگ لەو وەتەدا پێی نایە قۆناغێکی نوێ و بەهێی پەراوێزی یەمەنەوە ئەمریکاو غەرب سەرپەرشتی جەنگیان بە سعودیە سپارو هاوپەیمانی عەرەبیان لەدەور سازدا، وە جەنگەکە بوو بەجەنگی ڕاستەوخۆی هاوپەیمانی عەرەبی بەسەرپەرشتی سعودیە و لەولاوە کەمەکە زەرەکانی ئێرانیش بە حوسیەکان جێگاو ڕێگای حوسیەکانی دەبردە سەرەوە تا ئەوێی حوسیەکان دوای سەنعا بتوانن چەند شاری تر بگرن لەوانە بەندەری حودەیدە، ئەمانە وایانکرد هێرشە ئاسمانیەکانی هاوپەیمانی عەرەبی زیاتر بکات بە سەر ناوچەکانی ژێر دەسەاتی حوسیەکان، کە هێندەی خەڵکی مەدەنی دەکوشت هێندە حوسیەکان بەر نەدەکەوتن، وە ئەمانە گەمارۆی سەر خەڵکی مەدەنی زیاتر دەکرد و دەبووە هۆی بەاوبوونەوەی نەخۆشی جەراوجەر و برسێتی و مردنێکی زەر، کە یەمەن بە ترسناکترین شوێنی دنیا بە برسێتی و مردن وەسف دەکرێت، وە زەرترین کوشتاری منداڵان بەپێی ڕاپەرتی نەتەوە یەکگرتووەکان و ڕێکخراوە ئینسانیەکان لە سێ ساڵی ڕابردووەدا ڕوویداوە.

بەهێی ئەوێی جێگاو ڕێگای یەمەن تاسیری لەسەر سیاسەتی وەاتە زلهێزەکانی وەک ڕوسیاو ئەمریکا نیە، جەهەڕاوە بە کەشکانی نەوان سعودیەو هاوپەیمانەکان لەلایەک و لەولاوە ئێران و حوسیەکان، وە یەمەن بە ئەمریکا وەرەقەیەکە کە هەم لەبەرامبەر سعودیە بەکاری دەهێنێت و هەم لەبەرامبەر ئێراندا، ئەوەتا سات و سەداکانی

ئەمریکا لەگەڵ سعودیەدا ڕۆشنەو لەولاشەوە "براین هوك" نوێنەری ئەمریکا بۆ کاروباری ئێران دەڵێت:"ئەگەر بزانین ئێران هەڕەشە دەکاتە سەر بەرژەوەندییەکانمان لەو ناوچەیەدا ئەوا هەوەستی بەکردەوەمان دەبێت لەبەرامبەریدا"، ئەمە ئەوە دەگەیەنێت واتە ئەگەر ئێران دەست نەبات بۆ بەرژەوەندی ئەمریکا، ئەوا کێشەیان نییەو ناوبەناو تاوانباری دەکەن کەیارمەتی حوسیەکان دەدات، کە بەدڵنیاییەوە بەیارمەتی ئێرانە حوسیەکان ئێستا باڵا دەستن. ئەگەر هاوپەیمانی وەاتانی عەرەبی بەسەرپەرشتی سعودیە نەبێت، حکومەتی بەناو شەرعی عەبد ڕەبە دەمەک بوو بەدوای گرتنی شاری سەنعاو ڕاکردنی بۆ سعودیە دەکەوتە دەست حوسیەکان و گەمەکانی قاسم سلەمانی وەک لە سوریا و عەراق و کوردستان بۆ ئاشکرا نیشان دەدرا.

کەبوونەوەی سوید بۆ ڕەکەوتنی یەمەن!

بەدوای چەندین هەوڵ بۆ ئاوەی ئاگربەست ڕووبدات لەنێوان دەسەڵاتی عەبد ڕەبەو حوسیەکان و ڕازی نەبوونی حوسیەکان بۆەی کە دەسەڵاتی عەبد ڕەبە بەڕەسمی ناناسن و دانیشتنی ڕاستەوخۆ لەگەڵ سعودیەدا کە سەرپەرشتی شەڕەکە دەکات بۆ ئەنجام نەگەیشت، توندبوونەوەی جەنگی یەمەن و بەرزبوونەوەی ڕەژەی مردنی مندااڵان و ترسی مردنی ملیۆنی خەڵکی ئاو وەاتە و هەموو ئەمانە جیا لەچوونە سەرەوەی خەرجیەکان لەیەمەن بۆ ئەمریکاو هاوپەیمانانی، وە هەروەها هەریەکە لە سعودیەو ئێران لەبەردەم ئەزمەی ناوخۆیی خۆیاندان، بۆیە دەخالەتی ئەمریکا لەڕگای نوێنەری نەتەوە یەکگرتووەکانەوە لە هەشت مانگی ڕابردوودا بۆ ئاوەی ڕگایەک بۆ خەرجیەکانیان دابنێن و یاریەکیان لە یەمەن بگەڕێت بەشاوەیەک دەستی ئێران کەمبکەنەوە، گەیشت بەوەی کە ئەمریکا کەمەک داواکاری حوسیەکان جێبەجێ بکات بۆ دانیشتنی ڕاستەوخۆ بەسەرپەرشتی مارتین گریفیس نەردەی تایبەتی نەتەوە یەکگرتووەکان لە یەمەن.
بۆ ئەمەش لە ٦ی دیسەمبەردا بەسەرپەرشتی نەتەوە یەگرتووەکان لە سوید دانیشتن بۆ ماوەی یەک هەفتە کە ١٣ دیسەمبەر ئاخرین ڕۆژ بوو ئەنجام درا. پێشترو وە لەم دانیشتنەدا وەڵام بۆ کەمەک داواکاری حوسیەکان درایەوە کە نەتەوە یەکگرتووەکان خۆی بەشداری بکات و ئاوە بوو بۆ هەنانی نوێنەری حوسیەکان بۆ دانیشتنی سوید، خودی نوێنەری نەتەوە یەکگرتووەکان لەیەمەن مارتن گریفیس خۆی ڕەشتەتە سەنعاو وەفدی مفاوزی حوسیەکانی هەناوە بۆ سوید و هەروەها ژمارەیکی زۆری بریندارەکانیان بۆ چارەسەر ناردووە بۆ عەممان.
کە بۆ ئەمریکا ئەستا لەگەڵ گەمارۆی دووەمی سەر ئێراندا،

دیانەوەت بەم رێکەوتنە حوسیەکان لە ئێران دوربخەنەوەو دەخالەتی ئێران لە یەمەن ببڕن، بەڵام جگاو رەگای حوسیەکان دەچێتە سەروە. سەبارەت بە کۆتایی جەلسەکەش، ئاگەرچی حوسیەکان بە راوەستانی شەڕ ئازین، بەڵام ئێنتەنیە گوتیرێس سکرتێری گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان، دەڵێی لە ڕێکەوتنی یەمەن لە سوید لایەنەکانی یەمەن گەشتوون بە چەند خاڵێک و بە خەشبینیەوە سەیری دەکات بە لێتگەشتنی لایەنەکان و نزیکبوونەوەی بەواکانیان بە وەستانی جەنگ لە ئایندەدا. نەتەوە یەکگرتووەکان خەی سەرپەرشتی هەندە شوێنی وەک بەندەری حودەیدە دەکات وهاتوچۆی ئاسمانی ناوخە لەسەنعا دەست پێدەکات.

کام ڕەگا چارەی خەراو ئینسانی بە هەلومەرجی ئێستای یەمەن!

لەهەلومەرجێکی ئاڵۆزو پێکهێنەی ناوچەکەو جیهانیدا، باڵادەستبوونی دەوڵەتانی سەرمایەداری کۆنەپەرست و دژی ئینسانی بەهەموو ئەزمەو کەشێکی ناوخەیانەوە کەهەیانە، هەریەکەیان دەیەوێت خەی رابەری ناوچەکە بەدەستەوە بگرێت، بەهەر ڕەگایەک جەنگێک کە لەیەمەندا بەرخەراوە بەدژی خەڵکی مەدەنی ئەو وەاتەو هیچ نزیکایەتی بە چارەنوسێکی باشەوە بە خەڵک نییە.
وەستانی شەڕ لەو وەاتەدا لەبەرژەوەندی خەڵکدایە، کە بتوانرێت شەڕ و بەڵای تێپباران بە سەریانەوە بوەستێت، کوشتن و لەبرسا مردنی ملیۆنی مندالان بوەستێ، لەبەرئەوەی ئەم شەڕە شەڕی خەڵک نییە، وە خەڵک هیچ هەزو ئیرادەی نێک نییە بە بەیاردان لەسەر چارەنوسی خەی، بەڵکو لەبەردەم لەناوچوونی بەکۆمەڵی ملیۆنیدایە، وە ئەم کارەساتە بە شکاندنی شکەی ئینسانی نێک تەنیا لە یەماندا، بەڵکو لەناوچەکەدا مەترسیدارترین شت دەبێت، بەیە وەستانی ئەم جەنگە و نەمانی بەڵای کوشتارو ئاوارەیی و برسێتی ملیۆنی زیاتر کە بەڵوێیە دەوەستێنێت، ئاگەرچی ڕێکەوتنی ئێستای مەیەن کە لەسوید ئێنجامیانداوەو درێژەی دانیشتنەکە بە مانگی جەنیوەری ٢٠١٩ دانراوەو هەندەی خاە ڕێکەوتنی لەسەر کراوە، وەک نیشاندانی سەرەتایی کۆتایی جەلسەکە پاشکشەیەکی زەری هاوپەیمانی عەرەبی و هەتا ئەمریکاو غەربە لەبەرامبەر حوسیەکانداو جگاو ڕەگای حوسیەکان دەباتە سەرەوە، بەڵام ویستی خەڵکی یەمەن لە ئێستادا ڕاستەوخە وەستانی بەڵای جەنگە بەسەر سەریانەوە، کە ئەمەش داواکاری هەموو بەرەو ئینسانی ئازادیخواز و مرۆڤدۆستە لەدنیادا.

ئاگەر کەمەگەی بەشەری بیەوێت بەڵای یەکجاری شەڕو کوشتار بەسەریانەوە نەمێنێت، وە کارەساتەکانی سوریا، ئەفغانستان، عەراق،

کوردستان و یەمەن بە یەکجاری کۆتایی بێت ئەو بە رێکخراوبوونی کرێکاران و جەماوەری بەشمەینەت و رابەرایەتی کۆمۆنیستی لە شارشی کرێکاری و کۆمۆنیستیدا، دەبێت.

١٤/١٢/٢٠١٨

دەستخۆشی و چەند وردە سرنجێك … سەلام ناوخۆش

هەردوو کتێبی ئاژەڵناسی و کۆمۆنیالیزم و پاست کۆمۆنیالیزم

دەروازە

ئەو دوو کتێبە زۆر گرینگن بۆیە لە جیهانی ئاژاوا زۆر قسەیان لە سەرکراوە ، بە نموونە
بیرت ماکروم 2016 کە ئاماژە بە سەد کاریگەرترین کتێب دەکات ، کتێبەکەی ئیدوارد ژمارە هەشت وەردەگرێت.
پیتەر هالیوم 2005 دەڵێت : کتێبی کۆمۆنیالیزم و پاست کۆمۆنیالیزم ئەو کتێبەیە کە مامۆستاکان دەیانەوێ قوتابیەکانیان بخوێننەوە.”
هەردوو کتێب زۆر گرینگترن بە کورد ، بەڵام ئەفسووس کتێبەکەی ئیدوارد پاش چل ساڵ 1978-2018 لە زمانێکی تر تەرجومەی کوردی کرا ! هەرچی کتێبەکەی لومبایە لەوەی ئیدوارد کەمتر نیە ، ئەویش لە 1998 چاپکراوە ، واتە پاش بیست ساڵ، ئەویش لە زمانێکی تر تەرجومە کراوە .
ئەوەی ئیدوارد دکتۆر موحسین ئەحمەد لە فەرەنسیەوە وەریگێڕاوە ، ماڵی وەفایی بۆی بەاوکردۆتەوە ، هەرچی کتێبەکەی لومبایە ، عومەر عەلی لە عەرەبیەوە وەریگێڕاوە و دەزگای ئاشنبیری جەمال عیرفان بەاویکردۆتەوە.

سۆرنجەکانم
لە سەر کتێبی ” ئاژەڵناسی “

لە ئەو چل ساڵە زۆر شت گۆڕاون هەتا خودی ئاژەڵناسی و

کۆنیالیزم فۆرم و مانای تریان وەرگرتووە . کورد لە لێژەنەتناسیدا زۆر پاسیف و لاواز دەردەکەوێ ، زۆربەی منەوەرەکانی هەر بە شان و باڵی لێژەنەتناس و کوردناسان هەڵدەدەن . لەمەشدا بەشێکی زۆر منەوەری کورد خۆی فاکتەرێکە لە مانەوەی کۆنیالیزم و لێژەنەتناسی بە فۆرمی تر .
کتێبی لێژەنەتناسی بە فەرەنسی و عەرەبی …هتد تەرجومە کراوە ، بەڵام هەتا لەو دوو زمانەش چەند چاپێك و وەرگێڕانێك هەن . دکتۆر موحسین نە لە بەرگ نە لە پێشەکییەکەی ئاماژە بە وەرگێڕی فەرەنسی ناکات ، تەنیا لە ل12ی ئاماژە بە " وەشانی فرانسی گالیمار " دەکات نەك وەرگێڕەکە .

کەماسی تر ، دەبوو دکتۆر موحسین پوختەیەك دەربارەی ئیدوارد سەعید و جیهانبینی ئەو هەروەها کتێبەکانی بخاتەروو ، چونکە ئیدوارد لە کۆنتێکستێکی لێژاوایی زۆر ئەکادیمیانە نەقدی لێژەنەتناسی و کۆنیالیزم دەرکەوتەکانی کردووە ، کاریگەری ئەو زۆر زیاتر بووە لە سیاسەتمەدارەکانی لێژەنات . گرینگی ئەو زیاتر لەوەدایە کە توێژینەوەکانی بە زمانی لێژەنەتناسەکانە ، بۆیە زۆربەی هەرەزۆری توێژەری لێژاوایش دەربارەی کارەکەی ئەو ئاگادارە . دکتۆر موحسین لە ل8 دەنووسێت : " لە پاریس ئیدواردی بینیوە …هەروەها لە ل9 لە ئیدوارد دەگوازێتەوە : " من لە هەموو ژیانم کوردم کەم بینیووە ، لە ژمارەی دەست تێناپەڕن .." ئەو دیتنەی ئیدوارد ساڵی 1993 بووە ، ئیدواردیش لە ساڵی 2005 مردووە ، لەو ماوەیە دا زۆر شت گۆڕاوە ، کوردێکی زۆر لەبەر صەدام و دەسەڵاتی کوردی لە ئەوروپا و ئەمریکا گیرساونەتەوە ، هەرچ نەبێ تاڵەبانی و بارزانی لە ئەمریکا بە هۆی مادلین ئۆلبرایت ئاشت بوونەوە هەروەها بۆیاری نەوت بە خۆراك لە هەموو دنیا دەنگی دایەوە ، ئایا لێژیکە ئیدوارد لەو دوازدە ساڵە زۆر کوردی تری نەبینیبێت؟؟ شادی لویس 2017 لە وتارێکدا بە ناوی
ما قول "الاستشراق" في الأكراد؟ تەواو ئەوە دەردەخات کە ئیدوارد ئاگاداری دۆزی کورد بووە ، وەك دەنووسێت : "

ففي محاضرة مشتركة مع نعوم تشومسكي، العام 1999، متعلقة بحرب الناتو على صربيا، ومع إقراره بالجرائم التي ارتكبها النظام الصربي في كوسوفو، يشير سعيد إلى الرياء الأميركي، الذي لا يصعب تبينه في تغاضي الولايات المتحدة عن مذابح الحرب الشرسة والطويلة التي تشنها تركيا ضد الأكراد.

لە لایەکی تر ، ئیدوارد زۆر ئاستگرێ نەبووە لەگەڵ هزری خۆی ، ئەو

کۆنیالەی ئەمریکا و جولەکەی بۆ عەرەب پێ قەبووڵ نەبوو ، بەڵام داوای کوردی لە عێراق بەرامبەر صەدام نەك هەر پێ قەبووڵە و ئەوەی کوردی بۆ شکاندنی ناسنامە عەرەبە :

Said pointed out in the London Review of Books that the “claim that Iraq gassed its own citizens has often been repeated. At best, this is uncertain.”
Amazingly, Said’s conclusion converged with American interests in regard to muting international opinion vis-à-vis the atrocities committed against the Kurds and Shiites in Iraq. The universality of Said’s position turned to be particularistic as he unwittingly, or intentionally, sided with Saddam Hussein’s autocratic regime that championed a virulent Arab identity.

دکتۆر موحسین دوور و نزیك هیچ ئاماژەیەك بۆ ئیدواردی دوای 1993 ناکات ، بەڵام لە ل13 دەنووسێت : ” ڕۆژهەڵاتناسی وەك دیسیپلینێکی زانستی ، لە ئاستی ڕۆشنگەری و میللی و هی دی ….دەبێ تاڕادەیەك هەڵکەوتی پێست ڕۆژهەڵاتی و…پێست کوردناسی وەربگرن.” بۆگومان لە پاش بڵاوبوونەوەی ڕۆژهەڵاتناسی ، 1978 هەتا ڕیفراندۆمی 2017 چاوەڕێی گۆڕانکاریەکی نەوعی لە پەیوەندیەکانی ڕۆژئاوا و کورد ڕوبدابا ، بەڵام تاکو ئێستاش هەر فۆرمەکانی کۆلۆنیالیزم و ڕۆژهەڵاتناسی و کوردناسی لە زاکیرەی تاکی کورد مێوانە.

لە لایەکی تر لە چاپی نوێی ئۆرینتالیزم ، پێشەکی نوێی ئیدوارد هەیە ، کە تا ڕادەیەك جیایە لەوەی یەکەم ، بۆ نموونە لە چاپی 2004 کە 432 لاپەڕەیە کەچی ئەوەی 1978سێسەد و حەفتا و هەشت لاپەڕەیە ، ئەوەی دکتۆر 658 لاپەڕە دەرچووە. جا نازانین چاپی نوێش تەرجومەی فەرەنسی کراوە ؟
زمانی دکتۆر موحسین لە وەرگێرانەکەدا بۆ گرێیە ، خۆم هەر کوردیەکەم خوێندۆتەوە لەگەڵ ئینگلیزیەکە بەراوردم نەکردووە.

کتێبی دووەم : کۆنیالیزم و پێست کۆنیالیزم

ئەم کتێبەی ئانیا لومبا تەواوکەری کتێبەکەی ئیدوارد سەعیدە ، عومەر عەلی غەفور لە عەرەبییەوە تەرجومەی کردووە ، غەفور لە پێشەکییەکە پێمان ناڵێت کام وەرگێڕانی عەرەبی وەرگرتووە ، چونکە ئەوەی من بینیومە هەر یەك لە موحەمەد عبدالغنی و باسل المسالمة ئەو کتێبەی ئانیایان وەرگێڕاوە بۆ عەرەبی بە ناونیشانی جیا ، ئەوەی یەکەم بە ناوی " الأستعمار و ما بعد الاستعمار الادبیە" ، ئەوی دووەمیش بەناوی "الکولونیا و بعدها" غەفوور ناوی هەردوو وەرگێڕی لاداوە و لە دوای ناوی ئانیا لومبا یەکسەر ناوی خۆی نووسیوە.
کۆماسیەکی دی غەفوور ئەوەیە هیچی دەربارەی ئانیا لومبا هیچی نەوتوە ، بە واتەی پێناسەی نەکردووە . لومبا تۆژەرێکی هیندیە بەکالۆریوس و ماستەر و ئۆم فیل لە زانکۆی دلهی وەرگرتووە هەروەها دکتۆرای لە زانکۆی سوسێکس لە بەریتانیا وەرگرتووە .

غەفوور ئینگلیزی زانە و کتێبی لە ئینگلیزی وەرگێڕاوە ، بەڵام نازانم بۆ ئەم کتێبەی ئانیا لە ئینگلیزی وەرنەگێڕاوە یان هەرچ نەبا تەرجومە عەرەبیەکەی لەگەڵ ئینگلیزیەکە بەراورد بکردبا ،

چونکە بە ڕاستی لە هەندێ شوێن کوردیەکە بەرانبەر ئینگلیزیەکە تەواو ورد نییە .
چاپی یەکەمی کتێبەکە لە 1998 بووە هەرچی چاپی دووەمە لە 2005 . وەرگێڕی کوردی چاپی یەکەمی وەرگرتووە ، چونکە قسەی هیچ کەسێکی تێدا نیە لە بارەی کتێبەکەوە ، بەڵام لە چاپی دووەم ئەم قسانە لە بارەی کتێبەکەی ئانیا کراون :

Colonialism/Postcolonialism is both a crystal-clear and authoritative
introduction to the field and a cogently-argued defence of the field’s
radical potential. It’s exactly the sort of book teachers want their students
to read.
Peter Hulme, Department of Literature, Film and Theatre Studies,
University of Essex
Loomba is a keen and canny critic of ever-shifting geopolitical realities,
and Colonialism/Postcolonialism remains a primer for the academic
and common reader alike.
Antoinette Burton, Department of History, University of Illinois
It is rare to come across a book that can engage both student and
specialist. Loomba simultaneously maps a field and contributes provocatively to key debates within it. Situated comparatively across
disciplines and cultural contexts, this book is essential reading for
anyone with an interest in postcolonial studies.
Priyamvada Gopal, Faculty of English, Cambridge University
Colonialism/Postcolonialism moves adroitly between the general and
the particular, the conceptual and the contextual, the local and the

global, and between texts and material processes. Distrustful of established and self-perpetuating assumptions, foci and canonical texts which threaten to fossilize postcolonial studies as a discipline, Loomba’s magisterial study raises many crucial issues pertaining to social structure and identity; engaging with different modes of theory and social explanation in the process. There is no doubt that this book remains the best general introduction to the field.

Kelwyn Sole, English Department, University of Cape Town

Lucid and incisive this is a wonderful introduction to the contentious yet vibrant field of post-colonial studies. With consummate ease Loomba maps the field, unravels the many strands of the debate and provides a considered critique. She shows how post colonial theory forces us to reconsider some of our founding ideas, reorient our frames of enquiry, and rethink the very notion of colonialism. A must-read for everyone.

Neeladri Bhattacharya, Jawaharlal Nehru University, India

خۆزیا غەفور چاپی دووەمی ئەم کتێبەی لە ئینگلیزی وەردەگێڕا ، نەك لە عەرەبیەکە …هەر چۆنێك بێ دەستخۆشی لە ئەو دوو وەرگێڕە دەکەم ، چونکە ئەو دوو کتێبە بێ توێژەری کورد لە بواری کۆلۆنیالیزم گرینگن .

ئەمن وەك هەست بە بەرپرسیاری بەرانبەر نەتەوەکە و دینەکەم لەمێژە بە تەمای نووسینێك بووم لە سەر ژنئاواناسی ، بەڵام هەستم دەکرد کە پێویستم بە کەرەستە و مەتریال هەیە . پاش ئەوەی سەرەتای 2009 چوومە بەریتانیا هەستم کرد سورتر بم لە سەر نووسینەکەم ، بۆیە

هەر پاش هاتنەوەم لە ساڵی 2014 کتێبی " دەروازەیەك بۆ ژیاوانەوە" لە توێی 150 لاپەڕە نووسی .
ئەو دوو کتێبە هانم دەدەن لە ئایندەیەکی نزیکدا چاپی دووەمی ئەم کتێبە لە قەبارەیەکی زۆر گەورەتردا بخەمە بەردەم خوێنەری کورد. لە کۆتاییدا ناسینی زیاتری ژیاوا زۆر گرینگە بۆ ژگاربوون و ئایندەیەکی باشتر .

گیان لێم دەخێدا چی لێ پارتی دەوێت...؟! ... موزەفەر عەبدوڵا

دوای چەند مانگ لێ سیناریۆی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان و سەرکەوتنی چاوەڕێ نەکراوی پارتی لێ لایەن نزیارکانی یەوە، هەوڵێ پیلانگێرانەکانیان بۆ پکهێنانی حکومەت بەسەرکایەتی مەسرور بارزانی ،و جێگرکە لێ پستەکانی پارتی و بنەماڵەی بارزانی ،یەکسەرهەمو لایەنەکان ،بۆ تایبەتی گیان ،کەوتنە خشحاڵی دەربین و هەڵپەی دیدارو گفتوگۆ لگەڵ سەرانی پارتی و بنەماڵەی بارزانیدا.

جا بۆ زویر نەبونی سەرانی پارتی و بارزانی بۆناوی ڕکخڕی گشتیانەوە نامەیەکیان ئاراستەی ێزەکانی ڕکخستنیان و میدیاکانیان کرد کۆ کەس لەدوان دژی پارتی و بنەماڵەی بارزانی نەدات لێم قۆناغێ هەستیاردا.

ئگەرچی هەندێک لێ گیانخوازەکان گومانیان خستە سەر ڕاستی ئەم نامەیە بەڵام کۆبونەوەی شاندی سەرکردایەتی گیان و پارتی و ڕاگەیاندنی ئاکامی کۆبونەوەکەو ڕکەوتنیان لێم قۆناغێ لەسەر ٣ خاڵ نێک هەر ئەو گومانەی ڕواندەوە بەڵکو مشتەکیەکیشیاندا لەدەمی ئەو گیانخوازانەی کۆ گومانیان خستبوە سەر نامەکە.

هەمو ئێم ڕوداوانەش لێ چەند ڕۆژی ڕابردوودا ببونە هۆاڵی گەرمی دەزگاکانی ڕاگەیاندن و جێگای پرس و ڕای گشتی و، لێ گۆشێ نیگای جیاوازەو سەرنج و ڕایان لێبارەوە دەدا.

بەرامبەر پرسیاری سەرکی لە نێو هەمو ئەم ڕووداو و پرسانەدا ئێوەیە ئاخۆ گەلان لەم دۆخەدا چی لە پارتی دەوێت...؟!

بە وەڵامی کورتو ڕەشنی ئەم پرسیارە پێویست دەکات ئاوەڕێک لە ڕابردوی پڕگرێی گەلان و هەراوهوریاو قیەقیەی دیگەین دیگەین کە بە یەکجار لەسەر زاری ڕابەری ڕوحیانێوە کردیانە دوروشم بە تەفرەدانو بەلادابردنی خواست و ناڕەزایەتی یە بەرهەڤکانی جەماوەری ناڕازی لە دەسەڵاتی بنەماڵەیی و خزمکی و قومی سەرکوتگەرو دزو گەندەڵی کوردایەتی بەسەرکردەیی پارتی و بارزانی.

دیارە هیچ گومان لەوەدانی یە کە بزوتنەوەی گەلان ،وەک ئاماژەمان پێدا ، بەهەی ناڕەزایەتی قوڵی جەماوەر لە دەسەڵات کە لە شوباتی ٢٠١١ تا ئادەی دروشمی کەتایی پێهێنانی دەسەڵاتی میلیشایی ڕەیشت، بونە هەزمکی گەورەی سیاسی و کۆمەڵایەتی کاریگەر . ئەوەش بەهەی خۆجوتکردنیان لەگەڵ ناڕەزایەتی یەکانو هاوکات بە بەدیلی سیاسی و کۆمەڵایەتی جەماوەرو بەرەی ئازادیخوازو یەکسانیخوازەوە .وە لە ژێر دروشم و خواستی دژی گەندەڵی و یەکخستنی هەزی میلیشایی ودەزگاکانی ئاساییش و ئیدارەو حکومەت و بە دامەزراوەیی کردنیان بونە بەرامبەر دەسەڵاتی پارتی و یەکیتی قوت بونەوە.

بەم شێوازە لە سیناریۆی هەڵبژاردنەکانی بەناو پەرلەمانی سێهەم و چوارەم توانیان ببنە خاوەنی ٢٤-٢٥ کورسی .یەکجار خۆیان وەک ئۆپۆزیسیون نیشان داو پاشان چونە ناو حکومەتی بنکە فراوانەکەی پارتی یەوەو کۆمەڵک پەستی پەرلەمانی حکومیان وەرگرت و هاوکات کەوتنە بەرنامە داشتن بە بەکردەوە دەرهێنانی نەخشەکانیان وەک لە بەرنامەی چاکسازییاندا هاتبو.

بەڵام سەرەرای هەراو ئاژاوەو قیەقیرو هاویشتنی بوتڵە ئاو لەنێو پەرلەمان تا گەیشتە دەرپەڕاندنی سەرکی پەرلەمانکیان وهەمو ئەندامانو وەزیرەکانو ،تەنانەت بەڕیوەبەری یەکانیشیان لە هۆڵەر ،بەڵام پارتی ملی نەدا بە بەرنامە چاکسازی یەکیان. وە ئەی ڕاوژکارانیان لەسەرگرتنەوە . بەم شێوەیە هەمو دورشم و پلانەکانیان بوە بەقی سەرئاوو .

جا بە جیا لەوەی کە گەران خۆیان چەن لە نەخشەو پلان و دوروشم و خواستەکانیان دەڕوانن کە گوایە لە قازانجی جەماوەری ناڕازیدا بوە. بەڵام لەگەڵ هەمو ئەوانەشدا لە ڕوانگەی ئاسۆو ئامانجە چینایەتی یەکانی جەماوەری ناڕازی و ئازادیخوازو یەکسانیخواز

گ□ان جگ□ ل□ □□□ی □اوئ□کاری ب□ پارتی وبارزانی هیچی تر ن□بو. □استی ی□ک□ی ه□ر ئ□و کات ل□ مانگی دوانزه□ی ۲۰۱۲ ل□ نوسین□کدا ب□ناوی گ□□ان □□□ی □اوئ□کاری بارزانی د□بین□ت ل□س□ر ئ□و □□□ و پ□گ□ سیاسی ی□یان □اوب□چونی خ□ماندا.

ئ□ستاش دوای ه□مو ئ□و ئ□وگ□□ان□ی ل□س□ر ئاستی سیاسی کوردستان و ن□اوچ□ک□و جیهان ،وقوب□ون□وه□ی ق□یران□کان و ،لاواز ب□ونی پ□گ□ی ناسیونالیزمی کورد □ویانداو□ هاوکات □□□و پ□گ□ی سیاسی گ□□انیش ز□ر لاواز بو□و□، ت□نان□ت گ□یشتون□ت□ بنب□ستی سیاسی.ئ□م □استی ی□ش ب□ نیس□ب□ت گ□□ان□و□ ل□ ه□ردو ه□□بژاردن□کانی پ□رل□مانی کوردستان و عیراقدا د□رک□وت.

جا ب□ی□ گ□□ان ل□م د□خ□ی ئیستادا ئ□و□ی ل□ پارتی و بارزانی د□و□ت ئ□و□ی□ ک□ ئامادی□ ل□ □□□ی □اوئ□کاری د□س□□ات ،ب□ س□رکردای□تی پارتی وبارزانی ،ب□ت□ خوار□و□ ب□ و□رگرتنی □□□ی پاس□وان□کی د□س□زو ب□ ئ□م□ک.

ه□رو□ها ئ□م □اوب□چون□ش ل□س□ر ئ□م پ□گ□و □□□ی گ□□ان ب□ □ونی ل□و ۳ خ□□دا دیار□ ک□ ل□س□ری □□ککوتون و داوای ی□ک گوتاری کورداي□تی ب□رامب□ر د□س□□اتی فیدرالی و ،ئاسایی کردن□وه□ی د□خی ک□رکوک ،و ی□کخستن□وه□ی ناو ماڵی کورداي□تی د□ک□ن.دیار□ ه□ر ب□ ت□رش و خ□□ کردنی ئ□م ۳ خ□□ ئاماژ□ی□کیشیان ب□ باش کردنی گوز□رانی خ□□کی دا□.

ب□ی□ ئ□گ□ر ئ□مان□ ب□راورد بک□ین ل□گ□□ ه□مو ئ□و ه□راو هوریاو ق□□ ق□ی□ی د□یگ□□ین د□یگ□□ین و ،پ□شنیار کردنی چ□ندین ن□خش□و پلان ،و□ک ل□ ب□رنام□و دروشم□کانی ه□□بژاردنیان، دا ها□ت□ ،ئ□و□ د□س□□لم□نت□ ک□ ئ□ت□ر گ□□ان ئ□و ه□ز□ نی ی□ □□□ی □اوئ□کاری د□س□□اتی کورداي□تی ببین□ت□و□ ، ب□□کو جگ□ ل□ پاس□وان□کی چالاک زیاتر هیچی تری ل□بارا ن□ماو□.

ب□گوم□ان پارتی و بارزانیش ب□ خ□شحال□ی ی□و□ ئ□م داوای□ی گ□□ان ق□ب□و□ د□ک□ن ب□ م□رج□ک ب□ ب□ ه□راو هوریاو ق□□ ق□ی□ ئ□گ□ر ئ□م □□□□ بگ□□ن .

۲۰۱۸-۱۲-۱۵

ت□بینی:
ئ□م باب□ت□ ل□م ب□اوکراو□ی ژمار□٤۲ب□ پ□ش□و□ ب□او ب□ت□و□.

سیاسەت لە سوریا وەك سەما لەسەر پشتی دووپشك! .. عەبدوڵا ساڵح

لەگەڵ یەكێك لە هاوڕیانم مشتومڕی ئەوەمان بوو هێزەسیاسیەكانی ناوخۆی سوریا بخەینە چ خانەیەكەوە و چۆن وێنایان بكەین ، ئەو تەعبیرێكی وەك ناونیشانی ئەم بابەتەی بەكار هێنا !
هەڕەشەكانی ئەردۆگان لە یەپەگە ، جارێكی كە مەسەلەی پەیوەندی ئەوان وەك پێكهێنەری سەرەكی هێزەكانی سوریای دیموكرات (هسد) و ئەمریكای خستەوە نێو بابەتە گەرمەكانی سیاستی ناوچەكە لە ئەمڕۆدا .
ئەردۆگان پێویستی بە هیچ بیانویەك نیە بۆ هەڕەشەو پەلاماردانی نەیارەكانی، بەتایبەت خەڵكی كوردزمانی تورکیا ، تەنانەت ئەوەندە بەسە كە تۆرکزمان و ئیسلامی سوننەی باگراوندی عوسمانی نەبی بۆ ئەوەی بچیە خانەی نەیارانیەوە ، وەك ئەوەی ئەمڕۆ بازاڕە سیاسیەكەی خۆی پێ گەرم كردوە . هەڕەشەكانی ئەم دواییانەی ، جیا لە ئامانجە ستراتیجیەكە كە پوچەڵ كردنی خەونی پێكهێنانی دەوڵەتێكی قەومیە لە كوردستانی سوریا ، چەند ئامانجێكی دیكەشی بەدواوەیە ، لەوانەش یەكلایی كردنەوەی كەیسی ئیدلیب كە چەكدارە ئیسلامیەكانی پاشماوەی داعش زوربەیان لەوێ نیشتەجێكراون ولەوێ گیریانخواردوە و هەمیشە لە ژێر هەڕەشەی پەلاماری ڕوسیا دان بۆ لەناوبردن ، ئەمیش دەیەوێ بەكاریان بێنێ وەك سەرمای ئەو پەلاماڕە ، بەوەش دوو چۆلەكە بە یەك بەرد بپێكێ ، لەلایەك ناوچەیەكی فراوان بخاتە ژێر دەستیان بۆ ژیان ومانەوە وەك لەعەفرین ئەنجامی دا و لەلایەكی تر پەیوەندی خۆی و ڕوسیا لەسەر ئیدلب تێكنەچێ ، وا دیارە ڕوسیاش بۆ ئەو كارە چرای سەوزی بۆ هەڵكردوە !.

ئامانجێكی تر پوچەڵ كردنەوەی هەوڵەكانی سعودیە و ئیماراتە كە بەم دواییانە دەنگی ئەوە هەبوو تیمی سەربازیان ناردبۆ بۆ حەسەكە تاكو لەوێی خۆیە عەرەبزمانە سوننەكانی ئەو ناوچەیە بگەنە (هسد)و جێ پێیەك بۆخۆیان بدۆزنەوە دوای ئەوەی لە پاشتی داعش و هێزە ئیسلامیە تووندڕەوەكان لە سوریا شكستیانخواردو نا ئومێد بوون و

کشانەوە، بەتایبەت دوای کۆشەی ئەو دوو وڵاتە لەگەڵ قەتەر .
لەلایەکی ترەوە ئەردۆگان ئەم پەلاماڕە وەك کارتێکی سیاسی بۆ ناوخۆی تورکیا بەکاردێنێ ومەبەستیەتی هێزە نەتەوەپەرستەکان بەلای خۆیدا ڕاکێشی، دوا ئامانجیش پتەو کردنی پێگەی خۆیەتی لە سوریادا بۆ هەر ئاڵوگۆڕێکی سیاسی چاوەڕوانکراو و یا نەکراو لەو وڵاتەدا . ئەمانە هەموو لە کاتێکدایە کە ترامپ بەناچاری هەندێکی پەتەکە بۆ ئەردۆگان شل کردوە لە مەسەلەی کوشتنی وەحشیانەی قاشوقچی لەلایەن دەستە نازدارەکەی ترامپ (محەمەدی کوڕی سەلمان) لە کونسخانەی سعودیە لە ئیستانبوڵ، ترامپیش مەبەستیەتی ئەو دەستەی لەو زەلکاوە دەربکا بەتایبەت کە ئەردۆگان کارتی ئەو گەمەیەی لایە !
ڕاستە ئەمڕۆ هێزە محەلیەکانی ناو سوریا ناتوانن بەردەوام بن لە چالاکی سیاسی و سەربازیدا بێئەوەی پاڵپشتی نەدەن بە یەکێك لە زلهێزە کاراکان لەسوریادا، ئەوەتا حکومەتی سوریا بەبێ ڕاوسیا نەیدەتوانی و ناتوانێ بەردەوام بێت جا چ جای هێزەکانی تری نێو گۆڕەپانەکە لەوانەش (هسد) کە پاڵیداوە بە ئەمریکاوە ،
ئەگەر هێزە سیاسیە نێوخۆیەکانی سوریا ئەوە حاڵیان بێ ،ئەوا ئەو زلهێزانەش کە قاچیان کەوتۆتە نێو ئەم زەلکاوە لەوان باشتر نین ، لەسەرو هەموشیانەوە ڕاوسیا، ئەمجا تورکیا، بەدوای ئەویشەوە ئەمریکا، هەریەکەیان پەلەقاژەی دژینەوەی ڕێگاچارەیەکە کە، یەکەم بەرژەوەندیەکانی خۆی تێدا دەستەبەر بکا و دووەم بەرژەوەندیەکەش بە بارتەقای ئەو هەموو تێچوە مالی وگیانیەبێ کە داویەتی .
حکومەتی بەشار ئەسەد ڕەنگە لەو هاوکێشەیەدا براوەی یەکەم بێت، چونکە ئەگەر پەلاماڕەکەی تورکیا ئەنجام بدرێ و سەرکەوێ وەك ئەوەی عەفرین، ئەوا هێزێکی گەورەی وەك (هسد) زەربەیەکی توند دەخوا و لە دانوستاندەکانی دواتر بەکارتێکی لاوازتر دێتە سەر مێزی گفتوگۆ بەرامبەر حکومەتی سوریا ، جیا لەوەش تورکیا هەر بەشێك لە سوریا داگیر بکات لە دوائەنجامدا وەك وڵاتێکی داگیرکەر، دەبێ سوریا جبهەیەکی ، بەپێچەوانەی (هسد) کە مانەوەی و کۆنترۆڵ کردنی ناوچەیەکی فراوانی ژێر دەسەڵاتی خۆی وەك ئەوەی ئێستا، دەوڵەتی سوریا ناچاردەکا بە ڕازیبوون بەو دیفاکتۆیەو لەسەر ئەو بنەمایە بەناچاری مامەڵەیان لەگەڵ دەکا. گفتوگۆی ئەم دوو لایەنە لە ڕابردودا بە نهێنی و بە ئاشکرا بەردەوام بوو.
ڕاستە (هسد) لە ئێستادا نمونەیەکی جیایان لە دەسەڵات لەناوچەکانی ژێردەسەڵاتی خۆیاندا پیادە کردوە لەوانە دانانی دەستورێکی عیلمانی کە تیایدا دین و دەوڵەت لێك جیان ، ڕێزی ژنان و یەکاسانیان بە پیاو لەزۆرێك لە مەیدانەکانی ژیاندا بوونی سیستمی هاوسەرێکی پشت بەستو بەهەبژاردن و ... بەڵام بەوئەندازەیەی پشت

بەستن بە هێزکی وەك ئەمریکا جەمسەرکی هاوکێشەکەبێ و هەموو هێلکەکان بخرێنە ئەو سەبەتەیەوە ، ئەوا جەمسەرەکەی تری بەهەمان ئەندازە دوورکەوتنەوەیە لە ویست و خواستی جەماوەری هەژارو دەستەنگی ناوچەکە کە باجێکی زۆریانداوەو سوتەمەنی سەرەکی ئەم بارودۆخە بوون .
ئەگەر پاساوەکەی (هسد)سەماش بێت لەسەر پشتی دوپشك، ئەوا لەدوا شیکردنەوەدا دواژی ئەم هێزە لەوانەی کە لەهەوی مێژووی نەچەندان دووردا هەمان سیاسەتیان پیادەکرد، بە نزیکبونەوەیان لە ئەمریکا، باشتر نابێ، تەنانەت ئەگەر جۆرێك لەدەسەڵات و حاکمیەتیشیان بکەوێتە دەست، ئەم نمونانە لە مێژوودا کەم نین، بارو دۆخی حوکمڕانی لە کوردستانی عێراق وەك نزیکترینیان .

2018 / 12 / 15

گفتوگۆ لەگەڵ بەڕێز وایزەر سکرتێری پێکخراوی سۆشیالیست ئاکشن لە کۆنەدا

گۆشەیەك لە کارو خەباتی بزووتنەوەی سۆشیالیستی لە کەنەدا

گفتوگۆو ئامادەکردنی: گۆران عەبدوڵا بەڕێوەبەری پێژنامەی ئەلیکترۆنی دەنگەکان

_____

1- بەڕێز وایزەر کێیە؟

بەڕێز وایزەر:

من، نووسەر، سەرنووسەر، مامۆستا، سەندیکالیست، خوێندکاری مێژوو، ئاژیتاتۆری دادپەروەری کۆمەڵایەتی، لەسەروی هەموو ئەوانەشەوە دامەزرێنەری پارتی شۆشگێڕانەی سۆشیالیستیم.
لە تەرنتۆ لە دایك بووم لە ساڵی 1953، کوڕی ژگار بوویەکی هەڵکەوتی جولەکەکانم، نەوەی ئاوارەکانی دەستی شۆڕشکوتم. دژی

کۆمۆنیالیزم و داگیرکاریم لە فڕۆستینەوە تا کوردستان و هەموو شوێنکی تر لەم دونیایە.
حزم لە مۆسیقای میللیە، لە ئارت – کلاسیک و نوێ، چێشت لێنان لە ماڵەوە، باخەوانی، گەشت و گوزار، وەرزش و ئارەزوویەکی زۆریش بە خوێندنەوە. لەگەڵ کەمپیوتەریش سەرو کارێکم پەیداکردووە، بەڵام خەم لە ئەلکترۆنیات بە دوور دەگرم، کاری ناو ماڵ، لە بیرکاریش سنووردارم. لەگەڵ هاوسەرە شیرینەکەشمدا سی ساڵمان پێکەوە گوزەراندووە.
نزیکەی پێنجا ساڵم لە تەمەنم لە ناوبزوتنەوەی سۆشیالیستیدا بەشکردووە بە گۆڕینی بارودۆخی کۆمەڵگا. سەرەتای کارکردنم لە قەناغی ئامادەییەوە دەستی پێکرد ئەوەش لە هەمەتەکەوە بوو لە پێناوی دیموکراتی و مافی خوێندکاران. لەرەوە دەرگایەکی گەورەتر لەدونیابینی خەباتکردن ئاوااڵ بوو، شەڕی ڤێتنام، کۆمۆنیالیزمی نوێ و عەسکەرتاریەت، چەوسانەوەی کرێکاران و جودا خوازی لەسەر بنەمای ڕەنگ و ڕەگەز، بەتاڵانبردنی سەرچاوە سروشتەکان، تا دەگاتە هەڕەشکانی بەمبی ئەتۆمی.
کە ئاوە دەدەمەوە لە ئابردووم دەخەشم بە کارە ڕەکخراوەکانم: هەر لە جوانەوەکانی خوێندکارانەوە تا وەستانەوە دژ بە کۆمۆنیالیزم و هاوپشتیکردن لەگەڵ خەباتی ئازادیخوازانەی خەڵک لە ئەمریکای ناوەاست، یەکێتی مامۆستایان (پاش بیست ساڵ لە لایەن بیروکراتیەتی سەرکوتگەرەوە بەڵادا برا)، گەورەترین و کاریگەرترین بەرەی چەپ لەناو پارتی نیشتمانی دیموکراتی(NDP) لەسەرووی هەموو ئەوانەوە هەوڵی بەردەوامم دژ بە زوڵم و ناعەدالەتی و هەڕەشا بنیاتنانی ڕەکخراوەیکی شۆڕشگێڕانەی سۆشیالیستی لەم وڵاتە کە پێوەندی هەبێت بە هاوڕەکانی ترمانەوە لە سەرانسەری جیهاندا.

2- کەی و چۆن پێوەندیت پەیداکرد لەگەڵ مارکسیزمدا؟

بەری وایزەر:

پێوەندکانی سەردەمی لاوەتیم لەگەڵ بزوتنەوەی خوێندکاران بە بەدیموکراتیزەکردنی سیستمی خوێندن، بوو بە مایەی ئەوەی بەشداری بکەم لە خۆپیشاندانەکانی دژی شەڕی ڤێتنام، لەڕەشەوە پێوەندیم پەیدا کرد لەگەڵ گەنجانی دیموکراتی نوێ و لاوانی سۆشیالیست. لە زانکۆی تۆرەنتۆ ئەندامانی لاوانی دیموکراتی نوێ NDY باسی ئیمپریالیزمیان بۆ کردم، هەرچەندە تێوانینەکانیان قەتیس ببوونە لە سنوری ناسیونالیزمی کۆندیدا.
لە پشانگەیەکی کتێبدا کە لەلایەن (کۆمەڵەی کاری سۆشیالیستی –

LSA)ەوە ڕکخرابوو، بە یەکەمین جار کەپیەکی (مانیفستی کۆمۆنیست)م کەی کە پشکەکەی لایەن ترتسکیەوە نووسرابوو. LSA زۆر بیرکردنەوەی لا دروستکردم لەسەرتادا وام هەستکرد پارتکە زۆر ڕاقە و لە تاکتیکدا کۆنسەرڤاتیفە، پێوەندیم کرد بە گروپێکی ڕادیکالی قوتابیانەوە ناویان لە خۆیان نابوو (Old Mole)، پاشان ئەندامی کۆمەڵەی مارکسیە شۆڕشگێڕکان، دووا تریش کۆمەڵەی کرێکارانی شۆڕشگێڕ (Revolutionary Workers League). لە کۆتاییدا LSA (League for Socialist Action) لە کۆنەدادا زیاتر ڕۆشن بوو لە هەموو لایەنە چەپەکانیتر .

3- لەو کاتەوەی خۆت بە مارکسی زانیوە تا ئەم کاتە، چۆن دەوانیتە مارکسیزم و بزوتنەوەی سۆشیالیستی لە کۆنەدا، وە بۆچ ئاراستەیەکدا دەڕوا؟

بۆری وایزەر:

بزووتنەوەی مارکسیزم لە کۆنەدا بە شێوەیەکی گشتی باوەشی بە خەباتی ئینتەرناسیۆنالیستیدا کردووەو خۆی دەربازکردووە لە ناسیۆنالیزمی کۆنەدی , وەک داکۆکیکەرێکی ئازادی نەتەوەکان خەباتی کردووە و پشتیوانی کردووە لە خەڵکی ئیندجنس و کیوبەک و فەڕەنسیین، هەروەها لایەنگیری خۆشی بۆ چینی کرێکار پیشان داوە. مارکسیکان لە هەووی ژمارەوە لە ئێستادا کەمترن لە ساڵەکانی هەفتا و هەشتاکان، بەڵام دووبارە هەوو لە گەشەکردنە.
کەشێکی سەرکی لەمەڕدا هەبووی شۆڕشگێڕکان دەبەتەوە ئەوێە کەچۆن بکرێت ئەم باوەڕە پراکتیکی ببرێتە ناو جەرگەی چینی کرێکارو لەوێدا پارتێکی شۆڕشگێڕانە دروستبکرێت.
چارەسەری ئەم کێشێە بۆ شێوێکی گشتی پێویستە بە یەکگرتنەوە، وە تەجسید کردنی ئەم ڕۆحە لە ناو یەکێتیە کرێکارییەکان و ئەو بنەما کرێکارییەی ناو "پارتی دیموکراتی نوێ". بە کورتی خەباتی چینایەتی بۆری چەپ لە هەموو شوێنێک لە پشتەوی دایە دژ بە بیروکراتیەت و چوارچێوەی رابەرایەتکەی، ئەمەش لە خۆیدا کلیلی چونە پێشەوێیە. پێویستە بزوتنەوەی مارکسی بەم ئاراستەیەدا بڕوات، یان هەر لەو دوورە پارەزییەدا دەمێنێتەوە، لەوێش خراپتر لە چوارچێوەی ئەکادمییەتدا خۆی قەتیس دەکاتەوە.
من دڵخۆشم بەو سەرهەڵدانە نوێیەی نەو گەنجان دژ بە سەرمایەداری، کە یەکدەگرێتەوە لەگەڵ ئەو یاخیبوونەی کرێکاران لەبەرانبەر خاوەنکارەکانیان و بیرۆکراتیەتدا. ئەمە لە خۆیدا دڵگایەکە بە هەووی دامەزراندنی پارتێکی شۆڕشگێڕدا لە داهاتوویەکی نزیکدا. دژە

کاپیتالزمی بۆتەنها بەس نییە، دەبێت هەر ئەمڕۆ خەڵکەکەراو بکەیت.

4- لە بەشێک لە وەڵامەکەتدا ئاماژەت بە کەمبوونی ژمارەی سۆشیالیستەکان کرد لە ئێستادا لە چاو پێشووتر. ئەو پێشووە کەیە، وە هۆکاری ئەم کەمبوونە بۆچی دەگەڕێتەوە؟

بڕوا وایزەر:

ئەگەر ئەمە بەراوردێك لە نێوان ئەمڕۆ و سااڵنی شەستەکان و هەفتاکانی پاش شەڕی جیهانی دووەم بکەین، جیاوازییەکان بە ڕوونی دەبینرێت. بوژانەوەی ئابووری پشکووتوو لە وااڵتانی ڕۆژئاوای سەرمایەداری، هاوتا بوو لەگەڵ فشاری دەوڵەت و بە حاشیەبوونی چەپی ڕادیکاڵ. سیاسەتە توندو سەرکوتگەرەکانی ستالینیش بوو بە هۆکاری دابەزینی بەشێکی تر لە کرێکاران لە بزوتنەوەکەی. بەڵام شەڕی ڤێتنام و کەلتوری بەهەدەردان و زیادەخەری، لە ئاستی جیهاندا بزوتنەوەیەکی گەنجانەی هێنایە دەرەوە، نەک تەنها دژ بە شەڕ، بەڵکوو دژ بە ڕەیسیزم، سێکسیزم، نادادپەروەری و وەرانکردنی سروشت. خەپیشاندانەکانی ماڵنگی مەی ١٩٦٨ی فەرەنسا ئەوەیان نیشاندایین، کە خوێندکاران ناتوانن شەڕشی سۆشیالیستی ئەنجام بدەن بەبێ بوونی پارتێکی جەماوەری مارکسی شەڕشگێڕ، لەڕەوی چینی کرێکار لە بەرژەوەندییەکانی خۆی دوور دەخرێتەوە لەاڵیەن سەرکردە ستالینی و دیموکراتخوازەکانەوە.

لە ناوەڕاستی حەفتاکان و هەشتاکاندا، سەردەمی زێڕینی وەاتە سەرمایەدارەکان کۆتایی هات و دەرگای قەیرانکان کرانەوە. لەڕەوە هەرشەکان دەستپێدەکاتەوە بە سەر دەسکەوتە کەمڵایەنەکان و ئەو دەسکەوتانەی چینی کرێکار لە ڕابردوودا بەدەستیان هێنابوو. بە شێوەیەکی بەرچاو هەست بە نەبوونی بزووتنەوەیەکی توانا لە ڕابەرانی سەندیکاکان و پارتە سیاسییەکان دەکرێت بە وەستانەوە بەرانبەر بەو هەرشانەی کە دەکرایە سەر بەرژەوەندییەکانی چینی کرێکار لە الیەن کەمپانییەکانەوە. خوێندکارانی ڕادیکاڵ بەدەنگبوون لە بەرانبەر کشە ئابورەکاندا. کرێکارانی ڕادیکاڵیش ڕووبەڕووی کۆسپێک لە بەرگری بوونەوە، تەنانەت فشار خستنە سەریان لەاڵیەن بیروکراسییەتی کارەوە. بەیە ژمارەی سۆشیالیستەکان "کەمبوونەوە" بە بەراورد بە گۆشەی دانیشتوان و خواستی بەرگری کرێکاران.

ئەمڕۆ بزووتنەوەی کرێکاری لە حاڵەتی بەرگریدا ماوەتەوە. گەڕینی

ابەرانی گەندەکار لە بزووتنەوەکەماندا ناکرێت جیابکرێتەوە لە هەوبەدەوبونەوەمان لەگەڵ چوونسەرەوەی قیرانەکانی دەسەڵات، کە خەیان دەردەخن لە کۆشکانی ژینگە، چوونسەری هەژموشەی شەڕی ئێتەمی، پلانی دەستگرتنەوەی نەزەکانە، پاوانخوازی دەسەڵات، ئەمانە دەبنە مایەی هاتنە دەرەوەی فاشیزمی نێتەویی و هەگز پەرستی و هەق بوونەوە لە پەناهەندە. قەیشەکی گەورە کەوتۆتە نەوان دونیابینی ئەوانەی لە دەسەڵاتدان لەگەڵ زەرینەی کەمەگە لە کرێکاران، ژنان و لاوان کە دژایەتکانیان بە سیستمی سەرمایەداری هەوە لە زیاد بوونە. کاری سۆشیالیستەکان ئەوەیە ئاسەو ئامانجەکی هەشن و شەشگەەانە بخاتە پێش نەوەی نوە لەکرێکارانی شەشگەە. ئامانجمان پەیوەستکردنیان بە هەیزی کرێکارانی شەشگەەی جیهانییەوە.

5- ئەوە هەکخراوەیەکی سیاسیتان هەیە بە ناوی کاری سۆشیالیستی، وەکوو گروپێک لە ناو پارتی دیموکراتی نوە کار دەکەن. کەی ئەم هەکخراوەیەتان دامەزراندووە؟ ئەی بۆچی لە ناو هەکخراوەیەکی سیاسین و سەربەخیانە کاری خۆتان ناکەن؟

بەی وایزەر:

پارتی دیموکراتی نوە- ی کەنەدی (NDP)، پارتێکی سۆشیال دیموکراتی لاوازە. لە پاش درووستبوونی پارتی کرێکارانی بەریتانیا دروستبوو لە 1961 بە دەستپێشخەری کەنگرەی کاری کەنەدی و CCF پارتێکی چەپی دیموکراتی کەمەایەتی بوو لە 1933 درووستببوو. زوو زوو هەوەدەرێتNDP لە ئاستی هەرەمەکان دەسەڵات بگرێت، بەڵام هەرگیز نەیتوانیوە لە ئاستی فیدراڵدا براوەبێت. چونکە ابەرکانی لاینگیری لە سەرمایەداری و ئیمپریالیزم دەکەن. لەگەڵ ئەوەشدا لەلایەن کرێکارانی پشتەوە لایەنگیری دەکرێت، ئەوانەی نائومێد بوون لە پارتە گەورە کاپیتالیستەکانی کەنەدا، لیبراڵ و کەنزەرڤەتیف. هیچ پارتێکی تر نییە لەNDP چەپ تربێت. ئەوەی هەیە پارتی کەمەنیستی و چەند گروپێکی بچوک لە ترۆتسکەکان و ماوەکان، جیا لەمانە شتێکی تر نییە.
هەگریکردن لە چوونە ناو NDP وە بە مانای هەگریکردنە لە گفتووگەکردن لەگەڵ بەشێکی زەر لە کرێکارانی هەشیار لە هەووی چینایەتی و سیاسییەوە لەم وەاتەدا، ئەوە لە خەیدا بەیاری تەریکبونەوەو پچرانی پەیوەندییە.
سۆشیالیست ئاکشن SA هەوەی بردنە پشتەوەو هەکخراوکردنی ناەزایەتییە کرێکارییەکان دەکات لە ناو هەکخراوە جەماوەرەکاندا لە ئاستی کرێکارانی کەنەدا. هەروەها دەبێت دژایەتی بیروکراتیزم

بکەین لە ناو چینەکەماندا و تووڕەبدرنە دژیەو، وە ئەمکارە دەبێت لەگەڵ ڕێکخراوە جەماوەرییکانیشدا ئەنجام بدرێت. ئەو باوەڕو سیاسەتمانە لە ناو سەندیکاکان و NDP دا.

پەیوەندی کاری ئەمە بە NDP یەوە، وەك بەشداریکردنمانە لە سەندیکا کرێکارییکان، لە بنەڕەتدا ستراتیجیەتی ئەمە گەشتنە بە چینی کرێکار و ڕێکخراوە کرێکارییکان. هیچ پەیوەندییەکی ئایدیۆلۆجیمان نییە لەگەڵ سۆشیاڵ دیموکراتدا، ئەوە هەر وازبێنە لە کۆشە لاوازەکەی کە بەرجەستە دەبێتەوە لە NDP دا.
ناتوانرێت NDP بگۆڕدرێت، پێە لەو خاڵە دژانەی سۆشیاڵ دیموکراسی. ئەمە لەوێ کاردەکەین بۆ ئەوەی بەرنامەی گۆڕانێك بەرینە پێشەوە بەهاوبەشی و گفتوگۆ لەگەڵ ئەوکرێکارانەی لە قاعیدەی ئەو حزبە کاردەکەن، کە بەشێوەیەکی خێرا بەرژەوەندییە جیاوازەکانی قیادەو قاعیدەی ئەم حیزبە لێك دەترازێن و دووردەکەونەوە لەیەکتر. لە هەمان کاتدا دەمەوێت ئەوە بڵێم کەوا کارەکانی SA لەدەرەوەی NDP دایە.
لە ئێستادا SA نوێنەرێکی خۆی بە بەرنامەیەکی سۆشیالیستی ڕۆشنەوە بەشداری پێکردووە لە هەڵبژاردنی شارەوانێکاندا. هەروەها تەقریبەن ڕۆژانە خەریکە پێشاندانمان هەیە بۆنمونە دژ بە دەستپێوەگرتنە سەرمایەدارێکانی دێگ فەردی پارتی پارێزگاران لە ئینتاریۆ.

ئەمە بەشدارین لەو نێتوەرکە هاوپشتییەی بۆ کوبا و ڤنزوێلا، هەروەها هاوپەیمانی چەپی کیوبەکین بۆ فشار خستنە سەر دەوڵەتی کەنەدا بۆ کشانەوەی وەبەرهێنان و گەمارۆ خستنە سەر دەوڵەتی ڕەگەزپەرستی ئیسرائیل. بەشدارین لە بەرهەستکاریکردنی ڕاکێشانی بڕیە نەوتێکان بە قازانجی دانیشتوانە سەرەتایەکانی ئەم وڵاتە وەك مافێکی هەوای خۆیان. سەرباری ئەوکارانەشمان هەڵدەستین بە پیشاندانی فیلم، بەستنی کۆنفرانس، گۆرانی کۆو سیمنار، خوێندنەوەی ئەدەبیاتی کلاسیك لەگەڵ بە چاپگەیاندنی نامیلکەو بڵاوکردنەوەی ڕۆژنامەی سۆشیالیست ئاکشن کە ڕۆژنامەیەکی مانگانەیە لە ئاستێکی فراواندا.
تێکەڵاو بوونمان بە ND یاریدەدەرێکی باشە لە ڕووی میدیاییەوە بۆ بڵاوبوونەوەی کارو چالاکێکانمان لەگەڵ جەماوەر و بەرەی چەپدا لە ناو ئەم پارتە، ئیتر ئەمە بەشێکە لەو کارانەمان کە بەدرێژایی ساڵ ئەنجامی دەدەین.

6- بانگەوازی سۆشیالیست ئاکشن-SA وێنەی هەردوو کۆسایەتی" لینن تڕۆتسکی و ڕۆزا لوکسمبۆرگ" کە بەردەوام لە بە نوکانتاندا

ئامادەییان هەیە. دەپرسم بۆچی ئەم دوو کۆمەڵایەتییە بوونەتە ئایکۆنی ڕۆکخراوەکەتان؟

- بۆری وایزەر:

ئەمە هیچ ئایکۆنکمان نییە، ئۆگەر ئایکۆن بە مانای سیمبولی ئاینیی بێت، یان ئامانج لێی پەرستن بێت. سەرسام بوونی سۆشیالیستە شۆڕشگێڕەکان بە لینن تڕۆتسکی و ڕۆزا لوکسەمبرگ، دۆگمایەتەوە بە بیر و ڕۆسا و کارە سیاسیەکانیان کە بەرجەستەیان کردووە.
ئەمە بەوامان بە سۆشیالیستی زانستی هەیە، بۆچی ڕۆژ لە کۆسانەک نۆگرین کە توانیویانە نەخشە ڕێگای ڕزگاری کۆمەڵایەتی چینی کرێکاری جیهانی دابنێن؟
هەروەها هاوشانی لینین، تڕۆتسکی گەورەترین مارکسیستی سەدەی بیست بوو. ئەو فۆرمەی ستراتیجیەتی شۆڕشی بەردەوامی داهێنا. کە نیشانی دەدا، سەرمایەداری و باڵی لیبڕاڵ بەرژوازی هیچ ڕێگا چارەیەکیان پێ نییە بۆ کۆتایی هێنان بە ستەمی سەرمایەداری.

تڕۆتسکی پەیوەندی کرد بە پارتی بەلشەفیکەوە، وەبەشداری کرد لە سەرکەوتنی شۆڕشی ئۆکتۆبەر لە ساڵی 1917، سوپای سوری دامەزراندو سەرکەوتووانە ڕێگری کرد لەهاتنە ژوورەوەو دەستوەردانی سوپای دەرەکی و جەنەراڵە سپیەکان. ئابووری ناوەندی کۆنگرەی نۆونتەوەیی کۆمۆنیستەکان بوو لە ساڕۆکانی یەکەمدا. شێوەی سەرەتاکانی سەرهەڵدانی بیروکراتیەتی ستالینی کرد لەگەڵ تێواینە کۆنەپەرستەکانی لە دامەزراندنی "سۆشیالیزم لەیەک وڵاتدا"، زەر بەڕێشنی و ئاشکاوانە دەستنیشانی سەرهەڵدانی فاشیزمی کردو چۆنیەتی وەستانەوە لە بەرانبەریدا. بەیە باڵی چەپی ئۆپزسیۆنی درووست کرد لەگەڵ کۆنگرەی چوارەمی ئینتەرناسیۆنال بە دەرژە دان بە هێڵی مارکسیزمی شۆڕشگێڕ کە تا ئەمڕۆش دەژەی هەیە.

ڕۆزا لوکسەمبرگ شۆڕشگێڕکی ئینتەرناسیۆنالیستی ناسراوە. بەڕێشنی ڕیشەی مادی ئسڵاحخوازەکانی ڕەشنکردەوە، شوناسی ئۆوانی ناساند کە خیانەتیان لە چینی کرێکار کرد بە وەدەستهێنانی کورسی پەرلەمانی و خێیان دایە دەست شێوەی کۆمۆکوژکانەوە. پەداگری دەکرد لەسەر خەباتی جەماوەری بە گۆڕینی سیستمی سەرمایەداری بە سۆشیالیزم کە تیایدا چینی کرێکار ئاستوخۆ جێوی دەسەڵات دەگرێتە دەست. ڕۆزا دامەزرێنەری پەیوەندی سپارتاکۆسکان و پارتی کۆمۆنیستی ئەڵمانیا بوو، وە سەرسەختانە بەرگری لە شۆڕشی ڕوسیا دەکرد لەدژی ئسڵاح خوازەکان و چەپی پەگیر.

سۆشیالیست ئاکشن بۆای وایە، لینن تڕۆتسکی و ھەزا لەکسەمبۆرگ دوو کەسایەتی زۆر ئازا و ھێشن بوون، وە خاوەنی درکی تایبەت بوون بە بارودۆخی سەردەمی خۆیان. بۆیە بە ئەمە گرنگە لێیانەوە فێربین، لەوێش گرنگتر ئەمە دەتوانین لەو ئایدیاو میتۆدە فکریانەی ئەوان کە زادەی سۆشیالیزمی زانستین و لە ھەژگاری خۆیاندا پێشکەشیان بە چینی کرێکار کرد سودەمەندبین، چونکە دونیای ئەمڕۆمان درێژ کراوەی ھەمان دونیای دوێنێیە و خراپتریش. بۆیە ئەمە پێویستیمان بەوزانستە سیاسییە ھەیە بە وەستانەوە بۆرانبەر بەو کارەساتانەی ھووبەووی بەشەریەت دەبێتەوە خراپتر لە ھەموو سەردەمەکانی تر.

7- لە کەنەدا چەندین گروپ و ھێکخراوەی چەپ ھەیە، کە چی حزبێك نییە ھەموویان کۆبکاتەوە. بۆچی چەپ یەکگرتوونین؟

بۆری وایزەر:

پێگەی چەپ لەکەنەدا، بەبەراورد بەھاوڕێبازەکانی لە ئەمریکا زۆر باشترە، لاوازە لەگەڵ ئەوەشدا لە کەنارداید. ئەمەش لە ھەنگاوی یەکەمدا دەگەڕێتەوە بۆ لاوازی ھۆشیاری چینایەتی و خەباتی چینایەتی. ئەم لاوازییە لە بنەڕەتدا دەگەڕێتەوە بۆ کەمەڵك ھۆکار کە پەیوەندە بە دامودەزگاکانی ئەم وڵاتەوە.
چینی دەسەڵاتداری کەنەدی سوودمەندن لە دەستبەسەراگرتنی سەروەتی نیوەی کیشوەری باکور، ئەو ئاسانکارییەشیان بۆ دەستەبەر بوو لە ڕێی جێنۆسایدکردنی دانیشتوانە سەرەتاییەکانی ئەو ناوچانەوە لە ڕێی بە کۆیلەکردن و سەرکوتکردنیان، ئەوەش بوو بە بنەمایەك بۆ خوڕقاندنی ئیستعماری کەنەدی. توانرا ھاتنی شەپۆلە یەك لەدوای یەکەکانی پەنابەران بە حەقدەستێکی کەمەوە، پەیوەست بکرێن بەم سیستمەوە لەڕێگای دەستڕاگەشتنیان بەم سامانە نوێیەی کەنەدا، بەیارمەتی بانکە ئیمپریالێکانی کەنەداو و کارگەکانی دەرھێنانی کانزایەکان و دەزگا وەبەرھێنانەکانی تر.

ھەرچەندکبێت سەرباری ئەم ھێزە ماددییە، کرێکار بە ڕێژەی ٣٢% ھێکخراوە، لە ئەمریکا بە ڕێژەی ١٢%. تەنھا پشتیوانیکەری لە کیشوەری ئەمریکای باکوردا پارتێکی کرێکاری جەماوەرییە (ھەرچەندە پەرلەمانی و ڕیفۆرمیستیشە). بەشێوەیەکی گشتی ئەحزابە بچوکە چەپەکان، تاکتیکە سیاسی ومیتۆدە جیاوازەکانیان لەشێوەی جیاوازی لە بەرانبەر یەکتردا زەقدەکەنەوە، ئەمەش تایبەتمەندی چەپە لە ھەموو شوێنەکان.
مێژووی ئینشقاقات لە نێوان مارکسیزمی شۆشگێڕیان تڕۆتسکییزم لە

بەرانبەر سۆشیال دیموکراسی، ستالینیزم، ئەنارکیزم و هەموو ئەم بەشانە لە چەپی کەنەدیدا بوونیان هەیە.
چەپ یەکگرتوو نییە، چونکە جیاوازی لە نێوان خەباتی سیاسی چینایەتی و هەروەها سیاسەتی هاوکاریکردنی چینایەتی هەیە، وەوەش ناکرێت وەلابنرێت.
ئەوەی کاری سۆشیالیست ئاکشن (SA) جیادەکاتەوە لەوانی تر ئەوەیە کەوا درێژە پێدەری مێژوویی مارکسیزمە لە کەنەدا، لە سەرەتای بیستەکانی سەدەی ڕابردووەوە تا وەکووئێستا، پابەندبوونی SA بە کاری سەربەخێی سیاسیانەی چینی کرێکار لە ئەحزابە بۆرژوازییەکان و دەوڵەت، هەروەها پێداگرتن لەسەر کاری بەکۆمەڵ، بەرەی یەکگرتوو، شۆڕشی بەردەوام و دیموکراتیەتی کرێکاری بووە.

تەنانەت لە ناوەندی یاخیبونی شۆڕشگێرانەشدا، ئەوکاتەی چەپەکان لەیەك بەرەی خەباتدان، ئەگەر بۆچین جیاوازیکان نەماون ئەوە کارێکی نەکردەیە. یەکگرتنی هەڵەمەکیانەی چەپ، لە چوار چێوەی یەك حزبدا، جیاوازی سیاسی لەگەڵ خۆیدا دەنێتە پێشەوە. ئەمەش وادەکات لەگەڵ دەرکەوتنی یەکەمین جیاوازی ببێتە مایەی لەبەر یەك هەڵوەشانەوە، ئەمەش لە خۆیدا دەبێتە هۆکاری وەڵەزی ئەندامان و لایەنگرانی حزبەکە.
باشترین ڕێگا بۆ داشتنی یەکگرتنێکی ئسوڵی، لە ڕێگای دروستکردنی دیالۆگێکی کراوەڵ و هاوکاری سیاسی لە چوارچێوەی ئەوکارانەی کە لەووی پراکتیکەوە هاوڕان لەسەر بە ئەنجامگەیاندنی، جگە لەوەش پاڵپشتیکردن و بەهێزکردنی دیموکراتیەتی ناوخۆیی.

8- سۆشیالیزم لەیەك وڵاتدا، لە بەرانبەردا شۆڕشی بەردەوام. ئایا ئەمە دوو ستراتیجیەتی جیاوازە و ڕەنگدانەوەی بەرژەوەندی چینایەتی جیاوازە، یان تەنها تاکتیکی جیاوازە بۆ گەشتن بە هەمان ئامانج؟

بۆری وایزەر:

سۆشیالیزم لەیەك وڵاتدا نەك تەنها مەحاڵە، بەکو پاساو هێنانەوەیە بۆ بە بیروکراتیکردنی سیستەمەکە، بۆ ئەوەی لەو ڕێیەوە خەباتی چینی کرێکار قەتیس بکاتەوە بۆ بۆکارهێنانیان لەپێوەندییە دپلۆماسییەکاندا لەگەڵ سەرانی سەرمایەداری لە هەموو وڵاتانی تر، لەژێر ناوی نێوونی و هاوبەشی مەوزوعیانە بۆ گەیشتن بۆ سۆشیالیزم. لایەنگرانی قەناغ بە قەناغ بەرژەوەندییەکانی چینی کرێکار بە شێوەیەکی ناپاکانە دەخەنە خزمەت هاوپەیمانێکانیانەوە لەگەڵ بۆرژوا لیبراڵەکان و نەتەوەچێکان، کەلەخۆیدا خەریکی

خۆڕکخستنن بۆ پاشەکشەپێکردنی ڕێکخراوە کرێکارییەکان.
ستراتیجیەتی شۆڕشی بەردەوام ڕەتیدەکاتەوە چینی کرێکار بچێتە هاوپەیمانی سیاسییەوە لەگەڵ لایەنە مالیی و دەزگا دەوڵەتکانەوە. ئەم بەمانای ئاوڕ نایەت، ئەم نزیکبوونەوە بۆ ڕیفۆرم و داواکارییە دیموکراتییەکان، یان تێناکۆشین بۆ گۆڕان بەدوای هاوپەیمانیدا سەبارەت بە بابەتێکی دیاریکراو. لە ئەنجامی ئەم کارە، ترێتسکیکان دژەکە و داخوازیکان لێك گرێدەدەن لە پێناوی شۆڕشی سۆشیالیستیدا، خەباتکردن لە پێناوی بەدەستهێنانی دەسەڵات لەلایەن چینی کرێکارەوەو ڕێکخستنی خەڵکی زەحمەتکێش لە ژێر ڕابەرایەتی پارتێکی شۆڕشگێڕدا کەدەتوانێت هێزەکان یەکبخات و ڕابەرایەتییان بکات بۆ سەرکەوتن بەسەر کەمینەی سەرمایەداریدا.

9- بەشێوەیەکی گشتی، چەپی ڕێژاوا موخالەفەتی بەئیسلامی سیاسی نییە. لەژێر کەیسدا چەپ لە ژێر ناوی دژە ئیمپریالیستی و دژە هێیسیزم کاری هاوبەش دەکات لەگەڵ ئەو گروپانە کە هەڵگری فیکری ئیسلامی سیاسین. بەڵای ئێوە هەڵکاری ئەمە چییە؟

- بۆری وایزەر:

وەکو لەسەرەوە ئاماژەم پێکرد سۆشیالستەکان تێدەکۆشن بۆ کاری هاوبەش لەگەڵ هەموو مەیلو ڕەوتێك، تەنانەت ئەوانەی لە دەرەوەی بزوتنەوەی کرێکاریدان لە پێناوی وەدەستهێنانی داخوازییەکی تایبەتدا، ئەمەش بەمەبەستی بەهێزکردنی پێگەی بزوتنەوەی کرێکاری دێت لە هەموو شوێنێك لە پێناوی گەشتن بەدەسەڵات.
کەواتە بەرپرسیارێتی بنەڕەتی ئێمە لە ئاستی ناوخۆدا دژایەتی کردنی دەسەڵاتی دژ بە چینی کرێکار، لە ئاستی جیهانیشدا پشتیوانیکردنی بزووتنەوەی کرێکاری و جەماوەری دژ بە ئیمپریالیزم بە کاری خۆمان دەزانین بەتایبەت ئیمپریالیزمی کەنەدی.
باشترین ڕێگە بۆ تێکشکاندنی وەهمی دینی و شوێن کەوتنی دەسەڵاتی ئاینی دەستنانە گەردنی ئیمپریالیزمە.
ئیسلامی سیاسی بیانوی دەستی ئیمپریالیزمە بۆ دەخاڵەتکردن. خنکاندنی ئیمپریالیزم لە خۆیدا ڕێگرتنە لە گەشەی ئایینی، دژە ژنی، دژە هاوڕەگەزبوون و زۆرکی تر لە کاری نەشیاو کە ئیستعمار و سەرمایداری پروپاگەندەی بۆ دەکەن.

ئەو بەشەی چەپ کە خۆی سەرقاڵی دژایەتیکردنی ئیسلامی سیاسی دەکات لە ڕێژاوا، ئەبێتە دەستکەلای دەسەڵاتدارانی سەرمایەداری لە ڕێژاوا، وە پشتەکاتە دژایەتیکردنی ئیمپریالیزم و کرێکارانی

پشەو لە وەتگەلێکی وەك کەنەدا.
ئەمە بە دەسەڵاتدارانی ئێتاوا دەڵێین نا بۆ بایکۆتکردنی ئێران، کە ئاستەوخۆ پەیوەستە بە پشتیوانیکردنی زایۆنیزم و دەوڵەتی ڕەگەز پەرستی ئیسرائیلەوە، بە جەستن ترودۆ دەڵێن دەستوەردانتان ئاگرن لە ڕژهەڵاتی ناوەڕاست وئەفریقا.
چینی کرێکار هەرگیز دژی بەدەسەڵاتداری کۆنەپەرست لەڕژهەڵات لە ڕێگای دەستکۆتاکردنی هەژمونی ڕۆژئاوا لەسەر ئابوری و دامەزراوە جەماوەرێکانی ڕۆژهەڵات.

10- بایەخدان بە کارێ مارکس لەمێدا لە لایەن خەڵکەوە نیشانەی زیندویی فکری مارکسیەتە، لەو کاتەی شەرعیەتی سەرمایەداری کەوتۆتە ژێر پرسیارەوە، ئایا هاوڕان لەمەدا؟

بۆری وایزەر:

بڕۆ هاوڕام. سەرمایەداری ئەمڕۆ لەسەر ئاستی جیهان زۆحمەتێ بتوانێت ئەو چاکسازی و دانی مافانەی لە ئابردوودا کردوونی و لەو ڕێیەوە شەرعیەتی وەرگرتبوو دووبارە بیانکاتەوە. ئەم سیستمە لەمێدا لە ژێر باری قەرزێکی زۆر دایە.
سەرمایەداری لەمێدا لەسەر کەمەڵك قەیران ژیان دەکات، لە هەر کاتێکدا قابیل بە تەقینەوەیە بە هەمان شێوەی ساڵی ٢٠٠٧. کێشە ئێنقایەرمەنت بە شێوەیەکی ترسناك لە ئارادایە کە لە ڕێیی گۆڕینی ئاوهەواوە دەکرێت کێشەی گەورە ڕووبدات، کێچی ملیۆنی خەڵك و شەڕ لەسەر سەرچاوە مادێکان بە هۆکاری ئەمسیستمە جیهانییە فاشیلەوە.
دەبێ چی بکرێت؟
ئێوەی گرنگێ بکرێت بیری مارکسی ببرێتەوە ناو شۆڕشگێڕکیێکانی چینی کرێکاران و لەوێش جەنگ لەپێناوی بەدەستەوە گرتنی ئابڕایەتی بکرێت بەوپەڕی توانایەوە سود لە تاکتیکەکان و پێکهێنانی بزۆی یەگگرتوو وەربگیرێت، لەو ڕێیەشەوە پارتێکی سۆشیالیستی شۆشگێڕانە دروست بکرێت.

11- مارکس مەبەستی لە ناکۆکیێکانی سەرمایەداری چییە؟

بۆری وایزەر:

ناکۆکی بنچینەیی ئێوێ کەلەنوان سروشتی کۆمەڵاتیێ بەرهەمهێنان ومۆکیێتی تایبەت بە ئامرازکانی بەرهەمهێنان، ئەنجامکێشی دروستکردنی پاشماوەی زۆر، وەرانکردنی سروشت، پەنابردنە بەر سەرکوت بۆ دژەدان بەم سیستمە نا عاقڵانی و زەهراوییە.

تاکۆگۆ بۆچارەسەری ناکۆکیەکان لە ناوەڕۆکی سەرمایەداریدا، بۆگشتی کردنەوەی ئامانجکانی بەرهەمهێنان و بە کۆمەڵایەتی کردنەوەیەتی. بنیاتنانی ئابوورییەکی دیموکراتیانە لە سەر بنەمای: بەرهەم لە پێناوی پێویستییەکانماندا و گونجانی لەگەڵ سروشتدا.
وەکوو ئەوەی کارڵ مارکس ئاماژەی بۆ قسەی بەناوبانگی کرد "تاکو ئێستا فەیلەسوفەکان دونیایان شیکردۆتەوە، بەڵام قسە لەسەر گۆڕینیەتی" هەروەها لێنن تڕۆتسکی لە وتەیەکی بەناوبانگی خۆیدا دەڵێت: " بارودخی سیاسی جیهان بە شێوەیەکی گشتی و تایبەت لە ڕۆی قەیرانە مژوویەکانیەوە دەناسرێتەوە کە لەلایەن پرۆلیتاریاوە ڕابەرایەتی دەکرێت."

12- کەنەدا وەاتێکی فرە کەلتورو نەتەوەیە، زۆر لە گروپ و حزبی سۆشیالیستی وەاتەکانی تر دەبینین لێرە، ئایا هیچ بەشداریەکی چالاکانەیان هەیە لەگەڵ بزووتنەوەی کرێکاری و سۆشیالیستی ئەم وەاتە چ وەك حزب و گروپ بێت یان تاك؟

بەڕێز وایزەر:

دەشێت چینی کرێکار لەکەنەدا زۆرترین تێکەڵە بێت لە ڕووی نەتەوەیی و کەلتوورییەوە لە هەموو جیهاندا. خاوەنکارەکان حەزیان بەم تێکەڵەیە هەیە کە دەتوانن لە ڕێیەوە ئیستغلالی کرێکارانی پەنابەر بکەن بەدانی کرێی کەمتر لە لایەنی کەمی کرێ، تەنانەت جاری وا هەیە هەر نایاندەنێ، هەروەها بە ڕوحیەتێکی توندڕەوانەی جودا خوازییەوە ساردیان دەکەنەوە لە ڕێکخراوبون بۆ بەرگریکردن لە مافەکانیان. لەهەمان کاتدا چەپ دەتوانێت سوودمەند بێت لە ئەزموونی خەباتی چینایەتی کە بەشێك لە کرێکارەکان لە شوێنی پێشوتریان هەیان بووە. بەشداریکردن لە خەباتی چینایەتی و سۆشیالیستی لە کەنەدا وەکوو ئەرکێك دەکەوێتە سەر شانی هەسوڵاوانی پەنابەرانی سۆشیالیستی، بەهەمان شێوەش ئەرکی ئەمەیە پێشوازی لە سۆشیالیستەکان بکەین و بۆنە ڕیزمانەوە.
بەتەنها لە ڕێگەی بەشداریەکی چالاکانە لە سەندیکاکاندا، لەگەڵ هەمەتی دادپەروەرانەی کۆمەڵایەتی، دامەزراندنی پارتێکی شۆشگێڕانە کە ڕەگی لە ناو خەباتی چینایەتیدابێت لەو وەاتەی کە ئێستا تێیدا دەژین، کرێکارانی سۆشیالیست دەتوانن بەهرەمەندبن لە بەدەستهێنانی هەلی گۆڕانکاری پێزەتیڤانە لێرەو هەر ئێستا. دەرگامان ئاوەڵەیە. پێوەمان پەیوەستبن!

13- وەك کەسایەتی و ڕۆشنبیرێکی چەپ، بەڕای ئێوە جگە لەسەرچاوە

کلاسیکەکانی مارکس چ نووسەر و گۆڤار و ڕۆژنامەیەکت پێباشە دەستی بە ببرێت بۆ خوێندنەوە؟

بۆی وایزەر:

دەتوانم پێشنیاری زۆر کتێب بکەم. لە کتێبەکانی ڤلادیمێر لینینەوە بە تایبەت سەبارەت بە ئیمپریالیزم، کێشەی نەتەوایەتی، دەوڵەت، دامەزراندنی پارتی شۆشگێڕانە. لێن تڕۆتسکی ستراتیجیەتی شۆشی بەردەوام، مۆژوی (شۆشی ڕوسیا، ڕابونی ستالین)، هونەر و شۆش، خەبات دژی فاشیزم لە ئەڵمانیا و بەرنامەی گواستنەوە.
سەربارەی ئەم کتێبانەش پێشنیار دەکەم: جەیمس پ. کانون١، ئیرنست ماندێ٢، کلارا زتکین (دژایەتیکردنی فاشیزم)، ڤزا لێکسمبورگ (خۆپیشاندانی جەماوەری، ڕەخنەکانی لە ئیفرانسەم، هەروەها نامیلکەکانی ٣)، ڤیکتۆر سێرج٤، فیدێ کاسترۆ و چ گیڤارا.
ژمارەیەك نووسەری کەنەدی هەن هانتان دەدەم بۆ خوێندنەوەیان، لە کلاسیکەکان: بنیاتنانی کەنەدا، یەکتییەکی نابەرابەر نووسەر ستانێی ڕایەرسن٥، لەسەردەمی دوواتریش کارەکانی ئیرنست تیت٦ (چالاکی شۆشگێڕانە لە پەنجاکان و شەستەکان)، ڤس دێسن٧ "هێزو کێشەی سەندیکاکان"، کتێبەکانی جۆن ئیدێ ٨ " هەر نێ بەشەکەی لە بابەتی کۆمۆنیستی نوێونەتەوەیی"، لە نووسەرە نوێیەکانیش: فرانسوا مۆر٩، بریت سمایڵی١٠، جودی ئیبیك١١، ریتشارد فیدلر١٢ و جێ فلیکسر١٣.
هەروەها پێشنیاری خوێندنەوەی ئەو بەرنامەو لێکۆڵینەوانە دەکەم کە سەبارەت بە سۆشیالیزم ئەنجام دراون لەوەو پێش، بابەتەکانی کاری سۆشیالیستی ١٤، پەیوەندی کرێکارانی شۆشگێڕ١٥. نێ کتێبەکەی ئیڤ ئەنجەر١٦ کە لە ئێستادا بابەتگەلێکی گەرمن کە بەدرێژی ڕەخنە لە ئیمپریالیزمی کەنەدا دەگرێت، هەروەها کارەکانی ئیان ئەنگس١٧ " بەلاشیفە کەنەدکان، ڕوبەڕوی ئەنثروپوسیب١٨- Anthropocene، سەوزکی مەیلەو سوور١٩.

14- ئایا شتێکی تر هەیە کە پێویست دەکات بووترێت لێرەدا؟

بۆی وایزەر:

ڤگام پێبدەن بە کورتی باسکی هەمەتەکانی کاری سۆشیالیستی بکەم. دونیا لەسەر ئاگرە، لە کالیفۆرنیاوە تا برتش کۆلۆمبیا. لە دەشتایەکانەوە تا باکوری ئۆنتاریۆ، تا سوید، یۆنان و تا دەگاتە ئەریقا و لەوێشەوە ئاسیا، بکەریش کەمپانیا سەرمایەدارەکانە. بۆ وەڵامدانەوە بەم بارودۆخە، ئەوە تەنها سۆشیالیزمە کە دەتوانت

سروشت و کەمەگە لەم بارو دۆخە ڕزگار بکات.
بارودۆخی سیاسیش بە هەمان شێوە لە بارودۆخێکی پڕکێشمەکێشدایە، کرێکاران بە ڕێگای جیاواز لە هەوڵی وەڵامدانەوەن بەم سیستمە جیهانییە پڕ لە قەیرانە ناجێگیرە.
قوتوبەندییە سیاسێکان بە ئاشکرا دەبینرێن. هەڵبژاردنی هەرێمیەکانی برتش کۆلۆمبیا وئێنتاریۆ و کیبەکو نیو برانزویك ئەمە پشتڕاستدەکەنەوە. پارتی لیبراڵ لە ئێنتاریۆ توشی شکستێکی گەورە هات و پارتی کۆنسەرڤەتیڤی ڕاستی تووندڕەو بە ڕابەرایەتی دۆگ فۆرد لە ٦٠% کورسێکانی بەدەستهێنا ……
بەڵام بە شێوەیەکی فەرمی NDP نوێنەرایەتی بەرەی ئۆپزسیۆن دەکات لە ئێنتاریۆ کە بەدەنەی ئەو حیزبە زیاتر لە کرێکاران و چەپ پێکدێت.

لە کیوبەك پارتی پارێزگارانی دژ بە ئیسلام و پەنابەرانی عەرەب و هاوکاری داهاتوی کیوبەك (CAQ) زۆرینەی کورسێکانی پەرلەمانیان لەو هەرێمە بەدەستهێناوە لە هەڵبژاردنەکانی ئێکتۆبەری ئەمساڵدا. بەڵام هاوپشتی کیوبەك کە پارتێکی پۆپۆلیستییە و دژ بە تەقەشوف و لایەنگری دەسەڵاتە بۆ جاری سێیەمە دەنگەکانی دەکەوێتە دواوەی دەنگەکانی لیبراڵ، کە پێشتر چەندین جار لە هاوشانی پارتی بلۆك کیوبەکوای بۆرژوازی کورسێکانی دەسەڵاتی بەشدەکرد کە لە دەیەی ڕابردودا چەندین جار گەشتنە دەسەڵات.
لە بەری چەپی هەرێمی برتش کۆلۆمبیا (NDP)، (BC) توانیتی شکست بە پارتی لیبراڵ بهێنێت لە ٢٠١٧ و بە هاوکاری سێ لە پارتە سەوزەکان توانرا حکومەت پێکبهێنرێت.
لە چوار چێوەیەکی بچوکیشدا چەپیش لە گەشەدایە. کاری سۆشیالیستی لە چوار ساڵی ڕابردوودا دوو بەرابەر بووە. ئەمە (SA) لە ١٢ شاری ٦ ناوچەی کات جیاوازدا ئامادەییمان هەیە.
توانیمان گەشەبکەین لە ٣٥ بەشداریمان لە بزوتنەوەکانی کرێکاریدا، لە پێگە کرێکارکانی (NDP) دا. لە دژی دەستێوەردانەکای ئیمپریالیزم لە ڤنزوێلا، فەڵەستین، سوریا و ئاسیا و تادەگاتە ئەفریقا.
ئەوەی ترێتسکی پێش هەشتا ساڵ وتی بۆ هیچ کورت بینییەك هەمووی تەواوە. سەرەکیترین قەیران لە دونیای هاوچەرخدا، قەیرانی ڕابەرایەتی پرۆلیتاریایە. ئەرك و کاری هەڵسوڕاوانی کرێکاری و لایەنگرانیان، دەبێت هەموو هەوڵەکانیان بخەنەگەڕ بۆ چارەسەرکردنی ئەم قەیرانە لە ڕێگەی کۆشش و خەباتکردن بۆ ڕزگارکردنی چینی کرێکار لەو کێتو بەندە بیورکراتیانەی کە بۆتە ڕێگر لە پێش

هاوکاری و یەک ێیزی چینەکەدا.

ئەمە هەر ئێستا توانیمان زیاتر لە پەنجا کرێکار، لە باڵی چەپی حەوت سەندیکای کرێکاریی جیاواز لە کۆنفرانسێکدا کۆبکەینەوە لە سپتامبەری ٢٩ دا، بە مەبەستی کارکردن بۆ بەستانی کۆنگرەیەکی دەستبەجێی کرێکارانی ئۆنتاریۆ و یەکێیز بوون بۆ داڕشتنی مانگرتنی گشتی، بۆ پوچەڵکردنەوەی ئەجندا دژە کرێکارێکانی داگ فۆردی پارتی پارێزگاران. ئەنجومەنی کرێکارانی تۆرۆنتۆ چووە پشتی داواکەمان بۆ بەستنی کۆنگرەیەکی بەپەلە لەو بارەوە.
لە مێژوی ٢٥ ساڵەی کاری سۆشیالیست ئاکشندا یەکەمین جارە بەشداری دەکەین لە هەێبژاردنەکانی شارەوانی تۆرۆنتۆدا لە هەێبژاردنەکانی ٢٢ی ئۆکتۆبەردا. ئەمە ێکاباری NDP مان کرد لەوەی نەیان توانی بە ناوی پارتەکەیانەوە نوێنەریان هەبێت لە هەێبژاردنەکەدا و لەو بارەوە شکستیان هێنا، بۆیە ئەمە هەوڵی خۆمان ێاستەوخۆ خستەگۆ بۆ ئەوەی بەرنامەی کرێکاری بەرینە ناو هێڵی شارەوانی.
چۆن سۆشیالیستەکان ێوبەێووی بیروکراتیەتی کۆنسەرڤەتیف دەبێتەوە لەناو سەندیکاکان، بە هەمان شێوەش لە بەرانبەر باڵی ێاستی NDP دەوەستێتەوە لە ێگەی دروستکردنی کوتلەی سۆشیالیستی لەناو ئەو پارتە.

SA دیارترین باڵی ئۆپزسیۆنی چەپە لە کەنەدا. هیچ ناوەندێکی شۆشگێ ناتوانێت دەورو نەخشی ئەم ێکخراوە نەبینێت لە پەیوەند بە کرێکارانەوە.
ئەمە ئەو هاوپەیمانییەمان لەگەڵ سۆشیالیست ئاکشنی ئەمریکا (SA-USA)، هەروەها لەگەڵ هەموو ئەولایەنە نێونەتەوەییە شۆشگێانە کە لایەنگیریان هەیە بۆ کۆنگرەی ئینتەرناسیۆنالی چوار. ئەمە پێکەڵکێشی دەکەین بەوەی لە تووانامانداببێت دژ بە ێاوێوتی دەسەڵاتدرێتی ئیمپریالیزم.
ئەمە شەڵی بەرەکانی نەوت و غاز دەکەین و بەرگری لە مافی دانیشتوانی ێەسەن و کرێکارانی پەناهەندە دەکەین. بزووتنەوەی ژینگە پارێزی لەم دواییانەدا سەرکەوتنێکی گەورەیان بەدەست هێنا لەوەی لەێی دادگای فیدراڵیەوە توانرا ێگا لە کەمپانی ترانس ماونتن پایپلاین (Trans Mountain pipeline) بگیرێ کە بڕیارە نەوتێکان هاوتەریبی ئەو بەڵێینانە دەبات کە ٦٤ ساڵ پێش ئێستا لە لایەن کەمپانیای کیندەر مۆرگن (Kinder Morgan) ەوە ێاکشراون و لە ئەلبێرتاوە بۆ کەنارەکانی بریتش کۆڵمبیا دەروات، ئێستا لییك دەکات.

سەرك وەزیرانی کەنەدا جەستن ترودۆ بەردەوامە لە پاپشتیکردنی ئەو پرۆژەیە و لە لایەکی تریشەوە وا پیشان دەدات کە لایەنگری لە دانیشتوانە سەرەتاییەکانی کەنەدا دەکات. بۆ ئاگاداریشتان ترودۆ گەورەترین تەندەری ناردنە دەرەوەی گازی شلی ئیمزاکرد کە لە ڕۆگەی بەندەرەکانی ڕۆژئاواوە بەرەوە بازاڕەکانی ئاسیا بەڕێدەکرێت.
بۆ ڕۆگەگرتن لە بڵاوبونەوەی وزە کاربۆنکان و گۆڕینی بە وزەی سەوز، پڕۆیستە چینی کرێکار لەو زووترین کاتدا بڕیتەمەیدان.
سۆشیالیست ئاکشن هانی کرێکاران دەدات بۆ بەگشتی کردنەوەو دەست بەسەرداگرتنی کەمپانیا گەورەکانی نەوت و گازدا کە دەتوانێت لەو ڕێیەوە هیچ کرێکارێك بۆ کار نەمێنێتەوە. هەروەها ئەمە دژی یەکێتی ئەوروپا و هەموو سیستمە کاپیتالیستکانی ترین کە سەرچاوەی شەڕو نەهامەتین بۆ چینی کرێکار خەڵکی زەحمەتکێش.

لەو بڕیارەی کە لە ئاکامی فەشەلی ڕیفڕەندۆمخوازەکانەوە هاتەکایەوە شاهێدی گەشەی سەرکوت و تەنانەت دەرکەوتنی بزوتنەوە فاشستکانین لە چەشنی ئاسۆی ئاڵتونی (Golden Dawn) ی یۆنانیین. ترۆتسکیکان سەلماندیان لەڕیزەکانی پڕۆسەی ڕووبەڕووبونەوەی باڵی ڕاستدان لەگەڵ بەرگریکردن لە مافە دیمۆکراتیکان لە ئاستی جیهاندا.
ئەمە دەتوانیین بنیاتنەربین بە پشتبەستنمان بە بیری سۆشیالیزم، بەو مەرجەی یەك خاڵ بە ڕۆشنی لەبەر چاوبگرین: چارەسەر لە ڕۆگای هەڵبژاردنەکانەوی نییە، چارەسەر لە ڕۆی بازاڕی زاڵمانەی سەرمایەدارییەوە نییە. شۆشی کۆمەڵایەتی تاکە چارەسەر بۆ وەڵام دانەوە بەم بارە ناهەمواوە، ئەوەش لە ڕۆگای دەستگرتن بەسەر سەرچاوە سەرکیکانی بەرهەمهێناندا، وەکئەوەی کارڵکان کردیان پڕش ٥٧ ساڵ، وە داشتنی پلانێکی دیموکراتیانە کە بگونجێت لەگەڵ سروشتدا. ئەمە تاکە ڕۆگایە کە مرۆقایەتی بتوانێت لێیەوە درۆژە بە ژیان بدات.
ئەمە ئەو کارەیە کە سۆشیالیست ئاکشن بۆی دروست بووە لە کەنەدا. ئەمە بەهەموو تواناماندوە کاردەکەین لە چەندین بواردا. بەردەوام لە هەوڵی پەیوەندی و دروستکردنی گفتوگۆداین لە ئاستی ناوخۆو هێزە شۆشگێڕەکانی جیهانکاندا. ئەمە دەزانین و ئارەزوویەکی بەهێزمان هەیە لەو بارەوەو دنیایین سەردەمی ئەمە بەڕوەیە.
بژی چینی کرێکاری جیهانی، نەمان بۆ بازاڕی ئازاد و نەهامەتکانی.
بژی خەباتی فیمینیزم و خەبات لە پناوی ئابوریەکی سۆشیالیستیدا.
کرێکاران بۆ پشەوە بۆ بەدەستەوەگرتنی دەسەڵات.

تۆرنتۆ – کەنەدا

-_____

بۆ زیاتر ئاشنابوون بۆ بزووتنەوەی سۆشیالیست ئاکشن و کۆمەڵایەتی بۆری وایزۆر کلیکی ئەم لینکانەی خوارەوە بکەن:

https://www.facebook.com/SocialistActionCanada/

https://socialistaction.ca/

" هاڤیبوون " ناوەندێکی چالاک و بەخشندە بوو ... ئیسماعیل تەنیا

بە گوێرەی بوون و ئاستی چەندایەتی و چۆنایەتی بزووتنەوەندی کورد لە وڵاتە جۆر بە جۆرەکانی دنیادا، بە دەیان بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی و ناوەندو گۆڤارو بڵاوکراوەی دامەزراون و درێژەیان بە کارو چالاکییەکانیان داوە... کرێک و ئامانجی هەمووشیان، خزمەت کردن بووە بە مرۆڤ و کولتوری کوردی و، کۆشە سیاسییە جیاوازەکانی. هەر یەکەو لە تواناینی خۆیەوە هەوڵی داوە شتێک بە شتێک بکات. هەندێک لەم دامودەزگاو سەنتەرانە، بە حوکمی نەبوونی توانای ماددی و فکری و مرۆییەوە، نەیانتوانیوە بەردەوام بن و درێژە بە چالاکییەکانیان بدەن، زوو بزووە، لە چاوان ون بووینەوە... هەندێکیش لەماوە بەهۆی لێهاتوویی و ئارام گرتن و سوور بوون لەسەر درێژە پێدان، توانیویانە بەردەوام بن و خزمانکە بە بەرکەت تر بکەن.

یەکێک لەم ناوەندە چالاک و پڕ لە بەخشانە، کە بزووتنەوەکی ئێکتیڤی لە ناساندن و بەرچاو ڕوونکردنی کوردەکان لە دەرەوەی وڵاتدا هەبوو، " ناوەندی هاڤیبوون بە لێکۆڵینەوەو بڵاوکردنەوەی کوردی- بەرلین" بوو.
بەگوێرەی ئەو زانیارییانەی کە لەبەردەستی ئەمدان و بە بەسەرکردنەوەی ئەم ناوەندە توانیومانە سوودی لەوەربگرین، ئەوەیە کە لەسەرەتادا بە هەوڵ و کۆششی چەند خوێندکارێکی کورد لە (زانکۆی ئازاد)ی بەرلین، لە هاوینی ساڵی ۱۹۹۰دا، توانیویانە گروپێکی کوردی لەو خوێندکارە کوردانە پێک بهێنن کە لەم زانکۆیەدا

دەیانخوێندن… دوای چەند دانیشتن و یەکتر بینین و کەبوونەوەیەک، توانیویانە (گروپی کاری کوردستانی-کوردستان ئاگە) ڕابگەیەنن.

ئەم گروپە لەساڵی ١٩٩٢دا، هەوڵیانداوە کارو چالاکییەکانیان فراوانتر بکەن و (ئینستیتویەکی کوردۆژی) لە زانکۆی ناوبراو دابمەزرێنن، بەڵام لەبەر فشاری دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان لەلایەک و، پاراستنی بەرژەوەندییەکانی زانکۆ لە لایەکی تریەوە، هەوبەووی ڕەفزکردن بوونەتەوە… بەتایبەتیش دەوڵەتی تورکیا زۆر هەوڵیداوە بەرپرسانی زانکۆ ئازی بکات کە ڕێزامەند نەبێت لە پێدانی مۆڵەت بەم گروپە.ئەم نیارانە، لە هەوڵەکانیاندا سەرکەوتوو بوونە. لەگەڵ وەرگرتنی ئەم ڕەفزەش، هەندێک لە بەرپرسانی زانکۆ ڕەگەیان بەو خوێندکارانە نیشانداوەو پێیانگوتوون: (ئەگەر لەسەرتادا ئەوە بتوانن چەند سیمینارێک ڕێکبخەن و تیایدا سەرکەوتووبن، ئەوە دەبێتە ڕەخنەگرێک بە هاتنەدی خواستەکانتان).

شایانی گوتنە؛ لەم کاتەدا، ژمارەی سەرجەم خوێندکارەکانی ئەم زانکۆیە خەی لە شەستو پێنج (٦٥٠٠٠) هەزارێک دەدا. بە بەختیاری ئەم گروپە، یەکێک لە ئەندامەکانی سەرکەی (دەزگای خوێندکارانی زانکۆ) بووەو ڕێکەی چاکی بینیوەو، پشتگیری لە بەئەنجام گەیاندنی پڕۆژەکە، کردووە.
هەر لەم کاتەدا، گروپێکی کاری کوردۆلۆژی لە زانکۆی (هامبۆرگ) هەبووەو، لە ئەنجامی پەیوەندی و ڕاگەیەنەوەدا، توانیویانە یارمەتی گروپێکەی بەرلین بدەن. بە هاوکاری ئەوان، ڕێزە سیمینارێکیان لەسەر دەزو کولتوری کوردی لە هاوینی ١٩٩٣دا، لە زانکۆی بەرلین سازکردووە. بابەتەکانی ئەم سیمینارانە، لە کتێبی جیاوازیەکی بەشی هەبووە. لەم بەدواوە، بەهۆی هەوڵە بەردەوامەکانی ئەم گروپە، سەرکایەتی زانکۆ لەسەرەتای ساڵی ١٩٩٥دا، ڕازامەندی لەسەر داواکانیان داوە. لە وەرزی خوێندنی (هاوینی ١٩٩٥و زستانی ١٩٩٥و ١٩٩٦)دا، بە هاوکاری لەگەڵ (بەشی ئەتنۆلۆگی) زانکۆ، چەند سیمینارێکی کوردۆلۆژییان ڕێکخستووەو زانکۆش هەموو مەسروفەکانی گرتەتە ئەستۆی خۆی. بە ئەم سیمینارانەش دەیان پسپۆڕو شارەزاو کوردناسیان، لە وەاتە جەربەزەکاندا، بانگهێشت کردووە.

لە ساڵی ١٩٩٨دا، سەرکایەتی زانکۆ، خەاتی (مارگەریتا برینتانۆ)ی داوەتە گروپی ناوبراو. خەاتەکە بەهای بیست هەزار مارکی ئەوکاتی

ئەمانی بووە. لە ڕۆژانی (٢٩-٣١/گوڵانی ١٩٩٨)دا، بە هاوکاری و پاڕی سەرکایەتی زانکۆ، توانیویانە گەورەترین کۆنگرەی کوردۆلۆژی لە ئەوروپا ڕێکبخەن و، هەژدە پسپۆڕی کوردۆلۆژی لە وڵاتگانی جیهاندا، بانگهێشت بکەن.

دوای ئەم کۆنگرەیەو دانوستاندنی بەردەوام، سەرکایەتی زانکۆ بەیاریدا دوو کەس لەم گروپە، بە ماوەی دوو ساڵ لە زانکۆ دابمەزرێنن تاوەکو هەوبەدەن (ئینستیتوتکی کوردۆلۆژی) دابمەزرێنن. دەزگاکە دامەزرا، شوێنکەی بریتی بوو لە دوو ژوور. دوای پێنج مانگ توانییان کتێبخانەیەک بە ناوەندەکە بکەنەوە. لە ڕۆژانی (٢٣-٢٥/٩/٢٠٠٠)دا، لێشاری (کاتسف)، کۆنگرەی (لێکۆڵینەوە لەسەر ژنانی کورد)یان سازکردو، دواتر بابەتە پێشکەش کراوەکان بە زمانی ئینگلیزی لە دوو کتێبدا، وەک زنجیرەی بڵاوکراوەکانی (کوردۆلۆژی)، بڵاوکرانەوە. هەر لە سەرەتادا، چەندین ناوەندو مامۆستای زانکۆ، دژایەتی ئەم ناوەندیان دەکرد. بەیەک ناوەندەکە ناچار بوو لەگەڵ (ئینستیتوتا ئۆرانستیک) پێکەوە کار بکەن. ئەم ئینستیتوتە هەوڵی دەدا تەواوی گروپە کوردییەکە کۆنترۆڵ بکات و چالاکییەکانیان سنوردار بکات، بە بڕژەوەندی ئۆران بکاریان بهێنێت... تا ئەو ئاستەی کە ئامادە نەبوون ناوی پڕۆژەکەش بە (لێکۆڵینەوەی کوردی)، بمێنێتەوە. بەیەک ئەم دوو کەسە کۆتاییان بە چالاکییەکانیان لەگەڵ ناوەندی ناوبراو هێناو لەی دوور کەوتنەوە. بەهەی ئەم دژایەتی کردنو گەڵانکاری لە سەرکایەتی زانکۆی بەرلین، لەم کاتەدا، زیانێکی گەورە بەر چالاکییەکانی پڕۆژەی کوردۆلۆژی کەوت.

لە کۆتایی ساڵی (٢٠٠١)دا، بە فەرمی (ناوەندی هاڤیبوون بە لێکۆڵینەوەو بڵاوکردنەوەی کوردی) لەلایەن (عەبدولڕەحمان مزوری و موحسین ئەسمان و سالمە جاسم) و بە هاوکاری (د. فەرهاد ئیبراهیم)، دامەزرا. ئەم ناوەندە توانیویانە چەندان سیمینارو کۆنگرەی گرنگ لەسەر پرسکانی (کولتور، ژن، شانۆ، زمان، مۆزوو) سازبکەن و تا سەرەتای ساڵی (٢٠٠٨)یش، توانیویانە چل و هەشت (٤٨) کتێبی هەمەچەشن بە زمانکانی کوردی و عەرەبی و ئینگلیزی، بڵاوبکەنەوە. لەپاڵ ئەم چالاکیانەشیاندا، تا هاوینی (٢٠٠٨)، توانیویانە بیستو یەک ژمارە لە گۆڤاری (هاڤیبوون) و دوو ژمارە لە گۆڤاری (کوردناسی)، کە گۆڤارێکی تایبەت بوو بە وەرگێڕانی لێکۆڵینەوەکانی بابەتی کوردۆلۆژی بە سەر زمانی کوردی و، دوو ژمارە لە گۆڤاری (پەڕە)، گۆڤاری یەکێتی نووسەرانی کورد- ڕۆژئاوای

کوردستان لە دەرەوەی وڵات، چاپ و باڵاوبکرێنەوە.

گۆڤاری (هاڤیبوون)

ئەم گۆڤارە هەروەک لە پێناسەکەیدا دیارە، گۆڤارێکی تایبەت بووە بە لێکۆڵینەوەی ئەکادیمی وشەنگی بەرچاوی هەیە لە بزاڤی ڕۆژنامەگەریی کوردیدا. جگە لە دەستەی بەڕێوەبەرو ستاڤ هەمیشەییەکەی، چەندان پسپۆڕو خاوەن بڕوانامەی ئەکادیمی پشتگیریییان لێکردووەو بابەتکانیان لەوێدا باڵاوکردۆتەوە. یەکەم ژمارەی لە هاوینی ١٩٩٧دا، بە (١٣٢) لاپەڕەی قەبارە (١٤ جاران ٢٠)سم، بە زمانی کوردی (کرمانجی خواروو و ژوروو- ڕێنووسی ئارامی) دەرچووە. لە پێناسەکەیدا هاتووە: (گۆڤارێکا ڕەوشەنبیری گشتییە ژ پەڕژی کوردەلگیە سەر ب کوردستان ئاگ، ئاستا فو ل زانکۆی ئازادا بەرلین دەردکەڤیت).

سەرنڤیسەر: سالمە جاسم.

دەستەکا نڤیسەرا: کەریمە بیانی، موحسین ئەسمان، نەجیب باڵایی.

دەرهەنانی هونەری: گوهدار سەلاحەدین.

مانای (هاڤیبوون)

خوالێخۆشبوو (هەژار موکریانی) لە لاپەڕە (٩٤٠)ی فەرهەنگی (هەمبانە بۆرینە)، چاپی یەکەم،تاران، ١٣٦٩دا دەنووسێت: (هاڤی: نامە، غەوارە، بگانە، غەریبە). کەواتە: هاڤیبوون بە مانای نامۆبوون،ئاوارەبوون دێت.

قەبارەو کاتی دەرچوونی

هەموو ژمارەکانی لە کاتی دیاریکراودا دەرنەچووینەو، ژمارەی لاپەڕەو قەبارەکانیشیان چەسپاو نەگۆڕ نەبووە. لەبەرگۆڕێک هەکار نەتوانراوە مانگانە یان وەرزانە، ژمارەکانی باڵاوبکاتەوە. جیاوازییەکی زۆر لەنێوان کاتی ژمارە باڵاوکراوەکان دەبینرێت. بە نموونە؛ لە ساڵی ١٩٩٧دا تەنها یەک ژمارە دەرچووە. لەساڵی ١٩٩٩دا، تەنها دوو ژمارە دەرچووە. لە ساڵانی (٢٠٠٠)، دوو ژمارە لەیەک بەرگ و (٢٠٠١) یەک ژمارە دەرچووە. ساڵی (٢٠٠٦)یش هیچ ژمارەیەکی لێدەرنەچووە. دەتوانین کاتی دەرچوونی (هاڤیبوون) بە شێوەیەکی ناڕێک وەسف بکەین.

بە کارئاسانی و بەرچاوڕوونی ئەو کەسانەی دەیانەوێت لێکۆڵینەوە لەسەر ئەم گۆڤارە بکەن. وامان بەباش زانی زانیارییەکان و ژمارەکان بەم شێوەیەی خوارەوە پێشکەش بکەین:

– ژمارە (١)، ١٣٢ لاپەڕە، قەبارە (١٤ جاران ٢٠)سم، هاوینی ١٩٩٧.
– ژمارە (٢و٣)، جمکانە ژمارە، ٢٨٠لاپەڕە، هەمان قەبارەی ژمارەی پێشوو، ساڵی ١٩٩٨.
– ژمارە (٤)، ٢٠٨لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی ١٩٩٨.
– ژمارە (٥)، ٢٢٤لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو. ساڵی ١٩٩٩.
– ژمارە (٦)، ٢٤٠لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی ١٩٩٩.
– ژمارە (٧و٨)، جمکانە ژمارە، ٢٨٨لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی ٢٠٠٠.
– ژمارە (٩)، ٢٤٠لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی ٢٠٠١.
– ژمارە (١٠)، ٢٤٠لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی ٢٠٠٢.
– ژمارە (١١)، ٢٧٢لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی٢٠٠٢.
– ژمارە (١٢و١٣)، جمکانە ژمارە، ٣٣٦لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، کۆتایی ساڵی٢٠٠٢و سەرەتای ساڵی ٢٠٠٣.
– ژمارە (١٤)، ٢٤٨لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی ٢٠٠٣.
– ژمارە (١٥)، ٢٤٠لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی٢٠٠٤.
– ژمارە (١٦و١٧)، جمکانە ژمارە، ٣٦٠لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی ٢٠٠٥.
– ژمارە (١٨)، ١٨٦لاپەڕە، قەبارە (١٦ جاران ٢٤)سم، ساڵی ٢٠٠٧.
– ژمارە (١٩و٢٠)، جمکانە ژمارە، ٣٢٠لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی ٢٠٠٨.
– ژمارە (٢١)، ٢٢٤لاپەڕە، قەبارە (١٧ جاران٢٤)سم، ساڵی ٢٠٠٨.

دەستەی بەڕێوەبەر

لەوەی کار دابەشکردن و سەرپەرشتکارانی (هاڤیبوون)ەوە، لە هەموو ژمارەیەکدا، یەک کلیشە نابینرێت. لەژمارە یەکدا (سالمە جاسم) سەرنووسەرو (کەریمە بیانی و موحسین ئەسمان و نەجیب باڵایی) دەستەی نووسەرانن و، (گوهدار سەلاحەدین)، دەرهێنەری هونەری بووینە. لەژمارە (٢و٣)دا، سەرنووسەر وەک خەی ماوەتەوە و بەڕێوەبەری نووسینی بە زیاد کراوە (کەریمە بیانی) بەتەبەڕێوەبەری نووسین. (عەبدولڕەحمان مزوری و سیامەند حاجی)ش بە دەستەی نووسەران زیاد کراون. لەژمارە (٤)دا، سەرنووسەرو بەڕێوەبەری نووسین، وەک خەیان ماونەتەوە.
دەستەی نووسەران نەماوە. بەڕێوەبەر زیادکراوە بە (موحسین ئەسمان)، سپێردراوە. لە ژمارەکانی (٥)و (٦)و (٧و٨)دا، هەمان کاردابەشکردنەکەی ژمارە (٤)، دووبارە بەتەوە. لەژمارە (٩)دا، پەڕەی گۆڤارەکە بەتە پەڕەی هاوبەش (پەڕەی کوردەڵەی زانکەی

بەرلین و ماڵی شەرەفخانی بەتلیسی لە هەولێر). دەربارەی ئامانجی ئەم پەڕژە هاوبەشە لە سەروتاری ژمارە (٩)دا، هاتووە: (کەڤارا مە ژی هاڤیبوون، کو هەتا نها ل بەرلینێ چاپ دبوو ژ دەرڤەی وەلاتی بەلاڤ دبو، دخوازیت ژ ڤێ ژمارێ -٩- پێڤە ل کوردستانێ ژی چاپ ببیت و ب بەرفرەهی ل هەمی جهاں بێتە بەلاڤکرن، چونکی بەری نهو یەک ژ ئارەشێن مە گەهاندنا کەڤارێ بوو بۆ کوردستانێ و هەنگێ دابینەک د ناڤبەرا مەو خواندەڤانێن د ناڤ وەلاتدا هەبوو، لێ ب چاپبونا - هاڤیبوون- ل کوردستانێ دێ ئێڤ ئارەشێ چارسەر بیت و دێ گەهیتە بەردەستێ هەمی خواندەڤانان. هاڤیبوون دێ بزاڤێ کێت پرسکێ د ناڤبەرا نقیسەرو خواندەڤاندا چێکەت، ل کوردستانێ ب هەردو پارچێن خۆڤە دگەل دەرڤەی وەلاتی ژی پەیدا بکەن. ژمارێ ٩، لاپەڕێ ٤-٥).

ئەم پەڕژیە تا ژمارێ (١٢و١٣)، بێ هاوبەشی ماوەتەوە. لە ژمارێ هاوبەشکاندا؛ (د.فەرهاد پیربال) بێتێ خاوەن ئیمتیازو، (سالمێ جاسم) بێتێ سەرنووسەرو، (موحسین ئەسمان)یش بێتێ بەڕێوەبەری گەڤارێکێ. لە ژمارێ (١٤)دا، پەڕژێ هاوبەشکێ نەماوەو (سالمێ جاسم) بێ سەرنووسەری و (موحسین ئەسمان)یش بێ (بەڕێوەبەری نووسین)، ماونەتەوە. (عەدنان شینێ)ش بەڕێوەبەری هونەری بووە. لە ژمارێکانی (١٥)و (١٦و١٧)دا، هەمان دەستەی ژمارێ (١٤)، دووبارە بوونەتەوە. لە ژمارێ (١٨)دا، قەبارەی گەڤارێکێ گەڕاوەو خاوەنی ئیمتیاز بێتێ (عەبدولڕەحمان نەقشبەندی). لە ژمارێ (١٩و٢٠)دا، سەرنووسەرو خاوەن ئیمتیازو بەڕێوەبەری نووسین وەک خۆیان ماونەتەوەو بەشی (سەرپەرشتی گشتی) بێ زیاد کراوەو بێ (عەبدولڕەحمان مزوری) سپێردراوە. هەروەها (د.فەرهاد ئیبراهیم و د.سەلاح هەریری و د. فەرستێ مەرعی) ، وەک بەشی سەرپەرشتکاری ئێکادیمی، بێ زیاد کراوە. هەمان کار دابەشکردن، لەژمارێ (٢١)یشدا، دووبارە بوونەتەوە.

بابێتێ بەاوکراوەکان بێ زمانی ژمارێ

لەگەڵ ئەوەی گەڤاری هاڤیبوون کێ بێ گەڤارێکی ئێکادیمیش ناسراوە، لە ژمارێ سەرەتاییکانیدا، دەقی چەند شیعرو چیرۆکیشی بەاوکردەتەوە. ئەم حاڵەتێ تا ژمارێ شەش دبینرێت. لەمێ بەدواوە، هیچ دەقێکی شیعرو چیرۆکی بەاونکردەتەوەو، قورسایی خەی خستەتەسەر بەاوکردنەوەی لێکۆڵینەوەی زانستی، کێ هەندێک لەم لێکۆڵینەوانێ بابەتی کتێب بووینەو بێ دوو سێ بەش بەاوکراونەتەوە. بێ زانیاری زێترە، تەواوی بابەتێ بەاوکراوەکان پێلین دکەین:

- (١٦٧) لێکۆڵینەوەی زانستی (بە نووسین و وەرگێڕانەوە).
- (٧٣) وتار.
- (١٧) بابەتی تایبەت بە خستنەڕوو و کتێب خوێندنەوە.
- (١٥) دیدارو دیمانە لەگەڵ کەسایەتییە کۆمەڵایەتی و ئەکادیمی و ئەدەبییەکان.
- (١٠) هەواڵی جۆر بەجۆر.
- (٨) شیعر.
- (٨) چیرۆک.
- (٧) ریکلام و ئاگادارینامە.
- (٦) وتاری بیرەوەری ئامێز.
- (٤) ڕۆپۆرتاژ.
- (٣) ڕۆخنەی ئەدەبی.
- (١) نامە (نامەی د. ئەمیری حەسەن پوور بە گۆڤاری هاڤیبوون).

هەمووی بەسەریەکەوە، (٣١٩) بابەت و ناوونیشانی بەناوکردەتەوە، کە لێکۆڵینەوە بەشی شەری بەرکەوتووەو ڕۆژی لەسەدا پێنجاو دوو و نیوی ناوونیشانە بەناوکراوەکانی داگیر کردووە. جگە لەم بابەت و چمکانە، لە ژمارە (١٠) بە دواوە وەک پاشکۆیەک، (٦١) بەڵگەنامەی بەناوکردەتەوە، کە (د. نەجاتی عەبدوڵلا)، لە پاریسەوە ئامادەی کردون.

نووسەرەکانی هاڤیبوون

لە (٢١) ژمارەی هاڤیبووندا، بەدەیان نووسەرو پسپۆڕی شارەزای کوردو بێگانە لە زانستی وەاتانی جیهانەوە، بابەت و لێکۆڵینەوەیان لەم گۆڤارەدا بەناوکردەتەوە. ڕۆژێکی کەم بەناوی خوازراوەیە، هەکاری سەرکیش ئەوە بووە، کە وا ڕێککەوتووە نووسەرێک دوو بابەتی لە یەک ژمارەدا هەبێت. بەیە ناچار بووینە پەنا بە ناوی خوازراو ببەن. زۆرترین بابەت بە ناوو ئیمزای (هاڤیبوون)ەوەیە، کە (٢٢) بابەتە. دیارە زۆربەی ئەم بابەتانەش لە (سەروتار) خەیان بینیوەتەوە، ئەو کەسانە نووسیویانە کە لە گۆڤارەکەدا کاریان کردووە.

نووسەرانی بابەتەکانی (هاڤیبوون) و ژمارەی نووسینەکانیان، لەچەند گروپێکدا پێلین دەکەین:

* گروپی یەک بابەتی: ئەم نووسەرانەن کە تەنها یەک بابەتیان لەم (٢١) ژمارەیەدا بەناوکردەتەوە کە ئەمانەن: (سیامەند حاجێ، ش. لیبیرسینەژەسکی، موحسین قەچان، شکری شەهباز، نزار محەمەد سەعید،

نجیب بابایی، مجید حسن، جوتیار بامانی، د. سیابگ میران، د. نالیدا فوگار، د. گونتر برند، موحسین ئحمد عومر، شرکو بکس، هزرقان، جانکورد، د. عباس والی، نوشروان مستفا، د.مارف خزندار، سرفراز نقشبندی، م. ملا ئحمد، د. محمد موکری، محمد فریق حسن، عبدولا جوندی، ه.ها، ئحمد بربر، د. برهان یاسین، میرهم یگت، عومر شخ موس، د. یوسف زنگنه، سبیحا، د. فرهاد پیرباز، سیوان، سلاح قادر، ژان حازم، د. ئیسماعیل شوکر، زانا خلیل، فتحولا حوسن، گوشاد حمه سعید، قادر شید " ئبو شوان "، د. ئفراسیاو هورامی، عبدولموئمین دشتی، بدرخان عالی، پشاوی سید برایم، عمر تقی، خلیل دهکی، د. جبار قادر، ئومد تها، فوئاد سدیق، د. هژار معروف، کرقان ئامدی، عبدال نوری، جلال مستفا، موحسین عبدولحمان، بورهان هژار، د. فازیل عومر، غیاسدین نقشبندی، د.کریستفر ئونگر، ژز، غفوری میرزا کریم، عبدولغنی کاکه، محمد عالی یونس، د. ئحمدی ملا، شیرالی ئحمد، ئدیب چلکی، سلاح سلیم سیدک، عبدولا ساج، نوزاد هراری، محمد ژری، سدیق ساح، د. ئازاد شخانی، ساح محمد ئمین، عالی محمود محمد، عبدولا دارتاش، حمه جزا ساح، جوتیار تفیق هورامی، سدقی هروری، فیسل داغلی، د. ئازاد ئمین باخوان، د. لیلا جلیل عباس، فیسل مستفا، سلیم بچووک، مستفا شید، سدیق سنداقی، سعید ئسمان، مسعود خالید گولی).

* گروپی دوو بابتی: بریتین لی : (حوسن کارتا، سیروان حجی برکه، یاسین بانیخانی، هژار عزیز سورمه، حمه سعید حسن، کچا کورد، تمور خلیل، حمه نوری عومر کاکی، حجی جعفر، نوزاد جمال، غازی حسن، جزا چنگیانی، ئامد تگریس، وهات ئالاکوم، د. عزدین مستفا سو، زاگرس ئاگرخوین، عبدولا ئوزون، د. کمال فوئاد، محمد ساح ئامدی، زین عابدین خان، هشنگ بروکا).
* گروپی سی بابتی: بریتین لی : (عالی جعفر، حیدر ئومر، خسرو پیرباز، پروز جیهانی، شاخوان شش، عبدولحمان نقشبندی، د. زردشت حاج، فرست ژبیانی، کریم بیانی، محمد ئمین پنجوینی، فهمی بابایی، شرزاد هینی، تلعت تاهیر).
* گروپی چوار بابتی : بریتین لی: (کونه ش، فاتیح سو، د. نوری تابانی، د. فرهاد ئیبراهیم).
* گروپی پنج بابتی : بریتین لی : (کاکشار ئورمار، د. ئمیری

حەسەن پوور، حازم جاسم).
* گروپی شەش بابەتی: بریتین لە ؛ (د. سەروەر عەبدوڵا، جەمال خەزنەدار).
* گروپی حەوت بابەتی: بریتین لە ؛ (د. جەلیلە جەلیل، سەعید دەرەشی).
* گروپی هەشت بابەتی: تەنها (سالم جاسم)ە.
* گروپی یازدە بابەتی: بریتین لە : (عەبدولڕەحمان مزوری، د. زەرابە بودی).
* گروپی دوازدە بابەتی: تەنها (موحسین ئەسمان)ە.
* گروپی شازدە بابەتی: تەنها (د. نەجاتی عەبدوڵا)یە.

ئاوێژکارەکان

بابەت و لێکۆڵینەوەی زانستی کە لە (هاڤیبوون)دا بەاوکراونەتەوە، پەیوستیان بە سەرنج و بۆچوونی خۆکی پسپۆڕ هەبووە، هەر بۆیەش گۆڤارەکە لە دەرەوەی ستافی کارەوە چەند ئاوێژکارێکی بە خۆی دەستنیشان کردووە. ئەم ئاوێژکارانە پشتگیرییان لێکردووەو بە سەرنجەکانیان گۆڤارەکەیان دەوڵەمەندتر کردووە. لە ژمارە چوارەوە کەمەک ناو وەک گروپی پشتگیری کردنی گۆڤارەکە دەبینرێن. لە ژمارە چواردە بەدواوە، ئەم دەستە ئاوێژکارییە نەماوە. ئەو کەسانەی کە لە ژمارەکانی (٤) تاوەکو (١٣)، ناویان هاتووەو لەسەر گۆڤارەکەدا نووسراون بریتین لە؛ (د. ئەمیری حەسەن پوور، د. ئەردیخانی جەلیل، د. برهان یاسین، د. جەلیلی جەلیل، د. سیابەگ مگارەیان، م. عەبدولڕەحمان مزوری، عومەر شێخ موس، د. فەرهاد ئیبراهیم، د. مەمە عوسمان، د. نەزەند بەگی خانی، د. نوری تاڵەبانی، د. یوسف زەنگەنە، دلشاد سەعید، د. محەمەد موکری، د. زەرابە بودی، شارەزاد موجاب، د. سەروەر عەبدوڵا، د. ئەحمەدی مەلا، جەمال خەزنەدار، د. دلێر شاویس، نەجدەت ئاکرەیی، د. عارف حیتە، د. عەبدوڵا ئاگرین، عزەت فەندی، د. مارف عومەر گوە، د. موەفەق دەرگەڵەیی).
ئەم ناوانەی سەرەوە لە هەموو ژمارەکاندا دووبارە نابنەوەو جاروبار ناوێک نەماوەو ناوێکی تر هاتۆتە جێگای، بەڵام بە شێوەیەکی گشتی ئەم کەسە ناو هاتوانە، ناویان وەک پشتگیری و ئاوێژکار، لە چەند ژمارەیەکدا هاتووە.

هەندێک وردە زانیاری تر

(١)- ژمارەکانی (٩، ١٠، ١١، ١٢و١٣)، بە هاوبەشی لەگەڵ مالی

شەرفخانی بەتلیسی لە هەولێر دەرچووە.
(٢)- لە ژمارە (١-١٧) بە قەبارەی (١٤ جاران ٢٠)سم دەرچووە. ژمارەکانی (١٨، ١٩و٢٠) بە قەبارەی (١٦ جاران ٢٤)سم و ژمارە (٢١)یش بە قەبارەی (١٧ جاران ٢٤)سم دەرچووە.
(٣)- ژمارە یەک بە کەمترین لاپەڕە دەرچووە کە (١٣٢) لاپەڕەیە و، ژمارە (١٦و١٧)ش بە زۆرترین لاپەڕە کە (٣٦٠) لاپەڕەیە.
(٤)- بەرگی هەموو ژمارەکان بە تابلۆیەکی جوانی ڕەنگاوڕەنگ، ڕازاندراوەتەوە.
(٥)- هەڵەی چاپی کەم.
(٦)- کەی لاپەڕەکانی سەرجەم ژمارەکانی بە هەردوو قەبارەیەوە، (٤٠٣٨) لاپەڕەیە.
(٧)- (١٣٦) نووسەر بابەتیان تێدا بڵاوکردۆتەوە.
(٨)- زیاتر بە دیالێکتی کرمانجی ژووروو بابەتی بڵاوکردۆتەوە.
(٩)- سالمە جاسم و موحسین ئیسمان، بە دایناموی سەرکی گۆڤارەکە دژەمەردەن.
(١٠)- لە ژمارە (٤)دا، نرخی گۆڤارەکە دیاری کراوە کە (١٠) مارکی ئەڵمانی بووە. هەروەها ئابونەی ساڵانەش (بە کەسکان پێنجا مارک و دەزگاکان حەفتاو پێنج مارک) بووە. لە ژمارە (١٠)شدا، ئابونەکە بە کەسکان بۆتە (٢٥) ئێرۆ و، بە دەزگاکانیش (٣٥) ئێرۆ.
(١١)- زۆرترین بابەت لە دوای ئیمزای (هاڤیبوون)ەوە، (د. نەجاتی عەبدوڵلا)، بڵاویکردۆتەوە.

بە هاڤیبوون ؟!

لەبەر ئەوەی گۆڤارەکی ئەکادیمییەو لەلایەن دەزگایەکی کوردەلۆژی لە دەرەوەی وڵات دەرچووەو کەمتر بابەتی گرنگی بە قەڵەمی ڕۆشنبیران و شارەزایانی کوردەلۆژی، بڵاوکردۆتەوە، لە دوا ژیشدا دەبێتە ژمارەکی باش بە نەوەی داهاتوو، لەوانیە هەموو کەسکیش بەم گۆڤارە نەزانن… بۆیە بە پێویستمان زانی کەمتک زانیاری چڕ دەربارەی (نووسەرەکان، کاتی دەرچوون، ژمارەکان، قەبارە، لاپەڕەکان، جۆری بابەتەکان، …..) بلاو بکەینەوە. ئامانج لە نووسینی ئەم بابەتە؛ دەست نیشانکردنی پێگەی (هاڤیبوون)ە لە کاروانی ڕۆژنامەگەریی کوردی و ئاسانکردن و بەرچاو ڕوونیکیشە بە ئەو کەسانەی کە لەبارەی ڕۆژنامەگەریی و کاری بیبلۆگرافیاوە، هەوڵدانیان، چڕ کردۆتەوە.

سەرچاوەکان

جگە لە ژمارەکانی (هاڤیبووون)، بە تایبەتیش هەرسە ژمارەی (٧و٨)ی جمکانەو ژمارە (٩)، سوودیش لەو دیمانەی (سالمە جاسم)ی سەرنووسەر وەرگیراوە کە تێژنامەنووس (نازم دەبەند) لەگەیدا سازیکردووە، لە لاپەڕە (١١)ی ژمارە (٤٥٠٠)، ڕۆژی ١٩-٢-٢٠٠٨ی (کوردستانی نوێ)دا، بڵاوکراوەتەوە.

ئیسماعیل تەنیا- هانەڤەر

گوێچکەکانم قسە دەکەن ..منیش دەیانخوێنمەوە ... حەیدەرعەبدوڵڵەحمان

ئەگەر بتەوێ بخزێیتە ناو نمایشەکەی (کارێخ ئیبراهیم ــ گوێچکەکانم قسە دەکەن) کە دوێنێ ئێوارە لەچوارچیوەی فیستیڤاڵی نێو دەوڵەتی شانۆ لە هەولێر ـ لە دەرەوەی پێشبڕکێ ی فیستیڤاڵەکە نمایش کرا، ئەوە دەبێت لە دوو جەمسەرەوە بیخوێنیتەوە، یەکێکیان ڕوونکردنەوەو شیتەڵ کردنی فەلسەفەی نمایشەکە و کاراکتەرو باگ ڕاوندەکانی، کە نیوەی پانتایی نمایشەکەیان گرتبوو ، نیوەکەی تریشیان ئامرازە هونەرییەکانی دەرهێنەر، لە ڕووی ستایلی دەرهێنان و ئەکتەرو سینۆگرافیا بە موزیك و دیکۆرو دەنگ و ئامرازەکانی دیکەیەوە ، پرسیاری ئەوەش بکەین ئاخۆ دەرهێنەر چەند سەرکەوتوو بووە لە هاوسەنگ ڕاگرتنی هەر دوو تەوەرو ئاوێتە بوونیان وەك دوو جەمسەری هارمۆنی بێ ڕاگرتنی بالانسی تمایشەکە،.

کارێخ ئیبراهیم یەکێکە لەو دەرهێنەرانەی هەمیشە پشت بە خۆی دەبەستێت بێ نووسینی تێکستەکانی ، بێ ئەوەی ئەوەی ئامانجیەتی لە بەرجەستە کردنی ئەو وێنانەی لە خەیاڵی دایە، تێکست نەبێتە بەربەست لە دروست کردن و گەیاندنی ئەو وێنانە، بەڵام ئاخۆ کارێخ ئەوەندەی لە ڕووی هونەری دەرهێنانەوە دەست ڕێشتووە، ئەوەندەش لە بواری نووسینی دەق دا سەرکەوتوو دەبێت ؟ ئەمە هەرگیز مەرج نیە، چونکە زۆرینەی شانۆکارانی دنیا لە بواری نووسین دا پشت بە دەقی نووسەرە شانۆکارەکان دەنووسن، تەنوانینی خۆیان وەك نووسەری

دووەم، لە سەر ئەو دەقانە بونیات دەنێن هەر یەکەو بە قەد پسپۆری خۆی لە بوارەکەدا
ئەوەتا زۆر جاران نمایشی جوان هەبووە لە رووی دەرهێنانەوە، بەڵام لە بەر دەست کورتی دەرهێنەر لە نووسینی تێکست دا، بوونەتە هۆکار بۆ روخاندنی نمایش بە تێکڕایی ، من بە قەد ئەو بەدواداچوونەی لە گەڵ کارێخ و شانۆگەریەکانی هەم بووە، هەستم بە بڕشایيەك کردووە لەو بوارەداو هەمیشە گەیشتوومەتە ئەو بڕوایە کە کارێخ خۆی تێکستەکانی خۆی نەنووسێ و بە دوای ئەو تێکستانەدا بگەڕێت، کە بۆی هەیە نمایش تێر بکەن لە پێکهاتەکانی خۆیاندا.

ئەو لەو بەرهەمەشدا، کێشەی تێکستی هەیە و لە دەوری ئامانج و فەلسەفەیەکدا خول دەخواتەوە ،تێیدا ڕوو بە ڕووی حاڵەتێکی ئاڵۆزی ئەوتۆ دەبێتەوە ، کە نەتوانێ ئامانجەکانی خۆی وەك پێویست بپێکێنێ ، کەمەڵێ بابەتی گەورەی تێکەڵ یەکتر کردووە ، بۆ ئەوەی دەقەکەی پڕ پڕ کات ، کەچی چەند ئەوەندەی هەوڵی پڕ کردنی دەقەکەی داوە، ئەوەندە لە بەهای سەرەکی ئامانج و فەلسەفەی دەقەکەی کەمتر کردۆتەوە .

ئەو هەوڵی ئەوە دەدات لە(گۆچکەکانم قسە دەکەن) فەلسەفەی نمایشەکەی پەیوەست کات بە ڕابوواردووە تاڵەکانی نەتەوەکەی، بە هەموو ئەو ڕوداوو کارەساتانەی بە سەریدا تێپەڕیون، تا دەگاتە ڕوداوە نوێ کانی سەردەم، لە تراژیدیا پڕ لە مەرگەساتەکانی داعشەوە ، تا دەگاتە ڕۆژە ڕەشەکانی 16ی ئۆکتۆبەر، بەڵام هەموو ئەو پەرتەوازەییە لە بابەتدا لە سەر حیسابی سەرلێ شێوانی بینەر و ماندوو کردنی بووە لە تێگەیشتنی فەلسەفەی نمایشەکەی .

دەرهێنەر سەرچاوەی هەموو ئەو ڕووداوانە دەگەڕێنێتەوە بۆ دڵر زەمانێکی دووری باوکو باپیرانی و نەفرەت لەو کولتوورە دەکات ، کە ئەوان و نەوەکانی دوای ئەوانیش فرچکییان پێوە گرتووەو پشتاو پشت وەك کولتوورێك بۆ نەوەکانی دوای خۆیانیان بە جێ هێشتووە، بۆیە هەر سەندوقێك لەو مۆژووە بەجێ ماوە دەکەیتەوە، کتێبێك ، بەردێك ، ژەهرێکی تێدایە ، پێیەتی لە نهێنی و هەر یەك لەوان دەلالاتی تایبەتی خۆیان بە خۆیانەوە هەڵدەگرن، لەوانەش ئەو دوانزە کتێبەی ی باوکی کە هەر یەك لەو کتێبانە دەگەڕێنەوە بۆ سەردەمێك و باس لە مەرگە ساتێك لە مەرگە ساتەکانی مۆژووی ئەو نەتەوەیە دەکەن.

تەماشای دیکۆرو تەختە ڕەشەکەی شانۆ بکە، کەسەراپای ڕەنگێکی ڕەش قەترانیەو گوزارشت لە زەمەنێکی پڕ لە ڕەشبینی و نیگەرانی و

ماتەمینی دەکەن ، کە سەراپای شانۆی تەنیووە، ئەوە ئەو زەمەنە رەشەیە کە کاراکتەرەکانی تێیدا دەژین، ئەو تابلۆ گەورە پۆ لە سەندوقانە ببینە، کە هەر سەندوقەو ببینە، کە بە دەیان لەمبەرو ئەو بەر بە دوو گۆ ی لای راست و لای چەپی شانۆدا نەخشێندراوە، ئەوانی تر سکێچی سەرچاوەکانی دەنگن کە سەرچاوەی ژاوە ژاوو هاوارو دەنگە خنکێندراوەکانن.
کە شانۆ دەکرێتەوە راستەوخۆ دوو کاراکتەری سەرەکی لە سەر شانۆدا دەبینرێن ، ژنێك و مێردێك (سێبەر ئیبراهیم ـ گۆران ساڵح) پیاوەکە کەسێکی گەنج لە رواڵەتدا، بەڵام ئایین پەروەرو، خوێندەوار لە ناوەرۆکدا، پابەند بە عەقلیەت و بیرو باوەڕی کۆنی باوکو باپیرانی، هەمیشە بۆ گەڕانەوە بۆ کێشەکانی پشت بەو کتێب و سەرچاوەو کەرەستانە دەبەستێت کە بە نهێنی لای پارێزراوە و بە بەردەوامی لە گەیاندا دەژیت ..
هەر یەك لەو دوو کاراکتەرە چەندین کاراکتەریان لە ناو دایە، ژنەکە: لە یەکەمیاندا کەنیزایەکی داعشەکانە و وەك هەر کەرەستەیەکی بازاڕی سەودای پێکراوە، لەو پیاو بۆ ئەو پیاو، لە هەر یەکێکیان چەندین لەو منداڵانەی ناوەتەوە، کە لە سەندوقەکەدا گەڵە کراون و ناوە ناوە بە پانتایی شانۆکە هەڵیان دەڕژێ .

کاراکتەری دووهەمییان گولیشانە کە ژنی (سعودە) ئەو هەما نەتەوەییەیە کە لە گۆڕەپانی شەڕدا بە تەنیا دەکوژرێ ،هەمایەکە بۆ قوربانی دان لە پێناو بیرو باوەڕ.
سێەمییان (کەڤۆ) ئەو ژنەی ئێستایە لە گەڵ سەیواندا کە هەمیشە دەستییان لە هەوکی یەکتر ناوەو لە ململانێیەکی بەردەوامدا دەژین، ئەو لە ئەنجامی ئەو کارەساتانەی لە نێو داعشدا بە سەری هاتوون ، دووچاری نەخۆشییەکی دەروونی (شیزۆفرینیا) بووەو دووچاری لە بیرچوونەوە بووە ، بە هۆی حەبەکەوە خۆی لەو کێشەی لە بیر چوونەوە دەپارێزێ وەك دەرمانێکی هێور کەرەوەی کاتی ، هەر کاتێ ئەو حەبە نەخوات تووشی هەمان کێشەی لە بیرچوونەوە دەبیت، بۆیە هەمیشە مێردەکەی ئاگاداری دەکاتەوە حەبەکە بخوات و بە ئاگا بێت لەوەی رووەدات .

لە ناو گۆڕاوی ئەو وەهمەدا، کاتێ دەست بە سەر منداڵە بۆ باوکە نادیارەکاندا دێنی، گلەیی ئەوە لە مێردەکەی دەکات بۆچی نازی ئەو منداڵانە ناکۆشێ و بایەخییان پێ نادا، لای منداڵەکانیش گلەیی لە بۆ بەزەیی باوکییان دەکات .
ئەو هەمیشە لە گومانی نهێنیە شاراوەکانی مێردەکە دا دەژیت ، بۆیە

گلەیی ئەوە لە مرۆڤەکەی دەکا بۆچی نهێنییەکانی لێ شاردۆتەوە، لەو دەلاقانەدا چی حەشار داوە؟ تا رۆژێکییان خۆی بۆ خۆ رزگار کردن لە تەلیسمی ئەو سەندوقانە، هەموو سەندو قەکان هەڵدەڕژێ، تەنانەت ئەو ژەهرەش کە هەمای دەیان دەردی کۆمەڵایەتیە لە ناو ئەو سەندوقانەی باوکو باپیری مرۆڤەکەی دەردێنێ و لە شێوەی هەمەکی چڕ پەخشی سەر شانۆوە سەر بینەرانی دەکاو تەنانەت سەر روخساری مرۆڤەکەشی ، تا بەو ژەهرە دەیکوژێ و تۆڵە لە هەموو پیاوە داعش ئاساکان دەکاتەوە، کە دەیانەوێ ئافرەت بکەن بە کۆیلەو هەتکی بکەن، بەشێکیش پەخشی سەر ئەو بینەرانە دەکا کەنموونەی کۆمەگایەکن بەشێك لە گوناهەکانیان بەردەکەوێت .

پیاوەکەش(سەیوان) بە هەمان شێوە دابەش کراوە بۆ چەند کاراکتەرێك،هەر کاراکتەرێك رووبەکی جیاواز لە یەکتری پیاوە، هەر کاراکتەرێك لەو پیاوانە چیرۆکێکی هەیە، لەوانە: ئەوەتا کاتێ یەکێ لە چەفیە رەشەکانی ژنەکەی لە سەر دەنێ ، دەبێتە پیاوێکی داعش و باوکی کۆمەڵ لەو منالانەی باوکییان ناناسرێتەوە بە هۆی زۆری ژمارەی ئەو پیاوانەی سەودایان بە ژنەکان کردووە.
کاراکتەری دووەم : سەیوانی مرۆڤی کەڤ یە، ئەو پیاوەی کە هەمیشە داوا لە ژنەکەی دە کات ، خۆی بناسێتەوە ، ئەو هەمیشە بە ئاگای دێنتەوە کە دەبیچت خۆی بناسێتەوە ئاگای لەوە بێت کە ئەو کەڤ نیە، بەکو کەسکی ترە، بۆیە دەڵێت : دەبێت تۆ من هەموومان خۆمان بناسینەوە، چونکە هەموومان ون بووین ، کەسمان ئەوی تر وەك خۆی ناناسێتەوە.

لە ناو تێکەڵ کردنی هەموو ئەو رووداوانە، فەلسەفەی نمایشەکە کەوتۆتە ئەتمۆسفیرێکی پڕ لە تەم و مژ، بە شێوەیەك بینەر نەتوانێت خوێندنەوەیەکی روون بۆ فەلسەفەی نمایشەکە بکات، دەرهێنەریش هەموو شتێکی بۆ بینەر بە جێ هێشتووە، کە ئازاد بێت لە هەرخوێندنەوەیەك هەستی پێ دەکات، پێی وایە ئەو فەلسەفەیە راستە کە بینەر هەستی پێ دەکات، بۆ ئەوەی دەرهێنەر سوور بێت لە سەر هەڵبژاردنی ئەوەی خۆی دەیەوێت .

دەرهێنان : ستایلی کارێخ ئیبراهیم تا رادەیەك لای بینەر ئاشکرایە، چەند ئەوەندەی کاری دەرهێنانی لە شانۆگەریەك بۆ ئەوی تریان بگێڕێت ، هەمیشەو لە زەربەی بەرهەمەکانیدا پشت بە سینۆگرافیا دەبەستێت ، سینۆگرافیا لە رووی ئەکتەرو تەکنیك و دیکۆرو موزیك و جوانکارییەکانی دیکەی شانۆ..
یان هەموو ئامرازە تەکنیکیەکان بەکار دێنێ بۆ گەشکردنەوەی چاو بۆ

ئەوەی بینەر بکەوێتە ژێر کاریگەری بینینی ستاتیکای شانۆ ، بە تایبەت بە جەستەی ئەکتەرو رەنگ و دیکۆرو تەکنیك و جلو بەرگ و هەموو ئامرازەکانی دیکەی پەیوەست بە بینین ، بۆ ئەوەی چاو تێرکات لە جوانی، چاوێك کە یەکێکە لە سەرچاوە سەرەکییەکانی ئیحساس و چێژ وەرگرتن .

دووهەمیان موزیك : دەرهێنەر پشت بەستنێکی سەرەکی بە موزیکەو هەمیشە لە هەوڵی ئەوە داوە پشت بە کەسانی پرۆفیشنال لە بارەی موزیکی شانۆیی ببەستێت ، وەك لەو نمایشەی دوایی دا هەستی پێ دەکرێت ، نزیکترین سەرچاوەی دەروونی بۆ کارتێکردنی راستەوخۆ بۆ سەر هەستی بینەرو زاخاو دانەوەو راچەکینی موزیکە کە بە شێوەیەکی ئەندازەیی لە سەر هەمان ریتمی بزووتنەوەی ئەکتەر لە سەر شانۆدا دەڤات و دەتوانێت ئەو بزووتنەوانە لە چوارچیوەی ریتمێکی بەهێز بەرجەستە بکات و جوانیەك بە نمایش ببەخشێت ، لە هەمان کاتیشدا کارلێکێکی دەروونی بۆ بینەریش دروست دەکات بۆ وەرگرتنی نمایش وەك پێویست ، بۆیە دەکرێت بڵێین کرێکی سینۆگرافیای ئەمجارەی کارێخ لەو نمایشەدا موزیك بوو.

رووناکی : لە هەموو نمایشەکاندا دەرهێنەر شوێنی تایبەتی بۆ رووناکی تەرخان دەکات لە ستایلی کارکردنیدا، چونکە بەلای ئەوەوە رووناکی فاکتەری هەرە سەرەکی جوانکارییەکانی شانۆو بەرجەستە کردنی حاڵەتە دەروونییەکانی ئەکتەرە لە ناوەوە، بۆیە رووناکی هەرگیز نەبۆتە هونەرێکی تەقلیدی لای کارێخ ئەوەندەی بۆتە سەرچاوە بۆ بە زیندووراگرتنی شانۆو بەرجەستە کردنی ناواخنەکان .
بەڕام لەو نمایشەدا ئەگەرچی توانستێکی زۆری رووناکی بەکار هێندراوە، بەڕام هاوسەنگی رووناکی تێك چووەو زێدە ڕۆیەکی زۆر لە رووناکیدا کراوە، کە وای کردووە لە نرخ و بەهای رووناکی کەم بۆتەوە ، خۆ رووناکیش وەك هەر کەرەستەیەکی شانۆیی وەك پێویست بەرجەستە نەکرا، ئەوە روخساری نمایش دەشێوێنێ و دەبۆتە پەڵەیك بە رووی ستاتیکای شانۆیدا.

تەکنیك :

لە بەر ئەوەی فۆرم هەمیشە لە شانۆگەرییەکانی کارێخ جێگەی بایەخ پێدانە، هەمیشە لە هەوڵی ئەوەدایە تەکنیك بکاتە کرێکی فرۆم، بە تایبەت لە تەکنیکی دیکۆردا، کە پێی وایە دیکۆر نابێت ببێتە پێکهاتەیەکی چەسپاوو مردوو، بەڵکو دەبێت ببێتە پارچەیەکی زیندوو لە جەستەی شانۆدا

دیکەر لەو بەرهەمەدا پێکهاتەیەکە بە بەردەوامی لە گۆڕان دایەو بە هەر دیمەنێك بە شێوەیەکی تەماتیکی دیکەر دەگۆڕێت، بەو شێوەیەی وەك باگ راوند ببێتە تەواو کەری وێنە، وەك دیکەری منارەو مزگەوتەکە لە کاتی نوێژ کردن و دیکەری سك پڕ بوونی ژنە داعشەکان لە کاتی گۆڕانەوەی بە سەرهاتەکانی ژنەکە لە ژێر دەستی داعشەکاندا، دیکەری ئاوارەکان و چەند وێنەیەکی تری ئەو دیکەرانە، کە لەگەڵ روداوەکاندا دروست بێت و ون بێت.

بەڵام کە مادام دەرهێنەر بە تەکنیك دەسەڵاتی تەماتیکی گۆڕینی دیکەری هەیە، نەدەبوا قەوارەی سەندوقەکان فەرمکی تەقلیدی وەربگرێت و بەو زەخامەتیە دەرکەوێت کە سەرتاسەری شانکە داگیر بکات، وەڵای ئەوەی مادام سەندوقەکان دەگەڕانەوە بۆ سەردەمی پێشووی کاراکتەرەکان، ئەگەر سیمایەکی کلاسیکی هەبوایە گونجاو تر دەردەکەوت .
جگە لە دیکەری بگۆڕێ، دەرهێنەر تەکنیکەکی جوانی بۆ دروست کردنی هەڵم دروست کردووە کە لە کۆتایی نمایشەکەدا بە دەستی کاراکتەرە ژنەکە پەخش دەکرێت و تێکەڵ بە موزیك و ریتمێکی تراژیدی دەبێت و لە سەر شانۆ لە ناو هەڵەکەدا بۆ دەبێتەوە
سەما : سەما دەکەوێتە چوارچیوەی سینۆگرافیای شانۆیی و ئاوێزانی موزیك و ریتمێکی بۆ ًنتر لە ریتمی گشتی شانۆ دەبێت ، بزووتنەوەی ئەکتەرو رەنگ وروناکی و موزیك هارمۆنیایەك لە ستاتیکای شانۆیی دروست دەکەن کە تێیدا دەرهێنەر کۆمەڵێ ئامانجی گرنگ بە دەست بێنێت لەوانە :

1.دەرهێنەر ئەتمۆسفیرێکی سیحراوی لە سەر شانۆدا دروست دەکات کە هەم جوانییەك بە تەکنیکی نمایش ببەخشێت، هەم پشوویەك بە بینەر بدا، بۆ زاخاو دانەوەی مێشك .
2. ریتمی شانۆ بە شێوەیەك بەرز دەکاتەوە، کە بینەر تێیدا هەست بە زیندوو بوونەوەی بەردەوامی نمایش بکات.

3. سەما ــ بەهێترین کەرەستەیەکی درامیە بۆ بەرجەستە کردنی روداوەکان، بۆیە دەبێتە پارچەیەکی هەرە زیندوو لە نواندن بەڵام بەریتمێکی جیاواز.
کارێخ ئیبراهیم ـ لە زێرینەی ئەو سەمایانەی لەشانۆگەریەکانی خۆیدا بەرجەستەیان دەکات، دەف و روونا کی و ئەدای ئەکتەر تێکەڵ بە یەکتر دەکات، بۆ ئەوەی بەو سێ توخمە بتوانێت وروژاندن لای بینەر دروست بکات، بەڵام ئاستی سەرکەوتن یا سەرنەکەوتنی دەکەوێتە سەر جۆری راهێنانی دەرهێنەرو توانستی ئەکتەر بۆ سەما

لە چوارچیوەی ئەو بایەخ پێدانەی دەرهێنەر بۆ سەما، ئەگەر بتەوێت جیاوازی لە نێوان سەمای شانۆگەری (کچی شەرەفەدین) لەگەڵ سەمای نمایشی (گوڵچەکانم قسە دەکەن) بکەیت، ئەوە هەست دەکەیت، کاریگەرییەکانی سەمای (ئیلاف ئیبراهیم) لە کچی شەرەفەدین تا ئێستاش لە مێشکی بینەردا کاڵ نەبۆتەوە، لە گەڵ سەماکەی (سۆبەر) بەراوردییان پێ ناکرێت ، بەڵام دیسان هەر لە کۆتاییدا هەمیشە سەما لای کارێخ فاکتەرێکی گرنگی چێژە وەك لە دوا نمایشدا دەرکەوت .

نواندن :

دەرهێنەر بۆ شانۆگەری ئەمجارەی تەنیا دوو ئەکتەری خستۆتە سەر شانۆ (سۆبەر ئیبراهیم و گۆران ساڵح) کە هەروکییان دوو ئەکتەری تازە پێگەیشتوون لە شانۆدا، سۆبەر ـ دەرچووی ئەکادیمیایەکی شانۆیی نیە و شانۆی نەخوێندووە، بەڵام گۆران ـ ئەگەرچی لە بواری گۆرانی گوتن دا ناسراوە، بەڵام دەرچووی شانۆیە .
بۆگومان دەرهێنەر لەگەڵ دوو ئەکتەری تازە پێگەیشتووی نا ئەکادیمی، ماندوو تر دەبێت لە ئەکتەرێکی خاوەن ئەزموون و ئەکادیمی، بەڵام ئەوەشییان دەمێنێتەوە سەر دەسەڵاتی دەرهێنەر لە دروست کردنی ئەکتەرو راهێنانی، هەروەها بۆی توانستی جەستەیی ئەکتەرەکە لە رووی ئەداو ئیلقاو و دەنگ .
ئەگەر هەموو ئەو باگ راوندانە لە بەرچاو نەگرین و تەنیا قسە لەسەر ئەو نواندنە بکەین کە هەردوو ئەکتەر لە سەر شانۆدا نیشانیان داین ، ئەوە بە رووی ئەو راستیە دەردەکەوێت کە سۆبەر ـ وەك پاڵەوانی یەکەمی شانۆگەریەکە دەردەکەوت ئینجا گۆران، بۆیە زۆر جار بینەر هەستی بەوە دەکرد کە سۆبەر بە سەر گۆراندا زاڵە لە نواندندا .

هەمیشە لە کاتی نمایشەکەدا پرسیاری ئەوەم لا دروست دەبوو، کە هۆکار چیە دەرهێنەر لە نێو دەیان ئەکتەری پسپۆرو خاوەن ئەزموون ، پەنا بۆ ئەکتەرێکی بێ ئەزموون ببا، ئایا ئەوە مەترسی نیە بۆ ئەوەی ئەکتەرێکی سەرەکی لە شانۆگەریەکدا ئەگەر لە ئەزموونەکە سەر نەکەوت، ببێتە هۆکار بۆ روخانی شانۆگەریەك و فەشەل پێ هێنانی دەرهێنەرێك لە دوا ئەزموونی دا ؟
من و زۆرێك لە بینەران لە گەڵ خۆیاندا لە نیگەرانی دابووین، لە سەرکەوتن یا روخانی نمایشەکە بە هۆی ئەکتەرەوە.
خۆ ناهەق نین چونکە چەند ئەوەندەی تۆ پشت بە سینۆ گرافیاو کەرەستەکانی دیکەی فۆرم بکەیت بۆ جوانکردنی شانۆ، ئەوە نابێتە

ئەلتەرناتیف بۆ ئەکتەر کە ڕۆحی راستەقینەی نمایشە لەسەر شانۆدا .

بەڵام ئاخۆ دەرهێنەر توانی هاوسەنگی (ئەکتەر) لە گەڵ (سینۆگرافیا) ڕابگرێت ؟

ڕەنگە وەڵامی ئەو پرسیارە لە نێوان هەر یەکێك لە ئێمە جیاوازی هەبێت لەگەڵ ئەوی ترماندا، بەڵام من پێم وایە ئەوەندەی کارێخ بە سینۆگرافیاوە سەر قاڵ بووە (ئەگەرچی کێمەڵێ برادەری دەست ڕەنگین کاری سینۆگرافیایان هەڵسوڕاندبوو) دەرهێنەر بە قەد سینۆگرافیا ئەو بایەخەی بە ئەکتەر نەداوە، خۆ ئەگەرچی ئامرازەکانی سینۆگرافیا هەمیشە ئامرازی هەڵخەڵەتێنەرن بۆ چاوی بینەر، بەڵام جوانترین سینۆگرافیا لە شانۆدا سینۆگرافیای جەستەی ئەکتەرو ئەدای ئەکتەرە، کەپەیوەستی ڕاستەقینەی بە ڕۆحی بینەرەوە هەیە نەك چاوی، ئەکتەر دەتوانێت بۆ سینۆگرافیاش ئەو بڕشاییەت بۆ پێ کاتەوە و بەرهەمێك پێشکەش بە بینەر بکات بەپەرۆشەوە لە ئامێزی بگرێت، چونکە سینۆگرافیا بە گشتی ئامرازێکە بۆ خزمەتی ئەکتەرو نمایش ، هەرگیز ناکرێت ئەکتەر بکەیتە ئامراز بۆ تێر کردنی سینۆگرافیا .

بەڵام باشترین حاڵەتی بژاردە لەو نێوانەدا ئەوەیە کە دەرهێنەر هاوسەنگییە هونەرییەکان وەك یەك ڕابگرێت و بایەخی سەرەکی بەتوخمە بنەڕەتیەکانی وەك ئەکتەرو تێکست بێت (وەك پەیکەری بونیاتی شانۆیی) ئینجا توخمە لاوەکییەکانی دیکەی جوان کردن و کارتێکردن و وروژاندن و چڕ وەرگرتن ..
لەو پێو دانگەشەوە ئەگەر بگەیینەوە بۆ دواوە و شانۆگەری (کچی شەرەفەدین) بەبیر خۆمان بێنینەوە، ئەوە هەست بە جیاوازی ئەوە دەکەیت کە ئەکتەر لەو داینەمۆی نمایش بوو، ئینجا سینۆگرافیا ، بەڵام لەو نمایشەی (گوڕچکەکانم قسە دەکەن) بە پێچەوانەی هاوکێشەکەی تۆرە، بۆیە بینەر هەست بەوە دەکات کە کارێخ نەیتوانیووە لە کچی شەرەفەدین تێپەڕێنێ، یا شتێ پێشکەش بکات لە ئاستی ئەو دابێت لە هەموو ڕووەکانەوە، هەکارەکەشی دەگەیتەوە بۆ ئەو خاڵانەی لە بەشی یەکەمدا ئاماژەمان پێدا .

ئەگەر وەك ئەکتەرێکی تازە پێگەیشتووی کەم ئەزموون تەماشای (سێبەر ئیبراهیم) بکەیت، ئەوە ناتوانین نکۆڵی لەوەدا بکەین کە لە ئاست ئەو تەمەنە کورتەی لە شانۆدا هەیەتی ، توانی بەرگەی ئەو ئەرکە قورسە بگرێت و بە بوێرییەوە ڕۆڵەکەی خۆی ڕاپەڕێنێ، بەڵام هەست بە جیاوازییەکی ئەوتۆ ناکەین لە ڕووی بەرجەستە کردنی ئەو چەند کاراکتەرانەی کە ئەو دەبوا بۆ هەر یەك لەوان جیاوازییەك لە فۆرمی

نواندن دروست کات لەگەڵ ئەوی تریاندا، بەڵکو هەر سێ کاراکتەر لە یەك دەچوون …
گۆران ساڵح : خۆی لە ئەزموونێکی سەخت داوە، ڕەنگە ئەو ئەزموونە نە بۆ خۆی نە بۆ بەرهەمەکەی کارۆخ ئیبراهیم جێگەی متمانە نەبووەو جۆرێك لە سەرکێشی تێدا بووە، چونکە ئەوە هەقیقەتێکە کە گۆران ناتوانێت ببێت بە ئەکتەر.

خاڵ لە هۆی یاداشتدا لەگەڵ د. مارف خەزنەدارداو … سەباح هێنجدەر

تێبینی:
• وێك مەبەست بۆ زمانێکی ساکار ئەم یاداشتانەم تۆمارکردووە.
• لە هیچ نووسینێکدا بۆنز و کاك و مامۆستا و هۆڕا …. تاد، بەکارناهێنم، تەنیا ناوی خۆیان لە هەموو ئاوەناوێك گەورەتر و شایاندارتر دەزانم.
———————————-

خۆم لە پێشەکی پاراستووە، چونکە ئیمە: (ئامانی سەرەکی) نووسین دەکوژێ و هەزامەندی خوێنەری نموونەیی وەرناگرێت، ناشبێتە هۆوداو لە نووسیندا.
حوزەیرانی 1988 نامیلکەی (زەوان)م چاپ کرد، دانیەکم پێشکێش بە: (ئیسماعیل بەرزنجی) کرد، گوتی: دوو دانەی تریشم بدەرێ، یەك بۆ کتێبخانەی: (محەمەد مەولوود مەم) و ئەوی تر بۆ: (دکتۆر مارف خەزنەدار).
پێشتر: (محەمەد مەولوود مەم)م بۆهەی: (دکتۆر ئازاد حەمە شەریف)ەوە دەناسی و پیاسەی دوور و درێژمان لە شەقامەکانی هەولێر کردبوو، لە چایخانەی: (شەوانی هەولێر)یش چەند جارێك بە سێ قۆڵی دانیشتبووین و چەند جارێکیش لەماڵەوە نان و نمەکمان کردبوو، (دکتۆر ئازاد حەمە شەریف) لە ژمارە (183)ی ساڵی 2004 لە گۆڤاری (کاروان)، بابەتێکی نووسیوە بەسەر ناوی: (چۆن مەمم ناسی) باسی

ئەو دانیشتنانە دەکات و بەچوونی مامیشی لە بارەی منەوە هەناوەتەوە و دەڵێت: (هەر لەو دانیشتنەدا گفتوگۆیەك دەربارەی چیرۆکی (دەزینەوە) لە نێوان کاك (سەباح نەجدەر) و (مام) دروست بوو، کاك سەباح بە وردی پرسیاری لەسەر چیرۆکەکە لە (مام) کرد و باسی لە لایەنی بەهێز و کاریگەری چیرۆکەکەی
(مام)ی کرد. (مام)یش لە کاك (سەباح)ی پرسی: (تەمەنت چەندە). ئەویش گوتی: (نزدە ساڵە). (مام) پێی گوت: (تەمەنی خۆشبەختیت پێش تەمەنت کەوتووە و ئومێدی زۆرم بە لاوی وەکو ئەوە هەیە بۆ ئەدەبیمان بۆرەو داهێنان ببەن).

لەو چل و ئەوەندە ساڵەی تەکیە بە ناوەندی خۆشبەختی کوردی بوویمە، پیاوی ئاوا لەخەبووردووی وەك: (محەمەد مەولوود مام) و (عەبدوڵا سەواج)م نەناسیوە، بەو شەوە پاك و لە دڵ و گیانەوە پاڵپشتی بەهرە و لێهاتوویی لاوان بکەن و دڵ و گیانیان بە داهێنانیان خۆش بێت، دوای چەند ڕۆژێك لێگەڕێ: (ئیسماعیل بەرزنجی) ڕەکەوتی یەکمان کرد و گوتی: (دکتۆر مارف خەزنەدار) دایەوە بتبینێت، ناونیشانی ماڵەکەی دامێ، ئەوسا هەوڵەر شارەکی وەك ئێستا قژ ئاڵتوون نەبوو، بە ئاسانی شوێنە دەستنیشانکراوەکان دەدۆزرانەوە.
عەسرانێك زۆر بە شەرمەوە بۆرەو ماڵیان بەرەو کەوتم، دەرگای حەوشەیان کرابووەوە. بۆرانبەر دەرگا لەبەر هەیوانەکەی لەسەر ئاسکەمبیلەکی تەختە دانیشتبوو، لبادەکی سپی نەخشی قاوەیی لەسەر نەخشا بوو، لەسەری ئاخرا بوو، کەمەرێك گوڵدان لە دەوروبەری دانەدرابوون، دیاربوو تازە ئاودرابوون، لەگەڵ شربەیەك، کە تافتەیەکی سپی بەسەر دەمی شربەکەدا دادرابوو، ژەرەوشی لەناو بارستەك قومی تێدا دابوو، پیاوەکی پرچ و سەر و سمێڵ ڕەش زیاتر لە سپی شکەدار فەرمووی لێ کردم. کتێبەکی بەدەستەوە بوو، بە قەڵەمی سوور هێڵی بە ژێر چەند بۆگەیەکی دادەهێنا. کتێبەکە هی: (حوسێن مەردان) بوو. بەناونیشانی: (الأزهار تورق داخل الصاعقة). دوای بەخێرهاتن و یەکترناسین. گوتی: (چاو و دڵم بە بەهرە و لێهاتوویی لاوان ڕوون و گەرمە). پێشتریش شاعیرانی لاوی هەوڵەر بەردەوام سەردانیان کردووم. وەك: (جەمیل ڕەنجبەر و عەبدوڵا پێشەو) و زۆری تریش.

دیار بوو (زەوان)ی خوێندبووەوە، چەند پارچە کاغەزێکی باریکیشی بێبوو لە نێوان لاپەڕەکانی دانابوو گوتی: لەدایکبوونی شاعیرێکی داهێنەری تێدا بەدی دەکەم، هەرچی ڕێنماییەکی لەو دانیشتنەدا کردم. دواتر بۆپێی هەڵکشانی ئەزموون هەمووی لە کات و شوێن و جێی

خەیدا ەاست دەرچوون.
من لەسەر بەرگی زەوان نووسیبووم (چامە). ئەوەی زەر جێگای سەرنج بوو بە من. گوتی: زەوان چامە نییە. (ەەمانە شیعر)ـە، هەرچی شتێك لە هەقیقەتەوە بیەەیی زەرەرت پێناگەیەنە. لە کەم ئەزموونی و ەەشنبیری ساکارم، یەکەم جار بوو دەستەواژەی ەەمانە شیعرم گوێ لێ بێت و ببیستم. ئەو کات من چەند ەەمانەکی کوردی و چەند ەەمانەکی وەرگەەدراوم بە کوردی خوێندبووەوە. دیارترینیان (شار)ی حوسێن عارف و (براکوژی) نیکەس کازانتزاکی بوو، کە عەبدولکەریم شێخانی کردبووی بە کوردی.
ساڵی 2012 دکتەر عەبدوەا ەەحمان کتێبێکی بەناونیشانی: (ەەمانە شیعر: مەژوو و سەرهەەدان) چاپ کرد. لەم کتێبەدا (زەوان) بە یەکەم ەەمانە شیعری کوردی دەستنیشان کراوە.

کە لەلای هەستام و بەەم تا دەرگای حەوشە لێگەەم هات و خانەدانانە بەەەی کردم و گوتی: (دیار بێ و قەتیش لێ دەرگا مەدە). دوای ماوەیەکی کورت ئەو ماەە بووە ماەە باوك و تا کەچی دوایی بەردەوام هاتوچووم کردووە. زووش گوتی: تێ دووەم ئەدیبی دەبیتە کوڕی ماڵ. یەکەم کوڕی ماڵ: (دەشاد مەریوانی)یە. ئەو کات شەهید نەکرابوو. گوتیشی: هەر کتێبکت پێویست لێ کتێبخانەکەمدا، پرسم پێ مەکە. بەس دوای گەەانەوەی لێ شوێنی خێی دایبنێوە و جێگەەکەی پێ مەکە. بە ماوەیەکی دوور و درێژ لەو ماەەدا هەموو چوارشەممان کەەی ئەدەبی دەبەسترا. چا و قاوە و جۆرەها شیرنەمەنیش ئامادە و پێشکەش دەکرا.

دوای خوێندنەوەی بابەتەکە ئامادەبووان گفتوگۆیان لەبارەی بابەتی پێشکەش کراو دەکرد. یەك لەو چوارشەممواندە بەخت یارم بوو، بە ئاوەی بچووننی من وەربگرێت، دوای کەەکە گوتی: چوارشەممەی داهاتوو سەباح دەقەك دەخوێنتەوە. بە هەموو کەەکانی داهاتوو، لەدوای کەەکان دەیپرسی چوارشەممەی داهاتوو نەرەی کێیە و کە ئامادەیە، ئامادەیی ئەدیبەکەی وەردەگرت، بەەام ئامادەیی منی وەرنەگرت و یەکسەر ەایگەیاند چوارشەممەی داهاتوو فەانە.

لە بەرگی حەفتەمی: (ەەژگاری من) لە لاپەەەی (212) ئاماژەی بەم کەەەی من داوە، لەدوای خوێندنەوەکە: (محەمەد موکری و سەباح شوان و فیکرەت عزەت) گفتوگۆیان لەبارەی شیعرەکەمەوە کرد، بەچوونەکانی سەباح شوان لەبارەی شیعری درێژەوە قووە و فرە زانیاری بوون. نەك بە من، بەەکو بە تەواوی ئامادەبووان.
هەر لەو ماەەدا چەند ئەدیبەکەم ناسی. وەکو باوکەکیش هەمیشە ەەنمایی ئەدەبی و ژیانی کردووم و سوودمەند بووینە لە

نمایەکانی. بەشێك لە ئەدەبی کلاسیکیم بە چاووونی ئەو و لە گای کتێبخانەی ئاوەڕ ناسی. لە ناوەڕاستی نەوەدەکان، کە گەمارۆیەکی بکوژ لەسەر خەڵکی کوردستان هەبوو، خواردنی باش لە هەموو ماڵێك دەست نەدەکەوت. زۆرێك مەواندارى: (پیربال مەحموود) و منی کرد. خوانکی شاهانە خەمابوو. من کە خواردنکەم بینی پێم نەخورا و هاوسەر و منداڵکانم هاتنە پێش چاوم. وەك ئاوەی هەستی شەشەمی کاری کردبێت و پێی گوتبێت مەوانکەت لەم حاڵ و بارە لاسنگە دایە. لەسەر خوانکە هەستا و دوای ماوەیکی کورت هاتەوە گوتی: سەباح بە بنیادی بە ماڵەوەم نارد. ئاوەی لەسەر خوانکە بوو، بە زیادەوە بە منداڵکانمی ناردبوو.

دوای نان و چا و قاوە. دیوانی: (محەمەد سالح دیلان)ی هێنا و گوتی: هەر یەکەمان شیعرێکی ئاو شاعیرە بلیمەتە بخوێنینەوە. پێش ئاوەی ئەمە بچین، دیاربوو شیعرکانی دەستنیشان کردبوو. بۆە زانیم لە نوان هەر شیعرێکدا پارچە کاغەزێکی سپی دانابوو، خێی شیعری: (سلێمانی)، پیربال مەحموود شیعری: (بەختودی شاعیر). منیش شیعری (شێخ مەحموودی زیندوو).

بە پیربالی گوت: تە ئیلقات نەرم و بەهێز، بەڵام ئاو شیعرەت لەنگ خوێندەوە. ئای لە خوێندنەوەکەی منیش نەبوو، هەستم کرد ڕکخستنی ئەم دانیشتنەی بە ئاوە بوو توانایی دیلان بە من ئاشنا بکات. هەر لەم دانیشتنەدا بە باشی لەبارەی ئەزموونی: (ئەحمەد تاقانە و ئانوەر قادر محەمەد و فەرهاد شاکەلی) دوا، وەك شاعیر و وەك لەکەڵەر.
بە نووسینی: (مێژووی ئەدەبی کوردی)یەکەی داوای هەر دوو بەرگی چیرۆکەکانی: (محەمەد مەولوود مەم)ی لە کردم. گوتیشی خەم هەمە، بەڵام قوتابییەك بە کاری زانستی بردوونی و نیگەڵاندووەتەوە. ئەکەوتنەکە دەکەوتە 15/1/2001. ئەم ئەکەوتە منداڵکمان خودا بەخشی. بۆ هەیوە لە بەڕێنەکەم دوا کەوتم. 18/1/2001 کتێبەکانم بە برد. پێش ئاوەی بەخەرهاتنم بکات و کتێبەکانم لە وەرگرت. گوتی: تە بیرکردنەوە و هەڵکەوتی ئاوروپیانت هەیە و زەر باپەندی بە قسە و بەیاری خت، بە دوا کەوتی. منیش واقیعەکەم پێگوت و گوتم لەدوای سێ کێژان، کوەکمان لە دایك بوو، ئەمەیە هەی دواکەوتنەکەم. بزەیەکی شادمانی لە دەموچاوی گەڵا و پیرزبایی و سوپاسی خودای کرد. هەمان کات دایە (سەعدیە)سێ پاکەت شیرینی لە سوپەر مارکێتەکەی نزیك ماڵیان کەی و گوتی: لە جیاتی من لە کەڵانی خەتان، خت بەسەر منداڵانی دابەش بکە. ئەمە کوەزای منە.

خزنەداریش گوتی: باجی دواکەوتنەکەت ئەوەیە، من ناوی لە دەنێم، لەگەڵ ئەوەش بەچوونی خۆی زاڵ نەکرد، هەزامەندی من و هاوسەرەکەمی وەرگرت، ئینجا ناوی نا (یاد).

* * *

لە ژمارە (43)ی 18/9/1997 لە (برایەتی پاشکۆی ئەدەبی) برادەرێك نووسینێکی نووسی بەناونیشانی: (زۆقبوونەوەی خود لەناو وەهمەکدا). زیاتر لە پازدە نووسینی بەکوردی و عەرەبی بەدوا داهات و هەکەوتنەك لە نەوانیان پەیدا ببوو، لەم نووسینانەدا سەد و حەفتا و دوو قسەی ناقۆلا و ناشایستەیان پێگوتم. یەك لەو برادەرانە خەساڵەتی مرۆڤیشی لە ستاندبووموە وەك: (ئازا) دەستنیشانی کردبووم. منیش لە ژیانی ئەدەبیم هەکەوتی لەوە دەخشترم هەوبەوونبووتەوە. ئاستی لەم جارە و نزیك لەم جارە، بەرهەمی منیان بەدە نەبەت. ئەستاش ئاگادار لە شۆقام هەکەوتی ئەو برادەرە بکەم بە ویستی خۆم، لە هەزی ئەدەبی بگەردەوە خانەدێکی هەزامەندی دەمگرێت و دەخشی دەبم، ئەم ئاستانە بەرهەمی منیان بەدە نەبەت، خۆ ئەگەر بەرهەمی منیان بە دە بەت، دەبێ گومان لە توانایی ئەدەبی خۆم بکەم.

ئەم ئامانجەم تەنیا بە ئەوەدا، دوای ئەوەی قەولیتەی ئەم گەلەکەمەکییە نیشتەوە، 11/11/1997 خزنەدار تەلەفانی بە کردم نیوەڕۆ وەرە لای من نانك بخۆ. کە چووم دوو قوتابی قۆناخی دکتۆرای لا بوون، ناویان: (محەمەد) و (شنۆ) بوو. هەموو ئەو هەژنامانەی لەسەر یەك کەسەکە کردبوون، کە نووسینەکانی تەدا بەاوکرابوونەوە. وەك بە زمانەك، زمانی فەرمان گوتی: پەیاوەکانت لە پێ مەکەرەوە و بەڕە سەریان و بەرز هاوستە، منیش زەردخانەیەکی شەرمنم بە کرد و گوتم، ببوورە، گوتی: ئاخر هەمووی گەرەشۆنی ئەدەبی و جۆنن بە تە و ئەدەبی تە. گوتم: لەپاڵ جۆنەکانی ئەوان، بابەتی نووسرانی تری تەدا بەاوکراوەتەوە بە شکڵوە باسی ئەدەبی کوردی دەکەن. یەکپێ لە شۆنی خۆی هەستایەوە و دەستی لەسەر شانم دانا.

گوتی ئاوا بە گۆرەیی لە ئەدەب گەیشتووی بۆیە ئەو ..... ئاوا تووشی هیستریا بوونە. لەناو کتێبخانەکەیدا لەگەڵ کتێب، کاڵوپەڵی بەنرخ و دەگمەنی دانابوون. کووپەکی چای پێشکەش کردم، کە لە هووسیا لەگەڵ خۆی هێنابوویەوە و وێنەی پووشکینی لە قەدی نەخش کرابوو، زیاتر لە چل ساڵ بوو پاراستبووی، گوتی: ئەمەش یەکێکە لە ئازاردراوەکانی سەر زەوی و تەش بەهەزبێ تا دەکوژرێی و ئازادانە

به دوای خەونەکانتدا بڕۆ.
پاشماوەیەك کەشیعری: (ووکەکانی خواوەند)م چاپ کرد. دانیەکم پشکەش کرد. تامانشایەکی ورد و هەڵگرتن و وەرگێڕانی کرد و گوتی: شیعرکان حەزی مرۆڤیان تەدایە و کاریگەرن. چەتری شەوازی ئەفسوونکاری بەسەر خوێنەرانیان هەدەدەن و بەرەو قووڵاییان دەبەن. تۆ شەرم لە جیهانی شیعری خێت دەکەی، بەڵام چاپکەی زۆر سادە و سەرەتاییە و خوێنەر هانادات بۆ خوێندنەوەی.

دوای ماوەیەك نووسینەکی نووسی بۆناونیشانی: (خەونی خودایی لە کەشیعری ووکەکانی خواوەند) دا، لە ژمارە (45)ی 5/3/2000ی گەڵاری (ئامان) بڵاوی کردەوە. لەگەڵ شیعری نوێ کەك نەبوو، لە گەڵاری (ئامان)، ژمارە (148)ی 5/9/2009 بابەتەکی نووسیوە بۆناونیشانی: (هەندێ بیرەوەری ڕۆژنامەگەری و من و ئامان) دان بەوە دادەنێ ناوەندی ڕۆشنبیری کوردی چاوەڕوانی ئەوەیان لێ نەکردووە لەبارەی شیعری نوێوە بنووسێت، چونکە تایبەتمەندێ لە شیعری کلاسیکی. لە وتارەکەیدا نووسیویەتی: (بەمجۆرە ئەو پارچە شیعرەی (سەباح ڕەنجدەر) کەوتە ناو ئەو چەند شیعرەی لاوانی سەردەم نووسیویانە و شیعرەکەم بەدە بوو).
* * *

سێزدە ساڵ و هەشت مانگ و یازدە ڕۆژ لە گەڵاری (ئامان)دا کارم کردووە. لە ژمارە (3) تا (153)، ئەو کاتەی کارکردنەم چ وەك تەمەن و چ وەك توانایی ئەدەبی دەبەتە قۆناخی گەشەی تەمەن و ئەدەب. یاداشتی ئەم ماوەیەم بە پەی نووسیوە و لە نامیلکەیەکی سەربەخۆدا چاپی دەکەم. (ئازاد عەبدولواحید) سەرنووسەری گەڵارەکە بوو، بەیانی: 10/10/2008 هاتە ژوورەکەم و گوتی: وەرە قاوەیەکم لەگەڵدا بخەرەوە. من ئەو پیاوەم قەت ئاوا بریندار نەبینیبوو. دەموچاوی تەواو نائاسایی بوو، لەناخەوە هەژا بوو، هەستی بە پیلان و غەدرەك لە من کردبوو. نموونەی داهێنرانی بە دەهێنامەوە چ تەو داوەکیان بە دانەدراوەتەوە، نموونەی: (بەدر شاکر سەیاب)ی دەهێنایەوە و دەیشی نەدەهێنا بابەتەکەم بە باس بکات.
بەردەوامیش دووبارەی دەکردەوە تە شاعیرەکی: (وتو وریای). گوتم چی بووە پەم بەڕە خە پلانی کوشتن نییە. بەڵەك ڕوون بووە و زانی لەسەرخەم و بەسەرخەم زاەم و لە هەزی چاوەکانمدا خاوەنی بەوام. گوتی: ئەویان کوشتنی ڕەحە. کەمێك کاغەزیشی لەسەر مێزەکەی دانا بوو، بە من دەدوا و تەماشایەکی کاغەزەکانی دەکرد و دەستی ناڕەزایی لەسەر دادەنان. بە چاوەك سەیری منی دەکرد، وەك ببینێ

پەرداخێك ژەهرم بۆ ئامادەكرا بێت و ئەو هەگبری بكات نەهێ
بیخەمەوە، یان دەرخواردم بدرێ. گوتی: مرۆڤێك، لەوانەیە برادەریشت
بوو بێت، زۆر كارامەیە لە كەمپیوتەر و ئیمەل دروستكردن.

بۆ هەشت ناوی جیا جیای نووسەران ئیمەڵی دروست كردووە و جوێن بە
خێت و ماڵ و منداڵت دەدا و بۆ ئیمەڵی گۆڤاری ئامانی ناردووە، وای
كردووە من بیبینم. گوتم: بمدەرێ با بیانخوێنمەوە. گوتی: دەم نایە
نێك خودا نەخواستێ جێتەی دە لێت بدا. گوتیشی هەموو كاغەزەكانم
لەبەریەكدا ئاگرتووە، وێك هەنووس و شەواز و وشە و فەرهەنگ و
زاراوە یێك كەس نووسیویەتی. خودایە دەبێ من چی بم و چیم كردبێت.
مرۆڤێك، هەنگە هەژگارێك برادەر و هاوكاریشم بوو بێت، هێ بۆ خۆی
بدا بۆ هەشت ئیمەڵی جیا جیا جوێنم پێ بدا و بوختانم بۆ هەبەستێ.
لە كاتێكدا لە ژیانی خەم نێك خراپەم لەگەڵ مرۆڤێك نەكردووە،
بەڵكو كشەم لە مشكیش نەكردووە، بەبێ دووەڵی هەمیشەش هەزی
نووسینی باشم گرتووە و ستایشم كردووە.

دەبێ ئاقی ئەو مرۆڤە لە چ پلەیەكدا كوڵا بێت، خودایە یارمەتی بدێ
تا ئازاری كەسێكی تر نەدات. ئەنجام دوای چەند ساڵێك پەم زانی
برادەرێكەم بە چاووونی برادەرێكی (شاعیر)م، كە من لە ژمارە
(32)ی گۆڤاری (ئامان)ی 5/2/1999 لە مەزگردێكدا بە ناونیشانی:
(كێشەی تێگەیشتن و تێنەگەیشتن لە ئەدەب و هونەردا). بە شاعیری
خاوەن هۆیا ناوم بردووە. نامەیەكی كراوەم بۆ ئەو برادەرە
شاعیرەم نووسیوە و لە نامەكەدا بەدار و بارتر بۆچوونی خەم
دەربیوە. پێش ئەوەی بۆاویشی بكەموە دەیدەم بە خۆی.
لە پەرەگرافێكی نامەكەدا نووسیومە: (ئەدەبی بێگەرد بە سروشتی خۆی
دوژمنی دیكتاتۆرانە و هۆنگ و هۆخسار و كرێكی واقیع دەستكاری
دەكات، بەڵام لە توانایدا نییە بیگۆڕێت، بەڵام دەتوانێت ڵك و
كینەی ئازیزان وەرگۆڕێت بۆ خۆشەویستی).
دەمزانی خەزنەدار كاریگەری بەسەر ئازاد عەبدولواحیدەوە هەیە و
هەزی داوای یەكتری دەگرن. چووم لای و بابەتەكەم تێگەیاند، بەڵكو
كاغەزەكانم بۆ وەربگرێت. گوتی: بۆناوی خواستراوەوە جوێنیان پێ
داوی، گوتم بۆ؟. گوتی: هەر یێك ناوی خواستراو بۆ كاری ناڕوا
بەكاربهێنێت (نامەردە). نامەردیش خاوەن هەئی نییە، بۆیە داواكێت
جێبەجێ ناكەم. گوتیشی داهێنەر هەیە، هەڕەش تەماشای هێگا
درێژكان دەكات و هێبواران دەپارێزە. هەیانی هێگای درێژی
ئەدەبی كوردیش تێ دەپارێزن.

* * *

(دکتۆر لەتیف محەمەد حەسەن) شیعری: (سروودی باران)ی بەدر شاکر سەیابی وەرگێڕا بوو، لە ژمارە (93)ی گۆڤاری کاروان، ئاداری 1992 بڵاوی کردبووەوە. زۆر سەرسام بووم بە شیعرەکە و وەرگێڕانە بە گرە و گڵۆکەی. باسی ئەم وەرگێڕانەم بە کرد. ئەویش بە دووردرێژی تەکەڵاوبوون و تێژگاری خەی لەگەڵ سەیاب زۆر بەتاسە و لەدڵەوە گێڕایەوە. گوتم: ئەو زانیاریانە بە خوێنەری کورد زۆر گرینگ و پێویستە، پێشنیاز دەکەم بیاننووسیت. گوتی: لە سەردانی داهاتووت شتێك دەبینیت. کردی بە بیرکردنەوەی خەی و بە شێوازێکی پە زانیاری، درێژە بە بنەماکانی براەرایەتی دەدا و بابەتێکی نووسی بەناونیشانی: (من و گۆران و سەیاب). لە ژمارە (53)ی 5/11/2000ی گۆڤاری ئامان بڵاوکرایەوە.

* * *

22/11/2001 لە گفتوگۆیەکدا باسی: (محەمەد ساڵح دیلان)ی کرد، کە خاوەن تیاری شیعرییە، هەم داوام لە کرد ئەم هەست بە تیارە و بیرکردنەوە وەك نووسینەك تەمار بکات و ئەندازەی تیارەکە بە پێودانگی ئەندازیاریی بگەیەنێت. تێگەیشتنی خەی بە تیارەکە کرد بە بابەتێك بەناونیشانی: (شیعر). لە ژمارە (79)ی 5/1/2002ی گۆڤاری ئامان بڵاوکرایەوە.

* * *

17/8/1999(حوسێن عارف و خانم)ی خەزانی مەوانی بوون، لە گفتوگۆیەکان دیار بوو، بە چەند ڕۆژێك دەمانەوە. باسی چیرۆك، بابەتی دانیشتنەکە بوو. منیش لەم پرسی خە تێ لە قەناخی خەت چیرۆکنووسێکی باشی، بە لە لکۆینەوەی چیرۆکی کوردی وەك پێویست باست ناکرێ. گوتی: لایەنی لکۆینەوەم غەدری لە چیرۆکنووسیم کردووە. ئەگەر ئەوەندە بایەخم بە نووسینی لکۆینەوەی زانستی نەدابوایە. ئەوە وەك چیرۆکنووس، هەنگە چیرۆکنووسێکی باشیش باس دەکرام. گوتم: بە ئەم غەدر لەخۆکردنت وەك بابەتێك نانووسی بە خوێنەرانی ووون بکەیتەوە، بابەتێکی نووسی بەناونیشانی: (من و چیرۆکی کوردی). لە ژمارە (41)ی 5/11/1999ی گۆڤاری ئامان بڵاوکرایەوە.

* * *

6/8/2006 لە ماڵی خەزنەدار (دکتۆر دڵشاد عەلی) سەرنجی لەبارەی شیعرەکانی منەوە هەبوو، کە خاڵبەندی بەکارناهێنم و بە بشایەك

لە ئەزموونی منی دەزانی و منیش گوتم زانینم بۆ ئەم کارەم هەیە و لە ژمارە (50)ی 5/8/2000ی گۆڤاری ئامان قسەی خۆم لەم بارەیەوە کردووە.
(کەمێک حیکمەت و گیانی پەتی و بیر و مەودای ئەستێتیکم لە کۆلپوور و هۆشنبیری کوردی بۆ ماوەتەوە. نموونە: لە حەیراندا خاڵبەندی پەیوەندکراوە، سەربەند و ناوبەند و کرانەوەی دوا بەند هەیە. بە گۆگرتن و هۆشیاریەکی ئاستەقینەی ترپە و ئاواز، هەستی خاڵبەندی لای حەیراناس دروست دەبێت. هەروەها لە شیعری میللی کوردی و شیعری کلاسیکی خاڵبەندی پەیوەندکراوە. پەیوەندکردنی خاڵبەندی لای من نەزانین نییە. بگرە وەک مەبەست و هونەر گرانەوەیە بە هەستی سەرتایی کوردی و هەستایەتیی کۆلپوور.
لە سپێتی کاغەز و دابەشکردنی وێنەدا، هەست و نیشانەکانی خاڵبەندی لە ئاستەکانی دەربڕین لە خەیاڵ و زەینی خوێنەری خود وریا دەستنیشان دەکەم.
نموونە: هەستی بە کوڵ دەچێت. ئەم هەستە، ئەگەر نیشانەی پرسیار، یان سەرسوڕمانم بۆ دانا. ئەوە بگومان هەستەکە دەستنیشان دەکەم. پرسیار، یان سەرسوڕمان. ئەگەریش هیچ نیشانەیەکم بۆ دانەنا و بۆ کراوەیی هەشتمەوە لەم بار و بوارەدا هەستەکە دەبێتە هەستێکی ئاستدار و دەخگۆ و زەینی).
خەزنەدار پارێزگاری لە بۆچوونەکەی من کرد، منیش گوتم: با بۆچوونەکانت ببنە بەگژ و لەبەر دەستی خوێنەراندا بن: بە دوو ئەقڵ بۆچوونەکانی لە بارەی خاڵبەندییەوە تۆمار کرد.
1ـ خاڵبەندی لە شیعری کلاسیکی کوردیدا، لە ژمارە (115)ی گۆڤاری (ئامان) 5/12/2006 بڵاوکراوەتەوە.
2ـ خاڵبەندی لە شیعری نوێی کوردیدا، لە ژمارە (119)ی گۆڤاری (ئامان) 5/4/2007 بڵاوکراوەتەوە.

* * *

17/5/2009 ڕۆژێکی تەواو گەرم بوو، سەردانیم کرد. بینیم پەیکانی لەناو تەشتێکی نمیچە پڕ قوم دانا بوو، گوتم: ئەوە بۆ پەیکانت جووت کردووە و لەناو ئەو قومە گەرمە دەیانجوونێنیت. گوتی ناوە ناوە مەروولە دەکەن. ئەمە چارەی ئەم مەروولەیەیە.
فایلێکی پەمبەی لە تەنیشت خۆی دانا بوو، دایە دەستم، چیرۆکی: (سڤتلانە)ی تێدا بوو. گوتی: ئەم چیرۆکەم دوای چل و دوو ساڵ ئەمە لەناو دەستنووسەکانم دۆزیوەتەوە، ئەگەر بەدەست بوو لەگەڵ خۆتی ببە. خوێندمەوە و گوتم: جوانترین چیرۆکتە. بۆچوونەکەمی پێ لە جێی

خۆیدا نەبوو، گوتی تۆ، یان لە چیرۆك نازانی، یان چیرۆکی: (ئەمان کوردی و بووکشووشە و دە و نۆت) نەخوێندووەتەوە. هەستم بە ناڕەزایيەك کرد. لە ماڵی خۆی قەت دڵی مەوانی نەدەشکاند. هەستا و منی بەجێهێشت و چووە ناو کتێبخانەکەی. زانیم نیشانەی ناڕازیبوونەیە. لە فایلەکەدا شیعرێکی: (دکتۆر ئیحسان فوئاد)یشی تێدابوو، شیعرەکەم لەسەر ئەسکەمبیلەکەدا دانا و چیرۆکێکم هەڵگرت و هێشتم، دەم دەیگوت بووەتە تووڕەگەی بزمار. بەیانی چیرۆکێکم بردە گۆڤاری (ئامان). لە ژمارە (145)ی 5/6/2009 دا بڵاوکرایەوە. هەمان ڕۆژ تەلەفۆنی بۆ کردم گوتی: دایکت خواردنی تایبەتی ئامادەکردووە. وەرە ئێرە نانێك بخۆ. نانەکەم خوارد و نە ئێو دەنگ و نە مەن دەنگ، کە چیرۆکەکە بڵاوکرایەوە لەناو خوێنەران دەنگدانەوەیەکی تایبەتی هەبوو، بۆ زۆردەخنەیەکەوە گوتی: پێدەچی بۆچوونەکەت ڕاست بوو بۆ.

* * *

لە 5/6/1999 کتێبی: (ئەلەکساندەر پووشکین: گۆشتێك بۆ ئۆرزەم)ی پێشکەش کردم. کتێبەکە هێشتان لە نێوان دەستی ئێو و مندا بوو، وەرم نەگرتبووە. بە زمانێکی نیمچە دەهاوکە ئامێز لێی پرسیم: شیعر چییە. منیش گوتم: (ئۆگەر دەمزانی چییە، نەمدەنووسی). کتێبەکەی دایە دەستم و گوتی: (جوانترین پێناسەیە لە هەموو زمانانی دنیا).

کانوونی یەکەمی 2018 هەولێر

ڕەمانی (بازنەی بارکۆتووان) … عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

ناکرێ هەموو نووسینێك لەبارەی چۆسانەوە و برستی و زۆرلێکردنی سێکسی و سێکس و تاوانی گەندەڵی و باوکایەتی . بە ئادەب دابنێین، واقیعیەت هەرگیز ئاوە نییە، کە بە وردی وێنەی واقیع بگریت، بەڵکو شێوازی تەعبیرکردنێکی ئادەبییانەیە لە ناشیرینی ژیان و ناشیرینی مەرجە کۆمەڵایەتییەکان. بە مانایەکی دیکە ئادەب تەعبیرکردنێکی ناشیرینانەیە لە خودی ناشیرینی، بەرانبەر ئاوەش ڕووکارئامێزی و

راستەوخۆی لە دەربەندا یەکێکە لە خەستەکانی ئەدەبی ناشیرین!

(1)

قسە لە بارەی دەسپێکی پڕ لە ئیشکالی ڕەمانی (بازنەی بار کەوتووان)ی (محەمەد کەریم نانەوا) ناکەم، بەڵکو قسە لە گێڕانەوە و بنەمای گێڕانەوە و ڕووداو و زەمەن دەکەم. گێڕانەوە گرنگی بە خستنەڕووی ڕووداوەکان دەدات و کار لە سەر بەرەوپێشچوونی (زەمەنی ڕووداو) و (زەمەنی گێڕانەوە) و (زەمەنی خوێندنەوە) دەکات، بە دیوەکەی دیکە گێڕانەوە زەمەنێك ڕەدەنەست، کە ئێستای دڕ ئەو زەمەنەیە. هەتا ئێرە ئەو نەخشەیە و هەڵی نیازخوازی نوسەر زەر بە جوانی لە ڕەمانی ناوبراودا دەبینرێت!

لەو ڕەمانەدا دەشە گێڕانەوە و گرنگی گێڕانەوە تەرجەمەی دەستەواژەی کوردانەی لە (پێکا بووە کوێك) و وەك لە دڕقەکەشدا بەو شێوەیە هاتووە (بەوخە ئیستعمار. لە هەرا کەشاندا بام لە هەمووان بەی بوو، بازام گەرم و بە هەمەن بوو، لە نەعرەتەم دەدا، دەمنێاند، لە دەی خەمدا دەمگووت: وێڵاهی ئەو ئیستعمارە ملحیزە لە هەر کوێیك بە گوێی لە نەعرەتەی بەندە بە، بەگومان بە خەیدا دەمیزە. ل11-12) و بەرەوپێشچوونی زەمەنی گێڕانەوەش لە (هەتا من گەنج بووم)، وەك لە دڕقەکەشدا هاتووە (ئیدی ئەوەی لە شەوانی شەوکاریی بە زەبری تەك پێدام کردبوو لە تاترخانەدا. ل89-90) هەڵبگرینەوە! بەڵام زەمەنی خوێندنەوە، زەمەنی ئەو زمانە ساتیرئامێزەیە، کە لە دەستەواژەی (پیری و هەزار عەیبە)دا خوێنەران بە خەی ڕادەکێشە.

بە شێوەیەکی دیکە ئەوەی لەو چەند وشەیەدا مەبەستمە، هەر تەنها دیاری کردنی چەمکی سەکسیانەی (هەسان/ گەیشتن/ کپ بوون) نیە. بەڵکو تەماشاکردنەکی ڕەشبینانە و وێبیرهێنانەوەی مەژووی شکستە گەورەکانی دەساتی کوردیە، کە نوسەر لە ڕووی هونەرییەوە لە ڕەگای گێڕانەوەی چەمکی (ڕابردوو) بە ڕاناوی بزر هەوڵی بەرجەستەکردنی دەدات، واتە تەرجەمەکردنی ڕەشبردنەوەی مەژووی کوردی، ڕەشچوونەوەی واقیعی بینراویش دەگێڕنەت، بەو مانایەش تەعبیر لە خودی ناشیرینی دەکات!! بەڵام تەواوی ئەو زەمەنە کەشف نەکراوە و خیاڵە کەشف نەکراوەش فەرامەش دەکات و دەیخاتە دواوە، کە خەکانەکی جیاواز خوێنی پێوە دەبینین، دەشە لە ڕووی هونەرییەوە لە ڕەگای ڕاناوی قسەکەر و دید و خیاڵی جیاواز و گەشبینەوە بەرجەستەی بکەین. کەواتە نوسەر هەوڵی داوە کەی بینراو

و پانتایی ئەو رەمانە لە سەر وەبیرهێنانەوەی مەژووییی شکستکانی کوردی بخولێنەتەوە.

بە کورتی ئامانجی نوسەر وەبیرهێنانەوە و هێنانی شکستە گەورەکانی کوردیە؟! وەك دەزانین بە درێژایی مەژووی دەسەاتی سیاسی کوردی، زەمەنی شکستە گەورەکان پانتاییەکی گەورەی لە خەیاڵدانی تاکی کوردی داگیر کردووە و وەك چۆن پانتاییەکی گەورەی لەو رەمانەدا بە خەی بردووە، بەو مانایەش (زەمەنی شکستە گەورەکانی نەو رەمانی ناوبراو) هەر تەنها دەلالەت لە زەمەنی دەسەاتی بینراوی سیاسی کوردی ناکات، بەکو تەکەە بە مەژووی شکستە گەورەکانی دەسەاتی سیاسی کوردی دەبەتەوە! ئەوەش وەك بنەمای خوێندنەوەی ئەو رەمانە لە رێنگدانەوەی فیکرەی (قەرداری رابردوو) و (چەمکی هەنووکەیی) دەنەخشێنین و وەك هونەری نواندن دەتوانین لە سەر ئاوێتەبوونی (مەژوو) و (ساتی نوسین) هەیگرینەوە. بەام ئەگەر فیکرەی (ئەمە قەرداری رابردووین) بکەوێتە بەر رەخنەی سەردەمەوە، بەوەی کە خەك سەزی بە گەانەوە گەورەکان نەماوە، وەك لای (لیوتار) دەبینرێت، ئەوە فیکرەی هەنووکەیی کە لای (هایدگەر) لە سەر تەگەیشتنی خود و خودە جیاوازەکان دامەزراوە و بەرەو گشتگیری دەبەتەوە!!

لەو خوێندنەوەیەدا دەشە رێنگدانەوەی گوتاری فیکرەی قەرداری رابردوو وەك بنەمای گەانەوە بنەخشێنین و زەمەنی رووداوەکانی گەانەوەش لە چەمکی هەنووکەییدا بەرجەستە بکەین! دەمەوە بەم نوسەر مەژووی نێتەوەیەك بیر دەخاتەوە و ئاوێتەی زەمەنی بە دوایەکداهاتووی (هەسان/ گەیشتن/ کپ بوون)ی رووداوە واقیعییەکانی نەو رەمانکەی دەکات، لەلایەکی دیکەش لە رووی هونەرییەوە بنەمای گەانەوە بە راناوی بزر تەکەە بە واقیعی بینراو دەبەتەوە. بەوەش ئاوێتەبوونی بنەمای گوتاری گەانەوە و زەمەنی رووداوە واقیعییەکانی گەانەوە وەك بەرەی پشتی رەمانکە خەیان دەنوێنێ. بەگومان هیچ رەمانەك بە کاراکتەر نییە، کاراکتەری سەرەکی محەمەد کەریم نانەوا لە پەکا دەبەتە کوەك، دەچێتە نەو خەپشاندانەکی دژ بە ئیستعمار هەدەسە و وەك پاەوانەکی لەخە بردوو دووچاری بەندینخانە دەبەت، ئەو هەسان و رووداوە ئەگەرچی لە رووییەك لە رووکان ئەکتەری بە توانا (شارلی شاپلن)مان بیر دەخاتەوە ئەو کاتەی لە هەاتنەکدا دەکەوێتە پەش خەپشاندان و دەبەتە پەشەوای ئەو خەپشاندانە، لەلایەکی دیکی دەمانباتەوە بە کاراکتەری سەرەکی رەمانی (ژانی گەل)ی (ئیبراهیم ئەحمەد)…

بە قسەی بەشکی زۆر لە رەخنەگرانی ئەدەبی (زەمەن) لە رەماندا ناوەندە و بەبێ زەمەن رەمان رەنانرێ! واتە رەمان ناتوانێ خۆی لە بەشایی و چواچێوەی زەمانی دەرباز بکات، چونکە زەمەن ئەو پێکهاتەیە کە رەمانی لە سەر دادەمەزرێ، لە رەمانی بازنەی بار کەوتووانداوو جۆر لە زەمەن دەبینرێت: زەمەنێك کە لە زنجیرە رووداوەکانی (هەڵسان/ گێشتن/ کپ بوون) بەرجەستە دەبێت! ئەو زەمەنە هەمیشە پرسیاری ئەوەمان لا دروست دەکات، کە دواتر چی رووددات؟ کاراکتەرەکان بە هەڵگری رووداوەکانی ئەو زەمەنە دەنێ ژماردن! بەرانبەر ئەوەش زەمەنێك هەیە، کە تەواو پێگەیوو و کەتاییدارە، زەمەنێك کە ئەمە قەرداری ئەوین! نوسەر ئاماژەکردنی زەمانی دووەم بە مەژووی شکستەکانی کوردیەوە پێوەست دەکات، چونکە پێیوایە زەمانی شکستەکان رەگای دروستی نوسین بە نوسەر و گێشتن بە پلەی (ناشیرینی)ی نیشانی خوێنەر دەدات، بۆیە لە داشتنی هەموو رەگەزەکانی گێڕانەوەدا هەمیشە خۆی بە قەرداری ئەو رابردووە دەزانێت و بە شێوەیەکی دیار (وەك گوتار) هەوڵی بەرجەستەکردنی دەدات.

بە گشتی لە زەمانی رەماندا پێویستە رەگەزە گرنگەکانی گێڕانەوە بەرجەستە بکرێت، دەمەوە بەم دەبە زەمانی (گێڕانەوە) و زەمانی (گوتار) لە یەك جیا بکرێتەوە، واتە پێویستە زەمانی رووداوەکانی گێڕانەوە بە رەگای کردەیی و بە پێی سیستمی سروشتی دەرکی دابژرێت. لە بیریشمان نەچێ زەمانی گوتار، زەمانی خودی رووداوەکان دەگەیەنێت. زەمانی گوتار زەمانێکی خەتییە، گوتار رەکخستنی بەندە بە رەکخستنەکی بە دوایەکدا هاتوو، کە یەکەك لە پاش ئەویدیکەوە دێت! بەڵام زەمانی گێڕانەوە زەمانێکی فرە رەهەندە.

نوسەر لە رەمانی بازنەی بار کەوتووانداوە فیکرەی قەرداری رابردوو و چەمکی هەنووکەیی ئاوێتەی یەکتر دەکات، واتە زەمانی گێڕانەوە و زەمانی گوتار تەکەڵ بە یەك دەبێت و ناشیرینی رابردوو و ناشیرینی هەنووکە بە یەك دەگەنەوە!
دواجار زەمانی گێڕانەوە بە بە رەگەزی شوێن بوونی نییە و رەنگدانەوەی نابینرێت، کەچی هەمیشە زەمانی گوتار دەکەوێتە دەرەوەی زەمانەوە! کەواتە زەمانی گێڕانەوە، زەمانی رووداوەکانی گێڕانەوەیە و لە پێوەندی بە کەسێتیەکانەوە خۆی هەڵدەگرێتەوە، بەو مانایەش مادەی گێڕانەوە لە شوێدا پێش گوتار دەکەوێت، بەڵام زەمانی گوتار زەمانی گێڕانەوەیە، کە دەکەوێتە پاش گێڕانەوەی

دانەر و لێگەڕ بەچوونی گوتاری جیاواز و لە ڕێگای موفارەقەی زەمانییەوە بە پەی پاش و پێش خستنی زنجیرەی ڕووداوەکان ڕەخنەت، واتە زەمانی گوتار زەمانی گێڕانەوەیە، دوای ئەوەی لە دووتوێی گوتاردا مەرونە دەکرێت، یان دەچەسپێنرێ. دواجاریش زەمان و شوێن بە هەردووکیان فەزای ڕەمان پێکدەهێنن.

(3)

هەبەتە نوسین بە پلەی یەکەم زمانییە، دەقی ڕەمان خەی لە نەوان گێڕانەوە و وەسف و دیالۆگدا دەبینێتەوە، لێگەڕ ئەوەشدا ناشێ تەنها بەو شێوە سادەیە سەیری زمان بکەین، کە هەر فیکرێیە و لە ڕێگای وشەوە بە ئەویدیکە دەگات، چونکە دەشێ بەبێ وشەش بەوا بە هەندێ شت بهێنین بە نموونە برسێتی یان هەستکردن...
لەڕەدا وەڵامی پرسیاری زمان چێن بە واقیعەوە پەیوەست دەبێت، ئەوە نییە کە لە ڕێگای نواندنەوە بە ئەنجام دەگات، بەڵکو ئەوەیە کە زمان بە هەی داهێنانەوە بە واقیعەوە دەلکێ، ئەو پەیوەستبوونەش عەقڵی داهێنەرانە بەسەر دەنگ و ئاماژەدا دەیسەپێنێ! هەر لە سەر ئەو بنەمایەش کەدی تێگەیشتنی مانای داهێنەرانە، ئەوەیە کە فیکری داهێنەرانەی گەڵەوە بە وشە و ئاماژە و ڕەمزی داهێنەرانەدا بگەێت.

لە ڕەمانی بازنەی بار کەوتووان سەرەتای هەی زمانەوانی و دەستەواژەی دووبارە و مانای دووبارەکراوە و هەی ڕێنووس و خاڵبەندی. کاراکتەری سەرەکی نیازی خەی لە زمانەکی (سوار)دا دەسەپێنێ، لەپاڵ ئەوەشدا ئەو نیازە تەقلیدییەش دەخاتە ڕوو، کە لە وشەکان و ڕستەکانی نەو زمانی بەجەماو " ڕابردوو"دا هەیە. بەمجۆرەش کردەیەکی نیازئامێز لە ڕێگای وشەی دووبارەکراو و دەستەواژەی نەریتگەرا و پەراوێزئامێزدا بە ریتمەکی سوار دادەڕژێ و کەی ئەو تێگەیشتنە سوارەش بە پەبووونی مەژوو بەند دەکات، سەرەتای هەموو ئەوانەش ئەوەی خوێنەر بەو ڕەمانەوە دەبەستێتەوە، تەنها ریتمی سوار نییە، بەڵکو لەیەك جەرەکە لە زمانی تەنزئامێز، کە سەرکەوتووانە کاری پێکراوە، لەیەکی دیکەش تەعبیرکردنەکی ناشیرینانەیە لە خودی ناشیرینی.

دواجار ئەو ڕەمانە مەرجی تێربوونی (قەردی ڕابردوو) وەك گوتارەکی نیازخوازانە بە واقیعی هەنووکەیی دەفرۆشتەوە! لەڕەدا دەکەوینە نەوان دوو مەرجی تێربوونی زمان. یەکەم مەرجی تێربوونی قەردی ڕابردوو، دووەم مەرجی تێربوونی چەمکی هەنووکەیی. بەڵام دەقی داهێنەرانە ئەوەیە کە مەرجی تێربوونی داهێنان بەسەر مەرجەکانی

تەربووندا بسەپێنێت.

ئوتێل سندباد ... دڵشاد عەبدوڵا

هەموو ئێوارەیەک بەبەردەمی تەدەپڕیم
هەتا ملم توانای سووڕانەوەی هەبوو ئاوڕم لێ دەداوە.
ئوتێلێک لە سەر شەقامێکی لاچەپی شارێکی بچووک،
وەک سیمرخ نیشتبوو.

چاوم دەچووە سەر پەنجەرەی ژوورەکانی
ئاسنی ژەنگاوی کەتیبە و پەردەی کەنی خەت خەتی سووری پان،
ئاماژەن بە گوێندان بە زەوق و کەشخەیی.

گوڵم هەڵدەخست بە بەدەنگی نیشتەنیەکانی
هەندەکیانم دەدی بە بەجامەی خەت خەتەوە، نازانم بە هەمیشە
دەنگیان شین بوو!
دەنگی هەڵبژاردەی غەریبەکان شینە، وا تەدەگەیشتم.

نە هەژەک کەسەکم بینی لە ئوتێمبیل دابەزێ و بچێتە ژوورەوە
نە خزمەتچییەکم بینی جانتا بە کەسەک هەڵگرێ
ئەوەی لەوە دەژیا، هەندەکیان نەفەری دائمی بوون
هەندەکی تر بە هەژەک، یان دووان دەمانەوە.

ئەوانەی لەوێن دەیانناسم! لانیکەم مەزەندەم وابوو
سەرنشینی کەشتیەکی تەکشکاوی ناوەڕاستی دەریا چ پەیوەست بە ناسینەوە؟
یەکیان بەسەر تەختەیەکی بچووکەوە بەرەو کەنار دەچێ
یەکیان بە هەڵداوان دەست هادەشەقانێنێ
ئەوانی تر لە شەپۆلدا نغرۆ دەبن.

دوورگەیەک بوو ئەو سندبادە لە ئاوی بە پایانی خەونم.
شەپۆلی ساڵەکان هەتا هات دووری خستبووە
نە کەشتی گەیشت نە ئەوانەی سەفەریان کرد هاتنەوە.

مەژووی شارەکان ئەو کەسانە دروستی دەکەن،
کە جانتایان لەسەر کەنتەرەکان بە شەوەی کاتیی داناوە!

ژیان خۆنکە لە ئوتتەلەکدا دەبینی.

منیش حەزم دەکرد، زەریشم حەز دەکرد … زاهیر باهیر

لەو پەستانەی کە لە فەیسبوك دایاندەبەزینم سەبارەت بە کرێکاران و بزوتنەوەکەیان و هەندێك بۆگە و ئاگەیاندنی مارکس ، زۆرێك لە هاوڕێ و برادەرکانم لەبری ئەوەی وەڵامەکی کەتوارانم بە بۆگەوە، نێك لە بۆگەی کتێبەکەناوە بەدەنەوە ، دەن بەوەی کە خەیان دەیانەوێت تاوانبارم دەکەن.
ئەوان ئەوە تێناگەن کە منیش وەکو ئەوان دەسەزی کرێکاران و چەوساوەکان و بزوتنەوەکەیانم ، بەڵام دوی واقیع کەوتوم و دەکەوم لە بینینی شتەکانا، نێك عەودالی حەز و خەیاڵی خەم و بۆگەی ناو کتێبەکان . بە ئەمەش لەڕدا دەڕم:
• منیش حەزم دەکرد چینی کریکاران و بزوتنەوەکەیان وەکو ئەوە وابوایە کە مارکس باسی کردون ، بەڵام بە داخەوم کە لە واقیعدا ئەوە نابینم.
• منیش حەزم دەکرد کە ئەوە ڕاستبوایە کە کرێکاران چینێکی یەکگرتوون و ئامادەگی شەشیان تیادایە. چینی کرێکاران گەڕانکاریەکی گەورەی لە سەردەمی مارکس- وە بەسەردا هاتوە . لە سەردەمی ئەواندا کرێکاران چینێك، توژاڵێکی چیانیەتی بوون ، هەل و مەرجی کارکردنیان وەك یەك بوو ، تا ڕادەیەك مووچەیان، مافەکانیشیان لە کارگەیەکد وەك یەك بوو . بەڵام ئیستا کرێکاران هەر لە خودی کەمپانیایەکدا دابەشکراون لانی کەم بەسەر ئەم بەشانەدا: کرێکاران بەرهەمهێن، ئای تی ، پارێزگاری تەکنیکەی ماشینەکان، بەشی هەڵگرتن و گەیاندن بەدووی بازاڕا، بەشی ساخکردنەوەی کاڵا،حەرەس و پاکەرەوەی بینا و ناو کەمپانیاکە، بەشی مامەڵەکردن لە تەك خەڵك تەنها لە ڕێگای تەلەفونەوە، بەشی پەست و گەیاندنی بەرهەمەکان بە شوێنی خەیان، بەشی ئەدمین …. هەر یەك لەمانە هەلومەرجی کارکردنیان جیاوازە هەر بۆ شۆیەش موچە و مافەکانی دیکەیان جیاوازە … لانی کەمیش دابەشبوون بەسەر 3 تا 4 نقابەدا…. ئەمانە هەمووی وایان کردووە کە کرێکارانی تەنها کەمپانیایەکیش،

شارەوانییەك [کەلە شارەوانییەکانا کرێکاران دابەش بوون بەسەر زیاتر لە 10 بەشدا] زۆر زەحمەتە بتوانن بە یەکەوە مانگرتنەك ئەنجام بدەن من خۆم بە درێژایی 23 ساڵ جەند جارێك ئەمم بینیوە… ئیدی لەوە گەڕێ کە کرێکارانی شارێك یا چەند کەمپانیایەك بەیەکەوە چالاکییەك ئەنجبخەن.

• منیش حەزم دەکرد کە هەموو خەڵك کرێکاران بوونایە ، بەڵام بە داخەوە کە وا نییە چونکە لە نەوانی کرێکاران و بەڕێوەبەرەکان و دەستبژێر و پیاوانی دەوڵەتا چەندەها تۆژاڵی دیکە هەن، وەکو: بە کاران ، خانەنشینکراون ، قوتابی ، کەمئەندام و خاوەنپەداویستی تایبەتی ، ئەوانەی لەسەر سەشیالن، پەڵەماناڕەکان ، دکتەر و هاوڕێکاری تەندروستی و پارەزەرە گەورەکان، کاسبکاران ، میدە مەنیجەر [بەڕێوبەرە ناوەنجییەکان] ، ئەوانەی کە لە بەرسەکانا کار دەکەن ، یاخود لە بانقەکانا بەڕێوە بەرایەکی باش زۆری تر کە ئەمانە ژمارەیان زۆر زیاترە لە ژمارەی کرێکاران . بە ئاگاداریت ژمارەی کرێکارانی پیشەسازی لە بریتانیادا بە گوێرەی هاپەرتەکەی نقابەی مەرکەزی ئەمە، 12/12/18 تەنها 2.6 ملیەن کرێکاران ، کە دەیەك لەمەوبەر دووقات بوون . ئەوانەی کە دەڵێن کە کرێکاران بەشی هەرە زۆرینەی کەمەڵی وڵاتان پێکدەهێنن بە بەڵگە و لە خەشویستیانەوە بە کرێکاران قسە دەکەن . منیکیش کە بە بەڵگەو ئامارەوە قسە دەکەم هەقم لە کرێکارە و دووژمنی کرێکارانم و دژایەتی مارکس دەکەم…

• منیش حەزم دەکرد کە بزوتنەوەی کرێکاران لە ئان و دەقەی بنیاتنانی کەمەڵی سەشیالیستی دا بوایە بەڵام بە داخەوە کە دەڵێم بزوتنەوەی کرێکاران لەو پەڵی پاشکەش و تەشکاندایە . لە سەرەتای 80 کانەوە تا ئێستا لە پاشکەشدایە و نێك هەر نەیتوانیوە لە هیچ شوێنکی ئەم دونیایەدا شتێکی نوێ بەدەستبهێنێت بەڵکو زەربەی ئەوانەشی کە بەدەستهاتبوو لەیان سەنرایەوە. بە واتایەکی دیکە جەنگی کرێکاران چەند دەیەکە، تەنها جەنگی بەرگرییە نێك هەڵشبردن.

• منیش حەزم دەکرد وەکو مارکس وتویەتی کە کرێکارن لە حیزبی خەیانا خەیان هەڵبخستایە ، بەڵام لە هاستیدا هەڵکخراوی سروشتی کرێکاران حیزب و هەڵکخراوی سیاسی نییە بەڵکو نقابەیە ، واقیع پەمان دەڵێت کە خەباتی کرێکاران خەباتی ئابووریانەیە نە سیاسیانەو نە دەسەڵات . ئەوەی کە کەمەڵی سەشیالیسی دەخوازێت و دەیەوێت بزوتنەوەی کرێکاران فەزای ئابووریی تێپەڕنن و ببنە

چینەکی سیاسی و دیکتاتۆریەتی پڕۆلیتاریا دروست بکەن، ئەنە توخمە چەپ و کۆمۆنیست و سۆشیالیستەکانە لەناو کرێکارانا ، نەك خودی چینی کرێکاران.
• منیش حەزم دەکرد کە ئەزمەکەی ئێستاو پێشتریش ئەزمەی سەرمایداریی بوایە ، بەڵام بە داخەوە ئەزمەی ئەمەیە ، خەڵکە ، جەماوەر . من ئەمەم بە وتار و بە پێست بە ئامارەوە ەونکردەتەوە.

زاهیر باهیر – لەندەن
13/12/2018

سارتە چوە ناو مژووی نەبەڵەوکاتەی وەرگرتنی ئەو خەڵاتەی ەتکردەوە ... وەرگێر و ئامەدەکار/حەمە هیوا

ژان پۆڵ سارتەر بوە بەنۆوبانگترین ئەوکەسانەی کە خەڵاتی نۆبێیان پێ بەخشرا، بەڵام ەتی کردەوە وەری بگرێت.
لە ڕۆکەوتی 22/10/1964 کاتێك سارتەر لە نیوەڕۆدا نانی لە چێشتخانەیەکی نزیك ماڵی خێیدا دەخوارد،ڕۆژنامەنووس(فرانسواز دە کۆزیە) کە لە ئاژانسی فرانسپرێس،وەك ڕۆژنامەنوسێك کاری دەکرد.بە ژان پۆڵ سارتەری ڕاگەیاند کە خەڵاتی نۆبێی پێ بەخشراوە.
سارتەر بەمشێوەیە وەڵامی دەداتەوە:من ئەو خەڵاتە ەت دەکەمەوە،لەبەر چەندین هۆکار کە بە ڕۆژنامەکانی سویدی ڕادەگەیەنم.
وادیاربوو کە ئەم هەواڵە لە لایەن لێژنەی ئامەدەکاری خەڵاتی نۆبێ لە ستۆکهۆڵم،لە سوید،هیچ نائاسایی نەبوو بە لای سارتەرەوە،وە هیچ هەست و سۆزی نەجوڵاند،بەڵام لە نۆو شەقامی فەرەنسادا گەورەترین دەنگدانەوەی هەبوو،لەبەرەوەی یەکەمین کەس بوو لە مژوودا وەرگرتنی ئەم خەڵاتە جیهانییە ەت بکاتەوە.

(ئەندرێ گیفێ) کە شارەزایە لە فەلسەفەی سارتەر بە ئاژانسی فرانس

پرسی فەنسی ڕاگەیاند: دوو هێکار بوون کە وای کردوە سارتەر ئەو خەاتە ەت بکاتەوە.
یەکەم:سارتەر لەوە دەترسا کە وەرگرتنی ئەم خەاتە وەك ئەوە وایە بە زیندوویی بخرێتە ژێر خەەوەو لەو پەگرام و ەبازەی خێ لابدات و ئەم خەاتە وەك ماچێکی مەرگ وابێت
دوهەم:وەرنەگرتنی خەاتەکە لە لایەن سارتەرەوە بێ ئەوە دەگەەتەوە،کە سارتەر هەمیشە دژی ئەو دامەزراوانە بوە،کە ئەم خەاتەیان بەخشیوە.
ژان پە سارتەر دامەزراوەکانی وەك هێکاری مردن لە قەەم دەدا،تاوەوکو ئستا وەرنەگرتنی ئەو خەاتە لە لایەن ژان پە سارتەر بوە بە مشتومەکی گەورە،چونکە زێر کەس پێیان وایە وەرنەگرتنی ئەم خەاتە دەگەەتەوە بێ ئەوەی کە سارتەر لە ەباز و باوەی خێ لاینەداوە.
هەندکیتر پێیان وایە سارتەر لەبەر شانازی کردن بە خێیەوە ئەم خەاتەی وەرنەگرتووە،لە کاتکدا گەورە بیرمەند و ئەدیب(ئالبێرت کامێ)ئەو خەاتەی وەرگرتوە و لە ەبازی خێیشی لاینەداوە.

جووجەکانی نێنکم ... محەمەد بێرزی

ئەو ساەی لانێ و خزانکەی گێشتنێ ئەمریکا ، لانێ تەمانی حەوت ساەان بوو . لەگە ئەوەشدا کاتکەی دوای نیوەی ساێ بوو ، بەەام لە پەلی دووی بنەەتی وەرگیرا و لە ێیزی پێشی پشەوەش دانیشت . خوەندکارەکان دێیانزانی لانێ زمانی ئینگلیزی نازانێت ، هەر بۆیە زێر بە دەوروخولیا دەهاتن و زێریش یارمەتییان دەدا و یارییان لە گەەدا دەکرد و بە دێیش خێشیاندەویست . لانێش ئەوانی خێشدەویست و هەر زوو بە زوو لەگە چەند خوەندکاریکدا بوو بە هاوە و لە ناو هەموو شیاندا (لیندا) ی زێر خێشدەویست و بوون بە دوو هاوێ گیانی بە گیانی ، جا چونکە ماەکانیشیان لە یەکەوە نزیکبوو ، زوو زوو سەردانی یەکتریاندەکرد . دایکی لیندا لانێی خێشدەویست و ژنکی زێر میهرەبانبوو ، سگکی پچکۆلەی تووکنی زەرد و پشیلێکی ەشوسپی و چوار جووجەی وردی زێر جوان و نەرمە و

پاکی هەبوو ، کە دەتوت تەپی لەکە و ئاوریشمن . ئەژکیان لانە هاتەوە بە ماڵەوە و زۆر لەسەرخۆ بە باوکی وت : (باشە بابە گیان ئەوە بەچی جووجەکانی ماڵی لێندا لەگەڵ سەگ و پشیلەکەیاندا یاری دەکەن ، جار جارەکیش بە جووکەوە دەنوک لە دەموچاو و کلکی سەگ و پشیلەکە دەگرن و لە سەر ورگیان هەڵدەپەڕن و دەچنە ناو باخەڵیانەوە ، کەچی نە سەگەکە بێزار دەبێ و نە پشیلەکەش تووڕە دەبێت و نە ئازاری جووجەکانیش دەدەن ؟ .

ئەی باشە ئەوە بەچی لە سلەمانی و لە خانووەکەی ماڵی نەنکمدا پشیلەکان لە دوو ئەژدا هەر شەش جووجەکانی نەنکمیان خوارد و من و نەنکم و هەموومانیان غەمبارکرد ؟) . لە وەڵامدا باوکی وتی : (ئەی لە بیرتە تە و نەنکت چەن بەردتان دەگرتە پشیلەکان و بە دارەوە هاوتان دەنان ؟ . ئەی لە بیرتە چەند بەرامبەریان دەڕەق بووین و کەسمان پشیلەکانمان خۆش نەدەویست و تەنها جارەکیش پارچە نانە ئەقڵەک و چەند ئاوکەمان نەخستە بەردەمیان . لە سەرما و گەرماش نەماندەپاراستن ؟ . ئەمە وەک لێندا و دایکی ئەوانمان خۆش نەدەویست ، ئەوانیش ئەمەیان خۆشنەدەویست ، هەر بۆیە لە برساندا جووجەکانی نەنکتیان دەخوارد) . پاشان لانە زۆر لەسەرخۆ وتی : (ئەی باشە خۆ تۆش ئەژکیان لە بەرچاوی من بەردەکی گەورەت گرتە پشیلە سپیيە چاو جوانەکە و بەر تەوقی سەری کەوت و لە تاو ئازار لە حەوشەکەی ماڵی نەنکمدا بە دەوری خۆیدا دەتلایەوە و ئەوەندەی نەمابوو بمرێت ؟!) .

لانە ڕاستیدەکرد ، بۆیە باوکی بەم قسەیە بە تەواوی پشکا و لە تەریقیدا دەنگی لەوە نەهات و نەیدەزانی چەن چەنی وەڵامی لانە بداتەوە . پاش تەزەک باوکی بە شەرمەوە ڕوویکردە لانە و وتە : (لانە گیان تە ڕاستدەکەیت و لەو ڕەفتارەم پشیمانم ، ئەمە لە سلەمانی هەموومان هەر بووین ، جا ئەگەر ئەمەش وەک لێندا و دایکی دەنەرم و خەرخواز و خاوەن بۆچوونێکی بین و گیانلەبەرکانمان خۆشبوێت و نەهەڵەین برسی و تینو بن و لە گەرما و سەرما بیانپارێزین و بە چاکی خزمەتیان بکەین ، ئەوا ئەوانیش ئەمەیان خۆشدەوێت و خزمەتمان دەکەن و جووجەڵەکانیشمان ناخۆن) .
لەو ئەژەوە لانە بە دە بۆیاریدا وەک لێندا و دایکی دەنەرم و بە بۆچوونێکی بەت و درەختی لە هیچ گیاندارێک نەکات و دەی مەرووڵەیەک لە خۆی نەئەنجێنێ ، هەر بۆیە ئەستا لانە هەموو گیاندارێکی خۆشدەوێت و بە نەرمونیانی لە گەڵیاندا یاریی دەکات و زۆر زۆریش حەزدەکات یارمەتیان بدات .

٤ / ١٠ / ٢٠١٧

مەدەل ... چرۆ زەند

کە منداڵ بووم،
سەرئەژنۆکانی پانتۆڵەکاوبۆکەم بەردەوام دەابوو
یان لە پاسکیل دەکەوتمە خوار
یان لە چلی دارکی بەردار گیر دەبوو
سەرئەژنۆ دەاوەکانی پانتۆڵەکەم
نیکەرانی دایکم بوو
ئەگەر سەردەمی ئەمڕۆ بایە،
دەانی سەرئەژنۆکانی پانتۆڵەکەم،
چیتر نیگەرانی دایکم نەدەبوو
مەدەل نۆی ئەمۆ دەبوو.

نۆڤەمبەر ٥\ ٢٠١٨

"مەسەلەی وێژدان"ی ئەحمەد موختار جاف ... کاوە جەلال

1

"مەسەلەی وێژدان" چیرۆکی ژیانناماەیی زۆراب ناوۆکە، کە بەدپێوەندییەکانی ژینگۆکەی ناهەژن ڕەگەی ژیانێکی بێوێژدان بگرێتە بەر، بەکو دەیکەن بە دەستاتخوازێکی کوێر، کە ئیدی بێو هیچ لە خەی و مرۆڤ و جیهان نامە دەبێت.
زۆرابی "مەسەلەی ویژدان" لە قۆزایەک دەتە جیهانەوە. ئەو هەشتا منداە دەبێت، کاتێک باوکی لە "شەی گەورە"دا دەکوژرێت. ئەم

کارساتە دایکە بەوژنەکەی ناچار دەکات خەی بخاتە ژێر باری کار، تاکو کۆتە هەتیوەکەی پەبگەیەنێت، لە هەندێ ناخایەنێت کە دایکیشی دەمرێت و بەتەواوی هەتیو دەکەوێت. دوای ئەم ڕووداوە چەند خزمێکی دیگرنە خەیان و "لە ئینسانیەتی خەیانەوە نان و پیازێکی" پێ ڕەوا دەبینن، لە نایانوێت تا سەر بەخۆی بکەن، بۆیە کاتێک تەمەنی زەراب کەمێک پتر پەدگات، ئیدی جارجار بگوێدا دەدەن، کە گۆیا بووە بە "پیاو" و کاتی ئەوەی هاتووە بەوات گوزەرانی خەی دابین بکات. زەراب بە ناچاری خزمەکانی جێدەهێڵێت: "بە دایک و باوک، بە خزم و کەس فڕە دراوە ئەم جیهانە سەختەوە بە شوێن ئەرکی نان پەیداکردندا" (لا 14).

لە زەراب سەرەڕای ئەوە تەنیا ناکەوێت. ئاشنایەکی دەرینی باوکی کە ژیانی نالەباری ئەو دەبینێت و هەروەها بیستوویەتی کە ئەم کوڕە کەمێک خوێندەواریی هەیە، لای لە دەکاتەوە و دەیبات بە لای بازرگانێک، تاکو وەک شاگرد لە کاروباری دوکاندا یارمەتیی بدات. بەم شێوەیە ئێستا شاگردێتی بە زەراب دەبێت بە دەرفەتێک تاکو جیهانی دەوری لە نزیکەوە بناسێت و ببینێت کە چە بەدادی و بەویژدانییەک لەو ژینگەیەدا تێنیونەتەوە.
وەستای زەراب لە فرۆشیاریدا پیاوەکی فێڵبازە، لە بەتایبەتی فڕە لەو کشتیارە نەخوێندەوار و دواکەوتووانە دەکات کە دێن بە قەزا تاکو شمەکی لا بکڕن. ئەم وەستایە هەندە گرنگی بە حەڵال و شەریعەت نادات، بە بەوای ئەو هەر شتێک گوزەران ئاسان بکات، "جائیز"ە، ئەوە بگومان بە مەرجێک کە کوشتن و ناموسبردنی تێدا نەبێت. ئەی مەسەلەی ویژدان؟ ئەمە مەسەلە نییە.

لە نەسازیی قووتر لە نێوان وەستا و شاگرددا هەیە. شاگردی خوێندەوار بە وەستای دەبژێت، کە دەتوانێت حساباتی لە دەفتەرێکدا بە ڕەکبخات، تاکو بزانێت لەتێک چە کەسانێکدا پەیوەندیی بازرگانیی هەیە، لە وەستا لە وەڵامی پەشنیارەکەی ئەودا "دەفتەر"ی خەی دەردەهێنێت: گەڵایەک بەنی پارچە پارچە کراو، کە هەر پارچەیەکی ڕەنگێکی هەیە و بە گرێی ورد و ناونجی و درشت بوونیادی داوە، ئەوجا دەبژێت:
"ئەم دەفتەرە هەر یەک ڕەنگی، عەلامەتی ناوی یەک شەخسی قەرزارە، وە هەر یەک گرێی عەلامەتی میقداری قەرزەکەیە (…). کە چاوم کەوت بە قەرزارە یاخو شەخسە کە حسابم لەگەڵیا بێت، دەم خورپەی تێ ئەکەوێت" (16).

ئەم شێوازی وەستایە لە بازرگانیدا، باوک و باپیریشی هەر ئەوها

کاریان کردووە. لە ئەم "جارە ئەقڵیەتە" زەراب تووشی خەفەت دەکات: "... لە دەی خەمدا زەر موتەئەسیر بووم لەم تەقلیداتە کە ئەوەندە لە مەشکماندا جگیر بووە کە (...) نەخوەندەواری ی بەسەر خوەندەواریدا" لا باشترە. لە وە نەبەت ئەم کەشێی "تەقالید" تەنیا نەخوەندەوارەکان بگرەتەوە، نەخێر: کەسانەکی فرە بەوە "مەشهورن" کە گەیا خوەندەوارن، کەچی هاوشەوەی نەخوەندەوارەکان ەفتار دەنوەنن. (لا 16)

وەستاژنیش وەک مەردەکەی تەمبەڵ و پنتییە، هاوکات بەردەوام خەریکی لاسایی ژنانی دیکەیە: هەر پەشاکەکی نوە لەبەر ژنەکی دیکەدا ببینەت، ئارامی لە هەدەگیرەت و یەکسەر مەردەکەی ناچار دەکات کە بڕی بە دووڕین بدات. لە وەستاژن هەندە چەسە کە نابینەت پەویستە ئەو پەشاکە پە بە بڕی خڕی بەت: "کە وەختە ئەیکردە بڕی، ئەوەندە درەژ بوو لە پاش و پەشەوە نیو گەزی بەناو قوەاودا ئەخشا وە لە مودەتەکی کەمدا خراپ ئەبوو" (لا 17). جگە لەوە وەستاژن پیسوپەخەڵ و پرسی تەندروستی بە درە و پرەپاگەندەی "مەکتەبلیەکان" دادەنەت؛ بە دیدی ئەو گەر کەسەک تووشی نەخشی ببەت، ئەوا تەنیا "دوعایەک" یان سەردانی "شەخسەک"ی گەرەکە.

زەراب حەوسەەی مانەوەی لەم پەیوەندیەدا نامەنەت و دەەوات دەبەت بە شاگردی بازرگانەکی دی. ئەمیان بە رواەەت پیاوەکی باشە و هەرگیز نوەژ و ەەژوو نافەوتەنەت، لە لە کرەکدا پیاوەکی دەستبە و ساختەچیە:

"ئەو گەزە کە کوتاەی پە ئەفرەشت لە گەزی خەەکی کورت تر بوو، وە هەر وەقتە معامەلەی توتن یان شتەکی تری لەگەە فەقیرەک بکردایە، تە ئەفکریم خەریکە بەتەواوی مەحوی بکاتەوە" (لا 19).

ئەحمەد موختار لەتەک ئەم وەستایەشدا زەراب دەخاتە ناکەکیەوە، بە تایبەتی لە ەووی خوەندەواریەوە. زەراب هانی وەستای دەدات کە کوەکانی بنەرەت بە خوەندن، لە ئەو وەەامی دەداتەوە:

"هەتیو دیارە تەیش بە واسیتەی ئەو کوەرە خەتەوە ئەحمەق بووییت. کوەی من خوەندنی بە چیە؟ ئەمە کاسبین (...). بەچی کافری بکەم وەکو گاورەکان لە هاوینا قاچ و سەریان ەووت بکەن؟ ئەمە هەر چلەن بووین ئەبە وەها بین" (لا 19).

لە لەم کەمەەی زەرابەدا تەنیا بازرگانەکان یان بەگشتی دەوەمەندەکان بەداد و بەویژدان و دواکەوتوو نین، بەکو هەژارانیش. بە نموونەی ئەو کشتیارانە کە لە گوند لەسەر موکی وەستای زەراب یان موکی کەسانی دی کار دەکەن، سەیەکی ئەو تەوە کە بە چاندن لە موکداری وەردەگرن، بە خەیان وەلاوەی دەنەن و دەیفرەشن، واتا دەیدزن. کاتەک زەرابی ساویلکە پەیان دەبەژەت، کە

ئەو هەڤتارێ ئەوان دەینەوێنن بەرێزدانێ، ئەوان لێ وەڵامدا دبێژن: "بەحسی ئینسانیەت و ویژدان (…) لێرێ پارێ ناکات" (لا 21). لێ کەتاییشدا بەچوونی ئەوان ڕاست دەردەچێت، چونکە زەراب خێ بەم ساویلکەییەی تەوە دگەلەت و بێ دزی خەرمان دادنرێت.
زەراب لەم ئەزموونەوە کەمەک "بەدار" دبێتەوە و دگات بە مەئریفەیەکی تا: "سەداقەت خیانەتێ و خیانەت سەعادەتە" (لا 22).

بگومان لەم پێوەندییانەدا بازرگانکانیش پارێان لەدەکشرێتەوە. بە نموونە وەستای زەراب توتنکەی بە "تەدبیرچی" لە شار دەنرێت، لە تەدبیرچی بە ئارەزووی خێ پارێ بە وەستا دەنرێتەوە. زەراب لەم لایەنشدا لە پێش ئەوانەوێ و بە وەستای دبێژێت، کە ئەو خێ دەتوانێت کەمپانیایەک پکەوە بنێت و بەو هەیەوە توتنکەی بە فرێشتن بدات، ئەوجا مکینە "ئیستیراد بکات" تاکو بە بەشکی توتنکەی جگەرێ بەرهەمبهێنێت و بەمەش خێ سوود لە قازانجکەی وەربگرێت. لە وەستا وەڵامی دەداتەوە:
" – عەزیزم دیارێ تێیش وەکو مکتەبلیێ شتەکان وایتێ. ئەمێ باوک و باپیرمان هەر وەهایان کردووە، خەشمان ئەبێ وا بکەین!
– قوربان عەقڵی باوک و باپیرمان بە زەمانی خێیان باش بوو، بە کاری ئێستا نایەت. عەجەبێن تفەنگی قەپاغلی باشێ یان موعەددەل ماووزەو مەترالیەز (..)؟ سواری کەر باشترێ یاخود ئوتومبیل؟

– هەزار قسەی وەها بکەیت عەقڵی کەن لە عەقڵی تازە باشترێ!" (لا 26 بەدووا).
زەراب لە سەرەنجامدا ئەم بازرگانێش جەدەهەەت و دگوازتەوە بە قازایکی دیکەی هەمان لیوا. ئەم قازایێ سروشتکی دگیری هەیێ، لە زەر پیسێ، چونکە تێیدا زبێ بە هەموو لایەکدا ڕاوە. زەراب لەرێ بەیار دەدات کە سەرمایەی "کوەرێ خەتکەی" بخاتێ گەڵ تاکو گوزەرانی خێ دابین بکات، لە قایمقام بیانووی پدەگرێت، کە گەیا خەتکەی ناخشێ و بەیێ گەر "واز لە دەستبەین نهەنێ"، ئەوا بە "قانونی عەشایەر" حوکمی دەدات (لا 29). زەراب لە وەڵامی قایمقامدا دبێژێت، کە قانونی عەشایەر تایبەتێ بە شەی نەوان دوو عەشیرەت یان کەشێیک کە بە "قانونی مەدەنی" چارسەر نەکرێت، بەیێ ئەو یاسایێ هیچ پێوەندییەکی بە ئەوی کاسبەوە نییە. ئەم وەڵامە قایمقام تووڕە دکات، بەیێ چەند کەسکی بە بانگ دکات تاکو تەمەی بکەن. لە کەتاییدا بە زەراب ڕووندبێتەوە، کە خەتکەی خێ لەوەی قایمقام خەشترێ.

زەراب دەستکی دبێت، کە بە کەفالەت لە پلیسخانێ بەری دەدات.

ئەستا ژیانی زەراب بەدووی ئەم ئەزموونە و "لەتەک ئەم دەستە"دا گەانەکی بنەتیی بەسەردا دەت. ئەم پیاوە کە شارەزای پەیوەندییەکانی کەمەک و دەزانەت چەن کاروباری نەو دەوەتەکیان بەسوودەچن، بە زەراب دەبەژەت، کە خەفەت و دەشدامان هیچ سوودەکیان نیە، بەکو دەبەت بە "بەرتیل" و "تەشبوس" جەی خەی بکاتەوە. لە استیدا زەراب پاشان دەبینەت کە چەن بەریتل و تەشبوس ەزی بە دابین دەکەن و لە قایمقام نزیکی دەخەنەوە. هەمان قایمقام کە پەشتر زەرابی فەدایە گرتووخانەوە، فەرمان دەردەکات کە جگە لە "زەراب ئەفەندی" هیچ کەس مافی ئەرزوحاەنووسینی نیە. دوای ئەم فەرمانە دوو ئەرزوحاەچی بەکار دەکەون و ئەمەش زەراب "موتەئسیر" دەکات، لە هاوکات مەئریفەیەکی نوەی تاە لەنەو هەشیدا دەپشکوەت:

"هەموو شەخس سەعادەتی خەی لە فەلاکەتی هاوجینس و هاوزمانی خەیدا ئەبینە، منیش سەرفی نەزەرم کرد لە ویژدان و ووتم: بە جەهەننەم ئەمرن لەبرسا!"؛ ئاخر بە ئەوەی مەرەق "مەسعود" بەت، دەبەت "تابعی موحیط" بەت (32)

زەراب بە وازهەنانی لە پرسیاری ویژدان دەبینەت، کە بەردەوام دەوەمەندتر دەبەت، لەرەشەوە بە تەواوی بە دەسەاتی پتر دەوروژەت. لە ئەو هەشتا نەشارەزایە و پەویستی بە اوەژی دەستکەیەتی، بەیە تووشبوونی خەی بە دەردی دەسەات بە ئەو ەوون دەکاتەوە، دەستکەشی دوو وەامی گونجاوی وەک چارەسەری ئەو دەردە هەیە: پارە، ئەوجا درەزنی و خیانەت و پاشقول. ئەوەی یەکەمیان تا ادەیەک بە زەراب ئاسانە، چونکە بەک پارەی کەکردەتەوە، لە ئەوەی دووەم کەمەک بە زەراب نامەیە. سەرەای ئەمە زەراب تازە بەیاری خەی داوە، بەیە دەست دەداتە درەزنی و خیانەت و بەجەگەیاندنی ئەو پلانە کە دەستکەی بەی دادەنەت. لە لەبریی ئەوەی زەراب بەم بەدەوشتییە بەدناو ببەت، بە پەچەوانەوە پتر ەز پەیدا دەکات و ئەهالی پتر بەوای پەدەکەن!

گەرچی زەراب دەبەت بە پیاوەکی درەزن و دەست دەداتە خیانەت لە هاومەرەفەکانی، هەروەها گەرچی ئەو بە استی چەژ لەو ەزە، واتا لەو دەسەاتە دەبینەت کە بە رواەتی فەبازانە بە خەی چەیکردووە، لە هەشتا هەر پرسیارە پرنسیپیەکانی نەو هەشی سەرهەدەدەنەوە و دەیبزونن بە دانوستاندن و گفتوگۆ لەتەک کەسانی دیکەدا، بە نموونە لەتەک مەلایەکی مزگەوتدا لەبارەی "زمان"، هەروەها لەبارەی ئەو پرسیارە کە داخە چەن کەسانی سادە لە ئایین تەبگەن. زەراب بەم هەیەوە تووشی گرفتەکی کوشندە دەبەت: کاتەک مەلای مزگەوت ئایەت و

حەدیس دەخوێنێتەوە، ئەوا زەراب هەڕەداتە و بە مەلا دەبژێت، کە ئەو ئەرەبی نازانێت، بەیە باشترە مەلا ئەو ئایەتەی قورئانی بە کوردی بە ڕوون بکاتەوە. زەراب لە ئەنجامی ئەم داواکارییەدا بە "کافر" دادەنرێت و کوشتنی وەک "غەزا" دەبینرێت. لە ئەم جارەش دەستکەی بە هانایەوە دێت، دەیبات بە لای مەلاکە و چەند مەلایەکی دی، تاکو شایەتمانی پێبهێنن و پاشان لێی خۆش ببن.

زەراب بەردەوام لەنێو "خەیاڵی گەورەیی و مەئموریەت"دا نقووم بووە، بە ئەم مەبەستەش – لەسەر ئاوەژی دەستکەی – پەرە بەو گەمەیە دەدات کە خستوویەتیە گەڕ، واتا پەیوەندییەکانی لەتەک کاربەدەستاندا فراوانتر دەکات. زەراب بەم شێوەیە پلەیەک بەرز دەکرێتەوە بە ئاستی "وەزیفەی تەحسیلداری" (باجکەکردنەوە)، بەدووی ئەوەشدا دەکەوێتە ڕووتاندنەوەی خەڵکی نەخوێندەواری گوندنشین و لە ماوەیەکی کەمدا بەڵکی گونجاو پارە پەکەوەدەنێت. لە هەندە ناخایەنێت کە زەراب تەدەکەوێت: کاربەدەستەکی بەرز لە سەنتەری لیواوە سەردانی ئەو قەزایە دەکات تاکو پرسە بەڕەوبەرایەتییەکان بپشکنێت، لە میانەی ئەم لێپرسینەوەیشدا زەراب و چەند مووچەورگرێکی دی تەدەکەون و لە کار دەردەکرێن، هاوکات بەیار دەدرێت بەهەی خراپیانەوە لەتەک خەڵکدا بە دادگا بدرێن، لە کاربەدەستانی قەزاکە هەڕەشە لە دانیشتوان دەکەن کە نەچن بە دادگە و لە دژی هەڤاڵانیان شایەتی بدەن. بەم شێوەیە تاوانکانیان بەسەردا ساغناکرێنەوە.

گەرچی زەراب لە وەزیفەی باجگری دەردەکرێت، سەرەڕای ئەوە نایەوێت پلەیەک دابەزێتە خوارەوە و دەستبکاتەوە بە نووسینی ئەرزوحاڵ. ئەستا لەنێو ئەم دەخەدا کە ئەو تێی کەوتووە، هەشی فێڵبازانەی "پتر" بەدار دەبەتەوە: زەراب بەیار دەدات خەی وەک نیشتمانپەروەر دەربخات، بە ئەو مەبەستەش دەستێک پشاکی مەدەرن دەپشێت و باستانێک (گەچانێک) بەدەستەوە دەگرێت، هەروەها جانتایەک پە دەکات لە کاغەزی سپی و کتێب بەبە ئەوەی بتوانێت زەرینەی ئەو کتێبانە بخوێنێتەوە، ئەوجا دەکەوێتە گەڕان بەنێو بازاڕ و ماڵان و قاوەخانەدا، بە کورتی بە هەر کوێ بڕوات، لەوە تەنیا باسی نیشتمان و ئازگاری، یان چەژی سەربەستی و ئازادی دەکات. زەراب بەم ڕێیەوە ناوبانگ پەیدا دەکات و چە حکومەت و چە خەڵک وەک پیاوێکی نائاسایی دەبینن، لە:
"بە خەبەر بوون کە پرۆگرامی من هەر ئەوە بوو کە تەعین بکرێم بە مەئمور و تیکرار دەست بکەمەوە بە خواردنی خوێنی میللەت، وە پارە

گلەر بکەموە بە خەم" (لا 41).
ئەم فەیلەسوفی زەراب سەردەگرێت. حکومەت بە "رەئیسی قەزا" دایدەمەزرێنێت، ئەویش ئاستەوخۆ بەدووی ئەوەدا ەوخساری ئاستەقینەی دەردەخات، بەگومان شەتگیرتر لە پێشوو. ئەستا زەراب بە ئادیەک بەدجۆر دەبێت، کە ئیدی تەنانەت کیین لە فەرخوازی و فەرخوازانی فەرگەکان هەدەگرێت، چونکە وەک هاقرکەکەری ئایندەیی دەیان بینێت. زەراب لەنەو جیهانە گچکەکەی قەزادا لوتکەی دەسەڵات دەگرێت، لە لەبەر ئەوەی ئەم قەزایە سەر بە دەوڵەتکە بە پەستی فەرمیی بەرزترەوە، ئەوا زەراب لەسەر پەیژەی پەستە فەرمییەکان ئارامی بە پەستی بەرزتر لەدەبێت، بەڵام تەنانەت دەیەوێت بگات بە پەستی ئەندامی پەرلەمان یان پەستەک لە وەزارەتکەدا وەربگرێت. جگە لەوە زەراب هەدی هەدی لەو جیهانە گچکەیەی قەزادا توشی وەسی دەبێت، بەیە بە تەنیا دەڵێوات بە پیاسە و لە سروشتی گەشاوەی بەهاردا لە ژیانی خەڵک و ئابواردنیان دەڕوانێت. ئەوارێک لە کەناری ئاوەکدا دەروەشەک دەبینێت کە سەرنجی ئادەکەشێت، بەیە دەڵێوات بە لای و لەتەکیدا دەکەوێتە گفتوگۆ. فەلسەفەی دەروەش ئەوەیە، کە تەنیا جیهان وەک خە ماوەیە و "پیر نابێت"، بە پێچەوانەوە مرۆڤ پیر دەبێت و لەکاردەکەوێت.

جگە لەوە گەرچی مرۆڤ لەنەو سەرجەم زیندەوەرەکاندا کە سروشت پەروەردەی کردوون، هەستی زەرتر و هاوکات ئاوەزدارە، لە هەشتا بەکی زەر لە مرۆڤ وەک وەحشی ماوەتەوە، ئەو کەسانەش کە باوەڕیان گەیا "تەکامولیان کردووە"، وەها نین، چونکە هەوە نادەن کەسانی نەزان بەدار بکەنەوە و بەرەو ئەزگاریان بەرن. سروشت بە دەروەش شوێنکی کراوەی ژیانە، کە بە ویستی کردگارەکی سەرجیهانی ئافرێنراوە، هەروەها ەوانین لە گەردوونی بەدوایەکی زەر جوانترە لە ەوانینی ژوورەکی داخراو کە دەشت زەر شتی تەدا بن و مرۆڤ زەردارانە پەیدای کردبن.
زەراب ئەفەندی بە دەربەینەکانی دەروەش "مات و مەلوول" دەبێت، سەرەڕای ئەوە کاریگەرییەکی ئەوتە لە ناخیدا جێناهێڵن، بە پێچەوانەوە پلانی داهاتووی ئەوە دەبێت، کە چۆن بە فێڵەکی نەخشەمەند سە پارچە موکی پیاوەک داگیربکات.

ناوبانگی زەراب ئەفەندی لەو جیهانە گچکەیەی قەزادا تەنانەت بە منداڵان دەگات. بە نموونە دوو منداڵ کە تازە چوونەتە فەرگە، دەکەونە گفتوگۆ لەبارەی زەراب و یەکەکیان بە خودای دادەنێت، چونکە کەس لاریی لە ئەو و شێوەی دەسەڵاتنواندنی نییە، بەڵی

تانانت هموو "بێ حیددت و لوتفی" ئەو ئازین، بۆیە کەس لێدڕی ئاناپەت و مافی خۆکەی لێ بسێنێت. لێ منداڵکەی دی لەو بۆوایەدایە کە:
– "... ئەم زەراب ئەفەندیە مەئمورەکە لە تەرەف حکومەتی خۆیەوە تەعین کراوە، قانوونکی دراوەتە دەست معامەلەی پێ بکات. ئەمما چونکە لە موحیطی ئەمە قانونکە بە زوبانی خۆیان نیە، وە لە مەعنای نازانن وە یاخود خۆن لە وجوودیاندا نیە، وە لە تەبی هەقی خۆیان عاجزن (بێتوانان)، هەزار زوڵم و زەر بکات کەس دەنگ ناکات، لەبەر ئەوەتە ئەوانەی کە بە عەقڵن بە خودای ئەزانن. ئەگەر ئەو کابرایە کە تێ بە خودای ئەزانی لە بەعزێ مەملەکەتی موتەمەدیندا بێ، حەتا حەماڵیشی دەست ناکەوێت.
(...)

– بۆچی لە زەراب ئەفەندی عالمتر لەم موحیطە دا نیە؟

– بەڵێ هەیە، لاکین ئیحتمال ئەوەی کە وا ئەو قبووڵی ئەکا، خوەندەوارکان تەحەمولی ناکەن! ئەمما هیچ عاجزیش مەبێ رەژەک ئەبێت حەقیقەت جگەی خۆی بدزێتەوە و ئەم میللەتە فەقیرە بەدار بێتەوە و ئەم نەوعە میقرەبانە دەفع بکەن، چونکە ئەم زوڵمە کە ئەمانە کردوویانە بە پیشە، ئاخری ئەهالی مەجبوور ئەبن بە فیکرکردنەوە بە پەیداکردنی ڕێگەیەکی نەجات، چونکە حەپس تا زیاتر ئەزیەتی بکەن زیاتر تفیکر ئەکاتەوە بە ڕێگەی وەسیلەی فیرار" (لا 53 بەدواوە).
زەراب ئەفەندی بە ئاستی گفتی پەستەکی بەرزتری لە دەوەتدا پێ بدرێت. لە دوا ئێپیزەدی "مەسەلەی ویژدان" سکاڵای دوو کیژە لە دەست کەسانیان، کە ناچاریان دەکەن بە هەی شەی عەشایریەوە شوو بە دوو کوڕی عەشیرەتی دوژمنیان بکەن، تاکو ئەم عەشیرەتەش دوو کیژ لە خۆیان بە دوو کوڕی کوژراوەکانی عەشیرەتەکەیان بدات. لە زەراب ئەفەندی کە گوێی لە سکاڵای ئەو دوو کیژەیە، خەی دێتە گۆ:
"بە خەبەر بوون کە خودا ئەوەندە سەبری هەیە هەزار شتی وەهای قبووڵ کردووە و ئەیکات، وە ویژدانیش تەنیا ئیسمی هەیە و کەس بە چاو نەی دیوە! کوڕکانی عەشیرەتی ئەو لاگۆ کچکان بیستبوویان من لەو ڕەژانەدا وام لێوە، بە هەر نەوعێک بیان مومکین بوو بوو، خۆیان نەجات دابوو و فیراریان کرد بە هاتنە لای من. ئەوانەن کچکیان کە زەر جوان و مەحبووبە بوو پێی ووتم: "جەنابی ڕەئیس ئەمە زەر بەختیارین کە جەنابی عالیتان تەشریفی هاتووە بە ئەم ناوە، چونکە ئومەدمان وایە و بە تەحقیق ئەزانین کە هەقی مەزڵووم

لە زاڵم ئەسنی". (58 بەدواوە)
لێرەدا "مەسەلەی ویژدان" تەواو دەبێت!

2

"ئەمە هەر چلەن بووین ئەبە وەها بین" – ئەمە شێوازێکی سوننەگەرای ژیان و هزرینە و بەوە ڕەوایەتی بە خێی دەدات کە گەیا پابەندی بنەما ئەزەلیەکانی خودایەتییە. "ئەمە هەر چلەن بووین ئەبە وەها بین" – ئەمە شێوازێکی سوننەگەرای ژیان و هزرینە کە ڕێتمی باوی پێوەندییە کەمەڵایەتیەکان لەسەر ڕەسای "ڕاهاتن" درێژە پەدەدات. لە ئەم شێوازەی ژیان و هزرین لە کرێکدا بەگەنی کردووە و نوێنەرانی تەنیا بە ڕواڵەت جەختی لە دەکەن، تاکو بە پیاوی یان ژنی چاک دابنرێن. بەیە ئەم شێوازەی ژیان و هزرین مەترسییەکی گەورەیە بە هەر نەوێکی نوێ کە لەو ژینگەیەدا پەدەگات: زەر دەشێت ویژدانی کول و ئەخلاقی بەد ببێت. ئاخر نێک تەنیا دەوڵەمەندەکان، بەکو هەژارانیش بەداد و بەویژدان و ساختەچین، بەڵێ خەزانەکان بەگشتی پنتی و نامەدەنی و دواکەوتوون، بەیە لەو وڵاتەدا گوند و قەزا و شار داوشاون. خەزانەکان کە تەوخمی دەوڵەتن، لە چییەتی خەیانەوە دامەزراوەی دەوڵەتییان بنیاتناوە کە ئاشکرایە کایە بەپێی باڵیان: چەن خەیان دواکەوتوو و ساختەچی و پاشقولگرن، بە هەمان شێوە دەوڵەتیش تەنیا بە بەرتیل و تەشبوس، بە مەرایی و جووتکردنی پێاو بە خاوەن پێستەکان بەڵێوە دەچێت. لە ئەم دەوڵەتە لە ڕووی نەتەوەییەوە ناتەبایە (هەتەرەگەنە) و تەیدا گەلێک و کولتوورەکی بەسەر گەلەکی دیکەدا سەروەر کراون. ئاشکراترین نیشانەی ئەم سەروەرییە لەوەدایە کە زمانی یاساکان، لە پێش ئەمانیشەوە زمانی ئایین، بەسەر گەلی ژێردەستدا سەپێنراوە و لەی تەناگات. گەلی ژێردەست هەر نازانێت ئەو ئایینە چییە.

ئەحمەد موختار جاف لە "مەسەلەی ویژدان"دا سەرجەم ئەو پرسە دیارەهێنراوانەی سەرەوە بە "پێهێنراوەیی" لە دیالەکتیکی مرۆڤ و کەمەوە هەڵدەداتەوە. لە "مەسەلەی ویژدان" لە جیهانبینییەکی ئایینییەوە داڕژراوە کە جیاوازە لە ئیسلامی سوننی. ئەحمەد موختار ئەم جیهانبینییەی خێی لە زاری دەروشەوە ڕادەگەیەنێت: تەنیا گەردوونی بەدوایەکی (ناموتەناهی) سەرجەمەکە کە تایبەت نییە بە لەناوچوون، بە پێچەوانەوە تاکانی ڕەگەزەکانی نەوی، وەک تاکی مرۆڤ، تاکی ئاژەڵ و تاکی ڕووەک، تایبەتن بە لەناوچوون. مرۆڤ دەتە جیهانەوە و گەشە دەکات، پیر دەبێت و دەمرێت، لە ڕەگەزی مرۆڤ وەک سەرجەم هەر دەمەنتەوە. کەواتە بەردەوامیی گەردوون کاتەکیانە وەک

نیشانەی ویستی خودا بۆ کۆتاییهێنان بە ژیان دیاری نەکراوە، بەڵکو گەردوون ئەبەدییە. ئەوجا گەرچی مرۆڤ لەنێو سەرجەم زیندەوەرەکاندا کە سروشت پێیگەیاندووون، هەستی زەرتر و هاوکات ئاوەزدارە، لە کەمێگەی مرۆڤی هەشتا هەر پێ لە بەرژەوەندیخوازانی بەویژدان (هاوشێوەی زەراب ئۆفەندی) کە تووشی دەردی دەسەڵات بوون، بەڵێ ئۆپێی نابەختیارن و و کۆرانە هەڵپە بە هەر شێوەیەکی دەسەڵاتی بەرز و دیار دەکەن. ئاخر ئێو جارە کەسانە پەستی باڵا و دەرکەوتن وەک مایەی بەختیاری دەبینن. یان لەنێو مرۆقاندا کەسانی ئێوتە هەن، کە وای پێشان دەدەن گەیا "تەکامولیان کردووە"، لە ئێوان سەهوون، چونکە گەر کەسێک "تەکامولی کردبێت"، ئێوا بەهەڵەدەست نامێنێتەوە، بەڵکو هەوە دەدات کەسانی نەزان بەداربکاتەوە.

کەواتە ئەحمەد موختار جاف وای دەبینێت کە لە کەمێی سەردەمەکەیدا بەدادی و بەویژدانی سەروەریان بەسەر ماف و داد و ویژداندا سەندووە، بەڵێ تەنانەت لە زەر نەوەنددا لەکاریانخستوون، یان تەنانەت بوون بە مایەی ساتاربوون و سەرکەوتنی کەسانی نەو سیاسەت و بازاڕ. "مەسەلەی ویژدان" پێشانی دەدات کە چۆن دەسەڵاتخوازیی کەس لەنێو ئێو جارە کەمێدا یان دەوڵەتکەی بەو چێشنەدا بە سەرکەوتن دەگات. کەواتە لە لایەک نەشیاوە گومان لە پرسێک بکرێت، واتا: کە بیەوێت لەو کەمێدا پلە بە پلە بەرزبێتەوە، دەبێت "گورگ" بێت، یان ئێوتا وەک "مێ" دەمێنێتەوە و دەخورێت. لە لایەکی دی، سەرباری ئەم دوو دژبەرییە، توخمی ساختەچێتی و جەبانەتی کارایە، واتا توخمی "ێوی" کە لە هەردووکیان پەمەترسیترە (دەستەنوەندیارەکەی زەراب). ئاخر سەرکەوتن بەسەر پلەکانی دەسەڵاتدا ێووەو پەستی سیاسی و بەدەستهێنانی سامان و ناوبانگ، پێویستی بە دەسوەژە ئامرازیکانی فێ و ساختەچێتی و خەنەواندنە، ئێوجا بەدووی ئەمدا دەبێت لایەنە گورگییەکەی دەسەڵاتخواز قەپ بگرێت. کەواتە ئێوە جەبانەتییەکە چە لە کایەی سیاسەت و چە لە کایەی ئابووریدا تەنیوەتەوە و جێوی گورگی مرۆقی گرتووە! لە گرنگ لەردا ئێوەیە کە ئەحمەد موختار جاف سەرجەم ئەو بەدپێوەندییە ناوبراوانە وەک دژبەری "تەمەدون" دەبینێت، هاوکات "منەوەرکان" وەک پێشەو و مایەی ەزگارکردنی گەل دادەنێت.

لە ئەحمەد موختار جافی هەزانقان منەوەرێک وەک کردارنەوەنی (پرەتاگۆنیستی) سەرکیی چیرۆکەکەی نائافرێنێت، واتا سیاسەتکارێک وەک پێشەوی هەژاران کە لەنێو خەباتدا قاڵ بووە، نەخێر، ئەو لە گۆشەنیگای ژیانی خاوەنی منداڵییەوە ەوو لەو کەمێێ دۆکات،

لەرشدا زراب ی "هەتیو" وەک فیگوری چیرۆکە هونەرییەکەی دۆستایفسکی و فۆکنەر دەدات نەو کەموکوڕیەوە. لەردا ئەو هیچ بڕیکەوت نییە کە نووسەری "مەسەلەی ویژدان" منداڵەکی هەتیو وەک کردارنوێنی سەرەکیی چیرۆکەکەی هەڵدەبژێرێت. مرۆڤی هەتیو ئازادانە لەنەو کەمەندایەتی و پتر شیاوی ئەوەیە بکەوێتە بەردەم کەسپەکانی داکەوتی کەمەڵایەتی. منداڵی هەتیو بە زەروورەت بزەوە و زەر جار دەشێت ببێت بە مایەی ناڕەحەتی بە دەوروبەری. سەرەتا ئەم هەتیوە ژیر و بەویژدانەیە کە لەدژی بەدپەیوەندی و ڕەفتارە بگەنکردووەکانی کەمەڵە هەڵوەست وەردەگرێت، ئەوجا هەر خودی ئەم کوڕە هەتیوەیە کە لە پرسەی کاردا هەدی هەدی لە کرۆکەوە دەشوێت و دەبێت بە دەسەڵاتخوازێکی کوێر. ئەحمەد موختار جاف بەدووی ئەمەدا تەوەری منەوەرکان زەر لاوەکییانە دەهێنێتە نەو چیرۆکەکەیەوە. لە لەبەر ئەوەی ئەم تەوەرەی منەوەرکان هاوکات هیوای سەرەکیی ئەون بە ڕزگارکردنی گەل لە چەوسانەوەی هەزی غەریبی دەرەکی و دامەزراندنی کەمەگەیەکی مەدەنی، ئەوا لە خودی ئەم پنتەوە پرسیار لەبارەی داشتنی سەرجەمیانەی چیرۆکەکە سەرهەڵدەدات – کە لە خوارەوە ووی تەدەکەینەوە. جارە گەرەکە خەمان بە زرابی منداڵەوە خەریک بکەین.

ئەم منداڵە لە ووی ژیری و بوونیەوە بە پرسیاری بنەمایی لە ژینگە کەمەڵایەتییەکەی جیادەبێتەوە. لەم پەیوەندییەدا پەویستە ئاماژە بە مەرکی منداڵ بدەین: منداڵ لەتەک خۆیدا یەکە و خۆیەتییەکەی بەسەر "من" و جیهانێکی دەرەکیدا بەش نەبووە. جگە لەوە ئاشکرایە کە نوێنەرانی پێگەیاندنی منداڵ (دایک و باوک، خزم و کەس و کار، فەرگە و هتد) بەرپرسن لە شکۆفەی یان تێکچوونی منداڵی سروشتی. گەر منداڵ دەرفەتی شکۆفە و خۆپێگەیاندنی بە ئاوەڵا بکرێت، ئەوا پێدەگات، گەر کامەکان ببن بە ئاستەنگ لە بەردەم ئەودا کە منداڵ پرسیارە خاوە منداڵییەکانی قووتر بکاتەوە، ئەوا زەحمەتە بتوانێت ژیانێکی خوازراو وەک کەسێکی ڕاستگە، بەهێزەوەست و بەویژدان دابمەزرێنێت، بە پێچەوانەوە دەشێت بەدجۆری لەدەربچێت یان تەنانەت جەبانی و سەرکزی لە کارەکتەری ئەودا بتەنێنەوە. ئەحمەد موختار جاف ئەگەری دووەم بە ئاوەڵاکردنی چیرۆکەکەی هەڵدەبژێرێت، لەرشدا بەڵێی پەیوەندییەکانی بازاڕەوە کرۆکی نەسازییەکەی نەوان زرابی منداڵ و ژینگەکەی دەردەخات.

زراب زوو لە چاوی یان کەشی داددەری دایک و باوک بەبەش دەبێت، بەمەش منداڵییەکەی تەواو لەق دەبێت، چونکە وەک هەتیوێک بە سەرکزی

دەچێتە لای خزمەکانی، ئەوانیش "لە ئینسانیەتی خۆیانەوە" لای لە دەکەنەوە، بەگومان نەک تا سەر، بەکو زۆراب هەشتا تەمەنی مندالیی نەبێیوە، کەچی خزمەکانی بە گوێیدا دەدەن، کە "بووە بە پیاو" و گۆرەکە بەوات گوزەرانی خۆی دابین بکات. زۆرابی هەتیو بەو وشانە فێ دەدرێتە نێو جیهانی سەختەوە. لە ئاوی هەتیو لانێو پێوەندییەکانی بازاڕدا هەردەم بە ئاشکرا هەوڵستی خۆی دەردەخات، بەبێ ئاوڕی بیر لەوە بکاتەوە کە بە هەتیو باشترە دەمی خۆی بگرێت و ئاوڕ لەو بەدگەریانە نەداتەوە کە ئاو هەموو رۆژێک دەیان بینێت. نەخێر، ئاو وەک کەسێکی بزێو تێروانینی خۆی بەرانبەریان دەردەبڕێت و لانێو ئەزموونەکانی بازاڕدا پتر گیان بە شێوەی هزرینی خۆی دەدەدات. زۆراب تەنانەت دەگات بە ئاگاییەک لەبارەی ئاوە، کە خستنەگەڕی مەکینەی لە بەرهەمهێنانداڕۆژی قازانج بەرز دەکاتەوە.

گۆرچی زۆراب بە تەنیا فێ دەدرێتە نێو پێوەندییەکانی بازاڕەوە، سەرەڕای ئاوە تەواو تەنیا ناکەوێت، بەکو دوو جار کەسانی دی لانێو تەگەرەکانی جیهاندا بەهانایەوە دێن: جارێک پیاوێکی چاکەخواز، کە لای بازرگانێک کارێکی بە دەدەزێتەوە، جارێکی دی کەسێکی نەگەتیفی چالاک کە لانێو بەرژەوەندییەکانی ڕۆژگاردا جەگەی خۆی خۆشکردووە. زۆراب نزیکەی لێم دەستەی دەبیستێت: برام بەسە! ئەڕە تۆ بە ئاوها دەکەیت؟ کاکە، وازبێنە لە چەنەبازی لەبارەی ڕاستی و داد و وێژدان! ئێم قسانە چین؟ بۆ خێت بە زمانلووسیی لە دەسەڵاتداران نزیکبخەرەوە! بۆ تەشەبوس بکە! گفتت دەدەمێ کە من وەک دەستت پشتت بەرنادەم و هەموو کارێکت بۆ میسەر دەکەم! دەزانیت چی؟ دیاری دەبەین بۆ ڕەئیس! برام، گەر دەتەوێت بەختیار بیت، ئاوا دەبێت خێت بۆ ژینگەت بگونجێنیت! – "بۆیە هەژام ڕاست دەبەژیت! مرۆڤ بۆ ئاوەی ،،مەسعود،، بێت، دەبێت ،،تابعی موحیط بێ!،،"

ئاو کەسێ کە بە هانای زۆرابەوە دێت، لە ڕاستیدا بیچمێکی جیانە کە فێبازانە بەبێ هیچ شوناسێکی کەسی لانێو ژینگەدا دەبزوێت و هەردەم بە خەماساوی چاوەڕوانی هەل یان پاشقولێ. بەگومان کۆشەی ئەحمەد موختار ئاوە نیە کە گۆیا ئێم بیچمە ناخی زۆراب تێکدەدات و لە پرسیاری داد و ویژدان دووری دەخاتەوە. نەخێر، زۆراب پێشتر لە هەوتی ئەزموونکردنی پێوەندییەکانی بازاڕدا "تا ڕادەیەک بەدار بەتەوە"، واتا ئاگایی ئاو تا ڕادەیەک پشکووتووە. جگە لەوە زۆراب هاوکات لانێو کەمەکی ئاوتەدا دەژی کە تێیدا هیچ شتێک بەبێ دەستگرتن، هەروەها بەبێ تەشەبوس و بەرتیل بەدەناوات. ئاو خۆی ئەزموونی ئێم دیاردانە دەکات. ئێم لایەنەی چیرۆکەکە زۆر گرنگ،

بەیە شرۆڤەی وردتری گرەکە.

کۆشکانی زەراب تا یەکەم کاری سەربەخۆ، واتا ئەرزوحاڵچێتی، هەندە پەکەسپ نیین، جگە لەوە هەر جارە بازرگانێک وەستایەتی و بەوەش پاڵپشتێتی. لە زەراب لەتێک یەکەم کاری "سەربەخۆ"دا تێحەدا دەکرێت و بەوەش هادڕچەکێنرێت. ئاخر کاتێک زەراب تا خستنەگەیی سەرمایەی خاتەکەی تەنیا پرسیاری ویژدان و دادپەروەری و پشکۆتنی دەکرد، یان لە دواکەوتوویی خەڵک دەهەزری، ئەوا لەتێک یەکەم هەوڵی کارکردنی سەربەخۆدا و دوای هاچەکاندنی دەبینێت، کە خاتەکەی هەندە ئاسان گوزەرانی ئەو دابین ناکات. بۆیە، خاتەکەی لە بنەڕەتدا گوزەرانی ئەو دابین دەکات، لە ئەمەڵانەو ئەو کەمەڵەدا پەکەشەیە، چونکە دەوڵەت مزوورە و لە نەویدا ئەو کەسانە دەکەونە هاڤرکێی دەسەڵات، کە خاوەنی "کوڕەخت"ن، بەیە لە ترسدا دەست دەکەن بە بەرتیلدان و مەراییکردنی سەروەران و جووتکردنی پشاو بەیان، تاکو بەو شێوەیە پشت و پەنا بە خەیان بهێنن ئاراوە. کەواتە گەر زەراب بەهاستی بیەوێت سەرمایەی خاتەکەی لەو نەوندەدا بخاتە گەڕ، ئەوا "ناچار دەکرێت" کە "تابعی موحیط" بێت، واتا ئەویش بەرتیل بدات، ساختەچی بێت، یان بگشتی "ماچ و پاشقول" بکات بە دەسوەژی تەشەنەدان بە دەسەاتەکەی. پەینەوەی زەراب هووەو ئەم جارە بەدئاکارە بەسەر پردەکی پسیکەلۆژیانەدایە: "ئەو مەسلەکانەم زەر لا ناخۆش بوو" (لا 33). کۆشکە لەردا لەخشتبردنی زەراب نییە کە ئیدی لای ئەو تەوانینی خۆیستانەی دووەم جە بە هەوەستە بنەمایەکانی ویژدان و دادپەروەری و تەقەدوم لەژ بکات و ئەوجا جێیان بگرێتەوە، بەکو ئەو هەوەستە بنەمایانە لە بەریەککەوتنی بەردەوامی ئەو و پێوەندییە کەمەایەتی و ئابووریەکانەوە هەدی هەدی لەکاردەکەون، لەرشەوە ئیدی مەتیقی دەساتخوازیی زەراب هەمیشە پتر پەرە دەسەنێت و لە ەوتشدا هەمیشە پتر لە خەی و مرۆڤ و جیهان نامە دەبێت. ئاخر ئەوە کە زەراب لە هەر پلەیەکی دەساتدا دەیبینێت، بریتیە لە پلەیەکی بەرزتر.

چیرۆکی "مەسەلەی ویژدان" لەچاو پرسەی ئەستێتیکیی سەردەمکەیدا زەر نوێیە. ئەمە بەوەدا دەردەکەوێت، کە ئەحمەد موختار جاف زەرابەک دەئافرێنێت و فەزای دەداتە نەو جیهانەوە، ئەوجا لە پێوەندیی نەوان ئەو و ژینگەوە گەانی پسیکەلۆژیانە و ژیانی دەرکیی ئەو فیگورە دادەژێت، بەم ەیشەوە دیاردە و بەدپێوەندییە کەمەایەتیکان دەخاتە ژەر رەخنەوە. لە گرنگ لەم

پرسدا ئەوەیە کە ئەو بە هیچ شێوەیەک لە فەرماندنی چیرکەکەیدا ترس نایگرێت و بەو هەیشەوە ڕەچاوی ئەقیەتی تراديسیەنی بکات، ئەمە بە نموونە لەو واتایدا کە نووسەرێت زۆر دست لە مرۆڤێتیی زۆراب بدات، یان پاساو بە بدادی و بدپیوندیە کۆمەڵایەتیەکان بهێنێتەوە، "تاکو بگانە بەو گۆڵە بشرۆفە قارمانی خۆی خۆش نەکات". بە پچەوانەوە، ئەحمەد موختار جاف ئاسایەک بە ڕەخنە ڕیشەیەکەیەوە دڵکێنێت کە بریتیە لە ئاسای کۆمەڵگەیەکی مدەنی.

سەرهەدانی "مەسەلەی ویژدان" دگەڕێتەوە بە ساڵانی 1927-1928. نووسەر لە ساتەکی تایبەتیی ژیانیدا دکەوێتە هزرینی ئێستێتیکی لە فیگوری چیرکەک کە وەک کۆمکی ناسک و سۆغەتکەر لە ترسپرسیاری ویژدانەوە ڕوو لە ژینگەکەی دکات و بەو ڕیەوە ژینگەکەی دناسێت، ئەوجا هەمان ئەم مرۆڤە لە کرکەوە تکدچێت و هەستی ناڕەوای دسەڵاتخوازیی ناخی دتەنێت.

نووسەری "مەسەلەی ویژدان" لە پرنسیپی "خاوێنی"یەوە دڕوانێت و پێوەندیە کۆمەڵایەتی-سیاسیەکان دنرخێنێت، هاوکات وەک بنەمای داشتنی چیرکەکەی دایدەنێت (ئەمە هەمان تراديسیەنی خانیە). ئەحمەد موختار جاف دبەێت لە پێش و لەو کاتەدا کە "مەسەلەی ویژدان"ی نووسیوە، لە زۆرانکی سختدا بووبێت لەدژی ژینگەی خۆی، دبێت موئانات وەک پاڵهەزی سەرجەم ئەدەب و هونەر) ئەم کشانە ئەوی بزواندبێت تاکو فیگوری زۆرابەک بئافرێنێت و بەڕیەوە ئەو ژینگە کۆمەڵایەتیە ئەتک بکات، کە ئەو خۆی بە شێوەیکی ڕیال دژی وەستاوەتەوە. لەڕەدا لایەنکی دیکەی گرنگ ئەوەیە کە ئەحمەد موختار لەم زۆرانبازیەدا مووچەورگرکی گچکەی خوارەوەی دەڕێت نیە، بەکو وەک بگزادەیکی منەوەر و پایگاداری بەرزی دەڕێت دەست دەداتە داشتنی چیرکەکی هونەری، لە چیرکەک کە ئەو بەڕیەوە تەنیا بدپیوندی و بدەفتاری سەردەمکەی هەڵناماڵێت، بەکو هاوکات مبەستەک بە چیرکەکەوە دڵکێنێت کە ڕەشنایەدانە بە وەرگر (خوێنەر).

بزووتنەوەی ڕەشنایی (تەنویر) بە دووەم جار (یەکەم جار لە گریکی ئەنتیکە لە لایەن سۆفیستەکان) لە ئەوروپای سەدەی هەژدەیەمدا وەک پڕۆگرامی پشخستنی مرۆڤ و کۆمەڵ سەریهەدا و هەدی هەدی بە خەرهەڵات گەیشت، لە خەرهەڵاتیش بزۆری لە شێوەی سیاسی و لاسایدا وەرگیرا، بەبێ ئەوەی وەرگرانی خۆ بە منەوەر دانەر بیر لە ناوەڕۆک و شیمانکانی ئەنجامدانی بکەنەوە یان تێنانێت لەی تێبگەن. ئاخر لە ڕەشنایەدا وەک پڕۆگرامی بەدارکردنەوەی ڕەخنەییانەی مرۆڤ

وەرچەرخانکمان هەیە: ڕۆشنایبیران لەو پەیوەندییانەوە کە بەهای ئازادییان پەدراوە و بەوەش ئەبژێکتیفییانە بەسەر مرۆڤانەوە زیت کراونەتەوە، وەردەچەرخێن ڕووەو خودی مرۆڤ و گرتنی مرۆڤێتییەکەی، لەڕشدا چیدی مرۆڤ وەک کەرتی سەرجەمکی ئایینی و کۆمەڵایەتی دانانێن، بەڵکو وەک خودی مرۆڤ لەو سەرجەمە دەریدەکشن. بە زمانێکی سادە و لە شێوەی پرسیاردا ببێژین: "بەڵێزم تۆ خێت بەمە دادەنێیت، لە سەرەتا پەم بۆژە کە تۆ خێت کێیت و چۆن گەیشتیت بەم هەڵوەستەت کە لە هەموو لایەک بانگشەی بۆ دەکەیت؟". ئەم پرسیارە زەر پەمەترسییە کە ڕۆشنایبیران دەیکەن، چونکە ئاماستەی کرێکی کەس دەکرێت و پەی دەبژرێت ڕاستیی خۆی دەربخات.

پرسیارەکە لە بنەڕەتدا هەڵوەستەکە کە تا ئەمڕۆ کۆمینەیەکی زەر پچووکی نووسەران دەوەرن توخنی بکەون. ئەحمەد موختاری جافی "مەسەلەی ویژدان" یەکەکە لەو دۆگمانە نووسەرانە، واتا هەشی ڕۆشنایبیر بەچاکی لە چیرۆکەکەیدا دەردەکەوێت: منداڵێک کە بە تەنیا دەچێتە نێو ژینگەی کۆمەڵایەتیی خۆیەوە و پەیوەندییە داکۆتییەکانی ئەو کۆمەڵە کەستییەکەی تێکدەدەن؛ پاشان ژیانی ناخەکیی ئەو مرۆڤە دەبینین؛ هەروەها پەیوەندیە نەومرۆڤیەکان دەردەخرێن و مرۆڤەکان وەک "بەرپرسیار" لە جۆری هزرین و ئاکاریان دادەنرێن؛ ئەوجا کردنی زمان بە کەشە تاکو بەو ڕادەیەوە ڕێنوما سەپێنراوە ئایینییەکان بخرێنە ژەر پرسیارەوە. گرنگ لەڕادا ئەوەیە کە ئەو پرسانە سەراپا لە پرنسیپی ویژدان و دادی ئازادییەوە ئاوەڵا دەکرێن، هەروەها لە خودی ئەو پرنسیپانەوە ئیدی پشکەوتن و مەدەنییەت بە نموونەی پەیوەندیەکی نەوان تاک و کۆمەڵ دادەڕژرێت.

لە پرسیار لەڕادا ئەوەیە، کە داخە ئەحمەد موختار جاف مەبەستە ئەدەبییەکی پە بەدیهاتبێت، ئەوجا گەر پەی بەدینهاتبێت، ئەوا هەی چیە؟
ئەنجامدانی هونەریی "مەسەلەی ویژدان" فەرمی ژیاننامە (بیۆگرافی)ی هەیە، کە لە زایینی زەرابەوە سەرەتا دۆگرێت و لە ئاستێکی ئاڵۆزی ژیانیدا دەپچڕێت، ئەم فەرمە بیۆگرافییەش لە شێوەی "ئیعتیراف"ی فیگورەکەدا داڕژراوە. لە لەبەر ئەوەی "ئیعتیراف" هەمیشە دوای گوناهێوە لە بەدگاری، دوای کارەساتێکی سامناک کە بەسەر کەسدا هاتووە، یان بەزەر بە نموونە لەژێر ئەشکەنجەدا و هتد دێتە ئاراوە، ئەوا نەبوونی ئەم بەرە ژمارەیەک پرسیار لەتەک خۆیدا دەهێنێت. جگە لەوە ئەمە پرسی تەواونەبوونی "مەسەلەی ویژدان" وەک

دربینەکی زەر سادە، واتا بۆ بناغەشتن، لای قەدیمیەکان دەبینین، کە ئاشکرایە لەبەر ئەوەی بۆبناغەیە، ئەوان ناتوانێت زەمینەیەکمان بۆ لاسەر وەستان پێبدات. ئەمە لەم هۆنگیەوە ناچارین کە تەنیا خودی بابەتە ئەدەبییەکە وەربگرین و شرۆڤەی بکەین.

سەرەتا لایەنێک ئاشکرایە، کە نووسەر زەرابە و هاوکات زەراب نیە. ئەحمەد موختار زەرابە، چونکە لەنێو هەشی خۆیدا وێنەیانە ئافراندوویەتی، لە ئەحمەد موختار هاوکات زەراب نیین، چونکە ئەم فیگورە کردارنوێنەکی (پەرتاگۆنیستەکی) ئەدەبییە. کاتێک نووسەر دەست دەداتە پێنووس (بۆتایبەتی لەم فۆرمە هونەرییەی "مەسەلەی ویژدان"دا کە "من"- فۆرمە)، ئەوا لەتەک یەکەم ڕستەی داهێزراوی چیرۆکە ئیعتیرافییەکەیدا لە خەی جیادبێتەوە: "ویلادەتم لە قەزای ها بوو"، ئەوجا بەدوویدا ئەو زەرابە لە پێوەندی و دیالۆگکانیدا دادەهێزێت، کە لەنێو هەشی خۆیدا پێویستە بە پێوەندییە کەمەایەتییەکانەوە "پێشبینیی کردووە". لە ئەحمەد موختار تا سەرەتاکانی بەدبووونی زەراب دەتوانێت بە گونجاوی لە خەی جیابێتەوە، ئەوش بەگومان "تا رادەیەک". چیرۆکەکەی لەو سەرەتایانە بەدواوە دەشوێت. ئەمە بە نموونە لە گفتوگۆی ئەو دوو مندالەدا دەردەکەوێت کە تازە چوونەتە قۆرگ، لە ئەوان وەک منداڵ نائاخڤتن، بەڵکو وەک دوو گەنجی پەگەیشتوو، لەڕشدا نووسەر یەکەکیان وەک هۆشنبیر و خەباتگێڕ دیاری دەکەنەوە. ئەمە گرەکە وردتر ببینین و کەشیە بکەین.

نووسەری "مەسەلەی ویژدان" لە چیرۆکەکەیدا پرنسیپی خۆیستیی مرۆڤ تیژ دەکاتەوە و دەیخاتە پێوەندییەکی دیالێکتیکیەوە لەتەک ژینگەی دوژمنی مەدەنیتیدا، واتا ژینگەیەکی کەمەایەتیی ئەوتە، کە هەر تاکە کەسێکی نەوی چە بە خەی و چە بە کەسانی دیکەی دەوری نامەیە: فۆڕ و ساختەچێتی لە هەموو نەوەندەکاندا دیاردەدەن، بۆیە تەنانەت کشتیارانی فەلەکەراو فۆڕ لە ئاغای زەردار دەکەنەوە. هەیکەی بەویژدانیی خۆک بە ئەوە دەگەهێتەوە کە ئەوان نەخوێندەوارن، کەواتە هەشیان ئاوەها نەبووە؛ جگە لەوە ئەوان لە زمانی ئایین و یاساکانی دەوڵەت تێناگەن، چونکە زمانی ئەوان نیە؛ هاوکات ئەوان هاڤکاری سەراستیان نیە، چونکە منەورەکان دەستەاتیان نەسندووە و تەنانەت ژیانی خۆیان لە مەترسیدایە، بە پێچەوانەوە هاڤکارانی ئەوان بە تایبەتی پیاوانی ئایینن کە بە هەوەسی خۆیان هاڤەی ئایینیان بە دەکەن، یان بە خاتری مسۆگەرکردنی دەسەات و

نانی زگیان بۆ ئۆپیۆمی خورافیات بۆنگ و کاسیان دەکەن، کە ئیدی لە خودای قەهار و مونتەقیم دەترسا نەک لە خۆشویستیەوە نوژی بۆ دەکەن. لە پاڵ ئەواندا بۆناو ڕۆشنبیرەکانی وەک زەراب ئەفەندی هەن کە بۆ خاتری مەرامەکانیان بەسەر لاشەی هاوڵاتیانیاندا دەڕۆن.

ئەمانە تەنانەت بوون بە دەماستی خەڵک. ئاشکرایە دانانی ئاسۆم پێوەندییەکی نەومرۆڤییەی نامۆبوون و بەدادییەوە بە زەروورەی پرسیاری "بەداربوونەوەی خەڵک" لەتەک خۆیدا دەهێنێت. بە دیدی ئەحمەد موختار، لە لایەک ڕیالیتییەکەی خەڵک خۆیان پاڵەوانی بەداربوونەوەیە، کە بە هێزی چەوسێنەرانەی وایان لەدەکات لە ڕۆگەی ڕزگاریی بهزرێن، لە پاڵەوانەکە لە لایەکی دی ئەو منوورانەیە کە تەنیا خوێندەوار نین و وەک زەراب ئەفەندی هەموو ڕۆگەیەکی خوێندن و بەرتیل و تەشبوس بۆ خاتری دەسکەوتی بگرنە بەر، بەکو بۆ پێچەوانەوە ئەم منوورانە وەک ڕۆشنایدەر یارمەتی ئاپەڕەی فەیلەسوفی فەیلەکراو دەدەن بەداربەتەوە و خەباتی ڕزگاریخوازییەکەی بۆ دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی مەدەنییەوە بلکێنێت. کەواتە لەبەر ئەوەی ئاسۆی ئەحمەد موختار جاف ڕووە دەکاتە "ڕزگاری و پێشکەوتن لەسەر بناغەی ویژدان"، هەروەها لەبەر ئەوەی زەراب کەوتەتە "ئیعتیراف"ی بەگەنکردنی خۆی لە لایەن ژینگەوە، ئەوا دەبێت پرۆژەی "مەسەلەی ویژدان" بەرەو کۆتایی ببرێت.

پرسیارێک ئەوەیە، کە ئایا هۆی چییە ئەحمەد موختار لەو چەند وشە ئیرەنیەی کۆتاییدا دەوەستێت؟ واتا: "ویژدان تەنیا هەر ئیسمی هەیە و کەس بە چاو نەی دیوە!" ئایا ئەحمەد موختار بە پێکەوەلکاندنی ڕۆخنەی ڕیشەیی لە کۆمەڵی سەردەم و ئاسۆی پێشکەوتن و مەدەنییەت، کە دژبەرن و چارەسەری هونەری زەروور دەکەن، نەکەوتەتە تەڵەیەکەوە کە ڕۆی پێنەدات چیرۆکە هونەرییەکەی بدیبهێنێت؟ ئەمە دەبێت ئەم پرسیارە بکەین، چونکە کۆشە هونەرییەکانی "مەسەلەی ویژدان" بۆتایبەتی لە کاتی بەدجۆربوونی زەراب بەدواوە لە ئارادان و چارەسەر نەکراون. لە لایەک ئیرەنیەکەی زەراب، واتا "خودا ئەوەندە سەبری هەیە هەزار شتی وەهای قبووڵ کردووە و ئەیکات، وە ویژدانیش تەنیا هەر ئیسمی هەیە" (زەراب لەڕادەبەدەر ئەزموونییەکەی یەکدەخات) بە ڕەوتی داشتنەکە دەگونجێت، لە لە لایەکی دی لەتەک ئەو مۆرکەیدا پرسیار لەبارەی هەی سەرهەڵدانی خودی مۆرکەکە، هەروەها لەبارەی ئەو "یەکانابوونەوە"یە دەتە ئاراوە کە ئەو بەدووبدا دەکەوێتە "ئیعتیراف"ەکەی". ئەمە لە کۆتاییەوە نزیکین،

تەنانەت دەتوانین ئەم وەک "سەرەتای کۆتایی یەکەم داشتنی چیرۆکەکە پێش پێداچوونەوە و چاککردن" ببینین، لە پرسیاری بێشکی گومبووی ئەو چیرۆکە بەهودەیە.

کرۆکیترین کێشەی هونەریی "مەسەلەی ویژدان" ئەوەیە کە داشتنی چیرۆکەکە دوای تەنیاکەوتنی زەراب لە ڕووی فەرمانڕەوا شەواوە: ڕەوتەکەی خراببووە. بەگومان تێشانەی ئەزموونکانی زەراب سەرەنجامی تەنیاکەوتن و لەرێشەوە سەرەنجامی بزووتنەوەیەکی فەرمی خەیان وەرگرتبێت، بەڵکو شەواویەکی هونەری لە ڕووی "کات"ەوە هاتۆتە ئاراوە: بازدانکان یان پێنەوکان نزیکەی شەوی ڕێزکردنیان هەیە. لەبەر ئەوەی ئەم کێشە هونەرییە لەم بڕگەی دووەمی ژیانی زەرابدا هەیە، ئەوا گرێکە لە پرسیاری دی بهزرێین، بە نموونە پرسیاری "نەبوونی دەرفەتی کارتێداکردن و پێداچوونەوە"، یان پرسیاری "ئێکسپێریمێنتی (تێجروبەی) ئێدەبی"، ئەم پرسیارەش بەگومان پێویست بە لایەنکی دیکەی کرۆکییەوە کە بریتییە لە تەنگژەی کەسیی ئەحمەد موختار جاف.

پرسیاری ئێکسپێریمێنتی ئێدەبی وەڵامکەی لەنەو خەیدایە و دەشێت پرسیاری "نەبوونی دەرفەتی کارتێداکردن و پێداچوونەوە"ی بدەینە پاڵ. لە پرسیاری تەنگژەی کەسیی ئەحمەد موختار دەمان بات بە پرسیاری دی: پرسیار لەبارەی ناکۆکیەکانی ئەو لەتەک ژینگەی دوژمنی مەدەنییەتدا، ئەوجا پرسیاری گیرانی ئەو لە لایەن شێخ محمود، پاشان پرسیاری "هەڵەی کوژرانی ئەو و پرسیاری کەسی (؟) یان دەستەی (؟) بکوژی ئەو. تروسکەی چەند وەڵامکی ئەم پرسیارانە دەئەنگوتێت، گەر مرۆڤ پەیوەند بە کوژرانی ئەحمەد موختار جافەوە وەک قەدیمییەکان نەکەوێتە "پاکانەی دەستی ناپاک"، بەڵکو دەستبداتە توێژینەوە لە ناکۆکییەکانی نێوان دەسەڵاتخوازانی ئەو سەردەم: لەنەو هەزی جاف و لە دەرەوەیدا.

سەرچاوە

ئەحمەد موختار جاف. مەسەلەی ویژدان. پێشکی و لێکۆڵینەوە: دکتۆر ئیسحان فەاد. بەغدا، ساڵی 1970.
هەمان نووسەر. دیوان. ئامادەکردن و لێکۆڵینەوەی: پرۆفیسەر عیزەدین مستەفا ڕەسوول. بەغدا، ساڵی 1986.

تێبینی

– ئەم نووسینە یەکێکە لە بابەتەکانی نووسەر لە کتێبی "لەتەک

فەنەمەنە ئەدەبییەکانەدا"، بیەر و هوشیەاری، سەلەمانی 2006.
نووسینەکە لەم شەوییەی بەردەستدا کاری تەداکراوەتەوە و دەرچە بنەمایەکەی تەواو گەراوە.
– وەک ئەمانەتی ئەدەبی سیتاتەکان (ئیقتیباسەکان) وەک خەیان دراونەتەوە.

ک.ج.

ئایا یەلەگ زەردەکان ئومەدی شەشکەیی نەوەن..! ... سەروەرکەریم

گوە لەریە لەر سەمابکە ... کارە مارکس

لەناوەڕاستی سەدەی نەزدە ئەوروپا بەدەست پاپاو قەشەو لویس و قەیسەرو مەلیکەکانەوە نوقمی زەلکاوی گەندەڵی نەبوونی هەژاری وبرسێتی لەڕادەبەدەر بووەوە،سەرباری ئەوەی چەندین یاخی بوون و ناڕازایەتی و شەڕش ەووی دابوو ،لەوێنەی شەڕشی گەورەی فەڕەنسا، بەڵام هەموو ئەوانەی ەابووردوو نەیانتوانی بوو کەتایی بەزوەم و زەری دەسەڵات داران بهێنن ،بەڵکو زیندانەکان و ەاوەدوونان زیاتر و زیاتری دەکرد.

ژیان و گوزەرانی خەڵکیش خراپترو خراپ تردەبوو،کەشک وقەڵای دەسەڵات دارانیش قایمترەو پاسەوانیانی دەسەڵاتیش دەتروهارتردەبوو بەرامبەر خەڵک و مافەکانیان.

خواستی دەسەڵات داران بۆ کەمکەکردنی سامان و دەسەڵاتی زیاتر لەسەرژیان و گوزەرانی هاوەاتیان هەژداوی هەژار زیاتروزیاتر دەبوو .شتێک بوونی نەمابوو بۆناوی مافی ئینسان ،بەمانایەکی تر بەنرختترین شت لای دەسەڵات داران ئینسان و ماف و کەرامەتیان بوو . ئەودەخە خراپە لەڕادەبەدەرە هانی زیاتری هاوەاتیانی دەدابە یاخی بوون کەتایی هێنان بەوچەوساندنەوە بۆ ئەندازەیی لەسەریانەو

ژیانەکی کولەمەرگی دژیان .

ئەودەخەباتەناهەموارە بووەکاری هەلگریسانی شۆڕشی ١٨٤٨ لەفەرەنسا،هەرچەند ئامانجەکانی ئەوشۆڕشە کەمتر لەووخانی دەسەڵاتی لویسەکان بوو درووشمەکانیان داوای ئازادی و یەکسانی وبرایەتی دەکرد،لەکاتێک دا هەرگیزبرایەتی لەنێوان پڕۆلیتاریا وسەرمایەداری دابووننی یە.

هەڵگیرسانی شۆڕشی ١٨٤٨چەندین هەنگاو بەزووتنەوەی کرێکاری بردەپێشەوە و ئەوروپای لەووڕووی تارمای کۆمۆنیزم کردەوە. بزووتنەوەناسۆزایەتیەکان فراوانتربوو چین و توێژەکان،جگەلەکرێکاران پێویست بوون بیروباوەڕی سوسیالستی و خەباتکردن بۆ هەڵگیرسانی شۆڕشی سوسیالستی ،سەرئەنجام بەهەوە و تێکۆشانی ئابڕانی بووتنەوەی مارکسیستی ،کەخودی مارکس و ئەنگلس ئابڕایەتی ئەوبزووتنەوە شۆڕشگێڕانەیەی چینی کرێکاریان دەکردبەکۆتایی هێنان بەنیزامی چەوسێنەرانی سەرمایەداری ،لەڕێگەی نووسین و لەوونکردنەوەی ئامانجەکانی شۆڕشی سوسیالستی بووە مامانی لەدایک بوونی کۆمۆنەی پاریس.ئەوشۆڕشەی سەرلەبەری یاساکێنەکانی هەڵوەشاندنەوە یەکسانی و ئازادی و مافەکانی ژنان و سەرجەم چینەکانی سەپان و کردیە دەستوری کۆمۆنە.

ئەو٧٢ڕۆژەی کۆمۆنارەکان دەسەڵاتیان هەبوو هەموو مەرکەکانی چەوسانەوەیان لەسەرئینسان کۆتایی پێهێناو هەموو دەستوریاساکانی کۆنیان فەرمانیناو زبەدانی مێژووو یاسای ئینسانیان بەبە جیاوازی سەپاندو کردیانە دەستوری ژیانی کۆمەڵگا. کۆمۆنە تەواوی دنیای سەرمایەدرای هێنایەلەرزەو هەرچی پادشاوقەیسەرولویسەکانی دنیابوو یەکیانگرت بۆ کۆتایی هێنان بەکۆمۆنەو ،توانیان شکست بێنەکۆمین دەسەڵاتی کرێکاری بهێنن ،بەڵام نەیانتوانی خواست و ئامانجەکانی کێکاران و هەژاران شکست پێبهێنن،بەڵکو بزووتنەوەی کرێکاری و سوسیالستی خستبوە سەرشاڵگای خەباتی چینایەتی و فراوان بوون پێلهاویشتنی بۆتەواوی دنیاو دروست کردنی ڕێکخراوحیزبۆ سوسیالستیەکان و خەئامادەکردنیان بۆشۆڕشی چینایەتی و کۆتایی هێنان بۆ تەواوی نابەرابەری و چەوساندنەوەکانی نیزامی سەرمایەداری .

دەسەڵاتی سەرمایەداری هەرگیزنێیتوانی ،وەک پێش کۆمۆنە کرێکاران فریوبدات و سەرکوتیان بکات بێیفەرمی نیوناچێ،هاتنەمەیدانی کرێکاران ڕۆژداوی ڕۆژ بەروپێش دەچوو،لەبەشیک لەووڵاتانی ئەوروپا

دەستکرا بە بەخشینی کۆمەک داخوازی بۆکرێکاران و ژنان و هەژاران ، ئەوکۆمەیفەرمەش نەیتوانی کرێکاران لەشۆڕش خوبکاتەوە بەدوای نزیک بەپێنجاساڵ شەشی ئۆکتۆبەر لەوسیاسەری هەڵداو جارێکی تروڵەگۆشەیەکی تری ئەوروپا دژی سەرمایەداری و قەیسەرەکان شەقاڵشەقاڵکراو هووخڵنرا.

شەشی ئۆکتۆبەرکاریگەری لەسەرتەواوی دنیای سەرمایەداری داناو،لەبەرپەشگرتن بە هوودانی شەش لەووڵاتانی تری ئەوروپا دەستیان دایە هیفەرم دابین کردنی لایەنی کۆمی داخوازیکانی کرێکاران و ژنان و هەژاران .

گەرچی شەشی ئۆکتۆبەر بەهەی هەرشی بەردەوامی نیزامی سەرمایەداری و دەسەڵاتە سەرمایەدارەکانی ئەوروپاوە نەی توانی تەواوی ئامانجەکانی بپێکێت و کۆمەڵگای سوسیالستی بنیادبنێت ،کەتایی تەواوەتی بەنیزامی کاری بکرێ بهێنێت ،لەگەڵ ئەوەی هەموویاساکەنەکانی هەڵوەشاندەوە، بەڵام نەیتوانی سوسیالیزم بنیاد بنێت ،بەناچاری لەبەشیک لەخواستەکان پاسکشەی کردوو سەرمایەداری دەوڵەتی ژیرناوی سوسیالیزمی دامەزراند.
دیارنامەوێت مێژووی شۆڕشەکان و کەمووکوڕی و سەرکەوتن و شکستەکانی بگەڕمەوە لەم نووسینەدا، بەقەدرئەوەی بیرهێنانەوەیەکی کورتی کاریگەری مارکیسزم لەسەرکەی هاپەین و شۆڕشەکانی ئەوروپا بەتایبەت دوای بەاوبوونەوەی مانیفێست ،لەلایەن مارکس و ئەنگلس ساڵی ١٨٤٧ ،هەتادگات بەشەشی خوێندکارانی ١٩٦٨ لەفەڕەنساو بەاوبوونەوەی ئۆشەشبەتەواوی دنیا،کەئەویش هەرلەژێرکاریگەری بیری سوسیالستی دابوو .

گاریگەری فکری مارکسی ،لەسەرکەی شەش و هاپەینەکانی ئەوروپا ئەواستیەی سەلماندووە ،کەهیچ شەشێک بەبێ بوون و بژداری کردنی کرێکاران ئەنجامێکی نابێت ،ئەوەی فەڕەنسای بزیندووی هەشتەتەوە لەتەواوی ووڵاتانی ئەورپای جیاکردەتەوە بزیندووی هەشتویەتەوە بوونی بززتنەوەی کرێکاری بهێزو بەردەوام لەهەوڵدایەبکەتایی هێنان بەنیزامی چەوسێنەرانی سەرمایەداری .
بەدرێژایی زیاتر لەسەدەیەکە فەڕەنسا بە شەش و هاپەین نەبوو ،هەرماوەی چەندساڵێک بزووتنەوەی کریکاری و هەژارکان دەنگەوە ناوشەقامکان و دێیانەوێت کۆتایی بە نەهامەتی و نادادپەروەریکانیان بهێنن .

نوێترین هاتنەوە شەقامی فەڕەنسیەکان یەڵگ زەردکانن

،کۆئستاهەنگری دروشم گەلەکی جەراوجەرن ،لەپەناو باشکردنی ژیان و کۆتایی هێنان بەسیاسەتی سەرمایەداری و لیبرالیزمە ،بەناوی سیاسەتی سک هەڵگوشین ،لەسەر حسابی گیان و ژیانی کرێکاران و هەژاران .داخوازی کەمکردنەوەی باجی سەرسوتەمەنی و بەرزکردنەوەی مووچەو دابەزاندنی ساڵی خانەنیشینی و پارێزگاری کردن لەمافی پەنابەران ودابین کردنی شوێنی نیشتەجێ بوون بەهەمووان و دابین کردنی سوشیال بەهەمووان ،بەشێکن لەداخوازیەکانی یەڵەگ زەردەکان .

ئەم هاتنەمەیدانی کرێکاران و پێویست بوونی خوێنکاران و جوتیاران زەنگێکی نوێیە بۆ گەلانەوە و بووژاندنەوەی کەمەنە ،یان ئەمیش بەدەردی کەمەندەچێت و بەمایەکی تریش شەقام بەدەنگ دەبێت .ووداوەکانی هەژانی داهاتوو بەیار دەدەن شۆشی یەڵەگ زەردەکان بەرەو رێکخستنی هێزانە دەبات ئامانجەکانیان دەگەڵن بەکۆتایی هێنان بەدەسەڵاتی سەرمایەدرای فەڕەنسی یان ،بەماوەیەکی کاتی پاشکشەدەکەن .

هێندا

هەمانی: گەشتێک بۆ هەگبەی خوون … نووسینی جەلال بەرزنجی

هەمانی گەشتێک بۆ هەگبەی خوون، لەلایەن مالی وەفایی‌یەوە چاپ و بڵاوکراوەتەوە.
لە بەهەوبڕایەتی پەرتووکخانە گشتەکان ژمارەی ٣٢٤ی ساڵی ٢٠١٨ دراوەتێ
ئەم هەمانە ٣١٨ لاپەڕەیە.
ئەم هەمانە زیاتر لەسەر نەستاژیا کاردەکات، لە قوڵایی‌کانی غوربەتەوە دەگەڕێتەوە کەآنەکانی نیشتمان، لە هەی پاڕەوانەوە ئەستاو ئابردوو دەبەستێت بەیەکەوە.

ئەم کتێبە ئەستا لە مالی وەفایی و کتێبخانەی سیروان لە هەولێر دەست دەکەوێت.

بەسەرچووین … هاوکار موسا

دەبمە سەرنشینی کەشتییەکی گەورە
بەدیار سەوزە ماندووکانەوە ناجەر دادەنیشم
سەرنشینە دەنگبەرزەکان بێزار دەکەم
تا ئەقڕیان نامێنە و تومەدەنە دەریا
دەکەومە کەکی دەریاوە، ماسییەکان بێزار دەکەم
نەهەنگێک بەساخی دەمخوا، یاری بە گەدەی دەکەم
غەمگینی خەم دەنێو هەناویدا دەشنمێوە
لەگەڵ پژمنکدا دەمە دەرە چەندین جاری گەدە دەبینم
لە کەتاییدا دەریاش هیشک دەکەم
ئای چەندە شووم و نەگبەتم.
هەکاری ئەم شوومییەی من ئەوێیە:
بەبە ئارەزو فڕە داوەتە سەرزەوی.
لەخەم هەڵدەم ،لە هەموو شتێک
لە ژیان و شوێنی سەپێندراو هەڵدەم
هەموو سنوورەکان تێک دەشکێنم.
ژیان ناڕەوایە و هیچ کەسێک بۆیکسانی لە دایک نابە
هیچ کەسێک وەک یەک نییە و کەس لە کەسێکی دی ناچێ
هەر کەسەو بە شێوازێک ژینگە پیس دەکا
مەبەسمە بڵێم: مرۆڤەکان ژینگە پیستر دەکەن
چونکە خەی لە بنەڕەتیشەوە پیس بووە
بۆچی لێرەم ؟ دەتانوە چی بکەم؟
من هیچ ئەرکێک جێبەجێ ناکەم
ئەرکم نییە لەسەر زەوی و بە کەکی ئەم ژیانە نازەکە نایەم.
نە دەژیم و نە دەمرم،
دەنەوان دووبانکی ترسناکدام نە دانیشتوم نە بە پەوەم.
سەبەر کە نەوازشکی باشە بە بوون لە ڕاستیدا ئەویشم نییە.
چونکە هەڵە هاتم
هاتم پەنجەیێک بخەمە شوێنی پەنجەیەکی دیکە
بە چاوکی جیاوازتر بڕوانم
هاتم خوێنک سڕبەم
هاتم کونک دەنەو دەی ژیان بکەموە.

هاتم برین بەرەوە
هەندێک خوێن خۆکەمەوە
هاتم تنێ
هاتم
هەر هاتم تاکو هەکاری هاتنیشم بیرچێوە
بەڵام هەموو شتەکان دووبارانن
ژیان و مردن
من لە بەینی ئەم دووبارانەدا بوەرانە بیر دەکەمەوە
بیرکەرەوە هەمیشە دەنگە بژی.
پەیستە مرۆڤ بە خواستی خۆی لە دایک بێ
بە خواستی خوی بێتە ئەم جیهانە قبوڵ ناکەم
ئەگینا زەر شت ڕوددەدن
بە نموونە خۆکوشتن
بە لەناوبردنی خۆ مەرج نییە بچیتە دۆزەخەوە
کە کەتا ساتی مرۆڤ دەناو سکی دایکەوە نووسرابێ
کەوابێ خۆکوشتنیش دیاری کراوە.
پرسی ژیانیان بەمن نەکرد
بۆیە بەبێ پرس دەژیم و هەر بەبێ پرسیش دەمرم!
من هی ئەم ژیانە نیم
هی ئەم ژیانە نەبووم
هی ئەم ژیانەش نابم.
لە شوێنی من دەبوایە کەسێکی دی بژیایە
کەسێک کە جێگەی منی ویستبا
ئاخۆ ئیستا چەند کەس لە دنیادا
هەمان سەودای منیان هەبێ.
چی دەبوو گەر لە شوێنی من
ئەو هەڵەتان بدابایەتە گەمژەیەکی تر
باسی جەستەیش هەر ناکەم
لە تابووتێک بەولاوە هیچی دی نیم.
ئای هەڵەکم داگیر کردووە
هەڵەک کە چەندین ژن و پیاوی نەزەک
خوێنی پەوە دەبینن و هەمیشە بەی دەپاڕێنەوە.
دیسان دەیەمەوە
هەڵەکم داگیر کردووە هەڵەکی زیادە
بەبێ پرس و ڕاوێژ منیان فرەدایە نەو ئەم مەنفایە!
ئیدی جارێکی دی قاچەکانم پیاسە نابینن
لەسەر کاشیێ شەتەنجەکان سەریان ناسوڕێ

وەران بووم من ژیان بەستی لەبەیم
هەنگاوەکانم بیرنەماوە.
جارێکی دی چاوەکانم باخچەی ماڵەوە نابینن
کوڕ بووم من
مرۆڤایەتی و گاز و ژەهر و خەردەل کوڕی کردم.
جارێکی دی دەستەکانم دەستی تەش ناگرنەوە
چونکی تۆ بووی دەستەکانت بەیم.
جارێکی دی بەم شێوەیە ناژیم
لەو بەوایەشدا نیم ژیانێکی دیکە دەست پێبکەمەوە
ئیدی ژیان کۆتایی هات
من هی ئەو ژیانە نەبووم کە ژیام.
من بەسەرچووم و
هەنگە ئەوش بەسەرچووبن

هونەری کڵاژ … نژاد عزیز سورمە

مژوو .. تەکنیك .. ئەزموون ..
(ئاماژەیەك بە کەگەیەکی ورشەدار)

((هونەر دەزرایەوە ، چونکە واقیع بەش ناکا..))
گیوم میسە
لە هەمانی (کیژەك لە کاغەز) دا

-_____

هونەر لە خەیدا بە ئەنگیزەی ئەو ویست و ئارەزووانە هاتووە ئادەمزاد هوانین و وردبوونەوە و پرسیارە سادە و ئاسۆزەکانی پە کردووە و خەی پە ازی کردووە ..
ئەمە هەر لە دەری دەرەوە خوولیای مرۆڤ بووە ، لە سەردەمی چاخە بەردینەکانەوە کە هەنگە تەنانەت بە ئاستی لاسایی کردنەوەیش لە ئیستاتیکا.و هەندەکانی نگەیشتبن ، بەکو پەویستی ئەوان

سەردەمان ڕەنگڕێزیی بەها ئیستاتیکییەکانی کردووە کە پاشان دوای دەیان و سەدان و هەزاران ساڵ لەی کەڕاوتەوە و هەوڵی دەزینەوەی مەودای جوانی و پاڵنەرە ئەفسانەیی و خەسڵەکانی دراوە ، نموونەیش بە هەردوو بەر ، داهێنەر و بینەر لەو ساوە ون نەبووە ، لە هونەری سەر دیواری ئەشکەوتانەوە تا دەگاتە شارستانەتە ئەریگناکانی وێنەی شارستانەتی
(سەمەر) و (دەڵەی نیل) و (دەڵەی سند) .

ئەوانەی دیش کە سەردەمێکی زەر دوای ئەوان هاتن ، بەڵام بە ڕوانینێکی ڕەخنەیی و لێکدانەوەیێکی ئیستاتیکاناسیی (لە چاوخەی) هاوچەرخەوە هاتوون و نەوە دوای نەوە ، لەگەڵ پێشکەوتنی مرۆڤایەتی لە ناسینی سرووشت و دەوروبەر و گەڵانکاری لە ڕوانین و دونیابینییەکانی بەرامبەر ژیان و گیروگرفتە زاتی و بابەتییەکانیدا ..
سەرەتایش ئادەمزادی پێشین خەی و کاردانەوەکانی لە بەرامبەر دەوروبەر بە وێنە دەربڕیوە ، کە بە پێی گەلێك لێتەژینەوەی ئەنترۆپۆلۆژی ، هەروەها دەزراوە ئارکیۆلۆژییەکان سەلماندوویانە زمان و خەتی نووسین و گەشەسەندنی ، لە چەند هەزار ساڵێك تێناپەڕێ ، ئەمەش لە چاو هونەری نیگارکێشان ماوەیەکی زەر نییە ، تەنانەت پاش جێگیر بوون و دەزینەوەی کشتوکاڵ لە چاخی بەردینی نوێدا (نیۆلیسیك) و پاشان سەرهەڵدانی شارستانەتی سەمەریەکان و هەموو ئەو لایەنانەی لە دەوڵەتەکانی شاردا دەرکەوتن لە ڕووی زمان و خەتی پێنووسین (خەتی بزماری) کە تا دەورو زمانێکی یەکجار زەر بەردەوام بوو ، سەرەڕای گەشانی سیستەمی سیاسی ، ئەوەی دەچێتەوە ناو هونەری شەوکاری تا ڕادەیێك بە هەموو چەشنەکانی لە بەرەو نەوەستا(1).. نێك هەر ئەوەندە ، بەڵکو بوو بە بەشێك لە سرووت و ڕاز و نیازی ڕوانینە فەلسەفییەکانی ئەوسا .. دەزراوە ئارکیۆلۆژییەکان بەڵگەن کە ئەستا لە زەر لە مەزەخانەکانی دونیادا پارێزراون .

بەم جۆرە هونەری شەوکاری لە نیگارکێشانەوە تا دەگاتە دیواربەندی و هەیکەلتراشیی (بە هەموو جۆرەکانییەوە) بوون بە سیمایێکی دیار لە سیماکانی ئەو شارستانەتانە . لەو ساوەش هونەری شەوکاریی لە گەشە و پێشکەوتن نەوەستاوە ، بەوەی جگە لەوەی بنیاتێکی ئیستاتیکایی ئادەمزادە لە دەربڕینی خەی و دەوروبەری ، لە هەمان کاتدا پەیوەستییەکی مرۆیشە لە جوانکردنی ژیان و جێی ژیان کە دیارە (هونەری تەلار

یان خانووسازی) لەم بوارەدا هیچی نکۆیلەنەکراوی دیوە و دەبینە . تەنانەت وام دەتە بەرچاو هونەری خانووسازی هێنگە ئاستوخەتریش پێوەندی بە ژیان و بە مرۆڤەوە بە ، بەوەی لە ژیانی ئاسایی و شوێنی جێبەجێکردنی ئەو سروەتانەی بە درێژایی قۆناخەکانی مێژوو ئادەمزاد بەوای پێیان بووە ، کە لە دواییدا هەر بە پێی ئەو قۆناخ و باوەڕەوە بە ناوەك ناسراونەتەوە و ئامادەییان هەبووە .
جگە لەوێش هونەری خانووسازی هەستی (شوێن)یشی لای مرۆڤ بەرجەستە کردووە ، هەندە جار تا ئاستی یا نزیك لە (هەللانە) ی باڵداران کە باشلار بە لووتکەی تەلارسازی دەبینە و پێیوایە هەرگیز ئادەمزاد نێتوانیووە و ناتوانە لاسایی داشتنی ئەتەمی هونەری چەکردنی بکاتەوە(2).

خودی تەلارسازیش دوور نەبووە لەو گەڕانکارییانەی بەپێی سەردەم بەسەر قوتابخانەکانی هونەردا هاتوون ، لە هونەری دەرینەوە بگرە تا کلاسیك و هونەری سەردەمی بووژانەوە (ڕێنیسانس) و ئەوەی پێی دەگوترێ کلاسیکییاێتی نوێ و ئینجا ڕەمانتیکی و کۆپیزم و ئەبستراکت و دەربڕینخوازیی و دادایی و سوریالیزم و هونەری مەدرەن و پۆست مەدرەن و ئێستاش دوای پۆست مەدرەنیزم و...تاد. کە هەر یەك لەو قوتابخانە و ڕەوتە هونەریانە زادە و ڕوانین و هەڵوێست نواندن و تاڕادەیەك فەلسەفەی قۆناخکانیانن ، بە هونەری تەلاسازیشەوە ، دیارە لە ڕووی تەکنیکی کارکردنیشەوە هونەرمەندانی سەر بەو قوتابخانانە بە بەرجەستەکردنی ئەو چەمکانەی لە لایەنی ئیستاتیکا و گەڕانکارییەکانی و پێوەستیی بە هونەرکانی دیکەوە بەو جۆرە بووە ، هەر ئەوێش تەکنیك و ستایلی (هونەری کڵاژ)ی گەیاندە ئەو ئاستەی چەمکی هاوچەرخ وەربگرێ ، سەرتای سەدەی بیستەم .

ستایلێکی ناسك و ڕوانینپێك و بە بوار لە ئازادی کارکردن و هەمەلایەن و هەمە بابەت لە بکارهێنانی کەرەستەی هەمەچەشن ، کە بە بەریەوەیەتی هەندە جار هەموو قوتابخانەکانی تەدا کە بکرێتەوە.
کڵاژ، ئەگەرچی لە قۆناخێك لە قۆناخەکاندا لەوانەیە لەگەڵ هونەری ڕۆژنامەنووسیشدا پێکەوز کرا بێ ، بەڵام من وای دەبینم سەرەڕای نزیکیشی لە هونەری ڕۆژنامەنووسیی ، (کڵاژ) هونەرێکی سەربەخۆیە لەگەڵ هەمان ئەو جۆبارانەی هونەری شێوەکاری دەچێتەوە سەر ، تێك بکاتەوە .
جیاواز لەوێش دەرکەوتنی ئەم هونەرە وەك مێژووی ڕاستینەی خۆی ، دوور لەو لەڕوانینەی لەگەڵ هونەری نوێ سەیر بکرێ کۆنترە لە

هونەری وێژنامەنووسیی بەو چەمك و ڕوانینەی ئەمڕۆ لە گۆڕیە .
وێنگە نەتوانین بە پشتی ڕیزبەندی و پێدابوونی قوتابخانە هونەرییەکان ، کۆلاژ وەك قوتابخانەیەك هەژمار بکەین ، لە بەرئەوەی دی تەکنیکەکی تایبەت بە خۆی لە کارلێکردندا هەیە..

کۆلاژ ..
مێژووی پێدابوونی

وشەی (کۆلاژ – Collage) لە بنەڕەتدا لە Coller ی فەڕەنسییەوە هاتووە بە واتای چەسپاندن یا لکاندن ، لەبەرئەوە کۆلاژ بەو مانایە دەکەوێتەوە کە لە چەسپاندن و پێکەوە لکانی شتگەلێك ئینجا وێنە بن یاخود هەر ماددەیەکی دی وەك کاغەزی وێژنامە ، قوماش ، وێنەی فۆتۆگرافی ، تابلۆیەکی دیاریکراو یا بەشێکی ، هەر کانزایەك ، دار ، بەرد، ئاسن ، تەنەکە ، زێ ، زیو ، هەر شتێك لە ڕووپۆشکی دیاریکراودا بە پێکهێنانی شێوەیەك یا چەمکێکی نوێ لە دەربێندا(3).
وێنگە پێویستیی چەندان بواری جیا وێگە خۆشکەر بوو بێت بە سەرهەڵدان و بڕەو سەندنی ئەم تەکنیکە لەوانە بە نموونە ئاوەی پێوەستە بە سروتە پیرەزەکان یان ئازاندنەوەی پەرستگایان لە کەندا و ڕوانینی هونەرمەندانی نوێ لە پێناوکردنی تەکنیکێکیتر ، بەتایبەتی لە سەرەتای سەدەی بیستەمدا ، بەتایبەتیتریش دوای سەرهەڵدانی بزاڤی کۆپیزم و هەوڵکانی پیکاسۆ و براك و سیزان ، کە لە پاشانیش دەبینین پاڵ بە زەر بواری دیکە داوە و لە خۆیدا وەك تەکنیکێکی تازە ستایلی جەراوجۆری لە دەبەتەوە..

(کۆلاژ)یش کە دەچێتەوە پاڵ هونەری بینین ، دوور نییە بە شێوەیەك لە شێوەکان لە شارستانەتەکانی هەرە دێرینیشدا هەبووبێ ، بەڵام وەك مێژوو بەکارهێنانی ئاو تەکنیکە لە هونەردا مێژوونووسان بە (داهێنانی کاغەز لای چینییەکان) ی دەبەستنەوە (دەورووبەری 200 پ.ز) لەگەڵ ئاوەشدا کارلێکردنی لەو کاتەدا سنووردار بووە تاکو سەدەی (10) دەی زایینی ، کاتێ خەشنووسە ژاپۆنییەکان تیلمە کاغەزیان بەکارهێنا و کۆپلەی شیعریان لەسەر دەنووسی و لە پاش یەکیان دادەنان ، لە ئەوروپایشدا ، سەدەکانی ناوەڕاست (سەدەی 13ی زایینی) تەکنیکی کۆلاژ لە کڵیسە گەورەکاندا لەو تابلۆیانە بەکارهێنرا کە گەڵای زەکفت و بەردی پیرەز و هێندە کانزای گرانبەهای تەدا بەکارهێنرا لەو تابلۆیانەی بە مەبەستی ئایینەوە دەنخشێنران .

سەدەی 19ی زایینیش ، تەکنیکی کەلاژ لەناو ئەوانەدا بەاوبووەوە کاری دەستیان دەکرد ، وەك هەندە کاری یادگاری و ڕازاندنەوەی ئەلبوومی وێنە و کتێبان(4).
بەناو دیارە (کەلاژ) تاادەیەکی زۆر وەك هونەرێکی سەربەخۆ و بە ستایل و تەکنیکی نوێوە لەو کاتەدا هاتە ناو مەژووی هونەری شۆڕشگاری کە هەردوو هونەرمەند(پابلۆ پیکاسۆ) و (جۆرج براك) سەرەتای سەدەی بیستەم (ساڵی 1912) کاریان تێدا کرد ، دوای ئەوانیش سریالییەکان بە فراوانتری دەستیان دایێ .
بەم جۆرە کەلاژ بڕوای سەند و تەکنیکی کارلێکردنی قەناخ بە قەناخ گەشەی.و وەك ستایلێك بە زۆربەی وەاتانی جیهاندا بەاوبووەوە ، بە وەاتانی جیاوازەوە ناوینیشەوە ، بەناو کەمتر ، ئاگرچی دەسپێکی لە جیاوازەتیشەوە بوو بێ !!
بە نموونە لە تورکیای عوسمانیدا ، ئەم هونەرە زیاتر لە هەندەووی تێلارە بەناوبانگەکانیاندا دەرکەوتووە ، بەتایبەتی لەو مزگەوت و کەشکانەی سوڵتانەکانییان بنیاتیان ناون . لە ناو عارەبانیشدا ، لەپێش هەمووان باس لە هونەرمەندێکی میسری دەکرێ بەناوی (مونیر کەنعان) کە لە سەرەتای سەدەی ڕابردوودا لە دایك بووە و بەپێی زۆر لە سەرچاوەکان بە یەکەمین کەس دادەنرێ لەم بوارەدا(5).
لە ئێرانیشدا ئەم هونەرە زیاتر لە بواری خشنووسیدا بووە ، لەم بارەیەوە باس لە شۆڕشگێڕەکانی(مەحموود خانی مەلیك ئەلشوعەرا) دەکرێ کە لە سەردەمی قاجاریەکاندا ژیاوە هەورەها لە هەندە لایەنی پەیوەست بە کارکردن لە هونەری (میناتۆر)(6).
هەرچەندە لە ئێراندا کارێکی ناوازە لە شاری (سەرجان) دا هەیە ، بە بەوای من دەچێتەوە خانەی کەلاژ ، بەناو ئاگر بگونجێ دەکرێ بە کەلاژی مەودادار یا بەرجەستە ناوزەدی بکەین .

ئەم کەلاژە لە لایەن کەولاکەوە لەسەر ڕووبەری نزیکەی 15 پازدە هەزار مەتری دووجا دروستکراوە. چیرۆکی ئەم کەلاژە کە بە (باخی بەردین) بەناوبانگە لە لایەن کەسێکی کەولاڵی خەڵکی (ئەفشار)ی سەر بە شاری سەرجان (باشووری ڕۆژهەڵاتی ئێران) بەناوی (هیدایەتی ئەسفەندیار پوور) کە بە دەروێشخان ناوی ڕۆیشتووە دروستکراوە .
لەتەژی فارس د. مورتەزا فەرهادی لەم بارەیەوە دەڵێ: ((دەروێشخان لە دوا دواکانی سیلسیلەی قاجاریەکانەوە ژیاوە ، هەردوو شێی جیهانی دیوە ، ئاوەشی دیوە چ بەسەر وەاتکەیدا هاتووە))(7).

دکتەر فەرهادی دەڵێ ، دەروێشخان قارەمانێکی جوامێر و پیاوێکی ئازا و زیرەك بووە ، هەرچەندە کۆو لانیش بووە ، بەڵام خەیاڵێکی بەهێز و بەهرەیەکی هونەری و دونیابینییەکی بەرزی هەبووە و بایەخی زۆری بە جوانی داوە ئەمەش لە کارەکانیدا دەردەکەوێ(8).
وا دیارە دەروێشخان بەشێکی زۆری موڵکەکانی لە ناوچەی سەرجان لە دەست دەدا ، لە دواییشدا خاکە بە پیت و بەروبوومەکەی بەهەی بە ئاوییەوە وشك دەبێ .
بەم جۆرە نیگەرانی دەروێشخان بە زۆییەکانی دەگاتە ئاستەك ، خۆتەك لە بیابانێکی نزیك لە یەکەك لە باخە وشکەوبووەکانی هەڵبدا و باخێکی بە بەرد لە بندەاری وشك هەڵاتوو ، هونەرمەندانە لەباتی بەروبوومی کشتوکاڵ ، بەردی هەمەجۆر و هەمەڕەنگیان پێدا شۆڕ دەکاتەوە لە ڕووبەرێکی بەرفراوان . (بەوانە وێنەکان) .
لە هەمووی سەیرتر ، وەك سەرچاوە جیاجیاکانیش باسی دەکەن لەوکاتەدا لە هەل و مەرجی ئەوان ڕۆژان ئامێری پێویست بەردەست نەبووە بە دووبەدەرکردنی بەردە هەمەجۆرەکان بەتایبەتی بەردە قایمەکان ، لەمەشدا وا پێدەچێ دەروێشخان ماندووبوونەکی زۆری دیبێ لە دووبەدەر کردنیان ، تەنانەت هەندەك لەو بەردانە زۆر قورسن و هەڵواسینیان بەهەی تەل و کانزای بەردەستی دیکە ئاسان نەبووە .
ئەم کارەی دەروێشخان کە ئێستاش قیبلەنمای گشتوڕانە یەکەکە لە کارە ناوازەکانی مەژووی داهێنانی هونەر و) هونەری کەلاژ(بەتایبەتی وەك لە پێشدا وتم دەشێ بە کەلاژی بەرجەستە ناوزەد بکرێ .

من بەخەم ئەم کارەی دەروێشخان (ئینجا بەهەر هەڵە و ئەنگیزەیەك بوو بێ) بە شێوەیەك لە شێوەکان بە دەقاوەزیی زۆر لەو تەکستانە چاو لە دەکەم کە لە کاتی هەردوو شەڕی یەکەم و دووەم یاخود دوای شەڕ نووسراون و ئاماژییە هەمەلایەنەکانی دەروونیی و کۆمەڵایەتی مرۆڤیان بەرجەستە کردووە .

تەکنیکی کارکردن

لە ڕووی بەکارهێنانی ماددە و شتگەلی هەمەچەشنەوە کارکردن لە کەلاژدا کەموێنەیە ..
هەموو شتەك ئاسایی بەکاربهێنرێت لەکاغەزی هەمەجۆرەوە تا قوماش و پلاستیك و وێنەی فۆتۆگرافی و پارچەی دیاریکراو لە نیگاری کەشراو و پەڕەی باڵندە و کانزای لە جۆری ئاسن و مس و هەروەها بەردی ڕەنگاوڕەنگ..تاد.

کلاژکار ، ئازادیەکی هەڵە و پەکهاتەیەکی ئاهەنگداری هاوبەشی لەو تیشکانە ، ئەگەر هەر کەرەستەیەك بە تیشکێك ببینین ، هەناهیەکی بەهێزو سەرنجڕاکێش پەیدا بکا ، کە هەندێ جار مەبەستی بە لە هاوبەشیای فیگەرەکانەوە یاخود لەگەڵ یەکهاتنەوەی کەرەستەکاندا دەبێ .
زەرجاریش لە فیگەرە دژبەیەکەکاندا هەوڵدا گوزارشت لە هاوئیاکانی بکا جگە لە دەستپێداهێنانەوەی دوایی کە لە دوا قۆناخی هەر تابلۆیەکدا بە دەسکاری خودی کلاژیست بەهای هەندێ قەبارەموشاندنەوە جێبەجێ دەکرێ ، هەموو ئەو خەت و لاین و قەبارەموشێنانەش دەگرێتەوە کە تەواوکاری بە تابلۆکە دەدەن ، یا لە هەندێ تابلۆی کۆنتراستدا دژایەتی پتر دەردەبڕن کە ئەویش هەر لە بەرژەوەندی کارەکەدا دەبێ ، بەخودی ئیمزای هونەرمەند خۆیشیەوە کە بە ئای من دەبێتە بەشێکی دانەبڕاو لە تابلۆکە و وەك فیگەرێك خۆی دەنوێنێ .
من بە خەم تەکنیکی کارکردن لە کلاژدا وانابینم لە مەودای دەربڕین جیابێتەوە ، دیارە دەربڕین و شەوکاریی و زمانی هەرکارێك لە ئەنگیزەی کەمەڵك هەڵهێندەوە سەرچاوە دەگرن و بە پێی پاشخانی فەرهەنگی و پەیوەستی دەروونی بەسەر هونەرمەندیدا دەشکێنێتەوە .
ئەمە لە هونەرەکانی دیشدا هەر وایە ، بەتایبەتی لە شیعر و مۆسیقادا ، کە دووەمیان دەچێتەوە ناو ئەبستراکت و لە گەڵك هاوەوە لەگەڵ ئەو ڕیتمە ڕەنگین و پارچانەی کلاژدا تێکدەکاتەوە ، باوەکو هەر یەکیان سەر بە دونیای خۆیشیان بن .

ڕەنگە ئەمەش لەوەدا هابێ هونەری کلاژ بە شێوەیەك لە شەوکان دەچێتەوە سەر قوتابخانەی کۆپیزم ، کە لە لایەنی شەوخوازییەوە بە ڕادیکاڵترین قوتابخانە دادەنرێ لە سەردەمی خۆیدا بە تایبەتی بە هونەری شەوکاری ، بەوەی ئەو قوتابخانەیە وازی لە چەمکە ڕیالیزمییەکانی بینین هێنا و لە هونەری هاوچەرخدا بەوە دەرکەوتەوە ئازەزی مرۆڤی هاوچەرخی لە ڕەهەند و مەوداییکی دیکەدا دەرخستەوە ..
پەرەسەندنی هونەری کلاژیش (تاڵادێك) بە لای دەرهاوێشتەکانی کۆپیزم و دادایەتی و لە پاشانیشدا سوریالی کەوتەوە لە پەیڕەوکردنی ئەبستراکتایەتی لە کارکردندا ، بەڵام بە ستایل و تەکنیکەکی جیاواز :

سەودا کردنی هاوبەشەمز لە بەرابەر هووپەو و بەشای و مەوادان بەو هوئیا و گەمە شەوکارییانە بە ڕەکخستنەوەی ئاهەنگەکانی ناوەوەی کلاژکار خۆی ، زەر جاریش دەقاوەزی لەگەڵ ژانرەکانی دی

هونەر ، بە نموونە شیعر لە باشترین تەجەللایدا ، کە جار هەیە بە لای هەووی پاکیزەی ئیرەتیکا و هەندە جاریش بەرەو هەڵەوی عیرفانیدا دەشکێتەوە و لە شیمانەیەکی وەختیدا ، دەوەستێنەد بە پاشخانی مەژووییەکە (لە زەمانی ئەستای دووبارە بووەوەدا) و ئەزموونی کار لە کردنی وەك هەر کارێکی هونەری دیگاتە ترپەك و تەقەڵان .. لەوەدا لەژیکەکی جیا لە نالەژیکدا ، کە بەشکە لە ویستی عارفان و ویستی شەوخوازی ، هەروەها بەشك لە هەڵەهایی هوئیا و دونیابینی خەی دەردەبڕێ ..

لە بارەی ئەزموونی خەمەوە

وێنەکێشان بە من یەکەك بووە لە خوولیاکانی منداڵیم .. سەرەتای چوونە بەر خوێندن ئەو بوارەم بە نەخسا ، هەڵومەرجی ئەوسا (دەسپێکی خوێندن) کە زەرجار بەسەریدا دەسەپاندین لە ئەشکەوتان بخوێنین چ جای وێنەکێشان .
من تا نەهاتمە شار وانەی ئەوەی پێی دەگوترا (ڕەسم) وکە لە دوایدا زانیم ، نەبیستبوو..
(قەڵەمەڕەنگ) م هەر بە دوایی نەدیبوو ، بە خەوز جار جار ئەگەر بمانویستبوایە وێنەمان لەسەر دیوار و زەوی کێنکریتکراو دەکێشا ، ئەو دەمە تەنیا بینا حکوومەتییەکان کێنکریت بوون .
هەشتا لە ناوەڕاستی قۆناخی سەرەتاییدا بووم هاتمە شار (پێلی چوارەم یا پێنجەمی سەرەتایی) لە خشتەی وانەکاندا ، وانەی (الرسم)م دی ، بەڵام تا قۆناخی سەرەتایشم تەواوکرد وانەی (وێنەکێشان- الرسم) هەر لە خشتەی وانەکاندا مایەوە ، حەفتانە چەند وانەمان هەبوو ، یا دەکرا بە وانەی تر ، یاخود مامۆستا ئیزنی دەداین و بە ئیستیلاحی ئەوەدەمی دەبووە (شاغر) .

لە قەناخی ناوەندیدا (پەلی دووەم) بارودۆخ گۆڕا ، من گۆڕاوە (گۆڕاو) شوێنی لە دایك بوونم کە ماڵیشمان هەر لەوێ بوو .
ئۆگرچی گۆڕاو دەمێك بوو ناحیەی بوو (هەر لە سەردەمی پاشایەتیدا) هەروەها بنکەی شۆڕشی کوردستان .. لە هەمانکاتدا ئاوان ژاژان پێگەیەکی گرینگی بازرگانی هەموو کوردستانیش بوو ، بازاڕێکی هەبوو دووجار بە قەد هۆوپەوی خانووکانی ، لێگەڵ هەموو ئەمانەشدا شوێنکی تایبەت بە هونەر بە تایبەتی لە هۆوی بایەخدان و بە هەندگرتنی تەدا نەبوو ، ئەوەی هەبوو لە دوو سێ هونەرمەندی خەسك کە ئاواخوایی خەیان خەیان پێگەیاند بوو تێنەدەپەی .
ئەوسا ئەمە کەمێك قوتابی قەناخی ناوەندی بووین هەستمان بەوە کرد بەتایبەتیش کە هەموومان لە ڕۆکخراوی (یەکیەتی قوتابیانی کوردستان) دا
کارمان دەکرد ، ئەوبوو لیژنەیەکمان بە ناوی (لیژنەی زمان و

ئەدەبی کوردی قوتابخانەی ناوەندی گۆڤاڕ) دامەزراند .
بە داخەوە بە هۆی کەمتەرخەمی ئەگەر سەرۆکایەتی بایەخدان بە لایەنەکانی دی وەک ڕۆژنامەنووسیی و مۆسیقا و گۆرانی و شانۆ ، لە بواری هونەری شۆڕکاریدا ڕێک نەکەوت کارەکی وامان پێ بکرێ شایانی گۆڤانەوە بێ .

زۆری پێنەچوو بیرمان لە بڵاوکردنەوەی گۆڤارێک کردەوە ، ئەوەبوو گۆڤاری(بەرەو ڕووناکی) مان دەرچووواند ، بە حوکمی ئەوەی زۆربەی کارەکانی گۆڤارەکە ، بەتایبەتی سەرپەرشتی چاپ لە چاپخانەی کوردستان لە هەولێر بە من سپێردرا بوو ، پێشتریش لەگەڵ دەسپێکی قۆناخی ناوەندیدا ئەوەی پێی دەگوترێ(ڕۆژنامەی دیوار) کە زیاتر دەچێتەوە ناو (ڕۆژنامەگەریی قوتابخانە) چەند بڵاوکراوەیەکم بە کۆششی خۆم دەرچواند بوو ، کە باسی ئەمڕۆش دەکەم مەبەستمە بڵێم تەکنیکی کارکردن لە ڕووی دانان و دابەشکردنی بابەت و وێنە و قەبارە و شێوەی دانان و بڵاوپێکردنی بەشایی لێم جێر بڵاوکراوانەدا نزیکە لە کارکردن لە کۆلاژ .
لێرەدا دەتوانم بڵێم من لەکاری ڕۆژنامەنووسییەوە سەروکارم لەگەڵ کۆلاژدا پەیدا کرد و تاڕادەیەک قەرەبووی ئەوەم پێکردەوە لە قوتابخانەدا بواری فێربوونیان بە نەخسانەدین .
لەوساوە زۆرجار بە بابەتە نووسراوەکانی خۆم یا هی برادەران یاخود لە دەرهێنانی کتێبەکانمدا پێنام بە بردووە ، ئەگەرچی وەکو پیشانگای تایبەتی تا دوادواکانی سەدەی ڕابردوو (1995) کە یەکەمین پیشانگام تێداکردەوە
(1/10/1995) هیچ پیشانگایەکم نەکردبێتەوە(9).

لە ڕووی تەکنیکی کارکردنیشەوە ، هەوڵم داوە ستایلکی تایبەت بخەمە هەبە ، هەورەها هەمیشە لەگەڵ ئەوەدا بووم (وەای پشکەوتنی تەکنەلۆژیا و بەردەست بوونی) بە دەست کار بکەم ، من لە کارکردن بەدەست خەم ئازادتر و کارەکانم سرووشتیتر دەبینم .
پشموایە کارکردن بە دەست ، باوکو بە کەمپیوتەر و فۆتۆشۆپ بکرێت و زەر جار بواری مەودا پێدانیشی هەبە ، بەڵام هەمیشە وام دیوە کاری دەستی لە گیان پێدان و دروشانەوەیدا لە پێشتر بە ، لە هەمانکاتدا کارکردن بەدەست :
یەکەم: ڕاستەوخۆترە و پتر ئیحساسات و جێپەنجەی کەلاژیستی پێوە دیار دەبە ، ئەگەرچی ماندووبوونی زیاترە .
دووەم: ئەو ڕەهەند و مەودایانەی دەتوانرێ بەدەست بە کارەکە بدرێ ، هەندە جار بە کەمپیوتەر نزیکە لە مەحاڵ ، بەتایبەتی لەکاتی بەکارهێنانی هەندە کەرەستەی وەك دارو ئاسن و کانزای دی ..
سێیەم: زەرجار ڕەك دەکەوە (هەرچەندە من وەکو خەم ئەم ئەزموونەم

لە پیشانگاکانمدا تاقی نەکردووەتەوە) کەلاژەکی زیندوو لە خودی هەڵی نمایشکردندا پشان بدرێ ، ئەمش بە کەمپیوتەر ناکرێ .
چوارەم: لە ڕووی ڕاپەاندنی کاردا ، ڕەنگ زیاتر ماندووت بکا ، بەڵام لە زەر لایەنەوە پویستی بە هەندێ شت نابێ ، لە وێنەی تەزووی کارەبا بە کەمپیوتەر بە نموونە ، لەو حاڵەتانەدا کەلاژیست دەتوانێ لە کۆردەیەکیشدا کارەکانی بەدەست ڕایی بکا .
ئەزموونی من لە یەکەمین پیشانگامەوە تا شەشەمین پیشانگا هەمووی بەدەست بووە ، لە هیچ کارەکمدا وەك وتم تەکنیکە بەردەستەکانی کەمپیوتەرم بەکار نەهێناوە ، من پیشانگای یەکەمم لە(1/10/1995) لە هەڵی سەدیر لە هاوینەهەواری سەلاحەددین) نمایش کرد، بەناوی (پاییزی چاوەکان) ئەو پیشانگایە زیاتر لە 70 حەفتا تابلۆ بوو ، لە هەلومەرجەکدا بوو شەڵی ماوەرانکەری ناوخۆ لە گۆڕێ بوو ، ئەو پیشانگایە و ئەو تابلۆیانەی تێیدا نمایش کران مانەفەستی ناڕازایی من بوو شێوە بوو لەگەڵ شەڵی بزوتنەوەدکارانەی خەکوزی ، دەقەکی ڕاشکاوانەتر بوو لە دەقی (باوەشکەکانی مەژوو) کە شانازی پێوە دەکەم بەوەی
(یەکەمین قەسیدەی بەاوکراوە بوو ، مایسی 1994 دژی شەڵی ناوخۆ پێش پیشانگاکە لە دەسپێکی شەڕدا بەاوم کردبووەوە) لە پاشانیشدا لە ڤیستیڤاڵی خانی لە شاری دهۆك خوێندمەوە(10).
لە حەقیقەتیشدا کەلاژ بە من ، وەك زایەڵەی زەنگەکی لەهات لە تاراوگەی شیعردا ، هەر لەرشەوە کرەکی کەشکە دەستی پێکرد:
کەتەسازە ، مووشێنی مەیدان ، ئاگردز .. هەموو ئەوانە تارایەکیان پێ نەهەنرایەوە! ناڕەم وشە دەستەوستان بوو ، بەڵام ڕەنگە نەمویستبێ لە ڕەحی زیندووی بدەم ، ئەمش هەستەکی بە سازە کە مرۆڤ دەبینی خوولانەوەی لە مەودای ئیستاتیکاوە پێ لە پشتر بە لەوەی هیوا ستراتیژیەکانی ژیان بەرجەستە دەکەن و بە شکەیەکی وەختی نەدا .
هەندێ جار بە ئەوە دەچم وەك چۆن مەسیقا و ستران بە هەی هەست کردنی مرۆڤ بە غەریبی و نائومێدی لەو دیماهیێ تراژیدیێی ژیان کەتایی پێ دێ داهێناوە ..
هونەری نیگارکێشانیش ، ئەگەر مرۆڤی سەردەمێ دێرینەکانیش مەودا ئیستاتیکیێکانی پێ لەك نەدرابێتەوە ، لەگەڵ سەرهەڵدانی شارستانیێت تێگەیشتووە لەو وەهم و خەونی نەمریێوە سەرچاوەی گرتووە ، کە لەگەڵ کارساتێ یەك بە دوای یەکەکانی ژیانزوتکاران ، کونجەك ، بەرهەڵەکی تێدایێ لە نزمترین پلەی نەداریدا چەك ونەاهیت بداتێ ..
ئەوە هونەرێ دونیات هەبێ ، بە کەششی خۆت نەبێ ناتوانی تێی بگەی و

چۆشەی لە وەربگری ..
هەر لەرەوە کەلاژ بە من دیوەکەی تری شیعر بوو لە زمانەکی ئیفلیجدا ، با لەگەڵ هاوتی هونەری نوێش بە پێوەندی نەبوو بە ، بەڵام هەوڵێك بوو لە ئەوارەی مۆژوو و هێژپەڕەی جوگرافیا بە ناسینەوەی بەهارە سووتاوەکان و هێژگارە لە دەستچووەکان .. کاوەژنەیەك بوو لە شەختەدا ، تەکنیکی ژیان بوو بەر لەوەی تەکنیکی شەوکاریایەتی پەتی بشێك لەو ژیانە بێت ناومان ناوە شەوکاری یاخود هونەری شەوکاری .
ئەم هونەرە هەنگۆ لە کوردستاندا بە یەکەمجار شەرەفی کارتێداکردنی بە من بۆا بە ، دیارە لە هونەری دونیادا نوێ نییە..
نایشارمەوە من لە کەلاژدا هەست بە ئازادییەکی هەهاتر دەکەم ، هەست بەو شێتایەتی و وەهمانە دەکەم کە پەموایە کەم و زۆر لە هەموماندا هەیە.. لە کارکردنیشمدا هەرگیز لایەنی ئیستاتیکی و تەکنیکی کاکردن و هوانین و هوئیای شەوخوازی لە مەودایەکی هەهاترم بە قوربانی ناوەرۆکەکی دروشمئارا و بارکەوتوو نەکردووە .
لە پیشانگاکانمدا هەوەمداوە یتمی ونکراو لەناو ژاوەژاوی سەردەمدا بدزمەوە لە کاتکدا هاوسەنگیمان هوو لە ئاوابوون بوو ..

10/2017/ 22
نەژاد عزیز سورمە

_____

ئاماژە و پەراوێز:

(1) هونەری سەمەری گێشتە ئاستەك تەنانەت لە سەردەمە هاوچەرخەکانیشدا هونەرمەندان لە کارەکانیاندا بە شەویەك لە شەوکان بێ گەڕاونەوەتەوە.
ئەگەر نموونە ت ویست سەیری تاقەکەی هونەرمەند (جەواد سەلیم) بکە لە بەغدا کە بووە بە ئایکۆنی شارەکە و هێژانە لە TVیەکان دەبینی ، دەسکردی هونەرمەندەکی هاوچەرخی سەدەی ڕابردووە(1921-1961) .
سەلیم لەم کارە ناوازەیدا بە ئاشکرا سوودی لە (مەری لوولەیی) سەمەریەکان وەرگرتووە ، ئەوەی ئەو کردوویەتی لە هووی تەکنیکەوە چاپی هەکەندراوی مەری لوولەیی بەڕام بە هوانینەکی سەردەمیانە.
(2) گاستۆن باشلار- جمالیات المکان – چاپی بەغدا 1980، بەاوکراوەکانی گەڤاری (اقلام).

(3) سکینە المشیخ- الکولاج یستعید قیمة الاشیاء فنیا .

بەوانە:

http://akherelakhbar.net/%D9%81%D9%86-%D9%88%D8%AB%D9%82%D8%A7%D9%81%D9%87/%D8%A7%D9%84%D9%83%D9%88%D9%84%D8%A7%D8%AC-%D9%81%D9%86-%D9%88%D8%A5%D8%B9%D8%A7%D8%AF%D8%A9-/%D8%AA%D8%AF%D9%88%D9%8A%D8%B1

(4) نوار طه – فن الکولاج – گەڤاری (زەیزفون) ی ئەلکترۆنی .
(5) جمال القصاص- ستە عقود من الکولاج ، ڕۆژنامەی (الشرق الاوسط) ژمارەی ڕۆژی 4 /2000/2.
(6) د. سیاوش قندی – تاریخچە کولاژ، ڕۆژنامەی – هنرو اندیشە – ژمارە 214- دووشەممە 12ی ئابان 1376ی هەتاوی.
(7) یادداشت د. مورتەزای فرهادی دربارە بزرگترین کولاژ جیهان در سیرجان ،

بەوانە :

http://mortezafarhadi.ir/archive/557/%D8%A8%D8%A7%D8%BA-%D8%B3%D9%86%DA%AF%DB%8C-%D8%B3%D9%8A%D8%B1%D8%AC%D8%A7%D9%86%D8%9B-%D8%A8%D8%B2%D8%B1%DA%AF%D8%AA%D8%B1%D9%8A%D9%86-%D9%BE%D9%8A%DA%A9%D8%B1%D9%87-%DA%A9%D9%84%D8%A7%DA%98-%D8%A7

8)) هەمان سەرچاوەی سەرەوە.
(9) لەوساوە ، واتە لە 1/10/1995وە تا ئێستا 6 شش پیشانگای تایبەتیم کردووەتەوە و لە زۆربەی شارکانی کوردستان نمایش کراوان ، وەکو هەولێر ، سلێمانی ، دهۆك ، سەران ، ئاکرێ ، صلاح الدین..تاد.
بەجگە لەوش پیشانگای شەشمم لە ئەنقەریش لە توركیا نمایش کرد کە بە ئامادەبوونی چەندان نووسەر و هونەرمەند و پەرلەمانتار بەناوبانگ چوو و لە لایەن نووسەری ناوداری تورك دستی کورد مامۆستا (ئیسماعیل پەشکچی)یەوە کرایەوە هەورها پێنج لەو پیشانگایانە لە دوو توێی 3 کتێبدا چاپ و بڵاوکراونەتەوە.
(10) ئەو ڤیستیڤالە لەکاتکدا بوو زۆر نەبوو من و خانوادەکەم ، مالی دایکم ، هەژاری برام ، مالی خوشکم لە قوربانییانی ئەو شەڕە بووین کە ئەوان بۆ شاوی تاڵان و فەرهود و پەراگەندەیی کوتن و منیش کتێبخانەکەم کە خۆی لە نزیك 8 هەشت هەزار کتێب و دیکەمێنتی

ڕۆژنامەگەریی کوردی دەدا وەڵامی چەندین سیایی ئامادەکراو بۆ چاپ لە پێش هەمووشیانەوە (داستانی گڵگامش) کە سێ ساڵ بە وەرگێڕان و پێراوێز بۆ نووسینەوە
پێی خەریك بووم تیا چوون .

چیرۆک بۆ منداڵان.. ئاخۆی نیشتمان … رزا شوان

شایەکی بیابان نشین، هەر لە منداڵییەوە زۆر حەزی لە دەنگی باڵندە بوو.. لە باخچە فراوانەکەی کشکە قشنگەکەیدا، لە نێو تڵبەند و قەفەزی نایابدا، چەندین جۆرە مەڵ و باڵندەی پەنگین و جوان و دەنگخۆشی هەبوون.. خۆشەویسترین و جوانترین و دەنگخۆشترین باڵندە بەڵای شاوە، جوانی و دەنگی قاسپە قاسپی کەوکەی بوو.. کە لە نێو تڵەبەندکدا، دیکۆرکی زۆر جوانی بۆ رازاندبۆوە.. کە بریتی بوو لە شاخ و لە تاقگە و لە گوڵزارکی ڕەنگین و لە بەردی جوان.. شا هەندە هەگری دەنگی باڵندەکانی ببوو.. هەندە گوێی لێیان گرتبوو.. تا ڕادەیەک لە زمانی باڵندەکانی دەزانی.

شا بەیانیان بە دەنگی قاسپە قاسپی کەوکەی لە خۆو هەڵدەسا.. دەچووە دیاری و گوێی لەدەگرت.. بەڵام شا سەری لەوە سووڕمابوو، کە کەوکەی هەموو جارێک لە کۆتایی خوێندنەکەیدا، دەیوت: خۆزگەم بە نیشتمان ! شا لەبەرخۆیەوە وتی: جا کەوکە لە چیت کەم؟! خۆشترین دان و میوە و سەوزەم لە بەردەمتدا داناوە.. جوانترین دیکۆرم بۆ رازاندووەتەوە.. قاپکانی ئاو و دانەکەشت لە زێو دروستکراون.. شوێن خەوکی نەرم و گەرمم بۆ رازاندووەتەوە.. پەم نایەیت بە هەموو جارێک خۆزگە بە نیشتمانەکەت دەخوازی؟! تۆ بڵێی دیمەنەکانی نیشتمانەکەت لەم دیکۆر و دیمەنەی ئێرەت جوانتر و قشنگتر بن.. لەم ناز و بەخشینەی ئێرەت خۆشتربن؟!
شا شەوکیان خەونی بینی.. لە خەونەکەیدا بەیانی بوو، گوێی لە دەنگی قاسپە قاسپی کەوکەی گرتبوو.. وەکو ڕۆژانی تر گوێی

لەبوو کە کۆکەی وتی: خۆزگەم بە نیشتمان.

شا چوو دەرگای تەلەبەندی کۆکەی کردەوە.. بەرەبای کرد و پێی وت: دە هەبەفە و بەوە بە نیشتمانەکەت.. کۆکە بەرەو باکوور هەفەی.. شا لە خوا پاڕایەوە، کە بیکات بە باڵندەیەک، بە ئاوەی دوای کۆکەی بکەوێت.. داواکەی شا هاتەدی و بوو بە باڵندەیەک.. هەفەی و قەناغ بە قەناغ دوای کۆکەی کەوت.. تا بزانێت کوێیە ئاو نیشتمانەی خۆزگەی بە دەخوازێت. لە دوای فڕینی ماوەیەکی زۆر، گەیشتنە دەشتکی ڕەنگین و فراوانی کوێستانی کوردستان، کە کەوتبووە نێوان دوو زنجیرە شاخی بەفرین و بەرزەوە.. چیاکان بە دارستانی سەوز و چڕ پڕشرابوون.. دەشتکە پڕبوو لە دار و دەوەنی سەوز و لە تاقگەی جوان، لە کانیاوی ڕوون و خۆ، لە گوڵزاری سروشتیی گوڵ هەمەڕەنگەی جوان و بۆن و بەرامە خۆش.. شا لە هەموو لایەکەوە گوڵی لە چریکە و لە خوێندنی جۆرەها مەلی دەنگخۆش بوو، کە لە ژیانیدا شونێی وەها خۆش و ئاڤسووناوی و دیمەنی قەشەنگ و دڵڤڕێنی لەو شوێنە نەبینیبوو.. واقی وڕما، لەبەر خۆیەوە وتی: هەبێ ونەبێت ئەڕە بەهەشتە، کۆکەم ناهەقی نییە کە خۆزگە بەم نیشتمانە جوانەی دەخوازێت.. بە ڕاستی زۆر جوانە.

کۆکە لە لای کانییەکی ئاو ڕوون و سارد نیشتەوە.. هەشت نە قوم ئاوی خواردەوە.. پشوویەکی دا.. ئینجا چووە سەر تاشەبەردێکی قوت.. بە دەنگەگی بەرز و بەسۆز و زوڵاڵ دەستی بە قاسپە قاسپ کرد.. لە کتایدا سێ جار لەسەر یەکتری وتی: ئاخەی نیشتمانە شیرینەکەم، نەمەردم و پێت شادبووموە.. ڕوێک کەو هاتن و لە دەوری کۆکەدا نیشتنەوە.. دووبارە کۆکە دەستی بە قاسپە قاسپ کرد.. لە کتایدا وتی: ئاخەی کە بە کەس و کارم و بە هاوڕێکانم شادبووم.. لە دواییدا لەگڵ ئاو کەمێک کەوەدا، دای لە شاقەی باڵ و بەرەو چیایەکی لووتکەبەرز هەڵفین.

شا لە پڕکدا، لە دەنگی قاسپە قاسپی کۆکەی خەبەری بوو و وتی: ئاخەی کە ئەم خەون بوو بینیم.. شا لە پشا چوو دەرگای تەلەبەندی کۆکەی کردەوە و ئازادی کرد.. کۆکە بەرەو باکوور هەفەی و لە چاو ونبوو.. شا هەموو باڵندەکانی تریشی ئازادکردن و وتی: هەر هەموتان ئازادن و بفڕن و بچنەوە بە نیشتمانەکانی خۆتان. چی قەفەز و دیکەر و تەلەبەندیشی هەبوون، هەر هەمووی شکاندن.
شا هەر ئاو ڕۆژە بەیارەکی دەرکرد، کە ڕاوی هەموو جۆرە باڵندە و ئاژەڵەکی کەویی لە وەاتەکەیدا قەدەغەکرد.. ڕاشیگەیاند، کە

هەر هاوڵاتیەک سەرپێچی ئەم بڕیارەی بکات، بە تووندی سزا دەدرێت.

ڕزا شوان
کۆرکوک: ١٩٧٥

بزووتنەوەی "هەڵگ زردەکان" و چەند وانەیەک ... پشتیوان محەمەد

دەروازە

تارمایی کارەساتی کێش و هەوا باڵی بەسەر سەرجەمی مرۆڤایەتیدا کێشاوە. دوایین پێشنیاری دۆناڵد ترەمپ بۆ دامرکاندنەوەی بزووتنەوەی هەڵگ زردەکان، کۆتاییهێنان بوو بە کۆکەوتننامەی کێش و هەوا و ژینگە لە پاریس. حکومەتە سەرمایەدارییەکانیش هەمیشە لەگەڵ بەرژەوەندییەکانی ئەرمەوە، ویستوویانە هەم درێژە بە بەرهەمهێنانی زیاتری دوان ئۆکسیدی کاربۆن بدەن و هەمیش بە ماوەیەک سەرنجی جەماوەر و میدیاکان لەسەر پرسەکە دووربخەنەوە. تا کار گەیشتە ئاوەی زۆرێک لە حکومەتە سەرمایەدارییەکان تانانەت مەسەلەی گۆڕانی کێش و هەوا بە تێوری پیلانگێڕییی مارکسیستیی دەزانن، کە دەیەوێت ڕێگریی لە گەشەی ئازادانەی ئابووریی بازاڕی سەرمایەداریی بکات و لەم ڕێگایەوە پەیوپاگەندە بە ئابووری ووڵەهێکشاوی چین بکات.

دوایین هاوڕێیەرمیستانە (بەڕام لەجەوهەردا ساختەکارانە)ی ئەمانوێڵ ماکرۆن بوو بە دانانی باج لەسەر سووتەمەنیی؛ دیارە پاساوەکەی ماکرۆن، هیچ نەبێت کەمکردنەوەی کاریگەرییەکانی دوان ئۆکسیدی کاربۆنە لەسەر بەرگەهەوای ئۆزۆن، وەک سەرتایەک بە ڕێگریکردن لە زیاتر پیسبوونی ژینگە. بەڕام ڕوون و ئاشکرایە باجەکەی هاووڵاتی دەیدات و لەلاکەی دیکەشەوە، دەبێتە گەورەترین خزمەتکردن بەهێکشانی قازانجی زیاتری کەمپانیا فرۆنتەوەکان. ئەم بڕیارە بەخراپی بەسەر ماکرۆندا شکایەوە و لەهەنگاوی یەکەمدا، خێڕاکانەکی کرێکاری هەنایە سەر شەقام، کە زۆرەمەندی ئەم بڕیارە بوون، واتا بەکاربەرانی سووتەمەنیی، بەڕام داواکارییەکان

هەڵکشان، لەپاریسدا نمایەوە، لە خواستی ڤیفەرمی ئابووریيەوە بەرزبووەوە بە خواستی سیاسیی کۆتاییهێنان بە حکومەتەکەی ماکرۆن. بزووتنەوەکە سەرتاپای شارەکانی پاریسی گرتەوە، تەنانەت بەوەتانی دیکەشدا بڵاوبووەوە، وەك بەلجیکا و هەندا و ئومەد دەکرێت، وەتانی پێشکەوتووتری دیکەی سەرمایەداریش بگرێتەوە.

بۆ ڤەمینیسا؟

هیچ جێگای سەرسامیی نییە و تەنانەت هیچ سەیریش نییە کە ناڕازایەتیی بزووتنەوەی جەماوەریی ڤەمینیسا بگرێتەوە. مێژوو پیشانی داوە ئەو شۆشانەی توانیویانە وەستانی مێژوویی و وەرچەرخان دروستبکەن، لە ڤەمینیساوە سەریانهەڵداوە: شۆشی 1789، کە کۆتایی بە ژەمی کۆنی ئەریستۆکراسیی و فیودالیزم هێنا و ئینسانی لە گۆڕەپانەوە کردە هاووەتیی. شۆشکانی 1848، شۆش لە پێناوی خواستە دیموکراسییەکان و شۆشە دیموکراسییەکانی کردە هەوێنی سەرهەڵدانکانی دیکە، کۆمۆنی پاریس 1871، کە بە یەکەمجار، کرێکارانی دیموکراسیخواز و دادپەروەریخواز، دەستەتیان بەدەستەوە گرت و ئەنجووماننە خەبات و بەرەکرێکارییەکانیان دامەزراند، شۆشی 1936 و پاشان 1968، کە چوار بکەری شۆشگێڕ بوونە هەوێنی گەڕانکاریی سەرتاپای پاشماوە کۆنەپارێزییەکانی دونیا: یەك، کرێکاران، دوو، خوێندکاران، سێ، ژنان و چوار، خەڵکانی دژەکۆلۆنیالیست. شایانی باسە یەکەم مێژووی باریکادەکانی سەر شەقامەکانیش هەر دەگەڕێتەوە بۆ ڤەمینسا.

تەنها ماوەیەکی کەم (کە بیست بۆ سی ساڵ) ڤەمینسا لە جەرگەی چالاکیی ناچالاکدا دەژیا، ئەویش ئەو کاتە بوو کە لەووی ئابووریيەوە، سەردەمی بووژانەوەی درێژەودا و دەوڵەتی خۆشگوزەران دەستیپێکردبوو، لەلایەکی دیکەوە بیری ئادیکاڵ پاشکۆی کردبوو و فەلسەفەی ئایدیالیستی ئەمانیی باڵی بەسەر ئەکادیمیاکاندا کێشابوو و سەردەمێك بەناوی گومانکردن لەهەموو شتێك، لەژێر ناوی پۆستمەدێرنیزمدا سەریهەڵدا، کە گومانیان لە شۆش، خەبات، بەرەنگاریی، حزب، هەڵکۆستن، بزووتنەوەی کرێکاریی، بە بزووتنەوەی خەسکیشەوە کردبوو. ئەم سەردەمە لەسەردەمی جەنگی ساردیشدا زەرترین پشتیوانیی لەکرا، هەیوود و ئەکادیمیاکان لەخزمەتیان بوون، بە سەرکەی وەتانی ئەوروپا و خەرئاوای پیشەسازیی و بازاڕی سەرمایەداریيەوە. لەگەڵ کۆتنی سۆڤیەت، ئەم هەوتەش بەرەو خانەنشین بوون هەیشت. فەلسەفەی ئایدیالیستی ئەمانییش (وەك فەلسەفەیەکی کۆنەپارێز) پاشکۆی کرد و دەکرێت بڵێین ئادیکاڵیزم بە شەقامی

فەرهنسیی گەلایەوە.

بەرنامی بزووتنەوەی "هەڵگری زەردەکان" لە لوتکەی سەردەمی ئیفسانەی پارێزەری ئەورووپا: ئەمانوێل ماکرۆندا سەریهەڵدا، تەنها چەند هەڤڕكێك دوای گوتارێکی: دامەزراندنی سوپای یەکگرتووی ئەورووپا دژی ڕووسیا، ئەمریکا و چین. ئەم وایکرد بەرژوەندیی گشتیی ئەورووپا ئیفسانەی پارێزەری یەکێتیی ئەورووپا و دانیشتووانی ئەورووپا بە ماکرۆن دروستبکەن. ئەم ئیفسانەیە، بەپێچەوانەی ئیفسانە پاڵەوانپەرستییەکانی دیکەی ناسیۆنالیستە ئەورووپییەکان، زۆر درێژەی نەکێشا و تەنها یەك حەفتە عومری هەبوو. وشەی "نیۆلیبراڵیزم" بووەتە وشەیەکی قێزەون و پیس لەسەر زاری خەڵك بەکاردەهێنرێت، تەنانەت هونەرمەندە پۆپ ستارەکانیش، وایانلەهاتوو بەسوکایەتییەوە ناوی نیۆلیبراڵیزم بهێنن. تەنانەت پۆپ ستارێکی وەك "پامەلا ئەندرسن" بەئاشکاوی دەڵێت: "من تووندوتیژیی ناتدەکەمەوە، بەڵام کاتێك دەبینم هەڵگرێکان زەردەکان پۆلاماری بانکەکان، شوێنە لوکسرییەکان و سەیارە گرانبەهاکان دەدەن، ئەوە دەبینم کە چەن دژی تووندوتیژیی ڕەکخراوی دەوڵەتیی و نوخبەی دەوڵەمەند و سەرمایەدار دەجوڵێنەوە، ئەو نوخبەیەی خەڵکی بەرەو برسیبوون بردووە". خەسڵەتی ئەم بزووتنەوەیە، کەمەك ئامێزە، بەڵام زەر ڕادیکاڵە. کورتناکرێتەوە، بە حزب، تراید یونیۆن و یەکێتیی کرێکاریی زەردی فەرمانپەکراو.

هەڵگرێ زەردەکان کێن؟

گفتوگۆیەکی زەر لەسەر ئەوە دەکرێت، ئەوانە کێن وا لەسەرشەقامن. ئایا ئەوانە خەڵکن، کرێکارانن، جەماوەرن، یاخود تۆڕە کەمایەتییەکانی دیکەن. لەلایەکی دیکەوە، گفتوگۆی ئەوەش دەکرێت کە بەشێکی زەری خەڵکی ڕاستەو لەناو بزووتنەوەکەدان. ئەمەش وایکردووە کرێکارانی سۆسیالیستی زەرەك لە وڵاتان، خەیان لە پشتیوانیکردن بەدوور بگرن. بەڵام بە نیگایەکی خەرا دەردەکەوێت کە ئەمانە کرێکارانی بەشمێنەتی کەمەگان. بەڵام لەلایەکی دیکەوە هەشتا زووە خەسڵەتی سەرجەمی بزووتنەوەکە دیاری بکرێت.
ڕاستە کرێکاران زەرینەن، بەڵام هەموو کرێکارانیش سۆسیالیست یان شۆشگێڕ نین، تا باسی شۆشی سۆسیالیستیی بکەین، چونکە لەلایەکی دیکەوە ئاگەرکانی سەرهەڵدانی شۆشی سۆسیالیستیی، بە قەیرانی شۆشگێڕی و سەردەمی شۆشگێڕیدا تێپەڕدەبێت، کە ئێستا بە نیگایەکی خەرا لە هەلومەرجی ئێستای ئەورووپا، تەدەگەین، کە ئەمە لە قۆناغ و قەیرانێی شۆشگێڕیدا ناژین. لەبەر ئەوە زەرەك لە چاودێرێ

سۆسیالیست و چەپەکانیش، خۆیان بەدوور دەگرن لە بەکارهێنانی وشەی شۆشی سۆسیالیستیی. ئەوەی گرنگە ئەوەیە، چۆن بتوانین خەسڵەتی بزووتنەوەکە دیاری بکەین. بەبێ تێگەیشتن لە خەسڵەتی بزووتنەوەکە و تێگەیشتن لە هەلومەرجەکە، ناتوانین لە تاکتیك و ستراتیژەکانی خەباتیش تێبگەین.

ئەو خەڵکانەی لەژێر ناو و بەجلوبەرگی "هەڵگ زەردەکان" (gilets jaunes) خۆیان دەکخستووە، خەڵکانێکن کە دەکرێت بە دوو دەرەجە، یان خەڵکی خوارووی کۆمەڵگای فەڕەنسیی لەقەڵەمیان بدەین: خەڵکانی شارچکەکان، سەنتەرە هەژارنشینەکانی شارەکان، وەرشە و فرۆشیارە بچووکەکان، کرێکارانی کەرتە پیشەسازییە کەمدەرامەتەکان و هتد. بزووتنەوەی هەڵگ زەردەکان بەیەکەوە (وەك باسمکرد) دژی هەڵکشانی باجی سەر سووتەمەنیی هاتنە سەر شەقام. ئەوان هەکاری گونجاویان هەبوو، دیزە لە23% باجی خرابووە سەر، بەنزینیش 14% و حکومەت ئایگەیاندبوو کە نرخەکانیان زیاتریش بەرز دەبێتەوە. ئەم ئاگەیاندنە بووە هۆی ناڕازایەتیی چینی کرێکار و بەشکی چینی ناوەڕاستیش لەهەمانکاتدا، بەتایبەت ئەوانەی زەرەندی تێچوونەکانی گواستنەوەی گشتیی دەبوون. بە ئەوانەی هەژانە چەندان کیلەمەتر بە سەیارەکانیان دەچنە سەر کارەکانیان، ئەم بەرزکردنەوەی نرخ و باجە، دەبووە هۆی کەمبوونەوەیەکی ئەجگار گەورە لە داهاتی گشتیان.

لەسەرەتادا خواستەکانی "هەڵگ زەردەکان" خواستێکی هوون و ئاشکاو بوو: پاشەکشەکردن بەم یاسایە. بەڵام لە حەفتەی ئابردووەوە، خواستەکان گەڕاون، ئەو دەنگەی دەبیستریت، هەستێکی هوون و ئاشکرای تووندە، مانایەکی تەواوی لەپشتەوەیە کە ئایدۆلۆژیەت، ئەم بووینەتە ئەقڵگۆ و قوربانیی چینێکی سیاسیی کە بەگشتیی، کاتی هاتووە، سەرجەمیان هەتبکەینەوە.

ئێستا زەرینەیان بەیەك دەنگ هاوار دەکەن: ماکرۆن دەبێت بڕوات. لەگەڵ ئاپرسیی هەژی جومعەی ئابردووداە، ئەمانوێڵ ماکرۆن، هەژدەی دەنگەکانی دابەزیوە بە 20.1% و هاتووەتە خوارەوە بە پلەی چوارەم، لەکاتێکدا ژان لوك میلانشۆ، سەرکەی پارتی چەپ، کە لە سەردەمی هەڵبژاردنەکاندا هاتبووە پلەی سێیەم، ئێستا بووە بە یەکەم و بەهەژدەی 28% دەنگەکانی بەرز بووەتەوە. ئەمە نیشانەی ئەوەیە کە بزووتنەوەی هەڵگ زەردەکان، لە خواستێکی ئابووریەوە هەڵکشاون بە خواستێکی سیاسیی هوون و ئاشکاو، کەتایبەتمەندە بە هەساکانی ئابووریی نیلیبراڵی، دەبەنتە هاوکات کەتایی بە سیاسەت و دامەزراوە سیاسییەکانی نیلیبراڵیزمیش بهێنێت. ئێستا هەمووان

بەیەك دەنگ هاوار دەكەن: "ماركس؛ سەركی دەوڵەمەندانە".

دەربارەی تۆندوتیژی

لەوانەیە دەرفەتی ئەوە نەبێت، لەسەر تیەر و چەمكی تۆندوتیژی هەڵوەستە بكەین. بەڵام وەك واتەر بنیامین لە وتارێكیدا (1921) بەناوی "ڕەخنەی تۆندوتیژی" زۆر بە ڕاشكاوی ئاماژەی پێدەكات، تۆندوتیژیی، كاتێك چین و گروپێ چەوساوەكانی خوارووی كەمەگا بەكاریدەهێنن، بۆ كۆتاییهێنان بە تۆندوتیژیی ڕێكخراوی دەوڵەت، ئەو تۆندوتیژییەی بۆ ئاگر و ئاسن بەسەر خەڵكی خوارووی كەمەگادا دەسپێنرێت. بەمانایەكی دیكە: دیالێكتیكی لەناوبردنی تۆندوتیژی دەوڵەت. كەواتە ئەو بزووتنەوەی بتوانێت بەپێچەوانەی ڕووتی مژوو مۆڵ بكات، دژی تۆندوتیژی ڕێكخراوی دەوڵەت، تۆندوتیژی مانەپاڵكراو و سەركوتكەر، مافی بەكارهێنانی تۆندوتیژی هەیە، دیارترین نموونەی تۆندوتیژیش لە مێژوودا، كە خەڵك دژی دیكتاتۆرییەتی ئۆریستۆكراسیی و لەردەكان و فیودالەكان و پاشا ستەمكارەكان بەكاریهێناوە، تۆندوتیژیی بووە لە شۆشی فەڕەنسیی، مارا، دانتۆن و ڕۆبسپێر، ڕۆوایەتیی بەكارهێنانی تۆندوتیژییان لە جەماوەرەوە وەرگرتبوو، بە ڕێگریكردن لە گیانەوەی دیكتاتۆریەت. بەیە بەهێ نییە، بزووتنەوەی هەڵگ زەردەكان، ئامرازی ملپێاندنی سەردەمی شۆشی فەڕەنسیی، كە بە "گیۆتین" ناسراوە، دەهێنەوە هەمان مەیدان و پیشانی ماكرۆنی دەدەن، چۆن شۆشگێان و جەماوەر ئۆوكات، پیشانی لویسی شانزە و ماری ئانتوانێتیان دا.

بەڵام سەرەای ئەمانە، ئەوەی ئێستا هەیە ئایا تۆندوتیژییە؟ نەخێر، بەڵام لەچاوی چینی باڵادەستەوە، هەموو خەپیشاندان و ناڕەزایەتییەكی جەماوەریی، تۆندوتیژییە، لەكاتێكدا كوشتن لەلایەن پۆلیس، سوپا و هێزە ئەمنییەكانەوە وەك شتێكی موقەدەس سەیر دەكرێت. یاخود تۆندوتیژیی سەرمایە، كە ملیەنان ئینسانی فەداوەتە پڕاوێزەكان، كەلاوەنشینەكان و هەژاری خستوون و ملیەنان ئینسانی بە ماڵی خستۆتە سەر شەقامەكان و نووستن لەسەر كارتۆنەكان بە شەوانی زستان، بووەتە ئاساییترین دیاردەی وڵاتانی پێشكەوتووی سەرمایەداریی، وەك تۆندوتیژیی نابینرێت، بەكو وەك كردەوەیەكی ئاسایی، بەڵام ناڕەزایەتیی تۆندوتیژییە. بۆیە دەكرێت بڵێین تۆندوتیژییە، چۆنكە هێشتا لەسەر دیكتاتۆریەتی دەوڵەت و حاكمییەتی سەرمایە.

سەرەای ئەمە، چەندین جار من چاودێری دەكەم، بەردەوام ویستوومە

وتارێك بنووسم، چەند جاریش داوام لێكراوە، لێكاتێكدا چەن دەتوانم بەو هاوونیەی دەربارەی ئەمریكای لاتین، ئەمریكا، بەیتانیا و ئەڵمانیا یاخود تورکیا بنووسم، بەڵام ناتوانم تەعبیر لەم بزووتنەوە تازەیە بكەم. هەكارێكی هاوونە: ئەم بزووتنەوەیە بە ئاسانی پێناسە ناكرێت. سەرەڕای ئەوە، زەرجار تەنها دەستمكردووە بە بەچوونی خەڵكانی دیكە، چ نووسەران، سیاسیی، ئەكادیمیی و تەنانەت پێستە كورتەكانی فەیسبووكیش. هەركەسێك لەهوانگەی خەیاڵی دەیەوێت پێناسەی بكات. بەڕای لیبراڵ ناو لە بزووتنەوەكە دەنێن: تونددوتیژ، ئاژاوەگێڕ، چەتە و یاخیگەر و هتد. ئەمانە بە هەشنبیرانی بەڕای لیبراڵ لەكوردستانیشدا لەپشتی ئەم بەچوونانەوە وەستاون. لەلایەكی دیكەوە، زەر كەس بەهەڵە ناوی دەنێن شۆشی سۆسیالیستیی، ئەمەش هەڵەیە.

ئەوەی لەناو ئەم بزووتنەوەیەدا دەبینرێت: بەهاوونی لەهاووخساریانەوە خەڵكانێكی شكڵت، لاشەی ماندوو، دەمی شكاو، بەدەرەتان و بە هیواكانە. لەسەردەمی بەهواییدا، هیوا لەدایكبووە. جۆش و خرۆشی خەڵك، وایكردووە وزەیەكی گەورە بە جۆستەی هەر یەكەكماندا بگەڕێت. وەك باسمكرد، تونددوتیژیی تا ئەو شوێنە هەواڵتیی هەیە كە كەتایی بەسەرجەمی تونددوتیژیی بهێنێت. گومانی تێدا نییە هەر یەكەكمان خۆن بە جیهانێكی ئاشتیی و خۆشەوە دەبینین. هەموومان فیلم كارتۆنی "كەنان كوەكەی داهاتوو" (كە بەكوردیی بووەتە عەدنان و لینا)مان بینیوە. جیهان بەسەر دووبارەدا دابەشبووە و دوای جەنگی ماوەرانكەری جیهانیش، كەچی هەشتا بەرەیەك هەر خەریكی سەپاندنی تونددوتیژیی سەرمایەیە بەسەر جیهان و تەكدانی ژینگەدا، ئەم فیلمە كە لە دەیەی 1980 بەرهەم هاتووە، لەوەدا دەبینین، دوورگەی هیوا وەنەی جیهانێكی ناتوندوتیژە. بەڵام دواجار لەوەش تونددوتیژیی كەتایی نەهاتووە، چونكە هەشتا حاكمیەتی سەرمایە ئامادەیە. منیش كاتێك سەیری جۆستەی شكڵت و ماندوو، جیهانێكی نایەكسان دەكەم، هەموو ئەو خەڵكە ماندوو و زیاندیدەیە دەبینم، ناتوانم بڵێم بە كەتاییهێنان بەم تونددوتیژییە، پیادەكردنی تونددوتژیی هێوا نییە. بەڵام وەك باسمكرد تونددوتیژیی جەماوەر زەر جیاوازە لە تونددوتیژیی هێكخراوی دەوڵەت. ئەوان بە تانك و تۆپ و تەیارە و كەاوەی ئەتەمیەوە هەرشدەكەن، كەچی چەكی دەستی ئەمە ناهەزایەتیی و كەتاییهێنان بە حاكمیەتی سەرمایە.

ئەگەر بەوردیی سەیر بكەن، تونددوتیژیی بەرژوازیی لەگەڵ تونددوتیژیی

جەماوەری ناڕازیی جیاوازییەکیان ئەرز و ئاسمانە. بە سەیرکردنی سەرجەمی وێنە و ڤیدیۆکان دەردەکەوێت، جەماوەر جگە لە یەکگرتوویی و بڕیارەکگرتوویی هاتنە سەرشەقام و بەرزکردنەوەی داواکرییەکانیان، هیچ ئامرازێکی سەرکوتکەریان پێ نییە. بەڵام بەپێچەوانەوە، تووندوتیژیی بەرژوازییەکان بەووونی دەبینرێت، چەك، گازی فرمێسك، باتۆم، دەمانچە، پیشاندانی تانك و تۆپ، هەڕەشەدانی تیارە و هەلیکۆپتەر بۆئاسمانداء، بەاوەڕپێکردنی سەدان هەزار پۆلیسی پێچەك، بە یونیفۆرمەوە.

بەڵام تووندوتیژییەکانی جەماوەر، کۆتایهێنانە بە حاکمییەتی سەرمایە، بە خستنی هەسا و نەزمی نیۆلیبراڵیزم، تووندوتیژیی جەماوەر، داواکردنی یەکسانیی و عەدالەتە. دامەزراندنی دیموکراسیی ڕاستەقینەیە.
دواجار ئەمە دەبێت بیبینەوە. چیتر ناتوانین لە شکستی چەپ خۆش ببین، ئیتر چەپ مافی سازشکردنی نەماوە، مافی ئەوەی نییە قەیرانانە بەدەستەوە بێگانەتەوە بە کورسیی پەرلەمانیی. بزووتنەوەی هەڵگ زردەکان گەلەك وانەی بەکەڵکی بە چەپ تەدایە: ئەو گەڕانکارییەی لە دوو حەفتەی ڕابردووەوە دروستبووە، بارتەقای پەنجا ساڵ هەڵبژاردنی ئاشتیخوازانەی پەرلەمانی بەرژوازیی بووە کە چەپیش بەشداریی لەو پەرلەمانەدا کردووە. چەپ چیتر ناتوانێت بەرگەی شکست بگرێت، دەبێت ئەمجارە بیباتەوە.
لێرەدا بەم سەرنجانە کۆتایی پێدەهێنم، هیوادارم هەوداوەکان بەئاراستەیەکدا بڕۆن، دەرفەتی خوێندنەوەی هەوونترمان پێبدەن. لەگەڵ ئەوەشدا هەوەدەم چ بە سەرنجی کورت، یان بە وەرگەڕانی ئەو وتارانەی بە وردبینییەکی تەواوەوە تەبینیی هەوداوەکان دەکەن، بکەم بەکوردیی.

فەرهاد عەبدولحەمید- پاڵەوان- ، ئەو تەکنۆکراتەی بە نامریی

ژیان ... هەڵە بەرزنجەیی

١٩٤٦ـ ٢٠١٨ بە چاڵەی فەرهاد عەبدولحەمید ـ پاڵەوان هەڵە بەرزنجەیی ٥/١٢/٢٠١٨

ئەگەر ژیان شانۆیەکی سادە و هووتیش بێت، پڕدەی مردن تێیدا، ناخۆشترین و تاریکترین
بوون و مانایەتی .

ئاخر ئەوە مەرگە، وەک دەوزمەیەکی ببەبزەیی دە و لەناکاو ئاوقای خۆشی و جوانی و هووناکی ژیانی ئازیزەکمان دەبڕێت و لەناوی دەبات. ئەوە مەرگە، وەک چنگەکی هەش پەلامار دەدا و کارەساتەکی دڵتەزێن ساز دەدات. ئەوە مەرگە، هەموو ساتەک هەڵگری پەیامی کوژانەوەی ژیان و ناوی مرۆڤکانە.
گەر بێت و لەم یاسا و چارەنووسە حەتمییەی، نەوان هاتنبوون و ماڵئاوایی لەکردن دەرچین، وا مردن لە ژیانی مرۆڤ دا، بەسوتترین ژان و گەورەترین زیان و قورسترین زوڵم و ناهەمواترین قەدەرە. دیارە مردنی ناوەختیش چیرۆکەکی تراوە، بەکروزی ئازارەکەی بەسوە تر.

من هەشتا بە چاوی خواووەوە لە هاوکێشەی «ژیان و مەرگ» دەڕوانم. جارە هەر چاوەکانم هەڵدەگەڕفم و تا هەنووکە مانا و خۆشی چەمکی یەکەم و بەمانایی و دڵتەزێنی دووەمیانم بە ناچێتەوە سەریەک !. بەواتایەکی تر، جارە هەشتا ماومە، وەک مرۆی ئاسایی، دروست خەم بدەزمەوە و دەستی ئازیبوون بە قەدەر و چارەنووسە ئامادەکراوەکە، بەرز بکەمەوە. ئاخر لەئەندێشەی خەم دا، سەرقاڵی ئەوەم پەنجەی ڤیتە لەو شوێنەدا بێند بکەمەوە، کە مەرگ زیاتر لە قەبارەی خۆی، ئازار بە ژیان دەگەیەنێ و لە ناسکترین ساتەوەخت دا، بەچەپەکی نەگریسی، زیەمان لەهەڵدەسێنێ و دڵی کەسکی میهرەبان و شیرینمان لەکارکردن دەخات. بەگومانم و خانەگومانیم، لە بەتە دیدەکی داپشراو بە تارماییەکی هەشتاەە و چەپەڵ، کە دەزانم جگە لە تاکردنی ژیان، مەرگ هەڵگری هیچ مانا و بەهایەکی تر نییە.
لەم سیناریۆ و فلیم و بەسەرهات و چارەنووسە بە نووسراوە، تێناگەم و حاڵیش نابم!.

چ دەبوو گەر مرۆ لەم گەردوونەدا ژیانەکی بە بەانەوە و جاویدانی

پ ببای و بدابین بوایە؟. ئایا کێشە کەم شوێنی و نەمانی جێگا و رێگایە بە کەسانی دیکە؟ یاخود چەرخوفەلەکی هاتن و چوون و دەستپێک و کۆتایی زاڵ بەسەر بزاوتە ترسناک و ئازاربەخشەکەدا. پرسیاری من لێرەدا ووە لەسەرچاوە و هۆز و ئافریدەیە، ئایا ئەمە خوێقاوین بە نمایشتکردنی فلیمی مەرگەسات و مردن؟!. یاخود دەبێت بینەر بوون و دواتر هەردەبێت، نابەدڵانە و بێناچاری ماڵئاوایی لێ بوون بکەین ؟. ژیانێکی لەم چەشنە وا مەرگەسات، هەر لە نمایشتی فلیمێکی درامایی دەچێ و هەرجارێک بە مەڵێت و ڕازامەندی دێت و پاشان خەی لە سەرە دەگرێ و تاکێکمان لە دەپێکی. مەرگ خەی دەخاتە بەسەوە و کەوکوژی نیشانە لە ئازیزێکی ترمان دەگرێ و ئەستێرەی ژیانی دادەچڵەنێ و ژمارەیەکمان لە کەم دەکاتەوە. ئەمە چۆن سەرەتا و کۆتاییەکی تراژیدیاییە؟! بە دەستپێکێکی خۆشی پڕوقەدەم بەختەر و بە گریانی خێت و ئاوازی شادمانی دەووروبەرت دەست پێدەکات و دواتر دەشادی ماڵئاوایی خێت و ریتمی گریانی دەوروبەرت کۆتایی دێت؟!.

ئاخر ئەی مەرگ! زەربەی کات میوانێکی ناوەختی ڕزا گرانی، تارماییەکی شووەمی. زرنگانەوەی ناوەکێت ناخۆش، کردارەکێت نابەجێیە و ئازارەکێت بە سوێیە. تە گەر ڕاست دەکەیت وەرە و زاڵمێک ڕاماڵە، بکوژێک بسڵەوە، کاولکارێک سزا بدە.. نەک بێیت و ئەوانە لووڵ بدەیت، کە خەبات بە بەهای ژیانی پێپوولێش دەکەن و بە بیری چاک و و قسەی چاک و ڕەفتاری چاک هەڵسوکەوت دەکەن. لە سەرباری ئەو خەسڵەت و سیفەتە نەرێنییانەی لە هەگبەتدا هەڵێت گرتووە، سەد هێندەی تریش ڕەفتارەکێت ناڕەوا و ناقۆڵا بێت و خێت بە خاوەن دەسڵات و زێبروزەنگ بزانی، هەشتا ناتوانی ململانێکە بەریتەوە و ژیان ببەزێنی و جیهان تاریک و خەمبار بکەیت.

ئەوە دونیە بوو،چل ڕۆژ بەر لە ئێستا، فەرهاد پاڵەوان، کە هەشتا ژیان لە چاوکانی دا دەبریسکایەوە و لە دێیدا قوڕپی دەدا و هیوای بە کار و ئایندەی تەکۆشانی هەبوو، هەشتا لە تەمەنێک دا بوو، گوە و تین و وزە و زانینی زۆری پەمابوو پشکۆشمان بکات، مەرگ پچایەوە و لەبەرچاومان جێستەی بزر کرد.
نا نا ئەی مەرگ! چاک بزانە!، باهەزت چەند بەهێز بێت، هەر ناتوانی ڕامانمالی و چەند بەبەزەیی بیت، نەکاری قەمان بکەیت و هەرچەند هەوڵەت توند بێت، لەبەردەمتدا ناچەمینەوە و خۆاگری دەکەین. هاوبیر فەرهاد، دوای خوێندنەوە و شڵەبوونەوەیەکی زۆری بە واقیعی نەتەوەکەی دا، باش لەوە گەیشتبوو، کە کولتوور فاکت و کۆکە و

بنەما هەر سەرکیەکی بوونی نەتەوەیە. قسە کردن لەسەر نەتەوە، بە کولتووری هاوسانی زادەی ژیانی کۆمەڵایەتی خودی، وەک ئەوەیە خەیاڵی هەڵچنینی کشک لەسەر لم بکەیت. ئیدی ساتەوەختە هاوبیر فەرهاد لەم داستیرە بە چەندوچوونە حاڵی بوو، تێگەیشت کە کولتوور پێکهاتەیەکی هەر سەرکی ناسنامەی نەتەوەیە، ژیانی خۆی بە ئەم بوارە بە بەنیازیی و دەسزانە و پەرشوبڵاوە تەرخان کرد.

دوای قووبوونەوەیەکی زۆر بۆی دەرکەوت، هەر بەتەنها هوودا مێژوویەکان و جوگرافیا و چیرۆکەکانی دوانزەسواری مەریوان و بەرپابوون و خامشبوونی زنجیرە شەڕشکانمان و کارەساتی ئەنفال و کیمیابارانەکان و لەسێدارەدان و قڕکردن، بەس نین بۆ گەیانەوەی مێژوویەکی ڕاست و دروست و تەکمە و نیشاندانی ئازار و ژانەکانی نەتەوەیەک لە جیهان دا، بەڵکو بنەما و خەسڵەتی کولتور دەتوانێ پەیامی نەتەوەیەک لە ئاسانترین شێوەدا بەرجەستە و نمایش بکات. ئەم هەموو ڕاستی و فاکتانە پاڵیان نا بە کاک فەرهادەوە زەرینەی ژیانی خۆی بە خوێندنەوە و ناساندنی کولتووری نەتەوەکەی تەرخان بکات. لەمەشدا هەر زوو گەیشتە ئەو باوەڕەی،کە بیر و هزر و جیهانبینی زەردەشتی فەیلەسووف و بیریار و ئایینزای، ئەو تاقە زەمینە و کەرەسە و مەیدانەیە، تاکی کورد خۆی تێدا بدۆزێتەوە و خۆی پێ چەکدار بکات و ناسنامە و پێناسەی خۆی پێ بازنێتەوە. تا دەگاتە ئەوەی لەوە گەشەپێدانی زەردەشتیتی تێدا زیندوو بکاتەوە. ئاخر ئەو باش لەوە حاڵی ببوو کولتووریی داگیرکەران، تاسەر ئێسک و تا ناو بەشکەی منداڵکانمان و تا ئەو دیو سنووری کەلی گەڵکانمان و تا قووترین پرسەکانی مێژوومان و تا بنەدایەتی ئاسمانی نیشتمانمان مەخی ترسناکی خۆی داکوتاوە.

ئامانجی بیرمەند فەرهاد پاڵەوان، لەم کارە داتاشینی پەیکەری مردوویەک نەبوو، لە وتە و پێداهەڵگوتنی سەرزارەکی، بەڵکو گەیانەوەیە بە قۆناغێکی مێژوویی دوورماند بە دوور و گەوهەر و یاقووت. ئەو کارە گەورە و شاکارانەی ئەویش لە ڕێی بەرهەمکانییەوە لەدواجاردا ئەنجامی دا، بە ڕەنج و زەحمەتکی زۆر و شەونخووونی و لەبیانکی بە پسانەوە، بوونە تەکمەترین خشتی بینای هەڵچنینەوەی کشک و تەلاری فەرهەنگی نەتەوایەتیمان و دەروازەیەک بە چوونە دنیا جوانکەی زەردەشت و بیروباوەڕ گەش و مرۆڤدۆستکانیەوە. مامۆستا فەرهاد بە کۆمەڵێ کتێب و وێرگەڵان و نووسینی جەراوجۆر و چالاکی،توانی تەوکی باش لەسەر زەمینەی کوردەواری بچنێ. بەوشێوە گەیشتە وەستگەی هەڵکردنی چرایەکی

ووناککەرەوە لەسەرە ڕەی تاریکستانی نیشتمانی کوردەواری دا.
چەند وەستگەیەکی یەکتر ناسیمان :
هاوینی سالی ١٩٨٤، بەیارم دا ڕووە لەتاراوگە بکەم. ڕەوانشادی هەمیشە زیندوو کاک عومەر شەمایی،کە بە من برایەکی گەورە و مامۆستایەکی هێژا بوو، بە خواحافیزی هاتە ماڵمان و وتی: نامەت لەبەر سەلامەتی بە نانووسم، لە لە شاری سنە بچە بە لای فلان کەس ـ مەبەستی ف. پاڕەوان بوو ـ بەڵکە بەناونیشانی ئەوەی پیش ماوەیەک (٥) کتێبم بەناردی لەوانە، ناوی کتێبی « مەژوو» ی د. کەمال مەزهەر و "داغستانی من"ی عەزیز گەردی و "میر"یی حسین عارفی هێنا. ئەو چی پە بکرە یارمەتیت دەدات.

وەختە چوومە شاری سنەی هیوابەخش و لای کاک فەرهاد، (٢) هاوبیری تریشم لەگەڵ بوون. ئەوپەری ڕێزی لە گرتین و هێندەی وت، کەوا یەک تاکە کەس دەناسە و ئامادەیە نامەیەکمان بداتە بە ئەوەی هاوکاریمان بکات. دوای میواندارییەکی شاهانە، نامەیەکی بە دکتەر شۆکەت بامەرانی بەرپرسی لقی ٨ پارتی لە کەرەج نووسی بۆمان. هەرچەند کارمان بە نامەکە نەکرد، چونکە پێویستی نەکرد، لە کاتە نامەکەمان گەیاندە دەستی د. شۆکەت، ناوبراو وتی مادام لای کاک فەرهادەوە هاتوون، بەسەر سەر و چاوان چیم پە بکرە دڕەخی ناکەم .

ساڵی ١٩٩١ دوای ڕاپەڕین هاوینەکە گەڕامەوە بە کوردستان و بەشداریی کۆنگرەی پاسەک، چوومە شاری سنە بە دیداریی کاک فەرهاد،ئەو کاتە جێگری پارێزگاری سنە بوو، بەداخەوە لەوە نەبوو. جارێکی تریش لە تیڤی سەحەر میوانداریمان لە کردبوو، قسەی دەکرد، منیش فاکسێکم نارد بە تیڤی ناوبراو و دەستخۆشی بەرنامە و سەاوم بە کاک فەرهاد نارد. بۆڕی بەرنامە تلفونی بەکردم، وتی دوای تەواو بوونی بەرنامە دەتوانی قسەی لەگەڵ بکەیت. دروست وابوو، کەمێک چاکوچۆنی و قسەی بەناوەڕۆک و هەمامان کرد و هەواڵمان لەمەڕ هاوبیرانەوە ئاوگەڵ کرد. زۆری پە خۆش بوو.

دوای ڕووخانی سەددام لە ٢٠٠٣ دا،دەرفەتی گەیانەوەی بە باشوور بە ساز بوو، سەرەتا لە شاری هەولێری پایتەخت و دواتر لە شاری سلێمانی نیشتەجێ بووە. ئێدی هەرجارە چوونبەتمەوە کوردستان، بەدیداریی شاد بووم و لە نزیکەوە بە بیرو بۆچوونەکانی بەهرەمەند بووم. گەلە جار لەماڵی خۆیان و هێندە جارانیش لە دوکانە خنجیلانەکەی هاوبیر، پشکە پێک دەگەیشتین. جارێکیش ساڵی ٢٠٠٩ لەتەک هاوبیران بەختیار شەمایی و ئاراس وەلی دا، چووین بە دەوروبەری دوکان و لەسەر داخوازی ئەو بە ئۆشکەوتی قزقاپان،زۆر شاد بوو، بە

قوڵی سەرنجی ئەو شوونەوارە مێژووییەی زەردەشتییەکانی دەدا و ورد و بە سەلیقەوە بە ئەمەی شی دەکردەوە. کەمێک وەنەی جوانی لەسەر گرت. لەسەر پێشنیازی هاوبیر بەختیار شەمیی و حەزەکی لەبن نەهاتووی خۆشم، بە ئەوەی دیدارێکی لەتەک دا ئەنجام بدەم و بۆشکی بچووک لەو زانین و زانیارییەی لە خەزێنەی ئەقڵ و سنگی دا هەیگرتوو و پاراستبووی بخەمە بەردەم خوێنەران، کەمێک پرسیارم ئاراستە کرد، بەداخەوە لەبەر کەم کاتی مانەوەی من لە کوردستان و دووریەکەم و نەخۆشی و پەدا ڕانەگیشتنی ئەو، کارەکەمان بەتەواوی سەری نەگرت. ئەمەش ئەفسووسێکی گەورەیە بە بەندە، لەدوای کەچی دوایی لەناکاوی کاک فەرهاد بەم بەجەماوە،ئاخر ئەو هەشتا پێ بوو لە زانیاری و ئەزموون و لێهاتوویی و ئەمەش گەلێ تینووی کەمێک زانیاریی بووین،کە بۆشکی تەنها لای ئەو چنگ دەکەوتن. ئەو لە هەموو قەناغەکان دا ئاگاداریی بەیار و گەڕانکاریەیە هەستیار و گرنگەکان بوو،ئەو ئەزموونکی دووری درێژی لەسەرێ هەی کاروانی خەباتی نەتەوایەتی دا هەبوو، ئەو کەشکەڵکی هەمەڕەنگ و خەزێنە و سندووقکی پارەزراوی نهێن پارێزی دەستپاکی ڕاستقینەی گەلێ شت بوو. ئەو جێی متمانەی سەرکردایەتی حیزب و هاوبیر و کادرە ناونجیی و سەرتاکان بوو. ئەو هاوبیری هەزلەگیراوی هەموو لایەک بوو، ئەو شکۆ و قەدرەی متمانەی بەرز و قایم بوو، ئەو پاڵەوان بوو!.

سەروەختێ کەمیتەی چالاکردنەوەی پاسک، دەستی بە چالاکی کردەوە، کاک فەرهاد زەر لەبەراوانێ کەوتە خەیی و هانی کاروچالاکی هاوبیرانی دەدا. لەگەڵ هەڵبژاردنکانی ٢٠٠٩ دا و دروستبوونی بزووتنەوەی گۆڕان دا، کاک فەرهاد هاوکار و بزوێنەرکی بەرچاوی کارکان بوو. لە کەبوونەوکان دا ئامادە دەبوو، پێشنیاز و سەرنجی سوودبەخشی دەخستە بەردەم هاوبیران،کەموزەر هەڵەی ڕابەر و برایەکی گەورەی دەگرتا.

دواتر کە پەداویستی دامەزراندنی کەمێک یان هەکخراوکی سەربەخۆ، بە هاوبیرێ نەتەوەییکان هاتە کایەوە، دوای خوێندنەوە و گفتوگۆیکی تەروتەسەل، بەیاری دامەزراندنی کەمێکیک لە ماڵی خۆیان دا درا. کاک فەرهاد لەگەڵمان دا بووە یەکێک لە دامەزرێنەرانی " کەمەڵەی هاوبیرانی کوردایەتی". کاک فەرهاد هەمیشە ئامادەی کارکردن بوو، باوەڕ و ئیمانی نەڵقیو بوو، بەردەوام لە بیرکردنەوەی و هەوڵی کەکردنەوەی هاوبیران دا بوو، یەکبینە ئامەژگاری دەسەزانی دەکردین، لە پەساوە بە بیروبۆچوونێ

وردەکانی ژیانی تێکۆشانی بە هەموار دەکردین. هەمیشە وەرز بەرز و هیوا گەشت و باوەڕ و هزر گەش بوو. مامۆستا فەرهاد زۆر بەسەلیقە بوو، خوێنەوارێکی زیت و وریا بوو، ئەزموونی سیاسی لە یەکێتی قوتابیانی کوردستان و دواتر کاژیک و ئەوجا شۆڕشی ئەیلوول دا هەبوو. لەهەزی خەبات، یەکە بوو لە باوەڕ پێکراوە هەرە نزیک و خۆشەویستەکانی گیانبەختکردوو، کاک فەتاح ئاغای بەرپرسی هەز. لە پاسەکیش هەژماری ئەندامێکی دامەزرێنەری بە دەکرا. ساڵانێکی زۆر ژیان و ماڵی لە شاری سنە تێکۆشان و بارەگای پاسەک بوو.

دواتریش لەتەک زەردەشتیانی دیکەی کوردستان دا، ڕێکخراوێکی زەردەشتی ـ یەسنا ـ یان دامەزراند و بووە سەرکی شانازیی ئەو ڕێکخراوە.

ئەم چەند لاپەڕەکی خەڵای ژیانی ئەو مامۆستا و هاوبیرە تێکۆشەرمانە، دەیشت و لەدوای خۆی خەرمانە خزمەتی بە بەجەهێشتین. کاک فەرهاد زۆر دەسەزانە هەوڵی لە چوارچێوەخستنی چەمکی "کوردبوون" دەدا، لەسەر بنەمایەکی پتەوی تێکەڵ، لە هەموو هەندەکانەوە. کاک فەرهاد بە خۆی کەسێک بوو لە باوەڕ و وەرز و وزەی کارکردن و چالاکی. هۆشبیرێکی پڕبەرزی ئاسۆی بیرفراوان بوو، نووسەر و وەرگێڕێکی بە سەلیقەی بەدیقەتی بوو. ورد بیری دەکردەوە

و نەخشەی بۆ کارەکانی دادەنێت و دەست بەکار دەبوو. شارەزایەکی باشی مێژووی سیاسی و فەرهەنگی کورد بوو، سەراسەیی لەگەڵ ئەدەبی کوردی و جیهانی هەبوو، یەکێ لە بەرهەمهێنانی سەمەدی بەهرەنگی (ماسیيە ڕەشە بچکۆلەکە) ی وەرگێڕا بۆ سەر زمانی کوردی و چەند بەرهەمێکیشی لەسەر زەردەشت کردە کوردیی و بۆ شاکارە گەورە و نایابەکەشی "زەردەشت و ئاڤێستا و فەلسەفەی یەکتاپەرستی" گەورەترین خزمەتی پێشکەش بە نەتەوەکەی کرد.
٧٢ ساڵ تەمەنێکی کورت، لە تژی لە بیرکردنەوەی باش و قسەی دروست و کرداریی چاک و بەرز و بەرهەم و تێکۆشانی گرنگ، وای کرد لە دواجاردا کاک فەرهاد بە شایستە و بە شانازییەوە بچێتە مێژووی نەمرییەوە.

لە ژوانی ئەم مەرگە ناوادیەدا، جارێکی تریش بووپەی ڕاستگۆییەوە، هاوبیران هەموو بەڕێن نوێ دەکەنەوە، نیەێن ئەو ئاڵایەی ئەو بڵندی کردەوە، نەوی بکرێت. ئەو ڕێبازەی ئەو خەی بە تەرخان کرد کۆتر بێتەوە و ئەو بیروباوەڕەی ئەو ژیانی پە بەخشی،گەردی لە بنیشە.
بنوو، هاوبیر و برا و مامۆستا هێژاکەم، با لەدەست ئازاری نەخۆشی و تاڵاوی مەرگ سەرفراز بیت. ئەی هاوبیرە نەمرەکە، ئەمە لەبیرت ناکەین.

کە مێژویی ململانێی چینایەتی لە فەرەنسا دەنوسێتەوە؟! … موزەفەر عەبدوڵا

ئەو نزیک بە ٣ هەفتەیە کە ململانێی چینایەتی لەنێوان چینی بەرژوای دەسەڵاتداری ستەمکار بەسەرکایەتی ماکرۆن و دەوڵەتو حکومەتەکەی و هەروەها چینی کرێکارو تواژە بەبەشوستەملێکراوەکان و ڕکخراوەو ڕەوتە کرێکاری و چەپەکان بۆتە گەرمترین هەواڵ و جێگای پرسەوای گشتی لەئاستی ناوخۆی فەرەنساو جیهاندا .
هەر دەمێ مێژوو گەراوەتەوە بۆ نیوەی دوومی سەدەی نۆزدەی

ئۆکاتانێی کە مارکس مژوویململانی چینایەتی و جەنگی ناوخۆیی فەرەنسای تیادا نوسی .

پاشان هەمو تیزەکانی لە بەرنامەی حزبیکمانیستدا نوسی کە سەرەنجام رووتی ململانیی چینایەتی ئەو دو دیاردەیە بە شەرشی کۆمانی پاریسگەیشت و، کۆمانارەکان دەسەلاتی باپیرە گەورەی ماکرۆنەکانیان روخان و دەسەلاتی کریکاری وجاموەری خۆیان دامەزراند.

بەڵام بە داخەوە بەهەی نەبونی یەک حزبی کۆمانیستی خاوەن ستراتیژو تاکتیکی سیاسی و سەربازی سەرتاپاگیری فەرەنساو ، بە هەڵچاو کردنی ڕووندی ململانیی چینایەتیلە ئاست گشت فەرەنساو ئەوروپا ،کە لە جەنگدا بو لەگەڵ بروسیادا، دەسەلاتی کۆمانارەکان تەنها دووماڵگیکی خایاند و دژە شەرشەکان هەمو کۆمانارەکانیان لە خوێن هەڵکێشا و بونە قوربانی ناڕەشنیو نائامادەییەکانیان سەرەرای ڕاخنەو هەشداریەکانی مارکس و ئەنگلز .

ئەم ٣ هەفتەیەش کە تیایدا شارەکانی فەرەنسا هاوکاتی زەر وولاتی تر کە بەتە مەیدانی ململانێچینایەتی سیاسی هەمەلایەنەی نێوان دەسەلاتیک کە ئیتر لەوە زیاتر ناتوانێت کۆمەڵگا بەڕێوە ببات لەگەڵ چینێک کە هەشتا لە ڕوویی زاتی یەوە تەواو ئامادە نی یە بە بەرەسەنجاگیاندنی ڕاپەرین وشۆڕش و دەسەلات گرتن بەیە پرسیارەکە ئەویە کە ئاخە کە جارێکی تر مژووی ململانی وخەباتی چینایەتی لە فەرەنساو بەرنامەیەکی سیاسی بە حزبیکی کۆمانیستی شەرشگیری خاوەنستراتیژ و تاکیکی قەناغ بەقەناغ و ئاسە ڕەشنی دەنوسەتەوە ؟ پرسیارەکەو وەڵامە سیاسی و پراتیکی یەکەی لە بەتەی ئیستاو داهاتوی نزیکی ئەم خەباتو ململانی وجەنگە چینایەتیدایە تا جارێکی تر پاریس و فەرەنسا ببەتەوە بە سەرمەشقی هاپەینی جاموەری وشۆڕشی کرێکاریەکی تر بە پێ کردنەوەی هەمو کۆموکۆی و لاوازیەکانی پێشو دەرس وەرگرتن لەوتاقیکردنەوانە.

٢٠١٨_١٢_٩

خەتا … سەلام عومەر

خەتای پایز نییە کاتێ
دەبینن من لە وەرینم
هەر لە بەهارەوە وشکو
قەدەکی پێ لێ بڕینم
* * *
کەس لەقەکانم دەباو
ئەویدی باڵەم دەشکێنێ
دوژمن دەراوم قوت دەداو
براکەم تەور دەوەشێنێ
* * *
خەتای پایز نییە وشکم
خەم پایزم بێ خەم هەنا
هەر لە زەمانی کچێریەوە
خەم لە ژێر دەستی راهەنا.

نەماندزییەوە … هیوا سەعید

ئای دنیا..
لەم شەقامە چۆڵ و تەنگانەت
بوین بە چ شاعیرێکی دەشکاو،
چ ئاوازێکی غەریبمان لێ دەرچو!
کەس نەیپرسی ئەم وێنە سەیرانە بۆچی دەکێشین،
کەس نەیزانی ئەم گرانییە غەمگینانە بۆ کێ دەبین..
لەناو هەر چیرۆکێک قارەمان بەدوای گەڕاین
نەماندزییەوە.

ئێستا کاتی ئاشکرابونی گەورەترین دڕێ
نە هیچ مرۆڤێکمان بێ دە خۆشویست و
نە هیچ کەسیشمان بێ هاوڕێ دانا!
لەناو دڵی هەر خۆشەویستێک و

سەری هەر هاوڵێیەک بەدوای گۆاین
نەماندەزیێوە.

لە هەر وڵاتێک شار شار
لە هەر شارێک گۆڕەک گۆڕەک
لە هەر گۆڕەکێک ماڵ ماڵ بەدوای گۆاین
نەماندەزیێوە.

لە چایخانەکان لەسەر کورسییەکەی تەنیشتمان بەدوای گۆاین،
لە چێشتخانەکان لەوبەری مێزەکەی بەردەممان بەدوای گۆاین،
لە ئوتێلەکان لە قاوڵەکەی تری ژوورەکە بەدوای گۆاین
نەماندەزیێوە.

بوین بە چڕترین بازرگانی قاچاغ
لە هەر دەریایەک بە کەشتی گوناهمان فڕشت
لە هەر ئاسمانێک بە فڕۆکە خراپەمان کەی
گیرفان گیرفان
قاسە قاسە
لەناو پارەی تلیاک و لەشفرۆشخانەکان بەدوای گۆاین
نەماندەزیێوە.

بوین بە درەزنترین ئاییندار
لە هەر ناوچەیەک چەندین ماڵمان بەناوی خوا کردەوە
مزگەوت مزگەوت
کۆسا کۆسا
لەناو باوەشداری ساویلکەکان بەدوای گۆاین
نەماندەزیێوە.

وەک دەندەترین پیاوی سیاسی
بە کوشتن تا ئاوپێی دەسێات چوین،
سنور سنورمان بە باروت و قوان گەدا،
خوێنی هەزاران کوژراومان کوتە ئەستە
چ لەناو زیندوەکان
چ لەناو مردوەکان بەدوای گۆاین
نەماندەزیێوە.

هەشتا بە کۆڕەک تاوانەوە
ئاژەکان بە گەشبینی ئەم ئومێدە بۆێ دەکەین
شەوکان لە دۆڵاوکێی ئەم چاوەڕوانییە بەسەر دەبەین

هەندێک جار لە ئاودا دەبینین و ناگیرێ
هەندێک جاریش لە ئاوەندا خەی دەردەخا و نایەتەدەر
ئەمە بە دەزینەوەی ئەم هاوشێوەیەی خەمان چیمان نەکرد!
هەتا لەواری مردنیش بەدوای گەڵاین
نەماندەزیینەوە.

دوو کورتە شیعر … سەردار جاف

پەلە

هێند بە تاسە و حەسرەتت بووم
کە بەمە لات
تا کێنوش بێ پاکی و جوانی ئیشقت بەرم
لە ئامێزی خەمت بگرم
گەر نەم نەدەی
شەیدامە لە گەانەوەم
لاشە سارد و هەناسەبڕ بم و بمرم

ئەسڵێ
زەر بە پەلە
وەک شەبا
بووم بە میگ میگ گەیشمە لات
لوتفی سەزم لێت نەبینی
ئامێزی ساردم گەرم کەی
بمرێ حەز و ویست و ئاوات

ئەسڵێ
2018 / 12 / 7

مشک و پشیلە ... محەمەد بەرزی

مشکە دایکمی ترسان
لە تاوانا دەیقیژان

باوکم دوو تەلەی هەنا
لەگەڵ پەنیر بۆی دانا

نیوەشەو تەلەکە تەقی
هامانکرد هیچمان نەدی

دایکم زۆر بە ترسەوە
پشتی کردە ژوورەوە

لە پەی مشکە دەرپەڕی
خۆرا پشتی هاپەڕی

تەلەکە تەقی زوو بە زوو
کلکی پشتی گرتبوو

*****
٣ / ١٢ / ٢٠١٨

ئایا سیستەمی حوکمانیی کوردایەتیی، سوڵتانییە یان شێخنشیینیی؟ ... هەگر بیتوێنی

كاك كامیار سابیر له وتارێكدا بەناوی (ئیمارەتە شێخنشیینییەكەی بارزانیی)، له بەرامبەر چەمكی (حوكمانیی سوڵتانیی) دا، كه ماوەیەكی درێژه لەلایەن كاك مەریوان وریا قانع و كاك ئاراس

فەتاحەوە تەبەنیی دەکرێت، چەمکی (شێخنشیینیی) بەکارهێناوە. ئەوەندەی من کاك کامیار بناسم، لە بەکارهێنانی چەمك و وشەدا، زۆر وردە و تا ئێستا لێیم نەبینیوە چەمکێك لە کۆنتێکستێکی هەڵەدا بەکاربهێنێت. لەم وتارەیدا، بەکارهێنانی چەمکی (شێخنشیینیی) بۆ ئیماژەتەکەی کوردایەتیی، ووردترین، عەقڵانییترین و گونجاوترین پێناسەیە بۆ ئەو حوکمڕانییەی کوردستانی عێراق کە بنەماڵەی بارزانیی خشت بەخشت لەسەریەکی دادەنێن؛ بەڵام کاك کامیار هیچ ڕونکردنەوەیەکی لەسەر جیاوازیی چەمکی شێخنشیینیی لەگەڵ چەمکی حوکمڕانیی سوڵطانیی(سوڵطانیزم) نەداوە، بەڵکو تەنیا وەکو سینۆنیمێك (موڕادیف) بەکاری دەهێنێت.

من هەوڵدەدەم لەم نوسینەدا، هەڵە بەکارهێنانی چەمکی حوکمڕانیی سوڵطانیی و ئیڕایزی ئەو حوکمڕانییە لەو چوارچێوەیەدا، بخەمە ڕوو و بەکارهێنانیشی ڕەخنەبکەم. لەناو دونیای ئەکادیمیدا، کە کاك مەیوان و ئاراس خەیان لە زانکۆ پێشکەوتووەکانی ئەورووپا پلەی ئەکادیمیان وەرگرتووە، ناکرێ بەبێ ڕونکردنەوەی تێگەیشتن و تێوانینی نوسەر بۆ چەمکێك و پێناسەکردنی، هەر بە مەزەندەی عەقڵ بەکاربهێنرێت. من لە هیچ شوێنێك نەمبینیوە ئەو دووتوسەرە پێناسەیەکی سوڵطانیزمیانکردبێت و ئینجا هاتبن ئەو چەمکە بەسەر سیستەمی حوکمڕانی کوردایەتییدا تەطبیق(Implementation)بکەن.
بەتەنیا لەیەکچون لەهێندێك لایەنی شکلییەوە، وەکو حوکمی ویراسی، مانای ئەوە نیە کە حوکمڕانیەکانی مەلەکی، سوڵطانی، ئیمپراطۆری و ئیمارەتی شێخنشینیی لەیەکتری جیانەکەینەوە، چونکە هەریەك لەو حوکمڕانیانە جیاوازن.

لەم وتارەدا لەسەر سوڵطانی و شێخنشینی ڕادەوەستم، چونکە مەبەست لە خودی وتارەکە ڕەخنەکردنە لە بەکارهێنانی
چەمکی سوڵطانی بۆ حوکمڕانی کوردایەتیی و من پێموایە کە بەکارهێنانی شێخنشینیی وردتر، عەقڵانیتر و زانستیانەترە. ئەگەر بەووردی سەیری سیستەمی سیاسی، ئابووری و حوکمڕانی و فەرمی دەوڵەتەکانیانبکەین، دەتوانین جیاوازیەکانی نێوان شێوازی حوکمڕانی سوڵطانی و ئیماژەتی شێخنشینیی ببینین و لەیەکتریان هەڵاوێرین.

سەرەتا دەمەوێت، حوکمڕانیی (سوڵطانیی) و (شێخنشیینیی) ڕوونبکەمەوە و جیاوازییەکانیان بخەمەڕوو، کە ئەوەمان بەسەرکەوتوویی ئەنجامدا، دەتوانین بگەینە حوکمێکی ڕاست لە پێناسەکردنی حوکمڕانیی کوردایەتیی بنەماڵەی بارزانیی، بە یەکێك

لەو دوو چەمکە.

لە ڕووی زمانەوانییەوە، بۆ تایبەتییش ئیتیمۆلۆژیای زمانیی، وشەی سوڵتان، لە سوڵتەی عەرەبییەوە هاتووە. لە کوردییدا بەمانای دەستەڵات یان فەرمانڕەوایی دێت کە بەئینگلیزیش نزیکترین وشە (Authority)یە. چەمکی سوڵتان، بۆیەکەمجار لەلایەن مەحمود غەزنەوی یان مەحمود زابلی(٩٧١-١٠٣٠) سوڵتانی ئیمپراتۆریەتی غەزنەوی(کە بەنزیکەیی ئەفغانستانی ئێستا دەکات) بەکارهێناوە. دواتر، عوسمانییەکانیش هەر نازناوی سوڵتانیان بۆ خۆیان بەکاردەهێنا و سیستەمەکەشیان هەر سوڵتانیی یان سەڵتەنەت بوو. تەنیا لە یەک قۆناغدا، لەسەردەمی سوڵتان عەبدولحەمیدی دووەمدا، چەمکی خەلیفە و خەلافەتی ئیسلامیی جێکەوت کراوە.

سیستەمی سەڵتەنەت کە جۆرێکە لە مۆنارکی ئیسلامی، جیاوازیەکەی لە خەلافەت ئەوەیە کە خودی سوڵتان مەرجەعی دینیی نییە، بەڵکو والیی کاروباری دەسەڵات و دینە، بەڵام جیاوازییەکەی لە مەلەکییەت یان پاشایەتیی ئەوەیە، کە سیستەمی پاشایی دەکرێت دینیی بێت یان سێکیولار(عەلمانیی)ش بێت. هەرچی سەڵتەنەتە، سیستەمێکی دینییە و لەو ڕووەوە لە سیستەمی مۆنارکیی ئەوروپای سەدەکانی ناوەڕاستەوە نزیکە کە کریستیانی دینی هەسمیی دەوڵەتبوو، وەکو مۆنارکی لویسەکان لە فەرەنسا، چارلی لە ئیسپانیا و …هتد.

لە سیستەمی سەڵتەنەتدا، سوڵتان مەرجەعی سەرەکی دەستەڵات. کاروباری دەوڵەت و حوکمداری لەلایەن وەزیی ئەعزەم یان بەڵێن سەرکی حوکومەتەوە بەڕێوە دەچێت، و هەرچی کاروباری دینیشە، لەژێرچاودێری خۆیدا، لەلایەن موفتیی و پیاوانی دینییەوە بەڕێوەدەچێت. سوڵتان نوێنەری دەوڵەت دەکات و خۆی بە خاوەنی تەواوی ئەو جوگرافیایە دەزانێت کە قەڵەمڕەوی بەسەرداهەیە.

بۆیە دەبینین لەو نامە و بۆیارانەی کە سوڵتانەکانی عوسمانیی نوسیویانن، هەمیشە بە (سوڵتان فڵان، سوڵتانی فاڵان و فڵان وفڵان شوێن)، دەستیان پێکردووە. سەرەڕای هەبوونی دەستەڵاتی ڕەها، سوڵتان، دەوڵەت بە قانون بەڕێوەدەبات و جگە لە سوڵتان کە خۆی مەرجەعی قانونە، ئەوا قانون لەسەرووی هەموو کەسێکەوەیە، بە ئەندامانی خێزانی سوڵتانیشەوە. مۆژووی عوسمانییەکان پڕە لە نموونەی بەسزا گەیاندنی کەسانی سەر بە خێزانی سوڵتانەکان. دیارترین و بەناوبانگترین نمونەی ئەمە، چیرۆکی سوڵتان سلێمانی قانونیی و موستەفای کوڕیەتی (وەلی عەهدیش بوو)، کە سوڵتان لە

کۆی خۆیشی خۆشنا بێت.

واتا لە سیستەمی سوڵتانییدا، سوڵتان وەکو کەس و بەو هێزەی کە لە کاروباری دیین و دەوڵەتەوە وەریدەگرێت حوکم دەکات نوێکو هەر خێزانەکەی. لەگەڵ ئەوەشدا کە دەستەڵات لە باوکەوە بۆ کوڕ دەگوازرێتەوە، بەڵام خێزان، دیین، دەوڵەت و حوکمداریی، زۆر تێکەڵی یەکتر ناکرێن. خێزان تا ئەو کاتە گرینگە کە لەخزمەت دەوڵەت و دەسەڵات و دیین و حوکمانیدا بێت، ئەگەر لەنێوان خێزان و پێهنسیپەکانی حوکمداریدا، سوڵتان ناچاری هەبژاردن بێت ، ئەوا بە بێ دوودڵیی پێهنسیپەکانی حوکمداریی و دەسەڵات هەڵدەبژێرێت.

ئەو جۆرە حوکمداریی‌ەی کە دەمانەوێت لێرەدا لەگەڵ سیستەمی سەڵتنەت بەراودی بکەین، سیستەمی شێخنشیینییە کە لە وڵاتانی خەلیج پەیڕەو دەکرێت و ئیمارەت و مەملەکەتیشیان پێدەگوترێت. لێرەدا وشەی شێخ بەمانا سڕسیڕ سیاسیی‌ەکی بەکاردەهێنرێت نەوەکو دینییەکەی، واتا شێخ وەکو سەرۆکی عەشیرەت و دەسەڵات بەکاردێت نەك وەکو پیاوی دینیی و دەسەڵاتی دیینیی. لە کۆنتێکستە دینییەکەدا، لە عەرەبییدا، شێخ مانای (مەلا) و پیاوی دیینیی کوردی دەبەخشێت. لە کۆنتێکستە کۆمەڵایەتیەکەشدا، شیخ یان شیخ العشیرة واتای سەرۆك عەشیرەت یاخود سەرۆك خێڵ دەبەخشەت. ئەمە لەکوردیدا شێخ بۆ ئابەری طەریقەتەکان بەکاردەهێنین، کە دیارە شێخانی طەریقەتێ دیینییەکانی کورد زۆر جار سەرۆك عەشیرەتن و لەهەمانکاتدا ئابەری سیاسیی کوردایەتییشن.

لە سیستەمی حوکمانی شێخنشیینییدا Chiefdoms لە رووی ثیوریی و کولتووریی‌ەوە، پڕاسەندنکی کولتووریی‌ە، نەستاژیای بۆ دەسەڵات و حوکمانیی هەی‌ە، لەڕووی ئۆرگانیی‌ەوە لە هێز و تیرێ Tribe ، هێرۆها لە جڤاکی باند (Band Society) باڵاترە، بەڵام لە خوار فۆرمی دەوڵەتی‌ەوە. شێخ بە عەشیرەتەکەیەوە دەتوانێت حوکم بکات، و عەشیرەت لەپێش دەوڵەتەوە دێت. هەر لە بنەمادا، دەوڵەت بۆ عەشیرەت کاردەکات نەوەکو بە پێچەوانەوە. لە سەڵطەنەتدا شتێك بەناوی عەشیرەتەوە نییە، بەڵکو خێزانی سوڵتان هەیە کە ئەویش بازنەی‌ەکی زۆر تەنگە و زۆریش دوور بێوات، هەر خزمی پلە یەك و دوو دەگرێتەوە، کە ئەوانەش هیچ دەستەڵاتکی سیاسیان نییە، جگە لەو کوانەی کە وەکو ئەمیر بەسەر ناوچەیەکدا حوکمدارن یانیش وەلی عەهد. لەگەڵ ئەوەشدا، لە دیدی سوڵتانەوە، ئەوانە وەکو بەشێك لە دەوڵەت مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێت نەوەکو ئەندامی خێزان. هەرچی سیستەمی شێخنشیینییە، تەواوی عەشیرەت حوکمدەکات و ئەندامانی

خزانی سەرك لەسەروی هەموو قانون و ئاسایەكەوەن. تا ئستا نەمان بیستووە كە لە یەكك لە شخنشینیەكانی خەلیج، یەكك لە ئەندامانی عەشیرەتی حوكمدار لپچینەوەی لەگەدا بكرت، ئەگەر هەیەكی لەبەرامبەر سەرك عەشیرەت نەكردبت.

بیە لەو سیستەمدا، دەوەتی عەشیرەتك یان چەند عەشیرەتكە كە كەوتوونەتە ناو هاوپەیمانتییەوە و لەپناو عەشیرەتكاندایە. ئەو هاواتیانەی كە سەربەعەشیرەت نەبن، دبە لە خزمتی دەوەتی شخكاندا بن و بە هەموو بیاركانی شخنشینیەكە رازیی بن و سر بلقنن و بنماای شخ، وكو حاكمی موطق بسر سیاست و ئابووریەوە، پسند بكن. سەروەت و سامانی وا ت موكی عەشیرەتە و هەریەكە و بەگورەی نزیكی لە سەرك عەشیرەت، پشكی تیایدا هەیە. هەموو جومگەكانی دەستەات لەلایەن پیاوانی سەربەعەشیرەتەوە قرغ دەكرن. بە ئەوەی یەكك لەناو دەستەاتی دەوەتدا جگە بگرت، پویستی بە پسپری، شارەزایی و لهاتوویی نییە بەكو دەبە سەر بە عەشیرەت بت، یان وەلائی موطقی بە شخی گورە و بنماای شخ هەبت. هەر لە بنەمادا دەوەت وەكو عەشیرەت بەوەدەبرت و ئەو داموەزگا مدرنە باوانەی كە هەن، تەنیا فرمن و بە نیشاندانی فماییی دەوەتە، ئەگەرنا لە پاكتیكدا هیچ نرخكی ئەوتیان نییە. بەام لە سیستەمی سوطانیدا، كەسانی پسپر و لهاتوو دەستەاتی باایان پدەدرت، بە نمونە ئیباهیم پاشا، كە وەزیری ئەعزەمی سوطان سلمان بوو، لە بنەچەدا یونانی بوو. كاتكیش سوطان بریاری ئیعدامكردنی دا، حسابی بە ئەوە نەكرد كە زاوایەتی.

لەبەر شنایی ئەوەی سەرەوە، ئەگەر سەیركی ئەو مدلە حوكمانیە بكەین، كە لە كوردستانی عراقدا لەلایەن بنەماەی بارزانیەوە تەبننی دەكرت و هەوڵی جكەوتكردنی دەدرت، ئەوا جیاوایەكانی لەگە حوكمانی سوطانی دا ئاسمان و سمانە. لەو حوكمانیەی بنەماەی بارزانیدا، بارزانیی بوون بەسە بە ئەوەی لە سكتەری ئابوری، عەسكەری و سیاسییدا پلەی هەرەباا وەربگری. بارزانی لە كنگرەی حیزبەكەیدا، باسی هەزاران پیاوی عەشیرەتەكەی دەكرد. واتا ئەوانە بە گرینگترین هزی خی دەبینت، نەوەكو قانون و دەزگاكانی دەوەتداری. هەربیە، ئەوە چەندین سااە حكومەتی هەرم نەبتە خاوەن دەستور.

ئایا تا ئستا، بارزانیك یان كەسك لە عەشیرەتەكانی ناو ئەو حوكمانیە وّبەووی لپچینەوەیەكی قانونی بوون؟ ئەو قسەیەی

سیروان بارزانی برازای مەسعود، کە زۆر بۆشەرمانە و ڕوهەماڵراوانە، هەڵاتن لە بەرەکانی جەنگی بە ئاسایی دەدیت، لە کاتێکدا پلەی جەنەڕاڵی عەسکەری هەیە، هەرگیز لە سیستەمی سوڵطانییدا قەبوڵناکرێت. ئەگەر برازای سوڵطانێکی عوسمانی بوایە ، لەسەر ئەو هەڵاتنەی، دەبوایە سەری دابنێ نەوەکو لە پاڵ پلە عەسکەریە فشەکەی خاوەنی گەورەترین کۆمپانیای تەلەکۆمۆنیکەیشنیش بێت و باج وسوماتەکەشی لە لایەن حکومەتی مەرکەزیەوە لە بودجەی حکومەتی هەرێم ببڕدرێت. لەبەرئەوە و لەکاتێکدا چەمکی سوڵطانیزم(سوڵطانیی)، لە باری مێژوویی، سیاسیی، فیکریی، کولتووریی و مەعریفییشەوە، کۆنترادیکتی لەگەڵ دەسەڵات و هێزموونی سیاسیی و ئابووریی بنەماڵەی بارزانییدا هەیە، باشترە فۆرمی شێخنشیینیی بەکار بهێنرێت. ئیمارەتی شێخنشیینیی، لە باری ئیدیری، فیکریی و زمانییەوە، لە باری ئابووری و سیاسییشەوە، باشتر ئەنجامیزی ئەو هێزموونەی ماڵی بارزانیی و طەماحەکانیان دەکات.

ستۆکهۆڵم ٨-١٢-٢٠١٨

سیبوورییەك بۆ گیانی پەژموورەی حەمە زیاد … سۆران محەمەد

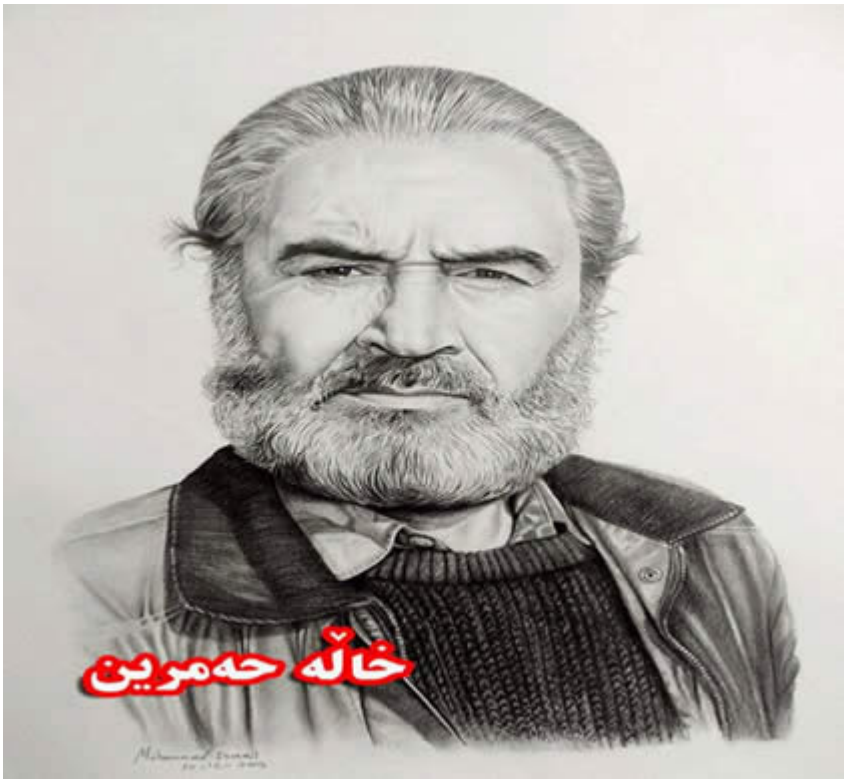
ریچارد گاری براتیگان کاتێك جامخانەی بنکەیەکی پۆلیسی شکاند وای دەزانی لە ئاکامی ئەم کارەیدا بەندی دەکەن و بەو هۆیەشەوە لە زیندان پارووپەکی نانی پێدەدرێت و بەمجۆرە لە برسێتی رزگاری دەبێت، بەڵام سەرەنجام رەوانەی نەخۆشخانەی دەروونی کرا- بە گومانی دەستنیشانکردنی بە توشبوونی حاڵەتی شیزۆفرینیاو پارانۆی و لەو چارەسەری لێدانی تەزووی کارەبا لە سەری دەدرا .

ئەو دەیگۆتەوە: کاتێك منداڵ بووین دایکمان کێکی بۆ من و خوشکەکەم دروست دەکرد، بەڵام دایکمان لەبەر نەبوونیی لە جیاتی میوەی وشك؛ پاشەڕۆی مشکی تێکەڵ دەکرد تا دڵی من و خوشکەکەم خۆش بکات و وابزانین میوەی وشکەوەبووە.
لە بیرمە لە نەوەدەکاندا ویستم شتێك لەسەر هەستی ئەدەبی حەمە زیاد بنووسم وەك ئاوەدانەوەیەك لە ژیانی شاعیرانەو دیدی عەبەسی و نەهامەتەکانی ئەو مرۆڤە، بۆ ئەم مەبەستەش چووم بۆ لای شاعیری بەڕێز (کەریم دەشتی) تا چەند پرسیارێکی لەو بارەوە لێبکەم، بەڵام مەخابن کە نووسینەکەم تەواو کردو رەوانەی ڕۆژنامەیەکم کرد، هەرچەندە ویستیان بڵاویبکەنەوەو تایپیشیان کرد، بەڵام پاشتر بڵاویان نەکردەوە! رەنگە ئێستاش کاک (کەریم دەشتی) لەو وتوژەی خۆی بپرسێت.

حەمە زیاد کەسایەتییەکی جیا لە هەموومان، لێوانلێو لە حەزی ئەدەب و هەنراوە، عەشقی شکاوی زۆر لە مرۆڤەکان ناکام دەبێت و نامۆ سەردەنێتەوە، ئەو شیعرێك دەنووسێت تا گیانی (گەشبینی)مان تیا بچێنێت، لە زەمەنی تێکشکاندنی هیواکاندا، ئەمە یادی ئەو وێنەیەی خاڵە حەمرینی سەر پایەیەکی چایخانەی مەچکۆی هێنامەوە(هەرچەندە ئەویش لەگەڵ نۆژەنکردنەوەکاندا لابرا- وەك کاک هاشم سەراجی شاعیر پێی ڕاگەیاندم)، کە چۆن لەو وێنەیەدا خاڵە حەمرین لەگەڵ دواییەکانی ژیانی خۆی و لێوارەکانی نەخۆشیدا بوو، لەسەر کورسییەك دانیشتووەو

بزەیەك لە قۆنایی دەوە بۆ کامێراکە دەکات تاکو گیانی هیواو بەختەوەریمان تێدا بوونێت.. دووبارە ئەوەش ڕیچارد برایگان بوو چوو بووە بەردەم گوڵك و وێنەیەکی لەگەڵدا گرتبوو، بەڵام لێی نەکردبووەوە چونکە لە خەمی ژیانی گوڵکیشدا بوو.

بەڵێ ئەوە کاک شەرزادی هەستناسك و مرۆڤدۆست بوو لە زمانی ئەو دەقە تێگەیشت و بۆاوی کردەوە، لە کاتێکدا لەو بۆوایەدا نیم هیچ لە ڕۆژنامەو بۆاوکراوەکان ئاوڵکیشی لێبدەنەوە، ئەمەیە ناوازەیی کاری ڕۆژنامەگەریی لە کەشف کردنی جوانی مرۆڤە خامۆشەکان و موعاناتە فەرامۆشکراوەکاندا..
گەر بڕین لەکڵینەوەو شیکاریەکی سەرپێیی بۆ ئەو هۆنراوەیە بکەین، دوای چەند جارێك لە خوێندنەوە بەر ئەو شۆوازە سوریالییە سەرەتاییە دەکەوین کە ئەندرێ بریتۆن لە مانیفێستی یەکەمی سوریالییەکاندا لە ساڵی 1924 ڕایگەیاند، ئەویش نووسینی ساتەکی و ئۆتۆماتیکی بوو بەو مانایەی ڕێنەچوون و بیرنەکردنەوە لە ڕێکخستنی دەستەواژەو ماناکان و ڕێزمان، ئەمەش بە ئاشکرا تەعبیر لە عەقڵی ناوەوە دەکات، لە کاتێکدا بە هیچ جۆرێك ئەو هۆنراوانەش لە دنیای قوڵی ناخەوە نەدەنووسران.
حەمە زیاد ئەو مرۆڤەی کە کاک کەریم دەشتی شاعیر سەبارەتی دەیگوت: یەکێك بوو لە قوتابییە زیرەکەکانی ناو هاوڕێکانی و سەروکاری لەگەڵ زمانی ئینگلیزیشدا هەبوو، ئاوها هۆنراوەکەیمان پێشکەش دەکات:

- گەشبینی-

لای هەندێکا
شیعر خەمەو
تەونی خەفەت هەڵئەچنێ
لای هەندێکیش
شیعر خەندەو پێکەنینە
سەوزە خەونان
پێدەبینێ
خەندەی نەزاکەت
بێ دەم رازی
دیداری دڵان
شادی بەخشی تێ
لە نێو دیدگایی
حاڵی پەشێوان
دەلال هەی دەلال
خەندەی ساوایيت
هاورازی دەمی
وەسڵ غوربەت بوو
دەلال هەی دەلال
لەگەڵ بزەی دا
هەڵدەکا شەماڵ
ج دیمەنێکە
قەشەنگ و جوان
بزەی روخساری گەش و شۆخانەی

***

ئەگەر هەر یەك لە ئێمە شتانێك لە ناو ئەم هێنراوەیەدا جیاوازتر دابێژینەوە وەك ئەوەی (لە بری: لای هەندێکا، بڵێین: لای هەندێك)، (لەبری: سەوزە خەونان پێ دەبینێ، بڵێین: سەوزە خەونی پێدەبینێ)، یان لە بری: (خەندەی نەزاکەت
بێ دەم رازی
دیداری دڵان
شادی بەخشی تێ
لە نێو دیدگایی
حاڵی پەشێوان)
بڵێین: (خەندەی رازاوەت

شادی بەخشە بۆ
دیداری دڵان
لە نێو هەتوانی
حاڵی پەشێوان)
یان لە بری (هاوڕازی دەمی وەسڵ غوربەت بوو، بڵێین: هاوڕازی دەمی وەسڵی غوربەت بوو).. ئەوا هیچ کام لەم وردە دەسکاریانەی لە تاسوقە و تامەزرۆیی خوێنەران بۆ جوانی و سەرنجڕاکێشی زاراوەی (دەلال هەی دەلال) کەم ناکات و هەموویان لە بەردەم جوانی و پاکی ئەم وشەیەدا بە چۆکدا دێن و ڕۆحی پەژموردەو ناوازەی ئەم شاعیرە دێبرێنداڕەی تێدا دەخوێننەوە.

حەمەزیاد جارانێك وەك سیمبوڵێکی نزیك لە دنیای ڕۆشنبیرانی شار و تەمارگەی گۆڤانکاریەکانی ناوی ناو دەهێنرێت، بەڵام ئەو هەر وەکو کۆڵکی سەخت ماوەتەوەو بزەی سەر زاریشی ئاوا نابێت بۆ کڵێان و شەقام و مزگەوت و چایخانە و بێنەواکانی شار، ئەو زۆر دڵست و بڕادەری نووسەری هەیە، هیچیشیان دوو دڵ نین لە سادەیی و شیعردۆستی و ناوازەیی کەسایەتی کاک حەمە زیاد.
ئەمەشە وا لە من دەکات لە کۆتاییدا ئەم چەند دێڕەی بۆ بنووسم:

ئەی عاشقە ناکامەکە!
کاتێك هۆر
بەسەر کاشییەی بێدەنگەکان
هەنگاوت نا
ڕووەو تەعجیل،

کاسکێتەکەت
لە یاد نەکەی
بەسەر کێلی
سەلاح سەیدێك.
لەوێ بێ:
ئەگەر چی خامە نەیتوانی
شیعرێک
شایستە بە یادت
لە ناخما بهێنێتەوە،
با وەك ئاڵا
کاسکێتەکەم
لە سەر کێلت
بشنێتەوە
***

بۆش پاڵەوان و حاجییە یان تاوانباری جەنگە؟ ... ئەحمەد رەجەب

رۆژی شەممەی رابردوو جۆرج هێربێت واکەر بوش(جۆرج بوشی باوك) مردو چەند هاوڵاتی و نووسەرو رۆژنامەوان ناوی حاجی و پاڵەوان و رزگارکەریان پێ بەخشیوەو ئەوەش کارێکی ئاساو بۆچوونیی ئازادانەی خۆیانەو بەڵام باسکردنی هەندێ دەستەواژە بە توانج وپەلارو بە بێتێگەیشتتن جێ سەرنجە.

راستە لە ساڵی 1991 ئەمریکا لە بەر بەرژەوندی خۆ و، پاراستنی دەستانی لە کەنداو، هێزی زیاتری هیناو گەیشتە ناوچەکە بۆ قاودانی سەدام حسەین لە کوێت و، ئەوەش بووە هۆ هەرەسهێنانی سوپای عێراق و، هاوڵاتیان لە باشورو ناوەراستی وڵات هەلیان بۆ رەخساو، دەستیان گرت بەسەرشارەکان و، راوانانی پۆلیس و ئە من و بەعسییەکان، بەڵام ئەمرێکا کە زانی سەرکەوتنی گەل لە

بەرژەوەندیان نییە، شەریان راگرت و بە سەدامیان وت وەرن با ڕکبکەوین و، سەدامیش لاوازو نابووت بوو نوێنەرەکانی ناردو، لە ژێر خیوەتی سەفوان لە عێراق بە هەموو داخوازییەکانی ئەمریکا رازی بوو، لە پاش ئەو ڕکەوتنە پر شەرمەزاریە، هێزەکانی سەدامی دیکتاتۆر کەوتنە گرتن و کوشتنی خەڵکی ڕاپەڕیوی عێراق و، ئەگەرنەوەئەوەندە کوژراو هەبوو سەگ و پشیلە لاشەکانیان ئەخوارد.

لە کوردستان و هەر لە هەمەمان ساڵدا {1991} گەلی قارەمانی کوردستان هەڵسان بە ڕاپەرینە مەزنەکەی ئادار، ڕاپەرینێکی سەراپاو گشتگیر بوو، ڕۆژانە ڕێەکەکانی گەل بە پاێشتی هێزە شۆرگێرەکان و هێزی پێشمەرگە لە ناوچەکان رائەپەڕین وشارو شوێنی تازەیان ئازاد ئەکردو، ڕاپەرین درێژەپێدەری تێکۆشان و بەرخودانی گەێی کوردستان بوو بێ ڕەتکردنەوەی هەموو جۆرە ستەم و چەوسانەوەیەك و گەیشتن بە ئازادی و بەدیهێنانی مافەرەواکانی.
بەێ، ئەمریکا، وڵاتێکی ئیمپریالیزمەو، هەموو کات ئەیەوێت دەسەلاتی پەرەبسەنێت و، لە ڕێ هێزەوە بە تایبەت هێزی سوپا دەستبگرێت بە سەر خاکی

وڵاتانی تردەوەو، سیاسەتی ئیمپریالیزم، سیاسەتێکی بێ ئەخلاقانەیە چونکە وڵاتانی بەهێز هەوێ ئەدەن وڵاتانی لاوازی بێ هێز بتاسێنن و، هەرچی سامانیان
هەیە ببەن و، لەم بارەیەوە { فلادمیر ئیلتچ لێنین} ئەێت : ئیمپریالیزم بێندترین قوناغەکانی سەرمایەداریە.

بوش پاێەوان نەبوو بەکو تاوانباری جەنگ بوو، با بە چەند دڕك (مشتێك لە خەروارێك) ئەم پاێەوانە بە هەوادارانی بناسێنین :
بوش لە ساڵی 1944 بێ مولازم لە سوپای ئەمریکاو، بە فڕکەی جەنگی لە جۆری (گرومان تی. بی. ئێف ئەفنجێر) هێرشیکردە سەر داموەزگاکانی جاپۆن و، هەزاران کەس بوونە قوربانی و، بوش سەرەڕای ئەوەی فڕکەکەی تووشی لێدان بوو بەربووەوەو، بە پەرەشووت خوێ ڕزگارکردو، هەروا لەو جۆرە کارانەو خەڵك کوشتن بەردەوام بوو.
هێرشکردنە سەر وڵاتی پەنەما کە ژمارەی دانیشتوانی دوو ملیۆنە و، فڕکە جەنگییەکانی ئەمریکا دوو بۆمبیان خستەخوارەوەو، قورسی هەر بۆمبێك (1000) ڕەتێ بوو، گەرەکیی کڕکارانی هەژاری گرتەوەو، بووە هوێ کوشتنی (4000) هەزار هاوڵاتی و، نزیکەی 50000 بەبێ خانوو مانەوەو، سەربازەکانی ئەمریکا بەنزیینیان کردەسەر 30 تەرمی کوژراوەکان و، ئاگریان تێبەرداو سووتێنران و، پاشان بوونە خۆراکی سەگەیل.

ئەرلاندە بوش (هاوپاتییەکی کوبی) بوو، لە کاتی شەرشی کوبا لە ساڵی 1959 هەڵهات و، چووە ئەمریکاو، لە ساڵی 1968 وە دەستگیر کراو بە 10 ساڵ سزادراو، پاشان لە ساڵی 1972 ئازاد کراو چووە فەنزویلاو، دیسانەوە بە هۆی تەقاندنەوەی فڕۆکەیەکی کوبی بە { 73} سەرنشین و، لە ناویاندا تیمێکی وەرزشی کوبا Fencing گیراو سزادراو، لە دوای چەند ساڵێك بە هۆی مافەکانی مرۆڤەوە بەرەپا کراو، گەرایەوە بۆ ئەمریکاو.جاریکی تر گیراو، بە پێی فەرمانێکی ""پاڵەوان"" بوش ئازاد کرا.
سەرۆك بوش داوایکرد یارمەتی سەدام حوسەین و عێراق بدرێت بە پارەو چەك و، بۆ ئەو مەبەستە فەرمانی دەرکردو، ئەوە بوو وەزارەتی دەرەوە 73 ڕۆکەوتنامەی چەکی لە گەڵ عێراق بەست، زوربەی چەکەکان مەترسیدار بوون (چەکی بیولوجی و کیمیاوی) و، هەر لەو ڕووەوە بەناو قەرزو، لە ڕێ(ئەتەلانتا بانك) چەندین ملیۆن دۆلاریان پێشکەش بە ڕژێمی سەدامی دیکتاتۆر کردو، ئاگری شەری عێراق – ئێرانیان زیاتر خۆش کردو، سەدام هەمان یارمەتییەکەی جورج بوش لە ئەنفالی گەلی کوردستان بەکار هێناو، پێویستە هەموو کەس بزانێت ئەمریکا بە دوای بەرژەوەندی خۆی ئەگەرێت.

تاوانەکانی جورج بوش زۆرن و، بۆ لە کوشتن و یارمەتیدانی ڕژێمە کۆنەپەرست و دیکتاتۆرەکان، تاوانی تر هەیە وەك: گیچەڵی سیکسی، بازرگانی بە ماراجوناو مادە هوشبەرەکان و،زۆر شتی بۆ ئەخلاقانە.

7/12/2018

وا ڕۆژهەڵات … دەستێم خامۆش

چەند جوانە وا ڕۆژهەڵات
دەشێن بووە خاکی وڵات

نەما کاتی پشووی شەو
منیش هەساوم لە خەو

دێم و چاوم جوان دەشێم
نانی بەیانی دەخێم

جلی خاون دپشم
زیرکم خاون هشم

دەم بە قوتابخانە
کە بە ژین چراخانە

بە هیوای گش وونم
بە دە شیدای فربوونم

ژنامەگاریی چەپی کوردی (١٩٧٥- ١٩٩٣) … ئیسماعیل تەنیا-

ژنامەگاریی چەپی کوردی
(١٩٧٥- ١٩٩٣)
ئیسماعیل تەنیا- هانەڤر

*** باشوری کوردستان:**

دامەزراندنی حزبی شیوعی عیراق، لە سالی١٩٣٤ دا، وەرچەرخانکی مەژوویی گرنگ بوو لەنەو کۆمەڵگای عیراقی بە گشتی و کوردستاندا بەتایبەتی. پێش بوونی ئەم حزبە، هەست کردن بە جیاوازی چینایەتی، جگە لەلای دەستەبژێرێک لە ڕۆشنبیرو خوێندەواران بەولاوە، بوونی نەبوو. بەهەی خەباتی کادیرانی ئەم حزبە لەنەو چین و توێژە جیاجیاکانی کۆمەڵگاو، دواتر کردنەوەی بارگا یاخود (هەرەمی کوردستان)ی ئەم حزبە لەشارە گەورەکانی کوردستانداو، ئیدی خەڵک هوشیار بوەو هەستی بەوە کرد کە لەپاڵ چەوساندنەوەی نەتەوایەتی کە لەلایەن دەوڵەتەوە دەرهەقیان ئەنجام دەدرێت، لەلایەن ئاغاو دەرەبەگ و خاوەن مولکە گەورەکانیش، ڕوبەڕوی جۆرە چەوساندنەوەیەکی تر دەبنەوە کە ئەویش، چەوساندنەوەی چینایەتییە. ئەوان، فیکری تازەو چمکی مەدەرنی وەک: (یەکسانی ژن و پیاو، خەباتی کرێکاران،

چۆساندنەوەی چینایەتی، مافی مرۆڤ، عەدالەتی کۆمەڵایەتی، ... تاد)یان، لە کوردستاندا، بەاوکردەوە.

هەر لەم سەرو بەندەو، هەشت نە ساڵەک دوای ڕاگەیاندنی ئەم حزبە، کۆمەڵەک ئەندامی چالاک و ڕۆشنبیری (حزبی هیوا)، کە خاوەن دیدو بۆچوونی فیکری چەپ بوون، لە (هیوا) جیابوونەوە، لەساڵی ١٩٤٣ دا، ڕێکخراوەکیان بەناوی (کۆمەڵەی میللەت)، دامەزراند، کە دەتوانین بە یەکەم ڕێکخراوی سەربەخۆی چەپی کوردی، ناوزەدی بکەین. ئەم ڕێکخراوە، هەرلەم ساڵەدا، بەاوکراوەیەکیان بەناوی (دەنگی کورد)، بەاوکردەوە، کە بە دەستنووس، بەاودکرایەوە. هەر لەهەمان ساڵدا، عەبدولسەمەد محەمەد ناسراو بە (سەمەد مەنجەڵ)، ئەندامی ئەم ڕێکخراوە لە شاری کۆیە، بەاوکراوەیەکی یەک لاپەڕەیی بە دەستنووس، بەناوی (بڕوسکە)، بەاو دەکردەوە. بەداخەوە، تا ئێستاکە دانەیەک لە هەردوو بەاوکراوەکە: (دەنگی کورد) و (بڕوسکە)، نەدۆزراونەتەوە لە بەر دەستدا نین. ئەو زانیارییانەی هەشن هەر وردە زانیاری نەو یاداشت و پڕاوێزی ڕووداوەکانە... هەتا ئەمەی دواییان (بڕوسکە)، هەندێک دەڵێن هەر بوونی نەبووە، (بە ئەم مەبەستە بڕوانە: بورهان حاتەم گەمەتاڵی، ساڵح حەیدەری ١٩٢٢-٢٠٠١ ژیانی سیاسی و ڕووناکبیریی، چاپی یەکەم، هەولێر،٢٠١٢ ، لاپەڕە ١٧٠).

ڕێکخراوی (یەکەتی تەکۆشین)ی عەرەبی، لەسەر ڕێکخراوو گروپی مارکسی لەساڵی ١٩٤٣ دا، دادەمەزرێت. لە هاوینی هەمان ساڵدا، بە مەبەستی یەکگرتن، پەیوەندی بە ڕێکخراوی (کۆمەڵەی میللەت)ەوە، دەکەن. پاش گفتوگۆو دانوستاندن، هەردوولا، یەکدەگرن. مەرجی کوردەکان ئەوە بوو: کە لقێکی کوردی (وحدة آلنضال)، لە کوردستاندا بکەنەوەو ڕۆژنامەیەکیش بەزمانی کوردی بەناوی (یەکەتی تەکۆشین)، دەربکەن. یەکەم ژمارەی ئەم ڕۆژنامەیە، لەهاوینی ساڵی ١٩٤٤ دا، بەاوکرایەوە کە (نافع یونس و سالح حەیدەری و عەلی عەبدوڵلا)، سەرپەرشتکارو لێپرسراوی بوون. بەشە کوردییەکەی ئەم ڕێکخراوە (یەکەتی تەکۆشین)، خەیان هەڵوەشاندەوەو ناوی خەیان کردە (حزبی کۆمەنیست لە کوردستانی عێراق). لە کۆتایی ساڵی ١٩٤٤ دا، ئەم حزبەش، خەی هەڵوەشاندەوە. دەبە ئەوەش بگوترێت کە ڕۆژنامەی (یەکەتی تەکۆشین)، یەکەمین ڕۆژنامەی چەپی کوردییە لەمێژووی ڕۆژنامەگەریی کوردیدا. لەم بەدواوە، کادیرو سیاسەتمەدارە کوردەکانی ناو ئەم حزبەو دەرویدا، لەبواری ڕۆژنامەگەریی چەپی کوردی، دەرژیان بەخەبات کردندا.

گرنگترین ئەم گۆڤارو ڕۆژنامەو بەاوکراوە کوردییانەی کە لەنێوان

ساڵانی (١٩٤٥-١٩٧٥)دا، دەرچووینەو دەچنە خانەی مامۆستایانەوە، دەکرێت وا پێناسەیان بکەین:
- ڕۆژنامەی (ئازادی): ساڵی (١٩٤٥) بنەڕەتی دەرچوون. لەساڵی (١٩٥٩)دا مۆڵەتی وەرگرتەو، بە ڕەسمی و ئاشکرا، بڵاوکراوەتەوە.
- ئاڵای کارگەران: حزبی شیوعی عێراق (هەرەمی کوردستان- لقی سلێمانی)، بنەڕەتی، دەریکردوە.

پاش لێکترازانی مامۆستایەکەی ساڵی (١٩٦٤)، باڵی جیابوەو (پارتی دیموکراتی کوردستان- مەکتەبی سیاسی)، کە دواتر بە (جەلالی)، ناسران، ئەندام و هەوادارانی بەشێک لەم باڵە، خەریکی زەمینەسازی بوون بۆ دامەزراندنی ڕێکخراوێکی تازە. لەم پێناوەدا، لەساڵی (١٩٦٩)، ڕۆژنامەی ڕووناکی (آلنور)، بە عەرەبی و، گۆڤاری (ڕزگاری)یان بڵاوکردەوە. بڵاوکردنەوەی وتارو ڕوخنەو گفتوگۆکانی نێو ئەم دوو ڕۆژنامەو گۆڤارە، بوونە زەمینەسازیەک بۆ دروستبوونی (کۆمەڵەی مارکسی-لینینینی کوردستان)، لەساڵی ١٩٧٠ دا. دوای (آلنور)و (ڕزگاری)ش، (ئاڵای سوور- تەموزی ١٩٧٣، ئۆرگانی کۆمەڵەی مارکسی-لینینینی کوردستان) و، (بیری نوێ)ی حزبی شیوعی عێراق- هەرەمی کوردستان، لەساڵی ١٩٧٢ دا، بڵاوکرانەوە.

لەدوای کارەساتی ئازاری (١٩٧٥)و، کەتایی هاتنی شۆڕشی ئەیلول، هەر دوای ساڵێک، دووبارە خەباتی چەکداری دەستی پێکردەوەو، ئەمجارەیان لەجیاتی خەباتی تاک حزبی، زەمینەی ئەوە ڕەخسا کە کۆمەڵێک حزب و ڕێکخراوی جیا جیا دروست ببن و، درێژە بە کاروانەکە، بدەن. لەگەڵ بوونی هەرەمی کوردستانی حزبی شیوعی عێراق و، (کۆمەڵەی مارکسی-لینینینی کوردستان)، کە دواتر ناوەکەی بە (کۆمەڵەی ئینجدەرانی کوردستان)، گۆڕدراو، باڵی قیادەی مەرکەزی حزبی شیوعی عێراق، ڕێکخراوێکی تری چەپ بەناوی (بزوتنەوەی سۆسیالیستی دیموکراتی کوردستان) لە ساڵی (١٩٧٦)دا، دامەزرا. ئیدی لەمە بەدواوە، ڕێکخراوو گروپی بچووک بچووکیتر دروستبوون و تا ساڵی (١٩٨٥)، توانییان کۆمەڵێک گۆڤارو ڕۆژنامەو بڵاوکراوە دەربکەن، کە گرنگترینیان ئەمانە بوون:

- ئاڵای یەکگرتن: ڕۆژنامەیەک بوو حزبی شیوعی عێراق (باڵی قیادەی مەرکەزی)، بەزمانی کوردی، لەساڵی ١٩٧٦، لە سوید، دەریکردوە.
- ئینجەر: بڵاوکراوەیەکی نهێنی بوو، ڕێکخراوی ئینجەرانی کوردستان، لە ساڵی (١٩٧٦)دا، دەریکردوە. ئەم ڕێکخراوە، هەر لەم ساڵەدا دامەزراوە.
- ئاڵای شۆڕش: کۆمەڵەی مارکسی- لینینینی کوردستان، لەساڵی

(۱۹۷۷)دا، دەریکردوە.
– کۆمەڵەی هێنجەرانی کوردستان)، لەساڵی (۱۹۷۸)دا، دەریکردوە.
– تێکۆشان: یەکخراوی (تێکۆشانی هێنجەرانی کوردستان)، کە شەهید (ڕەئوف ئاکرەیی) لەپرسراوی بوو، بە نهێنی لەشاری سلەمانی، لەساڵی (۱۹۷۸)دا، دەریکردوە.
– ئاپۆین: کۆمەڵەی مارکسی- لینینینی کوردستان- لقی ئەوروپا، لەساڵی (۱۹۷۸)دا، دەریکردوە.
– هێگای کوردستان: حزبی شیوعی عێراق- هەرەمی کوردستان، دوای دەرچوونیان بە شاخ، لەساڵی (۱۹۸۰)دا، دەریانکردوە.
– سۆسیالیست: گۆڤارێکی تیۆری بوو، (حزبی سۆسیالیستی کوردستان)، لەساڵی (۱۹۸۱)دا، دەریانکردوە.
– هێگای ئازادی: ئۆرگانی ناوەندی حزبی سۆسیالیستی کوردستان بووە، لەساڵی (۱۹۸۱)دا، دەرچووە.
– کار: بڵاوکراوەیەک بووە لەنێوان ساڵانی (۱۹۸۱-۱۹۸۲)دا، نزیکەی سێزدە ژمارەی لێدەرچووە.
– گۆڤاری (هێبازی زەحمەتکێشان)، لەنێوان ساڵانی (۱۹۸۳-۱۹۸۵)دا، یازدە ژمارەی لێدەرچووە.

لەساڵی (۱۹۸۵)، لەهەناوی (یەکێتی نیشتیمانی کوردستان) و (حزبی سۆسیالیستی کوردستان)دا، دوو هێکخراوی چەپ دروستبوون کە خەیان لە دایکە چەپەکانیان بە چەپتر دەزانی، ئامانە بریتیبوون لە:
– ئاڵای شۆڕش: ساڵی (۱۹٨٤) هەوێیانداو لەساڵی (۱۹۸۵)دا، بە هێسمی دروستبوونی خەیان ڕاگەیاند. (مەلا بەختیار) هێبەرایەتی دەکردن.
– حزبی سۆسیالیستی کوردستان- ئیتجاهی دیموکراتی شۆڕشگێڕ، لەساڵی (۱۹۸۵)، بە هێبەرایەتی (قادر عەزیز و عەبدولخالق زەنگەنە)، دروستبوو. ئیدی ئامانجش بە بڵاوکردنەوەی ئۆرگان و گۆڤارەکانیان، مژووی هێژنامەگەریی چەپی کوردیان، دەوڵەمەندتر کرد. لەساڵی (۱۹۸۵)ەوە تاوەکو ڕاپەڕین، کۆمەڵێک گۆڤارو بڵاوکراوەی تر، چ لەلایەن هێکخراوە شۆڕشگێڕەکانی سەر گۆڕەپانی خەباتی چەکداری، یان لەلایەن هێکخراو و دەستەو گروپی تازە دروستبوو لەنێو شارەکانی کوردستانداء بڵاوکرانەوە، بریتیبوون لە:

– بیری نوێ: گۆڤارێک بوو، حزبی شیوعی عێراق- هەرەمی کوردستان، لەساڵی (۱۹۸۵)دا، دەریکردوە.
– سۆسیالیزم یان بەربەری: بڵاوکراوەیەکی کۆمۆنیستی بووە، لە مانگی ئابی (۱۹۸۵)، لە سوید دەرچووە.

– پێشکەوتن: گۆڤارێکی تیوری بوو، حزبی سۆسیالیستی کوردستان-ئیتجاهی دیموکراتی شۆڕشگێڕ، کە دواتر بوونە (حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان)، لە ساڵی (١٩٨٦)دا،دەریانکردوە. تەنها پێنج ژمارەی لێ بڵاوکراوەتەوە.
– دەنگی کرێکار: بڵاوکراوەیەک بوو، ئاڵای شۆڕش لە ساڵی (١٩٨٦)دا، دەریکردوە.
– ڕۆژگای ئاشتی و سۆسیالیزم: گۆڤارێک بوو لە بنچینەدا بە زمانی عەرەبی دەردەچوو. چاپە کوردییەکەی لایەن حزبی شیوعی عێراق-هەرێمی کوردستان، لە ساڵی (١٩٨٦)، لە سوریاوە، بڵاودەکرایەوە.
– ئاڵای ئازادی: ئۆرگانی ناوەندی حزبی سۆسیالیستی کوردستان-ئیتجاهی دیموکراتی شۆڕشگێڕ بوو و لە ساڵی (١٩٨٦)ەوە، بڵاو دەکرایەوە.
– ئاوێر: گۆڤارێک بوو، (ئۆڕگانی ئەدیبانی کۆمۆنیست)، بڕوانەنی لە شاری هەولێر، بە دەستنووس (بە کاربڕن لێی زیاد دەکرا) و بڵاو دەکرایەوە. لە ساڵی (١٩٨٧)، دەرچووە. ئۆڕگانی ناوبراو، لە ساڵی (١٩٨٧)، لایەن (عەبدوڵا سلێمان مەشخەڵ، نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد، جەمال کەشش)، دامەزراوە.
– ئاسۆی سۆسیالیزم: بڵاوکراوەیەک بوو، ڕۆکخراوی (کۆمۆنیستی تێکۆشەرانی کۆمۆنیست- کۆتک)، لە ساڵی (١٩٨٧)، دەریانەکرد. ڕۆکخراوی ناوبراو، لە ساڵی (١٩٨٧)، لایەن (سالار ڕەشید، ڕەحمان داود، ڕەبوار ئەحمەد)، دامەزراوە. – پەیامی کرێکاران: ئاڵای شۆڕش- کۆنفرانس،(گروپی عیماد ئەحمەد و ئەبوبەکر خۆشناو)، لە ساڵی (١٩٨٨)دا، دەریانکردوە. ڕۆکخراوی ناوبراو، لە ئاڵای شۆڕش، جیا ببوونەوەو خۆیان بە (ئاڵای شۆڕش- کۆنفرانس)، دەناساند.

– ئاڵا: ئاڵای شۆڕش- کۆنفرانس، لە ساڵی (١٩٨٨)دا، دەریدەکرد.
– خەباتی کرێکار: (کۆمۆنیستی کرێکارانی یەکێتی ئایار)، لە ساڵی (١٩٨٩)دا، دەریانکردوە.
– ئاسۆی کرێکار: کۆمیتەی ڕۆکخستنی هەولێری (ئاڵای شۆڕش)، بڕوانەنی، لە ناو شاری هەولێر، لە ساڵی (١٩٨٩)دا، دەریانکردوە.
– ئاڵای شۆڕش: ڕۆژنامەیەکی قەبارە گەورە (ئۆی سێ) بوو، (ئاڵای شۆڕش)، لە ساڵی (١٩٩٠)دا، دەریاندەکرد.
– نۆژەن: گۆڤارێکی تیوری بوو، (ئاڵای شۆڕش)، لە زستانی (١٩٩١)، یەک مانگ پێش ڕاپەڕین، دەریکردوە.
لە دوای ڕاپەڕینی بەهاری (١٩٩١)، بەهۆی بڕقەرار بوونی ئازادی و نەمانی دەسەڵاتی ڕژێم لە کوردستاندا، چەندین گروپ و ڕۆکخراوی چەپی مەدەرن دروستبوون کە ئێندام و دامەزرێنەرانی زۆربەیان بە

سیاسەتمەداری چەپی فارس (مەنسووری حیکمەت ۱۹۵۱-۲۰۰۲)، سەرسام بوون. لەژێر ڕۆشنایی نووسین و وتارەکانی ئەودا، خەباتیان دەکرد. گرنگترین گۆڤارو بڵاوکراوەی ئەم ڕێکخراوانە، لەم قۆناغەدا، ئەمانە بوون:
- هەواڵنامەی کرێکار: بڵاوکراوەیەک بوو، (هەستەی کرێکارانی سۆسیالیست)، لە ساڵی (۱۹۹۱)دا، دەریاندەکرد. ڕێکخراوی ناوبراو، لە کۆتایی نیسانی (۱۹۹۱)دا، دامەزراوە.
- بە پێشەوە: بڵاوکراوەیەک بوو، ڕێکخراوی (ڕۆوتی کۆمۆنیست)، لەساڵی (۱۹۹۱)دا، دەریدەکرد. ڕۆوتی کۆمۆنیست، لەساڵی ۱۹۸٤دا، دامەزراوە.
- پەیامی کرێکار: هێسوەاوی بواری خەباتی چەپ لە کوردستان، تاهیر حەسەن، لە ساڵی ۱۹۹۱ دا، دەریدەکرد.
- سەرنجی کرێکار: بڵاوکراوەیەک بوو، کۆو کۆمەڵ و ئێقەی کرێکاریەکان لەساڵی ۱۹۹۱ دا، دەریاندەکرد.
- ئەدەبی کرێکاری: گۆڤارێکی ئەدەبی، خاوەن ئایدیای چەپ بوو، عەباس شوان، لەساڵی ۱۹۹۱ ، لە شاری سلێمانی دەریدەکرد. (۳۳) ژمارەی لێدەرچووە.
- پڕۆلیتاری: بڵاوکراوەیەک بوو، ڕۆوتی کۆمۆنیست، لەساڵی ۱۹۹۱ دا، بڵاویدەکردەوە.
- ڕۆبازی کارکەر: بڵاوکراوەیەک بوو، (کۆمەڵەی خەباتی سور)، بە کوردی (کرمانجی خواروو)، لەساڵی ۱۹۹۱دا، دەریاندەکرد.
- بڵەسە: بڵاوکراوەیەک بوو، (ئێقەی کۆمۆنیستی بڵەسە)، لەساڵی ۱۹۹۲ دا، دەریاندەکرد. ئێقەی ناوبراو لەساڵی (۱۹۸۵)دا، دروست بووە.
- دەنگی بێکاران: ڕێکخراوی یەکێتی بێکاران، لەساڵی ۱۹۹۲دا، لە هەولێر دەریانکردوە. ڕێکخراوی ناوبراو، لە (۲/٦/۱۹۹۲)دا، لەلایەن (عەبدوللا سلێمان مەشخەڵ)ەوە، دامەزراوە.
- شۆشی کرێکاری: بڵاوکراوەیەک بوو، (یەکێتی کرێکارانی کۆمۆنیست)، لەساڵی ۱۹۹۲دا، دەریانکردوە.
- نینا: گۆڤارێکی ئەدەبی پڕۆلیتاری بوو، لەساڵی (۱۹۹۲)، لە هەولێر دەرچووە.
- هاوپشتی کرێکاری: بڵاوکراوەیەکی ئینتەرناسیۆنالیستی کرێکاری بوو، لەساڵی ۱۹۹۲دا، دەرچووە.
- دەنگی کرێکار: دەنگی ناڕازایەتی کرێکارانی چیمەنتەی شاری سلێمانی بوو، بڵاخۆە نازاندرێ کەی دەرچووە. بڵندە (نووسەری ئەم بابەتە)، ژمارە حەوتی بینیوە، بەڵام مژووی دەرچوونی لەبیر نیە.
- کرێکارانی کۆمۆنیست: بڵاوکراوەیەک بوو، نازاندرێ کەی دەرچووە.

دەبن سێ ژمارەی لەدەرچوون.
– زەنگ: بڵاوکراوەیەک بوو، یەک دوو ژمارەی لەدەرچوون. مەژووی دەرچوونی دیار نیە.

*** هێزەهێڵاتی کوردستان:**

لە هێزەهێڵاتی کوردستاندا، چەمکی چەپ و کۆمۆنیستی لەنێو کۆمەڵگەی کوردیدا، بە (حزبی تودەی ئێران، دەگەڵتێوە. کۆمەڵێک لە هاوناکبیرو تێکۆشەرانی کورد، کە دواتر هاتونەتە پێزی (حزبی دیموکراتی کوردستان-ئێران)، سەرەتای خەباتی سیاسییان لە (حزبی تودە)وە، دەست پێکردوە. دکتۆر عەبدولڕەحمان قاسملو و غەنی بلوریان، دوو سیاسەتمەداری دیاری کوردن و، سەرەتای کاری سیاسییان لە (حزبی تودە)وە، بووە. واتە، ئەوانە باکراوندێکی چەپ و کۆمۆنیستیان هەبووە. لە سەردەمی حوکمی (شا)دا، کۆمەڵێک گروپ و دەستەی هەڵگری ئایدیای چەپ لەساڵی (١٩٦٩)، (کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران- کۆمەڵە)، بە هۆسەمی هاوگێڕانن و درێژە بە خەباتی سیاسی، دەدەن.
پاش ئەوەی کە شۆڕشی ئیسلامی ئێران لەساڵی ١٩٧٩دا، بە هێبەرایەتی (خومەینی)، دەسەڵات دەگرێتە دەست، نکۆڵی لە مافە نەتەوایەتیەکانی کورد دەکات، لەپاڵ (حزبی دیموکراتی کوردستان- ئێران)، کە هەڵگری بیری ڕزگاریخوازی نەتەوەیی بوو، کۆمەڵێک خەڵکی تری کورد، (حزبی کۆمۆنیستی ئێران- کۆمەڵە)، لەساڵی ١٩٨٣دا، دادەمەزرێنن و لەسەر هێبازی مارکسیزم- لینینیزم، لەپێناو بنبڕکردنی چەوساندنەوەی چینایەتی و بڕقەرار کردنی کۆمەڵگایەکی ئازادو بنیاتنانی سۆسیالیزم، درێژە بە خەباتی خۆیان دەدەن.

دوای ئەم (حزب و کۆمەڵە)یە، (مەنسوری حیکمەت)، لەساڵی ١٩٩٠دا، (هێوتی کۆمۆنیزمی کرێکاری)، دادەمەزرێنێت، کە دواتر کاریگەری کردە سەر کۆمەڵێک گەنجی هێزەهێڵات و باشوری کوردستان. لەژێر هێشنایی نووسینەکانی ئەودا، کۆمەڵێک دەستەو گروپ و هێکخراوی کۆمۆنیزمی کرێکاری، هاتنە دامەزراندن. لەلایەن ئەم کۆمەڵە و حزبە چەپانەدا، کۆمەڵێک بڵاوکراوەو گۆڤار بڵاوکراونەوە، نموونەی:
– (مردم)، یان (نامەی مردم): بڵاوکراوەیەک بوو (حزبی تودەی ئێران)، لە ساڵی ١٩٧٩، لە (تاران)دا، بە زمانی کوردی، بڵاویدەکردەوە. ئەم بڵاوکراوەیە، چاپی فارسیشی هەبوو.
– شۆڕش: بڵاوکراوەیەک بوو، (سازمانی ئینقلابی زەحمەتکێشانی کوردستان- کۆمەڵە)، لە ساڵی ١٩٧٩دا، بە زمانی کوردی،

بڕاوید کردوە.
– خبرنامە: بڵاوکراوەیەک بوو، (سازمانی کوردستانی حزبی کۆمۆنیستی ئێران- کۆمەڵە)، لەساڵی ١٩٧٩دا، بە زمانی فارسی، بڵاوید کردوە.
– پێشڕەو: گۆڤارێکی بوو، هەمان سازمانی ناوبراو، لەساڵی ١٩٨٣دا، بە زمانی کوردی، بڵاوید کردوە.
– پێشڕەنگ: گۆڤارێکی ئەدەبی کرێکاری بوو، لە پایزی ١٩٨٥دا، بە زمانی کوردی، لەلایەن (کۆمەڵە)وە، بڵاودکرایەوە.

*** ڕێژئاوای کوردستان:**

لە ڕێژئاوای کوردستان (سوریا)دا، هەر لەگەڵ لێکترازانی (پارتی دیموکراتی کورد لە سوریا)، لە ناوەڕاستی شەستەکانی سەدەی ڕابردووەوە، باڵێک لەم پارتە جیابۆوە، خەیان بە هەڵگری بیری چەپ و سۆسیالیزم، ناساند. دوای ئەوان، کۆمەڵێک گروپ و ڕێکخراوی چەپ، چ ئەوانەی لەناو وڵات، یان ئەوانەی لە دەرەوەی وڵات، خەباتیان دەکرد، دروستبوونی خەیان ڕاگەیاند، لە نموونەی:
– گرێدانا مارکسیستێن کورد: ئەم گروپە لە ڕێژئاوای کوردستان، لە شاری (عەفرین)، گۆڤارێکی ئەدەبی، کۆمەڵایەتی،یان بە ناوی (پێشەنگ)، بە زمانی کوردی، لەساڵی ١٩٧٦دا، بڵاودکردوە.
– هەمان ڕێکخراو، لەساڵی ١٩٧٧، لە ئەڵمانیادا، ڕێژنامەیەکی سیاسییان بە ناوی (ڕێیا ڕاست)، بە زمانی کوردی، بڵاو دەکردوە، کە تا ساڵی (١٩٨٠)، توانراوە دوازدە ژمارەی لێدەربکەن.
– ڕێک (آلطریق): گۆڤارێکی سیاسی و کولتوری ساڵانە بوو، (پارتیا سۆسیالیستا کورد ل سوریێ)، بە زمانی کوردی و عەرەبی، لەساڵی ١٩٧٧دا، دەریاندەکرد.
– الاشتراکی: ڕێژنامەیەک بوو، ئۆرگانی (پارتیا سۆسیالیستا کورد ل سوریێ) بوو. لە ساڵی ١٩٧٨دا، بە زمانی عەرەبی لە سوریا، بڵاودکرایەوە. دواتر، شوێنی دەرچوونی بە ئەڵمانیا گواستراوەتەوە، لەوێ بەردەوام بووە. ژمارە (١٤٥)ی لە ئەیلولی ١٩٩٩دا، دەرچووە.
– (طریق الیسار) و (فکر الجدید)یش، بە زمانی عەرەبی لە ڕێژئاوای کوردستانەوە، دەرچووینە.

*** باکوری کوردستان:**

لەم بەشە ستراتیژییەی کوردستاندا، لە ژێر کاریگەری پارتە سۆسیالیست و کۆمۆنیستەکانی تورکیادا، یەکەمین ڕێژنامەی هەڵگری ئایدیای چەپ و سۆسیالیستی کوردی، لەساڵی ١٩٦٦دا، بە ناوی (ڕیبازی

نـــەوەی یەنـــی ئـــاکیش)، لـەلایەن (محـەمـد عـەلـــی ئەســـتان)ەوە بـەناوکراوەتـەوە. دوای ئـەوە، وردە وردە ئـەو کـوردە چـەپـانەی کە لـە ڕیزەکانی (پارتی سـۆسیالیستی تورکیا)دا، خـەباتیان دەکرد، لـەگـەڵ هـەنـدێک چـەپـی تـورک، لـەسـاڵی ١٩٦٩دا، لـە ئـەنقـەرەو ئیسـتانبول، (یانـەکـانی کولـتـوری شـۆڕشگـێڕی ڕۆژهـەڵـات- دەڤـو دەڤرمچـی کولـتـور ئـەجاغی)، کـە کورتکراوەکەی (د.د.ک.)، بوویان دامـەزراند. زۆربـەی هـەرە زۆری ئـەندامـەکانی کورد بوون. هـەر زوو لـە شارەکانی باکوری کوردستانەوە، لـقیان کردەوەو لـەناو خـەڵکدا، دەستیان بـە خـەبات کرد. پاش (د.د.ک.)، هـەندێک چالاکڤانی سیاسی تر، لـەنـێوان سـاڵانی (١٩٧٤-١٩٧٥)دا، دامـەزرانـدنی (کـۆمـەڵـەی کولـتـوری دیمـوکراتی شـۆڕشگـێڕ- دەڤرمچی دەمـکراتیک کولـتورو دەرنـگـاری)یان، دامـەزراند. ئـیدی لـەمـە بـەدواوە، سـاڵ لـەدوای سـاڵ، گروپ و ڕێکخراوی کـۆمـۆنیستی و چـەپ، لـەلایـەن کوردەکانـەوە، دادەمـەزران، نموونـەی:
– پارتیـا سـۆسیالیسـتا کوردسـتان- تورکیـا: لـە دەسـەمبـەری ١٩٧٤، لـەلایـەن (کـۆمال بورکای)و چـەند هـەڤاڕێکی تـرەوە، دامـەزرا.
– ڕێکخراوی خـۆزگاری کوردستان: لـەسـاڵی ١٩٧٦دا، زیاتر دەرکـەوتن و ناسـران. ئـەنـدامـەکانی، پـێشتـر لـەچـەنـد گروپـێکـی جیـا جیـادا، جیابـوونـەوە وەک: (پارتی کرێکارانی تورکیا)، (یانـەی کولـتوری شـۆڕشگـێڕی ڕۆژهـەڵـات).
– ڕێکخراوی کاوە: لـە سـاڵانی (١٩٧٦-١٩٧٧)دا، دامـەزراوە.
– کـۆمـەڵـەی تـێکـۆشین: لـەسـاڵی ١٩٧٨دا، دروست بـووە.
– پـارتی کرێکـارانی کوردسـتان، کـە دواتـر نـاوەکـەی بـە: (پـارتی پـێشـەنگی کارگـەری کوردستان) گـۆڕدرا، لـەسـاڵی ١٩٧٨دا، دامـەزرا.
– پـارتی کرێکـارانی کوردسـتان- پ.ک.ک: بـە ڕێبـەرایـەتـی (عـەبـدوڵلا ئـۆجـەلان- ئاپۆ)، لـەسـاڵی ١٩٧٨دا، دامـەزرا.
– تـەڤگـەری سـۆسیالیستی کوردستان: جولانـەوەیـەکی مارکسی- لـینـینی بوو، باوەڕیان بـە سـەربـەخـۆیی کوردستان هـەبوو. ماوەیـەک لـەگـەڵ (پ.ک.ک)، نـەوانیان خـۆش بوو. هـەندێک هـێزی چـەکداریـیان هـەبوو کـە لـەژێر ناوی (لـەشکری خـۆزگاری کوردستان)، خـەباتیان دەکرد. ڕۆژنامـەیـەکیان بـەناوی (دەنگی وڵات)، دەردەکرد.
هـەموو ئـەم ڕێکخراوانـە، تا کودەتای سـەربازی ١٢/٩/١٩٨٠، بـە نـهـێنی و ناوەناوەش بـە نیمچـە ئاشکرا، ئـەم گـەڤارو ڕۆژنامانـەیان دەردەکرد:
– ڕێیا ئازادی (ئـۆزگورلوک ڕێـلو): پارتیا سـۆسیالیستا کوردستان- تورکیا، لـەسـاڵی ١٩٧٥دا، بـە زمانی تورکی و کوردی، بـڵاوکـردەوە.
– بروسک: ڕێکخراوی (مارکسیستـەن- لـینـینیا کوردستان/باکور)، لـەسـاڵی ١٩٧٧دا، بـە زمانی کوردی و تورکی، بـڵاویانـدەکـردەوە.
– پـێشـەنگ بـە شـۆڕش: پارتیا پـێشـەنگا کارگـەریا کوردستان- تورکیا،

لەساڵی ١٩٧٧دا، بڕیاویان دەکردووە.
- ئەم چی بکەین: (بزووتنەوەکخراوا مارکسیستەن شۆڕشگێرا کوردستان)، لەساڵی ١٩٧٨دا، بە زمانی کوردی و تورکی لە ئەڵمانیا، بڵاویاندەکردووە.
- جڕا وڵات: پارتیا سۆسیالیستا کوردستان- تورکیا، لەساڵی ١٩٧٧دا لە تورکیا بڵاویدەکردووە. پاش قەدەغەکردنی، لەساڵی ١٩٧٩، لە ئەڵمانیا درێژەی بە بڵاوکردنەوەدا.
- کاڤا (کاوە): ڕێکخراوی کاوە، بە یەکەم جار لەساڵی ١٩٧٨ لە تورکیا، بڵاویدەکردووە. دواتر گواستراوە سویدو بزمانی کوردی و تورکی، بڵاودەکرایەوە.
- ئازا ڕزگاری: بزووتنەوەکخراوی ڕزگاریا کوردستان، لەساڵی ١٩٧٩دا، بزمانی تورکی بڵاویدەکردووە. هەر زوو لەهەمان ساڵ بە بڕیارەکی عەسکەری، قەدەغە کرا.
- سەرخۆبوون: پارتی کرێکارانی کوردستان، بە زمانی تورکی لەساڵی ١٩٧٩، دەریدەکرد.
دوای ئاوەی کودەتاچییەکان، بە ڕابەرایەتی جەنەراڵ (کەنعان ئەفرین)، لە ١٢ی ئەیلولی ساڵی ١٩٨٠دا، کودەتای سەربازییان ئەنجامداو، دەسەڵاتیان گرتە دەست، پێش هەموو شتێک کۆتنە گیانی حزب و ڕێکخراوە چەپەکان، بە تایبەتیش کوردەکان. لەنێوان ساڵانی (١٩٨٠-١٩٨٣)دا، زیاتر لە حەقدە هەزار کوردیان، زیندانی کرد. بەدیان سیاسەتمەداریان لە سێدارەدا. لە ساڵی ١٩٨٢یشدا، دەستورەکی تازەیان نووسیەوە. لە ماددە سێی ئەم دەستورەدا هاتووە: (جگە لە زمانی تورکی، هەموو جۆرە زمانەکی تر بە قسە کردن و نووسین، قەدەغەیە. دەوڵەتی تورکیا خاک و میلەتەکەی یەک قەوارەیەو دابەش نابێت و زمانەکەشی تورکییە). هەروەها لە ماددەی (٤٢)یشدا هاتووە: (هیچ بڵاوکراوەیەک ڕەگەی پێنادرێ ئەگەر بە زمانەک بێت کە بە قانون قەدەغە کرابێت).

لەسایەی ئەم دەستورو حوکمە عەسکەرتاریەدا، ئەم دەنگە کزانەی کە جاروبار لەملاو لەولا، دەبیستران و ناوە ناوە، ڕۆژنامە، یان گۆڤارێکیان بڵاودەکردووە، ئەمەش نەما. بەشی زۆری چالاکڤانە چەپەکان، ئەوانەی زیندانی نەکرابوون، توانیان تورکیا جێبهێڵن و هەوو لە ئەوروپا بکەن. ئەوانە، لە هەندەران، درێژەیان بە خەباتی سیاسی و کولتوری شۆڕشگێڕەی خۆیاندا. چەند ڕێکخراوەکی تازەی وەک: (یەکێتیا کەمۆنستەن کوردستان) و (پارتیا کەمۆنستەن کوردستان- ک.ک.پ)یان، لە دەرەوەی وڵات، دامەزراند.
ئەم ڕێکخراوانەی پێش و دوای کودەتای ئەیلول، دروستبوون، چ لە

ناوەوەی وڵات، چ لە هەندەران، بە گۆڕەی دەرفەت و زەمینەسازی، ئەم گۆڤارو ڕۆژنامانەیان، بەاوکردەتەوە:

– دەنگی کوردستان: پارتیا کۆمۆنستەن کوردستان (ک.ک.پ)، لەساڵی ١٩٨١دا، بەزمانی تورکی لە ئەڵمانیادا، بەاویان کردەتەوە.
– سەرخۆبوون: پارتی کرێکارانی کوردستان لەساڵی ١٩٨٢، لە ئەڵمانیا، بە کوردی و تورکی، دەریکردوە.
– بەرخودان: پارتی کرێکارانی کوردستان لەساڵی ١٩٨٣، لە سوید، بە کوردی و تورکی، دەریکردوە.
– راستیا کوردستان: یەکێتیا کۆمۆنستەن کوردستان، لەساڵی ١٩٨٧دا، بەزمانی تورکی لە ئەڵمانیادا، بەاویانکردەتەوە.
– ئاڵا یەکێتی: ڕێکخراوی کاوە، لەساڵی ١٩٨٨دا، لە ئەڵمانیا بەزمانی کوردی، بەاویکردەتەوە.
– تێکۆشینا سۆسیالیست: کۆمیتەی ناوەندی ڕێکخراوی (تێکۆشینا سۆسیالیست)، بەزمانی کوردی، لە وڵاتی سوید، بەاویانکردەتەوە.
– کوردستانلی مارکسیست: ئۆرگانی (بزوتنەوەی کۆمۆنیستی کوردستان) بووە. لەساڵی ١٩٩٠، بەزمانی تورکی لە بەریتانیادا، بەاوبەتەوە.
– (کۆندال نەزان)یش، وەک خوێندکارێکی چەپی سەربەخۆ، لەساڵی ١٩٧٦دا، گۆڤاری (ئازادی)، بەزمانی کوردی، لە فەڕەنسا (پاریس)دا، بەاوکردەتەوە.

ئەنجام

(١) هێنان و بەاوکردنەوەی فیکری چەپ لە کوردستاندا، لەلایەن (حزبی شیوعی عێراق)ەوە،هاتە کوردستان.
(٢) یەکەم ڕێکخراوی چەپ لەسەرانسەری کوردستاندا، ڕێکخراوی (کۆمەڵەی میللەت)، بووە، کە لەساڵی ١٩٤٣دا، دروستبووە. ئەندامەکانی، پێشتر لە ڕیزی (حزبی هیوا)دا، خەباتیان کردوە.
(٣) لە نێوان ساڵانی (١٩٧٥-١٩٩٣)دا، (٦٧) ناوونیشانی: (گۆڤار، ڕۆژنامە، بەاوکراوە)ی هەڵگری فکری چەپ و کۆمۆنیستی لە کوردستان و دەرەوەیدا، دەرچووینە، کە زۆرترینیان لە باشوری کوردستاندا بووەو ژمارەیان گەیشتۆتە (٤٠) ناوونیشان و، هەموشیان بە زمانی کوردی بووینە. ئەوانی تریش: (لە باکور: ١٦، لە ڕۆژئاوا: ٦، ڕۆژهەڵات: ٥).
(٤) لەوی ئەو زمانانەی کە بەاوکراوەکانیان پێ بەاوکراوەتەوە: ئەوانەی باشور، هەمووی کوردی بووینە. ئەوانەی تر: – باکور: شەش بە کوردی و تورکی، سێ بە کوردی، پێنج بە تورکی.
– ڕۆژئاوا: سێ بە عەرەبی، دوو بە کوردی، یەک کوردی و عەرەبی

بوون.
– هۆڕهگات: دوو بە زمانی فارسی، دوو بە کوردی، یەک بە فارسی و کوردی بوون.
(٥) قەبارەی زەربەی ناوونیشانەکان، قەبارەی فۆلسکاپ، بوون.
(٦) هەندەک لە بەاوکراوەکان بەدەست نووسراونەتەوەو تیراژیان سنوردار بوون.
(٧) سێ تا چوار هەوڵی تاکە کەسیە، ئەوانەی تر لایەن هێکخراوی سیاسییەوە، بەاوکراونەتەوە.
(٨) ڕۆژنامە، یان گۆڤاری (یەکێتی تەکنیشین)، بەیەکەم هێژنامەی چاپی کوردی لە سەرتاسەری کوردستان، دادەنرێت.

ڕەهەندەکانی ڕەخنەی بونیاتگەریی لە گەشەسەندنەوە بەرەو لاوازبوون ... سەران محەمەد

تیۆری ڕەخنەیی:

ڕەهەندەکانی ڕەخنەی بونیاتگەریی
Structuralism
لە گەشەسەندنەوە بەرەو لاوازبوون..
سەران محەمەد

بونیاتگەریی ئەو بزووتنەوە فەلسەفی و زانستی و ئەدەبییە ڕەخنەییە بوو لە شەستەکانی سەدەی ڕابردوودا لە فەرەنسا دروست بوو، ئەم بزووتنەوەیە درێژ دەبێتەوە بۆ ناو زانستی مرۆڤ (ئەنتڕۆپۆلۆژی)و ڕەخنەی ئەدەبی و شیکاریی دەروونی و بیردۆزە مەعریفی و تیۆری مارکسیی و بونیاتە زمانەوانییەکان …
لە پێشەوانی ئەم بزوتنەوەیە: ڕۆلان بارت، جیرار جینیت، جۆن کۆهین، تۆدۆرۆف…

رەوتی رەخنەی ئەدەبی بونیاتگەریی تەماشای هەر کارێکی وێژەیی دەکات وەك کۆمەڵك رەگەز و یەکە، و دەستنیشانی بەهاکەی لە ڕێگەی پەیوەندییەکانەوە دەبێت کە هەر ئاستێك لەکارەکە بە ئاستەکانی ترەوە دەبەستێتەوە.

بونیاتگەریی تەماشای دەقە ئەدەبییەکان دەکات وەکو یەکەیەکی زمانەوانی سەربەخۆ، بە جۆرێك هەڵدەستێت بە لێکدانەوەی دەقەکان لە ڕێی زاراوەو رستەو پێکهاتەو خوازەو وێنە شیعریەکانەوە، لەم ڕەخنەیەدا لایەنە مۆرووییو و کۆمەڵگاو ئایدۆلۆژیاو دانەرو... بە هێند ناگیرێت، لە لایەکی ترەوە هەڵناستێت بە بڕیاردان بەسەر کاری ئەدەبیدا بە باشەو بە خراپە، بەڵکو شیکاری بونیاتی دەق دەکات لە ڕێی خستنەرووی ڕەگەزەکان کە دەق پێکدێنن، بەو مانایەی تەماشاکردنی زمانەکەی و چۆنییەتی بونیاتنانی رستەو ڕێکخستن و بیرکەکان، بڕیە ئەم ڕەخنەیە گرنگی بە کرێکی کاری داهێنەرانەی ئەدەبی دەدات.
واتا تەماشکردن و بگرە ڕچوون بە نەخشەی ناوەکی کارە ئەدەبییەکاندا، واتا بەدواداچوونی ئەو ڕەگەزە سەرەکییانەی هەر دەقێك لە خۆی دەگرێت، وەکو سیمبۆڵ و ئاماژەکان، بە جۆرێك هەر ڕەگەزێك شوین ڕەگەزێکی تر دەکەوێت.

ڕۆلان بارت کە یەکێکە لە دامەزرێنەرانی ئەم ڕەوتە سەبارەت مامەڵە لەگەڵ دەقی ئەدەبیدا دەڵێت (ئەوە زمانە کە دەئاخفێت نەك نووسەر) بڕیە گرنگییەکی زیاد دەدەن بە زمان بەوەی بناغەی کاری ئەدەبییە. ئاوهاش بونیاتگەریی لەسەر دوو کۆمەکەی سەرەکی بونیاتنرا. کە ئەوانیش یەکەم: ئەدەب دەقێکی مادی پاڵفتەیەو بەسەر خۆیدا داخراوە، دووەم: زمان دەئاخفێت نەك نووسەر.
قوتابخانەی فۆرمالیستی ڕووسەکان (1915-1930) کاریگەرییەکی زۆریان هەبوو بەسەر دامەزراندن و پەرەدان بە ڕەخنەی بونیاتگەریی، فۆرمالیستەکان هەوڵی گرنگی خوێندنەوەی دەقەکانیان دەدا لە ناوەوە، چونکە وێژە لای ئەوان دادەنرێت بە سیستەمی زمان، کە ئاماژەکان(سیمۆلۆژیا) لە خۆ دەگرێت بۆ {ڕەنگردنی واقیع، نەك وەك ڕەنگدانەوەی واقیع بێت}، بڕیە پەیوەندی ئەدەبیان پچڕی بە ئایدۆلۆژیا و فەلسەفەو کۆمەڵگاو مۆرووەوە.
جاکوبسن کە یەکێکە لە کۆمەکانی فۆرمالیستەکان پێی وایە کە : شیعر دەبێت ڕزگار بکرێت لە هەموو ئاراستە دەرەکییەکانی وەك فەلسەفی و هزریی وئاکاریی و... تەنانەت وای دەبینێت کاری ئەدەبی : ناخی دانەرەکەشی جێدەهێڵێت و سەربەخۆیی تەواو لە خودی خۆیدا

وەدەستدێنیت.
ڕەخنەی بونیاتگەریی لەوەدا کارێکی وەسفییە بۆ بەرهەمە ئەدەبییەکان؛ پشت بە دوو هەنگاوی گرنگ دەبەستێت، یەکەم: هەڵوەشاندن و دووەمیش بونیاتنانەوە، وەك چۆن راستەوخۆ بایەخ بە ناوەڕۆك نادەن ، بەڵکو گرنگی و بایەخیان بۆ شێوەی ناوەڕۆکەکانەو هەروەها بونیات و ڕەگەزەکانییەتی کە دەبێتە هۆی پێکهێنانی شێوازی دەق، بە لەخۆگرتنی ڕووەکانی جیاوازی و وێکجوونەکانییەوە.

بەمجۆرە بونیاتگەریی ئامانجی ئەوەیە سیستەمی دەق کەشف بکات، بەو مانایەی بونیاتی سەرەکی دەق ، بۆیە ڕەفزی ئەوە دەکەن ئەرکەکەیان لەوەدا چۆ بکەنەوە کە ئەرکی کۆمەڵایەتی دەق باس بکەن و لەو خولگەیەدا بسوڕێنەوە. ئەمەش وایان لێدەکات بگەنە ئەو قەناعەتەی کە کرۆکی کاری وێژەیی شیکارییە نەك ڕاستکردنەوەو گوتنی باشەو خراپە و بۆیاردان بەسەریدا، بەڵکو زیاتر کاریان لەو خاڵەدا چۆ دەبێتەوە کە لە چۆنیەتی پێکهاتەی کاری ئەدەبی بدوێن.

ئەو ئاستانەش کە ڕەخنەی بونیاتگەریی بە مەیدانی کاری خۆی دەزانێت لە هەر دەقێکدا ئا لەم خاڵانە پێکدێت:

1-ئاستەکانی دەنگ: لێکۆڵینەوەی پیت و وشەکان و ڕەمزو پێکهاتە مۆسیقیەکانە، لە ڕووی سەرواو دەنگ و ئاوازەوە.

2-ئاستەکانی سینتاکس و گۆڕینی یەکە زمانییەکان و کاریان لە ڕووی پێکهاتەی زمانی و ئەدەبییەوە (زانستی صرف)

3-ئاستەکانی فەرهەنگی: لێکۆڵینەوە لەسەر وشەکان دەکات بۆ زانینی تایبەتمەندییە هەستەکی و داماڵراو (ئەبستراکت) و زیندەگیی و ئاستی شێوەکانیان، بەو مانایەی لێکۆڵینەوە لە دەلالەتی وشەکانی ناو زمان.

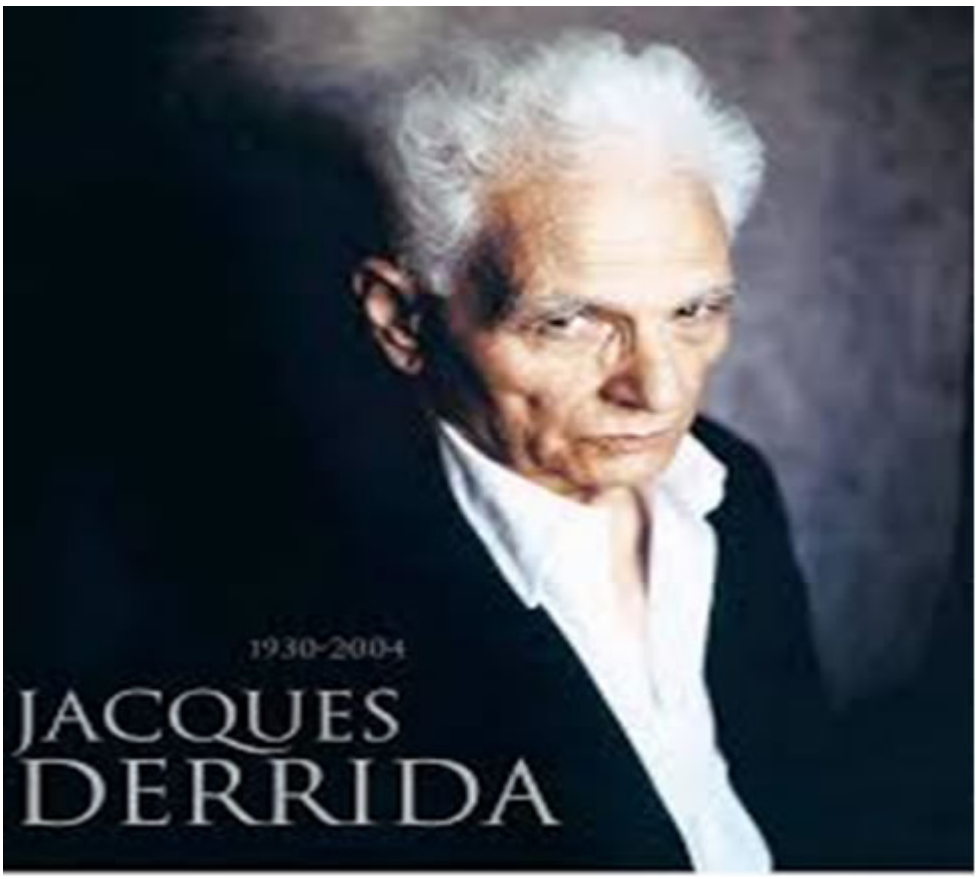
4-ئاستی ڕێزمان (نەحو): دیراسەی دانان و ڕێکسخستنی ڕستەکان و چۆنیەتی پێکهاتنیان دەکات و هەروا تایبەتمەندییە دەلالی و ئیستاتیکییەکان، بەو مانایەی کار لەسەر بەدواداچوونی دروستکردنی ڕستەکان دەکات، وەك ئەوەی ئایا ڕستەی ناوە، یان ڕستەی فەرمانی ، یان کۆلکە ڕستە…هتد

5-ئاستەکانی گوتار: شیکاریی پێکهاتە درێژەکانی ڕستە؛ بۆ زانینی تایبەتمەندییە سەرەکی و لاوەکییەکان.

6-ئاستەکانی ئاماژەکان: سەرقاڵی شیکاریی مانا راستەوخۆ و ناراستەوخۆکان و وێنەشیعرییەکان، کە پەیوەندن بە ڕەساکانی دەرەوەی سنووری زمان، وەك ئەوانەی پەیوەندن بە زانستەکانی دەروون و کۆمەڵایەتی و کاریگەرییان لەسەر ئاستەکانی ئەدەب و شیعر.

7-ئاستەکانی هێما(سیمبۆ): لەم ئاستەدا هەموو ئاستەکانی پێشوو کاری داڵکی نوێ دەبینن و کە دەبێتە هێی بەرهەمهێنانی مەدلوڵکی ئەدەبی نوێ، ئەمەش سەردەکشێت بۆ مانایەکی نوێ یان مانای دووەم، ئەمەشە ناونراوە بە (زمان لە ماو زماندا).

هایدگەر دەڵێت: (وشەکان هیچ نین جگە لە ڕەمز، نوێنەرایەتی دۆخی دەرەکی دەکەن، بۆیە نابێت لە شیکاریی زمانی شیعردا بە دوای هەڵبژاردنی وشەو وێنەو و ئیقاعەکاندا بگەڕێین، بەڵکو دەبێت لە چۆنیەتییان بکۆڵینەوە بەوەی چۆن ڕۆڵ دەبینن و شتەکان دەخەنە ڕوو). لێرەوەیە ئەو تێگەشتنەمان بۆ دروست دەبێت کە شیکاریی بونیاتی دەق دوو ڕووی هەیە؛ (شێوەی دەنگ و شێوەی ئاماژەکان)، شێوەی ئاماژەکان بریتین لە شێوەی ماناکان و دەلالەتەکان، کە ئەوانیش بونیاتی خۆیان هەیە. هەندێکیش ئەو ڕایەیان هەیە کە بونیاتی مانای شیعر لە ناو کرۆکی وێنەکانەوە لە دایك دەبن.
هەروەها دوالیزمەکان چەقێکی بنەڕەتی شیکاریی ڕەخنەی بونیاتگەرین بۆ دەقەکان، بە مەبەستی گەشتنە بونیاتێکی پتەوی دەق، چونکە ناتوانین بگەینە حەقیقەتی ناسینی شتەکان لە ڕێی ناسینی تایبەتمەندی سەرەکی شتەکانەوە، بەڵکو ئەمە لە ناسینەوەی دژەکاندا دێتە دی، بەوەی وشە تەنیا لە خودی خۆیدا هەڵگری مانا نییە، بەڵکو ماناکەی لە بوونی دژەکەیدا تەواو دێتە دی.

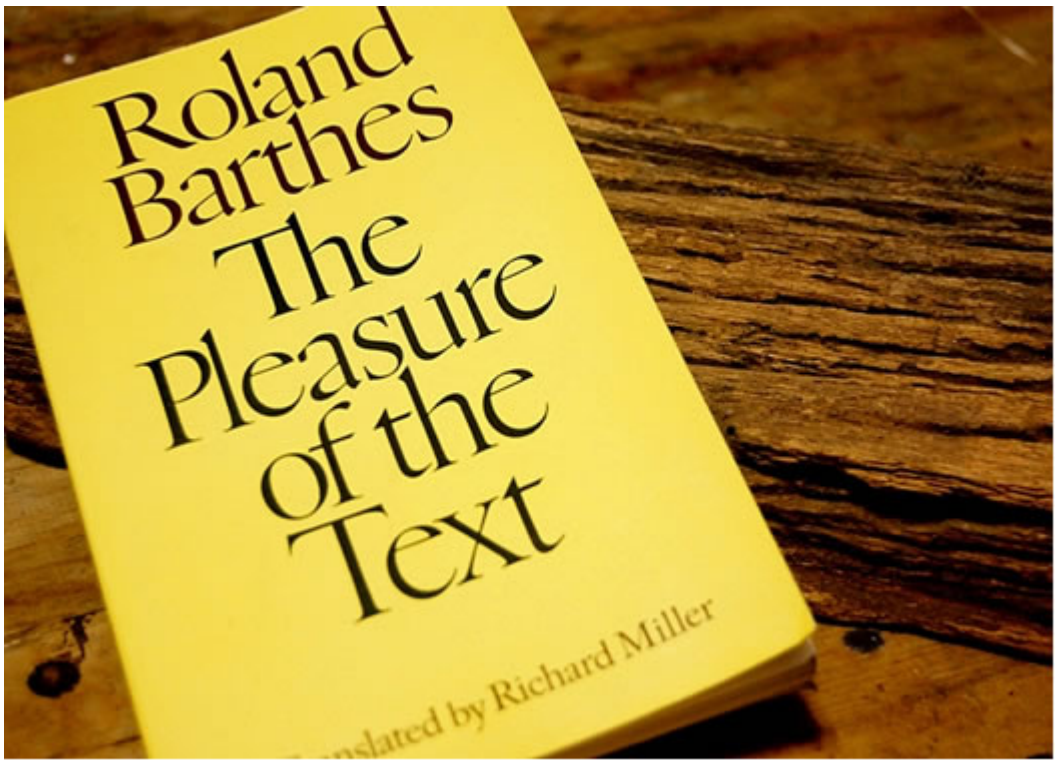

ئەمەش بوو وای لە سەر کرد تەمشای زمان بکات وەك ئەوەی سیستەمی جیاوازیەکانە، هەر لەم تێوانینەوەش بونیاتگەریی دەستبەکار بوو، ئاوهاش تەماشای گێتی دەکەن وەك (کۆمەڵك دوالیزم و تێهەڵکێش و بەرابەر، کە تێی پەیوەندییەکان کەشف دەکات، و پاشتریش پاڵنیان دەکات بۆ دوالیزمەکان).

لیڤی شتراوس لەم رونگەیەوە بوو تەماشای ئەفسانەکانی دەکرد وەك دووانەی دژ و تەواوکار لە هەمان کاتدا، لەم دیدەوەیە بونیاتگەراکان شیکاری بونیاتی کاری ئەدەبی دەکەن بە دابەش کردنی بۆ یەکەی دوالیزمەکان، پاشتر بۆ دووانە هاودژ و هاویەکەکان جیادەکرێنەوە لە پێناوی هێنانەدی خوێندنەوەیەکی تازەدا.

بۆ رووبەڕووکردنەوەی زیاتر دەتوانین نموونەی دوالیزمەکان بهێنینەوە وەك : داخراو و کراوە، وەستاو و جوڵەدار، خودو بابەت، ئەرێن و نەرێ، ژیان و مردن، واقیع و خەیاڵ.....هتد

ئەگەر باس لە کز بوونی رەوتی بونیاتگەریی بکەین ئەوا دەتوانین بڵێین کە بونیاتگەریی لە سەرەتای خۆپیشاندانە رادیکالەکانی قوتابیانی فەرنساوە سالی 1968 وردە وردە بەرەو داکشان چوو، بە هۆی ئەو رەخنانەی رووبەرووی دەبووەوە، وەك ئەوەی ناتوانین تەواو دەق دابڕێین لە هەموو فاکتەرە دەرەکییەکان و خودی نووسەریش.

و لێرەوەش بونیاتگەراکان دەستیان کرد بە پێداجوونەوەی بۆچوونەکانیان و لەم ئاکامەشدا چەند رەوتێکی تر بەرپابوون وەك: شێوەیی، سیمائی، هەڵوەشانگەرایی، زمانییەکان کە ئەمەی داوایی دادەنرێت بە کۆمەکەی سەرەکی هەر یەك لەم جوڵانەوە رەخنەییە ئەدەبیانەی دوایی.

لەسەرەتای حەفتاکانی سەدەی رابردووەوە بونیتگەریی بەرەو داڕمان چوو، ئیتر رەوتی (دوای بونیاتگەریی) لە فەرەنسا جێی گرتوە، کە هەر رۆلان بارت و ژاك دریدا لە پێشەوانی ئەم بزووتنەوەیەش بوون، ئیتر بارتیش لە بۆچوونی وتوێژکردن لە گرنگی دانەر لە دانانی دەقەوە بازیهەدا بێ گرنگی خوێنەر لە هێنانەدی مانای نوێ و بێ کۆتا، بارت لە کتێبی (چێژی دەق) 1975 وای دادەنێت لە غیابی نووسەری دەقدا هەڵەشەییەکی بێ کۆتا دێتە ئاراوە بەڵام چێژ بەخش، ئەم چێژەش لە تواناداریتی دەقەوە سەرچاوە دەگرێت بێ یاریکردن بە ماناکان و هێنانە دی مانای جیاوازتر، بەڵام ئەمەش لێکدانەوەیەکی بێ سەرەوبەرەی بێ کۆت و سنوور ناگەیەنێت، بەکو هەڵوەشاندن و روخاندنە بەمەبەستی دامەزراندنەوەیەکی نوێ و خوێندنەوەیەکی تر، لێرەوەش خوێنەر هەڵدەستێت بە رۆڵی نووسینەوەی دەق، دەبێتە بەرهەمهێن نەك بەکاربەری دەق، ئەمەشە بنەڕەتی یاریبازی هەڵوەشانگەرایی، کە دریدا پەرەی پێدا.

بەمجۆرە لە بیرۆای : مردنی دانەرو سیحری دال و دابڕانی دەق لە

کارلێکەکان پاشگەزبوونەوەو جارێکی تر ڕوویان پێدایەوەو بەکو لێکدانەوەو شیکاریە دەروونییەکانیشیان بۆ ئەدەب زیاد کرد، لەگەڵ پێشچاوگرتنی بیردۆزەکانی وەرگر و خوێندنەوەو لێکدانەوەکاندا (هێرمێنتیکا).
ئەمە لە کاتێکدایە کە لە ڕاستیدا بونیاتگەریی یەکەم ڕەخنەیی ئەدەبی نەبوو کە لەسەر بنەمای بونیاتی زمان دامەزرابێت، لەکاتێکدا قوتابخانەی (هونەر بۆ هونەر) بە پێشەوایەتی ئۆسکار وایلدو کرێتشە زۆر زووتر ئەمەیان ڕاگەیاند بە چەکردنەوەی بۆچوونەکانیان لە گرنگیدان بە ڕەهەندەکانی هونەر لە پێناوی هونەرێکی شایستەو بێنددا.

---

2 شیعرلەڵ (فازڵ عەززاوی)یەوە و : نەژاد عزیز سورمێ

(1)

قەسیدەی ئەگەر

خودایێ
ئەگەر ئادەمزادت
بە دەستەك و سێ قاچ دروست کردبا
مەیموون چییان دەگوت ؟
ئەگەر کلکی درێژت بەدواوەمان خستبا
چۆنمان لێ ئاهەنگان سەما دەکرد ؟
گەر باڵت پەمان بدابووایە پێی بفڕین
پاسپۆرتەکانمان چی لێ دەکرد ؟
ئەگەر بە نەدیتراویت دروست کردباین
خەفیێ و جاسووس
ڕاپۆرتەکانییان دژی کێ نووسیبا ؟
گەر نێ پەنجەت پێدابواین
چەنمان تا (دێ) بژماردایێ ؟
ئەگەر جەستەمانت لێ پێکا دروست کردبووا
چۆن شێوەمان دەکرد ؟

گەر لووتمانت بکردبووایە دەنووك
کچانمان چۆن ماچ دەکردن ؟
ئەگەر خۆت کردبووایە حاکم بەسەرمان
بەرپرسەکانمان چی لێ کردبا ؟
گەر ئەم قەسیدەیەم پێ بدابووای
چیت بۆ زیاد دەکرد ؟
ئەگەر ..
ئەگەر ..
ئەگەر خودایە!..

(2)

سەزی (مەیسون)ی
ژنی خەلیفە معاویە بۆ بیابان

کراسێکی خوری و
دێکی بۆ خەمم بدۆ ،
تۆ بۆ هەموو پێشاکێ ئاوێیشمیەکانم بۆڕۆ ..

خیوەتێکم لەناو لم بدۆ ، بای لێ بدا
لێباتی من
بچڕێ کەشکی بەرز . .
حوشترێکم بۆ بەنێ
لە سارایان سواری بم
تەیش بۆ کوێت بوێ
سواری کەژاوێ زێینەکەم بۆ!

لێگێ سەگی میللەتەکەم
بۆ موسافیری بێگانە بوێ
ئەو پشیلێ تەمێ بەنازێ
بۆ ماڵی خۆت ..
پارچەنانێکی وشکم
لە گۆشەی کەخێك پێ بدۆ !
تەیش گۆرەم بۆ تەنێ
کێکی میر بخۆ ..

لة (فاضل العزاوي ـ الاعمال الشعرية ـ بەشی دووەم ـ بلآوکردنەوەی دار الجمل ـ 2007) کراون بة کوردی .

.

بیرەوەریيەکانی قوتابییەک ... نووسینی :عەلی حەمەشید بەرزنجي

سەما یەکێک بوو لەو قوتابییە زیرەک و لێهاتووانەی کە سەرنجی سەرجەم مامۆستاکانی بە لای خۆی ڕاکێشا بوو.لە هەموو وانەکاندا نمونە بوو، بەڵام لە وانەی بیرکاری دا باشترو جیاوازتربوو ، چونکە لەگەڵ ئەوەی حەزی بە وانەکە دەکرد مامۆستای بیرکاریشی زۆر خۆشدەویست،لەگەڵ ئەوەی کە وانەی بیرکاری پێدەوتن چیرۆک و هەنراوەی خۆشی بۆ دەگێڕاِنەوە و لە بەنەکانیشدا ئەو سەرپەرشتی ئاهەنگ و کاری شانۆیی قوتابخانەکەی دەکرد چونکە خۆیشی نوسەر بوو.بیرمە زۆر جار سەما لەی دەپرسی :مامۆستا تۆ چۆن مامۆستا کوردی نیت؟ تۆ هەنراوە و چیرۆک دەنووسیت و ڕۆژانە گۆڤار و کتێبمان بۆ دەهێنیت و نیشانمان دەدەیت.دیاریيەکانیشت بۆ ئێمە هەر گۆڤار و کتێبە.مامۆستاش بەپێکەنینەوە پێی دەوتین ئەی ئەوە نییە بەهەی ئەوەو بیرکاریم لا خۆشویست کردوون و زۆر جار هەنراوەشتان بۆ دەخوێنمەوە کە بە بیرکاریم نوسیوە.ڕۆژانە بە بیرکاری هەنراوەی بۆ دەخوێندینەوە .ئێستاش لە بیرمە جارێکیان ئێم هەنراوەیەی پێ وتین هەموومان لەبەرمان کردبوو لەسەرەتای وانەکەدا تا ئەو ڕۆژ و وانە و بابەتی دەنووسی بۆ خۆتە جوانەکەی پێکەوە دەمان وت:

وا (بیرکاری) مان هەیە....لام خۆشترین وانەیە
زۆر حەز دەکەم ڕۆژانە....بخوێنم یەک دوو وانە
کە مامۆستا هاتە پێل....وریاو ئازاو گورج و گۆڵ
دادەنیشم بە چاکی....تیا دەنوێنم چالاکی
من سەرنج دەدەم هەواش....هەتاکو تۆ بگەم باش
لە هەرچیەکیش نەگەشتم....لە مامۆستا دەپرسم
وەڵامم دەداتەوە....بەیشم ووون دەکاتەوە
ئەوساکە باش تۆ دەگەم....منیش سوپاسی دەکەم

زۆر جار لە ناوەڕاستی وانەکەشدا کاتێک کە ئێمە خەریکی نووسین بووین ئەو هەنراوەیەکی بە دەوتین:

چەندە خۆش بیرکاری

مامستا وانەکەی کرد بەیاری
هەر هەموومان دەست و برد
بەشداریمان تیایدا کرد
ئەم هەنراوەیەی کاتێک دەوت کە لەگەڵ تەواو بوونیدا ئەمەش دەستمان لە نووسین هەڵدەگرت و چاوەڕوانی ئەومان دەکرد.ئەوەی زیاتر سەرنجی منی ڕاکێشا بوو پرسیارەکانی(سەما) بوو، زۆر بە جوانی لە بیرمە مامستا هەوڵی دەدا کە ئەمە زیاتر بجوڵێنێت تا چالاکی بین و زانیاری زیاتر بدەست بهێنین و پشت بەخەمان ببەستبن و گیانی هاوکاری و یارمەتیدان لە ناوماندا بەهێز و پتەو بکات،
جارێکیان داوای لێکردین کە بە گروپ بەاوکراوەی سەر دیوار بە بیرکاری دروست بکەین.پاڵەکەی ئەمە ٣٦ قوتابی بوو کردینی بە ٩ گروپەوە. بەڵام ئەوەی زیاتر سەرنجی منی ڕاکێشا ئەوە بوو کە لە دروستکردنی گروپەکاندا سەلیقەیەکی جوانی بەکار هێنابوو،چونکە نەچووبوو هەموو قوتابییە باشەکان لە گروپێکدا دابنێت بەڵکو هاتبوو بەپێی ئاستی زیرەکی و لێهاتوویی داینابووین.

من لەو گروپە دا دانربووم کە سەمای تیابوو،ئای کە دەخۆشبووم.سەما هەمیشە پرسیارە جوان و بەجێکانی ئامادە بوون بۆیە لە مامستای پرسی: باشە مامستا چۆن و چی بکەین بە بابەتەکان ؟ مامستاش وتی:دەتوانن هەریەکەتان چەند بابەتێک دەربارەی بیرکاری پەیدا بکات و بەجوانی بینووسێتەوە ئەوسا هەموو بابەتەکان کۆبکەنەوە و نیشان منی بدەن منیش بۆتان دیاری دەکەم کە کامیان باش و گونجاوە ئەوسا لە کارتەنکەدا بەدەستی خۆتان بینووسن و هەموشتان بەشداربن.سەما بەو پرسیارەوە نەوەستا چەندە خۆشبوو پرسیارەکەی دەی منی کرد کە دەنیام پرسیاری زۆربەی قوتابییەکانی تریش بوون.

وتی ئەی ئەگەر قوتابییەک نەیتوانی و بابەتی دەست نەکەوت؟ مامستا بە پێکەنینەوە وتی: ئەوە هەر زۆر ئاسانە با بابەتەکانی ناو کتێبەکانی خۆتان بێت.ئەمە لە پاڵی شش بووین و کتێبەکانیشمان پڕ بابەتی هەمە جۆر بوون.قوتابییەکی تر کە ئەوە یەکەمجار بوو پرسیار بکات لە مامستای پرسی ئەی نابێت لە بازاڕ دروستی بکەین کە زۆر جوان و سەرنج ڕاکێش دەبێت و بە خۆتکی جوانیش بەمان دەنووسن و وێنەی ڕەنگاوڕەنگی جوانیشمان لەگەڵدا بە دروست دەکەن؟خۆ پرسیارەکەی ئەویش بەجێ بوو چونکە من شتی وام بینیبوو کە بە وانەکانی تر دروستیان کردبوو.مامستا بە ڕوویەکی خۆشەوە وتی گوڵەکەم من دەمەوێت بڕی ڕەنج و هەوڵەکانی ئەوەی گوێ ببینم.ئەوەی کە خۆتان بەدەستی خۆتان دروستی دەکەن سەدان جار لەوە جوانترە کە

کەسکی تر بۆتان دروست بکات.

هەروەها هەرگیز لە بیریشتان ناچێتەوە چونکە لەگەڵیدا ماندوو بوون. بەڵام ئەوەی کە تۆ دەیبینیت ماندوو بوونی تیانییە،کەمێک پارە دەدەیت و بۆت دروست دەکەن ،راستە جوانە بەڵام لای من وەک گوڵی نایلۆن وایە و ئەوەی خۆتان دروستی دەکەن وەکو گوڵی سروشتی وایە.ئای کە خۆشبوو وەڵامە بۆجکانی مامۆستا بەڕاستی زۆر جێزی دەکرد کە بەشێوەیەک پەروەردەمان بکات کە هەمیشە پشت بەخۆمان ببەستین و لە هەوەدا بین.من یەکەمجارم بوو کە باوکراوەی بیرکاری بۆ شێوەیەی کە مامۆستا داوای دەکرد ببینم و پێشتریش ئەو باوکراوانەی کەبەسەر دیوارەکانەوە دەمان بینی بۆ وانەکانی تر بوون بۆتایبەتی وەرزش و زانست و کوردی.گومان لە دەنگی دەگای پاڵەکەبوو مامۆستا بەهەمنی کردیەوە یەکێک بوو لە مامۆستایانی قوتابخانەکەمان..خشتەی تاقیکردنەوەی مانگانەی پێبوو کە بەمان بنووسێت.کە تەماشای سەر تەختەکەی کرد ناوی گروپ و باسی باوکراوەی بیرکاری تیابوو ،لای ئێوە بوو بۆ پرسیار و لە مامۆستای پرسی ئێوە داوای باوکراوەی بیرکاریت لە کردوون.مامۆستاش وتی بەڵێ دوای تاقیکردنەوەکان بۆم دەهێنن.ئێوەش سەرەکی بادا وتی یاخوا وابێت،چونکە وادیار بوو بۆلایەوە کارەکی قورس بێت.دوای تاقیکردنەوەکان هەر گروپە لەناو خۆیاندا کەوتنە وتوێژ و ئاوێژ کردن بۆیەکتر و پرسیار کردن لە مامۆستا.

مامۆستا رێژەکی دیاری کرد تابابەتەکانی بۆ بەهێنین و ئێوەش پێش ئەوەی ئەمە بینووسین لەسەر کارتێنەکە بیبینێت و چی بۆلاوە پەسەندە دیاری بکات..ئەوەبوو بۆ ئەو رێژە لە نە فایلدا بابەتەکانمان دا بۆ مامۆستا..بەڵام سەما و چەند قوتابیەکی تر سەرو فایلی جیایان دا بۆ مامۆستا و وتیان ئەمە جگە لەوەی کە لە گروپەکەدا بەشداری هاوڕێکانمان دەکەین حەزیش دەکەین بۆجیا باوکراوەی تایبەت بۆ خۆمان بکەین.مامۆستا زۆر زۆری پێخۆشبوو ،بۆیە وتی هەر زۆر باشە و لە ئێستاوە دەستخۆشیتان لێدەکەم.ئەم قسانە وای لە منیش کرد وەکو سەما بکەم و باوکراوەیەکی جوان و بەسوود ئامادە بکەم
.بۆیە هەرچوومە ماڵەوە لەگەڵ سازگەی خوشکم کە لە من گەورە تربوو کەوتینە کەکردنەوەی بابەت و رێژەک بردم بۆ مامۆستا هەر بۆ بینینی تەماشایەکی کردم و وتی ئەی ئافەرین زۆر باشە.

منیش بۆ خۆشیەوە لەماوەیەکی کەمدا تەواوم کرد و نایلۆنم تێگرت و لای کەس قسەم نەکرد.بەڵام لەگەڵ گروپەکەم خەریکی نوسین و ئامادەکردنی باوکراوەکەی گروپەکە بووین..ئەمە ناومان نا (یاری

بیرکاری) .کە تەواومان کرد نایلەنمان تێگرت و دامانا تا هەر کاتێک مامۆستا داوای لێکردین بیدینێ.ئەوە بوو رۆژکیان مامۆستا وتی بە رۆژی شەممە هەمووتان بەاوکراوەکانتان بهێنن.چەندە خۆشبوو رۆژی شەممە بەرەو قوتابخانە بڕۆیشتم و ئەوی خۆیشم نابووە بن دەستم کە گەیشتمە قوتابخانە هەموو قوتابییەک پێیەتی .کە چوونە پاڵەوە مامۆستا هات و یەکە یەکە بەاوکراوەکانمان دایە دەستی .بەجگە لە گروپەکان زەربەمان بەتەنیاش دروستمان کردبوو .مامۆستا یەک یەک تەماشای دەکردن و دەیخستە لاوە. بڕیار لە دانیەکیاندا زەر سەرنجی دا و وەستا و بە جیا داینا.

کە لە هەموویان تەواو بوو یەکە یەکە بانگی کردین و بەاوکراوەکانی داینەوە و وتی بەیانی هەموویان هێدەواسین.ئەوەی کە لای مابووەوە بەاوکراوەکەی من بوو ،بەرزی کردەوە و وتی بڕۆاستی ئەمیان زەر جیاوازە ،چونکە باسی یەک جەر لە شەوە ئەندازییەکان دەکات و زەر بە هەک و پەکی دروستکراوە.من هەرچەندە دەست و خەتیشم زەر جوان نەبوو بڕیار بابەتەکەم بەلای مامۆستاوە گرنگ بوو.مامۆستا بەرزی کردەوە تا هەمووان بیبینن.بە ئەوەی مامۆستا قسە بکات قوتابییەکان بە چەپڵەزانک پیرۆزباییان لێکردم ،ئای کە خۆشبوو هەرگیز لە بیرم ناچێتەوە.ئەوە بوو بە رۆژی دواتر بە هاوکاری مامۆستا هەموو بەاوکراوەکانمان لە وانەکەی ئەودا بە دیوارەکان دا هەڵواسی.

ئای کە دیمەنی جوان بوو،کە زەنگ لێدرا و قوتابییان لە پاڵکانیان هاتنە دەرەوە بەبینینی ئەو دیمەنانە زەر دەخۆشبوون و کەوتنە تەماشا کردن و سەرنج دان و خوێندنەوەی.بەاوکراوەکەی من بەجیا دانرابوو تەماشام کرد قوتابیانی پاڵی چوار و پێنج و شەشیش تەماشای دەکەن چونکە بە هەموویان بەسود بوو.ناوی سەگەشە بوو کە لە ناو سەگەشەیکدا نووسیبووم.ئەوسا پێناسەکەی و چۆن و روبەرەکەیم نووسیبوو یاساکانیان و چۆنیەتی دەزینەوەیان و نمونەم بە شیکار کردبوون هەریەکەی بەڕەنگێک.دوای ئەوە کردبووم بە دوو بەشەوە بە جەرکانی سەگەشە بە پەی لاکانی و بە پەی گەشکانی و بە هەریەکەیان وێنە و پێناسەکەیم لێناودا نووسیبوو.ئەو کارەی کە پاڵکەمان بە هاوکاری مامۆستای بیرکاری ئەنجای دا بوو بە مایەی دەخۆشی بە ئەمە و سەرنج راکێشانی قوتابیان و تێنانت مامۆستاکانیش..

کارەکی تر کە حەز دەکەم باسی بکەم ئەوەبوو هەمیشە لە پاڵدا چەند قوتابییەکی دیاری دەکرد بە ئەوەی کاتێک ئەو نەهات لە جێگەی ئەو وەک مامۆستا وانە بڵێنەوە و ئەمەش ڕێزی تەواوی ئەو قوتابییەمان

دەگرت ،چونکە ئەو دیاری کردبوو ،زۆر بە بەدەنگی و باش وانەکە دەچوو بووە..مامۆستا بۆیە ئەمڕۆی دەکرد کە ئەمە زیاتر باوەڕمان بخەمان ببێت و کە مامۆستاشمان لانەبێت وا نەکە بەوات بووە.ئەو یەکەمجار خۆی ماوەیەک دوا دەخست تا ئەمە ئامۆژگارییەکانی جێبەجێ بکەین و دوایی دەهات،چەندە خۆشبوو کە بەهەمنی لەدەرگای دەدا و دەهاتە ژوورەوە زۆر جاریش دەچووە جێگەی ئەو قوتابییەی کە خۆریکی وانە وتنەوە بوو دادەنیشت بە ئەوەی گوێی لێبگرێت و ئەویش زیاتر باوەڕی بەخۆی ببێت.بیرمە جارێک مامۆستای چاودێر هاتە ژوورەوە کاتێک یەکێک لە قوتابییەکان لە جێی مامۆستا ئاهەنگانی بە شیکاردکردین و یەک یەک پرسیاری لە قوتابییەکان دەکرد،کە زانی وابەدەنگین وای دەزانی مامۆستای لێیە،بۆیە چووە وە دەرەوە و پاشان دوای کەمێک هاتەوە چونکە ئەو رۆژە مامۆستا نەهاتبوو بە قوتابخانە و بۆیەوبەر ئاگادارنەبوو.بۆیە دووجار هات مامۆستای چاودێر بەلایەوە سەیر بوو کە مامۆستایشی لێ نییە و وا بەدەنگ خۆریکی کاری خەمانین.ئەوە خۆی فێری کردبووین .بیرمە هەموو جارێک پێی دەوتین من هەمیشە قوتابی ئازاو نەترسم خۆشدەوێت ،دەیوت ئەوە ئازایەتی نییە کە من هاتم بەدەنگ بن ،ئازایەتی ئەوەیە کە زانیتان وانەی منتان هەیە و نەهاتووم بەبەدەنگی دابنیشن و چاوەڕوان بکەن و یەکەکتان لەجیاتی من سەرپەرشتی وانەکە بکات.مامۆستا دەیویست لەگەڵ زانیاری زۆردا پەروەردەیەکی جوانیشمان بکات و هەمیشە بە باوەڕ بەخۆبوونەوە بڕۆ ڕووی کەشکانمان ببینێوە.

زۆر جار لە تاقیکردنەوەی ڕۆژانەدا بە هەر ئیزمان چەند پرسیارێکی دەنووسی ..کە پرسیارەکانی من لە پرسیاری هاوکێم نەدەچوو کە لەلاموە دانیشتبوو چونکە پلەکەمان قوتابی زۆری تیابوو بەئاسانی و بەسلیقەی خۆی ئەو کەشەیەی چارسەرکردبوو،دەهات لەسەر تەختەکە دوو جۆر پرسیاری دەنووسی لە جۆرەکیان دەینووسی (A)و لە جۆرەکەی تر دەینووسی (B) و هەر ئیزەی جۆرەکی پێدەوتین..پاش ماوەیەک کە سەرنجم دا هەمان پرسیارن بەڵام هاتووە لە یەکەمیاندا لە(١تا٥)ی نوسیوە و لە دووەمدا هەمان پرسیارە بەس لە (٥تا١) نووسیوە لەجیاتی ئەوەی ٥ پرسیار بنوسێت و هەموومان وەڵام بدەینەوە ئەو بۆ شۆڕەیی لەکردبوو.کە بە خۆی ئاسانکاری بوو بۆتەواوی ئاستی قوتابییەکانی بە دەردەکەوت و نەماندەتوانی تەماشای یەکیش بکەین ،هەرچەندە ئەو وای لەکردبووین کە چی دەزانین ئەوە بنووسین و وەڵام بدەینەوە وا ئەمە تەماشای هاوێیکمان کرد ئەی کە کەسی لە نەبوو چی بکەین..مامۆستا فێری زەنگی وریاکردنەوەیشی کردبووین،لەوانەیە بپرسن زەنگی وریاکردنەوە لە پێلدا دەبێت چی

بەت؟زەر چاک لە بیرمە دەیوت ئاگادارین لەکاتی نوسیندا و گواستنەوەی بە سەر دەفتەرەکانتان هەندێک جار بە ئەقڵست هەڵەیەک دەکەم بزانم کە زەر وریایە و دەیدزێتەوە.سەرەتا ژمارەیەک یان وشەیەکی بە تەخی دەنووسی و زوو دەستمان بەرز دەکردەوە و پێمان دەوت.ئیتر لە هەژانی تریشدا دووبارەی دەکردەوە جارجارە ،جاری وابوو ژمارەیەکی بەتەختر دەنووسی بەڵام راست بوو هەڵەکە لە شوێنەکی تردا بوو،ئیتر بە ئاسایی دەینووسی و ئێمەش لەکاتی گواستنەوەی بە سەر دەفتەرەکانمان زەر بەوردی بە هەڵە دەگەڕاین بەڵام نووسینەکەمان زەر بەباشی دەخوێندەوە .

ئەو مەبەستی ئەوە بوو کە باش بیخوێنینەوە و لەی تێبگەین نەگ بەس بیگوازینەوە وەک ئەوەی بەس وێنەی بگرین..ئیتر بەمان دەرکەوت کە ئەو زەنگەی ئەو باسی دەکات بەڕاستی زەنگی وریا کردنەوەیە هەمیشە هەوڵم دەدا کە بەسەرنجەوە لە کارەکانی مامۆستاکانمان بڕوانم،چونکە ئەوان خەمخەر و دڵسۆزی ئێمە بوون و زەر خەیان لەگەڵماندا ماندوو دەکرد.زەر رەژ وانەی بیرکاری بە گروپ پێدەوتین ،کە خشیەکی زەرتری دەدا بە وانەکە و باشتریش لە وانەکە دەگەیشتین.بەڵام لە هەر وانەیەکدا لەگەڵ ئەوەی کە ناوی گروپەکەی دەگەڵی گروپی تازەیشی دروست دەکرد،وانەبوو هەر لە گروپەکدا بمێنێنەوە.زیاتریش ئەو قوتابییانەی هەڵدەسان لە گروپەکەدا کە پەشتر کەم بەشداریان دەکرد لە وانەکەدا،تا وای لێهات هەمووان وەک یەک حەزمان بە وانەکە دەکرد و بەشدایمان دەکرد.بیرمە رەژەکیان مامۆستا پێی وتین بەیانی وانەکەمان جیاوازتر دەبێت و میوانمان دەبێت.زەر جار مامۆستایانی تری قوتابخانەکە یان مامۆستایانی ئاهەنەر دەهاتن بە بینینی وانەکەی چونکە مامۆستا سانەکی زەربوو بیرکاری دەوتەوە و وانەکەی هەمیشە نوکتەی تێدابوو کە هەموومان حەزمان لێی دەکرد.

بە رەژی دواتر هەندەم زانی مامۆستا خێی کرد بە پێلدا و وتی ئێم وانەیە لە هەڵەکەدا دەخوێنین و کەمێک میوانیشمان هەیە بەیە دەبێت ئاگادارین و وێنەیەکی جوان بنوێنن..ئیتر کتێب و دەفتەری بیرکاریمان گرت بە دەستەوە و بە ێیز و بەهەمنی چووین بە هەڵەکە.تەماشامان کرد لە دواوە زیاتر لە ٤٠ مامۆستا دانیشتبوون.مامۆستا ئێمەی دانا و کەوتە قسە.بەخەرهاتنی میوانەکانی کرد و وتی ئێستا وانەیەکتان پێشکەش دەکەم.هەر لەگەڵ نوسینی وانە و رەژ و بابەت ئێمەش ئەو هەنراوەیەمان وت کە خێی پەشتر فێری کردبووین.لەگەڵ ئەو تەواو بوو ئێمەش تەواو بووین.وتی

پشووبەن، ئەمەش بەهەمان شێوە ئەو دەرە هونراوەمان وت کە هەموو جارێک لەکاتێکدا دەیوت پشووبدەن دەمان وت:مامۆستا گیان ئامادەین..کە وتی وریا بن،زتمان چاوەڕوانی تۆ دەکەین..بەدەنگ تەماشای مامۆستامان دەکرد.یەک دوو پرسیاری لە بارەی بابتی پێشووەو لێکردین و بەجوانی وەڵاممان دایەوە..ئیتر وتی وانەی ئەمڕۆ بۆ شێوەی گروپ دەخوێنین.لەماوەیەکی کەمدا جیای کردینەوە و کورسیەکانمان نزیک خست ،دەبوایە مێزیشی لێبووایە بەڵام نەبوو ،ڕاحەتکانمان وا نەبکخست وەک مێز دەرچوون.

وتی هەر گروپێ و بۆ ماوەز ناوێک لە گروپەکەی خۆی بنێت..دەگەڵا بۆسەرماندەو،لە ناوی گروپەکانی دەپرسی،سەو،پرتەفاڵ،مێز،شوتی و دوو گروپیش هەناریان نووسی بوو،چەندە خۆشبوو مامۆستا وتی هەر زۆر باش بە یەکێکتان هەناری شیرین بێت و ئەوی ترتان هەناری مەخۆش،ئەوەم هەرگیز بیرناچێتەوە.ئیتر کەوتە وتنەوەی وانەکە کە باسی بازنە بوو.ئەم شتانەشی وەک هەی ئونکردنەوە بە هەنا بووین(نان،پەنیری سگەشێیی کە لە پاکەتێکی خۆدا بوو دواتریش ژمارە پەنیرەکان مقەبای سگەشێیی تێدابوو کە بە دەرزی دەیدا لەو پارچە تەپەدەرەی کە هەیواسیبوو ،پلایسەک و پارچەیک تەلی باریک،چەند وێنەیەکی بازنە بە ڕەنگاو ڕەنگی و مقەستەک)بیرمە وانەکە وەک یاری و سەیران وابوو.بەشێوەیەک باسی چۆن و ئۆبەری بازنەی بەکردین و ڕەژەی نەگەیی بە دەزنەوە تا ئێستاش بیرم ناچێتەوە..هەموو شتەکان کە هەنابووی بەکاری هەنا ئەو وەک ئاراستەکار و ڕەنمایی کار بوو ئەمە چەقی وانەکەبووین.کە وانەکە تەواو بوو نان و پەنیرەکەی داینە و چووین بە بەدەنگی لە باخچەی قوتابخانەکەدا خواردمان و ئەوانیش کەوتنە گفتوگۆ دەربارەی وانەکە.

مامۆستا وەکو هاوڕێ وابوو لەگەڵمان دا و زۆرمان خۆشدەویست،چونکە دەیزانی چۆن هەڵسوکەوتمان لەگەڵدا بکات .هەرچەندە ئەمە لە ناو کەمەڵێک خەزانی جیاوازەو هاتبووین و هەریەکەشمان خاوەنی تایبەتمەندی تایبەتی خۆمان بووین،بەڵام ئەو زۆر بەباشی دەیناسین و بۆ شێوەیە دەیدواندین.قوتابیەکامان لابوو لە بیرکاریدا باشبوو بەڵام لە وانەکانی تردا باش نەبوو ، بۆیە مامۆستاکانی تر گلەییان لێی هەبوو.کە پێیان دەوت با باوکت یان دایکت بێت،هەرجارەو شتێکی ڕەکدەخست .جارێکیان وتی دایکم نەخۆشە و لە نەخۆشخانە کەوتووە،جارێکیتر وتی باوکم لە دەرەوەی وڵات،جارێکیتر وتی پرسەمان هەیە و بۆ شەویە. بۆیە ڕەژەک لێیان پرسی ماڵتان لەکوێیە؟ئەو بۆ هەڵە وەڵامی دابووە ،کارگوزارێکیان ناردبوو بۆ

ماڵەوەیان و نوسراوەکیان دابوویە.وای گەڵان و ماندوو بوونەکی زۆر بەی نەدەزرابووەوە.ئیتر ناچاربوون کە بە مامۆستا بڵێن کە چۆن ماڵەوەیان ئاگادار بکات.ئەویش رۆژێک َمنی بانگ کرد بۆ ئەوەی کەس لە هاوڕێکانم ئاگاداربن وتی تۆ ماڵیان دەزانی و نزیک ماڵی ئەوەیە ،ئەمڕۆ هەوە بدە پێش ئەو بگەیتە ماڵیان و ئەم نوسراوە بدە بە باوکی یان دایکی و بڵێ با کوڕەکەتان نەزانێت بۆیانی سەر لە قوتابخانە بدەن.منیش وتم زۆر باشە مامۆستا گیان.ئیتر بە خێرای دواتر باوکی هات بۆ قوتابخانە و یەکەمجار ئاگام لێبوو کە مامۆستا پێشوازی لێکرد و بە وردی باسی منداڵەکەی بۆ کرد و بە هەمنی ڕێگە چارەیشی پێوت،ئەوسا لێگەڕیدا ڕێیشت بۆ لای مامۆستاکانی تر.

کارەکی تری مامۆستا کە زۆر بەلامەوە سەرنج ڕاکێش بوو بەکاری دەهێنا بۆ خۆش کردنی وانەکە و بۆ ئەوەی زووتر لە بابەتەکە بگەین و هەرگیز لە بیرم ناچێتەوە،دروستکردنی سیناریۆ بوو کە دواتر وەک شانۆگەرییەک ئەنجاممان دەدا .ئەوە گیانی هاوکاری و خۆشویستی بۆ یەکتر و بۆ مامۆستا و بۆ وانەکە و بۆ قوتابخانەی زیاتر لا دروست دەکردین .ئەو وای فێر کردبووین کە بۆ پیچوونەوەی هەموو بابەتێک ئەو شانۆگەرییە بچوکە ئەنجام بدەین.کە بۆ سێ ئەکتەر دەکرا ، یەکێک لە قوتابییەکان خۆی وا نیشان دەدا کە ڕۆژی پێشوو نەهاتبێت و دوو قوتابییەکەی تر لە پێلدا بوون و ئاگاداری وانەکە بوون و ئەم دۆخەیت بۆی دووبارە بکەنەوە تا ئەویش باش تێبگات.بۆیە شانۆگەرییە بچوکەکە یان نواندنەکە بەم شێوەیە دەستی پێدەکرد.قوتابییە نەهاتووەکە لە دەرگای دەدا و دەهاتە ژوورەوە و بۆیانی باشی لە دوو قوتابییەکەی تر دەکرد کە لە بەردەم تەختەکەدا پێکەوە دەدوان.بەم شێوەیە:
یەکەم: بۆیانیتان باش هاوڕێیان
دووەم: بۆیانیت باش هاوڕێ.
سێیەم: بۆیانی تێیش باش .ئەوە دوێنێ بۆ نەهاتبووی؟
یەکەم: کەمێک ناساغ بووم.
دووەم: ئەی مژدەتیان بۆ وەرگرتیت؟
یەکەم: بەڵێ زوو باوکم هات و مژدەتی بۆ وەرگرتم.
سێیەم:زۆر باشە کەواتە ئەگەر ڕۆژێک نەهاتین بۆ هەی نەخۆشی یان کارەکی ترەوە دەبێت کەسێک لەخەمان گەورەتر بێت و مژدەتمان بۆ وەربگرێت.
یەکەم: زۆر ڕاستە هاوڕێیان.ئەوە دوێنێ مامۆستای بیرکاری باسی چی بۆ کردن.
دووەم:باسی کەکردنەوە و لێدەرکردنی ژمارە دەیەکان.

یەکەم : دەی زەر باشە بۆچی یەکی نمونەیەکەم بۆ شیکار ناکەن؟
دووەم: بەسەرچاوە(نمونەیەکی لەسەر تەختەکە بۆ دانووسەت و بۆ دەنگەوە بۆی شیکار دەکات)
سێیەم: (یەئەویش بەهەمان شێوە).
یەکەم: دەستتان خۆش بێت،دەی ئەوەش سەرو نمونە بۆ من بنووسن با شیکاری بکەم.
دووەم: نمونەیەکی بۆ دانووسەت.ئەویش وەکو ئەوان شیکاری دەکات.
سێیەم: نمونەیەکی بۆ دانووسەت.ئەویش وەکو ئەوان شیکاری دەکات.
یەکەم: زەر سوپاسان دەکەم بەڕاستی ئێستا زەر بەباشی تێگەیشتم.
ئەمە وای کردبوو کە خەمان بۆ هەموو وانەیەکی نوێ بۆ ئاسانی دەمانتوانی ئەو سیناریۆیە دروست بکەین .مەرجیش نەبوو بۆ هەموو وانەیەک ئەو کارە بکەین.چونکە ئەو شێوازی وانە وتنەوەی بۆ هەر وانەیەک و بۆ هەر بابەتێک تایبەتمەندی خۆی هەبوو.بۆیە هەرگیز بەزار نادەبووین.مامۆستا دەیزانی بیرکاری بابەتێکی زانستی تا ڕادەیەک قورسە و هەکاری بکارهێنانی ئەو شێوازە جیاوازانەیش بۆ ئاسانکردن بوو.

کارێکی جیاوازی تری مامۆستا کە بووە هۆی ئەوەی کە زیاتر خۆشمان بوێت چیرۆکە ئامۆژگاری ئامێزەکانی بوو .بیرمە جارێکیان چیرۆکێکی بۆ گێڕاینەوە و دواییش وتی هەریەکەتان لەماڵەوە چۆن تێگەیشتووە بۆو شێوەیە بۆم بنووسێتەوە.کە ئەمە بەڕاستی کارێکی مەزن بوو . بەجگە لە ناوەرۆکی چیرۆکەکە کەمێک سودی تریشمان لێی وەردەگرت .وەک خێت جوانی و بەهێزکردنی بیرکردنەوە و حەزکردن بە چیرۆک و داشتن و نووسین.حەزدەکەم یەکێک لەو چیرۆکە ئامۆژگاری ئامێزانە باس بکەم کە بیرم ناچێتەوە.بۆی گێڕاینەوە و وتی:(دوو قوتابی هەبوون لە پەلەکداپکەوە دادەنیشتن ز یەکتریان زەر خۆشدەویست.یەکێکیان باوکی زەر دەوڵەمەند بوو کە هەمیشە بەجل و بەرگی جوان و گرانبەهاوە دەمانبینی .بەڵام گوێی بە خوێندن نەدا .

کە پێیان دەوت بۆچی کەشش ناکەیت ؟بەپێکەنینەوە دەیوت:باوکم زەر دەوڵەمەندە و چیم بوێت بۆم دەکات.بەڵام هاوڕێکەی لەگەڵ ئەوەی کە کوێی پیاوێکی هەژار بوو هەمیشە خەریکی کەشکردن بوو یەکێک بوو لە قوتابیە زیرەکەکانی پەلەکە. ساڵ هات و چوو کوڕە دەوڵەمەندەکە بەهۆی لەخۆ بایی بوون و دەوڵەمەندی باوکییەوە نەیتوانی خوێندن تەواو بکات،بەڵام کوڕە هەژارەکە بەسەرکەوتوویی خوێندنی تەواو کرد.کوڕە دەوڵەمەند پارێی زەر وخانوی باش و ئۆتۆمبێلی جوانیان

هەبوو . بەڵام ئەمانە تاسەر نابن.پاش ماوەیەک باوکی نەخۆش کەوت و پارەیەکی زۆریان دا بە پزیشک و چارەسەر بۆی سودی نەبوو لەماوە لەسەر جێگە کەوت.

ئەرکێکی زۆر کەوتە سەر کوڕەکە، بەڵام نایدەتوانی وەکو پێویست بە ئەنجامیان بگەیەنێت.بۆیە هەر خەریکی پارە بەفیڕۆ دان و بڕزم و خۆشی بوو زیاتر.تەماشای کرد پارە و سامان بەرەو کەم بوونەوە دەڕوات.ناچار ئەتەمبەڵی فرێشت..پارەی ئەویش تەواو بوو..تا زۆربەی کەلوپەلی ماڵیشیان فرێشت .چونکە فەری کار و هەوەدان نەبوو بوو نایدەتوانی هیچ بکات.

زۆر بێزار بوو بوو.ڕۆژێکیان لەڕۆژنامەیەکدا ئاگاداریەکی بینی بە دامەزراندن لە فەرمانگەیەکدا.بۆیە بەخێشیەوە هەوێدا کە بچێت .ڕۆژانە بە عارەبانەیەکەوە خەریکی کار بوو زۆر ماندوو دەبوو.دەبووایە بژێوی بە خێزانەکەی پێدا بکات.ئەوەبوو داخوازی نووسی و چووە بەردەم پرسگەی فەرمانگەکە.کە پرسیاری کرد فەرمانبەرەکە وتی ماوەکە تەواو بووە.ئەویش زۆر هەوەی دا بۆیە کردیە ژوورەوە.کە چووە ژوورەوە بەڵێوبەرەکە تەماشای ڕۆژنامەیەکی دەکرد دەموچاوی لای ئەمەوە دیار نەبوو.ئەمیش داخوازیەکەی خستە بەردەمی و لەسەر مێزەکەی بۆی دانا.کە سەری بەرزکردەوە ئەم تێزوویوکی سارد بە گیانیدا هات.بەڵێوبەریش لەشوێنی خۆی هاتە دەرەوە و باوەشی پێدا کرد و ئەملاولای ماچ کرد و داوای چای بۆ کرد.ئەمیش بەشەرمەزاریەکی زۆرەوە لە تێنیشتیەوە دانیشت و نایدەزانی چی بڵێت.

چونکە ئەو قوتابیەی کە لە پێلدا لایەوە دادەنیشت و کوڕە هەژارێک بوو،زۆر جار ئەم گاتەی پێدەکرد.ئیتر کەوتە قسە لەگەڵیدا و هەوەی باوکی لە پرسی.ئەویش بە دەنگێکی نزمەوە وەڵامی دایەوە و ئەویش وتی فەرموو بزانم کارەکەت چیە با بێت جێبەجێ بکەم..کە تەماشای داخوازیەکەی کرد.وتی بەداخەوە هاوڕێ گیان ماوەکەی بەسەرچووە بەڵام تەنها یەک کارمان هەیە و ئەویش دەم نایەت پێت بڵێم .ئەویش وتی بەقوربانت بم هەرچیەک ببێت ئامادەم بیکەم.بەڵێوبەریش وتی کارگوزاری ژوورەکەم خانەنشین بووە دەتوانیت ئەو کارە بکەیت؟ئەویش تەماشایەکی کرد و وتی ئامادەم .ئەویش وتی باشە قسەکانی مامۆستات بیر نایەتەوە کە دەیوت ئەوەی بەرز بفڕێت نزم دەنیشتەوە.بۆیە بوو بە کارگوزار لای هاوڕێکەی).

دەیەم هۆزی پەنگۆکان … چیرۆکی : زکریا تامر –وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

یەکەم هۆز

پەنگۆ دیل کراوەکە زۆر لە دارستانەکان دوور خرابوو، بەڵام نەیئەتوانی لە بیریان بکا، بە تووڕییەوە سەیری لە کەمەڵک پیاو ئەکرد کەبە بە ترس چواردەوری قەفەسەکەیان گرتبوو و چاوویشیان پە بوو لە گەڵان بە دوای زانیاری زیاتر و یەکەکیان بە دەنگێکی لەسەرخۆی فەرماندار ئاسا قسەی ئەکرد:
…گەر بە راستی ئەتانەوێ ئیشکەی من فێر بن کە "ماڵی کردنە" نابە هەرگیز ئەوەتان لەبیر بچێ کە یەکەم ئامانجتان"مەعیدە"ی کابەرەکانتانە،
بە ئەوەی بەتان دەرکەوە پیشەیەکی هەم قورس و هەم ئاسانە لە یەک کاتا،
سەیرکی ئەم پەنگۆ بکەن..پەنگۆکی دەندەی لووت بەرزی لەخۆبایی ،شانازییەکی زۆر بە ئازادی و هێز و ستەمکێوە ئەکات، بەڵام ئەگەڵەت و وەک منااڵکی بچووک ئەبە بە ڕح سووکێکی گوێ ایەڵ..سەیرکەن و فێربن لە نەوان ئەوەی خراکی هەیە و ئەوەی نیەتی چی ەوو ئەیات..
"پیاوەکان ووتیان هەموان قوتابیەکی دەسزی پیشەی(ماڵی کردن ئەبن).."
ڕاهێنەرەکە لە خشیا زەردەخەیەک گرتی ، ئەنجا ەووی کردە پەنگۆکە و ووتی : وەزعی میوانە ئازیزەکەمان لە چیایە..!؟ ..
– پەنگۆکە ووتی: کاتی نان خواردنمە، خواردن بنێ…
ڕاهێنەرەکە بەسەرسوڕمانێکی دروست کراوەوە ووتی : تە دیلی منی و ئەمرم بەسەرا ئەکەیت..! پەنگۆکی هەزاڵیت..ئەبە درک بەوە بکەیت کە تەنها
"من" لەرە ئەتوانم فەرمان دەرکەم ، ،
پەنگۆکە ووتی : کەس فەرمان بەسەر پەنگا ناکا..
ڕاهێنەر ووتی : لە دارستان ئا ، بەڵام تە ئەستا پەنگ نیت ،

کەکوتویتە قەفەس ئەستا تە تەنها کەیلەیەکی دوای فەرمانکان ئەکەوی و ئەو ئەکەیت کە من ئەمەوێ ،،
پەنگەکە بە تووڕەییەوە ووتی :نابم بە کەیلەی کەس
ئاهەنەرکە ووتی: لەبەر ئەوەی من خەراکم هەیە ، تە ناچار گوێ ایەیم بکە
پەنگەکە ووتی : خواردنی تەم ناوە!! ئاهەنەرکەش وەڵامی یایەوە : کەواتە با برسیت بێ، زەرت لە ناکەم بە شتەک کە نەتوانێ.. و ئووی کردە قوتابیەکانی و ووتی: ئەبینن چۆن ئەگەڕێت ، سەری بەرز مەعیدەیەکی برسی تەر ناکات..
" ..پەنگەکە برسی بوو ، بەخەفەتەوە ئەو ئاژانەی بیر کەوتەوە کە وەک(با)
بە هیچ ئاگریەک نیچیرکانی ئاو ئەنا... "
،،،،،،،،،،

دووەم ئاژ

ئاهەنەر و قوتابیاکانی چواردەوری قەفەسەکەیان گرت.... ئاهەنەر ووتی:
"برسیت نیە..؟ مسۆگەر لە برسا ئەش و ئازارت هەیە ، بۆ برسیمە تا ئەو گەشتەی ئەتەوە دەستت کەوێ...." پەنگ هیچ وەڵامەکی نەبوو..ئاهەنەر
ووتی : بە ئەقە مەبە و چیت پێ ئەڵێم بیکە، دان بنێ بەوەی برسیتە یەکسەر
تەرت ئەکەم،،پەنگەکە ووتی: برسیمە . ئاهەنەر بە پێکەنینەوە بە قووتابیەکانی ووت " ئەوەتا ، کەوتە داوکەوە لێی دەرباز نابێ" و فەرمانی کرد
گەشتەکی زەر بەن بە پەنگەکە..
،،،،،،،،،،

سێیەم ئاژ

ئاهەنەرکە بە پەنگەکەی ووت : گەر ئەتەوە خواردنی ئەمە ت دەست بکەوێ، چیت پێ ئەڵێم وا ئەکەیت ، پەنگەکە ووتی : گوێ ایەیت ناکەم،
ئاهەنەرکە لە وەڵاما ووتی : پێلەمەکە داواکەم زەر ئاسانە ، تە ئەستا لە قەفەسەکەتا ئاکشاوویت ، کە ووتم ئاوەستە ئەبە ئاوەستیت .....
" ..پەنگەکە لەبەر خێرەوە ووتی : داوایەکی هیچ و پوچ و ئەوە ناهەنە کە کەللەقبەم و خەم برسی بکەم.." ئاهەنەر بەسەر و

زمانکی تووڕە هاواری کرد : ئاوستە ، " پەنگۆکە کەمک لە شوێنی خۆیەوە ئاوستا " ، تا ئاهەنگر ووتی : ئافەرم ، کاتە پەنگ بە شپرزەییەوە کەوتە خواردن ، ئاهەنگرەکە بە قوتابیەکانی ووت : چەن ڕۆژکی تر ئەبە بە پەنگۆک لە قاقەز .....
"""""""""""

چوارەم ڕۆژ

پەنگ بە ئاهەنگرەکەی ووت : برسیمە ، داوام لە بکە ئاوستم. ئاهەنگرەکە بە قوتابیەکانی ووت: ئەوتا دەستی کردەوە بەحەز کردن لە فەرمانەکانم..و ئەنجا ئووی کردە پەنگۆکە و پێی ووت : گەر ئەمە لاسایی پشیلە نەکەیتەوە و نەمیاوێنی خواردن ناخۆی . تووڕەیەک لە پەنگۆکە نیشت و لەبەر خۆیەوە ووتی : کات بەسەر بردنە کە لاسایی پشیلە بکەمەوە و دەستی کرد بە میاوین...
ئاهەنگرەکە دەم و چاوی یا بە یەکا بەسەر ئاوشانەوە ووتی : لاسایی کردنەوەکەت خراپە تە قەقە بە میاوین ئەزانی!؟ پەنگۆکە جارێکی تر لاسایی میاوینی کردەوە ، بەڵام ئاهەنگرەکە بە دەم و چاوێکی غەزەباویی و شۆوزارێکی ئیهانە کردنەوە ووتی : " بە دەنگ بە..بە دەنگ بە ، لاسایی کردنەوەکەت بە کەکک ، ئەمە بەجێت ئەهێم کە ئاهەنان لەسەر میاوینی پشیلە بکەیت و بەیانی تاقیت ئەکەمەوە..دەرچویت خواردن هەیە دەرنەچویت خواردن نیە"
ئاهەنگرەکە بە هەنگاوی لەسەرخۆ لە قەفەسەکە دوورکەوتەوە و قوتابیەکانیش بە چرپەچرپ و پێکنینەوە دوای کەوتن ، پەنگۆکەش کەوتە شیە شیە کردن ووەو دارستانەکان ، بەڵام کەس گوێی لەو نەبوو.....
"""""""""""

پێنجەم ڕۆژ

ئاهەنگرەکە بە پەنگۆکەی ووت : دەی، گەر بە سەرکەووتویی لاسایی میاوینی پشیلەت کردەوە یەک پارچەی گەورەی تازەی گەشت وەرئەگریت.,,,,,,,,,,
پەنگۆکە دەستی کرد بە لاسایی کردنەوەی میاوینی پشیلە ، ئاهەنگر چەپڵەیەکی لە یا و بە دە خشیەکەوە ووتی : ئافەرم، تە گەورەیت ، هەر وەک پشیلەیەک لە (شوبات) ئەمیاوێنی، پارچەیەکی گەورەی گەشتی بە فەدا..
"""""""""""

شەشەم ڕۆژ

لەم ڕۆژیا ، هەر کە هاهێنەرەکە لە قەفەسەکە نزیک بووە، پێنگۆکە دەستی کرد بە لاسایی کردنەوەی میاوینی پشیلە ، بەڵام هاهێنەر بە بە قسە کردن دەم و چاوی یابو بۆیکا ، پێنگۆکە ووتی : ئەوتا لاسایی میاوینی پشیلەم کردەوە،، هاهێنەرەکە ووتی : لاسایی(زۆرین) ی کەر بکەرەوە ، پێنگ بە نارەزایییکەوە ووتی " من، پێنگ، کە هەرچی ئاژەڵی دارستانە لەم ئەترسێت
لاسایی کەر بکەمەوە !!! "بمـــرم و نەک داواکەت جێ بەجێ بکەم". بە ئەوەی هیچ بڵێ هاهێنەرەکە لە قەفەسەکە دوور کەوتەوە

,,,,,,,,,,,,,,,,

حەوتەم ڕۆژ

هاهێنەر بە هاوێکـی کـراوەی دەم بەزەردەخەنەوە بەرەو قەفەسـەکە هەشت
بە پێنگۆکەی ووت :خـواردنت نـاوە!؟ئەویش ووتـی : بـا ئەمەوە .
هاهێنەرەکە ووتـی " ئەو گەشتەی ئەیخەیـت بـاجی هەیە ، وەکـو کەر بزەێنە تا خواردنت
دەسـتکەوە.." …پێنـگ ویسـتی دارسـتانەکانی بەتەوە خەیـاڵ بەڵـام نەیتوانی، بە
چاوی داخراوەوە کەوتە زەمین، هاهێنەرەکە ووتی : زەینەکەت باش نیە ، ،
بەڵام لەبەر ئەوەی بەزەییم پیاتا یەتەوە پارچەیەک گەشتت ئەیەمە
……
,,,,,,,,,,,,

هەشتەم ڕۆژ

هاهێنەر بە پێنگۆکەی ووت:" سەرەتای خوتبەیەکم دەست پێ ئەکەم ، کە تەواو بـووم ، وەک نیشـانەیەکی بە دە بـوونت چپەەم بە لە یە" ، پێنگۆکە ووتی: چپەە لە ئەیەم . هاهێنەر دەستی کرد بە خوتبەکەی :" هاوەاتیان ،
پشتر و لە چەن بەنەیەکی ترا هەەوەستی خەمان لەەە هەموو مەسەلە چارەنووس سازەکانا هەوون کردەتەوە ، پیلانی لایەنە دوژمنەکان نە ئەم هەەوەستە نەگەەە ئاشکرایەمان و نە بەوابوونمان بە سەرکەوتن پێ ئەگەەەت"… پێنگۆکە ووتی : تە نەگەیشتم ، ووتت چی !؟ هاهێنەرەکە ووتی:(هەرچییەک ئەەەم ئەبێ سەرسام بی پێی و چپەە لە بێت..) پێنگۆکە
ووتی : "بمبورە ، لە دایکمەوە نەخوێنەوارم ، وەسەکانت جوان بوون

چنت ئەو وا چەپڵە لە ئەیەم " و دەستی کرد بە چەپڵە لە یان
..ماهێنەرەکە ووتی : دوو هەوینی و دووەووکانم خۆش ناوێ ، لەمە
بەدوا وەک سزایەک
خواردنت لێ ئەبڕدرێت..
""""""""""

نەیەم ڕۆژ

ماهێنەر بە بارەک گژ و گیاوە هات و بە پەنگەکەی فڕێ یا و ووتی :
بخۆ…
پەنگەکە ووتی : ئەمە چیە !؟ من گۆشت خۆرم ، ماهێنەرەکە ووتی : "
لەمەو
دوا هەر گژ و گیا ئەخۆیت" …کاتێک پەنگەکە برستی زۆری بە هێنا
ویستی گژ و گیاکە بخوات ، بەڵام بۆنی لە کردەوە و دوورکەوتەوە ،
بەڵام جارێکی تر گەڕایەوە و ووردە ووردە چۆڕی لە خواردنەکەی
وەرگرت ……
,"""""""""""

دەیەم ڕۆژ
ماهێنەر و قوتابیەکانی و پەنگ و قەفەسەکە وون بوون
پەنگ بوو بە هاووڕاتی
و
قەفەسەکەش بە شار

دیسەمبەر 2018

لە لەواری خۆشەویستی … نوسینی: جیهان بن ڕابحی … وەرگێڕانی: ئاری بابان

سە رم لە سە ر شانت دانا
خەر جەگایخەی گەری
کەبەکەی لەگەڵ هەوردا ئەکرد
تا هەڵانە یە کی بچوک دروست بکات

بۆنگی ئاو
ئه و کاته مردن
دەبێتە ژیان
هه موو گه ردوون
هی ئێمه بێت...
منیش له سه ر شێسسته ی وونبون
له گه ڵ تێدا
خۆم ئه دزمه وه ئه ی باران
له گۆرانی به رده وام به
مانگ به ته نیشتمه وه
وا چوارده یه
قه له مه که م بێتوانایه
به جوانی مانگ دا
هه ڵبدات
به رده وام به له گۆرانی
په پوله کان
نایانوێت بفڕن
شەمەندەفەرەکەش
جانتاکانی بەجێهێشت و ڕۆیشت
باهێندەکەش دەخەشێ
چونکە دیلە..
دەهێستە
کەمێک دوورکەوەرەوە
تا لاوازی خۆم ببینم
ئازیم کە خۆشویستی نیە
درۆی نیسانە
کەمێک دوورکەوەرەوە
تا گوڵم لەشەرمی هەناوی خۆم بێت
چۆن بتشارمەوە
شەستەکان هەنگاوەکانمان
دەچنن
بارانیش
نەتەکانی تێکردووەو
پیایی هێدەدات
دە پەمبێ
چۆن بتشارمەوە
لەوەکانت شەرابمەو

چاوەکانت هەستانە
چەن بتشارمەوە
وەک کەترک
لە ئامێزم گرتبێت
ئە تدەزنە وە
ئە ی باران …
بە ردە وام بە لە گەرانی
خەشە ویستیت فرێبدە
لە ئاسەدا خەشەویستی
گەشە ئەکات
بەن و بەرامەت واملە ئەکات
لە سە ر چیرەکە کانی هە ور و
دوعای حیکایە تە کانی
خە و بمباتە وە
چەن دەم دێت
من برەم و
ئە و لە سە ر پەخە فە کانی شە ونم
چاوە ەوان بێت
تا لە ژەر پاەتەکە ی دا
لە ئامێزم بگرێ
باران …باران
بە ردە وام بە لە گەرانی
خەشە ویستی فرێبدە …
هە رچەند بیبینم
جانتاکانم فرێ ئە دە م و
ئاوەنە کانم ئە شکەنم
کە ماچی بکەم
دەم بە پەلە لە ئێدات
هیچ دیاریە کی ترم ناوێت و
نامە وێت

پارچەکانم کەکەنەوە … ستار ئەحمەد

تەنکەی ڕەحم بگڕێ
گوللەیەکی تیا بچێنە
دەم لەگەڵ خوێقاوە
قەڵەمی تەدا سووز نابێت
ئیتر مەکێشە
بە شینبوونی
تەوی ئەوین و تەبایی
من لەگەڵ خەمدا لەشەم
لەگەڵ گیانی خەمدا ئاشت نابمەوە
چەن دەتەوێت ئاوەزانی جەرگمت بکەم
من نازانم خەم چەند پارچەم
ناتوانم خەم کەکەمەوە
لەکەرتەکما با دەبارێ
زریان دەسووتێ
هەوار بەلادا دێ و
شووشەی دەروون دەشکێ
لەکەرتەکی ترما
مەز دەڵازێننەوە
پارێ بەسەر مەدا دەکەن
کچ دەفرۆشن
خاك هەڵاج دەکرێ
نانی نەداران دەبڕن
شیر لەدەمی منان دەگرنەوە
زار لەڕگەوە هەڵدەکێشن
نووسەر بەسەر بەردا رادەکێشن
کەرتەکانی لەشم بە ناژەڕ
کەرکوك " کەبانێ
ستجار " دیاربەکر
بادینان " سەران
کویستانم یان گەرمیان
من دوو هەزار سەرو
ملیۆنەك جەستەم

بەهام یەك رەحم تەدا نییە
جەستەم بناستەوە
لەقامیشلووەوە هەتا زوممار
تەنی منەو لەدار ئەدرێ
لەخەلیفانەوە هەتا بەکان
مەنەی منەو ئەتك ئەکرێ
جامانییەکانتان داکەنن
ئیتر بەس
ئاهاکانتان ریسوا مەکەن
سەرتان بووە بەداعش و
دەتان بەئەتاتورك
دەستەکتان ژەر دەستەی خەرئاواو
ئەوی دیکەتان خەرهەات
خەراکەن کەمکەنەوە
مەمکەن بەچیایەك
پەم مەکەن لەباخانەو
سەماکەرو
خە کوژەکان
بمکەن بەدادگای ماف و
هەبجەیەك لەناخمدا پاراو بکەن
کەرکوکەکم لە دروست کەن
ببەتە باوانی ئەزدی
مەسیحی و قەەم و
شیعرو گوە
هەتا کەی
لەپارچەکانی مندا
گوللە ببارێ
رەز بسووتێ
هەناوم ببەتە هەلانەی داهاش و
رووەمەتم ردەنی خوەناوی دەربەنێ
ئەمە چ زەمەنەکە
رەژەکم سات کوژەو
کاتەکم رووخان
دەمەکم سەربەین
ئەمە چەن کارساتەکە
شەوانم پەشمەرگەو
رەگارم داعش و

سەرمانگم قوربانی
سەر ساەم کەچبارو هەڤین
وەرە ئیتر تەواو
لەمە زیاتر لەکم مەترازێنە
پارچەکانم وردو خاش بوون
من دەکم لەشووشە
بەبەفر پینە ناکرەم
جەرگەکم لەئاورەشم
بەئاگر زامەکانم ساەژ نابن
خەت لەقەرەی ناخم مەدە
کەسیشم نەبەت
دەروونم دەبەتە لاقاو
ناخم خاکەکی ئاگرین
دەتسووتێنم
بەرووی تەو
هەرشبەرا ئەتەقمەوە
دار گوەزەکم
هەموو ساتەك دەژەمەوە
دەبەم سەنگەری پەشمەرگەو
داەدەی کوردان
دەبم بەکەرکوکی گەو
رەح و هەناوی کوردستان

ستار ئەحمەد

(مەلەوانی نەزان لەدەریای قووڵدا!) _سەرنجێك لە بارەی ماڵەوانی سیسەمی خوێناوی... سەدیق

سەعید وەندزی

سانەکە وەك خوێنەرێك، بەتاسەوە ئامان دەخوێنمەوە. بەتایبەتیش ئەوانەی نووسەرەکانیان دەسپێکی نووسینیانە لەوبواوە. خوێندنەوەی ئامان وەك ژانرێکی ئەدەبی بۆ من لەدووەوانگەوەیە. یەکەمیان چێژو وەرگرتن و خوێندنەوەی تێکستێکی ئەدەبییە، ئەوەی تریان بەمەبەستی دەوڵەمەندکردنی زمانەکەم وئاشنابوونی زیاترە بەزمانی کوردی کەدەبێ ئامانووس شارەزایەکی ووردو زۆری لێ هەبێت. چونکە زانینی زمان و شێوەی داڕشتن و گوزارشتکرن، ئەلف و بێی نووسینی ئامانە. هەرکەسێك توانای بەسەرزماندا نەشکێت، باشتر وایە ئامان نەنووسێت. ئەوەی جێگەی سەرنجە لام، لەمیانەی ئەزموونی خۆم وەك خوێنەرێك لەبواری خوێندنەوەی ئاماندا، تا ئەندازەیەکی زۆر گەیشتوومەتە ئەو بڕوایەی کەبەشێکی زۆری ئەوانەی خۆیان بەنووسینی ئامانەوە سەرقاڵکردووە(نەك ئامانووسن) شارەزایەکی ئەوتۆیان لەزمانی کوردی نییە. نازانن چۆن چەمك ودەستەواژە و دەربڕین و گوزارشتە زمانەوانییەکان،لەبونیادی زماندا بەرجەستە بکەن.

بۆیە دەکەونە هەڵەی سەیرەوە کەجێگەی پێکەنینە. گەرچی ئەونووسەرانە هەوڵدەدەن لەئاگەی فەنتازیای نووسین و زمانێکی پەخشان ئامێز، جۆرێك لەئستاتیکا بەوشەکان بدەن تاکوسەرنجی خوێنەر ڕابکێشن. بەڵام کاتێ دەچینە قوڵایی وشە و ماناکان، ئیدی دەستەپاچەیی ئەوانمان بۆدەردەکەوێت. ئەم کارەم وەك ئەوە دێتە بەرچاو کەخانووێکی لەخشتی قوڕ(کە وەندزییەکان پێی دەڵێن لگبن)دروستکراو، بەچیمەنتۆ سواخ بدەیت.

ئایا ئەو ڕازانەوەیە جێگەی خۆی دەگرێت و شێوەیەکی جوان بەخانووەکە دەدات؟ بێگومان نەخێر. خاڵێکی دیکەیان ئەوەیە کەبەشێکی زۆرلەوانەی بەخەیاڵی خۆیان ئامان دەنووسن، وادەزانن ئەگەر کتێبێکی قەبارە گەورەو ئەستووری شەسەدلاپەڕەییان نووسی، ئیدی ئامانیان نووسیوە. بەمەش تووشی کاوێژکردنەوەی وشەو درێژدادێیی و دووبارەبوونەوەی وێنەکان دەبن. بابەتی بەشێکی زۆرلەوجۆرە ئامانانە، دەکرێ پوخت و چڕوکورت بکرێتەوەلەچەند ڕاپەڕەیەکی کەم. یاخود ئەوەی ئامانووس بەوهەموو نووسینەوەیەوە گوتوویەتیی،دەتوانرێت کورت بکرێتەوە بۆچیڕۆکێکی زۆرکورت. نموونەی بەرجەستە لەم ڕووەوە زۆرن گەرخوێنەر مەبەستی بێت ئاماژەیان پێ بدات.لەو ڕوانگەیەوە یەکێك لەوئامانانەی کەلەو ئاژانەدا خوێندمەوە ولەزۆرلایەنی زمانییەوە هەیەو کەماسی هەبوو

ماني(سيسەمی خۆناوی بوو)*. وەك خۆنەرك نامانەوت لەو مانە بدوێين كەدنيايەك سەرنج و تێبينيم لەووی بابەت و نووسينەوە لەسەرهەيە.

تەنها ئاماژە بەدەربڕينی چەند وێنەيەكی هونەری و زمانەوانی دەكەين،كەئاستی زانياريی نووسەرەكەی لەبواری زماندا دەردەخات.ئەم مانە، باسی ووداوی خكوشتنی ژنك دەكات بەناوی شەونم. شەونم قوتابی بەشی اگەياندن دەبت لەپەيمانگادا. لەوەوەكەسك دەناست بەناوی سوركو. ئيدی دەبنە خشەويستی يەكتری. بەام شەونم لەژرفشاری ماەوەيان ناچاردەبت شوو بەكەسكی ديكە بكات كەناوی سەركەوتە. بەام لەگە ئەودا بەختەوەرنابت. تاژكييان لەماڵی شەونم لەژوان و بينينكدا، شەونم و سوركو بەيەگ دەگەن و لەوكاتەوەش سەركەوتی مردی دەگەتەوە.كە ئەوديمەنە دەبينت شك دەيگرت. بەيە سوركو دەكوژت و شەونميش پەنادەباتە بەربنكەيەكی پليس بماوەيەك. دوای ئازادكردنيشی دەچتە ماڵی دادە پەروين و لەگەل چەندين ژنی ترفری كاری لەشفشی دەبت. تادواجار هەرچنك بت، ب ئەوەی بنووسی مانەكە بماني باس بكات، شەونم دەگاتە وڵاتی سودو بەرلەوەرگرتنی مافی پەنابەرتی،خی دەكوژت. ئەمە پوختەی ناوەكی ئەومانە چوارسەد اپەەيەيە. وەل نووسەرب ئەوەی مانەكەی درژبكاتەوە، هاتووەچيكی(نارين و نەهر)و چير ِكی(ليان ومڵی)شی تكهەكشی ووداوەكان كردووە.

پرسی كوشتنی ژنان بەناوی شەف وديارەدەی ژنكوشتن لەكمەگەی كوردی، هندە وەك بابەتك لەنووسين دووبارە بتەوە، خەريكە لەماناو ناومك وبەهای خی دەكەوت.نەك هەر ئەمە زرجار ئەم بابەتە لەلايەن هەندك بنووسەوە ب خ دەرخستن، وەك هەومك ب نيشاندان و سوككردنی نەتەوەی كورد لەدنيای دەرەوەدا پيشان دەدرت.كەكورد چ گەلكی بەربەری وتنووی خونی ژنانە. تەنانەت لەوژانەدا هونەرمەندك پەيكەركی كردووەو شمشری كردتە فيگەری سەرەكی پەيكەرەكەی. وەك ئەوەی قانی بابەتی هونەری بت لەم هەرمەدا.

ئەوانە هندە ب ئاگان نازانن لەبەشك لەوڵاتانی كەنداو، تاچەندژك لەمەوبەريش ژنان مافی ئەوەيان نەبوو ئوتومبل لبخوورن. ئەمەبەومانايە نييە كەئَمە هەوايەتی بەوكارە بدەين. بەام من نازانم لەدوای(گرەوی بەختی هەالە)ی (عەتای نەهايی) چ شتك جوانتر دەنووسرت لەبارەی نەريتی ژنكوشتن لە وڵاتانی خرئاوادا. بەيەداهنان ئەوەنييە مانووسك تيمەيەك بكاتە

ووداوی ماناکەی، کەپشترچەندین جاری تروجوانتریش باسی لوەکراوە.لەماناسیسەمی خونەربەرچەندین هەیەی زەق لەووی زمان و دەربینەوە دەکەوێت کەلێرەدا ئاماژەیان پێدەکەم:_
*ئایەتی-7 -نووسیویەتی:_(بۆچوونی ئەو شارە). ئەوەی بۆچوونی هەیە خەڵکی شارە نەك شار.
*ئایەتی 40_نووسیویەتی:(زۆرلەو ئۆوارانەی باوکم لەنوژی هەینی دەگەڕایەوە). سەیرم پێدێت کەسەك ماناسەت و خۆی پێ ماننووس بێت، بەڵام نەزانێت نوژی هەینی لەنیوەڕۆیانە نەك ئۆواران. هەموو ڕۆژکیش نییە، هەفتەی تەنها یەکجارە.
*ئایەتی46_نووسیویەتی:_(دەم و چاوی یەکتریان بەمشتەکەڵە هێنابوە خوارەوە).شکاندبوو، شیاوترە.
*ئایەتی65_نووسیویەتی:_(پرچەکانی هێندەدرێژبوون تاکەمەری هاتبوون) ئەڕ ئافرەتان تەنها پرچکییان هەیە یان چەند پرچەك؟ئەگەر مەبەستیشی کەزی و تاڵە موبێت، ئەوان جیاوزن.

*ئایەتی74-نووسیویەتی:_(چاوەکانی وەك دووهێلکە دەرپەقیبوون). هیچ ئستاتیکاو چڕێك لەودەربینە نامێیە هەیە؟
*ئایەتی 74-نووسیویەتی:_(نارین بەدەستە گشتنەکانی) کەچی سەیرلەوەدایە لەئایەتی(67) نووسیبووی(نارین بەدەستە باریکەکانی). سەدان جارکەوتەتە بەرچاوم نووسەربیری چەتەوە پشترچی نووسیوە. لەبەردرێژکردنەوەی نووسینەکەی کەهەرمەبەستی بووەشتەك بنووسێت!.
*ئایەتی 99_نووسیویەتی:_(هەردووکمان وەك چۆن سەگکی برسی ئسقانێك دەلەستیتەوە یەکتریمان دەلەستەوە)ئەگەردووکەس زۆر یەکتریان خشبووێت و تامەزرۆی یەکتری بن، ئایا وەك سەگ یەکتری دەلەسنەوە؟یان یەکتری ادەموسن؟.

*ئایەتی 131-نووسیویەتی:_(ترسی عشق دڵی خنکاندبووم).
*ئایەتی136-نووسیویەتی:_(قسەلەدەمم خلیسکا). خناودەمی مرۆڤ سەهۆبەندان نییە، تاقسەی لێ هەخلیسکێ.قسە لەدەم دەردەچێ.
*ئایەتی 140-نووسیویەتی:_(بەواستە شەقامەدا شۆبوومەوە). کەاستە شەقامە، نازانم شۆبوونەوەکە لەکوێدایە؟.
*ئایەرە 147_ نووسیویەتی:_(تایەی لاستیکییان دەسووتاند). تایە خی لاستیکە، جگەلەمەش ئەوەی دەسووتێندرێت هەرتایەی لاستیکە، خی تایەی ئاسن ناسووتێنرێت.
*ئایەتی 148-نووسیویەتی:_(کەف و کوی ناخی بەوێنەتەوە).نووسەر جیاوازی نەکردووە لە نێوان دامکاندنەوەو ەوانەوە.

*ڕاپەڕە 178-نووسیویەتی:_(مووچرکێك هەموو جەستەمی لەرزاند).نووسەر تەزاندن و لەرزاندنی لێ تێکەڵ بووە!.
*ڕاپەڕە 192-نووسیویەتی:_(دەم وچاوەکەی ئەوەندەی ترتاتربوو). دەم و چاو گرژ،مۆن، تۆە دەبێت نەك تاڵ.
*ڕاپەڕە 205-نووسیویەتی:_(کچە هەرزەکارەکەی لەگەڵ خۆی هێنابوو کەزانکۆی تەواو کردبوو). کەسێك زانکۆ تەواو بکات تەمەنی هۆشتا هەرلەهەرزەکاریدایە؟.
*ڕاپەڕە 218-نووسیویەتی:_(هەموو جەستەم نغرۆی ئارەقەی جەستەی خۆم ببوو).دیارەکارەکتەرەی ڕۆمانەکەی ئەو بەڕێزە دووجەستەی هەبووە!!.
ڕاپەڕە220-نووسیویەتی:_(بەنازلەژنی دووەمی باوکی سەرکەوت بوو).کەچی بیری چۆتەوە پێشترچی وتووە ئەمجارەیان لەڕاپەڕە228 نووسیویەتی:(بەنازوخوشکەکانی لەژنی یەکەمی بوون).

*ڕاپەڕە 229-نووسیویەتی:_(ئاگرلەجەستەم دەچێڵا).وەك ئەوەی ئاگر ئاو بێت چێڵاوەی هەبێت.
*ڕاپەڕە 244-نووسیویەتی:_(شەرە ئازاکە _ڕۆی دارستان_ گورگی تێنوو).شەرهەیە ترسنۆك بێت؟.
*ڕاپەڕە267-نووسیویەتی:_(مرۆڤەکان وەك ئەوەی تفیان لەزاری یەکتری نابێت وەك یەك بیردەکەنەوە). خوێنەری بەڕێزتفی ناودەم هیچ پەیوەندی بەبیرکردنەوەهەیە؟.
*ڕاپەڕە282-نووسیویەتی:_(بۆنی بوخورێکی گران بەها لووتەکانمی پێ کرد) سەرنج لەلووتەکانی بدەن کە بەکۆی نووسیوە.
*لاپەڕە287-نووسیویەتی-:(وەك ژیلەمۆیەك ئەدرەوشایەوە).نووسەر جیاوازی لە نێوان درەوشانەوەو گەشانەوە نەکردووە. وادەزانێت هەردووکییان هەریەکن!!.
*ڕاپەڕە303_نووسیویەتی:_(غەبەغەبێکی ناوازە!).
*ڕاپەڕە335-نووسیویەتی:_(لووتەکانی پێکردم). مرۆڤ تەنها لووتێکی هەیە.

*ڕاپەڕە 338-نووسیویەتی:_(دەم وچاوێکی پانی پڕوەبوو).تا ئێستا دەیان ڕۆمان و هەزاران ڕاپەڕەی ڕۆمانەکانم خوێندوونەتەوە، هەرگیز نەمبینیوە نووسەرێك هێندە کێلەوارو نەزان بێت لەزمان، بەم شێوەیە وەسفی دەم و چاوی مرۆڤ بکات. وەك ئەوەی دەم و چاوی مرۆڤ دەعامی ئوتومبێل بێت. کەی مەبەستی بوو بەیەکی جوانتری بگۆڕێت.چونکە دەم وچاوێکی پانی پڕوەبووە. مادام پڕوەبوونیشە، کەواتە دەتوانرێت هەرکات مەبەست بێت لێی بکرێتەوەو یەکێکی تر بخرێتە شوێنی!.
ئەمانە بەشَك بوو لەوسەرنجانەی کەوتنە بەرچاوم. دڵنیام

ئەگەرجارێکی تریش ڕۆمانەکە بخوێنمەوە، هەڵەی زۆرتریش دەبینم. ناکرێت هەرکەسێك بابەتێکی بیست، یاخود بیرکەیەك لەمێشکی دابوو، بیکاتە بەناوڕۆمان .

ئەم جۆرە دەقانە زمانی کوردی وێران دەکەن. هەرلەو ڕوانگەیەشەوەیە ئێستاو داهاتووش بەسەریان دەکەمەوە. نەك کەسانێك بۆن بەهۆی نەزانیانەوە بۆت لەڕۆمان، یاخود هاوڕێیەتییان لەگەڵ بنووسی ئەوجۆرە دەقانە، پەسنی بکەن و بەشان و باڵی دەقەکەو نووسەرەکەشی هەڵبدەن و ئەوانیش چەندین دەقی دیکەی لەو شێوەیە، چاپ و باڵاو بکەنەوە. ئەم جۆرە بنووسانە،لەڕاستیدا وەك مەلەوانێکی نەزان وان لەدەریایەکی قووڵدا. ئەگەرکەسێك مەلەوانی نەزانێت چی لێدێت؟ بێگومان دەخنکێ.زمانیش وایە، ئەگەرنووسەرشارەزای هەموسووچێکی نەبوو، دەسەڵاتی بەسەر گوزارشت ودەربڕیندا نەشکا و ڕۆمانیشی نووسی، ئەوا وەك مەلەوانە نەزانەکەی لێدێت.دواجار دەمەوێ ئاماژە بەوە بدەم کەئەم ڕۆمانە گەرچی پێداچوونەوەی زمانەوانی و ڕێنووس و هەڵەچنیشی بۆ کراوە،بەڵام لەچەندین شوێنی ڕۆمانەکە هەڵەی ڕێنووس وچاپ دەبینرێن.هەموو ئەمانەشم لای خۆم تۆمارکردوون. دواجار پێشنیارم بۆ ئەوجۆرە نووسەرانە ئەوەیە، تالەتوانایاندایە بخوێننەوە، تابزانن چۆن وشە دەخەنە ڕستەوەو لەچ شوێن و جێگەیەکی زماندا، وشەی شیاوو گونجاو بۆدەربڕین هەڵدەبژێرن. چونکە نووسینی ڕۆمان قسە ڕۆزکردن نییەو هونەری دەربڕینە.دەربڕینێك کەسەرنجی خوێنەرڕابکێشێت و چێژی لێوەرگرێت.زمانەکەی بەبرشتتر بکات. نەك ئەوەشی کەدەیزانێت بەهۆکاری خوێنەوەی ئەوبەناو ڕۆمانانە لەبیری بچێتەوە…

*پەراوێز/ سیسەمی خوێناوی/ڕۆمان –نووسینی جەبار عوسمان/باوکردنەوەی دەزگای جەمال عیرفان 2017.

* ئەم بابەتە لەچاپەی ئەدەبی ڕۆژنامەی(هەولێر) ژمارە(2924) ی ڕۆژی یەکشەممە ڕێکەوتی 2- 9-2018باوکراوەتەوە..

سەدیق سەعید ڕواندزی

ڕاپەڕینی سوخمە زەردەکان لە فەرەنسا و هەڵەند و چەند نیگایەک! … ئاسۆ حامدی

(بە زمانی فەرەنسی و
Gilets Jaunes
بە زمانی هەڵەندی
Gele Hesjes)

_____

دیسانەوە مژوو بە چەندین جار خۆی دووبارە کردەوە و کرێکارانی فەرەنسی نەوەی بلانکی و کۆمانارەکانی پاریس- نەوەی ئاڵا سوورەکان وسروودی ئژیین پۆتیە- وەک ڕابەری کرێکاران و بزوتنەوەی ناڕازایەتی کرێکاری دژی سیاسەتی ئابووری ماکرۆن و حکومەتەکەی هاتنە مەیدان و بە ناوی بزوتنەوەی سوخمە زەردەکان لە دوا نیوەڕۆی شەممەدا بە هەزاران کرێکارانی ناڕازی هاتنە مەیدان لە گۆڕپانەکانی پاریس. پۆلیس و پارێزەرانی سەرمایە و دەوڵەتی ماکرۆن بە تونددترین شێوە هێرشی سەرکوت وکۆتایی هێنانی ناڕازایەتیەکانیان دا و پۆلامارێکی نا دیموکراسی و نا عەدالەتی کۆمەڵایەتی بەنام لەم لاشەوە کرێکاران و خەڵکی ناڕازی وئامی دروستیان دایەوە و چەندین کەس لە هەردوو بەرە بریندار بوون و لە یەکشەممە کە دەکاتە 2دیسەمبەری 2018 یەکە لە بریندارانی کرێکارانی ناڕازی گیانی بەخشی. هەر لە شەممەدا کرێکارانی هەڵەند لە شارەکانی ماستریخت و دەنهاغ هاتنە سەر شەقام و پشتیوانی بزوتنەوەی سوخمە زەردەکانیان کرد و بە هەمان شێوە هاتنە مەیدان و ڕەخنەی تونديان لە سیاسەتی ئابووری مارک ڕووتە گرت.

دوای گران بوونی نرخی سووتەمەنی و زیاد بوونی باج لەسەر خەڵک و زەربەی کرێکاران و خەڵکی هەژاری فەرەنسا توانای بەردەوامی ژیانیان نیە و ناتوانن بگەن بە سەری مانگ و داهاتی کۆسایەتی مرۆڤەکان ڕوو لە نزمی دەکات. لەلایەکی تر دەوڵەمەند و سەرمایەداران زیاتر دەوڵەمەند دەبن و سەرمایەکانیان دەچێتە سەر. یەکە لە کرێکارانی ناڕازی لە وئامی ڕۆژنامەنووسێ بەچی توند و تیژی بەکاردێنن، کرێکارێکە ووتی ئەو دەوڵەتە تونند و تیژی بەکاردێنی بەنام ئەمە ئۆگەر دەوڵەت گوێ لە ئەمە نۆگرێ و هیچ

شۆڕشگێڕی بە تووند و تیژی نابێ. بە واقع ئازادی و دیموکراسی سەرمایەداری هەروەکو مارکس وەسفی دەکرد کە شعاری شۆڕشی دیموکراسی بۆرژازی لە واقع وایە (پیادە، ئەسپ سواری و مەدفع) ە، ئەم هێرشە تووندی پۆلیسی ووڵاتە کە ئازادی و دیموکراسی سەرمایە بەیان دەکات زیندووترین نموونەیەتی واقعیەتیی ڕاستی تێزەکانی مارکس بە چەند بارە دەکاتەوە.

لە هەڵەندا کرێکارانی ناڕازی بە هەمان شێوە دەستیان بە هاوار و ناڕەزایەتی کردوو بە هەمان شێوەی سوخمە زەردەکان داواکاریەکانیان بەرزکردەوە.
کرێکارانی فەرەنسی لە مێژووی سیاسی و بزوتنەوەی کرێکاریان هەردەم تووشی توند و تیژی دەبنەوە و ئەوانیش دەست دەکەنەوە و هەروا بە ئاسانی سەرمایەداران و دام و دەزگاکانی پۆلیس لە دەستیان دەرناچن.

یەکێتیە کریکاریەکان و کۆمۆنیستەکان و سوسیالیستە فەرەنساویەکان مێژوویەکی پرشنگداریان هەیە و هەرگیز ئەدەبیات و میدیای سەرمایەداری بەم هەموو زەبلاحیەوە نیتوانیوە ئەم ڕووە پرشنگداریە لەکەدار بکات. ئەمەش کەم نیە و سەرکەوتنکی گەورەیە. لەگەڵ هەموو ئەوانەش هونەر بە هەموو شێوەکانیەوە لە پاڵ ئەم ناڕەزایەتیانە شان بە شانی کرێکاران بەشداریەکی جدی کردووە، چ بە گۆرانی و مۆسیقا و چ بە نووسین و شێوەکاری فەرەنساویەکان هەردەم لە پاڵ ناڕەزایەتیەکانی کرێکارانەوە وەستاونەتەوە.

کرێکارانی ئەوروپایی جا چ هەڵەندی و ئەڵمانی و ئیتالیای و ئیسپانیایی و سویدی بێ، هەموویان زۆر بە هەشیاری لە یەکێتی چینایەتی دەگەن و لە کاتی پێویست دا دێنە مەیدان و وجودی خۆیان دەسەلمێنن.
پشتیوان و هاتنە مەیدانی کرێکارانی هەڵەند بە هەمان ناو و شێوە سوخمە زەردەکان نموونەیەکی زیندووە لە هاوپشتی و یەکێتی چینایەتی و بە هەشیاریەوە لەم کاتەدا، مێژووی ناڕەزایەتیەکان هەردەم قوربانی ویستووەو دەبە بەنام دەسکەوتەکانی ڕاپەڕین و مانگرتنە کرێکاریەکان هەردەم زەمانەتی ئەم بیمە سوسیال و کۆمەڵایەتیە یە کە کرێکاران لە ئەوروپا هەروا هەواش هەواش لە ووڵاتە جیاجیاکاندا هێرشی دەکرێتە سەر. سەرمایە لە هێرشە و کرێکاران لە بەرگری دان. بەرگریەک کە جیایە لە سەردەمەکانی پێشووی مێژووی کرێکاران و کۆمۆنیستەکان بەنام لە واقع یەک ئامانجیان هەیە. کرێکاران لەم نەوەد تەنهانین و چەپ و کۆمۆنیستەکان لە هەموو ئاستەکاندا

پشتیوانیانن بۆ هەموو جۆرە ناوەرۆکێکی نا ئینسانی و ناشارستانی و دژ بە مرۆڤ و ژینگە. هەر چەند ماکرۆن و ووتەبێژی بە هێز بوونی بەرامبەر شۆڤێنیزم و نەژادپەرستی پاریسیەکانی نیشانی کۆماندارەکان و کرێکارانی هەلانەدی نیشانی گۆنگرێی ئینتەرناسیونالی دووەم (کە لە دەنهاغ بوو) ناگرن. مژووش گواهی ئەوەی داوە و بەگۆ نەویستن. سەرکۆتنی بزوتنەوەی سوخمە زەردەکان دەتوانێ سنوور ببڕێ و یەکێتی ئینتەرناسیونالی بە هێز بکات، ئەم سەروەریە مژوویەش بە هەموو چینی کرێکارێ بەرایەتی کرێکاران و خەلکی نازی فەرەنساوی.

ئاسۆ حامدی

کەنعان مەدحەت... لە شیعردا خەونەکانی دێتە دی .. ... لەتیف بێوار

وابزانم ئەمەش بە دەردی ئەو پەندە چووین کە دەڵێت(ئەوەی لەبەر چاوانە لە بەر دڵانە)، شاعیر کەنعان مەدحەتی دەڤەری گەرمیان بە هەی دوورکەوتنەوەو ژیانی غوربەتیەوە لە یادمان چوو، هەرچەندە ئەو جوانیش بنووسێت، کە ئەمە جێی داخ و ئەسەفە.
یەکەم دیوانی شیعری ئەم شاعیرە لە ساڵی 1988 لە چاپخانەی ئارارات لە وڵاتی سوید چاپکرا بە ناوی (گەڵان بە دوای بەهجەت حیکمەت)، پاش ئەویش دیوانێکی تری خێی لە چاپخانەی روسینکور لە شاری مالمێی سوید بە چاپگەیاند بە ناوی (چلەی شێش و زیندووکردنەوەی سەردەمی ئیمارەتەکان) کە 28 قەسیدە لە خۆ دەگرێت.
ئەم کورتە باسەی سەرەوە بەس دەرروازەیەکە بۆ چوونە ناو بابەتە سەرەکییەکە، کە لێدوانە لە دوا شیعری کە لە ماڵپەڕی (دەنگەکان) بڵاوی کردبووەوە و بەرواری نووسینی ساڵی 2015ی بەسەرەوەیە.
وەڵای ئەوەی لەو شیعرەدا چەند هەڵەیەکی ڕێزمانی تێدایە کە ئەویش رەنگە هەکەی دابڵانی شاعیر بێت لە مەیدانی ئەدەبی کوردی بەشێوەیەکی راستەوخۆ، بەڵام ئەمە زۆر گرنگ نییە، چونکە ئەو دەقە گەر جوان بێت منی خۆنەر لە زیهنمدا وشەکان بە پێکهاتەی دروستی

ڕۆژمانییەوە دادەڕژمەوەو پاشان لێی رادەمێنم.
با سەرەتا شیعرەکە لێرەدا دابنێینەوە بە شێوەی نووسینی شاعیرەکەی
:

سەرهەڵگرتن ... هەناوی کەنعان مودحەت
..
ڕاپەڕی و
لە دەرگای دەروە خزایە نادیارییە دەکەدا
بە ئاوی – بە پەویستییەکانا بچێتەوە و –
بزانێ،
ئایە تەباخە داگیرساوەکەی کوژاند
یان بەڕی ئاوی گەرماوەکەی بەست
یان نا
نە گەڕایەوە
لایە لە دەرگا ڕاوەکەی بکا
بزانێ ئایە دایخست
یان هەر بە کراوەیی
ڕادەستی با و
خواستەکانی ڕۆژگاری کرد
بە تەنیشت سەگێ بە لانەوازەکەیدا
تێپەڕی
نە ماڵئاویی و
نە دەستکی بەزەیی
زەر مات
سەگێ، پێچەوانەی هەر جارێ
هەر وەڕی و
زەریش وەڕی
ئەو بە نادیاریا
هەدی هەدی و
قووڵ و قووڵتر شەدەبووە
تا پەناوە کۆنەکانی
ئەوانەی لە مژۆوە پێیان دەگوشی
بە هەنگاوەکانیا نەوەران
ڕایگرن
چەن تاوێرکی لە دوند بەربوو
گرمەڵەی دەهات و
هەر خوار دەبو و

هەر خوار
سەرهەڵگری تاریک
وای نەدەزانی زەر دوور دەکەوێتەوە
ساڵە
مانگە
هەنگە لە کاژمێری کەمتر
هەر زەر زوو و
زووتر دەگەڕێتەوە
سەگە بە لانەوازەکەی لە ئامێز دەگرێ و
ماڵە چۆڵەکەی... سەرلەنوێ
ئاوەدان دەکاتەوە

هەنراوەی کێنعان مودحەت
نۆڤەمبەری ۲۰۱۵
کفری
.....
لێرەدا دوای پێداچوونەوەی زمانەوانی دەقەکە دەنووسینەوە تا زیاتر
ڕەونەقەکەی بەدەستبێنێتەوەو سەرنجی خوێنەر ڕابکێشێت:

سەرهەڵگرتن ... هەنراوەی کێنعان مودحەت
.....

ڕاپەڕی و
لە دەرگای دەرەوە خزایە ناديارییە دەکە
بە ئەوەی – بە پەویستییەکانا بچێتەوە و –
بزانێ،
ئایە تەباخە داگیرساوەکەی کوژاندووەتەوە؟
یان بڕەی ئاوی گەرماوەکەی بەستووە؟
یان نا!
نە گەڕایەوە
سەیری دەرگا ڕزیوەکەی بکا
بزانێ ئایا دایخستووە؟
یان هەر بە کراوەیی
ڕادەستی با و
خواستەکانی ڕۆژگاری کردووە؟
بە تێنیشت سەگە لانەوازەکەیدا
تێپەڕی
نە ماڵئاوایی و

نێ دەستەکی بەزەیی...
*
زەر مات
سەگ، پێچەوانەی هەر جارێ
هەر وەی و
زەریش وەی
ئەو بێ نادیاریا
هەدی هەدی و
قووڵ و قووڵتر شەدەبووەوە
تەنانەت پەناو کێنەکانی
کە لێ مەژێ پێیان دەگوشی
بێ هەنگاوەکانی نەوەران
کە ئایبگرن
وەك تاوێرەکی لێ دوند بەربووی
گرمەی بوو
هەر خوار دەبوو
هەر خوار
*
سەرهەڵگری تەریک
وای نەدەزانی زەر دوور دەکەوێتەوە
ساڵێ
مانگێ
هەنگێ لێ کاژمێرێ کەمتر
هەر زەر زوو
زووتر بگەڕێتەوە
سەگێ لانەوازەکەی لێ ئامێز دەگرێ و
ماڵێ چۆڵکەی... سەرلێنوێ
ئاوەدان دەکاتەوە

هێنراوەی کێنعان مودحەت
نۆڤەمبەری ٢٠١٥
کفری
.....
ئەم شیعرە نەفەسێکی مرۆڤی جیهانیی دەدات، ئەو مرۆڤەی لە نێو بزربوونەکاندا خۆشی لێ ون دەبێت، ناسنامەکان تێکەڵاو دەکات و بەوای بە خۆشی نییە بگەڕێتەوە بێ رەسەنایەتی خودو سەرچاوەی ئیلهام و ژینگەی منداڵیی و یادەوەرییەکانی، تەنانەت بە جۆرێك

باری دەروونی تێکدەچێت تا ئەو رادەیەی دنیا نابێت کە دەواتە دەرەوە دەرگاکانی داخستبێت، بۆیە دەبێت بگەڕێتەوەو جارێکی تر تەماشایان بکات تا دنیا بێت، ئەمەیە لوتکەی نادنیایی و گومان، ئەمەیە رۆچوون بە ناخی خودداو توشبوونی دۆخی نائارامی دەروونیی و دابڕین لە واقیی دەرەوە، ئەو هەمیشە بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە بۆ باری ئاسایی خودی راستەقینەی خۆی، خەیاڵێك لە هزریدا ئامادەیە کە شوێنگەی لە دایکبوونیەتی، بەڵام ئیغراکردنەکانی پێشکەوتنی کۆمەڵگای مۆدێرن وابەستەی دەکەن بەو ژینگەیەی لاشەی تیایدا ئاسوودەیەو هیچ کەموکوڕییەکی مادی نییە، بەڵام بۆشاییە گیانییەکان زۆر بەربڵاون لەو ژینگەی تاوگەو ئێگزایەدا، بەڵام هەمیشە خەیاڵێك لە بوونیدا هەیە کە خەیاڵی گەڕانەوەیە بۆ یادەوەرییە بزرەکان و خودی یەکەمین.
زمانی ئەم قەسیدەیە زمانێکی جوان و باڵایەو ئەو دالانەش بەکاریهێناون هی خودی شاعیرن و کەم شاعیری تر بەکاریهێناون وەك (تەباخی داگیرساو، دەرگای ئێزیو، سەگی لانەواز…) پاشان ئەم هێنراوەیە هەر لەیەکەم دێڕیەوە دیارە هەڤواوی سروشتی ناخی شاعیرەو هیچ چاولێکەریی شاعیرانی تری پێوە دیار نییە.
بەم شێوازە زۆر کارامەیە تێکەڵاوی دوو دنیای جیاوازی کردووە، خەیاڵ و واقیع، وێنا و ئاوارەیی، ناموێیی و ئاشنایی… بەلام لە کۆتاییدا شاعیر لەگەڵ پرسیارەکانی خۆیدا جێماندێت و ناگەینە کەناری ئارامیی و وەڵامی پرسیارە بۆ وەڵامەکان، خوێنەر خۆی دەبێت کۆتاییەکان بنووسێتەوەو بە مەیلی خۆی بەرەنجامی بنووسێتەوە، ئەو جیهانە وێرانە لانەوازەی لە دەرەوە جوانەو لە ناوەوەوش خاپوور، پڕ لەسەدای دەروونێك لە تەنیاییەکاندا لەگەڵ خۆیدا دەدوێ.
ئاوها قەشەنگ بە (راچەکین) دەست پێدەکات، بەو مانایەی لە خەیاڵ و خەوندا لە نیو خۆی و یادەوەرییەکاندا بووە.. بە (گەڕانەوەو ئاوەدانکردنەوە)ش کۆتایی پێ دێنێت، بەلام چ جۆرو لە کوێ؟ ئەمەیە پرسیارە ئاستەم و بێ وەڵامەکە.

لێ وەرگێڕاندا؛ چی ماوەو، چی

کراوە؟! .... سەنگەر حەسەن

هەبەتە وەکو ئاشکرایە دەتوانین شەوازی وەرگێڕان بکەین بە دوو بەشی سەرەکی، وەرگێڕانی لەزمانەکانی بیگانە بۆ کوردی، وە لەزمانی کوردییەوە بۆ زمانەکانی بیگانە. سەرەتا ئەوەی یەکەم بەشە هەرە باوەکەیە، واتە زۆری وەرگێڕەکان، کە وەرگێڕان دەکەن، سەرەتا لەزمانەکانی بیگانەوە دەست پێدەکەن، بەم پێیە ئەمە ئاسانترین جۆری وەرگێڕانە.
وەرگێڕ بەئاسانی دەتوانێت جۆری هەستو شەوازی بیان کردن و دەمی کارەکان بناسێتەوە جارێکی تر لەسیاقی زمانی دایك دا سەرلەنوێ دایبنێژێتەوە، جگە لەمەش، هەنگە خوێنەری کوردی زمان نەتوانێت وەرگێڕانەکەت بەراورد بکات لەگەڵ دەقە ئەسڵییەکە، بەڵام خوێنەری زمانی بیگانە زۆر ئاسان دەپرژێتە سەر هەڵەکان.
چیمان وەرگێڕاوە؟ جاران گلەییمان دەکرد کەهەرتەنها شیعرمان هەیە، ئێستاش شتێکی وا لەهاوکێشەکە نەگێڕاوە، ئەوەتانە بەڵەشاو هەمان خراوەتە سەر زمانی کوردی و تا ئێستا بە شومار ئیشی لەسەر دەکرێت. ئەمە شتێکی خراپ نییە، گەر بێت و کەسانی پسپۆڕ لەم بوارە پێی هەڵسن، لەهەمان کاتدا کەسانی پسپۆڕ لەبوارەکانی تریش بە ئەرکی خۆیان هەڵسن. تاك و تەرا کتێبی زانستی دەبینین، هەژانەش ئەم هەموو دکتۆرا و ماستەرە لەم لا بوستە!

تا ئێستا شاکارە جیهانییەکان زۆری وەرگێڕاوە و بگرە هەیانە زیاتر لەچەند وەرگێڕانێکی بکراوە. بەهەمان شێوە بە تایبەتی نوێکان، کەهەژانە دەخرێتە نێو کتێبخانەی کوردی و ئەوانەش لەساتی ئەم نووسینەدا ئیشی لەسەر دەکرێت. ئەوەش تا ئێستا کتێبخانەی کوردی بەدەستییەوە دەنالێنێت، کەمی سەرچاوە زانستییەکانە. لەسەرووی هەموشیانەوە زانستەکانی وەکو کیمیا، فیزیا، زیندەزانی و بیرکاری.. ئاخۆ دەبێت هەکاری سەرەکی کەمی وەرگێڕان لەم بوارەدا چی بێت؟! تەبەڵێ خوێنەرمان نەبێت لەم بوارانەدا؟ بگومان نەخێر، بگرە لەئێستادا بێتە یەکێك لەپەداویستیە سەرەکییەکان، ئەمیش بەهۆی ئەو شاڕاوە تەکنەلەجی و زانستییەی ئێستا هەووی تەکردووین، سەرنج بدە، دەتوانی چەند کتێب بدەزیتەوە لەبوارەکانی دیزاین و بەرنامە نوسکانی کۆمپیوتەرەوە.. چەند کتێب لەبوارەکانی نەوت و ئەندازیاری و بەشەکانی تری زانست بدەزینەوە؟!.. لەگەڵ هەبوونی ئەم هەموو بەشە زانستیانەی لەم هەموو کەلێژە زۆرە لەم هەرەمە چکۆلەدا.. لەلایەکی تر ئێستا هەندێك کەس و

کەمێ و لایەن پەیدابوونو بانگەشەی ئەو دەکەن، کە گوایە کتێبخانەی کوردیش، لەبابەتە زانستییەکاندا بڕو پشچووو کار گەیشتۆتە ئەوەی بڵێن: لەئاستێکی باش دایە! یانی گەر چەند کتێبێك لەبارەی فیزیاوە خرایە سەر زمانی کوردی، مانای وایە ئیتر تەواو لەم بوارەدا کێشەمان نەماە! بە بڕچاو ڕوونیش، نزیکەی سەرجەمی کتێبە زانستییە وەرگێڕاوەکان، کتێبی گشتین، نەوەك تایبەت.

گشتی بەمانای ئەوەی کتێبێك باسی تەواوی زانستی کیمیا یان فیزیا دەکات.. بەڵام پێویستە بپرسین هەرێك لەم زانستانە چەندە لقی لێدەبێتەوە، ئەوا هیچ نەبێت بەلایەنی کەم پێویستە لەبارەی هەموویانەوە سەرچاوەمان هەبێت. بۆنموونە: لەبابەتێکی وەکو فیزیا، پێویستە سەرچاوەمان لەسەر هەرێك لەبابەتەکانی وەکو: کارەبا، موگناتیس، شەپۆلەکان، کێشکردن، تیری ڕۆژیی، بینایییزانی، ڕووناکی، کارەموگناتیسی، هێزی لێکخشاندن، بزوێنەرەکان، لەرینەوە، جووڵە، گەرمی، دەنگ، خەرایی...
بەڵام وەکو ئاماژەی پێدرا، ئەو سەرچاوانەی کە بەردەستن، نزیکەی سەرجەمی باسی تەواوی بابەتەکە دەکەن، بە چارەسەرکردنی ئەم کێشەیەش، دەکرێت سوودێکی زۆر لەزانکەکان ببینرێت و ببن بە کاراترین ناوەند لە بواردا، لەم ڕووەوەش دەکرێت چەندەها ڕێگای خەراو سەرکەوتوو بگرێتە بەر.

خۆ ئەگەر باسی وەرگێڕان بکەین لە زمانی کوردی بۆ زمانەکانی تری بڵێین، ئەوا تا ئێستا تەنانەت مشتەکیش لەخەرمانە نەکراوە! ئەوەش کراوە لەچەند کارێکی ئەدەبی تێپەڕناکات. لەگەڵ ئەوەشدا ئەمە یەکێکە لەهەکارە هەرە گرنگەکانی ناساندنی گەلەکەمان. دەکرێت ئەوانەش کەمێیان هەبووە لەم بوارە، بڕێین نووسەری کوردن، ئەوانەی بەزمانی بڵێنە دەنووسن. زیاد لەوە وەکو وتمان لەبواری وەرگێڕاندا لەزمانی کوردی بۆ زمانەکانی تری بڵێنە تا ئێستا لەچەند بابەتێکی ئەدەبی تێپەڕ ناکات. باشە ئەی گەر بڵێنە ویستی لەبارەی مێژوو، کلتوور، جوگرافیا...ی کوردان بزانێت، ئاخۆ هەر دەبێت پەنا ببەتە بەر بڵێنە، ئەوانەی تا ئێستا بەئاستەی مەشکی خەیان مێژووی ئەمەیان نووسیوەتەوە.

ئەگەر جاری جاران واپێویستی دەکرد بۆ وەرگێڕان لەزمانی کوردی بۆ زمانانی بڵێنە، سەرەتا مێژووی کورد وەربگێڕدرێت و باسی نەهامەتی و ناسەریەکانی کورد بکرێت.. ڕەنگە ئێستا ئەم تێگەیشتنە تەواو گۆڕانی بەسەردا هاتبێت و پێویست بکات دەست بکەین بە وەرگێڕانی شاکارەکانمان بۆ زمانانی بڵێنە و جیهان بەمجۆرەو لەم ڕێگەیەوە

تاەزی مژووی کورد بکەین.

سەنگەر حەسەن – خوەندکاری ماستەر (زانکۆی سەلاحەددین)

سەردانەکەی بارزانی بۆ بەغدا: بۆ تۆبە یان تۆبە...؟ ... موزەفەر عەبدوللا

لە رۆژی ٢٢ مانگەوە کە مەسعود بارزانی و شاندە یاوەرەکەی لە کۆگەلی بنەماڵەو قەومو قیلە سەردانی بەغدایان کردوە هەتا ئیستاش ئەم سەردانە بۆتە هۆداو و هەواڵی گەرمی دۆزگاکانی ڕاگەیاندنو جیگای پرس ڕا گەرینەوە لە ئاستی کوردستان.بۆ تایبەتی لە لایەن دۆزگاکانی ڕاگەیاندن و نوسەرو ڕۆژنامەنوس و چاودیران و ڕەشنبیران ، هەتا دەگاتە گەورە ئەکادیمی یەکانیان.وە لە گۆشە نیگای جیاجیاوە ئەم سەردانە شرۆڤەدەکەنو ڕای لەبارەوە دەدەن.

سەردانەکە وا وەنە دەکەن کە یەکیکە لەسەردانە دیبلۆماسی و سیاسی یە سەرکەوتوە دانیسقەکان نێک هەر لە ئاستی کوردستان و ناوچەکە بە کو لە ئاستی جیهانیش.وە پێیان وایە نێک هەر لەم سەردەمە بەکو لە میژوشدا دەگمەن بوە سەرکردەیەکی حزبی وەک بارزانی بەم شیوازە نێک هەر بەرپرسانی حزبی بەکو بەرپرسانی دەوڵەت و حکومەت و پەرلەمان ڕاخستنی فەرشی سورو ئیورەسمی فەرمی و پرۆتۆکۆلی و بۆپەی ئامادەباشی یەوە پیشوازی لە بکریت.
بەم شێوە موبالەغە ئامیزو گرینگیدانە بە ڕواڵەتە دەیانوەت وا نیشان بدەن وەک ئەوەی بارزانی لەم سەردانەی چوە بە سەرزەنشت کردن و ناڕازایەتی دەربرین، وتەنانەت تەلە سەندنەوە لەسەرانی دەسەڵاتی قەومی وتایەفی و خەڵکی بەغدا، کە ساڵێک لەمەوبەر دژی ریفراندەم بون. تەنانەت ڕیفراندەمیان کردە بەهانەیەک بە هەرشکردنە سەر کوردستانو داگیرکردنەوەی نیوەی زیاتری ئەو ناوچانەی لەژیر دەستی پارتی و هاودەستاتکانی بو لە دوای ڕوخانی بەعسەوە.

جا پرسیارەکە لەم پرسەدا ئەوەیە ئاخۆ بە ڕاستی ئەم سەردانەی بارزانی بۆ بەغدا بۆ ناڕەزایەتی و تێکدانی سەندنەوەیە یا تێبە کردن لەسەر دەستی سەرانی قەومی و تایەفی وەک عامری و حەلبوسی و عەبادی و مالکی؟!
بۆ وەڵامی ئەم پرسیارەو ڕوشنکردنەوەی مەغزای سیاسی ئەم سەردانە وا پیویستە بە کورتی ئاماژە بە چەند خاڵێک بکەین:
خاڵی یەکەم: خودی دەستەواژەو کۆنکرێتی- مفهوم و نزعة – تێۆریە کە یەکێکە لە تایبەتمەندی یەکانی ناوەڕۆکی دابو نەریتی سیاسی وکۆمەڵایەتی هەردو بەرەی ئەمدەساتو دەستەو تاقمە بنەماڵەیی و خێڵەکی و قەومیەکان لە بەغداو کوردستان لەم کێشەو ململانی کۆنپەرستە دژی ئینسانی یەی نیوانیان.
ئەم دەستەو تاقمانە چونکە هیچیان بروایان بە سەرەتاترین ئازادی و یەکسانی سیاسی بە گشتی نی یە بۆیە سەرهەڵدانی کێشەو ململانێ و شەڕو کوشتار پاشان تێکۆشان و تەبەش بە یەکتر دەبێتە نزعەو نەریتێکی جیکەوتەیان.دیارە نەک هەر لەنێوان ئەم دوو دەستەاتی بەغداو کوردستان بەڵکو لەنێوان خودی هەمو دەستەوتاقمەکانی خۆشیان.

بە نمونە تاڵەبانی لەکاتی کێشەو ململانێ و شەڕکانی نێوان پارتی و یەکێتی وهەردو بنەماڵە لە ساڵانی نەوەتەکانیتایبەتمەندی یەکی میژوویی و بەرچاو یان بوو.
ئەم نزعەو نەریتە بە درێژایی مێژوو لەسەر زاری سەرانی ئەم دەستەو تاقمانە ،جا قەومی و خێڵەکی بن یان ئیسلامی و تایەفی سوننی و شیعی ،بەدیکراوە کە دەڵێن تێکۆشان بۆ زەبرە ئەمما بە سەبرە .یاخود یەکێوتن بە شەرتی تەبە.بە فەرمی ئەم نزعەو نەریتە بۆتە جەگرەوەی نزعەو نەریتی بروابونو پابەند بون بە ئازادی سیاسی نێوان لایەنە سیاسی یەکانو یەکسانی نێوان مرۆڤەکان. بیگومان ئەمەش یەکێکە لە تایبەتمەندنی یەکانی دەسەڵاتی فیودالیەکانی سەدەکانی ناوەراست کە هەتا ئەمڕۆش ئەم دەسەڵات و تاقمانە نوینەرایەتی دەکەن.

خاڵی دوەم ئەوەیە بەهەی ئەوەی بارزانی و پارتی لە بنەڕەتدا مەبەستیان لە ریفراندەم زیاتر بۆ تێکۆشان سەندنەوە بووە لە دوژمنەکانیان لە بەغداو لە کوردستان.وە لە ئاکامی کێشەوململانی و قێرانەکان و بن بەست بون بو نێک بروا بونو پێکەوکردن لە مافیکی سەرەتایی خێڵکی کوردستان. هەر بۆیەش بارزانی و سەرانی تەواوی پارتی و یەکیتی و هەمودەستەو تاقمە قەومی وئیسلامی یەکان نە لە پرسی ریفراندەم یەکدەست بونو نە ویستو ئامادەی یان بوو بەرگری لە ئاکامەکەی بکەن تا بەدیهینانی کە سەربەخۆیی یە .هەر بۆیەهەمو

لایەکیان لەسەر بنەمای نەزعەو نەریتی تەقلیدو تەبە مامەڵەیان لەگەڵ یەکتر دەکەن.

جا لەم قۆناغەدا کە بارزانی سەرۆکایەتی هەندێک سەرکەوتنی ناوخۆیی بەدەست گەیاندووە هاوکێشە سیاسی یەکان لە ئاستی عێراق و ناوچەکەو جیهان بە زیانی شکایەوە.
بەیە بە بەدەستهێنانەوەی هاوسەنگی پێشو ئامادەیە لەسەر دەستی سەرانی قەومی و خێڵەکی و ئیسلامی و تایەفی بغدا تەبە بکات.
بەگژش بە ئەم تەبایە قسەو لەدوانەکانتی لەبارەی ڕاستکردنەوەی ئەو هەڵانەی کە کراوە. بگومانیش بڵای سەرانی بغداوە گەورەترین هەڕەشەی تا دێگاتە تاوان ئەنجامدانی ریفراندەم بوو کە یەکپارچەیی خاکی عێراقی خستە ژێر پرسیارەوە.

دیارە کاتێک بارزانی باس لەهەڵە و ڕاستکردنەوەی دەکات لە هیچ کاتو شوینو دیدارو گفتوگۆیەک لەگەڵ تەواوی سەرانی دەسەڵاتی بغدا سەرنجو ڕاخنەو نارەزایەتی دەرنەبریوە بەرامبەر هەڵویستی دژایەتی ئەوانە لە پرسی ریفراندەمو هیچشی سەربازی بە سەر کوردستان و داگیرکردنەوەی زیاتر لە نیوە خاکی قەڵەمڕەوی دەسەڵاتیان وکوشتن وبرینداربونی سەدان کەسو ئاوارە بونی هەزارانی تر.
بە پێچەوانەی ڕاو بوچونو شرۆڤەکان و ڕاویژکاران و نوسەران و پسپۆرانی سیاسی و ئەکادیمی یەکانی پارتی یەوە کە وای وینا دەکەن وەک ئەوەی بارزانی چوبیت بە تەڵە سەندنەوە بە ئاشکرا تەبای خۆی ڕاگەیاندوە.

خاڵی سەهەم کە پەیوستە ئاماژەی پێ بکەین لەبارەی ئەم سەردانەی بارزانی یەوە ئەویە بە پیچەوانەی ڕاوبۆچونەکانی ڕاویژکارانو نوسەرانو ئەکادیمی یەکانی پارتی یەوە کگوایە بە چارەسەری کێشە هەواسراوەکانی نیوان هەولیرو بغداو تەنانەت ناوچەکەو جیهانیش چوە ئەوانە هیچی فەی بەسەر ڕاستی یەوە نی یە.
ڕاستی یەکەی هەکاری سەردانی بارزانی لە پاڵ ئەوەی کە چوە تەبە بکات لەسەر دەستی سەرانی دەسەڵاتی بغدا هاوکات بارودۆخی ناوچەیی و نیو دەوڵەتی و دەخاڵەتی زلهێزەکان لە ئەمریکاو ڕوسیاو هاوپەیمانە جیهانی و ناوچەیی و ناوخۆییەکانیان گێیشتە ئاستێک ئگەری زەری هەیە لە عێراقو کوردستانیش بتەقێتەوە.
وە لەم دۆخەدا ناسیونالیزمی کورد بە سەرکردایەتی پارتی کە لەوپەڕی پەرشو بڵاوی وبە ئاسەیی دان ئگەری زەری هەیە بە زیانیان بشکێتەوە.
هەر بەیە پارتی وبارزانی ئامادەیە بە مانەوەی هیزو دەسەڵاتی خۆی

لانی کەم لە ئاستی کوردستاندا بە تایبەتی بەرامبەر نەیارە هاوقەومی یەکانی خۆی نەک بچیتە بەغدا بەڵکو هەر جیگایەکی تر نەک تەبەیەک بەڵکو سەد تەبەو زیاتریش بکات.

مەگەر کامیان بە بارزانی سەختتر تر دەستەملل کردنەکەی ٣١ ئابی ٩٦ لەگەڵ سەدام یاخود دەستەملانیی عامری و حەلبوسی و عەبادی و مالکی..!
جا لەم هەوەڵ ئەگەر ئەو راویژکارو شرۆڤەکارو نوسەرو ئەکادیمیانەی پارتی بە سەلماندنی سەرکەوتنی سەردانەکەی بارزانی بەڵگەی راخستنی فەرشی سورو ئامادەباشی ئیورەسمی گەورە و پاسەوان لە پێشوازی دەهێنەوە ئەمەش بە بەهێزی پیگەی پارتی و بارزانی لە ئاستی دەسەلاتداری هەریم و هەلبژاردن و تا دەگات وینا کردنی وەک تاکە ریبەری بە فەرمی ناسراوی جولانەوەی قەومی کوردو ..هتد ئەمانە هیچیان نابنە پاساویک بۆ ئەوەی تەبەکەی بارزانی بشارنەوە کە دەڵێت سەردانیان بۆ بەغداو دیدارەکان بۆ راست کردنەوەی هەڵەکانە لەم دەرفەتەی هاتۆتە پێشەوە.

دوو شتی تر هەیە لە کۆتایی دا پێویستە ئاماژەی پێبدەین ئەویش پیشوازی کردنی عامری بو بە بارزانی و ئامادەنەبونی سەرۆککۆماری عیراق بەرهەم ساڵح بو ،کە بۆ برای قەومی و نەیاری بارزانی یە ، مەغزا سیاسیەکەی هەر تەبەکەی بارزانی دەسەلمێنێت..
جا ئەم سەردانەی بارزانی تەکارانە یا تەبەکارانە بێت هیچی لە پێناوی بەرژەوەندی یەکانی زۆرایەتی جەماوەری ستەملێکراو ئازادیخوازو یەکسانیخوازی کوردستان نی یە بەڵکو تەنها لە پێناوی مانەوەی دەسەڵاتی سەرکوتگەرو گەندەڵ و کۆنەپەرستانەی بنەماڵەیی و خزمەکی و قەومی خیانەتە.
دیارە بەهەمان شێوەو ناوەڕۆکەوە ئەم هایە بە
دەسەلاتدارانی تایفی و قەومی بەغداش هەر وایە.

موزەفەر عەبدوڵا

تێبینی : ئەم نوسینە لە بەرواوکراوەی بە پێشەوە ژمارە ٤١ بڵاوبۆتەوە.

بـــا بـدم خـرئـــاوابوونـو ئاوابـبين ... نا حـسـن

لـم زمـانـ زنـدقچووـ زريـاناويـيـ
ژيان چيـكى مردنى خـى
بـ بـدنـگى
بـ قـمـكى سپى
لـژـر سـبـرى دارسنـوبـرـك
دـنووسـتـوـو ئاوا دـبـ

ژنـكان نائومـدانـ
بـنـووسـ خـمـشيـيـكانى خـفـت
خـونـ سـربـاوـكانى خـيان
لـنـو دـپـ بارانـكان
دـنووسنـوـو ئاوادـبن

هـور هـگبـى هيواكانى خـى
بـ پـلـكـزـينـ
دـسپـرـ و ئاوادـبـ

ـوونـاكى / ـازـ ـونـقاويـيـكانى خـى
لـنـو قووـايى ـووبارـكان
جـدـهـ و ئاوادـبـ

كاتژمـرـ خـواـووـكان
بـ دـورى
بازنـ خواروخـچـكانى خـيان
دـسووـنـوـ و ئاوادـبن

تريفـ و تـم / تاو تاو
دووردـكـونـوـ و ئاوادـبن

ـژـكان و سا ـكان و سـدـكان
وـكو گـا
بـنـو بادا پـرشوبـاو دـبـنـوـ
ورد ورد
وندـبن و ئاوادـبن

من و تەش
لەنەو
سەودا سەریيەکانی سەفەر و
نەغمە غەمگینەکانی غوربەتدا
غەرقبووین
نامرادانە نەمانتوانی
دوابەشی قەسیدەکانی عەشق
بنووسینەوە
ئیدی لەم سەردەمە
سەرابییە سەرمەستییەی
ونبوون و ئاوابوونەدا
کاتێک /
خاک و خولیاکان
ئایندە و ئارەزووەکان
شکۆ و شوناسەکان
دەبن /
بە پاییزێک لە تەز و غوبار
دەی /
دەبا من و تەش
بە بەدەنگی
هەمن هەمن
لە ئەواریەکی هەناری دا
ببین بە هەم و
بە دەم خەرئاوابوونەوە / ئاوابین …!

ئۆکتۆبەری ۲۰۱۸

جانتاکەی من چیی تێدایە؟ … چنوور نامیق

جانتای ژنێکی خەتابار
چی تێدایە

جگه له سەفتەخەمی پەمەیی
جگه له سەرقاپه بیره و
قەڵەمێکی چاوەشتنی به ئەزموون
و سوراوێکی تا بڕیی تۆخ له ڕەنگی خوێن
جانتای لەبیرچونەوەی ژنێك چی تێدایه
پارچه حەبی خاڵی نوستن نەبێ
سیمای ژنێکی خەتابار چی تێدایه
درێژەردەخەنه نەبێ
ئەی دڵی ئەو چی تێدایه
جگه له بۆن و بەرامەی ترسی عەشق
جانتای ژنێکی ماندوو چاو
هەموو پوچەکانی تیایه
عەشق نەبێ
ئەبێ چی تری تێدابێ؟
ڕەشنوسه دڵاوەکانی شیعر نەبێ
چەند جگەرەیەکی شکاو و
قەڵەمێکی دڕتەی لێو
له ڕەنگی خوێن
حەبه بێدارەکانی نوستن و
مۆبایلێکی
چەند جار شکاوی شەڕەکان نەبێ چی تێدایه؟
چی تێدایه جگه له شیعرەکانی دوای شەڕی
یەکەم و دووەم و سێیەمی جیهانی عەشق
چی تێدایه جانتای ژنێکی دڵشکاو ؟
جگه له حەبی بێداری و قەباغه بیرەی لەبیرچوو و
چەندین جگەرەی وردکراو
و تەسبیحێك؟
ئاخر ئەبێ چی تێدابی
جانتای دوای شەڕی جیهانی سێیەم؟

November/2018/23

شوان حەسەن ... نەقەمبەر

لەنجەولاری ئۆکتۆبەر، هەشتا خەیاڵی گۆماکانی جەنەهەشتووە
هەنگەکانی دەژنەن درزی سپەدەیەک
لەوە، خەم بە ملە باریکەکەی مانگ وەدەکەم
تا قاچە تەزیووەکانی نەقەمبەری پە گەرم بکەموە...
مەترسن هوناکی بە ئاگاناهێنم

چەلەکەیەکم بە دوای ئەو دەنکە گەنمەدا دەگۆڕم
کە شەختە چەندان وەنەی لەسەر گرتووە
سروشت، بۆ سروشت...
ئەو بەشەک لە کات و ساتی یارییەکان دیاری دەکات

ئەو دەڕپانەی لە چلورەی درەختەکانی سەر هەگادا دەبارین
هەدی هەدی لە بە نازیدا دەبوون بە شیعر و
چاوی گەیایە مردووەکانیان دەشوشت
لە لاپەیەکەی ئەولاتر
شەقام هەشتا قاوەی بەیانی نەخواردبوو
گەڵپی سەیارەکان بە وریاییەوە، تاریکیان بەدوای خەیاندا هادەکەشا
ئەو دراوسێیەی
هەموو بەیانیەک پشوویەک بە سەگەکەی دەدات
دەبە جگە لە من چاوەڕوانی چەند کەسیتر بێت
تا بەیانی باشیان لەبکات؟
دەزانی ئەو، ئەو هەژانەش هەر لەوێیە
کە نەقەمبەر کراسەکی هەشی تەڵ تەڵی پەشیوە
ئەستا دەبە ددان بەوە دابنێم
ئەو هەژە پەنجە تەزیوەکەی جوانیم تەراند
کە پەمگوت:
ببورە ، تە سەگەکە دەهەنیتە دەرەوە، یان ئەو تە دەهەنێتە دەرەوە؟

نەقەمبەر من جەستەیەکی هاهاتووم و
لە شەقار، شەقاری زەوی، هەگم دزیوە
لە ناخەشترین ساتدا
لەسەر جەستەی ماچ
مەمەک دا دەگیرسێنم و
سێیری فیلمەک دەکەم
دەزانی هاوەم، لەرە وەرزەکان چیتر لەماڵەوە بە ئاگامان ناهێنن و

لەوانەیە ئەوان دەستەمە ببن و حەز لەسەرتاتکە نەکەن؟
دونیە کە دواکەوتم لە کار
دەمژمەرکەم لە قەڵەی درەختەک کرد
تا لە ساتەکانت بگەم
بە خەیشم دەمزانی خەیاڵەکی منداڵانە بوو
ئە چی بکەم لەزمانت ناگەم؟
کە دەیتە ماڵەکەم
لە ترسی تاریکی و تەنیایی ناچیتە دەرەوە و
لەتەکم ڕادەکشێیت
کە دەچمە دەروەش، دەبیت بە سەبەرەکی شەرمن و
لەو ساتەی
هەشتا تاریکی بەیانی جەی نەهەشتووە
تاریکی ئەوارە بە خەت دا دەدەیت
لەیەک شت دونیا بە، نەقەمبەر
کە دەڵێیت غەم لە مانگەکی تەمەن ناخەم

Shwamhassan@hotmail.com

ئینتەرنێت ... مەولود ئیبراهیم حەسەن

خەشەویستیی..

-١-

ئینتەرنێت..

پەم دەڵێ :

هه موو خەڵک ڕقیان لەتە

تەنیا یەک کەس

تەی خەش دوە ؛

چ خۆش ..

ئەو کەسێ تە بیت .

***

هەوا..

-٢-

ئینتەرنێت ..

پێم دڵێ :

ژنێک پاش هەواڵکی خۆش

تە دەمرێ !

چ خۆش ..

ئەو هەواڵ

هاتنی تە بێت !

-***

دەرمان..

-٣-

ئینتەرنێت پێم دڵێ :

هەموو نەخۆشیەکانت

دەرمانیان هەیە ،

تەنیا یەک نەخۆشی نەبێت !

چ خۆش ..

ئەو نەخۆشیە

خۆشویستی تە بی .

***

وەبیرهێنانەوە..

-٤-

چ خۆش ..

ئینتەرنێت هەرزەکار

برادەرەکم وەبیر دێنێتەوە،

چ خۆشتر بوو..

هەموو بەیانیەکیش تۆ .

***

پێشبینیی..

-٥-

هەموو بەیانیەک ..

ئینتەرنێت پێم دەڵێ:

ڕووی باڵ کام لایە

بەفرچێند دەبارێ

پڵەی گەرماچێندێ

مەودای بینین چەند،

چ خۆش..

چاوی تێش پێم دەڵێ:

تامی ژیان لە چیدایە .

***

لێدایکبوون..

-٦-

هه موو ساڵێ جارێک

ئینتەرنێت

دەژی لە دایکبوونم

وەبیر دەنێتەوە ،

هه موو ترپەیەکی دڵیشم

دەژی خۆشەویستیی تۆ .

***

نوێ بوونەوە..

-٧-

لە گەڵ هه موو

ئادەکی نوێ

برادەرێک زیادەکەم،

لەگەڵ هه موو

یادەکی تۆش

ژیان نوێ دەبێتەوە .

***

ئاد

-٨-

لەوێتی هه م

ئاد دەنیرم..

بەردەوام

ڕیپۆرت دەکرێم ،

تا ئێستا

کەس وەری نەگرتووم !

تۆ یەکجار

قبوولم کە

ژیان لێرەوە دەست پێدەکات .

***

هەولێر – ١/١٢/٢٠١٨

مەلا بەختیارزادەکان، کێ تۆبە بکات؟ … کاروان عومەر کاکەسوور

هەر جارەو بابەتێک لە ئەرشیفی دەنگەکانەوە ……
http://dengekan.com/doc/2010/5/karwanOmarKakaSwr30.htm

_____

داواتان لە نووسەران کردووە تۆبە بکەن. باشە من ئەوە یەکەمین کەسم ئامادەم تۆبە بکەم، بەڵام ئەوە مەبەستتان لە تۆبە چییە؟ ئایا مەبەستتان لەوەیە، کە مرۆڤ لە ئەنجامی گوناهەوە لە خوای خێی دوور کەوتووەتەوە و دەبێت بە هەی پەشیمانییەوە بێی بگەڕێتەوە؟ ئەوە چۆن و بە چ پێوەرێک گوناهەکانی ئێمە دەستنیشان دەکەن؟ بە پێی قورئان و حەدیس؟ ئەکەی، من ئازیم، بە مەرجێ ئەوە خۆتان لەو قورئان و حەدیسەتان لانەدابێت. با بڵێ سەرەتاییترین شت بگەڕێنەوە. بە پێی حەدیس فریشتە ناچنە ماڵەکەوە، ئەگەر وێنە و پەیکەری تێدابێت.

پێم ناڵێن لەناو ماڵ و مزگەوتەکانی ئێوەدا، کە پێە لەم

دەعبایانە، چۆن نوێژتان قەبووڵە، مادام یەک فریشتە ڕوویان تێ ناکات؟ ئەڕێ چۆن فریشتەتان بۆ هات و پێی وتن ئەو نووسەرانە لە خوا هەڵگەڕاونەتەوە، لە کاتێکدا ئێوە بەو بتانە هەموو ڕۆژگاکانتان لێ گرتوون؟ سێ ساڵ لەمەوبەر لەو گفتوگۆیەی لەبارەی (ئەنفال)ەوە لەگەڵمدا کراوە، وتوومە، کە لە سەردەمی (عومەری کوڕی خەتتاب) لە کووفە هەشماڵەکانیان فڕێ دا و خانوویان دروست کرد، بەڵام (عومەری کوڕی خەتتاب) هەموویانی سووتاند. پاشان بەو مەرجە ڕۆژگای دروستکردنی خانووی دا، کە لە سنووری خۆیان دەرنەچن. واتە نەوی بن و ڕووبەریان کەم بێت.

وەرن مەلا بەختیارزەکان لەسەر دەستی ئێوە و هەموو مەلاکانی دیکەی دنیا من تێبە دەکەم، ئەگەر مەرجەکانی ئیسلام لە خانوو و جلوبەرگ و کەلوپەلی ناوماڵ و شتەکانی دیکەتاندا هەبوو. من کوڕی ئەو کەمەڵگایەی ئێوەم و بەشی خۆشم قورئان و حەدیس و مێژووی ئیسلامم خوێندووە. لە هەرزەکاریم قوتابیی سێ چوارێک لە مەلاکان بووم، کە ئەمڕۆ زۆر ناسراون. هەمووشیان دەزانن باوکم لەگەڵ ئەوەشدا پیاوێکی خواپەرستە، بەڵام ڕۆژگای نەدەدام لە مزگەوت بخوێنم، بۆیە بە دزییەوە دەچووم. ئێستاش هاوڕێکانم بیریان ماوە، کە لەسەر ئەوە چ جنێوێکی سەیری پێ داوم و بە پێکەنینەوە دەیگێڕنەوە.

ئێوە ناتوانن بەو قسانەتان من فریو بدەن، چجای داوای تێبەم لێ بکەن. ئەگەر ئێوە بە پێوەری قورئان و حەدیس و کردەوەی ئەسحابان من بە کافر دەزانن، ئەدی خۆتان چین، لە کاتێکدا شتەکانتان هەر لە مۆبایل، تەلەڤزیۆن، سەتەلایت، کۆمپیوتەر و نازانم چی و چیتان کتومت لە هیچ من دەچن، تەنیا فیکرتان نەبێت؟ خۆزگە چارەکی (عومەری کوڕی خەتتاب) ڕاستگۆ بوونایە و بە بێ پێچوپەنا دینەکەتان پێ بگوتمایە، نەوەک دنیای کافرانتان قەبووڵ بێت و خۆتانی تێدا غەرق بکەن، بەڵام وای پێشان بدەن، کە دژی فیکری کافرانن. کێ فریو دەدەن مەلا بەختیارزەکان؟ من؟ تۆ بڕۆی هەموو مەعریفەکەم بەشی ئەوە نەکات لەوە تێبگەم، کە چ پێوەندییەک لەنێوان فیکر و شتەکاندا هەیە؟ ئێوە بەرهەمی فیکری کافرانتان قەبووڵ کردووە، ناتوانن پێم بڵێن سەرچاوەی ئەو بەرهەمانەتان داوەتە بەر نەفرەت، کە فیکرە.

ئێوە لەناو ئەو بتانەدا دەژیین، کە (عومەری کوڕی خەتتاب) خانووی سووتاندن. هەتا ئێوە خاوەنی ئەو بتانە بن، من تێبە ناکەم. ئێوە نە ڕۆژگای (عومەری کوڕی خەتتاب) دەگرن و نە ڕۆژگای هەندێک لە میرەکانی ئەندەلووسیش، کە لەپاڵ کردنەوەی مزگەوت و کەنیسەدا، بایەخیان بە فەلسەفە، هونەر، ئەدەب، ئەندازە، موزیک و بواری دیکە

دەدا. نە داخراویی (عومەری کوڕی خەتتاب)تان قەبووڵە و نە کرانەوەی هەندێک لەو میرانەی ئەندەلووسیش.

ئەوە کائینی سەردەمی تەکنەلۆجیای کافرانن. ئەوە لە بابەتی ئەو مەلایانەن، کە نەفرەت بێ جوو و کافران دەنێرن و لە کۆمپانیای (یاهوو) و (گمەیل) و (هۆتمەیل)ی ئەوانیشدا ئیمەیل دەکەنەوە. بە مانا ئێلکترۆنییەکەی ماڵ لەوێ دادەمەزرێنن.
ئەو مەلایانە هەر بە پێوەرەکەی خۆیان کرۆچیی جوو و کافرانن و ئەمە بەوە تاوانبار دەکەن، کە چاو لە ئۆژئاوا دەکەین. ئەوە لە بابەتی ئەو مەلایانەن، کە داوا لە موسڵمانان دەکەن لە ئۆگای ئیمەیلی جوو و کافرانەوە پێغەمبەر بپارێزن. ئەمە کفری مەلاکانە، کەچی ئەوان نووسەر و ڕۆشنبیران بە کافر دەزانن. ئەگەر بیارە تەبە بکرێت، ئەوا دەبێت ئەوە لەپێش هەر کەسێکی دیکەوە بیکەن.

ئەوە چۆن پێغەمبەر دەپارێزن؟ بیرتان چوو، کە لەوەتەی هەن پێمان دەڵێن هەر کەسێک قسە بە پیاوچاکێک بڵێت، خوا ڕووی ڕەش دەکات؟ (نازانم بۆچی هێندە دوژمنی پێستی ڕەشیشن، لە کاتێکدا بەشی هەرە زۆری ئەسحابەکان ڕەشپێست بوون). ئەگەر پیاوچاکێکی نزماڵ توانای ئەوەی هەبێت لەسەر شۆوازی فۆتۆشۆپ ڕووی خەڵک لە ڕەنگێکەوە بۆ ڕەنگێکی دیکە بگۆڕێت و دەست و قاچیان بە قنگیانەوە بنووسێنێت، چۆن ئەوە پێغەمبەری ئەو پیاوچاکانە دەپارێزن؟ نەخێر، ئەوەش پشتتان لە قورئان و حەدیس کردووە و وەکو ئەمە لەم دنیایەی کافراندا دەژیین. ئەوەندە هەیە ئەمە ئەم دنیایە بە هیی هەمووان دەزانین و ئەوە تەنیا بە هیی کەسانێکی دیاریکراو.

ئەگەر (عومەری کوڕی خەتتاب) جووی لە دوورگەی عەرەب دەردەکرد، ڕاستگۆییی خۆی نیشان دەدا، چونکە دەیویست ناوەڕۆکی دینەکەی پراکتیزە بکات. کاتێکیش هەندێک لە میرەکانی ئەندەلووس هەوڵیان دەدا مافی جوو و کریستانەکان بپارێزن، ئەوا ئەوانیش ڕاستگۆ بوون، چونکە دەیانویست ڕاستگۆیی خۆیان پشانی سەردەم بدەن و بەرانبەر بە دین و نەتەوەکانی دیکە لێبوردە بن.

مرۆڤ کاتێ لە بەرانبەر لایەنێکدا دەوەستێتەوە، کە ڕاستگۆیە، ئەوا هاوکات سەرەڕای بوونی جیاوازییەکان، لە بەردەم ئەخلاقیشدایە، بەڵام کاتێ لایەنی بەرانبەرت ڕاستگۆ نییە و دەبەملاڵەوە، ئەوا تۆ لەگەڵ ئەخلاقدا مامەڵە ناکەیت. ئەوە تا سەر ئێسقان دوژمنی کافرانن و لە خوتبە ئاگراوییەکانتاندا هەزارویەک جنێویان بۆ دەنێرن، بەڵام خۆتان لەپێش هەر کەسێکی دیکەوە بەرهەمەکانیان دەکڕن.

هەر بەو بەرهەمانەی ئەوانیش لە تیقی و سایتە ئەلکترۆنییەکان باس لەوە دەکەن، کە ئەوانە غەیرەدینن، خوا غەزەبی لێ گرتوون، لە پەلوپۆی خستوون و هیچیان لە دەست نایەت... سەیرە! بۆ تاقە جارێکیش بیری خۆتان و ئەو خەڵکەی ناخەنەوە، کە بە هۆی بیرکردنەوەی تەسکتانەوە هەر لە
جلوبەرگەوە هەتا خانووبەرەی بەرزتان جوو و کافر بۆیان دابین کردوون. ئەگەر هەندێک لە میرەکانی ئەندەلووس، کە لەگەڵ کرانەوەدا بوون، نوێترین تەکنەلۆجیایان بە کار دەهێنا، ئەوا هاوکات دژی فیکر و فەلسەفەی بێگانەش نەبوون، بگرە ئەوان خۆیان پاڵپشتی ئەوانەیان دەکرد، بۆیە ئەوان لەگەڵ زەمەن ڕاستگۆ و لە بەرانبەر ئەوانی دیکەشدا بەهێز بوون.

ئەوە قاچاکتان لە سەردەمی کۆن و قاچاکتان لە سەردەمی مۆدێرنتی داناوە، جا چۆن هاوسەنگیی خۆتان پێ ڕادەگیرێت!! چۆن تووڕە نابن و هەرش ناهێنن!! ئەمە حاڵەتکی سایکۆلۆجییە، میکانیزمکی بەرگرییە، کاتێ مرۆڤ هەست بە گوناهەکانی خۆی دەکات و دەیخاتە سەر ئەوانی دیکە.

ئەگەر بە نیازن ئیمانی خۆتان لەناو کۆمپیوتەر و مۆبایلی کافراندا سەیق بکەن، واتە بیپارێزن، ئەوا دنیا بن، بە هەڵەدا دەچن و بەرگەی چەند ساڵکی دیکە ناگرن.
ئەو (مارکس)ەی ئێوە بە بێ ئەوەی یەک دێڕتان لە کتێبەکانی خوێندبێتەوە و بە دوژمنی خۆتانی دەزانن، سەد و شەست ساڵ لەمەوبەر وتوویەتی تەکنەلۆجیا ئەخلاق دەگۆڕێت. ئێوە دەتانەوێت ئەو بتانەمان هەبێت و ئەخلاق و بیرکردنەوەشمان وەک خۆی بمێنێتەوە؟ ئەوەی یەک دێڕی لە کتێبکی فیکری خوێندبێتەوە، دەزانێت شتی وا مەحاڵە. بۆ نایەن لە ئاستی حوکومەتی هەرێمدا ناەزایی دەربڕن، کە چیتر ئەو بتانە هاوردە نەکات و لە خوتبەکانیشتاندا بە خەڵک بڵێن نەیانکڕن، چونکە کافر و جوو لە فڕۆشتنیان قازانج دەکەن.

ئایا دەتوانن؟ نەخێر. بۆچی ناتوانن؟ وەڵامەکەی دیارە. بزانن ئەو کۆمپیوتەر و مۆبایل و شتەکانی دیکەی ناو ماڵتان چەند ساڵکی دیکە چ کاریگەرییەکی لەوە گەورەتری لەسەر خۆتان و نەوەکانتاندا دەبێت، کە لە ئێستاشەوە هەیانە. ئەو شێوە دیندارییەی ئێوە بەم کۆمپیوتەر و مۆبایلە ناکرێت و من لەوە زیاترتان پێ ناڵێم.

ئێوە وەکو ئێمە وان، بەڵام ئێمە لەمێژدا دەژیین و ئێوە نازانن لە کوێدا. با ئەمەتان بە نموونە بێ ڕوون بکەمەوە مەلا بەڵێزەکان. لە

شەستەکان و حەفاتاکان، کە تازە ئامێری تلیڤیژن، یان با بڵێ خاتری ئەوە بیکەمە عەرەبی، تەلفاز هاتبوو، ئەوە دەتانوت هەر کەسێک ئەو بتەی لە مادابێت، نوێژ و عیبادەتی قەبووڵ نییە، بەڵام کاتێ خەڵک هەر سوور بوون لەسەر ئەوەی بیکڕن، ئینجا ئەوەش کێیتان، یاخود با بڵێین بە دیاری لە سەرکی فەرماندەوە بۆتان هات (بڵگومان مەبەستم هەموتان نییە).
ئەستا نەک تەلفاز، بەڵکو سەتەلایت و کۆمپیوتەر و لەوانە خراپتریشتان هەیە. دینەکە هەمان دینی جارانە و ئەمانەش چیتر بە حەرام نازانن، بەڵکو لە ڕۆگای ئەو شتە حەرامانەوە هەڵەشە لە خەڵک دەکەن.

ئەمجارەیان شتی ترتان خستۆتە لیستی حەرامەکانەوە. سبەینێ خۆشتان هەمان شت دەکەن و ئینجا شتی تر بە حەرام دەزانن. نەکەن پێم بڵێن سەردەم گۆڕاوە و دەبێت خۆمان لەگەڵ واقیعە نوێیەکەدا بگونجێنین، ئەگینا پێتان دەڵێم بۆچی ئەوە ئەو هەقەتان هەیە و من نیمە؟ تەکستی دینی بۆ زەمەنی دیاریکراو نییە، بەڵکو بۆ هەتاهەتایە. بۆچی دەبێت من چاوەڕێ بکەم ئەوە کفر بکەن و ئینجا من دواتان بکەوم؟ ئەوەی سەردەمی (عومەری کوڕی خەتتاب) حەرام بووە، ئەستا و دواتریش هەر حەرامە، ئەوەیان ناڵێم ئەگەر بە پێی پەیمانێکی کۆمەڵایەتی ڕێک بکەوین، کە لەم دنیایە کەسمان دەست نەخاتەڕ ناو ژیانی ئەویدیکەمانەوە. ئەوە خەڵکێکی دەبڵەقیشتان دروست کردووە.

ئەمڕۆ کەسانێک پەیدا بوون لە ڕۆژکدا دیندار و بێدینن. کردەوەکانیان، جلوبەرگ و ستایلی قژیان هیچی کافرانە، کەچی لەپڕ لێت دەبنە مەلا و وەعزت بۆ دەدەن. لە کتێبخانە کارمەند بووم. کێشەی گەورەمان لەگەڵ ئەو گەنجە موسڵمانانەدا بوو، کە کۆمپیوتەریان بۆ شتی سێکسی بە کار دەهێنا و بە پێی ڕێنوێنییەکانی بەڕێوەبەرایەتیی کتێبخانەی گشتیی دانمارکیش ئەوە قەدەغەیە.

کاتێکیش لە دەرەوە قسەت لەگەڵ دەکردن، تۆمەتی کافربوونیان دەدایتە پاڵ. وێنەی (سەدام حسێن) و (بن لادن)یان هەڵدەواسی و لەسەر دیوارەکان دروشمی دژ بە ڕۆژئاوایان دەنووسی. ئەمڕۆ لە دنیای ئیسلامیدا کەسانی لەم شێوەیە دروست بوون، بۆیە هیچ کاتێک وەکو ئێستا ئیسلام لاواز نەبووە. ((بڵێ چی دەکەیت، بیکە، بە مەرجێ بیرت بێت تۆ موسڵمانیت)). ئەمەیە دروشمیان. کابرا پیتزامانە و لە پیتزا گۆشتی بەراز دەفرۆشێت، لەپڕ لەسەر هەڵسوکەوتێکت لێت تووڕە دەبێت و بە کافر لە قەڵەمت دەدات:

((_ بۆ بە قاچی ڕاست نایەیتە ژوورەوە؟ تۆ موسڵمان نیت؟
_ ئەی تۆ بۆ ئەمە بە دانمارکییەکان ناڵێیت؟
_ ئەوان خەنزیرن، بەڵام خۆ تۆ خەنزیر نیت. تۆ خەڵکی کوێیت؟
_ کوردستان!
_ کوردستانی چی؟ باشووری شیمالی عێراق. هەر سەدام حسێن بۆ ئێوە باش بوو)).

ئەمە بەسەرهاتی هاوڕێیەکمانە لەگەڵ پیتزامانکی ئیسلامدا و پیتزامانەکەش دەناسین. سەیرەکە لەوەدایە ئەو هاوڕێیەمان نەچووە پیتزای لێ بکڕێت، چونکە ئەو موسڵمانی ئاساییە و گێشتی بەراز ناخوات، بەڵکو لە پێستخانە کار دەکات و نامەی بۆ بردوون. ڕۆژانە مرۆڤ لەگەڵ ئەو شتانەدا ڕووبەڕوو دەبێتەوە. هەر زوو زوو مەلاکان لە سایت و ڕۆژنامەکاندا دەڵێن دوو میلیارد موسڵمان لە جیهاندا هەیە و نابێت شعوریان بریندار بکرێت.

ناڵێن بەشکی زۆری ئەوانە خۆیان شعوری خۆیان دەخەنە بەر تیغ، ئەگینا کەس ناتوانێت لە گوڵ کاڵتریان پێ بڵێت. ناڵێن بەشکی هەرە زۆری ئەو دوو میلیاردە کردەوەی ڕۆژانەیان لەناو ئەم دنیا ئێلیکترۆنییەدا بە موو لە کردەوەی کافران جیا ناکرێتەوە و ئەوە هەستی قەومییە، نەوەک دینی دەیانجووڵێنێت.

ناڵێن بەشکی ئەو دوو میلیاردە سەدان سایتی سێکسییان بە زمانی عەرەبی و تورکی داناوە و ئەوانەی سەردانیان دەکەن، لە ژمارە نایەن. ناڵێن بەشی تایبەت لەو سایتانەدا بۆ ژنی لەچکبەسەر کراوەتەوە. ناڵێن بەشکی زۆر لەو دوو میلیاردە باوەی بە عیبادەتمان نییە، چونکە سوننەین و بەشەکەی دیکەیان بە کافرمان دەزانن، چونکە کوردین. هەر لە چواردەوری خۆماندا دەیان میلیۆن موسڵمان ئامادەن بە قورسترین چەکی کافران هەرشمان بکەنە سەر و بە ناوی ئەنفال و غەزا و جیهادەوە منداڵی ساوا و پیرەکانیشمان قڕ بکەن و کردووشیانە. من لێرەی بە هەر مەلایەک دەڵێم بڵێتی فڵەکە و هەتڵ و تەواوی مەسروفی لەسەر من، ئەگەر دەیەوێت بچێتە هەر یەکێک لەو دەوڵەتە ئیسلامییانە و لە خوتبەیەکیدا بە خراپە باسی (سەدام حسێن) و (عەلی کیماوی) بکات، یەک جار ناوی کورد بهێنێت. من تەنیا بلیتی چوونی بۆ دەبڕم، چونکە سوور دەزانم بە ساغی نایەتەوە.

لێرەدا هەرگیز مەبەستم ئەوە نییە ئێمەش لەسەر هەمان ڕێتمی خۆیان دژایەتییان بکەین، بگرە باوەڕم وایە دەبێت ئێمە لەوە تێبگەین، کە ئەوانە خۆیان قوربانیی دەستی جەهل و بیری تەسکی شۆڤینیزمن.

زۆرترین هێژەی نەخوێندەواری، هەژاری، نەخۆشی، بێکاری و بێشوێنی لەناو ئەو دوو میلیاردەدایە و هۆکارەکەشی دەگەڕێتەوە بۆ بوونی ئەقڵییەتی هاوشێوەی ئەقڵییەتی ئێوە بەسەر سیستمەکانی ئیکۆنۆمی و سیاسی و کەلتووریدا.

ئەگەر وایە، لەمەودوا باسی ئەو دوو میلیارد موسڵمانە بۆ ئێمە مەکەن. ئەڕێ ئێوە بۆ لەجیاتی نووسەران، ئەوانە لغاو ناکەن، کە ئەو دوو میلیاردە دەکەنە سووتەمەنی و بە گژ ئێمە و ئەوانی دیکەیاندا دەبەن؟
پێمان دەڵێن دنیای ئیسلامی بۆیە دوژمنمانن، چونکە کورد سووکایەتیی بە ئیسلام دەکات. یان دەڵێن ئەوان دوژمنی کورد نیین، بەڵکو دوژمنی پارتی و یەکییەتیین، گوایە لەپاڵ ئەمریکادا شەڕی موجاهیدەکانی فەلووجەیان کردووە. ئەگەر وایە هەر ئەو سەرکردە ئیسلامییانە بڕچی نەک هەر دوژمنی نەتەوەی عەرەب و تورک نیین، کە هەموو ئەوانەی خەڵکی ئێمە و زیاتریان کردووە، بەڵکو پێیان وایە ئەو دوو نەتەوەیە فەزڵیان بە سەر هەموو نەتەوەکانی دیکەدا هەیە؟ دەوڵەتە عەرەبییەکان لەپێش حوکومەتی هەرێمەوە شان بە شانی ئەمریکا و ئیسرائیل شەڕی یەکتریان کردووە و کەسیش ناڵێت ئێمە دەبێت دوژمنی عەرەب بین.

پێوەندیی تورکیاش لەگەڵ ئەمریکا و ئیسرائیل لە کەسمان شاراوە نییە. ئایا ئێوە تورکیاتان دیوە؟ ئایا لەو وڵاتە شتێک هەیە سیمای ئیسلامی پێوە بێت؟ بۆ بەراوردێکی ئەستانبوڵ و هەولێر ناکەن؟ لەو ئەستانبوڵەی پایتەختی ئیسلام هەندێک دیاردە هەن، هەندێک شوێنی ڕابواردن هەن، هێشتا لە ستێکهۆڵم، بەرلین، کۆپنهاگن و شارەکانی دیکەی ئەوروپا دەرنەکەوتوون.

باسی میسر و سوریا و لوبنانیش هەر ناکەم، بەڵام لەو هەوڵێرە بەشێکی یەکجار یەکجار کەمی خەڵکی لێ دەربچێت، ئەوی دیکەی وازی لە هونەر، موزیک، شانۆ، خوێندنەوە و هەموو شتێک هێناوە و خەریکی خواپەرستییە. لەو هەوڵێرە نەک وشەی سەهیۆنی، بەڵکو ناوی جوویش وەکو کفرێکی گەورە گوێی لێ دەگیرێت. بڕچی ئەو سەرکردە ئیسلامییانە لەسەر ئەم شتانە نابنەڵ دوژمنی عەرەب و تورک، بگرە شەڕیان بۆ دەکەن، بەڵام دوژمنی کوردن و ئێوەش پاساویان بۆ دەهێننەوە؟ داوایان لێ دەکەن بە خڕایی دەست بخەنە ناو کوردستانەوە، گوایە بووەتە کافرستان، لە کاتێکدا ئەوەندەی دین لە کوردستان هەیە، لە هیچ وڵاتێکی عەرەبیی ئیسلامیدا نییە.

فرمسک بۆ فەلوجە مەژن مەلا بەڕزەکان، لە کاتکدا هەر ئەو موجاهیدانە کورد بە مرۆڤ نازانن و دەڵێن (سەلاحەدینی ئەیوبی) بۆیە وەکو کوردەکانی دیکە نەبووەتە دژندە، چونکە لە تکریت لە دایک بووە، خۆ ئەگەر لە شاخەکان لە دایک بووبوایە، ئەویش وەک ئەوان دەردەچوو.

هەڵەبجە زۆر لە فەلووجە زیاتر ئیسلامی بوو مەلا بەڕزەکان، بۆچی ئەو سەرکردە ئیسلامییانە نەک هەر بە قسە بەرگرییان لێ نەکرد، بەکو بە کردەوەش لەپاڵ بەعسدا وەستان و تاوانەکانیشیان شاردەوە، بگرە سوێندیان بە خوا و پێغەمبەر خوارد، کە (ئەبو عودەی) خوا بیپارێزێت، چەکی کیماویی بە کار نەهێناوە؟ بۆچی مەلا بەڕزەکان، بۆچی؟ ئێستا ئەو سەرکردە ئیسلامییانەی ئێوە داوایان لێ دەکەن بۆن لە فەساد بمانپارێزن، خۆیان لێ کردووینەتە زانای حەوتەڕەنگ و دەیانەوێت بە بەگەی زانستییەوە بیسەلمێنن، کە ئەوە (سەدام حسێن) و (عەلی کیماوی) نەبوون هەڵەبجەیان گازشێن کرد، بەکو ئێرانی سەفەوی بوو. من یەکێکم لەوانەی پێیان وایە ئەوەی بە خەکی فەلووجە کرا، تاوانە، بەڵام بۆ دەبێت شارکی کوردی و یەکێکی عەرەبی لە دیدگای ئەو سەرکردە ئیسلامییانە و هیی ئێوەشدا ئەو هەموو جیاوازییەیان لەنێواندا بکرێت؟ باسی دنیای ئیسلامیمان بۆ مەکەن، ئەگەر ئەمڕۆ یەکێک لە مەرجەکانی ئیسلامبوون ئەوەبێت، کە کورد بە دوژمن و (سەدام حسین) بە شەهید و ئەندامانی حزبی بەعس بەو موجاهیدانە بزانرێت، کە شەی ئەمریکای کافر و ئیسرائیلی زایۆنی دەکەن.

بەشکی زۆری خەکی ئێمە لەمڕۆ پێیان وایە ئەمریکا و ئیسرائیل دوو دەوڵەتن، کە لەسەر عەدالەت دانەمەزراون و من خۆم یەکێکم لەوانە، بەڵام بەعس بە چەکی ئەوانە ئەنفالی کرد و بەردەوامیش لای سەرکردەکانی عەرەبیی ئیسلامی کراوەتە دوژمنی ئەمریکا و پارێزەری ماڵی ئیسلام. کورد لە سەردەمی بەعس کاتێ کیمیاباران کرا نە قورئانی سووتاندبوو و نە ئیسرائیلی هێنابوو، بەکو ئەوە ژمی (سەدام حسێن) بوو قورئانی دەسووتاند و دەستی ئیسرائیل و ئەمریکا بوو.

لە هەشتاکان خەک دەگیران و بەسەروشوێن دەکران، ئەگەر هەخنەیان لە ئەمریکا بگرتایە، چونکە ئەوانەیان بە کەمانیست، یان بە دەستی ژمی ئیسلامیی ئێران تەمەتبار دەکرد. ئەدی بۆچی ئەوساش ئەو سەرکردە ئیسلامییە عەرەبییانە هەر (سەدام حسێن)یان بە ابەری خۆیان و ئێمەیان بە دوژمن و کافر دەزانیی؟ ئایا هەق نییە ئیتر

واز لەوە بڵنن ئەم قسانە بۆ خەڵکی ساویلکە بکەن و لەوە زیاتر فریویان بدەن؟ هەروەها واز لەوەش بڵنن، کە لە Paltalk بەو خەڵکە سادە و بێگوناهە بڵێن فکری ڕۆژئاوا هەمووی نەزەکە.

لانی کەم ئەوەندە لەگەڵ ئەو گوێگرانە ڕاستگۆ بن، کە پێیان بڵێن ئەوە ئەو کافرانەن تواناییویانە من بگەیەننە ئەوە، هەتا بتوانم بە ئارەزووی خۆم جنێویان پێ بدەم و بڵێم فاشیلن. لە خۆتانەوە باسی (هیگڵ)، (فرۆید)، (نیچە)، (مارکس) و زۆری دیکە مەکەن مەلا بەڵێزەکان، مادام دوور و نزیک نایانناسن. ئەوە شتی وایان لەبارەیەوە دەڵێن، کە مرۆڤی هۆشیار لە قاقای پێکەنین دەدات.
ئەگەر ڕاست دەکەن و ئەوە لەوانە تێگەیشتوون، فەرموون وەرن لە کتێب، یان لە سایتەکاندا بڵێمان بنووسن و با ئێمەش باوەڕتان پێ بکەین، کە بەرهەمی ئەوانەتان خوێندووەتەوە و تواناتان هەیە ڕەخنەیان لێ بگرن. با ئەو موسڵمانانەی دیکەش لەو ڕەخنانەی ئەوە سوودمەند ببن.

ئایا ڕاستە (لینین) لە خواروی ئەفریکا (تڕۆتسکی)ی تیرۆر کردووە؟ ئایا ڕاستە مرۆڤێک لە ساڵی 1924 بمرێت، دەتوانێت ساڵی 1940 کەسێک بکوژێت؟ یان ڕاستییەکەی ئەوەیە (ستالین) لە مەکسیک، نەوەک لە خواروی ئەفریکا، شانزدە ساڵ دوای مەرگی (لینین) ئەو پیاوەی تیرۆر کرد؟ ئەگەر ڕۆژئاوا هەمووی وەکو (ستالین) بووایە مەلا بەڵێزەکان، ئەوە نەتاندەتوانی ئێستا ئاوا ئازادانە تەعبیر لە خۆتان بکەن.

ئەگەر هەرچی بیروباوەڕی ڕۆژئاوا هەیە هەمووی نەزەکە، ئەدی چۆن ئەوە لەژێر سایەی ئەو خۆشگوزەرانییەی هەتا ئێستا لەو ڕۆژئاوایە بە دەست هاتووە، حەواونەتەوە؟ نەڵێن ئێمە لەگەڵ دەستی خۆماندا هێناومانە، چونکە ئێمە کاتێک لە چنگی ئەو دەوڵەتە دیکتاتۆرییانە دەرباز دەبین، سەدان کیلۆمەتر بە پێ دەبڕین، لە برسان ناڵەمان لێوە دێت، زۆرجار بە ڕووتی دەگەین، چونکە جلوبەرگ و پێڵاوەکانمان دڕوان. ئەگەر هەر کۆڵ نادەین و دەمانەوێت بە هەر شێوەیەک بێت بگەینە ڕۆژئاوا، لەبەر ئەوەیە، کە سوور دەزانین ڕۆژئاوا لە سایەی ئەو فەیلەسووف و ڕەخنەگرانەی ئەوەڵ بە هیچیان دەزانن، توانیویەتی بە هەندێک خۆشگوزەرانی بگات، کە لای خۆمان لە خەونیشدا نایبینین.

کەواتا دەبێت بزانن هەرچی ئەمڕۆ بە دەست هاتبێت، ئەوە هەمووی بەرهەمی ئەو فەیلەسووفانەیە، کە ئەوە بە بێ ئەوەی یەک دڵۆپ خوێنی کتێبەکانیان خوێندبێتەوە، بە جاهیلیان دەزانن. ئەوە بەم

بیرکردنەوە و خوتبە ئێلیکترۆنیانەتان تەنیا مرۆڤی دەبەستن بەرهەم دەهێنن مەلا بەندەکان. مرۆڤێک، هەموو سیماکانی هیی کافرانە و تا بینەقاقای لە کفردا نقووم بووە، کەچی لەناکاو دەبێتە موجاهید و هەرش بۆ سەر ئەوانی دیکە دەبات.

هەر یەکێکمان هەزاران نموونەی سەیری لەبارەی ئیسلامیی ئەمڕۆوە هەیە. ئیسلام بەوانە دەپارێزن مەلا بەندەکان؟ ئێمە لە هەوشت و ئادابمان لاداوە، یان ئەوانە؟ کاتێکیش نووسەرێکی وەکو (ئەحمەد ئەلبەغدادی) دێت و باس لەو دەبەڕاییە دەکات، بە زەندیق لە قەڵەم دەدرێت و دەیدەنە دادگا. ئەو پرینسیپە، کە ناسیونالیزمی عەرەبی و تورکیی لە پشتەوەیە، زۆر ترسناکە، چونکە ئەوە پراکتیزەکردنی عەقیدەی سیاسەتە، نەوەک عەقیدەی دین. سووکایەتییە بە عەقیدەی ئەوانەی بە ڕاستی خواپەرستن، نەوەک لەبەر خاتری لایەنێکی سیاسیی دیاریکراو.

مەلا بەندەکان بەشێکی زۆرتان لە هەگای ئەو دینەوە پارە و سامان پەیدا دەکەن و خۆتانی پێ دەژییەنن، لە کاتێکدا پێغەمبەری ئیسلام ئەو کەسانەی بە پارە قورئان دەخوێنن، بەو بلبلانە دەچوێنێت، کە لەسەر زبڵدان دەخوێنن. (ئەمەم لە سەردەمی هەرزەکاری لە هاوڕێیەکمەوە بیستووە، کە ئەمڕۆ یەکێکە لە مەلا ناسراوەکان).

کەواتە داوای تۆبە لە کێ دەکەن مەلا بەندەکان؟ من وەکو نووسەرێکی ئەدەبی گرانەوە، کە مامەڵە لەگەڵ فانتازیادا دەکەم، لەجیاتی تۆبە، پێشنیارێکی دیکەم بۆتان هەیە. وەرن دەتانبڕمەوە بۆ ساڵی حەفتا و بەو خەڵکە بڵێن، کە ئێوە کۆمپیوتەرتان بە کار هێناوە.

چاتتان کردووە. لە ماسینجەر ڕووبەڕوو لەگەڵ دانیشتووی ئەوروپادا قسەتان کردووە. باسی ئەو ماڵ و کەلوپەلانەی خۆتانیان بۆ بکەن. ئایا بە هەگەڵاوەتان نازانن؟ داوای تۆبەتان لێ ناکەن؟ مادام دنیای فانتازیایە، ئەوا دەتوانن بچنەوە لای خۆتان و ئەو قسانە بۆ خۆتانی ئەوسا بکەن، بزانن چیتان پێ دەڵێن.

ناڵێن ئێوە لەسەر دینی ئێمە نەماون؟ ئەگەر لەوێ هاتنی ئامڕێکی تەلەڤزیۆن بۆ ماڵ، خەڵکی پێ کافر ببێت، ئەی بە ئێوە بڵێن چی، کە ئەمانەتان هەن؟ ئەوسا دەبێت (شڕکێ بکەس)، (حسێن عارف)، (ڕەفیق سابیر)، (محەمەد حەمە باقی) و (کاکەمەمی بۆتانی)، کەێ نووسەرانی ئەدەبی ڕوانگەن و لەولاشەوە (فوئاد مەجید میسری)، (فازیلی مەلا مەحموود)، (فوئاد قەرەداغی)، (محەمەدی مەلا کەریم) و (کەمال

غەمبار)یش لە هەخنەگرانی ئەدەبی هاوکێ وانگە واز لە مشتومڕی ئەدەبی بڕنن و بەرگری لە ئازادیی ئاوە بکەن.

دڵنیام زۆر بەو بەسەرهاتەش سەرسام دەبن، کە ئاوە لە ساڵی دووهەزارودەوە بۆ ساڵی حەفتا گەڕاونەتەوە، چونکە ئەمە بابەتی چیرۆک و ڕۆمانە.

مەلا بەڕزەکان ئەوە ئاوەن بەو کردەوانەتان خەڵکی سادە و نەفام بۆ دژایەتیی قورئان و سووتاندنی هان دەدەن، ئەگینا سووتاندنی کتێب، ئینجا هیی ئاسمان بێت یان هیی زەوی، تاوانە و هەر لە ئاوە دەوەشێتەوە.

(بۆگومان مەبەستم لە هەمووتان نییە). باوەڕ ناکەم هیچ کەسێک، چەندیش بڕدین بێت، لە داخی ئەو مەلایانەی، کە دوور لە توندوتیژی خواپەرستیی خۆیان دەکەن، بڕوا بە قورئان و دین بکات. ئەوە ئاوەن بەرپرسیاری ئەو شتە ناشیرینانە. هاوڕێیەکی لوبنانیم هەیە، ڕاستییەکەی فەلەستینییە و لە لوبنان لە دایک بووە.

ئەو هاوڕێیەم ڕۆشنبیرێکی ئیسلامییە، بەڵام لە بوارەکانی دیکەی مەعریفەش بە ئاگایە. زۆرجار پێم دەڵێت: ((مارکس و نیچە و فرۆید فڕی خواپەرستییان کردووم)).
هەنگە ئەو وتەیە سەرەتا سەیر بێتە بەرگوێ، کاتێک دەزانین هەر یەکێ لەو سێ بیرمەندە هەوڵستی زۆر تایبەتیان لە ئاستی دیندا هەیە، بەڵام ئەو خۆی وەڵامی پێیە و دەڵێت: ((ئەوانە ووبەری بیرکردنەوەی منیان گەورەتر کرد. هەتا ئەو ووبەرەی بیرکردنەوەشم گەورەتر بێت، من زیاتر هەست بە نزیکیی خودا و خۆم دەکەم)). باوەڕ ناکەم هیچ کەسێ لەبەر ئەو هاوڕێیەم دژایەتیی ئیسلامی کردبێت، چجای قورئان بسووتێنێت!! هەر کاتێ بێتە ماڵەکەم، من هەوڵ دەدەم پێش گەیشتنی، هەموو ئەو شتانە لاببەم، کە لەگەڵ بیروباوەڕی ئەودا ناگونجێن، بەڵام سەیر ئەوەیە ئەو لە لای خۆیەوە ویستوویەتی بە شێوەیەک سەردانم بکات، کە نەبێتە هۆی بزارکردنم. ناتوانم خۆشم نەوێت و ڕقز لە خۆی و بیروباوەڕی نەگرم، مادام ئەو لە لایەک ڕقز لە خۆی و لە بیروباوەڕی خۆی دەگرێت و لە لایەکی دیکە لە من و لە بیروباوەڕیشم.

نایشارمەوە لەو پێوەندییەوە زیاتر فڕی ئەوە بووم، کە بیروباوەڕی بەرانبەرم چەند لە هیی خۆم جیاواز بێت، هەر ڕقزی لێ بگرم و بەرگری لێ بکەم، بە بێ ئەوەی ترسم لە دەربڕینی بیروباوەڕی خۆشم

هەبێت. لەو گفتوگۆیەی لەبارەی (ئەنفال)ەوە لەگەڵمدا کراوە، وتەیەکی ئەو هاوڕێیەمم هێناوەتەوە، کە دەڵێت: ((ئیسلامییەکانی دەستەڵات و ئیسلامییەکانی دەرەوەی دەستەڵات نەک هەر لە دنیای عەرەبی، بەڵکو لە سەرتاپای دنیای ئیسلامیدا، لە زۆر مەسەلەی تاکتیکی و ستراتیژی ڕێکن، بەڵام لە هەموو شتێک زیاتر لەسەر ئەوە ڕێکن، کە سەددام حسێن موجاهیدێکی پیرۆز و ژۆمی بەهێزی بەعس گەورەترین دوژمنی کوفر و کافران بوو)).

مەلا بەڕێزەکان بۆ یەکێک لە خوتبەکانتان بۆ ئەو مەسەلەیە تایبەت ناکەن؟ دەزانم نایکەن، چونکە نە ئەوە و نە ئەوانەی وەکو ئەوەن دەیانەوێت بە لای باسی ئاوادا بچن. ئەمە گوتارێکی یەکگرتووی گشتیی دنیای ئیسلامیی ئەمڕۆیە و نابێت لێی لابدەن. چاک دەزانن دڵی ئەو هەموو سەرکردە ئیسلامییانەی فەڵەستین، عێراق، میسر، ئوردەن و باقیی دنیای ئیسلامیتان لێ دەڕەنجێت، کە هەتا ئێستا وازیان لەوە نەهێناوە سووکایەتی بە کورد بکەن.

ناوی کوردستان ناهێنم، چونکە لای ئەوان ئەمە قێزەونترین وشەیە. هەر ئەمەی دەرەوە دەزانین ئەو برا ئیسلامییانە چەند جار لەسەر ئەو وشەیە سووکایەتییان پێ کردووین. بە دەگمەن کەسێکی وەکو ئەو هاوڕێیەی من دەبینیت باوەڕی وابێت کوردیش نەتەوەیە و زۆمی لێ کراوە. ئەوە پشت
لەو هەموو شتە ناشیرینەی دەکەن و پەلاماری هونەرمەند و نووسەران دەدەن. زنجیرە دراما ئادەگرن. بۆچی؟ چونکە دژی ڕەوشتە.

مەلا بەڕێزەکان، ئەوە پێتان وایە ئەمە ئاگامان لە دنیا نییە؟ لە فیلمی میسری ژنە سەماکەرەکان دەڵێن: ((خوا پشتیوانمانە، بۆیە خاوەنی ئەو هونەرەین)). لەو فیلمانەدا ژنی نیمچەڕووت، ئەگەر نەڵێم ژنی ڕووتی تەواومان بەرچاو دەکەوێت. (مەلا بەڕێزەکان لێم مەگرن، کە ئەمانەم بینیوە، چونکە منیش وەکو ئەوە تەلەڤزیۆن و سەتەلایتم هەیە و ئەمانە و لەمانەش خراپتر دەبینم.

ئەگەر خانووەکەم بە پێی شەرع و ڕێنوێنییەکانی عومەری کوڕی خەتتاب دروست بکرایە، ئەوسا بڕگومان شوێنی ئەو بتانەی تێدا نەدەبووەوە و گوناهبار نەدەبووم. ئایا بەو تێبەیەی داواتان لێ کردووم بیکەم، ئەو گوناهانەشم پاک دەبنەوە؟ یان گوناهم لە ئەستێی ئەو حوکومەتەیە، کە ئەم بتانە هاوردە دەکات و کەس نییە فەتوایان لە دژ دەربکات؟ ئەوە بۆ کەس ناوڕێت نەک ئەوانە خۆیان، بەڵکو ئاژەڵەکانیشیان لغاو بکات؟ ساڵی حەفتاوناڵ مەلاو خەتیبی مزگەوتی

ئازادی دەیوت شتێک هەیە بە ناوی زینای چاو. واتە زینا هەر ئەوە نییە، کە تۆ لەگەڵ ژنێکدا جووت ببیت، بەڵکو سەیرکردنی قژی ژنێکیش زینایە.

ئەڕۆ ئەوانەی ئێمە لەو سەتەلایتانە دەیانبینین، چیین؟). لە زنجیرە دراماکانی سوریدا، بەتایبەتی لەوانەی باس لە مێژووی ئیسلام دەکەن، ژنان بە ڕووتی لەگەڵ پیاواندا سەرگەرمی سەمان. ئەوە ئەوانە بۆ حەرام نەکراون و لە کەناڵەکانی سعودیە و یەمەن و کوەیتدا پێشان دەدرێن؟ بۆ کەس هەڵەشە لە (حاتەم عەلی)، (باسل ئەلخەتیب)، (عارف ئەلتەویل) و ئەوانی دیکە ناکات؟ هیوادارم هەرگیز نەشیکەن، چونکە کێمەڵێک هونەرمەندی زۆر داهێنەرن.

ئەوە ئێوە بۆ لە یەکێک لە خوتبەکانتاندا ناڵێن دنیای عەرەبی بۆتە کافرستان و فیلم و زنجیرە دراماى بەدەوشتی دەردەهێنن؟ ئێوە لە شەستەکان و حەفتاکان، کە خەریکی قەدەغەکردنی ئامێری تەلفاز بوون، ئەوان لە بیستەکانەوە زۆرترین فیلمیان بەرهەم هێنابوو. لە بیستەکان سێ دەرهێنەری ژنیان هەبوو و ژمارەی ژنی ئەکتەر لە ژماردن نەدەهات، لە کاتێکدا ئێمە هەتا حەفتاکان و هەشتاکانیش پیاومان دەکردە ژن. ماڵی هونەرمەندانی وەک (عومەر چاوشین) و (ڕەسمی جەلال) و ئەوانی دیکەش ئاوا بۆت.

ئەوە زاناکانی ئەزهەری شەریف، کە ئێوە بە ڕابەری خۆتانیان دەزانن، بۆ قەدەغەیان نەدەکردن و نایانکەن؟ ئەدی ئەو سەکردە ئیسلامییانەی دنیای عەرەبی بۆ لە ئاستی ئەو کافرستانییە بدەنگن؟ وەک دەرکەوتووە لە دنیای عەرەبیی ئیسلامیدا ئەوەی بە پلەی یەکەم قەدەغە دەکرێت، ئەو فیکرەیە، کە دەیەوێت ئیسلام بە شێوەیەکی جیاواز لەوەی هەیە، بخوێنێتەوە، ئەگینا تا ڕادەیەکی زۆر ڕێگا دراوە لە فیلم و زنجیرە دراماکاندا ژن بە جلی تەنکی شەوەوە بە ڕووتی دەربکەوێت و لەسەر تەختی نووستندا لەپاڵ پیاودا بخەوێت.

لە بیرمە لە یەکێک لەو فیلمانەدا پیاوێک لە حەج دەگەڕایەوە، (عەباس فارس)ی ئەکتەر و (نەعیمە عاکف)ی سەماکەر بە موزیک و سەماوە پێشوازییان لێ کرد. کاتێ حاجییەکە ویستی پاداشتیان بداتێ، وتیان ئەستەغفیرەللا چۆن پارە لە کەسێک وەردەگرین، کە لە ماڵی خواوە گەڕابێتەوە. ئەویش زۆری دووعا بۆ کردن.

بەو منداڵییەی خۆم دەمتوانی جیاوازیی لەنێوان خۆمان و ئەواندا بکەم. بۆ دەبێت لای ئێمە هەموو شتێک حەرام بێت، کەچی لای ئەوان

هەموو شتێک، تەنانەت سەمای ژنی ووتیش دەچێتە ییزی خواپەرستییەوە؟ وەڵامەکەی ئەوەتا: مەلا بەڕێزەکان. بەڵێ، مەلا بەڕێزەکان و دەستەڵاتی پارتی و یەکێتی. ئەو دوو حزبە تەنیا ئاسایشی خۆیان مەبەستە، ئەگینا هیچ بە لایانەوە گرنگ نییە نووسەر و ڕۆشنبیر و هونەرمەند هەڕەشەیان لێ دەکرێت و بە شەڕکەوە خەریک دەکرێن، کە دوور و نزیک پێوەندیی بە داهێنانەوە نییە.

مەلا بەڕێزەکان ئەوەی ئێوە دەیکەن، نیشانەی بەهێزییتان نییە، بەکو مانای ئەوەیە بڕەهێزن. وەک (ئیبن خەلدوون) دەڵێت کاتێک کێتەرەدارێکی سووتاو دوا گڕی خۆی نیشان دەدات، ئەوە مانای کوژانەوەیەتی. مەبەستم کوژانەوەی کەسانی وەکو ئێوەیە، نەوەک هیی ئیسلام، چونکە هەرگیز ئێوە نین بەم قسە و هەڵسوکەوتانەتان ئیسلام دەپارێزن و لەگەڵ کوژانەوەی هیچ بیروباوەڕێکیشدا نیم.

ئەو حیکمەتە چییە ئێوە پەیڕەوی دەکەن؟ لە مزگەوتەکان بە خەڵک دەڵێن ئیسلامەتی نەماوە و لەبەر خراپەکاریی موسڵمانان، ئیسلام زۆر بڕەهێز بووە، کەچی لە دەرەوە دەڵێن ئیسلام زۆر بەهێزە و لە سەدا نەوەد و قسووری خەڵکی ئێمە موسڵمانن؟
مەلا بەڕێزەکان ئێوە هەندێکتان خەریکی ئەم شتانەن، بۆیە بەردەوام قسەکانتان وەکو نوکتە دەخرێنە سەر یوتووب و دەبنە مایەی سەرگەرمیی خەڵک. هەتانە بەهەشتی بە شێوەیەک بۆ خەڵک وەسف کردووە، کە ئەگەر ئێمە لە چیرۆک و شیعردا بیکەین، بە هەشت و نۆ فەتوای کوشتنمان بۆ دەردەکەن. (بە کەیفی خۆتان عەللاگە لە ئێسقانمان پێ دەکەن).

ئەگەر هەزاران خەڵک بۆ ئەو قسە بێتامانە دەگرین، ئەوە لەبەر ئەوەیە ئێوە لەبارەی دین و مێژووی عەرەب و ئیسلامەوە هیچ شتێکتان پێ نەوتوون. هەموویتان بۆ دوو ڕستە کورت کردووەتەوە: ئەوەی خراپە بکات، خۆی لەگەڵ دۆزەخ دەبینێتەوە و ئەوەی چاکە بکات، دەچێتە بەهەشت. ئەو چاکە و خراپەیە چیین؟ ئەوا هەر خۆتان دەیزانن و پێوەرەکەتان بۆ داناوە. بەشێکی زۆری لەو سەدا نەوەد و قسوور و لەو دوو میلیاردەی بەردەوام دەیڵێنەوە هیچ لەبارەی دین و مێژووی خۆیانەوە نازانن، بۆیە قسەی ئێوە گوێی لێ دەگیرێت، ئەگینا ئەوەی ئەو مەلایە لەبارەی بەهەشتەوە وتوویەتی، لە کوێی قورئان و حەدیسدا نووسراوە؟

ڕێزم بۆ هەر کەسێک هەیە، کەڵ بە هۆمنی خەریکی خواپەرستییە. ئەوە ئێمەی ڕۆشنبیرین، کە بەرگری لە ئیمانی ئەوانە دەکەین و سێ ساڵ

لەمەوبەریش هەر لەو گفتوگۆیەی پێشتر ئاماژەم بۆ کرد، پێم لەسەر ئەوە داگرتووە.
دەمەوێ وەک تێبینییەکیش ئەوە بڵێم، کە من لێرەدا بە ناوی ئازادیی نووسەرانەوە قسەم کردووە و بەرگری لەو ئازادییە دەکەم، بەڵام بە هیچ شێوەیەک لەگەڵ هەندێک لەو نووسەرانەدا نیم، کە بە هەمان شێوازی ئێوە دەنووسن و لە تیقییەکانیش لەسەر ڕێتمی ئێوەڵ قسە دەکەن. ئێمە کە هەتا ئێستا بە زمانی ئاوا ڕوون و سادە، وەکو ئەوەی ئەم وتارەی منی پێ نووسراوە، قسەمان نەکردووە، ئەوا تەنیا لەبەر ئەوەیە بە ئاستی خۆمانمان نەزانیوە. هیوادارم ناچارمان نەکەن چیتر بەم زمانە وەڵامتان بدەینەوە.

-_____

تێبینی: ئەم بابەتە ئەگەرچی پێشتر لە سایتی (ئاوێنە)دا بڵاو کراوەتەوە، بەڵام لەم ڤێرژنەدا هەندێک شتی دیکەی بۆ زیاد کراوە.

خوێندنەوەیەکی فەمینیستانە بۆ کۆچیرۆکی "دزگیرانی قوینەکەم"

سیران محەمەد سوورە

-_____

دەروازەیەك بۆ کۆچیرۆکەکە:

دزگیرانی قوینەکەم، کۆمەڵە چیرۆکی چیرۆکنووس "کازیوە ساڵح"ـە، ساڵی2012 لە چاپخانەی ئاراس، لەچاپ دراوە. ئەم کۆمەڵە چیرۆکە بیست و هەشت چیرۆکی لەخۆ گرتووە. هەژدە چیرۆك لەم کۆمەڵە چیرۆکە بۆ شێوەیەکی بەرچاو باس لە زوولم، شەرمە و کوشتنی ژنان دەکاتن. لاوازیی، نزمسێرکردن و لەشیش؛ وەك چەژ و سەرچاوەی دامرکاندنەوەی ئاگشی پیاوان، خراوەتە ڕوو.

نووسەر خەی ئامادەی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆی لە داواکردنی مافی

ژنان هەبووە، چ لە ناوەڕاستی کوردستان، چ دوای ڕووکردنە دەرەوە. کازیوە، جیاواز لە ژنگەلێکی نووسەر خوێندنەوەی بە کۆشش و پرسی ژنی کورد و ژنایەتیی (فەمینیزم)ی کوردیی جیاوازە. چونکە ناوبراو لەلایەك منداڵیی و گەنجیشیی هەر لەنێو نەریت، ژینگە و فەرهەنگی نەتەوەکەی خۆیدا بەسەر بردووە. لەلایەکی تریشەوە بەهۆی ڕووکردنە هەندەران و تێکەڵبوون بەو کۆشش ئازاد و یەکسانییەی، کە لەوێ لە ئارادایە؛ ئاگاداربوونی لە کارە ڕێکخراوەیی و بزووتنەوەکانی ژنانی ئەورووپیی و چەنیەتی هەوەستوەرگرتنیان بە ماف و ئازادیی ژن، تێگەیشتنێکی نوێی بە بواری چالاکی ژنان و بزووتنەوەکانی ژنان لە کوردستانداا، خستووەتە ڕوو.

بەشێوەیەك چیرۆکەکانی ڕێکخستووە، کە دەنگی کارەکتەری چیرۆکەکان، لە هەناوی لەبووردەیی، مرۆڤدۆستیی و یەکسانییی ڕێگەزییەوە ڕێبکاتن. کارەکتەرەکانیش ژنن و لەلایەن پیاوانەوە ناڕەوایی و زوومیان لێدەکرێت و دەچەوسێنرێنەوە، وەك کازیی و مەرام بەکارهێنراون و ڕێگەزەکەی تریش ئاڕاستەیی خیانیان لێبڕاوەتەوە. کارەکتەرەکان هەڵقوڵاوی ئەو کولتوور و سیستەمە دواکەوتووەن، کە هەمیشە ژن قوربانیدەر بووە و پیاویش وەها براوەیەك، کە بەشان و باڵیدا هەڵبگوترێت.

هەندەك لەو چیرۆکانە وەك (دەزگیرانە قوێنەکەم یان ژووری ژمارە 508، کە کوشتنەکەی ئاشکرا کرد؟ و مەیموونستان، ئەو سەوزەی دایکیشم بە خواردنی گوناهباری کردم، ژنەکانی جەنەرا و کچە ئازادەکە) جێگەی سەرنجن
چیرۆکنووس باس لە کۆشکانی ژن لە کوردستان دەکات. هەکردەکان و گرێکوێرەی دروستبوونی ئەم ئارەزانەش دەخاتە ڕوو، خودی بەربەستەکانیش کە هەمیشە نێر/ پیاو لە پشتیەتی، دەخاتە بەردەم نەشتەری هەڵخنە.

نووسەر لەم کەمەڵە چیرۆکە، خاوەنی بیرۆکەی یەکسانییخواز و داکۆکیکاری ژن دەردەکەوێت. لەو ڕوانگەی، کە ژنی کورد هەمیشە ڕووبەڕووی کەمسەیرکردن و هەڕەنەوەی ژن وەك زەعیفە، خزمەتکار و تەرکاری ئەو "ژنەڵا/ پیاو"ـە بووە، کە گوایە هەشکی ڕەهای هەیە و بەرزترە لە ژن و ژن زێتر سەزی هەیە. بەیە پیاو مافی بەسەر ژنەوە هەیە، خاوەندارێتی بەسەرەوە بکا، لەگەڵی ڕابوورێت و ئارەزووەکانی خۆی لە تەر بکات.
هەوڵی ئەم خوێندنەوەی ئەم کەچیرۆکەیە، لە چەند ڕوانگەیەکی جیاوازی بزووتنەوەی ژنان، کە ژنان خوازیارینی و کاری بە دەکەن و

لە ژیانی کارەکتەرە سەرەکیی و لاوەکییەکانی نێو کێبڕکێکەش "دەزگیرانە قوینەکەم"ـەوە هەنگ دەداتەوە.

1- نیشاندانی سروشتی دایك، لە دەستاتیکی پاتریارکیدا

ژن هەمیشە لەکەمەندگەکان بەگشتی و کەمەندگەی کوردیی بەتایبەتی، لە پەراوێزی کەمەیەتیی، هەشنبیریی و ئابووریی ... تاد، گێش کراوە. هەکارەکێیشی سروشتی ژن خێی نەبووە، بەڵکو کەمەندگە و هێزی خسەپێنەر ئەمەی خستووەتەوە. پلە و چینایەتیی دروستکردووە. بەیە دەبینین کارەکتەرەکانی نێو چیرۆکەکانی"دەزگیرانە قوینەکەم" هەمیشە لە پگەی کەمەیەتییەدا کەنارگیر کراون. ئەو هەیانە لەسەندراوەتەوە، یان پێیان نەدراوە، کە دەبە ئەمیش وەك هەگەزێك هەیبەت. بەیە دەبینین هەمیشە ژن لە گشێیەکی ماەدا هەدراوەتەوە، ((دایکی هەموو جارێك بانگی دەکرد" کچم وەرە بە چێشتخانە با هەگەکانی گشتن بە دەی پیاوت فەر بکەم.))، ل 118.

ئەم بیرکردنەوەیە، بیرێکی باوی نێو کولتووری خەکێیی کوردیی بەریە و تا ئێستاش خەکگەلێك چ پیاو، چ ژن، هەگری وەها تگێیشتنێکن، کە گوایە ژن دەبەت خزمەت بە پیاو بکات و تەواوی تەمەنی لە چێشتخانە بباتە سەر. ئەم چیرۆکە ئەوە نیشاندەدات، کە هەمیشە پیاو خێی لەپشەوە داناوە و ژنیشی وەك خزمەتکار سەیرکردووە. هەبەتە هەر ئەم پیاوەش بووە، کە ئەو دایکەی دروستکردووە، کە بەت: ەازیکردنی دەی پیاو؛ گێشتن بەدەی پیاو، کارەکی پیرەز و جوانیی بەژن دەبەخشەت. بەمانایەکی تر لەرەوە چیرۆکنووس دەیەوەت پەمان بەژێ: دایکی کورد خەونی خێی لەسەندراوەتەوە. بەیە هەر خەونکیش، کە هەیبووبەت ئەوە خودی سیستەمی پیاوسالاریی بەی چەکردووە. ئەوە نیە هەموو هەگەکانی ژنی هەر بە لای خێی بردوونەتەوە.

بەیە چیرۆکنووس سەرکەوتووانە توانیویەتی، لە هەناوی نەریتە دواکەوتووەکەی گەلەکەیەوە، کارەکتەر دروستبکات. بیری وشیاریی و هەوەستیش لە بەرانبەریدا و یاخیبوونی کچی تگێیشتووش، نیشان بدات: ((ئەویش بە دەم بەهەوە ئەی هاوار کەی لەم عەقە کەن و تەزگرتووەی تە زگارم دەبەت))، ل 118.

لەرەوە چیرۆکنووس دەیەوەت ئەو پیامە بگەیەنەت، کە دایکان کەوتوونەتە ژێر ساوەری عەقڵی کەن و پەویستە وئاگا بهێنرێنەوە. سەرەای ئەمە پیامێك ئاەاستە دەکات، کە دەبەت کچان سەردەمیانە

بیربکەنەوە و خاوەنی کەسیەتیی و بەیاری خەیان بن. تەنیا کەسکیش، کە ئەم دایکە وەئاگا بهێنێتەوە، ئەوە خودی کچەکانیان/ ژنان خەیانن. چونکە ئەمانیش هەر ئەو مەیینەیەن، کە وەك یەك جیاوازیی هەگەزیی و نایەکسانیی گرتوونیەتیانەوە و دەیانگرێتەوە، ئەگەر یەکنەگرن، ئاگا نەبنەوە و بە بیرکی نوێ و سەردەمیانە لە دنیا و ژیان نەڕوانن.

ئەگەرنا هەر ئەو هەگەزە دەمێنێتەوە لە چێشتخانەدا بێت و هەوای ژیانی ئازاد هەڵە نەمژێت. چونکە ژنیش وەك پیاو پێویستە بە خەی بژێت. چونکە دەسەڵات و مەیلیی خاوەندارییەتیی و خەبەخاوەنزانین، دەی پیاوی کردووەتە دەکی ڕەق لە بەرانبەر ژن، چونکە هەر خەی ژنی خستووەتە پەراوێز و گۆشەی چێشتخانەوە، جا چۆن دایك ڕەگەیەك بە کچەکەی بدزێتەوە بە ئەوەی بەدەی پیاو بگات؟!

((هەرگیز وا نییە، بیرت چوو خۆتان پەروەردەکەری ئەو داوانەن… ئەمە هەر لە لەدایکبوونەوە، لاسایی زمانی ئەو دایکانە دەکەینەوە کە باوکمان قەپچەی ڕەشی داوە لە زمانیان و چاوەڕوانی جەنەڵەی قەدەرە لە خەزانەکدا بیانوڕێنێت))، ل 89.

ئایا ئەم دایکە توانیویەتی لە کونجی ماڵەوە ئەم ڕەگەیە، کە پیاو وەك داهێنەری سەرەکی گرتووە، بیگرێتە بەر یان لایەك لەم ڕەگەیە بکاتەوە؟! بەیە بەتەوسەوە کارکتەری چیرۆکەکە دەڵێت ((تە هەرگیز ڕەگەیەکت زانیوە بمگەینێت بە عەقڵی پیاو، نەك دەی، مەبەستم مەعیدەی؟)) ل 118.

گەدەی پیاو، لەلایەك ئاماژە بە هەرسکردنی خواردن، تەرنەبوون و چەژ وەرگرتنی پیاو، لەژن دەکات، لەلایەکی تریشەوە گەدەی پیاو، بریتییە لەو ئیمپراتۆریەتە مەژووییەی، کە دروستی کردووە: بەچەوساندنەوە و لەگەڵنانی خەونی ژن. مەژووەك کە پیاو وای لەژن کردووە بە گەیشتن بەدەی، دەستبەرداری خەونەکانی ببێت و لەگەشەی ماڵەوەدا بمێنێتەوە و خواردن پێشکەشی ئەو پاشایە بکات، کە هەرگیز لەئاستی مرۆڤ سەیری نەکردووە، کە وەك ئەم خەون، مەیل و پرسیاری هەیە. ((خوا عەقڵەکت بداتێ کە پێی بژیت، چونکە ئەم عەقڵە ناتژمنێت))، کورتە بڕووسکەکانی غوربەت- بڕووسکەی یەکەم ل 118.

هەمیشە متبووەنی ژن، وایکردووە پیاو دەسەڵاتە میریەکەی خەی بەرفراوان بکات و پڕە بەمەژووە چەوسێنرایەتییەکەی خەی بدات. ((تا خواستی دەسەڵاتداری زەرتر و زاڵتر بە ئاستی هەشیاری لاوازتر

و کەتر دەبێ، خواستی ملکەچبوون باڵاتر دەبێ، مرۆڤی ملکەچ لە سرووشت و بەهای ئازادی ناگا، تەنیا مرۆڤی ئازادیش هەڵگری مەزندەکردن و هۆشیاری مافی بڕانبەرە، مافیش باسی کاتی نەبوونی دەسەڵات و ژێردەستەییە، کەواتە ژن کە بە مرۆڤی بە دەسەڵاتی ناو کۆمەڵ ناوزەدکراوە و کۆمەڵێش بە دەسەڵاتی دەسەڵات ناکرێ لە زلهێزیی دەسەڵاتەوە داوای ماف بکات.))(1) بۆیە دەبینین دەسەڵاتی پیاوسالارانە، بواری بە ژن نەداوە؛ هزر بکاتەوە، پرسیار بکات و بڵێت و بڵوات. بۆیە ئەمڕۆش وایکردووە، پیاو هەمیشە براوە بێت لەبەردەمی بەهەڵوەستییەك، کە خۆی بە خۆی فڕاهەمی کردووە. هەر وەڵامدانەوەیەکیش بە کوشتن و بڕدباران کردن کۆتایی پێدێنێت. بۆیە عەقڵەك، کە هەڵوەستەی نەبە و بیرەوەت کێلانە بژێت، ئەوە دەبێت ئەم نەوێشە وەك دایکی هەمیشە لەسووچێکی ماڵەکێدا، خۆریکی ناوماڵیی بێت، ئەگەرنا ئەقڵی نوێ و بیری نوێ قانی دەکات و نایژینێت. بۆیە خۆشویستنی پیاو بە ژن لەم چیرۆکەدا تەنیا بە گەدەکەیەتی.

2- جیاوازییی هەگەزیی و ترس لە هەگەزی نێر؟

جیاوازییی هەگەزیی و هەبوونی نایەکسانیی لەکەمەڵگەی کوردییدا، ژنی کردووە بە هەموزن. لەوەوە ژن وەك ناموس، شەرمگەی وەك ئافات و ئابووچوونی خێزانەکەی لێکدەدرێتەوە. بۆیە چیرۆکی "ئەو سەوەی دایکیشم بە خواردنی گوناهباری کردم" چیرۆکی کچێکە سەرتاپای منداڵیی لە نەو ترس و شەرمەدا بەسەر بردووە. ترسێك، کە وایکردووە، لە خۆنیشدا دار، دیوار…تاد، لێی ببن بەسەبەری باوك و برا.
کارەکتەری چیرۆکەکە کچێکی یازدەسانەیە. هەر لە منداڵیی و لەو تەمەنە بچکووکەیەوە بە گوێیدا چرپێندراوە، کە نابێت تێکەڵاوی هیچ نێرینەیەك بێت. جا چ لە خوێندنگە بێت یان قسەکردن لە ڕێگە کۆی. هەموو ئەمانە بە کچ تابۆ کراون و نابێت لێی نزیك ببنەوە.

((دایکم بە نیوەی هاوپۆلەکانمی گوتبوو هەر شتەکیان لێبینی یا لە ڕێگە لەگەڵ کۆدا قسەی کرد خێرا وەرن لە ماڵەوە بەمن بڵێنەوە))، ل 114.
هەر ئەمەش وایکردووە کە کارەکتەر/ کچی کورد، تێکەڵاوی هەگەزی نێرینە نەبێت و باوەڕ بە هیچ پیاو/ کۆمەك، نەکات. ((هەزار جار پەم وتویت و پێت دەڵێمەوە، ئەوەی نێر بوو باوەڕی پێ نەکەیت، تەنانەت گەر باوکیشت بوو، ئەگەر ئەتەمبەڵەك لە ڕێگە ماڵی هەر کەسێکی لە پرسیت نزیك نەبیتەوە))، ل 112.

ئەو سیستەمی خێڵەکیی و باوکسالارییە قوربانیی بە هەردووك هەگەز کچ/ کوڕ، دەدات. ئەو دوو هەگەزەی سروشت هەڵی بژاردوون و خودا وەك یەك گیانی بەبەردا کردوون، ئیتر لە یەکتری دەکرێن. کوڕ دەبێتە هەگەزی دەندە و کچیش دەبێتە هەگەزی شووڕیی، شەرمە و سەر بە فەتارەت. ناڕەوایەتییەك پیاو دوو جار بەخێی دەکات، جارێك بە ڕەگەزی بەرانبەر و جارێکیش بە خێی، کە خێی وەك دەندە دەناسێنێت ئەم کچە داماوە تەنانەت سووڕی مانگانەشی، کە سروشتی خێیەتی. لەی هادەکات و لەی دەترسێت، چونکە هەموو شتەکی لەلا کراوەتە شەرمە و شووڕیی.
دایکە عەیبە یانی چی؟
واتە خوا دەتخانە جەهەننەمەوە.....، ل 110.

بەیە هەموو پرسیارەکانی بە دەکرێنە ترس و دڕاوکە. هەر، کە خوێنی مانگانەش دەبینێت، ئەوە لە خوێندنگە بە ئەوی هاوڕەکانی نەبینن، قسەی بە هەڵنەبەستن و نەی گێننەوە بە دایکی، پەنا بە پاسارانی خوێندنگەکە دەبات.
تەنانەت، کە خوێنیش دەبینێت و کوڕێك ماچی دەکات و زگی لێپەدەبێت، ئەوە لە کاتی سووڕی مانگانەی و بینینی خوێن، ترس دایدەگرێت و ئەم خوێنەی وەك ڕاستییەك بە دەردەکەوێت. چونکە پشتریش چیرۆکی ئەو کچەی بیستووە و زانیویەتی، کە چۆن بەهەی زگپڕبوونی لە خشۆیستەکەیەوە، نەفرەتی لێکرا و بە بێڕەوشت ناوی بردرا.

ئەم جۆگەی هەمیشە کەچکردنی کچانمان بووە، بە ژوورە تاریکەکان. ئەمەیە کەپتکردن، کە هەمیشە کچی کورد تێکڕاوبوونی لەگەڵ هەگەزی بەرانبەریدا، بەی کراوەتە شەرمە، لە وەڕامی بچیەکەشیدا؟ ئەوە هەمیشە پەنا بە ئەو سزایە بردراوە کە خودا دەتخاتە دەزخەوە. هەرگیزیش ئەم تێگەیشتنە باوەی کەمەگە، ئەو بواڕەی بە ژن نەداوە وەها تێگەیشتنێك بخوێنەتەوە، لەکی بداتەوە و ڕەزامەندی بە دەرنەبڕێت.

ئیتر ئەم دەبێتە هەکارێك و وا لەو کچە دەکات، کە تەنانەت سەیرکردنی ئاوێنەش بەی نەشیاوە، چونکە پەی دەڵێن: ((دەت پەیدا کردووە))، ل 114. بەیە ئیتر سەیرکردنی ئەو بە ئاوێنە، سەیرکردنی ڕووخساری نابەت وەك سروشتی خێی، وەك هەر کوڕ و کچێك، کە لە جوانیی خێیان، حەیران دەمێنن، بەڵکو کاتێك سەیری ئاوێنە دەکات، بە ئەوە سەیری دەکا، کە ئەو جیاوازیانە ببینێتەوە ((کە شوانی برامی لای دایکم شیرین کردووە و منیشی نابووت کردووە))، ل 114. ئیتر گۆڕان بە دەزینەوەی جیاوازیەکان، دەبێتە بەدزی سەیرکردنی

ئەو بە ئاوەنە، تا بزانێت بۆچی ئەم شووم؟! کۆچی ئەو/ برا، پیرۆز و ئازادە. بۆچی جێستەی ئەو کارساتێ و مایل بە دیلکردنیەتی؟ تۆ بڵێی پەوەندییەکی هەگەزیی لە نێوان مە و ئاوەنەدا نەبێت؟ کە تەواوی منداڵیەتی لەنەو ئاوەنەدا بە نەبێتە خۆ ناسکردن، دۆرککردن و پێشیانی سۆز و جوانی ئارەزوو، هەبێت ئەمە لە هەرتك هەگەزدا و بەبێ گۆڕانەوە بە نارسیس.

3- ئازارەکانی کچبوون

لە دایکبوونەوەی زەوی، هەڵگرتنی جیاوازییی هەگەزیی نێوان ژن و پیاوە، کە چیتر ژن وەك هەگەزی کەمتر، شووم و ئابووبەر… تاد، سەیر نەکرێت. ژنیش لە زمانی خۆی و تێڕوانینی خۆیەوە، ئەمیش گوزارشت لە ژیان، بوون و گوهەری مێبوونی خۆی بکات. ئەوە ووتە کە ژن لە کەمەگە دواکەوتووکانەدا هەمیشە سەرکووتکراوە و دڕچەوسێنرێتەوە. هەموو ئەمانەش بە هۆی مێبوونیەوە بووە. هەیە، کە هەرگیز نایکردووە، مێبوونیەتی، بەڵام نا مێبوون؛ ووحی پاساریەکە، لە فەین بەنەو ئەبەدیەت. مێبوون ووحی شیعرە. بەفرە کاتەك سەر بە زەویدا دەکا بە لەدایکبوونەوە و ژیانەوە.

چیرۆکی "دارستانەکەی باپیرم" وەنای ئەم جیاوازییە هەگەزییە دەکات، لە نەو خەزانی کوردییدا، ئەمیش لە هەگەی میراتەوە. ئەم چیرۆکە ئەوە نیشان دەدات، کە هەرگیز لە نەو خەزانی کوردییدا وەك یەك سەیری کچ و کوە نەکراوە. ئەمەش بووەتە فەرهەنگ و هەمیشە کوە لە پشتەر دادەنرێ و کچیش نەك هەر لەدایکبوونەکەی، بەڵکو بەرگوەکەوتنی ئەوەی، کە منداڵە لە لەدایکبوونەکە "کچە؟!" ئەوە نەوچاوانی باوك، برا و مام، گرژ دەبێت، چونکە لە لەدایکبوونی کچ، گوایە هەنانی بەڵایەکی گەورە و شوورەییەکی مەزنە.

سەرەڕای ئەوەی، کە مافی میرات بەخشکاریش، هەمیشە پیاو سەرقافڵەی ئەم کاروانە و خاوەنی هەموو شتە هەبووکانی بنەماڵە و کوڵە لە پشکەی خەزانکەیە. ((باپیرم بەر لەوەی بمرێت ماڵ و موڵکەکەی بەسەر کوە و کچکانیدا دابەش کرد و ئەو دارستوشی بە من بەخشی. من تەنیا نەوەیەکی بووم لە نێوان یازدە نەوەدا شتم بەرکەوت، ئەویش تەنیا بە خواستی باپیرم))، ل 9.

هەبژاردنی نەوەیەك لەنەو یازدە نەوەدا لەلایەن باپیرەوە، ئەمیش کچ و بەخشینی دارستوکە، کە میراتی بنەماڵەییە، ئەوە هەر زوو تەقینەوەی نەك تەنە پیاو، بەڵکو ژنیش لەبەردەم پەدانی ئەم بڕە

میراتە ووددات، چونکە کچکانی باپیرش میراتیان دەکوێت، کە ئەمانیش کوڕیان هەیە.

((ئامزا و پوورزا هەرزەکار و کامڵەکانم دەنگی ناڕەزایەتییان گەیاندە ئاسمانی سەروو دارسوورەکە، مامەکانم و پوورەکانم خەریك بوو دیوەخانەکەی باپیرم بکەن بە گڕوپانی جەنگی مەغڵەکان))، ل9.
هەرزوو ناڕەزایی ئەوە دەردەبڕن، کە ئەم بڕیارەی باوکیان، واتە باپیری کچکە داویەتی، ئەوە بڕیارێکی ئەجگار هەڵە و نادادپەروەرییە تێدایە، چونکە:
یەکەم: منداڵەکانی مامی گەورە، هیچاو نەکراوە، کە لە پشترن.
دووەم: بەخشینی وەها دارسوورەك، کە ئەو هەموو شتە و قوربانیانەی، کە لە پێناوی پاڕاستنی ئەم دارسوورەیە دراوە، ئێستا دەدرێت بە نەوەیەکی یەکەك لە کوڕە بچووکەکانی و سەرەڕای ئەمەش ئەو نەوەیە، کوڕە نییە و کچە. چونکە کچ بە دیتەی ئەمان ئەوە نە هێندە لە پشتەوەیە، نە توانای پاڕاستن و بەرگە گرتنی هەیە.

تا بەو هەیەوە بەسەر مافی نەوەکانی، کە کوڕی گەورەیە بازبدرێت. ئەم تەوانینەش لەوە سەرچاوەی گرتووە، کە ژن زوو خەی لەدەست دەدات و توانای بەرگەگرتن و داکەکی کردنی نەك هەر لە کەس و شت، بگرە لە خەیشی نییە. ئەمەش بیرکردنەوەیەکی هەرە لاوازی کەمەگەی داخراوە، هەقووڕاوی ئەو دەستاتیە، کە پیاو پاوانی کردووە، ئەمەش سیمای کەمەگەی داخراوە بە ڕووی شارستانییەت، دەموکراسیی و یەکسانییی نەوان مرۆڤکان.

یەکەك لە بیرە هەرە سەرەکیی و مرۆڤدۆستیەکانی ژنایەتیی لەو دەقەدا ئەدگاری خەی یان بیری خەی تێدا لێق نەکردووە، کە باپیری خودی کارەکتەر/ کچکە، دەڵێت: ((من خەم دەزانم چ ئازارەك لە ناخی ئەم دارسوودایە و دەشزانم منداڵەکان و نەوەکانم کامیان باشتر تیماری ئەو ئازارانەیان پێ دەکرێت و کامیشیان مەژووی ئەو دارسوو وەکو خەی دەڵێتەوە))، ل 10.

ئەم چیرۆکە ڕەگریەکانی بەردەم ژن، هەر تەنیا بە پیاو نابەستێتەوە، بەڵکو ژنیش بەشکی ئەم ڕەگریەیە. سەرەڕای ئەمەش وێنای پیاوەکی شکەمەندیشمان بۆ دەکەشێت، کە بیردەکاتەوە و جیاوازییی هەگەزییش وەلاوە دەنێت. وەڕامی ئەم هەڵە تێگەیشتنەش دەداتەوە، کە گوایە ژن توانای پارێزگاریی، پاڕاستن و بەرگەگرتنی نییە و ناتوانێت بارودۆکان تێبپەڕێنێت، بەڵام وەدەنگهاتنی پیاوی وشیار، ئەوە ڕەگە بە وەها تێگەیشتنێك چەل دەکات، ((باپیرم

سوور بوو لەسەر قسەی خەی و گوتی، ئەگەر منیش بڕیم دەیکەم بە ناوی ئەم کچەی تۆوە، دەمووت ببەت بە موڵکی کەسێك کە بتوانێت بە گژ ژیاندا بچێت((، ل11.

لەرەدا گەرەکە ئاوڕ بگوترێ، کە هەر سووکیش لەو دارستوو، ژنەکە، مرۆڤەکە. هەنانی ناوی دارستو لەم چیرۆکەدا ئاماژەکردنە بۆی، کە ژن وەك سەرچاوەی ئاشکراکردنی زانین و خواردنی بڕی دارستوی بەهەشت، کە زانینی بە مرۆڤایەتیی کەشفکرد، هەنراوە. کە هەر ئەمیش بوو ئاوی، کە لە بەهەشت لێی یاساغکرا، لە سەر زەوی بەدەستی بێنێت. بڕیە ژن ئاو مرۆڤ کاردەستەیە کە هەمیشە بزوانی بە ژیان و ژیانەکی نوێتر تەدایە. مرۆڤ کاتێ دادەماڕێت لە بەها مرۆڤییەکات، ئاوکاتێی، کە چالاکی نییە، چونکە چالاکیی ێیشی هەیە؛ کە خواستە.

بڕیە دارستو: پێگە، جوانیی، ئەو و کاریگەریی ژن، لە کەمەگەدا نیشان دەدات. کەچی ئێستا بەچی ناکرێت ژن خاوەنی شتەك نەبێت. ((من دەمەکە لەوە تێگەیشتووم ئاوی خەکی مەملەکەتی حیکایەتخوانەکان شێتگیر دەکات ئاوڕیە ژنەك خاوەنی دارستوەك بێت))، ل 13. ئەمە ئاو لاپەڕیە هەڵدراوەتەوە و نهێنییەکی خوێندراوەتەوە، کە پیاو و پیاوی کوردیی، بەچی ترسی لە ژن هەیە ببێتە خاوەنی خەی و خەی بڕیار بدات، چونکە ئاودەم ژن پرسیار لە ناسنامە ئاستەقینەکی دەکات و بەدوای بوونە ئاسنەکی خەی دەگەڕێت. چیتر ئاو مرۆڤ بەنامرۆڤکراوە نامێنێتەوە بە پیاو، کە سەرچاوەی چڕبینین و سەز جووڵاندنی پیاو بووە. بڕیە هەرگیز ناکرێت وەك ترس سەیری: ماف، ئازادیی و بزووتنەوە فەمینیستەکان بکەین، بڕیە باسکردن لە ئازادیی، نە تەنە ژن، بەکو هاوکات پیاو خیشی خوێنەکی لەبەر ئاێشتووی بڕینەك دەبێت، بڕینەکی قووە، کە هەمیشە ئاگری نەخشیەکی تری کوشندەی بە سەر مرۆڤایەتیی و کەمەگەی لەدەکرێت. بڕینەك دەبێت هەمیشە کولاوە، کە مرۆڤ پێیەوە دەتێتەوە، بەوەی خواستی بە چارەسەرکردنی هەبێت. بڕیە باسکردن لە ئازادیی نەك تەنیا پیاو، بەکو مرۆڤ، ساڕێژکردنی بڕینەکی قووە، کە مێژووی دەسەاتی باوکسالاریی، کردوویەتیە ژیانی کەمەگەوە؛ کردنەوەی دەرگە داخراوەکانە بە ەووی ژیانەکی یەکسان و بەختەوەر.

بەدیوەکی تر ئەم چیرۆکە، دەکرێت چەند خوێندنەوەی تر هەبگرێت، ئەم چیرۆکە لە 2012 بە دووسا پێش داعش نووسراوە. هەبەتە ئەمە ئامان دەگرێت. چونکە دەکرێت بیبەستینەوە بەو بارخوودانییەی لە کەبانێ کچانی شۆڕشگان کردیان. وەجا دارستو دەبێتە هەما بە خاك، کە هەر ئاو کچە دەیپارێزێت، کە باپیرە لە وەسیەتدا بۆی بەمیرات

داناوە. واتە میراتی کچانمان شتێکی پاساستنی نیشتیمانە، چونکە هەر ئەو دەتوانێت بەرگریی لەبکات و بیپارێزێت. هەبێت با پیرەش لە کەسیەتیی عەبدوڵڵا ئەج ئاڵان وەنا دەبێتەوە، کە وەک سەرکردەیەک پاشخانێکی لە ڕووی هەزر و کارەوە بە نەوەی نوێ بەخشیووە. هەم ناسنامەی خەباتی چەکداریی بەخشیە ژن و هەمیش وەک دوای بوون و ئازادیی خۆی خستن.

لەوەو خەمی پاساستنی نیشتیمان، کە بە پیاو ئەمڕۆ ئەجگار قوورس کەوتووەتەوە، ئەوە ژن هەڵگر و داینەمۆی شۆڕ و خەباتە. بەیە هەزریش بەبە خەم و خەمیش بەبە چالاکیی بەدی نایێت. ئەوەی ناسنامەی ژنانی شۆڕقانی کەبانێی گەیاندە هەموو جیهان، ئەو پێڕۆ گەورەیەیە، کە باپیرە و نەوەی ڕووناکبیر و تێگەیشتوو وەگەڕی دەخەن.

کە هیچ خەون، چالاکییەک نەبوو، تا ئیرادەی ناساندن و بەدیهێنان بکات، ئەوە نەبوونی خەون و چالاکیی، کوشتنی ئازادیی نابێت، بەکو کەوتنەوەی دنیایەک، نیشتیمانێک دەبێت، کە هەڵگری خەیاڵپڵاو و تەنبێ دەژن. چاوەڕێی دەستکی ئاسمانیی دەبن بێت و لەو چاڵە ڕزگاریان بکات. لە ئەمڕۆ هەموو ئەو هەگەزانەی ملکەچ نەبوون و کارابوونە، لە ڕزگارکردنەوەی کەبانێدا دەدەزینەوە. واتە ژیانی نوێ لە کەبانێ، خەڵکگەلی ڕووحمردوو بەرهەم ناهێنێت. بەیە هەوتی ژنایەتیی لەم نەوەیەدا، لە ئەگەری باشترین بارەو و پشەوچوونکان دەبینرێت. هەبێت بە بەردەوامیی هەگەزکانی جووڕەی ژیان: هەزر، خەون، خەم، ئیرادە، چالاکیی.

4- نموونەی ژن وەک دایکەک دوای کەستکەوتن

ژن لە گەلەک بار و ڕووداودا لە پیاو خەڵاگر و بەهێزتر بووە. تەنانێت لە ژیانی هاوسەریەتی و چاوەڕوانیشدا، ئەوەندەی ژن بە بەگەردیی(*) و خاوەنی نەشکاندنی بەڕەنیی هاوسەریەتیش دوای کەستکەون و لەدەستدانی مەردەکەی ماوەتەوە، ئەوە پیاو ئەوەی نە کردوویەتی نە دەتواناشیدا هەبووە بیکات. بە مانایەکی دیکە، ئەوەندەی ژن دەتوانێت بە منداڵەکەی کچ/ کوە، دوای لەدەستدانی مەرد یان لەکجوودا بوونەویان، پارێزکارییان بکات، نانیان بدات و پەروەردەیان بکات، ئەوەندە پیاو بەی ناکرێت، چونکە بەڕاستی ژن توانایەکی بەسنووری لە چاوەڕوانیی و دانبەخەداگرتندا هەیە.

ئەی بۆچی بە سەزداریی زێتر لە پیاو سەیر بکرێت؟ ئەوە نییە پیاو دوای مردنی ژنەکەی، زوو یان دەهنگ ژن دەنێتەوە، بەڵام ژن لەسەر

منداڵەکانی دادەنیشت، تا گوڕە دەبن. لەڕدا دایك/ ژن تەمەنی گەنجیی خۆی بە منداڵەکانی دەبەخشێت؟!
یەکێك لە چیرۆکە سەرنجڕاکێشەکانی نێو" دەزگیرانە قوینەکەم" چیرۆکیر "ئێو بخووری نەمری دادگیرسێنە"یە، کە دوای ئێوەی "ئێم"، کە دایکی "ئێو"ە، واتە دایکی کچۆکەیە، ئێوکاتەی باوکی لە شەڕکدا دەکوژرێت، ئێوە "ئێو" لە زگی دایکیدا بووە، بەیە دایکۆکە بەخۆی دەکات و وەك بووژنەکی داوێنپاك و میهرەبان دەناسرێت و خەریکی بەخۆکردنی منداڵەکانی دەبێت و مەرد ناکاتەوە، لە وەڵامی پرسیاریی شووەکردنەوەشی وتوویەتی: ((من ویستووومە لە ژیاندا بە یەك کەس بژیم و بە یەك کەسیش بمرم، بە ئێو کەسە ژیام هەر بە ئێویش دەمرم))، ل 94.

ئێم دایکە، بە بەخۆکردنی کچۆکەی و ئاگالێبوونی، دەکۆشێ و هووبڕووی هەموو ناو و ناتەرێکیش دەبێتەوە، کە بە دوایەوە هەڵیدەبستن و چاودێریی دراوسێی خراپ و تانە و قسەی بەجێش هەژانە لێ بڕانە. تەنانەت ئێو ژنەی، کە کوونکی کردووەتە حەسارکەوە و تەیدا چاودێریی هەموو خەڵك و جووڵانەوەی هەر هەنگاوەکی ئێم دایك و کچە دەکات. بەیە هەناسەکانی ئێم کچە و هەناسەکانی دایکەك دوای مردنی مەردەکەی، دەبێت چەند گەرم و چەند جاریش ساردییی دراوسێی چەتوون و خەڵکی بیرکەر و تەنگەیشتوو، هەناسە تەنگیان کردبێتن؟

5- شەڕف، چەکۆکە بەدەستی پیاوەویە بە کوشتنی ژن

شەڕف هەمیشە، لە واتا بەرفراوانکەی خۆی داماڵدراوە، بچووك و بەرتەسك کراوەتەوە، هەر ئەمش زیانی زۆری بە مەڕف/ ژن، گەیاندووە، شەڕف بە مانا بەرفراوانکەی و لە کەمەگەیکی کراوە، خاوەن ئازادیی و هاوبەچوونی جیاواز، بە واتای بەها، نرخ، گەورەیی و شکۆمەندیی دێت، کە بە تاکەکان دەگەڕێنەوە. کاتێك دەڵێن: فەلان کەس، کەسەکی بەشەڕفە، ئەمە واتە ئێو کەسە خاوەنی گەورەیی، ئازادیی و هووحەکی مەزنە، کە کەس پێی نەداوە، بەڵکو خۆی فەراهەمی کردووە.

بەڵام شەڕف لە کەمەگە دواکەوتووەکان و دەسەڵاتی پاتریاکی، هەمیشە بەرتەسك کراوەتەوە. ئێو مانا مرۆڤییەی شەڕف هەیەتی، لێی ستاندراوەتەوە و مانایەکی نزمنی لێبارکراوە. شەڕفێك ئێوەندەی پیاو بە ناسنامە و دەسەڵاتە پاتریارکییەکەی بەکاری هێناوە، ئێوەندە هێوستەیەکی مرۆقاسای لێتێك شەڕف نەکردووە، کە ژنی پێ

نەچەوسێنەتە، بەڵکو پێچەوانە بووەتەوە. ئەستا شەڕف بەندە بە کچێنیی و کاری زایەندیی (سەکسیی)، دوور لە نەریت و شەریعەتە ئایینییەکان. وەجا نەر ئەوەی بە ژن بە بەدوشتیی و شکاندنی یاسا دینییەکان سەیری دەکا، ئەوە بە ئەم، دەچنە پەراوێزی نەبوونەوە، کەچی ژن بەنەوی شەڕفەوە دەکوژە و بەردبارانی دەکات، بەیە زەرجار تەنیا شتێك دەفریای ئەم کەچ/ ژنە داماوە بە، لە یەکەم شەوی بوکێنییدا، ئەوە دەپێك خوێنە، ((تەنیا ئەو پەڕە سووراوە گەواهی دانایی ئەمەن و بورکانەکان ئامانناماەن))، ل 153.

لە یەکەکی تر لە چیرەکەکان، یادەوەریی ژنێك دەگێڕێتەوە، کە چەن بەهەی دەستدرێژیی نامەحرەمەوە، کە باوکی مەردەکەیەتی، لە ڕێگەی بەهەشکردنەوە زگی ژنەکە پەدەکات، هەوڵەشی لەدەکرێت بە ناوزاندن و کوشتن. بەیە دوایی وا بەباش دەزانێت بەهەی ئەو خەشوێستیی و وەفایی بە پیاوەکەی هەبووە، پەی بەێت و ئاگاداری بکاتەوە. هەرچەندە زەرجار لەوە دەترسێت، کە باوەی پە نەکات، چونکە: ((ئاخر ئەوساش هەر لەو ئابووچوونەی ئەستا دەترسام بەبە تاوان دەیتوانی ئەوە بخاتە پاەم))، ل 61، هەر کە پەی دەێت، ئیتر ئەوەی بیری لەکردبووەوە، کە پشتەکردنی پیاوەکەی بوو و تاوانبارکردنی بە بەابووە، کە گوایە درێ دەکات، منداەکە لە کەسەکی تر و خیانەتی لە هاوسەریەتیی کردووە، ئەستاش دەیەوێت پاکانە بەخەی بکات، چونکە ((پیاوان هەمیشە خەیان لە ژنەکانیان بەاستر دەزانن و ئەوەندەش ژن بەشەڕفی خەیان ناوزەد دەکەن، ئەوەندە کەسوکاریان نزیکترە لەیانەوە هەتا ئەو شەرەفە،....))، ل 58.

ەاستییەکەشی ئەم ژنە هیچ تاوانەکی نییە و بەگوناهە، بەڵکو ئەوە ئاەشی دەندەیی نەرەکە، پیاوێك کە خیانەتی لە کوەکەی کردووە و ژنەکی بەگوناهیشی کردووەتە قوربانییی ئاەشییەکەی. لەوەش زەتر، کە هەوڵەشەی کوشتنیشی لەکردووە، کە ئەگەر ئەمە ئاشکرا بکات یان ئەم کارەی لەگەڵ نەکات، ئەوە ئابووی دەبات و دەیکوژێت، چونکە هەمیشە شەڕف چەکی دەستی پیاو بووە، بە ناو زاندن و ێسواکردنی ژن: ((لەوەش زیاتر چەقێیەکی گەورەی لە دەردەهێنام و دەیگوت دەتکوژم و دوایی دەەم شتی خراپم لە بینیوە و لەسەر لەشفرۆشی کوشتووم))، ل 62.

ئەم چارەنووسی ژنێك و دوان نییە، بەدەیان و سەتان ژن، تووشی وەها ناەوایی و دەستدرێژییکردنەسەر بوونەتەوە و دەبنەوە. دوایش بەنەوی شەڕف و لەشفرۆشیی دەکوژرێن.

ئەم چیرۆکە گرانییەکی غەمگینە. گەلاوێژی ناڕواییەکە، کە هەوێندکانی بە چیرۆکەوە ژیاو، حەوسەڵەی گەلاوێژان نییە. نامۆ نگرێشتووکانی منداڵێك دگەڵتەوە، کە نامۆ بە خودا دنەرێت تا باوکی بە بنەرەتەوە، کەچی نازانێت ئەو باوکەی ئەوی بەناو بانگ دکرێ، باوکی ڕاستەقینەی نییە ((… نازانی باوکی ڕاستەقینە لەگەڵ ناوی خێدا زنجیرەی سێیەم وەردگرێ))، ل 62. ئەفسووس هەموو نامۆکانی منداڵێك لێ نگرێشتن کاڵ دبنەوە، منداڵێك لەو هێژەوە بە ئەو هێژ، لە چاوەڕوانیی باوکێکدایە، کە هەمیشە خەزگێ بە ئارایی خواستنیەتی لە ژیاندا. ئەم یەکسان دکرێت بە مەیل و خولیاکانی کچانیشمان، کە هەمیشە نامۆکانیان ناگەنە جێ، کە شەڕف هەزاران وەڕ و سەرگەردان دکات. هەزارانیش نشتەری شەڕف خوێنیان دهێژنێ و خوێنیان دچێتە گەزێ شکاوکانەوە.
زەرجار ئەم گرانییە هاوئاهەنگ دبێت، لەگەڵ عەشقێکی ناکام. یانیش داوای دنیایێکردنەوە، لە دڵدار و نیازیەتی گرانیی خێ بە بچێت و پێی بڵێ:
دنیام بکێ،
چیی تر گەنمی تاڵ قژکانم
ڕەژنەی ماچ تاڵیان ناکات
چونکە نیشتیمانی سەرابی ڕووت
خستمییە گەرووی پامیامکەوە
پاکیزەییمی
کرد بە دمامکی گوناه و
کچێنیمی کرد بە قەڵبرووت، ل 53.

بڵێ نیشتیمانێك، کە مەیل و خوونی هەموو مرۆڤکی وێك سەراب، وێك تەمکی نەناسی زستانێ، کە تەنیا هێدکات، بەڵام هەرزوو لەباردەبرێن و هەم بگەردیی هاژەی سولی بەرزی لەدەستنن و هەمیش کچێنیی دەدزن و ئاور دەدەنێ ڕووخساری فریشتە ئاسای. ئیتر نە ماچی خۆشویستیی، نە هەستی مرۆڤدۆستیی نییە تا بیلاوێنتەوە. هەموو ئەمانە لەگەڵ کچێنییەدا مانا دەبەخشنە خێ و هەرزووش بەمانایی دەبەخشنە گوناهێك، کە بگوونا هییە.

6- ژن و پێگەی سیاسییەکەی

دەسەاتی پاتریاکی، نێك بووە بە بنەمای سەرکی خێ، بگرێ ئەو دەسەاتە سیاسەت و جومگەکانیشی گرتووەتەوە. بە شێوەیێك کە ژنگەلێکیشی کردووەتە کەسێك کە خەی، لە دەمولوتی پیاو هەبسوت و لمووزی ماچ بکات. بەرگریی لە دەسەاتی پیاو بکات و بووەتە بەشکی

بچووکی خۆ لەلا گەورە، بەڵام بەکارهێنراو لەلایەن بەشێکی گەورەی سیاسیی چەوسێنەرەوەی هەگەزی ئێم.
لە چیرۆکی "ئەو نامانەی بەر لە مردن نەخوێنرانەوە"، کە پێکهاتووە لە(6) شەش نامە، کە بە "دلارام" دەنێرێت.

دلارام لەرەدا دەکرێت هەما بێت بە هەموو ئەو پیاوانەی، کە لە دەسەڵات دان و هەکارێکی هەرە سەرەکین لە چەوساندنەوەی ژناندا. هەبێت دلارام، کە خەی بەشداریی ئێم دەسەڵاتیە دەکرێت لە خەونی خودی چیرۆکنووسیش شتێکی تر نەبێت، کە زیاتر شیمانەی ئەوە دەکرێت چیرۆکنووس خەونی پەوە دەبینێت بە بوونی وەها کەسێك، کە وەڵامی پرسیارەکانی بداتەوە و دەخەمی سیاسەتێکی شەفافدایە، ئەوە وەك چیرۆکنووس دەڵێت ((چۆنە تا ئێستا بەدەنگن چۆن سیاسەت دەکەن؟))، ل 186.

دوای ئەوەی باس لە دەستپێك دەکەن، کە دروست دەبن و هەموو شتێك بە میزی نەرینەیی خەیان پیرۆز دەکەن، هەرچی جوانیی هەیە دەی شەوێنن و دزە دەکەنە ئەقڵی میرۆکانی شار. دیارە ئێم دەستپێ لەسەر بنەمای دەگما و چەقبەستوو خەیان بەرز دەکەنەوە بە ئاستێك، کە هەمیشە ئێم ساوەرە وەك خەشەویست لە ئاوی مەلکانەی ئەقڵی مرۆڤی بە هزر و زەرینەی خەکیدا بەاو دەبەتەوە و گەرا دەکات.

هەر دوای ئەمە ئێم دەستپێ بەباکانە ڕگەزی بەرانبەر دەچەوسێنەوە و ئازاریان دەدەن و ((بەباکانە پێ دەنێن بە دەی هاوەگەزکانی خەماندا))، ل 184، کار دەگاتە ئەوەی، کە تەنانەت ژنگەلەکیش، کە دوێنە ناەازییی و چالاك دەبینران، ئەوە ئەمیش بەنی میزیان گرتووە و ملکەچی هەموو ئەو بنەما سیاسیی، ئایینیی و خەکیانەن، کە بە هەیانەوە هاوەگەزکیان دەچەوسێنرێتەوە، کەچی نك بەدەنگن، بەکو ئەوەی زمانی بکاتەوە ئابووی دەبەن و تووشی مەینەتیی، گەرمە و کەشەی زەری دەکەن.

بەیە گەان بەدوای خەدا و خە دیتنەوە، یان ملکەچنەبوون بە ساوەری چەکووشی دەسەاتێکی فاشیل، ئەوە یان دەبێت بچیتە ژێر باێیان، یان ئەوەتا هەمووان دەنگت لەهەدەبەن و بە نەشاز، دز و بەشەف تاوانبارت دەکەن و ووت لەهەدەماەن، چونکە گەلەك لە هاوەگەزکانی بەر لافاوی میزی ئێم دەستپێ کەوتوون، ەنگ و دەنگیان بووە بە هی ئەمان و ئەمانیش بەهەیانەوە هاوەگەزکانیان پێ دەمکووت دەکەن.

ئەو دەستپاتە سیاسییەی، کە خشتەی کارەکانی ئەو، هێژمکی تەدا نەماوەتەوە بە پاکیی، جوانیی و خۆشەویستیی، چونکە تەواوی هێژمکانی حەفتیان بە ناشیرنییەکانی خۆیان پێ کردوون و پێیان دەکەنەوە، ئەوتا ((شەموو: دەینی سکی کچێیەك کە بە ناوی عەشقەوە لە خشتە براوە، یەکشەم: لە بەردەم ئەوارە هاتنی بەوژنکدا شانۆی گورگمکی برسی ئەوارەکەی هێش داگیراندبوو، دووشەم: دایکی شەهیدەك پەنجەرەکانی پاشگەزبوونەوەی بەووودا دەخرێتە سەرپشت، سێشەم: گیانەوەی چیرۆکی نیفاق و داستانیکارەکتەریەتیی دەستکرد بە ێیزی کەنیزك، چوارشم: چەند تەکنیکێرکی مەدەرن لەسەر ژمارەی مەعشووقەکانیان بشێ دەن، لە یەکەم پەنجشەمی سەرتاییتانەوە هەتا دوا پەنجشەمی ئەم وشەیە کارەکتەرکی دێاوتان قیێی هەموو بەق بزیۆکانتانی لەگێدا تاقی کردمەوە هەتا گەنجیەتیی سەربەاوم دابەش بکات بەسەر سمکێانی ئەسپەکانی عەشیرەتاندا))، ل 186.

بەیە پرسیاری کارەکتەر، پرسیاری ژنگەلەکە، تەواوی ناێوایییەکان، کە دەرهەق ژن کراون، ئەو دەرهەقی کارەکتەریش کراون و ەووحی مرۆقانەکەی ئەمیان ئازارداوە. بەیە بە چاوەك، کە پەرشییەکی گەورە دەبینرێت لە گلەنەکانیدا، دەپرسێت و بە تەوسەوە یەژە: کام هێژتان ماوەتەوە، کە خشتەی کارەکانتانی لەدابنەن، چونکە ئەوەتا هەموو هێژەکانتان بە چەوساندنەوە، کوشتن، لەچاەنان، بەوژنکردن و تازیەبارکردن، پەکردووەتەوە.

هەر ئەمەیشە، کە وا دەکات کارەکتەر حەز بە گەورەبوونی "دلارام" نەکات و هەر بە بچووکی بمابایەوە لای جوانتر دەبوو، چونکە چی پیاو هەیە، ئەوە هێژەك لە هێژان منداڵکی بگەرد بووە، کەچی گەورەبوون ئەمی کردووە بە پیاوکی ترسناك و چەوسێنەرەوە، ((چەندم پێ خۆش دەبوو منداڵکی منداڵ بوویتایە، نەك منداڵکی گەورە، چەند لە گەورەبوونت دەترسم. چونکە دەزانم ئەو جۆرە منداڵییە دەتکات بە گەورەیەکی ترسناك))، ل 186.

دوو تەوانینمان لەمێ دلارام خستنە ووە، تەوانینی سێیەممان لەمەی سەرەوە هێدەهێنجین، کە ئاوێ لەو فەرهەنگە باوە کەنەی نەو کەمێگەی کوردیی دەداتەوە، کە سەبارەت بە لەدایکبوونی منداڵی کوێ هەیانە، کە هەمیشە وەك پیرەزییەك سەیر دەکرێت. کەچی بە کچ پەچەوانە دەبەتەوە، کە کچ مایەی شوم و نەگریسییە. بەیە هەر ئەو منداڵە کوێە، کە لەنەو فەرهەنگەکی باوك سالاردا چاو دەکاتەوە، ئەوە کاریگەریی ژینگە و خەزانکە بەسەریەوە گشە دەکات. دواییش

خەی دەبەتە پیاوەك، كە دەیەوێت نەك چارەنووسی خەی، بەڵكو هی ژنیش دیاری بكات. لەرەوە چیرەكنووس ترسی ئا لەم گەورەبوونەیە هەیە و ناكرێت نرخیانەش لەم گەورەبوونە سامناكە، ترس هەن، بە بەشكەی تری ژیان و ژین نەهێنێت، كە ژنە.

7- ڕەنگدانەوەی ستەمكردن لە ژن

شكە هەمیشە پیاو لە خەی مارە بڕیوە. بڕیە لەو كاتەوەی شكە لە هەگەزی بەرانبەر دەستێندرێت و پێی نادرێت، ئەوە خودی ئەم هەگەزە كە ژنە، مەحكوم بە كۆیلەیی و مەحكوم بە تاوانی بوون دەكرێت. هەر ئەم ژنە مەحكومكراوەیە، كە لە جیاتی ئەوەی باوەشی پێدا بكرێت و شكەمەندیی و میهرەبانییە سروشتییەكەی لەبەرچاو بگیرێت، ئەوە خراوەتە ژێر باری قورس، ئەشكەنجە، ئازار و قامچی پیاو.

هەبەتە ستەمكردن هەر تەنە نەبەستراوەتەوە بە سووچی ماددەوە، زیندانییكردن و لێستاندنەوەی گەڵك لە مافەكانی ژیانی مرۆڤ/ ژن. بەڵكو ستەمكردنی پیاو لە ژن، ئەمڕۆ زۆقتر بووەتەوە، كە چووەتە لایەنی لەشی ژنەوە و ئەم ستەم و زووەمكردنە لەسەر ژن لە لەشە و خەدامكاندنەوەی پیاویش بە ئەندامەكانی لەشی ژن دەگەڕێتەوە، كە پیاو وەك چەژ و خەدامكاندنەوەی ئارەزووی زایەندیی، خەی لە ژن نەزیك دەكاتەوە، بەڵكو بە جیاوازتر لە ژیانی بڕی. كە هەوەدەدات لەوەوە ئارەزووە زایەندییەكەی خەی دابمركێنێتەوە و لەگەڵیدا هابوونەت و كات بەسەر ببات. تەنانەت بە مەیل و تەركردنی ئارەزووەكانی و كات بەسەربردن، ئەوە كار گەیشتووەتە فریودانی ژنی هاوسەردار، یان دوای هاوسەرگیری كردن، لەپەوەندیی بەستندایە لەگەڵ ژنانی تر. ئەمەش بە ژنكەی خەی بەشیاوی نازانێت. تەنانەت ژن وەك هەڵوەستوەرگرتنیشی لەبەردەم وەها كارەكدا، كە مەردەكەی دەیكات. ((پیاوەك لە بازاڕی گەوادەكاندا لە قوژبنی تاریكییەوە، فریوی ژنی هاوسەرداری دەدا بە خیانەتی هاوسەری))، ل 8.

هەموو ئەمەیش ستەمكردنە لە ژن، بڕیە ئەمەش چەوساندنەوەی ژن لە لەشیدا وەنا بووەتەوە و زێتر دەیچەوسێنێتەوە. ئەمەش لەوەی كە پیاو بە سەز نیشان بدرێت، ئەوە هەر ژن دووچاری دەبەتەوە و كەم سەیركردنیشی لەم هەوانگە كۆنەی پیاوەوە بە ماوەتەوە كە ژن سەزدارترە.

هەبەتە بە ئەمەش هەمیشە پیاو دەمامكی پشیوە و هووی هاستقینەی خەی هەرگیز وەك ئەوەی، كە هەیە پشان نداوە. بڕیە هەمیشە ژن لەم

تاوان ئەنجامدانی پیاودا، قوربانی بەگژدیی و بەگوناهیی خەی بوون، بەیە ئەم ئاشیەی پیاو هەیەتی، بووەتە هەکارکی هەر سامناك لە کولتووری کوردیدا، ناپاکی کردنی پیاو، لەوەو دزە دکاتە نەو بەگژدیەك کە خودی دەسەاتی پاتریاکی گر بوون لە تکەبوونی هەگەزیی، کە وایکردووە متمانە بە هەموو استیەکی درە بکات و وشیاریەکی کەمتریشی هەبەت لە هەگەزکەیتر.

سرەای ئەم نەبوونی شنبیریەکی خزانداریی و زایەندیی. ئەوی دشمنەتەوە لەو سرەیەی کە پیاو دەیکات، شواندن و نواندنی بوفایەکە، کە ژنانمان مینا کوکی ترزە لەدراو، تمانیان همیشە لە ئەفسانەکانی پرمیسس و داستانی" ئدەس و ئلیاد"ی همیرسەو، بە پەو لکاندنەوی تاوانکی تر لە گژاوکدایە، کە تیدا ژن وەك هەکاری هەموو شوومی و شك نیشان دەدات. بەیە ازیبوون بشی ئەو بەوندی کە هەیە و پی وا بیندراوە، ئیتر دەبە بەت: ((ئەمی قیرە کچانی قدەر، هەردەم ئەفسانەی فرمسك بە گوکانی ماچ دەسپەرین))، ل 52.

بەیە گکردنی "قیرە" لە دەمی کارکتەر، درەنجامی شبینیەکی ناکتا، بەننکردن و شیمانەنکردنی هەوەستکی مرقیانەیە لە پیاوەك، کە هەمیشە سنگی خەی بە کمسیرکردنی ژن و چاوتبینی وەك چەژ و دامرکاندنەوەی ئارزوو، شکاندووەتەو. ((لگ ئەوی ژیان بەبە ژن نابەت، بەام ژیانکی سرفراز و ماناداریش لگ ژنك جگای باس نابەت کە تا ئەو ادەیە بچووك و سووککراوە))(2)، بەیە زگرتنی ژن، لەلای پیاوەو ئاماژکردنك دەبە، بە خشویستنی ژن و خشویستنی ژیان. ژیانك کە هەر لە سردەمە کنینکانەو بووژانەوەی خاك و زیندووبوونەو و چرکردنی سروشت، وایکردووە بە دایك بچونرەت. لەم دیتگیەو مانایکی قوو هدەمژین کە: بوونی سروشتی دایك، بوونی بنەتی سروشت و ژیانە، چونکە خودی دایك (ژن) ئەم بوونە موفك و پیرز دکات.

8- ماسکی پیاو هەکاری فرهەنگی داخراوە؟

ا- چیرکی "کچە ئازادکە"

فرهەنگی داخراو، هەمیشە سر بە ژوورە بدەنگکان و کانە بە جمکاندا دکات. فراهمی کشکە، کە هەمیشە چاوی ئەم، چاوی گشت تاکەکانە. دەبەت لە چاوی ئەموە خك سیری خەی و دوروبەری خەی بکات، چونکە هەمیشە باوك و دایك {دایکی دروستکراوی دەسەاتی

پاتریاکی}، بە گوێچکەی تاك بەتاکدا دەچرپێنن، وەك ئاوەی ئاحلام مەنسوور دەڵێت: ((هەمیشە دایکم پێم دەڵێ وەکو خەڵکی ڕەفتار بکەم))(3)، لە وەها دەخێکیشدا ژن/ کچ، هەمیشە بەهەی ئاو نەریتە ڕیشە داکوتاو و دەقگرتووە، دەکرێت بە کێلە و قووربانی سەرکیش هەر خەی/ ژن دەبێت.

بەیە لە چیرۆکی "کچە ئازادەکە"، کە کچێکی تەژهەڵاتییە و لە تەژهەڵاتی نەریتیی ژیاوە، لەم چیرۆکەدا کارەکتەر داوای یاخیبوون دەکات. یەکسانیی و ژن دەکاتە لەرە و لە بەدەنگیدا نەوای دەنگێکی یاخیی و خودەك دەبیستێت. جاڕ دەدات و هاوارەك، کە ماسوولکەکان وەك دەنێتەوە.
بەڵام ئەم کارەکتەرە نەك هەر لەلای پیاوانەوە، بەڵکو لە لایەن خودی ژنانی خۆیانەوە، دەرێتە بەر نەشتەر و پلار، چونکە ئەم، چەی نەریتی شکاندووە و لە یاسای خەڵ هەڵقریوەتەوە، بەیە ((لە تەژهەکی ژناندا کەمەك لە ژنان بە ژنەکی ناعادەتی ناوزەدیان کرد و تاوانی دابونەریت شکاندنیان دایە پاڵی گوایە ئەو یەکسانییەی ئەو داوای دەکات بە ئەوان زەرە))، ل 160.
ئەم کچە، دژی کەنیسەرست، مرۆڤکوژ و تەسکبینەکانە، نزا و هاواری، لە گەواهییەکی سەرکەشانەدا دەبن و ئاوەزانی هەستەکی مرۆڤدۆستانە دەبن، کە هەمیشە پەنجەی هەواشیەك و نەرمونیانییەکی خوداژنانە، لەسەر ژەکان سەمایانە و سەر لە ماڵی یەکسانیی هەدەسوون.

بەڵام ((بەبەهانەی ئاوەی گوایە چەندین ساڵ پێش گەلەکەی خەی کەوتووە و لەگەڵ هەوتی پێشکەوتنی مۆژووی نەتەوەکەیدا ناوات، هاوار دەکات دەست دەخرێتە گەرووی، سەربەرز دەکاتەوە دەدرێت بەسەریدا، هەنگاو دەنێت قاچی دەکرێت بە داوادا. بەر نەفرەتی مینبەرەکانی دەخەن. گوایە ئەو پێشکەوتنەی ئەو لە نەتەوە ڕەئاوایە کافرەکانەوە وەرگیراوە))، ل161.
فەرهەنگی داخراو، بە ڕووی هەموو شتەکی نوە، دەنگەکی ئازاددا هەڵدەشاخێت و ڕووبەڕووی دەبێتەوە. هەرگیز نابێتە لەنگەر بە هەرسکردنی نوە. فەرهەنگی خەڵ، هەرگیز خوازیاری ئاشنایەتییی و تەکەبووونی لەگەڵ فەرهەنگەکی تر نییە. بەیە هەر دەنگەکی لەخەی جیاواز دەداتە بەر نەشتەر. هەر کەسەکی لەخەشی، کە بانگ بە یەکسانیی و ئازادیی بدات، تاوانباری دەکات و بە هەگەڵاوە، لەدین دەرچوو، ناوی دەبات، کە هەگەر بە پێشکەوتنی نەتەوە تەژاواییە کافرەکان بووە.

دواجار کارەکتەر، ڕووکردنە دەرەوە هەدەبژێرێت، لەو فەرهەنگە

دڕبازی نابێت، بەکو لەو فڕەنگە هەڵدێت، کە یەکسانیی و پشکەوتن ناخوازێت. هەنگاوەکان لە وەاتەکدا دەیگیرسێننەوە، کە گوایە تێیدا پێی دەوترێت ((هەموو بەچوونەکانت پێسندن. وەاتی ئەو یەکسانی و ئازادییە کە باسی دەکەیت، فڕەموو ئەوە دیمەنی شیرینی دڕیا کە هەمیشە بە ئاواتییەوەیت. دەبڕێتە سەر دڕیا و مەلەوانگەیەکی تەکەڵاو، وەکو هەشووە ترێ پیاوان و ژنانی ڕووتی بەیەکسانی لە هەڵنیشتووە))، ل 161.

گرفتی سڕەکیی لەم چیرۆکە و لە گەنجانماندا ئاوەیە، کە لەجیاتی بەهەنگاریی: هەڵهاتن و ڕووکردنە دڕەوە هەڵدەبژڕن، ئەمەش پاوەندیی بە ڕووحەکی تەنبەڵ و ترسنۆکەوە هەیە، چونکە مرۆڤ دەبێت بە خواستەکی بەهەز سەنگەر بگرێت و ئەحلام ئاسا بیر لە ناوزڕاندن و ژیانەکی ڕازاوە نەکاتەوە. کوا ڕچەشکاندن، بەبەهاییکردنی بەهاکان و شتەی کەنخوازیی، ڕووحی مرۆڤی هەڵاتوو، لە کاتەکدا، کە هەمیشە لە ڕاکردنداید. مرۆڤی هەڵاتوو بەدوای هیچەوە نییە، نە خاونی هەیە، نە بە خەی دەگات وەك ناسین. هەڵاتوو دەبێت تا پەسان دەست بە سڕیاوە بگرێت. لە دەمەکدا زەمینە بە وڕانکاریی لە وەاتداید. لە هەر وەاتەك زێتر، ئەم زەمینەیە لەڕ سازاوە و دەبینرێت.

کارەکتەر لەوش هەم دیسان، کە گوایە بەهەشتە و ئازادیی و ماف هەیە، بەڕام هەر زوو دەبێتە مایەی پەکەنین و گاڵتەپەکردنی ئەو ژن و پیاوانەی لە ئاوی دڕیادان، کاتەك شەرم دایدەگرێت، چونکە ئەو لە فەرهەنگەکی کراوەدا نەهاتووەتە ئەو وەاتەوە، بەیە ((ناچار دەبێت، لەجیاتیی مایو (ستڕج) و تیشەرتەك لەبەر دەکات بە ناو مەلەوانگە))، ل 161، جارەکی تر هەندەی دیکە شەرم دایدەگرێت و کاتەکیش لە ئاوەکەدایە نزیك بە خنکان دەبێت. ئیتر ئەم خنکانەش دەبێتە خنکانی ڕاستەقینە، دڕەنجامی ئەمەش هەر ئەو پەکەنینە و گاڵتەپەهاتنەی هاوڕێ نوێیەکانی بوو، کە گوێبیستی ئەوە دەبێت پێی دەڵێن ((ئەم دواکەوتووە داوای یەکسانی دەکات، کە خەی لەناو یەکسانیدا جێگەی نابێتەوە؟)) ل 162، ئەمەش کاتەك قووڵتر دەبێتەوە، کە زڕ ڕەگەز پڕرستانە دەڵێن: ((بابە ئەمانە بەسەد ساڵی تر ناگەن بەشارستانیەتی ئەمە، هەتا دونە بەشاخەوە بوون)) ل162.

ئەوروپاییەکان بە ئاوەی ئازاد بژن، هەنەهاتن، بەکو لەو زەمینەیەی بە گڕانکاریی دەبینرا، یاخی بوون و بەهەنگاریییان نواند. بەڵێ، شتەی ئایندە بە هەڵهاتن/هەڵهاتووان ناکرێت.
دوای ئەمە کارەکتەر، لەگڵ دوو هاوڕێ، ڕوو دەکەنە کافتریایەك، کە

لەو یەکترناسین لەگەڵ کەمەک کەس دەکەن، کە بە یاخی و ئازاد ناسراون. دوای ئەم یەکەکیان جگەرەیەکی پشکش دەکات، بەڵام ئەم سوپاسی دەکات، چونکە جگەرە ناکێشێت و سروشتی ئەو. دوای ئەو خزمەتگوزارەکە فەرموویان لێدەکات، کە ((هەریەکەیان داوای بیرەیەکی کرد و ئەویش داوای شەربەتێکی پرتەقاڵی کرد))، ل 162، بەیەک ئەمان ئەم هەواڵستەی ئەو بە نەشیاو دەزانن و پێی دەڵێن: کە تۆ کەسێکی ناشنەبیر بیت و شەرمەهەر لەگەڵ شەربەتدا بیت. چیرۆکنووس لەم وێنەیەدا وێنەی ئەو جارە ناشنەبیرانەی ئەوشمان بە دەکێشێت، کە جارە ناشنەبیرەکانی ئەوش، مەرج نییە هەموویان کەسانی تەگەیشتوو و مرۆڤدۆست بن، بەڵکو کاتێ کارەکتەر هەر کە داوای شەربەت دەکات، ئەوان وەک جێنۆیان پێدرابێت، دەتڤنەوە، کە بۆچی داوای شەراب ناکات.

ئا هەر لەوە کە سەر بەرز دەکاتەوە، چاوی دەنیشێتە سەر ژنەکی باڵاپۆشی چارشۆو بەسەر، کە بەرانبەری دانیشتووە و تاوناتاوەک، چەمکی پێچی لادەدات و پێکەکەی هەڵدەدات. بەیە سەری سووڕ دەمێنێت و لەبەر خۆیەوە دەڵێت ((ئای خۆ لای ئەمە تۆنیا باسی ئەم دیمەنەش بکەین بۆ چاوی خێت بینیوتە، بۆیاری کوشتنت دەدرێ، سەیرە من داوای ئازادی بۆ ئەو دەکەم، کەچی ئەو لە من ئازادتر و ئازاتریشە))، ل 163.

دوای ئەم گفتوگۆیە، بابەتێکی تر قسەی دەربارە دەکرێت، ئەمیش خۆشویستیە، کە هەریەکەیان باسی ژیانی خۆشویستیی و پەیوەندیی خۆیان دەگەڵ دەدارەکانیان دەکەن. کاتێکیش ڕووی دەمیان دەکەنە کارەکتەرەکە ((ئەی تۆ باسی چی خێتمان بۆ دەکەیت، باسی خۆشویستیە ڕاستەقینەکان، یان کاتیەکان؟))، 163. بەڵام ئەوە دەیەوێزێنێت و دەڵێت: لە فەرهەنگی ناژهەڵاتدا، ڕاستەقینە قەدەغەیە، چجای ئەوەی کاتیەکان.

ڕاستیەکانیش سنگت دەکەنە نیشانەی گوللە. ئەوە کاتیی هەر مەپرسە، لە پەواردایە، تاوانێکە مایە بە لەخشبوون نییە، تا من ئەزموونی بکەم. بەیە پیاوێکی دانیشتووی نەو گفتوگۆکە، لە هەموویان پیرتر، پێی دەڵێت ((بە کچم تەش وەکو هەموو مرۆڤێکی تر مرۆڤ نیت))، ل 163، بەیە بە چاوی پە ئەسرین و دنیایەک پەرشیی و غەمەوە، پێی دەڵێت: ((بەڵێ مرۆقم… مرۆڤکی لەوانلەو لە نەخۆرکانی ناهەڵات، مرۆڤکم هەهەندی ڕوانینەکانم پە کراوە لە شانۆی کەسانێک کە لە دەرزمانەوە تاوانباری مژووی مرۆقن))، ل 164.

ژەتاك هەمیشە دەنگ و ڕەنگی ژنانی، لەپشت پیاوەوە دەبیستڕت و دەبینڕت. ژن لە زمانی خۆیەوە نا، بەکو لە زمانی هەگەزی نێر/پیاوەوە گوزارشتی لەکراوە و وەناکراوە، کە دەبێت چی بکات و چنیش بیکات، ئەمە هەر پیاو بیاردەدات و داردەستەکە هەر لە دەستی ئەمدایە. ئەو ئەمەی، کە شکڵی پیاوی پێناس دەکرێت.

ب- چیرۆکی ژنەکانی ژنەاڵ

چیرۆکی ژنەاڵ، چیرۆکەکە کار لەسەر هووهەماینی دەمامکی پیاوەك دەکات، کە چۆن بە ئارەزووەکانی فریوی کچێك دەدات، باسی خۆشویستن، عەشق و بەدەسووتانی خۆی، بە کچە دەکات. ژنەاڵەك، کە کەشکە سپیەکەی، لە ژنگاڵەك بە ئارەزووەکانی، کە وەها سەیری ژن دەکات، کە ژن جگە بە ئارەزووە زایەندیەکەی و کات بەسەر بردن هیچی تر نییە، پێ کردووە. ((کانی هەر یەك جار خۆشە ئاوی لە بخیتەوە… بەاڵم من وەکو وتوویانە" کانیەك ئاوت لێخواردەوە بەردی تێ مەگرە" بەوفا دەبم بەرامبەریان و لە ساختمانەکەدا کاریان بە دابین دەکەم، بەردیان تێ ناگرم))، ل 133. ڕەژانەك ئەم دەنگە ((چەندین جار بەسرپەی خۆشویستی و بە ئاکام گەیشتن و دەسزی دە و دەروونی ئەمی پێ کردبوو ئەو دەنگە دڵەڕە لە بە هەڵوەستیی مرۆڤکاندا باسی جورئەتی دەکرد و لە خیانەتدا باسی پاکی دەکرد))، ل133.
بەاڵم، کە وەك پێشتر هەرزوو بە چاوەڕوانیی کردن بە دیداری، دەکرایە ژوورەوە. ئەوە ئەستا ئەم دەرگەی بەووداداخراوە. ئیتر ژنەاڵ بەکامی دڵی خۆی گەیشتووە و ئارەزووی لە شکاوە. هەرگیز ئەو ژنەاڵە نییە، کە پێشتر ((چەندین خۆشم ئەوی بگوێ مندا داوە))، ل 134. بەیە گومانی ئەوە دەکات، کە هەنگە ئەو دەنگی لە ژوورەوە دێت ئەم نەبێت ((ئەگەر ئەو بوایە ئەستا هەر بەزانینی کە من لەرەم خۆرا دەیکردمە ژوورەوە و قسەی خەم لەگەڵ دەکرد… یا هیچ نەبە کە دەیزانی من گوێم لێیە هەرگیز وا تووندوتیژ خۆی پێشان نەدەدا، هەر بەو ناسکی جارام دەجووڵایەوە))، ل134، ئیتر مەیلی مریشکەکی تر دەکات.

ئەم ژنەاڵە بەووە نموونەیی و ژنەاڵەك دڵەر و مرۆدەست، بەشوێیەك کە ((لە هەموو کەس بەگەردتر بێت مرۆڤتر بێت بەڕەوشتتر و بە هەڵوەستتر و ئاشتیخوازتر بێت))، ل 134، کە خۆشویستیەکەی وایلێکردبوو، کە خودی خۆیشی نەبینێت تەنیا و تەنیا ئەو ببینێت. خۆشویستیەك، کە وەها بەرپەرچی هەر قسە و قسەکەکیشی دەدایەوە، کە دەربارەی ئەو/ژنەاڵە، دەکران، ئەم نمایشش درێژە دەکێشێت تا ئەو ڕەژەی، لە دەستبازیی و گەرموگوڕیی ماچدا، ژنەاڵە دەیداتە

بەر زلڵ، نە یەکیان و نە دووان.

سەرەتا واهەست دەکات زلڵی خۆشەویستییە و گاڵتەی دەگەڵ دەکات، بەڵام تا ئازاری لەهەڵدەستێنێت و تەنانەت بەر دەم و چاویشی دەکەشێت، هەر ئەمە نا بەڵکو چی وشەی ناشیرینیش هەیە پێی دەڵێت: ((هیچ و پووچ، بێناموووس، سەزانی))، ل 135.
کە تا ئەو کات هیچ کەسێك، وەها وشەیەکی پێ نەگووتووە. لەپڕ هەموو شتەکان ئاوەژوو دەبنەوە و وێنەی ئاستی خۆ وەردەگرنەوە. ژنەئالیش، لە پیاوەکی خۆیست، چەوسێنەر و مشك پووچ، تای تەرازوویەك داگیر ناکات. بەڵێ وشەگەلی وەك: هیچ و پووچ، بێناموووس و سەزانیی، ئەم وشانەن، کە لە بازاڕی دەمقڕباغییی پیاودا، ئەمە بە ناشیرینکردن، ناوزڕاندن و کەمسێرکردنی ژن، ئاووسن بە هەزاران هەزاران جار بیستنەوەیان، کە پیاو وەك پاکانەیەك بە خودی خۆی و چەکی بەرگرییە دینیی، سیاسیی، ئابووریی و مرۆڤبوونە شکۆمەندکەی، خۆی پێ دەکۆتەوە. ژنیش هەڕەداتە دەزخەك، کە هەر پیاو دروستی کردووە.

بەڵێ هەر دوای هەڵمژینی جوانیی و پژموورد‌کردنی خونچەی، دوای تەربوون و وەڕسبوون لێی، دوای سووکایەتیی پێکردن و جنێو پێدان، نەك هەر خۆرا دەری دەکاتە دەرەوە، بەڵکو هەڵەشەشی لێدەکات ((خۆرا بێ دەرە با بەفیشکە کاسەی سەرت لە نەکەمەوە))، ل 135.
ئایە کەسەك شێ و فیشەك، چەك و سووکتەماشاکردنی ژن گەورەی کردبێت، لە مانای خۆشەویستی و عەشق دەگات؟!
((ژن بوو بەوەی لە پیاو بدات))، ل135. کەی گوێ لە دەنگی ناوەوەی دەگرێت؟! کەی کەی. ئیتر ئەم ژنەئالە، ژنەئالەی شێ دەڕاوکانە، ئەو شەانەی مژووەکی بە ناسکردنی مرۆقبوون بە مرۆقی نەبەخشیووە. چونکە ژنەئال لە کەپە و بەسەی ئەوین ناگات. تەگەیشتنی نییە لە مستەکێ و زلڵ خۆشەویستییەکانی دەبەر. تەنیا دامرکاندنەوەی دەوێت و تەربوون.

بەڵێ کچە/ کارەکتەر، پێی دەڵێت: ((جەنەئال تە بەردەوام خێت بەبراوە دەزانیت، بەڵام دەبێ ئەژێ ئەوێت تە بگەینم کە تە براوەی شێکی دەڕاویت))، ل 136، ئەوەی تە شێی بە دەکەیت، ئەوەی بەی ژیاویت، ئەوەی خێتت پێی ناسکردووە، ئەوە ئەژەك ئەوێت پێشان دەدەم، کە چەندە مایەی پێکەنین و گاڵتەجاڕی دەم گەمەیەك بوویت، کە هەر لە زووەوە بە وەدەرنانی تە ئاشنا بووە. چونکە ((لە شێکاندا فرمێسکی ژن و خوێنی پیاو هیچ بێها و نرخێکی نییە))، ل 136. ئەمە دەبێتە هووبووونەویەك لەسەر بوون و ماف. بوون و

خودکی هەسەن، چونکە پیاو وەچەی دوای شەڕ دەداوکانە. لە تەنگی دەڤان بەدرێژایی مێژوو، دەیەوێت کەماسیەکانی خۆی بە ژن پە بکاتەوە و شوورەییەکانی بەژن بسپێرێت.

ئەمەش کاتێك بە ژنەڤان دەردکەوێت و ئاشکرا دەبێت ((کە هەستت بەوە کرد فرمێسکی ئەمە بەرامبەر خوێنی ئۆویە ئۆوکات دەزانیت براوەیکی دەڤاویت))، ل 136، ژنەڤان شەڕ وایکردووە هەرگیز تە خێت نەناسیت. شەڕی تە لەپێناو بەبەهاکانە و شەڕکردنە لەپێناو هیچ. بەیە شتێك دەستبەبەرت کردبێت، خەشاردنەوە و نیشاندانی ڕووی ڕاستەقینەتە. نیشاندانی ڕووی ڕاستەقینەش، لە دەڤان و نشووستیەکانەوە فەر بووێت، کە هەمیشە دەڤاو سوود لە متمانە وەردەگرێت و لە مامەڵەی باش و خۆشویستی ناگات. بەیە هەمیشە ترسنۆکانە لەپشتەوەڤا هەرش دەبات.

دەرکەوتی چیرۆکەکە:

ژنەڤان، یەکسانە بە پیاوانێك دوای شەڕێکی دەڤاو. شەیش پاشماوەکەی کەسانێکی نەخۆشە.
کچە هەڵخەڵەتێنراوەکە، یەکسانە بە کچانی وەات، کە بوونەتە قووربانییی نەخۆشیی پیاوانێك، کە شەڕ لە هەموو بەها ڕەوشتییە مرۆڤیەکان دایماڵیوون.

وێنەی ژن، لە تێگەیشتنە تەسکبین و کۆنەکەی ژنەڤانەوە:

دوای تێربوونی ژنەڤان و دەرکەوتنی ڕووی ڕاستەقینەی بە کچۆکە، کە بەی دەردەکەوێت ژنەڤان تەنیا بە کاتبەسەربردن و ڕابواردن دەگەیدا بووە، هەرگیزاو هەرگیز وەك مرۆڤیش سەیری نەکردووە، تەنانەت وەك (مریشك) چاو دە ژن دەبێت و سەیری کچێی کردووە ((ئەمەش هەر پاشماوەی خەمە بیگەیەنن بە تەویلەکان، خەتان دەزانن ئەمسا هەموو کەشمیرەکانم پاش ئەوەی لە شەڕکەشمیردا دەڤان خەساند و مریشکەکانیش نیوەیان بەدەردی دەوە مردار بوونەوە و ئەوانی تریش لەبەر ئەوەی لە کە کەوتن یاخی بووبوون سەرم بەین، بەیە ئێستا ئەو تەویلانەم بە ئەوەمانانە هەتا لەسەر ئەو هەڵکە ماوانە بنیشن و هەڵیان بهێنن))، ل 137.

تێگەیشتنی ژنەڤان وایە، کە دەبێت ژن لە کونجی ماڵەوەدا بێت. کار بکات و خزمەت پێشکەش بە پیاو بکات، ئەو پیاوەی وەك کەشمیر، لەگەڵ چەندین ژنە و خەی تر دەکات و ڕادەبوێرێت. لە ڕوانگەی ژەنەڤان/ کەمەگەەی کوردیی ئەرکی ژن ئۆویە، کە ئارەزووی

ژنان/پیاو تر بکات. ئەم هەر وەك کۆشکر، کە لەدەوری چەندین مریشك هەدەسووڕێت.
ئەم بەدیوەکی تر، ژنان ماف بەخێی دەدات، هەر وەك کۆشکر دەگەڵ ژندا بێت، چونکە لە کەمگێی ڕۆژهەڵاتی ئیسلامییدا، پیاو بێی هەیە تا چوار ژن بهێنێت و چۆڕیان لەببینێت.

لە لایەکی تریشەوە، ژنان هەر تەنیا ئەو ژنانەی بە تەرکردنی غەریزە زایەندییەکەی نیە، بەڵکو دەیەوێت لە ڕووی ئابووریشەوە سوود لە ژن ببینێت ((دەمەوێ سوود لە ئەوە وەرگرم بە ئابووری وەبات))، ل137.

ج- وەرە پێکەوە سەما بکەین

ئەم چیرۆکە، گۆڕانەوەی پەیوەندییی خێشەویستیی ژنەکە لەگەڵ پیاوەك. سەرەتای دەستپێکردنی گۆڕانەوەش لە فەستیڤاڵی گوڵ و خێشەویستیدایە. کاتێك ژنەکی پرچ سپی، سەروو پەنجا ساڵ، لەیدەپرسێت شەوێت نامە نیە. ئەم ژنە خوشکی ئازادە، بەنەوی بەهە و چاوی بە مینا دەکەوێت. ئەم دوای لەکدابڕانی سی ساڵی مینا لە ئازاد. دوای گفتوگۆ، بە فلاشباك باسی منداڵیی، زانستگە و خێشویستنی مینا و ئازاد دەکرێت. دوایی کەسێتی ئازاد وەك پیاوەك، کە مینا کەرانە و شێتانە بە دە و گیان ئازادی خێش دەویست، دەردەکەوێ.

وەك لە دوایی کە مینا ئیمڵکی بە دەنرێت و بە ناوەکی خوازراو قسەی لەگەڵ دەکات، ئەو ئەم پیاوە کە دوای سی ساڵ لەکجوودابوونەوە و ژیان بردنەسەر لە دەرەوەی وڵات، ئەو هەشتا ئەو دەمامکەی لە ڕوو لانداوە. پیاوەکە ئازاد و پشکوتوو خێی نیشاندەدات، بەڵام لە ڕاستیدا، پیاوەکە وابستە بە فەرهەنگی داخراو. گوایە پیاوەکە باس لە ئازادیی ژنی وڵاتی خێی دەکات، بەڵام ڕازی نیە و کراوە نیە سەما لەگەڵ خێشەویستەکەی خێی بکات. چونکە هەر خێشەویستی مینا وایکرد، کە داوا لە ئازاد بکات ئاهەنگەك لە ڕۆژی خێشەویستیدا بکەن. سەما و دەستەملان، ئاوەزانبوونی گیان و لەدایکبوونەوە، سەما گیان بەبەر دەڕوەکاندا دەکاتەوە و جارێکی تر بەرەو ژیانکی ئازاد و دوور لەو ژیربڕیە باوی مەگەل تێیدا دەژێت.

بەیە کاتێك لەو ئاهەنگدا، کە پەلەك لە هاوڕێ مەسیحییەکانیان داوێت کردووە، ئەمش بەو هەکارەی، کە ئەوان کراوترن و (خڕکی

خەیان) کەمیان دەزانن ڤالەنتاین مانای چییە؟ داوای ئەم ئاهەنگی کردووە، بەیە کاتێك کەس بەسەر کورسییەکانەوە نییە، مینا ش دەیەوێت تەنوویەتی گیان بشکێنێ و خۆشەویستییی خۆی بە ئازاد دەربڕێت، داوای لێدەکات کە پێکەوە سەما بکەن، بەڵام ئازاد هەر زوو هەڵدەداتە ((شت بوویت، تۆ ژنێکی ئابووەمەند نیت، چۆن ڕێگەت دەدەم سمت و کۆفتە بادەیت بۆ ئەو هەموو پیاو))، ل 33. بەڵام مینا گفتوگۆی لەگەڵ دەکات و پێی دەڵێت، ئەگەر ئا ئەم جارە ناوەڕۆکە و بیرکەوتنەیە، ئەم داخراویی و دەمامکێت هەبوو، یان پێم دەوتیت بۆچی ئەم هەموو خەنووادن و تەماشاکردنە، لەپای چی؟ ئەوە پێت دەوتم ((گرێت هەیە بەرانبەر عەقڵی پیاو))، ل 34. ئازاد نموونەی پیاوێکی دەماکدارە، ئەم دەماکشی تەنیا بۆ لەخشتبردنی ژنە و بەس؛ بۆ مەبەستی شکاندنی ئارەزووی خۆیەتی لێیان.

گفتوگۆی مینا بۆ نەوێکی خوازراو لەگەڵ ئازاد:

مینا دوای مردنی مەردی، بەهۆی ئەو خۆشەویستییەی بۆ ئازاد هەیبوو، ئەوە هەوڵدەدات بۆ نەوێکی خوازراو قسەی لەگەڵ بکات، هەبەتە وەك کوردەکیش نا. بەیە کاتێك، کە قسەی لەگەڵ دەکات، لێی دەپرسێت، کە خۆشەویستیی کردووە؟ یان نا؟ یان بۆ ئاستی؟ یان چەند تا ئێستا هەر سڵتە و ژنی نەهێناوە. ئەوە پێی دەڵێت من خۆشەویستییم کردووە، بەڵام تەنیا بۆ کات بەسەربردن بووە و هیچی تر. تەنانەت لە یەککاتدا، من لەگەڵ دوو ژن، پەیوەندییم هەبووە، ((خێت دەزانیت ژنی ئەم کولتوورە زۆربەیان بۆوفان و هەر ئەوەندە لەگەڵ پیاوەکدا دەبن هەتا مەبەستی پێیەتی، یان پارەدارە، یان دەستەکی باشی کولتوورەکی خەیان دەست دەکەوێت، پاشان بۆ ئەمەی بگەنە ناوزەدکراو دەڵێن بۆی بای))، ل 36. ئەم وێنەیی ئازاد بۆ ژنی بگەنە و ژنی وەاتەکی خۆی دەیکەشێت، کە گوایە بۆوفا، پارێزدە و هەگەزپەرستن. ئەوە وێنەی خودی خۆی/ ئازادی تێدا بەرجەستە دەبێتەوە. مرۆڤ چۆن وێنای شتەکان و دەوروبەر بکات، ئەوە لە توانای ئاستی بینینی خەیاڵیەتی و لە تێگەیشتنی خەیاڵەوە دەوانێتە دەوروبەر و لەکەدانەوە بۆ بینەراو، بیسەترا و هەستپێکراوەکان دەکات.

لە کاتی ئەم قسانەدا، ئەوە ئازاد هەندێك لەو قسانەی، کە لە ڕابردوودا مینا پێی گوتبوون، بەکار دەهێنێت. بەیە ئەو خۆشەویستییە نەمرەی مینا بۆ ئازاد، ئەمەش وایلێدەکات تروسکاییەك یان ئومێدێکی پێ ببەخشێت، کە ئازاد خۆشی دەوێت و هەر بۆ یادی ئەوەوە ژیاوە. ئەو قسانەی لە ئاهەنگی پێشتر واتە سی

ساڵی بڕی، مینا هەمان ئەو قسانەی کردبوو، کە ئەو پێی وتنەوە، ((ئەوە خواستی منیشە، یەکەم هەنگاو بەسەما دەست پێ بکەین، سەما سەما هەتا ئەودیوی ژین، سەمایێ ئازەووی منیش، سەما هەتا ئەودیوی ڕح))، ل 38. بەیێ دوای ئەمە{ مەبەست پەوەندیی ئیمەیل}،کە دوو ساڵ دەخایەنێت، بەیار دەدەن یەکتر ببینن، کە هەشتا خێی پێناساندووتەوە.

هەروەها مینا لێی دەپرسێت، کە هەندێك شتی نەشیاو و سەیر دەبیستم، لە وڵاتی ئەوە لە مەڵ ژن. لەم پرسیارەدا ئازاد باسی خێی دەکات، کە گوایە لەبەر وەها شتێك وڵاتەکەی جێهێشتووە. جێهێشتنی وڵاتیش، وەك ئازاد گوتەنی، بەهەکاری داکەکیکردنی لە مافی ژن و ئازادییی ژن بووە. کەچی خێی لەوێتێی لە وڵاتەدابووە، ئەوە پەوەندییەکی هاستەقینەی لەگەڵ ژنان نەبووە، تەنیا بە کات بەسەربردن بووە.

کاتەکیش لێی دەپرسێت و باس دێتە سەر ئاهەنگ و سەما، ئەوە قسەکانی یەکەم ئاهەنگی بڕی سی ساڵ، کە مینا کردنی، دەیانکاتەوە، کە گوایە کەسەکی تێگەیشتووە، بەنام هەر زوو ئاهەنگەکەی شێواند و هووی هاستەقینەی بەدیار کەوت.
بەیێ کە باس لە سەما دەکات لە وڵاتەکەی، ئەوە دەڵێت: ((من لەوەش ژنەکی عەقڵ کراوەم نەدەبینی، کە تەنانەت ئەم سەماکردنەی ئێستای من و تەی پێ ئاسایی بێت و ئەوارەخوانەکمان پێکەوە هەبێت… کەسیشیان ئەوەندە هەشنبیر نەبوونهیچ لە جیهانی ئەفسووناوی سەما بگەن))، ل 41. هیچ کەسەك خوونەکی نەبووە بە سەما. خوون لەوەدا نییە. چجای بە سەما بێت. هەبێت ئەمە لە قسەکانی ئازاددا، بەنام مینا لێی دەپرسێت ئەگەر نییە ((ئەی تە بە فڕت نەکرد؟))، ل42. یان بەهاستی تە وەها کەسەك بوویت و ئەوە وێنە و دەنگی هەسەنی تێیە؟ ئەوەی تە دەیگشتەنی، ئەوا ناهاستە، بەکو بە پێچەوانەوە، ئەی ئەوە نییە کەسەکی هەژهەاتیی لەڕە ئامادەیە و لەتەش باشتر سەما دەزانێت؟ کاتەکیش مینا خێی پێدەناسەنێت و دەڵێت من مینام: ئازاد پێی دەڵێ ((ئەو مینای سی ساڵ بەر لە ئێستا وازم لە هێناوە و بە شەرمانە بەم تەمەنەوە و بەم سەری سپییەوە لەناو ئەم هەموو خەڵکەدا کەوتووەتە سمت و قنگ بادان))، ل 42.
ئازاد وێنەی پیاوەکە، کە تا سەرئەسقان دیەوێت کەرانە، نەریتیی و خەڵکیی بژێت و خێشی وەك پێشکەوتووخواز و داکەکیکاری سەرسەختی ژنان، نیشان بدات.
هەبێتە ئەمە لە بەکارهێنانی تێگەی هەژهەاتیی، لەم چیرەکانەی بەتایبەتی لە ئەورووپا دەنووسرێن، وەك خەبردنە پشەوێك لە

بازار و باوکراوکانی ئەروپا دەبینین، نەك ئاگایی و خوێندنەوەی فەرهەنگی هەژەمۆنیستیکان. بەتایبەتی لەم چیرۆکە و چیرۆکی کچە ئازادەکەدا بە ئاگایی ژنانە و هزر بەم شێوەیە نییە، کە هازیمان بکات. ئا ئەلرەوە دەبێت خوێنەر گومانی لە بکارهێنانی تێگەی هەژەمۆنیستی هەبێت.

کارەکتەرە سەرەکیی و لاوەکییەکان، لە هەرسێ چیرۆکەکەدا:
ا- کچە ئازادەکە:
– کچە ئازادەکە، دەمامکی نییە و داوای ماف و ئازادیی بۆ ژن دەکا.
– هەوڵدان دەرەوەی کچەکە، هەڵوێستی داخرانی فەرهەنگەکەیە، کە تێیدا پیاو بەها بە شتەکان دیاری دەکات.
– مامەڵەکردنەکی مرۆڤانە دەکات و کار بۆ ئازادیی و ئاشتیی دەکات.
– لە ناوەوەی وڵات، کچەکە پێشکەوتوو دەردەکەوێت و یاخییە، بەڵام لە دەرەوەی وڵات، بەهۆی کاریگەریی فەرهەنگی داخراوەکەیەوە، کە هێشتا بەسەریەوە ماوە، وەك دواکەوتووەك سەیر دەکرێت، لە ئاست فەرهەنگی ئەروپا.

ب- وەرە با پێکەوە سەما بکەین:
– پیاوەکە دەماکی هەیە.
– ئەم دەمامکەش بۆ تەفرەدان و هەڕەشەتاندنی ژنان بەکار دەهێنێت.
– خێی بۆ پێشکەوتووخواز پێشان دەدات، گوایە جاڵ بۆ مافی ژنان و ئازادیی دەدات، کەچی تەنیا بۆ مەرابۆ بەرژەوەندیخوازییەکەی خێیەتی و تەرکردنی ئارەزووەکانی.
– فەرهەنگی داخراوەکەی دەکاتە هەکارەك، کە گوایە هەکار بووە و لەوە پێگری لە مافی ژن دەکرێت و دەچەوسێنرێتەوە، بەیە هەووی کردووەتە دەرەوەی وڵات.
– لە دەرەوەی وڵاتیش، کە فەرهەنگەکی کراوەیە، ئەم ناگەڕێت و رووی هاستەقینەی ئەو هەڕەشەتاندن بووە، هابواردن و کاتبەسەر بردنە لەگەڵ ژنان.
– لەم چیرۆکەدا ژنەك لە خشتە دەبردرێت و دەبێتە قوربانییی خەونیستییەکی ساختەی پیاو.

ج- ژنەکانی ژنەها:
– ژنەها دەمامکدارە.
– دەمامکدارییونیشی بەمەبەستی هابواردنە لەگەڵ ژن و خەتەرکردنیەتی لە ژن.
– ژنەها و گوایە کچەی خەش دەوێت و باس لە مرۆڤدۆستیی و ئاشتیی و… تاد دەکات.

– بە کەمسێرکردنی ژن، وەک ئاوەی مرۆڤ نەبێت.
– مامەڵەکردنی لەگەڵ ژن وەک ئاوەی ژن مریشک بێت و خەیشی کەشێر.
– ژنانەک لە بڕانبەر یەک پیاودا، لە هاوانگەی ژنانە/کەمەگەی کوردیی- ئیسلامییەوە.
– هەڕەتاندن و فریودان، کە گوایە کچێی خشدوەت، کچی تەنیا بە کاری زایەندیە.
– ساوەرکانی پیاوانی مایل بە ئارزووبازیی لەگەڵ ژن، نەخشیە و یەکسانە بە مێیلی ژنانە/ پیاوان، کە شتێ نەخشی کردوون.

9- کاتێک مرۆڤ دەتکوژێت و سەگ/ ئاژەڵێش دەبێتە هاودەست و ڕزگاریدەرت

کاتێ هەستی مرۆڤدۆستیی پەوارێ و مرۆڤکان بەهێی تونددڕەویی و ئیدیۆلۆژیای ئایینیی و سیاسیی دەچەوسێنرێنەوە، لە ئازادییان و مافی خۆیان بەبەش دەکرێن. ئەوە کەی سیستەم تووشی تەقەنەریی، گەندەڵیی و هەرەسهێنان بووە. بۆیە، کە مرۆڤ لەو دەوڕەتە یان وڵاتە لە ژێرچەترەکدا وەک مردوویەک هەریەک بۆیەکتر نەناس و بێجووڵە دەبینرێت، ئیتر هەمیشە لەژێر هەڕەشەی کارەساتەکدا دەبن. لەم وڵاتە یەتەپیا دینیی و ئیدیۆلۆژییە هەرەسهێناوە، مرۆڤ هیچ شتێک بەی جگەی متمانە و دڵنیایی نابێت، ئاژەڵ لەوەوە وەک جگرەوە دەبینرێت و دەردەکەوێت، بە ئەو دەخەی کە لە کوچە و کەڵانەکاندا، هەستی مرۆڤدۆستییەتی بەر فیشەکی ئیدیۆلۆژیا کەوتووە.

چیرۆکی کە کوشتنەکەی ئاشکرا کرد؟ لەم کێشدا و دەخی وڵاتەک لەژێر شەپۆلی بەبەهاکردنی مرۆڤ وێنا دەکاتەوە. زەمینەی ئەم چیرۆکە سڵمانییە. چیرۆکنووس لەو ڕۆژگارانە دەدوێت، کە ئازادیی و بەهای مرۆڤ، پشێل دەکرێت. ئەو دەخش، کە ئاگایی چیرۆکنووسیان جووڵاندووە، کە پەڕەترسییترینە و لە هەموو شوێنەکیش: بارگە، پەرستگە و شوێنە گشتیی و تایبەتییەکان...تاد، نمایشی خەی دەکات و خەکیش لەو مەترسییە، هیچ هەوەستەکیان نییە، ئەم بەهەوەستییەش بووە بە خزمەتکردنی مەترسیدارترین بیروباوەڕی قەکردن. کە دواجار ئەم مەترسییە و قەکردنە لە جوندوڵیسلام، دواجاریش لە داعشدا، کەوتووە.

ئەم چیرۆکە، شەی ئیدیۆلۆژیی و دەسەاتی دوو بەرە وێنا دەکات، کە بەرەی بەرهەستەوک چیرۆکنووس دەیناسێنێ، بەرەی تووندڕەوە ڕیشنکانە. واتە ئەو بەرەیەی ئیدیۆلۆژیایەکی دینیی دەیجووڵێنێ.

بەرەی دووەمیان بەرەی دەسەڵاتدارە، کە ئیدیۆلۆژیای عەلمانی لە خراپترین دۆخ و تۆتالیتاریدا، خەی دەبینتەوە. دۆخێك، کە دەموکراسیی و ئازادیی تاك، تێدا وەلاوەنراوە.

ژن و سەگێك پێکەوە لە خانووێکدا دەژن. ژنێك، کە ناچێتە ژێر دەسەڵاتی باوکسالاریی، ڕیشن و تاکەڕەویی. خانووێك کە بازارێکە بەدەوریدا نەخشەی کێشاوە، ئەمەش ماڵێکی پێکردووە لە دەنگەدەنگ. ئارامیی لەوماڵەدا تەنگی پێهەڵچنراوە، کە بازاڕ کۆخێك دەگرێتە خەی و ئەم مەڵاڵەی دەوروداوە، ئەمەش کەدە بە دەوروبەر، داب و نەریت. کە دەیەوێ هەموو شتێك بازار/ مێگەل ئاڕاستەی بکات، نەك تاك.

ئەم خانووە هەمایە بە فەرهەنگی ناڕەکییی بازاڕیی و خۆڕەکیی. فەرهەنگێك، کە مرۆڤەکان لە بەبەهایەدان، کارناکەن، کەچی یەجگار سەرقاڵ و تووڕەن. نەناس و لەك غەیانن. ئەمەش بە تەرم هەمای بە کراوە، ئەم تەرمە لە ماڵەکەدایە، هەك لەو ژوورەی کە تێدا چەترێك بە دیوارەوە هەڵواسراوە، لەژێر ئەم چەترەدا تەرمێك دەبینرێت. لەژێر ئەو چەترەدا تەرمێك کە و بەدەنگە، نە بەرکەوتنت لەگەڵ دەبە نە لاش دەدرێت. لەژێر چەتردابوون، واتە کۆخێك لە نیشتیمان یان خاکدا دەگرێتەوە، چونکە چەتر لە فەرهەنگی کوردییدا ئاماژە و هەمایە بە کەمەڵ، خاك و نیشتیمان. ئەم تەرمە ناجووڵە، وەلە ڕەژ بەڕەژ لە گۆڕانی بەردەوامدایە. ئەم تەرمە سەرەتا تەرمی یەك کەس و دواییش گۆڕانی دەکەوێتە، کە گۆڕانەکە هەر تەرمێك نابێت. ئیتر کەتەرم زیندووە ڕووحمردووەکان دەنوێنێ. ((تەرمێکی نادیاری نەناسراو بەردەوام لەوەدایە، کەچی تەرمی یەك کەسیش نییە، تەرمێك هەرگیز زیندوو نابێتەوە و، کەچی بەردەوام لە گۆڕاندایە)) ل 48.
سەرووی چەترەکەش ئاسنەکە، کە دەسەڵات وێنا دەکات. ئاسن/دەسەڵات، نیشانکراوی دەستی دژئیدیۆلۆژیای دەسەڵاتدارە. واتە ئاسن ئاماژەیە بە دەسەڵات و شێوەی ئیدیۆلۆژیای مرۆڤکوژ.

گۆڕانی هاوسەرگیری ژن و مێردەکە، چەند ڕەژەکی ماوە، کە سێ ساڵ پەیوەندیی وسێ ساڵیشە هاوسەرن. بەیە پێکەوە لەماڵەوە وەدەر دەکەون، بە کەینی دیاریی بە یەکتر. بەڵام چەند کەسەکی، ڕیشن ئاسنی سەرووی چەترەکەیان دەکەنە نیشان و ئومێدی هاوسەری ژنە دەپێکرێت و ژنەش لەخە دەچێت. تەنیا هەوشاری سەگی هاوگەیان ئەم هەواڵە دەگەیەنێتە بەڕێوبەری خوێندنگەکە و ژیانی ژنەکە ڕزگار دەکات. سەگێك وەفاکەی هەر ئەوە نییە، کە بژێویی بە ماڵەوە پەیدا دەکات، بەڵکو شوێنی ئەو مرۆڤە دەگرێتەوە، کە مرۆڤ دەکوژێت. بەیە

سێگ، لە مرۆڤکان مرۆڤانەتر و وەفادارتر دەجووڵێتەوە.

دوای ئەم ڕووداوە، سێگ کار دەکا و لەگەڵ ژنە ژیان دروست دەکەنەوە، ژنێك، کە شکەمەندیی و شەڕەف لە ژیان لەگەڵ سێگدا دەبینێت، نێك لەگەڵ باوکێکی پیاوسالار. نایەوێت ژیانێك بژێت، کە لەلایەن هاومرۆڤکانیەوە، تا ڕادەی پەمەترسیی بەبەها کراوە. دەستاتێك دامادراوە لە یاسای مرۆڤیی. شێ بە ئیدیلەژیا؛ کوشتنی مرۆڤ و زیادکردنی پێوکار و لایەنگرانە. نێك خزمەتکردنی مرۆڤ و شارستانییەت.

لە کۆتاییدا ئەوی گرنگە بگوترێ، ژیانی کارکتەر و کۆشی ئەم چیرۆکە، لە هەمان دەخی ژنانی کەبانە دەکا، کە ماڵ/ خاکیان ڕزگار کرد و ژیانیان دروست کردەوە. ژنانێك بەرگریی لە مانەوە و ئازادیی خۆیان کرد. ژنانێك نە چوونە ژێر دەستاتی خەسڵەتنەر و ڕیشنکانەوە نە چووشنە ژێر دەستاتی پیاوسالارییەوە.

ئەنجام

لەم نووسینەدا گەیشتینە ئەم ئەنجامانە:

1- ئەم بابەتانەی چیرۆکنووس وروژاندوونی، کۆشەی زەق و بەرچاوی ڕەژانەی ژیانی ژنی کوردە. زیاتریش ئەم بیرە فەمەنیستییەی تێدا دەبینرێت، سەرەتاییە، یان بەپێی قۆناغی ڕەخنە و بەرهەڵستکاری فەمنیستییە. قۆناغێکە، کە دەتوانێت هەنگاوی زێتری تێدا بهاوێژێت، بەڵێ لە قۆناغی ئاوەڵەمە بوونی ژنایەتیی کوردیی جموجۆڵکی ژنانە نمایش دەکات. بیرۆکی ژنانە، دەنگۆکی ژن، گەڵێك لە کۆشکانی خەزان و کەمەگەی کوردیی دەوروژێنێت. کە کەم نووسەر توانیویانە بەم شێوە کۆچیرۆکییە، بە بیرۆکی فەمەنیستانە، کاری خۆی دەست پێبکات و تەشیدا سەرکەوتوو بێت.

2- زیاتر لە هەر شتێك ئەدەب دەتوانێت ڕەنگدانەوەی دەنگی ژن بێت و ژن بتوانێت وەنای خۆی و ناخی خۆی تێدا هەبەڕێت و ڕەو و کاریگەریی خۆیشی بخاتە ڕوو، لە ململانێی مەژووی ژیانی مرۆڤ، کە کۆچیرۆکی "دەزگیرانە قوینەکەم" دەنگ و وەناکاری دەنگی ژن، مەیل و خولیاکانی ژنە، بە ماف، ئازادیی و یەکسانیی.

3- چیرۆکنووس هەندە لە بیر و بۆچوونکانی لەمە ژنی کورد، ئەرەنی نیین، بەڵکو وەنەی ژن زیاد لەوەی، کە هەیە شێوەندراوە. واتە ژن،

یەجگار ئەو پەیوەندە نییە، کە چیرۆکنووس دەیەوێت ئازار و چەوساندنەوەی بەرچاو بخات. بەشێك لەمەش بۆ چالاکنەبوونی مێدیای کوردیی دەگەڕێتەوە. بۆیە دەبێت نووسەر ئاگایی بەرانبەر بەم هەبێت. چونکە پیاوی کورد یەجگار ئەو زاڵمە ژنکوژ، مافخۆری ژنەش نییە بە تێگەا، کە تێگەیشتنی چیرۆکنووس تێیدا دەور دەکاتەوە. وەجا ژنی کورد تەکەا داماڵدراو نییە لە ئازادیی و ماف. دەکرێ بەپێی لێگەڕانە سەرهەڵدانی ئیدیۆلۆژیای حزبی ئیسلامیی و بنەمابوونی ئەقڵی خۆی لە حزبە عەلمانییەکانی کوردییدا، دەنگی ژن ناوشیارانە کپ کراوە. بەڵام لەهەمانکاتدا وێنەی هەر بینراوە. ناشبێت ئەو تێگەیشتنە زەقبێتەوە، کە ژن لە کەمێی کوردەواریدا هیچ بەها و بڕزێکی بە دانەنراوە.

4- چیرۆکنووس جەخت لەوە دەکاتەوە، کە هەکارەکانی چەوساندنەوەی ژن یان وابەستە بوونی ژن بە گەڵەك لەو گرێکێرانەی لە کەمەگەدا هەن و بوونەتە خاڵی لاوازیی، هەر تەنیا لە دەسەاتی باوکسالارییدا هەنگ نادەنەوە، بەڵکو هەر ئەو دەسەاتە هەگەزییەی پیاو هەیەتی، لە ئایین، سیاسەت و تەواوی جومگەکانی ژیاندا دەبینرێت. بە شێوەیەکیش هەگی داکوتاوە، کە دەبێت بە وردیی و هۆشارییەوە کاری بۆ بکەین و کەمەگەی کوردیی لە وێناگا بهێنرێتەوە.

****

سەرنج: ئەم خوێندنەوەیە بە دوو بەش لە گۆڤاری (ڕامان) ژمارە 249 و 250 باوکراوەتەوە.

****

پەراوێز و سەرچاوەکان:

* بۆگەردیی: ئەم زاراوەیە، زمانی پیاوە، کە لە هەگەیەوە ناسنامەی بە ژن داوە، ژنی پێدەناسێنێت و پێی کوتوبەند دەکات، ئەمە لەرەدا بەکارمان هێناوە، وەك لایەنی کردەیی خوێندنەوە بۆ ئەم کۆچیرۆکە. ئەم زاراوانە نموونەیان یەجگار زۆرە: حەریی، فریشتە، شەرەژن، مەلیکە، پەریی، خانمیخانمان،… ئەمەش هەمووی داهێنراوی زمانی پیاوە بۆ مەیل، حەز و خولیاکانی خۆی. سەرباری ئەمەی وابەستەکردنەوەی خوێندنەوەکەمان بە فەرهەنگی کوردیی، بۆ زێتر کاریگەریی دانان خۆمان لە بەکارنەهێنانی زۆر وشە نەپاراستووە.

_____-

1- کازیۆ ساڵح، ئاسمان لە هەموو شوێنێك شینە- کەمەڵك دیمانە،

چاپخانەی ئاراس، چ1، هەولێر- 2013، ل 61- 62.
2- عەبدوڵا ئەج ئالان، قەیرانی شارستانی لێخۆڕھاتی ناوین و چارەسەری شارستانێتی دیموکراتی، ل 472.
3- ئەحلام مەنسوور، گرەوی چاوکانی ئەم- ئەزموون، چاپخانەی ئاراس، چ1،هەولێر- 2008، ل 38.
4- کازیو ساج، دەزگیرانێ قوینکەم، چاپخانەی ئاراس، چ 1، هەولێر- 2012.

شەکەت تر لەجادە … سوھەیلا مەھەمی

بەخەڵکدا نووستوم و
دەستم لە پرچی خەونە زیوانەکانتە
قاوەکان قامکم دەکرێژن
چاوی شەوم قەپووت دەچن
مەگەر زەردەپەڕ ناگاتە من؟
چەندەم بێ تێ درێژ
دەوا
ھەر بێ شێخی
بەم ھەموو تاریکییە
چاوم چڵن دەتروکێ و دڵم ناوەستێ
ئەلزایمەر
ھەدەمژێ رووناکی
رووناك کچك بوو
بەشی بریندەکانی
کورت بوو
ملپچە شینەکەی
بە فەرشی سووری رەگاکەیدا
لە زمانی رەشی دیوارەکاندا
یادەوەری بەرد باراندی
رەگا درێژ دەبێتەوە
چاوم پێ ناکات لە شەقەی باڵی سپێدە

دارستان وەهمەکە
لە بروسکەی قاقای تەوەر
ژنێك بە عادەتی عەسرەکانی
ئاواتێك دەدا لە گزنگی ئێوارە
لە ناوەندی وشە ماندووەکانیدا
لێچ دەخەنە تووڕی ئاو
کچانی شین
ئاوا دەبێ ئاواتەکانیان
لە بەبەی شیعرەکانمدا
خەونی ڕەبواران بێ ئاسمان دەبات
ئوتوبووسێکی بەرزەخی
لە کەش و هەوایەکی خوارتر لە
مردن
عادەتەکانمان ئاسایی ئەچێ
لاواز بەشکە
لە ژیان
وەکوو نیش/تمان
دەبمە مرچە کێ دەکەمەوە
زستانەکانی هێلانە
ژمارەی پڕاوەکانی ئەم ناوە
چەندەم تلیقاننەوە
مەمکی بێدەنگی لە دەم
دەنێ خەم و
زام هەڵدەمژێ
پێستم ئەستوورتر رادێ
پەرستارێك بەخییەکانی لە بیردەچێ
لەتێك سپیایی
ون دەبێ لە حەوشەی خوێنەکانمان
کە تفمان کردەوە
ئێمە جەغزی قاغەی فێنییین و
هەریمی دووکەڵ
بەبەی زەردی کەبەری،
لاپەڕەکانی سەردەمم
دەستەمێی خەونە زاوەکان
داکەوتین
زیەقانی جوغرافیای چاوەوانی
ئەقرەیەکانی لێ ون کردووم

دەکی ئازار چاو لە قاچ
دادەگرێ
پەنجەرە لەکانی ئەم ناوە
رکابەری بێ بەرامبەری تراژیدیاکانن
ئەو شەبەقدانەوەی دووری جادەکان
دەتەنگییەکە هەرمانی
شەکەتتر لە جادە.

سنە
سوهەیلا مەهەمی

ئەم شیعرەم لەژمارە (1056)ی ئەدەب و هونەری کوردستانی نوێ لە27/9/2018 بڵاو بۆتەوە

شانۆگەری (لە سێدارەدان) … جەلال قادر

ئەو سای گەنج بووم لە کۆتایی ساڵی هەشتاکان. بوون بە ئەکتەر و چوونە سەر تەختی شانۆ خەونی من و برادەرەکی شیرینم بوو.
دەرهێنەرەکم ناسی لەدۆڤری سلێمانی هەرچەندە زۆربەی کات سەرخۆش بوو، بەڵام کەسێکی ناوداربوو. چەندین جار داوام لێکرد هەرچەنێک بێت دەورەکم بداتێ و تاقیم بکاتەوە.
دەرهێنەرەکە بەمەرجێ رازیبوو دەورم بداتێ کە پارەی مەشروب خواردنەوە و گۆعدەی بێ سازکەم. پێمووت : برادەرکەم لە بنەماڵەیەکی زەنگینە… دەورەکش بدە بەو تا بتوانین داواکارییەکەت جێبەجێ بکەین.
دۆقی شانۆگەرییەکی نووسیبوو بەناونیشانی لێ (سێدارەدان).
من دەوری جەللادەکەم دەبینی، برادەرکەشم زیندانییەک بوو کە دەبوو لە کاتی لە سێدارەدان ڕازی دڵی خۆی بێیان کات. لە پاش چەندین پرۆڤە، ڕۆژی نمایش دیاریکرا. من و برادەرکەم لە دەورەکەی خەمان زۆر لە خۆبایی بووبووین و لە خۆشیا نەماندەزانی چیبکەین!.

کاتێ چووینە سەر تەختەی شانۆ…هەموو شت ئامادەکرابوو. جەماوەرێک

زۆر هاتبوون و بۆ تامەزرۆیی‌ەوە چاوەڕوانی نواندنمان بووین.
دەرهێنەرەکەشمان لە پشتی پەردەوە عارەقی دەخواردەوە هانیدەداین کە لە دەقەکە دەرنەچین و نمایشکی جوان بکەین.
لەسەر تەختەی شانۆ: پێتی سەدارەم بەست بە مەی برادەرەکەمەوە و پێموووت : دوا وەسیەتت چییە بۆ ژیان؟
_ من قسەیەکم نییە بۆ ژیان…
+ چۆن دەبێت قسەت نەبێت، جەماوەر چاوەڕێی تۆ دەکەن و دەیانەوێت بزانن دوا هەستی مرۆڤ چییە پێش مەرگ!.
_ دەمەوێت جگەرەیەک بکێشم. هەرکە دوا قومم لە جگەرەکەدا تۆ کورسییەکە لەژێر پێم لابەرە و کۆتایی بژیانم بهێنە.
جگەرەیەکم بۆ زیندانییەکە داگیرساند و دامە دەستی. لەپاش ئەوەی چەند قوومێکی لە جگەرەکەدا.
وتی : ژیان وەک جگەرەیە کەشان وایە هەر قوومێک و دوانی خۆشە پاشان دەبێت فڕێی بدەی.
کورسییەکەم لەژێرپێی لابرد. برادەرەکەم پێی کوتە لەرزین و چاوی سوورهەڵگەڕا و خنکا.
کاتێ دەستم بە سەر دەی برد، هەستمکرد بەڕاستی مردووە. خۆرا چوومە پشتی پەردە و هاوارمکردە سەر دەرهێنەرەکە و پێموووت ؛ ئەوە تۆ چیتکردووە ئەو ئەکتەرەمان بەڕاستی کوشت.

دەرهێنەرەکە دەستی گرتم و لەگەل خۆیدا هێنامیە سەر تەختەی شانۆ.
پێکەوە پێتکەمان لە مەی برادەرکەم کردەوە، تەرمەکەی کوتە خوارەوە.
دەرهێنەرەکە کە هێشتا بۆنی عارەق لە دەمی دەهات و مەستی بۆی نەدابوو، حەبلەکەی کردە مەمەوە و پێووتم : سەرکەوە سەر ئەو کورسییە و خۆت تاقی بکەرەوە.
هەرچەندە من دەمزانی کە ئەم دیمەنە لە دەقەکە نەبوو. بەڵام لەبەرئەوەی برادەکەم مردبوو، سەرملێشوا بوو ئاگام لە هەڵتارم نەمابوو.
کە چوومە سەر کورسییەکە. دەرهێنەرەکە لێیپرسیم : لە دواساتەکانی ژیانت دەتەوێت چی بڵێت؟
کەمێک بیرمکردەوە و وتم : دەمەوێت بڵیم کە هەمیشە ڕاستیەکان شاراوەن!.

لەم کاتە جەماوەر کەوتنە چەپڵە لێدان. دەرهێنەرەکە کورسییەکەی ژێرپێمی ڕاکێشا. منیش بە پێتکەوە گیربوو دەموچاوەکەم و بەم کورە خنکام. دەنگم دەرناچوو بەڵام گوێم لەگەل چەپڵەی جەماوەر

دەزرینگایەوە.
لە دوا پەقاژەی ژیانم : تێگەشتم کە لەسەرتاوە نەدەبوو ئەو دەورە ببینم!.

هاودەم … شیعر : ایرج رزمجو … وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

شیعر : ایرج رزمجو
ئاواز : منوچهر چشم آذر
گۆرانی : داریوش اقبالی
وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

"""""""""

ئەی هاودەمی ڕۆژ و شەوم
….دەستی دەرینی من
ئەی نیشانەی عەشق و وەفا
….مایەی دڵنەوایی من
لە عەشق عاشقتر تۆیت
…. سەرچاوەی ئاسوودەیی من
شایستەی خۆشەویستی تۆیت
…. مایەی ئارامی من
بە تەنگەوە هاتووی عەشق تۆیت

نزیکترین کەسی
….لە ڕازەکانی من
ئەی ئاشنا بە ئازارەکانم
شیعری ئاوازی من
سازی منی
سازی منی

لە عەشق عاشقتر تۆیت
سەرچاوەی ئاسوودەیی من

لە باخانی ئەندەشەما
پەپولەی گەلاکی من
هەردەم مەبەستی منی
کەعبەی هیواکانی من
لەبیرما هەر تۆیت
گەورەتر لە خەیاڵی من
تەکیەگای هەستم تۆیت
دیارتر لە ووشەکانی من
ئەی بەهانەی هەر جوڵەیەکم

لە عەشق عاشقتر تۆیت
سەرچاوەی ئاسوودەیی من
شایستەی خەشویستی تۆیت
مایەی ئارامی من
هاودەم…
دەستی دەرینی من

شاعیری کەری کو ئۆن – شیعری بەجەهەشتراو … و: نەژاد عزیز سورمە

ئەگەر لە توانادا بووایە
ئەگەر بەڵاستی بلوایە
بەچی چەند چرکەیەك نەبوو ،
بتوانین لە نوێوە ،
لە ڕەحمی دایکانمان ،
ساتی لە دایك بوون
دەستمان پێ کردبووایەتەوە ؟
ژیان هەمیشە لەسەریەتی
تەنێ
گوێ لە دەنگی ،

شەپۆلە هاتووەکان بگرێ .
*
لەگەڵ ئەوەشدا
نابێ پشت لە خەباتی خوێنمان بکەین
سیپاهی ساڵان
کە پڕلم پڕ کوتان
وەک شەوشیتاڵی شەراو
لەرەو لەوە هەڵدەفڕن ..
*
کە هەژار بووم
تەنانەت فرمێسکیش نەدەهاتن ..
*

لە هەندێ ئەواردا
پشتی ساردم
بە پشکۆی دامرکاوەوە
گەرم کردەوە ..
ئێنجا بە ناچاری سۆزامەوە
سنگم گەرم بکەمەوە ..
لە شەوانی دیدا ،
قەسریم و
زەر بە سادەیی خەق بووم‌ەوە ..

چەندی خەژانی نەژمەردراوی سبەی
دەبنە ئەمڕۆ
من زەربەی جاران ،
تەنیا غەریبەک بووم
لە کورسیەکی پشتەوە ..
چیاکان لە زەردەپەڕدا ،
قووڕ قووڕ بوون ..
ئەو خەگایەی لە سەرم بوو بیبەم
وا دەردەکەوت
درەژتر بە لەوەی پێیدا هاتووم .
*
با هەیکرد ..
هەیکرد ..
*

ئەو □□ح بوو دەیلوراند ،
یان شیعر ؟
هیچ □□ژە خەم
کەین و فرەتنی لەسەر نەبووە
کەوایە خەمبار بە !
وەك چرایەك
بە درەنگەوە ، دوور دەوەستە ..
*
لەوانەیە ، لە هەستم بەدەر
هیچم بۆ نەهێشتبە
که شتەکم
لە دوای خەمدا جێهێشتووە
لە کاتەکدا
تەم پەرت دەبوو ..
لەو جێیەی لێی بووم
خەرا هەستام
□□نگە لە کەناری □□ژاوا بوو بە
نزیك
□ادیکاەترین تەقەلان
لە نیوەدوورگەی(تایان)دا .
بە□ی ئەو □□حەك بووبە
لە قەناخەك
لە قەناخەکانی ژیانمدا دەیلوراند
یان شیعر ؟

* کو ئۆن : شاعیری کەری کو ئون ئابی 1933 لەدایك بووە ،
یەکەکە لە پێبەرهەمترین شاعیرانی کەریای سەدەی □ابردووە .
بەهەی چالاکی سیاسی و داکەکیکردنی لە دیموکراسی لە وەاتەکەیدا
زیندانی کراوە ، بۆیە بە شاعیری بەرگریکار لە نیشتمان و
هاونیشتمانیانی ناسراوە .

بۆ دەقی شیعرەکە بڕِوانە :
http://www.poetryletters.com/mag/%d9%82%d8%b5%d8%a7%d8%a6%d8%af-%d9%85%d8%aa%d8%b1%d8%ac%d9%85%d8%a9/%d8%b4%d9%90%d8%b9%d8%b1%d9%8c-%d9%85%d8%aa%d8%b1%d9%88%d9%83/

سەلام عومەر جوانی بە خەی دەبات زیرەک کەمال ...

سەلام عومەر بەر لەوەی زمانی بە شیعرء وشە ئەدەبییەکان بپژێء لەنەو ئەو دنیا سەرامەدیء رەنگاڕەنگییەدا فەراژی بەت، وەکو لاوەکی خەباتگێڕء نیشتمانپەروەرء هەستکردن بەرامبەر مەسەلەی رەوای گەلەکەی پەیوەندی بە دەرینترین حزبی ئەم وڵاتەوە کردووە، لە نەو دنیای تاریکء مەترسیداری بەعسدا بەنهەنی بە ئازادی وڵاتء نیشتمانەکی ئازادیء گەلەکی بەختیار لە خەبردووانە گیانی خەی خستەتە سەر لەپی دەوزمەی مردن.

بەڵام دواتر تێگەیشتووە مرۆڤ بە تەنها بە رێگاو کارەستەکانی سیاسەت ناتوانێت خزمەتی وڵاتەکەی بکات، بەوای وابوو سیاسەت بە تەنها دەرفەتی خوەندنەوەی واقیعء ئاماژییەکانی ژیان نایەت، بەیە بە قادرمەی خیاڵەوەی دەستی بە قژی رەنگاو رەنگی پەلکە زێڕینەی شیعرەوە گرتء دواتریش رووەء دنیای هەزار رەنگی خیاڵەء سەرامەدی ئەدەبء زمان هەنگاوی نا. لەوەش چەندین بەرچنەی میوەی چل تامی دایە خوەنەرەکانی، سەلام عومەر تاکو ئێستا چەندین کتەبی شیعریء بابەتی ئەدەبیء رۆژنامەوانی بەاوکردەتەوە، دواکاری جوانیشی (رەمانی جن بە خەیم دەبا) بوو.
منداڵی بەخوەن ئاودراوە، خوەن نەک تانء پەی ژیانی منداڵی داپۆشیوە، بەڵکو لاوەتی شاعیرەکەشمانی بە خەی بردووە، منداڵیء لاوەتی دوو قۆناغی یەکجار گرنگن لە ژیانی هەر مرۆڤکدا، ئەگەر منداڵی بە هەموو پەوەرەکان، بریتی بەت لە پاکیزەییء یەک پارچە لە رەنگاڕەنگییء جوانی، ئەوا لاوەتی بەهاری تەمەنی مرۆڤء حەزء تاسەو وزەء چێژە رەحیيء دەروونییەکان هەڵپەی خەنمایش کردنیانە بە ناو کایەکانی ژیان، بەڵام لەرەداو بە گوزەرەکی شاعیرانە بەنەو رەمانی (جن بە حەیم دەبا) تەدەگەین سیاسەتی دیکتاتەرء سەختی ژیان، لەنەگەڵاون سەلام عومەر لەنەو دونیای رەنگاڕەنگییء سارای بەگوە چنراوی ئەو دوو وەستگەیەدا ئاوا بڕی کە خەی ویستوویەتی، بەڵکو ئەوە سیاسەتە ماهییەتی ژیانء شوەنگەء شەوازی ژیانی سەلام عومەری لە فەمء ناوەڕۆکی خوەناوی ترسناک داشتووەء ئێستاش شاعیر بە حەسرەتەوە بە زمانی ئەدەب قسەی لەسەر دەکات، لاشەی خوەناوی

ئامانجی دراوسێی تووشی شکی کردووە، هەبەت خۆیەتی منداڵ!!!

لە بارەی یادەوەری قسەیک هەیە دەڵێت رووداو چەندە کاریگەری لەسەر ژیانی مرۆڤ دانابێت، ئەوەندەش لە یادەوەری ئەو مرۆڤدا دەمێنێتەوە، بەیەش شاعیر دیمەنی دڵتەزێنی لاشەی خوێناوی ئامانجی خستەتە دوو تۆی ڕەمانکەی.

دواتر نووسەر بە خەیاڵەوە دەچێتە سەر هەسارەو، بەڵام ئامانجی برادەریشی لەگەڵدایە!! کە دەبێت مەبەستی نووسەر لەو سەفەرە خەیاڵییەیە چوون بە سەر هەسارە تەکنەکردنەوە نەبێت لە زەوی؟! زەویەک لاشەی برادەرەکەی لە خوێن وەردابێت، کە دەبێت مەبەستی ئەوە نەبێت لەو بەرازاییەوە بە زەوی بڵێت ئەها من چەندە لە تۆ باترم؟ یان کە دەبێت مەبەستی نووسەر لەو سەفەرە خەیاڵییە ڕەزو خۆشەویستی نەبێت بە میرزا مەنگوڵی ڕەشنبیر کە زیاتر لە پێنجا ساڵە پێش ئێستا بە خەیاڵە گەشتی مەریخی کرووە لە بەرامبەر ئەمشدا جەهلی کەمەگاو سەلەفیەتی فیکری لە ماڵەکەی خۆی بەردبارانیان کردن، هەبەت یەکێک لە خەسڵەتەی مەرکە هەرە جوانەکانی ڕەمانی (جن بە خەیم دەبا) ئەویە کە نووسەر خوێنەر لە پانتاییەی قەناغێکی دیاریکراوی مێژوویی ڕاناگرێت، بەکو دەستی دەگرێتە دەوانەی دەوەن گوندە بە گوندەی شار بە شار دەیگێڕێتە لەناگەڵت لە شوێنکی دیاریکراودا چەق ببەستێتەی گرمەبەت، لە وەستگەی منداڵی خەیەوە بەرەو دنیای خەیاڵی سەر هەسارە لەوەوە بەرەو دنیای سیاسەتەی پەشمەرگایەتیەی دواتر جەنجاڵی شارەبانی کارباەی ئازەی تەنگژە قووڵکانی ژیان، ئەو ژیانەی سیاسەت خەریکە لە گرێژنەی دباتەی لەبنەی پێتکەوە دەری دەهێنێت، نەفەسی شیعریەی چێژی زمانەی گەمەی فەنتازیا بەتانەی پێی ڕەمانکەوە دیارە، هەبەت نووسەر بەر لەوەی ڕەمان نووس بێت ئەو وەکو شاعیر هاتەتە ناوو دنیای ئەدبەی ڕەشنگەری، بەیەش هەر کەسک تێبگات، دەزانێت نووسەری (جن بە خەیم دەبا) شاعیرە، لەگەڵ ئەمشدا دەشکانەی خەمکی قووڵە بە نووسەری ئەو ڕەمانەی بگرە کەی بەرهەمە ئەدەبییەکانی (سەلام عومەر)ەوە دیارە، جا چۆن وانابێت!! کەسک خەی شاعیربێتەی زەمەنی منداڵی لە درزابێتەی لاوێتی وەران کرابێتەی سیاسەت ئاوارەی کردبێتەی هاوفیکرەکانی بەپێی پەویست نەیان ناسیبێت چۆن غەریبەی دەشکاو نابێت.

گرنگی خوێندنەوە بۆ منداڵان... ڕەزا شوان

خوێندنەوە ئاسانووە نییە، بەڵکو یەکێکە لە پێویستییە سەرەکییەکانی ژیانی مرۆڤ، کە لە دوای هەڵمژینی هەوای پاک و خواردن و خواردنەوە و پۆشاک و نووستن و یاری، ریزبەندی دێتە سەر خوێندنەوە.. خوێندنەوە خۆراکی مێشک و ڕووحمانە، پێویستییەکی گرنگە بۆ گەشەکردن و زاخاودانی هۆش و هزر و بیر و زەینمان.. کلیل و دەروازەیەکە بۆ وەرگرتنی زانیاری و زانستی و بابەتی هەمەڕەنگ.. دەلاقەیەکە کە لە میانیەوە دەتوانین زانستی و ڕۆشنبیری و داهێنان و زادەی ئێندێشە و بیری کەسانی تر ببینین.
خوێندنەوە فاکتەرێکی سەرەکییە لە شارستانێتی و پێشکەوتن و ناسنامەی ڕۆشنبیریی هەر نەتەوەیەک، نەتەوەی خوێندەوار و ڕۆشنبیر، نەتەوەیەکی سەرکردە و پایەدارە.
خوێندنەوە بەشێکی گرنگە لە زمان، بەشێکی تەواکەریشە لە دروستکردنی ژیانی کەسایەتي.. تەنیا ڕێگەشە بە داهێنان و بە دروستکردنی داهێنەران و نووسەران و بیرمەندان و هونەرمەندان.. هەروەها خوێندنەوە بناغەی پەروەردە و فەرکردنیشە، لەکەینەوەیەک ئەوەی دەرخست، کە لە (لە سەدا حەفتا)ی ئەو زانیارییانەی کە مرۆڤ فێریان دەبن، لە ڕێی پەرتووکەوە وەریان دەگرن.
(ستیل) دەڵێ:" خوێندنەوە وەرزشی مێشکمانە"

خوێندنەوە بریتییە لە وەرگرتنی هەموو ئەو بابەتانەی کە نووسراون و لەبەر چاومانن.
لەم سەردەمەشدا، خوێندنەوە تەکنیکە بۆ ژیانمان بووە و بووە بە بەشێک لە ژیانی ڕۆژانەمان.. پەرتووک و گۆڤار و سایتە ئەلیکترۆنییەکان هێندە زۆر و هەمەچەشنن، هەر کەسێک بیەوێت دەتوانێت بیان خوێنێتەوە، چێژ و خۆشی و سوودیان لێوەربگرێت، گرنگی و چێژی ڕاستیی خوێندنەوەش، ئەو خوێنەرانە دەیزانن، کە ڕۆژانە خولیای خوێندنەوە بوونە و ناتوانن بە بێ خوێندنەوە هەبکەن.
دینە سەر کرێکی باسکەمان، کە گرنگی و سوودەکانی

خوێندنەوەیە بۆ منداڵان. خوێندنەوە کۆمەڵێکی گرنگە لە کۆمەڵگەکانی ڕۆشنبیریی منداڵان.. لێم پرسیار دەکرێت:
کە (خوێندەواری ئەمڕۆ.. سەرکردەی بیانییە)
پەیوستە بایەخ بەم بابەتە بدەین، هەر لە منداڵییەوە منداڵەکانمان بیان کەین بە هاوڕێی پرتووک و گۆڤار و هەگری خوێندنەوەیان بکەین، تا بە هەمیشەیی خووی پێوە بگرن.
لە سەرەتادا پەیوستە ئەوە بزانین، کە چ پرتووک و گۆڤارێکیان بە هەندە بژێرین؟
گەر ویستمان پرتووک بە منداڵەکانمان هەبژێرین، پەیوستە قەناغەکانی تەمەن و
گۆشەکردنی دەروونی و پەروەردەیی منداڵەکانمان لەبەرچاو بگرین، چونکە هەر قەناغێک لە قەناغەکانی منداڵی، تایبەتمەندی و پێداویستی و ئاستی تێگەیشتن و فەرهەنگی زمانی خۆی هەیە.. تا بچێی ئەو قەناغ و پێداویستییانەیان، پرتووک و گۆڤارەکانیان بە هەبژێرین.. گەر پرتووک یا گۆڤارێکی وێنەداری ڕەنگاوڕەنگی جوان و ساکار، بخەینە بەردەستی منداڵێکی ساواوە.. سەرنجی ڕادەکێشێ و مەیلی سەیرکردنی وێنەکانی دەکات و پێکەنینی هەدیاتەوە.. پەیوستە پرتووک و گۆڤاری گونجاوی تری پێشان بدەین.. تا بارە بارە هەگری پرتووک و گۆڤار دەبێت.
لە وڵاتانی ئەورووپیدا، من لە پرتووکخانە گشتییەکانی نزیک و سوید تا ئێستا چەندین جار لە بەشی منداڵان لە پرتووکخانە گشتییەکانی شارەکانی ئێم دوو وڵاتەدا، بینیم و دەبینم دایکان، ساوای یەک ساڵان دێنن بۆ پرتووکخانەکان، کە بۆ دایان پرتووکی وێنەداری ڕەنگاورەنگی گونجاو و جوان و سەرنج ڕاکێشیان تێدان.. کە بۆ تایبەتی بۆ ئێم تەمەنە منداڵییە چاپکراون، دایکان پرتووکە ڕەنگاوڕەنگان پێشانی منداڵە ساواکانیان دەدەن، هەندە لە وێنەکان دەنگی موزیکیشیان لێگەڵ دایە، بۆ نموونە: لێگەڵ وێنەی چۆلەکەدا، پێنجە بۆ دووگمەیەکدا دەنێن کە لە لاپەڕەی چۆلەکەکەدایە، چۆلەکەکە دەجریوێنێت، منداڵە ساواکان چێژ لە وێنەکان و لە دەنگەکانیش دەبینن.
دوو هەفتە جارە، یا لایەنی کەمەوە، مانگی جارێک باخچەکانی منداڵان، منداڵەکانیان دەبەن بۆ بەشی منداڵان، لە پرتووکخانەکانی شارەکانیان کە بۆ سەدان پرتووک و گۆڤاری گونجاو و سیدی چیرۆکیان تێدان، بۆ قەناغی منداڵانی باخچەی ساویان و بۆ قەناغەکانی تری.. دەیانەوێت لە منداڵییەوە هەگری پرتووک و خوێندنەوەیان بکەن.

تۆژنەرەکانی بواری منداڵان، قۆناغەکانی منداڵییان، کردوون بە پێنج قۆناغەوە، تا بەپێی قۆناغەکان پڕتووک گۆڤاریان بۆ دابین بکەن.. کە ئەم قۆناغانەن:
١ـ قۆناغی ساوایی (قۆناغی بەرایی منداڵی) لە (لانکەوە ـ بۆ ـ چوار ساڵان)
٢ـ قۆناغی ئەندێشەی دیارکراو (چوار ـ بۆ ـ شەش ساڵان) ، (قوناغی باخچەی منداڵان)
٣ـ قۆناغی ئەندێشەی ئازاد (شەش ـ بۆ ـ دوانزە ساڵان)، (قۆناغی خوێندنی سەرەتایی)
٤ـ قۆناغی سەرکێشی و پاڕاوانێتی (هەشت ـ بۆ ـ دوانگزە) ، (سەرەتایی و ناوەندی)
٥ـ قۆناغی دواکەوتوویی منداڵی (دوانگزە ـ بۆ ـ هەژدە ساڵان)
قۆناغی هەرزەکاری و مەیل و خەرشی ڕگەزییە.. قۆناغی (ناوەندی و ئامادەیی) یە.
لەم نووسینەماندا، منداڵانی قۆناغی قوتابخانەی سەرەتاییمان خستۆتە ڕوو بازنەی باسکەمانەوە، کە قۆناغی ئەندێشەی ئازادە، واتە تەمەنی (شەش بۆ دوانگزە ساڵان).
خوێندنەوە و گۆشکردنی حەزی خوێندنەوە لای منداڵان، پەویستییەکی پەروەردەیی و ڕۆشنبیرییە، لەبەر ئەوەی لە جیهانی ئەمڕدا، لە سایەی تەکنالۆژیا و داهێنانی نوێدا، زانیاری و گۆڤان و پێشکەوتن بە خێرایی سەرهەڵدەدەن، فێرکردنی فەرمی بەس نییە بۆ مەستکردنی پێداویستییە هۆشی و دەروونییەکانیان.. بۆ ئەوی منداڵانی ئەمڕمان، نابڕەد و بۆ ئاگا نەبن و بتوانن لەگەڵ ڕەوتی داهێنان و پێشکەوتن و پەویستییەکانی ئەم ڕۆژگارە جێنجاڵ و خێرا گۆڤان و داهێنانەدا دەربەرن و لە شەمەندەفەری پێشکەوتن و شارستانی نوێدا جێ نەمێنن، پەویستیان بە خودخوێندنەوەی هەمەڕەنگ و خۆشنبیریکردن هەیە.. چونکە خوێندنەوە لە هەموو بوارکاندا، بە تایبەتیش لە بواری کەمەایەتی و سەزداری و هەستیاری و دەروونی و جەستەییدا، یارمەتیی منداڵان دەدات.. لە بواری کەمەایەتیدا، خوێندنەوە یارمەتیی منداڵان دەدات کە لە جەر و واتاکانی پەیوەندییە کەمەایەتییەکان تێبگەن کە تاکەکانی کەمەگا پێکەوە گرێدەدەن.
لە ڕووی جەستەییشەوە، خوێندنەوە دەرفەتکی باشە بۆ منداڵان، کە لە دوای ژیانی ڕۆتینی ڕۆژانەیان بە تایبەتیش لە دوای یاری و چالاکییە جوڵەییەکانیان، پشووبدەن و بخوێننەوە و ئارامی بە جەستەیان ببەخشن.. لە بارەی گۆشکردنی سەزداریشەوە، کاتێ کە منداڵان سەرسامی کارەکتەرەکانی چیرۆکەکان دەبن، ئەو

دەرفەتیان بۆ دەرخستن کە گوزارشت لە هەست و سۆزداریەکانیان بکەن.
هەندێ لە لکێنەوەکان، ئاوێنان ڕوون کردەوە، کە زۆربەی منداڵان لە ڕێی خوێندنەوەی پۆرتووک و گۆڤاری منداڵانەوە، خەیان ڕۆشنبیر و شارەزا کردوون و خەیان بۆ وشکانی زمانی دەوڵەمەند کردوون، لە پێش قوتابخانەی سەرەتایی دا، ئامادەیەکی باشتریان هەیە بۆ فێربوون و خوێندنەوە و تێگەیشتن و نووسین، بەراورد بۆ ئەو منداڵانەی کە ناخوێنەوە.. پشکی شێری ئەم ئاکامە ئەرێنییەش بۆ ڕاهێنان و هەوڵدان و هاندان و پێشبینی و دووربینی دایکان و باوکانی ڕۆشنبیریان دەگەڕێتەوە، کە خۆشەویستی خوێندنەوەیان لە دڵی جگەرگۆشەکانیان ڕووواندوون.
گرنگە کە دایکان و باوکان و مامۆستاکان، تواناکانی منداڵەکانیان و قوتابیەکانیان لە هەر قۆناغێکی تەمەنیاندا بزانن، بۆ چ جۆرە پۆرتووک و گۆڤارێکی گونجاو ئاشنایان بکەن.. بۆ ئەوەی منداڵان هەر لە منداڵیەوە ببن بە دۆستی پۆرتووک و هەگری هەمیشەیی خوێندنەوە ببن.. پێویستە دایکان و باوکان لایەنی کەمەوە ڕۆژی پانزە خولەک پۆرتووک و گۆڤاری ئاسان و چیرۆک و هەنراوە و پەخشان و بابەتی ئاسان و گونجاو بە منداڵە ساواکانیان بخوێننەوە، یا منداڵان خەیان بیان خوێننەوە.
لە ماڵیشەوە پۆرتووکخانەی قنجیان بە دابین بکەن و بە کەمەک پۆرتووک و گۆڤاری هەمەڕەنگی منداڵان بیان بەزێننەوە.. هەفتەی جارێکیش بیان بۆ بۆشی منداڵان لە پۆرتووکخانەی گشتی شارەکانتان.. گەر بتانەوێت دەکرێت شەوانە کاتێک بۆخوێندنەوە دیاری بکەن، بە ناوی (کاتی خوێندنەوەی خیزانی) لە لایەنی کەمەوە (بیست تا سی) خولەک پۆرتووک و گۆڤار بخوێننەوە.. خوێندنەوە بکەن بە خوویەکی ڕۆژانەتان و بە بۆشەک لە کۆسایەتی و لە ژیانتان.. پێویستیش دایکان و باوکان ببنە نموونە و پێشەنگ بە منداڵەکانیان، ئەگەر ئەوان پۆرتووک و گۆڤار بخوێننەوە، منداڵەکانیشیان چاویان لێدەکەن و خوێندنەوەیان لا شیرین دەبێت.. هەبێت دایکان و باوکانی باوکانی ڕۆشنبیر، منداڵانی ڕۆشنبیریان لە هەدەکەوێت.
زۆربەی زانایانی پەروەردە هاوڕان، کە خوێندنەوە جۆرێکە لە خووە جوانەکان پێویستە لە دڕوونی منداڵانی بچووکدا بچێنرێت و ڕەگ بکات، تا خووی پێوە بگرن.
لە وەتانی ئەوروپیدا دیومانە و دەبینین، کە لە هاویناندا لە ڕۆخی دەریاکاندا، لەسەر لەم ڕادەکشێن و پۆرتووکەکش بە

دەستیانەوێ و دەیخوێنن‌ەوە.. یا لە وەستگەکانی چاوەڕێی هاتن و دەرچوونی شەمەندەفەر دەکەن، یا لە فرۆکەخانەکاندا کە چاوەڕێی کاتی فڕینی فرۆکەیان دەکەن، پەرتووکێک لە جانتاکەی سەرشانیان دەردەکەن و دەیخوێنەوە، تەنانەت لە ناو شەمەندەفەر و فرۆکەشدا، کات دەقەزنەوە و بە فیڕۆی نادەن و پەرتووک دەخوێنەوە.
ئەم نەریت و خووەشیان بە ئەوە دەگوتووە، کە لە منداڵییەوە خوویان بە خوێندنەوە گرتوون.. بە پێچەوانەی ئەوانەی لای خەمان، کە هەر خەریکی تەلەفۆنکانیان.
بە کورتی گرنگی و بەشەک لە سوودەکانی خوێندنەوە بە منداڵان، لەم خاڵانەدا چڕدەکەینەوە. بەو هیوایەی دایکان و باوکان و مامۆستاکان سوودیان لێوەربگرن:
١ـ خوێندنەوە مەستیەک بە ژیانی منداڵان دەبەخشێت، ئەندێشەیان فراوانتر دەبێت و ئاسۆی بیرکردنەوە و لێکدانەیان بە رووی جیهاندا دەکاتەوە، سەرنجیان قووڵتردەکات.
٢ـ خوێندنەوە ڕێژەی زیرەکی و زرنگی ئاستی منداڵانی خوێنەر باڵاتر دەکات.
٣ـ خوێندنەوە تواناکانی زمانی و قسەکردنی منداڵان بەرزدەکاتەوە، فەرهەنگی وشە و رستەکانیشیان دەوڵەمەنتر دەکات، شێوازی گوزارشتکرن و دەربڕینیان بە زارەکی و نووسین باشتر دەکات.
٤ـ خوێندنەوە بەهای رووحی و ڕەوشتی بەرز و جوان لە هەش و دەروونی منداڵاندا دەوەنێت، ئۆگربەت و ئاراستەی پەرتووک و گۆڤارەکان، بەم ئاراستە ئەرێنییەدا بن.
٥ـ خوێندنەوەی هەمیشەیی یارمەتی منداڵان دەدات، کە لە داهاتوودا، لێکەینەوەی زانیاری و ئەدەبی ئەنجام بدەن، دوای سەرچاوەی زانیاری و مەڕوویی بکەون.
٦ـ ئەو منداڵانەی کە خوێندنەری هەمیشەیی پەرتووک و گۆڤارن، لە قوتابخانەدا ئاستی خوێندن و ڕەشنبیری و زانیاری گشتییان باشتر و باڵاترە لەو قوتابیانەی ناخوێنەوە.
٧ـ خوێندنەوە روانین و سەرنجدان و تێبینی منداڵانی خوێنەر ورتر و تیژتر دەکات.
٨ـ منداڵانی راهاتوو لەسەر خوێندنەوە، هەست بە ئازادی و سەربەستییەکی زیاتر دەکەن، باوەڕیان بە خۆیان هەیە و دەتوانن پشت بە خۆیان ببەستن.
٩ـ زۆربەی کەسە زاناکان و داناکان و نووسەرەکان و داهێنەرەکان و بیرمەندە هەڵکەوتووکان، لە تافی منداڵییاندا خوێنەری هەمیشەیی پەرتووک بوونە.

١٠ـ خوێندنەوە، توانای سەرکەوتنی منداڵانی خوێنەر، لە تاقیکردنەوەکان و لە
بواری جیاوازەکانی تری قوتابخانە زیاتر دەکات.
١١ـ خوێندنەوە، ئەو توانایەش بە منداڵانی خوێنەر دەبەخشێت، کە ئەو ئامادەیی دەروونییەیان هەبێت کە رووبەڕووی گەڵاکانیەکانی ڕۆژگارەکەیان ببنەوە.
١٢ـ خوێندنەوە دەرفەتێکی باشە، بۆ ئەوەی منداڵان بە ماوەیەک لە تەلەفزیۆن و ئایپات و کۆمپیوتەر ویاریی ئەلیکترۆنییەکان دووربکەوێنەوە.
١٣ـ خوێندنەوە، شارەزایی لەژیکی بە منداڵان دەبەخشێت، لە ڕێی خوێندنەوەوە
لە واتای زاراوە تازەکان و چەمکە ڕووتەکان تێدەگەن، لە هەوڵستە جیاوازەکانیاندا بەکاریان دەهێنن، سیناریۆکانی نەو پەرتووکەکانیش بە ڕووداوەکانی دەوروبەریانەوە دەبەستن، بە نموونە: کە چیرۆکی (کەوانە سوور و گورگ) دەخوێنەوە، کە کچەلە کەوانە سوورەکە لە ئەنجامی ئەوەی کە گوێی بە ئامۆژگاری دایکی نەدا، کە پێی وت نەکەی لە ڕێگادا لەگەڵ گورگدا بوەستیت و بەی بگەیتەوە کە بە کوە دەگەیت. ئەوەبوو کە کچەلە کەوانەسوور، گوێی بە ئامۆژگارییەکەی دایکی نەدا و لە ڕێگادا لەگەڵ گورگەکدا وەستا و بەی گەیاندەوە کە بە لای نانکی دەچێت کە ماڵەکەی لەوسەری دارستانەکە دایە، درکاندنی ئەم رازە بە گورگەکە ڕووبەڕووی هەوڵستەکی ترسناکی کردەوە (دەنیام کە بە منداڵی گوتتان لەم چیرۆکە بووە یا خوێندووتانەوە)
منداڵانی خوێنەری ئەم چیرۆکە، سوود و پەند لەم چیرۆکە وەردەگرن، کاتێک کە دایکانیان ئامۆژگاریان بکەن، نایانەوێت لە ئامۆژگارییەکانی دایکانیان دەربچن و باشتر بە قسەی دایکانیان دەکەن.
پێتان سەیر نەبێت، لەوانەیە هەندێکیشمان بەوا بووە نەکەین کە کچەلەیەکی ئەمریکی لە سکی دایکیەوە فڕی خوێندنەوە بووە.. تا تەمەنی چوار ساڵان زیاتر لە (١٠٠٠) پەرتووکی هەمەجۆڕی خوێندۆتەوە.. بە کورتی چیرۆکی ئەم کچەلە سەرسوڕهێنەرە:
(دالیا ماری ئارانا) کە بە (کرمی پەرتووک) ناوی دەبەن، لە شاری (گاینزفێل) لە ولایەتی (جۆرجیا) ی ئەمریکی لەدایک بووە.. دایکی ناوی (حەلیمە) یە، و باوکی
ناوی (میگل) ە، کە بەسەن مەکسیکییە.
دالیا بووە بە ئاشنای هەمیشەی پەرتووکخانە گشتییەکانی

شارکەی، پەرتووکخانە نەماوە کە سەری پیانکات، بە لایان دەموچاوکی ناسراوە.. ئەم کچەلایە ئەمریکییە رۆژانە سەردانی پەرتووکخانەکان دەکات و پەرتووک دەخوازێت و دەیخوێنێتەوە. (پسوولەی تایبەتی پەرتووکخانە) یان پێ بەخشیوە، بۆ خواستنی هەر پەرتووکێک.
دایکی دالیا دەڵێت:"دالیا پێش ئەوەی لە دایک بێت و چاوی و بە رووناکیدا هەڵبێنێت،
کە هێشتا لە سکم دا بووە، بە کرداری فەری خوێندنەوە بووە"
زانا پسپۆرەکان لە واشنتۆن، قسەکەی دایکی دالیا پشت راست دەکەنەوە و پێیان وایە، کە دالیا، ئەم کچەلە سەیرە، لە سکی دایکیدا فەری خوێندنەوە بووە، وادیارە کە بەماوەیە و لە خەزانەکەیان دایە.
حەلیمە کاتێک کە دالیا لە سکی دابوو، بە دەنگێکی بەرز چیرۆکی بە منداڵکانی تری دەخوێندەوە، کە لە دالیا گەورەترن.. کاتێکش کە دالیا کۆرپەیەکی شیرخۆر بووە، گوێی لە دەنگی خوشک و براکانی دەبوو، کە لە ماڵەوە بە دەنگێکی بەرز دەیان خوێندەوە. ئەم بەهرەیەی دالیا بە لای دایکیەوە کوتوپڕ و جێی سەرسوڕمان نەبوو، کە تەمەنی دالیا ساڵ و نیوێک بوو، فەری خوێندنەوە بوو، ئەو شتانەی دەزانی کە دایکی بۆی دەخوێندەوە، دایکی دەڵێ یەکسەر وشە و رستەکانی وەردەگرت .. بەڵام وادیارە تەنها خوێندنەوەکانی دایکی، تویندتی و پەرۆشی خوێندنەوەی دالیای نەشکاندووە.
دایکی دالیا لە دیمانەیەکیدا، لەگەڵ رۆژنامەی (واشنتۆن پۆست) ی ئەمریکیدا وتی:
"دالیا لە تەمەنی ساڵ و نیوێکدا، ئارەزووی ئەوەی دەکرد کە خۆی بخوێنێتەوە.. تا وشەکانی زیاتریش دەبووە.. زیاتر شێدای خوێندنەوە دەبوو.. پێش ئەوەی کە تەمەنی ببێت بە سێ ساڵ، خۆی یەکەمین پەرتووکی خوێندەوە، کە چیرۆکێکە بە ناوی (کولەرە گەورەکەی ئانا) دوایی لە بەردەم خوێندکارانی زانکۆدا ئەو پەرتووکانەی خوێندەوە کە بە خوێندکارانی زانکۆ نووسراوە..
دالیا بووە جێی سەرسامی و سەرنج راکێشانی دکتۆرە (کارلا هایدن) ی بەڕێوەبەری (پەرتووکخانەی کۆنگرێسی ئەمریکی) کە گەورەترین پەرتووکخانەی ئەمریکایە. بۆیە (هایدین) وەکو رێزلێنان لە دالیای بلیمەت بە ماوەی رۆژێک دالیای لە شوێنی خۆی دانا و کردی بە بەڕێوەبەری پەرتووکخانەی کۆنگرێسی ئەمریکی.. بەمەش (دالیا) بوو بە بچووکترین بەڕێوەبەری پەرتووکخانەی کۆنگرێسی

ئەمریکی.. لە چەند پەرتووکخانەیەکی گشتی تری شارەکانیشدا هەمان رێگەیان بە دالیا سپارد.
دالیا لە بوو بە چوار ساڵ و لە پایزی ئەمساڵدا چەتە باخچەی ساوایان، تا ئێستا زیاتر لە (١٠٠٠) پەرتووکی هەمجۆری خوێندەتەوە، بەردەوامە لە خوێندنەوەدا، لە خوێندنەی (١٥٠٠) پەرتووک نزیک بۆتەوە، بەجگە لە زمانی ئینگلیزی، خەریکە لە باوکییەوە زمانی ئیسپانیش فێربێت و دەستی بە خوێندنەوەی ئیسپانیش کردووە. دالیا دەڵێت: "لە باخچەی ساوایانیشدا، یارمەتی مامۆستاکانمان دەدەم، تا ئەوە فێری منداڵان بکەن کە چۆن فێری خوێندنەوە ببن و چۆن هەگبەری پەرتووکخانەش ببن"
دالیا سەرسامی خوێندنەوەی پەرتووکەکانی نووسەری بە ناوبانگی بواری ئەدەبی منداڵانی ئەمریکی (مو ویلیامز) ە، کە بە ناوبانگە لە نووسین بۆ منداڵان.
دالیا لە ماڵیشەوە، بووە بە مامۆستای خوشک و برا کانی، کە لە خۆی گەورەترن، لە هەر وشەیەکدا گیربن و نەزانن، داوا لە دالیا دەکەن کە یارمەتیان بدات.
(دالیا ماری ئارانا) لە ئاهەنگی ساڕێژی یادی چالاکوانی مافە شارستانییەکانی مرۆڤ (مارتن لوسەر کینگ) دا، لەسەر داوای کچان، وتارێ بە ناوبانگە مارتن لوسەری لەبەر خوێندەوە کە بە ناونیشانی (خەونێکم هەیە) پێشکەش کرد، کە سەرنجی هەموو ئامادەبووانی راکێشا و سەرسام بوون بە بلیمەتی و کراوەیی و لە توانەبەدەری دالیا.

رێزا شوان
نۆرویج: ٢٩ی/ نۆڤەمبەر/ ٢٠١٨
r.shwan@hotmail.com

بەخشین ... نوسینی: عەلی حەمەشید بەرزنجی

سەر شانۆ دیکۆری چەند ماڵێکە و باخچەیەکی لەلاوەیە، کەمێک منداڵ یاری دەکەن ..دوور دەکەونەوە..منداڵێک دەردەکەوێت کە پێتوکەکی

منداڵانی بۆ دەستوونێ.وردە وردە دڵۆپات و تەماشای دەکات.
ئارۆ: بڵێاستی چیرۆکانی ناوئەم پڵێتوکە زۆر خۆش بوون و سودی باشم لەوەرگرتن..پێویستە هاوڕێکانیشم هەر وەکو من سودی لەوەربگرن..دەیاندەمێ و زیاتر خۆشویست دەبم لایان وسودیشی لەوەردەگرن.
بۆ یاریکردن .....کاوتومەتێ
تا منداڵی تر.....بکەم بۆ هاوڕێ
خوێندنەوەیە.....کە بۆتە خولیام
بۆ خوێندنەوە.....دەگەم بۆ هیوام
بڵێام وا ئەمڕۆ.....دەم پڵێتوکەکەم
کە هات بۆ دیاری.....پێشکێشی دەکەم
لەم کاتەدا منداڵێکی کچ دەردەکەوێت ، بوکەشوشۆیەکی پێیە،گەرانی بۆ دڵێت:
هەی هەی لەو بووکی منە
چەندە جوان و خرپنە
تە سەیری قژی خاوە
بە شانە دام هەناوە
لە سەر شانی وەستاوە
تەسریحەم بە لەداوە
گەرانی خەش دەزانم
بۆی دڵێم تا دەتوانم
من لە گەڵ بووکە خانم
هیلاک بوونیش نازانم
ئارۆ:
سەیری ئەو کچە .....وا بە ئەرە دە
ئەستا دەیدەمێ و.....دەیکەم بۆ هاوڕێ
لە گەشەیکەوە چەند منداڵێک وەستاون و ئاگایان لە (ئارۆ)یە و تەماشای دەکەن:
ئای ئەو منداڵە.....بۆ ئاوا دەکات
پڵێتوکەکەی خۆی.....بۆ خڵێکی دەدات
مافی خۆیەتی و.....سودی زۆرە بۆی
پاراستنیشی.....بگرێتە ئەستۆی
کچەکە دەتە پێشەوەدڵێت:
سەاو هاوڕێ گیان.....بۆچی بە تەنهای
ئاوا سەرقاڵی.....بۆ کە دەگڵێای
ئارۆ :
چاوڕێی تە بووم.....بۆ پەرشووڵێ

دیـــاریت بدەم.....بۆ ڕووی خـۆش
کچـکە پـێتوکـکە وەردەگرێت ودەڵێت:
سوپاست دەکەم.....هاوڕێی وەفادار
هاوڕێی ئازیز و.....چالاک و وشیار
ئارەزوەیداتێ و دڵەوات....
کچـکەش دڵەوات و بە ڕێگـاوە تـماشـای پـێتـوکـکە دەکات(ئـای کە جوانە!) دڵێت:
ئەستا زۆر دڵخـۆشم ،بەڵام چی بکەم کە ناتوانم بیخـوێنمەوە،حەز دەکەم منیش بیدەم بە کەسـکی تر بەڵکو ئەویش وەکومن دڵخـۆش ببێت و بتوانێت بیخوێنێتەوە..لە کاتی قسـکانیدا کوڕێک دەردەکەوێت گـرانی دڵێت:
هاوڕێ وەرە تۆ لە کوێی.....ناکـــرێ تا ئەرێ بڵێی؟
منداڵەکان:
تـماشاکـن ئەمجـارە.....نەفـامـکی تر دیـارە
ئەویش وەک (ئارەزو) وایە.....لە دنیا بە ئاگـــایە
وا بەنیـازی بەخـشینەوە.....ئەو پـێتـوکـە ڕەنگینە
کوا:
وا هاتم هـــاوڕێی وریا.....تۆ چی دەکەی بۆ تەنیا
تەنهای هاوڕێت لانییە.....پـەم ناڵێی هەکەی چییە؟
کچـکە بە پـکەنینەوە دڵێت:
هاوڕێی دڵسـۆز و دڕین.....گورجوگۆڵە وخوێن شیرین
من دیـــاریم بۆ تۆ پـێیە.....بە ســـودە لە گشت جـێیە
ئەم پـێتوکـــم لەلایە.....چیرۆکی خـــۆشی تیایە
دیاری منە زۆر شـــەنگە.....پـە وێنەی ڕەنگاوڕەنگە
کوڕەکە:
سوپاس هاوڕێی شیرینم.....بۆ دڵخـــۆشی بتبینم
بۆ ئەو دیاریـە جـــوانە.....لای من نرخی گـــرانە
کچـکە دڵەوات و بەرزدەبێتەوە بۆ دڵخـۆشی یەوە ...کوڕەکەش دڵی باش ئەم پـێتوکە جوانە ،وێنە دارە چی لە بکەم ،چاویلکەکەم پـێ نییە و حەزدەکەم پـشکـنی کەسـکی بکەم کە بیخـوێنێتەوە...بەملاولادا دڵەوانە کـوڕەکی تـر دەبینە دڵێ:ئەوە (بـوا)ی هـاوڕێمە ئەوە چـی دەکـات لەوێدا؟.
کوڕەکە:
(بـوا) وەرە هەر ئەستێ.....لەودوورە ڕاموەستە
با پـێکـــەوە دانیشین.....گوێ لە یەکتری بگرین
منداڵەکان:
چی ڕوویداوە وا دەکـێن.....دیاری بە یەکتر دەدەن

ئەمانە زۆر نەفامن.....وا بە یەکتر سەرسامن
دەبە شتەکی تیا بە.....ئەم کارە بە هە نابە
دیاری بە یەکتر دەبەن.....سوپاسی یەکتر دەکەن
بە جوانی یەکدەونن.....خۆشویستی دەنوێنن
بەوا:
باشە ئاوسەتە وادەم.....ئەی خۆشویست و هاوڕەم
بزانم کارت چییە؟.....ئەمڕۆ کەست لانییە
دەتوە یاری بکەین.....کاتی خۆش بەسەر ببەین
کوڕەکە:
خەشی بە دەت دەدەم.....دیاریشت پێشکەش دەکەم
بەوا:
من سوپاسی تە دەکەم.....ئەی هاوڕێ ئازیزکەم
تە بە دیاریش هەر جوانی.....هاوڕێیەکی نیانی
کوڕەکە:
سوپاس بە تەی قسەخۆش.....دەنیا بە، کە وای تۆش
ئەم پەرتوکەم هەناوە.....بە تەی هاوڕەم داناوە
پڕ لە چیرۆکی خۆش.....پەویستە بە گۆشەی هۆش
(بەوا) پەرتوکەکەی لەوەردەگرێت.....بڕۆ استی تە هاوڕێیەکی دەسزیت
ئەم دیاریەشت زیاتر دەسزی و خۆشویستی تەی بە دەرخستم.
بەوا:
ئەم پڕتوکە هەم چیرۆکی خۆش و بەسودی تیایە و هەم وێنەی
ڕەنگاوڕەنگیش، بڕۆام بڕۆاستی زۆرە من ناتوانم هەمووی بخوێنمەوە...کە
بەیشم نەخوێندرێتەوە بچی لەلای خەم دایبنێم...بچی نەیبەخشم بە
یەکێک کە بتوانێت بیخوێنێتەوە و زیاتر سودی لەوەربگرێت... تەماشای
ئەملاولای دەکات و لاپڕەکانی هەڵدەداتەوە..
منداڵەکان:
١. دەوڵە شەق مەبە لەوە ناچێت ئەمیش هەڵی بگرێت بە خەی.
٢. ئەوە بە کە دەگەڵ؟لەوە دەچێت بە من بگەڵێت. بابچمە پشەوە
بڵەکو بیدات بە من ..زۆری حەز لەدەکەم..
٣. لاچە ناشیرین بە من دەگەڵێت.
١. دەیدات بە من لاچە.
٢. ئەوە چییە؟ لەبیرتان چوو دەیدات بە من.
٣. نەخێر دەیدات بە من ...وەی کە جوانە!
بەوا: لەل لەل لا لەل لەل لا لەل لەل لا لەل لەل لا لەل لەل لا
وەی بابەم بگەڵەم.....وا ئێستا (ئارە)ی هاوڕەم
دەبینم و دەیدەمێ.....دەخۆشی دەکەم کەمێ
یاریشی لەگەڵ دەکەم.....ئەوسا پێشکەشی دەکەم

لەم کاتەدا (ئارە) دەردەکەوێت...جوانی وەرزشی دەکات..
بەوا:
وەرە پێش هاوڕێ گیان.....هاوڕێی ئازا و یاریزان
یاریی دەکەین پێکەوە.....بە دڵکی خۆشەوە
ئاگر ئەمە بەسەز بین.....بە یەکتری دەسەز بین
هەوری ڕەشی ئاژاوە.....بەجێی دێڵ ئەم ناوە
نمە نمەی بارانی.....خۆشویستی بە جوانی
ئەم ناوە دەگەڕێتەوە.....ناخەشی دەبێتەوە
ئارە:
وا هاتم هاوڕێی نازدار.....هاوڕێی باش و وەفادار
یاری دەکەین بە پشوو.....دەی با دەست پێ بکەین زوو
بەوا:
هاوڕێی گیان لەپێش یاری.....ئەم چیرۆکە بە دیاری
لە من وەر بگرە بە خێت.....چونکە سودی زۆرە بێت
ئارە:
سوپاسکی بە پایان
بە تەی هاوڕێ (بەوا) گیان
بەڵام پێش یاری کردن
کەمێک گوێ بگرە بە من
ئەو پەیتوکەی بە دیاری
دەمدەیتە لەپێش یاری
هەر ئەوە بوو خەم بەخشیم
بووە مایەی دڵخۆشیم
کەچی بە خەم گەڕاوە
خۆشی خستە ئەم ناوە
لەم کاتەدا (ئارە) تەماشای پەیتوکەکە دەکات و منداڵەکانی تر پێیدا دەبن ودەڵێت:
کاتێ یەکتر دەدوێنین
خۆشویستی دەنوێنین
هاوکاری یەکتر دەکەین
دەستزیمان دەردەخەین
بە بەرهەمی هاوکاری
دەوێ گوێی بەختیاری
ئارە:
با یەکەک لە چیرۆکانتان بە بخوێنمەوە...منداڵەکان بە چوار دەوریدا دادەنیشن ... پێکەنین و قاقایان ئەو ناوە پێ دەکات.
منداڵەکان:

هەتا ئێستا هەرگیز بووین
بە هەرجۆگایەک دڵچووین
خەریکی ئاژاوە بووین
بەو کارە حەساوە بووین
وا ئێمەش بەیار دڵدەین
هەر وەکو ئەوە بکەین
بە یەکتر بڵێین دڵبین
هاوکار و دڵسۆز دڵبین
هەمان بدەن ئێمەش بڵین
هەموو گەرانی بڵین
بڵوا:
دەتانوە بڕشدار بن
لەگەڵ ئێمە هاوکار بن
واز لەو کارەتان بێنن
یەکتری مەبڕنجێنن
خۆشویستی هەمیشە
لاتان ببە بە پیشەوە
چونکە ڕاستی و بەخشینە
سەرچاوەی خۆشی ژینە
.....

کۆتایی
تێبینی: بە بیرکەی ئەم ئۆپەرێتە سودم لە چیرۆکێکی عەرەبی وەرگرتووە .

باخچەکەمان ... ڕستەم خامۆش

باخچەکەمان پڕە گوڵە
خۆشویستیی نێو دڵە
دیپارێزین وەکو چاو
تا گوڵی نەبڕێ ژاکاو

باخچەکەمان چەند جوانە

شـــــــادی دڕوون و گـیـانڵ
لـــڵ نـــاوی پـشـــوو ئـدڵـیـن
دڵمانی پڵ خـــەش ئـکـڵـیـن

باخچڵکڵمـــان خـش ئـوڵ
زڵر جـــوانـــڵ ەەژو شـڵوڵ
گـــوڵـــی لـــڵ نـاقـرتـڵـنـیـن
وڵک بـولـبـول دڵـیـلاوڵـنـیـن

ەەستڵم خامـش

وا شاعیڵـــك لـــه زەمەنـــه پاکەکانەوە هەنگاو هەڵدەگرڵت … لەتیف بڵوار

چەند جوانن ئەو مرۆڤانەی راستگۆیانە ئاوڵتەی نووسینەکانیان دەبن، هەر ئەمەشە رۆح دەکات بە بەری ئەو دەقانەی کە دەینووسن، ئاوهاشە شیعرەکانی رامبۆ سەرنجمان ڕادەکێشن، ئەو شیعرانەی بەس هۆنینەوەی هونەریی نین، بەڵکو زمانێکی موعاناتەکانن و لە ناخی خوێنەریشدا ئیکۆ دەداتەوە، چەند جوانن ئەو مرۆڤانەی عاشقن، چەند بە هیواوە هەموو ئان و ساتەکانیان بەڕێ دەکەن پێش لەدەستدانی کات؟ هەمیشە هیوایەك هەیە نائومێدیی و رەشبینییەکانیان دەڕەوێنێتەوەو رووە شیرینەکانی ژیانی پێ دەبینن. هەر ئەو عەشقەشە قوربانی دروست دەکات و ئادەمیزاد دەگەیەنێتە تڕپکی هەساناوەو بەرخۆدان و تێکۆشان، لە کاتێکدا زۆر لە مرۆڤەکان و تەنانەت کۆمەڵگای مرۆڤایەتیش لەسەر لێواری رووخان و وێرانەو ناشرینییەکان هەناسە دەدات.
سیخناخم لەبڵشایی و
مەودایەك
شك نابەم بێ تەقەڵی هەنگاوەکانم..
–
لە زەمەنی هەرەسەکاندا، زەمەنی قەیرانی مرۆڤبوون : شاعیرانێك

ماون هیوا به خوێنەران دەبەخشن و لە پێچ و نشێوەکانی ژیان و شکستەکانی سەر ڕێدا ، لە بیابانە چۆڵ و دوورو درێژەکاندا دەبنە دەستێکی میهرەبان و ڕێبوارانی نامۆ هەدەستێننەوەو ئومێدو متمانەی پێ دەبەخشنەوە. ئەوانەن عاشقە ڕاستەقینەکان، ئەوانەن مرۆڤە ڕاستگۆکان، ئەو شاعیرانەی بە بێ عیشق ناتوانن بژین، عیشقێکی پاك و ڕاستگۆیانە کە لە زەمەنی خۆرای تەکنەلۆژیادا عیشق لای زۆرینەش بووەتە مادەیەکی بازرگانی و یەکێك لە پێداویستیە خۆراکانی مرۆڤی بێ گیان و بێ هەست، ژیان چەند بێ ئەندێشەیە بە بێ بوونی عاشق و هاورازی ڕاستەقینەی سەر ڕێگا دوورو چۆڵەکانی ژیان! لە کاتیکدا مرۆڤەکان چەند گوناحن و چەند کورت دەژین و زوو کۆچ دەکەن و ئیتر کەس ناویان ناهێنێت، ئیتر هیچ چۆلەکەیەك لە هۆلانە پایزانییەکاندا نانیشتەوەو بەیانیان بۆیان ناجریوێنن.

ئەم ئەندێشەیەم چەند ڕووخاوە،

گەر پردی عیشق نەبێ لەم سەحرایە چۆن تێپەڕ بم؟؟

———

باگمەی کێترەکان نەشکێنم…

عیشق کەی شایەنی مەنتیقە؟

باماڵی جاڵجاڵۆکەکان شپرزە نەکەم..

عیشق کەی شایەنی ترسە ؟

با دەنگی سیسرکەکان قاڕ نەکەم..

ئەم سەحرایە چەند بچووکە بێ هزرم،

……..

وەرچەرخان لای شاعیری داهێنەر ئەوەیە کە مەودایەك شك ببات تا مانایەکی تر بدزێتەوە بێ زاراوەکان و ڕێگایەکی تر بێ دەربڕین، لە ناواخنی تاریکاییدا سەبەری شەو ببینێت و لە ژێر تیشکی ڕەحدا مرواریە ڕژاوەکانی ژیان کێبکاتەوە، ئەمەیە شێوازێکی تر بێ بینین و خوێندنەوەو نووسینەوە، ئەگەر باێ لای خەڵکانێك تەفسیری فەین بێت، ئەوا لای شاعیر زۆر هەکاری تر هەن لەم دنیا پێ جوغزو نهێنییەدا بێ فەین، بگرە فەینەکانیش جۆریان زۆرە، ئەوە کێیە لەو جیهانە قووڕ و پێ نهێنیانەدا ورد دەبێتەوەو حەقیقەتی تیا دەبینێت؟ کەرەسەگەلێکی نوێ دەدزێتەوە و بەکاریان دەهێنێت بێ وردبوونەوەو دزینەوەو ژیانکردنی شاعیرانە، چەند جوانن ئەو خامانەی هێشتا بەهومێدی تەواو باێی بەسەر چادرەکانیدا نەکێشاوەو ڕەشەباو گۆڕەوکەی موعاناتەکان لە بیابانی بووندا بزڕی نەکردوون..پێش ئەوەی وەکو نالی بێ هەتایە لە نەسیم و هەوای خاك و خۆ ببێت و بەرەو بزر بوون هەنگاوەکانی کێ بکاتەوە. ئائەمەیە وا لە شاعیر دەکات پێمان بڵێت:

چونکه هەر باڵ فەلسەفەی فڕین نییە!!

لەم شیعرەدا تەواو بەر ئەو زمانەی ویژدان دەکەوین، کە شاعیر چۆن هۆشیارانە دەربڕین لە ماناکان دەکات و تەنانەت لەم پێناوەشدا فەنتازیاو رازاندنەوە زمانییەکان واز لێدێنێت و ئەوانیش دەکاتە قوربانی ئەو عەشقەی سەرچاوەی ژیان و داهێنانە، کانییەکی هەمیشە هەڵقوڵاوە لە سەحرای ژیاندا و خواردنەوەی قومێ ئاوی سازگارە بە دەستی مەعشوق، ئەو مەعشوقەی لە زمانی موعاناتەکانی شاعیر تێدەگات، ئاوها شاعیر لەم شیعرەدا دەمانخاتە ناو کەشکی سیحراوی وشە راستگۆکانی گیان و درەوشاوەکانەوە، ئاوها رەسەنایەتی بوونی رەگەزی مێ دەهێنێتەوەو دەیکاتە سیمبۆڵی راستگۆیی و تەواوکاریی مانای بوون، کە لای زۆرێك ئەم هارمۆنییەتە تەواو لاسەنگ بووە و بەرەنجام پەیوەندییەکانیش تێکشکاون، دیارە بە دڵنیاییەوە ئەمەش بنەڕەتێکی هزریی و ئەزموونی هەیە لای ئەم جۆرە کەسانە. ئەمەشە بووەتە هۆی ئەوەی شاعیر مرۆڤدۆستانە لە شیعرەکانی تریشدا هەوڵی گۆرانەوەی ئەو گیانە مردووە بێ مرۆڤ بدات و لە هەوڵی ئەوەدا بێت ژیان ڕەوتی ڕاستەقینەی خۆی ببینێتەوە.

ئەو نموونانەی نەدەبوو لەوێدا بوونایە … ئەحمەد دەربەندی

سەروەختێك تەماشای نووسینێك دەكەم و زۆر لە ئاستێكی كرچوكاڵدا دەیبینم و هەڵەی زەق لە خێ دەگرێت ئەو پرسیارە بە مێشكمدا دێت، بۆچی دەبوو وابووایە؟ ئەدی چۆن وەكو نووسین دانی پێدا نراوەو پەخش كراوەو خراوەتە بەر چاوی خوێنەران؟ وەكو تر ئەدی بۆچی هیچ كەس گوێی پێنادات و هەروا تێپەڕ دەبن؟ و پرسیاری زۆری تر بە مێشكدا راگوزەر دەبێت و وەكو پرسیارەكنی تر بێ وەڵام دەمێننەوە.
ئەگەر زۆر رۆژە بە باسەكە نەدەین و یەكسەر بچینە ناوكرێكی بابەتەوە ئەوا دەتوانین لێرەدا دوو نموونە بێ ئەم باسە بهێنینەوەو رووبكردنەوە بە خاڵی مەبەستی نووسینەكەمان بدەین.

ئەو كەسەی خۆی بە نووسەر بزانێت سەوداسەریی لەگەڵ وشەو زماندا هەیە، وەك چۆن دارتاش سەوداسەریی لەگەڵ تەختەو پینەدۆز سەداسەریی

لەگەڵ پێداودا هەیە.
بەلام گەر وەختێك نووسەرێك کەرەسەی سەرەکیمەیدانەکەی خۆی بە هەڵە بەکاربێنێت ئەوا گومان لە نووسەریی ئەو کەسە دروست دەبێت.. لەم هەفتەیەدا چەند نموونەیەکی نادروستی ئەو دیاردەیەم پێشچاو کەوت، لێرەدا دەیانخەینە بەر تیشکی لێدوانەوە:
1-کورد یان دەڵێت (سەبارەت بە) یان (لە بارەی) :
ئەی ئەگەر کەسێك رۆژنامەنووس بێت و ئەو راستییە سادەیەی سەرەوە نەزانێت و بەکارهێنانی تێك بدات، ئەوا چ بڕیارێکی بەسەردا دەدەن؟ وەك ئەوەی بڵێت: (لەسەبارەت)؟

من لە دڵی خۆمدا عوزرخواهیم بۆ نووسەرەکەی هێنایەوەو گوتم رەنگە لە ناونیشانەکەدا هەڵەی تایپ رووبدابێت، بەڵام تەماشام کرد لە ناوەڕۆکەکەشدا دووبارە بووەتەوە (تکایە سەیری کۆپی نووسینەکە بکەن خەتم بە ژێردا هێناون)، ئیتر ئەو حەسرەتەم هەڵکێشا کە دەبێت حاڵی ئەو خوێنەرانە چی بێت نووسەری ئاوها بخوێننەوەو چی لێوە فێر دەبن؟ ئەمە کارەساتە و دەریدەخات چۆن هەموو بوارەکانی ژیان لە کوردستان پووچ بووە.

2-کەل و پەلی ساختە دروستە بەس نووسەری ساختە هەڵەیە:

ئەم نووسەرەی لەسەرەوە نموونەکەی باسکراوە، زاراوەیەکی هەڵەی تر بەکاردەهێنێت کە بە هیچ جۆرێك لە شوێنی خۆیدا نییە، بۆ نموونە کاتێك دەگوترێت ئەو جگەرەیە ساختەیە، واتە لەو جۆرە جگەرە دیاریکراوە هەیە کە ئەسڵەو ئەم جۆرە دیاریکراوەیان ساختەیەو کۆپی جگەرە ئەسڵەکەیە بەس خۆی ئەسڵ نییە، بەڵام ئەم وشەیە گەر بۆ نووسەر بەکاربێت بەس لە یەك حاڵدا راست دەبێت، ئەویش ئەوەیە کە کەسێك بانگەوازی ئەوە بکات کە ئەو فڵانە نووسەری ناودارو ناسراوەو بەو مانایەی خۆی بکاتە کەسایەتی ئەو نووسەرە دیاریکراوە، لەم حاڵەدا دەڵێین ئەمیان ساختەیەو ئەویتریان ئەسڵەکەیە.
بەس کاتێك نووسەرێك بۆ نموونە چیرۆکێکی نووسی و هی خۆی بوو ئەوا لە ڕووی زمانداهەڵەیە پێی بگوترێت نووسەری ساختە، چونکە هیچ کەسایەتیەکی تری هەڵنەگرتووەو هەر خۆیەتی نەك بڵێت من ئەو نووسەرە ناودارەم و ئەمەش ببێتە هۆی ئەوەی ئێمەش پێی بڵێین ئەوە نووسەرە ساختەکەیەو ئەمەش نووسەرە ئەسڵیەکەیە.

• هەر بۆ نموونە وەك چۆن نابێت بە ئەم رۆژنامەنووسە بین رۆژنامەنووسی ساختە، چونکە بە شێوەیەکی فیزیکی لە رۆژنامە

دەنووسێت، بەس دەکرێیت پێی بڵێین ڕۆژنامەنووسی خراپ و بێئاست.

3- شاکاو حەبیبەو ڕێبان بارت:

ڕۆژنامەنووس دەنووسێت: (لەرەدا من سیوهەشت ساڵ پاش مەرگی جەستەیی بارت کۆپییەکی نوێ لەم تیرە دەخەمە ڕوو، کە هەر ناوی مەرگی نووسەرە، بەڵام لەرەدا نووسەر لە خاوەندارێتی دەقەکەیشی دوور دەخەمەوە، هەر خۆیشم یەکەم کەس جێبەجێی دەکەم).
ئایا ڕێبان بارت پەی بە شتێك نەبردووەو کاکی ڕۆژنامەنووس بۆی زیاد دەکات؟ با بزانین:
یەکێکی تر لە نموونەکانی چەواشەکاریی خوێنەران ئەم نووسینە گاڵتەئامیزەیە بە هەزری خوێنەران. ئەویش ئەوەیە کاتێك ڕۆژنامەنووسێك خۆی بخاتە ئاستی ڕێبان بارتەوەو بەکو لەمەش زیاتر: بڵێت من ئەویشم جەهێشتووە، داهێنانەکەشم ئەوەیە کە ڕێبان بارت باسی مردنی نووسەر دەکات، ئەوا من لام گرنگ نییە شیعرەکانم ببەن بە چ ناوەکەوە بڕاوی دەکەنەوە بڕاوی بکەنەوە،ێ چونکە گەورەیی شیعرەکانم لای هەمووان ڕوونەو لە کەس ناشاردرێتەوە، بێ زیاتر ڕاستکردنەوەی ئەم ڕۆژنامەنووسە دەبێت ئەم خاڵانە باس بکرێت:

أ- ئەم گوتەیە ئەوە دەردەخات ئەم ڕۆژنامەنووسە ئاستاش لە ستراتیژی ڕەخنەی بونیاتگەریی و ڕاکانی ڕێبان بارت بە تەواویی تێنەگەشتووە، چونکە ئەو کاتێك باسی مردنی نووسەر دەکات لە مامەڵەکردن لەگەڵ خوێندنەوەی هەر بەرهەمێکدا ئەوا مەبەستی نییە کە نابێت بەرهەمەکان بە ناوی نووسەر بڕاوبکرێنەوەو تەماشا بکرێن، یان دەبێت ناوی نووسەری تریان بخرێتە سەر تا بەهەڵەدا نەچین لە خوێندنەوەی تەواویاندا، بەکو مەبەستی ئەوەیە لە کاتی خوێندنەوەکاندا هیچ فاکتەرو شتێکی تر لە دەرەوەی دەقدا لە پێشچاو نەگیرێت بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ دەقەکاندا (وەك ئەم خۆ خۆییەی ئەمڕۆ هەیە)، ئەگینا با بشزانرێت هی چ نووسەرێکەو چۆن ژیاوەو بیروڕای ئامیاریشی چی بووە... بەڵام هیچ کام لەم خاڵانە ڕێیان نابێت لە چۆنییەتی مامەڵەکردن و تێگەشتن لە دەقەکە.
کەواتە دەردەکەوێت بیردۆزەکەی کاکی ڕۆژنامەنووس بە ناوی (مەرگی نووسەر دوو) هەر لە گەڵ وشکبوونەوەی مرەکەبەکەیدا دەمرێت و تەنیاش بۆ پێکردنەوەی لاپەڕەی ڕۆژنامەکان ئەم بابەتەی نووسیوە.

ب- راستە کەس بە دژی خۆی ناڵێت ترشە، بەس شیعری ئەو شاعیرە لەو ئاستەدا نییە ئاوها نموونەی پێ بهێنرێتەوە لە گەورەیی و

ناسراویدا، بەکو ئەستاش گومانکی زۆر هەیە کە ئایا بەو بابەتانەی دەینووسێت پێیان بگوترێت شیعر یان نا؟ چونکە زۆر لە ئاستی خراپدان، بەکو ئەو شیعرانە هەر خۆیان بۆ خۆیانی بلاونەکەنەوە بۆواناکەم لە رۆژنامەو گۆڤارەکانی تردا هەر ناوی شیعریان لێ بنرێت و بۆاوبکرێنەوە، ئاوها تێدەگەین کە چۆن کەسانێك خۆیان و خەکی بە هەڵەدا دەبەن و لە خەیاڵکی پەمەییدا خۆیان لێ بووەتە شازادەی نووسین و ئەدەبییات.

شیشۆق ... سەلام عومەر

شیشۆقێك
بۆ دەماری بیرۆریەکانمۆ چۆقیۆو
ئۆو خۆتخۆتێنانەی بیربردووموۆ
کۆ وێنەی منداڵیمی کۆشابوو
ئۆو شیشۆقۆ
بۆناو خۆونکاندا
بۆری ئۆو شاخوێنهێنرانەی گرتووم
کۆ لۆکۆردنەوەی ساڵکانی تۆ
رژابوونۆ بینینمۆو،
تادۆ
هێنێنەوەی ئۆو وشانم بیر دۆباتۆو
کۆ بۆیار بوو بۆر لۆپیری
هڵیاندمۆ نۆو سۆبۆتەی لاویتۆو،
ئاخر شیشۆقێکی دی
بۆپێنجکانی پاڵانەوەی تۆو نوساوۆو
لێناگڵێ
کاسۆ پۆ شیرنیکانی بوکێنیت
بگاتۆ ئۆو ماڵچکانەی
بۆ وردۆ بۆرد دروستمان دۆکردن
لێناگڵێ
شاباشکان هڵوڕێنۆ سۆر شایی گۆمانکان و
لۆژۆر پەماندا بشکێن
تا

خەیاڵی شۆشەیی و
خەونە کرستاڵییەکانمان
نەبنە شیشەق.

سەرهەڵگرتن ... هەناوی کەنعان مودحەت

ڕاپەڕی و
لە دەرگای دەروە خزایە نادیارییە دەکەدا
بە ئەوی – بە پەویستییەکانا بچێتەوە و –
بزانێ،
ئایە تەباخە داگیرساوەکەی کوژاند
یان بەڕی ئاوی گەرماوەکەی بەست
یان نا
نە گەڕایەوە
لایە لە دەرگا ڕاوەکەی بکا
بزانێ ئایە دایخست
یان هەر بە کراوەیی
ڕادەستی با و
خواستەکانی ڕۆژگاری کرد
بە تەنیشت سەگە بە لانەوازەکەیدا
تێپەڕی
نە ماڵئاویی و
نە دەستکی بەزەیی
زەر مات
سەگە، پێچەوانەی هەر جارە
هەر وەڵی و
زەریش وەڵی
ئەو بە نادیاریا
هەدی هەدی و
قووڵ و قووڵتر شەدەبووە
تا پەناوە کەنەکانی

ئەوانەی لە مژدەو پەیان دەگوشی
بە هەنگاوەکانیا نەوەران
ئایگرن
چەن تاوەرێکی لە دوند بەربوو
گرمەی دەهات و
هەر خوار دەبو و
هەر خوار
سەرهەڵگری تەریک
وای نەدەزانی زەر دوور دەکەوێتەوە
ساڵ
مانگ
هەنگ لە کاژمێری کەمتر
هەر زەر زو و
زووتر دەگەڕێتەوە
سەگ بە لانەوازەکەی لە ئامێز دەگرێ و
ماڵ چەقەکەی... سەرلەنوی
ئاوەدان دەکاتەوە

هەنراوەی کەنعان مودەت
نۆڤەمبەری ۲۰۱۵
کفری

لە باڵندایی خود … جەلال بەرزنجی

قامیشکی مەینە ئوا
زەمین بێ پیاو
ئاوەکراسی مەرگ جەما
بلوێری سەر بڵندایی خود
هەچوونت چەك نییە
گەڵای ژەنگاوی ژیان مەشرەوە
گیان زەرشت پشتگوێ دەخات

ئەگەر نا…
دەستکەوت چییە لە باسکردنی با
ھەھ□ەی باران
سەبەتەی هەنارانیان □ژاندە قوو□ایی لەشە فسف□□یەکان…
هونەرمەندی وروژان بووی
□امانت جیوەیی
گر□ی جەستە و گیانت دا
دیاردەکانیش □اسپاردەیەکی ک□ن بوون
□ەچە□ەکیان نابووت

.29/3/1992

ئاشتبوونەوە

نام□ی یەکەم:
لەشی گ□□ستانی گیان بوو
نام□ی دووەم:
ت□زی سەر تووت□کی کەناران
نام□ی س□یەم:
شەبەنگی قە□ای تر□پکان
لە سات□کی وەنەوشەیيدا
سەرینیان بردەوە لای یەك و نام□ییان کرد بە فەنەری ک□لارەیەك،
ناردیانە ئاسمان
لە خوارەوەش ،
لە گ□□ستانی گیاندا ، لە لەش دەگە□ان

.1992

شەو□کی تر نەچوومەوە گو□ چەمی منداھ□یم

منداھ□یم مانگ□کی ما□ی بوو،
شەوان زوو دەگە□ایەوە.
منداھ□یم ئاو□نەیەك بوو، عومرم ل□ی جھ□شت و نەمدەزییەوە.
منداھ□یم خانیچ□لەیەك بوو، پ□ نھ□نی
پ□لیس ت□کی دا
یارییەك بوو بیرچووەوە
ئای منداھ□یم شەو□کی تریش زوو نەخەوتی
ب□مەوە گو□ چەمت

لە منداڵیم گەردوون لە چیاکەی بەر ماڵمان تەواو دەبوو
ئەوارانیش لەو
مازووچن و ئەشقیا و ڕەبوار و شوان و داڕ و دارکەر و قاز و قورینگ
شەو دەگەڕانەوە
لە منداڵیم زوو زوو دەچوومە شاری پەریان
زوو تفەنگ و چەکم فڕێ دەدا
شەڕەکەم تەواو دەبوو.
ئای منداڵیم شەوێکی تریش زوو خەوتی
بەمەوە گوێ چەمت و تەواو بە بیرم بێتەوە.
1995.

وەرە تا زوو شوێنێك لە مردن بێ خەمان بکەینەوە

لە یەکەم تۆفان، کەشتییەکەم وەڕێ بوو
لە یەکەم کرانەوەی گوێی لەش، گوناهم کرد
لە یەکەم خەڕ هەڵاتن، سندووقێك تیشکم بێ گوندەکەمان بردەوە
بەیانی سندووق نەکرایەوە
لە یەکەم دیداری سەر زەوی، کەلوەکان ڕەشبوون
لە یەکەم دووڕیان، لەگەڵ بەهوودەیی ڕەیشتم
لە یەکەم ڕاو، مەلەکان باڵیان لە (با)م خواستەوە
لە یەکەم سەفەر، هاوڕێیەتیم ون کرد و ئاوێنەم دزییەوە
لە یەکەم سەما، ئاوازەکان چوونەوە لای پەنجەی ژِاوی
کەمانجەژەنی ڕەند
لە یەکەم دەربەند، بای نەهامەتی بردمی
لە یەکەم شەودا، ئاگرم پێ نەما
لە یەکەم کێش، شیر فریوی دام
لە یەکەم شەڕ، مەستی لێی تێکدام و بووم بە پەند
شەڕ بەم یەك دوو شیعرە تەواو نابێ
بارانیش بەم دووعایە ناگاتە ئێرە
ژیانیش بەم حیکمەتە ناچێتە سەر
وەرە تازووە
شوێنێك لە مردن بێ خەمان بکەینەوە.

کاك جەلال بەرزنجی سێاو: چاوت ماچ دەکەم، ئەم چوار شیعرە لە دیوانەکەتدا نییە. زۆر ماندووبووم تا توانیم بیاندۆزمەوە. دەکەونە قۆناغی نووسینی کۆشیعری: (بارانی ڕەحمەت).
سەباح ڕەنجدەر

19/3/2017 هەولێرئ
سوپاسی برای ِشاعیر کاك سەباح رەنجدەر دەکەم, بۆ ئەو کارە جوانەی، جێگەی سوپاس و پێزانینمە..
Chat Conversation End
…Type a message

قەدەری خەونی کورد: لە چەپڕەییەوە بۆ راستڕەیی- کۆنپارێزیی – هێندرێن

هەر جارەو بابەتێک لە ئەرشیڤی دەنگەکانەوە ……
http://dengekan.com/doc/2004/12/handren27.pdf

قەدەری خەونی کورد: لە چەپڕەییەوە بۆ راستڕەیی- کۆنپارێزیی

هەندرێن

دەروازەیەک

لە پنجایەکانی سەتەی بیستەوە بزاڤی سیاسیی و ڕۆشنبیریی کوردی، بە ئایدیۆلۆژی چەپڕەیی، کە لە گیان بەختکردنێکی ئیدیالی وێنەدەکرا، لە پێناو "خەون"ەکەیدا بە خەباتی چەکداری و ڕووبەڕووبوونەوە سەرقاڵ بوو. بەڵام هەڵە نییە ئەگەر بڵێین، پاش هەرەسی بلۆکی سۆڤیەت و بە تایبەتیش لەگەڵ بە دمگۆ بوونی ڕووخاندنی رژێمی سەدام و پڕۆژەی (بە دیمۆکراتیکردنی خۆرهەڵاتی نیوەڕاست) لەلایەن ئەمریکاو سەرۆکەکەی ج. بوش و سەرلەدوونانی تۆرۆریستان و چاوزەقکردنەوە لە رژێمی ئیران و سوریا، کە ئەمڕۆ کوردان لە هەموو کاتەکانی تر زێتر لە ئاستی هزر و دەروونییەوە لە بەردەم ئەم"خەونە"دا سەرگەردانترە. بۆیە ڕەنگە بشێ گەر ئەم نووسینە بەم پرسیارگەلە دەستپێبکات، ئەگەر یەکێک لێمان بپرسێت: ئەوە چییە کە کیشەی ئەو "خەونە"ی وەها ئاڵۆز کردووە/دەکا؟ یان: خەونی کورد/گوتاری نەتەوایەتی چییە و چۆنە؛ چێ ئەو خەونە دەستنیشان

دەکەی؟ هەبەت رەنگە هەر یەک لە ئەمە لەگەڵ خۆیدا بتوانێت بە چەندان روانگە بەرسڤی ئەو پرسگەلە بداتەوە، لێ تا ئێستا نەمانتوانیووە پرسی "خەونی کورد" بە تەرزیکی تەواو بۆ خۆمان و ئەوانیتری بەرانبەر بەرجەستە بکەینەوە، یان وەڵامێکی راشکاومان نییە بۆ ئەوەی لەو سەرگەردانیی و عاسێ بوونە بەدەم ئەوخەونەوە بێدارمان بکاتەوە.

هەر بۆیە ئاخاوتنی کورد لەسەر خەونەکەیدا هەمیشە تێدامان و خەمینە، یان لە زمان-گوتارێکی نادیار و ئاوێزکاودا دووبارە و داخراودا وێ دەبێت، خۆی نمایشدەکا. بە واتەیەکی تر، ئاخاوەری کورد، لە تەواوی گفتوگۆییەکاندا، لەو زمانە و رەوانبێژییە داخوازیکراوەی لاوازە کە بتوانێت کۆی ئاوێزیی، هێکار، بەگە، رەگەز و سەرچاوەکانی ئەو "خەونە"ە لەو زمانە قەتیسماوەدا ئازاد و سەرفراز بکات. بە کورتی گەرەکمە بڵێم، لە زمانی کوردییدا، گوتاری سیاسی کورد گوتارێکە لە زمانێکی شپرزە و ڕاڕادا خۆی وێنە دەکا. لەم روانگەیەوە دەبینین گفتوگۆییەکانی ئەمە هەمیشە بە بنبەست دەگەن و گرژیی و گەڵاوژە دەبیتە ئاکامگیریی بۆ پرسی خەونی کورد. نەبوونی زمانێکی تێکمە و رەوانبێژییەکی بە دەمار لە جەم مرۆی کورددا، رەنگە بگەڕێتەوە بۆ ئەو هێزە دەرکییەی کە هەمیشە، وەک قەدەرێک بۆیاردەر بووە لەسەر جەوکردنی ئاگایی کوردیدا. بۆیە من وەک گریمانەیەک لەم نووسینەدا، ئەو هیزە دەرکییە لە دوو هێزدا بەرجەستە دەکەمەوە: چەپێ -سۆسیالیزم) و (تێکەڵاوییەک لە لیبرالیزمی نوێ و ڕاستێ – کۆنپارێزی). ئەوەی یەکەمیان، دوای شەڕی جیهانی دووەم و دابەشکردنی نەخشەکان بەسەر دوو بلۆکی ئیمپریالزم و سۆسیالیزمدا سەریهەڵدا. ئەو ڕگەیە بە هۆی چەوسانەوە تووندی نەتەوەوایەتیی و تانگانەی کۆمەڵایەتی، ئابووری…هتد، لە جیهانی لای ئەمەدا بە هەمەن دەبێت.

لە ئاکامی ئەوەدا چەپێیی بووە هێزکی ڕەحی لە ماوەی نیو سەدەدا ئاوەز و ئاگایی مرۆی کوردی جەو کرد. ئەوەی دووەمیشیان، بە دیاریکردن، لە پاش ڕمانی بلۆکی سۆسیالیزم و قۆناغی دوای ڕاپەینی کوردستانی باشوور و دیلبوونی ئۆجەلان و سست بوونی شەی پیشمەرگەیی لە کوردستانی ڕۆژهەلاتدا. بەڵام دوای بۆیاردانی ئەمریکا بە ڕماندنی ڕژێمی سەدام ئیتر خەونی کورد بە یەکجاری لە بەرەی ڕاستێ-کۆناپارێزیدا ماڕە دەکریت. لێرەدا دەبێ ئەوە جەختبکەمەوە کە "لیبرالیزم" و "کۆنپارێزی"، لە زۆر لایەنی ئایدیاڵۆژییەوە لێکتر جودان، بەڵام، لای توێژی سیاسی و ڕووناکبیری کوردیدا ئەو

دوو ئایدیۆلۆژییە، وەک یەک یان ناوون تەماشا دەکرێن. بە گشتیی بۆ ئەو توێژە، مانای ئەو ئایدیۆلۆژییانە لە ئازادی تاکە کەس و دیمۆکراتی و قسەگۆڵکی وادا دەناسرێنەوە. بۆیە لەم نووسینەدا بەکارهێنانی هەر یەک لەو ئایدیۆلۆژییانە مەبەست ئاماژە کردنە بەو تێگەیشتنەی ئەو توێژە سیاسی و رووناکبیرییە.
لەم روانگەیەوە بەندە هەوڵدەدات لە درێژەی ئەم نووسینەدا کاریگەریی و وردەکارییەکانی ئەو دوو هێزە دەرەکییە لەسەر "قەدەری خەونی کورد" راڤە بکات.

هەر لێرەدا دەبێ بڵێم بەڕاستی ئەمە پێویستمان بە ئەفراندنی زمانێکە کە بتوانێ بە دەستاوێژ و بەگەی فرەوان کێشەکانی ئەم خەونەمان بۆ بخوێنێتەوە. چونکە بۆ نموونە کێی کورد هێشتا ناتوانێ بە ئاگاییەکی تێکمەوە لە پەیوەندی کورد و ئەمریکا تێبگات. دواجار ئەمریکا بۆ کورد کراوەتە هێزێکی وەهمی، کە گوایە دەوڵەتی کوردیمان بۆ دروست دەکا، یان بە پێچەوانەوە، کە پێویستی بە کورد نەما خیانەت دەکا. هەبەت ئەم دوو جۆرە هەستە لێکدژە سەبارەت بە پەیوەندی کورد و ئەمریکا، ڕۆژانە لە ڕاگەیاندنە جیاوازەکانی کوردییدا هەمیشە دووپاتە دەکرێنەوە. هەر یەک لەو دوو ڕوانگانە لە یەک زمانی بیر کردنەوە سەرچاوە هەڵدەگرن: یان بە پەڕەوانکردنی ئەمریکایە، کە کورد ڕزگار دەکا، یانیش دژایەتیکردنی ئەمریکایە، کە داگیرکار و سەرمایەدار و دژی ئیسلامە… گەر سەرنج بدەین، تەواوی دەمڕاستی حیزبە بەناو ناسیۆنالیستەکانی کورد لە هەر چوار پارچەی کوردستاندا، هەمیشە بە زمانێکی لاواز و ساڤیلکانە لە بەرانبەر سەرکەکانی ئەمریکا دەئاخڤن. سوپاس و پیرۆزباییەکان بۆ ئەمریکا هەمیشە هەستێکی بەزەییانە و بێهێزانە بەرجەستە دەکەنەوە.

هەردەمێ کورد قەرزباری ئەمریکایە. نموونەی ئەو تەرزە ڕەوانبێژییە لاوازەش: هەر لە نامەکەی مام جەلال و کاک مەسعود بارزانییەوە بگرە تا بە حیزبەکانی کوردی ژێر دەستی سوریا تێدەپەڕێ و تا دەگاتە نامەی پیرۆزبایی سکرتێری حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران، کە کێی ئەمانەش ویستی سیاسەتمەداری کورد دەستنیشان دەکات. هاوکاتیش لە پاڵ چەند گروپ و حیزبی جیاوازی مەیلە و کەمۆنیستی تازە بابەت و گروپی ئیسلامی کوردی، میراتگرانی سلاحەدینی ئەیوبی، بەڵێ ڕووناکبیری بۆلایەن و ئاکادیمی کوردیمان هەن، لە ژێر چەتری ئاگایی و ڕەخنەگرتن لە ئەقڵی بوش و ڕۆژئاوا، تا سەر ئێسقان دژایەتی سیاسەتی شەڕی ڕژێمی ئەمریکا بە دژی ئێراق و تێرۆریزم دەکا. یەکێک لەو ڕووناکبیرانە، کاک فاروق ڕەفیقە، کە

دژایەتی کردنی ئەمریکا هانیدەدا پەنا بباتە بەر (چۆمسکی).

(*) لێرەدا بە هەڵەی دەزانم، گەر ئەو بۆچوونەی من لەسەر فاروق رەفیق بخرێتە بۆتەی هەمان ئەو بۆچوونانەی کە پاش کتێبەکەی، "ماڵێکی وێران و ویژدانێکی زامدار..." خرانە پاڵ ئەو، هەروا مەبەستم ئەوە نییە کە فاروق مافی نییە دژایەتی ئەمریکا و ئەقڵی رژێمەکەی بوش بکات، بەڵکو مەبەستی من کۆشەی لێکچوونی روانگەکانە لە دژایەتی و دەستایەتیدا، کۆشەی داوێنگیری ئەو پەنابردنەی کوردە بۆ ئیدیۆلی دەرەکی. ئەمە دەزانین چۆمسکی لە بواری زانستی زمان و رەخنەکانی بە دژی رژێمی بوش و ئیسرائیل ناسراوە.

بەڵام ئەمڕۆ لە رژێناوادا تەنیا کەمێنیست و بەشێک لە چەپە تووندڕەوەکان، گرینگی بە نووسینەکانی چۆمسکی دەدەن، چونکە ئەوان ئەمریکا بە سەرمایەدار و دژە سۆسیالیزم دەناسن. بۆ نموونە، لە وڵاتی سوێددا لەو ساڵانەی دوایی چاپخانەیەکی چەپڕەوکان بەشێک لە کتێبە سیاسییەکانی چۆمسکیان وەرگێڕا و چاپکرد، بۆیە چۆمسکی لەو ناوەندە چەپەش دەخوێنرێتەوە. گەرەکمە بڵێم، فاروق رەفیق نووسەرێکە، لە کتێبەکەی خۆیدا پشتگیری هزر و کولتووری (کۆنسێرڤاتیڤ) دەکا، چونکە بەرهەمهێنەری هزر و فەلسەفەی رەسەنی رژێناوایە...کەچی لە دژایەتی کردنی ئەمریکادا، پەنا بۆ چۆمسکی دەبات... هتد. ئەوەی من دەمەوێ بڵێم، لاینگیری حیزبی کوردی بۆ ئەمریکا و روانگەی فاروق رەفیق و کەمێنیست و ئیسلامییەکانی کوردی، لە ئاکامدا بە یەک ئاراستەدا دەڕۆن.

ئەوەی کە لێکیان جیادەکاتەوە شێوازە نەک ناوەڕۆک و جیهانبینی. بە بۆای من ئەمڕۆ کورد پێویستی بەوە نییە کە رووناکبیر و سیاسەتمەدار پێی بڵێ ئەمریکا پاڵەوانە یان فاشیل و داگیرکار و ئەقڵی سەقەتە، بەڵکو کۆشەی کورد ئەوەیە چۆن زمانێکی تێگەیشتن فێر بێت و بەکار بێنێ لە پەیوەندیکردنی لەگەڵ ئەمریکادا. هەروا کۆشەی کورد ئەوەیە کە چۆن لەم وەهمە رزگار بێت، ئەمریکا ئەو فریادڕەسە نییە کە دوا بۆیار لەسەر خەونی کورد لای ئەو دەدرێت. دواجاریش کۆشەی کورد ئەوەیە چۆن لە جیاتی خۆ بە قەرزبار دانانی لە بەرانبەر ئەمریکا، ویستی خۆی و یادەوەریی خۆی بە یاد بهێنرێتەوە... هتد.

لەم روانگەیەوە ئەم دوو زمانە بە ئاواز جودا و بە ئاراستە وەکچووە بەرانبەر بە دەسەڵاتی ئەمڕۆی ئەمریکاوە، تەنیا بار قورسکردنی زمانی کوردییە، کە هیچکیان ناتوانن وزە و هەنگاوێکی

چاوەکراو بە ئاراستەکانی هزرکردنی کورد ببەخشن. ئەنجامی ئەو دوو تەرزە هزرکردنە لای کێی کورد لە شەڕە قسە و رقهەڵشتن دەچەقێت. بە واتایەکی تر، ئەو تەرزە بیرکردنەوە قالبگرتووەی کورد، زمانی کوردیی تووشی ڕێگایەک کردووە ، تەنیا بۆ قسە کردنە.

بۆیە زمان لەگەڵ خۆیدا دەپەیڤێ نەک گفتوگۆکردن لەگەڵ ئەوانیتردا، کە ئەمجۆرە قسە کردنەش نە کۆتایی هەیە و نە سەرەتا. ئەمەش وای لە زمانی کوردیی کردووە لە گوتنەوەی ئەزموون و زانیار و روانگە وەستاوەکاندا شپرزە بێت. دواجار ئەو تەرزە زمانە، کە لە ڕەش و سپیدا دەدوێ، توانایەکی نییە بۆ بەرجەستە کردنەوەی ئەو روانگە و ئەلتەرناتیڤە هزریانەی کە بتوانێ ئاسۆیە تازەکانمان بۆ ئاوەڕا بکاتەوە: ئەفراندنی پاڵەوانی خورافی یان دژاوی نموونەییە. لێرەدا بونیاتی بیر کردنەوەی کوردی دەکەوێتە ژێر پرسیارەوە: پاڵەوانەکان پاڵەوانی بکردارن. سەرێک واتای بچووکردنەوەی ناسەرکە. دەست و دوژمن خاسەتەکانیان بەبنەمایە. ڕوونتر بڵێم: لە لایەک ئەمریکا دەستی کوردە و دەوڵەتی کوردیمان بۆ دادەمەزرێنێت، یان دوژمنی کوردە، سەرمایەدار و بەرژەوەندیخوازە… هتد.

لێرەوە لەبەردەم زمانی کوردییدا بواری دەربڕینکی تر نییە. دواجار زمانی کوردیی لە بەرجەستە کردنەوەی خەونی کوردیدا گیری خواردووە
بەهەمەحاڵ، دوای ڕونکردنەوەی بیرکەی ناوی ئەم بابەتە، هەوڵدەدەم چەمکە بیرلێکراوەکان بخەمە ڕوو. چەمکی "قەدەر" لای کورد بە ستراوەتەوە بە کێشەی بەدەستهێنانی ڕزگاری کورد لە دەست داگیرکاران. بۆیە قەدەر لە زمانی کوردییدا هەمیشە ئاماژە بە هێزێک دەکا کە لە دەرەوەی توانای کوردە. چەمکی "خەون" لە دەربڕینی کوردییدا هەر تەنیا واتەی ئەو چاڵاکییە نائاگایەی مرۆڤ نییە لە کاتی خەوتندا، بەڵکو بەرجەستە کردنەوەی پایە و پرسیاری هەزار ساڵەی کوردە. بە واتەیەکی تر، کێستێکە و کوردی سیخناخ کردووە. هاوکاتیش واتەی بە واقیعیکردنی بوونی کوردییە لە بۆیار و دیاریکردنی سەروەرییەکەیدا.

دەستەواژەی "چەپڕۆ و و ڕاستڕۆ" هێمای ئەو هێزەیە کە بۆیار لەسەر خەونی کورد دەدات. "پێشکەوتنخوازی"، "پاشکەوتنخوازی" و "کۆنەپەرستی" …هتد، چەمکزای ئەو چەپڕۆیەن و مالی کوردیان پێ کردێتەوە.
هەبەت، بە دەست پێوەگرتنەوە دەژم، ناکرێ ئەو نووسینە وەک

بانگەشەیەک بۆ پاڵەوانخوازی و لێزانی من لێکبدرێتەوە، یان ورتر بڵێم، هەڵەیە ئەگەر خۆنەر وا تێبگات کە من بە روانگەیەکی رەها بە دژی ئەو حزب و ئەم حزب؛ ئەو روانگە یان ئەویتر وەستاوم. هاوکات کە لە چەپ/راستەوە دەدوێم، وەک دوو هێزی وەهمی لە هەسووڵاندنی خەون و ویستی کوردیدا، مەبەستم ئەوە نییە کە ئەمەیان لە ئەویتر بە باشتر بزانم. بەڵکو هەوڵی ئەم نووسینە هەوڵدەستە کردنە لەسەر ئەو جۆرە زمانەی کورد کە خۆی لە دوو زمانی دژی تەواوکاری یەکتر نمایشدەکا، دواجاریش هەوڵی ئەم نووسینە ئاماژە کردنە بەو پاشخان هۆکار و هاندەرانەی کە چ ڕێکیان بینیووە لەسەر ئەو "خەونە بە کۆمەڵییەی کورد".

بە واتایاکی سادەتر، ئەم نووسینە بەدوا گەڵانی سەرجەمی بیرکەکان و جۆرێک لە خوێندنەوەیانە، نەک لایەنگیری یان دژایەتی بیرکەیەکان.
هاوکاتیش دەمەوێ بڵێم، کە چۆن "چەپێی" وەک ئایدۆلۆژییەکی زاڵ لە مێژوویەکی دیاریکراودا، توانی ببێتە هێزێکی وەهمی دەرکی، روانگەیەکی سەرتاپایی و ئاوەزی کوردی جڵەو بکا، ئەمەش توانی خەسڵەت و نیشانەی خۆی لەسەر وێنەی سیاسی و ڕووناکبیریی کوردییدا بەجێبهێڵێت، ئەویش: هەستی خۆ بە قوربانی دانان، خود سڕینەوە و خووگرتن بە راستییەکی رەهاگەرایی. بۆیە ڕەحی کوردی هەمیشە بە چاوی دەرەکی ناسنامە و وێنای خۆی بینیووە. لە ئاکامی ئەو چەپێییە کوردیەوە، بوونی کورد وێنەیەکی خەیاڵی وەردەگرێت، کە زیاتر لە جیهانبینی ئایینی نزیک دەبێتەوە تا ئاوەوزگریی. لە کاتێکدا ئەوەمان لە یاد بێ، کە چەپێیی لە بنەڕەتدا بەرهەمی پرۆژەی مۆدەرنیتێ و ئاوزخوازیی ڕۆژئاواییە.

بەڕام دوای هەرەسی سۆڤیەت و کۆتایی هاتنی شەڕی سارد و بە دواهاتنی شەپێی جیهانگیریی و هەوەشاندنەوەی روانگە ئایدۆلۆژییە باوەدەستەکانەوە، یان بە واتای هزرڤانی پستمدێرنیستی فەرەنسی، لوتار "کۆتایی هاتنی داستانە مەزنەکان" و لێدانی ئاوازە تازەکان و دواجاریش باوەدەستی ئەمریکا وەک تاکە دەسەڵاتێکی سیاسی و راستی…هتد، ئیتر ئاوازی نووسەر و سیاسی کوردی تووشی لەنگی دەبێ. لە بەردەوامی ئەو پرسەی گەانەدا، لێدانی رژێمی سەدام بەدەستی دەسەڵاتداری ئەمریکا و بە دوا داهاتنی روخانی سەدام، دۆخێکی تازە لە روانگەی مرۆی دەمڕاستی سیاسی و ڕووناکبیری کورد دێنێتە ئاراوە و خەونی کوردیش دەکەوێتە دەست قەدەرێکی تر کە ناوی راستەوەی/لیبرالیزمی نوێیە. ئیتر لە ماوەی ساڵێکدا، کە هەشتا

دەستەواژەی "سۆسیالیزم" وەک دوا ئامانج، لە پەیڕەو پڕۆگرامی حیزبە ناسیۆنالیست و مەیلە و چەپڕۆکاندا نەسڵاووەوە، کەچی جڕج بۆش و ئایدۆلۆژیە راستڕەوەکەی دەبێتە سەرچاوە و قەدەری خەونی کورد.

جڵگەی ئاماژەیە، گەر دوێنێ لە ژێر بەوی چەپڕۆییدا چینی کرێکار و ڕووتەڵە، پاێنەری بیرکردنەوەی سیاسی و ئەخلاقی کوردی بوو، کەچی ئەمڕۆ حیزبە کۆنپارێزەکەی بۆش دەبێتە ئەو پاێنەرە، کە بڕژوا و پارەدار لە پشتەوەی ئامادەنە. لە کاتێکدا کۆمەڵگەی کوردی، دوای ئەو وێرانکاریە هۆشتا خێی بێ ئەو تەرزە ئایدیۆلۆژییە ئامادە نەکردووە.
بەڵام بێ ئەوەی کەمێک بە وردی لە مەبەستی ئەم نووسینە تێبگەین، دەبێ بە کورتی بیرکەی تیۆری "چەپڕۆی-سۆسیالیزم" و "ڕاستڕۆی-کۆنپارێزی" نمایش بکرێن.

ڕوانگە بنەڕەتییەکانی چەپڕۆیی

واتەی چەپڕۆیی لەم نووسینەدا باسکردنی مۆژووی دیدە جودایەکانی نییە، بەڵکو مەبەست لەو ئایدیۆلۆژیەیە کە وەک بڕوایەکی مێتافیزیکی بێ ماوەی نیو سەدە بەسەر ئاوەزی کورد، زۆرینەی هێزی سیاسی و نووسەری کوردییەوە باێادەست بووە. داستانی ئەو دەستەواژەیە لە جەم ئەو هێزەی کورد گرینگیەکی نەبووە. بەڵام ئەو دەستەواژەیە لە سەروبەندی شۆشی فەرەنسییەوە سەریهەڵدا و دواجاریش لە کارل مارکسەوە تا لێنین ڕوانگەیەکی تری وەرگرت.
لە کاتی شۆشی فەڕەنسیدا بەو کەسانە دەگووترا کە لە پارلەمانتاری بوون. بەڵام لە ئاستی تێوریی و بەڵای چەپڕۆیی سەر بە مارکسیزم، سەرچاوە ئابووری دەبێ بچێتە گیرفانی دەوڵەت و دواجار دەوڵەت خێی ئەو سەرچاوە ئابووریە بەسەر هاووڵاتیاندا دابەشدەکا، کە ئەمەش بنەمای ئابووری –سیاسی مارکسیزمە. لە ڕوانگەی سیاسییەوە دەبێ هەموو خەڵک یەکسان بن و لە مافەکاندا یەک پایە و نرخییان هەبێت. لەم ڕوانگە کۆلێکتیڤەوە تاکەکەس ئازاد و یەکسان دەبێت. مولکداری تاکەکەسی جڵگەی لە ڕژێمکی چەپڕۆیی نابێتەوە.

سۆشیال دێمۆکراتەکان یان سۆشیال لیبرالییەکان وەک نموونەیەک لە چەپڕۆیی توانیان دیدی ئابووری لیبرالییانە تێکەڵاوی تێزی ئابووری-سیاسی مارکسیزم بکەن. لەو ڕوانگەیەوە کە دەبێ هەموو کەمێ باجبدات بە دەوڵەت. بەڵام سۆشیال دێمۆکراتەکان ئەو سەرچاوە

ئابووریيه بەسەر ئۆرگان و فابریکه جیاوازەکانی دەرەوەی دەوڵەت دەبەشدەکەن. لەو سیستەمەدا ئەرکی دەوڵەت جێبەجێ کردنی پڕداویستییه بنەڕەتییەکانی کۆمەڵگەیە ، بەڵام لە ئاست بوژانەوەی ئابووریيدا بیرکەی لیبرالیزم پیادە دەکەن. لەوێدا تاکەکەس دەتوانێ لە کێبەرکێ و کاری ئابووریيدا ئازاد بێت. واتا جیاوازی توانای تاکەکەسەکان نابێتە کۆشەی کۆلێکتیڤ. بەڵای سۆشیال دێمۆکراتەکانەوە تاکەکەس لە رووی گەشەی ئابووریيەوە دەتوانێ لە دەرەوەی کۆلێکتیڤدا گەشە بکا، کە ئەمەش زیاتر دیدێکی لیبرالییه تا مارکسیزم.

بەڵام چەپڕەوی کوردی بە دەربڕینێکی سادە، بە حیزب و تاکەکەسی رووناکبیرەوە، هەڵگری ستالینزمە. بۆیە بە گشتیی بە روانگەی حیزب و رووناکبیری کوردیی سەر بە چەپ گەر لاینگیری نەبیت، ئەوە دەبیە دوژمنی، ئەمەش دیدێکی سەرکوتکەرانەیە و نیو سەدە پانتایی سیاسی و رۆشنبیریی کوردی گۆشکرد. بۆیە لە جیهانی سیاسی و رۆشنبیریی کوردییدا هەموو جیاوازییەک مانای دژ وەردەگرێت. وەڕای ئەمەش دوای هەرەسی بلۆکی سۆڤیەت چەپڕەوی کوردی، لە جیاتی چاکسازی خۆی، زیاتر بەرەو گروپێکی داخراوی فەندەمێنتال ڕۆیشت.

روانگە بنەڕەتییەکانی راستڕەوی-کۆنپارێزی

کۆنسێرڤاتیزم یان کۆنپارێزی واتای پاراستن یان هێشتنەوە دەگەیەنێت. ئەدمۆن بورکی ئینگلیز بوو کە ناسراوترین هەڵگری ئەو بیرکەیە. ئەو پیاوە دژی روانگەکانی شۆڕشی فەرەنسی بوو. لە ساڵی 1790 بۆرک پێی لەسەر دابونەریتی کۆنی فەرەنسی داگرت. بورک پێی وابوو خوا و پاشا بۆیاریان داواە کە مرۆڤەکان دەبێ ببنە خاوەنی دەوڵەت.

لە روانگەی کۆنپارێزەکانەوە ئەرکی سەرەکی مرۆڤ نواندنی دڵسۆزیە بەرانبەر بە دەوڵەت، دەبێ دەوڵەت بە هی خۆی بزانێت. بۆیە ئەوان دەوڵەت بە خودی جەستەی مرۆڤ دەچوونن. چونکە لەو دەوڵەتەدا هەر کەسە و ئەرکێکی تایبەتی خۆی هەیە. لە رژێمێکی کۆنپارێزدا هەبوونی هەرارکیەکی کۆمەڵایەتی، گرینگی خۆی هەیە. لەوێدا توێژێک لە کۆمەڵ دەبێ باڵادەست بێت. هاوکاتیش کۆسە رۆڵکی گرینگ دەبینێ لە فۆرکردنی چاکەدا. بۆیە لە سیستەمی کۆنپارێزدا، هەروەک دەبینین کە کۆسە لە ئەمریکادا رۆڵی پشتیوانی دەوڵەت و حیزبی کۆماری دەگێڕێت.
بە شێوەیەکی گشتیی دیدی کۆنپارێزی نوێ، لە پرسەی حوکمدا: جەخت

لەسەر بەردەوامی، نەگۆڕی دابونەریت، سیستەمی دادوەری، مولکایەتی، تاکایەتی و گروپ لە بەرانبەر دەسەڵاتدا دەکاتەوە.

بە ڕای ئەو کۆنپارێزە نوێیەوە کە حوکمڕانی سیاسی دەبێت بە باشی پابەند بێ بە دادوەری گشتییەوە، وەک ئەوەی کە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا پەیڕەو دەکرێ. لەو سیستەمەدا دادگای باڵا دەتوانێت بڕیاری سیاسی هەڵوەشێنێتەوە، لەوێدا گەر دادگای باڵا بزانێت ئەو بڕیارە لەگەڵ دادوەری ناکۆکە دەتوانێت ڕەتیبکاتەوە. بۆیە لە ئەمریکادا دادگای باڵا بە جۆگرییەکی لەباری پاشایەتی دادەنرێت. زۆرێک پێیان وایە ئەو جۆرە دادگایە، وەک هەمایەک لە جێگەی پاشا ڕۆڵی یەکگرتنی نەتەوە دەگێڕێت. هاوکاتیش خەزان بەلای کۆنپارێزەکانەوە پێکهێنەری بنەمای کۆمەڵگایە. بازاری ئابووری لە سیستەمی کۆنپارێزیدا بەربەرەکانێی دەستەوەردانی دەوڵەت دەکات، کە ئەمەش بوژانەوەی دەوڵەت. دواجار لە ڕوانگەی کۆنپارێزەکانەوە لە کۆمەڵگادا هیچ هاوئاهەنگییەکی نموونەیی یان دادپەروەرانەی ڕەها لە گۆڕدا نییە. ئامانجی سیاسی کۆنپارێزەکان زەمینە خۆشکردنی ژیانی هاووڵاتیانە، نەک بگەڕد کردنی ژیان.

بۆیە ئەوان یەکاسانی و پاکی بە مەحاڵ دەبینن. بەڵام لای کۆنپارێز، نەتەوە کاکڵەی کۆمەڵە. لێرەوە بەرگری کردن لە نەتەوە دەکەوێتە پێش هەموو شتێک، هەروەک ئەو دیدە لە ئاخاوتنەکانی جۆرج بوش و حیزبەی بە ڕاشکاوی بەرجەستە دەکرێتەوە. بۆیە تەواوی کۆنپارێز-ڕاستڕەوەکان لەسەر ئەوە سوورن کە دەبێ بەرگرییەکی سەربازی تێکمە و گەورە هەبێت تا بتوانێت کۆمەڵگە یان دەوڵەتی نەتەوەیی بپارێزێت. ئەمەش لە دەسەڵاتی ئەمریکای ئەمڕۆدا بەرچاوە.

چەپڕەیی و قەدەری خەونی کورد

هەر لە ناوەڕاستی سەدەی بیستەوە، یان زیاتر لە حەفتایەکانەوە، چەپڕەیی یان سۆسیالیزم دەبێتە ئاینێک کورد بە خۆیەوە سەرمەست دەکا. سۆسیالیزم وەک سەرچاوەی هەزێکی باڵادەست، کە گوایە ڕزگاریکاری گەلانی بندەستە و بە گشتییش کۆشەی چەوساندنەوەی چینی هەژار و کرێکار جەغتەکاتەوە، دەبێتە بزوێنەری ڕوحی کورد. دواجار ئەو ئایدۆلۆژییە وەک هەزێکی مێتافیزیکی سەکار، توانی ویستی ناوەکی کورد فەرامۆشبکا و خەونی خۆی بداتە دەست قەدەرێکی دەرەکی. ئەمەش هەر تەنیا کۆشەیەک نەبوو کە کورد دەرگیری بێت، بەکو زۆرینەی بزاڤی سیاسی و ڕۆشنبیریی وڵاتانی ئەفریکا و لاتین ئەمریکا و دونیای ئیسلامی بوون بە وابەستەی بلۆکی سۆسیالیزم. بەڵام ڕەنگە

ئەو ئایدۆلۆژییە چەپڕۆیە لە هەر ناوچەیەک، بە گوێرەی پێکهاتی کولتووری و کۆمەڵایەتی ناوچەکان، ڕەنگی خۆی وەرگرتبێت. بەڵام لە ڕۆژهەڵات بە گشتیی و لە کوردستاندا بە تایبەتی، جۆگەی بڕوا و ئایینی ئیسلامی گرتەوە، یان لەسەر ئەو ڕوانگەیەکی خورافی قاڵبدۆز بوو.

چونکە دۆخی هەژاری و ڕۆژەی زۆری نەخوێندەواری لە جیهانی ئیسلامی و کوردیدا بە تایبەتی، زەمینە خۆشکەری ئەو ئایدۆلۆژیە بوو. قسەگەلێکی وەک: یەکسانی، برایەتی و پەسندانی چینی هەژار، زیاتر لە ئاوازی خوتبەی ئایینی نزیکە تا واقیعیەتی ژیان و چارەسەرییە کۆنکرێتەکان. بە کورتی پێکهات و بونیاتی ئابووری و ئاگایی سیاسی کۆمەڵگەی کورد لە هەموو بەشەکانی جەستەی کوردستاندا، جۆگەی ئیسلامی گرتەوە، کە وەک هێزێکی قەدەرهەڵگر،خەونەکانی خۆی بە مەیسەر دەکا.

هەر بۆیە سەرچاوەی سۆسیالیزم بۆ تەواوی بزاڤی کورد بوو بە ئامانجی کۆتایی. ڕەنگە جۆگەی ئاماژە بۆ، کە لە ژێر کایەی ئەو ئایدۆلۆژییە ئۆتۆپیەدا، مرۆی سیاسی و ڕووناکبیریی کوردی دەبوو گیانفیداکار بێت. واتا خاسەتی خۆبەختکردن و فەرامۆشکردنی خود و بەرژەوەندییەکانی خۆی...هتد، بوو بە وێنای ئیدیالی مرۆی سیاسەتمەدار و ڕووناکبیریی بەڵاستی.
لە سەرمەستی ئەو ئایدیۆلۆژییەدا نەوەی حەفتا و نیوەی هەشتایەکانی کورد، بە پێچەوانەی نەوەی دوای هەرەسی بلۆکی چەپڕۆیی، هەموو خەونە تایبەتییەکانی کرد بە قوربانی خەباتی چەکداری و ونبوون لە چاوەڕوانییە خەیاڵییەکان. هاوکاتیش لە هەر چوار لەتی کوردستاندا، کوردی کۆمۆنیست لە عەرەب و فارس و تورک زۆدەتر سەرگەم بوو بە برایەتی و نۆنەتەوەیی و پاراستنی چوارچێوەی ئەو وڵاتە داگیرکەرانەوە، بۆ ئەوەی لە ڕەهەندەکانی ئەو بانگەشانە بە ئاگا بێت. هەر بۆیە بەشێکی فرەی کورد لەبەر ئەو سەرمەستییە، تا ئەمڕۆش بۆبەرییە لە زمان و مۆژوو و کولتووری کوردی، گوایە ئەوە پاشکەوتنخوازی و نەتەوەپەرستییە، کەچی نەتەوەی باوەست ئەو ڕوحە سافیلەکەیەی پێ کرد لە ڕوحی شۆڤینییەیەتی خۆیەوە.

بۆ نموونە تا ئەمڕۆش حیزبی شیوعی سوریا، کە لەوێدا لە هەموو مافێک بێبەشە، کەچی کورد چالاکترین توێژی هێزی ئەو حیزبەیە. بۆیە تا ئێستاش ئەو حیزبە بەرانبەر بە کورد یەکێکە لە شۆڤینترین حیزبە چەپڕەوەکانی ئەو ناوچەیە. هەوێستی ئەو حیزبە لە سەرهەڵدانی کوردی ئەو بەشە، تەنانەت لە حیزبی بەعسی دەسەڵاتدار شۆڤینتر بوو.

قەدەری باکووری کوردستان هەمان وێنەی لەتەکانی کوردستانی بە خۆیەوە بینییەوە.
وەک ئەمەش، لە ئێراندا، تەواوی چەپەکان، تا ئەمڕۆش، بە ئایدیۆلۆژی شۆڤینیستانەی ئێرانی جەوی کوردی گرتووە.

جگەی سەرنجە، لە روانگەی وێنای کۆمۆنیستی خەبەختکار، لە برادارێکی کۆمەڵەی ئێرانم بیست، کاتێ مانسوور حیکمەت لە دەرەوە چوو بوو بۆ کوردستان، پێتینە کرێکاری و شۆڕەی جل و بەرگەکەی، ئەندامانی کوردی حیزبی کۆمەڵەی شاگەشکە و بووراند بۆوە. بەڵای ئەوانەوە مەسنوور وەک فارسێک کە لە ئەوروپا ژیانوە، چۆن وا سادە و ساکارە! واتا مەنسوور وەک ئەکتەرێکی خەباتگێڕ و کۆمۆنیست دەبێتە باوکێکی روحی مرۆی کورد.

لێرەوە دەبینین، خەونی کورد لە قۆناغی چەپەییدا، قەدەرێکی دەرەکی، بەناوی نۆونتەوەیی و برایەتی و لە خۆ بووردوویی ئاوەز و گیانی سافیلکەی گۆشدەکا. ئەمەش بوو بە فەرامۆشکردنی ویستی کورد، دواجار ئەو تەرزە ئایدیۆلۆژییە بە گۆشەیەک لەو بەهەشتە میواندارێ کوردی نەکرد، تاوەکو لە چاوەوانی ئەو خەونە شەکەتەیدا سەرفرازی بکا. بۆیە وێنای ئەو بەهەشتە، پاش کابووسەوە و رمانی سۆڤیەت و هاتنی ئەمریکا، کە لای زۆرینەی هێزی سیاسی و رووناکبیری کورد، بە ئیمپریالیزم دادەنرا، بوو بە ئەو بەهەشتە بەڕاندراوەی، کە ئێستا سەرگەرمی کردووین.

لێرەوە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێ کە بزاڤی سیاسی کورد هەمیشە دەقی بەوە گرتووە، هەروەک بەختی ئەوەی کردبێت، کە قەدەری خەونەکەی، نووشست و تێکشکانەکانی لە هێزە دەرەکییەکان مارە بکات. هەر بۆیە لە ئاخافتن، یان زمان-گوتاری کوردیدا تەواوی کێشەکان دەخرێتە سەر شانی هێکارە دەرەکییەکان. بە واتەیەکی تر، هەر لە پاش پەیمانی سیڤەر و لۆزانەوە، کە دوو پەیماننامەی دوای هەردوو شەڕی جیهانی بوو، بزاڤی کوردی بۆ دەستنیشانکردنی مافەکانی بۆبەری بووە لە ویستی بۆیاری ناوەکی خۆی. هۆی خۆیەتی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ بنەمای ئەو بۆواداریەی کە کورد کە بە شۆوەیەکی خۆشباوەڕ، ئایدیۆلۆژی چەپەیی و ویستی دەرکی پیادە دەکات، بۆ ئەوەی بۆ هێزە ناوەکییاکانی خۆی وەفادار بێت. لە ئاکامی ئەمەدا، کە ئێستاش چەپەیی لە کن کوردە لیبرالیستە تازە بابەتەکانەوە وێنەی ئەزموونێکی دزێوی وەرگرتووە، لە جێگەی ئەوەدا، لیبرالیزم شۆنی ئەو پیرۆزییەی گرتەوە.
هەر بۆیە ئێستا بزاڤی کوردیی و دەمێاستە رووناکبیرەکەی لە هەموو

لەتەکانی کوردستاندا بە هەمان روانگەی چەپڕەییەکەی پێشوویەوە، قەدەری خەونی کوردیان دە قەبەر لیبرالیزم و راستڕەوی ئەمریکای بڕش کردووە.

خەونی کورد لە چاوەڕوانی راستڕەوییدا

ئەگەر لەسەر ئاوازی ئەو گوتەیەی نیتشە: "خودا مرد"، ئێمەش بڵێین، چەپڕەوی کوردی مرد. بەڵام راستڕەوی جۆگەی ئەو خوایە چەپڕەوەی کوردی گرتەوە کە خەونی کوردی بەدینەهێنا. لەم روانگەیەوە ئیتر هەر لە دوای مردنی خوای قەدەری کۆنینەی کورد: چەپڕەییەوە، بە جۆرێک لە جۆرەکان، کۆی بزاڤی کوردی لە چاوەڕوانی ئەو خوایە بەناو کۆنپارێزی یان راستڕەوییە دایە، کە ئەمڕۆ بۆ یان سبەی ئەمریکا ئەو خەونە سیاسییەی کوردمان بۆ دابین دەکات. هەبەت لە رووی ئایدیۆلۆژییەوە "راستڕەوی" و "چەپڕەوی" زۆر جیاوازیان لەگەڵ یەکتردا هەیە، بەڵام لە کن تۆڕی سیاسی و رووناکبیری ئەمڕۆی کوردیدا، ئەوەندی من بزانم، یەک واتەی وەرگرتوو.

وەک گوتمان بۆ نیو سەدە سۆڤیەتی گۆرین بۆی مەیسەر نەکردین. کەواتە کورد تەنیا خودایەکانی گۆڕیەوە. ئەگەر لە دیدی نیتشە "خوا مراندن"، مەبەست لە گۆڕانەوەی مرۆڤ بۆ بۆ ویستی خۆی و پیادەکردنی هێز، کەچی بۆ کورد گۆڕانە بە دوای هێز یان ئایدیۆلۆژییەکی تر کە لە دەرەوەی ویستی خۆی و هێزی ناوەکی خۆیەتی. دواجار ئیشی کورد خۆ فێدانە لە باوەشی خوایەکی مردووەوە بۆ باوەشی خوایەکی تازە؛ بە پاڵەوانکردنی هێزی راستڕەوی ئەمریکا و فەرامۆشکردنی ئەزموونی تێکشکاوی چەپڕەییە.
کێشەی کورد لە هەبژاردنی هێزە دەرەکییەکاندا هەمیشە کەژو هەوایەکی جیهانی لە پشتەوە بووە. گەر لە سەردەمی چەپڕەییدا سۆسیالیزم و سۆڤیەت وەنای پشتیوانی گەلانی زۆرلێکراو و کۆلەواران بوو، ئێستا بە فرەبوونی بازاڕ و کاڵا و خودپەرستی و تاکگەرایی مرۆڤەکان وەنەی مرۆڤی سەرکەوتووە…هتد.

ئەمڕۆ ماددە و بە سێنتەر بوونی خۆیستی مرۆڤ و هەودا بوون بە دوای کەل و پەل، دوا ئامانجی ژیانی کۆمەڵگەیەکانە. ئەو ماشێنەی کە بە ناوی بە جیهانیببوون-گڵوبالیزم ژیان و روانگەکانی مرۆڤ دادەهێنێت، ئیتر نە بیرکەکان و نە خودی مرۆڤیش لە توانای نەماوە خاوەن بنەمایەکی دیاریکراو بن. ئاکامی ئەو دیاردەیەش شپرزە بوونی بونیاتی مرۆڤ و ژیانە، کە بە مەرجەکانی ئەو هەموو گۆڕانە راناگات. گەرچی رەنگە هێشتا ئەو ماشێنە بە ناو گڵوبالیزمە بە

تەنە لەکچۆاوەکانی ناخی کۆمەڵگەی کوردی داگیر نەکرد بێت، بەڵام لە باری دەروونی، ئاگایی و خواستی پەیوەندییەکان تواناییەتی مرۆی کوردیش بە مۆدەکانی و مەرجەکانی سەوداسەر بکات. لە ئاکامی ئەمەشدا تاوی بونیاتێکی خودویستانەی لە کۆمەڵگای کوردیدا چاندووە، کە لە مەیلی کەرەسە و مۆدەو فۆرم پەرستی ...هتد، دەسکەوتی ئابووریدا زەقدەبێتەوە. ئەو پرۆسە تازەییەش نەک هەر بێیار لەسەر تاکی کوردی دەدات، بەڵکو بە کاریگەرییەکانی پێکهاتی کوردی کردووە بە خولیایەک بێ بوونە ئامراز لە پێناوی تێر کردنی خود.
هەبەت لە روانگەی تێوریییەوە لە نوان بەجیهانیببوون و جیهانگیریدا جیاوازییەک هەیە، کە دەبێ بیری لێبکەیەنەوە: لەم نووسینەدا بەجیهانیببوون، دیاردەی باڵادەستی بازاڕ و لێکدانەوە نۆگەتیڤەکان دەگرێتەوە. چونکە جیهانگیری-گڵوبالێت لە ئاستی تێوریدا روانگە هزری کۆمەڵایەتی کولتوریییەکان بە گشتیی دەگرێتەوە، لێرەوە گەر دوێنێ، لە ژێر کاریگەری چەپڕییدا کورد دوور لە ویستی خود و خولیای کەرەسە خۆی بە گیانێکی بە کۆمەڵی مرۆی ئیدیالی پەرەوەردە دەکرد، کەچی ئەمڕۆ بە پێچەوانەوە، خود و بەرژەوەندی، بگرە لە کاری سیاسیشدا، بێتە ئایدیال و پاڵەوانی مرۆی کورد. بە واتایەکی تر، گەر دوێنێ کورد سەرقاڵ بووبێ بە چاڵاکی سیاسی و ڕۆشنبیریی، وەک ئەرکێکی نەتەوەیی و ئەخلاقی...هتد، کەچی ئەمڕۆ توژی سیاسی و ڕووناکبیریی کوردی، لە پێناو بە سێنتەر کردنی خود و خواستە دەسەڵاتخوازەکەی، حەوداڵە بە دوای خۆ گونجاندن لەگەڵ دەسەڵاتی خاوەن ماددە و هێزی باودا.

دواجار خەمی ئەمڕۆی توژەکان، بە سیاسی، ڕووناکبیرەوە، بە دەراوێتەکردنی دەگمەنێک لەو توژانە ، بێ نموونە، بێ لاوی کوردی تازە بابەت، "پەڕەوان"ی لەوەدا دەبینێتەوە کە ببێتە گۆرانبێژێکی مەیلە و ئەوروپی و لە "کلیپ"ێکدا، وەک گۆرانیبێژە ڕۆژئاواییەکان، بە وێنەی ئێتێمبیل و کیژێکی قژکاڵەوە، یان بە ئاوازی لەنجە و لاری کچە گۆرانینێژە pop و Rock ەکان لە شاشەی تەلەڤیزیۆن پیشانبدرێ، تاکو کیژ و کوێی کورد لە ناوەوە و دەرەوەدا بە خۆیەوە سەر سام بکات. هاوکاتیش لە ئاستی کۆمەڵدا، ئێتێمبیل و تەلەفۆن مۆبایل و خانوو؛ دەسکەوتە فۆرمالیتێیەکان، ئاواتی سەرەکی مرۆی کوردی پێکدەهێنێت. بە کورتی، بە واتەی مرۆی کورد، گەر دوا مۆدێلی ماشێنت لە ژێر نەبێ کەس بە "پیاو"ت دانانێت.

ئەمڕۆ کەسێکی ڕووناکبیر و لێزان لە کن کورددا، پایەی تێگەیشتن نییە لە ئاستی زانین و ئاوەز؛ چاڵاک بوون لە بوارێکی سیاسی

کۆمەڵایەتی، سیاسی و ڕۆشنبیریی، وێنای کەسی سەرکەتوو نییە، بەکو دەوڵەمەندی و ئامانجی خود کردنە نۆوەند و موڵکداریی تایبەتی، یان خەمی ڕووناکبیری زار قەبارەی ئەمڕۆی کورد، دەرکەوتن و جگە خۆشکردنە لە کەناڵ و نۆوەندە گەورەکانی دەسەڵات...هتد. بە واتەیەکی تر، لە ڕوانگەی ئەو پشتینە جیهانگیریی و "بوش"گەراییەی کە پێشتر ئاماژەم بۆ کرد، زاراوە سیلاک بووەکانی وەک ئازادی تاکەکەس، دێمۆکراتی، کۆمەڵگەی مەدەنی، فێمینیزم و قسەگەلێکی لەم تەرزانە بۆتە ڕێگەخۆشکەر بۆ هەموو مەیل و کردەیەکی ناەوا.

ئەمەش سەرەتای کولتوور و نەریتێکە کە بوودەیی و کولتووری جەبی، یان گەڵاوژەی خودویستی لە پشتەوەیە، نەک وەرچەرخان و گەشەی ئاوەز و مەعریفە. بەرهەمی ئەو مادە بە جیهانیببوونە و "لیبرالیزم"گرییە نوێباوەی کورد، بەهای فەرامۆشکردنی ویستی سەربەخۆیی و بە پەاوێزکردن، یان بە کەرەسە و فۆرمکردنی "خەونی کورد" ە، نەک گۆڕانکی بونیادی لە ئەزموونی تاڵی کوردیدا. ئەو دیاردە نوێباوەی کورد بە بیانۆی ئەوەی کە دونیا گۆڕاوە، یان گوایە "سەردەمی گلوبال، تاکگەرایی، نەمانی خەونی دەوڵەتی کوردی و... هتد، بۆیە دەبێ کوردیش واز لە داوای خەبات بۆ خەونی کورد بێنێت و خەریکی گووتنەوەی ئەو دەستەواژە و قسەگەلە بێت کە ماشێنی بەجیهانیبوون و بازاڕی سەرمایەداری و لیبرالیزمی نوێ بە ڕەواجی کردووە. بەهەمەحاڵ.

بەڵام ئەگەر ئەو ڕوانگەیە بەرهەمی لیبرالیزم و کۆنسێرڤەتیڤی نوێ بێت؛ پێستمۆدێرنیزم وەک بنەمایەکی هزر لە پشتەوەی بێت، کە بەرهەمی کۆنتێکستی ئەو قۆناغە هەمەجۆرانەی ڕۆژئاوان. کەچی ئەو ڕوانگە لەگەڵ ئامادە بوونی بەژن و باڵای سەربازەکانی ئەمریکا لە عێراقدا، لە هیکڵا پەنگدەداتەوە و ڕوحی کورد لەگەڵ خۆیدا ڕادەپێچێت، بۆ ئەوەی بوونی کورد لۆژیکێکی بۆ ئەو ڕوانگە تازەیە هەبێت. لە کاتێکدا، ئەگەر ئەو ڕوانگە تازانەی ئاماژەیان پێکرا، لە ئەورووپا بە لۆژیکی لیبرالیزمی نوێدا بناسرێن، کەچی جۆرج بۆش لە سەرچاوەیەکی مەسیحگەراییەوە پیادەی ئەو ڕوانگە تازانە و سیاسەتی دەرەکیە دەکا. جگەی سەرنجە، ئەو ڕوانگە و مانایانە لای ئێمە دەبنە باو و مادەی دەقکی، بۆ ئەوەی پرسیار بکەین، ئێمە لە کوێن و بەچی و چۆن لەگەڵ ئەو دیاردانە مامەڵە بکەین!
وەڵای ئەمانەش، لە بیرمان نەچێت پاش هاتنی هێزی ئەمریکا بۆ عێراق، هەموو بەهایە ئەخلاقی و ئایدۆلۆگی کۆنپارێزی بۆش، کە بۆرژوا و سەرمایەدارەکانی ئەمریکا بە خۆیەوە دەگرێتەوە، ئەمەش،

بۆ ئەوەی ئەمە ئاگامان لێ بێت، ئەخلاقی خۆیستی بەخشی بە توێژی سیاسی و رووناکبیری کورد.

کەچی چەپێیی پێشووی کورد، چونکە روانگەی دژە مولکداری تاکەکەسی ئایدیالی بوو، ئەمەش روحێکی قوربانی و خود فەرامۆشکردن و وەهمی مرۆی ئایدیالی گۆشکرد. بۆیە کاری بە کەمەی و گیانفیداکاریی و خۆبەختکردن لە پێناو کەمەڵ...هتد، جێگەی پایەداری و نموونەی مرۆی چاکە بوو بۆ کورد. ئەمەش بوو بە وێنەیەک بۆ مرۆی سیاسی و رووناکبیر، کە پێ بوو لە دووانەیی؛ بە رووکەش ئازادیخواز و خەباتگێڕ بوو، بە ناوەڕۆکیش هەڵپەرست و ساختە بوو. بەڵام دواجار ئەو رووکەشیە وێنای ئایدیالی بوو بۆ نموونەی مرۆی رووناکبیر و سیاسی. کەواتە خەونی کورد لە گیانی مەیلەو ئایدیالی و ئایینی بەرجەستە دەکرایەوە.

لێرەوە ئەرکی رووناکبیری جیاوازی کورد، گەانەوەیە بۆ مانی ڕۆشنبیریی کوردی بۆ ئەوەی بتوانێت سەرچاوەیەکی ڕۆشنبیرییە کوردی دەستەبەر بکا بۆ خوێندنەوەی روانگە ڕۆشنبیرییەکانی "ئەویتر". دەگمەنی ئەو زمانە جیاوازە لە پانتایی رووناکبیری کوردی ئەمێدا، یەکێکە لەو کێشە ڕۆشنبیرییە خەمهێنەرەی ژیانی کورد. هەبەت هیچ کەمەڵ و کولتوورێک بۆ بوونی گەانەوەیەک بۆ سەرچاوەکانی خۆی ناتوانێ خاوەن گوتار و روانگەیەکی ڕۆشنبیریی، تونێکی تایبەتمەندی کوردی، خۆی بێت. لە ئاکامی فەرامۆشکردنی ئەو سەرچاوە ڕۆشنبیرییەی ئەمێی کورد، پانتایی ڕۆشنبیریی کورد هەگری مێتود و روانگەیەکی نییە کە بتوانێ زمانی خوێندنەوە و هەوەشاندەوەیەک بۆ خودی خۆی بەرهەم بهێنێت. لە پانتای بۆاو کراوە پان و پەەکانی کوردیدا ،دەستەواژە و تیۆرییەکان لە شێوازێکی بۆ ئاراستە و بۆ پڕۆژە و بۆ ئاکامگیری، ئاپەە دەکرێن.

ئاکام و رامانێک بۆ گەان بەدوای سەرچاوەکانی کورددییەوە

هەبەت چەپێیی لە نیو سەدەدا، نەک هەر خەونی کوردی ڕۆشن نەکردەوە، بەکو هەستی خۆ بە قوربانیدان و تاوانبار کردنی هێزی دەرکی کرد بە روانگەیەک بۆ کورد، بۆ ئەوەی سەبووری دەانەکانی بداتەوە. ئاکامی ئەمەش بوو بە بنەمایەک کە ئەمێ هێزی دەمێاستی سیاسی و رووناکبیری کورد وێنای راستەەی و "بوش"گەرایی بکات بە ئەو هێزە رزگارکەرەی خەونی کورد. لێرەوە ئەو گەانە لە روانگەی کورد، گەانێکی بونیاتیانەی نییە، بەکو گەانێکە لە ئاستی فۆرم و ناوەکان؛ کێنپارێزی و "بوش"گەرایی، جێگەی چەپێەوەی و

سۆفیتگەرایی دەگرێتەوە؛ خودگەرایی و بەرژەوەندی تاکە دەسەڵاتدارەکان و ئامانجی ئابووری، لە جیاتی روانگەی بە کۆمەڵی و خۆ بە فیدا کردن و خود فەرامۆشکردن، دەبێتە ئایدیالی مرۆی کورد...هتد.

لە کاتێکدا گەر بیرکەی کۆنسێرڤەتیڤی، لە دوای کابووونەوەی چەپێیی کوردی هاتنی ئەمریکا، وەک روانگەی تازە دەبێتە مادەی کورد، کەچی ئەو کۆنسێرڤەتیڤە لە بیستەکانی سەتەی بیستەم، بە تایبەتی لە ڕۆژگاری دەسەڵاتی ئینگلیزەکان لە عێراقدا، وەک بیرکەیەکی خەماڵی لە ئاستی ڕووناکبیریی و سیاسیدا چاڵاک بوو. لێرەوە دەکرێ ئاماژە بە توێژک لە ڕووناکبیری کوردی بکەین، کە نەک هەر لە ئاستی چاڵاکی ڕۆشنبیریدا خەمخۆر، یان هەڵگری پرۆژەیەکی ڕۆشنبیریی سیاسی گشتانی بونیاتی کوردی بوون، بەڵکو لە ئاستی سیاسی و کۆمەڵاتیش ئامادە بوون. بیرکەی ئەو پانتاییە ڕۆشنبیریی و سیاسییە لە ڕەوتی "کۆمەڵەی سەربەخۆی کوردستان" بەرجەستە دەبێتەوە.

لەوێدا کۆمەڵێ ڕووناکبیری ڕەسەنی کوردی وەک: "حەمدی بەگ، جەمیل سائیب، موستەفا بەگی ساحێبقران، ڕەفیق حیلمی و چەندان ڕووناکبیری تر وێنای ئاگایی کورد بوون، یان دەکرێ بە میراتگری دەنگی خێسکی شاعیری ڕەح بەرزی حاجی قادری کویی بناسین. هاوکاتیش شێشی شێخ سەعید و شێخ مەحموود و شێخ نەهری و بگرە سەرکی کۆماری مەهاباد، قازی موحەمەدی نەمر، دواجاریش بزاڤی "ژکاف" لەم ڕوانگە ڕاستێیەدا بەرجەستەدەبنەوە.

ئامانجی ئەو ڕووناکبیر و بزاڤە کوردیانە، لە ڕوانگەی وشیار کردنەوە و دامەزراندنی ڕەحیەتی کوردی ڕەسەن بوو، نەک وابەستە بوون بە ڕوانگەیەکی دەرەکی و لاسیکردنەوە، کە ئێستا لە ئارادایە. بە بۆای من، بۆ ئەوەی یادەوەری کوردی خاوەن ئاگاییەکی خۆی بێت، ئەرکی زمانی تازەی ڕووناکبیری کوردی ئەمڕۆ، خوێندنەوە و بەرهەمهێنانەوە و بەردەوامی ئەو سەرچاوە ڕۆشنبیرییە و سیاسیەی کوردیە. ئەمەش مانای دەرگا لەسەر خود داخستنی کورد نییە، بەڵکو ئامادە کردنی زمانی کوردی، ئاگاییەکی کوردیە لە جیهانی ڕۆشنبیریدا. بە واتایەکی تر، بەشدار بوونی کوردیە بە گفتوگۆکردنی خودی خۆی لەگەڵ "ئەویتر"دا.

لە پانتایی ڕۆشنبیریی کوردیدا، ئەو دیاردەیە ئامادەیی هەیە. ئەمەش لە توێژک لە ڕووناکبیری شەستەکان و حەفتایەکاندا ڕاشکاوتر

بەرجەستە دەبێتەوە، کە دەکرێ وەک بەردەوامیەک راڤەی بکەین. لێرەدا بە یادهێنانەوەی، ئەمین زەکی بەگ، مەسعوود محەمەد،عەلائەدین سجادی، شاکر فەتاح، دوا بەرهەمەکانی کەمال مەزهەر و چەندان نموونەی تر، دەکرێ بە سەرچاوەی رەسەنیتری جیهانبینی روانگە ڕۆشنبیریی و هزرییەکانی کورد بخوێنرێنەوە.

لە بەرهەمە ڕۆشنبیرییە هزرییەکانی ئەو رووناکبیرانەدا، مێژووی کورد و تایبەتمەندیی و جیاوازی و کێشەکانی بوونی کورد ئامادەییان هەیە، کە ئەمەش یەکێکە لە ئەرک و پرسیارەکانی تەواوی رووناکبیرە جیهانییەکان. لێرەدا دەبێ بزانین، تەواوی گفتوگۆیەکانی هزرڤان و فەیلەسوفی ڕۆژئاوا، خوێندنەوە و دامەزراندنەوەی مێژووی پانتاییە هزریی و ڕۆشنبیرییەکانی سەرچاوەکانی خۆیەتی. کەواتە بە واتەی نیتشە، گەر ئەرکی فەیلەسوفی تازە هاوڕانی ئەو رمە بێت کە فەیلەسوفانی پێشتر ئەنجامیان دابێت، ئەوە ئەرکی رووناکبیری تازەباوی جودا، ئەفراندن و دامەزراندنەوەی ئەو ئاراستە ڕۆشنبیرییە رەسەنەی کوردیە، کە بەرهەمی تێڕامانی ماڵی کوردیە. بەڵام ئەو روانینە رەسەنە لە جەم رووناکبیری باڵادەستی ئەمڕۆ و دوێنی کورد، یان بە واتای مەسعوود محەمەد، بۆ ئەو "رووناکبیرە زار قەڵەبالغە"ی ئێستای کورد، سەرچاوەکانی ڕۆشنبیریی کوردی لە مەعریفە بەدەرە و دەبێ فەرامۆشبکرێن.

بەهەمەحاڵ، جێگەی سەرنجە، هەر لەگەڵ زاڵبوونی بیرکەی چەپەەی و سۆسیالیزم، ئەو دیاردە ڕۆشنبیرییە رەسەنە، یان کۆنسێرڤەتیڤەی کورد، کە ئاماژەم پێکرد، بە مەری "کۆنەپەرستی" و "نامۆدێرن"ی گۆشەگیرکران لە پانتایی ڕۆشنبیریی کوردیدا. ئەوەندە بەسە، بۆ نموونە ئاماژە بە بەرهەمەکانی مەسعوود محەمەد بکەین، کە پێ بایەختترین سەرچاوەی کوردین، کەچی ئەمڕۆ ئەو رووناکبیرە زار قەڵەبالغەی کوردی، نەک هەر ناینasێت، بەکو ئەو رووناکبیر دەسەڵاتە سیاسییەی ئەمڕۆ، وەڵای ئەو هەموو " بۆنە" ، "فیستیڤاڵ" و "خەڵات" بەخشینە، کە بۆ مەبەست و ملکەچکردنی رووناکبیرە زار قەڵەباڵغەکان و پرسیارێکی بۆ نموودی ڕۆشنبیریی و کولتووری تەرخانی دەکەن، بە یادی نییە بوارێک بۆ بەرهەمە رزدارەکانی ئەو تەرزە رووناکبیرەی کورد بەهخسێنێ. لێرەوە هەکاری ئەو فەرامۆشکارییە ڕۆشنبیریەی ئەو دەسەڵاتە سیاسی و ڕۆشنبیرییەی ئەمڕۆی کورد، بە تایبەتی لە باشووری کوردستاندا دەردەکەوێت، کە بە نیازی گەورەکردنی حیزبەکانییان رووناکبیر و کولتووری رووکەش قوتدەکەنەوە.

لێرەوە دەبێ بگەیینەوە لای رەفیق حیلمی، کە وەک نموونەی رووناکبیری وریا، لە یادداشتنامەکەیدا جەخت لەسەر خودویستی و ساویلکەیی کورد دەکاتەوە. بەڵام رەفیق حیلمی لە پێناوی خەونە کوردیەکەی لە کارەکەی دەردەکرێ و بێ بەسەر بردنی ژیان "زن و زیوی ژنەکەی دەفرۆشێت".
کەواتە ئەگەر ئەمڕۆ دەمێاستی سیاسی و ڕۆشنبیریی کورد، بە هەموو خێ بە جودا دانانەکانییەوە، بە بەرژەوەندخواز و گەندەڵ بناسرێنەوە، کەچی ئەو تەرزە رووناکبیرەی کە ناومان بردن، لە نموونەی ئیدیالی واقیعیدا بەرجەستە دەبنەوە.
دواجار بێ ئەوەی ئارەستە مێژوویەکانی کورد لەو زمان و ڕەوانبێژی شیرزە باڵادەستەی کورد سەرەتای دابڕانێک بگرێتە بەر، ئەرکی رووناکبیر و سیاسەتمەداری کورد،ڕاڤە کردن و پرسیارکرنە لە بونیاتی ئاوەزی کوردی و دامەزراندنەوەی سەرچاوە کێنینەکانی ماڵی کوردیە.

زستانی 2004
STOCKHOLM-NESWED

تێبینی:

بێ زیاتر زانین سەبارەت بە چەپێیی راستێی-کێنپارێزی، کتێبی: ڕەیدار لاشێن، گەلە ئایدیێلێژیای سیاسی هاوچەرخ، وەرگێانی بێ کوردی، ئاسێس کەمال، یارمەتیدەر بوو.
(*) ئەو وتارەی کاک فاروق ڕەفیق لە یەکێک لە ژمارەکانی مانگی 11ی 20044، لە هاووێاتی بێاو کراوەتەوە. لەوێدا چێمسکی وێنای هزرڤانێکی ئەمریکی زێدە لە پێویست وەردەگرێت. هەبەت من نیازم نییە ئاستی لایەنی زانستی زمانی چێمسکی ڕەتبکەمەوە، بەڵام پێم وایە ئەو شێوازە بە ئەفسانەکردنە، جێگەی پرسیارە.
بێ زیاتر زانیاری سەبارەت بە رووناکبیر و بیرێکەی کێنپارێزی خێماڵی کوردی، کتێبی: ڕەفیق حیلمی، یادداشت هەرسێ بەرگ.
بێ زیاتر ئاگاداری ڕەسنییەتی روانگە هزرییەکانی مەسعوود محەمەد بڕوانە: کتێبی، مرێف و دەوروبەر، دوو بەرگ، کتێبی، لە پەرێشییەکانی ژیان، حاجی قادری کێیی، گەشتی ژیانم، چەپکێک لە گوێزاری نالی و کتێبگەلی دیکەی وی.

[بێ خوێندنەوەی ئەم بابەتە بێ پیدیئێف کلیکی ئێرە بکێن ....]

پێشەنگی شانۆی نامۆ و ئەفسوونی ڕۆژهەڵات … نووسینی : د. محەمەد جەلال – ئامادەکردنی : ڕێباز محەمەد جەزا

ئارتۆ فڕخوازێکی نەجیبی ئەو مامۆستایە بوو کەناوی " ئەلفرێد جاری" یە، لەساڵی 1926دا بەهاوکاری " ڕۆجیە ڤیتراك – Roger Vitrac " هەستا بەدامەزراندنی "شانۆی ئەلفرێدجاری " کە لەم شانۆیەوە "بیر" ە پێشەنگەکانی ئارتۆ دەربارەی شانۆ تەقینەوە . هەروەها یەکێکە لە ژێدەرە گرنگەکانی شانۆی هاوچەرخ لەپاڵ ئەزموونەکانی" ئەلفرێد جاری" دا، توێژەران باوەڕیان وایە بەهۆی بیرو بۆچونەکانی ئەلفرێدجاریەوەو بیرە " مبعپرە – پەرش و بڵاوە " کانی و توێژینەوە چاکسازیەکانیەوە بەرەو تیۆری شانۆی "دێڕەقی – قسوە "چوو کە لەناو کتێبی "المسرح و قرینە – شانۆو گریمانە" کەی ساڵی" 1938ز "بڵاو بۆوە .

کەسێتی ئارتۆ ئارەزوو دەجوڵێنێت بۆ توێژینەوەو بەدواداچوون ، بەڵام لێرەدا جەخت دەکەینەسەر ئەولایەنەی کە لەخاڵێکدا کۆکیکن لەسەری ئەویش پاشماوەی شانۆی ڕۆژهەاتە لەشانۆکەی ئارتۆدا و پەرش بۆ دیاردە غەیبیە "میتافیزیکیەکان " و ڕێگا جادوییەکانی لای گەلانی سەرەتایی و لە دەخەکانی "هەوەس و جادووگەری " ئەو جیهانە ناماقوڵەی کەکاریگەری دانا لەسەر جەستەو ڕۆحی . ژێدەرە فکری و فەلسەفی و ئەنترۆپۆلۆجیەکانی کردووە بە "شانۆی دێڕەقی " وەکو لە معجمی ئادابی فەرەنسی ساڵی 1968 دا هاتووە کە ئالودەبوون بە شانۆی "باو" لای ئەو بگۆڕەوەی توخم و ژێدەرە و هەیکەلی تیۆری دۆزینەوەی داهێنانی شانۆیە لەووی ڕۆحی و ژیانی . لەم کردەیەدا ئارتۆ یاخی بوو لە ڕێگاکانی شانۆی واقعی و سایکۆلۆجی و بنەماکانی شانۆو دەچێتە سەر ئەنترۆپۆلۆجیای ژیارە سەرەتاییەکانی پێچەوانەی "صفاو – ووون" ی ڕۆح و "السجیە – خوو" بارگاوی کردنیان بە شارستانی ئەوروپی و شانۆی ڕۆژئاوایی تا مامەڵە لەگەڵ ئەوتوخم و ژێدەرانەبکات کە پاشکۆ و لاوەکی و دوورن لەچەق کە ئارتۆ

بەپێچەوانەوە هەستا بە جیاکردنەوەی توخمە پێکهێنەرەکانی ئەو چەقەو منتیمیەکانی واقعی ماددی بەو سیفەتەی وەرگیراوێکی ڕاستەو خۆن و فڕێدانی بەرەو پەراوێزو ڕاکێشانی پەراوێزیی و لاوەکیانە بۆ چەقی " نواە – مەبەست" ی گوتاری شانۆی هاوچەرخ .

"تعلیل – پاساو" ی ئەو گۆڕانە چییە؟ کە دەبێتە شانۆیەکی ڕۆژئاوایی بەهۆز لەسەر بنەمای وشەی بابەتی شانۆیی کە شایانی تەقەنیەکان و خەیاڵەکان و جوانیەکانن ، هەروەها وشەکە دەربارەی چەمکی خۆبەدەستەوەدانی دەسەڵاتە بۆ جوڵە ، بەڵام ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت کە لەهەمان کاتدا شانۆی دژەقی دەستبەردار دەبێت تاکۆتایی . لەبارەی وشەوە "هەردەقێك" و لەو ئاراستەیەوە بەرەو ئاراستەیەکی نوێ و تازە و وەزیفەیی و دابەشکردنی دەسەڵاتەکانی بەسەر توخمەکانی تردا بێت ، بەتایبەتی دەرهێنان ، لەوەدا جەخت بکاتە سەر توخمە درامیەکان "خودی سیفەتە شانۆییە پوختەکان " ، واتە لەووییەکی تەوە جەختکردنە سەر پێکهاتەکانی تری سەرتەختەی شانۆ ، بەتایبەتی مۆزیك و سەما و هونەری شێوەکاری و نواندنی بەدەنگ و گۆرانی و ووناکی و دیمەن . وە ئەو توخمانە تێکەدەکرێن بەشێوەیەکی قووڵی وا کە ئارتۆ ناوی دەنێت :" شاعیریەتی ووداو " کەهەمیشە گرنگترین ئامڕازی دەربڕینن لەشانۆدا .

ئەو توخمانەو تێکەڵکردنیان پێچەوانەی ئەو ڕادە گەورەیەی فەلسەفەی نمایشی شانۆییە لای ئارتۆ و جوانیە لەشانۆی "بالی" . ئەو جوانیانەی ناکرێت بەرگری سیحری بکەیت و بانگی بکەیت لەکاتێکە وە بۆکاتێکی تر ، ئارتۆ دەڵێت : "دوای بینینی یەکەم نمایشی شانۆیی گروپی بالی کە توشی سەرسامی کردین لە بەرامبەر چەمکە نامۆکانی شانۆ کە زۆربە ئینکاری لێدەکەن لەهەر سیفەتێکی شانۆییدا ، لەکاتێکدا جوانترین دەربڕینن لە شانۆی پوختە دا .

لەو ڕوانینەدا ئێمەی ئەوروپی عەقڵانین کەهەست بە " گفگفاتها –تەقەتەق " دەکەین لە هەموو شوێنێك، هەر لە چنینی جوڵە دەقیقەکاندا و لەگۆڕینی دەنگە هەمە جۆرو بۆ کۆتاییەکاندا ، لەم بارانی "الرنان – زرنگاندنەوە" یەدا کەدەبێتە دارستانێکی "شاسع – بەرفراوان " و هەروەها هاوشێوەیەی جوڵەکانی "ئەو زرنگاندنەوە "یەدا. ئەو جوڵانە ناگوزرتەوە بۆ " الصرخه –قیژە" یان دەنگ : هەمووشتێك بەتوافق و تێپەڕ بوون لەچەناگە نامۆ و ئارکەلۆژیەکانی فکردا ڕاستەو خۆ دەڕژن .

ئارتۆ لەو بۆچونەوە دەستپێدەکات کە ئەزموونی شانۆیی دادەمەزرێنێت

لە کەەکە بوونی ئەو تەم تومانەی شانی رۆژئاوا " وەکو ئەوەی کە ناو دەبرێت " و ململانێ دەکات لەگەڵ شانداا لەگەڵ واقع و داشتنەوەی بە زمانکی مردوو و توندکردنی زمانی شانیی و اکشانی چەندین زمانی تر لەپناو دامەزراندنی گوتاری داهنەرانە و ئەو زمانەش هەوڵ دەدات کە پاکژ بێت لەدەقی پیشەیی بگەینی زمانی ئیشارەت و جوڵە و جەستەو زمانك کەلە شانی رۆژهەاتی و گشتیەوە و لە شانی "البالی " بەتایبەتی کەیەکك لەتایبەتمەندیە درامیە پاکژەکانیەتی .

لە گرانیی ئسکیمییکانەوە ... و : نەژاد عزیز سورمێ

(1)
گرانی اوچییەکی پیر

ئەوێ منم ، لە بشایی ساناندا
بسەر چیای شختبەندەوە وستاوم
لە ناوەاستی تاریکاییدا
چاوەی هاتنی (ئاسك) دکەم
داخ دە بە دی پیر ؟

ساێ بە کوێ دەن ؟
ئاسکی دەم دوای زەردەپەێ دچتە کوێ ؟
گڵە !
بەی وك سردمی لاوی بمبینێ ،
ئودمی باسکم وننی با
تیری منیان داوت
تا ئەوی دوورخمەوە
چاوی گنجان دیبینن ؟
داخ (ئاسك)ی دەم
بە پیرکی پککوتە دتەوە ؟

(2)

گرانیی قاژ

هستن !
لە متبوونی درژی زستانە
بەدار بنەوە
کە چاوی سپەدەی تەدا قورس کردوون و
ئەویشی قورس کردووە ..
ژی ژیان ، لە ژهاتەوە هەدە
هستن برایان !
قاژ خریکە گرانیی دچە
هەر ئستا دستی پکرد
گوتان لە نییە ؟
هستن !
مەهن هاوین ا بکا
هستن !
بەر لەوەی زستان دابە
ئەوە لە سپەدەی ئاخاوتنی
گرانی باەدارانەوە
نابیسن ..؟

(3)
سترانی ترس

دوور گورگم دیتن
دوو گورگی گورەی سپی
لەم نزیك بوونەوە
بەدوای بەنمەوە بوون ..
بەام من هاتم
یەکیانم کوشت
ئەوی دی هات
بینیم ،
لە سارای بەفردا ادەکا
دەترسا
منیش دەترسام !
لە من
کە زانیم بەنم نەبووە ،
دستم کرد به گریان .

برادەر گیان … شیعر: ایرج جنتی عطائی … وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

بۆ هاوڕێی خۆشەویستم کاکە "سەران حاجی ڕەزا"، پێشکەشە
"""""""""""""""""""""""""""""""""

شیعر: ایرج جنتی عطائی
ئاواز : واروژان
گۆرانی: داریوش ئیقبالی
وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

"""""""""

برادەر گیان…
نازانی چۆن دڵتەنگم
نازانی..نازانی
برادەر گیان
گرفتاری کام کەست و نەفرەتم
نازانی دەربەدەر بوون
چۆن سەختە
وەکو لافاو
هەمیشە لەسەفەر بوون
برادەر گیان…نازانی
دەردی بێ میرات گیریی باوک
چۆن تاڵخە

دەم تەنگە برادەر گیان
برادەر گیان دەم تەنگە
بەم ژیانە بە ئومێدە
دەم تەنگە
بەم شەوانەی شکەتی و بێزاریی
بەم دووبارە بوونەوەیە
بە هودە ، دەم تەنگە

هەمیشە
هەمان غەم
و
هەمان دەرد
و
هەمان مەتەکە

دەم تەنگە برادەر گیان
برادەر گیان..دەم تەنگە
لە دووبارە بوونەوەی
بەرچاو نا ڕوونی
و
بە زەردەخەنەیی
دەم خەش نیە..برادەر گیان
چ تەنهاییەکی غەماویە
کە جگە لە من
هەمووان خەشبەخت و عاشق
عاشق و شادمانن
بە " سبەی " دەخەشم
کە شایەت سبەی
خەشبەختی من دەرکەوە
شەوی خەستە بوونی تەنهایم
.....وەلا بنە
شایەت سبەی
ژی عاشق بوون بە

دەم تەنگە برادەر گیان
برادەر گیان دەم تەنگە

"""""""""""""""""""""""""""""

نۆڤەمبەر 2018

چیرۆک بۆ منداڵان.. سالۆ مارکوژ .. نووسینی: ڕزا شوان

باپیرم زۆر خۆشمی دەوێ، هەموو شەوێک چیرۆکێکی خۆشی کوردیم بۆ دەگێڕێتەوە. شەوێکیان وتم: باپیرە گیان، ئەوە بۆ بۆ (سالۆ مارکوژ) ناوت دەبەن؟
وا دیاربوو باپیرم پرسیارەکەمی پێخۆشبوو، بزەخەندەیەکی کرد و دەستێکی بە سمێڵی سپییەکەیدا هێنا و وتی:" گوێ بگرە دیلان گیان، بۆت دەگێڕمەوە کە بۆ بەم ناوەوە بانگم دەکەن.
باپیرم: دیلان لە تەمەنی تەدا بووم واتە یانزە ساڵان بووم، ماڵمان لە دێی گۆگجێ لە ناوچەی شوان بوو، باوکم و هەرسێ برا گەورەکانم و گەنمچینی خوشکم، چوار ڕۆژ بوو خەریکی دروێنەی پارچەیەک گەنمی گەورەمان بوون.. منیش ڕۆژانە لە چێشتەنگاودا، باوشێک نانی گەرم و مەشکەیەک دەی تازەم بۆیان دەبرد.. لە ڕۆژی پێنجەمدا، وەکو ڕۆژانی پێشوو، دایکم باوشێک نانی گەرم و مەشکەیەک دەی خستە ناو هەگبەیەک و خستیە سەر پشتی گوێدرێژە بارکەمان و خۆشم سواری پشتی بووم، ماڵئاواییم لە دایکم کرد و کەوتمە ڕێ.

دروێنەکەمان بیست و پێنج خولەک لە دێیەکەمانەوە دوور بوو.. کەمتر لە سێ سەد مەترکەم مابوو، کە بگەمە شوێنی دروێنەکەمان.. لە پڕکەدا لە لای ڕاستی ڕێگاکەوە بڕوو ئاسکەیەکی جوان دەرپەڕی.. منیش لە کەڕ بەر خەم هەڵدایە خوارەوە، بە دوای ئاسکەکەدا ڕامکرد کە بیگرم.. ساتەیەکم دا و کەوتمە سەر بنجە داری کفری گەورە.. مارێکی گەورەی بەڵەک لە بن بنجە کفرەکەدا خەی لوول کردبوو، سەری هەڵبڕی، خۆشم نازانم چۆن لەو ساتەدا، ئەو غیرەتەم بە هات و بەو کوتوپڕی و خەرایی، بەبێ ترس، بە دەستی ڕاستم پێلاماری ناقەگەی مارەکەم دا و گرتم.. بە ئەوپەڕی توانا و هێزمەوە ملیم دەوشی.. مارەکە خەی ئاماند بە بامەوە.. گوشارێکی زۆری

خستە سەر باڵی راستم، لەم کاتەدا سێ جار بە دەنگێکی بەرز هاوارم بۆ باوکم کرد، کە فریام بکەون، گوێیان لە دەنگم بوو، بەڵام کردن هاتن.. مارەکە هێندە گوشاری خستبووە سەر باڵم، خۆریک بوو باڵم بشکێت، زەنگوێ زەنگوێ ئارەق لە دەموچاوم دەتکایەوە.. لە نەوان مردن و ژیاندا بووم.. بەردێکی گەورە لە بەردەمدا بوو، بە دەستی چەپم بەردێکی خڕم هەڵگرت و سەری مارەکەم خستە سەر بەردە گەورەکە، بە ئاوەی ناقۆگەی بەربدەم، بە بەردێکی نێو دەستی چەپم ، بە خێرایی و لە سەر یەک بە سەری مارەکەمدا دەکێشا.. سەریم هەڵا هەڵا کرد، شل بوو و باڵمی بەردا، هەمدایە سەر زەوی و لەی نەگەڵام، بە بەرد هەموو گیانیم شکاند لە جووڵە کەوت و تەپی.. لەم کاتەدا باوکم و براکانم و گوێچینی خوشکم گەیشتنە لام.. کە مارە تەپیوکیان بینی حەپەسان، باوکم لە باوەشی کردم و ماچی کردم. وتی:" کە بوا دەکات کە ئەم حەزیایە تە کوشتووبێتت.. هەر ئەم مارە گەورەیە بوو، لە ماوەی ئەم مانگەدا، بە مانگایەکی مام سمایل و بە مەکی مام ئەمریوە دا و هەردووکیانی کوشت. تا ئێستا چەند کەسێک ئەم مارەیان بینی بوو، بەڵام بیان نەکوژرا بوو. دەک دەستکانت خۆشبێ ساڵح گیان.. کەڵە ئازاکەم" ئینجا چاوێکیان بە مارەکە هەڵکەند و کردیانە بن خەڵوە.. پێکەوە بەرەو شوێنی دروێنەکەمان ڕێشتین.. باوکم شش قزناغ گەنمیشی کردە خەر کە ئەو مارە پووی نەدام.
ئەم هەواڵە لە دەی گەگجە و لە زەربەی دەیکانی ناو شوان بەاوبەوە، بەڵکو بە هەی خزمەکانیشمانەوە، ئەم هەواڵە گەیشتە شاری کەرکوکیش. لەو ڕۆژەوە خەڵکی بە (سالە مارکوژ) ناوم دەبەن"
کە باپیرەم چیرۆکەکەی تەواکرد، چەپڵەیەکی قایمم بۆی لێدا، وتم: دەستکانت خۆشبن باپیرە گیان، من لە ئەمەوە بە (ساحە قارەمان) ناوت دەبەم.
باپیرەم پێکەنی و وتی : تۆش وەکو باپیرت ئازابە.
وتم: باپیرە گیان منیش کوڕازای تەم، دەنیابە نەک سەری مار، بەڵکو سەری ئژدیهاش پان دەکەمەوە.

(*) تێبینی: ئەم چیرۆکە ڕووداوێکی ڕاستی نییە، بەڵکو لە داشتنی بیر و ئەندێشەی خەمە.. مار هەمای بەدکاری و ستەمکارییە.. مەبەستم هاندانی منداڵانە کە ئازابن.

(*) کفر: دارێکە لە داری مەرد دەچێ، بە زەری لە ناو خەدا شین دەبێ، بەنی خۆشە.
کەرکوک: ١٩٧٥

ئەدەبی منداڵان... وەرزش ... فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

بە ئەوەی تەندروستبم
هەژانە وەرزش دەکەم
بەبازو جوڵەو یاری
جوانیی بەڵەشم دەدەم.

شادم کەوەرزش دەکەم
گەشاوەن چاوەکانم
جوان و هەک وبەهەزن
ئەسک وماسولکەکانم.

ئەوەی کەوەرزشکارە
گورجوگەڵە و ئازایە
هەمیشە تەندروستەو
خاوەن حەزو خولیایە

تاسوودەو دەخەشبم
لەماڵ و قوتابخانە
لەگەڵ هاوەڵکانی خەم
وەرزش دەکەم هەژانە.

ڕەخنەی بەراوکاریی: دوو ئاراستەی شیعریی لەکجودا … سەران محەمەد

لە دەوروبەری ناوەڕاستی ساڵی پاردا بوو، دوو دیوانە شیعریی چاپکران لە لایەن دوو شاعیری شار هەولێری شیعردۆست، کە ئەوانیش هەریەك لە (مرۆڤەك لە نزیکمانەوە)ی تەیب قادرو (بریندەکان گرانیمان پێدەبەخشن)ی غەمگین بەڕێی بوون.
هەرچەندە وەك زۆربەی چاپکراوەکانی تر تاڕادەیەك بەدەنگ تێپەڕین و وەك پێویست خوێندنەوەیان بۆ نەکرا، لە من دەموەت لێرەدا پێکهاتە سەرەکییەکانی شیعرەکان لەم لێکۆڵینەوەیەدا هەبوشنم و لەگەڵ خوێنەراندا بیانخەمە ژێر تیشکی تاووتوێکردنەوە.

وەڕای ئەوەی هاوبەشی لە نێوان شیعری نەوەکاندا دەبینرێت، لە هەمان کاتیشدا بەگومان جیاوازیش بوونیان دەبێت، ئەوەی من بە شێوەیەکی سەرەکی هەر لە سەرەتا خوێندنەوەی دەقەکانی هەردوو دیوانەکە هەستم پێکرد بە شێوەیەکی بەرچاو؛ جیاوازی چەقی شیعریی بوو لای هەر یەکەیان، نزار قەبانی ئاسا شاعیرمان غەمگین بەڕێی (خاتوون)دەکاتە چەقی شیعریی خۆی و وردەکارییەکانی ئەم دنیا پڕ نهێنی و سەرسوڕمانە دەنەخشێنێت بە وشە، پەیامێکی شیعریی تایبەت تێنیا بە خانمێك، ئەو خانمەی دنیای شاعیری داگیر کردووە.

هەرچی تەیب قادریش (مرۆڤ) دەکاتە چەقی هەموو قسیدکانی و پێچوپەناکانی ئەم بوونەوەرە ئاڵۆزە دەدوێنێت و پەلەنیان دەکات و جارانێکیش بەنموونەی و دەسگیریی و تەنانەت سەرکەنیان دەکات و جارانێك دەمانناسێنێت بە خەمان و هەروەها هەوڵی واڵاکردنی دەرگای مەعریفی و کردنەوەی نهێنی ناوازە لەو جیهانەدا بە شیعر دەنەخشێنێت.. ڕەنگە کەسێك بپرسێت خۆ (خاتوون) یش هەر مرۆڤە، ئیتر چ پەیوەست بەم جیاکاریە دەکات؟
لەوەڵامدا دەڵێین بەڵێ (خانم) بەشکی تایبەتە لە پێکهاتە جەراوجەرکانی مرۆڤ و لە نەوانیشیاندا تاکێك لە ناو ڕەگەزکی دیاریکراودا، بەڵام کاتێك گوتمان مرۆڤ بە شێوەیکی گشتگیر، ئەوا هەموو چین و توێژکان و ڕەگەزکان دەگرێتەوە، لەمبارەشدا دەخوازێت بونیاتەکان بە شێوەیکی بنەڕەتی گەانکاریان بەسەردا بێت.

جا بە ئەوەی بتوانێت چەند ساتێك لەگەڵ گیانی شاعیرکدا بەسەربەریت وا باشترە شیعرکانی بخوێنینەوە، تا ئاستی بیرکردنەوەو خەیاڵدانی ئەزموون بکەیت، تا خەمکانی لەکبەیت و تەزبیحکی سەدویەك دەنکیی لە بچنیتەوەو لە شەوکانی تەنیایدا بیانزمەریت و بیانێیتەوە، بەمجەرە کاتێك بەرکەوتنمان دەبێت لەگەڵ بەرهەمی شاعیرکدا زیاتر دیدو جیهانی ئەو؛ ڕاستگیانە خۆی لەبەردەمماندا نمایشدکات و

حەقیقەتە شاردراوەو ناخەکیەکانی دەردەکەون، بە زمانێك کە هەبژردراو و پاڤتەی شاعیرەکەیەتی، بە تەکنیکێك کە سیمای شیعری لا دەنوێنێت، منی خوێنەریش بە هەزنان لەو هەوڵە داهێنرانە دەبێت مافی خۆی پێبدەم بە خوێندنەوەی پۆیست.

لەگەڵ ئەم ڕاستیانەشدا نابێت ئەو واقیعە تاڵەی شیعری هاوچەرخی کوردی لە یاد بکەین کە ئەمڕۆ پۆوی دەناهێنێت. لەڕدا پێمخۆشە ئاماژە بە وتەیەکی (ئەحمەد چاك) نووسیاری ڕۆژهەڵات بکەم سەبارەت ڕەوتی شیعری نوێ و هەندێك لەو سیمایانەی پێی دەناسرێتەوە، ئەو دەڵێت:

" پۆیستە ئاماژە بکەم کەێک وەرگرتن لە دەرەتانەکانی فەلسەفە و ئەدەبی پاشمەدێرن یەکێکیتر لە تایبەتمەندییەکانی ئەم شەپۆلەی دواییە لە شێعری نوێی کوردیدا؛ واتە ناپێکهاتەیی(لەبری پێکهاتەی پتەو)، کارکردی زمان(لەبری وێنە)، تەنز و ئایرۆنی(لەبری ڕەش بینی)، شکاندنی سینتاکسی باو(لەبری زمانی تێکمە)، ڕۆژەییبوونی مانا، کەم مانایی و تەنانەت بێمانایی و نائایدۆلۆژیی بوون(لە بری مانای سەرەکی)، چەند دەنگیبوون (لەبری تاکدەنگی)، گەمەگەلی لەرادەبەدەریی زمانیی بە گرینگیدان بە پانتایی زمان، کەێک

وەرگرتن لە دەنگ و رەنگ .. چەند کێشیی، پارانیا و شیزفرینی و وتەزاگەلی نەهیی لێکراو، گومانکردن لە عەقڵانی بوونی جیهان و ... وای لەم شەپۆلە نوێیە کردووە کە رەخنەگران بەگومانەوە لێی دەوانن و مان و نەمانی کەوتووەتە محاقەوە'.
بەڵام خەشبەختانە رەنگە کەمتازر ئەم دوو پێتوکە شیعریێی باسیان لێوەدەکەین دووربن لەم پێتاگەلەوە، بەڵام لەگەڵ ئەمشدا ناتوانرێت تەواو لە سیما عەبەسیێکانی چەرخ دەقەکان ببوەردرێن، بە حوکمی کاردانەوەی (شوێنکات) لەسەر ناخی نووستوی تاکی دانەر.

خوێندنەوەی دوو کەڵەک شیعری جیاوازی دوو شاعیری هاوشاریی لەیەک کاتدا، دوو چەقی جیاوازی شیعریی لە نەخشەی هزری مندا کەشاو دەستنیشانکرد، لای غەمگین بەڵی (دولبەر) حەزنەکات شاعیر جارە بمرێت ل٢٠، (تەیب قادر)یش گەڵان لە دووی بزربوونی مرۆڤ نەیهێشت بمرێت و (گوتی: ژیان گرنگترە) ل١٦٨، ئەمەیە تەوەری سەرەکی لەکەینەوەکەمان و کەشفکردنی زمانی حەقیقی دەقەکان.

جا ئاشکرایە بە ئەوەی موخاتەبەی هەست و هەشی دولبەر بکەیت دەبێت بە زمانێکی رەمانسی بدوێیت، بە تایبەتی ئەو دولبەرەی بە هەشیاریێوە دەزانێت چۆن دەی شاعیر راگیر بکات و نیەتنجێنێت تا بیرکەی (گوللەیەک... ل١٠٢) لە ناو کەلەسەری شاعیر دەربکات و لەبیری بەرتەوە، لای (تەیب)یش گەر بتەوێت موخاتەبەی گیانە بزربووەکانی هەیکەلی ئادمیزاد بکەیت تاکو گیانی بەبەردا بتەوە، پەویستە بە زمانی لەژیك ئاوپرژێنی پارچە پەرت پەرتبووەکانی بکەیت وەك (دەست، چاو، قاچ، سەر ...ل١٤٠،٥٥،٥٤،٢٦) تاکو لە خاکەوە وەکو دار (هەرمە و هەنارو هەنجیر و قەخ...ل٧٤،٢٧،٢٦،٢٨) شینبێتەوە و گەشبێتەوە و رازاوەو خاوەن بەرهەم بێت.

گەر بە (برین) دەست پە بکەین ئەوا لای غەمگین هەمیشە ژنەك هەیە (برینەکان گەرانی پە دەڵێن)ل٤٦ و لەبارە زەر تەنگژاویەکانیشدا (دەی شاعیری پە کرد لە برینی تەڵ) ل١٠ جەرکی تایبەت لە برین بەڵام وشك نا!

هەرچی تەیبیشە لەسەرەتا لاپەڕەکاندا هەڤیدارەو (پەی خەشە برینەکان بە کەیار بن) ل٦ و لە دوالاپەڕەشدا هەر لەسەر ئەو قەناعەتە چەسپاو دەبێت و دەمێنێتەوەو زەرانبازیەکانی لە یاد ناکات لە لەدانی زەنگە مەترسیدارەکەو دەڵێت (برینەك دەیەوێت لەسەر دەموچاوی ژیاندا بخوێت) ل١٦٨
ئیدی لەرەوە با بزانین برین لای ئەم دوو شاعیرە چۆن دەکەوێتەوەو

ئایا دەتوانن ساڵۆ تیماری بکەن؟ یان هەر پەوی دەتلێنەوە و لەگەیدا ژیان دەکەن؟
* یەکەم/ مامەی ماتریالی و ئایدیالی لەگەڵ تەرمەکان:

خاڵی یەکەم کە جیاکاری دەخاتە نێوان ئەم دوو شاعیرەوە ئەویە هەریەکەیان عەوداڵ و وێڵی دنیایەکی جیاوازن، هەر لەم دیدگایەشەوە مامەیان لەگەڵ دەستواژەو وێنە شیعریەکان زیاتر قەناعەت و بایەخیان وردتر دەکاتەوە. غەمگین وا دیارە دیهەوەت خەمە ئێنتەلێژیەکان بە تەیب جێبهێڵت و خۆی لەو نائارامییە قوتار بکات، تا چیدی ڕەشبینی و دڵەڕاکێ دووری نەخێنەوە لە بیرکردنەوە و ژیان لە پانتاییە هزرییەکانی یارو (دوو گوێی ناو مەرکانەکانت دەستی مردنم بشکێنن) ل١١، ئیتر ئا لێرەدا من دەوەستم و چیدی نایەم، دەمەوێت سایەو مێنزڵێك ساز بکەم و دولبەر ببێتە چەقێك و من بەدەوریدا بسووڕێمەوە و رابمێنم لە سەزو جوانییەکانی، تەنانەت ئاگەر وەك لە یادکردنی کەشەو ناسەرەکانیش بێت، ڕامانەکانیشم لە جوانی یاردا فەنا بن و هەردووکمان ببینێ بوونێك: پاراو بە عەتری گوڵ دەناسکەکان، بەگەشمان بە ئەم دیدەی شاعیر ئەو کۆپلەیە کە دەڵێت:

تەنیا یەك تاڵ موی خەنەیی
لە ژوورەکەماندا جەماوەو
بەجەمانی کردووەتە پەنجەرەی شیعرو
منی پێ لە پەیڤی ڕەنگاوەڕەنگ کردووە ل٦٢

کەواتە دەردەکەوێت (تاڵ مویەك) هەرچەند (ماتریاڵ)ێکی گچکەش بێت و تەنانەت چاوی زەر کەسانیش نەبینن و هەستی پێ نەکەن، بەڵام چاوی شیعریی شاعیر لێرەدا زەر بەهێزەو هەر ئەم تاڵەیە دەیگەیەنێتەوە خەشنودی و ڕەشبینیەکانی کاڵ و کاڵتر دەکەنەوە.
بەڵام وا دەزانم نابێت باس لە شاعیر تەیب قادر بکرێت بە ناوهێنانی ئەلبەرکامە؛ بەوەی هزری کامە کاریگەرییەکی گرنگی هەیە لەسەر بایەخ و گرنگی مرۆڤ و ماناکانی لەم بوونە شەواو و جێنجاڵدا، لە هەوێی ئەوەی هیوا بە ئەو مرۆڤە تەکشکاو و پڕاوزخراوانە بگەێتەوە، بە پەنابردن بە چارەسەرە جیاوازەکان و لە نەوانیشیاندا میتافیزیکیەکان.
هەرچەندە عەبەس وەك لە ئەفسانەی سیزیفدا دیارە لە گۆشەی ژیانی کولەمەرگی خودی کامەوە سەرچاوەی گرتبێت و فەری کردبێت ژیان هیچ مانایەکی نییە، پاشتر سەردەکشێت بە یاخیبوون و ئەم پەیوەندیەی نێوان عەبەس و یاخییبوون بە ئاگایی دەبەستێتەوە و دایدەبڕێت لە

توندو تیژی، هەروەها بەرەنجام ناوی میانەوی بەسەردا دەسەپێنرێت.
بۆیە دەتوانین بڵێین لە باری (تێیب)دا مرۆڤکی ئایدیالی بزر لەپشت زربای کپلە و وێنە شیعریەکان هەست پێدەکەین و ئەویش دەبێتە چەق، بابەت و دیدگا شیعریەکان لە دەوریدا دەخولێنەوەو شاعیر لە دەزینەوێدا زەر جەنگی شاراوە بەرپادەکات و زەر دنیا دەستەوەو دنیای تر بونیاتدەنێتەوە، تاکو بەو گیانە حەقیقیەی مرۆڤ ئاشنا بێت کە پێناسەی مرۆڤبوونی لاکردووەو تەنانەت کەمەگای مرۆڤایەتیشی پێ ببوژێنێتەوە:
مرۆڤ بوومایە…
کاتژمێرکانم وەکو جەنتایەك پێ ئارامی دەکرد
داەکانم دەکردنە کەترو
نەمدەهشت هەق نابوت دەربکەوێت
مرۆڤ لە چەقەو خانوو و گوێ گەورەترە ل٧ -٨ -١١

هەروەها لە جیەکی تردا ئەو خەمە پێنگخواردووانەمان بە وێنا دەکات، کە پانتایی غوربەتی مرۆڤ بە هەیەوە فراوانتر دەبێت و ناسنامەی مرۆڤکان لە مرۆڤ دەستێنێتەوە، ئەویش دابەانی ئایدیالی حەقبژیێە لە پێکەری ماتریالی مرۆڤ، کە بە ئەو ناتوانین خودکی حەقیقی درك پێبکەین و لەگەیدا بژین، ئا بەمجەرەش ئەم بابەتە پێیوەستی دەکات بە قیرانکانی بووەوە:
رستە ساغکان،
لە ژەرەوەی زمانماندا حاڵیان باش نییەو
پێیان خۆش بێنە دەرەوەو
وێنەی ئەو مرۆڤانە بکەشن
کە ناتوانن ببنە مرۆڤ ل١٣٦

* دووەم/ ستایە و تەکنیك:
لە بارەی زمان و وشەسازیەوە دەکرێت بڵێین هەردوو شاعیر زیاتر مامەڵەیان لەگەڵ کەرەسەی رەزانەی دەوروبەری خۆیان کردووەو سوودیان لە بینیون بە بونیاتی دەقکی شیعریی، دەتوانین بڵێین ئەو زاراوەو کەرەسە زمانەوانیانەی غەمگین بکاریهێناون زیاتر لەماندا چەتر دەبنەوەو دووبارە دەنەوە پشچاومان:
(دە، ژن، گوێ، عەشق، ئەڤین، گەرانی ، هەور، کافتریا، قاوە، شەو، تاریکی، ئاو، ترومبێل، گەپ، ژوور، موبەریدە، شەقام، کەان، خوێن، گوڵە، جەهەنم، دەرگا، پەنجەرە…).
هەرچی تێبیشە: (مرۆڤ، پیاو، ژیان، تەنیایی، تاریکی، کاتژمێر،

ماڵ، مەتبەخ ، دۆ، باران، هەور، سەبەر، دەست، هەیوان، حەوشە، گسك، ماڵ، پەنجەرە، دەرگا، گەڕەوی ، پەڕاو، کەتر، کەروێشك، زەرفی بەتاڵ، کاغەز، کراس، هەنجیر...)
گەر سەرنج بدەین دەبینین هەندێك لە زاراوە بەکارهاتووەکان تازەن و لە لایەن شاعیرانی تروە زەر بەکارنەهاتوون، لە باری تەیبدا وەکو: بتڵی غاز، غەسالە، قوتە ، پایسکیل، سەندە، چیمەنتە، باغە...
لای غەمگینیش : ترومبێل، موبەریدە، قەیتان، تەکسی، دەبلیو سی، فالینەی نیو قۆڵ و دەرپێ قوتە، مو، مەرکانە...
ئەمانە بوەریێکن و بە لادان لە ڕوتە گشتییەکەی زمانی شیعر دادەنرێن لە ڕووی مامەڵەکردن لەگەڵ تەرمەکاندا، بەڵام هەر هەندە بەس نییە، گەر نەتوانین وەڵامی ئەو پرسیارە بدەینەوە کە ئایا چۆن دەتوانین بە شێوەیەکی سەرکەوتوو بینای دەقە شیعرییەکانمانی پێ پتەو و ناوازە بکەین؟ بە وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە پێویستە ئیستێك لەسەر شێوازی شیعری هەردوو شاعیربکەین، ئایا هەر هەندە بەسە ئەم کەرەسانە بخەینە خزمەت و بەرپەی دولبەرو شیعرێکی ڕەمانسی ئاوهای لە فەراهەم بنێین تاکو یارمان دەخەش بکات و بشبێتە یادگارییەك و لە داهاتوودا وەکو ئەرشیفێکی شادمانی بگەڕێنەوە لای؟ وەك لە باری غەمگین دا هەوەی بە دراوە، لەمحاەشدا واقیع هەند دوەماند بووە بە کەرەسکانی، ئیدی سەر فەنتازیای نەپەرژێت؟ ئەمە ستایەکە دەمانباتەوە بە شێوازی شیعری هەنووکەیی و خەرا بە موراعاتکردنی کات و میزاجی خوێنەران، بە دەنەوایی کردنی عاشقەکان، ئەوە غەمگینە ەشایی چاوی دولبەر لە تاریکایی نائومێدی دەردەهێنێت و بەرگی ئومێدو هیوای دەکاتە بەرو لە چاوی ئەمدا دەبێتە ەگایەکی ڕووناکی سپیپێشی ژیان:

من
لەشبەنگی ڕەنگی چاوانی تەو
قووڵایی ئەقینەکی سپی
لە ژیانی خەمدا دەبینمەوە ل٧٧

تەنانەت ئاوێتەبوونی خود لە دولبەردا دەگاتە لوتکەو شاعیر وەك چۆن خەمکانی لە نزیکی ئەودا نامێنن، هەرواش شادیکانی لە بوونی ئەودا چڕ دەکەن:

کەتایی کەتاییەکان
کەتایی ئەقینی تەیە
مەرگی کتوپڕی دەمە لە جەستەدا ل٩٩

غەمگین ئاوهای گوت... بەڵام ئەم گەمە زمانەوانییە ستایەکی تەواو

جیاوازی بە تێیب بەخشیوە، ئەویش (تەکنیکی لێکدانی ناگونجاوەکانە) بە وەدیهێنانی وێنەیەکی زیهنی وەك داهێنانکی شیعریی و خزمەتکردنی مەسیجی شاراوەی دەق.
بە رووبەرووکردنەوەی ئەم خاڵە پەویستمان بە چەند نموونەیەك هەیە تا لە مەبەستی شاعیر تێبگەین.. ئەو نەهاتووە دەستواژەکانی ناو زمان وەك خۆی دابڕێژتەوە و رستەی سادەو مانابەخشی راستوخۆیان لێدروست بکات، بەڵکو لە هەوڵی ئەوەدا بووە پێکهاتە زمانەوانییە جیاوازەکان بەیەکەوە بگونجێت، بە هەڵگرانەوەی ماناکان و جێگەکە کردن بە زاراوەکان، لە پێناوی گەیاندنی وێنەیەکی شیعریی یان دەستواژەیەکی لەژیکی و نوێی مانابەخش.
ئەمانەش چەند نموونەیەکن:
– چاویلکەکەی لە دەستی پەنجەرەیەکیترە ل١٤١
– بەردەك بانگی قەڵەزیخەکان دەکاتەوە ل١٣٠
– تاریکی بە تووڕەییەوە
پەڕاوەکانی لە پێکردو ڕەیشت ل١٢٦
– پیاوەکان
ژنەکانیان لە نەو کیفی پارەکانیان جەهشتووە ل١١٩
– دەم دەشەڵێت و ژیانم لە پەمەی گریان دەدا ل١١٤
– پێیەکانت دابخە ل١٠٠
– ماڵە بچوکەکانی ژێر نینۆکم فڕێ دەدەم ل٩٨
– ئاسمان بانگ دەدات و
درەخت و ئاو دەچن بە نوێژکردن ل٢٥
– لە دەستەك دەگەڕێم...
شەقامەکانی نەنوشتاندبەتەوە ل٢٦
بە وێنە لە دڵی یەکەمدا دەبینین چاویلکەو پەنجەرە بەکارهاتووەو کەچی وشەی (دەست)یان لە نەواندا دانراوە، لە کاتێکدا دەست نێ بە چاویلکە دەبەت و نە بە پەنجەرە، کەواتە دەگەینە ئەوەی بڵێین بەڕێوە مرۆڤە موخاتەبە ئەکرەت و لەهەمان کاتیشدا لە ڕووکاری دەرەوەی ئەم دەقانە بزرە بە هەی بوونی قەیرانی مرۆڤبوونەوە، جا گەر چاویلکەو پەنجەرە هەردووك روئیاو دنیابینی بن، ئەوا دەگەینە ئەو ڕاستیەی کە دەردەکی کوشندەی قەیرانی هزر دەستنیشان بکەین.. ئەویش ئەویە کە جارانکی زێر ناسنامەی مرۆڤبوونمان بزر دەکەین بە هەی ئەوەی بە دیدی کەسانی دی دەبینین و دەپەوین.
یان لە دڵی شیعری دووداو بەردو زیخ هاتووەو کەچی فرمانی (بانگکردن) لە نەوانیاندا دانراوە، کە نەبەرد و نە زیخ هیچیان زمانیان نییەو ناشبیستن، کەواتە لێرەدا دەگەینە ئەو خاڵەی کە تیایدا بەیار بە خوێندنەوەی میتافۆری شیعرەکە بدەین، کە بڵێ

هەمدیسان ئەو غیابی مرۆڤی راستەقینەیە: دایکێك کە (بەرد) سیمبۆڵکەیەتی بانگی منداڵەکەی دەکات کە (بەزیخ) چۆنراوە، ئەم داماڵینەی مەعریفەت و زانین- ماناگەلی پارادۆکس لە یەتەپیای شاعیردا وەدیدنیت و شاعیر لەسەرتاپای دەقەکاندا لەم زەرانەدا دەکەشێت.

* سەیەم/ ئایرۆنیك و لۆژیك:
پێش ئەوەی کەتایی بەم لێکۆڵینەوەیە بهێنم حەز دەکەم هەروا لە جدییبووندا خۆنەر جەنەهێم و ئاماژەیەکیش بە ستراتیژییەکی زیرەکانەی هەردوو شاعیر بکەم، ئەویش تەنزو ئایرۆنیکە.. هەم بە گۆین و جوڵاندنی کەشی خۆنەرو لە هەمان کاتیشدا لەدەستنەدانی مەبەستی سەرەکی شاعیر کە پاراستنی سیاقی گشتی دەقەکانو رێشتنە لەسەر هێڵە پانەکانی مانا.
غەمگین لە ناو ئەو هەموو سەزو رەمانسییەتەدا گیانی کەمیدیا لە بیرناکات و پاداشتی خۆنەرەکانی پێدەداتەوەو کەرەسەگەلێکی زمانیی واش بەکاردێنێت لای شاعیرەکانی تر پێشچاومان نەکوتوون وەك دێت:
بەچی دەسکەك کەروز سمێکی دەستکرد نەبەت؟ ل١١٠
*
رەژی دووشەمەی بە ناوی (هەینی)م پێدەکەنم. ل١١٠
*
بە قەبری خەم
با لەسەرم قەرز بێت ئەو سوێندەش ل١٠٩
*
شارەکانمان پڕن لەو پیاوانەی مەشکیان بەگەنی بووە ل١٢٢

هەرچی تەیبیشە لەتەکهەکەشرکردنی ئەم ستایلە بە شیعرەکانی ئاوها دێت:

پیاوەك پڕی ناخەش بوو قەخ ساویلکە بێت....
پڕکەنینی یەك رەژە رە دێیشت
کە دەیبینی تیترواسکەك
ریحانە دەخاتە دەمی مەیمونەك و
مەیمونەکە شاگەشکە بووەو
بە تیترواسکەکە دێت: دایکە. ل٧٤

ئەم دیمەنە لە فیلمە کارتۆنەکی خەش دەچێت هەموومان دەخاتە پڕکەنین، بەڵام لە هەمان کاتیشدا پرسیارەکی جدیمان لا دروست دەکات، ئایا لەنەو ئەم کەمێکە کەسایەتییەدا بەچی تەنیا پیاوەکە

زەقکراوەتەوە بە بەراورد بە سەرجەم ئەندامەکانی تر… ئەی چۆن تیایاندا دەبینین سیمبۆلی بوونەوەرەکانی تر؟ ئایا هەر ئاماژەی ناهوشیارییە، یان(پیاو) بەس کلیلەکە بۆ تێگەشتنی سەرجەم لێکدانەوەکانی تری کاراکتەرەکانی دەوروبەرو کۆمەڵگا کە لە ناو کۆپلەکەدا هاتوون؟

هەروا لە جێیەکی تردا وەك هەروژاندنی چەمکە جیاوازەکانی دەستەواژەیەکی هەستیار کە(سەزانیبوون)ـە دەیکاتە دەریچەیەك بۆ ئاوەدانەوە لە نوشستی و شکستێکانی مرۆڤایەتی بۆ گشتی و هەروەها دانانی ستراتیژیەك لە تێگەشتن لە نهێنی گۆڕینیان لە قۆناغێکدا: لە مرۆڤەوە بۆ کەرەسەی تەرو هەرواش دووبارە هەوەدان بۆ گیانەوەیان بۆ بارە ئاسایەکەی خۆیان، کە لەم کۆپلەیەدا پانتایی هزرو داهێنانی شاعیر داگیر دەکات، کەواتە وەك چۆن شۆقامەکان دەکرێن ساختە بن، ئاوهاش سەزانیبوون جۆری زەر هەیەو هەمووش لەو خاڵەدا کە دەبنەوە کە تاریکی باڵ دەکێشێت بەسەر زەمەن دا و لە پێچوپەنا گۆڕەکانی تاریکاییدا پیرەزیەکان هەراج دەکرێن، لە ساتەوەختێکدا شاعیر ئەو ئاماژە یاریدەرەشمان دەداتێ بۆ زیاتر تێگەشتن کە هەمووان لە سەرەتادا بۆ قۆناغێکی رەسەنایەتیدا تێپەڕبوون کە دەڵێت (کۆمانکی ئەسین) ، لەرەوەیە لای منی خوێنەر (سەزانی) دەبێتە میتافۆرکی هەمە لایەن و فرە مانا:

سەزانیەکان کۆمانکی ئەسین
شۆقامکی ساختە
لە کۆنکی رۆژگاردا فۆی داونتە خوارەوە
خواربوونەوە بوونە باغە ل٦٢

ئەمانە هەندێك نموونەی ساتیرو ئایرۆنکی بوون، بەڵام گرنگیەکە سەر دەستەواژە لۆژیکییەکان و لە هەردوو دیواندا سەراخیان بکەین، دەبینین لە جێگاکانکدا پێشچاومان دەکەون و رادەی قوبێرکردنەوە رامانە هزریەکانی شاعیرکانمان وەدیاردەخەن.

غەمگین لەم ڕووەوە دەڵێت:

– رۆژکان تەدەپەڕن و جیاواز نین ل١٣٩
– من نامەوێت بە کەس بچم ل٦
– لە ناو مندا کەسکی دیکەش هەیە ل١٣٢
– ئێستا وەك چۆن خەکوشتن پێویستی بە پارێزە
خۆشویستیش پێویستی بە پارێزە ل٨٢
– گرانی ژیانی من چیرکی ئۆقینی تێیە ل٥٢

هەر بەمجۆرەو لە نێوان هەر چەند لاپەڕەیەکدا تێیب هەوڵی داوە

لێژیک لەدوای لێژیک مەشکمانی پێ زاخاو بدات، بۆ تایبەتیش کە سیمای شیعرەکانی ئاو زیاتر ختوکەی بیر دەدات نەک هەست، ئەمەش سیمایەکی دەقە مەدرەنەکانەو بازدانە لە هەستەوە بۆ ژیریی… بۆ هەنانەوەی ئەم چەند نموونەیە کەتایی بۆ باسکەمان دەنین:

– دەستت لە سەرت ئاقڵترە. ل١٥٠
– کراسێك لەبەر مەکە.
پێش تۆ لەبەر کرابێت. ل١٤١
– بێئاگایی مردنە. ل١٣٥
– هەنگاو کە نەیشت ناگاتەوە سەرەتا. ل١٣٠
– ژیان رووناکییەکی هەمیشەییە. ل١٢٧
– دڵرگەکە توند بگرە ، ئاگاشت لە کلیلەکان بێت. ل١١٥
– سەبرێکی کەمدوو، شیرینترە لە گرانییەکی لەرزێك. ل٥١

بڕەنجام:

لە بڕەنجامدا دەگەینە ئەو ڕاستییەی کە شیعر ناتوانیت بۆ تاکە باڵێك بفڕێت، بەڵکو تەکنیکێکی ناوازەیە وەك ئاوەی بۆ هەست دەیناسێنەوە، هەرواش بۆ خەیاڵ و هەزر لەگەڵی دەژین و درکی پێدەکەین وچۆژو سوودی لەوەردەگرین، جۆی خەیاتی بۆ پاڵپشتی ئەم ڕاستییە ئەم وتەیەی شاعیرو ڕەخنەنووسی کورد (ئەحمەدی مەلا) لەم بارەدا ئاماژە پێبکەین کە دەڵێت:

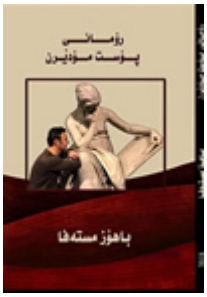
‘ شیعر ئاوێتەبوونە لە نەوان دیدگا و خەون، هەست و بیرکە، هاوئاوازیی و سەنگیی. ئەقڵ تەکی دەدا بەڵام دەبە لە دوورەوە چاودێریی بکا، هەر وەك (کلێدەل) دەیگوت: خەیاڵ هەر هەندە دەگونجێ کە لەگەڵ زماندا وەك بێتەوە، ئەگینا خەیاڵی بە سنوور بۆ بە زمانێك کە بتوانێ ئەو خەیاڵە لەخۆ بگرێ، دیسانەوە لە فەزایەکی بۆتادا دەیهێڵێتەوە…’

_____

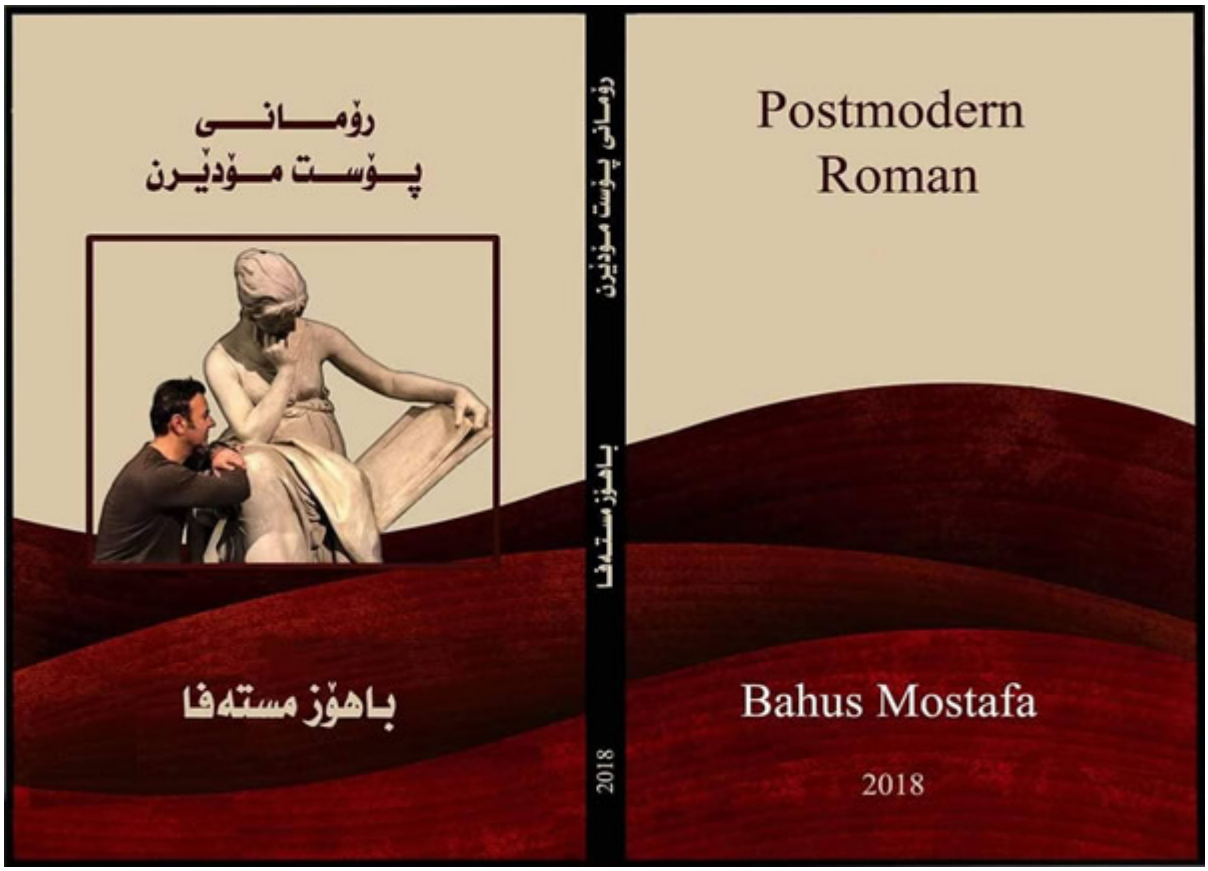
تێبینی/ لە بەکارهێنانی وشەکانی وەك باغەو بەردو قلە زیخ… بەر تێوانینی شاعیر دەکەوین بۆ دەوروبەرو شتەکان، کە ڕەنگە من لەمەداهاوڕای نەبم، ئەم ئاماژە پێدانەش مانای دەستخۆشی ناگەیەنێت هێندەی تاوتوێکردنی دنیای شاعیرو خستنە بەرباس و لێکۆینەوەیەی ئەو بەکارهێنانەیە، ئەمەیە زمان و ئەرکی ڕەخنەی بابەتیی.

ڕۆمانی پۆست مۆدێرن ... باهۆز مستەفا

ناوی کتێب: ڕۆمانی پۆست مۆدێرن
بابەت: لێکۆڵینەوە
نووسەر: باهۆز مستەفا

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن ....

فیستیڤاڵی نێو دەوڵەتی شانۆ لە هەوڵێر لە نێوان دروشم و ئامانج دا

حەیدەر عەبدوڵڕەحمان

زۆر جاران لە ساڵانی رابووردوودا دروشمی گەورەمان بە ناوی فیستیڤاڵی نێو دەوڵەتی شانۆ بەرز کردۆتەوە، لە پێناو ڕێکلام و خۆهەڵکێشان، کەچی لە ناوەڕۆکدا تواناو دەسەڵاتی هەڵگرتنی ئەو دروشمانەمان نەبووە، ئیدی نەك هەر تەنها دووچاری شکست هاتن و بێ ئومێدی بووینە، بگرە دەرفەتێکیشمان لە دەست داوە کە ئێمە زۆر بێ بە پەرۆش بووین
کێشەی گەورەی ئێمە لەوە دایە، ئەگەر بمانەوێت خزمەت بە بزاڤی شانۆیی بکەین و بە جدی هەوڵی زیندوو کردنەوەی شانۆ بدەین لەو شارەدا، پێویستە نەخشەو پلانێکی ئەوتۆمان هەبێت بمانگەیەنێتە ڕێگە چارەی گونجاو بۆ گۆڕانکاری و هەنگاو نان بۆ بونیاتنانی شانۆیەکی جاد، واز لە دروشم و خۆ هەڵَلخەتاندنی خۆمان بنێین و بەرژەوەندییە تایبەت و لاوەکییەکان بەلاوە بنێین و بیر لە بەرژوەندییە باڵاکانی شانۆی کوردی بکەینەوە .

هەموو کەس ئەو ڕاستییە دەزانێت کە دەسەڵاتی ئێمە بۆ شانۆ لەو شارەدا دەسەڵاتێکی دیاری کراوە ، ئێمە جگە لە فیستیڤاڵێکی مانۆدرامای شکست خواردوو نەبێت لە ساڵانی رابووردوو هیچمان بۆ شانۆ پێ نەکراوە، تەنانەت نەمان توانییووە ساڵۆ جارێك نمایشێکی شانۆیی پێشکەش بکەین، نەمانتوانیووە وەرك شۆپێك ئەنجام بدەین، کەرشێك، سیمینارێك بۆ شانۆ ئەنجام بدەین، ئیدی چۆن دەتوانین فیستیڤاڵی نێو دەوڵەتی بۆ شانۆ ئەنجام بدەین ؟!

بەڵێ ئێمە دەتوانین بەپینەو پەڵە شتێکی کاتی بۆ میدیا بکەین، بەڵام ناتوانین واقیعی شانۆ لەو شارەدا بەو شێوەیە بگۆڕین، ئێمە پێویستیمان بەو خەمخۆرانەی شانۆ هەیە، کە ئایندەی شانۆیان بەلاوە

گرنگتره له هەموو شتێکی تر، پێویستیمان به گۆڕینی خوێنی شانۆ ئەوانە هەیە کە ئامانجە پیرۆزەکان دەخەنە سەرووی هەموو شتێکەوە، ئیدی لە بری ئەوەی بیر لە ئەنجامدانی فیستیڤاڵی بەناو نۆو دەوڵەتی بکەینەوە، با بیر لە فیستیڤاڵێکی نۆو نەتەوەیی بکەینەوە، بۆ ئەوەی بینەری ئەمە ئاشنا بە شانۆی کوردی بێت لە دیار بەکرو لە مەریوان و سنەو قامشلو، بەراوردێك لە نۆو ئاستی شانۆ بکات لەو پارچانەی کوردستان، نامۆ نەبێت بە شانۆی نەتەوەکەی خۆی ،لە هەمان کاتیشدا ئاراستەیەك دروست بکەین بەرەو دروست بوونی شانۆیەکی نەتەوەیی، کە ئەمە لەو ساتەدا لە هەموو کاتێك زێتر پێویستیمان بە نزیك بوونەوەی یەکتر هەیە، شانۆ بکەین بە فاکتەرێکی سیاسی و پەیامێکی نۆو نەتەوەیی یەکگرتوو، شانۆ لەو جۆرە فیستیڤاڵەدا گوتاری بە هێزی خۆی دەبێت، کە بەهێزتر بێت لە هەر کارتێکی دیکەی سیاسی نۆو نەتەوەیی ..

ئەمە تا لە گۆشە نیگا تەسکەکانەوە، بۆوانینە شانۆ، هەمیشە شانۆ بچووك دەکەینەوەو لە وەزیفە راستەقینەکانی دایدەچڕێنین، وا تێ دەگەم سەردەمی داچڕاندن و بێ نرخ کردن و موزایەدە کردنیش بە شانۆ کاتی بە سەر چووە،بەسە ئیدی با ئەو شارە دۆرینە گەورەیە، چیدیکە خامۆش و وێران نەکەین لە شانۆ، چیدیکە ئەو جەماوەرە تینووەی شانۆ کە ساڵانێك بوو دەرگاو پەنجەرەی شانۆکانیان دەشکاند بێ بینینی نمایشێك دێ ساردو بێ هیوایان نەکەین .

وا نیشان مەدەن ئەو شارە دەسەڵاتی شانۆی نیە، خەمخۆری کەمە، نەخێر، بڕۆن متمانە بەوانە ببەخشنەوە کە لە داخی بێ شانۆیی و دابڕان لە ئەشقی شانۆییان، شاریان بە جێ هێشت، ئەو لاوانە بگەڕێننەوە سەر تەختەی شانۆ کە پشتییان لە شانۆ کردوو، رووبان لە کەناڵی دیکە کرد، بۆشاییەکانی ژیانیانی پێ پڕکەنەوە
کۆشەی ئەمە لای هەندێ، نەبوونی کادیری شانۆیی نیە، بەقەد ئەوەندەی کۆشەی گەورە بودجەیە بێ شانۆ، بودجەیەك کە لە بری ئەوەی تەکانێك بەو هەلو مەرجە تەنگەتاوەی شانۆ بدات و تینوویەتی خەڵك لە قەیرانی شانۆیی بشکێنێ، چەند وزەو دەسەڵاتێکی نوێ ی شانۆ بنێتە پێشەوە، بەکو زێتر دووچاری بێ هیواییمان دەکات، چونکە دنیابن کە ئەو بودجەیە نەما، شانۆش نامێنێ .

نازانم لە چ وڵاتێکی دنیا هەیە، شانۆکاران، تیپە شانۆییەکان،دەستەو ئەژنۆ بوەستن و لە چاوەوانی بودجە دابن ؟ لە وڵاتانی دنیا گەڕێ، لەنۆو هەمان واقیع و هەمان هەلو مەرجی نیشتمانی خۆماندا، بێ دەبێت شار هەبێت لە ماوەی سێ مانگدا دوو

نمایشی شانۆیی پێشکەش بکات و بیست رۆژ نمایش بەردەوام بێت و بە هەزاران بینەریش لە هەموو کوردستان رووی تێ بکەن، بێ ئەوەی لە نمایشی ئەوان بێبەش نەبن، بێ ئەوەی بودجەشی هەبێت ! بێ ناچن لێیان بپرسن ئەرێ چەندتان بودجە لە حکومەت وەرگرت ؟ هەموو ئەوانە نیشانەی ئەوەن کە ئامانجی راستەقینەی ئێمە پێشخستنی شانۆو دروست بوونی بنەماکانی شانۆ و بە زیندوو راگرتنی شانۆ نیە، بەڵکو شانۆ وەك هەر دەزگایەکی دیکەی حکومەتی لێ هاتووە، وەك شارەوانی و تاپۆ …وەك ئەوان لە چاوەوانی هاتنی موچەن، شانۆی ئێمەش چاوەوانی هاتنی بودجەیە .

کە دەڵێم با ئێمە بێ خاتری زیندوو کردنەوەی شانۆ واز لە دروشمی فیستیڤاڵی نۆو دەوڵەتی بێنین و جەختە لەسەر چاکردنەوەی ئەو هەلو مەرجە سەقەتەی خۆمان بکەینەوە، ئەوەیە ئەگەر سبەینێ فیستیڤاڵی نۆو دەوڵەتی ساز کراو، میوانەکانتان هێناو لە ناو قەفەزی شانۆی بەڕێوەبەرایەتی شانۆتان تان پەستین، نەتوانێ لە نۆو تەسکو تریسکی هۆڵ و جەنجاڵی بینەران هەناسە بدات، ئەوکات ئەو میوانە بەڕێزە ناڕۆ ئەرێ ئەگەر کاکە ئۆوە کە هۆڵەکتان بێ شانۆ نیە ، چۆن فیستیڤاڵی نۆو دەوڵەتی بێ شانۆ ساز دەکەن ؟

نامۆ … سۆلام عومەر

خڵکی دڵڵاك لەسەرتاشیندا کارامۆ بوو ئۆوی یەك جار سەری لێ کن تاشیبا قەت نەدەچۆوە لای کەسی دی، منیش هەروا بووم بەڵام جیاوازی من و ئۆوانی دی ئۆوە بوو هەرکاتێ دەچووم دووکانەکەی تاسەڕی من دەهات نووقەم نەدەکردوو هەر خەریکی خوێندنەوەی ئۆو گۆڤارو کتێبانە بووم کە لەسەر تەپڵەکانی نۆوان کورسیەکان دانرابوون، بۆیە لەکاتی سەرچاکردنی مندا جگە لەوەی بگەرمی لەگڵ یەکتری دەدواین، هەندێ نهێنی ژیانی خۆی بە درکاندم منیش دەمپاراستن.
ئۆو پیاوێ هەمیشە کە مشتەری نەبوو کتێب یان گۆڤارێکی بەدەستەوە بوو، تا چواری ئۆوارەش کاری دەکردوو دواتر ئیدی بەتاقی تەنێ دەچێ نادی، هەندێ ئارەقی دەکەی و بەرەو باخچەکانی ڕێخ شار شۆڕدەبۆوە، تارۆژی دواترو سبەینێیەکی زوو کەدەهات و دووکانەکەی پاکدەکردەوە کەس نەیدەدیتەوە، ئۆو باخچانێ زەرینێیان سپیدار بوون، کۆتبوونێ

ڕخ ڕوبارێکی بەخۆ کە لەکۆستانەکانەوە دەهات و شاری دەکردە دوو پارچە، هەمیشە ئاوانی دەیانخواردەوە ئاواران ڕوویان لەو شوێنانە دەکردوو سفرییان دەئازاندەوە، دواترو بەر لەوەی تاریك دابە سەردەکەوتنەوە ناو شارو هەرکەسەو بەرەو ماڵی خۆی دەگەڕایەوە.

مشتەریەکانی خۆی دەڵاکیش کاتی کارکردنی ئاویان دەزانی بۆیە نە پرسیاریان لەدەکردوو نە دوای ئەم کاتەش سەردانیان دەکرد، بەڵام لەناکاو سبەینێیك تا چەشت تەنگاو دووکانەکەی نەکرایەوەو دەنگەی گیرانی لەبازاڕ بڵاوبووەوە، ئیدی هەرکەسەو بەکەیفی خۆی چیرۆکی دەستگیرکردنی دادەتاشی، تا ئەو شوێی لە ڕێگەی پۆلیسەکەوە کە ئاویش مشتەری خۆی بوو، زەر جاران لەکاتی سەرتاشین لەوەم دەدیت و ببووە برادەری منیش، نامەیەکم بۆ خۆی نووسی و ئاویش شوێی دواتربەم شێوەیە وەڵامی دامەوە:
(تەمەنم هەشتا شەش حەوت بەهار دەبوو کچۆلەکەیەکم کوشت، دەزانم حەزەکی منداڵانە بوو بەڵام گۆشکردنەکی بەردەوامی گیانی تۆقاندبوو بوو بەرەو دەندەبوون، سەرەتایەکی ترسناك بوو بۆخۆفاندن و خۆخاراندن بەدیار پۆلەقازێی باڵندەیەکی بچووکەوە.
لە کوشتنی چۆلەکەیەکەوە فڕە خوێن ڕشتن بووم ، کە چوومە سەر لاشەکەی هەستم بە سەرکەوتن کرد، ئەو ڕۆژە بە من سەرەتای وەرگرتنی لەزەت بوو، چاوکانم سوور داگەڕان و جیهانم بە سووری دی، پەمواببوو ئیدی ڕاوچییەکی کارامەم و دەتوانم زەوی لە خوندا نقووم کەم، گیان لە گیاندارکان بستەنم.
بەکوشتنی چۆلەکەیەك کەبەکانم درێژ بوون، موچوکەیەکی خۆشی ماسولکەکانی جێ کردمەوە، ئاراستەی کردم بە ڕاوکردنی باڵندەی گەورەترو دواتر گیانەوەرو کوشتنی ئاوانی دەبنە ڕەگر لەسەر خاکو ناوچەی ڕاوکردنم.

چۆلەکەیەکم کوشت، لەوەو کەرەستەکانی کوشتنم لە ڕمکی بەردینەوە کرد تەقینەوەی ئاسنەکان و هەموو دەندەکانی سەر زەویم جڵو کرد، لاوازەکانم لەتوپەت کردن و ئاوانەش پڕەی یاخیبوونیان هەڵکرد وەڕانم کردن.
کوشتنی چۆلەکەیەك دەروازەی بە دەندە بوونی بە کردمەوە، لە ڕاوکرنی گیانەوەرەوە فڕە کوشتنی مرۆڤکی کردم، ئەستا من مرۆڤکی ڕاوچی کەبەدارم و خەریکی ونجە ونجە کردنی ئاوانم جوانییەکانم لەدەستنن و لەنەو حەزەکانی منیشدا جێیان نابەتەوە، لەناویان دەبەم تا ورگم جگەی زەرترینی تێدا ببەتەوە.
ئەوڕۆژە بە من سوور بوونی زەوی بوو ، نا چاوکانم سوور

داگ□ابوون و ه□موو دنیام ل□ خو□ندا د□دی، ه□ند□ ل□کوشتن راهاتم بیرم ل□ س□ربـ□نی مریشك کرد□و ه□ر ئ□و□ند□نا گ□شت□ک□شیم خواردو ئ□ستا س□ربـ□ینی م□□و گو□ر□ک□یـ□ك و م□ر□ق بـ□ من و□کویـ□کن، د□توانم ن□ك ش□قام، ز□وی سورداگ□□□نم و ر□ژو بـ□خو□ن بشک□نم، د□ستنو□ژ بـ□خو□ن بش□م و گر□و ل□س□ر کاسـ□ی خو□نی ه□موتان بک□م، ئاخر من ل□کوشتنی چ□ل□ک□یـ□ک□و□ بووم□ خو□ن ر□ژ، ل□ ح□ز□کی منداـ□ان□و□ بووم□ س□ربـ□، ه□ر ل□خ□م□و□ د□خوازم نیشتمان سوورک□م، سوور سوور چونک□ بـ□کوشتنی چ□ل□ک□یـ□ك بووم□ ئاژ□□□کی ک□□بـ□دار ئ□ستا ک□س□ نیی□ بـ□ ق□د من خو□نی خ□ش بـ□و□ چونک□ یـ□ک□م چیر□ك و یـ□ک□م حیکایـ□ت ک□ و□ك ش□وچ□ر□ بـ□رگو□م ک□وت زوحاك بوو منیش بووم□ کاو□، ئ□ستا ل□ زیندان ل□نـ□و خ□یاـ□□ رقاویـ□کاندا د□ژیم، یـ□ک□م کوشتن و یـ□ک□م س□ربـ□ین، ئ□و یادـ□و□ریانـ□ن ک□ ک□ر□ستـ□ی کاری داهاتوومن و ئایند□ی ل□س□ر بنیاد د□نـ□م، بـ□یـ□ د□□□م: ببورن ئـ□ی چ□ل□ک□کان ئ□ستا پـ□ویستیم بـ□ ئ□و□ نیی□، راوچیـ□کی کارام□م و عاشق بـ□ر□نگی خو□ن و روحی ئ□وان□م جوانیـ□کانم ل□د□بـ□ن)
د□یان جار ئ□و نام□یـ□م خو□ند□و□، د□چووم□ ن□وان د□□□کان□و□ پیاس□م بـ□ناو خاـ□بـ□ندوو وش□ توندوتیژ□کاندا د□کرد، ل□ژ□ر س□بـ□ری رست□کاندا پشووم د□داو ل□نه□نی د□سگیرکردن□کـ□ی د□گ□□ام، پـ□م س□یر بـــوو ئ□و ل□نووســیندا ئ□و□نـــد□ توانـــایـ□ی ه□یـ□و ل□ ژیانـــدا بـ□ر□و بـ□ندیخان□ ر□یشتوو□ !
ک□د□ نه□نیـ□کانی ئ□م نام□یـ□م بـ□ ئاسانی بـ□ ن□د□کرایـ□و□، بیرم ل□ نه□نیـ□کانی ژیانی کرد□و□، ئ□و عاشق بوو ع□شقی کچ□کی جیرانی ما□□و□یان بوو، ر□ژ□ك پرسیاری ز□ر خواردن□و□م ل□کرد ک□چی هات و ز□ر بـ□وردی باسی ع□شقی خ□ی و کچ□ک□ی بـ□کردم، ئ□و جار□ك پـ□ی گوتم:

(بـ□داخ□و□ ه□ر پیـــاو بـ□و□فـــا نیـــن ه□نـــد□ جـــار کچیـــش نایـــان□و□ ل□پـ□ناوی ئ□وانیدیدا ماندوو بن، ئاخر دوای چ□ندین سا□ خ□ش□ویستیم ل□گ□□ کچ□ك ک□چی بابی دایـ□ خزم□کی خ□ی، ئ□و ک□س□ی ک□ت□واوی خ□□کی شـــار تفـــون□عل□تی د□ک□ن، ئ□ویـــش کـــوی ش□وک□ت□ کـــور□یـ□، ئ□وی ک□س□رسامیشی کـــردووم ئ□و کچ□یـ□ نـــووق□ی ن□کـــرد، ت□نـــان□ت پرســـ□ گورگان□شی پـ□ن□کردم، ک□ ل□ ر□گ□و بان□ك د□مبین□ ه□ر و□کو ق□ت ن□شیناسیبم ئاوی ل□ن□د□دام□و□، ئاخر ئاگای ل□ ناخی من ن□بوو ن□ید□زانی چ کور□یـ□ك چ ج□ه□ند□م□ك ل□ ه□ناومدا ک□پـ□ د□کا، جا ئیدی نازانم ل□ ترسان بوو یان ل□ بـ□و□فایی، ئ□ور□ژی ئ□وی ت□دا گوازرایـ□و□ بیرم بـ□ خ□کوشتن چوو، چووم□ ن□و شیو□کانی خوار ئاوایی تا بـ□ ل□ناوبردنی خ□م ت□□□ ل□ویش بک□م□و□، پـ□شتر نام□یـ□کم نووسی، تا دوای مردنم ه□موو دنیا بیخو□نـ□ت□و□، تیایدا ت□واوی خ□ش□ویستی

چەند ساڵی خەم و ئەوم تەدا رونکردبوو، هەر بەراستی بەیاری کەتایم بوو، بەڵام کە چوومە ناو باخچەکان دیتم هاوڕێ نزیکەکانم خەریکی خواردنەوەن، بەزەر دایاننیشاندم و بە یەکەم جار پێکەك ئارەقم خواردەوە لە دڵی خەمدا گوتم با بەر لە مردنم تامی ئەوەش بکەم، کەچی جەستەم داوای ئیدی دەکرد، بۆیە پێکی دووەم خەم بە خەمم تەکرد، ئیدی هەر ئەوندەم خەش بوو دەستم کرد گریان وەك منداڵ هەنسکم دەداو فرمێسکم دەوڕاند، بە هەموویان ژیر نەدەبووم، ئەوان ئاگایان لە برژانی من نەبوو بۆیە یەکەکیان گوتی: ئەگەر نەگریای دیدەت بە دەکەم.
یەکی دی کەوچکەك مەزەی راگرت و گوتی: ننجەی دەخەی؟
ئەوی دیش دەیگوت: بف ئەوە کخەی دەخەی؟

منیش باشم دەناسین و دەمزانی نازانن ناخی من چیتدایە بۆیە پێکی سەیەمم هەڵداو هەستمکرد هیچ بەربەست و نهێنییەك لە لەمەشکمدا نەماە منداڵ بووەوە ترس بە هەمیشە جێی هەشتووم، بۆیە بە وڵامدانەوەی گاڵتەکانیان ئەوەی لە دەمدا بوو بەرامبەر خەشویستەکەم هەڵمەشت، تەنها ئەوندە ئاگام لە خۆ بوو هەرگیز ناوی کچەکەم نەگوت، بەڵام یەك لە برادەرەکانم کە هەم جیران و هەم بۆیەکەوە دەمانخوێند ئەو دەیزانی کوڕم دەشێ، بۆیە هەوێدەدا لەبیرم باتەوە، بەڵام ئەوانی دی بە پەرەشەوە بوون تا زیاتر لەبارەی عەشقی منەوە بزانن، دواجار کە نازانم چەندەم پێکم هەڵدا نهێنی هاتنم و خەکوشتنیشم هەڵدایە سەر خوانەکەو ئیدی هەموان بەدەنگ بوون و بەتایبەت جیرانەکەمان تەواو خەی لەمن نزیك کردەوە، سفرەکەیان هەڵگرتەوەو بەدەنگ و یەك پرسیاری دیکەیان لێنەکردم، شەرمەزاری گاڵتەکانی رابردوویان بەروخسارەوە دیار بوو، بەڵام هەمیشە جیرانەکەمان لە تەنیشتمەوە بوو، هەستاین تا بەینەوە، ئەمن گەڕ بووم و کەوتم، کەبەهەش خەم هاتمەوە دیتم لە ناو روباریان هەکەشاوم هەموو لەشم تڵڵ، ئاوم بەسەریدادەکەن و لەچاویشیاندا دیار بوو خەمم لەدەخەن، بۆیە هەرگیز جێیان نەهێشتم و جیرانەکەمان هاتە بنهەنگەم و هەستمکرد باشتر بووم، بەڵام هەر بەولاو لایاندا دەهاتم، پەمسێر بوو ئاوام بەسەر هاتووە، ئەوەی پەشتر لە مەشکمدا بوو بەتاە ببەوە پەموابوو ئیدی ژیان لەڕەوە دەست پەدەکات.
خلەی دەللاك درەژەی دایەو گوتی: سەرت نەهێشنم هەموان بۆیەکەوە بەڕەو ئاوایی دەگەڕاینەوە لەڕێیەوە زەریان ئامەژگاری کردم، دەنەوایان دەکردم و دەیانگوت: بەوفایەك ئەوە ناهەنە خەتی لەسەر بکوژی.

یەکیدی دەیگوت: ئەگەر ئەو کچە بەراستی ئەتەی خۆش ویستبا دەبوو بەر لە گواستنەوە خەی کوشتبا.
دەشیان گوت: بەراستی خۆشی نەویستووی دەنا ئەگەر فشاری ماڵەوەشی لەسەربا هەق بوو پرسی پێکردبای.
یەکی دیکەیان کە بەتەمەن لەوان گەورەتر بوو دیاربوو دەموپلی لە سیاسەتیش وەردەدا گوتی: ناکرێ هەمومان کچەی تاوانبار کەین، کەدەڵە لەژێر فشارێکی زەردا نەبووە، ئەوجار ئەوەی شووی پێکردووە خۆ بەشەر نییە، نەك خەڵکی ئاوایی، کەسوکاریشی لەی بەزارن، ئەمن دەنیام بە ئەوەی ئەو کوڕەی پەدامەزرێنن کچەکیان کردەتە قوربانی، قوربانیەك زۆر سەختر لە خەڵی برامان، بەیە خەڵگیان خەکوشتن چارەسەری هیچ ناکات بەڵام دەتوانی لەڕووە بیر لە داهاتوەکی نوە بکەیەوە، ژیان دوورو درێژو روداوی سەمەرەتری تێدایە.

جرانەکەمان گوتی: ئەمن خەڵی لە هەموان باشتر دەناسم، ئەو کوڕەکی پاکە بەراستی خۆشویستی کردووە بەیش گەیشتەتە ئەو ئاستەی بیر لە خۆ کوشتن بکاتەوە، بەڵام چۆن خەڵی دەناسم ئاواش خۆشویستەکەی دەناسم ، بەراستی ئەو شایەنی ئەو کوڕە نەبوو کەداویانەتە، هەروەك چۆن تەش شایەنی خەکوشتن نی، ئاخر ئەوەی تە بناسە دەزانە کەسەکی پاکی و ئەوەی لەسەر شانت بووە کردووتە، بەیە لەگەڵ فەدانی شووشە بەتاڵەکان تەش دەبەت بیرکردنەوەکەت فەدەی، رووی لەمن کردوو گوتی: خەڵ قەت وام بە بەهەزی نەدیوی دەبەت خەت چاکەیەوە دەنا من چاکت دەکەمەوە.
ئەوکاتەی خەڵی دەڵلاك ئەو چیرەکەی بە دەگەڵامەوە یەك مشتەری نەبوو بە ئارەزووی خەی قسەی دەکرد، منیش زۆر حەزم لە گەڵانەوەی بوو پێیم نەدەبەی تا هەرچی زووە تەواوی کات و مشتەری بەسەردا نەیات، حەزیشم لەبوو دوای تەواو بوونی قسەی خەم هەبەت.

خەڵ دەیگوت: هەستم بە گەژبوون دەکرد حەزم لەبوو بنووم قەت خەم وانەدیبوو چووبووم جیهانەکی تایبەتەوە کە پێشتر نەمدیبوو، پێستی سەرو ناوەشکم سەسە ببوون، ئەوی خەمبەت نەمابوو، لاقم تەك دەئاڵان و ئەگەر ئەوان ئەوەی لەسەر سفرەی باسم کردووە بیریان نەهێنابامایەوە ئەمن هیچم لەبیر نەما بوو، وریا مەبەستم کوڕە جیرانەکەمانە ئەمنی بردەوە ماڵی خەیان ئەوانی دیش گوتیان زۆر ئاگات لەبەت، چووین و لەوە زۆر نسحەتی کردم نەیهێشت داکو بابیشی بە نهێنیەکەی من بزانن، هەر چەند مەترەك نەوانی ماڵی ئەمو ئەوان بوو خەبەری ناردە ماڵی مو پێی گوتبوون ئەمشو لای من دەبەت، ئەو شەوە خواردنەکی باشی دامە ئەمنیش کە تازە خەریك بوو دەهاتمەوە

سەرخۆ پەمگوت : باشە ئەوماستاوە خەمەوێنە دڵخۆشەوە بە تا ئێستا پەم نەزانیوە؟ ئەویش گوتی: ئەگەر بەڕێنی ئەوەم بدەیەی ئەو کچە لەبیر دەکەی و شتاتیکەت فڕێ دەدەی، ئەوە هەموو ئەوارن دەتبەین، ئەمنیش دەستم لە باخەڵم راکرد هەتا ئەو نامەیەی نووسیومە بیدەنم کەچی نامەکە لە نێو ئاوەدا کە لە چەمیان هاویشتبووم توا بوو، تەمگەیاند کە نامەیەکی ئاوام نووسیبوو بەڵام ئامۆژگاریەکانی ئەوە بەتایبەت کە دەبوو ئەو پێش من خۆی کوشتبا، یان کەدەڵە لە ژێر فشارێکی زەردانییە، یاخود هەرهیچ هیچ نەبێت بەرگرییەکی کردبا، کاری تێکردووم، ئەوجار ئەمن هاتووم‌وە سەرخەم، نامەکەشم نەدەخوێنرایەوە تا پیشانی وریای بدەم، دواتر فڕێماندا بەڕێنم پێیدا کە بیر لە خۆکوشتن نەکەمەوە.
خڵە کە ئە ئەو چیرۆکەی بەمن دەگێڕایەوە جار جار مقەستەکەی توند بە شانەکەی دەستیدا دەداو لە ئاوێنەکەشدا دەمدیت لە چاویدا فرمێسك دەهاتنە خوار، تەگەیشتم ئەو بەراستی خۆشویستی کردووە بۆیە هەمیشە لە بیریدایە.

خڵە گوتی: ئەوشەوە لەماڵی وریای جیرانمان بووم، ئاخر هەشتا نەبووبووم وەستای سەرتاشین، هەر هیچم لێنەدەزانی بە سبەینی هەردووکمان بۆیارماندا بچینە شارێك تا خەمان فڕی دەلاکی بکەین، ئەوەبوو ماوەی دوو مانگ منی بردە سلەمانی لە دووکانێکی دەللاکی بەبەرابەر کارمان کردوو بووینە وەستا، هەر هاتیشینەوە ئەو دووکانەمان بۆیکەوە داناو وەك دەبینی وەستام، بەڵام ئەوەشم لەبیر نەچێت بەر لەوەی بچینە سلەمانی ئەو برادەرانە هەموو ئەوارێیەك دەیان بردم و مەستیان دەکردم، هەروابتەوە وریای جیرانیشمان بە خوێندن ڕشتە موسە و دووکانەکە بە من مایەوە.
سەرم هەشاندی بەڵام ئەوە وەڵامی پرسیارەکەت بوو، ئێستاش ناتوانم نەخەمەوە، لەراستیشدا برادەرەکان باری سەر شانیان سووك کردم و دواتریش کەچوونە سلەمانی تەواو تەواو نا بەڵام تا ئاستێکی باش ئەوکچەم لەبیر کرد، بەڵام هەرچەندجار کە لەڕو لەوە بە منداڵەوە دەیبینم بڕینم دەکولێنەوەو لێشت ناشارمەوە، هیچ شوێك نییە بەخەیاڵی ئەو نەنووم هەشتا هەر خەشم دەوێت بەڵام تا ئاستی سووتان نا.)
پەدەچوو چیرۆکەی تەواو بووبە بەڵام بە من نا، پشتە ملی تێکردم و بەتیغێك گەندە موکانی تاشی و خەنافیزی ڕێك کردم، ئەوجار فڕێیەکی نەرمی بە سەرو گوێلاکی داهێنام و ئەو مووە بەوانەی مابوون لایبردن پێیەکەی تەی وەرپێچابووم لەی کردەوەو گوتی: بە سەرت بشە تا بێت وشك کەمەوە، ئەمن حەزم لێنەبوو سەرتاشینەکەم

تەواو بێت بەڵام چارەم نەبوو بە قسەم کرد.
سەرم شووشت و هاتمەوە سەر کورسی سەرتاشین، بەر لەوەی وشککەرەوەکە پێکات، چوونکە دەنگی زەر ناخۆش بوو پێم گوت: برادەری زەر باشت هەبوون، بەڵام بۆچی بیر لە پێکهێنانی خەزان ناکەیەوە؟ تا بە هەمیشە ئەو کچە لەبیر کەی؟

وەڵامی نەدامەوە تاوەکو بە تەواوی سەری وشک کردمەوە ئەوجار پیرەزبایی لێکردم و لەسەر کورسیەکان دانیشتین، خەڵی دەڵاك گوتی: وەڵامی پرسیارەکەت زەر قورسە بەڵام دەزانم ئەتەش وەك من خەریکی خوێندنەوەی بەیەیتدەم، ئەمما تا ڕادەی خەی مەیدرکێنە.
خەڵی دەڵاك گوتی: چەند مانگێك لەمەو پێش مەردەکەی ئەو ژنە بەفڕی سەرتاشین هاتە لام و دەیویست قسەم لەدەربێنە، دیار بوو بۆنی پەیوەندی من و ژنەکەی کردبوو ، پێی دەگوتم: دەزانم پەیوەندیتان هەبووە بەڵام ئێستا نەتان ماوە، تەنیا ئەوەندەی دەماوە بیزانم دەستت بە دەستی کەوتووە؟ منیش خەم لە گەلی دەداو هیچم نەدرکاند، دەمگوت تەنیا وەکو جیرانێك سەیرم کردووە هیچی دی، بەڵام ئەو سوور بوو لەسەر ئەوەی بزانێ پەیوەندیەکەمان چۆن بووە، منیش هەرگیز دانم پێدا نەناو ئەویش دواجار بە تووڕەبوونەوە قسەیەکی لەدەم دەرچوو گوتی: خەی بێ باسکردووم باش دەزانم ئێستاش دەتان بەیەکەوەیە، هەڵشەی لێکرم و ڕەیشت، منیش لە دەی خەمدا زەر هەنام و بردم ئاخر ئەو مەلعونە هەموو ژیانی منی تاڵکردووە دواتریش هەڵشەم لێدەکات، من جگە لە خۆشەویستیەکی پاك هیچی دیم نەکردووە، ئاخر ئەو خۆشەویستەکەی منی بردووە، ئەو ژیانی منی کردە دەزەخ، کەچی دەیەوە یادەوەریکانیشم لێبستێنە، ناو دەم بپشکنە و وێنە جوانەکانی تێدا هەڵا بەهەڵا بکا
.
سەرت نەیەشێنم هەر لەناو قسەکانی ئەو مەلعونەدا بەم دەرکەوت کە ژیانی ژنەکەی کردەتە جەهەندەم، هەر بۆیە خۆشەویستەکەی جارانم نە سەرهەدەبە و نادەتوانە سەاوم بە بنەڕە، هەروابەتەوە هەمیشەو هەتا چاوم بۆچاوی مەردەکەی بکەوە مەمم لێدەکات، منیش بە ئەوەی هیچ ڕووندات قسەناکەم و گوێی نادەمە، ئەگەرنا ئەو مافی ئەوەی نییە هەڵشەم لێبکات و مەمم لێبکات، ئاخر تەکچوونی ژیانی ژنەکەی واتە لەباربردنی ژیانی منیش، چوونکە دەنیام لە ژەر فشاری بابیدا شووی کردووە، بەڵام دەبوو خەاگر بێت و هەموو ژیانی نەخاتە نەو ئەو جەهەندەمەوە کە بۆی دانراوە.
ئەوە وەڵامی پرسیارەکەتە شکم لە خەم و دووانەڕی ئەویش هەیە دەترسم ژن بهێنم و ئەویش بخەمە نەو کێشەیەکەوە کە هیچ پەیوەندی

بووە نییە، راستیەکەی ناتوانم بە ژنەکان تێگەی لێبکەمەوە نابا خەم بخوا.
خەڵکی دەڵاك درێژەی دایەو گوتی: ئێستا وردە وردە خەریکە ئەو خۆشەویستیەم بیر دەچێتەوە بە تایبەتیش ڕۆژانە خەریکی دووکانەکەمم و ئۆگەر مشتەریم نەبێت دەخەونمەوەو شەوانەش لەگەڵ ئەو برادەرانە بە مەستی دەچمەوە ماڵ و دەخەوم، ئاخر ئۆگەر کەسێکی دی بهێنمە ناو ژیانی خەمەوە دەبێت بەڕاستی خۆشم بوو، بۆیە نامەوێ کەسێدی بە خەمەوە سەرگەردانکەم، چونکە پێشتر دەم داوەتە کەسێکو هەشتا وەرم نەگرتەوە،جارە ژیانم ئاسایی بەڵام شکم لەو هەتیوەی مەردیەتی زەر عەبووس دیارە دەترسم ڕۆژێکی دەستم لێیەخێی گیر بێت.
منیش کە تائەوکاتە لەنەو چیرۆکەکەیدا تووبووم پێمگوت: تە کوڵکی کاسبی و خۆکی خۆشیان دەوێی، جگە لەوەش نە قەڵی کەست بێیەو نە خیانەتیشت لەکەس کردووە، بیر لەو پیاوە عەبووسە مەکەوەو ئەوەش دەزانی کە بەزەر کچ بەشوودان ئەوە ئەنجامەکەیەتی، هەوەدە باشتر ئەو بابەتە لەبیر کەی و سەری خەتی پەوە نێیشێنی دەشتوانی ژیانێکی نوە لەگەڵ کەسێکی نوە بدەزیەوەو ئەوکات بە هەمیشە ڕوداوە خۆش و ناخۆشکانی ڕابردووت دەبنە بیرەوەری، ئەمن لەو قسانە دابووم مشتەری هات و دوای ئەوەی هەقدەستکەیم دایە، سەرتاشخانەکەم جێهێشت.

ئێستا ئەو نامەیەی ئەو لەبەر دەستم دایە هەرچەند دەیخوێنمەوە زیاتر قسەو گفت و گۆیکانی ئەو دەنە ناو بیرەوەریمەوە، پەم شك نایە هیچی کردبێ، چوونکە نە کچێکی جیرانیان تێناق دراوەو نە شەو شەکیش لە نەوانیان ڕوویداوە، بۆیە بەندکردنی ئەو دەڵاکە بە هەنیەو مەبەستم بوو هەرچی زووە بزانم بە لەنەو بەندیخانەیەو بەتایبەتیش لەنەو نامەکەدا باس لەزەر شت دەکات کەمن کەدەکەیم بە نەدکرایەوە، بەناچاری هەر لە ڕۆگەی هەمان پێلیسەوە نامەیەکی دیم بەناردوو تیایدا باسم لەوە کردبوو ئۆگەر کەیسکەت بزانم دەتوانم هاوکاریت بکەم بە ئازاد بوونت، ڕوونیشم کردبەوە کە لەناوەڕکی وەڵامەکەی پێشترت نۆگەیشتووم و باشتر بەم ڕوون بکەوە.

دوای چەند ڕۆژێك ئەم نامەیەم بەدەست گەیشت(جگە لە پیشکەی خەم و خوەندنەوەو مەست بوون هیچی دی نازانم، تەمەتی بەندکردنم سیاسیە کەمن لەژیانم کتێبکی سیاسیشم نەخوەندەتەوە بەڵام...ئەوانەی جوانیکانیان لەبردم، ئەوانەی مەستی ئەوارانیان لەزەوت کردم و وایان لەکردم بیر لە خۆکوشتن بکەمەوە، ئەوانەی دەیان پارچە پارچە کرم و خۆی شەوانیان لەزەاندم، ئەوانەی دەستەوەستانیان کردم و

هیواکانیان لە زەوتکردم، ئێستا هەر ئەوان هەڕەشەیان لێدەکەن کە ناو پیاوکوژو دڕندەکانەوە، دەبێت بزانن کەسێکی دڕندە بەرهەم دەهێنن و دواجار لە کوشتنی چەکدارێکەوە فڕێ سەربەینم دەکەن، گیانی تێکدەرنەوە لە ناخمدا دەچێنن، ئاخر هەڕەشەیان لێدەکەم جێی من نییە، خەتایەکیان داوەتە پاڵم کەئیدی دەبێت بیری لێبکەمەوە، دژانی دەیانەوێ خەیاڵی خۆشکانی رابردووشم لێبستێنن، هاتوونە ناو هزرمەوەو دەخوازن داگیرمبکەن و بەدەستی ئەوانی دی لەناوم ببەن، ئەمن کە لەڕە لە گۆشەگیریدام ئازادیان لا شیرین کردووم، بۆیە کاتێك لەم تاریکستانە دەمە دەڕە لە کەسکانی بەندیخانەوە فڕی چەقە هەڵگرتن و کردنەوەی بووم، چیرکی فیچقەی خوێنی لاملی بەتاوانکانیان بە باسکردووم، هەڵکوتانە سەرو تێکدرنەویان لە هەناومدا چاندووە، بۆیە ئیدی کەسێکی دیم، وانەی ترسناکیان فڕ کردووم و ناچارم هەر ئەو وانانە بڵێمەوە، پەموانییە هەرگیز لەو ئازارەی رابردووم و ئەو خەتایە خشبم کە ئێستا دەرهەق بەمن کراوە، بۆیە ئێستا دووپاتی دەکەمەوە (ببوورن ئەی چەکدکان ئێستا پەویستیم بە ئەوە نییە راوچێکی کارامەم و عاشق بە ڕەنگی خوێن و روحی ئەوانەم جوانیکانم لێدەبڕن)
خوێندنەوەی نامەی دووەمی خلەی دڵڵاك سێی کردم، تێگەیشتم چ خەتایەکیان بەرامبەر کردووە، هەربۆیە لەوەش گەیشتم کە ئەو تاوانەی ئەوی پێئاخنراوەتە زیندان زەر قورسەو کەس ناوێرێ خەی لە بەساحێبکات، نیگەرانی هەر لای منناە، لای تەوای هاوڕێکانی هەستی پێدەکرا، هەمیشە لەدەگەی پڵیسکەی هاوڕێی ئاگاداری بووم، تا ئەوکاتەی کە زیاتر لە سێ مانگی خایاندوو گواستبوویانەوە ناو زیندانێکی دوور کە لەتەنیش بەغدایەو ئێبوو غرێبیان پێدەگوت، ئەوێش واتە حکومدان و مانەوەی بە کاتێکی نادیار.

چەند ساڵێك خلەی دڵڵاك بەهەوا مایەوە، لەو ماوەشداخۆشویستکەی رابردووی بەخەی و دووماندا‌ەوە تێاق درا، مەردکەشی کە گومانی سیخوڕی لەسەر بوو، واتە ببوە پیاوی رژمە سەرکووتکەرکەی ئەو کات، دەمانچەیکی بڵاقونیدا شێ دەکردەوە، منداڵکانیشی بردبوەوە لای خەی و شای بە سەپانی خەی نەدەزانی.
تا ئەورۆژی دەسەاتی بەغدا بە کونفەیکونك گەاو لێبووردنی گشتی دەرکرد، ئەمن کە هەر لەبیری خلەی دڵڵاکدا بووم، رۆژك لەچیاوە نامەیکی پێچراوەم بەدەست گەیشت تیایدا نووسرابوو:
(دواجار باندکانی قەفز ئازاد بوون، ئێستا لەسەر لوتکەی چیاکان دەخوێنم و دەتوانم بە ئارەزووی خەم بچمەوە ناو ئەو خەیانەی لێیان ستاندبووم، بەزەر کردیانمە سیاسی و رقکی

ئەستووریان لە ناخمدا چاند، رقێك رەقتر لەو تاشەیەی ئەستا لە ژێریدا دانیشتووم، دەموەت تەنەی خەم لەو پیاوانەی رژێم بکەموە کە دەهاتن سەریان پەچادەکردم و پارەیان نەدەدا، بەزمانی خەیان جنێویان دەداو خەم لە گەلی دەدا، لەوانەی لە کەسکی بگوناهەوە تاوانباریان کردم و دواتر تەمەنی لاویەتی منیان بە خەیان برد، ئەوانەی جوانیەکانیان لەستاندم و مەنیان لێدەکردم، دەرفەتی ئەویان نەدام بیر بکەموە، زەهریان دەرخواردی خەیانەکانمداو ژیانیان کردمە چیرۆکێکی تراژیدی.

ئەستا باندێکی ئازادم، لەنەو زیندانداا دوو وانەی زەر گرنگ فێربووم، دوو سروود هەمیشە دەیانەمەوە ئەویش خەشەویستی نیشتمان و رقە، من کە ئەستا هەگری ئەو دوو وانەیەم لە خەشەویستیم بە نیشتمانەوە خەشەویستی ئەوەشم بیر کەوتەوە، بەیە تەو هاوەیانی زەمەنی مەستیم خەشدەوەن، بەنام رقیش دەدەمە ئەوانەی لە ئەویان دوور خستەموە، ئەوانەی ژیانیان لەزەوت و ناشیرین کەردم، هەیاندامە شونەك کە جەگەی من نەبوو، ئەستا بە کەپشتکەوە کە جگە لە مقەستی سەرتاشین کتێبی پارتیزانیشی تێدا، دەموە دوای ئەوەی فەری سەرتاشین و وەرگرتنی هەقدەست بووم، ئەو هەقانەش وەرگرموە کە لێیان بردم، چاوکانم سوور بوون و دەنەم: ببورن ئەی چەلەکەکان ئەستا پەویستیم بە ئەوە نییە راوچیەکی کارامەم و عاشق بە رەنگی خوەن و روحی ئەوانەم جوانیەکانم لەدەبەن).

جگە لە چەند وشەیەکی نامە هیچ کەدەکی نهێنیم لەم نامەیەدا بەدی نەکرد، ئەو کە ئەستا بەر لەبوورد نە گشتییەکە کەوتووە، پەدەچێت گیانی لەبووردەیی لە زیندانداا جهێشتبە، چونکە ئەو خەتای نەبوو خەتابارکرا لە زیندان پشوویەکی زەری داوەو بەدوای دەزینەوەی ئەوحەزانەیە کە لێیان ستاندووە، دەخوازە تامی ئازادی بکات و خەی بەتاکاتەوە لەو رقەی رەگوریشەی لە دەمارکانیدا چنراوە، هەر بەیە ئەو نامەیەشم لە تێنیشت نامەکانیدیدا داناو پاراستمن، بەنام هەرگیز خلەی دەللاك لەبەرچاوم بزر نەدەبوو، دەمزانی رژێك بەدیار دەکەوێتەوە و بە سیمایەکی گەناوەوە یەکتری دەبینین.

*

هەرچەند هاوین پیر دەبوو شەو درێژترو رژێیش کورتر دەبەوە، زەر نەبوو گەلاوێژ بزووتبوو، پایز هەیشەی خەی دەکردوو پەیە هەورە تاریکەکانی پیشان دەدایەن، لە گەڵ بای هەورەکاندا پەچوپەنای شەقامەکان پەدەبوون لە گەڵای زەرد، نووستنی شەوانەی سەربان خەش ببوو، بەیانیان خەمان لە بەتانیەکان وەردەپەچاو ژنەکانی شاریش

خەریکی دایساندنی سەماوەر بوون و شووشە شیرو ماستیان لەو گوندیانە وەردەگرت کە هەموو بەیانییەك بە مشتەریی هەمیشەیی‌کانیان دەیانهێنا، ئەو بەیانییە پوور حەلیمی دەستمان کە هەمیشە لە گوندی ژاراوەوە ماستی بۆشار دەهێنا لەمالی ئێمە مابوو، تەواوی ئەو شیرو پەنیرو ماستەی هێنابووی لە هەیوانەکە داینابوو و خەریکی خواردنی نانی بەیانی بوو، کە لە پڕیژە دارەکەوە چوومە خوارێ ئەو دیمەنە بەلای منەوە نا ئاسایی بوو، بۆیە بەر لەوەی پرسیار بکەم داکم گوتی: پووڕحەلیم ئەوە لەمامان عاسم بوو، دەڵێ سیخوڕەکیان لە ناوەندی بازاڕی کوشتوو هەشتا تەرمەکەی لەوێیە، کەس ناوێرێ بەلایدا بچێ، دووکان نەکراوەتەوە و نانەواخانەکانیش دەڵابەکانیان داداوەتەوە، بازاڕ بەنی خوێنی لێدێت و کەس لەماڵ ناچێتە دەر، تەش بیر لە دووکان و مووکان مەکەوە.

منیش روم لە پوور حەلیم کردوو گوتم: نازانی کێیە کوژراوە؟ بەر لەوەی وەڵامم بداتەوە یالیرەی جیرانمان بە ژوورەی داکردوو گوتی براژن نەهەی کوڕەکانت بچنە دەرێ، ئەو سەگەی بەلەکی گەنجەکانی شاری دەگرت و خەڵکی بێزار کردبوو، ئەمڕۆ بەیانی بەیەك فیشەکی دەمانچێ و هەر لەناوەراستی بازاڕی تەپاندوویانە، حوکمەت ناوێرێ بەتەنێ ناوشارو کەسوکارەکەشی شەرمەکەن خەی لەبەساحەب بکەن، کەسیش بێزی نایە دەستی خەی گەاو بکات و هەڵیگرێتەوە.
منیش رووم لە یالیرەی جیرانمان کردوو گوتم ئەو سیخوڕە کێیە؟
گوتی: سەگەکەی شەوکەتە کوڕی، ئەوەی بەسواڵ و سەدەقەی خەڵکی بەخێوی کردوو دواتر بووە تووڕەو لە بەلەکی خەڵکی ئاڵا.
یالیرێ مانجەڵەك ماست و دوو شووشە شیری هەڵگرت و ڕەی، ئیدی من لە تەواوی رووداوەکە گەیشتم و زانیم خلەی دەللاك ئەو کارەی کردووە، بەیە جگە لە ئاسوودەییەك کە بەمشکمدا تێپەڕی، تەواوی ناوەڕەکی نامەکانم هاتنەوە بیرو کەدەکانیشم بەکرانەوە.

رووداوی ئێم بەیانییە کە هەر چەند کاتژمێرێکی خایاندوو دواتر شارەوانی کەلاکەکیان هەڵگرتبوو و بردبوویان و شاردبوویانەوە، شار ئاسایی بەوەو جووڵەکەوتەوە ناو بازاڕ، نە کەسیان گرت و نە وەراشن سەوتووڵەکانیان بە گەڵەکەکاندا بەاو بکەنەوە، ئاخر حکومەت بە کوشتنی ئێم سیخوڕەی نیگەران نەبوو، دەیزانی کوردەو خەڵکی ناوشاریەو تەمەنی درێژ نابە، بەڵام بزێی خستە سەرلەوی هاوشاریان و ترسیشی خستە دڵی ئەوانەی لە حکومەتەوە نزیك بوون.

هەشتا پایز بوو خەڵکی لەگوندەکانەوە بیشداریان بە پشتی گوەدرێژ

بە دەهاتە ماڵەوە لەسەریەکیان دادەنا، تا لەزستاندا سەرمایان نەبە و بە ئاوری سەبەی داران نەبن، فەردە گەنمی خۆتسوور دەئاخنرایە ژوورە گەینەکان و عەمباریان دەکردن، بەڵام هەشتا پستە پەنیری کونە پستەکان نەگەیشتبوونە بازاڕ، چوونکە هەتا چیاکان سپی نەبن و بای کۆستان لەوەوە خۆ بەناوشاریدا نەکات ئەو پەنیرە مەیرانە لە کونە پستەکان ناهێننە دەر، ژن لەنەو شاری خەریکی ماڵ راخستنەوە بوون، ئەو رستە تەماتەو بامیەو باینجانانیان کەدەکردەوە کە هەڵیان خستبوو تا لە زستاندا بەبە شلەی بامیە قبوەی سەر بەنەرگز لێنانێن، پایز هەورەکانی نەویتر دەکردن و شەوەکانیشی درەژتر، بەیە ئەوارەی ئەورەژانە زوو دەهاتن و لەگەڵ تاریك بوونیشدا پیاوانی چیا خەیان بەشاریدا دەکرد، لە شەوەکی ئەنگوستەچاودا کە خەڵکی شار لەنەو هەواڵەکانی جەنگی ئەراق و ئەراندا گوێ قوڵاغ بوون، دەنگی رەژنەی گوللەکان کە لەناوەندی شارەوە دەبیسترا رادیەو تەلەفزیۆنەکانی بەدەنگ کردوو هەندە لە گەڵپی ماڵەکان کوژەنرانەوەو هەندەکی دی بە پەچەوانەوە رووناکیان زیاتر پەدەکرد، بەتایبەت ئەوانەی کۆیان لە چیابوو دەرگای ماڵەکانیشیان دەکردەوەو هەر لەپشتی دەرگاوە گۆیان بە تەپەی پەی رەبواران و دەنگی سەر شەقام هەڵدەخست، جگە لە دەنگە دەنگی هەندە ژن و منداڵ کە زەر لەدوورەوە دەبیسترا هیچی دی رووی نەداو سبەی خەڵکی بەبە ترس چوونەوە سەر کاری خەیان، ئەو بەیانیە یا حالیمی ماست فرۆش هات و ماست و شیرەکەی بە بەجەهێشتین و رەی، دیار بوو هیچی نەبیستبوو بەتایبەتیش ئەو لە گوندەوە دەهات و دوور بوو لەو رووداوانەی لە شار رووبان دابوو، منیش دوای نان و چا خواردن بەرەو کارەکەم چوومە دەرە کە دەڵابی دووکانەکەم هەڵدایەوە نامەیەکی پەچراوە کەوتبوو، هەڵمگرتەوەو بەنی رووداوەکەم کرد، کە پەشتر بیرم لەکردبەوە، دوای ئەوەی دووکانەکەم رەکخست لە پشت مەزەکەوە نامەکەم کردەوەو تیایدا نووسرابوو:

(پایز بەرەگی زەردەوە جوانە، بە وەرینی گەڵا ناسراوەو هەر لە پایزیشدا دەکرە لقە زەو رزیوەکان ببەدرەن تا خەڵکی لە سەرمای زستان بپارەزن، من لەسەرەتای پایز ئەو لقە زەڵەم بەیەوە کە خەریك بوو منیش وشککا، هەستم بە ئاسوودەیی کردوو شاریشم لەو سەرمایە قوتار کرد کە بەرەکی گرتبوون، رەنجی پەنجەکانم کە بەسەرتاشین لای هەندە لقی وشکوبرینگ بوو هەر بە پەنجەکانم وەرمگرتەوە، ئەمشەویش با تەزیوەکانی کۆستان ئەمنی لەگەڵخەی هەناو جارەکی دی کورەی خۆشەویستی لە ناوەندی شاردا گەرمی کردمەوە، لەوکاتەی تە دووا نامەی من دەخوێنیەوە من بەناو بزنەیەکانی چیادا دەستم لەناو

دەستی ئەو خاتوونەیە کە لێیان دزیم، بردیان و ویستیان بە هەمیشە لێم بزرکەن، من کەئەزموونی ڕۆژگار بۆتایبەت ئەو بەندیخانەیەی لاویەتی لێستاندم فێری کردم دەبێت بە دەستی خۆت مافەکانت وەرگریەوە، بۆیە ئێستا باتەزیوەکانی چیا سڕم ناکەن، لاویەتی خۆم وەرگرتەوەو هیچ ئایدیالۆجی و کۆپلەی سیاسی و خۆشویستی نەیانتوانی ڕەگر بن لە تۆڵە کردنەوەم و گۆڕاندنەوەی ئەو کەسەی کە یەکەم نیگای خۆشویستی دامێ، ئێستا خۆم بۆتاکردەتەوە لە رق، مافی خۆم بە دەستی خۆم وەرگرتەوە، ئەو رستەیەم لە خەمدا تواندەوە کە دەیگوت(مافی دەستدرێ نادرێ)، بۆیە ئاگاڕ بەمبکرێ لەگەڵ ئەوانی دی مافی هەموان وەردەگرینەوە، چوونکە حەزم لێیە هەموان وەکو من ئاسوودەبن، ئیدی لە دوانامەو دڵەمدا بۆ تۆی هاوڕێ دڵێم: (ببورن ئەی چاڵەکەکان ئێستا پێویستیم بە ئەوە نییە، ڕاوچیەکی کارامەم و عاشق بە ڕەنگی خوێن و روحی ئەوانەم جوانیەکانم لەدەبەن).

کێ ئەپڕیسێنی گۆڕانکاری پێشبینی یەک...؟ ... موزەفەر عەبدوڵا

لەدوای ڕاگەیاندنی ئاکامی شانگەری هەڵبژاردنەوە تا ئێستا کە بەسەرکەوتنی هێزەهای پارتی و بارزانی تەواو بوبەسەر نیارێ قەومی و ئیسلامی یەکانیدا جرتو فرتو هەراوهوریای پێکهێنانی حکومەتی هاوبەش بەسەرکردایەتیپارتی و ئۆپڕیسیۆن بونی حکومەکەشیان بۆتە یەکێک لە هەواڵ و پرس و ڕا گەرمەکانی ڕاگەیاندنەکان و ڕای گشتی.
تا ئەو جێگایەی دەگەڕێتەوە بە پێکهێنانی حکومەتەوە ئەوە مەسەلەکە دیارە کە پارتی چەند لایەنی خاوەن هیزیمیلیشایی ،بە تایبەتی یەکێتی ،ڕازی دەکات بە ئەنجامدانی ئەو کارە. وە ئەو بەناو حکومەتەش بە دڵنیایی یەوە زۆر بەدڕبەست تر دەبێت نێک هەر لە دەستبەرکردنی مافە سەرتاپیەکانی خەڵک بەکو هەوەدەدات هەڕەشە و فشارکانیچەند قات زیاد بکات بە زیاتر کڕێکردنی سەرمایەکیان لە ڕیگای دزی و گەندەڵی و سکهەڵگوشینی _ تقشف_خەڵکەوە و بە ڕازی کردنی ئامانج و مەبەستە ئابوری و سیاسیەکانی نیولیبرالیەکان و دەزگا مافیاییەکانیان.

بیگومانە بەرامبەر ئەم سیاستانەی ئەم بەناو حکومەتە کەنە تازەیی پارتی و بارزانی نارەزایەتی خەلکیش پەرەتردەسینی.

زەرینەی جەماوەری برسی و هەژار کراو زیاتر دەبنە نیاری موعارزی ئەو حکومەتو دەسەلاتە.
بەلام وەک ئاماژەمان پێدا هەندیک لایەن لەوانە گەران و کەمەل و یەکگرتو و نەوەی نوێ و حزبی شیوعی هەراوهوریای ئەپۆزیسیون بون دەکەن بۆیە پرسیارەکە لەمبارەیەوە ئەوەیە کە ئەپۆزیسیونی گەرانکاری چیشیی یە؟

سەرەتا ئەوە بڵێین کە جگە لە حزبی شیوعی کوردستان تا ئیستا هیچ لایەک هەوڵستی بەاشکاوی خۆیان رانەگەیاندوە . بۆیە ئەگەری ئەوە زۆر پارتی هەرچەندێک بڵت جەوی ئەپۆزیسیۆن بونیان بگریت و بە فشار یان بە دەمچەو کردنبیت بایان کێشیتە ناو حکومەتکەوە تا ئەمجارە چەند ساڵ حکومەتکەی بە ئارامی کار بکات .
بەلام تا ئەو جێگایەی دەگەڕێتەوە بە وەڵامی پرسیارەکەوە بەکورتی ئەوەیە کە هەمو ئەو لایەنانەی کە دەستیانداوەتەوە هەراوهوریای ئەپۆزیسیۆن بونی حکومەت بە حزبی شیوعیشەوە ناتوانن ببنە ئەپۆزیسیونە راستەقینەیگەانکاری چیشیی. بەو پێیەی هەمو ئەمانە بزانن یان نا بروا بکەن یان نا کە هەمو ئەو پرسە سیاسیەی چەندەیەیە بەناوی پەرلەمان و هەڵبژاردن و پێکهێنانی حکومەتی دیموکراسی یە وە هەیە سەرلەبەری شانۆگەریەکەیگاەتجاری یە.
هەمویان وەک ئەو سەدان هەزار خەڵکە ئازادیخوازانەی کە دەنگیان نەدا دەزانن کە هەمو پرسەکەگاەتجاریە .
بۆیە کاتێک سەرجەم پرسەکە سیناریۆیەکی گاەتجاریە و تەنها بە شەرعیەتدانە بە دەسەلاتی میلیشایی پارتی و یەکیتیو هەمو ئەوانەی بەرژەوەندیان تیایدایە ئیتر ئەپۆزیسیۆن بونی حکومەتیش تەنها دیاردەکی هەواڵتی و هەروەکهەڵبژاردنەکەگاەتجاانیە.
هەر لایەنیک کە بانگشەی ئەپۆزیسیۆنی ئاوگەڵی چیشیی بکات پێویستە بەرلەهەر هەنگاوێک کاروخەبات بکات بەکەتایی پێهێنانی سەرجەم دۆخ و پرسە سیاسیەکە کە لە ئامانیەنی دەسەلاتی میلیشاییدا بەرجەستە دەبەتەوە.

هەمو لایەک هەم خۆک و هەمو هەمو لایەنیکی سیاسی و خودی پارتی و یەکیتی ئەم راستی یە دەزانن کە ئەوێدەسەلاتدارە دەستورو یاساو دەنگدان و هەڵبژاردنی پەڵەمان و حکومەتی ئاکامی هەڵبژاردن نی یە بەڵکو بادەستیسیاسی و ئابوری یە بەهەزی چەکی میلیشایی بەناوی پێشمەرگەو ئاسایش و پۆلیس و پاراستن وزانیاری و دژە

تیررەو. هەمو ئەم هەڕەشە لە ژێر دەستی کۆگەلی بارزانی و تاڵەبانی و چەند سەرۆک خێڵێکی تردان.
هیچ کەسو لایەنو دەوڵەتو ژێمێک لە دونیاش ناتوانێت نوکولی لەم واقعە بکات.
جا کە ئەمە دۆخ و پرسەکە بێت ئیتر هەر لایەنێک پروپاگەندەی ئۆپزیسیۆن بکات بۆ بنەمایە.

هەڵبەت ئەم ڕاو هەڵوەستە نەک هەر بۆ نیسبەت هەمو ئەو لایەنە قەومی و ئیسلامیانەی وەک گۆران و کۆمەڵ ویەکگرتو و نەوەی نوێو ڕاستو دروستە بەڵکو بۆنیسبەت حزبی شیوعیشەوە هەر ڕاستە. ئەگەری تا ئێستا حزبیشیوعی بەیاری ئۆپۆزیسیۆن بونی داوە بەڵام ئەم ڕاو بۆچونو هەڵوەستە بۆ ئەوانیش هەر وایە. یانی ئەوانیش تا ئێستاناتوانن نایانەوێت ببنە ئۆپۆزیسیۆنێک بۆ گەڵانکاری قەوو ڕیشەیی و ڕاستەقینە. دەکریت بۆ سەلماندنی دروستی ئەمەاوبۆجونو هەڵوەستە ئاماژە بۆچند فاکتەرو بۆچوونێک بکرێت لەوانە:
یەکەم حزبی شیوعی لە ڕوی ئاسۆ و ئامانجی فکری و سیاسی یەوە جیاوازی قوڵی ڕیشەیی خۆی لەگەڵ ئەم پرسەیەودۆخەکەی بە ڕون و ڕاشکاوی ڕانەگەیاندوە. لە باشترین حاڵەتدا لەو ڕوەوە ئۆپۆزیسیۆنێکی ناسیول چەپیرەفۆرمخوازە. تەنانەت ئەگەر دۆخە سیاسی یەکەو سەرجەم پرسەکەش لەبارو واقعی بوایە هەر ئەو جۆرە ئۆپۆزیسیۆنە دەبو.
بە مانایەکی تر ئۆپۆزیسیۆن بونی حزبی شیوعی ئۆپۆزیسیۆن بونێکی بۆلشۆفیکانی روسیاو ئەڵمانیاو ئیتالیای سەردەمی لینین و ڕۆزا لەکسەمبروگ و کارل لیبنخت و گرامشی و لەکاش نین .نەک هەر لەروی کاتەوە بەڵکو لەرویئاسۆ و ئامانج و پراتیکی سیاسیشەوە.
هەڵبەت حزبی شیوعی جگە لەوەی ئەمە هەنگاوی یەکەمجارێتی هەڵویستی بەناو ئۆپۆزیسیۆن بون دەگریت لەم نزیکسی ساڵە دا لە کاتیکدا زۆرایەتی جەماوەر وتی نا بە دەسەلاتی میلیشایی و سیناریۆ گاڵتەجاریکانی.

بە مانایەک حزبی شیوعی لە جیاتی ڕۆڵی پشتیوانی سیاسی بگێڕێ بۆلام زۆر شل و خاو کەوتە دوای جەماوەرەوە.
جا هەمو ئەم هەڵوەستە هەڵپەرستانەیەشیان بۆ شاردەوە گوایە ئەندام پەرلەمانکەیان نایەوێت موچە زۆری ئیستا وموچەی خانەنشینی وەردەگریت و نە ٣ پاسەوانیشی دەویت.
خاڵەکی تر سەبارەت بە ئۆپۆزیسیۆن بونەکەی حزبی شیوعی ئەوەیە وەک خۆیان دەڵین کە زۆریک لە ئەندام ولایەنگرانی وەک خۆکی ئازادیخواز

بایکۆتی هەڵبژاردو وتی نا بۆ دەسەلاتی میلیشایی. تەنانەت ئەندامی کۆمیتەیناوەندیان ئەم هەوەستی رادیکانەی راشکاوی بوو بەرام لەگەڵ ئەوەشدا ئەم حزبە مودەعی یە شیوعی یە هەوەستیبایکۆیشی هەڵنەبژارد. ئەمە جگە لەوەی ئەوانەی دەنگیشیان داو زۆر کەم دەنگی بەو حزبە داوە. ئەمانە سەرەڕایئەوەی لەهەمو دەورەکانی پێشو ئەندام پەرلەمانەکانی پێشوی ئەو حزبە ئەوەندەی لایەنگری دەسەلاتی ناوچەیی ئەودەسەلاتە میلیشایی یە بونە تەنانەت بە قەد نوێنەرەکانی گۆران و ئیسلامیەکان ناکۆکو رکابەری دەسەلاتی پارتی ویەکیتی نەبونە. هەروەک لەناو ەای خەکدا باوە ئەندام پەرلەمانەکانی حزبی شیوعی وەک موچە خۆری پارتی وان.
بەهەر حاڵ ئەم هەنگاوەی ئەمجارەی حزبی شیوعی سەرەڕای سەرنج و هەڵخنەو ناڕەزایەتی یەکانمان هەرهەنگاوەکی پۆزەتیڤە. وە ئاگەر لە داهاتودا پێویست بن بە هەمو ناڕەزایەتیەکانی جەماوەرەو ئاسە و ئامانج و کاریخەیان جیاکەنەوە لەم دەسەلاتەو سیناریو گالتەجاریەکانی هەڵبژاردن. ئەوە ئاگەرە هەیە بە وەرچەرخانیان بەلایبەرەی ئۆپۆزیسیۆن و نەیاری راستەقینەو شەشگەرانەی جەماوەری یەوە.

پێویستە ئەوش بڵێین کە ئەم هەنگاو و هەوەستەی حزبی شیوعی ئاکامی هەوەو خەباتو ململانێی کەمەکەک ئەندام وهەسوەاوی ڕادیکاڵ چەپو کەمەنیستی ناو ئەو حزبەیە.
جا لەم ڕوانگەیەوە ئاگەر سەرنجی دەخی سیاسی و پرسەی گالتەجاری هەڵبژاردن و پێکهێنانی بەناو حکومەت وبەناو ئۆپۆزیسیۆنی بەرژوا قەومی و ئیسلامی نیو لیبرالیەکی نەوەی نوێ هەتا دەگاتە حزبی شیوعیش، لەپاڵسەرنجەکانمان بۆیان هتد ،بەڵێن ئەمانە هیچیان ئۆپۆزیسیۆنیک نین کە بیانوەت و بتوانن و ئامادەو ویستیان هەبێت بەگەڕانکاری ڕیشەیی کە لەم قۆناغەدا خۆی لە کۆتایی پێهێنانی شەشگەڕانەی دەسەڵاتی میلیشایی قەومی و خەڵکی وبنەماڵەیی پارتی و یەکێتی و هاوپەیمانەکانیان دەبینێتەوە.
ئۆپۆزیسیۆن و نەیاری ڕاستەقینەو ڕیشەیی ئەم دەسەڵاتەو ئەم دەخەو سەرجەم ئەم پرسەیە ئەو جەماوەرەئازادیخوازەو ڕەوتو لایەنە سیاسی یە کەمەنیست و چەپانەیە کە وتی نا بە گالتەجاڕی هەڵبژاردن و دەسەلاتیمیلیشایی.ئاگەر ئەم دەنگی نایەیە جەماوەریە ڕەوتو ریکخراوە چەپو کەمەنیستەکان، لە پێشیانەوە حزبی کەمەنیستیکریکاری، بتوانن کۆیانکەنەوەو ڕێکیانخەن و بیانکەنە هێزێکی سیاسی کەمڵایەتی ئەوە دەبنە نەیارو بەدیلی سەرکیئەم دەسەڵاتە میلیشایی یەو ئاڵوگۆڕی ڕیشەیی قوێش بەدی دینن بە

قازانجی خەیان.

١٨.١١.١٨
موزەفەر عەبدوڵا

بەدیار منەوە ... سەلام عومەر

بەدیار هاتنەوەی من
هەر بەدانیشتنەوە خەو دەتباتەوە
هەندە جاریش رادەچڵەکی
دوور نییە هەرگیز نەگەمەوە
تەش نەمبینیەوە
شەوەکی تریش
چاوت لە وەریندابە.
* * *
بەدیار هاتنەوەی من
بیر لە تەنیایی خەت دەکەیەوە
لە ئایندەیەک
لەسەر سفرەکەت یەک پیالە چاو
یەک قاپ و کەوچک و
تەپڵەکی جگەرەکەش بە هەمیشە هەڵگریەوە.
* * *
بەدیار هاتنەوەی من
ملت شل دەبە و کەزیەکانت شڵە دەبنەوە
دەترسی...
نیوەڕۆیان کەس لە دەرگا نەداو
ئەوارانیش دەرگا لە کەس نەکەیەوە
کارەباکەش بکوژێتەوە
تاریکی
تەنیایت پەبکا لە ترس.
* * *
بەدیار هاتنەوەی من
سبەینێکی فێنک هەڵدەستنە و

خامۆشی ماڵکەت
بریتی تەنیایت دەکولێنێتەوە
لە ژووری نوستن
کەتەنیا بەنم جێهێشتووە
دەنووی.
* * *
بەدیار هاتنەوەی من
رادەچڵەکی و
بەرامبەر وێنەی بوکێنیت کە هەردووکمانین
رادوەستی،
ماچێکی وشک
لە شووشەیەکی سارد دەکەی و
ترسی ئەوەت هەیە
هەرگیز ئامێزێکی گەرم
یان ماچێکی تەڵ
لە گەریلاکەت نەکەیەوە.
* * *
بەدیار هاتنەوەی من
گریان کەڵت لێنادا
تەنیایی راتدەژێنێ.

زەنگیانەی ئاویی – بەشی نۆیەم … فەتاح حەسەن

(خەم)
من ناتوانم، بە خەم
سەربخەمە سەر سەرین
ئەی هاوڕیان ..
کە
خەمی سەرباری هەیە
بینەڕە بەم
تاوەکو بیکەم بەسەرین.

(ئەوپەڕی پەستیی)
ئەمشەو پەستم
هەندێ پەستی مەیخۆشەك
كە بەدەستی ئەنقەست
پێكەكەیان رژاندبێ،
هەندێ موریدەك شێخەكەیان
كردبێتە گاڵتەجاڕ
نازانم
پێكی پەستییەكەم
بەسەر كەدا بڕژم ، كە ..؟
(خەپەرست)
دوا بزمارت دا
لەتابووتی هاوێیەتیمان،
بەنرخی كا، گەر بتكەم
هەشتا زەرەمە، خەپەرست.
(بە گوێ خۆم)
لەپیادەڕەی كەبنهاون
شێخێك، بەباوەشك گوڵەوە
خەی لە گوڵەكان جوانتر
هاوار دەكا:
گوڵباخ.. گوڵباخ
وتم:
بەكەی بكەم..؟
مەگەر هەر بیدەمەوە بەخەت
وتی:
گەر هەموشیم لێبكەی
چڵكت لەوەرناگرم، ئەمن.
(خەزان)
لەناو فەرشی زیوینی گەڵای وەریودا
دان بدە بە كەتر
بەبێ گەڵ، بێ ئەسپایی دەیانچنێ ..
تەنانەت كەتریش حەز بە خەزان ناكا
ئەمن؟! بە دەبەت ئیتر
(ماسی)
راوچی
تەڵكەت هەڵدە نەو دەریا
كە دەڵێت

ئەو ماسییەی راوی دەکەیت
بەنرختر نییە لە بەهای خۆت؟؟
(دەریاوان)
تانەم لێدەدەن، کە بە هێندە
خەمی دەریا دەخەم !!
دەبە بۆژیی بم
خەمی دایکم،
لەخەم زیاتر نەخەم.
ەاستییەك))
من دەەەم :-
تەم خەشناوە
تە دەەەی :-
منیش،
وەلە لەەاستیدا..
چاوانمان، گەواهیی دەدەن
کە، هەردوکمان درەدەکەین.

فەتاح حەسەن
دانیمارك / ڤالبی
2018

ەخنەگرتـــــن لەکەمەگـــــای مەدەرنیتی … نیهاد جامی

هەر جارەو بابەتێک لە ئەرشیڤی دەنگەکانەوە ….
http://dengekan.com/doc/2005/8/aug2005.htm
_____

لەدوای ئەوەی مەدەرنصتی لەسەر شێوازی سەینەوە هەوڵی کەمەگایەکی تریدا, کەلەخەسەتە مرۆیەکان دووری کردینەوەو کەمەگا لەسەر

بنەمای عەقڵ دروستکرا, ئەوەش بیرکردنەوەو پایەدانی بە عەقڵداو
ەتکردنەوەی هەموو ئەوانەی لە ابردوودا هەبوون, کەدواجار
نەیتوانی ئەو کەمەگا عەقانیە دابمەزرێنێت, ...

[بۆ درێژەی بابەت کلیکی ئێرە بکەن ...](#)

18/11/1965 ... سەباح ەنجدەر

ساەکان ماندوون و گرانی نیوە گوتراون
دیوانەکەم لە لایەك دادەنێم و داوا لە خودا دەکەم
ئەو چاکەیەم لەگەدا بکات
لە ژی لەدایکبووم کچ و باربم
دارەبازەشم بەرز بکرتەوە ناو ووناکییەکی بەهز
ئەفسوونك خەمیوە و میوەکان ک دەکەمەوە
لاباکی مش لە خشاویان نقووم دەکەم
دەستم بە سینگەوە گرت و هەمبی و هەمدا
هەوای کەسەکەم کەسەکانم پرسی
خشی لە خم ازی کەروشکم نەشکاندووە و مشکیشم لەکەدار
نەکردووە
قاچکم لە خی کەوتنەخوارەوە داکەوتووە
ئەنگوستیلەی حیکمەتیش لە پەنجەم بەخەبەرە و دەت
ئەمشەو بەیان زوو د و زیاتر لە جارك بسووت
دەی یەکەم جارە ژیان چەترم لەسەر هەدەدا
دنیا سەرەتایە و ساەکانیش پەوکەن
شیعرزادەیەکی بە خانەکانی خودا ەنگاوەنگ بووم
بەناو خەکدا تپەیم
ویستم دوا وشەیان ل وەرگرم و دوا وشەشم ببیستن
وخسارەکان گرمە ببوون و مردنیش بەردەوام ووی دەدا
بیرم لە ئاسمانی بە باران کردبووەوە و هاتبووم
گوللەی گیربوو لە زمانیان دەربهنم
کووڕەی ئەتمیش وەك دەمی بوکانکی دامرکاو دابخەم
تەم گاکانی گەمار دابوو
نارنجك بووم باران لە دار بەریدامەوە ناو چای گوللەیەك

چ□□کی ع□ حه پ□ ده‌مخوات
نو□ژی ئه‌ست□ران چاوه‌کانی خه□ك تاریکن و تاریکایی جیهانیشم له‌پ□شه
پ□ویسته من ئارام بم
شیعر ئه‌ندازه‌ی ئازاره‌کانی زه‌وی و بیره‌وه‌ری شو□نپ□کان
کردوومت به خو□نی پشتی خ□ت
له گ□□ستانی شادمانی ئاو□ته‌ی خاکم که و پ□شه‌کیم ب□ کت□بی
خوداوه‌ندان
دره‌ختی بنه‌ما□ه‌ی شیعر
به ژوور سه‌رمه‌وه شه‌رحی حا□ه
له پ□لکی یه‌که‌مدا که ته‌خته□ه‌شی □ه‌وانب□ژییه بنووسن ئاو□نه
گه‌وره‌که
له پ□لکی دووه‌میشدا پ□یکه‌ری سه‌رکرده
ده□□ی یه‌کەم جارمه چاو به‌رز ده‌که‌مه‌وه ناو □ووناکییه‌کی به‌ه□ز و له
ئه‌ست□ره‌یه‌کی نزیك ورد ده‌بمه‌وه
ب□پ□ه‌روایی هاتوچوونی ب□اچه
ئه‌و کاته‌ی ماوه ب□ سبه‌ین□
هه□قو□انی ناخی □وون
بیرکردنه‌وه له‌و ئازایانه‌ی ده‌بنه سروشی پ□شبینی
گه‌شه‌ده‌کەن
به‌م ش□وه‌یه له له‌ش□کدا □ه‌نگ و □وم کرایه‌وه
زه‌وی به ه□مای په‌نجه گه‌رم بوو
□ه‌ش و سپی □ه‌نگی ته‌واون و له چا□ی گوللەیەك
□ستی بینینیان ت□کپه□ی و مه‌ترسیی د□ه‌نده‌ی تاهه‌تاییان ت□په□اند
شیعر کردنی به ئاو و خ□□ و ئاگر و با و خه‌ون
پاراو و ئاشکرا له خو□نمدا
هه‌ناسه‌یان له‌سه‌رخ□ خوارده‌وه و ئه‌ویان بینی که ده‌یانه‌و□
* * *
ده‌نگ□ك له ساکاریی توانیم به‌م جو□ره بژیم و ک□ششی زا□ه‌وه
قرد□له‌ی په‌یام و بانگه‌وازی له سینگی دام
له ماته‌می بلیمه‌تان بگه□□وه
خانه‌ی شاکاره‌کانی خودا □ژاوه‌ته خانه‌کانته‌وه
خو□نت به‌ره‌و سووربوون ده□وا و □ا□ایی پاك ده‌کاته‌وه
ده‌شزانم له‌ناو چا□ی گوللەدا ده‌ب□ چی بکەم
به‌و گ□زه‌یه بگەم که ل□ی ده‌گه□ام
گای وروژاو به نووکه ق□چ□ك توو□یی دابووه لا□□
* * *
شیعره‌کانم د□س□زمن و ژیانی له‌وه باشتر ناژین

داواشم لە خاڵبەندی کردووە واز لە هاوەدوونانی هستە بنێت
ئێستا هەر ئەوەندەم لەسەرە
لە نائومێدی نەترسم و بشزانم هەوێنی ئاسوودەیی نامەیی

18/11/2018 هەولێر

پازلی کوردبوونی کورد لە ناو ئەدەبیات و سیاسەت ..... برایم فەقێشی

خەناسین، جیهان ناسین و مانا بە ژیان پێداکردن و کۆسایەتی چێکردن لە پرسیارە ساکارەکانەوە دەست پێدەکا. ئەوەی هەر منداڵێک ئیمکان پێیدا دەکات پرسیارەکانی لە ناو بنەماڵە، باخچەی منداڵان، مەدرەسە و شوێنی تر بهێنێتە زمان، دەگەڵتەوە بە چەشنی بنەماڵە، کەمێگا و ئەو وەاتەی کە منداڵ تێیدا گەورە دەبێ.
گەورەترین گرفتی هەر منداڵێکی کورد ئەوەیە، کە لە سیستەمێکی دژ بەخۆیدا باردەهێندرێ. کورد کە کیانی خۆی نییە، سیستەمی کەمایەتی ئیداریی، فەرهەنگی و پەروەردەی خۆی نییە، هەر لە منداڵییەوە، ناسنامە و کۆسایەتی نامۆ، زمانی نامۆ، فەرهەنگ و هەستی نامۆ کە دوورە لە زمان و فەرهەنگ و هەستی خۆی، وەردەگرێ. ئەو منداڵە کە گەورە بوو، هەموو ناکۆکییەکانی لە گەڵ خۆی گەورە کردووە، هەنگێ ئیمکانی خۆدیتنەوە پێیدا بکات و هەنگێ هەتا کۆتایی ژیان نامۆ لە گەڵ پێکاتەکانی خۆی بمێنێتەوە و هەست بەوە نەکا کە ئەو خۆی نەبووە!

من، نووسەری ئەم دێڕانە، لە شارێکی گچکەی کوردستان لە دایک بووم، لە ناو شار و گوندەکانی خەمان و لە ناو ئازاری و فارس گەورە بووم، ژیانم لە ناو و دەرەوەی وەات لە گەڵ منداڵ و لاو و خەڵکانی شوێن شوێنی جیهان وەک شانۆگەڕە، شانۆپێداگەڵ و داڕێژەری سیستەمی فەربوون تێپەڕ بووە. لە شارەکانی کوردستان وەک شانۆگەڕە پەوەندیم لە گەڵ خەڵک و بینەر هەبووە، گوێم بە بەسەرهاتی تاک تاکەکانی خەڵک، هونەرمەند و بیرمەندانی وەاتەکەم شل کردووە. لە بیرم

نەچەتەوە کە بینەرانی شانەکانی مانگرتن و خودموختاری یانی چی لە شارەکانی شنۆ، مەهاباد، بۆکان، سەقز، سنە چ هەستێکیان بە زمانی دایکی خۆیان دەربڕیوە. قسەی مامۆستایەکی سەقزیی لە هاوینی ساڵی ١٣٥٨ پاش چل ساڵ لە گوێچکەمدا دەزرینگێتەوە کە گووتی" یەکەم جار لە ژیانمدا شانۆ بە زمانی کوردی دەبینم و دەژنەوم".

ئەوەشم لە بیر نەچەتەوە، کاتێک کە ویستم "انشا" لە سەر شارەکەم بنووسم هیچ سەرچاوەیەک وەک کتێب، گۆوار لە بەر دەستدا نەبوو. ئەوەشم لە بیرنەچەتەوە کە چۆن لە تەورێز و تاران لە تەمەنی مەرمندالییدا سوننی بوون و کوردبوون و وەک ئەوان نەبوون و جیاوازبوون، گرفت بوو. هەمووی ئەم شتە ساکارانە پرسیار دەخوڵقێنن. تۆ کێی، ئەوان کێن، بۆ ئەوان وەک تۆ نیین و بۆ تۆ وەک ئەوان نی؟ هەرکام لە ئێمە بە پێی پلان و بەرنامە نامۆ لە گۆڕ خۆمان بارهێندراوین و بنەماکانمان خۆیان بەرهەمی هەمان کۆمەڵگا و سیستەم بوون و ئەوانیش وەک ئێمە لە ناو ناکۆکییەکاندا کەسایەتیان خۆی گرتووە.

من کە خەم کەی پرسیار بووم، نەدەکرا لە سەر سەکۆی شانۆ درۆ بە بینەر بڵێم، دەبوو بە شۆن ئاستییەکاندا بگەڕێم و بیخەمە بەر چاوی بینەر بۆ ئەوەی پرسیار لایان دروست بکرێ. کار لە گۆڕ مندا و لاوان لە کوردستان و ئێران و بە دەڤزایی سی ساڵ لە مەدرەسە و ئاموزشگا و زیندان و لێرە و لەوێی ئاڵمان، خوودی ئینسانی لە لام کرد بە پرسیار.
لێرەوە تۆ چ بتەوێ و چ نەتەوێ بەرەو فەلسەفە هاندەرێی بە ئەوەی لە ئینسان، لە بوون، لە نەبوون، لە ژیان، لە خەت، لە نەتەوەکەت لە کورد تێبگەی، لە چارنووسی پێ لە ئازاری خۆکەکەت تێبگەی و پرسیار بکەی بە و بۆچی زیادە لە هەموو نەتەوەکانی جیهان تۆ وەڵات و کیانت نییە، بۆچی ئەم پرسیارە لە ناو نەتەوەکەی تۆدا نەبەتە بیر و هزر، بۆچی نووسەران، شاعیران و نوخبەکانی سیاسی لە جۆغزیی دیاریکراویی فکریی، ئایینی، ناوچەیی تێنەپەڕیون و بۆچی ئازار لە ناو کورد کەتایی پێنەهاتووە، بۆچی سیاسی کورد بەردەوام خۆیان لە کارساتەکاندا دیتەتەوە؟
هەموو ئەو پرسیارانە و پرسیاری تر، ئەمجارە نەک لە ڕۆگای شانامە بۆکوو لە ڕۆگای ئەم کتێبەوە ڕووبەڕووتان دەکرێتەوە بە ئەوەی دیالۆگ و دانووستان لە نەوانمدا پێک بێ.

کتێبەکە بە هەر کەس و هەموو کەس نووسراوە و باسە کۆن و قوورس و کلاسیێکان خزێندراونەتە تەی زمانی ئاسایی. بابەتەکان وا

داڕژراون کە دەکرێ جیاواز بەکاربهێندرێن.
کتێبەکە لێم بڕیار پێکهاتووە: "چوونە ناو باس، ئەدەبیات، پیرۆزی و شانازی، کۆماری شاعیران، خانی و حاجی و هەمەن، هۆشەنگەر هۆشەنگەریی نوخبە، هۆشەنگەر و هۆشەنگەریی، ئایین و پێناسەی هۆشەنگەر، خوێی بووەن، کورد- پارس، هۆشەنگەر و مێژوو، هۆشەنگەرکوژیی سانترالیزەکردن، حاجی، خانی و خودا، هۆشەنگەری ناو ئەفسانەکان، هۆشەنگەری سیما خەشکەن ، هۆشەنگەر و ناسنامەی ونبوو، جەغزەکان، بیرەوەرییەکان، کۆمەڵایەتی چەند پارچە، کوردستان و دەریا!، ژێرخانی بنکۆکراو، خوداکان، پارسەکان، فەلسەفە، فەلسەفەبافی، دین، دیکتاتوری نەرم، دین دەوڵەت، سیاسەت، سیاسەت و ئێرانی تۆتالیتێر، سیاسەت و ئایین و دیکتاتۆری ئێران، دایک و بابی سیاسەت، کۆمەڵگای ئایینی و سیاسەت، کۆمەڵایەتی، کورد و سیاسەتی گەندەڵ، پرسیاری گرنگ"
کتێبەکە دەکرێ لە هۆگای ئەم ئادرەسەوە داوا بکرێ cognelife@arcor.de . ٣٠% سی لە سەدی فرۆشی کتێبەکە بە منداڵانی بێ سەرپەرەستی هۆژەهەڵاتی کوردستان تەرخان دەکرێ و سی لە سەد دەدرێتە ئەو ناوەندانەی کتێبەکە دەفرۆشن. کتێبەکە لە هۆگای پەستەوە بە داواکار دەنێدرێ و بایی ١٠ ئیۆیۆیە.

برایم فەشی

مەلنامە ... عەبدولەحمان فەرهادی

چەلەکەیەکی چەماوان
لە دیدارێکی پڕ شکۆ
خاک زەردەکانی ملی
بە خێر بخشی،
خێر قەفتایە تیشکی دایە
لەبن پنچک و گزەن
هەلانیە بە خێی چەکا
جاویدان بێ تا هەتایە.

****
شینە شمقامێکی زۆلان
بە دیدارێکی لەگەڵ خۆر
دەوڕانکی کردە جێژوان،
هێژی ژوانێ
سپێدە زوو لەگەڵ ئۆلۆند
کلچووکێکی
لە چەقامیشە دروست کرد
کە ئاوی لە
دامێنی چیا هەڵدەمژت،
شینە شمقامێکی زۆلان
بەر لە ژوانێ
هەردوو چاوی جوانی پێ خشت.
****
تا پێگەسڵکەی هاوڕان
زەردەپەڕ بەخاک دەسپێرن
بە دەنووک و
شاپەڕی پڕ لە تیشکەوە
دەگەڕەوە نێو هۆلانێ،
خۆر لە شەرمان
ئاوا نابێ بەم زووانە.
****
ڕیشەیەکی تەریوەی
سەر کزەیەی دە پڕ لە خەم
سەرگەردان و دیدە پڕ نەم،
نزایەکی بۆ خۆر هەنارد،
خۆر ئاوارە
ووناکترین تیشکی خۆی لە
گڵکانەکانی زستانە
بە شنەی ئاوارە بۆ نارد،
دوای چەند ساتێ
ڕیشەیەی تەرەی هۆن بوو
بە باڵی تیشکی زستانە
بە باوەشێ بریقەوە
بە چەپکێ جریوەی تازە
گەیشتەوە نێو هۆلانە.
****

چ‌ڵەکەیەکی گەردەن زەرد
لە پنچکی ل‌‌ەوار‌
ویستی هـ‌ڵانەی‌ چ‌کا
لەودیو دوند‌
نقووم لە بـ‌ی مـ‌رغوزار‌
چەپک‌ پرشنگی لە خـ‌ر خواست،
خـ‌ر بە کزەبای ئـ‌وارە
گـ‌ڵمە تیشک‌کی نارنجی
لە کەزیی زەردەپەـ‌ بـ‌ نارد،
لەو ‌‌ژەوە
چ‌ڵەکە و خـ‌ر بوونە هاو‌‌،
کە چ‌ڵەکە هەموو ‌‌ژ‌
لەگەـ‌ تاریك و ‌ونی بەرەبەیانا
بای باـ‌ی خـ‌ی دەدا، ئینجا
خـ‌ر سەری لە کەل دەرد‌نا.
****
خا‌خا‌‌کەیەکی باـ‌ مەیلەو نارنجی
ئـ‌وارەی‌
بەنـ‌و باخی شیعرەکانما
گوزەری کرد
لەنـ‌و کووچەی د‌‌ەکانیا
بەدوای ناوی ت‌دا و‌‌ بوو،
کات‌ گەیشتە تـ‌پکی یەکەم پیتی،
هەر چوار پیتی ناوتی نەخشاند
بە خا‌ەکانی سەر باـ‌ی،
کە ل‌بـ‌وە
هەر لەو‌ دای لە شەققەی باـ‌
وەخت‌ لەسەر چ‌ی درەخت‌ نیشتەوە
بووبووە
ک‌تـ‌رە شینکەی بەهاری سا‌.

ئەم دوو شیعرەم خوێندەوە ... لەتیف بۆوار

زمان تاکە ئامرازی شاعیرە بۆ دەربڕین، چەندێك شاعیر هەستناسك بێت بەڵام گەر نەتوانێت بەسەر زمانی نووسینی شیعردا زاڵ بێت، ئەوا شیعرەکە لەق دەبێت و بگرە جارانێکیش لە ناوەراستی شیعردا شاعیر خۆی لێ ون دەبێت و یان دەگەڕێتەوە سەرەتا یان بە بارێکی تردا قەسیدەکە بەرەو تەواو بوون دەبات.
باشترە لەمبوارەدا پەیوەندی هەبێت لە نیوان بڕاوکارو شاعیردا بۆ رووبەڕووبونەوەو تەنانەت گوێینی هەندێك دەستەواژەو پێداجوونەوە.
لەگەڵ یەکەم خوێندنەوە بۆ شیعری (سلێمانی) خوێنەر فریو دەخوات و بەر وێنەی سەرنجڕاکێش و ناسك دەکەوێت و دەڕێت زۆر شیعرێکی جوانە، بەڵام کە زیاتر بیخوێنیتەوە ناتەباییەکانیت بۆ رووونتر دەبێتەوە.
گەر سەرنج بدەین لە شیعری (سلێمانی) دەبینین شاعیر لە دوو کۆپلەدا توشی سەرلێتێکچوونی زمانەوانی بووەو هەرواش دەردەکەوێت لەو دوو کۆپلەیەدا تەواو مانا ناپێکێت.
کۆپلەی یەکەم:
سلێمانی لە سوچێکیا
مەستوورێکی خەوتووە
لەناو پێخەفی
ئاوازە خڕ لێنیشتووەکانیا
سەرنج/ لە ئاکامی تێگەشتنمەوە بۆ ئەم دەقە بۆم هەیە بپرسم ئایا (شاری سلێمانی لە سوچێکی خۆیدا مەستوورێکی خەوتووە؟) کە ئەمەیە مانای کۆپلە، ئەگەر واش بێت نەدەبوو وشەی سلێمانی دووبارە بکرێتەوە چونکە ناونیشانەکەی (سلێمانی)یە، بەڵام واش هەر پێکهاتەی رستەکە هەڵەیەو وشەی مەستوورێك دەبوو مەستووریەك بووایە، کەواتە کۆپلەکە ئاوها دادەڕژرێتەوە تا لە رووی زمانەوە دروست بێت:
لە سوچێکیا
لەناو پێخەفی
ئاوازە خڕ لێنیشتووەکانیا
مەستووریەکی خەوتووە
دووەم کۆپلە:
لەملاوە
ئینجانەیەکە پەنهانەکانی

پەه لە گۆی بئ سەبەر
ئەم کێپلەیەش ناتەبایی ماناو زمانیش دەخولقێنێت، چونکە یا دەبوو ئینجانەکە پەنهان بێت بە تەنیا، یان گوێەکان بێ سەبەر بوونایە، لەگەڵ ئەمەشدا جوانتر و گونجاوتر بوو لە رووی دروستی داڕشتنی زمانەوە بینووسیایە: ئینجانەیەکی پەنهانە.
ئەمە جگە لەوەی چەند واژەو وێنەیەکی ناگونجاو لەگەڵ یەکدا بەکارهاتوون بێ سڵەمانی کە بازدانی تێدا دەبینرێت لە کەرەسەیەکی شیعریەوە بێ یەکێکی تری پێچەوانە، وەك ئەوەی شاعیر سڵەمانی بەم شتانە دەچوێنێت:
مەستوور، کتێب، بنە توو، ئینجانە، سپێدە
بێ زیاتر خوێندنەوەی شیعرەکەی شاعیر لێرەدا دامناوەتەوە:
سڵەمانی
سڵەمانی لە سوچێکیا
مەستووڕکی خەوتووە
لەناو پێخەفی
ئاوازە خێ لێنیشتووەکانیا
لە سوچێکی تری
کتێبێکە بەردەوام دەنووسرێتەوە
لەناو خۆشیدا
بنە تووێەکی سوورە
تاجە گوێنەی خەمێکی دووری لەسەرە
لەملاوە
ئینجانەیەکە پەنهانەکانی
پەه لە گۆی بئ سەبەر
لەولاشەوە
سپێدەیەکە وەك دڵی ئاو خەماوە
باڵای سنەوبەرێکە
تا گەردنی بەرزی هەور
هەڵکشاوە
.....

لە هەمان کاتیشدا شیعرێکی ترمان پێشچاو دەکەوێت کە شیعرێکی جوان و تێکمەیە، لەسەرەتاوە تا کۆتایی شاعیرەکەی زانیویەتی چی بەکاردێنێت و دەیەوێت چی بڵێت، هەرچەندە نزیکە لە شێوازی شیعرەکانی (فروخ) بەڵام تەواو بێنی موعاناتەکانی شاعیرێکی کوردی مێینەی لێدێت، ئەو شیعرەش لە ژێر ناونیشانی (لە خۆتا وەرمگرەوە)یە، جێی دەستخۆشیە

تاکه سەرنجی زمانەوانی لەسەر ئەم شیعرە ئەم دۆەیە:
زاڵمانە چاو لە فرمێسکەکانت ئەبەستم
کە دەبوو ئاوها بووایە:
زاڵمانە چاو لە فرمێسکەکانت ئەنوقێنم. یان دادەخەم، چونکە کورد ئاوها دەڵێت.
تا نووسینێکی تر هەمووان شادمان و سەرکەوتوو بن.

لە (ماڵی باران)ەوە تا (خەیاڵی منارانە) گەشتێك بەنێو شیعرەکانی (ئەمین محەمەد)دا

نووسینی: زیاد ڕەشاد

یەکەم: کورتەیەك لە ژیانی

(حەمە ئەمین محەمەد ئیسماعیل) ناسراو بە (ئەمین محەمەد) لە ساڵی (1962) لە شاری سلێمانی لە باشووری کوردستان لە دایك بووە، تا ئامادەیی خوێندووە، جگە لە چاپکردنی دیوانێکی شیعری بۆ گەوران بەناوی (هەوڵست) لە ساڵی (1991)، هەروەها تا ئێستا شەش بەرهەمی بۆ منداڵان بە چاپ گەیاندووە ، کە سەرجەمیان شیعرن، بە ناوەکانی (ماڵی باران) لە ساڵی (2010)، (هاوڕێی نوێ) لە ساڵی (2011)، (خەونی چۆلەکە) و (هەنگە وردیلە)ش لە ساڵی (2011)، (گۆرانیی هەورەکان) و (خەیاڵی مناڕانە) لە ساڵی (2012). گەلێك لە هۆنراوەکانی (ئەمین محەمەد) ئاوازیان بۆ دانراوە و کراون بە گۆرانی بۆ منداڵانی کوردستان.

دووەم: بەرهەمەکانی

1- ماڵی باران

کۆشیعری (ماڵی باران) بە تیراژی هەزار دانە لە سلێمانی و لە ساڵی (2010) چاپ کراوە، سەرجەمی شیعرەکانی ئەم دیوانە لە ساڵی

(2009)دا نووسراون، (ماڵی باران) لە (22) دەقی شیعری پێکهاتووە، لەم بیست و دوو تێکستەدا تەنیا یەك شیعریان (10) بەگەیی و دووانیان (14) بەگەیین، ئەوانی دیکە پێنج دانەیان (8) بەگەیین و چوارده شیعریشیان بە کێشی (7) بەگەیی نووسراون. زۆربەی شیعرەکانیش کورتن، لە حەفت بەیت و هەشت بەیت پێکهاتوون.

2 – هاوڕێی نوێ
کێشیعری (هاوڕێی نوێ)، لە ساڵی (2011) چاپ کراوە و دە دەقی شیعریی لەخۆگرتووە، چوار شیعریان لەسەر کێشی (7) بەگەیی و شەش شیعریشیان لەسەر کێشی (14) بەگەیی واتە (7+7)ن، شیعرەکانی نێو کتێبی (هاوڕێی نوێ) لە هەردوو ساڵی (2008) و (2009) نووسراون.
3 – خەونی چۆلەکە
ئەم کێشیعرەش لە ساڵی (2011) چاپ کراوە، لە (22) تێکستی شیعریی پێکدێ و حەڤدە شیعریان لەسەر کێشی (7) بەگەیی و پێنج شیعریشیان لەسەر کێشی (8) بەگەیین، تەواوی شیعرەکانی نێو ئەم دیوانە لە ساڵی (2010)دا نووسراون.
4 – هەنگە وردیلە
کتێبی (هەنگە وردیلە) لە (6) شیعری منداڵانە پێکهاتووە و تایبەت بە منداڵانی باخچەی ساوایان نووسراوە، ئەم کتێبە لە ساڵی (2011) چاپ کراوە. لەو شەش شیعرەدا، سێ شیعریان لە کێشیعری (گۆرانیی هەورەکان)یشدا بۆ کراونەتەوە.
5 – گۆرانیی هەورەکان
کێشیعری (گۆرانیی هەورەکان) لە ساڵی (2012) چاپ کراوە، ئەم دیوانە (22) دەقی شیعریی تێدایە، کە شازدە شیعریان لەسەر کێشی (7) بەگەیی و چوار شیعریان لەسەر کێشی (8) بەگەیی و دوو شیعریشیان لەسەر کێشی (10) بەگەیی (5+5) هێنراونەتەوە.
6 – خەیاڵی منداڵانە
ئەم دیوانەش لە ساڵی (2012)دا بە چاپ گەیشتووە، (16) دەقی شیعریی تێدایە، لەو شیعرانە یازدەیان لەسەر کێشی (7) بەگەیی، دوو شیعریان لەسەر کێشی (8) بەگەیی، دوو شیعری دیکەیان لەسەر کێشی (14) بەگەیی (7+7) هێنراونەتەوە، هەروەها تاکە شیعرێکیان لەسەر کێشیش (16) بەگەیی (8+8) نووسراوە.

سێیەم: گەشتی شیعریی ئەمین محەمەد

ئەمین محەمەد لە شیعرەکانیدا هەموو دەم لە جۆگە و گەڵان و سەفەردایە، شیعرەکانی ئەو هەموو دەم باڵ دەگرن و دەفڕن، گەڵان و جۆگە و پیاسە و سەفەر نە تەنیا بۆ کێڵان و گەڵەك و شار و

سەرزەمینکی دیکەی ئەم دونیایە، بەکو گەان و سەفەری ئەمین محەمەد لەگەا منداانداا بە سەر لوتکەی شاخەکان و پشتی هەورەکان و چوونە لای مانگ و ئەستێرەیە، ێیشتنە بە نو ووبار و قووایی دەریا، قسەکردنە لەگەا هەور و هەم و خوە و تاقگە و شەپل و نمەی باران و کلووی بەفر و گڤەی با، ئەو بە منداان دەێ وەرن با هاوێی سوسکە و فیل و مەیموون و ورچ و هەنگ و پەپوولە بین.
زر دەم لەسەر زاری منداانەوە قسە دەکات و گەرەکییەتی لەگە خردا بدو و بچتە پشتی هەورەکانەوە:
وەرە خرەکە
ببە بە هاوەم
دەی دەی خراکە
وا من چاوەم
تا دەگاتە:
تا ئاسمانی بەرز،
پشتی هەورەکان
بەرەو خرنشین
ئەێن ئوواران
(ماڵی باران، ل6)

شیعرەکانی ئەمین دەیانەو گەشت بکەن بە نو قووایی دەریا و لەگە باندە ئاوییەکاندا بەناو ووباردا بێن:
بەناو ووباردا ئەەم
ئاوی زەریاکان ئەخم
وەك باندەی ناو ئاوم
لەسەر شەپل وەستاوم
(ماڵی باران، ل13)

ئەو لەگە ئاوی کانیدا هەدەقوی و دەبتە هەم و شانبەشانی (با) دەچتە سەر لوتکە بەرزەکان و تا تقی ئاسمان اناوەستێ، پاشان لەگە هەورەکاندا جارکی دی دتەوە لای منداان:
من ئاوی کانیم تەقیوم
لەژر زەوی هەقویوم
دە سەیرم کەن ئوەی منا
ونم وەکو چاوی قرژا
(ماڵی باران، ل14)
لەو شونانەش کە لەسەر زمانی میزەان و پەپوولە و هەنگیش بە منداان قسە دەکات، هەر ئارەزووی فین و سەفەر و ێیشتن دەکات،

ئەوەتا لەسەر زمانی میزەڵانەوە دەبژێ:
ووتی بەزارم لێرە
دەچم بێ لای ئەستێرە
(ماڵی باران، ل18)

هەروەها ئەمین محەمەد کە لە (فیل، سوسکە، چۆلەکە، توتکە، بۆقیلە، ورچەبەر، مشك، پشیلە، مریشکەسپی، هەنگ، پەپوولە، مەیموون، ماسی و تیمساح) دەدوێ، وێنەی شیعری ناوازەی ئەوتۆ پیشان دەدا، هەر دەڵێی وا مریشکەسپی و جوجەڵە وردیلەکانی لەبەردەمت وەستاون، هەر وەکوو ئەوە وایە مەیموونێکی جوانکیلە لەبەرچاوت بێ بە درەختدا هەڵبگەڕێ، یا سوسکەیەکی بەر و خنجیلانە ببینی، خۆی و بەچکەکانی بە جیکە جیك بڕۆن بە ڕێگادا، یا بۆقیلەیەك خۆی باسی زەلکاو و قیژەی خۆیمان بێ بکات، هەر وا دەزانی پەپوولە و هەنگ وا بە زمانی حاڵ لەگەڵ گوڵێکدا قسە دەکەن و داوای لێ دەکەن ماڵی باخیان پیشان بدات:
گوڵم لێ بوو بەیانی زوو
پەپوولە و هەنگ دوو بە دوو
دەیان پرسی لە گوڵێ
ڕێگای باخیان پێ بڵێ
(ماڵی باران، ل24)

ئەمین محەمەد لە شیعری (ماڵی باران)دا، کە یەکێك لە کۆشیعرەکانیشی بە ناوەوە کراوە، پێچەوانەی ڕەسا و نەریتی باو، ناڕێتە منداڵان با چاوەڕێ بین باران لە ئاسمانەوە بێتە خوارێ و چەتر هەڵدەین، ناڵێ کە باران باری، ئاو زۆر دەبێت و سوودی هەیە بۆ ووەك و گیاندار… بەڵکو داوا لە منداڵان دەکات لەگەڵیدا بچن بۆ ماڵی باران، دەستی (با) بگرن و بچن بۆ ئەو شوێنە بەرزەی ماڵی بەفر و تەرزە و بارانی لێیە:
ئاوەش وەرن منداڵان
دەچین بۆ ماڵی باران
بەفر و باران و تەرزە
ماڵیان لە شوێنی بەرزە
هەور ماڵی بارانە
دڵگیرە و فراوانە
دەی با دەست بگرین بە (با)
بەرەو ئاسمان بمانبا
لەگەڵ ئەودا دەگەڕین

(با) ڕووی لەکۆ بوو لەوێین
ئای خۆ دڵۆپەی باران
وا سەر گۆنامی تەزان
(ماڵی باران، ل16)

تۆمەتە و دوژمنایەتی و یەکدی خواردن و یەکتر قڕکردن و کەیف پێکنەهاتن، لە فەرهەنگی شیعریی ئەمین محەمەددا بوونی نییە، ئەو دەیەوێ هەمووان هاوڕێ و دڵسۆزی یەکتر بن، بەدەم یەکەوە بچن و سروودی خۆشەویستی بچڕن، هاوکاری یەکدی بکەن و نوقڵی تەبایی ببەشنەوە، لە شیعری (ژیان لە دارستاندا) لەسەر زمانی مارەوە، بە سمێرە و ڕووی و بەچکەکانی دەڵێ لێم مەترسن، دەبمە هاوڕێتان:
ماریش کاتێ ئەوەی بینی
وەستا لەبەر پێکەنینی
وتی بێ ترسان بەم شێوە؟!
هاتووم ببمە هاوڕێی ئێوە
(گێرانیی هەورەکان، ل4)

لە شیعری (ئاشتبوونەوە)دا، کارژۆلە لەگەڵ بڕچووی گورگ و ڕۆویدا، هەموو کێشەکانیان تێپەڕاندووە و پێکەوە دەژین و باسی مافی هاوسێیەتی و ئاشتی و تەبایی و دڵپاکی دەکەن:
کارژۆلەی بزنە کێوی
لای بڕچووی گورگ و ڕۆوی
وەستاون لەبەر دەرگا
لەبەردەم ماڵی گورگا
دەڵێن ئێمە سێ هاوڕێین
لەم دارستانە هاوسێین
بە ئاشتی و بە تەبایی
کەوتوینە بەزم و شایی
(خەونی چۆلەکە، ل3)

لەو مەملەکەتە قەشەنگەی ئەمین محەمەددا، گیانداران لە کاتی پرسیار و پێویستیدا یارمەتی یەکدی دەدەن، وەك لە شیعری (کەروێشکە گردیلە)دا، کەروێشکیك بڕچووەکەی بزر دەکات، بۆیە دەچێ لە سمێرە پرسیار دەکات، ئەویش دەڵێ لای ئێمەیە و لەگەڵ بڕچووی من پێکەوەن. هەروەها لە شیعری (ژیان لە ئەستێرەیەکی تردا) خەون بەوەوە دەبینێ کە گورگ و مەڕ ببن بە هاوڕێ، مشك و پشیلەش لەباتی شەڕ، دیلانێ بکەن:
گورگ و مەڕ دەبن بە هاوڕێ

ئەو شوانە و ئەم دەلەوە□□!
پشیلە □ەشە و مشکە بۆرە!
دیلانە دەکەن بە نۆرە؟!
(خەونی چۆلەکە، ل18)

هەروەها ئەو لە شیعرەکانی (قازە سپی)، (بوکە□ەکانم)، (تابلۆی ئاشتی)، (فیلۆکی بچکۆلانە)، (گەمەی پشیلە و مشك)، (هاوڕ□یەتی) و (تینوێتی)…دا، لەسەر زاری منداڵ و بووکە□ە و گیاندارانەوە، ئەوە پاتە دەکاتەوە، کە گەرەکیەتی قاز و توتکە، جوچکە و پشیلە، چۆلەکە و □□وی، ورچ و توتکە سپی، فیل و چۆلەکە، مشك و پشیلە… ببن بە هاوڕ□ و هاودەم و هاوکاری یەکتری و بە خۆشەویستی و تەبایی پێکەوە بژین و یاری بکەن و □□ز لە مافی یەکتری بگرن و □□سای دیموکراسی پەیڕەو بکەن.
ئەگەر فایەق بێکەس لە شیعری (شێر و مار)دا، کە کۆڵ هاوار بۆ باوکی دەبات تا لە مار ڕزگاری بکات، باوکی مارەکە لەتوپەت بکات، وەك دە□□:

کۆڵ دەستی کرد بە هاوار
باوکەکەی کرد خەبەردار
کەوتە فریای دەستوبرد
مارەکەی لەتوپەت کرد

ئەمەو ئەگەر لە زۆرێك لە شیعری ئەوسا و ئێستای منداڵاندا، مار و دوپشك و قەلەڕەش و □□وی… هێمای خراپە و شەڕانگێزی و فێڵ و دووڕوویی بن، بەڵام ئەمین محەمەد پێچەوانەی ئەو گوتارە باوە، تەنانەت لە شیعری (بوکە سوورە)دا کە مارێك دەیەوێت هێرش بۆ زەڕنەقووتەکان بێنێ و بیانفڕێنێ، ئەو نایەت قسە بە مار بڵێ یان لەتوپەتی بکات، یا هەڕەشەی لێ بکات، بەڵکو تەنیا بۆ پاراستنی زەڕنەقووتەکان بە دارێك مارەکە لەسەر درەختەکە دێنێتە خوارێ:

خۆم زانیم بوکە سوورە
لە بۆچووەکانی دوورە
کە بینیم پەشۆکاون
لە هۆلانە خزاون
وتم ها، چی ڕوێداوە
بۆ جریووەتان نەماوە؟
وتیان ئەها، ئەو مارە
هاتووەتە سەر ئەم دارە
دەیەوێت هێرش بێنێ
زەڕنەقوتە بفڕێنێ

منیش خۆرا سەر کەوتم
بۆ لایان بەرەکەوتم
ئیتر یەکسەر بە دارێ
مارەکەم هێنا خوارێ
(خەونی چۆلەکە، ل13)

شاعیر دەزانێ منداڵان بەگشتی ئەگەر بە گیاندارێکیش نامۆ بن یا لێشی بترسێن، بە باسکردن و ناوهێنان و لێ نزیك بوونەوە و هاوڕێیەتیکردنیان، ئەو ترس و نامۆییە دەڕەوێتەوە، بۆیە باسی گیانداران و قسەکردن لەسەر زمانی گیانداران، پانتاییەکی گەورەی لە دەقەکانی ئەمین محەمەددا گرتووە و لەپاڵ گیانداری ماڵیدا، لەگەڵ کۆییەکانیشدا هاوڕێیەتی پەیدا کردووە، وەکوو چۆن باسی باڵدارەکان دەکات، گیاندارە ئاوییەکانیشی فەرامۆش نەکردووە، بۆیە ناو و قسە و بەسەرهاتی (چۆلەکە، فیل، سەگ، سوسکە، مەیموون، پەپوولە، هەنگ، مریشك، ورچ، مشك، پشیلە، بۆق، ئاسك، سمێرە، ڕێوی، مار، کێتر، بەرخ، قاز، ماسی، تووتی، پەڕەسۆلکە، گورگ، بزن و کارژۆڵە)ی نووسیوە و بە منداڵانی ئاشنا کردوون.
ئەمین محەمەد لەو شوێنانەش کە زەمی گیاندارێك یا حاڵەتێك دەکات ئەوەندە بە نەرم و هێمنی ناسکەگلەییەکی لێ دەکات، وەکوو ئەوە وایە مامۆستایەك بە فڕڕخوازێکی خۆشەویستی خۆی بڵێ ئاای وا نابێ…
ئەها بە توتکەکەی دەڵێ:
توتکە گوێ قوتەی جرپن
بۆچی دەوەیت بە من
(ماڵی باران، ل10)

یا کە وەسفی مەیموونەکەی دەکات، بە تەنزەوە بە لاسار و چەتوونی ناو دەبا و دەڵێ:
وەرن سەیری ئەم مەیمونە
چەندە لاسار و چەتوونە
هەر خەریکی ئاو ئاوێنە
زۆر حەزی لە بازبازێنە
(ماڵی باران، ل19)

دیسان بە گاڵتەوە بە ورچەبۆر دەڵێ چاوچنۆك و تۆرنەخۆر، پاشان هەر خۆی بەوە وەسفی دەکات کە خاوەنی دیمەنێکی دڵگیرە:
هەی هەی وا هات ورچە بۆر
چاوچنۆکی تۆر نەخۆر
لانەی هەنگ ئەشوێنێ

هەنگوینی ئەچێنێ
تا دەگاتە:
سەیری ئەو ورچە پیرە
دیمەنی چەند دڵگیرە...
(ماڵی باران، ل26)

هەروەها لە شیعری (گەمەی پشیلە و مشك)یش، نەرمەگلەییەك لە پشیلە دەکات و بە (پشەی کەڵ) ناوی دێنێ، کەچی لە دێرەکانی دیکەی شیعرەکەدا، بە (پشە چاوشین) گاسی دەکات. کە زۆر لە گورگ تووە دەبێ و پێی ناخۆشە ئازاری کەروێشکەکەی بدات، دیسان وەك ئەوەی شێخی لەگەڵ بوونەوەرێکی بزۆك بکات، دەڵێ:
گورگی چەپەڵ و نەوسن
واز بێنە لە هاوڕێی من
هەستە کەروێشکە ئاکە
ئێستا هەڵکی چاکی
(خەیاڵی منارانە، ل5)

بەشی زۆری دیکەی شیعرەکانی لە وەسفی ئەو گیاندارانەی بوونەتە کاراکتەری نێو شیعرەکانی بە (چاو بزی گوێ قوتیلە)، (کەروێشکە خەپان)، (چەنەباز)، (بزێو) و (وردیلە)ی ناویان هاتووە.
بەشی زۆری شیعرەکانی ئەمین محەمەد وەربگێڕدرێنە سەر هەر زمانێکی دونیا، دیاری و دڵستی منداڵانن و چێژی لێ دەبینن و لەگەڵ وشە و ڕستەکانیدا ئاوێتە دەبن، هەموو ئەو کەرەستە و وشە و دەستەواژانەی ئەو بەکاری دێنێ، چۆن بۆ منداڵێکی کوردستان جێگەی بایەخ و تێڕامانن، ئەوهاش منداڵانی نەتەوەی دیکە دەتوانن ئەو چێژ و سوود و کاریگەری و بایەخە ببینن، لێ بەشێکی شیعرەکانی شاعیر، تایبەتن بە منداڵانی کوردستان و تەنیا بۆ خۆشەویستی خەڵك و خاك و ئاڵا و نیشتمانی کوردەواری نووسیویەتی، چونکە خۆزگەی ئەو و هەمووان ئەوەیە کوردستان ئازاد بووایە، چونکە خەون بەوەوە دەبینێ، خۆری ئازادی لە هەر چوار پارچەی وڵات هەبێت، خۆڕك تیشك و پرشنگی دوایی نەیەت و هیچ پەڕەهەورێك نەتوانێ ڕێگەی لێ بگرێ، خەون بەوەوە دەبینێ ببێتە مامۆستا و سۆراخی ناو و نەخشەی کوردستان بکات:
چاوم گێڕا بەسەریانا
بە دوای ناوی کوردستانا
هەر لە نەخشەکە ئامابووم
بە دیاریيەوە حەپەساببووم

دەمووت نیشتمانم کۆیە!
بۆ نایبینم لەهیچ جێیە؟!
(خەونی چۆلەکە، ل19)

ئەو وەختێ باسی کۆلارەکەیشی بۆ منداڵان دەکات، جەخت لەوە دەکاتەوە کە جوانییەکەی لەوەدایە کە هۆنگی کۆلارەکەی وەکوو هۆنگەکانی پەرچەمی کوردستان لە زەرد و کەسك و سپی و سۆر پێکهاتوون. دەمێ لەگەڵ بابەنۆئێلیش دەئاخفێت، لە وەڵامی ئەوەی کە بۆچی نەخشەی کوردستان لەسەر نەخشەی جیهاندا دیار نییە، بە بابەنۆئێل دەڵێ گۆم لێ بگرە من کوردم و کوردستانیم، نیشتمانم دابەشی سەر وڵاتان کراوە:

وردگەڕاوم لەسەر نەخشە
تێم نەبینیوە بمبەخشە
وڵاتی تۆ ناوی چییە؟
ئەی بۆ ناونیشانی نییە؟
بابە نۆئێل گۆ بگرە لێم
تا پێت بڵێم کێم و لەکوێم
کوردم خەڵکی کوردستانم
دابەشی سەر وڵاتانم
(گۆرانیی هەورەکان، ل6)

ئەمین محەمەد لە شیعرەکانیدا، بە دەگمەن نەبێ هێگەی ئەوەی بەخۆی نەداوە بە منداڵان بڵێ وا بکەن و وا بڵێن و ئەم کارە مەکەن و هەڵەفتارتان پێویستە وابێ و هتد… وەك لە ناوەڕۆکی زۆرێك لەو شیعرانەی ئەوسا و ئێستا بۆ منداڵان نووسراون بەو زمان و شێوازە منداڵ دەدوێنن، تەنانەت ئەو شیعرانەیشی کە دەکەونە نێو خانەی شیعری پەروەردەیی و فێرکارییەوە، زمانێکی ناڕاستەوخۆی تێکەڵا بە ئەندێشە و خەیاڵ و یاریی منداڵانەی بەکار هێناوە. ئەو بە منداڵان دەبێژێ تا خۆر ئاوا نەبێت ئەستێرە دەرناکەوێت، قسەیان بۆ دەکات سوودی کۆمپیوتەر و ئینتەرنێت چەندە پێویستە لەم چەرخەدا، لە چێژ و بایەخی تەندروستیی شیر و گوێز دەدوێ، لەبارەی ئەوەوە دەنووسێ کە یاسا چەندە پێویستە بۆ ڕێکخستنی ژیانی کۆمەڵ. باسی سوێی ژیانی بۆق، هەڵهێنانی جوچکە، چێکردنی هێلانە لەلایەن چۆلەکە، سروشتی ژیانی تووتی، هۆنگ و شێوەی شەمامە و هتد… دەکات، بەڵام نایکاتە فەرمانکردن و وەعزدان و وانەی بیرکاری و زانست. ئەوەتا لە شیعری (ئاوی کانی)دا لەسەر زاری ئاوەوە باس لەوە دەکات کە لە ژێر زەویدا هەڵقوڵاوە و کە تیشکی خۆریش لێی دەدا، دەبێتە هەڵم و

دەبێتە هەور، دوایی جارێکی دی دێتەوە:
من ئاوی کانیم تەقیوم
لە ژێر زەی هەڤوێیوم
دە سەیرم کەن ئێوەی منان
ونم وەك چاوی قرژان
هاوڕێی کێگە و باخچەی شارم
من بۆچوی دەریا و ووبارم
کە تیشکی خۆر گەرمم دەکا
دەبم بە هەڵم و با دەمبا
دەچمە ناو هەورێکی سپی
ملی ڕێ دەگرین بە کپی
ورد، ورد، دەڕێین بە ئاسمانا
بەسەر لوتکەی بەرز و جوانا
کاتێ هەور دەگرمێنێ
بە لێزمە دامدەبارێنێ
دەبم بە لافاو لەو کێوە
دەگەڕێمەوە لای ئێوە
(ماڵی باران، ل14)

ئەمین محەمەد لە گەشتی شیعرەکانیدا لەگەڵ منداڵانی هاوڕێی، لای لە وەرزش کردووەتەوە و شیعری بۆ ڕۆژی جیهانیی منداڵان و ڕۆژی جەژن و یادی لەدایکبوون و سەری ساڵی نوێ گوتووە، هەروەها خۆشەویستیی دایك و شاری سنە و جوانیی کتێبخانە و دونیای مۆسیقا و کۆلارە و بووکەشووشە… بە وشەی ناسکی ئەوتۆ لێیان دواوە دەیان هۆندە لەکن منداڵ خۆشەویستتری کردوون، هەروەها بۆ جوانیی سروشتی کوردستان و دیمەنی باخ و خوێەی تاقگە و هاژەی ووبار و بڕندایی شاخ و ناسکی پەلکەزێڕینە… شیعری قەشەنگی نووسیوە. پێی خۆشە منداڵان هاوڕێی هونەر و شیعر و گۆرانی بن، بە بایەخەوە باسی نیگار و فڕچە و بۆیە و ڕەنگ و دەفتەری وێنە و پیشانگا دەکات، وێنەی خۆر دەکێشێت کە ڕەنگی زەردی زێڕینە و پرشنگ دەدات و تیشکەکانی پەرش و بڵاون، لە بۆیە و پەڕۆکی سپی وێنەیەکی پاك و بێگەرد دروست دەکات و لە پیشانگا هەیدەواس، نیگاری درەختێك دەکێشێت کە با دەیلەرێنێتەوە و پاساری بۆ لای دەفڕن و دەیکەن بە هێلانە، جوجەڵە و پشیلە پێکەوە دەخاتە تابلۆیەك و دەخوازێ بۆ کێشە و هەرا بن و بە ئاشتی بژیێن.

خوێندن و چوونە قوتابخانە و ڕۆژگرتن لە مامۆستا و خۆشویستنی هاوڕێی وانە و کەلوپەلی قوتابی لای ئەمین محەمەد پێگەی تایبەتییان هەیە و

بۆیە هەموو دەم بە تام و چێژەوە باسی زوو لە خەو هەستانی سبەینان و خۆگۆڕین بۆ چوونە فێرگە و جانتا بە شان دادان و چەتر هەڵگرتن و ڕاوەستان لە گۆڕەپان و نووسینی دارا و بەشداری کردن لە چالاکیی خوێندنگە دەکات، لە بەشێکی شیعری (ئامادەکاری)دا دەڵێ:

ئامادەم خۆم گۆڕیوە
پێلی یەکم بۆیوە
جانتاکەم هەڵدەگرم زوو
جا دەچم بۆ پێلی دوو
دەفتەری وێنەم پێیە
لەگەڵ دەستەیەك بۆیە…
(گۆرانیی هەورەکان، ل20)

ئەو ئەگەرچی لە ژیانیدا کاری مامۆستایەتی نەکردووە، بەڵام لە شیعرەکانیدا زۆر بە هەست و ڕۆح و سایکۆلۆژیای منداڵ ئاشنایە و دووریش نییە وەکوو باوکێك کە خاوەنی چەند منداڵێکە، لەنزیکەوە بیشیاندا لیلێ، یارەمەتیدەر بووبن بۆ ئەوەی لە جیهانی منداڵان نزیکتر بکەوێتەوە، خۆیشی لە چاوپێکەوتنێکدا ئەوەی نەشاردووەتەوە کە هەر شیعرێك بنووسێ سەرەتا بە (لیلێ)ی کیژی پیشان دەدا، وەك دەڵێ: "بەر لە بۆاوکردنەوەی هەموو شیعرەکانم بۆ (لیلێ)ی کچم دەخوێنمەوە، ئەوەی ئەو بەلایەوە قورس بێ گۆڕانکاری تێدا دەکەم، چونکە بە بۆچوونی من، منداڵ باشترین فلتەر و تاقیگەیە".
هەر لەبەر ئەوەش دەبینین لە زۆرێك لە شیعرەکانی (ئەمین)دا، (لیلێ) بووەتە کاراکتەری نێو دەقەکان، وەك لە شیعری (حەوزی مەلە)دا دەڵێ:

وەرە سەیری کە (لیلێ)
دیاریم هێناوە بۆ تۆ
حەوزی مەلەم هێناوە
وا لە حەوشە دامناوە
(خەیاڵی منارانە، ل4)

هەروەها لە شیعرەکانی (چۆلەکە)شدا دەڵێ:

چووە ناو دارستانێ
ڕۆژێ لیلێ بە خەیاڵ
بۆ گرتنی چۆلەکە
دوور کەوتبوەوە لە ماڵ
(هاوڕێی نوێ، ل8)

هەموو شیعرەکانی ئەمین بۆ منداڵی کچ و کوڕ نووسراون، تەنیا چەند

شیعرێکی نەبێ، کە یەکێکیان تایبەتە بە منداڵی کچ و باسی قردێلە لەسەردان و گوارە لە گۆکردن و پابوج لە پێکردن و ملوانکە و نینۆك بەیەکردنی تێدایە:

دایکم گوێچکەی بێ سمیوم
جوتێ گوارەی بێ کڕیوم
پاپوجێکم لە پێدایە
لەم شارەدا بێ هاوتایە
جانتاکەشم دەکەمە شان
پێ لە تەوقە و ملوانکەی جوان...
(ماڵی باران، ل15)

شیعرێکی دیکەی بە ناوی (بوکەڵەکانم)، ئەویشیان زێتر بێ منداڵی کچ دەست دەدات، کە لە سەر زاری منداڵێکەوە دەڵێ:

دوو بوکەڵەم هێناون
بەرامبەر یەك دامناون
یەکێکیان ورچە بارە
چاوی وەك تیشکی خارە
ئەویتر توتکە سپی
بە بێ دەنگی و بە کپی...
(خەونی چۆلەکە، ل21)

لە بەرانبەریشدا شیعرێکی دیکەی هەیە زێتر مارك و تایبەتمەندیی منداڵانی کوڕانی پێوە دیارە، چونکە باسی یاریی دوو گێڵی دەکات، کە یارییەکە پتر تایبەتە بە کوڕان:

پاشان دەبووین بە دوو بەش
بێ یەك مەبەستی هاوبەش
ئەویش یاری کردنبوو
تۆپ بەرەو گۆڵ کردنبوو...
(ماڵی باران، ل28)

منداڵ لە هەر دۆخ و ژینگە و شوێنێك بێ، هەر منداڵە و کێمەڵ حەز و خولیای هەیە کە جۆرێیە لە هی گەوران، زمان و سروشت و سایکۆلۆژیای خۆی هەیە، لەگەڵ ئەوەش لە هەندێ بابەتدا هۆنگە منداڵانی شار لە لادێ جوێ بن، یا ئەو کەلوپەل و کەرەستانەی لەبەردەستیانە وەکوو یەك نەبن، یا ئەو ژینگە و دەوروبەرەی کە لێی گەورە دەبن و پێدەگەن هاوچەشن نەبێ، بۆیە وەك لە پاڵ دەقی تایبەت بە منداڵی کوڕ و دەقی تایبەت بە منداڵی کچ، دەقی وایشمان هەیە _کە زۆربەیان وان_ بێ هەردوو هۆگەز دەستدەدەن، بە هەمان شێوە

ئەگەر زۆربەی ئەو دەقانەی بۆ منداڵان دەنووسرێن بەشی خەڵکی گوند و شاری تێدا بێ، ئەوا بەشێکیان پتر مۆرك و تایبەتمەندیی گوندییانە یا شارییانەیان پێوە دیارە، تێکستەکانی ئەمین محەمەدیش لەو هاوکێشەیە بەدەر نیین، چونکە زۆرینەی شیعرەکانی چۆن بۆ منداڵانی شارن، بە هەمان شێوەش ڕوویان لە منداڵی گوندە، چەندە باسی ژینگە و دێخ و کەشی شارن، ئەوهاش لە هی لادێ دەدوێن، چەند شیعرێکی کەمی نەبێت خوێنەر زۆرتر وا هەست دەکات تایبەت بۆ منداڵی شار گوترابن، یا زۆتر تایبەت بن بۆ منداڵی گوند، بۆ نموونە لە شیعری (چۆلەکە)دا باسی دارستان دەکات، لە شیعری (پەلکەزێڕینە)شدا ئەو شوێن و سروشت و ژینگەیەی لێی دەدوێ گوندییانەیە نەك شاری:

لە وەرزی بەهارانا
لەناو سروشتی جوانا
تیشکی زێڕین و باران
تێکەڵ دەبن لە ئاسمان
(خەیاڵی منداڵانە، ل3)

لە شیعری (شەمامە)شدا دیسان شوێنی ڕوداوی نێو دەقەکە (بۆستان)ە، کە شتێکی سەیری لێیە و ناوی شەمامەیە، ئەمەو لە چەند شیعرێکی کەمی دیکەدا کە باسی کێڵگە و دارستان و ژینگە و کەشوهەوای گوندی تێدایە، کە ئەوانەش بە منداڵی شار نامێ نیین، تەواوی شیعرەکانی دیکەی شاعیر بۆ منداڵانی دەشت و شار گونجاو و ئاسانن، تەنانەت ئەگەر باسی شار و باخچە و یارییەکانی شاریش بکات، وشە و زاراوە و بۆگە و وێنەیەکی تێدا نادزیتەوە لەکن منداڵانی گوند قورس و نامۆ بێت.

چوارەم: زمان و فۆرمی شیعری ئەمین محەمەد

هەرچەندە ئەو بەر لەوەی شیعر بۆ منداڵان بنووسێ، شیعری ئازادی بۆ گەوران نووسیوە، بۆیە خاڵەکانی لەسەر کێش و سەروایەك کە بۆ منداڵ لەبار و گونجاو بێ هەنگە سەرەتا بۆ ئەو قورس بووبێ، لەم بارەوە مامۆستا حسێن بەفرین دەڵێ: "بەڵام ئەو بۆ ئەوەی بەو دنیایە رابێت (زۆر زانی یەکی) بەکارهێنا بوو ئەویش ئەوە بوو بۆ وەستانەوەی ئەو پەلکێشیو سەرکێشی یەی لەسەری ڕاهاتبوو سەرەتا بەوەها (کێشو سەروا)یەك (کە دواتر ئەیبینن) خۆی هێور ئەکردەوەو خۆی ڕام ئەکرد تا لەوێوە خوویەك بۆ خۆی دابین بکات، واتە هەر لە سەرەتاوە چوونە سەر (جووت کێشو جووت سەروا) بۆ ئەو نەئەهاتو گران بوو بەکو سەرەتا بەم جۆرە دەرگای کردەوە:

کاتێ باران ئەبارێ
چەترەکەم خۆشەویستە
لەسەر سەرم ڕای ئەگرم
چونکە ئەوم پێویستە
لە چەند شیعرێکدا (ئەمین) درێژەی بەو شێوازی (کۆشو سەروا)یەدا تا دواتر وردە وردە لەسەر جووت کێش و جووت سەروا ڕاهات".
زمانی شاعیر کوردییەکی پەتی و ڕەوانە، ڕستەی کورت و مانادار بەکار دێنێ، دەگەڵت کام پەیڤ ناسك و شیرینە دەیئاخنێتە نێو شیعرەکانی، هەر بەیت و کۆپلەیەکی ئەو، وێنەیەکی ڕەنگاوڕەنگی ڕوون و جوانن، مەگەر ئەو وشە زۆر باوانەی کە لە زمانانی دیکەوە هاتوونەتە نێو زمانی کوردی و ئێستا وەکوو وشەیەکی کوردی لە نووسین و ئاخاوتندا بەکار دێن، دەنا شاعیر هیچ وشەیەکی ناکوردی لە سەرجەمی شیعرەکانیدا نابینرێن. بە تێکڕایی وشەگەلی (خەون و خەیاڵ و هاوڕێیەتی و گەشت و خۆشەویستی…) لە تێکستەکانیدا بەردەوام پاتە دەبنەوە، هەروەها لە گەلێك شوێنیشدا دەستەواژەی (خلەخل، گۆوگاڵ، باسکەوباسك، باعەباع، قاقا، بەخ بەخ، جیك جیك، ورد ورد، هەی هەی..، هاها…) دەدا بە گوێی خوێنەردا و لاسایی دەنگی منداڵ و گیانداران دەکاتەوە:
ها، ها لەسەر سەهۆڵا
لە دارستانی چۆڵا
شانی بێ ئەلەقێنێ
ئەوا و خۆی ئەخلیسکێنێ
(ماڵی باران، 26)

ئەو کە دەیەوێت وێنەیەك بە وشە بکێشێت، لەو کامڕامانە پێفیشناڵ و بەئەزموونە دەچێ، هەم کامڕاکەی ورد و ئاڕگینایە، هەم خۆی دەزانێ کام گۆشە هەڵدەبژێرێ بۆ ئەوەی ڕەسمی ئەو دیمەنە بگرێ و لە بەر چاو و زەینی تەماشاکەردا بمێنێتەوە و کاریگەر بێ، ڕەنگە دەزینەوە و بەکارهێنانی وشەی ناسك و قەشەنگ و مۆسیقی سانا بێ، وەلێ بەکاربردنی لە شوێنی خۆیدا و دانانی لە ڕستەی گونجاودا و پڕدانی ڕیتم و ئاوازێکی شاعیرانە لە دەست ئەمین محەمەد و ئەوانە دێت، کە لەگەڵ شیعر و جوانی و خەیاڵی منداڵانەدا دەژیێن، با ببینین لەم شیعرەدا چۆن وەسفی تاقگە دەکات و وێنەی کەف و خۆڕە و هاژە و جریوە دەگرێ و بە سەیرکردنی گەڵای تەڕ و پرژەی ئاو خوێنەر سەرسام دەکات:
ئەوەتام لە باخێکا
لە دامێنی شاخێکا

جێگەیەك ئاوی سازگار
وەكو تاقگە دێتە خوار
كەفی سپی وەك زیوە
وەرد، چاوم تێبڕیوە
خۆڵ و هاژە و جریوە
دەنگیان لێ هەڵبڕیوە
گەڵای تەڕ و پرژەی ئاو
سەرسامیان كردووم تەواو
(خەونی چڵەكە، ل8)

هەرچەندە تا ئاستێكی زۆر ڕێتم و ئاوازی شیعرەكانی ئەمین محەمەد خۆش و سووك و منداڵانەن، لێ هەندێ جار لێرە و لەوێ، بەهۆی تەواو نەچاو نەكردنی كێشی نیوە دێرەكان، هەر ئەوەتا خوێنەر هەستی پێدەكات سووكە لەنگییەك دروست دەبێ، ئەوەتا لەشیعری (بێقیلە)دا، كە بە كێشی حەفت بڕگەیی نووسراوە، كەچی لە نیوە دێری سێیەمدا دەبێتە هەشت بڕگە:
هەرچەند بە بەچكە ماسی
سەرەتا منتان ناسی
بەڵام سەرمەكوتەم ناوە
ماڵم لەناو زەلكاوە
(ماڵی باران، ل30)

هەروەها لە شیعری (هاوڕێیەتی)شدا، كە شیعرەكە لەسەر كێشی حەفت بڕگەیی نووسراوە، بەڵام نیوە دێری شەشەم بە تەنیا لە هەشت بڕگە پێكدێ:
كێترەكەمم هێناوە
لای پشیلەكە دامناوە
دەڕۆم میوانە لای تۆ
ئاگاداری بە مەیخۆ
بۆ تۆ دەزانیت من چیم
خۆ من پشیلەی ڕاستی نیم
(گۆرانیی هەورەكان، ل18)

وەك دەبینین تەنیا لەو نیوە دێرەی كە دەڵێ (خۆ من پشیلەی ڕاستی نیم) لە هەشت بڕگە پێكدێت.
ئەوەندەی پەیوەندی بە ڕێنووسیشەوە هەبێت، ئەمین محەمەد هەوڵی داوە، سەر لە منداڵ نەشێوێنێ و زێتر پەیڕەوی ئەو ڕێنووسە بكات، كە لەكن زۆرینەی خوێندەواری كوردەوە پەیڕەو دەكرێ و زۆریش خۆی

پاراستووه لەوەی دوو شەواز یا پتر لە جۆرێك نێنووس بەکار بێنێ، خۆ ئەگەر وردتر لەگەڵ بابەتی نێنووسدا مامەڵەی کردبا باشتر و جوانتر دەبوو. لە خوارەوە بەشێك لەو کەڵکن و ناتەواوییانەی لە بواری نێنووسدا، کە لە کێشیرەکانی ئەمین محەمەددا بەر چاو دەکەون، دەخەینە ڕوو:
لە شیعری (خەونی چۆلەکە)دا، بۆ هەردوو وشەی (جریوە) و (بینیوە) دوو (و)ی نووسیوە:
دەستی کرد بە جریووە
وتی خەونم بینیووە
(خەونی چۆلەکە، ل9)

لە شیعری (بۆچوە پشیلە)دا، بۆ وشەی (ون) دوو (و)ی نووسیوە، وەك دەڵێ:
بۆ خۆت لێ وون کردووە
لێرە بەجێت هێشتووە؟
(خەونی چۆلەکە، ل7)
هەر لەو شیعرەدا،(بۆچوو)ی بە (بۆچو) نووسیوە! هەروەها لە شیعری (پەڕەسێلکە)دا، بۆ وشەی (سوور) یەك (و)ی نووسیوە، بەڵام بۆ (دوور) دوو (و)ی بەکار هێناوە:
خنجیلانەی گەردن سور
جار جارێك دەفڕێ بۆ دوور
(خەونی چۆلەکە، ل7)

لە هەمان دەمدا لە شیعری (بوکە سوورە)دا، (بووك)ی بە (بوك) نووسیوە، کە چی بۆ (سوور) تەواوی بەکار هێناوە و دوو (و)ی نووسیوە، هەر لەو شیعرەدا دیسان (جریوە)ی بە (جریووە) نووسیوە! هەروەها بۆ (دەنووك، سووك) یەك (و)ی بەکار هێناوە و بە (دەنوك، سوك)ی نووسیوە، کەچی لە شوێنی دیکەدا، (دەنووك)ی بەکار هێناوە، ئەمجارە (بچووك)ی بە (بچوك) نووسیوە. لە دوو نیوە دێری بەدوای یەکداهاتوودا بۆ(چەتوون) دوو (و)ی بەکار هێناوە، کەچی بۆ (مەیموون) یەك (و)ی نووسیوە! هەروەها بۆ (بیوتایە، زیوین) دوو (و)ی بەکار هێناوە و نووسیویەتی (بیووتایە، زیووین)!
دەستەواژەکانی (جوان بوو) و (ئاسان بوو) بە (جوانبوو) و (ئاسانبوو) نووسیوە، (کردن بوو) و (بردن بوو)ی کردووەتە (کردنبوو) و (بردنبوو)، کەچی وشەکانی (کۆیە) و (جێیە) و (نوێیە) و (پێیە) (برسیە) و (نیە) و (ئاسایە) و (لاسایە) و (لێیە) و (لەوێیە) و (چاوەڕێیە)ی، بە (کۆ یە) و (جێ یە) و (نوێ یە) و (پێ

یە) و (برسی یە) و (نی یە) و (ئاسایی یە) و (لاسایی یە) و (لێ یە) و (لەوێ یە) و (چاوەڕێ یە) نووسیوە! هەروەها (ئاشتیخواز)ی بە (ئاشتی خواز) نووسیوە و (پەلکەزێینە)ی کردووەتە (پەلکە زێینە)، کەچی بێ (هەنگاوەنگ) و (گورجوگۆ بم)، هاتووە (هەنگاو هەنگ) و (گورج و گۆبم)ی نووسیوە! خۆزگە بێ (ئاسکە بچکۆلە) باعەباعی بەکار نەهێنایە، چونکە (باعەباع) بێ مەبەست بەکار دێت.

وشەنامەی شیعرەکانی ئەمین محەمەد هەموو ئەو وشانەن کە سەر بە فەرهەنگی منداڵانن، زۆر دەگمەن نەبێ وشەیەك نادۆزیتەوە کە تێگەیشتنی بێ زارەکان قورس و نامۆ بێ، جار جارە نەبێ هەندێ وشەی وەکو (چەخماخە، خەڕەك...)ی نووسیوە، کە منداڵ یا منداڵانی هەموو ئەو ناوچانەی بە کرمانجیی خواروو دەئاخفن، باش لێی تێناگەن.

لە هەندێ شوێنیش بێ یەکخستنی سەروای شیعرەکانی، خۆی ناچار کردووە هەندێ وشە بەکار بێنێ، ئەم وشانە هەرچەندە لەپێناو جوانکاری و ئاوازداریی شیعرەکان بەکارهاتوون، لێ هەندێ جار لەسەر حسێبی مانا و هەوانیی زمانن، بێ نموونە لە شیعری (فریاگوزار)دا دەڵێ:

منیش جارێك لە جاران
بوم بە فریاگوزاران
بەسواری پشتی کەشتی
دەریا گەڕام بە گشتی
(خەیاڵی منداڵانە، ل21)

ووشەی لێرەدا تەنێ بێ ئەوەی وشەیەکی هاوسەروای (جاران) بدۆزێتەوە، وشەی (فریاگوزاران)ی بەکار هێناوە، دەنا کورد دەڵێ (بووم بە فریاگوزار) نەك (بووم بە فریاگوزاران). لە شیعری (مریشکە سپی)شدا، کە دێتە سەر باسی یەکێك لە جوجەکان، لەبری ئەوەی بڵێ (شیرینە) دەڵێ (شیرینن)، بێ ئەوەی هاوسەروا بێ لەگەڵ (بیبینن):

یەکێکیان پەڕ لە پێ یە
زۆر جوانە حەزم لێ یە
بەدیاریەوە وەستاوم
ون نابێ لەبەر چاوم
ئەوەش وەرن بیبینن
چەندە جوان و شیرینن
(ماڵی باران، ل25)

ئەنجام

ئەمین محەمەد کە نەوەی دوای ڕاپەڕینی بەهاری (1991)ە و دوای

نزیکەی بیست ساڵ لە ئاپەڕین وەکوو قەڵەمێکی بەگوێی ئەدەبی منداڵان دەرکەوتووە و بەردەوامە، ئاستە سەردەمی دەستدانە نووسینی ئەمین محەمەد نە لە سەردەمی (زێوەر) و (بێخود) دەچێ، کە تازە بناغەی ئەدەبی منداڵانی کورد دەکەوتە سەر پێ، نە هاوشێوەی سەردەمی (گۆران) و (کاکەی فەللاح) و (فەرەیدوون عەلی ئەمین)ە، کە دەکاتە قۆناغی دوای چلەکانی سەدەی ئابردوو، نە وەکوو وەختی نووسینی (لەتیف هەمەت) و (مستەم باجەلان)ە، بەڵکو ئەو شاعیری دوای ئاپەڕینە و دروستتر زۆتر لە بیست ساڵ دوای ئاپەڕین خێی دەکات بە دونیای منداڵاندا، وەك ڕوونیشە سەردەمی پاش ئاپەڕین، سەردەمی هاتنەدی ئازادی و چاپ و پەخش و میدیا بوو، ئاپەڕین دەروازەیەك بوو بۆ کرانەوە بەڕووی دونیای دەرەوە و دەست بەکاربوونی ژمارەیەکی زۆر لە ئامێکخراو و سەنتەری تایبەت بە منداڵان و دەرچوونی ژمارەیەکی زۆریش لە گۆڤار و بڵاوکراوەی تایبەت بە منداڵان، لە هەمان دەمدا تێکەڵاوی و هاتوچێی دەرەوە و هاوردەکردنی کتێب و سەرچاوەی تازەی گەلانی دیکە… هەروەها بەهێی تێکەڵاوی لەگەڵ پارچەکانی دیکەی کوردستان و دامەزرانی چەند نێوەندی ئەکادیمی و زانستی و زانەوانی، هەموو ئەوانە وای کرد نووسەرانی دوای ئاپەڕین بە زمان و شێواز و ڕوئیای تازەوە بنووسن، لەنێویشیاندا شیعر و ئەدەبی منداڵان گۆڕانکاری و پێشڤەچوونێکی زۆری لەڕووی چەندایەتی بەخێوە دی، لە ڕووی چۆنایەتیشەوە گۆڕانکاری بەسەرداهات، ئەمانە هەموو یارمەتیدەر بوون تا ئەمین محەمەد وەك دەنگێك لە دونیای ئەدەبی منداڵانی کورد جودا لە نەوەی پێش ئاپەڕین بەدەربکەوێت، ئەو لەنێو جەنجاڵی و قەرەباڵغییەکی زۆری نووسین و بڵاوکراوەی منداڵان دەرکەوتووە، بەڵام لە هەوڵی ئەوەدایە هەموو دەم وەك دەنگێکی جیاواز و تایبەت دەربکەوێت، لەو چەند بەرهەمەی کە لە چەند ساڵێکی کەمدا چاپی کردوون دەیەوێ وەك هاوڕێ و دۆست و ئەویندارێك مامەڵە لەگەڵ منداڵ بکات و بۆ ئەوە دەکۆشێت لە بەکاربردنی هەر وشە و ڕستە و پەرەگرافێکدا، خزمەت بە منداڵ و ئەدەبی منداڵان و وشە و شیعر و جوانی بکات.

شاعیر لە ساڵی (2008)ەوە دەستی بە نووسین و بڵاوکردنەوەی شیعری منداڵان کردووە، لەو شەش دیوانە شیعرەی بڵاوی کردووەتەوە، نزیکەی بە هەموویان (100) تێکستی شیعری دەبن و بەشێکیان کراونەتە گۆرانی، بە سەیرکردن لە فۆرمی شیعرەکانی ئەمین محەمەد، دەردەکەوێت کە بە کوردییەکی پوخت و پاراو دەنووسێت، چەند وشە و واژەیەکی کەم نەبێ دەنا هەر منداڵێك کە بە شێوەزاری کرمانجیی خواروو دەنووسێت و دەپەیڤێت بە سانایی تێدەگات. سەرجەمی

شیعرەکانی لەسەر کێشی پەنجەی خەماڵین و بەشی زۆریشیان لەسەر کێشی حەفت بگەیین، هیچ شیعرێکی ئازادیشی نەنووسیوە.

سەبارەت بە قافیەش، ئەمین محەمەد پتر جووت قافیەی بەکارهێناوە. شیعرەکانی وی کورتن و هیچ شیعری درێژی نییە منداڵ وەرس بکات و توانای خوێندنەوەی نەبێ. دەربارەی ناوونیشانیش، جگە لە شیعرەکانی (گەمەی مشك و پشیلە، پشیلەیەك دەیەوێ بفڕێت، ژیان لە ئەستێرەیەکی تردا) هەموو شیعرەکانی دیکەی ئەمین محەمەد هەر وەك ناوونیشانی دیوانەکانی کورتن و زۆربەیان لە یەك وشە یان دوو وشە پێکهاتوون، هیچێك لە ناوونیشانەکان بە ناوەڕۆکی شیعرەکان نامێ نیین و دروست گوزارشت لە وشە و وێنەکانی نێو شیعرەکان دەکەن. هەموو شیعرەکانی ئەمین بەرواری نووسینیان بەسەرەوەیە، لێ لەوەدا لەگەڵ شاعیرانی پێشوو هاوشێوەیە کە شیعرەکانی جودا نەکردووەتەوە بۆ چ ئاستێکی تەمەن گونجاون، ئەگەرچی ئەو شیعرانەی کە لە (هەنگە وردیلە)دا بڵاوی کردوونەتەوە، هەم وەك خێی ئاماژەی پێداون، هەم بە خوێندنەوەی پەیام و ناوەرۆکی شیعرەکان دەردەکەێت بۆ منداڵانی باخچەی نووسیوە.
ئەمین محەمەد وەك زۆربەی هەرە زۆری شاعیرانی پێش خێی و هاوسەردەمی خێی سەرەتا بە شیعری گەوران دەستی پێکردووە، پاشان هاتووەتە سەر بوار و بابەتی منداڵان. گوتاری شیعریی ئەم شاعیرە دووڕە لە ئامێژگاری و وەعزدان بۆ منداڵ، ئەو نەك هەر هاوڕێی پەپوولە و چۆلەکە و کەرۆشکە، بەڵکو مار و گورگ و ورچیش ناهەنجێنێ و وادەکات منداڵ خێشیانی بوێت.

پەروەردەکردنی منداڵان بۆ ئازایەتی ئەدەبی ... رزا شوان

بەگومان هەموو دایکان و باوکان ئاواتەخوازی ئەوەن، کە منداڵەخۆشەویستەکانیان لە هەموو بوارەکانی ژیانیاندا، ئازا و بوێر و دڵڕبن، بەوا و متمانەیان بۆ تواناکانی خێیان هەبێت؛ بۆ ئەوپەڕی ئازادی و ئازایەتیشەوە، بۆ بێ ترس و شەرم، گوزارشت لە هزر و لە راو لە راز و نیازە پاکەکانیان و لە بەچوونەکانی خێیان بکەن.

ئازایەتی ئەدەبی، خەستەتکی گرنگ و جوانە لە خەستەتە ئەرنیەکانی هەر مرۆڤک. خەستەتکی زەر پەویستە و بەشکی سەرکیە لە سیمای کەسایەتی مرۆف، بەکو بە بەبەشتی بنیاتنانی کەسایەتیەکی بەهەز و هاوسەنگ و رەوشت ئاسایی دەزانرێت.
لەم پەودانگەوە، پەویستە لەسەر دایکان و باوکانی خەشویست، هەر لە منداڵیەوە منداڵکانیان لەسەر ئەم خەستەتە گرنگ و پەویستیە رابهێنن و پەروەردەیان بکەن. تا لە هەموو قۆناغکانی ژیانی داهاتوویاندا، بتوانن پشت بە خۆیان ببەستن و بەسەر ترس و شەرم و دڵەڕاوکێدا زاڵبن، تا بە ئۆپەڵەی ئازایەتی و بوێریەوە رووبەڕووی ئەو کێشە و هەڵوەست و بەرەنگاریانە ببنەوە کە دێنە رێیان. ئازادانە و ئازایەتیانە بەیاری راست و دروست بدەن، بە دامان و رامان گوزارشت لە بیرکەکانیان بکەن.

ئازایەتی ئەدەبی، کارەکی هاوسەنگە، پەیوەندیەکی تەکەڵی و بەهێزی لەگەڵ ئازایەتی جەستەیی هەیە.. بەڵکو هەردووکیان بە تەواکەری یەکتری دادەنرێن.
ئازایەتی ئەدەبی لە منداڵاندا، ئەوەیە کە بەوایان بە خۆیان هەبێت، ئازا و بوێربن، بە ئازایەتی و بە وردبەرزییەوە، بە بیرکردنەوەیەکی قووڵ و داناییەوە، بەرپەچی هەر هەڵوەستەکی دژوار و نەرێنی بدەنەوە کە رووبەڕووی دەبنەوە.. سەرسەختانەش داکۆکی لە باوەڕەکانیان و لە مافەکانیان بکەن و سازشیان لەسەر نەکەن، ملکەچی رای سەپێنراوی کەسانی تریش نەبن.
پەویستە ئەوەش بزانین، کە ئازایەتی ئەدەبی، ملهوڕی و لەخۆبایی و خەسپاندن و هەمیشە خۆبەڕاست زانین ناگەیەنێت. پەویستە ئازایەتیەکی گونجاوبێت، هەڵە نەکەن و سنوور نەبەزێنن و هەستی کەسانی تر بریندار نەکەن و پشڵی ئازادی و مافەکانیشیان نەکەن، ڕێزیان بە دابنێن و بە کەمیان نەزانن.. ئازایەتی ئەدەبی، ئەوە ناگەیەنێت کە لە ئاستی ڕاستیەکاندا، کەڵەقی و نکووڵی بنوێنن، تەنیا هەر قسە و ڕا و بیرکەکانی خۆیان بە ڕاست و دروست بزانن. ڕاو و بیرکە جیاوازەکانی کەسانی تر ڕەتبکەنەوە.

ئازایەتی ئەدەبی تا ڕادەیەک خەستەتکی بەماویە، لە هەمان کاتیشدا خەستەتکی وەرگیراوە. منداڵان لە دایکان و باوکان و لە کەسانی تریش ئەم خەستەتە وەردەگرن. دەکرێت لە هەڵوەستەکانی ڕۆژانەدا، بە پێی قۆناغکانی تەمەنی منداڵان، هەندی هەندی منداڵان لەسەر خەستەتی ئازایەتی ئەدەبی ڕابهێنرێن. تا ببێت بە

بەشێک و بە بەهایەکی بەرزی چەسپاو لە ژیانی کەسایەتییاندا.. دایکان و باوکان و مامۆستاکان رۆڵێکی گرنگ و کارتێکەر و بەرچاویان هەیە، لە هاندان و لە رواندنی ئازایەتی ئەدەبی لە دەروونی منداڵەکانیاندا. بە نموونە: بە ئامادەبوونی دایکان و باوکان، یا بەبێ ئامادەبوونیان، ئەو بەزانن کە بە چ شێوازێک منداڵەکانیان گفتوگۆ لەگەڵ کەسانی نائاشنا و نامۆدا دەکەن.. چۆن بە بە ترس و شەرمکردن و لەووهاتن، لەگەڵ کەسانی نامۆدا دەدوێن.. یا لە ئاهەنگی یادی ساڵڕۆژی جەژنی لە دایکبوونیاندا، سەرنجیان بدەن و بزانن، کە چۆن پێشوازی و بەخێرهاتنی هاوڕێ بانکراوەکانییان دەکەن، چۆن بە بە شەرم و شڕۆژان قسەدەکەن و گوزارشت لە دڵخۆشی و شادی خۆیان دەکەن، بە چ شێوازێکی شیرین و شایستەش سوپاسی ئامادەبوونی هاوڕێکانیان دەکەن.. یا لە پێلی خوێندندا، یا لە کاتی ریزبوونی ڕۆژانەی پێش دەستپێکردنی وانەکان لە قوتابخانەکاندا، ئایە منداڵەکانتان ئەو ئازایەتییە ئەدەبییەیان هەیە، کە بەبێ شەرم هەنراوێک، یا پارچە پەخشانێک، یا چالاکییەک بە دەنگێکی بەرز و بە شێوازێکی فانتازی، لە بەردەم مامۆستاکانیان و هاوڕێکانیاندا پێشکەش بکەن.. منداڵان لە ڕێی ئەم هەوەستانە و لە هاوشێوەی ئەم هەوەستانەوە، دەتوانن ئازایەتی ئەدەبی خۆیان دەربخەن و سەرنجی کەسانی تر بۆ لای خۆیان رابکێشن.. زۆر لە منداڵان هەن، کە گەلی بیرۆکە و رای جوان لە ناخیاندا هەن، بەڵام ئەو ئازایی و ئازایەتییە ئەدەبییەیان نییە، کە بە قسەکردن دەریان ببڕن.

بەشێکی زۆری توێژینەوەکانی ئەم بوارە، ئەوەیان سەلماندووە کە هەکاری شەرم و ترس و نەبوونی ئازایەتی ئەدەبیی منداڵان، دایکان و باوکانیانن. ئەمەش بە کۆنەکی پەروەردە دەزانرێت. هەیەکەشی ئەوەیە کە دایکان و باوکان، زیادەڕۆن لە چاودێری و لە پاراستنی منداڵەکانیان، هەمیشە بە دوایانەوەن، بواری ئەوەیان نادەنی کە پشت بە خۆیان ببەستن. هەموو شتەکیان لەکردوون بە بۆ و ئەوە ناتوانن، ئەوە هەشتا منداڵن، قسەکەن و قەوقەپ، دەمتان داخەن.. بەم شێوە نادروستانە تاریقیان دەکەنەوە.
(یەنامات) دەڵێ"تا تەمەنی سیانزە ساڵیم، وامدەزانی کە ناوم ـ دەمت داخە ـ یە"

دایکان و باوکان، لە منداڵەکانت بگەرێن، با دەمیان دانەخەن و بۆ ئازادی و ئازایەتی گوزارشت لە ناخی دەروونیان و لە حەز و راز و نیازەکانیان و لە را و بیرۆکە و لە بۆچوونەکانیان بکەن،

ئاگادار هۆشیان کرد، لێیان تووڕەبن و چاوتان لێیان زەق مەکەن و سەرکوەریان مەکەن، تاریقیان مەکەنەوە.. بە داخەوە کە هەندێ لە دایکان و باوکان شانازی بەوەوە دەکەن، کە منداڵەکانیان ناوەرن لە ئاستیاندا فزەبکەن، یا چاویان هەڵبڕنن. ئەمە ڕەفتارێکی هەڵەیە و ئەنجامەکی خراپی لێدەکەوێتەوە.

گەر بتانەوێت منداڵەکانت بە ئازایەتی ئەدەبی پەروەردە بکەن، پێویستە بە شێوەیەکی ڕاست و دروست پەروەردەیان بکەن، پشت بە بنەما دەستوورییەکان و بەرنامەیەکی داڕێژراوی سیستەماتیک ببەستن، کە شیاو و گونجاوبن لەگەڵ قۆناغەکانی تەمەنی منداڵاندا. پێویستە دایکان و باوکان، هەست بەوە بکەن، کە منداڵەکانیان هەر لە منداڵییەوە، ڕەنگدانەوەی شەرم و بەدەنگی و لەرووناهاتنیان پێوە دیارە.. بەشێکی زەریان ئازایەتی گوزارشتکردن و دەربڕینی حەز و نیاز و ڕازەکانیان نین.. ئاگادار هەر وابمێننەوە، کە گەورەشبن ئەم خەسڵەتە نەرێنیانە دەبن بە بەشێک لە ژیانیان.

کە مامۆستا بووم لە قوتابخانەیەکی شاری کەرکوکی کوردستانی، وانەی ماتماتیکم بە پێڵی پێنجەم و شەشەمی بنەڕەتی دەوتەوە ـ دوور لە خەڵکەشان ـــ هەموو ساڵێک سەرپەرشتیاری ماتماتیک لە بەیوبەرایەتی پەروەردەی کەرکوک، داوی لێدەکردم کە وانەیەکی نموونەیی بە مامۆستایانی ماتماتیکی قوتابخانەکانی کەرکوک بڵێمەوە. زۆر بە ئاسایی و سەرکەوتوویەوە دەموتەوە.. جارێکیان بە سەرپەرشتیارەکەم وت، ئەمساڵ داوا لە مامۆستایەکی تر بکە با وانەیەکی نموونەیی لە ماتماتیکدا بڵێتەوە، با هەر من نەبم، سەرپەرشتیارەکەمان وتی:" بەڵێ، دوام لە زیاتر لە پێنجا مامۆستا ماتماتیک کردووە، لە وەڵامدا پێیان وتم، بە ڕاستی ئەمە شەرم دەکەین و ناتوانین لە بەردەم ئەو هەموو مامۆستایانەدا، بە سەرکەوتوویی وانەیەکی نموونەیی لە ماتماتیکدا بڵێینەوە، داوای لێبووردنیان لێکردم" من هەکاری نەبوونی ئازایەتی ئەدەبیی ئەو مامۆستایانە و بە هەزاران گەورەی تریش بە تاڤی منداڵییان دەگەنمەوە، ئەبابێیان لە ئاستەی دایکان و باوکان و مامۆستاکانیانن، دەبوایە زوو هەستیان بەم خەسڵەتە نەرێنییە بکردایە و بە ڕاهێنان و بە یارمەتیدانی پەویست چارەسەریان بکردایە و نەیان هێشتبایە ببێت بە ترس و شەرمکردن و بە دیاردەیەکی نەخوازراوی چەسپاو لە کەسایەتی و ژیانیاندا.

ئازایەتی ئەدەبیش، خەسڵەتێک نییە، کە بە ئاسانی و تەنیا بە قسەی ڕووت بڵێتەدی، وەک ئەوەی کە دایکان و باواکان بە منداڵەکانیان بڵێن "دەبێ ئازایەتیتان هەبێت" خەسڵەتێکیش نییە کە بتوانن، لە ماوەی چەند مانگێک یا ساڵێکدا ئەم خەسڵەتە لە دڕوونی منداڵەکانتان بوونن.. بەڵکو بە ڕاندنی ئازایەتی ئەدەبی لە دڕوونی منداڵەکانتان، پێویستیتان بە ئارامی و قوربانیدان هەیە.. چونکە پەروەردەکردنکی ڕاست و دروست کاتکی زۆر دەخایەنێت و پێویستی بە پشوودرێژی و درێژدان هەیە.

(ئەرستە) دەڵێ"ڕەگی پەروەردە تاڵە.. بەڵام بەرەکەی شیرینە"
بە کورتی لەم خاڵانەی خوارەوەدا، باس لە گرنگترین ڕەگاکانی گەشەکردنی ئازایەتی ئەدەبی لە منداڵاندا دەکەین.. بەو هیوایەی کە دایکان و باوکان سوودیان لێوەربگرن:
١ـ دایکان و باوکان ئاوێنەی منداڵەکانیان، پێویستە هەموو دایک و باوکێک نموونەبن لە ئازایەتی ئەدەبیدا و ببن بە پشتڕاست بە منداڵەکانیان، چونکە منداڵان چاولێکەرن و لاسایی گەورەکان دەکەنەوە، بە تایبەتیش ڕەفتار و کردارەکانی دایکان و باوکانیان.

(وین دایەر) دەڵێ:"منداڵەکانتان دەخوێننەوە هەموو ئەو کردارانەی کە لە ژیانتاندا دەیانکەن.. نەک لەو قسانەی کە دەیانکەن"
٢ـ چیرۆکی ڕاستکی گرنگی هەیە لە پەروەردەکردنی منداڵاندا، پێویستە دایکان و باوکان ئەو چیرۆکانە بە منداڵەکانیان بگێڕنەوە یا بخوێننەوە، کە باس لە ئازایەتی ئەدەبی و ئازایەتی جەستەیی دەکەن، بە تایبەتیش ئەو چیرۆکانەی کە پاڵەوانەکانیان منداڵان.

٣ـ ڕاستگۆیی خەسڵەتێکی گرنگی ئازایەتی ئەدەبییە، پێویستە دایکان و باوکان هەر لە منداڵییەوە، منداڵەکانیان بە ڕاستگۆیی پەروەردەبکەن و ڕایان بهێنن و فێریان بکەن کە ڕاستگۆیی یەکێکە لە هەرە خەسڵەتە جوانەکانی کەسایەتی مرۆڤ، فێریان بکەن کە ئازایەتی ئەویان هەبێت کە دان بە هەڵەکانیاندا بنێن.. گەر کچۆڵەیەک قاپێکی لە دەست بەربێوە و شکا و کەس چاوی لێنەبوو، بە دایکی بڵێت ئەو قاپە لە دەستی من بەربێوە و شکا.. پێویستە دایکی سوپاسی بکات و هانی بدات، کە کچۆڵەکەی ڕاستگۆیە،

هیوای ئۆشی بۆ بخوازێت کە هەمیشە راستگۆیت.. چونکە ئەم منداڵە ئازایەتی ئەدەبی هەیە و لەوش ناترسێت کە سزای راستگۆییەکەی چیدەبێت با ببێت.

٤ـ پێویستە دایکان و باوکان و مامۆستاکان بۆ هەموو شێوازێک هانی منداڵەکانیان و قوتابیەکانیان بدەن، کە بۆ ئۆپەڕەی ئازادی و ئازایەتی گوزارشت لە هزر و خەیاڵ و لۆ را و لۆ بیرکەی و لۆ بۆچوونەکانی خۆیان بکەن. بۆ ئەم مەبەستەش دەتوانن گاڵتە دەرفەت و بواریان بۆ بڕەخسێنن.. بۆ نموونە لە (وانەی داهێنان) دا، پێویستە مامۆستای زمانی کوردی، هانی قوتابیانی پۆلەکەی بدات، کە داهێنەکانیان لە بەردەم هاوڕێکانیاندا بخوێننەوە، تا شەرمیان بشکێ و لەسەر ئازایەتی ئەدەبی ڕابهێن.
٥ـ بۆشداریکردنی منداڵان لە تیپی سروود و موزیک و گۆرانی قوتابخانەدا بۆ تایبەتیش ئەو منداڵانەی شەرم دەکەن، تا شەرمیان نەمێنێت و ئەو ئازایەتییە ئەدەبییەیان هەبێت کە خۆیان دەربخەن و لە بەردەم هاوڕێکانیاندا بۆ شەرم و شۆڕان بتوانن گۆرانی بڵێن.

٦ـ پێویستە دایکان و باوکان و مامۆستاکان ئەوە بزانن، کە کردارەکان کاریگەرترن لە قسەکان، ئەم ڕاستییەش بووە بە چەمکێکی گرنگی پەروەردەی نوێی منداڵان.
٧ـ هەرگیز نابێت گاڵتە و تەفیسی بە قسەکانی منداڵان بکرێن و ڕووشکێنیان بکەن. تا نەترس و شەرم نەکەن و خۆیان بە لاواز و بە تواناونەزانن.. هانیان بدەن تا بە ئازایەتی تواناکانی خۆیان لە بەردەمی کەسانی تردا دەربڕن. لە هەڵە و شکستیش نەترس، لە ڕێی هەڵە و شکستییەوە، دەتوانن ڕێگای ڕاستی و سەرکەوتن بدۆزنەوە.
٨ـ منداڵان زۆر جار ناتوانن لە خۆیانەوە بەهرەی ئازایەتی ئەدەبی لە دەروبەریانەوە وەربگرن. پێویستە دایکان و باوکان و مامۆستاکان بە ئۆپەڕەی توانایانەوە یارمەتییان بدەن و ئاراستەیان بکەن تا زاڵبن بەسەر ئەم کێشەیەدا و پشت بە خۆیان ببەستن.

٩ـ بەوا بەخۆبوون، پێویستی و خەسڵەتکی گرنگی کەسایەتییە، پاڵنەر و هاندەریشە بۆ درێژەپێدان و سەرکەوتن.. ئەو منداڵانەی کە بەوایکی تەواویان بۆ خۆیان هەیە، بۆ گۆشبینەوە پشت بە خۆیان دەبەستن، بۆ ئاسایی و ئاسانی و بۆ بۆ شەرم و ترس، دەتوانن لە بەردەمی منداڵانی تردا، گوزارشت لە را و لە باوە و

بیرکەکانیان بکەن.
١٠ــ بە هاندان و گەشەکردنی بەهرەی ئازایەتی ئەدەبی لە منداڵاندا، پێویستە ساڵانە لە وەرزی دووەمی خوێندندا لە لایەن بەڕێوەبەرێتی چالاکییەکانی قوتابخانەکان کە سەر بە بەڕێوەبەرێتی پەروەردەی شارەکان و شارۆچکەکانە "پێشبڕکێی ئەدەبی" بە خوێندنەوەی " هەنراوە و چیرۆک و پەخشان" بە قوتابیانی قوتابخانەکان سازبکەن، لە لایەن منداڵانی بەهرەمەندی ئەم بوارانەوە پێشکەش بکرێن.. خەڵاتی جوانیش بە هەموو منداڵە بەشداربووەکان پێشکەش بکرێن.. ئەم پێشبڕکێیانە ڕووحی ملمانێی و وتووێژ ئەدەبی لە نێوان منداڵاندا دەوروژێنن، منداڵانی بەهرەمەند بە هەڵی دەزانن کە بەهرە و ئازایەتی و توانا ئەدەبییەکانی خۆیان دەربخەن.

١١ــ "بەڕێوەبەرێتی گشتی ڕۆشنبیری منداڵان" کە سەر بە وەزارەتی ڕۆشنبیری کوردستانە، دەتوانێت ساڵانە " پێشبڕکێ ئەدەبی بە منداڵانی کوردستان" بە منداڵانی بەهرەمەند لە بواری "ئەدەبی منداڵان" دا سازبکات، پێویستە لە باکوور و ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوای کوردستانیشەوە، چەند منداڵێک بە ئەم پێشبڕکێیانە بانگ بکرێن.. خەڵاتی جوانیش پێشکەش بە هەموو منداڵە بەشداربووکان بکرێن.. بە داخەوە کە وەزارەتی ڕۆشنبیری کوردستان، تا ئێستا بایەخێکی ئەوتۆیان بە بەهرە و بە چالاکییەکانی منداڵانی کوردستان نەداون.. ئەویان لەبەرچاو نەگرتوون کە منداڵانی ئەمڕۆمان هیوای داهاتووی کوردستانن.. کە منداڵان بەشکن لە ئەمڕۆ و هەموو داهاتووشن.
١١ــ ڕاگەیاندنکان و میدیاکانی کوردستان، دەتوانن ڕۆڵێکی گرنگیان هەبێت لە هاندان و لە گەشەکردنی ئازایەتی ئەدەبی لە منداڵاندا، پێویستە کەناڵە تایبەتییەکانی منداڵان بایەخێکی زیاتر بە چالاکییەکانی منداڵان بدەن.. چونکە هەشتا لە ئاستی پێویستدا نین.
١٣ــ شانۆ بوارێکی گرنگە، بە هاندان و ڕاهێنانی منداڵان بە ئازایەتی ئەدەبی و بە ڕواندنەوەی ترس و شەرمیان. زۆربەی منداڵان حەزیان بە نواندن هەیە. لە ڕێی نواندنەوە دەتوانن تواناکانیان دەربخەن و ئازایەتی ئەدەبی و جەستەییان پێشان بدەن.

١٤ــ من پێشنیاری ئەوە دەکەم، کە لە ساڵی خوێندنی (٢٠١٨ــ ٢٠١٩) دا، لە هەڵەبجە کتێبخانە گشتییەکانی پارێزگاکانی هەولێر و سلێمانی و کەرکوک و دهۆک و هەڵەبجە،

چەند کەسێکی ئەدەبی بە قوتابیانی قوتابخانە بنەڕەتییەکانی شارەکانیان، بە چالاکی ئەدەبی منداڵان سازبکەن، هەر جارەی کەمتر لە منداڵانی بەهرەمەند، هەنراوە و چیرۆک و پەخشان پێشکەش بکەن.. گەر بیانووت ئەمە کارێکی گران نییە.

رەزا شوان
نەرویج: ٣١ی/ سێپتەمبەر/ ٢٠١٨

پانتایی بە پەنابەرێکی کورد لەکدەخرێت

بەشی لەکەینەوەکانی تایبەت بە بابەتە کەلتوورییەکانی زانکۆی ماڵبەرنی ئوستڕالی ، پانتایکی تایبەتی بە پەنابەرێکی کورد بەشێوەی ئۆنلاین لەکخست.
ئەو پەنابەرە کوردە کە ناوی بەهرۆز بوچانییە، خاوەنی چەندین کاری فیلمسازی و نوسینە لەبارەی دۆخی پەنابەران لە کەمپەکانی دوورگەی مانوسی پاپانیوگینیا و ناورۆ کە کارەکانی لەسەر ئاستی ناوەندە ئەکادیمی و ڕۆشنبیرییەکان پێشوازییەکی زۆری لێدەکرێت. کارەکانیشی هەنگدانەوەی ژیانی ڕابردووی و گوزەرانی خراپی خۆی و پەنابەرانە لەو دوورگانە.
بوچانی، لەو پانتاییەدا لە پاڵ باسکردنی کارەکانی خۆی، تیشکی خستە سەر دۆخی خراپی پەنابەران لە کەمپەکانی دوورگەی مانوس و ناورۆ.
پەنابەرانی دوورگەی مانوس و ناورۆ ئەو کەسانەن کە پێشتر ویستویانە بە قاچاخ و بە بەلەم ڕوو لە ئوستڕالیا بکەن بەڵام دەستگیر کراون و هەوانەی ئەو کەمپانە کراون و بەپێی یاساکانی کەچی ئوستڕالیا، هەرگیز لە ئوستڕالیا نیشتەجێ ناکرێن.

زمانی دایکم … عوسمان محەممەد هەورامی

دایەی بەسەز و خۆشبەخت
ئەخەی ، زمانەکەی تە
لە نوقمی ترش و شیرین
بەچەژتر و خۆشتر
لە خونچەی گوڵزاری ژین
بەنخۆشتر و گەشترە ،
کە بەزمانی تە ئەدوێم
گەشەئەکەم و ئەبەم :
ئەمە زمانی کوردییە
پڕ لە گەشە و شادییە ،
دایەگیان ، بەم زمانە
گەزبگەز باڵئەکەم
دیاریگەشەی ئاسمانە

عوسمان محەممەد هەورامی

بونیادی دەلالی و شیمانەیی دال لە (شیعری نوێی کوردی) دا … عەبدولموتەلیب عەبدوڵا

پێشەکی:

بە شێوەیەکی گشتی دەستەواژەی بونیادی دەلالی (بە کێی بیروڕا جیاوازەکانەوە) بەرهەمهێنانی دەلالەتی -حەقیقی و شیمانەیی- دەگرێتەوە، جا چ پەیوەندی بە سروشتی کەمەڵایەتییەوە، یان بە سروشتی تاکی رۆشنبیر و کەسەکانەوە هەبێت… هەبەتە لێرەدا لە رووی ئەدەبییەوە قسە لە بەرهەمێنانەوەی دەلالەت دەکەم، بەڵام لە بیرمان

نەچێ فیکری مرۆیی لێکدانەبڕاوە، بۆیە دەشێ بەشێك لەو قسەکردنە، قسەکردنیش بێت لە رووی بیرکارییەوە، دەمەوێ بڵێم شیکردنەوەی (حەقیقەت) وەك زاراوە لە رووی بیرکارییەوە بە تەواوی ئەو راستییە دەگوترێت، کە وردبینیکراوە و حەقیقەتە مەعریفییەکان دەگەیەنێت. لە بیرکارییدا دالی حەقیقی هەموو رێگایەك بێ کۆمەڵەی بەشەکان و کۆمەڵەی ژمارە راستییەکان خۆش دەکات… بەڵام (شیمانەیی) لە رووی بیرکارییەوە هەموو ئەو ژمارانە دەگرێتەوە کە دەکەونە نێوان (سفر و یەك)ەوە، تیۆری شیمانەیی ئەوە نییە، کە خۆی بسەپێنێ، بەڵکو ئەوەیە، کە هەڵبژاردن دەخاتە پێشەوە… یەکەمیان جەخت لە یەقین و دیار (Certain) دەکات… دووەمیان پشت بە ڕێکەوت و نادیار (Chance) دەبەستێت.

لە فەلسەفەدا چەمکی (ڕاڤەکردن) و (حەقیقەت) دەچنە نێو یەکترەوە، لە زمانی گریکیدا حەقیقەت "ئەلیسیا- alethia" وشەیەکە بە مانا حەرفییەکەی واتای "پەردە لادان" دێت، بەڵام ڕاڤەکردن واتە ڕێگادان بە حەقیقەت بێ ئەوەی بدوێت، یان لە ڕێگای پەردەپۆشین و پەردەنەپۆشین بە کردەی کەشفکردن ڕابێتەوە.
هەموو ئەوانەی قسەیان لە دەستەواژەی بونیادی دەلالی کردووە، ڕێکخستنی مانا و کەشفکردنی مانایان خستۆتە پێشەوە، وەك چۆن رووە جیاوازەکانی ماناشیان بە هەند هەڵگرتووە! بەڵام نابێ لە بیرمان بچێت، هەموو قسەکردنێك لە دەستەواژەی بونیادی دەلالی، دەچێتە سەر قسەکردن لە تەئویلی دەلالی ((تەئویلی دەلالی کردەیەکە ڕێگا بە خوێنەر دەدا هێلی دەلالی دەق بخاتە روو)) بەڵام مانا چییە؟ مانا ئەو (پەیوەندییە) دوو سەرەیە، کە لە نێوان وێنەی هێشەکی و وشەدا دروست دەبێت. بەڵام ڕەنگە پرسیار ئەوە بێ ئایا سنور و جۆری ئەو پەیوەندییە چەندە و چییە و چۆنە، ئایا لە هەموو رووەکانی دنیایین، دەلالەتی زانستی و ڕاستی ئەو پەیوەندییە چەندە، ئایا دەشێ ئەو پەیوەندییە گشتگیر بکرێت، ئایا ئەو پەیوەندییە لە هەموو زمانەکان وەك یەکە، ئەو پەیوەندییانە بە درۆژایی مێژوو قسەی لێدەکرێت، یان بەپێی گەشەکردنی زمان دەگۆڕێ…؟

بە دیوەکەی دیکە بەرهەمهێنانی بونیادی دەلالی جۆرێکە لە (دانان) و (بەیادهێنانەوە) و (ڕێکخستن)! کەواتە بێ تێگەیشتن لەو دەستەواژەیە پێویستە بێ دیدی (سوسێر) و ئاستی گوزارشتکردن و ئاستی ناوەڕۆك و مانای بەرهەمهاتوو بگەیەنەوە، ئەو دیدە سوسێرییەش پەیوەندی بە هاوسەنگی نێوان گوزارشتکردن و ناوەڕۆك و بەرهەمهێنانی دەلالەت و جمگەکانی بە یەکەوە بەستنەوەی

دەلالەتەکانەوە هەیە، وەك چۆن لە لایەکی دیکەش پەیوەندی بە جیاوازییەکانی ئاستی گوزارشتکردن و مانای وشە بەیەکەوە بەستراوەکان و چۆنێتی بەیەکەوە بەستنەوەوە دەکات. هەموو ئەوانەش لە رووی سیمیاییەوە ئەوە ئاشکرا دەکەن، کە دانان و بەیادهێنانەوە و ڕکخستن پەیوەندی بە ئاستی (گوزارشتکردن) و (ناوەڕۆك) و (کەشفکردنی مانا)وە دەکات.

مەرج نییە بیرکردنەوەی نوێ وەك پێویست پرسیاری نوێ دابهێنێ، بەڵام دەشێ بە ڕێبازی نوێ، پرسیارە کۆنەکان لێکبدەینەوە، لێرەدا پرسی مانا وەك پرسێکی کۆن هەر تەنها بە وشەوە گرێ نەدراوە، هەر تەنها بە قسەکەرەوە بەند نییە، هەر تەنها بە مانای ئامادەوە بەند نییە، هەر تەنها بە گوێگرەوە نالکێ، دروست بوونی پەیوەندی مانای ئامادە هەر تەنها بە ئاستی گوزارشتکردن و ئاستی زمانی گوزارشتکردنەوە نالکێ… بە دیوێکی دیکەدا پرسی مانا پرسی هاوژیانی و کەشفکردنی دەلالەتە؟!

لە نێوان وشە و دەلالەتەکانی وشەدا پەیوەندییەکی سروشتی بوونی نییە، وشە و رستە ڕەمزن! چ مانای ئامادە، چ مانای خەیاڵکراو و شیمانەیی شتێك لە دەرەوەی خەیان دیاری دەکەن، دەلالەت لە شتێك دەکەن: بۆ نموونە (دوکەڵ) دەلالەت لە ئاگر دەکات… (دڵی پڕکراو بە تیر) دەلالەت لە ئەڤین دەکات و زۆتریش… وەك دەبینین دەلالەت کارێکە دەکەوێتە نێوان دال و مەدلول، دەلالەت بایەخ بە دراسەکردنی نیشانەکان و شتەکان و هەبوونەکان دەدات، بایەخ بە کێی ئەو شتانە دەدات، کە لەگەیاندا ژیاوە، بایەخ بە کێی ئەو شتانە دەدات، کە لەگەیاندا دەژی، بایەخ بە کێی ئەو شتانە دەدات، کە ئەویدیکەی جیاواز دەیبینێ؟! ڕەنگە وشە شتێك بگەیەنێت، لە ژێر سێبەری پەیوەندییەکانی ئێمە، کە ئێمە بیری لێدەکەینەوە، ڕەنگە وشە شتێك بێ، نەکەوتە ژێر سێبەری پەیوەندییەکانی وەرگرەوە، ئەوەی دوای ئێمە بیری لێدەکەنەوە، یان بیری لێناکەینەوە، دەمەوێ بڵێم مانای ئامادە ئەو پەیوەندییەیە کە لە نێوان من و ئەو و لە نێوان شتەکانەوە هەیە، بەو مانایەش بونیادی دەلالی (دنیای حەقیقی مانا) دنیای چەسپاو… نیشان دەدات، لە پشت هەموو ئەوانەش ڕێشنبیرییەك ئامادەیە، کە بەرەو پرنسیب و یاسا و ڕێساکان هەنگاو دەنێت! بەڵام شیمانەیی دال (هاوژیانی مانا) وێنا دەکات، دنیای جولاو… لە پشت هەموو ئەوانەش ڕێشنبیرییەك ئامادەیە، کە بەرەو دەق و دەقی کراوە دەبێتەوە، کە بەرەو ئەویدیکەی جیاواز دەبێتەوە! دنیای حەقیقی مانا لە سەر ڕکخستنی مانای ئامادە وەستاوە، شیمانەیی دال و دەقی

کراوە لە سەر خەیاڵی کەشفکردن، بەڵام رووە جیاوازەکانی مانای ئامادە وەستاو و مانای کەشفکراو پەیوەندی راستەوخۆی بە ئەویدیکەی خۆنەرەوە هەیە...

ئیشکالیەتی مانا

لە نێوان ڕێکخستنی مانای ئامادە و خەیاڵی کەشفکرندا

(سوکرات) پێناسەی بیرکردنەوە دەکات، بەڵام (ئەفلاتوون) بیرکردنەوە لە واقیعی هەستپێکراو جیا دەکاتەوە. ئەو قسەیە پێماندەڵێت فیکری مرۆیی لە ئەفلاتوونەوە ئیشکالیەتی مانای بێ بەجێماوە... ئەفلاتوون، سوکرات، سۆفستاییەکان پێیانوابوو پەیوەندی نێوان گوتن و ماناکانی گوتن پەیوەندییەکی خودی و سروشتییە! واتە گوتن راستەوخۆ لە مشکدا تێگەیشتنی تایبەتی خۆی دەخاتەوە... بەڵام ئەرستێ بیرکردنەوەی ئەفلاتوون ڕەتدەکاتەوە و پێیوایە پەیوەندی نێوان گوتن و ماناکانی گوتن پیشەیی و تەرمئامێزە، ئەوەیە کە تاکەکانی کۆمەڵگا لەسەر ماناکانی ڕێککەوتوون، وەك چۆن سوکرات دەڵێ راستە هەندێ گوتن پەیوەندیەکی سروشتی بە ماناوە هەیە، بەڵام هەندێکیان وا نیین، بەڵکو خەڵکانێك مانای تایبەتی پێدەبەخشن و ئەو مانا تایبەتییانە دەچەسپێن و دووبارە دەبنەوە... لە کۆی ئەو قسەکردنانەوە دەتوانم بڵێم مانا فیکرەیەکە یان چییەتییەکە یان پرنسیبی تێگەیشتنێکە، کە وەك یەك لە واقیع یان فیکرێکەوە سەرچاوە دەگرێت. بیریاری ئەڵمانی (شلیرماخەر) هەوڵستێکی کلاسیکیانەی بەرانبەر هیرمینۆتیکا هەیە، پێیوایە دەق لە ناوەندێکی زمانەوانی پێکهاتووە و فیکری دانەر بێ خۆنەر دەگوازێتەوە، لە ڕووی زمانەوە دەلالەت لە تەواوی زمان دەکات، لە ڕووی سایکۆلۆجییەوە دەلالەت لە فیکری خودی داهێنەر دەکات! پەیوەندی ئەو دووانە پەیوەندییەکی جەدەلییە. وەك دیارە هەوڵدەدات قسە لە دوو ڕوو بکات، یەکەمیان بابەتی، کە سەر بە زمانە و تێگەیشتنی هاوبەش دەسازێنێ، دووەمیان خودی، کە تایبەتمەندی دانەر دەخاتە ڕوو. بەڵام تێوانینی نوێ بۆ دەق ئەو شێوە بیرکردنەوە کلاسیکییە تێدەپەڕێنێ و بونیادگەراکانیش دەخاتە لاوە و پێیوایە ماناکانی دەق نە پەیوەندی بە دانەرەوە هەیە و نە بە خۆنەرەوە، بەڵکو لە نێوان دانەر و خۆنەردا دەجوڵێتەوە، لە نێوان دانەر و خۆنەردا زمان پەیوەندییەکان ڕێکدەخات، وەك ئەوەی پرۆژەیەك بێ بێ ژیان لە خوێندنەوەدا بێتە بەرهەم و لە خۆنەردا خۆی واڵا بکات.

(فریگە و هێسرل و ڕاسل) لە سەر هەمان بیرکردنەوەی ئەفلاتوون، یان بەڵای کەمی لە وێناکردنی بوونی بابەتخوازیانە نزیك بوونەوە و

پێیانوابوو مانا بابەتخوازی و ئایدیالییە، مانا هەیە و پەیوەندی بە ناوەڕۆکی عەقڵییەوە نییە! واتە پەیوەندی بە لێکدانەوە و ڕاڤەکردن و بەجێهێنانەوە نییە، وەك چۆن پەیوەندی بە نیشانە زمانەوانییەکانەوە نییە. بێ نموونە (نیازخوازی) هێسرل پەیوەندی بە بابەتگەرایی ماناوە هەیە نەك عەقڵ، هێسرل هەرگیز قبووڵی فیکرەی (فرە مانایی) نەکردووە… بە کورتی هەموو ئەوانە پێماندەڵێن مانا هەیە و ئامادەیە و پەیوەندی بە ڕێکخستنەوە هەیە، لە ڕێگای ئەو تێگەیشتنەوە هێسرل دەڵێ: هەموو ئاگامەندییەك دەرککردنی تایبەت بەخۆی هەیە…
سیستمی زمانەوانی سیستمێکی داخراوە! زمان هەموو پەیوەندییەکانی دەکەوێتە ناوەوەی خۆیەوە، وەك بونیادگەراکان نازیان بەو تێزەوە دەکرد، بێگومان هەموو ئەوانە مانای ئامادە و ڕێکخستنی مانای ئامادە ئاسان نیشان دەدەن، من لە بەر حەقیقەتی ئەو داخرانە نییە، دنیای ڕێکخستن وەك دنیایەکی داخراو دەبینم، ڕاستە هەموو ڕێکخستنێك گرنگیەکی زۆری بە نسبەت ریتم و ناوکۆیی و تێگەیشتنەوە هەیە. من لە بەر ئەوە نییە، دنیای ڕێکخستن وەك دنیایەکی داخراو دەبینم، بەڵکو لەبەر ئەوەیە کە زمان دەژی و گەشە دەکات و بەرەو پێشەوە دەچێت و بەردەوام لە ناوکۆیی و خەیاڵی ڕێکخستنی نوێ خۆی دەبینێتەوە…

بۆوایەك هەیە، پێیوایە (تێگەیشتن) و (مانا) هەردووکیان عەقڵ بەرهەمیان دەهێنێ. هەردووکیان وێنەی عەقڵییەن، بەڵام لە نوانیاندا دەلالەت دەگێڕێ، یان دەکەوێتە سەر لایەنی بەرپرس… قسەیەك هەیە، مانا بە گوتراوەوە دەلکێنێ و تێگەیشتن لە عەقڵەوە بەرهەم دەهێنێ، بەڵام ئەوە بەو مانایە نییە، کە تێگەیشتن لە مانا دابڕاوە، ئەوە بەو مانایە نییە، کە بۆوامان بە یەك جۆر لە تێگەیشتن هەبێت، بە هیچ جۆرێك بەو مانایە نییە، کە مانا لە عەقڵ دوورە. ئەگەر قسە لە مانای وشەیەك یان ڕستەیەك یان دەقێك بکەین، ئەوە هەر دەبێ لە چوارچێوەی مەدلولی پەیوەست بە دالەوە بخوێینەوە، کەواتە وەك (پۆل ریکۆر) دەڵێ، مانا پەیوەندییەکی ناوەکی لە نێو دەقدا دروست دەکات. بەڵام (نیشانە) و (مانا) دوو بەشی بەیەکەوە پەیوەست نین، وەك دال و مەدلول، بەڵکو سەر بە دوو کایەی تیۆری جیاوازن، بە پرنسیبی جیاواز هەڵدەسن و وەسفی جیاوازییان هەیە، دیارە تێگەیشتنی وەستاو زمان زێتر وەك ڕێسا و یاسا تەماشا دەکات، نەك وەك بوونێکی زیندوو، وەك جولە و کردە… بە گشتی کۆی قسەکان لە بارەی ڕێسا و یاسای زمان و مانای چەسپاوەوە پێماندەڵێت مانا (بە مێژوو) ئابۆوقە دراوە، بەڵام دەبێ بزانین

مانا بەردەوام نوێ دەبێتەوە، داهێنان ئابووقە نادرێت، داهێنان زەمەنەکان تێکدەشکێنێ!

بەهای وشە لە رێگای پەیوەندی وشەکە بە کەمەڵ وشەی دیکەوە دەردەکەوێت … مانا ناکەوێتە دەرەوەی شتەکانەوە، داهێنان ناکەوێتە دەرەوەی شتەکانەوە! تەئویلگەرەکان دەڵێن هیچ مانایەك لە دەرەوەی تەئویلەوە بوونی نییە، چ لە رێگای ناوکییەکی زانستییەوە بێ، یان کەسییەوە، واتە مانا یان لە رێی تەئویلی ناوکییەوەیە، یان بیروڕای فەردی و خودییەوە هەیە. بەڵام داهێنان گەڕانەوە نییە بۆ مەبەستی شاراوەی دانەر، گەڕانەوە نییە بۆ بونیادی دەلالی و دنیای مانای حەقیقی میسالی، بەڵکو بە دواداچوونی بزاڤە لەبننەهاتووەکانی مانایە و گەڕانە بە دوای ژیان و خوێنەر و مانای جیاواز… تەئویلکردن واتە بەخشکردنی ئامرازی نوێ لە نێوان مرۆڤ و دنیا، خوێنەر و دەق، ئەو ئامرازە نوێیەی کە گوتار دەیخاتە ڕوو… مانا خێی لە نێوان کەمەڵێك سیفەتدا دەبینێتەوە، وەك مانای شاراوە، ناوەکی، دیار، نادیار، حەرفی، دەرووونی… بۆیە مەسەلەی پێناسەکردن زۆرتر و زۆرتر دەبێت.

لێرەدا پرسیار من ئەوەیە، دەشێ لە کێی ئەو ئیشکالییەتانەوە مانا لە پێناسەیەکی جێگیردا ئابووقە بدەین؟ ئایا ئەوەندە بەسە مامەڵەیەکی کلتوری، مێژوویی، حدسی، زمانەوانی، سایکۆلۆجی… لەگەڵ مانادا بکەین، یان بیر لەوە بکەینەوە، کە زمان دەژی و نوێ دەبێتەوە… ڕاستە هەتا ئێستا زانستی زمانەوانی لە ڕووی سیمیۆلۆجیا و تەئویلەوە ئەرکی زۆری کێشاوە، بەڵام هیچ قسەیەکی بۆ ڕاستەکردنەوەی ئیشکالییەتەکانی مانا و بەرجەستەکردنی داهێنان نەکردووە؟

ستراتیژی دانەر/ شاعیر
لە نێوان ڕێکخستن و کەشفکردندا

لێرەدا دوو تێگەیشتن بۆ مانا لای (دانەر/ شاعیر) دەخەمە بەر چاو: تێگەیشتنی یەکەم، پەیوەندی بە ئاستی زمانی- فەرهەنگی (مُعجمی- lexicon) -واتە مانای چەسپاو (ئامادە) و ڕێکخستنەوە هەیە و مێژووی مانامان پێدەناسێنێ، هەبەتە بە گشتی پەیوەندییەکانی ئاستی زمانی فەرهەنگی لەوەوە بەرەو گوتار دەبێتەوە، کە پێوایە مانای ئامادە جگە لە یارییەکی پاشکۆئامێزی ناوەکی شتێکی دیکە نییە، یەکەی فەرهەنگی بە درێژایی مێژوو مانای جێراوجێر لەخۆ کۆ دەکاتەوە، هەر زەمەنەی دەکەوێتە سەر حەقیقەتی مانایەك، وەك چۆن

بە درێژایی مێژوو دەکەوێتە سەر جیاوازی ماناکانیشەوە. لێرەوە جیاوازی ڕێکخستنی مانا و ڕێکخستنی جیاوازی زۆرترین مانای ئامادە دەستەبەر دەکات، جیاوازی ڕێکخستن و ڕێکخستنی جیاوازی مانای ئامادە (دانەر/ شاعیر)ی جیاواز دەدزێتەوە، وەك چۆن (خوێنەر/وەرگر)ی جیاواز بەدوای جیاوازی ڕێکخستن و ڕێکخستنی جیاوازی مانای ئامادەدا دەگەڕێت، واتە وەك چۆن لە هەر قۆناغێکدا (دانەر/ شاعیر)ی جیاواز بەدوای ڕێکخستن و ڕێکخستنی جیاوازی بوونیاندا دەگەڕێن، تا بەهایەك بێ (بوونی ڕێکخراو)ی خۆیان بەجێ بهێنن. یان ئامادەیی ڕێکخراو بەجێ بهێنن، بە هەمان شێوە لە هەر قۆناغێکدا (خوێنەر/وەرگر)ی جیاوازیش بەو مانایە مانای ئامادەی ڕێکخراو، (خوێنەر/وەرگر- دانەر/ شاعیر)ی ڕێکخراومان بێ کەشف دەکات، (خوێنەر/وەرگر- دانەر/ شاعیر)ی ڕێکخراو ڕێگا بە مانای ئامادەی ڕێکخراو دەدات، بێ ئەوەی بدوێت.

بەڵام تێگەیشتنی دووەم، بێ مانا بە گشتی لە شیکردنەوەی کەشفکردن و دەلالەتی مانای خەیاڵکراوەوە سەرچاوە دەگرێت، وەك ئەوەی نزیکترین و نوێترین یەکەی گوتار پێکبهێنێت، کەشفکردن و مانای خەیاڵکراو بێ قۆناغ و سەرچاوەی یاسا و ڕێسای ڕێکخستنی مانا ناگەڕێتەوە، بەڵکو هەمیشە ڕووە جیاوازەکانی مانا واتا دەکات، ڕووی جیاوازی مانا زۆرترین سەربەخێیی هەیە، ئەوە سەربەخێیی مانای خەیاڵکراوە (دانەر/ شاعیر)ی سەربەخێ دەدزێتەوە، بە دیوەکەی دیکەش (خوێنەر/وەرگر)ی سەربەخێ هەمیشە بەدوای ڕووە جیاوازەکانی مانای کەشفکراودا دەگەڕێت، ڕووە جیاوازەکانی مانا، کەشفکردنی مانایە، کەواتە دانەر/ شاعیری سەربەخێ بەدوای مانای کەشفکراوی بوونیدا دەگەڕێت، تا بەهایەك بێ (بوونی گریمانەکراو)ی بەجێ بهێنێت. یان ئامادەیی گریمانەکراو بەجێ بهێنێت، بە هەمان شێوە (خوێنەر/وەرگر)ی جیاوازیش. ئەو تێگەیشتنەی کەشفکردنی مانا ڕەفتاری تەئویلی لە نێو دەقدا ڕێکدەخات. بەو مانایەش دەق کەمەڵك (دال)ە و دەبێ لە دەرەوەی قۆناغ و سەرچاوەی یاسا و ڕێسای ڕێکخستنی ماناوە لەلایەن خوێنەر/وەرگر کەشف بکرێت، (دانەر/ شاعیر)ی سەربەخێ لە حاڵەتی نوسیندا بە هەمان پرسەدا تێدەپەڕێت. ئەو کاتەش دەق بوونی هەیە، کە دەخوێنرێتەوە و خوێنەر بە شەهوەتی خوێندنەوە و نوسەر بە شەهوەتی نوسین دەگات! هیچ دەقێك بێ بوونی خوێنەر بوونی نییە، بەو مانایەش دەلالەت لەسەر زنجیرەیەکی بێ کۆتایی لە ڕێکخستنی دال و لە خەیاڵکردنی شەهوەتدا دەژیت. لە کێی ئەو قسانەدا هەوڵدەدەم ئەو دوو تێگەیشتنە لە سێ جۆر خوێندنەوە بێ (مانا) کورت بکەمەوە: خوێندنەوەی یەکەم پەیوەندی بە زمانی

فەرهەنگی و مانای چەسپاو و ئامادەوە هەیە. خوێندنەوەی دووەم پەیوەندی بە شیمانەیی مانای نوسەرەوە هەیە. خوێندنەوەی سێیەم دەکەوێتە سەر خوێنەری جیاوازەوە.

ئەگەر دەق فەزایەك بێ بێ ئاوێتەبوون، ئەگەر دەق تانێپێی نێوان تێگەیشتنی فەرهەنگی و تێگەیشتنی شیمانیی و خوێنەر بێت، ئەوە لە ئاسێی خوێندنەوەی (ریکێر)دا خوێندنەوە و تەئویلەکان لە دنیای مانای داخراوی ئایدیالیدا گیر ناخێن، بەڵکو بە سەر ژیانێکی واقیا و نوێدا دەکرێنەوە! ئەو قسەیەی کە من لە رێگای ریکێرەوە رێکمخستووە لەوێوە دێت، کە ریکێر پێیوایە زمان رەنگدانەوەی هەموو ئەوانەشە کە پێش دەق و دوای دەق دەکەون! کەواتە زمان هەر تەنها رەنگدانەوەی هەبوون نییە، بەڵکو پەیوەندییەکی گشتگیرە و پەیوەندی خەیاڵکردنی من و ئەویدیکەیە بە هەموو دنیا، زمان یارییەکە هەمووان تێیدا هاوبەشین، جگە لە زمان شتێکی دیکە بێ گوزارشتکردن لە خێماندا نادزینەوە، جگە لە زمان شتێکی دیکە بێ هەناسەدان نادزینەوە، جگە لە زمان شتێکی دیکە بێ پەیوەندی و هاوژیانی نادزینەوە، بێیە کردەی تەئویلکردن لە رێگای زمانەوە دووبارە ئەفراندن دەگەیەنێت. هەر لە رێگای دووبارە ئەفراندنەوە درك بە ئەزموونەکانی ژیان و خوێنەرە جیاوازەکان دەکەین.

شیعری کوردی

ماناکانی (رێکخستن) و دەلالەتەکانی (کەشفکردن) و (خوێنەری جیاواز) لەو لێکۆڵینەوەیەدا هەوڵدەدەم قسە لە شێوەی رێکخستنی (مانای ئامادە و چەسپاو) و شێوەی کەشفکردنی (مانای نائامادە و خەیاڵی نوسەر) و (مانای ئامادە و نائامادە و خوێنەری جیاواز) لە شیعری نوێی کوردی و دوای راپەڕینی 1991ی کوردستانی باشور و بەشێك لەو شیعرەی کوردستانی رۆژهەڵات، کە دەکەونە بەر (شەپۆلی حجم) و (شەپۆلی زمان) بکەم…
پرسیاری سەرەکی ئەو لێکۆڵینەوە لە هەموو ئەوانە ئەوەیە، ئایا شیعر تەنها رێکخستنی مانای چەسپاو و ئامادەیە لە دووتوێی یاسا و رێساکانی زماندا، بە دیوەکەی دیکە ئایا شیعر رەتکردنەوەی یاسا و رێساکانی زمان و شێواندنی مانای ئامادەیە، مانای ئامادە و نائامادە و خوێنەری جیاواز دەکەوێتە کوێی شیعری کوردییەوە، بە دیوەکەی دیکە ئایا شاعیری کوردی بەشێك لە کێشەکانی ژیانی کوردی لە شیعرەکانیدا هەڵگرتووە، ئایا شیعری کوردی لە پێشبینی و خەیاڵی تاکی کوردی و خەیاڵی ئەویدیکەی جیاواز دەدوێ؟
قسەکردن لە چەمکی (رێکخستن) لە رووی زمانەوە چەسپان و دنیایی

دەگەیەنێت، بە دیوێکی دیکە دەشێ چەمکی ڕەکخستن بەو مانایە بێت، کە هەر یەك لە ئێمە بە عەقڵ و ئاگامەندییەوە بە دوای ڕێسا و یاساکانی زمانەوە بین، هەر یەك لە ئێمە لە سەر مێژوو و شێوەی تایبەتی (خۆی) قسان دەکات…

ئەگەر چەمکی ڕەکخستن قسەکردن بێ لە سەر شتی تایبەتی و شێوەی تایبەتی ئەو شیعرەی کە دوایی هاتووە! ئەوە چەمکی خەیاڵ و کەشفکردن لەگەڵ هەموو ئەو پرسانە دژ دەکەوێتەوە، کە تێیدا مانای چەسپاو ئامادە خۆی بەسەر شیمانەیی ئێستا و ئێستای زیندوودا دەسەپێنێت، وەك چۆن دژ بە هەموو ئەو قسەکردنانەشە، کە پێشتر سەرەتا و کۆتایان زانراوە، کەواتە بەشێك لە خەیاڵ و کەشفکردن لە سەرەتا و کۆتایی نەزانراوەوە سەرچاوە دەگرێت! وەك چۆن بەشێکی دیکەی پەیوەندی بە ڕووە جیاوازەکانی مانا و ڕووە جیاوازەکانی ڕەکخستن و خوێنەری جیاوازەوە هەیە… هەر چۆنێ بێت هەمیشە کار و (دەقی ئەدەبی) تەجاوزی دەست بێ بردنە تیۆرییەکان دەکات، بەڵام ئایا تیۆرە ئەدەبییەکان ئەو حەقیقەتە دەرك دەکەن؟ هەڵبەتە ئەو پرسیارە وەڵامی ناوەکی خۆی هەیە، کە پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە داهێنانەوە هەیە، لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا ڕێبازە ئەدەبییەکان بەرهەمهێنەرن و پانتاییەکی مەعریفی بەرفرەوانیان هەیە و مامەڵەی تایبەتی لەگەڵ کار و دەقی ئەدەبی و خوێنەری جیاوازدا دەکەن…
بە گشتی زمان وەك بابەتی حەقیقی و کردەیی هەمووان بەیەکەوە کۆ دەکاتەوە، لە کۆی ئەو هاوگونجانەدا دەتوانم ئاماژە بە (سۆ هێل) لە شاعیرانی شیعری نوێی کوردی باشور و دوای ڕاپەڕین و بەشێك لە شیعری کوردستانی ڕۆژهەڵات بدەم، بەڵام بەبێ ئەوەی ئەو پێلینکردنە جگە لە گریمانەکردن شتێکی دیکە بێت، بەبێ ئەوەی پشت بە تیۆرێکی دیاریکراوی ئەدەبی ببەستێت، بەبێ ئەوەی چەمکی (داهێنان) وەك بنەمای قسەکانم بێ بەراوردکردنی ئەو پێلینکردن و بەدواداچوونە بە کار بهێنم؟!

هێلی یەکەم

بە گشتی (هێلی یەکەم) کۆی ئەو شاعیرانە دەگرێتەوە، کە بۆچوونیان بە دەست بێ بردنی مانای ئامادە هەیە، لە میانی مانا نوێیەکان و لە دەرەوەی مانای ڕووت و ڕەهادا! وەك چۆن هەوڵدەدەن لە ڕەکخستنی ماناوە هاوسەنگی نێوان (ئاستی گوزارشتکردن و ڕیتمی ڕستە) لە لایەك و (ڕیتمی وشە و مانای چەسپاو) لە لایەکی دیکە بپارێزن، یان زمان شێوەی ئاسایی بپارێزن، واتە هاوسەنگی نێوان خود و گوتراو لە توێی زمان و مێژووی مانادا بپارێزن، بێ ئەوەی جوانی شیعر و جوانی

ئامادە بە یەکەوە بگونجێنن! هەموو ئەوانە پارێزگاری لە ڕەسەنایەتی و یاسا و ڕێساکانی زمان و جوانی ئامادە دەکەن، هەموو ئەوانە پێیانوایە بە پلەی یەکەم شیعری جوان پەیوەندی بە ئاکاری جوان و وشەی جوان و گوتراوی جوان و خەیاڵی جوان و مانای ڕەوان و ڕیتمی ڕەوانەوە هەیە… هەموو ئەوانە دەکەونە نێوان مشتومڕی گوتن و ماناوە! بێ ئەوەی لە ڕێگای خودەوە بە گوتراو بگەن، بێ ئەوەی لە ڕێگای عەقڵەوە بە مانا بگەن، واتە لە ڕێگای مێژووی گوتراوەوە بە مانای ئامادە بگەن، لە ڕێگای کێی مانا و گوتراوەوە بە جوانی و خەیاڵی شیعری بگەن، لە ڕێگای تێگەیشتنەوە بە دەلالەتە نوێیەکانی مانا بگەن، بە دیوەکەی دیکە لای هەموو ئەوانە حەقیقەتی مانا هەمیشە لە ئامادەیی ئێستای مانادایە، بەو مانایەش ڕۆشنایی مانا لە ڕۆشنایی ئێستای مانا دانەبڕاوە، لەوێشەوە ڕێگا بێ حەقیقەتی ئامادە خۆش دەکەن، بێ ئەوەی بدوێ…
وەك دەردەکەوێت هێزی خێیان لە مانای ئامادە و ڕەکخستنی خوددا دەبیننەوە، پرسیار لەوە ناکەن عەقڵ، گوتراو بونیاد دەنێت، یان گوتراو، عەقڵ دروست دەکات؟! پرسیار لە تێگەیشتن و مانا ناکەن، پرسیار لە جیاوازی و دنیابینی جیاواز ناکەن، پرسیار ناکەن وشەی شیعریی چۆن دروست دەبێت، جیاوازی لە نێوان ڕەوانی و ڕاهاتن و شیمانەیی چییە؟!

هێلی دووەم

(هێلی دووەم) زۆربەیان لەسەر بنەواببوون بە نائاگامەندی (نەست) و پێشخستنی ناوکێیی و فەرامۆشکردنی خود لە یەکەوە نزیکن، بەڵام نەك بەو مانایە کە گەیانەوە بێ نائاگامەندی و نەست گەیانەوە بێ بێ (فرۆید) بەڵکو بەو مانایە کە نائاگامەندی و نەست پێش زمان دەکەوێت، وەك چۆن لای (لاکان) جێگای گفتوگۆیە… لەوێوە شاعیرانی هێلی دووەم هەوڵی کەشفکردنی مانا و هەوڵی (دامەزراندنی پەیوەندییەکی نوێ لە نێوان وشە و وشە، وشە و مرۆڤ، وشە و دنیا) دەدەن، ئاسۆیەکی دیکەی چاوەڕوانی بێ خوێنەران واڵا دەکەن، شێوەی ستوونی بە زمان دەبەخشن، ئەوەش جێکەوتەی وشە و پەیوەندییەکانی و ئاسۆیەکی دیکەی چاوەڕوانی دەخاتە نێو گەشەکردنی وشە و گەشەکردنی ناوکییەوە، وەك چۆن بەشێکی زۆر لە شاعیرانی هێلی دووەم خێیان بە (کۆتایی نەزانراو) دەسپێرن، خێیان بە (دنیابینی جیاوازی مرۆیی)ەوە دەسپێرن، بە پلەی یەکەم میکانیزمی خەیاڵ بە بزوێنەری شیعری دادەنێن، لە ڕێگای یاخی بوونی مەعریفییەوە هەوڵی بەرجەستەکردنی شیمانەیی شیعری و کەشفکردنی جوانی و پەیوەندییە

کراوەکانی ژیان دەدەن، هیچ سنورێك بۆ مانا و جوانی و چێژ قبوڵ ناکەن، هەموو سنوردانانێك بۆ توانای لە بنەماتووی مرۆڤ رەتدەکەنەوە، هەموو ئەگەرەکان بۆ جیاوازی مانا دەهێنن، هەموو ئەگەرەکان بۆ تەماشاکردنی دنیا بە کراوەیی جێدەهێڵن، بە دیوەکەی دیکە هەموو ئەوانە ڕێگا بۆ شیمانەیی خۆش دەکەن، بۆ ئەوەی خۆی دابمەزرێنێ…
وەك دەردەکەوێت هێزی خەیان لە نائاگامەندی و پێشخستنی ناوکەیی و فەرامۆشکردنی خوددا هەڵدەگرنەوە، بەڵام پرسیار لە بارەی بنەما جیاوازەکانی مەعریفە و ئاستی کلتور و پێشکەوتنەکانی ئەویدیکەی مرۆڤایەتی… وەڵام نادەنەوە، قسەکردنی جیاوازی ئەویدیکە لە بارەی عەقڵ و تێگەیشتن و درککردن فەرامۆش دەکەن!

هێلی سێیەم

(هێلی سێیەم) تەواو پێچەوانەی هێلی یەکەم بیر دەکەنەوە، (هەموو ئاوەڵدانەوەیەك بۆ مۆژووی مانا و ڕەکخستنی خود ڕەتدەکەنەوە)، (هەموو یاسا و ڕێساکانی زمان و ڕەسەنایەتی ڕەشدەکەنەوە) بەو مانایەش تەواوی ڕابردووی مرۆڤایەتی بە ئاوەڵدانەوە بۆ میتافیزیکا دادەنێن! هەموو بایەخی نائاگامەندی و نەست لە لایەك و پێشخستنی ناوکەیی لە لایەکی دیکە بە خەمی خەیان نازانن، (هەموو سەرچاوەکانی فیکر و مەعریفە وەلا دەنێن) بۆ ئەوەی لە ڕێگای نیشانەی هەڵەمەکییەوە، تێکدانی پەیوەندی نێوان وشەکان مانای باو تێکبشکێنن و بگەنە کورتبڕی، شیمانەیی سەربەخۆ فەراهەم بکەن، بۆ ئەوەی لە ڕێگای پەیوەندی ڕێکنەخراوەوە گوزارشتکردنێکی یاخی و ئاسێیەکی دیکەی چاوەڕوانی گەشە پێبدەن، وەك ریزم لە نێو زماندا بیر لە زمان دەکەنەوە، لە ڕێگای خەیاڵ و وێنەوە بە جوانی لەناکاو و لە ڕێگای شیمانەیی نکۆکەرەوە بە مانای نائامادە و ئەویدیکەی خۆنەر دەگەن، بە گشتی هەمووان بە پلەی یەکەم ڕێگا بۆ شیمانەیی خۆش دەکەن، بۆ ئەوەی وەك شیمانەیی بدوێت…
واتە هێزی خەیان لە تێکشکاندنی مانا و کورتبڕی و بەرهەمهێنانەوەی نیشانە و شیمانەیی سەربەخۆدا دەبینەوە، لای ئەوان شیعر دەنگە، بەڵام ئەسڵ و دەق لە ناوچووە! بیر لەوە ناکەنەوە نەگونجان و بۆ مانایی هیچ پەیوەندییەکی مرۆیی ناخولقێنێ، ئەگەرچی هەڵگری جۆرێك لە یاخی بوونیش بێت، مەرج نییە هەمیشە یاخی بوون جوانی کەشف بکات، ئەگەرچی یاخی بوون بێت بە ڕووی باودا، بیر لەوە ناکەنەوە کۆی فیکری مرۆڤایەتی ڕاستەوخۆ پەیوەندی بەیەکەوە هەیە، بیر لە بەهای پەیوەندی و خۆشەویستی و هاوڕێتی و سۆزی مرۆیانە ناکەنەوە،

چارەنووسی بۆ یادەوەرییەن.

هۆلی یەکەم
لە نێوان (گوتن / مانا)دا

وشە یان هەر یەکەیەکی زمانەوانی لە دوو بنەما پێکهاتووە و لە یەك جیا نابنەوە، ئەویش گوتن و مانایە! مانا و گوتراویش لە مشتومڕی جیاوازی خڕیان ناکەون. گوتن رووە مەتریالەکەی مانایە، ماناش رووە هەستییەکەی گوتن پێکدەهێنێ.
مشتومڕی نێوان گوتن و مانا، مانا و گوتن پەیوەندی بە هەڵنانی بەهای هونەری دەربڕینەوە هەیە، بەشێکی گەورەی بەهای هونەری دەربڕینیش تێگەیشتن دەینەخشێنێ؟! چەمکی تێگەیشتن هەمیشە پشت بە فاکتە حەقیقییە مرۆییەکان دەبەستێت. بەهای تێگەیشتن لە شێوازی دەربڕینی دەلالەتخوازانەوە نزیکمان دەکاتەوە!
لە بارەی ئەو مشتومڕەوە هەندێك پێیانوایە پێشخستنی گوتن بەسەر مانادا جوانی و پوختی و پتەوی لێدەکەوێتەوە، بەهای ئەدەبی بەرزتر نیشان دەدات، شێوازی هونەری جوانتر دەستەبەر دەکات، هەمیشە داڕشتنی ئەدەبی و حەقیقەتی دەربڕین بە پوختی و پتەوی و گوتنی جوانەوە پەیوەست دەکەن، هەر لەوێشەوە بە مانای جوان و پتەو و روون و حەقیقی دەگەن، هەر لەوێشەوە بە ریتمی جوانی دەربڕین دەگەن، هەموو ئەوانەش پشت بە کەمەێك پاڵنەر دەبەستن، پاڵنەری دەروونی، سیاسی، نەتەوەیی…
هەندێکی دیکە لە رەخنەگران لە مشتومڕی نێوان گوتن و مانا، پێیانوایە جوانی گوتن و جوانی مانا لە بەیەکەوە بوونیاندایە، پێکەوە ئاستە بەرزەکانی رەوانبێژی دەنوسنەوە و تەرازوویەك بۆ بەهای هونەری دەسازێنن، پێیانوایە شیعر لە رێگای ئەو بەیەکەوەبوونەیان باڵا دەکات و لە لێکترازانیشیان نزمی دەنوێنێ، گوتنی جوان، جوانی مانای لێدەکەوێتەوە، وەك چۆن گوتنی ناشیرین مانای دزێو بەرهەم دەهێنێ! رەوانی مانا ریتمی رەوانی لێدەکەوێتەوە و ناڕەوانی تەمومژ…

ئەو پێکەوە بوونە ئەگەرچی لە یەکێتی و ئاوێتەبوونی گوتن و مانا نزیکە، بەڵام جیاوازی خڕیان هەیە، ئەویش ئەوەیە کە لە یەکێتی گوتن و مانادا، گوتن جەستەیە و مانا ڕۆح، جەستە و ڕۆح لێکجیابوونەوەیان مەحاڵە… لایەنگرانی یەکێتی و ئاوێتەبوونی گوتن و مانا، پێیانوایە هەموو گوتنێکی جوان، مانای جوانی لەخۆدا هەڵگرتووە، گوتنی پتەو، راستی مانا دەنوێنێ… هەبەتە پێچەوانەش

راستە! دەتوانم بڵێم هەموو ئەو قسانەی لە بارەی یەکێتی گوتن و ماناوە دەکرێت، بەهای یەکبوونی شێوە و ناوەڕۆکمان بیر دەخاتەوە، وەك ئەوەی گوتن فڕێم بۆ و مانا فیکر…
بەشێکی دیکە لە رەخنەگران لە مشتومڕی نێوان گوتن و مانا، بەرگری لە چەسپاندنی پەیوەندی نێوان گوتن و مانا دەکەن و پێیانوایە نهێنی پەیوەندییەکانیان بۆ رابردوو دەگەڕێتەوە، هەرگیز پەیوەندی بە وەووژانی یەکەك بە سەر ئەویدیکەوە نییە، بەکو ڕێسا و یاسای زمانەوانی بەڕێوەی دەبات و دەکەوێتە نێوان پرنسیب و ڕێبازی تایبەت بە زانستی زمان و دانان و ڕێکخستنەوەوە… دواجار هەمیشە پرسەی ڕێکخستن پەیوەندی نێوان گوتن و مانا دەگەیەنێت…

بەمجۆرە دەتوانم بڵێم هەندێك لەو شاعیرانەی شیعری نوێی کوردی (کە من ناویان بە هێلی یەکەم دەبەم) هەوڵدەدەن لە ڕێکخستندا پەیوەندی نوێ و بەرفرەوان لە نێوان مانا و مانا، جوانی و مانا، ریتم و ناوکێیی دروست بکەن، زۆربەیان دوای وشەی شیعریی و رستەی شیعریی و ریتمی ناوکێیی دەکەون! هەندێکیان لادانی مانا بە وەوژانی هەستییەوە دەبەستنەوە، بەڵام بە گشتی لە پێناو مانەوە لە سەر ڕێکخستنی (مانا/ جوانی)ی چەسپاو و ئامادە، لە سەر (شیعری دنیایی) کار دەکەن. بۆ نموونە دەتوانم وێای کەمەڵك جیاوازی و وێای مشتومڕی نێوان گوتن و مانا، دەشێ بۆ دیاریکردنی (هێلی یەکەم) چوار نموونەتان پێبناسێنم:

نموونەی یەکەم

نموونەی یەکەم لە شاعیران، ئەوانەن کە (جوانی گوتن و ریتمی ناوکێیی بەیەکەوە کێ دەکەنەوە) جوانی گوتن و ریتمی ناوکێیی بە هەستی نەتەوایەتی و دەروونی و سیاسی موتوربە دەکەن، پەردە لەسەر گوتنی حەقیقەتێکی دیاریکراو هەڵدەدەنەوە، لەوانە: شێرکۆ بێکەس، لەتیف هەڵمەت، ڕەفیق سابیر، جەلال مەلەکشا، ژیلە حوسێنی…

نموونەی دووەم

بەڵام نموونەی دووەم، لە (هێلی یەکەم)دا لە نێوان تێگەیشتن و مانادا، شیعرگەرایی لە خودگەرایی و ناوەڕۆکگەراییدا دەبینەوە، بۆ چەسپاندنی بیرکەی تێگەیشتن لەسەر خودی تێگەیشتن، بۆ (چەسپاندنی پەیوەندی نێوان گوتن و مانا) بۆ گواستنەوە لە حیکایەتێکەوە بۆ گەیشتن بە ریتمی حیکایەتێکی دیکە، بە مانایەکی دیکە ڕێگاکانی گوتراو تاقی دەکەنەوە بۆ ئەوەی بە دەروونی خێیان

بگەن، یان هەموو ئەو تێگەیشتنانە لە فەزایەکی شیعری دووبارە دەکەنەوە، فەزایەك کە لەگەڵ هۆشیاری شیعری و ریتمی شیعری دێتەوە، فەزایەك کە دەکەوێتە نێوان پرنسیب و زمانی شیعری و دانان و ڕێکخستنەوەوە... نموونەی دووەم لە چەسپاندنی پەیوەندی نێوان گوتن و مانا، وەک جیاوازییان: کەریم دەشتی، جەمال غەمبار، نەزەند بەگیخانی، چەمان هەردی، ڕۆژ هەڵەبجەیی، فەرەیدوونی ئەرشەدی...

نموونەی سێیەم

نموونەی سێیەمی (هەڵبژاردەی یەکەم)ی شاعیران، ئەوانەن کە هێزی گوزارشتکردن و هەستی لیریکی و وەووژانی سۆز بە کەرەسەی باڵایی جوانی و ڕەوانی و ناسکی دادەنێن، هەوڵدەدەن ریتمێکی دەروونی و مرۆڤدۆستی لە بیرکردنەوە و بیرکردنەوەی خوێنەردا بچێنن، هەوڵدەدەن فەزای چێژ و ژیاندۆستی فرەوانتر نیشان بدەن، هەوڵدەدەن دەرگای خەیاڵێکی نزیك لە سیحر بۆ مرۆڤایەتی واڵا بکەن، شاعیرانی (یەکێتی گوتن و مانای گوتن) شاعیرانی نموونەی سێیەم، جوانی گوتن و جوانی مانا ئاوێتەی ریتمی بیرکردنەوە دەکەن، حەقیقەتی گوتن تێکەڵ حەقیقەتی نەگوتن دەکەن... لە نموونەی ئەو شاعیرانە: دلشاد عەبدوڵا، جەلال بەرزنجی، بەختیار عەلی، دلاوەر قەرەداغی، ئیسماعیل بەرزنجی، هیوا قادر...

نموونەی چوارەم

نموونەی چوارەم، لە (هەڵبژاردەی یەکەم)، شاعیرانی چێژی (گوتن بەسەر مانادا)، جەستە بە سەر ناوەڕۆکدا زاڵ دەکەن، لە ڕێگای چێژی گوتنەوە خۆیان لە مانا دەخشێنن، ئەو شاعیرانەی جەستەگەرایی و چێژی ئیرۆتیکی و ئاگامەندی سۆزداری پێشدەخەن، بەڵام مەبەستم ئەوانە نییە، کە ئیرۆتیکا و وەووژانی سۆکسی تێکەڵ بە یەك دەکەن؟! بەڵکو مەبەستم ئەوانەیە، کە دنیا لە دوو دیدی جیاوازی نێر و مێدا تەماشا دەکەن، بەڵام خۆیان لە بە بازاڕکردنی هەست و بێنرخکردنی جەستە و حەزی ڕووت دەپارێزن، هەمیشە حەقیقەتی چەپێنراو پێش حەقیقەتی گوتراو دەخەن، هەمیشە چێژی گوتنی نەگوتراو پێش دەخەن و پێیانوایە ئەوە چێژی گوتنی نەگوتراوە چێژی مانای لێدەکەوێتەوە، هەمیشە جوانی جەستە و ریتمی جەستە لە مانای کرچ و کاڵ دەپارێن، هەمیشە پێیانوایە ئەوە گوتنی جوانە، شێوازی هونەری جوانتر دەستەبەر دەکات، ئەوە گوتنی جوانە، ریتمی جوان و چێژ دەنەخشێنێ... نموونەی شاعیرانی گوتن بەسەر مانادا، قوبادی جەلی زادە، کەژاڵ ئەحمەد، دڵسۆز حەمە، ژوان ئاوارە...

شاعیرانی جوانی گوتن و ریتمی ناوکیی

دەتوانم بڵێم نموونەی یەکەم، ئەو شاعیرانەی (جوانی گوتن و ریتمی ناوکیی بەیەکەوە کۆ دەکەنەوە)، ئەو شاعیرانەی جوانی گوتن و هەستی نەتەوایەتی و سیاسی کۆیان دەکاتەوە و گوتن و ریتمی تێگەیشتن بەیەکەوە کۆ دەکەنەوە! هەمیشە هێزی شیعری لە گوتن و پەیامی شیعریدا هەڵدەگرنەوە، لە ڕێگای جوانگوتنەوە لە مێژووی مانا نزیك دەبنەوە، پارێزگاری لە جوانی گوتن و مانای ئامادە دەکەن، بەهای ئەدەبی لە گوتنی جوان و ریتمی مانادا دەبیننەوە…
دەتوانم بڵێم دالی حەقیقی لای (لەتیف هەمەت) تێکەڵکردنی هەستی تاکگەرایی و هەستی نەتەوایەتییە! بەڵام هێزی شیعری لای (عەبدوڵا پەشێو) لە ڕەوانی ریتمی گوتن و بەرزکردنەوەی دروشمی شیعری ڕەخنەکاریدا خۆی دەبینێتەوە! جیاوازی نێوان (شەرکۆ بێکەس) و (ڕەفیق سابیر) لە تەماشاکردنی ژیان و تەماشاکردنی نەتەوە وەك بابەتی سەرەکی شیعریدا خۆی دەبینێتەوە، شەرکۆ بێکەس کۆی مێژووی نەتەوە و حیکایەتەکانی نەتەوە و ژانوژواری نەتەوە وەك بنەمای شیعری بەکار دەهێنێت… بەڵام ڕەفیق سابیر گۆشەیەك لە زامە قوواڵەکانی نەتەوە و خەمە بچوکەکانی نەتەوە وەك بنەمای شیعر چاو لێدەکات، لە گۆشەنیگایەکەوە حیکایەتەکانی تاکی کوردی دەگێڕێتەوە… جیاوازی نێوان (مەلەکشا) و (ژیلا حوسێنی) جیاوازی پەیامگەرایی و سێزگەراییە، جیاوازی نێوان ماناگەری و ئاوازگەراییە، جیاوازی نێوان شێوشگەرایی و دەروونگەراییە… بە گشتی هەموو ئەوانەی لەسەر ئەو هێڵە ڕێچکەیان گرتووە، کە (مێژووی وشە بە پتەوی مانا)وە دەلکێنن، گوتن و ریتم موتوربەی ڕووداوی مێژوویی، دەروونی، کۆمەڵایەتی، نەتەوەیی، سیاسی دەکەن، بیر لە بەدوایەکداهاتن و کۆتاییەکانی داڵە گشتییەکان دەکەنەوە… بەڵام ئەوەی لەتیف هەمەت لەو هێڵە جیا دەکاتەوە هێزی تاکگەراییە… ئەوەی عەبدوڵا پەشێو لەو هێڵە جیا دەکاتەوە شیعرییەتی دروشمگەراییە….
(ڕەفیق سابیر) لە لاوکی هەڵەبجەدا دەڵێت:
با کەژاوەی لە گۆ بێت
یان لە پەلکە زێڕینە
زەماوەندی خوێن دەگڕێت
ئەمشەو پاشای ئەقینە.

شاعیرانی جێگیرکردنی پەیوەندی نێوان گوتن و مانا

نموونەی دووەم، ئەو شاعیرانە هەمیشە بیر لەوە دەکەنەوە، کە وشەیەك بەرجەستە بکەن، گوتنێك بخەنەوە، کە تەواو تەعبیر لە ناخی

ئەوان بکات، شاعیرانی (چەسپاندنی پەیوەندی نێوان گوتن و مانا) گوزارشتکردنی وشە و خود، ریتم و تێگەیشتن… پێیانوایە هەموو گوتنێکی خودگەرایی جگە لەوەی هەڵگری حەقیقەتە، هەڵگری بەهای چەسپاندنی پەیوەندی نێوان گوتن و مانا، ریتم و تێگەیشتنە، ئەوە هێزی سەپاوی خودگەراییە، هۆشیاری و پتەوی مانا و ساغەمی مانای لەخۆدا هەڵگرتووە، جوانی بیرکردنەوە تەعبیر لەگوتنی جوان دەکات… بەڵام جیاوازی (حەمە عومەر عوسمان) جگە لە گەڵانەوە بێ ناخ، لە هێزی لیریکییەوە دەردەکەوێت! هەوڵنی شیعری حەمە عومەر عوسمان خەمە تایبەتییەکانە، بێ ئەوەی تێکەڵی خەمە نەتەوەییەکانیان بکات! بەو مانایەش نموونەی دووەم، ئەو شاعیرانەن، کە گوتن و مانا بە جۆگیربوونی شیعرگەرایی و خودگەرایی و ناوەڕۆکگەراییەوە دەلکێنن، فۆرم و ناوەڕۆك بە یەك چاو تەماشا دەکەن، دالی حەقیقی لای ئەوان بە هەموو جیاوازییەکانیانەوە بەیەکەوە بەستنەوەی خەمە تایبەت و گشتییەکانە… بڕوانە: ڕۆژ هەڵەبجەیی لە شیعری، تا کۆتایی هەڵبڕ… کوژانەوەی ژنۆك بە تەنهایی..!! دەڵێت:

من خەونەکانم شلۆ بووە لەسەرەتاوە تا کۆتایی…
وا چاکە پەپوولە، کە دەروشی نووڕە، چرا بکوژێ،
چونکە تەریقەتی چرا،
مەرگی پەپوولەیە لە کۆتایی…
وا چاکە شەمشەمەکوێرە لە تونێلی نوتەکا،
تاریکی ئاو بنێ…
چونکە لەنوونی نوتەکا دەزوولەیەك مۆمی نووستوو،
مەرگی شەمشەمەیە لە کۆتایی…!!
سلێمانی 29/9/2009

شاعیرانی یەکێتی گوتن و یەکێتی مانا

نموونەی سێیەم، ئەو کۆمەڵە شاعیرەی لە ئاگامەندی دەروونییەوە هەستی لیریکی و سۆزی شیعری بە ویستی یەکێتی گوتن و دەروونەوە گرێ دەدەن و ویستی گوتن بە خۆشەویستی مانا و چێژەوە دەلکێنن، شاعیرانی (یەکێتی گوتن و یەکێتی مانا) پێماندەڵێن جەوهەری ئاگامەندی بە گوتنی جوان و ماناکانی خۆشەویستییەوە بەندە، تایبەتمەندی جوانی مرۆڤ لە ژیاندستییەوە سەرچاوە دەگرێ، مرۆڤ دەژی بۆ ئەوەی هەنگاو بەرەو یەکێتی گوتن و ماناوە بنێت… شاعیرانی جوانی گوتن و جوانی مانا، پێیانوایە ئەوە وشەی شیعرییە هەستی شیعری دەبەخشێت، بایەخ بە وشەی شیعری و مانای شیعری و ریتمی شیعری دەدەن، بەهای هونەری شیعر لە ئاوێتەبوونی هەستی وشە و ویستی مانا و ریتمی تێگەشتندا هەڵدەگرنەوە، هەڵبژاردنی دالی حەقیقی لای ئەوان لە سۆز و جوانی و تەماشاکردنی خەمە کەسییەکانی

ژیانداید… بونیادی شیعری (بەختیار عەلی) و (دلشاد عەبدوڵا) لە هێزی گوزارشتکردن و قووڵی دنیابینیدا دەردەکەوێت… بەڵام دەتوانم بڵێم (جەلال بەرزنجی) و (هیوا قادر) هەر یەك بە ڕەنگ و دنیابینی و هەستی شیعری و مەعریفەی شیعری تایبەتی خۆیەوە، هەوڵی گرتنی حیکایەتە بچوکەکانی ژیان دەدەن! هێزی جەلال بەرزنجی لە هەستی شیعریدایە، هێزی هیوا قادر لە هەڵبژاردنی گۆشەنیگای شیعریدا دەردەکەوێت… کەچی جیاوازی نێوان (ئیسماعیل بەرزنجی) و (دلاوەر قەرەداغی) لە چەسپاندنی پەیوەندی نێوان ریتم و مانادا خۆی دەبینێتەوە، ئیسماعیل بەرزنجی خەمی مانا پێش دەخات و لە پشت هەموو شیعرێکی بونیادێکی حیکایی دەنەخشێنێ! دلاوەر قەرەداغی لە خەمی ریتمدایە و شیعر لە سەما نزیك دەکاتەوە…

بڕوانە ئیسماعیل بەرزنجی دەڵێت:

ژن و پیاوێکی چاخی بەردین بووین
بە گژ و گیا عەورەتی خۆمان دادەپێشی
لە بنیادەمی ئەشکەوتەکەی تەنیشتمان دەترسایین
لە شەڕێك سەردەکەوتین و
لە چواران دەماندڕاند
حەسرەتمان دەکرێشت و
بڕیاریمان هەڵدەمژی
لە ناکاو بەکڕێ یەئسی وجودییانەوە
تێکدەئاڵاین
(پەست، وەك ئێوارە نارنجییەکانی نیشتمان- کۆمەڵە شیعر، ئیسماعیل بەرزنجی، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، 2007، ل30-31)
شاعیرانی چڕی گوتن بەسەر چڕی مانادا
هەندێك لە شاعیرانی چڕی گوتن (زاڵکردنی گوتن بەسەر مانادا)، نموونەی چوارەم، شاعیرانی جەستەناسی و جوتبوونی ڕۆحی و جەستەیی، هەندێك لە شاعیرانی چۆنێتی ئەزموونکردنی ژیان و ئازادی و چڕی ژیان، شاعیرانی هەڵگیرسانی گوتن و ئیرتیکا و گوتن و خۆشبەختی، ئەو شاعیرانەی کە جوانگوتن و ئیرتیکا و ژیاندۆستی پێش دەخەن… پێیانوایە ئەوە پێشخستنی جوانی گوتن و ریتمی گوتنە ڕەهەندێکی جوان بە مانا و ڕەهەندێکی مەعریفی قووڵتر و جوانتر بە ژیان و دەڵالەتی جیاواز دەدات، ئەوە پێشخستنی باڵایی گوتنە ماناکانی نێوان نێر و مێ، جەستە و ڕۆح جوانتر نیشان دەدات… پێیانوایە بەهای شیعرگەرایی بە پێشخستنی ئاستە بەرزەکانی جوانی گوتن و ئاگامەندی تێگەیشتن و چڕی ژیانەوە دەڵکێ، بەهای مرۆڤ، بەهای

ژیان لە بەیەکگەیشتنی جوانی نێر و مێدا دەبوژێتەوە، جوانی مرۆڤایەتی لە بەهاکانی مرۆڤدا خێی دەبینێتەوە، چۆژی ژیان لە هاوگونجانی جیاوازییەکاندایە، هەمیشە هەوڵی تەواو یەکبوونی تێگەیشتن و ئاگامەندی، جوانی و چۆژ، جەستە و ڕۆح... دەدەن! دڵسۆز حەمە لە بەشێك لە قەسیدە (وێنەکانی ژنێتی)دا دەڵێت:

لە ماڵێکدا
ستیان لەبەر ناکەم
بەپێی پەتی دەسوڕمەوە
بۆیە هەر دەرگای ماڵم ترازا
دوو کەرۆشکی سپی بچووك
لە پەناوەکانمەوە ڕادەکەن
دوو کۆتری سپیش لە ملی بلوزەکەم
دەدەن لە شەقەی باڵ و
لە ماڵەکەمدا دێن دەچن.

سایتی دەنگەکان، دڵسۆز حەمە، فێبریوەری ٢٠١٢.

هێلی دووەم
کەشفکردن/ دامەزراندن

شاعیرانی (هێلی دووەم) لە شیعری نوێی کوردی و دوای ڕاپەڕینی 1991ی کوردستانی باشور و بەشێك لەو شیعرەی کوردستانی ڕۆژهەڵات، کە دەکەونە بەر (شەپۆلی حجم) و (شەپۆلی زمان)... بە گشتی ئەو شاعیرانە نایانەوێ خۆیان بسەپێنن، هەوڵدەدەن شیمانەیی شیعری بنوێنن، لە نێوان کەشفکردن و دامەزراندن، هەوڵی بەدەستهێنانی چۆژی شیعری دەدەن، لە نێوان ڕاڤەکردن و بەجێهێنان، جوانی بەرز دەکەنەوە، لە نێوان ڕێکەوت و یەقین، هەوڵی بونیادنانی شیعرییەت دەدەن و ڕێگا بۆ بیروڕای جیاواز و خوێندنەوەی جیاواز و مەعریفەی جیاواز خۆش دەکەن!

شاعیرانی هێلی دووەم هەوڵی کەشفکردنی مانا و هەوڵی دامەزراندنی پەیوەندییەکی نوێ لە نێوان وشە و وشە، وشە و مرۆڤ، وشە و دنیا، هەوڵی بە دەستهێنانی ئاسۆیەکی دیکەی چاوەڕوانی دەدەن، بەو مانایەش پەیوەندییەکی ناوکۆیی دەخەنە نێو گەشەکردنی زمان و ئاستی شیعرییەتی زمان و پەیوەندییە دەلالییەکانەوە، وەك چۆن پرۆسەی نوسینی شیعری بە داڕژان وکۆتایی نەزانراوەوە دەسپێرن، بونیادی شیعری بە دنیابینی جیاواز و چۆژی جیاواز و ریتمی جیاوازی ژیانەوە دەبەستنەوە، هێزی خەیاڵ بە بزوێنەری شیعری دادەنێن...

هەندێکیان لە ڕێگای لادانی مانای وشە و گۆڕینی ئاسۆی چاوەڕوانی باوی شیعری هەوڵی بەرجەستەکردنی مانا و ڕووە جیاوازەکانی جوانی و ئەگەرەکانی دەق دەدەن، نموونە: بەرژ ئاکرەیی، ئیبراهیم ئەحمەد نیا، هەرێ کوردە… هەندێکیان لە ڕێگای ڕاڤەکردن و ڕوانینی مەعریفییەوە چڕ بەرهەم دەهێنن، نموونە: هاشم سەراج، ڕەزا عەلی پوور… بەڵام هەندێکیان لە ڕێگای لادانی چڕەوە هەوڵی وەوژانی هەست و خرۆشانی چەپێنراوەکان دەدەن، بە مانایەکی دیکە تێگەیشتنی چڕ وەك بنەمای ڕاڤەکردنی هەست و خرۆشانی چەپێنراوەکان دەنوسنەوە، بۆ نموونە: زانا خەلیل، لازۆ… هەندێکیان لە ڕێگای گۆڕینی ئاسۆی چاوەڕوانی حیکایەتەوە هەوڵی وەوژانی تێگەیشتن و ڕاڤەکردنێکی دیکە بۆ تێگەیشتن دەسازێنن، بۆ نموونە: ئەحمەدی مەلا، کامبیزی کەریمی… (هەبەتە هەر هەموویان بە کەمەڵ جیاوازییەوە).

شاعیرانی (هەڵی دووەم) کەمەڵ ئەگەر بۆ تێگەیشتن و ڕاڤەکردن دەهەخسێنن، کەمەڵ ئەگەر بۆ چڕ بە کراوەیی دەهێنەوە، کەمەڵ ئەگەر بۆ گۆڕینی ئاسۆی چاوەڕوانی دەخەنە ڕوو… کەمێکیان قسەکردنی جیاواز لە بارەی مانا و تێگەیشتن، ڕاڤەکردن و چڕ فەرامۆش دەکەن! وەك چۆن هەندێکیان ئاستی گوزارشتکردن لە ئاڵاستەکردنی ئیرۆتیکادا کورت دەکەنەوە… نموونەی شاعیرانی هەڵی دووەم بە کەمەڵ جیاوازییەوە پێکهاتووە لە: هاشم سەراج، ئەحمەدی مەلا، کامبیزی کەریمی، ئیبراهیم ئەحمەد نیا، بەرژ ئاکرەیی، ڕەزا عەلی پوور، زانا خەلیل، لازۆ، هەرێ کوردە…
وەك گوتمان خەیاڵ و کەشفکردن سەرەتا و کۆتایی زانراوی نییە، بە دیوەکەی دیکەش خەیاڵ و کەشفکردن ڕووە جیاوازەکانی مانا و ڕووە جیاوازەکانی ئاسۆی چاوەڕوانی دەکاتەوە… وەك چۆن پەیوەندی نێوان وشە و وشە، وشە و مرۆڤ، وشە و دنیا لە بەدواداچوون و گەڕان و خوێندنەوەی بەردەوامی سەردەمەوە بە دەست دێت، مەعریفە و خەیاڵ و چڕ لە بەرزکردنەوەی ئاستی زمان و تێگەیشتنی ژیانەوە هەڵدەقوڵێ، بەڵام شیمانەیی شیعری، شیمانەییەکی مەرجدارە بە شیعرییەتەوە، شیمانەیی شیعری نە نکۆیکردنە، نە جەختکردن، وەك چۆن خاڵی لە شیمانەیی سەربەخۆی هەڵی سێیەمیش جیا دەکاتەوە، چونکە شیمانەیی سەربەخۆ مەرج نییە بەرەو شیعرییەت بچێت، دەشێ بەرەو هیچ شتێ نەبێ و نەهلیستییەت بەرهەم بهێنێ، وەك بە دیوەکەی دیکە دەشێ بەرەو جەختکردنی شیعرییەت بڕۆیت! هەبەتە دەستنیشانکردنی نێوان شیمانەیی مەرجدار و شیمانەیی سەربەخۆ خاڵی جیابوونەوەی هەڵی دووەمە لە سێیەم.

زانا خەلیل لە بەشێك لە شیعری (ژیان لە ناو کۆتاییەکاندا) دەڵێت:

کۆتایی بە خۆت بهێنە
وەك ئەوەی لە مۆژە کۆتایيت پێهاتبێ
لە ناو کۆتاییەکان ژیانێ بژی
وەك ئەوەی کۆتایيت پێ نایە
برادەرە ئەسمەرەکانم دەڵێن
ئاوا کۆتاییت بە خۆت هێناوە
وەك ئەوەی لە مۆژە دنیا کۆتایی پێهاتبێ
برادەرە کۆتایی پێهاتووەکانم دەڵێن
بێ هێندە لە ناو کۆتاییەکاندا دەژی
وەك ئەوەی کە هەرگیز کۆتاییت پێنێ
لە کۆمەڵە شیعری "چوونە دەرەوەیەك نەماوە، بێ هاتنە ژوورەوە" لە بڵاوکراوەکانی گروپی کلتوری و هونەری هاڤی، 2012، هەولێر، ل10.

هێلی سێیەم
یاخیبوون و جیاوازی

(هێلی سێیەم) لە رێگای شیمانەیی نکۆکەر و تێکشکاندنی پەیوەندییە باوەکان و لە سەر بنەمای هاوشێوەیی دەنگی و دووبارەکردنەوەوە بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ بە نیشانە (sign- یان ئاماژەی) سەربەخۆکانی شیعریی دەگەن، بەڵام نەك بەو مانایەی کە شتێك بگەیەنێت، بەڵکو بەو مانایەی بە هیچ شتێك نەگات، نەك بە مانای سڕبوونی فیکر و دەلالەت، بەڵکو دەشێ هەر سڕبوونی دەلالەتیش نەبێ، بەڵکو دەلالەت تێیدا گاڵتەجارانە و درزنانە بکەوێتەوە…
لە نێو (فۆرمالیستەکانی رووس- شکلۆفسکی) پێیوایە زمانی شیعری زمانێکە مانا رەتدەکاتەوە. شاعیرانی هێلی سێیەم لە رێگای وێنەوە، شیمانەیی سەربەخۆ، بێ ئەویدیکەی خۆنەر فەراهەم دەکەن، لە رێگای شیمانەییەوە شیمانەیی بەرهەم دەهێننەوە… ئاوێ لەوەش دەدەنەوە کە لە بەرهەمهێنانەوەی شیمانەییدا لۆجیکی مانای تەقلیدی بێ دەرککردن دادمان نادات، چونکە جیهان بەو جۆرەی (ئەمێ) هەیە، ملکەچی رێکخستن و پێلینکردن نابێت، شیعر بەو جۆرەی ئەوان وێنای دەکەن بێ (گوتن و مانا، دڵزینەوە و دامەزراندن) سەر شێ ناکات، هیچ رێگایەکی دیکەمان نییە، جگە لەوەی دەستبەرداری هەموو ئەوانە بین، کە بە گوێرەی "گوتن" و "مانا"، "دڵزینەوە" و "دامەزراندن" لە شیعر دەوانێت، مەسەلە بنەڕەتییەکەش لای (هێلی سێیەم) رزگارکردنی شیعر نییە، بەڵکو ئاڕاستەکردنی فیکرە بەرەو چەمکێکی تازە، کە بە گوێرەی دەربڕینی خۆی نە "شیعرە" و نە "پەخشان"…

بەکو نیشانەیە، بەکو ریزمە، بەکو دەنگکی فرە رەهەندە، کە هەزاران دەنگی لەخۆ گرتووە…

لای بەشکی زۆر لە شاعیرانی هەلی سێیەم دەقی شیعری بە پلەی یەکەم بونیادکی دەنگی هەیە! ئەوەش گەانەوەیە بۆ (جاکبسون) و فۆرمالیستەکانی رووس، کە پێیانوابوو شیعر لە سەر بنەمای هاوشوەیی و دووبارەکردنەوە کار دەکات… شیعر بونیادکی دەنگی هەیە، بۆ نموونە لای بەشك لە شاعیرانی کوردستانی رۆژهەات، کە دەکەونە بەر (شەپلی حجم) و (شەپلی زمان) و زۆر جوانیش لە دەقەکانی (شوعەیب میرزایی)دا دەبینرێت… بەام لای هەندێ لە شاعیرانی هەلی سێیەم، بە شوەیەکی بەرفرەوانتر شیعر بە دەنگکی فرە رەهەند دادەنێن، نە رابردووی هەیە، نە بۆای بە داهاتوو هەیە، چارەنووسی بۆ یادەوەرییە…

شیعر دەنگکی فرە رەهەندە لە هەلکاری دەچێت، نەك نەخشەی لەبەر گیراو، جوگرافیایە، نەك مۆزوو، گەشت و کچە، نەك مانەوە و نیشتەجێبوون… هەموو ئەو قسانە بۆ (دەلەز) و مانا دەلەزییەکەی دەمانگەێنێتەوە، کە هەموو ئەوانە بە ریزەم دادەنێت، ریزەم ئەوەیە لە نێو شتەکاندا بیر لە شتەکان بکاتەوە، شیعریش لای هەندێ لە شاعیرانی هەلی سێیەم ئەوەیە لە نێو زماندا بیر لە زمان بکاتەوە… بەشك لە شاعیرانی هەلی سێیەم بۆایان بە رەگ نییە، بەکو بۆایان بە رەگە تۆەە، بۆایان بە پنت نییە، بەکو بۆایان بە هەلە… لەو شاعیرانەش نموونەی (ساح سوزەنی) و بەشك لە شاعیرانی کوردستانی رۆژهەات و بەشك لە ئەزموونی (یوونسی رەزایی)… هەندکیان هەوەدەن لە رگای خەیاێ و وێنەوە بە جوانی و لە رگای شیمانەیی نکەرەوە بە مانای نائامادە بگەن… بۆ نموونە سەباح رەنجدەر، سەاح جەلال… هەندکیان هەوەدەن وێناکردنی باو بۆ مانا سەرەوژر بکەن و بگەنە کورتبڕی و لەوەوە شیمانەیی سەربەخۆ بۆ شیعر فەراهەم بکەن… بۆ نموونە: عەباس عەبدوەا یوسف و …

من وەك خوێنەرك لەو خوێندنەوەیەدا هەوەدەم لە راڤەکردنی نیشانە و سەرچاوەکانی نیشانەوە بە بابەتی نیشانە و ئاماژەکانی نیشانە و جیاوازییەکانی بگەم… چونکە نیشانەکان رگایان بۆ بیرکردنەوەی مرۆڤ خۆش کردووە و مرۆڤ بە ئەویدیکەی جیاواز دەگەیەنن، ئەوە نیشانەکانن لە ژیانی رۆژانەماندا کێ ئەو مانایانەمان پێدەبەخشن، وەك ئەوەی گەردوون پشنیاری کردوون، وەك ئەوەی سیستم ئاماژەی بۆ دەکات، ئەمەش بە جیاوازییەکانی خۆمانەوە

دەنازین و خەمان بە خاوەنی نیشانە شیمانییەکان دادەنێین، ئەگەرچی لەو بارەوە نیشانە زمانییەکان تەنیا نیین، بەڵام بایەخی خۆیان هەیە، بێ نموونە لای محەمەد باوەکر…

کەواتە زمان بە پلەی یەکەم بە سیستمی سیمیاییەوە (semiotics) بەندە، کە توانای لەخۆگرتنی هەموو سیستمە جۆراوجۆرەکانی نیشانەی هەیە، لێرەدا گوزارشتکردن لە زمان، گوزارشتکردنە لە بەیەکەوەگەیاندن… (پێرس) پێیوایە بونیادنانی تیۆری سیمیۆلۆجی بە گشتی کار بێ نیشانەکان دەکات، نیشانە شوێنی تایبەتی خۆی هەیە، بەڵام ئەوە بێ نیشانە زمانەوانییەکان یەکەم شوێن نییە.
شیعر هیچ لەوانە بە هەند هەڵناگرێ، بەڵکو مەسەلەیەکی ئیبداعییە و ئیبداعیش سەربەخۆیی دەگەیەنێت و شتگەرایی قبوڵ نییە! دەمەوێ بڵێم زمان لە سیمیاییدا توانای ئەوەی هەیە کە هەموو ئەو سیستمانەش لەخۆ بگرێ کە بە شێوەیەکی راستەوخۆ گوزارشت لە خۆیان ناکەن و نیشانەی ئەبستراکتین و هەر تەنها ئاماژە بە دەلالەتەکانیان دەکەن و لە زمانێکدا دەتوێنەوە کە گوزارشت لەوان دەکات و ئەوان لەخۆ دەگرێت! بە مانایەکی دیکە زمان لای هەندێکیان ریشەیان دەچێتەوە سەر بڵمانایی، ریشەیان دەچێتەوە سەر پووچەڵکردنەوەی دال، بەو مانایەش ئەوەی شیعرەکە پێشکەشی دەکات، پەسەندکردنی ئەو پەیامەیە کە لە لایەن خوێنەر/ وەرگرەوە دروست دەبێ، ئەو پەیامە لە نێوان وەرگر و شاعیرەوە رووبەڕی بڵێك لەو گومان و گریمانەیە کە بەرانبەر ئەو واقیعە دروست دەبێت، کە شیعرەکە دەچێتە ناوییەوە، کە وەرگر و شاعیر دەچنە ناوییەوە، هەموو ئەوەش روو لەخۆبوونێکە کە کورت ناکرێتەوە بێ هیچ شتێك، ئەو رازە بنەڕەتییە نوستوە هەمیشە بە شێوەیەکی رووڵەخۆ ئەو پەیوەندییە بنچینەییەی نێوان کەسەکانی نێو واقیعێکی دیاریکراو رادەگەیەنێت… (ئەنوەر مەسیفی 1952- 2005) لە بەشێك لە قەسیدەی (جلوبەرگ و جمکەکان) دەڵێت:

سەر قەبری لێدەدا
ئەفسانەش غار دەداتە درەختی
پەلك بە کرێ
بزنی ناو ژوورەکەم لە سەرمایە
باێندە گێشتی بەردا
ئەفسانە غار دەدا
زەوی لای راستی شکا
لکە هەنجیری پاش کێران
تای ردێنی من

سه بەلەمی هەسکی برد
ئاو شکا
بەلەم ڕەیی
ردەن لە ناو کاولان
لا سییەکم کەونە دیوار
خەڵی پشتان بەرد
قەژی نەخشان گیا
ژنی زگ پڕ باران
لەشکر
لە
مووی
بن
کەوشان
لە کۆمەڵە شیعری (جلوبەرگ و جمکەکان) ساڵی 1990.

دەخی شاعیرانی شەپۆلی سێیەم پەیوەندییەکی راستەوخۆی بە دەخڵەك هەیە، کە وەك (بەدریار) دەڵێ لە جیاتی کاڵا نیشانە بەرهەم دەهێنێ! دەخڵەك کە چیتر کاڵا بۆ پێکردنەوەی پێویستییەکان نییە، بەڵکو زنجیرەیەکی ناکۆتایی بۆ ئامانجە! هەر کالایەك نیشانەیە بۆ کالایەکی دیکە، بەدیلێکی بەتاڵە بۆ کاڵایەکی دیکە، دالێکە بۆ دالێکی دیکە و مەدلول لەناوچووە… ئەسڕ و دەق لە ناوچووە، نیشانە شوێنی گرتۆتەوە، ئێمە لە جیهانی نیشانەدا دەژین، لە جیهانێکدا دەژین زانیاری زۆرە، بەڵام مانا کەمترین ئامادەیی هەیە، ئێمە لە جیهانێکدا دەژین وەك بەدریار دەڵێت ئیتر نیشانەکان بۆ سەرچاوەیەکی دیاریکراو، بۆ سەرچاوەی مانا ناگەڕێنەوە، پێشاك و ریکلام و چیتر سەرچاوەی مانایان نییە… بەشێك لە نموونەی شاعیرانی هەڵی سێیەم، وەك ای جیاوازییان: عەباس عەبدوڵا یوسف، ئەنوەر مەسیفی، محەمەد باوەکر، سەباح رەنجدەر، سەاح جەلال، ساڵح سوزەنی، شوعەیب میرزایی…

بە کورتی:

لە شیعری نوێی کوردی و دوای ڕاپەڕینی 1991ی کوردستانی باشور و بەشێك لەو شیعرەی کوردستانی ڕۆژهەڵات، کە دەکەونە بەر شەپۆلی حجم و شەپۆلی زمان… بونیادی دەلالی دەلالەت لە بەرهەمهێنانی دەلالەتی - حەقیقی و شیمانەیی- دەکات، حەقیقەت تەواوی ئەو راستییەیە، کە وردبینیکراوە. بەڵام شیمانەیی ئەوە نییە کە خێی دەسەپێنێ، بەڵکو ئەوەیە، کە هەبژاردن دەخاتە پێشەوە، شیمانەیش بە دوو جۆر قسەی

لێکراوە، یەکەمیان شیمانەیی نوسەر، دووەمیان شیمانەیی ئەویدیکەی خوێنەر... هەموو ئەوەش ڕێکخستنی مانای چەسپاو و کەشفکردنی مانای نائامادە و خەیاڵی نوسەر و مانای نائامادە و خەیاڵی ئەویدیکەی جیاواز دێنێتە بەرهەم...

ڕێکخستنی مانای چەسپاو و ئامادە پەیوەندی بە زمانی فەرهەنگیدایە و لەوێوە بەرەو گوتار دەبێتەوە، کە پێیوایە مانای ئامادە و چەسپاو جگە لە یارییەکی پاشکۆئامێزی ناوەکی شتێکی دیکە نییە. بەڵام مانای نائامادە لە دەلالەتی مانای خەیاڵکراوەوە سەرچاوە دەگرێت، وەك ئەوەی نزیکترین و نوێترین یەکەی گوتار پێکبهێنێت. بێ بە دەستهێنانی مانای ئامادە و کەشفکردنی مانای نائامادە و خەیاڵی پێویستمان بە پرسەی دانان و بەیادهێنانەوە و ڕێکخستن هەیە.

چەمکی ڕێکخستن لە ڕووی زمانەوە چەسپان و دنیایی دەگەیەنێت. چەمکی خەیاڵ و کەشفکردن لەگەڵ پرسەی ڕێکخستن و بەیادهێنانەوە دژ دەکەوێتەوە، چونکە لە چەمکی ڕێکخستندا مانای چەسپاو و ئامادە خێی بەسەر شیمانەیی ئێستا و ئێستای زیندوودا دەسەپێت. بەڵام خەیاڵ و کەشفکردن لە سەرەتا و کۆتایی نەزانراوەوە سەرچاوە دەگرێت. بەشێکی دیکەی خەیاڵ و کەشفکردن پەیوەندی بە ڕووە جیاوازەکانی مانا و ئەویدیکەی جیاوازەوە هەیە... لە سەر ئەو بنەمایە سێ هێل لە شاعیرانی دوای ڕاپەڕین و شیعری نوێی کوردی باشور و بەشێك لە شیعری کوردستانی ڕۆژهەڵات دەستنیشان دەکەم: هێلی یەکەم ئەو شاعیرانە دەگرێتەوە، کە هەوڵدەدەن لە ڕێکخستنی ماناوە هاوسەنگی نێوان ئاستی گوزارشتکردن و ریتمی رستە لە لایەك و ریتمی وشە و مانای ئامادە لە لایەکی دیکە بپارێزن، هەوڵدەدەن شێوەی ئاسایی زمان بپارێزن، بێ ئەوەی جوانی شیعر و جوانی ئامادە بە یەکەوە بگونجێنن! هەموو ئەوانە ڕێگا بێ حەقیقەت خۆش دەکەن، بێ ئەوەی بدوێ... بە کورتی هەموو هێزی خۆیان لە مانای ئامادە و ڕێکخستنی خوددا دەبینەوە.

چوار نموونەتان لە هێلی یەکەم پێدەناسێنم: نموونەی یەکەم ئەو شاعیرانەن کە جوانی گوتن و ریتمی ناوکۆیی بە هەستی نەتەوایەتی و دەروونی و سیاسی موتوربە دەکەن، پەردە لەسەر گوتنی حەقیقەتێکی دیاریکراو هەڵدەدەنەوە، لەوانە: شێرکۆ بێکەس، لەتیف هەڵمەت، ڕەفیق سابیر، جەلال مەلەکشا، ژیلە حوسێنی...
نموونەی دووەم، لە نێوان تێگەیشتن و مانادا، شیعرگەرایی لە خودگەرایی و ناوەڕۆکگەراییدا دەبینەوە، بیر لە چەسپاندنی پەیوەندی نێوان گوتن و مانا دەکەنەوە، بێ گواستنەوە لە

حیکایەتێکەوە بۆ گەیشتن بە ریتمی حیکایەتێکی دیکە … نموونەکان وەک جیاوازییان: کەریم دەشتی، جەمال غەمبار، نەزەند بەگیخانی، چەمان هەردی، ڕۆژ هەڵەبجەیی، فەرەیدوونی ئەرشەدی…
نموونەی سێیەمی شاعیران، ئەوانەن کە هێزی گوزارشتکردن و هەستی لیریکی و وەووژانی سۆز بە کەرەسەی بەرزی جوانی و ڕەوانی و ناسکی دادەنێن. شاعیرانی یەکێتی گوتن و مانای گوتن جوانی گوتن و جوانی مانا ئاوێتەی ریتمی بیرکردنەوە دەکەن، حەقیقەتی گوتن تێکەڵ حەقیقەتی نەگوتن دەکەن… لە نموونەی ئەو شاعیرانە: دلشاد عەبدوڵا، جەلال بەرزنجی، بەختیار عەلی، دلاوەر قەرەداغی، ئیسماعیل بەرزنجی، هیوا قادر…
نموونەی چوارەم، نموونەی گوتن بەسەر مانادا، ئەو شاعیرانەی جەستەگەرایی و چڕی ئیرۆتیکی و ئاگامەندی سۆزداری پێشدەخەن. نموونە: قوبادی جەلی زادە، کەژاڵ ئەحمەد، دڵسۆز حەمە، ژوان ئاوارە…

هێلی دووەم هەوڵی کەشفکردنی مانا و هەوڵی دامەزراندنی پەیوەندییەکی نوێ لە نێوان وشە و وشە، وشە و مرۆڤ، وشە و دنیا دەدەن، ئاسێیەکی دیکەی چاوەڕوانی بۆ خوێنەران واتا دەکەن، شێوەی ستوونی بە زمان دەبەخشن، خەیان بە کۆتایی نەزانراو دەسپێرن، خەیان بە دنیابینی جیاوازی نوسینەوە دەسپێرن، میکانیزمی خەیاڵ بە بزوێنەری شیعری دادەنێن. هەموو ئەوانە ڕێگا بۆ شیمانەیی خۆش دەکەن، بۆ ئەوەی گەشە بکات… بە کورتی هەموو هێزی خەیان لە نائاگامەندی و پێشخستنی ناوکۆیی و فەرامۆشکردنی خۆددا هەڵدەگرنەوە: نموونەی شاعیرانی هێلی دووەم بە کەمەوە جیاوازییەوە پێکهاتووە لە: هاشم سەراج، ئەحمەدی مەلا، کامبیزی کەریمی، ئیبراهیم ئەحمەد نیا، بەرۆژ ئاکرەیی، ڕەزا عەلی پوور، زانا خەلیل، لازە، هێرۆ کوردە…

هێلی سێیەم تەواو پێچەوانەی هێلی یەکەم بیر دەکەنەوە، هەموو ئاوەڵدانەوەیەك بۆ مۆژووی مانا و ڕێکخستن ڕەتدەکەنەوە، هەموو یاسا و ڕێساکانی زمان و ڕەسەنایەتی ڕەشدەکەنەوە! هەموو سەرچاوەکانی فیکر و مەعریفە وەلا دەنێن، وەك ریزەم لە نێوان زماندا بیر لە زمان دەکەنەوە، بۆ ئەوەی لە ڕێگای نیشانەی هەڵەمەکییەوە، تێکدانی پەیوەندی نێوان وشەکان مانای باو تێکبشکێنن و شیمانەیی سەربەخۆ فەراهەم بکەن، گوزارشتکردنێکی یاخی و ئاسێیەکی دیکەی چاوەڕوانی بۆ ئەویدیکەی خوێنەر و ئەویدیکەی جیاواز دابمەزرێنن، بۆ ئەوەی لە ڕێگای خەیاڵ و وێنەوە بە جوانی لەناکاو و لە ڕێگای شیمانەیی

نکۆکەرەوە بە مانای نائامادە و ئەویدیکەی جیاواز بگەن، ڕێگا بۆ شیمانەیی خۆش دەکەن، بۆ ئەوەی وەك شیمانەیی بدوێت، چارەنووسی بۆ یادەوەرییەن... لای شاعیرانی هەڵبژاردەی سێیەم ئەسڵ و دەق لە ناوچووە، نیشانە شوێنی گرتۆتەوە، بە شێوەیەکی راستەوخۆ گوزارشت لە خۆیان ناکەن و نیشانەی ئەبستراکتین... بە کورتی هەموو هێزی خۆیان لە تێکشکاندنی مانا و شیمانەیی سەربەخۆ و بۆ سەرچاوەیی و بەرهەمهێنانی نیشانە و کورتبینیدا دەبینەوە... نموونەی شاعیران: عەباس عەبدوڵا یوسف، ئەنوەر مەسیفی، محەمەد باوەکر، سەباح رەنجدەر، سەباح جەلال، سالح سوزەنی، شوعەیب میرزایی...

کورد و ئیسلامی سیاسی و گرەوەکانی ئایندە تایبەتمەندی پێوەندی کورد بە ئایینی ئیسلامەوە

نزار جاف
nezarjaff@gmail.com

هەر جارەو بابەتێک لە ئەرشیفی دەنگەکانەوە ...
نۆڤەمبەر 2، 2018
http://dengekan.com/doc/2006/11/november2.htm

---

(1)

تیشک خستنەسەر بابەتی هەستیاری کورد و ئیسلامی سیاسی لە خۆیدا پێویستی بە پەردە هەڵدانەوەی هەیە لەسەر ئەو بنچینە مێژوویی و ئەو بارودۆخەی کە ئیسلامی سیاسی تێدا هاتەئاراوە.

گومانیش لەوەدا نییە کە کورد بە هۆی ئەو چەوساندنە نەتەوەییەی کە لەلایەن حکومەتە جیاوازەکانی عێراق و ناوچەکەوە لێیکرا، پتر بیری بەلای دۆزەنەتەوەییەکەیدا دەڕۆیشت، هەرچەندە دەشبێت ئاماژە بە تایبەتمەندی پێوەندی و مامەڵەی کورد لەگەڵ ئایینی ئیسلامدا

بدرێت، کە ئەمەش لە بەشێکی تری ئەم لێکۆینەوەدا تیشکی دەخەینەسەر.
بەڵام ئەوەی لەم بەشەی یەکەمدا گرنگە تیشک بخەینە سەر سەرەتاکانی سەرهەڵدانی ئیسلامی سیاسی لە ناوچەکەدا و، پاشان خوێندنەوەی کاریگەرییان بەسەر گەلی کورد و بزافی رزگاریخوازی.

هەموو بیروبۆچوونەکان سەبارەت بە سەرهەڵدانی ئیسلام وەک بزافێکی سیاسی، بۆ رابەری بزافی ئیخوان ئەلموسلمین"حەسەن ئەلبەننا"ی دەگەڕێنێتەوە. ئەلبەننا کە لە سەردەمی سیستەمی پاشایەتیدا لە میسردا ژیاو، هەر لەو سەردەمەشدا لەلایەن هێزەکانی ئاسایشەوە تیرۆرکرا، توانی بنچینەیەکی بەهێز بۆ بیرکەی ئیسلامی سیاسی دابنێت، ئەو بیرکەیە توانی کەڵک لە بارودۆخی ئەو کاتەی میسر وەربگرێت و، بابەتی داگیرکردنی بەریتانیا بۆ ئەو وڵاتە وەک بنەمایەکی بەهێز بۆ گەشەپێدانی رێکخستنی لەناو کۆمەڵگەی میسریدا، بە باشی بەکار هێنا. هەبەتە، ئەو گەندەڵییە سیاسییە ـ ئیدارییەی کە میسر تێیدا تێدەپەڕی، بووە هۆکارێکی ئەکتیفی تری کە یارمەتی پتر پەل هاویشتنی ئەو بزافە بکات.

لێرەشدا، دەبێت ئاماژە بە بابەتێکی بنچینەیی بدەین، کە ئەویش کاریگەری ئەزموونی سیاسی میسرییە بە هەموو باڵە جیاوازەکانییەوە بەسەر وڵاتانی ناوچەکە ئیدی چ لە رووی باڵە نەتەوەیی یان ئایینی یاخود رۆشنبیریی و هونەرییەکانییەوە.
هەبەتە قسەکردن لە رێ و کاریگەری جەمال عەبدولناسر و کودەتا سەربازییەکەی لە 23ی تەموزی 1952، بەسەر گەلانی ناوچەکە، بە هەمان شێوە پەلکێشمان دەکات بۆ قسەکردن لەسەر رێ و کاریگەری حەسەن بەننا"پاشان سەید قوتب"و بزافی ئیخوان ئەلموسلمین بە هەمان شێوەی بەڵام بە ئاراستەیەکی فیکری ـ سیاسی جیاوازتر.

هەبەتە، بڕاوبوونەوەی هەزری ئیخوان موسلمین کە لەسەر پرەنسیپەکانی مەزهەبی سوننی پێکهاتووە، ئەو وڵاتانەی گرتەوە کە پەیڕەکارانی ئەو مەزهەبەی تێدا باڵادەستن، چونکە لە ئێران کە مەزهەبی شیعە باڵادەستە، کاریگەری ئیسلام وەک هێزێکی سیاسی ئەگەرچی لە سەردەمی شا قاجاریەکان بەر لە رەزاشاش دەرکەوت لە میانەی ئەو فەتواییەی ئایەتوڵڵا"شیرازی"لەدژی تنباکۆ هاوردە لە روسیاوە دەریکرد، بەڵام بەرجەستەبوونی وەک هێزێکی سیاسی خاوەن تایبەتمەندی خۆی هێدی هێدی لە سەردەمی حوکمڕانی رەزاشادا چڕووەوە، بەتایبەتی کاتێک دژایەتییەکەی ئەوتۆی ئایەتوڵڵا"مودەڕیسی"لەدژی بابەتی دامەزڕێنی حیجاب کە

رەزاشا"هاوکات لەگەڵ تورکیادا" دەستی دابوویە وەک سەرەتایەک بۆ بنچینە دانان بۆ ئێرانێکی عیلمانی.

ئەم دوو فەتوا"سیاسییە"کاریگەرییەکی ئەوتۆیان بەسەر هەزر و بۆچوونی ئایەتوواڵا خومەینی هەبوو و، رەنگدانەوەکەی لە فەتوا ناوداڕەکەی لەدژی ئەو مافە یاساییەی کە محمەدڕەزاشا بەخشی بەو ئەمریکایانەی تاوانێک لە ئێراندا دەکەن و دادگاکانی ئێران ناتوانێت سزایان بدات، دەرکەوت. بەڵام، ئایەتوڵلا خومەینی بەمەش نەوەستا، بەکو پەرەیدا بە تێواننەکانی بۆ بنەماکانی ئایینی ئیسلامی و کتێبە ناوداڕەکەی"حکومەتی ئیسلامی"دەرکرد کە تیایدا ڕێگەی خۆش دەکرد بۆ خستنەڕووی ئیسلام وەک ئەڵتەرناتیفێک لە بەرامبەر رژێمی شادا.

هەبەتە، ئەو نشووستیانەی کە ئیخوان ئەلموسلمین لە وڵاتانی عەرەبیدا بە گشتی و لە میسردا بەتایبەتی ڕووبەڕووی بوونەوە، بووە هۆی ئەوەی کە ئەو بزافە پتر گۆشەگیر بێت بەتایبەتی کاتێک جەمال عەبدولناسر توانی بەهۆکە لەژێر پێی ئیخوان رابکێشێت بە لەسەداڕەدانی ڕابەرەکەیان"سەید قوتب"بەبۆ ئەوەی کاردانەوەیەکی ئەوتۆ لە شەقامی میسریدا ڕووبدات. ئەم کارەش بووە هۆی ئەوەی کە باڵی نەتەوەیی عەرەب پتر بەهێز تر و کاریگەرتر بێت لە گۆڕەپانی سیاسیدا و، دەشتوانین لەسەداڕەدانی سەید قوتب بە کۆتایی قۆناغی یەکەمی ئیسلامی سیاسی لە ناوچەکەدا دابنێین.

بەڵام، ئەو ڕسواییە گەورەیەی کە ئەزموونی نەتەوەیی ناسری و پاشان بەعسی ڕووبەڕووی بوونەوە لە جەنگی6ی حوزەیرانی1967، و جەنگی گەردەلوولی بیابان و پاشان جەنگی ئازادکردنی عێراق، بووە هۆی ئەوەی کە بزافی نەتەوەخوازی عەرەبی تووشی نەهامەتییەکی بۆ وێنەبێت لە مێژووی هاوچەرخی خۆیدا و، بووە هۆی ئەوەی کە پەیتا پەیتا گۆڕەپانەجەماوەری"یەکەی چۆڵ بکات.

ئەم کارەش هاوتەریب بوو لەگەڵ سەرکەوتنی بزافێکی دیکەدا کە کەمەڵە هەلومەرجێکی ناوچەیی و جیهانی بوونە هۆی دەرکەوتنی، ئەم بزافەش بزافی ئیسلامی سیاسی بوو کە لە ئەفغانستانەوە وەک کارتێکی سیاسی ـ سەربازی لەدژی هەژموونی یەکێتی سۆڤییەتی جاران لە ناوچەکەدا بەکارهێنرا و، هەر لەوێشەوە کەمەکەمە شوێن پێی خۆی لە وڵاتە جیاوازەکانی ناوچەکەدا کردەوە. بێگومان سەرکەوتنی شۆڕشی ئیسلامی لە ئێران و کۆتایی هاتن بە رژێمی شا، گۆڕ و تینێکی بەهێزتری بەو بزافە بەخشی و، بووە هۆی ئەوەی کە یارمەتی بدات بەر

لە کاتی پێویستی خۆی بەرجەستە ببێت.

هەبەتە لێرەشدا، نابێت چاو بپۆشین لە ململانێ و رکابەری هەژموونی سیاسی و فیکری نێوان وڵاتانی رۆژاوا بە سەرکردایەتی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا و، وڵاتانی بلۆکی رۆژهەڵات بە سەرکردایەتی یەکێتی سۆڤییەتی جاران.

چونکە بڵاوبوونەوەی ئیسلامی سیاسی لە ناوچەکەدا، بە شێوەیەک و دیکە پەندی بەو بابتەوە هەبووە و، هەروەک چۆن مایکل کێبلاند لە کتێبی"یاری نەتەوەکان"جەخت لەسەر رۆڵی وڵاتانی رۆژاوا لە رووداوە جیاوازەکانی وڵاتەکانی ناوچەکە دەکات، بە هەمان شێوە ناتوانرێت چاو بپۆشرێت لە رۆڵی ناڕاستەوخۆی خودی واشینتۆن لە سەرخستنی شۆڕشی ئیسلامی لە ئێران و، بەر لەوەش رۆڵی راستەوخۆی لە پەروەردەکردن و ئاراستەکردنی"موجاهیدە"ئەفغانی و عەرەبەکان لەدژی سوپای سۆڤییەتی لە ئەفغانستان. رۆکخراوە سیاسییە ـ سەربازییەکانی ئەفغانی و پەرەنسیپەکانی شۆڕشی ئیسلامی ئایەتوڵڵا خومەینی بوونە هەوێنی چەبوونەوەی قۆناغی دووەمی ئیسلامی سیاسی لە ناوچەکەدا، کە هێدی هێدی کاریگەری لە تونس و جەزائیر و میسر و سعودییە و عێراق و هەندێک وڵاتی کەنداوی فارس دەرکەوت.

ئالەم هەل و مەرجەدا، بزافی رزگاریخوازی کورد بە سەختترین قۆناغی ململانێکردنیدا لەگەڵ رژێمە جیاوازەکانی ناوچەکە بە گشتی و عێراق بەتایبەتی، تێدەپەڕی. هەر لەو کاتەدا، هیچ جێرە هەواڵ یان گوزارشتێک لە کوردستاندا نەبوو لەبارەی کاریگەری ئەو"رابوون"ە ئیسلامییەی کە لە ناوچەکەدا باسیان دەکرد. بەڵام ئەم کارە تاسەر نەبوو، چونکە لە دوای تێپەڕبوونی ماوەیەک بەسەر سەرەتای قۆناغی دووەمی ئیسلامی سیاسی لە ناوچەکەدا و، بە هۆی فاکتەری"جیوسیاسی"یەوە، ئەو ئیسلامی سیاسی وەک دیفاکتۆیەک بەسەر بزافی رزگاریخوازی کورددا سەپندرا و، رۆڵی ئێران"بە هۆی جەنگی عێراق ـ ئێران" بە شێوەیەکی تایبەتی یەکجار دیاربوو لەم بابەتەدا.

(2)

بەر لە باسکردنی تەوەری سەرەکی باسەکەمان، واتە کورد و ئیسلامی سیاسی، زۆر گرنگە کە تیشک بخەینەسەر پێوەندی خودی گەلی کورد بە ئایینی ئیسلامەوە و، شێوازی مامەڵەکردنی لەگەڵیدا، چونکە جێری ئەو پێوەندییە شتەکان پتر روون دەکاتەوە و، بنەڕەتی بابەتەکە

شیدەکاتەوە.
ئەوەی کە رووبەرووی ئاشکراشە، گەلی کورد بە یەکێک لەو گەلانە دادەنرێت کە زۆر بە رۆژ و حورمەتێکی تایبەتییەوە مامەڵەی لەگەڵ ئیسلامدا کردووە و، هەمیشە پێگەیەکی یەکجار تایبەتی بۆ ئەو ئایینە داناوە و، لە سەروو هەموو شتێکی دیکەوە داینـاوە. گەلی و کورد تەنانەت زانا ئاینییەکانیشی هەرگیز بیریان لە بەکارهێنانی ئایینی ئیسلام نەکردۆتەوە بۆ هەندێک مەبەست و ئامانجی سیاسی یان رەگەزی، ئەوان ئایینیان بە بابەتێک زانیوە کە تەنها بەرجەستەکاری پێوەندی مرۆڤ لەگەڵ یەزدانیدا.

هەر لێرەشەوە، ئەو ململانێی دەسەڵاتەی کە لە رۆگەی ئایینی ئیسلامەوە ئەنجامدرا بۆ گەیشتن بە ئامانجی سیاسی، زۆر بە رووبی و ئاشکرایی لە ناو گەلانی ناوچەکەدا دەردەکەوێت.
ئەگەر بڕوانینە دوورگەی عەرەب کە ئایینی ئیسلامی تێدا دەرکەوت، ئەوا ململانێکردنێکی سەختی هەژموون و دەسەڵات لە ناو چەند باڵێکی هێزایەتی عەرەبدا دەبینین، هەر لەسەرتاشەوە، کاتێک پێغەمبەری ئیسلام کۆچی دوایی کرد، ململانێی دەسەڵات لە"سەقیفەی قەسی کۆی ساعیدە"دا دەستی پێکرد لە نێوان "موهاجیرین" و "ئەنسار"دا، کە هەروەک لە سەرچاوە مێژوویییەکاندا دەگێڕدرێتەوە، بە هۆی هەڵگردنی شمشێرەکەی"عومەی کۆی خەتاب"ەوە پێستی جێنشینی پێغەمبەر بۆ ئەبو بەکری سدیق یەکلایی کرایەوە.

هەرچەندە دوابەدوای دانانی ئەبوبەکر بۆ ئەو پێستە، عەلی کۆی ئەبی تالیب بۆ ماوەی شەش مانگ رازی نەبوو ملکەچی ئەو کارەبێت و، وەک زۆر سەرچاوەی مێژوویی باس دەکەن، عەلی دەسەڵاتی سەرەکی بە مافی رەوای خۆی دەزانی.
هەبەتە ئەم هەوڵستەی عەلی لە مەسەلەی دانانی جێنشینێک بۆ پێغەمبەر، بووە هەوێنی درووستبوونی مەزهەبی شیعە لە دوای خۆی، کە ئەویش درێژەدانبوو بە چیرۆکی ململانێکردن لەسەر دەسەڵات بە ناوی ئیسلامەوە.

بەڵام، لە سەردەمی خەلیفەی سێیەم "عوسمانی کۆی عەففان"ەوە، هەژموونی بنەماڵەی ئەمەوی پەیتا پەیتا دەرکەوت و، رۆژ لە دوای رۆژ توانا و دەسەڵاتی "والی"شام موعاوییە کوری ئەبی سوفیان بەهێزتر دەبوو و، بە تیرار کردنی عەلی کۆی ئەبی تالیب لەسەر دەستی"عەبدولڕەحمانی کۆی مولجیم"، بوار بۆ موعاوییە رەخسا کە دەوڵەتی ئەمەوی پێکبهێنێت کە هەروەک زۆرینەی مێژووناوس و لێکۆڵەرەوانەکان باسی دەکەن، دەوڵەتێکی نەتەوەیی عەرەب بوو بە

ناوەڕۆکی ئیسلامی.

پاش پتر لە سەدەیەک و دوای لاوازبوونی ئەو دەوڵەتە، عەباسییەکان کە رچەکیان بە "عەباس کوڕی عەبدولموتەلیب"ی مامی پێغەمبەر دەگەڕێتەوە، شوێنیان لەدژی دەوڵەتی ئەمەوی بەرپاکرد بە ناوی داواکردنی دەسەڵات بۆ بنەماڵەی پێغەمبەر(واتە وەچەی عەلی کوڕی ئەبی تالیب و فاتمەی کچی پێغەمبەر کە خۆزانی بوو) و کار کۆتایی هات بە لە ناوچوونی دەوڵەتی ئەمەوی و دامەزراندنی دەوڵەتی عەباسی. بەڵام، پاشان ئاشکرابوو کە بانگەشەکردن بۆ گەڕانەوەی دەسەڵات بۆ بنەماڵەی پێغەمبەر لە بیانوویەک بۆ گەیشتن بە دەسەڵات بەولاوە چیدی زۆتر نەبوو.

هەبەتە چیرۆکی ململانێکردن لەسەر دەسەڵات بە هۆی ئایینی ئیسلامەوە لە ناو هۆزە عەرەبەکاندا هەر بەردەوامبوو و، چەندین دەوڵەتی دیکەی وەک دەوڵەتی حەمدانی و ئەمەوی لە ئەندەلوس و دەوڵەتی مورابتین لە مەغریب و چەندین دەوڵەتی دیکە کە خوێنەر دەتوانێت بە هۆی سەرچاوە مێژوویییە جیاوازەکانەوە پتر زانیاریی لەبارەوە وەربگرێت چونکە ئەم بوارە تەسکە بۆ ئەو باسە فراوانە بەس نییە.

بەڵام، مامەڵەکردنی فارس لەگەڵ ئیسلامدا بە شێوازێکی جیاوازتر لە هی عەرەب بوو، چونکە فارس خاوەن مێژوویەکی شارستانی دێرین بوون کە بە هۆی ئیسلامەوە کۆتایی پێهات و، هەر بەو هۆیەشەوە، فارسەکان خاوەن ئەزموونێکی باش بوون لە بواری حوکمڕانیدا و، دەیانزانی چۆن و کەی دەوڵەتی خۆیان پاش داڕمانی شارستانییەتییەکان لەسەر دەستی موسڵمانانن.
فارسەکان کە تا سەردەمی شا ئیسماعیلی سەفەوی هەمووییان سوننی مەزهەب بوون، لە سەردەمی ئەوەوە کەمە کەمە مەزهەبی فارسەکان بۆ شیعە گۆڕا، ئەمەش لە خۆیدا جۆرە تەکتیکی ژیرانەی ئیسماعیل سەفەوی بوو لە بەرامبەر دراوسێ بەهێزەکەی"دەوڵەتی عوسمانی"، چونکە ئەگەر بهاتبایە فارس لەسەر مەزهەبی سوننی بمابایە، ئەوا بیانوو لە دەستی عوسمانییەکاندا زۆر دەبوو بۆ گەڕانەوەی فارس بۆ ژێر رکێفی دەوڵەتی عوسمانی، ئەمە و، دەشبێت ئەوە بزانرێت کە شا ئیسماعیل بە جۆرێکی ژیرانە بەردوامی دایەوە بە دەوڵەتی نەتەوەیی فارس بەڵام تەنها بە گۆڕانێک لە ناوەرۆکیدا، بەڵام بە شێوە هەر هەمان شاهنشاکەی جاران بوو. هەبەتە، ململانێ و شەڕی بەردەوام لە نێوان هەردوو دەوڵەتی عوسمانی و سەفەوی رووبدا کە هەموو لەپێناو هەژموونی تایبەتیدا بوو لەژێر پەردەی ئایینی ئیسلامدا.

بۆ زۆتر زانیاریش وەرگرتن لەبارەی پێوەندی فارس بە ئیسلامەوە، دەکرێت سوود لە زنجیرە کتێبی"ایران اسلام خدمات متقابل"ی فەیلەسوف و زانای موسڵمانی ئێرانی"ئایەتوڵڵا مورتەزا موتەهەری"کە بە زمانی فارسی نووسراوە و تیایدا تیشک خراوەتە سەر زۆر بابەتی گرنگ لە مێژووی پێوەندییەکانیانەوە، موتەهەری باس لەوە دەکات کە چۆن ئیسلام خزمەتی فارسی کردووە، فارسیش بە هەمان شێوە خزمەتێکی ئەوتۆیان بە ئایینی ئیسلام گەیاندووە، لە راستیشدا موتەهەری هەوڵ دەدات باس لە دوو لایەنی هاوکێشەکە بکات، واتە نەتەوەی فارس و ئیسلام، ئەمەش لە خۆیدا گرنگی مۆرکی نەتەوایەتی لە شێوازی مامەڵەکردنی فارس لەگەڵ ئایینداا روون دەکاتەوە.

گەلی تورکیش، لە میانەی عوسمانییەکانەوە چیرۆکی خۆی لەگەڵ بابەتی دەسەڵات لە رۆگەی ئیسلامەوە دەست پێکرد. عوسمانییەکان کە گەورەترین دەسەڵاتدارییەتیان لە مێژووی ئیسلامدا دەستەبەرکرد، مۆرکی نەتەوەیی"تورک"بەو دەوڵەتەوە یەکجار ئاشکرابوو و، تەنانەت هەموو ئەو گەل و نەتەوانەی کە لەژێر دەسەڵاتی عوسمانییەکاندابوون لەوبارەوە سکاڵایان دەکرد، لێرەشدا، زاڵبوونی بابەتی رەگەزی لەسەردەمی عوسمانییەکاندا بەسەر ویلایەتە جیاوازەکانی ئەو دەوڵەتەدا، هەژموونی نەتەوەیی تورکی لەوبارەوە روون دەکردەوە.

دەرفەتی مێژوویی کورد بۆ دامەزارندنی دەوڵەتی نەتەوەیی خۆیبە هۆی ئایینی ئیسلامەوە، لە سەردەمی سەلاحەدین ئەیوبیدا رەخسا، بەڵام، هەروەک سەلمێندراوە، سەلاحەدین و بنەماڵەکەیشی بە هیچ شێوەیەک بیریان لە دەوڵەتێکی نەتەوەیی بۆ کورد نەکردۆتەوە و، کارەکەیان تەنها لەپێناو ئایینی ئیسلامدا کردووە و، ئەم راستییەش هەموو سەرچاوە مێژوییەکان دانی پێدا دەنێن، نەک هەر ئەوەندەش، بەکو بە هۆی ئەو بایەخ نەدانەی سەلاحەدین ئەیوبی بە نەتەوەکەی خۆی، بووە هۆی ئەوەی کە زۆر لە سەرچاوەمێژوییەکان بە قارەمانێکی"عەرەب"ی دابنێن!! هەبەتە کۆتایی هاتنی سەردەمی ئەیوبییەکان کۆتایی هێنا بە خەونی دەوڵەتێکی نەتەوەیی کورد و، لە هەمان کاتیشدا، بنچینەیەکی تایبەتیش دانا بۆ پێوەندی نەتەوەی کورد بە ئیسلامەوە و، هەمیشە بابەتی پەیوەکردنی نەتەوەی کوردی لە دەسەڵاتدارانی"عەرەب و تورک و فارس"ی کردە بنەمایەک بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ کورددا و، کورد وەک بەشێک لە دەسەڵاتدارییەتی ئەو نەتەوانە دانرا و، ئەم مامەڵەکردن و تێوانینەش بۆ نەتەوەی کورد تا ئەمڕۆش بەردەوامە و بۆتە چوارچێوەیەک کە ناتوانن بە ئاسانی خۆیانی لێ دەرباز بکەن.

ئیسلام ئەگەرچی لەلای هەموو نەتەوەکانی ناوچەکە بووە پردێک بۆ دەسەڵات، کەچی لای گەلی کورد تەنها هۆکارێک پێوەندی خاوێنبوو لە نێوان ئەو و یەزدانیدا.
ئەوەی کە جێگەی تێڕامانە، پێکنەهێنانی دەوڵەتی نەتەوەیی کورد لە مێژوودا، بووە هۆی ئەوەی کە نەتەوەکانی دیکەی کە دەوڵەت و دەسەڵاتی خۆیان بە هۆی ئیسلامەوە پێک هێنا، وەک سەپانێکی خۆیان تەماشای گەلی کورد و مامەڵەیان لەگەڵدا بکەن.

یادی کۆچی مرۆڤێکی شاعیر و ئەدیب و پێخەمبەر و مامۆستا فەرێدون عەلی ئەمین

هێمن بەرزنجی

_____

مردن، دوا قۆناغە،کە کۆتایێکی تاڵ و دڵتەزێن و یەکجاری بە ژیانی مرۆڤ دەنێت. لەم یاسایەدا هیچ کەس هێنابوونەت و هەموو لەردا یەکسانین. سەرباری ئەویشی کە چاوەڕوانی ئەم ئاکامە وا تاڵ و ناخۆشە،کەچی لە هەندێ باردا زۆر کەس هەن کە نائومێدی ژیان بەسەریاندا زاڵ دەبێت هەشتا بۆی بۆئاواتن. گەلێکیش هەن بەرلەوەی ئەو مۆتەکە بە ڕوحمان سەرسنگیان بگرێت، بەهیوای ئەوەن ئەو چەندەها ئاوات و پرۆژەیەی لە مشکیاندا خول دەخوات بۆ ئەنجام بگەیەنن و پشکێشی بکەن. بەکورتی و کرمانجیەکەی هەن لە پڕاوێزی ژیان دا بۆ بەرنامە دەژین و لەبەردەم وێستگەی مردن دا چاوەڕوانی دەکەن. هەشە هەمان ڕاستی مردن دەزانن، وەلێ دەخوازێ پاش خۆشی ژیان هەربەردەوام بێت و خزمەتێ لە پاش خۆی بە خاک و نەتەوە و سەرجەمی مرۆڤایەتی بکات.
ئەم هاوکێشە بە سفتوسۆ و حەتمییە بۆتە یاسا و دەستوورێکی بێگۆڕوویست و لەگەڵ جوانی لەدایک بوون دا هەیە. هەر یەک لە ئەمڕۆ لەگەڵ ماڵئاوایی ئازیز و دەسز و خۆشەویستێکیدا تێزووی ئەو ژان و ئازارکان پێیدا گوزەر دەکاتەوە و پرسیارێ ئەزەلی

گشتییەکەمان لەبەردەمدا قووت دەبێتەوە. ژیان چییە؟ بنەڕەتی ژیان چەند بە مانایە بە فڕان کەسیش نەما. سەرلەنوێ فلیمی یاد و یادگار دەکەونەوە کار و کسپە لەهەناو هەڵدەستنەوە.

ژمارەی ئەو قوتابی و مامۆستا و ئەدیب و شاعیر و دۆست و ئازیزانە زۆرە کە هەر بەناوهێنانی مامۆستا فەرەیدون عەلی ئەمین، بروسکەی چەندەها و جارەها یاد و بیرەوەریی بەمەشک و خەیاڵیاندا تەدەپڕێت و ئاخێکی پڕ ئەفسووس بە مەرگی ئەو هەژا و ئازیزە، بە ئەو کەتاییە ناوەختە بە ئەو زیانە مەزنەی لەدەستدانی ئەو مامۆستا هەژایە هەڵدەکشن.
خۆشحاڵم لە ڕێگای گەڤاری (خوێندکاری کورد)ەوە، ئاوڕێک بدەمەوە لە یەکە لە شاعیر و نووسەر و ڕۆخنەگر و کوردیزانی هەرە تێکۆشەر و پێشڕەوی ئەدەبی منداڵان و مامۆستایەکی بەئەمەکی بیری کوردایەتی و پسپۆڕێکی پەروەردەکاری بواری پەروەردە و زانستی کوردی. بەسەرکردنەوەی دەسەزیی و خزمەتی هەر تاکەکی شەونخووننی کەش و ماندوو و قوربانی دەر لە پێناوی سەرکەوتن و بەرەوپێشەوەچوونی نەتەوەکەمان دا، ئەرکێکی هەرە سەرەتاییە. هەمان کات تەماری قەرزدانەوە و ئەمەکەکە بە ڕاستی و مەژوو. ئەوجا دادینی پەردەی فەرامۆشی ڕووخانی دیواری بەدەنگییە، کە بەهەق دراوە بەسەر چەند ڕۆژێکی سەربازی وننەاوی گەلەکەمان دا. لە ڕاستیدا تەرخانکردنی چەند لاپەڕەیەک بە کەچی دوایی ناوادە و پە لە ژان و سۆی مامۆستا فەرەیدون، هەموو ئەو یادگار و هەڵوێست و دەریای وردو هەستی ناسک و بیری گەش و قووڵی کوردایەتی و پڕۆژەی کار و بەرهەم و ژیانی گشتی مامۆستای پە لە چوارچێوە ناخرێت.

مامۆستا فەرەیدون بە گەواهی ئەوانەی ناسیویانە و نەیانناسیوە کانییەک بووە، هەمیشە ئاوی ڕوون و شیرین و هێوا و خەندەی لەهەقوڵاوە. لە زەر بواردا شاسوار و باڵادەست بووە. بەو ماڵئاوایە ناوەختەی هەم خۆی بە ئاواتی زەر شت ڕانگەیشت و هەم ئەمەی دۆست و بەپەرۆشی ئەدەب و فەرهەنگ و تینووی بیری کوردایەتی لە بەهرەی بەرهەمکانی بەبەش بووین.
ژیانی ئەدەبی مامۆستا لە ساڵی ١٩٥٤ وە بە بڵاوکردنەوەی شیعر و چیرۆک و ڕۆخنە بابەتی سیاسی و هزری دۆست پێ دەکات بە ماوەی چل ساڵ لە گەڤار و ڕۆژنامە ئاشکرا و نهێنییەکان دا بەرهەمی بڵاوکردۆتەوە. یەکەم کەڵک بەرهەمی هەر لەهەمان ساڵی ناوبراودا لەگەڵ مامۆستا (عومەر عەبدولڕەحیم) بەناوی "پاڵەوانی دواڕۆژ" پێشکەش بە منداڵانی کورد دەکات.

مامۆستا شارەزایەکی لەوشاوەی زۆر شارەزای ئەدەبی منداڵان بوو. سەرکەوتنی گەلەکەی و دواڕۆژی بەختیاری و یەکسانی لە نیگای چاوی زارەیانی کورد دا دەدیەوە. تەماشا دەکەت:
" ئەی جگەرگۆشەکان! نیشتمان چاوەڕێی هیممەت و هەڵزی بازووی ئوەیە. دە پاک بن لەگەڵ یەک،دوور بن لە کینە و دژایەتی. هەوە بدەن پێ بگەن و ببن بە پشتەوە".

مامۆستا فەرەیدون چاک لە باری بندەستی و هەژاری و نەزانینی کورد گەیشتبوو،هەندێ دژ بە نەزانین وەستابووە تا لەم بابەتە شیعرەدا ئاخ و داخی خۆی دەردەبڕێت:
ئاخ خوەندەواری داخ خوەندەواری.....بە کورد دەبێتە مایەی بەختیاری
مامۆستا خۆن و خەیاڵی شۆڕشگێڕی و کاروپیشەی ئەدەبی و سیاسی خۆی هەر بە سوود و بەرژەوەندی و گەیشتنە دوا ئامانجە نەتەوەکەی و گەیشتن بە کاروانی گەلانی دیکە بەکار دەهێنا. زۆر کوردپەروەر و مرۆڤدۆست بوو. هەقپەرستێک بوو لە پێناوی داکۆکردن لە ڕاستی، باکی لە هیچ هەڕەشەیەک و زیانی ماڵی و گیانی نەبوو. هۆشت جوان و بەرز بوو، بەویژدان و پاک و قسە لە ڕوو بوو. لەسەر بیروباوەڕی خۆی کە تەدا یەقین بوو سوور بوو. کوردایەتی دەکرد بە هەموو مانایەکەوە. سەرنجی ورد و هوشیارانەی دەربارەی مەسەلەکان هەبوو. لە نەو کەسی خۆبات و یاران دا خۆشویست و بەڕێز بوو. ماڵی دنیا و بەرژەوەندی تاکە کەسی خۆی زۆر لامەبەست نەبوو. هەڵپەی پلەوپایەی نەبوو. کار و پلەیەک بە گەنجی خۆی نەهاتایە بەرهەم، گەنجی لە خاوەنکەی دەکرت.

پاش ڕاپەڕینی ۱۹۹۱ و خۆقانی ئەو بارودۆخی هەیە،سەرکردایەتی (پاسۆک)چەندین جار هاویان لە ناو برا گۆرەیان بە سەلماند کاریان لەگەڵ دا بکات، ئەو بە ئەمەک و هەژاوە خەباتی هاوبیرەکانی نرخاندوو، بە نزاکەتەوە پەی ڕاگەیاندن:" کە ئەو ئامادە نییە بەتە سەرخوانی ئامادە بوو".

مامۆستا فەرەیدون لە کادەر و سەرکردە هەرە دەسەز و خۆشویست و ماندووبووەکانی "کاژیک" بوو. لە ساڵی ۱۹۶۲ هەتا ۱۹۷۵ پەشمەرگەی شۆڕش و کورد بوو. لە هەکانی (پاسۆک)ئاگادابووە و پرس و ڕای پە کراوە و باری سەرنجی خۆی هەبووە. مامۆستا بەوردی سەرنجی هاوداوەکانی کوردستانی داوە و کەمێک یاداشت و دیدی خۆی تۆمار کردووە مەخابن دەرفەتی بڵاوکردنەوەیان نەبووە. هەندێ ئەمەش ئاگادارین وا خەزانی مامۆستا خەریکی کۆکردنەوە و ڕێکخستنی بەرهەمە بڵاوکراوە و نەکراوەکانیتی بە چاپ کردن. بەهیوای دە و

چاوی هەمووانی پێ ڕوون بێتەوە.

مامۆستا فەریدون، لە ٢٩/٢/١٩٣٣ لە شاری سلێمانی لە بنەماڵەی(ئەمینی کامە حەمەی)ناسراو هاتۆتە دنیاوە. ١٩٥٣ خوێندنی پەیمانگای مامۆستایانی لە بەغدا تەواو کردووە. بە مامۆستایی لە شارباژێڕ و سلێمانی و چوارتا دامەزراوە. ساڵی ١٩٧٥ بەکالۆریۆسی لەسەرپەرشتی پەروەردە لە زانستگەی موستەنسریە تەواو کردووە و دەبێتە سەرپەرشتکار و لەکۆڵێژی زانستی. ١٩٨٢ لەسەر داخوازی خۆی خانە نشین دەکرێت. لە ١٩٨٥ وە هەتا ١٩٨٩ لە بەشی کوردی کۆلێژی پەروەردەی زانستگەی بەغدا لەکچەر دەڵێتەوە. مامۆستا لە هەموو پیشە و کارەکانی دا دەسەز و سەرکەوتوو بووە.

مامۆستا فەریدون... لە دامەزرێنەران و دەستەی بەڕێوەبەرانی(یەکێتیی نووسەرانی کورد) و ئەندامی دامەزرێنەری (کۆمەڵەی ڕۆشنبیریی کورد)ە.
١٩٧٢ هاوسەری خۆی هەڵبژاردووە و دوو کوڕی بەناوی ئاسۆ و ئالان هەیە. ماندوو بوونی ڕۆژانی شەڕش و داخ و حەسرەتی باری ژیانی کورد،زۆر بە قورسی لە تەندروستی دەکەوێت. بەیەکا لەمانگی زووداو و بە دنیایەک فەنتازی و ئاواتەوە لە ڕۆژی ٢٥/١١/١٩٩١ بە نەخۆشی بەبەی پشت لە بەغدا، چاوەکانی لەک دانە و ماڵئاوایی یەکجارەکی لە ماڵ و منداڵ و کەس و ئازیزان و نیشتمانەکەی دەکات. لەسەر داخوازی خۆی بە گردی سەیوانی سلێمانی دەهەندرێتەوە.

مامۆستا فەریدون چرایەکی ڕۆشنبیریی و هەڤپەرستی و گیانی پێ لە ڕاستی و مەردایەتی کوردایەتی و نموونەی بەرزی گەلەکەمان بوو. بە پێشەوە هەوڵی هەشیارکردنەوە و ڕۆشنبیرکردنی دەدا. عاشقی خوێندنەوەی مەژووی کورد و ئەدەبەکەی بوو. چەندین بەرهەمی بە منداڵان بەناوکردەوە و چەندینیشی لە زمانی ئینگلیزییەوە بە وەرگێڕاوین.

^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^

سەرچاوە: خوێندکاری کورد ژمارە٢٦ی گەلاوێژی ٢٦١٠ ـ١٩٩٨

دەقی ئەو قەسیدەی مامۆستا شەرکە بەکەسی ڕۆانشاد بە مامۆستا فەریدونی وتووە.

حکوومەتی داهاتووی هەرێم لە دیدگای پارتە سیاسییە جیاوازەکانەوە ... محەمەد عەلی

بۆچی خوێندنەوە سەرتاییەکان بە هەوێستی لایەنە سیاسییەکانی کوردستان بێت، هەریەکەیان لە سەنگەری بەرژەوەندییەکانی خۆیانەوە مامەڵە لەگەڵ ئەنجامی هەڵبژاردنەکانی ٩/٣٠ دەکەن، ئەمە لە کاتێکدایە پارتی دیموکراتی کوردستان زۆرینەی پێویستی بە پێکهێنانی حکوومەتی داهاتوو هەیە.

براوەی یەکەمی هەڵبژاردنەکان، کە پارتی دیموکراتی کوردستانە، لە سەرتاوە حکوومەتی بنکەفراوانی ڕەت کردووەتەوە و ئەنجامی هەڵبژاردنەکانیشی کردووەتە پێوەر بە پشکی هەر لایەنێك لە حکوومەتی داهاتووی کوردستاندا، بۆ هەکارەی لە کابینەی هەشتی حکوومەتی هەرێمدا، زۆرینەیان بە ڕەژە لە حکوومەت و بە شێوە ئۆپۆزسیۆن بوون، هیچ کاتیش بەرپرسیارەتییان لە حکوومەت هەڵنەگرتووە، بە وتنە، لە کۆتا کاتەکانی کابینەی ڕابردووەدا و بە بڵاوەدابردنی دەنگدەر، لە حکوومەت کشانەوە، خۆ ئەگەر دوور لە بیرکردنەوەی تەسکی حیزبی سەیری ئەم شێوە مامەڵەیەی پارتی بکەین، ڕاستگۆیی پارتی دەردەخات لەگەڵ دروشمە سەرکییەکەی بانگەشەی هەڵبژاردن، ئۆپۆزیشن بەدیهێنانی کوردستانێکی بەهێز، ئەمەیش بە واتای پەرلەمانێکی کارا و حکوومەتێکی بەهێز و تەکمە دێت.

بە هەر حاڵ، یەکێتیی نیشتیمانی ڕەتی دەکاتەوە کە حکوومەتی داهاتوو بنکەفراوان بێت، ئەمەش بە هەکار نییە، بۆ پێیەی ئەنجامەکان یەکێتییان لە ڕیزی دووەم داناوە بە جیاوازییەکی زۆر لەگەڵ براوەی یەکەمی هەڵبژاردن، بە هەموو پێوەرێك لە بەرژەوەندیی یەکێتیدا نییە کابینەی حکوومەتی داهاتوو بنکەفراوان بێت، چونکە ڕاستەوخۆ کاریگەری لەسەر کەمکردنەوەی پشکی یەکێتی لە حکوومەتی داهاتوودا دەبێت، لە بەرامبەردا بە مانای بەهێزبوونی ڕکابەرە تەقلیدییەکەیەتی لە زۆنی سۆز، مەبەستم بزووتنەوەی گۆڕان، ئەمەش لە ئێستادا زۆر بە هوونی لە گوتاری ڕاگەیاندنی یەکێتیدا بەدی

دکرێت، نابێ ئەوەیشمان لەبیر بچێت کە یەکێتیی نیشتیمانی ئارەزووی دووبارەکردنەوەی هەژموونی ٥٠ بۆ ٥٠ی هەیە لە کابینەی نەیمدا، بۆ ئاگا لەوەی ئەنجامەکانی هەڵبژاردنی ٩/٣٠ پارتی بۆ یەکەمی بۆ کابەر هەناوەتە پێش.

لە لایەکی دیکەشەوە، بزووتنەوەی گۆران لە یەکەم هەڵبژاردنی کوردستان دوایی کەچی دوایی نەوشیروان مستەفا، ڕێك نیوەی کورسییەکانیان لە دەست داوە، کەشێی دارایی هەکارەکی تر بزووتنەوەکە بیەوێت بەشداری لە حکوومەتی داهاتوودا بکات بە پاراستنی بەرژەوەندییە بازرگانییەکانی، مەبەستی هەر سەرەکی لەم هەوڵستە، بە کاکردنەوەی ململانێ ناوخۆییەکانی بۆ تایبەتی لە نێوان بەتەمەنەکان و گەنجەکانی ناو بزووتنەوەکە لە ڕەگی بەخشینەوەی ئەم پێستە ئیدارییەیە، ناکرێ ئەو بچوونەش نادیدە بگرین کە گۆران بۆ ئەوەی بتوانێ کەبەکە لەگۆڕێ یەکێتی و نەوەی نوێ بکات، باشترین بژاردە یەکێك بێت لە پێکهێنەرەکانی کابینەی نێ، لە لایەکی تر بە هەوڵێك هەژمار دەکرێ بە بزووتنەوەکە کە بە خێکی کوردستان بڵێ ئەگەر لە کابینەی هەشت وەك هەکارێك بۆ تێکچوونی نەومالی کورستان سەیر کرابێ، لە حکوومەتی داهاتوودا پێچەوانەکەی بسەلمێنێ.

حزبەکان بچوون و جیهانبینییان جیاوازە و کەمێی ئیسلامییش بۆ ئاشکرا ڕایگەیاندووە کە مەیلی بەشداریکردنی حکوومەتی هەیە، لەسەر ئەو بنەمایەی لە کابینەی هەشت لە ڕەگی بڵێوبردنی وەزارەتکەوە توانییان کەمێك پێست و ئیمتیازات بۆ لایەنگرانیان مسۆگەر بکەن و خەیان بەدوور گرت لە هەموو بەرپرسیارەتییەك، لە کەتاییەکێشی بۆ بە کەشە لەی دەرچوون، بەو شێوەیە بێ، ویستی دووبارەکردنەوەی هەمان تاقیکردنەوە لەلایەن ئەم حیزبەوە بەدی دەکرێت.

هەروەها ئەو هەزانی بەیاریان داوە ئەپزسیۆن بن، بریتین لە یەکگرتووی ئیسلامی و نەوەی نوێ، تایبەت بە یەکگرتووی ئیسلامی هەر زوو خەی یەکلا کردووەتەوە کە بەشداری ناکات لە حکوومەتی داهاتووی کوردستان و دەبەتە ئەپزسیۆنکی کارا، هەکارەکێشی ڕوونە، ئەو پاشکێیەی لە هەڵبژاردنەکانی ٩/٣٠ دووچاریان بووەوە، ناچاریان دەکات ئەم بەیارە بدەن بە ئاشتکردنەوەی جەماوەر و سەرنجدانی زیاتر لەسەر یەکخستنەوەی نەومالی حیزبەکەیان، بە شێوەیەك دەمکە پەرتەوازەیی سیمایەکی دیاری ئەم حیزبەیە، ئەم هەنگاوە دەکرێ بە ڕاستکردنەوەی ئەو بچوونە بێ کە یەکگرتووی ئیسلامی بە پاشکەی حیزبە دەسەڵاتدارەکان هەژمار دەکرد.

ئەوش بەنینەوە یاد کە بەیاری ئەپزسیەنبوونی نەوی نوێ، هەر وا لەخۆا نەهاتووە، بەکوو بە ناچاری بەیاری ئەپزسیەنبوونی داوە، بەو پێیەی بەدەستهێنانی دەنگەکانی لەسەر بنەمای دژایەتیی دەسەلات و حیزبە بەشداربووەکانی ناو حکوومەت بووە، بەیە چوون بە ناو حکوومەت بە ئەم هەزە بە ئینتیعاری سیاسی هەژمار دەکرێت، پاشگەزبوونەوە لە بەیاری بایکۆتکردنی پەرلەمان، نیەتی راستقینەی ئەم هەزەی دەرخست، کە بەشداریننەکردنی لە حکوومەتدا، تاکتیکێ نێك بەیارەکی کەنکرەتی.

حیزبی باران ... شیعر : نزار قبانی – وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

من لە هیچ شوێنێک
جێنشین نیم،،
ئەوی چاوەڕوان نەکراو بێ
بوو بە ناو و نیشانم،،
وەک ماسیێکی دەندە
لەم ناوەیا
...خەریکی هات و چەم
ئاگر لە خوێنمایە
چاویشم توند و تیژیی
وەی ئازادی " با "م
کە هەموو قەرەجێک شارەزایەتی
بەدوای مەزەرێکی سوزەوە
...ا ئەکەم
هەزاران وێنە لە چاومایە
تا دوا کەتایی سەفەرکانیش
هەر لە هەشتنام
مەلێ بە هەسارەیێکی تر
ئەکەم

تەزاویم
ناوی خەم
و
ناوی هەوەکەکان
و
مەژووی " درەخت" م
لە بیر چوون…
لەدەست ئەم خەڕی
بە هاوار هاوار و گەلاوژەیی
پەستی دادەیوم
…ا ئەکەم
لە دەست ئەم شارانەی
چەن سەدەیەکە لە ژەر پەی "مانگ" نوستوون
… ا ئەکەم
لە دوای خەم
چاوەک لە شووشە
و
ئاسمانەک لە بەرد
جەئەهەم،،،
پەم مەە :
بگەەرەوە بە خەر
من ئەستا
لە حیزبی " باران" م…

شیعری مناڵان – زەردەخەنە …. ن. ریزان فەتاح

زەردەخەنە لەسەر لەو
شیرینە وەک شەکرە سەو
هەرکەسە بە خەندەوە
بەت بەخەربەیتەوە
جگای لەناو دڵانە

خۆشەویستی هەموانە
با خەندەی سەرلەوانمان
هەمیشە بە بە ژینمان
چەژی لەو وەرگرین
خۆشەویستی دەربەین

داری هیوا … ڕەستەم خامەش

منداڵانی لەهاتوو
ئەوەن نەوەی داهاتوو

منداڵانی بەهەردار
ئەوەن زیرەک و هەشیار

بە نیشتمان و وڵات
ئەوەن ئومێدو ئاوات

چونکە هەردەم چالاکن
بە ئایندە ووناکن

بۆ ، پێنووس و پەرتووک
ئەوەی کردووە چاپووک

ئەستا گەشبین دەخوێنن
داری هیوا دەوێنن

ڕەستەم خامەش

نـزار قەبـانی لـە نـوان شیـعـری رـمانسی و رامیاریدا

لـكـینـو:
سـران محەمەد

وابزانم سـی 1996 بوو نووسینـكی بەراوردكاری نـوان شاعیری بەناوبانگی عەرەب (نزار قەبانی) و شاعیری ناوداری كورد (لەتیف هـمەت)م بـاوكردەوە، ئیدی لەو كاتەوە وەك لەسەر نووسین یان وەرگـان لەبارەی نزار قەبانییەوە هیچ كارـكی ترم نەكرد، بـام هەر چـنـك و كەی بـم بلوایە هەر نزارم دەخـندەوە، بەتایبەتی وەك شاعیرـكی ناودار و شیعرەكانی لە لایەن زـر گورانیبـژەوە كراون بەگـرانی، وەك كازم ساهیرو ئوم كەلسوم و چەندانی تر… تەنانەت هەندـك لە لـكـەرەوانی وـژەیی عەرەب نزار وەك درـژكراوەی (نازك مەلائیكە) و (بەدرشاكر سەیاب) دادەنـن بەوەی پەرەی بە شـوازەكەیان داوەو شتـكی تری لـ دروست كردوون، زمانـكی بـ گرـ و گـ و ناسك و جارانـك رـژانەشی بەكارهـناوەو بابەتی تازەو هـنوكـیی خستووەتە ناو شیعرەكانیەوە.

ئـەوەی زیـاتر هانیـدام ئـەم نووسـینە بنووسم، ئـەو چەنـد دەقـە وەرگـراوەی ئـم دواییـی نـزار قـبـانی بـوون كـە لـە بـاوكراوـ ئەدەبییـكاندا وەرگـدرابوون و بەكوردی كرابوون، نەك هەر ئەمانە بەـكو زـربەی ئەو شیعرانەی نزار قەبانی كراون بە كوردی هەر شیعرە دـداریەكانی شاعیرن و ئەمەش وای لە زـربەی خـنەرانی كورد كردووە دیـوەكەی تـری شیعرەكـانی ئـەم شـاعیرە نەناسـن، كـە هـنـراوە رامیاریەكانن و ئەوانیش نەك یەك و دووانن بەـكو بە تایبەت لە دووتـوی دیـوانە شیعریـدا كـكراونەتـەوەو هەمووشیـان هـنـراوەی رامیارین، بەـام پـش ئەوەی بـینە سەر ئەم باسەو چەند نموونەیەك لەم شیعرانەی بهـنینەوە پـم باشە سەرەتا بە كورتەیەك لە ژیانی ئەم شاعیرە ئاشنا بین:

-

نزار تۆفیق قەبانی لە 21/3/1923 لە خێزانێکی دیمەشقی لە دایك بووە، باپیری (ئەبو خەلیل قەبانی) دادەنرێت بە یەکێک لە پێشەنگانی شانۆکاری عەرەبی، نزار پاش تەواوکردنی بەشی یاسا لە زانکۆی سوریا ساڵی 1945 لە بواری دبلۆماسیدا دەست بەکاربوو، لە چەند وڵاتێك ئەم ئەرکەی وەك دبلۆماتکارێك راپەراند، هەتا لە ساڵی 1966 دا دەست لەکارکشانەوەی خۆی راگەیاند. یەکەم دیوانە شیعری لە ساڵی 1944دا بڵاوکردەوە بە ناوی (ئەسمەرەکە پێی گوتم)، لە ماوەی نیو سەدەدا دیوانە شیعریە چاپکراوەکانی گەیشتنە 35 پەرتوك.. شکستی جەنگی ساڵی 1967ی عەرەب وەرچەرخانێکی کاریگەری لە ئەزموونی شیعری نزاردا بەرپاکرد، کە لە بەرگی شاعیری عەشق و دڵداریەوە دەریکرد بۆ مەیدانی شیعری سیاسی، تەنانەت قەسیدەکەی بە ناوی (پەراوێز لە پەراوی شکست) لە کاتی خۆیدا گۆڕەوکەیەکی بەهێزی لە جیهانی عەرەبیدا هێنایەگۆڕ و تا کار گەیشتە حاڵەتی قەدەغەکردنی هێنراوەکانی لە دەزگاکانی راگەیاندندا.

نزار لە ژیانی تایبەتی خۆیدا زۆر نەهامەتی بینیوە، لەوانە کوشتنی خێزانەکەی کە ناوی (بەڵقیس) بوو لە تەقینەوەی سەفارەتی عێراقی لە بەیروت، کە تێیدا کاری دەکرد، پاشتریش کوڕە خۆشەویستەکەی خۆی (تۆفیق قەبانی) لەدەستداو لە هێنراوەیەکدا دەیلاوێنێتەوە بە ناوی (ئەمیری ئەفسانەیی تۆفیق قەبانی).
شاعیر کۆتا قۆناغەکانی ژیانی لە لەندەنی پایتەختی بەریتانیا بەسەربردو زیاتر ڕووی کردە هێنیەوەی قەسیدەی رامیاری، لە بەناوبانگترین هێنراوە سیاسیەکانی (کەی بانگەوازی مردنی عەرەب

رادەگەیەنن) و (ئەی خەڵکینە، بوومە فەرمانەوا بەسەرتانەوە)..

بەم جۆرە ئەو لە لەندەن ژیا تا لە بۆرواری 10/4/1998 کۆچی دوایی کردو لاشەکەی رەوانەی دیمەشق کرایەوە بۆ بە خاك سپاردنی.(1)
هەر لە سەرەتای نووسینی شیعرەوە بابەتی رامیاری بەشێك لە شیعرەکانی نزار قەبانی تەنی بوون و داگیرکردبوون، هەر ئەو شیعرانەش بوون مشتومڕێکی زۆریان بەدوای خۆیاندا هێنا لە ناوەندی رامیاریدا، زۆرێک لە لێکەرەوان هەکاری دەست لە کارکۆشانەوەشی لە کاری دبلۆماسی وەزارەتی دەرەوەی سوریاش بۆ ئەو هۆنراوەیەی دەگۆڕانەوە بە ناوی (نان و حەشیش و مانگ) نووسیبووی، کە ئەو کات ئەم هۆنراوەیەی لە پەرلەمانی سوریادا خوێندرایەوەو وتوژو مشتومڕی گەرمی دەربارە کرا.
نزار قەبانی دادەنرێت بە یەکەم شاعیری عەرەب هۆنراوەی گلەیی بۆ (جەمال عەبدولناسر) نووسی سەبارەت شکستی ساڵی 1967، ناونیشانی ئەو هۆنراوەیەش (پەراوێز لە پەراوی شکستدا) یە کە تیایدا دەڵێت:

ئەی گەورەم سوڵتان
دووجار جەنگت دۆڕاند
چونکە نیوەی گەلمان زمانی نییە
بەهای گەل چییە بۆ زمان؟
چونکە نیوەی گەلمان گەمارۆدراوە وەك مڕووڵەو جرج
لە نێوان چوار دیوار(2)

رەنگە هێی لاوازیی بواری ئازادی رادەبڕین لە وڵاتەکانی ئەو زەمانی شاعیردا، هەکارێك بوو بێت بۆ بڕەو نەدان و گفتوگۆنەکردن لەسەر قەسیدە سیاسیەکانی نزار قەبانی، بەڵام بە دڵنیاییەوە دوای مردنی شاعیر ئەم مەلەفە هەڵدراوەوەو تیشکێکی باشی خرایە سەرو تەنانەت هەنێك لە لێکەرەوان تواناکانی نزار قەبانی لە شیعری رامیاریدا دەخەنە ریزی شاعیرانی تری ناوداری سیاسی عەرەبی وەك (مظفر النواب) و (ئەحمەد مەتەر)ەوە.
ڕۆژنامەی (ریاز) رایەکی پێچەوانەی هەیەو لەمبارەوە نووسیویەتی: شاعیر نزار قەبانی لەساڵەکانی دواییدا پەشیمان بووەوە لە شیعرە سیاسیەکانی و ئەمەش هەکاری سەیری خێی هەیە، بە پێی ئەو وتوژەی لەگەڵ گۆڤاری (هلال) ی میسری مانگی 6/1994دا ئەنجامیداوە، شاعیر تیایدا دەڵێت:
" زیاتر لە ساڵێکە شیعری سیاسیم تەڵاق داوە، دوای ئەوەی لە هەوڵێکی بۆرانەدا دەمویست رەخنەی خود دەربڕم، هەموو ئەو شیعرە سیاسیانەی نووسیمن بە بادا چوون، شیعری سیاسی عەرەبی بەردەوامی و

چەسپاوی بێ نییە، چونکە لەسەر شانۆی عەرەبی گەرانی دەستت ئەم شانۆیەش زەر بزەزو پێ گەیانە، شانۆیەکە لە یەك چرکەدا بۆی هەیە کەمیدیا تیایدا ببێتە تراژیدیا، خۆشییەکان ببنە کەلاك لە چەند خولەکێکدا، یەکینە فیدرالی و کۆنفیدرالیەکانیش هەر لە رەحمی دایکدا دەمرن پێش لەدایکبوونیان، ئابەم جۆرە هەموو ئەو قەسیدە خەیاگرانەی شەوانی هەینی دەمنووسین بۆ بەیانی رۆژی شەممە دەگەیانەوە بۆ لای خودای دڵقان، بەهەموو راشکاویەکیشەوە دەڵێم: هەموو ئەو داستانانەی دنیامان پێ پێکردن بە هاتوهاوار، هیچ نەبوون جگە لە رێپەرتاژێکی رۆژنامەوانی، کە مژوو خستنیە زبڵدانی خاشاکەکانیەوە".(3)

شایانی گوتنە وایە ئەم گوتەیەی رۆژنامەی (ریاز) ئاماژەی پێداوە، کە تا چەند بەردەوامی بووەو و دروست بووە، پێویستە ئەو راستیەش بڵێین کە دوای ساڵی 1994یش شاعیر هۆنراوەی رامیاری هەر نووسیون، بۆ وێنە قەسیدەی سیاسی بەناوبانگی شاعیر (کەی بانگەوازی مردنی عەرەب رادەگەیەنن) لە دوا ساڵی تەمەنیدا واتە لە 1998 نووسیویەتی.

جگە لەمەش شاعیر هەوڵی جۆراوجۆری بووە لە ساڵەکانی پێشووتری تەمەنیشیدا، وەك کەمەلە قەسیدەی (قەسیدە لێتووەبووەکان) کە لەسەرەتای هەشتاکانی سەدەی رابردوودا بۆاویکردنەوە، تێیاندا شاعیر هێرشێکی بۆ پسانەوە دەکاتە سەر عەرەب، چ لە بواری مژوو یان کەلەپوور، هێروهها بەرگرییە نەتەوەییەکان، رۆشنبیری و شارستانیش.

لەم دەرفەتەدا چەند کۆپلەیەك لەدوو قەسیدەی رامیاریی بەناوبانگی

شاعیر وەك نموونە دەهێنینەوە کە ئەوانیشمان لە بەناوبانگترین هێنراوە سیاسیەکانی شاعیر وەرگرتووە (1- کەی بانگەوازی مردنی عەرەب رادەگەیەنن)(4) و (2- ئەی خەڵکینە، من بوومە فەرمانەوا بەسەرتانەوە).(5)

-1-
(کەی بانگەوازی مردنی عەرەب رادەگەیەنن)
هەوڵەدەم وێنەی وێات بکێشم
لە مەجازدا پێی دەگوترێ وێاتی عەرەب
پێخەفم پێوەی چەسپاوەو
سەریشم پێوەی لکاو
تا بزانم جیاوازی چییەێ لە نێو وێات و کەشتی…
بەێام قوتوی نیگارکێشانیان لێ سەندم.
نەیانهێشت وێنەی وێاتیش بکێشم…
*
هەوڵەدەم شێوەی نیشتمان وێنا بکەم؟
هەوڵەدەم شوێنی خێم لە سکی دایکم دەسخەمەوە
و دژی تەوژمی زەمەن مەلە بکەم…
و هەنجیرو بادەم و قەخێ بدزم،
وەکو باێندە بە دوای کەشتیەکاندا راکەم.
هەوڵەدەم بەهەشتی عەدن بهێنمە یاد
چێن ئیجازەکەم لە نێوان رووباری عەقیق بەسەردەبەم…
و لە سەر رووباری شیر…
لێ کاتێ بە هێش دێمەوە… خەونەکەم هەر زوو رەویەوە
هیچ مانگێك نییە لە ئاسمانی ئەریحا…
ماسیش لە ئاوی فورات…
و قاوەش لە وێاتی عەدەن…
*
من وا پەنجا ساێە،
چاودێری حاێی عەرەب دەکەم.
ئەوان هەر دەگرمێنن و نابارێن…
دەچنە ناو جەنگ و لێی دەرنایەن…
ئەوان پێستی رەوانبێژی دەجوون
و هەرسی ناکەن…
*
من وا پەنجا ساێە
هەوڵەدەم وێنەی وێاتێ بکێشم

لە مەجازدا پێی دەگوترێت وێاتی عەرەب
جارێك بە رەنگی شاخوێنبەر کێشام
وجارێکیش بە رەنگی توەیی.
کاتێکیش نیگار تەواو بوو، لەخێم پرسی:
گەر رێژە هەواڵی وەفاتی عەرەب بدرێ…
لە چ گۆرستانێ دەنێژرێ؟
وکێ لەسەریان دەگری؟
لە کاتێکدا ئەوان نە کچیان هەیە…
نە کوێ…
و هیچ خەمیش لە گۆڕێ نیە،
کەسیش خەمبار نابێ!!
*
ئەی نیشتیمان: کردوویانی بە زنجیرەی ترس
ئێواران بە دوای رووداوەکانیدا دەچین.
ئەی چۆن بتبینین گەر کارەبا بڕا؟؟
*
من… دوای پەنجا ساڵ
هەوڵەدەم تەماریکەم ئەوەی دیتم…
گەلانێکم دی وایان گومانبرد پیاوانی لێپێچینەوە(6)
فەرمانی خودان.. وەك سەریەشە… وەکو هەڵامەت…
هەر وەك گەیی…وەکو جەرەب…
عروبەم بینی لە مەزادی شمەکە کێنەکان
بەڵام عەرەبم نەبینیەوە…!!

-2-
(ئەی خەکینە، من بوومە فەرمانەوا بەسەرتانەوە)
ئەی خەکینە:
من بەرپرسم لە خەونەکانتان کە دەیبینن..
و لە هەموو نانێك کە دەیخۆن
و لەو دەیەی(7) – بەدزی منەوە- دەیخوێننەوە
دەزگای ئەمنی کێشکم هەواڵم دەدەنێ
هەواڵی چۆلەکەکان.. و هەواڵی گوڵەگەنمەکان
و هەواڵی ناو زگی دووگیانیشم پێدەدەن
ئەی خەکینە: من زیندانەوانتانم
و من زیندانکراوتانم.. بشمبورن
من مەنفام لە کێشکەکەمدا
خۆر نابینم، ئەستێرەش، و گوڵە ژاڵە نابینم

لەو کاتەوەی هاتمە سەر دەسەڵات بە منداڵی
هەموو پیاوانی سەرك لەدەورم کۆبوونەوە
یەك (نای) لێدەدا..
یەك تەپڵ
یەکێ (جوخ) (8) سێ، یەکێ نەعل..
لەو کاتەوەی وەك منداڵێ هاتمە سەر دەسەڵات
جارێك راوێژکارانی کۆشکم نەیانگوت (نا)
هەرگیز وەزیرەکانم نەیانگوت (نا)
چ جار لە ووەدا، سەفیرەکان نەیانگوت (نا)
هیچ لە خانمەکانم لە سەر جێی خۆشەویستی نەیانگوت (نا)
وایانفەرکردم سەیری خەم بکەم هەرەمەزن
لەبەلەکێنەکەشمەوە: گەل وەکو لم
جا بمبورن گەر ببمە هەڵاکێیەکی نوێ
لە پێناوی کوشتن هیچ رێژ کەسێکم نەکوشتووە
بەکو هەر بێ خۆشی دەتانکوژم

_____

سەرچاوەو پەراوێز:

.....

1- ar.wikipedia.org/wiki/نزار_قباني:
2- mawdoo3.com شعر_نزار_قباني_الممنوع
3- جريدة الرياض: alriyadh.com/811488
4- net..shabab -اجمل-قصائد-نزار-قباني-السياسيه
5- القصائد-السياسية / alkottob.com/book/585
6- پیاوانی لێپێچینەوە: رجال المباحث
7- عشر: دەیە. مانای خوێندنەوەی دە ئایەت.
8- جوخ: جۆرێکە لە قوماشی خوری پاڤتە، ئەسڵی ئەم وشەیە تورکیە، جوخ سێ: بەو کەسە دەگوترا لەو سەردەمەدا پێاو و پێشاکی سوێتانی خاوێن دەکردەوە.

تێبینی:

ماوەیەکی باش پێش ئێستا ئەم لێکێینەوەیەم نووسی، لە کاتی خێدا ناردم بێ رێژنامەکانی وەکو پاشکێی ئەدەب و هونەر و رەخنەی چاودێرو ئاژانس.بەڵام ئەوان بڵاویان نەکردەوەو منیش وازم لێهێنا، ئەو کاتە ڕێزدار (پشکێ ناکام) شیعرە سیاسییەکانی نزار قەبانی تەرجەمە نەکردبوون، بۆیە لەم نووسینەدا باس نەکراوەو مەبەست تەرجەمەکانی ئەو نییە بێ شیعرە سیاسییەکانی نزار قەبانی،

کەجێی دەستخۆشین.

چاوپکەوتنێک لەگەڵ مامۆستا سابیر ساڵح گەران (برای جەمیل ئەنجبەر)

سەبارەت بە یادەوەری و ژیانی منداڵی ئەنجبەر و شیعرکانی

سازدانی : عەبدوڵا سەیمان (مەشخەڵ)
-_____

عەبدوڵا سەیمان (مەشخەڵ) : تۆ بڕۆ پێیەی کە ئێندامێکی بنەماڵەی جەمیل ئەنجبەریت(برای ئەنجبەریت)، تا ئێو جگەیەی یادوەریت کەمکت پەدکات، دەتوانی تیشکێک بخەیتە سەر ژیانی منداڵیی جەمیل ئەنجبەر؟ ئایا ئەنجبەر منداڵێکی بزۆو بوو یان هەمن؟ شارمن بوو یان قسە لەووو؟ بە وشەیکی تر، ئێوە چۆن کارکتەری منداڵی ئەنجبەر هەدەسەنگێنن؟

سابیر گەران : ئێوەی بەبیرم مابێ بەکورتی لەسەردەمی منداڵی لەگوندی گەمگەووی بووین باس هەر باسی ئاغا و سوغرە و بزووتنەوەی جوتیارانی دەشتی هەولێر بوو. بۆچێیەی جەمیل ئەنجبەر نزیکەی دوو ساڵ و نیو لە من گەورەتر بوو، هەموو ژیانی منداڵیمان پێکەوەبوو. باوکم بچووکترین کوڕی عەزیز گەران بوو، ئێویش جووتیارێکی دەستەیشتوو و گوزەران باشبوو. حەوت کوڕی هەبوو. باپیرم هەرچی کاری سەخت بووا بۆی دەسپارد چونکە وەک لەخەیم گوێ لەبووە متمانەی پێیبوو. دوای مردنی باوکی, باوکم تووشی گوزەرانێکی سەخت دەبێ، بەهۆی زۆر خەراگر و ئیشکەر و چالاک دەبێ شان دەداتە بەر بژێو کردنی ماڵ و منداڵ بەکاسبی و فەلاحەتی. دوای مردنی باپیرم، باوکم تووشی نەهامەتی و دەردەسەری وبەبەشی زۆر دەبێت. بەهۆی

هەرخەریکی مەداری و دەغە و دان چاندن دەبێت. لەساڵی پێنجاو سێش (١٩٥٣) کە بزووتنەوەی جووتیاران هەڵدەگیرسێ،خەڵکی بەگشتی بەیاریان دا لە ئاغا هەڵگەڕانەوە و سوغرە بە دەربەگ نەکەن. خەڵکی سوێندیان خوارد هەندێکیان تەڵاقیشیان خوارد، بەڵام باوکم وتی من لەگەڵتانم بەس سوێند و تەڵاق ناخەم. بەڵام بەڵێن دەدەم لەگەڵ ئەوەم بەهیچ جۆرێک سوغرە بە ئاغا ناکەم. پیاو قسەدەکا..باوکم دەیوت من گومانم هەبوو لەسەرکەوتن و پاشگەزبوونەوە، بۆیە سوێند و تەڵاقم نەخوارد. وەختێ کە بزووتنەوەکە سەری نەگرت وردە وردە خەڵکی چوونەوە دیوەخانی ئاغا و لەجاران پترکەوتنە ژێر کۆفی سوغرە و غەدری ئاغا کەچی ساڵح گەرانی باوکی ڕەنجبەر ملی نەدا و نەچووە ماڵی ئاغا و رکێی لەگەڵ کرد.

ئاغاش ڕقی لە هەڵگرت و باوکیشم بەڵێنی خۆی بردە سەر و تەسلیم نەبوو تاساڵی ١٩٥٧، لەی لەکاچوو دوای ئەوەی دنیا بوو خەڵکە چوونەوە سوغرە و گوڵایەتی ئاغابوون ، بە باوکم دەڵێ :
ـــ مادام پێم ڕازی نیت گوندەکەم چۆڵ کە ..ماڵت بارکە.. باوکیشم زۆر پەست دەبێ و بەمنەت وەڵامی دەداتەوە
دەڵێ ئەمساڵ هاوینە دەڵێم ئاغا گوندەکەت بە جێدەڵم..هاوینی ئەوساڵە ١٩٥٧ باردەکا بە هەولێر و لە گەڕەکی بەلاشاوە (ئینگلیزاوەی ئەوسا) نیشتەجێ دەبێ. ڕەنجبەر ئەوسا نەساڵان دەبێ بەڵام ئەو ساڵە ناچێتە بەر خوێندن چونکە خزمەکی خانووکردن دەبێ لەگەڵ برایەکانی هەر ئەوساڵە دوای سێ چوار مانگ کرێچێتی خانووەکە تەواو دەبێ. ڕەنجبەر زۆر ئیشی دەکرد لەگوندی شۆڕەکەشان و چوو نەکن بەرخان و ئاوهەڵکەشان لەبیر واتێ (دەڵاب) کردن. لەساڵی دواتر واتێ ساڵی ١٩٥٨ من و جەمیل دەبرێنە قوتابخانە و لەپەڵی یەکەم لە قوتابخانەی ئەربیل ئولێ (اربیل اولی) دەست بەخوێندن دەکەین. دواتر لەپەڵی چوارەوە بە قوتابخانەی سەرانی سەرەتایی دەگوازرێینەوە. تا لەساڵی ١٩٦٣ پەڵی شەشەمی سەرەتایی و لەساڵی ١٩٦٦ قۆناخی ناوەندی بەسەرکەوتوویی دەبڕێ،لەبەردا پێویستێ بگوترێ ڕەنجبەر لەقوتابیێ هەرە چالاکەکانی قوتابخانە بوو لەبواری خوێندن و چالاکی وێنەکێشان و هەروەها لە وەرزشیشدا زۆر بەتوانابوو. چونکەلە خزانەکی شۆشگێڕو خوێندەوار پەروەردەبوو، ڕۆژبەڕۆژ پتر تێکەڵاوی کاری سیاسی و شیعر و ئەدەب دەبوو، بەتایبەت شیعری نەتەوەپەروەری و بەرەنگاری ستەمکاری، هەمیشە پشتگیری کرێکاران و چەوساوەکانی دەکرد. جەمیل منداڵکی ژیر و بزێو و چاونەترس بوو. باوەی بە گۆڕانکاری هەبوو دەیوت دەتوانین ئەم دنیایێ بگۆرین

بەدنیایەکی باشتر، بەئام قوربانی دان و خۆڕاگری دەو. لەناو گۆڕەک و کۆمان و بازارو قوتابخانە و خزم و کەس و کاردا هەمیشەلە کوە بوایە ئەودەبووە دەماست و ئابڕ و ئەنوەنی دەوروبەری خۆی دەکرد. هەر لەقۆناغی سەرەتاییەوە ساڵی ١٩٦٣ خولیای شیعرنووسینی لاپەیدا بوو تا لە ساڵی ١٩٦٨ نامیلکەی شیعری خۆی (ئازو سکاڵا)ی بڵاو کردەوە.

عەبدوڵا سەمان (مەشخەڵ) : پڕ بە پێی هەڵاش بوونی جەمیل ئەنجبەر و ئاشنابوونی ئاشنابوونی بە دەرد و ئازار و ستەم، سەرەتا لە یەکێتیی قوتابیانی کوردستان باڵی مەکتەبی سیاسیی چالاکی دەنوێنە و دواتریش لە کەمەڵەی مارکسی – لینینی کوردستان، ئەم سیاستکردنە چ ئاوگۆڕێکی لە ئەنجبەردا بەدی هێنا بەتایبەتیش لە بوارەکانی سیاسیی و کەمەیەتی؟

سابیر گەران : من لەوەڵامی پرسیاری یەکەم باسی شەهید ئەنجبەرم کرد کە لە قوتابخانە لە هەموو قۆناخەکان پێکەوەبووین ، نەساڵان لەیەک شوعبە بووین. هەر لەگەڵ سەرەتای شەشەوە، کە شەهید (یاسین)ی برام پەیوەندی بە شەشەوە کرد ماڵەوەمان ببووە فەرگەی شەشگەڵەی و کوردایەتی و حیزبایەتی. باس هەر باسی پێشمەرگە و خەبات و شەش و قوربانی دانبوو. ئەنجبەر هەرلەقۆناخی ناوەندییەوە لەگەڵکخراوی یەکێتیی قوتابیاندا دەستی بەکاری سیاسی کرد. لەناکۆکی جەلالی و مەلایبشدا لەگەڵ باڵی مەکتەبی سیاسی بوو بەهۆی ئەوەی یاسینی برام لەو باڵە بوو تا لە ساڵی شەست و هەشت ئەو شەهید بوو. شەهیدبوونی یاسینی برامان کاری لەهەموومان کرد بە تایبەت ئەنجبەر. ئەو لە یەکێتیی قوتابیان گەیشتە پلەی لێپرسراوی یەکەمی شاری هەولێر و لە کۆ و کۆبوونەوە و کۆنگرەکانی هەولێر و سلێمانی و بۆغدا ئامادە دەبوو. ئەنجبەر چەوسانەوەی گەلەکەی و زوڵمی چەوسێنەرەکان زۆر کاری تێدەکا و هەمیشە بەرەنگاری عەقڵی سەقەتی عەشیرەتگەری و دینداری تەسک دەبوەوە،کە بە هەیەوە تووشی چەندین کێشە بوو. بەئام ئەو هەربەردەوام بوو لەسەربیر و باوەڕەکانی. هەردەم نموونەی ئەوشتبەرزی و ئازایەتی و پشتگیری کردنی قوتابیە نەدارەکانی دەکرد تا خوێندن تەواو بکەن و ئەنوێنی دەکردن بەڕاستی لە هەموو ڕووکەوە پشتنگبووە. ئەنجبەر لەسەرخوێندنەوە و خەریکیاندن بەردەوامبوو هەرخەریکی کەینی کتێب و ئەژنامەبوو. هیچ کاتێکی بەفیڕۆ نەدەدا و هەمیشە من و هاوڕێکانی هاندەدا بخوێنینەوە و خەمان پێگەنین. هەموجار دەیوت بخوێنەوە و گومان

بکە و بە گیانێکی خۆشگرانەوە بخوێنەوە و سەیری مێژووی کۆن و نوێ بکە. هەنجیر تادەهات گەرم تر دەبوو لەسەر تەکەشان بە تایبەت کەلەسالی ١٩٦٩ کتێبە مارکسیەکانی دەخوێندەوە. ماتریالیزمی دیالیکتیکی دەخوێندەوە من وهاوڕێکانی هان دەدا بەخوێندنەوە. تائێو ئادیێ هەستم بە گیان لە کەستی هەنجیردەکرد کە هەنگاو بە هەنگاو هەستی پێدەکرا تاکو بووە هاشنبڕکی دیاری شاری هەولێر. لە هەموو چالاکی و بانەکاندا هەنجیر لە ناوە دیارەکانی شاری هەولێر بوو. هەنجیر گەنجێکی جوان و ڕووخۆش بوو. گرنگی بە کێشەی خەڵکی دەدا، زۆر خۆشویست بوو لەناو جەماوەر و خەڵکی بە توانا و لێهاتوویی ئێو سەرسامبوون و کەسایەتییەکی کاریزمایی هەبوو، مەکتەبەکەی ماڵەوەمان پڕ لە کتێب و ڕۆژنامەوگۆڤار بوو. لەپاڵ شیعر و ئەدەبدا هەر خۆریکی خوێندنەوەی کتێبی فەلسەفی بوو. هەنجیر بە من قوتابخانەیەک بوو چەند هەوڵم دەدا نایدەگەیشتم!

عەبدوڵا سەڵمان (مەشخەڵ) : جەمیل هەنجیر ئینسانێکی ئاستگەبوو لەگەڵ خەڵکی و باوەڕەکەی و دەوروبەرەکەی، ئایا هەنجیری مارکسی – لینینیی چۆن دەیوانیێ ژن ؟ پەگەی ژن لە جیهانبینی هەنجیر چۆن بوو؟ ئایا جەمیل تەنها لە باوەڕدا بەوای بە مەسەلەی ئازادی ژنان هەبوو، یان لەژیانی هەژانیدا باوەڕەکەی تەرجەمەی واقیع دەکرد؟

•

سابیر گەران : بەڕێز هەنجیر ئینسانێک بوو بە مەعنای ئینسانیەت ئاستگەبوو لەگەڵ باوەڕەکەی و ئەمەش هەنگی دابەوە لەسەر هەڵوێست و هەڵسوکەوتی لەگەڵ دەوروبەرەکەیدا و زۆر ڕێزی لەخەڵکی دەگرت بە تایبەت چینە هەژار و زەحمەتکەشەکە .لەژیانی خۆشیدا زەحمەتی زۆری کێشاوە تا بەوەڕا دەگا کرێکاریشی کردووە. هاوینی ساڵی ١٩٦٦ دەچووە بەغدایێ بە کرێکاری، لەکارگەیەکی بەفر(بووز)دا ئیشی دەکرد. ئەوسا نامەیەکی بە من نووسیبوو باسی بەفر و کارگە و کرێکاران و ئێش و ئازارەکانیانی تێدا کردبوو. جگە لە سەلام و قسەی خۆش بە ساڵی دوایی ١٩٦٧ منیش لەگەڵی چووم بە دەرهێنانی جنسیەی عێراقی و کرێکاری بە ماوەی دوو هەفتە پتر کرێکاریمان کرد. جگە لەوێش هەنجیر لە بەغدا هاشنبیران و شاعیرانی بەغدای دەبینی ئێو بە شارستانییەتی ئێو شارە زۆر سەرسامبوو. ئەوان زۆر لەپێش ئەمەوە بوون. هەنجیر باوەڕی تەواوی بەفەلسەفەی مارکسیی هەبوو ،هەر لەسەنگەی باوەڕەکەیەوە زۆر ڕێزی لەژن دەگرت و باوەڕی بەیەکسانی ژن و پیاو هەبوو. هەر ئەوهاش هەڵوێستی دەکرد چ لە ماڵەوە و چ

لەگەڵ هاوژینەکەی، دوای هاوسەرگیری کردنی لەساڵی ١٩٧٢ دا، لە بیرەوە هیچ جیاوازی لە نێوان کوڕ و کچدا نەدەکرد، بەڵگەش ئەوەیە ئەو سێ کچی هەبوو پێیان دەوت با منداڵتان ببێ تاکو کوڕەکتان ببێ، ئەو گاڵتەی پێدەهات و هیچ گوێی بەو قسانە نەدەدا.

عەبدوڵا سەڵمان (مەشخەڵ) : لە خیلالی خوێندنەوەی یادەوەرییەکانی کەسێ نزیکەکانی جەمیل نەنجبەر، چ ئێندامانی بنەماڵەکەی یان هاوڕێ نزیکەکانی، نەنجبەر وەک شەهیدی حیزبیی یان لایەنێکی سیاسیی ناوزەد دەکەن. زۆر بە سەرپێیی باس لە جەمیلی نادیکاڵ و شەڕشگێر دەکرێ. تۆ چی دەڵێی لەم بارەیەوە؟ ئایا ئەمە غەدرێک نییە لە نەنجبەری شەڕشگێڕ دەکرێ؟

سابیر گۆران : ئەو پرسیارەم زۆر بەدڵە، شەهید هەر شەهیدی گەل و نیشتمانە نەک حیزب و لایەن. هەندێ کەس لە یادەوەرییەکانیان وایان نووسییوە، بەڵام من و زۆربەی بنەماڵەکەمان هەرگیز جەمیل نەنجبەرمان وەک شەهیدی حیزب یان لایەنێکی سیاسی پێناسەو ناوزەد نەکردووە. چونکە شەهیدان هەر دەبە شەهیدی گەل و نیشتمان بن، نابە مەری حیزبییان پێوەبندرێ و بە مەرامی هەندێ بکار بهێندرێ، بە تایبەتیش نەنجبەری شەڕشگێر چۆساوەپەروەر چۆن دەبە و دەشێ بچووک بکرێتەوە بە شەهیدی تاقم و دەستەیەک، بەتایبەت گەر ئەوانەش دووربن لەیاریزی پیرەزی ئەو. چونکە نەنجبەری ئازادیخواز و مارکسیی؛خەباتی بە گەینینی کەمەگە بوو، ئامانجی بەدیهێنانی یەکسانی و عەدالەتی کەمەایەتی بوو نەک خەپەرستی و جەردەیی و ملهوڕی!.
من لەرەوە بەو کەسانە دەڵێم کە نەنجبەریان وەک شەهیدی حیزبێک بکارهێناوە یان وایان ناو هێناوە شەکریان خوارد! من دژی ئەوەم کە نەنجبەر بەشەهیدی حیزبێک دابندرێ ،خە شەهید جەمیل لەسەنگەردا شەهیدبووە نەک لە شەڕی خەبەخەیی کوردکوژی کە نەنجبەر زۆر ڕقی لێبوو. لەو باوەڕدام کە نەنجبەر لەبەر باوەڕبوون بە خەباتی چینایەتی کرێکاران و نێبازی مارکسی – لینینی نەبوایە قەت ئامادە نەدەبوو بچێتە سەنگەر و خێ بکاتە قوربانییەکی حیزبیی و کوردنییەکی خەیاڵیانە و دەرەبگییانە. نەنجبەری پێشمەرگەی نەشنبیر و ئاسەفراوان، بیرو باوەڕی چۆساوەپەروەریەکەی وای لێکردبوو خەباتی کوردایەتی خێش بوو بچێتە مەیدانەوە و قوربانی بەبەدا نەک بە پێچەوانەوە. بەداخەوە هەندێ کەسانی نزیک لە حیزبەکەی وەک شەهیدی حیزبییان دەناساند لەدوای ئاپەین، بەڵام

ئەم بەسەرپەرستی یەکێتیی نووسەرانی کورد مەبەندی گشتی ، یازدەمین ساڵیادمان لەساڵی ١٩٩١ دا کردەوە وەک یەکەمین ساڵیادی ئاشکرا لە هەڵەبجەی میدیا ، هەوڵەر. بەڵام ساڵانی دواتر حیزب هەوڵی دا بیکاتەوە هی خۆی و ناکۆکیش بخاتە نێوان ئەم و مندااڵنکانی. ئەوەش ڕاستە ئەوان زۆر بەسادەیی و سەرپێی باسی هەڵەبجەیان شاعیری شۆشگێڕ و چەوساوە پەروەر کراوە ئەویش لەبەرچەند هەکارێکە لەوانە؛
یەک : باوەڕیان بەڕەبازێکی هەڵەبجەیان نەبووە و لەیان لە لاداوە.
دوو : لەبەر خۆبەزلزانین و خودپەرستی بە بزر کردن و دەرنەخستنی کەسایەتییە بەهەزێکی و شیعر و شاعیرەتیە چەوساوەپەروەریکی،چونکە ئەوان بەرامبەر ئەو هەستی کەماسییان هەبووە لەئاست ناو و دەنگ و خۆشەویستییە جەماوەرییکی ئەودا کە بە تەزی هەی هەڵەبجەیان و شیعری ناوازەی هەڵەبجەیان نەدەگەیشتن.
سێ : لەبەر ئەوەی بنەماکەمان بشکێنن کە پێیان وابوو هەڵەبجەیەک هەی بە چەک کردوون با یەکێکی تر لەبرایکانی بەدرنەکەون، بە تایبەت مامستا سدیق سالح و من. بۆیەش بەداخەوە ناکۆکیان خستە نێوان ئەم و مندااڵنکانی شەهید تا بگەن بەو مەرامەیان، بە ماوەیەک سەرکەوتن. بەڵام لەدواییدا ئەوانیش بۆیان ڕوونبووە.

عەبدوڵا سەڵمان (مەشخەڵ) : بە بۆای تۆ ئێگەر هەڵەبجەیەر ئێستا زیندوو بووایە، چ پێشبینییەکت دەکرد بۆ کارەکتەری هەڵەبجەیەر ؟ ئایا هەڵەبجەیەر لەنێو بزاوتنی ناسیونالیزم دەتوایەوە و وەکو ئەم سەرکردانەی ئەمڕۆ خەریکی گەندەڵی دەبوو، یان شۆڵگێرانە وەک پارێزەرێکی چینایەتی خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێشی کوردستان تەدەکشا؟

سابیر گەران : ئێگەر ئێستا هەڵەبجەیەر زیندووبووایە (هەرچەند داری ئێگەریش بەبەر!)کاراکتەرێکی دیار و کەنەدەری دژە ناسیۆلیستی گەندەڵ و پیسخەر و ئاووت چی دەبوو، هەگیز قبووڵی ئەوخوار وخێچی و زوڵم و زۆرییەی ناو کەمەڵی کوردەواری نەدەکرد. قەت ناتوانم بڵێم قەناعەت بکەم وەک هەندە دەڵێن هەڵەبجە ئەویش بتوابایەوە لەناو ئەو لەشاوی شەخەری کوردەواریەدا!.چونکە ئەوتەنها بەخۆی سیاسەتی نەدەکرد، بەڵکو وەک چەکێک بوو بۆ گەیشتن بە ئاسوودەیی کەمەگەڵ و دابینکردنی خۆشگوزەرانی و بنبڕکردنی عەقڵ و هەفتاری دەربەگایەتی و بورجوازی ستەمکاری ئەقڵەگوڵی خۆیستی دژچەوساوە. هەڵەبجەیان باوەڕی بە ململانێ و خەباتی چینایەتی هەبوو بۆ گەیشتن بەکەمەگەیەکی ئازاد و کامەران، تەزی لە خۆنی ئینسانیی

نەک بەخۆکی کردنی کۆمەگ و بەحیزبی کردنی تاتالیتاریانەی ناڕەوا بە خزمەت کەسخاسپەن و قەرخچیەکان لەپەنای کوردایەتیەکی ڕووکەشی درزنانە چنە چەوساوەکانی پە بەکوشت بدەن و بیان کەن بە سووتەمەنی مەرامگاوەکانی خەیان و دواتریش هەر ئەو سەرخۆکی بوورجوازیە نا بەرپرسە ساختەبازانە،چەوساوەکان لەبخوەن و چەنی بیانوە بیان چەوسێنەوە و بە دروشمی جیاجیا بیانخەتەتەنن!. ئەنجبەر دەیوت دەبە ڕەشبیرە شەشگۆکان بەن خەکە ستەمدیدەکە ڕزگار بکەن و کۆمەگ بەرەو پەش ببەن نەک بەبەو ونجونجەی بکەن وەک ئەستا کردوویانەو دەیکەن، بەداخەوە!. ئەودەیوت کوردایەتی و سیاسەت و حیزب ئامازن بە خەبات لەپەناو نەهەشتنی چەوسانەوەی مرۆف لەلایەن مرۆڤەوە. بەپەچەوانەی چنەچەوسێنەرەکان جا هەردەمامک و ناوەکیان لە خەیان نابەت. دەبە ئەیان لەبگرین و بەرەنگاریان ببینەوە و ڕیسوایان بکەین. ئەنجبەر بە هیچ جۆرەک بە پارە و پوول و بە کورسی ئامادە نەدەبوو لەگەڵ ئەو گەندەچییانەی تەکەناو بە و پەست وڕبگرە ،حاشا هەرگیز هەرگیز ناتوانم باوەڕ بەوە بکەم وەک من ئەنجبەرم ناسیوە و خەکی ئەنجبەریان وا بەپاکی و جوانی و بە هەوەستی و گەلپەروەری ناسیوە نەک بە خۆیستی و ئارەزووی دەغڵ و حەزی چەپەڵ. ئەو جیاواز بوو پەچەوانەی ئەو چەشنە مرۆڤانە بوو کە بازرگانییان بە ئارەق و خوێنی شەهیدان کرد، ئەگەر ئەستا بمابووایە بگومان نەفرەتی لەدەکردن و بە گژیاندا دەچووەوە.

عەبدوڵا سەمان (مەشخەڵ) : بەچی ئەدەبیاتی بورژوا ناسیونالیبەڵی کوردیی بایەخ بە شیعر و شاعیرەتی جەمیل ئەنجبەر نادات؟ لە کاتەکدا ئەنجبەر شاعیرەکی بە سەلیقە و خاوەن شیعری بەپەزی سیاسیی – چینایەتییە. تە هەکارەکەی بە چی دەگەنیتەوە؟

سابیر گەران : من گرنگی نەدانی ئەدەبی بورژووای ناسیونالیستی لیبەڵ بە ئەوە دەگەنمەوە چونکە بە دیارخستن و گرنگی دان بە بە کەسایەتی ئەنجبەر و شاعیرەتی و شیعری ئەنجبەر بە قازانجی ئەو بەرپرس و ئەدیبە دەستەیشتووە بوورژووایانە ناگەتەوە! کەست دیوە وەک مەسەلەی مەلای مەشوور داری ژەر خەی ببەتەوە. ئەوان لەسەر کەلاکی گەندەی و خەبەزەنین و بەنرخکردنی هەرچی شتە جوان و داهێنانەکانی خەکە چەوساوەپەروەکان و شوون بزر کردنی مێژوویان کاریان کردووە. تا خەیان و دار و دەستەکیان بە دیار بخەن و شیعر و خەباتی ئەو کەسانەش شوونبزر،یان بەنرخ بکەن، تا ئەو ئادەیە باسیان بکەن بە بەرژەوەندی کەسی وحیزبی بکاری بەنن .

وە ئەوەی بەرامبەر شەهید جەمیل کرا دەقاو دەق وابوو. بەڵام ئەو هەوڵیان پووچەڵبووەوە، هێنجبەر سەرەڕای تێپەڕینی سی و شەش ساڵ هەشتا شیعرەکانی و شاعیرێتییەکەی جێگەی ڕێز و لە تۆژینەوەیە، باشترین هەوڵی ڕاستکردنەوەی ئەوغەدرەش کە لە کۆسایەتی هێنجبەر کراوە لەلایەن هاوڕێ عەبدوڵا مەشخەڵەوە. بەیە وا هێنجبەریان پەراوێزخستووە، دەنادەبووا تا ئێستا چەندین تۆژینەوەنامەی دکتۆرا لەسەر شیعر و شاعیرێتییەکەی وەربگیرایە. هەندێ جار دەتەنگ دەبم بەو گرنگی نەدانە هەندێ جاریش دەڵێم باش بوو وابوو، چون پشتگوێ خستنی شیعر و ئەدەبەکەی نیشانەی بەرزییەکەیەتی. هێنجبەر لە ماوەی سی و چوار ساڵی تەمەنییەوە کە نزیکەی هەژدە ساڵ خەریکی شیعر و ئەدەب بوو وەک چەکێک بەکاری دەهێنا بۆ بەرگری لە چەوساوە و زوەملێکراوانی نەتەوەکەی. دەبێ لەبەردا گلەییەکیش لە هاوڕێ هەولێرییەکان بکەم کەمتەرخەمبوون.
دەبوا پتر هەوڵی دەرخستن و ناساندنی کۆسایەتی هێنجبەر بدەن، بەداخەوە هێنجبەر ئەگەر هەولێری نەبووایە زیاتر دەهێنرایە پێشەوە و گرنگیشی زیاتر پێدەدرا. هێنجبەرێک لەتەمەنێکی واکەمدا ئەو هەموو بەرهەمجوانەی داهێناوە، ئەدی گریمان تا ئێستا لە ژیاندابووایە دەبێ چەند شاکار و بەرهەمی تری بەپێزی بخستبایە سەر ئەوهەموو شیعرە بێ سەلیقە و جوانانەی ئێستایەوە؟ دیسانەوە دەڵێم ئەو گرنگی نەدانە بێئینقاست بووە، وە بێ غەدرێکی تری دژەمرم کە لە هێنجبەریان کردووە نیانهێشتووە شاعیرێتییەکەی و لەسەنگەر شەهیدبوونەکەی و چەوساوە پەروەریەکەی بێ باشی بگاتە جەماوەری شیعردەست. چونکە دیوانێ بۆ کراوەکەشی کە لە ساڵی ١٩٩٥ دەرچووە و چاپکراوە، شتیشی لە لابردراوە و هەڵەی چاپیشی زۆر تێدایە. لەو ٢٥ساڵەی حوکمی خەماڵیشدا هەوڵێکی زۆردراوە ،پارەکی زۆر تەخشان کراوە، بۆناشیرین کردنی شیعریی بەرگری و کارگێڕیی ،بەیە شیعر و نووسینی سەقەتیان پاداشت کرووەو ئەوانی لە خزمەت بەرژەوەندی چینێ مشەخۆڕ نابەرپرسەکان نەبووبێ بەڵایان ناوە،تاوای لێهاتووە شیعر و شاعیرێتیشیان ناشیرینکرد لەپێش چاو زۆربەی جەماوەرە شعردەست و نیشتمانپەروەرەکان.

عەبدوڵا سەڵمان (مەشخەڵ) (دوا پرسیار) : لە کەتاییدا زۆر سوپاستان دەکەم مامۆستا گیان. دوا پرسیارم دەکەم بۆ دوا دەرفەت بۆ بەڕێزتان تا ئەگەر شتەکتان ماوە و دەتانەوێ باسی بکەن، یان ئیزافەیەکی ترتان هەیە بفەرموون.

سابیر گەران : زەحمەتە بەمن وەڵامی پرسیارەکی وابدەمەوە پێ

بەپەستی خەی بە لەسەر شەهید ڕەنجبەری شاعیری چەوساوە و زۆم لەکراوانی نەتەوەکەم ،کە هەم لە ژیانی و هەم لە شەهید بوون و هەم دوای شەهیدبوونی بە هەیەوە ئازاری زەرم
چەشتووە و تا ئێستا بەو داخەوە بە ئاکامەکانی ئەو ڕووداوانەوە کە بەسەر خانەوادەکەمان بگشتی و خۆم و ڕەنجبەر بە تایبەتی هاتووە دەتلەمەوە. لەدوای شەهیدبوونی ڕەنجبەر بە هەی شەهید بوونکەیەوە تووشی دێیان گیروگرفت و سەر ئێشە بووم تاادەی ئەوەی کاری کردە گەیینی ڕەنەوی ژیانم ،لەلایەکەوە خەکانێک هەبوون کە شانازیان بە ڕەنجبەرەوە دەکرد،لەم نزیک دەبوونەوە قسەی دەی خێان بە بە ترس لەلا دەکردم.

لەلایەکی تریشەوە خەکانێک هەبوون خێان لەم بەدوور دەگرت بە تایبەت لەپێش ئاپەین تاتووشی بەڵا نەبن!. تا ئەو ئادێەی جارێک مامۆستایەکی هەولێری کە زۆر دوور بوو لە سیاسەت ،ماوەیەک، هەموو ڕۆژێ بەلامدا دەهات سەڵامی لەم نەدەکرد ،ەووی وەردەگەڕا نێدەهشت سڵاوی لەبکەم لەدەم بووە مۆرەق تا لە شوێنکی لاچەپ دیتم، پەم وت: ئەرێ مامۆستا.. بە کە من دەبینی ەووی خەت وەردەگەڕێی؟. وتی مامۆستا سابیر چیت پێ بەڵم بە خوا من دەترسەم نەوەک بەعسیەکان و ئەمنەکان بمبینن سەلامت لەدەکەم! یان قسەت لەگەڵ دەکەم نەخێ تووشی بەڵایەکی یان لەپرسینەوە ببم! بەڵێن ئەتوو ئەو کابەایەی کوو دەناسی؟ منیش وەڵامم داوە،لەمن ئەوهاخەترم نەوەری مۆرخەبام بکەی؟
ـــــ ئەدی ئەنگێ تەکەڵ سیاسەتن و ئەتووش بەرای جەمیل ڕەنجبەری ڕەحمەتیت! لەیێ ناوەرم بەڵام عادز نەبی بەخوا ئەمن ئەتوشم زۆر خۆش دەوێ!

ئەوەم بەیێ گەڵاوێ تا بەڵم ئەمێ هەندێ لەخەتەر دابووین و چەندێ ژیانمان دژواربوو بە بەردەوامی دان بە شەڵش کەچی دواتر خەکانێکی تر کە لە سەنگەری دژبوون بە کوردەنی و نیشتمان پەروەری بوون بە خاوەنی ئەو ئاپەینە و بە هەق ئەوقسەیە زۆر ئاستێ کە دەگوترێ :کە کردی وکێ خواردی! ..لەبەرداەم بەستم ئەوە نیەیە کە مەغدوور بووینە لە چنینەوەی بەرهەمی خوێنی شەهیدان و ئەوخەبات و قوربانییانەی ئەمێ داومانە، بەڵکو بە ئەوەمێ کەبەڵم بەداخەوە ئەو ئامانجەی ڕەنجبەر بەی تەکەشا ،ەەڵەوی گەڵدراو لەی لایاندا. من لە دوای شەهید بوونی ڕەنجبەریش گومانکی زۆرم لەلاپەیدا بوو کە ڕەنجبەر چۆن وا زوو شەهید بوو ؟بە شەهید بوو؟ هەندێ جار تا ئادەی بەئومێد بوون، بەڵام هەر بەردەوام بووم لەسەر پرسیار کردن لەسەر چۆنیەتی

شەهیدبوونکەی کە ئاویان بەم بووە پرسیارێکی بە وەام.

هەرچەند هەندە سەرداویش بە دەستاویە ، کە نزیکن لەاستیاوە، بە تایبەت لەچەنیەتی هاتنە خوارەوەی ئاو هەزە و پەیدابوونی لە ناکاوی ئاودوو کەپتارە کەبە ناکاوی لە دەکەی بەرامبەریانەوە بە نزمی دەگاتە سەریان و تەنها ئاو پەە پشمەرگەیە دەپکە کە لەگەە نجبەر بوون کە لە دەی ماخبزنانەوە نزیک دەی پیرانەەش بەرەو خشاوەتی دەهاتن؟ زەرپرسیاری تریش هەیە کە لەردا پەەاناگەین هەمووی بخینە ووو. شەهید بوونی نجبەر و هاوەیکانی لە کوردستان وەک کارساتکی گەورەیان دانا و دەنگی دایەوە خکەکی زەر لەدەست و برادەرانی، شیعر و بیرەوەری یان بە نووسی .منیش هەر لەوساوە کە ئاو شەهید بووە بگوڕەی توانام هەوەم داوە نجبەر بناسەنم ،چ بەشیعر؟ چ بەنووسین ؟چ بە بەردەوامی دان بەرەبازکەی؟ هەر ئاوەش وای لە من کرد خەم بە دوور بگرم لە کارکردن لە حیزب هەر لە ساڵی ١٩٨٣ دا تادوای اپەینیش چونکە من پەم وابوو کە ئاوە ئاوحیزبە نیە کەنجبەر باوەی پەیهەبوو .مەبەستیشم دەسکەوتوو پارە وپوول نەبوو کە بە هەیەوە خەمی پە دەوەمەند بکەم، وەک هەندە کەس پەیاندەوتم،، تە نازانی لەی بخی؟ دەیانوت : وای ئاگەر ئەمە لەجەی تە دەبووین! ئاوان استیان دەکرد ئاگەر من وەک هەندە کەس تەنازولم لە بیروباوەەکەم بکردایە بەشک زەرسوود مەند دەبووم! بەەام هەرچەند من بە بارودخی سەختی ئابووریدا نەتبووم هەرگیز کەەم نەدا و تەسلیم نەبووم و نەهاتمە ژەر باری نکخستنە کە باوەەم پەی نەبوو.

هەندە برادەریش پەیان دەوتم : دنیا گەەاوە تە بە ناگەەی؟ تە بە ناتوانی خەت بگونجەنی؟! بە لەسەرباوەەی خەت مکوی؟
منیش بە هیچ جەرەک ئاو جەرە سیاسەت کردنەی کە خەی لە اوەەووت و ئاودیوکردن و غاردان بە دوای حەز و ئارەزووە خودپەرستییە زەدە قەزاونکەکان دەبینیەوە قەبووە نکەرد و خەم لە بە دوورگەرت کە وردەبورژواکان وەک ئاوەی نانیان کەوتبەتە نن و دوونگەکی چەوریان بە دەست کەوتبە بەدوای ئارەزووە چکنکانیان کەوتن و ئاو بیرو باوەەشی کەپشتەر خەیان پەدەناساند بەلاونا ..بەبیانووی خگونجاندن. دیارە پشتر وەک مەدە یان هەخەەتاندن باسی زگاری گەل و عەدالەتی کەمەایەتی ئازادی بیروا و دەیان دروشمی تریان کردووە .لەردا پەویستە بوترە ئاوقسیە هەموان ناگرتەوە، بەەام زەریان بە خشی یان ناچاری یان کەمبەوایی نگەەیان کەوتن!.من پەش ئاویی کاکە نجبەرم خەی بگەینتە چیا ئاو وەک مامستای زیندان

دەرد و چەرمەسەری زۆری چەشتبوو بۆیە کە جاری دووەم لە زیندان بەرلەبوردنەکەی ساڵی ١٩٧٩ دەکەوێ، دوای چەند مانگێک بۆیاری یەکجارەکی هەیشتنی دا ،هەرچەند ئەو دۆیزانی ئەو هەبازە سەختە وپڕی لە گەروکێشە وپیلان و ملشکاندنە.

کە لە وبارێوە بەر لە هەیشتنی پەم وت: مادام هەر دەڵێی ئاگات لە خۆت بی ،تە بەتەنیا موکی خۆت نیت ،هەموومان پەویستمان بە تەیە.ئەو دۆیوت دەبە بچم لەوە شەش بکەین جیهانەکی تر ،ژیانەکی باشتر بە هەژارەکانی نیشتمانەکەم دروست بکەین، یەکسانی بەهێنەکایەوە بەهەموو چەشنەکانییەوە. هەر پەمدەوت کاکە ئاگات لە خۆت بێ ، لە ئاخیر جاردا کە خوا حافیزیم لێکرد چەندین جار دووبارەم کردەوە ئاگات لەخۆت بێ لەپیلانی دەرەبەگ و بورژوا سیاسییە تەسەکباز و دەسەشکان نەوەکا تووشی کەشە یان کەمینەکت لەدابنەین! ئەو هەردەیوت دەزانم هەوە دەدەم ئاگام لە خۆم بێ لەپەناوی ئەوە و مناڵەکان و رەبازەکەشم بێ گوەڕی توانا خۆم دەپارێزم و شەی خۆتین ناکەم ..گەزی ئاوەش لەسەی ئاوە دەشکێ!.
دوا جار جەمیل ئەنجەر شەهید بوو، خۆم و خەفەتەکەشی بێ هاوژینەکەی و کچەکانی و دایکم و باوکم و من و برایەکانم و خوشکەکانم مایەوە بووە داخێکی گەورە و پەمانەونرا، هەرچەند سەربەرزییەکی گەورەش بەمان هەتا هەتا بگیڤارای ئەوسەردەم دادنرێ و یان من وای دادنێم! .

لە دوای مەرگی ئەنجەر،دایکیشم بەوداخ و کەسەرە دوای ساڵێک و سێ مانگ بە گەی ئاگری جەرگ سوتان و ئاگری پەلەمەزەوە سەردەنتەوە،ئای لەوەژە کە خەبەری سووتانی دایکم ،کەلە بناغەدا تووشی نەخەشی دێ و فشاری خوێن و چەندین نەخەشی تربووە کە بە هەیانەوە لە نەخەشخانەی کەماری بەشی ،سووتان کەچی دوایی کرد ،لەبیرەم باوکم چەن گەی تەبەربووبوو و هاواری لە هەسابوو بەن کەووز لەجەرگیەوە هەدەستا و دەیگەتەوە،دایکی شەهیدانم ..دایکی شەهید جەمیل ئەنجەر و یاسینم ..دایکی کاکەجەمیلم ، بە هەردوو دەستان لە چەکی خەی دەدا،من نەمدەزانی خەمی دایکی سوتاوم بخەم یان هی باوکی جەرگبەاوم،وای چ ئەژە ئەشک بوو. مردنی دایکم بە من بوو بە کەستەکی تر کە هەرگیز جەگەی ئەو دایکە مەزنە بە من پە
نابەتەوە.کاتەکیش ئیسماعیلی بەرای گەورە و بەجەرگ و خەاگرم بەداخی (سەگەڵ) : واتە سەدام، بە قەولی ئیسماعیلی برام کە وای بەسەدام دەوت. لەشەوێکی ساڵی ١٩٨٤کە گەوی لە قوتابیانی

دارالمعلمات دەبە گرانی: سەدام زۆن: دژ لە داخانافشاری خوێنی زەر بەرز دەبتەوە و لە تەمەنی چلوچوار ساڵیدا جوانمەرگ دەبە یان بەلای منەوە بەو داخەوە شەهید دەبە ئەو مەرگە لە ناکاوی ئسماعیلی برای جوانەرگم زامکانی باوکمی کە هەشتا قەتماغە نەبەوون دووبارە کولاندەوە.

باوکم هەمیشە ادیەکی بەم هیوایەوە بە دەستەوەبوو تا گوێی لە هەواڵکی خۆشی شەش و چاکیەکانی پێشمەرگە و سەرکەوتنکان و ناوی شەهید جەمیل ڕەنجبەری ڕڕڕڕ شەهیدکەی ببە کە بەردەوام لەسەر زاری بووە وشانازی پێوە دەکرد .کە لە دوکانکە بچووکە عەتاریەکەیدا برادەران و دەستان دەهاتنە لای دەیان دەدایەوە و باسی دەنگوباسی شەش و پێشمەگیان دەکرد هەواڵی کەسوکاری پێشمەرگە و شەهیدانیان بە یەکتری دەگیاند لە بازاڕی شەخەا،دوکانکەشی وەک بارگایەکی شەش وابوو ،خەکی لای باوکم بەترس قسیان دەکرد ،هەرچەند ڕژەم جاش وسیخوڕیشی زەر بوو بەام ئەوان ئەوەندە گوێیان پێنەدەدا. کە شەشیش بەڕەوکزی و توانەوە چوو. لەساڵی ۱۹۸۸ دوای وەستانی شەڕی ئێران و عەراق، باوکم زەر خەمبار بوو پێی چونکە چالاکیەکان وەک جاران نەمابوون ئەوی تووشی جەرەک لە بەئومێدی کردبوو باوکیشم هەرچەند نەخۆشی فشاری خوێنی هەبوو، بەام زەر گوێی بەخۆی نەدەدا،چەندجار پەمان دەوت سەردانی دکتەر بکە و چارەسەر وەرگرە،وەک پەویست گرنگی بە خۆی نەدەدا و دەیوت
دوای ئەو ئازیزانەم من ژیانم بە چییە؟ هەرچەند تا مابوو هەر خەریکی کار بوو لە دوکانکەی .زەر بەگوێ بوو هەموو بەیانیان بەپێیان لە گەکی بەلاشاوەو،دەچووە بازاڕی شەخەا.هەشت مانگ پێش ڕاپەڕین لە ١٦ی ئایاری ١٩٩٠لە تەمەنی حەفتاوحەوت ساڵی باوکیشم بەرەبەیانیکی هاوینە لەسەر قەوەڕەکەی لە حەوشەی ماەوەدا بە ناکاوی جەمانی هەا. بە ئەوەی کەس گوێی لە دەنگی بە ،بە یەکجاری چاولەک دەنە .کە ئەوەش بە من کەستکی زەر گوەرەبوو ،کە هەرگیز لە بیرم ناچتەوە ،ئەویشمان لە گەستانی سەید مەعروف لە باداوەی هەولێر لەلای شەهید یاسین و شەهید جەمیل و دایکم و شەهید ئیسماعیل بە خاک سپارد.

لەم دەرفەتشدا ەزە و سەاوم هەیە بە هەموو ئەوانەی ەژەک لە ەژان خزمەتی ەنجبەریان کردووە،هاوە و هاوخەباتی بوون ،ەزیان لەگرتووە، وەک خۆی باسیان کردووە چ بەنووسین و یادەوەری گەانەوە چ بە باسی کەسایەتیەکی لە پێشمەرگایەتی و ژیانی نەو زیندان و

ژیانی ئاسایی دا. درووست بۆ ئەحمەت کاکە ئەنجەر تۆ ئەیشتی و ئازارەکانت بۆ شەوقە بریندارەی کەلە کەلەکەتدا پەیدابوو، کە من لەگەڵ خزمان بۆ دستانم لە گەڕەغریبەکەت لە دڵی پیرانە رەش ، بەجلی پەشمەرگانەت ،تەم بینی و دەرمان هێنایت و تەرمەکەتمان هێنایەوە شاری هەولێر.

(ئای کەجوانبووی
وای چەند بەرزو قارەمانبووی
کە بەوجلە پەشمەرگانە
لەناو گەڕەکی ساکارو هەژارانە
بە دڵنیایی خۆتبووی
کە سمێڵە قەترانیەکەی تەم بەدی کرد
کاتێ سەرکۆستانیەکەی تەم بەدی کرد
کە دەتوت تازەچیای قەندیل
بەفری بەدیاری هێناوە
بەسەری بەرزی کاک جەمیل)

(کەهێنانەوەی تەرمەکەشی حیکایەتێی تر، ئۆش بەپەداگری هاوژینەکەی بوو ،باوکم بەیاری داو بەهەوە وتەکەشانی هەمووان جە بەجەبوو وگەنراوگەستانی سەیدمارف.)

بەوناوە جوانتەوە بۆ هەموو سەروەریتەوە بەرهەمکی جوانت بەجەهشت لە شیعری شەشگەانە و ئاکاری مرۆقانەت، منیش بەتاقی تەنها بە داخ و حەسرەتی ژیانی نالەباری پەکەشە و ناکەکی کوردەواری مامۆە ،کۆتمە ناو گۆڕاوی تەامان و دەخی بەچارەیی و کوڕەوەری و نەبوونی ئەگەر چارەی تەکەشان ،بە دەرەتان و بەردەباز ..کە تا ئەستاش بە تەیمان پەوەدیارە نەک هەر من زەر لەهاوەکانیشت دەن،

بە جەمیلیمان پەوەدیارە و پەوەی دەناەنین. لە هەمووی حەسرەتبارتر خەی و ئەبازکەی خریکە فەرامەش دەکرەن. ئۆشم لە بیرچوو مامەستا سدیقی برام کە نزیکەی سە مانگبوو لە زیندان بوو کە لەەی گوندی نازەنیندا لەگەڵ (سەردار کاکەحەمە) ی پوورزامان کە ئەو دەیویست ببەتە پەشمەرگە و بگاتە لای ئەنجەری کوەخالی بەنام لەەی خائینکەوە زمانیان لە دەدرە و دەکەونە کەمینکەوە، هەرووەکیان دەگیرەن و دەبرەنە ئیستخباراتی عەسکەری هەولێر و لەژووری ئینفیرادیدا زیندانی دەکرەن تامامەستا سدیقی برام زیندان دەشکەنە و دەگاتە ێزکانی پەشمەرگە، بەداخەوە سەرداریش دوای هەاتنی مامەستا سدیق بیست ساە حوکم دەدرە و دەرفەتی دەربازبوونی نابە .مامەستا سدیقیش کە لە زیندان هەدە بە جەمیلی برای شاد نابە،چونکە ئەنجەر لە رەگای هاتنە خوارەوەدا هەر لەو مانگە

شەهید دەبێ، شەهیدبوونی هەنجبەریش مامۆستا سدیقی بۆ ئووشی شۆک دەکا، ئاواتەکەی ناتەدی و کاکە هەنجبەری بەیەکجاری نایبنێ ، تەنیا چەکەکەی شەهید دەکاتە شان و لاسەر رێگاکەی بەردەوام دەبێ لە پەشمەرگایەتی.

نازانم باسی چی هەنجبەر بکەم. ئاخر شەهیدبوون بە جێی خۆی، بەڵام گرنگی نەدان بەو شاعیرە چۆساوە پەروەرە، بەو مامۆستا جوانمەرگە داخەکەی گەورەیە لاسەردەمان،سەربارى هەموو خەمان لادان لە هەبازەکەی و هەنانەکایەی جارێ بەناو دەسەڵاتدارییەکی سەقەتی شڵ و گڵ کە شایەنی ئەوجارە قوربانییە نییە. هەنجبەرێک لە پەناویدا شەهید ببێ و ئەوەی لاشین بێ!، زۆر بەداخەوەم کەو ادەم.
جگەلەمانەش بە چاپ گەیاندنی دیوانەکەشی دیوانی جەمیل هەنجبەر لەساڵی ١٩٩٥دەخشکەر نەبوو ،چونکە :
ـــ زۆر بە خراپی چاپکراوە و هەڵەیەکی زۆر ی چاپی تێدایە..
– سەرەڕای ئەوەش بەگژ و وشەی لە لابردراوە و نوقاتیان (خاڵیان)……
لەجێی هەندێک وشە داناوە و دەسنووسەکیان یان پەنخوێنراوەتەوە یان بەئینقاست وایان خوێندەتەوە، کەلەنرخی تێکستەکانی کەمکردەتەوە .

لێرەدا دەبێ ئەوە بڵێم ئەگەر من دەست نووسەکەیم بخوێندباوە هیچ هەڵەیەک ڕووی نەدەدا چونکە دەسخەتی ئەو ورد بوو، منیش شارەزای خەتی ئەو بووم چون لە مناڵییەوە بەیەکەوە بووین،بەڵام ئەو ناکەکیەی هەندە دەڵەش خستیانە نێوان ئەمەوە،واتە مام و برازاوە،وای کرد خەڵکانێکی تر ببنە خاوەن و برایەکان پەراوێز بخرێین، کە ئەو دەرئەنجامەی لێکەوتەوە،دیوانەکەی وا بەخراپی چاک بکرێت. ئەگەر دەسخەتەکانی کەلای هاوژینەکەیەتی بڵاورد بکرێ لەگەڵ دیوانەکەی بگومان هەڵەکان چاک دەکرێنەوە. بەڵام ویستوویانە لە کۆی خەیانی بکەنەوە و ئەو بشایانەش کە ناوی مارکس ،لینین ، ماو ،..هتد لە دەستنووسەکەیدا هەبوون لەی لابراون ،بە هەر نیازێک بێ بەخیانەت لە گەیاندنی ئەمانەتی ئەدەبی دەژمەردرێ.

لێرەدا پەویستە ئەوە بڵێم خەڵکی کوردستان بە جیاوازی حیزبایەتی هەنجبەریان خۆشویستووە و بە باشە باسیان کردووە. لاوسی و شۆش ساڵەی دوای شەهیدبوونیشی خەڵکەکی زۆر لە هەشنبیران و شاعیران هەنجبەریان بە هاوڵەی خەیان ناساندووە نازانم ئەو هەزاران هاوڵەیەی چۆن هەبووە و ناسیوە؟ . بەڵاستی سەرسامم پێت براشەهیدە سەربەندەکەم،ڕەحمەت شاد کاکە هەند بەرز و پاکبووی خەڵکەکی زۆر نان و پیازی پەوەخواردی دژایەتی ئەمەشیان کرد، دەیانوت کەس نابێتە

هەنجبەر ، بەهام بەهای من نەیاندەویست هەنجبەرچ ناوی و چ هەگرانی بیروباوەڕکەی و ڕەبازکەی لە گەڵپانکە هەبن تاخیان تەنیا بن تەواتەنی تەدابکەن، بەهام خۆشویستی جەماوەر و کاراکتەرە بە هەزکەی هەی بەو کەسە نەخشانە نەدا کە ئەو شاعیرە شەهیدە بچووک بکەنەوە و کەس وکارکەشی بشکێنن.
بەهاستی من بە تەواوەتی و بەپاکتیکی بینیم خەڵکی ئەمەلە ململانێی سیاسیدا زیندوو کوژی مردوو پەرستن!.

سوپاسی کاک عەبدولا مەشخەڵیش دەکەم کە هەوڵی بەدەرخستنەوە و هەنانە پێشەوەی کاراکتەری هەنجبەری هادیکا و شاعیری کرکار و چەوساوەکانی هەبەژاردووە و قەڵەمی مەردایەتی لە هەماڵیو..تا هەشنایی بخاتە سەر ژیانی هەنجبەر و شیعرەکانی شەهید. من هەسەنگاندن و نرخاندنی شیعرەکانیشی بە هاوەڵ هەخنەگر و تەژنەرەکان بەجێ دەهێلم. داوای لەبووردنیش دەکەم گەر وەک پەویست مەبەستەکانم نەگەیاندبێ.

خوات لێگەڵبێ براوهاوەڵ ئازیزەکەم
ئەی مامەستا کەنەدەروجەربازەکەم
ناوجوان و هەوەستە پێ شانازیکەت
بوویتەئەلگەو وەردی زمانی میللەتەکەت

بەم چەند دێرە کەتایی بەم وەهامە دەنم :

هەنجبەر بێ ئەوشەهید بوو
تاداگیرکەر لەرێ لاچێ
چی زوەمی بورجوازی هەیە
بنەژرێ و لەقوەڵ هاچێ!
تانان و یەکسانی پەکەا
لە کوردستان دەستبەربێ
نەک ئاغای کەن بەهی تازە
بگەڕێن گەل قوڵ بەسەربێ!

هەولێر
٢٠١٦-١١-٢٨

تێبینی : ئەم دیدارە تایبەت بە کتێبی (جەمیل هەنجبەر ئەو شاعیرەی هەژە بە تەکشان نەژیا!) سازدراوە.

کچەکانی بەر پەنجەرە ... مەلەک محەمەد

ناوی کتێب: کچەکانی بەر پەنجەرە
نووسەر: مەلەک محەمەد
ساڵی بڵاوبونەوە: 2018

بەخوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن .....

شاعیری رووسی فیدەر سفارۆفسکی: دەڤن تۆ هشتا خشت دەوەم

و: نەژاد عزیز سورمێ
-————————

دڤن :
تۆ ،
هشتا خشت دەوەم
کێ – لێ ماڵ نابم –
تۆ تەلەفۆنم بۆ دکەی
بۆ ئاوەی تەم بگەی ،

کتێبەکانم دەخوێنیتەوە ..
هەندێ جار چاودێریم دەکەی و
دڵنیان ئەوان
لە چێشتخانەیەکی براشتنی بەهاراندا
دوور لە شار ..
منیان لەگەڵ تەدا دیوە ..
تەنانەت
لە کۆنگرەی (پاریس)یش
منیان دیوە
لەگەڵت بووم ..
.....
.....
هەر چەندە
من و تۆ
ساڵەهای ساڵە
قسەمان لەگەڵ یەك نەکردووە
.....
.....
دەتوانە بزانی بۆ ؟
چونکە تۆ
لە هەڵدا بۆ (ڕیگا)
تەزماڵ تەزماڵ بووی
پەرت و بڵاوبوویەوە
لە بارستەیەکدا تەکەڵ بووی ..
قژت
گۆشتت
ئێسقانت
تەنانەت سێریشت
تەکشکا ..
.....
بۆی
من لە هەوەڵسمی
بە خاك سپاردن بووم و
بە چەپکە گوڵ دامپۆشی
.....
.....
بەڵام

ڕاستییەکی دی هەیە
بۆنی تۆ
هەشتا
لە ماڵەکەماندا ماوە ..
.....
.....
کە بەیانیان زوو
دەچمە ئاشپەزخانە
ئامانان دەبینم
سەرلەبەریان شڕاون ..
دیسان
شیرینی هەمووی خوراوە .

-_____

بڕوانە :
http://ns1.almothaqaf.com/b/c3/916561

باران خەناوکەی خوێناوە … ستار ئەحمەد

چەندین ساڵە
باران دێت و
هەور دەڕوات
مانگ داوی تیشك گرێ دەدات
خاك ردێنی درێژ دەبێ
تەور ملی دەبێتەوە
گوێ چاوانی دەیزوێنێ و
دڵك باڵای بەلادا دێت
چیا دەبێتە بەقرو خوێن
سەحرا دەگری
کەللە سەر لەناخیا دەڕوێ
خاك دەبێتە ئێسك پروسك

باران دێت و
رووەمەتی خاك لەئاو دەنێ
خۆر دەکاتە گەردانەی ڕۆژ
ئەستێرە لەگۆی خۆر ئەدات
با دەکاتە هەناسەی شەو
درەخت دەخاتە هەڵپەڕکێ
ڕووبار بەستە بێ مەل دەڕێ
کەچی هێشتا
خۆن لەنیگای زەمین دەتکێ
باران لە مرێ تووڕەیە
ڕەنگە لافاوێ بهێنێ
لەجیاتی گەردی ڕۆژگارو
جەستەی مەییوی ساتەکان
چیهان هەموو بخنکێنێ
باران لەئێمە تووڕەیە
بارگەی خەم و وەیشوومەیە
دەزانێت بەیەك تینووین و
کینەی دڵمان نابڕێتەوە
خوێن دەکەینە مەزەی شەوو
ڕووناکی زیندە چاڵ دەکەین
تاریکی بێ دوارۆژ دەدرووین
قومێ باران
ناکەینە بەراتی خاك و
بەسەر بریننی یەکترا رادەبوورین
بۆیە بارا ن
ئەمجارە یەکجار وەسە
لەبارین و
لەهاتن و گەانەوەو
بیرەوەری
تەنانەت ئەستێرەو ئاسمان
لەداخی ئێمە هەوەری

ستار ئەحمەد

کچان پانۆرامای ژان و ژیان ... ماریە پاکنەهاد

ژن و پیاو ئەو بوونەوەرن کە بە پێ چەنیەتی هەستوکەوتیان داب و نەریتەکانیان دەر ئەخەن و مانای پێ ئەبەخشن. کاتێ رووبەڕووی ئەبینەوە، کە پێناسەیەکی گیشتیمان بە دەست ئەدا. بەڵام کاتێک کە بە وردی لە ژیانی هەر تاکێک ئەکۆڵینەوە، بەمان دەرئەکەوێ لە ناخی نەریتە گیشتیەکاندا هەر تاکەکیش هەڵگری تایبەتمەندیەکە کە لە تاکەکانی دیکەی کۆمەڵگای جیا دەکاتەوە.

ماوەی چەندین ساڵە کە باس لە کێشەکانی ژنان ئەکرێ و لە لایەن شارەزایانی بواری ژنانەوە دەستنیشان ئەکرێن و قسەیان لە سەر ئەکرێ. بە هەمووان ئاشکرایە کە کێشەکانی ژنان، کێشەی سەرەکی هەموو کۆمەڵگای مرۆڤایەتییە و تا ئەو کێشەگەلێش چارەسەر نەکرێن، ناتوانین باس لە ئازادی کۆمەڵگا بکەین.

جیا لەمانە ئەزانین کە زۆربەی نەهامەتیەکانی ژنان هەر لە بنەڕەتەوە بە هەی سیستمی زاڵی کۆمەڵگاوە واتە سیستمی پیاوسالار خوقاون. ئەگەر سەیری ئیستە و ڕابردووی خەمان بکەین، ئەبینین کە ڕەگەزی تاوان، کوشتن، دەستدرێژی و تووندوتیژی، خە سووتاندن، لەشفرۆشی، خەتەنە کردن و ئیعتیاد و دیان خەساری دیکە بەردەوام ڕوو لە زیاد بوونداید و بریندکان نەک بە پێ پەویست سارێژ نابنەوە بەڵکوو قووڵ و قووڵتر ئەبن.

کاتێ کە دینی ئیسلام هاتە نێو کۆمەڵگای ئینسانیەوە سوننەتە دواکەوتووکانی نەزانین، واتە جاهلیەت، سەبارەت بە مافی ژن، لە نێو خەیدا گوم و گەڵ کرد. مافی خاوەن دەسەڵات لە ناو براء، ئەوەی کە مافی خەیان بوو زۆر و بە سەختی ئەیانتوانی بە دەستی بهێن. خەڵکی خەیان لە نەزانین ئەدا و قەبووڵیان ناکرد کە پیاو و ژن پێکەوە بەرابەرن و هیچکامیان بە سەر ئەوی‌تریانە مافی جیاوازی و فەرکردنی نییە.

خودایش پییان وتی: "ئن ئکرمکم عند الله ئتقیکم". (بە راستی چاکترینی ئەوە لە لای خودا، خواناسترینتانە). فەرهەنگ و داب و نەریتکی دیکە کە لەگەڵ بناغە و ئاسەی دینەدا یەک ناگرن، ئەم

باوەڕە نادروستەیە سەبارەت بە تەڵاق و جیایی و ژن هێنانی دووان و سیان و چوار، بۆ ئەوەی هیچ مەرجێکی مرۆڤایەتی لەبەرچاو بگیرێت، بە شوو دان و ژن هێنانی کچان و کوڕان بە زەرەمی و گۆڕە بچووک کردنیان، پێش چاو خستنی شەرع و دین لە کێشەی ژن بۆ ژندا، کەین و فرۆشتنی ژنان، ژن لە جیاتی خوێن، توند و تیژی دژ بە ژنان، لێدان و بە حورمەتی و کە کردنەوە و کونترۆڵی بە ئەندازەی ژنان، هەموویان چیرۆکی نابەرابەری فەرهەنگێکە لە ئێران و کوردستاندا کە پێویست بە ڕاچاو کردنی هەمووڵایەنەی ژیانی ژنانی ئێران و کوردەواری هەیە. لە هەر ڕوانگەیەوە کە بیری لێ بکەینەوە، ژن ئەیتوانی ڕووبەڕووبەڕووی پشکۆتن بێت؛ بەڵام بە داخەوە کۆمەڵگای پیاوسالاری بوو بە مانع سەر ڕێگای پشکۆتنی ژنانی هونەرمەند و پڕ هونەر و ڕۆشنبیر، بۆ تایبەت ژنانی شاعیر.

و بە ڕاستی کە بە بۆنەی هەڵسووکەوتی کۆمەڵایەتی تایبەت کا لە کۆمەڵگا و وڵاتی ئێمەدا بوو، ژنانی شاعیر دڕفەت و مەیدانێ بە وڕوخستنی هونەر و شیعرکانی خۆیان نەئەدەزیەوە. هەمیشە دەبوایە لە پشتی پەردە و لە کونجی ماڵدا شاراوە بوایەن. بە هەی داب و نەریتکانی نەو کۆمەڵگا، ژنان نەیانئەتوانی و نەئەبوا! بە گوێ کردنی هەست و هونەریان دڕفەتێک بدەست بهێنن. هەمیشە پێنووس لە دەستی پیاوان بوو و ژنیش چاوەوانی دەستی نیزامی پیاوسالارانە بوو.
لە نیزامی پیاوسالارانە تا پێش شەشی سەنەتی لە ئەروپادا بابەتە گرینگکان لای ژنان، زیندوو مانەوە بوو، بە تەواوی ژیانیان و خەوێست بوونیان و مناڵ بوونیان(بە تایبەت کوڕ بوونیان)، هەر وەکوو فردوسی ئەڵێ: "زنان را بود در جهان یک هنر، نشینند و زایند شیران نر".

هەروەها ئێم شاعیرە لە بەرابەر ژنێک کە ترسی دابووە بەر خۆی و لە عیشقێکی قەدەغە قسەی کردوو، کارێک کە پیاوان هەمیشە تەیدا ئازاد بوون، وەها تووڕە ئەبە کە ژن و ئەژدیها وەک یەک دائەنێ: "زن و اژدها هردو در خاک به جهان پاک از هر ناپاک به".
پاش شەشی سەنەتی، هەرچەند پیاوان و ژنان لە ئێراندا لە ژێر فشاری جیهانی، پێیان بە مەدەرنیزم دانا بەڵام هەرگیز دڵیان پێ نەدا و لە پاشمله خەریک ململانی کردن لەگەڵ مەدەرنیزمدا بوون، لەگەڵ هاتنی کتێبخانە و زەر کردن بە دەرس خوێندن، کچانی لاو لەگەڵ مەدەرنیزمدا ئاشنا بوون، فەری زانیاری و عیلمی ڕژ بوون بەڵام سونەت خوازکان هەمیشە لە مەدەرنیزم ئەترسان.

کۆمەڵگای باوکسالاری: کوشتنی ژنان بە ناو ناموووسەوە

کوشتن بە ناوی ناموووسەوە نەریتێکی خۆکیە کە ڕەگ و ریشەی لە سیستمی باوکسالاریدا هەیە. هەندێک مرۆڤناس پێیان وایە کە سیستمی باوکسالاری لەگەڵ سیستمی موڵکایەتیدا بە دونیا هات. واتە کاتێک پیاو بە مانووی خۆی پێویستی بووە بوو کە پارچە زەوییەک بکاتە هی خۆی و بیکات، ژنیش بوو بە یەکێک لەو شتانەی کە بوو بە موڵکی پیاو و مافەکانی زەوت کرا.
لە سیستمی باوکسالاریدا ئەوە پیاوە کە بڕیار ئەدات لەسەر ئەو بڕها و نەریتانە کە پێویستە لە کۆمەڵگادا چاودێری
پێ بکرێن. زۆربەی نەریتەکانی کۆمەڵگای باوکسالاریش بە قازانجی پیاوانە.

بە گیشتی باس لە کێشەکانی ژنان کرا بەڵام ئەو کێشەی کە زۆرتر ئەبێتە هۆی مەترسی کۆمەڵگا و مرۆڤکان، کێشەی خۆکوژی و خۆ سووتاندنی ژنانە.
خۆکوژی کردار یان هەڵسوکەوتێکی وشیارانەیە کە مرۆڤ بە سەینەوەی جەستەی خۆی بە کاری ئەبات. خۆکوژی وەک خۆسار و کێشەیەکی کۆمەڵایەتی بە ئەژمار دێ کە ئەبێتە هۆی لاواز بوونی هێزی چالاکی کۆمەڵگا و تێندرووستی مرۆڤ و کۆمەڵگا ئەخاتە مەترسییەوە.

هۆکارە جۆر بە جۆرەکانی وەک دڕوونناسی، بیولۆژی و کۆمەڵایەتی لە کەم کردنەوە یان پەیدا نەبوونی ئەم خۆسارە کۆمەڵایەتییە ڕۆڵی تایبەت ئەگێڕن. بە پێی ئەو ڕاپۆرتانەی کە ساڵانە لە پەرەندی لەگەڵ دیاردەی خۆکوژی بەردەوامن، ئەم خۆسارە کۆمەڵایەتییە کە بەشێکی کوردستانی لە خۆی گردووە و تێندرووستی مرۆڤکان و کۆمەڵگای کوردی خستووە مەترسییەوە، سەزدەهەمین هۆکاری مردن لە جیهانە و هەروەها سەزدەهەمین هۆکاری مردنی خەڵکانی تەمەن (پانزدە تا سی وچوار) ساڵە. بەیە خۆسارناسان و پسپۆڕانی بواری خۆسارە کۆمەڵایەتییەکان گرینگی پێ ئەدەن و بەردەوام لێکۆڵینەوە و شرۆڤەی لەسەر ئەکەن.

زۆربەی کۆمەڵناسان خەسارە کۆمەڵایەتییەکان خۆکوژی بە سێ دەستە دابەش ئەکەن؛

⋆ هۆکاری خەسارناسی(نەخۆشی دەروونی و جەستەیی و نەخۆشیە نەفسیەکان).

⋆ هۆکاری ئابووری(دەتوانین لەم پەیوەندیەدا ئاماژە بە بێکاری،

کێشەی ئابووری و لە دەست چوونی پێگەی کۆمەڵایەتی بەم هۆیەوە بکەین).

⋆ هۆکارە سەزداریەکان(شکێست لە بواری خوێندن، شکست لە خێشەویستی، لە دەست دان و مردنی یەکێک لە ئەندامانی نزیکی بنەماڵە، شەڕ و تێکهەڵچوونی ئەندامانی بنەماڵە کە زۆر جار تووند و تیژی لێ دەکەوێتەوە).

بە داخەوە بە هۆی بوونی سیستەمێکی پیاو سالاری لە کوردستان کە داب و نەریتی دواکەوتوانە خۆی خستۆتە ناو هەموو قوژبنێکی ژیانی تاکەکەسییەوە ژنان دەکەونە بەر تووندترین شەواڵەکانی توند و تیژی و هەر بەو پێەو و دوای بێ هیوا بوون لە ژیان دەست دەدەنە کردەوەی خۆکوژی و لە ئاکامدا جەستەی خۆیان دەسڕنەوە.

یەکێک لەو دیاردە مەترسیدارانەی لە کوردستان باوە و ژنانی کورد بێ سڕینەوەی جەستەی خۆیان کەڵکی لێ وەرئەگرن ئاگرە.

بۆچی ئاگر؟!

عەتا نەهایی ئۆڵە: "لە خۆوە نییە کە خۆکوژی ژنان لە کۆمەڵگای ئێمەدا بە زۆری خۆسووتاندنە. کاتێک وەبیر خۆمانی بێنینەوە کە کێشەی ژن لە کۆمەڵگادا بە زۆری کێشەیەکە کە لە جەستەیەوە سەرچاوە ئەگرێ. جەستە لەم کۆمەڵگانەدا دیارترین نیشانەی ژن بوونی ژنەو نمایشی ژنانەیی ئەکات. هەموو ئەو تاوانانە کە بەرامبەری ئەکرێ بە هۆی جەستەوەیەتی.

کاتێک ژن بیر لەوە ئەکاتەوە وەرگرتن و وەرنەگرتنەکانی لە لایەن کۆمەڵەوە، بە تایبەت لە لایەن رەگەزی بەرامبەریەوە، وەرگرتن و وەرنەگرتنە لەبەر جەستە، ئەوسا زیاتر لە هۆی هەڵبژاردنی ئاگر بێ خۆکوژی و نەفرەت کردنی لە جەستەو ناحەز کردنی جەستەی ئەگەین.

لەم جۆرە کۆمەڵگانەی وەک کۆمەڵگای ئێمەدا، مرۆڤ بەر لە مرۆڤ بوونی ژن یان پیاوە. بە زمانێکیتر ئەوە ژن بوون یان پیاو بوونی مرۆڤە، کە بەر لە تواناکانی جۆگە و ئاست و رادەی مرۆڤ بوونی لە کۆمەڵگادا دیاری ئەکات.

ژن یان پیاو بوون وەک سەرەکیترین فاکتەری شوناس بێ وەرگرتن و بێ دیاری کردنی جۆگەی کۆمەڵایەتییە. هەڵبژاردنی ئاگر بێ خۆکوژی ژنان جگە لەمانەش هەڵگری کۆمەڵێک پەیامی تایبەتیترە کە پەیوەندی بە

خودی هەبژردراوەکە، واتە ئاگرو، تایبەتمەندیە دیار و شاراوەکانی و دەوری (ئاگر) لە ژیانی بەرهەست و نابەرهەستی مرۆڤ و بە گشتی پەیوەندی بە سەرجەمی ئەو مانایانەوە هەیە کە ئاگر لە ناخ و جەوهەری خۆیدا هەیگرتوون".

باشلار رەنگە یەکەم کەس بێ بە پێچەوانەی کەسانێکی وەک فرۆید کە لە دەروون شیکاری مرۆڤەکان ئەفکرن و ئەکۆنەوە، لە دەروون و شیکاری شتەکان (چوار شتی سەرەکی، ئاو – با – خاک و ئاگر) بە تایبەت ئاگر ئەکۆلیتەوە و لە کتێبێکدا بە ناوی "دەروون شیکاری ئاگر" لێدوانێکی تۆر و تەسەل لە سەر ئەو بابەتە پێشکەش ئەکات.

ئەم ئەدیب و فەیلەسووفە فەرانسەییە لە سەرەتای بەشی یەکەمی کتێبەکەیدا بەم شێوە لە ئاگر ئەدوێ: "ئاگر دیاردەیەکی شازا کە توانای شەرح و گۆڕانەوەی هەموو شتێکی هەیە. ئەگەر ژیان نمایشی هەموو ئەو شتانە ئەکات کە گورج و بەپەلە ئەگۆڕێن، ئەوە ئاگرە کە ئەتوانێ گۆڕانی گورج و بەپەلەی ئەو شتانە بگۆڕێتەوە… ئاگر وەک بوونێکی ئەوپەڕی گیاندارو ئێجگار زیندوو، لە لایەکەوە شەخسی و خۆیی و دەروونییە، لە ناخی جەوهەرەوە سەرهەڵئەداو لە شێوەی عەشق دەرئەکەوێ. ئاگر شاراوە و کۆ وەک نەفرەت و قین ئەخزێتە دەروونی شتەکانەوە. لە ناو هەموو دیاردەکاندا ئاگر تەنیا دیاردەیەکە ئەتوانێ زۆر بە ئاشکرا دوو جۆرە ئیعتباری دژبەیەک وەربگرێ. واتە هەم نمایشی خێر بکات هەم شەڕ.

لە بەهەشتدا بدرەوشێتەوەو لە دۆزەخدا بسووتێنێ…" بەم بۆچوونە دوو رووبەڕوو بوونەوەی مرۆڤ لەگەڵ ئاگر، لەسەرەتای بوونیەوە تا ئێستا، رووبەڕوو بوونەوەیەکی دوو پۆ و هەستی مرۆڤ بەرامبەر بە ئاگر هەستێکی دژوارە.

ئاگر لە لایەکەوە تین و گەرماو رووناکی بۆاو ئەکاتەوە، رەمز و هێمای پاککردنەوەو سڕینەوەی هەموو خەوشێکە، مەیلی جنسی و سێکس و سۆزو عاتفە ئەبزوێنێ. (بە تایبەت لە لای ژنان، چونکە ئاگر بە پێچەوانەی ئاو نەرە) لە لایەکیترەوە ئەسووتێنی (لەش ئەسووتێنێ کە خەوشی گیانە) مرۆڤ لە لایەکەوە حەزی لێئەکات و بەرەو پیری ئەچێ، لە لایەکیترەوە لێی ئەترسێ و لێی دوور ئەکەوێتەوە. ئەم دوو بەها دژوازەی ئاگر لە لای مرۆڤ، یەکەمیان سەرچاوەی مەعریفەتی زەینی و تاکە کەسیدایە و دووهەمیان لە مەعریفەت و تێگەیشتنی عەینی و تەجرەبەی کۆمەڵایەتییەوە سەرچاوە ئەگرێ.

لە کۆتایی دا دەبێ بڕۆن دەبێ ژنان جەستەیان لا پیرۆز بێ و لە جیاتی سرینەوەی جەستەی خۆیان هەوڵ بێ لابردنی یاسا هەڵواردن ئامێزەکانی کۆمەڵگا بدەن و بێ دەستەبەری مافەکانیان خەبات بکەن و نەهێڵن کۆمەڵگای کوردی بە هۆی خۆکوژی ئەوانەوە وەک کۆمەڵگایەکی نەریتی و دواکەوتوو سەیری بکرێ و دیاردەیەکی نالەبار بە ناو خۆکوژی لە کۆمەڵگاکەمان بنبڕ بکەین.

سنێ
ماریە پاکنەهاد

•

تیرۆر... مرۆڤ و کاڵا !! ... جوتیار

یەکێك پێ لە ئەنگیزەترین بابەتەکانی ئێستاو لە پانتایی میدیا و دیبلۆماسیەتی جیهانیدا بابەتی تیرۆری (جمال خاشقچی) یە، ئەو کەیسە پێویستی بە ئیستێکی ئامانگیر هەیە بێ ئەوەی مرۆڤ بتوانێت لە شێوەی کەتواریەکەی خۆیدا خوێندنەوەیەکی دروست و فرەڕەهەندی بۆی هەبێت.!!
خاشقچی ئەگەرچی لە ئامان و تێواننیدا خۆی پەروەردەی خوێندنگەیەکی هزریی کۆنەپارێز و پانئیسلامییە کە بەشێکە لە پشتیوانی تیرۆرو پاکتاوی سیاسی، بەڵام ئەوە نابێتە ڕێگر لەبەردەم ئازادیخواز و ڕۆشنبیران کە هەوڵستە لەسەر جۆری تیرۆر و پاکتاوی جەستەدی ئەو ژنامەنوسە بکەن، چونکە ئەو وەك ڕۆژنامەنوسێکی ڕەخنەگر بە دەستەڵات، بوو بە قوربانی و ناچار بە ئاکردنکرا لە عەرەبستانی سعودیەوە بێ ویلایەتە یەگرتووەکانی ئەمەریکاو لە دوایشدا لە کونسوڵخانەی سعودیە لە ئیستانبوڵ پارچەپارچە کرا و بە هەمەجیترین شیوازی پاکتاوکردن تیرۆرکرا، ئەو شێوازە لە تیرۆر کە خاشقچی وەك دژبەرو ڕۆژنامەنوسێك ڕووبەڕوی بویەوەو ژیانی لەسەر دانا ، دەچێتە سەر پەڕەگرافی مژووی (تیرۆری سیاسی دەوڵەتیی) بە جۆرێکی نامرۆڤانەو نا هاوتا لە دێندەیی دەستەڵات و بە پلان و

بەرنامەیەکی ئامادەبۆکراو بە ئاگاداری دادپەروەرانی دیموکراسیەتی ڕۆژئاواو سیستەمی ئابوری چاوچنۆکانەی نیولیبڕالیزمی سەرمایەداری بە ڕابەرایەتی (ترامپ) و هاوشێوەکانی.
من خۆم لەو باسە نادەم کە بۆچی خاشقچی بەو شێوەیە تیرۆرکرا، چونکە خەڵکانی شارەزاتر هەن کە دەتوانن ئەم باسە بکەن بە بابەتی ڕۆژو ووتوێژو
بەدواداچوونی میدیایی.

ئەوەی کە من مەبەستمە لەو چەند کێپلە نوسینەدا بیڵێم، گەرمبوونی ئەو هەموو ژمارەی ملیاردانەیە کە لە نێوان زلهێزەکاندا لە پەیوەست بەو کەیسەوە قسەی لێدەکرێت، بەشێکی زۆری سەرچاوە مێدیایەکان ئەوە پشتراست دەکەنەوە کە دەستەڵاتدارانی ئەرەبستانی سعودیە بەخشێکی هێجگار مەزن و قەبەی خستوەتە بەردەم (ترامپ و ئۆردوگان) بۆ داپۆشین و بە لاڕێدابردنی کەیسی (خاشقچی) و هەواندنەوەی ئەو گومان و فێکەسانەی لەسەر شازادە موحەمەدە لە بابەتی ئەو تیرۆرەدا!، چونکە بۆ دەستەڵاتدارانی سعودیەش ئەوە ڕوونبۆتەوە کە ئیتر شازادە موحەمەد ناتواندرێت لەوە پتر پەنابدرێت لە بەرامبەر ئەو دەستێوەردانە خەجاڵەتئامێزەی کەمەی نێودەوڵەتیی لە پەیوەست بە کەیسی (خاشقچی)دا، ئەوەی کە زۆر جێگای سەرنجە هەریەکە لە وڵاتە لیبراڵ\دیموکراتەکانی ڕۆژئاوا بایی خۆی کێشش دەکات پشکێکی ئەگەر بچوکیش بێت لەو کێکە چەورو شیرنەی کە لە بازاری تیرۆری (خاشقچی)دا لە لایەن دەستەڵاتدارانی سعودیەوە خراوەتە سەر مێز بۆ خۆی ببات، وەك لەسەر زاری سیاسەتمەدارە ئاشتیانەکان ڕوون دەردەکەوێ و دەیانەوێ لە دوو وڵستگەی جیاوازدا لە بە بازاربوونی ئەو مژارەدا سودێکی ئابوریان پێبگا.

دەوڵەتی ئەمان، یەکێك لەو بازارە گەرمو گوڕانەیە کە هەمیشە چاوچنۆکی خۆی بە ناوی ئەفسونی دیموکراسی لە بەرامبەر وڵاتانی هەژار و جیهانی سێیەمدا لەگەڵ دەستەڵاتدارانیان فراوان کردۆتەوەو هەردەم پەیرەوی سیاسەتێکی کۆنەپارێزی و ناکۆکیان لە هەڵسوکەوتیاندا پەیڕەوکردووە ، ئەوان بۆنی چەوری و قەڵەوی ئەو کێکەی کە سعودیەکان بۆ بەدەنگکردنی کەمەگای نێودەوڵەتی لەبەرامبەر کەیسی (خاشقچی)دا لەسەر مێزی دیموکراسیەت دایان ناوە بە باشی کردوە، وە دەزانن هەوڵستەکانیان دەتوانێت شتکیان بۆ بەدەست بخات ئەگەر فشارە سیناریۆئامێزەکانیان لە ڕوی سیاسیەوە کەمێك گەرمتر بکەن لە بەرامبەر سعودیەدا، کاتێك لە ڕاگەیاندنە فەرمیەکانیاندا داوای ڕوونکردنەوەی بڕواپێکراوی پتر و هێکاری

لێژیکیانەتر دەکەن بۆ ئەو جۆری کوشتارە کە لە دەزگەیەکی فەرمی دیبلۆماسیی دەوڵەتدا پەرپاکراوە بە جۆرێکیش کە لە دەرەوەی دەستەڵاتی پاوانخوازی دەوڵەتە تیرۆریستەکەیە.

هەوڵستی ئەمانیەکان لە بابەتی جۆراوجۆردا جێگای سەرنجە، هەروەکو چۆن لە کەیسی ڕۆژنامەنوس(عادل یگیت) لە بەرامبەر تورکیاو ئۆردوگاندا نیشانیدا، ئەو بەرخوردە بۆ دەوڵەتێکی وەك و ئەمانیا کەڵ لە دوای جەنگی دووەمی جیهانیەوە بانگەشەی سەرتاپی بۆ دیموکراسیەت و ئازادی مافەکانی مرۆڤ دەکات، جێگای پرسیار و تەماناکی وردە.

ئەوەی کە جێگای سەرنجێکی قوڵە لە بابەتی ئەو کەیسەی (خاشقچی) دا تاکە فشار لە لایەن وڵاتانی ڕۆژئاواوە بەرامبەر بە سعودیە کە ووە بە مەدیا دەردەکەوێت تەنها گوێبیستی ئەوە دەبین کە ئیتر چەك بە سعودیە نافرۆشن، وەك ئەوەی (خاشقچی) پەاوی ئەو بەندەرییە بێت کە بۆ فرۆشتنی چەك لە نێوان وڵاتانی ڕۆژئاواو سعودیەدا واژوو کرابێت و ئێستاش دڵنیرابێت!!، ئەڕ بەاست هەموو هەوستە بەهێزەکەی وڵاتانی ڕۆژئاوا ئەوەیە کە هەەشە لە دەوڵەتی شازادەکان بکەن بە نەفرۆشتنی چەك؟!

چ بۆ ەوشتیەکە ئەوەی کە لەو ڕۆژگارەدا ووبەوی مرۆڤ دەبێتەوە، بەاست پێویستە چەند ڕۆژنامەنوس و نوسەر و چالاکوانی تر کەلەپاجە بکرێن بۆ ئەوەی ڕۆژئاوای باوکی دیموکراسیەت و دایکی مافەکانی مرۆڤ هەنارەکردنی ماست و پەنیر بۆ وڵاتانی دیکتاتۆر و سەرکوتگەر ابگرێ؟! ، چ گەەلاوژەیەکی بۆزەوەرە سیاسەتکردن لەو جیهانەی سەرمایەداریدا !!، لێرەوەێ درك بەوە دەکەین کە چەندە کێمەی مرۆڤایەتی پێویستی بە مارکس و تەوانینەکانیەتی تا چیتر ئینسان لەبەرامبەر(کاو شومەك)دا مامەەی پێوەنەکرێ و بۆنرختر نەکرێ.

نەها تووم ئاسمان بنوسمەوە، من

خۆکی زۆوییم

"زۆوی پلاستیک" یەکەمین کتێبی شیعری "دیار لەتیف"ی شاعیرە، کە ماوەی نۆ ساڵە کاری لەسەر دەکات و ئێستا لە چاپخانەیە و، بەمزووانە بڵاو دەکرێتەوە.
دیار لەتیف، دەڵێت: شیعر لای من، جگە لەوەی زانست نییە، ژیانە و، تەنانەت لە سەرووی هونەریشەوەیە، تاقیکردنەوە و دەرهاویشتنی بزاوتی گەرمی ڕۆح، لەوەش زۆرتر، فەندەمێنتاڵێتکە و، دژ بە ڕەگ و ڕیشەی خود، جەنگ بەرپا دەکات، لە هەمانکاتدا بەریەککەوتنی ژەهری ناخودئاگایە و، دڵشکرێ خودئاگاییش بێت.

ئەم شاعیرە، زیاتر لەسەر یەکەم کتێبی خۆی قسەکات و، دەڵێت، "لەم دەرچەوە کە باس لە زۆوییەک دەکەم، ئازاری نووسینی لە خۆدا هەڵگرتووە، چوونکە خاوەن واقیعەک نەبووم و، هەمیشە ویستوومە زیاتر مامەڵەم لەگەڵ ئەفسانەسازیدابێت، ئەو ئاوێتەکردنە لە شیعردا بە من، بووەتە خولیا و بوونیادنانەوەی خۆن، خۆنکی لەدەستچوو، هاوکات خۆنکی ڕوونەدراویش.

دیار لەتیف ماوەی نۆ ساڵە، کار لەسەر یەکەم کتێبی دەکات و، دەڵێت: هەوڵمداوە زۆوییەکی پاراو بنووسمەوە، کەمترین درێغیشم نەکردووە، بەگەی ئەوەی نۆ ساڵە پاسەوانیم.

لای دیار لەتیف، بە شیعرکردنی ژیان کارێکی ئاسان نییە، "ئاسان نییە نەخۆشی و ئازار و برسێتی و مەراق و سوژە و دەردەسەری نێک بنووسرێتەوە، بەکوو بشکرێتە تەکنیک و شیعرییەت"
دیار، دەڵێت: "شیعر، شەشە بە ئاماژینی جیهانی کەن و داڕیزیو، بنیاتنانی سەردەمی تازەیە، لەگەڵ ئەوەش بەرجەستەکردنی خۆشەویستییە، لەهەر کوێیەک سکگوشین و ترس و پەرشانی هەبێت، بونیادی دادخورپێت و بەدەنگ دێت."
دەشنووسێت، "شیعر تەنیا بریقەی زمانەوانی نییە، ئاوکردنی چرکەساتەکانیش، ویستە بە ئاشکراکردن و دەستلەدان لە بینراو و نەبینراو، تەکەبوونە بە ئازادییەکی ڕۆها و، شکاندنی بەربەست و نەریتەکانە، ئامێیە شیعری دڕوشاو."
"نەهاتووم ئاسمان بنووسمەوە، من خۆکی زۆوییم"
ئەم شاعیرە، پێیوایە: دەستبردن بە شیعر، لە جیهانێکدا، پێ لەو لە کارەسات، مانایەکمان پێدەدات کە شیعر نەمردووە و، بە دەساتە لە نووسینەوەی دونیا و ساڵکان، بگرە تەنیا ئەرکی ئارایشتی نییە و،

لە توانایدا ژیانووس و مرۆڤنووس بێت، شیعر کاتێک مردووە، کە جووڵەی نووسینەوەی نەمێنێت.

دیار لەتیف ساڵی ١٩٨٩ لە شارچکەی کفری لەدایک بووە، دەرچووی بەشی کوردی کۆلێژی زمانی زانکۆی سلێمانییە، بە دەقی شیعری بەشداری چەند فێستیڤاڵێکی ئەدەبی کردووە و، خەڵاتی یەکەم تا سێیەمی دەستبەرکردووە.
جگە لە کارکردنی لە یەکەمین کتێبی، هاوکات لە چەندین سایت و ڕۆژنامە و گۆڤار کاریکردووە و ستوونی هەبووە.

دیدار لەگەڵ سوهەیلا مەهەمی خانمە شاعیری کوردی سنەیی

ئامادەکردنی: جەلال هەرێنی
_____

سوهەیلا خانمێکە خاوەن وشەی جوان،هەستێکی ئەدەبی و خوێنەرێکی جدی، خامەی قەڵەمەکەی پڕە لەهنراوەی جوان،ئەو لەدەقەکاندا دەمانباتە نێو خەیاڵە پڕ لەڕەنگاکانی خەی ئەگەر شارەزا نەبیت< هەنگە لەیەکێك لەڕەنگاکان ون بیت.
خانمێك خۆشەویستی لەگەڵ دەق و قەڵەم و وشە دەکات و شەوانەش ئاوەزانی خەیاڵەکانی دەبێت بۆ ئەوەی هەنراوەیەکی تر لەدایک بێت.
سوهەیلا مەهەمی خانمە شاعیری کوردی سنەیی...

جەلال هەرێنی: چۆن ووشە بەکاردەهێنیت لەهەنراوەدا، واتە گرنگی ووشە لە رستەدا چیە؟

وەڵام/ هەر بۆ شۆڕ کە وشەکانی جیاواز لە شیعری نوێدا بەڕێنی هاتنەوە لە نێو دەقدا پیان درا لە زەرینەی شەوازەکانی هاوچەرخی سونەتی و کلاسیکیشدا نوێگەرای کرا و هەر بەم شەوازە نوێگەرای لەوەش کرا. لەم چەشنە نووسینەدا هیچ وشەیەک لە خۆیدا شاعیرانە نییە و هەر وشە و پێکهاتەی تەرکیبات بە گۆڕانکاری لە خۆیدا دانرێ

لە شیعردا و ڕەگەزی شاعیرانەیەک لە خۆی بنوێنن.

ئەم وشکانە لە چێشنی شۆڕزار و ناوچەیی دەکرێتە بەر تاکوو دەستەواژەی ئەدەبی و چەمک و ئیدیومیشی دەتوانین ئاماژە بکەین. زۆربەی شاعیرانی سەردەم لە هەڵبژاردنی وشە و دەستەواژە لە شاعیرانی کۆن خەیان جیاواز کردووە واتە وشەگەلێک ئەستا لە نێو کەمەگا و جیهانی سەردەمدا بە کار دەچێ لە سەردەمی کۆن هەر نەبووە و ئەستا شیعری هاوچەرخ ئاوەی دەوە بە پێ ڕۆژبوونەوەی لە وشەی نێو کۆک وەربگرێ بە هاکەشانی بەردەنگ بە خۆی. پێکهاتی زمانی لە راستییدا لە گەڵ فاکتەرەکانی دیکەی زماندا وەکوو پێوەندی وشکان و ئاهەنگی نوتەکان و حەرفەکان و بە گشتی بارهێنانی من لە وشە و دەستەواژەکان و بارهێنانێک کە ئەوان لە شیعردا هەیانە و شەوازێک کە ئەوان لە قەڵەمدا تا سینگی لاپەڕە هەیانە و مەودای بەدی هاتنی وشە لە فیکری مندا و پێگەی لە هەستەدا زمانی شیعرن.

جەلال هەرزنی: تاچەند گرنگی بەخاڵ بەندی دەیت لە دارشتنی دەرکاندا، واتە گرنگی خاڵبەندی بە هەنراوە چیە؟

وەڵام/ پل والری ئەڵێت: شیعر بە سەما وێنا دەکات و نەسریش واتە دەقی ساکار بە پیاسەیەکی عادی، پیاسەی عادی شوێنکی دیاری کراوی هەیە بەڵام شیعر وەکوو سەما شوێنکی دیاری کراوی نییە و بگرە ئەگەر سەماەبەستەکی دیاری کراو بێت کومەدیایە، واتە شیعر لە خۆیدا شوێنی مەبەستە نەک بە شوێنکی دیاریکراودا بڕوا.
لایەنگرانی شیعر بڕوایان هەیە کرداری شیعر لە هەڵوەشاندنی زمانداییە لە نووسینەکانمدا واتە دەقی شیعر خاڵ بەندی شتەکە کە خەدی زمان کردوویەتی ئەوە نییە کە من بە نییەتی داڕژراو ئەو کارە بکەم هەنگاو دوای ئەوە شیعرەکەم نووسی هەندێک دەستکاری بکەم بەڵام شیعر لە خۆی خەیدا زمان لە سەمایەکی شێتانەدا دەڕوا و هەنگاو بوستە و دیسان لە تەقتیعەکی دیکەدا دەسپێبکاتەوە وبە شک پولینبەندی لە دەقی شیعریدا ناچێتە ریزی دژە باودا و چوار چەوکان دژی شیعری هاوچەرخدان بەڵام داشتنی شیعر ئەوەیە کە زمانی شاعیر دیاری دەکات و لە داشتنەوەدایە کە کاتی خوێندنەوەی دەقیکی شیعری دەتوانین بە ناوی سوبژە ئاماژەبکەین. لایەنگرانی هەخنەی نوێ هاوچەرخدا پێکهاتەی شیعر وەکوو شەوازێک نازانن کە ناوەکیان تە کردبێت. ئەوە دیاردەیەک ئەزانن لە گەڵ هوودانی هاتنی شیعر هوودەدا. هەر بەم بوونیەدا لەکەینەوەی شیعر جیا لە ناوەڕۆک لەکەینەوەیەکی نابڕجێ. زمان پێکهاتەیەکە لە وشە و

هۆدو و ستە و چۆنییەتی پەیوەندی نێوان ئێواندایە ەەی بەرچاوی هەیە لە فورم و داشتنەوەدا.

جەلال هەرێنی: کاریگەری هونراوەی نیشتیمانی لەچیدایە؟

وەڵام/ لە چاخی کۆنارکاندا کە کۆمەڵگەکان و هەز و تیرە پێکهاتن و هەر کام لەوانە بوون بە خاوەنی زمان و شوێنی خۆیان و بەربەرە کلتووری خۆیانیاندا بوو و وەکوو ئەگناسی بو دایک کە فۆری زمانی تایبەت دەبوون نیشتمانیش بە بە جێگا و شوێنکی پیرۆز هەروەها زمان تاک لە بە باوەی و دڕدۆهنەت و دەبەتە خاوەنی هەزکی باوەڕ پێ کراو. واتە چەمکێکی پێناسەی کەسەکان نیشتمانە و بەتایبەتی نەتەوەی کورد بە درێژایی مێژوو خوونی نیشتمانکی سەربەخۆ و یەکگرتوو دەبینن ، شیعر زمانی هەست و سۆز و نیشتمان بە وێنای دایک مێژووکی رووونی هەیە لە دەقە ئەدەبییەکان بە تایبەت شیعردا هەر بەم بوونەوەکاتک هونراوەیکی نیشتمانی خەنەوەی بە دەکرێ هەستی بەردەنگ داگیر دەکات

جەلال هەرێنی: پەوایە تە کاریگەری دەقی کڵاسیکت لەسەربەت،یان دەتەوێت لەرەهەندی هونراوەی سەردەم کار بکەیت؟

وەڵام/ شاعیری گەورە ئەرانی و بونیاتنەری شیعری نوێ لە ئەراندا دەەەت" ئەدەبیات و وێژەیی ئەمە دەبە لە هەموو چەمکەکەوە بگەدرێت بابەتی نەو کیفایەت ناکات و پەرەپەدان بە ناوەوکیش بە شێوەی نوێ تەواو نییە، ئەگەریش کەش و سەروا بگەەین و دەە و ستە کورت و درێژ بکردرێ ئەمانە شیعر نوێ ناکاتەوە بە گشتی دەبە چوونیەتی کارەکە بگەەین و ئەو شێوازی رافە و رەوایتی لە جیهانی زانستی و شعووری مرۆڤکانە بە شیعر بدەین. تاکوو ئەم شێوە بیرکردنەوە نەبە هیچ شتێک روو نادات بە گشتی نووسینی دەقی شیعری مێژوویکی هەیە دوور و درێژ بە شێوازگەلی جەرواجەر لە سەر شیعر کار کراوە و شێوازکەلی شیعری تاقی کراوەتەوە لەبەرا شیعری کلاسیک وەکوو مێژینەیکی رووناک و بەرز خوی نواندەوە و شاعیرانی ئەستایش هتر لە سەر ئەو بنچینە ەواون کە دەبە خزمەتی خۆیان بە زمان و ئەدەبیات بە شێوەی ئەمرۆژی پەرە پێ بدەن و بە نوێ کردنەوەی زمان دەستی زانستیانە و شاعیرانەی خۆیان وەگەە بخەن. هەر بەم بوونەوە منیش هەوڵی خەم ئەدەم هاوکات کە هەموو شێوازکی شیعری تاقی دەکەمەوە زەر چەژ لە شیعری شاعیرانی نوێخواز دەبەم و هەوڵ ئەدەم منیش کەسێک لەوان بم.

جەلال هەرێنی: چی سوهێلی کرد بە شاعیر؟

وەڵام/ گەورەیەک دەستت بە شاعیر بوون تێیا وشە شیاو نییە ئەزموونی وشە و دەزگای پەکەوە دەتکاتە شاعیر ئەمە وتەیەکی ناستە دەبە بەڵم هەر لە مێژە واتە منداڵی زور چێژم لە وشەی نێو کتێبەکان وەردەگرت حەزم بە لە بەینی وشەکان خەم ون بکەم لە مەشکی خەمدا هەموو کایەکانم لە کۆ وشەکاندا دەکرد زور چێژم لە ڕەمان و ئەو دەستە سیحراویەانەم دەگرت کە دوایی بە شیعر لە گەڵیاندا اشنا بووم.

جەلال هەرێنی: لە هەنراوەکاندا، هەست بەتەنهای مرۆڤ دەکرێت ، تە پێت وایە تەنهایی کاریگەری چیە ؟

وەڵام/ تەنیایی بە من هەموو شتێکە، تەنیایی بەو واتا نالەم کە خەم دوور بکەمەوە لە کەمەگا بەکوو تەنیایی من پە و قەرەباغە لە وشە و کتێب و شیعر واتە جیهانێکی جوان و ئازاوە بەڵام لە شیعردا کە دنووسم قەڵەمکی ژنانە دەردەکەوێت مێژووی ژن بوون لە ناو کلتوور و نەریتی دواکەوتوودا و جیهانێکی ژن ئازاردا، قەڵەمێک زمانی ئەو یاسا و کلتوورە داسپاوانەی کە بە سەر ئازادی ژندا هەیە هاوار دەکات و بە گشتی لە جیهانی بە دەستاتی و ئەو ئازارانەی مرۆڤ دەدوە و ئاگەر جگە لەویش بێت شیعر نییە.

جەلال هەرێنی: زمانی نوسینی دەق لای تە زەر جار لەزمانی ئافرەتێک دەردەچیت بە زمانی پیاو ،ئایا هەستت پێکردوە؟

وەڵام/ پولینبەندی شیعر خۆی دەچێتە چوارچێوەکانەوە و سنور کە شیعر هەڵگری ئەوە نییە دیارە لە مێژە هەندێک کەس زمانی شیعریان بە ژن و پیاو جیا کردووتەوە و شیعریشیان بە کار هێناوە بە شرۆڤەی چاو و بروی خۆشەویستی و فیراق و تاد بە پە روودەوەکانی جیهان و بە تایبەت ناوچەی جوغرافیایی و هەزر و بیر نووسەری هاوچەرخ دەقکانیش گەیانکاریان بە خویاندا بینیوە هەرچەند من وەک ژنێک هەوە ئەدەم لە بەرا وەکوو مرۆڤێک باس لە ژیان و ئازارەکانی ژیان بکەم بەڵام هەوڵی ئەوەیشەم بەرچاوە لە دەقەکانمدا ئاماژە بە ئەو جیهانەی کە ئازار دەهێنێتە پێشی ژن بە زمانی شیعرم بنووسم.

جەلال هەرێنی: خۆشەویستی لای تە پێناسەیەکی دیاریکراوی هەیە؟

وەڵام/ " خۆشەویستی" ئاگەر واتای گرەدراو بێت شتێکی بەهوودەیە

چۆن ئەمە لە هەمووی ژیان لاواز دەکات و بەرەو فەنابوون دەمانبات زۆربەی خەڵک ئەو گرفتراو بوونە لە گەڵ خۆشویستی بە هەڵە دەگرن بەڵام خۆشویستی شتێکە کە دەبێتە هۆی بە هەڵز کردن و شاد بوونی مرۆڤ.خۆشویستی دەبێ ببێتە گۆشەی هەزر و جیسم و ڕۆح ئەگەر ئەو واتایەی نەبوو ئەوە شتێکی جگە لە خۆشویستیە و بە هەڵە تێگەیشتووە خۆشویستی لە لای منەوە شیعرە نووسینە و خوێندنە و گۆشە کردنە لە ئەماندا ئەوەی لە فەنا بوون دەمپارێزی شیعرە و خۆشویستی منە

جەلال هەڕێنی : ئەگەر بکرێت پرۆفایلی بۆ بڵێزت بنوسیت

من سوهێلا مەهەمی لەشاری سنەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەبنەماڵەیەکی ئەدەب دۆست لەدایکبووم, واتە باوکم شاعیرە و هەر لەکاتی منداڵیمدا بۆشەی جوان و دەقی جوان ئاشنابووم، دە؛ڕە بەم هەر لەمنداڵیمەوە گوێچکەم بەتێکستی ئەدەبی ئاودراوە بەتایبەت ئەو ساتانەی باوکم شیعری مامۆستایانی گۆرەی کوردی دەخوێندەوە دەبووە هەی خەیاڵاتی جوان لەمشکمدا.

بەردەبەردە قۆناغەکانی خوێندنم تەواو کرد کەبەهەی ئەوەی زمانی زاڵ زمانی فارسی بوو لەناوەندەکانی خوێندندامنیش شیعرەکانم بەزمانی فارسی بوو, بەڵام هەر لەخوێوتی خەمدا بوو کەهێندەجار بەمامۆستایانی ئەدەبیات پێشانم دەدا وهیچکات هەوڵی بۆ کردنەویانم نەدەدا لەسەر کێش و سەروا و ئەوان باسمان دەکرد, بەڵام ماوەیەکی زۆر لە ئەدەب بەهەی هێندی کێشەی ژیان دواکەوتم .. ئەوەی بەهونەر و ئەدەبیات ئاشنا بێت دەزانێ ئەوانەی دەست بە قەڵەم دەبێن ئەستەم دەستبەرداری ئەو ڕێگا بن بەهۆ و تێکۆشانی خەم دەستم کرد بە فێربوونی زمانی کوردی و دەستم کرد بە نووسینی شیعر بەکوردی واتە بەزمانی دایک لەکێ و کەبوونەوە ئەدەبییەکاندا بەشداریم کردووە و زۆربەی شیعرەکانم لەگۆڤارەکانی ڕۆژهەڵات و هێندە ڕۆژنامەی باشوریش بۆ بووتەوە وەکوو ئەزموونی ئەوانم هەیە ئەستایش لە بواری کەمێناسی لەزانکەدا دەخوێنم و کەمێک شیعرەکم بەم زووانە لەچاپ دەدرێت.

تابلۆ پێیامی شۆکاران … سەروین دەروێش

زیاتر لە بیست نیگارکێش هەن، نەیانتوانی تابلۆی ژیانی خۆیان بێنگ بکەن لە پاش مائاوایی کردنیان لە ژیان نرخی یەک تابلۆ لە تابلۆکانیان گەیشت بە یەک ملیۆن دۆلار، کورد گوتەنی زیندو کوژی مردوو پەرست، وا دیارئاو دەردە هەر لەناو ئەمدا نیە، لەوانیە ئەم دیاریدەیە چەند هەکارێکی لە پشتەوە بێت، تابلۆکان بە تێپەڕبوونی کات وەک ئاسەوارێکی کۆن بناسرێن وەک پەرجوو دووبارە بوونەوەیان نەبێت، ئەمەش وا دەکات دەگمەن بەن و نرخیان بەرز بێتەوە، لە ئەنجامی ئەمە تابلۆکان بە تەمەنتر دەبن لە تەمەنی نیگارکێشەکە.

کلاد مۆنێت ٩٥ تابلۆی هەبوو، ئەگەست ئینوار خاوەنی ٧٩تابلۆ بوو، ئادگار دیگاس٣٤ تابلۆ، پۆل جەزانی٢٧تابلۆ وکامیل بیسارۆ ٢٦ ، هەنری مانیەس٢٥

و ٢٤تابلۆی ئەمیدەۆ مەدی گلیانی و٢٤تابلۆی ڤان کوخ لەردا تەنها ئاماژە بە تابلۆکانی ڤان کوخ دەکەم و بەداخەوە تا لەژیان بوو تەنها توانی بە بیست دۆلار یەک تابلۆ بفرۆشێت، لەکاتێکدا دوای کۆچ کردنی لەم ژیانە پڕ گاتە جاێە لە مەزادێکدا نرخی تابلۆ بەناو بانگەکەی (زنجیرە گوڵە بەفڕۆکان) بە چل ملیۆن دۆلار فرۆشرا، هەروەها ملیاردێری یابانی ریە سایتە تابلۆی (دکتۆر گاشە)ی بە هەشتاو سێ ملیۆن دۆلار کڕی و لە ئاسپاردێیەک دا داوای ئەوەی کرد لە دوای مردنی لەگەڵی بنێژرێت ئەوە بوو لە ساڵی ١٩٩٦ سایتە مائاوایی لە ژیان کردوو لەو ساوە تابلۆکێش دیار نەما، تابلۆی (ئینجانە) بە شەست و یەک ملیۆن دۆلار فرۆشرا، لە ئاستیدا هەموو ئەوانە پێشکێک بوو بە ئەوەی بتوانم وەڵامی پرسیارێک وەرگرم کە مەشکمی جێنجاڵ کردبوو، لە کەمەڵێک نیگار کێشی دەست و پێنجە ئەفسوناوی بەناوبانگ کە جوانی و سەزو نەستیان لە ناخیانەوە گواستەوە بە سەر تابلۆکانیان بە گەیشتن بە ئیستاتیکا و کەمال…

پرسیارم لەم هونەرمەندە ناوازانە ئەوبوو:
بە بۆیارتان دا ببن بە ئارتەست و هەست بە چی دەکەن لەکاتی وێنە کێشان؟

ئاراس کەریم دەڵێ:

هونە ر زەر گە ورە یە، من لە و باوەدام هونە ر لە ناخی مرۆڤ کانە، هە ڤقواوی ناخ و دە رون و حە زکی تایبەتە، هە رکە س بە جۆرێک کاردە کات، بە پێی تە مە ن و ڕە گە زیش کە سە کان ناخی خەیان دە ر ئە بڕن لە پیشاندانی تابلۆکانیان جا بە هە ر جۆرێک بێت، وەزەر جاریش هەکار هە یە تا بتگە یەنێ بە و ئاواتە، من کاتێک وێنەیەک دەکێشم پە دە بم لە و خە یاڵە ی لە ناخمدا دروست ئە بێت، وە زەر شتی تر هە ن کە یارمە تیم ئەدەن لە کاتی وێنە کێشاندا بە نمونە زەر جار تە نهایی وانە یە کی باشت پێ ئە بە خشێ یاخود ئەو میوزیکەی کە تە پڕت خۆشە ئە بێت بە هاندەر.

جالە سەیفەدین:

سەروین خان وێنە کێشان دەربارەی هەروک چۆن جەنابت هەستەکانت لە نوسینەکانت دەردەبڕیت،ڕەنگبە ئەمە لەجیاتی ئەو زمانی ئاخاوتنە بە فرچە و قەڵەمەکانمان و تەنی ڕەنگەکان بدوێین

ڕەسول ئەحمەد:

وێنەکێشان لای من گەڵانێ بە دوای جوانیی و مشتوماڵ کردنی هەستی جوانییە کە وێنەیەک دەکێشم دوای وێنەکێشان زیاتر هەست بە جوانیی ڕەنگ و هەڵەکان دەکەم کەواتە هونەر تاودان و بەهەز کردنی هەستەکانە .

هەشمەند موفەق:

بەڵێ وەبەری کوردش ئارت گروپە دەڵێ:
هونەرمەندبوون زەر ئاسانە.. لەگەڵ ئەوەشدا زەر قورسە…
ئەتوانی بە هەوەدان ببیتە هونەرمەند بەمەرجێ ڕەحی هونەری لە دەتا بوونی..
وە زەر قورسە لەبەر ئەوەی ئەبێ لەهەموو لایەنکەوە قوربانی بە بدەیت.....
ڕەسم کردن هەستکی زەر خۆشی هەیە لەهەمان کاتدا هەستکی زەر ناخۆشی هەیە،بەنمونە کاتێ وێنە ئەکێشی لەهەموو کەس زیاتر هەست بە جوانی و بەهای شتەکان ئەکەیت و بەشوێکی جیاوازتر لە خۆکی ناسکی و ڕەنگ و شێوە و فۆڕمی شتەکان هەست پێ ئەکەی ...
بەڵام زەریش ناخۆشە لەبەر ئەوەی لەزەر خۆک زیاتر هەست بە حەقیقەتەکان ئەکەی.. چۆن جوانیەکان ئەبینی بەهەمان شێوە ناشرینی

و ناخۆشی و نەهامەتیەکان ئەبینی. لەخۆکی زیاتر هەست بە موعانات ئەکەیت و لە خۆکی زیاتر ئازارەکانت دوور و قوڵ ئەبنەوە، بەڵام لەگەڵ هەموو ئەمانەدا وێنەکێشان نیشاندانی هەموو جوانیەکان و هەست و سۆزە، ئێشتوانم بڵێیم بەمن وێنەکێشان مانای بەردەوامی ژیانە.

ئاڤان ئەبوو بەکر:

کێشانی وێنە بەهرەیە و ئەوێش وادەکات خۆشویستیم بە هونەر دروست ببێت و هەوڵی بە بدەم و ناتوانم وازی لێبهێنم وێنە کێشان وام لە ئەکات تەنیا بم ئەو کاتانەی خەریکی کێشانی تابلۆیەک دەبم لە دونیا دوور دەکەوموە ،هەموو هەستەکانم تەکەڵە بە ڕەنگ ئەکات و دەخۆشم ئەکات.

پەسەند. ج .جەلال:

کاتێک دەخۆش بم وێنە دەکێشم،کاتێک بەدەنگ بم وێنە دەکێشم کە دەگریم وێنە دەکێشم حەز بە ڕەنگ کردن دەکەم.

ساڤان:

هەموو مرۆڤێک هونەر مەندە قسەم و فرچەو کاغەز بخە بەردەم هەر منداڵێک پێیەوە مەشغوڵ دەبێت ئەوانەی کە ئەبن بە هونەر مەند ئەوانەن کە ئەو حەزە منداڵیان نامرێت و ئەوانەی لە تەمەنێکی گەورە دەست پێ دەکەن ئەو حەزیان تەدا زیندو دەبێتەوە وێنە کێشان بە من خاڵی کردنەوەی ئەو وزەیەی کە کە ناخمدا هەیەو دەربڕینی ئەو هەستانەیە کە نایەتە گۆ وە گۆیاندنی بیرکەیەکە بە شێوەی بینراو هیوادارم هەموو مرۆڤێک جارێک لە هونەر بکات بە خولیا چونکە هونەر پێویستە بە مرۆڤ بوونەوە، پێش هەر شتێکی تر.

میوان مەولوود هونەری وێنە کێشان ئەو حەزیە کە ناخ و کەسایەتی وهەر پەیامێک کە هونەر مەندەکە پێیەتی و دەتوانێت بیگەیەنێت کە زەر جار ناتوانێت بە قسە کردن یان بە کردار دەری ببڕێت وە هونەر مەند دەتوانێت لە ڕێگای نیگارکانەوە بە بیگەیەنێت...

ڕێناس موراد:

ەموی چەن مانگێکە دەستم کردوە بە وێنە کێشان بەڵام تاکە شتە کە لەگەڵیا ئاسودەم کە دەست بە وێنەکێشان ئەکەم ئەمە ناو دنیایەکی

تر

ژان عومەر:

من وەك خودی خۆم لە منداڵیە وە حەزی وینە کیشانم هەر هەبوو . بۆیە ئێو حەزەکانم گەورە بوو زیاتر ئارەزوی فیربونم دەکرد و زیاتر هەوڵدەدەم ناخی کارەکان بە چەندین کاتژمێر خەریکی وینە کردن دەبم بە بێ ئەوەی هەست بە ماندی بون بکەم وەهەستێشتنی کات بکەم
وینە کردن بوەتە بە شێکی زۆر لە ژیانم کە هەمیشە ئارامیم پێدەبەخشێ وینە کردن لە لام بووەتە زمانی گفتوگۆ کە بۆ هەڵوێستەکانمەوە دە توانم باسی خۆشی و ناخۆشیەکانم بکەم.

عەلی میم یوسف:

لەم کارەی نەخشاندنووونیگارکێشیدا مرۆڤ زۆر جار ئەوە بەدەست دێنێ کەلە قەناعەکانی بۆچی ماوە بەدەستی نەهێناوە
وە بەدیوێکی تریش مرۆڤ کەسایەتی دووەمی خۆی دەدەزێنێتەوە بۆ کارەهونەرییەکەی وە کەسایەتیە کانی تر لە بوارەکانیتر شتێکی ترە.
دەربەینی ئەو هونەرمەندانە بە هونەرەکەیان کاریگەری زۆری لەسەرم جێهێشت تێگەیشتم کە هەر شۆڕشگێرێک لە پێنجەرەیەکەوە دەیوانێتە ئەم جیهانە فراوانە،ئەوان بە رامبەر بۆچوانی خەیان بەدەستەوە دەدەن و لەگەڵ ئەوشدا براون،وەک ئەوەی لە شێک بە دەاوی بگەڕێنەوە بۆ بەام بە وانەو حیکمەتێکەوە…

بەرەو خەیاڵێکی جوان بڕۆ دەکەون،
کاتێک پەیامی ئەو بەهرەمەندانە لە کارەکانیاندا ڕەنگ دەداتەوە تەدەگەین کە هونەر پەروەردەکردنی هەست و جوانی و خەیاڵە…
وەک چۆن هەمیشە دوای خواردنەوەی قاوە چیرۆکێک لە فینجان بە جێدەمینێ، هونەرمەندی شۆڕشگاریش لە تابلۆکانیان سەربردەو گەڕانەوەو نهێنیەکان لە نیگارەکانیان نیشانەی پرسیار بە ئەمەی خولیای جوانی بۆچی دەهەژن.

سەروین دەروێش

گمەگمی شەو … کەژاڵ ءەلی

لە دیوەخان
لە مزگەوت
لە سەنگەر
لەسەر کورسی،
لەهەر کوێ؛
هەمیشە شەو.

،هەمیلی تفەنگێك دەنمەوە
؛فیشەکێك دەنەمە بەر ئاشتی،
فیشەك فرمیسکی تفە نگە بە کەتری برین.

ە،تفە نگێك دەەسم
ەلوولەکەی دەنەمە سەر نەرمەی ەانی با؛
ەبا بایدا،
ەتفە نگ تە شی بە رخودانە بۆ یاخی بوون.

ە،قە وانێك بەتاڵ دەکەمەوە لە مانا،
ەپەی دەکەم لە کلتووری خەشویستی؛
بە هەمیشە ،
بە داهاتوو.

ەدە سرەژێك دەهۆنمە وە
هەر دنکەی لە یاقووتی زامێك،
ەدە یکە م بە ملوانکە یەکی درەژ درەژ؛
ەبە ئازادی..

کەژاڵ ءەلی

ئەم شەعرانەم خوەندەوە … لەتیف

بەوار

سەرەتا دەمەوێت ئاماژە بە وتەیەکی نەجات نوری بکەم دەربارەی هەکاری وەرانبوونی شیعری هاوچەرخی کوردی لە وتەیەکدا دەڵێت: (وەکو چۆن سانێك لەمەوبەر دەیان کەس خوویان دابووە شیعر نووسین، بەبێ هیچ بنەمایەکی ئەدەبی سەدان شیعری خراپ و ناکامڵیان خستە بەردەم خوێنەران، ئەم گروپە خۆیان لێبووە بە پاڵەوان و گوێیان بە هیچ کەس نەدەدا و ئاوڕکیان لە رەخنە و ئەو قسەوباسانە نەدەدایەوە کە دەربارەی شیعرەکانیان دەکرا، تا بوونە هەکاری داڕزانی شیعر و سەدان خوێنەریان لە شیعر تێران و دوورخستەوە).

ئەمە حەقیقەتێکەو ئەوانەی موتابەعەی دنیای وێران و شڵەوی ئەدەبیاتی کوردی بکەن بە ڕوونی هەستی پێدەکەن، بەڵام ئەی چی بێین سەبارەت ئەو شاعیرانەی یان هەر لە بازنە کۆنەکانی شیعری خۆیاندا دەخولێنەوەو وەختانێك خوێنەرانێکیان هەبووە؟

دەبێ ئەوەش بگوترێت کە محەمەد عومەر عوسمان زۆر بوێرانە و وەك ئارسەر رامبۆ دوای ئەوەی زانی ئەوەی پێی بوو بێ شیعر وتی و ئیتر هیچی تری نەنووسی، چونکە نەیویست لە بەهای ئەو جوانی و داهێنان و شەوازە دانسقەی خۆی دابەزێنێت.

بەڵام هەندێك جار شاعیرانێك هەن هەر دەبێت بنووسن و نایانەوێت لە جۆرەی شیعریی بوەستن ئەگەر ئەو جۆرانەش لە بەهای کارە پێشووەکانیان کەم بکاتەوەو دابەزێنێت، خۆ شیعر وەك وتاری ڕۆژنامەگەری نییە کە پێنووست بەدەستەوەگرت یەکسەر بنووسیت، بەکو زەمینەو خەیاڵ و سوبێکت و ئیلهام و کاتی دیاری کراوی گیان و خەیاڵ دەخوازێت.

کاتێك بێ نموونە باسی شیعرەکانی ئێستای جەلال بەرزنجی دەکەین حەماسەتی کەسانێك دەجوڵێت و دەڵێن ئەو سەردەمانێك جێی ئیلهامی ئێمە بووەو شیعری جوانی نووسیوە، هاوڕاتانم بەڵام ئێمە ئێستا باسی ئەو کاتە ناکەین، لەسەر کارەکانی ئەم دواییەی دەوەستین کە چۆن زمان تیایدا سادە دەبێتەوەو زۆر لە خۆکردنی پێوە دیار دەبێت بێ دەربڕین، کە بەدەر لە هەوڵی جوانکاریی زمان و هونەرەکانی شیعرو نوێبوونەی وێنەی نایابی شیعریی دەنووسێت.

با دیقەت بدەین لە((نێ شیعری کورت...)ی ئەم شاعیرەو ببینین چۆن زمانی ڕۆژانە زاڵ دەبێت بەسەر بابەتە سواوەکانی ناو کۆمەڵگاداو دوور دەکەوێتەوە لە زمانی باڵای شیعر:

.....

کاکی سیاسیش،

هەروا لەسەر پشتی، نەتەوەیەکی دابەش بوو
لە ئاشی حزب لە دەکات
.....
ئەمە وەڵامی ئەوەی کە زمانێکی سادەی نێو خەڵکە، هەرواش بابەتێکی کۆنی وتارەکانی ساڵانی نەوەدەکانە نەك زمانی شیعری پێ ئیستاتیکاو داهێنان و نوێبوونەوە، ئایا شاعیر تاقەتی خەماندووکردنی نەبووە بۆ دۆزینەوەی خوازەی نوێ بۆ دەربڕین؟ یان لەسەردەمی خۆرادا ئەو دروشمە لە میدیاکان و لای نووسەران پەیەو دەکرێت کە دەڵێت (وتەی خوت بڵێ و بڵێ).
یان لە کێپلەیەکی تردا زۆر سادە ئاوات بە بستێ زەوی دەخوازێت و ناوی شیعری بەسەردا دەبڕێت و دەڵێت:
.....
بۆ سەروەری،
لە سەر پارچە عاردێک بژیم
ئاوێ خوێنی باکیشم بووم
بردیێ ژەر گڵ
.....
نازانم وشەی (باکیشم) هەڵەی تایپە کە دەبوو (باوکیشم)بێت، یان مەبەستی لە وشەی (باك)ـە، وەک دەگوترێت (بۆ باك لە شتێك)، بە هەرحاڵ ئەم شێوازە لە دەربڕین و ئەو وشەسازییە رەق و یەکدیویەدا و بابەتە سواوانە هیچ خزمەت بە رەوتی خودی هەوڵەکانی شاعیر ناکەن لە کۆن و نوێدا.
*** *** ***
دووەم شیعر کە دەمەوێت لەسەری بوەستم ؛ شیعری (زمانی باڵندەم دەزانی)یە، کە بە پێچەوانەی شیعرە کۆنەکانی شاعیر لەم شیعرەدا زۆر زمانێکی سادە بەکاردەهێنێت و هیچ لێکدانەوەیەکی تر لە پشت دالەکانی دەقەوە نییە جگە لەو مانا راستەوخۆیەی شاعیر لەم شیعرەدا کە(غەریبی شۆن دەکات)، کەواتە نامێ بوونەکە نابەرجەستە نییە، یان فیکریی نییە، ئەگەر جاران وێنە شیعرەکانی تازە بوون و بابەتەکان جیاوازو پێ جورئەت و سەرنجڕاکێش بوون، ئەوا لێرەدا زمان نزیك دەبێتەوە لە زمانی بەکارهێنانی رۆژانە، بۆ نموونە شاعیر لەوێ بیری خزم و کەسوکار دەکات و راستەوخۆ دەڵێت:
.....
لەم وڵاتە
بچکۆلانە، کاسبەدا
کە نازانێ دانیشتن و
سەیران و

تەمبەڵی چییە،
خزمم نییە..
.....
جارێکی تر بە زمانێکی ناشیعریی؛ بابەتی سیاسی تێکەڵی دەق دەبێت و تیایدا بەهای ئیستاتیکاو رەوانبێژی دەق بە هێند ناگیرێت و دەڵێت:
.....
وەاتی منیش مەلیکی هەبوو
خۆ ئەگەر چی
ئەو بێ تاج بوو
بێ دەولەت بوو
بەلام مەلیکی کوردستانی ناو بوو
ئەو شێخ مەحمەدی حەفید بوو
.....
لێرەدا بێ تێگەشتن و ڕاچوون بە قوڵایی دەقدا خوێنەر پێویستی بە خۆ ماندووکردن نییەو خۆی لەبەردەم هیچ پرسیارێکی دەسەوسانکارو تییمی تازەو دیوی شاراوەی دەق دا نابینێتەوە تا بڵێت ئەمە هەوڵێکی جیاوازی شاعیرەو توانیویەتی برەو بە شێوازو جیاکاریەکانی شێعری خۆی بدات لە ئێستادا ، ئەو راستەوخۆ دەریدەبڕیت و دەیڵێت کە:
بیری شێخی چڵی، ئەوەنی خانەقین، چاڤی لاند، ڕواسی قەندیل، پارکی ئازادی، باباگورگور، گێکەند، سەرچنار، هەناری هەڵەبجەو ....
دەکات و رانەهاتنی لە گەڵ دڵخی تازەدا وای لێدەکات بڵێت:
.....
لەم وەاتە ترش و تاڵ و مانەدا.
درەختی غەریبی هەر غەریبی دەگرێت.
.....
ئەمە ئەگەر هەر شتێک دەربخات ئەوەمان پێ دەڵێت کە چەندێك ڕازو ئاسوودەیی و مافەکان لە کلتووری یەکەمدا بێ هاوڕەگەزەکانی فەراهەم هاتبوون، کەچی گەر سەرنج لە دەقە کۆنەکانی شاعیر بدەین دەبینین بە پێچەوانەوە ئەو دەیەوێت هەبێت لەو ناڕەواییانەی گوشاری دەروونی ئادەمیزاد لەو ژینگەیەدا زیاتر دەکەن:
لە شیعری (بەرد باشترە) ئاوها دێتە دووان:
 .....
ئەمەوێ بەعەشق بڕۆم خودا حافیز
بەرد باشترێکە لەمرۆڤ
.....
هەروەها لە جێیەکی تریشدا دەڵێت:

.....
من دەبێ خۆم بسمیل بکەم
ئاوی دەریاکان دەڕژم بەسەر خۆما و
دەڵێم خوایە
وسڵی نیشتمانپەروەرییم دەردەکەم!
.....
لە کۆتایی ئەم بەشەدا حەز دەکەم ئاماژە بەو چاوپێکەوتنە ڕاشکاوەی شاعیر بکەم لە ڕۆژنامەی (ڕۆژان) کە چەند بابەتێکی جوان زەق دەکاتەوەو تیشك دەخاتە سەر هەندێك لە ڕاستییە کان ئەگەر تاڕیش بن بە نموونە تیایدا دەڵێت:
(شاعیر ئەبێ سەیری دڵی خوێنەرەکانی بکا و لە خۆی بپرسێ ئایا شێعرەکەم گەیشتووە؟ کە نەگەیشتووە خواحافیز، واز ئێهێنم لێم بوارێ، نە خۆم هیلاك ئەکەم و نە گوێگرەکانم).
هەروەها لە جێگایەکی تری هەمان چاوپێکەوتندا سەبارەت هەی ئاوەدانەوەیەکی باشی خوێنەران لە شیعرەکانی پێشووی دەڵێت:
(من هەمیشە لە خۆم ئەپرسم ئەوانەی کە شێعری منیان وەرگێڕاوە و لە شێعرم گوێ ئەگرن بە دوای چیا ئەگەڕێن؟ خۆ شاعیری لە من باشتر زۆر هەیە. لام وایە کە ئەوان بە دوای هەستی ژنانە ئەگەڕێن ئەگینا شاعیری زۆر ناسك خەیاڵتر و باشترمان زۆرە).
.....
سەیەم شیعر کە دەمەوێت لەسەری بووەستم شیعری (سەبەرەکەت پەیت کە)یە، باسم لەوە نییەڕ چۆن بابەتی ڕۆژنامەنووسی تاقەتی شیعریی ئەم شاعیرەی پروکاندووە، چۆن زمانی شیعریشی نزیك کردووەتەوە لە وتاری ڕۆژنامەگەریی، ئەوەی مەبەستمە بە شێوەیەکی شاوەی بە ناخی ئەم شیعرەدا ڕەبچین تا درۆکردنەوە ناپێویستە ئاسۆییەکانی بدۆزینەوە.
لە خوێندنەوەی وردی ئەم شیعرەدا درك بە نەبوونی ستراتیژییەتی بونیادی تێکمەی دەق دەکەین کە چۆن شاعیر تووشی تێکەڵکردن و گەڵانەوە بێ سەرەتاو لە سەرەتاش بێ کۆتایی بووە، چەندان دێڕ لەو شیعرەدا زیادن و هیچ خزمەت بە هونەری لایەنە شێعریەکان ناکەن، بگرە جارانێك زمان دەگۆڕێت بە زمانی وتاری ڕۆژنامەگەریی وەك ئەوەی شاعیر دەڵێت:
کەچی دەماغ بەرزەکان
هەموو شەوێك ئاهەنگ دەگێڕن/
ئەم شێوازە ڕاستەوخۆییەی دەربڕین ملی شیعر دەشکێنێت و سەرپێی مامەڵەی شاعیر لەگەڵ زاراوەکاندا دەردەخات لە کاتی خوێندنەوەدا، هەروەها بازدان لە سەبجێکت و وێنە شیعری جوداوە بێ یەکی تر بە

رووني پەلەپروسكەی شاعير بە تەواوكردنی ئەم شيعرەوە دەبينرێت، جگە لەوەی لە خۆ دووانی چەندان جارەی راستەوخۆ كەشی گشتی شيعرەكەی وێران كردووەو بە لابردنی هەمووشيان هيچ كاريگەرييەك لە شيعرەكەدا رووندادات، بگرە پوختەتری دەكات وەك ئەوانەی شاعير دەڵێت:

من ئێستا وەكو جاران نيم/

.....

واناكەم لە خەياڵمدا شتێك ون بێ

.....

من دەوڵەمەندترين ماڵم لە مێرانە

.....

هەروەها هەر بەو شێوەی دەقەكانی تری ئەم نووسينە، ئەم دەقەش بەرەو يەك ئاراستەيی مانا دەچێت و ئەوەی شاعير وا دەزانێت جياوازييەكەو گرێدانێكی مانايە بەس بەكارهێنانی وشەی (بە سێبەر) ە، كە بۆ كەسی مردوو بەكاردێت، بەڵام لە راستيدا ئەم هێمايە تازە نييەو لە ناوەڕاستەكانی سەدەی رابردووەوە لە فيلم و ڕۆمانەكاندا بەكارهاتووە، بەڵام ئەوەی جێی سەرنجە زۆرێی بەكارهێنانی وشەی (سێبەر)ە لەم دەقەدا كە دەگاتە هەشت كەڕەت.

لێرەدا بيری وتارێكی ڕۆژنامەگەريی شاعيرم كەوتەوە كە لەم دواييەدا دەربارەی رەخنە خوێندمەوە و هەستمكرد لێی تێناگەم ، ئيتر ئايا لەبەرئەوەيە نەتوانراوە وەك پێويست خاڵی مەبەست دابەشكرێت و رووون بكرێتەوە؟ ياخود تەرجەمەی حەرفييە؟ يان هەر ئەوەندەيە تێگەيشتنی شاعير بۆ رەخنە كە لە وتاری (رەخنەو ئەويتر)دا دەربارەی رەخنە دەنووسێت : (بريتييە لە پشكنين و جياكردنەوە لە رووی تيۆرييەوە... رەخنە چەمكێكە بۆ هەر بابەت و چەمكێك لە هەموو بارەكاندا كە زياتر لە مانايەك رەهەندێك وەربگرێت و لە رەهايەتی دوور بخرێتەوە، ئەمەش بريتييە لە فشاری دوو لايەنەی هەموو هەرەمە كۆمەڵايەتييەكان لە سەر يەكتر، لە لايەكی ترەوە پاسيڤی گشتی و كورتبينييەكە لە دۆخێكدا كە درك بە ناجۆری بابەت دەكرێت كە حاڵەتی نيگەتيڤ دروستدەكات)

گەر زياتر لەم دەقە بدوێين، دەبينين بەركەوتنمان دەبێت بۆ هەڵەی زمان و ماناش بەم جۆرە:

1- لە وشەكانی كيشوەری ئاسيادا وشاتی زۆر پشكەوتووی تێدايە وەك يابان و چين و ماليزياو سنگافورە، هەروەها بەرەو گەشەكردنی تێدايە وەك ئەندەنوسياو كۆرياو وشاتەكانی كەنداو و ... هەروەها دواكەوتووشی تێدايە وەك بەنگلاديش و بۆرماو...تاد، كە هەموويان خاوەنی يەك كەلتورو جۆرە بيركردنەوە نين.

کەچی شاعیر گشتگیرییەك دەکات بۆ هەموو وڵاتە جۆراوجۆرەکانی ئاسیاو هەموو کەلتورەکان بەیەکچاو دەبینێت و دەیانکاتە رەمزی خۆدەرخستن و خۆ نمایشکردن، کە ئەمەش هەڵەیە و لەگەڵ واقیعدا یەکناگرێتەوە:

.....

ئەگەر وەکو ئاسیاییەکان
لە ڕۆژگیراندا نمایشی خۆم بکەم و خۆم بدوێنم
پرسیاری ناماقوڵ ناکەم لە مۆژووی خۆم

.....

2- هەڵەیەکی تری زمانیی لەم شیعرەدا ئەم دەڵەیە:

من هیچ موڵکێك شك نابەم جگە لەمانە/
ماڵێک بچووك و چەند کتێبکی بچووك و ...
مشتێ رازیانەی بچووك و چوارچێوەیەکی بچووك
یەك/ ڕازیانە خۆی بچووکە، ناکرێت بڵێین مشتێ ڕازیانەی بچووك،

بەکو دەبو بینوسیایە:

مشتێکی بچووك ڕازیانە

دوو/ لە ڕووی ماناو لۆژیکەوە وا لەگەڵ پەیامی ڕۆشنبیردا یەکی دەگرتەوە ئەگەر هەموو شتەکانی تری بچووك بوونایە، بەڵام دەبوو کتێبخانەو پەتووك و پێنووس و چاویلکەو شتەکانی تری زۆرو گەورە بوونایە.

لە کۆتاییدا حەز دەکەم ئەوە بزانن تەنیا لە دیدگای شیعرەوە ئەم نووسینەم نووسیوەو هیچ کام لەو شاعیرە بەڕێزانەی لێرەدا لە شیعرەکانیان دواوم ناناسم و هیچ مەبەستێکی ترم نەبووە جگە لە خزمەتی خودی شیعر بەوەی لێی تێگەشتووم، ئیتر کاتیەتی هەموومان بابەتییانە مامەڵە لەگەڵ نووسینەکاندا بکەین و بە دوای (ناو) نەکەوین، ئایا نووسەر ناودارە یان نا؟ گرنگ ناوەڕۆك و ڕەهەندەکانی نوێبوونەوەو داهێنانە.

من دەستخۆشی لە هەموو شاعیرەکان دەکەم و هیوادارم دوور لە عەقڵییەتی باو ؛ چەندایەتی واز لێبێنن و چۆنایەتی بڕەو پێبدەن، تا هیچ نەبێت ئاستی گەندەڵبوون لە بواری شیعردا دابەزێنین.

ئەم قسەیەش دەکەم نەدەبوو بمکردایە بەڵام لەبەر خوێنەری سادەو کەمئاست دەیڵێم کە ئەم نووسینە لە شکڵی هیچ شاعیرێك کەم ناکاتەوەو بە کەس ناڵێت کە شاعیر نییە، بەڵام قسەمان لەسەر خودی ئەم دەقانەیە، لە لایەکی تر ئەگەری هەیە هەر ئەو جۆرە لە خوێنەر بڵێن ئەی لە کێنەوە دوو ڕەوت نەبوون لە ناو شیعردا (شیعر بۆ ژیان) و (شیعر بۆ شیعر) دەی با ئەم شیعرانە وا دابنێن بۆ ژیانن، بۆیە زمانی سادەو ڕاستەوخۆیان بەکارهێناوەو زۆر ماندوو نەبوون بە

هونەرە شیعرییەکانەوە، منیش دەڵم؛ بەڵام لەو حاڵەتەدا تەمەنی شیعرەکان کورت دەبێت.
ئێستا گەشتوومەتە قەناعەتێك نزیك لە بڕچوونەکەی ئەرستۆ کە ئەو سەبارەت شارستانییەتەکان باس دەکات، بەڵام من تایبەتی دەکەم بە شیاعیرانەوە کە هەر ڕاست دەردەچێت ، ئەو دەڵێ :
شارستانییش وەك تەمەنی مرۆڤ بەرەو لاوازی و مردن دەچێت، وەك چۆن مرۆڤ سەرەتا منداڵەو پاشان هەرزەکارو دواتر گەنج و کامڵ و پاشان پیرو بێتواناو دواتریش دەمرێت.
جا ئەمە بۆ توانای شیعر نووسینی باشی شاعیرانیش هەر ڕاستە، زۆربەی شاعیران قۆناغێك بووە توانیویانە زۆر باش بنووسن، بەڵام زۆر کەم شاعیر هەن لە سەراپای ژیانیاندا بتوانن بە هەمان جوانی و بەرزی و توانای لوتکەیانەوە شیعر بنووسن.

جۆهەر نامیق سالم ئاوای وت: پێکەکە تیرۆریست نییە و مالکی شکری خوارد

هەرجارەو وتارێك لە ئەرشیفی دەنگکانەوە ... 11/2007
-

بۆ خوێندنەوەی ئەم وتارە کلیکی ئێرە بکەن ....

شۆڕشی شین یا سور: هێ

هەڵبژاردنەکانی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا ساڵی ٢٠١٨... لایەن/ قارەمان مەمەند

هەڵبژاردنەکانی وەرزی ناوەڕاستی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا- دەکرێ بە شۆڕشی شین یان سوور ناوبنرێ لەسەر بنەمانی دەرئەنجامەکانی هەڵبژاردنەکەوە. هەڵبژاردنەکە، بە ٣٥ ئەندامی سینات- ئەنجومەنی پیران، ٣٩ حاکمی ویلایەتەکان و ٤٣٥ ئەندامی ئەنجوومەنی نوێنەران. هەروەها لە کەی ٩٩ ئەنجومەنی یاسادان- نوێنەران و سینات لەسەرئاستی ویلایەتەکان ٨٩ دانیان هەدەبژێردرێنەوە، کە کەی هەمووی دەکاتە شەش هەزار و شەست و نە کورسی. هەروەها ١٥٧ پێژەی یاسایی لە ٣٤ ویلایەتدا دەخرێتە دەنگدانەوە، لە بوارەکانی باج، ماددە هەشبڕەکان، بیمەوی تەندروستی، پڕوگرامو مافە مەدەنی و سیاسیەکان و..هتد.

دیموکراتەکان دەیانەوێ کەنتڕۆڵی، سینات (ئەنجوومەنی پیرانی ئەمریکا) بکەن، بە بەدەستهێنانی تەنها دوو کورسی تر بە ئەوەی ژمارەی کورسییەکانیان ببێت بە ٥١ کورسی، لە ڕووی مێژوویەوە لە ئەمریکا ڕووداوی ئەم زەحمەتە، چونکە چوارساڵە ئەو ڕوویناداوە و هەروەها کەماریەکان زەربەی کات سەرکەوتووبونە لەکەنترۆلکردنی سینات. دیموکراتەکان دەیانەوێ بە کەنتڕۆلکردنی ئەنجوومەنی پیرانی ئەمریکا، ئاماژەی بە تەمپ لە ماوەی دوو کەتا ساڵی داهاتووی لە ئۆفیسەکەی دروست بکەن؛ چونکە ئەنجوومەنی پیرانی بە سەرکەی ئەمریکا زۆر گرینگە- لە پێسەی پیادەکردنی سیاسەتی دەرەوێدا، بە تایبەتی لە ڕەگای لیژنە گرینگەکانی، وەک لیژنەی پەیوەندیە دەرەکیەکان و لیژنەی هەواگری – ئەم دوو لیژنەیە لە ئەستادا نزیکو هاریکاری تەمپن لە سیاسەتەکانیدا.

سەرەڕای هەموو ئەم ووردەکاری وپرسانەی کە هەڵبژاردنی بە دەکرێ لە سەرئاستی فیدڕالی و ویلایەتیکان و شارەکاندا، دواجار ئەم هەڵبژاردنە بە ڕیفراندەم لەسەر کارو ڕێژەی دەنگەکانی سەرکەی ئەمریاکا دادنرێ. هەروەک چۆن لە قوتابخانەکاندا خویندکاران هەڵسەندگاندن و تاقیکردنەوەی وەرزی و نیوەی ساڵیان بە ئەنجامەدەرێ، بەم چەشنە سەرکەی ئەمریکاش لەبەردەوم تاقیکردنەوەیەکی گەورەدایە لە هەڵبژاردنەکانی وەرزی ناوەڕاستی

ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکای ساڵی ٢٠١٨دا.

ئەمریکییەکان، پێیان وایە کە کەمپەینگای ئەمریکی دووچاری کێشەیەکی قوڕ بووە و دابەاون لە یەکتری و کۆتونێتە ناو ململانێیەکی سیاسی و ڕاگەزی و چینایەتی وەها کە مەترسی لە سەر پرسە نیشتمانی و چارەنووسسازەکانی ئەمریکا دروستکردووە. پرسە سیاسییەکان لە ئەنجامی ململانێی کەماری و دیموکراتەکان بە چڕ بەستن گەیشتووە. بەپێ هەموو پێشهاتەکان بەرەو ئاوەیە، کە ئەمریکییەکان زیاتربەلای دیموکراتەکان لەم هەڵبژاردنەکانی وەرزیەدا دەنگبەدەن، بە ئاراستەیی ئاوەی شەڕان لە واشینتەن دروستبکەن و تەکان بەر بە پێسەی سیاسی بدەن.
سەرەڕای ئاوەی لە کاتێکدا دەرفەتی کار هەشتا لە ئاستێکی بەرزدایەو ئابووری بە شێوەیەکی بەرچاو گەشەی کردووە کە لە بەرژەوەندی هەموو چینەکان دایە.
لە ڕووی جۆگرافیەوە، دیموکراتەکان چاویان بەیوتە ئاوەی کە سەرجەم ئاو ٢٥ ناوچە کە لە ڕووی مەژووەوە کەماری بوون بەڵام دەنگیان بە هیلاری دا لە هەڵبژاردنی سەرکایەتی ساڵی ٢٠١٦، جارێکی تر دەنگ بدەنەوە بە دیموکراتەکان. هەروەها لە ناوچە دوورە دەست و شوێنکانی دوور لە سەنتەری شارە گەورەکان، ژمارەی ئافرەتی خوێندەوار و پێشکەوتن خواز بەهێزەیەکی بەرچاوە زیادیکردووە- ئاوان گرینگی بەو پرسانە دەدەن کە دیموکراتەکان کاری لەسەر دەکەن،وەک پەروەردە، کێبەرکان، پرسی لە باربردنی منداڵو بیمەی تەندروستی..هتد.

هەروەها ژمارەی ئاو ئافرەتانی لە هەموو ئاستەکانی فیدەالی و ویلایەتیەکان و شارەکاندا خەیان هەڵبژاردووە، ژمارەیەکی پەوانەیی و مەزنە لە ڕووی مەژووەوە، یەکەم جارە ئاوە ڕووبدا- ئەمە هەر لە قازانجی دیموکراتەکانە. چونکە بە یەکەم جار ڕاگەز و نەتاوەکانی تری ناو ئەمریکا ڕێژەیەکی بەرچاو لە نوێنەریان هەیە بە ئاو هەڵبژاردنە، بەتایبەتی دانیشتوانی ڕەشپێستەکان، لاتین، ئاسیایی- تەنانەت بەجۆرێک، چاوەڕواندەکرێ بە یەکەم جار خانمێکی موسڵمانی ئەمریکی ببێتە ئەندامی کۆنگرەس لە مەژووی ئەمریکا.
لە ئاهایە. جۆن کایسکی حاکمی ویلایەتەکە گەڕپانەکەی جێهێشتووە. لە تەکساس بیتەی دیموکرات بووە بە کابارێکی سەرەکی تەد کرۆز- بەهێزترین سیاسەتمەداری کەماریەکان لە ئەمریکادا، ئومێدی بردنەوەی لای دیموکراتەکان دروستکردووە- هەرچەندە لە ڕووی مەژووەوە، لە تەکساس، ئەمە مەحاڵە ڕووبدا. لە ویلایەتی ئیندیانا-

هەڵبژاردنەکان دوو کاژێر زووتر تەواودەبێ؛ دیموکراتەکان لە هەواڵی ئەو دان لەو ویلایەتەوە یەکەم تەپڵە سەرکەوتن لێبدەن.

لە پێنسلڤانیا، دیموکراتەکان لە هەوڵی بەدەستخستنی چوار تا شەش کورسیدان. هەروەها لە ویلایەتی نەوجەرسی بە ئومێدی بەدەستهێنانی چوار کورسی ترن. هەرچەندە لە ویلایەتی وسکانسن- کەماریيەکان زۆر بە هەزن لە ڕووی ڕیکخراوەی، پارە، دەنگ و چالاکی سیاسیەوە، بەڵام هێشتا چاوەڕێدەکرێ کە شتێکی چاوەڕوانەکراو ڕووبدا بە هەڵکشانی دەنگی دیموکراتەکان. سەرۆکی کاریگەری سکێت والکەری کەماری وحاکمی ویلایەتەکە لە سەر پرسی هەڵبژارن. لە ویلایەتی نیوهامشایەر، ململانییەکی سەخت هەیە لەنێوان کرێس پاپسی دیموکرات و ئێدی ئێدوارسی کەماری.

لە ویلایەتی ڤێرجینییا، ململانێکە بەشیوەیەکی ترە، باربرای کەماری و جێنەفەری دیموکراتی بەشیوەیەکی زۆر جوان و پەسەندکراو کامپەین دەکەن و جیاوازییەکانییان بەڕووزە دەخەنە ڕوو، بەشێوەیەک بتە جێگای تەماشانو پێزانین لە ئەمریکا.
ویلایەتی فلۆریدا، لە ئێستادا خاوەنی ٢٧ کورسیە لە ئەنجومەنی نوێنەران. ژمارەی دانیشتوانو هەروەها فرە ڕەگەزی پێکهاتە و دانیشتوانەکەی بایەخێکی یەکجار گەورەو ویکلاکەرەوەی هەیە، بەجۆرێک ململانییەکی یەکجار سەخت هەیە، لە نێوان دیموکرات و کەماریيەکان بە بردنەوەی زۆرترین کورسی ئەو ویلایەتە.

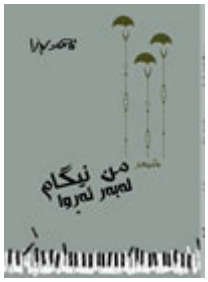
کالیفۆرنیای ویلایەتە زبەلاح و هەر دەوڵەمەندەکە، ٥٣ کورسی لە ئەنجومەنی نوێنەران، کە ٣٩ کورسی لایەن دیموکراتەکانەوەیە- ویلایەتێکی یەکلابوویەوە بە دیموکراتەکان. بەڵام کالیفۆرنیا، سەکاژێر جیاوازی کاتی هەیە لەگەڵ واشینتۆنی پایتەخت، هەروەها ڕیژەیەکی یەکجار زۆر بە ڕیگای پێست دەنگدەدەن لە کالیفۆرنیا، بەیەە دەکرێ ئەم شەوی هەڵبژاردنە، بەشێکی زۆری خەڵکی ئەمریکا سەرنجنە سەر جێگای و بخەون، بۆ لەوەی دوا ئەنجامەکانی هەڵبژاردن بزانن، یاخود دەبە قاوەیەکی زۆر بخەن بە ئەوەی شەونخونی بکەن بە ئەنجامەن بۆرایيەکان. لەوانەیە ئەنجامی کۆتایی لەوانەیە چەند ڕۆژێکی پێبچێ.

پێدەچێ، لە ماوەی پێنجا ساڵی ڕابردوودا ئەم هەڵبژاردنەکی پەوانەیی و بەوننەبێ؛ لە ڕووی ڕۆژەی بەشداریکردنەوە- پێشبینی دەکرێ ڕیژەی بەشداربوون لە نێوان سەدا چل و پێنج بە پێنجا و پێنج بێ. بەڵام، خەڵک نیگەرانی زۆریان هەیە سەبارەت بە شیوازی

کامپەینی هەبژاردنەکە، بەجەریک پرسە گرینگەکان لەبیرکراوە، تەنها باس و خواستی ململانێی کەماری و دیموکراتەکان دەبیسرێ. لەوەش زیاتر دەناسد ترامپ توانیوەتی کە کلەچەکەی خەی باش سوربکاتەوە لە فەنەکەدا، پەیامی هەبژاردن لەوە کورتبکاتەوە کە ئەو هەبژاردنە سەبارەت "بەمنە منیش واتا ئەمریکا".

لەلایەن/ قارەمان مەمەند

کتێبی شیعری: من نیگام لەبەرئەوا ... ئەحمەد هەزا

بەخوەندنەوەی ئەم کتێبە شیعرییە کلیکی ئێرەبکەن .....

خەڵکی کوردستان دەبێت هەنگاوی چی کردن بنێن..! … سەروەرکەریم

دوای ئەزموون کردنی زیاترلە٢٧ساڵ دەست و پەنجەنەرم کردن ،لەگەڵ بزووتنەوەی کوردایەتی و سیناریۆگاڵتەجاڕیکانی هەڵبژاردن حاڵ و گوزەرانی خەڵک خراپترو خراپ تربووە. بەدرێژایی زیاتر لەچارەکسەدەیەک خەڵکی کوردستان هەنگاویان نەناوە بەرەو کۆتایی هێنان بە نەهامەتیەکانیان .
خۆشخەیاڵی و فریوو خواردن بە بەڵێنی درۆی هەنگاو هەنگ هەموجارێک ناڕەزایەتیەکانی بەرەوشکست گەیوەوهانایان بە جۆرێک لەبەدیل بردووەو ئاوات و ئامانجەکانیان پووەڵەواستی وە، بەبێ ئەوەی بیرکردنەوەیەکی لەژیکی و عەقڵانی لەپشت هانابردن بە ئەو بەدیلەوەبێت .
لەدوای هەوداوەکانی ئازاری ١٩٩١وە(مەبەست ئەوەی خەڵکی کوردستان پە دەڵێن ڕاپەڕین) ئەوەی بەڕی ناڕازی و ڕاستقینەی دژی دەسەڵاتی سەرانی مافیای کوردایەتی بەدەستەوە گرتبوو بزووتنەوەی چەپ و

مارکسیستەکان بوو ، بۆچوونی جیاوازی لە پشت داخوازیکانی خەڵکی کوردستانەوە ئاوەستابوو پشتیوانی سەرسەختی داخوازی و داواکاریەکانیان بووە بڕی هەموو خەبات و پیشاندانەکان بوون بەنان و کارو ئازادیو وەستانەوە دژی تیرۆری سیاسی و کوشتنی ڕۆژنامەنووس و تیرۆری ژنان و ئاونانی چالاکانی سیاسی و هتد…

خەبات و ناڕەزایەتیەکان شاهیدی دەورو نەخشی بزووتنەوەی چەپ و مارکسیستەکان بوو،لە ئاستکردنی خەلکی کوردستان بە بەدەست هێنانی داخوازیەکانیان و کۆتایی هێنان بەنەهامەتیەکانی خەلکی کوردستان ، بەڵام بەچی ئەم بزووتنەوەیە سەرکی نەبوو نەیتوانی کۆتایی بە نەهامەتیەکانی خەلکی کوردستان بهێنێت و دەسەاتی سەرانی مافیای کوردایەتی کۆتابکات ،لەسەر ژیانی خەلکی کوردستان و بڕو پاشکۆ ببات ،لەچاو گۆشەی سەرانی مافیای کوردو پانوپۆبوونی زیاتری دەسەاتیان و قوبوونەوەی زیاتری کۆشئابووری و سیای و کۆمەایەتیەکان.
بەچاوخشاندنێکی خێرا بە سەدیەی ئابووردووی خەبات و تێکۆشانی چەپ و مارکسیستەکان بۆشک لەو پاشکۆیەمان بە دەردەکەوێت ،کەبزووتنەوەی چەپ و مارکسیستەکان هەگری پەیامی ئەفەرم خوازی بوون ، نەک خۆئامادەکردن و هۆشیارکردنەوەی کۆمەگا بۆش و وەرگرتنی دەسەات ،لەلایەن هیزی چینی کرێکارەوە ،کۆکاری یەکەم و کۆتایی چەپ و مارکسیکان.

ئامادەنەکردنی کۆمەگا بۆش و خواستارکردنی بەیفەرم سەرتای پاشکۆی بزووتنەوەی چەپ و ناڕەزایەتیەکان بوو،ئەوش بۆشیکی لەکورت بینی دیدوبۆچوونمان و هەژاری فیکریمان لەبارەی تیۆرکانی مارکسیزم بە شێش دەگەڕێتەوە .
ئەوکاتەی شەشی ١٨٤٨فەڕەنسا ئەنجام دەدرێت و هەوڵی چاکسازی دەدرێت مارکس و ئەنگلس بەساەک بەڵو شێش بەرنامەی سیاسی کرێکاریان بەاوکردەوەو بەناوی مانیفەست و بانگەوازی کۆتایهێنانیان بەدەسەاتی سەرمایەداری فەڕەنساو جیهانیان ئاگەیاند و خەیان ئامادەکرد بە شێشی کۆتایی هێنان ، نەک خۆشخەیاڵ بوون بەشێشی ئەفەرمیستانە ، بەیە کەی بیروبۆچوون و تیۆرکانیان چەدەکەنەوە بەئەنجام دانی شێش و کۆتایی هێنان بەدەسەاتی ئەوکاتی فەڕەنسا ، بەرئەنجامی ئەوتێکۆشانە شێسی کۆمۆنەی بەرهەم هێناو ئەگەر بەماوەیەکی کەمیش بێت توانی هێزی چینی کرێکار شێشکەی نیشانی دنیای سەرمایەداری بدات و بێت ئەمە خواستاری کۆتایی دەسەاتین ، نەک ریفەرم .

ئەمەی چەپ و مارکسیستەکان لەگەڵ ئەوەی هیزی یەکەمی شۆڕشی بووین ، بەڵام زۆرشەرمن بووین لەهەڵگیرسانی شۆڕشی کۆمۆنیستی و وەرگرتنی دەسەڵات ، ئەوشەرمنیە هەمیشە بووە هۆکاری پاشکۆی ئەوبزووتنەوە چەخەقخوازانەیو جەنگرتنەوەی بزووتنەوەی ناسیونالستی نیمچە ڕۆخنەگر لەدەسەڵاتی کوردایەتی بەختری بەدەست هێنانی کورسی و پارە ، ئەوەش بەهۆوونی لەخۆپیشاندانەکانی ١٧ی شوبات و ڕاپەڕینی دوایی دەرکەوت و ئابڕایەتیی ناڕەزایەتیەکانی شۆڕشی بەڵای ئەو هیزە ئیسلامی ناسیونالستانە دا کەوت و خەیان کردە خاوەنی دەنگەناڕەزایەکان و وادارکردنی دەنگەناڕەزایەکان بە ئیفەرم ، جگەلەوەی کاری هەمەڕەژیان بە لەبیر بردنەوەی بیرکەی شۆڕش کەوتنە هەڵەشتنی دژایەتی ئایدەلۆژیا و بانگەشەی نائایدەلۆژی بوونیان دەکرد. ئەم کارەشیان تەنهاو تەنها بە دژایەتی مارکسیزو شۆڕشی کۆمۆنیستی بوو .

کاری ئەو ڕەوتەناسیونالست و ئیسلامیانە تەنهاو تەنها خزمەتی بەمانەوەی دەسەڵاتی ناسیوناستی کوردوبەردەوام بوونی مافیاگەری سەرانی مافیاکورد کردوو ، خەڵکی کوردستانیشی لەخەباتی ڕاستەقینەو شۆڕش دوورخستەوەو هانی دان ، لەڕێگەی گاڵتەجاڕی هەڵبژاردنەوە بگەن بەمافەکانیان و هەرچوارساڵ جارێک دەیانبەنە سەرسندوقەکانی دەنگدان و دەسەڵاتی سەرانی مافیای کوردیان پێ قایمتردەکەن و ماف و ئازادیەکانی خەڵکی کوردستانیش بەرەوپاشکۆی زیاتر دەبەن .

تائێستا پاشکۆکانی سەرانی مافیای کوردایەتی توانیویانە بەهەی دژایەتی سەرسەختی بزووتنەوەی چەپ و مارکسیستەکان کۆمەگا دووربخەنەوە لەشارگای ڕاستەقینەی ڕزگاری خەڵکی کوردستان و دەستپێکردنی شۆڕشی کۆمۆنیستی .
ئێستا دوای سێ دەیە لەدەسەڵاتی هەڤیانەی کوردایەتی و پاشکۆکانی بەسەر بردنی چەندین ئەزموون ، لەگەڵ سیناریۆگاڵتەجاریەکانی هەڵبردن و ئومێدی گەنجانکاری ژیان و گوزەرانی خەڵکی کوردستان ، خراپتربووە لەدوای ڕووداوەکانی ئازاری١٩٩١ ڕەژدوای ڕەژیش ئومێد بەگەنجانکاری لەجەنگەی ئیفەرم و دیوەخانی کوردایەتی وە کاڵتر دەبێتەوە خەڵکی کوردستان دەبێت بەشوێن بەدیلی شۆڕش گەڕانەدا هەنگاوبنێن .

ڕەنگە ئێستا ئیتر کاتی هەنگاونانی چی کردنی جدی و شۆڕشگەڕانەی چەپ و مارکسیستەکان بێت بۆئامادەکردنی خەڵکی کوردستان بۆشۆڕشی چینایەتی و کۆتایی هێنان بەدەسەڵاتی مافیای کوردایەتی .هەردواکۆتنک لەخۆئامادەکردن بۆشۆڕشی کۆمۆنیستی کۆمەگا بەرەو

وەران بوون داووخانی زیاتر دەبات .دەبێت چەپ و مارکسیستەکان دەست بەرداری باوەڕبوون بە یەفەرم بهێنن و هەنگاو بۆ هەڵگیرسانی شۆڕش بنرێ و کۆمەڵگا بەرەکخستن بکەن و شوراکانی کرێکاران سەربازان جوتیاران و شوراکانی چەکداری پێک بهێنن و خەیان ئامادەبکەن بۆ شۆڕشی هەتایی هەنانی دەسەڵاتی مافیاگەری کوردی .هەروەک مارکس و نەنگلس لەمانیفێستی کۆمۆنیست دا دەڵێن (باچینە چەوسێنەرەکان بەرامبەر بەشۆڕسی کۆمۆنیستی سەرتاپایان بەتە لەرزین ،لەم شۆڕشەدا کرێکاران هیچ لەدەست نادەن تەنها زینجیرەکانی دەستیان نەبێت بەڵام جیهانیک بەدەست دەهێنن).

هێندا
٦/١١/٢٠١٨
سەروەرکەریم

نێ شیعری کورت … جەلال بەرزنجی

١
پشتی خەڵک سەکەیەکی بەلاشە
بۆ ئەوانەی، سیاسەت، کاسبیانە.
سک لێ عاردیە، قوڕی دێ.
کاکی سیاسیش،
هەروا لەسەر پشتی، نەتەوەیەکی دابەش بوو.
لە ئاشی حزب لە دەکات

2
خەرلێ گوڵان لە دەرەوەیە،
هەشتا کانی بۆ تانیەکی زیونی پەوەیە
بەهار، لە ژێر بەفرە.
کاتیان دەوێت، بۆ کرانەوە.
3

مانگێ شەوکی وروژێنەرە
ئەمش چاوەوانی کانیین،
ببێتە ئاوێنە،

خۆشەویستی تەدا بکەیین!

4

بە سەروەری،
لە سەر پارچە عاردەک بژیم
ئەو خەونی باکیشم بووم
بردییە ژێر گڵ.
لە سەر رێگای چوونە لا ئەوم
دەترسم، منیش ئەو خەونە لە گڵ خەم ،
ببەمە وەندەرم

.5

لە سەر شەقامەکم، نازانم دەچێتە کوێندەر
لەبەر دەم باڵەخانیەکم،
یادەوەری لە سیووەتەوە
نقوومی ناو نا ئاشناییم
ئەو دەرختەی،
کە نەمام بوو،
وەک ئەوەی منداڵم بێت دەمگرت،
تا خەی بگرێت،
ئێستا نامناسیَت

6

باران پێشی گرتمەوە
ئەوتا، لە ناو ئەو درەختەیە،
هێشتا نەیگەیشووەە
بە ئەوەی پرسم پێ بکات ،
لە ناو پرچەە.
ئەو دیمەنە، ئەوارەی هەستم دەوروژینە.
ڕیشتنم لە سەر زەوی خەرا دەکات!

7

لە خوێندنەوەی یادەوەری گڵ شتێ بچووکەکانی، ساراماگۆ، مارکیز
سێر کردنی تابلۆیەک، شانگڕیەک
بەکوورتی،
ئەدەب و هونەر،
هەست بە جوانی ژیان دەکەیت

یان کتێبە سیاسەکان
کە هەرگیز بە لایەن نین
کتێبە ئاینیەکان،
زیان باسی سزا و مردن
لە گۆڕ ئۆش
هەمیشە داوای لە بووردن دەکەین

8

دیسان وەک باسندە، ئازاد
بەرو خەرئاوا دەمەوێ.
رەنگە ئەو هەموو هاتوو چوونە،
ماڵم قووت دات و
چیرۆکی ژیانم پڕ پڕ کات .

9

لە سەرماوز دروێنەدەکەم
دلیشم ئامادەییە بە سەفەر!

جەلال بەرزنجی – کەنەدا
٢٠١٨

ڕۆژگارکی نا میهرەبان … شیعر: أیرج رزمجو

شیعر : أیرج رزمجو
ئاواز: صادق نوجوکی
گەرانی : داریوش اقبالی
وەرگێڕانی: پشکۆ ناکام
”””””””

ڕۆژگار …
چەرخی گەردوون

ئەی ژیان:
بە هەردەم
دەمان ئەهێنیتە لەرزین
فەلەک:
غەرقی ئەفسوون
چیتر ئەم
یاری کردنەم پێ مەکە
هەر چییەکی..
هەر کەسێکی ..
نا میهرەبانی ، بەسە
ڕۆژگار :
تەی شایەتی وەرانیمان
ڕق و قینت
مایەی سەرسامیمان
فەلەک :
چیتر چواردەورت مەسوتێنە
خوێ مەرژێنە
سەر زامەکانمان
جارێک دەست
و
جارێک نەیارمانی
دەمێک شەبەق
و
دەمێک خەر ئاوامانی
تاوێک میهرەبانی
و
تاوێک دژی بوونمانی
لە تووڕە بوونیشتا
لە زەهر کوشندە تری
هەر چییەکی
هەر کەسێکی
بێ ئاگای
یان مەستی !!
هەر چی و هەر کەسێکی
نا میهرەبانی ..بەسە
تۆ ،کە لە ئاست سەرسەختی
ئەمیا سەرسامی

شایەت، ئازارەکانی تە
بە ئەمە
ببەتە خەش بەختی
فەلەک :
چیتر چواردەورت مەسووتێنە
خوە مەژێنە
سەر زامەکانمان
هەر چییەکی
هەر کەسێکی
نا میهرەبانی بەسە..

”””””””

پاســـــــکیلسواری_بە_هەمووانە، پاراســـتنی ژینگە، پاراســـتنی تەندروستی

بەڵێنەبەری هەڵکخراوی پاسکیلسواری ئاشتی ACO

هەڵکخراوی پاسکیلسواری ئاشتی ACO بە بە کولتوورکردنی پاسکیلسواری لە نێو هەموو کەمەڵانی خەڵک چالاکی دەکات .
هەڵکخراوەکەمان لە سەر پرسی ژینگە و تەندروستی کەمەڵگا کار دەکات و پێی وایە کە بە پەرەپێدانی کەلتووری پاسکیلسواری ژیانی هەر تاکێک لەم کەمەڵگایە لەباری “تەندروستی جەستە و دروون و هەروەها ژینگەیەکی پاک و بگەرد” مسۆگەر دەکات.
وەرن با بە گەمارۆدانی ئەتەمبەلە شەخسیەکان ، هەوو بکەین لە کولتووری پاسکیلسواری و پیاسە هەشتن تاکوو ژینگە و تەندروستیمان هەتا هەتایە پاڕێزاو بێت.
تەش دەتوانیت ببیتە “هاوڕێی و هاوکابمان”
لە هەر شارێک یا خود هەر ولاتێک هەیت ، تەش دەتوانیت ببیتە هەڵبەری گروپێکی پاسکیلسواری و لە ڕیزی ئەندامانی هاوکابی سەوزی

□□کخراوی پاسکیلسواری (بەشی میحوەری) چالاکی بکەیت.

#پاسکیلسواری_بۆ_هەمووانێ ، پاراستنی ژینگەی ، پاراستنی تەندروستی
#biketowork1 #پاسکیل_بۆ_هاتووچۆ
گەر ژینگەی پاک و خاوێنت دەوێت ، لێ گەڕێ مان هاوکاب بێ …
گەر تەندروستی خۆت و کەمکردنگاکەت دەوێت ، لێ گەڕمان هاوڕێ بێ…
یەکەمین کەمپەینی گەورە بۆ بە کولتوور کردنی پاسکیلسواری لە ژێر ناونیشانی:
"هاوڕێی ژینگەی ، هاوکابی ژیانێ "
با بە یەکدەنگ بڵێین "خۆشماندووت وەاتەکم"
لە پارکزگای هەولێر:
هەموو ڕۆژانی "دووشەممە و هەینی"
پارکی شانەدەر – کاتژمێر ٨:٣٠ بە ڕۆژانی "دووشەممە"
پارکی شانەدەر – کاتژمێر ٩:٣٠ بە ڕۆژانی "هەینی"
لە پارکزگای سلێمانی :
هەموو ڕۆژانی "دووشەممە و هەینی"
بەردەم باخی گشتی – کاتژمێر ٨:٣٠ بە ڕۆژانی "دووشەممە"
بەردەم باخی گشتی – کاتژمێر ٩:٣٠ بە ڕۆژانی "هەینی"
لە پارکزگای هەڵەبجە :
هەموو ڕۆژانی "دووشەممە و هەینی"
بەردەم باخی گشتی – کاتژمێر ٨:٣٠ بە ڕۆژانی "دووشەممە"
بەردەم باخی گشتی – کاتژمێر ٩:٣٠ بە ڕۆژانی "هەینی"
لە پارکزگای دهۆک :
هەموو ڕۆژانی "دووشەممە و هەینی"
بەردەم پارکی ئازادی – کاتژمێر ٨:٣٠ بە ڕۆژانی "دووشەممە"
بەردەم پارکی ئازادی – کاتژمێر ٩:٣٠ بە ڕۆژانی "هەینی"
#هەموومان_هاوکابین #allthehawrkab هاوکاب: بە واتای پێکەوە بوون بە یەک مەبەست
□اگەیاندنی □□کخراوی پاسکیلسواری ئاشتی ACO

بەڕێوەبەری □□کخراوی پاسکیلسواری ئاشتی ACO
پەیوەندی : ٠٧٥٠٨٥٣٧٣٤٣

ریشەکانی تیرۆریزم و دەوری رۆناکبیران لە کۆمەڵگا

وتووێژی ساعید سەعید
لەگەل
نەوام چامسکی
وەرگێران: عوسمان_ م

لە ئەرشیفی دەنگەکان ٢٠١١-١١ –وە

نەوام چامسکی، رۆناکبیری نارازی و خاوەن هەڵوێستی خەڵکی ئەمریکایە کە شانازییەکانی ئاکادمیکی خۆی لە بورای "زمان ناسی" بەدەست هێناوە. بەڵام بە هۆی هەڵوێست و خەباتی لە دەهەکانی رابوردودا، تەقریبەن بووەتە رێچکەەک لە بزوتنەوەی رۆناکبیریی چەپ و دژی ئەمپریالیست. لێرەدا، سەعید ساعید، بە دەزینەوەی ریشەی مەژویی و مەنتەقیی تیرۆریزمی ئیسلامی، لەگەڵ چامسکی کەوتوەتە وتوێژ و هەروەها، لە بیروبۆچونی ئەو سەبارەت بە دەوری مەژویی رۆناکبیران ئاشنا دەبێ کە یەکجار زۆر شیاو و جێگای خوێندنەوەیە.

ساعید سەعید: کاتێک لە تیرۆریزم دەکۆڵینەوە، تا چ رادەیەک گرنگە کە ئێمە لە دەوری حکومەتەکانی وەک ئەمریکا و بریتانیا ئاگادر بین؟

چامسکی: ولام دانەوە بەم پرسیارە بەستراوەتەوە بەوەیکە ئایا دەمانەوێ راستگۆ و سادق بین و راستیەکان بڵێین؟ وە یان ئەوەیکە دەمانەوێ یارمەتیەکمان بە دەسەڵاتی حکومەتێک کردبێ؟ ئێمە دەبی تیرۆریزم لە تەواوی شیوە جۆراوجۆرەکانیدا شی بکەینەوە. من 25 ساڵ لەوەپێش، کاتێک کە کابینەی ڕێگان لە ساڵی 1981 هاتە سەرکار و رایگەیاند کە تەوەری سەرەکیی سیاسەتی دەرەوەی "شەر لەگەڵ تیرۆر"ە، لە سەر تیروریسم نوسیومە. "شەر لەگەڵ تیرۆر" بێ ئەو حکومەتانە شەر لەگەڵ تیرۆریزمی هیدایەت کراو لە لایەن حکومەتەکانەوە بوو کە بە "تاعونی مەدێرن" ناویان دەبرد و بە ئاکامی وەحشیگەریی ئەم جۆرە شتانەیان ناساند. ئەمە، ناوەندی سیاسەتی دەرەوەی ئەوان بوو و منیش هەر لەو کاتانەدا لەبابەت تیرۆریزمەوە دەمنوسی.

بەڵام، ئەوەیکە من دەمنوسی، بە دەلیلێکی زۆر سادە، دبوە هۆی تورە بونی ئەوان. لەبەر ئەوەکە، من (لە نوسراوەکانمدا) لە پێناسەی یاسایی و ڕەسمیی دەوڵەتی ئەمریکا لە تیرۆریزم کەمکم وەر دەگرت. ئەگەر ئاوا پەناسەیەک لە تیرۆریزم بە کار ببەین، ئاکامەکەی دەبێتە ئەوە کە دەوڵەتی ئەمریکا بە سەرەکیترین حکومەتی تیرۆریستی و گەورەترین پاڵپشتی تیرۆریزم لە جیهان بناسین. بەڵام چونکە ئاوا ئاکامەک بە دڵیان نەبو، تورەڵانی دەکرد.
مەسەلەکە ئەوەیە کە ناڵانەوێ "تیرۆریزمی خۆیی" بە تیرۆریزم بناسن. (بێ ئەوان) هەمیشە تیرۆریزم ئەو شتەیە کە ئەوانیتر لەگەڵ ئێمەی دەکەن. بەڵام، بەهەر حاڵ، تیرۆریزمە و ئەگەر ئێمە خوازیاری بەگژدا چونەوەی لێبراوانەی تیرۆریزمین، دەبێ ئەم ڕاستیە قەبوڵ بکەین.

ساعید سەعید: لە ساڵی 1979، ڕوسیە ئەفغانستانی داگیر کرد. ئەمریکا لە ڕژیمی "ضیاءالحەق' لە پاکستان کەکی وەرگرت تا شەرکەرانی ئیسلامی لەباری ماڵیەوە دابین بکا. ئەمە، بێ ضیاء، وەک چرا سەوزێک بوو تا تیرۆریزم لە سنورەوە تێپەڕنی بێ کشمیر. دەڵێن کە هەر ئێستا هەر ئەوانە لە بومبایی خەریکی بومب تەقاندنەوەن. بە تەواوی ئاشکراڵە کە ئیستا، ئەم گوروپانە، لە ژێر کونترۆی هیچ حکومەتێکدا نین.

چامسکی: مێژوی بزوتنەوەی جیهادی*، بە شیوە نوێەکەی، دەگەڕێتەوە بێ بەر لە ئەفغانستان. ئەوانە لە ئەساسدا، لە ساڵەکانی 1970 لە میسر پێک هاتن. لەوێدا دەکرێ ڕیشەی بزوتنەوەی جیهادی و ڕیشەکانی ڕوناکبیری و هەلسوراوەکانی و هەروەها تیرۆریزم بدۆزرێتەوە. بەڵام، هەرکە ڕوسیە، ئەفگانستانی داگیر کرد، کابینەی ریگان بە هەلی زانی تا ئامانجەکانی شەری ساردی خۆی بەرێتە پێش. ریگان ئەم کارەی بە بەشداریی دەوڵەتی پاکستان، عەرەبستانی سعودی و ئەوانیتر ئەنجامدا. بەم شیوەیە بوو کە کابینەی ریگان، توندڕەوترین ئیسلامیەکان کە دەیتوانی لە ئاستی جیهان پەیدابان بکا، ڕێکبخا و بردنی بێ ئەفغانستان، ڕایهێنان و چەکداری کردن. ئەوەش بڵێم کە، ریگان پشتیوانی لە ضیاءالحق کرد، کە پاکستانی کردبو بە وڵاتی مەکتەبی ئیسلامیە توندڕەوەکان. تەنانەت دەوڵەتی ریگان، بێ ئەوەی بتوانێ یارمەتیەکانی ئەمریکا بێ دەوڵەتی پاکستان بەردەوام بکا، بەردەوام دەوڵەتی ئەمریکای دنیا دەکردەوە کە دەوڵەتی پاکستان خەریکی دروست کردنی چەکە ناوەکیەکان نییە. لە حاڵیکدا خەریکی دروست کردنیان بوو!

ئاکامی ئەم پلانانەی ئەمریکا، هەم لەتمەی لە پاکستان داو هەم بزوتنەوەی جیهادیی نوونەتەوەیی پێک هێنا، کە ئوسامە بن لادنی لێ کەوتەوە. پاشان ئەم بزوتنەوەیە پەرەی گرت. لەوانەیە ئەوان ئەم بابەتەیان پێ خۆش نەبێ، بەڵام خۆیان پێکیان هێنا. وە ئیستا، بە هەمان شێوە کە تێ دەگەیی، لە کشمیریش هەن.
ئەبەتە کشمیر بەسەرهاتێکی تێکپچراوترە. لە کشمیر لەگەڵ گیروگرفتێکی زۆر بەرەوروین کە دەگەڕێتەوە بۆ سالانی پیش. بەڵام دەتوانین شوێنی تێک هەڵچونەکانی کشمیر لە ساڵەکانی 1980 هەڵکەین. یانی ساڵی 1986، کە هیندوستان ڕێی لە بەرەوە چونی هەبژاردن گرت. یانی لە راستیدا هەبژاردنی دزی. ئەمە بو بە هۆی ئەوەکە کۆمەڵگا بەرەو گرژی و تووندوتیژیی تیروریستی و کارەساتی ترسناک بکێشرێ ، کە ئەرتەشی هیندوستان دەستی داڵە.

ساعید سەعید: ڕاگەیەنەرە گشتیەکان،ئەوەیکە بە "پاشماوەی ئیستعمار" ناو دەبرێ ڕەدی ناکەنەوە. ئەم ئیرسە چی دەورێکی لە تیروریزمی خۆیی وڵاتانی وەک ئەمریکا، بریتانیا و کانادا و ئوسولەن تیروریزم لە شێوەی گشتیدا هەیە؟

چامسکی: ئەم مەسەلەیە لە ڕۆژاوا ناهێنریتە گۆڕێ، چونکە باس کردن لە جینایاتێک کە خۆتان کردوتانە، ئازار دەرە. ئەگەر چاوێک بە شەرەکانی ئەمڕێ کە لە سەرتاسەری جیهان لە ئارا دایە بخشێنین، لە ئەفریقا، لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ئاسیای جنوبی، زۆربەی ئەمانە پاشماوەی سیستەمی ئیستعمارین. هەزە ئیستعماریەکان، پێک هێنانی وڵاتانی دەستکردیان بەسەر جیهاندا سەپاند کە هیچ پێوەندیەکی بە نیازەکان و خواستەکان و پێوەندیەکانی خەڵکانی ئەو وڵاتانە نەبوو. تەواوی ئەم وڵاتانە لەسەر بنەمای قازانجی هەزە ئیستعماریەکان پێک هاتن و پاشان کاتێک ئیستعمار بوو بە پێکهاتەیکی نوێی ئیستعماری، تەواوی ئەم دژایەتیانە بە شێوەی تووندوتیژی سەریان هەڵدا و تەواوی ئەو کارەساتانەی خوڵقاند کە ئەمڕ لە دنیا هەیە.

چلون دەتوانن بڵێن کە ئەمانە پێوەندی بە ئیستعمارەوە نییە؟ دیارە کە هەڵانە! تەنانەت ڕاستەوخۆ پێوەندییان هەیە. سەیری هەر ئەم تەقینەوانەی لەندەن لە ساڵی 2005 بکەن. بلێر هەوڵیدا وای نیشان بدا کە ئەو تەقینەوانە پێوەندییان بە بەشداری بریتانیا لە داگیر کردنی عراق نییە. بەڕاستی گایتە جارییە و جێگای پێکەنین. ڕاپورتە ئەمنیەتیەکان لە کەسانێک کە لە تەقینەوەکان بەشدار بون بریتیە لەوە کە ئەوانە وتویانە بە هۆی بەشداریی بریتانیا لە داگیر کردنی عێراق و ئاکامە ترسناکەکانی هەڵخراون تا دژ کردەوە

نیشان بدەن.

ساعید سەعید: دەوری روناکبیر لە هەوڵدا بەرانبەر بە ئەمپریالیسم چییە؟ وە ئایا ئەوانە بە ئەرکی خۆیان هەستاون؟

چامسکی: بەداخەوە، روناکبیران تەنیا خەریکی کاری مژویی خۆیانن. ئەگەر لەباری مژوییەوە، تا رابوردوە دورەکان چاوی لێ بکەین، بەداخەوە، کاری روناکبیران پاساوی پێکهاتە و قەوارەی دەسەڵات و کارەساتەکانی بوە. بە هەمان شیوە کە لە بڵاوکراوەی "ناشنال پۆست" National Post ، لە بابەت پسپورانی کاری ستالینیستەوە نوسراوە، کاری روناکبیران لە رابوردوە دورەکانەوە هەر ئەمە بوە.

ئەگەر چاوێک لە ئینجیل بکەین، تووژێک لە ئینسانەکان دەبینین کە ئەوانیان بە "پێغەمبەر" ناو دەبرد. تەرجەمەی ئەم وشە نارونە، کاری هەمان روناکبیرە. ئەوان روناکبیرانی نارازی بون. رەخنەیان لە پاشا شەرانیەکان دەگرت، لێکدانەوەی جوگرافیای سیاسیان دەهێنا گۆڕێ، رەفتاری ئەخلاقی لەگەڵ هەتیوان و رەفتاری شایستەیان تەبلیغ دەکرد. ئایا رەفتاری باشیان لەگەڵ کرا؟ نا، ئەوانیان خستە زیندان و ئاوارەی بیابانیان کردن و وەلایان نان. بەڵام، ئەوانەی کە رەفتاری باشیان لەگەڵ کردن، سایانێکی دواتر لە فڕ کردنە دینیەکاندا وەک "پێغەمبەری دڕینە" ناویان بردن.
وە لە مژودا هەمیشە بەم شێوەیە بوە. دەوری راستەقینەی روناکبیران، بەردەوام پشتیوانی کردن لە دەسەڵات بوو. پرسیار ئەوەیە کە ئایا دەبو ئاوا بێ؟ دیارە کە نە! ئەوان دەبێ بەدوای حەقیقەتدا بگەڕێن، راستگۆ و سادق بن، پشتیوانی ئازادی و عەدالەت بن. دیارە بریکیان، هەن. تووژێکیان ئەم کارە ئەنجام دەدەن. بەڵام، خراپ لەگەڵیان هەڵسوکەوت دەکەن. ئەوان هەمان کار دەکەن کە روناکبیرێک دەبی بیکا.

ساعید سەعید: باشە، ئەنگێزەی تۆ چییە(چ شتێک تێی هان داوە)؟

چامسکی: من تەنیا بەسەرهاتێکی کورتت بۆ باس دەکەم. ماوەیەک لەوە پێش، بۆ وتار و وتووژ لە زانستگەی ئەمریکایی لە بەیروت، چوم بۆ ئەو شارە. پاش قسەکانم، خەڵک دەهاتن و دەڵانەویست قسەم لەگەڵ بکەن و کتێبەکانیان ئیمزا بکەم. ئەمە بۆنە بەر چاوی خۆت کە من، لە هۆڵی شانگەری لە ناوشار، خەریکی قسە کردن بوم و خەڵکێکی زۆر لە دەورم کۆ ببونەوە کە ژنێکی گەنجی بیست و چەند ساڵە هاتەم پێشم و وتی: "من کیندا"م. خەریک بو ببورێمەوە و بکەومە زەوی.

تێ کیندا ناناسی. چونکە، لە کۆمەڵگاەکدا دەژیت کە دەڵەوێ راستیەکان بشارێتەوە. بەڵام من دەمزانی ئەو کێە. ئەو یەکێک لە کتێبەکانی منی بەدەستەوە بوو و لاپەرەەکی کردبوەوە کە نامەەکی خۆی لە تەمەنی 7 ساڵیدا تێدا چاپ کراوە. راست پاش بومبارانی لیبی لە لاەن ئەمریکاوە بوو. لەو کاتەدا، بنەماەی ئەو لە لیبی دەژیان. ئەو نامەەکی نوسیبو کە یەکێک لە بەرادەرە هەواڵنێرەکانی من دەزیبویەوە. ئەو هەواڵنیرە تەلاشی کرد تا ئەم نامەە لە ئەمریکا بۆاو بکاتەوە. بەڵام، چونکە کەس ئامادە نەبو بۆاوی بکاتەوە، پێی نەکرا. ئەو نامەەی دا بە من و من چاپم کرد. لە نامەکەدا نوسرابو: "جەنابی ریگانی خۆشەویست، من 7 ساڵمە. من دەمەوێ بزانم کە بۆچی تێ خوشکە بچکۆلەکەم و یەکێک لە دوستەکانم و بوکەشوشەکەی منت کوشت؟ ئاڵا لەبەر ئەوەە کە ئێمە فەلەستینین؟ کیندا!"
ئەمە یەکێک لەو نامە تەکاندەرانە بوو کە من بینیبوم. کاتێک کیندا هاتە پێشم و وتی کە : "من کیندام"، هەروەک وتم، خەریک بوو ببورێمەوە و بکەوم. نەک لەبەر روداوێک کە روی دا، بەڵکو لەبەر ماناەەک کە هەیبو. لێرەدا، دەوەەتی ئەمریکامان هەە کە بە بی هیچ دەلیلێک و پێش زەمینەەەک، وڵاتیک داگیر و بۆمباران دەکا. دەکوژێ، لەناو دەبا و هیچکەسێک ناەەوێ بزانێ کە کچۆەەکی 7 ساەە لە لەبارەی ئەم کارەساتەوە چی نوسیوە.
ئاوا روداوێک، کە تێ دەتوانی لە 10 هەزاردا زەربی بکەی، من هان دەدا لەم کارەم بەردەوام بم. وە دەبێ خەڵکانی تریش بێ ئەم کارە هان بدەم.

پڕوڕدێ و دیموکراسی -2-جمیل حمـــداوي ... وڕگێ: جیهـــاد موحەمەد

بەشی دووەم:

٦/ ئامڕکانی بەدیهێنانی دیموکراسی لە بواری پڕوگرامدا:

ناتوانرێت قسە لەسەر پڕوگرامی دیموکراسی بکرێن یان دیموکراتیزەکردنی فڕکردن و پڕوگرامکردن و فڕبوون بکرێن تا وێنایەکی تیۆریایمان نەبێت دەربارەی کۆمەڵگەی ئامڕ و ئامازی جێبەجێکردن کە فریامان بکەوێت بە بەدیهێنانی دیموکراسی لە ناو دامەزراوە پڕوگرامییەکاندا بە مەبەستی گواستنەوەی بە ناو کۆمەڵگە و دیموکراتیزەکردنی کۆمەڵگە لە ڕێگەی فڕخوازو و فڕبووەکانەوە، کە هێسوکەوت و ڕەفتاریان دیموکراسییانە بێت لەگەڵ هەموو ئەندامانی خێزانەکانیان و کۆمەڵگەکەیان و نیشتیمانەکەیان و نێوەکەیان بە بە جیاوازیکردن. دەتوانرێت ئێم ئامراز و ئامڕانە بکرێت بە پڕسیەکی تەکنیکی و پرنسیپگەلێک لەمانەی خوارەوە:

بیری هەڕوەزیی و کارکردن لە تیب و کۆمەڵی کەلەکتیڤانەدا:

بیری هەڕوەزیی بە گرنگترین ئامڕ و ئامراز دادەنرێت بە بەدیهێنانی پڕوگرامێکی دیموکراسی ڕاستقینە؛ چونکە کارکردن لە تیبی پڕوگرامیی کۆمەڵکی دیاریکراودا هاوکاری و یارمەتی فڕخوازان دەدات بە کرانەوە و پێگەیشتن و تێگەیشتن و وەرگرتنی زانین و ئەزموون لەوانی دیکە، هەروەها دووری دەخاتەوە لە ڕەفتار و کرداری نەرێنی، وەک گۆشەگیری و دابڕان و کەنارگیری و هەستکردن بە ترس و کەماسیی نزمیی و خە بەکەم زانین، هەروەها یارمەتی خە ڕزگارکردن دەدات لە دەست خەپڕستی و خودئڤینیی. هیچ دەوڵەتێک ناتوانێت پشکۆتن و گۆشانەوە بەدی بهێنێت ئەگەر کارکردن نەخاتە بواری تیپە هەڕوەزیی و هاوڕەتیکانەوە(کەلەکتیڤ)، وەک ڕۆژئاوا و ئەمەریکا. زاناکان جەختیان کردوە لەسەر بیری هەڕوەزیی و کنەکردن و بە دواداگەڕان لە تیپە هاوڕەییکان و کۆمەییەکاندا بە بەدیهێنانی ئەو ئامانجانەی کە پێڕۆ و پڕۆسە فەرهەنگییەکانیان هەیانە.

لەڕەوە دەبینین کە پیداگرگی بیری هەروزیی لە بنەماکانی بەدیهێنانی فڕکردن و پڕوگرامکردنی دیموکراسییانەیە، هەروەها بە بەدیهێنانی تازەگەرێتی لە فڕکردن و پڕوگرامکردندا و بە دیموکراتیزەکردنی پڕوگرام و کۆمەڵگە؛ چونکە جیاوازیە کۆمەایەتیەکان دەسیتەوە و هەموو جیاکاریکانی ڕەنگ و زمان و پێست دەتوانێتەوە و جێبەجێیان دەکات.

بە ناوبانگترین کەسێک کە داوای بیری هەروزیی و دیموکراتیزەکردنی فڕگە پڕلیتاریکانی کردبێت، ڕاهێنەر و مامۆستای فەرنسیی(سلستان

فرینیە) یە کە کۆمەڵگەیەك ئامرازی دانا بۆ چاندنی بیری هەروەزی لە نێوان لاوە فێرخوازەکاندا. بەکارهێنانی ئەو ئامرازانەش، لە کاری چاپەمەنی؛ لە دامەزراندنی کارە هەرەوەزییە فێرگەییەکان؛ لە بەکارهێنانی کارە زێر وردیلە و بچکۆلەکان، لە شەونخوونی و ئەشکگرتن بۆ دیار نووسین و دەرکردنی ڕۆژنامەکانی منداڵان، بڕوپێدانی کارە کۆمەڵایەتیەکان، نوسینە پێ بایەخەکانی ژیان، ڕەکخستنی کار و پیشەکان، بەکارهێنانی ئامێرە نوێکان وەک تیپی مۆسیقا و شانۆ و سینەما و کارە هونەریە جۆراوجۆرەکانە.
بەم جۆرە لە کاری هەرەوەزیی تیپە کۆلێکتیڤەکاندا، دەتوانرێت دیموکراسیی فێربوون و فێرکردن و پڕوەردەکردن بەدی بهێنرێت، هەروەها کۆمەڵێک لەو کێشەو گرفتانەی دێنە ڕێگەی ڕاهێنەر و مامۆستاکان بۆ ئاسانی چارەسەر بکرێن، دیسان فێرخوازەکان و شاگردەکان دووربخرێنەوە لە باری دەروونی خراپ و هەست بە کەماسییکردن، یان دوورخستنەوەیان لە خۆپەرستی و خۆ بە زلزانین و لووتبەرزی.

بۆ لابردن و سڕینەوەی بۆها نەگەتیڤەکان لە هەستی تاکەکاندا، بەگومان باشترین چارەسەر ئەوەیە، کە فێرخواز بخرێتە نێو کۆمەڵە کۆلێکتیڤەکانەوە، تا ڕابهێنرێت لەسەر بیری سۆسیالیستی کردەیی، بە بەکارهێنانی توانا جەستەیی و عەقڵیەکان بۆ بەدیهێنانی بەروبوومی بۆ پێت و بۆ نرخ، وەک(ئینتێن ماکرینکۆ) دەڵێت، هەروەها بە ڕاهاتنی فێرخواز و شاگرد بۆ دابڕانی لە کاری خەیی و، کارکردنی لە ناو کۆمەڵە هەرەوەزییە گونجاو و وەکچووەکان لە ڕووی تەمەن و ئاستی خوێندن وەک(کوزێنی)ۆ دەڵێت بۆ دروستکردنی بوار و دەرفەتی کاری هاوبەش و کۆلێکتیڤانە لە پێناوی کۆمەڵگەیەکی دیموکراسیی داهێنەر و گۆشەسەندوودا.

تین و هێزی کۆمەڵەی کۆلێکتیڤ:

لایەنە تەکنیکیی و میکانیکیەکانی تر بۆ بەدیهێنانی دیموکراسی، هەروەها بۆ فێرکردن و دروستکردنی هاوڕاتی چاکخواز و کۆسایەتی هاوسەنگ و جێگیر لە ڕووی دەروونیی و کۆمەڵایەتیەوە، بەگومان دەبێت ئەوە بزانین، کە تەکنیک و دینامیکیی کۆمەڵە هەرەوەزییەکان پڕۆگرام و بەرنامەیەکی گرنگن بۆ چارەسەرکردنی زۆرێک لە دیاردە دەروونیی و هەستیی و نەستییەکان لە لای فێرخواز و شاگردەکان، هەروەها تەکنیکێکی چالاکی گرنگن کە دەتوانرێت لە پڕۆسەی فێرکردن و پڕوەردەکردندا بەکاربهێنرێت.

فەرخواز ناتوانێت داهێنان بکات لە ناو کۆمەڵە هەڕەوازییەکەلەکتیڤی دیموکراسییەکاندا نەبێت، کە بڕوایان بە برایەتی و کێبڕکێی پاک و پێوەست بە بیری مەراق و یەکسان و دادپەروەرییە، هەروەها شانازی بە یاسا و ماف و ئەرکەوە.
بگومان بە هەرچ کۆمەڵکەیەکی هەڕەوازی سەرکردەیەک هەیە بە دابەشکردنی کار و ئەرکەکان و، سەرپەرشتی ڕێکخستنی کۆمەڵکان، ئەمەش بەرپرسیارێتیەکی گەورەیە و گرنگە کە لە ئەستۆ دەگیرێت. بگومان سەرکردەش پێویستە بە هەڵبژاردنەکەی دیموکراسیانە هەڵبژێردرێت بە ماوەیەکی دیارکراو تا سەرکردەکان بە نۆرە دەوری سەرکردایەتی و بەرپرسیاریتی ببینن.

بەڵام وەک ئاشکرایە ڕێکوپێکی کۆمەڵە کەلەکتیڤەکان دەکەونە ژێر سایەیی پرسیەکی بەردەوام بە سێ سەرکردایەتی یان سێ دەسەڵات وەک(کەرت لوین) ئاماژەی پێ دەدات: سەرکردەیەکی دیموکراسیانە یارمەتیدەر بە داهێنان و ئەفڕاند و بەدیهێنانی بەروبوومێکی بە پیت و بەرهەمێکی بە بایەخ، جا ئەمە بە ئامادەنەبوونی مامەستای سەرپەرشتیکار بێت یان لە حاڵەتی ئامادەبوونیدا بێت جیاوازی نییە و دەبێت وابێت، هەروەها سەرکردەی ئاماژە پێدراو هەوە ئەدات بە دەرکەوتنی کارلەکە ئەرێنیە دروستکەرەکان وەک هاوکاری و یارمەتیدان و ڕێککەوتن و گونجاندن.
بەڵام مامەڵەی سەرکردەی ئۆتۆکراسیی تووندوتیژی و دڕندەقی و زەرلەکردنە؛ لە ئامادەبوونی سەرکردەدا هەموو دیسپلینکراون، بەڵام لە پشتپەڕێکردنی سەرکردەدا بەسەروبەری وبەزم و ڕەزم دروست دەبێت. لەم حاڵەتەشدا، بەرهەم و کارە بەرهەمهێنەرەکان تووشی کەماسی و کەمبوون دەبێت و دامەزراوەکە دەگمەنێت بە قشڵێکی سەربازیی، بڕکردەیێکردن و پراکتیکەکردنی پرنسیپەکە تیەرییەکان لە پێناوی کارایی و چالاکی ژیان و ژینگەی فەرگە یەجگار قورس دەبێت بە هەکاری بوونی بەها نرخنیەکانی وەک بەزاریی و شپرزەیی و ئاڵۆزیی و نەبوونی پێکەوە هەڵکردن و تێڵەرانس.
سەرکردایەتی بەرەیا و بەسەروبەر لەسەر ئەو فەلسەفەیە وەستاوە کە دەڵێت"لەگەڵ کار بکات". ئەمەش سەرکردایەتیەکی بەسەروبەرە و ئاژاوەیە، کە هاوکاری و یارمەتی بەدیهێنانی بەرهەمی بە پیت و بە بەها ناکات، نە لە حاڵەتی ئامادەبوونی سەرکردەدا نە لە حاڵەتی ئامادەنەبوونیدا، چونکە ئەم جۆرە سەرکردایەتی و سیستەم لە دەروونی فەرخوازەکاندا پشت بە سەرکردە دەبەستێت و هەستنەکردن بە بەرپسیارێتی لە گیانیاندا دەچێنرێت. بەم جۆرە بەمان دەردەکەوێت، کە دیموکراسی یارمەتی گەشەی کۆمەڵە کەلەکتیڤەکان دەدات و پڕیان

پ دەستنەت بە شەوازگەلکی ئەرێنی و کارا. لەبەر ئەوە، لەسەر پیاوانی کارگێیی و مامەستایانە کە سەرکردایەتیکی دیموکراسیانەیان هەبەت بە بەدیهێنانی سەرکەوتنی ئاستقینە و جەری باشی بەرهەم .

سیکەدراما و سوسیەدراما:

بەکارهێنانی ئەم ێگەیە بە بینی دەور یان سایکەدراما یان شانۆگەری فەرگەیی گرنگترین تەکنیکە لە بواری چالاکردن و کاراکردنی کەمەڵە کەلەکتیڤەکاندا، هەروەها گرنگترین ئامرازی چارەسەرە بە پکەوە ئاوێتەبوونی فەرخوازان و دووركەوتنەوەیان لە نەخشی کەنارگیریی و دابڕان و بەسەرخەدا شکانەوە و چوونەوە ناوخە و ئاڵزیی دەروونیەکانیان لە ناو کەمەڵە کەلەکتیڤەکاندا و ەزگاربوونیان لەو ئاڵزیی دەروونیەی لە هەست و نەستیاندا نیشتووە، هەروەها پاکردنەوەی هزر و بیر و ویژدانیان و خستنگڕ و جوڵاندن و چالاکی سۆسیالیەکانیان لە ناو ئەو کەمەڵە کەلەکتیڤانەی کە کراون و پێن لە هاوکاری و یارمەتی و برایەتی و گەنجاندن و گەیشتنیان بە هیوا و خونەکانیان و تەنانەت دروستکردنی خونی گەورە بیان. سایکەدراما ێگەیەکی شانۆگەرییە کە تاک تیایدا پشت دەبەستەت بە کەمەڵە کەلەکتیڤیکی لە گەڵانی دەوری خی لەو شانۆگەرییەی کە تواناکانی و بەهرە شاراوەکانی دەردەکون بە مەبەستی گواستنەویان لە قۆناغی شکاندنەوە بەسەرخیاندا بە قۆناغی هەمان ئاستی دەروونی هاوەکانی و گونجاندن و هاوسەنگی لگەڵیاندا، دیارە ئەمش دەبەتە هەکارێک بە بونیادنانی خودی خی و خەزانکی و کەمەڵگکی و نەتەوەکی بە ێگەیکی دیموکراسیانەی وەستاو لەسەر بخشین و کارکردن و بەرهەمهێنانی پ بە بایخ و کولایتیی.

بەهەرحاڵ، سایکەدراما"تەکنیککی سایکەلژییە، کە سایکەلژزان(مەرینە)داینا، پشت بە دراماى سەرپی و ئاستوخە دەبستەت، داوا دەکات لە کەسکان کە دەورى شانۆگەرى ببینن بە بە پێوەستبوون بە نووسنیکى پشوخت یان بە بە پێوەستبوون بە تەکستى نووسراوەوە، مەبەست لەى گشە و پەرەسەندنى دەورى سەرپى و ئاستوخیە. ئەم جەرە تەکنیکە بووە بە چارەسەرى دەروونیی و شیکارییى تاک و کەمەڵە؛ هەروەها پگەیاندن و گشەى داهێنان لە لاى منداڵ، دیارە وەک ئامرازکى پەروەردەیى و فەرکارییى … سایکەدراما لە لاى گریکە کۆنەکان هەبووە، (ئەریستۆفان) لە سەدەى چوارى پش زاین دەەت، کەسکان زیندانى دەورە کەمەڵایەتیەکانیان و دەتوانن

خەیانی لە ڕزگار بکەن و، تێبگەن لە پانتۆرەکانی، لە کاتی گوزارشت لەیی لەسەر تەختەی شانۆ. هەروەها(ئێستە) ئاماژەی داوە بە بایەخی ئەو دەورانە کە گرنگ و بە بایەخە بە کەمکردنەوەی ناڕەزوونییەکان، لە میانەی یەکبوون لەگەڵ ئەکتەرەکانی تردا، هەروەها گرنگە بە پاکردنەوەی دەروون لە نەخۆشییە دەروونییەکان".
هەموو ئەمانە بەو واتایە دێت کە مرۆڤەکان ناتوانن بگوزنەوە بە جیهانی دیموکراسی و ببن بە کەسانی دیموکرات تا دەروونی خۆیان و جەستەیان و بیر و ئەندێشەیان پاک نەکەنەوە لە هەموو ئەو ئاڵوزییە کۆنکرێتبووە بەماوەیەی، کە بە درێژایی ژیانیان وەریانگرتووە، وەک ترس؛ دەگیرێی و دڵەڕاوکێی و شپرزەیی و نیگەرانی و گرژبوون و چوونەوە بە ناخدا و شەرم و دابڕانە مردوو هونەرەکان. چالاکییە پەروەردەییە تەکنەلەجیەکان:
لە فەلسەفەی چالاکییە نوێکان و بیرکردنەوە پەداگۆگییە داهێنەرەکان پەیوستە قەڕبووی دروستکردنی گوتاردان و گوتارخوێندنەوە و ئاراستەکردن بە ڕەگە پەداگۆگییە زیندووە هاوچەرخە کردەییەکان بێت، کە لەسەر بیر و ئەندێشەی هەروزیەوە سەرچاوەی گرتووە، هەروەها پەداگۆگییە دینامیکیە کەمەکان کارا بکرێن، پشتبەستن بە کارایی بەرهەمهێنەر و، بەکارهێنانێکی کراوە و دانخراو، دامەزراوەی پەداگۆگیی لە پێناوی ئازادبوونی فەرخوازان لە نەرێنی و سنوردارێتیدایە، تا دەستیان کراوە بێت لە بەرهەمهێنداە، هەروەها ئازادبوونیان لە کۆتوبەندە بیرکراسییەکان و فەرمانەکانی مامۆستای ستەمکار و چاوسەنەر، لە جیاتی هەموو ئەمانە هاوبەشیکردنێکی دیموکراسیانەی وەستاو لەسەر چالاکی و داهێنان و ئەفراندن، ئاویش لە ڕەگەی دامەزراندنی تاقیگە زانستییەکان و شارەزا ئەدەبیی و کارگە هونەرییەکان و بڵێندەرە تەکنیککارەکان و یانە وەرزشییەکان لە ناو هەرچ دامەزراوەیەکی زانستی دیاریکراودا. دامەزراوەکان دەتوانن بە ئەم کارانە پشت ببەستن بە خەرجی و داهاتی خودی خۆیانەوە بە پێی یاسای دانپیانراوی دەوڵەتیی.

فەلسەفەی چالاکیی و پوختەیی:

گرنگترین ئامانجی کردەیی بە بەدیهێنانی بە دیموکراسییکردنی فەرمووون و کاراییکردنی پەروەردەی دیموکراسیانە پێکهێنانی چالاکییە نیشتیمانییەکانە لە سایەی سیستمی پەروەردەیەکی ساغڵەم، کە بەوا و متمانەی بە کوالیتیی چەندەتیی و چۆنیەتیی هەبێت، ستایشکردن و پیاهەڵدان و پاڵپشتیکردنی هەموو ئەوانەی کە خاوەنی توانا و بەهرە و پسپۆڕی و هونەرریی و ئەدەبیی و تەکنیکیین.

پەیوستە مەبەست و ئامانج و خەسڵەتە خوازراوە گەورەکانی پرسەی پەروەردە و هەنگاوە دیالیکتیکەکانی سیستمی فەلسەفەی پەروەردەیی تەبگەین و قبووڵیکەین، هەنگاوی یەکەمیش بۆ ئەمە دەسپێکردن بە فەلسەفەی چالاکیە، کە بۆ هاندانی یاداشت و تێبینیە وێزاریەکان دەکرێت، بەو واتایەی کە چالاکیەکان پاڵنەرێکی بناغەیین بۆ ئامادەکردن و خستنەسەرپێی لاوە تازە پێگەیشتووەکان، هەروەها ئامادەکردنی فەرخەوازان بۆ کەمەگۆ؛ بەیە کەمەڵە تەکنەلۆجیە هاوچەرخەکان و سیاسەتی جیهانگیری و کێبەرکێی ئاگەیاندنەکان لە فەرگەدا پەیوستە دیموکراسیانە بێت لە میانەی کاری کارگەیی و فەرکەردن و پەروەردەکردندا، هەموو ئەمانەش دەچنەوە ئاژەی پشکەوتنی کەمەگە چ لە ڕووی ئامێر و ئامازە بەرهەمهێنەرەکانەوە بێت یان لە ڕووی خزمەتگوزاریەکانەوە بێت.

ئەگەر چالاکیەکان دەستپێکەکی فەلسەفیی پراگماتیکیی بێت لە پرسە دیالەکتیکیە پەروەردەییەکەدا، ئەوە دەبێت وردەکاریەکان و بەشە چکەلەکە و وردەکان هاوتەبا بن لەگەڵ گەڵاکاریەکاندا و بریتی بێت لە ڕەنمایەکان بەرامبەر بە شێوە و فەرمی کێشە و گرفتە واقیعیەکانی کە دێتە ڕێگەی فەرخوازەکان، واتە کێشە کەمەیەتیەکان بخرێتە نەوەندی فەرگەکانەوە و مامەستایانیش ئامادەباشییان هەبێت بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارە کوتپێی و لە ناکاوەکان. بە واتایەکی تر ناوەڕۆکی فەرگەکان و پرسیارگەلی فەرخوازان لەسەر کێشە و گرفتەکانی ناو کەمەگە بە خرایی و ڕاستەوخۆ وەڵام بدرێنەوە و دیموکراسیانە ڕەخنە و پرسیارەکان قبووڵکرێن.

بگومان دەبێت پێداگیری لە نوێکردنەوەدا بێت و ئامازە دایلەکتیکیەکان هاوتەبا و هاوئاهەنگ بن لەگەڵ گێشە و پەرەسەندی پێداگیگی و داوکاریەکانی بازاڕ و کار و گەشەی زانست و تەکنەلۆجیادا، بەیە پەیوستە سوود وەربگیرێت لە هەموو ئامازەکانی ڕاگەیاندنە بەردەستەکان لە مەیدانی فەرهەنگی و زانستە پێدراو و بەردەوامەکاندا، هەموو ئامارازە نوێکان بە دوای ئەزموونکانەوە بن بە گەیشتن بە تازەگەریی و هاوبەشیکردن لە دەوەندکردنی سیستمە پەروەردەیی ئارەزوو بزوێنەکاندا. ئەم پرسەیە سەرکەوتن بە دەست ناهێنێت لە ڕێگەی بەدەستهێنانی ژینگەیەکی پێداگیگی گونجاو و باشەوە نەبێت، وەک فەرگەی ژیان و ژیانکردن، کەمەی هاوبەش و دامەزراوە پەژەیەکان، چاکسازی و دیموکراسی لە ئیدارەدا، چاکاسازی کەمەگە بە بەردەوامی و هەمیشەیی، چاکسازی و

باشکردنی ئامرازەکانی هەڵسەنگاندن و چاودێریکردن بەسەر بنەماکانی پێداگرتن و چلاکییە واقیعییەکانی بەشە بچکۆلەکانەوە، هەروەها پێکهێنانی دەستەی بەدواداچوون و پشکنین بۆ ئاوەژووی کارەکانی خۆیان و دڵنیاکردنەوەی خۆیان بۆ باشی جێبەجێ بکەن، وەک چاودێریکردنی مامۆستایان و ڕێنمایکردنیان لەسەر نوێترین و باشترین جۆری بەرهەمهێنان. هیچ مامۆستایەکیش سەرکەوتن بە دەست ناهێنێت لە پێناسەی فێرکردن و فێربووندا ئەگەر سیاسەتێکی کراوە و هاوکاری و یارمەتی و دیالۆگ و کارکردن لە چوارچێوەی تیپێکی پەروەردەیدا نەبینێت، هەروەها گرنگیدان بە باسە زانستییەکان و بەرهەمە فەرهەنگییەکان لە پێناوی دەوڵەمەندکردنی گەیشتن بە زانین و پڕگرامی نوێدا.

فەلسەفەی هاوبەشیکردن:

بە بونیادنانی پێژەی پەروەردەییەکانی خزمەت بە دامەزراوەکان لە دوور یان لە نزیک، بگومان پێویستە چاوبخرێتە سەر بابەتە هاوبەشە یەکەمیی و زۆر پێویستەکان وەک بەرنگاربوونەوەی بەفڕوفێڵدانی کات و وزە فێرگەییەکان لە ڕێگەی هاندانە پەروەردەییەکان و پشکشکردنی سەعاتی زیادەی خەبەخشی بە زیاتر خزمەتکردنی فێرخوازان و یارمەتیدانیان بە پیاجوونەوە و گەڕانەوە بە وانەکانیان و جێبەجێکردنی ئەو ئەرک و وەزیفانەی دەدرێت بەسەریاندا لە فێرگەکاندا، یان دەدریت بەسەریاندا بۆ تەواوکردنی سەعاتەکانی خوێندن واتە لە ماڵەوەیاندا، یان جێبەجێکردنی ئەرک و وەزیفە وەرزییەکانیان ئاویش بە پێی پڕۆگرام و شیکارییەکانیان لە لایەن خۆیانەوە بە مەبەستی بەرزکردنەوەی ئاستی خوێندن و فێربوون، هەروەها بە پێکردنەوەی هەموو کەڵەن و کەماسییەکانیان لە ڕێگەی ڕێنماییەکان و هەوڵە دیموکراسییەکان کە لەسەر ئاراستەکردنێکی ڕاست و دروست و سەرکەوتن بە دیالۆگ و مشتومڕێکی دیموکراسییانە و لەژیکانە.

شتێکی ئاشکراشە کە ئەتوانرێت پەنابەرێتە بەر مامۆستاکان و سەرپەرشتیاران و سوود وەربگیرێت لە ئەزموون و ڕێنماییەکانیان بە گشتی باسە پەروەردەییەکان، کە چڕ دەبەستێت لەسەر باشکردنی زانین و تێگەیشتنی فێرخواز، بە گونجاندنی فەلسەفەی چالاکی و تازەکردنەوەی ڕێگاکانی پێداگرتن و ئامرازەکانی دیالێکتیکیی و ئامرازەکانی چاودێری و هەڵسەنگاندن و ڕێکوپێککردنی تاقیکردنەوەکان، بە ئاوەژوی بیرمان بچێت کە گرنگی هاوبەشیکردن لە بونیادنانی مامۆستایان و ئیدارەی پەروەردەیی لە لایەن سەرپەرشتیارانەوە و کارگێڕەکانەوە کە شارەزایان هەیە لە چۆنیەتی

مشتومەکردن لەسەر یاداشت و تێبینیەکان و ڕوونکردنەوەیان و باسکردنیان و تۆگبیرکردن بۆ چارەسەری گرفتەکان و هەروەها چنیەتی سازدانی کۆبوونەوە فەرکاریە پێوەندیدارەکان بۆ پەروەردەکردن و فیرکردنەوە.

هاوبەشیە ناوخۆییەکانی فەرگەکان بۆ ئامانجی گەشە و سەقامگیری و بەکارهێنانی دیجیتاڵ مەدیا و پێوەندیە تەکنەلۆجیەکان لە میانەی بونیادنانی دەستە و لیژنەکانی مەدیا و پێوەندیەکانی تایبەت ئینتەرنێت بۆ جیهانەوە. نابێت بۆ ئاگابین لە گرنگی و بایەخی پرسە پێشکەوتووەکانی پێوەند بە مامەڵەکردنی سایکەلۆجیی و کۆمەڵایەتیی و ئیدارەیی بۆ شێوەیەکی بونیادی و مرۆڤگرایی لە وێزیفەکانی ناو دامەزراوە پەروەردەییەکان ئاویش بۆ ڕێزگرن لە فەرخوازن و کەسە پەروەردەییەکان و ئیداریەکان و هەستاوەسرپەرشتیکارەکان و دایک و باوکان و مندالەکانیان و پێنابردن بۆ سیاستێکی نەرم و دایلۆگێکی دیموکراسیانە و ڕێزگرتن لە مافی مرۆڤ و جێبەجێکردنی پرنسیپەکانی یەکسانی و ڕێزگرتن لە چالاکیەکان و بەدیهێنانی کوالیتی داهێنان و چێنیەتی و چەندێتی بەرهەمەکان.
هاوبەشیە پەروەردەییەکان ئەبێت پشت ببەستێت بە هاندان لەسەر داهێنانە پەروەردەییەکان و پشخستنی وەرزش و چالاککردنی دامەزراوە فەرکاریە هونەریی و فەرهەنگیی و مەدیایی و کۆمەڵایەتی و ژینگەییەکان.

پەداگۆگی بەهرەداریی:

تیۆریا پەروەردەییە بەهردار و داهێنەرەکان پاڵ ئەدات بۆ کۆمەڵێک بنەما و پایەوە، وەک: هەوڵدانێکی بەردەوام بۆ تازەگەریی و تازەکردنەوە و دووبارەکردنەوە و کۆپیکردنی ئەوەی کە هەیە و زووتر لەبەردەستا بووە، دووبارەوتنەوە لە تازەگەرێتی خیاڵپاوی و هەوڵدان بۆ بەدیهێنانی تازەگەرێتی ڕاستەقینە و واقیعیانە و بونیادنەر و مێژوستدار بۆ ئاراستەی سوودگەیاندن بۆ مرۆڤ و گەشانکاریە مێژوویی و کۆمەڵایەتییەکان. دیارە ئەمش بەدی نایەت تەنها بۆ فەربوون و خۆشنبیرکردن نەبێت، هەروەها بۆ جێبەجێکردنی پەداگۆگیەکی دیموکراسییکراوی ناو هەموو دامەزراوە دیموکراسییەکانی دەوڵەت. ئەم جۆرە لە پیداگۆگیی داهێنەر و بەهردار لە دەوڵەتی دیکتاتۆری و حوکمە ستەمگەرەکاندا جێبەجێ ناکرێت.
ناشتوانرێت قسە لەسەر تیۆریایەکی داهێنرانە بکرێت ئەگەر هەوڵدان و هاندانێکی گەورە لە ئاراداە نەبێت بۆ پلانێژ و بونیادنان و

دووبارەکردنەوەی بونیادنان و پشنیاز و دیزینەوە نوێکان و گشتدان بە تواناکانی مرۆڤ لە ڕووی ماددی و مەعنەویەوە بە ڕووبەڕووبوونەوەی هەموو ئالانگارێک.
مرجەکانی تیۆریای داهێنان و بەهردار پێویستبوونێکی هەمیشەیی بە نایابی جۆری بەرهەم لە ڕووی چەندێتی و چەنیەتیەوە، ئەمەش بەدی ناهێرێت بە بونیادنانی دیموکراسیانەی فەرخواز و هاوڕاتی و کەمگەوە نەبێت.
کاراییکرد و بە گەڕخستنی ژیان وژینگەی فەرگەیی:
ژیان و ژینگەی فەرگە کار لەسەر دروستکردنی کەمگەیەکی دیموکراسی و کراوە و هۆشیار و گشتسەندوو دەکات لە نێو دامەزراوە پڕوەردەییەکان و میانە و جۆرەکانی پڕوەردەدا، هەروەها هەندەست بە توانەوە و سینەوەی ململانێ هەستیی و ناهەستییەکان و نەمانی جیاوازیە چینایەتیەکان و سنوردانان بە هەموو هەکارە ململانێ بەزارکەرەکان و دەقیینە کەمایەتیەکان، بە تایبەتی کە ژیان و ژینگەی ناو فەرگە بریتیە لە دامەزراوەیەکی پڕوەردەکردن و فەرکردنی چالاکانە و کارایی و کردەیی، کە کار دەکات لەسەر دامەزراوەکانی تری ناو کەمگە، هەروەها کار دەکات لەسەر زەرکردنی ژیانێکی بەختەوەر و هیوا و دینیایی و خۆشبختی، دیسان کار دەکات لەسەر بەدیهێنانی ئازادیەکی ڕاستەقینە و و دینیایی کەمگە، هەوە ئەدات بە جێگیرکردنی بەرزکردنەوەی فەرهەنگی هاوڕاتی باش لە چوارچێوەی ڕێز و مافی فەرخواز و مرۆڤ لە ناو دامەزراوەکان و، جێبەجێکردنی یەکسانی ڕاستەقینە و چەسپاندنی یاسا دادپەروەرییەکان و کردنەوەی دەرگا و دەروازەی پرنسیپەکانی گونجاندن و پێکەوە ژیان و تەڵەرانس بە دووركەوتنەوە لە جیاکاری ڕەگەزیی و توخم و زمان و چینایەتی یان کەمایەتی، هەموو لە بەردەم یاساکانداو یەک وا دەبن و، وەک یەک دەژین و، وەک یەک کار و چالاکی ئەنجام دەدان. هەزی سەرمایەی فەرهەنگی زەر لە هەزی سەرمایەی ماددیی گەورەتر و بەهەزترە لە دامەزراوە پڕوەردەییە دیموکراسیی و دادپەروەرکاندا.

جێبەجێکردنی پرنیسپەکانی وانە وتنەوە:

گرنگترین ئامراز و ئامڕی بەدیهێنانی پڕوەردەی دیموکراسیانە، کە کار بکات لەسەر سنوردانان بە ململانێ جەراوجەرکان لە ناوخنی چالاکیە پڕوەردەییەکاندا، جێبەجێکردنی پرنسیپەکانی وانە وتنەوەیە، بە ئاوەی بتوانرێت توانا جیاوازکانی فەرخوازان لێبەرچاو بگرێت، تا لەم ڕێگەیەوە بتوانێت ئاستە چیاوازکانی

زیرەکی دیاری بکات و لەبەرچاویان بگرێت بۆ مەبەستی بەدیهێنانی ئەنجامەکی ئارەزوی و پێداگیرەکی کارامە بەش بەش کراوەکان، بۆ هەر ئاستێک لە ئاستەکانی زیرەکی و توانا جیاوازەکان ئەم پێداگیرە کارامەیە کاری خۆی دەکات و هەوڵ ئەدات لەم ڕێگەیەوە جیاوازیەکان بسڕێتەوە. ئەم جارە لە پێداگیری بەوای وایە کە :"منداڵان لە تەمەنێکدا و لە پلەکدا، یان لە قۆناغێکی خوێندندا هەموویان وەک یەک نین و جیاوازی لە زیرەکی و توانایاندا هەیە بۆ نەهێشتنی ئەو جیاوازیانە، پێویستی بە پێداگیرێک هەیە کە ئەو جیاوازیانە لەبەرچاو بگرێت، لەم ڕێگەیەوە ئەو منداڵانەی بە توانان، یان کەمتر توانایان هەیە لە منداڵەکانی دیکە پشدەخرێن و ئاستی زیرەکیان بەرزدەکرێتەوە و چیتر جیاوازنیەکان نامێنن".
بۆ نەهێشتنی ئەو جیاوازیانە، کە شتێکی سروشتییە و دەبێت زۆر بە ئاسایی وەربگیرێت. مامۆستاکان یان سەرپرشتیارەکانی فەرگەکان پێویستە هەوڵی ئەوە بدەن کە وانەی زیاتر بۆ منداڵانە بڵێنەوە کە توانایەکی کەمتریان هەیە، زەریش گرنگە کە بە توانایی ئەو منداڵانە بە جۆرێک لە بەرچاوبگیرێت کە هەستیان بریندار نەکرێت، چونکە بۆ هەوڵانە بۆ ئاسانی دەتوانرێت ئاستی خوێندن و زیرەکیان بەرزبکرێتەوە بۆ ئاستی منداڵە زیرەکەکان.

سەران محەمەد ... لێکۆڵینەوەی شیعریی: تەکنیکی دژە تەکنیک وەکو ستایلێکی شیعریی ئەفرێنەر

لە هەموو بوارێکی ژیاندا کەسانێک هەن عاشقن، بە جۆرێک عاشقی بوارەکەی خۆیانن گەر ئەو بوارییان لە زەوت بکرێت وردە وردە ڕەنگیان زەرد دەبێت و توشی شانۆی تەپوتۆزی دەوروبەرو پیسیی دەروونەکان و ژینگەی نەخۆش دەن و لەسەرجێگاش شۆوان بە دەم خۆوە ئادەکەن و دەڵێن:
کوا نیوەکەی ترم؟ کوا عەشقەکەم.. ...

[بۆ درێژەی بابەت کلیکی ئێرە بکەن .....]

ئایەتی ونبوون … جیهان بن ابحی … وەرگ□انی: ئاری بابان

کە هات شەپۆلی فرمێسک
لە چاوکانی دەتکا
نەیدەزانی □□نگدانەوەی
سەرسوڕمانکەی چیە!
نەیدەزانی هەچونی شەپۆلکانی دەریا
بەئازارن
نە یدە زانی شەپۆلە سوورکانی
بشواتەوە
هەبەت
لەدەست ونبوون
بە ونبوونکی تر
نەیدەزانی ئاسە چەن تینوەتی دەشکە و
لەسەر باوبەران ئەخەوەت
چەن یەکبوونی پەکدەنەت
بەچە□ هەورو و بەزەردەی پایز
چەن مەردمنالەک
غەمکانی خەش ئەوەت
وەکو مردن و لەدایکبوون …
ئەو بەلایەنگری خەی
ئایەتکی لە □□نگی پەلکەزەرینە
دانابوو
بەخەشەویستی و سەزەوە
فەرشکی □اخستبوو…
لەم بە بەرگییەی خەی دا
کە□ی بەماوەتەوە
ئەی کە بە پەرەشەوە
جانتاکانی کەچ
هەبگرەت؟
کە پەکی خەونە قەیشاوکانی

هەدات و
بەوات؟
ئاسەواری پەشیمانی ئاورنگ
کەوتە سەر ڕووی و
مردنی ئەخواست تا بەوات و
بەخۆنەکانی نەگات
بەخاکەکەی ژێر پێی ڕازی بێت و
باوەش بەتارمایی خەیدا بکات و
بەوات
لەگەڵ پەرەشیدا دواسەمای خۆی بکات و
شەتیەکی هەگرێت و بەوات
لەناو مندا
دەنگەکی کز هەیەو پیتەکانی ناخوێندرێنەوە
سوتان …سوتان و …بەنەکی زێر خۆش
ژانەکە و لە هەیوانی ئەزەلیدا
دەکەکە لە ڕابردوودا
دێت و دەڕوات
شەونخونی کوشندەیە
دەمەو بەیان خەڵەمەشیش هەڵەکانمان
ڕادەژەنێت
ئەی ئەو کەسەی بەرامبەرم ڕاوەستاوی
وەک پەیامبەرەکی لە خاچدراو
ئەی یەزدان
بە فویەک ڕەحت لە بونەدا خەقاند
ئاوهاش دەبێت هاوسەزم بیت
لەم لەرزەمدا
تا بزانم چۆن دەریا شەپۆل دەدات و
چۆن ئەو شەپۆلە دەبێتە خۆ
ئەی ڕەح
دەتوانیت بەشداری یەکەم لەرزینم بکەیت و
هاوەڵم بیت لە دەڕوە
تا بزانم
چۆن سوتان دەبێتە
بەنەکی خۆش و
پەکەوە ڕابکەین
لە ونبوونەکەوە
بە ونبوونەی تر

مانگی شیراز ... عەبدولوەهاب بەیاتی و: نەژاد عزیز سورمێ

(1)
دەم بریندار دەکەم ،
شیعرەکانم
بە خوێنی دڵدارم ..
گوهەرەك
لەبن ڕووباری مرۆڤایەتیدا
شەوق ئەداتەوە ..
پەپوولەی سوور هەڵدەفڕن
لە شیعرەکانمدا ژنەك لە دایك دەبێ
مانگەکی شیرازی ،
لە گوڵگەنمەکی زەمینی بادراو هەڵگرتووە ..
هەنگوێنی دارستانانی
لە چاودا دەگەشێتەوە و
خەمی ئاگری ئەبەدییەت
باڵی
بە لە شەودا دەوێنن و دەفڕێ ،
خەرمانێك لە خەو هەستێنێ
لە تەنکەی ئارەقی درەوشاوەی سەر
هەنییەی عاشقدا نووستوە .
لە خەمی ڕەنگەکاندا
کە لە نەو تابلۆیاندا شەردراونەتەوە :
ژنەك ماهەکی شیرازی هەڵگرتووە
لە شەودا دەفڕێ ..
گەمارۆی خەوم دەدا ،
دەم بریندار دەکا ،
شیعرم
بە خوێنی دەدڕێ ..
شاران
لە بنی ئاو ڕووبارەدا دەبینم نقووم بوون

لە چاوەکانیدا سەرچاوەی گرتووە ..
جادوویەکی هەنگوینی
هەر کە نزیك دەبێتەوە
چاوی تەدەبێ
یان پێچەوانەی تەوژم مەڵە دەکا
دەیکوژێ ..

هەموو ژنانی دونیا
لە ژنەکدا دەبینم
لە شیعرەکانم لە دایك دەبێ ،
خاوەندارییەتی دەکەم ..
تەیدا دەحەوێمەوە ..
بەرەو ڕووی شەودا دەقیژێنم
لە باڵەکانم
بەسەر ڕەنگی شاراوەی ناو تابلۆیان
تەکدەشکێن .

(2)
شەت
بە ڕووباری
لە چاویدا هەڵقوڵاو
بە هەنگوینی ئاگرینی گەشاوەی ناو
ڕووباری ئاگر
پێچەوانەی تەوژم
مەڵە دەکەم .

(3)
مژووی ڕووباران دەنووسمەوە
لە مەلی خۆشەویستی و
ڕووباری زەیتی درەختان
دەست پێ دەکەم .

(4)
عاشقان ،
بە خوێنی من خەیان دەشێن
غەریبانیش بە شیعرەکانم
لە مەنفادا
شیراز بنیات دەنێن .

(5)
خاوەندارییەتی دەکەم و
تێیدا دەحاوەمەوە
لە پەڕەموچیدا
وێنەی یەتیبیایان دەکەشم
شاعیری تێدان .
.
(6)
بە هووباری لە چاوەکانیدا هەڵقوڵاو
شەت ..
بە لەشاوی سەرکەش و لافاو
بە بەسەی دەندەی برسی
مەڵە دەکەم
بە ئەوەی بگەمە کەنار
بە سەرخەشی نقووم دەبم ..

(7)
باەم لەك دەکەمەوە و
لە نیوەشەودا بەی دەفەم
دەیبینم
نووستوە
خەون بە مانگی سەوزی شیرازییەوە
دەبینە ..

بەسەر دەروازە بەردینییەکاندا دەگری ،
بە لق و چەی باخچەکێیدا شەڵ دەبەتەوە و
تەنیا تێیدا دەمێنەتەوە ..
ژیانم نەدەبوو
خاك
بە ئامادەیی و نائامادەیی
تێیدا بوو
پە لە کەچ و بە تەنیی و
تارمایی مردووان ..
ئەی گەزەی
هووماەت بە توتك سوور و
گوەی شاخاوی سپی !
لەو سەفەردا

ببێ بە تۆشبارەی من !
لێم سڤڕدا
ببێ بە دواین مانفای نیشتمانم
تێیدا بحەوێمەوە و بمرم .
(8)
بە خۆشویستی بێت (ئا)
یان بێی (نا) .

(9)
بێت (بێت !)
یەکسەر دەڕۆم ..
بێت (حەزم لێتە)
یان بێت (حەزت لێ ناکەم)

(10)
چاوەکانت
دوو چراوگی زێینن .
دەستت
دوو چارەگە .

(11)
کارەساتێك
لەژێر هووپشی وشەدا
دەشارمەوە ..
بە برینەکەم دەڕۆم ،
(سارێژ مەبە!)
بە خەمم دەڕۆم ،
(سارد مەبەوە !)
بە عاشقان دەڕۆم
(خۆتان بە خوێنی من بشۆن !)

(12)
ئاگر ئاگر هێدەلووشە و
خەمی عاشقە کچریەکانیش
لە سارای خۆشویستیدا
دەشارێتەوە ..
شیراز دەمێنێتەوە
ئەمش دەمێنینەوە

لە شەودا سەفەری بۆ دەکەین
سووتاو بۆ ئاگری خەمی ئەبەدی ..
لە سپێدەدا
باڵمان لە دەڤەرێن
دەفڕین
بەرەو پێش ئاوەی
کاروانی بگاتە
دەیکەین بە هی خەمان
لەی دادەنیشین و دەگرینەوە .

(13)
لە سەرچاوەکانی نووردا
بە کوژراوی دەزیمیانەوە
دەمم
بە توتەکی سوور و گوڵی سپی شاخاوی بوو
باڵیشم
لە نووردا ڕوا بوون .

* لە کۆشیعری (قمر شیراز)ەوە ، بڕِوانە : http://www.alriyadh.com/52342

سێبەرەکەت پەیت کە .. سمکۆ محەمەد

لەهیچ شوێنێك ئەقرە ناگرم
زمان لەوەتەی هەیە وەکو خۆی بەدەم ئازارەوە تەجەللا دەکات
پرسیارێکم هەیە جەوهەری لە سێبەرەکەیەتی
بەئەسپایی بڕۆ
هیچ بیانوییەك نەماوە بۆ ژیان .. بۆ گوتن .. بۆ ئاوەدانی
تەنانەت بۆ تەنهاییش.
لەوە تێگەیشتووم کە گریانی بەکۆ/ مردوو ناگەڕێتەوە
یەك جار سەر لەقاندن/ هەتا سەرە

ژیان وەکو ئاو وایە/ کە ڕێگا دەبڕێت/ چاڵ دروست دەکا
چاڵی وردوو و درشت
پرسیاری دژوار ئەوەیە کە وەڵامی نەزانی
ژیان وەکو مۆرانەیە/ هەموو شتێك دەخوات/ تەنها خەمی ماڵ نەبێ
من دەوڵەمەندترین ماڵم لە مۆرانە
لەترسی مۆرانە گەرکمە بێم / بەڵام هیچ جێناهێڵم
باڵندەکان بەر لەوەی بفڕن / پەڕی خۆیان جێدەهێڵن
ئینسان بەرلەوەی بڕوات/ لەسەر بەردێك دانیشێ و سەبەرێك جێبهێڵێ
کەچی دەماغ بەرزەکان هەموو شەوێك ئاهەنگ دەگێڕن/ لەتازیەی خۆشیان ناوەستن
من ئێستا وەکو جاران نیم/ خەو بەوەوە دەبینم کە ئیتر هیچ خەون نەبینم/ هیچ خەیاڵێك نەکەم/ هیچ ئومێدێك هەڵنەچنم لەسەربانی وشەکانم
من ئێستاکە تیلماسکێك ی دێکاویم بەسەر پشتی خەمەوە
لەشۆەی تودا تەنها ئەلبومێك وێنە شك دەبەم و هیچی تر.
لەبەردەم قەڵافەتی خۆم نەبێ/ سەرم دانانەوێنم/ هیچ شتێك لەسەر من نانیشتەوە
مادام خەونم نەماوە/ واناکەم لەخەیاڵمدا شتێك ون بێ
واناکەم لە داخی نەفرینی خەڵك و تڕانی خۆشەویستەکەم/ تۆڵە بخەمە ماڵانی دیکەوە/ واناکەم لەترسی سەبوونی جەستە و شەژانی مێشك و دڵی تەزیوم/ ئاگام لە جوانی گەردوون نەمێنێ، من هیچ واناکەم
ترسی ئەوەم نەماوە کەچی ڕووەدات بەر لەڕیشتنی خۆشەویستی
بەڵام لەدوای ڕیشتنت دەترسم کە نە من ماوم/ نە تۆ
من سەیری خەمە
بۆیە نە سەیری تۆ/ نە سەیری کەس دەکەم
پێمخوشە لەپشانگایەك خۆم نمایش بکەم/ چونکە کەس لەترسی سەبەری ئەوی تر/ سەیری خۆی ناکا
تکایەکی ترم هەیە/ وەختێك کە تارماییەکەت بەلامدا تێدەپەڕێت/ ڕوناکییەکی باغەیی لەخەیاڵمدا بمێنێ/ تینویەتیم بەسەبەری تۆ بشکێت
ترسی ئەوەم هەیە بەم هەموو بێدەنگییەوە/ وەکو شووشەی مەی بەدەستی سەرخۆشکەوە بم/ لەبێ ئاقرەییدا لەدەستت بکەومە خوارەوە
تۆ ئەوە باش دەزانی/ من هیچ موڵکێك شك نابەم / جگە لەمانە
ماڵێکی بچووك و چەند کتێبکی بچووك و دێکی بچووك و خولیایەکی بچووك و یادەوەرییەکی بچووك و دونیایەکی بچووك و بۆایەکی بچووك و دیزەیەکی بچووك و مشتێ رازیانەی بچووك و چوارچێوەیەکی بچووك و نیگارێکی هەزەقاوی بچووك زیاتر

کە ژیان ئیتر ئەمانەی ناوێ.
ئەگەر دەتەوێ ئەمانەش زایە دەکەم
ئەگەر ناتوانی سەرم لێبدەی/ وەکو من بێ بەهام بێ سێبەر
ژیان غەریبی کردم/ ناچارم رێگای نەفرەتی هەبژێرم
ئەگەر وەکو ئاسیاییەکان لە رێژگیراندا نمایشی خۆم بکەم و خۆم بدوێنم
هیچ نەبێ خۆم نەناس ناکەم/ پرسیاری ناماقوڵ ناکەم لەمژووی خۆم
ئەگەر وەکو شامیەکان بچمەوە بن هەنگڵی چەتەکان و ریشم بدەمە دەست ئەوان
واناکەم هەر نەمناسمەوە و لەسێبەرەکەشم تۆهبن
ئەگەر بمەوێ ئاسمان بەشینێتی خۆیەوە بمنێتەوە
لێ گەڵم گوڵی سووریش بەئاڵی خۆیەوە لەناز بکەوێ
سێبەری خوم لە بەرهەتاو جێ ناهەڵم
تەش سێبەرەکەت پەیت بکە و خەت جێبهەڵە

چیرۆک بێ منداڵان … هاوڕێیەکی دڵسۆز.. نووسینی: ڕزا شوان

ماڵی ئێمە و ماڵی قەشەنگی هاوڕێم، لە شاری سلێمانی لە گەڕەکێک داین، بە یەکەمین جار هەر لێم قوتابخانەیەی ئێستمان لە پۆلی یەکەمی بنەڕەتیدا، یەکتریمان ناسی و بووین بە دوو هاوڕێی دڵسۆز و خۆشەویست.
باوکم کوتاڵفرۆشکی دەوەندی ناسراوە، دووکانێکی گەورە و کۆگایەکی گەورەی کوتاڵی هەیە، بە تەپ و بە مەتر کوتاڵ دەفرۆشت. پیاوێکی بەرچاوتڕ و یارمەتیدەر و بەخشندەیە.. باوکی قەشەنگیش قەناغی خوێندنی ناوەندی تەواوکردووە، شەفەری پاسێک بوو، لە نێوان سلێمانی و کەرکوک ئیشی دەکرد. دوو کچ و کوڕێکیان هەیە،
قەشەنگ منداڵی گەورەیانە، بە کرێ دادەنیشتن. ژیان و گوزەرانیان سەخت بوو. بەهام بە پیاوێکی دڵسۆز و ڕاستگۆ و دڵستپاک ناسراوە.. قەشەنگ کچێکی ئێسکسووک و ڕووخۆش و جوان هەمن و زیرەکە.. هەموو ساڵێک ئێو بە یەکەم و من بە دووەمی پۆلەکانمان

دەرچووینە.
ساڵی پار کە لە پاڵی پێنجەمدا بووین، قەشنگ رووخۆشیەکەی جارانی نەما، دڵتەنگ و غەمگین بوو.. تا دەهات ماتر و غەمگینتر دەبوو.. ئەوەم زانی کە ئەو پاسەی باوکی شۆفێری بوو، خاوەنەکەی فرێشتی.. بێکاری و قەیرانی دارایەیش رووی لە کوردستان کرد.. باوکی لە هەفتەیەکدا دوو رۆژ کرێکاری دەستدەکەوت و سێ رۆژ دەستی ناکەوت. ژیان و گوزەرانیان زۆر سەختربوو.. ئەم نەبوونییە بە قەشەنگەوە دیاربوو، جلەکانی قوتابخانەی هەمان جلەکانی ساڵی پاربوون، کەن ببوون و بۆی تەسکبوون.. زۆریش دەروون بەرزن، یارمەتی لە کەس وەرناگرن.. نەمدەزانی چۆن یارمەتییان بدەم.

دە رۆژ بەر لە جەژنی نەورۆز، من و قەشەنگ و دوو هاوڕێی هاوپۆلمان لە پشووی نێوان وانەی سێیەم و چوارەمدا، لە گەڕانی قوتابخانەکەمان وەستابووین، ئەو دوو هاوڕێیەمان هەریەکەیان سەوەتەیان بەر قەپ دەدا، باسی ئەویان کرد کە بە جەژنی نەورۆز جلوبەرگی جوان و پێڵاوی تازەیان کڕیوە، لە نەورۆزدا بە سەیرانگای قەشقەلی دەچن.. قەشەنگ هەناسەیەکی ساردی قووڵی هەڵکێشا و بە ئەسپایی لەمان دوورکەوتەوە.. ئاگام لێبوو کە چاوەکانی پڕببوون لە فرمێسک و قەڵپی گریانی دەدا.
ئەم دیمەنە دەتەزێنەی قەشەنگی هاوڕێم، زۆر کاری تێکردم، کەزەی خستە دەموەو.
کە هاتمەوە بە ماڵ دایکم چێشتەکی خۆشی لێنابوو، دڵم خواردنی نەبرد، سەرم دەئێشا.

هەموو ئێوارانێک کە باوکم دەهاتەوە، من و شابازی برا بچووکم بە زاق و زیق و بە گەشی و پێکەنینەوە، بەرەو پیری باوکم دەچووین و دەستمان لەملی دەکرد. بەڵام ئەو ئێوارەیە ئەو گەشی و پێکەنینەم نەبوون.. باوکم هەستی بە دڵتەنگیەکەم کرد.
باوکم: شەنگە گیان، کچە شیرینەکەم بە دڵتەنگی.. چی بووە؟! تە تا ئێستا هیچت لە ئەمە نەشاردۆتەوە، بۆی بزانم چی وا دڵتەنگی کردووی؟
چاوکانم پڕببوون لە ئەسرین و بە قوگێکی پڕ لە گریانەوە.. دیمەنی گریانی قەشەنگی هاوڕێم و باسی نەبوونییان و بێکاری باوکیم بە باوکم و دایکم گەیاندەوە.
باوکم دەستی بەسەرمدا هێنا و ماچی کردم و ئافەرینی کردم کەوا بە تەنگی هاوڕێیەکی دەسزمەوە دەم.. دوای کەمێک بیری کردنەوە.

باوکم: تا سبەینی ئەوارە مەتم بدەرێ، بەڵکەن بێت بە ئەم نەورزە دڵیان خۆشدەکەم.

ئەم بەڵێنەی باوکم دڵخۆشی کردم، پێکەوە نانمان خوارد.. کە چوومە سەر جێگاکەم، لە دڵی خۆمدا دەمووت: باوکم چۆن دڵیان خۆشدەکات..؟ گەر پارە و جلوبەرگم بداتێ بۆیان بەرم.. دڵنیام کە لێم وەرناگرن.. ئەی چی؟ با تا سبەینێ ئەوارە چاوەڕێ بکەم و بزانم.
سبەی ئەوارە لە دوای نانخواردنمان، باوکم مۆبایلەکەی دەرکرد و تەلەفۆنی کرد.
باوکم: هەلۆ.. بەڕێزتان کاک ئازادی باوکی قەشەنگن؟ ئەوارتان باش.. من نەوزادی باوکی شەنگەی هاوڕێی قەشەنگی کچتانم.. گەر دەتوانیت هەر ئێستا وەرە بۆ ماڵمان، سوپاستان دەکەم.. بۆی خەرێ و ئیشکی گرنگم پێتانە.. ماڵیشمان لە لە کۆتانی پشت قوتابخانەکەوەیە.. ژمارەی خانووکەمان(٢٥) جێ، چاوەڕێتان دەکەین.. خواتان لەگەڵە.

زۆری پێنەچوو کاک ئازادی باوکی قەشەنگ لە دەرگاکەمانی دا، هەموومان بە گەرمی بەخێرهاتنیمان کرد.. دیاربوو ئەو پرسیارە خەیاڵی داگیرکردبوو کە بۆچی باوکم بانگی کردووە..؟ دوای چای خواردنەوە.
باوکم (بە رووێکی خۆشەوە): کاک ئازاد گیان.. دەزانم کە نازانی بۆ بانگم کردووی، من ئەمڕۆ لە سێ هاوڕێی دەسزی خەمم دەربارەی ئەوە لێم پرسین، کە باش دەتناسن. هەرسەکیان بە باشی و بە دەسزی و دەستپاکی ناوتیان بردن.. ژمارەی تەلەفۆنەکەشتم هەر لەوانەوە وەرگرت.. من کوتاڤرێشکی دەوەمەندم، زۆر ماندوو دەبم، دەمەکە بە دوای یەکەکی وەکو بەڕێزتان دەگەڕام کە بۆا و متمانەم پێبێت و بە هەمیشەیی کارم لەگەڵدا بکات.. جا ئەگەر بەڕێزت رازیت و پێخۆشە لام کاربکەیت.. هەر لە بیانییەوە وەرە بۆ دوکانەکەم و دەست بەکارکردن بکە.. مانگانەیەکی باشیشت دەدەمی.
کاک ئازاد وایدەزانی کە خەون دەبینێ، کە گوێی لە قسەکانی باوکم بوو، زۆر گەشایەوە.
کاک ئازاد: بۆی کاک نەوزاد رازیم و زۆرم پێخۆشە، گەر ئەم چاکەیەم لەگەڵدا بکەیت، بەڕێزتن بێت بۆ ئەوپەڕی دەسزی و دەستپاکییەوە کارت بۆ دەکەم.
باوکم: کەواتە هەر لە بیانییەوە وەرە بۆ دوکانەکەم و دەست بەکارکردن بکە.. پیکاپێکی تۆتای تازەشم کڕیوە، ئەو

پیکاپش با هەر لای تەبەت، بۆ راپەاندنی ئیش و کارەکانی دوکانەکەمان. من ئەتەمبەلی خەم هەیە.. دەربارەی مانگانەش، مانگی نۆ سەد دۆلارت دەدەمێ. جلوبەرگی خەت و منداڵەکانیشت هەر لەسەر دوکانەکەمە.. ئاوەشیان بۆ باسکردم کە حاجی نەریمان ئاگاداری کردوویتاوە، کە دەیاوێت لە خانووەکەی دەرت بکات و دەیفرۆشێت.. بۆیانی بۆ چەند بیفرۆشێت من ئاو خانووەی لەدەکەم.. بەبۆ کرێ بۆ خەتان تەیدا دابنیشن، وابزانن کۆ خانووی خەتانە.
ئینجا باوکم دەستی کرد بۆ گیرفانی چۆغەکەیدا، نۆ سەد دۆلاری ژمارد.

باوکم: کاک ئازاد، ئەمە مانگانەی ئەم مانگەتە.. دووبارەیانیش با دایکی منداڵەکانت بڵێن بۆ دووکانەکەم.. بۆ دەی خۆی جلوبەرگ بۆ تۆ و بۆ خۆی و بۆ هەرسێ منداڵەکەت هەڵبژێرێت.. ئەم نۆرەزەش میوانی ئەمان و پێکەوە دەچین بۆ سەیرانگای قەشقەڵی.
کاک ئازاد، لە خۆشیا قسەی بۆ ناکرا.. هەستا و بۆ باوەشی بۆ باوکمدا کرد.. زۆر سوپاسی کرد.. ماڵئاوایی لێکردین و ڕۆیشت.
منیش چووم باوەشم بۆ باوکمدا کرد و تۆر ئەملاو و ئەولایم ماچکرد و وتم: بابۆ گیان تەمەن زیاتر لە سەد ساڵ بێت.. چەند دەی کاک ئازادت خۆشکرد.. هەندەش دەی منت خۆشکرد.. چونکۆ کزەیی و خەمباری قەشەنگی هاوڕێم، خەمکی گەورەبوون.
بۆ بۆیانی کۆ چووم بۆ قوتابخانە، بینیم قەشەنگ لە بەردەم دەرگای قوتابخانەکەماندا وەستاوە و چاوەڕێی منی دەکرد.. کۆ منی بینی رای کرد و باوەشی لێدام.. چاوەکانیشی پەبەوون لە ئەسرین.. وامزانی کۆ دەگری: قەشەنگ گیان بۆ دەگری؟
قەشەنگ: لە خۆشیا دەگریم، ئەمە ئەمشەو لە خۆشیا کەسمان خەومان لێنەکەوتووە، دایکم زیاتر لە پانزە رکات نوێژی کرد و نزای خێری بۆ کردن.. ئەمەتان رزگارکرد.
ئەمساڵ من و قەشەنگ، لە پێلی شەشەم داین، زیاتر لە هاوڕێ، خەمان بۆ خوشکی دەسەز و شیرینی یەکتری دەزانین.

ڕەزا شوان:
نۆرویج : ٤ی/ نۆڤەمبەر/ ٢٠١٨

ژینگۆ پارێزم ... ڕەستەم خامۆش

ژینگۆ پارێـــــزم دەســـــزی خاکم
پەروەردەی دەستی سۆ کەسی پاکم
ئاوانیش دایـــو بابـــو مامـــستا
هەر سەکیان بـــ من ووناکن ئەستا

ژینگۆ پارێـــــزم شەیدای سروشتم
پـــاک و خاوێـــنم جـــوانـــ ڕەوشتم
شـــارم پیس ناکەم بەزبـ و خاشاک
لـــ نـو دەمـایـــ خۆشویستی خاک

ژینگۆ پارێـــــزم مـــن جوانیم دەو
من دەستی ژینم شارم خۆش دەو
وەاتی شیرین کوردستانـــی خـــم
خۆشـویستـ لام نیشتمانـــی خـــم

ڕەستەم خامۆش

دانیـــل دیفیـــرت و چـــارەکەسەدەیەک لـــە پـــاڵ فۆکـ دا ... دیدار مەسیفی

لـ ئەرشیفی دەنگۆکانەو
٢٠٠٧-١١-٤
_____

ڕە

هەر کاتێک ناوی پەتای ئەیدز دێت ڕێ و ناوی ئەو پیاوە بە ویقارەشی لە تەکدا دەنوسرێت کە تەمەنیکی درێژی لە وەستان لە بەرامبەر ئەم ترسە جیهانیە تەرخان کردووە و چەندین ریکخراوی جیهانی پێکهێناوە. ئەو پیاوە ئەفەندییە ژیرەی کە لەوانەیە لای زۆرینەی خەڵک تەنها بە گوێگرتن لە ووشەی ئەیدز و زانینیان بەم پەیوەندیەێ درێژەی کە لەگەڵ فۆکێدا هەیبووە، ئەو نموونەیەکیش بێت بۆ بڕشەرمی و سەرلێشێواني ئینسانی بیرمەند.

ئەو پرۆفیسۆرە کۆمەڵناسەێ بە ویقارە لە تەمەنێکی زوودا دەستی دا کتێب و بە باڵای پلە ئەکادیمییەکاندا هەڵگەڕا، بەڵام سەرباری ئەم هەموو کار و کردەوەێ گەورەانەی کە لە تەمەنیدا ئەنجامی داون، ئەو زۆر کەم خەم و کەم تەرخەم بووە لە خۆبەدەرخستن لە چاو ئەو ڕۆشنبیرانەی کە لە باکوری ئەفریقیا و ڕۆژهەاتی ناوەڕاستدا کار و کتێبەکانی دەستە خۆشەویستەکەی ئەویان سانسۆر کراو وەردەگێڕا سەر زمانەکانی خۆیان وە یان ئەوانەی نوسینەکانی فۆکۆیان بە زمانەکانی عەرەبی و فارسی و تورکی و کوردی دەخوێندەوە و لە کۆ و کۆبوونەوە و نوسینەکاندا ناوی فۆکۆ ببوو بە وێردی سەر زوبانیان. ئەوان هەموویان لە دانیێل دیفیرت گەرمتر و زیاتر لە قسە کردن و جل لەبەرکردن و لە وەستان لە بەردەم کامیرادا خۆیان وەک فۆکۆ نیشان دەدا. بۆئەوەی هیچیان شێلگیرانە بە نزیک سنووڕک دا بچن کە فۆکۆ لە سەریدا تاق و تەنیا بە سەر و قوونی ڕووتەوە جوێنی بە هەر شتێک دەدا کە ناوی دسپلین و دەسەاتە!

دانیێل دیفیرت لە تەمەنێکی گەنجدا ببوە دەستی فۆکۆ و بەتەمەن دە ساڵ لە ئەو بچووکتر بوو، بەڵام ئەو هەر لە سەرەتاوە بەر لەوەی ببێت بەم پیاوە بە ویقارە کەسێکی گورج و شۆشگێڕ بوو و کاریگەری زۆری لەسەر بیرکردنەوەکانی فۆکۆ دانا. بۆیە لەوانەبوو ئەگەر دیفیرت لە ژیانی فۆکۆ دا نەبووایە، کتێبەکانی ئەو کەمتر بۆنی شۆش و ریفۆمیان لێدەهات. هەروەها فۆکۆ لە بوونی دیفیرت لە پاێیدا وەک پاڵەوانێکی سەر پەتی سێرک هەردەم هەستی بە لەنگەرگرتنێکی زیاتر دەکرد بە تایبەت کاتێک دووچاری ڕەخنەی تووند دەبووەوە لە لایەن فەیلەسوفانی بە تەمەن لە خۆی گەورەتر وەک سارتەر و دێ پۆڤوار و ئالتوسیر، یان ئەوانەی بیرمەندی راستڕەو بوون و تیورەکانی فۆکۆیان لەسەر شۆرشی ئیسلامی ئێران کردبووە چەکی گەورە بۆ ئەوەی بچن بە گژ هەموو لێکدانەوەکانی دیکەی فۆکۆ کە سەبارەت داپۆسین و دەسەات و سێکس هەیبوون.

دانیێل دیفیرت هەردەم لە پاێ دەستەکەی دا دەوەستا کاتێک دژ بە

فکر و رەخنەگرانی دەچوون روو پەڕی رۆژنامە فەرەنسییەکانیان بە هەواڵێک دادەپۆشی کە گەورەترین پارادۆکسە لە ژیانی ئەو فەیلەسوفە سەر رووتە. لە هەر وەستانێکی ئەودا لە بەرگری گەلان ئەوان دەچوون دانیشتەکەی فکریان دەهێناوە گۆڕی کە لەگەڵ خومەینیدا کردبووی ئەو کاتەی لە پاریس پەنابەر بوو، وە هەردەم بە رەخنە فکریان سەرکۆنە دەکرد کاتێک ئەو شۆرشەی ئەو رۆژگارێک بەرگری لێکردبوو لە دەسەڵاتدا بە دەرزەن چەپ و کورد لە سێدارە دەدات. ئەوان فکریان بەوە تاوانبار دەکرد کەوا هاوسۆزی ئیسلامە.

بەر لەم تەنگژەیەشدا لە ژیانی فکر، دانیێل دیفیرت هەرگیز هاوپشتی و هاوسۆزی دە ساڵ پێشووتری فکری لە یاد نەدەچوەوە کاتێک پێستی سەرێک بەشی فەلسەفە لە زانکۆی کلیمنت-فیرراند لەبەر ئەو جێدەهێڵت بۆ ئەوەی دواتر کوردی ئاسا دوای شاگردەکەی کەوێت.

لە تونس سێ ساڵ پێکەوە ژیان بەسەر دەبەن، دیفیرت لە زانکۆ دەرس دەڵێتەوە و فکرەش هەموو کاتی بۆ نوسینێک تەرخان دەکات بە ناوی ئەرکیەلژیای مەعریفەت.

دانیێل دیفیرت بە درۆژایی ئەو چارەکە سەدەیەی کە لە پاڵ ناودارترین فەیلەسوفی سەردەم ژیا، بۆ ئارەزووێکی ناپەسند ئامادەبوو هەموو تواناکانی خۆی بخاتە پەراوێز و لە سێبەردا گەورەترین خزمەت بە دەست و خۆشەویستەکەی میشێل فکر بکات. دواتریش کاتێک دەبینێت دەستەکەی لە بەر چاوی ئەو دەبێتە قوربانی نەخۆشیێک کە سەرەڕای ئەوەی مەرگێکی مسۆگەری بە دواوەیە، بریتیە لە کابوسێکی پێ لە شەرمەزاریش، بە تایبەت ئەو سەردەمی کە فکری تێدا مرد، دانیێل دیفیرت چۆن تەواوی ژیانی خۆی بۆ فکر تەرخان کرد کە لە ژیاندا بوو، دوایی مەرگی ئەویش بەر لە هەموو کەسێک چوو لە بەرامبەر ئەم پەتا جیهانیە هەنووکەیەدا وەستا و هەستا بە پکهێنانی یەکەمین رکخراو لە جیهاندا بۆ بنبڕ کردنی ئەیدز. دانیێل دیفیرت هشتا لە ژیاندایە و تاوەکو ئێستاش کەسێکی کارایە لەم بوارەدا، هەر کاتێک باس لە ئەیدز بکرێت ئەو یەکەمین کەسە پرسی پێدەکرێت ئەوەی لێرەش لە دواییدا بۆ ئەو نوسینە دەمینێتەوە ئەوەیە کە ئایا کاتێک رۆشنبیر باس لە فکر دەکات، دەبێت چۆن باس لە پەیوەندییە نەخوازراوە بکات کە ئەو بۆ چارەکە سەدەیەک لەگەڵ دانیێل دیفیرتدا هەیبووە، وە یان چۆن ووتە زیندووەکانی دەستە سەر رووت و مردووەکەی ئەو بخوێنێتەوە کە دەڵێت "دەبێت لە یەک کاتدا هەم رەچاوی سکسی بۆ سنوور، و هەم رەچاوی دەسەڵاتی بۆ پادشا بکەین"!

دیدار مەسیفی

dmasifi289@yahoo.ca

شیعری باوەشکەکانی مژوو- نەژاد عەزیز سورمێ ... ئازاد گەلاەیی

چ کاتێك شیعری هەوەستدار لە شاعیر وەردەگیرێت، شیعر یا بەری واقیعێکی ترسناکە. یا بەری خەیاڵێکی بە پیتە ئەگەر شاعیر لە بەری خەیاڵ کاریکرد. ئەوا بێ هیچ بەڵێ و نەخێرێك ئاراستەکەی بەرەو ناخی خۆی دەبات و خوێنەر یا ئەوی دی بۆی نییە لەگەڵی بکەوێتە گفتوگۆ و مشتومڕی لێپرسینەوەوە.
لەبەر ئەوەی خەیاڵی خۆی سەرومێ لە شیعرەکەدا تەوزیف کردووە و وەك سەرەتاو کۆتایی لەسەری وەستاوە ئەمەش زیاتر ئەو شاعیرانە بەری دەچنن کە کار لە تەسسەوف و ئەشقی فەردی دەکەن. بەڵام ئەگەر شاعیر هاتوو کاری لە کارەساتێکی چارەنووسسازی نەتەوەیەك، واتە گشتی کرد ئەوا بێ هیچ بەڵێ و نەخێرێك خوێنەریش دێتە ناوەوەو بەرپرسیاریێتی لە شاعیر دەوێ.

شەی بەرنەفرەت کەوتووی براکوژی نێوان یەکێتی و پارتی ێوودواوێکی ئێجگار قێزەونی نێوان ئەم دووبارە سیاسییەو تەواوی مژووی کوردەو شیعریشی بێ نووسراوە.
هەندێك لە شاعیران دووربەدوور وەك بەرپرسیاریییەتێکی نەتەوەیی و برینێکی خوێن لەبەرڵێیی لێی دواون و شەیان وەك مەبدەئێکی مرۆقایەتی تاوانبار کردووە. لەم هەوەستەدا شیعری هەوەستدا لە شاعیری بەرپرسیار وەردەگیرێت.
لەم دوو هێزەدا دوو سەرکردە فەرمانی ئاراستەکانی شەیان لێوەردەگیرا. بەرێزان (مام جەلال تاەبانی و کاك مەسعود بارزانی) بوون.

شاعیر (نەژاد عەزیز سورمێ) کە شیعری (باوەشکەکانی مژوو)ی

نووسیوه، شیعرێکه بۆزاری لە شەڕ دەربڕیوەو سەرەکانی شەڕی تاوانبارکردووە. ناشکرێ وەك لایەنگرێك وەربگیرێت، چونکە ووی دەمی لە گشتییە. بە حەسرەت و دادەوە هاواری خوێنی گەرمی کوژراوانی لە هەڵدەستێت.
شاعیر ئەو کاتەی ئەو شیعرەی نووسیوە. سکرتێری رۆژنامەوانی بەڕێز (کاك مەسعود بارزانی) بووە، لە یەك شوێن لەگەڵی ژیاوەو دەژیا، هەموو فەرمانێکی لێوەردەگرت. دەبوو سات لە دوای سات دەنگوباسی بەرەکانی شەڕ سەرکەوتن یا شکستی لایەك لە لایەکان وەك هەواڵێکی ڕۆژنامەنووسی بە کەسی مەبەست بگەیەنێ لەگەڵ هەواڵ گەیاندنداشیعری (باوەشکەکانی مۆژوو)ی نووسیوە.

ئەم جۆرە شیعرە بە هیچ جۆرێك لە شاعیر وەرناگیرێت لەم جێگا هەستیارەدا شیعری لەم جۆرە، یانی (دووفاقی). ئەو کاتە وەك شیعرێکی ڕەسەن لە شاعیر وەردەگیرا. ئەگەر لە ژووری بیاردان و بەردەوامبوونی شەڕ بهاتبایە دەرەوەو دەرگای لە دوای خۆی بە تووندی دابخستبووایە و موچەی موفتو زۆر شتی تری بخستبووایە ژێر پێی شیعری ڕەسەنەوە. لەم کردارەدا شیعرەکەی لێوەردەگیرا.
شیعری (باوەشکەکانی مۆژوو) شیعری (دووفاقی)یە. شیعری هەڵوەستدار نییەو مانەوەو چینەکردنە لەسەر خەزێنە.
شاعیری ڕەسەن دەبێ شیعر شەهیدی بکات. شاعیرانی ملکەچی دەسەڵاتیش هێندەی گردێکە یەکیش دیوان چاپ بکەن مۆژوو وەریانناگرێت و دەستەوئەژنێ دەمێننەوە، هیچ شتێکیش لە خوێنەر ناشاردرێتەوە.

3/11/2018

پڕوردکردنی منداڵان بۆ ئازایەتی ئەدەبی … ڕزا شوان

بەگومان هەموو دایکان و باوکان ئاواتخوازی ئەوەن، کە منداڵەکانیان لە هەموو بوارەکانی ژیانیاندا، ئازا و بوێر و دڵڕبن، بەوا و متمانەیان بە تواناکانی خۆیان هەبێت؛ بە ئەوپەڕی ئازادی و ئازایەتیشەوە، بێ بێ ترس و شەرم، گوزارشت لە هزر و لە

راو لە راز و نیازە پاکەکانیان و لە بەچوونەکانی خۆیان بکەن.

ئازایەتی ئەدەبی، خەستەتەکی گرنگ و جوانە لە خەستەتە ئەرێنییەکانی هەر مرۆڤێک. خەستەتەکی زۆر پێویستە و بەشێکی سەرەکییە لە سیمای کەسایەتی مرۆڤ، بەڵکو بە بەبەشتی بنیاتنانی کەسایەتییەکی بەهێز و هاوسەنگ و ڕۆشت ئاسایی دەزانرێت.
لەم پێودانگەوە، پێویستە لەسەر دایکان و باوکانی خۆشەویست، هەر لە منداڵییەوە منداڵەکانیان لەسەر ئەم خەستەتە گرنگ و پێویستییە رابهێنن و پەروەردەیان بکەن. تا لە هەموو قۆناغەکانی ژیانی داهاتوویاندا، بتوانن پشت بە خۆیان ببەستن و بەسەر ترس و شەرم و دوودڵی زاڵبن، تا بە ئۆپەڕەی ئازایەتی و بوێرییەوە ڕووبەڕووی ئاڵۆز کێشە و هەڵوەست و بەرەنگاریانە ببنەوە کە دێنە ڕێیان. ئازادانە و ئازایەتییانە بیاری ڕاست و دروست بدەن، بە دامان و ڕامان گوزارشت لە بیرەکانیان بکەن.

ئازایەتی ئەدەبی، کارەکی هاوسەنگە، پێوەندییەکی تەکەنگی و بەهێزی لەگەڵ ئازایەتی جەستەییدا هەیە.. بەڵکو هەردووکیان بە تەواکەری یەکتری دادەنرێن.
ئازایەتی ئەدەبی لە منداڵاندا، ئەوەیە کە بەوایان بە خۆیان هەبێت، ئازا و بوێربن، بە ئازایەتی و بە وردبەرزییەوە، بە بیرکردنەوەیەکی قووڵ و دانایەوە، بڕپەچی هەر هەڵوەستەکی دژوار و نەرێنی بدەنەوە کە ڕووبەڕوویان دەبنەوە.. سەرسەختانەش داکەکی لە باوەڕەکانیان و لە مافەکانیان بکەن و سازشیان لەسەرنەکەن، ملکەچی ڕای سەپێنراوی کەسانی تریش نەبن.

پێویستە ئەوەش بزانین، کە ئازایەتی ئەدەبی، ملهەوڕی و لەخۆبایی و خۆسەپاندن و هەمیشە خۆبەڕاست زانین ناگەیەنێت. پێویستە ئازایەتییەکی گونجاوبێت، هەڵە نەکەن و سنوور نەبەزێنن و هەستی کەسانی تر بریندارنەکەن و پشڵی ئازادی و مافەکانیشیان نەکەن، ڕێزیان بە دابنێن و بە کەمیان نەزانن.. ئازایەتی ئەدەبی، ئەوە ناگەیەنێت کە لە ڕاستی ڕاستییەکاندا، کەلەقی و نکووڵی بنوێنن، تەنیا هەر قسە و ڕا و بیرەکانی خۆیان بە ڕاست و دروست بزانن. ڕاو و بیرەکە جیاوازەکانی کەسانی تر ڕێتبکەنەوە.
ئازایەتی ئەدەبی تا ڕادەیەک خەستەتەکی بەماویە، لە هەمان کاتیشدا خەستەتەکی وەرگیراوە. منداڵان لە دایکان و باوکان و لە کەسانی ترەوە ئەم خەستەتە وەردەگرن.

دەکرێت لە هۆستەکانی رۆژانەدا، بە پێی قۆناغەکانی تەمەنی مندالان، هەندی هەندی مندالان لەسەر خەستی ئازایەتی ئەدەبی رابهێنرێن. تا ببێت بە بشک و بە بەهایەکی بەرزی چەسپاو لە ژیانی کەسایەتییاندا.. دایکان و باوکان و مامۆستاکان رۆڵێکی گرنگ و کارتێکەر و بڕچاویان هەیە، لە هاندان و لە رواندنی ئازایەتی ئەدەبی لە دڕوونی منداڵەکانیاندا. بە نموونە: بە ئامادەبوونی دایکان و باوکان، یا بەبێ ئامادەبوونیان، ئەو بزانن کە بە چ شێوازێک منداڵەکانیان گفتوگۆ لەگەڵ کەسانی نائاشنا و نامۆدا دەکەن.. چۆن بە بە ترس و شەرمکردن و لەووهاتن، لەگەڵ کەسانی نامۆدا دەدوێن.. یا لە ئاهەنگی یادی ساڵڕۆژی جژنی لە دایکبوونیاندا، سەرنجیان بدەن و بزانن، کە چۆن پێشوازی و بەخێرهاتنی هاوڕێ بانکراوەکانییان دەکەن، چۆن بە بە شەرم و شڕۆژان قسەدەکەن و گوزارشت لە دڵخۆشی و شادی خۆیان دەکەن، بە چ شێوازێکی شیرین و شایستەش سوپاسی ئامادەبوونی هاوڕێکانیان دەکەن.. یا لە پاڵی خوێندنداە، یا لە کاتی ریزبوونی رۆژانەی پێش دەستپێکردنی وانەکان لە قوتابخانەکاندا، ئایە منداڵەکانتان ئەو ئازایەتییە ئەدەبییەیان هەیە، کە بەبێ شەرم هەنراوێک، یا پارچە پەخشانێک، یا چالاکییەک بە دەنگێکی بەرز و بە شێوازێکی فانتازی، لە بەردەم مامۆستاکانیان و هاوڕێکانیاندا پێشکەش بکەن.. منداڵان لە ڕەی ئەم هەوڵستانە و لە هاوشێوەی ئەم هەوڵستانەوە، دەتوانن ئازایەتی ئەدەبی خۆیان دەربخەن و سەرنجی کەسانی تر بە لای خۆیان رابکێشن.. زۆر لە منداڵان هەن، کە گەلی بیرکە و ڕای جوان لە ناخیاندا هەن، بەڵام ئەو ئازایی و ئازایەتییە ئەدەبییەیان نییە، کە بە قسەکردن دەریان ببڕن.

بشکی زۆری توژینەوەکانی ئەم بوارە، ئەوەیان سەلماندووە کە هەکاری شەرم و ترس و نەبوونی ئازایەتی ئەدەبیی منداڵان، دایکان و باوکانیانن. ئەمەش بە کەڵەنکی پەروەردە دەزانرێت. هەیەکەشی ئەوەیە کە دایکان و باوکان، زیادەڕۆن لە چاودێری و لە پاراستنی منداڵەکانیان، هەمیشە بە دوایانەوەن، بواری ئەوەیان نادەنی کە پشت بە خۆیان ببەستن. هەموو شتەکیان لەکردوون بە بقە و ئەوە ناتوانن، ئەوە هەشتا منداڵن، قسەمەکەن و قەوقەپ، دەمتان داخەن.. بەم شێوە نادروستانە تاریقیان دەکەنەوە.
(یەنامات) دەڵێ"تا تەمەنی سیانزە ساڵیم، وامەزانی کە ناوم ـ دەمت داخە ـ یە"

دایکان و باوکان، لە منداڵەکانت بگەڕێن، با دەمیان دانەخەن و

بە ئازادی و ئازایەتی گوزارشت لە ناخی دڕوونیان و لە حەز و راز و نیازەکانیان و لە راو بیرکە و لە بەچوونەکانیان بکەن، ئەگەر هەڕەشیان کرد، لەیان تووڕەبن و چاوتان لەیان زەق مەکەن و سەرکوەریان مەکەن، تەریقیان مەکەنەوە.. بە داخەوە کە هەندە لە دایکان و باوکان شانازی بەوەوە دەکەن، کە منداڵەکانیان ناوەرن لە ئاستیاندا فزبکەن، یا چاویان هەڵبڕنن. ئەمە ڕەفتارێکی هەڵەیە و ئەنجامەکی خراپی لێدەکەوێتەوە.

گەر بتانەوێت منداڵەکانت بە ئازایەتی ئەدەبی پەروەردە بکەن، پەیوستە بە شێوەیەکی راست و دروست پەروەردەیان بکەن، پشت بە بنەما دەستوورییەکان و بەرنامەیەکی داڕێژراوی سیستەماتیک ببەستن، کە شیاو و گونجاوبن لەگەڵ قۆناغەکانی تەمەنی منداڵاندا. پەیوستە دایکان و باوکان، هەست بەوە بکەن، کە منداڵەکانیان هەر لە منداڵییەوە، ڕێنگەدانەوەی شەرم و بەدەنگی و لەرووەنەهاتنیان پێوە دیارە.. بەشکی زەریان ئازایەتی گوزارشتکردن و دەربەینی حەز و نیاز و رازەکانیان نین.. ئەگەر هەر وابمێننەوە، کە گوێرشبن ئەم خەسڵەتە نەرێنییانە دەبن بە بەشک لە ژیانیان.

کە مامەستا بووم لە قوتابخانەیەکی شاری کەرکوکی کوردستانی، وانەی ماتماتیکم بە پلەی پێنجەم و شەشەمی بنەڕەتی دەوتەوە ـ دوور لە خەڵکەشان ـــ هەموو ساڵێک سەرپەرشتیاری ماتماتیک لە بەیوبەرایەتی پەروەردەی کەرکوک، داوی لێدەکردم کە وانەیەکی نموونەیی بە مامەستایانی ماتماتیکی قوتابخانەکانی کەرکوک بڵێمەوە. زەر بە ئاسایی و سەرکەوتوویەوە دەموتەوە.. جارێکیان بە سەرپەرشتیارەکەم وت، ئەمساڵ داوا لە مامەستایەکی تر بکە با وانەیەکی نموونەیی لە ماتماتیکدا بڵێتەوە، با هەر من نەبم، سەرپەرشتیارەکەمان وتی:" بەوابکە، دوام لە زیاتر لە پێنجا مامەستا ماتماتیک کردووە، لە وەڵامدا پێیان وتم، بە راستی ئەمە شەرم دەکەین و ناتوانین لە بەردەم ئەو هەموو مامەستایانەدا، بە سەرکەوتوویی وانەیەکی نموونەیی لە ماتماتیکدا بڵێینەوە، داوای لێبوواردنیان لێکردم" من هەکاری نەبوونی ئازایەتی ئەدەبیی ئەو مامەستایانە و بە هەزاران گەورەی تریش بە تاقی منداڵییان دەگەڵنمەوە، ئەبایان لە ئەستەی دایکان و باوکان و مامەستاکانیانن، دەبوایە زوو هەستیان بەم خەسڵەتە نەرێنییە بکردایە و بە راهێنان و بە یارمەتیدانی پەیست چارەسەریان بکردایە و نەیان هێشتبایە ببێت بە ترس و شەرمکردن و بە دیاردەیەکی نەخوازراوی چەسپاو لە کەسایەتی و ژیانیاندا.

ئازایەتی ئەدەبیش، خەسڵەتێک نییە، کە بە ئاسانی و تەنیا بە قسەی ڕووت بڵێتەدی، وەک ئەوەی کە دایکان و باواکان بە منداڵەکانیان بڵێن "دەبێ ئازایەتیتان هەبێت" خەسڵەتێکیش نییە کە بتوانن، لە ماوەی چەند مانگێک یا ساڵێکدا ئەم خەسڵەتە لە دڕوونی منداڵەکانتان بوونسنن.. بەڵکو بە ڕاندنی ئازایەتی ئەدەبی لە دڕوونی منداڵەکانتان، پێویستیتان بە ئارامی و قوربانیدان هەیە.. چونکە پەروەردەکردنێکی ڕاست و دروست کاتێکی زۆر دەخایەنێت و پێویستی بە پشوودرێژی و درێژدان هەیە.

(ئەرستە) دەڵێ"ڕەگی پەروەردە تاڵە.. بەڵام بەرەکەی شیرینە"
بە کورتی لەم خاڵانەی خوارەوەدا، باس لە گرنگترین ڕێگاکانی گەشەکردنی ئازایەتی ئەدەبی لە منداڵاندا دەکەین.. بەو هیوایەی کە دایکان و باوکان سوودیان لێوەربگرن:
١ـ دایکان و باوکان ئاوێنەی منداڵەکانیان، پێویستە هەموو دایک و باوکێک نموونەبن لە ئازایەتی ئەدەبیدا و ببن بە پشتڕاست بە منداڵەکانیان، چونکە منداڵان چاولێکەرن و لاسایی گەورەکان دەکەنەوە، بە تایبەتیش ڕەفتار و کردارەکانی دایکان و باوکانیان.
(وین دایەر) دەڵێ:"منداڵەکانتان دەڕوانێنە هەموو ئەو کردارانەی کە لە ژیانتاندا دەیانکەن.. نەک لەو قسانەی کە دەیانکەن"
٢ـ چیرۆکی ڕەمزی گرنگی هەیە لە پەروەردەکردنی منداڵاندا، پێویستە دایکان و باوکان ئەو چیرۆکانە بە منداڵەکانیان بگێڕنەوە یا بخوێننەوە، کە باس لە ئازایەتی ئەدەبی و ئازایەتی جەستەیی دەکەن، بە تایبەتیش ئەو چیرۆکانەی کە پاڵەوانەکانیان منداڵانن.
٣ـ ڕاستگۆیی خەسڵەتێکی گرنگی ئازایەتی ئەدەبییە، پێویستە دایکان و باوکان هەر لە منداڵییەوە، منداڵەکانیان بە ڕاستگۆیی پەروەردەبکەن و ڕایان بهێنن و فێریان بکەن کە ڕاستگۆیی یەکێکە لە هەرە خەسڵەتە جوانەکانی کەسایەتی مرۆڤ، فێریان بکەن کە ئازایەتی ئەویان هەبێت کە دان بە هەڵەکانیاندا بنێن.. گەر کچۆڵەیەک قاپێکی لە دەست بەربێوە و شکا و کەس چاوی لێنەبوو، بە دایکی بڵێت ئەو قاپە لە دەستی من بەربێوە و شکا.. پێویستە دایکی سوپاسی بکات و هانی بدات، کە کچۆڵەکەی ڕاستگۆیە، هیوای ئەوەشی بە بخوازێت کە هەمیشە ڕاستگۆبێت.. چونکە ئەم

منداڵ ئازایەتی ئەدەبی هەیە و لەوەش ناترسێت کە سزای راستگۆییەکەی چیدەبێت با ببێت.

٤ـ پێویستە دایکان و باوکان و مامۆستاکان بە هەموو شێوازێک هانی منداڵەکانیان و قوتابیەکانیان بدەن، کە بە ئۆپۆزسیۆنی ئازادی و ئازایەوە گوزارشت لە هەزر و خەیاڵ و لە را و لە بیرکەوە و لە بۆچوونەکانی خۆیان بکەن. بە ئەم مەبەستەش دەتوانن گاڵتە دەرفەت و بواریان بە بەخسەنن.. بە نموونە لە (وانەی داشتن) دا، پێویستە مامۆستای زمانی کوردی، هانی قوتابیانی پۆلەکەی بدات، کە داشتنەکانیان لە بارەم هاوڕەکانیاندا بخوێننەوە، تا شەرمیان بشکێ و لەسەر ئازایەتی ئەدەبی رابەن.
٥ـ بەشداریکردنی منداڵان لە تیپی سروود و موزیک و گۆرانی قوتابخانەدا بە تایبەتیش ئەو منداڵانەی شەرم دەکەن، تا شەرمیان نەمێنێت و ئەو ئازایەتییە ئەدەبییەیان هەبێت کە خۆیان دەربخەن و لە بارەم هاوڕەکانیاندا بە شەرم و شڕۆژان بتوانن گۆرانی بڵێن.
٦ـ پێویستە دایکان و باوکان و مامۆستاکان ئاوەبزانن، کە کردارەکان کاریگەرترن لە قسەکان، ئەم راستییەش بووە بە چەمکێکی گرنگی پەروەردەی نوێی منداڵان.
٧ـ هەرگیز نابێت گاڵتە و تەڤیسی بە قسەکانی منداڵان بکرێن و رووشکێنیان بکەن. تا نەترس و شەرم نەکەن و خۆیان بە لاواز و بە توانا نەزانن.. هانیان بدەن تا بە ئازایەتی تواناکانی خۆیان لە بارەمی کەسانی تردا دەربڕن. لە هەڵە و شکستیش نەترس، لە ڕێی هەڵە و شکستیەوە، دەتوانن ڕێگای راستی و سەرکەوتن بدۆزنەوە.
٨ـ منداڵان زۆر جار ناتوانن لە خەیانەوە بەهرەی ئازایەتی ئەدەبی لە دەوروبەریانەوە وەربگرن. پێویستە دایکان و باوکان و مامۆستاکان بە ئۆپۆزسیۆنی توانایانەوە یارمەتییان بدەن و ئاراستەیان بکەن تا زاڵبن بەسەر ئەم کۆشیدا و پشت بە خۆیان ببەستن.
٩ـ بەوابەخبوون، پێویستی و خۆگونجکی گرنگی کەسایەتییە، پاڵنەر و هاندەریشە بە درۆژەدان و سەرکەوتن.. ئەو منداڵانەی کە بەوایکی تەواویان بە خۆیان هەیە، بە گۆشبینیەوە پشت بە خۆیان دەبەستن، بە ئاسایی و ئاسانی و بە بە شەرم و ترس، دەتوانن لە بارەمی منداڵانی تردا، گوزارشت لە را و لە باوڕ و بیرکەکانیان بکەن.

١٠ــ بۆ هاندان و گۆشکردنی بەهرەی ئازایەتی ئەدەبی لە منداڵاندا، پێویستە ساڵانە لە وەرزی دووەمی خوێندندا لە لایەن بەڕێوەبەرێتی چالاکییەکانی قوتابخانەکان کە سەر بە بەڕێوەبەرێتی پەروەردەی شارەکان و شارۆچکەکانە "پێشبرکێی ئەدەبی" بۆ خوێندنەوەی " هێنراوە و چیرۆک و پۆخشان" بۆ قوتابیانی قوتابخانەکان سازبکرێن، لە لایەن منداڵانی بەهرەمەندی ئەم بوارانەوە پێشکەش بکرێن.. خەڵاتی جوانیش بۆ هەموو منداڵە بەشداربووەکان پێشکەش بکرێن.. ئەم پێشبڕکێیانە ڕووحی ملمانێی و وتووێژ ئەدەبی لە نێوان منداڵاندا دەوروژێنن، منداڵانی بەهرەمەند بۆ هێلی دەزانن کە بەهرە و ئازایەتی و توانا ئەدەبییەکانی خۆیان دەردەبڕن.
١١ــ "بەڕێوەبەرێتی گشتی ڕۆشنبیری منداڵان" کە سەر بە وەزارەتی ڕۆشنبیری کوردستانە، دەتوانێت ساڵانە " پێشبڕکێ ئەدەبی بۆ منداڵانی کوردستان" بۆ منداڵانی بەهرەمەند لە بواری "ئەدەبی منداڵان" دا سازبکات، پێویستە لە باکوور و ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوای کوردستانیشەوە، چەند منداڵێک بۆ ئەم پێشبڕکێیانە بانگ بکرێن.. خەڵاتی جوانیش پێشکەش بە هەموو منداڵە بەشداربووکان بکرێن.. بۆ داخەوە کە وەزارەتی ڕۆشنبیری کوردستان، تا ئێستا بایەخێکی ئەوتۆیان بۆ بەهرە و بۆ چالاکییەکانی منداڵانی کوردستان نەداون.. ئەویان لەبەرچاو نەگرتوون کە منداڵانی ئەمڕۆمان هیوای داهاتووی کوردستانن.. کە منداڵان بەشێکن لە ئەمڕۆ و هەموو داهاتووشن.

١١ــ ڕاگەیاندنەکان و میدیاکانی کوردستان، دەتوانن ڕۆڵێکی گرنگیان هەبێت لە هاندان و لە گۆشکردنی ئازایەتی ئەدەبی لە منداڵاندا، پێویستە کەناڵە تایبەتییەکانی منداڵان بایەخێکی زیاتر بە چالاکییەکانی منداڵان بدەن.. چونکە هێشتا لە ئاستی پێویستدا نین.
١٣ــ شانۆ بوارێکی گرنگە، بۆ هاندان و ڕاهێنانی منداڵان بۆ ئازایەتی ئەدەبی و بۆ ڕەواندنەوەی ترس و شەرمیان. زۆربەی منداڵان حەزیان بە نواندن هەیە. لە ڕێی نواندنەوە دەتوانن تواناکانیان دەربخەن و ئازایەتی ئەدەبی و جەستەییان پێشان بدەن.
١٤ــ من پێشنیاری ئەوە دەکەم، کە لە ساڵی خوێندنی (٢٠١٨ــ ٢٠١٩) دا، لە هەڵە کتێبخانە گشتییەکانی پارێزگاکانی هەولێر و سلێمانی و کەرکوک و دهۆک و هەڵەبجە،
چەند کۆڕێکی ئەدەبی بۆ قوتابیانی قوتابخانە بنەڕەتییەکانی شارەکانیان، بۆ چالاکی ئەدەبی منداڵان سازبکرێن، هەر جارەی

کۆمەڵێک لە منداڵانی بەرەمەند، هەنراوە و چیرۆک و پەخشان پشکنین بکەن.. گەر بیانووت ئەمە کارێکی گران نییە.

رزا شوان
نۆرویج: ٣١ی/ سێپتەمبەر/ ٢٠١٨

پەروەردە و دیموکراسی -1- ... جميل حمداوي ... وەرگێڕ: جیهاد موحەمەد

بەشی یەکەم:

پەیوەندی پەروەردە بە دیموکراسیەوە پەیوەندییەکی دیالێکتیکییە، بە جۆرێک، کە ناتوانرێت قسە لەسەر فێربوون و ئازادییە تایبەت و گشتییەکان بکرێت لە حاڵەتی نەبوونی دیموکراسی راستەقینەی هەنراو لەسەر بنەمای یەکسانیی و دادپەروەریی کۆمەڵایەتی و بەوابوون بە جیاوازییەکان و دانان بە پلۆرالیزمدا.
هەروەها ناتوانرێت قسە لەسەر دیموکراسی بکرێت لە حاڵەتی نەبوونی پەروەردەیەکی راستەقینە و فێربوونێک، کە بونیادنەراو و ئامانجگیر و چییەتیەکی باش و داهێنەرانە و بەرهەمهێنەری چوست و چالاکیی و رزلێنان لە بەهرە و بایەخدان بە چالاکیە پەروەردیەکان و هەروەها ڕزلێنان لە فێرخواز و فێرکارەکان نەبێت؛ کە سەرقاڵی دەزینەوە و بە دواداگەڕان و کەشینەوەی کرداریی و زانستیی نەبێت. لێرەوە دەبینین کە پەروەردە و دیموکراسی وەک پارەی نەختینەیی پەیوەستن بە یەکترەوە، پەروەردە بە دیموکراسی نابێت و دیموکراسیش بە پەروەردە نابێت.

لە ئەمڕۆی کۆمەڵگە ڕۆژهەاتییەکاندا هەر پەویستیترین پەروەردەیەکی دیموکراسیانەیە، کە هاوڵاتییبوون و مافەکانی مرۆڤ تیایدا بەرتەسکبوونەوە و دادپەروەری بە جۆرێک لە کەمبوونەوەدایە، کە خرێکە بە تەواوەتی نامێنێت. پەروەردەی دیموکراسییانە لە پێناوی ئامادەکردن و گەشەی نەوە نوێکانمادایە

تا ئەوپەڕی نوێی مرۆڤ و ئاکار دیموکراسییانەی وایان لێ بکات بەرهەم بتوانن ئیدارەیەکی وردی وڵات و کۆمەڵگە لەسەر دیدگایەکی ڕوونی فراژووتن و داهێنان و ئەفراندنی دیموکراسییانەی بونیادنراوی هەست بە بەرپرسیارێتیی و دیسپلین و هاوکاتییبوون و ماف بکەن؛ ئازادی و گەشەنکاری و دروستکردنی دەوڵەت و نەتەوە لەسەر پێوەری داهێنان و بەرهەمهێنان و ئەفراندن و فراژووتن و گەشەکردن بە مەبەستی گەیشتن بە پێگە و ئاستی دەوڵەتە پێشکەوتووەکان و نەتەوە گەشەکردووەکان لە ڕووی شارستانیی و زانستیی و تەکنەلۆژییەوە دەبێت.
کێواتە، پڕۆگرام چییە؟ ئەی کۆنسێپتی دیموکراسی چییە؟ پێوەندی پڕۆگرام و دیموکراسی چییە؟ ئەو ئاستەنگ و تەنگژانە چیین، کە دەبنە ڕێگر لەبەردم بە کردەییکردن و مەشقکردنی پڕۆگرامێکی دیموکراسییانەدا؟ لەم تەوژمەوێدا هەوێدەین وەڵامی ئەم پرسیارانە بدەینەوە.

١/ کۆنسێپتی پڕۆگرام:

پڕۆگرام کردەیەکی پڕۆگرامدایی و پوختەکردن و چاکردن و مەڕاڵی و ئاکاریە بە ئامانجی پێگەیشتن و گەشەکردنی منداڵ و فێرخواز بە پێگەیشتن و گەشەکردنێکی کۆمەڵایەتی دروست و ساغڵەم. پڕۆگرام هاوبەشی دەکات لە پاراستنی داب و نەریت و نەرمە کۆمەڵایەتییەکان، پڕۆگرام هەوڵێکی شڵگیرانەیە بە پێکهێنان و بەرهەمهێنانی هاوکاتییەکی باش، هەروەها کار دەکات لە پێناوی گەیینی کۆمەڵ بەرەو باشتر و پێشکەوتووتر لە ڕێگای دیموکراتیزەکردن و بە کولتووریکردنی دیموکراسیی و دادپەروەریی کۆمەڵایەتی و یەکسانی نەوان مرۆڤەکان. پڕۆگرام سەرلەنوێ بونیادێکی مەڕاڵی و ئاکاری کۆمەڵگە دادەڕێژتەوە و پێگەی بەرزدەکاتەوە بە گەیشتن بە ئاستی دەوڵەتە پێشکەوتووەکان و شارستانێتە مرۆییە بەرزەکان.
پڕۆگرامی جددی هەوڵ ئەدات بە پێوەستبوونی تاک بە کۆمەڵگەوە، ئەویش بە گونجاندن و ڕاهاتن و سەرکەوتن و گەشەنکاری تیایدا، هەروەها هەوڵ ئەدا بە:"پەرەپێدانی کەسایەتی مرۆڤ و پاڵپشتیکردنی مافەکانی مرۆڤ و ئازادیە بنەڕەتییەکانی. واتا پێکهێنانی سەربەخۆیی بیر و ئەندێشە و مەڕاڵی تاک، ڕەزگرتنی ئەم سەربەخۆییەش لە لایەن ئەوانی ترەوە لەسەر بنەمای هەمان مامەڵە لەگەڵ یەکتریدا تا سەربەخۆیی ببێت بە پێوەرێک بە هەموو تاکەکان وەک یەک."

بە هەرحاڵ، پڕۆگرام ئامازەکە بە بەدیهێنانی داهێنان و ئەفراندن و بەدواداگەڕان و دڵزینەوە و ڕاڤەکردن و کنەکردن و کێشەنەوە و بە

دیموکراتیزەکردنی کۆمەڵگە؛ چەقبەستن لەسەر ئازادی و دەستپێشخەری تاکی ئازاد لە هەرچ جۆرە گفتوگۆکردنی مەبەستدار و ڕەخنەگرتنی بونیادنەر و دیالۆگی دروست لە پێناوی بونیادنانی کۆمەڵگەی پێشکەوتوو و بە ئاگا و هاوبەشیکار لە تازەگەری و ڕەگەخشکردن بە دژکۆتنی وزەی تاک و کۆمەڵگەیەکی بەرهەمهێنەر و داهێنەر و دژبڕوەی تیۆری تەکنیکیی و کردەیی و زانیارییەکان.
دکتۆر محەمەد لبیب نجیحی دەڵێت:"ماددام ئامانجی بنەڕەتی پڕۆژەی گۆشەی بیر و ئەندێشە و بۆکارهێنانی زیرەکییە، کەواتە پڕۆژە لە پێناوی ئازادییەکانی مرۆڤدا کار دەکات. جەختکردنەوە لەسەر گۆشەی منداڵ، واتا جەختکردنەوە لەسەر سینەوەی ئاستەنگەکانی بەردەمی توانا هۆشاریەکانی منداڵ، هەڕەشەخۆشکردن و دڕفەت و بواردان پێیی تا بتوانێت کارا بێت و توانا شاراوەکانی و ئاوەژینگەی تیایدا دژی بەکاری بهێنێت بۆ ئاوەی کە خۆی دەیخوازێت. کۆمەڵگەی سەربەخۆ ئاو کۆمەڵگەیەی کە تاکەکانی هاوبەشی بکەن لە پڕۆسەندنی و ئاراستەکردنی بەرەو گەشانکارییە پێیوست و پێشکەوتووەکان."

کاتێک تاکەکانی کۆمەڵگە ئازد بن و هەست بە ئازادی بکەن کەواتە پڕۆژەی هاوبەشیی کردووە لە کرانەوە و پێشکەوتنیدا. مەبەستمان لە کۆمەڵگەی کراوە ئاو کۆمەڵگەیەیە کە ڕەگەی گۆشە و پڕۆسەندنی بە کراوەتاوە و خراوەتە سەرپەی بەرەوپێشچوون، واتا واقیعی مەوجودی تێپەڕاندووە. کۆمەڵگەیەکی لەم جۆرەش ئاو کۆمەڵگەیەیە کە بە جۆرێک خەی ڕەکخستووە توانای بەدیهێنانی هەموو کاروبار و مەسەلەیەکی مرۆیی هەیە. کۆمەڵگەیەکە قبووەی گەشانکریەکان دەکات و وەک ئامازێک بۆکاریان دەهێنێت بە سەرکۆتن بەسەر گەندەڵی و داڕزاندا، زیرەکی و هاوە هەروزیەکان لە نەوان تاکەکانی کۆمەڵگەدا هەموویان دەبنە گۆشە و پێشکەوتنی مرۆڤ و مرۆڤبوون.
جگە لەمانەش پڕۆژەی بەدیهێنەری کۆمەڵێک ئەرکی کرەکییە وەک فەبوون، ڕەشنبیربوون، پاڤژبوون، پاەاوتنبوون و ڕزگاریی بیر و هزر و ئەندێشە لە کۆتوبەندەکان و ئەفسانە و حیکایەتە ساختەکان و جادوگەریی و، پێوەستبوون بە مرۆڤایەتیی و زانست و ئاسە ووناک و نموونەییەکانەوە.

۲/ کۆنسێپتی دیموکراسی:

ئاوە ئاشکرایە، کە دیموکراسی بە واتا پەدراوەکانی واتا حوکمی گەل لە لایەن خودی گەل خۆیەوە، بە واتایەکی تر حوکمی زۆرینە دوای پرسی هەڵبژاردن و دەنگدان و جیاکردنەوە و پاکردنەوەی دەنگەکان.

دیموکراسی بەرامبەر و دژی حوکمی دیکتاتۆری و حوکمی ئۆتۆکراسییە، کە هەردووکیان حوکمی زوڵم و ستەم و هەژموونی دەسەڵاتێکی نائاسایی. دیموکراسی چەقبەستن و چاودانە لەسەر یاسا و ماف و ئازادیەکان و دادپەروەری و کەرامەتی مرۆڤ بە بنەماگرتنی مافەکانی مرۆڤ و چەسپاندنی یەکسانی ئاستەقینە لە نێوان ڕەگەز و توخمەکاندا. گرنگترین بنەمای دیموکراسی هەست بە بەرپرسیارێتی و پێوستبوون پێیەوە و، ڕەزگرتن لە سیستم و بایەخدانی زیاتر بە لایەنی زانست و زانین بەسەر لایەنی هەز و تووندووتیژییدا.

دیموکراسی کارا و ئاستەقینەن بەم جۆرە دادەمەزرێت: "مامەڵەی دیموکراسیانە لە نێوان دامەزراوەکانی پاراستن و ڕەزگرتنی مافەکان و جیاجیکردنیان بەو یاسا و دامەزراوانەی کە لە چوارچێوەی دەوڵەت و ماف و یاسادا هەن. ئاوەژوکردنەوەی ئاشکرایە کە ڕەزگرتن لە مافەکان و جیاجیکردنی ئەرکەکان نایەتە دی بە بەووتی تاکی ئازاد و سەربەخۆ. دیموکراسی مەسەلەیەکی ووکەش و شکڵیی نییە، هەندێ ئاوەژوی کە فەرهەنگ و مامەڵەیە؛ تێگەیشتن و قبووڵکردنە بە ئا و بچوونە جیاوازەکان؛ یەکسانی و دادپەروەری و ویژدانگەرایی و هاوبەشیکردنەکی سیاسیانە و بەیاردانی (تاک)ە لەسەر چارەنووسی خێی و هەڵبژاردەی خێی؛ هەروەها ئۆفەرزکردنی دەسەڵاتخوازییە لە هەموو بوارەکانی ژیاندا؛ دیموکراسی ئەڵقە و سبەینێ بەدیهێنانی زیاتر و زیاتری ڕەزی تاکەکان و تواناکانیانە.

نابەت دیموکراسی و ڕەفتاری دیموکراسییە بەوە دابنرێت، کە دامەزراوەی دیموکراسیی لە ئارادایە، یان یەکێک بەت لە سیاسەتە نگەڵەکان، بەڵکو پێویستە وا تەماشای بکرێت وەک پێویستییەکی مرۆیی کە پرنسیپەکانی لە نێوان مرۆڤەکان و ئامانجە جیاوازەکان و دانان بە جیاوازییەکان تا مرۆڤەکان بتوانن زاڵ بن بەسەر هەڵچوون و تووندڕەویەکانیاندا و دووركەوتنەوە لە هەموو بەیارێکی تاکلایەنە و خێیی."
کەواتە، دیموکراسی بەدیهێنەری بەختەوەریی مرۆڤەکانە، دڵنیابوونیانە لە ژیانێکی سەروەرانە، زەرکردنی دەرفەت و بواری کارکردنە، پێکردنەوەی حەز و ئارەزووە خەسکیەکانیەتی وەک خواردن و خواردنەوە و سێکسکردن، شکاندنی تینوێتی زانست و زانین و هونەریی و کولتوریە، دەربازبوونی لە کێشەیی و چنگی هەژاریی و دواکەوتوویی و پشکۆتن بەرەو جیهانێکی زیاتر جێگیر و دڵنیایی پە لە ژیانی بەختەوەری و خۆشگوزەرانی و هاوبەشیکردن لە داهێنان و ئۆفاندن و بەخشین.

٣/ کەشکردن بە پەروەردەیەکی دیموکراسییانە:

کەشکردنەکی فرە هەس بە گەیشتن بە پەروەردەیەکی دیموکراسییانە، گرنگترینی ئەو کەشکردنانە کتێبەکەی جۆن دیویە، بە ناونیشانی"پەروەردە و دیموکراسیی" کە لە ساڵی ١٩١٦ی زایینییدا بڵاوکرایەوە، کەی ئەم کتێبە بناس لە فەلسەفەی پەروەردە و جێبەجێکردنی دەکات، کە هەریەکە لە میشێل و فراند میڵی سەرپەرشیان کردووە. هەروەها کتێبگەلێکی زۆر و نووسینکی فرە دەربارەی پەروەردە و دیموکراسی نووسراون، وەک کتێبەکەی ئافانزینی لە ژێر ناوی:"دەگما و تازەگەری لە پەروەردەی فرگکاندا" کە بەشی سێیەمی لە ژێر ناوی:"پەروەردەی نوێ و دیموکراسییدایە".

٤/ جێکەوتەی دیموکراسی لە دامەزراوە پەروەردەییەکاندا:

هەرچ کەسێک تەماشایەکی خۆرای گشتی دامەزراوە فەرکاریی و پەروەردەییەکان بکات تووشی سەرسوڕمانکی بەهێز دەبێت؛ چونکە ئەم دامەزراوانە گەڕاون بە ئەردوگای سەربازیی، تۆزی لە دیسپلین و ڕاهێزگرتن لە یاسا و سیستمی دامەزراوە، تەنانەت دەرگاکانیان لەسەر شێوازی دەرگای بەندیخانە شاراوەکانە، لە بەردەمی دەرگاکانیاندا حەرەسێک بە پۆشاکی فەرمییەوە وەک پۆشاکی سەربازی ڕاوەستاوە، تەماشایەکی کورتی بە دەستەوە گرتووە وەک حەرەسی عەمبارەکان، بە ترساندنی چڕ و ئاسۆی پاشەڕۆژ، ئەمەش لە پێناوی سەپاندنی سیستمەکەدا، ئەگەر پەویست بکات ئەوە تەماکەی و هێزی تووندووتیژیی بەکار دەهێنێت چ تووندووتیژی جەستەیی یان دەروونیی.

هەکاری ئەم واقیعە پەروەردە خراپە لە سیستمکی پەروەردەی ئۆتۆکراسییەوە سەرچاوە دەگرێت، کە پشت دەبەستێت بە زمانی سەرکوتکردن و ڕق و کینە و ترسان وەک دیکتاتۆریەتی سەربازی وایە، کە هیچ شتەک نازانێت جگە لە بەکارهێنانی تووندوتیژی و تەمەکردن و تەقاندن؛ پەروەردەیەکی لەم شێوەیە لەتەمەنی ناسکی منداڵدا دەروونکی خراپ و نەخۆش و نەگەتیف و هەستکردن بە ڕق و کینە و ترس دروست دەکات، هەروەها لاوازی و بێ توانایی لە سەرچەتیی و خەیاڵ و داهێنان و ئەفراندن دەکوژێت و تەنگەیشتن و نەزانین دەربارەی دیموکراسی ڕاستەقینە و یەکسانی کۆمەڵایەتی بەربڵاو دەکات.

ئەنجامی ئەم فشارە سیاسییەش دەرکەوتنی نەوەیەکی تازە پەگەیشتووی لاوانە، کە یاخی دەبن و هەڵدەگەڕێنەوە لە خۆزان و فەرگە و کۆمەگە، هەگبری مشخێڵی شەرشکی نەگەتیف دەبن کە پڵاماردان و

هەشکردن بە سەر دامودەزگا خزمەتگوزاریيەکانی وەک شکاندنی بڕی ئاوی خواردنەوە و وەرانکردنی هەڵی کارەبا و هووناکییەکانی سەر شەقام و کاولکردنی دامەزراوە فەرگەییەکان و هووخانی دار و دیواری فەرگەکانی خەیانە، هەروەها دوورکەوتنەوە لە خوێندن و دامەزراوە فەرگەییە زیندانئاساکانیان، لە دواجاریشدا مامەستایانیش فەرگەکان بەجێدەهێن، هەرچی لە فەرگەکاندا بێت هەمووی هەدەتەکە بە هەکاری ئیدارییەکی لاوازی دەڕەق و ئاسایەکی تاریک و مردوو.

هەرچ وەاتێک هەڵگری ئەم شێوازە لە پڕوەردە بێت، ئاسایەکی داخراو و تاریک چارەنووسی لاوان و کەی کەمەڵگەکەیەتی، فەرگەکان دەبن بە شانیەکی تراژیدی و ململانێی نەوەکان، بە هەموو شێوەیەک فەرگەکان هەڵگری جیاوازییە چینایەتیەکان دەبن و میراتگریی و بەماوەیی بەرهەم دەهێنێنەوە، وەک هەردوو بیرمەندە(بییر بوردیە و باسڕن دەلەڕن:"لەم فەرگانەدا بە تەواوەتی جیاوازییە چینایەتییەکان دەردەکەون، منااانی چینە دەوەمەند و ئەرستەکراتیەکان خوێندن و فەربوونی تایبەتیان دەبێت و دەبن بە خاوەنی(بەوانامەی زانین و زانست و زانیاری) لەم جۆرە سیستمی پڕوەردە و سیستمە سیاسیانەدا گرنگی و بایەخ زیاتر بە چینی سەردەست و دەوەمەند دەدرێت، ئەوەی ئەم دوو بیرمەندە دەریدەبڕن، ئەوەیە کە تەواو پڕوەردەی دیموکراسی ناکەکە بەم پڕوەردە باوە.

لە سیستمی سیاسی نا دیموکراسیدا، سیستمی پڕوەردە نادیموکراسە و تەنها لە هاڕە و بەرژەوەندی چینی دەوەمەند و ئەرستەکرات دایە، فەربوونی گشتی و تایبەتی و بیریی و هزریی و پیشەییەکان هیچ نین جگە لە گوزارشتێک کە جیاوازییە کەمەایەتیەکان دەیسەپێنێت و دامەزراوە پڕوەردەییەکان دەگەڕێت بە کەش و ژینگەیەکی جیاکاری زمان و هەگەزپەرستیی و شۆنێک کە دەبێت بە ئاشی هاینی کەمەایەتی و ململانێ چینایەتیەکان. ئەگەر(ئەمیل دەرکایم) لە دیدگایەکی پارێزگاریيەوە شیکاری دەکات بە سیستمی پڕوەردە، بەام (ئەلتەسەر) پێیوایە کە تەکنیک و زانین و زانست لە فەرگەکاندا پەیوستە بە هەموو وەک یەک بێت، دەنا پەوەندیە کەمەایەتیەکان بە جۆرێک دەبن کە حوکمی چینێکی کەمینە بەسەر هەموو کەمەگەدا دەسەپێنێت.

سیستمی فەرگە و پڕوەردە ئامڕازێکی ئایدەلۆژیی دەوەتیە، سوود دەگەیەنێت بە بەردەوامی و بەماوەیی پەوەندییەکانی بەرهەمهێنان لە هەگەی ئامادەباشی خوێندن و فەربوونەوە کە گونجاو و تەبا بێت لەگەڵ دابەشکردنی کار و جیاوازییە چینایەتیەکاندا، هەروەها لە

ڕەگەی سەپاندنی ئایدۆلۆژیە باوە بۆرژوەندەخوازییەکەی چینی سەردەستدا. ئاراستە هەبووەکانی نێو فۆرگە ڕەنگدانەوەی دابەشکردنی کۆمەڵگەیە بەسەر چینەکاندا، بە مەبەستی مانەوەی پەوەندیە کۆمەڵایەتی و چینایەتییەکان".

لەبەر ئەوەی کە فۆرگە لیبراڵیەکان، فۆرگەی چینایەتی و نادیموکراسن، لە دەوڵەتی دواکەوتوو و ستەمگەردا سیاسەتی دواکەوتوو و کۆلۆنیالیزم دەچەسپێنێت و هەژاریی و کەمدەستیی دەهێنێتەوە و دەیکات بە بەماوەیی کۆمەڵایەتی، ئیڤان ئیلیتش داوای نەهێشتنی ئەم جۆرە فۆرگە چینایەتیە نادیموکراسییانە دەکات لە کتێبی"کۆمەڵگەی بێ فۆرگە". تیۆری مردنی فۆرگە بە پێی(کەی ئافانزینی) لە ڕاستیدا تیۆرێکە:"لە ژێر کاریگەرییەکی گەورەی ئەو فاکتەرە جیۆگرافیانەدا بوو کە دەوریان دابوو، بە ئەوەی بیکات بە تیۆرییەکی گونجاو و باش بۆ وڵاتانی ئەمەریکای لاتینیی، کە بە تەواوەتی نامۆ بوو بە لەژیکی پەروەردەی ڕۆژئاوایی، بە تایبەتی هەندێک پرسیار دەنێ پێشەوە لەسەر ئەوەی ئەم لێکدانەوەیە، کە وای بە دەچێت کە تەنها لە وڵاتانی ڕۆژئاوادا جێبەجێ دەکرێت، ئەم ڕایەی ئیلیتش لەوەوە سەرچاوەی گرتووە، کە دەڵێت فۆرگە گونجاوە بە سەردەم و قۆناغی پیشەسازیی و کۆلۆپوری تایبەت بە خۆیەتی، پەویستە لە وڵاتانی دواکەوتوودا بسڕێتەوە و چونکە زەرورەتی بوونی نییە، سینەوەی و لابردنی دەبێت بکرێت بە مەرجێک بە سینەوە و لابردنی کۆلۆنیالیزم و سەرکەوتنی یەجگاری بەسەریاندا، هەندێک جار داوا دەکات بە تەواوەتی ئەم جۆرە لە فۆرگەی ڕۆژئاویی بسڕێتەوە و باویان نەماوە.

بە هەرحاڵ، واقیعی نادیموکراسیی لە فۆرگە پەروەردەییەکانماندا بە هەکاری نەبوونی دیموکراسی و نەبوونی فەلسەفەی ئیداری و نەبوونی فەرهەنگی مافی مرۆڤ لە هەموو ئاستەکانی کۆمەڵگەدا بوونی هەیە.

0/ جۆرەکانی پەروەردەی دیموکراسیی:

دەتوانرێت قسە بکرێت لەسەر چەندین جۆری دیموکراسی لە بواری پەروەردە و فیربووندا، بەڵام لێم سە جۆرەدا کورتی دەکەینەوە:
١/ پەروەردەکردن و فێرکردنی دیموکراسییانە:
مەبەست لە پەروەردەکردن و فێرکردنی دیموکراسییانە، ئەوەیە، کە فێرخواز مافی تەواوی هەیە بە پێدانی پەروەردە و فێربوون بە سوود وەرگرتن لە هەموو ڕەگاکانی پەروەردە و فێربوون، پەویستە فێرخوازان هەموویان وەک یەک پەروەردەکرێن و فیرکرێن و

زۆینەخشیی پڕوڕدەکردن و فڕبووونیان وەک یەک بخڕتە بڕدەست و ز بە بەخسەڕەت. پڕۆیستە مامۆستایان و ڕاهێنەران بە یاسا و ڕێسایەکی یەکسانانە ڕێگەی پێداگیرکی دیموکراسییانە لە ئێستە بگڕن، هیچ جڕە جیاوازیەکی چینایەتی و هەڵاواردن لە پڕوڕدەکردن و فڕکردندا لە ئارادا نەبێت. هەموو فڕخوازن یەک جڕ پێشاکیان لەبڕدا بێت، هەروەها فڕخوازن وانەی یاسایی وەڕبگرن بە ئاوەی فڕی مافەکانی خۆیان بن و بتوانن بە گوڕەی یاسا و ڕێنماییە دیموکراسییەکان بڕگری لە مافی خۆیان بکەن.

۲/ فڕبووونی دیموکراسییانە:

دەوڵەتە پێشکەوتووەکان هەوڵی دیموکراتیزەکردنی فڕبووون و فڕخوازیی دەدەن، لە میانەی گشتگیرکردنی بڕنامەکان و یەکبوونی پڕۆگرام و سیستمی خوێندن و بیارەکان لەگەڵ ئاوەی فڕە جڕ و فڕە شێوە و ناوەڕۆکن. هەروەها بە خەماڵییکردنی فڕبووون و ناچاریکردن و بە پێویستکردنی لەسەر هەموو منداڵێک تا دەوڵەت بتوانێت نەخوێندەواری و نەزانین و هەژاریی و دواکەوتووی تێپەڕێنێت. فڕبووون و فڕخوازیی کەمەگە دەگوڕێت و دیموکراسی ڕاستەقینە بەدی دەهێنێت. فڕخواز لە فەڕگەی دیموکراسی و دامەزراوە دیموکراسییەکاندا فڕی دیموکراسیی دەبێت و ڕادەت لەگەڵ ژینگە پە لە ئازادییەکانیدا. کاتێک باس لە دیموکراسی فڕبووون دەکەین، مەبەستمان ئاوەیە کە فڕبووون خەسڵەتێکی میللیگەرایی هەیە کە هەموو کەسێک سوودی لە وەردەگرێت بێ بە هیچ هەڵاواردن و جیاکارییەک، فەڕگەی دیموکراسیی کراوەیە بە ڕووی هەژار و دەوڵەمەندا بە ڕێگەیەکی دادپڕوەرانە و یەکسانیانە بوار دەڕەخسێنێت بە هەموو لایەک.
پرنیسپەکانی یەکبوونی پڕۆگرامەکانی خوێندن و سیستمی خوێندن کە بوون بە نیشانەی حیزبە میللیگەرایەکان و دروشمێکی دڕوشاوەی هەموو بیارە سیاسییە نیشتیمانیپەکان پێویستە هەڵنەوشێنرێتەوە" ئەو واقیعە دەوڵەمەند و فڕەیەی کە لە ئارادایە، ئەو هەموو مڕج و ئامڕە بەردەستانە بە گەڵانکاری نوێ پێویستە هەڵنەوشێنرێتەوە، کە کرانەوە بە ڕووی هەموو جیاوازییە چینایەتیی و نەتەوەییەکان و جیاکاریی و ڕەگەزپڕستییەکان دەکات بە زەروڕەت...
بە هاوبەشیکردنەکی گشتگیری پێویستە بڕبەست دانڕێت لەبڕدم هەموو کێشەو ئاستەنگەکانی کرانەوە زەروریپەکەدا. بەم جڕە، هەموو دەوڵەتێک هەوڵەکی شڵگیرانە دەدات بە جێگیرکردنی ژینگەی

دیموکراسی لە دامەزراوە پەروەردەیەکانیدا لە هەگبەی دەرکردنی کەمەک یاداشتی وەزاری و بەیارگەلێکی حکومیی و یاساگەلێکەوە بۆ ئاوەی فێرکردن و پەروەردەکردن بگاتە پلەیەکی بەرزی دیموکراسییانە، بەڵام کاتێک کەمەگە نادیموکراس بوو، ئازادییەکانی تاک بەرتەسکرابوونەوە، دەسەڵاتی سیاسی ستەمگەر بوو، ئاوە ماحاڵە فێرکردن و پەروەردەکردن دیموکراتیزە بکرێت.

٣/ دیموکراسی فێربوون:

هیچ کەمەگەیەک ناتوانێت ببێت بە کەمەگەیەکی دیموکراسی و بەوای بە ئازادیە تایبەت و گشتییەکان هەبێت و بەوای بە مافی مرۆڤ و هەبێت و پێویست بێت بە لێژیکی قبووڵکردنی جیاوازیەکان و قبووڵکردنی لێبوردەیی و تەلەرانس ئاگەر لەسەر دیموکراسییەکی ئاستەقینە خای ئانەهێنابێت و نەیکردبێت بە کولتوور و هەنگی نەدابەتاوە لە هەسوکەوت و هەفتاری تاکەکانیدا.
هەبێت ئاشکرایە، کە ئەردوگایەکی سەربازیی و داپڵەسین و قەڵبوون ناتوانێت هیچ بەرهەم بهێنێت جگە لە ئامرازەکانی چەوساندنەوە و بیریی سینەوە و پاکتاوکردن و تووندووتیژیی و حەز و ئارەزوو لە حوکمی دیکتاتۆریەت و بەربەریەت.
تەنها بە پەروەردە دەتوانین لە دیموکراسیی تێبگەین و بیکەین بە دروشم و فەرهەنگ.
شاراوە نییە لای هیچ کەسێک:"بوونی دامەزراوەی پەروەردەیی و فێرکردن دەورێکی سەرەکی دەبینێت، بە کرانەوەی ژیان و ژینگەی سیاسی کەمەگە بە چەسپاندنی کەمەک پرنسیپ و بەهای مسۆگەرزادە بە ئابووونی کەمەگە و تازەگەرێتی لە ئووی سیاسییەوە؛ دەوری فەرگە، تەنها کورت نابێتەوە لە چوارچێوە ناوخۆییەکیدا، بەڵکو کاریگەرییەکانی ئەم چوارچێوە تەدەپەڕێنێت، لە ئاستیدا کاریگەریە بنەڕەتییەکەی ئەوەیە کە چوارچێوەی خای تەدەپەڕێنێت؛ چونکە پرنسیپەکانی دیموکراسی و مافی مرۆڤ و پلەرالیزمی سیاسیی، هەموویان بەهاگەلێکن بە پەروەردە و پڕۆگرامە دیموکراسییەکانی بە دەست دێن؛ پەگەیشتن و گەورەبوونی تاک لەسەر ئاەو بەهایانە هەگەچارییەکی دروست و ئاستەتانێت بە گەیشتن بە هاوبەشییەکی کارای سیاسیانە لە بڕیاردان و حوکمەانی کەمەگەدا. بیرمان نەچێت، ئامژە بدەین بەوەی کە فەرگە دەورێکی باش دەبینێت لە دروستکردنی پەرلەمانی منداانەدا: کەواتە پەروەردە یەکەم ئامرازە بە فێربوونی دیموکراسیی و سەپاندنی دیموکراسی وەک واقیعێکی زەروریی بە پاراستنی مرۆڤ و مافەکانی و پاراستنی کەرامەتی مرۆڤ.

ئاراستەکردنی نادروست و پەکانی هەڵە ... ئارام ئازاد

یادی مژووویی دەوڵەتان کە شوناسی نەتەوەیی دەوڵەتەکە پێکدەنێت وەک ئەلبووومی وێنەکانی خەزانێکن کە نەوە بە نەوە دەگوازرێتەوە کەواتە دەوڵەت لە تاک دەچێ ، هەمیشە حەزی بە یادگارییە کۆنەکانە چونکە لە یادکردنەوە خۆشکاندا هەمووان بیریان دەکەوێتەوە و ناخۆشکان هەر زوو لە خەیاڵ و هزران دەنرێتە لاوە ، سەبارەت بەوە لویس کارڵ دەنووسێ (ئەو یادەی تەنیا بەرەو دواوە کاردەکات ، یەکێکە لە جۆرە خراپەکانی یاد).

یادکردنەوە لای تاکیش هەمان تیژر بەکاردێنێ ، هەمیشە بەرەو دواوە هەنگاوناننەوەک بەرەو ئایندەیەکی رووونتر کە رەنگە ئەم ڕەنگدانەوەی ئەو ناوچە جوگرافیە بێ کە وەاتەکەی تێدا بەرجەستەیە یا ئەوەیە خەیاڵی مرۆڤ هەمیشە حەزی بە بینینی رابردوو خۆشکان کردووە و ناخۆشکان هیچ کاتێک بەشێک نەبوون لە ژیانی ئەووە ، ئەم حاڵەتە ڕەخنەگرێکی لاواز دروست دەکا ، وا دەکا جوان و ناشیرین بەیەکەوە بسوتێن ، نەوانین لە ئایندە و خۆ بەندکردن بە ڕابردوو سەرتایەک دەبێ بۆ نەهێشتنی هەستی نەتەوایەتی.

لە دەوڵەتدا هاووەاتی هەمیشە هێزی ژمارە یەکە و کایە سیاسی و کۆمەڵایەتی و دادگایی و ئابووریی و ...هتد لە پێناو هێزی ژمارە یەک کار دەکەن ، هەر کاتێک کە یەکێک لەو بەهایانە لە ڕەگ لای دا ژمارە یەک دەتوانێ سزای بدا بە ڕادەربڕین و شەرعیەت پێنەدانی بۆ چوار ساڵی ئایندە ، بەڵام ئایا ئەم سزایەکی ڕەوایە و کاریگەرە ؟ ئەوەتا لە دوایین هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ڕێژەی بەشداری نەکردن و ڕا دەربڕین دەنگی یەکەمی بەدەستهێنا ، کە ئەمەش ترپکەی بەزاری هاووەاتی دەردەبڕێ لەو هەزانەی کە کایەکان بەگوێ دەبێن تا ئەرە مافی هاووەاتی بوونەکی ئاساییە ، ئەوەی ئاسایی نیە ئەوەیە هاووەاتی لەسەیرکردنی وەاتانی تریان بوانێتە وەاتەکەی و ئاستی خۆشگوزەرانی هاووەاتیانی وەاتەکی لە بابەتی بەلجیکا بەراورد بکا بە ئاستی گوزەرانی خۆی ، ئەم نا واقیع بینە دەنێتە ئاراوە ، چونکە ئەو لەگەوتە جوگرافیەی وەاتەکی

لە بابەتی بەلجیکای تەدایە زەر جیاوازە لەگەڵ لەکەوتی جوگرافی کوردستان ، هەنگە داهات و سامانی کوردستان زەر زیاتر بە بەهام ئەو زنجیرەی لە ملی کوردو خاکەکەی دایە لە هەر خاکەکی تری دنیادا بە حاڵیان باشتر نابە و بگرە ئەگەر خراپتریش نەبن هەر باش بەیە ، کە هەخنە دگیرە دەبە هەچاوی هەکاری سەرهەدانی شکست یا هەڵە لە بەکارهەنانی ئەو دەسەاتانە بکرێت کە ئایا سیاسەتکی هەڵە پەیەو دەکرە؟ یا ئایا هەزی ئابووری وەات ئەو هەزە نەماوە کە پشتی پێ ببەسترێ؟ ، ئایا دادگاکان سەربەخۆ نین چیتر؟ ئایا لایەنە کەمەایەتیەکان وەک جاران نین ؟ هەموو ئەو پرسیارانە و دیەهای تر هەزی ژمارە یەک لەکاتی نەچوون بە دەنگدان و هادەرنەبین هەناویەتیە ئاراوە و ئەو بەشاییەی کە بە تەما بوو بەم جۆرە پێی بکاتەوە نەک هەر پێی نەکردەوە بەکو خزمەتی چاکیشی کردن ئەوەتا ئەو هەزانەی کە بە دەنگی کەمتر کەبرکێیان لەسەر هەمان ژمارەی کورسی دەکرد هەر چوونەوە بە پەرلەمان و ئایندەی هەزی ژمارە یەک کە وەک سزایەک نەچوو بە دەنگدان دوبارەوە لە دەستی هەمان کەسانی چوار ساڵی هابردوو دەبە ، بەیە ئاراستەکردنی هەزی ژمارە یەک نادروست بوو و پەکانەکەی هەڵە و بە بەرهەم بوو .

وانەی چەلەکەکان ... عەلی حەمەشید

هەر کە چەلەکەکانی دەبینی هەژانە پوش دەهەنن و بە ماندوبوون هەوەدەدن بە دروستکردنی هەلانەیەک تا تەدا بحەوێنەوە و هەلکەی تەدا بکەن و بەچووی زەرنەقوتە هەبهەنن.کار و هەوڵەکانی خەی بیردەکەوتەوە .

زەر جار دەیوت چەلەکە بەو بچوکییە لە هەوەدایە بە ئاسودەیی و بەسەربردنی ژیان بەخشی و بەجریوە جریو و دەنگەخۆشکەیشی دڵی ئەمە خۆش دەکات ،ئەی بەچی منیش هەوڵی زیاتر نەدەم و هەوڵەکانم بە دابینکردنی پاشەژەکی هوون نەبێت؟بەچی وانەیەک لە چەلەکەکانەوە فێر نەبم؟ئەمانە وتە و بیرکردنەوەکانی دارای بچکۆلە بوون،پشتر زەرترینی کاتەکانی بە یاریکردن لەگەڵ هاوەکانی و گوان و

تەماشاکردنی تەلەفزیۆن و ئایپاد بەسەر دەبرد، بۆیە لە قوتابخانە هەمیشە نمرەی کەمی دەهێنا و مامۆستاکانیشی گلەییان لێی هەبوو. ئیتر کوتە خۆ و بە بۆوا بەخێبوونکی زۆرەوە بۆیاری دا کە هەموو ئەو کارانە کەم بکاتەوە و لەمودوا زیاتر خۆی بە کێشکردنەوە ماندوو بکات.

بڕدەوام بوو لەسەر ئەو کارە بۆیە هەستی کرد کە ڕۆژانە هەنگاوکانی بڕەو سەرکەوتن و ئاسودەیی دەبەن و ڕۆزامەندی مامۆستاکانیش لێی و دەستخۆشی کردنیان بوو بە گەورەترین پاڵپشت و هاندەر بۆی...دارای بچکۆلە دوای ئەوەی کە بووە قوتابیێکی کارا و هاوکاری هاوڕێکانیشی دەکرد..زۆر جار لەبەر خۆیەوە دەیوت وا باشە هەمیشە مرۆڤ کار و هەوڵکانی ئامانجداربن و لەگەڵ سەرنجدان و وردبوونەوەی ورد بە دەوروبەر ، بەخێداچوونەوەیشی هەبێت..

٢/٢/٢٠١٨

موژدە ... سەردار جاف

تە خەرەندی کام شکۆفەی
لە چ دەروازەی باخچەیەك
حەیرانەکەی سەرزارانی
رووحی پەریت
بە تەوراتی مەسیحایی پێ بێن بووە
لە کام شەنگەگۆی باغان
لە ترۆپکی و
ئەو سەرکز و بێ دەرەتان
بێت لە کار بوو
جوانی بە سیمات بەخشیووە
کام خوای ئاکار
لە بازاڕی بێ تەریقەت ، سەرگەردانە
کەچی بێ خۆی
پاکی بە ناخت بەخشیووە
کام سنەوبەری باڵا دوند

نوێبوونەوەی فێداوە و لە خەمزەدەی ڕۆژگاردایە
باڵای بە باڵات تەنیووە
چرپت لە کام باغی ئیرەم چەحڕی دابەستووە و
بە دەم ڕۆوە
دڵی چەنی وەکو منی پێ بڕیووە
ئەم سادەیی و بەرائەتەت
خەرسکی یە
یا بێ زەمەنێ خەمڕیووە

ئەمانیا
2018 / 10 / 29

شەشی کورد لە دیدگا و یادەوەریکانی پێشمەرگە و کوڕە شەهید و پزیشک د.فایق محەمەد گوڵپی دا

ن.ئالان کەمال

دکتەر فایق گوڵپی ، لە پەرتوکی (کە لەڕوە سەیری ژیانی خۆم دەکەم) بەرگی یەکەم ، باس لە یادەوەریکانی قۆناغی ژیانی خۆی و هاوڕێکانی دەکات لەسەردەمی مانایەوە ، تاکو سەردەمی خەباتی شاخ و پێشمەرگایەتی ، کە هەم وەک پزیشک و هەم وەک ئەندامێکی ڕێکخستن و پێشمەرگایەتی و خەزانێکی شەهید و قوربانی لە ڕێگەی کورد و کوردستاندا ، ئاگاداری زۆرێک لە و ڕووداو و میژووانە بووە و کاریگەی نەرێی لەسەر هزرو خەباتی بە داهاتوو تا ئەم چرکە ساتەش بەسەرەوە جەهەشتووە

ئەم پەرتووکی نووسەر زەر گرنگە زەرینەی تاکی کورد بیخوینێتەوە ، تاکو بزانیت کورد و شەشکەی چەند پڕخەوات بوون و ، چەندیش کۆشە شەخسیەکان بوون بە ئایدەلۆجیای حزبی و کاریگەری لەسەر شەش و

خەباتەکی رزگاری کردنی گەلی کورد هەبووە

دکتەر هەرچەندە بە پیشە دکتەر بووە لە ناو شۆشدا ، بەڵام هەمیشە زیاتر وەک سیاسیەکی بەرهەڵستکار وغەدر لێکرا و موتەعەسب بینراوە و لەلاینە بەرپرسە باکانی ئێو حیزبەوە بووتە جێگەی گومان و ڕەخنە و گازندە کردنیان

هەوونتر بەڵین پزیشک و سیاسیەکی دژە با و بووە لە قەناغەکانی کارو خەباتیدا و ، وەک هەندیک وابەستەی رازی کردنی دڵی مەسولەکانی ناوشۆش نەبووە ، بە ویژدان و دڵسکی سافەوە کار و چالاکیەکانی خۆی بڕەو پێ داوە و بێ باک بووە لە دەم و فەقی بەرپرسەکان لە ستایش و پیاهەڵدان

پەرتوکەکە چیرەکی گەڵانەوەی سەردەمی مندالی خۆی و شەهید کردنی محەمەد گوڵپی باوکی و دواتر غەدر و ناهەقی کەس و خزمە نزیکەکانیان ، دواتر باس لە میژوو و قەناغەکانی خوێندنی کولە مەرگی خۆی و براکانی و چوونی بە کۆلیژی پزیشکی زانکۆ موسڵ و کارو چالاکیەکانی وەک ئەندامێکی نهێنی ێیکخراوی کۆمۆنیستانی کوردستان لەناو شاردا و، لەلایەکی ترەوە شەهید کردنی برایەکی کە پشمەرگەی پارتی دیموکراتی کوردستان بووە ، لە شۆی براکاندا بە دەستی هێزەکانی ینک . دواتر باس لە قەناغی کار کردن وەک پزیشک و دە ڕەقی بەعس لە دامو دەزگاکاندا وای کرد ئیتر دکتەر کارو خزمەتکەی بگوازێتەوە بە شاخ و وەک پشمەرگەیەکی دکتەر سەدان بریندار و نەخۆش لە مردن رزگار بکات ، باس لە ناهەقی بەرپرسەکان دەکات کە بەرامبەرخۆی و هاوڕێکانی و پشمەرگە کراوە و ، دواتر چیرەکی شۆی براکان و کۆشە ناوخۆکانی یەکیەتی نیشتمانی کوردستان لە شاخ لە نێوان بەرپرسەکان و ، دروست بوونی ئاڵۆزی شۆش و پەرچەکردارەکانی ئێو سەردەمە و دەست پێکردنی تیرۆری جۆستەی و فیکری لە شاخ و شار

ئەم پەرتوکەی نووسەر بە ئێوەی ئاشنا بیت بە ڕابردووی دەسەڵاتدارانی ئەمڕۆی هەرێم و حوکمڕانیەکەیان لات کارەکی ناوازە نەبێت ، دەکرێ سوودی تێواو لەم پەرتووکە وەربگریت

دیارە پەرتووکەکە چاپ و بڵاوگی یەکەمیەتی، بۆیە دەکرا پیاداچوونەوەی بە بکرایە پێش لە چاپدان تاوەکو وەک بەڵگە و وەسائیقی سەردەمیانە ، لەکەڵەوان سوودی تێواوی لە ببینن . هەندێک بابەت دووبارە کراوەتەوە یان تەکەڵە بۆیەکتر کراوە ، کە

ئەم لێوانەیە بۆ کەسانێک بیانووت وەک ئەرشیف و بۆگۆ ئەم پەرتووکەی نووسەر بۆکاری بهێنن زیاتر ماندوویان بکات ، دەکرا میژووی رووداوەکان زیاتر باس بکرایە بۆ پێی توانا ، جا شەرت نیە رەژو مانگ بۆ دەقیقی ئاگەر بیرەوەریەکان فەوتابوون ، ئەیتوانی بۆ دیاری کردنی فەان وەرز و ، فەان ساڵ کە تاڵادێیەک دەبێت بۆ کارەکی ئەرشیفی و میژووی زیاتر

نووسەر هەندێک جار لە باسی کەسانی خائین یان تاونبار بۆ کارەک و ڕووشتەکی دوور لە ئەخلاقی شۆشگەرانەی بەرپرسەک یان پێشمەرگەیەک باس دەکات ، خەی لە ناوی ئەو کەسە دەپارێزێت و ئاشنای ناکات بۆ خوێنەر، دیارە لێوانێ نووسەر لەرەدا بۆ زەقنەکردنەوەی کێشەی کەمایەتی و کێشە لاوکیە شەخسیەکان خەی لە درکاندنی ناوەکان پاراستبێت ، بەڵام بەخوێنەرەکی ئەم سەردەمە دەبێتە جۆگەی گوومان و سەرنج دان لەسەریان و ناوی شاردنەوە ی کەسایەتیەکان زەر جار گرنگی و مسداقیەتی زیاتر دەدات بۆ باسەکان
نووسەر لە باسی ئەنفال دا باسی ئەو شەرگانە دەکات کە خەی بینیویەتی و وەک شایەد حاڵەک بەمان دەگێڕێتەوە.... باسی جاش و جێش دەکات کە چۆن بەڕێحمانە خەڵکی بۆ دیفاعی گوند نشینەکانیان قەتل و عام کردووە تاکو بۆکارهێنانی چەندین جۆری چەکی کەمەڵە کوژ بۆزیاتر کوشنی بۆ کەمەڵە

هەندێک جار باسی هاوکاری جاشەکان دەکات لە کاتی شکاندنی هیز پێشمەرگەو خەڵکی گوند نشینەکاندا ، کە ئەمەش بەخەی بۆگۆی ئەوێ لە کاتێکدا کە تۆ چەکت بۆ دوژمن هەڵگرتووەو بووی بۆ نەکەریان، بەس هەستێک هەیە لەناختدا و ئازارت دەدات ، زەر جار تۆڵە لە دوژمنی خاک و نەتەوەکەت دەکەیتەوە و، پەنا بۆهاوکاری شەرگەو هاوزمانانی خەت دەبەیت

نووسەر لە هەرشێکی جاشەکاندا بۆ سەر هاوڵێکانیان وەها باسەکەمان بۆ دەگێڕێتەوە :
دوانیوەڕۆیەک لە نەخۆشخانەی خەتەوە . سەردانی بارەگای مەڵبەدم کرد، کە گەیشتمە سەر دەگاکە، ئوتەمبیلێکی گەورەی پێشمەرگە(زیلی سەربازی) لەبەردەممدا وەستا، کەسێک لە پشتی ئوتەمبیلەکەوە دابەزی، سەیرم کرد دکتەر دەشادی هاوڵێمە. یەکسەر ئەملاو لایم ماج کرد، زەرم پەمخۆش بوو کە شەهید نەبووە، دوای چاک وچۆنیەکی گەرم هەواڵی دکتەر جەلالم لە پرسی ؟ ووتی ئەویش ماوە و شەهید نەبووە ...، ئنجا دکتەر دەشاد وا باسی خەیانی کرد :
ووتی: ڕەژی یەکەمی ئەنفال ، من و دکتەر جەلال و دکتەر ئاسۆ ، لە

هەزی پەشمەرگە دابەاین، جاشکان لەمان نزیک بوونەوە دەوریان گرتین ، کاک دکتەر ئاسۆ ئەو دیمەنەی بینی خەی بە ئانگیرا و دەستی دایە دەمانچەکەی و فیشەکەکی بەخەیەوە ناو خەی شەهید کرد ! جاشکان کە بینیان دکتەر ئاسۆ خەی کوشت ، بەزییان پەمانا هاتەوە و ، ووتیان: خەتان مەکوژن، وەرنە لای ئەمە ژیانتان ئەپارەزین. ووتی بەوامان پە نادەکردن ، بەرپرسی جاشکان سوەندی بە گۆی (مەلا مستەفا) ! خوارد ، ووتی :
ئەگەر خەتان بدەن بەدەستەوە دەتانپارەزین و دەتانرینەوە بە لای پەشمەرگە.

د.دەشاد ووتی: ئەمەش بەوامان پی کردن، چوونە لایان، لەلای بەرپەرسکان سوپا و جەیشی عەراقی ئەمەیان وەک جاش ناسان ، لەو کاتەوە ئەمە لە ەبیەی جاشکاندا ماینەوە تاکو ناوچەکە ئارام بووە و ئنجا ئەمەیان دەرکردو ەوانیان کردین تاکو گەیشتینەوە لای هەزی پەشمەرگە...

دەست لە کوشتنت هەنا گرم! ... هیوا سەعید

(1)
ماندوبوم ئەوەندەی تە بکوژم،
تە نامری!

لە مەیخانەکان
بە سەرخەشی تەم کوشت
نەمردی.

لە باوەشی ساردی سەزانییەکان
بە ەوتی تەم کوشت
نەمردی.

لە ماەی خوا چومە دەرە،
لاپەە پیرەزەکانم سوتاند،

بە بەباوەی تەم کوشت
نەمردی.

بە یاسای هەمو شتێک
دو کۆتایی هەیە: یان دۆڕان، یان بردنەوە.
ئەم شتە بە یاسایەکی تر
کەوتومەتە نێوان دو دۆڕان
یان لەبەردەمت چەک بدەم،
یان خۆم بکوژم
تە نامری!

(2)
شەی ئەمە لەسەر یەکلابونەوەیە
من بە بیانوی نەبونت، هەوەی کوشتنی تە دەدەم
تە بە پاساوی هەبونت، خۆریکی لێناوبردنی منی
لەم مەیدانە یەکێکمان چەک نەدا
شتێکە دەبێتە هەقیقەت!

(3)
مادام چەکدادان هەر خەکوشتنە بە بچوکی
با شتێکە بەردەوام بێ..
ئەم شتە ژیانیشە!

(4)
ئەوە بە ناشیرینکردنی ئەم شتە
ژیانتان پیس کرد
کارەکتان ناوناوە دادوەری
جارێک ئەم چەک دەدا، ئەو سواری پشتی دەبە
جارێکی تر ئەو چەک دەدا، ئەم سواری پشتی دەبێتەوە
ئەوە چ کەربازاییەکە،
حەزتان لەم سواربون و هاتنەخوارەوەیە!

(5)
کاتێک جگە لەم ژیانە پیس و مردندا
هەبژاردنێکی تر نەماوە
من دەچم لە بەرزاییەکان بە ئازاری ئەوە دەمرم،
ئەوەش لە نزماییەکان بە شێتبونی من پێبکەنن..

(6)

ئەم خەکوشتنەم ناوبنێن
هەڵبژاردنێکی تر بێ ژیان!

هیوا سەعید

مەترسە! ... هێلین بەهمنی

بەهەڵە بەوات
بەهەڵە ناوت نەبات
وای لێبکە سەیرت نەکات
پرچت بەردەوەو قەراغی لێوت بەو سوراوەی
کە حەزت لێیە تەخی کەوە
بەهەڵە لێوەکانت نوقمی زەردەخەنە بن
بە ناهەقی دەخشبی!
بە فەر نابی دەخشبوون تەنها کەسێک نیە!
دەڵێک نیە
ناوێک نیە
ئاشقێک نیە!
دەخشبون تایبەت خانم
بەهەڵە بژیت
بەهەڵە با تەنها بن
خشبەختیت بچوک مەکەوە
مەڵە وانیە
ئەوانیە دەیبینم
دەخشیت هێندە بچوک کردەتەوە
لە دڵی ئەودا دات ناوە!
بە ناوی ئەودا لکاوە!
بە هەڵی ئەودا هەڵژاوە
کەی کەوە
دەت پەویستی پێتە
ئەمە دەبە فەر بین
هەموومان
خشویستنەکی خەمان قەرزارین

هەندە هەست بە خەت بکە
بزانە
تە ئەتوانی
ئەوەی نەت توانیوە ئەنجامی بدەیت!
بیرت نەچێ
خۆشویستنەکی خەت قەرزاری .

هەلین بەهمنی

پرسی شەش – بەشی دووەم ... کاوە جەلال

بەشی دووەم

1

لە بەشی یەکەمی ئەم نووسینەدا ئەو تێزەمان وەک زەمینەی سەرجەم نووسینەکە دانا، کە "چەپ"-کانی کورد هەر ئەوەندەیان پێکراوە کە بنەما کرێکییەکەی ئیسلامی سوننی لە وەرگرتنی هزرە شەشگەریەکانی جیهاندا، وەک مارکسیزم و وجودیەت، بگەبخەنەوە، واتا چۆن بەدوییەکەی بیابان سووک و ئاسان دەبەت بە موسەمانی خەبەختکردوو بە داواکارییەکانی خودا، بە هەمان شێوە چەپەکانی کورد دەبن بە خەباتگەی چەپ، بەبێ ئەوەی ڕەخنەیانە کاریان لەوەدا کردبەت کە چۆن مەئریفەی مارکسیستی و بەمەش چۆن کەسەتیی مارکسیستی دەنە گەڕە، کەواتە بەبێ ئەوەی هەویان دابەت "هەستی هەژاو"ی خەیان بە سەسیالیزم، کارەکتەری خەڕەکییانەی خەیان، بەڕە تەنانەت هەڕەپەکانیان بە جیاکردنەوەی خە لە "ئەوانیدی" و بەمەش خەدەرخستنیان لە هەستی کەمنرخیی کەسەتییەوە و هتد، بهەنن بە ژێر پرسیار. ئەوجا بە نموونەی کەنکرەت، واتا ئەستێرە کەریم، پەشانمان دا کە هەوەستوەرگرتنی ئاشکرا بەرانبەر تراديسیۆن، ئەوەش بە ئاگایی هەبوونی خەوە لەنەو جیهاندا، یەکەم بنەمای شەشگەتییە، پاشان بە نموونەی تەگەی مرۆڤی ڕەسەنی کەمەایەتی لای سارتر مرۆڤی سوننەتیی دۆڤرەکەمان بە نموونەی گەنجی ناگەنج وەک ناسەراست

هەماڵی.

2

پەیوەند بە کوردەکانەوە یەک جار شەشی کەمایەتی لە مژووی ئەوان و هەزەکانی دیکەی ئەراندا ەووی داوە کە زەردەشت (نزیکەی لە نەوان سەدەی دەیەم و حەوتەمی پ.ز.) هەیگیرساند. ئەو دەمە چەندین ئایینی سروشتی لەنەو هەزە جیاکانی ئەراندا بەاو بوون و جادوگەریی سەروەر بوو، هەروەها کەچەرەتی بریتی بوو لە شەوەی بەربەاوی ژیانی کەمایەتی. ئەستاش ئەم پەیامهەنە ناوچەی ئەران لە کەچەرەتییەوە دەپەنەتەوە ەووەو یەکتاپەرستی و نیشتەجبوون و کشتیاری.

مەرکەکی شەشگەانەی ئەم جیهانبینییە ئایینییە ئەویە کە زەردەشت جەخت لە بەیاری ئازادی تاکەکەس دەکات، واتا لەوە کە چەن تاکەکەس ئازادانە بەیار بە کردار دەدات. مرەف لە ەەوتی هزرینەدا بەی دەلوەت خودا وەک سەرەتا و کەتایی گەردوون بناسەت. مرەف بە چاوی زەین دەرکی خودا دەکات – خودا وەک سەرچاوەی چاکە لە جیهاندا (بەوانە یەسنای 31، 8). ئەوجا کاتەک خودا لەش و ژیان، هەش و ویژدان دەئافرەنەت، هاوکات لەتەکیاندا ئاوەز بە مرەف دەدات، تاکو هەر کەسەک بەو ەەیەدا بەوات کە ئەو خەی هەیبەژاردووە (بەوانە یەسنای 31، 11).

ئەتیکی زەردەشت بریتییە لە بنەمای "هزرینی چاک، گوتاری چاک، ەەفتاری چاک"، ئەمەش لە ەوانگەی زەردەشتەوە ئەنتیتەزەکە بە "هزرینی ناچاک، گوتاری ناچاک و ەەفتاری ناچاک". پرسەکە لەم ئەتیکەدا ئەوە نییە کە مرەف تەنیا چاک بهزرەت، بەکو هەروەها گەرەکە چاک، واتا ەاستگەیانە بئاخفەت، لە هاوکات گەرەکە لەتەکیدا کرداری دروست بنوەنەت. مرەف لە ئاخافتنی ەاستگەیانەدا کە پەیوەندە بە هزرینی خەوە، لەوە ناترسەت کە کەسی بەرانبەر بەوای پەنەکات، ئەوجا لە ترسدا سوەند بە خودا، بە سەری کاکە هەقاڵی ئامادە یان بە "گەی شەهیدان" و هتد بهەنەتە نەو ئاخافتنەکی نەویەکییەوە. ئاخر لەبەر ئەوەی لای زەردەشت پەگەیاندنی ویستی ئازادی خە (مرەف ئەوە دەکات کە دەیەوەت بیکات)، هەروەها بەرپرسیاریی ئەتیکی-ەەوشتییانە ی تاکەکەس لە شەوەی ەاستگەییدا، لە نەوەندی کەششی مرەقیدان، ئەوا لەم ئایینەی فەزیلەدا دەرفەت چی نابەت بە ئەوەی مرەف شەون سونەتی سەپەنراو بکەوەت. لە زەردەشتایەتیدا جەی ئەم جەرە خەڵرخستنە، تەسلیمبوونە بەیە نابەتەوە، چونکە خودا وەک ەەناهی و چاکە دیاری دەکرەت و بەدەرە

لە ئەدگارکانی وەک "قەهار" و "مونتەقیم". کەواتە هیچ پەیوەست نییە کە پیادەکاری ئایینەکە لە خودا بتەقێت. لەبەر جێی مرۆڤی لەخواترس نابێتەوە.

گومانی تێدا نییە کە لە ناخی هەموو کەسێکدا زەرانێکی سەخت لە نەوان مەیلی ئەودا بۆ کرداری چاک لە لایەک، هەروەها بۆ کرداری بەد، یان کرداری ناڕەوا بەرانبەر مرۆڤان و ئاژەڵان و هووک (بەگشتی سروشت) لە لایەکی دی، لەگەڵیە. لە ئاوەڵایی هەش و ژیری دا بۆ تاکەکەس خۆش دەکەن بەیار بۆ چاکە بدات. بۆ پێچەوانەوە کەسانی هەشتەسک و ناژیر، کەواتە کەسانی نەزان، کە دەخەن و دەخەنەوە، لە خەیانەوە یان لە سونەتەوە قسان دەکەن و دەنوون، ناتوانن بەیار بۆ چاکە بدەن، چونکە ئەوان تەنیا گرنگی بە نەو مالی خەیان دەدەن و خاوەنییەکەی دەپارێزن، لە ئامادە نین بەرپرسیاری بۆ ئەودیو دەرگەی مالی خەیان وەربگرن، نەخێر ئەوانە بۆ لایانە ئاسایی کە نەوت و بەنزین، بەڵکو ژەهری کوشندەی وەک "موعجیزە" بڕژن و بنیشنە نەو زەویەوە، یان بۆ لەشاو هووەو کانی و چەم و هووبار نەوت بگرن! ئاخر هووداوەکە لە دەرەوەی مالی ئەواندایە.

زەردەشت داوا ناکات کە مرۆڤ زەوی بە مەبەستی خێی بەکاربهێنێت، واتا دەستاتی بەسەردا بنوێنێت، وەک چۆن لە تەوراتدا دەگوترێت، بەڵکو مرۆڤ فێر دەکات تەنز لە چوار توخمەکەی ئەرد و ئاو، هەوا و ئاگر بگرێت. هەوەستی ژینگەپارێز، واتا پیسنەکردنی چوار توخمەکەی ئەرد و ئاو، هەوا و ئاگر، یەکێکە لە فەزیلەتە بنەڕەتییەکانی ئەم جیهانبینییە ئایینییە. هەروەک هەرەدێت دەنووسێت: زەردەشتییەکان هەرگیز تف ناکەنە هووبارەوە. ئەوان تەنزکی زەر لە هووبار دەگرن. (Herodot 1. Buch Absatz 138). لە لەم جیهانبینییەدا نەک تەنیا دژایەتیکردنی هەوەستی ژینگەپارێز، بەڵکو هەروەها خاو و خلیچکی، پانبوونەوە و "دەمە-تەقە" و ژیان لەسەر حسابی کەسانی دی، زەر بەزراون. مرۆڤ بەرپرسە لەوە کە گوزەرانی بە کەششی خێی دابین بکات، چونکە "مرۆڤ تەنیا بە چوستی و کارکردن گەشێی ناخکی دەکات" (یەسنای 51، بەیتی 12).

3

تەنینەوەی ئیسلام بە هەزی شمشێر و ئیجرای ئابووری (سەپاندنی جزیە بەسەر ناموسەماندا) لە ناوچەکانی ئێرانی دەریندا بریتی بوو لە نەفیکردنی زەردەشتایەتی، کەواتە ناتوانرێت تاکلایەنە تەزی فتوحات

بسەپێنراوت و کردارکۆش ناوبنراوت هیدایەتدانی "کافران" بە دینی محەمەد. ئاخر گۆڕینی ئایینی خەڵک بە ئایینێکی دی لەژێر زەبری چەک و سزای ئابووریدا هەوڵوستێکی ناچارانەیە نەک هیدایەتدان. بە ئەم پێوەندییەی ئێرە ئەو پرسە گرنگ نییە کە چۆن ئیسلام زێر توخمی بنەڕەتیی زەردەشتایەتیی وەک خۆی وەرگرتووە، هەروەها ئەو لایەنەش بابەت نییە کە چۆن زێر توخمی زەردەشتایەتی هەشتا هەر لای موسڵمانانی نوێی ئێران مانەوە، بەڵکو تەنانەت تێکهەڵکێش بوون بە هەڵفتارە داواکراوەکانی ئایینی نوێ، بە نموونە نزیکی لە سروشت، حەزی فرەڕەنگی لە خۆپێشیندا، سەما و شایی تێکەڵەی (هەڵپەڕکێی) نێر و مێ و هتد، کە سەرباری بەرهەڵستیی تووندی مەلایان و نوێنەرانی تووندڕەوی ئیسلامی سوننی هەشتا هەر بە زیندوویی مانەوە. گرنگ بە ئەم پێوەندییەی ئێرە ئەوەیە کە ئیسلامی سوننی جارێ کەستیێکی جیاواز لەو کەستییە جارێ دەدات کە پێشتر لەو ناوچانەی ئێراندا هەبوو، ئەمەش لەسەر بناغەی پێیقی خودایی بەدیدهێنەت: ئێستا بە ئەم کەستییە سوننییە پێیقی دەربڕاو، لەڕێشەوە وشەی تەمارکراوی سەر کاغەز، دەبن بە بەرجەستەی ڕاستی یەکا. بگومان ئاشکرایە کە لەبەر ئەوەی ڕاستییەکە وەک خۆها (ئەب-سولوت = لە-جیابوو) گریمانە دەکرێت، ئەوا ڕاستییەکە تەنانەت بە تەمارکراویش هەر سەربەخۆ لە ئەو دەمێنێتەوە، بەڵکو وەک سەربەخۆ بەرانبەر ئەو زیندەبێتەوە، ئەمەش بە واتای کە نەشیاوە بەندەی ئیماندار بتوانێت خەڵیانە بیخوێنێتەوە، واتە بیهێنێت بە ژێر پرسیار. نەخێر، لەبەر ئەوەی ڕاستییەکە وەک خۆها لە ئەو سەربەخۆیە، ئەوا ئەو تەنیا پێی دەکرێت خۆی بخاتە ژێر ڕکێفییەوە و ئەوجا هەوڵ بدات "ئاقڵانە" تەفسیری بکات. کەواتە نەک هەوڵدان بە وەڵامدانەوەی پرسیار لەبارەی پێگەی خۆ لە جیهاندا، نەک وەرگرتنی هەڵوێستی هەشتی ژینگەپارێز، نەک هاوشانیی نێر و مێ لە بەڵەوبردنی ژیانی سەیالدا، کە لە ئایینی یەکتاپەرستیی پێشیندا هەبوون، بەڵکو ئیسلام کە وەک ئایینێکی نەفیکەری زەردەشتایەتی خۆی دەسەپێنێت، هاوکات بنەما ئایینی و کەڵتووریەتییەکانی خۆی وەک لەبریی بە بنەماکانی ئایینی پێشین دادەنێت.

هاوکات هەڵهایەتیدان بە کتێبی پیرۆزی ئیسلام دەرفەت دەخسێنێت کە ئاسانتر کەستییە بەدەویێکەی نیمچە دورگەی ئارەبی ئیدیالیزە بکرێت، واتا ئەو جارە کەستییە کە بەزۆریی بەدەویانە سەیالیزە کراوە و وەک پێشتر گەتمان مەرکەکانی بریتین لە تاڵانی، شەهوانیێت، پیسوپاخی، تەمەڵی و هتد. سەرەڕای ئەوە دیاریکردنێکی بەم چەشنەی ئەو کەستییە یەکلایەنی دەبێت، کەواتە ناتەواوە، چونکە

ئەو مەرکی کولتوریشی هەیە: ئەو لە سروشتییەوە هەزانقانە، لای ئەو شتێکە هەزان هاوشێوەی شتێکی شمشێرە: گەر هەزانقانی هەکەوتووی خەڵکی لەدژی هەزانقانی هەکەوتووی خەڵکی دی لە شتێکی پێیقیی هەزانیدا بیدەنگت، ئەویش سەرشانە مەیدانی شەر چۆڵ دەکات! ئەم کەستییە سامییە ئەوها زەر پێیقی خۆش دەوێت! لەم ڕوانگەیەوە بەرهەییکردنی قورئان هاوکات کودەتایەکە بەسەر ئەو بەدوییە ئازادانەی بیاباندا کە خاوەنی زانینی زەر باڵا بوون، هەروەها لەبوردەیی ئایینی هەژموونستی ناخەکییان بوو، بەڵێ لە کاتکانی ساڵانەی حەجکردنی ئەواندا دەشیا دوژمنانی خوانەخۆ بە یەک بگەن بەبێ ئەوەی بە "خاتری ئەو کاتە موبارەکە" دەستی بەزەبر بە یەکدی بەرن. ئەوان شەهامەتیان هەبوو.

4

نوێنەرانی ئایینی خەسڕەن، ئیسلام، سەرجەم وەڵامکانیان وەک سوننەت، واتا وەک کرداری باو یان وەک پڕوڕی نەریتی دەسڕێنن. بەگومان ڕاستە کە سوننە لە ئیسلامدا بەگشتی ناوەکە بە پێوەکردنی شەوازی کرداری محەمەد، لە پڕورە نەریتییەکان، یان ڕەچاوکردنی کردار و شێوە هەزرینی باو، بریتی بوون و بریتین لەو بنەمایانە کە وەک دەسوێڕی سەسیالیزەکردن (پڕسنالیزاسیۆن، کولتورالیزاسیۆن)ی تاکەکەس بەگڕ دەخرێن. لەڕدا ئاشکرایە، سەسیالیزەکردن خەشکردنی تاکەکەسە بە فەربوونی ڕەنوماکانی ڕەفتار و کردار و شێوەهزرینەکی دیاریکراو، کە سەرەتا لە خەزاندا بەردەخرێت، لە پاشان لە باخچەی منداڵان، فەرگ و زانستگەکان و شوێنی کار درێژەی پێدەدرێت. لە ئەم جەرە کەستییە، کە بەهای خەشکراویی تراديسیۆنییەکەیەوە لە هەژموونستی ڕەخنەیی دەترسێت، تەنیا ئەوەی پێ دیاری دەکرێت و هەروەها دەخوازێت تەنیا ئەوە بە ئاخافتن یان نووسین دیاری بکات، کە لەنێو مەودای ئاسای خەیدایە. کەشەی کەستیی سوننی ئەوەیە کە ئەو چە لە وەرگرتنی تەکستە ئایینییەکان و چە تیۆرییە خەرئاواییەکاندا ڕەگەی ڕاقەکردنی ئاقڵانە دەگرێتە بەر: چۆن کەستیی سوننی لە شێوەی پیاوی ئایینیدا لە ناخەوە لە بەردەم قورئاندا دەچەمێتەوە و هەدی هەدی ئەو بابەتە، کە ئەو مەحاڵە بتوانێت بیخاتە ژێر پرسیارەوە، دەخزێنێتە نێو هەشی خەیەوە، ئەوجا گەر پتر لە کەششی ئایینیدا پشکەوت، ئیدی فەری تەفسیرکردنی دەبێت، بە هەمان شێوە خوێنەرەوەی تەکستی خەرئاوایی مامڵە دەکات، واتا هەردووکیان هەر نووسراوێک تەنیا وەک وشەی تەمارکراو دادەنێن: دەیکەن بە "شت"، ئەوجا بە تەفسیرکردنی دەروویەک بە

پەیوەندییە هەنووکەییەکانی کۆمەڵگە دەبینێوە. ئەم ئەمڕۆ بە ڕۆشنی دەبینین، کە چۆن هزرینی سوننی لە خوێندنگە و زانستگەکاندا کتومت بە شێوازە تایبەتییەکەی دەرخکردن پیادە دەکرێت، هەروەها دەبینین کە چۆن چەپەکان بەهۆی سۆسیالیزمکراویی سونییانەوە تەنیا پەیان دەکرێت کە ئۆپۆی تەفسیری سارتر، لێنین یان ترۆتسکی و هتد بخوێنێوە.

-ماویەتی-
-_____

پەراوێز

(۱) نابەت توخمەکان بە تایبەتی بەشی ژێهری لاشەوە پیس بکرێن، بۆیە بە پێویست دەزانرێت، بە خاتری پاراستنی پاکژیی چوار توخمەکە، لاشەی مردوو لە زەویدا نەنژرێت، بەڵکو لەسەر چیایەک دابنرێت، تاکو لەوە مەل گۆشتەکەی بخوات.

سەرچاوەکان

Dr. Bahram Varza: Gataha. http://www.gataha.info.
Kurt Scharf: Zarathustra und die Religion der Arier. www.taz.de/fileadmin/static/pdf/Kurt-Scharf_Zarathustra_erweit.pdf

---

زمان وناسنامە؛ لێکۆڵینەوەیەکی زمانەوانی بەراوردکارانە لە نێوان زمانی کوردی و زمانی فارسی

هەموو تاکێک کەلەدایک دەبێت؛ زمانی دایکی دەبێتە پایەیەکی بنچینەیی ناسنامەکەی، بۆیە لێکۆڵینەوان زمان وناسنامەدا؛ پەیوەندیەکی بنیاتنەرانەو ئەندامی هەیە، بەجۆرێک زمان لەبنەڕەتی ناسنامەدا؛ بەردێکی بنچینەیی بناغەی ناسنامەیە، هەر ئەمەش پێی دەڵێن زمان

وناسنامەی ڕەسەن.

زمـــان:

گومانی تێدانیە کە زمان بنەڕەتێکی سەرەکیە لێناساندن ودروستکردنی کەسێتیی تاک، بەگوزارشتێکی دی؛ زمان؛ پێکەری بیرو تێگەیشتنە، یەکەکە لەکەرەستە بنەڕەتیەکانی بنیاتی خود وخودێتی.
دی سوسیر لەسەرەتای سەدەی بیستدا پێی وایە، کە زمان (Langue) شتێکەو، قسە یان گوفتار (الکلام Parole) شتێکی دیکە. پێی وایە کە، زمان: ژمارەیکی کەمایەتی سەربەخێیە، بەڵام قسە؛ بەدیهێنان ودەستەبەرکردنی ئەم ژمارەیە لە وێنەو هێمادا. بەمانایەکی تر؛ زمان ڕێگای بیرکردنەوەیە لەئاوەزی مرۆڤدا، یاخود لەئاوەزی کەمەرەگەکانی مرۆیدا. بەڵام قسە یان گوفتار؛ وێنەی دەنگەکانە، یاخود ئەو هێما نوسراوانەن کە دەیانبیستین ودەیانبینین؛ بەمەبەستی گوزارشتکردن وگەیاندن، گوزارشتکردن لەدەروون وناخی خود، پێیوەندی دروستکردن لەگەڵ دەورو بەر وکەسانی تر.
هەندێ لەزمان ناسان(فیلەلەگەکان)لە جیهاندا لەو باوەڕەن کە یەکبوونی سێ شت لە چەند دیالیکتێکی زماندا، ئەو زمانە ئەکات بە زمانێکی یەکگرتوو، ئەمیش **ئەمانەن:**
1- ڕەزمانی زمان (گراماتیک)
2- شێوەی دەربڕین(فۆنەتیک)
3- بنەڕەتی فەرهەنگی زمان

ناسنامە:

دەستەواژەی ناسنامە؛ لەدوو وشەی لێکدراو پێکهاتووە، (ناس+نامە= ناسنامە)، وشەی(ناس) بەواتای ناساندن وناسین دێت، وشەی(نامە) کەدەچێتە سەر وشەی (ناس)؛ دەبێتە چەمکێکی زاراوەیی وبەواتای نامەی خۆناساندن دێت، ئیدی پێکەوە دەبنە پێناسەی کەسێتیی تاک.
ئەم؛ بەشێکە لەڕەوشی ژیاری وبەشارستانیبوون وبەدامەزراوەیی بوونی مرۆڤ لەسەر زەوی، وەکو بوونەوەرێکی ژیرو بەئاوەز؛ لەپەلەنکردن وجیاکردنەوەو ڕێکخستنی پێیوەندی وتایبەتمەندیەکانی خەی زەر ئامرازو ڕێ وشەوێنی گرتێتە بەر، ئەم ناسنامەیش یەکەکیانە.
هەرچی وشەی(الهویّة)یە لەزمانی عەرەبیدا؛ لەڕاناوی (هو)؛ هاتووە، کە بەواتای خەسڵەتەکانی مرۆڤ دێت وگوزارشتە لەڕاستیەکەی، هەروەک بە بواردن وجیاکردنەوەی بنەماو تایبەتمەندی کەسێتیی تاکێک لەتاکێکی تر بەکار دێت. بەیە لەووی زاراوەیی وچەمکەوە؛ ناسنامە؛

بریتیە لە کۆمەڵە خەسڵەت وئەدگارو تایبەتمەندیی تاکەکان کە لەخەیان دەگرن، وایان لەکردوون خاسیەتی تاک لەخودەتی وتاکخبووندا وەربگرن لەناو کۆمەڵگادا، دەکرێت چەند تاکێک لەهەندە خاسیەتی خودەتی وتاکخییدا هاوبەش بن، ئەمە لەچوارچیوەی کۆمەڵگا؛ یان دەوڵەتدا.. بەواتایەکی دی؛ ناسنامە گوزارشتە لەهەموو شتێکی هاوبەشی نێوان چەند تاکێکی ناو کۆمەڵکی دیاریکراو، کەوک دەستیەک لەبنیاتنانی چوارچێوەیەک بەخەیان کەشش دەکەن وشەی بەردەوامی دەکەن لەژیاندا، بەیە لەگەڵی ئەم تایبەتمەندیە بنیاتیانەیاندا هەسوکەوتیان لەگەڵدەکرێت.

ئەو هەکارانەی کاریگەریان لەسەر ناسنامە هەیە:

١- کۆمەڵگا: کۆمەڵگا ژینگەی یەکەمی دروستبوونی ناسنامەیە، وەختی تاک لەدایک دەبێت؛ ئەو بارودۆخی تیایدایە وەک خەزان وکۆمەڵگا وشوێنی ژیان و.. تاد لەدروستبوونی ناسنامەی تاک لەڕووی ڕەگەزی ونەتەوەیی وئایینی ڕەڵیان دەبێت.
٢- ئینتیما- لاگیری: ئەمش لەڕێگای ناسنامەوە تاک ئاراستە دەکات، کە لاگیری هەبێت بە شوێنی ژیانی وخەزان وکۆمەڵگاو نەتەوەو ئایین و.. تاد، بەنمونە تاک لاگیری هەیە بە وڵاتەکەی، کە ماف وئەرکەکانی لەگەڵی ڕەسماو دەستوریاسا ڕێکخراون، بەمش دەبێتە هاونیشتیمانی. بەیە دەکرێت بڵێین: ناسنامە؛ هەکارێکە بە چەسپاندن وبەرچاوخستنی لاگیری لەلای تاک وکۆمەڵگادا.

جۆرەکانی ناسنامە:

ناسنامە؛ زۆر جۆری هەیە بەڵام من؛ لەچوار جۆردا دەیخەمە ڕوو:
١- ناسنامەی نەتەوەیی: ئەم ناسنامەیە؛ لاگیریی مرۆڤ دەستنیشان دەکات داخوا سەر بەچ نەتەوەیەکە.
٢- ناسنامەی نیشتیمانی: ئەم ناسنامەیە؛ گوزارشتە لەشوێنی لەدایکبوون، یان ئەو شوێنەی تێیدا دەژیت..
٣- ناسنامەی کولتووری وشارستانی: ئەم ناسنامەیە؛ پانتایی ودووریەکی مێژویی هەیە، بەجۆرێک؛ ڕەوشی ژیاری وبەماوەیی بگشتی(الموروث عامة) وڕەشنبیریی خود وەدەر دەخات وگوزارشتی لێدەکات.
٤- ناسنامە؛ وەک پێناسەی خود/ تاک: ئەم جۆرە ناسنامەیە؛ ناسنامەیەکی ڕێکخراوە لەلایەن دامەزراوەی دەوڵەت بەهەر تاکێک، کە لەتابلۆیەکی بچوکی گیرفانی، زانیاریەکانی کەسیی لە تۆمارکراوە.

• پەیوەندی نێوان زمان وناسنامە:

• ئایا زمان بەتەنها گەیەنەر؛ یان گوزارەوەیەکی بێلایەنە؟.. کەهیچ پەیوەندیەکی بەناوەرۆکەوە نیە کەدەیگوازێتەوە؟.. یان بەپێچەوانەوە؟.. وەهامەکەمان بێت؛ کەزمان گەیەنەر؛ یان تەنیا گوزارەوەیەکی بێلایەنە؛ ئەوا پەیوەندی نێوان زمان وناسنامە پەیوەندیەکی پچڕاوە، یاخود هیچ پەیوەندیەک نیە. یان پەیوەندیەکی لاوەکیە، پەیوەندیەکی پە ئۆگەرو مۆگەرە، پەیوەندیەکی کراوەیە، پەیوەندیەکی گریمانەییە، لەوانەیە هەبێ ولەوانەیە نەبێت. واتا پەیوەندیەکی بونیادی وپێویست وپەیوەست وگرێدراو نیە، واتا پەیوەندیەکی بەبێ وجێ وتەحەکومی نیە. لەم کاتەدا پەیوەندیان وەکو ئەوە دێت کە شلەیەک دەکەیتە دەفرەکەوە. هەنگێ هەنگوین بێت، ئاو بێت، شیر بێت یان شەربەت بێت و... تاد، واتا هیچ پەیوەندیەک نیە، بەڵێ گۆڕینی ناو هیچ گۆڕانکاریەک بەسەر ناوەرۆکەراو ناهێنێت. بەتەواوینەکی تر؛ ئۆگەر وەکو هەنگرێک نەبێت وەکو دەفرێک کە شلەکە هەڵدەگرێت؛ ئەوا وەکو گەیەنەرێک وایە، وەکو وایەری کارەبا، کە هیچ پەیوەندیەکی نیە، هەنگێ ئەو وایەرە فافۆن بێت هەنگێ ئاسن بێت یان هەر شتێکی تر.. کە بەبەرگێکی پلاستیکی داپۆشراوە، سورە یان شینە یان هتد... تاد.

• ئەدی ئایا پەیوەندیی نێوان ناسنامەو زمان چۆنە؟.. لەوانگەی ئاوەزو بۆچاو پاشماوەی مێژویی وبیروباوەڕو چەمک وهەر ناوەرۆکێکی تر؛ ئایا وەکو دەفرو ئاوە، یان وایەرو کارەبا؟.. یان بەپێچەوانەوە؟..
گومانی تێدانیە کەزمان بێلایەن نیە لەگەڵ ناوەرۆکەکەی، واتا کەناڵێکی گرینگی ئەو ناوەرۆکەیە کەهەیەتی، بەیەکەمین بەیوەندیەکی بنیاتی وئەندامی وێشەیی وەسەن لەنێوان زمان وناسنامەدا هەیە.
لەکەڵەران وزانایانی زمان، لەتوێژینەوەکانیاندا کەلەنێوان زمان وئاوەز، زمان وناسنامە، زمان وکەمەگا وتاد ئەنجامیانداوە، پێیان وایە کە زمان بەشێوەی ئاسایی وستونی لەگەڵ ناوەرۆکەکەیدا بەیەکدادێت. بەومانایەی کەزمان گوزارەوەو گەیەنەرێکی بێلایەن نیە، واتا ناکرێت نەتوێژیەکی زمانی أ هەبژێرێ ودواتر زمانی ب و.. تاد. وەکو ئەوەی مرۆڤ پەرداخێک بەکاردەنێت ودواتر دەیگۆڕێت.. یان وایەری تەلەی کارەبایی دەگۆڕێت، بەڵکو زمانی دایک لەئەزەلەوە یەک زمانەو ناگۆڕدرێت، بەڵام دەکرێت لەپاڵ زمانی دایک؛ چەندین زمانی تر فێر بیت وبزانیت، وەک ئەوەی لەپاڵ هەگەزنامە دایکی

وەسەنەکەت؛ دەکرێت ڕۆگەزنامەی تریشت هەبێت، مەگەر ئەوەی کەچ بکەیت بەشوێنەک ودەستبەرداری هەموو شوناس وناسنامەو ڕۆگەزنامەی ڕەسەنت بیت ویەکەکی تر هەبژێریت، پاشان دوای چەندین نەوە؛ ڕەنگە نەوەکانت بشڕێن وبەتەواوی دابڕێن لەناسنامە ڕەسەنەکەو ببنە نەتەوەیەکی تر. بەڵام لەوانەیە هەر بڕێن لەبنەڕەتدا ئەو تیرەیە، یان ئەو بنەماڵەیە فلان نەتەوەن لەبنەڕەتداو بوینە ئەو نەتەوەیە..
ڕ دکرێت بڵێم:
ڕ ناسنامە: هەستکردن وپەی بردنە بەخود.. ناسینی خودو کەستیە.. یەکێک لەبنەڕەتە هەرە بنچینەییەکانیشی زمانە.
ڕ ناسنامە: واتا هاتنەوەیە لەگەڵ ئاوەزو سروشت وەوخسارو هەستی مرۆڤ. ناسنامە؛ زمانە، زمانیش؛ جەستەی بیرو پەیکەری تێگەیشتنە. تێگەیشتنیش بنەمای هۆشیاری وپەیبردنی تاک/ خودە، خودیش ناسنامەی لەم ڕۆگایەوە دەردەکەوێت.

ڕ ناسنامەو زمان، ڕەسەنێتی ونامۆیی:

ڕ نامۆیی؛ ئەو بارودۆخە دەروونییەیە کەخود تێی دەکەوێت لەناو کۆمەڵگاکەیدا، ئینجا لەناو خێزانکەیەوە بێت یاخود بەڕەباب، هەز، کەسان، گوند، شار، وڵاتەکەی، لەوەی کەبەچاوەکی جیاواز سەیری دەکرێت ولەماف وئەرکەکانی بەبەش دەکرێت، دەگوشرێتە گۆشەیەک کەهیچ هەست بەئاسودەیی وئارامی وبوونی خۆی نەکات. بەجۆرێک لەڕەسەنێتی ناسنامەو زمانەکەی دادەبڕندرێت وبەبەشدەکرێت. زۆر جار؛ کە وڵات لەلایەن وڵاتێکی دیکەوە داگیر دەکرێت، یان نەتەوەیەک دەکەوێتە ژێر هەژموون ودەسەڵاتی نەتەوەیەکی دیکە؛ ئەوا تاکەکانی هەست بەنامۆیی دەکەن، چونکە ناسنامەو زمانی ڕەسەنیان، وکولتورو داب ونەریت ومێژوو هەرچی هەیانە ژێرپێخراوەو، کار دەکرێت تاکو لەناو ببرێت.. هەروەک نەتەوەی زاڵ، یان دەوڵەتی داگیرکەر؛ هەوڵدەدات زمان وناسنامەی نەتەوەی بندەست ودەوڵەتی داگیرکراو لاواز بکات وهەوڵی لەناوبردن وتواندنەوەی دەدات. دەکرێت بڵێین لەڕەوە نامۆیی سەرهەڵدەدات، یان ڕەنگە نەتەوەیەک؛ خاوەنی چەندین شۆڕش بێت وشۆڕشەکی زاڵتر بێت وشیۆزارو بچوازارکانی دیکە بمژێت ولاواز دەربکەون لەهەمبەریدا، هەروەها دەکرێت دەوڵەتێک لەچەند نەتەوەیەکی جیاواز پێک بێت وچەند زمانێکی جیاواز هەبن، بەڵام زمانی زاڵ ئەوەیە کە خاوەنکەی زاڵەو دەسەڵاتدارە، بۆیە نەتەوەو زمانکانی دیکە؛ لەهەمبەریدا هەست نامۆیی دەکەن، کەواتە پەیوەندیەکی بنیاتی لەنێوان زمان وناسنامە هەیە، لەکۆ نامۆیی زمان هەبوو؛ ئەوا ناسنامەش نامۆیە، وە بەپێچەوانەشەوە، چونکە

زمان کۆمەڵگەیەکی سەرەکی ناسنامەیە، بەڵێ زمانی کەسێن وزگماک(زمانی دایک) بناغەو بنەڕەتی ناسنامە کەسنەکەیەتی(ناسنامەی دایک). دەکرێت بڵێم کە دوو شێوە نامەیی هەن؛ ئەویش:

١- نامەیی سەپێندراو لەدەرەوە(لەلایەن نەتەوەو دەوڵەتکی داگیرکەرەوە سەپێندرابێت).
٢- نامەیی سەپێندراو لەناوەوە(لەماڵی خێت، ووڵاتی خێت نامە بیت).
بەڕام جەرەکانی نامەیی زەرن، بنمونە نامەیی نەتەویی، نیشتیمانی، ئامیاری، ئابوری، ئایینی، کۆمەڵایەتی وکارگێی و.. تاد.

نامەیی؛ سەرتا لەلایەن (هیگل)ەوە بەشێوەیکی ڕەق وپێچەوی قسەی لەبارەوە کراوە، بەجۆرێک کەبەباوکی نامەیی ناسراوە، هەروەها بوونگەراکانیش زەریان لەبارەوە گوتووە، بەتایبەت(فرێید)، بەشیوەیەک؛ لەدوو ئاستدا بۆچوونیان لەبارەیەوە خستەڕوو، ئاستی یەکەم: نامەیی وادەکات؛ مرۆڤ چۆڕی زیان لەدەست بدات. ئاستی دووەم: نامەیی ژینگەیەکە؛ هەندە کەس تیایدا هەست بەکامەرانی وچێژ وەرگرتن دەکەن. هەروەها(کارڵمارکس)؛ لەبارەی نامەیی دەڵێت: ئەو بارودۆخ وکارە سەختانەی کەکۆمەڵگا سەرمایەدارەکان هەنایتیانە ئاراوە؛ نامەیی کرێکاری لە بەرهەم دەست. ئەمەش بەهۆی بەبەشکردنێتی لەتواناو دەرفەتی پێویست بەبەدیهێنانی خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتی وئابووری، کەوا هەوڵی بەدەدات، بەم جۆرە کرێکار وایدادەنێت کەکەسێکی نامەیە بەو ئامرازو کەرستە بەرهەمهێنانە، لەبەرئەوەی ناتوانێت بەهەیانەوە بگاتە ئاسودەیی ودەداکاسان لەناو ئیشکەیدا؛ چونکە ناتوانێت بەرهەمی ماندیبوون وکەششی لەئیشکەی خۆی بچنێتەوە، لەم ڕوانگەیەوە مارکس واتای نامەیی لەسەروشتی ڕاستقینەی مرۆڤ هەڵدەنجێت. ئەم بۆچوونەش لەسەر بنەمای دژایەتیکردنی ڕۆمی سەرمایەداری هەڵدەنێت، زیاتر بۆچونکی ئابوریانەیە. هەرچی (ئیریک فۆم) فەیلەسوف وزانای بواری زانستی دەروونیە؛ کۆمەڵێک خاسیەتی تایبەت بەنامەیی لەپەرتووکەکەی (کۆمەڵگای بەخۆش) ئاخاتەڕوو، ئەو پێی وایکە نامەیی ئەو بارودۆخەیە کە تاک هەستی پەدەکات بەوەی کەخاوەنی ڕاستقینەی وزەو سامانکەی نیە، بەڵکو وا هەست دەکات کەبوونەوەرکی لاوازەو دەبێت پشت بەهەبوونی هێزی دەرەکی دیکە ببەستێت، کەدوورو نزیکیش پەیوەندی پێیانەوە نیە. هەروەها (جان جاک ڕۆسۆ)ش توشی نامەیی خودی بووە؛ لەوتارو پەرتووکەکانی (ڕەخنەکردنی شارستانی،

دانپێدانانکان وپێیمانی کۆمەڵایەتی).

• ئاگەر سەیری مێژووی کورد بکەین؛ دەبینین جیۆدیموگرافیاکەی(خاک ودانیشتوان)ی دابەشی سێ نەتەوەو چوار دەوڵەت کراوە(عەرەب، تورک وفارس ودەوڵەتکانیان)، بەیە هەموو هەوڵیان ئەوە بووە کە کورد لەناو ببەن، ئەمەش لەڕێی لەدان لەزمانی حاڵ وگوفتار بووە، هەتا لەم ڕۆگایەوە ناسنامە ڕەسەنەکەی بشوێنن ولەناوبەرن، بەیە هەمیشە وەکو میللەتێکی داگیرکراوو بندەست ماوەتەوە لەمێژوودا هەتا دەیەی کۆتایی سەدەی ڕابردوو، کوردستانی باشور گەیشتە نیمچە ئازادیەک، بەتایبەت لەڕووی کولتوری وزمان وخوێندن و..تاد. کورد وەکو گەلێکی بندەست، هەمیشە لەنامەیی ژیاوە، کار لەسەر لایەنی دەروونی وکۆمەڵایەتی ودانیشتوانی کراوە کەبەلاوازی دەربکەوێت و، هەمیشە پشت بەخەڵکی دیکە ببەستێت، هەروەک ناسنامەو زمانەکەشی بەنامە بزانێدرێت؛ لەهەمبەر ناسنامەو زمانی سێ نەتەوەی داگیرکەریدا کەعەرەب وتورک وفارسن، بەیە دەبینین ناسنامەو زمانی سەپێندرو لەهەر پارچەیەکی کوردستاندا زمانێکی نامەو ڕەتکراوە بووە لەلایەن کوردەوە، بەهەر نرخێک بێت نەتەوەی کورد هەوڵی پاراستنی زمانە ڕەسەنەکەی داوە وەک ڕاگرێکی سەرەکی بەپاراستنی ناسنامەکەی.

• دەکرێت لەچەند دەخەکدا ناسنامەو زمانی نامە دروست بێت، ئەویش بەسەپاندنیان بەسەر خودو نەتەوەو دەوڵەتی داگیرکراو:

• ١- ناسنامەو زمانی بگانە = نامەیی
• ٢- ناسنامەو زمانی سەپێندراو = نامەیی
• ٣- ناسنامەو زمانی داگیرکەر = نامەیی
• لەهەر دەخەکدا هەست بەنامەیی زمان کرا؛ ئەوا نامەیی ناسنامەش هەیە، هەروەها خود لەنەوخەشیدا دەکرێت هەست بەنامەیی بکات ونامە بێت بەناسنامەو زمانە زگماکە ڕەسەنەکەی خۆی، لەکاتێکدا پشتگوێ خراوە لەلایەن هاوەنێتەوەو هاونیشتیمانی وتا ئەوەی هاوخەزانیەکانیشی.
• لەکۆتاییدا؛ دەڵێم: هیوادارم کورد بتوانێت بە تەکەنەتر پارستنی ڕەسەنێتی ناسنامەکەی، هەوڵبدات یەکگرتوو بێت وکار بکرێت بە چەسپاندنی بنەماتەکانی زمانی پاراوو ستاندارد لەهەموو پارچەکانی کوردستاندا، کەزمانی نوسین وخوێندن وخوێندنەوە بێت لەهەموو کوردستاندا، بەبەزگرتن لەهەر شێوەزارو بچوکزارێک، ئەمەش سەرەتا بەنوسینی فەرهەنگێکی فراوانی هەمەلایەنەو داپشترو لەخۆگری وشەو پێیف ودەستەواژەو هەموو شێوەزارەکان دەکرێت، ئەم ئەرکەش بەتایبەت لەڕۆگای زانایان وشارەزایانی بواری زمان وئەدەب دەکرێت،

بەپشتیوانی هەموو تاکێک لەهەر کوێ بێت، چونکە ئەمە؛ پێگەیەکی زۆر گرینگ وسەرکیە بۆ دروستکردنی قەوارەیەکی بەهێزو دەوڵەتی بۆ کوردو کوردستان، هەروەک ئێز لەهەر زمان وناسنامەیەکی دیکەی هاونیشتمانی وجیهانیش بگرێت.

بەتان لەتیف عەبدولقادر
هەولێر ١٥-٧-٢٠١٨

سینەمای ئێران.. هەنگاونان بەرەو لووتکە ... ئاراز عەبدولڕەحمان

قسەکردن لەسەر سینەمای ئێران چەندە لەوی هونەری و تەکنیکی سینەمایی وە گرنگی خۆی هەیە بەهەمان شێوە لەوی کلتوری و فەرهەنگییەوە بۆ سینەمای کوردی گرنگی تایبەتی هەیە، لە سینەمای ئێرانی دا نزیکی کلتوری و هاوسێزیەکی تاڕادەیەکی زۆر لە چاو میلەتانی پێشکەوتوو لە سینەمادا وەك سینەمای ئەمریکی و فەرەنسی و ئینگلیزی و ئیتالی بۆ کلتوری کوردی دەبینرێت، کە ئەمە دەکرێت بکرێت بە بنەمایەك بۆ بنیات نانی سینەمای کوردی و بە پیشەسازی کردنی.

مێژوی سینەمای ئێران

کاتێك موزەفەرەدین شا لە ساڵی 1900 ز سەردانی یەکێك لە وڵاتانی ئەوروپی دەکات لەگەڵا خۆی کامێرایەکی وێنەگرتن دێنیتەوە، وە پاش ئەوەی لە ساڵی 1904ز یەکەم هۆڵی سینەما لە ئێران بنیات دەنرێت و ئامێری سینەماتۆگراف دێنن ئەو وڵاتە ئەمە دەکرێتە خاڵی سەرەتا و دەسپێکی سینەما لە ئێران دا کە فیلمە بیانیەکان کە تەنها لە جوڕە پێکهاتبوون نمایش دەکران.. تا ساڵی 1930 یەکەم فیلمی ئێرانی بەناوی (ئابی ورابی) لە دەرهێنانی ئافانیس ئوهانیان بەهاوکاری یەکەم وێنەگری سینەمای ئێرانی خان بابا موعتەزەدی بەرهەم

دەهێنرێت، کە ئەم فیلمەش تەنها لە وێنە و جوڵە پێکهاتبوو، لە ساڵی 1940 یەکەم فیلم کە گفتوگۆی تێدا تۆمار کرابێت لە لایەن ئەردەشێر ئیرانی و بە ناوی (دختر لر) بەرهەمدەهێنرێت، وە پاشان فیلمی (چراغ های نیوورك) بەرهەم دێت، ئەم دوو فیلمە دەبێتە خاڵی وەرچەرخان لە سینەمای ئێران دا، پاشان هەریەکە لە (ساموئیل خاشیکان، هوشنگ کاوسی، فروغ غفاری، ابراهیم گولستان، مسعود کیمیای، داریوش مهرجوئی، فریدون رهنما و علی حاتمی) وە چەندین سینەماکاری تر بە تەواوی بناغەی سینەمای ئێرانی جێگیر دەکەن.. وە ناکرێت لە هاوکاریەکانی ئەشرەف پەهلەوی کچی هەزا پەهلەوی و خوشکی محمد رەزا شا لەبیر بکەین کە عاشقی بەرەو پێشچونی سینەمای ئێران بووە و بە هەمو هەوڵ و توانای خۆی پشتگیری هونەرمەندانی کردوە و هەوڵی داوە پردی پەیوەندی بێت لە نێوان سینەماکارانی ئێران و سینەما و سینەماکارانی ئەمریکی.. کە لەو ماوەیەدا چەندین فیلمی ئێرانی بەرهەمهاتوە.

شۆڕشی ئیسلامی و سینەما

هەرچەندە شۆڕشی ئیسلامی لە ئێران گۆڕانکارییەکی سیاسی و کۆمەڵایەتی نوێی هێنایە کایەوە بەڵام لەسەرەتادا کاریگەری نەرێنی لەسەر سینەمای ئێران دادەنێت چونکە قۆناغی پاش شۆڕش سینەما لەو وڵاتەدا قاڵبی خۆی نادۆزێتەوە تا ساڵی 1987 کە ئەکرێت سینەمای ئێران لە پاش شۆڕش تا ئەو ڕۆکەوتە بە قۆناغی مت بوون ناوبنێن وە پاش ئەو ماوەیە بنەمایەکی نوێ بۆ سینەمای ئێران دادەڕێژرێت کە لەگەڵ بارودۆخی دوای شۆڕش دا بگونجێت.. ئیتر لێرەوە و لەو کاتەدا چەندین گەنج دەردەکەون کە کاری سینەمایی ناوازە بەرهەم دێنن لەوانە (محسن مخملباف، ابراهیم حاتم کیا، مجید مجیدی و ئەبولفەزل جلیلی) کە لەگەڵا گەورە سینەماکارانی پێش خۆیان لەوانە (عباس کیا روستمی، بەهرام بەیزایی و داریوش مهرجوی) چەندین فیلم بەرهەم دێنن کە لەگەڵا بارودۆخی پاش شۆڕش و جەنگی ئێران عێراق دا بگونجێت.

فێستیڤاڵ و کاریگەریەکانی

یەکێك لە هۆکارەکانی پێشکەوتنی سینەما لە ئێران بەشداربونی هونەرمەندانی ئێرانە لە فیستیڤاڵە جیهانیە بەناوبانگەکان وە هەروەها بەڕوەچونی فیستیڤاڵی فەجرە لە ئێران کە تا ئێستا 36 خولی خۆی بەڕێ کردوە کە کاریگەرییەکی زۆر باشی هەیە بۆ هاندان و بەردەوامی دان بە بەرهەمهێنانی فیلم و دەرکەوتنی خوێنی نوێ چ لە

ەوی نواندنەوە بۆت یاخود لە ەوی بەرهەمهێنان و دەرهێنان و سیناریۆ نوسینەوە، کە ئەمەش هەکاری بەردەوامی دانە بە سینەما لەو وڵاتەدا وە هەروەها بەشداریکردنی فیلمسازانی ئێران لە فیستڤاڵەکانی وەك ئۆسکار و کان و پێنگی ئاڵتونی ئەمانیا بەهەمان شێوە کاریگەری زۆر باشی لەسەر سینەمای ئێران داناوە کە وای کردوە جێگەی تایبەتی لە نێو سینەمای پێشکەوتوی جیهان هەبێت.. کاتێك ساڵی 1998 فیلمی (بچەهای ئاسمان) ی مجید مجیدی لە فێستیڤاڵی ئۆسکار دەپاڵێرێت بۆ باشترین فیلمی بینای وە هەروەها بەدەستهێنانی خەاتی کان بۆ فیلمی (تامی گێلاس)ی عباس کیا ڕۆستەمی و بەدەستهێنانی چەندین خەاتی تر لە ساڵانی دواتر دا بۆ هەریەکە لە (جعفر پناهی، ئەبولفەزل جەلیلی، ئەمیر نادری و ئەسغەر فەرهادی) وە هەوەها بەخۆشحاڵیەوە گەورە سینەماکاری کوردی ڕۆژهەات بەهەمەنی قوبادی کە چەندین جار بە فیلمەکانی (ساتێك بۆ مەستی ئەسپەکان، کیسەڵەکانیش دەفڕن، ئاوازی سەرزەمینی دایکم، نیوە مانگ) دەبێتە براوەی خەاتی کان، کاریگەری باشیان دەبێت لەسەر پێشکەوتنی سینەما لە ئێران دا.

سینەمای ئێران بەرەو پیشەیی بون

یەکێکی تر لە پێشکەوتنی سینەما لەو وڵاتەدا هەبونی هۆی سینەمایە، پاش ئەو چەند ساڵە سینەما لە ئێران دەبێت بە کلتور بەتایبەت لە نێو خەزان دا کە گرنگی دان بەسینەما و ڕۆشتن بۆ هۆڵەکانی سینەما دەبێت بە کاری ڕۆژانە، بەرهەمی نوێی سینما و سینەماکاران لەلای ئێرانیەکان جێگی گرنگی پێدانە، تا ساڵی 2013 لە سەرتاسەری ئێران و لە 60 شاری ئەو وڵاتە 247 هۆڵی سینەما بونی هەبووە لەم هۆڵانە ڕۆژانە بەرهەمی فیلمسازانی ئێرانی نمایش دەکرێن، سەرەڕای فرۆشتنی کۆپی ڕایتی ئەو فیلمانە تەنانەت دەبینین لەم ساڵانەی دوایی دا چەندین ماڵپەڕی سینەمای کراونەتەوە بۆ نمایش کردنی تازەترین فیلمی ئێرانی کە لە ڕێگەی کارتێکی پریپەید ئاسای کۆمپانیاکانی پەیوەندی و مۆبایل کۆدێك دەکرێت و پاش داخکردنی ئەو کۆدە دەتونین لە ماڵەوە و لەسەر شاشەی کۆمپیوتەرەکەت فیلمێکی پێببینیت،کە ئەمانە هەکاری زۆر گرنگن بۆ بەردەوامی دان بە هونەری سینەما لەوەش گرنگتر هونەرمەندا گرنگی تەواو بە بەرهەم هێنان و نوسینی سیناریۆی فیلمی واقعی هەڤواوی نێو کۆمەڵگا دەدەن زیاتر لەوەی گرنگی بە فیلمی ئارت بدەن باشترین نمونە پێ فرۆشترین فیلم لە مێژوی سینەمای ئێران کە لە ئێستادا لە نێو سینەماکاندا نمایش دەکرێت و زیاتر لە 36 ملیار تمەنی قازانج

کردوه فیلمی (هزار پا) ی ئەبولحەسەن داوودی یە لە نواندنی ەزا عەتاران و جەواد عزتی کە فیلمکی کمیدی کمەایەتیە، وە هەروەها فیلمی (فرشندە) لە دەهنانی (ئەسغەر فەرهادی) و نواندنی (شهاب حوسنی و تەرانە علی دستی) یەککی تری لەو فیلمە واقعیە ناوازانەی تر کە داهاتکی زری هەبووە.

وە بەرهەم هنانی درامای تەلەفزینی یەککی تری لە پشکەوتنی فیلم و فیلم سازی لە ئران وە دەرکەوتنی چەندین ئەکتەری بەتوانا لە کوان و کچان کاری گەری باشی هەبووە لەسەر بەردەوامی فیلم لە ئران بەتایبەت هەریەکە لە میهران مدیری و ەزا عەتاران علی صادقی و ئاناهیتا هیمەتی و چەندین ئەکتەری تر.
لە کتایدا دەبت ئەوە بزانین کە ئستا فیلم لە ئران لە لایەن کمپانیاکانی بەرهەم هنانەوە بەرهەم دەهنرت کە لە پش هەمو شتك قازانج و زەرەر لە بەرچاو دەگیرت وەك چن کمپانیاکانی هلیاد بەهەمان شوە کاردەکەن کە ئەمە دەبت بە وەرچەرخانك کە فیلمی باش و بەپز بەرهەم بهنرت و پارە لە فیلمی ئاست نزمدا بە فی نەدرت.

دەکرت ئەم قناغە لە هرمی کوردستان بە قناغکی سەرەتا دابنرت کە وەك چن لە ئران و لەسەرتاکانی سینەمادا دەوەت پشتگیری تەواوی ئەم هونەرەی کردووە لە فەند کردنی و کردنەوەی چەندین ئاموزش و کلیژی هونەر و بەشی جیاواز ب ژانەرەکانی سینەما وە هاوکاری کردنی کمپانیاکانی بەرهەمهنانی فیلم بەهەمان شوە دەکرت لە هرمی کوردستان حکومەت پشتگیری کمپانیاکانی بەرهەم هنانی فیلم بکات ئەوانەی کە ئستا هەن و ئەوانەشی کە لە داهاتودا دادەمەزرن تا سینەما لە کوردستان دا ببت بە پیشەسازی کە داهات و قازانجی هەبت.

_____

سەرچاوە:

- ویکوبیدیا
- ماپەکانی سینەمای ئیران
- www.Filimo.com

بازاڕی لەنگەی هەولێر قەرەبوو دەکرێتەوە!؟ ... فەرمانبەدون کونجرینی

سەرلەبەیانی ڕۆژی ٢٥ / ١٠ / ٢٠١٨ بازاڕی لەنگەی هەولێر سوتێندرا!؟ بەم زوانە حکومەتی هەرێمی باشوری کوردستان قەرەبووی زیان لێکەوتوانی خاوەن دوکان و کاسپکاران دەکاتەوە، لە ئێستادا حکومەتی هەرێم سەرقاڵی خەمڕەکستنەوەی کابینەی داهاتوە ئەمەیش وای کردوە لەدوان و بەڵێنەکان بخرێتە پاش دامەزراندنی کابینەی نوێ"

بەرلەوەی حکومەت قەرەبووکردنەوەی بازاڕی سوتێندراوەکە بە خاوەنکانیان ئاشکراکات" من لەڕە دنیاتان دەکەمەوە حکومەتی هەرێم چاویان لە پێنجەی هەڵکشراو لە مرکەبی دەنگدانە و هەڵی کارو کێشە ناوخۆیەکان چارسەر دەکەن " نوێژەنکردنەوەی دوکانەکان بەجۆرێ دەکرێ جیاوازدەبێت لە پێش سوتاندنی" ئەو شوێنەی نەخشەی بەکەشراوەو سوتێندراوە لەلایەن سیاسیەکان دەکرێتە ناوچەیەکی بازرگانی کرنگ چەندین باڵاخانە بەنهەمی دەیان مەتر بەرزدەکرێتەوەو دەبێتە شوێنکی ستراتیجی جیهانی پشکی زەرینە لەم پڕۆژەدا بەر کۆی بەرپرس و حیزب دەکەوێت" ژێری باڵاخانەکان بە ئەو هاوڵاتیانەی زیانیان لێکەوتوە بەشوەیەکی زیاترو بەرتەسکتر دروست دەکرێتەوە" نهەمی دوو تا سێری سەرەوە بە حیزب و بەرپرس بەئەو دزانەی ساڵەهای ساڵ سەروەت و سامانی ئەم وڵاتە بەهەدەر ئەدەن.

نمونەمان زەرە لەو جۆرە کارەقزەونە سیاسی و بازرگانیانەی حیزب و بەرپرسەکان ئەنجامی دەدەن هەروەك چۆن سوتاندنی بازاڕی لەنگە خرایە کاتژمێر چواری سەر لەبەیانی و نەهاتنی فریاگوزاری لێکاتی خۆیدا، لێکابینەی پێنجەی حکومەتی هەرێم هەمو ئەو مڵەفی گەندەڵیانەی کەکرابونەوە بەناوی هاوڵاتیانەوەو کەسێك سودی لە وەرنەگرتبوو لە ڕۆژی پشودا بەناوی شەرتیە کاربا دەسیەی گەندەڵکیانیان سوتاند" لە هەمان کابینەو کەتاهیی ئەرکی دوبنەماڵە لە حکومەتدا" ژەرزەمینی ئەنجومەنی وەزیرانیان سوتان کە سەدان مڵەفی بازرگانی نەوت و دەسیەی بازرگانی سوتێندرا" ساڵی ١٩٩٩ تاناکەرەی هەولێرتان بیرماوە؟ سوتوێندراو دواتر لەلایەن نەچیرڤان بارزانی کرا بە بازاڕی داونتاون و پاشان سەرجەم

دوکانەکان فرۆشراوە و موڵکی بە حیزب مایەوە کەتا ئێستاس سەرانەی موڵك دەدرێ ؟

هەمو چەند ساڵ جارێك لەم جۆرە کارانە دوپات دەبنەوە هەرجۆرەو هەنگاوێکی هەڵگرتوە هەروەك چۆن ئاستی مەدیایی و هونەری و موزیک و تەنانەت کلتوری نەتەوەکەشمان دابەشکراوە بەسەر حیزب و بۆرپرسدا خەیان بەخاوەنی دەزانن و بازرگانی سیاسی دەستاودەستی پەدەکات لە پێناو بۆرژەوەندی دوبنەماڵە" هەمو ئەوەاستیانەدەزاندرێ کە حکومەتی هەرێم تەنها لە ژێر کەفی دو بنەماڵەدایەو بازرگانی بە خەڵک و نیشتمانەوە دەکەن ، هەڵەی خەڵک لەوەدایە کاتێک هەڵبژاردن ئەنجام دەدرێ بەوریەکەوە هەودەکەنە سەر سندوقی دەنگدان هەمو تاوان و کارەقزەونەکانیان لەبیر دەچیتەوە " دەنگیان پێ دەدەن و ئەوانیش دەیان جاری تر دەتان سوتێنن بریەنی لەم جۆرە ساریژنابێت هەمەتی هەڵبژاردن دەسپێدەکاتەوەو هەمان تراژیدیا دوپات دەکەنەوە ئەمە خودی هاولاتی لەی بۆرپرسیارە.

بەختاندا بچنەوە و بەوانن لە هاوپیشەکانی بازاری لەنگەی هەولێر دەیان خەزان موڵکی فرۆشتوە تا شونێکی بە کاروپیشەی بنیات بنێت موڵکی فرۆشتوە یان زەوی خەزان و مناڵەکانی کردوە بە کونجێک تا کاری تێدا بکات"
لێرەدا ئەو چەندیەە وەبیردەنمەوە کە دەڵێ " کەمەگەیەك مافیاو جەلاد بە ڕزگارکاری خەی بزانێت " وەك ئەوە وایە گوترەکە چۆقی قەسابەکەی بڵەستێتەوە " جا ئاینشتاین وەك هەمان بۆرگری و بەختبەرهەنانی خەڵك دەڵێت " دنیا بەکەسانەك وەران نابێت کە کاری خراپ دەکەن بەکەو بەوانە وەران دەبە کە کاری خراپ دەبینن و ئامادەنین هیچ شتەك بکەن" هەموو ئەو راستیانە پەمان دەڵێن هەڵەکە لە خەڵکدایە! جگە لە کەیلەیەک بە گۆشە پەکردنی دەسەاتەک کەمینە زەوتی کردوە" لەسەرو هەمویانەوە دوبنەماڵەی مافیا ئارەزوەکانی خەیان تێدا تاوداوە. کە گوە نادەن بە هیچ جۆرە موقەدەساتی خەڵکی کوردستان بە شەنگال و گەشمردەو ئەنفال و هەڵەبجەو ئایندەی گەل و ئەم کارە قزەونانەی ئەنجامی دەدەن کە دواینەیان بازاڕی لەنگە نابێت و دوپات دەبێتەوە.

فەرەیدون کونجرینی

یاری ئەردۆگان لەسەر دووپەت یا چەند پەتێکە ؟! ... عەبدوڵا ساڵح

دونێ لە نوێترین پەیامیدا ، ئەردۆگان داوای لە سعودیە کرد ئەو ١٨ تاوانبارەی دەستیان بووە لە کوشتنی وەحشیانەی جەمال خاشۆقچی ڕۆژنامە نوسی بەرهەڵستکاری سعودی، ڕادەستی دادگای تورکیا بکات بۆ لێکۆڵینەوە لەگەڵیان .
ئەو ڕوداوەی هەر لە 2/10/2018 ، کاتێك ناوبراو چووە ناو قونسوڵخانەی وڵاتەکەی و کوژراو تا ئێستاش لاشەکەشی بەسەرو شوێنە ، دەزگاکانی ڕاگەیاندنی بەشێکی زۆر لە وڵاتانی دنیا ، بەتایبەت ئەمریکا و ڕۆژئاوای بەخۆیەوە سەر قاڵ کردوە و بۆتە بابەتی سەرەکی ئەو دەزگایانە .

ئەم داوایەی ئەمڕۆی ئەردوگان لە شکڵدا وا ڕەچاو دەکرێ گوایە بەدواداچونی دادپەروەرانەیە بۆ دەرخستنی ڕاستیەکان لەو تاوانەدا ، بەڵام لە ڕاستیدا ئەردۆگان مەبەستیەتی کلیلی چارەسەری ئەو کێشەیەی بە یەکجاری بکەوێتە دەست تاکو لە حاڵی ڕازی بوون بەو داوایە لە لایەن سعودیەوە ، ئەردۆگان بتوانێ بەهرەبەرداری سیاسی و دارایی لەو بابەتە بکا لەگەڵ سعودیە و ئەمریکا وتەنانەت ئەوروپاش چونکە :
یەکەم / ئەمریکای ترامپ وسعودیەی محەمەد کوڕی سەلمان ،کە گومان دەکرێ ناوبراو نەخشەداڕێژەر و فەرماندەرکەری ئەو تاوانە بووبێت ،لەسەر یەك خەتن لەو بارەوە و هەرچەندێك بێت مەبەستیانە بابەتەکە دیزە بەدەرخانە بکرێ بە قازانجی دەسەڵاتدارانی سعودیە و بە کەمترین سزا لێی بڕنە دەرەوە ، ئەوەش وا دەکا کە ئەردۆگان ئیپتیزازی سعودیە بکا لە بەرامبەر بە لادابردنی لێکۆڵینەوەکان ولەو حاڵەتەشدا ڕەزامەندی ئەمریکا وەدەست بێنێ و ئەویش هەم لە مەنبەج و لە هەوڵەست لە بەرامبەر هێزەکانی سوریای دموکرات بەلای تورکیادا بشکێتەوە و هەم لە مەڕ سزا ئابوریەکانی لەسەر تورکیا لەپەروەندەی قەشە ئەمریکیەکەدا نەرمی زیاتر بنوێنێ .

دووەم / لەمەسەلەی دەمەاستی سونەکاندا سعودیە دەورێکی زیاتر بێ تورکیا قایل بێت و هەروەها کێشەی قەتەر لەگەڵ هەندێك وڵاتانی خەلیج یەکلایی بکرێتەوە و سعودیە لەو بارەوە نەرمتر بێ ئەمەش بە خاڵێکی ئیجابی لەلایەن قەتەرەوە بێ تورکیا هەژمار بکرێ .
سێیەم / پەیامێکی تورکیایە بێ ئەورووپا کە ئێمەش لەسەر هەمان خەتی ئێوەین لەمەڕ ئاشکرا کردنی ئەوانەی لەو کارەساتە تێوەگلاون و ئەوروپاش دەرگای چوونە ناوەوەی تورکیا بێ یەکیەتیەکەی ئاوەاتر بکا .

ێوداوەکانی دوای بوونی محەمەد کوێی سەلمان بە جێنشینی پاشایەتی سعودیە ئەوە نیشان دەدەن کە سیاسەت بە میزاجی شەخسی ، بەتایبەت بێ وڵاتێکی وەك سعودیە ، ئەنجامی کارەساتباری لێدەکەوێتەوە ، ئەم کوێە ، دوای دەرکەوتنی وەك ژمارەیەکی بەهێزی نێو سیاسەتی سعودی ، کەمەڵك هەنگاوی نا کە تا ئەندازەیەك نامێن بە سیاسەتی باوی دنیای سەرمایەداری هاوچەرخ، هەر لە هەڵایساندنی جەنگی یەمەن ، بەرەو گەمارێی ئابوری قەتەر ، دەست بەسەرداگرتنی سەعد حەریری و ناچار کردنی بەدەست لەکار کێشانەوەی لە سەرکایەتی وەزیرانی لوبنان ، زیندانی کردنی دەیان ملێونێری سعودی لە ڕیاز بە تێمەتی خێدزینەوە لەدانی باج ، زیندانیکردنی سەدان چالاکوانی مەدەنی ، بەتایبەتی ئەو ژنانەی داوای مافی زیاتری خێیان دەکرد دوای ڕێگەدانی ژنان بە شوفێری و دواترینیان کوشتنی وەحشیانەی جەمال خاشەقچی لە کونسوڵخانەی سعودیە لە ئەستەنبوڵ، نیشانەی ئەوەن کە ئەم ڕەفتارانە لەگەڵ سیاسەتی ئەمڕوی دنیای سەرمایەداریدا زۆر گونجاو نین مەگەر دەست ئاوەاییی سعودیە نەبێ بێ ترامپ ، بێیە دەبێ ڕێگاو شوێنی دیکەیان بێ دابنرێ ، تاکە ڕێگای لێژیکی دەرباز بوونی سعودیە لەو تاوانە بە لەسەر کار لابردنی تاوانباری سەرەکی محەمەد کوێی سەلمان کێتایی دێت و ئەو دێسیەیە دادەخرێ ! کە ئەویش لەمڕدا بەدوور دێتە بەر چاو هەرئەوەشە وای کردوە ئەردۆگان گەمە سیاسیەکە بەو شێوازەی خێی دەیەوێ بباتە پێشەوە.

لە دنیای سەرمایەداری ئەمڕدا بچوکترین (ئەخلاقی سیاسیش) بەدی ناکرێ ، کوشتنی وەحشیانەی خاشقچی بەو شێوازە و هەوێی هەموو لایەنە بەشدار بوەکان بێ بەهرەبەرداری سیاسی لێی، بەدوور لە هەموو بەهایەکی ئینسانی و بەکەم گرتنی ژیانی مرۆڤ، بەڵگەی زیاترن بێ ئەوەی ئەم سیستمی سەرمایەداریە جگە لە سیاسەتی کوشت وکوشتار وبرسیکردن وفریودان ودرۆ و فرت و فێ و بەکەم گرتنی بەهای ئینسانی هیچ وەسیلەیەکی تری بەدەستەوە نەماوە بێ بەردەوامی

حوکمڕانی خۆی لەسەر کۆمەڵگای بەشەری .

2018 / 10 / 27

سەد شیعری نزار قەبانی بەم زووانە دەکەوێتە بەردیدی خوێنەران

بەرهەمی ئەدەبی نوێ
سەد شیعری نزار قەبانی
بە کوردی کردنی: پشکۆ ناکام
لە بڵاوکراوەکانی بنکەی ئەدەبی چاپ و پەخشی
جەمال عیرفان/سلێمانی
بەم زووانە ئەکەوێتە بەر دیدی ئەدەب دۆست و کتێبخانەکانی کوردستان

لە شۆڕشی ئۆکتۆبەری ڕووسیا چی فێردەبین؟ ... ئاسۆ کەمال

" ڕەزگرتن لەم یادە گرنگیدانە بەو مەسەلانەی کە شۆڕش چارەسەری نەکردوە". لینین

ڕووسیا لە سەدەی نۆزدەدا وەک قەڵای کۆنەپەرستی لە دنیای مەدەرندا مایەوە و شۆڕشە بورژوایی و کرێکاریەکانی ئەو سەدەیە کاریگەری خۆیان دوای سەدەیەک لە ئەم کەمەگەیە دانا. لەڕووسیادا لە سەدەی ٢٠دا سێ شۆڕش ، لەماوەی دوو دەیەدا و دوابەدوای یەک ، شۆڕشی ١٩٠٥، شوباتی ١٩١٧ و شۆڕشی ئۆکتۆبەری ١٩١٧کرا. شۆڕشی ئۆکتۆبەر تایبەتمەندیەکی چینایەتی و جیهانی هەبوو لەچاو شۆڕشەکانی تردا. ئەم شۆڕشە هاوتا و هاوشێوەی شۆڕشی کۆمۆنەی پاریس بوو کە بۆیەکەم جار لە مێژوودا چینی کرێکار خۆی سەربخە شۆڕش دەکا نەک پاشکۆی بورژوازی یان حزبی چینەکانی تر و دەسەڵاتداران بێت.

ئەم دوو شۆڕشە ئایدیا و مافی شۆڕشکردنی کرێکارانی دژی چینی تازە بەدەسەڵات گۆشتوی بورژوازی لە ئاستی جیهانی و لە ڕای گشتیدا جێگیرکرد، هەرچەن بورژوازی مافی شۆڕشکردنی دژی دەربەگایەتی لە پرۆسەیەکی دوورودرێژی چەندین سەدەی سیاسی و فکریدا لەدەستور و یاسادا سەپاند. دوای شۆڕشی ئۆکتۆبەر شۆڕش دژی دەربەگایەتی و ئیمپریالیزم و دواکەتویی سەرتاپای جیهانی کۆنی گرتەوە و نیوەی جیهان بوە سیستەمێک کە لە ڕووسیادا بەناوی "سۆشیالزم"ەوە جێگیربوو. ئێستا هەرچەند ئەم "سۆشیالیزم"ە ناماوە بەناو بورژوازی ناتوانێ ئایدیا و مافی شۆڕشکردنی کرێکاران و چینە چەوساوەکان و تارمایی شۆڕشی سۆشیالیستی و کۆمۆنیستی بەسەر کۆمەڵگەی نایەکسان و دژی ئینسانی سەرمایەداریدا بسەپێتەوە. یادی کۆمۆنە و ئۆکتۆبەر هەمیشە بۆ مرۆڤایەتی پەیام و ئیلهامی ڕزگاری لە دەست سەرمایەداری دەبەخشێ.

شۆڕشی ئۆکتۆبەر بە دەرس وەرگرتن لە کۆمۆنەی پاریس توانی سەرکەوتنی شۆڕشی کرێکاری و مانەوەی دەسەڵاتی شۆڕشگێڕانە لەماوەی ٣ ساڵدا بەرامبەر دڕندەیی وهەرشی سەربازی و ئابووقەی ئابووری و

سیاسی بورژوازی ڕوسیا و سەرمایەداری دنیای دوای شکستی جیهانی یەکەمدا مسۆگەربکا. بەڵام ئەم شکستە نەیتوانی سیستەمی سەرمایەداری بگۆڕێ و لە دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی کۆمۆنیستیدا سەرکەوتن لەم هەوڵەی چینی کرێکاری ڕوسیادا پێویستە بچینە سەر ئەو مەسەلەیەی کە ئەم شکستە چارەسەری نەکرد ، واتە دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی کۆمۆنیستی تاکو بزانین ئەمە چ دەرسێک لەم تەجروبەیە وەردەگرین؟ تا وەک بەلشەفیکان کە دەرسکانی کۆمۆنیان کردە پێڕەوێک بۆ سەرکەوتن لە ئۆکتۆبەردا ، ئەمەش بە شکستامان بڕچاومان ڕۆشن بێت کە پێویستە چی بکەین بۆ دوبارەنەکردنەوەی هەڵە و کەموکوڕیکانی ئۆکتۆبەر؟
کۆمۆن و ئۆکتۆبەر بەشێک لەم مێژووی هەوڵدانە فکری و سیاسی و پراتیکین کە پێویستە ئەمڕۆ گۆشیان پێ بدەین تا بتوانین ئەو مەسەلانەی ئەم شکستانە نیشانیانتوانی ئەنجامی بدەن ئەمە پێیان هەڵسین.
ئەمە لە شکستی ئۆکتۆبەری ڕوسیادا هەنگاو و سیاستی زۆرمان ناوە کە پیویستە هەمویان بۆ شۆڕشکی زانستی بدەینە بەرباس و لێکۆڵینەوە و ئەم تەجروبە دەوڵەمەندە بەباشی تێبگەین و هەڵیسەنگێنین.

لەڕە ئەمە لەگەڵ دیاردەی حزب و دەوڵەت و دامودەزگای بەڕێوەبردن و فەرهەنگ و سیستەمی ئابوری و کۆمەڵ سیاسی ناوخۆ و ململانێی جیهانی و پێوەندی ئینترناسیونالی و یاسا و دەستور و مافە مەدەنی و ئازادیە سیاسکان و زۆر مەسەلە و گرفتی کۆمەڵایەتی تر دەرگیرین کە هەموو ئەمانە کەی سیستەمی کۆمۆنیستی و ئینسانی ئەمە پێناسە دەکا. هەربۆیە بۆ ئەمە ئۆکتۆبەر تەنیا یادێک و ڕیزگرتنێک نیە لە مێژووی چینی کرێکار کە لە بۆگۆڕێکی مێژوویدا چی کردوە بەڵکو پێناسکردنەوەی جارێکی تری بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستیە کە دنیا چۆن ڕزگاردکا لەدەست سەرمایەداری و چۆن جارێکی ڕەوابونی شکۆشی کرێکاری و کۆمەڵگەی کۆمۆنیستی و ئینسانی نیشان دەداتەوە و چۆن ڕێوایەتێک و تەفسیرێکی تر لەم مێژووە و لە ئایدیا و کاریگەریکانی ئەم تەجروبەیە بۆ دنیا نیشان دەدا .ئەمە ناتوانین تەنیا بۆ وتنی ئەوەی "ئەوەی ڕویدا لە سۆڤیەت سەرمایەداری دەوڵەتی بوو و پێوەندی بە کۆمۆنیزمەوە نەبوو" شانی خەمان خاڵی بکەینەوە لەوەی دنیای ئەمە هەر ئەو تەفسیرەی هەیە لە کۆمۆنیزم کە لە شکۆشی ئۆکتۆبەر و سۆڤیەتەوە ڕویداوە و ئەمە دەبە وەڵاممان بۆ ئەم تەجروبەیە پێ بێت کە لەوانگەی ئەموە چی ڕویداوە و بۆچی شکستمان

هەنا و چەن ئاکامی شۆشی کرێکاری بو بە جگیردنی شۆازێکی تر لە سیستەمێکی سیاسی و ئابوری سەرمایەداری لەوسیادا و ئەمە بوە سیمای ناساندنی کۆمۆنیزم.

لەرەدا چەندین پرسیار خێ دەخاتەوو، کە بەشکیان ئەمانەن؛ بۆچی حزبی بۆلشۆفی تۆانیت دوای شۆش نەیتوانی ببێتە حزبی بەشکی زۆربەی کرێکاران و بۆچی نەبوە تەکخستنی سەرجەم پێکهاتە وتواناکانی چینێک ؟ ئایا حزبی کرێکاری کە لەدەسەاتدایە بە حزبی نوخبەی کۆمۆنیستکان و بەشک لە چینی کرێکار دەمێنێتەوە؟ بۆچی لەناو ئەم حزبەی چینی کرێکاردا ڕێگە بە دروستکردنی فراکسیۆنی جیاجیا نەدرا وەک "ئۆپۆزسیۆنی کرێکاری" و "ناوەندێتی دیموکراتی" و هتد..؟ ئایا دروسبونی بۆچونی جیا و خێت و سیاسەتی جیاواز لە ناو حزبی چینێکدا سادەترین دیاردە نیە و کارکردنی فراکسیۆنکان لە ناو حزبێکی جەماوەریدا ناتوانێ میکانیزمێک بێت بۆ دانپێان و قەتیس نەمانەوەی حزب لە چینەکەی؟ ئایا لە حزبێکی کرێکاریدا بۆچی بیرکراتیزم و سیکتاریزم سەرهەدەدا ئەگەر پایەکانی ئەم حزبە لە نوچینی کرێکارداید و حزب وەسیلەیەکە بۆ نەهێشتنی نەک جیاوازی لە نو چینی کرێکاردا بەکو کار بۆ بەرتەسک نەبونەوەی دەسەات لە دەست چینێکی دیاریکراودا دەکا و دێوە دەسەلاتی چینایەتی لە پرسیەکدا کەتایی پێ بێنێ و ئیدارە و دەسەات و حزب بەربەرە هەوشێنەوە و کۆمەگە لە دەست ئەم نوێنەرانەی خێ ڕزگاری بۆ؟ ئایا فەلسەفەی بونی حزبی کرێکاری و کۆمۆنیستی بۆ دروستکردنی کۆمەگەیەکی بۆ چین و بۆ دەوەت و بۆ حزب نیە؟ بۆچی تەقدیسی حزب و خەتێکی سیاسی و شۆخسیاتی ڕابەری حزب و دروستبونی گروپی بیروکراتی لە حزبی بۆلشۆفیکدا لە گرتنە دەستی دەسەلاتەوە گۆشە دەکا لە جیاتی ئەوەی لەناو بچێ؟

لەسەر دەوەت و ئەرگانکانی دەسەاتدارێتی ئەم پرسیارانە لە ئارادایە؛ بۆچی لە جیاتی شورا و سۆڤێتکان سیستەمی تاک حزبی بۆلشۆفیک دەبێتە دەسەاتدار؟ بۆچی بۆ هەر بیارێکی گۆڕە و بچوک" دەگۆنەوە بۆ مەکتەبی سیاسی ' پۆلیت بیرۆ"ی حزب؟ بۆچی دەبە حزب دەسەات بدات بۆ سۆڤێتکان و خێیان خاوەنی دەسەات نەبن لەدوای ٣-٤ ساڵ لە شۆش؟ بۆچی ئازادی سیاسی بۆ هەموو حزبێک نامێنێ و تەنیا حزبی بۆلشۆفی ئازادە؟ بۆچی دەوەت لە ئەرگانی سەرکوتی هەرش و بەرەنگاری هێز و سوپا بورژوازیکانەوە دەگۆڕێ بۆ دەوەتێک کە خەی سوپای پیشەیی دروست دەکا و دەهێڵێتەوە؟ بۆچی هیچ پرسیەکی نەمانی دامودەزگای بیرکراتی دەوەتی دەست پێ ناکا و لەجگایدا

دژایەتی کۆنترۆڵی کرێکاری لەلایەن سەندیکا کرێکارییەکانەوە دەکرێ و حزب دەبێ کۆنترۆڵی کارگێ و دامەزراوەکان بکا؟ بۆچی تیۆرییە کۆمۆنیستییەکانی ناو"دەوڵەت و شۆڕش" لەسەر بڕتەسک بون و کاتی بونی دەوڵەت و پیویستی هەبوونی دەوڵەت لە پراتیکی چەند ساڵی بونی لینینداا هەر هەنگاوەکانی جێگیرکردنی ئیدەی دەوڵەت و کۆنترۆڵی حزبی و بڕتەسک بونەوەی ئۆقرەی دەسەڵاتداڕێتی شوراکان ودەخاڵەتی سیاسی کرێکارانی لە دەبینین؟ هەربۆیە ئەو بۆچونانەی وەک تڕتەرسکی کە شکستی شۆڕش تەنیا لە نەمانی لینین و لینینزم و سەرهەڵدانی ستالینیزم و بیرۆکراتیدا، دەبینە هۆشتا لێکدانەوەیەکی بڕتەسکە و نەبینی سەرجەم کۆشکانی سیستەمی سڕفیەت و هۆکارەکانی شکستی شۆڕشە لە چارەسەری ئەو کۆشە حزبی و ئیداری و ئابوریانەدا. سەرجەم ئەم زەمینە سیاسی و ئابوری و حزبیانەیە کە دەبێتە مایەی سەرکەوتنی ستالینزم و کۆتایی هاتنی هەوتی شۆشگێانەی کرێکاری لە ڕوسیادا.

لە بواری ئابوریدا پرسیار ئەوەیە؛ بۆچی هەرەوزیەکان نەبونە شکەی سەرکی شیوازی بەرهەمهێنان و گواستنەوە و لەو هەنگاوانەی دەوڵەت لە ئابوری کۆمۆنیستی ٢ ساڵی یەکەمدا پاشکشە دەکرێ؟ بۆچی دەسەڵاتی هەرەوزیەکان لە بەرهەمهێنان و گەینەوەدا نابینرێ؟ کۆنترۆڵی کرێکاری لە کارگێ و دامەزراوەکاندا جێگای دەسەڵاتی حزب ناگرتەوە؟ بۆچی سۆشیالیزم دەکرێ بە "کارەبایی کردن" و "پیشەسازی گەورە" و سەرمایەداری دەوڵەتی، ئایا مانای سۆشیالیزم گەیشتنی یاساکان و شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری نیە بۆچی بازگانی ئازاد و موڵکایەتی دەوڵەت جێگای نەمانی موڵکایەتی یان موڵکایەتی کۆمەڵگێ دەگرێتەوە؟ ئایا خەماڵیکردنی بانکەکان و دروستکردنی ترەستێ پیشەسازیەکان چ پەیوەندیەکی لەگەڵ کۆمۆنیزمدا هەیە و ئایا سیستەمی کردیت ناتوانێ لە سیستەمی سودی بانکی و بازرگانی جیابکرێتەوە؟ ئەو بۆچونەی مۆنسور حیکمەت کە دەڵێ "لینین و بەلشەفیکەکان "بەرنامەیەکی ئابوری دیاریکراویان نەبوە و شۆڕش لە ناخشنی ئەرکی ئابوریەکانیدا" شکستی خوارد و دواتر لینینزم نوێنەرایەتی نەکرا"، دیسانەوە بۆچونکی یەکلایەنە و ناکامڵ وئەم کشانەوەک کۆشەی سیستەمکی سیاسی و ئابوری لکهێپکراوی سڕفیەت نابینێ ، بەتایبەت کە لە دەورانی ئاگوزڕدا سیاسەت بەنرخەوە و پرۆلیتاریا هەڵەی ئابوری زڕ دەکا.

ئەوشی پێی وایە "نەبونی بەرنامەی ئابوری گەڵاڵەی سیاسی و بیرۆکراتیزمی دروستکردوە" لێکدانەوەیەکی دوور لەواقیعە لە

کاتکدا دژانین لینین و بلشڤیکان بەرنامەی نیپ و سەرمایەداری دەوڵەتیان هەبوو، هەرچەند لینین دژی تیۆریکیان نیە کە ئەو هۆشنبکاتەوە کە "سەرمایەداری دەوڵەتی لەسایەی دیکتاتۆریەتی پرلیتاریادا چۆنە؟". بەڵام هەوڵی جواروجۆر هەیە لە ١٩١٧تا ١٩٢٤ کە ئابوری ڕوسیا بەپێی مۆدێلی سەرمایەداری دەوڵەتی گۆشبکا و بازرگانی ئازاد هەبێ و موڵکایەتی تایبەت و بچوک بگەڕێ پێ دراوە و حزب و دەوڵەتی حزبی خاوەنی دامەزراوە و کارگە و بانیوبردن و گۆشەی ئابوری هەیە. هەربۆیە ئەو تێنیا ناڕەشنی بەرنامەی ئابوری نیە کە شۆڕشی ئۆکتۆبەر شکست پێدێنێت بەڵکو سیستەمی سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتی کۆمۆنیزم لەلای بلشڤیکان هەشتا پێنگەیشتوە و کۆموکۆیکی زۆری هەیە سەرڕای هەوڵ و توانایی گرنگی لینین لە گۆشەپێدانی میتۆد و جیهانبینی و سیاستە کۆمۆنیستیکانیدا.

بەکورتی ئەو مەسەلانەی کە شۆڕشی ئۆکتۆبەر چارەسەری نەکرد ئەمڕۆ لەبەردەم بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستیدا پەویستی بەوەڵامە.لە بواری ناوخۆی حزب و پەیوەندی حزب و چینی کرێکار، دەوڵەتی سۆڤیەتی و دەسەڵاتی ڕاستەوخۆی شوراکان، ئازادی سیاسی و گەیاندنی دیموکراتی ڕاستەوخۆ بە ئۆپۆزسیۆنی خۆی دوای هەڵوەشانەوەی پەرلەمان، ئازادی لە دەست دەوڵەت و هەزی سەروو خەڵکی،هەروەزیکان و کۆنترۆڵی کرێکاری و بشداری ڕاستەوخۆی شوراکان لە بەرهەمهێنان و گواستنەوە و گەیەنەوەدا، گەینیی شیوازکانی بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی و پەیوەندی بەرهەمهێنان کە کرێکاران و کۆمەڵگە ڕاستەوخۆ خاوەندارێتی بەرهەمکان بن نەک وەک کرێگرتەی دەوڵەت بن و قۆناغی گواستنەوە بریتی بێت لە هەنگاوکان وچۆنیەتی نەهشتنی یاسا و دامەزراوە ئابوریکانی سەرمایەداری وەک کرێ و بانک و بازرگانی نەک گۆشەپیدانی ئەمانە و جگیربونی یەکسانی و نەمانی چینی جیاواز و موڵکایەتی سەرمایە. هەروەها دووری دەسەڵاتی سۆڤیەتی لە گۆشەی بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستی جیهاندا.

کۆمۆنیزم جیهانبینی چینی کرێکارە کە دژیەو سیستەمی سەرمایەداری بگرێ بە سیستەمێکی بێ چین و چەوسانەوە هەربۆیە لە هەموو هەوڵ تیۆری و پراتیکیکانی تا ئێستای خۆی بشیوەیکی مێژوویی و دیالێکتیکی دژوانە، کە بە گەیشتن بە ڕۆشنی و دروستی و زانستی پەویستی بە دەرس وەرگرتن لەو تەجروبە زیندوانەیە کە کرێکاران و کۆمۆنیستەکان لە کاروخەباتدا پێی دەگەن. ئەمەش وادەکا کە جیهانبینی کۆمۆنیستی هەمیشە خۆی لە گۆڕان و بەرەو پێشەوچوندا

دەبینێ و کۆمەڵک یاسا و هێسای دژگم و ناستی هێها نیێ بۆ لۆقاڵبدانی عەقڵ و پراتیکی شۆشگێڕانە.

کۆمۆنیزمی سەدەی ٢١ پیویستی جیهانبینیەکی نۆشن بخاتەوو ، نەک هەر سەبارەت بەو کۆموکۆیانەی سەبارەت بە حزب و دەوڵەت و ئابووری لە شۆشی ئۆکتۆبەردا هەبووە، بەڵکو بە پشت بەستن بە هەموو ئەو گۆڕانکاریە ئابووری و سیاسی وکۆمەڵایەتیانەی دنیای ئێستا کەزمینەی کە سەرکەوتنی شۆشی کۆمۆنیستی جیهانی و ئادیکاڵ و دروستکردنی دنیایەکی بێ چین و چەوسانەوە و بێ دەوڵەت و هەنانە دنیای ئینسانی ئازاد و کۆلیکتیڤیان فەراهەم کردوە پیویستی و ئیمکانیەتی سەرکەوتنی شۆشی کرێکاری بسەڵمێنێ. بورژوازی لە چەندین سەدە و چەندین شۆشی فکری و سیاسی و کۆمەڵایەتیدا سیستەمی دەرەبەگایەتی و دەسەڵاتدارێتی پاشایەتی و کۆمەڵگەی تەقلیدی دینی گۆڕی ، کرێکارانیش لەدوای سەدەیەک لە ئۆکتۆبەر و سەدە و نیوێک لە کۆمۆنە پەویستیان بە درێژدانی شۆش و خەباتی فکری و سیاسی و کۆمەڵایەتیە دژی سەرتاپای سیستەمی سەرمایەداری تاکو نمونە و فەرم و پایە و دامەزراوەکانی خەیان دەخۆنە جێگای ئەم سیستەمەی لەسەر کۆیلایەتی کاری کرێ گرتە و ئینسان درێژە بەمانەوەی خۆی دەدا.

ئاسۆکمال

چیرۆکی "لە خۆما" ی جەمیل سائیب … کاوە جەلال

1

چیرۆکی "لە خۆما"ی جەمیل سائیب لەبارەی پیاوێکە، کە خۆنکی ناخۆش دەبینێت: لە خۆنیدا هەژار دەکەوێت، ئەوەش ناچاری دەکات بەوات بە وەاتەکی دی، تاکو لەوە کارەک بدزێتەوە و خەزانەکەی لە مینەتی ڕزگار بکات، لە کاتەک بە پایتەختی ئەو وەاتە دەگات، دەبێت بە شایەتی بەزمەکی کۆمەڵایەتی و سیاسیی تاڕ.
هەژار لەتەک کاروانەکدا دەکوێتە ڕ و دوای ئەوەی کاروان پێ

دەنێتە نێو سنووری ئەو وڵاتەوە، تووشی تێگەڕەی کوشندە دەبێت: جەردە ڕێی پێدەگرێت، لە لەبەر ئەوەی کاروانچییەکان چەکدارن و بەرگری لە خۆیان دەکەن، ئەوا جەردەکان ناتوانن زۆرییان پێببەن. کاتێک کاروان دێگاتە کەنار شاری مەبەست، پاسەوانانی شار داوا لە کاروانچییەکان دەکەن پارەیان بدەنێ، لە لەبەرئەوەی کابرای هەژار پارەی پێنابێت تاکو ئەویش وەک ئەوانی دی "سەری خۆی بقەبڵەنێت"، ئەوا پاسەوانان تەماتەی جاسووسیی دەدەنە پاڵ. سەرەنجام پاسەوانەکان لەسەر تکای پیرەمێردەکی کاروانچی ڕێ بە هەژار دەدەن لەتەک کاروانچییەکاندا بڕوات لە خانەک بنوێت، هەروەها پیرەمێرد گفتیان پێدەدات، کە هەژار لەو خانە دەمێنێتەوە و ڕۆژی داهاتوو دەتوانن بڕۆن بۆ لای بڕیکم "شتێکی لە هەڵبکەنن".

کابرای هەژار بەم شێوەیە بۆ وڵاتی مەبەست دێگات. هەژار لە خانەکە، لە سووچێکی ئەدیبەکدا شکەت و برسی لەسەر تاجەواڵەکی کاروانچییەکان بۆ چیچکانەوە سەر دەنێتە سەر ئۆژنەی، لە دەنگی گریان و کەوزانەوە لە ماڵەکی دراوسێی خانەکەوە خەوی لە دەزڕێنن. هەژار دەیەوێت بزانێت هەی ئەو شێوەن و گریانە چییە، بۆ ئەو مەبەستەش دەچێتە دەرەوە و لە خانچییەکە دەپرسێت، لە کابرای خانچی زۆر بۆ ساردی وڕێسامی دەداتەوە: "ئەوە هیچەکی وا نیە ئەو ژن و منداڵانە مەرد و باوکیان کوژراوە" (لا 35). هەژاری غەریب شتی وای نەبینیوە و نەبیستووە، لە ڕەوشی بەو چڕشنە لەو وڵاتەدا دیاردەیەکی ئاسایییە، هەر بۆیە کابرای خانچی کوشتنی مرۆڤ بە شتێکی ئاسایی دەزانێت. ئاخر، وەک ئەو دەبێژێت، "شەو و ڕۆژی سەد شتی وا لەبڕە ئەقەومە" (لا 36).

کەمێک پاش ئەو ڕووداوە کابرای هەژار هەوە دەدات بنوێت، لە هەست دەکات خەوی لە زراوە. هەندە ناخایەنێت سەرلەنوێ لەو دیو خانەکەوە تەقەی تفەنگ و هەرا و زەنا، شێوەن و گریانی ژن و منداڵ دەستپێدەکەنەوە. کابرای هەژار ئەم جارەش خۆی پێ ناگیرێت و لە خانچییەکە دەپرسێت، داخۆ ئەم جارە چی قەومابێت، لە خانچی ئەم جارە تووڕە دەبێت: "چوزانم پیاو ئاگەر من بە ئەمانە جوابی تە بدەمەوە ئەبە خەریکی هیچی تر نەبم هەر جوابت بدەمەوە، شەو و ڕۆژی سەد شتی وا لەبڕە ئەقەومە، وتم ئاخر خاڵە تە عاجز مەبە انسان لەمانە دەی ئەبە بە ئاو، چەن ناپرسە، وتی ئاخر تە شتی وات نەدیوە بیە وا بە هەموو شتێک ئەپرسی، هەشتا انەهاتوویت، ئەوە ساحەبی ئەم ماڵە نازانم لەسەر جاسوسی و ماسوسی گیراوە و فەلاقەیەکی زۆر کراوە و لە پاشان داوای جزایەکی زۆریان لێ کردووە، ئەویش پارەی

نەبوو بیدا ماکیان فرشتو، ئویش بشی جزاکی نکرد، ئستاش هروا حپس، کچی ئوا فقیر دز هاتت سر ماکشی، ئو تزڕ پ و پیتشیان کە ماو هبت بردوویانە، وا تفنگیشیان پوو ئنن، ئستا مداکیشی نکوژرا بت هر چاک. وتم ئر ئم هموو جاسوس چیە لر هیە؟ کابرای خانچی سرکی لە لقاندم و سیرکی فصالی کردم و تزک پکنی و وتی: ئای باوکم ئمە نخشیکە هموو کس ئبە بیگر، تە غریبی هشتا ئمت ندیو، بام چاوت نفت تش ئیبینی…" (لا 36).

هژاری غریب ئوها یکم شوی لە پایتختی ئو وات بسر دبات. بربیان س تفنگبشان لە پاسوانانی ئوارێ ابوردوو خیان بە خانکدا دکن و دپرسن: "… کوانە کابرای جاسووسکە". پیرمردە کاروانچییکە سرلنو بێ دپاتتو، کاروانچییکانی دیکش بێ تدکون، لە هوکانیان بسوودن. چکدارکان بە قناغ تفنگ هێی دستنن و وک جاسووسکی دیلکراو پش خیانی ددن. کابرای هژار بانگوازی "رحم و موسمانتی"یان دکات، لە ئم جرە وشانە بە مشکی ئواندا ناچن. ئستا کابرای هژار لنو کانکان و بازادا ژیانی خکانی ئو وات نزیکتر دبینت: هندکیان بزییان پیدا دتو، هندکی دی پێی ادبورن. لنو شاردا هاوکات کسانی ئوتێ تدان، کە مرف هر بە بینینیان ترس دیگرت: "هر یکە دە دوانز چفت و مشکی و جامانێ نگاو نگیان تک ئاندوو و بە سریانو بستو هر یکە بقدر برداش، چوار یز و پنج یز فیشکیان لە خیان دابوو، خنجر و دمانچیان کردبو بە قدیانا، هروا خون لە ناوچوانیان ئباری" (لا 37).
کابرای هژار سرنجام لە ئدیکی ماڵی حوکمداری ئو واتدا دگیرستو تاکو حوکمدار لێی بپرستو. لە دسات‌داران هند هشقاڵی ژیانی کسیی خیان و کشێ سیاسین، کە ئیدی هژاریان بە تنیا لو ئدیدا لبیردچتو. ئدکە چند پنجرێکی تدایە کە درفتی بە دخسنن ببت بە شایتی سرجم کشێ سیاسیی ئو وات و هاوکات بێ دربکوت کە دسات‌دارانی ئو چ ئقییتکیان هیە و چند بدوشتن.

لە چند پنجرێکو، کە دوانن سر ئدێ ژنی حوکمدار، کابرای هژار دبیستت، کە چن ئم ژنە تنیا هشقاڵی ووی درو‌ێ خیاتی، لە بە پشاک و خشێ خێ کە مردکێ بێ کیون، تر نابت، بکو هاوکات سامانی ئم یان ئو ژنی دومندی شار

داگیر دەکات. ئەوجا هەژار لە چەند پەنجەرەیەکی دیکەی نزمتری بەرانبەرەوە کە دەوانەن سەر دیوەخانی حوکمدار، دەبینێت و دەبیستێت کە چەن حوکمدار لەنەو دیوەخانەکەیدا دەسەلات دەنوێنێت. کەسانی جیاواز کە خەیان بە نوێنەری گەل دەزانن، پەل پەل دەن بە لای حوکمدار و لە هاوانگەی خەیانەوە پێشنیاری بە دەکەن کە چەن وەاتەکەیان لە مەینەتی ڕزگاری دەبێت. سەرەتا چەند عولەمایەکی ئایین دەن بە دیوەخانی حوکمدار، لە پێش ئەوەی دەم هەبهێنەوە، حوکمدار خەی هەوەستی بە ئەوان و پیاوانی دەوری دیاری دەکات:

"من ئەمە چەند ساڵە هەوە و تەقەلا ئەدەم، بریندارە و حەپسی و ڕزاڵەتم کەشا، ئەنواعی مصیبت و مەرامەتم چەشت، دەستم لەسەر و مالی خەم شت، هاتم تەکەشام وتم بەکو ئەم میللەتە بە خەی هەناسەیەکی ڕاحەتی هەکەشێت سەربەست و ئازایانە بە خەمان بژین و دەستی بگانەمان بەسەرەوە نەبە، ئەمەیش وەکو ئەم میللەتانەی تر بکەوینە ڕاحەتی و خەشی و زیادی و گەورەیی، دەوەمەند و سەربەرز بین، دینەکەمان بەرز بێتەوە، چەند جار چووم بگەڕ ئینگلیزدا، لەگەڵ تورکدا تەک چووم، تەشبوسم بە ڕووسیە و بوشەویک کرد، چەند خوەنمان هشت، من ئەمانەم هیچیان بە خەم نەکردووە، هەمووپانم بە ئەم دین و میللەتە کردووە (...). کەچی لەگەڵ ئەم هەموو ئەحوالانەدا، ئەوەتا هەموومان ئەبینین، بەشەکی زەر لەم میللەتە لایان داوە لە من و چوون شوەن غەیرەدین کەوتوون، ڕەیشتوون بە وەاتان خزمەتی فکری ئەوان ئەکەن، هەموو ماڵ و حاڵ و ژنیان بەجێ هەشتووە لەرە و خەیان لە وەاتان بەدیار غەیرە دینەوە دانیشتوون و ئەمە واین لەم حاڵ و ڕزاڵەتەدا، عەسکەر و مامور و عولەماکان هەموو احتیاج و بە ادارە ماونەتەوە، ئاخە فتوای شەرعی بە ئەمانە چەنە؟" (لا 51 بەدواوە).

لە حوکمدار جارە کەشێکی گرنگی دیکەی وەک پرسیار بە پیاوانی ئایین پەماوە:
"... وەکو پەم وتن ئەمە ئەمە هەمووی لە ڕەی دینی ئیسلامدا ئەکەین، ئەستا غەیری ئەوانەی کەوا ڕەیشتوون و لەم لا و لا خزمەتی غەیرە دین ئەکەن، بعضیك کەسی تر هەیە لەناو خەماندا لەوان زیاتر خەریکی مەحوی دینن، بە هەموو نەوعەک بە نەمانی ئەمە و ئەم حاڵە (کە هەموو بە دینی ئەکەین) هەوە ئەدەن و جاسوسی بە غەیرە دین ئەکەن و لەجیاتی تەلقینی اهالیەکە هەر خەریکی کفرکردن و گاڵتە بە مشایخ و علمای محترمن. ئەمانە ئەگەر هەروا بمێنن، ئەمینم کە بەرە بەرە ئەم تەزە دینە کەوا ئەمە هەوە بە زیادی ئەدەین بە جارەک مەحوی

ئەکەنەوە، ئەمەیش و عولەمای میللەتەکەش (جاروبار بە قوتی قسەکانی خۆی وەکو خوێی چشت ناوی عولەماکانی تە ئەخست) ئەفەوتێن، ئەم نەوعە اشخاصە مضرانە بە ناوی دینەوە فەوتاندیان لەسەر ئەمە واجب و لازمە یان نا؟" (لا 54)

سەرەنجام زانایانی ئایین فەتوا دەدەن بە حەلالکردنی ژن و مالی ئەو کەسانە کە بە بەوای حوکمدار دژی ئایین و وەتەکەی وەستانەتەوە یان لە هەندەران بەدیار "غەیرەدینەوە" دانیشتوون، هەروەها بیار دەدەن بە کوشتنی ئەو کەسانە کە گیا لەنەو وەتەکەیاندا سیخوڕی بە کافرەکان دەکەن. تەنیا هاوکارێکی حوکمدار لەنەو دانیشتوانی دیوەخاندا – کە هەر "وەک ماموری اجرای ئەم فتوا ناحەقانە بە و هەموو ئەباە و گوناحی ئەمانە لەسەر ئەو بە" (لا 54) – دەپرسێت، کە داخۆ ئەوانەی وەاتیان جەهشتووە، لەوە بوونایە و بەرگری شەرعییان لە خۆیان بکردایە، هەشتا ئەمان هەر لەسەر فەتواکەیان سوور بوونایە! مەلاکان لە وەامدا دەبەژن، کە بەرگری ئەو جۆرە کەسانە شەرعی نیە.

هەژاری دیل لەنەو ئەدەکەیدا ئاگای لە خۆی نەماوە و ئارامی لەهەگیراوە، دەخوازێت هەبکوتێتە سەر دانیشتوان و دەست بنێتە بینی مەلاکان و ئەوانی دی، لە نەخۆر ئەمەی پەناکرێت، بەکو هانا بە خودا دەبات و لە ئەم دەپرسێت، کە "ئەمە چ دە و دەروون و وجدانێکە"، ئەمە چ جۆرە پەیەوکردنێکی شەریعەتە و چەن توانییان ئەم بیار و فەتوایانە بدەن؟ ئاخر ئەو کەسانە کە هەاتوون و خەیان لە شاەاو و چەوساندنەوەی دەسەاتدارانی ئەو وەاتە ەزگار کردووە، بەو هەیوە بەر شاەاوکی دیکەی ئەوپەی "بەوجدان" دەکەون: مەلاکان فەتوا دەدەن بە "حەاەکردن"ی ژن و ماییان. داماوکانی بەردەستیشیان، کە نایانەوێت لەگەیاندا دەست بدەنە کوشتن و زەرداری، لەناویان دەبەن، ئەوەش بە ئارەزووی ستەمکارێک، کە بە ئاشکرا لە بەردەم دانیشتواندا "لە سەد هەزار و دوسەد هەزار" دەدوێت، لەرەشدا ئاشکرایە کە ئەم بەە پارە زەڕی "لە مالی ئەم موسەمانانە پەکەوە ناوە و ئەم عالەمەی خستەتە سەر ساجی عەلی، بوە بە باعسی چەند هەزاران مەخلوق …" (56)

"وتم (ای خالق، ای منتقم ای قهار، ای عالم الغیوب) تە چی لەمانە ئەکەیت، ئەمانە لە رەژی خەیدا چەن حسابیان ئەبینی (…)؟ (…) تە بەچی هەر ئەستا ئەمانە بەناخی عەردا نابەیتە خوارەوە و حەقی ئەم میللەتە قوبەسەرەیان لە ناسەنی (…)؟

ەوانیم هیچ شتەک نیە و هیچ پەیدا نەبوو، منیش هەروا وەستام، لە جگەی خەم وشک بو بوم، ئەوان هەر قسە ئەکەن، منیش لەبەر خەموە

هەر ئێستا پەرت.. پەرت.. پەرت ئەمە چی بوو من دیم، من لە کوردم، ئەمە خۆیان نا؟" (لا 57)
بەدووی مەلاکاندا پەردە دەگێڕێت. ئەستا سێ کەسی دی دێن بۆ لای حوکمدار و پێشنیاری بۆ دەکەن، کە پێویستە دەوڵەتکەیان هاوکاریی تورکان بکات. بۆ بەرای ئەمان، دەسەڵاتداریەکەی ئەو وەتە تەنیا بەم هاوکارییە فەرمی دەوڵەت وەردەگرێت. ئاخر تورکان گەورە و خاوەنی گەلەکەیانن، هەروەها هەردوو لایان موسڵمانن و لەبەر ئەم هەیە گەلی ئەمان لەتەک ئینگلیزدا هەڵناکات، جگە لەوە ئینگلیز فێڵباز و دوای چەند ساڵێک چیوی سواڵ دەداتە دەستیان.
حوکمدار هیچ لاریەکی لەم پێشنیارە نییە و هەیان پەدەدات نوێنەرێک بۆ لای تورکان بنێرن، تاکو موزاکەرە و گفتوگۆیان لەتەکدا بکەن، هاوکات گفتی ئەویان لێوەربگرن کە ڕێگە و دامودەزگا بۆ حوکمداریەکەیان دابنێن.

بەدووی ئەماندا سێ کەسی دی دێن بۆ لای حوکمدار و لەوە دەچێت سەربازی و بازرگان بن. بۆ بەرای ئەمان باری ژیانی ئەو گەلە گەڵانی بەسەردا نایەت، گەر ئینگلیز دەستی نەگرێت و پشتیوانیی نەکات. گەلەکەیان لە لایەنی خۆیەوە هیچی بۆ پێکنایەت، چونکە خاوەنی پیشەسازی و بازرگانیی گەشاوە نییە، لە لە بنەتدا هەر ئەم کایە ئابووریانەن کە یارمەتیی گەلەکەیان دەدەن بۆ ژیانێکی باشتر بگات. بۆیە گەلەکەیان بەبێ پشتیوانی کاری مەیسەر نابێت. گەر هیوایەک هەبێت، ئەوە ئینگلیزە.
حوکمدار هیچ لاریەکی لەم پێشنیارەی ئەمانیش نییە، ڕەیان پەدەدات چەند نوێنەرێک بۆ لای ئینگلیزەکان لە بەغدا بنێرن، تاکو گفتوگۆیان لەتەکدا بکەن.
تاقمی چوارەم کە بەدووی ئەماندا دێنە نێو دیوەخانەوە، جیاوازن لە هەموو ئەوانەی پێشوو. ئەمان تفەنگبەشانن و بەغەبەب و هەرا خەیان بۆ دیوەخانی حوکمداردا دەکەن، ئەوجا ئایدگەیەنن کە نە تورک و نە ئینگلیزیان دەوێت، بەڵکو دەیانەوێت تەنیا خەیان لە وەتەکەیاندا سەروەر بن و دەستی غەریبیان بە سەرەوە نەبێت.
حوکمدار هیچ لاریەکی لەم داواکارییەی ئەمانیش نییە و پێی ڕەزامەندە. لە ئایا حوکمدار خەی چیی دەوێت؟ کاتێک دەوری چەکراوە و بۆ تەنیا لەنێو دەستوپێوەندەکانی خەیدا ماوەتەوە، هەڵوەستی خەی ئاشکرا دەکات:

"ئەم قسانە هەموو بۆ لامەوە پێشمن و گاڵتەم پێیان دێت، من بۆچی خەم بۆ ئەم خەڵکە توشی ئازێت و دەردی سەری بکەم، ئەوی قازانج و

خۆری خەمی تیا نەبێ نایکەم، من هەتا پارەیەکی زۆر نەخەمە سەر یەک و لە بابەت ئیشوکاری خەموو دەم ڕاحەت نەبێ، ئەمانە هیچیان ناکەم، هەر کەسێک بێت بە هەوەسی خۆی، بە قازانج و کاروباری خۆی قسەیەک بکات، بڵچی من شتم، منالم، هەروا شوێنیان بکەوم و بە قسەیان بکەم. ئەگەر لەم بگەڕێن هەتا ئیشی خۆم، وەک خۆم ئەیزانم جێبەجێ بکەم، ئەوا باشە، ئەگینا من خۆم ئەزانم چی ئەکەم …" (لا 71)

هەژاری شایەتی ئەم بەزمە لەنێو ئەدەکەیدا وەماوە و نازانێت لە کوێیە، کە ئیدی کەنتڕۆڵی بەسەر خەیدا نامێنێت و دەداتە قاقای پێکەنین. لە چ قاقایەکی پێکەنین! ئەوەش بەسە کە ببێت بە بەڵگەی سیخوڕیەکەی:

"ئیتر دوژمن ئیمانت بێ، هەر ئەوەندەم زانی سەگ و گورگی جەهەنەم، پێنج شەش ڕایان کەشام لە پیلکانەکان بردمیانە خوارەوە بە حەوشەکە. شەویش کردبووی بە سایقە (…) سەرمایەکی وایە تف هەڵدەی ئەیبەستە! ڕووم کردە عاسمان وتم: خوایە تۆ لەسەر حەقی، ئەمانە بەناحەق وا لە من دەکەن! بەڵام هیچ سوودی نەبوو …" (لا 73)

2

ریالێتییەکی کەمەایەتی و سیاسیی شەواو، هاوکات پێناسازی، کە چەند بەرژەوەندییەکی جیاواز لە نێویدا دژایەتییەکدی دەکەن. لە نەخشی ئەم ریالێتییە چەک و مشکی و جامانەی پیاوانن، کە سەروەرانە وەک سیمبۆلی دەسەڵات بەنێو کەمەدا دەشکێنرێنەوە. چەکدارە چوستەکانی دەوڵەت مرۆڤکوژ و ڕووتێنەرەوە و ساختەچین، لە ئەم بیچمانە تاکە گەرەنتیی مانەوەی ئەو دەسەڵاتدارییەن، هەر بۆیە حوکمدارەکیان و سەروەرانی دی دەرفەتیان پێدەدەن خۆیان بە گیرفانی هاوڵاتیان دەوەمەند بکەن. هەروەها نوێنەرانی فەرمیی ئایین لە بەشی سەرەوەی هیرارشیەکەدان، ئاسەی کزی پەیوەندیی نوێ ترساندووەتی، بۆیە وەک ئێندامی چالاکی ئەو هیرارشییە سیاسی و کەمەایەتییە ئامادەن ڕێنوماکانی ئایین بخەنە گەڕ، تاکو ئەو دەسەڵاتدارییە لە مەترسی بپارێزن.

لە ئەم قەوارە سیاسییە تەنیا بە ڕواڵەت هەکخراوە، لە بنەڕەتدا ناهەکخراوەکی درزدارە و هاوکات بەرژەوەندییە جووداکان درزەکانی بەرینتر دەکەن. ئاخر نوێنەرانی ئەو بەرژەوەندییانە هیچ بنەمایەکی بەهەوبردنی ژیانی کەمەایەتی و سیاسییان نییە، بەڵکو لاواز و دەستەوستان چاویان لە دەستی بەخشندەی ئەم هەز یان ئەو هەزی بیانییە، تاکو هەکخراوەکی بەرگەگیراویان بە بنیاتبنێت.

بیانییەکان هەمیشە گەورە و سەروەریان بووە، ئەمانیش خۆیان "ئاقڵن" و ئەم ڕاستییە لەیادناکەن، بۆیە وەک پچووکیان هانایان بۆ دەبەن. ڕەنگە بزانن کە هەزەکی ئەوتۆیان نیە، چونکە تەنیا ئەو کەس و تاقمانە هەزدارن کە خاوەنی چەکن، چەکدارانیش بەزەری ئەو بەڕەوانەن کە خۆیان بۆ غەدەبە و هەرا و شەڕانگێزانە بۆنەو مافی سادە و کەشکەکانی وەتداد دەکەن. دەسەڵاتداران دەبێت لەزی ئەم شەڕانگێزانە بگرن، چونکە نەشیاوە بتوانن بەبێ ئەوان دەسەڵاتیان مسۆگەر بکەن.
سەیر و سەمەرە لەڕدا ئەوەیە، کە نوێنەرانی بەرژەوەندیە جوداکان، واتا بازرگان و ئەفسەرەکان، زانایانی ئایین و چەکدارە بەدەبەکان، سەرباری جیاوازییان لە ئەقڵیەت و ڕەفتاردا، شادمانن بە بوونی حوکمدارەکیان و تەنانەت دەسەڵاتی ناڕەوای ئۆیان ناساندووە.

لە ئایا ئەم دەسەڵاتدارە خۆی چیی دەوێت؟ ئەم "کابرا"یە پێش هەموو شتێک "ڕەویەکی فەڕەباز" و چاوبرسیێ و تەنیا خەریکی کەکردنەوەی سامانە، بەڵام تەنانەت بە مافی خۆی دەزانێت دەست بە گیرفانی هاوڵاتیان بگرێت، ئەوجا کە دژی بەرژەوەندیە خۆیەکانی بووەستێتەوە، ئەوا یەکسەر بە تەمەتی سیخوڕی لەناوی دەبات. بەگومان ئەم دەسەڵاتدارە شیمانەکانی ڕووتاندنەوە و موڵکداگیرکردنی وەک هێل بە نەخساون و لە خوارەوە بە لوتکەی هیرارشییەکە هەزنابێت، بەڵکو هەر لە سەرەتاوە (هەر بۆیە ئەم پایەگایەی وەرگیراوە) خۆی قەوارەیەکی دەسەڵات بووە، هاوکات هەر لە سەرەتاوە، پێش بوونی بە حوکمداری ئەو وەاتە، بە لایەوە ئاسایی و ڕەوا بووە کە دەست بە گیرفانی خەڵک بگرێت و موڵک و سامانیان داگیر بکات. ئەوجا لە بەشی ژێرەوەی ئەو هیرارشییە کەمەایەتی-سیاسییەدا هەژارانی لاواز و ڕووتەنراوە خۆیان دەبینەوە: کەرامەتشکێنراوەکان، بابەتەکانی نوکتە و پێپەکەنین، کە داما و بەتوانا چاوەڕوانی میهرەبانیی خودا دەکەن. ئەمان ژیانێکی پەمەینەتی و نامرۆڤیانە بەسەر دەبەن، هەزیان بە خەهشتنەوە تەنیا لە قادیرێکی (ناقادیرەوە) وەردەگرن، لە ئەم قادیرە پشتی تێکردوون – ئاخر تەڵەی هەژاران لە حوکمداری زەردار و دەسەڵاتدارانی دیکەی ئەو وەاتە ناسەنەت، نەخێر، لەوە دەچێت کە ئەم قادیرە تەنیا خودای دەسەڵاتداران بێت.

ئەمە لەنەو "لە خوما"ی جەمیل سائیبدا داشتنێکی "پەنەنراوی" هەمەکەتیی کەمەایەتیمان هەیە. چیرۆکەکە دەسەڵاتدارانی ئەو وەاتە

و ئامرازەکانیان فەرز دەکات. بەدادی و بەویژدانی و بەخودایی، هەڵەشەی داڕزانی یەکجارەکی لەو وڵاتە دەکەن. نووسەر لە خودایەتیی ئەزەلییەوە، هاوکات خۆگرەداو بە بنەما مێرالییەکانی ئەم خودایەتییەوە، چیرۆکەکی هونەریی دەنووسێت کە لە نەویدا بەدادی و بەویژدانیی دەسەڵاتداران لە لایەک، داماوی و بێچارەیی هەژاران لە لایەکی دی، خەیان دەبینێوە. کەواتە مەبەستی جەمیل سائیب دیلەمای ئەو کەمەڵە، یان ڕاستتر ببڕژین، دیلەمای نوێنەرانی ئەو کەمەڵە نییە کە لە لاوازییانەوە ناچارن بەیارمەتی بە هەزە سەروەرە بیانییەکان بدەن، بەڵکو مەبەستی نووسەر لە کرۆکەوە ژیرکەوتنی داد و ماف و ویژدانە.

جەمیل سائیب بە داشتنی چیرۆکی "لە خۆما" من-فۆرم-ی هەڵبژاردووە. نووسەر بە ڕستەی "خوا بە خێری بگەڕێ" خوێنەر دەگەڕێت، هەر وەک بڕیین لای خێی دایدەنێت و خوێنەکەی بە دەگەڕێتەوە. ئەم شێوە ئەدەبییە، کە جەمیل سائیب بە داشتنی "لە خۆما" بەکاریهێناوە، بڕیتییە لە "حیکایەتخوانی" کە لە تراديسیۆنی ئەدەبیی وەرگرتووە و هاوکات لە شێوە خێیەکیدا، وەک ئەدەبەکی نوێ، لە تراديسیۆنی دوورخستەتەوە. چۆن حیکایەتخوان لەنێو دانیشتوانێکدا حیکایەتێک دەگێڕێتەوە و بە "هەبوو نەبوو کەس لە خوا گەورەتر نەبوو" سەرەتا دەگرێت، بە هەمان شێوە جەمیل سائیب بە ڕستەی "خوا بە خێری بگەڕێ" دەست بە گێڕانەوەی چیرۆکەکەی دەکات. لە ئێوە چیرۆکەکی ئەفرێنراوی خێیە کە ئەو دەیگێڕێتەوە، چونکە نووسەر، سەرەڕای بەکارهێنانی شێوەی حیکایەتخوانی، ڕاستەوخۆ "من"ی دەردەبڕێت، واتا بیری لەوە نەکردەتەوە کە بە نموونە حیکایەتێکی هاوشێوەی "خورشید و خاوەر" بگێڕێتەوە و هەوە بدات بە دانانی پێندی جیاواز هەشی خوێنەر بە هزرین ببزوێنێت.

دوورخستنەوەی هونەریانەی "لە خۆما" لە تراديسیۆن بەوەدا ڕوونددەبێتەوە، کە حیکایەتخوانی بریتییە لە ئێپیک (ملحەمە) و دەشێت چەند دە ساڵێک لە ماوەی دوو یان سێ سەدەی گێڕانەوەدا ڕێت ببن، لە "لە خۆما" فۆرمێکی کاتداری داخراوی هەیە و جەمیل سائیب کاتەکەی زۆر گونجاو دیاری کردووە: ڕۆژێک و شەوێک ڕێبەینی کاروان بە بە هیچ چەشێوەیەک هەتا سەر سنووری وڵاتی مەبەست، ئەمەش بە داشتنەکی کورت؛ ئەوجا لەسەر سنوورەوە ڕۆژێک ڕاگەبەینی پەمەترسی، هەتا کاروان لە تاریکیی ئێوارەدا بە کەنار شاری مەبەست دەگات؛ چیرۆکەکە لەڕەوە بەرەو هەڵچوونی پتر دەڕوات؛ دوای شەوێک مەترسیەکانی کابرای هەژار پتر پەرەدەسێنن؛ ئەم بەشە کەمێک لە

قـنـاغی ئـبـیـنـکـە درێـژتـر؛ ئـوجـا کـشـکـێ رۆژی داهـاتوو لـە ماوەیـکی کـەمتردا لـە شـوێـک ئـالـزتر دەبـتـەوە، چـیـرۆکـێ بـەرەو هـەڵچوونی پـتر دەڕوات و هـەژار لـە مـاڵی حوکمدار دیل دەکرێت؛ ئـەم بـەشـە درێـژترین بـەشـە و هـەر لـەڕەش خـوێـنـکـە، واتـا چـیـرۆکـێـکـە بـە دوا هـەڵچوونی باری هـەژاری دیـلـکـراو و ئـەشـکـنـجـەدانی، کـۆتـایی دێـت.
بـە هـەر حـاڵ، چـیـرۆکی "لـە خـۆمـا" سـتـروکـتـوری زیـنـدەخـوی پـێـدراوە. بـەیـە ئـەم جـۆرە چـیـرۆکـە لـە بـەراورد بـە شـوازێـکـانی بـەدیـهـێـنـانی ئـەدەبـیـی ئـەو سـەردەمـە نـوێـیـە، واتـا: سـوودی خـێـیـی لـە فـۆرمـە ئـەدەبـیـیـکـانی تـرادیـسـیـۆن و وەرگـێـڕیـنـیـان لـە بـەرهـەمـکـی نـوێـدا.

پـرسـیـارێـک پـێـوەنـد بـەم چـیـرۆکـەوە ئـەوێـیـە کـە بـۆچـی جـەمـیـل سـائـیـب "خـۆن"ـێـکـی وەک داشـتـنـی چـیـرۆکـێـکـی هـەڵبـژاردووە؟ سـەرەتـا ئـەوە ئـاشـکـرایـە کـە جـەمـیـل سـائـیـب هـەنـدێ هـەڵشـن هـەڵفـتـاری حوکمـدار و دەسـتـوپـێـوەنـدە سـادیسـتـێـکـانی ئـەوی داشـتـووە، کـە ئـیـدی نـاتـوانـیـن بـبـژێـن، گـەیـا ئـەو وێـسـتـوویـەتـی بـە گـەڵـانـەوەی خـوێـنـێـک مـەبـەسـتـی خـێ بـشـارێـتـەوە. ئـەمـە بـە ڕاسـتـی وەڵـامـێـکـی ئـەبـزوردە، چـونـکـە چـیـرۆکـنـووس زۆر هـەڵشـن هـەوڵـەسـتـی خـێ دیـاری کـردووە، ئـەو هـەڵشـنـیـەش تـەنـانـەت زۆر خـوێـنـڕی بـە حوکمـێـکـی یـەکـلایـەنـی بـردووە، کـە گـەیـا هـەڵـدانـەوەی چـیـێـتـیـی شـێـخ مـەحـمـودی ئـوزورپـاتـۆر (مـوڵـکـداگـیـرکـەر) مـەبـەسـتـی ئـەو بـووە.

ئـەمـە گـرۆکـە بـە وەڵـامـی ئـەو پـرسـیـارەی سـەرەوە سـەرلـەنـوێ لـە مـەتـیـقـی جـەمـیـل سـائـیـب بـەوانـیـنـەوە. وەک لـە سـەرەوە گـوتـمـان، مـەتـیـقـی ئـەو لـە نـووسـیـنـی ئـەم چـیـرۆکـەدا ئـەوێـیـە کـە تـەنـیـنـەوەی بـەدادی و بـەویـژدانی لـە ژیـنـگـەی خـێـیـدا دەربـخـات، ئـەمـەشـی خسـتـەتـە ئـەسـتـۆی دەسـەڵـاتـدارانـی ئـەو وەڵـاتـە. لـەم ڕوانـگـەیـەوە ئـاشـکـرایـە، کـە لـەبـەر ئـەوەی تـەنـیـا خـوێـن سـەرجـەم سـنـووری کـات و فـەزای جـیـهـانـی هـەڵـدەوەشـێـنـتـەوە، ئـەوا دیـلـکـردنـی کـابـرای هـەژار لـە ئـەدەبـیـاتـی مـاڵـی حوکمـداردا هـیـچ پـرسـیـارێـکـی لـەگـێـکـی سـەبـارەت بـەوە نـاهـێـنـێـت کـە بـۆچـی جـەمـیـل سـائـیـب کـابـرای هـەژار لـەو جـێـیـە دەگـێـرسـێـنـێـتـەوە. ئـاخـر ئـاشـکـرایـە گـەر وەڵـاتـێـک پـاسـەوانـی سـنـوور و چـەکـدار و مـەئـمـوری هـەبـێـت، ئـەوجـا حوکمـدارێـک لـە لـوتـکـەی قـەوارە سـیـاسـیـیـەکـەیـدا خـێ بـبـیـنـێـتـەوە، ئـەوا بـە سـانـایـی دەشـێـت گـریـمـانـەی ئـەوەش بـکـرێـت کـە لـەو وەڵـاتـەدا، یـان لـە پـایـتـەخـتـی ئـەو وەڵـاتـەدا لایـەنـی کـەم گـرتـووخـانـەیـێـک هـەیـە و چـەکـدارەکـانـیـش دەبـێـت هـەژاری دیـلـکـراو بـە ئـەوە بـڕن. لـە بـەر گـیـرسـانـدنـەوەی کـابـرای هـەژار لـەو ئـەدەبـە پـێـنـجـەرە دارەی مـاڵـی حوکمـدار دەرفـەت دەخـسـێـت کـە ئـەو لـەوەوە نـێـک تـەنـیـا گـوێـی لـە ئـاخـافـتـنـەکـانـی دەسـەڵـاتـداران بـێـت، بـەڵـکـو تـەنـانـەت دەتـوانـێـت لـە پـێـنـجـەرەکـانـیـەوە بـیـیـان بـیـنـێـت. ئـەمـە چـاکـتـریـن

ەیە بۆ فۆرمکردنی حوکمدار و نوێنەرانی ئەو توێژە کۆمەڵایەتییانەی کە خەیان بە نوێنەری گەل دەزانن.

لە ئەمە واتایەکی ئەوتۆ ناگەیەنێت، کە جەمیل سائیب لە چیرۆکە هونەرییەکانیدا یەکلایەنییە، وەک چۆن هەندێک قەدیمی لە ئەقڵییەتی کوردیی پێنەکەری مەژووەوە دەبەژن، کە گەیا ئەو کینەی لە حوکمدارییەکەی شێخ مەحمودی مۆکداگیرکەر هەڵگرتووە. لە بنەڕەتدا جیهانی سیاسی لە ڕوانگەی هەموو نووسەرێکی یان هونەرمەندێکی ،،ئاستەقینە،،وە تەنیا جیهانی بەرژەوەندییە، جیهانی ماچ و پاشقوڵ، واتا ئەو جیهانەیە کە نەشیاوە هیچ نووسەرێکی یان هونەرمەندێکی مەزن بتوانێت بە سەندنی ڕازامەندیی دەرەکی بیەازنێتەوە. ئازاندنەوەی پیوەندییەکانی دەسەڵات، ستایشکردنی زەرداران وەک پاڵەوانی گەل، کردنی زەردارە مردووەکانی ئابووردوو بە نەمر، لە بنەڕەتدا کاری نووسەرانی ئاستنزمە کە گەر بەرهەمی بەو چەشنەیان تەنانەت لە ڕووی ئەدەبییەوە سەرکەوتوو بێت، سەرەڕای ئەوە تەنیا شایانی ئەوە دەبێت ناوی ئەدەبی نزمی لە بنرێت.

نووسەرێکی مەزنی وەک جەمیل سائیب نەشیاوە بتوانێت پێوەندییە سیاسییەکان بەازنێتەوە، بە نموونە هەوەستێک "بە خاتری گەلەکەی" (!) وەربگرێت "تاکو بگانە بەو گەلەی خۆش نەکات" (!!)، ئەوجا زەرداران و مۆکداگیرکەران بکات بە پاڵەوانی گەل، بەمەش کیچێکی (Kitsch) سادەی سەر بە ئەدەبی نزم بهێنێتە ئاراوە، واتا پەخشانیانە هەستی هەئاوساو بهێنێتەوە و زەرداران بکات بە "نەمر"! نەخێر، کینی پسیکەلۆژیانە جەمیل سائیبی نەتەنیوە، بەکو ئەو لە وەاتێکی تەنراودا بە بەدادی و بەویژدانی، خوازیاری داد و ویژدانە. ئەو لە داشتنی چیرۆکێکیدا هەمن و ئارامە و ئاستەوخۆ بەدووی ستەی "خوا بەخێری بگەڕێ"دا سەرتای چیرۆکەکەی دەدات، لە بەبەهەڕچوون و داچوونی پسیکەلۆژیانە (ئەو ڕەوشانەی لەدەربچێت کە نووسەری هەش لە جیهان دابەاو هانا بە ئاسمان دەبات) و هەروەها بەبەوشەسازیی پلاستیکی. هەشی بابەت فەرمەنێر و زمانی ئیالی هەژانە "ی ئەو سەردەمە" بە شێوەیەک یەکدییان تەنیوە کە ئیدی نزیکەی نەشیاوە لە یەکدی جیابکرێنەوە.

لە جەمال بابان کە بە بەاوکردنەوەی چیرۆکی "لە خۆما" کارێکی مەزنی ئەنجامداوە، خەی لە کارکردنی ئەدەبی هەقورتاندووە و دەبەژێت: خۆنبین دەبووایە لە خۆنەکەی بەدار ببوایتەوە! ئەم جارە هەوەست وەرگرتنە زەر جەی سەرنجە. پرسیارێکی کرێکی لەم پێوەندییەدا ئەوەیە، کە ئایا ئاقڵکارێک یان تەنانەت هەخنەگرێکی

ئەدەبی چەقێکی بەسەر ئەفراندنی ئەدەبیی نووسەرێکەوە هەیە؟ ئایا چۆن هاڤکارێک یان هەڵخەڵگرێک دەورەت بە نووسەرێک یان هونەرمەندێک ببڕێت، کە گەرەکە ئەم یان ئەو هەیە بگرێتە بەر و ئەم یان ئەو ئەنجام بخاتەوە؟ ئەمە لە بنەڕەتدا خەڵقورتاندنێکی زۆر نابەجێیە لە کارکردنی ئەدەبی و هونەری. لە بنەڕەتدا هەڵفتارێکی یاساغە.

بەگومان ئەمە لە ژیانی ڕۆژانەدا دەبینین، کە کەسان هەن و بە نموونە هونەردەست نین، کەچی دەچن بە پێشانگە، ئەوجا ووتەدات کە لەوە دەبن بە مایەی سەغڵەتی بە هونەرمەندەکە: "ئەرە کاکە ئەو هەموو هەنگە مەرەت بە بەکارهێناوە؟"؛ یان ووتەدات کە مرۆڤ نە خوێنەرە و نە لە ناخییەوە بزواوە بە کەشفی خۆپگەیاندن، کە ئیدی بتوانێت پەیوەندییەکی هەڵخەڵیی لەتەک کایەی نووسینی هەزری و ئەدەبیدا بهێنێتە گۆڕێ، بە کورتی، مرۆڤی بەم چەشنە کە گەر تەنانەت بەوانامەدار بێت، هەشتا هەر کەسێکی سادەی کەمەایەتییە، کەچی لە خەیاوە لەسەر نووسین یان تەنانەت فەلسەفە دەتە گۆ! گومانی تێدا نییە کە پەویستە ئەم جەرە سنووربەندە خەیانە لە هوانگەی ئێستێتیکی و ئەدەبناسی و هونەرناسییەوە وەڵامبدرێنەوە. جگە لەوە ئەم جەرە سنووربەندانە لە بنەڕەتدا کێشەی لایەنکانی وەرگرتنی ئەدەب و هونەرن، وەرگرتنیش ئەخلاقێکی تایبەت ی وەرگر (لەوانەر، خوێنەر) پەویست دەکات کە مەرکە کرێکییەکەی ئاگایێکی هەڵخەڵیی نەویکییانەی وەرگرانە بەرانبەر لایەنی ئەفراندنی ئەدەبی و هونەری وەک لایەنێی بەرهەمهێنان، ئەوەش بەبێ بەدئاکاری خەڵقورتاندن لە پرسەی بەرهەمهێنان. لە مەسەلەکە بەڵاستی ستەم دەبێت، گەر ئەو جەرە ئەقییەتە ناوبراوەی سەرەوە بە چالاکی لە بواری توژینەوە، هاڤکردن یان هەڵخەڵیی ئەدەب و هونەردا دیاربدات. لەم جەرە هەوەستدا بەڵاستی کەمایەسیی ئێستێتیکی و مەئریفەی ئەدەبی و هونەریی کەسەکە دەردەکەون.

جگە لەوە گەر نووسەراوەک ئەدەب نەبووە، ئەوا هەرگیز ناببێت بە ئەبژەکتی هاڤکردن یان هەڵخەڵگرتن. ئاخر هەڵخەڵ لە نائەدەب ناگیرێت! تەنیا ئەدەب، وەک نووسینی هونەرییانە بەدیهاتوو، بەڵێی فەرمی خەیاوە دەئاخڤێت. بەمەش یەخێی خوێنەر / توژەر دەگرێت و ئادەرنە واتەنی داوای لە دەکات مەتەڵەکێی نەوی هەبهێنێت! جەمال بابان دەیەوێت بڵێ دەربەینە ببژێت کە چیرۆکی "لە خۆما" تەواو نەبووە! ئەمە ناڕاستیی ئەم جەرە تەوانینەمان لەسەرەوە بە دەرخستنی فەرمە کاتدارە داخراوەکەی "لە خۆما" پشاندا و بەیە

ووی تێناکەینەوە.

جەمال بابان هاوکات پێناسەیەکی ئەوروپیانەی بە "لە خۆما" وەرگرتووە. ئەو دەبژێت، گەیا ئەم چیرکە سەر بە ڕیالیزمی ڕەخنەیی. لەم پێوەندییەدا بڕاوردێک بە ئیحسان فوئاد، کە "مەسەلەی ویژدان"ی ئەحمەد موختار جافی بەاوکردەتەوە، پتر نزیکمان دەخاتە لە شێوەی پێوەندیی قەدیمییەکان بە ئەدەب و هونەرەوە، چونکە ئەو بەرزەش هەمان پێناسەی بە "مەسەلەی ویژدان" بەکارهێناوە. ئەمە لەڕوە دەگەین بەو تێوانینە، کە ئەو جۆرە خواستنەی ڕەبازە ئەدەبییە ئەوروپییەکان بە گشتی هەوەستێکی هەشکییە لەنەو قەدیمییەکاندا، جگە لەوە نەشیاو نییە کە لەژێر کاریگەریی ئەو مارکسییەتە هەڵەمکییەدا (نەک هەزری مارکس!) نەهاتبێتە ئاراوە کە لە ئیراق باو بوو. بە هەر حاڵ، ساغکردنەوەی کەشێیکی بەم چەشنە بابەتی ئەم نووسینە نییە، بەڵکو هینی کەسکە کە لەبارەی مەژووی ئەدەب و هونەر دەنووسێت.

لەڕدا ئەوەندە دەبژین، کە دەبێت جیهانبینیی نووسەر یان هونەرمەند بە هەر پێناسەیەکی ئەدەبەکەی یان هونەرەکەی ڕەچاو بکرێت. جەمیل سائیب لە داشتنی چیرکە هونەرییەکەیدا لە هەزکی خاوەنی ئەزەلی و بنەما مەرالییەکانی ئەو هەزەوە سەرچاوەی گرتووە. ئارامیی مێتافیزیکی و نائارامیی جیهانی مەژووییی، جیهانی هەزری جەمیل سائیبن، ژەرکەوتنی چاکە و سەروەریی خراپە کەشەی ئەون، بە ئەم پرسەش گەرەکە بیر لە تێگەیەکی گونجاو بە هەزری ئەو بکرێتەوە. لە بنەڕەتدا گەرەکە جەمیل سائیب بخرێتەوە نەو تراديسیۆنە ئەدەبییەکەی مەلای جزیری و خانی و هاوشێوەیان، ئەوجا گەرەکە بە ئەم تراديسیۆنە ئەدەبییە ناوەکی تایبەتیی کوردیی پابەند بە جیهانبینیی هەزانقان و نووسەرەکانەوە "هەبهەنجرێت"، نەک لاسایکەرەوانە تیگەی "کلاسیک"ی ئەوروپیانەی بە بخوازرێت و بەزەر بەسەر نووسینە ئەدەبییەکانی ئەو تراديسیۆنەدا بسەپێنرێت.

-_____

سەرچاوە:
جەمیل سائیب. لەخۆما. پێشکێشکردن و لێکۆڵینەوەی جەمال بابان. بەغدا، ساڵی 1975.

تێبینی

– ئەم نووسینە یەکێکە لە بابەتەکانی نووسەر لە کتێبی "لەتەک

فەنەمەنە ئەدەبییەکاندا”، بیر و هوشیاری، سلەمانی 2006.
نووسینەکە لەم شێوەیەی بەردەستدا کاری تەداکراوەتەوە و سەرلەبەر گۆڕاوە.
– وەک ئەمانەتی ئەدەبی سیتاتەکان (ئیقتیباسەکان) وەک خۆیان دراونەتەوە.
ک.ج.

ڕۆمان … لە ئۆکتۆبەردا کوژرام … نیهاد جامی

“ڕۆمان”

لە ئۆکتۆبەردا کوژرام
نیهاد جامی …

بۆ خوێندنەوەی ئەم ڕۆمانە کلیکی ئێرە بکەن ….

ڕۆخنەو ململانێ … تاهیر ڕەحیم

هەموو کەمەگایەک لەسەر دوو بنەما گۆشە دەکات. یەکەکیان ڕۆخنەیە ئەوی تری ململانێیە.
ڕۆخنەو ململانێ لە کایە سیاسی، کۆمەڵایەتی، ڕۆشنبیری، پیشەسازی، بازرگانی و پەروەردەییەکان.

لە کۆمەڵگا پیشکەوتووەکان، بە نمونە ئەمانیەک نادزیتەوە سەنای حکومەت بکات، هەموو ڕۆخنە دەگرن.
کاتێک حکومەت شتێکی باش دەکات پێویست ناکات دەستخۆشی لێبکرێت، چونکە یەکەم ئەوە ئەرکی حکومەتە دووهەم لە گیرفانی سەرۆک و وەزیر و ئەندام پەرلەمانەکان خەرجی پرۆژەکان دەرناهێنراوە.

گەر کەسێک لە پارەی خۆی تەختەرەشێک بە قوتابخانە بکەیان قەرەوێلەیەک بە نۆخشخانە بکەیت، بگومان جگای دەستخۆشی و باسکردنە. خەبەرخشانە بەو کارە هەستاوە. هەروەها ئامانج لەسەناو باسکردن بە ئەوپەیە نموونەیان زەربەت. بەداخەوە لەناو دەسەاتێکی گەندەڵ و تێکشکاوی وەک هەرێم، ژمارەی گەندەڵکاران چەندە زیادبکات، ئەوەندە ژمارەی خەبەرخشکان کەمدەکات. چوونکە کەشە هەر لە گەندەڵیەکە نیە، بەڵکو خەڵک متمانەو ئومێد لەدەستدەدات.

حکومەتێکی وەک هەرێمی کوردستان کەتەواوی جەستەی لە گەندەڵی و لە شکستدا نوقم بووە، بە دەبەت ستایش بکرێ؟ میللەتی وشیار ڕۆخنە دەگرێ نەک ستایش.
دووهەم ململانێ لەنێوان کایەکانی ژیان دەبەتە هەی ئەوەی کە باشترو بەرەو پێشەوە بچوات، لەئەوروپا تەنانەت ململانێی لەنێوان نۆخشخانەکان، زانکەکان و قوتابخانەکانیشدا هەیە.
کە ململانێ لە نێوان بازرگانەکان هەبوو، دەبەتە هەی ئەوەی هەر بازرگانەک شت و مەکی باشترو هەرزان بهێنێ بە ئەوەی زوو ساخبەتەوە، نموونەیەکی سادە تر، لەگەرەکێک گەر یەک سوپەرمارکەتی لەبەت، ئەوە بە ئارەزووی خۆی نرخ لەسەر شمەکەکانی دیاری دەکات. شت و مەکی هەرزان و خراپ دەهێنێ. چوونکە سوپەرمارکەتێکی تر نیە ململانێی بازاڕی لەگەڵ بکات. خەکییش ناچارن بیکڕن.

بەڵام گەر چەند دوکانێکی لەبەت، بگومان هەموو هەوڵی ئەوەدات نرخەکان گونجاوبەت بە ئەوەی زەرترین کەس لای ئەو بازاڕی بکڕن. ئەمە پیی دەڵێن بازاڕی ئازاد...
بەڵام لە کوردستان نەک بازاڕی ئازاد نیە بەڵکو بازاڕ لەلایەن چەند بازرگانێکەوە کە هەمۆیان سەر بەو دوو بنەماڵەن قەرغکراوە. هەر ئەوەش هەموو جارە ململانێیەکی کوشتوە. قەرغکردنی بازاڕ دەبەتە هەی ئەوانەی شارەزایی و توانیان لە بوراکدا هەیە، بواری ئەوەیان نەبەت تواناکانیان بخەنە گەڕ. واتا بازرگانی و بوارەکانی تریش لەنێوان دەستێکی گەندەڵدا قەتیس دەبەت.

ئەم دوو بنەماڵەیە چوونکە بەرژەوندیە بازرگانیەکانیان پێکەوەیە،

لەبەر ئەوە بەناچاری لەباری سیاسیشەوە پێکەوەدەبن. چوونکە لاوازی بنەماڵەیەکیان دەبێتە هۆی لاوازی ئەوی تریان جا گەر لەهەندێک هەوەستە هەندێک جیاوازیان هەبێت بەڵام لە کۆتایدا بەرژەوەندیەکانیان وادەخوازێت پێکەوە بن.
لە دوایی ١٦ ئۆکتۆبەرو رادەستکردنی نیوەی خاکی باشوری کوردستان بە حکومەتی عێراق، دوایی ئەو هەموو سوکایەتیە بەیەکتری، هەشتا پێکەوە کار دەکەن و پلان دادەنێن. لەبەر ئەوەی خواستی بەرژەوەندیە ئابوریەکان وا دەخوازێت.
نەبوونی ململانێ بووتە هۆی ئەوەی کە ئەو دوو بنەماڵەیە ٢٧ ساڵ تەنها شکست و گەندەڵی بە خەڵکی کوردستان تەمار بکەن.

کۆتایی دونیا 1916 … ڕیچارد هەڵزنبەك …. و : نەژاد عزیز سورمێ

کار لەم دونیایەدا
بەم بارە کەوتووەتەوە ،
مانگا بەسەر دارتەڵی تەلەفۆنەوە
چوارمشقی دانیشتووە شترەنج دەکا ..
باڵدار ،
لەژێر تەنووری
سەماکەرێ ئیسپانیەکاندا
وەك شێپوورژەنی
بنکەی سەرکردایەتی
بە خەمگینی دەخوێنێ ..
دەسکی زەنگ ،
بە درێژایی ڕۆژ دەلەرێتەوە ..
ئا ئەوەیە کێگەی وەنەوشە
کە موختاری بەڕێز باسی دەکا ،
کاتێ چاوەکی لە دەست دا ..
تەنێ فەرمانگەی ئاگرکوژێنەوە دەتوانێ

مەتەکە لە دیوەخان دەربکا ..
بەڵام هەموو سەندەکانی ئاو کار ناکەن !

ئای هەی سەنیا !
گشتیان ،
لەباتی منداڵان ،
پەیان داوەتە
بووکەڵەکەی سلیلەز و
ڕەیشتوون هوتاف بکەشن :
خوا پاشا بپارێزە !
یانەی یەکتاپەرستان هەموویان
بەسەر کەشتی (مایربیر)ـەوەن
کەچی تەنیا کەشتییەوان
هەندە شت لە ئاوازی (دە) دەزانە ..

من ئەتەسی توەکاری ،
لە پەنجەی پەم دەکەشمەوە ..
کەچی خەرا
توەژینەوەیەکی بەڵاستی دەست پە دەکا
(ماسی)تان دیوە
بەدرێژایی دوو ڕۆژی ڕابردوو
بە پارچە پارچەیی
لەپەش ئەپیرادا وەستاوە ؟

ئاە ..
ئاە ئیبلیسە بە ترسەکان !
ئاە .. ئاە .. هەنگەوان !
ئەزبەرکەری دە ڕاسپاردەکە و
کەوانەی هوس هوس ..
هەروا بو وو
کە ئەمە نازانە
(هەمیرەس)ی باوکمان چی نووسیوە ..
من شە و ئاشتی دەگرم
لە کاتەکدا جل وبەرگی زانکەم پەشیوە
بەڵام گەلاس دەکەم ..
کەس نازانە ئەمە
ئەگەر سبەینە نەبە
ئەوان بە لەپی دەست لە کات دەدەن

ئەگەر کەسیان دەمارێکی بەهەزی هەبێ
مووی کلکی
ئەتەمبیلێکی بارهەڵگر دەرکەشێ
ئەو سەردەمێکی ناوازەیە .
مامۆستایانی زیندەوەرزانی
لە کەڵگەدا کەدەبنەوە و
بە لەپی دەستیان ،
پەلکەزێرینە دەگەڵنەوە ..
جادووگەری مەزنیش
تەماتە لەسەر نەوچەوانی دادەنێ ..
جارێکی دی سەردانی قەڵا دەکەی و
بە بیابانە فراوانەکاندا دەسووڕیەوە
ئاسك هاوار هاواریەتی و
ئەسپ قیت دەبێتەوە
) ئا ئەوەیە جیهانی ئەمە
ئەمەش هەشتا وەختی ماوە (.

(*)ریچارد هەلزنیك : یەکێکە لە دەستەی دامەزرێنەرانی بزاڤی دادا .
بڕِوانە : طۆظاری (الشعر 69) ذمارة 3 تەممووزی 1969 ضاثخانەی دەزطای (الجمهورية) بەغدا .

زمان و ناکامی سیاسیی ... محەمەد تەها حوسێن

پشانگەی نەودەوەتی کتێبی هەولێر سەرەای ئەوەی ژوانگەیەکی بەیەکگەیشتنی خوێنەر و کتێب و خوێنەر و نووسەران و نووسەران و کتێب و نووسەرانە لە نێوان خێیاندا، بازاڕێکی ڕەشنبیری و کولتووڕە جوداکانە، پشانگەی هەولێر خەریکە وەك دابەکی ڕەشنبیری و نەریتێکی کولتووری لە نێواندا دەچەسپێ. من ناچمە سەر لایەنە ئابووری و هەسەنگاندنە بازاڕیە بزنسییەکەی بەقەد ئەوەی هەرچەنێك و هەرچییەك بێ ئەم دیاردە ڕەشنبیرییە ئەرێنییە وەك جەزنێك بێ

کتێب و نووسەران و خوێنەران دەرکەوتووە و دەردەکەوێ.
ڕۆژانە لەوێ بووم، نزیکەی (20) کتێبم کڕی، لە بابەتی سایکۆلۆژی و ئەدەبی و فەلسەفی و زمان، دوو کتێبی زۆر گرنگم لە بواری زمان و سیاسەتی زمان و بایەخی زمان وەك توخمێکی بنچینەیی لە پێکهێنانی نەتەوە و گەل و دەوڵەت و هەر قەوارەیەکی دیکەی سیاسی و کۆمەڵایەتی دڵزینەوە.

زمان هەر بەتەنها بوار یا بابەتێکی لینگویستیك و فیلۆلۆژی و کۆمەڵایەتی نییە، بەقەد ئەوەی بە بابەتێکی زۆر سایکۆلۆژی و دواتر سیاسیی و نەتەوەیی دەزانرێ، هیچ ڕێچکە و ڕێبازێکی دەروونی خۆی لە بایەخی زمان نە لای تاك و نە لای خێزان و نە لای کۆمەڵگە و نە لای نەتەوە و دەوڵەت نەدزیوەتەوە، زمان بابەتێکی هەرە لە پێشی دەروونزانییە، هەر لە دەروونشیکارییەوە تاوەکو دوا میتۆد کە سایکۆلۆژیای گەشەسەندنە(داریونیزمی دەروونی) و لە گەیشیدا پێزەتیف سایکۆلۆژیی. سایکۆلۆژیا بەر لە هایدگەر زمانی بە (ماڵی وجوود) زانیوە، سیگمۆند فرۆید بە میتۆدی بەدوایەکداچوونی وشەکانWord association دەچووە نێو قوواڵیی نەستی تاك و مێژووی ژیانی دەروونی ئەو، ئەم میتۆدە لە ڕۆگەی زمانەوە کاری خۆی دەکات و شڕۆبوونەوەشی بۆ تاریکایی نەست کە ئەمبارێکی پڕاوپڕی زانیارییە شاردراوە و چەپاوەکانە هەر چوونە نێو زمان و دڵزینەوەی نەزانراوەکانی هێشە.

ژان پیاژێ بە گەشەی مەعریفی لای منداڵ و قۆناغەکانی سەروو تردا زمانی وەك بونیادێکی هەرە چالاکی نەخشە مەعریفییەکانی مرۆڤ دەزانی، لای ئەو زمان بەستراوەی ناسین و زانینە، لە ئۆبیستیمۆلۆژیاکەی خۆیدا کە ناوی "پێکهاتەیی" لێناوە پیت و وشەکانی زمانن وردە وردە دەبن بە بونیادە مەعریفییەکان و زەخیرەی زانینی مرۆڤ بەرەو هەڵکشان دەبەن.
دواتر لای جاك لاکان زمان جێگەی نەست دەگرێتەوە و بەتەواوی مرۆڤ لە نێو زماندا هەڵدەسووڕێت و هەر لە نێو ئەویشدا گەشە دەکات و دەناسرێت، زمان سیستمێکی ئاڕاستەزی سیمبولیکییە و بە وریاییەکی زۆرەوە لەوێدا وێنە جوداکانی لە هەڵوەست و زەمەن و قۆناغە جوداکان پارێزراون و لە هەلی جیاجیاشدا دەردەکەونەوە.

زمان ئەگەر کەرەستەی بونیاتنانی مرۆڤ یا تاك بێ و دەرکەوتی بەرخوردی بەردەوامی تاك و کۆمەڵ بێ لەگەڵ شوێن لە زەمەنی جیاجیادا و هەم زەمەنەکان و هەمیش شوێنەکان لە ڕووی تایبەتمەندییە جوداکانی نێوانیاندا لەیەکتر نەچن، چۆن چۆنی زمان

لە هاوکێشەی درووستکردنی مرۆڤ و پێگەیاندنیدا وەلاوە دەنرێت؟، بایەخی زمان هەر بەتەنها لە مافە کولتوورییە سەرەتاییەکان کورت ناکرێتەوە بەقەد ئەوەی وەك ئاماژەم بۆ کرد لە بونیادی سایکۆلۆژیی و سۆسیۆلۆژیی تاك و گروپ و کۆمەڵگەکاندا دەبێتە بنەما یا بنچینەی یەکەم لە نێوان دوو بنەمای ترکە مرۆووی هاوبەش و خاکی هاوبەشن.

مرۆوو لە بابەتی نەتەوە یا گەل یا کۆمەڵگەدا هەهەندی زەمەنمان بۆ دەردەخا کە لای خۆیەوە نوێنەرایەتی جولە و چالاکییەکانی تاکەکان دەکات و کولتوور بەرهەمدێنێ، خاکیش هەهەندی شوێن دەستنیشان دەکات و دەبێتە ئەو ژینگەیەی کولتوور لەوێدا دەچێنرێت و پێبەپێ بە خزمەتکردن و ئاودانی نەشونما دەکات.
کولتوور وەك هەهەندی زەمەن و خاکیش وەك هەهەندی شوێن لەکارلێکی نێوانیاندا زمانێکی تایبەت بە خۆیان دێننە ئارا لەهەر نەتەوە و کۆمەڵگەیەکدا زمانی دایك یا زمانی هەسەنی پێدەڵێن، بەبێ زمان ئەم کارلێکە لە نێوان زەمەن و شوێن هێوونادات، چون نە زەمەن بێ زمان مرۆوو دەنووسێتەوە و نە شوێنیش بێ زمان دەبێ بە وێنەی جودا جودا و لە زەین و هۆشی تاکەکاندا دەچەسپێن.

زمانی هەر نەتەوە و کۆمەڵگەیەك کولتوورەکەیەتی، بەخۆو نەکردنی زمان بەهۆاکردنی کولتووری بۆ ئەوەی ببێ بە نێچیرێکی سانا بۆ کولتووری بەهێزەکانی دەوروبەری، زمان سەرمایەیەکی سیمبولیکی کولتوورییە و نەتەوە و کۆمەڵە ئیتنیکییەکان لە ڕێگەی هەر سیمبولێکەوە وێنەیەکی خستێتە سەر ئەم کولتووری، هەما و ئاماژەکانی کولتوور لە دەرەوەی جوگرافیای خۆیانەوە نەهاتوون، ئەگەر هاتبیشن سانا دەناسرێنەوە، بەیەکگەیشتنی کولتووریەکان دەبێ بە سیاسەتێکی زماننناسانە و زمانزانانە بەڕوە بچێ و هاوسەنگی لەپەیوەندییە دیپلۆماتیکییەکانی نێوان نوێنەدە سیاسییەکان بپارێزێ، نەپاراستنی هاوسەنگیی شکست و پاشەکشەیەکی کولتوورییە کولتوورێکی بەهێز بەرانبەر بەهێزێك دەیگرێتە بەر.

نەنرخاندنی زمانی کوردی و بەکەمناسینی لەبەرانبەر هەر زمانێکی دیکەی دنیا بەتایبەت زمانی ئینگلیزی کە لە دامەزراوەکانی پەروەردە و خوێندنی باڵای ئەم هەرێمە بەدبەخت و بەستە زمانەی خۆمان زەق بۆتەوە، کەوتنە تەیەکی کوشندەیە و کارەکتەرە بەرپرسەکانی نێو ئەم دوو ئۆرگانە وەك دوو ئۆرگانی دژ بەرانبەر زمانی کوردیی کەوتوونەتە کار و بە بێیار و ڕێنمایی کەڵەگایی زمانی ئینگلیزی ڕادەگەیەنن و زمانی خۆمان کە نزیکەی 30 ملیۆن کەس پێی دەدوێن بە شایانی بەکارهێنانی ئەکادیمی نازانن.

ڕاستە زمانی کوردی ستانداریزە نەکراوە و هیچ هەوڵێکی سیاسیش لەو سیاسییە ناکامڵانە نابینرێ بۆ ئەوەی وەك تۆخمێکی بنەما لە پێکهاتنی ستاتوویەکی باوەڕپێکراوی نوودەوڵەتیی دەربخرێ، بەڵام کوردیی زمانێکی بەرگریکار بووە لە مانەوەی خۆیی و تاوەکو ئێستا بە بۆونی قەوارەی سیاسیی هەر لەنێو قەوارە و جوگرافیای ئەتنیکی خۆماندا ماوەتەوە و نەکەوتووە.

زمانی زیندوو و بەرقەراری وەها نەك توانای ئەوەی نییە هاوڕێ بۆ لەگەڵ پەرەسەندنەکانی ئەمڕۆ، بەڵکو توانای هەرچی وردەکاریی ئەکادیمی و تۆژینەوەی لە بوارە هەرە هەستیار و زانستییەکان هەیە، من ئەگەر کێشەیەك لە کێمەگەکەی خۆمدا ڕوویدابێت و لە هەرچی دنیا هەیە شتی وا دەرنەکەوتبێ چ پێویستیم بە چوارچێوەیەکی تیۆرییە دڕندەکی لەم کێشەیە تیا نییە بیخەمە ڕوو؟ کێشەیەکی کێمەایەتی ئەگەر تەنها لای خۆمان دەرکەوتبێ چ پێویستم بە پێوەرە خۆرئاواییەکانە بۆ ئەوەی دیاردەیەکی کوردیم بۆ بپێون؟..... تاد.

زمانەکان هەموویان پێیانە لە وشە و هەر وشەش نوێنەری شتێکە لە جوگرافیای بوونی ئەو شتانەدا، ئەگەر لە ڕووی زانستی و تەکنەلۆژیشەوە نەیتوانیبێ هیچی بخاتە سەر مانای ئەوە نییە بیمرێنیت و بیخەیتە ڕیزی زمانە مردووەکانەوە، مردنی زمان لە ئەنجامی دڕندانە کولتووریەکانەوە دێتە ئارا و کولتووری کوردیی ئەگەر چی نوێنەرایەتی سایکەلۆژییەتێکی نەتەوەیی دەستەپاچە دەکات و نەیتوانیوە بچێتە نێو هزرینی زانستی و گەشەی تەکنیکی و عەقلانییەوە و تاوەکو ئێستا ڕەفتارە هەڕوونی و سۆزداریەکانمان بۆ دەنووستەوە، بەڵام ئەو دێخە ئیجازە بە هیچ کەس و گرووپێك نادا وەك چۆن لە ڕووی سیاسیەوە سەربەخۆیی خۆیان لەدەست دا، کولتووریش بکەن بە قوربانی شکستە سیاسیی و دیبلۆماتیکییەکانیان.

زمانی کوردی پەرتەوازەیە و بە باش بەوەنەبردنی سیاسی و کێمەایەتی و ململانێی گرووپگەل و ناوچەگەرییەوە نیشانەکانی شکست و چۆکدادان و شڕبوونەوەی بەرەو هەدەر بە ئاشکرا لێوەدەرکەوتووە، کلکایەتی سیاسیی بۆ نێوەندە سیاسییە زلهێزەکان کلکایەتی کولتووریشی بۆ ئەوان لێکەوتەوە و بە خڕایی وا زلزمانەکان زمانمان دەبەنەوە نێو دەممان و وردەوردە دەیبڕن.

ئەوەی سەیرە ئەوەیە زمانی کوردی لە دەستووری عیراقیدا کە باشترینی خراپەکانی ناوچەکەمانە وەك ڕەسمیی چەسپیوە و مەرکێکی دەستووری و سیاسیانەی لەسەر ئاستی دنیا پێوە لکاوە، کەچی

کاراکتەرە حزبیە کوردییەکان بە گەانەوە بۆ سەر سایکۆلۆژیای هۆزگەری و ماباتیی خۆیان ئەو زمانە تەنها لە ئاستی جل و بەرگ و نمایشی خۆبادان و نەریتیانە دا دەبینن و ئەو مانایەیان نەداوەتە توانای جوڵە و پشکنینی لە هەرچی بواری ژیاندا هەبۆ.

• ئەم بابەتە لە زنجیرەی بابەتەکانی سەر زمان و بایەخی زمانە لە دەرکەوتنی کولتووریدا.

هونەر چییە؟ ... کاوە جەلال

هونەر لە فراوانترین واتادا چالاکییەکی مرۆڤە کە بەرهەمێک دەخاتەوە. ئەم چالاکییە هونەرییە بە کوردی ناو دەنرێت "وەستایەتی". ئەمە هەروەها دەتوانین لە نووسینەکانی پلاتۆن و ئەریستۆتلیسدا دیدی گریکەکان بە هونەر بخوێنینەوە. ئەوان لە "تێشنە"ی، واتا لە هونەری پاپەسازی، پزیشکی، جەنگ، بیناسازی و هتد دەدوان، کەواتە مەبەستی ئەوان وەستایەتییە بە دروستکردنی بابەتێک یان ئەنجامدانی پیشەیەکی وەک پزیشکی بە شێوەیەکی هونەری. وشە ئەڵمانییەکەی هونەر (Kunst) لە توانستەوە (Können) وەرگیراوە و واتاکەی بریتییە لە: توانست بە سەروەربوون بەسەر کارەکدا.

گەر لە واتایەکی تەسکدا لە تێگەی هونەر بڕوانین، ئەوا دەبێت تێگەی وەستایەتی یان توانست پتر رووبکەینەوە، چونکە کێشەکە لەم پێوەندیدا دروستکردنی بابەتە زێرووریەکانی ژیان نییە، وەک خانوو، پەتاو، پۆشاک و هتد، بەڵکو دروستکردنی بابەتگەلی ئەوتۆیە کە کاریگەرییەکی خێیی (واتا: ئەستێتیکی) دەنوێنن یان گەرەکە بینوێنن. هونەر لەم حاڵەتدا ناچێتە خزمەتی مەبەستێکی دەرکییەوە، بەڵکو مەبەستەکەی لەنەو خۆیدایە، بەواتایەکی دی، ئەو خۆی مەبەستە.
لە ئەم دیاریکردنە درشتەی سەرەوە تەنیا تا رادەیەک لە تێگەی هونەر نزیکمان دەخاتەوە. بۆ تێگەیشتنی وردتر لە هونەر پێویستە پاڵەزی ئەم چالاکییە خەمبەستە دیاربهێنین. لە زەرینەی ئەستێتیکەکاندا دەتوانین بخوێنینەوە کە هونەر چالاکییەکی

ئافرێنەرانەی مرۆڤ و ئامێرکیانە سەرهەڵدەدات. هونەر گرنگترین دەسوێڕە بۆ خۆدەربڕین. بە هەر حاڵ، هونەر شتێکی ڕیالە، کەواتە بوونێکی سەربەخۆی لە هونەرمەند هەیە.

مەرکی سەرکیی کاری هونەری، لە بەراورد بە بابەتە زەرووریەکانی ژیان، ئەوەیە کە دەبێت "جوان" بێت، جوانیش ئەوەیە کە مرۆڤ هەستسام دەکات، کەواتە ئەو کارە ڕۆژانەیی نییە یان جیاوازە لە شتە ئاساییەکانی ژیان. جگە لەمە کاتێک لە پیشەی دەستیدا کەرەسەی دەرەکی (خشت و گڵ) وەردەگیرێت و بەئامێرەوە بابەتێک (خانوویەک) دروست دەکرێت، واتا بەدیدەهێنرێت، ئەوا لە حاڵەتی کاری هونەریدا بەدیهێنانمان نییە، بەڵکو "دانوە"مان هەیە، لە ئەوە کە هونەرمەند دەیداتەوە، بەرهەم نییە، بەڵکو "ناوەرۆک"ی داشتنە، کە وەک خانوو نییە و لە شتەکەوە دروستبکرێت، بەڵکو "لێنەو شتەکدا" دیاردەهێنرێت، کەواتە پرسیارەکە ئەوە نییە کە "لە چییەوە" ئیشەکی هونەری دروست بکرێت، بەڵکو ئەوەیە کە "لە چیدا"، واتا لە چ مەدیەمێکدا، ئەو ناوەرۆکە دەدرێتەوە.

بەگومان ئەوە فەرمە کە لە هونەردا هەستسامی دەخاتەوە نێک ناوەرۆک. بە تێوانینی فریدریش شیلەر نابێت لە کارێکی هونەریی جواندا ناوەرۆک هیچ ڕۆڵێک، لە دەبێت فەرم هەموو ڕۆڵێک بگێڕێت. ئاخر، وەک شیلەر دەبێژێت، تەنیا بەهۆی فەرمەوە کاردەکرێتە سەر سەرجەمێتیی مرۆڤ، بە پێچەوانەوە ناوەرۆک تەنیا کاریگەری لەسەر تاکە هەزی مرۆڤ دەنوێنێت. ناوەرۆک، جا چەند مەزن و هەمەلایەنی بێت، هەردەم بە شێوەیەکی سنووردار کاردەکاتە سەر هەست، لە مرۆڤ تەنیا لە فەرم دەتوانێت چاوەڕوانی گەیشتن بە ئازادیی ئاستەقینەی ئێستێتیکی بکات.

هونەر پێش هەموو شتێک لە خزمەتی هونەرمەندایە، ئاخر ئەوە هونەرمەندە کە بە خۆدەربڕینی ئافرێنەرانە بە ئازادی دەگات: ئەو لە ئافراندندا شوێن ئامانجێکی ناخەکی دەکەوێت، ئەم ئامانجە بە موئانات کاری تێکراوە، پاشان ئەو بە کارە هونەرییەکەی ساتاردبێت و بە باڵاترین فەرمی ئازادی دەگات. بەدووی ئەمەدا، وەک ساتاربوونی لاوەکی، ناساندنی (ئیئترافی) کارەکەی لە لایەن کەسانی دیکەوە واتا وەردەگرێت، ئەویش بەوە کە ئەوان ئامادەچاوی هونەرەکەی دەکەن، یان سەرسامیی خۆیانی بە دەردەبڕن، یان دەیکڕن. بەگومان لەبەر ئەوەی هونەر تواناێ ووونکردنەوەی هەیە و پێی دەکرێت قووڵترین پرسە موئاناتاوییەکانی مرۆڤ دەربڕێت، ئەوا هونەر لە خزمەتی کامەگەشدایە. هونەر دەتوانێت مرۆڤ پێبگەیەنێت، دەتوانێت

لای وەرگر (ڕەسیپیەنت) هەوەستی ڕەخنەیی بەداربکاتەوە.

کارە هونەرییەکان بەگوێرەی هەز و بڕدەوامیی کاریگەرییە ئیستەتیکییەکیان دەنرخێنرێن، واتا چەندێتیی نزم یان بەرزیان پەدەردرێت. ئەو جوانیی و ڕەسەنێتیی و یەکجارەکێتییە کە دیاریکەری تەمەنی هونەرەکانە، بە پێچەوانەوە ناوەرۆکگەلی کەکراوە و بەپاە یەکەوە دانراو، کارەکە کە بەگومان ئاماژە بە خواستی خەدەبیبن دەدات، لە تێیدا هاوکات نابووننی توانای فەرماندن، کەواتە ناهونەرمەندێتی، دەردەکەوێت. یان با ئەمە بە زمانی ئەیستێتلیس دەربڕین: ئەو کارە نیشانەیە بە لاوازیی زەین، لەرەشدا کەسی بابەت خەڕەوە جارە "تێگەی گشتێتی"، واتا تێگەی فەرمی نییە. لەم ڕوانگەیەوە کەس هەوە دەدات هەستی هەژاو بەبە پێگەیشتنی زەینیی بکات بە هونەر، لە ئەوە کە ئەو دەیخاتەوە، هونەر نییە، چونکە فەرماندن هەمیشە لەنەو پێکەوە کارابووننی زەین و هەستدا ڕووەدات.

ئەمە بەم شێوەیە لە حاڵەتی کاریگەریی هونەردا دەکەوێنە بڕدەم پرسیاری نرخاندنی هونەر، واتا لەڕەدا لای وەرگری هونەرین. لە زەحمەتە بتوانین لەم پێیوەندییەدا بە پەوەرەکی ئەبژەکتیڤی بگەین. هونەر، جا شێوەسازی، موزیک، هەنراوە یان شانۆ بێت، بە هەندەک کەس جوانە گەر ڕووە لە هەست بکات، بە هەندەکی دی جوانە گەر ڕووە لە زەین بکات. ئاشکرایە مرۆڤەکی سادە هیچ لە هونەری ئەبستراکت حاڵی نابێت. جگە لەمە کەسانی هەشئاوڵا و هەستمەند هەن و هونەرەک بە جوان دادەنێن کە هاوکات ڕووە لە زەین و هەست دەکات. گوتەی دەبژێت: ئەوە کە جوانە، گەرەکە شارەزا بینرخێنێت، لە ئەوە کە ڕازەنراوەتەوە، تەنیا بە ئاپورە دەئاخڤێت.
لە پرسیاری زەرتر لە بڕدەمماندا زیندەبنەوە: ئایا لاسایکردنەوەی هونەری گەلانی دی هونەرە؟ ئاخر ئاشکرایە کە لاسایی لە ڕەمەکی سپەنتانی مرۆڤەوە هەنقوڵاوە، بەکو پشنموونیەکی هەیە و کەسی لاسایکەرەوە، بە نموونە گەرانیبێژ، لە جیهانەکەی خەیدا کپیی دەکات.

جگە لەمە لە سەردەمە داڕاوکاندا دەکەوێنە بڕدەم پرسیاری چەندێتیی هونەر. ئایا هونەر لەم جەرە سەردەماندا پێی دەکرێت بەختیاری یان هەستی شادی دابەژێت؟ لە بنەڕەتدا هەنینەوەی هەستی شادی لەم سەردەماندا نیشانەی ناڕاستگۆیی، هەر بۆیە بەهەی ناڕاستگۆییەوە دەبێت بە کیچ، بەڵکو تەنانەت فەلکلەر (بە نموونە شایی) دەبێت بە دیاردەیەکی ناجوان، چونکە ئەو کەسە کە لەنەویدا دەست دەگرێت، لە ناخەوە نامۆیە بە ڕیتمە کرکیەکانی هەر شایەک،

بەیە خوازیارانی فەلکلار وەک کەسانی سادە و چژشەواو هانا بە سادەترین جۆری شایی دەبەن کە "شایی چەپی"یە. پەدچەت لە سەردەمە داژاوەکاندا تەنیا شانۆ گوزراشت لە دەخی مرۆڤ و بەیشبوونی بەها کەمەایەتییەکان بکات. بەم شێوەیە هونەر لە سەردەمە داژاوەکاندا دەکەوتە بەردەم ئەرکی ئاز، تەنانەت خەیشی ئاز دەبەت.

بە دیدی ئادەرنە نابەت بە هیچ شێوەیەک لە بدرەت کە هونەر کەمەایەتییانە بکاربهنرەت و نامە بکرەت، بە پچەوانەوە هونەر دەبەت دەکەک بەت لە چاوی جیهانکدا کە پچە بە ەووی خەیدا هەدەواسەت. لە بنەەتدا ئەم پچەیەی داکەوتی کەمەایەتییە کە هونەرمەند بەری دەکەوەت، ئەوجا لەبەر ئەوەی ناتوانەت هیچ ئیجرایەک بەرانبەری بنوەنەت، ئیدی تووشی موئانات دەبەت. هونەر وەک شتەکی زیادە، وەک ئوتەنوم پەویستە هەوەستی دژبەری خەی بەرانبەر کەمەگە بپارزەت، چونکە تەنیا بەم شێوەیە بە دلوەت پەیوەندییە یالەکان بخاتە ژەر پرسیارەوە.

Adorno, Theodor W.: Gesammelte Schriften. Band 7: Ästhetische Theorie. 6. Auflage. Frankfurt am Main 1996.

Kuhr, Rudolf. Was ist Kunst. http://www.humanistische-aktion.homepage.t-online.de/kunst.htm

Schiller, Friedrich: Über die ästhetische Erziehung des Menschen

---

خەاتی نەبلی نادیە و رەخنە ناڕواکان بەسەر نادیە و کەمەگەی ئەزدیان … شاخەوان

شەش

نادیە لە تەمەنی ٢١ ساڵیدا لە ١٥ سێپتەمبەری ٢٠١٤ دا لە گوندەکەی خۆیان کەجە لەلایەن داعشەوە دەستگیردەکرێ و بەکۆیلە دەکرێ، لە نۆڤەمبەری ٢٠١٤ رزگار دەبێ، لە سەرەتای ٢٠١٥ دا وەک پەنابەر دەگاتە ئەڵمانیا، لەساڵی ٢٠١٦ دا ٣ خاڵاتی مەزن (بالوزی نیازباشی یوئین، مەدالیای مافەکانی مرۆڤ و ئازادی دەربڕین) بەدەست دەهێنێ، لە تەمەنی ٢٤ ساڵیدا لە ساڵی ٢٠١٨ دا خاڵاتی نۆبڵی ئاشتی بەدەست دەهێنێ.

لە کورتەی پیشەکیەکەدا چاڵاکی و کاریگەری نادیەمان بۆ بڵگاوە بە دەردەکەوێت. دیارە خەباتی نادیە بریتی بووە لە خەباتی ئاو لە ناساندنی تاوانی گەلکوژی ئێزدیان و هەروەها ئازایەتی نادیە لە دەرچوونی لە قاوغی قوربانییبوونەوە بۆ خەبات دژ بە تاوانباران، ناساندنی دەندەیی تاوانەکە بە جیهان و هەوڵدان بۆ دانپێنانی وەکو تاوانی گەلکوژی، هەروەها چوونی بۆ ئاستەکی جیهانی و لەوەدا خەباتکردن بۆ هەموو قوربانیانی تاوانی دەستدرێژی کە لە زەربەی بارەکاندا لە کاتی شەردا و لە بوونی تاوانی جەنگ و پاکتاو و گەلکوژیدا رووددەن، بەنمونەی وەکو دەستدرێژیەکانی تاوانی گەلکوژی دارفور، تاوانی پاکتاوی ڕەگەزی و گەلکوژی لە یوگوسلاڤیای کەندا، لە شەڕی ئێتنی ناوخۆی کەنگەدا، تاوانی گەلکوژی رواندا و هتد. دیارە خەلاتەکە لەپای خەباتی نادیە بۆ قوربانیانی تاوانی دەستدرێژی لە شەڕدا و ئاوەش جەختی لەسەر دەکرێتەوە، هەروەکو خەباتی د.

دەنیس مەکویکە بەهەمان شێوە بۆ ڕزگارکردنی قوربانیانی دەستدرێژییە لە شەڕی نێوان وڵات و گروپە ئێتنیەکاندا. سەبارەت بە د. دەنیس پەیوستە ئاماژە بەوە بکەین کە ئاو دکتۆرە تائێستا بۆ هەزاران نەشتەرگەری بۆ قوربانیانی دەستدرێژی کردووە و جگەلەوە هاوڕێی داوە لەباری دەروونیدا یارمەتیان بدات. تەنانەت لە کاتی بەخشینەوەی خەڵاتەکەدا ئاو خەریکی نەشتەرگەری بووە. ئاو قوربانیانەی د. دەنیس نەشتەری کردوون بەتایبەتی قوربانی شەڕی ئێتنیانەی کەنگەن.

نادیە موراد کە خەڵکی قوربانیەکی دەستی داعش ١٨ کەسی لە خێزانەکەی بووەتە قوربانی، هەندەکیان لە کچ و ژنەکان بەکۆیلەکراون، هەندەکیان کوژراون، دیارە پیاوەکان هەمویان گولەبارانکران.

نادیە خەی یەکەک بووە لە کچە ئێزدیە بەکێلەکراوەکان، دەستدرێژی کراوەتەسەر و لە ژێر ئازار و ئەشکەنجەداندا بووە. دواتر دوای نزیکەی ٣ مانگ کێلەیی خەی ڕزگار کردووە.

جگەلەو خەباتە پێشتر نادیە موراد لە ساڵی ٢٠١٦ دا لایەن یوئینەوە وەکو بالوێزی نیازباشی داندرا و هەروەها مەدالیای مافەکانی مرۆڤی هاڤل و مەدالیای ساخاڕفی بە ئازادی دەربڕین بەدەستهێناوە. بەدەستهێنانی ئەو پایەیە و خەباتانە بەگومان نادیە دەبێنە ئاستەکی بەرزی جیهانی، کە ئێرکی سەرشانی ئەو و خەباتی ئەو دەبێنە ئاستەکی جیهانی و زۆر بەرفراوانتر. بەمجۆرە بەشەکی گرنگی خەباتی نادیە لەسەرتاوە هەوڵەک بووە بۆ ڕزگارکردنی ئەوانەی بەکێلەکران و دەستدرێژیان کرایە سەر و لەبازارە ئیسلامیەکانی داعشدا هەرزانفرۆش کران، دواتر لە ساڵی ٢٠١٦ دا ئەو لایەنەی خەباتی ئەو گرنگی زیاتر وەردەگرێ و دەبێتە جیهانی، چون کەشەکە کەشێەکی جیهانیە و بەرفراوانە.

لای هەمووان ئاشکرایە کە لە ٣ ی ئەگستی ٢٠١٤ دا لەبەرچاوی هەمووان جیهادیە ئیسلامیەکانی داعش بە پشتبەستن بەدین و باوەیان هەلمەتی لەناوبردنی ئێزدیانیان دەستپێکرد و ئەنجامدا. بەر لە هەرشەکەی داعش دەسەلاتداران پەراوێزیانکردبوون و کەمەگەیەکی پشتگوێخراوبوون، ئەوەی سەر بە پارتی نەبوایە و سەر بەلایەنیتر بوایە پەراوێز و دژایەتی دەکرا، پارتی هەمان کاتی بەحزبیکردن و گەندەڵ و ناکوردستانی لەوەش پیادەدەکرد، کەمەگە خرابووە ژێر چنگ و چەپۆکی حزبی پشووتەنگی سەرۆک. ئەوان وەکو کەمەگەیەکی تایبەت هیچیان بە نەکرا و گرنگیان پێنەدرا و لەبیرکراوبوون.

لە کاتی هەرشەکەدا هەزەکانی پارتی کە گوایە هێزی بەرگری و پارێزگاری ئەو بوون رایانکرد و ئێزدیەکانیان بە ئیسلامیەکانی داعش جێ هیشت، هەروەکو ئاوارە ئێزدیەکان گوتیان "فرێشتیانن". دیتمان دەستدرێژیان کرایەسەر و کوشتوبڕ کران. شوێن هەبوو چەند ڕۆژ و هەفتە دوای هەرشی شەنگال ئەوجا داگیرکرا وەکو گوندەکەی نادیە گوندی کەجە کە لەلایەن داعشەوە دەوری درابوو و لە ١٥ سپتەمبەردا دەستی بەسەردا گیرا و خەڵکەکەی بەر شاڵاوی تاوانی گەلکوژی کەوتن. هیچ هەزەک بەهانایانەوە نەچوو. بەیە دەکرێ بڵێین کورد و جیهان پشتیان تێکردن.

ئێزدیەکان ئێستا چ وەکو تاک یا کەمەگە لە ئازار و تراومای تاوانەکاندا دەژین، چیرۆکە جەرگبڕەکان ئاسمانی بیر و هۆشیانی

داگیرکردووە و لە زامی تەنیایی و بێکەسیدا دەتلێنەوە. دەستات و کۆمەڵگای موسوڵمانی دەوریان لە ئازار و داخوازیکانی ئەوان ناگەن، قوربانیە رزگاربووەکان هەندێکیان لە ژێر هەڕەشەی لێناوچوونەدان، گەلێکیان نائومێدانە چاوەڕێی کۆتایی و نەمان دەکەن، لای زۆریان دوای نەمانی خۆشەویستان و دوای ئەو هەموو تیرەر و تاوانە درندانەیە ژیان هیچ واتایەکی نەماوە. دیل و بێکەڵکراوەکان هەر رۆژی مردنێک بەچاوی خۆیان دەبینن و خۆزگەی نەمان دەخوازن، کەسێ هوشیار و بێئاگاکان لەوانە نادیە لە خەمی رزگارکردنی ئەوانیترن و خەبات دەکەن. زۆر لە دایکەکان چاوەڕێی هەواڵی کچ و کوڕە وونبووەکانیانن و لە هەریسەنتی هیوای دوورەدەستدا دەژوانن...

گومان لەوەدا نییە کەوا زۆرینەی ئێزدیەکان لە باشوری کوردستاندا دۆژین، ئەوان کەمینەیەکی خاوەن ئایین و کەلتووری تایبەت بە خۆیانن، بەدرێژایی مێژوو بوونەتە قوربانی دەستی جوداکاری ئایینی و نەتەوەیی و چەندینجار بەڕووی تاوانی پاکتاوی ڕەگەزی بوونەتەوە و کوشتوبڕ کراون، دواجار لە 2014 دا ئیسلامیستەکانی داعش تاوانی گەلکوژیان بە دڕندانەترین شێوە دژیان ئەنجامدا. ئێزدیەکان خۆیان دەڵین ئەوان تائێستا ٧٤ جار بەڕووی "فەرمان" واتە قڕکردن بوونەتەوە.

خەلاتکرنی نادیە ساڕێژی زامی ئەوان بگومان ناکا هەروەکو مەبەستی خەباتکەش ئەوە نییە، چون کەشی ئەوان زۆر بەرفراوانتر و سەختترە، بەڵام بە جۆرە لە جۆرەکان بە کۆمەڵگای ئێزدی دانپێنانێکە بە ئازارەکانی کۆمەڵگای لەبیرکراوی ئێزدیان و بوونی ئەو کۆمەڵگە بەشخوراو و قوربانییە. گومان لەوەدا نییە کەوا هەوڵەکانی نادیە ڕەلی گرنگی لە ناساندنی کۆمەڵگەکە و تاوانەکەدا وەکو تاوانی گەلکوژی بینی.

وەکو دیتمان دووەمی لە دانپێنان لە خەباتەکە و ڕەنجی نادیەدا بەجۆرە لە جۆرەکان لە لاپەرە کۆمەلایەتیەکاندا خرایە ڕوو، هەندە بە ئەوەی ئاگاداری هیچ خەباتێکی نادیە بن هەرشیان کردەسەر و ناوناتۆریان بە هەڵبەست، هەندە لەبەر ڕەتکردنەوەی کوردبوونی ئێزدیەکان هەرشیان کردنەسەر. بەکورتی بەپێی ئەوەی نوسەران ڕەخنەکان هەندێکیان لە بێئاگایی بوو، هەندێکیان لە دیدی ئەتنۆناسیونالیستانەی کورتبینەوە بوو، وە هەندێکیان لە دیدێکی حزبیانەوە بوو، هەندە لە دیدێکی ئیسلامیانەوە بوو. دیارە دوای بەرزبوونەوەی نادیە مۆراد وەکو ئەستێرەیەکی ئەو کۆمەڵگە

بەشخوراوە، ئەو رەخنە و هەرشانە خرانەروو.

پیشتر نادیە موراد لەلایەن دەسەلاتی هەرێم (پارتی کە لەو دۆخەدا دەسەلاتدارە) گرنگی پێندراوە و دژایەتیشی کراوە. پارتی هەوێدا ئێندامی پارتی و پەرلەمان ڤیان دەخیل بەرزکاتەوە و سەرنجەکان بۆ لای ئەو راکێش بکات بەڵام سەرکەوتوو نەبوو. بۆیە هێندە لە رەخنەکان شون لەو دیدە حزبیەوە بۆجارە لە جەرەکان هەڵدەگرێت.
رەخنەی ئیسلامیستەکان کلاسیکیە و گوتنەکان سەرچاوە لەو فاکتەوە دەگرن، کە ئیسلامیەکان ئەوان وەکو کافر سەیر دەکەن و نکۆلی لە مافە ئایینی و کەلتوریەکانیان دەکەن، تووندرەوەکانیان لەناوبردنیان بەرەوا دەزانن. داعش کە ڕێکخراوێکی ئیسلامیستی تووندرەوە لەناوبردنی کەمەگەی ئێزدی بە ئەرک دەزانێ و هەر لەو ڕوانگەیەوەش تاوانی گەلکوژی ئەنجامدا. لەراستیدا ئەو تێگەیشتنە نەرێنیە کاریگەری لەسەر کەمەلگەی موسوڵمانیش بەدیاری هەیە، هەروەکو زۆر لە موسوڵمانان تێگەیشتن و سەیرکی نەرێنیان بەرامبەر بە مرۆڤ و کەمەگەی ئێزدیان هەیە.

رەخنە ئیتنۆناسیونالیستیەکان بە جۆرە لە جۆرەکان نکۆلی لە دانپێنان بە نادیە و کەمەگەی ئێزدیان دەکات. دەگوترێ "ئەوان خەیان بە کورد نازانن"، "نادیە چی بە کورد کردووە؟!"، "ئەوان حاشا لە کوردبوونی خەیان دەکەن"! هتد. بەکورتی داوا لە نادیە و ئێزدیەکان دەکەن ناسنامەی نەتەوەیی خەیان ساغ کەنەوە و ئایا ئەوان سەر بە ئەمەن یان ئەوان! بەکورتی ئەوان تەنها ئەو کاتە کەمەگەی ئێزدیان لاپەسندە، ئەگەر ئەوان خەیان بە کورد دابنێن و خەیان لە کورد جیانەکەنەوە.

بەپێی مێژوو گەلی ئێزدی هەرگیز حاشایان لە زمان و کەلتوری خەیان نەکردووە. باشترە رەخنەگران بچن گوێیان لەبگرن و سەیری کەلتور و نەتوالی ئایینیان بکەن! مانەویان دوای دەیان هەلمەتی لەناوبردن بە درێژایی مێژووی بوونیان توانای خۆاگری ئەوان دەسەلمێنێ. ئەوان لە نەو گورگاندا ژیاون و درێژیان بە مانەوەی خەیاندا داوە. ئێزدیەکان وەکو کەمەگەیەکی ئێتنی خاوەن ئایین و دابونەریتی تایبەت بەخەیان، خەیان سەرپشکن لەوەی وابەستەی نەتەوەیان چیبێ. ئێزدین یا کوردن؟ ئەوە پرسیارێکە ئەوان لە وەڵامیدا سەرپشکن. پێناسەی نەتەوەیی تەنها و تەنها مافی ئێزدیەکان خەیانە، مافی کورد یا عەرەب یا کەسیتر نییە ناسنامەی نەتەوەیی بەسەر ئەواندا بسەپێنێ. لە سەردەمی ئێمەی بەعسدا ئێزدیەکان هەمووی بەعەرەب نوسرابوون و نکۆلی لە ناسنامەی

نەتەوەییان کرابوو، هەروەکو ئێزدیەکان کەوتبوونەژێر سیاسەتی بەعەربکردن و تواندنەوە لە پرسیەکی پلانبەداندراوی پاکتاوی رەگەزیدا. سەپاندنی ناسنامەی نەتەوەیی بەسەر ئێزدیەکاندا بەهەرجۆرێک بێت دەچیتە خانەی چەوساندنەوە و پاکتاوی رەگەزی. هەروەها هەر جوداکارییەکی ئایینی یا نەتەوەیی پشتڵی مافەکانی مرۆڤ. بەیە گرنگە دەرک بکرێت کەوا کۆمەڵگەی ئێزدی هەموو مافێکی کەلتووری و رامیاریان هەیە و پێویستە ئەو کەمینەیە بپارێزرێن، دان بە مافی کەلتووری و رامیاریاندا بندرێت، هاوکاریان لە ئاوەدانکردنەوە، گەشەسەندن و کرانەوەدا بکرێت، پێویستە خەڵکی کوردستان بە چاوی ڕێز و خۆشەویستیەوە سەیری ئەو کۆمەڵگە بێشخوراو و خەڵاگرە لەمژینەیە بکەن، شانازی بە جودایی و تایبەتمەندیەکانی ئەوان بکەن، باوەشی میهرەبانیان بە بکەنەوە و خۆشیان بوێن.

لە کۆتاییدا پیویستە بگوترێت، خەباتی نادیە خەباتێکی بەرزی مرۆڤایەتیە لە ئاستی کوردستان و ئێراق و هەرێم و جیهاندا. خەباتی چاکوانانی مافی مرۆڤ و تاوانی گەلکوژی چ لە ئاستی کوردستاندا یا جیهاندا لەگەڵ خەباتکەی ئەودا لەیەک ناچکەی خەبات دەکەنەوە. خەباتی نادیە وەکو خەباتی هەر چالاکوانێکی مافی مرۆڤ بە جیهانێکی ڕەواتر و باشترە.

ژمارەیەک لەو ڤیدیۆکلیپانەی کە ئاماژە بە چالاکیەکانی نادیە مورادە، تاوانکارییەکانی داعش و ئازاری قوربانیان دەکەن لە خوارەوە دەیانبینن.

Nadia Murad speaking to BBC HARDtalk in 2016

Amal Clooney Criticizes World Response To Yazidi Genocide | NBC News

الفتاة الأيزيدية نادية مراد: "داعش يغتصبون السيدات بعد الصلاة .. وقتلوا 700 شاب في ساعتين
https://www.youtube.com/watch?v=FhjV2aDlo9Q

Nadia Murad: Eine Jesidin kämpft für Menschenrechte

ISIS Survivor Nadia Murad Becomes UN Goodwill Ambassador | NBC News

The Interview: Yazidi former sex slave Nadia Murad recalls IS (group hell in Iraq (2016

Nadia’s Story: Yazidi survivor calls for international protection

Nobel Peace Prize shared by Nadia Murad, anti-rape activist l Al Jazeera English

Nobel Peace Prize laureate 2018 Nadia Murad, Efforts to end sexual violence as a weapon in war

Nobel peace prize 2018 winners: who are Denis Mukwege and ?Nadia Murad

Yazidi Girls: Prisoners of ISIS

شۆنمێ شینکانی شۆ … ناڤ حسێن

تێ دەپێ شۆنمکی
بسەر لووی گوڵکی شینەوە
شین دەچیەوە
زەردەخەنەی باخچەکانیش
بە تیشکی سەر هوخساری تێ دەبریسکێنەوە
هەندجاریش / نەرم نەرم
بسەر هووی پەنجەرەیەک دێتە خوارێ
کە بە پەردەیەکی شین داپۆشراوە
لە دیوی ژوورەوەش
نەوەسێ ژنکی ناموراد
بە ژەرکراسکی تەنکەوە
لسەر سیسمکی هاکشاوە
مەمکی داگیرساندووە و شیعر دەخوێنتەوە

تۆ تریفەی مانگەکی شینی
لە نێو تاریکی شەو و
بەسەر تاشەبەردەکانی تەمەنم
دەدرەوشێیەوە
بە بوونی تۆ
هەموو / شەونمە شادومانییەکانی شەو
نیگای سنەوبەرەکان / شەپۆلی دەریاکان
هەڵشماڵی بنارەکان / شین دەچنەوە
تۆ /
کتێبی خەونەکانمت پێ بارانی شین و
دەفتەری شیعرەکانم پێ شیعری شین و
بوخچەی ئارەزووەکانیشمت
پێ وردە کانیاوی شین کردووە
لە شەوێکی شین شینی پاییزیش
وەکو شیلە
شل شل
دەڕژێتە نێو پەدەشتی
خەیاڵە شینەکانی من
شەونمی شین و شەوی شین
تاقگەی شین و توانەوەی شین
عەشقی شین و شیعری شین
شین و شین و شین
شین وەک دەریا
شین وەک ئاگر
شین وەک خودا
تۆ تۆنێکی لە شەوە شینەکاندا
هەڵحی ئەستێرە دوورەکان و
شەونمە ئیرەسییەکان و
پەپوولە یاخییەکان
بە هەڵحی من دەبەستییەوە
تۆ قەڵەمێکی
هەوری نێو شەوە شینەکانت
لەخەت لوولداوە
بە مەرەکەبی بارانە شینەکانیش
شیعری عاشقانە
لەسەر ڕووی ڕووبارەکان و دەریاکان
دەنووسییەوە

گۆڵ گیانم
تۆ دڵۆپۆ شۆونمکی سەر گەنای
خونچەیەکی شینی شەبەنگی
نەو تەمە سپییەکانیت
لەسەرەتای سەرەتاکانەوە هاتوویت
بەنەو کەتایی کەتاییەکانیش / تۆپۆیویت
کاتژمێرکان بە هەناسەی تۆ بەدار دەبنەوە
زەمانیش درێژە بە وەرز و سەدەکانی خەیدەدات
تۆ سومبولێکی سەرمەدیت
دەبیت بە باران و تۆکڵە بەخاک دەبییەوە
دەبیت بەخاک و خڵت بە بەفر ەووت دەکەیتەوە
هەموو بەرەبەیانێکیش
ئۆوکاتانەی
پرشنگی خۆرەتاو
لەوی لە لەوە شینەکانت دەخشێنە
وەرزە تاریکەکانی عەشق و
ئشکەوتە تاریکەکانی تەنیایی و
بەهەشتە تاریکەکانی مردن
ەوونای دەکەیتەوە
مەمکەڵە گەرمەکانیشت
شەوە شینەکانی
نەو قەسیدە درێژەکانی غوربەتم
گەرم دەکەنەوە
وەک شلکە ەواسکی ناسکیش
سەرگەنای
زورگە وشکهەاتووەکانی خەیاەم و
نەو دەمی
کەگەی ئارەزووەکانم / تەدەکەیتەوە ...!

ئابی ۲۰۱۸

ڕوونکردنەوەیەک سەبارەت بە ڕەمانی : دواوەستگەم باکوورە … جەلال بەرزنجی

هەڵچنی کتێب
جەلال بەرزنجی

همنگوای دەیت"پێش ئەوەی ڕمانکانم، چاپ بکەم (٢٠٠) جارپاکنووس و هەڵبیان بە دەکەم. زۆر لە نووسەران، هەڵبژی خراپی نووسینکانیانن، منیش یەکێکم لەوانە، بۆیە هەق وایە، ئەو ریکردنی همنگوای بشکنم، بەڵام نازانم لە بڕ چ هۆکارێک،ئەوە هەشتا رووی نەداوە؟ بۆیەیش،کە کتێبکانم چاپ دەکەم، لە هەژی چاپ بەدەر نیین.

هەر چەندە پێش جاپکردنی ڕمانی (دوا وەستگەم باکوورە) هەڵبژم هەبوو،بەڵام هەشتا، هەڵکان بنبڕ نەکراون، جگە لەوەش لە کاتی گواستنەوەی ئەو فەنتی کتێبکی پە نووسرابوو، بە ئەوەی، پەی چاپکرا، زۆر وشە پچڕ پچڕ بووین. داوای لێبوردن لەو خوێنەرانە دەکەم ،کەوا لە کاتی خوێندنەوەی چیرۆکەکە تشی هەوەستە بووینە،بە بە دەنگی و پشی فراوانی،ئەرکی چاک کردنەوەی هەڵکانیان لە زەینیاندا لە ئەستە گرت.

لە بەر زۆر هەڵکان، هەر زوو، فرشتنی ڕمانکەم لە کتێبفرشکان راگرت، دوای هەڵچنیکی ورد، بەم زوانە، ڕمانکەم بە تایتلی(گشت بە ڕگەی خون) لە مالە وفای باو دەبیتەوە.

پەیقی سەربەستی؛ ژنان و کەمەگا … نووسینی: زانکۆ یاری

بە مەبەستی پاراستن و ڕزگرتن لە کرامەت و مافە سروشتییەکانی

مرۆڤ و لە پەناو گۆشەساندنی مرۆڤ و مرۆڤایەتی، لە پانتاییی جوگرافیا جەراوجۆرەکانی دونیا هەوە و تەقەلای زۆر دراوە، وەکوو سەرهەڵدانی هەندێک لە شێوش و خەباتە مەزنەکانی مێژوو لە پەناوی ئازادی مرۆڤ و یەکسانی هەموو مرۆڤەکان. هەروەها لە مافێکی سەرەتایی، کە لە بەیاننامەی مافەکانی مرۆڤدا وەك ئاسەی یەکەمی ئەو بەیاننامەیە هاتووە کە: "گشت مرۆڤەکان بە ئازادی لەدایك دەبن و بەرانبەر لە نرخ و پایە و مافدا…". (Universal Declaration of Human Rights) هەروەها کەمەڵگایەک کە ئامانجی پێشکەوتن بێ، دەبێ ووناکبیران و بیرمەندانی بە شێوەیەکی ڕاستەقینە و بنەمایی لەوە تێبگەن کە ئازادی ژنان، هەمان ئازادیی تەواوی مرۆڤایەتییە و لە هەموو بوارەکاندا ڕێگای پێشکەوتنی ژنان خۆش بکەن و هاندەر بن بۆ ئەوەی میللەت بگەنە لووتکەی دادوەری. دەرەنجامی پەیڤی ئازادیی ژنانیش ئەوەیە کە ئەوان بتوانن بگەنە مافە ڕەواکانیان لە کەمەڵگا.

ڕێنسانس (Renaissance)، ئەو شەڕشە هەموو لایەنەی کە لە ماوەی سێ سەدەدا ئەروپای گرتەوە و لە ئاکامدا توانی لە هەموو بوارەکانی ژیانی مرۆڤایەتی کاریگەریی بەرچاوی هەبێ، توانی کاریگەری قووڵی لەسەر ڕەوانینی مرۆڤ سەبارەت بە کولتوور، زانست، کەمەڵگا، ئایین و سروشت ببێ و لە ئاکامیشدا ڕەوانگەی مرۆڤ سەبارەت بە مرۆڤ، ئاڵوگۆڕی زۆری بەسەردا هات. بە سەرهەڵدانی ڕێنسانس لە شاری فلۆرانسی ئیتالیادا ڕێگەی ژن لە گۆڕەپانی خەباتدا پێی نایە قۆناغێکی نوێ. گەر ئاورێکی خێرا لە وێنای ژن لە کولتوور و ئەدەبی سەردەمی ڕێنیسانس تاکوو ئێستا بدەینەوە، دەبینین لە نیگارەکانی سەردەمی ڕێنیسانسدا کە درێژکراوەی ئەنتیکە بووە، ڕەگەزی ژن لە بونەوەرێکی پاک، ژێردەست و ملکەچەوە گۆڕاوە بۆ ژنێکی تر. ژنێک کە دەتوانێت پابەند نەبێ بە ڕەوە خوازراوەکان کە کەمەڵگا بۆی دیاری دەکات، ژنێک کە دەتوانێت خۆی بنووسێتەوە و شێعر، ڕەمان، مووزیک و هونەر بەرهەم بهێنێ.

بەڵام ڕەنگدانەوەی نەرمی دژە ژنان بە درێژایی مێژوو هەندێک هەڵس و کەوتی ژنانی مەزن نیشان داوە و هەندێکی تری خستۆتە دەرەوەی مەڕاقەوە و کاریکردووە بۆ بەرهەمهێنانی وێنایەکی نزم بۆ پێگەیان. لە زۆر کولتووردا سیفاتی مرۆڤانە و بەهێز دراونەتە پاڵ پیاوان و ژنان پێگەیەکی نزمیان پێبەخشراوە. بەڵام زۆرجار دەکەوتنە بەر بۆ وێژدانیی کەمەڵایەتی. هێرۆها تراديسیۆنی نووسینی پیاوانە، زیندووکردنەوە و ڕاگرتنی پیاوگەرایی بوو؛ سەرەڕای ئەمەش ژن وەک

بونەوەرێکی لاواز و بێدەسەڵات لە کولتوور و ئەدەبدا وێناکراوە و کورتکردنەوەی ژن تەنیا بۆ تێرکردنی حەز و ئیرۆتیکی پیاو بووە. ئەم گرنگیدانە بە ڕەهە خوازراوەکان، جۆرێک لە حەزی ماسکۆلین لای کۆمەڵگا زۆق دەکاتەوە و لە بەرهەمی کلاسیکدا بەردەوام بەرهەمهێنەرەوەی ئایدیۆلۆژیی باوکسالارانە بووە. لەو سەردەمەدا نووسەرانی تێکست زۆربەیان پیاو بوون و ئێدی نووسینە ترادیسیۆنال و ستیریۆتایپەکان کاریگەریی نێگەتیڤی هەبووە لەسەر ڕەلی ژن لە کۆمەڵگا.

لە ژیانی مرۆڤدا، بێشداریی سیاسی و کۆمەڵایەتیی ژنان ئۆرکێکی پۆیست و پیرۆزە و نەبوونی؛ بۆ مانای پڕاوڕزخستنی نیوەی کۆمەڵە. دەور و ڕۆڵی ژن بۆ دامەزراندنی پێوەندیی تۆندوتۆڵ، لە نێوان بزوتنەوەکانی دیمۆکراسی خوازی لە لایەک و ویست و داخوازییەکانی ژنان لە پێناوی خەبات و وەدەستهێنانی مافە سروشتی و مرۆڤایەتییەکاندا لە لایەکی تر یەکێکە لە پایەختترین هۆکارەکانی بێشداریی ژنان لە دیسکۆرسی سیاسی-کۆمەڵایەتی لە هەر وڵاتێک. زۆرجار لە لای هزرڤانان بیرمەندان، سەدەی بیستەم سەدەی گێشتاندن چەکەرەکردن و هەروەها بەڕەوەبردنی مافەکانی مرۆڤ بووە و توانیوە وەرچەرخانێکی مەزن لە ئاستی کۆمەڵگای جیهانیدا بەدیهێنێت گەڵە.

لە وڵاتانی گێشتاندووەدا، بێشداریکردنی ژنان لە بەڕێوەبردنی کاروباری وڵاتدا گرنگی و بایەخی خۆی هەیە. جوڵانەوەی سیاسی ژنان لە کۆمەڵگای ڕۆژاوادا، توانیویەتی ڕۆگای خۆی بدۆزێتەوە. لەو بوارەدا بۆ هەوڵ و تەقالای زۆر، بزوتنەوەکیان بۆ ڕەو ڕۆگایەکی درووست کاناڵیزە کراوە. لە ئازادییە سیاسی-کۆمەڵایەتییەکان چۆڕی تەواویان وەرگرتووە و توانیویانە بە خەباتی بێ وچان، تاکوو ڕادەیەکی باش مافی ئازادیی خۆیان وەدەست بێنن. بەڵام کاتێک کە فەمینیستەکان دەنگ هەڵدەبڕن و دژەن ژن دەبێ ئازاد بێ، باشتر ئەوەیە پرسیاریان لە بکەی؛ بۆی دەبێ لە چ شتێک ئازاد بێ؟ کەمتر کەسێک هەیە لە ڕۆژی جیهانیی ژناندا (International Women's Day)، وەامی ئەم پرسیارە بداتەوە کە مەبەست لە ئازادی ژن چییە؟ لە کوێی جیهاندا دەتوانین وێنەی ژنێکی ئازاد بدۆزینەوە؟ ژنێک کە بۆ دۆزینەوەی بژێوی لە قەراخی شەقامەکان لەژێر چاوی حیزی هەندێک لە پیاوان دەستفڕۆشی بکا، یان ژنێک کە بۆ پارەیەکی مەمرۆوبژی دەبێ لە کارگا یان ڕۆکخراوێکدا کار بکا، ئازادی ژن دەبێ چ واتایەکی هەبێ؟ ئەو کاتەش کە باس لە ئازادیی ژن دەکرێ، وڵاتانی گێشتاندووی کاپیتالیستی (Capitalism)، پتر لە هەمووان دە بە

ژنانی لە پاشکەوتووی جیهانی سێهەم و چوارەم دەسووتێنن کە مرۆڤ دەکەوێتە بیری گوتەیەکی بەنرخی فارسی کە دەڵێ: دایەنی دەستزتر لە دایک!.

بەڵام بە گوتەیەکی کوردی، دەنگی دەهۆڵ لە دوورەوە خۆشە و ئەمەش زۆر ڕاستە؛ چونکوو دەبێ ئەوەش بزانین کە لە سەدەی هەژدە بەملاوە، جەستەی ژن ووبەرەک بووە بۆ سیکسوالیزەکردن، دەربڕین، چەوسانەوە و بەکاڵاکردن. سەرەڕای ئازادبوونی ژن لە زۆر ڕووەوە، وێناکردنی جەستە و فێتیشایزکردنی و بەکاڵاکردنی ژن وەکوو سیمایەکی دیاری کەمەڵگا بووە، ئەو ژنانەش کە لەم وێناکردنەدا جێگایان نەدەبووە بە ژنی کەتوو-خراپ (Fallen women) ناوزەد دەکران.

دونیای ئەوڕۆ گەواهی پێشێلکارییەکی سیستەماتیك و بەرفراوانی مافەکانی مرۆڤ کە لەسەر دەستی دەسەاتێ دیکتاتۆر و تۆتالیتەرەکانی دەخوڕێ. بۆ نموونە: بووونی دیاردەگەلێکی ئابووبەرانە وەک خانەی گەندەڵی بەشوێیەکی دیار و نادیار لە پشکەوتووترین وڵاتانی کاپیتالیستی و کڵک وەرگرتنی ئابووبەرانە لە پووپاگەندەی بازەرگانی، هەموو دەرخەری ئەوەن هەتاکوو ئەو کاتەی کە سیستەمی کاپیتالیستی بوونی هەیە، پێیقدان لەمڕ ئازادیی مرۆڤ بۆ تایبەت ئازادیی ژن، گاڵتەجاڕیە… بەڵام لە بەر زۆر هۆکاری سیاسی-کۆمەڵایەتی دەتوانین بڵێین ڕۆژهەاتی ناڤین (Middle East) نەخشە و چەوسانەوە و پەراوێزخستنی ژنان لەوێدا لە هەموو بوارەکاندا، مۆژوویەکی دوورودرێژی هەیە.

کەمەڵگای سوونەتی و لە حاڵ گۆشکردنی ئەمە، بە هەنانی شتی پووپووچ و بە بنەما و دەمارگرژی بۆ جێ، دەسەاتی پیاوسالاری و یاسا توندوتیژە ئایینییەکان و کاریگەریی نەرێنی لەسەر ڕەوتی ژنان، لە گەیشتن بە مافە سەرەتاییەکانی خۆیان بۆ بەش کراون و هەروەها بەرەو چارەنووسکی نادیار دەباتە پێش. لە وڵاتانی جیهانی سێهەمدا، چەمکی ئازادی واتای تایبەتی خۆی هەیە و بە جۆرێک پیاوسالاری نەریتی بە سەریدا زاڵ بووە. دەوری ژنان لە ڕۆژهەاتی ناڤین، بەتایبەت لە مۆژووی ئێراندا جێگای باسی زۆرە. خەباتی ژن بە وەدەسهێنانی مافی ڕەوا و بەرانبەر لەگەڵ پیاو، لە سەردەمی مەشروتەدا وردەوردە شێوەیکی نوێ بە خۆیەوە گرت و زۆر بوونە ئازایانە لە گۆڕەپانی خەباتدا بوون. لە سەردەمی ڕەزاشادا،لەدوای هاتنە سەر کورسیی حوکم، هەندێک ئاڵوگۆڕی پێکهێنا، بەڵام ژنان نەیانتوانی لە هەڵبژاردنەکاندا بەشداری بکەن و هەر وەک هاووڵاتیی پلە دوو سەیر دەکران!

لە کوردستان، بەتایبەت لە ئاوایيەکاندا، بە ەای زەر کەمەناسی کورد و غیرە کورد، توژەری سیاسی و مژووەس؛ بە شانازییەوە، ژنی کورد لە چاو ژنانی نەتەوەکانی دراوسێ وەک فارس، تورک و عەرب بە درژایی مژوو ئازادتر بووە و ئەوەش دگەتەوە بە بارودخی جوگرافیای کوردستان، خباتی دوور و درژی کورد و ژیانی کچەری و کوستان و گرمن. چونکوو جگە لە بخوکردنی منداڵ و کاری قورسی ناو ماڵ، لە برهەمهێنان و ئاژەداری و کشتوکاڵدا، کە بناخەی ئابووری کوردستانن، شان بە شانی پیاوان کاریان کردووە. بەشداریی ژنی کورد لە کەمەگادا، بتە هەی ئەوەیکە وەک پێویست کەسایەتیی خەی نیشان بدا و هەر بەو پێیشش مافی ئامادبوونی لە کۆ و کبوونەوە کەمەایەتییەکاندا بووە. کەمەگای کوردی لە مژەوە باوەی بە ئازادی و پاراستنی مافی ژنان بە وەدهێنانی مافە سروشتی و مرۆقایەتییەکانی هبووە.

هەروەها لە ئەدەبیاتی کوردی و نووسراوەکانیشدا ژنان پگەیەکی بەرزیان هەیە و بە دروستی مامەیان لەگە کراوە. کچانی خزانی کوردپەروەر پابەندبوونە بە کدی مراەوە و تاکوو ادەیەک پتر لە نەتەوەکانیتر لە مافی کولتووری، ئابووری، سیاسی و کومەایەتیی برانبر لەگە پیاو کەکیان وەرگرتووە.

بەام ئەوەی گوتمان بەو مانایە نییە کە ژنانی کورد بە هەموو مافەکانیان گەیشتوون و زەمیان لەسەر هگیراوە؛ استییەکەی ئەوەیە لەگە ئەو هەموو هەوە و تەقالایەی کە ووناکبیران، زانایان و دەسزانی کەمەگای کوردی بە بنبەرکردنی ئەو داب و نەریتە ناحەزە کەمەایەتییانە کە دبنە هەی پشلکردنی مافی ژنان، ئەستاش کە سەرەتای هەزارەی سهەمە، ژنان هەموو بەشوەیکی تر دچەوسنەوە.. لە برانبەر کەمەگا و گیروگرفتەکانی، چەکی ژنی کورد، لەژیک و دیالەگ و عەقانییەتە، ئەرکی سەرشانیانە و دەبە چەکی خپەروەردەکردن و بەرزکردنەوەی پلەی زانست بدەستەوە بگرن و بە خباتی زگاری و گیشتن بە مافە سروشتی و مرۆقایەتییەکان تە بکشن. چونکوو لە سروشت و خوقاندا، لە باری توانای حی و بیرکردنەوەدا، جیاوازیان لەگە پیاو نییە.

بیروبچوونی پیاوسالاری و هەندک داب و نەریتی کن و دواکەوتوون کە دبنە هەی دروستکردنی جیاوازییەکان و نە سروشت و یزدان، هیچ لایان جیاوازیان بە ژن و پیاو دانناوە. بە هیوای ئەوەیکە؛ ەژەک کە ژنان لە پناوی خبات بە وەدهێنانی مافە مرۆقایەتییەکاندا و سروشتییەکاندا و لە پناوی مافی برانبەر سەرکەوتوو بن و زەمی

مرۆڤ بە مرۆڤ بەدەستی مرۆڤ بنبڕ بکرێ و لە هیچ شوێنێك هیچ چەشنە پەشێلکارییەکی مافی مرۆڤ نەبینین، و دونیا بەو ئاواتە لەمژینەی خۆی: "ئازادی ژیان، بە تەواوی مرۆڤکان"، پڕ بدات.

-_____

لە زەوینی گەمەکانی منداڵیدا
چنرا بە دەنگ گۆڤەکی جوان
تارایان دا لە دەور سەری و
دەستیان نایە دەستی پیاوێک
دواتر ئەو گۆڤە منداڵە
بوو بە گۆڤەکی وەحزی نێو گوندان... «شەکیلا مەحموودی»

-_____

سەرچاوەکان:

1-ئەنتەنی، گیدنزو (2009). حەسەن ئەحمەد مستەفا، "کۆمەڵناسی"، هەولێر، چاپخانەی ئاراس.
2-شەرکە، دوکتەر بەلەچ (1990). کێشەی کورد، حەمە حەمەباقی کردویە بە کوردی، تەبریز، چاپخانەی هەزایی.
3-مەدیحە سۆفی (2016). ئەمڕۆی ژنی کورد و هەهەندەکانی ئازادی، ئەڵمانیا.
4-لازاریف، م. س و دیگران، (1386). تاریخ کردستان، مترجمین کامران ایمن ڕوە، منصور صدقی. تهران، فروغ.
5-درویشپور، مهرداد (2001). (جامعەشناس). چالشگری زنان علیه مرادن،استکهلم-سوئد، جامعەشناس. نشر باران.
6-میرزایی، ملکیان، (1387). محمد؛ نگاهی به وچعیت اجتماعی زنان، تاریخ دسترسی به مقاله: 20/4/97، درس اینترنتی: Org/farpages/articles/roozna13850601.htm.
7-جاسبی، عبدالله؛ (1379)، زن در گستره اجتماع، تهران: انتشارات دفتر فرهنگ، چاپ اول.

-____

(این مطلب در هفتەنامه فرهنگی-اجتماعی دەنگی کوردستان، سال چهارم، شماره 68، مرداد 1397 به چاپ رسیده است.)

بۆچی دۆخی سیاسی کوردستان لە بازنەیەکی بەتاڵدا دەسوڕێتەوە؟ … ئاسۆ کمال

ناسیونالیزمی کورد لەبڕئاوەی لە دوای جەنگی جیهانی یەکەم و هەوخانی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی لە شۆڕەی عەشیرەتگەری و ناوچەگەریدا دەتەمەیدان و لە هەنگاوی زمان و خوێندنی هاسمی کوردیەوە فەرهەنگێک شکە پێدەدا کە ناتوانێ هەموو بەشەکانی سەران و بادینان هاوئاهەنگ بکا و کۆشەی ناوخۆی بزوتنەوە سیاسیەکەشی لە شۆڕەی جەلالی و مەلایدا زیاتر ئەم خاسەتی بنەماڵەیی و عەشیرەتگەری و ناوچەگەریە تێخ دەکاتەوە. لە دوای ١٩٩١یشەوە هەرچەند دیفاکتۆ سەربەخۆ دەبێ لە ڕژەمی بەعس، بەڵام نە لە باری ئابوریەوە توانای سەربەخۆی دەبێ و نە لەباری سیاسیشەوە دەتوانێ یەک ئیدارە بێت و بەم شێوەیە دوو هاشنبیری ناوچەگەری لەلایەن دوو حزبی چەکدارەوە دەبێتە ناسنامەی دانیشتوانی کوردستان. لە ٢٠٠٣ەوە ئاوگەکی گرنگ لە باری ئابوریەوە هەودا و نەوت دەبێ بە بنەمایەکی ئیمکانی سەربەخۆبون و هەکوتنی ستراتیژی دەساەش حکومەتی هەرێم دەکاتە ئەمری واقیع. بەڵام هیچ ئاوگەکی یەشیی لە ئیدارەی سیاسی و یاسایدا هونادات و دەستور و پەرلەمان و دەزگاکان وەک خێان ناکارا و ناجەگیر و ژێردەستەی سیستەمی میلیشیایی دوو ئیدارەی حزبی دەمێنێتەوە. هەم سیاسەتی نەودەوەتی و دژایەتیەکانی ئێران و تورکیا و هەم بەرژەوەندی سیاسی و ئابوریەکانی هەردوو حزبی دەساەتدار و پەیوەندیە پاشکەیەکانی یەکەتی بە ئێران و پارتی بە تورکیا قابیی مانەوەی کوردستان لەعێراقدا دەسپێنن.

حزبە دەساەتدارەکانی ناسیونالیزمی کورد لەو چوارچیوە سیاسی و نەودەوەتیەی تایدا کاردەکا بەرژەوەندیەکانی لە ئاستی لەکاە و ناوچەکانی سەوز و زێرددا لە پاراستنی سیستەمەکی میلیشیایی عەشیرەتی و بنەماییەوە بەیودچە کە لە پێناو پاراستنی ئەم دەساەتە هەرەمیە ولەژێر فشاری دەرەوەدا پەویستی بە جۆرێک هێکەوتنە لە ئاستی کوردستاندا، بەڵام ئەمە نە سیستەمەکی سیاسی جەگیرە نە خاوەنی بەرنامەیەکی دەوەتی و ستراتیژیە. ئەم پەویستیانەی دەساەتە ناوچەگەریەیە کە پلەی هاوئاهەنگی لە نێو ناسیونالیزمی کورددا دروست دەکات، نەک وەک ئەوانەی پییان وایە کە یەکەتی و پارتی ناسیونالیست نین هەربەیە هاوئاهەنگیان نیە و دژ

بۆیەک دۆستن و لەگەڵ هەزی دژەکیدا یەک دەکەون لەدژی یەکتر. بورژوازی کوردیش ئەم حزبە ناسیونالیستانەی وەک نوێنەری سەرەکی خۆی لەم سێ دەیەدا قبوڵکردوە و هیچ بزوتنەوەیەکی تری بورژوازی نەیتوانیوە هەڕەقیبی بێت و بتوانێ دەخی کوردستان بگەڕێ وئایندەیەکی جیاواز بۆ چارەسەری کێشەی قەومی بخاتە ڕوو.

نەبونی بەرنامە وئاسۆیەکیش بۆ چنینەتی دامەزراندنی قەوارەیەکی سیاسی و ئابوری سەربەخۆ لە بەغداد وای کردوە کە ناسیونالیزمی کورد لە بنەبستدا بمێنێتەوە و نەتوانێ شەرعیەتی خۆی لەلایەنگای ئایدیا و ڤیژن و سیاسەت و فەرهەنگیکی دەوڵەتیەوە جێگیر بکا و هەمیشە ئایندەی ئەم دەسەڵاتداریەتیە نادیارە ، هەربۆیە پەویستی بە سەرکوتی بە پەردەیان تەخکردنەوەی سنورە ناوچەیی و عەشیرەتی و حزبیەکانی زیاترە بە درێژدان بە مانەوەی دەسەڵاتە لەکاریەکانی. ئەم شێواز و سیستەمی بەڕێوەبردنە لە بواری بەرهەمهێنان و فرەشتنی نەوت و بازرگانی و وەرگرتنی گومرگی سنورەکان و بودجە لە دەوڵەتی عێراق ، یا خود لە بواری سیاسەت و پەرلەمان و یاسا و پەروەردە و هتد.. دەبینرێ.

هەکاری ١٦ ئۆکتۆبەر و ٣١ ئاب و ئەم سیاسەت و تاکتیکە دژ بەیەکی یەکێتی وپارتی و شێ و ململانێی ناوخۆیان و ێکنەکەوتنی ستراتیژیان دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە ئەمانە ناسیونالیزمێکی بە دەوڵەتن و هەزێکی لەکاڵی و ناوچەگەری میلیشیایین کە بەرژەوەندی داهات و دەسەڵاتی ناوچەکانیان لەپێش دەخ و چارەنوسی کوردستان و خەڵکەکەیەوە.

ئارنست گیللنەر دەڵێ دەخی کورد و سەمایەکان شازن لەمەی دنیادا بەوەی کە وەک نەتەوەیەکی قەبیلەیین ، کە هەندەکات لەناوخۆدا وەک قەبیلەیە هەرچەند ڕوو بە جیهانی دەرەوە وەک قەومیەت دەردەکەوە. ئەو لە ساڵی ١٩٨٣دا کتێبێکی بەناوی "نەتەوە و ناسیونالیزم"ەوە دەرکردوە و کە لە چەند جێگایەکدا ئاماژە بە کورد دەکا. ئەو دەڵێ " ناسیونالیزم نەتەوە دروست دەکا نەک بە پێچەوانەوە".

ناسیونالیزمی کورد نەتەوەی کوردی دروستکردوە بەڵام بەوەی نەیتیوانیوە و ستراتیژی نەبوە ببە بەدەوڵەت ئەم پرسیە هەروا بە ناکامی ماوەتەوە. دەخی ئێستای کوردستانیش کە نزیک بە سێ دەیە دەسەڵاتی دیفاکتۆی کوردی هەیە نەیتوانیوە ئەو پرسیە کامە بکا و قەوارەیەکی سیاسی مەدێرنی دەوڵەتی دروست بکا و قابیلی عەشیرەتگەری و بنەماڵەیی و ناوچەگەری سەپێنراوە بەسەر دەخی کەمایەتی و

سیاسی کوردستاندا و ڕەگەی گرتوە لە گۆشەکردنی و کامەبونی بەرەو کەمڕەگەیەکی مەدەرن و دوورە تەکی مەدەرن. ئەمانە ڕەنگدانەوەی لاسەر ئابوری و خوێندن و ڕۆشنبیری و ناسنامە و خەباتی چینایەتی داناوە و دەخەکی سەخت و چەقبەستوی دروست کردوە.

ئاسۆکمال

چیرۆک- چاوانی ئەبەق ... نووسینی: حەمە هیوا

زەربەی کات بیری دەکردەوە و لە خەی دەپرسی ئایە کۆتایی بونی هەیە؟ نەستی ئەو هەرزەکارە هوبارەک بوو لە پرسیار،گشت کاتەک لاسەر ئەو ئایدیایە بو،کە سەراسیمەیی نابەت بەرامبەر هیچ فیلاسوفەک یاخوود هەر پەرتوکەک،هەر بایە دەیویست خەی لەجیک ببەستەت بە هەمو ئەو ڕستانەی کە نیشانەی پرسیاری لە تەکەوە بوون.
لەو گۆڕەکەی ئەو هەرزەکارە و دایکە پەککەوتووکەی لە دژیان،ئارایشتگایەک هەبوو،سە کچ خاوەندارەتیان دەکرد،تەمەنیان لە سەروو بیست سالە دەبوو.
ئەو هەرزکارە دەمەک بوو بەیاری ئەوەی دابوو بەبە ئەوەی باوەری بە هیچ ئایندەک بەت بژی،لە کوتانی هاوتەمەنی خەی نەدچوو،لەو ڕژەوەی باوکی لە جەنگ کوژرا،بەیاری دا ببەتە جگرەوەی باوکی بە دایکی.

لە کەنارکەیاندا چەند فرۆشگایەک هەبو،بازاڕەکی چکۆڵەش هەبوو،چەندەها پشتەفرۆشی لەبوو،جلکی ئافرەتانە و کچانەیان دەفرۆشت،هاوکات مەیخانەیەکیش لەوەدا بونی هەبوو.
ئەوەی مایەی سەرسورمان بو گشت ڕۆژەک کاتەک هەتاو سەری دەردەنا ئەو ئارایشتگایە بەر لە هەمو فرۆشیارەکان دەکرایەوە،زەر جار خەڵکیان هەراسان دەکرد بە هاوارکردن و بانگەشتکردنی لاوە تازە هەرزەکار بوەکان،سەرنجی هەمو کورە باغبوەکانیان بە خۆیان ڕادەکێشا.

ئەو هەرزەکارە ناوی عەلی ڕەزا بوو، خاوەن دایکەکی پەککەوتە و گۆچان بەدەست و داماو بوو،گشت بەیانیەک دایکی بە خۆتویی خاوەن

دەکردەوە و پاشماوەکەی دەسری، بە هەکاری ئەوەی دایکی سانسەری جەستەیی لەدەست دابوو و بە ئاشکرا میز و پیسایی دەکرد بە ژێر خەیدا، بەڵام عەلی ڕازا هیچکات نەیدەهێنا بەسەر خەیدا و ئامادەگی ئەوەی تێدا دەبینرا تاوەکو کەتا نەفەس یارمەتیدەر بە بە دایکی.
ئەوەی کە عەلی ڕازای ناڕەحەت و بێزار کردبوو ئەو سەە کچەی ئارایشتگا بون،گشت ڕۆژێک ئاژاوەیان پێ دەفرۆشت و تانەیان لێ دەدا، بەهەرجۆرێک بوایە عەلیرەزا خەی لەوان دەدزیەوە.

موجاهید ئەو کوڕە بوو،کە لە قەناغی ناوەندیدا لە مەدرەسە لەگەڵ عەلیرەزا هاوپۆل بوو،کوڕێکی دەستکورت و بێ نەوا بوو،هەفتانە سەری لە عەلیرەزا دەدا و بە قەرز بڕە پارەیەکی کەمی لەوەردەگرت.لە ڕاستیدا موجاهید لە نانەواخانەیەک کاری دەکرد،بەڵام خەی بەبەش نەدەکرد لە کاری پاکردنەوەی پێاو،لە هەمبەر هەمو ئەمانە کچە مامەکانی کاتێک دەیان بینی سوکایەتیان پێ دەکرد و لە دوروە تیری رقیان بە دەهاوەشت.
ڕۆژێک لە ڕۆژەکانی وەرزی زستان لە مانگی دوو موجاهید دەیوەت بەواتە کار بە جلکە چەکنەکانی،گەرچی ترسی ئەوەی لە نیشتوە کچە مامەکانی بیبینن و دوبارە تەشقەڵەی پێ بکەن،ڕەگی ناچاری دایدەگرت و دەچێت.

لەوکاتەدا کە لە ماڵ وەڕەدەکەوت بارانێکی بە ئەندازە خەرا دەبارێت و لەگەڵ خەیدا تۆفان و تەرزە دەهێنێت.لەوکاتەدا دو کچە مامەکەی دەردەکەون و یەکەکیان کە ناوی ئیمانە،پانتۆڵێکی ڕەشی تەسک و بلوزێکی مەری قەکورت و چاکەتێکی سوری پۆشیوە،قەپچەی بلوزەکەشی کردبوە تا مەمکەکانی دەرکەون و دێی لاوەکانی پێ ببا.
ئەوی تر ناوی نەدیە و تەنوریەکی مەری کورت و گەرویەکی درێژی ڕەشی لەبەرکردوە،لەگەڵ ژێر کراسێک و بلوزێکی یەخەدار.

ئامەزا نەگبەتەکیان بەسەر دەکەنوە بە جوێنی ناشرین،نەدی سمتە خەکانی خەی بە موجاهید نمایش دەکات و بە چاوێکی سوکایەتیەوە لێی دەوانێت و دەڵێت:چیە حەزت لە نیە؟!ناتەوە بێی هەرسێکمان کاتێکی خەش ببینە سەر؟موجاهید پێبوە لە رق چاوانی ئاگرێکی جەهەنمیان لە دەبارێت،ئیمانیش لەولاوە دەست دەخاتە بەینی مەمکانی و دەڵێت:وەرە داماو لەگەڵ ئەمە وەرە،ئەمە بە خەایی خەمانت پێ دەدەین وەرە گەمژەی سوک و ڕیسوا.لەوکاتەدا عەلیرەزا وەک کابوسێک دێت و بە هەمو هێزی خەیوە شەپازلەیێک دەدات لە ئیمان و پاکێشی دەنیێت بە نەدیەوە و دەستی موجاهید ڕادەکێشێ و دەیبات بەرەو ماڵی

خەیان.

ڕۆگادا دوبارە توشی کچانی ئارایشتگاکە دەبنەوە، یەکێک لەو سێ کچە کە چاویلکەیەکی ڕەنگی شینیی ئاسمانی لە چاو دایە،جاڕ دەدات بە کچەکانی تر کە عەلیرەزا و موجاهید هاتون،لەو کاتەدا بە شۆیەکی چاوەڕوانکراوانە عەلیرەزا شاڵاوی بۆ دەبات و بە مستکێک دەکەشێت بە سەریدا،خۆی و موجاهید دەرگەنە ناو ئارایشتگاکە و دو کچەکەی تر دەبینین کە تەنها جلی ژێرەوەیان لەبەردایە و بە جەستەی ڕووتەوە لەی دانیشتوون.
کاتێک کە ئەو دو لاوە دەبینین بە دەنگی ترسەوە هاوڕێکەن و هەردەستنە سەر پێ،یەکێکیان دەست بە ڕومەتی عەلیرەزا دەبات،لەوکاتەدا عەلی ڕەزا شەقێک دەکەشێت بە دەستیدا و لە خۆی دوری دەخاتەوە.

کچەکەی تر قاچی دەلەرزێت و دەیەوێت بە هەر ڕێگایەک بێت هابکا و هەربێت،لەوکاتەدا عەلیرەزا دەستی هاوکەشێت بە چاوانی ئەو دو کچە لاسارە و بە چاوێکی ڕقاویەوە پێیان دەڵێت:ئەوەی کچان وان چێژ لەوە دەبینین گشت نەرەکانی ئەم زەمینە ببن بە کۆیلەتان،شانازی دەکەن بەوەی هەمو کوان و پیاوان بنێ بینی هانتانەوە و ئەو شتە بکەن کە زەرترین چێژ دەبەخشێت،هاوکات ئەم چێژە کاتیش بە ئەرزشترین شتە لە دونیادا.
ئەوە کایەکی بە بەها و هیچن،دەتان دەدەن بە کوەک،کە لە پێناوتان هەمو شەو و ڕۆژ دەبەخشێت لە پێناوتان شەونوخونی دەکا لە پێناوتان گیان بەخت دەکات،کچی بە زویی پڕاوێزی دەخۆن و دەچنە باوەشی دێیەها و سەدەهای تر.پارچەیەک گشتان هەیە و زەرینەی نەرەکان برسیتانن،بەڵام لە کاتی خاڵیبونەوە هیچ ئەرزشتان نامێنێ و ئەوەی بەتان دەمێنێتەوە داوێنێ پیسکانتانە.

هەردوو کچەکە فرمێسک لە چاوانیان دەهاتە خوارێ بە بیستنی ئەم گوتانە کە وەک فیشەکێک وابوو بۆیان،عەلیرەزا بە گوەدانە گریانی ئەوان بەردەوامی بە قسەکانی دا و گوتی:دەمهەوێت بەر لە ڕەیشتنم ئەوەتان پێ بڵێم،ئەوە شادن بەوەی کە چەندەها کوە و پیاوی خانەدان دواتان کەوتون،دەشە خاوەن بۆنی گرانبەهان بن دەشێت پێشتەی ناوازە بپێشن،بەڵام هەمو ئەمانە هیچن،ئەوانە ئەوەیان تا ئەو کاتە دەوێت تا تێریان دەکەن،پاشان دەرتان دەکەن و ئەوێش دەبن بە هیچترین مەینەی سەر زەمین و وەکو سەگێکی بە خاوەنتان لێدێت
ئەوە ناتوانن بەرگەی ئەو کوە هەژار و لەقوماوانە بگرن کە پێ بە دە ئەوەیان خۆشدەوێت و بە بینینتان هەمو هەنگاوێکی دژوار

دەبن، دەموەست ئەو بزانن هەر ئەو کوێ پشتە دەاوانن کە بە هاستی پتان دەن تا ئەبد دەموی، بە گودانە هیچ شتک ئەویان دەوت، بە شەویک ئەویان دەوت گەر ئەو دونیاش بونی هەبت ژیانتان لگێ بگوزەرنن.
کەواتە هەمەخەتن بەوانی بە چند ساتک شادومانتان دەکن بە پشکشکردنی دیاری گران بەها و پشاکی مەدرنە، دەخشی ئەو لای ئەو کوانیە کە دتان لایان گەورترین ئامانتە و دەخشکردنی ئەو بە پیشی هەمیشیی دەزانن.
چونە دەرە لە ئارایشتگاکە و بەرەو مالی عەلیرزا کوتنە ێ، بەام لە کاتی چونە ژورەوەیان بینیان کە دایکی عەلیرزا هەناسە نادات و ئیدی بە ئەبد کچی دوایی کردو.

نووسینی: حەمە هیوا

وەاتی من … بەختیار محەمەد

لە وەاتی من
جاشەکان قارەمانن
قارەمانەکان دشداماون
شەشگەەکان کرچین
چەقکشەکان وەزیرن.
لە وەاتی من
گەمژەکان ەوناکبیرن
ەوناکبیرەکان گەمژەن.
لە وەاتی من
حزب کەعبەیە و
سەرکردەش خوایە.
لە وەاتی من
ئازادی لە مەیموون دەچ
خەك گاتەی پ دەکەن.
لە وەاتی من
حەقیقەت وەك قەحپە
ئەگەر نەکوژر

شاربەدەر دەکرێ.
لە وڵاتی من
داگیرکەر دەستە و
دەست دوژمن.
لە وڵاتی من
سەنگەر گۆرینەوە
وەك پەرینەوەیە لە پردی جگەرێ.
لە وڵاتی من
هەموو درزنەکان
بەهەشتیین و
هەموو ڕاستگۆکانیش
جەهەنەمیی.
لە وڵاتی من
هیچ شتێك تامی نەماوە
جگە لە درۆکردن نەبێ:
شەرەف لەخاچ دراوە و
بێ شەرەفییش ئیمپراتۆرە.
لە وڵاتی من
مێگەلی ڕەشنبیر
لەناو مێرگی گەندەڵیدا دەلەوەڕن و
لەبەردەم پادشاکان
بێ شاباشی زڕ
قوونی قەڵەمەکانیان
بادەدەن و
لەبەردەم سەرۆکیشدا
کڕنووش بێ بتی پارە دەبەن.
لە وڵاتی من
چێشتخانە زانکۆیە و
زانکۆکانیش سکرابخانە.
لە وڵاتی من
ئازادی
لە تەی گەورەی بەرپرسێك
دەچێ و
هزریش لە فسکی
بێنناخۆش.
لە وڵاتی من
خوا لە شەیتان دەچێ و

شەیتانیش لە خوا.
لە وڵاتی من
جەنگ ئاشتییە و
ئاشتیش جەنگ.
لە وڵاتی من
لەوەتی هەیە
عەشق لە مەرگ دەچێ و
مەرگیش لە عەشق.
لە وڵاتی من
هەموو شتێك درۆیە
تەنها درۆ خۆی نەبێ
کە لە کۆشکی دەسەڵاتدا
پادشایە.

بەختیار محەمەد

---

١٦ ئۆکتۆبەر لاپەڕەیەکی تر لە مێژووی شکستخواردووکان...!... موزەفەر عەبدوڵا

هەڵکەوتی ١٦ ئۆکتۆبەری ئەم مانگە ساڵێک تێپەڕی بەسەر هودا وەکی کارەساتباردا کە بوو هۆی کوشتنو بریندارکردنو ئاوارە بونی سەدانو هەزاران کەسی بێتاوان. جگە لەوەش بوو هۆی لەدەستدانی زیاتر لە نیوەی ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی حزبەکانی ئەم بزوتنەوە شکستخواردووی کوردایەتی یە.
ئەو بزوتنەوە شکستخواردووی کە پارتی و بارزانیەکان و، یەکێتی و تاڵەبانی یەکان ، بە هەنگی زەردوسوز هاوڕی دەکەن لەگەڵ کەمەڵک لایەنی هەنگاو هەنگی تر. هەروەها هەریەکەشیان خاوەنی میلیشایی خۆیانن بەهێزی چەکو چێگەریش خۆیان سەپاندوە بەسەر جەماوەری چەوساوەو هەوڵە ئازادیخوازو یەکسانیخوازەکان.

بەگومان ئەم هودا وەش بەشێک بوو لە ئاکامی کەمەڵک ئاوگۆی سیاسی

و سەربازی ناوخۆیی و ناوچەیی و جیهانی کە بوونە هۆی گۆڕینی هەز هاوسەنگی لە ناوچەکەو ناوخۆو ،هاوکات سەرلەنشیوایی و پەرتەوازەیی و پیلانگێڕی لایەنگرانی ناو ئێم بزوتنەوە شکستخواردوە .ئێم هەلومەرجەش لە رویەکەوە وایکرد پارتی و بارزانی بە پاشەکشە بەنیاردکانی لە بە غداو هاوکات لایەنگرانی ناو بزوتنەوە شکستخواردوەکەیان دەسبەریت بە پرسی دەنگدانو هەرای سەربەخۆیی کە دەمەکە مافیکی ڕەوای خەڵکی کوردستانە بەڵام ئامانە زیاتر بە پیلانگێڕی بەکاریان هینا .لە بەرامبەریشدا تاقمی باڵادەستی ناو یەکێتی دەستیان برد بە ڕیسواترین شێوازو دەستەکەکردن و ڕەکەوتن لەگەڵ نیاردکاتی یەکانی پارتی و بارزانی.
بەم شێوەیە ئێم ڕەواڵەش وەک هەموو ڕەواڵەکانی تر ،بە تایبەتی ڕەواڵەی ٣١ ئابی ٩٦ وەک تەقەیەک لە پارتی و باڵادەستی یەکان تا ئەمڕۆ ،بوو لاپەڕەیەکی تر لە مێژویی پڕ ڕیسوایی بزوتنەوەی شکستخواردوی کوردایەتی .

دیارە ئەمەش یەکەم ڕەواڵەی پیلانگێڕیو ملشکاندنی یەکتر نی یە لەم مێژوەیان .بەڵکو لە نیوەی پەنجاکان بەدواوە کە ئێم بزوتنەوەیە باڵای کردوە چەندین ڕەواڵەی وایان لە مێژوی خۆیان تومار کردوە.ڕەواڵەی ساڵی ٦٦ کە دوای چەند ساڵ لە ململانێکانیان بە تەقینەوە گەیشت بوو خاڵی دابەش بونی یەکجاری خەڵکی و ناوچەگەری کە بەناوکانیانەوە دیار بون . پاشان ڕەواڵەکانی ٧٥ و ٨٣ و ٩٤ و ٩٦ هەمو ئەمروداوانە بریتین لە لاپەڕە پیلانگێڕانەی یەکانو ملشکاندنەکانی یەکتر.هەموشی لە پەناوی ڕەکەوتن لەگەڵ دەسەاتی بەغداو گەیشتن بە بەشیك لە دەسەاتی سیاسی و سەرمایە لە کوردستاندا.

ئەستاش کە ساڵەک بەسەر ڕەواڵەی ١٦ ئۆکتۆبەری ٢٠١٧ دا تێپەڕ دەبێت سەرانی ئێم حزبانەی بزوتنەوەی شکستخواردویی کوردایەتی لە پاڵ ڕیزەک لە نوسەرو ڕۆشنبیرو ڕۆژنامەنوس و ئەکادیمی موچەخۆری گەندەڵ وەای تاوانبار کردن و سوکایەتی کردنی شەخسی بە یەکتر هاوکات خەریکی تەوردا تاشینن بە ئێم ڕەواڵە ڕیسوایە بە ناوی خیانەتی نیشتیمانی و نەتەوەیی و کوردایەتی و میژویی. وەدیانەوێت بیکەنە مێژویی هەمو خەڵکی ستەمدیدەی کوردستان و ڕەوتو لایەنە چەپو ئازادیخوازەکانیش.
لە کاتیکدا هەمولایەک دەزانیت کە ئەمە نە یەکەم ڕەواڵەو نە دوا ڕەوایش دەبێت لە مێژویی ئێم بزوتنەوە شکست خواردوەدا.
دیارە زەر هەکاری سیاسی و میژویی و زاتی و مەوزوعی هەیە کە

بونەتە شکستیخواردنی ئەم بزوتنەوەی کوردایەتی یە.
زۆر بە کورتی ئەو هەڵکارانەش ئەوەیە کە کاتێک ئەم بزوتنەوەیە سەری هەڵداو باڵای کرد هەڵومەرجی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیستەمی سیاسی سەرمایەداری لە ئاستی دونیا بە تایبەتی دوای کۆتایی هاتنی جەنگی دووەمی جیهان جۆرێک لە جێگیری دووجەمسەری بەخۆیەوە گرتبوو.
ئیتر ئەم جوڵانەوەیە هیچ ئاسۆو ئامانجو بەدیلێکی پێشکەوتووی لەبەردەمدا نەمابوو وەک بە بزوتنەوە ناسیونالیستی یەکانی پیش جەنگی جیهانی یەکەمو، بە تایبەتی سەدەی نۆزدە ،کە هەبون.
ئەم بزوتنەوەیە لە دوای جەنگی جیهانی دووەمەوە نەیدەتوانی یەک بزوتنەوەی ناسیونالیستی پێشکەوتو بیت بە تواناوەی فەرمە سیاسی یەکانی دەورانی فیودالیو خێڵەکیانە لە فەرمی یەک نەتەوەو نیشتیمانو ئابووری و ئامانجی سیاسی و کەلتووری هاوبەش .بە پیچەوانەوە لە زەمەنەکدا وەستاو پاشان ڕووتی پاشەوپاشگەرانەوەی دەست پێکرد. ئەو چەند دەیەیە کە ڕێکخراوەو دەستە سیاسی یەکانی بەرژوا ناسیونالسیتی یەکان لە پارتی دیموکراتدا توانەوە ئیتر لە کۆتایی پەنجاکانەوە ڕووتی لەتبونو پەرشو بڵاوی دەستی پێکرد و لە مەلایی و جەلالیدا بەرجەستە بووە.لەوکاتەوە ئیتر هەر لایەکیان زیاتر بە تەنها لەهەوڵی ئەوەدابون بەهەر نرخێک بوە دووڕووتی بەرژوازی عیراق بیان کاتە دەسەڵاتدار لە کوردستان.بەڵام چینی بەرژواز ناسیونالیستی عیراق دوای دەیان ساڵ لە شەڕو کوشتارو گفتوگۆ تەنها حوکمی زاتی ساڵی ١٩٧٤ پێدان ئەویش لاوازترین لابەڵی بزوتنەوەکە کە تاقمی حزبی دیموقرات و شەرشگیری کوردستان کەبونەوەو ئەم دەرفەتەی قۆزتەوە وەک هاوکارێکی ڕژیمی فاشی بەعش کەمەڵگای کوردستانی بەڕێوە دەبرد.

بەم شێوەیە هیچ یەک لە دوو باڵە سەرەکی یەی کوردایەتی سەرەرای هەر ساتوسەودایەک لەگەڵ دەسەڵاتی بەغدا بەڵام هەر نەگەیشتنە دەسەڵات. تا لە سەرەتای نەوەتەکان و، لە هەلومەرجێکی پێ وەرچەرخانو ئاوگۆی جیهانی دا کە لە کۆتایی دوو جەمسەری و پێویستی دابەشکردنەوەی هەمەلایەنەی جیهان بوو ئیتر ئەم حزبانە دەرفەتیان بە ڕەخسا بگەنە دەسەڵات لە سەرەتای نەوەتەکان .

ئەو ئاوگۆو وەرچەرخانەش چونکە زۆر ناوەڕۆک کۆنەپەرستانو دژی ئیسانی بوو بە ڕابەری گەورە زلهێزی ئیمپریالی ئەمریکا تەنها ڕەوتو لایەنی زۆر کۆنەپەرستی بزوتنەوەی شکسخواردوی وەک ئەمانە دەیتوانی بگاتە دەسەڵاتی سیاسی .
ئەمە ئیتر زۆر بە کورتی مێژویی سەرهەڵدانو بڵاکردنو بە دەسەڵاتی

گەیشتنی ناسیونالیزمی کورد- کوردایەتی – و حزبەکانیتی لە کوردستانی عێراق .بەیە ئیتر نابێت جەماوەری ئازادیخواز نە خۆش باوەڕ و نە هیچ چاوەڕوانی یەکان لەمانە هەبێت بە بەدیهێنانی ماف وئازادی یەکانیان. چونکە ئەمانە دەمەکە شکستیان خواردوە.

ئەمانە ئێستا بە مانەوەی دەسەڵاتی بنەماڵەیی و خزمەکی و ناوچەگەری خیانو گردو کەکردنەوەی پارەو سەرمایە بە دزی و گەندەڵی ئامادەن دژیان جار خراپتر ملی یەکتر بشکێنن بەهاوکاری وپشت بەستن بە کۆنەپەرستترین و دژی ئینسانی ترین دەوڵەتو ژەمیی دونیا.وە هەمو ئەم ڕوداوە کارەساتبارانەو ملشکاندنەی یەکتر ناو بنن خیانەتی نەتەوەیی و نیشتیمانی میژویی لە کاتکدا خیان هەکاریکی سەرکین بە قەوارەنەگرتنی ئەو یەک نەتەوەو نیشتیمان وزمان و کەلتور ی وەک ناسیونالیزمەکانی دەورانی ڕێنیسانس کەلە ئەوروپاوە دەستی پێکرد.
لەم ڕوانگەیەوەیە کە ئەمە دەڵێین ١٦ ئۆکتۆبەر تەنها لاپەڕەیەکی تر لە مێژووی بزوتنەوەی شکستخواردوکان بە سەرکەوتو دەڵاویانەوە. جا با هەر سەرانو بیرمەندو مێژونوس و ئەکادیمی و نوسەرانیان خۆریکی تێرداتاشینی خیانەتی نیشتیمانی ونەتەوەیی مێژویی بن.

ئەگەر تا پیش ١٦ ئۆکتۆبەر یەکێتی و تاڕبانی یەکان بە پارتی و بارزانی یەکانیان دەوت ڕوداوی ٣١ ئابی ٩٦ خیانەتی نیشتیمانی ونەتەوەیی بوو ئەوە ئێستا پارتی و بارزانی یەکان بە ١٦ ئۆکتۆبەری ٢٠١٧ یەکێتی دەڵێن خیانەتی نیشتیمانی و نەتەوەیی و کوردایەتی مێژویی.
جا گرینگ ترین دەرسو تاقی کردنەوە لەم ڕوداوانە بە نیسبەت کریکارانو خەلکی ستەمدیدەو بەڕی ئازادیخوازیەوە پێویستە ئەوە بزانێت کە بزوتنەوەی ئازادیخوازی ڕیزی چینایەتی خیان ڕێکخۆن بەرامبەر حزبەکانی ناو ئەم بزوتنەوە شکستخواردوە تا لەوە زیاتر نەبنە قوربانی و کۆتایی بە دەسەڵاتیان بنن.هەر ئەمەش تاکە ڕێگایە بە بەدیهێنانی هەمو مافو ئازادی یە ئابوری و سیاسی یەکانی خۆک خی.

١٨-١٠-٢١
موزەفەر عەبدوڵا

کەمنیش هاتم سنوور لێرە بوو … جەلال بەرزنجی

هەمووجارێک،
کە باوکم،
لە گەڵ چەند بازرگانێک؛
بۆ مافور،دەچوونە سەقز،
دایکم دەیگوت؛
“لە سنوورئاگاداری خۆتان بن”
“بۆشۆ لێی دەدەین” ئەو وەڵامی باوکم بوو.
دارکەران،
هەمیشە،
چەند کیلۆمەترێک،
دوورلە سنوور،
دار دەکەن.
شوان،
راوچی ،
لە سنوور دەسڵەمێنەوە.
کە هاتم سنوور لێرە بوو.
پێش باپیرم،
باپیرە گەورەم،
سنوور،هەر ئەوها تاپو بوو.
سنووركان،
زۆر دەبن
بەڵام من هەر بە سنوورم.
لەو سنووراندی چیان،
پەناهەندە، ئاسکە.
لە پەدەشت،
کاڵەی ئەدی داسە.
لەدارستان،
سمۆرەیە.
لەئاو،

بەڵەمە .
ئەوسنوورەی دواجار،
بەمانەوەم ،
لەمدا،
سیمی خەدارەبوو.
پەناهەندەکانی پێش من،
جێی پێینەوەی سەختە زەلامیان خەش کردوە،
هەرچوومە ناوی،
هەستم دەکرد،
باهندێکم،
لە قەفەز دەردەپەم.
لە نەشئەی خۆشی پێینەوە دەژیام.
پاسەوانەکانی سنوور،
ئەوانەی لە کەنەوە لێیان دەترسم.
دەوریان دام
بە دەستی کەلەبچە کراو
سنوور داش کرام..
ژیانم لە دەورو بەری کەچ و
بەینی سنوورەکان دەخولێتەوە
ئێستاش،
راناوەستاوم.
وام لە ئاسمان،
لە ژێر شینایی
بە چوونە سەر عاردی،
دەبەت سنووری هەور ببەم.

جەلال بەرزنجی
٢٠١٨
کەنەدا

نووسەر سەران ئازاد لە وەڵام بە دەنگەکان سەبارەت بە کارە مارکس

ئەم چاوپێکەوتنە بەشێکە لە مەڵەفی " مارکس لە ئێستادا" کە فریای بە چاپکردن نەگەشت لەگەڵ چاوپێکەوتنەکانی تردا...
کتێبی مارکس لە ئێستادا لە کوردستان لەم لەم کتێبخانانەی خوارەوە دەست دەکەوێت:
کتێبخانەی (جۆزوانی خوێندەر و ئەندێش) لەشاری کەرکوک، چەمچەماڵ – کتێبخانەی چەرموو، سلەمانی کتێبخانەی ئەندێش دەستدەکەوێت
https://dengekan.info/archives/7490
گەران
-_____

سەرنجێک بە خوێنەران
من پاش و پێشم بە پرسیارەکانی کاک گەران کردووە. هەکاری ئەوە دەگەڵنمەوە بە بە پێشنگزانینی هەندێک پرسیار. لە هەمان کاتدا، پرسیار هەیە، کە تێکەڵم کردوون، چونکە پێم وایە بە وەڵامدانەوەکەی من، هەم وا گونجاوتر بووە، هەمیش بەو شێوەیە زیاتر یارمەتیدەرە بە خوێنەر.

دەنگەکان:

لە دەخی ئێستادا چۆن مارکس بخوێنینەوە؟ چۆن مارکس لەناو ئەو چوارچێوەی ئەو راڤە ئایدیۆلۆژییە و تێگەیشتنە دەگماییە دەربهێنین کە لە تاکە رەهەندێکی ئایدیۆلۆژییدا کورتکراوەتەوە؟ ئایا بەادەستی گوتاری مارکسیزم بەسەر ژیاریی خۆرئاواوە کۆتایی هاتووە یاخود ئەو گوتارە بەشێوازی جیاواز بوونی هەیە؟

سەران ئازاد:

من بۆچوونم وایە، کە بە وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارە، پێویستیمان بەوەیە بزانین لە کوێدا دەست بە خوێندنەوەی (کارڵ مارکس) بکەین. دەزینەوەی دەستپێک لە فەلسەفەی (مارکس) گرنگ و جێوهەرییە. دوای ئەو دەزینەوەیە و تیشک خستنە سەر هزری (مارکس)، باوەڕ دەکەم ئەوە

لە خۆیدا بەشێک لە وەڵامدانەوەی پرسیارەکەت دابین بکات.
دیارە بەر لە ئەمە، (مارکس) خۆی باسی کۆشەی دەستپێک لە هەر بوارێکی زانستیدا دەکات و دەڵێت: "دەستپێکەکان لە زانستدا هەمیشە قورسن". دەستپێک بە تەنیا خاڵی دەستپێکردن نییە، چونکە خاڵی دەستپێکردن واتە ئەمە دەزانین لە چییەوە دەست پێ دەکەین و ئاڕاستەی باسەکەمان بۆ کوێ دەڕوات. بەڵام ئەو هاوکێشەیە بۆ فەلسەفەی (مارکس) و هەر فیلەسووفێکی گەورەی تر دەست نادات، چونکە ڕەگوڕیشەی هەر بابەتێکی فەلسەفی لەو شوێنەدا نییە، کە باسی لێوە دەکرێت و دەست دەکرێت بە شیکردنەوەی، ئەوێش لەبەر ئەوەی، کە هەر بابەتێکی فەلسەفی وابەستە و پەیوەندیدارە بە بابەتەکانی پێش و پاش خۆی.

بۆیە دیاریکردنی دەستپێک بۆ فەلسەفەی (مارکس) ووبەووی هەمان کێشەی مێتۆدیمان دەکاتەوە، چونکە ئەو دەستپێکە نادیارە، یان بە واتایەکی تر کێشدارە و بیروڕای دژ بە یەکی لە خۆ گرتووە، بە تایبەت، کە باسەکەمان پەیوەندیی بە یەکێک لە کێشدارترین فیلەسووفەکانی دنیاوە هەیە، کە (مارکس)ە و بە چەندین شیکردنەوەی جیاواز ماماڵەی لەگەڵ کراوە. بۆیە سەرەتا هەر باسکردنێکی پەیوەندیدار بە (مارکس)ەوە پێویستە لەو شوێنە دەست پێ بکات، کە پەمان بەێت لە کوێوە دەست بە (مارکس) دەکەین و لە چ وێستگە و گۆشەنیگایەکەوە باس لە (کارل مارکس) دەکرێت. ئەگەرنا، هەوڵەکان توانای تێپەڕاندنی ئەو چوارچێوەیان نابێت، کە هەشتبیرانی ووکاش لە بارەی (مارکس)ەوە دروستیان کردووە. ئەو چوارچێوەیەی، کە پێی وایە هەر کەسێک باسی (مارکس)ی کرد، (چ بە باش و چ بە خراپ!)، ئەوا مانای وایە لە قووڵایی فەلسەفەی (مارکس) تێگەیشتووە. من یەکەم کەسم، کە ددان بەوەدا دەنێم ئەو باوەڕەم هەبوو لەو کاتەی دەستم کرد بە خوێندنەوەی بەرهەمی نووسەرە کوردەکان، بەڵام لە دوایدا دەمە سەر ئەو باسەی، کە چۆن ئەو وەهمە وردە وردە تێکشکا.

لێرەدا من پێنا بە بۆچوونەکانی (بۆب جیسپ- Bob Jessop) دەبەم، کە یەکێکە لە ڕەخنەگر و ئەکادیمیستە دیارەکانی جیهانی ئەمەمان. خۆشبەختانە لە مانگی ئابی ساڵی 2016، بواری ئەوەم هەبووە لە یەکێک لە وانەکانی بەشدار بەم، کە لە زانکۆی (ڕۆسکیلدە)ی (دانمارک) لە کۆرسی (بەئامیاریکردنەوەی سەرمایەداری-Repoliticing Capitalism) پێشکەشی کرد. ئەو بەشکی گەورەی وانەکەی، کە ماوەی سێ کاتژمێری خایاند، بە دەزینەوەی دەستپێک لە فەلسەفەی (مارکس) تەرخان کرد. لە دیدی ئەودا، دەستپێک بە فەلسەفەی (مارکس) یەکەک

لە خاک هەر گرنگکان، چونکە ئەو فەیلەسووفە خاوەن کەمێک بەرهەمی جیاوازە و کەکردنەوەی هەموو بەرهەمەکان لە چوارچێوەی فەلسەفەی ئەودا، نزیکمان ناکاتەوە لە متمانەکی زانستیانە بە شیکردنەوە و تێگەیشتن لە فەلسەفەی (مارکس).

یەکەم کتێب، کە پێویستە لێرەوە دەست پێ نەکەین و بیرکانی (کارل مارکس)ی تێدا سنووردار نەکەین، (مانفێستۆی کۆمۆنیسم)ە. ئەو جارە تەنامانە هووبەووی پرسیارمان دەکاتەوە، چونکە ئەو بەرهەمەی (کارل مارکس) و (فریدریچ ئەنگڵس) بوو بە ئایدیۆلۆگیا و بانگەشنامەی چەندین بزوتنەوەی ئایدیۆلۆگی و هزری. لێرەدا من ناموەت باسی ئەو جارە بزوتنەوە و پێوەندییان بە فەلسەفەی (مارکس)ەوە بکەم، تەنیا بە دیدەکی ڕەخنەگرانە لەو باسە دەڕوانم. خاڵی ڕەخنەگرانە لەوەی، کە بە گونجاو نییە لە کتێبی (مانیفێستۆی کۆمۆنیسم) دەست پێ بکەین ئەویە، کە یەکەم مانیفێستۆ یان مانیفێستنامە ژانرایەکی ئەدەبییە و لە شێوەی بانگەشتنامە دایە. لەو کاتەشدا هیچ بزوتنەوەیەکی کۆمۆنیستی بوونی نەبوو.

بونیادی ئەو پارچە نووسینە لە ڕووی ستایشەوە بەهێز و لە ڕووی خوێندنەوەی زانستیانە لاواز. ئەو بەرهەمە بانگەشەیەکی ستراتیجانەی جوهەرییە (strategic essentialism). ئەو بانگەشەیەی پێداگری لەسەر بەدیهێنانی ئامانجی گرووپ و بزوتنەوەکان دەکات. هەر بۆیە ئەو جارە بەرهەمە ڕەگەخشکەری ئەو جارە بانگەشەیەی بزوتنەوە کۆمۆنیست و مارکسیەکان هەبووە و لە هەمان کاتدا ئەو بەرهەمە بەردەوامی پێداگری لەسەر گرنگیەکەی کراوە. لە لایەکەوە کورتە و ئاسانە بە خوێندنەوە، لە لایەکی ترەوە لەبەر ئەوەی لە ڕووی خوێندنەوەی زانستیانە لاوازە و زیاتر لایەنی ستایشی تێدا بەهێزە، بە ئاسانی توانای کەکردنەوەی گرووپ و بزوتنەوەی جیاوازی هەیە. بۆیە دەستپێکردن لەو بەرهەمە دەستپێکەکی فەلسەفی و ڕەخنەگرانە نییە. یەکێک دەشێت پاش ئەوەی خوێندنەوەیەکی قووڵ بە بەرهەمەکانی (مارکس) و چەمکە جەراوجەرەکانی بکات، لە دوایدا ئەر بەرهەمە بخوێنێتەوە، چونکە خودی ئەو بەرهەمە ڕەنگدانەوە و بانگەشتمانەیە بە چەمک و ئەو کێشە مێژوویی و فەلسەفانەی، کە (کارل مارکس) بە کورتی ئاماژەی بە کردووە. لە ڕووی مێژووییشەوە، نووسینی (مانیفێستۆی کۆمۆنیسم) دەکەوێتە پێش نووسینی شاکارە گەورە ڕەخنەییەکەی، کە (سەرمایە)یە. لە هەمان کاتدا، نووسینی ئەو بەرهەمە دەکەوێتە پێش زانبوونی مادی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری.

بەرهەمکی تر، کە بە دانانی وەکو دەستپێک نزیکمان ناکاتەوە لە

فەلسەفەی (ماركس)، نووسینی (پارچەنووسینی ئابووری و فەلسەفی 1844 -Economic and Philosophic Manuscript of 1844)، لەبەر ئەوەی ئەو بەرهەمە کەمێک یاداشتی ئەو فەیلەسووفەن و کاتێکیش خەی لە ژیاندا بوو، بە چاپی نەگەیاندوون. ئەو یاداشتانە زیاتر لە کتێبی (سەرمایە) خراونەتە چوارچێوەیکی فەلسەفی، کە تێیدا (ماركس) بە مێتۆدی فەلسەفیانەی خەی ڕۆخنە لە کۆپیتاڵیزم دەگرێت و ڕووبەڕووی شیکردنەوە و لێکدانەوەی فەلسەفی دەکات. کۆشەی مێتۆدی ئەو بەرهەمە لەوە دایە، کە زۆر کۆشەی ئابووری و ئامیاری بە تێرمی فەلسەفی مامەڵەیان لەگەڵ کراوە. لە هەمان کاتدا، یەکێکی تر لە کۆشکان ئەوەیە، کە کۆپییە نووسراوەکە ئاماژ و ناڕۆشنە، بەیە کە چاپ و بڵاویش کراوەتەوە بە گومانەوە مامەڵەی لەگەڵ ئەو کۆنتێکس و تێرمانە کراوە، کە (ماركس) بە کاری هێناون. جگە لەو دوو بەرهەمە، پارچە نووسینی (پێشەکی 1859 -Preface 1859)، ڕووبەڕووی هەمان کۆشەی مێتۆدیمان دەکاتەوە کاتێک دەماندەوێت لەوەوە دەست بە خوێندنەوەی (ماركس) بکەین.

کەواتە لە کوێوە دەست پێ بکەین؟ چۆن بتوانین ئەو کۆشەیەی (ماركس) خەی باسی کردووە چارەسەر بکەین و بیکەین بە خاڵی دەستپێک؟ لە ساڵی 1857دا، تێکچوونێکی ئابووری و بازرگانی گەورە کەمێک شاری گەورەی جیهانی ڕووبەڕووی قەیرانی ئابووری کردەوە. ئەو تێکچوونە یەکەم قەیرانی ئابووری جیهانی بوو، چونکە لەو کاتەدا بوو، کە تازە ئابووری نەودەوڵەتی یان جیهانی گۆشەی بە خۆوە بینی. سەرچاوەی ئەو قەیرانە لە (ولایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا) سەری هەڵدا و کەمێک شاری تری پیشەسازی و ئابووری جیهانی گرتەوە، لەوانە (لەندەن)، (لیڤەرپول)، (گلاسگۆو) لە (بەریتانیا)، (پاریس) لە (فەڕانسا)، (هامبەرگ) و (لایپزیگ) لە (ئەڵمانیا)، (ڤیەنیا) لە (نەمسا)، (ئەمستردام) لە (هەڵەندا) و (کۆپنهاگن) لە (دانمارک).

ئەو قەیرانە کاریگەری گەورەی لەسەر جووڵەی پیشەسازی و هێزی کار (labour power)ی کرێکارەکان هەبوو. شکستی بە زیاتر لە هەزار بانکی گەورەی (ئەمریکا) هێنا. بەدام هەشتا ئەوە گرنگییەکەی نییە، بەڵکو لە دوای ئەو قەیرانەوە، سەرمایەداری گۆشە دەکات و دەبێت بە دیفاتکەی ئابووری جیهان. ڕەنگە یەکێک بپرسێت چی وای لە (ماركس) کرد هێندە سەرنج بخاتە سەر ئەو ڕووداوە ئابووریە جیهانییە. بەر لە هەر شتێک، دەخی ژیانی (ماركس) لەو کاتەدا لەو پێی خراپیدا بوو. ئەوە بە ئاشکرا لە کەمێک نامەی بە (ئەنگلس)ی هاوڕێ و هاوپێنووسی دیارە و تێنانێت ئاماژ بەوە دەدات، کە هیچ

کاتێک لە ژیانیدا هەندێ لە ڕووخانی ئابووریدا نەبووە. ئەو بە ماوەی دە ساڵ بژێوی خۆی لەسەر نووسینی وتارنامەوانی پەیدا دەکرد. بەشێکی ئەو نووسینانەی لە ڕۆژنامەی (نیویۆرک تریبون- The New York Tribune) بڵاو کردووەتەوە. خراپبوونی دۆخی ژیانی زەمینەی گۆڕانی بە بیرکردنەوە و نووسینەکانی تری خۆش کرد، چونکە وەک خۆی ئاماژەی پێ دەدات، ئەڕێ دەبێتە دەستپێک. ئەو دەستپێکەی بە دوایدا دەگەڕاین، دەتوانین لەڕادا بیدۆزینەوە. دەستپێکی ئەو لە خەباتەشی ناخۆشی و سەختی ژیانی خۆیەوە سەری هەڵدا. ژیانی (کارڵ مارکس) زۆر شتمان لە بارەی فەلسەفەکەیەوە پێ دەڵێت.

بە (مارکس)، ئەو قۆناغانە سەرەتای سەرهەڵدانکی نوێی مەدەلی ئامیاری و ئابووری جیهانێ، کە پەیوەندیی بە دەستکەات و پارەوە هەیە. حکومەت و ئامیارقانەکان ڕۆڵی دەستکەات و بانکەکان ڕۆڵی پارە دەگێڕن. قۆناغی لەو شێوەیە دروستکراون و پەیوەندییان بە بڕدوامیدان بە کەشی قۆناغ و سوێی پارەوە هەیە. لەو کاتە دایە، کە (مارکس) دەست دەکات بە نووسینی کتێبی (ڕەخنە لە ئابووری ئامیاری). لەوێدا ئاماژە بەوە دەدات، کە توخزێنەوەکەی دەبێت لە لەکەینەوە لە شمەک (Commodity) دەست پێ بکات. لە بەشی چوارەمی کتێبی (سەرمایە)، کە لە ژێر ناونیشانی (دامەزراوەی گشتی سەرمایە)یە، یەکەم هەستە بەو شێوەیە دەست پێ دەکات: (سوێی شمەکەکان خاڵی دەستپێکی سەرمایەیە. بەرهەمهێنانی شمەکەکان و سوێی گەشەی فەرمەکانیان، یان بڕەن بازرگانی لە پێشبیرکانی مڕوونە، کە لەژێریدا سەرمایە سەر هەڵ دەدات، یەک دەگرن.)
بە پێچەوانەی چەمکی (کەمنیسم)، چەمکی شمەک یان شتومەک دەبێت بە خاڵی دەستپێک، چونکە لای (مارکس)، کێشە و دژکان (contradictions)ی سەرمایەداری لە شمەکەوە دەست پێ دەکات. شمەک خەسڵەتی بەکارهێنان (use) و بەها (value)ی هەیە. بە نموونە ئاتوون هەم بە کار دێت و هەم بەهای هەیە، بەڵام بەهای ئاتوون وەکو شمەک ئاوگەڵی (exchange)ی پێ دەکرێت. بەیە هەر شمەکەک، کە خاوەن خەسڵەتی بەکارهێنان-بەها بوو، دەتوانێت بە شمەکەکی تر، کە خاوەن خەسڵەتی بەکارهێنان-بەهای هەیە، بگۆڕێتەوە.

لەڕادا شمەک دوو هاوکێشەی جیاوازی هەیە. یەکەمیان ئەوەی (مارکس) پێی دەڵێت (شمەک – پارە – شمەک Commodity – Money – Commodity/)، واتە شمەکەکمان هەیە، کە خاوەن بەهای ئاوگەڵە و بە پارە بەهاکەی دیاری دەکرێت، بەڵام ئامانجی پارەش بە دەستخستی شمەکی ترە. (مارکس) بەو هاوکێشەیە دەڵێت هاوکێشەی سادە یان سرووشتی، واتە

ئەو کرداری ئاڵوگۆڕە سەرتاپاییە و بە پێکردنەوەی پێداویستییەکانە، وەک خۆی دەبێت (فرێشتن لە پێناو کڕیندا). هاوکێشەی دووەمیان هاوکێشەی کۆپیتالیسمە و بەو شێوەیە؛ (پارە – شمەک – پارە/ Money – Commodity – Money). جیاوازیی ئەو هاوکێشەیە لەگەڵ هاوکێشەی یەکەم گەورە و جەوهەرییە، چونکە ئۆگەر لە یەکەمیاندا بەکارهێنانی شمەک و بەهای پارە بە بەردەوامیدانە بە سوودی ژیان و ئاڵوگۆڕی، ئەوا لە دووەمیاندا ئامانج لەو ئاڵوگۆڕە پارەیە. یەکەم ئەمە پارەمان هەیە و دەیدەین بە شمەکێک و دواتر دووبارە ئەو شمەکە دەکەینەوە بە پارە، وەکو خۆی پێی دەبێت (کەین لە پێناو فرێشتندا).

(مارکس) پێی وایە هەر بە تەنیا گەیانی ئەو سوودە سەرهەڵدانی سەرمایەداریە. هەر لەو هاوکێشەیدا، شمەک ون دەبێت، چونکە ئامانجەکە دەبێت بە پارە بە پارە، کە شمەک تەنیا بابەتی ئەو هاوکێشەیە. (مارکس) لە هەمان ئەو بەشەی ئاماژەمان پێی دا، بەو شێوەیە ووتی دەکاتەوە: (ئۆگەر من 2000 پێند (کە دەکاتە یەک تەن) لەکەم بە سەد پاوەند دەست کەوت و هەمان ئەو 2000 پێندە بە 110 پاوەند بفرێشم، ئەوا مانای وایە من 100 پاوەندم بە 110 پاوەند گەیوەتەوە، پارە بە پارە). دیارە (مارکس) پێی وایە هەر شتێک بەهاکەی پارە بێت، پارەیە، بە نموونە لە یەکێی بانکی هەر کەسێک، لە جیاتی پارەی دەستی، ئەمە پارەی ژمارەییمان هەیە. بانک پێمان دەڵێت یان پێشان دەدات، کە چەند پارە لەسەر یەکێی بانکیی ئەمەیە. بە (مارکس) هەموو فەرمانکانی پارە، پارەن، گرنگ نییە دەستی بێت یان ژمارەیی مادام بەهای پارەی هەیە.

بەرهەمهێنانی ئەو شمەکە و گەیەنەوەی بە پارە پێویستی بە کەمێک پێسەسە. مادام ئەمە شمەک بە پارە بە کار دەهێنین، ئەوا هێزی کاریش هەمان ئامانجی دەبێت. لەو دەخەدا، پارە دەبێت بە کرێ (wage). ئەو کرێکارەی ئیش دەکات، نرخ لەسەر تواناکەی خۆی بەرانبەر بە کرێ دادەنێت. هێزی کار (labour power) تاکە سەرچاوەیە بە بەهای زیادە (surplus value) و هەکاری جێگرەوەی بەرهەمهێنان (substitutable factor of production). مادام لەردا ئامانج کەینی پارەیە بە پارە، لە پێناو بەهای زیادە یان قازانج، ئەوا هەموو هاوکێشەکانی تر لە چوارچێوەی ئەو سوودا دەتوێنەوە. هێزی کار، کە هێزێکی مرۆییە دەبێت بە ئامانجی سەرمایەداری و لە پێناو گەشەدان بە خۆی، بە کاری دەهێنێت. ترسناکیی سەرمایەداری هەڕەشاندنەوەی هەموو بونیادە کۆمەڵایەتی و مرۆڤیی (social and

historic constructions)کان. هەزی کاری کرێکاران دەبێت بە داینامیکی بەردەوامیدانی بەرهەمهێنان و نرخ و بەهای ئەو هێزەش لە بەکارهێنانی دایە، نەک لە هەبوونی.

کەواتە دەستپێکردن لە کتێبی (سەرمایە) و (ڕەخنە لە ئابووری سیاسی) زۆر دەروازەی گرنگ و بنچینەیمان بۆ دەکەنەوە. خوێندنەوەی ئەو دوو کتێبە هێزی ئەوەمان پێ دەبەخشن فەلسەفەی (مارکس) بە قووڵایییەکەی خۆیەوە بناسین، نەک بە تەنیا لە چوارچێوەی کەمێک بانگەشە. دەستپێکردنی خوێندنەوەی هەر فیلەسووفێک و هزرێکی قووڵ لەو شوێنە دەست پێ دەکات، کە چەمکە بنچینەییەکانی ئەو فیلەسووفە یان هزرەی لەسەر دامەزراوە. بە (مارکس) کۆلتووور و نەریتی سەرمایەداری کۆشە گەورە و بنچینەییەکەیە و لەوەوە خوێندنەوە بە دنیا و مێژوو دەکات. یەکێک لەو فیلەسووفانەی، کە بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ بەرگری لەو بۆچوونە دەکات، (سلاڤۆی ژیژێک)ە. لە پێشکی کتێبی (توندوتیژی)، (ژیژێک) ئاماژە بە نامەیەکی (مارکس) بە (ئەنگڵس) لە ساڵی 1870 دەدات، بەم شێوەیە (ژیژێک) شیکاری کردووە: "نامەکەی (مارکس) دەربەینی ترسە خەستکەیەتی؛ ئایا شۆشگێڕان ناتوانن بە دوو ساڵێك چاوەڕێ بکەن؟ ئەو هێشتا (سەرمایە)ی تەواو نەکردووە."

(مارکس) لەو فیلەسووفانە نییە ئەمە بۆچوونکانیان بخوێنێنەوە. بۆچوونکانی (مارکس) هەر بۆچوون نین، بەڵکو کارەستی توێژینەوە و خوێندنن. بۆچوونکان هێندە ئاسان نییە بە ئەوەی بتوانین بەڵێن باوەڕمان پێیەتی یان نا، چونکە فەلسەفەی ئەو لە دەرەوەی باوەڕە. بەڵکو، هزری (مارکس) وا دەخوازێت ئەمە خاوەن توانای توێژینەوە و ڕەخنەگرتن بین. هەر خەی لە کەتاییی یەکەم پێشکی کتێبی (سەرمایە) دەڵێت، "هەر بۆچوونێک، کە لەسەر ڕەخنەی زانستیانە بونیاد نراوە، بەخەرهاتنی دەکەم." لەڕەدا، وەک هەر فیلەسووفێک (مارکس) بانگەشەی ئەوە ناکات، کە ڕەخنە فەلسەفییەکانی ڕەهان، بەڵکو بکراوەیی وەکو بابەتێک بە توێژینەوە و ڕەخنەی زانستیانە دەیهەڵێتەوە. کتێبی (سەرمایە) دابەینی (مارکس)ە لە زەربەی ئەو خوێندنەوانەی بە (مارکسی ئایدیالەگی) دەکرێت. فەلسەفەی (مارکس) فەلسەفەیەکە، کە توانای گەڕانی گەورەی مێژوویی و جیهانی هەبووە و هەیە. نەک هەر ئەوە، بەڵکو زەمینەیەکی گەورەی بە ڕەخنە و فەلسەفەی ئابووری دامەزراندووە.

دەنگەکان:

2- ئایا بواری ڕەشنبیریی و سیاسییمان بە تەواوی دەستبەرداری مارکس بووە؛ چیتر پێویستی بە مارکس نەماوە؟ ئاخۆ ڕاستە بە ڕاگەیاندنی مەرگی مارکس، هەموو تێز و بیرکردنەوەکانی وەلا بنێین؟
4. ئایا توانای فەلسەفەی مارکسیزم لە گۆڕینی کۆمەڵگادا کۆتایی هات، یاخود ئەوە هەر مارکسیزمە کە توانای گۆڕینی کۆمەڵگای هەیە؟

سۆران ئازاد

من لێرەدا وەڵامی پرسیاری چوارەمیشتان دەدەمەوە بە ئاوڕێکخراویەک بە بەچوونەکانم دابەزرێنم. جگە لەوە هەوڵ دەدەم لە چەند ڕوانگەیەکەوە لە ئامادەیی مارکس لە کۆمەڵگەی کوردی بڕوانم. سەرەتا پرسیارەکەی تۆ ئاڕاستەیەکی هووی لە نووندی ڕەشنبیریی کوردیێ و ئاڕاستەکەی تری نووندی سیاسی. بەڵێ سەرەتا پێویست دەکات بزانین نووندی ڕەشنبیریی ئەمڕۆ چییە و کێن ئاوانەی نوونەرایەتی دەکەن، ئینجا دەتوانین لەوە تێبگەین ئایا ئاو نووندە توانای ماملەکردنی لەگەڵ هزر و فەلسەفەی (مارکس) هەبووە تاکو بڵێین پێویستی پێی نەماوە. لێرەشەوە دەزینەوەی دەستپەکەکیش بۆ ئەو باسە قوناغی خودی نووندی ڕەشنبیریی کوردی ئاماژە و نازانین باس لە کامە نووند و کامە ڕەشنبیرەکانی دەکەین. یەکەم ئەمە بەرهەمی ئەو نووسەر و ڕەشنبیرانەمان لەبەر دەستدا نییە تاکو بزانین پێویستیان بە (مارکس) ماوە یان نا.

دەگمەن ئەو بەرهەمە فەلسەفیانەی بە دیدەکی ڕەخنەگرانەوە لە بارەی (مارکس)ەوە نووسراون. نەک لە بارەی (مارکس)، بەڵکو هەر فیلەسووفێکی ترەوە. زۆر نابەت (د. محەمەد کەمال) تەواوی هەوڵەکانی خۆی خستەتە کار بۆ دروستکردنی زەمینە. وەکو تر، نووندی ڕەشنبیریی کوردی نووندی حوکمدانی پێیامبەرانەیە. ڕەشنبیری ئەمە ڕەشنبیری هەموو شت زانە و خۆی دەخاتە ناو هەموو بوارەکەوە وەک ئەوەی شارەزاییەکی بواری تەواوی لە هەموو بوارەکان هەبێت.

بەر لە هەر فیلەسووفێک، (ئیمانوێل کانت) مەترسی ئەو دیاردە ڕەشنبریییەی بۆ دیاری کردووین. لە پشتکی نووسراوی (بناغەدانان بۆ مەتافیزیکی ڕەوشتەکان)، (کانت) ئەوانەی، کە خۆیان بە (بیرمەندە سەربەستەکان) ناو دەبەن، بەم شێوەیە ئاگادار دەکاتەوە، "ئەوانەی بە دوای تێرکردنی ئارەزووی ئاستی جەماوەرەوەن، بەڵایانەوە بووەتە دیاردەیەکی ئاسایی، کە [بابەتی] ئەزموونی لە تێنیش هەشتکی بە تێکڕای کارتێک لە هەموو جۆرەکانی تر، کە خۆشیان سەریان لە

دەرناچێت، بفرۆشن و بە خۆشیان بژین ‘بیرمەندە سەربەخۆکان’، بە ئەوانیشی خۆیان بە بەشی تایبەتی هۆشکیی فەلسەفە تەرخان کردووە بژین ‘وشکەکان’.

ئایا وەکو سەرجەم، شتەکان بە کەسی شارەزا باشتر پێش نادەکەوتن، ئەگەر هاتباو ‘بیرمەندە سەربەخۆکان’ ئاگادار بکرنەوە بە ئەوەی هەر لە خۆوە دوو بەرهەم، کە زەر لە یەکتر و لە شێوە ماموکردن لەگەڵیاندا جیاوازن، هەڵنەگرن؟”. نەوەندی ڕۆشنبیری کوردی پێیتی لەوانەی، خۆیان بە بیرمەند یان نووسەری ئازاد و سەربەخۆ ناو دەبەن و دەست بە هەموو بوارە جیاوازەکانی هزر دەبەن. هەر (کانت) لە پێشەکی ئەو نووسراوەدا، پێ لەسەر ئەو دادەگرێت، کە “لە هەر شوێنێک کارەکان بە وردی دابەش و لە یەکتر جیا نەکرابێتنەوە، لەو شوێنەدا هەر کەسەو وەستای هەموو-شت-زانە و هەر لەو شوێنەدا بوارەکان لەو پێی دواکەوتووبدا دەمێننەوە.” بەچوونی (کانت) بە دڕخی ڕۆشنبیری و کەلتووری ئەمە پێناسەکی تەواوە. لە نەوەندی ئەمەدا هەر کەسەو دەست بە هەموو شتێک دەبات و ئازادانەش حوکم دەفرۆشێت.

(بەختیار عەلی) یەکێک لە نموونەکان بە وەها تێگەیشتنەکمان بە فراهەم دەکات. لە بابەتی (خۆگەلکردن وەکو ستراتیژ) لە بارەی (مارکس)ەوە دەڵێت: “مارکس لە گەشبینە دەگمەنەکانی مێژووی فەلسەفەیە، بەڵام هیچ ڕۆشبینێک لە مێژووی سیاسەت و فیکردا وەک ئەم گەشبینە تاقانە و ناوازەیەی مێژووی فیکر «مارکس» زەوی پێنەکرد لە دیکتاتەریەت و زیندان و جینۆساید و ترس.” لەرەدا (بەختیار عەلی) نە لە پێش ئەم پەرەگرافە و نە لە بەشەکانی تردا، پەمان نایەت گەشبینیی (مارکس) لە کوە دایە و بۆچی دنیای پە کردووە لە دیکاتەریەت، زیندان، جینۆساید و ترس! ئایا ئەو چوارانە (مارکس) دروستی کردوون و لە پێش ئەودا بوونیان نەبووە؟ ئەی ئەستا، کە دیکتاتەریەت، زیندان، جینۆساید و ترسمان هەیە، بەرهەمی (مارکس)ن؟ دکتاتەریەتی پادشایانی کەنداو هەیی (مارکس)ە؟ زیندانەکانی دنیا (مارکس) نەخشەی بە کێشاون؟ جینۆسایدی (جولەکەکان)، (ئەنفال) و بۆم دوایش (یەزیدیەکان) بانگەشەی (مارکس)ن؟

(بەختیار عەلی) بەوە ناوەستێت و دەنووسێت: “دەگەڵەوە سەر هێستکەی مارکس کە دەڵێت «کاری فیلەسوفان تا ئێستا تەفسیری دونیا بووە، ئێدی کاتێتی بیگۆڕن». ئەمە ئەو هێستیەیە کە بەڵزتان {سیروان عەبدول} و هەموو ئەکتیفیستە سیاسییەکان و پڕاتیفیستە

لیبرالەکانیش لە خەرمانەکانی باوەڕیان پێیەتی. لە ژێر باڵی ئەم رستەیەوە هەموو دیکتاتۆرییەتکانی سەدەی بیست هاتنەدەر. " من لە کاتی خۆیدا نامۆیەکم بە (بەختیار عەلی) نووسی و هەر لە سایتەکەی ئەوەدا (دەنگەکان) بەاوم کردووەتەوە و خوێنەر دەتوانێت لەوەدا بیخوێنێتەوە. بە پێویستی دەزانم ئەو سەرنجەی ئەو کاتە لە بارەی ئەو حوکمە ووکەش و هەڵوێستەی نووسیومە، جارێکی تر لێرە دایدنێمەوە، کە بەو شێوەیە:
"یەکێک بیەوێت (مارکس) لە نەوەندی هۆشنبیری کوردییەوە بناسێت، دەتوانێت چی لەو حوکمە ووکەشانە فڕ بێت؟ ئایا ئەو جۆرە حوکمانە هیچی کەسکەن، نەک بەڵکو بەڵای (مارکس)ەوە چووبێت، چونکە ئەو زمانە هەرگیز ناگاتە ئاستی باسکردنی ئەو فەیلەسووفە، بەڵام هەر بەڵای فیکرەوە چووبێت و بە هەژێیەکی زێر کەمیش بێت جیاوازیی لەگەڵ ئەو کەلتوورە پێ لە حوکمی سواو و هەڵەیە دروست کردبێت؟ وەڵامەکە نەخێرە.

زمانی نووسەرێکی قووڵ و داهێنەر هیچ کاتێک لەو ئاستەدا لە دنیا و فیکر ناوانێت."
جگە لەو بڕچوونە، بەو مێتۆدی (بەختیار عەلی) و هاوبیرەکانی، وەکو بەشێکی زۆری مامۆستایانی ئایینی بێت، (کاڵ مارکس) بەپرسیاریەتی تەواوی تاوانکانی دیکتاتۆرەکانی سەدەی بیستی دەکەوێتە ئەستۆ، ئەویش بە یەک هەستە. ئەو بڕچوونە نەک لە ووی لێگیکیشەوە، بەڵکو لە ووی مێژوویشەوە، ناتەواوە. بە هەنانەوەی ئەو نموونەیەی (بەختیار عەلی)، کە نوێنەرایەتی نەوەندێکی گەورەی هۆشنبیریی کوردی دەکات، لەوە تێدەگەین، کە بیری (مارکس) نەک هەر لەو نەوەندەدا نەبووە و نییە، بەڵکو بە هۆتکردنی ئەو فەیلەسووفە، هۆشنبیرانمان پەنایان بە هەموو جۆرە حوکمێکی ووکەش و سواو بردووە. لێرەدا پێویستی نەدەکرد هۆشنبیرانمان ئەو ئەرکە سەختە بگرنە بەر مادام مەلاکان دەمکە (مارکس) بەو شێوەیە خستووەتە بەردەم دادگای حوکمکانیان.

بەڵگەی ئامادەیی هەر فیکرێک زمانە. ئەگەر بە ئاستی زمان و هەشیاریی خەمان بگەینەوە، دەرکەوتکانی ئامادەیی (مارکس) لە هەشیاری ئەمەدا نائامادەن و نین. لە زمان و هەشیاری ئەمەدا گرنگی و قوڵسایی هەر بیرێک لەوە دایە، کە چەندە دەتوانێت باوەڕکانمان پتەوتر و بەهێزتر بکەن. کەم نین ئەوانەی لەژێر کاریگەری هەژموونی هۆتی ئایدۆلۆگیای کەمۆنیستی، دووبارە لە وەهمی باوەڕکەوە بە وەهمی باوەڕکی تر بازیان داوە.

بەیە هەر زوو بەشکی زۆری ئەوانە، لە دوای هەرەسهێنانی یەکێتی سۆڤیەتی و بلۆکی کۆمۆنیسم لە سەر ئاستی ئایدیۆلۆجیا یان گۆڕانەوە بە باوەڕە کۆلتووری و ئاینییەکیان، یان وەکو شونکەوتوانی بەسەزی کۆمۆنیسم لە نامۆیی و گۆشەگیرییەکی قوولدا، بە هیوای زیندووبوونەوە و سەرهەڵدانەوەی وەها هێوتک، مانەوە. یەکێک لە کۆشکانی ئەو بزوتنەوانە ئەوە بووە، کە وەکو پێیامبەر مامۆستایان لەگەڵ (مارکس) کردووە. وەژیانە هەموو قسە و بۆچوونکانی مارکس وەرگیراوە و باوەڕکی هووتی لە بەرهەم هێندراوە. پابەندبوون بە فەرکاریەکانی مارکس وەکو پانەبدبوون بووە دەقە ئاینییەکان. هەزی ئەو بزوتنەوانە لە ناوەوەی کۆمەڵگە سەرچاوەی نەگرتبوو تاوکو بتوانێت گەڵانی پێشڕەوی دروست بکات. بەیە بۆچوونکانی لە زەر شت کورت کرابوویەوە.

یەکێک لەو نەریتانەی ئەو بزوتنەوانە، یان بەین ئەوانەی خەیان لەژەر چەتری فەلسەفەی (مارکس) پەناسە دەکرد، هەمان ئەو چەمکە بوو، کە لە پەخنەی ئەدەبی ئیمپریالیزم بە (لۆگیکی دووانەیی ئیمپریالیسم- binary logic of imperialism) ناسراوە. (لۆگیکی دووانەیی ئیمپریالیسم) ئاماژەیە بەو لۆگیکە کۆلتووریەی دەوڵەتی (داگیرکەر) دژ بە دەوڵەت و کۆلتووری (داگیرکراو) بە کاری دەهێنا، بە نموونە داگیرکەر پێشکەوتووە، خاوەن شارستانییە، باڵادەستە، هەڵبژەردەوی خوایە، داگیرکراو دواکەوتووە، وەحشیگەرە، شایەن بە ئازادی نییە، نەفرەت لە کراوە و زەری تر.

لای پێشنبیری کۆمۆنیستی هەمان لۆگیک بەرانبەر بە کۆمەڵگەی کوردی پەیڕەو کراوە. کۆمەڵگە کۆنەپەرست، ژن چەوسێنەر، نائازادیخواز، دواکەوتووە، بەنام کۆمۆنیسم ئازادیخواز، تازەگەر، یەکسانخواز و پێشکەوتووە. دەبینین وەک چەن ئایین بەربەستی زەر گۆڕی بە ئازادی و یەکسانی ڕەگەزی هەیە، ئاوا ئەو بزوتنەوانە سەرنجی زەریان لەسەر ژن وەک بابەت نەک خە هەبووە. ئەوە بەبە ئەوەی خوێندنەوە و هەڵسەنگاندن و تێگەیشتنمان بە کۆلتوور و بونیادی کۆمەڵایەتی کۆمەڵگەی کوردی هەبێت. شێپەلی ئەو بزوتنەوانە دژ بە هەموو بەها کۆمەڵایەتیکان بووە و سەرجەمی بونیادی کۆمەڵگەی بەلاوە نا بە خەزگەی ئەوەی کۆمۆنیسم هەزی ڕزگارکەرە. گوژمی ئەو جەرە بزوتنەوانە زوو دامرکایەوە، چونکە هەزکەی لە کۆمەڵگەوە سەرچاوەی نەگرتبوو و خاوەن تێگەیشتن بە بونیادی کۆمەڵایەتی و کۆلتووری نەبوو.

یەکێکی تر لە هەکارکان ئەوەیە، کە ئەو ژینگە و پاشخانەی (مارکس)

فەلسەفەی خۆی لەسەر دامەزراندووە، لە کۆمەڵگەی ئەمڕۆدا ئامادەیی نەبووە. (ماركس) فەیلەسووفێکە لەسەرووی هەموو بەربەستەکان، لەوانە جیاوازی نەژاد، ئایین، نەتەوە و ڕەگەز قسە دەکات و پێژەکەی گشتگیرە. بە هەمان شێوەیش، ڕۆخنەکانی (ماركس) نەک بە تەنیا ئاماژەن نین بە کۆمەڵگەیەکی دیاریکراو، بەڵکو باسن لە وەرگەڕانی ڕووتی مێژووی مرۆڤایەتی لە دەرئەنجامی گۆڕان و گواستنەوە لە شێوەی بەرهەمهێنان و چالاکی ئابووری. ئەو گۆڕان و گواستنەوانە کاریگەریی گەورەی لە وەرگەڕانی چالاکییە مرۆییەکان هەبووە، تەنانەت لە دابەشبوونی چینایەتی، نەژادی و ئاینیش. بەڵام ڕۆخنەکانی (ماركس) گشتگیرن، بەڵام زەمینەی لە دایکبوونی ڕۆخنەکانی (ماركس) لە نەریتە فەلسەفییەکانی پێش خۆی جیا ناکرێتەوە. بە ئاگابوون لەو زەمینە، هەڵومەرج و پاشخانەی فەلسەفەی (ماركس) تێیدا سەری هەڵدا، تێگەیشتنەکی ناتەواومان پێ دەبەخشێت.

بە گشتی، بەر لەوەی باس لە بەلاوەنانی (ماركس) و تێزەکانی بکرێت، ئەمە پێویستە باس لە هەژاری و کەمتوانایی نووندی ڕۆشنبریی خەمان بکەین. تا زەمینە بۆ ڕۆخنە و دامەزراندنی پێژەی فەلسەفیانە دروست نەبێت، بەیار نییە بەو مێتەدە کرچوکاڵانە، کە یان ستایشین، یان نەفرەتی لە (ماركس) و هەر فیلەسووفێکی تر تێ بگەین. ئەوە ئاستی گۆشەی هۆشیاری ئەمەیە، کە ئاماژەی گەڕان دیاری دەکات. ئەمە ناکرێت چاوەڕێی گەڕان لە هیچ فەلسەفەیەک بکەین، بەڵکو ئەوە ئەمەین، کە بەیار دەدەین هۆشیاری ئەمە چ ئاماژەیەک وەربگرێت و چ گەڕانێک بەرهەم بهێنێت.

دەنگەکان:

3- پاش ڕووخانی سیستەمی سۆسیالیزم و وەرکەوتنی تێزی "کۆتایی مێژوو" لە لایەن فوکۆیاما و هاوڕاکانییەوە، ئایا ئەو بانگەشەیە واتای مردنی ماركسی فەلسەفیی بوو؟ یان مەبەستی ئەو ماركسە بە ئایدیالێزییکراوەیە کە کۆتایی هات؟

سۆران ئازاد:

وەڵامەکەی من ئەوەیە، کە هیچ یەکێکیان. هەکار بە ئەوە ئەوەیە، کە بیری فەلسەفی لە چوارچێوەی دوالیزمدا بەیار و حوکمی لەسەر نادرێت. نەریتی دوالیزم یان دووانەیی، خەسارمەندییەکی گەورەی لە هەزی تێگەیشتنی فەلسەفیانەی هۆشیاری مرۆڤ داوە. ئەمە کاتێک

دەتوانین ئازادانە بیرکەی فەلسەفی لەگەڵ بدەینەوە، کە لە هەمیشەی پشبیر و پاشبیرکانی حوکم و بیاردان دووریان بخەینەوە. هەر بیرکەیەک خاوەن خەسڵەتکی پەی ناتەواوە لە خۆیدا. ئەو پەیە ناتەواویە دەرئەنجامی بڕیککەوتن و تێکەڵبوونە لەگەڵ پشبیر و پاشبیرکانی دوای خۆی. بەو پەیە بەت، بیری فەلسەفی هەمیشە کراوەیە؛ شایەن بەوەیە لەگەڵ پێکهاتە و کارەستەی نوێ یەک بگرێت و لە پێکهاتەی پشووی خۆشیەوە دابەزێندرێت.

ڕەگی سەرچاوەی بەچوونەکەی (فۆکویاما)، دیدی فیلسووفی ئەڵمانی (هیگڵ)ە لە بارەی مێژوو. ئەگەر پێش (هیگڵ) خوێندنەوەی مێژوو خۆی لە دابەشبوونی زنجیرەیی ڕووداو و ساتەکاندا بینیوەتەوە، ئەوا لای (هیگڵ) ئەو تێگەیشتنە ڕووبەڕووی هەڕەشانەدەوە دەبێتەوە، کە لە کتێبی (فەلسەفەی مێژوو) بەچوونەکانی خۆیی تێدا دامەزراندووە. لە دیدی (هیگڵ) گرنگیی فەلسەفەی مێژوو لەوەدا نییە لە چ ساتەکەوە بە چ ساتەکی تر دەمانبات، بەڵکو تێپەڕاندنی سەردەمکی هەشیاریە بە سەردەمکی تر، یان گەیانی پاڵادایمکانی گۆشکردنی هەشیاریە بە بە دەستهێنانی ئازادی. هەر لە هەمان کتێبدا، (هیگڵ) ئاماژە بە دەستکەوتنی ئازادی دەکات و لەوەدا مێژوو دێگات بە کامڵیی خۆی.

یەکەم تەوژمەوەی (فۆکویاما) لەو بارەیەوە لەژێر ناونیشانی (کۆتاییی مێژوو؟) لە ساڵی 1989 لە گۆڤاری (The National Interest) بڵاو کرایەوە. (فۆکویاما) هەوڵی داوە ئەو بەچوونەی (هیگڵ) بە پشکەوتنکانی خۆرئاوا لەژێر سایەی دیمکراسی و زاڵبوونی هەژموونی لیبەرالیزم، کە وەک خۆی ئاماژەی پێ دەدات، خۆریکە دەبێت بە تاکە مۆدێلی چارەسەر بە تەواوی ناکۆکیەکان، بکار بهێنێت. وەک خۆی دەنووسێت: "ئەوەی ئەمە دەیبینین بە تەنیا کۆتایی شەڕی سارد یان تێپەڕین بەناو کاتکی تایبەتی مێژووی دوای شەڕ نییە، بەڵکو کۆتایی مێژوو خۆیەتی؛ واتە خاڵی کۆتای گۆشەسەندنی ئایدیۆلۆگیی مرۆڤ و بە گەردوونیبوونی دیمکراسیی لیبەراڵ وەک کۆتا فۆرمی حوکمانیی مرۆڤ." زمانی (فۆکویاما) زۆر گۆشبینانەیە. ئەو وای دەبینی، کە تارمایی دیمکراسیی لیبەراڵ خۆریکە تەواوی جیهان دەگرێتەوە.

زۆرێک لەو پێشبینییە گۆشانەی (فۆکویاما) باوەڕی پێی هەبوو، لە جیهانی ئێستاماندا پێچەوانەکەی هاتووە دی. (فۆکویاما) پێی وابوو، کە لە کاتکی زووەدا، جیهان چیتر ڕووبەڕووی کێشە و ناکۆکی گەورە نابێتەوە. مانشێتی ڕۆژنامەکان کێشەی سادە و لاوەکی لە خەڵکی دەگرن، چونکە مێژوو وا دێگات بە کۆتایی و کامڵی خۆی، کە تێیدا هەمووان

لژێر سایەی دیمۆکراسیی لیبڕاڵ چژ لە بوونی خۆیان دەبینن. ئاوەدانووێک لە کۆشکانی جیهان پێچوانەکەمان بە دەستەمۆنت. وڵاتێکی وەکو (چین)، کە (فۆکۆیاما) پێی وابوو بەرەو دیمۆکراسی هەنگاو دەنێت، بووەتە سەرمایەداری تۆتالیتاری. کاریگەریی ئابووریی کانی (چین) لەسەر هاوکێشەی بازاڕ حاشاهەڵنەگرە و ناتواندرێت بەلاوە بندرێت. ئەو بڕچوونەیشی، کە هەرەسهێنانی یەکێتی سۆڤیەت دیمۆکراسیی بە (ڕووسیا) فەراهەم دەکات پێچوانەکەی دەرچووە.

جیهان بەدەم کێشەی لاوکی نا، بەڵکو بەدەم کێشەی زەر گەورەو دەناڵێنێت. گەرمەداهاتنی زەوی و گەانی کێش، کە یەکێکە لە ئاکامەکانی گۆشەی سەرمایەداری و ئەو بەرهەمهێنانەی، کە وا دەخوازێت لەپێناویدا سرووشتی زەوی تێک و پێک بدرێت هەر بە تەنیا بە ئەوەی گۆشە بە خەی بدات. کۆمپانیا و وڵاتە زلهێزەکان تەواوی سەرمایەی مرۆیی و سرووشتیان بە بەردەواميدان بە گۆشەی هاوتەریبی ئابووری (Exponential Growth) تەرخان کردووە.

دەخی مرۆیی لە وڵاتە زلهێزە ئابووریەکان، کە خاوەن سیستەمێکی تۆتالیتارین، وەکو (چین) و (سینگاپور) نیچاو ناکرێت، چونکە توانا ئابووریەکەیان نکۆی لە نەکراو و کاریگەری گەورە لەسەر ئابووری جیهان دادەنێن. (چین) خاوەن یەکەم چوار بانکە گەورەکانی جیهانە. بە گوترەی یەکێک لە لێکۆڵینەوەکانی (زانکۆی کۆپنهاگن)ی دانمارکی، ئایفۆنی هەر بەکاربەرێک کرێکارێک لە چین دەکوژێت! چونکە ئەو کرێکارانەی ئەو هەموو ژیانیان لە کارگەکاندا بەسەر دەبەن و تەنانەت وەچەکانیشیان دەبنەوە بە هەزی کرێکار، کە پێشەنگی ئەو کۆمپانیایانە (فۆکسیکۆن – Foxconn)ە. ئەوە تەنیا تایبەت نییە بە کۆمپانیای ئەپڵ، بەڵکو ئاماژەدانێکی بچووکە لەوەی، کە دەخی مرۆیی چۆن لەپێناو پاراستنی گۆشەی ئابووری جیهان پشتگوێ خراوە.

(مارکس) لە بۆشکی گەورەی ئەو مەترسیانە دواوە و هەستی بەو هەزە شاراوە ترسناکە کردووە، کە سەرمایەداری دەیجووڵێنێت. گەانەوە بە (مارکس) گەانەوەیە بە یەکەم ڕەخنەی فەلسەفەی ئابووری لەسەر سەرمایەداری. کۆشەی گەورە لە بڕچوونەکانی (فۆکۆیاما)دا هەن، بەڵام پێشەنگترینیان ئەوەیە، کە هەوەی داوە فەلسەفەی (مارکس) وەکو پێیامێکی ئایدیۆلۆگی کورت بکاتەوە، کە پێویست بووە بە کاتێکی دیاریکراو و لۆگۆ هەرەسهێنانی یەکێتی سۆڤیەت، ئەو پێیامە دەورانی خەی گەا و کۆتایی پێ هاتووە. (مارکس) پێیامێکی کورتی ئایدیۆلۆگی نییە. ئەو ڕەخنەکانی بە سیستەمێکی ئابووری جیهانی

بەرز دەکاتەوە، کە سەرتاپاگیرە و بەیار لەسەر کایەی ئامیاری و کەمڕایەتی جیهان دەدات. سیستەمێک، کە لەپشتاو درێژدان بە خەی، هەموو شتێک لە خۆیدا دەتوێنێتەوە و دەخاتەگەڕ.

دەنگەکان:
0- بە بۆچوونی ژاك دەریدا، ئەوەی کوژراوە مارکسی ئایدیۆلۆژییە نەك فەلسەفیی. ئەو مارکس بە تارمایی هاملەت دەچوونێت، بەوەی ئەو هەر کاتێك بیەوێت دەتوانێت بگەڕێتەوە لای و لەحەقیقەتی تاوانی باوك کوشتندا ئاگادارمان بکاتەوە. کەواتە ئایا مارکسەکەی ناو زمانمان کەی توانای ئەوەی هەیە بڵێتە گۆ؟

٦- با قسەیەکی بابەکی ئەحمەدی لەبارەی مارکس بهێنینەوە کە دەڵێت "مارکس دەرمانی زگار بوونمان نادات, بەڵام ئەوەمان بیر دەهێنێتەوە کە نەخۆشین و واچاکترە مشورێکی چارەسەرکردنی خۆمان بخۆین، ئەو هەندێ دەرمانیشمان بۆ دەست نیشان دەکات, بەڵام لەسەر ئێمەیە کە لەئاست کاریگەری ئەو دەرمانانە بتۆزینەوە" عەقڵی ئێمە لەکوێی دۆزینەوەی ئەو دەرمانەیە؟

سۆران ئازاد

چونکە پرسیارەکەت وێژیانەیە و ئاو بۆچوونی (جاك دەریدا) لە پەرتووکەکەی (تارماییەکانی مارکس)دا پێداگری لەسەر کراوە، کە ناوەڕۆکی ئاو پەرتووکە دوو‌ماندێ بە وێنەی وێژەیی، هاوە دادەم بە هێنانەوەی شیعرێکی (ئینێ ماریە ڕیلکە) دەست پێ بکەم:

"لەدەستدانیش هێشتا هیی خۆمانە، تەنانەت لەبیرکردنیش
هێشتا خاوەن شکۆیەکە لە شانشینی گواستنەوە.
کاتێک شتێک دەڕوات، دەخولێتەوە و ئاگەرچی
ئێمە بە ئێستەم چەقی بازنەکەین،
بە دەورماندا هەڵێ نەشکاو و سەرسوهێنەرەکەی
دەکەشێت."

ئاگەر بمانەوێت ناوەڕۆک و گوێی ئەم شیعرە بە ئامادەیی (مارکس) لە جیهانی ئەمڕۆماندا بە کار بهێنین، ئاوا دەتوانین بڵێین، کە (مارکس) خەی ڕەیشتووە، بەڵام فەلسەفەی بەدەورمانەوەیە و بە شاوە و خوێندنەوەی جیاواز گوازراوەتەوە. (جاك دەریدا) لە کتێبەکەیدا بەمان ڕوون دەکاتەوە، کە بۆچی لە جیاتی (تارمایی مارکس)، کە ئاماژەیە بە یەک تارمایی، (تارماییەکانی مارکس)، کە ئاماژەیە بە جۆرها تارمایی، بە کار هێناوە. لە دیدی ئاودا، (مارکس) خاوەن

یەک تارمایی نییە، بەڵکو بە دەورمانەوە و لە جیهانماندا تارماییەکانی (ماركس) جەراو جەرن. تارمایی خاوەن گیان نییە و جەستەیشی نییە. (دەریدا) وەژیانە پەوەندیی نێوان تارمایی و گیان ڕوون دەکاتەوە، کە یەکەمیان نابەتە جەستە و نایەتە ناو ژیان، بەڵام دووەمیان جەستە دروست دەکات و دەبەت بە بەشێک لە جیهان. تارمایی ئامادەییەکی نائامادەی هەیە. وەکو لە بابەتێک ئاماژەم پێی داوە، مرۆڤ توانیویەتی شتی زۆر گەورە بکات، بەڵام هەرگیز لەوەدا سەرکەوتوو نەبووە ئەگەر لەو تارماییەکان بگرەت لەو کاتەی، کە دەردەکەون. (ماركس) بەوەدا خاوەن یەک تارمایی نییە، لەبەر ئەوەی فەلسەفەکەی بەرفراوانە، ئەو بەرفراوانییە تارمایی جیاواز بە دەوری جیهاندا دەکێشەت.

دیارە مەبەستی (دەریدا) ئەوە نییە، کە گیانی (ماركس) بووەتە تارمایی و وەکو گیانی پێیامبەران ئاگایان لە جیهانە، چونکە خودی (ماركس) بە هاوتا لەگەڵ (ئەنگڵس) لە کتێبی (ئەڵمانیا) ئاماژە بەوە دەدات، کە ئاگایی مرۆڤ هیچ نییە جگە لە ئاگامەندیی ژیان. مرۆڤ بوونەوەرێکی ئاگامەندە و ئەو ئاگامەندییەش لەناو ژیاندا دەتە بوون، نەک ئەوەی ئاگامەندی پێش بوونی مرۆڤ، وەک ئەوەی فەیلەسووفانی مەتافیزیک پێداگری لەسەر دەکەن، لەوانە (پلاتۆ) و (دەکارت)، هەبووبەت و دواتر لە جەستە و بوونی مرۆڤدا خۆی بەرجەستە بکات. مەبەستی (دەریدا) لە خودی فەلسەفەی (ماركس)ە، کە خاوەن خوێندنەوەیەکی بە وێنەیە بە دەخەکانی مرۆڤ و ئەو شەوازانەی (سەرمایەداری) دەیگرەتە بەر.
(ماركس)ی ناو زمانی ئەمە هەبوویەکی جێگیر و لەپێشتر نییە تاوەکو بتوانێت بەتە گۆ.

بوونی (ماركس) ئاگامەندییە. پێژەکانی ئەو ئاگامەندییە بەردەستن و توانای خوێندنەوەی هێزی شاراوەی ژیانی ئابووری مرۆڤ لەناو سیستەمی سەرمایەداریدا هەیە. (ماركس) بەر لەوەی بەچوونەکانی بێت، ئەو وزە فەلسەفییەیە، کە خاوەن گۆڕەکی بەهێزە لە خوێندنەوەی دیاردە جەراوجەرەکانی سەرمایەداری. بەچوونەکانی (ماركس) جێگەی ڕەخنە، شیکاری و ڕەتدانەوەشن، بەڵام ئەمە پێویستییەکی گەورەمان بەو گۆڕە فەلسەفییەیە، کە توانای دێزینەوە و شیکارکردنی ژیانی ئەمە لەناو سیستەمی سەرمایەداریدا هەیە. توانای ئەوەی هەیە بەبینێت چۆن مرۆڤ وەکو بوونەوەرێکی ئاگامەند لە سیستەمی سەرمایەداریدا کورت بووەتەوە بە بەهای بەکارهێنانی. فەیلەسووفی دانمارکی (سەرێن کیاکەگارد) لە ستایشی ژیانکردن لە شاری

(کۆپنهاگن)دا دەڵێت: "بە من، بە پێچوانەوە، [کۆپنهاگن] هەندێ گۆڕەپانە کە وەکو شار ڕێچاو بکرێت و هەندەش بچووکە، کە هیچ نرخێکی بازاڕ لەسەر مرۆڤکان نییە." دیارە (کیاکگارد) لەگەڵ (مارکس)، هاورچەرخ بوو، بەڵام پێش ئەو کەچی دوایی کرد.

ئەو بڕچوونەی (هیچ نرخێکی بازاڕ) من وای بە دڕچم لەژێر کاریگەریی هەمان بڕچوونی (ئیمانوێڵ کانت) بێت لەبارەی فەلسەفەی ڕەوشت. لە دیدی (کانت)، مرۆڤ خاوەن شکۆمەندییە و بوونەوەرێکە بە هیچ شێوەیک نابێت مامەڵەی نرخ و بەکارهێنانی لەسەر بکرێت. ئەمە لەووی ڕەوشتەوە بەمان نییە مامەڵە بە شکۆداریی مرۆڤ بکەین و نرخی بخەینە سەر. (کیاکگارد) هەستی بەوە کردووە، کە لە شارکانی تر وا خەریکە نرخی بازاڕ دەکەوێتە سەر مرۆڤکان. (مارکس) خوێندنەوەیکی گشتگیر و پڕکە لەبارەی دینامیک و شێوازکانی سەرمایەداری تەرخان دەکات، کە چۆن نرخ دەخاتە سەر بەهای مرۆڤ و لە پێویستبوون و نەبوون کورتی دەکاتەوە. پێویستە ئاماژە بە خاڵێک بدەم. لە سەردەمی (مارکس) کارگەرکان پێویستیان بە هێزی کار و مامەڵەیان لەگەڵ کرێکەران بە کەمترین کرێ و لە خراپترین ئاستدا دایە. بەڵام لە ئاکامی هێشاربوونەوە و یاخیبوون لە ئاست ئەو سیستەمە، دەبینین کە زۆر وڵاتانی جیهان ناچارکراون، کە هەوڵی دامەزراندنی سیستەمی دادپەروەرانە بدەن. دەبین، کە کرێکارەکان خاوەن کاریگەرییەکی گەورەن، چونکە ئەگەر ئەوان نەبن، سیستەم دەکەوێتە شکەوە.

بەڵام لە ئێستادا مەترسییەکی گەورەتر هەڕەشە لە بازاڕ دەکات، ئەویش ئەوەیە، کە خەریکە وردە وردە هاوکێشەی بازاڕ لەژێر سایەی پێشکەوتنی تەکنەلۆجی بە لایەکدا دەشکێتەوە، کە کەمترین و کەمترین فەرمانبەر و کرێکاری پێویستە. کەمتر و کەمتر نوخبە پێویستی بە دەستی کاری کەمەگە هەیە. ئەوە دەخێکی دروست کردووە، کە پێی دەگوترێت بێکەڵکی (dispensability). شەپۆلی ئەمە ئێستا لەسەر ئەوە نییە خراپ مامەڵەمان لەگەڵ دەکرێت، بەڵکو لەسەر ئەوەیە ئاخ ئەوان پێویستیان بە ئەمەیە یان نا. هەر لە دەخی ئامیاریی کوردستانیش ئەمە ئەو کێشەیەمان هەیە. پێشتر ئەگەر یەکێتی و پارتی پێویستییەکی گەورەیان بە هێزی کەمەگە هەبوو، ئێستا ئەو پێویستە وا کەمتر و کەمتری دەکەنەوە. ئامانجی هەوڵکانیان بێکەڵکردنی توانای خەڵکە. یەکێتی و پارتی بەشی ئەوە سەرمایەیان دەست بەسەردا گرتووە بە ئەوەی بتوانن پێی بمێننەوە. مەگەر بوون بە ئەندام ئامانج لێی گەڵانکاریکردن بێت، بەڵام ئەو گەڵانکاریانەیش هەر

خەیان دەستنیشانیان کردوون.

بارزانی، کاتێک هەستی کرد دەمامکی ئایدۆلۆگیاکانی پارتەکەی خۆیکە یەک لە دوای یەک دەکەون، پەنای بە بانگەشەی (دەوڵەتی کوردی) برد، چونکە بەی دەرکەوت لانی کەم بەو بانگەشەیە دەتوانێت ماوەیەکی زۆرتر بە باڵادەستبوون مسۆگەر بکات. ماوەیەکی زۆر تێنیا هەڵەشە بە ڕەفراندەم دەکرد و کاتێکش بینی ڕەوایەتداریی سەرکایەتییەکەی بەتاڵ بووەتەوە، ڕەفراندەمی ڕاگەیاند. لەژێر ئەو چەترەدا، بە بەشکی ئەوانەی، کە پێش بوون بە لایەنگری بارزانی دەکەوتنە بەردەم پرسیاری خەیان، ڕەفراندەم ئەو بەربەستەی بە شکاندن. بوون بە لایەنگری بارزانی، واتە بوون بە لایەنگری دروستبوونی دەوڵەتی کوردی. ئەستایش بەشی ئەوە و بە هەکاری شکستی ڕەفراندەم، سوپاس بە وەچەکانی تاڵەبانی، کە بە پەشەشکردنی 150 گیانی پێشمەرگە وەکو دیاری بە (حەشدی شەعبی)، ڕەوایەتیان بە شکستەکە دا، بواری هەیە درێژە بە سەرکەنەکانی بدات و بیخاتە سەر وەچەکانی تاڵەبانی. بە (مارکس) ئەوە سرووشتی هەرە ئاستەقینەی ئایدۆلۆگیایە. ئەمە لە ڕەگەی ئایدۆلۆگیا و بانگەشەکان بەلادا دەبرێین و بەری ئەوەمان لە دەگیرێت ئاستەقینەی دەخی مرۆڤ و جیهان وەک خۆی ببینین. بینینی ئاستەقینە هەزی هەشیاری پێویستە.

دیارە ئەوە واتای وانییە، کە ئاستی هەشیاری بارزانی هەندە گەورەیە، کە توانای چەواشەکردنی کەمەگەی هەیە. لە زانستی ئابووریدا چەمکێک هەیە پێی دەگوترێت (بنەمای هەر وەک- the principle of As If). بە نموونە، تە پێویستت بە زانینی ورد و دروست لە بیرکاری نییە بە ئەوەی بزانیت کاتێک دەچیت بە بازاڕ چی بکەیت و بە چ نرخێک بیکەیت، چونکە (هەر وەک) هەموو ژمێریارییەکە بزانیت، تەنانەت ئاگەر خوەندەواریشت نەبێت. با بڵێین تە 20 دۆلارت پێیە، دەتەوێت شەکر و برنج بکەیت. نرخی یەک کیلۆ برنج یەک دۆلار و نرخی یەک کیلۆ شەکر دوو دۆلار، جگە لە کڕی تەکسی کە چوار دۆلارە. ئاگەر ئابووریانە و بیرکاریانە ئەوە لەک بدەینەوە، بەو شێوەیەی خوارەوەیە:
(نرخی برنج* کیلۆ برنج + نرخی شەکر* کیلۆ شەکر + کڕی تەکسی= داهات
1*ب+2ش=4=20). ئاگەر یەک کیلۆ برنج و یەک کیلۆ شەکر بکڕێت، ئەوا دەکاتە: 1*1+1*2+4= 7 دۆلار و 13 دۆلارت بە دەمێنێتەوە. تە دەزانیت، کە پاش کڕی تەکسی، دەتوانی یان 16 کیلۆ برنج، یان هەشت کیلۆ شەکر بکەیت. بەڵام دەتوانی، بە نموونە، هەشت کیلۆ برنج و

چوار کیلۆ شەکر بکەیت. ئەگەر بیرکاریانە ئەوە لەک بدەیتەوە، دەکاتە: 8*1+4*2+4=8+8=4=20. ئەمە رێژانە وا هەڵسوکەوت دەکەین (هەر وەک) ئەوەی هەموو ئەو ژمێریارییە بزانین. بەگومان دەکەوینە هەڵەشەوە، بەڵام نەبوونی زانین لەبارەی ئەو ژمێریارییە واتای وانییە ناتوانین بەیاری دروست بدەین. چونکە یەکێتی و پارتی ئەزموونیان لە ماماڵەکردن لەگەڵ خەڵک هەیە، خستەگەڕەی تەواوی هەزی میدیا و ئایدەلۆگییان، (هەر وەک) ئەوەیە، کە بزانن چی دەکەن. نەک ئەوان، بە نموونە بزوتنەوەی گۆران لەسەر وروژاندنی هەستی ناڕازایی خەڵک دروست بوو. هەر گۆرانێک لە هاوکێشەی پەیوەندییەکانیان لەگەڵ لایەنەکانی تر، بە تەواوی لە زمانی ئاگریاندنەکەیان ڕەنگی دەدایەوە. کەمێک و یەکگرتووی ئیسلامی هەزی خەیان لەسەر ئەو بەشەی کەمەگە بونیاد ناوە، کە متمانە بە لایەنەکان لەسەر بنەمای ئایین دەبەخشێت.

(مارکس) دیدی وابوو، کە باوەڕ، بەها و ئایدیاکان هەزیان لە پەرەپێدانی سەرمایەداریدا هەیە. لە ئەمریکا ئەو پەرتووکانەی لەبارەی دەوڵەمەندبوون، گەشەی کەسی و نهێنیەکانی سەرکەوتن و زەر ناونیشانی تر لە پەفرۆشترین پەرتووکەکانن. لە بنەڕەتدا، ژمارەیەکی زەر کەم توانای ئەوەی هەیە لە چینێکی کەمەگە بە چینێکی تر بەرز ببێتەوە. بەڵام ئەو پەرتووکانە، بە نموونە، ڕۆڵی پەرەپێدانی سەرمایەداری دەگێڕن. ئەو ئایدەلۆگیایە بەاو دەکەنەوە، کە سەرکەوتن بەرهەمی گەشەی کەسیە و ئەوانەی دەوڵەمەندن بەهۆی کەشفی خەیانەوە گەیشتوون بەوە و تەش دەتوانی وا بکەیت. یان بە نموونە ئایین هەمان ڕۆڵ دەگێڕێت، ئەویش یەکەم بە نکۆیکردن لە گرنگیی ئەو زیانەی ئێستا و ئەو بەچوونەی، کە پێی وایە پەدراوەکان لە لایەن خواوە پێیان دراوە.

(ئەنتەنیە گەامشی) ئەگەرچی مارکسیستە، بەڵام بەچوونی وایە، کە مادام ئەمە دەزانین ئایدیاکان، بەهاکان و باوەڕەکان هەزیان هەیە، پەویستە هەوڵی ئەمە بە دابینکردنی زەمینەی گەشەپێدانی ئایدیا و بەچونەکان بێت. پەویستە ئەمە بتوانین گەشە بە هەشیاری گشتی بدەین و ببین بە کارەکتەری چالاک و هەشیار لە بوارە جیا جیاکاندا بە ئەوەی هەزی گواستنەوەی دەخە ئابووری و ئامیاریەکانمان هەبێت. لەڕەدا گرنگ نییە سەرمایەداری چەندە گشتگیر و باڵادەستە، هەزی ئایدیاکان و هەشیاری دەتوانێت زەمینەی گۆڕە بەخسێنێت.
بە بەچوونی (سلاۆی ژیژەک) کەتایی بە وەامەکەم دەهێنم. فەربوون واتە هەشیاربوونەوە. ئەمە بوونەوەری ئاگامەندین و ئاگامەندی تاکە

خەسڵەتی جیاکاری ئەمەیە لەگەڵ بوونەوەرانی تر. ئەوی مرۆڤایەتیمان لێژر هەڵشەی خەمان دایە. ئەم خەمانە هەرگیز پرسیار نەکردووە، کە بۆچی گیانی 150 پشمەرگە وەکو دیاری بۆ (حەشدی شەعبی) بخشرا.

لە خەشمان ناپرسین چۆن بڕگری لە ئیفراندەمک دەکەین، کە خاوەن هیچ زەمینەسازییەکی پشکات نەبوو! کەمەگەی ئەمە هێندە چەواشە کراوە، کە بۆها بنەڕەتییەکانمان لەبیر کردووە. هەر یەکێک لەو 150 پشمەرگەیە تاکی کەمەگەی ئەمە بوون، کە هەم پارتی و هەمیش یەکێتی لێیەوە بڕپرسن. کەچی هەشتا شەی ئەمە لەسەر ئەوێیە، کە چۆندە بە دڵی ئەوان بین. پرسیار لەوە ناکەین، کە چۆن دەبێت تاکی ئەمە، وەکو (سەردەشت عوسمان)، (سەرانی مامەحەمە)، (کاوە گەرمیانی) و (ویداد حسێن) لەسەر ئادەربین بە دڵندەترین شێوە بکوژرێن.

هەزی نیوەی کەمەگەی ئەمە، کە ژنە، کپ کراوە. کەمەگەیەک نیوەی هەزەکەی کپ کرابێت، چۆن چاوەڕێی گۆشە و گۆرانی لە بکەین؟ هۆشیاری ئەمە پێویستە لەسەرووی بڕبڕستکانەوە بفڕێت بە ئەوەی تەکان بە دەخە چەقبەستووەکاندا بدات و ژیان بە ئاست و کەشی باشاتر، نەک بکەکتر بڕز بکاتەوە. هەڵبژاردن لە دەست خەمانە. کرانەوە بەووی هۆشیاریدا ئەگەرانی ئاستەقینەی ئەمەیە. فڕبوونی ناوەکدار لەهەر کاتێکی تر زیاتر پێویستە. (مارکس) زوو بانگی لە کرێکاران کرد لە دژی چەوساندنەوە یەکبگرن. ئەو بانگە هەمیشە لەوێیە، نەک بە تەنیا لە دژ چەوساندنەوەی کرێکاران، بەڵکو لە دژ هەر جۆرە چەوساندنەوەیەکی تر. ئەو بانگە هۆشیارانەیە و واش دەخوازێت هۆشیارانە بڕەو بووی بانگەکانی تر بچین.

تێبینی/
لە ئاستیدا من مارکس-ناس نیم و ڕۆژێک لە ڕۆژان مارکسی نەبووینم. خولیای ئاخنگرتن و فڕبوون ئەو بۆشە زانینەی لەبارەی فەلسەفەی (مارکس) و دەخی جیهان پێ بخشیووم. دەمکە پەیمانم بە کاک (گۆران) داوە، کە وەڵامی پرسیارەکانی بدەمەوە، بەڵام بە پێویستیم زانی ئاقاری زانینم سڕتا لەبارەی (مارکس) بڕفراوانتر بێت، بڕ لەوەی ئەو مافە بە خەم بدەم لەو بارەیەوە بدوێم. بەیە هیوادارم بچوونەکانم بە زانینی ئاها لەبارەی ئەو فەیلەسووفە مەزنە لێک نەدرێتەوە و باقی ئاخنەی زانستیانە بە خوێنەران جێ دەهێم و وەک (مارکس) بڕخەرهاتنیان دەکەم. لە سەرووی هەموو ئەوانیشەوە،

هیوادارم خوێنەران سوودی لێ ببینن.

سیمپاتی لەسیتمی سیاسی ـــــ شاعیرانەی ئەرستۆ و شانەی سەکەدا … زاهیر عەبدوڵڵا

بواڵ لە شانەکەیدا لە شاری (ڕیو دی جانیرۆ) کاری لەگەڵ ئەو پرس و کێشانە دەکرد، کە سەری هەڵدەدا، شکڵی شانەکە و چۆنێتی کارکردنیان بە شێوەی شانەی سەکە بوو. لەگەڵ ئەو کێشانەدا دەست و پەنجەیان نەرم دەکرد کە دەهاتە بوون، بەشانەکەیان دەیان ووێست ئەو چەوساندنەوە و کێشانە نەهێن و چارەسەری بە بەزنەوە لە کەمەگاکەیاندا بوونی هەبوو. لە ماوەی کارکردنیشیاندا لەگەڵ ئەو کێشانە و ئاریشانە کاریان دەکرد، کە لەناو پڕاگراف و دێری یاساکاندا پەیدا دەبوون. نەهێشتنی چەوساندنەوە بە مانای تێکشکانی ئەو یاسایانەی کە لەمپەڕە بە ئازادی مرۆڤ و چارەسەرکردنی گرفتەکانی.

بواڵ میتەدی شانەی لە کەمەگادا وا دەبینی ،وەک ئامرازێکی سەربەخۆ بە مل ملانی و بەگژاچونەوەی ئەو قەرخ و بڕبڕستانەی کە لە یاساکاندا ڕەی لێ بە دیموکراتیزەگرتنی کەمەگا دەگرت. لەبڕئەوەی بواڵ خۆشی ئەندامی ئەنجومەنی ڕیۆ دی جانیرۆ بوو، (شانەی یاسادانان) ی دروستکرد، ئەویش بەمانای ئەوەی خەڵک خۆی لە دروستکردنی یاساکاندا دەستی هەبێت. پاشان شانەی یاسادانان لەو پرسەیدا بوو بە ڕووداوێکی شەشگرانە، شانە بڕبڕستی لە دروستبوونی کێشکان دەگرت لە ناو خودی یاساکاندا.
بەوشێوەیە بواڵ گۆشە بە تیۆرێکەی دەدات لە بارەی شانە و پەیوەندی بە سیاسەت و کەمەگاوە، بنچینەی ئەم بۆچونەشی لە سەر سەداگیری دارشتووە.

1ـ هاوسەزی (سیمپاتی) دەشێت لە دوو حاڵەتدا بەکاربهێنرێت، جارێک بە نەگەتیڤی بە مەبەستی چەوساندنەوە و جارێکیش بە پۆزەتیڤی، زۆر گرنگە کە بە مەبەستی سەرفرازی بەکاربهێنرێت.

2ـ شانۆ سیاسەتێ
3ـ بەشداران سەرزیندەو بەگومان

ئەرگومێنتی بەوا بۆ ئەوەی کە شانۆ سیاسەتێ، ڕەخنەکەی دژ بە ئەرستۆتالیس بنیات دەنێت. ئەریستۆ جەخت لەوە کردۆتەوە کە شیعر و سیاسەت دوو شتی جیاوازن. بواڵ دیدگەت ئەوەمان بۆ ڕوون بکاتەوە کە فۆرمی سیستمی (سیاسی ـــ شاعیرانە) ی ئەریستۆ تالیس مرۆڤ کەم بایەخ و دەکات و دیانچوسێنەتەوە. بۆ بەچوونی بواڵ سیستەمەکەی ئەرستۆ لە خزمەتی چینی دەسەاتداردا بووە، بۆلام بەهەی شیعرەوە ئەو چۆوساندنەویە لە خەڵک شاراوە و پەنهان بووە، بۆرگێکی بەشمەکی بووە بۆ شاردنەوەی ستەم لێکردن. ئەرستۆ لەو سیستەمەیدا باسی هیچ مەیل، خراپە و سەرنجێک ناکات کە زیان بە سیستمی کۆمەایەتی بگەیەنێت.
بەواتایەکی تر سیستمی (سیاسی ـ شیعر) یەکەی ئەرستۆ پارێزگاری لەو چۆوساندنەویە دەکات و دیانهەتەوە کە لە کۆمەگادا هەیە، ئەویش بۆ نەهەشتن و قۆلاچەکردنی ئەوتەروانین وبیروباوەرنەی کە دژی ستروکتووری کۆمەگە هەبووە، یان هەیکەلی پێکهاتەی کۆمەگای بخستایەتە ژێر پرسیارەوە. ئەویش بۆرگری کردنە لەو سیستم هەیکەلی کۆمەگە بەگای هونەرەو، چونکە ئەوەش لای چۆوسێنەرکان خۆی لە خۆیدا بوونێکی جیگیر و چەسپاوە، لەگەڵ بوونی مرۆڤدا خوڤقاوە و بریاری لەسەر دراوە، شتێکە دەبەت مرۆڤکان خۆیان لەگەڵیدا بگونجێنن، چونکە مرۆڤ کەمدەستە لەلابردن و سینەوەی ئەو بەیارە سروشتیانەدا، بۆیە مرۆڤ تەنیا وەک تەماشاکەرێک وایە و توانای نییە لە سینەویدا.

تیەریەکەی ئەستە درێژە پێدانی ئەفسانەکانە، کە چۆن ئەفسانەکان مرۆڤکانی فۆر دەکرد، کە چۆن ڕەفتار بکەن، دەسەاتدارانیش چۆن هەژموونی دەسەاتی خۆیان بەکاربهێنن، ڕەشخەکیش چۆن ملکەچی دەسەات بن، هەروەها ئەرگومێنیتی خۆشیان پشکش کردووە بە بەردەوامی ئەو ڕەوشە. لەبەری ئەوەی یەکسانی زیانی خەڵک لە کۆمەگادا بەرەوپێش بەرێت، بەپێچەوانەوە بەهەی سیتمی شیعر ـ سیاسی، خەڵکانێکی وەک یەک بە پاسیڤی لە کۆمەگایەکی نایەکساندا دەنخشێنێت. بواڵ ئاماژە بە قسەیەکی Arnold Houser دەدات کە دەڵێت: خەڵک لە چوارچۆیەک دا بەگشتی لە درامادا موعایشەی دیموکراتی کردووە، بەڵام لە ڕاستیدا ناوەرۆکێکی نادیموکراسی و ئەریستۆکراتیانەی هەبووە، ئەویش نموونەیەکە بە چۆوساندنەوەی پەنهان لە سیستەمەکەی ئەرستۆ کە پارێزگاری لەدەکات،

چۆسانـدنـۆیـەک کـە لـە ژیـان و نـەریـت و تـرادیسـیـۆنی خـۆکـدا گوزەردەکـات. تیـۆریـەکـەی ئـەرسـتـۆ هـەروەک تـراژیـدیـەکانی کلاسـیـک لـە ئاستـێکی سیاسی بـاڵادا، باس لـەوە دەکات تا چـەند یاسا و یـاسـاو کانی ووڵات لـەگـەڵ یاساکانی سروشتدا یـەک دەگرنـەوە. ئـەوەش تراجیدیا وەک ئامرازێکی گرنگ بـۆ بـەردەوامی سیاسـەتی ستـەملـێکردن بـەکار دەهـێنن، ئـەوەش هـەروەک میتـۆدی بـانکی، پـەروەردەکـردن و فـەرکردنـی خـۆیـک بـۆ قبوڵکردنی ئـەو واقیعـەی کـە هـەبووە بـۆ هیچ نارەزایـەک.

بـواڵ دەیـەوێت ئـەوە پیشان بدات کـە چـۆن بـۆها سیاسیـەکان بـۆ هـەی شیعـرەوە گوزارشتیان لـەدەکرێت و چـۆن بـۆیـەکـەوە دەبـەسترێنـەوە، کـە ئـەرسـتـۆ دژی دەوسـتـێتـەوە. بـواڵ بـەمان ئاشکرا دەکات کـە چـۆن ئایدیا و بیری سیاسیانـە بـۆ دەقـۆ شیعریـەکانـەوە داپـۆشرابوو، بـەڵام بـەو بـەوشـەوە شیعریـە کـە لای خـۆیـک شاراوەبوو، تراژیدیـەکان هـەرچـەندە لـە میتـۆلـۆژیاو ئـەفسانـەکانـەوە سـەرچاوەی گرتووە و بناخـەیـەکی پر لـە نـەهـێنـی و پـێنهـان و راز و نیـاز هـەڵگرتـووە، کـە بـەرگریکـردنـە لـە ئافسـانـەی دەسـەڵات، لـەوێـدا پـاڵـەوان ڕووبـەرووی چارەنـووسـی خـۆی دەبـێتـەوە، ئـەوەش سـەرەتایـەکی تـێگـەیشتنـە لـە سـیماتی هاوسـەزی بـەرامبـەر ئـەو ئـەفسـانـەو داکـۆتـە ئـەو واقیعـە دەبـێتـە ڕاسـتی لای بینـەران. ئـەو هاوسـەزیـە بـە پاڵـەوان و بـە واقیع، بـە دیدی ئـەو لـە فـەرمی شانـدا بـەکارهـێنرابوو.

بـواڵ مـەبـەسـتی ئـەوەیـە کـە بـەکارهـێنـانی سـیمپاتی لـە شیعـردا، بـە ئـەوبـەوو چـونکـە خـۆیـک نزیکـایـەتی و ئاشـانیـەتی لـەگـەڵ دەقـۆ شیعریـەکاندا هـەبوو. هـەروەها سیستمی (سیاسی ـ شیعری) لـەسـەر دیاردەو فـەرمـەکانی چینی باڵادەست دامـەزراوە، کـە چـۆسانـدنـەوەی لـە تـەکستدا شاردبوەوە، بـە پـارێـزگاری لـێکردنی ئـەوستروکتورەی کـەمـەڵگا و دابـەشکردنی چینـەکان و دەسـەڵاتـەکان لـەسـەرەوە بـە خوارەوە. کـە هـەل و مـەرجی دەسـەڵات وەک ئاکارێکی سروشتی و بـە ئـەبـەدیـەتـەرناتیف چاو لـێبکات، کـە ئـەو واقیعی دەسـەڵات دابـەشکردنـە وەک ڕاستیـەکی شاراوە قبوڵ بکات، کـە خـۆیـک بـەرامبـەر بـە پاڵـەوانی ڕیوایـەتـەکان protagonist هـەست بـە هاوسـەزی سیمپاتی بکات.

مانای ئـەوەی خـۆیـک هاوسـەزی بـە دیاردەکانی کـەمـەڵگا و هـەیـکـەڵـەکـەی هـەیبـەت، کـە هـەمـان سیسـتـەم بـەرهـەم بهـێنـەتـەوەو چـۆسانـدنـەوە تـەکنـاشکـێنـێت، لـەبیرمـان نـەچـێت پـاڵـەوانی دراما و ڕیوایـەتـەکـان protagonist هـەمیشـە سـیمبـۆ و نـوێنـەرایـەتی چینـی باڵـا دەسـتی کـەمـەڵگا بوون. بـواڵ باسی تراجیدیاکـەی ئـەرسـتـۆ دەکات کـە سیمپاتی چ کاریگـەرێـکی هـەیـە بـە سـەر چـۆسانـدنـەوە، بـەڵام لـە لایـەکی تریشـەوە

بـواڵ پـناسـەیـکی تـری هـەیـە بـە سـیمپاتی کـە جیـاوازە لـە دیـدکی ئـەریستـە، لـەشانـی سـەکـدا سیمپاتی زەر گرنگـە بـە کارکردن بـە ئازادی و سـەرفرازی. پاشان بینـەر سیمپاتی دەبـەستـتـەوە بـە رووداوەکان، وە بـە چ شـێوەیـک بینـەر سیمپاتی بنووێنـێت و بـە کـە سیمپاتی هـەبـێت، جا بـە ئـەو چـەساندەوەیـە بـێت یان بـە پـێچـەوانـەکـەی بـە ئازادی سـەرفرازی و گـەیـنی واقیع و داکـەوتـەکـە بـێت.

بـواڵ گازندەی خـەی ئاراستـەی ئـەریستـە دەکات، بـەوەی کـە بـەرهـەمهـێنـەری ئـەفسانـەیـە، ئـەو ئـەفسانـەیـەی کـە بـەدنـگمان دەکات لـە بـەگژاچونـەوەی ستـەمکاریدا، ئـەو ئـەفسانـەیـەی کـە لـەخـەقاندنی مـێنـەلـەگدا دەورەکی باڵای هـەیـە، ژیانی ئـەمـە بـەردەوام دەجوڵـێت، لـەم چرکـەدا کـە ژیان وەک هـەڵ و مـەرجـەک تـاقی دەکـەیـنـەوە، گـەر هیـچ وەڵامـەک لـە ژینگـەی دەورو بـەرمانـەوە نـەهات ، بـەو واتایـەی کـە دیالـەگ جـگـەی خـەی لـەگـەڵ تاکـە دەنگی مـێنـەلـەگ گـەریـوتـەوە.

گـەلـەک جـاران ئـەفسانـەکـان دەوری سوکنـایـەتی و تـەراپیـدان لـە ژیانماندا هـەیـە، بـە نموونـە خـەسازاندن لـەگـەڵ نادادوەری کـەمـەایـەتی و بـندەستی، کاتـێک دەگونجـێت ئـەگـەر ئـەمانـە پـەیـوەندیان بـە بـەسـەرهاتی سروشتی مـرۆڤـکان و پـەویستی سزای هـەزە خواوەندەکانی دەرەوەمان هـەبـێت.

تراجیدیاکـەی ئـەریستـە تالیس لـە رووداوی چیرەکی پـاڵـەوانـەکانـەوە سـەرچاوە دەگـرێت، لـە تراجیدیادا پـاڵـەوانـەکان بـە میهرو چاکـە خـەبات و کـەشش دەکـەن، دیارە چاکـەکردن لـە لای بواڵ زەر بـەرەونی دیارە کـە لـە پـێکهاتـەی دەستور و یاساو رەساکانی کـەمـەگادا خـەی بـەیان دەکات. لـەو کاتـەدا مـەرگـەسات و تراجیدیا دەست پـێدەکات کـە خاڵی لاوازی پـاڵـەوانـەکـە ئاشکرا دەبـێت، لاوازیـەک کـە لـە دەستپـێکـەوە هـەکارەک بـووە بـە سـەرکـەوتن و گـەیشتن بـە پـلـەی باڵای پـاڵـەوانـەکـە پـێش کـەشف بـوونی کـە تـێیدا ژیاوە، لاوازیـەک کـە هـەمیشـە خـەسـڵـەتـێکی ناجـەر و خراپ بـووە کـە ڕەی لـە پـاڵـەوانـەکـە گرتووە بـە کـەمـەگا هـەمـژین و یـەکپارە و هاوشـێوەبـێت.

هـەروەها لـەسـەرەتای تراجیدیاکـەشدا هانی بینـەر دەدات کـە هاوسـۆزی خـەیان بنووێنـن بـەرامبـەری. بـەڵام هاوسـۆزی لـە دیدی بواڵ ئـەوەیـە کـە وەک بینـەر خـەخستنـە ناو دەخـەک و پـەیوەنـدی ببـەستـیت، هـەست بـە بـەرجـەستـەکردنی کارەکتـەرەکـە بکـەیت، خـەخستنـە ناو بارودـۆخـێک کـە پـەیوەندیـەک دەخـوڵـقـێنـێ کـە بینـەر لـە کایـەی خـەیدا پاسیف ڕەفتار نـابـێت، بینـەر ڕە بـە بـەرجـەسـتـەکردنی کارەکتـەرەکـان دەدات، کـە

رووداوەکان بەجێبگەیەنن. لە پاشاندا تراجیدیا خاڵکی وەرچەرخان وەردەگرێت، کە بینەران بەهۆی هاوسۆزیەوە لەگەڵ پاڵەوانەدا لە هەوراز و نەهامەتییەک بۆیەک دەگەن، لە دواجاردا ڕووداوەکان بە ئاکام دەگەیەنن. جا بە ئەوەی ڕووداو و چیرۆکەکە تەک نەچێت و جێگای پاڵەوان نەگرێتەوە لە دواجاردا پاڵەوان دان بە لاوازی خۆیدا دەنێت. بە بڕوای بواڵ مەبەست لەم دانپیانانە ئەوەیە کە بینەر لە سیمپاتی و هاوهەستی خۆیاندا دان بە هەڵەو لاوازی خۆیاندا بنێن.
ڕوانگەی بواڵ بە کەشکە ئەوەیە کە پێویست ناکات بینەران تووشی هیچ کارەسات و ناخۆشیەک ببن، چونکە هەموو ئەوشتانەی کە ڕوویداوە لە کارەکتەرەکەوە بووە لەبەر ئەوە لە هەر وەختەکدابێت بینەر ئەوە بەجێدەهێڵێت.
ئەریستۆ تایبەس داوا دەکات، کە تراجیدیا بە موسیبەتێک و کارەساتێک کۆتایی بێت، ئەمەش بە ئەوەی لە ڕێگای هاوسۆزی بینەرانەوە تواو هەست بە گرنگێتی دانپیانانی تاوان بکەن، لەگەڵیشیدا گرێی بەدنەوە بە ژیانی ڕۆژانەوە، بە بەچونی ئەریستۆ بەهۆی کۆتنە ناو ئەو ترسی نەهامەتی و موسیبەت و کارەساتەوە بینەر پاک دەبێوە لە خاڵی لاوازیان.
بەڵام جارێکی دی بواڵ جەخت لەوە دەکاتەوە کە خاڵی لاوازی پاڵەوانەکان، سیفاتی ناجۆر و خراپیان لە سەرچاوەی یاساو ڕەسای دەستوری کەمەگە بنیات نراوە. ئەمەش ئەرستۆ وای دەبینێت کە هەموو بەچونەکان پاک بکرێتەوە لەو گازندانە و ڕەخنانەی کە لە ستروکتوری کەمەگا دەگیرێت، بە واتایەکی دی بەمان نییە ڕەخنە لە ستروکتوری کەمەگا بگیرێت، کە چۆن دابەش کراوە.
هاوسۆزی لە تراژیدیا بەو شێوەیە نموونەی بەردەوامی و جەبەجێکردنی چەوساندنەوەیە. تراژیدیاکەی ئەریستۆ دەرسی خۆک دادەدات و کە باریان دەکات بە خۆاهەنان و خۆ گونجاندن لەگەڵ داکەوتە و واقیعەکە، کە بەدەنگ نەیەن و بگژیدا نەچنەوە
بواڵ دەڵێت ئەم جۆرە سیمپاتی و هاوسۆزیە هەتا ئێستاش بوونی هەیە، بەتایبەتی لەناو فیلمە سەرکەشە ڕۆژئاواییەکان،و لە شانە ڕەسمی و نەریتیەکاندان konvention و لە زنجیرە تەلەفیزۆنیە خەشهاتەکاندا Tv.sopor دا، لەوکاتەدا بینەر خۆی لەگەڵ پاڵەوانی دراماکەدا پەیوەند دەکات، بە ئەوەی هەزی خۆر بەسەر شەردا سەرکەوت. یا وەک لە هەندەک تەکست و شانۆیە دروشم بازیکاندا بە ناوی نەتەوەپەرستیەوە، پاڵەوان لەسەر دروشم بازی ڕادەهێنن، ئەو جۆرەش خزمەت بە دەسەاتی سەرکوتکرانە دەکات، لەژێر ناوی نەتەوەو بە پیرۆزکردنی سەرکردەکاندا، چونکە ئامانجی مرۆڤیانەو و گەرانەوەی مرۆڤبوون بەدروشمگەرایی دژی چەوسێنەران نابێت.

بەواتایەکی تر دراما تراجیدیەکەی ئەریستۆ تایبەتە بە شانۆگەرانەی گروپەکان ناکات، لەودەمەدا فۆرمی تراجیدیا داوای کۆمەڵگایەک دەکات، کە ستركتورو فۆرمی تایبەتی هەبێت بە هیچ گۆرانکاریەک، پاشانیش دراما تەنها ئەو ستركتورە ببینێت و تێیدا بژی. کۆمەڵگایەک کە چۆن بەرووبی بەو ئاراستەیەی کە چ بوونکی هەیە و چۆن مامەڵەی لەگەڵ بکرێت، تەنها ئەوکاتە دەتوانیین خۆمان لەو دۆخەدا ببینینەوە، بگەینە خاڵی پاک بوونەوە. ئازادی لە روانگەی ئەریستۆ تالیسەوە.

ئەو جۆرە هاوسەزیە بەڵای ئەگستە بوونەوە ووشەیەکی خراپە، چونکە ئەوەش دەبەستێتەوە بەو میتۆدەی کە لەشانەی ئەوروپادا بەکاردەهێنرا بۆ ئەوەی کار لە مرۆڤکان بکات. بەڵام لە لایەکی تریشەوە نابێت ئینکاری ئەوەبکرێت کە لە شانەی سەکەدا پێویستە باوەڕمان بە سیمپاتی هەبێت کە بینەر بتوانێت خۆی بناسێتەوە لە پاڵەوانی ئیوایتەکەدا.
بەدیدی بوال بە هاوشێوەی ئەوەی کە باسی ئەرستۆمان بۆدەکات، کە چ ڕۆڵێکی هەبووە لە بناخە سەرەتاییەکانی شانۆدا، هەروەها چ کاریگەریەکی هەبووە لە بەرەو]شۆڕ چونی دونیا و ڕووتی شانۆدا، هەروەها باسی نیکەڵەای میکیاڤیللی و شکسپیریشمان بۆ دەکات و ئەرگومێنتەکانی خۆیمان پێشان دەدات، کە چۆن بە هوشیاریەوە لە بونیادی شانۆی ڕۆژئاوادا بەرجەستەکردنی چەوساندنەوە درۆژەی هەیە. هەروەها بەگشتی باسی میکیاڤیللی و شکسپیر دەکات کە چۆن لە شانۆدا گۆشەیان بە خوێقاندنی کارەکتەرەکانیان لە ئەبجەکتەوە بە سوبجەکت داوە ، هەردووکیشیان لە ماوەی چاخەکانی ناوەڕاستدا گەڵێک چالاک بوون، لە سەردەمێکدا کە لە کۆمەڵگادا کۆنیسە خاوەن دەسەاتێکی زۆر بووە ، بەتایبەتی لە کۆمیدیاکەی میکیاڤیللی بە ناونیشانی ماندراگۆلا Mandragola کە مەرامەتی نیشان بدرێت کە بینەران کێف خۆش بن، بەڵام ئەویش بەرگەی دەسەاتی ئایندارەتی ئەقڵیەتی کۆنیسە. لە ڕێگای کۆندا چینی دەسەاتە بە مانەوەی خۆیان و ئارامکردنەوەی نارەزای خەڵک، نەک دیالەگکردن لەگەڵیاندا دەیان ووت زۆرکردنی نان و سەما بە گەل زۆر پێویستە ، لە پێناوی نەرمکردنەوەو مسۆگەرکردنی ئارامی خەڵکدا، بە ئەوەی بگەڕێ ئەو ناعەدالەتیەدا نەچنەوە، واقعی سەرداری خۆیان مسۆگەر بکەن و درۆژەی پە بدەن.

بەڵای بوالەوە ماندراگۆلا یەکەم قۆناغی پەرینەوەیە لە مۆدووی شانۆدا، کە کارەکتەراکان ڕەفتاران بە (تاکگەرایی) ئندیڤیژوال

کرا، پشتر رۆلەکان وەک سیمبۆ هەبوون، تەنها دڵالەتیان دەبەخشی و بە موتیف و هێی شانۆیەکە ئامژێک بوون. لەگەڵ ئاوەشدا رۆڵەکان لە ماندراگەلادا مرۆکی تەواو گۆشەندوو نەبوون، لەو زەمانی کارەکتەرا ئەبجەکتیفانەو گرانکاریەکی کەمی بەسەردا دەت بە بە سوبجەکت بوون، واتە کارەکتراکان کەمەک بوون بە سوبجەکت، بەڵام سوبجەکتی تەواو نا. لە ماندراگەلادا کارەکتەرکانی ناو دراماکە کەمەک بەرگی ئەبجەکتیان داکاند، ئاوەش ئاراستەو وەرچەرخانەکی زەر باش بوو بە ئاوەی نووسەرانی دوای میکیاڤیللی جەرەکی تر کارەکتەر دابرێژن. تا لای شکسپیر زەر بەتەواوەتی ئیندڤیژوەی تاکگەرایی کەسەکان گۆشە دەسەنەت.

شکسپیر لە دراماکانیدا هەموو مرۆڤەکان وەک مرۆڤ بوونی خەیان باسیان دەکات و دەیانگەڕێتەوە، واتە لەلای شکسپیر کارەکتەرکان ناسنامەی مرۆڤ بوونی خەیان وەرگرت، بەنموونە هاملەت دیار نییە کە بەرجەستەی گومان و نادڵنیایی بکات یان سیمبۆەک بەت بە گومان و نادڵنیایی بەکو کەسەکە خۆی گومان دەکات و نادڵنیایە، کاتەکیش کە بەرجەستەکردنی کارەکتەرکان دەبەت بە چەمکەکی کۆنکرێتی، بە دیدی بوان، ئاوە پشکاوتنەکی گەورە دەبەت بە تەگەیشتنی بەرجوازیەکان.

چیرۆك – نهێنی شاری سالورای … کۆرش وەحید

ماوەیەکی باش بوو دەنگۆی ئەوە بڵاوبووبوەوە ئاواییەك دروست بووە ناویان ناوە (سالورای)، بە ئەوەی زوو سیمای شار وەربگرێت، حەزیان دەکرد زوو قەرەباڵغ بەت ، بەیە هەموو کەسەکیان وەردەگرت، (دەغرامیەکان)یش کە لەودیو چیاکانەوە بوون، بەهەلیان دەزانی ئەو کەسانەی کە دەیانەوێت نەفیان بکەن رەوانەی ئەو ئاواییە تازەیەی بکەن، ساێ هات و ساێ چوو قەرەباڵغی تەشەنەی سەند، سەگ ساحێبی خۆی تێدا نەدەناسیەوە، کەچی ئەو خووە خراپانەی لەسەرەتای دروستبوونیەوە لە لایەن هامنشینەکانیەوە تەشەنەی کردبوو کاێ نەدەبووەوە، هەرچەندە دەیان ساێ و بگرە رەنگە سەدان ساێیشی بەسەر دانانی بەردی بناغەکەیدا تێپەر بوو بەت، ئەوخووەش گاێتەکردن بوو

به مەخلوقاتەکانی خوا، بەتایبەتی ئەوانەی لە خۆیان جیاوازتربوون و ئەستزادەبوون، یەعنی ئەوانەی چاکەیان لەگەڵ خەڵکدا دەکردو فشەیان نەدەکرد، خۆیان لە کاری خەڵکانی تر هەڵنەدەقورتاند.

کابرایەکی بەناوبانگی تیا بوو پشاك و جلوبەرگی دەبەخشیەوە بە نەدارو بێ بەرگەکان، کەچی وەکو دەستی ڕۆژ خستنەسەری ناوی خۆیان نابوو (عوسە بێکراس)، یەکێکی تریش لەگرانیەکاندا دەستگیرۆیی هەژارانی دەکردو دەغڵو دان و ئازووقەی دەدا بە برسیەکان ناویان لێنابوو (عەولی عەلاف)، کابرایەکی ئیختیاری تیا دەژیا کە بە ئەزموون بوو لە داوودەرمان و پاودەرو وشکەوات فرۆشتندا کەچی لەقەبی (عەلە لچە)یان لێنابوو، ئەگەر بێ میزاجیش بوونایەو ڕقیان هەبستایە لەوەش خراپتریان دەگوت و دادەهێنا و دەمیان بێ ڕەوشت دەبرد.

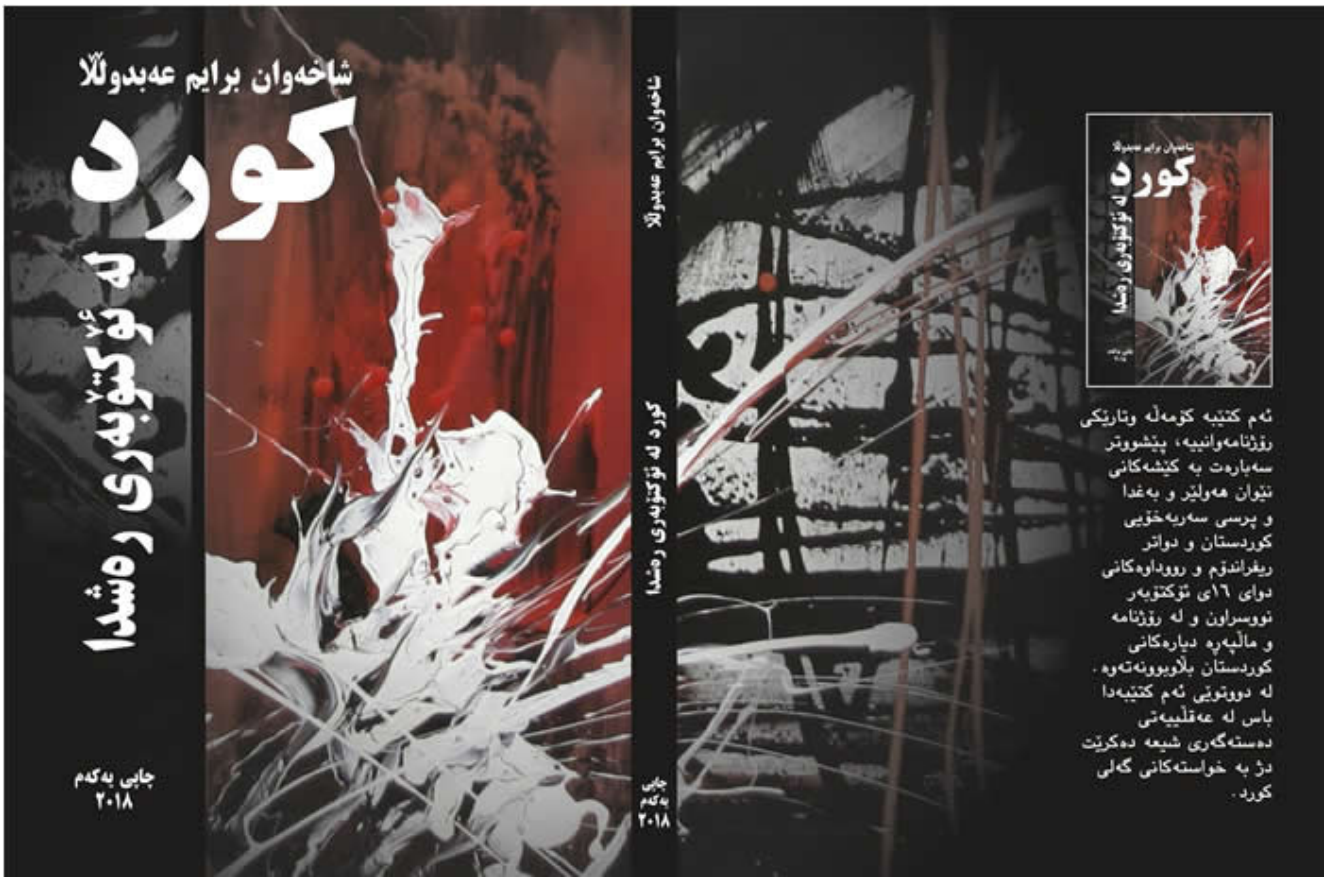
هێندە زبرو دڕەق و بێ ماریفەت بوون هنجەتیان لە هەموو شتێك دەردەهێنا، خۆشیان بە شێخی سەنعان نەدەگۆڕیەوە، ئەگەر بابای کاسب هەیبوایە پێیان دەگوت ئەو سەگبابە لە کوێی بوو تا دوێنێ بوو هیچی نەبوو بە چی وا هەڵگڕا؟ ئەگەر نەبووش بووایە دەیانگوت: ئەوە کەسێکی ڕسواو زەغەل و دەست و پێ سپییە.. شێتەکانیشیان کەسانی ئاقڵ بوون هەر بەو جۆرە قسانە شێتکران، دەرەنجام شارەکە هەرچەندە قەبرستانەکانی قەرەباڵغ دیاربوون و زوو جێی تیا نەدەما، ئاوهاش ئەوانەی دوو کەلیمەیان دەزانی لە چاوان ون دەبوون و کەس نەیدەزانی ئایا زیندوون یان مردوون؟ ئەگەر مردوون ئەی بۆ هەواڵی پرسەکانیان بە دیواری هیچ مزگەوتێکەوە هەڵنەواسرا؟ ئەگەر زیندووشن بۆچی لە هیچ کونوکەلەبەرێکەوە دیار نین؟ ئێستاش لە نهێنی ئەو شارە عەنتیکەیە تێنەگەشتم.

کتێبی – کورد لە ئێکتێبێری ڕۆشدا … شاخەوان برایم

ع بدو ا

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن ...

هەبژاردن شکستی خوارد دوای ئەوە دەبێ چی بکەین!؟ ... نوری

بەشیر

دوو هەفتە لەمەوبەر واتە ٣٠ی سێپتەمبەر، هێزێکی گرنگ و هەنگاوێکی ڕوو لە پێشی خەڵکی کوردستان بوو لەاستای بردنە پێشەوەی ئایندەی خۆیان بەرامبەر بەچینی بەرژوازی و هەموو حزبێ ڕەنگاو ڕەنگکانی، توانیان وەک هێزو بزوتنەوەیەکی گەورە خۆیان نیشان بدەن و جەماوەری ناڕازی"نا" یەکی گەورە بنێ بەنیوچەوانی دەسەڵات و سەرتاپای سیستەمێکی دەسەڵاتدارێتییەوە کەحزبەکانی بزوتنەوەی کوردایەتی ٢٧ ساڵە بەخەوەی دەبەن. دوو هەفتە لەمەوبەر بایکۆتی هەڵبژاردن ئەو هێزەی خەڵک بوو کە لەدەرگای گەڵانکاریەکی گەورەی داوە و بەعەزمەوە چاوی بێ ئایندەیەکی ئومێد بەخش بڕیوە، بەڵام ئەم هەنگاوە و ئەم ئومێدە سەرەڕای کاریگەریەکەی هێشتا کافی نییە و دەبێ وەک سەرەتایەک لەراستای لێسەندنەوەی شەرعیەت لەحکومەت و پەرلەمان و مەوجودیەتی حزبە دەسەڵاتدارەکان لەلایەن خەڵکی ناڕازیەوە سەرنج بدرێ و لێرەشەوە نەخشە و ئامێدێ هەنگاو هەڵهێنانەوەی گەورەتری لەسەر هەبچنرێت. کەواتە گرنگی ئەم بایکۆت و بەشداری نەکردنەی خەڵک لەچیدایەو دەبێ هەنگاوەکانی دواتر چی بێت؟.

یەکەم: واتای بایکۆتی جەماوەری لەچیدایە؟

بایکۆتی هەڵبژاردن تەنها بەمانای بەگاڵتەجاڕگرتنی دەنگدان و دیموکراسی و خودی ئەو سیناریۆیە نییە کەناویان نا هەڵبژرادن، بەڵکو بەمانای مایەپوچ گرتنی هەموو حزبەکانی پەرلەمان و حکومەت و سیستەمێکە کە لە کوردستاندا کراوەتە ڕووپۆشێک بۆ دوو حزبی میلیشیاو بنەماڵە، بەمانای ڕیسوابوونی حزبێ گەورەکانی دەسەڵاتداری دوو زێنی زەرد و سەوز و هەموو ئەوانەشە کەناوی ئۆپۆزسیۆن و ناڕازیان لەخۆیان ناوە. بەواتایەکی تر ئەو هێژەیە لەبەشداری نەکردنی خەڵک و بایکۆتکردنی هەڵبژاردن شکڵکی گەورە بوو بێ حزبەکانی بزوتنەوەی کوردایەتی و ئیسلامیەکان و ریسوابوونی کارنامەی هەڵبژاردنیان.
بگومان ڕووداو و هەقیقەتێکی ئاواش گشت سیستەمی دەسەڵاتداڕێتی و حزبەکانی سەر شانۆی سیاسی کوردستان دەخاتە نێو قەیرانێکی خنکێنەری سیاسیەوە، چونکە ئەمە بەمانای لەدەستدانی ڕازیبوون ومەقبولیەتی دەسەڵات و سیستەمی ئێستایە لەلایەن خەڵکەوەو وەلانانی بڕیارەکی مەرکەزی لەزهنی جەماوەرێکی ناڕازیدا. مژووش نیشانی داوە ئاوگۆڕە سیاسیەکان لەهەر دەسەڵاتێکدا لەوێوە دەست پێدەکات

کەسیستەم و حوکمەت لە هوشیاری و زهنی خەڵکدا جێگایەکی گشتیگرو "زەربە" بگرێ. بەواتایەکی تر شۆشەکان، ئاپەیڤینەکان و هەستانی جەماوەری کاتێک مومکینە خەڵک لەخوارەوە نەیەوێ و رازی نەبێت بەدەسەڵاتی مەوجود و ئەمەش لەکردەی جەماوەریدا خۆی عەکس بکاتەوە، بایکۆت نیشانەی ئەم نەویستنەی دەسەڵاتە لەخوارەوەو عەکس کەرەوەی ئەم زهنیەتە گشتیگرەی جەماوەرە.

دووەم: بایکۆت سەرکەوت، بەڵام حزبەکانی کوردایەتی ماون!

جەماوەری ناڕازی بایکۆتیان کرد و دەنگیان نەدا، بەم کارەشیان سەرکەوتنکیان تومارکرد و سیناریۆ و سیاسەتکی حزبە بەرژوازیەکانیان ئیسواکردو بەگاڵتەجاڕی گرتیان، بەڵام ئەمە تەنها شەقڵک بوو لەم حزبانەو دەسەڵاتەکەیان، ئەمە تەنها سەنگەر گرتنک بوو، بەڵام حزبەکانی بزوتنەوەی کوردایەتی لە شوێنی خۆیاندا ماون، هێشتا هەر بازاڕی تاڵانچێتی و قاچاغچێتی کردن بەدەرمان و وەگەڕخستنی کەمپانیا و دزی و راو و روتیان هەر دەچەرخێ، هێشتا حکومت و دەزگای سەرکوتگەر و یاساو پەرلەمانیان بەسەر سەری خەڵکەوە سێبەری گرتووە، هێشتا هەر ئەم حزبانە و دەسەڵاتیان موقەدەرات و نانی خەڵکیان لەدەستایە و هێشتا بۆ دابینکردنی خزمەتگوزاری و کارو موچە دەبێ هەر یەخەی ئەوان بگیرێ، کەوایە هەروەک وتمان بایکۆت هەڵهێنانەوەی هەنگاوێک بوو لە پرسەی خەباتێکدا کەجەماوەری ناڕازی لە ١٧ی شوباتەوە بۆی هاتونەتە مەیدانەوە و هەرجارە بەجۆرێک و لەدەوری خواستێک و بۆ بابەتێک یەخەی دەسەڵات دەگرێ و شەقی خۆی دەهاوێت.

بگومان ئەم هەنگاوانە و سەنگەرگرتنەکانی لەگەڵ ئەوەدا نیشانەی بزوتنەوەیەکی ناڕەزایەتی جەماوەریە بۆ نان و ئازادی و خۆشگوزەرانی، لەگەڵ ئەوەدا پایەی کەمەڵایەتی و هێزیکی گەوریە و لەناوەخنی خۆیدا خواستەکانی، ژنان و لاوان، کرێکاران و کارمەندان و هەموو بەشە مەحرومەکانی کەمەگەی لەخۆ گرتووە، بەڵام بەم حاڵەیەوە هێشتا نەبێتە بزوتنەوەیەک بۆ وەلانانی ئەم دەسەڵاتە، هێشتا خواستی کۆتاییهێنان بەدەسەڵات ئاسۆ و پەرچەمی ناڕەزایەتیەکانی جەماوەر نییە هەربۆیە هەر شەق هاویشتن و هەر سەنگەر گرتنیك بەتەنها ناتوانێ چارەنوسی دەسەڵاتی ئێستا یەکلابکاتەوە. بەواتایەکی تر کاتێک دەڵێین حزبەکان ماون، یانی هێشتا بزوتنەوەی ناڕەزایەتی جەماوەری نەیتوانیوە هاوکێشەی هێزی خۆی لەگەڵ دەسەڵاتی مەوجودا یەکلا بکاتەوە و چارەنوسی کەمەگەی لەلایەن خەڵک خۆیانەوە بەدەستەوە بگیرێ و جۆرێک لە دەسەڵاتداڕێتی

جەماوەری شۆنی ئۆرگانەکانی دەسەڵاتی ئێستا بگرێتەوە. ئەمە ئەو خاڵەیە کەدەبێ جێگای سەرنجی هەموو هێزوانان و ڕابەرانی بزوتنەوەی ناسیۆنالیزمی جەماوەری بێ.
کێواتێ دەبێ چی بکرێ و ڕێگا چارەی خێرا چیە!

ئاشکرایە کەڕێگاچارەی حزبەکانی دەسەڵات بێ پارتی و یەکێتی و ئۆپۆزسیۆنیش بەدوای هێنانەدی هیچ ئەوەیە کەپێکەوە پایەکانی دەسەڵات ڕابگرن و ئەم سیستەمە لەجەوهەردا بمێنێتەوە. ئەمە حزبانە بێ هەموو خیلاف و گلەیی و گازندەو هەڕەشەوەی فایلی تیرۆر، گەندەڵکاری، تاکید کردنەوە لە ٣١ی ئاب و ١٦ی ئۆکتۆبەر و دەست تێکەڵکردن لەگەڵ کۆنەپەرستترین حکومەتانی ناوچەکە و ئەمریکادا، لەبەرامبەر داواکاری و خواستەکانی خەڵکدا، یەک مەسەلەی هاوبەشیان هەیە ئەویش درێژدانێ بە دەسەڵات و پەرلەمانتاریان، لەم هەگایەشەوە هەموویان نانی بەاوی سەر سفرەی خاڵی خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێش دەخۆن، خیانەت لە جەرگەها حزبی کۆنەپەرستی قەومی و ئیسلامی بازرگانی و سەرمایەدارو کۆنەپەرستدا ڕێکخراو دەکەن، کەمتەرخەم بێ حزبی دەکەن، لەپشتی پەردەو ژوورێ تاریکەکاندا ڕێدەکەون،... لەبەرامبەر ئەم ڕاستیەدا یەکەمین کار کەدەبێ خەڵکی ناسیۆنالیزمی بیگرێتە بەر جیاکردنەوەی هێزی خیانەت و خەباتەکەیانە لەم حزبانە و نابێ بە هیچکام لەو حزبانە فریو بخۆن و حساب بێ بەین و سیاسەتەکانیان بکرێ.

لەکەنار ئەمەشەوە دەبێ خەبات بێ وەلانان و کۆتایهێنان بە دەسەڵاتی ئێستا وەک ئاسۆ و سیاسەتێکی شۆڕشگێرانە سایەو سێبەری ناڕەزایەتی گەورەو بچوکی جەماوەریمان بێت و تەواوی هێزی بێ کەبکرێتەوە. هەر لێرەشەوە هەوڵدان بێ خێرێکخراوکردن لە شوراکان و کۆمیتێ و ئەنجومەنەکانی شۆنی کارو ژیانداوە هەڵبژاردنی نوێنەرانی جەماوەری لە گۆڕەک و کارگەو زانکۆکان و هێندەش تەوازنی هێز لەگامان پێدەدات دەستبەرین بێ کۆنترۆڵی ناوەندەکانی بەرهەمهێنان و دابەشکردنی داهاتەکان و سەرەنجام لەسەندنەوەی مەشروعیەتی دەسەڵات لەخوارەوە لەحزبەکانی ئێستا.. ئەتوانرێ هەنگاوگەلێک بن کە بەشۆن خێدا بزوتنەوەیەکی سیاسی جەماوەری شۆڕشگێرانە بێ وەلانانی دەسەڵات پێ بنێتە مەیدانەوەو هەنگاو بەهەنگاو پشێوی خەباتی ئاڕاستەی خەڵکی ناڕازی بەرەوپشەوە بەرێ... بگومان تەوای ئەم کارانە بەپشتیوانی و کێبوونەوە لەدەوری حزبێکی شۆڕشگێڕی خەباتکار و کۆمۆنیستی هەرچی زیاتر لەسەرکەوتن نزیک دەکاتەوە.

لەیەک وتەدا ئەبێت هوشیار بین بۆی کە کۆمەڵگای کوردستان کۆمەڵگایەکی چینایەتیەکە ئێوان ناسیونالیزمی کورد و حزبەکانی کوردایەتیان کۆمایەتی کۆمەڵگان، بەڵام ڕەخنەراو و یەکدەستن لەبەرامبەر بەرژەوەندیەکانی خەیاندا، بەدژی زەربەی زەری کۆمەڵگە، بەڵام ئەمە زەربین و دەبێ بەهێزی ملیۆنی خەمان و تواناکانی خەمان ئاگادار بین و لەحزبی چیانەیەتی خەماندا ڕەخنەراو و ئامادە بین، کە خەبەختانە حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی کوردستان لەپێشەوەی ئەم خەباتدایە و زەروورە لە دەوری کۆببێنەوە و خەمان لەدەوری ڕەخنەراو بکەین.

دوو هاوڕێگەزخواز ئاشکرادەبن، یەکێکیان هەڕەشەدە و ئێویتریش چارەنووسی نادیارە!

ڕاپۆرتی: هەمن شۆکەت

هەڵبەتە ئێستا لە چوارچێوەی ڕەزگرتن لە مافەکانی مرۆڤ و جیاجیکردنیان بە شێوەیەکی کردەیی لە سەرتاسەریی جیهان بە تایبەتییش لە ئەوروپا و وڵاتە ڕۆژئاواییەکان.. خەریکە مافەکانی هاوڕێگەزخوازانیش جا چ هی (نێوان نێر و نێر) بە چ هی (نێوان مێ و مێ) وەک سەرەتایەکی دەخشکەر جێی خۆیان دەگرن.. بەڵام هەشتاش زەری ماوە بە تایبەتییش لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوین وەک تابوو و بە ڕەوشتییەکی گەورە لە لایەن سیستەمی دەسەڵات و کۆمەڵگەوە تەماشا دەکرێ و هاوڕێگەزخوازان ناوەرن بە هیچ شێوەیەک پێوەندییەکانی خۆیان ئاشکرا بکەن و ژیانێکی پڕ لە چەرمەسەریی دەگوزەرێنن.. واتە بە شێوەیەکی ئاسایی دووچاری سووکایەتیی پێکردن و ڕاودوونان دەبنەوە و زەر دەاندانە ئازار و ئێشکەنجە دەدرێن.. تەنانەت زەر جار ڕووبەڕووی مەرگ دەبنەوە بە ئێوەی هیچ کەس و دەزگایەک بتوانن سادەترین بەرگریان لێبکەن تەنانەت دەزگا میدیایەکانیش ناتوانن ڕووماڵی ئەو کێشە هەستیارە بکەن مەگەر جارووبارێک ئاویش بە

شۆیەکی زۆر شەرمنانە و هەندەکیشیان بە پێی فەرهەنگە باوەکە وەک نەخشیەکی کۆمەڵایەتیی دەیخەنەوو!

پاش ئەوەی دەنگی ئاشکرابوونی دوو گەنجی هاوڕەگەزخواز لە شارۆچکەی (سەیدسادق)ی سەر بە پارێزگای (سلێمانی) لە باشووری کوردستان وەک رووداوێکی ناوازە و بە ڕەوشتیی کۆمەڵایەتیی بووە باسوخواسێکی گەرم و سەرنجڕاکێش لە نێو خەڵک.. وەک ڕۆژنامەنووسێکی ئازاد لە بەریتانیا توانیم لە ڕێگەی هاوکاران و پەیوەندیەکانم لە کوردستانەوە هەندێک زانیاریی سەرەتایی بەو شۆیە بەدەستبخەم:

● ئەو دوو کوڕە هاوڕەگەزخوازە؛ (ز.س.ع، تەمەن ٣٥ ساڵ) و (ش.ح.ئ، تەمەن ٣٣ ساڵ) دوو گەنجی خەڵکی شارۆچکەی (سەیدسادق)ن.
● (ز.س.ع) و (ش.ح.ئ) ساڵانێک بوو دوو هاوڕێی زۆر نزیک و خۆشەویستی یەکتر بوون و زۆربەی کاتەکانی خەیان بەیەکەوە دەگوزارند تا لە بەرواری (٣١/٨/٢٠١٨) برایەکی (ش.ح.ئ) هەر لە ماڵەکەی خەیان هەردووکیان بەیەکەوە لە ناو جێگە و بە ڕووتیی دەگرێ.. ئیتر هەرش دەکاتە سەر هەردووکیان و زۆر دڕندانە ئەشکەنجەیان دەدا.. سەرئەنجام لە دەرفەتێکدا (ز.س.ع) لەبەردەستی هەڵدێ و خۆی ڕزگار دەکا.
● هەر لە چوارچێوەی ئەو پەیوەندییانەم لەگەڵ هاوکارانم لە کوردستان لەم دواییانە پەیوەندییان پێوەکردم و پێیانڕاگەیاندم کە "بە داخەوە تا ئێستا چارەنووسی (ش.ح.ئ) دیار نییە و کەس نازانێ لە کوێیە و چی بەسەرهاتوە.. بەڵام وەک دەڵێن هاوڕێیەکی واتە (ز.س.ع) ڕووی لە ئەوروپا کردوە، ئەمە لە هەواڵی خەمان داین و هەر زانیارییەکی نوێمان دەربارەی (ش.ح.ئ) دەستبکەوێ بە زووترین کات بەت دەنێرین".

ئیتر پاش بەدواداچوونێکی چڕوپڕ خشبەختانە دەرکەوت کە (ز.س.ع) لە کوردستان ڕزگار بووە و لە بەریتانیا گیرساوەتەوە، هەر زوو هەموو هاوڕێ و هاوکاران و ڕێکخراوە پەنابەرییەکانم تێگەیاند و لە ماوەی چەند ڕۆژێک ژمارە تەلەفۆنی (ز.س.ع)م پەیداکرد و پەیوەندییم پێوەکرد:

لە سەرەتادا هەستمکرد دەترسا و نەیدەویست خۆی ئاشکرا بکا.. بەڵام پاش هەواڵدانێکی زۆر تا دڵنیام کردەوە کە من ڕۆژنامەنووسم و لەمێژە لە بەریتانیا دەژیم و منیش بە هۆی نەبوونی ئازادیی ڕۆژنامەگەریی وەک تاوانێکی گەورە بوومە ئەنجا وردە وردە خۆی ئاشکرا کرد، هەر لەو پەیوەندییەشدا خشبەختانە توانیم رازیی بکەم

کاتێک و شوێنێک بۆ دیتنی دابنێین تا چاوپێکەوتنێکی ڕۆژنامەنووسیی لەگڵ ئەنجام بدەم.

لە کات و شوێنی دیاریکراودا خەم گەیاندە کاک (ز.س.ع)، ئەوەی زۆر مایەی شادمانیی من بوو ئەوە بوو لە چوارچێوەی قسەکانیدا کە هێندێک باسی خۆی و سەربردەکانی خۆی کرد کەسێکی هۆشیار بوو و بە ئاگایییەوە بە دوای مافەکانی خۆی کەوتبوو.. واتە ڕێک بە پێچەوانەی فەرهەنگی باوی میللەتەکەمان و تەنانەت هەی جیهانیش کە هاوڵاتیانگەزخوازان بە کەسانی لاواز و خۆپەرستی جێستەبازیی دەزانن! دیاربوو ئەو کەسێکی بەهێز و تەکمە پە زانیاریی بوو و باوەڕی بەوە هەبوو کە کێشەکە هەر خۆی و هاوڵاتیانگەزخوازانی وەک ئەو نییە بەڵکە پێویستە مرۆڤەکان لە هەر جێگەیەک هەین ڕەز لە هەموو ویست و حەز و مافەکانی یەکتر بگرین و خەباتیشی لە پێناودا بکەین تا ژیانێکی ئاسوودە و دوور لە تووندوتیژیی و بە چەوسانەوە بنیاتبنێین، هەروا گوتیشی بەڕام من حەز ناکەم هەموو ئەو قسانەی دەیانکەم بەاویانبکەیەوە بەڵکە تە بە پێی پێویستی ئەو کێشەیەی من پرسیاری خێت بکە و منیش بە پێی توانا وەڵامت دەدەمەوە و هەر ئەوانەش بەاوبکەوە، ئیتر ڕێکەوتین بەو شێوەیە چاوپێکەوتنەکەمان ئەنجام دا.

ئەمەی خوارەوە پرسیارەکانی من و دەقی وەڵامەکانی ئەون ڕێک وەک خۆیان و بە بێ دەستکاریی:

– سەرەتا بە پێویستی دەزانم – ئەگەر بتەوێ – بە کورتیی خێت بناسێنی؟
+ من ناوم (ز.س.ع)، تەمەنم ٣٥ ساڵە و خەڵکی شارچکەی (سەیدسادق)م.

– کەی بەڕێزت هەستتکرد کەسێکی جیاوازی لە زۆرینەی ئەو خەڵکەی کە بەزۆر بەسەریان داسەپاندوون دەبە خۆشەویستیی و سێکسکردن تەنیا لە نێوان نێر و مێدا بە؟
+ من کە تەمەنم ١٣ – ١٤ ساڵ ئەبوو ئەو هەستەم تیا دروست نەبوو کە وەکو زۆرینەی هاوڵاتیانم حەزم بە ڕەگەزی بەرانبەر هەبێت.. ئیتر کارەساتەکە لەڕەوە دەستی پێکرد؛ نامەیی بە خەزان، کەمەڵگە، کەلتوور، دین پێش هەموشیان بە جێستەی خەم! چونکە هەستم دەکرد ئەم گیان و جێستەی منە بە هەڵە دروست کراون واتە هەستی کەسێکی هاوڕەگەزخواز لە جێستەی پیاوێکدا..
ئیتر تەمەنی من بە نمایش و شانۆگەریی دەستی پێکرد.. بە خ

حەشاردان لەو راستیەی کە لە ناخمدایە، هەر لە سەرەتادا وەکو منداڵانی هاوڕێم ئەوانەی باسی هەستی خۆیان ئەکرد کە فەان کچ جوانە و فەان خۆشە بەڵام من هیچ قسەیەکم نەبوو بتوانم بیکەم.. هەندە جار ئیرەییم بەو کچانەش ئەبرد کە ئەمان حەزی لە ئەکەن!

– وەک کەسێکی هاوڕێگەزخواز تەمەنت چەند بوو کە یەکەم جار لەگەڵ هاوڕێگەزی خۆت ئەو پەیوەندییەت دروست کرد؟
+ لە راستییدا لە سەرەتای تەمەنی ١٥ ساڵییدا لە کوڕێکی دراوسێمان نزیک بووموە کە ئەویش هەمان هەستی هەبوو، سەرەتا هاوڕێ بووین بەڵام دواتر پەیوەندییەکەمان لە هاوڕێیەتی دەرچوو.. تا گەیشتینە ئەوەی چەندین جار پێکەوە بووین وەک دوو هاوڕێگەزخواز.. بەڵام زۆر بە دزیی و نهێنی! ئیتر ئەمە سەرەتای ئەوە بوو کە بە لاشە و هەستی خۆم ئاشنا بم کە چیم دەوێت…

– هەستت بە چی دەکرد.. واتە باری دەروونییت چۆن بوو و تا چەند ئاسوودە یان نائاسودە بووی بەو بارودۆخەی ژیانت؟
+ من تا تەمەنی ٢٥ ساڵییم ژیانم هەر بەم شێوەیە بەسەرکرد.. بەڵام پاشان بارودۆخی ژیانم زۆر سەختتر و نالەبارتر بوو.. واتە ون بوونێک لە هیچدا.. تا بەڵێی نیگەران بووم و هەر لە خۆ خواردنەوە و ترس و دڵەڕاوکەدا دەژیام! بەو بارشەوە هەشتا خەزانەکەم لەم نەدەگەڵان وەک خۆم بم و دەبووایە وەک هاوڕێکانم بم.. واتە هەر زوو خستمیانە ژێر گوشاری قورسی ژن هێنانەوە! بەڵام من هەر ڕەتمدەکردەوە بە بیانووی ئەوەی ئەم کچانەی ئەوە ئەیدەزنەوە لە ریزی منداڵ نیین و هیچ شتێکی هاوبەشمان نییە، بەم شێوەیە چەند ساڵێکم تێپەراند.. بەڵام تا دەهات گومانی ئەوانیش قووڵتر دەبەوە کە بۆچی ژن ناهێنم؟! پاشان لە تەمەنی ٢٩ بەزەر ملکەچیان کردم کە ژن بهێنم.. منیش بە ئەوەی گومانکەیان بڕوانمەوە ناچار رازییبووم و کچی پووڕکەمیان بە خواستم و ئێقەیان لە دەستمان کرد!

– چۆن توانیت ئەوە بکەی لە کاتێکدا وەک پێکەوەژیان و سێکس هیچ هەستێکت بە ژن نەدەجوولا؟
+ لە راستییدا ئەوە مردنێک بوو بە خۆی! سێ ساڵ بە درێ و شانەگریی من دەسگیراندار بووم.. بەوەش هەر زوو کچێ پووڕکەم تێگەیشت کە من پیاوی ژن هێنان نیم بەڵام ئەویش بەزەر ناچار کرابوو کە رازیی بە بە هاوسەرگیریی لەگەڵ من.. سێ ساڵ وەک ئەوەی لەگەڵ مقەبایەکدا بم هیچ هەست و خۆشەویستییەم پێی نەدا تێنانێت یەک جار نەمووت خۆشم ئەوێیت.. تەنیا هەستێک بەیم هەبوو هەستی

بەزەیی بوو! ئای کە چەند ناخۆش و ئازاربەخش بوو! ئاخر هەر بە خەمەوە نەوەستابووم بەڵکە کچێکی سادە و ساکاریشم کردبووە قوربانیی!

– سەرئەنجام، ئەو دەسگیراندارییەت بە کوێ گەیشت؟

+ دوای سێ ساڵ لەم پەیوەندییە کوڵەکم ناسی بە ناوی (ش.ح.ئ)، بە هەی ئەوەی هەموو هەستوسۆکوتەکمان بە یەک دەچوو زۆر زوو ئاشنای یەک بووین و تەواو نزیک بووینەوە تا کوتینە پەیوەندیی خۆشەویستیی.. چ ژیانێکی پێ لە شانۆگەریی؛ لەملاوە لەگەڵ کچێک دەسگیراندارم لەو لاشەوە لەگەڵ کوڵەک ئەکەومە خۆشەویستیی!

هەر زوو پەیوەندییم لەگەڵ پوورزاکەم تەکچوو چونکە نەیدەتوانی بەرگەی ئەم هەموو بێ هەستییەی من بگری.. ئیتر داوای جیابوونەوەی کرد یان راستتر بڵێم من ناچارم کرد کە داوای جیابوونەوە بکات.. هەرچەندە دەرفەتێکی پێدام کە کۆشێ نییە ئەگەر زەماوەند بکەین و بیگوازمەوە.. بەڵام من بە بیانووی ئەوەی جارێ پارەی تەواوم نییە بە ژن گواستنەوە و ماڵ دانان و ناتوانم خەم بخەمە ژێر باری قەرزەوە.. سەرئەنجام جیابوونەوە.. هەرچەندە هەستمکرد زۆر ناخۆش بوو بە ئەو و زۆر بەزەییم پێیدا هاتەوە بەڵام من نەمویست پتر درێ لەگەڵ خەم و لەگەڵ ئەویش بکەم.

– باشە، ئەی لەگەڵ (ش.ح.ئ) بە کوێ گەیشتن.. ئەویش بەو بەزمەی دەسگیراندارییەتانی زانیبووە؟

+ بەڵێ زانیبووی.. ئەویش زۆر نیگەران بوو بەوەی کە من ئەو جۆرە پەیوەندییەم هەبووە.. بەڵام لەبەرئەوەی منی زۆر خۆشدەویست زۆر ئاسوودە بوو بەوەی کە جیائەبمەوە و ئیتر دەبم بە تەنیا کەسێک لە ژیانی ئەودا! تا دەهات نەوانمان خۆشتر و گەرمتر ئەبووە.. وای لێهات پەیوەندییەکمان گەیشتە ئاستی خۆشەویستییەکی زۆر شێتانە! ئەوەش بووە مایەی ئەوەی خزم و کەسوکاری هەردوو لامان هەڵشەمان لێبکەن تەنانەت چەندین جار بە لەدانیش لێیاندابن بە ئەوەی هاوڕێیەتی یەکتر نەکەین بەڵام ئەمە لە کاتێکدا بوو تەنیا گومانیان هەبوو و هیچ بەڵگەیەکیان پێ نەبوو ئەگینا تەنیا بە لەدان رزگارمان نەدەبوو!

ئەم پەیوەندییەمان هەر بە ژێر بە ژێریی درێژە پێدا و سێ ساڵی خایاند.. تا رۆژێک تەلەفۆنی بە کردم کە کەسیان لە ماڵەوە نییە و بەڵێم بە لای.. منیش بە پەلە خەم گەیی و هەندێک بۆنی خۆشم لەخۆمدا و ڕێیشتم بۆ ماڵیان..

– دوای ئەمە چی ڕوویدا.. ئایە ئەمە دوا ژوانتان بوو یان

یەکتریتان بینیەوە؟
+ بەداخەوە کە ئەمە دوا ژوانمان بوو.. تەنیا بە چەند کاتژمێرێک توانیمان بە ئاواتی لەمێژینەی خەمان بگەین و هەستمان دەکرد ئیتر ئەمە رۆژی ئەمەیە.. بەڵام بە داخەوە بەختی ڕەشمان هەر زوو ئەم خەونەی لە گەڵ نایەن.. براکەی بەسەرماندا هاتەوە و هەردووکمانی لە ژووری نوستن پەکەوە گرت.. ئیتر هیچ بیانوویەکی نەما بە ئەوەی کە نەمانکوژێ! بە شەویەکی زڕ وەحشیانە کەوتە سەرمان و تا هەزی تیا بوو لێیدەداین.. ئەمەش هەردووکمان تەنها بەرگرییمان ئەکرد.. کاتێکم زانی خۆشەویستەکەم پێی پێدا کرد و دای بە عەرزا و هاواری ئەکرد کە من رابکەم بەڵام من دڵەهات بە تەنیا بەجێیبهێڵم چونکە ئەمزانی ئەو زڕ دەندێیە و بە دەرفەتێکی ئاوا دەگەڵ کە بیکوژێ.. کەچی ئەو دیسان هاواری کردەوە و گوتی: " تکایە تۆ بڕۆ و خۆت رزگار بکە.. با من بکوژێ و خەمی منت نەبێ" ئیتر منیش زڕ ترسام و هیچ دەسەڵاتێکم نەبوو جگە لە ڕاکردن.. بەڵام نەموڕا بچمەوە ماڵەوە و یەکسەر بڕۆم گەستانی شار چووم و لەوێ خەم خۆشاردا.. تاکە کەسێک کە هەستم دەکرد دەتوانێ لەو بارودۆخە پڕ مەترسییدارەم ڕزگار بکا خوشکەکەم بوو کە هەموو ڕاز و نهێنیەکی منی ئەزانی.. بە ناچاریی تەلەفۆنم بۆی کرد و سەرئەنجام ئەویش هاوسەرەکەی نارد بۆ شوێنما و لەگەڵ خۆی بردمی بۆ سلێمانی.. بە کورتییەکەی لە ماوەی پێنج ڕۆژدا هەموو شتێکی بە ڕێکخستم و لەگەڵ قاچاغچییەک ڕێکەوت تا بمگەیەنێتە دەرەوەی وڵات.. ئیتر بە دڵ و دەرونێکی زڕ تەنگ و بە قوڕگی پڕ لە گریانەوە وڵاتم بەجێهێشت!

– زڕ بە داخەوە کە ئاوەهات بەسەرهاتوە، ئەی لێرە.. ئێستا هەست دەکەی گیان و ژیانت پارێزراوە؟ ئاسوودەیت لێرە؟
+ بە گومان بەڵێ.. چونکە لێرە یاسا حاکمە و وڵاتی مەدەنیەتە، بەڵام هێشتا ئاسوودە نیم چونکە خۆشەویستەکەم لەدەستچوو و چارەنووسیشی نادیارە.. ئێستا بە سەدان کەسی وەک ئەویش لە وڵاتی ئەمەدا ژیانیان لە مەترسیی دایە.. هیوادارم ئەوە وەک میدیاکاران بەدواداچوون بۆ ژیانی ئەو و خەڵکانی وەک ئەو بکەن..

– بەگومان.. دەنیابە ئەوەی لە تواناماندا بێ دەیکەین.. زڕ سوپاس کە دەرفەتت داین ئەم دیدارەت لەگەڵ سازبکەین.. سەرکەووتوو بی.
+ زڕ سوپاس بۆ ئەوەش.

١٩/١٠/٢٠١٨
hemn.shawkat@yahoo.com

ژن، مەکوژن … ستار ئەحمەد

کاتێك تاڵە پرچی
شێوە ژنێك دەقرتێنن
خوێن لەلەشدا رادەوەستێ
دڵی ژیان ..
لەترپەو ئاواز دەکەوێ
چیا سەری خۆی دەنێ و
چاوی بەمەڵك ناکەوێ
چۆن دێتان دێ
ژن دەکوژن
بۆچی هەتاو لەبار دەبەن
مانگ لەگۆا دەسووتێنن
چۆن دەتوانن
رازی دایکان بمرێنن
شیعر لەشاعیرو
ئاواز لەبەستەو
دەنگ لەسەدای دابڕێنن
کەژنێك بسکی سوور دەبێت
بەتابلۆی خوێن
نیشتمان گەرووی دەتاسێ
مناڵ باوکی ناناسێ
خاك سەرگەردان
بەدوای جوانیا وەڕ دەبێ
قەڵەم تینووی
ماچی لاپەڕەو هەڵ دەبێ
ژن مەکوژن
نەبا دڵی یەزدان بشکێ
ئاسمان خوێناوی لێ بژێ
کەژن نەبێت
کۆرپە لەلانك دەترێ
مرۆڤ بێ نیشتمان دەژێ
ژن مەکوژن

ژیان لەدارە مەدەن
لەژنا واتا دەبەخش

ستار ئەحمەد

خەاتی شانازیی فستیڤاڵی نۆنەتەوەیی فیلمی "سلمانی" بە جەعفەر پەناهی پشکەش کرا

جەعفەر پەناهی: لە وەرگرتنی خەاتی شانازیی فستیڤاڵی فیلمی "سلمانی" زۆر خۆشحاڵم

مەنووچەهر جیهانی – خەاتی شانازیی سەهەمین خولی فستیڤاڵی نۆنەتەوەیی فیلمی "سلمانی" بە جەعفەر پەناهی دەرهێنەری ناسراوی سینەمای ئێران و جیهان پشکەش کرا و لە پەیامێکدا گوتی: لە وەرگرتنی خەاتی شانازیی فستیڤاڵی نۆنەتەوەیی فیلمی سلمانی زۆر خۆشحاڵم.

بە پێی ڕاپۆرتی لێژنەی ڕاگەیاندنی سەهەمین خولی فستیڤاڵی نۆنەتەوەیی فیلمی "سلمانی"، ڕوونەسمی کردنەوەی سەهەمین خولی فستیڤاڵی نۆنەتەوەیی فیلمی "سلمانی" کە بە ئامادەبوونی "مەلا بەختیار" بەرپرسی بەشی پشتیوانیی ئەم فستیڤاڵە و لە کەسایەتییەکانی بەرجەستەی سیاسیی هەرێمی کوردستانی عێراق، "فوئاد جەلال" سەرۆکی کۆمپانیای سینەمایی "مەستی فیلم" و بەڕێوەبەری فستیڤاڵی نۆنەتەوەیی فیلمی "سلمانی"، "دانەر عومەر فارس" بەڕێوەبەری هونەری، "بەهزاد فەراهانی" ئەکتەری ناوداری سینەما، شانۆ و تەلەڤیزیۆنی ئێران، "مەحەمەدەزا ئەسانی" سەرۆکی دەستەی ناوبژیوانانی بەشی ڕکابەریی فیلمە بینەدەکانی بەگەیی، "ڕەوانبەخش سادقی" ناوبژیوانی بەشی ڕکابەریی کورتە فیلمەکانی ئەنیمەیشن، ناوبژیوانانی بەشەکانی جێراوجێری ڕکابەریی فستیڤاڵ، بەڕێوەبەری گشتیی فەرهەنگ و هونەر و لاوانی پارێزگای سلمانی، "ئازەرەخش فەراهانی" ئەکتەری سینەما، دەرهێنەرەکانی وڵاتانی

جەراوجەر و هەگرانی هونەری سینەما، بە پێشکەش کردنی خاتوو "لینا رەزا" لە تەلاری هونەری شاری سلێمانی پایتەختی فەرهەنگ و هونەری هەرێمی کوردستانی عێراق بەڕێوەچوو کە خەڵاتی شانازیی ئەم خولەی فێستیڤاڵەکە بە "جەعفەر پەناهی" سینەماکاری ئێرانی پێشکەش کرا و بە نوێنەرایەتی لە بەڕێزیان؛ خاتوو "تاهیرە سەعیدی" هاسەری ئەم دەرهێنەرە ناسراوەی سینەمای ئێران و جیهان، "ئەمین جەعفەری" بەڕێوەبەری فیلمهەڵگرتنی فیلمی سینەمایی "سێ روخ" و "شادمەهر راستین" لە هاوکاران و دۆستانی دێرینی بەڕێزیان، ئەم خەڵاتەیان وەرگرت.

سوپاس بۆ فێستیڤاڵی تازەدامەزراو بەناو بە هێزی فیلمی "سلێمانی" "تاهیرە سەعیدی" لە دوای وەرگرتنی ئەم خەڵاتە، بە ناوی "جەعفەر پەناهی" لە دەستی "دانەر عومەر فارس" بەڕێوەبەری هونەریی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "سلێمانی" گوتی" زۆر مەمنوون لە بانگهێشتەکەتان و سوپاس بۆ فێستیڤاڵی نوێ و تازەدامەزراو بەناو یەکجار بەهێزی فیلمی "سلێمانی" و زۆر سپاسگوزارم کە ئاغای پەناهی بە شایستەی ئەم خەڵاتەتان زانی. ئەو قسانەی کە بۆیار وابوو من بیڵێم، بەڕێز پەناهی لە پەیامی وێنەیی و ڤیدیۆییدا گوتیان.

پەخشکردنی پەیامی وێنەیی تایبەتی "جەعفەر پەناهی"
بەر لە پێشکەشکردنی خەڵاتی شانازیی سێهەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "سلێمانی" بە "جەعفەر پەناهی" لە پەیامێکی وێنەیی و ڤیدیۆیی تایبەتدا کە لە هێڵی 1000 کەسیی تەلاری هونەر لە شاری سلێمانی پەخش و بڵاو کرایەوە، لە دەستپێکی قسەکانیدا بە زمانی کوردی گوتی: "سڵاو و ڕێزم هەیە بۆ خەڵکی سلێمانی" و لە درێژەی قسەکانیدا رایگەیاند: سڵاوم هەیە لە خزمەت هەموو هونەردۆستان و سینەما دۆستان لە سلێمانی و بە تایبەت بەرپرسانی بەڕێوەبەری فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "سلێمانی" کە منیان بە شایستەی وەرگرتنی وەها خەڵاتێک زانیوە.

لە وەرگرتنی خەڵاتی شانازیی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "سلێمانی" زۆر خۆشحاڵم
دەرهێنەری فیلمی سینەمایی "سێ ڕۆخ" و براوەی خەڵاتی باشترین فیلمنامەی بەشی رکابەریی سەرەکیی حەفتاویەکەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "کان"ی فەرەنسا، لە درێژەی قسەکانیدا گوتی: بە ڕاستی خۆشحاڵم و ئەمە بە ڕاشکاوی دەڵێم؛ هەرچەندە لەم فێستیڤاڵانە لەم ناوچەیەدا هەبێت، ئەوەندەش یارەمەتی بابەت گەلی فەرهەنگی دەکات. ئەو ناوچەیەی کە هەردەم لە مشتومڕی

توندوتیژییەکاندا بووە.

پەناهی هەروەها گوتی: ئەگەر هەر ئێستا من ئیزنم هەبووایە و دەمتوانی لە وڵاتەکەم بمە
دەرەوە و چەندین فێستیڤاڵ منیان بانگهێشت دەکرد، بە دڵنیاییەوە بزانن کە فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "سلێمانی" لە ریزبەندی منداڵ دەبوو، هەر بەم هۆکارانەی کە گوتم.

ئێمە لە ڕێگای سینەماوە دەتوانین کارگەلی گەورە ئەنجام بدەین
پەناهی رایگەیاند: ئێمە لە ڕێگای سینەماوە دەتوانین کارگەلی گەورە ئەنجام بدەین؛ ئێمە دەتوانین فەرهەنگسازی بکەین، ئێمە دەتوانین بە مافەکان و ئازادییەکانمان بگەین، ئێمە دەتوانین بابەت گەلی جیاوجیاتر چارەسەر بکەین و گەلانی جیاجیاتر لە تەنیشت یەکتریدا، بە ئاسوودەیی و ئازادی پێکەوە بژین و ڕێز لە مافەکانی یەکتری بگرن.

بە داخەوەم کە نەمتوانی بێ فێستیڤاڵی فیلمی "سلێمانی" بێم
"جەعفەر پەناهی" لە کۆتایی قسەکانیدا گوتی: بە داخەوەم کە وەها نیە و بە داخەوەم کە نەمتوانی بێ فێستیڤاڵی فیلمی "سلێمانی" بێم؛ بەڵام هەر چۆنێک بێت، خۆشحاڵم کە هاوسەرەکەم لەوێیە و بە نوێنەرایەتی لە منەوە ئەم خەڵاتە وەردەگرێت و دەمەوێت تکا بکەم کە بەڕێز "ئەمین جەعفەری" بەڕێوەبەری وێنەگرتنی دواین فیلمم "سێ ڕۆخ"، کە لەم بەرهەمەدا، یەکجار یارمەتی دام، هاوسەرەکەم هاوڕێیەتی بکات و هەروەها "شادمەهر راستین" کە لە زۆربەی فیلمەکانمدا بە جۆرێک ڕاوێژکاری من و یار و یارمەتیدەری من بووە؛ ئەم خەڵاتە لە لایەن من وەربگرن، بێ ئەوەی کە خەڵاتێک بە شانازییەکانی سینەمای ئێران زیاد بێت. سوپاسی ئێوە دەکەم و ئومێد دەخوازم لە کارەکەتاندا سەرکەوتوو بن.

مەنسوور جیهانی

ماسی ... ن. ریزان فەتاح

ماسییە وردەی ناو ئاوە
دەت و دەچە بە تاوە
پولەکەی ڕەنگاو ڕەنگ
هەروەکو جل و بەرگ
جۆر و شێوەیان زۆرە
هەندێکیان دەژین لەرە
لە دەریا و لە زەریا دا
لە چەم و لە ڕووبار دا
بە خێیان مەڵە دەکەن
خۆراکیش پەیدا دەکەن
لەناو حەوز لە ماڵان
دەبنە هاوڕێی منداڵان

****

حەجکردنێك بەخەیاڵ لەگەڵ مانی مەککەدا ... سەدیق سەعید ڕواندزی

تیمەی بەشێکی زۆری ئەوڕۆمانەی نووسەرانی فارس نووسیویانە، بەلایەنی کەمەوە ئەوانەی من خوێندوومنەتەوە، تیمەیەکی سادە، بابەتێکی ساکاربوونە.ڕووداو لەوڕۆمانەدا، ڕەنگە ڕووداوێك بێ، ئاڵۆز نەبێت کەهەموومان پێی ئاشنا نەبین، بەڵام ئەم ڕووداوانە دەبنە جێگەی سەرنجی خوێنەروهەڵوەستەکردنی. ئەمەوڕای ئستاتیکای گێڕانەوە لەودەقانەدا، کەهونەرکارییەکی هێندەجوانی تێدایە، کە سەرنجی خوێنەر ڕابکێشن. خوێنەرکەڕۆمانی(لەمەککە)دا دەخوێنێتەوە، سەرسام دەبێت لەوهەموو هونەرکاریەی لەوەسفی شوێن وکەرستەوکارەکتەرەکان، بەزمانێکی سادەکراوە.
وەك ئەوەی خوێنەرخۆی کارەکتەری ئەوڕووداوانە بێت و لەپەیوەندی دابێت لەگەڵ شتەکان. من وام هەست دەکرد، ئەوە خەمم سواری ئەوجێبە

بوومه كەمەترێك لەئوتومبیلەكانی دیكەبەرزترە. شیعریەتی گۆرانەوە لەوێنەدالەئاستێكدایە، كەخوێنەرچێژلەخوێندنەوەی هەمووئەودیمەنانە دەبینێت كەڕێمانووس باسیكردوون. ڕێمانی لە مەككە، لەوجێرەڕێمانیەكەسادەن، وەلێ لەكاتی خوێندنەوەیاندا خوێنەرچێژیان لێدەبینێت و وشەو دەربڕینەكانی دەبنە جێگەی هەڵوەستەكردنی.

بۆگومان نابێ ئەوەشمان بیربچێت، كەئەمە پەیوەندی بەئاست وتوانستی وەرگێڕەوە هەیە، بەتایبەتیش لەزمانی هەڵەندی كەلەهەگەزی زمانە قوڵسەكانە. بەڵام وەرگێڕی ڕێمانەكە،توانایەكی زمانەوانی دیاری لەمیانەی وەرگێڕانەكەدا،بەرجەستە كردووە. ڕێمانی لەمەككە،باسی پەیوەندی نێوان دایك وكوڕێك دەكات، كەهەنگە هەرخودی ڕێمانووس خۆی پاڵەوانی ڕێمانەكە بێت. پاڵەوانی ڕێمانەكە، لەئێران دەژیت وقوتابی زانكۆیە.

لەسەروبەندی شۆڕشی گەلانی ئێراندا لەكۆتایی هەفتاكان، وەك ڕۆژنامەنووسێك چەندجارێك هەواڵێك بەنهێنی ئامادە دەكات و پەیوەندی بەبزووتنەوەیەكی گەریلاییەوە دەكات. هاوكات كتێبكیش لەبارەی كوردەكانەوە دەنووسێت. دەستنووسی كتێبەكەی لەماڵەوە، دەشارێتەوە لەدووتوێی كتێبەكانی، تاكوڕۆژێكییان پیاوانی ژێم، بەمەبەستی پشكنینی ماڵەكەی، كەپێشترهەستیان بەوەكردووە كەلەبارەی كوردەكانەوە كاری نهێنی دەكات، بەسەرماڵەكەی دادەدەن.

ئەگەرچی خۆی هەرچەندێك بێت هەوڵدەدێت وەزگاری دەبێت، بەڵام پسمامێكی دەگیرێت، دواترلەسێدارە دەدرێت و هاوكاتی مەحبووبەی خوشكیشی، ئیتلاعات زیندانی دەكات. بەشێكی زۆری تەمەنیشی لە زیندان دەباتە سەرودواجاریش وەك غەریب وگۆشەگیرێك وتێكشكاوێك ئازادەكرێت. پاڵەوانی ڕێمانەكە، ئیدی دەزانێت ژیان بۆئەولەئێران، بەمانای كوشتن ولەسێدارەدان.بۆیە وڵات جێدەهێڵێت ولەهەندا، بۆماوەی سی ساڵ ئاوارەدەبێت. لەوماوەیەدا، چەندجارێك دایك و خوشك و باوكەخاوەن پێداویستییە تایبەتییەكەی(كەكەوڵە) سەردانی دەكەن. دوای ساڵانێك جارێكی دیكە، دایكی دەیەوێت تاكو نەمردووە، بەدیداری شادبێتەوە.

بەڵام بەداخەوە دایكی تووشی نەخۆشی(زەهایمەر_خەڵەفان)بووە. ئەمەش بۆئەوسەختە شەش كاتژمێر بەفڕۆكە گەشت بكات تاكو دەگاتە لای كوڕەكەی لە هەڵەندا.بۆیە كوڕەكەی بۆیاردەدات لەوڵاتێكی نزیك ئێران، لەگەڵ دایكی یەكتری ببینن، بۆئەم مەبەستەش میرنشینی

عەرەبی، واتە دوبەی دیاریدەکەن، کەتەنها چل خولەکێك بەفڕەکە لەئێرانەوە دووڕە. ئەمیان لەڕێژەهاتی کەنداوی فارسییە، ئەویشیان لەڕێژەهاتی کەنداوی عەرەبییە.چونکە فارسەکان بەکەنداوی فارس و عەرەبەکانیش بە کەنداوی عەرەبی ناوی دەبەن. بۆیە هەردووکییان بۆدوبەی زۆری شێخ زاید، گەشت دەکەن و لەوێ یەکتردەگرنەوە. دایکی کەدەگاتە ئەوێ و لەهوتێلێك دادەبەزێت، هەرواهەست دەکات چێتە ئەمستردام. بۆیە ژینگەو کەل وپەل و شوێنی مانەوەیانی جیاواز دێتە بەرچاو. ئەگەرچی چەند جارێك کچی و خوشکەکەی، دەیانەوێت تێی بگەیەنن کە ئێرە دوبەیە نەك ئەمستردام، وەلێ ئەو هەر بەهەمان ڕیتمی بیرکردنەوەو تێگەیشتنی خۆی دەڕوانێتە دەورو بەر.واهەست دەکات ئەوە کوڕەکەی و ژنەکەیەتی دیزاینینی ماڵەکەی و شوێنەکەیان لەئەمستردام گۆڕیوە. کوڕەکەشی ئەمجارەیان هەوڵیدەدات، بەپێی بیرکردنەوەکانی دایکی درێژە بەوگەشت و مانەوەیە بدات. چونکە ئەولەبەردایکی هاتێتە ئێرە.

بۆیە ژنەکەی و مەحبووبەی خوشکیشی ئاگادار دەکاتەوە کە شابانووی دایکی، هەراسان نەکەن و هەچاوی باری سایکۆلۆژی و هزری بکەن. بەتایبەتی کەئەو نەخۆشی خەفانی هەیە. ئیدی پاڵەوانی ڕۆمانەکە، بەپێی ئاست و تێگەیشتنی دایکی دەیەوێت چێژلەوگەشتەو یەکتربینینە ببینێت. تاکو ڕۆژکییان بەڕێکەوت دایکی لە هوتێلەکەوە سەیری بیابان دەکات و لەخۆیەوە بۆ هیچ توانایەکی هزری، وشەی مەککەی بەخەیاڵ دادێت. چونکە خۆشی نەخۆشی هەیە، ئیدی واهەست دەکات پێشترکوڕەکەی چەندجارێك بەڕێنی پێداوە بیباتە حەج، بەڵام بەڕێنەکەی نەبردێتە سەر. هەرچەندە ئەمەوویندەداوە، وەلێ دایکی ڕوژددەبێت کەپێشتر وای پێ وتراوە.کوڕەکەشی بۆ ئەوەی، ئەوئاواتەی دایکی ئەگەر بەخەیاڵیش بێت بنێتە دی، بۆیاردەدات گەشتکی مزگەوتی شێخ زایدی پێ بکات لەشاری ئەبوزەبی. ئەم مزگەوتە مزگەوتکی گەورەیە، وەك ڕۆماننووس دەڵێت: _ (پتر هەمابوو بەدەسەڵات و هەژموونی شێخ زاید نەك کارکی خێر خوازی. بۆ ئەوەی دوای مردنیشی وەك هێمایەکی دەسەڵات بمێنێتەوە).

بۆیە ڕۆژکییان دایکی سواری ئوتومبێلێك دەکات و بەرەو مزگەوتەکە دەکەونەڕێ. بەڕێکەوت ئەوڕۆژە،ڕێکەوتی یادکردنەوەی ساڵڕۆژی مردنی شێخ زایدە. بۆیە هەزاران کەس لەژن و پیاو بەجل و بەرگکی سپی تایبەتییەوە، دێنە نێومزگەوتەکەو دروشمی ئایینی دەڵێنەوە. دایکیشی بۆ ئەوەی بچێتە نێو مزگەوتەکە، دەبۆ ئەو جێرە پشاکە بپشێت. بۆیە لەگەڵ ئاپۆای جەماوەر دەکەوێت و چەند جارێك دەچێتە

نەومزگەوتەکەوپاشانیش بەسەر گڕی شێخ زایەدی دواترکەوەسمەکە تەواو دەبێت، دایکی بەو پشاکە سپیە، دێتە دەرەوەو بەدەم نزاو پاڕانەوە، بەتەسبیحێکی درێژەوە، واهەست دەکات حەجی کردووە، بەڵام لەڕاستیدا بەخەیاڵ. بەتایبەتیش کەخێی نەخشی خەڵەفانی هەیە.

بەم شێوەیەش کۆتایی بەڕووداوەکانی ڕۆمانەکەدێت. لەپەراوێزی ئەڕووداوەشەوەنووسەرئاماژەبەژیانی مرۆڤەکان و هەنگدانەوەی جیاوازی چینایەتی وچەند بابەتێکی سیاسی دەدات لەمیرنشینی عەرەبی، وەك ململانێی ئێران و بەشێك لەوڵاتانی کەنداو، یاخود ئەو ڕووداوانەی لەسەرو بەندی حەجکردنی ئێرانییەکان بۆسعودیە، ڕوویانداوە. لێرەدا بەپێویستی دەزانم لەبارەی وەرگێڕانی ئەو ڕۆمانەوە، سەرنجێك دەربڕم. لەڕاستیدا، بەبۆای من وەك خوێنەرێك، وەرگێڕ ڕۆمانەکەی وەرنەگێڕاوە، بەڵکو(کوردانداوویەتی). یەکەم جارە ڕۆمانێکی وەرگێڕدراو لەزمانی هەڵەندی دەخوێنمەوە، کەوەرگێڕەکەی هێندەبەزمانێکی جوان وسەرنجراکێش، ناوەڕۆکەکەی وەرگێڕابێت.

خوێنەرکەڕۆمانەکە دەخوێنێتەوە، واهەست دەکات بە کوردی نووسراوە. وشەودەربڕینەکان سادەن. بەجۆرێك هەرکەسێك ڕۆمانەکە بخوێنێتەوە، بەئاسانی لەڕووداوەکان دەگات.ئەوزمانە جوانە لەوەرگێڕان، بەلامەوە لەنگییەبچووکترین خەوشی هەبێت. بۆیە بە ئامانجی بەبڕشتکردنی زیاتری زمانی وەرگێڕەکەی، چەند سەرنجێکی کورت دەخەمەڕوو. ئەوانیش:_
یەکەم:_ وەرگێڕبەدرێژایی ڕۆمانەکەی، مەشك ئاڵزی و ورێنەی، لە جیاتی نەخشی خەڵەفان بەکارهێناوە. بەڵام بەبۆای من، ئەم دوو بارە هزرییە جیان لەخەڵەفان. بۆنموونە: ئەمە زۆرجارەدەڵێن:_ مەشکم تێکچووە، یاخو ورێنە دەکەی، بەڵام لەبنەڕەتدا مەشکمان هیچ کێشەیەکی تەندروستی ودەماری نییە. بەڵام خەڵەفان جیاوازە،چونکە نەخشییەکی درێژخایەن و بێ چارەسەرەو وردەوردە مرۆڤ توانای دەربڕین وکۆنتڕۆلکردنی ئاستی زمان وگوزارشتکردنی نامێنێت. بۆیە ئەگەرخەڵەفانی لە جیانی ورێنەو مەشك ئاڵزی بەکارهێنابا، جوانتر مانای دەپێکا.

دووەم:_ وەرگێڕلەڕۆمانەکەیدا، وشەی (ڕادان)ی لەبەرامبەر ئامادەکردن و سازکردن بێ چەندین شت بەکارهێناوە. بەڵام لەزمانی کوردی، ئەم وشەیە بێ هەمووبارێکی گوزارشتکردن نابێت. تەنهالەیەك کاتدانەبێت، ئەویش بۆنموونە دەڵێن:_ (قاتێکمان بەڕادان داوە). بەڵام نەمبیستووە لەزمانی کوردی بوترێت: ژوورێکم بەڕادان داوە،

خواردنەکم بەادان داوە.
سێیەم:_ وەرگێڕانەکەیدا، لەچەندین شوێن وشەی(معمیل)ی بەکارهێناوە. خۆزگە لەبری ئەو وشە نامۆزیکی و نائستاتیکیە، وشەیەکی دیکەی کوردی هاوواتا دەکرد.
چوارەم:_هەرچەندە بەڕێزیان خۆشی ئاماژەی بەوە کردووە کەدەنگی حوشتر(بڕاندن)نییە. بەیە ئەگەر هەڵەنەبم دەنگی حوشتر(پێماندن)ە. بەپێچەوانەوە بڕاندن دەنگی گایە و بۆ ئاژەڵی حوشتر بەکارنایەت.

پێنجەم:_ ناونیشانی ڕێمانەکە لەمەککەیە. بەیەئەگەرپاشگری(دا) لەناونیشانەکەهەبایە، لەڕووی ڕێزمانییەوە گونجاوتردەبوو.بەم شێوەیە _لەمەککەدا).
جارێکی دیکە، دەستخۆشانەلەوەرگێڕی ڕێمانەکەدەکەم. چێژم لە خوێندنەوەی بینی، هەرچەندە ڕێمانێکی سادەوساکاریشە. وەلێ هەمیشە بڵێسەلەپرووشك هەڵدەستێت..

پەراوێز: ڕێمانی لەمککە/ نووسینی(عەبدوڵا قادر) وەرگێڕانی(شەفیقی حاجی خدر) 2018..

واین لێرێ ... نووسینی: ناس و دامیان مامێی – وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵا

واین لێرێ
بۆ
ئەوەی کە لێرەیە بۆ خۆکە

ئارامی، ئارامی، ئارامی
شایستەی هەموو شتێکە
ئارامی، ئارامی، ئارامی
ئاگەر کەسێکت خۆشدەوێت

هەی تۆ دامیان

بالەرەو بەین تا ئوسەر

هەندێک لە زیرەکترین گەمژەکان
ناتوانن زمانی مەمیاکراوەکانی میسر بخوێننەوە
ئاما لەسەر مانگ دادەنێن و
ناتوانن نانێک بە زگی برسی پەیدابکەن

گوێ بە گەنجان نادەن
وەک ئاوەی داهاتوو پەویستی بەوان نەبێت
بەهام گیانلەبەران دەپارێزن لە باخچەی ئاژەڵان
چونکە مەیمونی شامپازی پارەیەکی زەر دروست دەکات

میدیا ئاوا تاقانی دەکات
پیشاندانی لادێیەک وەنەی دەندە
لەسەر شاشەی تەلەفزیۆنەوە
زاناکان ئەستاش ناتوانن باس لە ئەهرامەکان بکەن، هاها

بانگخوازێک ژیان دەکات
لەسەر پیشاندانی پەراسوی منداڵێکی بچکۆلانە
بەگشتگیرکردنی وەنەی وەنەکان
ئیتر ئەمەیە وەنەکە
کەینی پانتۆڵێکی خاکی
لە هەموو ناکاوێکیشدا دڵێی ئندیانا جەنس

زڵێکانیان دزی، دەستنووسکانیان دزی،
تەنانەت ئەسکی ناو زەویشیان دزی
هەندێک لە خراپترین وەنەگرە ڕەژنامەوانەکان کە هەرگیز شتی وام
نەبینیوە
خراپترین دەخاتە ڕوو تا دونیا ببینێ
ئیتر ئەوە بە ئەبەد پیشان دەدرێت
بەیە کەسانێک لە ڕەژئاواوە
هەرگیز ناڕەن بە ڕەژهەڵات
وەک ئەوەی هەست بکەن لە ماڵی خەیانن

خەڵک بەلاڵەدا دەبرێت لەلایەن ئەم دەسەاتەوە
کاتێک ئەم جانەوەرە گەورە دەبێت
خەڵکی بە کوێ بەرن؟

من لە نەوەی شا سولەیمانم

نە دەدەین و نە کەپی دەکرین
دی ئێن ئای وڕ بەرزیم
کەنەخشاوە لەسەر ڕوحم و بە هەمیشە خاوەنی خودا دەبم

بەڵێ، سابالی. ئەمەیە ئارامی.
ئاوەی باپیران پێیان وتم
دەزینەوەی دونیایەک پێش ئەم دونیایە.
ئەو دونیایە لە کاتی خۆیدا لەگەڵ نرا
لەڕەو، لەناو ئەم سەروایەو دەدزرێتەوە
تەنها لەڕەو.

سەیرە، ئەمە لە دایک دەبین هیچ نازانین،
ئایا لەدایک بوین و هەمووشتمان زانی؟
ئەمە هۆشیارانە گوڕدەبین،
یان تەنها باڵمان بەرزدەبێت؟

ئەتوانی بیرکردنەوە بخوێنیتەوە؟
ئەتوانی ناولەپ بخوێنیتەوە؟
سەیرە، دەتوانی درک بە داهاتو بکەیت؟
دەتوانی زریان ببینی کە دێت؟
زەوی تەخت بوو ئاگەر زەر بەشتیتایە دەکەوتیتە خوارەوە
ئێستا زەوی خڕ
ئاگەر شەوکە بگەڕێت هەموو کەسێک پەدەکەنە.

هێڵێک لە پیاوان
ناتوانن زەربەی ئەو شتانەی قسەی لەسەر دەکەن بیان سەلمێنن
کەچی هەشتا ئامادە نیین بگەڕێن بە ڕاستەکان.

مامۆستاکانی زانکە کە خەیان وەک زانا و هۆشیار پیشان دەدەن
پێیان بڵێ دەرمانە بە پژمین ئەو کاتانەی ئاو بە لوتیانا دێتە خوارێ
دەوڵەمەندەکان تیمار دەکرێن، ئەو کاتانەی ئەمە بریندار دەبین
ئەسکەکمان دەشکێت بە قوڕو پوش دەیپێچینەوە
ئەتوانی نیشانەکان بخوێنیتەوە؟
ئەتوانی ئەستێرەکان بخوێنیتەوە؟
ئەتوانی ئاشتی بڕقەرارکەیت؟
ئەتوانی شڕەی شڕ بکەیت؟
ئەتوانی سەیارە لەبخوریت و مانگا بدەشی؟

سەیرە
ئەستا ئەتوانی بژی سەرباری هەموو تەنگژەکان؟

شتێیە ئەو کاتی ئاستی بەخەک دەی
نازانی چۆن کاردانەوێک دەکات.
لە زامەکان دەترسی، چونکە خەکانکی نەزانن
تە لە ئاستی دەترسی،
ئارامت هەبێت جارە.

کە تەوراتی نووسی؟
کە قورئانی نووسی؟
ئەو هەربروسکە بووە هەناسەی دابە زەوی و دایناسەرکان لە دایکبووون؟
نەفرەت
کە وشکانی درووستکرد؟
کە ژمارکانی درووستکرد؟
ئەی ئەو چ سحرکە لەسەر مرۆق؟
هەموو شتەکی ئەم هەسارەیە دەپارزین لەناو قوتوێکدا و
لە مایکرەوێفکدا تاقی دەکەینەوە
هەرچیەک ببێت ئەمە هەر دەژین
ئەنگ چیە؟ پیاو چیە؟ مرۆق چیە؟
هەموو شتەکی سەر زەوی بکار دەنین
دەیخەین، ئەشی دەکەینەوە، تەکی دەدەین
هەوەدەدەین پارەمان هەبێت.

زەویمان هەیە، چەندین دەنمان هەیە
کەواتە ئەتوانم وەک جاک نیکلسون پاسبدەمەوە
زەق زەق سەیری یاری یانەی لیکەرس بکەم
لە دونیایەکی پە لە ٥٢ فێباز
قەرەجەکان، ئامادەبوون لە دانیشتنە ئوحکاندا، نوێژە نهێنکان
ئەوانە پەوپوچین؟

لە خوێە پرژاوەکانی سەر شانتەوە هیوایەک بگرەوە بە ئاژ
وەکوو کەسانک بووکە پێنیەکیان لە وێنەی من بەدەستهێنا
دەرزیەکیان لە دەمارکانم چەقاند
بەئام هەستی پێناکەم
هەندکجار وەک بەشک لە من، بەئام ئەحکی ئاستەقینەی گەورەم بەدەستهێنا

من ناترسم ... من ناترسم

هەو نەدی خت بە ەحمەو هەبواسی
وکوو سربازک هەر لە حەوت سایيەو
لاشی مردویکم لە باوش گرتبوو
هستم دکرد هەواش هەواش سارد دبتەو، ئاه..
بچی هەر یکمینجار هاتینە ژیانەو
ئگر ژیانمان هەر ئاوا دەوا
نفرت.

ئمە دگونجە لگە هەموو زانا و گریدیک
سابالی، ئارامی، بە

.....

ژدر:

سابالی – ئارامی – بە زمانی بمبارای وەاتی مالی
جاک نیکسن: ئاکترکی ئمریکییە.
لیکرس: تیمکی یاری سبتیە لە لسئنجس.

سرچاو:
https://genius.com/Nas-and-damian-marley-patience-sabali-lyrics

تبینی:
ئم شیعرە لە ژمارە 5 ی گقاری کلن باوبتەو.

کجیتی جلال تابانی ... سەاح جلال

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرەبکەن .....

"وێنەی ژن لە چەنـــــــد گۆشەنیگایەکەوە" ... ئومێد قەرەنی

لە کۆمەڵگە بابسالاری و ئایینەکان هاوانگی عەقڵی کە پتر لە پێکهاتەی بایەلۆژی ژنەوە سەرچاوەدەگریت، ئەم شێوە هاوانینەش لەوەوە سەرچاوەی گرت کاتێک جیاوازییە بایەلۆژیەکان کرانە بنەما و هۆکاری جیاوازی کۆمەڵاتی، واتە دابەشکردنی کار، ڕێگە و دەستنیشانکردنی مافەکان لە نێوان ژن و پیاودا لە قۆناغە بەرایەکانی مرۆڤایەتی و بەستراوەتەوە بەجۆر و ڕادەی بایەلۆژی. ئەمە بووە سەرچاوەیەک بۆ هاتنەکایەی بابەت و پرسی جیاوازی ڕەگەزی.
جیاوازی ڕەگەزی بۆ واتایە نزیک دەبێتەوە لە چەمکی جیاوازی کۆمەڵایەتی، کە بریتیە لە جیاوازی نێر و مێ، بەهۆی ستەمی باڵادەستی ڕەگەزێک و پەسندکردنی تاک ڕەچەڵەکی بەسەر ڕەگەزەکەی تر، کە ژنە سەری هەڵداوە. بەدەر لەمەش جیاوازی لەسەر بنەمای ڕەگەز سەرهەڵدای هۆکاری بایەلۆژیەکان، بەرهەمی کۆمەڵگەو بارودۆخێکی دیاریکراوە، پاڵپشت بە جیاوازیە کولتووریەکان کە ئەزموونێکی مرۆیی دوور و درێژی هەیە،وای کردووە ڕەگەزێک لەبەرانبەر ڕەگەزێکی دیدا لەژێرێک ئێرک و ماف بەبەشبێت.

ڕاستیەکەی ئەو کەلەپوورەی حوکمی نێر و مێ دەکات کەلەپوورێکی دواکەوتووە و دەگەڕێتەوە بۆسەردەمی هێزی جەستەیی،دەنا ئەوەی پێی وابێت پیاو لە ژن باشترە ئەوە هەشتا لەئەفسانە تەمەن درێژەکانی سیستەمی بابسالاری دەربازی نەبووە. هەبێتە لەڕادا نابێت ڕەگەزی ئایینە ئاسمانی و زەوینیەکان لە پشتگرتن و ڕەوایەتی دان بە سیستەمی بابسالاری لەبیر بکەین کە بەردەوام ڕەل و شوێنی ژنیان لە

زربەی بوارکانی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی بەبێ گوێدانەوە بە پێوەندیە فرەڕەنگی و سایکۆلۆژی و کولتوریەکانی ئەو کۆمەڵگەیەی کێژن تێیدا دژێت بە بەراورد بە پیاو تەواو نادیدە دەگرێت، و نکۆی دەکات لەوەی ژن وەک مرۆڤێکی پێگەیشتوو و سەربەخۆ، یەکسان و هاوبەش تەماشای بکرێت،ئەوەی ژن لە و کۆمەڵگەیانەدا پارێزەریەتیە لە چەمکە باوەکانی ناو ئەو کۆمەڵگەیە وەک (ناموس و شەرەف)

مژووی ئەو ئەفسانەیەش کە گوایە پیاو لەژن باشترە، هەر بەسەر هەڵدانی سیستەمی بابسالاری دەگەڕێتەوە. بەگوێرەی لێکدانەوەی ئینترپلەگەکان، ئێگەر هەشت هەزار ساڵێک بێت، بابسالاری سەری هەڵدابێت، لە پێش ئەو وەرچەرخانەدا، نزیکەی دووسەد هەزار ساڵێک، ژن وپیاو لە ماف و ئەرکدا یەکسان و هاوبەش بوون. فرەدریک ئینگلس لێکتەبی (ئەچەکی خەزان و موڵکی تایبەت و دەوڵەت)دا، پێ لەسەر ئەوە دادەگرێت چەوساندنەوەی ژن و بابسالاری هاوکات لەگەڵ سەر هەڵدانی کۆمەڵگەی چینایەتی پەیدابوون(٢) هەروا لە بن سایەی سیستەمی کەپیتالیزمیشدا،بنیاتی ئێگەزی ژن لەجێستەیدا کورتکراوەتەوە و وەکو بەروبوم چاوی لە دەکرێ ئەوی گرنگ تەوکەکایەتی دەناکاکەکەی هەر بە تەوهەڵدانە، و ژن تەنێ بە بۆئەوە باشە منداڵی ببێت بۆئەوەی وەچە بە چەرخاندی مکینەو کارگەکانی بخاتەوە،

مارکس پێوایە ژێردەستەیی و پاشکەیی ژن لەسروشت و پێکهاتە بایۆلۆژیکەی سەرچاوەناگرێت کە نگەڵن، بەکو ئەو میکانیزمە کۆمەڵایەتییەیە کە مژوو و پێشینەیەکی ئاشکراو و دیاریان هەیە و شیاوی گەڵانن(٢) کەواتە جیاوازیە بایۆلۆژیکان جیاوازی سروشتین واتەی ئەوە ناگەیەنن کە پیاو لە ژن باشترە و نابێت بکرێنە بنەمایەک بە درووستکردنی جیاوازی لێنەوان نێر و مێ لەژیانی کۆمەڵایەتیدا و ئێگەر جیاوازی رێگەزی بەرهەم می بارودۆخێکی کۆمەڵایەتی بێت،ئەوەدەبیت گەڵانی بەسەردابێت و لەرەوە چەمکێکی دی دێتە پێش ئەویش بریتیە لە یەکسانی ئێگەزی، واتە ئەخساندنی دژەتی یەکسان بە نێر و مێ لەڵاپەڵاندنە کۆمەڵایەتیکان و پشقچوونی کۆمەڵگە ئەم یەکسانیەش بتەنێ بریتی نبێت لە (لێکچوون) بەلکو وەک بەها و، ئەزگرتن و، بە واتەیەک دادگەری یەکسانی هە بێت لێنەوان هەردوو ئێگەز.

ئومێد قەرەنی

_____

سەرچاوەکان:
١-حەمە سەعید حەسەن، مە لەسایی ستەمدا، چاپخانەی موکریانی،هەولێر، ل ٦٩
٢-نەسرین حەسەن، من و تە یەکسانین،چاپخانەی رۆژهەلات، هەولێر، ٢٠١٠ ل١٨

---

3 قەسیدە لە (ئامبە)وە … و : نەژاد عزیز سورمە

(1)

کەمیدایەك لە سێ ماچدا

لەوی دایدەپۆشە داماڵابوو
درەختی گەورەی خەتەهەڵقورتێنیش
لەوێ بوون ،
بە گەڵاکانیان
مینای پەنجەرەیان
لە نزیکەوە … لە نزیك ،
بە مەکریەوە دەکوتا .

لەسەر کورسیەکی گەورە دانیشت
دەستی تێکئاڵاندبوون
نیوە ڕووت

لەسەر زەوی ژوورەکەدا
ئازاد دەلەرزنەوە ..
مە بەستم
لە پێیە جوانە ناوازە ، ناوازەکانیەتی ..

زەینم دایە
ڕەنگیشم ڕەنگی مەم بوو ..
تیشکەکی ورشەدار ، دە و دەچە و

لە خەندیدا دڵشکێتەوە ..
گومەشکیش لەسەری مەمکی ..

هەردوو قاچە نەرمەکانیم
ماچ کردن ..
پێکەنی ..
لەمەکریی پێکەنینی هاوڕیویدا ،
بوو بە بلوری جریوە و کریستاڵان ..
پێیکانی لە ژێر کراسکی ڕووبەردا
دەستووریان دا :
دەکرێ تەواوی کەی ؟
یەکەم لایلایێ ئەو دەستی پێکرد
پێکەنینە هاوشاویێکەی
بە سزایەکی زەرەوە ..

چاوەکانیم
بە سزەوە ماچ کردن ،
کە بە لەرزکی
لێژەر لێوەکانی مندا
ئارامیان گرتبوو ..
سەرەکم بەرەو دواوە پاڵدا
هەست بە شکێت بوون دەکا
ئای … ئەمە باشترە !

((هەگەی تەنیا هەندە وشەم دەدەی ؟))
هاتم ماچەکانی ترم ،
بەسەری مەمکانەوە نووساند
وام لە کرد
ماچەکە زەر ئارەزووماندانە پێبکەنە
کە …

لەوەی دادیدەپێشی داماابوو
درەختی گەورەی خەتەهقورتەنیش
لەوە بوون
بە گەاکانیان
مینای پەنجەریان
لە نزیکەوە … لە نزیك
بە مەکریێوە دەکوتا .

(2)

خەونمان بۆ زستان دی

زستان
بۆ فارگۆنێکی گوێڵەنگی ، سەرین شین
سەفەر دەکەین ..
باش دەبین
هێڵانەیەک ،
لە ماچگۆڵکی شەتانەدا
لە هەموو گۆشەیەک
لە گۆشە نەرمەکانیدا
دەتە ژێر بار
چاوەکانت دەنووقێنی
تا لە میناکەوە سەرنج
لە ددان جیەکردنەوەی ،

تارماییەکانی شەو نەدەی
ئەو شەواوە دڵەقە هارانە
لە ئیبلیسی ڕەش و گورگی ڕەش ..

پاشان
هەست بە گۆناکانت دەکەی
ڕووشاون ..
ماچێکی چووکە
وەک بۆسەی
جاڵجاڵۆکەیەکی شەت بە
بەسەر گەردندا دەبزوێ
پێم دەڵێی :
((بۆ دوایدا بگەڕێ !))
لە کاتێکدا سەرت خوار کردووەتەوە ..
وەختێکیشمان پێ دەچێ
لەو جانەوەرە دەگەڕین
کە زەر دەبزوێ ..

(3)

بۆ نووستوی دڵەکەم

کە ئامبۆ ئەم قەسیدەیەی لە 1870 دا لە (برێگرێد) بۆیاوکردەوە

ناونیشانێکی دیکەی پێدا، ئەم سەناتایە، وەنەیەکی کاریکاتێرییە بە شێوەکی لەو ساڵەدا (1870) لە گۆڤاری بووم .. لەگەڵ تێبینی ئاوەی دیارە کە ئەو سەربازە نەنووستووە ، کوژراوە .
ئەو بەرابەریش لە نێوان سرووشتی جوان و میهرەبان و کارساتکانی شێوە دەبینرێ ، هەروەها لە نێوان پێوەی سۆز و پێوەی خوێن .

مەزرایەکی سۆزە ،
ووبارك
گەرانی تێدا دەچێ ..
شەتانێ
لەشاوی ئاوی سازگاری زیوین
بەسەر گیادا بەاو دەکاتەوە ..

کە خەر ،
لە شاخە بەرزەکانەوە دەدروشتەوە
ئەوەتا دەنگی بچووك
بە پشنگان شەپەل دەدا ..

سەربازێکی گەنج هەیە
– دەمی کراوەتەوە –
سەر ووت
ملی لە ژەر
هەڵ ئەو شینایییە تازەیە دایە ..
لەناو گیادا ،
لەو سارایەدا ،
ەنگپەیو
لە پەخەفی سۆزیدا
کە ونا‌هی لە دەگری .
درێژ بووە دەنوێ ..
پەی لە ژەر سۆزایدان
خەندەدار
وەك بزەی منانێکی نەخۆش دەنوێ
نا ئەو ،
لە سەرخۆشکاندنێکی سادەدایە
ئەی سرووشت !
بە گەرمی ڕایژنە !
سەرمایەتی
ئەو بەن و بەرامەیە

کار لە لووتی ناکەن
ئەوەتا لەژێر خەردا دەنوە و
دەستی ئارام لەسەر سنگییەتی
دوو کونی سووریش لەکەلەکەی ماستی ..

_____

ئاماژە

(*) ئارسەر هامبۆ : شاعیری بەناوبانگ و جێی سەرنجی مەژووی نوێی شیعری فەڕەنسی و جیهانی (جین نیکۆلاس ئارسەر هامبۆ) ، نەقمبەری 1845 لەدایك بووە .
گرینگترین و سەرنجڕاکێشترین کاری نووسیبە لە تەمەنێکی لاوی سنووردار بووە ، فیکتەر هۆگۆ بە (منداڵیی شێکسپیر)ی ناوزەد کردووە .. لە بیست و یەك سالیدا وازی لە شیعر نووسین هێناوە !
* بۆ دەقی عەرەبی شیعرەکان بڕوانە :
http://www.alnoor.se/article.asp?id=25158

خۆزگەی منداڵان … فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

منداڵی کوردستانین
دەستی ئاشتی و ژیانین
بادووربین لەناخۆشی
هەتا بژین بۆ خۆشی

جیهانی ئەمۆ وایە!
پڕلەخۆزگەوهیوایە
ئامانجمان گۆش و رووناکە
ژینی بەرەو پێشچوونە

بۆپرسیارو تەوانین
تێدەگەین ودەزانین
ئۆگرلە پێشکەوتووە

کۆتایی تێگەیشتوو

دنیامان مەشخوڵنن
لەژین مەانجێنن
دەمانووت دواڕۆژمان
گەشبێ وەک ناخی خەمان.

فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

ڕۆمانی دواوەستگەم باکووڕەوچەند سەرنجێك … سەدیق سەعید ڕواندزی

ئەوەی ڕۆمان لەگەڵ ئەوەی مێژوویی جیادەکاتەوە، بەرجەستەکردنی وێنەیەکی دیکەی نوێیە بەدەرلەوێنە مێژوویییەکە. نوێ بەومانایەی ڕۆمانووس چەند لەکاوەڕۆژنەی ئەدەبەوە بووداوەکان دەچێت و گوزارشتیان لێدەکات.کۆشەی بەشێك لەوانەی ڕۆمان دەنووسن بەتایبەتیش کەهیچ ئەزموونێکی نووسینی ئەوژانرەیان نییەلەوە دایە، کەدرك بەوجیاوازییە ناکەن کەڕۆمان لەبیۆگرافیاو یادەوەری، وەك مێژووجیادەکاتەوە. واتەبەهەمان زمانی واقیع ڕووداوەکان لەدەقی ڕۆماندا، بەرجەستەدەکەن. مێژووئەوەیەکەڕوویداوە. بەڕام ڕۆمان ئەوەیە کەدەیخوێنینەوە. ئەگەرخوێنەربەهەمان شێوازی گەڕانەوەیەکی مێژوویی ڕۆمانی خوێندەوە، ئیدی جیاوازی لەنێوان ڕۆمان وەك ژانرێکی ئەدەبی باڵا، لەگەڵ ڕووداوو مێژوونامێنێت. بەگومان لەنێوان هەردووژانرەکەدا، چەندین توخمی هاوبەش هەن، کە گەڕانەوە یەکێکە لەوەگەزەهاوبەشانە.

بەڕام لەڕۆماندا، گەڕانەوە ڕەهەندێکی هونەری هەیەکەتیایدا، وەسف و گوزارشتکردن و شیعریەتی گەڕانەوەوچەندین لایەنی دیکەی زمانی، لەخۆدەگرێت. لە خوێنەوەی مێژوودا، خوێنەرتەنها بەرمێژوو، بەرڕووداوەکان دەکەوێت. بەڕام لەڕۆماندا بەرشوێن و

کارەکتەرو چەندین تەکنیکی دیکە دەکەوێت. گەلێك جار ڕۆمانێك دەخوێنیتەوە، پترلەوەی ڕۆمان بێت، سەرگوزشتەی ژیانی تایبەتی وکەسی نووسەرەکەیە. کەئەمەش دەچێتە چوارچێوەی یاداشتنامە، نەك ڕۆمان. چونکەلەڕۆماندا، مەرج نییەکات و شوێن وکارەکتەرەکان، هەمان ئەوانەی نێو واقیع بێت.بەڵام لەیاداشتنامەدا،نووسەرچەقی ڕووداوەکانە.

چونکە ئەوباسی خۆی دەکات. لێرەوەش دەبینین گەلێك جارنووسەرانی ئێمەبەشێکیان یادەوەرییەکانی خۆیان لەژێر تایتڵی ڕۆمان نووسیوەتەوە، کەلەڕاستیدا ڕۆمان نییە.ئەگەرکتێبەکە ناونیشانی ڕۆمانی بەسەرەوە نەبێت، هەنگە خوێنەرکێشەیەکی ئەوتۆی نەبێت. بەڵام کاتێ لەژانڕی ڕۆماندا پێناسین دەکرێت، ئەوکات دەبێ هەڵگری هەگەزەکانی نووسینی ڕۆمان بێت. لەو ڕوانگەیەشەوە بۆوام وایەکتێبی(دواوێستگەم باکووڕە) یاداشتنامەیە بەرلەوەی ڕۆمان بێت. چونکە نووسەرەکەی بەزمانێکی واقیعیانەی ڕووت،بەگشتیانەوەیەکی سادەی مژوویانە، ڕووداوەکان دەگێڕێتەوە. لەو کتێبەداتەکنیکی گێڕانەوە لەهەندێ شوێندا ئەوەندەسادەونائستاتیکی دەبێتەوە، کەخوێنەرهەست بەوەدەکات ئەوەی دەیخوێنێتەوە ڕۆمان نییە،بەکوگێڕانەوەیەکی مژوویە. کەمترین هونەرکاری لەڕووی زمانی گوزارشتکردنەوە لەکتێبەکەداهەیە.

ناوەڕۆکی ئەوکتێبە، کەبۆوام وایە خودی نووسەری کتێبەکە، کارەکتەری ڕووداوەکانە، باس لەکەسێك دەکات کەناوی(شکێ).شکێ لەگوندێك لەدایك دەبێت، بەشێکی ژیانی لەوێ دەباتە سەر.تادواجارد ێنەشارولەوێ ژیان دەگوزرێنێت و دوای سانێکی زۆریش، بەهۆی ڕووداوەکانی دوای ڕاپەڕین وشەی ناوخۆی نێوان هێزەسیاسییەکان،ئاوارەی کەنەدا دەبێت. لەوێش گەشتێك بۆجەمسەری باکووردەکات وهەوێدەدات کتێبێك بنووسێت.

لەپەراوێزی گێڕانەوەی ژیانی کارەکتەری ڕۆمانەکە، نووسەر هەوێیداوە دووقۆناغ لەژیانی تایبەتی شکێ ئاوێتەی یەکتری بکات ودواتریش لەسەرئاستی کۆمەڵایەتی و پەروەردەیی بەراوردی یەکتریان بکات.ئیدی نووسەرلەپەراوێزی گێڕانەوەی ژیانی شکێ، باسی چەندین ڕووداوی دیکەی سیاسی وکۆمەڵایەتی دەکات. باسی شۆڕشی ئەیلول، ئەنفال،کیمیابارانی هەڵەبجە، ژیانی دوێنێی مرۆڤی کوردلەگوند، دیاردە نوێیەکانی ئێستای ژیانی بەناومۆدێرنی مرۆڤی کورد،ژیانی پەناهەندەیی وچەندین ڕووداوی دیکەدەکات.تەنانەت باسی تەرەمپ، ئوسامە بن لادن، شەڕی قاعیدە، ڕووداوی یانزەی سێپتەمبەر، فیدل

کاستر، نازییەکان و جەنگی یەکەم و دووەمی جیهانی وداعش و ئەبوبەکر بەغدادی وەیان باسی دیکە دەکات. تەکنیکی گۆرانەوە لەوکتێبەدا، لەشێوەی گۆرانەوەی ئاسایی ژیاننامەی کەسێکە.

زمانی دەربڕین وگوزارشتکردن، وەسف وەدەربڕینەکان بەگشتی زمانێکی واقیعیان بەسەردازاڵە. بۆیەکەخوێنەرکتێبەکەدەخوێنێتەوەزۆرئاسایی درك بەوە دەکات کەژیاننامەی کەسێك بەناوی شکێ دەخوێنێتەوە. ئەگەرچی نووسەرچەندلەسەرژیانی شکێوەستاوە، ئەوەندەزیاتریش ئاماژەی بۆبابەت ورووداوی دیکەی لاوەکی کردووە. وەك ئەوەی نووسەرمژووەمان بۆبگێڕێتەوە، کەلەبنەڕەتیشدا وایە. ئەگەر ووداوەکانی ژیانێك هێندەواقیعی بوونەوە،کەوەك مژووێك باس بکرێت، ئیدی سیما هونەرییەکانی ژیان کاڵدەبنەوە. نووسەرچونکە مژووی گۆڕاوەتەوە، لەچەندین ڕووەوەهەی زەقی کردووە. ئەگەرچی نووسەری ژیانەکە یەکێکەلەشاعیرەدیارەکانی قەناغی هەفتای شیعری کوردی، وەلێ ئەوزمانە شیعرییەلەژیانەکەدا هەستی پێ ناکرێت. بەگشتی وەك خوێنەرێك لەبارەی ژیانەکەوە، ئەو سەرنجانە دەخەمە ڕوو:_

یەکەم:_هەڵەی مژوویی_

نووسەر لەژیانەکەیدا،چونکە بەشکی گەورەی بۆ مژوو تەرخانکردووە،بۆیە باسی چەندین ڕووداوی مژوویی دەکات. هەندێکیان تەنها دووسێك بەسەریاندا ڕەتبووە، کەچی نووسەر بەهەڵە ئاماژەی بەکاتی ڕووداندیان داوە.بۆنموونە:_
*ڕاپەڕە22 نووسیویەتی:_(لەساڵی 1983لە شەڕی ئێران و عێراق کوژرا.سێ ساڵ دواترئەوشەڕە ڕاوەستا). هەڵبەتە ئەگەر سێ ساڵ دواتر بخەینە سەرساڵەکە ئەوادەبێتە 1986، لە کاتێکدا شەڕی ئێران و عێراق لە ساڵی 1988 کۆتایی هات..
*ڕاپەڕە 33نووسیویەتی:_(شکڵەپڵی نێ بوو). گەرچی نووسەرباسی ژیاننامەی شکێ دەکات لەشەستەکاندا،بەڵام دەبوو بزانێ ئەوکات پڵی نێنەبووە، بەکو پێیان دەگووت سڵی ناوەندی. پڵی هەفت و هەشت و نێ، دوای کۆنفرانسی پەروەردەیی لەدووهەزاروهەفت، بووە شوناسی ئەوقەناغە.
* ڕاپەڕە 74 نووسیویەتی:_(داعش لە 30ی ئاب پەلاماری شنگالیدا). بۆگومان هەڵەیەو 3ی ئابە نەك سی ئاب.
*ڕاپەڕە 93 نووسیویەتی:_(ساڵی 2015 داعش پەلاماری عێراقیدا). بۆگومان ئەمەشیان هەڵەیە. داعش لە 10 حوزەیرانی 2014 پەلاماری عێراقیدا.

*لاپەرە 211 نووسیویەتی:_(سعودیە دراوسێی عێراق و سوریایە). هەبەتە سعودیە دراوسێی عێراقە، بەڵام سوریانا. ئوردن دراوسێی سعودیەیە. دەکرێ بڵزانیاری نووسەرسەیری نەخشەی نیشتمانی عەرەبی بکات.

*لاپەرە 212 نووسیویەتی_(وەسی مامی فەیسەلی دووەم کارەکانی پاشای ڵایی دەکرد). وەسی مامی پاشا نەبوو، خاڵی پاشا بوو.
*لاپەرە264 نووسیویەتی:_(عێراق وئێران هەشت ساڵ شەریان لەسەر کەنداوی عەرەبی کرد). ئایا شەڵی ئەودوو وڵاتەلەسەرکەنداوی عەرەبی بوو؟.
*لاپەرە 265 نووسیویەتی:_(یەك بلیۆن مرۆڤ لەسەرزەوی هەن).نازانم مەبەستی نووسەرلەوبلیۆنە چییە؟ لەکاتێکدا هەموجیهان تەنها هەفت ملیار کەسە.

دووەم:_گۆڕانەوە:_

ئەگەرچی ڕۆمان بەگشتی، دەبێ هەڵگری زمانێك بێت کەمترین فۆڕمی گۆڕانەوەی واقیعی تێدابێت.چونکە ئەگەرزمان ڕەهەندێکی هونەری نەبێت، ئەوا جیاوازی لەنێوان گۆڕانەوەی ڕووداوێك لەڕۆمان و گۆڕانەوەی ڕووداوێکیش لەمۆژووداناکرێت. بەڵام لەوڕۆمانەدا، خوێنەربەرچەندان دەربڕین و پەڕەگراف دەکەوێت کەواهەست دەکات ئەوەی دەیخوێنێتەوە ڕۆمان نییە، بەڵکوگۆڕانەوەیەکی ئاساییە بێ هیچ جوانکاریی وهونەرکارییەکی زمان. لێرەداچەند نموونەیەك دەهێنینەوە:_
* لاپەرە 86 ڕۆمانناووس نووسیویەتی:_(سەرکانیەکانیان سەب دەکرد، خەڵکیشیان بەکەمەڵ زیندەبەچاڵ دەکرد، هاتووچۆیان قەدەغە دەکرد).
*لاپەرە 90 نووسیویەتی:_(لەڕۆگابەتایبەتی هاوینان لەنێوخۆیان لەڕۆگا پارەیان کۆدەکردەوە).

*لاپەرە 96 نووسیویەتی:_(سەلیم چووە بازارتورشی کۆی، تاریك داهات، گەوهەرسفرەی ڵاخست، هێلکەکانی سپی کرد).
لاپەرە 154 نووسیویەتی:_(پیاوێك ناوی ئەنوەربوو،تەمەنی لەسەرووی چل بوو، مامۆستابوو، لەوکاتەی هاوسەرگیری کردبوو، هەمووساڵێك منداڵییان دەبوو، ئەوکات دەمندالی هەبوو). سەیری ئەوهەموو(بوو)ە بکە، لە سێ ڵستەدا.
*لاپەرە272 نووسیویەتی:_(لەکاتی نوێژدەبێ پێلاِوەکان داکەنی و لەدەرەوەداکەنی).
بڕگومان، زۆرپەڕەگرافی دیکەی لەوشێوەیە لەکتێبەکەدا هەن، وەلێ

ئەمە تەنها ئەم چەند نموونەیەمان خستەووو.

سێیەم:هەڵەی چاپ_

گەرچی ئەم کتێبە هەڵەچنی بێ کراوە، بەڵام وەك ئەوە وایەبەبێ پێداچوونەوە چاپ کرابێت. لەچەندین شوێن هەڵەی فۆنت و پیت دەبینین. لەهەندێ شوێندا، پیتی(ك) کراوەبە(گ).گریمان نووسەری ڕەمانەکە لەبەرباری تەندروستی یاخود تەمەن، یان هەرهۆکارێکی دیکە،نەیتوانیبێت بژاری ئەوهەڵانە بکات، بەڵام نازانم هەڵەچنی کتێبەکە ئەرکی چی بووە؟ تەنانەت لە ژیاننامەی نووسەردا،هەڵەیەکی مەژووی زەق کراوە. کاتێ نووسیویانە یەك کەمەڵە شیعری لە ساڵی(1997) بڵاوکردۆتەوە. بەڵام ئەمە هەڵەیەو ساڵی 1977 وبەناوی سەمای بەفری ئاوارانە. دواجار دەڕم خەزگە بەرزنجی شاعیرو ماڵی وەفایش، کتێبی پیاوێکی بەجامە شینیان لەبەی ئەم کتێبە وەردەگڕاو چاپ و بڵاویان دەکردەوە، کەزەمەنێکە حەزدەکەم ئەو کتێبەبەزمانی کوردی بخوێنمەوە..

_____

*پەراوێز:_ دواوێستگەم باکووڕە/ ڕەمان/نووسینی جەلال بەرزنجی/بڵاوکراوەی ماڵی وەفایی 2018..

بۆچی لێ دژی سزای لێسێدارەدانیت ؟جیگای خۆباتی دژی لێ سێدارەدان لە کۆماری ئیسلامیدا چیە؟

حەمید تەقوایی وەڵام ئەداتەوە

ئەمە لەدژی سێدارەین لەژیر هەربیانوێک ولەهەر جێگایەکدا.لە بەچونی ئەمەدا سێدارە سزاوتەمبە کردن نیەبەڵکو تاوانێکە. نەک تەنها لە ڕوی سیاسییەوە بەڵکو لەڕوویی ئینسانی وماف ودادوەریەوە

سەدام شیاوی جێبەجێکردن نیە شاوی بەرگری لێکردن نیە و ئەبەت وەک زەرەکیتر لە دیاردە وەحشیانەکانی کۆمەڵگەی چیانیشتی بخرێتە موزەخانەوە. ئەگەر ئامانج لە سزادان چاکسازی لەکەسی تاوانبارو پاریزگاری لەکۆمەڵگەبزانین نەک تۆڵەکردنەوەو تۆڵەسەندنەوەو وبونەوەی کتومت، ئەوکاتە ئاشکرا ئەبەت کە سزای لەسەدامدان نابەت لەسیستەمی دادوەری کۆمەڵگەی شارسانیدا هیچ جێگایەکی هەبەت.سیدام یەگاچارەو وەڵامی هیچ شتێک نیە، بەڵکو خەی یەک گرفتیکی کۆمەڵایەتیەو ئەبەت لە مل کۆمەڵگەی بکرێتەوە .هەمومان بە ئەزمون دەیبینین کە ئامارو ترازوی تاوان لە وڵاتانێکی وەک وڵاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا کە سیدام لە هەشتا هەندێک لە ولایەتەکانیدا هەیە نێک تەنها کەمی نەکردوە بەڵکو زیتر لە کۆمەڵگەکانی ئەوروپایە کە سەدام تێیاندا هەڵوەشاوەتەوە.

بەدەر لەو لایەنە سیاسی ودادوەریانە،لەوی ئینسانیشەوە سەدام خەنجەریکە کە لەپیکەری کۆمەڵگەی مروڤایەتی دراوە.هەرخەی بەسمیەت ناسی لەسیدامدان وەک کارێکی ڕەگەڵ پەدراو ویاسایی ودەوەتی،گیانی ئینسانەکان،ئینسانیەت وکەرامەتی ئینسانی لە هەموو کۆمەڵگاکاندا کەم بی بەهاو بە نرخ دەکات وە بە مانایە لە ئاستێکی فراوانی کۆمەڵایەتیدا ڕەگا بە کوشتاری نا دەوەتیس دەکاتەوە.کاتێک دادوەران وسوێندخەرەکان وقازی وپارێزەرەکان لەدەوریەک ماویەکی درێژ لەدەوریەک کەدبنەوە لەسەر لەسەندنەوەی مافی ژیان لە ئینسانێک گفتوگۆ دەکەن وەادگۆنەوە وەلە کۆتایدا بەوپەڕی خوێن ساردیەوە بەو ئاکامە دەگەن کە ئەبەت ئینسانێک بکوژرێت.هەر تاکێکی تری کۆمەڵگەش دەتوانێت ،ئەوەی کە قازی یان ئەنجومەنی سوێند خەران لە وەی یاسایەوە مافیان هەیە بیاری لەسەدامدان دەرکەن وئەندامانی تری کۆمەڵگە ئەومافیان نیە جیاوازی پێناسەکان هیچ لە کەشکەناگەێت.ئەمە تەنها جیاوازیەکی ماف وبیارنامەییبەسمیەت ناسینی سەدام،خودی کوشتنی ڕەپەدراو هەژمارکراو تارمایی ودێندەیەک کە ئەم ئینسان کوژیەی پەردەپەشکردوە،لە وەها کۆمەڵگەیەکدا کوشتارو نابودی ئینسانەکان بەشەوەی تر بەشیوەیەکی ئاسانتر بەیوە دەچێت.بەم هەموو بەڵگانیەکە ئەمە سزای لە سەدامدان لەهەر بارودۆخەکدا بەتاوان دەزانین وە من وای بە دەچم کە زەرینەی خەڵکی ئەرانیش لەم بارەوە لەگەڵ حیزبی ئیمەدا هاوبەچونن.

بەڵام سەبارەت بە کۆماری ئیسلامی کەشکە زەر کارساتبارترو وەحشیانەترە بەبەراورد لەگەڵ کۆمەڵگەکانی تر.کۆماری ئیسلامی

دەستاتەکە کە بە سزایی سەدارە خەی لەسەر پە ڕاگرتوە.لە سیستەمی دادوەری کەماری ئیسلامیدا بەفەرمی ویاسایی بە تاوانکان لە سەدارە ئەدرێن.ئەم لە سەدارەدانانە هەتا لەو کەمەگایانەشدا کە سزای لە سەدارەدان نەگە پەدراویشە بەتاوانکی بە ئەملاولا حیساب دەکرێت.ئەگەر لە سەدا یەکی ئەم وەحشیگەریەی کەلەژێر ناوی یاسایی تەنە وخراپەکارانەی سەر زەوی ودادگا و دادگایکردنی شەرعی و داوەری تاوانبارانکی وەک قازی مورتەزەوی بەیوە دەچیت،لەهەر کەمەگەیەکی تر ڕویبدایە لەگەڵ توندرین ناەزایەتی هەتا لەلایەن لایەنگرانی سزای لەسەدارەدانەوە ڕوبەڕو دەبویەوە.کەماری ئیسلامی بەگەی حاشا هەلنەگرو ئاشکرای ئەو ڕاستیەکە ئیعدام کوشتنی بەئەنقەستی دەوەتیە ئەو<> هەموان هەیانە ئەوحکومەتە هەموی بەتەنها لای خەیەتی!#کاتێک بەردەبارەن وسزای لە سەدارەدان لە ئیران ئەنجام ئەدرێت لەوی ئینسانی ،لەوی ماف ودادوەری،لەوی سیاسیەوە تاوانکی سامناک ئەنجامدراوە.تەواووی مەژوی ئەم حکومەتە سەرپیژە بەمتاوانانە.

سزای لەسەدارەدان ئەبەت هەوەشتەوە وە نابێت لە هیچ بارودۆخکدا بە ڕە پەدراو دابنرێت.ئەمە سزای لە سەدارەدان لە زەرەک لە وەتانی ئەوروپا هەوەشاوەتەوە وە لە ئیرانیش دەتوانرێت وە دەبێت هەوەشێنرێتەوە.بەڕەام ئاشکرایە کەلە ئەران خەبات بەهەوەشاندنەوەی سزای لەسەدارەدان خەباتکی ڕاستەوخۆ سیاسیە وبە ئەملاولا لە دژی ڕژەمی تاوانباری دەستاتدارە.هەروەک ئاماژەم پێدا ئەم ڕژەمە بە سەدارەو بەردەباران وتەنە خەی لەسەر پە ڕاگرتوە وە هەر بەیە خەبات لە دژی سەدارە هەرشکی کاریگەری سیاسی لە دژی مانەوەی ئەو حکومەتە ئەبەت.لەم ڕووە بە بزوتنەوەی ڕوخاندن وبزوتنەوەی جەماوەرێک کە بەداوخانی ئەو حکومەتە کات وسات ژمێری دەکەن خەبات لە دژی سزای لەسەدارەدان مەیدانکی گرن و چارەنوس سازە.حیزبی ئەمە زەر دەمکە ئاەای ئەم خەباتی بەرزکردەتەوە.

و:کاوە عومەر

آنچه «خوبان» همه دارند این حکومت به تنهائی دارد!

.

درۆ ... پشکۆ ناکام

..... هەر وەک چۆن ئەوترێت" عسی ان تکرهوا شیئآ و هو خیر لکم / بەکو ڤقتتان لێ شتێک بتەوە کە خێری بۆتان تیا بێ " بۆ شەوێ سەرۆکایەتی هەموو نەهامەتی و لێقەوماویەک ، خەڵکی کوردستان دوای ئاش بۆتان ئەیان ووت بەکو ئەمە خوایێ بێم ئاش بۆتان بنەماڵەمان لەکەڵ بتەوە قیروسیا لەو نەگبەتیەی بەسەرمانا هاتوە ، ئەگینا ئاش بۆتان دوو و سێ بارە ئەبتەوە..ئەوە دیمان چۆن بێ نیازی ئاش بۆتان کردن بێ خەڵک و مقاوەمەی ئەژهەڵات ئەو بنەماڵەیە و پارتی بوون بێ بەشک لێ سوپای پاسداران و لێ کوردستانی خەشمان بەدیان مەفارزیان بوون بێ بەشک لێ سوپا و ئیستخباراتی بەعس لەسەر نەزرییەی " گەر شەشمان پێ نەکرێت، پەمان تکئرێت..!!"..ئەژگار هات و ئەژگار ئەشت ، بەهەی گەمژییەکی "صدام" کەت داگیرکرا و لێ ئەزگار کردنیا ئاپەینی کەمەانی خەڵکی کوردستانی لێ کەوتەوە ، بێ سەنگ فراوانیەکی خەڵک و "ی.ن.ک" کێ ئەو سەنگ فراوانیە زەر لەسەر خەڵک و خودی یەکێتی کەوتوە بێ ئەستاشەوە ، بنەماڵە و پارتی پاشکۆی هەنرانەوە سەر سفرەی حازر، لێ جیاتی ملکەچی بێ خەڵک سەبارەت بێ ئاش بۆتان ،مەرامێ خەڵکی و تاک ئەویی و ئەفتار مافیانەی بنەماڵە و ئەو سوپەر مارکێتەی ناوی لێ ناوە پارتی کەوتە ووە، لەسەر داهاتی گومرک دەبابەی بەعس بوون بێ پەلیسی فریاکەوتنی ئەبازە پیرەزەکەی باوکی ئەحی کورد..!! دوای لابردنی بەعس لەسەر حوکم دیسانەوە ئەمجارە بێ سنگ فراوانیەکی تاک لایەنانەی یەکێتی بنەماڵە و پارتی پاشکۆی عەرزیان بێ تەخت بوو لێ هەرەما کەوتنە چەتەیی داهاتی هەرەم (یەکێتیش لەی بێ بەش نەبوە) بێ حوکمی پارێ کەوتنە جەبەجێ کردنی (ما وراء الکوالیس) ،و هەتا ئەمڕۆ بنەماڵە و پارتی پاشکۆی دوو دەی ناکەن لێ هیچ شتێک بێ ئەوەی حیساب بێ بچوکترین کەس و لایەن بکەن و لووت بەرزی و خۆ بێ عەنتەر زانینیان وای کردوە هەرەم غەرقی ئەزمە و نا جێگیریی و کارەساتکی بێ شومار ببەت ، " دیارێ یەکێتیش بەرپرسیارەتی خۆی بەر ئەکەوەت"..ئەستا خەڵک جەش داماوە : چی بکرەت تا لێ مەتەکەی بنەماڵە و پارتی پاشکۆی نەجاتمان بێ ؟! هەرچی ئەگۆ و شەواز هەیە تاقی کراوەتەوە ، شەڵەکەوتن ، خیشکردن ، ..گلەیی.. ناوبژی دەست و نەیارانیش..پاڵانەوە و هەڵەشەیسوا کەردن و

پیاهەکان..و..هتد.. تەنانەت گەنیشە بەناوی چوار ساڵ ئارامی فەرمکی تری نەکەوتنی لە گەیانا تاقی کردەوە بەوە کەتایی هات کە بەسەرکی پارلەمانیان ووت : ڤیزەکەت ئەکسپایەر بوە و بەت نیە بچیتە هەولێر!
هەموو شتەک تاقی کراوەتەوە بە ئاوی بەدوو ئیدارەییشەوە ناو ئەبرەت ، ئەستا بنەماڵە و پارتی پاشکەی لە خە بایی بوونەکیان لە ئاستەکایە خەیان بە فیرعەونی هەرەم بزانن و بە بنەماڵە و کوڵە ئازاکەی!! ئیفەاندەم هیچ کەس و لایەنەک بەیان نیە بە هیچ پەستەکی هەرەم و بەغا دەست نیشان بکەن ئەگینا غەزەبی بنەماڵە وەک نەشبا هەرەم وەران ئەک ، هەرەم دەمەکە دوو ئیدارەیە کەچی بەگەانەوەی دوو ئیدارەیی هەیشە ئەکەن ، وەک ئاوەی ئەستا دوو ئیدارەیی نەبەت، گەر سەرکی بنەماڵە شارەکی گەورە و دەرین و مەژوویی وەک سلەمانی بە هەرەمەکی تر نەزانە ناەت" با بە خەیان بەن هەپەن.." ، گەر ئەستا دوو ئیدارەیی نیە هەبەتە شارەکی وەک سلەمانی یان هەبجە یان گەرمیان بەقەد زاخە یان بلە و بارزان بوودجەی ئەبوو و ئاوەدان ئەکرانەوە، کەیلەیەک ئەە گەر دوو ئیدارەیی دروست بەتەوە ناوچەی سلەمانی بە شەش مانگ ئەسک و پروسکی نامێنە، دیارە ئەو داماوە لە حیزبەکەی خەیەوە سەیر ئەکا بە ئاوەی تووشی ناەحەتی نەبە ئامادەیە لە خزمەتی هەر دەوەت ولایەک بە بە چەک هەگرتنیشەوە ، بەام لەریا هیچ ناەین با مەژوو شایەتی لەسەر ەحی مقاومە و خە نە دەانینی ەژانی میحنەتی سلەمانی بات ، ئەوە سلەمانی نیە بە بژوی خەی ئەزمە و شارەزوور و بکات بە سەربازگەیەکی تورکی.. لە کاتەکا بنەماڵە و پارتی پاشکەی هەشەی دوو ئیدارەیی ئەکات کەس بەقەد ئەوان لە دوو ئیدارەیی زەنگەقی چوو بە لەبەر دوو هەی زەر بچوک ، بچوک تر لە مەشکی ئەوان :
– گەر بنەماڵە ئیدارەیەکی خەی لەو ناوچانەی ئەستای هەبە ، بەتەواوەتی لە بەغا دائەبڕە چونکە هەموو ئەزانین بنەماڵە و پارتی پاشکەی چەن لای ناوەند مەحبوبن وبەغا بەدوای بچوکترین فورسەتەوەیە کە تەەی کەنکەکەی ئیفرابدەمیان لە بکاتەوە
– کە بەغا پشت بکاتە پارتی وبنەماڵە ، بە ئاوەی ئیشیان بەوات ئەبە بەتەواوەتی بچنە باوەشی تورکیاوە و ئاویش لە دەخەکی ئاوایا زیاتر چەکی پە دائەیا و وەک تەسبیح مامەیان لەگەڵ ئەکات و بنەماڵە و پارتیش بە لەدەست نیانی بەرژەوەنیە ئابوریەکانیان (کالعادة) نقە لە خەیان ئەبەن.

کەواتە ئەم یاریەی ئەوان تەنها ترسانەکی منانانەیە ، دەنا فەرموو ئایگەیەن ، چونکە دەمەکە سلەمانی بە دەست بنەماڵەوە

ئەتلەتەوە ،،لە شەستەکانەوە بەردەوامە ،،کە هیچ چارەسەرێکیش دادی
خەڵک لە بەرامبەر بنەماڵەیا نیات ، بە یەقینەوە دوو ئیدارەیی
حەلەکی نمونەیین، یەگسلافیا دوای شەی بالاکان بووە بە چەن
دەوڵەتێکیش نەک هەر هەرەم و دونیاش نەوخا، دوو یەمەن ،،دوو
کەریا ، بیست و قسور ووڵاتی یەک نەتەوە کە عەرەبە ، تەنانەت دوو
بەرا لەیەک ماڵا جێیان نەبەتەوە ئەبە بیر لەوە بکرێتەوە
هەریەکەیان مافی خەی بە خەی" هەرچەنە ئەمە و بنەماڵە و پارتی
پاشکەی نە براین و نە ئەشبین و ئەو پێوەندییەش کە هەیە علوجە
،،وابزانم کات بەسەر بردن و خەهەڵخەڵەتانن ، با ئاپرسیێکی جدی
بکرێ کە باشتر نیە سلەمانی و هەولێر بەبە بە هەرەمکی
سەربەخە ؟گومانم نیە زەرینە ئەڵێت: بەڵێ ، پێچەوانەی " بەڵێ" کەی
ریفراندەم کە قوەی کرد بەسەر خەکا ، گەر هەرەمکەی بنەماڵەش
پێیان خەش بوو ئەکرێ لەبەو دوو هەرەمە کەنفیدراڵیەکش بێتە کایە ،
هەر چەنە ئەمە زەر زەحمەتچونکە بنەماڵە حاکمی موتڵەق نەبە هیچ
فەرمەکی حوکمەانی قبوڵ نیە..کاتی ئەوە هاتوە حیزب و لایەنەکانی
ئەم دیو دەگەڵ بەرامبەر هەڵەشە و هەیمەنەتی بنەماڵە و پارتی
پاشکەی پلات فەرمەکی سیاسی دروست بکەن بە بیر بیر کردنەوە لەو بار
و دەخە ناهەمواری هەیە کە دەسەاتدارانی هەولێر بەرپرسی یەکەمن
لەی، نە لە ڕووی تەئریخی و نە جوگرافییشەوە توانراوە خەکی کورد
و بنەماڵە پەکەوە هەبکەن،،گەر خەتای ئەمەیە ئەوا بە دوو هەرەمیی
ئەوان نەجاتیان ئەبە لە دەستمان ، گەر خەتای ئەوانیشە ئەوا حوکمی
بنەماڵە و پارتی پاشکەیمان لە کەڵ ئەبەتەوە " خەش بەختانە "… بە
یەک جار بەدەی داخوازی بنەماڵە بکەین و بە دوو هەرەم" ئیدارە"
کار بکەین ، بەرکەوتنی ئەمە و ئەوان وەک سارد و گەرم هەر
موسیبەتە بە خەک.ئەمە موقەدەری ئەم هەرەمەیە ،، با میدیا حیزبی
و ئەهلیەکان لەناو خەکا ئاپرسی بکەن کە بوونی هەرەمکی سەربەخەی
سلەمانی و گەرمیان و هەولێر چەن ئەبینن ، گەر وەک هەبژاردنەکان
تەزویری تیا نەکرێت ڕوون ئەبەتەوە کە دەی خەک چی تیایە و
زەرورەتی مەژووییی چی فەرز ئەکات بە سەرمانا ، خەک چی یاوە
لەنەوت و ئابووری هەرەمک کە بە ئەوان نەگبەتیە و بە بنەماڵە و
پارتیەکی پاشکەی نیعمەت بە..؟ ڕەنگە داماوی وا هەبێت پەژەی
هەرەمکی سەربەخە بە "سلەمانچێتی " لەقەڵەم بات ، بنەماڵەیەک
بننەماچێتی بکات ، پارتیەک پارتچێتی بکات ، کە تەش دەمت کردەوە
بەڵێن ئەمە شارچێتیە ، بەڵێ لەم حاڵەتیا تاسەرئەسقان شارچێتی خەم
ئەکەم کە بزانم بە قازانجی ئەو شارە بە کە لەوێتی هەیە قوربانی
بوە بە ئەوانی لەسەر حسابی ئەو درەژە بە ژیانیان ئەیەن ،
بنەماڵەیەک بە یەک کەسی سەر بەخیان کە فەشەلی کرد ببە بە سەرەک

کەمار ئامادەن دوو هەرەمی دروست بکەن ، ئەی منەکی بەش خوراوی گیرفان.
بەاو بە مافی داواکردنی هەرەمەکی تایبەت بە خەمم نەبە کە بە جدی یەک هەرەمیی مالی وێران کردووم ..؟. بەەن لە خەک بپرسن خەر و بەرەکەتی بنەماڵە و پارتی پاشکەی بە خەکی سلەمانی تا ئێستا چی بووە؟ گەر یەک لاپەەی فلوسکاپیان پە پە کرایەوە ، دیارە مڵوو دریە..

مەشوولەکانی ئەوارە ... هەزار ئەحمەد

نزیکەی نیو کاژەر، بەدیار شوعلەی لامپاکەوە گیرم خواردووە، دایکم پەم دەەت هەر مەشوولیەکت بینی بەم مەش کوژە، بیکوژە، منیش بە دووەی، پێیاندا دەکەشم، هەر دانیەکم کوشت، ئەوا دایکمی لە ئاگادار دەکەمەوە.
زەر هەوەدەدم بزانم کامیان نەرە کامیان مەیە، ئاخر مەیەکان میهرەبانترن ئەوان تەنیا خوێن دەمژن، بەەام نەرەکان پەمان وەدەدن، هەر چەنەک بەت ئەمە ئەوەندە خوێنمان هەیە بەشی مەشوولیەکی بچوکی بدەین، من سەرکەشیم دەکرد تاوەکو مەشوولەکە لە سەر پەستم دەنیشت، ئەگەر پێی وەدام ئەوا نەرە ئەگەر تەنیا خوێنی مژیم، ئەوا مەیە، منیش جەر و شکەی نەرەکە دەناسمەوە ئیتر دەکەومە قە کردنیان، بەەام ئەو بیرەکەیە دایکم بەرهەستی کرد و گوتی ماریا کچم ئەوان دوژمنی ئەمن دووژمنەکانیش جەریان هەن هەندەکیان سەرەتا ماندوت دەکەن وەک مەیەکان، دواتر بەشەکەی تریان دەتکوژن، قسەکانی دایکم دەچوو بە گوێکانم، منیش ئەو خەیاڵانەی کە هەمبوون ناچار بە ئاوگەەی بیرەکەکانی دایکم دەکرد.

دایکم کتریە ئاوی گەرم کردووە، لەسەر کەرپوچێک دایناوە، ەاقین دوو ەەژە هەەامەت و کەخە ەەشەی گرتووە، ئیتر دایکم گووتی دەبەت سەری کتریەکە هەەبگرین و بەرماەەکە بەسەر برایەکەم دابدەین و دەمی بکاتەوە تاوەکوو هەەمەکە دەچەتە نەو قوڕگی نەرمی دەکاتەوە، یارمەتی دەدا، لەکەخەکەی تاوەکوو باشتر بەت، بەەام ئەوە نزیکەی

دوو کاژێر بەسەر چارەسەریەکی دایکم تێپەڕیوە ئاڤیار هەشتا دەکەخت، کاتێ دەکەخە دایکم ئادەچێکە، سەیری دەرگای حەوشەکە دەکا، لێپەنجەرەوە، منیش زۆر سەیر دەکەم، تاوەکوو لێو سەراسیمەیی دایکم تێبگەم، ئاخر دایکم ئێو کاتانی باوکیشم لەماڵێ هەروا پەرشان حاڵێ بێ دەرگای حەوشە، منیش هەمان خووی دایکمم گرتووە و لەگێڵی سەیری دەرگا دەکەم، خێ دایکم هەر لێ کاتی کەخینی برایەکەم، سەیری دەرگا ناکا، بەڵکو لەگێڵ تاودانی پشیلێ زەردەکەش کاتێ باز دەداتە سەر تەنکی ماڵێوە دەنگ دێ دایکم بێ پەلەداوان سەیری پەنجەرە دەکاتەوە، ئێو بێ هەر دەنگێک سەرێک لێ پەنجەرە هەڵدەکەشە، با ئێوە نیشارمەوە کە پرسیاری ئێوەم لێکردووە بۆچی ئێوەندە لێ دەرگا ئادەمێنی، خێ باوکم تا چەند ڕۆژی تر نایەتەوە، بەڵام ئێو پێم دەڵێ کە خەم لێ باسی گوورکانم هەڵنەقورتێنم، منیش بەدەنگ دەبم و حەز دەکەم گوورەبم و بزانم چی لێ پشت ئێو دەرگایێ هەیە، لێ دەڵێ خەم نزا دەکەم دەڵێم خوایێ ئێو دەرگایێ بێ شێو بکرێتەوە.

هەموو بەیانیەک کاتێ دایکم ڕۆگەمان پەدەدا بچینە کێڵان دەچمە ئێو دیو دەرگاکێ هیچ نابینم، سەیر ئێوێ دایکم ئێو کات هیچ سەیری دەرگا ناکا، وەک ئێوە دەرگای شێوان، چاوەڕێی شتێک بکا، یا شتێک بخاتە ژوورەوە. چەند شێوەک بەر لێ نەخشبووونی ئاڤیار، کەسێک لێ دەرگای دا، زۆر بەهێز لێ دەرگای دەدا، بارانێکی بەخووە دەباری ئێو کات، دایکم لامپاکەی خامێش کرد و من و براکەمی خستە ژێر جێگاوێ گووتی ئێوە لێرێ بن، کاتێ دایکم چووە دەرەوە، منیش ئامکردێ لای پەنجەرەکە، تیشکی ڕووناکی لێ هەورەکێ بای ئێوەندە دەیتوانی بێ هەرکەسێک کە بیەوێ بێ بێ فانەس ڕێ بکا، بەر پێی خێ ببینێت، چوون ئێو شێوانێ مانگ لێ پشت هەورەکان پێ ببوو، دایکم لێ ژێر بارانەکێ بینی، تا نزیک دەرگاکێ گووتی ئێوە کێیە، دەنگێک هەر ئێوەتێ و گوێت لێدەبوو هاتێ بەرگوێم، گووتی منم شیرینی دراوستان، لێو شێوەو زانیم ئێو شتێی لێ پشت دەرگایەوەیێ جێگای خۆشحاڵی دایکم نیێ و بەڵکوو دڵشێت ترسناک بێت، بەڵام دەمگووت نێء هیچ شتێک ڕووێندایێ تا من بترسم ئەڕێ خێ دەرگای دەزرخ نیێ، باوکم هەموو جارێک بێو دەرگایێ دێتێ ژوورەوە، ئیتر بێ دەبێ ئێو دەرگایێی باوکم پێیدا دەێتێ ژوورەوە دەرگای دەزرخ بێت.

هەر هەموو شێوەک لێ پەنجەرەکەوە گوێم لێ دەنگی لوورەی سەگەکانێ، لەگێڵ دەنگی سیرکەی بایەکێ تێکەڵ دەبن، دایکم دەڵێت ئێو سەگانێ دوورن لێرێ، کەچی بایەکێ دەنگیانی لێ هەناوی خێیدا بارکردووە و

پەمان دەڵێن هەموو زەویەکان هەشتا ژیان بەردەوامە، ئەو بایانە پەستەچین و نیشانەی ئارامی شوێنەکانی تری زەوین، بەڵام من دەترسم و هەندێک جار وا گوومانم دەکرد، دایکم لە ترسی سەگەکانە، ئەوەندە چاودێری دەرگا بچوکەکەمان دەکات، بەڵام دایکم هەمیشە قسەی جیاوازی دەکرد و منیش بەخەمم دەگووت خۆ سەگەکان ناتوانن لەسەر دەرگا باز بدەن یا کەمی دەرگاکە بکەنەوە، سەرم سوڕمابوو لەو ئاستە هەستیارییەی دایەم، لە دڵی خەمدا دەمگوت ئەو لە پاسەوانێک زیاتر هیچ نیە، تەنانەت شەوێک بە هووێم دادایەوە، ئەویش گووتی بەڵێ من پاسەوانم و کلیلی بەهەشت لای منە.

من زۆر قەڵەم لە دەنگی زیکزیکەیە، کەچی دایکم دەڵێ ئەو زیکزیکانە، پەیامی تاریکیە پەمان دەڵێن هەستەکانمان دەرزنن ئەوە لە نەو تاریکیش هەر پارەزراون. منیش پەدەکەنم و لەدڵی خەمدا دەڵێم ئەی بە ئەوەندە چاودێری دەرگاکە دەکەیت، بە هووەدا دەتەقێتەوە دەڵێ ها هشکن بە پەدەکەنی، منیش دەڵێم خەشم دەوێ دایکە پاسەوانەکەم، ئەو با هەر ئەو قسانە بکات، بەس من حەز ناکەم دەی دایکم بشکێنم، ئاخر زیک زیکەکانم خەشناوێن، دەنیام دایەم لەبەر ئەوە خەشی لە زیک زیکەکان دێت، گەر دەنگیش لە پشت دەرگاکەوە بێت دەیەوێت وەک زیک زیکەکان خەی نیشان نەدات، دایکم دەڵێت ئەو زیک زیکانە نزا دەکەن، ئەوە نوێژی تایبەتی ئەوانە، وەک هەموو گیانداربکی تر بەجگە لە خواردن و خەپاراستن، حەزیان بە ئاسوودەکردنی هووحیانە، ئەی هەموو بەیانیەک دەنگی کەشرەکانی ماڵی مام سمایلی جیرانمان نابیستی، ئەی جریوەی چۆلەکەکان و ئاوازی کوختیەکانی سەر گوسەبانەی ماڵەکەمان، ئەو دەنگانە مەتەڵی هووحن، دایکم دەیگووت ئاژەڵکانیش یا ئەوەتا وەک مرۆڤ گوناه دەکەن یا سوپاسگوزارن بەیە نوێژ دەکەن، منیش گاڵتەم بە قسەکانی دەهات و پەم دەگووت ئەی خۆ ئاودەست شوێنکی زۆر پیسە خۆ کەسێک دەچێتە ئاودەست پاشان دەبێت دەستنوێژ هەبگرێتەوە، ئەی بە ماڵی سیسرکەکان نوێژ دەست نادات و خۆ ئەوان هەر لە ئاودەست نوێژ دەکەن، کاتێک لە ئاودەست بووم هەر سیسرکەیەک بهاتایە دەرە بە قاچەکانم پانم دەکردەوە، کرتەیەکی دەهات، وامبیردەکردەوە ئەوە ئازاری سیسرکەکە نیە، بەڵکو کرتەی جەستەیەتی، کە زەرم حەز لەو دەنگە بوو، ئەگەر ئازاری نەبە هووحیان نیە جەستەکانیان، ئەوەم بە دایەم گووت ئەویش هەڵەشەی لەکردم، جارێکی تر ئەگەر سیسرکەکانم کوشت لە وێیان جە نەهێڵم بەڵکو بە نوکی نەعلەکەم بیانخەمە نەو کوونی ئاودەستەکە.

ڕاڤیار بە ساتێک چیە کەخێ لێندەبایەو، من و دایم، زۆر خەممان بوو، دایکم گووتی دەبێت بیبینە لای دکتۆر، هەر ئەو کاتە قەمسەی باوکمی لەبەر کرد و منیشی تووند پێچایەو، جاجمکی بچووکمان هەبوو، قاوەیی بوو نەخشکانی زۆر جوان بوو، بەڵام زۆر زبر بوو، دایکم لەشوانی زستان وکوو بەتانی بە ئێمەی دادا، بەڵام من دەمگووت دەبێت لە ژێریەو بەتانیکی نەرمم پێدابدایێت، دایکم دەیگووت هی نانکیەتی لە جۆرە-یەکی مەسیحی کەیوە، کە وەک دەوترێ دەهاتنە گووندی مورتکە.

ڕاڤیاری بچوکی خستە باوەشی من، لامپاکەی کوژاندەو و دەرگاکەی کەم دا، دەرگای حەوشەی زۆر بەهێمنی کردەو سەرێکی لە دەرەوە هەڵبڕی و بەهەمان شێوە دەرگای حەوشەشی کەم دا، ڕاڤیاری لە من وەرگرت و خستیە ژێر جاجمکە، ئامۆژگاری کردم بە شوێن پێیەکانی ئەو دابەم، باران بە ڕەحمانە لە سروشتی خەی بەردەوام بوو، هەموو گیانمان تەڕ ببوو، هەر نزام دەکرد خوایە باران نەمێنێ تا دەینەو، لەگەڵ بارانەکە بایەکی بەهێز دەهات، منیش لچکی مەکسی دایکم گرتبوو، لە کووچەی کەمانەکە قاچی چەپم خزی و خەم بە دایم گرتەو، ئەو قسەی نەکرد، بە نیگای لەمکەر سێیری کردم. کارەبامان نزیک بە سێ هەفتە نەبوو، تاوەکوو گێشتینە بەردەم نەرینگەی دکتۆر، دایم ئەوەندە لە چواردەوری خەی دەڕوانی، وەک ئەوەی کەسەک لە بەسەمان بێت. دایم زۆر بەهێز دەرگای ماڵی دکتۆری دەکوتا، دکتۆریش بەهەمان شێوەی دایکم بۆ لەوەی دەرگا بکاتەو گووتی ئەو کێیە؟

– منم گولیزار.

– ئاخر ماڵت ئاوا بی، ئەو وەختە هاتووی.

– دکتۆر منداڵە بچووکەکەم نەخۆشە.

دکتۆر بەخێرایی دەرگای کردەو و سەرێکی هەڵبڕی لە دەرەو، لەبەر خەمەو گووتم ڕەنگە دکتۆریش چاودێری ئەو دەرگایە بکا وەک دایکم.

– ئاخر پێم ناڵێی بەو کاتە بچی هاتووی، خە هێشتا دەڕەن لە گەڕەکە.

– بمانبووری دکتۆر ڕاڤیار زۆر نەخۆشە، ڕەنگە ئێستا ڕەیشتبێت، شەش سەعات بەسەر هەواڵەکە تێپەڕیو.

– ئەی سامان هیچ خەبەری نیە؟

– ناوڵا لەو کاتەوی هاتوتەو لە شاخ، ئەو هەواڵەی بۆ باوبوتەو گوایە ئەو لەگەڵەکە، سامان خەی وون کردو.

– دەی ئینشالا زوو دێتەو.

لە ژوورەو قۆگی براکەمی تەزەک کووشی، فانسەکەی بەند کرد و

سەیری نەو گەرووی کرد.
گووتی:- گەروستۆری گرتووە، ئەو شەوبە ببان هەموو جەمک سەرکی پەبدەن و ئیستاش با سەرک فە بکات و جوان دایپۆشن با سەرمای نەبتەوە.
بارانەکە نەمابوو، سەیری ئاسمانم کرد، ساماڵ بوو، مانگ خە خی دەرخستبوو، هەموو شونک تەڵ دیار بوو، بەڵام بایەکی زەر ساردی دەهات، دکتەر ئەمی بەڵکرد و بەهەواشی دەرگاکەی داخست، تاوەکوو گەیشتینەوە ماڵەوە هەموو قاچەکانمان ببووە قوە و لیتە، دەرگای حەوشەمان داخست و بە دواجار بەر لەوەی شەوبەکە بداتە ئاقیار و لامپاکە بکوژێنتەوە، سەیری دەرگای حەوشەی کرد و ئینجا خەوتین، منیش لە ژەر جێگاکەمەوە، بیرم لە قسەکانی دکتەر و دایم کردەوە دەبەت ئەو کە بەت، باوکم لە بەر ئەو ڵەیشتووە! نزام کرد باوکم سەلامەت بە، بە دواجار هەستم کرد ئەو- ئەو شتێە دایکم لە پشت دەرگاکە چاودەری دەکا.
بەیانیەکەی ڵەیشت و نیوەڵەش ڵەیشت و دوای ئەوارە بارانەکی زەر بە هەز دایدەکرد، دەڵپی بنمچەکە زیاتر و زووتر تەشتەکەی ژورەوەی پە ئاو کرد، دایم دەیگووت دەبە زوو ئاوەکەی نەوی بەڵژین ئەگەر نا ژوورەوە پە ئاو دەبەت، هاشەی بایەکەی دەرەوە بەردەوام دەرگای حەوشەی دەلەقاند و چەندین دەنگی جەراو جەر ئەمشەو دەهات دایەم لەهەموو شەوەک زیاتر پەرەشان و وریاتر بوو، کەمەک بەر لە ئیستا زەر بەهەز دەکەشرا بە دەرگامان، دایکم چوو دەرگا بکاتەوە، مام سمایلی جیرانمان بوو، کە هاتە ژوورەوە زەر بەخەرایی لەگەڵ دایکم هاتنە بن هەیوانەکە،
مام سمایل گووتی:- ئەوان چەندین پەشمەرگەیان گرت دوای ئەوارە.
دایەم دەپاڕایەوە:- تخوا مام سمایل لەگەڵ خەت بمبە بە دەوروبەری مەنزومە، بەڵکو سەراغەکی سامان بکەین..
مام سمایل قایل بوو، دایکم هاتە ژوورەوە، چاوەکانی بەرەو ئاسمان بەند کرد و بە سینگی خەی کەشا و نزای کرد:- یاڵەبی خوایە ئیبراهیم خانەقینی وەک سەگ بتەپنیت…
هەر زوو گوتی ماریا کچە بچکۆلانەکەی خەم، ئاگات لە ئاقیار بە، زوو دێنەوە، دەرگا لەکەس مەکەوە تاوەکوو نەزانیت کێیە، سەباکە کز بکەن و یاری بە ئاگر مەکەن، لەگەڵ مام سمایل ڵەیشتن.
منیش ئیستا ئەو قسانە بە ئاقیار دەکەم و مەشوولەکان چتر ناکوژم، تەنیا هەلیاندەڕنم و لە ئاقیار دەپرسم، ئیبراهیم خانەقینی کێیە؟ ئەویش هەر یاری بە شەق شەقەکەی دەکا و لە ناکاو دەنگی زیک زیکێک دەت ئەو بەتەواوی هاتوتە نزیک ئەمە، دەعبایەکی ڵەشە باڵەکانی دوو ئەوەندەی لەشیتی، کە ڵوونەکی فانسەکەی نزیک

دەخەمەوە بەدەنگ دەبێت.

بە نادیە مورادبو بە پێیامبەری دەنگی قوربانیانی کارەساتی شەنگال..؟ … موزەفەر عەبدوڵا

بەخشینی خەڵاتی نۆبڵی جیهانی بە ئاشتی بە نادیە مورادبو ،کە خۆی قوربانیەکی کارەساتی خەڵکی شەنگال بوو، لە هەفتەکانی ڕابردوودا بۆتە یەکێک لە هۆداوە گەورەوگرنگەکان و جێگای پرسوڕای گشتی.
ئەم هۆداوەش جارێکی تر تاوانو کارەساتی کەمەکوژی خەڵکی شەنگال و ناوچەکانی دەوروبەری کردەوە باسو باباتێکی گرمی هەنوکەیی هاوکات بونی ئەم کچەش کە بۆتە هەما و پێیامبەرو قارەمانی ناو ئەو خەڵکە ستەملێکراوەوکارەساتکە زیاتر بۆتە خاڵی ململانێیو پرس و ڕاگەیەنەوە بە لایەنگری ونەیاری.

ئەگەر چی نادیە مورادبەهرەمەندە لە گەورەترین پشتیوانی بەڕێی ئازادیخوازی و یەکسانیخوازی ئینسانی لە ئاستی دونیا بەڵام هاوکات بۆتە جیگای بەڵێزی و سوکایەتی سیاسی و شەخسی بە تایبەتی لە لایەن کەسانی خاوەن ئایدیەلۆژی ئیسلامی و قەومی و خەڵکیانە لە کوردستان.تەنانەت تاکو تەڕا کەسانیک کە خۆی بە ئازادیخوازو یەکسانیخوازو چەپ دەزانێت بەهۆی دەمارگیری ئایدیولۆژی و پەیڕەوی هەمو هۆداوەکانو کەسایەتی یەکان بە بۆچونگی ئایدیەلۆژی خۆی پێی خۆشاوەتە ئەم سوکایەتی کردنەوە.زیاتریش بەبەهانەی وەرگرتنی خەڵاتەوە کە ئەم خەڵاتی دەزگایەکی بەرژوازی و سیستەمی سەرمایەداری جیهانی یە.بەم بەهانەیەوە ئەویان لەبیر چوە کە کرێکی پێیامو ئەرکەکەی نادیە مورادو وەک قوربانی و پێیامبەرێکی ئەم ڕوداوە کارەساتبارە چی یە.

بەڵام پرسیاری سەرەکی ئەویە بە لە نەو هەمو ئەو خەڵکەی کە بە شیوازی جۆراوجۆر بونە قوربانی نادیە مورادبوو بە پێیامبەری

جیهانی دەنگی راستەقینەی ئەو خەڵکە ، لە کاتێکدا ئەو کەمەلگایە کەسانی سیاسی و ئەکادیمی و ڕۆشنبیر ی و داکۆکیکاری مافەکانی ژنان و مافی مرۆڤ تیدابوە ؟!؟

بە وەڵامی سادەو کورتی ئەم پرسیارە وا پێویست دەکات ئاماژە بە چەند ڕاستی یەکی سیاسی و میژویی بابەتی بدەین بە زیاتر ڕۆشنکردنەوەی پرسەکە.
بەر لەهەر شتێک پێویستە ئەوە بڵێم کە من ڕاوبۆچونم لەسەر ئەو کارەساتەو پیویستی بونی کەسانی وەک نادیە دابو تا ببنە پێیامبەرو نوێنەری دەنگی ڕاستەقینەی قوربانیانی ئەو کارەساتە لە وتارێکی ٣ ساڵ لەمەوبەر بەناوی کە دەبێتە ئێننا فرانکی شەنگاڵ کە هەشتا خودی نادیە موردا وەک پێیامبەرێکی ئەمرە دەرنەکەوتبو . ئەوکات لە برگەی سەرەتاوە نوسیبوم کە : زەر جار لە ڕەواوە گەورەکاندا، جا چ ڕاپەرین و شۆڕشەکان بیت کە ئومێدو هیواو ویستی گەورە بە مرۆڤەکان دەبەخشێت بە گەڕانکاریو وەرچەرخان ، یا خود کارەساتە مرۆڤیی یەکان بێت کە بە ئومێدی و بە هیوای و بە توانایی بەدوادا دێت ،کەسانێک دەبن بە قارەمان و مێژوویی ئەو ڕەواوانە دەنوسنەوەو دەگەڕنەوە کە بە واقعی لەگەڵیدا ژیاون.وە هەرگیز بە خەیاڵی خەیاندا نەهاتبێت ئەم کەسانە دەبنە ئەم پێیامبەرو قارەمانە میژوویینە.
بە نمونە لە دەورانی سیستەمی کۆیلایەتی کە پێشبینی ئەوەی کردوە کە سپارتاکس دەبێتە پێیامبەرو قارەمانی خەباتی ئازادی بە کۆیلەکان .

یاخود لە میژویی نوێدا کە پێشوەخت پێشبینی کردوە کە ماندیلا ناوێک دەبێتە هێماو پێیامبەرو قارەمانی خەباتی دژی ڕەگەزپەرستی لە هەمو ئەفریقا..!
یاخود کە پێش بینی ئەوە دەکرد کچەمناڵێکی وەک ئێننا فرانک کە لە ترسی فاشی یەکان لە چاپخانەکەی باوکی دوو ساڵ خەیان شاردەوە بەڵام بە نوسینەوەیاداشتە ڕۆژانەیی یەکانی توانی لاپەڕەکی گەورە لە مێژووی ستەمو چەوسانەوەی ئەو دەورانەی ئاشکرا بکات .و وەک دوای کارەساتەکەش ببێتە یەکیك لە هیماو پێیامبەرە قارەمانەکانی ئەو کارەساتە...!
یان کە پێشبینی دەکرد لاوێکی وەک محمد بوعەزیزی کاسبکاری هەژار لە دژی ستەمو چەوسانەوەی دەسەاتی بن علی لە تونس ئاگر لە جەستەی خەی بەرداو ئەو ڕەواوەش بێتە مشخێڵی چەند ڕاپەرینی گەورە لە چەند وواڵات و چەند دەسەاتی سیاسی سەرکوتگەر بەوخەنەت..!

ئەمانەو دەیان نمونەی زیندویی تری سیاسی و مێژویی دەکرێت وەک

بەگژ ئاماژەی پێ بکەین لە وەڵامی ئەم پرسیارە کە بە نادیە موراد‌کی گومناو بوو بە پێامبەر‌کی جیهانی دەنگی راستەقینەی خەڵکی قوربانی کار‌ساتی شەنگال.

جا ئەوانەی ناوەڵە‌کی روداوەکان و دەرکەوتنی پێامبەرو رابەرو قار‌مانەکانی کە لە بەتەی ئەو کەشەو ململانێ یانەوە دەنێ دەرەو کر‌کی پێامەکیان نابینن ئەوە تەنها لە روانگەی ئایدیەلەژیایەکی رووتی خیانەوەرووداوو ململانی و کار‌کتەکانی وەهەدەسنگێنن . جا ئەوانە یان خاوەن ئایدیەلەژیایەکی فاشستین یاخود زەر دەمارگیرانە لەو ئایدیەلەژیایە گەیشتون .
کاتێک هەر کەسێکی ئیسلامی یاخود بەهەر پلەیەک بروای بە ئاینی ئیسلام بێت بەڵام بەهەی ئەوەی نادیە موراد سەربەباوەری دینی ئەو نی یەو سوکایەتی و بەریزی ئەخلاقی و شەخسی پێ دەکات ئەوە جگە لە دەمارگیرێکی فاشی هیچی تر نی یە.

کاتێک کوردزمانێک کە بەو هەیەی نادیە موراد بە کوردی قسەی نەکردوە یاخود ناسنامەی کوردایەتی بە خەی دانەتاشیوە و بگرە بەوای بە ناسنامەیەکی ترە و سوکایەتی و بە ڕیزی ئەخلاقی پێ دەکەن ئەوە ئەو کەسانە بەگومانە خاوەن باوەڕێکی دەمارگیری قەومی فاشین.
نادیە موراد پەویستە ئازاد بێت لەوەی بە چ زمانێک قسە دەکاتو بیروباوەری چی یە .

هیچ کەس مافی ئەوەی نی یە بە بەهانەی زمان و بیروباوەرو کەلتور ،و تەنانەت هەتا بە ئەو خەباتەی وەرگرتوە بە ڕیزی پێبکات. بەڕیزی کردن بە نادیە موراد بەڕیزی کردنو سوکایەتی کردنە بە خودی کار‌ساتی شەنگال و قوربانی یەکانی .
ئەو لەبەر زمان و بیروباوەرو کەلتور نەبەتەپێامبەرو قار‌مانی ئەو کار‌ساتە نەخیر هەرگیز...! بەگومانە ئەوانە هەکار‌ێک بونە بە کەیلەو قوربانی بونەکەی .بەڵام ئەوەی ئەوی کردوە بە پێامبەرو قار‌مانی ئەو روداوەکار‌ساتبار‌ە بە پلەی سەرەکی لەبەر ئەوەیە کە ئەو خاوەن ئیرادەو ئامادەیی و قوربانی ئازادانەیە لە پێناوی گەیاندنی کر‌کی ئەو کار‌ساتە بە ڕای گشتی ئازادیخوازی جیهان .

بەیە ئەگەر لەم گەشە نیگایەوە سەرنجی کار‌ساتو قوربانی یەکانی خەڵکی شەنگال و خودی ێێ و ئەرکو پێامەکەی نادیە موراد بدەین ئەوە بەو ڕایە دەگەین کە ئەو بەڕێ ئەمێ لە نەو دەیان هەزار کەسی قوربانی ،و تەنانەت ئەوانەی لەناو ێیزەکانی حزبەکانی کوردایەتیو خەڵکیەکاندان و خاوەن بەوانامەو سیاسەتمەدارن، بەڵام نادیە بێت

هەماو پەیامبەرو قارەمانی ئەو خەڵکە قوربانی یە.
بەڵێ ئەوەی ئەم قوربانی یەی کردە پەیامبەرو قارەمانی کارەساتی شەنگال تەنها ئیرادەو ئامادەیی و عەزمو جەزمی ئینسانی خەی بوو.خەڵگەر هەر کەس و لایەن و دەزگاو دەوڵەتیکەش لە پشتی ئەو ڕوداوە هەر مەبەستو بەرژەوەندیکییان هەبێت ، کە بیگومانە زەریان هەیانە ،ئەوە هیچ لە پەگەو ڕەچەو ئەرک و پەیامکەی نادیە کەم ناکاتەوەو نابێت کەم بکریتەوە.

٢٠١٨-١٠-١٤
موزەفەر عەبدوڵا
_____-

تیبینی. :
ئەم بابەتەی پەرس و ڕای هەفتانە لە بەاوکراوەی ژمارە٣٨ ی بەپەشەوەدا بلاوکراوەتەوە کە١٥_١٠_١٨ دەرچوە.

وارە مە .. ڕەستەم خامەش

وارە مە

وارە مە گەلەک جوانە
ناقە وە کوردستانە

وارە مە جهە ژینە
قەشەنگ و پە ئەقینە

وارە مە باخە گوڵا
خەشتەقی لبەر دلا

وارە مە زەر شیرینە
هەمی دەما ڕەنگینە

ڕەستەم خامەش

مەکسیم گۆرگی – تێژینەوە لەمەڕ ژیان و داهێنانەکانی … وەرگێڕانی: خالەبەکر

لە ئەرشیفی دەنگەکانەوە – 2005

.....

بۆشی یەکەم.....

مەکسیم گۆرگی لە28ی ئاداری1868لەنیجنی نوفغورد وەك هەموو لەدایك بوویەك چاوەکانی بەدنیا هەڵهێناوە.ساڵی1872ش مەکسیم سافاتیشی باوکی بەهۆی نەخۆشی کولێراوە"ئاوەڵە"دەمرێت و ماڵئاوایی لەدەکات_بارەفاسیلفنای دایکیشی بەهۆی مردنی هاوسەرەکەیەوە"باوکی گۆرگی"دەگەڕێتەوە کن ماڵی باوانی"فاسیلفیتش کاشرین"لە نیجنی نوفغورد.باپیرەی گۆرگی لەو دەمەدا خاوەنی کارگەگەیەکی بۆیاخ بوو. ژیانی دایکی گۆرگی لە ماڵی باوانیدا هێندەی نەخایاند، هەر زۆر زوو ماڵ ئاوایی لەژیان و گۆرگی کرد. کاشیرینی باپیرەش بژێوی گۆرگی گرتە ئەستۆی خۆی بەگوێرەی ئەو خواستو ویستەی کەخۆی پێی قایل بوو، خستیە ژێر ڕکێفی خوێندن، ئاکولینائیفانوفاکاشیرینای دایە گەورەی هەوڵ و تەقەلاو کۆششی خۆی خستە گەڕ لەپێناو پەروەردەکردنیدا. ژیان و دەرامەت و گوزەرانی باپیرەی ڕووی لەسەختی کرد لە لەتەك دایە گەورەیدا هەستی بەئاسوودەیی دەکرد هەستی بەوەش دەکرد کە ئافرەتکی ژیرو ووریاو. خۆش گوفتارکی بە هاوتایە لەتەك ئەمانەشداخۆش نوادکی میللی بوو شارەزاییەکی تەواویشی لەمەڕ ئەفسانەوگۆرانی وحیکایەت خوانیدا هەبوو، بەهۆشمەندیەوە ئەمانەی بە کوەزاکەی باس دەکردو دەگۆڕایەوە.

پاشان بە ماوەی چەند ساڵك گۆرگی لەپێناو دابین کردنی بژێودا شوێن گۆڕکەی لەشوێنکەوە بە شوێنکی تر دەکرد،ئەو کارو پیشانەی چنگی دەکەوت بەتەواوەتی لەسەر هیچیان سەقامگیرو جێگیر نەدەبوو، دەمێك کاری دەرگاوانیی دەکرد، دەمێك بە شەوان پاسەوانی دەکرد،

دەمێك دەبووبەنانەوا، دەمێك لەویزگەی شەمەنەفەردا دەبوو بەبارهەگر،هەموو هاتووچۆیەکیشی لەنێوان " نیجنی و قازان دا"بوو، لەقازان یشەوە بێ بنکەکانی ناوە ماسی لەسەر ێخ و کەنارەکانی دەریای خەزەر، لەنێوان بەرداشی بارودۆخی ئەم ژیانە سەخت و ناهەموارەدا کەسایەتی گەرگی ێووی لە بەهێز بوون وپتەو بوون کرد، تاوەکو لەبەتەی کەسایەتیەکی بەهێزدا خۆی بینیەوە، رۆژ بەێژ شارەزایی و هەسو کەوتی بەرەو هەوراز گەشەی دەکرد، ئەمەش بووە هۆی پتەوکردنی پەیوەندیەکانی لەتەك جەماوەردا، ساڵی1884بەرەو قازان ێی گرتەبەر ئەمەش هاندەرێك بوو بێ گەرگی کە تێکەڵ بەلاوانی ێشنفکروشێشگێ ببێت، هۆدی هۆدیش خۆی لەتەك ئەدەبی شێشگێیدا قاڵ بووکرد، سەرەڕای ئەوەش ساڵی 1891بێ یەکەمین جار بەپێ سەرتاسەری ێوسیای تەی کرد، هەر لە"فێگا"ی پان و بەرینەوە پاشان بەرەو "نیجنی وتسارتسین"ملی نا، کەپێشتر بە"ستالینگراد" ناوزەند دەکرا، پاشان بەرەو ناوچەی"دۆن" ێی گرتەبەر پاشان سەرلەنوێ ووەو ناوچەکانی "دۆن و ئۆکرانیا و باسارابیا"ێی گرتەبەرتا گەیشتە کەنارەکانی "دانۆب"، پاش ئەم گەشتەش ێخەکانی دەریای ەشی هەموو تەیکرد، ئنجا بەرەو "ئۆدیسا"ملی نا، "قەرەم و کۆبان " و ناوچەی" تفیر" ی جۆهێشت تاوەکو بەناوچە شاخاویەکانا گەیشتە"تەفلیس"ی پایتەختی جۆرجیا. لەم هەموو ێ کردنانەدا نکۆی لە کار کردن نەکردو پاشگەز نەبۆوە، لەکێگەو ێگەو بانەکاندا سەپانی و بارهەگری بێ جوتیارەکان دەکرد ، ئەم گەشتەش لە لای گەرگی بووە هۆی ئەوەی کەرەسەیەکی بەسوودو چۆوپێی داهێنانی لەلا دروست و گەاڵە ببێت. هێندەش بەسە ئەگەر بێت و بێین بەرهەمەکانی گەرگی هەر لە "ماکسارجۆدراو، گلگامش و،ئیزرغیلی پیرەو، ویملیان بیلای و، دەرەنجامەکان و ، چەندینی تریش لەو شۆوەیە، کەلەژیانی گەرگی دا بوون بە بنەمایەك لەو گەشتەدا، ئەو گەشتەش لە بەهاری 1891وە تاوەکو کۆتایی پایزی خایاند .

ئەمانەش وای لەگەرگی کرد کە ژینبەندی منایی و هەرزەکاری خۆی لە یەکێ لە هەرە بەرهەمە سەرکەوتوەکانیدا لەزنجیرە چەرکی"منایی" لەساڵی1913، وەهەروەها چیرکی "لەنێوان خەکانا"ساڵی1916، وەچیرکی"کۆبەندەکانم"ساڵی1923بەرجەستە بکات. ئەم چیرکانەش بوونە هۆکارو بنەمایەکی سەرەکی بێ پێناسە کردن و ناساندنی پشکەوتنی ئەدەبی گەرگی، بەهای بێ هاوتای بەگەرگی لاو و هەقواوی نێو گەل و جەماوەر بەخشی. جگە لەمەش گەرگی لە چیرکە درێژەکانیدا سەرەڕای گرنگی بەتابلێ هەمیشەییەکانی ژیانی منداڵی،ژیانی ێوسیای سەدەی نۆزدەهەمی ئەو سەردەمەشی دەخستە نێو تابلێ ئەدەبیەکانیەوە، بەشێوەیەکی ێاستگیانە لەتەك ژیان و بارودۆخی هەژارو بێ

دەرامەتەکانی ئەو دەمەدا مامەڵەی دەکرد، ئەو هەژارو بێ دەرامەتانەی کە نێوی نابوون "پاڵەوانە ساکارەکان" .

چالاکی و جموجۆڵی گەرگی لە شۆڕشدا.

لەو دەمەدا کە گەرگی لە"قازان" بوو واتە لە ساڵی 1884دا،کە بەزێدو بنکەی ئیشکردنی(وەکوکار) دەزانی، ترس و گومانێکی سەبارەت بەکێبونەوەکانی هەڤقە ڕۆشنبیریییەکانی لاوانی شۆڕشگێڕی شارەکە لا دروست بوو بوو ،ئەوە بووە هۆی ئەوەی کەپێوپاگەندەیەکی شۆڕشگێڕی لە نێو جوتیارەکانی ناوچەی "ڤۆگادا" لەساڵی 1888 بڵاوبکاتەوە. ئەمەش بووە هۆی ئەوەی کە لە "نیجنی نوفغورد" ساڵی 1889گەرگی بێ یەکەم جار دەستگیر بکرێت بەگومانی ئەوەی کە کەسێکی گەرەشێوێن و ئاژاوەگێڕە، پاشان خرایە ژێر چاودێریی ووردی پۆلیسەوە، پاش ئەم ڕوداوەش گەرگی لە10ی کانونی دووهەمی1905 بەیاننامەیەکی شۆڕشگێڕی بڵاوکردەوە کە ناوەرۆکەکەی هاندانی جەماوەر بوو بە بڕەودان بە ناپەین و بەرپاکردنی شۆڕش و نەهێشتن و کۆتایی پێهێنانی حوکمڕانی دەسەڵاتی"نیقۆلای دووەم"،چونکە بەفەرمانی ئەو لە 9ی کانونی دووهەمدا دارو دەستەکەی بەتەقەکردن بەرەنگاری خۆپیشاندانێکی جەماوەری هێمنانەو ئاشتی خوازانە بوونەوە. ئاکامیش بووە هۆی ئەوەی دەسەلاتدارانی قەیسەر گەرگی بگرێت و مەحکومی بکات و لەقەڵای "بترۆبافلسکایا" زیندانی بکات. ئەم کاردانەوەیەی قەیسەر دەربڕینێکی توندی جەماوەری نێو ڕوسیاو جەماوەری ئۆروپاشی گرتەوە، قەیسەریش لە حەنای تەوژمی ئەم ناڕەزاییەدا بەرگەی نەگرت و بەرگری پێنەکراو ناچارکرا گەرگی ئازاد بکات .

جموجۆڵ و چالاکیەکان وای لە گەرگی کردبوو کەنەزانێت سرەوتن چیە، لەمسکۆ لەدەماودەمی بەرپابوونی شۆڕشی 1905شوقەکەی ببوو بەبنکەی دابینکردنی چەکو تەقەمەنی سەرەڕای دروستکردنی قومبەلەی دەستیش تیایدا بێ کرێکارانی شۆڕشگێڕ، هەوڵ و کۆششیش هەمیشە بەردەوام بوو بێ کێینی زیاتر چەك و تەقەمەنی، هەر لەو دەمەشدا لە "بترسبەرگ" بێ یەکەم جار چاوی بە لێنین کەوت ، وە لەساڵی1906وە تاوەکو ساڵی 1913لە مەنفاو دەربەدەریدا ژیان و گوزەرانی بە سەر دەبرد بەبێ ئەوەی بتوانێت و توانای هەبێت بگەڕێتەوە بێ ڕوسیا، ئەوە بوو لە ژێر جەخت و ڕای گشتی نێو دەوڵەتیدا لە31ی کانونی یەکەمی1913دا دەسەڵاتی قەیسەر دادگایی کردنی گەرگی ڕاگرت و هەڵیپەسارد.

گەرگی و ئکتۆبەر.

گۆرگی هەر لە سەرەتای دەست پێکردنی شۆشی ئکتۆبەرەوە هەموو هەوڵ و کۆششکی خۆی لە پێناو یارمەتی و هاریکاری کردنی دەسەڵاتی سۆڤێتی و خۆقاندن و بەرپا کردنی شۆشکی سۆسیالیستی نوێ خستە گەڕ، هەستا بەدامەزراندنی لیژنەیەك بۆ هاریکاری کردنی زانایان و پسپۆران و شارەزایان لە پێناو بنیات نانی بنکەیەکی "ئەدەبی جیهانی"بۆ پەخش و بڵاوکردنەوە، وەهەروەها گۆڤارێکیشی بەناو نیشانی "کارگەران" بڵاو کردەوە.

وەئەو دەمەی گۆرگی ژیانی لە مەنفادا ئەگوزەران و بەسەردەبرد پەیوەندیەکی توندو تۆ و ئێجگار پتەوی بە دەڤەرو ووڵاتەکەیەوە هەبوو، وە رۆژ بە رۆژ عەوداڵ و پەرۆشی هەواڵ و دەنگ و باس و وەدوا چوون و چۆنێتی پێشکەوتن و بەرەو پێشچونی نوسەرە لاوەکان بوو.لە هەمان کاتیشدا گۆرگی لە مەنفا بوو بە نوێنەری ڕۆشنبیری وڵاتی سۆڤێت، وە لە هەمان کاتیشدا بوو بەدوژمنی سەرسەختی سەرەکیی کۆنخوازو دوژمنانی شۆش لە هەر چیزەو شوەیەك بووبن.

***

[بۆ خوێندنەوەی بەشی دووەم کلیکی ئێرە بکەن .....]

سەرچاوە:دراسات ادبیە دکتۆر جلیل کمال الدین چاپی یەکەم ساڵی 1985 ل111،114

ناوەی گروپێك لە ژنانی کورد لەهەموو شوێنکی جیهانەوە بۆ نادیۆ موراد

بۆ بەرێز نادیە موراد سەفیری نیەت باشی و کەرامەتی قوربانیانی بازرگانیکردن بەمرۆڤەوە لە نەتەوەیەکگرتووەکان، براوەی خەاتی نۆبۆ بۆ ئاشتی.
ژنانی کورد دەست خۆشیت لێت دەکەن و شانازی بە دەستەکەوتەکانتەوە دەکەن.

سەرەتا ئەمە، ئەوانەی لەخوارەوە ئیمزامان کردووە، لە ناخیدەوە پیرۆزبایت لێدەکەین. پیرۆزبایی بەخشینی خەاتی نۆبڵ بە ئاشتی و لەو بڕوایەداین کە ئەم خەاتە دانپێدانانێکی گەورەیە و پێواپێ شایستەی ئەوەیە. هەروەها پیرۆزبایی لە لیژنەی خەاتی نۆبڵ دەکەین کە لەکاتی خۆیدا بڕیارێکی حەکیمانەی داوە بەبەخشینی ئەم خەاتە بە نادیە موراد. ئەمە خۆشحاڵین بەوەی بەڕێزتان لەگەڵ کەسێکی وەك دکتۆر دانیس موك وگەدا خەاتەکە بەشدەکەن. دکتۆر دانیس بە پسانەوە تەمەنی خۆی لەدژی بەکارهێنانی تووندوتیژی سێکسوالی بەسەربردووەڵ، کە وەك چەکێك لەجەنگەکاندا لایەنەکان لەدژی یەکتر بەکاریدەهێنن.
ئەمە ستایشی ئازایەتیە مەزنەکەت دەکەین کە بە ترس چیرۆکی خۆت و چیرۆکی ژنانی کوردی ئێزیدیت بە جیهان گەیاندوە، دیارە بەمەش تەنها چیرۆکی ژنانی ئێزیدیت هێنایە بەر باس و ئاشکراکردن، بەڵکو لەهەمانکاتیشدا تیشکت خستە سەر ئازار و چەوساندنەوەی میلیۆنەها ژن لەسەر ئەم زەویە. ئەوە تەنها تاوانەکانی داعش و هەرشە سێکسوالیە فروانەکانیانتان بە سەر ژنان ئاشکرا نەکرد، بەڵکو ڕەشنایەکی وەهات خستە سەر ئەم بابەتە، کە لەوەو پێش کاری وەها نەکراوە، بەجۆرێك ئەم بابەتەت هێناتە سەر ئاستی نۆونەتەوەیی.
سەرەڕای هەموو تایبەك و لەدەستدان و ئێش و ئازارێك کە بەدەستی دەوڵەتی ئیسلامی چەشتوتە، کە ئازارێکی خەیاڵنەکردەیە، تۆ هەر ڕاشکاوانە وەستایت و شکۆدارتر مایتەوە. تۆ سمبول و ئایدیالی هیوابەخشینیت بە ژمارەیەکی بێ شومار لەژنان لەجیهاندا. ژنانێك کە ڕەژانە و بەردەوام دەفڕێندرێن و بازرگانیان پێوەدەکرێت، دەستدرێژیان دەکرێتە سەر ، تووندوتیژیان بەرامبەر دەکرێت و دەکوژرێن.
ئەم چالاکیە ناوازەیەی ئەوە هیوای بەخشی بەو ژنانەی تاوانیان دەرهەق کراوە، ئەوانەی هیواخوازکردەوە کە تاوانبارانی تووندوتیژی دژی ژنان سزای خۆیان وەربگرن. ئەم چالاکیە ناوازەیەی ئەوە حکومەتەکانی جیهانی دووبارە خستە بەردەم ئەرك و لێپسراوێتی خۆیان، بەوەی مەسەلەی تووندوتیژی و دەستدرێژی بە سەر ژنان بەهەند وەربگرن و لەڕێگەی یاساوە تاوانباران سزا بدەن.
ئەوە بەم دەنگ بەرزکردنەوەتان بوونە ئیلهامبەخش بە ژنانی دیکە، کە دەنگیان لەدژی تاوانبارانی جەنگ بەرزبکەنەوە. تۆ مۆدێلێکی باڵا و جەنگاوەرێکی ئازادی و کەرامەتی مرۆڤیت.
دووبارە ئەمە سڵاو لەو ئازایەتیەت دەکەین و پیرۆزبایی گەرمی خۆمانت ئاڕاستە دەکەین. سڵاو لە خەباتی بەردەوامی پێشمەندیت و

جێگەی شانازی ئێمەیت. ئێمە سەرسامین بە ئازایەتی و خەباتت، دووبارە پیرۆز بێت.

دڵسۆزی و خوشکایەتیمان قبوڵ بکە.
گروپێك لە ژنانی کورد لەهەموو شوێنێکی جیهانەوە.
11 ئێ کتێبەری 20018

ئیمزاکان:

1. Dr. Soraya Falah: Researcher California States University Northridge,USA
2. Houzan Mahmoud: Cofounder of Culture Project-UK
3. Shikofeh Ghobadi: Sweden
4. Poshya Kakil: Artist & Architect-USA
5. Bayan Salman: Writer and novelist-France
6. Dr. Nessar Yousif Hussein: Phd in Law-France
7. Narmin Osman Hassan: Member of the leadership of Patriotic Union of Kurdistan
8. Adalat Omar: Writer & researcher of Genocide-South Kurdistan
9. Susan Shahab Nuri: Former member of Kurdistan parliament
10. Lanja Xawe-Southern Kurdistan
11. Dashni Murad: Singer-Kurdistan
12. Chinar Binavi: KHRW,CA
13. Rukin Isik: Doctoral candidate in Gender Studies-USA
14. Berin Altin: Sociology Ph.d Student-University of Nottingham
15. Golala Arya: Chemistry Professor Fairfax Virginia USA
16. Sara Mohammed: Never forget Pella & Fadima Organisation-Sweden
17. Simin Chaichi,Writer and Poet, Iran Shikofeh Ghobadi
18. Kaziwa Salih, Ph.d candidate-Canada
19. Shahla Yar: Norway
20. Koral Noori: Journalist-Kurdistan
21. Lanja Abdulla: Southern Kurdistan
22. Lazo Azad: United Kingdom
23. Renas Babakir: Kurdistan
24. Hana Qader: Counselor-Canada

25. Kazhal Ali: Writer and poet-Switzerland
26. Nicola Ashraf Shali: Lecturer-Univeristy of Sulaymania-Kurdistan
27. Shene Awaz: Student-South Kurdistan
28. Dr. Shawnm Yahia: Socilogist-Kurdistan
29. Bayan Hamasaed: Teacher-Kurdistan
30. Bayan Ahmed Saeed: Artist and poet-Kurdistan
31. Dr. Basma Mohammed Mustafa: Commissioner at the High commission of human rights in Iraq.
32. Trifa Amin: Manager-Kurdish/German Centre in Nuremberg & KNK member-Germany
33. Shara Taher: Writer and Social Psychologist-Sweden
34. Avan Anwar: Artist-Australia
35. Avan Omar: Artist-The Netherlands
36. Kurda Khalaf Saeed: University Nurse and health supervisor in Kirkuk Governorate-South Kurdistan
37. Shahen Sabir: Writer and Journalist-South Kurdistan
38. Dr. Srwa Asaad Sabir: Humanities College- Hawler-Kurdistan
39. Nian Hamaamin Ahmed: Manger of Heart Foundation hospital-Kurdistan
40. Bayan Nasih: Sociologist and acitivst against honour based violence-Sweden
41. Sozan mama: Poet and Teacher-London-UK
42. Sargul Mirzaye: Women’s rights activist-East Kurdistan
43. Taban Garmyani: Journalist and women’s rights activist-Kurdistan
44. Tara Jaff: Musician-UK
45. Shara Baban: Artist-Kurdistan
46. Hîvron Turanli, Artist/Life Coach, Montreal-Canada
47. Nigar Omar: Lawyer and member of the management committee of Democratic organisations. Kurdistan
48. Sola Samira: Kurdistan
49. Suna Alan: Singer-United Kingdom
50. Viyan Mayi: Film maker-Kurdistan
51. Sara Hama Salih: Student-Kurdistan
52. Lavin Nawal: South Kurdistan
53. Sakar K.Zereen: Doctoral Student in Sociology: Berlin-

Germany
54. Tanya Nuri: London-UK
55. Naz Ali Awla: Software engineer & artist-South Kurdistan
56. Sara Majed: teacher-South Kurdistan
57. Aven Aziz: Behaviourist-Sweden
58. Rozhgar Mahmoud Mustafa: Artist-South Kurdistan
59. Rojin Sharifi: Peshmarga – Mahabad-East Kurdistan.
60. Tishka Marsene: Sweden
61. Kner Abdula: Writer-South Kurdistan
62. Zhino Mohammed: Journalist-South Kurdistan
63. Sidiqa Mohamedi: Teacher-Sweden
64. Nahyeh Khoshkalam: Germany
65. Khanda Rashad: Activist-South Kurdistan
66. Roza Huseein: Writer-Norway
67. Shilan Fuad: Interpreter, translator and independent researcher
68. Khanda Hameed: Writer-South Kurdistan
69. Baran Hussein: Writer-Sweden
70. Rezan Betula Fatime: Artist-France
71. Darya Salah: Germany
72. Amira Mohammed: Writer and researcher-South Kurdistan
73. Sara Omar: author from Denmark
74. Cklara Moradian: MSW candidate, California
75. Ava Homa: author and journalist. Los Angeles.
76. Suzan Salim: Operations Manager at the Education department-Sweden
77. Sahar Dinarvand: Women’s rights activists From London-UK
78. Leslie Ladd, California-USA
79. Evin Baysal, Rojava
80. Rojan Feyz,vocalist, California-USA
81. Ghomri Rostampour: Director of Empower The Immigrant Woman in Maine USA
82. Marmar Stewart: U.S
83. Evin Cheikosman: U.S (from Rojava)
84. Shobo Shali: Technology & Managment Expert- Kurdistan Parliament
85. Soraya Mofty: California, Kurdish (Hewrami) language

project.
86. Victoria Azad: professor- Sweeden
87. Shukriya kurdistani: PhD student in international security & foreign policy, UN employee
88. Avan Jaff: Journalist, Kurdistan
89. Tajzan Sharif :London-UK
90. Yasmine DarwishHaket: California-USA
91. Negin Vatani: Sweeden
92. Valintina Nasimi: Political scientist and Nurse, Stockholm, Sweden
93. Hanna Jaff: Founder at We Are One and Founder at Jaff Foundation, Mexico and U.S
94. Zhawen Shalli: Poet and Journalist-USA
95. Amal Jalal: Kurdistan
96. Choman Hardi, The American University of Iraq – Sulaimani and Bloodaxe
97. Dr. Pary Karadaghi,President at Kurdish Human Rights Watch and Postdoctoral Fellow at Georgetown University Hospital
98. Sa Omer, Marketing Consultant at Caritas Czech Republic - Iraq
99. Trifa Shakely, lawyer and writer from Sweden Stockholm
100. Rabia Elyasi: Eskilstuna Sweden
101. Chalank Yahya: Tunisia
102. Hauzhin Samiei: Stavanger- Norway
103. Shne Khalid Abdullah: MD,U.S
104. Sarah Jahangiry: Oslo – Norway
105. Ilham Osman: Stockholm – Sweden
106. Kwestan Fotohi: Germany
107. Kobra Karimi: psychologist
108. Pakshan Ahmadi: City staff, Oslo Norway
109. Leyla Mohamadi: Stockholm –Sweden
110. Peri Shakely: Swedish Council for Higher Education
111. Amineh Kakabaveh: Member of Swidish Parliament
112. Bêrîvan Doskî: Diplomat & president PEN Kurd
113. Mahabad Qaradaghi: Poet and Writer:, Hawler, Kurdistan
114. Gülbahar Kavcu, musician, Turkey
115. Dr Zeynep Kurban, UK

116. Sakina Teyna, Musician & Refugee Advisor, Austria
117. Mahin Alimoradi. Ottawa. Canada
118. Deleveen Sharif, Eskilstuna, Sweden
119. Halima Ebrahimi Australia
120. Arez Mohamadi, Sweden
121. Kwestan Muhamad, Kurdistan
122. Shahin Bahman Sultani , Finland
123. Hilia Sadegh Vaziri, French
124. Forogh Rasoulpour, Norway
125. Mahin Shokrolahpoor, French
126. Ronak Muradrasouli
127. Pahsahan Muradrasouli
128. Zamand Muradrasouli
129. Shirin Muradrasouli
130. Vanawsha Muradrasouli
131. Laylia Muradrasouli
132. Shler Muradrasouli
133. Hanna Tayeri
134. Sanna Tayeri
135. Mamam Hazhar Ibrahim
136. Binai Diye Mohmoud, Stockholm
137. Fatma Qadri, Koya, Kurdistan
138. Roya Hosseini, Australia
139. Frozan Karimizad, Norway
140. Shahla Rasoulnejad, Sweden
141. Shukrya Kuristnai, PhD student, New York
142. Bahar Rajabi, Hawler
143. Nahid Husseini: Writer and poet
144. Kamila Nousodi: Artist
145. Shahla Ilbegy Asli: Sweden
146. Kwestan Jafari
147. Azadeh Zarei: Sweden
148. Seyan Sharafi , USA
149. Dalile Rostami, Sweden
150. Parwa Ali, Member of Kurdish Parliament-Kurdistan
151. Golala pishnman, Sverige
152. Mastane Gomohammadi, Finland

153. Fuzie Khatmi, Sverige
154. Bahare Musleh, Iran
155. Golbax Bahrami, Kurdistan
156. Zeinab Elkhanizadeh, Sverige
157. Zhean Najmadden, Sweden
158. Shownem Rahmini, Sweden
159. Leyli Hassanpour, Norway
160. Rojda Sjöö, Sweden
161. Nisti Stêrk, producent, Actor Sweden
162. Khadija Rostami, Sweden
163. Hana Ghadershenas Hataw Abdolahi, Germany
164. Bahar Munzir Osman, kurdistan
165. Bahia Haidari, Stockholm, Sweden
166. Kwestan Davodi, Sweden
167. Jamila Hassankali, Sweden
168. Mahin Alimoradi
169. Shirin Jalali, Sweden
170. Parvin Ardalan, Sweden
171. Gona Taba
172. Shena Amini, Canada S
173. hahla Parvizy, Sweden
174. Arazu Ghaderi, Sweden
175. Pary Kamangar, Norway
176. Fariba Mohamadi, Germanی
177. Kajal Noori: Political activist- Holand
178. Jina Totaghajy, Sweden
179. Shokhan Ghader, Austria
180. Roupak Muradrasouli, Sweden
181. Amanj Kurdistani, Swedn
182. Chiman Soleimini, -Norway
183. Maryam Fathi: Spain
184. Truska Khizri: Norway
185. Peri Rashidian: Norway S
186. Hola Qadri, Sweden
187. Chnoor Mehrparvar, Norway
188. Fariba Nasrollahy, Norway
189. Daroon Saied, Darbandixan, Kurdistan

190. Mastura Soltani, Sweden
191. Rojin Ashrafi, Sweden
192. Marjam Massudi, Germany
193. Kejal Karimi, Norway
194. Fariba Rashidi
195. Sabri Bahmani, Germany
196. Vafa Mamle, Sweden
197. Parvin Khalandi, Finland
198. Jila Hassanpour, Norway
199. Zohre Sharifi, Sweden
200. Rufia Ramazanali Abassi, Sweden
201. Tara Mhmoud, Sweden
202. Asmar Memari, Sweden
203. Badri Tawhidi, Sweden
204. Soraya Satouri, Sweden
205. Ronak Shwani, Sweden
206. Dilan Azizi Muradi, Hawler, Kurdistan
207. Leyla Aliar, Sweden
208. Leyla Soltanpanah, Norway
209. Hamide Khedri, Sweden
210. Evin Hanna, Sweden
211. Leyla Khanlandi Raada Palani, norway
212. Kobra Karimi, Sweden
213. Shahin Shahlai, Sweden
214. Seyran Duran: President of Kurdish women’s association-Sweden
215. Jila Mostajer, Kurdistan
216. Sermin Bosarslan, Sweden
217. Sargul Shabazi Halima Rasuli, Sweden
218. Simin Nasrollahi, Finland
219. Bahar Hosseini, Germany
220. Sozan Fahi, Sweden
221. Kwestan Gadani, Norway
222. Leyla Mohamadi, Sweden
223. Shahla Dabaghi, Sweden
224. Laeh Nahid
225. Dlniya Rahimzada: Kurdistan

226. Chinar Hussein
227. Roya Nahid
228. Marmar Stewart
229. Dilkhwaz Ahmad
230. Jamile Rahimi: Sweden
231. Nishtiman Taheri: Sweden
232. Rewas Ahmad Banixelani: Writer -Sweden
233. Essmat (Asema)Sophie -Author-Norway
234. Farzaneh Razabi: Germany
235. Traci Fahimi: Professor political Science Irvine Valley College, Ca
236. Chinar Binavi: KHRW,CA
237. Roza Gergerî, Musician, Georgia
238. Roya Nahid California
239. Shirin Enrahemi: Sweden
240. Solmaz Dorudi Stockholm-Sweden
241. Parvin Shslmashi: Sweden
242. Tara Mbegi: Stockholm Sweden
243. Elham Zangana: Stockholm
244. Nesrin Wali: Stockholm-Sweden
245. Najiba Mahmud , journalist , Stockholm-Sweden
246. Rezan Garib: Stockholm-Sweden
247. Zhala Tawfiq: Scientist-USA
248. Shilan Ahmed: Stockholm-Sweden
249. Dilsoz Abdulla
250. Nazanin Hassan: Sweden
251. Narmin Abdulrahman: Sweden
252. Zhala Hassan: Teacher-Kurdistan
253. Nigar Kader: Sweden
254. Gulaleh Samie
255. Lida Darai, Business woman
256. Dr. Galawez Karadaghi: Phd nuclear physics, math instructor nominated for US presidential award for excellence in teaching
257. Kanny Ahmadi: businesswoman

Chnoor HamaAli: Activist-Kurdistan .258

259. Ashti Ahmed Ismail: teacher and journalist-Kurdistan
260. Awat Hisamaldin Taib: representative of Zardashtis in the ministry of Religious affairs.
261. Sara Sardar: Jouranlist and activist-Kurdistan
262. Bahar Abbasi: East Kurdistan
263. Lisa Calan, film director, Turkey
264. Elmas Hesib – former Adviser- Ministry of Culture and Youth- Southern Kurdistan
265. Evar Ebrahim – MP- Kurdistan Parliament
266. Dr. Niaz Baban- Dentist-Southern Kurdistan
267. Shler Arif- Restauran Manager- Southern Kurdistan
268. Reem Baban- former diplomatic staff- Southern Kurdistan
269. Pary Fayeghi Sweden
270. Suzan Ahmed, site supervisor preschool
271. Shler Bapiri, Norway
272. Kazhal Draxshani, Norway

مەحاڤ … بەختیار محەمەد

تۆ کچی ((مەحاڤ)) بووی،
کەچی من خۆشم ویستی.
ئەی کچی عیشقی مەحاڤ،
ئێرە مەملەکەتی عیشقی مەحاڤەکانە.
من لەناو دڵزەخی ((مەحاڤ)) یشەوەڤ تۆم ناسی.
ئێمە لێرە لە نێو ((مەحاڤ)) ی دڵەکانیشدا دەژین،
ئەو دڵانەی لەسەر پردی ((مەحاڤ)) دا قەت پێك ناگەن.
تۆ دڵێکی سافیلکەی ((مەحاڤ)) ی و
منیش دڵێکی عاشقی وێرانە
ئای گوێم چی بکەم؟
من ساڤانێکی زێرە
لە بیابانی مەحاڤدا
قەت لە سەرابی خۆشەویستی تۆ نەگەیەشتم.
ئێستاش هەر لەوساوە،

وەك دڕوانەیەك
لە بیابانی خۆشەویستی ((مەحاڤ)) دا
لێت دەگەڕێم.
من لە دڕزەخی مەحاڤەوە سەفەری دڕزەخی مەحاڤم کرد.
ئێستاش خۆم ناناسمەوە:
ئاخۆ من عاشق بووم،
یانیش گەیدەیەکی ناو وێاتی مەحاڤ؟

بەختیار محەمەد

بڕژان … ئومێد قڕانی

١.خۆر
گیرفانێکانی لێپاتێی
ڕووناکی خاڵی دەبن

تارمایی ڕوانینەکان
لە برژانگەکانی ڕەگێ دەشێتەوە،
وەکو پرسی دڕنگ کەوتووی بێگانەیەکیت
لە نەوەی ڕەشبادا بێ هەتڵەک
خەت و جانتایەک نیگەرانی
لە نەوخۆنەکانی سبەی دەنووی .

(بەسەر ترسی-ئیستا- بێ دەنگ کەوتووی،
چەندین پرسیاری ڕەنگاو ڕەنگ
لە دڕەکانی مەشکت گەشت و ڕەو دەکەن).

٢.ژیان
بەسەر خاچی ئابردووەوە
باڵەکانی ئاخستووە

لەنیو پێراسوی مەژووت
شانمداوە بەسوپایەکی بەفرین،
بێ نەختێک گەرانی غەمگینەوە

بۆ نەختێک تلاوێی ناو ئاگر و دوکەڵەوە
بۆ نەختێک کەخێی ئاودووکاری
خۆو و گەرمی ناونوێنەکەتەوە
لێوەدا داستانێک تاوان
بۆو گوناهانێی من دەم چنین
دیکەمێنت کراوە.

*بەرژان : نەوان بەداری و خۆو، بیرە خۆو

ئومێد قەرەنی

ئەمریکانیزم و هەژموونی منداڵەلەنـــــدەنیەکان ... ئیســـماعیل حەمەئەمین

ئەمریکا هیچ ناکات لە ئێراق جگە لەسوستماتیك کردنی گەندەڵی نەبێت، بەمانای کەسە گەندەڵەکان دەباتە شوێنە هەستیارەکانی وەك وەزارەت و حکومەت و سەرکایەتیەکان. بەمەش ئەمریکانیزم تەنها دەموچاوەکان دەگۆڕێت، چونکە ئەوان لە نەشتەرگەری دەموچاودا، چ لەوێاتی خێیاندا و چ لەدەرەوەدا دەستێکی باڵایان هەیە!

گابرێل گارسیا مارکێز لە ڕۆمانی (سەد ساڵ لە گۆشەگیری) لەزاری یەکێك لەپاڵەوانە سەرەکیەکانی ڕۆمانەکەی (کۆلۆنێل ئێرلیانۆ بێندیا) دەڵێت؛ ((سەیری ئەم گووە بکە تێیکەوتووین، تەنها لەبەرئەوەی ئێوارەیەك گرینگۆیەکمان دەعوەتکرد بۆ ماڵی خۆمان بۆئەوەی مۆزی تایبەتی ناوچەکەمان بخوات، ئاوا کەوتینە ناو ئەم هەموو گووە وە ...*١))...لەئەمریکای لاتیندا کە دەڵێن ؛ (گرینگۆ) ئەوا مەبەسەتیان ئەمریکی سپیە.

بەمشێوەیە لەو زەمەنەی سەدام حوسێنی دیکتاتۆرە لە میسرەوە بووە پیاوی ئەمریکا و لە ساڵی ١٩٦٣ گەیاندیەوە بۆ بەشداریکردن لە کۆدەتای ڕووخانی حکومەتی ژەنراڵ عەبدولکەریم قاسم و شیوعیەکان،

ئیدی ئەمریکا لەڕگەی بەعسیەکان و سەدامەوە هاتە ناو شانی ووداوەکان ٢، لەو کاتەوە ئەم (گرینگیەمان) دەعوەتکردووە بۆئەوەی بێت مزی ناوچەکەمان بخوات. هەربۆیە گەمەکانی گرینگ ئەمجارە تەنها بۆ هەشووەڕ مزك یان دووان نییە، بەکو بۆ کێی کڕگەکانی ناوچەکەیە. لێرەوە و لەم گرینگیەوە قسەدەکەین و باس لەکێی ناوچەکە دەکەین و باسی دوا گەمەی دەکەین لە هەرێمی کوردستاندا.

بڕگومان من وەها چاوەڕواندەکەم لە داهاتوویەکی نزیکدا ئیراق هەمنیەکی کاتی بەخێیەوە ببینێت، بەڵام تێبینی ئەوە بکەن لە ملیارەها دۆلاری سامانی ئەم وڵاتە تەنها کەمتر لە سەدا یەك بەر خەڵکی ئەم ناوچەیە دەکەوێت...پارادۆکسەکە لەوەدایە خەڵکی ناوچەکە بەم هەمنیەش ڕازین، بەڵام ئەمەش بەردەوام نابێت. ئیدی دووبارە قەیران و دووبارە هەمنی و دووبارە قەیران، دەبێتە شێوازی ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری لەناوچەکەدا. بەمەش گروپە ئیتینی و نەتەوەییەکان و مەزهەبیەکان و حزبە سیاسیەکان هەمیشە بەنیگەرانی و گومانەوە، لە ترسی لەناوچوونی شوناسی خێیان و ژیانیان، لەناوخێیاندا گڕشەگیردەبن. بەمەش متمانە بەیەکتری لەناوچەکەدا هەمیشە لەقەیراندا دەبێت، تاوەکو ئەو کاتەی (گرینگ) دێت و قەیرانەکان چارەسەر دەکات. بڕگومان وەهای چارەسەر دەکات کە قەیرانێکی دیکە لەهەناویدا بخەوێت. ئاوەها گرینگکان قەیران لەناو هەناوی خەسڵەتە کولتوریەکان و ئاین و مەزهەب و بیروڕای خەڵکەکاندا بەرهەمدەهێنن.

لەڕاستیدا ئەم جۆرەیەی دوایی هەڵبژاردنەکانی ئیراقی ٢٠١٨ و هەرێمی کوردستان و نیشاندانی ئەوەی؛ گوایە ئەمریکا و ئیران لەزرانبازیدان! جگە لە گەمەیەك نەبێت هیچیتر نەبوو، جگە لەوەهمڵك نەبێت هیچیتر نییە. ماکرگ و حاجی سولەیمانی لەسەر یەك سفرە و لەسەر یەك مز گەمە دەکەن و هەشتا ئەمریکا و ئیران لەبەرژەوەندییە گەورەکاندا هاوبەشن. هەربۆیە من بۆوام بە کڵبکێی مەکرگ و حاجی سولەیمانی نەبووە، چونکە گەمەکە تەنها گەمەی ئەمریکانیزمە. بەمانایەکی دیکە، ئەم حکومەتە نوێیە؛ نە حکومەتی چارەسەری گەندەڵی دەبێت و نە چارەسەری کێشەی کەرکوکە و نەچارەسەری فیدرالیەتی هەرێمە...چ حکومەتی نوێی داهاتوویی ئیراق و چ حکومەتی نوێیی هەرێم جگە لە گۆڕینی دەموچاوەکان نەبێت، هیچیتر نین.

ئەم هیلاکیەی (گرینگکان) بۆ دووبارە پێکهێنانەوەی حکومەتی ئیراق

و هەرێم، بۆ ئەوەیە هەموو گرێبەست و پارەکان بۆ سۆ و دوو لەگەڵ کۆمپانیاکانی خۆیاندا بۆ بەربەست ئیمزابکرێت و بۆ بەربەست پارە بڕوات بەرەو ئەمریکا. تێبینی بکەن کۆمپانیاکانی ئەوروپا (جگە لەبریتانیا نەبێت) کەمترین شانسیان بەرکەوتووە. بۆئەمەش پێویستە ئیراق بۆ ماوەیەك ئارامی بەخۆیەوە ببینێت، بەڵام ئەمەش کاتی دەبێت، بەمانای نیمچە ئارامی پێ قەیرانی بچوك و هەندێك جار خوێناوی بەردەکی ناوچەکە دەگرێت.

ئەمریکانیزم باش دەزانێت لەگەڵ (ئارامی تەواو) دا ئەو هەستە لەناو کۆمەڵگەدا بینادەبێت، بەوەی دیموکراتیەت دەبێت فروانتر بکرێت و ئازادیە کەسی و کۆمەڵایەتی و ئابووریەکان بگاتە ئاستێکی باڵا. مرۆڤ کە ئارامی سیاسی و کۆمەڵایەتی دەبێت، ئەوسا خۆشگوزەرانی و ژینگەپاراستنی زۆدەتری دەوێت، ئەمە سروشتی مرۆڤە و سروشتی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیە کە نایەوێت لەناو هەژاری و دوکەڵی جەنگ و دوکەڵی کارگەی سەرمایەداراندا بژی، بۆگومان ئەمەش مەترسیە بۆ سەر سیاسەتی نیولیبرالیزم لەناوچەکەدا کە لە مۆدێلی ئەمریکانیزمدا خۆی بەرجەستە دەکات.

بە بەراورد لەگەڵ ئەوروپای یەکگرتوودا مۆدێلی ئەمریکی ناشرینترین مۆدێلی حوکمڕانی کۆمەڵگەیە، نە بیمەی کۆمەڵایەتی لەئەمریکا بوونی هەیە و نە کاژێری کارکردن بەیاسا وەها ڕێکخراوە کە بەهاکانی مافی کرێکار و کارمەندی تێدا ڕەچاو بکرێت. چینێك تەواو لەسەرەوە و چینی ناوەڕاستیش ئیدارەی سەرمایەی مادی و ڕەمزی چینی سەرمایەدار دەکات و کۆمەڵگەش لەناو هەژاری و نەخۆشی کۆمەڵایەتی و ڕەگەزپەرستی و پارانۆیگرافیەت و شمەکخۆریدا وەك کێلە بۆ ئەم سوستەمە کاردەکەن...مرۆڤ لەئەمریکا دوانزە کاژێر کاردەکات، هەفتەی یەك ڕۆژ پشووی هەیە. بەگشتی مرۆڤ لە ڕۆژدا هاتوچۆی بخەیتە سەر، ڕۆژی زیاتر لە شازدە کاژێر کاردەکات. ساڵی هەفتەیەك یان پێنج ڕۆژت هەیە مۆڵەتی بۆ پارەت هەیە. لەهەندێك کۆمپانیا و شوێنی تر ئەم ڕۆژەیە زیاد و کەم دەکات، بەڵام بەگشتی وەك مۆدێلی ئەمانی یان سویدی یان بریتانی و فەرەنسی و هۆڵەندی نییە، کە کۆتایی هەفتە پشوو بێت و ساڵی چوار تاوەکو پێنج هەفتەت مۆڵەتت هەبێت. لەزۆر وڵاتی ئەوروپی مانگی دوانزە لە کریسمیس دەبێ مووچە وەردەگریت.

بەم بەراوردە بچوکەی ئەمریکانیزم لەوڵاتی خۆشیدا مۆدێلێکی خراپە، بۆ نمونە گەر نەخۆش بکەوێت پارەی ئەو ڕۆژەت دەبڕدرێت، زۆرجار نیوەشەو لەدەرگات دەدەن و کۆمپانیاکە دەیانەوێت بزانن

بەهەقەت لەماڵەوەیت و نەرسکت بۆ دەنەرن نەك بۆئەوەی ئاگای لێت بێت، بەکو بۆئەوەی بزانن کحولت خواردۆتەوە، لەماڵیت یان نا، درێدەکەیت یان نا؟!...ماڵمانی (پۆست ئۆفیس) ی نوسەری ئەمریکی (چارلس بۆکۆفسکی) کە خۆی زیاتر لە بیست ساڵ کرێکار بووە، باس لەو ژیانە شەوی کرێکاران دەکات لە ئەمریکا کە تاوەکو ئەمڕۆ گۆڕانکاری ئەوتۆی بەسەردا نەهاتووە. ئەمە جگە لەوەی کەرتی تەندروستی گرانترین کەرتە، بۆ بچوکترین نەخۆشی دەبێت پارە بدەیت، پارەیەکی خەیاڵی و تاقەتپڕوکێن...هاوڕێ ئەمریکایەکانمان؛ چ هاوڕێ کوردە ئەمریکایەنمان و چ هاوڕێ ئەمریکاییە ئینگلیز زمانەکانمان کە هەندێکیان پڕۆفیسۆرن لەبەشی زانستە کۆمەڵایەتییەکاندا و یەکێکیتریان ئەدەبی ئینگلیزی و خاوەنی چەندەها کتێبن. یان هەندێکی تریان زیاتر لە چل ساڵە لە سەندیکای کرێکاراندا کاردەکەن، چیرۆکی سەیر سەیریان دەربارەی گیرۆدەبوونی ئەمریکایەکان بەدەست کەرتی تەندروستییەوە بۆ گۆڕاوینەتەوە.

گەر لەسەر جادە ئۆتۆمبێل لێتبدات و شۆفێرە نەناسراو بێت و ببڕێت بۆ بەشی فریاکەوتن، دوایی لیستێکی پشتشکێنی پارەت بۆ دەنەرن و دەچیتە ژێر قەرزەوە، بەمانای دەوڵەت تێچوونی ڕووداوە نەخوازراوەکانیش ناگرێتە ئەستۆ. تەنانەت زۆر نەخۆشی لەپڕ کە دەبڕێن بۆ خەستەخانە چارەسەر ناکرێن بەتەواوەتی، هەندێکیان دەمرن چونکە تێچوونی چارەسەریان بۆ دابین ناکرێت. (باراك ئۆباما) هەوڵیدا ڕیفۆرمێکی بچوك بکات لەم بوارەدا، بەڵام (دۆناڵد ترامپ) کە هاتە کۆشکی سپی نەك هەر گاڵتەی پێکرد، بەکو کۆی بیاڵەکانی ئۆبامای هەڵوەشاندەوە. خۆ هەموو کەسێك بچێتە ناو میترۆی نیۆرکەوە (وەك نمونە) دەبینێت شتێك نییە پێی بڵێین کەرتی گشتی و خزمەتگوزاری گشتی، وەك ئەوەی لەئەوروپا دەیبینین. ئاوەها تۆ وەك مرۆڤ فڕێدەدرێیتە ناو ئەم سوستەمەوە و بەم شێوە ژیانەش دەڵێن؛ خەونی ئەمریکی – ئەمریکان دریم!

بەدیوێکی تردا، ئەمریکانیزم نایەوێت مۆدێلی دیکە لە دەرەوەی خۆی هەبێت و بەمەترسی تێدەگات لەسەر بوونی خۆی، هەربۆیە لەگەڵ ئەوروپادا هەمیشە لە ململانێدایە بۆئەوەی دەوڵەتی کۆمەڵایەتی و سوستەمی سۆسیال و بیمەی کۆمەڵایەتی هەبوونەشنەوە، وەها بکەن مرۆڤ گەر کاری نەبێت بکەوێتە سەر جادە وبەمەش پاڵ بەخەڵکەوە بنێن وەك کۆیلە کاربکەن. ئەو شتەی لێ بستێننەوە کە پێدەڵێن هەبژاردنی کار و پیشە و بیمەی بێکاری و بیمەی کۆمەڵایەتی. ئەم مۆدێلە وەنەبێت دزەی نەکردبێتە ئەوروپاوە لەڕێگەی حزبە لیبرال و

کۆنزەرەقاتیقەکانەوە، بەڕام چەپ و سۆسیال دیموکرات و سەوزەکان بەردەوامن لەدژایەتیکردنی. ئەمریکا نایەوێت دونیا سوستمێکی وەك ئەمانیای هەبێت کە ملیۆنەك و چوار سەد هەزار پەناهەندەی لەماوەی ساڵێکدا وەرگرت و پارەی ژیان و تەندروستی و خواردنیان بۆ دابینەدەکات. ئەمریکانیزم ئاوەها وەك نەخشیەك کە لە جەستەی کاپیتالزمی وەحشیەوە هاتۆتە دەرەوە، دەیەوێت دونیا و ژنیگەش پیس بکات. هەر بۆیە تاوەکو ئۆستاش ئیمزای لەسەر (پەیماننامەی کیۆتۆ) نەکردووە کە دەوڵەتان لەژێر یاسای ژینگەپارێزی ڕێکدەخات.

لێرەوە گەر کورد لەووی ناچاریەوە مەجبوریش بێت مامەڵە لەگەڵ ئەمریکادا بکات، ئەوا نابێت بە تەواوەتی هەموو وەرەقەکانی بخاتە سەر مێزی قوماری گرینگەکان، نابێت وەاتەکەی خۆی پێ بکات لە زانکۆی بریتانی و ئەمریکایی و قوتابخانەی بێگانە تایبەت. نابێت بوودجەی کۆمەڵایەتی و تەندروستی کەمبکاتەوە. دەنا دوایی چۆن ئەمریکای لاتینیان گووشی، ئاوەهاش کوردستانت بە گوشراوی بۆ جێدێڵن. ئەمریکای لاتین کاتێك مێز و مەتاتی هەبوو پێی بوو لە کۆمپانیا و کارگە و بواژنەوە، بەڵام کە مێز و مەتات نرخی نەما، وەرانەیان بۆ بەجێهشتن. گابرێل گارسیا مارکێز لەسەر زاری پاڵەوانی سەرەکی (پایز پاتریارکدا) دەڵێت؛ تەنانەت دەریای گەورەیان پارچە پارچە کرد و خستیانە سندوقەوە و بردیان، ئۆستا جگە لە سارایەکی بۆ سنوور هیچیتر نییە...
ئاوەها ئەمریکایەکان کۆمەگەیەکی وەرانت بۆ جێدێڵن و سەری هەموو ئەوانەش دەخۆن کە بوونە دارەستیان. نزکترین نمونە سەدام حوسێنی دیکتاتۆر بوو کەدەیگووت؛ من بەسەر پشتی دەبابەیەکی ئەمریکی هاتوومەتە سەر حوکم...هەر بۆیە تاوەکو دواساتەکانی لەسێدارەدانی بۆوای وەهابوو، ئەمریکایەکانی هاوڕێی لە بەندیخانە دەردەهێنن و دەسەڵاتی پێ دەبەخشنەوە. ٣

لەم گۆشە نیگایەوە ئەمریکانزم هەمیشە پشتگیری ئەو حزب و کەسایەتیانە دەکەن کە بۆ ویژادن و هەستمردوون و لەهەموو کاتێکدا دەتوانن بارودۆخەکان پێبکەن لەقەیران و خوێن، و خەڵك برسی بکەن. بگومان ئیسلامی سیاسی (شیعی و سونی) و ژەمەکانی وەك ئێران و تورکیا وسوریا وحزبە ئیسلامیەکانی دیکەش لەناو هەمان هاوکێشەی ئەمریکانیزمدان و فاکتەری قەیرانن. ئەمریکا بوونیان بە پێویست دەزانێت، تەنها کار دەیکات ئەوەیە جارجارە سنووردارییان دەکات.
لێرەوە هەموو گروپێکی چەپی ڕاستەقینە و هەموو گروپێکی ڕۆشنبیران لە دەرەوەی نیولیبرالیزمی ئەمریکایی کاربکەن و بنوسن و بیرۆای

خۆیان دەربڕن، بەر فشار و گەمارۆی هێزە لۆکالیەکان دەبنەوە و دەنگیان خەفە دەکرێت و فەرامۆشدەکرێن و لەپستی حکومی و پەلەمانی و وەزیفی شیاو بەخۆیان دووردەخرێنەوە. لەباری دیکەداشدا بوونی مەعنەوەی و فیزیکیان دەکەوێتە مەترسیەوە.

بڕگومان ئەمریکا هەمیشە لەڕگەی ئەو بودجەیەی تەرخانی کردووە بۆ ڕێکخراوە مەدەنی NGO و میدیاکاران، فیگوری نیولیبرال و میدیاکاری بەتاڵ و سیاسی سوپەر ستار دروستدەکات. زانکۆی ئەمریکی و زانکۆ تایبەتەکان لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەشکن لەو سیاسەتەی کە چینکی ئۆرستۆکرات لە لۆکالەکاندا دروستدەکەن، بۆ هیچ نا، تەنها بۆ بڵاوکردنەوەی هەڵسوکەوتی ئەمریکانی و لایڤ ستایلی ئەمریکی و تەڕوانینی نیولیبرالیزمانە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. بڕگومان ئەم تۆڕە ئۆرستۆکراتە، ئەمریکەن لایڤ ستایلی و ماگدۆنالزییە، لەداهاتوودا پشتگیری دەکرێن بۆ وەگرتنی پلەست و پلە و وەزیفەکان لە کایە لۆکالیەکاندا، بەڕایەکی ترن بۆ ڕۆخشکردنی دزینی سامانی کۆمەڵگەکان. هەر بۆیە سەیر نییە چ لەهەولێر و چ لەسلێمانی ئەمریکا و بریتانیا زانکۆکانی خۆیان کردۆتەوە، هەر یەکەو لەژێر ناوێکدا ئەمیان بەناوی زانکۆی کوردستان و ئەویتریان زانکۆی ئەمریکی.

ئاوەها لەڕگەی ئەم میدیاکار و ڕاوێژکارە ئەکادیمیست و ڕێکخراوەکانی بەناو کۆمەڵگە مەدەنی NGO و زانکۆی ئەمریکی و ڕاپۆرتنوسی سەفارەتەکان، ئەمریکا دەم و لووت و گوێچکەی خۆی دەخاتە ناو ئەو کۆمەڵگەیانەی خاوەنی سامانی گەورەی سەر زەوی و ژێر زەوین. ئاوا بە پلەی یەکەم سەفارەت و کارمەندەکانیان لەپشت مەکینەی دروستکردنی قەیرانەوە وەستاون، و بەپلەی دووەەم ڕێکخراوەکانی بەناو کۆمەڵگەی مەدەنی NGO و خۆرخوازیەکان. هەموو ئەمانە ئەرکی سەرەکیان ڕاپۆرتنوسینە لەمەڕ خەڵکی ناوچەکە و چۆنێتی بیرکردنەوەیان و سیاسەت و حزبە سیاسیەکان و کولتور و ئاین و جۆرەی سیاسی و حەزەکانیان. وورەکاری وەها لەڕاپۆرتەکانیادایە کە ئەقڵی خەڵکی لۆکالی ناوچەکە مەزندەی ناکات. بڕگومان لەسەر بنەمای هەزارەها ڕاپۆرتی ڕۆژانەی ئەم ڕاپۆرتنوسە مۆدێرنانە، سیاسەتی بردنی قووتی خەڵکی ناوچەکە پیادەکرێت.

بەمجۆرە ئەمریکا قەیران بۆ میللەتان دەخوڵقێنت، ئەویش لەڕگەی جوڵاندنی ئەم حزب و فیگورانەوە کە لەهەموو شوێنکدا بە تەزکیەی سەفارەت و بڕگانەکان لەحزب و ڕێکخراوەکاندا دانراون، بۆ هیچ نا،

تەنها بۆئەوەی پارەی زیاتر بۆقاسەی ئەمریکی پەمپ بدرێت. کە قەیرانەکانیش دەگەنە خاڵێك پەمپی پارەکە لە کار بخات، خۆیان دەبنە فریادەس، بگومان ئەمە سروشتی ئەمریکانیزمە ئەمەش بەگشتی ناوی (یکۆلۆنیالیزەکردنە – recolonisation) بەمانای دووبارە کۆلۆنیالیزەکردنی وڵاتانە.

گرنگە ئاماژە بەوە بکەین، کە داگیرکردنی ڕاستەوخۆ وەك مۆدێلێك کە لەسەردەمی کۆلۆنیالی بریتانی و فەڕەنسی و ئیتاڵی هەبوو، پارەو سەرباز و خوێنی تێدەچوو. شێوش و هەگەڕانەوە و قەیرانی ناوخۆی بۆ حکومەتانی داگیرکەر دروستەکرد. تەنانەت مۆدێلی (پۆست کۆلۆنیال) یان (دوای داگیرکردن) چیتر بەکەڵکی فراوانبوونی بازاڕ وبازاڕی جیهانگیری و گڵۆبالیزم نایەت.

لە مۆدێلی پۆست کۆلۆنیالدا دیکتاتۆرکی وەك سەدام، ژێمی شای ئێران و قەزافی و حافز ئەسەد و…هتد پشتگیریدەکران، ئەوانیش بەخۆیان و سوپا گەورە ترسناك و بە پشتگیریی ئەمریکاوە، دەبوونە پارێزەری بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا. نابێت ئەوە ڕوداوە لەبیر بکەین کە سەدام حوسێنی دیکتاتۆر لە هەشتاکاندا کاتێك دەوڵەتانی ئۆپێك نرخی نەوتیان لەبازاڕی جیهانیدا بەرزکردەوە و بڕسەی ئەمریکا قەیرانی تێکەوت، دەوڵەتی سعودیە هەناردەی نەوتی خۆی زیادکرد و نرخەکری بەرز نەبۆوە، لەولاشەوە سەدام حوسێنی دیکتاتۆر نەك هەر پابەند نەبوو بە بڕیاڕی بەرزکردنەوەی نرخی نەوت، بەکو لەژێرەوە وەك ڕاپێتە نهێنیەکان باسیدەکەن، نەوتی خاوی بە بەلاش بۆ ئەمریکاییەکان پەمپداو…بەڵام ئەم دیکتاتۆرە پۆست کۆلۆنیالانە جارجارە شێت دەبن و سوپاکانیان لەدژی بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا بەکاردێنن و ململانێ دەستپێدەکەن…هەربۆیە میتۆدی نوێی ئەمریکا لێدانی ئەم ژێمە پۆست کۆلۆنیالانەی ڕژهەلاتی ناوەڕاست بوو، لەڕێگەی پشتگیریکردنی (بەهاری عەرەبی) و خەتی ئیسلامی سیاسی لەناو هەژموونە نوێیەدا. ئامانج وەك دەیبنین کێی ناوچەکە لە یەمەنەوە بیگرە تاوەکو کەندا و سوریا و ئێراق و ئێران و تورکیا و لیبیا و میسر لەژێر مەترسی ئەم گروپانەدا دەژیت و گیرۆدەی ئیسلامی سیاسیە. خەڵکی ناوچەکە لەنێوان ژێمێکی گەندەڵ و ئۆپۆزیسیۆنی ئیسلامی و شێواز ئیسلامی دڕش داماوە. بەم میتۆدە، لەنێوان دیکتاتۆر و ئیسلامیزمدا، ئەمریکانیزم هەناسەی بزواتی چەپ و بزواتی کرێکاری دەخنکێنێت و خەونەکانی ئازادی میللەتان دەخنکێنێت و بەلاڕێدا دەبات.

لەووی مۆدێلی نەتەوەیی و نیشتمانی پۆست کۆلۆنیالەوە کە لە

قەواڕە بەزڕ سەپاوەکانی وەك ئڕاق و ئڕان و سوریا بوونیان هەیە، ئەوا ئامانجی ئەمریکانیزم ئڕستا ئەوەیە دەوڵەتچکەی پارچە پارچە دروستبن، نەك بۆ وەدەستهێنانی ئازادی و سەربەخۆبوونیان، نەخڕ، بەکو بۆ قووڵکردنەوەی لۆکالیزم و کردنی ئاین و کولتور بە شوناسی سیاسی و تیژکردنەوەیان لەدژی یەکتری.

بۆ نمونە؛ ئەمریکا لە سێپتمبەری ٢٠١٧ دژی ئیفراندێمی هەڕەم بوو، نەك لەبەرئەوەی چینی سیاسی کوردی دەسەڵاتداری بەدڵ نەبوو، نەخڕ، چونکە ئەو ئیفراندێمە هەرکەسێك لەپشتیەوە بێت، ئەوا بنەماتراديتسیۆنەکانی و نەریتەگەرایی نەتەوەیەکانی کوردی زیندووەکردەوە، شوناسێکی نەتەوەیی کوردیی بۆ سەربەخۆیی و کوردبوونی دەکردە بەگەنامەیەکی مۆژوویی. ئەمەش لەگەڵ ئەو مەدلەلە لاوازە نییە کە ئەمریکانیزم نەخشەی بۆ کێشاوە. بەمانای مەدلی ئەوان ئاستە دانپێدانانە بە سەربەخۆییەکەی هەڕەم و پاراستنی شوناسی لۆکالی و نەتەوەیی، بەڵام دەبێت قەوارەی سەربەخۆی لاواز و پێ نیگەرانی بین و ئاسۆگەی دیکەی لەخۆدا هەڵنەگرتبێت. هەر بۆیە دوو جۆرەی کرد یەکەم؛ پاڵپشتی هێزە مەزهەبیەکانی شیعەی کرد. دووهەم ؛ تەوژمێکی دژە سەربەخۆیبوونی لەناو خەڵکی کوردستاندا خۆی دروستکرد. ڕۆشنبیر و میدیاکارەکانی خۆی خستە گەڕ بۆ دروستکردنی ئەو کەش و هەوایە. زیرەکیەکەی لەوەدا بوو پەلاماری تەوژمی پۆپۆلیستیان دا لە کوردستاندا و کۆی ئەکتیی سەربەخۆییان پابەندکردەوە بە ئەزموونی خراپی حوکمی بیست و حەوت ساڵەی هەڕەم. بەمەش وەك هەوڵری ژەهرڵك وەها بوو زەربەی ڕۆشنبیر و سیاسی ئەم هەویرەیان خوارد، بۆئەوەی مۆژووگەرایانە لە پرسەی دروستبوونی ڕۆحی نەتەوە و شوناسی نەتەوەیی خۆیان بڵوانن.

مەبەست لەم نمونەیە هەڵسەنگاندنی کردەی ئیفراندێم نییە، بەکو تێگەیشتنە لەوەی کە ئەمریکانیزم لەگەڵ هیچ ئەکتێك نییە ئەگە مۆژوویە قووڵەکانی شوناسی نەتەوە و کولتور بجوڵێنێت، لەگەڵ هیچ ئەکتێك نییە نەوەیەکی تر بۆن ڕەخنە لە (ئەکتە نەتەوەییەکان) بگرن و ئەو بەشە ناتەواوەی تەواوبکەن. لەگەڵ هیچ جۆرەیەکدا نین کولتوری ناوچەکە بخاتە بەردەم هەڵبژاردن و ململانێیە دروستەکانی خۆیەوە. بۆ زیاتر پشتگیری ئەم بۆ چوونە دەبێت لێرەدا ئاماژە بە ئیفڕمی (دکتۆر موسەدەق) بکەین لەدژی گەندەڵیەکانی شای ئڕان و دەرئەنجام شای دەرپەڕاند. دکتۆر موسەدەق دەیویست گەلانی ئڕان خۆیان نەوتی خۆیان بفرۆشن و شوناسە نەتەوەیی و ئاینی و مەزهەبیەکانی خۆیان لەنێو خۆیاندا بۆ کاریگەری دەرەکی

یەکلایبکەنەوە. بەڕام لەساڵی ١٩٥٣ دا سیای ئەمریکی، کۆدەتایەکی بۆ ڕووخست و فۆیاندایە زیندانەوە، وەك چۆن ئەمریکاییەکان دوای چەندەها ساڵ دانیان بەوەدا نا، کە کۆدەتاکەی هێنانەوەی شای ئێران دەزگای سیای لەپشتەوە بووە

لە ئێستاشدا هەمان گەمە دژینەکەیە ، بەڕام بە میتۆد و پلانی نوێیەوە، ئەویش تیژکردنەوەی شوناسی گروپە مەزهەبی و تایفی و نەتەوەییەکانە، و پێکردنیانە لەنیگەرانی و بۆ متمانەیی لە نێواندا. کردنی شوناسە کولتوریی و ئاینیەکانە بە دیسکۆرسێکی سیاسی، بەجۆرێك دژایەتی یەکتر بکەن، چونکە نیو لیبرالیزم لەڕووگەی بیرمەندە ساختەکانیانەوە لەو بڕوایەدان؛ کە کولتورەکان لەدژی یەکتر لەزڕانبازیدان. وەك چۆن چەمکی (ململانێیی شارستانیەکان) ی هێنایە ئاراوە، کە لەڕاستیدا قسەیەکی بڕمانا نەبێت، هیچیتر نییە. چونکە شارستانیەتیەکان یەکتری تەواو دەکەن، کولتورەکان یەکتری تەواو دەکەن، موزیکی میللەتان یەکتری تەواو دەکەن. کولتوری خواردن و بازرگانی و پیشەی دەستی ژیانی شارستانی نەك لەزڕانبازیدا نین، بەڵکو بەبێ یەکتری و لەگەڵ یەکتردا نەبێت توانای بەردەوامیان نییە. بەڕام ئەوە ئەمریکانیزمە لە دوورگەیەکی دوورەوە دێت و دەیەوێت کولتورەکان بکاتە دۆدرنج لەیەکتری و سیاسەتی دژایەتی کولتورەکان و دژایەتی شوناسی نەتەوەیی لەناوچەکەدا پیادە دەکەن.

گرینگۆکان لەڕووگەی سیاسیەکانی ناو حزبە لۆکالی و ڕووکخراو و بەناو کەسایەتی و بەناو ڕاوێژکارەکانەوە دژنە نێوان ئەم پارچە پارچەییە پێست کۆلۆنیالیەوە و کاریان لەسەر دەکەن. وەك لە بەهاری عەرەبیدا بینیمان دیکتاتۆرەکان ڕووبشتن، بەڕام بۆ نمونە (لیبیا) بۆتە چەندەها ناوچەی دژ بەیەك ، سوریا لەسەر زەوی پەرتبووە و ئێراقی دوای سەدامیش هەر بەناو یەکگرتووە و لەداهاتوودا ئێران و تورکیاش یەکگرتوویی بەزەبریان هەڕەشەتەوە. بەمەش گروپ و نەتەوەکانی ناوچەکە چۆن پێشتر لەقەیرانی خۆناویدا بوون، ئاوەها دیسانەوە لە مۆدێلی تازەی نیولیبرالیزمدا دەکەونە ناو قەیرانی خۆناوی نوێوە.

لەناو ئەم فەوزای ئێستای ناوچەکەدا، فیگورێکی پێست مۆدێرن و ئەمریکانی وەك (مەلیك سەلمان) ی گەنج لە سعودیە لەناو خانەوادەی (ئال – سعود) پەیدا دەبێت و هەژموونی تراديتسیۆنی نەوەی کۆن ئادەماڵێت. بەڕام دەبێت تێبینی ئەوە بکەین ڕاستە بە پڕپاگەندیستی و هەرای مۆدێرنبوون و عەلمانیبوون دەستپێکرد، بەڕام بەگشتی انکاری

کەم و تەنها لەفڕمدا نیشتەتەوە، چونکە هێشتا سەربڕین و دەست بڕین و فڕاندن و ئازادی بیرووڕا وەك خۆیەتی. بگومان ئەمریکانیزم لەوەش زیاتر ڕۆگە نادات (بنەما وەهابیەکانی) ئەم ژەمە بگۆڕێت کە بگومان خزمەت بە سیاسەتی نیو لیبرالیزم دەکات لەناوچەکەدا، بەمانای ئەوەندە دەگۆڕێن کە تەنها بەشی نەشتەرگەری جوانی ستایل ئەمریکایی بکات.

بەمشێوەیە نەریتە کۆنەکانی عەرەبایەتی و کوردایەتی و ئیسلامەتی و شۆرشگێڕی تەقلیدی دەگۆڕێت بە فۆرمێکی تر کە لەگەڵ ئەمریکانیزم و شێوەکانی سیاسەتدا بگونجێت. ئاوەها لەم شێوە نمایشە ئەمریکانیەدا، فیگوری سیاسی لەناوچەکەدا وەك (سوپەرستار) یان لێدێت چێن لەپێ بەناوبانگ دەبن ئاوەهاش لەپێ دەبن بەهەڵم و هیچ بەجێناهێڵن. وەك هەمبەگەری مەگدۆنالزیان لێ دێت تەنها تامی هامبەرگەری ڕاستەقینە دەدات و تامەکەی وەهمیە و تێربوونیش تەنها بە کاتێکی کورتە. ئاوەها سیاسی ئەم ناوچانە، دەبنە کڕکارە هەرزانەکانی ناو مەتبەخی ماگدۆنالزی نیولیبرال، بە مژوو و بە بەها، چێن پەیدا دەبن ئاوەها وندەبن.

میتۆدی نوێی ئەمریکانیزم و لیبرالیزمی نوێی ئەم مەتبەخی مەگدۆنالزە لەڕگەی سەفیرەکانیان و ڕاپۆرتنوسەکانیانەوە، حکومەت و حزب و کەسەکان دەجوڵێنن، پۆپۆلیزم و ئیسلامیزم و مەزهەبیەت تیژدەکەنەوە، گەندەڵەکان بەبەرگی تەکنۆقرات و بەشێوازی یاسایکردنی گەندەڵی جارێکتر نمایشدەکەنەوە. ئاوەها لەم کەرنەڤاڵە نیولیبرالیەتدا سەرمایەداری لەپێ دەبن بەسیاسی و مەلای واعیزی سەر شاشە دەردەکەون و دەبنە ئەندام پەڵەمان و منداڵی سەکردەکانیش کە لە ئەوروپا و ئەمریکا گەورەبوون دڵنەوە ناو وڵات و گەمەی خۆیان دەکەن.
لەدەر زەماندا بریتانیا وەك هێزێکی ئیمپریالی تەقیلدی، خەڵکیان دەنارەدە ناو شۆشەکان و ئەوانە دەبوون بەپاڵەوان و سەرکردە و ووداوەکانیان ئاڕاستەدەکرد. ئەمانە ئەم پیاوی بریتانی و هەندێك جار ئەمریکایانە دوای مردنیشیان لە یادەوەری میللەتاندا ماونەتەوە وەك شۆرشگێڕ، بەڵام هەر کاتێك زانیوویانە خەریکە دەبن بە هەمزێك و نەوەی داهاتوو بە گەڵان بەدووی سیاسەتێکی نوێ و شوناسێکی بەکاریدێنن، ئەوا ئەرشیفەکانیان ئاشکرا کردووە. بەڵام لەم سەدەی بیست و یەکەدا و پێست مەدێرن و گۆبالیزەیشنەدا چیتر ئەم مەدێلە درژخایەنە پێویست نەماوە. چونکە لەهەشتاکانەوە ئەمریکانیزم میتۆدی دیکەی تاقیکردۆتەوە وەك دروستکردنی ئەفغان

عەرەب و قاعیدە لەڕگەی عەبدوڵا عەزام و ئوسامە بن لادن و ئەیمەن زەواهری و موخابەراتی پاکستانەوە. بەڕام کاتێك ئەمانەش دەبن بەگرفت، بنەمای گەمەکە دەگۆڕدرێت، ئەمریکانیزم مۆدێلی خواردنی سەفەری یان بڕین مۆدێلی ماگدۆنالز پەیڕەو دەکات، دێت و ئیسلامیزم لەو خەتە ئیخوانییە نەریتگەراییە و عەزامی و سەیدقوتبی و حەسەن بەنیاییەی دەردەهێنێت و دەیکاتە قاپی سەفەری و ماگدۆنالیزەی دەکات.

چۆن ئەمە دەکات؟ بۆ ئەوەی لەم ماگدۆنالیزەیە تێبگەین نمونەی پیاوێکی شەرمنی وەك (ئەبوبەکر بەغدادی) وەردەگرین کە ئەمریکاییەکان باش دەیانزانی ئەم پیاوە شەرمن و بێدەنگە، دەستە ڕاستی (ئەبوموسەعەب زەرقاوی) ئەمیری قاعیدە بوو لە ئێراق، کەچی لەزیندان دەیهێننە دەرەوە و دوایش دەیکەن بەسەرکردەیەکی ئیسلامی جیهادی تووندڕەو لە باشووری ئێراق و شتێك دادەمەزرێنێت بەناوی داعش و دژایەتی خۆی بۆ ڕوونکخراوی قاعیدە ڕادەگەیەنێت. بەمەش ئەمریکانیزم وێنەی جیهادیەکان دەگۆڕێت لە جیهادیستی تەقلیدییەوە بۆ جیهادیستی ئەمریکان ستایل. بەمشێوەیە دەرکەوتنی (ئەبوبەکر بەغدادی) بە کاتژمێرێکی دەستی (ئۆمێگا) ی شەش هەزار دۆلاریەوە لە مزگەوتێکی موسڵدا، و بەم ڕەمزە لایف ستایل ئەمریکانیەوە سەرەتای ستایلێکی نوێ و بێ پێردەڕ لەناو ڕەوتە جیهادییە نوێیەکاندا بانگەشە دەکات، ئەمریکانیزم دەیەوێت بەم وێنەیە، لە وێنەی پیاوە کۆنەکەی خۆی (بن لادن) ڕزگاری بێت.

ڕاستە خانەوادەی (بن لادن) لەگەڵ خانەوادەی (جۆرج دەبلیو بوش) لە بازرگانی نەوتدا شەریك بوون، بەڕام کاتێك پیاوە ئیسلامییە، سعودیە ئەفغان عەرەبە دروستکراوەکەی سیای ئەمریکی هەدەگەڕتەوە لە ئەمریکا و لەسەر شاشەکان دەردەکەوێت، ئەو بە جلێکی سادەو کڵاشنکۆفێکی شان و دەوو دەستی سادەوە دەردەکەوێت. ئەم وێنەیە وێنەی (ئوسامە بن لادن) ی ملیۆنەرە کە نایەوێت وەك ملیۆنەرێك دەربکەوێت، کەچی ئەبوبەکری بەغدادی لەڕچەکدا هەژار دێت و ئەم نەریتە جیهادییە ئایدۆلۆژییە خاکییە دەگۆڕێت بە پیاوێکی هەژار کە وەك (بیزنس مان) بە کاتژمێری ئۆمیگای شەش هەزار دۆلاریەوە و دونیایەك بادی گاردەوە لەمزگەوتێك دەردەکەوێت. جلەکانی گرانبەها و گرتەی کامڕاکەی لەکامڕا هەرە بەرزە (Full HD) و نەك کڵاشینکۆفی خۆی پێ نییە، بەکو لەجیاتی کڵاشینکۆف زوو زوو بەمەبەستەوە کاتژمێرەکەی دەردەخات. بەمەرجێك (ئوسامە بن لادن) هەمیشە کڵاشینکۆفەکەی وەها دادەنا کە بەرچاو بێت.

ئاوەها وێنەکانی ئەمریکانیزم دەبینین لەنێوان دووپیاوی سیای ئەمریکدا، دوو وێنەی شێی ئەمریکی جیاوازمان نیشاندەدەن؛ ئەوەی هەشتاکانی سەدەی بیست و ئەوەی دووهەزار و چواردەی سەدەی بیست و یەك. وێنەی شێشگێی تەقیلدی و شێشگێری سەفەری، سمبولی ئەویان کێاشینکێفە و ئەویتریان کاتژمێری ئێمیگای شەش هەزار دێلاری. بەم شێوەیە بەغدادی سەرەتای ئێرایەکی دیکەی ئەمریکانیزمی لەناو ێەوتە جیهادیەکاندا بانگەشەکرد. بەو کاتژمێرە ئێمیگا و گرتە ڤیدوێیەکی هەای کوالێتیەوە لەموسێ، سەرەتای گێانی گەمەکە لەئاسێگەدا دەرکەوتێ. بەجێرێك، کە قاعیدەی (ئەیمەن زەواهیری) لەدژی ئەم وێنە نوێیەی ێەوتە جیهادیهی ئێراق بوون، چونکە ئەوان وەك فیگوری دروستکراوی سیای ئەمریکی و درێژبووونەوەی ئەفغان عەرەب، هەستیانکرد چیتر بەکەێکی ئەم سەردەمە نەماون و بەسەرچوون…

ئاوەها داعش وەك سوپەرستار وەهابوون چێن پەیدابوون ئاوەها ێێیشتن، بەمەرجێك قاعیدە سەر بە نەوە نەریتگەراییە ئیسلامیزمەکە بوو، بەێام دەبێت ئەوەش بێێین، سەرەێای لاوازبوونی وزەی عەسکەری قاعیدە، هێشتا ێەگە مێژوویی و ئایدێلێژیەکەی کاردەکات و تەنها خواوەندەکان دەزانن ئەمریکا بێ کەی هەێیگرتوون! داعش بەپێچەوانەوە مێدێلە مەگدێنالزەکەی ئیسلامی سیاسی بوو، زێر زوو سەرف بوو.

بێئەوەی زیاتر لە مێدێلی ئەمریکانیزم و گەمەکەی تێبگەین لەناوچەکەدا لە نمونەی داعش دەرناچین و ئاوێك دەدینەوە، بەوەی چێن لەماوەی چوار ێێژدا، بەمانای لە ٦ حوزەیران تاوەکو ١٠ ی حوزەیران (یونیو) ٢٠١٤ داعش شاری موسێیان داگیرکرد. پرسیارەکە تاوەکو ئەمێێ ئەوەیە؛ چێن ئەم هەموو سوپایە بەرامبەر چەند کێاشنیکێف بەشانێك هەێاتن؟! بەێام دەرئەنجامەکان دیاربوو، بەوەی ئەم داگیرکردن و کشانەوە بەپەلەیە لە موسێ، وێاتانی کەنداو و تورکیا و ئێرانیشی هەژاند. ئیدی هەزارەها گرێبەستی کێینی چەك لەگەێ ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی ئیمزاکرا و چەکی ئەمریکی کە ئێستا بەکەێکی ئەمریکایەکان نەماون و سەد قات لەوە نوێتریان هەیە، ناوچەکەی تەنیوەتەوەێ. ئەمریکا وەك ئەو تلیاك فرێشە وایە کەسەرەتا تلیاکت بە خێایی دەداتێ بەێام کە موعتاد بوویت بەگران و سەد قات پێتدەفرێشتەوە…بەمجێرە چەکی ئەمریکی لەێێگەی تورکیا و قەتەرەوە لەسەرێکەوە درا بەداعش، لەسەرێکی ترەوە بە کورد و سوپای ئێراقی.

بەمجێرە لەترسی بێاوبوونەوەی چەکی ئەمریکی لەناوچەکە، دەوێەتانی

کەنداو و تورکیاش بۆ ڕاگرتنی هاوسەنگی سەربازی خۆیان، ووردە ووردە کەوتنە کێبڕکێی چەکی نوێی ئەمریکی. بەمجۆرە دەخیلەکان بەتاڵدەبوونەوە، بەتایبەت تورکیا کەوتە تەڕەی ئەو فڕۆکە جەنگی و سوپادا ڕۆژ بەڕۆژ بەتاڵ و بەتاڵتر دەبۆتەوە. ئێستاش لەلایەك ئەمریکا گەمارۆی ئابووری خستۆتە سەر تورکیا و لەلایەکیش سوستەمی بەرگری ڕۆکێتی لە کەنداو کشاندۆتەوە، بەمانای گەمارۆی سەربازی خستۆتە سەر کەنداو وبەئاشکرا داوای پاڕەدەکەن و تورکیاش لەبەردەم ناچاربوونەدایە، بەمجۆرە ئەمریکا بەری داگیرکردنی موسڵ بەهەواشی و لەسەرخۆ دەچنێتەوە.

دەبێت هەمیشە ئەوەمان لەبەرچاو بێت، بەتایبەت بۆ ئەو بزواتە سیاسیە لێکالانەی دژی گەندەڵی کاردەکەن، کە ئەمریکا و ئەمریکانیزم هەرگیز دژی گەندەڵی و گەندەڵکاران نین، بەڵکو ئەوانە بۆ سیاسەتی نیولیبرالیزم وەك ئەو مریشکە وەهان کە هێلکەی ئاڵتونیان بۆ دەکەن و هەمیشە داڕدە و پشتگیریان دەکەن. بچوکترین نمونە؛ هەر لە ئێراقدا و تەنانەت پێش شەڕی داعش وەزیری بەرگری ئێراقی پێشوو (عبد القادر العبيدي) ، بەپێی لێدوانی ئەندام پەڕلەمانی پێشووی ئێراق (هاشم الدراجی) کە لە لیژنەی پەڕلەمانی بەدواداچوونداا بووە دەڵێت؛ جەنابی وەزیر (دە ملیار دۆلار) ی بۆ چەند گرێبەستێك ئیمزا کردووە کە لەبنەڕەتدا شتومەکە سەربازییەکان هەندێکیان نرخیان چل هەزار دۆلارە بەقازانجەوە، کەچی ملیۆنەها دۆلاری بۆ سەرفکراوە! یەك فڕۆکەی جەنگی نرخی دووسەد هەزار دۆلار بووە، کەچی جەنابی وەزیر بەدوانزە ملیۆن دۆلار کڕیویەتی! دوایش جەنابی وەزیر سەفەر دەکات بۆ ئەمریکا و لەپۆ ونەبێت. دوایی دەردەکەوێت کە لە ئەمریکا پاڕێداوەتەوە و نەشتەرگەری دەموچاوی خۆی کردووە!٤...ئاوەها بەڕۆزان ئەمریکانیزم کاردەکات، دەموچاوەکان وەك وەزیری پێشووی ئێراق دەگۆڕێت! بەمشێوەیە گەندەڵی لەڕۆگەی ئەمریکانیزمەوە هەندێکی گۆڕاو و یاسایی وەردەگرێت.

جۆرەیەکی تری ئەمریکانیزم لە کوردستانی باشوور بەمجۆرەیە، بەوەی دەیەوێت لە بەها نەریتەگراییەکانی شێشی تەقلیدیی کوردیی بدات کە لە ناوەڕاستی پەنجاکانەوە درۆژ دەبۆتەوە، بەمانای دەیەوێت پیرەکانی شێش فڕێبداتە دەرەوەی بازنەی دەسەڵاتەوە. بگومان لەڕۆگەی چین و توژێکی نوێ، کە لەهەناوی هەمان چین و توژی شێشەوە لەدایکبوون. ئەمانە منداڵە ئەمریکی و لەندەنیەکانی سەرکردە زیندوو و مردووەکانی شێشی کوردین.

ڕاستە ئەم منداڵانە لە دەموچاودا جیاوازن، لەبەرگ و زمانزانین و ستایلی ژیانی ڕۆژاوایدا جیاوازان، بەڵام لە جەوهەردا کوتومت کۆپی نەوەی پێش خۆیانن. لەسەر بنەمای ئەم کۆنسێپتە ئەمریکانییەی سەرەتاکانی گۆڕانکاری لە هەرێمی کوردستاندا لە ئاسۆگەدا خۆی دەرخستووە؛ ئەویش لەڕگەی ڕامایینی نەوەی کۆنی شێشە کە لە دەسەڵاتدان، بەنەوەی تازەی مۆدێرنی لەدایکبووی هەمان نەوە، بەڵام سەد دەر سەد پڕ ئەمریکایی.

ئاوەها چ لە زانی زەرد و لە زانی سەوز و مۆر، لەڕگەی پشتگیرکردنی هەژموونی ئەمریکانیزم لە ناو حزب و بزواتەکاندا، ئەم چینە و توێژە پیرانەی شێشی کوردی تەقلیدی، لەڕگەی منداڵە ئەمریکی و لەندەنیەکانەوە ڕادەماڵرێن و پڕگەی سەرۆك و جێگری سکرتێری گشتی و ڕۆکخەری گشتی گەر لانەبرێن ئەوا تەواو کاڵدەبنەوە و هەمزی دەکرێن. تەنانەت لەناو کۆنزەرڤاتیڤترین حزبی کوردی وێنەی سەرۆك تەواو کاڵدەبێتەوە بە هەژموونی نەوەیەکی ئەمریکی و پڕ ئەمریکیەکەی. لە ناو سۆسیال دیموکراتی کوردیدا ئەو نەوەیەی لە لەندەن گەورە بووون، هەمان ئەرك جێبەجێدەکەن و سیاسەتی ماگدەنالیزەکردنی یەکێتی ووردەوورده دەستێپێکردووە. لەناو گۆڕانیشدا منداڵە لەندەنیەکان دەمەکە هەموو سامانی گۆڕانیان بەتاپێی هەش لەبندەستدایە و بەو ئاستەیە کاردەکەن، کە نەوە کۆنەکەی باوکیان دەربکەن. تەنانەت کە وەفدە ئەمریکی بگانەکان دێن، سەرەتا لەگەڵ ئەم دوو منداڵە لەندەنیەدا کاڵدەبنەوە، وەك چۆن لەناو یەکێتیشدا هەمان چیرۆکە. لە پارتیشدا بەهەمان شێوەیە.

لەکۆتایدا، من وای بۆ دەچم ساڵی داهاتوو، ساڵی کۆنگرە حزبیەکان بێت، تێدا نەوەی کۆن، چ لەناو پارتی و چ لەناو گۆڕان و چ لەناو یەکێتیدا ماڵئاوایی بکەن. بەمەش سەردەم و ئێرایەك کۆتایی پێدێت. لەژێر ئەم چەترەدا دەموچاوی بیزنسمانی سیاسی نیو لیبرالی نوێ، وەك چۆن لە سەرۆکی نەوەی نوێدا بەرجەستەیە، لەدایکدەبن و لەژێر چەتری منداڵە لەندەنیەکاندا کەشکی نوێی سیاسی دەستپێدەکات، کە کەش و هەوای ئەمریکانیزمە لەناوچەکە.

ڕاستە هەندێك سەرمایە و پڕۆژە دەجووێت، بەڵام کۆی کوردستان دەبێتە پڕۆژەیەك بۆ کەرتی تایبەتبوون و فرۆشتنی ئاسمان و زەوی و ئیرادە و کردنی خەڵکی کوردستان بە کۆیلەی کارگەیەکی گەورە و کرێچی و پاسەوانی چینێکی نوێیی سەرمایەداری وەحشی ڕۆژهەاتی. بۆ ئەمەش سیاسەت لەیەکەم هەنگاودا بە ئاستەی (ماگدەنالیزەکردنی کوردبوون) هەنگاو دەنێت. بەمانای بەشمەکخۆرکردنی شوناس و کولتور

و بەها کوردیی و دیموکراتی و ئازادییەکانە. بە بێ بەهاکردنی زمان و ئەدەب و هونەری کوردی و شوناسی کوردبوون و توانەی لەئێراقبووندا دەستپێدەکات.

بەمجۆرە ئەمریکانیزم گەمە نوێیەکەی خۆی دەکات، ئەویش فێدانی قەیرانێکی دیکەی ترسناکە بێ ناو شوناسە نەتەوەیی و کولتوریی و کۆمەڵایەتیەکانمان. ئەمریکانیزم شێی دەوێت، کەنەڤاڵی خۆی دەوێت، هەربۆیە ئیرای ئەمریکانیزم لەڕگەی منداڵە لەندەنی و ئەمریکانیەکانی نەوەی سەرك و سەرکردەکان دەستپێدەکات و شێیە هەرزانەکەی ماگدەنالیزەبوونی کوردبوون وەك ئەنفالێکی ڕۆحی بەرکمان پێدەگرێت.

_____

پەراوێزەکان؛

١. One Hundred Years of Solitude – Chapter 12*

٢. بێ زیاتر دەربارەی پشتگیری سیای ئەمریکی لە سەدام لە ١٩٦٣ فەرموون لەگەڵ ئەم ڕاپۆرتەی ئیندیپێندێنتی بریتانی؛
https://www.independent.co.uk/news/world/revealed-how-the-west-set-saddam-on-the-bloody-road-to-power-1258618.html

هەروەها؛ چۆن سیای ئەمریکی سەدامی خستە ناو دەسەڵاتەوە – هارتفێرد ئەرشیف؛
http://www.hartford-hwp.com/archives/51/217.html

هەروەها ئەم لینکە؛ پگەی هەواڵە مێژوویەکان –
https://historynewsnetwork.org/article/1066

٣. دەربارەی دانپێدانانی سیای ئەمریکی کە لەپشت کۆدەتاکەی ١٩٥٣ ئێرانەوە بوون فەرموون لەگەڵ گاردیان؛
https://www.theguardian.com/world/2013/aug/19/cia-admits-role-1953-iranian-coup

٤. https://www.milletpress.com/Detail.aspx?Jiamre=75761&T.
چەند ڕۆژنامەیەکی دیکە کەباسی ونبوونی (عەبدولقادر عوبیدی) وەزیری پێشوی بەرگری ئێراق دەکەن لە ئەمریکا
ڕۆژنامەی (الوطن)؛
https://www.alwatanvoice.com/arabic/news/2012/08/18/309555.htm

ۆژنامەی (الحیاه) ؛ http://www.alhayat.com/article/1555176

ئەمبابەتە لە کولتور مەگەزین بۆتەوە؛
/http://cultureproject.org.uk/kurdish

پاکیزەی شنگال... دۆزەخی هەمیشەی کچ و ژنانی ئێزدییەکان ... یاسین برایم

(پاکیزەی شنگال... دۆزەخی هەمیشەی کچ و ژنانی ئێزدییەکان)

یاسین برایم _ ڕواندز

-_____

لە خوێندنەوەی هەر ژانرێکی ئەدەبی ، پێویستی بە سەلیقەو تێڕامان و قووڵبوونەوە و دۆزینەوەی وێنە و کێد ومانا و واتای نێو دێرەکانە ولە هەمانکاتدا ، کردنەوەی دەرگایەکی تری بە ئاشنابوون بە جوانی و دونیای نێو دەقەکان. بۆئەمەش خوێنەر ، دەبێت خاوەن دیدەیەکی ڕەخنەیی و ئەزموونی بێت و بەردەوام لە جیهانی ئەدەبدا نزیك بێت وخەریکی خوێندنەوە و خوێنبییرکردن و توانەوە و ووچوون بێت بە نێو دونیا گەورەکەی ئەدەب . جا قسەکردن لە سەر هەر ژانرێکی ئەم ئەدەبە ، دەیان تیێر و تێبازو قوتابخانە و دید و بۆچوونی (کۆن و تازە) ، دەبنە کلیك و دەروازە بۆ کردنەوەی دەقەکان .

هەموو ئەمانە بەرهەمی مرۆڤن و بۆئەمەش دەکرێت ، لەگێشەنیگایەکەوە و بە تێڕوانین و تێگەیشتنی خۆمان ، شتێك لەو جیهانە هەڵبنجین و ڕاو بۆچوونی خۆمان بخەینە ڕوو ، ئەمەش بۆ بابەتکی ئەوها ، ئاوێك لە ڕووداو و نمونەی نێو ڕۆمانی (پاکیزەی شنگال)(1) دەدەینەوە . ئازارو خەمەکانی کچ و ژنانی ئێزدیی نێو ڕۆمانەکە ، بەدیدەیەکی مرۆڤدۆستانە وخەمخۆرانە ، ئاشنایان ببین و هەڵگری خەم

و ئازارەکانی ئەوان بین ، بۆئەوەی ئەم تاوانە قیزوەنە، لە بیر تاکەکانی کۆمەڵگە بە زیندووی بمێنێتەوە و لە بەرچاوان بێت.

ڕۆمانێك ، تژی لە کارەسات و هاوار و خەم و فۆمسکۆشتن. خوێناوی لە خوێنی بێتاوانان و هەش لەلایەن هێزی تاریکپەرست و شمشێر بەدەست. شەڕی ناشیرینکردنی هەموو جوانییەکان و لەکەدارکردن وسوکایەتیکردن بە بەهایەکانی مرۆڤ. وێرانکردن وسڕینەوەی سومبلە ئایینییەکان و مزگەوت و پەرستگەو کەنیسەکان وگڕی پیاو چاکان و تەنانەت تەقاندنەوەی گڕی پڕغەمبەران و ماڵی خواش! لە لایەن ئەوانەی خۆیان بە نوێنەری خودا دەزانن. جا هێزێك ئەمە کار و کردەوەی بێت ، دڵندەیی و بێبەزەیی ئەوانە دەردەخات ، کە چ هێزێکی ترسناك و پیس و قین لە دڵن. دەبینین سەرجەم مافەکانی مرۆڤ ، پێچەوانە جێبەجێدەکرێت. مافی منداڵ و ژن و بەساڵاچوان و ئاژەڵان و دارو درەختیش لە ژێرخانەی سفر خێ دەدزێتەوە. لە جێبەجێکردنی فەرمانێکی خودا (بەقسەی ئەوان) ، سەدان فەرمانی خودا پێشێل دەکرێت. ڕۆمانێك ، پێ لە وشەی غەمناك ودڕی خوێناوی و وێنە و چیڕۆکی ناخەژن.

گڕانەوەی مێژووێکی ناشیرینی ئەم سەدەیە ، کە تێدا نەتەوەی ژێردەست وئایین و مەزهەبەکان و دووچاری چەوسانەوەو هەگەزپەرستی وسڕینەوە ولە ناوبردن دەبنەوە. تاوانگەڵێك لە پێش چاوی هەموو وڵاتان و گەلانی دونیا ئەنجامەدرێت. تا نەهێش بە چەندین شێواز و ڕێگا و ئایدیا و دەستە و هێزی دەمارگیرو نەتەوەپەرست و تەوژمی سیاسیی و ئایینی توندەو و بەرگی جێراوجێر، درێژە بەم مێژووە هەش و قیزەوەنە دەدەن. کارەساتی شنگال و ئێزدییەکان لەم ڕۆمانە ڕەنگیداوەتەوە . چەندین لایەن و هەهەندی ئاڵوزو جیاواز لە خ دەگرێت. لە هەر گۆشەنیگایەکەوە، بۆوانینە بنیات و داشتن وکاکێ و کڕکێی بابەتەکانی ڕۆمانەکە. قسەو باس و وردبینی قووڵ وشڕۆڤەکردنێکی تێروتەسەڵی دەوێت.. ڕۆمانێکە ، مێژوو ، سیاسەت ، ئایین ، کۆمەڵایەتی ، دەروونناسی و ئایدیا و فکری تۆندرەو و نادادی وچەوسانەوەی مرۆڤ و ژێردەستی و زوڵم و ستەمی ناهەواو دەیان ڕووداو و دیاردەی ناشیرین وتاوانی بەکۆمەڵ و سەیر ، لە نێو ڕۆمانەکە خۆیان نمایش دەکەن. هەر ئەم تاوانانە بووە وای لە (سەلیم بەرەکات)(*)ی ڕۆماننوسی گەورە کردوە ، ئازارو چەوساندنەوەی ئێزدییەکان بکاتە هەوێنی ڕۆمان و پێشانی جیهان بدات.

لە ڕۆمانی (پاکیزەی شنگال) ، ئاە وخەم و کۆژانی سەدان منداڵ و کچ

و ژنی تەدایە. پاکی و فریشتەیی ئەوانەیە کە هەزەکی پیس و دڕندە و لە بەهاو ەوشتی مرۆڤ بوون، دایان دەماڵن و دەیانکەن بە کویلە. دەنگی خۆاگری و بوێری و چاونەترسی ئەو کچ و ژنانەیە کە بە (نا)یەکانیان. ملکەچی حەزو داواکاری ئەو هەزە نابنەوەو (مەرگ) بە شانازییەوە هەڵدەبژێرن ، نەك دیلی و ژێردەستی. ئەم ەماڵە ، ژان و ئازاری ژنە دوو گیانەکانە. خەمی منداڵی بێ لانەو بێ سەرپەرشتیارە. دەنگ و هەناسەی دایکە جەرگ سووتاوەکانە. فرمێسك و گریانی ژنە مەردکوژ وکچە بە زەر فرۆشراوەکانە. ماڵێك پڕە لە تاوان و چەوسانەوە و خوێن و فرمێسکی مرۆڤە بێتاوانەکانی دەڤەری شنگالە.

بەیاردەرکردن

هەزەك ، پیشەی خوێندشتن و سووتان و گرتن و کوشتن بێت. بێ ئەمەش هەمیشە بەیار بەدەستن و هەرچی بیانەوێت دەیکەن و شەرعییەت بەکارەکانیان دەدەن ، تا هەزو ترس لە نێو خەڵك بڕاوبکاتەوە. بەیار و یاسا و فەرمانە بە پەلە و تونەدکانیان ، ژیانی خەڵك دەکەنە دۆزەخ. کاتێك دەڤەرێکی زەر دەکەوێتە ژێردەستیان و هەموو مرۆڤەکان بەبێ جیاوازی دەگرن و ئازاریان دەدەن. ئەمی رو گەورەکانیان ئەوها فەرمان بە چەکدارەکانیان دەکەن. کە بەچ شێوەیەك مامەڵە لەگەڵ ئەو مرۆڤانە بکەن ، کە لە ژێرَدەستی ئەوان دان. چۆن فەرمانی کوشتن وگرتن و فرۆشتنیان دەدەن .
" هەر کافرێك لەمانە ، بووە مایەی زەڵەزەڵە و دەنگەدەنگ بیکوژن، ئەو منداڵەی دەگری و کپ نابێتەوە پەلی بگرن و بەدیوارەکەیدا بدەن… کچە وشەکەرەکان لە ولایەتی موسڵ بنێرن…. ئەو منداڵانەی نێرینەن بیانخەسێنن، تاکو لەسەر بێ جاهێڵەکان لە بەتەمەنەکانیان جیابکەنەوە و بێ ماڵەکانی خەلیفە و موجاهید ئەمری خودا گەورە نەبن، ئەوانە کۆیلەی ئێوەن، بە پێی شەریعەتی ئیسلامی دەسکەوتەکانیان ، ژنە لە نێو خۆتاندا دابەش بکەن، ئەوانەی دەمێننەوە بێ فرۆشتن بێ بازاڕیان بنێرن….ل262"
بە پێی ئەو لێکدانەرەوشارەزایانەِی لەسەر (داعش) ئەنجامیان داوە ، ئەو زانییاریانەیان پشت ڕاستکردۆتەوە، یەکێك لە ئامانجەکانی داعش ، لە ناوبردن و سڕینەوەی یەکجارەکی ئێزدییەکان و ئایینەکەیان بووە ، بۆئەمەش ئەوەی لە دەستان هات کردیان. بەڵام خەونەکانیان نەچووە سەر.

خەساندن

کرداری خەساندن بۆ ئاژەڵە نێرینەکانی وەکو (جوانەگا و گا و کەر و ئەسپ) بەکاردێت بە مەبەستی بەهێزبوونی جەستەو سوود وەرگرتن لە کاروباری جووتکردن و بارهەڵگرتن . ئەگەر ئەمە بۆ ئاژەڵ ئازاربەخش بێت. ئەی بۆمرۆڤ چ تاوانێکی گەورەیە ، نێرینەکان بخەسێندرێن و لە پیاوەتیی و شەهوەت و وەچەیان بکەن.دەسەڵاتدارو شارستانیەت و نەتەوە زلهێزەکان . مێژووێکی هەشیان لەم کارە تۆمار کردووە. پاشا و میرو سوڵتان و خەلیفە و والی و بازرگان و پارەبەدەست و شمشێربەدەستەکان . لە کێشك و تەلار و حەرمسەراکانی(2) خێیان، سوپایەکی زێریان لەم خەساوانە هەبووە، بۆمەبەستی تایبەتی خێیان. ئەگەر بۆ سەردەمی کۆیلایەتی ئەمە هەوا بێت ، هەرچەندە هەواش نییە. کەچی لە سەردەمی ئێستادا ، ئەمە تاوانێکە لەخشبووونیان بۆ نییە ، بە بۆ هیچ هۆکارێك کۆمەڵك منداڵ ، بخەسەندرێن. لەم ڕۆمانە ، دیمەنی بەکۆمەڵخەساندنی تێدایە ، بۆ ئەوەی تا مردن ، دیل و ڕەزیلی دەستی ئەوان بن!
" … ئەو منداڵانەی نێرینەن بیانخەسێنن، تاکو لەسەر بۆ ئەمری خودا گەورە نەبن، ئەوانە کۆیلەی ئێوەن… ل262"

خەتەنەکردن

کارێکی سووك و قیزەوەن ، کە مرۆڤ لە باسکردندا شەرم دەکات، کەچی ئەوان پاکییەتی ئافرەت لەو سونەتکردنە دەبینەوە. دەستدرێژی بکەنە سەرکچان و ژنان و خەتەنەکردنیان بە کارێکی پیرۆز بزانن ، وەك جیهاد سەیربکەن. ئەوانەی لە سەربڕین رزگاریان بووە و نارەی بنبڕینیان دێتە سەر!. ئایا ئەمە کاری پیاو وکەسانی ئایینییە ، دەست و پەنجەی لێ هەڵدەکەن و ڕوو دەکەنە نێو گەیان. دەبۆ ئەو چەقۆ بە دەستانە، پرسیاریان لە خێیان کردووە، ئاخۆ دایك و خۆشك و کچی خێیان خەتەنەکراوە وخێیان خەتەنەی دەکەن؟ یا جورئەت و ئازایەتیان تێدایە ، دەرپێ لە خوشك و دایکی خێیان بڕنە خوارو خەتەنەیان بکەن؟! ئەی خەتەنەکردن و کوشتنی شەهوەت و حەزی ئەم هەموو کچ و ژنانە لە پێناوچی!! خۆ ئەوان بەخۆکەرو هەڵپەڕاوی ئەوان نین ، تا ئەم کارە بکەن. لەڕەشدا باس و گۆڕانەوەی ئەوانە دەخەینە ڕوو ، کە هەموو مرۆڤایەتی شەرمەزار دەکات.
" لە خەتەنەکردنی دوو مانگ لەمەوبەری ، هەربەتەنیا ئەو خەتەنە نەکرا، گەڵ ژنی لادێی دیلی دیکەشیان لە گەڵ ئەو دا خەتەنەکرد…. ل258"
" تۆ ئێزدییەکی قەحبەی کافری… بۆیار دراوە خەتەنەت بکەین، ئەو پنتکە زیادەیەت ببڕن. سوپاسی خودا بکە کە ناتسووتێنین و

هەڵتناواسین. ل266″
” بەسەزمانە … باسی بۆکردم چۆن بە زۆر لاقە کراوە لە لایەن ئەمیرێکی شیشانییەوە… دواجار هەلاتبوو، بەڕام گرتیان و بردیانەوە…. بەزۆر و بەشێوەیەکی سەرەتایی و دڕندانە خەتەنەیان کردبوو…. ل196″

لاقەکردن و سوکایەتیی پێکردن پیشەی هەمیشەیان ، بڕوانە ئەو کیژو ژنانە ، لاقەدەکەیت وخەتەنەی دەکەیت و وەك قەحپە سەیری دەکەیت دواتر وشەی کافربوونی دەدەیە پاڵ . ئەوجا سوپاسی ئەوان بکەیت کە (نەیانسووتاندووە و هەڵیاننەواسیووە). ئایا ئەم سوکایەتییە ، گەورەترین کوشتن نییە ، ڕۆح و کەسایەتی بۆ هەتا هەتایە پارچە پارچە دەکەیت! بە ڕۆژ سوکایەتیی و بەشەویش ، خۆیان بە قوربانی ناو گەڵیان دەکەن . بە کافرو قەحپە ناویان دەبەن ! لەلایەکی تریش پێشبرکێ دەکەن لە سەر کچ و ژنەکان لە خۆیان مارەدەکەن و کە تێردەبن و دەیفرۆشنەوە بە هاوڕێیەکی خۆیان و هەوڵ بۆ بەدەستهێنانی یەکێکی تردەدەن.. لەوانەیە جوانترین پێناسە بۆ هەوشت و کار و کردەوەی ئەو دەستەیە ، هەر ئەوە بێت ئافرەتێك بەم شێوەیە باسی دەکات.

” لەم دونیایەدا لە کوشتن و گان وگوللە و پارە وسامان بەولاوە، هیچی دیکە نازانێت…. ل186″
سووکایەتیی و مردنی هەمیشەیی
کچ و ژنانی ئیزدیی بەوە ناسراون ، خاوەن هەوشتی بەرز و داوێنپاکی و بوێری و ڕاستگۆن. پابەندی ئایینی خۆیانن و لە یاساو ڕێسایەکانی خۆیان لانادەن و پێگەو بەهاو کەسایەتیی خۆیان هەیە. ئەمانە بە ئاسانی ئایینی خۆیان ناگۆڕن ، تووشی کوشتن و هەڵواسین دەبن ، یان بە زۆری ئایینەکەیان پێدەگۆڕن و سووکایەتییان پێدەکەن. لەوانەیە دیمەنی ئەو هەرزەکارو کیژۆڵە ئیزدییانە ، ئەوەندە ئازارهۆن و خەمهێنەر بێت ، هەر لە ڕۆژیی دوایی بچێت ، کاتێ نایانەوێت ئایینەکەیان بگۆڕن ، لەبەرچاوی خەڵك (نموبازار) ، بە ووتی دارکاری دەکرێن و پرچیان دەتراشن و هەتکیان دەکەن. بەڵام ئەوان سوورن لە سەر ئایینە پیرۆزەکەی خۆیان و بەرگەی هەموو سووکایەتییکیش دەگرن.. ئەم ڕووداوە ، هەر لە ڕووداوەکانی کۆمەکوژی جووەکان دەچێت کە زمان ناتوانێت بگێڕتەوە و چاو توانای بینین نییە ، چونکە ئەوەندە قیزەونە.

“ئێمبڵەکە لە لە ناوەڕاستی بازاڕەکە ڕاوەستا و چوار چەکداری لێ دابەزین، لە پشتی پیکابەکە شەش کیژۆڵەی ڕووتو قووت ، تەمەنیان

نزیکی یەکە ، هەردەمی جمکن و لە یەك هەحمەوە دەرچوون. لە شەرم و ئابووی خەیاندا هەر ئەوە نییە بتونەوە... هەموو بە یەك زنجیر بەستراونەتەوە... ل35″

" روخسار ئاوەییەنەکە چووە ناو پیکابەکەوە ، یەکە یەکە دەستی لە سمتیان دەدا، وەك گرانی هەسەنگنێ، بە شێوەیەکی شەرمەزارانە و بێئابرووانە ئەوەی دەکرد، بزەی سەرکەوتنی دەخستە سەر لێوی، بەوەشەوە نەوەستا نووکی دارەکەی بە کەمی یەکێ لە کچەکاندا کرد... ل41″

" کە قامچییەکەیان بەرزدەکردەوە ، شونەکەی گورجێ خونی لێ دەچڕا، کە قامچییەکەیان دادەهێنایەوە، پریشی خونی جەستەیان بەملاوبەولادا دەپرژا، سێیەم کچی ێیزی یەکەم سەری لاربووەوە و لە هاوارکردن کەوت، پەستی بووبووە نەخشەیەك لە خوێن ولە ناو گەێیشیەوە میز بە ێان وقاچیا هاتە خوارەوە. ل42″

بوێری کیژ و ژنان هەمیشە سوورن لە سەر ئایینی خەیان ، دەزانن لە لایەن ئایینێکی تر ئەم سوکایەتییەیان پێدەکرێت. ئەوان خەڵاگرن ، لەبەردەم راسپاردەو بێیارو یاساکانی ئەوان (نا) دەڵێن. بەڵام ئەوان بێتاوانن لە بەردەم هێزێکی وا ، کە دیلی دەستی ئەوان و ئەوانیش دڵخی ناکەن لە لێدان و ئازار و کوشتن و ملکەچکردنیان بە زۆرەملێی .. کەچی ئەوان مردنیان پێخەشترە ، بە سەربەرزی و شکێیی دەزانن ، نەك مل بێداواکارییە سەپێندراوەکانی ئەوان دابدەن.. بێ ئەمەش نمونەی ئازایەتی و هەوێستجوانی ئەوان دەبیندرێت. مەرگ هەدەبژێرن، نەك ژینی ژێردەستی و چەوساندنەوە.

" لەشەرمی نامووسی خەمدا خەریکە دەمرم، هیچم ناوێت لە مردن بەولاوە...بەناوی دینەوە بە قەحبە بووم... هەموو ڕۆژێك جاشێك بە ناوی دینەوە لاقەم دەکات... هەرچی پاکی و خاونی لە جەستەمدا هەبوو هەموویان مژی و پێیان کردووم لە ژار... ل309″

بوێری ئەو کیژیانە زۆرن ، نایەنەوێت بە زۆر وەك دەسکەوتی شەێ و لەلایەن ئەو هێزە دەستدرێژیان بکرێتە سەر ، یان لە ڕێگای مارەکردنێکی ناچاری و بچنە باوەشی دوژمنەکانیان ، نەخاسمە کەسانێك پیر و گەورەی وەك باوکیان بێ تێرکردنی حەزو ئارەزوویان بەردەبنە گیانی ئەم کچ و ژنە دیل و داماوانە. نمونەی وەها زۆرن ، لەم ڕۆمانە پەنجە بێ ئەو کیژڵەیە دەبەین، کە گوندەکەیان تووشی سەربڕین و کۆشتارگەی مەزن هاتووە،

"کچێکی تازە هەڵچووی دانیشتووی گوندی (کوجو)خێی کوشت، کە زانیی وەکو دەسکەوتی شەێ بە ئەمیرکیان بەخشیوە... ئازایانە خێی خنکاند...ل339″(**)

رووداوه سەیرەکان

رووداو و هەواڵی سەیرلە سەر کار و کردەوەکانیان گومان لێ بووە ، یان لە گرتەی (قیدیۆ و ئینتەرنێت)، هەواڵی پێ شك و جەرگبڕمان پێش چاو هاتووە. لەم ڕۆژانەش ، شتی وا زۆرە ، کاتێك کەسێك ، کارێك ئەنجامدەدات کە بەدڵی ئەوان نییە ، تووشی سزای توند دەبێتەوە ، کارێك پێش هاتنی ئەوان ئاسایی بووە، هیچ شەرم و تاوان و ناشیرین نەبووە. بەڵام ئەوان کاری وا نیشانی بکەری کارەکان دەدەن ، زۆر قیزەونترە.. منارێك لە سەر گۆرانی عەرەبی و پانتۆڵا و جگەرە و مەی و نوژنەکردن.. بە قامچی و دار وپەت ، دڕەخی بۆدروست دەکەن…
"گەنجێ بە هۆی تاوانی جگەرەکێشانەوە لە یەکێ لە چایخانەکان پێستی بەدەم قامچیەوە دادەماڵرێ ، دوو ڕیشداریش هەریەکە و سەرکی پەتەکەیان گرتووە ، دارەکەش بۆ شکاندنی قاچی گەنجێکی دیکەیە، چونکی تاوانێکی گەورەی کردووە و پانتۆڵی جینزی لە پێدا بووە… هەینی ڕابردوو ژنکیان هەواسی، چونکی ملکەچی مێردە مجاهیدەکەی نەبووە. … ل66"
لەسەر مەیخواردنەوەش ، بە نەعل و پێاو لە مەیخۆران دەدەن ، گوایە فەرموودەی پێغەمبەری لە سەر جێبەجێدەکەن.
" ئەمە مەیخۆرە ، نەفرەتی خودای لێ بێت و شەرمەزاری بکات… بە نەعل و لقی دارخورما لە مەیخۆران بدەین… ل69"

دەستدرێژیکردنە سەر ژنان

هەر شونێك لە لایەن ئەو هێزە داگیرکرابێت و دەستیان بەسەرداگرتبێت ، ئەگەر بۆ کاتژمێرکیش بێت ، کارەسات و تاوانی خوناویان ئەنجام داوە ، کوشتن و هەفاندن کاری سەرەکییان بووە، کچ و ئافرەتە بە شووەکان وبگرە پیرەکانیش، وەك دەسکەوت و خەڵات و پاداشتی سەرکەوتنیان هەپێش خۆیان داون . دەستدرێژیان کردونەتە سەریان و لاقەیان کردوون. تەنانەت بەزۆری و زۆرداری لە بەرچاوی خێزان و باوك و براکانیان یان دایکیان! دەستیان بۆ بردوون و جەستەی پاکیان پۆ ژەهر وپیسایی وشەهوەتی بۆگەنی خۆیان کردووە.. کچانیان بە دیاری بۆ گەورەکانیان بردوون و ئەوانیش وەك گورگی هار، چنگیان لە جەستەی ناسکیان گیرکردووە .

زۆریشیان لە بەرچاویان هاوسەرەکانیان کوشتوون و سەریان بڕیوون. یان لەدایکیان جیاکردونەتەوە و بۆ کرین و فرۆشتن و بازرگانی پێکردن ڕەوانەی شونێنی تایبەت بە خۆیان کردوون. بۆئەمە کچ و ژنانی

ئیزدیی و مەسیحی بە بیانووی ئایینی جیاواز و کافربوونیان هەرچی خوا پێی ناخۆشە ، لە بەرامبەریان ئەنجامی دەدەن.. چیرۆکی ئەو دەستدرێژیانە ئەوەندە زۆرن ، هەموو کتێبان و گەڕەك و گوند و شار و ئاردوگایەك ، چیرۆکگەلی وا ، سەیرو قیزەوەن و سووك و ویژدانهەژێن و توقینیان تێدا ئەنجامدراوە.. مرۆڤ لە بیستن و بینین و گێڕانەوە ، شەرمەزار دەبێت.. مێژوکی هەش و تاریك و خوێناویی و پڕکارەساتە کە تێدا ژنان قوربانی گەورەن!لەسەر زاری ئەو ژنە دێزەخدیوانە ، ئەوها باسی تاوانەکان دەکەن…

"خەڵکێکی زۆریان کوشت ، بە بێ هۆ، دەستدرێژیان کردە کچ و کچێەکان و ژنە بەشووەکان. ل25"

" لە پێش چاوی باوك و برایانەوە دەستدرێژییان کردێتە سەر کچەکان، ئەمە لە سەرەتای داگیرکردنەکەدا ڕووی دا ، ئیسلامی درندە نازانین لە کام بیابانەوە پەیدا بوون… ل58"

" زۆر بە ئاسانی هاوسەرەکەمیان کوشت، لەبەر ئەوەی دووگیان بووم و مانگی خۆم بوو، وازیان لێ هێنام… ل74"

" هاوسەرەکەمیان سەربڕی، بە بەرچاومەوە، وەکو بەرخ سەریان لە لەشی جیاکردەوە… ل76"

بازرگانی کردن بە کچ و ژنان

یەکێك لە هەرە ناشیرینەکانی ئەو هێزە تاریکپەرستە ، بازرگانیکردن بە کچ و ژنان و فرۆشتنیان بە دەست و لایەنگر و کریارەکانی خۆیان. بۆئەمەش بازاڕێکی گەورەیان بۆخۆیان دروستکرد و کەوتنە مامەلەکردن بە جەستەی ژنان و فرۆشتنیان بە نرخێکی هەرزان. ئەمەش جۆرێکە لە سوکایەتییکردن بە مرۆڤ . ئەمە ئەو کارە کرین و فرۆشتنی دیل و کەنیزەکان لە چیرۆکەکانی (هەزارو یەك شەوە)(***) دەبینن کە چەندین سەدە ئەم بازرگانیکردنە ڕوویداوە. بەڵام بە سەردەمی ئێستا و لەلایەن ئەو هێزەوە ئەو پەری سوکایەتیکردن بە پیرۆزییەکانی مرۆڤ و ئایین ونەتەوەکان دەکرێت.. هێشتاش ژمارەیەکی زۆری ئەو ژن و کیژانە بەم شێوەیە بێ سەرو شوێن کراون و چارەنووسیان نادیارە. هەندێکی تریش ئەوەندە دەستاو دەستیان پێکراوە لەو شار بێ شارێکی تر گواستراوەتەوە ، وەك دەسکەوتی شەڕ مامەڵەی پێوەکراوە.. ئەو هێزەی لە پێناو خودا دەجەنگێت ، دیویکی تری بازرگانیکردن و پەیداکردنی پارەو سامان وماڵە. هەرچی حەزیان کردووە و ویستوویانە بێ دەستکەوتنی خەون و حەزو سامانەکانیان.

بێ ماندوو بوون بە ناوی مجاهید و ئەمیر و خەلیفە بۆخۆیان دەستەبەر کردووە. بۆئەمەش هەمیشە بەدوای کچ و ژنانی جوان وناسك

گەاون و لە دەوری خیان کەکردونەتەوە. یان لە نو خیان وەك دیاری و بەخشیش دەستاودەستیان پەوەکردوون. یان لە رگای دەلالەکانیانەوە بە پارەیەکی کەم هەرزانفرش کراوون.
"هەموو ژنە ئزدییەکان ، کەنیزەی دیلن . زربەیان لە موسا و ەقەقە و حەلەب و فەلوجە فرشران... هەر داعشك بەشی خی لە ژنە کەنیزە دیلەکاندا هەیە، دەتوانت بیانهیتەوە لە گە خیدا ، دەشتوان بیانفرشتەوە بە هەرکەسك بیەوت ، تا شت پارەی دەسکەوت... ل54"
" ژن و کچە دیلەکان دەفرشن، یان بەسەر موجاهیدەکاندا وەکو دیاری دابەشیان دەکەن، ... ل152"
خیانەت
کارەساتەکە ، هەر ئەوە نییە دەقەرك ، دەکەوتە دەستی هزکی بگانە ودەندە. ئەوی لە خەیای خەکەکە بە ئاسانی باوەناکرت و ناچتە مشکیان ، چن ئەوها بە ساناهی و بەو شوە بەرفراوانە هەموویان وەك مەك بدرنە دەستی ئەم گەلەگورگانە. پشت لە خاك و خەکەکە بکرت و بەرگرییەکی ئەوها نەکرت کە شانازیی پەوە بکەن.. ئەمەش بە جرك لە فرشتن و بازرگانیکردن بە پیرزیەکانیان دەزانن.. هەموان پشتی تدەکەن . ئەم کەمەکوژیە دووبارە دەبتەوە، کە لە لایەن دەسەات و نەتەوە و هز و دەمارگیری ئایینی لە ابردوو بەرامبەر بە ئزدییەکان ئەنجامدراوە. بیە ئەم ەخنەیە بە ئاشکرا لە دەمی کەسایەتییەکانی نو رمانەکە دەبیسترت ، کە ئەمە بە خیانەت و فرشتن بە هزکی دندە لە قەمی دەدەن.

" سەگەکانی حکومەت و دەسەات و حزبەکان بە تەنیا جیانهشتین... ل57) "
تەنانەت پرسیارەکە ئاراستەی هزە کوردییەکان و پشمەرگەش دەکرتەوە کە بەو شوەیە نەبووە شایەنی باسکردن بت . چونکە دەقەرکی بەرفراوان ئەوەها بدرتە ئەو هزەیە کە بەرگریکردن و شەکردن وەك پویست نەبووە.
"هەموویان ئمەیان خەتاند...حکومەت فرشتینی ، پشمەرگەش ئمەی فرشت...من هەموو کەسوکارەکەم لە دەست دا و کەسیان نەمان... ل229"
جا خودی کارەساتەکە ئەوەندە مەزنە ، مژووی مرقایەتی شەرمەزار دەبت . کە بچی ئەمە بە ئاسانی ووبدا. بئەمەش پرسیارگەلك ، روبەرووی ئەوانە دەبتەوە . کە کەمتەرخەم بوون لەم کارەساتە گەورە و جیهانەژنە. کە تدا مرق هەست بە شەرمەزاری دەکات. چونکە ئزدییەکان زەرەمەندی یەکەم بوون و خاك وئایین و بنەماەو

خۆزانەکانیان، بوونە قوربانی ئەو شەڕە نەگبەتییە، کە ئەوان بۆتاوان وهەرچی تاوانی ناشیرینەو نەخوازراوە بەرامبەریان دەکرێت. بڕینێکە ساڕێژبوونی نییە لە مژووی ئێزدییەکان.

" لە هەرماێیکی ئێزدیدا، کوژراوێك و دەربەدەرێك و ونبوویەك و دیلێك هەیە... ل75"

لە ئەنجامی خوێندنەوەی ئەم ڕمانە ، مرۆڤ هەست بە گەورەترین کێژان دەکات. چەوسانەوەو زوڵم و ستەمی و دەستدرێژی و سێنەوەی ناسنامەی نەتەوەو ئایینی ومەزهەبی . بێبەهاکردنی مرۆڤ بە بگوێدان بە تەمەن و ڕەگەز و شکاندنی شکۆ و پیرۆزیەکانیان. ڕووداو و کارەساتی جەرگبڕ و ترسناك ، کە تێدا کۆمەکوژیەك نیشانی جیهان دەدات ، دادگایەکان لە ئاستیدا شەرمەزاردەبن و مافەکانی مرۆڤیش لەم بارەیەوە تەنها دەبنە قسەو برگە و ڕستەی سواوی نێو بەیاننامەو مانشێتی ڕۆژنامە و تیڤییەکان. ئەم ڕمانە کۆی بەگەو ڕووداو و مەرگ وئازاری بکۆتایی دەڤەری ئێزدییەکانە ، ئاوێنەیەکی ڕاستی ئەو مژووەیە ، کە کچ و ژنان ، لە دۆزەخی هەمیشەیدا ، دەنگی ئازارو هاواری بۆتاوانیان دێت. بڕینێکی قووڵەو ساڕێژ نابێت وخوێنی لێ دەچڕێت . ئازارەکانی ئەم ڕمانەش ، نە هەر بەنووسینێکی بچووك ، بەکو دەیان فیلم ناتوانرێت مشتێك لە خەروارێکی ڕووداوەکان بخەنە ڕوو.

سەرچاوە و پەراوێز :

1. پاکیزەی شنگال، وارید بەدر السالم، وەرگێڕانی : ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل، 2018 ، سلیمانی. چاپ و پەخشی سەردەم .
* ڕمانی(سەلیم بەرەکات) بە ناوی (سبایا شنگال)ە.
2. ئافرەت لەودیو پەردەی حەرەمسەراکانەوە ، حەسەن ئازاد، و: وریا قانیع ، چاپی یەکەم ، 2007، هەولێر.
**. کۆج : گوندێکی ئیزیدی نشینە و (23) کیلۆمەتر لە ڕۆژئاوای شنگالە. (داعش) ژمارەیەکی زۆری خەڵکی ئەو گوندەی کۆمەکوژکرد و ژمارەیەکیش بە دیل گرتن و ماڵ و موڵکیشان بە تاڵان بردن. بۆ زانیاری زیاتر لە سەر گوندی (کۆج) و ڕووداوەکە بڕوانە : کتێبی (جینۆسایدی ئێزدییەکان … کۆج)، داود مراد خەتاری ، وەرگێڕان و ئامادەکردن : تەها سلێمان ، چاپی یەکەم ، 2015.
* * * هەزار و یەك شەوە ، لە لایەن (جەوهەر مەحمود داراغا) وەگێڕاوە بۆ کوردی ولە ناوەندی هونەری وێنەگرتن ئەندێشە، بە

چواربەرگ، چاپ کراوە. چەندین سەدەیە ئەم چیڕۆکانە دەگێڕدرێنەوەو بەشی زۆری چیرۆکەکانیش باس لە بوونی کرین و فرشتنی ژمارەیەکی زۆری کەنیزەو خزمەتکاروکویلە کراون

تێبینی : لە هەفتەنامەی (ریگای کوردستان) ، ژ (1143) بەشی یەکەم ، ژ (1144) بەشی دووەم ، بڵاوکراوەتەوە.

بۆچی کەم ئاوی لە توێژینەوە ئاتی ناوین دا، دەبێتە مایەی شۆڕ و هەرا … لە ئەنجامدانیدا: هەڵە بەرزنجەیی

بۆچی کەم ئاوی لە توێژینەوە ئاتی ناوین دا، دەبێتە مایەی شۆڕ و هەرا.
جەنگ و ووبەووبوونەوە لە توێژینەوە ئاتی ناوین دا. دەتوانێت خراپتریش لە هەنووکەدا ئاو ببێتەکی گرنگ دەبینێ لە زۆر بەت.
شۆڕ لە پێناوە هەر تکە ئاوێک دا
نووسینی :Christian Böhme,Berlin
Thomas Seibert, Istanbu

لە ئەنجامدانیدا: هەڵە بەرزنجەیی

-_____

توێژینەوە ئاتی ناوین،6% ی دانیشتوانی جیهان پێک دێنن،لە 1% توێژی ئاوی خواردنەوەی لێیە. توێژینەوە ئاتی ناوین و باکووری ئەفریقا لە قاقە و وشکترین ناوچەکانی گەی زەوین. قاتووقی ئاو، لەم دەڤەردا بەردەوام هەرا و کێشی ناوخێیی و دەرەکی گەرم دەکات.

بە بارودۆخی دژوار و ناخۆشی کەم ئاوی، هەکار زۆرن لەوانە:
ـ گۆڕانی ئاو و هەوا و بەرزبوونەوەی پلەی گەرما لە هاوین دا تا پلەی 50، کە ساڵی پار لە کوت باندە بە هەی گەرماوە کوتوونەتە

سەر زەوی بە مردوویی. هەندێ لە زانستکاران ترسی ئەوەیان هەیە، چەند ناوچەیەکی کەنداوی فارسی لە کەمتر لە ١٠ ساڵی داهاتوودا، کەس نەتوانێ تێیاندا بژی. ساڵانەکە سەردەمی وشکبوونەوەی بەردەوام هەووی لەم ناوچەیە کردووە. لە ئیسرائیل چەند جێگە و هۆبارێکی ئەملاولای هەوباری ئەردەن وشکبوون، لەبەرئەوەی 5 ساڵە باران کەمتر دەبارێ لە جاران و هەتا بێت باران بارین هەوو لە نەمان دەکات. فاکتەکی تری ئەم بارودۆخە، زیادبوونی ژمارەی دانیشتوانی ناوچەکەیە بە ڕێژەی 2% ساڵانە. ئەمەش زیاتر بە شارکانەوە دیارە،کە هەتا بێت خۆڵەک هەوو لە ناوەندەکان دەکات.
ئاوی تینیوویەتی ملیۆنەها قاتی خۆڵکی نادرێت. بەم جۆرە لە ئێستادا ئاو لە زەر شێ و هەرای ڕێژەیاتی ناوەڕاست دا، ڕۆی گرنگ دەگێڕێ. بەنداوەکانی سووریا و عێراق ئامانجێکی گرنگی داعش بوون، بە دەست بەسەرا گرتنیان لە مەیدانی شەڕدا. هەزی تەقینەوەی کەشۆ و هەراکان لەسەر ئاو 3 هەوباری ڕێژەیاتێ، کە لە وڵاتانی دراوسێوە هێدەقوڕێن و دێن. ئەمەش وا دەکات شەڕی دابەشکاری/ ئاودابەشکردن، سەرهەڵبدات. نیل لە قوڵایی ناوەوەی ئەفریکاوە دەژێتە میسرەوە. دیجلە و فورات سەرچاوەیان، وا لە تورکیا (لەڕاستیدا سەرچاوەی دیجلە و فورات لە کوردستانێ و نووسەرانی ئەم بابەتە نیان ویستووە، ئاماژەی پێ بدەن و باسکی شەڕی کورد و دەوڵەتی تورکیای داگیرکەر بکەن ــ و). لە توژینەوەیەکدا لەمە کەم ئاویی لە جیهان دا، بانکی جیهانی هاتە سەر بیارێک، دەوڵەتانی ناوچەکە دەبێت زیاتر پێکەوە کار بکەن، تاوەکو" ئاسایشی ئاو" زیاتر بکەن. ئایا ئەمە جێبەجێ دەبێت؟.

تورکیا،عێراق، سووریا تورکیا

تورکیا جیا لەو وەتانەی دراوسێی باشووریی، بە بڕاورد لە ئاودا وەتەکی دەوڵەمەندە. تورکیا بڕبڕستی ئاوی تۆوراتی هەردوو دیجلە و فورات دەکات، کە بڕەو باشوور دەڕۆن، لە ڕێگەی تۆڕێکی گەورەی بەنداوەوە لە باشووری ڕۆژئاوای ئێنادەڕۆ،(گاپ – و) بە بیانووی بەدەستهێنانی سەرچاوەی وزە و ئامانجی ئاودێری وەات و دەروبڕیەوە ئاو گل دەداتەوە. سووریا و عێراق دێیان ساڵە گازندە و هاواریانە لە سیاسەتی تۆندوتیژی ئێنقەرە. گومان لە تورکیا دەکرێ، بیەوێ چکە چکە ئاو بە دراوسێکانی بڕ بداتەوە. ئێنقەرە بڕدەوام ئەو تەماتانەی ئاڕاستەی دەکرێ ڕەتدەکاتەوە. بە کەتاییهێنان بە گازندەیی درواسێکان. لە هەنوکەدا بەنداوی Ilisu لەسەر ڕووباری دیجلە، لە ناوچەی خواروووی ڕۆژهەڵاتی باتمان هەرای ناوەتەوە، کاربەدەستانی تورکیا سەرەتای مانگی6 دەستتیان بەکارکردن، حەوزەکانی پشت بەنداوە زبەلاحەکە پڕ بکەنەوە. دوای هەفتەیەک ئەم کارە ڕاگیرا، لەبەرئەوەی بەهەی کەمبوونەوەی ئاوەوە، ناڕەزایی تۆندی بەغدا بەرز بۆوە.

ئیلیسو، لەناوخەی تورکیاش دا مشتومڕی لەسەرە، چونکە دەبێتە هۆکاری شارەکی دەرینی وەک حەسەنکەف(شارەکی دەرینی کوردستانە – و) و نزیکەی ٢٠٠ گوند و ناوچەی تریش ببن بەژێر ئاوەوە. پارێزەرانی ڕۆژئاوا، لەم پڕۆژە گەورە ملیاردییەدا، خەیان لەم پڕۆژەیە کشانەوە. بەهام مەسەلەکە بە عێراق زۆر لە پارە زیاترە. ئەم وەتە

3/4 سە لەسەر چواری پێداویستی ئاوی خواردنەوەی لەو ئاوانە بەدەست دێنن، کە لەپشت سنوورەکانەوەیەتی. وەک دیجلە و فوراتیش سەر بەم سەرچاوانەیە – بەپێی قسەی عێراق تورکیا لەرێش ئاو دەگرێتەوە. لە ئابووردووا عێراق توانای ئاکشانی 30 ملیارد مەتر سێجا ئاوی لە دیجلەوە هەبووە. وەزیری ئاو حسن النجیب لە سایی ئابووردودا بە رۆژنامەی"Independent"بەریتانی وتووە. ئەو لە ئەمدا خشحاڵە، ئەگەر 16 ملیارد ئاو بێتە وەاتەکایەوە.

کێشەی کەم ئاوی ئێستکی گرنگی بینی لە سووریادا لە سایی 2011 دا، کاتێ ئاپەینەن دژ بە سەرەک بەشار ئەسەد سەری هەدا، چونکە زنجیرەیەک خراپی لە بەروبووم، دەیان هەزار کەسی لە خەک لە گوندەوە دەرپەاند و چوونە شار. کە ژمارەی زۆری بێکاریی هێندەی تەشەوان و تێکەوپێکەی کرد. لەشەی ناوخدا بەردەوام ئاو بەمبەست وەک چەک بەکارهێناوە، نێتەوە یەکگرتووەکان ئەخنەی لە ڕژمی ئەسەد گرت، ئەو ناوچانەی کە لەلایەن یاخیبوونەکانەوە، کەنترۆڵ کرابوون، لە ڕژئاوای باکووری دیمەشق بەمباران کرد و سەرچاوەی ئاوی لە 5,5 ملیۆن مرۆڤ بەماویەک خاپوور کرد. هەروەها ئاپەیوکانیش لەوە سە ناکەنەوە، ئاوی ئەو ناوچانە بگرنەوە،کە لەلایەن ڕژیمەوە بۆمبەوە دەبرێن. بەهەی ئەم هەرا و کێشانەوە ژێرخانی وەات زیانی زۆری پێ گەیشتووە. کەنال و دامووەزگای پێمپی ئاودێرهێنان تێکشکاون و سایانکە ناتوانن بڕیەکان چاک بکەنەوە.

میسر/ سوودان/ ئەسیۆپیا

Auch im bitterarmen Jemen ist sauberes Trinkwasser Mangelware.Foto:Abduljabbar Zeyad/Reuters

پرۆژەیەکی زۆبەلاح دەوری 1500کم لە باشووری دەوڵەتکەی، وای

کردووە وەاتی میسر ترسی ژیانیان لا دروست بەت. ئیسیەپیا دەیەوە لەم ساەەدا گەورە بەنداوی لەدایکبوونەوەی ئیسیەبیا تەواو بکات. پرۆژەیەک بەهای 5 ملیارد دەلار لەسەر ەووباری نیلی شین، کە دەبەتە هەی ئەوەی بەرهەمی وزەی وەاتانی ئەفریقا دووقات بکات. میسر 95% زیاتر پشتی بە ئاوی نیل بەستووە، لەم بەنداوە ئەفریقاییەدا مەترسی لەسەر مەرگی خەی دەبینەتەوە. نیوەی زیاتری ئاوی میسر لە نیلی شینەوە دەت کە لەسودان لەگەە نیلی سپیدا تەکەە بە یەک دەبنەوە. هەکاری هەراکە ئەوەیە ئیسیەبیا گەرەکەتی بەزووترین کات بەنداوی ئاوەکان پە بکاتەوە. حکومەتی ئەدیس ئەبابا،دەیەوە زەر بە خەرایی پرۆژەکە بخاتە کارەوە، تاوەکو بەپەی توانا دەست بە بەرهەمهەنانی سەرچاوەی وزە بکات. میسر هەوەدەدات ئەم پرەسەیە درێژە بکەشە. ئەگەر بەت و ئەم پرۆژەیەی ئیسیەبیا بەنداوی ئاوەکە، بەتە هەی کەمبوونەوەی تەنها 2% لە ئاوی میسر، دەتوانە 80.000 هەزار هیکتار زەوی کشتوکاە وشک بکات، ئەمەش هەەشەئامەز و ترسناکە.

لە لایەکی ترەوە دەوەەتی سودانی درواسەی ئەسیوپیا، خەشحاەی خەی بە اەەوی ئەم پرۆژەیە بەنداوە دەربەی، کە بە هەیەوە لافاوی ەووباری نیل بەربەست دەبەت. لەسەرو ئەمانەشەوە سوودان دەیەوە ئەلەتریکی زیادەی ئیسیەپیا لەسەرچاوەی وزە ئاویەکان بکرە. تەنانەت ئەگەری کەشەیەکی سەربازی لە نەوان میسرو ئیسیەبیا، لەکاتی خەیدا لەسەر پرۆژەی بەنداوەکە دەرکەوت. لە دیدارەکی لەوتکەدا لە مانگی 6 ئەمساە دا, عبدالفتاح سیسی و سەرەک وەزیرانی ئیسیەبیا ئابی ئەحمەد, بەفەرمی چوونە شەەکەوە. بەەام گرژیەکان لەسەر ئەم پرۆژە بەنداوە نابەتەوە. پەش چەند حەفتەیەک سەرەک ئەندازیارانی ئەم بەنداوە، Simegnew Bekele، لە لایەن کەسەکی نەناسراوەوە بە گوولەیەک کوژرا.

غەززا/ ئیسرائیل

Verseucht. Wer bei Gaza-Stadt ins Wasser geht, riskiert seine Gesundheit.Foto: Amir Cohen/Reuters

کە لەلای شاری غەززا بچێتە ناو ئاوەوە، سەرکەشی بە تەندروستی و لە خراپترین دۆخ دا تەنانەت بە ژیانی خۆیشی دەکات. لەوە دەریای سپی ناوەڕاست پیس و ژاراویکراوە. هەمان شت بۆ کەناری دەریاچەکە، کە وا باشترە دایک و باوک نەهێڵن منداڵەکانیان لەوە یاری بکەن. لە بارەکی تردا ئۆگۆری تووشبووون بە نەخۆشی/ درم لەو ناوە هەیە. ئەمەش شتی سەیر و چاوەڕوان نەکراو نییە. مەزەندە دەکرێ ،ەڕزانێ 100.000 مەتر سەجا لە ئاوەڕۆ و چەکاو بژێتە ڕێنگە ناو دەریاوە یاخود ڕوون نییە بچێتە ژێر زەوییەوە ــ پیسی و بۆگەنی ئاوەکی زۆر بە دانیشتوان دروست دەکات. ئەمە تاکە مەترسی نییە.کە پەیوەندی هەبێت بە ئاوی نایابەوە. بەم شێوەیە ئاوی ژێر زەوی بەردەست لە ڕووی جۆرێتی و چەندایەتییەوە بەش ناکات. بەڵێ ژمارەی زیادی دانیشتوانی ئیسرائیل و میسر و ناوچەکانی کەنار دەریای چە بەدانیشتوان، کە ژمارەیان نزیکەی2 ملیۆنە مشوریان بخوات.
بەپێی بیروڕای شارەزایان و پسپۆران 95% ئاوی بەڵوعە، بە بەکاربردنی مرۆڤ گونجاو نییە/ نۆگونجاوە. پیس و ژەهراوی بووە. سنووری بەهای ڕۆکخراوی تەندروستی جیهانی بۆ نیترات و کلۆریدا بۆ چێی و فراوانی تەدەپۆڕێندرۆن. ئەمەش چەندین هۆکاری هەیە:

بۆ نموونە، هیچ دیار نییە و ڕوون نەکراوەتەوە، ئاوی پیس و چەکاو ،خۆڵ و خاشاک ، پڕین و دەرمانی نەهێشتنی جۆجانەوەر دەچنە ئاوی خواردنەوە_ بەڵام دامودەزگا و ئامێری پاڵاوتن و پاککەرەوە نییە. 3

جەنگ لە 10 ساڵی ڕابووردووەدا، گورزی کوشندەی لەو ژێرخانە ئابووریەی هەیە و لەبەردەستدایە داوە. کەم ئاوی کارساتکی گۆڕیە، ئیسرائیل ساڵانە چەندین ملیۆن مەتر سێجا ئاو فڕاهەم دەکات و هەشتا هەزار بڕش ناکات. پەویستە ئاوی سوێر لەخۆکەی پاک بکرێتەوە و دامودەزگای ئەم کارەش زەرگرانە و تەچووێکی/ خەرجی زۆری دەوێت، کارەبای چە و کەرەسەی بیناکردن، لەو کێنار دەریایە زەرزەحمەت چنگ دەکەون. حکومەتی ئورشەلیم دەترسێ، دەسەڵاتدارانی حەماس سوودی خراپ لەو ڕەوانکردنانە بە ئامانجی خۆیان وەرگرن، بە نموونە لە ڕێگای دروستکردنی تونێلی هەرش بردنەوە.

سەرباری ئەمانەش بڕدەوام کەمبوونەوەی بارانیش ڕێگرێکی تر،کە ئاوی ژێر زەوی لەناوچەکەدا زیاد بکات. لەمانەش زیاتر ئەو ئاوەی هەیە، بە گوێدانە هیچ شتێک تاڵان دەکرێ و ئاوی دەریا دزێ دەکاتە ناو بەندەوکانی پاشکەوتکردنەوە. جێی سەرسوڕمان نییە، کە نێتەوە یەکگرتووەکان و بانکی جیهانی هۆشداریی دەدەن،کەرتی غەززا لە دوو ساڵی ئایندەدا دەست نادات بە ژیان.

ئەو گرفتارییەی غەززا لە هەنووکەدا، ئیسرائیلیشی گرتەوە. ئاوەڕۆی پیسی و چەکاوی کێناری دەریا،لە ڕێگای دەریای ناوەڕاستەوە بەرەو ڕووی دەوڵەتی جولەکە کەوتەتە ڕێ. لەبەردەم ئەمەدا مرۆ هەوڵ دەدات بە نموونە لە ڕێگای بەربەستەوە خەی بپارێزێ. دەرئەنجام دابینکردنی ئاوی خواردنەوە بە هاوڵاتی، شوێنکی سەرەکی و بەرایی داگیرکردووە و بڕشکە لە بنەماکانی ئاسایش. ئیسرائیل دەستکەوت و قازانجی زۆری هەیە: ئەگەر کارەکە ئەوە بێت ،کاریگەرانە ئاو بکاربهێنن، وا سوپاس بە بوونی زانیاریی و شارەزایی و ئەزموونی Knowhows تەکنیکیی زۆر، کە دەیان ساڵە لە ئیسرائیل لەبەردەستدایە وئیسرائیل یەکێکە لە دەوڵەتە پێشکەوتووەکان. بەهاوکاری ئەو ئاوەی لە خۆ پاک دەکرێتەوە، دەتوانرێ بڕشکی زۆری پێداویستییەکان فڕاهەم بکرێ، بەبێ نەک لە بواری کشتوکاڵ دا.

لە دەستگا و ئامێری لەم چێشنەش،وەک ئامانجکی بەهێزی پێلامارداركانە. لەبەرئەوەیە دەوڵەتی جولەکە هەروەها پشت بە سەرچاوە سروشتییەکان دەبەستێ. ڕووباری ئوردەن و جلیلکی گۆڕێ دەگەڕن لەم بوارەدا. بگومان بەهەی کەم بارانییەوە دەریاچەکەش ئاوی کەمە وشک دەکات. دوورگەی بچووک بچووک دروست بووە. لە هەموو لایەکی ڕووباری ئوردەنەوە بڕدەوام شێی دابڕشکردن لەگەڵ وڵاتی ئوردەن هەیە. شانشینی ئوردەن یەکێکە لە وڵاتە هەرە هەژارەکانی دنیا لەئاوادا و بڕدەوام ڕێخنە لە ئیسرائیل دەگرێ، کە

بە شێرمانە خزمەتی خەی دەکات لەسەر حسابی ئێردەن.

ئێران

Das war mal ein Fluss im Iran. Doch vom Zayandeh ist bei Isfahan ist nichts geblieben außer Geröll.Foto: Atta Kenare/AFP

هووبارەکان کە ئاویان پێدا نەڕوا، کێشگەیەک، کە کەس داوای نەکات، لەبەرئەوەی لە بیابانێکی بەردەڵانی دەچێ ئاوی ژێر زەوی خۆیاویە. زۆیوزاری وشکبووی دوورە دەست کەدەست نادەن بە نیشتەجێبوون و بەهەی تەنادوە/ڕەشەبای توندەوە،ئادەماێدرێ ــ کەمئاوی ئێران هوون و ئاشکرایە و لە تەواوی وڵات دا هەستی پێ دەکرێ و بەرچاوە. ئەمەش زیان و کاریگەریی گەورەی هەیە. هەکاری تەنگژەکە هەمەلایەنە و زەربەی کات سروشت بەرپرسیار نییە، بەڵکو ئەو مرۆڤەی کە سەرچاوە پێویستەکان لە بەکاربردنی سەرچاوە سرووشتیەکان بەڕەوە دەبات. ئەم وڵاتە، کە دانیشتوانەکەی لە شەشی 1979 ژمارەکەی 2 قات زیادی کردووە بە 80 ملیۆن زەر دوورە لە بارودۆخی ئەکۆلۆگیەوە. لەگەڵ ئەمەدا مەسەلەکە لەبەرەو هوونە، سانایەکە ئێران بەدەست وشکبوونەوەی بەردەوامەوە دەناڵێنێ. باران نابارێ و پلەی گەرما بەنزیکەی 2 پلە بەرزتر بەتەوە. بەم بارودۆخە وڵات نزیکەی 50% ئاوی سەر هووی زەوی لەدەست داوە. بەڵێ لەبری ئەوەی دەست بەئاوەوە بگرن، ئیسرافی پەوەدەکەن.

ئەمە بەتایبەت بە ئەو شارانەیە کە بەردەوام گەورە دەبن. 70%

ئێرانییەکان لە ئەمڕۆدا، لە ناوەندی شارێ پشکۆتووکان دا دەژین. وا پێدەچێ تینوویتییان بڕی پێنەگیری و نەشکێ. لە بڕئاوەی دامودەستگاکان ناتوانن پێداویستییەکان دابین بکەن، خەڵکی خۆیان ئاو دەردەنن،واتە بیر لە دەدەن. کە بەمەش ئاوی ژێرزەوی پاشکەوتکراو بەتاڵ دەبێتەوە. کشتوکاڵ بەتەواوی هیچ سوودی نەماوە 90% ئاو بە کێگە و باخەکان بەکاردێت،جوتیارەکان بە مەبەست دەستیان بە ئاودەرهێنان و بیر لێدان دەگات. لە شوێنی دیکە ئاوە نییە. پێویستە کارخانە کشتوکاڵییەکان دایببخەن، دەیان هەزار کەس ترسیان لەسەر بوونیان بە دروست بووە.

لەم ماوەی دواییەدا دووبارە بەزموهەرا سەری هەڵداوە، خەڵک توڕەن لە پرسی گەندەڵی و گازندەیی دەکەن، خاوەن زەویوزارە گەورە بەدەسەڵاتەکان ئاویان هەیە و دەری دەنن بە کاروباری خۆیان و هیچ بە هاوڵاتی ئاسایی نامینێتەوە. خراپ بەکارهێنان و سەرنەکەوتنی کشتوکاڵ و ئۆقرەتی خزمەتی خەڵکردن، دەمکە حکومەتی سەرقاڵ کردووە. سەرۆک حسن ڕوحانی شێوەی لەدژی کەمئاوی کردەتە شا کاری خۆی و بە دروشمی کەمکردنەوەی ئاوبەکارهێنان. هەبەت ئەم گرفتارییە هاوکات هەکاری سیاسی هەیە: سزاکانی ئەمریکا.

بەرامبەر بەمە ئێران هەوشوێنی توند دەگرێتەبەر بە دابینکردنی پێداویستییەکانی خودی خۆی. خەراکی وەک گەنم دەبەت لەناوخۆی وڵات بەرهەم بهێنرێ ئەمش پێویستە بەوەی دەوڵەتی دانەوێڵەی جوتیاران بەنرخێک بکڕێ، کە لەسەرووی نرخی بازاڕی جیهانییەوە بێت. ئەمش وا لە جوتیار دەکات زیاتر لە پێویست دەست بەئاوەوە بگرێ. ئەوە تەنگژەکە ئاڵەزتر دەکات، پرۆتێستەکان هەتا بێت کەمکەمتر دەبن. ئەمش کتومت ئامانجی هەوونی ئاگایەندراوی سزاکانی ئەمریکایە. واشینتۆن دەیەوێت چەک بە ئێران دابدات، بەئاوەی مەلاکان ناچار بکات بێنە سەر مێزی گفتوگۆ. ئەو وێنەیی و بەزاریەی لە ئاکامی کەم ئاویەوە دێ، دەناڵد ترامپی وەک دژەپاڵەوانی ژەم داناوە- ئەو نیارەکەی لاواز دەکات.

سەرچاوە: هەژنامەی تاگێ شپیگلی ڕۆژی ٢٢/٩/٢٠١٨
https://www.tagesspiegel.de%2Fpolitik%2Fwasserknappheit-warum-die-wassernot-im-nahen-osten-zu-konflikten-fuehrt%2F23097300.html

شیعر… یان کیمیاگەریی وشە … سۆران محەمەد

ئەگەر بڵێین شیعر سیحرە بە وشە، ئەوا هەموو دەقێکی شیعریی ئەمڕۆی کوردی کە لەسەرووپێی ڕۆژنامەو گۆڤارو پەڕتووکەکاندا… چاو هەدەنن، جۆرێك لە خاڵی بەهێزیی و ئیستاتیکای داهێنەرانەیان تێدا دەبینرێتەوە، بەڵام هەموشیان ناتوانن کەمەندکێشی گیانمان بکەن بۆرو جیهانە تایبەتەکەی خۆیان و لە ئاکامیشدا ڕامان و لێیادنەکردنمان لا دروست بکەن و سەدایەکی درۆژخایەن لە ناخماندا جێبهێڵن، یان وەك پێویست چەشەی گیانییمان پێبدەن.

شیعر وەك ئاوێی وەك پێناسە کلاسیکیەکەی بەهرێیەکی نابەرجەستەو ئایدیالیستییە، لەهەمان کاتیشدا بە پێی لێکدانەوە مەدرنەکان بریتییە لە تەکنیك و کار لەسەرکردن و بەکارهێنانی زمانێکی تایبەت لەناو زمانی گشتیدا.
بە پێی هەنگاوە خێراکانی کەلتووری مرۆڤایەتی کار لەوە دەرچووە نووسینی شیعری باش تەنیا دەربڕینی کەف و کوڵی ناخ بێت و ئیلهامی ساتوەختێك بێت و بەپەلە و بە پێداچوونەوەو دیراسکردن و تەئامان و دووبارە ڕاشتنەوەو پێکەوە بەستنی زنجیرەی بیرکە فرەهەندەکانی ناوی، تەنیا وەك ئارەزوویەك بنووسرێت و بڵاوبکرێتەوە، ئاستێ شتەکان و کەسەکان لە ژێر سێبەری ناوەکانیاندا دەژین، کە ئەمڕۆ هەنگێ ببێتە پێدانی پاسپارتی بڵاوکردنەوەی زەر لەو بەرهەمانە گەر وەك پێویستیش پێنەگەشتبن! بەڵام لە ئاکامدا بە سەلیقەیی و بەزاریمان لا جێدەن و ڕەنگە هەی ئەمڕۆ بێت وەك پێویست کاردانەوە لای خوێنەرو هەڵخنەگران دروست نەکات و وەك پێویست نەمانجوێنن.

بە نموونە کاتێك لە ماوەی مانگێکدا چەندان هەنراوەی شاعیرێك دێتە پێشچاومان، یەکسەر ئەو پرسیارە لە خۆمان دەکەین کە دەبێت چ جیاوازییەك لە نێوانیاندا هەبێت و چ داهێنانێکی جیاوازیان لە خۆ گرتبێت؟ بۆیە لە ئەنجامی لێکچوونەکاندا وا دەزانرێت تەنیا هەریەك شیعر دەخوێنرێتەوە. ئەمە وەك ئاوێی لە ئاستی هونەریی دەقەکان کەم دەکاتەوە، دەشبێتە پێوەرێکی نەرێنی بە پاشەڕۆژی هەڵسەنگاندنی

کەی بەرهەمەکان و دنیای ئافراندن و بەرهەمەکانی ئەو شاعیرە.

لە هەمانکاتیشدا بە نموونە کە دەقی شاعیرێکی جیهانی وەك ئەکتاڤیۆ پاز یان بەدلێر یاخود مالارمێ و ڕامبۆ و تی ئێس ئیلیەت و ئێدگار ئەلان پۆ و... تاد دەخوێنیەوە وا دەزانیت لەبەردەم تابلۆیەکی نوێ و سەرنجڕاکێشی نیگارکێشێکی کارامەدا وەستاویت (بە وشە) و تا لێی وردتربیتەوە زیاتر چەشەو لەکدانەوەو تامەزرۆییت لا دروست دەکات، هەست دەکەیت مامۆستا لەگەڵ داهێنانێکی سەنگین و بەویقاردا دەکەیت کە دەیەوێت بە زمانێکی هونەریی ناڕاستەوخۆ زۆرشتی فەرامۆشکراوت پێ بڵێت و لەگەڵ گیانتا بدوێت، هەر بۆ نموونە کاتێك بەراوردی دەقێکی لەرکام کرد کە لەیەکەم ساڵی بە شاعیر بوونیدا نووسیبووی و بەراوردم کرد بە دەقێکی تری کە دوای پانزە ساڵ نووسیبووی جیاوازییەکی زۆرم لە ناوان ئاستیاندا بەدی کرد، بەڵام ئێستا لەرکا لەرکایە بە هەموو دەقەکانیەوە، دەقەکانی سەرەتا و ئەوانی دواتریش، بەڵێ ئێستا باشتر وایە (کە لە دنیای نوێی تەڕە کەمەایەتیەکاندا دەژین) خەمان لەم کێشەیە دەرباز بکەین بۆ پاڵە نەکردن لە بەاوکردنەوە و زیاتر قوبوونەوە بە ڕەگ و ڕیشەکانی داهێنانی دەقی شیعریدا و ئەنجا بیخەینە بەر دیدەی خوێنەران، پرسیارێ گونجاویش بۆ ئەم هەڵسەنگاندنە ئەوەیە لە خەمان بپرسین ئایا شتێکی تازەمان کردووە؟.

لەگەڵ ئەمانەشدا پێویستە ئاماژە بەوەش بکرێت کە شاعیری واشمان هەیە لەساڵێکدا دەنگە دوو دەقی شیعریی بنووسێت و ببینین بەاویان بکاتەوە.

گەر چاو بخشێنین بە دەوروبەرماندا تێنانێت لەیاساکانی سروشتیشدا ئەمە دەبینینەوە؛ بە نموونە ئاژەڵێکی بە بەهای وەك پاندا لە ساڵێکدا تەنیا ڕەنگە یەك بەچکەی ببێت، ئەویش (گەر بیبێت) بەڵام بە نموونە بۆق بە جارێك سەدان گەرا دادەنێت. یان گەر تەماشای کانزاکان بکەین دەبینین زۆر بە هەی ئەو سیفەتە دگمەنانەی هەیەتی زەر ئێستەم دەبینرێتەوەو بەهایەکی زۆری هەیە، لە کاتێکدا ئاسن زۆرو زەبەندەیەو هەرزانەو بە ئاسانی چنگ دەکەوێت.

یەکێك لەو خاڵە گرنگانەی سەرنجمداوە لە لای هەندێك شاعیر کە بە هەند وەرنەگیراوە و وایکردووە دەقەکانی سەرساممان نەکات و نەمانجوڵێنت بریتییە لە کێشەی (سواویی کەرەسەی سەرەکی و بەکارهاتووی ناو شیعرەکەدا)،کە ڕەنگە خێی هەستی پێنەکردبێت، چونکە نوبوونەوە خاڵێکی زەر کاریگەرە، جا ئەگەر لای منی خوێنەر

کەرەسەکە (کە زاراوە سەرەکییەکانی ناو دەقەکەیە) لای شاعیرانی تر زۆر بەکارهاتبێت ئەوا بمانەوێت یان نا لە پێنتی بەهای ئەو شیعرە کەمدەکاتەوە، بە تایبەتی کە ئەمڕۆ زۆر بوارو چەمك و دەستەواژەو کێشەی نوێ هاتوونەتە ناو ژیان و فەرهەنگی مرۆڤی مۆدێرنەوە.

ئەو ماوە بڕەم خۆشنبیرکردن و ئۆزمووندە جیاوازکانی ژیان سەنگێکی بە بەهان بە دروستبوونی هەوێنی شیعرو دەوڵەمەندکردنی بەرهەمی شیعریی باش و دڵنیاشم وەك چۆن جێ پەنجەی هیچمان بەیەك ناکات، ئاوهاش دنیابینی و لێکدانەوەو چێژ جوداکانمان بەیەك ناکات و بەم هەموو نگیشەوە ژیان جوانتر دەبێت.
بە نموونە شاعیر هەیە زیاتر کار لەسەر نوێبوونەوەی رەگەزی خەیاڵ دەکات، هەشە نەگوتراوە گەرمەکانی ڕیالیزم، هەیە سۆز جوانەری سەرەکی دەقەکەیەتی، لای هەندێکیش یەکەکانی زمان، بە هەندەك زیاتر باری هزر گرنگە لە شیعرداو بە هەندێکی تریش بابەت، لای هەندێکی تر فۆرم و جوانکاریی زمانەوانی.

لێرەوە دەگەینە ئەو ڕاستییەی بڕین هەموو پێکهاتە سەرەکییەکانی شیعر تێکەڵ دەبن و بەرەنجام رەگەزێکی نوێمان پێدەبەخشن و تەواوکاریش لە هەر لایەنێکیاندا دەبێتە هۆی ئەوەی ئاستی کۆی ئەو شیعرە بەرز بکاتەوەو لە یادەوەریماندا نەسڕدرێتەوە. بەڵام لە هەموو حاڵەتەکاندا پێشکەوتنی شیعر خوازیاری بوونی جەماوەری ڕاستەقینەی شیعرە، مەبەستم لەو جەماوەرەیە کە لەکاتی ئامادەبوونی کۆمەڵە شیعریەکاندا تەنیا گوێت لە دەنگی هەناسەکانیان دەبێت.

کتێبی: سارا تیسدێل ژنە شاعیری ئەمریکی … وەرگێڕانی: ناڵە حەسەن

بەخوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن ...

فەزیحەی گۆڤاری (شیعر) ... تاهیر سیوەیل

هاوڕێکەم وتی : ئەوەی خوێنەری کورد مەبنە مەڕ، دەرگای مێشک و بیرکردنەوەتان دامەخەن و سەر بە هەموو جەهالەتێك مەلەقێنن.
وتم: بۆچی خۆرە چی قەوماوە؟
وتی : ئەی فەزیحەتی دنیای بە ناو ڕۆشنبیران ئازارت نادات؟
وتم: وەکو چی؟
وتی: جا پێویست بە نموونە دەکات؟ تۆ بەس ژمارە حەوتی گۆڤاری بەناو شیعر بخوێنەوە، بزانە چی لەو دەڤەرەدا دەگوزەرێت بە ناوی شیعرەوە؟
وتم: چی دەگوزەرێت؟
وتی: جگە لە بابەتە وەرگێڕدراوەکانی کە زۆربەی زۆری ڕووبەرەکەی داگیرکردووە، چەند کاڤامێك سەرو بنی قسەیان سیستەمە، ئەگەر سیسەم لە ژیانی خەڵك دەربڕنێت هەر دەژی، دەچێت لەسەر عەرز دەخەوێت، بەڵام سیستەم لە ناو ئەو نووسینانەدا دەربڕنیت هیچی نامینێتەوە! ئەو سیستەمەی تەواو بە مانای دژە گەندەڵی دێت!
وتم : ببورە ئەمەی ناحاڵی وا بە ئاسانی تێناگەین، بۆزەحمەت وەکو موز بۆمان پاك بکە.
وتی: بەختیار عەلی مێشکیانی شتوەتەوە بە وشەی سیستەم، شیعرێك بە شیعر دادەنێن دەبێت دژی سیستەم بێت، بۆ ئەوەی بزانن سیستەم چییە؟ بەختیار بیستوچوار جار لەو نووسینەیدا وشەی سیستمی چەندبارە کردووەتەوە، وڵرای ئەوەی بەختیار لە هەموو بوارێکدا دەنووسێت بەڵام شاعیر نیە، ئەوەی بە ناوی شیعرەوە نووسیونی دروشمی قەبە

قەبەیە، بۆیە سەرەنجام وازی لە شیعر هێناو رووی کردە شتی تر.

وتم : سیستەم باشە یا خراپ؟
وتی: ئەوەی لە کوردستان دەگوزەرێت، دژە سیستەمە چونکە دەسەلاتی دوو بنەماڵەی مافیا هەموو شتێکیان قۆرخ کردووەو بە راست و چەوتا دەخۆن و دەدزن و دەکوژن و دەچەوسێننەوە، گەر یاسا و ئیدارەی ئۆکوپێك ببوایە جێیان نەدەبووەوە، چونکە ئەوەیە ماناو کاری سیستەم، وەك لە پێناسە جیهانییەکەیدا هاتووە (سیستەم کۆمەڵك توخمی کاریگەر و پێکەوەپەیوەستە بەشێوەیەکی ئۆکوپێك یەکەیەکی تەواو فەراهەم دێنێت).
وتم: هەر ئەوەندە؟
وتی: نا، ئەو سێ برادەرەی تریش ناوکێی نووسینەکانیان بە وشەی سیستم تەنیوەتەوە ، جا گەر ئێوەی مەبەست خوێنەری گۆڤارەکانی وەکو (کەلەن) و (شیعر)و لاپەڕە ئەدەبیەکانی رۆژنامەو گۆڤارەکانی تر کە کەسی بێ ئاست و ناحاڵی بەیوەیان دەبات ئەوا نەوەیەکی ناحاڵیتان لێدەردەچێت.
وتم: جا بە رای تۆ رەخنە نابێت بوونی ببێت؟
وتی: ئەوەی بە ناوی رەخنەوە دەگوزەرێت مەهزەلەیەکە لەو گۆڕەپانەدا، نووسینی ئەو سێ برادەرە کە نووسیویانە دوورو نزیك پەیوەندی بە رەخنەو لایەنەکانی شیعرییەتەوە نییە، بەس قسە لەسەر مەعناکانی شیعر دەکەن بەوەی لێی تێدەگەن، ئەگەر مەعناکان دژە سیستەم نەبێت لای ئەوان رەفزە، ئەگینا بێ نموونە ئەو شاعیرە لیریکیە سادەنووسەی رەخنەی لێگیراوە، نەك هەر شیعرەکانی وێرانن و شایستەی رەخنەیە بەکو لە زەنگاوی بێگەنیدا ڕزیوە، سەردەمانێك لە گۆڤارێك کاری دەکرد، بە گۆڤارێکی تریان دەگوت ئێوە بابەتی ئەمە بێاوبکەنەوەو ئەمەش بابەتی ئێوە بێاودەکەینەوە تا پاداشتەکانیش هەر بۆ خۆیان بێت، چونکە ئەو کاتە پاداشتەکان بە دۆلار دایاندەنا.
باسی رەخنەی چی دەکەیت؟ برادەرێکی تر زۆربەی کتێبە عەرەبیە رەخنەییەکان تەرجومە دەکات و بەناوی خۆیەوە بڵاویان دەکاتەوە، ئاکان و کارەکانیان کۆپی دەکات و رۆژانە دایاندەنێت و زۆربەی نووسینەکانی پێ پێ دەکاتەوەو هەموانیش بە مامۆستای رەخنەگر بانگی دەکەن، بێ ئەوەی خووی خۆی خاوەنی هیچ دیدگیەکی رەخنەیی بێت و شتێکی جیاوازمان بێ بدزێتەوە.

وتم: ئەی چارچیە؟
وتی: ئێوە پێویستتان بە شۆشە، یەکەمجار شۆشی فیکری و مەعریفی بەسەر ئەو بت و فیگارە ساختانەی پانتایی رۆشنبیریی کوردییان

داگیرکردووە و عەقڵی خوینەریان سڕ کردووە، لە هەردوو زنانەکەدا باش دەلەوەڕێن، ئەمەش تاکە مەبەستیانە، نەك هۆش و مرۆڤ و گۆڕانکاریی..
وتم: بابڵێنەوە سەر سیستەم ، ئایا بەگەت هەیە لە ناو نووسینەکانەوە؟
وتی: بەڵێ.. هەر بۆ نموونە لە ناو نووسینی ئەو چوار برادەرەدا :
1/ مامۆستاکەیان دەنووسێت:
سیستم لە جەوهەردا لەسەر دەرکردن و سیستماتیزەکردن….دروست بووە شاعیران هەوڵدەدەن شیعر لە سیستم ڕزگار بکەن.
دەتوانێت هەمیشە لەدەرەوەی سیستم بێت و ئاماژە بۆ دەرەوەی سیستم بکات.
2/ یەکێکیان دەنووسێت:
ئایا ئەم خودە شەڕ لەگەڵ سیستمدا دەکات.
ئەمەش بە دیوێکدا دەچێتەوە خزمەتی سیستم…….. دەبیتە نوێنەری سیستم ….
3/ یەکێکی تریشیان (کە زۆر لە مامۆستاکە زیاتر وشەی سیستمی لەو نووسینەدا بەکارهێناوە کە 78 جاران، دەڵێت:
سیستم دژی وێنەی ڕاستەقینەیە. سیستەم دەڵێت ژیان هەر ئەمەیە.
بوونی شیعر ئەوەیە سیستم تووشی داخوران و ناکۆکی دەکات.
4/ ئەو برادەرەی تریش دەنووسێت:
کە لە ناوسیستمدا دەبنە دیل……نۆکەیی سیستم بەرهەمیاندەهێنیت.
چەشەو حەزی سەپێنراوی سیستم دەوێت، ئەو سیاقەی سیستم بۆ مرۆڤی کوردی دروستکردووە…سیاقی داخراوی سیستمدا…
وتم : ئەم هەموو خەفەتە بە ئێمە هەناگیرێت، نەختێ دڵیشمان خۆشکە.
وتی: من شاعیر نیم، بەس وشەی سیستم گۆڕی کردم، کە خەوتم هەر ئەم وێنانەمان دەکرد، بەشکوم ئاوازێکی بۆ دابنێیت بیەکینە مارشی دەزگاکانیان:
__سیستەم__
سیس/تەم
سەرین/سوتا
لەسەر سیستەمێ
سیستەماتیك
سڕ بووووو
ssssssssss sssssssssss
ساتمەم دەداو
هەناسە سست

سمتیش سیس
سیسرکرکان
سرته سرتیان بوو
سانتیمە سیستەمم سەند
تا سەر ببە سرت
سەرسەریەکانی دەسەەاتیش
بەرەو شاری سرت

محمد پەغەمبەری خۆ ... مەحمود عەبدوەها

زۆرینەی ئاینەکان لەناو خۆکان سەریان هەداوە،خۆکانیش کانگای ئەفسانەکانن،هەربۆیە ئاینەکان وەامدەرەوەی پۆیستییە ەحیەکانی کەمەگای خۆکین،چەندە کەمەگایەک خۆکی بت هەندە لەئاین نزیک دەبتەوە و بە پۆچەوانەشەوە. بۆتاکیش هەروایە.لەبەئەوە تا زیاتر ئاین وەامی پۆیستە دەرونیەکانی تەبت تش هەندە لەخۆ و مەنتالتەکەی نزیکیت و بە پۆچەوانەشەوە.
چەندە کەمەگا لەشارستانی نزیک بت هەندە لەئاین دوردەکەوت و بە پۆچەوانەشەوە ...تش هەر وەها...
ئەوە گاتجاییە،کەدەن مرۆف بە بە ئاین ناژیت...مرۆڤک کە بتەواوی مانا ەشنبیر بت بەبە خودا دژیت،و لەگە پرەنسیپە اخلاقیەکانی ئاینیش هەدەکات ، بەام مرۆف ناکاتە قوربانی ئاین ئاین بەمرۆف نەک بەپۆچەوانەوە.

ئاینی ئیسلامیش لەناو خۆ سەرهەدەدات و وەامی کۆشکانی کەمەگەیەکی خۆکی دەداتەوە.
محمد و بۆچون و لەکدانەوەکانی ئەودیوی سنوروکات نەبوون،محمدیش پیاوی سەردەمی خۆی بووە،لەزەر ەوەوە نەیتوانیوە سەردەم وکلتورەکەی تەپەبکات،بەکو زەر لە نەریتە کانی ئەوکات، کە لای خۆی پەسندبوون ، بە ناوی خوداوە جگیری کردوون و هەندەک نەریتیشی هەربەناوی خوداوە ەتکردونەتەوە.محمد چاکسازەکی کەمەایەتیبووە. ئەوە محمد نییە کە بۆچون و بیرکەکانی بەهەموو سەردەمەک

گونجاون، ئەو تەی مسلمانیت کە پەیوەرکانت تەواتینەکانت ناگەن، ئەو ئیسلام نیە کە پێشکەوتووە ، ئەو تەی کە دواکەوتویت و یەک ملیم پێشناکەویت و هەموو شتەک بەمەتری ئیسلام پەواندەکەیت.

ئیسلام ئاینەکە لەناو خەڵ سەری هەڵداوە، بەزەرەک لە خەڵک لەوکاتەدا ئیسلام بیروباوەڕەکی پێشکەوتووە بووە ،وە زەر گونجاویش بووە لە گەڵ هەست و نەستی عەرەبەکی دەشتەکی،لەهەمانکاتەدا تەنانەت لەسەردەمی محمد خۆیشدا ئیسلام چ نیە جگە لە گەڵانەوەی ئەفسانەی پێشینان، بەتایبەت لای کەسانەک کەخوەندەواربوون، بەڵام لە کاتەکدا محمد پێیامەکەی هادگەیەنەت لەمەککەدا چەند کەسەکی کەم خوەندەواربون ،کە ژمارەیان هەر هەندەی پەنجەکانی دەست دەبەت، ئەمەش هەیەکە بە سەرکەوتنی ئاینی پەغەمبەرەکەی بەحیساب نەخوەندەوار.ەڵنگە نەخوەندەواری محمد هەکارەک بوبەت بە ئەوەی نەخوەندەوارکان شوەنیبکەون و خەشیان بوەت کەدەبینن محمد نەخوەندەوارکە وەک خەیان،جائگەر محمد نەخوەندەواریەکەی پەوپاگەندەش بوبەت! بە ئاشکرا دیارە کە نەخوەندەوار بونی محمد پاساوەکە بە ەڵوایەتیدان بەوەی کە لەلایەن خوداوە هاتووە،ئەمەش خەی لەخەیدا بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە پیامەکەی محمد بەیە گرینگە کە نەخوەندەوار،ئەگینا ئەگەر خوەندەوارەک بوایە بیروو باوەڕو زانینەکانی هەندە سەرسامکەر نەدەبون، بەواتایەکیتر،ئەوەی محمد دەیەەت دەشە کەسەکی خوەندەواریش بیزانەت، بەڵام ناشە کەسەکی نەخوەندەوار بیزانەت!

ئیسلام ئاینەک نیە بە هەمو سەردەم کەمەڵگایەک بگونجەت، بەڵکو دەگونجەندرەت، ئەویش بەدوو ەڵگا: یەکەم سیستەمی پەروەردە ئیسلامی بەت نەوە لەدوای نەوە ئەم بیرو باوەڕە نەقە ببەت و ، کەستیەکی ئیسلامی بەرهەم بەنیتەوە،کە دیارە مرۆڤیش بەرهەمی سیستەمە،وە لەڵگای پەروەردەوە کەمەڵگا لەدەخی خیدادەهەیتەوە کاتەکیش کەمەڵگا پێشناکەوەت ئەوە لەگەڵ ئاینەکە هاوشان دەبەت ،ئاخر مانتیق نیە حەزو ئارەزوو ویستی کەمەڵگایەک پێشکەوتو تربەت لە ئاینەڵک کە بەتە پەکهاتەی هەزری ئەو کەمەڵگایە.دووەم- تەفسیر،لەڵاستیدا موفەسیرکان چ نین جگە کەسانەک کە معجیزە دادەتاشن،لەبەر ئەوەی قورئانیش زمانی شیعرە لاستیکییە و چەنت بوەت ئاوا لەکیدەدیتەوە و بەفیزیاوکیمیاش ترش و خوێی دەکەن، بەنمو نە-الطیر- ئەکەن بە فەکە ،ئاخر پەم ناەن کە" مرۆڤی کافر"فەکەی دروستنەکردبایە ئەوە چەن دەتانزانی ئەو طیرەی محمد مەبەستی هەمان طیارەیە. محمد باسی باندە دەکات کە خوا ئاسمانی بە مسخر

کردووە،دەی فەکە حەفتاجار ئاسمانی بە مسخربکەی ،سوتەمەنی ببەت حەفتاجار دەکەوێتەخوار بەحەفتاقورئانە.

بەکورتی دەمەوێت بەم ئەوێتەی کە خەڵکی و ئاین و پێغەمبەری خۆ پەبەپەستی تۆن،نەک ئیسلام بەهەموسەردەمەک گونجاوبێت،ئەوێتەی لەم هەویری ئیسلام دروستکراویت .تا تەش پێشنەکەویت ممکین نییە ئاینەکەت دواکەوتوبێت ،تۆ لەئاینەکەیت و ئەویش لەتۆ.

خۆشەویستی … بەختیار محەمەد

که تەم خۆشویست
هەموو دنیام لەبیر کرد.
من بوومە عەدەمێك
لەناو گەتی عەشقی مەزنی تۆدا.
من ئەستێرەی عەشق بووم
لەناو کەونی عەشقی بێ پایانی تۆدا.
لە جیهانی عەشقی تۆدا
هیچ سنوورێك نەمابوو
لەنێوان مانای بوونی عەدەم و
مانای بوونی منداە.
من سەرەتایەك بووم
وەك کۆمبس،
دەمویست،
دوورگەی دووری عەشقی تۆ
بدۆزمەوە.
من پێغەمبەری (موسای) عەشق بووم
سفری تەکوینی عەشقی تەم
دەنووسیەوە.
ئەی ڤینۆس
تۆ خالیقی عەشق بووی
منیش پەیامبەری پەیامەکەی تۆ.

پچڕانی گەردانەی تەمەن … ستار ئەحمەد

پەپوولەیەك تەمەنی دەمژێ
ساتەکانی لە باڵی ڕۆژگارا سەرەوخوار دەبنەوە
ئەو کاتانەی هەڵچوون ژیانی دەنێشێو
تووڕەیی قوڕپی گریانی دەکردە مەزەی توانەوەی
هەڵسانەوەی تاریکی شەویش لە تەورداسی زەمەنی ئەدا
ئەوەتا خەریکە دەستی حەز بەرەو ئارامگەی سرەوتن دەیبات
لە کەنار ژوانێکی هەڵکشانی هەناسەی گەڵاو
بەربوونەوەی دەنکێك لە گەردانەی هزری کاڵبوونەوە
دەیەوێت لە بەردی بەفرینی لوتکەی هیوادا بهەژێت
بەرەو ڕەنگی لاوێتیو کەسکبوونی بەهاری یادگاری
وەڵێ دەستێك لە ڕێدایە , دار بەڕوویەکی سووتاوە
لە یەخەی گیربووەو دەیەوێت لەبادا ڕاپێچی مانگی بکات
دەسرازەی گزنگێك ئەو پەڵی ئاسۆیە
لە جەرگی ئەودا تیشکی منالێی دەژمێرێ
هەمدیسان لە خولگەی بێزاربوون دەرناچێ
بە لایلایەی پڕەژن.. سەرخەوێك دەشکێنێ
کوانێ هەناسەی گڵکۆیەك لە جوانی
تاسەیەك بە جەرگی زامی بدات
هەناری باخچەیەك لە گڵا نەڕەی بێت
شەوانە سەر دێی داخبکات
دەترسێ چۆن ڕووتی میوانی هەوارگەی لانکی بوو
هەر ئاوهاش دەستخاڵی بڕواتە پێشوازی سورمەیەك
لە چاوی ئاسۆ گیر بووەو لە نیگای ئەویشدا ڕوانگەی جواندەکا
حەسرەتی شانکی چیایەکی مەچەك بەفر
لە گۆی دەخاتو لەگەڵ ڕەنگی پاکیا
گۆرانی بۆ خەمی تەنیایی دەڵێ
نەغمە لە مۆشکی دەترازێو
نۆتەی دێی مەرگ چاودێری عومرێتی
ترپەی لە دەنگی پێی ئەوو لە کسپەی سوتانی جەرگی عەشق دەچێ

لە سەرەتای شەمەکا فرمێسکی خۆر دەپژێ
خۆزگەیەك وەك ئاونگ تیلەی لێدەکاو
بەرەو ژوور رووبەکی نووزانی سەرشانی دەگرێت
چوون کەترك بۆ لانەی گەوالە ستوونی خۆر راموسێ
دەتەوە تەماشای هەوارگەی گوێدەکات
دەوانێو دەبینێ چرپەك دەمدەکاتەوە
پەپوولەیەکی ئێشکگریش لەسەر گەڵای بەیبوونك دەمرێ
لە بەرامەی مردووەکان شاڵاوی کێچکی وەبیر دێتەوە
سورمەخان لە ژاڵە دابڕاو
بەرەو ئاسمان رووەو ئەو دەستی خوا ماچدەکەن
خواش نوورك لە جوانی رەوانەی شەو دەکا
زریوەی لە دەروازەی تەمەنیدا ئەدرەوشێتەوە
کە بەرماڵی خوانی پارشووك کدەکاتەوە
دایکی بە جامێ خوێنو
دارەکەی ئەوپەڕی گوندەکەش بەقەدی رووتەوە
لە نیشتمانی دڵیا روحك لە نەمری دەازنەنەوە
بڵیە لە بۆتەی شیعرکا دەبێتە وشەیەکی ژیکەڵەو
بە هێمنی دەچێتە پیری مردنەوە

ستار ئەحمەد

پرسی شێش ... کاوێ جەلال ... بەشی یەکەم

پرسی شێش
بەشی یەکەم

سەرەتا گەرەکە پرسی شێش بە نموونەی کەنکرێت ئاوەڵابکرێت، تاکو بەم ڕێیەوە ڕوونی بکەینەوە کە چۆن بەناو شێشگەڵانی کورد شێوەزرینی ئیسلامی-سوننییان لە وەرگرتنی هزرە شێشگەییەکانی وەک

مارکسیزم و وجودیەت و هتد درێژە پێ دەدەن. ئەم بۆچوونە خستنەڕوی شۆڕشگێڕانەی ئیسلامی-سوننی بۆگومان لە نووسینی بابەتی ماستەر یان دکتۆراشدا باسدەستە، بەڵام لەو سەرچاوانەیانەشدا خۆی دەنوێنێت کە مرۆڤ بە نموونە سنگدڕپێوانە ئەی دۆگمایەنێت گیا کەڵە گۆڤاری نوخبەر دەردەکات.

بە شێوەی بەرجەستە ببڕێن: لە ئیسلامدا بەدوایەدا ئارەزووکەی بیابان، سەرباری سۆسیالیزمکراوی (بۆلشەڤیکراوی)ی بەدوایدا، یەکسەر بەدووی وەرگرتنی پەیامێکی محەممەدا وەک سەحابە دادەنرێت، بەمەش هەڵدەزنەرێت بە سەر ئاستەکی بەخۆش کە لەوەی گیا خۆی لە پێناوی داواکارییەکانی خودادا بەخت دەکات. کەواتە سەرجەم مەرکی بەدەویانەی ئەو جۆرە کەسایەتییە ("کەسایەتی" لە ڕووی پسیکۆلۆژییەوە نەک فەلسەفەوە)، وەک شەهوانییەت، تاڵانچێتی، پیسوپۆخڵی، تێکگڕیی و هتد، لەتەک ئیمانهێنانی ئەو بەدەویدا "نامان"ن و هاوکات ئیمانداری نوێ دەبێت بە سەحابەیەکی پیرۆز! لە بنەڕەتدا ئەم بنەمایەی لایەنیکەم ئیسلامی سوننی لە کاتی دامەزراندنی حیزبی شیعییەوە لە ئێراق بەرجەستە دەکرێت، کە پاشان هەروەها "کەمەڵە" بەردەوامیی پێ دا و ئەمەش بە نموونە مانسووری حیکمەتییەکان سکۆلایستییانە درێژەی پێدەدەن.

ئەم بۆگومان لای بەناو وجودیەکانیش خۆی دەنوێنێت، کە بە تایبەتی دەبوو لەڕە بە هەوەستوەرگرتنی لەڕبوونیانەی ئازاد نەفی بکرایە، لە شۆڕشگێڕانەی سکۆلایستیی ئیسلامی لەڕەش بەرجەستە دەکرێت و کۆی وجودی هیچ جیاوازییەکی لە مەسئولێکی دەمانچەیی نییە کە خوون بە ستایشکردنی خەیاڵ دەبینێت – ئەم پاشان بە وردی ڕووی تێدەکەین. بە هەر حاڵ، لەم بزاوتانەشدا کۆمەڵێک یان کچە یەکسەر بەبە هیچ ڕەخنەیەکی خەمئێریفە، واتا بەبە پشکنینی شیمانەکانی زانین، بەبە ڕووکردنی ڕەخنەیی لە سۆسیالیزمکراویە ئیسلامی-سوننیەکەی (هەروەها شیعییەکەی) خۆ، بەبە پرسیار لە تێنێوەی هەستی خەڵکییانە بەنەو سەرجەم کارەکتەری خەیدا و هتد، بەبە پرسیاری ترس لە ئازادیی کەسی، بە کورتی مرۆ بەبە ئەو پرسیارکردنانە یەکسەر دەبێت بە مارکسی، بە مارکسی-لێنینی و هتد، یان بە وجودی؛ هەروەها لە بواری دیکەشدا، بە تایبەتی بواری هزری و کولتووردا، یەکسەر ئەم یان ئەو فەیلەسوفی بەواتا یان کەمواتای خەرئاوایی دەکات بە دەرووی خەدەربینەکانی، ئەوجا دەست دەداتە نووسین، دەرکردنی گۆڤار و ڕۆژنامە و هتد. ئەمە ڕەوشکە کە وەک بابەتی ڕەخنە وەرێدگرین تاکو لەوەی پرسی شەش ئاوەڵا بکەین. لە ئەمە سەرەتا بە ئەم

مەبەستە دەرچەیەکی کەنکرێت وەردەگرین کە بریتییە لە ئێستێر کەریم.

ئێستێر کەریم بە کەسێتیی خۆی هاتۆتە نووندی خەباتی ژنان و مرۆڤیی بە گشتی و کوردایەتییەوە. بەگومان ئەو بەبە سۆشیال میدیا نەیدەتوانی دەنگی خۆی بە نووندی زۆر فراوان بگەیەنێت، جگە لەوە گەر ئەو لەنێو ئیالێتیدا ئەوها پێشەیی (ئادیکال) هەڵوێستی وەربگرتایە، ئەوا زوو لەناودەبرا. ئەمە سۆشیال میدیا نەک تەنیا بریتییە لە میدیەمی خەمکان و چێتوونان یان لومپێنان و هتد، بەڵکو هەروەها میدیەمی چالاکیی شۆشگێڕانەی ڕۆشنایيدەرە.

بە ڕوونکردنەوەی ئەمە دەتوانین یەکێک لە ئێکسپێنکانی ئێستێر کەریم بە نموونە وەربگرین کە تێیدا "دەرپێ"ی ژنانەی هەناوەتە ڕوشی تەمسیلکردنەوە، لە تەمسیلکەر، واتا دەرپێکە، لە بنەڕەتدا دەرپێ نییە، بەڵکو "دەسووە"ی ژنانەی وروژێنەری سێکسی پیاوە. کاتێک ئێستێر کەریم ئەو پارچە جلە ژنانەیەی ژێرەوە نمایش دەکات، ئەوا ناڕاستەوخۆ ترس و شێدایی پیاو، بەڵکو پەرەشانیی پیاو بە "چکلێتکەی ژن" دەهێنێتە پێشینەی هەست و بیرکردنەوەی پیاوانەوە. لە کەشکە ئەوەیە کە ئەوان ناتوانن ئەو "چکلێت"ە بچێژن، چونکە ئەوان سێکسیستی ترسنۆکن و درێزنانە "کوێ باشی"ی خۆیان بە یەکدی، واتا نەویەکییانە، نمایش دەکەن.

ئێستێر کەریم لەو ڕوانگەیەوە شۆشگێڕە کە ئەو لە ڕواڵەتەوە هەچووە بەرەو پێشەی کەشە مرۆڤی و کەمایەتییەکانی کوردەکان، واتا ئەو ئادیکاڵە. ئەمەیە کە سەرجەم کەسانی پابەندی ڕواڵەتی تەقاندووە یان تەنانەت خستوونیەتە هەڵوێستی دژبەرەوە بەرانبەری. شۆشگێڕێتیی ڕۆشنایيدەرانەیی ئێستێر کەریم بەوەدا دیاردەدات، کە کاتێک ئەو هەڵوێستی ڕاستەوخۆ و ڕەخنەیی بەرانبەر پێشەی کەشکانی ژنان و پیاوان، هەروەها بەرانبەر نەریتی کەمەی کوردی بەگشتی و دەسەڵاتدارکانی (لە ئێراق) وەردەگرێت، ئەوا بە هیچ شێوەیێک ڕەچاوی ئەو پەورانە ناکات کە وەک ئەزەلی پێناسەکراون و لە دەرەوە پیاوسالاریيانە سەپێنراون، بە پێچەوانەوە، ئەو دوای خۆ ئازادکردنی لەو پەورە ئەبژێکتیفییانە هەڵوەست وەردەگرێت، ئەویش بەوە کە شۆشگێڕانە ڕوو دەکاتەوە خودی پەورەکان و وەک دەسکەلای چەوساندنەوەی نێر و مێ دایاندەنێت.

لە ئەو هاوکات، وەک مەرکی هەڵوەستی ڕۆشنایيدەرانەی، ڕوو دەکاتە خودی مرۆڤ و وەک بەرپرسیار لە خۆی و هاومرۆڤان و کەمەکەی

دایدەنێت. ئیدی بەم شێوەیە، بە دەستدانی هۆشیاریدەرانە لە مرۆڤێتیی کەس، خوویا دەبێت کە کوێان و کچان چەند داماوان، یان چەند نامەبوون لە خۆیان و چۆن بۆ هەیشوو گیردەی هاوتەکان بوون. لە ئەوان، ئەو چەواشاو چەوسێنرانە، بەدترن لە باوکان و دایکانیان کە، سەرباری هەوەستی چەوسێنەری و ملکەچییان بە چەوسانەوە، هیچ نەبێت نەریتخوازانە کەم یان زۆر هەندێک ناوەرۆکیان پێ پیادەدەکرا و پیادەکرد. لە هەروەها و هاوکات خوویا دەبێت کە واژەکانی وەک "گیانەکەم" و "چاوەکەم" و "ئازیزم"، یان داوکاریێکان بە "گەردن ئازادکردن" و هتد، هیچی دیکە نین جگە لە درۆزنی، کە مرۆڤ لە پەناوی مسۆگەرکردنی پێگەیێکی خۆیی لە جیهاندا دەریاندەبڕێت.

جگە لەوە ئەم هەوانگەیەی هۆشیاریدانمان لای ئەستێرە کەریم پتر بە هوون دەبەستەوە، گەر بەوانین کە کاتێک ئەو کچان وەک ژنەردەستە و دوور لە هەر تروسکایێکی خۆشیی ئاشکرا دەکات، هاوکات پێیان هادەگەیەنێت کە ئەوان گەرەکە بەرپرسیاری بە ژیانیان وەربگرن، ئەوەشیان پێ بڵێی دێت، گەر ئەوان دەستبەرداری رواڵەت بن و هووبکەنە فەرمی ژیان. ئەوان گەرەکە لە خۆیان بێئاگا بێن و ببینن کە چۆن لە مەینەبوونی خۆیان نامە بوون. ئاخر بەم هەیەوە کە ئەوان شانازی بەوە دەکەن کە گوایا "کچی عائیلەن". "زەرینەی هەر زەر"ی هۆگەزی مەینەش، هاوشێوەی "زەرینەی هەر زەر"ی نەران و پیاوانی کورد، رواڵەتگەری بەشوناسە، کەواتە کچان یان ژنانیش هاوشێوەی پیاوان ناتوانن هۆ بچن بە نێو ناخیان و لەوە گوێ بە ئاخ و ناڵەی ئەو ناخیان رایەڵە بکەن.

هۆشیاریدان لای ئەستێرە کەریم ئابڕۆقەی پرس و کێشەکانی کچان و ژنان دەدات، لەرێشەوە سەرجەم کێشەکانی کوێان و پیاوان لەنێو سێکسیزمیاندا دیاردەهێنێت و وەک سەرچاوەی چەوساندنەوەی ژن ئاڤێیان دەکات. ئەمە لەرەدا دەگەین بە جۆرێکی مرۆڤ کە سارتر ناوی دەنێت مرۆڤی هۆسانی کەمەایەتی. هووبکردنەوەی ئەم تێگەیەی سارتر پتر نزیکمان دەخاتەوە لە پرسی مرۆڤیی لای کوردەکان.

سارتر لە "بوون و نەبوون"دا وایدادەنێت کە مرۆڤی هۆسانی کەمەایەتی ناتوانێت ژیانێکی بەکرامەت بژی، چونکە "سەر بە جیهان"ە، لە ئەو مرۆڤە بە چێشنێک سەر بە جیهانە کە ئیدی ئەو لەنێویدا هاوشێوەی "کەڤر" سرەوتووە – چەقیوە. ئەم مرۆڤە نێک تەنیا ناتوانێت بە خۆی ببێت بە پەناگە، واتا بە لای خۆی بگەڕێتەوە، بەکو تەنانەت ناتوانێت جیهان جبهەڕێت، بەڵە تەنانەت

جووڵەیەک ناکات. ئاخر نەوجیهانیبوون بە مرۆڤی ڕەسەنی کۆمەڵایەتی وەک پێچەیەک وایە کە ئەوی داپۆشیوە. ئەو، مرۆڤی ڕەسەنی کۆمەڵایەتی، ئاگایی ئازادیخوازی خۆی بە قووڵی لەنێو ناخیدا شاردۆتەوە، هەر بەیە ئەو سەرەڕاست نییە.

ئەو تەنیا تەمسیل دەکات. بە نموونە گەنجە تەنیا خەریکی تەمسیلی گەنجێتییە، کەواتە ناگەنجە. گەنجی ناگەنج نەوجیهانییانە وەک کوڵکی ڕەسەنی کۆمەڵایەتی دەردەکەوێت و دیارنامێنێت، سەاو دەکات و پێشوازی لە میوانان دەکات یان ڕێزمەندانە بڕۆیان دەکات. ئەوجا ئەو ناگەنجە ڕەسەنە بە کیژی دراوسێ ئاگری تێ بەربووە و لە حەماماەدا خۆی ئەندێشییانە بە ئەو ڕەحمەت دەکات. گەنجی ناگەنج هەموو هەوڵەک دەدات تا کیژی دراوسێ دەکات بە دەزگیرانی خۆی، لە لەبەر ئەوەی ڕەسەنی کۆمەڵایەتییە، ئەوا یەکسەر بەدووێدا لەنێو کەڵەی هەڤاڵانیدا دەیکات بە بابەتی قسە و نوکتە و پێکەنین، نەک وەک کەسێکی ئازاد هەوە بدات پێکەوە پەیوەندییەکی لەتەک کیژی دەزگیرانیدا بژێنێت. نەخێر ئەوەی پێ بەدینایەت، چونکە ئەو نەوجیهانییە. ئامانجی ئەو وەک ناسەرەاستەک ئەوەیە کە ئەو دەخوازێت بریتی بێت لە دوائەنجام/بەرهەم (کەنزەکڤێنس). بەیە ئەو گەنجە ناسەرەاستە ناگەنجەکی پیاوانەی کوێی باوکی خەیاڵی. ئەو بە هەموو شێوەیەک دەیەوێت بە ئەوانی دیکەی نەوجیهانی ڕابگەیەنێت کە ئەو کوڕە و دەستبەرای ئەوانە. لە لەبەر ئەوەی هەموو شتەک وەک دوائەنجام دەبینێت، ئەوا بە ئەو هیچ پرنسیپەک نییە.

هەر بەیە ئەو زەر ئاگای لە دوائامانجی کردارەکانی خەیاڵی. ئاخر کوڵەی ڕەسەنی کۆمەڵایەتی خۆی تەنیا وەک بەرهەمی هەوداوەکان دەبینێت نەک وەک سەبژێکتی (بکەری) ئەو هەوداوانە. ئەو هەرگیز ناتوانێت ببیستێت کە دەشێت ئەو خۆی سەرچاوەی هەوداوەکان یان کەشفکەریان بێت. نەخێر. بە ئەو بەهاکانی نەو جیهان لە دەرەوە چەسپێنراون، ئەویش تاکە ئەرکی ئەویە کە پابەندی بەهاکان بێت. ئەڕە! ئەو واتای جیهان لە فاکتەکانی خودی ئەو جیهانەوە دەخوێنێتەوە. ئەو وەک سەرەنجام یان بەرهەم تەنیا کاتەک پیاوی نەو پیاوانە، گەر بتوانێت قەبەیەتیی کچەک بخاتە بەردەم ژینگەکەی.

کەیلەتییەکەی نەر و مە کە ئەستێرە کریم چالاکیگەرایانە (ئەکسیستانە) لە مەیدەمکدا هێناویەتە نەوندی خەباتی ڕۆشنایبیرانەوە، تەنیا کاتەک بە لەوانەر دەبێت بە مایەی پرسیار، گەر ئەو بزانێت کە ئەستێرە کریم ئەکسیستانەکی نمایشکراوی بەرخستووە و تێیدا ئەو خەیشی وەک لەوانەر کراوە بە مەبەست.

کەواتە ئەو بینەری پاسیف نییە. ئەو دەبێت بزانێت، واژەی بینەر، کە هەستی هەزانقانیی کوردی نەفامانە چێی کردووە، جیاوازە لە لەوانەر کە هەوەستەکی چالاک (ئەکتیف)ی هەیە، جا ئەوە لە سینەما، تیاتەر یان پێشانگە بێت، یان بەشداریکردن بێت لە چالاکییەکی نەو سەشیال میدیادا.

بەم ڕەیەوە ئیدی پرسەکی کرەکی بە لەوانەر ئاشکرا دەبێت: چالاکڤان، سەرباری تەحەداکەی، سەرباری بەگەخستنەوەی زمانی ئەبسوەن (ڤووت)ی خەڵک لە چالاکییەکەیدا، مرۆڤدیدییەکی پەزەتیڤی هەیە، چونکە وای دادەنێت کە لەوانەران دەتوانن لە چالاکییەکەی بهزرێن. کەواتە ئەستەرە کەریم نایەوێت بەرانبەر لومپەنەکان بووەستێت، تووڕەیی یان فیکە و قاقای پێکەنین بوروژێنێت، نەخێر، ئەو دەیەوێت بە هزرین لە خەیان بییان بزوێنێت، تاکو هەدی هەدی بەیان ڤوون بێتەوە کە ئەوان چەند داماون، بە تایبەتی بە قوز، کە هەرگیز ناتوانن بی چەژن، چونکە لەی دەترسن. ئاخر مرۆ لەڕەدا لە خەی دەپرسێت کە داخۆ لومپەنەکان فەتەی ڤووتی کچێکی بە حساب دەزگیرانییان بچییە؟ ئەو هەموو کەناڵە خەڵایە ڤووتە لە ئینتەرنێتدا هەن و ئەوانیش دەتوانن تەماشای هەر قیدیەیەک بکەن: لە قیدیەی ئەرەتیکییەوە تا پەرنۆگرافی بە هەموو شێوەکانییەوە.

مەسەلەکە لە بنەڕەتدا نەبوونی شوناسی کوڵتییە، ئەقڵییەتی مێگەلە: داماو تەنیا ئەو کاتە دەرک بە پیاوبوونی خەی دەکات، گەر هەڤاڵەکانی بزانن کە ئەو پەیوەندیی لەتەک کچدا هەیە. لە مەسەلەکە لەوە زەرتر: ئەو وەک پیاوتر دەنوێنێت، گەر هاتوو کچەی بە حساب دەزگیران خەی بە ڤووتبکاتەوە یان ڕە بدات فەتەی بە ڤووتی بگرێت، کە گومانی تێدا نییە ئیدی گەنجەی ناگەنجی ڕەسەنی کەمەایەتی لەو ساتە بەدواوە بە قەحبەی دادەنێت.

کاوە جەلال

بەهەز بەرهەم ساڵح دەست بەجێ

داوای لێبوردن بکە !!!! … عەلی مەحموود محەمەد

15 ساڵی تەواوە، لە پای ئەو تاوانانەی عێراق بەرامبەر بە خەڵکی کوردستان لە رابردوودا ئەنجامی داوە، داوا دەکرێت سەرۆك کۆماری عێراق وەك ڕەمزی باڵای وڵات داوای لێبوردن بکات، ئەرکی جەنابی تاڵەبانی و بارزانی بوو، لەو مانگە سەرتاییەی دوای ڕوخانی سەدام بونە سەرۆك کۆماری عێراق بە پێی پیتی ناوکانیان، دەبوایە ئەو ئەرکیان جێبەجێ بکردبایا، دواتر بەڕێز فوئاد مەعسوم، دواتر بە دوو خول بەڕێز تاڵەبانی سەرۆك بوو، دەیان جار ئەم داوایەی بەرەو ڕو کرایەوە، وەڵام هەر نەبوو، بەڕێز مەعسومیش هات، داواکارییەکە ڕوو لەویش ساڵ لە دوای ساڵ هەر بردەوامە، ئەویش هەر بەدەنگ بوو، هەموو نیانتوانی بە ئەرکی خیان هەستن و سەروەریێك بە مرۆڤایەتی و مەژوو تمار بکەن، تەنها بە کورد نا بەکە بە مرۆڤایەتی، ناویان لە ریزی ئەوانەدا تمار بکرێت لە وڵاتانی خیان بەو شێوە هەوەستە هەستاون،لەم مەبەندەی جینسایدە کە ناوی ئەژهەڵاتی ناوەڕاستە و ئەم وڵاتەی ئەمە کە ناوی کوردستانە، شونێك پنتێك نییە بە لێبوردەیی مرۆڤکان، روباری خوێن، دنیایێك هەڵە، وەحشیەت بونەتە بەشێك لە کلتوری ئەرە.

مەژوویێك ئەمە دەبەستێتەوە بەم وڵاتانەوە لە ناو خوێن و ئەسك و پروسکدا غەرق بووە، بە سینەوەی ئەو تاڵیانە پەویستمان بە داد پەروەریە، دادپەروەری و ئاشتەوایی پێکەوە گرێدراون، بە بە یەکەم ئەنجامەدانی دووەم زەلالەتە و هەرگیز بەدی نایات، وەك ئەوەی سیاسییەکانی کورد لەمەدا دەیکەن، لێبوردەیی هەموو کات دوای دان نان بە راستییەکان و تاوانکان و دادپەروەری دێت، تاوانبار و قوربانیەکان لە ئاوێنەی دەرخستنی هەقیقەت و راستیەکانی رابردوەوە وەك ئەوەی هێن دەردەکەون نەك وەك ئەوەی لە تاوانکانی رابردوو بشورێنەوە، کارەکی زۆر ناشایستەو ناڕەوایە داوا لە قوربانیانی تاوانکان بکرێت ئاشتەواویی بکەن، لە کاتێکدا هێشتا دادوەری بە ڕەوای خۆی هێنەساباتە و دان بە راستیەکان و هەقیقەتی تاوانکان نەنرابێت و تاوانباران دادگایی نەکرابێتن لە پێناو رزگار نەبوون لە سزاو بە دکەمەنت کردنی تاوانکان و دەرخستنی راستیەکان و نووسینەوەی روداوە تاڵەکان !!.

لە ئەزموونی خواروی ئافریقیاوە فێر بین کە "باسکردنی سەرچاوەی

تاوانکان، دانپنان، قەربووکردنەوە، دان نان بۆ تاوان و کارساتانی لە رابردوو رووبان داوە، هەندێك جار زۆر پێ بایەختر لە زانینی حەقیقەتکانی بابەتەکە، ئەگەر چی مەرج نییە هەموو ئەو کەسانی کە ئازاریان چەشتووە پێویستیان بە داوای لێبوردن کردن هەبێت بەشێوەیەکی ڕەسمی تا ناکۆکیەکان ڕابردوو لەبیر خۆیان ببڕنەوە، لەکەینەوە لە پرسی لەخۆش بوونی "کەمسیونی حەقیقەت و پێکهاتنەوە لە باشووری ئافریقا" ئەوە پیشان دەدات کە قەبووکردنی سەرنجامەکان تا ئەندازەیەکی زۆر زیاد دەکات، کاتێك قوربانیان ی ان کەسوکاری قوربانیەکان دانپنانێك و داوای لێبوردنەکی شەرعییان پێ دەگات.

"پێکهاتنەوە –چارلس ڤیلا –ڤیسیستە". قەربووکردنەوە تەنها پاداشتی مادی نییە لە بەرامبەر ئەو زیانانەی لە قوربانیان کەوتوونە, بەڵکە خۆی لە پاداشتی مادی یان ئامزی یان پێکەوە دەبینتەوە, ئەنگە پاداشتی دارایی بێت یان پێزش و داوای لێبوردنکردن بێت لە قوربانیان یاخود هەردووکیان پێکەوە, نابێت لە یادمان بچێت کە بژاردن هەم قەربووکردنەوەیە و هەم پەیمانیشە بە دوبارە نەکردنەوەی تاوانکانی ڕابردوو لە ئایندە, ئەمە لەم مەبەندی جینەسایدە پێویستمان بەمەیان زیاتر کە روداوکان رابردوو دوبارە نەکرێنەوە, وەك دەبینین بەردەوام لەناو بازنەکەداین, لە کاتێکدا نە قەربو کراوینەتەوە نە داوای لێبوردنیشمان لێکراوە, نە وەاتیش بۆتە ئەندامی دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی, بەیە روداوکان لە ژینگەیەکی وادا ئاسایی دوبارە ببنەوە, وەك بەردەوام دوبارە دەبنەوە لە شەنگالەوە بە دوز و لە داهاتووشدا بە ناوکانی دی, ڕاستە ئەمانە ڕابردوو ناگەنن و ژیان بە قوربانیان ناگەنێنەوە, وەلە ژیان بە داهاتوو دور لە تاوان زەمانەت دەکەن .

قەربووکردنەوە کرامەتی مرۆڤایەتی و هەندێك لە زیانە مادییەکان دەگرێنەتەوە بە قوربانیان, بە ئەوانەی مافیان پێشێل کراوە, بەیە مافی قەربوو مافێکی بە ئەملاو ئەولای سازش هەڵنەگرتنی قوربانیانی کوردستانە, کەسیش بۆی نییە بە ناویانەوە ئەو سازشە بکات ئەگەر لە تڕپکی دەستاتیش بێت, دەبێت تەنها خۆیان لە بەرامبەر ئەو زیانانەی پێیان گەیشتووە بڕم کارە هەبستن.

دەوڵەتی ئەنجامدەری تاوان کە عەراقە نابێت لە بەرپرسیارێتی کارکانی ڕابردووی تاوانکان هەلبَەت, عەراقی ئێستا کە داوای لێبوردن دەکات و قەربووی قوربانیان دەکاتەوە, لە بەر ئەوە نییە بەرپرسە لە تاوان و هەڵەکان ڕابردووی سەدام, بەڵکە لە بەر پابەند

بووني‌تی بۆ بڕژۆوه‌ندی گشتيي‌ۆ و كاركردني‌تی بۆ دووباره‌ تۆكه‌ڵكردنۆوه‌ی قوربانی‌كان بۆكۆمه‌ڵگاو گه‌ڕانده‌وه‌ی كه‌رامه‌ت بۆيان و متمانه‌يان دۆداته‌ بۆوه‌ی عێراقی داهاتوو ئۆوه‌ی رابردوو نيي‌ه‌, له‌ تاوانۆ گواستراوه‌تۆو بۆ پێزش هێنانۆو, له‌ ئه‌نجامدانی جينۆسايدۆو هاتاته‌ سه‌ر واژۆكرانی پێمانامه‌ نۆودۆتيي‌كانی بڕپرسيارێتی له‌ بڕامبه‌ر تاوانه‌ مرۆڤايه‌تيي‌كان, تا ئه‌مانه‌ نه‌كات يانی دوباره‌ بونۆوه‌ی تاوان له‌كات و ساتدايۆو هيچ گه‌ڕانكاريي‌ه‌ك نه‌كراوه‌.

بۆ داوی له‌بوردن كردن بڕپرسيارێتی هه‌ڵگرتنی ئۆو تاوانه‌ گه‌وره‌ی له‌ ڕابردوودا ئه‌نجامدراون , تاكه‌ زه‌مانه‌تی هاوسه‌نگی ڕاگرتنه‌ له‌ نێوان مافی قوربانيان و بڕپرسيارێتی تاوانكاران , دۆخێت بڕدۆوام دۆبێت له‌ هه‌ڵگرتنی بڕپرسيارێتی سياسه‌ت و كاری فه‌رمانڕۆواكانی پێشووی خۆی, ئۆو بڕپرسياريي‌تيي‌ه‌ مانای تاوانبار بووون ناگه‌يه‌نێت , به‌ڵكۆ خۆ پاككردنۆوه‌و شه‌ردنۆوه‌يه‌ له‌ پاككردنۆوه‌ی دۆخێت و خودی له‌و ڕابردووه‌ تاڵ خۆناوييه‌ پێ له‌ تاوانه‌ كه‌ له‌م وڵاته‌ رويانداوه‌ ,ئه‌مه‌ له‌ باشووری ئافريقيا و شيلی و ئه‌مانياو ..تۆواوی ئۆو وڵاتانه‌ی گه‌ڕانكاری تيايانداا ئه‌نجامدرا له‌ پاش دۆسه‌ڵاتی نازيزم ئاپارتايد و ديكتاتۆريێت پێرۆو كرا, كوردیش چاوه‌ڕوانی دۆكات له‌ ئێراقی نوێ كه‌ ئێستا ئۆوه‌ی به‌ڕێز سه‌رۆكين ببێته‌ پرنسبه‌كی دۆسه‌ڵاتداريي‌ه‌تی داهاتوو .

سه‌رۆكی شيلی لاگۆس هه‌ستا به‌ ناردنی نامه‌ی پاساو هێنانۆوه‌ی كۆسی يان داوای له‌بوردنكردن به‌ سه‌رجه‌م كۆسوكاری قوربانيانی دۆست ژه‌مه‌ی سه‌ربازی پێشوو به‌ سه‌ركردايه‌تی بينه‌تشه‌, ئه‌م پرسيه‌ له‌ ساڵی 1996 ۆه‌ به‌ 2008 درێژه‌ی كێشا, كه‌چی خۆی و بيرۆباوه‌ڕكه‌ی قوربانی و نه‌ياری ئۆو دۆسه‌ڵاته‌ بوون كه‌ تاوانی ئه‌نجام دابوو, ئۆو نامانه‌ی ناردی به‌ سه‌رجه‌م قوربانيان ئۆويان نه‌كرده‌ تاوانبار, به‌ڵكه‌ نامه‌كانی وڵاتی له‌ تاوانكانی بينه‌تشه‌ی تاوانبار شۆشتۆو ناشرينيكانی پاككردۆو خۆشی برده‌ ريزی سه‌ركرده‌ مرۆڤكانۆو, بێ ده‌بێت عێراق له‌ تاوانكانی سه‌دام حوسێن بشه‌ردرێتۆو.

قوربانيانی دۆستی ژه‌مه‌ی نازی ئه‌مانياش, له‌ پاڵ قه‌ڕبووی مادی, هه‌ر يه‌كێيان نامه‌ی سه‌رۆك كۆمار"يوهانز راو" يان پێگه‌يشت , كه‌ له‌ نامه‌كێيدا داوای له‌بوردنی له‌ قوربانيانی دۆسه‌ڵاتی نازی هيتله‌ر كردبوو."تعويز العمال الاسترقاقيين والقسريين فی المانيا النازيه‌- يونامی ", له‌ دوا هه‌ڵوێستيشدا بێيار درا جووه‌ جۆزائيرييه‌كان كه‌ زۆرينه‌يان له‌ فه‌ڕانسا دۆژێن له‌ مۆحره‌قه‌ رزگاريان بووه‌ هه‌ر

یەکیان بە 2300 ئیرۆ قەرەبوو بکرێنەوە .

لە تەیموری ڕژهەڵاتیش گەل داوای قەرەبووی ماوەی داگیرکاریشی کردەوە لە دەسەڵاتی ئەندونوزی , نەك تەنها قەرەبووی پشێلکاریيە گەورەکان, ئەمەش بە کورد جێگای هەوڵستيە و پەویستە کاری لەسەر بکرێت, لە ماوەی رابردوودا بە ویستی خۆی داگیر کراوەو سامانەکەی تاڵان کراوە.

شیراك سەرۆکی کۆچکردوی فەرەنسا داوای لێبوردنی کرد لە بەرامبەر گرتنی 13 هەزار جولەکە لە پرۆسەی ئەلفیل دیف لە ساڵی 1942 لە میانی جەنگی جیهانی دووەم و پاشان بە کەمێ کوشتنیان لە لایەن هیتلەرەوە.هەرچەندە ماکرۆن سەرۆکی فەرەنسا سەبارەت بە جەزائیر وتی نە ئینکار کردن وە نە داوای لێبوردن کردن, لە ئەنجومەنی یاسایی فەرەنسا لە 8ی شوباتی 2018 بەیاریدا هەموو قوربانیانی جەنگی نەوان ساڵانی 1954 بە 1962 کە لە جەزائیر دژیان لەوکاتە قەرەبو بکرێنەوە, هەرچەندە هەشتا فەرەنسا دانی بە هەقیقەتی یاسایی تاوانکانی خۆی لە جەزائیر نەناوە کە ملیۆن و نیوەك قوربانی لەکوتتوە.

لە سیرالیۆنیش لە ساڵی 2010 سەرۆکی وڵات بە شۆڕی فۆرمی داوای لێبوردنی لەو ژنانە کرد کە قوربانی ململانێ چەکدارییەکان بوون , لە کەمپدیا سەرباری ئۆوی ناوی قوربانیان لەسەر ماپێی دادگای نەونەتەوەیی کەمپدی بۆ کرایەوە داوای لێبوردنیشیان لێکرا, لە 23ی نۆڤەمبەری 2011 ێش ئەردگان بە فەرمی لە بەرامبەر تاوانی جینۆسایدی دەرسیم لە بری دەوڵەتی تورك بە شۆڕی زارۆکی داوای لێبوردنی کرد, داوای لێبوردنکان پەویستە بە نوسراوبن و بەیاری فەرمییان بە دەرچێت و هەوڵستکان دوربن لە بژۆوەندی سیاسی, ئەگەر مامەڵە وەك تاوان دەکات ئەوا پەویستە دان بە جینۆسایدی ئەرمەنیەکانیش بنێت و کۆتایی بە نکۆڵی کردن بهێنێت, کۆتایی بەو شێوە سەختەی لەبەرامبەر دەرخستنی حەقیقەتی یاسایی کەمەکۆزی ئەرمەن گرتویەتیە بەرو ملکەچی حەقیقەتە مێژوییەکان بێت, تەنی بڵێر سەرۆك وەزیرانی پشوی بەریتانیا داوای لێبوردنی لە سەردەمی کۆلۆنیالداری و ماندەلاش داوای لێبوردنی لە قوربانیانی کردارە سەربازییەکان کرد.

لە ساڵی 1998 دا بیل کلنتۆن لە سەردانی بە وڵاتی رواندا داوای لێبوردنی کرد لە رواندییەکان, بەهۆی هەوڵستی حکومەتی ئەمریکاوە لەو گەل کوژیانەی لەو وڵاتە رویان دا, شینزە ئێبی

سەرۆك وەزیرانی ژاپۆن, رۆتی کردەوە سەبارەت بە دەسیەی ژنانی رابواردن داوای لێبوردن لە کۆریەکان بکات, وەلێ سەرۆك وەزیرانی ژاپۆن تەمیشی مەرایاما لە 15ی ئۆگستسی 1995 بە بۆنەی 50 ساڵەی کۆتایی جەنگی جیهانی دووەمەوە لە بەیاننامەیەکدا داوای لێبوردنی لە هەموو ئەوانە کرد چ وەك کۆیانی داگیر کردووە وە یان وەك کۆیەی لە میانی جەنگدا زیانی پێ گەیاندوون, لە فبرایری 2008دا سەرۆك وەزیرانی پێشوی ئوسترالیا داوای لێبوردنی کرد لە هەمبەر تاوانێك کرد کە بەرامبەر هاووڵاتیانی رەسەنی ئوسترالیا بە تایبەت دزینی 17000 لە منداڵەکانیان, لە سەرۆك وەزیرانی نەمسا سیباستیان کەرتز داوای لێبوردنی کرد سەبارەت بە پێشوازیکردنی وەك کۆیەی لە سوپای هیتلەر.
حکومەتی راستگۆرای پێنداسزای 3 ساڵی دانا بە ئەوانەی پێندیەکان بە هاوبەش دادەنێن لە تاوانی هەڵکەست و دان دەنێن بە ڕێیان لە تاوانەکە, ئەمەشیان بە داکۆکی لە کرامەتی نیشتمانی دانا, بەخۆی ئەمەش داکۆکیە لە هاوبەشانی تاوانکانی نازیەت, ئەمەو نموونەی زۆری دیکە .

ئەو قۆربوە مادیانەی بە بە یاسا و ئاشکرا کردنی ڕاستیەکان و داوای لێبوردنکردن لە لایەن دەوڵەتی بکۆری تاوانەوە دەبەخشرێت وەك خوێن بایی و هەوڵی کۆینی دەنگی قوربانیان تەماشا دەکرێت لە بەی سینەوەی رابردووی خۆناوی , کورد پێویستی بە خوێن بایی عەراق نییە, بەڵکە چاوەڕوانی ئەوەیە دەوڵەتی بکۆری تاوان بە فەرمی لە ڕێگای سەرۆککۆیەوە بە بەیاری ڕەسمی داوای لێبوردنی لە بکات, بەڵێز بەرهەم ساڵحیش کە هەنووکە لە سەروی فەرمانڕەوایی ئیراقەوەیە ئەرکە لەسەری بەمکارە هەبستیت و وەك ئەو سەرکانەی ئاماژەمان بە ناوکانیان دا بە ناوی دەوڵەتی عەراقەوە نامە بە یەك بە یەکی قوربانیانی جینساید لە کوردستان و عەراق بە تایبەتی و سەرجەم قوربانیان بە گشتی بە بە جیاوازی نەتەوەیی و ئاینی بنەریت, ئەمە وەك تاك وەك نەتەوەش داوای لێبوردن لە کورد و تورکمان و ئاشور و کلدان و شیعە و کریستان و ئێزیدی و سائیبە ….
بکرێت, هیوادارم بەم ئەرکە هەبستێت و هەڵکانی تاڵبانی و بارزانی و مەعسوم دوبارە نەکاتەوە.چاوەڕوانین هەموو قوربانیانی جینساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و پێشێلکاری گەورە لە کوردستان و عەراق لە جەنابی سەرکەوە نامەی داوای لێبوردنیان پێ بگات لە زوترین ماوەدا, ئەوە گەورەترین پێیام و بەرزترین دەنگوایی و چاکترین هەنگاوی پاککردنەوەی رابردووە, ئاگەر بەو ئەرکە هەنەستن بە ئەرکی ئەخلاقی و ویژدانی خۆتان

هەڵنەستاون .

نادیا مورادـ ئانا فرانک! … برایم فەشی

ئلیزابەت شافەر براون Elizabeth Schaeffer Brown خەڵکی ئامریکا، پشتر بەرهەمی یەخچالی دەفرەشت و دواترفرەشیاری تەلەفوونی دەستی کامەرادار ی سەنی ئەریکسەن بوو. نادیا مورادـ خەڵکی گوندەکی باشووری کوردستان زیندانی گرووپی ئیسلامی داعش بوو، کە لە مەرگ ەزگاری هات و ئەستا بەتە دەنگی تەاژەدی ئیزەدیەکان. براون کە پیشەی بواری تەبلیغاتە، لە سیمای نادیا مورادـ، ئانا فرانک دەبینە، ئەو کەنیشکەی کتەبی بیرەوەریەکانی ەڵژانەی، بوو بە بەڵگەی ەوداوی هەڵەکاست لە سەدی بیست.

نادیا بە پەی پرەژیەکی هەمانیستی لە کوردستانەوە لە گەڵ کەمەلەک خەڵکی شەنگاڵ و دەهاتەکان بە ئاەمان گوەزرایەوە، تا گەیندرایە نەتەوە یەکگرتووەکان و بوو بە سەفیری ئەم دەزگایە و بەرنامەی دیداری لە زەر شوەنی جیهان لە گەڵ بەرپرسانی حکووماتی و سیاسی و دام و دەزگای ئایینی، ژنان بە پەکهەندرا و لە سەفەرەکی پەنج ەڵژە بە ئیسرائیل داوای لە پاەڵمانی ئەو وەاتە کرد کە کارساتی ئیزەدیەکان وەک ژینە ساید بناسرە.

ساەی ٢٠١٧ ناوی بە خەڵاتی نەبەل تەمار کرا، خانمی حقووقناس ئامال کلەنی Amal Clooney بریتانیایی بە ەڵچەڵەک لوبنانی تەدەکشە بە ئەوەی کارساتی کووشتاری ئیزەدیەکان بەرەتە دادگای ناونەتەویی جنایەتەکانی شەڵ. کلەنی داستانی ژیان و بەسەرهاتی نادیا مورادـ وەک تراژەدیەکی کەم وەنە دەبینە!
مەنەجەر، ەاوژکار و دام و دەزگاکانی پاپشتی نادیا، دەبژن داستانەکی تراژیکی لەو چشنە پویستی بە مەدیا، پرپاگەندە و رەکخستن هەیە بە ئەوەی بە جیهانی بکرە، هەر بە ئەو مەبەستە کتەبی ” من دەنگی ئەوەم” بەاوکرایەوە و بازاری چاکی پەیدا کرد. دەر شپیگل پار لە ژمارەی ٤٤ ی دا نووسی کە نادیا مورادـ وەک “سوپر

ستار" لە وڵاتان پیشوازی لە دەکرێ و داستانی ئەو کراوەتە بەرهەمێکی باش، هەر وەک دەگوترێ هەر بەرهەمێکی باش پێویستی بە ڕەکلام و دەنگدانەوەی باش هەیە. نادیا کراوەتە "ئیکۆن" نیشانەی بەرچاو بۆ خستنە ڕووی بارودۆخی ژیان و چۆنیەتی ڕاژگاری ژنان بۆ تایبەت لە وڵاتانی پێ لە شڕ و ناکۆکی و دوور لە ڕاچاوکردنی مافی ئینسان، بۆ تایبەت ژنان! نادیا لە پارلەمانی ئیسرائیل بەسەرهاتی جوو و ئیزدییەکان وەک یەک دەخاتە بەر چاو و دەبێژە ئەمەی ئیزدی دوای ٧٤ کارەسات هەر زیندووین وەک مووسایییەکان.

نادیا دەچێتە هەر شوێنێک باسی "کەچوو" گوندەکییان دەکات، باسی ژیانی خۆیان، کە مریشک و مەڕیان هەبوو، کشت وکاڵیان دەکرد و دایکی بە دەستی خۆی نانی دەکرد. من نووسەری ئەم دێڕانە لە چەند ساڵی ڕابووردوو لە گەڵ کەمەڵێک کچانی ئیزدی هاوتەمەن و گچکەتر لە نادیا ئاشنا بووم، ئینسانگەلێکی سادە و ساکار، پێ لە هەست و خۆشەویستی. لە ناویاندا خزم و هاوگوندی نادیا هەن کە ئەو جار بەجار سەریان لێدەدا. ڕابووردوی زەربەیان تاڵ و ناخۆش بووە و لەبڕ لە کار و خوێندن و فڕبوون چالاکن، هەرچەند زەربەیان لە گوندەکانیان دەرفەتی خوێندنیان کەم بووە. لەبڕ بە حەزی گەنجانەوە خۆیان پێدەگەیینن.

ئەو ڕاژەی کە تازە هەواڵی بەخشینی خەڵاتی نوبێل بۆ کراوە، بە یەک لەو کێشکانەم گووت کە خزمەکەتان خەڵاتی وەرگرتووە، تێنەگەیشت، دوایە لە گەڵ خانمی دەرسوێژی ئینگلیسی و ئاشمانییەکەی گووتمان ئەو خەڵاتە چییە، چاوەکانی گەش بووە و گوتی دەچمەوە بۆ دایکم دەڵێم، لە پێ بە دەنگی بەرز گوتی منیش دەمەوێ خەڵاتکی وا وەرگرم. ئەو نزدە ساڵانە و لە گوندەکەی خۆیان هەتا کۆلاسی پێنجی خوێندووە، چوار ساڵ لە ئاشمان دەژی و ئێستا لە کۆلاسی دە دەرس دەخوێنێ.

نادیا کچێکی سادە و ساکار و ژیانی کۆوتەتە ناو بازنەیەکی جیاواز و بەردەوام لێم وڵات بۆ ئەو وڵات دەچێ و هەرچی وەزەی هەیەتی لەو ڕێگایەوە بۆ کاری هەناوە. نادیا ناوی حاجی سەلمان و داعشکانی تری لە بیر ماوە و دەیگێڕتەوە کە چیان بە سەر هەناوە. زەرەک لەو کەسانەی کە وەک نادیا بوون لە بەر شەرم و حەیا خۆیان کووشتووە، ئەو بەردەوام بەسەرهاتە تاڵ و دڵتەزێنکانی خۆی و بنەماڵە و ئیزدییەکان دەگێڕتەوە. ئەو چوارچێوە و داب و دەستوورە داخراوکانی ئیزدییەکانی تێپەڕاندووە و باس لەو بڕیارانە دەکات، کە کەمتر ژن و کێشکی کورد باسیان دەکەن. بە هەزاران و سەد هەزاران

کچ و ژنی کورد هەیە کە ژیانی ئازادانەی تەنانەت ناو خزمانکانیان پێ لە کارساتە و بەدبەختیەکانی خۆیان. نادیای کچم خوەندەواری گوندەکی ساکار لە سەر سنوری ئێم جیهانە، لە ناو بازنەی سەرانی جیهان دەنگ هەڵدەبرێ، کارەک کە بە هەموو حزب و دەستە و گرووپ و بە سەرجەم نوخبەی کورد نەکراوە و ناکرێ.

هەمووی ئەو کارانە نادیا نەیکردووە و ئەو دام و دەزگایانە دەیکەن کە لە پشت نادیا وەستاون و پسپۆڕیی بە جیهانی کردن و گەرم ئاگرتنی داستانی نادیان. سناریۆنووس و بەرنامەئاژ و کارگێڕانی دەزگاکانی پشت نادیا لە ئاستی هەرە بەرزدا کارەکان ئادەپڕێنن.
لە پارلەمانی ئیسرائیل کاتێ نادیا بەرەو ئەوە دەچێ ورد ودرشتی بەسەرهاتی زیندانی بوونی خۆی بگێڕێتەوە، ئاوێژکارەکانی داوای لێدەکەن هەموو شت باس نەکات و هەرکەس ویستی با بچێت کتێبەکە بخوێنێتەوە، واتە کتێبەکە بکڕێ.

ژنەسایدی ئیزدیەکان پێنج هەزار کووژراو، حەوت هەزار ژنی ڕفێندراو و سێ هەزار بە سەرو شوێنی لەکەوتوو، تا ئێستا نەبیستراوە و نە دیتراوە کە حکوومەتی هەرێمی کوردستان و سەرانی حکوومەت و حزبەکانی لێرە و لەوە کارەکیان کردبێ و وەشوێن مەسەلەکە کەوتبێتن. حکوومەتی ناوەندی عێراق کارەساتی ئیزدیەکانی بە هی خۆی نەزانیوە و ئاوڕی لێ نەداوەتەوە.

خانمی شافێر براون کەسێکی سەرکەوتوو بوو لە بواری تەبلیغات، ئەو لە نیەیەرک لە بازنەی ئەو ژنانەدا بوو کە دەیانویست بارودۆخی ژیانی ژنانی جیهان باشتر بکەن. دواتر دوچاری قەیرانی مانایی و فکریی هات و بەرەو ئەو پیشەیە ڕەیشت کە لە سەرەوە باس کرا. دواتر ڕێکخراوەکی جیهانی مولتی مەدیالی پێکهێنا بۆ فەرکردن و بارهێنانی ژنان لە ئەفغانستان، لە هایتی و دواتر لە پرۆژەی تر بەشداری کرد، هەتا گەیشتە پرۆژەی نادیا موراد. داستانی نادیا بۆ خانمی براون تراژدیەکی تایبەتە کە کۆتایی پێنەهاتووە و بەردەوامە. بگوومان ئەم سناریۆیە دەگاتە سەر پەردەی سینەما و مولتی مەدیای سەردەم و بازاڕێکی مەزن لە خۆی دەگرێ، کە ئەوە تەنیا لایەن نییە و لایەنی سیاسی، حقووقی، ئەدەبی، ئینسانی، هونەریی، کۆمەڵایەتی، ژنان و...لە خۆ دەگرێ.

داستانی نادیا موراد، داستانی ئانا فرانک بۆ ئێلیزابێت شافێر بەاون زیندوو دەکاتەوە، ئەو لە تەمەنی پازدە ساڵان کتێبەکەی ئانا فرانکی خوەندەتەوە، کە بەتە هەی گۆینی تەوانینی ئەو نیسبەت بە

جیهان. نادیا بۆ براون زیندووبوونەی ئانا فرانکە، ئەو پەیوایە نادیا هەمان هەز و وزەی ئانا فرانک دەنوێنێ. ئیلیزابێت دووەم گەر سیاسەتمەدارانی جیهان بۆ پەی پەویست لە گەڵ ئەم مەسەلەیە مامەڵەش نەکەن، کارەکی گەورەی کە دەکرێ ئەوەیە کە نەسل و نەوەیەکی نوێ لە ڕێگای داستانی نادیا موراد وە پەروەردە دەکرێن. لەم ڕێگایەوە ئەو شانسە بۆ کچان دەبەخشرێ، کە نەوەیەکی نوێ لە ژنان پەروەردە بکرێ. ئەلیزابێت بۆ هەر شوێنێک لە گەڵ نادیایە، تەنانەت بۆ ئاودەستخانەش، ئەو خواردنی بۆ دەهێنێ، سەیری تەلەفوونەکە و وێنەکانی دەکات و هەدی هەدی فڕی ئینگلیسی کردووە.

لە ئیسرائیل لە نادیا دەپرسن ئەو هەموو هەز و وزەیە لە کوێوە دەهێنێ؟ کچە گوندیەکەی کوردستان دەبێژێ" ڕووحی لە دەستچووم هانم دەدا". ئانا فرانک پاش مەرگی ناوبانگی دەرکرد، نادیا موراد ناوی ئانا فرانکەکان و بە ملیۆن ملیۆن ژنانی "ڕووح ەفێندراو"ی زیندوو کردەتەوە.
ئەستا بیر لەوە دەکەمەوە کە کچە ئیزدیەکەی خەم، کەی خەڵات وەردەگرێ. لای من هیچ خەڵاتێکی جیهان بایخی نییە، لای من نادیا مورادە، ئانا فرانک، ئەلیزابێت شافیە بەاون، ئامانە کلانی و هەزارانی وەک ئەوان نەخیان هەیە، کە سەدیەکی جیاواز لە سەدکانی پشوو بونیاد دەنێنن. ئەوان سەر دەکەون!

برایم فەشی

جوانترین سەرقس!... جەلال قادر

لەسەر خە تاکسی یەکەم لەدەخووی... لەبەردەم پارکێک ژن و مەردێکی پیروپەککەوتەم بینی ، لەسەر کورسییەک دانیشتبوون و بە شادییەوە سەیری کەمەڵی منداڵیان دەکرد کە لەناو پارکەکە جەلانە یان دەکرد!.
لەدڵی خەم وتم: لە کۆتاییدا دەبێت ژیان بە سادەیی وەرگرین...بۆچی دەی یەکتر بشکێنین.
لەم خەیاڵەدا بووم. ژن و مەردێکیتر کە تەمەنیان نزیک پێنجا ساڵێک دەبوو. دەستیان بە بەرزکردەوە.
کاتێ ماشێنەکەم وەستان...پیاوەکە بەتێنیشتمەوە دانیشت. ژنەکەش لە

دواو دانیشت.
پم بو بنزین ناو وتم : بو کو؟
پیاوکو وتی : شقامی پنج لو گلیب!.
ژنکو وتی : وا باشترو من دابزم.
پیاوکو ئاوکی دواوی دا و وتی : چیبوو دیسان؟
_ چیبوو...تو لمن دپرسیت...بو لو پشتو دانشتووی؟ بو نهاتی بو تنیشتموو دانیشی.
+ بمبوورو...حزدکیت تاکسییکو ادگرم و دمو دواو.
_ نخر نامووت بیتو تنیشتم دانیشت...دبوایو یکمینجار ئو کارت بکردایو...نازانم بو پیاوان درنگ بیردکنو.
لسر جادی یکم کو تپبین کچکی شخ و جوانمان بینی لگل سگکی یی دکرد.
لناکاو ژنکو دستی خستو سرشانی مردکی و وتی : ئوو چاوت ژانی نکرد...ژنت نبینیو؟
+ من سیری سگکم کرد..
_ بلو ...بی...چند جوانش قایش و کمرت بستووو...ئی بو بو منت نوت قایش ببستم.
+ خو تو منداو نیت تا پت بلم خت ببستیتو.
_ تو همیشو بیر لخت دکیتو...لنان خواردن وگان و سیران..
+ ئستا تو چیت لمن دوت؟
_ من چیم لتو دوت؟ تو خت چیت لمن دوت...هرکات دلم ئوو مکو دیکی...
لم کاتو هستمکرد شو دمقالو کیان بو مانایو و خریکو گرمتر دبت. بو هور کردنویان، وتم : ژیان ئوو ناهنیت دو یکتر بشکنن...
موسافرکی تنیشتم بو تووییو ووی دمی لمن کرد و وتی : تو بت نییو قسو بکیت!.
پکنیم و وتم : بو خوا ئمش لویتر کرتر...
کو گیشتمو بردم مانیان کرییکیان داو خرا دابزین و لو ئاونی ماشنکو بینیم ژنکو چند هنگاوک لپش پیاوکو یی دکرد و بی بلی بوو.
ئم دوو مسافرم بزاریان کردم..لو داخو برو جادی (کلینید) بدم کنایکو یشتم... تا سیری دیمنی جوانی پارک و جگلو ووبار بکم.
لپشتی زانکی (کرتن) کچ و کوکی لاوی جوان دست لناودست ...هماین بو کردم..چراخی چواریکم داگیرساند و اوستام.
هردووکیان لپشتو دانیشتن.

لەناو پارچە کاغەزێک ناونیشانی موتەکی لەسەر بوو دایانە دەستم.
لەپاشان کەوتنە ماچکردنی یەکتر و گاتە وگەپ و پێکەنین.
ئینجا کچەکە خەی هەدایە باوەشی کوەکە، کوەکەش دەستی بە قژیا دەهێناو ناو ناوە ماچی دەکرد.
خۆشحاڵ بوو بەم دوو موسافرە جوانەم، بەڵام لەخۆشم دەپرسی : ئەگەر لەوە زیاتر لەیەکتر بئاسن بەپێی یاسا بەم هەیە هەگەیەن لێبگرم.
لەم خەیاڵە بووم…گوەم لە هەناسەکانیان بوو…ئاوەدایەوە بینیم گەنجەکە بەسەر کچەکەوەیە.
لەترسی ئەوەی مەتی شوفێریەکەم لەدەست نەدەم…جوانترین سەرقسی پێشکەش کەم..پێم بە بەنزین ناو…تا گەیشتمە بەردەم موتەکە ئاوەی دوای خەم نەدایەوە!.

سەرانی هەر لە گەشەسەندنداپە لە سەربەن … هەکەوت حەکیم

لە ڕۆژی 26ی ئابی ئەمساڵ وتارێك لە سایدی ئاوێنە بڵاوکراوەتەوە لەسەر لێدان و ووخاندنی سەرانی لە زانکۆی ئینالکۆ لە پاریس ./http://www.awene.com/2018/08/26/99427 هەروا لە سایدی دەنگەکان لە 23ی هەمان مانگ ئەو وتارە بڵاوکراوەتەوە https://dengekan.info/archives/8062 . بە پێی نووسەر خەتاباری ئەو کردەوەیە سەرکی بەشی کوردی و مامۆستای زمان و ئەدەبی سەرانیە کە منم. خاوەن وتار ناوی "مامەد شامەزدی"یە و دکتۆرە لە بواری میدیا و ڕاگەیاندن لە زانکۆی ئێکس ئەن پرۆڤانسی فەرەنسا. یەکسەر پەیوەندیم بە بەشی دکتۆرای ئەو زانکۆیەوە کرد. وەڵامیان هەسمیان ئەمەیە : کەس لای ئەوان بەو ناوە و لەو بوارە دکتۆرای نەکردووە…

کەوابوو نهێنیی ئەو ناوە چیە؟ نووسەری شاراوەی ئەو وتارە کێیە؟

لەو وتارەدا حەوت جار ناوی شوان جەعفەر هاتووە. هەرچەندە بە ڕواڵەت دوو گلەیی لێ کراوە، بەڵام هەمووی کووزانەوە و گریانە بۆ ئەو "مەردە دەنگ کپکراوە" کە موحازیرە، واتە "وانەبێژی کاتی"یە

لە ئینالکۆ، لە بەشی کوردی کە من بەڕێوەبەری بووم هەتا خانەنشینیم پێش چەند مانگێك.
"مامەد یان مەمەد" کورتکراوەی "محەمەد"ە بە ئازەری و بە تورکی. ناوی شوان ئێستاش هەر محەمەدە. جەعفەری باوکی ئازەرییە و لە مناڵی هەر بە "مەمەد" بانگی کردووە. "شامەزدی" ناوی خێزانی باوکییەتی. لەسەر ڕووپەلی چرا جەعفەری خوشکی ئەو ناوە ئازەریە نووسراوە و نەشاردراوەتەوە… کە تەماشای ڕووپەلی مامەد شامەزدی دەکەی، وێنەی مەیموونێك دەبینی لە جیاتی وێنەی خۆی. بەڵام لەژێر ئەو وێنەیە سێیەم لینك هی بەشی ڕۆژنامەنووسیە لە زانکۆی ئێکس. کە دەیکەیتەوە وێنەیەکی کاك شوانت بۆ دەردەکەوێ لەگەڵ دوو وشەی سپاس بۆ مامۆستایانی دەورەیەکی ڕۆژنامەنووسی.

جگە لەو خاڵانە، شپرزەیی و هەست و مەشك و وشە و هەڵەی ڕێنووسی ئەو وتارە هی شوان جەعفەرن کە سی و دوو ساڵە دەیناسم و هەژدە ساڵە لە بەشکە من بەڕێوەبەریم. بەکارهێنانی هەندێ شێوەی دەربڕینی کوردستانی ئێران تەنیا بۆ خۆشاردنەوەیە و هیچی تر. نووسەری ئەو وتارە شوان جەعفەرە.
بۆچی شوان جەعفەر، پاش سی و دوو ساڵ، وا کوتوپڕ بە "خوێنم تینووە" وەك خۆی نووسیویە؟ ئەی چۆن پاش ئەو هەموو ساڵانە تەنیا ئێستا بۆی دەرکەوت کە هەڵکەوت حەکیم "گەندەڵە، پارە پەرستە، هەڕەخان و یەکێتی لە ساڵی 2009 پارەیان بۆ ڕشتووە، حەز لە خەڵکی سلێمانی و سنە ناکا، زمانی کوردی نازانێ، فەرهەنگەکانی پێن لە هەڵە، لە سەرەوە لەگەڵ یەکێتیە و لە ژێرەوە لەگەڵ پارتی، پیاوی تورکیایە، هاوڕێی عەدنان موفتی و جەبار فەرمان و عادل مراد و فوئاد حسێنە، نایەوێ سەرپەرشتی دکتۆرای کوردەکان بکا، هاوڕێی عەرەبە، هتد…"؟ ئەبێ چی ڕوویدابێ لەم مانگانەی دوایی بۆ ئەوەی شوان جەعفەر ئەو هەموو نهێنیە کۆنانە تازەبەتازە بدزێتەوە؟

وەڵامی ئەو پرسیارە لە وتارەکە خۆیدایە. شوان جەعفەر لەسەر شوان جەعفەر دەڵێ : "لێرەدا بیرمان بۆ (شوان جافر)یش دەچێت، چونکە لە ساڵی 2000ەوە لە ئینالکۆ وانەی کوردیی سۆرانی دەڵێتەوە و هەمیشە ماستاوی بۆ حەکیم دەکرد، بەڵام ئێستا بە خوێنی تینووە، چونکە هەڵکەوت هیچ یارمەتی نەدا و نەیهێشت جێگەکەی بگرێتەوە. هەموو کوردەکانی پاریس بە شەرعیان دەزانی کە شوان جافر ئەو پێستە وەربگرێت، بەڵام حەکیم کەسێکی دانا کە مووچەخۆری پارتیە (ئامر ئەحمەد) کە ئەم کاندیدەش لە ژیانیدا زمانی کوردی نەخوێندووە، وە سەرباری هەموو بادینانیە…"

بەش بەحاڵی خۆم نازانم ئایا هەموو کوردەکانی پاریس بە شەرعی دەزانن کە شوان جەعفەر شوێنی من بگرێتەوە یان نە. بەڵام ئەوەی ئاگادارم ئەو لێژنە فەرهەنگییەی دانرابوو بۆ هەڵبژاردنی پرۆفیسۆری یاریدەری زمانی سۆرانی و شارستانێتیی کورد، بە پێی یاسای فەرهەنگی، کە من ئەندامی نەبووم، شوان جەعفەری بە شایستەی ئەو پۆستە نەزانی نە بە پلەی یەکەم، نە دووەم و نە سێیەم. "سەرباری هەمووی" یەکەم و سێیەم کوردی کرمانج بوون و دووەمیش هەڵەندی. بەڵێ، ئەو دڵنیانە بووەتە هۆی ئەوەی شوان جەعفەر بە خوێنی من تینوو بێ. ناتوانێ ڕووبەڕووی ئەو واقیعە ناهەموار و دڵتەزێنە بێتەوە کە هەژدە ساڵی هەبوو خۆی ئامادە بکا لە ڕووی زانستییەوە بۆ پۆستێکی سۆرانی، کە زمانی دایکییە، کەچی دوو کرمانج و هەڵەندێك لە دەرەوەی زانکۆ، هەروا کوردێکی ئۆرانیش لێیان بردەوە…

کارکردن لە زانکۆی فەرهەنسا

لە فەرهەنسا کە پرۆفیسۆرێك کاتی خانەنشینیی هات، داوای لێ دەکەن پاش خۆی پۆستەکەی دەبێ چۆن بێ. ئەویش پێشنیاری خۆی دەکا و تێبینی و ڕا و هەزامەندی هاوکارانی وەردەگرێ و ئەنجام دەنێرێ بۆ لێژنەی زانستی. لێژنەی زانستی ڕای خۆی دەردەبڕێ و هەندێ جاریش دەستکاری دەقەکە دەکا بە پێی سیاسەتی گشتیی زانکۆ. پاشان بەڕێوەبەرایەتی زانکۆ دەنگی بۆ دەدا و دەینێرێ بۆ وەزارەتی خوێندنی باڵا بۆ بڕاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی ڕەسمیدا. ئیتر زانکۆ لێژنەیەك لە شەش تا دە ئەندام پێك دێنێ، نیوەی پیاو و نیوەی ژن، نیوەی مامۆستای زانکۆکە خۆی و نیوەکەی تر لە زانکۆکانی تری فەرهەنسا. مەبەستی ئەم جۆرە پێکهێنانەش ئەوەیە کە بە پێَی توانا یەکێ لە کاندیدەکان هەڵبژێرن. ئەو پرۆفیسۆرەی کە خانەنشین دەبێ بۆی نیە لەو لێژنەیە بێ.

کە پۆست لە ڕۆژنامە بڵاودەبێتەوە هەموو کەس لە هەر شوێنێك بۆ دەتوانێ لە ماوەی مانگێکدا دۆسیەکەی خۆی بنێرێ بۆ ئەو زانکۆیە. کە پۆستێکی ئەدەبی فارسی دەرچوو و من سەرۆکی لێژنە بووم، یەکێ لە کاندیدەکان لە تارانەوە هاتبوو، پۆستەکەی وەنەگرت و گەڕایەوە. مەرجەکانیش ئەمانەن: دکتۆرا، زانینی زمانی فەرهەنسی، لێکۆڵینەوە و بڵاوکراوە لەسەر بواری پۆستەکە یان بوارێکی نزیك. کاندید دەبێ سۆڤێکەی خۆی و چاپکراوەکانی بنێرێ بۆ زانکۆ و لەگەڵ نامەیەکەدا کە تیایدا چالاکی و توانای خۆی و پێژەکەی بۆ ئەو پۆستە ڕوون بکاتەوە. پاشان ئیدارە هەموو دۆسیەکان دەنێرێ بۆ سەرۆکی لێژنەی

هەبژاردنی مامۆستای نوێ. ئەویش بۆ هەر کاندیدێك دوو ئەندامی لێژنە هەڵدەبژێرێ. ئەوانیش بەوردی دەسیە و نووسینەکان دەخوێننەوە و ڕاپۆرتێك دەنووسن. لە کۆبوونەوەی یەکەمدا ڕاپۆرتەکان دەخوێنرێنەوە و پاش وتووێژ ئەندامان دەنگ دەدەن کێ بانگ بکرێ، کێ بانگ نەکرێ و دەسیەکەی داخرێ...

لە کۆبوونەوەی دووەمدا کاندیدەکان یەك لە دوای یەك بانگ دەکرێن و سەرکی لێژنە داوا لە هەریەکە دەکا کە لە ماوەی پانزە دەقەدا باسی خوێندن و چالاکیە زانستییەکانی خۆی بکا و پێژەکەی بۆ ئەو پێستە ڕوون بکاتەوە. دوای ئەوەش چەند پرسیارێکی لێ دەکرێ. لە کۆتاییدا دەبێ بە گفتوگۆ لە نێوان ئەندامانی لێژنە و دەنگ دەدەن بۆ کاندیدی یەکەم کە پێستەکە وەردەگرێ و هەروا دەنگ دەدەن بۆ دووەم و سێیەم.

سەرانی هەر لە پەرەسەندندایە لە سەربەن

ئینالکێ یەکێکە لە کۆنترین زانکۆکانی فەرەنسا و لە ساڵی 1795 دامەزراوە. 94 زمانی ڕۆژهەڵاتی تیا دەوترێتەوە. فارسیزان و کوردناس و سەفیری فەرەنسا ڕۆجێ لێسکێ (19141975-) لە ساڵی 1945 چەند سەعاتێکی بۆ وتنەوەی کرمانجی وەرگرت. لە ساڵی 1947، وەزارەتی دەرەوە ناردی بۆ یەمەن. ئیتر کامەران بەدرخان (1895-1978) لەو شوێنە جێگیر بوو، حەفتەی چەند سەعاتێك زمان و ئەدەبی کرمانجی دەوتەوە. چەند ساڵێك پێش خانەنشینی (1970) بوو بە یاریدەر. پاش ئەو جێیس بلێ ئەو شوێنەی گرت و لە ساڵی 1990 بوو بە پرۆفیسار و لە ساڵی 2000 خانەنشین بوو. پاش ئەو بۆ کرمانجی مایکل چایەت و کریستین ئەلیسۆن هاتن. لە ساڵی 2009وە ئیبراهیم ئەیدگان بەشی کرمانجی دەبا بەڕێوە. بۆ وتنەوەی دەرسی نووسین و خوێندن چەند کەسێك ئەو کارەیان کردووە.

لە 1964ەوە تا 1967 زەحمەتێکی هەواندووزی بۆ یەکەم جار دەستی کرد بە سەرانی وتنەوە. پاش ئەو عەباس شەریف هەمان ئیشی کرد هەتا ساڵی 1973. پاشان ئەکرەم نەجم شوێنی گرتەوە هەتا ساڵی 1976. لە دوای ئەویش عەبدولڕەحمان قاسملێ بوو بە یاریدەر بۆ ماوەی دوو ساڵ. کە گەڕایەوە بۆ کوردستان پاش شۆڕشی ئێران هەسووڵ قادری شوێنی گرتەوە بۆ سێ مانگ و هەر لە ساڵی 1979وە من بووم بە یاریدەر.
لە ساڵی 1983 دکتۆرام تەواو کرد و دەستم کرد بە بەاوکردنەوەی نووسینەکانم. لە ساڵی 1984ەوە جێیس بلێ، لێپرسیاری بەشەکە، ویستی دەرسی سۆرانی کەم بکاتەوە. من قبووڵم نەکرد و بەرامبەری وەستام.

لە ساڵی 1986ەوە ئەنستیتووی کوردی پاریسیش دایە پاڵ جەیس بلۆ و بۆیاری دەرکردنی من لە زانکۆ دەرچوو بۆ ساڵی 1988. بەڵام بە هەوڵێکی بەردەوام، بە شێوەی قانوونی و پشتگیریی دوو زانای بەرزی فەرەنسا، بۆیاری دەرکردنم هەڵوەشایەوە، (لە داهاتوویەکی نزیکدا ئەم مەسەلەیە زیاتر ڕوون دەکەمەوە). لە ساڵی 1991 و 1992 بۆ دوو جار زانکۆ و وەزارەتی لێکۆڵینەوەی زانستی فەرەنسا دوو پێستیان دا بە سەرانی. جەیس بلۆ بە یارمەتی هاوڕێکانی توانییان ڕێگەی لێ بگرن. بەڵام لە ساڵی 1993 سەرنەکەوت و پێستی پرۆفیسۆری یاریدەرم وەدەست هێنا. یاش خانەشینی جەیس بلۆ لە ساڵی 2000 من بووم بە سەرۆکی بەشی کوردی و ساڵی 2010، پاش دووەم دکتۆرای، پلەی پرۆفیسۆرم وەرگرت.

لە ساڵی 2000 یەکەم بۆیارم ئەوە بوو دەرسەکانی سەرانی زیاد بکەمەوە و بیانگەیێنمە ئاستی کرمانجی. لەو ڕۆژەوە ڕێگام نەداوە ئەو یەکسانیە بگۆڕێ. داوام لە بەختیار هەئووف کرد کە وانەی قسەکردن و نووسینی سەرانی بڵێتەوە. ئەوم هەبژارد چونکە لە قسەکردندا کوردیەکەی هەوان بوو. یاش ساڵ، لەبەر چەند هۆیەك کە پەیوەندیان بە خۆیەوە هەبوو نەك بە من، شوان جەعفەرم خستە شوێنەکەی. ئەو کات زۆر کەسم نەدەناسی لە پاریس بتوانێ ئەو کارە بکا. دواییش چەند سەعاتێکم وەدەست هێنا و سپاردم بە خاتو نسار حسێن کە باشترین مامۆستا بووە هەتا ئێستا. لە ساڵی 2007 ئیشێکی تری دڵزیەوە کە زۆربەی کاتی دەبرد و خۆی دەستی لە کاری زانکۆ هەڵگرت و منیش وانەکانی ئەویشم سپارد بە شوان جەعفەر کە هەتا نووسینی ئەم دێڕانە ماوەتەوە.

کە ئیمسا من نزیك بوومەوە لە خانەنشینی داوام کرد پێستێکی "زمان و ئەدەبی کوردی سەرانی" بدرێ بە کوردی. لێژنەی زانستیی زانکۆ گۆڕی بە "زمانی سەرانی و شارستانێتیی کورد" و بەو شێوەیە بۆاوکرایەوە. لێژنەی پێستی کوردی بریتی بوو لە دە پرۆفیسۆر و پرۆفیسۆری یاریدەری زانکۆکانی فەرەنسا کە پسپۆڕ بوون لەم بابەتانە : زمانی فارسی، زمانی عیبری، زمان و ئەدەبی کرمانجی، فارسی، پەشتۆ، ڕووسی، ئەدەبی فارسی کۆن، مێژووی کورد، عوسمانی و تورکیای هاوچەرخ.
پێنج کەس کاندید بوون: (میشێل لێزەمبوورگ) کە پسپۆڕی فەلسەفەی زمانە و کوردناسە و هێندیە، هاشم ڕەحمانی کە پسپۆڕی کۆمەناسە و کوردی ئێرانە، (ئامر ئەحمەد) کە پسپۆڕی زمان و ئەدەبی کوردی و فارسییە و کوردی کرمانجە، شوان جەعفەر کە پسپۆڕی شانۆی کوردییە و

کوردی عێراقە، هەروا (ئیرگن ئۆپگن) کە زمانناس و پسپۆڕی سەرانیە و کوردی تورکیایە.

سەرەکی لێژنە بۆ هەر کاندیدێك دوو ئەندامی هەڵبژارد کە ڕاپۆرتی خۆیان بکەن لەسەر دۆسیە و نووسینەکانی. لە کۆبوونەوەی یەکەمدا، پاش خوێندنەوەی ڕاپۆرتەکان و گفتوگۆ کردن، بڕیار درا هەر پێنج کاندید بانگ بکرێن بۆ لێدوان. لە کۆبوونەوەی دووەمدا، هەموو کاندیدەکان، یەك لە دوای یەك، چوونەتە بەردەم لێژنە و هەریەکە چارەکە سەعاتێك قسەی کردووە و پرسیاری لێ کراوە و ئەویش وەڵامی داوەتەوە. پاشان بووە بە وتووێژ لە نێوان ئەندامانی لێژنە و دەنگدان. ئەنجام بەم جۆرە بووە: یەکەم ئامر ئەحمەد، دووەم میشێل لێزەمبوورگ و سێیەم ئیرگن ئۆپگن. بەم شێوەیە ئامر ئەحمەد جێی منی گرتەوە و بوو بە مامۆستای سەرانی بە پلەی پرۆفیسۆری یاریدەر. بە پێچەوانەی ئەوەی شوان جەعفەر نووسیویەتی، ئامر ئەحمەد کوردی خوێندووە و بەکالۆریۆسی ئەدەب و زمانی کوردی هەیە لە زانکۆی دهۆك. سێڤێکەی شوان ناتوانێ ناتوانێ دوو دەققە بەرامبەر ئەوەی ئامر ئەحمەد خۆی ڕاگرێ. لەمەودوا شوان جەعفەر دەبێ لەژێر دەستی ئەو کار بکا.

هەڵاتن لە واقیع بریتی دێوان ساڵێژ ناکا

من کاك شوان جەعفەر لە ساڵی 1986ەوە دەناسم. ئەو کاتە داوای بورسی لە ئەنستیتووی کوردی پاریس کردبوو و بە پێی مەرجی وەرگرتن کە من دامنابوون ئەو لە پێشەوە یوو. بەڵام کەنداڵ نزان، سەرەکی ئەنستیتووی کورد، یەکسەر بورسەکەی لێ بڕی، کە بۆ ماوەی پێنج شەش ساڵ بوو، بە بیانووی ئەوەی خزمەتی ئەنستیتوو ناکا. من کە تاکە کەس بووم لە ئەنستیتوو دژی ئەو بڕیارە وەستام و وتارێکم لەسەر نووسی و لە ئەنستیتوو کشامەوە. کەنداڵ ناچار بوو نیوچە بورسێکی چەند مانگی بۆ پینە و پەڕۆ بکا. پاشان شوان ئاگاداری کردمەوە کە بورسەکەی ئەو دراوە بە خوارزایەکی کەنداڵ لە سویدەوە هاتبوو بۆ بزەنسێن لە فەرەنسا.

لە مانگی دووی ئەمساڵ، پێش داواکردنی پێستی سەرانی، بۆ شوانم ڕوون کردەوە کە من لە لێژنە نیم، هەقی ئەوەم نیە خۆم بخەمە ناو کاری ئەندامانی لێژنەوە و ناتوانم پشتی کەس بگرم و ئەوانەی دەنگ دەدەن شارەزان و بە ئاسانی کاندیدی بەهێز و دۆسیە بەتوانا لە کاندیدی لاواز و دۆسیەی لاواز جیا دەکەنەوە. هەروا ئاگادارم کرد کە کەسانی تریش دەیانەوێ شوێنی من بگرنەوە و دۆسیە زانستییەکانیان

بەهێزن. دەبێ ئەوە بڵێم ئەگەر منیش لەو لێژنەیە بوومایە وەکوو ئەندامەکانی تر دەنگم بێ لاوازترین دەسیە نەدەدا. چونکە، وەك ئەندامێك پێی وتم، دەسیەکەی شوان جەعفەر ئەوەندە لاواز بووە کە مەترسی ئەوەی هەبووە تەنانەت بانگیش نەکرێ بێ گفتوگۆ. بەڵام بێ ئەوەی تووشی سەرشۆرییەکی گەورە نەبێت (humiliation) بانگ کراوە.

ئەو فرسەتەی بێ شوان جەعفەر هەخسابوو بێ کاندیدی تر نەهەخسابوو. هەژدە ساڵ بوو لە هەمان زانکۆ بوو، دەیتوانی لەو ماوەیەدا خۆی بە باشی ئامادە بکا لە ڕووی زانستی و نووسینەوە. سۆرانی زمانی دایکیە و پێنج ئەندامی لێژنەکەی دەناسی و قسەی لەگەڵیان کردبوو. بەڵام هیچی بە هیچ نەکرد.
ڕاستە وەك خۆی نووسیویەتی، دڵانی ئەوتێ ئیمڕۆ و سبەی لەبیر ناچێ. بڕینەکەشی ئەوەندە گەورەیە نە خەتابارکردنی ئەم و ئەو نە جنێودان ساڕێژی دەکەن. تەنیا یەك شت یارمەتی دەدا ئەویش ئەوەیە قبووڵی ئەوە بکا کە خەتاباری ئەو دڵانە تەنیا خۆبەتی، هەر وەك چەند ساڵێك لەمەوپێش لە زانکۆ بزەنسێن بێ پێستەکی شانی ژاژەڵات دڵاندی بەرامبەر بە یەکێکی دەرەوەی زانکۆ و ناچار بوو زانکۆ بەجێ بهێڵ. لاشم وایە خوێنەرانی کورد کە لە دووڕەوە ئەم مەسەلەیە دەبینن، هەر بە خوێندنەوەی کوردێکەی شوان جەعفەر و ڕێنووسی وتارەکەی و پلەی فکریی تێدەگەن کە لێژنەکە هەقانی بووە و لە بەرژەوەندی سۆرانی بیاری خۆی داوە. هەروا تێش دەگەن کە ئەو نووسینەی شوان جەعفەر هی کەسێك نیە شایەنی یلەی پرۆفیسۆری یاریدەر بێ لە زانکۆیەکی فەرەنسا.

لە یەکێ لەو کەمەڵە تێمەتانەی گەندەڵی کە شوان جەعفەر خستوونیە پاڵ منەوە دەڵێ کە کاك محەمەد سابیر، نوێنەری یەکێتی لە پاریس لە ساڵانی نەوەد، پێنج هەزار فرەنکی دامێ بێ چاپکردنی یەکەم فەرهەنگی فەرەنسیکوردیی (سۆرانی). هەر تەنیا ئەو نەبوو چەند هاوڕێیەکی تریش بوون بیست و یەك هەزار فرەنکیان کۆکردەوە بێ چاپکردنی ئەو کتێبە کە بیست و هەشت هەزاری تێ چوو. حەوتەکەی تر لە گیرفانی خۆم دام. چوارسەد دانەم لەو فەرهەنگە دا بە کاك حەمە سابیر، نەك چەند دانەیەك وەك شوان جەعفەر نووسیویە. ئەوانی تریش هەروا. سەد و پەنجا دانەشم دا بە پارێزەری ئیسماعیل بێشکچی کاك عەلی بووجاق کە بەداخەوە پۆلیس بردی و تا ئێستاش نازانێ چی بەسەر هاتووە. دیارە ئەو کەسەی دەردی چاپکردنی کتێب نەزانێ بیر لەوە دەکاتەوە کە نووسەر پارە پەیدا دەکا!

ئەوەی پەیوەندی بە کۆنگرەی مەولانا خالدەوە هەیە کە لە ساڵی 2009

لە سلێمانی ێك خرا، من نەوشیروان مستەفا داوای کردبوو پەیوەندیم پێوە بکەن نەك یەکێتی. وەك بیستم مەسرەفی ئەو کۆنگرەیە 230000 دۆلار بووە و ئەزانم کە هێرۆ خان دای بە مامۆستا جەعفەر. دەبێ لەو بپرسن چی کرد بەو پارەیە. بەش بە حاڵی خۆم سێ هەزار دۆلارم خەرج کرد بۆ ئەو کۆنگرەیە. ێژك بە دوور و درێژی باسی مەتەڵی مەولانا لە سلێمانیی سەدەی بیست و یەك دەکەم.

یەکێتی و پارتی ئەوەندە ساویلکە نین پارە بێژن بۆ یەکێك کە پێویستی پێیان نیە و دەیان وتاری نووسیوە و ئازادیی بیری خۆی تیا دەرخستووە. موچەخۆرێکی دەوڵەتێکی وەکو فەرەنسا چ پێویستیەکی بە پارتی و یەکێتی هەیە؟
هەرچی هاوێتیی جەبار فەرمانە، شوان جەعفەر باش دەزانێ کە ئەو پەیوەندی بە منەوە کرد، نەك بۆ بەژن و باڵا و چاوەجوانەکانم یان بۆ نووسینی پێ بەهرە بەتواناکانم، بەڵکێ پێویستی بەوە بوو خزمەتێکی سیاسیی بکەم. کە زانی هیچی دەست ناکەوێ بە دوو پیکابی پێ لە پێشمەرگەی چەکدارەوە هەڵەشەی لێ کردم. سەرەڕای ئەوەش هیچی دەست نەکەوت.

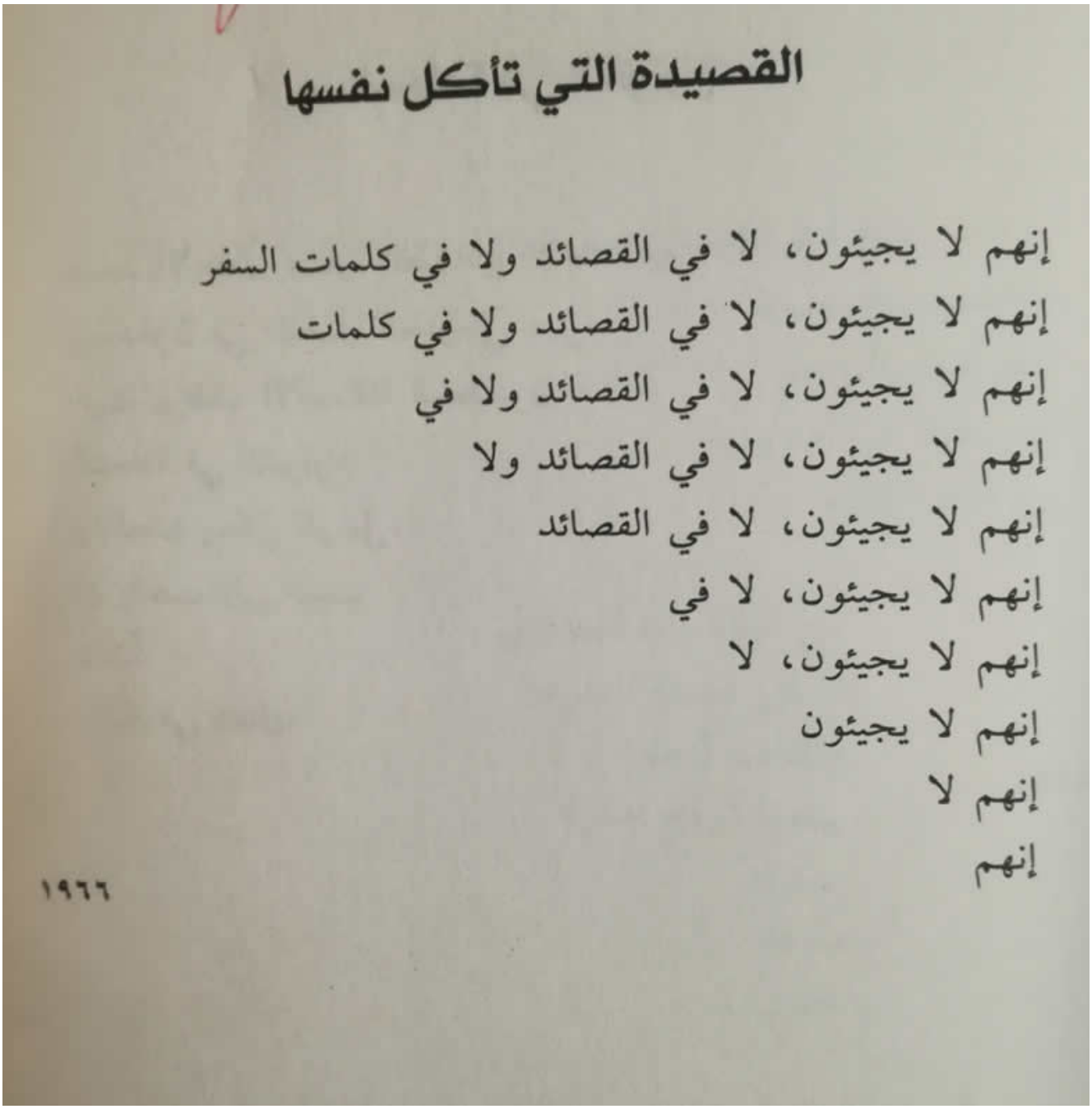
بەرامبەر بەو هەموو توانجانەی شوان جەعفەر لە من و لە کەسانی تری گرتووە، لێرە ئەگەر یەك بە یەك وەڵامیان بدەمەوە لاپەڕەی زێری دەوێ. بۆیە، لە کۆتاییدا تەنیا یەك پرسیار دەکەم: ئایا دەبێ کێ گەندەڵ بێ، ئەو کەسەی کە سەرەڕای دە پانزە ساڵی بێکاری دەبێ بە خاوەن چەند موڵکێك لە ناوجەرگەی پاریس و لە کوردستان، یان ئەو کەسەی کە پاش چل و شەش ساڵی مامۆستایەتی جووتە موڵکی قەڵەمکە بۆ نووسین و چەکوشکە بۆ پەیکەرتاشی؟
هەکەوت حەکیم
پرۆفیسۆری موتەمەسس لە زانکۆی پاریس

شیعرێکی (کوردی) و شیعرێکی (عەرەبی) و ئاماژەیەك … کەریم

بامەنی

کە تاڵاوی خوارد
کە تاڵاوی خو
کە تاڵاو
کە تاڵ
کە ت
ک
شیعری: نەژاد عەزیز سورمە

***

القصيدة التي تأكل نفسها

إنهم لا يجيئون، لا في القصائد ولا في كلمات السفر
إنهم لا يجيئون، لا في القصائد ولا في كلمات
إنهم لا يجيئون، لا في القصائد ولا في
إنهم لا يجيئون، لا في القصائد ولا
إنهم لا يجيئون، لا في القصائد
إنهم لا يجيئون، لا في
إنهم لا يجيئون، لا
إنهم لا يجيئون
إنهم لا
إنهم

١٩٦٦

شیعری (فازیل عەزاوی)

شیعرە کوردییەکە وەك شێواز تەواو لە شیعرە عەرەبییەکە وەرگیراوە، لاسایکردنەوەیەکی ناستە و ناستە. بەڵام وەکو مانا و فەزای شیعرییەت زۆر لە شیعرە عەرەبیەکە بەهێزتر و کاریگەرترە. ئەدەبی هەموو نەتەوەیەك زۆر ئاساییە سوودی (مانا) و (شێواز) لە یەکتری وەربگرن و بەیەك کاریگەربن و لەیەك نزیك ببنەوە، بەڵام لە سنووری سوود وەرگرتن و ئاوگێی جواناسی دابێت. جا نازانم شاعیرە کوردەکە (نەژاد عەزیز سورمێ) لە بیری چووە ئاماژە بە وەرگرتنی شێوازەکە بدات یا خێی لێ لاداوە.

شاعیر (سەباح ھەنجەر) کە برادەرێکی نزیکی شاعیر (نەژاد عەزیز سورمێ)ە. لە کتێبی چوار کتێب لەبارەی شیعرەوە، کە ساڵی 2017 لە دەزگای سەردەم چاپکراوە. لەسەر ئەم شیعرەی نووسیوە و بردوویەتییە ئاسمانی درەوشاوەی حەوتەم. نازانێ بەم وەرگرتنەی نەزانیوە یا چاوپێشی لێ کردووە.
ئەم ئاماژەیە تەنیا وەك ناونکردنەوەیەکە و بەس، بە هیوای سوود وەرگرتن.

ژن ... سەردار جاف

لەو دیو وەرزی زستانەوە
باڵا ئنووی بەفر پێشە
هەناسەیەك چرپەی گەرم
بە گوێزاری ئەرخەوانیم
کە دەسپێرێ
دەبێتە قردێلەی لێکە
لەو دیوی کلوە بەفرەوە
پەنجە ئێیوەکانی شەڕە تێپەڕی
بە نێو لەپم
ئادەبوورێ
لەو دیو کزە بای تەزیوا
ئێشکەنێکی کێنە و شەقیوە

شلەژان سەراپا جەستەی
وا پێشیوە و روحی منی لێ تەنیوە
ئا ئەوەیە
شمشاڵ مەمەری نێو پەنجەم
ناسکێ پێ لە ئەوین و
هێشتا ژنە
خەی بێ ئەوین
نەگۆیوە

سەردار جاف
ئەمانیا
2018 / 10 / 7

زەنگیانەی ئاویی بێشی هێشتم … فەتاح حەسەن

(قیروسیا)
گەر تێ نەیەیت
بۆی ڕژ ئاوابێ؟
بۆی جگە بژێتە روبار و
روباریش دەریا؟؟
ئەگەر ڕژ ئاوا نەبوو
جگە نەژایە روبار و
روباریش دەریا..
دەتەش مەیە.

(کفری عیشق)
لەژوانەکدا
بە ئەفسونی جوانی چاو ، تەر نەبێ
,لوت پەنەبە لەبانی ڕشە ڕەحانەی پەرچەم
بە ماچ دەمولەو لە گە نەکەوێ
گوێ پەنەبە بە چرپە و ڕاز

لەسەر مەمان هەردوو دەست شل نابێ
کفری عیشقە .. ئەو دیدارە،
ناوی بنرێت.. ژوان.

(جانانە)
ئەوی بەمەی مەست نابێ، دەبێ حاڵی جانانبێ
ئەوی جانانبێ، دەبێ لە مەیخانە وەدەربێ
لەدەر زەمانە، مەیخانە هەواری مەستانە
مزگەوت و خانەقاش، عەزیزم، لەبە جانانە.

(پەك)
خەمی تەنهاییە کە، خەم لە تەنیایی پەك دەخەم.
یان
خەمی بێ تەییە، کە مەیلی پەکی تەنها دەکەم ؟

(بەدبەختیی)
ئەو ساتانەی
مەی و پەستیی دەمگرێ
لەبەختی کەچم
یەکەمیان زوو بەرم دەیات
دوەمیان درەنگ..

(بولبول)
بولبول هەر دەخوێنێ ..
ئاوازی سەرچێی
پەکەری باخەکێ
وەڵێ ئاوازی تیابەندی ..
پەاوپەی جیهانەکێ.

(ڤ و خەشەویستیی)
خەشەویستی ..
کلیلی دەرگای خەشیەکانێ
ڤیش .. نەهامەتیی.
مرۆڤ زیاتر
پەویستی بێ خەشەویستییە
نەوەك ڤ..
تەوی خەشەویستی
لەسەر دەکی رەقتر لەبەرد

شین دەبێ
وەڵێ تەوی رق ..
لەدڵێ کرمەکاندا نەبێ نابێ.

(سپێ)
بە تەیی، هەندێ
تینیوەتی شکاندنی
پشیلەیەک لە روبار
جاسم دەکات
وانەزانی بی تە ناژیم .
_____

جاسم – وەسف ، بەتاقەت، قاسم، بەتابوشت

فەتاح حەسەن
دانیمارك / ڤالبی
2018

شەشەك لە مەترسیدایە ... نووسینی: ئەدوارد هانت

شەشەك لە مەترسیدایە
نووسینی: ئەدوارد هانت
و: گەران عەبدوڵا

-_____
شەش لە ژنەکاوا لەسەر بنەمای دژە سەرمایەداری و بەدەستهێنانی مافی ئەتۆمی بێ کورد و دەستەبەر کردنی مافەکانی ژنان دروست بوو، ئێستا لەبەرانبەر ترسی لە ناوچوونداید. هەنگە ئیدارەی ترامپ پشتی لێبکات.

-____

لە باکوری ڕۆژهەڵاتی سوریا، کوردەکان ئابەرایەتی هێزەکانی سوریایی دیموکرات (SDF) دەکەن بۆ تێکشکاندنی دووایین سەنگەرەکانی دەوڵاتی ئیسلامی بە شێوەیەکی یەکجاری. ئەم هەوڵە بە ئۆپەراسیۆنی گەمارۆ دەناسرێت و بە کۆمەکی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا دەچێتە ڕێوە.
بە پێی وتەبێژی ئەمریکیکان، هێزەکانی سوریایی دیموکرات هەستان بە پاککردنەوەی ناوچەکانی باغۆز و دڵشیشە لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی سوریا، وە ئێستاش دووایین بەش لە دۆڵەکانی ئوباری فوراتی ناوەڕاست پاکدەکەنەوە.
بەپێی وتەکانی سین ئایان کۆنێنگی ئەمریکی لە ١٨ی سپتامبەر: "سەرکەوتنی هێزەکانی سوریایی دیموکرات لەو ناوچانە ئەوە دەگەیەنێت کە ئیتر داعش هیچ ناوچەیەکی لەبەردەستدا نەماوە."

شەڤانە کوردەکانی سوریا ناوەڕۆکی سەرەکی هێزەکانی سوریایی دیموکرات پێکدەهێنن، وە لای چەپی جیهانی ناسراون. لەچەند ساڵی ڕابردوودا، ئابەرایەتی شۆڕشگێڕی کۆمەڵایەتی بەرچاویان لە ڕۆژئاوادا کرد، لە بەشی باکوری سوریا. تێدەکۆشن بۆ بنیاتنانی ناوچەیەکی ئۆتۆنۆمی، ناوچەیەکی دژە سەرمایەداری کە تێیدا کورد بەهرەمەند بێت لە مافی چارەی خۆنووسین و تێکشکاندنی ئەو سیستمەی کەلەسەر بنەمای هەڵاواردنی جنسی دامەزراوە.
ئامانجەکانی شۆڕشی کورد لە سوریا وایان لێدەکات دەستێکی قبوڵکراو نەبن لای ئەمریکا. سەرباری ئەوەی بەرپرسە ئەمریکیکان چەندین جار ئاماژەیان بە هێزەکانی سوریایی دیموکرات کردووە وەك هێزێکی کاریگەر دژ بە داعش لە سوریا، لەگەڵ ئەوەشدا واشنتن دژە دیدی خۆی نەشاردۆتەوە لەبەرانبەر شۆڕشی ڕۆژئاوا.
لە کۆتایی ئەمساڵەدا (٢٠١٧) ئیدارەی ئەمریکا گۆڕپی سەوزی بۆ دەوڵەتی تورکیا هەڵکرد بۆ تێکشکاندن و داگیرکردنی عەفرین، یەکێك لە سێ کانتۆنەکانی ڕۆژئاوا.
لەم ماوانەی دووایشدا ئەمریکا فشاری بۆ سەرکردە سەربازیکانی کورد دەهێنا بۆ ئەوەی مەنبەج چۆڵبکەن، ئەو ناوچەیەی هێزەکانی سوریایی دیموکرات لە ٢٠١٦ لە هێزەکانی دەوڵەتی ئیسلامییان پاکیانکردەوە.

ڕۆشن نییە چۆن سەرۆك ترامپ بیر لە هەموو ئەوانە دەکاتەوە، لە کاتێکدا ستایشی کورد دەکات وەك: " شەڕکەرێکی باش، خەڵکێکی زۆر زۆر باش" بەڵام پێشتر هیچ نیگەرانییەکی پیشان نەدا بەرانبەر بە چارەنووسیان.
ئەو قیەمەی ترامپ بەرجەستەی دەکا – سەرمایەداری ئەمریکا،

دەسەڵاتێکی پلۆتۆکراتیک، دژە ژن – بەدنیاییەوە دژی هەموو قییەمەکانی ڕۆژئاوایە.

لەگەڵ ئەوەشدا بەشێك لە بەرپرسە باڵاکانی ئەمریکا چەختیان لەوە کردەوە کەوا بەردەوام دەبن لە یارمەتیدانی هێزەکانی سوریایی دیموکرات، هەروەها وەزیری بەرگری جەیمس مەتیس لەمانگی حوزەیرانی ڕابردوو بەڕێنیدا: " بە ئاسانی ئەم ڕێکخراوە وەلا نانێین، چونکە دەوڵەتی ئیسلامی تێکشکان و ڕێگرە لەسەر هەڕەشەکانی."
لە دانیشتنێکی کۆنگرێسدا لەهەمان مانگدا سیناتۆری مارینلاند "کریس ڤان هۆڵەن" پرسیاری لە وەزیری دەرەوە مایك پۆمپیۆ کرد "بەڕێن دەدەی لەوەی لەلایەن تورکیا و هێجەب تەیب ئەردۆغانەوە نەکەوێتە بەر هەڕەشەو کوردەکانی سوریا بە گورگان خوارد نەدەیت؟" وەڵامی دایەوە " بەهیچ شێوەیەك مەبەستێکی ئیداری نییە بۆ فڕۆدانی ئۆبجێکتێکی زەردی گەورە."
هەروەها مانگی ڕابردوو ئیدارەی ترامپ بڕیارەکەی پێشووی سەرکۆکی پێچەوانەکردەوە بۆ کشانەوەی هێزەکانی ئەمریکا لە سوریا.

ترامپ بەردەوامە لە ڕاڤاییەکانی و بەوەش زەرەك لە چاودێران دەیانەوێت بزانن پاشتر چیدەکات. کوردەکان لە سوریا بەردەوامن لەوەی نەك هەر پێداگرن لەسەر ئازادکردنی ناوچەکانیان بە شێوەیەکی یەکجاری لە ژێر دەستی داعش، بەڵکو بۆ بەسەرنجام گەیاندنی شۆڕشە کۆمەڵایەتییەکەیان لە ڕۆژئاوا.
ماشێنی جەنگی زلهێزەکان کە کاران لە ناوچەکە ئەوە دیاریدەکەن چ شانسێك کراوەیە لە پێش کوردەکانی سوریا. سەرکۆکی سوریا بەڕێنی دەستبەسەرداگرتنەوەی ڕۆژئاوای دا. سەرکۆکی تورکیا هێجەب تەیب ئەردۆگان چەندین جارو بەردەوام هەڕەشەی ئەوەی کردووە کەوا ئەو ئەزموونە تووندڕەوەی کورد دەوخێنێت. یارمەتیکانی ئەمریکاش لە باشترین حاڵەتی خۆیدا هەمیشە مەرجدار بووە، بەردەوام لە ترسکی گەورەدایە لە لایەن ئیمپراتۆرییەتی ئەمریکاوە.

سەرکەوتنەکان و شکستەکان

ئەزموونی عەفرین و مەنبەج ناڕاستگۆیی ئیدارەی ترامپیان بۆ کوردەکان دەرخست.
لە کانونی دووەمی ساڵی ٢٠١٧ هێزەکانی دەوڵەتی تورکیا بە هێزامەندی ئەمریکا هێرشیان کردەسەر عەفرین و ئەو کانتۆنەیان وێرانکرد تا مانگی ئازار و بوونە مایەی کۆچی بە کۆمەڵ.
نزیکەی پێنج سەد کەس لە خەڵکی سیڤیل و هەشتسەد کەس لە شەڤانانی

کورد بوونه قوربانی ئەو هێرشەی تورکیا.
زیاتر لە سەدان هەزار کەس لەو ناوچەیە دەربەدەر بوون و تاکێتایی مانگی ئەیار ١٣٤٠٠٠ هەزار کەس بە ئاوارەیی مانەوە. ئەوانەی لە عەفرین ماونەتەوە ووبەووی کاری دێندانە دەبنەوە لەلایەن دەسەڵاتدارەکانی ئەو ناوچەیەوە کە لە لایەن تورکیاوە پشتیوانی دەکرێن.

کوردەکانی سوریا ووبەووی بەرنگارییەکی گەورە دەبنەوە لە منبەج، پاش ئەو هەڕەشانەی ئەردۆغان بێ بەردەوامبونی هێرشەکانی لە عەفرینەوە بێ منبەج. بەرپرسە ئەمریکێکان و تورکەکان ڕێك کەوتوون لەسەر ئەوەی شەقانە کوردەکان لەو ناوچانە بکشێنەوە.
لەجیاتی بەرگریکردن لە کوردەکانی سوریا، کەچی بەرپرسە ئەمریکێکان بێیاری ئارام کردنەوە دەدەن و بێیارە هێزەکانی ئەمریکاو تورکیا ئێشکگری هاوبەشیان هەبێت لەو ناوچەیە.
ڕێککەوتن شکستێکی گەورەیە بێ شۆڕش لە ڕۆژئاوا. پاش دەرکردنی ڕێکخراوی دەوڵەتی ئیسلامی لە منبەج، کوردەکانی سوریا بە شێوەیەکی زۆر سەرنج ڕاکێش ئیدارەی ناوچەکەیان کرد، ئەمریکێکان خۆیان ستایشی ئەو بەڕێوەبردنانێ دەکێن.
پاش سەردانەکەی جۆن ڕۆد لە وەزارەتی بەرگری ئەمریکاوە لە مانگی تەموزدا بێ منبەج باسی لەوەکرد کە چۆن ئازادانەو بێترس بە ناو کۆمانەکاندا سوڕاوەتەوە کە پێشتر لە بن دەسەڵاتی داعش دا بووێ. ڕۆد لەو بارەوە وتی: " بەڕاستی ئەوەی بینیم بێ وێنە بوو."

سیناتۆری نیو هامپشیر جانی شاهین، کە هەمان ئەزمونی هەبوو لە دووایین سەردانیکردنی بێ ئەو ناوچەیە، وەزیری دەرەوەی ئاگادار کردۆتەوە کە: "چەندە سەرسامە بە کارەکانی هێزی سوریایی دیموکرات، وە ئەو ناوچەیە بەتەواوی ئارامە."

پاڵنەرەکانی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا

هەرچەندە ئیدارەی ترامپ ئارەزووی لە ناوبردنی دەستکەوتەکانی کوردی سوریایی دەکرد لەعەفرین و منبەج، لەگەڵ ئەوەشدا بێیاریدا، گرنگە پارێزگاری لە هەندێك لایەنی هاوبەشیان بکات لەگەڵ هێزەکانی سوریایی دیموکرات.
سوپای ئەمریکی لەگەڵ هێزەکانی سوریایی دیموکرات بە هاوبەشی دەستیان گرت بەسەر باکوری خۆرهەڵاتی سوریادا کە خاوەنی گەورەترین چاڵە نەوتە لەو وڵاتەدا. نزیکەی هەزاران سەربازی ئەمریکی لە بنکە سەربازێکانی هەموو ئەو ناوچانەدا بێاو بونەتەوە.

بەردەوام بەرپرسە ئەمریکەکان باس لە گرنگی مانەوەی هێزە سەربازەکانیان دەکەن لەو ناوچەیە بۆ دنیا بوونیان لە ڕوخانی دەوڵەتی ئیسلامی. بەرپرسێکی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا بەناوی بریت ماکگورك وتی: " ئێمە جارێك هەر لە سوریا دەمێنینەوە و چەق دەکەینە سەر نەمانی داعش بەیەکجاری." پاش مانگێك جارێکی تر و بەرپرسێکی تر بە ناوی جەیمس جەفری جەختی لە مانەوەیان کردەوە و وتی: " ئێمە پەلەمان نییە لە جێهێشتنی سوریا."

ئەمریکەکان بەسوود وەرگرتن لەو بارودۆخە بە دوای مەرامی سیاسی تەرەوەن. وەکوو سەرەتا هێزە سەربازەکانیان بەکار دنن بۆ فشار خستنە سەر سەرکی سوریا بەشار ئەسەد، هەروەها ناڕەحەتی درووستکردن بۆ یارمەتکانی ئێران و ڕوسیا بۆ حکومەتی سوری.
ژمارەیەك لە بەرپرسە کن و نوێەکانی ئەمریکا دەڵن هەنگە بتوانیین ئامانجەکانمان لە سوریادا بێنینە دی – گۆڕانی دەسەات – وەکوو بەرپرسێکی پێشوتری ئەمریکی بەناوی ئەنتۆنی بلینکن وتی: " ئەگەر بتوانن ڕوسیا لە سوریا دووربخەنەوە کە پشتیوانیکەرێکی زۆر مەحکەمە بۆ ئەسەد، ئەوە مزندە دکرێت بۆشار لەدەسەات وڵابنرێت" .
لە مانگی ئاب دا بەرپرسی باڵای بنکە سەربازەکانی ئەمریکا CENTCOM جۆزێف ڤۆتێڵ وتی: " تەوەگلانی ئەمریکا لە سوریا پەیوەندیەکی زۆری بە ڕوسەکانەوە هەیە، ئەمەش بەشکە لە نمایشی زلهێزەکان لە ناوچەکانی جێنفوزی یەکتر.

ئێرانیش ڕۆڵی هەیە لە مانەوەی هێزەکانی ئەمریکا لە سوریا، وەك بەشێك لە بەرپرسەکانی ئیدارەی ترامپ ئاماژەیان پێداوە.
لە مانگی حوزەیران دەیقد ساتەرفیێد بەرپرس لە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا بە کۆنگرێسی ڕاگەیاند کەوا " هێزەسەربازەکانی ئەمریکا، سوریا جێناهێڵن، ئەگەر ئێران پێشتر ئەو وڵاتە جێنەهێڵێت. هەر بۆیارێکی تایبەت بە مانەوەی هێزەسەربازەکانی ئەمریکا لە هەر شوێنێکی سوریادا. A- ئەوە بۆیاری سەرکایەتیە. B- ئەو بۆیارەش بە شێوەیەکی باوە پەیوەندی بە دەرچونی ئێرانەوە هەیە لە سوریا."
پاش مانگێك لەو قسانەی سەرەوە، وەزیری دەرەوە مایك پێمپیۆ بەهەمان شێوە نامەیەکی پەیوەندیداری لەو بارەوە ئاراستەی کۆنگرێس کرد و تیایدا باسی لەوە کرد کەوا سەرۆك ترامپ بڕیای کۆتایی خێداوە سەبارەت بە سوریا، لەوەی "بونی ئێران لە سوریا خاڵکی بنەڕەتیە بۆ ئێمە، لەگەڵ ڕۆزگرتن لە چۆنیەتی چوارچێوەی کارەکانی US لە سوریادا." پێمپیۆ ئەوەشی وتی: " من باوای تەواوم هەیە کە

ئەم بڕیارە بەمشێوەیەی خۆی دەمێنێتەوە.”

کەواتە یارمەتییە بەردەوامەکانی ئەمریکا بۆ هێزەکانی سوریایی دیموکرات لە باشترین حاڵەتدا ئەوەیە، ئەگەر بەرپرسە ئەمریکییەکان ڕێگای تریان دژییەوە بۆ گەشتن بە ئامانجەکانیان، ئەوە بەدڵنیاییەوە پشت لە کورد دەکەن. پاش هەموو شتێك بەرپرسە ئەمریکییەکان بە شێوەیەکی بڕاو پێیان وایە SDF “کار بۆ ئێمە دەکەن و چاو ساغیمان دەکەن.” ئەمە قسەی جەنەراڵ ێیموند تۆماس بوو سەرۆکی هێزە تایبەتێکانی ئەمریکا.

پرسیاری گەورە

سەرباری ئەوەی ئیدارەی ترامپ لەم کاتەدا بڕیاری مانەوەیان داوە لە سوریادا، پرسیارە گەورەکە ئەوەیە ئایا ئەمریکا بەردەوام دەبێت لە کارکردن لەگەڵ کوردەکانی سوریا؟
بۆ چەند مانگێك کێمەڕێك لە بەرپرسانی ئێستا و پێشوو گفتووگۆیان لەسەر ئەوە بوو کەوا کاتی ئەوە هاتووە پەیوەندی لەگەڵ کورد ببڕین و تەرکیز بخەینەوە سەر پەیوەندێکان لەگەڵ تورکیا، هاوپەیمان لە ناتۆ.
لەگەڵ ئەوەی تورکیا و US پەیوەندێکانیان بە شێوەیەکی زۆر تێکچووە بەتایبەت لەم ساڵانەی دووایدا و بەتایبەت پاش ئەوەی بەرپرسە تورکەکان ئەمریکایان تاوانبار کرد بەوەی دەستی هەبووە لە کودەتا کەی تەموزی ٢٠١٦ دا دژ بە سەرۆك ئەردۆگان، بۆیە ئیدارەی ترامپ قورسی زۆر دەبینێت لە زیندووکردنەوەی پەیوەندێکان. لە مانگی ئابیشدا ئیدارەی ترامپ سزای ئابوری و تەعریفەی گومرکی زیاتری خستە سەر تورکیا، کە بووە هۆکاری قوبوونەوەی زیاتری ئەزمە ئابورێکانی ئەو وڵاتە.

لە هەمان کاتدا، پەیوەندییە شەژاوەکەی نێوان ئەم دوو وڵاتە ڕێگر نەبوو لە کاری هاوبەشی سەربازی ئەم دوو دەسەڵاتە. لە ئێستادا بەشێوەیەکی هاوبەش کار دەکەن لە پارێزگای ئەدلەب بۆ ڕێگرتن لە هاتنە ناوەوەی دەسەڵاتی حکومەتی سوری، کە نزیکەی ٣ملیۆن لە خەڵکی سیڤیل و ٣٠ هەزار چەکداری تووندڕەوی دژ بە ئەسەد لەو پارێزگایە گەمارۆ دراون. لەم ماوەیەشدا سەرۆك ترامپ وتی: ” تورکیا بەشێوەیەکی گشتی زۆر یارمەتی داین لەم بارو دۆخەدا.”

لەم دووایانەدا وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا بڕیاری دامەزراندنی دبلۆماتکاری پێشو جەیمس جەفری دا وەك نوێنەرێکی تایبەت سەبارەت

بە بارودۆخی سوریا، ئەمەلە خێدا هەگری پەیامێك بوو بۆ تورکیا کەوا ئەمریکا خوازیاری کاری هاوبەشە لەگەڵ حکومەتی تورکیا سەبارەت بە بارودۆخی سوریا. سانی ڕابردوو جەفری بانگەوازی پەیوەندییەکی گەرمتری دەکرد لەگەڵ تورکیا. لە کانونی یەکەمیش بە کێنگرێسی وت: ” پەیوەندی ئەمریکا و تورکیا بۆ ئەمە بۆاوەیە.” داوای لەڵ هاوپیشەکانیشی دەکرد: ” ئەم پەیوەندییە مەپچڕێنن.”

هەروەها جەفری ئاماژەی بەوە دەکرد کەوا پەیوەندی ئەمریکا لەگەڵ کوردەکان، نزیکبونەوەمان لە ترکیا قورستر دەکات. هەروەها باسی لەوەدەکرد کەوا بەرپرسە تورکەکان سەیری شۆڕش لە ڕۆژئاوا دەکەن وەك پرۆژەیەکی پارتی کرێکارانی کوردستان PKK کە ڕێکخراوێکی کرێکاری تووندڕەوە و دەیەیەکە حکومەتی تورکی شەڕی دەکات. هەروەها وتی: “ زۆر بەڕە بڕێ هەیە لەلایەن تورکەکانەوە لێو بارێو.”

بەتەماشاکردنی بارودۆخەکە، کورد لەسوریا ڕووبەڕووی چارەنووسێکی نادیار بۆتەوە، ئەوە سەرباری هەڕەشە جڕبەجڕەکانی تر لەسەر وجودیان. هەرچەندە بەرپرسە ئەمریکەکان تا ئێستا بەردەوامن لە یارمەتیدانیان، بەڵام ئەوەی دەمێنتەوە بیبینین فشارەکانی تورکیا یان لایەنەکانی تڕە لەسەر ئەمریکا کە وابکات چوار چێوەی کارەکانی ئەمریکا بگۆڕێت.
بەهەرحاڵ ئەگەر ئەمریکا پشت لە کوردەکان بکات، نەك هەر قوربانی بە پاڵەوانەکانی شەڕی دژە دەوڵەتی ئیسلامی دەدات، بەکو شۆڕش لە ڕۆژئاوا دەخاتە مەترسییەوە، بە ئومێدترین ئەزمونی دیموکراتی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست.

سەرچاوە:
https://www.jacobinmag.com/2018/10/rojava-isis-syrian-kurds-united-states-military

---

1194ساڵ جینۆسایدی ئێزیدیەکان

و نەبەکەی نادیە مورادعەلی مەحمود محەمەد

کاتێك 4 ساڵ لەمەوپێش رێکخراوەکانی ژنانی عێراقی و ئەمریکا پشتیوان, دەستکرا بە هەڵمەتی نەبَەی ئاشتی بە نادیە, هەوڵەکە سادەو ساکار هاتنە پێش چاو, وەڵە هاتە دی, نایشارمەوە پێشتر 12 ساڵ بەر لە ئەمڕۆ خۆنم بەوەو دەبینی خەباتەکە بە لەیلا زانا بێت و بە هەوڵەکانمان چۆ پێشبەکەوە" یەکەم هەوڵی کوردان بوو", لە ئێستا کە بەخشرا بە نادیە زیاتر دە خۆش بووم, وەك خەزانێ گەورە مرۆڤایەتیەکە, خەباتەکە وەناو بو بە 1194 ساڵ جینۆسایدی بەردەوامی ئیزیدیەکان و 74 فەرمان لە دژیان, ئەوانەی هاواریان لە هێستاوە بەهەی ئەوەی نادیە نیوتووە کوردم, هیچ ئەرکەکی ئەخلاقیان لە ئاست 1194 ساڵ جینۆسایدی بەردەوامی ئیزیدیەکان نەنواندووە, بەیە هاوارەکەی ئەمریان بەنرخە.

لەو 72 فەرمانەی پێشوو (پێش 2003), پیاوانی موسڵمانی کورد لە ژێر پەرچەمی ئایندا بەشداریان لە کەی تاوانەکاندا کردووە, هەندك جاریش خۆیان سەرکردایەتی جێبەجێکردنی فەرمانەکانیان کردووە, لە مێژووشدا هەندکیان بە پاڵەوانی ئەفسوناوی و قارەمانی نەتەوەیی بەمەکەشەوە هەژمار کراون, پیاوە کوردە ناسیونالست وئیسلامیە سونیەکانیش تا ئێستا شانازییان پێوە دەکەن, هەرچەندە ئەوان لە مێژوودا تاوانبارن بە ئەنجامدانی جینۆساید, لە فەرمانی 74 یشدا وەك نادیە لە یەکەم دیداریدا گەڵایەوە " گەنجێکی تەلەعفەری و کوردێکی سەرانی و عەرەبێکی سوری" بەیەکەمجار لە موسڵ پەلاماریان داوە, واتا لە فەرمانی 74 یشدا کوردە سەرانیەکەی بارگاوی بە ئایدۆلۆژیای ئیسلامی سیاسی ئامادەیە و چالاکانە بەشدارە لە تاوان, کچێکی ئیزیدی لە لایەك کراوە بە کەنیزك, کوێکی کوردی سەرانی ئیسلامی لە لایەکی دیکەی چیرەکەکە, قوربانی و تاوانکار کوردن, یەکیان کوردی ئیزیدی ئەوی دی کوردی ئیسلامی سونی, ئەمش سەرزەنشتی قوربانییەکە دەکەین و داوای لێبوردن لە هەمبەر تاوانی تاوانبارەکە ناکەین.

لە دوا فەرمانی 74ی ڕۆژی یەك شەمە ڕەشەکەی 3ی ئەگستسی ساڵی 2014 دا, کە بە سەرکردایەتی پیاوانی ئیسلامی تووندەوی عەرەبی سونە مەزهەب و بە بەشداری پیاوانی دێیان نەتەوەی دیکەی ئیسلامی سیاسی سونی ئەنجامدرا, لە ژێر ناوی سوپای داعش, لە بەشی زۆری پیاوانی

کورد نەك ئەمجارە پێچەوانەی جارانی پێشوو, بەشەك نین لە پرسەكە و ئەكتەری چالاك نین لە تاوانەكە, داگیر كەری گەلی عەلی بەگ و بەردەشە نین, بگرە بە هەمەتی هەموو ئەزیدین قەناغێكی نوێ دەنێنە پێشەوە, پێچەوانەی فەرمانكانی پێشوو, دەستە بژێرێك بەرەو روی تەواوی رابردووە رەشكە دەبنەوە و زەربەش شانازی بە نادیە موراد كەیانەوە دەكەن, یەك شەمە ەشكەی نادیە دەبێتە دوا فەرمان و دوا كەمەكوژی ئەزیدیەكان و دادگاییكردنی كەی تاوانكانی پێشوو , سەرجەم فەرمانكانی رابردوو لە ئاوێنەی یاداوەریدا زیندو دەكاتەوە, دەیانكات بە بەشكی بزلەكراو لە مژوو , مژوو لەردا پێچەوانە دەبێتەوە , 3ی ئاب لە تاوانەوە دگەرێت بە دادگای مژووی تاوانە هاوچەشنەكانی رابردوو, دادگاییكردنی 72 فەرمانی رابردوو كە لە ژێر ناوی ئاێندا ئەنجامدراوە و پیاوانی كوردیش لە بەشكی تاكە قارەمان و تاكە تاوانبارن و لە بەشكانی دیكە ماشینی تاوانەكەن, بەخشینی نەبەی ئاشتیش بە نادیە موراد رابردووی پە تراژیدی ئەزیدیەكانی كردە دادگایەكی نەو نەتەوەیی.

لە فتواكانی ئەحمەدی كوێ حەنبەل((780-855 م ەوە , تا فتواكانی لەیسی سەرقەندی و مەسعودی و ئەبو سعودی عەمادی بەم هەموو پلەو پایە ئاینییەیاوە (“خگیب المفسرین” شیخ الإسلام, مفتی القسگنگینیە,) كە ئەزیدیەكانی بە لە كافر كافرتر لە جوو و كریستان و ... ناو زەد كردبوو, فتوای كوشتنی پیاوان و بە كنیزەك كردنی ژنانی وەك نادیە موراەكانی دەردەكرد, هەموو ئەوانەی بە فتواو فەرمان بەشداری جینەسایدی ئەزیدیەكانیان لە مژوودا كرد, جارێكی دیكە لەبەردەم ئاوێنەی تاوانكانی داعش خرانەوە ناو قەفەسی دادگای مژوو و ویژدانەوە, ئیتر لەرەوە عەمادی شێخ الئیسلامی ئومەیەك نیە لای ئەمە, بەڵكە فتوا دەری تاوانێكی مژووییە بەردەوامە بە زیاتر لە دوو سەدە و تاوانباری جینەسایدە,و قوربانیەكەشی سومبلی ئاشتیخوازی جیهانە, سەدان فەرمان لە بەر رەشنایی فتواكەیدا دەردەچێت و پێكهاتەیەك هەوێی سینەوەی لە بنچەوە دەدرێت, ئەوێی داعش كردی, عەمادی درێژ ماوەترین موفتی ئاستانە چوار سەدو نیو لەموپش بەیاردەری بوو, بەرامبەر بە ئەزیدیەكان بە تاوانكاری زیاترەو دەقانتر لەوێی ئەمە جبەجكرا .

قە كردنی ئەزیدیەكان لە سالی 224ی كچیەوە, لە سەردەمی خلیفە موعتەسەمی عەباسیەوە دەستی پێكرد, وەلە فتوای ئەبو سعودی عەمادی لە سالی 1560 ی زاینی رەوایەتی ئاینی و پیرۆزی پە بەخشی لە پێششی

ئایندا, ئەم فتوایە بووە هۆنی دڵیان فەرمانی مەرگ هەموو ڕشتر و دەقتر لە 3-8-2014, چەترینیان فەرمانکانی قەکردنکانی سەدەی نۆزدە بوو , سەدەیەکی پڕ نەهامەتی و تاوان بوو بە ئۆزیدیەکان , ئەم فەرمانانە تەنها خەلیفە و پاشا عەرەب و تورکەکان پێی هەڵنەستان ,لە ساڵانی 1832 و 1834 پاشای کەرکی ڕواندز و فەرمانی بەدرخان بەگ لە ساڵی 1844 دا لە ناو فەرمانڕەوزی بەڕێکاندان, لە موسڵیش دوای 3ی ئاب پیاوانی کورد ئاگر بە لاوازیش بەت شوێن پێی پاشای کەرکو بەدرخان بەگ هەڵدەگرنەوە, ئەمجارە کچێکی دەبەتە قوربانی ترسی لە گەلانەوەی تاوانکە نیە و دەبەتە حکایەتخوانی, ئەو تاوانە لە پیرەزیەوە دەکاتە ناشرینترین , حکایەتخوانی ئەمجارەمان بەشان و باڵی میرو بەگ و شا و خەلیفەکاندا هەڵنادات, بگرە لە ئاوەڵنای تاوانکانی موسڵمانە سونیە تەلەعفەری و کوردە سەرانیە سونیەکەو عەرەبە سوریە سونەکەو یەک مەژووی 1194 ساڵەی رابردوو دادگایی دەکات, زاکیارەکان لە ویژدانەدا دەژنەتەوەو مرۆڤایەتی بەرەو ڕوی مەژویەکی ڕەش دەکاتەوە, دەبەتە حکایەتخوانی زیاتر لە هەزارەیەکی پڕ لە تاوان, حکایەتێك هەزاران چیرەکی ناو پەرتووکە پیرەزکانی رابردوو ناشرینە کات, حکایەتەکەی ئەو پیرەزیەکان وردو خاش دەکات و مەژوو سەرەو واژوو دەکاتەوە, ئەو حکایەتەی ژنانی ئەنفال نەیانتوانی ببنە سوارچاکی لەو دیو پەردەکانەوە چیرەکەکانی خەیان لە ترسی داب و نەرەت بە شاراوەیی و کزی گەیاندەوە.

دەبەت نەبەکەی نادیە بەبەتە هەکارێك بە پەداچونەوە بە مەژووی 1194 ساڵەی رابردوو, بەیە لە بەر ڕشنایی و ئاوەڵنای تاوانکانی داعشدا, دەبەت بە پەگەی کەسایەتی ئەو کەسایەتیاندا بچینەوەو لە دادگای مەژوودا دادگایی بکرێنەوە, راستە هەر مرۆڤێك لە مەژوودا مرۆڤکان بە شەوازەك دەیخوێننەوە, وەلە تاوان بە تاوانی دەمێنەتەوە, تاوانکار لە سزا نابەت رزگاری بەت, دەبەت پەگەی راستقینەی خەی پەبەخشرێتەوە لە گەیشدا بەت, نابەت گەلکانیان بەبەتە شوێنی پیاوچاکان و دڵنەوایی نزای لەقوماوان کە تاوانکاری ئەنجامدەری جینسایدە , هەموو هەماکانی گۆڕە نیشاندانی ئەو تاوانکارانە لە مەژوو و یاداوەری گەلدا پەویستە تەك بشکێنرێت .
دیارە نادیە ئاگر نەفیسی کەهنەوەرد بە یەکەمجار چیرەکەکەی بە جیهان نەناساندایە, وەای ئازایەتی خەی کە یەکەم ژنە حکایەتخوانی ئۆزیدی بوو, ئەوا ئێستەم بوو بتوانێت بەبەتە خاوەند گۆرەترین حکایەتی تاوانلێکراو.

نادیە لە بازنەی قوربانی دەستدرێژی دەرچوو, کاتێك شووی کرد,دوای وەرگرتنی نەبە ئەرکی قورستر لە جاران, خەبات بۆ داکۆکی لە مانەوەی ئێزیدی و بەرەو روبونەوەی کەمکۆژی لەسەر بنچینەی ئاینی و نەتەوایەتی, خەبات بۆ کەمکایەکی ئێزیدی پێشکەوتنخوازی کراوە , بەرەو رووبونەوەی داب و نەرێتی کۆنەخوازی ئێزیدی, بەرەو روبونەوەی جینۆساید ورۆزگرتن لە یاداوەری قوربانیانی جینۆساید لە جیهان بۆ گتشی و ئێزیدی بۆ تایبەتی, پشتیوانی لە مافی گەلان و کەمایەتی ئاینی و مافی ژنان وەك سومبلێکی جیهانی خەباتی ئەوی قورستر کردووە, ئەو بۆ ئەوەی گەورەتر بێت پەویستە خەباتەکەی ببەخشێتە قوربانیانی ژنانی ئێزیدی لە 1194 ساڵی رابردوو, مەنمەنتەك بۆ ئەندازەی گەورەیی قوربانیانی 1194 ساڵ جینۆسایدی بەردەوامی پێ دروست بکات.

عەلی مەحمود محەمەد

خەباتی درێژی ژنانی ئێزیدی لە دوای جینۆسایدی ٢٠١٤ی فەرهاد شاکەلی

دوو سەعات لەمەوپێش، چاوم لە ئاگەیاندنی ئاستوخێی کەمیتەی نەبەل بوو، کە خەباتی ئاشتیی ساڵی ٢٠١٨ دەدرێتە (دینیز موکوگە)ی خەڵکی کەنگە و خاتوو (نادیا مورادی)ی "ئێزدامی کەمینەی یەزیدی لە باکووری عیراق". تا دوایین چرکەی ئاگەیاندنەکەم بینی و گوێ لە بوو، نە خەڵاتدەرەکان و نە ئەو هەموو ژنامەوان و میدیاکارانەی لەوێ ئاوەستابوون بە هووماکردنی هوودواوەکە و هێندێ پرسیاریشیان لە خانمی پێشکەشکار کرد، بە یەک تاکە وشەیش ناوی کوردبوونی نادیا مورادیان نەهێنا و نەیانگوت خەڵکی کوردستانە.
ئەم جارە هەوەستە بە من شتێکی تازە نییە و دەمکە لە میکانیزمی هووالەتکارانە و چەواشکارانەی ئەم ژنلێنان و خەباتکردنە درێ و ساختەکارانە تێگەیشتووم. ئەم پاییزە دەبێتە چل ساڵی هەك کە من لە سوێد دژیم. لەم چل ساڵەدا سیونە (٣٩) جار پێشکێشکردنی خەباتی ئەدەبییات و چل (٤٠) جاریش خەباتکانی دیکەم بینیوە و تا ئادیەك ئاگاداری یارییەکانی پشت پەردەی بەیارەکانی کەمیتەی نەبەلیش

بووم، کە لێرە و لەوێ لە ڕۆژنامەوان و میدیاکاری چوختی و بەڵسەوێ ئاشکرا دەکرێن. بۆیە وتم (٣٩) جار خۆاتی ئەدەبییات، چونکە ئەمسا خۆاتی ئەدەبییات نادرێ. ئەکادیمیای سوەدی ئاوڕووی خۆیان و خۆاتەکەیشیان برد، کاتێ ئەوێ ئاشکرا کرا کە مەردی ئێندامێکی ئەکادیمیای سوەدی، پەیوەندیی سێکسیی لەگەڵ ژنی بەشێک لە ئێندامانی ئەکادیمیادا هەبووە و ئێنجامی ئەم پەیوەندییانە چی بووە.

من لە دەورەی پەم خەشە کە خاتوو (نادیا موراد) خۆاتەکەی وەرگرت و پیرۆزبایی لێ دەکەم. نادیا و ئازارکانی نادیا و سەدان و هەزارانی دیکەی وەک نادیا، شایانی ئەوێن دۆیان و سەدان خۆات وەربگرن و ڕێزیان بگیرێت و خەم و خەفەت و ئازارکانیان بە خۆکی ئەم دنیایە و بە مرۆقایەتی تەمار بکرێن. بۆیە دەبێ لای مرۆق هۆشیارکان و ڕووناکبیران و بۆیاردەر و سیاسەتمەدار و خۆکانی دیکەیش ئەوە ڕوون بێت، کە خۆاتی نەبەل، چ هیی ئاشتی و چ هیی ئەدەبییات، بە فیلتەری سیاسەتێکی دزێو و ناشیرین و گومانلێکراو تەدەپۆڵێت و هیچ پەیوەندییەکی بە داهێنان، یا بە چێوسانەوە و بەدبەختییەوە نییە. باسی خۆاتکانی دیکەی نەبەل، فیزیا و کیمیا و پزیشکی و ئابووری، ناکەم، چونکە وەک ئەم دووەی باسم کردن، ئاگاداری ئێوانێ نیم.

کەمیتەی نەبەل بە نادیا موراد دەڵێ "ئێندامی کەمینەی یەزیدی لە باکووری عیراق". ئێوان لە من و تۆ چاکتر دەزانن و ئاگادارن کە نادیا کوردە و خۆکی کوردستانە. ئێوان زۆر چاک ئاگادارن کە نادیا و سەدانی وەک نادیا بە هەوە و کەششی حوکوومەتی هەرێمی کوردستان ڕزگار کراون. بۆیە بەرژەوەندیی ڕۆژاوا ئێوێیە هەمیشە جۆختی یەزیدیبوون بکات، بە کوردستانیش بگوترێ باکووری عیراق. لەم بوارەدا دەبوو خزمانی یەزیدی خۆیان، بە زمانێکی ڕوون و ئاشکرا، بە هەموو ئێوانێی باسیان دەکێن، یا قسەیان لەگەڵ دەکێن یا ڕێزیان دەگرن، بڵێن: تۆ مافی ئێوەت نییە بۆیاری ناسنامەی ئەمە بدەیت. ئەمە کوردین، ئایینەکەمان یەزیدییە و "وڵاتە مە کوردستانە". کەمیتەی نەبەل لە کورد و کوردستانیبوونی نادیا خان خۆی گەل دەکات، کەچی لێوەدا هیچ هەڵە ناکات کە لە جێی (شنگال) بڵێ (سنجار)، چونکە ئەمیان ئێو شێوەیە کە عیراقی عەرەبی پێی خۆشە و دژێوە بیستپێنجەت. (داعش) دژیوستە بە زۆر و بە هەڕەشە و سووکایەتی نادیا خان و هەزاران نادیای دیکە واز لە دین و ئایینی خۆیان بهێنن، ڕۆژاوایش دژمانێوە بە خۆاتکردن و بە بەرتیل بەرگی

جوانی کوردبوونیان لە بیر دابکەنن.

هەر لەم دیرفەتدا دەبێ ئاوێشتی هەوون بکەمەوە کە میدیاکارانی کوردستان، زیر جار خوێنەر و بیسەر و بینەر چاوەشێ دەکەن، ئەوانەی کە ئینگلیزی یا زمانەکانی دیکەی ئورپا نازانن، و بە شێوەیەک قسە و لێدوانی هەبەر و سیاسەتمەدارانی هەژاوا دەگوێزنەوە کە لەگەل هاستیدا ناگونجێت. دیان جار گوم لە بووە و بینیومە، کە کابرای هەژاوایی وتوویەتی (Northern Iraq)، کەچی ئەمان بە (کوردستان) تەرجەمەی دەکەن. تەنانەی بیرانبەر سیاسەتمەدار و بیرپرسانی عیراقیش هەر ئاوا (شیرمن و سیلار)ن. کابرای عیراق دەڵێ (الاقلیم)، بەڵام ئەمان کە تەرجەمەی دەکەن، دەڵێن (هەرێمی کوردستان).

ئەستا کە یەکەمین جار لە مێژوودا کوردێک خەڵاتی نۆبێل وەردەگرێت، دەبێ کورد لەوە زیرتر و وریاتر و هاستگەتر بن، کە کەسانێک زیرد و سوور و کەسکی هەژاوایان بکرێتە سیر. دەبێ هاستوەوان بە هەژاوا بڵێن، یەزیدی کوردن و یەزیدیخان کوردستانە. نابێ لەوە بترسن و سڵ بکەنەوە کە "دەستەکانیان!" لێیان زویر ببن. هەوناکبیرانیش دەبێ ئەو هاستییەیان لا هەوون بێت کە خەڵاتی نۆبێل، لە ٣٠-٣٥ ساڵی هابووردووەدا، زیر جار، وەک هەگایەک و وەک کیرەستەیەک بە ناوزاندن و دژایەتیکردنی ئیسلام بە کار دەبرێت، نەک بە هەڵگرتنی داهێنانی ئەدەبی یا خەبات لە پێناوی ئاشتیدا. زیر جار بینیومانە کە مرۆڤکوژ خەڵاتی ئاشتیی نۆبێلی پێ بەخشراوە و کەلکە نووسەر خەڵاتی ئەدەبییات. هەژاوا ئاگەر شەڵی ئیسلام و موسڵمانان دەکات، با بچێت خەی بیکات، نەک کورد بە کار بهێنێت و دواییش بە گورگانخواردی بدات. لە شەڵی (داعش)دا هەزاران تەکۆشەر و خەباتگەڕ و قارەمانی کورد کوژران و بریندار کران، بەڵام هەژاوا پاداشتی کوردیان بەوە دایەوە کە دژی گشتپرسی هاوستان و داگیرکردنی نیوەی خاکی کوردستانیان پێ ئاسایی بوو.

هەر ئەم هەژاوایە و هەر ئەم کەمیتەی نۆبێلە، ساڵی ١٩٨٨، کە هەڵەبجە ژاربارن کرا و (ئەنفال)ی بەدناو هووی دا و هەزاران کچ و ژنی کورد دیل کران و هەرچی خراپە بەسەریان هێنرا، یەک وشەیان لە دەم دەرنەچوو، نەوەک سەدام حوسەینی دەست و خۆشەویستیان زویر ببێت. نە ئەوسایش و نە ئەستایش نیانهشت هاستیی ئەو کارەساتانە ئاشکرا بکرێت، چونکە ئەودەم ئەویش ئاشکرا دەبوو کە خیان هاوبەش و هاوکرداری ئەو تاوانانە بوون.

نادیا خانمی بەرز و خۆشەویست! لە دەوڵەتی پیرۆزبایی لێ تێ و لە نزیکەوە کورد و لە کوردستانی نیشتمانی هەموومان دەکەم. تێ زڕار لە خەباتی نەبەزل گەورەتریت و زڕار لە سیاسەتی ئەژاوا پیرۆزتریت. ئازارکانی تێ، ئازاری هەموو مرۆڤایەتین و بەشکن لە مژووی مینەت و چەوسانەوە و ژێردەستیی مرۆڤ لە سڕانسەری مژوودا. تکایشت لێ دەکەم: ئەو ئەوارەیی کە خەباتکێ وەردەگریت و ئاخاوتن پێشکەش دەکەیت، بە کوردی قسە بکێ و زڕار ەوون و ئاشکرا بێ: ئەز کوردم و وڵاتێ من کوردستانە.
بڕینی نزیکەوە کورد و نیشتمانکەی، نە بە خەباتی نەبەل و نە بەرەن و دەستایەتیی ئەژاوا ساەژ دەبەت. ئەم جارەیش، ئەم نووسینەم بە وتێ جوانکەی سەکرات، فیلەسەفی گەورەی یونانی، دەبەمەوە، کە فەرموویەتی: "خۆت بناسە: Know Thyself!".

فەرهاد شاکەلی
زانستگەی ئوپسالا
سوێد، ٥-١٠-٢٠١٨

کتێبی: ڕەخنە لە ئیدیۆلۆژیا … سمکۆ محەمەد

ناوی کتێب : ڕەخنە لە ئیدیۆلۆژیا. لێکۆڵینەوە لە چەمکی ئیدیۆلۆژیا و ڕۆشنبیری
بابەت : لێکۆڵینەوە
نووسەر: سمکۆ محەمەد

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن ….

چەپکێک شیعری نیکۆلاس کاتانێ
شاعیری ئەمانیی – کەنەدیی

تێبینییەکانی سەر دیواری زیندانێک

ئامادەکردن و وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە : عەبدوڵا سەڵمان (مەشخەڵ)

پایز

چ حەپەساندێک بوو
من و خەڵک
بەیەکەوە لەهەمان ژووری زیندانا
دەمانتوانی بوونمان هەبێ

*
گەڵا زەردەکان لە بەدەنگیدا ئادەمانەدرێن.
*
من ژمارە نەوەد و چوارم.
*
خائینەکان دەبووایە میللەتەکانیان بپارێزن و
قارەمانانەکانیش دەبووایە بیانفەوتێنن.
*
باڵندەکە ئەگاتە
پشت چاوەکانم و
ئەبینێ چۆڵ و هۆڵە.
*
گردەکانی دەوروبەر
لە ترساندا گرمۆڵە بوونێ
*
گەردوون
بەردەوامی خۆی هەڵناوەشێنێتەوە
لەبەر دزەوی مرۆڤ
*
من زەرجار
لە وشەکانم پەشیمان دەبمەوە
بەڵام هەرگیز لە بڕەنگییەکانم نا.
*
ئێستا تاکە گەڵایەک بەقەد دارەکەوە نییە.
*
تەنها نهێلیستەکان دەیبڕنەوە چونکە بە نیازی هیچن.
*
من باڵندەی زیندانم.
*
بە ئەوەی مەزن بی، ئەبە بە هەڵە حاڵی بووبی.
*
کە منداڵ بووم کەس نەدەمرد
بەڵام ئێستا مردن بەردەوام ڕوودەدا.
*
واقیع داهێنانی ئارەزوو و لە ئێندازە بەدەرمانە.
*
بڕەنگی لەتیرەر باڵا دەستترە.

*
گەڵاکان گوێمن و
گوێم لێ دێگرن
*
هیچ ناڕەوایەک لە دڕی ئەبسوردێکەوە تا بێگانەترین تاوان.
*
من دژێم و تاجی پاشایەتیشم ناوێ.
*
ئەوەی لێرە مرد بێناوە.
*
من بەردەوام هەڵەم کرد
بێ ئەوەی ببم بەخێم.
*
شێو و ڕۆژ
زەرانبازییەک لە پێناو دەسەڵاتدا.
*
من خەریکی لابردنی جاڵجاڵۆکەی مردووم لەسەر
لێوی پەنجەرەیەکێ.
*
چونکە مردن ناچارییەکی حاشاهەڵنەگرە
مرۆڤ چارەنووسی بێ شکستە.
*
کۆتاییەکان ئەنجام نین.
*

زستان

زەمەن لە نێو بەدەنگیدا عاسی بووە.
*
قەڵەکانم ماندوو بوون
لێوەی وەکو باڵ خەو بنوێنن.
*
دەتوانم دەم وەربگرمەوە؟
*
ئەڕە ئێو شوێنێیە کە هەموو فڕۆکانی
خەکوزی تیا فڕ دەبی.
*

شەشکان تاجیان خستە سەر تاوانباران.
*
هیچ شتێک لە زیندان لە هوشیاری
بە تاوانێک ناخشتر نییە.
*
ئامانجێکی تایبەت ببەخشە بە ژیان
ژیان یەکسەر مانای خۆی لەدەست دەدات.
*
مانگی ئاسمان وەکو ئاوێنەکە شکاوە.
*
کەس ناتوانە خۆی بە لایەکدا بخات
چونکە هەموو کەس هەم ڕاستن و هەمیش هەڵەن.
*
چونکە هەموو فڕە دەکەین
بۆیە لە یەکتر دەبووڕین.
*
ئەگەر مردم
تەنیا مەکەنەوە.
*
ئەگەر ژیری لە خەوندا بوایە
چیم لە خەوتن پەدەدزرا.
*

بەهار

ئایا هێوناکی دەرگای هەیە؟
*
گوێ لە نەو بەسەی ئاگردا دەبێتە بەهار.
*
نوێژکەرەکان بە دەراوەکان نزا دەکەن.
*
پەپوولەیەکی ڕەش
خەری داپۆشی.
*
جارێک چەند جیهانێک هەبووە
لە نێوان وشەکان و نائامادەییدا.
*

لە چاوەوانی گوللە بارانکردن دام.
*
چ ئەلتەرناتیفێکم هەیە،
پاش تاریکی؟
*
من لە کوێم؟ ئایا من بەدارم؟
*
بەردەوام نیشتمانی خۆنەکانم
دروست دەکەم.
*
هیچ شتێک لە بیرەکە ترسناکتر نییە
وەختە تەنها ئەومان هەبە.
*
پەموابە باخچەیەک هەیە
ناوی باخچەی خۆشەویستییە
گەر وایە،
منی تێدا نیم.
*
هەندجار سەلامەتترە
دەست و پێ لە زنجیردا بێ
نەک ئازاد بی.
*
خۆنەکانیش کەلی قەبرن.
*
بە بێ مەرگ
ژگاری نایەتە دی.
*
ئەگەر بێ وەفا بیت بێ ڕاستی
ئەوێ ون بوویتە.
*
بوون بە قوربانی، تراژیدیایە
بوون بە مرۆڤیش تراژیدیایەکی ترە.
*

هەرگیز ناتوانم ببم بە شتێک
خەم نەبم
نا ئومێدیشم لەوێی ببم بە خەم.

*

خەر دەدروشتەوە
وەک ئەوەی مردن هەر نەبە.
*

چاوەوانی بە کۆتایی هاتنی چاوەوانی
خەی جەرگە لە چاوەوانی.
*

هاوین

شەن ئەو گەورانە مەکەوە
کە چاو برسین.
*

مەشک ئەو یادەوەریانە هەدەگرە
کە دە ناتوانە هەیان بگرە.
*

لەر هیچ ئەلتەرناتیڤکی تر نییە
جگە لە خەشەویستی یان مەرگ.
*

هیوا لە زانیاری ناتەواوەوە
پەیدا دەبە.
*

تەنها کەسک لەوانیە ببەت بە شەیتان
بەهام کەمەلە کەسک پەکەوە دەبن بە بەربەری.
*

گوەم لە هاوارە لاوازکەیەتی.
*

سەرکەوتن بە بە ئەخلاق چی دەگەنە؟
*

گرنگترین ەاستی فەرمان دەرکردنە
هەموو کەسک دەیەوە فەرمان بدا.
*

پرسیار ئەوە نییە ئایا بەوامان بە خوا هەیە
بەکو ئەوەیە ئایا خوا بەوای بە ئەمە هەیە؟
*

سەرما لە گوەی چیمەنتەوە دەوە.
*

مەشک قەت ەەنمایی دە ناکات

بۆم لێ تاواندا دڵبنێ هاوڕێی یەکتر.
*
ئایا هیچ و پووچ دەتوانێ بەخشندە بێ؟
*
هەموو مرۆڤ بۆ هەتا هەتا دژمنت و
بۆ هەتا هەتا دەمرێت.
*
وەک دەریاچەیەکی مردوو
تاریکی پڕچامیەوە.
*

پایز

هەورەکان مژووویان نییە.
*
پایز لووتکەی گڵا مردووەکان و
شکستخواردووەکانە.
*
من لەرم
تا چەندین شکستی خوات پێبڵم.
*
یان دڵبە یەکترمان خۆش بوێ
یان بمرین.
*
من و درەختەکان
زوو ووت دڵبینەوە.
*
هەتاو لەسەر دیوارەکە توایەوە و
تیشکەکانی لی دەچڕێ.
*
گومم لێ دەنگی شۆن پەکانمە
بۆ بۆوچان بۆ شۆنمەوەن.
*
ئایا دیوارەکان دەتوانن بمخنن؟
*
تۆ بۆی ئەمە دواین خۆنم بێ؟
*

نیکۆلاس کاتانەی لە ساڵی ١٩٢٦ لە ئەڵمانیا لە دایک بووە. خوێندنی پزیشکی و فەلسەفەی لە زانکۆی کلوج ناپەکا لە ئەڵمانیا خوێندووە. لە ساڵی ١٩٦٢ دکتۆرا و دوای شەش ساڵ دەبێتە هاوڕاتیی کەنەدی. لەساڵی ١٩٦٢ تا ساڵی ١٩٧٠ وەکو رادیۆلۆجیستێک(شارەزا لە بواری بەکارهێنانی تیشک) لە مۆنتریاڵ و فدریکتن کاری کردووە. لە ساڵی ١٩٧٠ وە بە شێوەیەکی بەربڵاو گەشتی کردووە و ماڵی لە ئەڵمانیا و فەرەنسا داناوە. کاتانەی بە زمانەکانی ئەڵمانی و ئەڵمانی و فەرەنسی و ئینگلیزی و ئیسپانی دەنووسێت و زیاتر لە سی کتێبی بڵاو کردۆتەوە.

نیکۆلاس ئەندامی یانەی: پێن" و ئەندامی کۆمەڵەی نوونتەوەیی شیعرە لە بەریتانیا و ئەندامی ناشناڵ جیوگرافی ئەمریکییە و ئەندامی ئەکادیمیای شاعیرانی نوونتەوەیی مەدرەسەی هیندییە و هەروەها ئەندامی ئێس پی ئاڵ ئەڵمانییە.
ئەدەب و شیعری ئەڵمانی لەووی مەژوویەوە کەنترین دەقیان دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٥٢١ کە بارشۆف نووسیویەتی. کلتووری ئەڵمانی بۆ چەی لەژیر کاریگەری کەنیسەی ئەرسەدەکس بووە. یەکەمین کتێب لە ئەڵمانیا کە کتێبکی ئایینی بوو لە ساڵی ١٥٠٨ چاپکراوە. پاش ئەو مژووە ئینجیل و گەلە کتێبی ئایینی تر چاپکران. بەڵام وەک ئەدەب یەکەمین کتێبی ئەدەبی (شیعر) لە ساڵی ١٦٧٣ چاپکراوە و بووە بە سەرەتای بزووتنەوەی شیعری ئەڵمانی.

لە سەدەی هەژدەهەم خاکی ئەڵمانیا کەوتە چنگ دەسەاتی عوسمانییەکان و ئەوانیش تەنها ئاگایان بە کلتووری یۆنانی دەدا و لەرەوە کلتووری یۆنانی هەژموونی خۆی بەسەر ئەدەبی ئەڵمانیدا زاڵ کرد و بووە هۆی گەشە و بەرەوپێشچوونی ئەدەبی ئەڵمانی. دوای بڵاوبوونەوەی بیری ناسیونالیستی لە ئەورووپا، ئەڵمانییەکانیش کەوتنە خۆ و ئەو ئایدۆلۆجییەیان گرتە دەست لەپێناو دەوڵەتی خۆیاندا. لەسەرەتای سەدەی بیستەم ئەدەبی ئەڵمانی گەیشتە چەپەپەی خۆی کە بە قۆناغی زێرین ناو دەبرێ. ئەڵمانیا جگە لەوەی ژانری ئەڵمان تیایدا گەشە دەکا، گەلە بەهرەمەندی تری تیا هەڵدەکەوە لەوانە کە ئاگیان دەبە لە بنیادنانی بزووتنەوە ئەدەبیی و هونەرییەکانی خەرئاوا..دوای ئەم پلەیە لە گەشە ئیتر ئەڵمانیا تەکەڵە بە کلتووری خەرئاوا دەبە. دوای جەنگی جیهانی دووەمیش ئەڵمانیا بیروباوەڕی ستالینیزم و دەسەاتی کەمۆنیستی ئەو وڵاتە کاریگەری ئاستوخێیان دەبە لە گەشە و سەرهەڵدانی ئەدەبی کەمۆنیستی ئەڵمانی. ئەدەب و شیعری هاوچەرخی ئەڵمانی لە کاروانی گەشەی شیعر و ئەدەبی جیهانی دانەبڕاوە و

شاعیران و نووسەرانیان لە داهێنان بەردەوامن.

نیکۆس کاتانەی شاعیر لەم شیعرانەدا شیعر-یادەوەری یان یادەوەری شیعریی ئەزموونی ژیانی زیندان و دووبارە زیندووکردنەوەی یادەوەرییەکانی سەردەمی گەنجی شاعیرە کە لە زیندانەکانی ھەمانیادا دەست بەسەر بووە، کە ئەو کات لایەن ھوسیاوە داگیر کرابوو. سەجار بە ھەکەوت دەیھێننەوە دەرەوە تا ئیعدامی بکەن، بەڵام کاتانەی یەکەک بوو لەو دوو سەد زیندانییەی کە لە ئیعدامکردن ڕزگاری بوو. دوای ئازاد کردنی نیکۆس لە یادەوەری خۆیدا بڕیەکەوتنی خۆی وەک زیندانییەکی سەدەی بیستەم ھەناوەتە ئاراوە. تێکستەکان بڕاوردی دوو دەنگی جیاوازن کە بە ئیقتباسی شیعری شاعیرانی تر و قسەی نەستاق خۆی پێ دەکاتەوە. کاتانەی ژانرە کۆنەکان تێک دەشکێنێت و داوامان لە دەکات بە پێچەوانەوە بیان خوێنینەوە ھەروەک چۆن ھاست و ھاست دەیخوێنینەوە، بە دەزینەوەی درێی مرۆڤایەتی لە کەلەنێی کەمەگەی ئەمەدا. وەک کاتانەی خۆی دانی پیادا ناوە ھیچ شکۆ و ھێزێک لە زیندان وەک خۆی گوزارشتی لێکردووە، بوونی نییە. لەگەڵ ئەوەشدا تێبینییەکانی سەر دیواری زیندانێک گیانەوەی شکێیە بە ڕوحی مرۆڤ.

نیکۆس کاتانەی وەک لە نامەیەکیدا بە دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی کتێبەکەی ناردووە دەنووسێ " تێبینییەکانی سەر دیواری زیندانێک" ھەم یادەوەرییە و ھەمیش شیعرە" ھەروەھا سینسیا مئسینجەر لە کۆتایی کتێبەکەدا کە وەک پاشکۆیێک دانراوە دەنووسێت " من پێشنیار دەکەم کە ئەم تێبینییانە وەک شیعرێکی دریژ بخوێنرێنەوە." ھەروەھا دەنووسێت " ئێستا و دوایی تێکستەکان لەگەڵ فرەیز و ستە ئاماژەن بە بەدەنگی، بێگومان بەدەنگیش یانی مەرگ". دواجار لە میانی تێکستەکانەوە دەبینین شیعری جوان و نووسینی جوان خۆیان نمایش دەکەن. وەک سینسیا دەڵێ " شاعیر قورتەرین مینەتی لە جیھاندا ئەزموون کردووە و بەردەوامیشە لە گیان بەدوای ڕاستیدا.

تێبینییەکانی وەرگێڕ :
١- تێبینییەکانی سەر دیواری زیندانێک کتێبێکی کشیعرە و من تەنھا ئەم چەند شیعرانەم لە ھەڵبژاردووە و وەرگێڕاوە.
٢- شیعرەکان زەر زەر کورتن و ھەندێکیان دێرێک یان چەند وشەیەکن.

سەرچاوەکان :

Notes on a Prison Wall -1

Nicholas Catanoy
Vancouver, Canada 1994
2- http://49thshelf.com/Books/N/Notes-on-a-Prison-Wall
3- http://ronsdalepress.com/authors/nicholas-catanoy/
4- http://en.wikipedia.org/wiki/Romanian_literature

میـــزاج و کەســـایەتی … هـــاور خالـید

کاتێک بەبێ هیچ هۆکارێک کەسێک یان کەسایەتی کەسیک پەسند دەکەیت یان دەکەویتە ژێر کاریگەری وکەسایەتی ئەو یان بە پێچەوانەکەی هەفزی کەسایەتییەکەی دەکەیت، ئەمە واتای ئەوەیە تۆ هێشتا دڵخی سروشتی هەبزت تێنەپەڕاندووە، هێشتا نمونەیەکی جۆرایەتی ناکاملی داروینیـت، هێشتـا لـە ئەشکەوتـە چاوبەسـتەکەی ئەفلاتونـدا گیـرت خواردووە، هێشتا لە باری کەسایەتی ئید (ئەو)یکی فرۆیدیت، لە کۆتاییدا تۆ (داسمان)ی هایدگەریت.

مرۆڤی میزاجی ناتوانیت خاوەن کەسایەتی و شوناسی خۆی بیت، هەمیشە کاریگەر وەرگرە و هەستیارە، خاوەنی کەسایەتیەکی شلۆق و ناجیگیرە، چونکە حوکمەکانی لەسەر بنەمای سۆز و هەڵچوون سەرچاوە دەگرن، زۆر جار پێوەر و ئەنجام و داتاکانی هەڵەن، گشت لەسەر بنەمای بەش پێوانە دەکات، بەدوای وردترین بەشی بەشەکاندا دەگەڕێت، خۆی لە نموونە زەق و ئاشکرا و بەرجەستەکان لادەدات، بەگشتی زۆرجار کەسی ئایدیالی و پێزەتیف دەردەکەون، بەڵام لەوێوە ئەمەش ووندەبێتەوە کە هەموو کات ئەمانە دژە سیستەم و هاوژنین، هەمیشە پشت بەو گریمانەیە دەبەستن کە دەکرێت کەمینە ڕاست و لەسەر حەق بێت، بۆیە زۆرجار توشی فاشیزمی فیکری و ئایدیاڵجی دێن.

لە ڕوخسارو ئاکاری ڕواڵەتدا هەنگە نەرم و ڕەزدار بن، بەڵام هەمیشە ویست و حەزی ئەوەیان تیایە کە بەم نەرمیە فیکرێکی هەق و توند و وشك و تاك لایەنە بچەسپینن، زۆر جاریش دەکەونە پارادۆکس، تەنانەت هەندیك جار حەساسیەتیان بە هەندیك وشەو چەمک و

دەستەواژەش هەیە، لەسەر ئاستی تیۆریدا دەشێت وا پیشانبدەن کە باوەڕیان بەهەموو پرەنسیپە ئەخلاقیە یونیڤیرسالە و بالاکان هەیە، بەڵام لە واقیعدا ویستی خۆسەپێنی و خۆپەسندییان هەیە، بۆیە زۆرجار دەکەونە پارادۆکس لەگەڵ خۆیاندا دووچاری کێشەی لۆجیکی و ئەخلاقی و دەبل مۆرالی دێن. هەموو ئەو خەسڵەتانەش کاریگەرییان بەسەر چۆنایەتی پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکانیانەوە دەبێت، بەشێوەیەک کە ناتوانن خۆیان لەگەڵ ئەوانیتردا بگونجێنن و هارمۆنیەک لە پەیوەندییەکانیاندا دروستبکەن.

تەنانەت لە ئاستە بابەتیەکەیدا ئەوانەی کە خەریکی کارکردنن لەبواڕە ئەکادیمی و کولتووری و هۆشیاریی و مرۆییەکاندا، لە کۆتایدا
ئەوەی دەیزانن وەکو ئامراز بەکاری دێنن یان خۆ خەریکی سەفسەتەکردن دەکەن، یان بەدیار هەستە تایبەتیەکانی خۆیەوە دادەنیشێت بۆ ڕاوکردنی یان چنینەوەی چەند دەسکە شیعرێك.
سەرەڕای هەموو ئەمانەش مادام مرۆڤ بوونێکی هۆشیارو ئاگامەندە ئەوا لە دیوە مەعنەوییەکەیەوە بوونێکە پڕکهاتووە لە هەست و نەست و باری سایکۆلۆجی و غەریزەی سروشتی، ئەوا میزاجی بوون شتێکی سروشتیەو هەم حەتمییە، شێوەیەک لە دیالێکتیک هەیە پێی دەگوترێت دیالێکتیکی نێوان خودو بابەت، بەپێی ئەم دیالێکتیکە بابەت و ووداوەکانی ناو جیهانی دەرەوەی من کار لەسەر ناخ و دەروونی من دەکەن وە بەهەمانشێوە من کاریگەریم هەیە لەسەر جیهانی دەرەوە، چۆنم بوێت وەها لێیان دەدوێم و ئاراستەیان دەکەم لەداهاتوودا، بۆ نموونە، کاتێک کە مۆژوونوسێکی نەتەوەیی مۆژووی نەتەوەکەی دەنووسێتەوە، لەبەر ئەوەی بە کامێ هەست و ئیحساسەوە سەر بەهەمان نەتەوەیە ئەوا ناتوانێت سەت لە سەت بابەتی بوون و بڵایەنی خۆی بپارێزێ، لەو شوێنانەی کە لە بەرژەوەندی نەتەوەکەی نەبێت هەنگە خۆی لە هەندێ ووداو لابدات و هەندیکی تر بشێوێنێت بۆ ووڵنکردنەوەی زیاتر نموونەیەکی تر، زانای بواری زانستە سروشتییەکان کە ئیش لەسەر دیاردەی بۆ گیان، ئاو و هەواو بەردو هتد.. دەکات، لەبەر ئەوە هەر لەسەرەتاوە میتۆدەکەی میتۆدی چەندایەتی ووتە ئەوا ئەو پەیوەندییە دیالێکتیکییەی نیوان (خود{زاناکە}/ بابەت{h2o}بەنمونە) کە پێشتر باسمانکرد لەدۆخی سفردایە، واتە هیچ کامیان کار ناکەنە سەر ئەویتریان.

ئێستا ئەو پرسیارەی کە ووبەرووماندەبێتەوە، سنوری دۆخە ئاسایی و سروشتییەکەی میزاج تا کوێیە؟ تا کوێ مرۆڤ دەتوانیت بابەتی و

بابەتیبوون لە دەست نەدات؟
هەر کاتێک مرۆڤ توانی هەڵکارو بەڵگەیەکی دروست و لۆجیکی بۆ پەسندکردنی بابەتیک بهێنێتەوە ئەوکات دۆخی میزاجی تێپەڕاندووە، بۆ نموونە کەسێک کە حەز بە هەنگی سوور دەکات لەبەر ئەوەی هەماو هەمزی حیزبە کۆمۆنیستەکانە جیاوازە لەگەڵ ئەوەی کەسێک تر کە خۆشی نازانێت بۆ هەنگی سوور لای خۆشەویستە، دۆخێک کە هەڵکاریکی هەیە لەبنەمادا خەسڵەتی بابەتی بوون و مەبدەئی بوونی تێدایە.

هاورێ خالید

مانیفێستێك بۆ لەبیرچوونەوە … نەژاد عزیز سورمێ

سێبەر و سێبەر
بە دوای نیگار
بە دوای چاودێرانی ئاگر ..
هەوری ئاسندار ..
ژنانی گوێ قوڵاخ
بە جەوهەری کوڕی ئاهەنراو
بە دوای دەنگی پڵی
هەخشی بەجەماو
لەو ڕۆیانەی ،
شارستانەتی شەڕ و
شەڕی شارستانەتی
تیا بەرپایە …
*
ئادەمیگەلی
دەست بە بەردی ئەشکەوتان گوراو ..
چاو بە بەفری کوێستان ڕشتوو ..
ئاسمان
بارانی لێ گرتنەوە
خۆیان لە سرەوتنی کڵرایی

دره‌خته ‌ووته‌كان و
كه‌ناری
چ‌م و ‌ووباره نه‌قشبه‌ستووه‌كان
بینییه‌وه ..

ئه‌نكید‌
ه‌شتا له جه‌نگه‌ستانه ..
ته‌خت هه‌نه‌نراوه
گه‌لگامشی له‌سه‌ر دانیش‌ ..
مه‌یخانه ئاوا نه‌كراون
له كونجه تاره‌كانیاندا
بچ‌ته خه‌وه‌تی ئاره‌زووه‌كانی ،
له ناو شكارته ه‌چووه‌كان
‌‌ له پاكیزان ده‌گر‌ ..
*
بوار‌كی سه‌خت
چ‌له‌كه شه‌كه‌ت
وه‌ك ئه‌و عاریفانه‌ی
د‌ك به گو‌ ده‌بینن ،
به گ‌‌ایی‌ه به‌ردینه‌كانه‌وه وه‌ربوون
به‌روبووم‌ی ئاسمان
ببه‌نه‌وه ه‌‌للانه ،
و‌رانه‌ی‌ جن‌یگای
هه‌موومانی پ‌وه‌یه ..
له یاده‌وه‌ریماندا
به ئ‌شی ئه‌شكه‌نجه‌دان ده‌چ‌
له ‌‌ژ‌كی س‌ه‌دا ..
له گه‌‌انه‌وه ب‌ خود
هه‌نگاوی یه‌كه‌می ل‌ ها‌وشترا
یه‌كه‌مین بزه‌ی تیا پشكووت
چاوشار‌ك ،
ب‌ س‌و‌ك
ژیانی ه‌نا و
ژیانی برد ..
ستران‌كی ته‌واو نه‌كراو ..
ئه‌فسوون‌كی با‌ كراوه ..
به‌سه‌ر ‌ه‌هایی

کاتە پسۆکە وەسەکاندا
دەفڕ .. ناگەڕێتەوە ..
*
هەمان کرد
لە نانمان زیاتر ویست
هەمان کرد پەمان گوتن
نەتانهێشت خۆشمان بوێن ..
هەمان کرد
بە مەوسیمی
چاوغایەنیی ، بە چاندیی ، ژەهراوی
نووشتاینەوە ..
هەمان کرد
نوێژمان ،
بە کەبارێکی ناوەخت دا ..

شەپۆلی نوور
قژی کیژە گۆشەگیرەکانی
مەستتر دەردەخست
سێبەری ژیارێکی بەرەواژ بوو
شەبەنگی بە ژاوەژاو بەخشی ..
دەنگی لە بێدەنگی خواست ..
هەمان کرد
وەنەوشەی تەلانانمان ڕاوەشاند ..
لە ئاوی لەڕمان دا ،
لە بەڕ ڕازاوەکان نەپەڕینەوە ..
هەمان کرد
هەوڵمان دا ،
نووزەی گجوولە بەرەڵاکان
تێکەڵ بە چینکە و پرووشەی
چۆلەکان بکەین ..
هەمان کرد ..
*

مانیومێنتێك
بۆ هەوری ئاسندار
بۆ ژنانی گوڵ قوڕاخ
بۆ خۆخواردنەوە

بۆ باران ،
لە پاشماوەی
پێکە بە دزی خوراوەکان هەڵدەنێین ..
سەمفۆنیای شێتایەتییە ،
پرچی پیرۆزگریی ئادەکێشین
نووزەی
تووتکە هەتیوکەوتووەکانمان
دێتە دەست ..
ئاوریشم ،
پێڵای پێ خوار دەکرێتەوە ..
ئێوارە بە شەتاوێکی تۆزاوی دووگیانە
ئاگر جەنازەی بەفری لە کێڵ ناوە ..
ووبارە کۆیەکان
یان ،
لە چاوی کوژاوەمان گرتووە ..
خوانی شەو
سرووتیی هەڵە و گەردەلوولە ..
شەهدی مۆژوو
بە ئاوێنە تۆخەکاندا دێتە خوار
چۆلەکە
گۆرانییە بەردینەکان بەرنادەن !
خاکی پیر
کە جەستەی درزبردووی خۆناوی
لە خۆرکی بریندار دەچێ
بە ئامێزی لەرزکی
هەشەبای لە باوەش گرتووە ..
چۆلەکە
گۆرانییە بەردینەکان جێناهێڵن !
*
ئای گۆلی نەدیتراو و نەبیستراو!
هەواری غەریبی !
بانیژەی ئەستێران !
چاوت لێیە .. ؟
بەدنیهادی دەبینی ،
درەخشان
دوور لە دێ
نزیك لە خۆنی بەفیدراو

لە ودمی ون بوون
لە چ سرەوتنکی ئارامدایە ؟
کەخەکانی ئومێد
چن هەدەدرنە خەرەندەکانی
نستالیژیا ؟
ووتتر دەبنەوە گوەگەنم
چلتر دەبنەوە خەرمان ؟
پەراوزك ،
بێ خدزینەوە لە ئش
خدزینەوە لەو فرمسکانەی
شوەی شەونم دەدەن .. نامنێ ؟
*
بە پشبینییەك ،
تەنیا عاشقان
پەی پێ دەبەن
بدەنگی ،
بە بەنگکشی و
خەوی زاو و
سزانییە سەربەاوەکانی
کووچە و شەقامان دەشکنر ..
نووزەیەکی مەست
بەسەر لمی کەناردا کەوتووە ..
باران
کە لە شەی ئاژاوەدا کشاوەتەوە ،
مسیقای خەمباری
بەسەر هەواری دڕین و
ئەو چلەکانە پەخش ئەکا
لە گاییە بەردینەکان
پرووشە دەکەن .

کانوونی یەکەم 2017

هاوسنعەت ... پشکۆ ناکام

پەرشۆ : هەلۆ..... .
ئینزۆ : بەڵێ فەرموو گوێم لێتە.. .
پەرشۆ : کاکە ئینزۆ وەکی بڕیی کویت..! ئەوارت دەپرسم، ئەوە لە ئەو... تەلەفۆنت لێ دەکەم کە پیرۆز بایەکی گەرمت لێ بکەم کە بویتە پارەمانتار ، چونکە هەر وەک بەختت دەزانی کە ئەمن و تۆ یەک سنعاتمان هەنە کە هەوەش "گەحدە" یە ، بۆیە ئەمن پێم وایت باش لە یەک دەگەین و عورمەتمان لە یەکتر هەیە ، ئەڕۆ بە خودای..
ئینزۆ : مەمنون کاکە پەرشۆ گیان ، پیرۆزبایی لێ جێنابیشت ..بەڵێ استی زۆر زۆر خۆشحاڵ بووم کە جێنابیشت وەک هاو گەعدە بە من بوویت
بە پارلەمانتار ، خەڵک تاقەتی لێ ئەهلی کتێب و سیاسەت چوە، گەر چی لە دوو لیستی جیاوازین بەڵام ئەمە کارێک ناکاتە سەر ئەمە ، ....
دەمێک بوو ئەم میللەتە دوو هونەرمەندی وەک من و تۆی نەکردەتە نوێنەری خۆی تا بە گەعدە دیفاعی لێ بکەین..من و تۆ ئەتوانین کە هەموویان بنینە هەڵپەکە..
پەرشۆ : هەی زارت خۆش ، ئەعمەتی خودادت لێ بێت بە خۆی دەمە بوو خەلیفە فەرموو بوی " با بە خۆیان هەڵپەڕن " دیارە قەسدی لەوێیە...
ئینزۆ : قوربان ئەوەشت لێ بیر نەچێ ئەمە ئەتوانین یاک ێیزی گەل لێ یە
یەک ێیزی شایەرکانەوە دەست پێ بکەین...یەک و دوو ، دەی بکوتە ، ئیتر خەڵک بە قاوەیی و مەرو پرتەقاییەوە شان لێ شانی ی یەک ئەیەن و دواتر ئەبە بە سەر..
پەرشۆ: بە قەبری ئەعمەتی وایە.. ئەمن لێ خەم بەرنامەی ئەوهام دانایە
هەر بە عەیرانی کوردستان وەکی بەهەشتی لێ دەکەم، بە خودای
ئینزۆ : براشت بکەشەی کارەبا چارسەرکی زۆر باشم لێ گیرفا...ببورە لێ مشکایە...
پەرشۆ : رەعکەم ، ئەتە چت دایە لێ ئاو و کارەبا و مەم و هەو تە و ..... تەشقەڵەیە، وەک ئەمن بەختت لێ خزمەت عیزبەکەی خۆت بە و بەس..کارەبا و محاش و هەو شتانە ئیشی عیزبن نەک ئەمن و تۆ ، ئەمە لەپارلەمان کارمان دست بەرزکرنەوەیە ، بڕۆن بە لاق لاقیش هەردەبین..ئەی ئەو محاشە زەریفە کو وەردەگرین..؟ کە عیزب گەتی

ماست ەشە دەبە هەموو برەین ئەشهەدو بابەکەم ئەوهایە، هەند
ەشە بە هەموو حالەمی سپی نابەتەوە..ئەدی کو بابی خەم.....
ئینزە : تەواوە سەد لە سەد لە گەەتام ، ئەی منیش حیزب نەبوایە ..
چەن ئەگەشتمە شەش ملیەنی مانگانە ، ئەوەیە مالی مفت ..هاهاها
...بەسەری هەردووکمان جاری وا هەبوو لە یەک مانگا بە چوار شایی و
پەنج شەش گەعدە لە پەل و پەل ئەکەوتم و قوگیشم ئەنووسا ئەنجا
ئەگەر شەش حەوت وەرقەیەکم دەستکەوتایە..
پەرشە : هەو زەمانە ەەشت ، عالی عازر ئەمن و تە نوەنەری دوو
عیزبین
لە پارلەمان ،،دەبە بە یەک ەیزیی شایەرکان ، یەک ەیزی هەموو
عیزبەکان نیشانی دەست و ناعەز بدەین..
ئینزە : قسەکانت زەر جوانە قسەی دەی منیشە ، زەرم پەخەش بوو.
گوەم
لە دەنگت بوو ، ئەستا ئەبە بەەم ، ناسیاوەکم ژنی هەناوە بانگ
کراوم
هەرچەنە قوگیشم تەواو نیە ،ئەچم و یەک دوو سەعاتە مەجلیسەکە
گەرم ئەکەم...باشە شتەکی تیایە...
پەرشە : گەلەک مەمنون عەیاتم ،،وەکی برەی ئەمنیش دەبە بەەم ،
یاریەکی خەش هەنە دەبە وەک موحەلیق نەقری بکەم ،، بەس نیە عیزب
ئەم هاوار هاوارەی لە کەر کردمەوە..بەە بابی خەم تا یەکەم گەعدەی
پارلەمان لە ئەمانەتی خودایا بیت.....

چیەرەک بە منداەان.. مشکەکەی زیەرەک ... نووسینی: رەزا شوان

رەژەک پشیلەیەکی زل، راوی مشکەکی نا، تا بیکرەت و بیخوات.. مشکەکە تەوانی خەی لە پشیلەکە دەربازبکات.. بەەام لەپە مشکەکە رووبەووی مارەکی گەورە بەوە.. زانە کە مارەکەش دەیەوەت بیخوات.. لە دەی خەیدا وتی: گەر زوو نەکەومە خەم ئەم مارە دەمخوات.. کوتوپە بیرەکەیەکی باشی بە هات، تا لە مارەکەش خەی رزگاربکات.

مشکەکە: مارێ گیان، دڵزانم کە برسیتە و دڵتاوە بمخۆیت.. بۆنام من لەشم زۆر دەخورا.. دەرمانێکی ژەهراویم لە لەشم داوە.. ئێگەر ئێستا بمخۆیت.. بە هۆی ئەم دەرمانەوە، ژەهراوی دەبیت و دەمریت.. مۆڵەتم بدەری تا سبەینێ، خۆم پاک دەشۆرم و، دەمەوێ بە ئێرە.. بە پاکی بمخۆ با ژەهراوی نەبیت.
مارەکە: من ئێستا برسیمە و خۆم پێ ناگیرێت.
مشکەکە: کەواتە باش گوێم لێبگرە، من نەخێرێکی قۆڵۆ و چەورت پێشان دەدەم.. سەیری دوای خۆتاوە بکە، لە پاڵ ئەو کولانە مریشکانەدا، بەچووە کەروشکێکی خرپن یاری دەکات.. خۆرا بۆ تا رای نەکردووە، بیگرە و بیخۆ.. خوت مەستی گێشتی کەروشک بکە.
(مارەکە بەوای بە قسەی مشکەکە کرد.. بەرەو کولانێ مریشکەکان کشا…)
مشکەکە بە چاوتروکانێک لەو شوێنە دوورکەوتاوە.. لە دوورەوە دەیەوانی.. تا بزانێت لە نەوان مارەکە چی روودەدات.

مارەکە لە پاڵ کولانەی مریشکەکاندا، روویکردە پشیلە زلەکە بەوە.
پشیلەکە و مارەکە بەرەنگاری یەکتری بوونەوە.. میاو میاو و فیشکە فیشک دەستی پێکرد.. پێلاماری یەکتریان دا، بوو بە شەڕی پشیلە و مار.
مشکەکەش لە دوورەوە، لەبەر خۆیەوە وتی: کامیان لەم شەڕدا تیابچن، بە من مایەی دڵخۆشییە.. خوای دەکرد هەردووکیان یەکتریان دەکوشت.

ڕزا شوان
کەرکوک: ١٩٨٥

پەنابەرێکی کورد خەڵاتێکی نۆدەوەیەتی وەردەگرێت

پەنابەرە کوردەکەی دوورگەی مانوس کە ناسراوە بە بەهرز بوچانی

خەڵاتی (ئەننا پۆلیتکۆفسکایە) ی وەرگرت بۆ ساڵی 2018. خەڵاتکردنی ئەم پەنابەرە لە بەرامبەر کار و چالاکییەکانی دژت کە لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوودا لەو دورگەیە ئەنجامی داوە و بەبەردەوامی گرفت و نەهامەتییەکانی پەنابەرانی لە نوسینەکانیدا باس دەکاتەوە.
بوچانی، لە بنەڕەتدا خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە و ماوەی چەندین ساڵە لە کەمپەکانی دوورگەی مانوس دەستبەسەرە.

پەنابەرانی دوورگەی ناورۆ و مانوسی پاپانیوگینیا ئەو کەسانەن کە پشتر ویستویانە بە قاچاخ و بە بەلەم ڕوو لە ئوسترالیا بکەن و هەرگیز لە ئوسترالیا نیشتەجێ ناکرێن.
خەڵاتی (ئەننا پۆلیتکۆفسکایە) خەڵاتکی ساڵانەیە کە بەناوی ڕۆژنامەنوس ئەننا پۆلیتکۆفسکایە ناونراوە کە لە ساڵی 2006 دا کوژراوە لە بەرامبەر بڕدەنگنەبوونی لەسەر کارە ڕۆژنامەنووسییەکانی.

سەرچاوە: ماڵپەری ڕۆژنامەی گاردیان

ئامادەکردنی: هێژار

شیعری منارێان / دوو هۆنراوەی فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

پەلی یەکەمین

منداڵی پەلی یەکین
بەیەک ئازاو زیرەکین
هەرکەدەچینە ناوپەل
دادەنیشین گورجوگۆڵ
پەرتووکمان دەردەهێنین
چونکە وانەدەخوێنین
چاوەڕێین مامۆستامان
بێخەندە دەتەلامان

بەیاری وگفتی شیرین
دەمانخاتە پێکەنین
هیوادەبخشێ پەمان
هەتا ڕووناکبێ ژیان
لەگەڵ زانیاری بەسوود
ئینجا گەرانی وسروود.

پێنوس وپەڕاو

بومەتە هاوڕێی پەڕاو
دەیپارێزم وەکو چاو
تیا دەنووسم ژمارە
بەم پێنووسە نازدارە
پێنووسەکەم خۆشدەوێ
لەبەرچاوم ناکەوێ
پێی دەکێشم وێنەی جوان
سەوزایی وشاخ وئاسمان
پەڕاو هاوڕێی ژینمە
پێنووس وزەو تینمە
بەیە ئاوا چالاکم
لەنزانین بەباکم.

فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

قوتابخانە ...هونراوە بۆ منالان... ڕستەم خامۆش

قوتابخانە چەند خۆشە
ڕووناکی بیرو هۆشە
یەکەم شوێنی فێربوونە
جێگای بەرەو پێش چوونە

قوتابخانە هەموو کات

ژیانمان ڕۆشن دەکات
لانەی هەزاران ئاوات
ئایندەی گەشی وەک

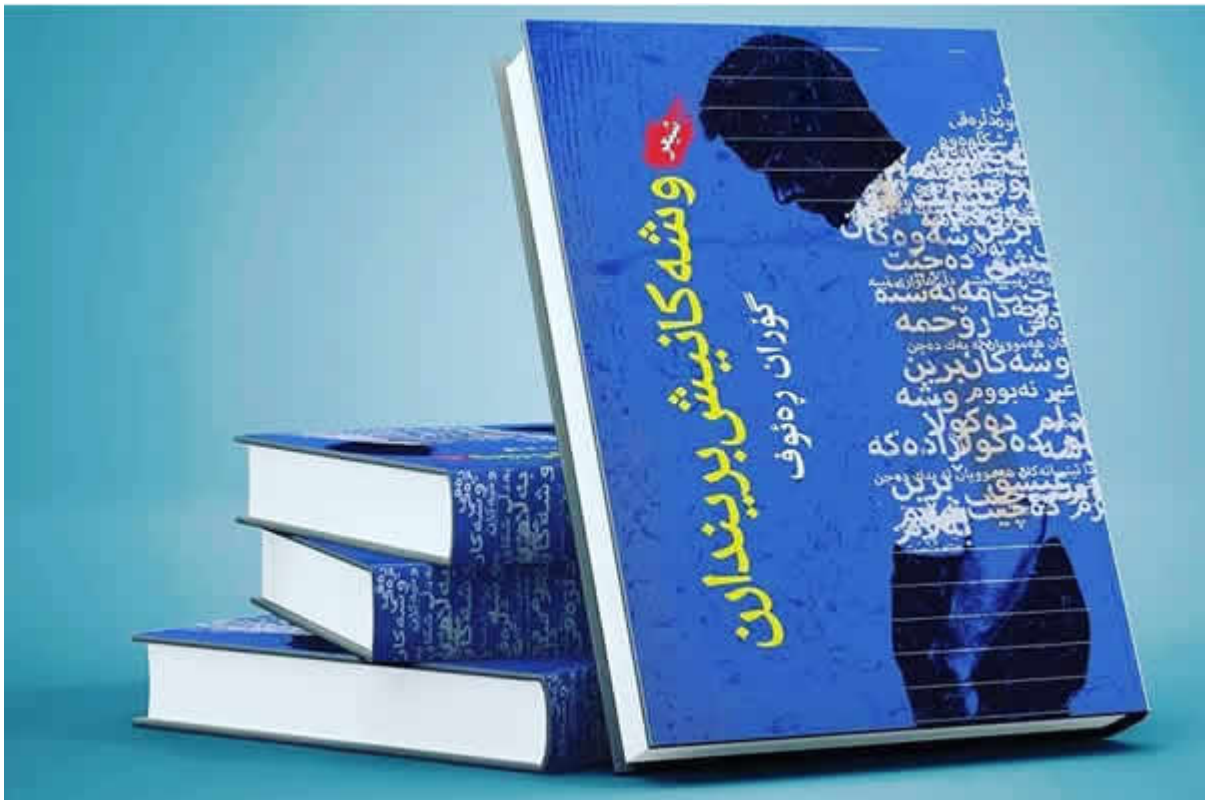
ماڵی زانستێ ئاوە
بەیانێ زەرم خەش دەوە
لێ بیرمەڕۆژو شەوە
لێ بەرچاوم ناکەوە

ڕەستەم خامەش

وشەکانیش بریندارن … نوێتری کتێبی شیعری گۆران ڕۆئوف

ناونیشانی نوێترین کتێبی شیعریی گۆران ڕۆئوف ە کە لەلایەن ماڵی وەفایەوە چاپ و بڵاوکراوەتەوە، ئەم کتێبە کۆمەڵێک شیعر لە خۆدەگرێت، کە سەرجەمیان لەووی تەکنیک و زمان و فەزا و جیهانبینیی و کارەستەی شیعرییەوە هەڵنجراوی ئەم زەمەنەن، زەمەنێک کە بەنی جەنگ و تەنیایی و برین و پارچە پارچەبوونی ڕۆحی مرۆڤی لەدەت..

جێی ئاماژەیە ئەم کتێبە لە بەرگێکی قەشەنگدایە و لە دووتوێی ۱۳۰ لاپەڕەدایە، هاوکات گۆران ڕۆئوف جیا لەم کتێبە خاوەنی چەندین کتێبی دیکەیە کە لە ساڵانی ڕابردوودا بڵاوکراونەتەوە وەک: ڕاستییە درزنەکان، ڕۆمان ۲۰۰۹. عەشق نائومێدییەکی خۆش، شیعر، ۲۰۱۳ خانەی ڕۆنان، قەفەزێک لە ناخی باڵندەیەکدا، چیرۆک، ۲۰۱۶، چاپ و پەخشی سەردەم.

کتێبی – ناسیۆنالیزم لە نێوان فکر و سیاسەتدا ... سمکۆ محەمەد

ناسیۆنالیزم لەمژوودا ئەو نموونەیە نەبووە کە ئەستا لەفۆمکی دیکەدا خۆی دەنوێنێت، سەرباری هەموو ئەو پێناسانەی کە بۆ نەتەوەی سەردەست و نەتەوەی ژێر دەست دەکرێت و رەوایەتی دراوە بە ناسیۆنالیزم و سەرهەدانی بزووتنەوەیەك لەژێر ئەو عینوانەدا خەباتی نەتەوەیەی بکرێت، ئەستا هەم چەمکەکە کەوتە بەر رەخنەی فکری و هەم بەکارهێنانی لە ئاستی بزووتنەوەی جەماوەری و سیاسی و چەکداریدا مەترسی تێدایە، دونیاش سێ لەو جوانەوەیە دەکات کە نەتەوە بێدەوڵەتەکان خەریکن کاری تووندڕەوی پێدەکەن، بۆیە بە هەموو لایەك خەریکن تێگەیشتنی نوێی مۆدێرنی بۆ دروستدەکەن و ئیستاتیکای سیاسی پێدەدەن، تاکو کێشەی دیکە لەپەنام ئەم چەمکەدا سەرهەڵنەدات...

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن ....

کەی ئاوا نەبووین؟ … ساڵح حەسەنزادە

ئەم ناوونیشانە؛ دوادڵی دەقێکە بە ناوی شیعرەوە لە ژمارە (106)ی هەفتەنامەی (ئاژانس)و لەسەر رووپەڕی دوو لاپەڕەی (16-17)ی قەوارە گەورەی رۆژنامە باوکراوەتەوە، شاڵاو حەبیبە لە ژێر ناونیشانی (ئینجیلی خۆشویستن) بابەتێکی باوکردووەتەوە لە فۆرمی شیعردا، بەڵام چەندێك شەن و کەوم کرد هیچ تام و بۆنێکی دەقی شیعرییم لێنەکرد، رەنگە ئەویش هۆکاری خۆی هەبێت کە لەم نووسینەدا حەز دەکەم زیاتر ئەو گۆشە نیگایانە بخەمە روو و تاووتوێیان بکەم کە

وای لە من کرد بە ڕاشکاوی ئەو بڕیارە بدەم.
گومانی تێدا نییە کە لەبەر چەند هۆکارێکی سەرەکی دەقێکی ئەدەبی وەك شیعر لە دایك دەبێت، لەوانە دەربڕینی مەراقە پەنگخواردووەکانی ناوەوەو دامرکاندنەوەی هەڵچوونەکان لەو ڕوانگەیەوە، هەروەهاش لای هەندێك بۆ ئارەزوو و حەز وەك هەر خولیایەکی تر دەنووسرێت، لای بەشێکی کەمیش وەك بەئاکام گەیاندنی ئەفراندنێکی جودا، بەڵام ئەگەر لەڕوی کاری ڕۆژنامەگەریەوە دەقێکی کرچ وکاڵ بنووسرێت ئەوە بابەتێکی ترە..
لێرەدا وەك سەرە قەڵەمێك حەز دەکەم بابەتی لێدوانەکەم دابەشی چەند تەوەرەیەك بکەم:

***زمانی شیعر:**

لەم ساڵانەی دواییدا لە لایەن هەندێك لاوەوە دەقگەلێکی زۆر سادە بەرهەمدەهێنرێت و بە زمانێکی ڕۆژانە دەخرێتە بەر نیگای خوێنەران، ڕەنگە ئاسانکاری بێت بۆ تێگەشتنی هەندێك خوێنەر، بەس لەوڵاشەوە نزمکردنەوەی هەموو هونەرە جوراوجۆرە زمانەوانییەکانی شیعرە و بگرە فەرامۆشکردنیشیانە.
لە ڕاستیدا لەو دەقە 170 دێڕییەی شاڵاو حەبیبەدا کە ئاسۆیی بە نموونە دوای نموونە درێژ دەبێتەوە بەر شیعرییەت نەکەوتم لە ڕستەکاندا و هەستم کرد هەر قسەی ڕۆژانە دەخوێنمەوە، جا جێی خۆیەتی بپرسین ئایا نووسینی شیعر ئەوەندە ئاسانە؟
بۆ ئاماژەدان بە نموونە لەم بارەیەوە، ئەو لەو دەقەدا دەڵێت:
کاتێك بە هەزاران نامەت بۆ دەنووسم و
بە قسەی قۆڵ وەڵامم دەدەیتەوە
یان دەڵێت:
چونکە پێت وایە تەنیایت و پێشت وایە تەنانەت دەسپەڕ ناکەیت
*
هێندەش بە پەلەپروسکێ ئەم نووسیەنت داڕژراوە تەنانەت هەڵەچنی ڕێزمانی بۆ نەکراوە وهەروا بەو هەڵانەوە خراونەتە بەر چاوی خوێنەران کە لێرەدا ئاماژە بە نموونەیەکیان دەکەم:
ئەو دەڵێت:
ئەگەر تەرمی گەریلاو شەرڤانانم تۆ بە گەڕەکەکاندا رایبکێشیت
ڕاستیەکەی دەبوو ئاوها بنووسرایە:
ئەگەر تەرمی گەیلاو شەڤانان بە گەڕەکەکاندا رابکێشیت

***بابەتی دەق:**

وەك چۆن ئەو نووسینە لە فۆرمی شیعر داماڕاو بوو وەکو تۆن و وشەسازی و ڕەوانبێژی، هەرواش وەك بابەت بەر زۆر خاڵی ناڕوونکی گرێ‌ڕەوەی دەق دەکەوین.. گەر لە خوێندنەوەکانەوە مانای تازەو هونەری نوێ شتێکمان فێر نەکات، یان دڵمان فراوان وئاسودە نەکات و چێژی ئەدەبی هەست پێنەکەین دەپرسین کوا ئیستاتیکا، کوا جیاوازیەکانی دەق؟ ئایا هەر مەبەست لاپەرە ڕەش کردنەوەیە یان دڵ ڕەش کردنەوەش؟ دەتوانم بڵێم لەم دەقەدا ئاکارگەلێکی قێزەون ڕیزکراون و تێیدا لەسەر زمانی دانەر دانپێدانانێکی مەترسیدار دەبیستین کە هەموو جوانیەکانی پێشتر لە زیهنی خوێنەردا بوونیان بووە، ڕەش و ناشرین دەبن و لە کۆتایشدا پەشیمان دەبینەوە لە خوێندنەوەو کات بەسەربردن لەگەڵ ئەو جۆرە نووسینانەدا:
وەك ئاماژەیەك ئەمە چەند نموونەیەکە لەو ڕووەوە:

تۆم لەبەر بێئەخلاقییەکانت خۆش دەوێت

*

چونکە دەبینم کاتەکانتم پێ پێ دەکەیتەوە
من تۆم خۆش دەوێت

*

ئەگەرچی فشەکەر چەپەڵ گەمژەیت
بەڵام من تۆم خۆشدەوێت

*

شەرمەزارم
کە هێشتا نەمتوانیوە ئەوەندە سەخیف بم
تۆم زیاتر خۆش بوێت

*

دەبێت کەمتر دەسپەڵ بکەم
بەڵام زۆرتر دەیکەم..... و زۆر نموونەی تر

*** تەئویلەکانی خوێنەر:**

لە جۆری نووسینی یەك دیویدا خوێنەر زۆر ماندوو نابێت بگەڕێت بە دوای داهێنان و دڵزینەوەی هەندێك خاڵی سەرنج ڕاکێش و گرنگ تا بۆ ئەوانەی درکیان پێنەکردووە باس بکرێن.
ڕەنگە ئەزموونی هەر کەسێك لە ئێگزایل بە جۆرێکی جیاواز بێت، بەڵام بۆ هەندێك خۆگونجاندن لەگەڵ ئەو ئەتمۆسفیرە نوێیەدا جۆرێك کارەکتەری پێدەبەخشێت، بە تایبەتی لە ژینگەیەکی بێگانداو کارکردنیش لە میدیای تاکەڕەنگ و تاکەڕەوت ، زۆرجاریش نامۆبوون بە بەها پێشینەییەکانی خود.

لای زۆرێك وایە كە پەیامی ئینجیل ملكەچ بوونە بۆ هەموو ستەم و زوڵمیك و بگرە چەپڵە بۆلێدان و خۆشویستنیەتی، مەگەر ئەوە نییە خۆشەویستی لەوێدا هەموو شتێكە، كەواتە ئەو خۆشەویستیە بەر جەلادیش دەكەوێت، بەڵام ئەوەی هەرگیز لەم دەقەدا باس نەكراوە ئەوەیە گەر خود ببێتە بەشێك لە سیستەمی جەلادبووندا و ئاوهاش خۆ بە قوربانی دابنرێت! ئەمە كارەساتە گەورەكەیە، ئەمەیە خاڵی نەگەیانەوەی رۆشنبیر و جیابوونەوەی لە مەعریفەتی ئاستەقینە ، بەڵام لە لایەكی تریشەوە دانپیانانێكی راشكاوانەیە بۆ هەموو ئەوانەی لە هەر قۆناغێك لە قۆناغەكانی قەیرانەكاندا بەشێك لە مرۆڤایەتیان لەدەستدا.
هەر ئەوە ماوە بڵێم : دەقی وا كرچوكاڵ پەیەی فەرهەنگی رۆژنامەو گۆڤارەكانیش دەخاتە ژێر پرسیارەوە، گەر شتێك مابێت بۆنی فەرهەنگی راستەقینەی لێبێت!
هەر بەم جۆرەش ئەو بەم كۆپلەیە دەرگا لەسەر ئەو جیهانە بگەنە پێوەدەدات:
خۆم سەرخۆش دەكەم و
تۆم خۆش دەوێت
بەڵام من كە ی ئاوا بووم؟
شاڵاو تۆ كەی ئاوا بووێت؟

كتێبی شیعری، جن بۆ خۆیم دەبا … سەلام عومەر

نووسەر: سەلام عومەر
پێت چنین: زەمەند سەلام
دیزاینی بەرگو ناوەڕۆك: هێرش مەغدید
هەڵچن: محەمەد چۆمانی
چاپخانەی:
نرخ: 4000
تیراژ: 500 دانە
چاپی یەكەم 2018

لە بەڵاوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان-هەرێمی کوردستان
ژمارەی سپاردنی(98)ی ساڵی 2018 پێدراوە

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرەبکەن ....

دیوان ... شیعری: سمکۆ محەمەد

(لەگوڵدانا تەنها لەشی ژن دەبینرێت)
(ئۆدیس)
لەکونی دڕگاکان و
لەدرزی پەنجەرەکانەوە دەموانی
ژنان لەنێوان بەماڵی فەرمان و
مەکری کراس پێڵاو پێکەیاندا
گەمیان لەگەڵ ئیبلیس دەکرد و
بەگوزانێك بڕی پێکەرەکانیان دەتاشی و
لەتەبەکی جگارەی پیاوەکانیاندا ئارەزووی خەیان دەبینی
بەدەستێك دەیاننوسی نوور و
بەدەستەکەی دیکە. چەقۆیان لەمانگ دەگرت
دەیانووت سەفای شەو نەبێ ... ڕۆژ ئەماسکی بەحیکمەتێ
شریخەیەك کە قوڕقوشمی پێ دتونرایەوە
ون بن لەژێر شەڕکاتێ بێ شووماڕکان دە یووت ..
لەژێر پەرچەمێ بەپیت لکێنراوەکان
لەنێو تاق و کەلێن و قژتەکان
ئەوێ کە ئیشتیاقی مەلەکووت نیین
ئەو شەمعدانێ کریستالیانێ بێ ناشکێنن
ئەوێ کە لەخواوەندکانەوە دوورن
لەتەرانی تاووس بێ دەترسن
ئەوێ کە لەهناسەی دایکتان و ترسنۆکی باوکتان نەگەیشتوون
لەنێو ئەو دیوە ساردو سانەدا چی دەکەن

ئەو کە لەدەمژمەرکدا بەسەر دەیان قۆناغ و تەوری رەنگاورەنگدا
باز دەدەن
مەینەتیتان لەژێر باڵی کام باڵندەدا
لەبەیانی کام وەرزد مەمیا کراوە
ونبن … تاوەس نەبووم
لەگەمژەیی خەم و سالاری پیاوان
گەرنورکن ئیلاهیانە لەتیشکی ئاقیق دروست بوون
چاوبەستم کەن
گەر بەسەی چەخماخە شەکەی باپیرمن
دەمنادەمك هەدەن
نەخشی توەم بسوتنن
گەر لە کەشکەلانی فەلەکدا سەمادەکەن
دەمژمەرکەم بشکنن و وێنەکەم هەگرن بە هوودنە
ئەو هوودنەیەی زەندەقی چووە لەدەان
من … کە دەاوم
حەزناکەم لەسەر کراسەکانتان بنووسم
خانمەکان کە شەو هاتن بەزاری خەتان پەیڤەك بە (با) بدرکەنن
ئەوە کە مەخلوقەکن روحتان زوقمەو دەتان بەستەك
بە ئەەن زەمانەك بەرلەئەستا فریشتە بووین
پاشلەك مەرجانی سپی و
نەخشەیەك بووین لەئومەد
بە ئەەن زینەتی میوەجاتی بەهەشت و مامزگەلەکی بەناز بووین
چاوەکانمان شوشە بەندەك بوون لەئاو
دەخیلە هیچ مەەن
شتەك بدرکەنن ساتە قەشمەیەکانی روخسارتان گەشاوەترکا
بارەحی منیشی پە مەحف بەت
قە هەمالن.. قەی سپی
هەرچی سەروەتی رەحم هەیە لەم بستەنن
هەرچی دەبەن لەسە پارچە کەمتر نەبە
لەسەد دەنك
لەسەد رەنگ
لەسەد نمرە
لەسەد پەە
لەسەد ترپە
لەسەد گەشە کەمتر نەبە
تاانم کەن و بیر لەتاقانەییم مەکەنەوە
کە خەریکی (ئاو) دەیبا

نامەوە لەنووری ئەودا بتوەمەوە
حەزدەکەم لەسەر کراسەکانتان بنووسم
خانمەکان کە شەو هاتن توو جوانیتان شتێك بە ئاو بدرکێنن
بە کلۆ بەفرەکانی حیکایەت و
جامە شیرەکانی ئەفسانە
کە من نازانم کامیان بوو حەسرەتەکانمیان سووتاند
مەیلی سەزانیەکان بوو لەئینجانەکان تەرا
یامەیلی کیلە پاترا و شەهریار بوو
لەپاکەت و شوشەی سەر شەستەکاندا گەڵا
بیاتریس
مەم بەدەستەکەی میهر لەم بوورە
ناتوانم وەکو ئامادەم سەوکت لەتەکدا لەت کەم
ناتوانم شەوێك ژوورەکەت ئاوا کەم و ستیانەکەت لەتکەم
بچە چەرچەفەکەت بە بەماڵەکانەوە بئاڵێنە
هاشەی دەنگی شەیتانەکان لەگەنات بسەوە
لەوانێك لەتەم پێکە
منیش دەنووم بە هەمیشە .....

سمکە محەمەد

هەمیشە تەنها گۆی منی ... کارازان تەنها

{0}

هەموو گوڵەکانی باخەکەم
دیپەرتی باخەکانی
تر ئەکەم
بەس تە بەتەنها
ببە گۆی
من

{1}
تۆ ئەگەر دڵی من بیت !؟
ئەی دڵم ئیستا هی کێیە …؟!
.
{2}
تۆ { دڵی } منت نەبرد
بۆیە ناتوانم لە { بیرت بکەم} .’
.
{3}
ئەگەر بە زیندووی لە بیریان کردی
ئەوا بە مردووی بیرت دەکەن …!!!!
.
{4}
.
دێیشم دە ربھێنن نامرم چونکە یارم هەشتا دە ژی ,,,?
.
{5}
یەکەم مرۆڤم کە دوو دڵم هەیە !
بەڵام بە بۆ یەکێکیان دە مرم ?
.
{6}
هەزار دۆ لە گیانم دا بۆت ؟
بە بۆ تۆ ؛
هەست بە لێدانی هیچیان ناکەم !
.
{7}
.
خۆشە ویستی ناشرینە کانیش ! جوان دە کات …

{8}
تۆ دڵم ، بوویتایە ، سەت ساڵ من ژادە وە ستام …؟
تاکو . تۆ . لە لێدان …. نەوە ستی ،،،!!!
.……
{9}
خەکی . بە ڕا وە ستانی دێیان ، دە مرن .؟
منیش . بە وە ستانی دلی ، تۆ . ، دە مرم !!!

{10}
تخوا مه ھ ه دت . ناساغ بت ؟؟؟
به خودا. تاقه تی . چوونم نییه …
. ب لای ، دکتر ..!!!
{11}
پت سه یر نه بت … که ده مبینی !، هه ده په م ، ؟
چونکی دم . وه ک / ته پ ./ لده دات ، که ، ت ، ده بینت …
!!!

karzan tanha

پاکیزەکەی شنگال ئەو خونەی کەکا نابتەوە… سەدیق سەعید واندزی

لەبەرەبەیانکی زووداً، لەگە هەھاتنی یەکەم گزنگی خری ئەم بەیانییە،لەشکری جەھالەت، لەشکری خن وسەربین، پەلاماری شنگال دەدەن. ئیدی چیکە دتەزنەکەلرەوەدەست پدەکات. ئەوان کەبەدرژایی مژوو، بماوەی هەفتاو س جارفەرمانی قکردن و لەنوبردنیان دراوە،ئەمجارەشیان لەسەردەستی یشدارەکانی داعش، نەوەی خن ژەکانی دونە، پەلامارەدرن.تەنھا لەسنگەی ئەوەی وەك ئەوان موسمان نین و ئایینکی دیکەی جیاوازیان ھەیە.

نەھامەتییەکان، تراژیدیاو کارەساتەکان، لرەوەدەستپدەکەن. لرەوە، سەربین وئەتککردن، کوشتنی منداو پیروپەککەوتە، دەست پ ئەکات.ئەوان بەناوی ئایین و لەپەراوزی جبەجکردنی بنەما شەرعییەکانی ئیسلام، ھەرچی لەدەستیان ھات دەرھەق بە کریڤەکانیان کرد. ئەوان وننەیەکییان لەئایین نیشانی ئەوان و دونیاشدا کەمرڤ بەامان وگومانکی قوەوە بپرست بەاست ئایینی ئیسلام ئەمەیە؟ کە(دینی ئەوان دەبینیت، ھەرچی دینی دنیا ھەیە نەفرەتی لدەکەی ولەبەرچاوت دەکەوت. ئەمە قسەی یەکك لە کارەکتەرەکانی ناومانی(پاکیزەکەی شنگال)ە.

ئەم ڕەمانە،کە لەسەروبەندی کارەساتی جینۆسایدکردنی ئێزیدییەکانی شنگال و دەشتی نەینەوا لەسەردەستی بەربەرییەکانی داعش نووسراوە، گۆڕانەوەی سەرگوزشتەی هەمووئەو ژووداوو کارەساتە تراژیدیانەیە کەلەشنگال ڕوویانداوە. ڕەمانەکە، لەچەند بەشێکی جیاواز پێکهاتووەو لەهەریەك لەوبەشانەش، لەسەردەمی کارەکتەرێك کەبۆوام وایە کەسایەتی ڕاستە قینەن، ژووداوەکان دەگۆڕنەوە. ئیدی چیڕۆکەکان جیاوازن، ئازارو ژانەکان قووڵن، بەڵام ئەوەی هاوبەشە ئێزیدییەکانن. واتەبۆئەوەی داعش ڕەوایەتی سەربێنت پێبدات، بەسەبۆ ئەوەی ئێزیدی بیت.

هەگەڕاوەوکافر بیت وەك ئەوەی ئەوان وێنای دەکەن.لەڕەمانەکەدا، قوربانییەکان لەهەرتەمەنێك بن تەنانەت منداڵی ساواش، هەرناووشوناسکییان هەبێت، هەرچییەك و هەرچۆنێك بن، گرنگ نییە، تەنها ئێزیدی بن بەسە بۆ ئەوەی داعش بیانکوژێت.دڵشاد کەیەکێکە لەئێزیدییە بەزۆربە موسڵمان کراوەکان لەکاتێکدا(خوای گەورە دەڵێت: لااکراه فی الدین)،بۆتە پڕلیسی بەناو دەوڵەتی خەلافەت. ئەرکی چاودێریکردنی شوێن وبازارە.

ئەو وەك هەموو موسڵمانێك دەچێتە نوێژەکانی کۆمەڵ،هەینییان لەوتاری هەفتە ئامادە دەبێت، بەڵام شەویش لەماڵەوە سرووتە ئایینییەکانی تایبەت بەئێزیدییەکانی ئەنجام دەدات ونزا لەمەلەك تاوس دەکات. ئەو وەك خۆی دەڵێت: (نیوە موسڵمان و نیوە ئێزیدییە) بەڵام لە بنەڕەتدا هەشتا بیروهۆشی هەرلەلای لالشە. مرۆڤ کەبەزۆرئایینەکەی گۆڕدرا، بە چ دڵ و دەروونێك ئایینی نوێ وەردەگرێت؟سەربەست بەرلەهاتنی داعش ئەندازیاری کشتوکاڵ بووە، کەئەوکارەساتە دەبینێت، ژووەکاتە چیاوژیانی گۆشەگیروتەنهایی دەکاتە دوا چارەنووسی خۆی.کچێکی چواردە ساڵانی بۆ دایکی کەوتۆتە دەست داعش. وەك کەنیزەك کێین فرۆشتنی پێدەکەن.

سەربەست هەمیشە لەخەیاڵی هاتنەوەی کچەکەی دایە، بەڵام دەشزانێت مەحاڵە.هەموو هەینییەك دوای نوێژ، ژنوەسمکی کوشتن بەناوی پیادەکردنی شەریعەتی ئیسلام، لەدەست بێین، سەرپەاندن، فڕۆدان لەباڵەخانەی بەرزەوە،جەلدە لێدان، بەڕووەدەچێت. کچەکان ژووتدەکەنەوەو بەبەرچاوی هەمووانەوە نمایش دەکرێن. ئەوان ناچار دەکرێن ئەو دیمەنە دڵتەزێنانە ببینن ودواتریش بەتاسەیەکی قووڵەوە بپرسن، خودایەئەمە چۆن دەبێت؟ حاجی خان، کەسایەتی ئەفغانی و خوێنڕژ،نووسراوی دیوانی خەلافەت بەزمانی عەرەبی بۆ هەمووان دەخوێنێتەوە.ئەوك کەهەزاران کیلۆمەتری بڕیوەوە بەناوی گوایە

جیهاد لەپناو خواداوە هاتووە، هەموو هەینییەك فەرمانی کوشتنی ئزیدییەك دەردەکات.عیدی ترلدەر، کەیەکێکە لەجوانترین و سەرنجراکشترین و هاوکات غەمگینترین کارەکتەری مانەکە،بەدیار دیمەنەکانی کوشتن وسەربڕینی هاوشوناسەکانی ادەمنت.

ەنگە ئەوبەوشتییەی خی پرسیاری ئەوەبکات، چن دەبت لەپای ئایینکی جیاوازەوە ئەو هەموو مرقە سەربڕدرن و بفرشرن و سوکایەتییان پبکرت؟عیدێ هەرچی ق هەیە لەدی دەگرت، تالە دەرفەتکدا بەگچانەکەی دەستی بەسەری حاجی خانی بەناو موجاهیدی ئەفغانی وخونژدەکشت ودەیکوژت. دواجاریش لە قەفەزکدا هەولدەدەن عیدبسووتنن، وەلێ وحی ئەوبەرز دەبتەوەولەچاون وندەبت.خاعەقدال، دوای ئەوەی ناچاری دەکەن بەزربتە موسمان وبەتگەیشتنی خیان لەئزیدییایەتی پاك بتەوە، ئەوەتی دەکاتەوەئایینی خی بگت وببتە موسمان،بیە لەباخانەیەکی بەرزفی دەدەنەخوارەوەوخونی تکەی خاك و خی شنگال دەبت.هقیداردوای ئەوەی بەزرلاقەدەکرت، خی دەکوژت.ئەونایەوت مندالکی داعش بنتە دنیاوە، کەدواتر چکەی یشدارەکانی خیان بگرت. جەلادەکانی داعش هەرچی دندەییە دەیکەن. ئەوان سەدان و هەزاران کچی وەك: گور و نیشتمان و ئالین و نارین وچەندانی تروەك کا دەفرشن وکین و فرشتنیان پدەکەن.

ئەوان ئزیدییەکان لەسەرمناڕە و باخانەکان فدەدەنە خوارەوە، سەریان دەتاشن و بەووتی بەکوچەو کانەکانی شاردەیانگن.تەنانەت منداڵە بچووك و شیرەخرەکانیش دەخەسنن، بئەوەی لەپشتییانەوە چیدی ئزیدییەکی ترنتە دنیاوە،بەام ئازاری هەمووئەمانە بەقەد ئازاری ئەوهەستە نابت کەپیان دەن کافری پیس. کافربوون لەوانگەی موجاهیدە بەربەرییەکاندا، ئەوپاساوەیە کەەوایەتی دەداتە هەمووشتك. ئەومافەیان پدەدات کەهەرچی تاوانە بەرامبەریان بکەن. وەك ئەوەی کەبینیمان.داعش هەرچییەکی لەدەست هات بەرامبەر بەئزیدییەکان کردی. ئەوان خاك و خی شنگالییان ورانکرد. ئەوان شنگالییان ب هەتایە ووخاند، بەام ناتوانن شنگالی نودی عیدو سەربەست ودشادو عەقدال ورانبکەن. ئەم مانە دپکی بچووکە لەدەریایەکی گەورەی تاوان بەرامبەر بەئزیدییەکان.

خونەرکەئەو مانە دەخونتەوە، غەمگینییەکی قوو دایدەگرت کەبچی دەب مرقەکان بەوشوەیە لەپای ئایینکی جیاواز ئەتك بکرن. خونەر بەدرژایی ئەومانە، لەگە کارەکتەرەکان و

هەمووئەو بریانە دەژیت کەتیرۆرستانی داعش، خستیانە جەستەی کچانی ئێزیدی. وەك خوێنەرێك کە هاوسۆزی ئەوان وخەم بەئازارەکانیان دەخۆم لەسەنگەی ئەوە نییە، کە ئەوان ئێزیدین، بەڵکو لەبەرئەوەیە کەمرۆڤن. ئیدی چ شوناسێکی ئایینی و نەتەوەییان هەیە، کێشە نییە.

مرۆڤ شێك دەیگرێت کەلە سەردەمی ئەوهەموو پێشکەوتن و زانینەدا،لەسەردەمی تەکنەلۆژیا و گلۆبالیزمدا، هێزێکی بەربەری وخوێنڕژی لەوشێوەیەو تائەو سنووڕە دڕندەیە هەبێت، کەهەموو خەون وماناو بەهاکانی ژیای خێی لە کوشتنی هاوڕەگەزەکەیدا ببینێتەوە. داعش کەلافی ئیسلام وجیهادکردنی بنەماکانی شەریعەتی ئیسلام لێدەدات، وێنەیەکی لەئایین پیشانی دنیا وئێزیدییەکاندا، کە بەسەرسوڕمانەوە بپرسن ئەوە چ جۆرە ئایینێکە. یاخود دواجاربگەنە ئەو بڕوایەی بڕۆن: کەدینی ئەوان دەبینی هەرچی دینی دنیاهەیە لەبەرچاوت دەکەوێت. دواجار دەمەوێت ئاماژە بەوەبدەم کەلەخوێنەوەی ئەوڕۆمانە بوومەوە، ڕۆمانی(جەنگ هیچ ڕووخسارێکی ژنانەی نییە)م بیرکەوتەوە.

هیوا قادرکەوەرگێڕی ڕۆمانەکەیە لەپێشەکیدادەڵێت: ئەم ڕۆمانە یەکێکە لەخەتەرناکترین کتێب کەئەستەمە خوێنەربتوانێ هەموچیڕۆکەکانی بخوێنێتەوەو لەگەڵ ئازاری ئەوژنانە بژیت. وەلێ کاتێ پاکیزەکەی شنگالم خوێندەوە، تێگەیشتم کەناوبراو، چ حوکمێکی سەرپێی وەهای داوە. ئاخرهەرخوێنەرێك بەبڕوای من پاکیزەکەی شنگال بخوێنێتەوە، دەگاتە ئەودەرەنجامەی کەوائازاری ژنانی ئێزیدی هەزاران جارقورتروبەسوتترەلەئازاری ژنانی جەنگی جیهانی دووەم کەلەڕۆمانی جەنگ هیچ ڕووخسارێکی ژنانەی نییە، بەرجەستە کراوە.هیوادارم خوێنەران هەردووڕۆمانەکە بخوێننەوە…

*پەراوێز/ پاکیزەکەی شنگال/ ڕۆمان/ نووسینی(وارید بدرسالم)/ وەرگێڕانی(ئەحمەد محمد ئیسماعیل) بڵاوکراوەی سەردەم 2018.

*لە ڕۆژنامەی(ڕۆژگای کوردستان) ژمارە(1139)ی ڕۆژی 5-9-2018بڵاوکراوەتەوە….

شکسپیر هەردەم نەمرە ... بەختیار محەمەد

شکسپیری مەزن لە دەقی شانۆیی (هاملەت) دا، لەسەر زاری کەسایەتی (هاملەت) دا، کە باسی ((ئامانجی تەمسیلکردن)) دەکا، دەڵێ: ((با هونەر ئاوێنەی ژیان بێ...)).(1) هەنگە ئەم قسەیە قسەیەکی باو بێ، زۆر کەس لە پێش شکسپیر و لە پاش ئەویشدا کردبێتیان؛ بەڵام، کە کەسێکی وەك شکسپیر دەیڵێ، ئەوە واتا و دەلالەتی قووڵی ئەدەبی و فیکری و هونەری خۆی هەیە. لە ڕاستیشدا شکسپیر بۆیە نەمرە، چونکە ئەدەبەکەی (هونەرەکەی) ئاوێنەی ژیانە: ئاوێنەیەکی باڵای هونەری، نەك ئاوێنەیەکی شکاوی تەخ. شکسپیر، ژیان (ڕاستی مرۆڤ) دەخاتە ناو چوارچێوەی زەینی ئەدەبەوە (هونەرەوە)، هەربۆیەش هەمیشە داهێنەرێکی نەمرە.

ئەمەش پێمان وایە، کە هەمیشە ئەدەبی (هونەری) هەسەن توند ژیان لە باوەش دەگرێ: هەر هونەرێك (ئەدەبێك)، کە خۆی لە ژیان و ووداوە مرۆییەکان دوور خستەوە، ئەوە زوو دەمرێ: ڕاستی داهێنەر لەناو جەرگەی ووداوەکانی ژیاندا لە دایك دەبێ؛ کە شکسپیر دەخوێنیتەوە، ئەوا لە چوارچێوەی زمانی ئەدەبدا ووداوە تراژیدییەکانی مرۆووت بۆ دەگێڕێتەوە: مرۆووی ژیانی سیاسی و چارەنووسی تراژیدیی ژیانی کەسایەتییەکانی ئیمپراتۆریەتی ڕۆمانی وەك قەیسەر و ئۆگستس و ئەنتۆنیۆ و... هتد؛ لەبەر ڕۆشنایی دووبارە بەرهەمهێنانەوەی ئەم مرۆووەشدا، باسی سروشتی مرۆڤ و واقیعی ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئایینیی سەردەمەکەی (کۆمەڵگەکانی ئەوروپا) و هەر هەموو کۆمەڵگەی مرۆقایەتی دەکا. لای شکسپیر مرۆڤ وەك خۆی دەردەکەوێ و نیشان دەدرێ، نەك لە چوارچێوەی حەز و خەونە ئایدیاڵیزییەکان؛ ئەو باسی گەندەڵی چینی سیاسی دەکا و باسی ویستی شەڕانگێزیی دەسەڵات و دەسەڵاتخوازی دەکا و ئەمە بە سەرچاوەیەکی تراژیدیای ژیانی کۆمەڵگەکان (بنەماڵەی پادشاکان، بە نموونە بنەماڵەی هاملەت) دادەنێ.

بەهەرحاڵ کەم شاعیری ئەمە هەیە بایەخ بە مرۆوو، سیاسەت، فیکر، فەلسەفە... (جگە لە ئەدەب و هونەر) بدا. شیعری (ئەدەبی) زۆربەی شاعیرانی ئەمە ڕێزکردنی وشەن لە چوارچێوەی گوتارێکی سادەدا و هیچ مانا و دەلالەتێکی مرۆیی گەورەیان لە پشتەوە نییە. هەندێکیان بەردەوام بە سادەیی (بە ناوەڕۆکێکی بەتاڵ) باسی چەمکی ئیستاتیکا

دەکەن. شکسپیر هەر لە دەقی (هاملێت) دا لەسەر زاری پادشای مامی (هاملێت) دا دەڵێ: ((وشەی خاڵی لە فیکر و هزر هەرگیز ناگاتە ئاسمان)).(2) ئەم شاعیرانەی (ئەدیبانەی) ئێمە بۆ ئاگان لەوەی، کە ئیستاتیکا (ئیستاتیکای نەمر = وشە و دەربڕین و شێواز و فۆرمی هونەریی جوان)، هەرگیز دابڕاو نییە لە واتا و دەلالەتە قووڵ و گەورە مرۆییەکان (لە ئەدەبدا دەبێ جەوهەری مرۆڤ بدوێ، ئەو جەوهەرەی هەموو دەمامکێکی درزنانە تووڕ هەڵدەدا و حەقیقەتی مرۆڤ وەك خۆی نیشان دەدا.

وەزیفەی ئەدەب ئەوە نییە شەرم بکا، بەکو دەبێ لە کوێ حەرام هەبێ، لەوێدا دەنگی بێ شەرمی هەبڕێ. داهێنان نابێ بترسێ و شەرم بکا، بەکو دەبێ وەك قاچاخچییەك سنووورە حەرامەکان ببەزێنێ و ببڕێ. بەم واتایە هەر ئەدەبێك قاچاخچی نەبوو، ناتوانێ بێ جوگرافیای نوێ گەشت بکا). جوانی لە وشەدا بە بێ مانا (مانای گەورە و قووڵ) لە دایك نابێ. کێ هەیە لە دەقەکانی شکسپیر وشە بە وشە تێ نەگا (بێ ئەوەی هیچ گرێ و گێڕ و تەم و مژێکیان هەبێ؛ هەندێك جار ئەو تەمومژە هەمزییەی، کە لە دەربڕین و ڕستە شیعرییەکانیشی هەبێ، ئەوە دەلالەت لە واتای جیوەیی فرەوانی فرەهەند دەکا)، بەڵام چونکە دەقەکانی – لەگەڵ ئاستی هونەری بەرزدا – واتا و دەربڕینی مرۆیی قووڵیان هەیە، ئەوە پێنج شەش سەدەیە هەخنەگر و ڕاڤەکارانی فیکر و ئەدەبی بە خۆیەوە خەریك و سەرقاڵ کردووە و هەردەم و لە هەموو سەردەم و شوێنکی جوداوازی ئەم جیهانەدا، شکسپیرکی (ئەدەبکی شکسپیریی) تازە لە دایك دەبێ.

_____

پەراوێز

1- ولیم شیکسبیر, هاملت, ت: صلاح نیازی (دار المدى للثقافة والنشر, الطبعة الاولى: 2008), ص 166.
2 – هەمان ژێدەر، ل 191

بەختیار محەمەد

کورتە چیۆکی..ئالووده. … یاسین برایم

_ بۆ … تا مەیدانی (ئیمام خومەینی) مەوەستە) !
_ لەوێ ، لە یەکێك لە بازاڕەکان، میوانخانەکان زۆرن.
ئەوە ئاسانترین ناونیشانی بوو ، بە ئەمەی دا..
وامانکرد…
جێگای حەوانەوە و خەوتنمان پەیدا کرد ، جانتاو کەل و پەلمان دانا. وەختی ئێوارە دابەزیمە نێو بازاڕ. کە تا درەنگانی شەو جمەی دێ. منیش لە سەر ئەو کورسییە دارە دانیشتم ، کە لە سەر شۆستەی شەقامەکە دانرابوو. سەیری ئەو خەڵکەم دەکرد (دەهات و دەچوون). پشیلەیەکی لەێو لاواز ، لەبەردەم خواردنگەی بەرامبەرمان، لە ورتکە نان و پاشماوەی خواردن دەگەڕا. ماندوو و برسی و تووك پیس و بە چرك، رەنگی قاوەیی گرت بوو ، زوو زوو زمانی دەلێسیەوە . نازانم ! بۆچی منیش ، خۆم وەك ئەو پشیلەیە هاتە بەرچاو . (ماندوو و برسی) ، حەزم لە خواردن و نانی بۆخۆ نەدەکرد. بۆ ئەو خواردنێك هەبوایە و دەمی پێ بگات و بیخوات.. بۆمنیش خواردن زۆر ، حەزی خواردن کەم. هەرلەو خەیاڵەدا بووم .. پیرەمێردێکی لاواز و ڕیشدار، پشت کووەو سەرو پرچ ئالۆز. کۆمەڵە کارتۆنێکی لە بن هەنگڵی بوو ، لە تەنیشت دوکانەکە دانیشت. دوو خولەکی نەبرد ، لە سەرکارتۆنەکان درێژ بوو ، پێلاوەکانی خستە ژێر سەری و خۆی وەکهێناوە. چاوەکانیش زەق زەق بوو ، بەدەستی ڕاستیش ، زوو زوو خۆی دەخوراند.
زۆری نەبرد ، پیاوێکی درێژی ڕەقەڵەی کێاو لەسەر و جگەرە بەدەست.. دوو سێجار هات و چوو. دەیوانیە پێش خۆی و هیچ قسەیەکیش نەدەکرد. بۆهەزو خەمگین ، پێاوێکی کۆنی بەسەر پێیان وەکردبوو ، خشەخشی دەهات. سەری بە سەر زبڵدانەکەی تەنیشت شۆستەکە شۆرکردەوە ، خەیاڵم بۆ ئەوە چوو، ئەویش کارتۆن کۆبکاتەوە و وەکو پیرەمێردی بەرامبەرم لە سەر پاێبکەوێت. شتێکی چنگ کەوت و بۆدەمی برد. نەمزانی چ بوو خواردی و بۆ ئەو بەری جادە پەیەوە…
گەڕەکی ماتۆرەکانی شەقام، هێیان کردم.
کۆچەریش لەوکاتە پەیدا بوو :
_ وەرە ، دوام بکەوە.
بەیەکەوە ڕێشتین ، هەر ئەو بازاڕەی ئێمەی لێ بووین ، لە کۆانێکی تەسك، چووینە ژوور. بەدەستی چەپ چەند هەنگاوێکمان نا.
_ ئێرە مەیدانی ئەو کەسانەن کە ئالووەن!

لە دوای نانی ئێوارە ، لێرە پەیدا دەبن ، تا دێت زۆرتردەبن ، من یەکەم جار لە نزیکەوە ئەو جۆرە کەسە تووشبووانە ببینم. پێشتر دەمبیست یان دەمخوێندەوە، کە ئەم وێاتە پێە لەو جۆرە مرۆڤانە ، ئەمەم بە زیادەڕۆیی دەزانی. یان بە درۆ و بوختانێکی سیاسییانە..
_ بۆوانە ، ئەو ژنەش هەوە.!!
لێرە خەریکی کاری خۆیانن. وەستاوون ، دانیشتوون… لە پێش دەرگا ، دیوار ، شێستەکە ، دۆن و دەچن … دوو دوو ، سێ سێ، سەردەکەن بە یەکەوە ، ژمارەکان زۆر دەبن ، کەم دەبن.. گەنج و پیر ، ەش و لاواز و ەنگ مردوو ، وەك مرووڵە بە هەموو لایەك دەخوێنەوە . بەیام هۆمن و بێدەنگ ، بێهۆز و بێەنگ، برسی و تینوو ، تەمبەڵا و ماندوو ، جلو بەرگ پیسو چڕکن. داماو و بێکەڵك ، ناشیرین لای خەڵك. بینینی ئەمانە ، ماندوو و خەمباری کردم. وەك بێی باوەڕ بەمە نەکەم ، کە دەبینم . وامدەزانی لە دیار فیلمێکی سینەمایی ، ئەوانەی (تارمایی و ترس) وەستاوم. چەند خولەکێك لە نزیك ، لە دوور، سەیری ئەمانەم دەکرد. نازانم بۆچی هەستم بە ترس و شەرمەزاریی دەکرد..
بە بێدەنگی هەردووکمان شۆنەکەمان جێهێشت.
شەو ، خەو نەچووە چاوم . خەیاڵم ئاسوودە نەبوو . خۆم و پشیلە و ئەو مرۆڤە ئالوودانە ، لە بەرچاوم ، سێگۆشەیەکی ەشی دروستدەکرد. پرسیارێکم دەکرد و دەیان بەرسڤ خۆی ئامادە دەکرد. خەیاڵی منیش ، ئەوەندە ئالوودەی ئەو مرۆڤانە بوو ، ەش بوو ! ەش وەك مۆژووی ەشی ئەو پایتەختە پیرو گەورەیە ، ئالوودە بە کوشتنی مرۆڤ و نەتەوە جیاوازەکان. کە تێدا تاکەکان ، لە ژیانێکی گۆشەگیر و دەستەمۆ و شۆواو و داماو ، بە چاویلکەیەکی ەش، لە بازنێکی ەش ، بۆ(نان و کار) دەسوێنەوە. تا دێ ژیان و ئازاری مرۆڤەکان زۆرتر دەبن و سوپای ئالوودەکانیش گەورەتر ، ژیانیش وەك مەندیلەی گەورە بەرپرسانی وێات ەشتر.
ئیدی منیش خەیاڵ و خەوم ، بە خەون و خەیاڵ و ئالوودەکان سپارد.. منیش بۆ چەند ساتێك بوومە میوانی ئەوان وئالوودەی خەیاڵ بووم وخەیاڵم ئاَوودە بوو ، ئالوودەیەکی خراپ !

12/ 8 / 2018 تاران
یاسین برایم _ ڕواندز
تێبینی : لە هەفتەنامەی (ڕۆگای کوردستان) ، ژمارە(1142) ، لە ێکەوتی 25 /9 / 2018 دابەزیووە.

پێغەمبەری من ژنێکی دەستێ نگینە... بە ئاو ئازادی ئەنوسێ ... چنوور نامیق

شووشەیەك رۆشنایيم پێیە
كراسێك لە رەنگی سێبەر
پیاوێك لە خێڵی فریشتەكان
بۆم ئەگەڕێ
ژنێك بیری بارانەكەی خەوەت ئەكا
تەزبیحێك گوناهەكانم ئەژمێرێ و
بۆنی پەنجەكانم ئەكات
وێسگەی مەراقێك رامئەگرێ
وێنەی دوو كچە جوانەكەی دونێ كوژران
دڵی خوای بێزار كردووە
ئەیلول تەرمی فریشتەیە و
جێیەك
ساتێك
ئارامییەكی تیا نییە
باسی كوشتنی تیا نەبێ
كوشتنی نەسلی فریشتە بێكەسەكان

پیاێیەك نوورم بەدەستەوەیە
جار جار
نیگام ئەخواتەوە
پیاوێك لە خێڵی فریشتەكان
بۆم ئەگەڕێ
پیاوێكی دەست بەتەسبیحی چل دانەیی
هەر رۆژەو یاسایەكی عەشق
ئەكاتە ملوانكەیەك بۆ تەرمی كچێكی كوژراو
چۆڵ ئازادی و
پیاێیەك لە نوری خودام پێیە و نیازم نییە راوەستم
تا زەمینێكی دوور لێرە

زەمینێك دوور لە كوشتاری ئاسكە كچ و
وشەی زامدار
من هەقم بە پێغەمبەری ئەوانەوە نییە
ئەوندەش ساقییەكی كاڤام نیم
تا نەزانم
كام لە میوەكانی بەرچنەكەی دەستی ئادەم خەتاوە
پێغەمبەری من ژنێكی دەستەنگینە
لە جێی پێنوس
بە ئاو ئازادی ئەنوسێ
پێغەمبەرم ساقییەكی بە جەماوە
گوڵێك نەما
میهرەبانی لە دەستی ئەو نەخواتەوە
ئەو ژنێكی دەست سپییە
دەستی بە بینی گوڵەكان سوور نییە
ئەو ئەزانێت كامە پەنجە بۆنی سۆوی گەنیو ئەدا
كام ئازارە بەرائەتی مانگەشەوی لێ كردووە…
پێغەمبەری من جیاوازە
روحی كچێكی كوژراوە
لە ژێر هەر بەردێكی وڵات
ژووانگەیەك ماچی سووری شاردووەتەوە
لە بەر دەرگای هەر مزگەوتێك
راپەرتی دەیان كچی كوژراوی ریز كردووە…
پێغەمبەرم ساقییەكی بە جەماوە
گوڵێك نەما
میهرەبانی لە دەستی ئەو نەخواتەوە…

1-10-2018

هۆگبەی زانین… پرۆیەكی

فەلسەفی لایەن : د. ساماە مانیی

زانیاری پەویست سەبارەت بە نوسینی ‘هەگبەی زانین’

‘هەگبەی زانین’ پرۆژەیەکی نوسینی فەلسەفەیە بە زمانی کوردی کە لە سێ کتێب پێکهاتووە وناوەرۆکەکەی تاووتوێکردنی پرسی ‘زانین’ لە فەلسەفەدا، نوسەری ‘هەگبەی زانین’ ژنەکی کوردە: د. ساماە مانیی.

کتێبی یەکەمی ‘هەگبەی زانین’، تایتڵەکەی بەم جۆرەیە: هەگبەی زانین :کتێبی یەکەم؛ پیستیمۆلۆجی کلاسیک.
ئەم کتێبە لە سەرەتای مانگی سێ وە نەردراوە بە چاپخانەی سەردەم لە سلێمانی بە بڵاوکردنەوە.

کتێبی دووەمی ‘هەگبەی زانین’ ماوەی کەمتر لە مانگێک نەردراوە بە چاپخانەی مەخەک لە ناوچەی سەران و وا بڵاودەکرێتەوە. هەردوو کتێبی یەکەم و دووەمی هەگبەی زانین لە پێشانگای کتێب لە هەولێر دەبن، لە ١٠ ی مانگی ئێکتۆبەری ئەمساڵ، واتە کەمتر لە دوو هەفتەیەکیتر.
کتێبی سێیەمی ‘هەگبەی زانین’ بەم زوانە دەنەرێت بە دەزگاکانی چاپ و بڵاو کردنەوە لە کوردستان و سەبارەت بە ژن و فەلسەفەیە.

هەگبەی زانین
نوسینی: د. ساماە مانیی

دکتۆرا لە فەلسەفەدا، پرۆگرامی فەلسەفە بەزمانی ئینگلیزی، ئەورۆپا.
بەکالۆریەس و ماجیستێر لە فەلسەفەدا، زانکۆی لەندەن.
دووسالە مامۆستای فەلسەفە بووە لە زانکۆیەکی هەرێمی کوردستانی باشووردا.
ئەندامی هەمیشەیی کۆمەڵەی فیلسوفەکانە لە بەریتانیا.
ئەندامی لێکۆڵینەوەی بابەتی فەلسەفەیە لە بەریتانیا.
ئەندامی کۆمەڵەی فیلسوفە ژنەکانە لە بەریتانیا.
تێکستە فەلسەفیەکانی بە زمانی ئینگلیزی لە ئەورۆپا بڵاودەکاتەوە.

ئەو هێشتە فەلسەفیانەی کە لەکۆمینەوەی تیادا کردوون و گرنگیان پێ دەدات ئەمانەن:
فەلسەفەی زانست و لۆجیک، فەلسەفەی زەین وئاگایی و مەشک، فەلسەفەی زمان و مانا، فەلسەفەی پیستیمۆلۆجی کلاسیک و سۆشیال پیستیمۆلۆجی، فەلسەفەی جەندەر و کۆمەڵایەتی.

گەرچی زمانی کوردی و عەرەبی و فارسی زۆر باش دەزانێت بەڵام هەموو خوێندنی زانکۆیی و ئەکادیمی لە فەلسەفەدا بە زمانی ئینگلیزی بووە و تەنیا لە بەریتانیا و ئەورووپا بووە. لە بەریتانیا پێشینەی فەلسەفیی لە پانتایی فەلسەفەی ئەنالیتیکدا بووە، پاشان بەمەستی فروانکردنی زەمینەی فەلسەفی خۆی، هەوڵی کردووە جیاکانی ئەورووپا بە گشتی و لەوە فەلسەفەی کۆنتینانتاڵی خستە سەر زەمینەی فیکریی خۆی. هەر لەبەر ئەمشە نوسینی 'هەگبەی زانین' لە هەردوو پێشینەی ئەنالیتیک و کۆنتینانتاڵ ئاماستە دەکات سەبارەت بە پرسی زانین، هەروەهاش هەندێک تێڕی لە سەسیەلۆجی و سایکۆلۆجی دەهێنێتە سەرباس، هەموو ئەمانە پێکەوە لەسەر زانین ئاماستە دەکات و لە هەگبەی زانین دا تاووتوێ دەکرێن. هەر لە ١٩٩٣ وە هەتا ئێستا و بەردەوام -تەنانەت ئەو کاتانەش کە لە کوردستان مامەستای فەلسەفە بووە- دانەبڕاوە لە بازنەی فەلسەفی و دیبەیتەکانی فەلسەفە لە ئەورووپا بەگشتی، بەشێک بووە لە دیبەیت و باسە گرنگەکانی فەلسەفە لە کۆ و کۆنفرانسەکاندا لە بەریتانیا بە تایبەتی.

زانیاری لەسەر 'هەگبەی زانین' بە گشتی ؛ هەرسە کتێبەکەی:

هەر سێ کتێبەکەی 'هەگبەی زانین' ئاراستەی چەند جۆرێک لە خوێنەری کوردە :چ لە کوردستان بن یان لە هەندەران، چ لە زانکۆ بن یان سەربەخۆ لە ماڵەوە بخوێنەوە:

(یەکەم) ئەو هاوشێوانەی گەر لە کوردستان بن یا لە هەندەران دەخوێنەوە و تینووی تێگەیشتنن لە فەلسەفە، بەڵام لەبەر ئەوەی تەمەنیان ناگونجێت بە وەرگرتن لە زانکۆکان یا لەبەر ئەوەی کە ئیشدەکەن و کاتیان نیە بە ئەوەی لە زانکۆکاندا بخوێنن، یا بەهەر هەیەکیتر دوورخراونەتەوە و دووركەوتوونەتەوە لە خوێندنی فەلسەفەی ئەکادیمی. 'هەگبەی زانین' دەکرێت وەک کەرسەکی ئەکادیمی فەلسەفە لە ماڵەوە بخوێنرێتەوە.
(دووەم) ئەو هاوشێوە ئەکادیمیانەی کە لە کوردستان و لە هەندەران لە زانکۆکاندا لە بواری فەلسەفەدا دەخوێنن، 'هەگبەی زانین' وەک سەرچاوەیەکی ئەکادیمی زۆر بەسوودە لە خوێندن وتێگەیشتنیاندا.

لەبەر ئەمانەیە کە ‘هەگبەی زانین’ لەگەڵ ئەوەدا کە هوون و کورت و پوخت نوسراوە ئاستی بەرزی ئەکادیمی خۆی پاراستووە.
هەموو باسکان و ئارگیومێنتکان و سەرنجکان لە هەرسێ کتێبکانی ‘هەگبەی زانین’دا؛ گەرچی کورت و پوخت و هوون نوسراون، بەڵام ئاستی بەرزی فەلسەفەی ئەکادیمیان پاراستووە و هاوتا و سەردەمن لەگەڵ ئاستی فەلسەفەی زانکەکانی بەریتانیا و ئەمریکا و ئەو ووتانەی کە بە ئینگلیزی دەدوێن و دەخوێنن و دیبەیت دەکەن لەسەر هووی زەویدا. بەیە هەر یەک لە سێ کتێبکەی ‘هەگبەی زانین’ دەکرێت لە ماڵەوە وەک کەرسەکی فەلسەفە بخوێنرێت. هەرئەمەشە کە مەبەستکە بەتەواوی دەپکێت؛ هەنانی دیبەتکانی ناو زانکە بەریتانی وئەمریکی و کیشوەرانی ئینگلیز زمان دەگەیەنێتە ناو ماڵەکانی کوردستان و زانکەکانی کوردستانەوە؛ کە هووبرکی گەورەی سەرزەوی و لەگەیدا و گرنگتر لەمە هووبرکی گرنگی بواری فەلسەفەیە.

زانیاری تایبەت بە کتێبی یەکەم و کتێبی دووەمی ‘هەگبەی زانین’ کە ئەم یەک دوو هەفتەیە پێکەوە بڵاودەکرێنەوە.

کتێبی یەکەم، تایتڵکەی ئەمەیە: هەگبەی زانین: کتێبی یەکەم ؛ خوێندنەوەی پیستیمۆلۆجی؛ پیستیمۆلۆجی کلاسیک.
لەم کتێبی یەکەمەی ‘ هەگبەی زانین’ دا؛ ئەو ئارگیومێنتانەی کە هەناومنەتە سەر باسکردن و هەڵسەنگاندن، هەڵبژاردەیەکن لە دیبەت و سەرنج و پرسیار و باسە فەلسەفیە کلاسیکیەکەی ناو سێ بەشی فەلسەفە: پیستیمۆلۆجی ، لۆجیک و مێتەدۆلۆجی ، فەلسەفەی زانست. زۆربەی ئەو ئارگیومێنتە فەلسەفیانەی کە پەیوەندیان بە زانینەوە هەیە لە فەلسەفەدا لەم کتێبی یەکەمەی ‘هەگبەی زانین’دا هەنراونەتە سەر باس . کتێبی یەکەمی ‘هەگبەی زانین’ ، دەچێتە خانەی پیستیمۆلۆجی کلاسیکەوە ، تایتڵکەی واتە ناونیشانکەی بەم جۆرەیە:

مەبەست لە ‘پیستیمۆلۆجی کلاسیک’ لەبەر ئەوە نیە ئەم کتێبە خۆی قەتیس کردبێت بە سەردەمی فەلسەفەی یۆنانی دێرینەوە کە بە فەلسەفەی کلاسیک ناودەبرێت. بەڵکوو بە پێچەوانەوە، زیاتر خۆی لەگەڵ فەلسەفەی ئێستا هاوشانکردوە. هەروەهاش خۆی قەتیس نەکردوە بە یەک بەشی فەلسەفەوە بەڵکوو زەمینەکەی لە سێ بەشی فەلسەفەدایە: فەلسەفەی زانست، لۆجیک و مێتەدۆلۆجی، پیستیمۆلۆجی پێکەوە. لەبەر ئەمانە خوێندنەوەیەکی بە چڕ و هوون دەبێت، مەبەستی دەرخستنی ئارگیومێنتە چڕ وپڕەکانی فەلسەفەیە و تاووتوکردنیانە سەبارەت بە ‘زانین’ لە هەگبەیەکی کورت و پوخت دا.

کتێبی دووەمی هەگبەی زانین، تایتڵکەی ئەمیە: هەگبەی زانین: کتێبی دووەم؛ سۆشیال پیستیمۆلۆجی.

بابەتی ئەم کتێبیان کە کتێبی دووەمی 'هەگبەی زانین'ە، تەواوانینکی جیاوازە بە بەروارد بە کتێبی یەکەمی ئەم پڕۆژە نووسینەم. 'سۆشیال پیستیمۆلۆجی' بابەتی تەواوانینی ئەم کتێبیە سەبارەت بە 'زانین'، هەوتەکی نوێی فەلسەفیە بە بەراورد بە هەوت و بەشەکانیتری فەلسەفە، لە هەخنەگرتنی پیستیمۆلۆجی کلاسیک زەمینەی خۆی دروستکردوە، زەرجاریش وەکو جەگرەوەی پیستیمۆلۆجی کلاسیک دەکەوتە بەرچاو. کاریگەرییەکان لەسەر دروستبوونی ئەم هەوتە گەورە و نوێیە زۆرن، تەنها لە چەند دێڕی ئابووردودا زەمینەی ئەم هەوتە هاتکایەوە و خۆی وەکو بەشێک لە لەکەینەوەی فەلسەفی سەبارەت بە زانین و تاکی بیرکەرەوە ناساند، تاکی بیرکەرەوەی خستە ناو ژینگەی بکەمەیبوون و کەمەگەی بیرکەرەوەکان.
لەم کتێبەی دووەمی 'هەگبەی زانین'دا بەستەم: یەکەم هەندێک ئارگیومەنت لە دەرەوەی بواری فەلسەفە، لە ئارگیومەنتەکانی ناو بوارەکانی وەکو سۆسیۆلۆجی و سایکۆلۆجی، ئەوانیان کە پێوەندییان بە بابەتی بیرکردنەوەی تاک و کەمەگە هەیە بەتام مەسەلەی پەرسەپشن و کۆگنەتیڤی دژوارئەوەی هەردوو پرسی پەرسەپشن و کۆگنەتیڤ پرسی فەلسەفیشن، دەهێنمە ناو باسکەوە. دووەم: هەندێک لە ئارگیومەنتەکانی فەلسەفەی کۆنتینەنتاڵ ئاماژەکەم لەسەر پرسی زانین، لەبەر پێوەندییان بە بابەتی ئەم کتێبەوە؛ کە سۆشیال پیستیمۆلۆجیە. واتە ئەم کتێبە تا ڕادەیەک هەندێک بواریتری دەرەوەی فەلسەفە لەگەڵ دوو بڕی فەلسەفەدا کەدەکاتەوە: فەلسەفەی ئەنالەتیک و فەلسەفەی کۆنتینەنتاڵ.

شەکەتتر لەجادە ... سوهەیلا مەهەمی

بەخەڵکدا نووستوم و
دەستم لە پرچی خەونە زیوانەکانتە
قاوەکان قامکم دەکڕژن

چاوی شەوم قەپووت دەچن
مەگەر زەردەپەڕ ناگاتە من؟
چەندەم بێ تۆ درێژ
دەڕوا
هەر بێ شێخی
بەم هەموو تاریکییە
چاوم چڵن دەتروکێ و دڵم ناوەستێ
ئەلزایمەر
هەڵدەمژێ رووناکی
رووناك کچێك بوو
بەشی بریندەکانی
کورت بوو
ملپێچە شینەکەی
بە فەرشی سووری ڕێگاکەیدا
لە زمانی ڕەشی دیوارەکاندا
یادەوەری بەرد باراندی
ڕێگا درێژ دەبێتەوە
چاوم پێ ناکات لە شەقەی باڵی سپێدە
دارستان وەهمێکە
لە بروسکەی قاقای تەوەر
ژنێك بە عادەتی عەسرەکانی
ئاواتێك دەدا لە گزنگی ئێوارە
لە ناوەندی وشە ماندووەکانیدا
لێچ دەخەنە تووڕی ئاو
کچانی شین
ئاوا دەبێ ئاواتەکانیان
لە بەبەی شیعرەکانمدا
خەونی ڕێبواران بێ ئاسمان دەبات
ئوتوبووسێکی بەرزەخی
لە کەش و هەوایەکی خوارتر لە
مردن
عادەتەکانمان ئاسایی ئەچێ
لاواز بەشکە
لە ژیان
وەکوو نیش/تمان
دەبمە مرچە کێ دەکەمەوە
زستانەکانی هێلانە

ژمارەی پێشاوەکانی ئەم ناوە
چەندەم تلیقاننەوە
مەمکی بێدەنگی لە دەم
دەنێ خەم و
زام هەڵدەمژێ
پێستم ئەستوورتر رادێ
پەرستارێك بەخییەکانی لە بیردەچێ
لەتێك سپیایی
ون دەبێ لە حەوشەی خوێنەکانمان
کە تفمان کردەوە
ئێمە جەغزی قاغەی فڕینیین و
هەریمی دووکەڵ
بێبەهەی زەردی کێبەری،
لاپەڕەکانی سەردەمم
دەستەمۆی خەونە زڕاوەکان
داکەوتین
زیەڕقانی جوغرافیای چاوەڕوانی
ئاقرەیەکانی لێ ون کردووم
دێکی ئازار چاو لە قاچ
دادەگرێ
پەنجەرە لێڕەکانی ئەم ناوە
رکابەری بێ بەرامبەری تراژیدیاکانن
ئەو شەبەقدانەوەی دووری جادەکان
دێتەنگییەکە هەرمانی
شەکەتتر لە جادە.

سوهەیلا مێهەمی

جادووگەری سیاسی! ... جەلال قادر

(A Taxi Driver’s Series (8

_____

لەبەردەم پارکی تاکسیەکانی هوتێلێک چاوەڕوانی موسافرەکم دەکرد. زۆرم برسی بوو. ئاڕەزووی خواردنی سەلاتەکی بە هەنارم دەکرد. بیرم لەوەش دەکردەوە کە لەژیاندا ئاواتم بوو ببم بە چێشتلێنەر. ڕێستورانێکم هەبێت خۆشترین خواردنی تیا بفرۆشم. بە بیچووونی من چێشتلێنانش هونەرە.
مرۆڤ ئاگاڕ ببێت بە پزیشک یان ئەندازیار یان سەرۆک لەدواجار حەز بەچێشتی خۆشدەکات.
بەڵام لەبەرئەوەی ڕستورانش کارێکی ئاسان نییە، هەردەم ترساوم خەم لەم بزنسە بدەم.
موسافرەکەم دەرگای کردەوە وناوی خۆی پێوتم. منیش فەرمووم لێکرد. لە کورسیەکەی تەنیشتمەوە دانیشت. وتی : ئەژیکی خۆشە.
+ هەموو ئەژیکان خۆشن ئاگاڕ مرۆڤ دڵی خۆشبێت.
ئەو ناونیشانەی ئەو بۆی دەچوو هێڵی کۆنفراسی حزبەکان بوو.
+ ئەمە کونفراسی حزبی هەیە؟
_ نەخێر…فاڵ گرتنەوەمان هەیە..
+ فاڵ دەگرێتەوە..
_ بەڵێ من ناو لەپی دەست دەخوێنمەوە.
دەستی ڕاستم بە درێژکرد و وتم فەرموو…
لەناو جانتاکەی زێڕبینێکی دەرکرد و لایتێکی لەناو دەستم داو کەوتە خوێندنەوەی:
_ سەرەتا تە زەر برسییتە…
+ بەچی دەزانیت؟
_ کە مرۆڤ برسی بێت پێستەی دەستی دەگۆڕێت، لەبەرئەوەی پێویستی بە ڤیتامیناکان دەبێت…دواجار تە کەسێکی ماندووی بە ناچاری کاری تاکسی دەکەیت…بە بۆای من تە دەبوو لە چێشتخانەیەک کار بکەیت…. بەڵام هەرگیز ئەم کارێت ئەنجام نەداوە لەبەرئەوەی چێشت لێنان و کابانیت وەک پیشەیەک هەڵنەبژاردوە. هەروات زانیوە ئاگاڕ ببیت بە مامۆستا باشترە لەوەی ببیت بە کابان…تە لە ژیانتا پێچاوپێچ و سەرلێشێواوە ژیاویت..
سەرم سووماببوو ئەم موسافرە چۆن دەتوانێت مشکم بخوێنێتەوە. لەم پرسی : بەڵگەت چییە؟
_ خەتەکانی ناو دەستت خوار و پچڕپچڕن…بەڵام ناتوانم هەموو نهێنییەکانی خوێندنەوەی دەستت بە بدرکێنم. کەچی دەتوانم پێت بڵێم لە خۆشویستیا فشەێت هەناوە…لە ڕووی کەمالایەتیا لە پێوەندییەکان دەترسیت.
+ ئەوەی تە دەیلێیت هەمووی ڕاستە…ئایە دەتوانیت ئایندەش بخوێنیتەوە.

زۆر بینەکەی خستە گیرفانی چاکەتەکەی... بە ساتێك بەدەنگ بوو... لە بەردەم بەنزیخانەیەک تێپەرین.
من سەیری گۆچی بەنزینەکەم کرد...لە نیوە کەمتر بوو. لە دڵی خۆم وتم : ئەوارن هەرزانتر دەبێت...تانکییەکەم پڕ دەکەم.
موسافرە فاڵچییەکە ئاوڕێکی لەمدایوە و وتی : چاوەڕوانی ئەوارە نرخی بەنزین هەرزانتربێت؟
شەکی کردم.
+ تۆ شێتم دەکەیت...چۆن ئەم هەموو زانیارییەت کۆکردەتوە کە مەشکی مرۆڤ بخوێنیتەوە؟
_ بەو شێوەیە قورس نییە...چاوم لێبوو، کاتێ بەنزیخانەکەت بینی، سەیری نرخی بەنزینت کرد...
تا گەیشتینە بەردەم هۆڵی کۆنفراسەکە بەدەنگ بووم. پاشان ئەم بەدەنگییەم شکاند و لێمپرسی :
ئایە دەچیت ناو لێپی بڕپرسەکان دەخوێنیتەوە؟
_ نەخێر...دەچم ئاپەرتی ناو لێپی دەستی تۆ بەوان دەدەم.
+ بۆ چی ناو لێپی دەستی من ئەوەندە گرنگە..
_ ئەوارە سەیری هەواڵەکان بکەێ بزانێ کاندیدەکان باسی چیدەکەن...بۆ ئەوەی تۆ بچیت دەنگیان بۆ بدەیت.
هەرچەندە من حەز بە دەنگدان و هەڵبژاردن ناکەم چونکە دەزانم بۆ گۆڕانی حزبێک هیچ لە بەرنامە و سیستەمی دەوڵەت ناگۆڕێت. بۆلام لەبەرئەوەی ئەم موسافرەم وەک سحرباز بوو ناچار ئەوارە لە تاڵەفزیۆنەوە گوێم بۆ هەواڵەکان گرت.
لە چاوپێکەوتنێکا یەکێ لە کاندیدەکان دەیگووت : پێویستە ..نرخی بەنزین داگرین...شوفێری تاکسییەکان شەوڕۆژ کاردەکەن بەشێکی زۆری داهاتەکەیان بۆ بەنزین دەچێت. ئەگەر بەنزین هەرزان بێت شوفێرەکان دەتوانن کاژمێری کار کەمتر کەنەوە و کرێ موسافیرەکانش هەرزانتربێت.
شەو پشئەوەی بنووم بیرم لەوە دکردەوە کە ئەمجارییان بچم بۆ دەنگدان...بەڵکو ئەمجارییان کاندیدە نوێکان بتوانن خۆشگوزەرانمان بکەن و بەنزینش هەرزان کەن.

ئایا ئەو هەموو خەباتوخورماتەی کە بە پەیستت دەزانی بە خەت وەک سیاسی یەک بە چی فرەشتت؟

٢٠١٨-٩-٣٠
هەموز فەرەبدوڵا

_____

گەلانەوەی ڕیسوایینەی سەرکی هاوپەیمانی دیموکراسی و دادپەروەری – دکتەر بەرهەم سالح – بە ناو ماڵی گەورەکەی مامی گەورەی ، بە دزی هەمو هاودیدەکانی یەوە، لە ڕۆژەکانی هەفتەی ڕابردودا بوو یەکێک لە ڕووداوە هەرە گەورەو سەرنجڕاکیش و گاڵتەجاری یەکان .ئەم ڕووداوە لە بەتەی هەراوهوریاو بێنەنی دەزنانەو هەڕەشەی زمان بڕین ئەوەندەی تر بو بە بێگە بە سڵماندنی دەنگدانو هەڵپژاردنی
ی. پەرڵەمانکەیان کە گاڵتەجاری یە.

ئەم هەواڵە هاودیدەکانی بەرهەم سالح و تانانەت زەربەی نوسەرە سیاسی و ڕۆشنبیرەکانیش ، کە لە ڕوانگەی چینایەتیەوە ناڕوانن بە کەمێگای کوردستان و دەسەاتی سیاسی و کێشەو ململانێکانی، وەک هەورە تریشەی ئاسمانی سامان وابوو بەیانو توشی شۆکی کردن.
بە تایبەتی ئەم سەرکی هاوپەیمانی یە نوە یە کە بە پیاوە لیبرالو عاقلەکەی ناو یەکێتی هەژماردەکراو، گوایە زەر جێگای متمانەی مامی گەورەی بوو، لە قسەکانی چەند ڕۆژ لەموبەری هەمیشە جێختی لەوە دەکردەوە کە ئەو لە دژی قەرغکردنی دەسەاتو نادیموکراسی بون و ناعەدڵەتی لە دابەشکردنی سەروەتو سامانی ووڵات لە لایەن بنەماڵەوە ، هاتتە دەرەوەو دەیەویت لە ێگای پەکهەنانی ئەم هاوپەیمانی یە دیموکراسی و دادپەروەریەوە ئەو ئامانجانە بەدی بەنێت.

ەو چەندین جار لە وەامی چاوپەکەوتنەکان و لەدوانەکانیدا جێختی لەوە دەکردەوە کە ئەو خاوەنی حیاو حورماتەو هەرگیر بە پلەوپایەو پول و سەرمایە ناگەتەوە ناو یەکێتی.
بەیەی ئێستا دوای ئەم چاوشارکە دەاو گاڵتەجاری یە هەمو لایەک

هەڤێتی لەی بپرسین ئەرێ دکتەر بەرهەم ئەو هەمو حزب و حورمەتەی کە بە پێویستت دەزانی بە خەت وەک سیاسی یەک بە چی فرێشتت...؟!
بە وەڵام دانەوەی ئەم پرسیارەو دانی ئاوبەچون و هەڵوەستمان لەسەر ئەم پرسە کە بەتەواوەکی گەورەو گرم وا پێویست دەکات چەند ئاستی یەک ڕوشن کەینەوە کە هەکاری ئەم چاوشارکە دەئاو گاڤتەجاییە.

بەڵای من بەر لەهەر شتێک هەکاری سەرکی بە ئەم تەواوە دگەڵتەوە بە ناوەکی جوانەوەی کوردایەتی و دەستەوتاقمە چەتەگەری یە خەڵکی و بنەماڵەیی یە دزو گندەڵ و سەرکوتگەری یەکان لەم هەلومەرجەی کە سی ساڵ بەردەوامە.
ئاستی یەکەی ئەویە کە هەمو ئەو حزب و حورمەتەی کە سەرانی گەورەو بچوکی ئەم جوانەوەیەو دەستەوتاقمکانی شانازنی پێوە دکەن لە نزیک بە یەک سەدەی ڕابردودا بەستراوەتەوە بە پلەو پایەو پول و سەرمایەو پاراستنی ئەو بەرژەوەندیانەوە.

ئاشتی و ململانێ و شەڕی ئەمانە هیچ کات لە پێناوی ئازادی زرینەی جەماوەری ستەملێکراوی کوردستان و مافەکانیان نی یەو نەبوە.
هەر بەیەش پێیەو کردنی هەر جۆرە کارو هەڵوەستەک لە دژی یەکترو ملشکاندنی یەکتروپاراستنی بەرژەوەندی یەکانیان لە ئاوی سیاسی و شەخسی یەوە بە ئاسایی دەزانن.
هەکارەکی تر بەندە بەو کەشەو ململانێیانەی ناو یەکیتی یەوە کە دەمەکە هەیە. بە تایبەتی دوای مردنی مامی گەورەیان ، جەلال تاڵەبانی .ئەم کەشەو ململانێ یە لەسەر ئەو بەرژەوەندی یە ئابوری و سیاسی یانە گەیشتەتە ئەو ئادیەیە کەسانی وەک بەرهەم ئەم چاوشارکی دەئاو گاڤتەجای یە بکات.
هیچ گومان لەوەدانی یە کە یەکێتی وەکو نەوەی یەکەمی جولانەوەی کوردایەتی ،ماویەکە گەیشتوتە قۆناغێک تا بە تەواوی یان هەڵوەشیتەوە یان بە کردەوەو فەرمی ببێتە هەزبکی سیاسی خەڵکی و بنەماڵەیی وەک پارتی .

تاڵەبانی باوک تا مرد نەیتوانی ئەم ستراتیژە یەک لا بکاتەوەو ئاستوخە بە بە قەیدو شەرت بە کردەوەو بە فەرمی هەمو دەسەاتی سیاسی و ئابوری و کەمەایەتی خەی ئادەستی خەزان و کوەو بنەماڵەکەی بکات. بەیە کار گەیشتە ئەمرە دەیان باەو سەدان لابان و پێنجەی بە ئاشکرا تیا دروست بێت.
ئیستا ئیتر شەرە لەسەر پلەوپایەو پێست وپول و سەرمایە.وە هەنانە پشەوەی مامی بچوک کە قوبادە بە یەک لا کردنەوەی ئەو ململانی و

شۆڕش بۆ قازانجی باڵادەستی بنەماڵەی تاڵەبانی وەک پارتی و بارزانی .

هەڵگرتنی کۆنگرەکەیان نیشکۆ باڵو لاباڵەکان ببنەوە ئەوە ئیتر ئەم شتە زۆر هەور دەبیتەوەو مامی بچوک لەسەر عەرشی کورسی پاشایەتی یەکەی مامی گەورە لە دەباشان دادەنیشێت.دوای ئەوە ئیترئەو کاتە بەیار دەدات کە کە و کە چی و چی هەبێت و نەبێت لە پلەوپایەو پستو پول وسەرمایەیە.
هەڵکارێکی تر ی دوای ئەمە پێویستە بە خودی ئەم سیاستەمدارە لیبرالە عەقل غەربی یە کە بەشی زۆری ژیانی لاوێتی لە ووڵاتانی ڕۆژئاوا، بە تایبەتی بەریتانیا و ئەمریکا بەسەر بردوە. وەک دەڵێن سەری کردوە بەناو زەریك لە داڵانەکانی دەزگا جاسوسی یەکانی ئەو ووڵاتانە بە تایبەتی ئەمریکا.
ئەم سیاستەمدارە خاوەن حیزب و حکومەتە هەر لەسەرەتای نەوەتەکانەوە لەگەڵ مامی گەورەیدا زۆر پێویستیان بە یەک بوو . هەر بۆیەش لە پەکەدا لە هەواڵەتی سیاستەمدارێکی لیبرال و ناوەڕۆک قەومی و خەڵکی هاتە گۆڕپانی سیاسی یەوە. بەڵام ئێستا دەرکەوت کە هەمو بیرو کارو کەلتوری سیاسی دونیای لیبرالیزمی لە هەلومەرجی کوردستاندا بەم چاوشارکی دەڵاو گاڵتەجاری یەوە ببەستێتەوە.

هیچ گومان لەوەدا نی یە کە لە سایەی دەسەڵاتی سی ساڵەی چینی لەمپەن بەرژوازی و جوانەوە کوردایەتی یەکەی و دەستەو تاقمەکانی ناوەڕۆکی ئەم سیاستەمدارانە کە دەیانەویت بە پروپاگەندەنی لیبرالیزم و سۆسیال دیموکراسی خەڵک تەفرە بدەن هەر دەردەکەوێت .
لە لەویکەوە ئەمیان لە نزانی یەوە نی یە بەکەو لە درک کردنیانەویە بە ناوەڕۆکی جوانەوەو دەسەڵاتی دەستەو تاقمەکانیان لەم هەلومەرجەدا .
چونکە هەروەک چۆن خودی هەمو چینەکە بۆتە لەمپەن بەهەمان شێواز هەوتو باکانی بۆتە لەمپەن لیبرالو لەمپەن سۆسیال دیموکرات و…هتد .تەنانەت چەپی کۆن و نەریتی – تقلیدی – سەردەمی دونیای دوجەمسەری کە دەمکە توشی شک و سەرە گیژە بوە، وەک توژێکی وردە بۆرژوا، بونەتە زونا ژۆن و پاشکۆی ئەم چینەو جوانەو باو لاباو دەسەڵاتە دزو گەندەڵ و میلیشایی یەکەی .

ئاخر کوا لە دونیای سیستەمی دیموکراسی واقعی لیبرالی و سۆسیال دیموکراسی ڕۆژئاوا لە ئەمریکاو ئەوروپاوە تا ئوسترالیا سیاستەمدارێک هەبو وەک ئەم سیاستەمدارە هەموحیاو حورمەتی خوی وا بە ئاسانی و ئاشکرا هەڕاج فرێش بکات تەنها بە ئەوەی ببێتە

کاندیدیک بۆ پۆستی سەرۆک کۆمار. پۆستێک کە نەک تاقمێ ئیسلامی و تایفی و قەومی و قەبیلەی یەکانی عەرەب گاڵتەی پێ دەکەن تەنانەت هەمو خەڵکی کوردستان و خودی سەرانی قەومی کورد گاڵتەی پێدەکەن.
ئاخر لە سیستەمی دونیای ئۆژاوا کە بینوێتی سیاسەتمەدارەکی لیبرال بێ بە ئاشکرا کردنی جیاوازی فکری و سیاسیەکانی واز لە حزبەکەی بهێنێت و حزبێکی ترلە چەند هەفتەو مانگ پێکبهێنێت و پاشان بچێتەوە ناو حزبی یەکەم . هاوکات پاشقول لە هاودێدەکانیشی بگرێت.

ئەمە بەس لە پیاوە لیبرال و عەقڵ ئۆژاوایی یەکەی ناو دونیای سیاسەتی کوردایەتی ئودەدات.
ئجا وەک لە سەرەتاوە ئاماژەمان پێدا ئەمە هەر ئاکامو بەرهنجامی ئەو ململانێ شوم و دواکەوتوە یەیە کە دەیان ساڵە پارتی و یەکێتی وەک باوکو کۆی جولانەوەی کوردایەتی ئەنجامیان داوە.

ئەوەتەی جوڵانەوەی کوردایەتی هەیە ، بە تایبەتی لەو کاتەوە دوو شەق بوە لە نیوەی پەنجاکان بەدواوە بەتە مەلایی و جەلالی، دەیان دیاردەو گەمەی وا کەمیدی و تراژیدیان تۆمار کردوە کە هەمیشەش خەڵکی کرێکارو زەحمەتیکیش باجەکەیان داوە.
ئکاتێک ٦٦ و ٧٠ و ٧٥ و ٨٣ و٩٤ و ٩٦ و ٢٠١٦ دەیان و سەدان روداوی تر لەنێوان ئەم مەژوەدا هەبەت و بەشێک بەت لە مەژوی جوڵانەوەی کوردایەتی وتاقمە خەڵکی وبنەماڵیی یەکانی ئەوە ئیتر چاوشارکێ دەداوە ێیسواو گاڵتەجاری یەکەی ئەم سیاسەتمەدارە بە حەیاو حورمەتە لیبرالەش دەبەتە ئودواکی ناو مەژووی ئەم جوڵانەوەیە.
ئبەیە خەڵکی بە گشتی ، بە تایبەتی هاودێدەکانی ئەم سیاسەتمەدارە بە حەیاو حورمەتە هەقیانە بپرسن ئەری ئەو هەمو حەیاو حورمەتەی کە بە پۆیستت دەزانی بە خەت وەک ئینسانێکی سیاسی بە چی فرەشتت...؟!

ئەوەتا مەکەشی ئونو ئاشکاو هەر ئەوەیە کە بەو کورسی یە لەرزیوەی سەرۆک کۆماری عیراق فرەشتی کە دەمکە لە پشتەوە خەی بە قاچەکانی یەوە هەڵواسیوە.
ئبەەام پۆیستە ئەم سیاسەتمەدارە بە ئواەت لیبرالەو هەمو سیاسەتمەدارانی تری کوردایەتی باش بزانن کە لە کەمەگای چینایەتی کوردستانداو بونی بەرەی ئازادیخوازی و یەکسانیخوازی دا هەر زوو لە ناوەەکی سیاسەتو کردەوەو بانگشەکانیان تەدەگەن وهەمیشە دەیان دەدەنە بەر ێخنەو ناەزایەتی و ێیسوایان دەکەن.
ئجا پۆیستە ئەم ئوداوە گاەجاییەش ببەتە بەگەو ئەزمونەکی تر تا جەماوەری ئازادیخواز بەشداری گاەتجاری هەبزاردنی بەناو

پەرلەمانکەیان نکن و هەمو سیاستو کارو کردەوو
هەویستکانیان یسوا
بکن.
. . .

تبینی :
ئم نوسینە لە ژمارە ٣٧ باوکراوەی بە پشوودا
باوکراوتوە

رۆژنامەگەریا دەڤەرا بەهدینان ... ئاری زندینی

زر جاران یان زر ووتار دەنووسرت یان دەبینرت و بینراوە بە شوەی بابەتی نانووسرت چەمك و پەیامی گشتی تەواو نادات بە دەستەوە بەتایبەت ئەو باس و بابەتانەی پزانیاریینە و مژوون جا بابەتی ئەدەب یا رۆژنامەگەری یا شیعر یا هونەر بە گشتی کە سووچی نووسەرانە لەبەر نەبوونی زانیاری و فەرامشی و کاری سەرپی و یانیش هەندك جار تەمبویش رلی هەیە لە کارەکانیان ! ئەگەر نا بەرهەم و بابەتك هی میللەتی خت بت نابت پی نەزانی یان فەرامشی بکەیت یان تەمبەی بکەیت, نوسەرورشنبیر دەبت هەموو کەلن و قوژبنی مژووی میللەتی خی بزانە و شارەزا بت تا دوا هەناسە دواتر گوناحی نییە! چونکە جار هەیە لەبەر بە ئاگایی نووسەر جرك لە بزربوون و سەرلشوان و شواندنی مژووی میللەتەکەمان لای خەمخران و خونەران و نەوەی داهاتوو دەبینرت, بە نموونە گەر ئستا باسی رۆژنامەگەری کوردی بکرت زیاتر سترس و لد لەسەر باشوری کوردستان و رۆژهەاتی کوردستانە بە شوەیەکی کەمتر باسی کوردستانی باکور دەکرت ئەمەش بە بچوونی من لە بەر نەبوونی زانیاری و نا شارەزایی هەندکەکیش لەبەر تەمبەی.

لرەدا کتبك بەنموونە دەهنمەوە کە پزانیاریە بە مژووی رۆژنامەگەری کوردی چونکە مژوو هی یەك کەس و هی یەك سەردەم نییە

بەکو کەلتوورو مژووی میللەتە ئەویش کتبی (رۆژنامەگەریا دەڤەرا بە هدینان لە 1950 تا 2005) لە نووسینی (وەسفی حەسەن دنی) کە لە سالی (2006) لە هەولێر چاپکراوە, ئەم بەرهەمە پ زانیاریە بۆ مژووی رۆژنامەگەری کوردی (115) سەدوپانزدە رۆژنامەوگۆڤاروبەلاڤك دەبینرت و باوکراوەتەوە کەلە دەڤەری بادینان لە (دهك و ئامدی وزاخ و ئاکر) کە نووسەران و رشنبیرانی ئەم دەڤەرە دەستکی بایان بینیوە بۆ خزمەتی بواری رۆژنامەگەری کوردی رشنبیری لەم دەڤەرە بۆیە پویستە نووسەران ورشنبیران و خونەران لە دووروونزیك ئاگاداری ئەم بەرهەمە بن بۆ زیاتر شارەزابوون و پزانیاری بۆ بابەت و بەرهەمەکانیان هەر چ نەبت ئاگاداری ئەم بەرهەمە بن. هەندك نموونە لە رۆژنامەوگۆڤاروبەلاڤکانەی کەلەم کتبە پیشاندراوەو باوبتەوە وەك (ئکر , بیاڤ , دەنگ کوردستان , رەوشەن , چیا , هڤی , لاوان , بەهدینان , خابوور , بتان , خالخالك, نەورز , استە , چەپەر , لالش , مەتین , پەیڤ , پەیڤ , ئەڤر , ڤینا نو , چریسك و نوو ژین , زاخ , چەندانیتر).

من، مانگایکی تنیام... کتبکی نوی شاعیر و وەرگ خاتوو شنە نووری

کتبکی نوی شاعیر و وەرگ خاتوو "شنە نووری"یە و لە لایەن مالی وەفاییەوە چاپ و باو دەکرتەوە.. ئەم کتبە کی ئەو شیعرە ورد و مرۆڤانەن کە لەمسانەدا شنە نووسیوتی و لەم کتبەدا باو کراوەتەوە…

پشەکی ئەم کتبە: شرزاد حەسەن، نوسیوتی و تیایدا دەربارەی ئەم شیعرانە دە:

تووبوونی «شنە» هرگیز بۆ تنها هی خی نیە، لە شیعر و داستان و مان و چیرک و شاندا ئاوی ددوت بۆ تنها خودی نووسر و شاعیر نیە، بکوو ئم نونر و دماست و زمانحالی هاوگز و

هاوتەمەن و هاودەردەکانی نەوەی خۆیتی کە لە هەمان جوگرافیادا کە بوونەتەوە.
ئەم شیعرانە خۆون-ئامێزن، دنەمان دەدەن و دەمانوروژێنن، پێی دە و ڕۆح دەکەنن و غەمگینمان دەکەن، لەژێر پەردەیەکی تەنکەوە چێشنەک لە هاواری ئیرەتیکییانە و سزیارانە لەمانەوە دیارە، کە پتر ئیرەتێکی کوژراوە، کە بە دیوی ئەودیودا داوایەکی شەرمنانەی لە خە گرتووە کە ئەو ئیرەتیکایە شایستەی زیندووکردنەوەیە، بە گشتی شیعری هەر حەوت کەشوهەرەکە یان ستایشێکی ئاهەنگسازانەی ئیرەتیکایە و هەلگوتنە بە جوانی و خۆشەویستی «ئیرەس»، یانیش لاوانەوە و شیوەنە بە مەرگی ئیرەتیکا و کوشتنی ئیرەس و زاڵبوونی «تاناتەس»: خوداوەندی مەرگ. سەرباری ئەم ئاوازە غەمهێنەی کە لە هەندێک لە شیعرەکانیدا گوێبیستی دەبین، هاوکاتیش شنە شاعیرێکی درەوشاوە و ڕۆشن و شادومانە، پڕ لە ڕێناهی و پێشنگ و ئاهەنگساز و سروشتپەرستە و ستایشی ئەو جوانییە کەوییە دەکات کە لە چواردەوری خۆی هەستی پێدەکات، شاراوە و بزرە و کەسانێکی کەم خۆی ئاسا دەیبینن، بەڵام ئەم قرچێک و دەستگرەوە و چاونووقاو نییە، بەڵکو تا ئەوپەڕی مەستبوون و شەیدایی بانگمان دەکات کە دەگەڵ ئەودا سەرمەست و سەرگەرمی ئەو هەموو جوانییە بین کە ئەرک و ڕەنجی بەهوودە وای کردووە بەباک بین و نابینا بین بەرامبەر بە جوانی پەنهان.

ئەم کتێبە بەم زوانە لەمانی وەفایی بەاوەکرێتەوە

مەرگ.. هەندێ ناشیرین نیە !! … شیعر : مەولود ئیبراهیم حەسەن

بەمانی خەم ناکەومەوە
ئەو شەقامەی دەچیتەوە گەڵکی ئێمە
لە سەر نەخشە نەماوە.
ژمارەی دەرختی موبایلەکانم
لە تەکە بووەو
کەوی(ئیمەیل)کەم

ناکۆتۆ بڕچاوم،
(پاسڕد)کەم..
بەستوویەتی
هیچ ڕێگایەک
ناچیتۆ مایی
(فەیسبوک)کەم.
ئەو نامانەی دەیانناڕم
دڕێ ێ تەنیا لە کاتی تەنگەتاوی دا !!)
ژیان هەندێ شڕێغ ڕەم نیە بڕەم
کەس نیە بڵەد بێت !
ئەو دەنگانەی دەیانبیسم
بەم شیناکرێنەوە.
(موو)ی هه ر(ئەسپە)ک دەسوتێنم
هاژە ی باڕێ هاتنیان لە ئاسمانەوە نایەت .
هه ر(ئەنگوستیلە)یەک بادەدەم
گرمەی(دەو)ک ناڕێ:لە خزمەتم !
هه ر(کاو)ک لەسەر دەنەم ،
بزرنابم !!
بەماڕێ خەم ناکۆمەوە ،
گڕێکەکان
چەند لە یەک دەچن ،
شارەکان
چەند لە یەک دەچن ،
ئەستێرەکان
چەند لە یەک دەچن !
شەو بڕێژ ئاوسە
ڕێژ بە شەو.
کات..
تام و بۆن و ڕەنگی لەدەست داوە.
من کەی و لە کوێندەرەوە هاتووم ؟
بەچی و بەرەو کوێندەر دڕێم ؟
ەابردووم نەماوە
ئەستام ناناسمەوە
داهاتووم
لەوە ناچە بێت !
شەقامەکانی ئەم ژیانە
چەند بە هەمان

جەستەم (دارە بزمار)انە
بریندم هەموی دووبەدەرە
ئەو بریندانە ئازارم نادەن
ئەو تیرانەی لەدوورەوە دەن
زەر بە ژانن
هیچ(ئەف)ەک
نابە بە(کەد)ی
کردنەوەی دەرگای هیچ ئەشکەوتەک
کە (دو)ی ئومێدی تێدا پەنهانە .
چراکەی ڕۆژم ناسوتێ
شەو هەناسەی لە ژیان بڕیوە
ئەستێرە لە سووچ کەوتووە
ساڵ بە وەرزە
بەری هیچ درەختەک پڕ ناگات
تاریکی بە چڕە کووز کووزکە
زەمەن لە زەمەن بوون کەوتووە
چ سەرو سیمایەکی پێداکردووە مرۆڤ!
گڵپی هەموو یاساکان کوژاوەتەوە
(گەدە) بە تەمای هاتن نیە
کەس نە ماوە چاوە ڕێی بکا`ت!
ئەوەی ئێستەمە
مردن نیە ،
نەمانی هەماکانی ژیانە
لە شڤامکانی مەرگ
بوون دەزەخە
نەبوون بە هەشت
لە نەو ئەم نە بوونی ژینە
بە هەشتکم دەزیوەتەوە
بەهەشت چ غەریبستانکە
ژیان تێدا زەر ئێستەمە .
دەتانبینم فریشتەکانی ئازار
هەربەرگەک لە بەرکەن
بە هەر ڕزمانەک بدوێن
لە هەر دەم و
لە هەر ڕلایەکەوە بێن،
من بە ئازارکانم دەتاناسمەوە .
ڕوحم جە قامچی ئەوەی بەسەرەوەیە

جەستەم نا ..
ئەوەی ئازارم دەدات
مردن نیە
بریندەکانی جەستە نیە
ئەو تیرانەن کە بەرەو روحم دەن.
هەموو بەیانیەک من ناگەمە (زانکۆ)
هەموو ئەوارێیەک بە(ماڵ) ناکەومەوە !
چرایەکم دەست کەوتووە
ەوناکیەکەی دەخەمە باخەم
لە جیاتی(گلگامش)
(گیای نەمریی) دە گەنمە شاری (ئوروک) .
نهێنی مانەوەم دەزیوتەوە
مەرگی(ئەنکیدە)ی روحی خەم دیوە
دەمیکە کرم لە لوتم دەتە دەرەوە
مەرگ هەندە ناشرین نیە
کە گلگامش باسی دەکات .
جوانیەکانی ژیان
لە دەمی ژنە مە یفرشکە ببیسە،
ئەوەی نەمریی بەدەست هێنا
(ماری گیاخەر) نەبوو
ئازارەکانی من بوون.
(ئەشتار) تەواوی ژین
من لە(بندونیایە) بەند دەکات ،
هیچ (نەورەزو سەرسا)ەکم نیە
بە ەزگار بوون !
ئەو چرایە نەبوایە لە نەو دە
من زەمانێک بوو کوژابوومەوە،
هەکانی نەمریی
ئازارەکانی منن
نەک گیای ژەر دەریا
ئەوە ئاوازی شمشاڵی ئەشقە
سرە بە مەەکان دەگرە
بە سەرکەوتن بە(پەیژەی مەرگ)
(کراسی ئاسودەیی) ..منی لە بەرکردووە
ەشەبا دەستی پێی ناگا
من نهێنی ژیانم دەزیەوە
ئاوی ژیان…نا

نەمریی ئەو نەبوو
گلگامش بەدوای دا دەگەڕا،
ژیان ئەو بوو(ژنە مێفرەش)کە باسی دەکرد .
نەمریی ئەو بوو(میرمح)
نەچێتە سەر (گرێ هه ی هایە)
ژیان ئەو بوو میرمح
هه ر(سێ سەو)ە کە ببەخشێ
من تەنیا سەوکم بەدەستەوە ماوە
ئاسودەیی ئەوەیە
ئەو سەوە ش ببەخشم .
بەنی کەس وکارو ماڵ و شارو وڵاتی خۆم دەکەم
پێویستە بەسەر
گردی هه ی هایە کەوم
بە کەس وکار
بەهه شت ئیتر تامی نەما
پێویست بە خەکوشتن ناکات
ساڵانەکە بەیاری مەرگمان دراوە
بەیاری جاری دووەم !
ئیتر جەستەم گۆڕێ نایبێ
(کراسی ئاسودەیی).. منی لە بەرکردووە .
(سیزیف) ئەستا شاخ دەنێتە ژێربەردەکە
(دەنکیشەت) شێوی با ناکات و
ئاکشاوە سەری بە شمشێرە ئەلماسەکەی کردووە
(نیقاپەش) ئەستاش
کەس نیە جلەوی ئەسپەکەی بە بگرێ !
سەرەک هۆزای تاج بەت ،
ئەوە سەری (مەستوورە)یە .
(ئەحمەد پاشا ..)
لە (گەرماو)ە جوانەکەی (عەبدال خان)..
دەی پەبوو لە ترس !!
تەپەکانی (وەستا ئەجەب)..
بە فرمانی پاشای گەورە
ڕوویان لە هه رچوار کەنارە،
هه وارە کوردان دوورە ، ترک خائینە..
لە(هه ڵەبجە) ژەهر ڕشێنە
لە گەرمیان منداڵ چاندنە ..
لە(شنگال) چەقە بە ملان ئاناگات ،

لە (کۆبانی) بەرەڤانی ..بە کۆلخانە !
لە (سنە) پەت خوێنی لێدەتکە ،
لە (ڕۆبەسکی) شەهید قەتارەی بەستووە .
(ئژدیها) بەری ئاوی گرتووە لە عەفرین ،
لە دوورەوە چرایەک کز کز دەسوتێ
دەنگێک هە تا دێ نزیک دەبیتەوە
هە واڵی گەیشتنی (هە واڵ) بڕووێ !!

پەراوێزی هە ندێک ناوو وشە :
– گرێ هە ی هایە: گردی هە ی هایە ئەوگردێیە لەنیو ئەو بە هە شتە دایە کەمیرمح پاڵەوانی گەلان بەدوای نەمریدا لە ئەفسانەیەکی برا ئیزدیەکان پاش گەلانیکی زۆر بەدەستی دەنێ و لێم بە هە شتە هە رچی دێ بیخوازێ هە یە و دەتوانێ بیکاو بیخوا ،بەڵام تەنیا نابێ سەر ئێم گردێ بکەوێ! دواجار سەر ئێم گردێ دەکەوێ، گرد لە خۆی بەرز دەبێتەوە ..هەندێ بەرز دەبێتەوە ، پاش هە زاران ساڵ و لە دووری هە زاران کیلەمەتر بەنی کەس و کاری دەکاو ماڵ و شارو وڵاتی خۆی دەبینێ وغەریبی هە ڵدەستێ و بە هە
– شت بە جیددلی و دڵگەلتەو ئەو وڵات و شارو ماڵی کە کەس ناینناسێتەوە .
– موو و ئەسپ : لە زۆر لە ئەفسانە کوردیەکان لە پاداشتی چاکەیەک کە پاڵەوان لە گەڵ ئەسپی باڵداروسەر مرۆڤ دەیکات ، سێ داوێ موو دەدات بە پاڵەوان و لە کاتی تەنگانە پاڵەوان مووەکان دەسوتێنێ و ئاویش دەس بەجێ دەگەڕێ هاواری .
-ئەنگوستیلە : ئەمەش هە ردیاری دەوێ و لە کاتی پێویست پاڵەوان بایدەداو دەو یەکسەر دەگاتە لای و دەڵێ : فەرموو لە خزمەتم.
-کەاو: ..مەبەست کەاوی سەخرە جنێ ، ئەو کەاوێ بە پیی ئەفسانەکان هە رکەسێک بیکاتە سەر کەس نایبینێ
-دارە بزماران :لەکوردەواری زۆر داری پیرۆزهە ن و بە بەوای خەڵک مرازان ئادا دەکەن ، زۆرتر کچ و کوڕی گەنج بە ژن هێنان و شوکردن بزماریک لە دارەکە دەکوتن و چاوەڕێی کرانەوەی بەخت دەکەن، لە زۆر ناوچەی کوردستان ئێم جۆرە دارانە هە ن و بزمارەڕۆکراون .
-ئەف : لە ئەفسانەی کوردیش هە ندێک وشە هە ن هێزی کاری گەریان هە یەو لە کاتی گوتنیان کاردانەوە ووو دەدەن ، وەک ئەوەی پاڵەوان دەڵی : ئەف . لە پر دەویک پەیدا دەبیت و دەڵی : ئەمرکە . هێندێ هە یە ئەمە لە خەڵا ووودەدات
گەدە :پاڵەوانی گرنگترین شانۆگەری (سامەئیل بەکت)ە و هێمای چاوەڕوانی کە سێکە کە نایەت .

.گیایی نەمریی گلگامش، : ئەو گیایەبوو گلگامش لە ژێر دەریا هێنای و دەیوەست لە شاری ئەرووک بیچێنێ و هه موو خەڵکی ئەرووک بیخون و نەمر ببن .گلگامس پاشا پاڵەوانیکی دوولە سێ بەش خوداوەندبوو لە هه زارەی سێیەمی پێش زاین حاکمی شاری ئەرووک بوو.
پەیژەی مەرگ : لە چەرک و بەسەر هاتکی کوردەواریداولە ئاشق بوونی کوڵە شوان بە کچی ئاغاکەی ، شوانێ هونەرمەندکی شمشاڵ ژەنی وای لێدەردەچێ ، کە دەتوانی بە شمشاڵ قسە لە گەڵ مەڕکانی بکات و بە هه موو ئادان و لە وەڕاندن و خەکردنەوەیەک شمساڵ بەکاربێنێ . دواجار ئاغا کچەکەی نادات بە شوان و داوی لێدەکات بە شمشاڵ مەڕکانی سەر کەشکی چەند قاتێ بخات ..شوانێ بە ئەشقەوە شمشاڵ دەژەنێ و بانگی مەڕکان دەکات بە سەر بان و سەر پەیژەی دار بکەون !مەڕکان یەک یەک سەرە دەگرن و سەر پەیژەدەکەون بەرەو شوانەی ئاشق ..لەوەاوە ئاغا پایەی چروکی لە پەیژەکە قایم کردووە هه ڕەمەکی دەگاتە پەیژە چروکەکە بەردەبێتەوەو دەکەوێتە بنی دەڵە کە ..کە شوانێ سەیردەکات هیچ مەڕەک ناگاتە لای ئەو سەرسام دەبێت ، ئاغا پێی دەڵێ نەتتوانی مەڕکان بانگ بکەیتە لای خۆت .شوانێ کە سەیردەکات مەڕکان هه موو کەوتوونەتە نیو دەڕەکەو مردوون..ئەوەش لە وبانێ خۆ هه ڵدەدرە و دەمرە کە کچە ش ئەمە دەبینێ ئەوەش خۆ هه ڵداوەتە نێو دەڕەکەو دەگاتە شوانەی ئاشق و هونەرمەند و ئەوەش وەک ئەوان دەمرە . ،
-ئەنکیدێ : ئەو کەوێ بوو خوداوەندانی سەمەر بە نەدیمیی گلگامش ئەفراندیان و دواجار بوون بە برای گیای بە گیانی .
-ماری گیاخەر : ئەو مارە بوو ..ئەو گیایەی خوارد کە گلگامش بە زەحمەتی زەر لە ژێر دەریا هێنابووی ، باوەڕ وایە کە مار بە خواردنی ئەم گیایە نەمریی بەدەس هێناوە .
-ئەشتار،عەشتار : خوداوەندی ژن ودەسە ڵاتدارو ئاشق بە دەمموزی، لە داستانی –دەمموزی و ئەشتار-سەمەریدا.
-بن دنیایە: جیهانی ژەرەوە لە ئەفسانە سەمەریکان ، ئەو جیهانەیە کە دەمموزی شەش مانگ تەدا دەس بە سەرە .
-نەورەزو سەری ساڵ :ەڕەژی هاتنە دەرەوەی دەممـوزی لە جیهـانی ژیرەوەو بن دنیایە دەکاتە ەڕەژیەکەمی سەری ساڵی سەمەری و دەکاتە ەڕەژی نەورەزی ئەمە . هه ر ئەمەش کە.(مەلای جزیری) لە شیعرەکدا دەفەرموو : نەورەزو سەری سالە دلا .
کراسی ئاسودەیی : شیعرەکی دی ئەمەیە و هه رلە فەیسبوکەکەم باوە بووە تەوە .
ژنە مەیفرەش : ئەوژنەبوو کە گلگامش لە ەڕگای گەڕان بە دوای گیای نەمریدا توشی بوو، لە مە یخانەیەکدا کاری دەکرد، کە زانی گلگامش

بەدوای گیایی نەمریدا دەگەڕێ ، زانی کارەکی بەهودەدەکات کەوتە ئامۆژگاری کردنی و گوتی : گلگامش بۆ دەست بە سەری منداڵی کەت دابینەو دەستی ژنە خۆشەویستەکەت بگرێ بەختیاری لێ وەندەرێ .
-سێ سێو : ئەو سێوانە بوون لە بە هەشتی پەریان دایان بە(میر مح) بە ئەوەی هەتا ئەو سێوانەی لابە نەمرێ ، بەڵام : میرمح بە سەزی مرۆڤ بوون دواجار هەر سێ سێو دەدەنێ و دەمرێ .
-سیزیف : سیسیفەس بە پێی ئەفسانە ئەغریقیەکان یەکێ لە پیاوە هەر فێلبازەکان بوو، توانی خوداوەندی مردن ثاناتەس لە خشتە بەرێ ، بەم هۆیە خوداوەندی گەورە زیوس لێی تووڕە بوو ، بۆیە سزای دا کە بەردێکی گەورە بگەیەنێتە سەر لوتکە ، هەموو جارێک کە بەردەکەی دەگەیاندە نزیک لوتکە بەرد غلۆردەبووەوە..بە هوی بەردەوامی ئەم هەنان و بردنە بووە هەمای عەزابدانی هەمیشەیی .
– دەنکیشێت :پیاوێکی لەسەو لاوازی تەمەن پەنجا ساڵەیە، بە هۆی خوێندنەوەی زۆر زۆر نە هەناوە و بەزەریش کتێبی سوارچاکان دە خوێنێتەوە و دەیەوە هەژگاری ئەوان بژێنیتەوە ، لەسەدەی شانزە دا دەژێ و لە ئیسپانیا ،لەخەی دەگەڕێ و خودە دەکاتە سەرو زرە دەپۆشە و ئیسپیکی لێ پەیدا دەکات و کەنە شمشیرێکی ژەنگاوی باوانی دەگرێتە دەست و دەچیتە شەڕی – ئاشی با – یان .دەیەوە یارمەتی هەژارو هەتیوان بدات .ئێستا ئەو پیاوە نموونەی پاڵەوانی خەیاڵ پڵاوی لە واقیع دابڕاوە .
-نیقاپۆش ؛ ژنە پاڵەوانێکی نەسو ئەفسانەی کوردیو بە دوای پیاوێکدا دەگەڕێ کە لە بەردەمی ئەشکەوت جلەوی ئەسپەکەی بە بگرێ و ئەویش بچێتە شەڕی دیوان و تەپەی براکەی لە چل دێوان بکاتەوە .
-مەستوورە : ژنە شاعیرو مێژوونووسی کوردە مەستوورە ، ژنەکە لە ماڵباتی ئەردەلانیەکانو زەرەش لەهاتووە ، لە شەعرەکدا باسی خەی دەکات ودەنووسە : ئەو سەڕی هیژای تاجە .
– ئەحمەد پاشای عوسمانی – گەرماو –عەبدال خان :ئەحمەد پاشای عوسمانی لە ساڵی ١٦٠٥ دا سەردانی شاری بەدلیس دەکات کە عەبدال خانی کورد تێدا حاکم دەبێت ، لەو سەردانە عەبداڵ خان پیشوازیەکی شاهانە لە ئەحمەدپاشا دەکات و شارە پیشکەوتووەکەی خەی پیشان دەدات ، یەکە لە و پێشکەوتنانە گەرمای بەدلیس دەبیت ، ئەحمەد پاشا کە گەرماوە کە دەبینە سەرسام دەبێت و دەست بە ئاسمان هەڵدەبەی و دپاڕێتەوە و دەڵێ : خودایە گەرماوەکی ئاوا لە ئێستە مبەڵ هەبوایە چی دەبوو !!؟ دواجار ئەحمەد پاشا نە چوو گەرماوەکی ئاوا لە ئێستەمبەڵ دروست بکات لەشکری هەنا و شارەکەی وەران کرد !!
– تۆپ – وەستا ئەجەب : پاشای ئەواندز پاشای گەورە کە بەتەمای

دروستکردنی دەوڵەتی کوردستان بوو، لەگەڵ محەمەد عەلی پاشای میسر هەککەوت بوو بۆئەم مەبەستە ، هەر ربەیە دێزانی پێویستی بە لەشکری بە هێزو چەکدار دەبێت بۆ ئەم مەبەستە وەستا ڕەجەبی هێناو چەکی پی دروستکرد ..ئێستاش ئەو تۆپانە نمونەیان ماوە لە ڕواندزو لە بەغدا .

– هە لەبجە و شنگال وکەبانێ و سنە: شارو دێی هە ڕچوار ئاڵی کوردستانن و هەمای شارو دێی غەدر لێکراوو وێرانکراون بەدست داگیر کەران و کارەساتی گەورەی تێیاندا ڕووی داوە.

-ئێزدیها : لە ئەفسانە کوردیەکان زەر جار ئێزدیها بەری ئاو لە شارێک دەگرێ و ئاو بەرنادات و هەر ڕۆژی دەبێ کچێکی جوان و ئازاوە بە سنیەک خواردنی زەرەوەی بە بەرن ،..ئەوسا کەمێک ئاو بەردەدات ، تادواجار پاڵەوانی چەرکەی ئەفسانەییەکە دەیکوژێ .

هە ولێر -٩/٢٠١٨

فیلمە سینەماییەکانی پێشبڕکێی سەرکی سێیەمین فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی سلێمانی دیاریکران

مەنسوور جیهانی

فیلمە سینەماییەکانی بەشی پێشبڕکێی سەرکی "سینەمای جیهان" واتە بەرهەمە نەونەوتەوییەکانی سێیەمین فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی دیاریکران.

ناوی 16 فیلمی بەندی سینەمایی بەشی پێشبڕکێی سەرکی "سینەمای جیهان" واتە بەرهەمە نەونەوتەوییەکان لە سێیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی Slemani دیاریکران، کە بریتین لە: فیلمی سینەمایی "سێ ڕخ" واتە "سێ سیما" Three Faces لە دەرهێنانی "جەعفەر پەناهی" Jafar Panahi لە وڵاتی ئێران،

فیلمی سینەمایی "بدون تاریخ، بدون امزا" واتە "بێ مێژوو، بێ واژە" No Date، No Sign لە دەرهێنانی "وەحید جەلیلوەند" Vahid Jalilvand لە وەاتی ئێران، فیلمی سینەمایی "گوڵ نسا" GOLNESA لە دەرهێنانی "ستار چەمەنی گوڵ" Sattar Chamani Gol لە وەاتی ئێران، فیلمی سینەمایی "ئۆپەیی هەورەکان" Beyond The Clouds لە دەرهێنانی "مەجید مەجیدی" Majid Majidi لە وەاتی هیندستان، فیلمی سینەمایی "دزەکانی دووکان" Shoplifters لە دەرهێنانی "هیرەکازە کورئیدا" Hirokazu Kore-eda لە وەاتی ژاپۆن، فیلمی سینەمایی "داری هەرمیێ وەحشیێکە" The Wild Pear Tree لە دەرهێنانی "نووری بیلگێ جەیلان" Nuri Bilge Ceylan لە وەاتی تورکیا، فیلمی سینەمایی "ماگ" MUG لە دەرهێنانی "ماگورزاتا سزوموسکا" Małgorzata Szumowska لە وەاتی پۆڵەندا، فیلمی سینەمایی "خراپی پوکی تۆکیۆ" BAD POETRY TOKYO لە دەرهێنانی "ئانشول چەهان" Anshul Chauhan لە وەاتی ژاپۆن، فیلمی سینەمایی "سێ چوارەم" 3/4 لە دەرهێنانی "ایلیان موتیف" Ilian Metev لە وەاتی هەنگاریا، فیلمی سینەمایی "وەرگێڕ" THE INTERPRETER لە دەرهێنانی "ماتین شلیک" Martin Šulík بەرهەمی هاوبەشی وەاتانی ئسلۆڤاکیا، کەماری چەک و ئوستوالیا، فیلمی سینەمایی "هەتاو" THE SOWER لە دەرهێنانی "مارینێ فرانسیس" Marine Francen لە وەاتی فڕانسا، فیلمی سینەمایی "ژیانی بەوڕەی ندا کدیک" The Chaotic Life of Nada Kadic لە دەرهێنانی "مارتا هرنایز پیدال" Marta Hernaiz Pidal لە وەاتی ئیسپانیا، فیلمی سینەمایی "شیری بەبر" TIGER MILK لە دەرهێنانی "ئوتە ویلەند" Ute Wieland لە وەاتی ئیسپانیا، فیلمی سینەمایی "یەکێک لەم ڕۆژانە" ONE OF THESE DAYS لە دەرهێنانی "نەدیم تابەت" Nadim Tabet لە وەاتی لوبنان، فیلمی سینەمایی "14 تەرمە" July 14 لە دەرهێنانی "هاشم ئایدەمیر" Hashim Aydemir لە وەاتی تورکیا و هەروەها فیلمی سینەمایی "کچانی هەتاو" Girls of the Sun لە دەرهێنانی "ئیڤا هەسن" Eva Husson لە وەاتی فڕانسا.

سەیمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی لە لایەن کەمپانیای سنەمایی "مەستی فیلم" بە بەڕێوەبەرایەتی "فوئاد جەلال" بەڕێوەبەری فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی،
"مەلا بەختیار" سەرکی بەشی پشتیوانی ئەم فێستیڤاڵە و لە کەسایەتیێ بەرچاوێ سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان، "دانەر عومەر فارس" بەڕێوەبەری هونەریی و "لینا ڕەزا" بەڕێوەبەریی بەرنامەدانانی فێستیڤاڵ و هەروەها بە یارمەتی "نێچیرڤان بارزانی"

سەرۆک وەزیرانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان، وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوانی هەرێمی کوردستان و دایرەی گشتیی ڕۆشنبیری و لاوانی پاریزگای سلێمانی و بە نمایشی کۆمەڵێک فیلم لە سینەماکارانی وڵاتانی جەراوجێری جیهان، لەوانە: بەرهەمی ساڵەکانی 2017 و 2018 لە دوو بەشی پێشبڕکێی "سینەمای جیهان" (نوودوەتی) لەوانە: بەرهەمە بینەرە سینەمایی و کورتە فیلمەکانی دیکۆمێنتاریی، ئەنیمەیشن و ئەزموونی و بەشی پێشبڕکێی "سینەمای کوردی" لەوانە: بەرهەمە بینەرە سینەمایی و کورتە فیلمەکانی دیکۆمێنتاریی، ئەنیمەیشن و ئەزموونی و هەروەها کردنەوەی ڤەرکشۆپی پسپۆڕانەی سینەمایی و چەندین کۆ و کۆبوونەوەی پسپۆڕانە لە ڕۆژانی 10 تا 16ی ئۆکتۆبەری 2018 لە 5 هۆڵی "سیتی سینەما"، سینەما "سالم" و تەلاری "هونەر" لە شاری سلێمانی لە هەرێمی کوردستان بەڕێوەدەچێت.

لە لایەن ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی ئەم فیستیڤاڵەوە 14 خەڵات، لەوانە: لە بەشی پێشبڕکێی فیلمە بینەرەکانی "سینەمای جیهان" و "سینەمای کوردی" خەڵاتەکانی باشترین فیلم، باشترین دەرهێنان، باشترین سیناریۆ، باشترین بەڕێوەبەریی وێنەگرتن، باشترین مونتاژ و خەڵاتی تایبەتی ئەندامانی لێژنەی دادوەران بە هەڵبژێردراوان پێشکەش دەکرێت و لە بەشی پێشبڕکێی کورتە فیلمەکانی "سینەمای جیهان" و "سینەمای کوردی"یشدا خەڵاتەکانی باشترین فیلم، باشترین دەرهێنان و خەڵاتی تایبەتی ئەندامانی لێژنەی دادوەران بە براوەکان دەبەخشرێت. لە لایەن کۆمپانیای سینەمایی "مەستی فیلم"یش خەڵاتێک بۆ باشترین سیناریۆ پێشکەش دەکرێت و بۆ بەرهەمهێنانی ئەم کۆمپانیا سینەماییە، ئەم پێڕایە لە ساڵی داهاتوودا دەکرێتە فیلم و هەروەها 4 خەڵاتی تایبەت لە لایەن کۆمپانیای سینەمایی "مەستی فیلم" بە 4 کەسایەتیی ناودار پێشکەش دەکرێت.

هەر لەم خولەی فێستیڤاڵیشدا، خەڵاتی سینەماکاری کۆچکردووی کورد "تەها کەریمی" بکە لە مانگی خەرمانانی ساڵی 2013 لە شاری سلێمانی بە هۆی هەوداوی تەرمبێلەوە کۆچی دوایی کرد، لە لایەن بنەماڵەکەیەوە بە فیلمسازێک پێشکەش دەکرێت.

بۆ زانیاریی زیاتر:
/http://www.slemanifest.com/world-cinema

بۆ بەڕایەتی ڕاگەیاندنی گشتیی سێیەمین خولی فێستیڤاڵی نوودوەتی فیلمی سلێمانی.

کەلارێ ... ن. ریزان فەتاح

کەلارێ کەلارێ
بەرزێ لە ئاسمان دیارێ

لە کاخەز و دەزوو و داو
دروست دەکەم ناو بە ناو

هەرچەندە بە بای
کەچی دەفڕێ وەک دای

بە منداڵ و گەورانێ
مایەی خۆشی هەمووانێ

دەی منداڵە جوانەکان
وردیلە و خنجیلەکان

چی کەلارێ دەفڕێنن؟
بە ئاسمان دەیگەڕێنن

ئەوەی بزانێ چییە
هەنراوەم بۆی دیاریە

****

دوو هەنـــراوێ بە منـاڵـــان ... فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

ساڵی تازەی خوێندن

ساڵی تازەی خوێندن

چاوودێمان ڕۆشنە
ئەمسایش هەروەکو پار
نەغمەکەوتە سەرزار
لەهەمووڵا خۆشیە
سروودوگۆرانییە
دیاریێ خەندەی منا
بەخوەندنی تازەی سا
مامۆستا: ئەمەی منا
نەمامی تازەی ئەمسا
ئامادەین بەدەوگیان
زاخاودەی هەست وبیرمان
پەمان بەخشی بەدیاری
چەپکە گوڵی زانیاری
تابەڕۆشنایی خوێندن
بەدەست بنین سەرکەوتن .

-_____

پەرتووک

بە پەرتووک ڕۆشنبیرم
باشترین هاوڕێی ژینم
پڕ لەچیرۆکی خۆش
ڕووناک دەکات بیروهۆش
هاوڕێیەکی هەمنە
هەروەکو خۆر ڕۆشنە
ڕێی ڕاستم نیشان دەدات
داهاتووم ڕۆشن دەکات
ژین بە پەرتووک ڕەنگینە
هەردەم لەلام سەنگینە
بە جوانی ڕەکیان دەخەم
لەناو پەرتووکخانەکەم.

فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

دوو هەنراوە بە منالان بە بۆنەی سالی نوێی خوێندنەوە ... عەلی حەمەشید بەرزنجی

سالی تازەی خوێندن

ئەمەی خوێندکار بە بەواوە
هەنگاو دانەین بە سەرکەوتن
گشت وەستاوین لە پێشوازی
بە سالێکی تازەی خوێندن
...
دەی با هەموو بڕۆن بدەین
بە داهاتوو کەشش بکەین
بەخوێندن و بە زانیاری
کورستانمان پێشتر بخەین
...
٢٠١٨/٩/١٧

.....

یەکەم ڕۆژی قوتابخانە

منداڵان هەموو
سەر لە بەیانی
شەقامی شاریان
پڕ کرد لە جوانی
...
پڵ پڵ ڕەنگایان
دەبەی و تەکڕە بوون
هەر لە پێپوڵە و
خونچەی گوڵ دەچوون
...
وەک تابلۆیەکی
دڵگیر و شیرین
دەچوون بە خوێندن
دەم بە پێکەنین

عەلی حەمەشید بەرزنجی

جەنگ/تیرۆری جیهانگیری ئیمپریالیستەکان و رژێم و ئۆرکی رۆکخراوە مەدەنیەکانیان!

نووسینی: سەلام عەبدوللا

رۆکەوت نیە لە سەردەمی جیهانگیری سەرمایەی دارایی و بازار سەپاندنی بژاردە ئابووریەکەی(لیبرالیزمی نوێ) دوو دیاردەی لەبەرچاو بەجیهانی دەبن(1-رووتە تیرۆریستە ئیسلامیەکان لە رۆژهەلاتی ناوین دەستی بالایان دەبێت و بە(هەرشە لە ئاسایشی جیهانی)باسدەکرێت. سوپاس بە نعوم چۆمسکی و چەندین ئەندامی کۆنگریسی ئەمریکی کە بە ئاشکرا رایانگەیاند(قاعیدە و داعش بەرهەمی سیاستی ئەمریکییە. 2- رۆکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی) و پێکەوە جیهان بەرەو نائارامی و عەسکەرتاری و جەنگ و تیرۆر دەبەن. من بە پێکەنین ناوێم(ململانی ئەمە لەسەر ئاستی جیهان لەگەڵ 500کەس کە بەنیان یان نەبوونیان هیچ لە ژیان ناگۆڕێت. ئەو مرۆڤخۆرانە پێویستیان بە ئەمایە نەک ئەمە بەوان، بەناوی ئەوان توانیویانە خەیان بە باشترین و چێترین شێوەی دەسکەوت و ئابووری و سیاستی دیکتاتۆری خەیان رۆکبخەن و ئەمەش لەناو پڕتەوازی، پڕاوەزخستنی یەکتر، بەرچاوتاریکی و نەزانی، هاوپەیمانی خەفرۆشانە ئەگلەینەوە).

لەچوارچێوەی(Think-Thank)ی هاوبەشی هەردوو حزبی(کۆماری و دیموکرات)ئەمریکا، رۆناڵد ریگان لە 1983ندوقی نیشتمانی بۆ دیموکراسی(NED- نید)یان وەک رۆکخراوەکی ناحکومی و کۆمەگەی مەدەنی سەربەخۆ دامەزراند. کۆنگرەسی ئەمریکی ومڵیاردەر(جۆرج سۆرۆس) لە چوارچێوەی ئۆرک و نەخشەکانی سیاستی وەزارەتی دەرەوە(cia)، خەرجییەکانی بە ربەی 100ملیون دۆلار دابیندەکات. مەبەست لە دامەزراندنی ئەم رۆکخراوە" بە پشتیوانیکردنی رۆکخراوە

دیموکراسییەکان لە جیهانە شانبەشانی ئەم ڕێکخراوە، ڕێکخراوی(وەکالەتی ئەمریکی بۆ گەشەپێدانی نێودەوڵەتی-USAID-
)و(Freedom Hause)لە 90 وڵات چالاکن.

بەرپرسانی ئەم ڕێکخراوانە بریتین لە(ئێندامانی کۆن و نوێی کۆنگریس، وەزارەتی دەرەوە، ئەنجومەنی چاودێری کۆمپانیەکان وەک-ئیکسون، بۆینگ، فۆرت…هتد)و بەرپرسیارێتیەکیان لەنێوان حکومەت، کۆمپانیا زلهێزەکان و ڕێکخراوە ناحکومیکان دەگەڕێنن. بە نموونە ئێستا ئەنجومەنی(نید) کە بە(سپەنسەری شەشی ڕەنگەکان)ناودەبرێت بریتین لە:
• پڕۆفیسەر فۆکۆیاما(نووسەر، سیاسەتمەدار و ئابووریناس- کۆتایی مێژوو-)
• ئەلیوت ئەبرامز(جێگری ڕاوێژکاری ئاسایشی نەتەوەیی لە ئیدارەی بوش بۆ کاروباری ڕۆژهەڵاتی ناوین.)
• مادلین ئەلبرایت(وەزیری پێشووی دەرەوی ئەمریکا)
• مویسیس نەعیم(وەزیری بازرگانی و پیشەسازی ڤەنزویلا لە 2005-2006
• ڕۆبەرت زۆلیگ(جێگری سەرۆکی گروپی گەدمان سایکس)
(نید) لە پشت ڕێکخراوە ناحکومەییەکان(ngo) و حزبە"ئۆپۆزیتسیون"کانی شیشان، لیبیا، سوریا، ئۆکراین، ڤەنزویلا، یەمەن، ئیران، هەنگ کەنگ، تبت، روسیا، کوبا، ئۆکوادۆر، هایتی و پۆلیقیا بە پارە، ڕاگەیاندن، ڕێکخستن، ڕاپۆرت، کۆنفرانس، خولی فێرکردن و وەرگ شۆپکانیان ڕاوەستاوە.
لەم بارەیەوە چی دەوترێت:
میشیل شوسودوفسکی(پڕۆفیسور لە زانکۆ اوتاوا لە کەنەدا) دەڵێت:
ئەو پارەیە ڕەگەزەکە لە ڕەگەزەکانی دروستکردنی ئۆپۆزیتسیون.
هەروا لە ساڵی 2003، ڕۆند پاول(ئێندامی حزبی کۆماری ئەمریکا)چالاکیەکانی ئەم ڕێکخراوە بە(نایاسایی)ناوبرد.
– ئیڤ مورالیس(سەرۆک حکومەتی پۆلیقیا) پەیوەندی تەلەفۆنی لەنێوان ڕێکخراوەی خۆپیشاندانەکە و سەفارەتی ئەمریکی. هەروا پاشان حکومەت و کرێکارانی کۆرتی کشتوکاڵی توانیان پاش بەرنامەی هاریکاری دارایی لە پێناو دیموکراسی، کۆمپانیای(کیمونکس)ی ئەمریکی شاربەدەر بکەن
– ڕۆژنامەیەکی ئۆکوادۆر دونووسێت: 4 ڕێکخراو ناحکومی بە بڕی 1.8ملیون دۆلار سوودمەندبوون.
– لە پاش بومەلەرزەکەی هایتی ساڵی2010، سەرۆکی حکومەتکەی(ئەرستید) دەبینێت زەربەی هاوکارییەکان بە حکومەتکەی، دەوات بە ڕێکخراوە ناحکومییەکان و ئۆپۆزیتسیون!

– لە 2013 پارەی هەردوو رێکخراوە ئەمریکییەکە بە وەتانی ئەمریکای لاتین گەیشتە 60 ملیون دۆلار.
– بڕیارپرسەکانی(وەکالەتی گەشەپێدان نیودەوڵەتی) تاوانبارن بە دەستوەردانی سیاسی لە وەتێک خاوەن سەروەری و لەوانە دەستوەردانی بڕەوبڕی ناوچەکە(مارک فایرستاین). بە بۆچوونی ئیڤا کولینجیر(ڕۆژنامەنووسی فەنزوێلی) فایرستاین لەساڵی2013چاوی بە کەسایەتیکانی ئۆپۆزیتسیونە راستڕەوکان وەک ماریا کۆرینا ماتشادۆ، خۆلیو بۆرخیس و ڕامۆن و سیاسەتمەداری ستراتیژی خوان خوسێ ڕیندون بە داشتنی پلانی هەڵوەشاندنی حکومەتی فەنزوێلا.
– لە لیبیا ڕێکخراوەکانی ngoو ڕاپۆرتکارانی کەمەگەی مەدەنی لە مانگی2/2011دەستیانکرد بە دروستکردنی نائارامی: بە مەبەستی ڕوخاندنی قەزافی، بەنهێنی چەک بە چەکدارکردنی ئۆپۆزیتسیون دەنێردرا. ڕێکخراوگەلی جیهانی وەک(ICC) بە بەکارهێنانی زانیارییەکانی ڕێکخراوە ناحکومیەکانیان بەکارهێنا بە ژەهراویکردنی ڕای گشتی و هەر لەم کاتەشدا ناتە دەستی بە خۆئامادەکردن دەکرد بۆ بەردومانکردنی بڕفراوان وەاتەکە. هەر کە بەردمانکردنەکە دەستی پێکرد، کەماندۆ تایبەتەکانیش ئۆرکەکانی خۆیان جێبەجێ دەکرد. بەم شێوەیە(هێزی لیڤیاتانی)و(سیستەمەکانی ئەدمینیستراتۆر)دەستبەدەست کارەکانی یەکتر تەواودەکەن.
– دەستوەردان لە هەڵبژاردنی ڕوسیا. پشتیوانیکردنی(Golos) ی ڕوسی. ئاگەر وەاتەک دەست لە هەڵبژاردنی ئەمریکا تەوەردات، ئەوا لەوانەیە کەسەکان بۆ لەسێدارەدان یان زیندانی هەتاهەتایی سزابدرێت یان هەرشی چەکداری بەسەر ئەو وەاتە بکەن!
– پشتیوانیکردنی ڕێکخراوەکانی ngoلە میسر وەک 6ئاپرل، ئانتسار قازی و بزووتنەوەی لاوان لە یەمەن، ناوەندی مافی مرۆڤ لە بەحرەین0لە 1983دامەزراو بە پارە پشتیوانیان کرد).
– پشتیوانیکردنی ڕێکخراوە ناحکومیەکان، ڕاستڕەوکانی ئۆکراین لە (Maidan)ی کیف،
– پشتیوانیکردنی ngo لە بورما.
– هەوڵی نائارامی لە مۆلایو.
– هەوڵی دا "بۆهاری عەرەبی" لە روسیای سپی بەرگای ڕێکخراوە ناحکومیەکان دەستپێبکات ودەستاتی ئالکسندەر لوکاشینکو بروخێنن.
– پشتیکوانیکردنی تیرۆریستەکانی شیشان لە قەوقاز

– ویکیلیکس بڕووسکەکانی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا باوکردەوە کە باس لە چاکییەکانی وەکالەتی گەشەپێدان نیودەوڵەتی دەکات لە فەنزویلا و لەوانە گەشەپێدانی ستراتیژی دژ بە حکومەتی فەنزوێلا و

دووپـــاتی ئەو هاریکـــاری دارایی دەکـــات بۆ بەهێـــزکردنی خێپیشاندانەکانی ساڵی 2009.
• دانـبیتەن(بەرهەوبەری پێیوەندییە نیودەوڵەتییەکـان لە ناوەنـدی ئابووری و سیاسەت-CEPR- لە واشینتون دەڵێت: پارێکان لە ئەمریکای لاتین بۆ سەندیکای کرێکاران لە فەنزویلا(CTV) ڕەیشت کە ڕۆڵی سەرەکی هەبوو لە کودەتاکەی 2002 و ئەو کەسایەتی و ڕێکخراوانە کە ئاژاوە لە وەاتەکەیان دەنێنەوە.
• دژایەتیکردنی شوعییەت و هەزی چەپ بە گشتی و بەکردەوە لە دژی دەسەاتی ساندنیست لە نیکاراگوا.
• لە 1984-1985پشتیوانیکردنی ڕێکخراوی خوێندکاری راستڕەو و ئەنتی کۆمونیست لە فەرەنسا(Unionnational inter-univsitaire) بە بڕی 575.000دۆلار و (بڕڕی ناسیونال)راستڕەو. بەهۆی ئاشکراکردنی ئەم هاریکارییە لایەن ڕۆژنامەی(لیبرلتسیون) ڕێکخراوی (نید)هۆدی هۆدی پشتیوانیکردنەکەی راگرت.
• دژ بە وەاتی چین، پشتیوانیکردنی دالای لاما(هاوڕی میگویل سیرانو-سەرۆکی حزبی ناسیونال سۆسیالیزمی شیلی-) و ناڕازایەتییەکانی تبتییەکان لەناو لە دەرەوەی تیبت کردو دەکەن. لەم چوارچێوەیە پشتیوانی(ICT- کەمپەینی جیهانی بۆ تبت ساڵی 1988لە واشنتون دامەزرا). دکتەر میشائیل پرسبەری لە پەیمانگەی هودسن سەبارەت بە ناڕازایەتیەکان لە چین وتی: هەمووی تاوانی ئەمریکا نیە، بەڵام راستە بەشی زۆری تاونی ئەمریکایە).
•
• پشتیوانیکردنی وەاتەکیان لە بزووتنەوە تیرڕیستەکانی جیهان، بە نموونە: مارام غەندیل(سەفیری بریتانی لە ئەنگۆلا دەنووسێت(سافیمبی دەندیەکە، بەهۆی شەهوەتی بۆ دەسەات، نەهامەتیەکی گەورەی بۆ گەلەکەی هێنا)، بەڵام ئەمریکا پشتیوانی(جۆناس سافمبی) کرد لە جەنگ دژی نیلسون ماندیلا؛، پشتیوانی قاعیدە، تالبان، حکومەتی سعودیەی عەڕەبی و وەاتانی کەنداو(گەنداو)، حکومەتی فاشیستی بینۆشیت، کۆنتراکانی نیکاراگوا…هتد.
• غراهام فرلر(کارمەند لە بەشتی شیکاری ئەستخباراتی ئەمریکی دەڵێ: بەوام وایە ئەمریکا داهێنەری سەرەکی داعشە) و بەهەمان شێوە(نەعوم چەمسکی وای وت)، ژەنەرال ویسلی کلارک و سەرەکی هاوپەیمانی ناتۆ لە1997-2000 لە کەناڵی cnnوتی: (ئەمە داعشمان دروستکرد بۆ لەناوبردنی حزب اللە)، هیلاری کلنتون(ئەمە موجاهیدەکانمان دروستکرد بۆ بەکارهێنانیان لە جەنگکان)، سیناتەر(راند پاول)یش لە کفتوگۆی سی ئین ئین وتی: ئەمە چەکدارکرد).

• ولیام بلوم(مێژوونووسی ئەمریکی لێبواری کاری موخابەراتی)لە کتێبەکەی(الدولە المارقە)، دەنووسێت: پاش ئابرووبردنەکەی(ووترغیت) سی ئای ئی ناچار بوو کار(قیزەونەکانی) بە رێکخراوکی نوێ بسپێرێت، رێکخراوێک دەنگکی(جوانی) هەبێت و ناویان لێنا(ێندوقی نیشتمانی بۆ دیموکراسی-نید) و بیرکەکە ئەو بوو، ێندوقەکە بە ئاشکرا ئەو کارانە ئەنجام بدات کە(سی.ئای.ئی) لە دژیان سایی رابردوودا بۆ نهێنی ئەنجامیانی دەدا. بۆچوونی بلوم(ئەم رێکخراوە لە 1980دەستی باکای هەبوو لە ئیرانغیت). نووسەر بۆچوونی ئاڵن ڤاینشتاین-یەکەم سەرۆک و بەشداربوو لە دامەزرانەیNED-دەهێنێتەوە: (زۆربەی ئەو کارانە کە ئیمرۆ ئەنجامی دەدەین، وەکالەتی ئەستخباراتی ئەمریکی پێش 25ساڵ ئەنجامیانی دەدا).
• پشتیوانی 90 رێکخراوی ناحکومی لە میسر لەلایەن وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا لە مانکی4/2011 بە بڕی 14ملیون دۆلار
• پشتیوانیکردنی ژەنەرال سووری (ریاز ئەسعەد)و مەشقکردنی جەماعەتەکەی لەسەر زەوی تورکیا.
هاوکاتی ئەمریک ولیام بلوم دەنووسێت: ئەگەر من سەرکی ئەمریکابم، لە ماوەی چوار رۆژ سنورم بە تیرۆر دادەنا:
• یەکەم رۆژ داوای لێبوردنم لە بەرپرسانکان و هەتیوەکان و ملیونان مرۆڤی تر دەکرد کە بەهۆی ئیمبراتۆریەتی ئەمریکا ئاستی بژێویان گەیشتە ئاوپێی هەژاری.
• دووهەم رۆژ رایدەگەیەنم کە دەستوەردانی ئەمریکا لە جیهان کۆتاییهات و ئیسرائیل چیتر 51ئەستێرەی ئاڵای ئەمریکا نیە، بەڵکو وەاتێکی دەرکیە.
• لە رۆژی سێهەم بودجەی سەربازی بە رێژەی 90%کەمدەکرد و ئەم بڕە پارەیە وەک قەرەبووکردنی قوربانیانی ئەمریکا لە جیهان خەرجدەکرد.
• چوارەم رۆژ تیرۆرم دەکەن.
ئەمریکا-ناتۆ بەرگای ngoبشێوی لە جیهان دروستدەکەن و خزمەت بە جەنگ و تیرۆر و سەرلەنوێ دابەشکردنی جیهان دەکەن بەناو"دیموکراسی و مافی مرۆڤ"، بەڵام هەروا بیان بەسەر نەچووە و موقامەتکی ئینسانی و مەزن روبەرووبیان دەبێتەوە بە نموونە لە ئەمریکای لاتین بەهۆی هوشیاری هاوکاتیان و بەهێزی بەرەی چەپ و شوعیەکان شکستیان پێهێناوە. ئایا بۆچی رێکخراوە ناحکومیەکان ، "ئۆپۆزیتسیون" و رۆژنامە و گۆڤارە"سەربەخۆ"کانی کوردستان لەبەرامبەر ئەو راستیانە بەدەنگن؟ ئایا ئەو بەدەنگیە پێیوەندی نیە بە خەرجی؟ ئایا ئەو بەرزانە راستی بە خەڵک دەگەیەنن یان خەڵک جەواشەدەکەن؟! ئایا بەشێک نین لە تیرۆر و گەندەڵی و زوڵمی

چۆسەنەران؟!

پەیامنێرانی بێسنوور :

لەو پەیامنێرانی بێسنوور وەك رێكخراوێكی" بڵاین" بۆ رۆژنامەنووسان دەناسرێت، بەڵام بەراستێ بڵاینن و تاقە خەمیان ئازادی كاری رۆژنامەگەریە؟
لە وتارێكی (یان مایەر) لە سایتی (ئەمریكا 21 رۆژی 4/5/2010)هاتووە: لە رابردوودا رێكخراوێ ناحكومیەكان وەك رێكخراوی پەیامنێرانی بێسنوور و رێكخراوی مافی مرۆڤی ئەمریكی(HRW) پێش هەموو شتێك هەرش بە حكومەتێ پێشكەوتنخوازەكان دەكەن، بەڵام هەمان كات لەبەردەم پێشلكردنی مافی مرۆڤ لەلایەن حكومەتێ هاوپەیمانەكانی رۆژئاوا وەك كۆلەمبیا، مەكسیكۆ و توركیا بێ وریایی وە هەڵویست دەردەبڕێت. ئەم رێكخراوێ بە دوژمنانی ئازادی میدیا دەژمێت(دەندێ)، بە نموونێ لە كۆلەمبیا بە سەرۆك ئۆلڤارێ ئۆروبی نا، بەڵكو بە چەكدارێ شوعیەكان(FARC) دەژمێت(دەندێ)و بەدەنگی هەندێ بژێرێت لەبارەی بارودۆخی كارساتئامێزی سیسیوئیكۆنامی زەربەی خەڵكی وڵاتەكە.)
ئەم رێكخراوێ وەك زەربەی رێكخراوەكانی"كۆمەڵگەی مەدەنی" لە وڵاتێ جەربەجەرەكان لەلایەن وەزارەتی دەرەوەی ئەمریكا یان ملیاردەرەكانەوە وەك (جەرج سۆرۆس)وە بە مەرجی خزمەتكردنی ئامانجەكانیان پشتیوانی دەكرێن. سۆرۆس بە نموونێ وەك لە رۆژنامەی(فرایتاگ) هاتووە: ملیاردەر سۆرۆس بۆرگەای جامبازی دارایی‌وە لە دژی وڵاتاندا، دەوەڵەمەندو بەناوبانگ بوو.لە1992 كاتی كێبرێكی لەگەل (فوند) كرد، ئۆژنەی بانقی بریتانیای شكاند و نزیكەی یەك ملیارد دەلاری قازانج كرد. ئەو بەڵ پارەیە لە گیرفانی هاوڵاتی بریتانی دەركرا…هەروا لەگەل رێبی(رووسی)یش بەهەمان شێوە…سۆرۆس لەپشت بەناوە" شەرشە رەنگاەكان بوو وەك شەشی گوڵاە لە جەرجیا، شەشی پرتەقاڵی لە ئۆكرانیا و شەشی نەرگس لە قیرغستان) و ئەمرۆش وەك چالاكترین و گەورەترین كەسایەتی بە دوژمنایەتی رووسیا دەژمەردرێت.
پیتر شۆل-لاتور لە كتێبەكەی (Russland im , 2007)بە وردی باسی پەیوەندی سۆرۆس و رێكخراوی گۆشپەدانی ئەمریكی یان دەزگای نیشتمانی دیموكراسی دەكات و چۆن پێكەوە ملیونان دەلاریان تەرخان كرد بە فشاری راگەیاندن و بە ملیونەها بەیاننامە، نامیلكەیان بڵاوكردەوە و خەرجی كەنالی تەلەفزیزیون و رادیو یان بە خولی فێركردنی ناوەندی هەرشی چەكدارانەلەلایەن خودی (جەرج

سەرس)ورەکخراوەکی(Open Society Fundation- دەزگای کۆمەگی کراوە).
لە بەدواچووەکی رۆژنامەی(یونگە ڤێت) کە لە ڤیکیپیدیا بەاوکراوەتەوە لۆژرناوی(کە دارایی پەیامنەرانی بەسنوور دابیندەکات؟ سەرس و پشسازی چەك؟ هاتووە: پەیامنەرانی بەسنوور لەلایەن موەتی ملیاردەری ئەمریکی(جەرج سەرس)وە پشتیوانی دارایی دەکرێت، بە ملیونان دەلار پشتیوانی لە سەندیکای سەلیدارنەی پەلەنی دەکرد و بەهەمان شێوە رەکخراوی(NED)ئەم کارەی دەکرد. هەروا پشتیوانی لە لایەن لەلایەن خاوەن چەکسازی فەرەنسی سیرجی داسولت و کەمپانیای فیفیندی و ملیاردەر فرانکسەس پینوالت دەکرا .

ئەم رەکخراوە (DED) لە رەساکانی هەل قەستنەوەی بەنەکان دەرنەچووە. بەهەی سیاسەتی شەئنگیزی ناتە لە دژایەتیکردنی رووسیا و وەك بەشەك لە هەوڵی زیندووکردنەوەی جەنگی سارد و گەرمکردنی بازاڕی چەکسازی و کەشوهەوای ملیتاریستی لە دنیا، بەبەنەی وەرزشکاری لە(سەشی)ساڵی 2014، هاوشانی رەکخراوی مافی مرۆڤی ئەمریکی دەستیان کرد بە هەرش لە سەر رووسیا و بە(خراپترین بارودۆخی مافی مرۆڤ لە رووسیا لە دەیان ساڵی رابردوو)وەسفکرد) رۆژنامەی 0.لەی مەند دیبلەماتی)فەرەنسی لە مانشەکی مانکی 7/2007نووسیوەتی(دارایی پەیامنەرانی بەسنوور لەلایەن- نیەد، سی.ئای.ئەی-و حکومەتی ئەمریکییەوە دابیندەکرێت) هەر لەو وتارەشدا ئاماژە بە پرسیارەکی گەڤاری(Blauer Bote Magazin)دەکرێت(ئایا پەیامنەرانی بەسنوور بەشەکی نەپچراون لە هەزی رۆژنامەنووسانی ناتە؟) و لە سایتی (ترەند ئەنلاین)یش وتارەکی نووسەر(ernard Schmid)لە مانگی 6/2016بەاوکروەتەوە و تەدا هاتووە: سەرەکی پەیامنەرانی بەسنوور (رەبیرت مینراد)لە 2014بە پشتیوانی حزبی رەگەزپەرەست(بەرەی ناسیونال) هەبژەردرا و بوو بە پارەزەری شاری(beziers). لە 27،28 و29/5/2016 حزب و نزیکەی 2000ئەندامی لایەنە راستەوەکانی فەرەنسا لەم شارە کەبوونەوە بە کارکردن لەسەر بەرنامەی 51خاڵ بە دامەزراندنی بزووتنەوەکی نوە بەناو(متمانەت هەبەت بە داواکردنی مافەکانت). لە خاڵە گرنگەکانیان بە نموونە(هەوشاندنی 2رەگەزنامەیی بەجگە لە هاوڵاتیە ئەروپییەکان و هەوشاندنی مافی بەیەکگەیشتنی ئەندامانی خەزانە پەنابەرەکان، قەدەغەکردین مافی مانگرتن، درێژکردنی کاتی کارکردن و دواخستنی تەمەنی خانەنشینی لە 62ساڵ خزمەت بە 65ساڵ خزمەت، کار و خانوو یەکەمجار بە فەرەنسییەکان، …هتد.

دیارە ساڵی 2007، ساڵکی ڕەش بووە بە ڕکخراوی(پەیامنەرانی بێسنوور). ئیلکە گرەس و ئیکارد زیکر لە 3/2/2007 وتارە بەناودکنەوە بەناوی(ئەرکی بگەوچاندن: پەیامنەرانی بێسنوور پارە لە ئەمریکا وەردەگرن) لە ڕۆژنامەی (یونگە ڤێت، 1/8/2007)و دەنووسن: لە شەوی27/5/2007کەناڵی کەرتی تایبەتی(RCTV)لە پەخشکردن ڕاگیرا، نوێنەرانی ڕکخراوی پاریسی بە پاراستنی مافی مرۆڤ(پەیامنەرانی بێسنوور)لە نووسینگەی کەناڵەکە لە کاراکاس بوون)
ئەم دوو نووسەرە بە ڕوونی خزمەتکاری پەیامنەرانی بێسنوور بە سیاسەتی ئەمریکی و هەزە ڕاستڕەو و کۆنەپارێستکان ڕوونتر دکەنەوە: (بەجگە لە فەنزویلا، کوبا لە فکەسی ئەم ڕکخراوەیە: کوبا بە گوڕەی ڕاپۆرتکەیان لە 2007ی ئەم ڕکخراوە پاریسیە دەنووسن>>دووهەم زیندانە بە ڕۆژنامەنووسان لە جیهان<ستەپ، ستەپ!

ئەمڕە هەواڵک لە سایتی ئاوێنە و ڤیدیوێک لە یوتوبم بینی، تێدا ڕکخراوی(ستوپ دژە گندەڵی بە هاوکاری ڕکخراوی ئەمریکیNED) بەبڕنی بەناوکردنی دوا ڕاپۆرتی ساڵانەی پڕۆژەکەیان(بەهەڵزکردنی لەپرسینەوەو دەسەاتی یاسا لە هەرێمی کوردستان)، خەاتیان دابشکرد. وەک لە هەواڵکە هاتووە(لەنێو 22میدیای لەسەر دەسیەی گندەڵی، ئاوێنە بە پلەی یەکەم دیاریکردووە.). لەڕە دووبارە پرسیار هەیە: کە لە پشت سەرنووسەری گۆڤار و ڕۆژنامە و ڕکخراوە مەدەنیەکان ڕاوەستاوە؟ ڕۆژنامەنووسەکان چی دەکەن لەلای قونسولی ئەمریکی لە کاتکدا ڕۆژنامەنووسە ئەمریکیەکان و ئەمنستی ئینترناسیونال و چەندی ڕکخراوی تر حکومەتی ئەمریکی بە پێشلکاری مافی ئازادی ڕۆژنامەگەری و تاک تەمەتبارەکەن؟! بە نموونە(وەزارەتی دادی ئەمریکی جاسووسی لەسەر پەیوەندییە تەلەفەنیەکانی ئاژانسی AP دەکەن-14/5/2013) بەچی هیچ ڕخنەیەک ئاراستەی سیاسەتی تیرەریستی هاوپەیمانان ناکەن بەنام خەریك دوورگەیەکن(کەریای باکوور)کە دەیان ساڵە خەڵك هیچ هەواڵکی نازانێت؟ بەچی باسی ڕەبی ئەمریکی ناکەن لە دامەزراندن و بەهەڵزکردنی قاعیدە و داعش بەنام وەک(…) دەرژێنەوە بەسەر شوعیەکان؟!

بەهەی جەهڵەوە بەت یان بە هوشیاری، زەرەك لە ڕۆژنامەنووس، نووسەر و ڕکخراوکانی کەمەگەی مەدەنی کاری جەواشکاری قیزەون دەکەن و(خەرجی وەردەگرن)لە ڕکخراوگەلکی گندەڵ، ئاژاوەچی کە جەنگ و تیرەر لەجیهان بەاودکەنەوە و هەرگیز بەلایەن نین و ڕکخراوی

ئەمریکی(National Endowment for Democracy)کە کورتکراوەکەی(NED)ە وەك نموونە دەهێنمەوە و چەن بۆشکە لە (تینك-تانك) و پاشان رێکخراوێك لە چوارچێوەی ستراتیژی سیاسەتی دەرەوەی ئەمریکا و دژایەتی کۆمونیزم دەکات:
ئەگەر ستافەر سەبەری (سی ئای ئەی)یە، ئەوا NED رووی یاسایی و دارایییەکەیە. ئەگەر هەر کەسێك گومانی هەبوو لەوەی کە ئاژاوەکان لە فینزویلا ئەمریکای لەپشتەوەیە، ئەستا ئەو گومانە رەویەوە: گەورەترین ئاژانسی جیهانی(AP- لە 1848وە دامەزراوەو ئەستا 280 نووسینگەی هەیە لە جیهان) بەگەی بەاوکردەوە لەسەر ئەوەی وەزارەتی دەرەوەو و(NED) لە ساڵی 2013 بڕی 7،6ملیۆن دۆلار بە گروپە ئۆپۆزیتسیونەکانی فینزویلایان خەرجکردووە. دوو کەسایەتی گەورەی ئۆپۆزیتسیون(لیونارد لەپیتس و ماریا کۆرینا ماچودا) لە فێبروەری رابردوو لە هەمووان زیاتر بانگەوازیان بە توندوتیژی دەکرد بە ئەوەی دەسەاتی مادورە بوخێنن, پێویەندی بە جاسوسەتی بە ئەمریکاوە هەیە. NEDو ئاژانسی جیهانی ئەمریکی بە گشپێدان(USAID) بە پارەکیان گیاندەتە حزبی(Primero Justici)و حزبی(Voluntad Popular) و رێکخراو ناحکومی(Sumate).
لە وتارەکەی رۆژنامەی گرانمای حزبی شوعی کوبا بەناوی(ئەمریکا خەرجی توندوتیژیەکان لە فەنزویلا دەدات) ئەم زانیاریەش هاتووە: (حکومەتی پاڵیفی رێکخراوی گشپێدانی ئەمریکی(USAID) لە وەاتەکەی دەرکرد بەهۆی کارکردنی بە لەناوبردنی حکومەت و هاوکات حکومەتی ئیکوادەریش پشتیوانی دارایی رێکخراوی ناوبراوی قەدەغەکرد بە پێژەکان لە وەاتەکەی.

رێکخراوی(ئوساید) لەلایەن جۆن کەنەدی لە ساڵی 1961 دامەزرا و دەستی هەبوو لە کارە تێکدەرانەکانی جۆرجیا لەسەردەمی شیڤرنادزەو هاتنە سەرکاری میشائیل شکاشڤیلی لە سالی 2004و نینا بۆردژانادیس وەك سەرۆکی پەرلەمان ئەوەی لەم دۆژانە بەم دەرکەوت : رێکخراوی (WADI)یش لەگەل(ئوساید) کاردەکەن و خەرجی وەردەگرن، بەمەرجێك سوور دەزانن سەرچاوەی ئەم رێکخراوە کێیە و وبۆچی کاردەکەن .
NED چییە و کێ دایمەزراندووە و سەرکی بووە؟
بە مەبەستی لەناوبردنی"ئیمبراتۆریەتی شێ- مەبەستیان یەکێتی سوڤێت" وەك خاڵی دەستپێکی دژگا هەواگریەکان(cia ئەمریکی و IM16 ی بریتانی و ASAS ی ستڕالی)، رۆناڵد ریگان لە 1982 رێکخراویی(NED) ی دامەزراند و لە لەندەنەوە رایگەیاند. ئەم رێکخراوە هەر کەمێکی یاسایی ئەمریکی نیە یان تەنها ئامڕکی وکالەتی هەواگەری مڕکزی، بەکو دژگایەکی هاوبەش

لەبەرژەوەندی هاوکاری ئوسترالیا و بەریتانیاش کاردەکات، بەیەکەوە ریگان لە لەندەنەوە راگەیاند.
بە ئاوەژووی راستی ئەم راستیە بشاردرێتەوە، رەکخراوەکە داوای لە هاوپەیمانەکانی کرد رەکخراوی هاوشێوەی خۆی دامەزرێنن، بەم شێوەیە دەوڵەتی کەنەدی لە 1988 رەکخراوی(ناوەندی ماف و دیموکراسی)دامەزراند و کار لەسەر هایتی دەکرد و پاشان بایەخی بە ئەفغانستان دا. بەهەمان شێوە بریتانیا لە 1991 دەزگای(ویستمنستر بۆ دیموکراسی)دامەزراند و بواری کارکردنی بە ئەروپای رۆژهەڵات تەرخانکرد.
کاتێ کۆنگرەسی ئەمریکی لە 22/11/1983دەنگی بە دامەزراندی(نید)دا، نیانزانی پێشتر بە نهێنی بوونی هەبووە بە گوێرەی رێنمایەکانی سەرکایەتی. ئەم بڕگەنامەیە فەرمانی لابردنی نهێنی باش دوو دەیە لەسەر دەرکرا و کاروباری"دیبلۆماسی گشتی" رەکدەخست.

نووسەری فەرەنسی(تیری میسان- بەرپرسی سایتی ڤۆلتیر-) لە وتاری(نید رووخساری یاسایی cia)ە، پرسیار دەکان:
ئایا دەکرێت هنری کیسنجەر بەرێوبەری(NED) نوێنەری کۆمەڵگەی مەدەنی بێت؟
کاروبارەکان بەو شەفافییەتە نەبوو، چونکە هەموو کارمەندە گەورەکان کە پلەی ناوەندیان هەبوو لە ئەنجومەنی ئاسایشی نیشتمانی ئەمریکی، بەرێوبەری (نید) بوون، بە نموونە وەك(هنری کیسنجەر، فران کارلوتشی، بیرژنسکی، بول وولف ویتز) کە بە گومان وەك کەسایەتیگەلی خەباگەری ئیدیال لە پەناوی دیموکراسی نارەنە مژووەوە، بەکو وەك شێتانگەلی توندوتیژی.
دارایی(نید) بە جیا گفتوگۆی لەسەر ناکرێت، چونکە رێنمایی وەردەگرێت لە ئەنجومەنی ئاسایشی قەومی بە جێبەجێکردنی ئۆپیراتسیونی بەرفراوان لەنوان ئاژانسە هەواگریە جیاوازەکان و پارەکان لە(ئاژانسی یارمەتی جیهانی)دەگوزێتەوە بەبێ ئاوەی ئاو بێ پارانە لە حیسابەکەی دەربکەوێت تا نەخرێتە چوارچێوەی حکومی.
هەروا (نید) پارە لە cia وەردەگرێت پاش ئاوەی بەرگای کارتی تایبەتەوە سپی دەکرێتەوە لەلایەن دەزگای سمیت ریتشاردسون، دەزگای جۆن م. اولاین یان دەزگای هاری برادلی.
بە نموونە ئەمریکا نزیکەی یەك ملیارد دەلاری خەرج کردووە لەسەر حزبە سیاسیی و کۆمەڵکان لە وڵاتکی بچووك وەك کە دانیشتوانکەی 4 ملیون کەس تێناپەڕێنێت وەك لوبنان. وەزارەتی دەرەوە و(نید)نیوەی ئاو پارەیە کە تەرخانکرابوو بە لوبنان خەرج کرد و نیوەکەی تریشی cia بەنهێنی خەرجی کرد.

لە ساڵی 2003 و بە بۆنەی 20ساڵە دامەزراندنەوە، نید هەستا بە پیشاندانی سیاسی گشتی چالاکیەکانی و دەرکەوت خەرجی زیاتر لە 6000 ڕێکخراوی سیاسی و کۆمەلاتی لە وڵاتانی جیهان لە ئێستگرتووە و دامەزراندنی چەندین دەزگا و ڕێکخراو بە خێی گەیاندووە وەك سەندیکای(سەلیدارنە) لە پۆلۆنیا، میساقی 77 لە چیکسلۆڤاکیا و اتبور لە سربیا و رادیوی 92 و ڕۆژنامەی ازلوبوجنج لە یوگسلافیای جاران و زنجیرەیەك لە دەزگاکانی ڕاگەیاندنی"سەربەخۆ" لە عیراق.
NED رووی تری ڕوخساری موخابەراتی ئەمریکیە بە لەناوبردنی شوعیەت لە کیشوەری ئاسیا. ئەمە تەمەتەك نیە بخرێتە ئێستەی ئەم ڕێکخراوە، کردەوە و ڕەفتار و پەیوەندی و ئەرکەکانی پیشانی دەدات بەشکی ترسناکە لە سەپاندنی وەحشیگەری لە جیهان:
– ڕێکخراوی فەرەنسی UNI کۆنەپارێستە کە لە دژی بزووتنەوەی خوێندکاران لە 1968دامەزرا، پشتیوانی دیکتاتۆر و گەندەڵکانی ئەفریقای دەکرد. ساڵانە بە نموونە لە 1984-1985بۆی 575هەزار دۆلار لە نید وەرگرت. ئەم زانیاریە لە ڕۆژنامەیی(لیبراتسیون) بەاوکرایەوەو کۆتایی بەو گەندەیی هێنرا. نید لە دژی بەشداری حزبی شوعی فەرەنسی لە حوکمەانی بە ملیونان دۆلار پشتیوانی لە ناسیونال فرەند و ئەوانی تر کرد.
– لەسەرەتای هەشتاکاندا تینك تانکی شەرەگیزی و فراوانخوازی سیاسەتی دەرەوەی ئەمریکا بوو. ئەرکە سینترالەکەی بریتی بوو لە هەرشکردن بە سەر حکومەتە مارکسیەکانی ئەمریکای لاتین وەك حکومەتی ئیل سلڤادۆر و حکومەتی ساندنستیەکان لە نیکاراگوا و هاوکات پشتیوانی لە حزبی کرستیانە دیموکراتەکان لە شیلی کرد کە کودەتای ژەنەڕاڵ بینوشیتی لەکەوتەوە.
– لە پشکنینی نووسینگەی نید لە قاهیرە بەگەنامەی زەریان دەستکەوت بە ئەوەی (ئەخوان موسلمین) لە "شۆشی مەیدان" دەساتە بەدەست بگرێت. ئایا هەندە حزب و ڕێکخراوی ئیسلامی لە کوردستانیش بە ڕەگای نیدەوە لە خزمەتی ستراتیژی ئەمریکا کاردەکەن؟
تیبینی وتارەکەی بەم ڕستەیە کۆتایی پێدەهێنێت: (ئەو توانا بەسنوورانە بە سەرپەرشتی ئەنجوومەنی ئاسایشی نیشتمانی ئەمریکا لە ژێردەستی-نید-هەیە نەك ڕەگە نادەن بە پشتیوانی دیموکراسی، بەکو کاردەکەن ئەگەر لە هەرکوە هەبێت، ژەهرای بکەن.)
لە هەرەمی کوردستان و عیراق چەندین ڕێکخراو کاری جاسووسەتی و دژایەتی شوعیەت دەکەن(پێشی دوو ڕۆژ برادەرێکم وتی بەشداری خولێکم کردووە، لەسەرەتای داتاشاوەکیان وێنەی داس و چەکوش لەگەل کەلەسەری مرۆڤ پیشاندەدەن!) بەڵام بە خودی نید وەك پاشماوەیەکی جەنکی سارد، ڕێکخراوێکی هەیە بەناوی(سەنتەری ئەمریکی بە هاوپشتی

کرێکارانی جیهان(ACILS)!
ئایا وەزارەتی ناوخۆی هەرێم ئاگاداری ڕاپۆرتی(نید)ێ و چالاکییەکانی بڵاوەی ئاسایی بێیە لە ئاستیاندا بەدەنگن؟ ئایا نووسینگەی ڕێکخراوە ناحکومییەکان بەخێیان بەرهەمی(نید)ن؟ ئایا ڕاپۆرتی (نید) پشتڵکردنی سەروەری وڵات نیە؟ یان وڵات بە ئاگاداری حزبەکان کراوە بە خراکی گورگەکە و هیچ ناڵێن و ناکەن؟ ئایا حەق نیە داوا لە یەك بە یەکی ڕێکخراوە ناحکومییەکان و ڕۆژنامە و گۆڤارە"سەربەخۆکان" بکەین: خەرجییەکیان کە دابینی دەکات؟!(ئەبە خێیان سەرچاوە دارایییەکانیا ئاشکرا بکەن)
حەقیقەتەکمان لەبەرچاوە: سوپای ئەمریکا و چەندین وڵاتی تر لە هەرێم چالاکن و تازە"ڕێگە"بە دامەزراندنی 5 بنکەی سەربازی دراوە، کەمپانیای ئیکسون مۆبیل و شیڤرۆن و شەریکەکانیان و (بی پی)بریتانی و گلوبالی فەرەنسی و هاوشوەکانیان ساڵانەکە بست بە بستی وڵات دەپشکنێنن و بەرهەمیان هەیەو بانقی جیهانی و صندوقی دراوی جیهانیش فەرمانی خێیان دەردەکەن و حکومەتی هەرێمیش یەك بە یەکیان لە دژی ئەمە جەبهە دەکات، بەیە بارودۆخەکەمان بەم ئاستە وەرانکراوە. (نید) بەشکی ترسناکە لەو بەرنامەیە و باڵی دیبلۆماتی و سوپای تەکدانە و ئەوانەی بەناوی(دژایەتی گەندەڵی و ئازادی ڕۆژنامەگەری) وەك ڕێکخراوی (ستەپ) و هاوشوەکانی خەرجی گیرفانیان لەی وەردەگرن و ئەو ڕۆژنامە و نووسەرانە دەیاننناسن و بەدەنگیان هەڵبژاردووە و ئەوانەی دەڵێنە خزمەتی(معالی قونسلی ئەمریکی)، پێیان خۆشبێت یا نا، بەشکن لە بەرنامەی تیرۆر و جەنگ و ماوەرانی ئیمپریالیستەکان!
کەواتە:
– ستوپ (NED) و هاوشوەکانی لە کوردستان و عیراق
– ستوپ کەمپانییەکانی هاوپەیمانان لە کوردستان و عیراق!
– ستوپ سوپای ئەمریکا و هاوپەیمانان لە کوردستان وعیراق!
– ستوپ بانقی جیهانی و صندوقی دراوی جیهانی لە کوردستان و عیراق!
سوسیالیزم(شوعییەت) یان بەربەریییەت…بەهەزبەت خۆباتی شوعی و چەپ لە کوردستان و عیراق!
ژیانی عەدالەتی ئاشتی و ئازادی عەدالەتی کەمالایەتی خۆیە نیە!

سەرچاوەکان

-1
http://www.granma.cu/idiomas/aleman/unser-amerika/4sept-Vereinigte%20Staaten.html

2- تیری میسان: صندوقی نیشتمانی بۆ دیموکراسی نید" رووی یاسایی وەکالەتی هەواڵگری ناوەندی ئەمریکایە
3- Die CIA und ihr menschliches Antliz
4- Geheime Dieste Im Irak
5- "greater middle east', Bernhard Schmid
6- Die USA nehmen mit Milionen Dollar jaerich massiv Einfluss auf die medien, weltweit.

بڵوێژدانی کەمپانیای کانیبال: ستراتفۆر-Stratfor)وەك نموونە
لە 1996 یەکەك بەناوی(جورج فریدمان) کەمپانیایەکی تایبەتی بەناوی(ستراتفۆر)لە بواری لێکۆڵینەوە، هەواڵ و جیوپۆلیتیك و ئاسایش و پشتڕاستکردنەوەی جیۆپۆلەتیك و کێشکان لە جیهان دادەمەزرێنێت. ناوەکەی لە لێکدانی چەند پیتێکی یەکەمی دوو وشە بەکارهێناوە(Strategic Forecasting) کە مانای(پێشبینی ستراتیژی)یە. پسپۆرەکانی بریتین لە پۆلەتۆلەگ، ئیکۆنۆمیست و پسپۆرانی ئاسایش کە بەرگەی"هەواڵگر"و سەرچاوە نهێنییەکانیەوە لە هەموو جیهان هەڵدەویست و راوێژکاری و پێشنبیەکانی بەاودەکاتەوە. گۆڤاری (Barrons) لە 2010 بە سەبەری cia ناوی برد. ئەوەی لێژەر بڵێی ئەم تینك تانکە بوو، لە 2012 پلاتفۆرمی ویکیلیکس هەنایە سەر بڵێ: 5ملیون ئیمیلی ئەم دەزگایە بەاوکردەوە.
پەردە لەسەر رووی جۆرج فریدمان و دەزگاکەی لادرا و ئەمەش پەیامی دامەزرێنەری ستراتفۆردە بە شێوازی کارو ئەرکەکانی لە نووسینگیدا بە هاوکارێکی لە فینزویلا لە 6/دیستەمبەر/2011: ئاگەر سەرچاوەکە بەهاداربوو، دەبە بیهێنیتە ژێر رکەفی خۆت. هەنانە ژێر رکەف واتە، کۆنترۆکردنی سەرچاوەکە بە شێوەی دارایی، سیکسی یان دەروونی تا ئەو خاڵە کە ئامادەبت لەگەڵت رکبکەوێت.).
کەمپانیەکەی فریدمان لەسەر نهێنیکان دەژێ. نزیکەی 30 هەزار کەیاری هەیە و لەناویاندا سەر بە سوپای ئەمریکا، مەنیجەری صندوقی هیگیدێ، سیاسەتمەداری گەورە و کەمپانیای باناسیونالی هەیە. هەکاری بەخشینی دارایی بە ئەم کەمپانیە تا ئێستا نادیار بوو، بەڵام ئێستا ئیدی (هاکەر)کان چوونە ناو تۆری کەمپانیاکە و هەموو شتەکیان خستە بەرچاو: کۆنتڕۆڵی دەروونی سەرچاوەکانی زانیاری، گەیاندنی زانیاری لە ڕژهەڵاتی ناوین و جاسوسیکاری بە کەمپانیای کیمیاوی(Dow Chemical).
لەبارەی بەاوکردنی زانیاریەکانی کەمپانیاکە، فریدمان وەامی هیچ پرسیارێك نەاداتەوە، چونکە وەامدانیان دووبارە تاوانباری دەکەنەوە. بە نموونە: ستراتفۆر چ جۆرە پەیوەندییەکی هەبوو لەگەڵ سەفارەتکانی ئەمریکا؟ جگەرکەی(فرید بورتون) بەخۆی جاسوسی

دەزگای ئاسایشی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا بووە. کەمپانیا گەلە وەك (داو شیمیکال) و (کۆکا کۆلا) راوێژ لەم کەمپانیایە وەردەگرن، چونکە وەك دەزگای ئاسایش کاردەکەن بەڵام وەك دەزگای ئاسایش کۆنتڕۆڵ ناکرێت.
فریدمان تەماتی ئەوەی سەبارەی cia، ڕەتدەکاتەوە.
فریدمان کە خاوەن دەزگای پیشبینی جیوپۆلەتکی دوارۆژە لە جیهان و لە کتێبەکەی ساڵی 1991(جەنگی داهاتوو لەگەڵ ژاپۆن-430لاپەڕە)و کتێبی(100 ساڵی داهاتوو) پێشبینیەکانی نووسیوە لەبارەی جەنگی ئەمریکا لەگەڵ پۆلەندا، تورکیا، بەڵام نەیتوانی پێشبینی هاککردنی کەمپانیەکەی بکات!
لە گفتوگۆیەکی ((Der Aktionaerلەگەڵ فریدمان بە ڕوونی بانگەواز بە ڕەگەزپەرەستی دەکات دژ بە پەنابەران، لەمەشدا بە میتۆدی(جەنگی کلتورەکان)و باسی جیاوازی کلتوور دەکات و ئەم گومانە دەخاتەو : فەرموو چۆن ئەم وڵاتە-ئەمانیا-پڕکێشە بە هۆی تۆندەوبن بە نموونەی وەك پەنابەرەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوین.)
لە درێژەی قسەکانی: هەمیشە ئینتگراتسیونی بیانیەکان بە ئەروپا کێشە بووە...پرسیارە زەر گرنگەکە ئەمەیە: چۆن یەکێك دەبێتە ئەڵمان یان ئەروپی. ئەمە زەر سەختە).
هەروا چۆندین بەچووونی تر کە لە نەخوێندەوارەکی ئاوایی دووردەستەکانی گەرمیانیش نایبیستی.
لە ڤیدیۆیەك(لە یوتوب بەناوی پێشێلکردنی مافی چاپدان، کوژراوەتەوە) دیك براند-بەڕێوبەری بەرنامەی هاوبەش لە ئەنجومەنی شیکاگۆ بە کاروباری جیهانگیری پێشوازی لە فریدمان دەکات. لەم گفتوگۆیە فریدمان نموونەی قیزەونترین سیاسەتی ڕەناڵد ریگان بەهێند وەردەگرێت و دەڵێت: ئەو سیاسەتە کە من وەسیەتی ڕەناڵد ریگانم کرد، لە عیراق و ئیران بکاریهێنا. ریگان پشتیوانی لە هەردوو لایەنی جەنگەکەی دەکرد کە لە(1980-1988)و دژ بە یەکتری بجەنگن.
بە ڕسواکردنی پلانە دژە ئازادی ئینسانییەکانی ستراتفور، هەر یەك لە چالاکوانی ئەنانیمەس(بارێت بەاون)بە 5ساڵ زیندانی و چالاکوانی ئەکوپی(جیرمی هاموند) بە 10 زیندانی لەلایەن دادگاکانی ئەمریکا مەحکومکران. لە کوردستان کە چاوساغی بە تینك-تانکی ستراتفەر دەکات؟ کە پێشتر چاوساغی بە ئینتەرپرایز دەکرد؟!
ئەگەر دەتانەوێت بە کرامەت و سەربەرزی بژین، پشت لەهەموویان بکەن، خەفرۆشی و خیانەت و ستەمکار بە مسۆلینکی ئاسایی، وێژدانفرۆشی جەگای"شانازی"، بەیە تاقە یەك ڕێگایە هەیە: شوعییەت

و شۆڕ ژیان و کاری هەڕەوەزی بکەن بە مافی خەتان!
پرسیار: هەموومان دژ بە وەحشیگەری داعش لە فەرەنسا ناڕازایەتیمان دەرخست، بەڵام بۆچی لە 1ی وەحشیگەری فەرەنسا لە کوشتنی خەڵکی مەدەنی هیچ ناڵێین؟ لە لاپەڕە نهێنیەکانی cia و هەواڵگری بریتانی لە بارەی سالانی 1947-1963 بارەوکرانەوە
سکەندالێك بە نموونەی حزبێکی نەرویژی!
حزبی کرێکارانی نەرویژ خۆی بە نوێنەری کرێکارانی وڵاتەکەی دەزانێت، بەڵام سەرکەکەی(یانس ستۆلتنبێرگ)کە پێشتر سەرکۆزیرانی ولاتەکەی بووە، ئێستا سەرکەی(هاوپەیمانی ناتۆ)یە کە دەزگایەکی سەربازی جیهانییە و دەستی لە میلیتاریزەکردنی جیهان و کوشتنی مەدەنی و بەرپاکردنی جەنگی ئیمپریالیستی لە چەندین وڵاتانی دنیا هەیە.
ئەم حزبە ڕێکخراوێکی هەیە بەناو(فریاگوتنی میللی نەرویژ) و لە دوو خاڵی سەرەکیدا لە سایتەکەیان، خۆیان بە خوێنەران دەناسێنن و دەنووسن، ئەمە:
– ڕێکخراوێکی بزووتنەوەی کرێکارانین بە هاوپشتی مرۆیی
– ڕێکخراوێکی سیاسی سەربەخۆین.
زۆر ئاسایی دەبوو ئاگاڕ بەرپرسانی ئەم حزبە ببن بە سەرەکی بزووتنەوەی ئاشتی یان ژینگەپارێزی و ڕێکخراوێکی جیهانی ئانتی فاشیست، بەڵام نەك ناتۆ کە دوژمنی سەرسەختە دژ بە کرێکاران و گەلانی ژێردەستەی جیهان بە کرێکارانی نەرویژەوە!
ئەمە سکەندالە و ئابرووچوونێکی گەورەیە بە کرێکارانی نەرویژ و بە گشتی بە خەڵکی ئاشتیخوازی نەوریژ.
دەبە دەستەکارکەشانی شتۆلتنبێرگ و مەحکومکردنی هەڵوێستی ئەم حزبە ببێت بە داواکاری ڕێکخراوی فرایاکەوتنی میللەتی نەرویژ!
خەڵکی نەرویژ پێویستی بە هاوپەیمانی ناتۆ نیە!
(ڕەش-بیرکانی) کەسا نەسترا لە کوردستان!
(پەیمانگەی ئینتەرپرایزی ئەمریکی و مایکل روبن وەك نموونە)
لەبەر ئەوەی زۆر کەس هەیە خەیان لە مرۆڤی ئەروپی و ئەمریکی، کەمتر دەزانن، بۆیە دەبینین حزب و ڕێکخراو وکەسانی گەندەڵ و تاوانباری ئەو وڵاتانە وەك ئازادیخواز و لایەنگری داپڕوڕی بە خەڵکی نگبەتی وڵاتەکەم دەفرۆشنەوە و مایکل ڕۆبن و پەیمانگەی ئینترپرایزی ئەمریکی نموونەیەکیانە. ئایا پەیمانگەی ئانترپرایز کێن و چیان کردووەو چی دەکەن؟

دەزگای کۆنراد ئەدەنەوەر

ڕێکخراوی(Konrad adenauer Stiftung) لە هەرێم چالاکە. ئەم ڕێکخراوە ڕۆلی سەرەکی هەبوو لە هاتنە حکومەتی (موریسیو ماکری) لە ئەرژەنتین . لە 5 /ئەیلول هانز بورتینک لە زاری سەرەکی پیشیوی ئەم دەزگایە لە 2003 وتی : ئەم پیاوە دەبێتە سەرەکی ئەرژەنتین . من شانازی دەکەم کە دەزگاکمان هەر لە سەرەتاوە لەم پرۆسەیە بەشداری کردووە .) .
دەزگای کۆنراد ئەدناوەر پشتیوانی لە حزب و لایەنە ڕاسیست و ئۆنتی کۆمۆنیستەکانی ئۆکرانیا دەکات ، بە نموونە پشتیوانی لە(فیتالی کلیتشکۆ)دەکات کە بە ئاشکرا (سلاوی هیتلەری)یانە دەکات .
ئەلمانیا بەرگای ئەم جۆرە ڕێکخراوانەو شانبەشانی دەزگای هەواگری(BND)و ئینیستیتوتی (غۆتە)وە بەشداری لە تیرۆر و دامەزراندنی حکومەتە دیکتاتۆر و فاشیستەکان دەکات ، بە نموونە: شانبەشانی CIA ، ڕێکخراوێکی خوێناوی هەبوو لە کودەتای بینوشیت لە شیلی . ئەم دەزگایە نووسینگەی هەیە لە سلێمانی .
وتارێکی مایکل ڕۆبن بە خێرایی خوێنرایەوە
لە وتارێکی ناوبراو بە خێپیشاندەرانی ئازادیخوازی سلیمانی، هاتووە(ئەمریکا پێویستە لە دەستاتدارانی ئەو زۆر تووڕە بن...ئەمە ئەمەمان کرد بە دەستبەرکردنی حوکمی یاسا و دادپەروەری).
لەبەر ئەوەی ڕۆبن پێیوایە ئەمە بێئاگاین لە ناعەدالەتی، هێزاری و گەندەڵی و لانەوازی و قەرزاری هاوڵاتیێکانی ئەمریکا، بۆیە هاتووە وەک ڕزگارکەرێک قسەمان بە دەکات. حکومەتی ئەمریکی و پێیمانگەی ئینترپرایز بەهەی چەندین جەنگ و پشتیوانیکردنی حکومەت و ڕێکخراوە تیرۆریست و دیکتاتۆرییەکان و پشێلکردنی جانەمەی نەتەوە یەکگرتووە، بە گەندەڵی و تاوان، تاوانبارن و پشی هەموو شتێک خیانەت لە پێیامەکەی ئیبراهیم لینکۆلن دەکەن! ڕۆبن و پێیکانگەکەی دەبە بە زووترین کات بە بەردەم دادگا ڕاپێچ بکرێن!
گەندەڵی و تاوانکاری پێیمانگەی ئینترپرایزی ئەمریکی
هەشتا ڕاپۆرتەکەی کەشوهەوای جیهانی سەر بە نەتەوە یەکگرتووەکان بەاونەکرابووەو، لەبی پیشسازی بۆ پارێیان تۆرخان کرد بە لەکۆڕان تا ڕاپۆرتی ناباراو بە هۆی بخەنەو. وەک(گاردیان) ئیمە لە کۆتایی دیداری پسپۆڕان لە پاریس بەاویکرەو> پێیمانگەی کۆنپارێزی ئەمریکی(ئینترپرایز) 10هەزار دۆلار و نرخی هاتووچوو بە هەر زانایێک دەدەن بە بەرگرتن بە ڕاپۆرتی ناباراو< لە درۆی وتارەکە هاتووە: ئینترپرایز یەکەکە لە(تینک تانک)ێ کاریگەرەکانی کۆنپارێزە نوکانە کە ڕۆڵی سەرەکی بینیوە لە جەنگی عیراق.... کۆمپانیای نەوتی(ExxonMobl) سپۆنسەری ئەم پێیمانکەیە و بە ئەو مەبەستە 1،6ملیون دۆلاریان بە خەرجکردووە. قسەکەرەکی کۆمپانیاکە

وتی کەمپانیاکەمان ساڵانە 1% لە داهاتە گشتییەکەی بە ئینتەرپەرایز تەرخان دەکات. ئەم پەیمانگایە پەیوەندی نزیك لەگەل ئیدارەی بوش هەیە و زیاتر لە20کارمەندی، جاران وەك راوێژکار لە حکومەتی بوش کاریان کردووە. زانیان لە راپۆرتەکەی پاریس هیچ گومانێکیان نەهێشت لەوەی کە مرۆڤ هۆی گۆڕانکارییەکانی کەشوهەوای سەرزەمینە...سووتەمەی وەك خۆڵەوزو نەوت لەو پەڕاسەندنە بەرپرسیارە. مرۆڤایەتی هەڕەشەی ڕشەبای زەبلاح و بەرزبوونی ئاستی دەریا و قەناغی وشکایی لەدەکرێ. مایکل خۆی بە قسەکەری خۆڵەك دەزانێ! بین ستیوارد(چالاکوانێکی ڕەخنەگراوی ژینگەپارێزی گرین پیس)بە تووندی ڕەخنەی لە ئینتەرپرایز گرت و وتی: ئینتەرپرایز لە فابریکەکی هزر زیاترەو کرێگرتن و وەك ڕۆشنبیر، کەسا نەسترای حکومەتی بوشن. ئەمانە نوێنەری کەشکی سپین لە بواری حاشاکردن لە گۆڕانی ژینگە....ئەوانە لەئاستی زانست و ڕووشت دڵەندیان و ئەوەی دەیانەوێت بریتیە لە جانتای پە لە پارە. ئایا مایکل ڕەبن و برادەرو دەستە کوردە ڕەشبیر و بەرپرسی هەندە ڕۆژنامە و گۆڤارە کەسا نەسترای کەنەپارێزە راستەوەکانی ئەمریکا نین لە کوردستان؟! تەماس پاینی لە2/2/2007لە وتارێك بەناو(هاوپەیمانێکی بکوژ)دەنووسێ: لە لێکۆڵینەوەکەی ئەنجومەنی کەشووهەوای(UN) کە ئیمڕۆ لە دنیا هەڵەی نایەوە، هاتووە: (بڕووخانی دەرکەوتووە کە مرۆڤ بەرپرسێ لەبەرامبەر گۆڕانی کەشوهەوا...پەیمانگەی ئینتەرپرایز پارێزکی زەری تەرخانکردووە بە زانا، سیاسەتمەدارو ئابووریناسەکان تا وتار دژ بە راپۆرتەکەی نەتەوە یەکگرتووەدا بنووسن و لە"گۆڤارە سەربەخۆکان"بڵاوی بکەنەوە....ئەم هەواڵە لە بەرژەوەندی"هاوپەیمانێکی بکوژ"ی زلهێزە...جاران لەی ڕایموند(جگری سەرکی پەیمانگەی ئینتەرپرایز)بەڕێوبەری کەمپانیای نەوت(ExxonMob)بوو. هەروا پەیمانگەکەی ڕەبن شانبەشانی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا لە کەبوونەکەی(براتسلاڤا)ساڵی2000بڕیاری کرد! لەم کەبوونەوەیە بیاردرا بە پشێلکردنی ڕێککەوتنەکەی هیلسنکی بە(پێکەوەکارکردن و ئاسایشی ئەروپا). ئیمزاکەرانی ئەم ڕێککەوتننامەیە(ئەمریکا و زەربەی وڵاتانی ئەروپا)بە ئەرکی خۆیان زانیوە ((لە داهاتودا هەرگیز نابە ڕە بدرێ بە بڕیارهەڵانانی تووندوتیژی بە گۆڕینی سنووری کانی دەوڵەتانی ئەروپا.)) مایکل ڕەبن باسی یاسا و عەدالەت دەکات، بەڵام ئایا دەزانێ ماوەی پتر لە 20 ساڵە زیندانی سیاسی و ڕۆژنامەنووس مەمیا ئەبو جەمال(سەر بە ڕێکخراوی پەنگی ڕش) بەناهەق زیندانی کراوەو لەوانەیە لە هەر کاتێك لەسێدارەی بدرێن، بەڵام سەرەڕای ناڕازایەتییە جیهانییەکان، هێشتا هەر ئازاد نەکراوە. لە وڵاتە"ئازادەکەی برادەرە

بەلایەنکەمان"مافی مانگرتنیش لە کرێکاران قەدەغە دەکرێ! شایانی باسە پەیمانگای ئینتەرپرایز لە1943دامەزراوە وەك دەزگایەکی تایبەت بە لێکۆڵینەوە بە بەرگی لە سیستەمی سەرمایەداری و ڕەفتاری کەمپانییە گەورەکان و بەرژەوەندیەکانیان، بەڵام پاشان بواری خوازراوی بەرفراوانتر بوو. ئایا کوردستانی عیراق هاوپەیمانکی باشە؟ ئەوە ناوی ئەو ڕاپۆرتەیە کە لەلایەن ئینتەرپرایز لە 13ی ئاب/2008بەناوکراوەتەوەو نووسەرەکەی(مایکل ڕەبن)ەو تەدا بە تووندی ڕەخنە لە پارتی و یەکێتی دەگرێ و هەندێ نهێنی ئابرووچووانەو مەترسیدار دەردەخات. لەو ڕاپۆرتە(پارتی کرێکارانی کوردستان)بە تیرۆریست ناودەبات و دەنووسن"تیرۆرستیەکەی دەزی نەتەوەی کورد پیس دەکات… هەردوو حزبەکە بە بەمامەڵەکردنیان لەگەڵ ئیران، خیانەتیان لە متمانەی ئەمریکا کرد"…و زۆر شتی تر.

ئینتەرپرایز لە13ی ئاب/2008

جاش و موستەشارێ کوردەکانی ئینتەرپرایز!

زۆرێك لە ڕۆژنامە، گۆڤارو کەناڵی تەلەفزیونی بەشێوەیەك باسی پەیمانگای ئینتەرپرایز و مایکل ڕەبن دەکەن، وەك بەڵگی ڕەکخراوی کەمەگای مەدەنی و کۆمەڵایەتی بەڵایەنن و کارەکیان تەنها ئەوەیە بەشێوەیەکی مەدەنی و ئاشتیخوازانە کاردەکەن. ئەمە دریەکی شاخدارو مەترسیدارە، گاڵتەکردنە بە خوێنەر و خەڵکی کوردستان، چونکە:

1- کارل روف یەکێکە لە سەرانی ئەو پەیمانگایە و هاوکات یەکێك بوو لە گەورە موستەشارەکانی جەرج بوش و نزیکە لە زانکۆی (بۆب جۆنس) لە ساوت کارۆلینا(سەنتەرکی ڕاستەوەتوندەوەکان)ەو هەر خۆیشی سەرپەرشتی هەڵبژاردنی (بوش)ی کردووە. کارەندانی ئەم پەیمانگە"سەربەخۆیە" وەك مایکل لادین و (جاشوا میرفیك) پێکەوە لەگەڵ هەڵە کۆنەپارێزەکان وەك جیمس ولسی(سەرکی ڕابردووی هەواڵگری ئەمریکا)، جاك کامب(کاندیدی حزبی کۆماریەکان بە سەرکایەتی ئەمریکا1996 و یاریدەری وەزیری بەرگری بە سیاسەتی ئاسایشی نیودەوڵەتی)کاردەکەن، واتە"دەستی شاراوە"ی وەزارەتی دەرەوەو بەرژەوەندیە ئابووریەکانی ئەمریکان. یەکێك لە گەورە لێکۆڵەری ئەو پەیمانگە"بەلایەن و زانستی و ناحکومیە"ناوی (جۆن بولتن)ە کە بالیوزی ئەمریکا بوو لە نەتەوە یەکگرتووەکان. ئەم"ئەستێرە بەلایەنە" لە 29/8/2010بانگەوازی بە بەردومانکردنی بنکەکانی پیتاندی ئەتەمی ئیرانی کرد. ئەم کامەندی سەر بە ڕەکخراوەکی"ngo"ە لە وتارێکیدا لە ڕۆژنامەی ووڵ ستریت ساڵی 1997نووسیویەتی(ئەو پەیماننامە نیودەوڵەتییانە کە ئەمریکا مۆری

دەکات یاساگەلێك نین رێزیان لێ بگیرێت، بەڵام وەك پێویستییەکی سیاسی زیانی نییە لەگەڵ گەڕانی بارودۆخ لەی پاشگەز ببینەوە).
کۆنەپارێزە نوێکان بەیەکچاو تەماشای نازیەت، شوعیەت و بزووتنەوە ئیسلامیەکان دەکەن، ئێستا ئیتر منیش سەیرم نایەت لەوەی کە (ڕۆژبیران)، هێندە گەڤار لە هەرەم وەك سەگی هار هەمان ئێم کارە ئینجامدەدەن.

ئاژاوەی داهێنەرانە!

ئەم تیئۆری گۆڕە فیلەسوفی کۆنەپارێزە ڕاستەوەکانە(لیڤی شتراوس)ە کە کۆنەپارێزە ڕاستەوەی ئەمریکا کاری پێدەکەن. ناواخنەکەیشی ئەمەیە: جەماوەر لەناو هەرانانەوە غەرق بکەن تا نوخبە بتوانێ جڵگیربوونی بارودۆخەکەی دابین بکات). لە ئەمریکا شتراوسییەکان ناسراون و گەڤاری(کۆمینتاری)دەردەکەن. پرۆفیسەر نەرمان پێتهەراس سەرپەرشتی دەکات و بە گرنگترین بەرهەمی کۆنەپارێزەرە نوێکانێ.
مافیای چەك و ئێتەم لەسەرووی یاسان!
لە وڵاتی(ئازای سەرمایەی دارایی، کۆمپانیای بانناسیونال وجەنگ و هەژاری) بە گوێرەی ڕاپۆرتی لیژنەی چاودێریکردنی ئێتەم، لە 23/3/2011ئاشکرای کرد کە ئەرکی ڕاگەیاندنی هەڵەی کەرەستە و"لەکارکەوتن" کە لەوانەیە ڕووداوی کارەساتئامێزیان لێ بکەوێتەوە لە زیاتر لە یەك لەسەر سێی حاڵەتەکان، پشتگوێ خراون).
حکومەتە مەدەنی و دیموکراسیەکەی"بەڕاك"ڕەبن تەنها لە ساڵی2008دا وەك پەیمانگەی تێزینەوەی ئاشتی جیهانی بەاویکردووە، بودجەیەکی خەیاڵی بە جەنگ تەرخان کردووە(1.464 بلیون دۆلار)!. ئێستا ئۆباما درێژە بە کارو ئەرکەکانی سەرکەکانی پێشتری دەداو پشتیوانی لەو دیکتاتۆرانە دەکات کە لە سەدام یان ئەحمەدی نژاد کەمتر نین، بە نموونە بە بڕی 60ملیارد دۆلار 84 فڕۆکەی جەنگی(ف.15)، 70هیلیکۆپتەر لە جۆری ئەپاچی، بە سعودیەی عەرەبی دەفرۆشێت. بەڵام ئاشکرایە ئاشتیەکەی(ئینتەرپرایز) شۆڵەی تری هەیە، بە نموونە لە ووڵ ستریت جۆرنال نووسراوە: تەنها بە پێچەککردنی سعودیەی عەرەبی بە فڕۆکەی جەنگی، کار بە نزیکەی 77هەزار کەس لە کۆمپانیای بۆینگ دابین دەبێت. ئۆباما ئێستا خەریکە زەمینە بە بازرگانی بە سیستەمی(تات) خۆشدەکات. ڕاکێتکانی ئێم سیستەمە دەگاتە دەروری و بەرزی ئێتەسفەری زەمین. ئیمارات بە بڕی 7ملیارد دۆلار نموونەیەکی هاوشێوەی ئەو سیستەمە کڕیوە لەگەڵ 147ڕاکێت.

وا باشە ڕەبن لەبری ئەوەی دروشمی"عەدالەتی کۆمەڵایەتی و ئازادی" بخەنکی کوردستان بفرۆشە، وا باشە خۆی و پەیمانگە"زانستی و بڵایەنکەی" خەریکی گەندەڵی بەرسی ووە ستریت و لابردنی قەرزی بانقکان لەسەر ملیونان هاوڵاتی ئەمریکا ببێت و وەك کەسکی"ئازادیخواز"بە بەگەوە بیسڵمنن کە تەرخانکردنی پتر لە یەك بلیون دۆلار بۆ وەزارەتی بەرگری، باشتر وایە بۆ ئاشتی تەرخانی بکەن و بەمە خۆشویستی گەلانی دنیا دابیندەکەن! وەك هاوڵاتییەکیش تکا لە برادەرە دژ بە گەندەڵییەکانی دەکەم، بەکو نەختە مشوورەت بە"سەرکی مژووی"وڵاتەکەی بدەن بە خزمەتکردنی خانشینەکانیان و خزمەتگوزاری تەندروستی بە هەژاران و بکار و لانوازەکانیان باش بکەن نەك بە گوڕەی بەرنامەی(Medicaid) کەمی بکەنەوە!، ئاخر باش نییە 23ملیون ئەمریکی بە بە بیمەی تەندروستی بژین: ئەمە بە ئاشتی جیهانی خراپە و پشڵکردنی جانامەی مافی مرۆڤ! هەروا(باج)یش کەم بکەنەوەو کرێی کار زیادبکەن تا هەموو ئەمریکا لەسەر قەرز نژین و تەزەك کرامەت بە هاوڵاتییەکانیان دابین بکەن!
ئەمە خەمان ئەق و توانامان هەیە بە خەباتکردن لە پێناو عەدالەتی کۆمەڵایەتی کە حکومەتەکەی ئەو بە ئاگر و ئاسن لە دژیدا رادەوستە، وەك نزیکترین مژووی ئەمریکای لاتین و دژایەتیکردنیان بە شوعییەت پەماندەن!
ئەو چارنووسی ئەو ڕشبیرە جاش قەماندیە کە خیان بە ملکەچی و جاشایەتی و خەفرشتن بە ئەم یا ئەولایەن تەرخانکردووەو بەردەوام خیان وەك کەسانی دەسەزی"بڵایەن"و دژ بە گەندەی و دەسەزی عەدالەتی کۆمەڵایەتی بە هەژاران دەفرشن و لەراستیدا ئەجندای کۆنەپەرستی و تاوان جبەجێ دەکەن…

ئەو سەری ئازادی دەبەن!

ئەو جامبازی بە عەدالەتی کۆمەڵایەتییەوە دەکەن!
بەرەی هەژارەکان و ئاواتەکانیان و دژایەتی کەندەی لەشوێنکی تریو لەو شوێنە دەست پێدەکاتەوە کاتێ دوژمنەکانیان دەناسنەوەو بە خیان داخوازییەکان رادەگەینن و پشکش دەکەن. داخوازییە ڕواکانی ستەمدیدەکان لەبەرچاون، گرنگ ئەوەیە نەهێن یاری بە ئازار و نگبەتییە ژانەکانمان و بە قوربانیان بکرێ…
تبینی: کەسا نەسترا ڕکخراوکی تاوانباریە لە ئەمریکا و خیان بشەوی مافیەکانی سیسیلیا ڕکخستووە.
ئایا دامزراندنی راگەیاندکارانی سوور پێویستە؟!

ئەم نامەیەکە بۆ ئەو رۆژنامەنووسانە کە خەیان بۆ کەسانی چەپ دەزانن و بۆ هەموو شەویەك هەوەدەدان پێگەکەی لێناو کەمەگۆ بەهەزبکەن لە سەردەمێکدا کە راگەیاندنی ئیمپریالییستی دنیای سەرمایەداری و پڵۆپۆکانی هاوشانی(سوپای ناتۆ، صندوقی دراوی جیهانی، دەزگا سیخوڕیەکان، دادگای نیودەوڵەتی، بانقی جیهانی، G7، G20، شانەکانی بیرکردن-Think tank) هەنگاودەنێن و بۆ وردترین شەوە خەیان ڕەکخستووە.
بۆ نموونە: زانیاری بۆ هاوڵاتیان نادرێت لەبارەی (کودەتا نەرم)ەکەی بەرازیل، هیرشکردن بۆ فەنزوێلا، بڕەی چەپ لە توکیا، پیلانگێڕی ئەمریکا دژی ئۆکرانیا و قەدەغەکردنی حزبی شوعی لە چەند وڵاتێك، بارودۆخی زیندانەکانی ئەمریکا، یەکگرتنی چەپ لە سپانیا، جەنگی ئیمپریالیستی لەوڵاتانی ئەفریقا و زیانیان بۆ ژینگە و هەزاران ڕووداوی ڕۆژانەی جەراوجۆری جیهانی کە ڕاستەوخۆی کاریگەریان لەسەر ژیانی ئەم هەیە. ئەوەی لە کەناڵەکانی تەلەفزیون بڵاودەکرێنەوە لە ئاژانسە سەرمایەدارەکان وەردەگرن و تەنانەت ئەو کەناڵانەی کە پەیامنێریان لە هەندی وڵات هەیە، زانیاری لەبارەی موقاومەت، خەباتی شوعی و چەپەکان بە هاوڵاتیان نادەن.

ئەی ئەم؟

پەرتەواز، کەمکردن لە بایەخ و ڕەسەی یەکتر، ناڕەشنی لە هەڵوێستەکان و لە ئەنجامدا نەیارەکانمان سوودیان لەم لاوازییە وەرگرتووە.
ئەمەش ئەتوانین بەرگای جەربەجەر هەوە بدەین بۆ ئەوەی توانامان چەبکەینەوە بۆ دامەزراندنی(ناوەندی ڕاگەیاندنی سوور، ڕۆژنامەنووسانی سوور، هەواڵنێرانی سوور، ڕاگەیاندکارانی سوور)ی هاوبەش لەبواری ڕاگەیاندنی ئەلکترۆنی، کاغەز، ڕادیو، تەلەفزیون، هەواڵ و ڕاپۆرت و
ئامانجی ئەم پێکەوە بریتی بێت لە شکاندنی تیرۆری ئەنتی کۆمونیزم و هێرشی بەرفراوانی سەرمایەدارانی جیهان و ناوخۆ لە دژی(مافە چینایەتییەکانمان و گەوجاندنی جەماوەر و درەکردن و پێشینی تاوانی جەنگە ئیمپریالیستییەکانیان و ملیتاریزەکردنی ژیان لەسەرزمین و تەکدانی ژینگە).
ئەم نووسینە هەنگاوی یەکەم و هیوادارم هەر ڕاگەیاندکارێك لەلای خەیەوە بە پێشنیار و ڕەخنە و بۆچوونی ئەرێنی هەوە بە قووڵکردن و بەهەزکردنی ئەم پێشنیارە بکات.

(ڕۆژ-بیرکانی) کەسانێستراڵ کوردستان!
پەیمانگای ئینتەرپرایزی ئەمریکی و مایکل روبن وەك نموونە
لەبەر ئاوای زەر کەس هەیە خەیان لە مرۆقی ئەروپی و ئەمریکی، کەمتر دەزانن، بەیە دەبینین حزب و ڕێکخراو وکەسانی گەندەڵ و تاوانباری ئاو وەاتانە وەك ئازادیخواز و لایەنگری داپڕوڕی بە خێکی نەگبەتی وەاتەکەم دەفرۆشنەوە و مایکل ڕۆبن و پەیمانگای ئینترپرایزی ئەمریکی نموونەیەکیانە. ئایا پەیمانگای ئەنتەرپرایز کێن و چیان کردووەو چی دەکەن؟

وتارەکەی مایکل ڕۆبن بە خێك خوێنرایەوە

لە وتارەکەی ناوبراو بە خۆپیشاندەرانی ئازادیخوازی سلیمانی، هاتووە(ئەمریکا پشتیوستە لە دەسەڵاتدارانی ئاوە زەر تووڵە بن... ئەمە ئەمەمان کرد بە دەستبەرکردنی حوکمی یاسا و دادپڕوڕی)
لەبەر ئاوای ڕۆبن پشتیوایە ئەمە بێئاگاین لە ناعەدالەتی، هەژاری و گەندەڵی و لانەوازی و قەرزاری هاوەاتیيەکانی ئەمریکا، بەیە هاتووە وەك رزگارکەرێك قسەمان بە دەکات. حکومەتی ئەمریکی و پەیمانگای ئینترپرایز بەهەی چەندین جەنگ و پشتیوانیکردنی حکومەت و ڕێکخراوە تیرۆریستە و دیکتاتۆرییەکان و پشێلکردنی جانەمەی نەتاوە یەکگرتووە، بە گەندەڵی و تاوان، تاوانبارن و پشی هەموو شتێك خیانەت لە پەیامەکەی ئیبراهیم لینکۆلن دەکەن! ڕۆبن و پەیکانگەکەی دەبە بە زووترین کات بە بەردەم دادگا ڕاپێچ بکرێن!
گەندەڵی و تاوانکاری پەیمانگای ئینتەرپڕایزی ئەمریکی
هەشتا ڕاپۆرتەکەی کەشوهەوای جیهانی سەر بە نەتاوە یەکگرتووەکان بەاونەکرابووەو، لەبی پیشسازی بە پارێیان تۆرخان کرد بە لەکەڵەران تا ڕاپۆرتی نابراو بە هەڵە بخەنەو. وەك(گاردیان) ئیمە لە کەتایی دیداری پسپەڵان لە پاریس بەاویکرەو> پەیمانگای کەنەپارێزی ئەمریکی(ئینتەرپڕایز) 10هەزار دەلار و نرخی هاتووچوو بە هەر زانایەك دەدەن بە بەرگرتن بە ڕاپۆرتی نابراو< لە درۆژی وتارەکە هاتووە: ئینتەرپڕایز یەکەکە لە(تینك تانك)ێ کاریگەرەکانی کەنەپارێزە نوکانە کە ڕۆی سەرەکی بینیوە لە جەنگی عیراق.... کەمپانیای نەوتی(ExxonMobl) سپەنسەری ئەم پەیمانکەیە و بە ئاو مەبەستە 1،6ملیون دەلاریان بە خەرجکردووە. قسەکەرەکی کەمپانیاکە وتی کەمپانیاکەمان سانە 1% لە داهاتە گشتیەکەی بە ئینتەرپڕایز تۆرخان دەکات. ئەم پەیمانگایە پەیوەندی نزیك لەگەڵ ئیدارەی بوش هەیەو زیاتر لە20کارمەندی، جاران وەك ڕاوژکار لە حکومەتی بوش کاریان کردووە. زانایان لە ڕاپۆرتەکەی پاریس هیچ

گومانەکیان نەهێشت لەوەی کە مرۆڤ هەی گۆڕانکاریییەکانی کەشوهەوای سەرزەمینە...سووتەمەی وەک خەوزو نەوت لەو پەرسەندنە بەرپرسیارە. مرۆڤایەتی هەڕەشەی رشەبای زبلاح و بەرزبوونی ئاستی دەریا و قەناغی وشکایی لەدەکرێ. مایکل خەی بە قسەکەری خەڵک دەزانێ! بین ستیوارد(چالاکوانەکی رەکخراوی ژینگەپارێزی گرین پیس)بە تووندی رەخنەی لە ئینتەرپرایز گرت و وتی: ئینتەرپرایز لە فابریکەکی هزر زیاترەو کرێگرتەن و وەک رەشنبیر، کەسا نەسترای حکومەتی بوشن. ئەمانە نوێنەری کەشکی سپین لە بواری حاشاکردن لە گەرمانی ژینگە...ئەوانە لەئاستی زانست و رەوشت دەرەندیان و ئەوەی دەیانەوێت بریتیە لە جانتای پە لە پارە. ئایا مایکل رەبن و برادەرو دەستە کوردە رەشبیر و بەرپرسی هەندە رۆژنامە و گۆڤارە کەسا نەسترای کەنەپارێزە راستڕەوەکانی ئەمریکا نین لە کوردستان؟! تەماس پەینی لە2/2/2007لە وتارێک بەناو(هاوپەیمانیەکی بکوژ)دەنووسە: لە لەکەینەوەکەی ئەنجومەنی کەشووهەوای(UN) کە ئیمڕۆ لە دنیا هەڵەی نایەوە، هاتووە: (بەڕووبونی دەرکەوتووە کە مرۆڤ بەرپرسە لەبەرامبەر گەرمانی کەشوهەوا...پەیمانگەی ئینتەرپرایز پارێزیەکی زۆری تەرخانکردووە بە زانا، سیاسەتمەدارو ئابووریناسەکان تا وتار دژ بە راپۆرتەکەی نێتەوە یەکگرتووەدا بنووسن و لە"گۆڤارە سەربەخۆکان"باوی بکەنەوە...ئەم هەوڵە لە بەرژەوەندی"هاوپەیمانیەکی بکوژ"ی زلهێزە...جاران لی رایموند(جگری سەرکی پەیمانگەی ئینتەرپرایز)بەوبڕی کەمپانیای نەوت(ExxonMob)بوو. هەروا پەمانگەکەی رەبن شانبەشانی وزارەتی دەرەوەی ئەمریکا لە کەبوونەکەی(براتسلاڤا)ساڵی2000بڕیاری کرد! لەم کەبوونەوەیە بیاردرا بە پشێلکردنی رەکەوتنەکەی هیلسنکی بە(پەکەوەکارکردن و ئاسایشی ئەروپا). ئیمزاکرانی ئەم رەکەوتننامەیە(ئەمریکا و زۆربەی وڵاتانی ئەروپا)بە ئەرکی خەیان زانیوە ((لە داهاتودا هەرگیز نابە رێ بدرێ بە بەکارهێنانی تووندوتیژی بە گەینی سنووردارکانی دەوڵەتانی ئەروپا.)) مایکل رەبن باسی یاسا و عەدالەت دەکات، بەڵام ئایا دەزانێ ماوەی پتر لە 20 ساڵە زیندانی سیاسی و رۆژنامەنووس مەمیا ئەبو جەمال(سەر بە رەکخراوی پەنگی رەش) بەناهەق زیندانی کراوەو لەوانەیە لە هەر کاتێک لەسەدارەی بدەن، بەڵام سەرەڕای ناڕەزایەتییە جیهانییەکان، هەشتا هەر ئازاد نەکراوە. لە وڵاتە"ئازادەکەی برادەرە بڵایەنەکەمان"مافی مانگرتنیش لە کرێکاران قەدەغە دەکرێ! شایانی باسە پەیمانگەی ئینتەرپرایز لە1943دامەزراوە وەک دەزگایەکی تایبەت بە لەکەینەوە بە بڕگی لە سیستەمی سەرمایەداری و رەفتاری کەمپانییە گەورەکان و بەرژەوەندیەکانیان، بەڵام پاشان بواری

خوازراوی بەرفراوانتر بوو. ئایا کوردستانی عیراق هاوپەیمانێکی باشە؟ ئەو ناوی ئەو راپۆرتەیە کە لایەن ئینتەرپرایز لە 13ی ئاب/2008 بڵاوکراوەتەوە و نووسەرەکەی(مایکل ڕۆبن)ەو تەدا بە تووندی ڕەخنە لە پارتی و یەکێتی دەگرێ و هەندێ نهێنی ئاببرووچووانەو مەترسیدار دەردەخات. لەو ڕاپۆرتە(پارتی کرێکارانی کوردستان) بە تیرۆریست ناودەبات و دەنووسن"تیرۆرستێیەکی دەزی نێتەوەی کورد پیس دەکات… هەردوو حزبەکە بە بەمامەکردنیان لەگەل ئیران، خیانەتیان لە متمانەی ئەمریکا کرد"…و زۆر شتی تر.
ئینتەرپرایز لە13ی ئاب/2008

جاش و موستەشارە کوردەکانی ئینتەرپرایز!
زۆرێك لە ڕۆژنامە، گۆڤارو کەناڵی تەلەفزیونی بەشەویەك باسی پەیمانگەی ئینتەرپرایز و مایکل ڕۆبن دەکەن، وەك بۆی ڕۆکخراوی کۆمەگەی مەدەنی و کۆسایەتی بڵایەنن و کارەکیان تەنها ئەویە بەشەویەکی مەدەنی و ئاشتیخوازانە کاردەکەن. ئەمە درێیکی شاخدارو مەترسیدارە، گاڵتەکردنە بە خوێنەر و خەڵکی کوردستان، چونکە:
1- کارل روف یەکەکە لە سەرانی ئەو پەیمانگەیە و هاوکات یەکێك بوو لە گەورە موستەشارەکانی جەرج بوش و نزیکە لە زانکۆی (بۆب جەنس) لە ساوت کارۆلینا(سەنتەرێکی ڕاستەوەتوندەوەکان)ەو هەر خەیشی سەرپەرشتی هەڵبژاردنی (بوش)ی کردووە. کارەندانی ئەم پەیمانگە"سەربەخۆیە" وەك مایکل لادین و (جاشوا میرفیك) پێکەوە لەگەل هەڵە کۆنەپارێزکان وەك جیمس ولسی(سەرۆکی ڕابردووی هەواڵگری ئەمریکا)، جاك کامب(کاندیدی حزبی کۆماریەکان بۆ سەرۆکایەتی ئەمریکا1996 و یاریدەری وەزیری بەرگری بۆ سیاسەتی ئاسایشی نیودەوڵەتی)کاردەکەن، واتە"دەستی شاراوە"ی وەزارەتی دەرەوەو بەرژەوەندیەیە ئابووریەکانی ئەمریکان. یەکێك لە گەورە لێکۆڵەری ئەو پەیمانگە"بڵایەن و زانستی و ناحکومیە"ناوی (جۆن بولتن)ە کە بالیوزی ئەمریکا بوو لە نێتەوە یەکگرتووەکان. ئەم"ئەستێرە بڵایەنە" لە 29/8/2010 بانگەوازی بۆ بەردومانکردنی بنکەکانی پیتاندی ئەتەمی ئیرانی کرد. ئەم کامەندی سەر بە ڕۆکخراوەکی"ngo"ە لە وتارێکیدا لە ڕۆژنامەی ووڵ ستریت ساڵی 1997نووسیویەتی(ئەو پەیماننامە نیودەوڵەتییانە کە ئەمریکا مۆری دەکات یاساگەلێك نین ڕێزیان لە بگیرێت، بەڵام وەك پێویستیێکی سیاسی زیانی نییە لەگەل گەڵانی بارودۆخ لەی پاشگەز ببینەوە).
کەنەپارێزە نوکان بەیەکچاو تەماشای نازیەت، شوعییەت و بزووتنەوە ئیسلامیەکان دەکەن، ئێستا ئیتر منیش سەیرم نایەت لەوەی کە (ڕۆش-

بیران)، هەندێ گۆڤار لە هەرێم وەك سەگی هار هەمان ئێم کار ئەنجامدەدەن.
ئەو سەری ئازادی دەبڕن!
ئەو جامبازی بە عەدالەتی کۆمەڵایەتییەوە دەکەن!
بەرەی هەژارکان و ئاواتەکانیان و دژایەتی کەندەڵی لەشوێنکی ترەو لەو شوێنە دەست پێدەکاتەوە کاتێ دوژمنەکانیان دەناسنەوەو بە خۆیان داخوازییەکان رادەگەینن و پێشکەش دەکەن. داخوازییە رەواکانی ستەمدیدەکان لەبەرچاون، گرنگ ئەوەیە نەهێڵین یاری بە ئازار و نەگبەتییە رەژانەکانمان و بە قوربانیان بکرێ…

تێبینی: کەسا نەسترا رێکخراوەکی تاوانباریێ لە ئەمریکا و خۆیان بەشەوەی مافیاکانی سیسیلیا رێکخستووە.
تاوانەکانی حکومەتی ئەمریکا پاش 1945 تا ئێستا(بە کورتکراوی)
یەك بە یەکتان دروشم و بانگەشەی گەیاندنی راستی بە بینەرانتان داوە، بەڵام بە جارێکیش نامانبینی و نامانبیست رەخنەیەك ئاراستەی سیاسەتی ئیمپریالیزمی ئەمریکی و هاوپەیمانەکانی بکەن. بەدەنگی ئەوە لە تاوانەکانی حکومەتی ئەمریکا کە لەدوای 1945 تا ئێستا گەیشتە نزیکە 25ملیون مرۆڤ ، تەنها لە جەهالەت، دووەوویی و خۆفرۆشی سەرچاوەی گرتووە: چەتەی قەڵەمهەڵگرن. قەڵەمهەڵگری. راگەیاندنەکانی ناو خودی ئەمریکا و جیهانی سەرمایەداری سەر بە حکومەتەکانیان نەك ئەپۆزیتسیونەکانیان زیاد یان کەم رەخنە ئاراستەی حکومەتەکانیان دەکەن، بەڵام ئەوە ئەوەندە بۆئاست و کەسایەتین بە خاتری چەند دۆلارێکی چەکن بەدەنگیتان هەبژاردووە و تانانەت کار گەیشتووەتە ئەو رادەیە قونسوولی ئەمریکی بە بەرگریکار لە ئازادی بە خەڵکی کوردستان بناسێنن و زارەکتان تەشریف دەبڕن بە لای"جەنابی عالی". ئەوە بەم هەڵویست و رەفتارە مافی رەوای بینەران پێشێل دەکەن و بووەن بە بەشەك لە ئامێری گەمژاندن و نەزانی و سیخوڕی و چەتەیی و شەڕڤی قەڵەمتان خستوەتە ژێرپێی سیستەمی تاوان و تیرۆر و چەوسانەوە لە جیهان.

لێرە ئێم زانیاریانە بەاودکەمەوە بەو هیوایە بە جارێکیش بێت، ئێم زانیاریانە(ئێستا هەموویان دەزانن ئەیانزانین)بگەیەنن بە رای گشتی!
– ئەڵمانیا1945: موخابەراتی ئەمریکی(CIC) لە پسپۆرانی پۆلیسی نازی و چاشکانی سوپایەك دادەمەزرێنن لە 35 هەزار کەس لە دژی یەکێتی سۆڤێت و بەشی هەواگری نازی(Fremde Heere Ost) وەك0رێکخراوی(Gehlen) و بە یارمەتیان کاری تێکدەرانە و نائارامی

لە ڕۆژهەلاتی ئەروپا ئەنجامدەدا. لە پاشاندا لە ڕێکخراوی(کۆلین) دەزگای هەواگری ئەمانی(BND) دادەمەزرێنن. یەکێك لە کارەندان و پسپۆری- گستاپۆ کە لەلایەن موخابەراتی ئەمریکا وەرگیرا و لە دەستگیرکردن پارێزرا ناوی(کلاوس باربی-klaus Barbie-) کە لە شاری لیۆنی فەرەنساوە دیپۆرتکردنی جووە فەرەنسیەکانی بۆ ئەردوگای لەناوبردن ڕێکدەخست. (باربی) لە 1951 لەلایەن(cia)وە بۆناوی(کلاوس ئەلتمان)ڕەوانەی پۆلیڤیا کرا و لەوێوە کەماندێی تیرۆرکردنی سیاسەتمەدار و سەندیکایی چەپەکان لە وڵاتانی ئەمریکای لاتین بەڕێوەدەبرد.

– چین(1945-1949): لە جەنگی ناخێی چین، لە دژی کۆمونیستەکان، پشتیوانی لە (شین کای شیك) دەکەن وڵەرەش سەربازە دیلەکانی یابان کە پاش ژێرکەوتنی وڵاتەکەیان لە جەنگی جیهانی دووهەم، بەکاردەهێنن.

– فلیپین(1945-1953): لە دژی حکومەتی چەپگەرای(Huks) و خەڵتانی خوێن کرا و پاشان چەتەکانی لە وڵاتەکە دامەزراند و (فیردیناند مارکۆس)یان کرد بە(پیاوێ بەهێزەکێ).

– ئیتالیا1947-1948): (cia) هێزەکانی مافیا و گروپێ تیرێریستێ راستڕەوەکان لە دژی کۆمونیست و سۆسیالیستەکان چەکدارەکات. بە ئەم مەبەستێ پسپۆرەکانی چەتەکاری لە ئەمریکاوێ ڕەوانەی ئیتالیا دەکەن.

– یونان(1949-1949): ئەمریکا پێکەوێ لەگەڵ سوپای بەریتانیا لە(جەنگی ناوخێی یونان) کاردەکەن بۆ شکاندنی بزووتنەوێی موقاومەتی ئەنتی فاشستی کە لە دژی ئەمانێ داگیرکەرەکان خەباتیان دەکرد. موخابەراتی ئەمریکی دەزگای بەدناوی(KYP)لەم وڵاتێ دادەمەزرێنێت.

– 1950(ئەمریکا): ئەنجومەنی ئاسایشی نیشتمانی(NSC) بەناوی فایلی(68) ستراتیژی تازێ دادەڕێژێت و یەك ملیون سەرباز لە 675بنکێی سەربازی لە جیهان تەرخانەدەکات. ئەم هەزێ تا 1975دەستوەردانی سەربازی لە 215ئەنجام دەدەن.

– پەرتەریکێ(1950): کەماندێیکی ئەمریکا ڕاپۆێنەك بۆ سەربەخێی نیشتمانی لەناودەبەن.

– کەریا(1950-1953): ئەمریکا لە کەشێی کەریا لەشکرکێشی دەکات و پشتیوانی لە حکومەتی کەریای باشوور دەکات و لە نەتەوێ یەکگرتووەکانپشتیوانی بۆ دابیندەکات. فرۆکەوازنی ئەمریکا 12000بنکێ و دەزگا لە کەریای باکوور وڕاندەکات و نزیکێی 2 ملیون مرۆڤ دەکوژن و 500هەزار کەس لە کەریای باشوور کیانلەدەستدەدەن.

– ئێران(1953): حکومەتی هەڵبژردراوی موصەدەق لە 1951، نەوتی کۆمپانیای(ئەنگلۆ-ئێران) خۆمالیدەکات. پاش دوو هەفتێ لە

هەبژاردنەکە، هێزەکی سەربازی مشەپکراو لەلایەن (cia) کودەتادەکەن و ئەمریکا شای ئێران دەکات بە حاکمی وڵاتەکە و هێزە شوعی و دیموکراتەکان کەمکوژی و زیندان دەکەنز
– گواتیمالا(1954): ئەمریکا کودەتایەك دژ بە حکومەتی(ئاربێنز) رێکدەخات. ئەم حکومەتە ویستی چاکسازی کشتوکاڵی بکات و کەمپانیای ئەمریکی(United Fruit) خەماڵی بکات. پاش سەرکەوتنی ئەم کودەتایە، حکومەتە دیکتاتۆری سەربازییەکەی 140 هەزار هیندیە سوورەکانی کوشت یان بەسەروشوێن کرد.
– میسر(1956): ئەمریکا هەوڵیدا بە نائارامی لە میصر کە جەمال عەبدولناسر یەکێك لە سەرکەکانی حکومەتە بەلایەنکان بوو. عەبدولناسر (قناە سویس)ی خەماڵیکرد، بۆیە ئەمریکا پشکۆ لەگەڵ بەریتایا و ئیسرائیل جەنگیان لەدژی میصر بەرپاکار و بەناوی(جەنگی سویس) نەوبانگی دەرکرد.
– لوبنان(1958): 14 هەزار سەربازی ئەمریکی وڵاتەکە داگیردەکەن.
– کوبا(1961): لە 1/1/1959 کاسترۆ سەرکەوتنی شۆڕش بەسەر حکومەتی دیکتاتۆری سەربازی پاتیستا راگەیاند.کاتێ شۆرشش بەرەنکانی بە خەماڵیکردنی زەمین جێبەجێ کرد، ئەمریکا بەیاری ئابلۆقەدانی کوبای راگەیاندو کاری سەربازی بە تێکدانی وڵاتەکە جێبەجێکرد. لە 1960 ئەمریکا دەستیکرد بە بەردومانکردنی پاپۆڕی فەرەنسی(Coubre) وتی و لە ئەنجامدا 81 کەس کوژرا و 300کەس بریندار بوون. لە 1961 موخابەراتی ئەمریکی بە پشتیوانی دارایی سەرمایەدارەکانی کەمپانیای(یونایتد فروتی)لە گواتیمالاوە سوپای چەتەکان پێکهێنا و دوورگەی بەرازی سەر بە کوبایان داگیرکرد و راستەوخۆ سیستەمی موشکی دژی ئاسمانی کوبایان بەردومانکرد و هەشتا ئابلۆقەکەی درێژی هەیە.
– کەنگۆ/ زائیر(1961): چەتەکانی cia سەرۆك (لەمومبا)ی ئەنتی ئەمپریالیستیان تیرۆرکرد. چەتەکان دەستاتیان بەدەستەوە گرتز
– لاوس(1962): سەرەای ئاوەی رێککەوتننامەی ژنێف بوونی سوبای بیانی لە وڵاتی لاوس قەدەغە دەکات، بەڵام ئەمریکا هێزێکی سەربازی نهێنی”Us- Armee Clandestine” پێکدەهێنێت کە هەرشیان بە (ڤێتنام)یشیان کرد. ئەم سوپایە لە 35هەزار چەتە پێکهات کە خەڵکی چیانشینی چاندنی مادە هۆشبەرەکانن و خەرجی سوپاکە لە پارەی بازرگانی بەم مادەیە دابینکرا.
– ڤێتنام(1963-1975): ئەم وڵاتەش داگیرکرد و لە ئەنجامدا 3 ملیون ڤێتنامی تیرۆردەکەن، نیو ملیون کەمئەندام و 900هەزار منداڵ بە دایك وباوك، بەڵام لەدوایدا بەسەرشۆڕی شاربەدەر کرا.

– ئەفریقیای باشوور(1963-1990):

Cia بە فەرمی زانیاری پشتیوانی لە حکومەتی ئەپارتەهایدی(رژیمی زۆرەست) و خەباتگێرانیان حزبی شوعی ئەفریقای باشوور تیرۆرکرد. 120 هەزار ئەندامی(ANC) تیرۆرکران و (نیلسۆن ماندیلا) کە ئەنامی لیژنەی مەرکەزی حزبی شوعی بوو، زیندانی کرد.
– بەرازیل(196 -1990) : کاتێ سەرۆکی هەڵبژێردراو(Joao Goulart) بە وریاییەوە دەستی بە ریفەرمی زەوی کرد و سنوری دانا بۆ بڕی ئاو پارێزە کە بە دەرەوەی وڵات بوات و کۆمپانیایەك کە شرکی کۆمپانیایەکی بانناسیونالی ئەمریکی(ITT)خۆماڵیکرد، ئەمریکا کودەتایەکی سەربازی ڕێکخست.
– کەماری دەمەنیکان(1963): لەبەر ئاوەی سەرۆکی هەڵبژێردراو(جوان بوش) دەستی بە چاکسازی کەمالایەتی کرد لەلایەن سوپاوە لە دەسەڵات لابرا و، کاتێ خەڵك ڕژانە سەر شەقام بۆ گەڕاندنەوەی سەرۆکە هەڵبژاردووەکەیان، ئەمریکا 23هەزار سەربازی نارد و ڕاپەڕینەکەی دامەرگاندەوە.
– ئیندنوسیا(1965): لەژی حکومەتی ئەنتی ئیمپریالیستی سوکارنۆ، موخابەراتی ئەمریکی هەستا بە ئامادەکردنی سوپا. کاتێ (بڕیی گەل) کە پشتیوانی لە سوکارنۆ دەکرد، دەسەڵاتی سوپا لابەرن، ئیتر هەرش بۆ خەڵك لەلایەن سوپاوە دەست پێکرد و سەدانهەزار کەس تیرۆرکران.
– یونان(1967): پاش چەند هەفتەیەك لە هەڵبژاردن، cia دەستیکرد بە کودەتا دژ بە حکومەتی دیمرکراتی پاپانئەندریو بڕیادەکەن و لەماوەی یەك مانك 8هەزار کەس تیرۆرکرا و پاشان 7ساڵ لە دەسەڵاتی فاشیستی دەستپەدەکات.

– پەلیقیا(1967): cia کاروباری سوپا دژ بە پێشمەرگەکان بڕوە دەبات و تشی گیڤارا و هاوڕێکانی تیرۆردەکەن.
– شیلی(1970-1973): سلڤادۆر ئەلیندی لە هەڵبژاردنی 1970 وەك پاڕۆراوی (بڕی گەل) بە زۆرینەی دەنگ بە سەرکایەتی هەڵبژێردرا. کاتێ وەزیری بەرگری وڵات(ڕینێ شنایدەر) بڕووی داواکاری cia بە بڕیاکردنی کودەتا، کەماندێکی نهێنیان نارد و (ڕینێ)یان تیرۆرکرد. هەروا پاش 3 ساڵ لە کاری تێکدرانۆ و دروستکردنی نائارامی، پیاوی ئەمریکا (ژەنەرال بینوشیت) کودەتاکەی cia جێبەجێکرد و سەرۆك (ئەلیندی)یان تیرۆرکرد. یاریگای سانتیاگۆ کرا بە زیندان بۆ دەیان هەزار شوعی و چەپ و سەندیکایی و لایەنگرانی سەرۆك حکومەتی دیموکرات و یەك بە یەکیان لەلایەن کەماندۆی کوشتن، تیرۆرکران و لەوانە سروودبێژی بەناوبانگ(ڤیکتۆر گارا). وەزیری

دەرەوەی ئەمریکا(هنری کیسنجەر) لە بارەی هەڵویستی حکومەتی وتی: (ناکرێت ببینم و ڕێگەبدەم بەوەی چەن وەڵاتێك دەبێتە مارکسی، تەنها لەبەر ئەوەی خەڵکەکەی کەم ئەقڵن.
– هەندەراس(1972): پاش گیرکردنی ڕاستەخۆی سوپای ئەمریکا و کودەتای سەربازی لە ساڵی 1972، لە ساڵی 1975و 1978کەبوونەوەیەك بە نووسینی دەستوور دەسەپێنێت کە سەسیالیست و شوعی و لە هەڵبژاردن بە بەشدەکرێن..

– قوبروس(1974): ئەمریکا پێکەوە لەگەڵ حکومەتی فاشیستی یونان کودەتایەك بەرپادەکەن لە دژی حکومەتی دیموکراتی سەرۆك (ماکاریوس) کە لە هەڵبژاردن دەنگی هێناوە. ماکاریوس لە هەوڵی تیرۆرکردنی ڕزگاری بوو. کاتێ هێزە دیموکراتەکان حکومەتی دیکتاتۆری فاسیستیان لەناوبرد، وەزیری دەرەوەی ئەمریکا بە لای حکومەتی تورکیا بای دایەوە و قوبرسیان داگیرکرد. هەزاران کەس تیرۆرکران و 200 هەزار کەس ناچاربوون ماڵ و حاڵیان بەجێ بهێڵن.
– تێیموری ڕۆژهەڵات(1975): ئەمریکا ئامادەنەبوو دان بە سەربەخۆیی ئەم وەتانە بنێت کە لە لایەن بزووتنەوەی(فریتلین) بانگەوازی بە کرا تا لە دەسەڵاتی داگیرکاری پورتوگال ڕزگاریان ببێت. لەبری ئەوە پشتیوانی لە ڕژێمی سوهارتۆی ئیندنوسیای کرد کە بەخێی کرێگرتەی سیاسی و ئابووری ئەمریکایە. لە ئەنجامی ئەم داگیرکردنە 200هەزار هاوڵاتی تیرۆرکران.

– ئەرژنتین(1976): بەسەرپەرشتی cia کودەتای سەربازی لە 1dی حکومەتی مەدەنی بەرپاکرا. کەماندی کوشتن لەسەر داوای ڕژێمی ڤیدیلا تیرۆریان لە وڵات بەاوکرد. هەزاران تێکۆشەر تیرۆر و بەسەروشوێن کران(دایکانی کەپانی دی مایە تا ئێستا بەدوای چارنووسی جگەرکۆشکانیانن). Cia پایتەختی ئەرژەنتین(بەینس ئایرس) کرد بە بنکەی سەنتڕاڵی خێی بە ئەوەی کەماندی تیرۆرکردنی تێکۆشەران لەسەر ئاستی ئەمریکای لاتین بەڕوەبەن.
– ئینگڵا(1976-1982): ئەمریکا بە چەك پشتیوانی لە کەماندی تایبەت دەکات کە هاوکات لەلایەن حکومەتی ڕێگەپەرەستی ئەفریقای باشوور پشتیوانی لە هێزە چەکدارەکان دەکەن کە لە دژ بە حکومەتی ڕزگاریخوازی نیشتمانی وەتەکە دەجەنگن و وەتە لەناو جەنگی ناوخۆ وەران دەکەن.

– عیراق-ئیران(1980-198)
– ئەفغانستان(1980-1990)
– نیکاراگوا(1981-1985)

- ئەل سلفادۆر(1981-1992)
- فاکلاند/مالڤیناس(1982)
- لوبنان(1982-1984)
- گرینادا(1983)
- لیبیا(1983)
- هایتی(1986)
- پەلیڤیا(1986)
- پەنما(1989-1990)
- عیراق(1991)
- سومالیا(1992-1994)
- بوسنیا(1993-1995)
- کرواتیا(1995)
- ئەفغانستان(1998)
- سودان(1998)
- یوکسلاڤیا(1999)

- ئەستا قەناغکی تر لەئارایە و درێژەی سیاستی تیرۆر و داگیرکردن و نائارامیە لە جیهان:
- ئابلۆقەدانی رووسیا لە هەموو قەوقازکانەوە.
- دەستوەردان لە ئۆکرانیا و پشتیوانیکردنی دارایی و راگەیاندن بە نازییە تازەکان،
- هەڕەشەکردن و هەرشی راگەیاندن و دامەزراندنی بنکەی سەربازی و سیستەمی موشەکی دژ بە کۆریای باکوور
- کودەتای"سپی" لە بەرازیل
- ئابلۆقەدانی ئابووری فنزوێلا و پشتیوانیکردن لە حزب و گروپە راستەوکان و پشێوی و تێکدانی بارودۆخی وەتەکە.

ئیمبراتۆرییەت ئەمریکا لە پێشرەویە بۆ بەرفراوانکردنی جەنگ لە وەتانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەرەو ئەفریقیا و ئەمریکای لاتین و دوا هەوڵی تیرۆرکردنی مەدورۆ سەرۆکی فەنزویلا و ڕۆکخستنی ماڤەری ناتۆ لە نەرویژ مانگی11 /2018تازەترین نموونەیە!
ئەمەش بانگەوازی خۆشبەختی و ئاشتی بۆ مرۆڤایەتی دووپاتەکەینەوە!

سارا عومەر، لە دیبەیتێکی سەرکەوتوودا … گەران هەڵبژێی

هەژی 5شەممە هەکەوتی 09.20،2018 لە هۆڵکی مەزن لە کۆمپانی Taastrup کە [400] کەس لەخۆدەگرێت ، خانمی کورد سارا عومەر ،شاعرو هەماننووس ،دیبەیتێکی ساز کرد. دیبەیتەکە سەبارەت بە هەمانی [مردوو شەر]بوو کە خودی سارا خان بەر لە کەمتر لە ساڵێک نووسیویەتی.
ئەم دیبەیتە کتێبخانەی کۆمپانی Taastrupبەهاوکاری ناوەندەکەمان ، {ناوەندی سیکولاری کوردی لەدانمارک} سازی کردبوو. لە هاستیدا ئەم چالاکیە لەسەر پێشنیاری ئیمە بوو ، ئیدی پاش هەکەوتن لەسەر لایەنەکانی چالاکیەکە هەنگاو بە ئامادەکاری نرا.
هەڵبژاردەکە تەوا پێبوو لە خاڵێک کە زۆربەیان دانمارکی بوون و لە ناوەندەکەشمانەوە ژمارەیەکی بەرچاو ئامادەبووبوون.

نگین خان کە پزیشکی نەخۆشی ژنانە، دیبەیتەکەی زۆر بەجوانی و ژیرانە بەڕێوە برد . ئەو پرسیارانەی ئاراستەی سارای دەکردن زۆر بایەخدارو گرنگ بوون .سارا خان لە وەڵامی پرسیارەکانی نگین خاندا، دوو کاتژمیر قسەی کرد .ئاخافتنەکانی سارا هەندێ کاریگەرو بەئازار بوون ئامادەبووان تامەزرۆبوون پتر گوێی بە هادەرن ، بەڵام کاتەکە بەرەو کۆتایی دەچوو، بۆیە پاشان بوار درا بە ئامادەبووان پرسیار و سەرنجی خۆیان بخەنە ڕوو .ئەویش بەمتمانە بەخۆبوون و بە سەلیقە و لەهاتوویی، وەک دەبڕێن [پەبەپەستی خۆی}وەڵامی پرسیارەکانی دایەوە ، بەنمونە لە وەڵامی بەڕێزکدا گووتی [من شتێکم نەنووسیوە کە ڕووی نەدابێت] ،یاخود لە وەڵامی خوشکێکی موسوڵماندا ،کە گووتی ناتوانم بڕوا بەهەموو ئەو شتانە بهێنم کە لە ڕۆمانەکەتدا هاتوون. لە وەڵآمدا سارا گووتی[گەر لەو وەاتەی کە بەڕێزت تێیدا لەدایکبوویت، یا وەک هەواڵ نەتخوێندبێتەوە نەتبیستبێت کە کاری وا قەزەوەن دەرهەق بە مەینە کرابێت ،ئیدی مانای ئەوە نیە کە لە شوێنکی تر ڕوویندابێت].

ئەوەی جێگەی سەرنج بوو نیگین خانی بەڕێوبەری دیبەیتەکە بوو کە هەمووانی سەرسام کرد بە لەهاتووی و بە قسە خۆشکانی کە جاروبار لە دووتوێی دیبەیتەکەدا دەیخستنە ڕوو .
لە کۆتایدا ئامادەبووان بە چەپڵە و هەستانە سەرپێ خۆشحاڵی خۆیان دەربڕی و سوپاسی هەردوو خانمیان کرد. جێگەی ئاماژەیە لەکۆتایی

دیبەیتەکەدا سارا خان واژەی لەسەر ئەمانەکەی خۆی بە ئاو کەسانەکرد کە لەو کێبوویان.
پاش کۆتایی دیبەیتەکە ، بەرپرسی بەشی کەلتووری لە کتێبخانەی تاستروپ کە هاوکات بەرپرسی ئاو ئەو چالاکیە بوو[Christence Stubbe]هات بۆلام وسوپاس و خۆشحالی خۆی بە ئەم کارە سەرکەوتووە دەربڕی، هاوکات ستایشی کردین بەوەی کە دوو خانمی بەتوانامان بە ئاو دیبەیتە دەستنیشان کرد . گووتی هەردووکیان [فێنتاستیسک] بوون واتە بلیمەت بوون . وە زۆر خۆشحاڵ بوو بە سەرجەم چالاکیەکە ، هەربۆیە پێشنیاری کرد لە ئایندەدا چالاکی هاوبەشی دیکە ئەنجام بدەین.

ئەمانی [مردوو شۆر] بە کوورتی

*ئەم ئەمانە ئاوێنەی بەشکە لە کەلتووری دواکەوتوی ئەژهادەهاتی نوێین کە ئایینی ئیسلام فاکتەرێکی بەهێزی ئاو کەلتوورە پیاوسالارییە .ئەمانەکە ڕاچەکینێک ، هاوکات گوزارشکە بە نەو دونیای پە نەهامەتی ژیانی مەیندا ،کە چەوساندنەوە بە هەموو شێوەکانیەوە خۆی تێدا نمایش دەکات .سارا زۆر بە وردی تیشکی خستووەتە سەر هەژان و ئازارەکانی ژن لە کوردستاندا، کە جوخزەکە لە کەلتووری ئەژهادەهاتی نوێین. سارا عومەر بەمان دەگەڕێتەوە کە چۆن مەینەتە ئاژەستاش وەک کایەکی بەنرخ مامەڵەی پێوەدەکرێت ،دەکوژرێت ،دەچەوسێنرێتەوە ،خەتڵەنە دەکرێت، بەکەم تەماشادەکرێت .لێدەدرێت ،سوکایەتی پێدەکرێت.
زۆربەی کاراکتەرەکان کوردن و ژینگەی ڕوداوەکانیش کوردستانی باشوورە ، بەتایبەتیش سلیمانی کە سارا خان بە [زاموا] پێناسەی کردووە .هەروەها بەشکی گچکەی ئەمانەکەی لە وڵاتی دانمارکدا بەرجەستە کردوە.
*ئەم ئەمانە لەیەکەم چاپیدا لە ماوەی هەفتەیەکدا [55]هەزار دانەی لە فرۆشرا.
*تا ئێستا پە فرۆشترین کتێبە لەدانمارک.
*چەندین خەڵاتی بەدەست هێناوە.
*وەرگێڕدراوەتە سەر سویدی و نەرویجی ،لەو دوو وڵاتش ژمارەیەکی زۆری لە فرۆشراوە.
*لە زۆربەی شارو شارۆچکەو کەمەنکانی دانیمارکدا سەبارەت بە ئەمانەکەی دیبەتی بە سازکراوە .
*میدیای دانمارکی گرنگیەکی زۆری پێداوە و تا ئێستاش ئاو گرنگیە بەردەوامە.

ڤینۆسی من ... بەختیار محەمەد

ڤینۆسی من

ئاخ ئەی ڤینۆس،
لەوەتەی هەم
تەنیام و چاوەڕێتم.
لەوەتەی هەم
حەزم لێیە لە باخچەیەکدا
پیاسەت لەگەڵ بکەم
باسی هیچ شتێك نەکەم
تەنها جوانی تۆ و
خۆشەویستی و عیشق نەبێ.
لەوەتەی هەم چاوەڕێتم
جارێك لەسەر کورسی
پارکێکی هەولێردا
پێم بڵێی: ((خۆشم دەوێی!)).
ئاخ ئەی ڤینۆس،
تۆ لە کوێی؟
لەوەتەی هەم چاوەڕێم
جارێك لەسەر کورسی
پارکێکی شەرمنی
شاری قەڵا و منارەدا
لەگەڵم دانیشی و
پێم بڵێی: ((بەقەد هەموو دنیا خۆشم دەوێی!)).
ئاخ ڤینۆس،
وەرە لەگەڵم
با پیاسەیەك بە نێو ئاهەوی
هەمنی ئەو دار و درەختانەدا بکەین،
ئەو درەختانەی
بۆنی گوڵاوی عیشقی باڵندەکان و

بۆنی عەتری عیشقی هەموو ئەو عاشقانە دەکەن،
کە بە چرپە و بە خشپە
وەک ئادەم و حەوا
بە ژۆریاندا دەڕۆن.
ئەی ڤینۆس،
من لەوەتەی هەم چاوەڕێتم و
تا دەشمرم هەر چاوەڕێتم
کە بۆی لێرە لە پارکێکی تەنیای هەولێردا
سەردانم بکەی
وەک کچێکی منداڵکارەی بزۆیش
پێم بڵێی:
((کورە بەخە، من هەر دێبەر و خۆشەویستی تۆم!)).

من

من لە دوو شوێندا تۆم
زۆر خۆشدەوێ:
لەناو تەنیایی و
لەناو گریاندا.
لە دوو شوێنیشدا هەرگیز
لێت بۆزار نابم:
لە چاوەڕوانی و
لە یادەوەریدا.
من لە دوو شوێنیشدا
بەردەوام لەگەڵتم:
لە خەیاڵ و
لە دابڕاندا.
من لە دوو شوێنیشدا هەرگیز
ناتوانم وازت لێ بێنم:
لەناو مەتحەفی دڵی خۆم و
لەناو کفنی سپی بێدەنگیت.
من لە دوو زەمەندا
هەرگیز تۆ لەبیر ناکەم:
زەمەنی عیشقی بێکۆتاییت و
زەمەنی گەنجێتی کوژراوم.
تازە تۆ بەشێکی لە من و
منیش بەشێکم

لە عەدەمیەتی عەشقی تۆ.
تازە تۆ بەشکی
لە گەنجینەی دزراوی گەنجتی من و
منیش بەشکم
لە فرشتنی پەردەی کچنی تۆ.
تازە تۆ بەشکی
لە گەنجتی جەنگاوەری من
ئەو جەنگاوەرەی
لە شەی عەشقی تدا
تك شكا.

بەختیار محەمەد

خەمانـــدنکی هـــی خـــودا و هاوابونی لگە عمر … محمود عبدوا

قورئان وی لە کەمی عربی بدویە،لناو عربیشدا وی لە پیاوانە ،کاتک خوای محمد دت :"ئی باوداران"وی لپیاوانە نک لەهردو گز،چونکە کاتک مژدی پاداشت دات بباوداران کە بانگی کردون پاداشتکە بریتیە لە ژن و ئسپ و تاد…

بام لردا ناچمە ناو ئم باتە، بکو باس لە دووئایتی دژ بە یک دکەین لە سوتی تانی یان دستکوتدا،کە لەو دوئایتدا بە ئاشکرا دردکوت محمد خەمانندنکی هی کردوە ،و دوای ئوی کە لجنگدا بی ونبتوە کە خەمانندنکی هیە بە پاساوک ئایتکیتر دنت و بناوی خوداوە جگیری دکات.

لە ئایتی شست و پنجدا ،بیست کسی باودار دادنت،لبرامبر دو سدکسی بباودا،واتا یک بد، بام دوای ئوی بی دردکوت کە ئمە هم قوسە و هم لتوانادا نیە کە تاکە

کەسێک شتێی دکەسبکات" بگشتی، ئگینا هندکجار ئمە ودەدات، کەسک برامبر دکەس بجنگت بنام ئمە حاتی شازە" بیە دواتر لە ئایتی شست و شش ئم حیساباتە دگەت بە یک بە دوو، واتا یک کەسی باودار برامبرە بدوکەس، سەد برامبردوسد، و هزار برامبر بە دوو هزار.

لردا یان دبت بین خودا حیساباتکی هبووە ودوای تاقیکردنوە هکی بدرکوتووە، کئمەش پچوانی تایبتمندیکانی خودایە لە قورئاندا، یان محمد ئو خماندنی بخیکردوە و باوژ لگە هاوانیدا.
پاشان محمد اوژ بە ابوبکرو عمر دکات سبارت بە چارنوسی دیلکان، ابوبکر دت: میانکوژ.
عمر دت: بیانکوژ.

تماشابکە دواتر ئایتک دتە خوارەوە بە محمد کە بچونی عومر، ئو ئایتی کدت:" بە هیچ پغمبرک نیە کە دیلی هبت لە بباوان تا کوشتارکی زریان لنکات" بە پی گانوی بوخاری محمد بە عمری وتوە کە خریک بو توشی سزایک ببین، بهی هاوانبونمان لگە تدا! ئستا پویستە بیربکینوە ،چونکە بگومان خودای محمد ناتوانت بسر ژیریدا زالبت، خودای محمد تنیا بسر هست و نستدا زال ،خودای محمد دت:" ان اللہ یحول بین المرء وقلبہ" واتا ویستی خودا دە بتە بربست لنوان مرۆڤ و دیدا، واتا خودا ئوپی دساتی هیە بسر دی بندە کانیدا، نک بسر عقیانەدا! ئاشکرا یە دین، هموو ئاینکان، بجرک دوچاری هستو نستی بوادارن بوون. بە یە بە ستکی باوە کاتک دکوتە بر تیشکی عقە دتوتوە .

رۆژی جیهانی مامۆستایان … رۆژا شوان

لە ساڵی (١٩٩٤) ەوە، هموو ساڵک لە رۆژی(٥ی/ ئوکتوبر) کە بە (رۆژی جیهانی مامۆستایان) ناوبراوە، بەم بۆنەیەوە لە زربەی

وەتانی جیهاندا، بە گەرمی پیرۆزبایی لە مامۆستایان دەکەن و گوێیان پێشکەش دەکەن. لە قوتابخانەکان و لە شوێنانی تریشدا ئاهەنگی خۆشی و چەندین چالاکی هەمەجۆر و هەنراوە و پێخشان پێشکەش دەکرین، هەر لەم رۆژدا، کەمەک لە مامۆستایانی لێهاتوو خەڵات دەکرێن. ئەم یادەش رێکەوتی راگەیاندن و واژەکردنی ئەو راسپاردانەن، کە رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان (یونسکۆ) بە پەروەردە و زانیاری و رۆشنبیری، بە هاوبەش لەگەڵ رێکخراوی کاری نەودەوەتی (ئیدیەکشن ئینتەرناشیونال) دا، کەلە کۆنگرەی (پاریس) دا، هاوهەوڵست بوون لە راگەیاندنی کەمەک راسپاردە. لە پێناوی ئاوەدانەوە و بایەخدانی پۆیست پیشەی مامۆستایی و بە وانەوتنەوە. بە باشکردنی باردۆخی مامۆستایان و، پارستنی مافەکانیان لە هەموو جیهاندا.. چونکە فەرکردنەکی باش و پەروەردەکردنەکی دروست، هیوا و مژدەبەخشی ژیانێکی باشتر و خۆشتر و داهاتوویەکی گەشتر و شیاوترن.
لە کۆنگرەی پێنجەمی نەودەوەتی بە پەروەردە، کە لە ساڵی (١٩٦٦) دا، لە شاری (جنێف) لە سویسرا بەسترا، لەسەر رۆشنایی راسپاردەکەی (یونسکۆ) و (ئیدیەکشن ئینتەرناشیونال) یەکێک لە بەیارە گرنگەکانی ئەم کۆنگرەیە ئەوەبوو، کە بە یەکەمین جار بەیاری ئەوەیان دا، کە رۆژی (٥ی/ ئوکتۆبەر) هەموو ساڵێک، بکرێت بە رۆژی مامۆستایان لە هەموو جیهاندا، بە ناوی (رۆژی جیهانی مامۆستایان). بە یەکەمین جاریش لە (٥ی/ ئوکتۆبەر/١٩٩٤) دا، بە فەرمی لە زیاتر لە (١٠٠) وڵات لە جیهاندا، لەو ساڵەوە تا ئەمەڕۆ، لەم رۆژ و مانگ و ساڵەدا، بە ئەوپەڕی رێزەوە یادی ساڵانەی (رۆژی جیهانی مامۆستایان) دەکرێنەوە.. مەبەستیش لەم یادکردنەوەیە، دانان و پێزانینە، بە رۆڵەی بەرز و قوربانیدانی مامۆستایان و بە پیرۆزی پیشە و بە پەیامە پیرۆزەکەیان، کە پیرۆزترین پەیامە.
رۆژی جیهانیی مامۆستایان، لە هەموو وڵاتانی جیهاندا لە رۆژی(٥ی/ ئوکتۆبەر) دا نییە، بەشێک لە وڵاتانی جیهان هەمان رۆژیان نەکردوون بە رۆژی مامۆستایان لە وڵاتەکانیاندا، بەڵکو لە بەرواری جیاجیادا دەکرێت، کە رەنگە پەیوەندییان بە بۆنەی تایبەتمەندی خودی ئەو وڵاتانە، لەو رۆژانەدا هەبێت.
بە نموونە رۆژی مامۆستایان لەم وڵاتانەدا، لە رۆژانەدان: (لە بەرازیل: ١٥ئوکتۆبەر) و (لە چین: ١٠ی سێپتەمبەر) و (لە ئەرجەنتین: ١١ی سێپتەمبەر) و لە (لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا: هەفتەی یەکەمی مایە) و (لە ئوسترالیا لە دوا

هەیـــنی ئـــۆکتۆبـــەر) و (لە هـیندســـتان: ٥ی سـپتـەمـــبـەر) و (لە پـــاڵـــەنـــدا: ٢١ی دـسـەمـبـەر) و
(لە کـەریای باشـوور:١٥ی مـای) و (لە میسـر: ٢١ی دـسـەمبـەر) و (لە ئیندـۆنـسـیا: ٢٥ی نـۆڤـەمبـەر) و (پاراگـوای: ٣٠ی ئاپریل) و لە… هتد. بـــەڵام زیـــاتر لە سـەد وڵات لە جیهاندا رـۆژی (٥ی/ ئوکتـۆبـەر) ی هـەموو سـاڵـێکیان کردوون بـە رـۆژی مامـۆستایان لـــە وڵاتـــکـــانـــیان کـــە (رـۆژی جیـــهانی مامـۆستایـــان) ە، لـــە هـــنـــدـــە وڵاتـــانیشـدا رـۆژی مامـۆستایان کـراوـە بـە پشووی فـەرمی.
لە باشـووری کوردســتان و لە عـەراقـدا، رـۆژی (١ی/ ئـادار) ی هـەموو سـاڵـێک، کراوـە بـە رـۆژی مامـۆسـتایان، کـە عـەراق ئـەم رـۆژەی دیـاری کـردووـە نـەک کـوردسـتان.

من وـەکو مامـۆستایـەکی کورد، نـە لە رابـردوو و نـە لە ئـەمـڕۆشدا، هیـــچ تایبـەتمـەنـــدی و بـەنـدیـەک شکنـابـەم.. کـە رـۆژی (١ی ئـادار) پـەیوـەنـدی بـە تایبـەتمـەندیـەکی مامـۆسـتایانی کوردستانـەوـە هـەبـەت. بیسـت و حـەوت سـاڵـیشـە دـەسـەڵـاتی کـوردی و وزارـەتـی پـەروـەردـە و سـەندیکای مامـۆستایانی کوردستان لە هـەریمی باشووری کوردستاندا، بیریان لە گـەڵـینی ئـەم رـۆژە نـەکـردـەنـەتـوـە، بـۆچـی تا ئـەمـڕـۆش (١ی ئـادار) ی هـەموو سـاڵـێک بـە رـۆژی مامـۆستانی کوردستان دـەزانن، چ بـەنـدیـەکی مامـۆستایانی کورد دـەکـوـێتـە ئـەم رـۆژـوـە؟! من پـێشـنیاری ئـەوـە دـەکـەم کـە یـەکـــێک لـــەم دوو رـۆژە بکـــرـێت بـە (رـۆژی مامـۆسـتایانی کوردستان) یا هـەر رـۆژـێکی تر، کـە پـەیوـەنـدی بـە بـەنـدیـەکی مامـۆسـتایانی کوردستانـەوـە هـەبـەت.

١ـ رـۆژی (١٥ی/ مای) هـەموو سـاڵـێک، بکرـێت بـە (رـۆژی مامـۆسـتایانی کوردستان) کـە یادی دامـەزراندنی (یـەکـێتی مامـۆستایانی کوردستان)ـە. ئـەوـەبوو مامـۆستایانی کوردستان لە یـەکـەمین کـۆنگـرـێیانـدا، کـە لە شـاری (سلـێمانی) لە رـۆژی (١٥ی/ مـای/١٩٦٢) دا بـەسترا و (یـەکـێتی مامـۆستایانی کوردستان) یان دامـەزرانـد، شایـەنی خـۆیـەتی کـە هـەمـوو سـاڵـێک یـادی ئـەم رـۆژە و مـانگـە، بـە فـەرمـی بکرـێـت بـە (رـۆژی مامـۆسـتایانی کوردسـتان) و لـەم رـۆژـەدا ئـاهـەنگی خـۆشـی و شـادی و کـەمـڵـێک چالاکی جـەراوجـەریش لە سـەرجـەم قوتابخانـەکانی کوردستانـەدا ئـەنجـام بدرـێـن. خـەڵـاتی رـەزلـێنـانیش پـێشکـەش بـە کـەمـڵـێک لە مامـۆسـتایانی لـێـهاتوو و خـزمـەتـگـەرـز و بـە خـەڵـزانی ئـەو مامـۆسـتایانـەی کـە شـەهید بـوون بکـرـێن.. بـەبـۆنـە جـیاوازی کـردن.
٢ـ رـۆژی (٦ی/ ئـۆکـتـۆبـەری) هـەمـوو سـاڵـێک، کـە یـادی سـاڵـیـادـۆژی یـەکـەمـین شـەهـیدی مامـۆسـتایانی کوردسـتانـە لە شـەڕـێشی ئـەیلـولی

(١٩٦١) دا، کە مامەستا و پێشمەرگەی ئازا و قارەمانمان، شەهیدی نەمر مامەستا (حەسیب محەمەد بەگ سیامەنسووری) یە، کە (مامەستای قوتابخانەی شێیجەی سەرتایی کوان:١٩٥٨ــ ١٩٦٠) بوو لە شاری کەرکوک (نووسەر: من لە پلەی پێنجەم و شەشەم دا، لە قوتابخانەی شێیجە، قوتابی مامەستا حەسیب ی نەمر بووم، وانەی وەرزش و بیرکاری پێدەوتینەوە) مامەستایەکی کوردستان پەروەری سەرسەخت و زۆر دڵسۆز بوو.. بوو بە پێشمەرگە و لە شۆڕشی قارەمانانەی دژستەویەخەی کەم وێنەدا، لە گەڵ سوپای دوژمن و ڕەگەزپەرستی عەراقدا، لە (گردە قارەمان) ی نزیک شارەچکەی (ئاغجەلەر) ی سەر بە قەزای چەمچەماڵ ی سەر بە پارێزگای کەرکوک، مامەستا حەسیب محەمەد بەگ لەو داستانە نەمریەدا لە ڕۆژی (٦ی/ ئوکتۆبەر/١٩٦٢) دا شەهید بوو، کە هەمان ساڵی دامەزراندنی یەکێتی مامەستایانی کوردستانە، لەگەڵ مانگێژی (ڕۆژی جیهانیی مامەستایان) شدا، ڕۆژێک جیاوازی هەیە. پەیوستە یەکێتی مامەستایانی کوردستان و وەزارەتی پەروەردە، واز لە ڕۆژی (١ی/ ئادار) بهێنن و ڕۆژێکی تایبەتمەندی کوردستانیمان بکەن بە ڕۆژی کە پەیوەندی بە ڕۆژی مامەستایانی کوردستانەوە هەبێت.

بەگومان مامەستایی پیرۆزترین و گرنگترین و هەستیارترین پیشەیە لە هەموو جیهاندا. مامەستایان خاوەنی پەیامێکی گەورە و پیرۆز و چارەنووسازن، ئەوان بە ئۆوپێی دڵسۆزی و لێخبووردن و ماندووبوونەوە خزمەت دەکەن، بە ئۆوەی کە چاوەڕوانی سوپاس و هیچ پاداشتێک بن، نەوە لە دوای نەوە پەروەردگەن.. مامەستایانن بەردی بناغە و کەڵەکانی شارستانی و پێشکەوتن و داهێنان و گەنجینەکاریین.. مامەستایان ڕابەر و چرای گەشی ڕوناکردنەوەی شەوزەنگی تارن.. مامەستایان مەم ئاسایی دڵسووتن و دڵتەنەوە، بە ئۆوەی کە ڕەسەنی سەرکەوتن و پێشکەوتن و داهاتوو بە ڕەگەکانی نیشتمانکەیان ڕوونێک بکەنەوە.. مامەستایان هەنگ ئاسایین و شێلەی گوڵانی زانیاری و زانستی دەمژن و هەنگوێنی زانیاریمان پێشکەش دەکەن.. مامەستایان هێندە ڕەزدار و شکەدارن، تا ئەو ڕادەیەی کە بە میراتگر و بە جێگرەوەی پێغەمبەران ناوزەند کراون. میری شاعیرانی عەرەب (ئەحمەد شەوقی) کە (بە ڕەچەڵەک کوردە) دەڵێ:"هەستە بە مامەستا شکەداریە.. هێندەی نەمابوو مامەستا ببێت بە پێغەمبەر"

مامەستایان ڕەنگی گرنگ و کارتیکەری هەیە لە مێژووی هەر نەتەوەیەکدا.. چونکە مامەستایان نەوە لە دوای نەوە پەروەردەیەنن.. مامەستایان هەمایەکن لە هەماکانی پێشکەوتن و شارستانی.. گەر گەلان شانازی بە زانا و دانا و بیرمەند و

بلیمەت و داهێنەرکانیانەوە بکەن، دەبێ ئەوە بزانن، کە هەموو ئەم هەڵکەوتووانە لە پشتا قوتابی مامۆستا بوونە.
ئەمەش لە پەڕەک، نەبوونە بە کۆچ و کوێرەک.. مامۆستایانی کوردپەروەری دەسەزمان فێری ئەلفوبێی کوردایەتی و کوردستان پەروەری و تێکۆشان و گۆشبینی و هیواداریان کردین.. هێشی ئەمە زۆیەکی بیار بوو.. مامۆستاکان کۆتایان و تەوی زانست و زانیاریان لە تێکردن و ئەمیان هێنایە بەرهەم.. لە چ پلە و پایە و پستێک دابین، هەمیشە قەرزاری مامۆستاکانمانین، شانازی بە دەسەزی و رەنج و ماندووبوونی ئەوان دەگەتەوە. ئەوان رێکی گرنگیان بینی لە بنیاتنانی کەستی دروستی ئەمەدا.

مامۆستایانی خۆشویست، ئەوەی پشمەرگەی گەلەبانی پەروەردە، شایەنی ئەوپەڕی سوپاس رێز و پێزانین، ئەوەن منداڵانی گەلەکەمان بە باشی فێردەکەن و بە دروستی پەروەردەیان دەکەن، ئەوە دایک و باوک و خوشک و برا ئاساییین، دەستی سەز و بەزەیی و خۆشویستی و رێز بە سەر منداڵە چاوگۆشکانماندا دەهێنن، کە هیوای داهاتووی گەلەکەمانن.. ئەوەن زاخاوی بیر و هۆشیان دەدەن، ئەوەن بەردی بناغەی کەسایەتییان دادەنێن.. ئەوەی مامۆستایان سامانێکی بەهاوتای گەلەکەمانن.. ئەوە پارێیەکی دەگمەنن کە بە ئاسانی دەستناکەون، ئەوە ژەرخانی داهاتوومانن.
مامۆستایانی دەسەز، ئەو منداڵە چاوگۆشانەی کە تا دوێنێ قوتابی ئەوە بوون، لە ئەمڕۆدا: مامۆستان، نووسەرن، هونەرمەندن، پارەزەرن، پزیشکن، ئەندازیارن، بەڕێوەبەرن، تێکۆشەرن، رۆژنامەنووسن، راگەیاندنکارن، چالاکوانن،…هتد. ئەمانە ئەو تەوانەن، کە ئەوە تەتان کردن و پێیانتان گەیاندن و هاتوونەتە بەر.

مامۆستا دەسەزکانمان، ئەوە شونکی تایبەتیتان لە ناخی دەماندا هەیە، خۆشویستی و رێزمان بە ئەوە بسنوورن، هەردەم لە یادتان ناکەین، هەرگیز رێز و خۆشویستیتان لە دەماندا کاە نابنەوە.. نەک تەنها لە رۆژی جیهانی مامۆستایان دا، بەڵکو لە هەموو رۆژکانی ساڵدا، رووخساری گەش و شیرینی ئەوە لەبەر چاومانە. وشە ناسک و جوانکانتان، رەنماییە دروست و بەسوودکانتان، زەردخەنە شیرینکانتان، چەژکی تایبەتییان لە یادوەرییەکانماندا هەن.. ئەوە دینامەی هێشی ئەمە بوون.. لە ئەوەی دەسەزەوە فێری تێکۆشان و کوردایەتی و کوردستان پەروەری و گۆشبینی و کەنەدان و هیوا و ئومیدی سەرکەوتنتان

بووین.. لە ئەوەوە فێربووین، کە لە بەردەم بەوا و ئیرادەی پەیامبەرایین و خەباگری کەنەدانەدا، بە گەیشتن بە هیوا و ئاواتەکانمان، ئەستەم بوونی نییە.
مامۆستایانی دەسەز و کوردستان پەروەرمان، وشەی سوپاس و ستایش شەرمەتان لەدەکەن.. چونکە ئەوە زۆر لەوە گەورەتر و جیاوازترن، کە وشە و رستەی شیرین، بتوانن هاوسەنگی دەسەزی و باڵایی و شکۆداریتان بکەنەوە.
دان بەوەدا دەنێم، کە بە هیچ نووسینێک هەندە دانەماوم، بەڵام بە نووسینی ئەم بابەتە زۆر دامام، کە چۆن بتوانم بە وشە و بە رستە، ئەو خۆشەویستی و پێزانین و رێزی بە ئەوەی دەسەز، کە لە ناخی دەمدایە بە نووسین گوزارشتی لێبکەم، هەرچەند دەکەم بە وشە و رستە نایەنە دەربڕین و گوزارشکردن و نووسین، جوانترین وشە و شیرینترین رستە، چەژی ئەو خۆشەویستی و هەستە ناخییەم نادەن، کە بە ئەوەی مامۆستانی کوردستانی شیرینمان لە دە و دەروونم دان.
مامۆستایانی خۆشەویست، ئەی پشمەرگە دەسەزە گیانبەخشەکانی مەیدانی فەرکردن و پەروەردەکردنی جگەرگۆشە چاوگۆشەکانمان.. بە راستی ئەوە جیاوازن و کەم وێنەن لە جیهادا.. لە کاتی شەڕش و راپەڕینەکانی کوردستاندا، رابەر و پشتیوبوون، بە دەستەکتان چەکتان هەڵگرتبوو و قارەمانانە و سەرسەختانە، لە سەنگەرەکانی پشتەوە بەرگریتان لە خاکی پیرۆزی کوردستانمان دەکردن.. بە دەستەکەی تریشتان پێنووستان و پەرتووکتان هەڵگرتبوون لە دێیەکان و لە پەنا و ئۆشکەوتەکانی کەوەکانی کوردستاندا منداڵانی گەلەکەمانتان فێردەکردن، فێری چەینی سروودی ئازادی رەقیبتان دەکردن. لەخەباتی نهێنی شارەکانیشدا، ئەوە دینامۆی هاندان و هۆشیارکردنەوەی گەلەکەمان بوون.. ئەوە بە رەژ شانە تەکۆشەرەکانی ناوشارەکانتان رەکەدخستن، بە شەوانیش سەرپەرشتی چالاکییەکانی دژ بە رژێمی داگیرکەرتان دەکرد.. ئەوە لە هەموو شەڕش و راپەڕینەکانی کوردستاندا، پشکی شێری تەکۆشان و خەبات و گیانبەخشینتان هەبوو. مەژووتان پاک و پەڕ لە سەروەری و شکۆداری و لە هەڵوەستی بەرز.. ئەوە لە شەڕشکاندا پشمەرگەی هەمەتبەری شەر ئاسایین.. لە ئاشتیشدا هەگری چەک نیگزی خۆشەویستی و ئاشتین.. ئەمە باوەتان بووە و.. باوەتانە و.. نگەاون.
کێ وەکو ئەوەی لە دەست دەت و پێدەکرێت؟ کە بە بە موچە و نیوە موچە و چارگە موچە، خەاگربوون و بایکوتی خوێندتان نەکرد و قوتابخانەکانتان بەجێ نەهێشتن، بە کۆڕەوەری و بە نەبوونی

دڕژتان بۆ پێشمەرگە و پێشمەرگەتان دا.. وێژدانتان ئاسوودە کردوون؟ لاپێکی شکۆداری و سەروەریی ترتان لە مێژووی گەلەکەماندا تۆمارکردن.. هەرگیز گەلەکەمان هەڵوێست و خۆڕاگری و دڵسۆزیتان لەیادناکات.
پێویستە کاربەدەستانی کوردستان، بە ئەمکبن و ئۆپۆزسیۆنی پێشانین و ڕێزیان بە ئەم دڵسۆزی و ڕۆڵ و هەڵوێستەی مامۆستایانی کوردستان هەبێت، بتوانن پاداشتی ئەم هەڵوێستە جوامێرانەیان بدەنەوە، گەرچی بە پارا و ماددە قەرەبووی خۆڕاگری و خۆبەختکردنیان ناکرێنەوە.. ڕێز و پێزانین و خۆشەویستی ڕاستی گەلەکەمان بێ ئەوەی مامۆستایانی دڵسۆزمان، بەرزترین میدالیای پێزانین و ڕێزلێنانە.
مامۆستایانی کوردستان پاڕاڕ، خوشک و برایانی دڵسۆز و خۆشەویستمان، ئەی شەهید سوارە نەبەردەکانی مەیدانی پاڕاردە و فەرکردن و بنیاتنانی داهاتووێکی گەشتر و شیاوتر بۆ کورد و کوردستان.. بۆ قەی ژمارەی نەرگزی نەرگزجاڵەکانی کوردستان، بۆ قەی ژمارەی ئەستێرەکانی ئاسمان.. بۆقەی دڵۆپە شەستبارانەکانی کوردستان.. سپاس و ڕێز و خۆشەویستی و پێزانینمان بۆ دڵسۆزیتان هەیە.

ڕۆژی هەینی داهاتوو (5ی/ ئۆکتۆبەری/٢٠١٨) یادی (بیست و چوارەمین) ساڵەڕۆژی (ڕۆژی جیهانی مامۆستایان) ە، هەر لە ئێستاوە، پەبەدە پیرۆزبایتان لێدەکەین.. دەستە پیرۆزەکانی یەک بە یەکتان ماچ دەکەم و چپکە گوڵی خۆشەویستی و ڕێز و دڵسۆزی و پێزانیتان پێشکەش بێت.. ئەمەش کەمترین شتە لە ئاستی دڵسۆزی و شکۆداری ئێوەدا.. ئێوە شایەنی زۆر لە پیرۆزبایی و سوپاسکردن و پاداش پڕخشین زیاترن. ئێوە بە درێژایی ژیانتان دەبەخشن.. چاوتان لە خەڵات و لە پاداشت نەبووە و نییە.
پیرۆزبایی (ڕۆژی جیهانی مامۆستایان) تان لێدەکەم، هیوای ئۆپۆی تەندروستی و تەمەندرێژی و خۆشی و بە ئێوەی مامۆستایانی کوردستان دەخوازین. گەشبینم کە لە سایەی دڵسۆزی و ماندووبوونی ئێوەدا، داهاتووی کورد و کوردستان گەشتر دەبێت.

ڕۆژا شوان
نەرویج: (٢٧ی/ دڵسامبەر/٢٠١٨)

ئەبولفەزل جەلیلی: ئەمپیادی فیلمسازیی دەبێ خەباتی سینەمای فکری مرمندانان بکات

مەنووچهر جیهانی ـ "ئەبولفەزل جەلیلی" دەرهێنەری سینەمای ئێران گوتی: مرمندانان لە کەمەکانی فرکاریدا وەکوو ئەمپیادی فیلمسازی دەبێ خەباتی سینەما فکر بن؛ نە ئەوەی کە تەنیا چاوەری بەزمی ئەم هونەر و سەنعەتە بن.

بە پێی راپرسێتی لێژنەی پەیوەندییەکان و راگەیاندنی سیویەکەمین خولی فستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مرمندانی ئێران، "ئەبولفەزل جەلیلی" کە دەرهێنانی فیلم گەلێکی زری بە مرمندانان ئەنجام داوە؛ سەبارەت بە سازدانی ئەمپیادی فیلمسازی مرمندانان کە لە بەشی لاوەکیی سیویەکەمین خولی فیستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مرمندانی ئیسفەهان بەڕێوەدەچێت، گوتی: زاتی بەڕێوەچوونی ئەمپیادی فیلمسازی بۆ میرمندانان باشە، بەڵام دەبێ دەرکەوتی ئەم خولانە هەستەنگاندنی بۆ بکرێت.

جەلیلی کە پێی وایە لەو بارودۆخەی ئێستادا هیچ چەشنە فکرکاریی تیرێک یا بەکردەوەیی سینەما بەکەڵک نابێت، مەگەر ئەوەی کە لە سێبەری ئەودا مرمندانان ئەخلاق و ناسیاوەتی پێکەوە فکر بن، رایگەیاند: بە بۆای من، ئەوەی کە سینەمای ئەمڕۆ پێویستی پێیەتی، زیاتر لە فکرکاری، ئەخلاق و ناسیاوەتی پەیدا کردنە کە من هیوا دەخوازم وەها رووداوێک لە ئەمپیادی فیلمسازیشدا کە تایبەتە بە مرمندانان بێتە ئاراوە.

دەرهێنەری فیلمی "گال" رایگەیاند: بەم پێناسەیە بەڕێوەچوونی ئەمپیادی فیلمسازیی مرمندالان ئەگەر لە پێناو جێکەوتنی بابەت و ناوەرۆکی سینەما بە مانای ژیان بەخشین لە چوارچێوەی هونەری وێنەییدا بێت، بەکەڵک دەبێت. هەر لەم پێناوەدا دەبێ بۆ پەیدا کردنی باشترین و بەکەڵکترین کەسەکان بۆ سینەما لە شوێنە

جەراوجەرەکانی ئێران بەهرەکان بدەزرێتەوە.

جەلیلی لە درێژەدا جەختی کردەوە: هەبەت ئەم دەزینەوەی بەهرانە کاری یەک خول یا دوو خول لە بەڕێوەچوونی رووداوێکی سینەمایی نیە؛ بەکوو کاتێکی زۆر دەخایەنێت بۆ ئەوەی کە بتوانرێت لە ناوچە جەراوجەرەکانی وڵاتەوە باشترینەکان هەبژێردرێت، هەر بەم هۆیەشە کە لە درێژایی هەمووی ئەم ساڵانە بۆ وێنە هەرگیز یەک ئەکتەر یا دەرهێنەری تورکەمەن یا بەلووچ کە سامانەکانی خۆماڵی و فەرهەنگیی خۆی بە خەڵکی بناسێنێت، نەمانبووە و من ئیومێد دەخوازم ئەم ئەرکە گرینگە لە ڕێگای ئێەمپیادی فیلمسازیی مەرمندانەوە کە لە سەرەتای ڕێگایە، ڕوو بدات.

"ئەبولفەزل جەلیلی" لە کۆتایی قسەکانیدا بە ئاماژەدان بەو بابەتەی کە دەبێ خەبات و ڕەزمی سینەما بە مەرمندانەن و تامەزرۆیانی هاتنە ناو ئەم پیشەیە فێر بکرێت، گوتی: ڕوانگەی زۆربەی بینەرانی دەرەوەی بەستێنی سینەما بۆ ئەم هونەر و پیشەیە، بەزم و خۆشیی ئەم پیشەیەیە، لە حاڵێکدا وەها نیە و سینەما بە تەواوەتی ڕەزم و خەباتە؛ خەباتێک کە بۆ گەیشتن بە ئەنجامی شیاو و گونجاو هەوڵ دەدات. هەر لەم ڕووەشەوە لە کۆڕەکانی فێرکاریدا وەکوو ئێەمپیادی فیلمسازی دەبێ خەباتی سینەما فێری مەرمندانەن بکرێت.

فوئاد حسێن و مەدام ماریا مۆنتیسێری

https://www.awene.com/2018/09/24/102532/

سێیری ئەخلاقی سیاسیی بکەن چەند قەزەون و دابەزیوە! لەسەر کاندیدکردنی فوئاد حسێین بۆ سەرۆکی کۆماری عێراق لە لایەن پارتیەوە، یەکێتی و شیعەکان هاواریان لێ هەستاوە لەسەر ئەوەی هاوسەری ئەم زاتە جولەکەیە، نابێت نا موسڵمان ببێت بە خانمی یەکەمی عێراق. ئەم جۆرە قسانە، ئەم شێوازە لە سیاسەتکردن ئەوەمان پێ دەڵێت کە عێراق و کوردستان نوقمی ڕەگەزپەرستی و ئایین و

مەزهەب پەرستییە، کاندیدکردنی کەسێک بۆ وەرگرتنی هەرچ پۆستێک بۆ دەبێت شوناسی ئاگرزیی و ئایینی هاوسەر و کەسوکاریشی بۆ بکرێت بە پۆمپەر!. ئەمە لە فەشەلی سیاسیی لە عێراق و کوردستاندا زیاتر هیچی تر نییە.

پۆمپەری سەرکی کۆماری عێراق، ئەبێت لەسەر پۆمپەری تەکنۆکراتی و زمانزانی و شارەزایی و خاوەن مەرام و پرنسیپی عەدالەتخوازی و یەکسانخوازی و دیموکراتخوازی و باوەڕبوون بە پێکەوەژیانی عێراقیەکان بێ بە جیاوازی و دوور لە ئاگرزپەرستی و ئایینپەرستی هەبژێردرێت، نەک لەسەر ئاوەی هاوسەرکەی جولەکەیە یان مەسیحیە. پارتی دیموکراتی کوردستان، بە هەمان پۆمپەر سەقەتکە و درکدنیش وەکامی یەکێتی و شیعەکان لە ئاگەی پەرلەمانتارکی پشوویەوە دەداتەوە!، ئەم پەرلەمانتارەی پارتی دەڵێت:"ژنی فوئاد حسێن جولەکە نییە، بەڵکو مەسیحیکی هەندیە و لە بنەماڵەی مەدام ماریا مۆنتیسۆریە!

چەند پاساوی یەکێتی و شیعەکان جگەی گاتەجاییە، زۆر لاوە زیاتر بەرپەرچدانەوەکەی پارتی و پەرلەمانتارکیان جگەی گاتەجاییی و پێکەنینە. پارتی و پەرلەمانتارکیان هەر لەسەر پۆمپەری گاڵتەوە بە ئابوردوو، گاڵتەوە بە بنەماڵەیی بەرگری لە فوئاد حسێن دەکەن و، بە هاوسەرکەیدا هەڵدەدەن کە گوایە لە بنەماڵەی پەروەردە ناسکی بە ناوبانگی ئۆروپیی وەک مارایا مۆنتیسۆریە.

مەدام ماریا مۆنتیسۆری لە ساڵی ١٨٧٠ هاتۆتە دنیاوە، کە ئاڵنگە هاوسەری دکتۆر فوئاد ئاگەر لاو بنەماڵەیش بێت ببێت بە کچە زا، یان کوڕە زا زای مەدام مۆنتیسۆری، ئاخر دەبێت ئاوە چ پەیوەندییەکی بە کەسایەتی هاوسەری ئەم بەڵگەوە هەبێت. عەقڵیەتی ئەمانە ئاوەیە کە"گیا لەسەر بنجی خۆی دەڕوێتەوە" کە بە هیچ شێوەیک ئاوە وانیە. لە خوارەوە کۆرتەیەک لەسەر مەدام ماریا مۆنتیسۆری دادنێم

مەدام ماریا مۆنتیسۆری Maria Montessori، بەخۆکەر و ئاهێنەر و فەیلەسووف و پزیشکەکی ئیتالیە، لە ١٨٧٠ هاتۆتە دنیاوە، ئەم ئێستێرە گەشە و زانا مەزنە یەکەم ژن بووە لە بواری پزیشکیدا لە وڵاتی خۆیدا سەرکەوتنکی گەورەی بەدەست هێناوە. ئەم زانایە

قوتابخانەیەکی تایبەتی کردووەتەوە بۆ ئەو منداڵانەی لە ڕووی عەقڵییەوە دواکەوتوو بوون، بۆ جۆرێک منداڵە شڵت و دواکەوتووکانی ڕاهێناوە و پەروەردەی کردوون، کە لە منداڵە ئاساییەکان پێشکەوتووتر بوون، ئەم زانایە دەڵێت: "لە کاتێکدا کە خەڵکی زۆر سەرسامن بە پەروەردەکردنەکەی من، کە چۆن منداڵە دواکەوتووکانم پێش خستووە و توانیومە زۆر بەسەر نەخشییە دەروونی و عەقڵییەکانیاندا، منیش پێم سەیرە. بۆچی هەمان ڕێگەی من ناگرنە بەر بۆ پەروەردەکردنی منداڵە ئاساییەکان، کە زۆر پێشدەکەون و سەرکەوتنی گەورە بەدەست دەهێن". واتە پەروەدەکردنەکەی ئەم زانایە بۆ هەردوو حاڵەتی ئاسایی و نائاسایی لەبارە. بەرتراند ڕەسڵ وەک فەیلەسوو و زانایەکی پەروەردەیی زۆر ئاماژە بەم پەروەردەیەی مەدام مۆنتیسۆری دەدات و سەرسامە پێی.

سەگەشێیەک ... ناڵە حەسەن

من لانەو سەگەشێیەکی
ڕەنگ خاڵەشی هاتمە دنیا
هەر لانەو ئەم سەگەشێیەدا
بە یەکەمینجار
چاوم بە ڕووناکییەکی تاریک کەوت
چاوم بە بنمیچێکی گزیری و
ژوورێکی پڕ دەلاقە و
تاقیسکەیەکی بڵند و
فانۆسکی کز و
ئاوێنەیەکی درژ و
چاوم بە سندوقێکی ڕەنگاوڕەنگ کەوت
هەر لانەو ئەم سەگەشێیەدا زمانم هاتە گۆ
فڕی ئاوبووم بەم (نا)
لانەو ئەم سەگەشێیەدا
خەمی نان و ئازارەکانم
بوون بە یەکەمین مامۆستام
کتێبیش بوو بە نزیکترین هاوڕێم
ئازادیش منی بە شیعر ئاشناکرد

لە کتێبخانەوە فڕی ئاوە بووم
هەمیشە خۆن ببینم
ماماستاکەشم فڕیکردم
بۆدوای خۆنکانمدا بۆم
لە قوژبنەکەشم فڕی ئاوە بووم
ببم بە خەم و هەموودەم هەر خەم بم
هەر خەم بم و
ملکەچی هیچ هەزکی ئاسمانی و
هیچ پاشا و گەدا و کوێخایەک نەبم
لەنێو ئەم سەگشێدا
عەشق فڕی ئاوی کردم
بەسەر پشتی مەرگ بازبدەم و نەکەوم
بەنێو کەنانە پڕچاوپڕچکانی
گەردەلوول و هەشبا و تۆفان
تێپەڕم و نەکەوم
بەنێو ئەقیانووسی
نائومێدی و تەنیایی و عەبەسیەتدا
بپەڕمەوە و نەکەوم
لە کاتی دەرگا لەسەرخۆداخستن و
لەنێو خەیاڵە شووەکانی خۆکوشتنیش
شیعر دەستم دەگرێت و
بە چرپەوە پێمدەڵێت
(ئەی شاعیرە هۆزەهاتییەکە
هەسەوە
خەرتاو فڕشی نارنجی بە ئاخستوویت
بەردەوامبە / تە لەودیو سنوورەکانی مردنیت ...!)
هەر لەنێو ئەم سەگشێدا
فڕی ئاوە بووم
خەم و خۆنکان و
مرۆڤ و ماسییەکان و
ئومێد و ئاوێنەکان و
پاییز و پەپوولەکان و
باران و باڵندەکان و
نەسیم و نەرگزەکان و
شەپەل وشووەکان و
بروسکە و باخچەکان و
هەواس و هووبارەکان و

سۆ و سنۆوبەرەکان و
هەموو شتەجوانەکانم خۆشبوێن
ئەم سەگەشەیەی من
گەشەیەکی بە نوونی نیشتیمان و
گەشەیەکیتری بە میمی مرۆڤ و
دواهەمین گەشەشی
بە ئای ئازادی / دەورەدراوە
نوون نوون نوون
میم میم میم
ئا ئا ئا
نیشتیمان / مرۆڤ / ئازادی
مرۆڤ / ئازادی / نیشتیمان
ئازادی / نیشتیمان / مرۆڤ
هەمیشە وا هەستدەکەم
من بە /
نیشتیمان و مرۆڤ و ئازادی
هاتووەتە دنیا
هەربەیە لەوتەی هەم
عاشقی ئازادی و نیشتیمان و مرۆڤم
لەوتەی هەم
هەر بە /
مرۆڤ و ئازادی و نیشتیمان
دەنووسم
چونکە هەر لە ئەزەلەوە
من پەکهاتە و من هاوکێشە و
من شنەبای / ئامانجەکی سەرکەشم …!

حوزەیرانی ۲۰۱۷

پزیشکەکی کورد دەبەتە داهێنەر

و گەشەپێدەری چارەسەری جۆرێکی شێرپەنجە … !!

بەرایی …

لە رابردوو دا، هەوڵێکی زۆر دراوە بۆ چارەسەرکردنی نەخۆشیەکان ، پسپۆران و زانایانی جیهان لەم هەوڵانەدا بەشدار بوون و، کوردیش بێبەش نییە لەکارکردن لە بواری چارەسەر سازیی و، ئەمەش سەدان ساڵە پشتەوە دەست پێدەکات کە کورد لە بواری گیا دەرمانی دەستێکی باڵای هەبووە، و سەدان دەستخەت و بەڵگەی گیا دەرمانی زانایانی کوردمان بەردەستە، هەتاوەکو دەگاتە پزیشکی نوێ و هەوڵی پەرەپێدانی چارەسەرە دێزراوەکان یان هەوڵی داهێنانی ڕێگە و چارەسەری نوێ، یەکێك لەو پزیشکە کوردانە لێرە باسی دەکەین ، بەڕێز ((دکتۆر کازم فاروق قەرەداغی)) یە کە لە بواری چارەسەر کردنی جۆرێکی شێرپەنجە دا توانیوویەتی ڕێڵکی باش ببینێت و کارەکەی ببێتە سەرچاوە و ڕیبەری بۆ پزیشکانی بوارەکە و لە ((دەستووری کار guidelines)) ی ساڵی ((2017ز)) دا، پەرەپێدان و داهێنانەکەی بۆاوکراوەتەوە، ئەم ڕیبەری و دەستووری کارە guidelines بەناوی ((نەخۆشی کۆلۆن و ڕێکە و کۆم Colorectal Disease))ـە کە لە بابەتی ((ڕیبەری بەڕیوەبردنی شێرپەنجەی کۆلۆن ، ڕێکە و کۆم 2017 – شێرپەنجەی کۆم Guidelines for the Management of Cancer of the Colon, Rectum and Anus(2017) – Anal Cancer))دا بۆاوکراوەتەوە.

پزیشکە کوردەکە کێیە … ؟

ئەو پزیشکە کوردەی چارەسەرییەکەی چووە نێو کتیبی ((ڕیبەری شێرپەنجەی کۆلۆن و ڕێکە ی 2017)) ناوی ((کازم فاروق نامیق))ـە و، بە دکتۆر ((کازم قەرەداغی)) ناسراوە، لە دایك بووی ساڵی ((1986ز)) ، لە زانکۆی سلێمانی کۆلێژی پزیشکی گشتی تەواو کردووە و بڕوانامەی بەکالۆریۆسی پزیشکی وەرگرتووە، پاشان بڕوانامەی ماستەری لە زانکۆی بڕمینگهام لە وڵاتی بەریتانیا بەدەست هێناوە و، ئەم داهێنان و گەشەپێدانەی لە ماستەرنامەکەیدا بەدەست هێناوە. ئێستا لە نەخۆشخانەی ((هیوا)) لە شاری ((سلێمانی)) وەك پسپۆری شێرپەنجە کاردەکات و ، سەر قاڵی چارەسەر کردنی گرێیە

شێرپەنجەییەکانە. هەنووکە خوێندکاری دکتۆرایە لە زانکۆی سلێمانی، گەنجێکی لێهاتوو و دڵسۆزە بۆ نەخۆشەکانی و بەردەوام سەر قاڵی خوێندنەوە و بە دووا دا چوونی وردە لە بوارەکەی خۆیی دا. هیوای سەرکەوتنی زیاتری بۆ دەخوازین.

ڕیبەری شێرپەنجەی کۆلۆن و ڕێکە و کۆم

ئەم ڕێبەرییە لە لایەن ((کۆمەڵەی کۆڵۆپرۆکتۆلۆژی (1) بەریتانیای گەورە و ئیرلەندا Association of Coloproctology of Great Britain & Ireland)) پەسەند دەکرێت و چاپ و باڵاودکرێتەوە و، دەخرێتە بەردەست پزیشکانی بوارەکە لە سەرانسەری جیهاندا، دامەزراندنی ئەم کۆمەڵەیە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 1990ز کە یەکەم سەرۆکی ڕێکخراوەکەجۆرج ئێتێس بوو، بەڵام کار و چالاکی فراوان و داهێنەرانەی ئەم ڕێکخراوو و کۆمەڵەیە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 2000ز، یەکەمین ژمارەی گۆڤاری نەخۆشییەکانی کۆڵۆن و ڕێکە Journal of Colorectal Disease دەگەڕێتەوە بۆ مانگی یەکی ساڵی 1999ز و ، لە ئێستا دا ئەم گۆڤارە یەکەمین و پێشەنگترینی بوارەکەیە لە ئەورووپا و وڵاتانی جیهان (2). شێرپەنجەی کۆلۆن و ڕێکە Colorectal Cancer باوترین جۆری شێرپەنجەیە لە دووای شێرپەنجەی مەمك Breast Cancer و شێرپەنجەی سییەکان Lungs Cancer لە وڵاتی بەریتانیا، کە ساڵانە دەور و بەری 40.000 هەزار تووشبووی نوێ هەیە و تۆمارەدکرێت ، کە دووەمین جۆری باوی شێرپەنجەیە کە هۆکاری مردنە (3).
گەشەپێدانە نوێیەکانی New Developments چارەسەرکردنی Treatment ی نەخۆشی تووشبوو بە شێرپەنجەی ((کۆلۆن، ڕێکە و کۆم Colorectal Cancer)) لە ژمارە 19 ی گۆڤاری ((نەخۆشی کۆلۆن و ڕێکە و کۆم Colorectal Disease)) دا باڵاوکراوەتەوە و یەکێك لەو گەشەپێدانەش بەرهەمی بیر و مانوو بوونی دکتۆر کازم قەرەداغی یە.

گەشەپێدانەکەی پزیشکە کوردەکە

بۆ بینینی گەشەپێدان و داهێنانەکەی دکتۆر کازم قەرەداغی ، بڕوانە لاپەرە ((85)) ی گۆڤاری ((نەخۆشی کۆلۆن و ڕێکە و کۆم Colorectal Disease Journal))، کە لە بابەت و بەشی ((ڕیبەری بەڕیوەبردنی شێرپەنجەی کۆلۆن ، ڕێکە و کۆم 2017 – شێرپەنجەی کۆم Guidelines for the Management of Cancer of the Colon, Rectum and Anus(2017) – Anal Cancer))دا باڵاوکراوەتەوە، لە ژێر کورتە

ناونیشانی ((1.4.8 نەشتەرگەریی Surgery 8.4.1))، هەروەها لە ریزی سەرچاوەکان و لە لاپەرە 96 دا ئاماژە بە کارەکەی دکتۆر کازم دراوە و ناونیشانی گەشەپێدان و داهێنانەکەی و جۆر و ساڵی کارەکە و هاوکارەکانی خراوەتە ڕوو. (4)

_____

سەرچاوە و پەراوێزەکان :

1-کۆلۆپرۆکتۆلۆژی Coloproctology لقێکە لە زانستی چارەسەر لەگەڵ زانستی نەخۆشییەکان Pathology ی کۆلۆن Colon ، ڕێکە Rectum و کۆم Anus ، هەروەها نەشتەرگەری کۆلۆرێکتاڵ Colorectal Surgery ، نەشتەر گەری کۆلۆن و ڕێکە Colorectal Surgery پسپۆرییەکە لەناو پرۆکتۆلۆجی Proctology دا.

2-بۆزانیاری زیاتر بڕوانە :
https://www.acpgbi.org.uk/about/history/
3-بروانە لاپەرە 5 ی گۆڤاری نەخۆشییەکانی کۆلۆم و ڕێکە Colorectal Desease ، ژمارە 19 ی ساڵی 2017.
4- بروانە لاپەرە 85 و 96 ی گۆڤاری نەخۆشییەکانی کۆلۆم و ڕێکە Colorectal Desease ، ژمارە 19 ی ساڵی 2017.
5-سوود ئەژماری تایبەتی دکتۆر کازم قەرەداغی وەرگیراوە لە تۆری کۆمەڵایەتی فەیسبووم، بۆ وەرگرتنی زانیاری دەربارەی ژیاننامەکەی.

هێمن مەلا کەریم بەرزەنجی

ئێژمێری عاشقە هەژارەکان ... عەبدولوەهاب بەیاتی ... و : نەژاد عزیز سورمێ

(1)
جیهان
بێ گۆف و شیعر و

شەش و کچ و مەرگ
ژەوت دەکەین .
بە شەکەتی
لە شەستەی مەژوودا دەکەوین
لە کانگەی خەوز و
بنمیچی سەهەدا
سیس دەبین ..
بە پەوە دەمرین .
لە غەریبیماندا دەمرین
لە لە نەوە
لە منداڵدانی شەو و
باڵەای چیاکانی زەوی
لە دایك دەبینەوە .
تاجی ئەشکەنجەی تەتکردنەوەمان
لەسەر ناوە و
گەچانی خەرمان هەڵگرتووە ..
سپەدە ،
بە شەوی درێژی جیهان
ژەوت دەکەین
بە مردوویەتی
دەریا
بە شارەکانی ئایندەی دوور
تەی دەکەین ..
ئاڵەای یاخی بوونی
تیا هەڵدەکەین
بە زیندوویی
لە بەندیخانەکانیدا دەمرین
شکەیەك بە مەژوو دروست دەکەین .

(2)
زامەکانمان لە هاوار کەوتن
بوو بە شارەك و هووبارەك
لە سەفەری مەرگدا
بەدوای کەنارەکدا دەگەڕێ ..
بەردەکی ڕەش ،
لە مەملەکەتی وەرانەدا
باران دەیشواتەوە و

ئومێدێك
لە لەواری بەهیوایی
ئادەمزادە دوا بەاوەكان
پەنای گرتووە و
قەرەجێك
بەسەر ئەسپی خەمباریيەوە
بەدوای نوور
بە دوای عایشە
لە شارەكانی ئایندەی دووردا
زەمین دەپۆە ..
لە غوربەتیدا دەمرێ
لە جارێكی دی
منداڵێكی بێ ئەسپ
لە دایك دەبێتەوە ،
زراو ژاو
لە شەو و ڕۆژ و
لە یەك بەدوای یەك هاتنی
ڕۆژگار و وەرزەكاندا
دەستی بە بژنی چیای زەوی
درێژ دەكا و
ووتیی خۆتوویشی
لە خۆتی ئاگری ڕۆژهەڵات و
زەردەپەڕی كوژاوە
بەسەر لووتكەی چیاو باناندا و
دەنگی گە بووی
سنگی كەشتیی
كەشتیيەوانە مردووەكان و
گیای ئەشكەوتەكانی نوور و
دوورگەكانی یاقووت دەدەفە ..

(3)
ماهی گریان ، بە بولبولێك
بە وەختێ
كە هەڵدە و ڕادەكا و
نەخشەی تاوان
لە بەرد ئاگر
لە دەفتەرە شینەكانی منداڵیدا

دەکەشێ ،
بە هیوای لە گەڵتراو
بە شەشی ڕووباران
لە نامەیپاندا و تەنیایی پردان
بە مردوویی
دەریا تەی دەکەین ..
لە بەندەرکەوە بە بەندەرکی دی
دەنێنین و
کەشتییان دەسووتێنین
هەرچی بووە و دەبێ : نەبووە !
(4)
گوڵی سوور
لە باخچەی زستاندا
چی بە بولبول دەڵێ ؟
(5)
لە خەوندا
باوەشی پێداکردم ،
جەستەی تادارمی
بە گوڵ داپۆشی
گوڵەکانی ماچ کرد ..
هەستم کرد
خاك سیمای بە نوور داپۆشیوە و
بۆنی ڕوویدا
دەستی بەرەو باخچەی من هات و
گوڵەکان
لە ئاگریدا سووتان و
باڵداری
لە خەو بیدارکردنەوە و
نمۆی بارانی سوور و
بووەلەرزە و بڕووسکە .
(6)
ئاگرپەرستانی ئەم چاخە
لە غوربەتییاندا دەگرین
ئەستێرە دەرنەکەوت
لە دز و نەجیبزادە و
شاعیرانی
خەونی بەکردراو دەرکەوتن ..

شمشێریان
لە تەرمی منداڵان و
هەژارانی
شارێ برسییەکاندا چەقاند
شایەدنامەی مردووان و
کتێبێ پیرۆزکانییان هەڵگرتایەوە ..
(7)
نوور لە کوێوە دێ ؟
کە ئەمە
لە هەموو سەردەمێکدا
بەرداش بووین
لە ریز بەستندا
کت و پێوەند
بە کت پێوەند دەگرێنەوە ..
زەردار بە زەردارمان دەفرۆشێ ..
پاشا بە پاشا ..
بەڵام ئەمە
خۆاگر دەمێنینەوە
بە پێوە دەمرین ..
بە پێوە دەریا تێی دەکەین ،
بە شارەکانی دووری ئایندە
جیهان
بە مەرگ و شۆش و کەچ
زەوت دەکەین ..
لە غوربەتماندا دەمرین ..
بەهام
لە نوێوە لە دایك دەبینەوە ..
لە نوێوە دەداری دەکەین ..
لە نوێوە ێت دەکەینەوە ..
لە نوێوە
شۆش بەرپا دەکەینەوە و
لە نوێوە دەکەوینە تۆی
پاشا و زەرداران .
لە مەیدانی شۆی خۆکی تر
سەردەبەدرین
گوللە بە دوژمن و برا وەدەنین
زامەکانمان

بەسەر هەنییەمانەوە هەڵدەگرین و
مردووەکان ، بە مژوو بە ناو
دەنژین ..
بە زیندوویی لە گۆڕکانییان
نیشتەجێ دەبین .
کاروانی مەزن
لە مەرگەوە بە لە دایك بوون
دەست پێ دەکەینەوە
لە هەموو چاخەکانی
هەز و ەوناهییەوە
هەواسراو بە داوی
هیوای ەش ،
لە چاوەوانی ئاگر و تەفاندا
دەمێنینەوە .

(8)
هەژارانی جیهانی تابانکراو
یەکگرن !
هەژارانی جیهانی تابانکراو !

(*) لة كؤشيعرى (قصائد حب على بوابات العالم السبع)
بلآوكردنةوةى (دار الشروق) ، 1985 ضاثى دووةم ، ل 28 .

یەفراندەمکەی دونەکەتان باش .....شاخەوان سەنگاوی

ەک ٢٥/٩ سالەکی تەواو تەپەڵ دەبێت بەسەر ئەو یەفراندەمەی کە سەرانی سیاسی کوردی باشووری سەربەخۆیان دەدا بە گوێی ئەمەی هاولاتی ئەم هەرەمە، بێ بە ئەوەی خاوەندارانی یان ئەوانە خۆیان بە خاوەنی ریفراندەم دەناسان هیچ خوێندنەوەیەکی زانستیانەی پێشوەختە بە سەرجەم پێشهات و کاریگەریە نەوخۆیی ودەرەکیەکان نەکردبە و یان بایەخیان بە دەرئەنجامەکانی نەدابێت. وەک ئەوەی چاو بەستیان

لەکرابێت لە بینینی ئەو گەپە سورانەی کە لە لایەن ئەمریکا وئەوروپا وبگرە جیهان بەتایبەتی تر ئێران وتورکیا بەروومانداو بەرزدەکرایەوە.
کەچی لە دەرئەنجامی بەرزبوونەوەی چەند مەترێکی ستێیجەکان و هەنگاو هەنگی مایکەکانی بەردەمیان ئەوانی خستبووە دیانیایکی پڕ لە خەون و خەیاڵ، وەک ئەوەی جیهان گوێ بیستی دەنگەکانی ئەوان نەبێت پڕ بەدەنگیان هاوار دەکردوو بانگی سەربەخۆیی و دروستکردنی پەیوەندیەکی دروستی دواسەیتیان دەکرد لە گەڵ عێراقدا، وە بگرە هەندجار هەندە شاگەشکەبوون کە خەیانیان لە بووبوو بە پاڵەوانێکی بەهاوتای جیهان دەیانگووت " ئەمە مایەیی مەترسی نین بە هیچ یەک لە دراوسێکانمان" کە ئەم بە خۆی مایەیی گاڵتەجاڕی بوو چونکە سەرانی سیاسی ئەم کوردستانە لەوە نەگەیشتبوون گەر دەروازەکانی عێراق نەک تورکیا و ئێرانمان بە سردا دابخرێت ئەوا ئەوەی سیاسیش نەک هاوڵاتیەکی بە دەسەلات جل وبەرگ نیە بی پێشن.
ئەزانن بۆ؟ چونکە ئەوە لە ماوەی چارەکە سەدیەک لە حکومداریتان سەرجەم سەکتەرەکانی ئەم هەرێمەتان ئیفلیج کردووە. هەر بۆیە قسە زۆرە لە سەر دەرئەنجامەکانی ریفراندەم بکرێت وبگرە بە دڵیان توێژینەوەش تەواو نابێت نەک وتارێک و دووان.

بەڵام ئەوەی من مەبەستمە ئەویە کە سەرانی سیاسی کوردستان بەتایبەتی تر پارتی و یەکێتی ئەگەر بەئەقڵەکی دەوڵەتمداریەوە بە مەبەستی سەرپێخستنی دەسی هەوای کوردی و گەیاندنی بەکەناری ئارامی لە ماوەی حکومەانی ئەواندا، بچنە گفتوگۆوە ئەوا هەر خەیان دەتوانن ئەنجامەکانی ریفراندەم بکەن بەکارتێک بەهەز هەمیشە ئامادەگی هەبە لە سەر مێزی گفتوگۆکانیان لە گەڵ ناوەندی تاقدراودا بۆ ئامانجی کە ئەنجامەکانی ریفراندەم گەورەترین ئەنجام و دەسکەوت بە خەڵکی کوردستان وەدەستخات نەک پشک پشکەنەی حیزبی و باڵ باڵنە، ئەگەر ئەوە حکومەتداری دەکەن!

شاخەوان سەنگاوی
shaxewan.saed@gmail.com

بەشێکی تر لە شیعرەکانی براتیگان … سەران محەمەد

پرۆفایل:

ڕیچارد گاری براتیگان (٣٠/١/١٩٣٥ -١٤ /٩/ ١٩٨٤) نووسەری ئەمریکی، خاوەنی ١٠ پۆتووکی هەنراوەو ١١ ڕۆمان و ١ پۆتووکی کورتە چیرۆک، هەروەها پەخشانیشی نووسیوە. لە (تاکەما)ی واشینگتۆن لەدایك بووە، لەساڵی ١٩٥٦ چووتە سانفراسیسکۆ، هەر لەو ساڵانەشدا خەی لە دنیای نووسین و داهێناندا بینیەوە و بڕەو جیهانیبوون هەنگاوی نا، لە ١٤ی سیبتەمبەری ١٩٨٤ بڕیووداوی خەکوژی کۆتایی بە ژیانی خەی هێنا.
وەك ئەوەی سەر بە ڕۆمانی پۆستمۆدێرنیزم ناوزەد دەکرێت، ئەم نووسەران، خوێنەران، هونەرمەندان، میوسیکژەنان ئیلهام لە کارەکانی ڕیچارد براتیگان وەردەگرن و کارەکانی پەرچڤی سەر زیاد لە بیست زمان کراون.

دوا ڕۆمانی (ژنەکی بە بەخت) لەساڵی ٢٠٠٠دا لە چاپدرا.
لە بەرواری ٨/٦/ ١٩٥٧ و لەتەمەنی ٢٢ ساڵیدا هاوسەرگیریی لەگەڵ (ڤەرجینیا دیەن ئاددەر) کردو لە ٢٥/٣/ ١٩٦٠ تەنیا منداڵکیان بوو بە ناوی (ئیانت ئیلیزابێت براتیگان) و لە ٢٧/٧/١٩٧٠ دەستبەرداری یەك بوون لەگەڵ هاوسەرەکەی. دووەم هاوسەرگیری لەگەڵ (ئەکیکۆ نیشیزاوا یەشیمورا)ی ژاپۆنیك یابانی لە ١٢/١/ ١٩٧٧ کردو لە پاش چەند ساڵێك و لە ١٢/١١/١٩٨٠ دەستبەرداری یەك بوون.

باشترین ڕۆمانی لە ساڵی ١٩٦٧دا چاپکرد بە ناوی (ڕاوکردنی ماسیەخاتوونە لە ئەمریکا).
لەم دەرفەتەدا پێم خۆش بوو چەند کارێکی تری ئەم شاعیرە وەربگێڕمە سەر زمانی کوردی و لە ماڵپەڕی دەنگەکانەوە ببێتە میوانی خوێنەرانی شەیدا و هەوادارانی شیعر(جەماوەری شیعر). کە بە بۆای من ئێستا شیعر لە هەموو کاتێکی تر زیاتر پێویستی بە خوێنەرانی جدی و ڕاستەقینە هەیە، کە مەخابن لە ڕۆماندا ئەو جۆرە خوێنەرە زۆر دەگمەنن، بۆیە شیعر باڵێکی لە دەستداوەو هەر ئەو خوێنەرانەشن دەستیان دەبێت لە چاودێری و بۆیاردان بە سەر شیعرداو هەرواش ئاراستەی دەکەن و هۆکارو پاڵنەرێکی بەرەو پێشچوونی دەبن..

بەشێکی تر لە شیعرەکانی براتیگان:

-٧-
(تکایە)
بیر لە من دەکەیەوە
هێندەی
من بیر لە تۆ
دەکەمەوە؟

-٨-
(رەمیەو جۆلیت)
گەر تۆ بمری بۆم،
منیش دەمرم بۆت
گەڵکانیشمان وەك دوو خۆشەویست دەبن
پێشاکەکانیان بشێن پێکەوە
لە ناو جلشۆر
گەر تۆ سابون بێنی
من بلیچ دێنم

-٩-
(تای شاخەکە)
لە پارکەکەوە چووم بۆ شاخە تادارەکە
ئەو لە ناوەندی شوشەیەکی چوارگۆشەی دەوروبەردا بوو
لای گوڵە سوورەکان و نافورەکە، شاخەکە
لە شەوی ئاسپی دەریایی و لافیتەی سووردا بوو
گەرم بووین و مردین

-١٠-
(شیعرێ جوانەکە)
من دەچمە سەر جێ لە لەس ئەنجلیس
بیر لە تۆ دەکەمەوە

-١١-
(١٥%)
خانمەکە دایەوە شت
لە پیاوەکان وەرگرێ
بڕەام ناتوانێ
چونکە ئەو١٥%

جوانتر نییە

-١٢-
(کەاوەکەی کافکا)
لەگەڵ بارینی باراندا
نەشتەرگەریانە بەسەر سەربانەکەدا،
من قاپە ئایسکریمم خوارد
وەك کەاوەکەی کافکا بوو

-١٣-
(من لەسەدەی بیست دەژیم)
من لەسەدەی بیست دەژیم
تەش لەرە درۆز بووی لە تەنیشتم. تە
کاتە نووستیت شادمان نەبووی
ناتوانم هیچ لەوبارەوە بکەم
بەهیوام. رووخسارت
زەر جوانە کە ناتوانم بوەستم
لە وەسفکردنی. و هیچ شتەکی تر
ناتوانم بکەم تا دەخەشت بکات کاتەك
تە نووستویت

-١٤-
(با سەفەرکەین بۆ ماڵە نوێیەکەی ئەمریکا)

لەوێدا دەرگا هەن
دەیانەوێ ئازاد بن
لە گیرەکانیان
تا بفڕن لەگەڵ هەورە چڕەکان.

لەوێدا پەنجەرە هەن
دەیانەوێت بەربن
لە چوارچێوەکانیان
تا لەگەڵ ئاسکەکان ڕاکەن
بۆ مەرگەکانی پشت وڵات.

لەوێدا دیوارەکان هەن
دەیانەوێت دەروخول بدەن
لەگەڵ چیاکان
لە نێوان تەپوتۆزی

بەیانییەکی زوو.

لەوەدا زەمینەکان هەن
دەیانەوێ هەرسی بکەن
کەلوپەلی ماڵەکەیان و
بیانکەنە گوێ و درەخت.

سەربان هەیە لەوەدا
دەیەوێ
سەفەر بکا بۆ لەنجەولار
لەگەڵ ئەستێرەکان
لە ناو
بازنەکانی تاریکی.

شیعرەکان بە زمانی رەسەنی شاعیر

(7)
Please
Do you think of me
as often
as I think
of you?
(8)
Romeo & Jolliet
If you will die for me,
I will die for you
and our graves will be like two lovers washing
their clothes together
in a laundromat
If you will bring the soap
I will bring the bleach.
(9)
(The Fever Monument)
I walked across the park to the fever monument.
It was in the center of a glass square surrounded
by red flowers and fountains. The monument
was in the shape of a sea horse and the plaque read
We got hot and died.

(10)

The Beautiful Poem

I go to bed in Los Angeles thinking
about you.

(11)

15%

she tries to get things
out of men
that she can’t get
because she’s not
15% prettier

(12)

Kafka’s Hat

With the rain falling
surgically against the roof,
I ate a dish of ice cream
that looked like Kafka’s hat.

I Live In The Twentieth Century

(13)

I live in the Twentieth Century

I live in the Twentieth Century
and you lie here beside me. You
were unhappy when you fell asleep.
There was nothing I could do about
it. I felt hopeless. Your face
is so beautiful that I cannot stop
to describe it, and there’s nothing
I can do to make you happy while
you sleep.

(14)

Let’s Voyage Into The New American House

There are doors
that want to be free
from their hinges to
.fly with perfect clouds

There are windows
that want to be
released from their
frames to run with
the deer through
.back country meadows

There are walls
that want to prowl
with the mountains
through the early
.morning dusk

There are floors
that want to digest
their furniture into
.flowers and trees

There are roofs
that want to travel
gracefully with
the stars through
circles of darkness.
****
Richard Brautigan

دایەگــك لەگــەڵ عەبــدوڵا سەڵاح دا … ئەدیب نادر

لە پاڵا لەتیف هەمەت و فەهمی کاکەیی دا عەبدوڵا سەڵاح یەکك بوو لەوانەی کە بەگرنگییەکی زۆرەوە لە نەوەکەی ئەمەی دەوانی, بە شێوەیەکی سروشتییانە لەگەیدا پیاسەمان دەکرد, لە چاخانە دادەنیشتین, کاتکی فرە پکەوە باس و خواسی خوێندنەوە و

داهێنانمان تاوتوێ دەکرد, ئەو لە پێکهاتەی نەوەکەی پاش خۆی
□□□کی پێبایەخی بینیووە و هەمیشە یەکێك بووە لەو چیرۆکنووسە
دانسقانەی نێو هەوتی چیرۆکی مەدەرن و هاوچەرخی ئێمە کە شێواز و
تایبەتمەندێتی جیای نووسینی خۆی هەبووە و یەکێکیش بووە لەو
کەسانەی خاوەنی فەزایەکی مەعریفی و □□شنبیرییەکی پەلوپۆ هاوێژ و
ئینسایکڵۆپیدی بووە و ئیشکی بڕادەی لە پرسەی تێراندن بۆ
هونەری چیرۆك و ڕۆمان و هونەری شێوەکاریش کردووە و خەریکی
زاراوەسازی بووە و جگە لەوە هەر کاتێکیشی بۆ هەخسابێت ئەوا
زارەکییانەیش لەگەڵ هەوادارانیدا تێیهەڵچووە و لە کایەکانی
ئەدەب و تەکنیکەکانی نووسین و دنیابینیی چیرۆك نووسیی خۆی دواوە
و داهێنانەکانیشی بەرهەمی نەوەی پاش خۆی هەنگ□□ژ کردووە و
بەرهەستانە لە فەزای چیرۆکی ئەم سەروبەندەدا ئامادەییان هەیە.
ئەو پتر لە نیوسەدە سەروکاری لەگەڵ هونەری کورتە چیرۆکدا کردووە
و مامەڵەی لە تەك هەموو جۆرە تەکنیکەکانی ئەم ژانرەدا هەبووە و
زۆرجار کردوونی بە کاراکتەری سەرەکیی ئەفراندنەکانی و هێندە
لێیان قووڵبۆتەوە و شارەزایی لێیان پەیدا کردووە, زاتی ئەوە
دەکەین بڵێین هەندێك چیرۆکی خۆی هەر تەنها لەبەر ئەوە نووسیووە
هەتا بیکات بە هۆوبەرێك بۆ پراکتیزەکردنی تەکنیکەکانی گ□□انەوە و
پشتگوێ خستنی ئەوەی چیرۆك خۆی تەکنیکە تایبەتمەندەکانی خۆی لە
ژیانەوە هەڵدەبژێرێت و حەوەجە و پێداویستیی بە کام یەك لەو
تەکنیکانە بێت لەگەڵیا خۆیدا پەلکێشیان دەکات و پراکتیزەیان دەکات
و دەیانکاتە بەشێك لە جەستەی هونەری گ□□انەوە, نەك ئەو ببێتە
بەشێك لە جەستەی ئەوان! سیما دیارەکانی ئەدەبەکەی ئەو هێما,
خوازە, دەمامك, مۆنتاجی سینەمایی, تێکشکاندنی کات و..جگە لەوە,
ئەو زمانەیش کە هەر هیچ نەبێ ناسنامە ئەدەبییەکەی پێ بەرجەستەترە
و زۆرجار بە میتازمان ناوزەدی دەکات, تەقریبەن لە زمانی هەموو
کەسێك تایبەتمەندتر و تاکمەندترە و کەسیش بەقەدەر ئەو زمانەکەی
لە فەرهەنگی زمانە گشتییەکەمان جودا نابێتەوە و شەقڵا بە
پێکهاتەیەکی زمانیی تاکەوانە نادات. چیرۆکەکانی ئەو جیهانێك
دەخوڵقێنن هاوکات هەم ڕیالیزمییە وهەم فانتازییشە و سەرسامان
دەکات و پەیامی ئینسانییانەیان لێوەردەگرین. باکگراوەندی
ڕاستەقینەی کاراکتەرەکانیشی خودی ژیان خۆین. ئەو جورئەت و
بوێریە بۆهاوتایەی کە لە سەردەمێکدا ئەو بابەتە گەورانەی
موتوربەی دەق دەکرد لەلای کەم نووسەردا بوونیان هەبوو, کێ بەر لەو
پاکتاوی نەژادیی و تەعریب کردنی کەرکووکی کردووە بە دەق و دەمی
لە پرسە نەتەوەییە چارەنووسسازەکانەوە داوە؟ ئەو قەڵەمە بۆگومان
جگە لە خۆنی پاکیزە و بۆگەردی پێشمەرگەیەك چی تێ و پاراوی

کردووه و ژیانی پەبەخشیووه تاکو ئەو سەبجەکتانە لە تانوپۆی تەکستەکانیدا داڕێژدە بدات! لەم دیمانەیەشدا, کە لە ماڵی دوکتۆر کارای کۆی مامۆستا عەبدوڵڵا سەراج, لە گوندی ئەماڵانی هەولێر, بە ئامادەیی هاوڕێی شاعیر سەباح هەنجدەر- کە بگومان بە هاوبەشییەکەی دیمانەکەی دەوڵەمەندتر کرد- لە بەرواری 5ی حوزەیرانی 2013دا سازدراوە, وەڵامدانەوەکانی مامۆستا سەراجیش بەڵاستی گوزارشتێکی ڕاستەقینە و کاڵا بەقەد باڵای ئەو خەریك بوونە جیددییەی ئەوە بە نووسینی چیرۆك و هەوڵدان بۆ بەرفراوانتر کردنی ڕەهەندەکانی ئەو هونەرەی, کە لە ڕاستیدا بایەخ و بەهاکانی بە هیچ کلۆجێك لە بایەخ و بەهاکانی ڕۆمان کەمتر نییە.

ئەدیب نادر: عەبدولڕەحمان مونیف دەڵێت: کورتە چیرۆك ڕەگەزێکی ئۆرگانیکییە لە بونیادی ڕۆماندا, ئەی ئیتر بۆچی تەرکیز هەر لە سەر ڕۆمانە و کورتە چیرۆك کەمتر جێبایەخی نووسەرەکانە, بە خەماڵی و بیانیشەوە؟

عەبدوڵڵا سەراج: بەڵێ, بە پێچەوانەی ئەمەوە, هەندێ براەر, بە تایبەتی یەکەم ڕۆمانم کە دەرچوو- هەڵکشان بەرەو لووتکە- ڕەخنەیان لێگرت, کە پێکهاتووە لە چیرۆکی کورت و چیرۆکی کورتن و لێکم داونەتەوە, بۆ؟ لەبەر ئەوەی هەندێکیانم, فیعلەن خۆی هەر بۆ ڕۆمان نووسیوومە, هەندێکیانیشم هەر بە جیاجیا بۆاوکردنەوە, ئەوجا, ڕاستە هەیە, لە هەموو ڕۆمانەکانمدا دەتوانم چیرۆکی کورت جیا بکەمەوە, خۆی ڕەخنەگرێکی ئەوروپیش دەڵێت باشترین ڕۆمان ئەمڕۆ ئەوەیە پێکهاتبێ لە لێکدانی دەیان چیرۆك, یان تێهەڵکێشی هونەرییانەی کورتە چیرۆکەکان و هەرە شارت شارت ستۆرییەکان, یانی چیرۆکە هەرە هەرە کورتەکان بێ, بەڵام هەر یەکە, ڕۆمان ئامانجی جیایە و کورتە چیرۆکیش لێرە ئامانجی جیایە, هەر یەکەیان بە جۆرێك شت دەبینێ.

ئەدیب نادر: ڕاستە. بەڵام بۆچی بە شێوەیەکی گشتی لێرەش و لە ئەوروپایش, بۆ نموونە, سەیر دەکەی زیاتر تەرکیز دەخرێتە سەر ڕۆمان و ڕۆمان زیاتر دەبێتە جێ بایەخی نووسەران؟

عەبدوڵڵا سەراج: ئەوە وابزانم قسەیەکی دوکتۆر جابر عەسفوورە دەڵێ – الروایه دیوان العرب- وەك چۆن جاران دەیانووت شیعر دیوانی عەرەبە, فیعلەن, ئێستا ڕۆمان بۆتە سەنگی مەحەکی ئەدیب, کە ڕۆمانی نووسی دەڵێن موعجەبن پێی, بۆ؟ چونکە سەردەمەکە ئاڵۆزە و سەردەمەکە تەکنۆلۆجیای پێشکەوتووە و پێویستی بە ڕۆمان هەیە.

بەڵام ڕۆمانگەلێك, نەك ڕۆمانگەلە ڕۆمانسییە قەدیمەکانی زەمانی…

ئەدیب نادر: فرووسییەت و..

عەبدوڵا سەاج: سەدەی حەڤدە و هەژدە و نۆزدە و تەنانەت سەدەی بیستیش ئێستا کێن بووە. دەتوانم ئاماژە بە عەرەبەکان بکەم, چونکە لای ئێمە هێشتا تەمەنی کورتە, نەجیب مەحفووز, ئەمەی سعوودییەکە کە تێ ناوت هێنا, ئەوەی کە- شەرقی متەوەسیتی- هەیە
ئەدیب نادر: عەبدولڕەحمان مونیف..
عەبدوڵا سەاج: ئەمانە, هەموو, ئا عەبدولڕەحمانی مونیف, ئەمانە هەموو بوونەتە کلاسیکی ڕۆمان, ئێستا خوێنەری نوێ بۆی ناخوێنرێتەوە, ئێستا ئیدی سینەماکاران کەڵك و سوود لە بەرهەمەکانیان وەردەگرن وەکو مێژووی ئەدەب.

ئەدیب نادر: ەنگە من عەبدولڕەحمان مونیف هێشتا بە کلاسیك نەزانم, چونکە بێ نموونە یوسف ئەلسەباعی و…

عەبدوڵا سەاج: ئەوان جیان, ئەوانە هونەرین و بەام سیاسین..ئەو هونەری تۆرە لە یوسف ئەلسەباعی و حیلمی موراد و نازانم کێ و کێ و ئەوانە و زۆری کەیش هەیە, لە مێژووی میسر و سوریا و ئەمانە, بەام ئەوەی بڕۆ هونەریی و باشبن و ئەوەی دەرکەوتووە, عەبدولڕەحمانی مونیف و نەجیب مەحفووزە و بڕجگە لە..

ئەدیب نادر: تەیب ساڕح و ئەوانە..
عەبدوڵا سەاج: نەوەی تازەیش هەیە ئیبراهیم ئەسان و نازانم کێ..

ئەدیب نادر: حەیدەر حەیدەر و..
عەبدوڵا سەاج: یووسف ئەلقەعید و ئەمانە و لە لیبییەکانیش پەیدابووە و بەتایبەتیش ڕۆمان و چیرۆکی باشیش کەوتە مەغریب.

ئەدیب نادر: ئەوەی کورتە چیرۆکەکانت بخوێنێتەوە بەتایبەتی یەکەم کۆچیرۆکت- لاکۆشە ڕووناکەکان- هەست دەکات شێوەیەکی فۆتۆگرافیانە بەسەر شێوازی نووسینی چیرۆکەکانتدا زاڵە, یانی لەپای چی, بۆچی شێوەیەکی فۆتۆگرافییانە زاڵە, ئایا دەتەوێ بە شێوەیەکی فۆتۆگرافییانە ژیانمان پیشانبدەیت یان چی؟

عەبدوڵا سەاج: دەتوانم ئەمە بەمشێوەیە وەام بدەمەوە, یەك, چونکە ەگەزی دەربڕین خۆی وێنادەرە, وێنەیە. دوویش دەگەڕێتەوە

بۆ ئەوەی خۆم لە هونەری شێوەکارییدا ئەوەم, هەوڵدەدەم وێنە دروست بکەم, لە گۆشە نیگایەکی ژێر بینینەوە, یا لە سەرووی بینینەوە, یان شتێکدا ئەوانە هەست بەوە دەکەیت کە وێنەی تیایە, بەڵام هەستیش دەکەیت لێچووانندنەکانم- تەشبیهەکانم- دایمە هەوڵم داوە نائاسایی بن, باو نەبن. ژێر کەس تێبینییان کردووە, ژێر کەس هەخنەشیان لێگرتووە, بەتایبەتی زاهیر ڕەژبەیانی ئاماژەی بەوانە کردووە و هەخنەی لێگرتوون, کەچی- دوکتۆر نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد- لە سێ بەشی ڕەژنامەکەی حزبی شیووعی وەڵامی دایەوە, ناوی چی بوو؟
سەباح هەنجدەر: ڕەگای کوردستان..
عەبدوڵڵا سەاج: ڕەگای کوردستان, لام ماوە, کە دەڵێ بۆچوونەکانی عەبدوڵڵا سەاج لەوانەی تۆ هونەری ترن, ئەوانەی تۆ کلاسیکن..
ئەدیب نادر: من ئەوەم نەخوێندۆتەوە, بەڵام..
عەبدوڵڵا سەاج: بەڵام تەواوم نەکرد, وەڵامی وێنەکەم تەواو نەکرد, دەربڕین, یان داشتنی ڕستە خێی هونەری دەربڕینە, یانی چیرۆك هەواڵدەریی نییە وەکو خەبەرێك بێت, یا هەواڵداو دروست بکەیت, یان جۆکات باس بکەیت, یان کەسایەتی دروست بکەیت, پێش هەموو شتێك چۆنێتیی دەربڕینی ئەو هەست و شتانەیە کە لەو شتەدا دەتەوێ بیڵێیت کە چیرۆکە, یان ڕەمانە, یان هەر شتێکی کەیە..
ئەدیب نادر: ڕاستە. ئێستا پرسیارێکی زێر گرینگ, لە کۆچیرۆکی دووەمتەوە, لە(مردوو خەون نابینێ)وە بە شێوەیەکی هونەرمەندانە شەپۆلی هۆش بەکار دەهێنیت, شەپۆلی هۆشت بەکارهێناوە, ئایا ئەم تەکنیکە زێر بەشێوەیەکی ئاگایانە دەربڕی ئەوەیە کە مرۆڤی ئێمە, مرۆڤی کورد, بە ڕادەیەکی هێندە بە نسکۆی حەفتاوپێنج کارتۆکراو بوو, کە تووشی حاڵەتی کەرتبوون و پارچەپارچە بوون ببوو, ئایا تۆ لەسایەی ئەو بیرکردنەوەیەوە کە بینیت خەڵکی ئێمە دوای نسکۆ وایان لێهاتووە, ئەو تەکنیکە زێر گرنگەت بەکار هێنا؟
عەبدوڵڵا سەاج: بەڵێ, ئەوەی تۆ ئاماژەی بۆ دەکەیت ئەوە کاریگەریی هەیە, دوو خوێندنەوە, بەتایبەتی خوێندنەوەی شەستەکان و حەفتاکان و ئەوانە, زێر ئەدەبی وجوودییم دەخوێندەوە, لە کامی و سارتەر و ئەوانە. ئەوانە هەموو دەروونی ئینسانی کەرتبوو و ئەمانە باس دەکەن, هەتا دیداری وابزانم یەکەمی چیرۆکی کوردی نا, دیداری دووەمی چیرۆکی کوردی لە هەولێر, کە لە زانکۆ گیرا, ئەو برادەرانەی کە ئێستایش مەوجوودن, حەمەسەعید حەسەن و هەووف حەسەن و ئەمانە, هەستان و وتیان نمایندەی عەبەسییەت و وجوودییەت عەبدوڵڵا سەاجە..ئاوا بەئاشکرا لەناو خەڵکەکەنمایندەی عەبەسییەت نەبووم, پەرتبوونی ئینسان وەکو ئاماژەت بۆ کرد, کە ئازار هاتە پێشەوە ئەو خەڵکە لەو سەغڵەتیی و گوشار و بۆ ئازادییە

دەرپەڕین و بەشێوەیەکی شێتانە و نامەئلووف و بێهەدەفانە دەستی ئازادییان گرت..وەکو ئێستایش دەیبینین لەپاش ڕاپەڕینەوە هەندێ دیموکراتییەت هەیە, بەڵام دیموکراتییەتێکی بێ پێژە و بێ بەرنامەیە, ئاوها شتەکانی ئێمە بە کتوپڕیی دروست بوونە, جا وەکو وتت, ڕاستە من تەعبیرم لەو ئینسانە داهێزراوانە کردووە, ئەو ئینسانانەی کە هەست دەکەن مافیان خوراوە و..
ئەدیب نادر: شکستیان هێنا دوای حەفتاوپێنج و هەر کەسێك هەستی بەوە دەکرد ئەوە شکستی تاکانەی خۆیەتی, ئەو نوشووستییە گەورەیەی بەسەر کورددا هات..
عەبدوڵڵا سەراج: بەڵێ, ئەوەشمان لەبیر نەچێت, ئاماژەت بە کێمەڵە چیرۆکی- لاکێشە ڕووناکەکان- کرد, کە هەر بەو بۆنەیەوە کراوەتە فەرهەنسیی و لەلایەن کاك محەمەد ئیسماعیلەوە لە پاریسیش بڵاوکراوەتەوە, ئەوە..
ئەدیب نادر: ئیسماعیل دەرۆش..
عەبدوڵڵا سەراج: یەکەم بەرهەمی نووسینەکانمە, تێ وتت لە دووەمدا ئینتیباقی کردووە, نابێ هەموو شتێك, هەر یەکە و دەبێ لە زەمەن و کاتی خۆی باس بکرێ.
سەباح هەنجەر: مامۆستا ئەو شەپۆلی هێشە کە لە کێمەڵە چیرۆکی دووەمت بەکارت هێنا, پێشتر ئیشارەتت دا کە زەمەنی شەستەکان گرنگیت بە خوێندنەوەی ئەدەبی وجوودی داوە, ئەوجا ئیشکردنی کێمەڵە چیرۆکی دووەمت- مردوو خەون نابینێ- بە کاریگەریی, یان بە ڕوئیای خوێندنەوەی شەستەکانی ئەدەبی وجوودی نووسیت, یان دوای نسکۆ, کە کورد داهێزرا و..بە کاریگەریی کامەیان؟
عەبدوڵڵا سەراج: هەردوو باڵەکە کاریگەریی بەسەرما هەبوو, بەڵام وەکو..پەنگاوەی ئەدەبی وجوودی لەمنا, وە ئەو ئەدەبە وجوودییە و ئەو داهێزرانەی کە لە کورددا دیم, هەموو تێکەڵا بووە.
سەباح هەنجەر: باشە مامۆستا مادام ئەوە هەبوو, پێشتر لە شەستەکان ئەدەبی وجوودی لە ژیانت هەبوو, لە کێمەڵە چیرۆکی یەکەمت ئەو هێڵە دەرنەکەوتووە, لە کێمەڵە چیرۆکی دووەمت دەردەکەوێ کە دەکەوێتە دوای نسکۆ, کەواتە نسکۆی شێشی کورد بۆتە خاڵی دەستپێك بۆ نووسینەکە زیاتر لەوەی خوێندنەوەکە باکگراوەندی بێ و..
عەبدوڵڵا سەراج: هەرەس, هەرەسی ئینسانی کورد, هەر وەکو هەرەسەکانی سارتەرە کە لە شانەوە- الغپیان- دا باسی دەکات, ئا, بەڵێ ئەوانە هەیە, بەڵام وەکو ئاماژەم پێدا, هەرەسی کورد, نائومێدیی ئینسانی کورد, کە خەباتی کرد و لە ئاخرا کەوتە دەست چەند کەسێك, چەند لایەنێك, چەند حیزبێکەوە کە نەیانتوانی بەڵێوەی بەرن, بەرەو نغرۆیان بردن, بەرەو خەرەندیان برد. ئەوانە

ڕوویانداوە.. بەڵام ئاماژە بە شتێکی کە بکەم, کەم هەخنەگر ئاماژەی پێداوە, کە تۆ دەڵێی کەمەڵە چیرۆکی یەکەم و دووەم و سێیەم, مومکینە چیرۆك هەبێ لە کەمەڵەی سێیەمدایە و هی زەمانی یەکەمە و یەکەمی تێدایە هی زەمانی سێیەمە.. بەگوێرەی کاتەکە من چاپم کرد..
ئەدیب نادر: بڕگومان, ئەو سێ کەمەڵە چیرۆکەت..
عەبدوڵا سەواج: من ئاماژەم بە هینەکانی کردووە, تاریخەکانی..
ئەدیب نادر: هەتا- بارام ناوێك هەبوو- ئەوانە هەتاکو ساڵی حەفتاونێ نووسیووتن, هەر سێ کەمەڵە چیرۆکەکەت, ئەزموونی تۆ مامۆستا..
عەبدوڵا سەواج: ئەمە لە کاتی خۆیدا کە بڕاو دەکرانەوە, ناڵێم وەکو کتێب, وەکو چیرۆك, دەنگیان دایەوە, من سێ چوار چیرۆکم نووسیبوو, کە چووم بەسەر کۆڵکی چل پەنجا کەسییدا, ئەبینم مامۆستا- هەمنی- شاعیر لەوێ بوو, کە زانی و وتیان ئەوە عەبدوڵا سەواجە, هەموو بڕەنگ دانیشتبوون, وتی وەرە لای من دانیشە, یانی- هەمن- تەنها یەك دوو چیرۆکی منی خوێندبووەوە, پێمی زانیبوو, بەس وتی ئەبێ زمانەکەت بەهێزتر بکەیت.
ئەدیب نادر: مامۆستا ئەزموونی تۆ لە ئەزموونێکی گرنگترت هەیە لە چیرۆکنووسین..
سەباح هەنجەر: هونەری تۆ.
عەبدوڵا سەواج: هەستی پێدەکەم.
ئەدیب نادر: بەڵای تۆ..
عەبدوڵا سەواج: جیاواز تۆ..
ئەدیب نادر: جیاوازتری..
سەباح هەنجەر: جیاوازتر و هونەری تریشە..
ئەدیب نادر: بەڵای تۆ بڵچی هەڵوێستەی جیددی لەسەردا نەکراوە, بڵچی نەبێتە جێی مشتومڕی هەخنەگران و لێکۆڵەران, بۆ..
عەبدوڵا سەواج: ئەوە گرفتی هەخنەی کوردییە, یان گرفتی مێژووی ئەدەبی کوردییە بەگشتیی..لە پێنج کەچیرۆکدا, شەشەمیش ئەوانەی پێنجەکەیە و زائیدەن ئەوانەی لەدوای ئاپەڕین نووسیوومن, بابڵێین شەش کەچیرۆك, تەنها زاهیر ئازبەیانی- خوا لێی خۆش بێ- لایەکی لێکردوونەتەوە, لایەکی ڕووکەش-سەتحی- بەڵام ئەوەی کە چاپی کرد, ئەوە نییە کە دایە من خوێندمەوە, من گلەییم لێکرد, وتم: تۆ وتووتە عەبدوڵا سەواج بۆ ئەوەی ئاگاداری ئەدەبی تازەی فەهەنسیی بێت, یانی ئاگاداری ئامانی نوێ بێت, دەستی بە نووسینی ئامان و چیرۆکی نوێ کردووە, ئەمانەت بێ نەنووسیووە, نازانم, هەندێ بەگەی نالۆژیکی هەنایەوە, وتی دەقەکەم دا بە مەهاباد قەرەداغی و بزر

بوو..نووسیوومەوە و..وتم نا لە بۆچوونەکانت پەشیمان بوویتەتەوە, هەتا من حەز دەکەم لێرە ئاماژەیەك بۆ ئەوە بکەم, کە زۆر هۆخنەگرمانەکانی منیان بە یەکەم میتافیزیکمان داناوە لە ئەدەبی کوردیدا, ئەوە مامۆستا- سابیر هۆشید- لە شەشەمین فێستیڤاڵی گەلاوێژدا بۆاویکردەوە و لە کتێبەکانیشیدا, دوکتۆر- فوئاد هۆشید- یش هەر هەمان شتی وتووە, بەڵام دوکتۆر- فوئاد هۆشید- ئاماژەیەکی کەی کردووە, وتوویەتی عەبدوڵا سەاج لە حەفتاکانیشدا میتاچیرۆکی نووسیووە, چۆن دەڵێی- مابعد الروایە, میتافیزیکمان- میتا چیرۆکیشی نووسیووە و ناو نیشانیشی هێناوە و وابزانم لە دیمانەکەیدا کە کردوویەتی, یان ئەو دیراسەیەی کە بۆ ئەوە پێشکەشی کردووە پلەی زانستی پێوەربگرێ..
ئەدیب نادر: لەسەر هەمان تەوەری هۆخنە دەڵێین مامۆستا, تۆ هەموو لایەن و تەکنیکەکانی گێڕانەوەت لە کورتە چیرۆکەکانتدا بەکارهێناوە..
عەبدوڵا سەاج: بە وشیاریشەوە..
ئەدیب نادر: بە وشیارییەوە و زۆر بە ئاگاوە, بۆچی, هەر لەسەر هۆخنە قسە دەکەین, بۆچی نەبۆتە سەرمەشق بۆ هەندێ هۆخنەی پراکتیکی..بۆچی..یانی هۆخنەی پراکتیکی ئێمە..
عەبدوڵا سەاج: نەك هەر بۆ من نەکراوە, بۆ چوار کەسیش نەکراوە, کوا فەرموون لە حەفتاکانەوە…
ئەدیب نادر: ئاخر ئێمە لێرەدا باس لە گرنگی ئەزموونەکان دەکەین, مامۆستا ئێمە گرنگی ئەزموونی تۆ..
سەباح هۆنجەر: گرنگترین ئەزموونمان دەدەیتێ..
عەبدوڵا سەاج: ئێمە بیست سااڵمان هەیە, لە حەفتاکانەوە بۆ نەوەدەکان, بەڵێن بۆ ئاپەڕین, ئەوەنە, بابڵێین لە ئازارەوە بۆ ئاپەڕین, ئەوە بیست سااڵکە, کوا چ کتێبێك, پەرتووکێك, نەك لەسەر چیرۆك, باسی چیرۆك بکات, لەسەر چیرۆکی کۆ, کۆ نووسراوە, تەنیا لێرە و لەوێ نەبێ, ئەویش شارچێتیی تیایە و برادەرچێتیی و نازانم چی چێتیی تری تیایە..
ئەدیب نادر: مامۆستا تۆ خۆت ئەزموونەکەی خۆت لەناو ئەزموونەکانی تردا چۆن دەبینیت؟
عەبدوڵا سەاج: من خۆم..بە..بگومان دەزانم جیام, ئەوجا ئەوەی دەمنووسی و خەڵك قبووڵی نەدەکرد, دەمزانی دەساڵی کە زۆر چاك قبووڵا دەکرێ, ئەمە, مامۆستا- نەوزاد ئەحمەد- ئەمەی وتووە, وتوویەتی ئێمە لە هەشتاکان قبووڵمان نەدەکرد, کەچی عەبدوڵا سەاج دەساڵا پێش ئێمە کەوتبوو. ئەمە تۆمارە و لای من هەیە.
سەباح هۆنجەر: مامۆستا چیرۆکی نەوەی پێش خۆت, بەڵێن ئەوانەی کە

موحەمەد مەحمود مەولوود مەم و شێخ مارف بەرزنجی و ئەوانەی لە پێش تۆ چیرۆکیان نووسیبوو, ئەتوو…
عەبدوڵڵا سەڵاح: مستەفا سالح کەریمیش هەبوو, هووف حەسەنیش هەبوو, کاکە مەمیش هەبوو, بەڵام ئەو سێ کەسەی ئاماژەت پێکردن ئەوانە لووتکەن.
سەباح هەنجدەر: مامۆستا, ئەتوو لە ئەزموونی خۆت, ئەزموونی چیرۆکنووسیت, نەك ئەزموونی ڕۆمانت, لە چیرۆکدا, چیرۆکی کوردی, چیرۆکنووسی کوردی, هیچ هونەرێکی چیرۆك لەوان فێر بووییت؟
عەبدوڵڵا سەڵاح: نەخێر هیچیان لێ فێر نەبووم. ئەگەر چیرۆکی پێش خۆمم دەخوێندەوە, یا هەر شتێکی کەلەپووریی و ئەوانە هەر بێ ئەوە بوو زمانەکەم بەقووەت بکەم, ئەگینا دەمزانی ئەمانە هونەر, مەبەستم گشتیانە, نەك هەر ئەو سێ کەسە, ئەوانە هونەریان پێ نییە, تازەگەرییان پێ نییە, بەس دەمویست زمانەکەم بەقووەت بکەم, ئەمە هەتا عەبدوڵڵا ئاگرینیش دەگرێتەوە.
سەباح هەنجدەر: یانی ئەتوو درێژکراوەی چیرۆکی کوردیت, گۆڕانکاری چیرۆکی کوردیت.
ئەدیب نادر: یانی گۆڕانکارییت لەناو چیرۆکی کوردیدا کردووە.
عەبدوڵڵا سەڵاح: وەڵاهی هەست دەکەم ئەو زمانەی من پێییم دەنووسی و بڕاوم دەکردەوە, بووە بە..وە بە شایەدی خوالێخۆشبوو شەهید موحەمەد مەحمەد ئەمین کە لە- بیری نۆ- دا وتوویە و ئاماژەی پێکردووە, کە چیرۆکەکانی منی پێش هینەکانی حوسێن عارف و کاکە مەم خستووە و بە دەمیش پێمی وتووە, وتوویەتی زۆر موعجەبم بە تەکنیکەکانت…
سەباح هەنجدەر: مامۆستا من لە چیرۆکی کوردی ئەو تەوژمەی لە حەفتاکان دروست بوو, ڕوانگە, یانی ئەوانەی خۆیان بە نوێکەرەوەی چیرۆکی کوردی دەزانن, کەچی ئەو گرووپەی ڕوانگە هیچیان لە ڕووی چیرۆکەوە نوێکەرەوە نەبوون, نوێکەرەوە لە توو لە لەتیف حامید و لە سەدرەددین عارف و لە ئەحمەد شاکەلی و ئەوانەوە دروست بوو, ئەوە گۆڕانێك بوو, گۆڕانێك بوو زۆر جیاواز, یانی هەست بە گۆڕانی کەشوهەواکانی دەکرا..
عەبدوڵڵا سەڵاح: هەبەتا من, وەکو جەنابت وتت, لایەنی چیرۆك باس دەکەم, باسی شیعر ناکەم, وتت ئەحمەد, ئەحمەد شاکەلی لە نووسین وەستا, لەتیف حامید زۆر سەرەتایەکی بەهێز بوو, لە هەموومان بەهێزتر بوو, بەداخەوە, خوالێخۆشبێ نەما, ئەوانەی کە…
سەباح هەنجدەر: سەدرەددین عارف..
عەبدوڵڵا سەڵاح: سەدرەددین عارفیش لە نووسین وەستا. بەڵێ وەستا. ئێستایش مەوجوودە, وەستا. ئێ, من و کێی کەت ئیشارە کرد؟

سەباح ھەنجدەر: لەتیف حامید و سەدرەددین و ئەوانە..
عەبدوڵا سەاج: لەتیف حامید ئیشارەتم پێکرد, بەس لە دەرەوەی ڕوانگە, چونکە دوو قسەی مەشهوور هەیە, هەردووکی باس دەکەم,- لەتیف هەمەت- قسەیەکی هەیە دەڵێ داوایان لێکرد بچێتە ناو و بەشداری بکات لە ڕوانگەدا, وتی ڕوانگە هێلکەیەکی پیس بوو هیچی هەنەهێنا, ئەوە قسەکەی ئەوە, بەڵام قسەکەی من ئەوە بوو لێمیان داوا دەکرد بچمە ناویان, پێشمیان وت, ئەوەی مەوجوودە سەلام محەمەد مەوجوودە, وتی وەرە, وتم بۆ تەنزیمی مافیاتان داناوە بۆمە ناو تەنزیمەوە و بتناسێنم بە حوسێن عارف و ئەم و ئەو و..ئێ وتم من ئەوانە دەناسم, بەهەرحاڵا, وتم من خۆم بە سەرووی ڕوانگە دەزانم, یانی خۆم بە نوێکار دەزانم, ئەوە ناڵێن نوێکاریی, تەکنیك, ئێ من خۆم بە نوێکار دەزانم, ئەوانەی ئەوە ئەوەتا بڵاوی دەکەنەوە, زۆر نوێکان نا, بەڵام ئەوە هەر بەنیسبەتەوە, ئاماژەت بۆ یەکێك بکردایە چیرۆکی باشی نووسی, ئەگەرچی شاعیریش بوو, ئەویش- سەاح شوانە-, چەند چیرۆکێکی چاکی بۆ ئەو سەردەمە نووسی, چیرۆکەکانی بەهێز بوون, وابزانم ئێستا لە کۆچیرۆکێکدا خۆکراونەتەوە. بەڵێ..
ئەدیب نادر: مامۆستا تۆ..
عەبدوڵا سەاج: لەو سیانەی کە ئاماژەت پێکردن, حەز دەکەم نەختێ تەفسیر بدەم, لەسەر ئەوەی کاك ھەنجدەر وتی, لەبەر ئەوەی سێ لووتکەی باس کرد, مارف بەرزنجی, موحەڵەم محەمەد ئەمین, خوالێخۆشبێ, هەروەها مەم, هەریەکەیان خەسڵەت و جیاوازییەکی هەیە, بەڵام هونەریترینیان لای من, هەر چەندە زوو لە نووسین وەستا, محەڵەم محەمەد ئەمینە, مەم و بەرزنجی زیاتر لایەنی سیاسییان بەدەستەوە بوو, هەروەکو چۆن- ئیبراهیم ئەحمەد- کە شتی دەنووسی, چیرۆکی دەنووسی و ڕۆمانی دەنووسی, مەبەستی ڕۆمان نووسین و هونەر نووسین و چیرۆك نووسین نەبوو, لە پاڵا سیاسەت کردن مەبەستی کوردایەتی کردن بوو, هینەکانی مارفیش سیاسەت کردن بوو, هەروەها مەمیش, بەڵام هەر چەندە- مەحەڵەم محەمەد ئەمین- کۆنە سیاسەتمەدار بوو, بەڵام سیاسەتی نەدەکرد, بۆیە دەڵم هونەری تۆرە, بەڵام بەداخەوە زۆر زوو وەستا..
ئەدیب نادر: مامۆستا زمانت زۆر چۆ کردۆتەوە لەناو چیرۆکەکاندا, یان با بڵێین زمانت هێندە بە شێوەیەکی ئیکۆنۆمییانە-کورتگەرا و ئابووریییانە-
عەبدوڵا سەاج: وشەم داتاشیووە..
ئەدیب نادر: بەکارهێناوە, بەکاربردووە, لە هەندێ شوێندا, خۆنەر هەست بەوە دەکات سەروکار لەگەڵا وشە لێکترێەکان- کەلیماتی موتەقاتیعە- دا دەکات, یانی وەکو ئەوەی مەسەلەن تۆ شتت زۆر باس

کردووه, یان بازی زرت داوه, بەای تۆ بۆ ئەوەی ئەم هەستە ووندا خۆنەر پۆیستە چی بکات, یان خۆت ئەگەر خۆنەر هەستکی وای هەبۆت ئەم هەستەی بۆچی دەگۆیتەوە؟
عەبدوڵا سەاج: تێبینییەکی جوانە. ڕاستە, نووسینەکانم بەتایبەتی چاندووە, یا چۆە, تەشبیهەکانم, لۆچووانەکانم ئاسایی نین. بۆ نموونە, ناڵم: ئاسمان شینە, دەڵم: ئاسمان شووشەیەك مەرەکەبی شینە, ئا بەم جۆرە, لە جادەکە تۆپەی, نەموتووە تۆپەی, وتوومە جادەکەی سەربی. من لە چیرۆکدا مەبەستمە و لە زۆر, لە چەند دیدار و ئەمانەشدا ئاماژەم بەوە کردووە و دووبارەی دەکەمەوە, کە من سەندەویچی حازر بە خۆنەر نادەم, چۆن بە چیرۆك ماندوو دەبم, ئیبداع دەکەم, دەئافرێنم, دەبۆ ئەویش ماندوو بۆ لەگەڵما بۆ ئەوەی هەست بە چێژەکەم بکات, شتکی ئاسانی بدەمێ وەکو ئاماژەت دا, کەوابۆ وەکو چیرۆکەکانی یووسف ئەلسەباعی و ئەمانە دەنووسم..بە ئاسانی لەو سەرەوە کە دێیتەوە هیچت لا نامێنێ. بەڵام کە خۆی ماندوو کرد و لەو دەربۆینە تۆگەیشت, زۆر ..ئا..تەجرەبەیەکی کەت بۆ بگۆڕمەوە..
سەباح ەنجدەر: سەرنجکی بچووکم هەیە لەو..
عەبدوڵا سەاج: لە ڕاپەڕینەکەدا کابرایەکم لەگەڵا بوو, ناوەکەییم لەبیر نییە, کەرکووکی بوو, ێیشی درێژ بوو, گەنجۆ بوو, ئاوا لە مەهاباد لە ئوتێل بووین بەیەکەوە, وتی مامۆستا من لە تۆ تێناگەم, عەینەن ئەم پرسیارەی تۆی کرد, منیش کتێبەکانم پێبوو, وتم باشە کام چیرۆك تێناگەی؟ چیرۆککی ئیشارەت کرد, وتم بۆت دەخوێنمەوە, بۆیم خوێندەوە و دەستم کردە شەرح کردنی, ئەمە بوو, وتی ئای مامۆستا خۆ من وا تێنەگەیشتم, سەیرم کرد لەزەتکی یەکجار خۆش تۆگەیشت, ئەوەیە, من دەمەوێ خۆنەر ماندوو بۆ..
ئەدیب نادر: من ئاماژەم بەوە نەدا کە من لێی تێناگەم مامۆستا, من دەڵم, خۆنەر لە پڕۆکا چیرۆك دەخوێنێتەوە , هەست بەوە دەکا لە پڕۆکا تۆ دەڵێی فڕان کەس مرد, دوای ئەوە شتی تر باس دەکەی, دوای ئەوە شتی تر, شتی تر, شتی تر, شتی تر..
عەبدوڵا سەاج: ئاخر ئەوە مێنتاژی سینەماییە..
ئەدیب نادر: ئا مەبەستم, مەبەستم, یانی..
عەبدوڵا سەاج: بەس شتکی کەیش هەیە, بەس پێشەکی مامۆستا دەبۆ ئاماژە بدەین چ خۆنەرك؟ خۆنەر هەیە هاکەزاییە هەر بۆ کات کوشتن, هەیە هەر حەز دەکا بخوێنێتەوە, خۆنەریش هەیە قووڵدەبێتەوە..با من شتکی جوانت بۆ بگۆڕمەوە..خۆنەری سی ساڵا, چل ساڵا لەمەوپێشم هەیە, ئێستا لە جادە دەمگرێ دەڵ فڕانت نووسی..ئەو ێژە وەستا بووم, ئەمە خۆشە بیگۆڕمەوە, وەکو

چیرۆکیشە, وتم لەناو بازاڕی شێخەکا وەستابووم, سەوزە و مەوزە و شتێك, گەیەك بوو, وتم کاکە ئەمە چییە؟ وتی ئەمە نازانی چییە؟ وتم نەخێر, وتی ئەمە جەرجیرە, بۆ ئەوە باشە, بۆ سێکس باشە, گوتم دەی بۆ سەرەتانیش باشە, ئینجا گوتم دەمەوێ, چەنی بە چەنە؟ وەك تەجروبە, گوتی بۆ شەکرەیش باشە, گوتم شەکرەم هەیە, کە ویستم ئاوا بکەم پارەکە دەرکەم, لەبان شانمەوە دینارێك شکڕایەوە, ئاوڕم دایەوە, وتم کاکە ناتناسم تۆ کێیت؟ وتی من یەکێکم لە خوێنەرەکانت, ئەی سەلمانی پاك ئاوها و ئاوهات کرد, باشە من باشتکت پێ بڵێم, بەخودا لە- عەتا قەرەداغی- باشتر لە هەمانەکە تۆگەیشتبوو, – عەتا- وا دەزانێ سەلمان هینە, زارایە, زەردەشتە, کەچی ئەو وتی مامۆستا باسی سەلمان پاك دەکەیت, یانی خوێنەر هەیە ئاوها بەدوایا دەگەڕێت..
ئەدیب نادر: بڵگومان..
عەبدوڵا سەاج: ئەو سایەقەی کە کتێبەکانی بڕم هێنا, تەلەبەشم بووە وتی مامۆستا چیرۆکێکتم لەبیرە, کابرایەك, فەللاحێك هەیە دارهەنجیرێکی هەیە بەرناگرێ و دوایی خوێن دەخاتە بەری و بەر دەدا و ئەوە شتەکەی سیاسییە و ئەوەیە و ئەوەیە. وتم ئەوە لە هەوڵر خوێندمەوە و هەتا- عەلاددین سوجادی- هەستا چەپڵەی بڕم لێدا و وتی کاك- عەبدوڵا- لێی تۆگەیشتم چی دەڵێی..ئاوهای وت.
سەباح هەنجدەر: پەیین.. چیرۆکی پەیین..
عەبدوڵا سەاج: ئا..مەبەستم ئەوەیە..
سەباح هەنجدەر: بەس مامۆستا من سەرنجێکی ترم هەیە..
سەباح هەنجدەر: لەو چۆکردنەوەی زمانە هەست ناکەم گرتەی سینەمایی بێت, یان کەلیمات موتەقاتیعە بێت, ئەمن هەست دەکەم..
ئەدیب نادر: من نازانم..
سەباح هەنجدەر: عەفوەن, نا نا وەکو هونەر, وەکو هونەر..
ئەدیب نادر: وەکو ئەوە ئینسان لێی تێدەگا, بۆ نموونە, لەبەر ئەوەی پچڕ پچڕە..
سەباح هەنجدەر: هەست بەوە دەکەم..
عەبدوڵا سەاج: ئێستا من پچڕ پچڕەکەشت وەڕام دەدەمەوە.
سەباج هەنجدەر: ئا, دەزانم..ئەوجا هەست دەکەم ئەو چۆکردنەوەیە ووناکیی شێوەکارییە, یانی شێوەکاریی لەیەك خاڵدا هەنگەکانی چۆ دەکاتەوە, یان هەست دەکەم ئەو هونەری چۆ کردنەوەیەی زمان لە کنە توو زیاتر هونەرێکی تەشکیلییە, شێوەکارییە..
عەبدوڵا سەاج: ئەوە زۆر کەس هەیە باس دەکات, تەنانەت لەو پیشانگایەی لە هەوڵر کردمەوە- جەلیل کاکەوەیس- یادی بەخێر, حەزم دەکرد لێرە بوایە, گوتی وەڵا ئەمە, ئەمانە هەمووی

خوەندوومانەتەوە, ئەم ەسمانە لە چیرەکەکانتدا هەیە, هەر بەاستی واشەئا..باسی شتەکتان نەکرد, بە ئەو پچە پچەییەی تە, بەین پچە پچەی, لە شتەکەوە یەکسەر دەچمە سەر شتەکی تر, شتەك هەیە پەی دەەن..

ئەدیب نادر: با باسم کرد مامەستا..

عەبدوەا سەاج: نازانم, هەتا ئەستا زاراوەی بە کوردی بە نەدزراوەتەوە..ئەوە پەی دەەن تەداعی..تەداعییەکا نیش سە جەرن, من کردوومەتە چوار جەر, لە کتەبی, ئەوەی کە لە- بەرەو ئاستانەی ەمانی نو- و ئالەرەیشدا زەر باسی زەمەن و جەکات هەیە, لەبەر ئەوە ئیشارەتی زەر نادەم, بەس لەسەر زاراوەی تەداعی دەوەستم, تەداعی لەفزی..تەداعی چییە؟ دەە ئینسان تەداعی کرد..زەر کەس باس دەکات, لە چیرەکەکەیدا تەداعی هەیە, نازانە تەداعی چییە, لە کتەبەکانمدا ەوونم کردەتەوە, تەداعی ئەو حاەتەیە بەینی بیرکردنەوەت لە مەشکتدا بیر دەکەیتەوە و خەریکە ستە دروست بکەیت هەشتا دروست نەبووە, لەبەر ئەوەی دەەی سبەی دەچمە بازا, نەختەکی کە دەەی, ئا ئەم گەپە بەقووەتە, ئاووەدەیتەوە و دەەی ئەر ئەم دەرگایە بە وا پانە؟ سەیر دەکەی پەیوەندییان بە یەکەوە نییە, ئەمە تەداعییە, پەش ئەوەی..

ئەدیب نادر: ئەو پچە پچەییە هەیە..

عەبدوەا سەاج: ئەوە تەداعییە, شت شت ادەکەشە, لەفز لەفز ادەکەشە, وەنە وەنە ادەکەشە, ستە ستە ادەکەشە, مەسیقا مەسیقا ادەکەشە, هەموو شتەك..

ئەدیب نادر: بیرکردنەوەت لەژیکییانە نییە..

عەبدوەا سەاج: بەە..

ئەدیب نادر: یانی بە لەژیکەك شتەکان نابەسترە بە یەکەوە..

عەبدوەا سەاج: ئەمە زەر بە تەفسیلی لە پەیقستان هەیە و لە کتەبەکانی کەیشمدا زەر بە دوورودرەژی باسی ئەم شتانەم کردووە, با درەژەی نەدەمە..

ئەدیب نادر: باشە مامەستا تە بە کورتە چیرەك شرەتت پەیداکردووە, سەرباری نووسینی چەندین ەمانیش کەچی هەشتایش هەر قورسایی نووسەربوونت چیرەك هەگرەتی, ئەمە بەچی دەگەیتەوە, بەچی هەر وەکو چیرەکنووسەك زیاتر ناسراوی و..ئاماژەت پە دەدرەت؟

عەبدوەا سەاج: ئا زەر جوانە..هەر پەرە برادەرەك, شیڤان شرزاد, پەیقستانی هەخستووە و قسەی لەسەر کردووە بە بە ئەوەی بیخونەتەوە چی تیایە و چی تیا نییە, دەە ئەزموونەکی نوە, کیتابەکی نوی عەبدوەا سەاجە, دوو ئاگایان لە هیچ نییە..

ئەدیب نادر: مەبەستت ئەوەیە بەبێ ئەوەی کتێبەکە بخوێنیتەوە
ڕانانی بۆ کردووە؟
عەبدوڵا سەڵاح: ئا, بۆ ئەوەی بیخوێنیتەوە, بیستوویەتی عەبدوڵا
سەڵاح, نازانێ من کێم, چەند کتێبم هەیە, بیستوویەتی عەبدوڵا
سەڵاح چیرۆکنووسە, دەڵێ چیرۆکنووس عەبدوڵا سەڵاح, باشە من ئەوە
دەکەم بە داوەر, من شەش کۆچیرۆك و یانزە ڕۆمانم هەیە, دەبێ
ڕۆماننووس بم, یا چیرۆکنووس بم؟ خۆ عەیب نییە چیرۆکنووس بم.
ئەدیب نادر: نا نا خۆ ئەوە..
عەبدوڵا سەڵاح: من لە دیمانەیەکی کەشیدا..
سەباح ەنجدەر: بەس مامۆستا نووسەر بە کتێب, بە ژمارەی کتێب
نابێتە داهێنەر, بە داهێنان دەبێتە داهێنەر, مەرج نییە بۆن
ژمارەی ڕۆمانت زیاد بێ وەکو ڕۆماننووسێکی داهێنەر تەماشا بکرێی,
چیرۆکت پشتگوێ بخرێ..
عەبدوڵا سەڵاح: من باسی ئیبداعم نەکردووە..
سەباح ەنجدەر: بێ نموونە ئەمن خوێنەرێکی وردی تەمە, یانی هەر چی
شتێك لە ژیانی تەدا نووسرابێ ئەمن خوێندیتمەوە, ئۆستایش"ئیبراهیم
شەراوی", لەوانەیە تاکو ئۆستا ئەمن پانزەجار خوێندبێتمەوە,
عەبدوڵا سەڵاح: ئەوە.. ئەوە..
سەباح ەنجدەر: کاتژمێری..
عەبدوڵا سەڵاح: هەشت و نیوی بەیانی- هەشت و نیوی شەو..
سەباح ەنجدەر: چیرۆکی پاسکیل, یان چیرۆکی..
عەبدوڵا سەڵاح: پەیین..
سەباح ەنجدەر: پەیین..
ئەدیب نادر: پەیکەر..
سەباح ەنجدەر: یان پەیکەر, یان ئەوەی دێ, دایکەکە ڕانکوچۆغەیەك
بێ کوڕەکەی دەکات کە پێشمەرگەیە, دواتر یەکێك دێت خەبەری شەهید
بوونی دەهێنێ..
عەبدوڵا سەڵاح: بەڵێ..
سەباح ەنجدەر: یا بڕیار..
عەبدوڵا سەڵاح: یەکەم سێ چیرۆکمە ئەوە..ڕاوەگورگ..
سەباح ەنجدەر: یا چیرۆکی بڕیار,
عەبدوڵا سەڵاح: بڕیار..
سەباح ەنجدەر: ئەوانە, ئەوانە چیرۆکی..
ئەدیب نادر: ئەی ئەو چیرۆکە ناوی چییە کە سایقەکە مناڵێك لەناو
ئۆتۆمبێلەکەی بەجێهێڵراوە؟
سەباح ەنجدەر: مەڵێتکە..
ئەدیب نادر: مەڵێتکە..یانی..

عەبدوڵا سەراج: هەموو ئەمانەی کە وتتان چیرۆکی کەشی تیایە, یانی وەکو چرا دەدرەوشێنەوە لە چیرۆکی حەفتاکان بێ نەوەتەکان..
سەباح هەنجدەر: ئێ جوانە, جوانە..
عەبدوڵا سەراج: ڕاستە, زۆر تەواوە..
ئەدیب نادر: بەڵام بۆچی بە ڕۆمانەکانت نەناسراوی, شارەتت بە چیرۆکەکانەوەیە؟ ئایا لەبەر ئەوەی تێ بە چیرۆك دەستت پێکردووە, یاخود لەبەر ئەوەی..
عەبدوڵا سەراج: ئا..ئا..چونکە..
ئەدیب نادر: گرانی و قورسایی چیرۆکەکانت گەورەترن؟
عەبدوڵا سەراج: لەکاتێکدا ئەو چیرۆکانە نووسراون ئەدەبی کوردی, یا چیرۆکی کوردی بەرگرییش بوو چەکیش بوو بەرامبەر بە ڕژێمی بەعس, لەبەر ئەوە براەرێك, کە شتێکم دەنووسی, بێ نموونە هەئووف حەسەن دەیگوت: دەزانم چی دەڵێی, جەلیل کاکەوەیس ڕۆژێك وتی: تێگەیشتم بڕیار مەبەستت کێیە, یانی بەزۆر خەڵك دەکەن بە بەعسی..یانی شت, بەرگرییمان دەکرد, ئەدەبمان دەنووسی, خوێنەری باشیشمان هەبوو, ئەنا خوێنەر کەم بوو بەس خوێنەری..دەتوانم بڵێم خوێنەری داهێنەرمان هەبوو..ئێستا خوێنەر نییە, دەبینم شاعیرە پێنج شەش کیتابی هەیە, دەڵێم مەقالێکم نووسی لە فڕان شوێن..خوێندتەوە؟ دەڵێ نەٕ , ئەی ئاخر کتێبمت خوێندەوە؟… یا مامۆستایەکی زانکۆ, ناونابەم, هەتا ئێستا دوو جار لێمی داواکردووە چەند کتێبت هەیە؟ ناو کتێبەکان و ڕۆمانەکانم نازانێ, کەچی مامۆستای..دەتوانم بڵێم مامۆستای ڕۆمانیشە..ناوی کتێبەکانم نازانن..
سەباح هەنجدەر: بەس کاك ئەدیب, یانی لە ڕووی..
عەبدوڵا سەراج: یانی هەژارییەکی ڕۆشنبیرییە ئەمڕۆ نەبێتەوە..
ئەدیب نادر: نا, مامۆستا خوێنەری گرنگ هەیە, ئێمە وەکو خوێنەری..
عەبدوڵا سەراج: کەم…کەم…
ئەدیب نادر: ئێمە وەکو خوێنەری گرنگ, بێ نموونە لێرەدا ئاماژەم بە خوێنەر و ئەوانە دا, ئەو خوێنەرانە گرنگن بێ ئێمە تاکو ئیشیان بێ بکەین, ئەم پرسیارەی کە کردم, کە باسی کەلیماتی موتەقاتیعە و ئەوانەم کرد, مەبەستم ئەو خوێنەرەیە, چی بکات بێ ئەوەی بەو شێوەیە چێژ وەرگرێت لە نووسینەکانی تێ, لە دەقەکانی تێ..
عەبدوڵا سەراج: بەوردیی بخوێنێتەوە, خوێنەری ئەمڕۆ دەبێ هەبژێرێ, چونکە ئەوەنە شت لە بازاڕ هەیە دەبێ نووسەرەکان بناسێ و پێشتر شارەزایی لەسەریان هەبێ, هەبژێرێ..
ئەدیب نادر: باشە مامۆستا..
عەبدوڵا سەراج: بەڵێ فەرموو..
ئەدیب نادر: بەڵای تێ بۆچی هەتا ئێستا نووسەرانی نەوەکەی ئێوە

قسەیەکیان نییە دەربارەی ئەزموونی نەوەکەی دوای خۆیان؟ ئایا لەوەوە دێ کە شانازی بەوانەوە ناکەن کە درۆژە بەو هونەرە دەدەن کە ئێوە چەشکێنی بوون؟..هەتا ئێستا بێ نموونە هەسەنگاندن نییە لای نەوەکەی ئێوە بێ نەوەی دوای ئێوە..

عەبدوڵا سەاج: ئا..نەوەی تازەتر..

ئەدیب نادر: بەڵێ نەوەی تازەتر..هی دوای خۆتان, کە بێ نموونە هەگری هەمان ئاڵای کورتە چیرۆك و بابڵێین ئەو..

عەبدوڵا سەاج: ئەوە..مەرج نییە هەسەنگاندن, چیرۆکنووس, یان ڕۆمانووس هی پاش خۆی هەبسەنگێنێ, ئەوە ئیشی ڕەخنەیە, بەڵام من هەمیشە پێش..- ڕوو دەکاتە سەباح ڕەنجدەر- پێشتم وتووە وەکو ئاماژەم دا, وتم ئەو سۆکوچکەیە هەیە, برایم ئەحمەد هەیە بە نموونە, ئەگەر دەسااڵن بڵێینە دواوە, ئەوا زۆر ناو هەیە, ناویان بزر نییە, پاش ئەمەیش نەوە هەیە, بەڵام ناڵێم هەمووی, بەڵام سەتا حەفتای نەوەی دوای نەوەد بێ دووهەزار, ئەم دە ساڵە, من حوکمێکی تەواو ناتوانم بدەم, چونکە لە دەرەوەم و زۆر ناخوێنمەوە و بارودۆخی تەمەن و چاوم, ناتوانم بڵیارێکی ڕاست بدەم, بەڵام حەتمەن نەوەیەك پەیا بوونە, هەن, بەڵام زۆری خراپیشی تێکەڵاوی نەوەی تازە بووە, وەکو بڵێین بۆتە کێشە و قەیرانی چیرۆکی کوردی, کە کاك- جەلیل- ئاخ و داخێتی بەدەست ئەو زۆر بڵاوییەوە, ئەوەش بۆچی دەگەڕێتەوە؟ زۆروبۆریی ڕۆژنامە, وەرزنامە, حەفتەنامە, گۆڤار, هەریەکە دەیەوێ هینەکەی..بارگاویی بکات بە چیرۆك و بە شت, چاك و خراپ هەر پێی کات..ئەوە یەکێکە لە هۆکارەکە.. ڕەخنەیش..

سەباح ڕەنجدەر: بەس مامۆستا لەوەی..

عەبدوڵا سەاج: هۆکارێکی کەیش ڕەخنەیە, ڕەخنە لاناکاتەوە, چاك و خراپ…

ئەدیب نادر: مامۆستا وەکو درۆژەدان..

سەباح ڕەنجدەر: کاك ئەدیب وتی هەسەنگاندن نییە, بەڵام ئەتو لە یەکدوو, لە زیاتر لە یەکدوو چاوپێکەوتنی خۆت

ئەدیب نادر: من باسی ئەوەم کرد ئەزموونی دوای خۆتان..

سەباح ڕەنجدەر: ئا..لە ئەزموونی دوای خۆت سۆ کەس هەڵدەبژێری, لەو سۆ کەسە تێناپەڕێ..

عەبدوڵا سەاج: توخوا پێم بڵێ کێ و کێیە..

سەباح ڕەنجدەر: جەلیل کاکەوەیس, غەفوور ساڵح عەبدوڵا, شێرزاد حەسەن..

عەبدوڵا سەاج: ئا..سەاح عومەریش..

سەباح ڕەنجدەر: لە دوو سۆ چاوپێکەوتنت هەر تەرکیز لەسەر ئەو ناوانە دەکەیت..

عەبدوڵا سەراج: بەڵێ, ئەوانە, ئەوانە, ئەوانە وەکو..ئەوانە پێش ئاپەرین خوێندوومنەتەوە, ئەو, ئەو, ئەوانەی نەوەی دوای ئەوان, زۆر شارەزا نیم لێیان, حەتمەن ئێستا جەماعەتێ پەیا بوونە من ناوەکان ناتوانم لەبیرم بێ, بەتایبەتی لە کاروان, لە ئامان, چیرۆکیانم خوێندۆتەوە. بەس ناتوانم ناوەکان بڵێم ئێستا..
سەباح ئەنجەر: با بڵێین مامۆستا لەو نەوە نوێیەی کە باسیان دەکەین کاك ئەدیب نادر چیرۆکی جوانی هەیە, کاروان کاکەسوور چیرۆکی جوانی هەیە,
عەبدوڵا سەراج: ئا..بەڵێ ئەوانە..
سەباح ئەنجەر: عەتا محەمەد چیرۆکی جوانی هەیە,
عەبدوڵا سەراج: تاك و تەرا ئەوانەم خوێندووەتەوە..
سەباح ئەنجەر: ئارامی کاکەی فەلاح چیرۆکی جوانی هەیە,
عەبدوڵا سەراج: بەڵێ ئەوانە هەیانە..
سەباح ئەنجەر: نازانم تا چەند شارەزای..
ئەدیب نادر: دانا فایق..سیامەند هادی..
عەبدوڵا سەراج: کێ…
سەباح ئەنجەر: دانا فایق..سیامەند هادی..
عەبدوڵا سەراج: بەڵێ بەڵێ..
ئەدیب نادر: توانا ئەمین..
سەباح ئەنجەر: تا چەند ئەمانەت خوێندۆتەوە, هەستت بەوەی کردووە جیاوازیت..
عەبدوڵا سەراج: بەخوا پێشتر..
سەباح ئەنجەر: جیاوازیت, لەگەڵا خوێندنەوەی ئەوانە هەستت کردووە جیاوازییەك لەگەڵا تێ هەیە؟
عەبدوڵا سەراج: ئەمانەم خوێندۆتەوە بەگشتیی وەکو ئاماژەت دا بە ناوەکان.. لە گۆڤاری هەنار, ئامان, جاران لە کاروان, ئەوانەم خوێندۆتەوە تاك و تەرا, بەڵام وەکو وتم تەمەن, مەسەلەی تەندروستی چاوم, دووری وڵات و دەست نەکەوتن, ئاخر چاوم وای لێم کردووە ناتوانم ئەنتەرنێت تەماشا بکەم..
سەباح ئەنجەر: نا مامۆستا..
عەبدوڵا سەراج: یا ئەو گۆڤارانەم پێناگا..
سەباح ئەنجەر: یانی لەو تاك و تەرایانەی خوێندیتتەوە, هەستت کردووە ئەزموونی ئەوان جیاوازییەکی هەیە لەگەڵا ئەزموونی ئێوە؟
عەبدوڵا سەراج: ئا..تا ئادەیەك..
سەباح ئەنجەر: ئەو جیاوازییە چییە؟
عەبدوڵا سەراج: ئەو جیاوازییە ئەوەیە کە ئەوان زۆرتر دەیانەوێ زاتییەتی خۆیان دروست بکەن, زاتییەتی خۆیان..ئێمەگەلیش, نەوەی

ئەمەیش, هەوەمان دەدا میللەت و گەل بنووسین, تا ئادەیەك..بێ..
ئەدیب نادر: یانی..با بڵێین ئەوە بابەتگەرایانە زیاتر بۆ دەڵێیشتن..
عەبدوڵا سەاج: بەڵێ, وەکو پێشتر ئاماژەم دا ئیبراهیم ئەحمەد و ئەوانە سیاسەتیان دەکرد, ئەمەیش تا ئادەیەك بەربەرەکانی حیزبی بەعسمان دەکرد زەبرمان لێدەوەشاند و دەمانویست..هەست دەکەیت..سەیر دەکەی پەیینم وتووە بە هەزار ئاووز..لە..لە حەرامەکان, چی پێ دەڵێن, لە تابۆکانم داوە, لە تابۆی ئایینیی بێ, سێکسیی بێ, سیاسیی بێ داومە..بەڵام هەر وەکو لە چاوپێکەوتنێکمدا دەڵێم, لە بۆشاییەکەوە, خشکەیانە لێم داون, بێ ئەوەی یەکەم بتوانم بڵاوی بکەمەوە و بیگەیەنمە خەڵك, دووەمیش زەرەری بێم نەبێ..بەڵێ..بەڵام نەوەی ئێمە وەکو کاك سەباح وتی ئەگەر لە ئێمە جیاوازتر نەبێ و ئێمە تێنەپەڕێنێ کەواتە نەوە نین..
سەباح ئەنجەر: ئێ جوانە..
عەبدوڵا سەاج: دەبێ ئێمە تێپەڕێنن و حەزیش دەکەم تێمپەڕێنن..
سەباح ئەنجەر: وەڵا ئەوە ئاستگیرییە…
ئەدیب نادر: مامۆستا ئەو حەزە, ئەو حەزە لەوەوە..
عەبدوڵا سەاج: زۆر حەز دەکەم تێمپەڕێنن و بڵێن عەبدوڵا سەاج مودێلی کێنە, بەڵام ئۆستایش ئەخنەگر هەیە دەڵێ ئەوە ماون, تۆش ماوی لە گۆڕەپانەکەدا, ئەوەش کەم نییە بۆم..پەنجا ساڵە, ئەو برادەرە دەنووسێ نزیکەی پەنجا ساڵە, نزیکەی نییە, پەنجا و پێنج ساڵە لە نووسیندام..
ئەدیب نادر: مامۆستا بابەتی چیرۆکەکانت, تەنانەت بابەتە ئاساییەکانیش زۆر ناڕوونن, تەمومژێکی چڕ دەوریان دەدات, ئەمە لە چییەوە سەرچاوەی گرتووە, لە بەکارهێنانی زمانێکی چڕوپڕی سیمبۆلییەوەیە, یان..
عەبدوڵا سەاج: سیمبۆڵی و هونەری..
ئەدیب نادر: یان لەوەوەیە کە بابەتێکی دیاریکراو تیایاندا بوونی نییە و کردارێك, یاخود تەنها شەقڵا و گۆڕانەوەیەکی هونەرییانە هەوڵی بەرجەستەکردنی دەق دەدات؟
عەبدوڵا سەاج: ئەوەی یەکەم بۆچوونی تێ زۆر ئاستە, چۆکردنەوە و سیمبۆڵاندن و ئەمانە, دووەم خۆشاردنەوە لە چاوی سانسۆر و قەیچی, مەقەستی سانسۆر, ئەوە وات لێدەکات تێ بیچڵێنی و مۆنتاج بکەیت بێ ئەوەی شتەکانت بگەیەنی..من ئووداوێکی جوانی مێژوویی دەگێڕمەوە, ڕۆژکیان- هەڵکشان بەرەو لووتکە- یەکەم ڕۆمانم بوو, زۆر تاخیر بوو, چوار ساڵێك تاخیر بوو, یانی شەست و چوار تەسلیمم کردووە تاکو..لە کتێبەکە نووسراوە..

ئەدیب نادر: هەشتاوچوار..
عەبدوڵا سەاج: هەشتاوچوار..هەشتاونۆ چاپ بوو, هەر بە عەکسیش تاخیریان کرد..ئەوە لێی گەڕێن..ژێکیان چووم بۆ لای- موسڵیح جەلالی- کە بەڕێوبەری گشتیی بوو ئەو وەختە, بە حوکمی ئەوەی دەمناسی کەرکووکییە و کۆن شیووعی بوو, دەمناسی, کە شیووعی بوو بۆاوکراوەی دەدا پێم, ئەو وەختە من مارکسیی و شتی وابووم سایی پەنجاکان, بە حوکمی ئەوەی کەرکووکییە و ئەوە, خزمێکی جەلالیشمان هەیە, ئەوە یانی نزیك بووم لێی, چوومە لای گلەیی لێبکەم بۆچی کتێبەکەم دەرناچێ..دەق قسەی ئەو دەگەڕمەوە, وابزانم لە چاوپێکەوتنێکدا کە هەنگە کاك سەباح لەبیری بێ وتوومە لە شوێنێکدا, وتی کاك عەبدوڵا باش جنۆومان پێدەدەی, ئەمانشێیتەوە- یانی مەبەستی حیزبی بەعس بوو- بەڵام وا جوان دەیێیت هەم نە تێ زەرەرمەند دەبی, نە ئێمەیش..یانی دەتوانین بڵاوی بکەینەوە, یانی ئەوە لێرە بەڵگەیە بۆ ئەوەی خۆشاردنەوەش هەیە لە سانسەر..دەشمتوانی بڵاوی نەکەمەوە, بەڵام من دەمەوێ بڵاوبێتەوە, لەوسەروبەندەدا دەمتوانی لەوە توندتر و باشتریش بینووسم, بەڵام بڵاونەدەبووەوە, دەمگوت, وەکو دەڵێن, زەرەر لە نیوەشدا بگەڕێتەوە باشترە..بۆیە مەبەستم بوو شتەکە (بگەیەنم), بۆ نموونە باسی هەڵەبجەم کردووە, لە کاتی زەمانی هەڵەبجە من بڵاوم کردووە کە هەڵەبجە شەهید کراوە کە حوکمەت و ڕەقابەی حوکمەت پێی نەزانیووە, کابرایەك, ژنەکەی دەڵێ مێش خواردمانی, دەڵێ دەرمانی مێش نییە, دەگەڵێ بۆ دەرمانی مێش, نەماوە و قات بووە, دەڵێ کچێ ئافرەت وەڵا دووکاندار پێمی وت بڵێمە ئەو شارەیش خەڵك نەبوو لێی بپرسم, دەرمان مێش نەماوە, یانی هەڵەبجە ئیبادە کراوە, ئەوە بڵاوم کردەوە, ئێ ئەگەر بە ڕەمز نەمگوتایە چۆن بڵاو دەکرایەوە, هەر هەڵدەواسرام..
ئەدیب نادر: مامۆستا وتمان چۆپێیی زمان و سیمبۆیی زمان و..
عەبدوڵا سەاج: مەبەستیشی تیایە..
ئەدیب نادر: بابەت, یاخود لەبەر ئەوەی کە بەڕاستیی بابەتێکی دیاریکراو..
عەبدوڵا سەاج: ئا..دەمەوێ زمانێکی تازە دروست بکەم.
ئەدیب نادر: بەڵێ, ڕاستە من ستایشی ئەوە زۆر دەکەم..یاخود لەبەر ئەوەی کە بابەتێکی دیاریکراو بوونی نییە لەناو چیرۆکەکانتدا؟
عەبدوڵا سەاج: چۆن بابەت نییە؟ من هیچ شتێکم نییە بابەتی دیاریکراوی تیا نەبێ, بەڵام..
ئەدیب نادر: بابەتێکی دیاریکراو نییە, بەڵکو کۆمەڵك شتە..
عەبدوڵا سەاج: بەڵێ, ئەوە مۆنتاجەکانە, ئەوە تازەگەرییەکەیە,

نوێگەرییەکەیە, ئەوە, وەکو وتم مانتاج و نوێگەرییەکە و دیزینەوەی زمانێکی شیعریی و ئەمانە هەموو وات لێدەکا تێ بچێنی زائیدەن ئەوەی کە وتم سانسارەکە کە چاوی زەقی هەمیشە لێمان بوو, ئەوجا سەرەڕای ئەوەی ئاماژەت پێکرد وەکو خۆت فەرموت خوێنەری بە ئەمەکی باشمان هەر هەبووە لە هەموو شارەکاندا..
ئەدیب نادر: ئەمە ڕەنگە پرسیارێکی تازك هەستیار بێت, هەندێك لە دەقی چیرۆکەکانت کردارێك دەیانهێنێتە دی. کردارێك دەیانهێنێتە دی, نەك بابەت..
عەبدوڵا سەاج: کردار, یانی چی؟
ئەدیب نادر: کردار, یانی کردەیەك دەیانهێنێتە دی, کردەی گۆڕانەوە, نەك بابەت, کردار بە تەنها بە بێ بابەت دەتوانێ چیرۆك بخوڵقێنێ, یان هەردووکیان دەتوانن پێکەوە چیرۆك بخوڵقێنن؟
عەبدوڵا سەاج: کاك ئەدیب نادری بەڕێز, هەتا ئێستا, کە لەو پەیڤستانەم وابزانم دوو سێ وتاری تیایە باسی چیرۆکی کوردی دەکەم, لێم بپرسیت ڕەمان چییە, ناتوانم پێناسەیەکی تەواوت بدەمێ, ناتوانم پێناسەیەکی تەواوی چیرۆکیشت بدەمێ, چونکە چیرۆك ئەو شتانەی هەمووی دەڵێ ئەوەشە و ئەوەش نییە, کرداڕە و کرداریش نییە, بابەتە, بێ بابەتیشە, چیرۆکێك دەنووسی بێ بابەتە, هوونەرە, شیعراندنە, یانی دەقەکە خۆی خۆی دەناسێنێ.. ئێستا ئەوەیش پەیابووە, سەیر دەکەی چیرۆك پەیابووە, من زۆریش لەگەڵا ئەوەدا نیم, نەك هەر شارت شارت ستۆریە, چیرۆکی زۆر زۆر کورتە, هەر بڕەم چی سێ جوملەیە, سێ ڕستەیە, بریتییە لە شەش وشە, بێ نموونە دەڵێ یەکیان بینی لە لەندەن, لە پاریس یەکتریان خۆشویست, لە مۆسکۆ, بێ نموونە, جیابوونەوە, ئەمە..وێنەیە, سەرهاتە, ڕووداوە, بەڵام من بە چیرۆکی نازانم..
ئەدیب نادر: ئا..کەواتە کردەی گۆڕانەوە و بابەت پێکەوە پێویستە, یان پێویست نییە بێ بەرجەستە کردنی دەق؟
عەبدوڵا سەاج: بەڵام ئەوەشمان لە بیر نەچێ, ئەم هەموو پێناسانەی کە دەیکەین و هەر کەسێ, هەر ڕەخنەگرێ تەعریفی خۆی هەیە بۆی, بەگوێرەی قوتابخانەکان, لە هەموو سەردەمێکیش, یا دەساڵا جارێکیش پێناسەکان دەگۆڕێن, ئێمە مەبەستمان چیرۆکە, لە حەفتاکان کە دەماننووسی جیابوو لە هەشتاکان و نەوەدەکان جیایە و ئێستایش دوو هەزار و سیانزەیە جودایە, ئەگەر یەکێ بڵتو وەکو من بنووسێ, وەکو جەلیل کاکەوەیس بنووسێ, وەکو ئەدیب نادر بنووسێ, هیچی نەکردووە. دەبێ ئەمانە تێپەڕێنێ, تێپەڕێنێ, ئەوجا لە..
ئەدیب نادر: ئاخر..
عەبدوڵا سەاج: ڕەم دە بێ زەحمەت..زمان داشتن, لە وێنە دروست

کردن, وێنا ندن, لە گۆشەنیگای تایبەت, دوایی لە هەمووی هەموو تریش, دنیابینیی کەسەکەیە بەرامبەر بە گەردوون, بەرامبەر بە زەمەن, بەرامبەر بە خودا, بەرامبەر بە کۆمەڵ, بەرامبەر بە ئایین, بەرامبەر بەمانە دەبێ بچوونی هەبێ, ئەو نووسەرە, ئەگەر بچوونی نەبێ, چی دەڵێ؟ ئەوە..ئەوە بابەتەکەیە کە تۆ دەتەوێ بڵێی..

ئەدیب نادر: گرنگە..شتێکی تریش هەیە, بابڵێین کرداری چیرۆکیی و بابەت پێکەوە پێویست نییە بێ بەرجەستە بوون, بەرجەستە کردنی چیرۆك هەبەتا, یان بە جۆرێکی تر با بیڵێین, ئایا کۆمپۆزیشن, یاخود بابڵێین داشتنێکی ڕەتۆریکی, یاخود بەلاغی- هەوانبژییانە- دەتوانێ چیرۆکێکی جیاکارمان بێ بخوڵقێنێ؟

عەبدوڵا سەواج: بەڵێ ئەگەر..

ئەدیب نادر: یانی داشتن, داشتنێکی ڕەتۆریکییانە- هەوانبژییانە-, هەوانبژییانە بێ, یانی

عەبدوڵا سەواج: خۆی بێ هەوانبژیی نابێ..

ئەدیب نادر: هەوانبژییەك بێ تێیدا..

عەبدوڵا سەواج: ئێ ئێ هەوانبژیی تیا بێ, بەڵام وەکو وتمان دەبێ هەوانبژییەکەت نوێ بێ..

ئەدیب نادر: مەبەستم لە داشتن داشتنێکە کە

عەبدوڵا سەواج: مەبەست لەوەیە..وێنەکان جیا بێت, گۆشەنیگاکان جیا بن, بەڵام وەکو وتمان لەپاڵا ئەوەشەوە تەواوینێك هەبێ, دنیابینییەك هەبێ, دنیابینییەکی شەخشیی..

ئەدیب نادر: مامۆستا مەبەستم داشتنە, چونکە بەشێکی ووبەری چیرۆکی کوردی داشتنە, یانی..

عەبدوڵا سەواج: بەڵێ, بەڵای منەوە دەیان..من

ئەدیب نادر: سەرەنجام داشتن دەتوانێ چیرۆك دروست بکات؟

عەبدوڵا سەواج: دەیان چیرۆکم لەبار بردووە, لەبەر ئەوەی ڕۆگام, یان تەکنیکی ئەوتۆم نەبووە بیخەمە قاڵبەکەوە, بەلامەوە تەکنیك زۆر زەروورییە, هەر بابەتێکی بەهۆز چیرۆکێکی بەهێز دروست ناکات, دەبێ داشتنێکی, یان تەکنیك گەلێکی نوێ بێ, هەردوولا ئەگەر هاریکارییان کرد سەرکەوتوو دەبێ..

ئەدیب نادر: مامۆستا تۆ خۆت تەکنیکەکە هەڵدەبژێری, یان چیرۆکەکە خۆی هەڵیدەبژێرێ بە خۆی؟

عەبدوڵا سەواج: بەزۆری بابەتەکە هەڵیدەبژێرێ, بەڵام زۆرجاریش تەکنیکێك لە مۆشکمدا هەیە سەیر دەکەی بابەتێکی بێ دەگونجێ, بەڵام وەکو وتت بەزۆری ئەو هەڵیدەبژێرێ..

ئەدیب نادر: یانی چیرۆکەکە و بابەتەکە هەڵیدەبژێرێ؟

عەبدوڵا سەواج: بەڵێ, بەڵێ, ئەو هەڵیدەبژێرێ و من پێش ئەوەی

كه..
ئەديب نادر: چونكه من, يەكدوو براەر باسى تەكنيكيان كردووه لام, حەز ناكەم ناو بنم, زرجار كه سەبارەت به چيرك قسه دەكەين, دەن زر خەريكى تەكنيك و ئەو شتانەين, بەام من خم ام ئەوەيە كه بابەتەكه و چيركەكه خى تەكنيكى خى هەدەبژر..
عەبدوا سەاج: بگومان نووسين, نووسين خى بە گشتيى لە چيركەوە ب هەمووى هونەرى دەربينەكەيە, چن دەرى دەبى, تە دەتوانى..
ئەديب نادر: بە هونەرى دەربينە..
سەباح ەنجدەر: مامستا ئەديب, لە چيركى كوردى, ئەوەى ئەمن, يانى شارەزاييم لە چيركى كوردى هەب, كەم چيركنووسى كورد هەيە گرينگى بە تەكنيك بدات, زربەى هەرە زريان بايەخ بە فيكر و تەرح كردنى مانا دەدەن, ئەوەى كه گرنگيى بە تەكنيك داوە لە چيركى كورديدا, يەكەم كەسيان لەتيف حاميدە, دووەميان عەبدوا سەاجە, سييەميان سەاح شوانە, ئەوانى تر بەزرى ئيشيان لە مانا كردووە, لە گای ماناوە دەگەن بە تەكنيك, يا گشەنيگايەكى تەكنيكئامز, ئەوە جياوازە, بەام كه ئيشيان لە تەكنيك كردب, ئەو سييەنە, ئەويش بە پلەى جياجيا, لەگا ئەوەى بين دووانيان بەرهەم كەمن, بەام تەكنيكى زر پتەو و نويان تەوزيف كردووە, مامستا..
عەبدوا سەاج: ب ئەو سەردەمە..
سەباح ەنجدەر: بە, مامستا زياتر لە سەد چيركى نووسيووە..
عەبدوا سەاج: ك؟
سەباح ەنجدەر: ت, لەوانەيە تەكنيكت لەوان زياتر بەكار هنابن..
عەبدوا سەاج: زرتر بەكارم هناوە, بەام من حەز دەكەم نەختە بە ويژدان بين, تەكنيكى باش, نام لە هەموو چيركەكانى, بەام لە سەدا سى ب چلى چيركەكانى حوسن عارف تەكنيكى باشيان تدايە..بابەتم باس نەكردووە, حوسن عارفيش با لەياد نەكەين يەكەكە لە تەكنيككارە باشەكانى حەفتاكان, بەام بەردەوام نەبوو لە سەريان. (ووى لە سەباح ەنجدەرە) زيادە ب ئەو قسەكەى جەنابت, باسى نەوەى تازەى پاش خم, پاش خمى خم, يانى پاش خم جەليل و ئەوان دن, وەكو ئاماژەم بە چوار كەسەكە كردووە, ئاخر ئەو ديمانەيە دە, پانزە سا پشيش ئەنجام دراوە, بەام با بين ئەم نەوە تازەيەى عەتا محەمەد و ئەوان, ئەوانيش زرجار تەكنيك بەكار ناهنن, هەر يەكسەر هاكەزايى دەچنە ناو بابەتەكەوە..
سەباح ەنجدەر: بەام نموونە دوا چيركى ئەديب نادر..
عەبدوا سەاج: نموونەى باشيان هەيە, يەك هەبژاردەيان هەيە..

سەباح ەنجدەر: مامۆستا دوا چیرۆکی ئەو پیاوەم خوێندەوە, ئەدیب نادر چیرۆکەکە ناوی چی بوو؟ چی میمکە تەمین؟
ئەدیب نادر: من و ئەو و میمکە تەمین..
عەبدوڵا سەواج: کێ؟
ئەدیب نادر: من و ئەو و میمکە تەمین..
عەبدوڵا سەواج: ئا..
سەباح ەنجدەر: چیرۆکێکی زۆر تەکنیکییە, لە هەمان کاتدا چیرۆکێکی زۆر مانایشە.
عەبدوڵا سەواج: چی چییە؟
سەباح ەنجدەر: چیرۆکێکی زۆر تەکنیکییە..
عەبدوڵا سەواج: تەکنیکیی تێگەیشتم, ئەوی کەی چییە؟
سەباح ەنجدەر: مانایشە مانایی..
ئەدیب نادر: یانی مانا بەخشە..
سەباح ەنجدەر: ئیشی لە مانایش کردووە..
عەبدوڵا سەواج: ئا..واتا..یانی؟
سەباح ەنجدەر: بەڵێ, ئیشی هەم لە واتا کردووە, هەم زۆر تەکنیکییشە,(ڕوو لە ئەدیب نادر)یانی لە کێی چیرۆکەکانی تۆ, ئەو چیرۆکەت لە هەموو چیرۆکەکانت زیاتر ئیشی لە تەکنیك کردووە.
عەبدوڵا سەواج: ئەمە زۆر گرنگییمان بە تەکنیك دا, زۆر چاکیشە باسیشمان کرد, بەڵام هەمووی لە کێی هەموودا خزمەت بە بڕچوون و دنیابینیی تۆ دەکات, من تۆ دەخوێنمەوە تەکنیکی جوانت بەکار هێنا, بەڵام لە پاڵا ئەو تەکنیکەوە چیت پێم وت؟ چ شتێکی تازەت پێم وت؟ چیت لا خوێقاندم؟ چ پرسیارێکت لام دروست کرد؟ ئەمەیش زۆر گرنگە.
سەباح ەنجدەر: ئاخر مامۆستا دوو ئاڵاستەیە, بەڵاستی تەکنیك ئاڵاستەی خێی هەیە, مانایش ئاڵاستەی خێی هەیە..
عەبدوڵا سەواج: ئاخر خۆ لە پێناوی ئەوەیە..
سەباح ەنجدەر: بەڵام هەردووکیان لە هەرەمێك دەگەنە یەك, هەرەمی بە دەقبوون, بە کامڵبوونی دەق, لەو هەرەمە دەگەن بەیەك..
عەبدوڵا سەواج: ئا..جوانسازیی..
سەباح ەنجدەر: بێ نموونە, زۆر چێژ لە مانا و واتای چیرۆکەکانی مارف خەزنەدار دەکەم..
عەبدوڵا سەواج: لە کێ؟
سەباح ەنجدەر: مارف خەزنەدار, لە واتا زۆر جوان ئیشی کردووە, بەڵام لە تەکنیك ئیشی نەکردووە, کەواتە وەکو چیرۆك..
عەبدوڵا سەواج: سەردەمی ئەو وابوو..
سەباح ەنجدەر: وەکو مانا بایەخی پێ دەدەم, بەڵام وەکو هونەر ناتوانم بایەخی پێ بدەم.

عەبدوڵا سەواج: ئ..كاك هەنجەر من پێشتر ئاماژەیەکم دا لە وەڵامێکی کاك ئەدیب نادردا وتم, ئەمە دەبێ بەرهەمی کەسانێك بخوێنینەوە وەکو ئاماژەت دا, مارف خەزنەدار, دەبێ بە سەردەمی پەنجاکان بیخوێنیتەوە, بۆ ئەو سەردەم و وەختە باش بوو, بەڵام ئەگەر تۆ بتەوێ بە سەردەمی دوای سااڵی دووهەزار حیسابی بۆ بکەیت, ئەو کاتە..

سەباح هەنجەر: یەك سەرنجی زۆر بچووك, ئەدەب هەیە ئەدەبی هەموو سەردەمەکانە..

عەبدوڵا سەواج: هی سەردەمێکە, بەڵام سەردەمێك..

سەباح هەنجەر: ئەدەب هەیە ماماستا دەبێتە ئەدەبی هەموو سەردەمەکان,

عەبدوڵا سەواج: قەیناکە, بەڵام لە سەردەمی مارف خەزنەداردا مەبایەڵا نەبوو..

سەباح هەنجەر: ئەدەبیش هەیە بەس لە سەردەمی خۆیدا دەمێنێتەوە..

عەبدوڵا سەواج: ئینتەرنێت نەبوو, بەڵام تەکنیك هەبوو..

ئەدیب نادر: ماماستا ئێستا تۆ لە دونێ, یاخود ڕابردووی ئەدەبەکەماندا بوونێکی تەواوت هەیە و زۆر بەرجەستەشە, ئەمڕۆیش هەر هەیت و زۆر بەرجەستەیت, تۆ بە بابەت, یاخود بە تەکنیك دەچیتە ناو ئایینەدەی ئەدەبی کوردییەوە؟

عەبدوڵا سەواج: ئەوە بۆچوونێکی باشە و سوپاست دەکەم, بەڵام من ئاماژە بە وتەیەکی کاك هەنجەر دەدەم کە پێشتر باسی کرد, من, کە زۆر حەزیش ناکەم(من) لەناو کەوانەدا بەکاربهێنم, لە هەموو چیرۆکنووسان و ڕۆمانووسانیش زیاتر تیۆراندنم کردووە, ئەوە- پەیقستان-, ئەوە- با لە هونەر بگەین-, کە زانستی ئێستاتیکایە, بەشی دووەمی پەیقستان کە بە ناوی- یارستان- هەوە دەردەچێت و هەمووی تیۆراندنە سەبارەت بە ڕۆمان و چیرۆك و ئەمانە, کەم کەس هەیە لە چیرۆکنووسان, بۆ نموونە, تیۆرانەدنیان کردبێ, نەیانکردووە, موکری بگرە – خوالێخۆشبوو- , بەختیار عەلی بگرە, تیۆراندن ناکات, ئەمانەی کە هەن ناوەکان زۆرن با ناویان نەدەم, هەتا نەوەی تازەیش تیۆراندن ناکەن..

ئەدیب نادر: دەزانم تۆ لە هەموویان زیاتر خەریکی تیۆراندن و ئەو شتانەی, بەڵام تۆ وەکو بەکارهێنەر و پراکتیزەکەری تەکنیك دەچیتە ناو ئایینەدەی ئەدەبی کوردییەوە, دەچیتە ناو مێژووی چیرۆك و ڕۆمانی کوردییەوە, یاخود بابەتین بە بابەت, بابەتی..

عەبدوڵا سەواج: ئەوە دەهەمەوە بۆ حوکمی ئایینەدە و دواڕۆژ و هەخنەگران..

ئەدیب نادر: هیچی ترت نییە بیڵێیت؟ بۆ نموونە, سەبارەت بەو

قسانەی ئەمە کردمان و ئەو پرسیارانە و ئەگەر ئیزافەیەکیشت هەیە ئەوا..
عەبدوڵا سەاج: بەگومان, من دەمەوێ شتێ بڵێم, ەنگە هەرچییەکیش بڵێم هەشتا هەر کەم بێ, بەڵام من لە ڕمانی وابزانم- ەنگستان- ە وتوومە کتێب دەردەچێ و ماستەرنامە دەردەچێ و عەبدوڵا سەاج و تەکنیکی گڕانەوە, عەبدوڵا سەاج و تەکنیکەکان, یان عەبدوڵا سەاج و نازانم چی و چییەکان, بەڵام هیچ کەسێك خوێندنەوەی هزری منی نەکردووە, نەیوتووە عەبدوڵا سەاج لەمیانەی ئەم تەکنیکەوە چی دەڕێت؟ هیچتان نەوتووە, ئا وابزانم کاك جەلیل کاکەوەیس لە وتارێکدا وەڵامی ئەم پرسیارەی داوەتەوە, کە تیایدا دەڕ هەر چەندێ ەخنەگر زیرەکیش بێت, ناگاتە ئافەریدەکار, یانی ناگاتە خوێقێنەری دەق, چونکە تەنانەت ئەوەی من خۆیشم نووسیوومە نازانم لەسەری بە باشی بنووسم. وتم ئەزموونێکی تازەم کرد کە ئەدیبانی کە نەیانکردووە, هاتم خۆم لەسەر خۆمم نووسی, بێ نموونە, ئەزموونگەم بڵاوکردەوە, لە دوو بەش, پەنجا لاپەەیە و لە پەیڤستانیشدا هەیە, ئینجا هاتم باسی ڕمانەکانی خۆمم کرد, لەناو ڕمانەکانمدا, لەناو دەقەکانمدا چی باسی ڕمانم کردووە, باسم کردن, ئاخر ئەوە میتا ڕمانە, لەناو ڕماندا باسی ڕمان بکەیت. هەروەها پڕۆژەیەکی کەیشم بەدەستەوەیە, بە کاك ەنجدەرم وتووە, حازریشە, بەس ئەوە ماوە پاکنووسی بکەم, شێوەکاریی, هونەری شێوەکاریی لەناو چیرۆکەکانمدا, لە چیرۆك و بەرهەمەکانمدا, ئەوەش بەم زووانە ئینشاڵا بوارم هەبێت و دوکتۆرا ڕی نووسینم بدات, ئەویش بێ بڵاوکردنەوە دەنێرم..ئەمەیش ئەزموونێکی تازەیە, خۆت باسی خۆت بکەیت.
ئەدیب نادر: بەگومان زۆر سوپاست دەکەین و هیوادارین بەم کۆمەڵە پرسیارەمان سەبارەت بە ئەزموونەکەی تۆ هەندێ شتی تازەمان وروژاندبێ. زۆر زۆریش سوپاست دەکەین کە ئەو وەختەت پێمان بەخشی بێ ئەوەی بتوانین ئەم گفتوگۆیەت لەگەڵدا ئەنجام بدەین.
عەبدوڵا سەاج: بە پێچەوانەوە, من سوپاسی ئێوە دەکەم, زۆر زۆریش, ئێوە شایانی ئەوەن هەتاهەتایە ڕێزتان لێ بگیرێت و پرسیارەکانیشتان کە خۆشحاڵی کردم بەاستی نائاسایی بوون و زۆر باشیش بوون..
ئەدیب نادر: دووبارە سوپاس.

گەمەی شانۆ پرسیارێکی بەردەوامە بۆ دیمۆکراتیزەکردنی خوێندن … زاهیر عەبدوڵا

جێن دیوی ، هەمیشە خوێندن و دیموکراتیەتی بەیەکەوە گرێداوەتەوە. بەڵای ئەوەوە دیموکراتیەت تەنها شێوازی بڕیاردانێکی نیە، ئەو جۆرە لێوە دەکاتەوە ، کە دیموکراتیەت ئەوەیە کە دەبێت لە ناو مرۆڤکاندا دیالۆگ بەردەوام بێت، کە ئەزموونی جیاوازیان هەیە، دیوی لێوبارێوە دەنووسێت کە چۆن بیر گۆشەدەکات، هەروەها چۆن یاریکردن و بەدراماکردن ئەو هێل و مەرجەمان بۆ دەرخستنێت، لە حاڵەتێک کە دەخی ژیان بەرهەمم بهێنێتەوە، بە بەدەست هێنانی زانست و پیادەکردنی، یاری و بەدراماکردن کاریگەری لەسەر کردارمان دادەنێت و بڕیوەمان دەبات. بەهەمان شیوەش لێڵای بواڵ و فریر جۆرە لە نەهەشتنی چەوساندنەوە دەکەن لەبواری پەروەردەدا، بەڵام بەهامان میتۆدی جێن دیوی نا بەڵکە بە میتۆدێکی تر.

بواڵ بەهاوکاری فریر لەبارەی داگیرکردنی کلتوریەوە، بەزانیاریەکانی خۆی لەبارەی شانۆ مینبەرێکی بە دیالۆگ خوڵقاند، بینەر، بەشدار و خوێندکار بانگهەشت دەکات بۆ ئەوەی بڕپەرچی ئەو کلتوری داگیرکاریە بدەنەوە کە بەاوبەتەوە.
هەمیشە دیالۆگ سەنتەر لەڵای قیەنسکی، بواڵ و فرێری، هەرسێکیان ئاماژە بەوە دەکەن، کە دیالۆگ لەگەڵ ئەویتردا رووی دووەمی ئەو شتە دەبینیت کەبەدەستەوە گیراوە ئەویش پەیوەندی بە هەردووڵای خاوەن دیالۆگەوە هەیە، قیەجتسکی دەڵێت داهێنانی مرۆڤ ئەویە کە لە پرسەسی گۆرینی ئێستا داهاتوت بە مسۆگەر دەکات، هەروەها قیەجتسکی هەرووک بواڵ جەختە لە سەر پەتانسیالی یاریکردن دەکاتەوە.

فرێری دەنووسێت مرۆڤ تاکە بوونەوەرێکە لە ڕۆگەی بیرهێنانی زمانەوە، توژینەوە لە واقعیەتی راستقینەی خۆی دەکات، هەر لەو قابیلیەتەویە کە دەتوانێت کە پێ لە سەر ڕاستیەکان دابنێت، کە وادەکات، مرۆڤ کاریگەری دابنێ کە چۆن واقعی ئایندەی بخوڵقێنێ،

زمان ئامرازەکە بۆ پیادەکردنی کرداری ڕوونبێژی لە هەمانکاتیشدا ئایدیۆلۆژیکی گرنگە بۆ کرداری کۆمەڵایەتی. هەوڵدانی مرۆڤیش بۆ بەکردارکردنی ووشەکانێتی، کار بۆواتای کردەییکردنی ووشە دێت مەبەست لە ووشەش بیر و بیرکردنەوەی مرۆڤکانە ، کار جیاناکرێتەوە لە بیر، بۆکو کاریگەری لەسەر بیر هەیە، بیرکردنەوەکان ناگەنە ئەنجام ئەگەر پرسەی فەربوون ڕاستەقینەو زانستیانەو سەردەمیانە نەبێت، پرسەی زانستیانەو سەردەمیانەش ئەوەیە کە کەشکان و مەسەلەکان نمایشبکات و ئەنالیزیان بکات تا بەئاسانی بتوانرێت گۆڕانکاریان تیا بکرێت، ڕۆخنەگرتنەکان دەبێت بە داکۆتکی پراکتیکراو واتە هەوەست وەرگرتن. ناوەڕۆکی ئەو بەرنامەو میتۆدی کە کەشکان دەستنیشان دەکات و نمایش دەکات خۆی لە خۆیدا بەرنامەیەکی دیالۆگکارانەیە.

ئەویش بە واتای ئەنالیزکردن و شیکاری واقیع بەدیدەکی ڕۆخنەگرانە. هەرکاتەکیش بە دیدو بەمیتۆدەکی ڕۆخنەگرانە باس و توێژینەوەکان دەکرێن، سوودی یەکجار گەورە بە پرسەی خوێندن دەگەیەنێت. ئەمە دەبێت ئەوە فیری خوێندکار بکەین لە ڕۆخنە بگرێت، گرنگ نیە چیە دەڵێت و لەگەڵ ئایدەلۆژیا و بیرو باوەڕی تە دەگونجێت یان نەء، گرنگ ڕۆخنە گرتنە، بەنموونە ئەگەر لەوانەی مێژوودا بین، کە وانەیەکی تەدایە باس لە شەڕشکانی شێخ مەحمود و بارزانی دەکات، دەبێت شیکاری خوێندکار و ئەنالیزی خوێندکار ئەوەبێت، کە چۆن ئەو سەردەمە دەخاتە ژێر ڕۆخنەی خۆیەوە، ژێر گومانی خۆیەوە، درامایپیداگیک، گەمەی سەکۆ و ڕوونکردنەوەی بۆهاکان، باشترین هاوکاریمان دەکات، تا بتوانیین ئامرازی و بیرکردنەوەی ڕۆخنەگرانە پێشکەش بە خوێندکاران بکەین. تە بیر بە خوێندکار دەکەیتەوە، نەک بیری پێ بهێنیتەوە، بیرکردنەوەش دەبێتە سەرجاوەی مەعریفە. خوێندکار فێری گومان دەکەیت، کە گومان لە واقیعی ڕابوردوو و ئێستای بکات، پەروەردە لەلای فرێرە پێدانی زانیاری نییە بۆکو دەستپێکردنی ئامرازاکانی بەدیهێنانی زانیاریە لە بارەی بوونی خۆمان و واقیعی ئەو هەل و مەرجەی تێیدا دەژین.

ئایا درامای هەو میتۆدەکی بکۆکە بە ئیدارەکردنی کێشەو ناکۆکیەکانی کە لە قوتابخانەکاندا ڕوودەدەن؟ ئایا درامای دەتوانێت، خوێندکاران فێری خۆشویستیەکی قوڵ بکات، خۆشویستنیش بە مانای فێرکردنی دیالۆگ چونکە لە کاتی ڕق و بە دژبەستیدا ناتوانین دیالۆگ بکەین، مەرجی یەکەمی دیالۆگ خۆشویستی و

قبوڵکردنی یەکتریە.

لەدرێژای ئەم باسەدا بەمان ڕوونبێتەوە کە چۆن پیداگۆگەکان لە خوێندگاکاندا، بە پاشخانی ڕەشنبیریان کار لەگەڵ کێش و هەواو ژینگە کۆمەڵایەتی و ئیدارەی کێشکان لە خوێندگاکاندا دەکەن، هەموو خوێندگایەکیش ژینگەیەکی لەکالی و داکۆتیەکی سەر بەخۆی هەیە، کە دابە نیە لە داکۆوت و واقیعە کۆمەڵایەتیەکەی کە تیدا دەژین. کارکردنیش ئەوەت بە ڕوون دەکاتەوە، کە چ میتۆدێک شیاوە بە کارکرن، ئەو پرسیاری کارکردنێش دوا جار ئەوەمان پێدەڵێت کە ئەوە دراماێ کار لەگەڵ کێشکان دەکات، دەشبێت ئیدارەی کێشکان بەشێک بێت لە ئەرکی پیداگۆگەکان. پرسیار لەمەدا ئەوەیە، چۆن هێزی زانستی پیداگۆگەکان کاریگەری خۆی دادەنێت، کاتێک لەگەڵ کێشو ناکۆکیکاندا کار دەکەین؟ لە خوێندگاکاندا، بە ماماستاچ میتۆدێکی ئیدارەی کێشو ناککیکان سودمەندە؟ بە چ شیوەیەک ئیدارەکردنی کێشو ناکۆکیکان دەبێت بەشێک بێت لە ئەرکی پیداگۆگەکان.

لەبەر ئەوەیە کە باوەڕ وایە کە دراما وەک فەرمەکی دەبەرین پەیوستە لە خوێندنگاکاندا جێگایەکی زەر فراوانی هەبێت، ئەزموونی زەربەی پیداگۆگەکان و لەکەڵەروان لە پرسەی خوێندنی دراما لە ووتانی ڕەژئاوادا وای دەبینن، بەهەی بەدراماکردن و دراماتیزەکردنی جەرەها بارو دۆخ و حاڵەت، دەتوانرێت مەشک فراوانترو تێگەیشتن زیاتربکات، هەماهەنگی و سیمپاتی و سینگراوانی و بەخشندەیەی و بە مرۆڤ بوون پەیوستە بەهەموان. نموونەیەک بە ئەو دۆخە دەهێنینەوە، ئەویش دۆخی ناکۆکی و کێشەی قوتابخانەیە، لەکەڵەروانی پرسەی پەروەردەی زانستی دەڕوانێن خوێندنگا ئەو جێگایەیە کە هەمیشە پرسەی بەکۆمەڵایەتی (socialiserings processer) بوون تێدا ڕوودەدات . لە پرسەی بەکۆمەڵایەتی بوون ئەمە فەری نەرمەکان، دیاردەکان و زانیاری ئەو عورف و عادەتە دەبین کە لە کۆمەڵگادا ڕێگا پێدراوە.

بەگوومان لە خوێندگاکاندا حاڵەتی کێشو ناکۆکی شتێکە بەردەوام ڕووەدات، لە ووتانی ڕژ ئاوادا ناتوانرێت خۆی لە لابدرێت، بەڵام دەنیام کە کێشو ناکۆکیکان، لە کوردستاندا بنەبان دەکرێت و بگرە دەزگای خوێندنگا هەر ئاگاداری نیە و زهنیشی بۆی ناچێت، وە هەتا بەرکەوتن هەبێت، کێشو ناکۆکیش دروست دەبێت، ناکۆکیش ناکرێت تەنها لەیەک ڕووەوە سەیر بکرێت، تەنها وەک کێشەیەک بە بارە نێگەتیڤکەیدا بیبینین ، بەڵکو دەشێت ناکۆکی هێل و مەرجی

پشکۆتنیش هەبێت، بەڕام کاتێک ناکۆکی بۆ کێشەو گرفت و بە توانایی دەمێنێتەوە، کە ئەگەر بەشێوەیەکی ئەرێنی مامەڵەی لەگەڵ نەکرین. باسکردنی کێشەو ناکۆکی لە قوتابخانەکاندا مەبەست ئەوەیە، کە خوێندنگا ژینگەو زەمینەکە کە خوێندکاران ئەوە بوارییان پێبدرێت کە فێری ئەوە بکرێن کە چۆن بەشێوەیەکی تێندروست، فێری ئیدارەکردنی کێشەکان بکرێن، بەشێوەیەکی مرۆڤ و دۆستانەو باش فێری ئەوە بکرێن کە لەگەڵ گرفت و ناکۆکیەکان مامەڵە بکەن.

لێکەڕاوان و پشپڕانی بواری پەروەردە باوەڕیان وایە دەبێت قوتابخانە زانستی ئیدارەی کێشەکان و مامەڵەکردن لەگەڵ ناکۆکیەکان فێری خوێندکاران بکات، مامەڵەکردن لەگەڵ کێشەکان پێویستی بەکارزانی، قابیلیەت و خودێکی ئەکتیڤ، ئەوش ئەرکی قوتابخانەیە، کە خوێندکاران مەشقی ئەو لێهاتووی و قابیلیەتبکەن وەک هەموو بابەتەکانی تری خوێندن، زانیاری لەسەر مامەڵەکردن لەگەڵ گرفتەکان و ئیدارەی کێشەکان سەرەتای ئەو لێوەشاوەیی و توانستەیە کە بتوانین لە جهیانی دەرەوەی خوێندگادا بە دروستکردنی کۆمەڵگایەکی تێندروست بەکاربهێنرێت، هەروەک چۆن جێندەوی دەڕەت " دەبێت زانستەکان بەرینەوە دەرەوەی قوتابخانەکان" واتە زانست بە ژیانەوە ببەستینەوە. جێندیوی یەکێک لە سەرقافڵەی پراگماتیکی و خاوەنی قوتابخانەی پرۆگرەسیڤی بوو، ئەم بۆچوونە داوای دەکرد با منداڵان خۆیان دەرک بە ژیان و زانیارییەکان بکەن، چۆن دەست بەزانیارییەکان بگات،زانیارییەکانی خوێندنگاش دەبێت لە پێویستی و پرسیاری منداڵانەوە سەرجاوە بگرێ، بابەتەکان سەرجاوەی زانیاری منداڵان فراونتر بکات، هەموو ئەو گۆڕانکاریانەی سەرەتای سەدەی 1900 ندا بەهەی کەچی خێک و تەکلاوی کولتوورەکان، واقعێکی نوێ لە شێوسی پیشەسازی هاتە ئاراوە، دیوی دیویست ئەو گۆرانکاریەی دەرکەوتەی ئەمریکا لە پرسەی خوێندا ڕەنگ بداتەوە، نەک لە نەوان تەڕی پرسەی خوێندن و دەرکەوتەی پراکتیدا. بەشای دروست بێت. دیویست ئەو زەمینە بخوڵقێنێت کە خوێندکار گوزارشت لە گۆرانکاریەکانی کۆمەڵگا و شرۆڤەی کۆمەڵگاکەی خۆی لە خوێندنگاکاندا بکات، بەوا تای پێکی لە تیەری پێکەی تری لە داکەوتی کۆمەڵگادا بێت.

یەکێک لە گرنگترین ئەرکەکانی قوتابخانە ئەوەیە کە کاربکات بە چەسپاندنی بەها بنچینەیەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی، کە کۆمەڵگای لەسەر بنیاتنراوە، لەبەر ئەوە دەبێت و پێویستە خوێندکار فێری توانی تێگەیشتن لە غەمی ئەوانی تر بکرێت و هاوسۆز بێت بێیان. فێری کولتووری دیالۆگ بکرێت، خەسڵەتی کلتووری دیالۆگ لە

تووژینەوەی بابەتاکانەوە دەست پێدەکات، کە ئەرکی پیداگرکانە ئەو واقیعە شیتە بکەن، کە دەکەوتە نەوان خوێندکارو مامۆستاوە، خوێندنگا دەبێت دژایەتی و پڕپڕچدانەوەی هەموو مایلکی ئازاردان و هەراسانکردن ئەکتیف بکات. زیندەگی مرۆڤ، بە حورمەتی نەکردن، ئازادی تاکەکان، سەروەری مرۆڤ، بەهاو نرخی هەموو تاکێک، یەکسانی ژن و پیاو، سەیدارەتی، هاوکاری بە هیزکان و دووچاری گرفت هاتووکان هەموو ئەو بەهاو نرخانەیە کە قوتابخانە دەبێت بینای بکات و بیگوازێتەوە بە ناو ژیان.

هەرمامۆستایەک گەر ئەم چەند دێڕانە بخوێنێتەوە و پرسیار لە خۆی دەکات، یان وە پەویستە پرسیار لەخۆی بکات، ئەی باشە بۆچ میتەدێک باس لەم بەهایانە بکەین، تەک وەک مامۆستایەک میتەدەکەی تە جیاوازی لەگەڵ میتەدەکەی ئەوی تردا چییە؟ . من دڵنیام کە لە کوردستان زۆر بەکەمی یان هیچ نەبێ هیچ مامۆستایەک ئەم پرسیارەی بە مۆشکدا نەیەت، چونکە زۆربەی خوێندگاکان مامۆستاکان و تانەت سیاسەتی پەروەردەیی، تەنها گواستنەوەی زانیاری لە قوتونراوی مامۆستایە بە خوێندکارو، ئەویش کەپی زانیاری مامۆستا دەکاتەوە، بەهیچ شێوەیک خوێندکار زانیاری بەرهەم ناهێنێتەوە.

لە(یفراندەم)وە بە(کاندید)ی سەرۆک کۆماری دەوڵەتی کوردستانی؟! … گۆشتیار مەحمود

فرەنکلن دەلەنە ەزڤلت لەیاداشتی کتێبکەیدا دەڵێت:(لەسیاسەتدا هیچ شتێک بەبێ پلان نایەتکایەوە، ئەگەر هەرچیەک لەدووتوێ ی سیاسەتدا بەرکەوت ەوویدا ئەوا وەکو گرەوکردن وایە لە یاری مەیدانی قوماردا) .

بەگومان ئەوی لەوهەرەمە دەگوزەرێت شتێک نیە بەناوی سیاسەت! بەکو سەرمزی کابونەوکانیان تەنها مەیدانی قومارگەکانن کەلەبەرگی سیاسەتدا گرەوبازکان یاری لەسەرپست و پارە ئەکەن. بەجۆرێک لەیانسیبی براوکان زیانی شاهانە بەخەیان ونەوی

نەوەکانیان پێ مسۆگەربێت و لەهەر دەرفەتێکیشدا ئۆگرلێنەشوێتەوە بەدەردەکەوە سەرگەردان بێت کە باجی گرووبازدەرەکان بدات. سەیر لەوەدانیە گرووبازەکان بەناوی سیاسەت لەسەر بردنەوەی بیرەنوێتک و پستک نەتەوەیەک هەڵپەسێنن بۆ ئاهەنگی سەربڕینی ودروستکردنی دەوڵەتی کەماری کوردستان، ئەوە سیرەی گەلێک لەدوای ئەو هەموو مەژووی قوربانیدانی ئیستاش بەریتمی جاران لەهەڵپەرکێ و تێکقژقژانی حیزبەکوردیەکان لەهەڵپەیندابێت بچی؟! بەدیارکردنی سەرەکێک بێ ئەو دەوڵەتکوردی یەی کەروبارێک خوێنیان بەرشت؟ یان بێ کاندیدکردنی کەسێک بەسەرەکی ئەودەوڵەتی کەخاکیان پێ فرێشت؟

زەر سایی سەخت و مانگی پێ لێ نەهامەتی و هەژانی تاریک وتەنگەتاوی هەش بەسەر ئاسمان وخاک ونیشتیمانی کورد دا تەپەین...
زەر چیرەکی تراژیدی و بەسەرهاتی تاڵ ومەرگەساتی ناخەژن و کارەسات ودەردەسەری هەناوی نەتەوەی کوردی بەبرین و ئێش وئازارتەنین...
مەژوویەکی درێژلەسەرگەردانی گەلی کورد و تەمەنی سەدیەک لەقوربانیکاری بووبە بەرهەمی تێکقژقژانی حیزبایەتی و شارچیەتی و خڵ و عەشیرەتگەری تاکارگەیشتێ ئەوەی نەتەوەیەکی لەکەلوشاو و نەویەکی هیواپوکاو بەرجەستەبوون.

یەکترسینەوە و تەکەبازی سیاسی تائاستی خونەشتن بووە پۆڕی توانای سنوردارکرانی پاوانی دەشت وکۆڕوتکانی ئەم هەرەمە کەهەزاران خون وخەزگی باوک کوژراوەکانی لەگەناو پاشان تائاستی پاوانی مەیدانی یەکترقکردن زەر جار مەدالیای شانازی و نازناوی جوامێری پاداشت و ڕەمزی ناوناوبەنگی کوشتارگەی باوکوژراوەکان بوو...

دوای ئەو هەموو مەرگەسات و کارەساتانە گوجاندن وخیاپەاوی گرووبازەکان لەسەرتاختی شانۆگەری قومارگەکان دا بەدەنگی بەرز و زگی تێرەوە تافی خۆشگوزەرانی و خزمەتکردن بەسەر خەڵکی ڕەشوروت وبرسی و هەژاروندار دەخوەندرێتەوە کە کەخیان لەژیانی شاهانەیی و لە کەشکوتەلاربەرزەکانیانەوە لەو پەری خشگوزەرانیدا ژیانبەسەردەبن وبە بڕوودان بەمودای خشیکانیان بەشەرمانە بەسەر ئۆگرلە بەستەزمانە دەنێن! لەکاتێکدا کەندەانی سیاسیدەراوەکان نوقمی هەموو بەهایەکی خاڵی لەشەهامەت و کەرامەتی مرۆقایەتی دایە.

لە وەتانی دونیادا حیزب دروست دەبێت وەکو ئامرازی بنیاتنانی

ژیانێکی شایستەی بەهاونیشتیمانیەکانیان و وەکو فاکتەرێک بەدەربازبوون لە بارودۆخی سەخت وتەنگژەی سیاسی و ئابووری وولات بەلام لەم هەرەمەدا دوای تەمەنێکی دوورودرێژ هەشتا حیزبەکەیە و ئالیەتێکە بۆ خۆشگوزەرانی ژیانی خێل و تاقم و گروپێک..لە وەاتانی جیهاندا حکومەت پێناگای نەتەوە و گەل و هاولاتیانە بۆ ئەوەی دوارۆژێکی رووناک بۆ نەوەکنیان مسۆگەربکات کەچگای شانازی باوباپیرانیان بێت بەلام لەم هەرەمەدا دوای سااڵنێک لەئەزموونی حوکمداری هەشتا حوکمەت هەر حکومەتکەیە و وەکو ئاخوری بەردەرگاوانەکانی سیاسیەکان وایە لەپێناو دەستکەوتێک و پلەو پۆستێک کەرامەت و شکۆی مرۆڤبوونیان پێ دەشکێنن..
لەمەملەکەتە ووشیارو پێشکەوتوەکانی جیهاندا سەرۆک لەپێگەی دەوڵەوت و وویلایەت و پەرلەمان و حکومەت و پارێزگادا کاردەکات تا هاولاتیانی بۆ شانازی و سەربەرزیەوە ژیانێکی شەرەفمەندانە بژین بەلام لە نیشتیمانی ئەمەدا لەتەواوی دامودەزگای حوکمی و حیزبیدا هەشتا سەرۆک هەرسەرۆکەیە و بەدیار سواڵ و دەرزەو دەستپانکردنەوەی نەخشەک و کرۆچیەک و کەمئەندەمک و لەقەوماوەک وویژدانمردووە و بینەرێکی زیندووە لەتەماشای ئەم دیمەنانە رۆژوشەوئەکاتەوە کەلەتەواوی دونیا بگەڕێی هەشتا ئەستەم نموونەیەک هاوشێوەی ئەوە ویژدانت نەهەژێنێت!!!

گەشتیار مەحمود
Gashtiar M. Hassan

دواڕۆژی کار ... هەڕەبەرزنجەیی

سەرنجێکی کورت:
ئەم بابەتە ئەمڕۆ لە گۆڤاری دەرشپیگلی ئاڵمانیدا بڵاوکراوەتەوە. بەگرنگم زانی پوختەکەی پێشکەش بە خوێنەری کورد بکەم، تاوەکو سەرنجێک لەو گەنجانە بنجی و خەڵا و ئادیکاڵی گەشەسەندنی تەکنەلۆژیا و بازاڕی کارکردن و داخوازییەکانی خوێندن و فێربوون و سیستەمی خوگونجاندن لەگەڵ ئەم هەوتە ،دیاری بکرێت.
هەنگاو جارێ وەاتی ئەمە بەدوور بێت لەم شەشە گەورە، کە سااڵنێکە مشتوومڕێکی گەورەی لەسەر دەکرێت. ئایا ئەم گەشە و پەرەسەندنە بە

چاکە یاخود خراپی مرۆڤ دەشکێتەوە. لەئاستیدا وەک هەر دیاردەیەک ئەم گەشانەش دوو ڕووی هەیە. بە باوەڕی بەشکەی زۆری چاوردێ و هەڵخەڵگرانی ئەم کایەیە، گرنگ ئەوەیە پرسەندنەکە لە ڕووی تەندروستییەوە زیانی بە مرۆڤ نەبێت،یاخود کەم بێت. دڵنیا مرۆڤایەتی بەناچاریش بێت،کەوتتە سەر سکەی ئەم هەڵمەت و شاڵاوەی بازە گەورەکانیبەرەوپێشچوونی تەکنەلۆژیادا و تازە مەحاڵە خۆ لە لادان و پاشەکشەکردن لێی.

هەولێر بەرزنجەیی ١٧/٩/٢٠١٧
****

The Future of Job / دواڕۆژی کار

ڕاپۆرتی کۆتایی « فۆرمی ئابووریی جیهانی» WEF، کە ئەمڕۆ 17.9.2018 ، بڕیار بکرایەوە باس لەوە دەکات، تاساڵی 2025، واتە 7 ساڵی تر، جیهانی کارکردنمان گەلانی گەورە و ڕادیکاڵی بەسەردا دێت، لەڕێگای خستنەکاری زیاتری ڕۆبۆتەوە، و مرۆڤی زۆر بێ کار دەبن. لەم ڕێگایەوە ملیۆنەها کار/Job، نامێنێ. بەواتایەکی تر ئەمە هەنگاوێکە بۆ لەکارخستنی مرۆڤ و ڕۆبۆتی لە بواری کارکردن دا، کە تائێستا هەستەوەرێنەر و بزوێنەری دەورانی کارکردن و ئابووریە.
لەئێستادا ٪71 کارکردن لە ڕێگای مرۆڤەوە بەڕێوەدەچێت. بەم شێوازە بەوات تا 2025 ڕێژەکە دادەبەزێ بۆ ٪48 . ئەو ٪52 تری لە لایەن ڕۆبۆتەوە ڕادەپەڕێنرێت. بەم پێیە بێت تا ساڵی 2025،75 ملیۆن شوێنی کارکردن نامێنێ بۆ مرۆڤ و ئامێری زیرەک جێگای دەگرێتەوە.

هەمان توێژینەوە باس لەوە دەکات، لە 5 ساڵی داهاتوودا 133 ملیۆن شوێنی کاری نوێ ساز دەدرێ کە خێراکی ڕاهێنەراوی تایبەت و پسپۆڕی گەرەکە بۆ بوارەکانی شیکاری داتاکان، زانستکاران، گەشەپەرەرانی بەرنامە نەرمەکان / سۆفتوێر، شارەزا و پسپۆڕانی بواری سۆسیال میدیاو بازرگانی ئەلەکترۆنی.
بۆ پێچەوانەشەوە لە بوارەکانی هاتووچۆ و بەڕێوەبردنی مارکتینگدا بەڕێوەبەری هەستەوەرێنەر و ئامێژگاریکەری مشتەریی زیاد دەکات. لە بەرامبەردا نووسینگەی کارکردن و هێزمارکردنی کار نامێنێ.

بۆ ئەم توێژینەوەیە پرسیار لە 300 Menager/ بەڕێوەبەری کار و بەرپرس و خاوەن کارخانە کراوە کە نوێنەرایەتی 15 ملیۆن کارمەند و کرێکار دەکەن لە 20 وڵاتی پیشەسازیی و تازەپێشکەوتوودا . لەتەک

شرۆڤی تەواوی کارەکەدا 12 پرۆفیلی بەشی تایبەتی و 29 پرۆفیلی وەات و ناوچەشی لە خۆ گرتووە.
پرسیار ئەوەیە دیگتالیزەکردن و ئۆتۆماتیکردنی شوێنی کارکردن چەند زیانی هەیە؟ ئەمەش ساناکە مشتومڕی لەسەر هەیە. چەند گۆڕانکاری بەهەز و هادیکال لە کەمەگا و کارکردن دا دەکات.

٪ 50 خاوەن کارخانەکان باوەڕیان وایە تا ساڵی 2022 ژمارەی کرێکاریان کەمدەکاتەوە. ٪38 بە پێچەوانەوە ژمارەی خستنەکاری مرۆڤ زیاد بکەن و ٪28 هەردووکیان ئۆتۆماتیکردن و کارمەند زیاد بکەن
بەمەدا دەردەکەوێ کە داخوازی لەسەر تەکنەلۆژیا تا بەت زیاتر دەبەت لەو هاپرسیەی ساڵی 2016 ئەنجام دراوە. ٪85 کارخانەکانی ئەڵمانی هەتا 5 ساڵی داهاتوو ئۆتۆماتیکردنیان دەوێ٪83 کەسی شارەزا و هاهێنراویان دەوێت. خاوەن کارخانە و بەڕێوەبەرەکانی ئەڵمانیا پلانیان داناوە و دەیانەوێ تەکنەلۆژیای زیاتر بخەنە کارەوە. %91 دەیانەوێ تا 2022 سیستەمی گەورەی شیرۆڤی داتا بەکاربهێنێ و بەتە پشتنگی وەاتانی جیهان و پێش چین، یابان، ئەمریکا و هیندستان بکەوێتەوە. بەکارهێنانی زیری تەکنەلۆژی لە ئەڵمانیا%84 دەیانەوێ بە App Markt و % 79، گۆشەپێدانی مەکینەی/ ئامێری ئینتەلەگەنز / زیرەکەوە بێت. لەم بوارەدا فیلیپین و سەنگاپوور و رووسیا لە پشەوەن.بەڕێوەبەرێ ئەڵمانکام کەمتر پلانیان بە تەکنەلۆژی زیندوەریی %30 و ڕەبەتی شەوە مرۆڤ %28 و بەبەتی ژێر ئاو%22.
بەم شەویە ئەڵمانیا دیگیتالیزە دەبێت:

بەگومان پێرەسەندی خێرای تەکنەلۆژی هەروەها پەیوستی بە مرۆڤ کە مەکینەکان کار پێ بکات و گۆشیان پێ بدات.
توێژینەوەکە لەسەر ئاستی جیهان دەڕێ لە 5 ساڵی داهاتوودا %42، داواکاریی کاردکردن گەانی بەسەردا دێت.لەتەک مەرجە تەکنیکیەکانی کارکردنەوە، دەبێت کارمەند و کرێکارێک لە ئایندەدا، بەرنامە پڕگرامکردن و کارپێکردنی ڕەبەتیش بزانێ و سەری لە دەرکات. لە هەندێ کایەدا گەانکە گەورە و لە هەندێکی تردا بچووک دەبێت. بەئەوەی بەڕێوەبەر و خاوەن کارخانەکان، لەسەردەمی هاوچەرخی دینامیکی مەکینە و ئامازەکان دا، جیاواز و توانای کەبەرکێیان بمێنێ، دەبێت لە سامانی مرۆیان وەبەرهەمهێنان بکەن. دەنا هێز و توانای شەشی چوارەمی پیشسازی لەدەست دەدەن. ئەمە قسەی سەعدیە

زاهیدیە، بەڕێوەبەری ناوەندی ئابووری نوێ و کۆمەڵگای فەرمی ئابووریی جیهانییە.

بە ئەمەش 3 ستراتیژی جیاوازی یەکلاکەرەوە دەگەن:
– دامەزراندنی کارەندی نوێ بە توانا و لێزانی لە تەکنیکی دا.
– سەرلەبەر ئۆتۆماتیکردنی هێوتی کارکردن و پەرەپێدانی
– کرێکار و کارەندە کۆنەکان ڕاهێنانی نوێیان پێ بکرێت.

_____

سەرچاوە:
http:/./www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/studie-weltwirtschaftsforum-maschinen-verrichten-bald-mehr-arbeit-als-menschen-a-1228108.html

---

بانگهێشتی ناشارستانییانەی بەربژەرکان … جیهاد موحەمەد

هەبەت، زۆرن ئەو بانگهێشتە ناشارستانییانە، تەنها لەسەر یەک دانیان ڕادەوستم و ڕای خۆمی لەسەر دەدەم، ئەویش پێکردنی شەقام و دار و دیواری ناوشارەکانە بە وێنە قەبەو زلەکانی بەربژەران.

لە کولتووری بانگهێشتکردنی وڵاتانی ڕۆژهەڵاتیدا وا باوە و بووە بە کارێکی ئاسایی وێنە هەواسینی بەربژەرکان، لەوانەیە قبووڵ نەبێت ئەگەر بڵێین پەویست بە وێنە هەواسین ناکات، تەنها ناوەکان و ژمارەی لیست و ژمارەی بەربژەر بەسە لەگەڵ پەیام و بەرنامەکانیان، بەڵێ ئەمەش ناچار بە کارێکی ئاسایی وەردەگرین، بەڵام چۆن؟ لە ڕاستیدا وێنەی بەربژەر تەنها بە ناساندنی خودی بەربژەرە و هیچی تر، ناسینی بەربژەریش لە دەموچاوداییە نەک لە قەدوبادا، دەموچاو مرۆڤکانی پەدەناسرێتەوە نەک قەدوبا و گۆڕەی وێنەکان. دیارە ئەوەش ڕاستە گۆڕەی وێنەی دەموچاوەکان پەویستە بوجۆرێ بێت کە مەبەست لێیان بە تەواوەتی ناسینەوەی بەربژەرکان بێت، واتا گۆڕەی وێنەی دەموچاوەکانیش پەویست ناکات

لە سنوری خۆی تێپەڕێت. هەرچ بەرپرسێک توانیبێتی وێنەی دەموچاوی خۆی لە سنورەکدا بە گەورەیی نیشان بدات و نمایشی بکات کارەکی زۆر ئاسایی و ناشارستانیەتی پێوە دیار نییە لەم کولتوورەی ئەمەدا. بەڵام ئەگەر بە وردی سەیری وێنە هەڵواسراوەکانی بەرپرسەکان بکەین زۆربەی زۆریان بە شێوازێکی ناشارستانییانە وێنەکانی خۆیان نمایش کردووە، ئەمەش جێگەی پرسیار و تێبینیە:

١/ ئەو بەرپرسە ژنانەی کە بە خۆگەیین و کراس و کەواو سوخمە و هەڵەکی ئاڵاو والا و جل و بەرگی گرانبەهاوە سەرتاپای لەش و لاری خۆیان نمایش کردووە، جوانکاری و میکیاژێکی زۆقیان کردووە، جێگەی پرسیارە؟ بە ئەم کارە دەکەیت؟ بە بەو جۆرە خۆت نمایش کردووە؟ تەی بەڵەز دەتەوێت بە وێنەکانت خەڵک بتناسێتەوە وەک بەرپرسێک بە پەرلەمان و دەنگ بە دەستبەهێنەت لە ناو ناسیبا و و دەستکانتا یان بە ئاهەنگ و سەیران و نمایشی جل و بەرگر خۆت ڕازاندەتەوە و خۆت نمایشکردووە لە چوارچێوەیەکی گەوەر و زەبلاحی چەند مەتریدا؟ لە کاتێکدا تەی بەڵەز دەتوێت ببیت بە نوێنەری خەڵک، حەتەمەن ئەو خەڵکەی تە دەتەوێت ببیت بە نوێنەریان و لە پەرلەماندا بەرگریان لە بکەیت، زەربەی زۆریان هەژار و نەبوون، ئەی نازانیت دەیان و سەدان کەچ و ژنی هەژاران هەیە، کە وێنەکەی تە دەبینەت خەرگە هەڵدەکەشێت جارێک بیتوانیایە جل و بەرگێکی وا ڕازاوە لەبەربکات! ئەی نازانیت ئەوە دەبێت بە ئاخ هەڵکەشانی دەیان لە ژن و کچە هەژارەکان! تە نمایشی جلوبەرگ دەکەیت یان دەتەوێت خۆت بناسێنەت بە خەڵک؟! ئەم دیاردەیە، بتەوێت یان نا دیاردەیەکی ناشارستانییە و لە جێگەی خۆیدا نییەو لە کۆسایەتیت کەم دەکاتەوە نەک زیادی دەکات. پەرلەمانتار دەبێت کەسانی سادە و ساکار و بێژدان و ژیر و وریا بن، بە دەموچاوەکی ئاسایەوە خەیان بناسێنن. ئەوەندەی جێستە و لەشولاری خۆت نمیاشکردووە، دەیەکەکی ئەوە نەتوانیەوە پەیام و بەرنامەیەکی جوانی ڕاستگەییانە بەدیت بەخەڵک. تەی ژن دەتەوێت لەمشدا هەر لاسای پیاوە بەرپرسەکان بکەیتەوە؟!

٢/ ئەو سەرەک لیست و بەرژەرە پیاوانەی لە چوارچێوەیەکی گەورە و زەبلاحدا خۆیان نمیاشکردووە، کە وێنەکانیان ئەوەندە گەورە و زەبلاحە چوارچێوەی ئاسنیان بە دروستکردوە و بە ئەسکەلە قایمیان کردووە بە دار و دیوار و سەر شەقام و شەشتەکانەوە، ئەم کارەتان یەجگار ناشرساتنییە، یەجگار کارەکی ناشیرین و نابەجێیە، ئەم کارەی تە، لای هەرچ کەسێکی بە ئاگا و هەشیار لە کۆسایەتیت کەم دەکاتەوە نەک کۆسایەتیت زیاد بکات.

تۆ لەم چوارچێوە زبڵاحی خۆت تیا نمایشکردووە و بستێک دەمت کردۆتەوە گوایە کەسێکی هووخۆشیت و دەستکیشت بەرزکردۆتەوە گوایە سڵام لە خەڵکی دەکەیت و کەسێکی ئاسایت، هیچ وانیە، ئاگەر واشبێت وێنەکێت ئاوەمان پێ دەڵێت کە تۆ دەربەستی ئاوە نایەیت لایەکی گەورە لە شەستکان کە هەڵەوی خەڵکیە بگریت، هیچ دەربەستی ئاوە نایەیت کە ئەم وێنەیی تۆ نمایشتکردوە بە واتای قەبەیی و گەورەیی و جێنتڵی لێش و لارت دێت، ئایا بە هاست بوون بە ئێندامی پەرلەمان بە قەبەیی و زلیە؟ ئایا بە هاست لە جیاتی ئاو وێنە گەورەیێت پەیامێکی ژیرانە و بەرنامەیکی ژیرانەی هاستگەیانێت هەبووایە باشتر نەبوو، ئایا بە هاست تەنها پیشاندانی دوموچاوت لە وێنەیەکی ئاسایدا جوانتر و شارستانیانەتر نەبوو.
ئەم وێنە گەورەیەی تۆ ئاوەمان پی دەڵێت، تۆ کەسایەتیەکی لاوازت هەیە، جگە لەوەش پەروەدەیەکی سەقەتێ بە منداڵ و مەردمنداڵ و گەنج و نەخوێندەوارەکان. ویژدان و عەقڵ و هاستگەیی مەرجە نەک وێنەی جوان و هازاوەی هەنگاو و هەنگ و گەورە و زبڵاح.

٣/ ئەی ئاوە لیست و قەوارەکان؟ لە پای چیی و لەسەر چ بنەمایەکی شارستانیانە و چ بنەمایەکی بەربژێری سەرکی حیزب و قەورەکێت کە هەندەکیان مردوون و هەندەکیشیان زیندوون، بۆ جۆرە نمایش دەکەیت؟ بۆ ناوەوە کە ئاو کەسایەتیە مردو یان زیندووانە کەسانی کاریزمایی و بە ویژدان و عەدالەتخواز و یەکسان خواز بوون؟ باشە ئاگەر واشبێت، دەتانوێت بە پیشاندانی مردووەکانتان خەڵبکەنە چاوی خەڵکیەوە، ئاوەی مرد لە گەڵ خەیدا چاکەکانی خەی برد، بە تۆ نیە بازرگانێتی بکەیت بە چاکەکانیانەوە، کاتێک ئەم دەکەیت، دەتوێت ناشیرینیەکانی ئەمڕۆی لیست و قەوارەکەی خۆتی پێ دابپۆشی، خەڵک بۆ هابوردووە ئاوە هەڵناسەنگێنێت، لەسەر کردەوە و هەڵوەستی ئەمڕۆتان هەڵتاندەسەنگێنێت. ئاو خاوەن لیست و حیزب و قەوارانەی کە زیندووشن لەسەر چ بنەمایەکی هەڵبژاردن و بەربژێریی و بانهگشتکردن وێنەی سەرکەکانتان لاو چوارچێوە گەورەیەدا هەڵواسیوە، ئایا خەڵک سەرکەکانتان ناناسێت؟ یان ئاوندە لاوازن، ئاوندە بە فکرن، ئاوندە ناشارستانیانە هەڵفتار دەکەن، نازانن کە ئەم دەبێت بە جێگەی گاڵتەکردنی خەڵکی و خەڵک بەم نمایشانە وەس و بێتاقەت دەبن.

ئایا نازانن بە دەیان و سەدان جار ساڵانە لەسەر شاشەی تەلەفزۆنەکانەوە خەڵک سەرکەکانتان ئاوندە دەبینێت کە بێتاقەت و وەس بوون، دەتانوێت هەڵبژاردنیش بکەن بە دیاردەیەکی ناشیرینتر

و جارێکی تر وەڵامی سەرکەکانتان پیشان بدەنەوە. بەم جل و بەرگ ڕازاوە و گرانبەها و دەموچاوە زەقانەوە دەتانەوێت جارێکی تر سەرکەکانتان نمایش بکەنەوە، کە خەڵک لەیان بێزارە و بە داگیرکەریان دەزانن. ئایا قەبایی سەرکەکانتان نیشانەی هێز نییە؟ هێزێک کە ئەوەی دەسەڵاتدار خەڵکی پێ دەتەقێنن، ئەوەی دەسەڵاتدار هەمیشە بە هێز ویستووتانە خەتان بسەپێنن، هێز نمایشکردن یەکەکە لە ناشیرینترین دیاردەی ناشارستانیانە.

جیهاد موحەمەد
٢٢/٩/٢٠١٨

کنەی سەرک کەماریی پارتی وەک دوا بزمار … چالاک ئاغجەلەری

ئەمەژانە لە هەموو کات زیاتر ڕاستی و دروستی خەتی سیاسی حزبەکانی کوردستان خەی نمایش دەکاتەوە کاتێکدا خەڵکی عێراق و دەوەتانی هەرەمی و دونیا لە چاوەڕوانی تروکانی ئەو هەڵکەیەن کە زادەیدوا هەڵبژاردنەکەی شەقامی عێراقی بوو.

لەڕە بەدوا دەبێت بە مەنتقی سیاسی و دونیا بینی لە پەیوەند بە مەعریفەی سیاسی بەرخود لەگەڵ ئاکتەدیبلەماسیەکانی ناخە بکەین(مەبەست لە ناخە بە تەواوی عێراقە) ، وەکو دەزانرێت و دەبینرێت عێراقیدوای ژەمەکەی بەعس بە سەرکایەتی سەدام حسین ، ووەاتگ هەموو پێکهاتەکانە بە تەواوی نەتەوە وئاینزا و ئەتنیکیکانەوە ئەمەش بە پاپشت بەو هێزە گەورەیەی ئەمریکا کە توانیتی ژەمەی بەعس بکاتبە مێژوو چیتر مەتەکەی سەدام و سەردارێتی لە گەڕپانی سیاسی بە ناوچەکە و دونیا ئەرزشی نەما و بە کەتا هات .
ئەمریکا دوا خاڵی پەناسەی ئەو هستیەی دانا کە گوزارشتی لە سەدام و ژەمەکەی دەکرد ، هاوکاتهەمان هێزیش دوا بیار لە چارەنوسی میللەتەکی ٣٠ بە ٤٠ ملیونی دەدات لە عێراقی نوێدا، هەرچەندووەاتانی دراوسێ بە تایبەت ئێران(دژە ئەمریکا) بە هەکاری هێزمووەن گەرای تائیفیەو دەخالەتکیبەرچاو لە ژیانی

سیاسی عێراق دەکات.

ئەم ووردە بینینە سیاسییەی لەسەرووی ئاماژەم پێکرد ڕاستیەکی پشچاوە تەنانەت بە نابینایش دەکوتێت بەرهەست ، کەواتە قسەکردن لەمێ ئەم جۆرە پرسانە دوور بەم ئاماژانە کامڵ نابێت.
لەرووی باس لەسەر پرسی دابەشکردنی دەسەاتە بەسەر پێکهاتە سەرەکیەکانی عێراقدا، ئەوەی بەرکەوتیکورد سەرکی کەمارە، وەک دەزانین ئەم دەسەاتە لە عێراقی نوێدا دەسەاتکی تەشریفاتیە بەشوەیەکیگشتی ، دیارە بەخێی ئەم مەقامەش بەو مانایە نایەت هیچ دەسەاتکی سیادی و یاسای نبێت ئەمەش بەهەکاری ئەوەی هەندێک پرسی ئاسایشی نیستمانی دەبێت بەم فلتەردا بڕوات بە هەرچی خواستێک کەدوێتی عێراق نیازمەند بێت لە بەجێگەیاندنی، کەواتە ئەم دەسەاتە یاسای و سیاسیە هەربۆیە جێی بایخە و دەبێت کەسکی شیاو ئەو ئەرکەی پێ بسپێرێت ، هەروەها پێویستە بڕپژاردەکە بە ئەم پێستئاوتۆگرافی ڕەنگی سوزی دەسەاتی ئەمریکای لەسەر بێت، ئەمەش بە هەکاری ئەو هەژموونسیاسیەی ئەمریکا لە عێراق و نەوچەکەدا هەیەتی ، بە خێی ئەم تێپەاندنە بە هەر سێ سەرکایەتیەکە(سەرێک کەمار، وەزیران و پەرلەمان) ەاستە.

هەرچی پەیوەندی بە برا بەشی لەگەڵ عێراقی نوێدا هەیە پێستی سەرێک کەمارە ، لە ناو بەشکردنیدەسەاتکانیشدا بە هەرەمی کوردستان ، هەڵە سیاسیە گەورەکانی هەرەم کە پارتی دیموکرات و یەکێتینیشتمانی بە پێی ڕەکەوتنێک، ئەم پێستە بەرکەوتێی یەکێتی نیشتمانی بووە، هەرچەندە یەکێتی زۆر کەمتربە ئاراستە ئەرەنیەکەی بە پاداشت بەی گەاوتەوە لەکاتێکدا سەرکایەتی هەرەم بەر پڕاردەی پارتیدیموکرات بوو ، زۆر بە ئاراستەی ئەرەنی لە شیرینی ئەم پێستەی خوارد بە جۆرێک کردی بە حزبیقائید و گۆشەیەکی ئابوری زبەاحی بەرکەوتە بوو .
ئەم هەکارە و چەندین هەکاری هەرەمی و ناسەقامگیری عێراق و هەتەقینی هەزەکی ئیسلامی سیاسی لەشکۆی دەوڵەتدا کە ناوی داعش بوو ، گاپێکی سیاسی هەشتەوە کە مەسعود بارزانی وەک سەرکی هەرەم هاندا ئەو بەشاییەی بە ڕیفراندەم پێکردەوە ، لەکاتێکدا ئەمریکا ناوبراو و شونکەوتوانی بە ئاگاهێنایەوە لە دانانی ئەو ووشەیە، بەهەر حاڵ ئەنجامەکەیمان بینی کە تاوەکو چەند خێکی کوردستانزەرەمەند بوون بە ئەو هەنگاوەی نرا تایبەت بە پرسی ڕیفراندەم، هەر چەندە نوسەر بەبۆایەکیتەواوەوە ئەو هەڵەیە بە ڕاگوزەر وەنای سیاسی بە ناکات بەکو بە داشتنکی نهەنی و سیخوری

دەبینەتلەسەر دەستی بکەرەکانی، مەژووش خاڵ دەکاتە سەر هەڵەکان و بەسەریدا تێناپەڕێت.

پاشپشت بە پەرەگرافی پێشتروو ، ئەگەر فلاش باکێک لە قسە و باسەکانی بارزانی و پارتی بکەین بە هەرپرسێک لەگەڵ دووتنی ناوەند کە تاوەکو چەند ئینتیهازیانە هەڵسوکەوت لەگەڵ زمانی دوژمنی و هەواستیئامێزیان دەکەن، بە تایبەت بە پرسی سەربەخۆیی کەمار، لەکاتێکدا دڵنیان لە پوچی و دڕاوی هەواکانیان بەبەم پرسە ، شێوەی ئەم هەڵە بانی نووت لە کوە بەت ئەوان لەوێن ، بەڵام بە ئاوەی باش تێبگەن کەکەرکوک و بانەکەی هەموو کەس لە سیحرەکەی ناگات !!!، بە تایبەت واقعی ئەمڕەی عێراق و زەمانیبووونی داعش و هەواە شکست خواردووەکەی سەرکی هەرەمی پێش ڕەفراندەم و سەرکی پارتی دوایەفراندەم ، بە وەڵامکان جیاواز بگەکان دەردەکەون، لە کەتاییدا تەدگەین پارتی دیموکراتی کوردستانکنەی چی دەکات.

کوردستانێکی بەهێز !؟کە پەوپاگەندەی پەرلەمانی بە دەکەن، یاخود ماچکردنی سواڵی دەسەات، پێشینانەاستیان ووتوە (پەتی درێ کورتە) ئەم کنەی دەسەاتەش بە سەرکەکماری دوا بزماری پارتیە بەتابوتی دڕەی دەواتی کوردی و ەیفراندەم تەکاوێکە کە پێش هەر کەسێ سەری سەرکایەتی هەرەمیخوارد.

زمان برین و تەەو شەرە کورسی ... ئەحمەد رەجەب

باسی کورسی سەرك كەمار زەر گەرمەو جگە لە سەوز (یەكێتی نیشتمانی كوردستان) و، زەرد (پارتی دیموكراتی كوردستان) كەسانی تریش خیان كاندید كردووە و، یەكك لەوانە، لە كەمەی ئسلامییە بە ناو سەلیم شوشكەیی و، ئەم كەسە لەلایەن ئاسایشی هەولەر داواكراوە، گوایە دەستی لە هەرشەكەی سەر پارزگاری هەولەر هەیەو، بەرهەم سالەح دوای تەران و پكهنانی لستك و، بەشداری هەپژاردنی عراقی كردو، ئەنجامەكەی بە دەێ نەبوو، لەم رژانەدا ئاشتكرایەو، وەك

جێگری سکرتیر بەشداری کۆبوونەوەی مەکتەبی سیاسی کردو، لە کۆبرکێ لە گەڵ دوو کەسی تر بۆ سەرۆك کۆماری عێراق زۆرترین دەنگی هێناو، ئەوەی سەیرە کەسیك یەك دەنگی هێناوە (دیارە دەنگی خۆیەتی) سووڕە لە سەر خۆکاندیدکردن.

نهێنییەك لای پارتی هەیەو، نایدرکێنێ و، حەز بە بەرهەم سالەح ناکەن و، پێیانخۆشە فوئاد مەعسوم یان مەلا بەختیار ئەو پێستە وەربگرن و، ئەڵێن ئەگەر بەرهەم سالەح بمێنێتەوە وەك کاندیدی یەکێتی ، پارتیش کەسێکی ئامادەکردووەو بۆ ئەو پێستە، بە ڕوون و ئاشکرا دەستی دەرەکی لەو کێشمەکێشە هەیە و، زۆرانەکە لە نێوان ئەمریکاو ئێرانەو، ئەم ڕەفتارانە کاردانەوەی خراپی بە دووای خۆیەو، ودیسانەوە بەبێ پرسی گەڵی کوردستان بەرپرسان قەیرانێکی تر دروست ئەکەن.

ڕۆژگار شتی سەیرو سەمەرەی تیایە نەیاری دوێنی ئەبێتە خۆشەویستی ئەمڕۆ، مژووو هەموو شتێك دەرئەخات، مەلا بەختیار بەرپرسی مەبەندی یەکی یەکێتی بوو، بەنیازی شەر ڕاگرتن لە نێوانی یەکێتی و پارتی و حزبی سۆشیالیستی کوردستان بە هاوکاری هاوڕیانی حزبمان – حزبی شیوعی لە دێی قولەگیسکانی شارباژێر کۆبوونەوەیەکی هاوبەشکراو، بریاردرا شەر بوەستێت و، چیتر پێشمەرگە بە دەستی پێشمەرگە نەکوژرێت و، دوای چوار ڕۆژ یەکێتی گەمارۆیی بارەگاکانی هەردوو حزبیدا لە چاڵەخەزێنە و، مەلا بەختیار بە دەنگی بەرز لە ڕێی بێسیمەوە (لاسلکی) لە دێی حاجی مامەند هاواری ئەکردو هانی پێشمەرگەکانی ئەداو ئەیوت هێچیان نەماوە ، ئەم خائینانە دەرپەڕێنن و سنور بەدەریان بکەن.
دیکتاتۆرسەدام حوسەێن و حزبی بەعسی عەرەبی و ڕژێمە خوێنڕژەکەیان قاڵبوون لە بریتی زمان و گوێ ولووتی سەربازی هەڵاتوو لە بەرەکانی جەنگدا بەرامبەر بە ئێران و، ئەو سەربازانەی ڕایانکردبوو، خۆیان شاردبووە (فیرارەکان) و، بەرامبەر بەو کردەوە نامرۆڤانە وڵاتانی عەرەبی و ئیسلامی و تەنانەت وڵاتانی ڕۆژئاواو دیموکراسی نە هاتنە دەنگ و، ئەو کارە ریسوا بکەن.

بازاری هەڵبژاردن زۆر گەرمەوەو، لێرە ژنێك (کاندیدی) پارتی لە سەر ریبازی دیکتاتۆری ڕووڕەش سەدام حوسەێن باسی زمان بریتن و، لەوێ دوو سەرۆك ئیسلامی صلاح الدین بەهاء الدین و، یەکێك بەناو عەلمانی (عومەری سەید عەلی) باسی تۆپە سەندنەوە ئەکەن.
کاندیدەکەی پارتی لەگەڵ سەرۆکی لیستی پارتی (هێمن هەورامی) وەستا بوو کاتێ دێگەرمانە باسی زمان بریتی کردو، سەرۆکی لیست

نقەی لەوە نەهات و، دیارەبەوجۆرە رەفتارانە راهێنراون، لە سونگەی (هەڵپژاردن) کە لای ئەوان شەڕەو، پێویستە لە داهاتوو کەرەستەی شەرکردن لە بوتڵی ئاو بگوزرتەوە بۆ تۆپاو و شمشێرو پلایس و کەتەرو دەرنەفیس.

صلاح الدین بەهاء الدین وەك ئیخوانەکانی هاوشێوەی لە حەماسی فەلەستینی و تاقمەکەی محەمەد مورسی میسری و دواکەوتووەکانی تالیبان و پاکستان و عومەر ئەلبەشیری سودان بیر ئەکاتەوەو، مەگەر خۆی نەبووە، لە نامەکەی بۆ خەلیفەی دەراو نووسی (خوا بتانپارێزێت)، ئەو ئەردوکانە کە باکوری کوردستانی تەختکردو، خەڵکی سڤیلی بۆتاوانی کوشت و هەزاران ئاوارە بوون و، لە ئێستادا خاکی باشوری کوردستانی داگیرکردووەو، رووبەڕووی ئاشکرا ئەبێت هاتنمان بۆ ئەوەیە قەندیل بگرین (نەیخێی تاڵە)، بەڵام عومەری سەید عەلی بە نیازەوەك سومبولەکەی رەفتار بکات کە لە شەری پشتاشان وتی شیوعییەکان کەمیان ماوە بیانگرن و پەروباڵیان بکەن و، مژوو وەڵامی ئەو جورە بۆچوونە هەڵانە ئەداتەوە، شیوعییەکان ماون و قەت بنبر ناکرێن.

ڕۆژانی داهاتوو پرە لە رەفتاری نەشیاو پارتی و یەکێتی وەك خاوەنی کوردستان ئەیانەوێت هەڕەم بکەنە دەسکەلاو، شەری ئەم و ئەوی پێ بکەن و، کۆشەو ناکۆکی لە ناو هەردوو حزب هەیەو، درەنك یان زوو کودەتا بەرپا ئەبێت و، بارودۆخەکە ئەتەقێتەوە.

شیعرییەت، گەڕان بە دوای ڕەساکانی داهێنانەدا ... عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

(1)

بە شێوەیەکی گشتی شیعرییەت لە سەر خوازەی زمانەوانی وەستاوە و کەشفی ڕەساکانی داهێنانی دەقە ئەدەبییەکان دەکات، بەڵام هیچ چارەسەرێکی بۆ ڕووەکانی دیکەی دەق پێنییە، یەکێك لە ڕووەکانی دەقیش ئاستی مەعریفە و بەشداریکردنی خوێنەرە جیاوازەکانە.

(2)
سەرچاوەکانی شیعرییەت گوتاری ئەدەبییە، بەڵام (میکائیل ریفاتێر) مەیلی بەرەو شێوازگەری دەچێ و شێوازگەری پێشدەخات و شیعرییەت رەتدەکاتەوە.

(3)
ڕۆلان بارت جیاوازی لە نێوان بەرهەمی ئەدەبی و دەقدا دەکات، پێیوایە بەرهەمی ئەدەبی دانەری حەقیقی بەرهەمی دەهێنێ، بەڵام دەق بەرهەمی ئەو خوێنەرەیە، کە لە ڕێگای خوێندنەوەوە ڕەهەندەکانی دەکاتەوە، لێرەوە ئەو قسەیەی بارت تێزی دەقی دانەر و دەقی خوێنەر دەخاتەوە… بەڵام تزیڤیتان تێدۆرۆف بابەتی شیعری لە بەرهەمی ئەدەبیدا نابینێتەوە، چونکە پێیوایە بەرهەمی ئەدەبی کارێکی ئامادەیە، بەڵام بابەتی شیعرییەت کارێکی شیمانەییە، بەو مانایەش کار کەمەکێ دەقی بێ کۆتایی بەرهەم دەهێنێ! خاڵی جیاوازی نێوان ژیرار ژینێت و بارت و تێدۆرۆف ئەوەیە ژینێت بۆای بەوە نییە دەقئاوەزانی بابەتی شیعرییەت بێت، واتە بابەتی جێبەجێکردن بێت، وەك بارت و تێدۆرۆف دەیبینن… کەواتە شیعرییەت زانستێ نییە، تاکو پشت بە بابەت ببەستێ، بەڵکو پێوانە و پێناسەیەکی نەگونجاو و هەندێجار نایەقینییە.

(4)
شیعرییەت و بەخششەکانی شیعرییەت هەر تەنها لە نێو خێدا نەماوەتەوە و بەشێوەیەکی بەرفرەوان بە نێو ژانرەکاندا باو بۆتەوە… شیعرییەت سنوورەکانی خێ تێپەاندووە و هەنگاوی بەرەو وێناکردنە دەروونی و کەمەایەتی و فەمەکانی دیکەی ژیان هاوشتووە؟! بەڵام ئامانجی شیعرییەت هیچ لەوانە نییە، بەڵکو دروستکردن و ڕێکخستنی پەیوەندی نێوان بوارەکانە، واتە شیعرییەت گەیشتنە بە پەیوەندییە جیاوازەکانی شیعریی.
جیاوازی نێوان شیعرییەت و ئەدەبییەت ئەوەیە: ئەدەبییەت هاوتای شیعرییەتە و زۆر لێیەوە نزیکە، ئەدەبییەت لە دنیای تیۆری ڕەخنەی نوێدا لە شیعرییەت لە پێشترە… ئەدەبییەت واتە پەتیبوونی ئەدەب یان ئەوەی پێی دەڵێن شاعیری بوون.
لای (ڕۆمان یاکۆبسن) بابەتی زانستی ئەدەب قسەی زۆر لێکراوە، بەڵام ئەدەب نییە، بەڵکو بابەتی زانستی ئەدەب، ئەدەبییەتە… زاراوەی ئەدەبییەت پێوانەیەکی سیمیایی هەیە و تایبەتە بە دەقی ئەدەبییەوە… پێناسەی ئەدەبییەت لە تیۆری سیمیایی ئەدەبیدا بە تایبەتی لە لێکۆڵینەوەکانی فۆرمالیستەکانی ڕووسدا جیاکردنەوەی

دەقی ئەدەبییە لە نا ئەدەبی!
زانستی ئەدەب لەگەڵ شیعرییەت هاوواتا دێتەوە، بە مانایەکی دیکە زانستی ئەدەب دیاریکردنی پێوانەیەکی رووتە بۆ جیاکردنەوەی ئەدەب لە نائەدەب… بەڵام ژان کۆهین زاراوەی شیعرییەت لە نێوان دەلالەت و تەعبیرکردندا هەدەگرێتەوە، کۆهین شیعرییەت بە زانستی شیعر ناو دەبات، نەك زانستی ئەدەب! بە گشتی ڕۆژەی ئەدەبی بۆ ئەدەب، وەك ڕۆژەی زمانە بۆ گوتن وەك چۆن فردینارد دی سوسۆر قسەی لەدەکات، دواجار هەموو ئەوانە پێمان دەڵێن ئەدەبییەت و شیعرییەت پێکەوە هاوبەشن و یەك ئامانجیان هەیە.

(5)
ژان کۆهین دەڵێ شیعرییەت زانستە، ئەوەش پەیوەندی بە هەمان ئەو پرنسیبەوە هەیە، کە زمان بە زانست دادەنێت، واتە پرنسیبی تەفسیرکردنی زمانە لە ڕێگای زمانەوە! بەو مانایەش جیاوازی نێوان شیعرییەت و زمانەوانی ئەوەیە کە شیعرییەت شێوەیەك لە شێوەکانی چارەسەرکردنی زمان و زمانەوانی کێی مەسەلە زمانییەکان دەگرێتەوە.
ژان کۆهین دەیەوێ شیعرییەت وەك زانست تەماشا بکەین، بۆ ئەوەش هەر دەبێ بڕوامان بەوە هەبێ زمانەوانی زانستە، واتە ئەوەی بڕچوونە بنەڕەتییەکانی شیعرییەت دەگۆڕێ، پشت بە پرنسیبەکانی زمانەوانی دەبەستێت و بەردەوام بە پێی ئەو گۆڕانکارییانەش چەمکی شیعرییەت بونیاد دەنرێتەوە… بەڵام پرسیار ئەوەیە ئایا زانست و ئەدەب چۆن بە نێو یەکدادەچن؟ چونکە زانست لە هەر بابەتێکدا بوونی هەبێت، سروشتی ئەو بابەتە لە خۆرسکییەوە بۆ هۆکارخوازی، لە هەڕەمەکی و پێشبینیکردنەوە بۆ ڕێکوپێکی دەگۆڕێت، جگە لەوەش زانست هەمیشە بابەت لە دەستوردانی دەرەکی دەپارێزێ.
ژان کۆهین پێیوایە تەماشاکردنی ئەمڕۆ بۆ هونەرە جوانەکان هەر تەنها لە سەر جوانی نەوەستاوە، تەماشاکردنی نوخوازانەی ئەمڕۆ بۆ جوانی خۆی لە کەشفکردنی حەقیقەتی زانستیدا دەبینێتەوە… شیعرییەت سیمایەکی زانستی لەخۆ دەگرێت، بەڵام ئایا دەبێتە زانستی ئەدەب؟ هەر کاتێ لە ئەدەب دوور کەوتینەوە بەو وەسفەی واقیعێکە بۆ لەیەکنزیکبوونەوە، دەبێ ئەوەشمان لە بیر بێ، ئەدەب بەردەوام لە سەر نزیکبوونەوە و تازەکردنەوەی کەمەڵك یاسا و ڕێساش کار دەکات، لە نێوان واقیعی ئەدەبی و یاسای زانستی زمانەوانیدا ئامانجی شیعرییەت یان ئەوەی یاکۆبسن بە زانستی ئەدەب ناو دەبرێت، دەلالەت لە کەشفکردنی لێکنزیکبوونەوەی تێوانینەکان و یاسا و ڕێسا تازەکان دەکات، نەك کۆتاییهێنان بە تێوانین و یاساکان! یاسا و ڕێساکانی زمان بەردەوام لە نوێبوونەوەدان و شیعرییەت بەردەوام لە

تێپەڕاندنی ئەو یاسا و ڕێسایانە خێی نوێ دەکاتەوە، کەواتە ئامانجی شیعرییەت کەشفکردنی ئەو یاسا و ڕێسایانە نییە، بەڵکو کەشفکردن و وەبەرهێنانی بەردەوامە.

(6)

لە نێوان زانستی شیعریی و زانستی ئەدەبی، لە نێوان ژان کۆهین و یاکۆبسن، لە نێوان شیعر و پەخشان... پرسیار ئەوەیە ئایا شیعرییەت زانستی شیعرە، یان زانستی ئەدەب؟ ڕەنگە چارەسەر ئەوە بێت، کە شیعرییەت بە زانستی ئەدەب دابنێین، چونکە شیعرییەت لە شیعر و پەخشاندا بە دوای ڕێساکانی گوتاری ئەدەبیدا دەگەڕێت، لەبەر ئەوەی شیعر و پەخشان لە خەسڵەتی ئەدەبیدا هاوبەشن... بەڵام ئەو چارەسەرە حەتمی نییە، بەڵکو زەرووڕەت دەیسەپێنێ، چونکە شیعر و پەخشان کەمەڵێك جیاوازییان لە نێوان هەیە، ئەوەش دەمانخاتە سەر ئەو بیرۆکەیەی کە شیعرییەت زانستی ئەدەب نییە! بەڵکو چارەسەری گوتاری شیعری دەکات، بێ ئەوەی چارەسەری گوتاری پەخشان بکات؟! جیاوازی نێوان زانستی شیعریی و زانستی ئەدەبی ئەوەمان پێدەڵێت.
فۆرماڵیستەکانی ڕووس لە نێوان شیعر و پەخشان جیاوازی دەکەن، بەوەی پەخشان لە گەیاندن و فیکر و ئامانج دا دەبینن و شیعر هیچ لەوانە بە هەند هەڵناگرێ، شیعر لە گەیاندندا سەربەخۆیە، بەڵام ئامانجی یەکەمی پەخشان گەیاندنە... دەبێ لە پەخشاندا شتێ بگوترێ و وشەکان گوزارشت لە دەڵالەتە فیکرییەکان بکەن، بە پێچەوانەوە دەشێ فیکر و دەڵالەت لە شیعردا لە حاڵەتی سێبوونداا بێ و ناوکێیی شیعری لە ڕێگای دەڵالەتی وێنەی جیاواز بتەقێتەوە، بە دیوەکەی دیکە دەشێ شیعر لە دەرەوەی سێبوونی دەڵالەت، دەڵالەت تێیدا گاڵتەجارانە و درزنانە بکەوێتەوە! لە شیعردا وشە ئەڵتەرناتیفی هیچ شتێ نییە، بەهای سەربەخۆی هەیە و لە شتگەرایی دوورە. پەخشان لە جەماوەرەوە نزیك دەبێتەوە، بەڵام شیعر چێبوونەوەیە و جۆکەوتەی ئیستاتیکی هەیە، کەواتە جیاوازی نێوان شیعر و پەخشان، ئەدەب و نائەدەب، جیاوازییەکی هونەرییە و دەکەوێتە بازنەی سیمیاییەوە (semiotics) لە دیدی (ژان مۆکارۆفسکی Mukarovsky) هونەر ئاماژە بە هیچ شتێکی دیاریکراو ناکات، ئەوەش هونەر لە ناهونەر جیا دەکاتەوە.

(7)

سەرەڕای چەمکی سەربەخۆیی، چەمکی گەیاندن وەزیفەیەکە لە وەزیفەکانی کاری هونەری، بەمجۆرە لەلایەك هونەرە و لە هەمان کاتدا گوتنە و گوزارشت لە هەوڵستێکی عەقڵی، یان فیکرەیەك، یان هەستێك دەکات. لە ڕاستیدا هەتا کارە فۆرمئاساکانیش خاوەنی بەهای گەیاندنی تایبەتن، بەڵام لە بابەتدا سەربەخۆن، بێ نموونە هێڵکاری

و ڕەنگ لە شێوەکاریدا دەشێ مانای شتێ بدات، بێ ئەوەی بابەتەکەی دیار بێ.
لەبەر ئەوەی لە کاری هونەرییدا خەیاڵ ڕۆڵی خۆی هەیە، بۆیە نابێ کاری ئەدەبی بەهای وجودی هەبێ، بەو مانایەش کاری هونەری وەك وجودێکی واقیعی سەیری هیچ شتێ ناکات ، بەڵکو لە کاری هونەرییدا ئاماژە پێدراو هەر وەك خەیاڵ دەمێنێتەوە.

(8)
شیعرییەت هێزی شیعریی و درەوشانەوە لە دەقدا دەخاتە ڕوو، بەڵام شێوازگەری هێزی گوتن لە نوسیندا دەخاتە ڕوو، یان شێوازگەری خەسڵەتەکانی گوتن لە دەقدا دەنوێنێ، پەیوەندی نێوان خەسڵەتەکانی گوتن و هیزی شیعریی و درەوشانەوە بێ نموونە لای یاکۆبسن دەکەوێتە نێوان شێوازگەرییەکی ڕۆگاپێدراوی دیاریکراو و شیعرییەتێکی ڕۆگاپێدراو و دیاریکراوەوە… ئەگەر بەهای شێواز لەشێوازگەرییەکی ڕۆگاپێدراوی دیاریکراودا پەیوەندی بە چنینی گوزارشتکردنی گوتار لەلایەك و هێزی هەواڵ و هێزی ناوەڕۆك لەلایەکی دیکەوە هەبێت! ئەوە شیعرییەتی ڕۆگا پێدراو و دیاریکراو پەیوەندی بە چنینی شیعرییەت لەلایەك و هێزی درەوشانەوە لەلایەکی دیکەوە هەیە، دواجار دەتوانین بڵێین نزیکردنەوەی شیعرییەت و شێوازگەری لای یاکۆبسن لە پێکچووانی وشەی شێوازگەری و وشەی کارفرمای شیعریدایە، بەو مانایەش وەك چۆن شیعر وەزیفەیەکی دیاریکراوی نییە، بەدواداچوونی شێوازیش بەرەو دەرئەنجامێکی بنبەستمان دەبات، بە مانایەکی دیکە هەر دەقێك لە پێکهاتەی تایبەت و دەگمەنی خۆی هەناسە دەدات، کاریگەرییەکانی خۆی لە ڕۆگای ئەو پێکهاتە تایبەتەوە بە دەست دەهێنێ، هەر ئەو خاڵەیە شێوازگەری بەرەو چەندان جۆری جیاواز دەکاتەوە.

(9)
بە شێوەیەکی گشتی چەمکی شیعرییەت واتە گەیان بە دوای ڕێساکانی داهێنانداە، هەبەتە ڕێساکانی داهێنانیش بۆای بە یەك شێوە لە شیعرییەت نییە، بەڵکو خۆی لە شیعرییەتی جیاواز و بەشداریکردنی خوێنەری جیاوازدا دەبینێتەوە.
دنیای شیعرییەت لای تزفیتان تۆدۆرۆف دنیایەکی شەپۆلاوییە و ناشێ بیخەینە دووتوێی یاسا و ڕێسایەکی دیاریکراو و ئامادەوە! وەك چۆن تۆدۆرۆف قسە لە شیعرییەتی خوێندنەوە یان وەرگر دەکات، بەو مانایەش خودی شیعرییەت واتە جیاوازی لە وێناکردنی نهێنیئامێزی داهێنان و ڕێساکانی داهێنان، وەك لای ڕۆمان یاکۆبسن لە تیۆری

نوێنەراتیکردن و لای ژان کەهین لە تیۆری لادان و لای کەمال ئەبودیب لە تیۆری بۆشایی: مەسافەی گرژبوونەوەدا دەیبینین.

(10)

سەرەرای بەرفرەوانبوونی بازنەی زمانەوانی، بەڵام توێژینەوە لە بارەی شیعرییەتەوە سنورەکانی زمانەوانی و گیروگرفتەکانی دەستەواژە و چنینی رستە تێدەپەڕێنێ و بەرەو توێژینەوەی گوتە و رستەی فرە رەهەند و راڤەکردنی گوتار دەبێتەوە، بەمجۆرەش دەچێتە بازنەی تایبەتی سیمۆتیکاوە، کە لقێکە لە لقە بنەڕەتییەکانی زمان. لێرەدا پرسیار ئەوەیە، ئایا پەیوەندی نێوان شیعرییەت و زمانەوانی، ملکەچکردنی شیعرییەتە بۆ زمانەوانی، ئایا شیعرییەت لە سەر زمانەوانی دەژی؟

ڕۆلان بارت کەشفی توانا بەرفرەوانەکانی زمانەوانی دەکات و دابڕانێ دەخاتە نێوان زمانەوانی و سیمۆتیکاوە، چونکە سیمۆتیکا وشە و دەستەواژە و رستە بۆ ئاستی گوتار دەگوازێتەوە، خودی ئەو مەسەلەیەش گواستنەوەیە لە توێژینەوەی زمانەوانییەوە بۆ توێژینەوەی سیمۆتیکای گوتار. ڕۆمان یاکۆبسن لە سەر ئەو بنەمایە جەخت لەو تێپەڕاندنە دەکاتەوە و دەڵێ ئەو ئامرازانەی کە توێژینەوە لە بارەی شیعرییەتەوە دەکەن، هەر تەنها لە سەر هونەری زمان ناژەردرێن، چونکە تیۆری دەلالەتخوازی لە شیعرییەتدا لە سەر بەرهەمهێنانەوەی بەردەوامی دال دەژی، بۆ ئەوەش ناشێ تەنها پشت بە زمان ببەستێت.

(11)

بۆگومان زمانەوانی لە دوالیزمی سوسێرییەوە سەرچاوە دەگرێ، بۆ نموونە: دوالیزمی گوتن و زمان. وەك دەزانین بوونی زمان لە نێو عەقڵی کێدا ئامادەیی هەیە، بەڵام گوتن کەسیی و هەستی دەکەوێتەوە. هەر ئەوەش دەبێتە بنەمای دوالیزمی شیعریی، کە ئەدەب و گوتنی ئەدەبییە… ئەدەب، لە دوالیزمی شیعرییدا جێگای زمان دەگرێتەوە لە دوالیزمی زمانەوانیدا، بەڵام گوتنی ئەدەبی جێگای گوتن دەگرێتەوە لە دوالیزمی زمانەوانیدا.

لە توێژینەوەی زمانەوانیدا دوالیزمی زمان و گوتن وەك پێویستی و قەمبازێك تەماشا دەکرێت، بەڵام جێبەجێکردنی ئەو دوالیزمە وەك ڕۆمان یاکۆبسن و یاری تینیانۆف بۆی دەچن، مەسەلەیەکی ئاڵۆزە! لێرەدا بە هیچ جۆرێك دابینی رستەی ئەدەبی بەرەو چارەسەرکی دروستمان ناکاتەوە، وەك دابینی زمان لە زمانەوانیدا! چونکە رستەی ئەدەبی لە ڕووی هونەرییەوە پەیوەندی بە رستەی ئەدەبی

دیکەوە هەیە، بۆیە هەموو دابڕانێ سیستمی بەهای هونەری دەشوێنێ و جگە لەوەش توانای بوونی یاسا و ڕێسا پێویستەکان دەستەوە.
ئەگەرچی تەدڕەف پێیوایە بابەتی زمانەوانی خودی زمانە و بابەتی شیعرییەت گوتارە، بەڵام زمانەوانی ڕێگا بۆ شیعرییەت خۆش دەکات، بابەتی خۆی دیاری بکات… چونکە هەردووکیان پشت بە یەک تێگەیشتن دەبەستن، هەردووکیان دەکەونە نێو چوارچێوەی سیمۆتیکا و سیستمی دالەوە! بە بڕوای تەدڕەف زمانەوانی هەر تەنها زانستی زمان نییە، بەڵکو شێوازێک لە بونیادی زمانەوانی بە نموونە: دەنگ و ڕێزمان و دەلالەت… بابەتی ئەون، جگە لەوەش ئەنترۆپۆلۆجیا و شیکردنەوەی دەروونی و فەلسەفەی زمانی لە سەر بابەتی ئەو بونیاد نراون، هەموو ئەوانەش لەگەڵ بواره مەعریفییەکانی دیکە هاوسەنگە، کە ئەدەب وەک بابەتی خۆیان دەبینن، لە سەر ئەو بنەمایە شیعرییەت بە تەنها ئەدەب وەک بابەتی خۆی تەماشا ناکات، شیعرییەت هەر تەنها بە زمانەوانییەوە پەیوەست نییە، شیعرییەت هەمان ڕێی زمانەوانی دەگرێتە و بە هەموو زانستەکانەوە پەیوەستە، تا دەگاتە زانستی ڕەوانبێژی و زانستی گوتار بە شێوەیەکی گشتی، هەموو ئەوانەش لە هەوڵی تەدڕەفەوە هاتە بەرهەم.

(12)
کاتێک شیعرییەت بە زانست دادەنێین، بە هەمان پرنسیبی زانستی زمان قسان دەکەین، ئەوەش پرنسیبی ڕاڤەکردنی زمانە بە زمان، بەو مانایەش شیعرییەت بە فۆرمی شیعرییەوە پەیوەست دەبێت، بەڵام زمانەوانی یەک فۆرم لە زمان ناگرێتەوە، بەڵکو هەموو فۆرمەکانی زمان دەگرێتەوە! پرنسیبی ڕاڤەکردنی زمان بە زمان، شیعر بە شیعر، شوێنی زانستگەرایی و وەسفگەرایی دەگرێتەوە، ئەو پرنسیبە زمانی شیعر بە میتا زمان (metalinguistic) دەچوێنێ… دەشێ شیعر لە میتا زمان لە دایک ببێ، بەڵام میتا زمان بەهای جوانی پشتگوێ دەخات، ئەو شیعرییەتەی بەهای جوانی پشتگوێ بخات، وک تەدڕەف دەکەوێتە بەهودەییەوە.
کەهین جیاکاری لە نێوان بەکاربردنی شیعر و کردەی لێخوردبوونەوە دەکات، ئەو دوو لایە بە دوو لای دیکە دەبەستێتەوە، ئەویش جوانی و زانستە! بەکاربردن چیژە و لێخوردبوونەوە مەعریفەیە، ئەو دوو پرسەیەش پێویستە بە سەربەخۆییەکی ڕەها پرسیسە بکرێن.
کەهین بەکاربردن بە جوانی و چێژی جوانی دەبەستێتەوە و لێخوردبوونەوە بە زانست بۆ ئەوەی مەعریفەی زانستی بە دەست بهێنێ، بەڵام ئەو بەیەکەوە بەستنەوەیە گرنگ نییە، گرنگ بەنوێیەکداچوونی بەکاربردن و لێخوردبوونەوەیە، بەیەکداچوونی بەکاربردنی جوانی و

لێخوردبوونەوەی زانستی ئەوە دەسەلمێنێ کە یەکەمیان لە دووەمیان هەڵنجراوە! ئەوەش پێچەوانەی ئەو دیدە کۆنە دەوەستێ، کە تەنها بەهای جوانی بە پێوانەی بنەڕەتی کردەی راستییەکان و یاساکان دادەنێ.

(13)
فەرمالیستەکان شیعر وەك بونیادنانێکی تایبەت دیاری دەکەن، کە شێوەی ناوەکی لە تێکڕای پەیوەندی چێ و پێ هەڵچنراوە، ئەوان لە سەرەتادا جەختیان لە کێشی شیعری دەکردەوە و دواتر ڕۆلی سەرەکی بونیادی تیۆری شیعرییەت لە ڕێگای ریتمەوە دەستنیشان کرا… جگە لەوە بێ قسەکردن لە سەر زمانی ڕۆژانە و زمانی شیعری شکڵفسکی زمانی شیعری بە زمانێکی ئامانجخواز دادەنێ و زمانی ڕۆژانە دەخاتە دەرەوەی ئامانجخوازییەوە، پێیوایە زمانی ئامانجخواز لە ئاستی زمانی شیعرییەوە بێ ئاستی زمانی خوێندنەوە ئاسانتر دەگوازرێتەوە! بەم تێدڕڕف ئەو وەسفکردنەی شکڵفسکی بە ناەوا و نوودژ تەماشا دەکات، ئەو پێیوایە مامەڵەکردنی قوتابخانەی فەرمالیستەکان لەگەڵ دەقە، نەك ئەوەی دەقەکان چ لە خوێنەردا بەرهەم دەهێنن.
یاکبسن ئاماژە بە جیاوازی زمانی شیعری و زمانی هەڵچوونئامێز دەکات و دەڵێ شیعر دەشێ زمانی هەڵچوونئامێز بە کار بهێنێ، بەم بێ کاری پێویست! بەو مانایەش وەك یەك تەماشاکردنی زمانی هەڵچوونئامێز و زمانی شیعریی هەڵەیە، چونکە زمانی هەڵچوونئامێز ئەرکی تایبەت بە خۆی هەیە، بەم زمانی شیعری ئەرك بە هەند هەڵناگرێ.

عەبدولموتەلیب عەبدوڵا

ریچارد گاری براتیگان نووسەرێکی تەنزئامێزی ناشاد …

سەران محەمەد

ڕیچارد گاری باتیگان (٣٠/١/١٩٣٥ – ١٤ /٩/ ١٩٨٤) نووسەری ئەمریکی، خاوەنی ١٠ پڕۆتووکی هەنراوەو ١١ ڕۆمان و ١ پڕۆتووکی کورتە چیرۆک، هەروەها پەخشانیشی نووسیوە. لە تاکەمای واشینگتۆن لەدایك بووە، لەساڵی ١٩٥٦ چووتە سانفراسیسکۆ، هەر لەو ساڵانشدا خۆی لە دنیای نووسین و داهێناندا بینیوەتەوە و بەرەو جیهانیبوون هەنگاوی نا، مەخابن وەك هەندێك نووسیارو بیرمەندی دی لە ١٤ی سیبتەمبەری ١٩٨٤ بە هۆوداوی خۆکوژی کۆتایی بە ژیانی خۆی هێنا.
وەك ئاوەژوی سەر بە ڕۆمانزی پۆستمۆدێرنیزم ناوزەد دەکرێت؛ ئەمە نووسەران، خوێنەران، هونەرمەندان، میوسیکژەنان ... ئیلهام لە کارەکانی ڕیچارد باتیگان وەردەگرن و کارەکانی پەرچڤی سەر زیاد لە بیست زمان کراون. دوا ڕۆمانی (ژنێکی بە بەخت) لەساڵی ٢٠٠٠دا لە چاپدرا. لە ٨/٦ /١٩٥٧ و لەتەمەنی ٢٢ ساڵیدا هاوسەرگیریی کرد لەگەڵ ڤەرجینیا دیەن ئاڵدەر کردو لە ٢٥/٣ /١٩٦٠ تەنیا منداڵەکیان بوو بە ناوی ئیانت ئیلیزابێت براتیگان و لە ٢٧/٧/١٩٧٠ دەستبەرداری یەك بوون لەگەڵ هاوسەرەکەی. دووەم هاوسەرگیری لەگەڵ ئەکیکۆ نیشیزاوا یەشیمورای ڕۆچێستەك یابانی لە ١/١٢ /١٩٧٧ کردو لە پاش چەند ساڵێك و لە ١٢/١١/١٩٨٠ دەسبەرداری یەك بوون.

برسەتی حزورەکی بەردەوامی هەبوو لای باتیگان لەسەرەتای لاوی و گەشەکردنیەوە، بە نموونە لە تەمەنی بیست ساڵیدا ئەو دەسگیرکرا چونکە بەردەکی گرتبووە پەنجەرەی پۆلیسخانەیەك. ئەواڤەی ئاوەی کردبوو کە بیە وای کردووە تا بچێتە زیندان و لەو بواری دەبێت و دەتوانێت بخوات، بەڵام لەبری زیندانەوانی نەخۆشخانەی ئەریگۆن کرا. لەوێ چارەسەری لەدانی کارەبایی بە کرا بە بیانوی توشبوونی حاڵەتی شیزۆفرینیای بەدگومانیی.

دیکنسن و ولیەم کارلس ویلیەمس کاریگەریان لەسەر بەرهەمەکانی باتیگان بووە، پەخشانەکانی زەر جار باڵای شێتەکەیی و سەمەرەدا دەچن، بەسەرهاتە سوریالیەکان، یان ئەو تێبینی و وەکچواندنانەی لەگەڵیەکدا بەرەنگاربونەوە نەگونجان و دوورکەوتنەوەیەکی گەورەیان لەخۆ دەگرت. بەڵام جارانەکی تریش سادەوئاسان بوون. ئەو حەزی دەکرد ڕۆمانەکان لەگەڵیەکدا بدورێت، درێژیی پەرەگرافی بەشەکان بەجۆرێك درێژدبوونەوە لە نەوان هاتن و چووندا لە نەوان داشتنێ لەناکاوەکان و ئاڕاستەکاوی سەزدارو وێناکردنی سادەی تێبینیکراوی ژیانی ڕۆژانە.

چەندەگەزەکی دیاری کراو لە بوونەوەران و شمەك لە نووسینەکانیدا دووبارە دەبوونەوە، وەك تەختەدارەکان، ماسیە خاتوونەکان، ووبارەکان .. چیرۆکەکانیشی پڕ بوون لە گەڵانکاریە سێرەکان: ناوەکان دەبوون بە کردار، مرۆڤەکان دەبوونە بیرۆکەکان، ناونیشانی پەرتووکەکان دەبوونە پیت.
دەڵێن وەك پۆیست نەوانی لەگەڵ ڕەخنەگراندا باش نەبووە، تەنانەت پاش مردنیشی وەك پۆیست تیشکی نەخراوەتە سەر لە لایەن ڕەخنەگرانەوە.

(ئەبەت کیت)ی ڕەخنەنووس دەڵێت: شیکاری ڕەخنەیی بە شێوازی بەراتیگان وای ڕاقەدەکەن کە بڕوای بە اتیگان وەك نووسەر لە شێوازی کاریگەری بەکارهێنانی زەرانبازی و گرژی نێوان واقیع و خەیاڵدایە.
باشترین ڕەمانی لە ساڵی ١٩٦٧دا چاپکرد بە ناوی (ڕاوکردنی ماسیەخاتوونە لە ئەمریکا) ، شایەنی باسە لە سەرەتای ساڵی 2017 دا وەرگەڕانی ئەم ڕەمانە لە لایەن بەڕێز (محەمەد مرادی) بە یەکەمجار لە ڕێی خانەی پەخشی ڕێنما بە کوردی بڵاوکرایەوە.
ڕۆژێك برادەرێك باسی گرنگی دەقەکانی ئەم شاعیرەی کردو چۆن کاریگەرییەکانی لەسەر هەندێك نووسەرو شاعیر جیهێشتووە، ئەو وەك شاعیرو خوێنەرێکی جیدی لە گرنگی ئەم دەقانەی ریچارد تێگەشتبوو، هەرچەندە لای وا بوو وەك پۆیست بەرهەمەکانی ئەم کەڵە نووسەرە بە کوردی نەکراون ، بۆیە پێم باش بوو لێرەدا چەند دەقێکی براتیگان بە کوردی بکەم.

گەر سەرنجێکی وردی دەقەکان بدەین دەبینین ریچارد کارێکی ناوازەی کردووەو پێش ئەو کەسانێکم نەدیوەتەوە ئەم شێوازەیان پەیرەو کردبێت و جورئەتی ئەو کارەیان کردبێت، ڕەنگە لەبەر ئەمەش بێت لەمێژاندا زۆرترین هەواداریی هەیە لەسەرانسەری جیهاندا.
جگێکێیەکی سەیر لە زاراوەو وشەکاندا هەیە لە سەرەتاو ناوەندو کۆتایی دەقەکاندا، جارانێك گوێ بە هیچ یاسایەك نەدراوە لە ناویاندا، جارانێکیش گاڵتەکردنە بە عەقڵی مرۆڤگەلێك، جارانێك سیفەتە دژەکان پێکەوە دەگونجێنێت، هەرچەندە شێوازی ئایرۆنیکی لەناو ئەم شیعرانەدا بزر نابن، بەڵام گاڵتەجارییەکی جوان و بێ ئازار دەبینرێتەوە.. هەڵقوڵاو لە نامەعقولی ژینی کەڵە نووسەرێکی بەدبەخت و ناکام.. نامەوێت چیدی لەسەر شیعرەکان بدوێم ئەو سپەیسە بێ خوێنەرانی هۆشمەند جێدێم:
بفەرمون لەگەڵ 7 دەقی ئێم شاعیرو نووسەرەدا:

(1)
- گەڵانەوەی ڕووبارەکان-

هەموو ڕووبارەکان دەچنە ناو دەریاکەوە
هەشتا دەریاکە پڕ نەبووە؛
بە شوێنەکە .. لە کوێوە ڕووبارەکان دێن،
بۆ ئەوە جارێکی تر دەگەڕێنەوە.

ئەمڕۆ باران دەبارێ
لە چیاکان.

بارانێکی گەرمی سەوز
لەگەڵ خۆشەویستی
لە گیرفانەکانیا
بە بەهار لەرێی،
و خەون نابینێت
بە مردنەوە.
ڕ
باڵندەکان مەسیقا دەرئەکەن
وەک دەمژمەرەکان چرکە دەکەن بە ئاستەم
لە سەر زەمین
لەوجێی منارەکان جاڕجاڕکەیان خۆشدەوێ،
لەیانگەڵ با بنووں
لە قژیاندا.

بارانێکی هەواش خرمەی دێت
لەسەر ڕووبارەکە

وەک تاوێک
پڕ بێت لە گوڵی سوورکراوە،
و لەگەڵ هەر دڵۆپێکی
بارانداا
ئەقیانووسەکە
جارێکی تر دەستپێدەکاتەوە

(2)
– تەنیا چونکە-

تەنیا لەبەر ئەوەی

خەک بیرتی خۆش دەوێت
مانای ئەو ناگەینێ
دەبێ هەرواش
لاشەتیان لا بێت

(3)

- بەلەمەک -

ئەو جوانە
بەگورگبووەکە بوو
لە جەنگەڵە شەڕنگەزەکەی.
ئەمە بردمان
بە کەرنەقاڵەکە
ئەو دەستی کرد
بە گریان
کاتێک چەرخو فەلەکەکەی بینی.
کارەبایی
ئەسرینی سەوزو سوور
هەڵوەرین بەسەر
ڕومەتە فەروودارەکانی.
ئەو بە
بەلەمەک دەچوو
لە دەرەوەی
ئاوی تاریک

(4)

- پیاو -

بە شەپقەکەوە
نزیکەی پێنج ئینچ بەرزتر
لە ماشێنی تەکسی

(5)

- نەشت -

ئەمە شەوە

(6)

- سانفرانسیسکۆ -

ئەم هەنراوەیە لەسەر زەرفی کاغەز دەزرایەوە

لە لایەن ڕیچارد براتیگان
لە شوێنی غەسالە لە سانفراسیسکۆ.
نووسەرێکی نەزانراو
.....
تێبینی: لە وەاتە ڕۆژاواییەکان دوکانی جل شۆرین هەیەو غەسالەی تیایە و خەڵکان پارەی تێدەکەن و جلەکانیان دەشوات، بێ نزیکردنەوەی لە تیگشتنی خۆنەر هەم ڕوونکردنەوەیەم نووسی، جونکە لای هەمە جارێ هەمە پەیدا نەبووە. (وەرگێڕ)

(7)
- بو، تا ئێبەد

دەستەمۆ وەك خۆ
لە بنەوی سەرەوە
من داگیرکراوم لەلایەن
هەموو ئەو بڕیارانەی
تیایدا ئێژیم بێ
تۆ

.....

* (تێبینی – بو- ناوی توتکە سەگەکەی ریچارد بوو) وەرگێڕ

ئیکەمینیستەکان نوێنەری زانستی بۆرژوازیین... نوسینی: ن.ف.ءبدوڵا (نجمەدین فارس)

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرەبکەن ...

دوو شیعری شاعیری ئەرمەنی ئۆهانیس گریکۆریان و : نەژاد عزیز سورمێ

(1)
دیموکراسی

ورچ پایسکل لێ دەخوێ
تووتی شیعر دەخوێنێتەوە
مەیموون چاوی حەز
لە خاتوونی ئاهەنگری دەتروکێنێ ..
پاڵەوان بە لەشسووکی
لە بەینی پەتاندا باز دەدا
پاشان
ناکاو
هەموو شتێك گۆڕا
ئێستا ،
ورچ شیعر دەخوێنێتەوە
تووتی پایسکل لێ دەخوێ
مەیموون
بەسەر پەتان
باز دەدەن ..
پاڵەوان
خۆکی ئاهەنگێرکەی دەکا
گاڵتەجار تێبینی کرد
شتێك لە شارێکەماندا گۆڕاوە
بە پێکەنینەوە
گەل بە پێکەنینەوە تێبنی کرد
شتێك گاڵتەجاڕی گۆڕیوە .

(2)
بە چرپە بدوێ

ژنێکەم پێم دڵێ
بە چرپێ بدوێ

تا منا□□کۆمان لە خۆو هە□نەستە
منیش
بەسەری پەنجەکانم دە□□م و
بە وریاییەوە
دەرگاکان دەکەمەوە و
پۆوی دەدەمەوە ..
کەکەی خۆم □ادەگرم
تا منداە□کۆمان لە خۆو هە□نەستە
کە لە خۆدا سەخافەتێك دەبینە ..
خەندەیەك دایدەگرە
یان لە ترسان
پەنجە بچکۆلەکانی دەبزوێنە ..

ژنەکەم دە□□
تەلەفزیۆن بکوژێنەوە
تا منداە□کۆمان لە خۆو هە□نەستە ..
منیش پێی دە□□م
ئەوە تا باسی شە□ دەکەن
بە شەوێکی چڕبەخش دەدوێن
دەمەوە گوێیان لە بگرم
ژنەکەم دە□□ باشە
گوێیان لە بگرە
بە□□ام پێیان بە□□
بە هێمنی بدوێن و
بە ئاشتی قسە بکەن
تا منداە□کۆمان خەبەری نەبێتەوە .

شاعیری ئەرمەنی ئۆهانیس گریکەریان

و : نەژاد عزیز سورمە

_____

ئاماژە

* ئۆهانیس گریکەریان: (1945 – 2013) شاعیر و □□خنەگر و وەرگ□□و کەسایەتی کۆمە□□ایەتی ئەرمینیا .کە زۆر لە شیعرەکانی بە زمانە جیاجیاکان وەرگ□□دراون .

بە شیعرەکان (دیموکراسی و بە چرپە بدوە) بڵوانە :

http://www.almothaqaf.com/b/c3/9227921
2-http://www.almothaqaf.com/b/c3/904389

پاشای مەغەل …شیعر : نزار قبانی … وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

پاشای مەغەل
میراتگری جزمە و قامچی
لە " ئەرتغەل " ی باپیر ،
تەکە هەموان بە ئەسپ
ئەبینی…
لە پەنجەرەکانی کۆشکەوە
جیاوازی نێوان خەڵک و ئەسپ
نابینی…
پاشای مەغەل
ئەی تووڕە لە ئەسپەکان ،
ئەی ترسنۆک بەرامبەر
چەکەرەکردنی بەستانەکان
پێش ئەوەی دەی خشبە
یاساوەکەتان ،
و
بمکوژە…
و
پێش ئەوەی شایەتە علوجەکان بڵن ،
ئەموو. ،
بە ژنە سک پڕەکەم
و
هەموو هاوڕەکانم
و
گەلە ژێر دەستەکەم ، دوو ووشە بڵێم

ئەمەو بەم :
من شاعیرکم
لە قوگما ، چەلەکەیکم هەگرتوە
..... نایفرۆشم
و
تەش ئەتاوە
چەلەکە لە قوگما ، دوور خەیتاوە
پاشای مەغەل. :
کەللە قەقی بەزەنەری لەشکرکان
تەکدەری دەریاکان
دروستکەری هەویری ئاسن
تەک شکەنەری بەرد
مناڵ خەر
ئەتککەری " کچەنی " یەکان
عەتر خەر
چەن سەرنجی ڕاکێشام
تە
و
پەلیس
و
سوپا
و..... یەک چەلەکە

شیعر : نزار قبانی
وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

زەنگیانەی ئاویی – ستی حەوتەم .... فەتاح حەسەن

(تە و مانگ)
گەر دەپرسیت
ئەمن جوانم یاوەکو مانگ ؟

درێ بە زارمدا نایت
تە دەبینم، مانگم لەبیر دەچێتەوە
مانگ دەبینم
ئێتم بەبیردێنێتەوە.

(کە دڵت .. کە)
پێش ئەوەی مۆسیقایەك، تەواو بە
پێ بەدەی خەم سەما دەکەم،
دی خەم ئاوەزانی، گۆرانییەك دەکەم
کە ڕەحم ئاسودە دەکا..
کە دڵت سبەی گۆبیستی
مۆسیقا و گۆرانی دەبم..کێ؟

(ڕوبار)
ببمە دەریا
جگە
لە ڕوبار یاخی دەبێ
ڕوباریش لە من،
مگەر ئێشکی خەم
ببێ ڕوبار و تێبەڕێ..

(لێشکری خەم)
سەرلێشکری سوپایەك بم
لە دنیادا سوپا نەبێ
شان بدات لە شانی
لێشکری خەم
هەرشم بە بنێ،
پێویستم بە هاوڕێیەك دەبێ
سەر بخەمە سەر شانی و
پێ بەدەی خەمبێ خەم بگریم .
(پێکەنین)
نەفرەت لە من ..
چەند بەدفڕەم
پێکەنینی خەم بە پولێك دەفرۆشم
تا لێتك تێدا بگرم.
ئێتش .. ئا، ئێتش
پێکەنینت بۆ ئێقەم دێ
هەقی خێتێ .. ئەمن گێلم

کە ئەو سەودایە دەکەم
نەفرەت لە من.

(کەنار دەریا)
ئێجگار ماندووم
پێویستم،
بە پشوێکی درێژ
لە کەنار دەریا نا
لەسەر سینەی تۆ.

فەتاح حەسەن
دانیمارك/ قالبی
2017

نامەیەکی کراوە بە مەسعود بارزانی سەرکی پارتی و نێچیرڤان بارزانی سەرکی ئێنجومەنی وەزیران

ئەم نامەیەی فیدراسیۆنی پەنابەران ئاراستەی بەرپرسانی زۆنی زۆردە کراوە بە هەکاری بەسەرو شوێنکردنی دوو منالە لەلایەن بەرپرسێکی پارتییەوە. بە خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن .....

شیعر بەمناڵان … هاتینەوە …. ڕەستەم خامۆش

هاتینـــەوە ، هاتیـــنەوە
بـە خوێندنگا هاتیـــنەوە

پشووی هاوین تەواوکرا
چرای خوێندن واهەڵکرا

شادبووینەوە بـە هاوڕێیان
بـە هاوپـێل و مامۆستایان

بـەڕەو بۆشک قوتابخانـە
بـــە ژیـانـمـان چـراخانـە

ئیـتـر خـوێـنـدن پیشمانـە
زانست فڕبـوون هیوامانـە

ڕەستەم خامۆش

سـەیـمین خـولی فـستیڤاڵی نـمـودەڕەتی فیلمـی سـلـمانی بـەڕەوەدچـت … مـنسوور جیهانی

سـەیـمین خولی فـستیڤاڵی نـمودەڕەتی فیلمی سلـمانی لـە ڕۆژانی 10 تا 16ی ئـۆکتـۆبـری 2018 لـە 5 هۆڵی سیتی سینـما لـە شاری سلـمانی لـە هـەرێمی کوردستان بـەڕەوەدچـت.

ڕەوەسمی ڕاگـەیاندنیی سـەیـمین خولی فـستیڤاڵی نـمودەڕەتی فیلمی سلـمانی و ڕۆژنـامـەنان و دـستخـشی لـە کـەمـلـک کـسایـەتی شاری سلـمانی کـە یارمـەتی دوو خولی پـێشووی ئـەم فـستیڤاڵـەیانداوە بـە بـشداریی

کۆمەڵێک لە هونەرمەندانی پێشەنگی هەرەمی کورستان و هەروەها بەرپرسانی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی، لەوانە: "فوئاد جەلال" بەڕێوەبەری فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی، "دانەر عومەر" بەڕێوەبەری هونەریی و "لینا ڕەزا" بەرنامەدارێژیی ئەم فێستیڤاڵە لە هوتێل "ئامادا" لە شاری سلێمانی لە هەرەمی کوردستان بەڕێوەچوو و مەلا بەختیار سەرکی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی لەم بەرنامەیەدا گوتی: میوانە ئازیزەکان، پێ بە دڵی بەخێرهاتنتان دەکەین، ئەمڕۆ لە شاری سلێمانی و بە ئامادەبوونی هەموو ئەوەی خۆشەویست و لە نێگای کەناڵەکانیشەوە بە گەلی کوردستان و ئای گشتیی رایدەگەیەنین کە تەواوی ئامادەکارییەکانی سیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی کراوە بە هەموو توانایەکەوە و بە ئەزموون وەرگرتن لە هەر دوو خولی پێشووی فێستیڤاڵ، کارەکانی خۆی دەستپێدەکات. ئومێدەوارین هەر وەکوو لە یەکەمین فێستیڤاڵەوە بەردەوام بین و ئەمە گیانماندە سیەمین فێستیڤاڵ وەکوو پەندی پێشینیانیش دەڵێت شەرتی پیاوەتی سەر جارە.

گوتیشی: بەگومان سەر فێستیڤاڵەکی دیکەش من لەگەڵیان دەبم و لە یەکەمین فێستیڤاڵیش هاوگەیاند کە تا شەشەمین خولیش هەر لە خزمەتیاندا دەبم، دەستخۆشی لە هەموو ئەو هونەرمەندانە دەکەین کە ئامادەکارییەکی تەواویان بە سیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی کردووە و هیوادارم پڕگرامی ئۆتۆیان ئامادەکردبێت و دەستەی هەڵبژاردنی فێستیڤاڵ فیلم گەلی ئۆتۆیان دەستەبژێر کردبێت و لە ڕەژانی فێستیڤاڵدا هونەردۆستان و سینمادۆستان رازی بن و لە سیەمین خولدا فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی لە خەم بەخسێت، تا خولی سیەم دەترسین بەڵام لە سیەم بەدواوە نەترساوین.

ئاوێشی خستووە: جێی خۆیەتی بە سیەمین خولی فێستیڤاڵ سوپاسی بە پایانی شەخسی خەم ئاراستەی برای بەڕێز کاک نێچیرڤان بارزانی بکەم کە خەم تەکلیفم لەکرد پەیوەندیکانی سیەمین فێستیڤاڵ دابین بکات، هیمەتی کرد و لە ڕووی مادیەوە تەواوی پەیوەندیکانی دابینکرد. بەیە لە سیەمین فێستیڤاڵ، پەیوەست نابین جارەکی دیکە بینێ خزمەتی سەرمایەدارە کوردپەروەر، نیشتمان پەروەر و هونەرپەروەکانی کوردستان کە بەشکیان لەڕ ئامادەن و دیسانەوە لە ناخمەوە سوپاستان دەکەم بەشکی زەریان کە لەڕ دانیشتوون و هەندەکیشیان لەڕ نین، شەخسی خەم تەلەفوونم بە سەتا نەدونووەیان

کرد کە هاوکاری فەستیقاڵ بکەن، هەندێکیان لە تەوقوعی هەموومان زیاتر یارمەتیاندەین، هەندێکیشیان چەندیان لێداواکرا هیمەتیان کەرد و هەندێکیشیان دوو بڕانبەر لەوەی کە داوای لێکرابوو یارمەتیدەین. من هەندێک جار لە هەڵوەستی نەشیاو لە کەسێک یا دوو کەس دەبینم لەئاستیدا خەم پەناگیرەت.

گوتیشی: ئێنگە خەم شەخسی بە 100 سەرمایەدار تەلەفونم کردبەت بەداخەوە تەنها دوانیان کە لە سایەی ئاپڵاین و بە هیمەتی پێشمەرگە لە سایەی ئەزموونی دەسەاتی دیموکراسی کوردستان هیچیان نەبەت، ئێستا میلیۆنەرن، من باشیان دەناسم هیچیان نەبوو، لە ساجی عەلیەوە ئێستا ئەوان میلیۆنەرن، نێک میلیۆن دۆلار، 100 میلیۆن دۆلاریشیان هەیە، بەداخەوە چەووکی خەیان دەرخست و ئامادەنەبوون یارمەتیمان بدەن، یارمەتی وایان پێشنیار کرد کە پیاو شەرم دەکات باسی بکات. بەیە ئەو قسەیە دەکەم ئەوانە دەبوایە جوامەربن، هەر ئەوەندەیان پێدەکەم، بەداخەوە جوامەرنەبوون.

مەلا بەختیار لە بەشێکی دیکەی قسەکانیدا گوتی: هەمووی ئەو برایانەی لەڕێن یارمەتیان داوین و ئەوانەی یارمەتیشیان نەداوین یا یارمەتیانداوین و لەڕێنین حەز دەکەم دەنیایان بکەم دوا دۆلار و دوا دیناری یارمەتییەک کە داویانە بە فەستیقاڵ، ئەوەندەی من ئاگاداربم هەموو خراوەتە خزمەتی داهێنانی ئەم فەستیقاڵەوە. و بە لەژنەیەک و بە چاودێرییەکی وردەوە سەرفکراوە. خەشتان دەبینن لە سێیەمین فەستیقاڵ کە ئەو توانای دارایییەکی زۆری دەوەت تاکوو بتوانێت سەرکەوتن بەدەست بهێنێت و ئەمە تەنها بە عەشق، تەنها بە بەهرە، تەنها بە پڕەشی و تەنها بە خەبەخشینی فەستیقاڵ دەرکەوتووە و ئەم هەموو میوانداریە بە بە عەشق ئەنجامنادرێت.

گوتیشی: ئێستا کە سێیەمین فەستیقاڵ ئادگاینین خەشبەختانە شاری سلێمانی خەریکە پەرەی پێدەختی ڕۆشنبیری دەدات، چالاکییەکان لە هەموو بوارێکەوە بەردەوامن. لە مانگی 10 لە سلێمانی گەورەترین پانۆرامای هونەریی بە پێشکەوتنەکی زۆربەی هونەرمەندانی ئێران لە بەر دەرکی سەرا ئەنجامدەرێت، دەیبینن کە یەکەمین پانۆراما یا هونەری بەرجەستە یا خود پەیکەرەی جەراوجەر کە ئێنگە لەسەر ئاستی عەراقیش شتی وا ڕوونەدابێت و نەکرابێت و دانەهێنرابێت، زۆربەی هونەرمەندانی عەراق و عەرەب و مەسیحی و تورکمان و کلدانی کاریان تێداکردووە و بەشداریان تێداکرووە و دەیبینن کە دەبێت بە یەکێک لە شوێنە هونەرییەکانی کە ئەو شانازیی پێوەبکەن.

سەرکی بەردی پشتیوانی فەستیقاڵی نەوەوەتی فیلمی سلێمانی لە بەشکی دیکەی قسەکانیدا گوتی: بە ئەوەش ئەمە تەکلیفمان لە برای خۆشەویست کاک "جەماڵ جەلال" کرد، تەاوی تیاچووی ئەم پڕۆژەیە ئەو ئەنجامی بدات. واهەست دەکەم سلێمانی خەریکە پڕ دەدات، پێتەختی سلێمانی کە لە سەرتاوە و لە سەیەمین فەستیقاڵی گەلاوێژ، یەکەمین بنکەی هەوناکبیری کە دروشمی بە پایتەخت کردنی ڕۆشنبیری سلێمانی بەرزکردەوە لە فەستیقاڵی گەلاوێژ بەرزمان کردەوە و زۆر هەوڵماندا لە دوای سەیەمین فەستیقاڵ هەتا ئەو ڕۆژەی جەنابی سەرۆک وەزیرانی کوردستان هاتە فەستیقاڵی گەلاوێژ و قەناعەتی کرد کە دەبێت بکرێتە پایتەخت، زۆر هەوڵماندا سەرۆک وەزیرەکانی دیکە ئامادەنەبوون ئەو بڕیارە بە سلێمانی بدەن. کە هەموویان بە ئاووهەوای سلێمانی گەورەبوون. سلێمانی نەبوایە کەس نەیدەزانی ئەوانە کێن.

ئەوێشی خستەوە: خۆشحاڵم کە توانیمان بە مژوو سلێمانی مافی خۆی وەربگرێت و بیکەین بە پایتەخت. ئەم پایتەختە بگومان چالاکییەکان دەخۆشکەرێن بۆ هەشتا زۆری ماوە حکوومەتی هەرێمی کوردستان و پەرلەمانی کوردستان و تەنانەت حکوومەتی عێراقیش حەقی وایە ئاوڕێکی گەورە لە پایتەختی ڕۆشنبیری سلێمانی بدات و بیکات بە پایتەختی ڕۆشنبیری هەموو عێراق. هەموو چالاکییەکانی ڕۆشنبیری لە عێراقدا لە ووی ئەدەبی و هونەریی و لە هەموو بارەکەوە حەقە سلێمانی لەبارترین شوێنە بە ئەوەی ئەو چالاکیانە لەسەر ئاستی و لە سلێمانی ئەنجامبدرێت و پشنیاریش دەکەم پەرلەمانی عێراق بیرلەوە بکاتەوە سلێمانی وەکوو پایتەختی ڕۆشنبیری هەموو عێراق حیسابی بە بکات.

گوتیشی: و بەو گەانەکی گەورە و قەناغەکی گەورەتر لە پایتەختبوونی سلێمانی و ڕۆشنبیری کوردستان دەچینە پشوە و بگومان ئەو کاتە هاوشانی ئەو هەوڵانەی کە وەزارەتی ڕۆشنبیری، وەزارەتی گشتووگوزار و وەزارەتی تەندروستی دەیدات و سلێمانی بەتە یەکێک لە ناوەندەکانی سیاحەتی تەندروستی و سیاحەتی گشت و گوزار و ئێستا کە پایتەختی ڕەناکبیری کوردستانە ئەگەر بگات بە پایتەختی ڕەناکبیری عێراق بگومان ئەو کاتە هەم ئاسا چالاکییە هونەرییەکانی سەرانسەری عێراق لە بەسرەوە تاکوو زاخۆ دەتە ئەرە و پشکەوتنێکی گەورە بەدیدەنین.

مەلا بەختیار لە درێژەی قسەکانیدا گوتی: من سوپاسی کاکە فوئاد، کەمپانیای مەستی فیلم، کاکە دانەر و لینا خان دەکەم و هەروەها هەموو ئەو خوشک برا ئازیزەی کە دەزانم سێ مانگە ڕۆژانە شەونخووننی

دڕژن و هیلاک دەبن بۆ ئەوەی سەیمین خولی فێستیڤاڵ نەوەدەوەتی فیلمی سلێمانی شایستەی شاری سلێمانی و شایستەی کوردستان بێت. و بە دڵنیاییەوە دەوترێ وابووە و دڵنیام کە شەشمین و حەوتەمین فێستیڤاڵ سلێمانی دەبێت بە ناوەندێکی گەورە بۆ فێستیڤاڵی سینەمایی لە ڕژهەڵاتی ناوەڕاستدا ئەگەر بە هەموومان هیمەت بکەین و دەبین بە پێشەنگی فێستیڤاڵە سینەماییەکانی ڕژهەڵاتی ناوەڕاست و ئەو کاتە دەبینن ئەکتەرە هەرە بەناوبانگەکانی وڵاتانی عەرەبی و ڕژهەڵاتی ناوەڕاست دێنە ئێم شارە و شانازیی بە هەمووتان دەکەن.

گوتیشی: لە کۆتاییدا من سوپاسی هەموو ئەو سەرمایەدارە نیشتمانپەروەر و ئازیزانە دەکەم کە ئێستا تێشریفیان لێرەیە و جێخت دەکەمەوە کە بە هیمەت کردن بە ئێم جۆرە پڕۆژانە و بە ئێم جۆرە داهێنانە یەکجار یەکجار کارەکی گەورەیە بە نێتەوەکەتان، بە هونەرمەندەکان و دەیان هەزار هونەردۆست، هەر کەسێک لە ماڵی خۆی لە شوێنی خۆی پەی خۆشە هونەر لە وڵاتەکەی گۆشە بکات. بەیە موڵکی دنیا و یەکێک لە بوارانەی کە دەبێت بەکاربێت بەڕاستی بواری بەهرە و بواری داهێنان. هیچ بوارێکیش لە بوارەکانی بەهرە و داهێنان بەقەت سینەما ناتوانێت شوناسی نێتەوەیی ئێمە، شوناسی دیموکراسی ئێمە و شوناسی سەربەرزی ئێمە بە هەموو جیهان بناسێنێت.

مەلا بەختیار لە کۆتایی ئاخاوتنەکەیدا ئاماژەی بەوەشکرد: سینەما یەگجار گرینگە، نەبین بە خاوەن سینەما، نابین بە نێتەوەیەک کە لە شارستانییەتی ئێم سەردەمدا بژیت. ببین بە خاوەن سینەما دەچینە ناو بازنەی شارستانییەتی ئەو سەردەمدا. زۆر سپاس بە هەموو لایەک و هیوادارم کە فێستیڤاڵی نەودەوەتی فیلمی سلێمانی بەردەوام بێت و شاری سلێمانی هەمیشە پێشەنگ بێت لە پێناوی بەهرە و بەهرەمەنداندا.

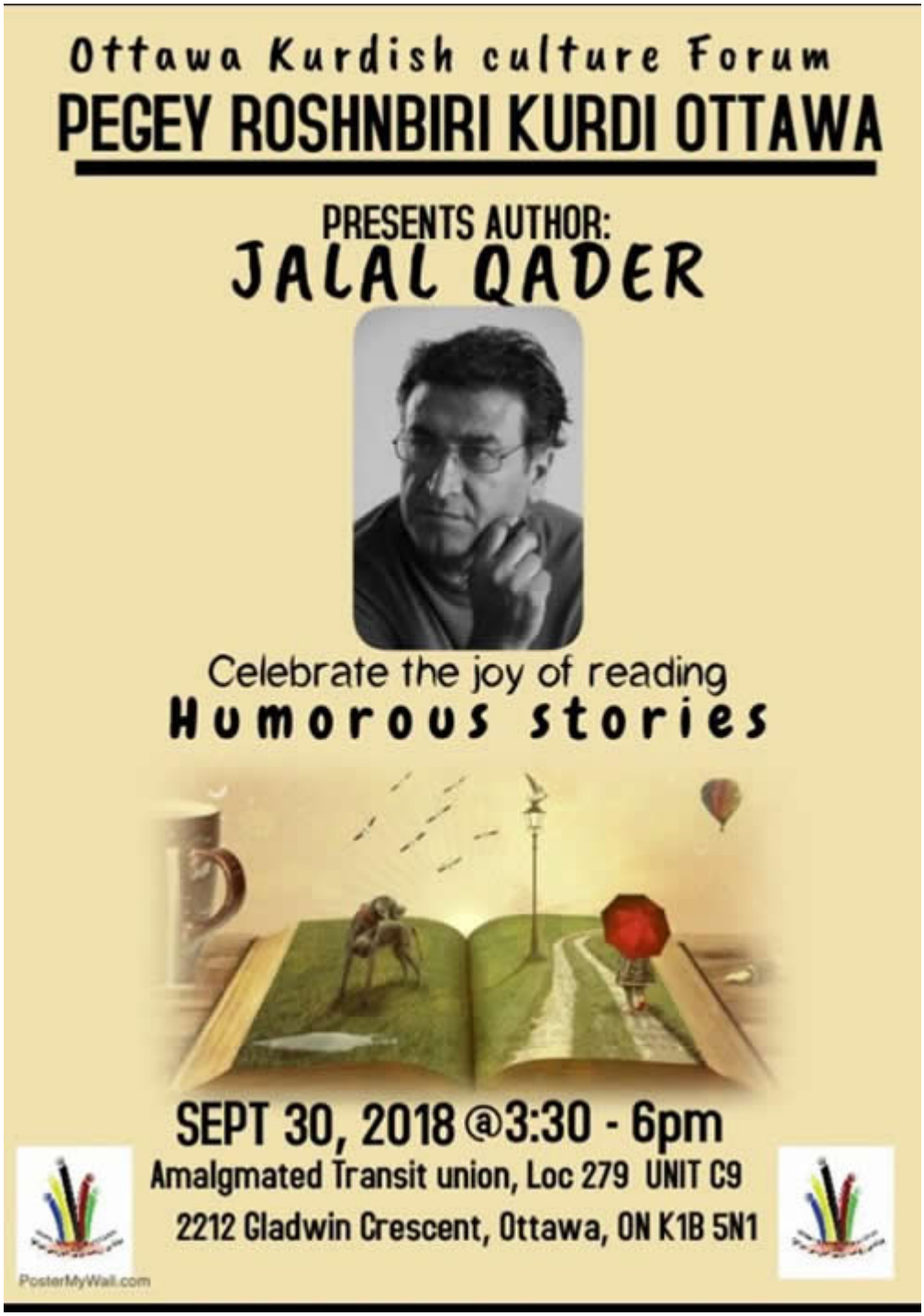
لە بۆشکەی دیکەی ئێم ڕاوەستەدا بە هەی پڕزانین و سوپاس و ڕێزلێنان لە بەڕانبەر ئەو کارە گەورەیەی سەرمایەدار و کەسایەتییەکانی سلێمانی بە دوو خولی پێشووی فێستیڤاڵی نەودەوەتی فیلمی سلێمانی بەخشیویانە، لە لایەن بەرپرسانی ئێم فێستیڤاڵەوە و هەروەها بەدەستی هونەرمەندانی پێشەنگی شاری سلێمانییەوە خەڵاتی تایبەتیان پێبەخشرا.

لە کۆتایی ئێم بەرنامەیەدا گرووپی موزیکی "لووە" بە ئاوازدانەری و بە دابەشکردن و بە سەرپەرستی "نزار زەوێی" و بە دەنگی "عوسمان میرۆیس" چەندین گۆرانی ڕەسەنی کوردییان پێشکەش کرد.

ئێوارەیەک بۆ چیرۆک خوێندنەوە لە شاری ئۆتاوا

پەگۆ سەکەیەک بۆ هەمووان؛ خۆشحاڵی لە وەرزی پایزدا میوانداری نووسەری بەڕێزی شاری ئۆتاوا بەڕێز(جەلال قادر) بکات، بۆ خوێندنەوەی تەنز و چیرۆک و قسەخۆشکانی ، لەگەڵ هەڵسەنگاندکی نووسینەکانی لە لایەن د.ڕەحیم سورخی و سیروان عەبدوڵا. گفتوگۆ و دەمەتەقێ و بەشداری و ئامادەیی هاوەندی کوردی لە ئۆتاوا و گاتینێ سەکەکێ گەرم و گوڕتر ئادەگرێت. بەهیوای دیدەنیتان لێ:

هەژی یەکشەممە هەکەوتی ٣٠ی سپتامبەری ٢٠١٨ لێ:
From 3:30pm-6:00pm
Amalgamated Transit Union Loc 279
.. C9-2212 Gladwin Cres, Ottawa

چیـــــرۆک بۆ منـــــداڵان.. دوو

چۆلەکە.. نووسینی: رێزا شوان

لە دێیەکی قەشەنگی کوردستاندا، لە وەرزی بەهاردا، لە نزیک کانی و چەمەک، لەسەر لقەکی دارگوێزەکی بەرز، دوو چۆلەکەی جوانی نێر و مێ یەکتریان ناسی.. بوون بە دوو هاوڕێ و بە دوو خۆشەویستی دەستەزز.. دوایش هاوسەرگیریان کرد. بە ئامادەبوونی هاوڕێکانی هەردووکیان، زۆماوەندێکی خۆشی هاوسەرگیریان گێڕا.
دوو چۆلەکەکە، لەسەر لقەکی بەرزی هەمان دارگوێزدا، کە بە یەکەمین جار یەکتریان لەسەری ناسی، بە پووش و بە چیلکە و بە پەڕی نەرم، هێلانەیەکی جوانیان دروستکرد. بە رێژ پشوویان تیادەدا، بۆشەوانیش تێیدا دەنووستن.
چۆلەکە مێیەکە سێ هێلکەی کرد، لەسەر هێلکەکانی هێنیشت، دوای چەند رۆژێک، هێلکەکانی هێهێنان، سێ زەنەقووتەی سوور و جوان، هاتنە دونیاوە. هەردوو چۆلەکەکە زۆر دڵخۆشبوون کە بوون بە دایک و بە باوک، بە خاوەنی سێ بچکەی جوان.
هەردوو چۆلەکەکە، کەوتنە بەخۆکردنی بچکەکانیان، بە نۆرە خواردنیان بە دەهەنان و چاودێری و ئاگاداریان دەکردن.. بچووکان رۆژ لە دوای رۆژ گەورە دەبوون، پەڕ و باڵیان دەرکرد، ڕاهێنانی فڕینیان دەکرد.. چەند جارێک دایک و باوکیان، لەگەڵ خۆیان بردیانیان و ترسیان دەرکردن، بە گەڵە شۆڕ و شت ئاشنایان کردن.. زانیاری و ڕێنمایی و ئەزموونی خۆیانیان پێبەخشین.

دایکە و باوکە چۆلەکە، دنیابوون کە بچوکانیان گەورەبوون و بوون بە لاو، دەتوانن پشت بە خۆیان ببەستن و بەوایان بە تواکانی خۆیان هێنا و خۆیان بژێنن.. بڕیانیانکرد لە بچکانیان کرد و پێیان وتن:
بچکە جوان و نازدارەکانمان، ئێوە بوون بە چۆلەکە و دەتوانن خۆتان بژێنن. ئێم هەڵانەیش هەر جێی ئەمەی لێدەبێتەوە.. لە ئەمەوە ئێوە ئازادن کە لەگەڵ کێدا هاوڕێتی بکەن. بەڵام پێویستە هاوڕێی و هاوسەری باش و دڵسۆز هەڵبژێرن.. پێشمان خۆش کە لە نزیکی خۆماندا هەڵانە دروستبکەن و بژین.
هەرسێ بچکە چۆلەکەکە، زۆر سوپاسی دایک و باوکیان کردن و ماچیانیان کردن و پێیان وتن: دایک و باوکی خۆشەویست و دڵسۆزمان، دنیابن کە پێداویی ڕێنماییە جوانەکانتان دەکەین، هەرگیزیش چاکەتان لەبیر ناکەین، زوو زووش سەردانیتان

دڵکەین، ئەم هەڵانەیش بە هەڵانەباوانی خەمانی دڵزانین..
ماڵئاوا ئەی دایک و باوکی بەڕێز و دڵسۆز و میهرەبانمان.

ڕزا شوان
سوید: ٢٠١٨